

3 1761 08820467 2

**М. УМАНЕЦЬ І СПІЛКА
(КОМАРЬ)**

**ВАРЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ
СКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВАРЬ**

К8155с2

С. Кополов, Михайло

(С Л О В А Р І

Українського Слова

[3]

М. Уманець і А. Спілка

(М. Комаць)

Словарь

російсько-український

Slovar' rossijsko-ukrains'ky

М. Уманець и А. Спилка

Русско-украинский словарь

Берлін 1924

472 8/6
27. 3. 48

ВІДАННИЦТВО
"Українське Слово"
В БЕРЛІНІ

РУССКО-УКРАИНСКІЙ СЛОВАРЬ

СОСТАВИЛИ

М. УМАНЕЦЬ И А. СПИЛКА.

Б. редит.

Кочаров, Mikhaïlo I

ПРИЛОЖЕНІЕ „ЗОРИ“ 1893 г.

ЛЬВОВЪ, 1893.

Типографія Товарищества имени Шевченка
подъ управленіемъ К. Беднарскаго.

СЛОВАРЬ

РОСИЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ

Slovar' rosiis'ko-ukraïns'ky

ЗІБРАЛИ І ВПОРЯДКУВАЛИ

М. УМАНЕЦЬ І А. СПІЛКА.

[Різдво]

Komarov, Mikhailo]

ДОДАТОК ДО „ЗОРІ“ 1893 РОКУ.

ЛЬВІВ, 1893.

З друкарні Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Copyright 1924 by
„Ukrainske Slowo“ G. m. b. H.
Buch- und Zeitungsverlag, Berlin

ЕЛЬЗНЕРДРУК / БЕРЛІН
Друковано власним способом передрукування

ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Тяжкі обставини еміграції, на наш превеликий жаль, не дали нам можливості видати отсю надзвичайно цінну й важну для поширення нашої культури, особливо серед зросійщених Українців, працю в переробленому й справленому виданню й примусили нас видати її фотографічним способом і у зменшеному, підручному форматі. Але це завдання ми постаравмося виконати ще в самому найблизшому часі, сподіючися, що вже тепер зустрінемо серед громадянства розуміння нашої праці й піддержку.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО”.

ПЕРЕДМОВА.

Давно вже почуває ся потреба в такій книжці, як росейсько-український словарь. Потреба ся, що здавна чула ся не то що в Галичані а й на Україні, стала найвишнійшою останніми часами, коли росейська література придбала собі таку славу й стала ся чималим чинником в просвіті словянських народів, а разом з тим що разу більше стає вона по мові народною й більше московською, коли користування нею для всіх словянських народів, хоч би навіть і таких близьких родичів, як ми Русини, викликає ще більшу потребу в словарі. Тим часом ми, Русини, поки що маємо в сім разі єдиний словарь Левченка (Опыт русско-украинского словаря. Київъ 1874.), але словарь сей, зложенний, як видно, на швидко руку, вийшов надто коротенький і дуже мало допомагає при потребі, та й сього словаря давно вже не можна добути по книгарнях.

Запобігаючи сій потребі ми й зважились випустити в світ нашу роботу, хоч вона спочатку зовсім для сього не призначала ся, тай самі ми добре бачимо, що вона не відповідати-ме справедливим бажанням громади. Щоб виконати, як слід, сю роботу не почуваємо в собі досить сили й знання, та при теперішньому стані української лексикографії, коли ми й досі не спромоглись на повний, науко-ам способом оброблений, український словарь, не сподіваємось, щоб хто небудь, і геть-то здатнійший і більше за нас тямущий в сій справі, міг виконати сю працю цілком добре.

А про те ми зважились, бо, як там кажуть, „хоч і шербатий ківш, та без його ще гірш“. Коротенька історія нашої праці нехай буде поясненням в сій справі. Ще з того часу, як вийшов в світ згаданий вище словарь Левченка, почали ми робити до його додатки, дописуючи цікаві нам слова, які доводилось нам почути з уст народа або вичитати з якої книжки. Отже ми не мали тоді на думці ніякої вищої мети, окрім власного вжитку при таких напр. працях, як переклади з росейської мови або що. Вже з сього знати, що робило ся се без ніякої системи: слова записувались далеко не всі, а тільки ті, які нам здавали ся цікавими; асикли на місце або джерелó, відки записано те або инше слово, робили ся хіба де-коли, як нам здавало ся се потрібним з того або з ин-

шого погляду; приміри те-ж заводились по впадобі і т. д. Коротко кажучи, се було не що инше як замітки, що ми робили при okazji за-для себе. Як би там не було, додатків сих за скільки років набрало ся таки чимало, навіть далеко більше від цілого словаря Левченка. Вже тоді, а се було дуже давно, де-хто з земляків, бачивши наші додатки, радили нам видати їх, щоб хоч почасти задовольнити тій потреби, яка почувала ся в російсько-українському слолярі.

Тим часом з початку 80-х років пощастило нам стати близько до цілої громадки земляків, що працювала коло українського словаря, перевіряючи і лаштуючи тоді саме багатий і дуже цінний матеріал, зібраний, як нам казано, за цілих двадцять років з різних кутків Української, Галицької, Буковинської і навіть з Угорської Русі. Матеріал сей, як ми допевнились, був справді багатий. Постачали його сільські учителі, священики, пани, живущі по селах, що записували слова просто з уст народа, а крім того виписувано слова з пам'ятників усної народної словесности і творів українських і галицьких письменників, як теперішніх, так і колишніх. Кожне слово було записане на особливій карточці, де воно поясняло ся чи перекладалося по російськи і крім того було визначено, де в якому місці або з якої книжки виписано слово, і наведено навіть самі вирази, в яких те слово було ужито; часом було по 10 і по 20 карточок на одно слово, записане з різних джерел і в різних місцях. Таким побитом треба було тільки перевірити кожне слово, чи вірно розумів його записувач, вибрати слова цілком певні, пояснити їх і списати, а вже впорядкувати увесь той матеріал мусів обробити і впорядкувати додавши граматичні поясненія, приміри з карточок і т. д., до чого той матеріал давав повну змогу, бо на підставі його можна було засвідчити не то що певність а навіть місце й ступінь уживання кожного слова.

От тоді саме де кому з нас спало на думку з'ужитковати сей цінний матеріал, щоб разом з українським слолярем влаштувати й російсько український. Для сього ми почали переписувати на карточки слова в зворотному порядку, се-то на кожній карточці спочатку ставили російське слово, а потім переклад чи поясненні по українськи; тоді вже лаштували карточки по алфавіту і почали списувати на листв, користуючись ще й слолярем Левченка, нашими додатками до того словаря й иншими джерелами. Слова російські ми заводили в нашу збірку і поясняли їх на підставі російського академічного словаря (Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка, составленный вторымъ отдѣленіемъ академіи наукъ. Второе изданіе СПб. 1867.), а відповідаючі слова українські списували без жадних примірів, зсилки на місце й джерело, де слово записано, та й без инших заміток, бо дбали за те, щоб увесь словарь містив ся в одній книжці, коштував

яко мога дешевше і був би доступним підручником, мовляв, на похваті у кожного, аби лиш нагадати яке слово, навести на придатний по потребі вираз і т. д., а вже кому треба буде dokonче упевнитись в якому слові, де саме і як часто воно вживаєть ся, чи воно питеме наше, чи позичене з якої мови, чи стародавнє, чи нове, дознати ся про всі ниші подробиці. — той має звертати ся до того українського словаря, що ми його, для відзнаки від нашого, звали „великим“, а наш „малим“. Думалось, бачите, що як громадська робота над „великим словарем“ доходила вже до краю, то можна було незабаром сподівати ся й самого словаря, а тим часом поспіє і наша робота, котру треба буде хіба ще раз перевірити з „великим словарем“, як буде він зовсім упорядкований, та тоді, не гаючись, і в друкарню. Та „не так склало ся, як жадало ся“. За два роки ледве встигли ми списати слова на карточки, влаштувати їх, і почали списувати на листи, але тут робота наша на чималій час зупиняєть ся і хоч потім знову розпочала ся, та вже при інших умовах. Стало ся се найголовніше з тої причини, що найбільше діяльні і тямущі в сій справі сотрудники виїхали з того міста, де велась робота, а незабаром склало ся так, що вся робота зостала ся на наших руках. Ми добре бачили нашу неспроможність орудувати нею так, як нам здавало ся потрібним і як ми того бажали, та шкода було занехати працю, на котру потрачено такого багато часу, шкода була й самого діла, котре хоч і яким не вдалим вийде з рук наших, а все-ж воно, може, в пригоді стане людям. Примір словаря Левченка, котрий не вважаючи на неповність, не раз ставав в пригоді в таких напр. працях, як переклади з російської мови, заохочував і бадьорив нас, і ми, не маючи кому здати роботу, відважились вести її дальше і, коли стане снаги — довести до краю, в тій надії, що все-ж таки наша праця буде повніша і придатніша над те, що поки що маємо.

Отож вже в спілці з іншими товаришами і навіть в нишому місті довелось нам вести дальше се діло, котре хоч як помалу посовувало ся наперед, а все-ж таки сього року маємо змогу випустити в світ I-й том нашого словаря від А до К., а років за два або за три сподіваємось довести се діло до краю. Додаємо до сього, що ми мусіли значно розширити нашу роботу проти першого заміру, бо тоді була надія побачити незабаром той „великий“ словарь, але з того часу „чи мало літ перевернулось, вода чи мало утїкло“, а про словарь той і чутки не має. Се й примусило нас додати до українських слів приміри і зенки на джерело, та, на жаль, ми вже не мали змоги покористуватись карточками, зібраними до того словаря; додатки сі ми робили з наших заміток до словаря Левченка, а зрештою мусіли робити вибірку з друкованих джерел, які нам здавали ся певними. Бажалось би до кожного слова зробити такі додатки, але се дуже на довгий час загальмувало-б усе

діло, коли тим часом потреба в словарі така пекуча, що годі вже на дальше відкладати. Тож випускаємо в світ нашу працю невеликими випусками, сподіваючись, що з кожним випуском вона буде повнішою і більше задовольняти ме, а помічені пропуски, недогляди або помилки можна буде доповнити або поправити в дальших випусках або на кінець цілого тому, коли земляки не відцурають ся подавати нам належачі до сього свої замітки.

Скажемо тепер коротенько про те, якого порядку ми тримали ся чи старали ся тримати ся в сій праці, і зробимо деякі замітки, що здавали ся нам потрібними при користуванні нашим словарем.

1. Призначаючи нашу працю тільки для практичного вжитку, ми муіли залишити розпорядок слів по слововиводам або по иншій системі, більше відповідній з наукового погляду, і дали перевагу чисто азбучковому порядку, як більше зручному до одшукування слів, а тим паче, що сього порядку тримаєть ся й Російська Академія Наук в своїх виданнях, як вище згаданий словарь і новіший „Словарь русскаго языка, составленный П. Отдѣленіемъ ИМПЕРАТОРСКОЙ Академіи наукъ“ СПб. 1891, на основі котрого ми вели свою працю.

2. Дбаючи про те, щоб по змозі перекласти на нашу мову чи пояснити більшу частину російських слів, які містить сей словарь, на скільки вистарчало нам матеріялу, що здавав ся певним, ми слідували за сим академічним словарем, але часом муіли й ухилити ся від його. Найбільше ми тримали ся такого порядку: а) Слова чужоземні, які однаково вживають ся як у мові російській так і в українській, одрізняючись хіба тільки вимовою, властивою нашій мові, ми, зберігаючи місце, зовсім впускали, а в збірку нашу завбодили тільки такі чужоземні слова, для котрих в нашій народній чи письменній мові знаходили звичні нам відповідні українські слова. б) За-для того-ж самого випускали й такі слова, котрі, властиві обом мовам, мають однакове значінне і навіть пишуть ся однаково, окрім хіба тих случаїв, коли яке слово в нашій мові вимовляєть ся зовсім инакше (напр. має инший наголос і т. д.) або коли при якому слові наведені особливі речення. в) Слова здрібнілі або побільшені, ласкаючі чи зневажливі, а також слова збірні не одсвляємо до відповідних слів первісної форми, як се зроблено в російському академічному словарі, а перекладаємо на нашу мову, бо в ній всі ті слова мають завжди самостійні і розмаїті форми. г) За-для того-ж самого перекладаємо всі именники, навіть і такі, котрі походять від приложників, або именники відглагольні так само і приложники, котрі походять від именників, і глаголи різної форми, дбаючи про можливу повність, аби нам достачало на те матеріялу. д) Имена жіночого роду, котрі походять від имен мужеського і мають однакове розуміння, ставимо не окреме, а поруч з именами мужеського роду, визначаючи тільки одміну в кінці

слова, напр. Баловнікъ, ца = мазій, ка і т. д. е) Заводимо в словарь і перекладаємо й прислівники, але здебільшого ставимо їх поруч з приложниками, визначаючи тільки кінець слова. ж) Ступені порівняння ставимо окреме тільки тоді, коли вони ухпляють ся від звичайного правила. з) При наукових термінах і словах технічних ставимо і відповідний латинський термін, коли він нам відомий. и) З де більшого не наводимо ніяких граматичних поясень, визначаючи лиш граматичні одміни при словах однакових, а число множественне заводимо в словарь чи окреме чи при єдиничному числі і то не скрізь а тільки тоді, коли яке слово не має єдиничного числа або частіше вживаєть ся у множенному або має в єтому особливу форму. і) Приміри, що наведено в російському академічному словарі, перекладаємо або поясняємо тільки тоді, коли слово в якому небудь злученню з другим має особливе розуміння, або які особливі реченя або приказки, де часом злучення і роз'являють слів надають фразі особливе розуміння, для чого всі такі вирази чи приказки або перекладаємо відповідними нашими або тільки поясняємо їх, коли не маємо або не згадаємо відповідних в нашій мові. к) Наголоси ставимо сврізь над кожним словом, а коли часом наголос переходить на инший склад і слово вживаєть ся різно, тоді ставимо наголос на обох складах; тільки приміри під українськими словами, бажаючи по зможі не утрудняти друкарню, ставимо без наголосів.

3. Що до правопису, то в російській частині, звичайно, ми тримали ся цілком того правопису, який вживаєть ся в академічному словарі останнього видання, хоч і не всі в Росії згожують ся на той правопис. Правопис сей по части етимологічний, по части историчний, далеко не виявляє фонетичних особливостей російської мови, а через се дуже часто буває, що ті або інші букви вимовляють ся зовсім инакше ніж на письмі, як напр. *о* вимовляєть ся як *а*, коли в слові над *о* не має наголосу, *г* частіше вимовляєть ся як *л* або навіть як *х* і т. д. Случаїв таких дуже багато, але тут не місце про їх розводитись. Щож до правопису в українській частині, то ми тримали ся так званого фонетичного правопису, який вже здавна вживаєть ся в нашому письменстві і одностайно ухвалений нашими письменниками і ученими, як самий придатіишій до нашої мови.

4. При перекладах або поясненнях російських слів і виразів тримали ся ми згадаючого академічного словаря, а часом, коли яке пояснення здавало ся нам неясним, звертали ся до словаря Даля (Толковый словарь живаго великорусскаго языка. В. Далья. СПб. 1881). Найбільше дотримуємо ми такого порядку: а) Різні значення якого слова ставимо нарізно, відділяючи цифрами 1, 2 і т. д., і кожне пишемо з нового рядка, а переносні відділяємо знаком; б) Для перекладу беремо всі звісні нам ослови, але спершу ставимо такі слова, що частіше вживають ся, а вже

пóтім і всі інші, хоч би навіть і такі, що вживають ся лиш по-де-куди або у деяких письменників, вважаючи на те, що краще дати часом що і зайве, ніж залишитя щось такого, що може і геть-то в пригоді стане; в) В перекладах і поясненнях не цурали ся ми і слів стародавніх, котрі може вже й вийшли з сучасного народного вжитку, але вживають ся теперішними нашими письменниками, а так звані архаїзми відкидали; слова новоутворені заводили в нашу збірку тільки в такім разі, коли сї слова вживають ся в нашому письменстві не одним яким письменником; г) Місце і джерело, відки записано яке слово, визначаємо тільки тоді, коли те слово знаходимо і по друкованих словарях або в інших джерелах, по яким ми перевіряли наш рукописний матеріал; д) Приміри до слів українських ставимо тільки тоді, коли вони наvertали ся нам на згадку або були в наших замітках чи друкованих джерелах. Які саме друковані джерела ми мали, складаючи сей словар, і які скорочення вживаємо — все се визначено в особливому списку, котрий додаємо до зього. Вже з сього списка знати, що багато лишило ся такого, чим ми зовсім не покористували ся, та й з того, що вєть в сьому спискові, далеко не все вибрано, як про се ми вже поперед казали; то-ж будущо му трудівнику, аби хіть, мовляв, буде над чим попрацювати.

Зробивши всі ті замітки, які здавали ся потрібними, мусємо додати, що певне в нашій роботі знайдуть ся недогляди, пропуски, помилки і такі інші вади; почасти се вийшло з тих причин про які ми вище згадували, а почасти й через те, що ми не мали спромоги цілком віддати ся сій роботі, як вона того вимагає, а працювали між иншим ділом, уриваючи відьну хвилину від службової та иншої роботи. В кожному разі сподіваємо ся, що наш словарь при недостачі иншого, кращого, може хоч трохи задовольнити пекучу потребу, яка скрізь почуваєть ся, і може стане в пригоді будущо му здатнішому від нас трудівникови, бо буде, мовляв, до чого тулати ся.

Нарешті вважаємо за обовязок наш згадати тут з великою подякою наших померших сотрудников, що чимало допомагали нам в сій праці: Т. Десятинна-Луцькіна († 1883), К. Ухача-Охоровича († 1886), Т. Зиньківського († 1891) і М. Назаревського († 1891 р.). Пером земля їм! Список всіх інших сотрудников, дай, Боже, їм вік довгий, хто допомагав нам чи то списуванням слів на карточки, лаштуванням їх, переписуванням на листи, чи перевіркою матеріяла, або хто постачав нам слова, записані з уст народа чи з друкованих джерел, буде надрукований у кінці першого тому або на кінець цілого видання, бо не мали ми змоги заплатитись у всіх, а поки що всім нашим сотрудникам наша щиро-сердечна подяка.

ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ,

ужитих в словарі, і список дружованих джерел,
якими ми користувались.

Анат. — Анатомичне.

Астр — Астрономичне.

Аф. — Афанасьєвъ-Чужбинській. Поїздка въ Южную Россію. СПб. 1863. — Що було на серці. Збірник віршів. Собраніє Сочиненій Афанасьєва-Чужбинского. Т. IX. СПб. 1892.

Б. Б. — Байки і прибаютки Л. Боровиковського. К. 1852.

Б. Г. — Байки Леоніда Глібова. К. 1882.

Бар. — Безталанне сватаня. Образок з галицького життя. В. Барвінок. Л. 1880.

Б. Н. — Богослоскія пракебчителиа. Типомъ Братствъ пон Църкви Храма Оуспїніа прїстїа Клічници нашїа Бѣн. Къ Алекѣ. Рѣкъ 1760.

Вол. — Волинь.

В. Ш. — Ворскло. Лірна поезія. А. Щоголева. Х. 1883.

Гал. — Галицьке слово.

Гл. — Глаголь.

Г. Бар — Ганна Барвінок. (Оповідання в різних збірниках і часописях).

Гул. Ар. — Гулак-Артемовський. Кобзарь К. 1878.

Гр. — Гребінка — Пирятинська ластівка. Кобзарь. К. 1878.

Д. — дивись.

ж р. — жіночого роду.

зб. — збірне слово.

зв. — звірьок.

здр. — Здрібніле слово.

Кв. — Квітка Г. (Основьяненко) — Повісті. СПб. 1858. Драматичні твори. Од. 1862.

Кн. — Книжне слово.

Кон. — Кононенко. Ліра. К. 1885. — Нещасне кохавія К. 1883.

Кот. — Котляревський І. — Писання. К. 1878.

Кост. — Кострицький. Нова громада. Поема. К. 1885.

К. Ш. — Кобзарь Т. Шевченка. СПб. 1884.

К. Б. — Куліш. Байда. Князь Вишневецький. Драма. СПб. 1885.

К. Д. — Куліш. Досвітки. Думи і поеми. К. 1878.

П. Д. Ж. — Куліш. Дон-Жуан. Переклад поеми Байрона. Правда 1891—1892 р.

- К. Кр.* — Куліш. Крашанка Русинам і Полякам на Великдень. Л. 1882.
- К. И.* — Куліш. Нов. Пересьлів книги Нова П. Ратая. Л. 1870.
- К. П.* — Куліш. Псалтирь або книга хвали Божої. Переклад П. Ратая. Л. 1870.
- К. Св. П.* — Куліш. Святе письмо нового завіту. Переклади в куші П. Куліш і Д. Пулюй. Л. 1880.
- К. Х.* — Куліш. Хата. Збірник. СПб. 1860.
- К. Ч. Р.* — Куліш. Чорна Рада. СПб. 1857.
- К. Хм.* — Куліш. Хмельницька. Историчне оповідання. СПб. 1861.
- К. Ш Т.* — Куліш. Шекспирові твори. Переклад з британської мови. Т. I. Л. 1882.
- Ком.* — Комаха.
- Ласк.* — ласкаюче слово.
- Лев.* — Левицький І. (Нечуй) — Повісти. К. 1874. — Бурлачка 1881. — На Кожум'яках, комедія. К. 1874. — Маруся Богуславка, оперета. К. 1875. — Уїня і Петро Могила. Татари і Литва на Україні. — Перші Київські князі. К. 1875. — Повісти. Т. I. Л. 1872.
- Лів.* — Лівобережжя України.
- Л. В.* — Лѣтопись событий въ Югозападной Россіи въ XVII. в. Составиль С. Величко. К. 1848.
- Л. С.* — Лѣтопись Самовидца о войнахъ Богдана Хмельницкаго и о междоусобіяхъ, бывшихъ въ Малой Россіи по его смерги. М. 1846.
- Ман.* Сказки, пословицы, и т. п., записаны И. Манжурою. 2 в. 11 т. Сборника Харьковского Историко-Филологич. Общества. X. 1890.
- М В.* — Марко Вовчок. Народні оповідання. СПб. 1861.
- Мед.* — медичинське.
- Мн.* — множественне число.
- муз.* — музикальне.
- Н. д.* — Народна дума. (Див. джерела під Н. п.)
- Н. з.* — Народна загадка. (Див. джерела під Н. пр.)
- Н. зм.* — Народне замесляння. — Малоросійскія заклинанія. П. Ефименка. М. 1873.
- Н. К.* — Народна казка. Народныя южнорусскія сказки. Сборникъ И. Рудченка. К. 1868 і 1870. і див. Ман.
- Н. О.* — Народне оповідання. — Малорусскія народныя преданія и рассказы. Сводъ М. Драгоманова. К. 1876. — Киевская старина 1883—1893. — Записки о Южной Руси. Изд. Кулишъ. СПб. 1857—1859.
- И. П.* Народна пісня. — Историческія пѣсни малорус. народа. Съ прилѣчаніями В. Антоновича и М. Драгоманова. К. 1874—1876. — Українскія пісні з голосами. О. Баліної. Х. 1863. — Народні українські пісні, зібрані О. Гулак-Артемовським. В. I. К. 1883. — Пісні українського люду. Пісні про кохання. Лавренко. К. 1864. — Збірник українських пісень М. Лисенка. Л. 1873, 1874, 1876 і 1890. — Чувація народних пісень. И. Рудченка. К. 1874. — Народныя южнорусскія пѣсни. А. Метлинскій. К. 1854. — Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Малоросіи. — А. Коципинскій. К. 1885. — Киевская Старина 1883—1893. — Записки о Южной Руси. Изд. И. Кулишъ. СПб. 1857—1859.
- Н. пов.* — Народне повірря.
- Н. пр.* — Народна приказка. — Українські приказки, прислів'я і таке инше.

- Спорудив М. Номис. СПб. 1864. — Труды этнографическо-статистической экспедиции въ западно-русской край. Собранныя П. Чубинскимъ. Т. I. в. 2. СПб. 1877. — Нова збірка народних малоруських приказок, прислів'їв, загадок то-що. Зібрав і виорядкував М. Комаков. Од. 1890.
- Напр* — Наприклад.
- О. Мор.* — Оповідання Д. Мордовця. СПб. 1885.
- О. С.* — Оповідання О. Стороженка. СПб. 1863.
- Поб.* — Побільшене слово.
- Под.* — Подольске.
- Полт.* — Полтавщина.
- Прав.* — Правобережна Україна.
- Пт.* — Птиця.
- Рос.* Рослина.
- Р. Н.* — Різдяна ніч, оперета М. Старицького. К. 1874.
- Рус. В.* — Русяльчин Великдень. Драматична дума. П. П. К. 1885.
- С.* — Слово.
- С. Ан.* — Ботаническій словарь. Составилъ Н. Анисковъ. 2 изд. СПб. 1878 г. 644 ст. 8°. (Багата збірка народних назв рослин.)
- С. Аф.* — Словарь малорусского нарѣчія. Сост. А. Афанасьевъ-Чужбинскій. А—З. Собрание сочиненій. Т. IX, СПб. 1892, ст. 289—464 ст. 8°. (Дуже коротенький, але всі слова певні і записані або з уст народа або з пам'яток народної словесности.)
- С. Ж.* — Словарь XVIII ст., изданный П. Житецкимъ. Киев. Ст. 1888 кн. 8—12.
- С. Жел.* — Малорусско-німецкий словарь. Уложили Е. Желелевскій і С. Недѣльскій. Л. 1885 і 1886 р. 2 т. 1117 ст. 8°. (На превеликій жаль, тільки на дальше маємо змогу покористуватись ним.)
- С. З.* — Словарь малоросейскихъ ідіомовъ или собраніе словъ несходныхъ съ русскими. Составилъ Н. Закревскій. М. 1860. Старосвѣтскій бандурнета. Ст. 247—628—8°. (Всіх слів 11, 127, слова всі певні, але значення їх часто переказано не вірно.)
- С. Л.* — Опытъ русско-украинскаго словаря. Составилъ М. Левченко. К. 1874—190 ст. 8°.
- С. Ман.* — Словарь Манжури. (Див. Ман.)
- С. Пав.* — Словарь А. Павловскаго. Малоросейская грамматика. СПб. 1818.
- С. Пар.* — Нѣмецко-русскій (малорусскій) словарь черезъ О. Партицкаго. Л. 1867—432+382 ст. 8°. (Дуже багато заведено з так званого „язычія“.)
- С. П.* — Словникъ живої народної, шпемненої і актовї мови руськихъ югівцянъ. Составилъ Ф. Пискуновъ. Изд. 2. К. 1882—304 ст. 8°. (Дуже не повний і до того не певний; ми взяли віден тільки деякі слова, що доводилося їх чувати від народа або зустрічати в книжках.)
- С. Ш.* — Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Т. I. в. I-й А і Б. К., 1861—224 ст. 8°, Т. V в. I и 2-й. Т—Ю. М. 1883—1886—276 ст. 8°. (Дуже коштовна праця, та шкода велика, що „від дошки до дошки а в середині ані тронка“.)
- Ст. Л.* — Статутъ великаго князства Литовскаго. (Після видання 1599 року.) Москва. 1858.
- С. Х.* — Степь. Херсонський збірникъ. Х. СПб. 1886.

Ст. пор. — Ступінь порішання.

Ст. — Стародавнє слово.

У. — Українець. Література російська, галицька і українська. Л. 1873 і 1874.

Фр. — В поті чола. Образки з життя робучого люду. Панисав І. Франко. Л. 1890.

Хар. Харківщина.

Хер. — Херсонщина.

Цер. — Церковно-словянське слово.

Чайч. — В. Чайченко. — Шені. Х. 1885. — Під сільською стріхою. К. 1886. — Оповідання, видані парізно і в галицьких часописах. — Слова, записані ним з уст народа.

Черн. — Черніговщина.

Ч. К. — Черниговка. Быль XVII в. — Н. Костомарова, СПб. 1883.

Эв. — Запорожъє въ остаткахъ старини и народныхъ преданіяхъ. — Эварницкаго. СПб. 1888. — Исторія запорожескихъ козаковъ. — Эварницкаго. СПб. 1892.

Як. — Фотографіи зъ моего альбому. О. Яковенко. К. 1885. — Порвані струни. Збірник віршів О. Яковенка. К. 1886.

СЛОВАРЬ РОСИЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ.

А.

А, а. = **1.** а, а́е. — Одна гора високая, а другая низька, одна мила далская, а другая близька п. п. — Грошай треба, але як їх добути?

2. га? га! чо́го? а! о! е! еге! — А! ой воно куди! — О! тепер я розумію! — Е! так він тут — Еге!, так ось воно що!

Га! = **1.** гай! гай! — Гай, гай! що ти тут паробив!

2. ну! ну-ну! — Ну, погріпай же! — Ну-ну! будеш міні знати!

Аба = **габа.** — Товсте, але рідке біле сукно. — **1** словце дорогою білою габою. К. Ш.

Аббат, **аббатіа** = **игумен,** **игуменя** (католицького монастиря)

Абійний = **габівий.**

Абонемент = **передплата,** **підписка,** **пренумера́та.** — **Передплата** на „Зорю“ коштує в рік 6 р.

Абоне́нт = **передплатник,** **підписчик,** **пренумера́нт.** — Всі галицькі часописці мають не багато передплатників.

Абонирова́ти ся = **підписа́ти ся,** **записа́ти ся,** **передплачува́ти,** **пренумерова́ти.** — **Я** передплачую на сей рік дві часописці. — **Я** підписав си на місце в партері на цілий сезон.

Абориге́ны, = **тубільці.** С. Л. К. Хм. — Будь убільце панства нашого, як і чужоземець. Ст. Л.

Абрико́совий = **морелевий,** **жерде́левий.** С. Л.

Абрико́сь, **рос. Armeniaca vulgaris** = **мореля,** **жерде́ля.** С. Л. Ан.

Абри́сь = **обрис,** **начерк.**

Абсе́нт = **полшнівка.**

Абсолютна́я = **1.** **безумовність.**

2. **самодержавство.**

Абсолютна́я = **безумовний,** **конішний.**

Абе́рда́ = **брєдний,** **брїдний,** **дурніця,** **дурляни́ва.** С. Аф. З. Л.

А́бцугъ, в ви́разі „по першому абцугу, съ першого абцуга“ = **ара́зу,** **з** самого початку.

Аванга́рдний = **передовий.**

Аванга́рдъ, **въ аванга́рдъ** = **передовіе** **військо,** **попереду.** — **Попереду** **Дорошню** **веде** **своє** **військо** **хорошенько.** н. п.

Аванпо́сть = **передова** **сторожа,** **варта.**

Аванта́жний = **показний.** С. З.

Авантюри́сть = **пройдісьвіт.** — **Де** **вже** **його** **не** **носило,** **чого** **з** **ним** **не** **було,** **а** **все** **чого** **сь** **добувать** **ся,** **казано** **пройдісьвіт.**

А́вва = **ба́тько,** **оте́ць** (игумен монастиря.)

Авва́кумовщина = **роско́льніцька** **се́кта,** **прізвана** **так** **від** **протопо́па** **Авва́ку́ма,** **що** **повста́в** **проти** **патріарха** **Нико́на.**

А́вгустъ, **місяць** **календа́рний** = **А́вгуст,** **Серпень.**

Августе́йший = **найясні́ший.** — **Ой** **чолох,** **чолох.** **найясні́ший** **Царю,** **щось** **маю** **казати.** н. п. — **Найясні́шому** **пану** **Йи́тхимонду,** **королю** **польському.** Ст. л

Авдо́тька = **1** **пр. Oedismenus cseritans** — **Ку́лик** **болото́тний,** **вели́кий** **і** **Урра** **Еро́р** **о́дуд** **чуба́гий.**

2. **рос. Trollius europaeus** — **во́вчий** **копи́т,** **во́вча** **ла́па,** **во́дове** **о́ко,** **прикри́т.** С. Ан

Аверья́нъ, **рос. Valeriana officinalis L.** = **сто́ян,** **смердю́чка.** С. Ан.

Аво́сь = **мо́же,** **аче́й,** **чень.** — **Струки** **мої** **золотві,** **заграйте** **міні** **стиха,** **аче́й** **козак** **ветяжнице** **та** **забуде** **лихо.** (З віршованого напису під мальовання запрощем з балдуурою.) — **Чень** **може** **й** **міні** **всміхне́ть** **си** **го́дина.** **Фр.**

На **аво́сь** = **на** **уда́чу,** **на** **ща́сте,** **на**

одчай, навжання. — На одчай зробив. — Пустив на одчай. — Пішов вживати.

Авось-либо = може такій. — Підождемо, може такі він прийде.

Авоська, авосьник = хто часто в розмові вживає слово „авось“ або що робить на удачу.

Авосьничать = робити, пускаться на удачу, на одчай.

Аврамівщина = роскільницька секта, прозвана лак від ченця Аврама, що вірує в анцихриста в тілесному образі.

Аврій, рос. Centaurea jacea = паголоваки, сердечна трава, синеголов. С. Ап. — А. дікий, Gratiola officinalis = золототісячник, дрелівець. С. Ап.

Аврора = рання зорі, світлова зорі, ранішня зорі, зірниця. (З давнину — богиня світу.) — Безсмішно спати погляди, світлової зорі дожидали. п. д. — Я не спала і не спала си. до зірниці дожидала си. п. п. — Уже зірниця на небі ясно завилає. К. III

Авріль, рос. Lemma = ріска. С. Ап.

Австральний = південний.

Австрієць, австрійський, Австрія = австрій, цесарець (С. З.), австрійський. Австрия, цесарщина. — Прийшов якийсь австриєць, хто його зна, чи воно поляк чи чех. — Цесарці носили в козубовій лікарства. С. З.

Автократія, автократ = самодержавство, самодержавець.

Автономія = саморід, самостійність, незалежність якого краю, людности або закладу в своїх справах від центрального уряду.

Авторы = 1. письменник, письмен.

2. творець, винахідник, винахідець.

Автохтона = д. Аборигени.

Агаряне = турки, нагометани.

Аггель = злий дух, лецистий.

Аглицкав мятл, рос. Mentha piperita = холодна мятл.

Аглиць = 1. аглиць, аглицько.

2. часточка з просекури для причастя.

Аглиця = аглиця, аглицька, ярка. С. З. — Та прийшов же і тай у патицю, та пєча Солохи — вєсе аглицю. п. п.

Агонія = бонання, сконання, передсмертні муки. — В пєдую смертном, а впаічє в остатном сконаню Б. II. — Вже при конанні застав його.

Аграрний = земельний.

Агрикультура = землеробство, хліборобство, рільництво.

Агрономіческій, агрономічній, хліборобський, землеробський, агрономія, наука про хліборобство, и. сільського господарства.

Агү = агү, агүсі, агүсеньки.

Адажіо, муз. = повагом, новолі. Зб. піс Лисєнка.

Адалєнь, рос Nymphaea alba = латаття, біле, жіноче латаття. Nympha luteum = жовте латаття, глєчки, водяний мак, (жінтій сєт росліни) — бабкі, (бювц) збїнок, (дїєти) — капелюші, (кєрїнь) — товетун. С. Ап.

Адалїмя, рос. Turritus glabra L. = пўжник. С. Ап.

Адамова борода, рос. Centaurea scabiosa = волюшки. С. Ап.

Адамова голова, трава, рос. Cypripedium Calceolum = жовті волюшки, черевички, волюшин черевички. С. Ап.

Адамово яблуко = 1. рос. Pirus Malus paradisiaca — райське яблуко.

2. алат. Cartilago Thyreoidea — кадїк, горїлка.

Адиокїт = адвокат, повірєний, хотїк, ходїтарець, старатець, (яко оратор) — речник, (гулумїо) — брехунєць. — Хто би за хоробою своєю стати не мог, таковий мїсть рєшкку своєю ку мовєню рєч своєю доручити Ст. I. Дип. теж К. Хм. і С. З. — Брехунїа за себе постави.

Адовь = некєльний. С. З. I. — **Отрѣдье адово** — некєльник.

Адонїєць, рос. Adonis vernalis = горїцьквіт, тїрїлїч. А. autumnalis = навдїні очі. С. Ап. — Хто тїрїлїч носєть, той завне будє и лїацї у пїанї. п. пив.

Адонья = скїрта, скїрта, стїрта. — Но Греки, як спаливши Трою, зробили з неї скїрти спїю. Кот.

Адресовїть = 1. надїсєати адрес.

2. послїати, направити. — Він його направив до паїотця.

Адресовїть си = удати ся, звернути ся, обернутї ся. — Радїи йому удати ся до справника. — Як бїда, удай си до жиди. н. пр. **Адекїл** = некєльний. С. З. I. — Побачити пєскєльні мўки Кот. — Юда не захотїв з Христом бути, але в пєскєльні огні горїти. н. п. — О любїці! ви справдї добра рїч, хоч певне, що за вас жде нас пєскєльна пїч. К. Д. Ж

Адъ = пєкло. С. З. I. Кот. — **Исєдїє ада** = пєкєльний. — До Бога важкїї пїлєх, а до пєла примєсєвий и. пр. — Хоч у пє-

кло, або тепло. п. пр. — Той, що на сцені в нас гуляв, крутив ся, аж поки до чорта у пекло провалив ся. К. Д. Ж.

Адьюгантъ = осавула, осавула. В Гетьманщині: Генеральний Осавула пра Гетьмані, Полковий О. — при Полкованку.

Адьюторъ = поможач, помішник.

Адьюльтеръ = 1. чужоложество (Ст. Л. С. Ж.), перелюбство. К. П.

2. чужоложник, перелюбець. — Вольно будет мужу одного чужоложника з жиною свисто поймавши, вести до вриду нашего. Ст. Л. — Перелюбець смерком свого чигає — ніхто мене під вечер не визнає. К. П.

Аджо = аж, що аж, аджеж. — Аджеж в тобі казав, чом же ти не послухав?

Ажурныя = мережчатий. Дірчатий.

Ажъ = д. А'жо.

Азартничать = квітати, лютовати, запалати ся. — А ніч що більш програв то більш лютує.

Азартъ = запал, завзятія. С. Аф. 3.

Азбука = 1. азбука.

2. граматка, букварь, абѣтка. — Азбука, бери граматку в руки в. пр. — Угравська абѣтка М. Гатцука.

Азбучный = азбучвий, абѣтний. С. Ш.

Азмя = свѣтка, свѣтина, сермяга, каштан. — Вийду на моголу, надівши сермягу, ой хто-ж мене та пригомос, бідного пестягу. п. п.

Аздъ = д. Азъ.

Азмръ, рос. *Acorus calamus* = татарське злля, аєр, гав'яр, явір, ленеха, лепешник, С. Ан. — Дістан корінці татарського злля. Н. К.

А'истовъ = буслячий, буслінний, лелѣчий.

А'истъ, = лт. *Cisalia alba*, *C. nigra* = буссел, бусля, боцяч, бусько, черногуз, лелѣка, (сѣвич) = леліч, лелѣчич. С. З. Л. Ш. На одній сіножаті і віл пасеть ся і бусько жаба ловить. п. пр. — Раз весною прилетіли буселі із-за моря. С. Ш. — Облетав скрізь, як лелєка. С. З.

Ай = 2. ой, ай. — Ой болять! — Ой, як я зливав ся!

2. от так. — От так козак!

3. чи, хіба? — Чи ти втомив ся? — Хіба не чув?

А'й-да = д. Ай 2.

А'йва, рос. *Cudonia vulgaris*. Pers. = айва, альва, гдуля, гунь, квіт, півва. С. Ан. **А'йвскій** = А'йкій.

А'йкати = ойвати, айкати. С. Ш.

А'йвалъ, а'йвалцикъ = хто вимовляє о як а.

А'йване = вимово о як а.

А'кати = вимовляти о як а.

Аклѣя, рос. *Aquilegia vulgaris* = голубки, дзвоночки, орлики, оксаміт. С. Ан.

Акомпанементъ, акомпанировать = провід, супровід, пригравання, провідити, пригравати.

Акуратный = 1. справний.

2. чепурний, охайний. С. З. — А я кажу: вставь раисцько, приберя ги чепуренько. п. п.

3. хазильновитий.

Аконитъ, рос. *Aconitum* = царь-злля, царь-трава, чорне злля. С. Ан.

Акріды = сарана. А ідою його була сарана та дикий мед. К. Сп. П.

Акрѳополь = вінгород.

Аксамітъ = оксаміт. С. З.

Аксесуаръ, частіше аксесуары = додатки, додаткові речі, прицацали.

Актѳръ, актриса = артиста, артистка, акторка, лицедій, ка. актѳр, актриса.

Актъ = 1. дія, діло.

2. акт, святкування рокувіщини ученого товариства, школи або іншого якого закладу.

3. дія, подія, справа. — Галтай, драма в 5-ти діях М. Крюпяницького — "Перемудрин", кождий ш 4 срани П. Мирного.

4. акт, панір, грамота, бомага, (стародавня) — шпаргал, шпаргал. — Панір на гетьманів Івана царю од Кочубєя пана. Греб.

Акула, рыба Squalus = акула, морська собака.

Акулийка, рос. *Verbascum Lychnitis* = боровак, заяче ухо, дивина. С. Ан.

Акушѳрка = новитѳха, сповнитѳха (С. З), баба, бабка, (в жарг) — цупорізка, (плати й) — шоввичоче. Інша раз цупорізка кудсь на родині. П. О.

Акушѳрскій = новівочний, бабницький.

Акушѳрство = 1. бабування, бабництво. — То я вона шотрох бабуваши заробляє. — За тми бабництвом нема коли й за своїми дітьми доглянути.

2. акушѳрство (наука). Почала учети ся акушѳрству.

Акушѳрствовать = бабити, бабувати. С. Ш. — Годі, Гандрю, бабити — чепелка загубла. в пр.

Акушѳръ = акушѳр, бабич.

Акцѣнтъ = 1. наголос. — В сім слові треба наголос на першому складі.

2. вимова, промовка, говірка. — По Остерцяні скрізь чути литвацьку промовку. С. Л. — Явсь кумедна в його говірва.

Акціонерная компанія; акціонеръ; акція = спілка, товариство; спільник, товариш; квиток на пайку або в кладку в спілці. — Спілка доох годов. н. пр. — Коля-б більше набрати спільників, то може і пішло-б діло.

Аліація = блинєць, млинєць, сластьов. С. З. — У п'ятицю просіт, з олією блинці. Греб. — Видно, що Гашна пекла млинці, бо й ворота в тісті н. пр.

Алала = дурниця, нісенітниця, брідні.

Алаалка = гарязвий, гаркұша.

Аламатський язик = особлива вігадана мова у володимирських коробейників.

Алебастровий, алебастръ = любайстровий, любайстер, любастер.

Алей = олія. С. З.

Александрейка, александріка = червона тканина на сорочкі.

Алембикъ = лембик. С. З.

Алєнькій = червонєвський, рожевєвський.

Алєхонєкъ, алєхєнєкъ = червонісїнський, зовсім червоний, рожевий.

Али = чи, або, хіба. — Чи я тобі не вродливий, чи не в тебе вдав ся? К. Ш

Алифа = олія (на красїи).

Аліаніє = 1. голодування, голод.

2. жадання, жага. С. З.

Аліаць = 1. голодувати.

2. жадати, прагнути. С. З. — А в тебе так жадаю, чрез вікоце виглядаю н. п. — Всі покою щиро прагнуть, а не в один гуж всі тагнуть. (З вірші Мазєпа.)

Алкоголь = спирт (чистий).

Алкоголомєтрь = спиртомір, вовчок.

Аллебарда = кєлєп. — То Козак Ляха за кущем знахожає, кєлєпом по ребрах торкає. н. д.

Аллебардник = рос. Ігіс = півники. С. А.

Аллегорія = причта, инослів, иноріч. — Почав він говорити, та все якимсь причтами.

Аллея = алєя, вуличка. — Тополі вуличкою посажені.

Алліуръ = ходя. С. З. — Добра хода в сього коня.

Аловатий = д. А'ленькій.

А'лость = червоність.

Алтарний, алтарь = вівтарний, вівтарь. С. Аф.

Алтей, рос. Althea officinalis = колáчки, проскуркі, проскурняк. С. Ан.

Алтинникъ = 1. гривня, шостáк. (Колáшка російська срібна монета = 3 коп. або 6 грошей).

2. скупердя, жмїкрут. С. З. Л.

Алтинъ = д. Алтинникъ 1.

Алчбá = 1. д. Алканіє 1.

2. жадоба, несїть, несїтство. (С. З.) ненажерливість, зажерливість. К. Кр.

А'лчничать = жадати.

А'лчность = д. Алчбá 2.

А'лчный = несїтий, ненажерливий, зажерливий, жадєнний. — Той несїтим оком за край свїта зазирає, щоб загарбать, К. Ш. — А ті бацуть, що він у кєшеню хова, тай думаютъ: бач, який жадєнний, н. к.

А'лзий = рожевий, червоний. Квіте мій рожевий (З листа гєтмана Мазєпа до Мотрі Кочубєвної).

Алзірникъ = 1. дурїєсвіт, шахрай. С. З.
2. глїтай, жмїкрут.

Алзірничать = дурїти, шахрувати. С. З.

Алзірщикъ = д. Алзірвникъ.

Аль = д. А'ли.

Альбоні = альбон, альбум. (Гал.)

Альбуминъ = білковина, білок.

Алькóвъ = 1. виїмка в стїні, де станóвить ся ліжка.

2. валькір, ванькір. — Ліжд, видимо, злякав ся, бо шморгнув до ванькіра і зараз запер за собою двері. Фр.

Алѣть, ся = червоїтїя, ся. — Почало небо червоїтїя.

Аліяноватость = незугарність, незграбність, (про малюваня) — ляпанїна, (про писаня) — базгарїна.

Аліяноватий = незугарний, незграбний, (про малюваня) — ляпаний, (про писаня, гапуваня то-що) — партацький.

Амальгама = 1. сплав метала з живим сріблом.

2. мїшанїна, сумїшка.

Аманатъ = заручник. — Треба, щоб Орда своїх заручників дала. Л. Сам.

Амарантъ, рос. Amaranthus sandatus = краса, щирїця, лєсїчі хвостї, А. retroflexus L. — щирїця, волохач, А. paniculatus — васїльки, червоний щир, садóвá щирїця, щирєць. С. Ап. — По над шляхом щирїцею оврашки гуляють. К. Ш.

Аматєрь = ласїй, ласун, ласий. — Ласий на ковбєся. н. пр.

Амбарєць, амбарикъ = комірка, комірчиня, инбарчик.

Амбарний = комірний, коморячий, инбарний. Коморачі двері. С. З.

Амбарушка, амбарчикъ = Амбарєць.

Амбаръ = комора, инбарь. (Льв.), хлїбниця, житóвня, шмїхлїр. (Прав.) — Ко-

хоря аж тріщать од хліба. — В дворі ко-
мір — як вулиця було, зерна туди завпалясь,
аж гуло. В. П. — Посклавдай салю я комору.

Амбіція = гонор. С. З.

А'мбра = пахощі. С. З

Амбраура = бійниця.

Ажбрé = л. А'мбра.

А'мбровый = пахучій, пахущій, за-
паханий.

Амво́пъ = амбо́на (С Ш.), казальниця.

Ами́нь = 1. так, правда.

2. кінець. — Ами́нь вершіть дѣло. —

Кінець вінчась дло. — Нодь ами́нь при-
ше́зь = дло до кінця. — Тутъ тебѣ
и ами́нь = тут тобі й канут, тут тобі
й край.

Ами́стія = милость, похилювання. —
Казалц, що всім помилюванц буде.

Аму́нція = муниця. — На гро́нцъ аму-
нціи, а на рубль амбіціи. — Хоч де-
нотца и кантаці, то на сто рублів чвалі. и пр

Аму́ряться = женихати ся, залицяти ся,
лицяти ся, (про кумія) — прикужати ся.
— А ну лиш швидче убірай ся, з Дідоною
не женихай ся. Кот. — Сватав Дубинівську
дівку, а женихай ся тут з другою. п. о. —
Ночая цюсь часто до неї ходити, аж він,
бачу, прикужав ся

Аму́ры = кохання, жениханья, зали-
ціння, зальоти. С. З. — До одної блан-
вочки на зальоти ходьмо. п. п.

Амшани́къ = омшани́к. — Вже повияшопли
бачі з омшаника.

Апшодни, апашдсь = недавно, допіро,
сїмй днями. — Допіро оце почум.

Апашізува́ть = розкладати, розбірати,
аналізувати.

Апашізь = розклад, розбір.

Апашіжескі́й = аналогічний, схожий,
подібний.

Апаші́логія = аналогія; схожість, подо-
бність, подобенство. (С. З.)

Апаші́логіи, апаші́логі = наложі, стілець. —
Ой були ми в церкві та бачили диво: два
вінца ва стільці, а два на голові. п. п. —
Поставили стілець і молодях звічали.

Апаші́рхи = 1. безправ'я, безуряддя, без-
ладдя, розрух.

2. розгордіаш, гаршідер. — Отажане
наш, не дбаеш за нас, та вже ж наше това-
риство, як розгордіаш. п. п.

Апаші́мури́вать = потрошити, требуши-
ти, пороти, різати, карбувати. — Вже
на третій день приїхав лікар і став потро-
шити вішалюка.

Апаші́хорéтъ = світник, одлюдник, ну-
стельник.

Апаші́сема, апаші́семакі́й = анахтеза, ана-
хтежський. — Анахтема твоя віра (жайка).

Апаші́ръ = л. Амбаръ.

Апаші́лика, рос. Angelico = д'ягиль, дявен-
гель. С. Ап.

Апаші́ло́чскъ = янголія, янголітко. — А
воно, як янголятко, нічого не знає, малень-
кими ручицями пазухи шукає. К. Ш

Апаші́гелъ = янгол. Апаші́гелъ за трапезу! —
Хліб та сіль! — Апаші́гелъ тьмі — злий
дух, нечистий.

Апаші́гельскі́й = янгольський, янголівний.

Апаші́гельчнкъ = л. Апаші́ло́чскъ.

Апаші́чаніи́ць, не, апаші́жескі́й = ангелія-
нець, аглицянин, ангеліяец, нці, агли-
чани, ангеліяський, аглицянский, а-
глицький. — Апаші́жеская бо́гата, ga-
chitis — одміна. — А. соіъ — аглицька
сіль.

Апаші́нте, муз = новагож, пожалу.

Апаші́рогійъ = двосястий.

Апаші́ро́нь = корінь, корець, чернак. —

Апаші́роны неду́ска́тъ = хвалити ся, ви-
хваляти ся, чванити ся, брехати. —

Апаші́роны їду́тъ = ка́жуть, коли хто
чванить ся, пишасьть ся.

Апаші́ко́тъ = 1. анекдот (коротке оповідан-
ня про яку цікаву оказию).

2. вигадка, побрѣнька, (правдоподібно)
— жожебілиця. — Він здативий на вигад-
ки, вже як почне, то одна за другою так
і свплять ся.

Апаші́мескі́й = малокрвний.

Апаші́мія мед. Anemia = малокрв'я, блід-
ниця.

Апаші́момéтръ = вітромір.

Апаші́монъ, рос. Anemone = сон, сон-трава,
сон-зілля. С. Ап.

Апаші́совка = ганусівка.

Апаші́совый = ганусовий.

Апаші́сь рос. Pimpinella Anisum = ганус.
С. Ап. — Під челюстями запіашку і з га-
нусом і до каштану. Кот.

Апаші́товый = кропівий.

Апаші́тъ, рос. Anethum graveolens = кріп,
окріп, укріп. С. Ап

А'пша, пт Corvus monedula = галка, Га-
лич, зб. — Не галка чорне поле відкрила. Кот.

Апаші́сть = літописець.

Апаші́гоністъ, апаші́гонізмъ = противен-
ство, супротивник.

Антарктичеській = півдєнний.

Антидѳѳр = даря. С. З.

Антикъ = старовина, старосвѣтчина. (Переважно про стародавнї рѣчї грецьких та римських часів; инодї звуть так і старосвѣтську людину.)

Антилопа, антилопъ = сарна, сайгак, дика коза. — Мов сарна в гаю. К. Ш.

Антипаха = провідна недїля.

Антихристъ = антихрист.

Античний = стародавній, старовинний.

Антия = д. Антихристъ. — **Антивѣхлѳъ** = картѳля. — **Антива печать** = вісна прищѣлена (у роскѳляникѳ).

Антропофани = людѳдї.

Анѳѳусъ, рыба, Engraulis encrasicolus = хамса. С. Ш.

Апъ = аж, аїї. — Яж думав як лучче, аж воно он що.

Апѳѳинь глазки, рос. Viola tricolor = братки, братчики, брат та сестра, полудьвіт, полудьвітки, Іван та Мяр'я, возуїни черевички. С. Ли.

Апартамѳнтъ, и = кїмната, свѣгїлиця, кїмнати, горнищї, покѳї.

Апатчеській, апатчний = байдужий, млявий. — Якійсь їн млявий, мон усе йому байдуже.

Апатїа = байдужість, млявість.

Апеллюровать = апелювати, подавати на перѳсуд. — А сторона, котора би хотїла апелювати... Ст. Л. — Маєт апелювати до суду вищого В. П.

Апелляція = апелїция, перѳсуд.

Апельсїнъ, рос. Citrus aurantium = помєранецъ. п. в.

Апелюировать = плєскати, хлѳнати, плящати. — Коли разом иє захоплюють в долѳї, як заплєцуть. О. Мор.

Апелдисемнты = бїшески. Гал.

Апелогїя = оборѳпа.

Апелѳгъ = бѳйка.

Апеллєкїя, апеллєкїчеській удїръ, мед. Aporlexia = грець. — А щоб тебе грець побив!

Апелстїтъ = недѳвїрок, еретик, одщєнєнецъ. — Лях потурнак, кїлопник галєрєський, недѳвїрок христїанський. п. д.

Апелстїма, мед. Abscessus = чїрїяк, чїрїка. чїрка. С. З. Чирик, де хочє, тая і єде. п. пр.

Апеларїтъ = пристрѳї. — Без пристрѳю, як то важуть, і бѳхи не вѳнї. п. пр.

Апелитный; но = смашний, ласий,

їстовний, до смаку, у смак, смашно. — Ласий шматок вїдєс куток. п. пр. — Нїчого у смак не зїсть.

Апелиттъ = охѳта (до їди). — Нїякої охѳти до їди не маю. (бѳлизний) — **їстовѳць.** — Іа його щєс їстовѳца напав: їсть, не пїєть ся. — **Апелитта нѳтъ** = не їсть ся, на їду не їдє, на їдо не берє, охѳти нема. — **Съ апелитѳѳъ** = до смаку, у смак. Поїв у смак.

Апрѳши = шанцї. — Обѳстунїя город Умань, порѳвали шанцї, як вдарили з семи гармат у середу вранцї. п. п.

Апрѳльскїй = апрїльскїй, квітнѳвий, цвѳтнѳвий.

Апрѳль = апрїль, квітєнь, цвѳтєнь.

Арава = юрѳа, гурѳа, сила, юрѳа, тиск, згрѳя. — Чого ви такою юрѳою присунули? — Зїбрало ся тиск народу. — З ним була цїля згрѳя людїй: і пєарї і добѳжачї. п. в.

Аранжировать = упорядкувати, упорядити, уладнати, уложити. — Збірник українських пїсєнь для хору, уложив М. Лисєнко.

Аранникъ = гаранник, малахай. — Татар бусурменів малаханми, як череду, у полѳ загнїєте. п. п.

Аранъ = аран, мурин. — Мурин шїкѳли не буде біляк. п. пр.

Арѳа = гарѳа. — Приїхав як Армен гарѳою С. З.

Арѳуєць, арѳузыкъ, арѳузішко = кавунець, кавуничк.

Арѳузный = кавуновий, кавуначий.

Арѳузь, рос. Cucurbita citrullus = кавуїн. С. З. Ан. Сухе стѳбло зїрнано кавуна — баранчик. (Одрїзплють кавуїн і кавуїнка або кавуїниця. У кавуна сїрєнький кружок, де був цвѳт, менший, їж у кавуїнк; кавуїнка смашїша від кавуїна. Афанасєвѳ-Чужбїнскїй. — Позадка вѳ Юж. Рос. т. I. ст 410). — Сей рік багато кавуїни уродило.

Аргамѳкъ = румѳк. С. З. — Приїшла свїш до копл, тай каже: Ось бо я румѳк п. пр.

Аргунєнтъ = дѳвїд, дѳказ.

Арѳна = 1. арѳна. — І се на лицѳїйнуку арѳну свою борѳу за правду переносим. К. В. 2. (бѳю) — бѳїще, бѳїовище, полє, тїчѳк, гєрєць. — От як поїхали виши на той тїчѳк, де їм саме з змїєм битись. п. в. — Завитий як перєць, поки не вїдєш на гєрєцї. 3. (бїга) — бїгѳвєськѳ. С. Ш.

Арѳнда = 1. орѳнда, посѳєня.

2. рѳта, чїши (за зємлю). — За що я буду, Ляхам рату платити? п. д. — Чїши може брати ся з грунту, горѳа, дѳва. В. П.

- Арендаторъ** = орандъръ, раидъръ, посесор. — А мій батько орендъръ. К. III. — Випсавши в поші кришту сною от того орендара. Ст. J.
- Арендний** = орендний, посесийний. — Арендная плата = рата, чини, (за стлі) — ставщина.
- Арендovať** = 1. наймати, орандувати, брати в посесію.
2. держати, тримати посесію. — Він тримав посесію у Брашнівского.
4. адавати в посесію. — Пап здав своєю землю в посесію тій попові ся кудись.
- Ареометръ** = вовчок.
- Ареометръ, арсина**, рос. Carduus = реп'ях, будяк, колючка. С. Ал.
- Арештацкая** = рештійська, рештірна, буцегарія, хурдига, темна, холодна, глибока, саяетка (Харьк.) шпаківня. — Сім хурдигу розбивав, каждаш лаяв. К. III. — Та як же їх замкнули, п хурдигу замкнули. п. п. — Замкнули його в темну. — Посиділи в холоду.
- Арештацкій** = рештійський.
- Арештайтъ** = рештій, невольник, в'язень. С. З. — Не въ рёдъ арештаита = хто йде в засланні на власний кошт, разом з рештійцями, але по своїй волі, напр. жінка за рештійцями чоловіком.
- Арестовать** = 1. орештувати, забрати.
2. поцінувати. — Прїїхав з причетом і поцінував псу худобу.
- Арестъ** = арест. — Находять ся подъ арестомъ = сидіти в рештійській, в холодній і т. д. — Освободить ся изъ подъ ареста = відпустити, вийти на волю, визволитися.
- Аржанецъ**, рос. Rbleum = житиця, Р. granteuse — ширій, ржанець. С. Ал.
- Аржанце** = житище. С. Аф.
- Аржанікъ**, рос. Planazo Lanceolata = подорожник, попутник, раввик, стягач, порізник, собачі язички і дов. Аржанецъ. С. Аф. J.
- Аржаной** = житній, житий, житиний. С. Аф. J.
- Аржанюха** = житній хліб.
- Аржанце** = л. Аржанце.
- Аристократическій** = 1. шляхетський.
2. вельжоний, панський, ясне вельжоний.
- Аристократія** = 1. шляхетчина. — Були колись шляхетчина, вельжоний шой. К. III.
2. панство, шляхетство. — За паньми панство все в ербѣ та в діоті. К. III.
- Аристократъ** = пан вельжоний, дѣка. С. З.
- Арифметика** = арифметика, шотница. — Арифметика або шотница. Зложа О. Кописький. Спб. 1863 р.
- Ар'ия** = спів. — Спів Ярея з Гайдамак⁴. Слова Т. Шевченка, музика М. Лисенка.
- Ар'ка** = арка, дуга, дѣка. — (Зроблений аркою) — дужний. — Дужини стола С. J.
- Арканъ** = 1. аркан. — Будеш тебе воролицький сам на аркані ходити. п. п.
2. принцип, прїв'язь. — Чоловік без волі, як кінь на принципі. п. пр. — На принципі пася коні, сїдані, готові. К. III.
- Аркебуза** = гаркебуза, самонал. С. З.
- Арматура** = 1. зброя, броня, ринтунок, оружжя. — Умер козак й така його мина, застать ся кінь вороний та ясна зброя. п. п. — Воєнним рпштуком готувать ся. J. В. — Коні і ринтуки повтрачали. С. Z.
2. оздоба з гаржат. рушниць та тишної зброї.
- Армія** = 1. вярмія, військо.
2. де-кільки корпусів війська під орудою одного отамана.
- Армякъ** = світа, свитіна, сїряк, сїрячина.
- Армянійъ** = вірмен, вермія. армен. — Вірмену та жиду не має ветду. п. пр. — Верміна як викрешувать, то треба через сім вір переводити. Мил.
- Армянскій** = вірменський, арменський.
- Арнаутка** = 1. (жінка) — арнаутка.
2. шевеница, Triticum vulgare — арноутка, білотурка, гарянка.
- Ароматическій, ароматичний, ароматный** = запашний, пахучий, пахнучий, пахучий, духовитий, пашний. — Віночок з хрещеного барвінку, з запашного насипаєку. п. п. — Ой пойдіте там рутоньки, пахнучой чаруночки. п. п. — Духовити терена. — Ой зложю и пашню рожу з каліною. п. п. — Пахуча кнітка.
- Ароматъ** = пахощі. пах, дух. Е. Z.
- Ароинікъ**, рос. Argem maculatum = козляча борода. С. Ал.
- Ароінова борода**, рос. Saxifraga sarmentosa = венерині коси. С. Ал.
- Арсъ, арсь**, рос. Luniperus communis = яловець. С. Ал. Z.
- Арсеналъ** = 1. арсенал (музей збрѣи різнихъ часів і народів).
2. пушкарня. — Темляні динго ходиш по кону, оладав курій, пушкарню. О. С.
- Аргачиться** = поровіти ся, оинати ся, баскалічити ся, козешти ся. — Його вдути, п він ще й оинешть ся. — Не ба-

скалчивсь-бя, та йшов. Ког. — Кіль порозв'язь св. — Та буде вже тобі комезати ся — ходім!

Артель = артіль, (у рыбáлок) — ватага, (у чумаків) — вáлка. С. Аф. — Отáманом артіль дєражать ся, п.пр. — Він був забродчаким в швей ватазі. — Пристав до вальки чумака.

Артєльщикъ = 1. товáриш, спільник (якої артілі).
2. отáман (артілі).
3. служáщий а якої артілі в купецькій конторі, на вокзалах то-що.

Артиллерієть = гармáш, пушкáрь. С. З. Л.

Артиллерія = 1. армáта. — Стративши армату, на голову zostал збитий і распорешений. Л. В.
2. гармáші, пушкарі. С. З. Л.
3. наука армáтна.

Артистъ, ка = 1. артиста, ка.
2. митець, мистець, мастáк, майстер, штуркмайстер (найбільше в шахрайстві то-що). — Митець до шовкових китців. п. пр. — Майстер до чужих кáйстер. п. пр. — О, він на ці дїла майстер.

Артишокъ, рос. Сунга Scolymus = карчóх. Прав.

Артусъ = артус, дарнік. С. Аф.

Арфа = 1. муз. арфа.
2. грóхот, рáхва.

Арфистъ, ка, арфінка = арфáр, арфáр-ка, С. Жел.

Архалуъ = капáтан.

Архáровецъ = 1. шпиг, сінáка (поліційська). — Шпиг сюю пісю цыльно слухав, от і догадав ся. Макаровський. С. З.
2. лєдáщо, нецупящий, шибеник; обидранець, обшáранець, голодрáбець. — Пустив ся п лєдáцо. — Таж такий шибеник, що крий Боже.

Архáвъ = архáва.

Архидиáстиръ = владика.

Архитекторъ = будовникъ, будовничий. С. Ш.

Архитектура = будовництво. С. Ш.

Архирєй = владика, архирєй.

Архáкъ = лўка (у сідлá).

Аршинникъ = 1. крамарь (більше зисважливо або лайлáво).
2. шахрáй. С. З.

Аршинничать = крамарювати. (про дрібних крамарів).

Аршинный хбєть, товáрь = полотно завширїшки в аршин; крам, що продáєть ся в аршини.

Аршинъ = аршин. — Мєрять на свѳй аршинъ = ча своєю мїрку мєрять. — Проглотїть аршинъ = сидїть або стоїть рівно, наче на всїннячки.

Аскєтъ = скїтник, одлòдник, пустєльник. — А він так як скїтник, в другій хатї сам. п. к.

Асмодеъ = злий дух, сатана.

Аспарагъ, рос. Asparagus = шпарага, зячній холодòк. С. Л.

Аспидный доскá = грифельний. — Аспидная доскá = грифельна дòшка, гавлєтка. (С. Ш.)

Аспидский = гáспидський.

Аспидъ = 1. змїя, Наје, Coluber baje, Naja — гáспид, (про чоловіка — злий, ляхий) — гáспид. С. З.
2. грифель.

Ассигновать = 1. признáчити. — Він на се дїло призвачив сто карбовáців.
2. дáти квїток на гроші.

Ассимилировать = приводобяїти, угодобяїти. (С. Ш.)

Ассонáнци = снїлка, товáриство, артіль, (гайдамацька, козáцька, рыбáльська і т. д.) — ватага, (чумацька) — вáлка, (член ассонáнца) — товáриш, спільник. — Чоловік та жінка — то наївграца спїлка. п. пр. — Давайте, каже, до спїлка фабрїку дереваних виробів зложимо. — Шукайте собі спїлників, а п сам буду роботу робити. Фр. — (Див. Акціонер. компанїя.)

Астна, мед. = задўха, дїхавниця, ядўха.

Астра, рос. Aster = гáйстра, гáйстер, зїмник, п'ятáквіці. С. Ан. З. — Увнв мїй гáйстер. Ког. — Сей рїк поєвно багато п'ятáквіців. К. ев. г.

Астрагáль, рос. Astragalus = богорòдїшна травá. С. Ан.

Астролябїн = верцáдло. С. Ман.

Асфáльтъ = смола жидївська.

Ась = га?, що?, а щò? — Увійшов Бог до нескá, дивить ся, аж москаль кинить у смолї; він до його, а той не розслухав, таї питає „ась?“ — Ну, каже, коли „ась“, то шлáзь; а далї ого побачив і нашого і теж до його щось, а той: „а щò?“ — Ну, каже, коли „в нò“, то „варите его вцє!“ п. о.

Атáва = отáва. — Костї, хлопці, отаву, варїть кулїш на сáву. п. пр.

Атáка = пáпад.

Атаковать = нападáти, напáсти, кїдати ся на кòго, вдáрити на кòго.

Атамáнский = отáханський, отáманів.

Атамáнъ = отáман, зб. — отáманя, нá-

таг, натажок. (С. Аф.) — Терпи козак — отаманом будем. п. пр. — Лодманя вибрали його за отамана. — Отут саме розбивали колісь хлопці Гаркуші, що був у їх за отамана. — Швачка був ватюжой і бидмацький. п. о.

Атаманствовать = отаманувати.

Атажде = тривай, почекай, годі, а зась, а даусь.

Атемаж = безвір'я, невірство, безбожність. — Противно вірі єсть невірство. Б. Н.

Атемаж = невіра, безбожник.

Атеринка, рос. *Aterina rapica* = катеринка, дугулька.

Атлась = отлас, саіта, єдвáb. С. З. Л. — Ладша баба й без єдваба. п. пр. — Багато у його добра: отласу, хутра і срібла. Гр.

Атаєть = велетень, велит, дужак. — Велетню в світі не довог жити п. пр. — Настало наше покоління, а велетнів давно нема. п. о.

Атмосфера = повітря, воадух. — Лєтить орол по над хутір та в повітрі вється. п. п.

Атрибути = причаїдаї. — Атрибути влаісти = клейноди, знакі. — Вийшла старшица зо всіми клейнодами. п. о.

Атєстат = свідїтельство, свідѳцтво, атєстат.

А тї! = тю-тїю!, куюї, уджга. (Лєн.) тїюгу, тїю! С. Ш.

Атїкати = тїюкати, тїюкати (С. Ш.) цїкувати.

Атя, атєнка = тато, тагусь, батєнько.

Ау! = агї!, агѳ!, го-гѳ!

Аудиторїа = аудиторїя, слухальня.

Аудитор = аудитор.

Аукати, ся = гукати, одгїкуватись; перегїкуватись. — **Какѳво аукнєтя, такѳво п откїкнєтя** = як гукєм, так і одгїкуєть ся. — Як постїши, так і вїсїши ся. п. пр.

Аукціѳн = потѳржка, (гал.) — лїцїтація. — **Продати єь аукціѳна** = продати а жолотка.

Афєня = крамарь, розиѳщик, коробѳєйник, рашевець, щетїнник.

Афєра = гешѳфт.

Ахавьки! = лїшенько!

Ахавь = аханья, охи.

Ахавь = 1. ахати, вїтхати. — Бѳго кохав, за тм і вїтхав. п. пр.

2. дивувати ся, лякати ся. — **Ахаваль м я** = бачив і я лихо. — **Наахалєн на чудєса** = надивував ся.

Ахивєя = дурнїця, брїднїя, мїсенїтниця. теревєві, ка' зна що. — Бач теревєшї розуєтїла. Кот. — Чѳго зугаши і теревєшї — мєшї правшї? Кот. — **Ахивєю нестї** = теревєві правїтї, мїсенїтницю плєстї, дурнїцю нестї, вертїтї, ка' зна що вератї.

Аховѳв = дївнїшї, гїрнїшї, чудѳвнїшї.

Ахтї! = ох! лїшенько!, гай-гай! — **Гай-гай!** що з шм зрѳблєсь. — **Гай-гай!** отцє-ж і вїз полмав ш. С. Аф. — **Єшї не ахтї** = йомї не дїже дѳбре, не сѳлодко, не мєд.

Ахтїтельнїшї, вжвєсть ся тїльки в пїчкїзї: **не ахтїтельнїшї** = не дїже гїрнїшї, так сѳбї, абї-кїшї.

Ахї! = ох!, ой!, ах! — **Ох лїшенько!** — **Ах ти пєсєкїш сш!** — Ой бошть!

Б.

Ба! = ач!, чи-ба!, чи ти ба! — **Ач!** відкїли він вав ся? — **Чи-ба!** він уже тут!

Баба = 1. (матї бартѳова або матєрі і жївнї старя жїнка) — баба, здр. бабка, бабїся, бабїня, бабїля, бабусєнька.

2. (чїя жїнка) — жїнка, (молода) — молодїця, здр. — жїночка, молодїчка. Частѳо чоловїк зовє жїнку: старя, сгарєнька, навїтї і тодї, колп вона молода. — **Жїнка жївнїшїка, а хата не жєстєна.** п. пр. — **Чи є в свїтї молодїця, як та Гїпан бїлолиця?** п. п.

3. (жѳжна жїнка) — жїнка, баба. — **Щѳ громадї, те п бабї.** п. пр. — **Гдї чѳрт не слїдїть, тудї бабу пошлєть** = де чѳрт не зможе, тудї бабу пошлє. п. пр. — **Знїшї баба сѳєє кривѳє верстєно** = жїноча рїч бѳло припїчка. п. пр.

4. д. Акушєрка.

5. птїця Pelecanus — баба птїця. С. Л.

6. пїска, пїцупнїшї. — **Христє поєкрєс!** Рїд мїр увєсь, дїждїш єш лєстї. Тєпер уєак палєть єп в ємєк сьвєчєної пєчки. (З пїршї).

7. журавель (у колодязі). С. Аф. — Леде журавель над колодязем мріє.
 8. (копачка) — бабка, бабич. С. Аф.
 9. баба, довбня, довбешка. — Почаши бабою забити паці. — Гевув, як добноєю.
Бабахнуть = бухнути, гелнути, брязнути. С. З. Ш.
Бабахъ = бух, ген, брязъ. — Як камінь бух у воду, тай тове. Кот. — Як гелнув його межі плечі, так він аж поточив ся. С. Аф. — Ген його об землю!
Бабенка, бабешочка = молодичка, жіночка. — Гаизя рибка, Гаизя птачка, Гаизя лядя молодичка.
Бабень = бабій, бабич. С. Аф. Ш.
Бабешька, бабешка = д. Бабенка.
Бабінна = кошачі шкурки, що по сѣлах прасолі викинують у жінок на різний крам.
Бабить = бабувати, бабити. С. Аф. Ш.
Бабяца = бабѣга (Чапч.) бабице. С. Ш.
Бабія = 1. жіночий, жіноцький. С. Аф. 1. — Жіноча річ коло правічка. н. пр.
 2. бабін, баб'ячий, бабівський. С. Аф. 1. Ш. — Бабана гривня всім людям дивна. н. пр.
Бабій зубъ, грѣб, Sclerotium clavus = ріжкий, чорні ріжки (гал.) — матка, старій хліб. С. Ан.
Бабій уязъ, б. рязуязъ, рос. Gypsophila paniculata = перекоотиноле, покотиноле, катун. С. Ан.
Бабьє лѣто = бабине літо. (Добря година спочатку осені і павутишна, що тоді лѣтає.)
Бабьє зубья, рос. Dentaria = зубниця, живець, ясенець. С. Ан.
Бабья немочь = д. Веременисть.
Бабьє немочи = примхи, передування.
Бабьє рум'яна, рос. Echinium і Opisma = краснокорень, красній корінь, горожовик, шаріло. С. Ан.
Баба = 1. д. Баба 1.
 2. лікарка, анахарка, шептѣха, баба і д. Акушерка. — Сто баб — сто слабостя. н. пр.
 3. (я дитячий грі кісточка) — бабка. паця, (та що лѣю б'ють) — бітка, (паліята оливо, синицѣм) — олів'янка, свинчатка.
 4. бабка (кілька сповів льою або коноллі, поставлених стѣри, брусѣя гоустрати косу і т. д.)
 5. рибка, Gobius — бичок на Бузі, Дністрі і Дніпрі і під Адессом: Gobius melanostomus — губань, G. marmoratus — бичок, цуджк, G. puviatilis — б. гонець, G. platycephalus — головань, головач, G. Trautvetteri — б. горлач, G. melanio

Pal. — б. коваль або чорний, G. Ratan — ротань і др. (Херсонській Земській сборникъ 1891 — 1892 р.)
 6. рос. Plantago arenaria. — бабка трава. товстѣшка, хмѣлик. С. Ан.
Бабникъ = д. Бабель.
Бабничальє = бабування.
Бабничать = д. Бабить.
Бабнища = д. Бабища.
Бабнякъ, баболѣобъ = д. Бабель.
Бабочка = 1. д. Бабенка.
 2. Papilio — метелик, мотиль. С. Л — Ночная бабочка, Phalaena — полудношник.
Бабѣкъ, звірык, Dipus jaculus = земляний заєць.
Бабушка = 1. бабѣся, бабѣсенька, бабѣля, бабѣня.
 2. д. Акушерка і Баба 1.
Бабушкиль = бабин, бабусин, бабѣнин.
Бабѣшка = 1. д. Бабочка 2.
 2. гадѣшка. С. Аф.
 3. рябѣтіння (знак од вісн).
Бабѣ = жінок, жіноцтво, жінощина, жінота, бабі.
Бабы, сузірря Ласєди = волосожар, квѣчка, квѣчка з курчатами. С. 1. Л.
Бавушка = забавка, іграшка, цѣцька.
Багажъ = багаж, клѣнки, пакѣнки; клѣжа, поклажа.
Багоръ = 1. ком. Socus — чернець.
 2. краєк — манія, червецъ, кармазин, бакан.
Багоръ = пішний, гак. — Але бортишки тільки мають міти сокиру і пішню, чим би борть робити. Ст. Л.
Багрѣцовый = 1. червчастий, червоний, баканѣвий (Колір).
 2. кармазиновий. (зроблений з кармазину). — Преп'ял Гетьману Сагайдачному палатку своєю кармазинову, зеленою п'дмашкою підштую. Л. В.
Багрѣць = 1. д. Багоръ 2.
 2. кармазин.
Багрить, багрѣтьє = червоніти, червоніти. — Багато ти, Дуйро, у море носил козацької крові; червонив ти сине ти не паюв. К. Ш. — Із аа лісу місяць випливає, червоєє круглолиций, горить а не сив. К. Ш.
Багрить = ловити рибу „багрѣць“.
Багрѣвня = сміякъ, басаман. — Так ударили єя, що я досѣ сміяк на тілі.
Багровый = червоносійний, сміякий, червоний.

Багровѣтъ, багрѣтъ = д. Багрѣтъ ся.
 Багрянецъ = свѣтъ або копір червоний.
 Багряніть, ся = д. Багрѣтъ, ся.
 Багряница = багряница. — А з шкур Іх-
 тх собі багряницю пошнн. К. Ш.
 Багрѣний = червоний.
 Багряникъ, багряничъ, багряничъ, ба-
 грянь = рос. 1. *Ledum palustre* — багно,
 боловолок, болотник.
 2. *Spiraea Ulmaria* — гірощник, огі-
 рощник, бузина болотна, жаб'ячі ко-
 нопельник, кашка, медуніця. С. Ан.
 Бадаржаль, рос. *Solanum melongena* = ба-
 клажан (сіній), *Lycopersicum esculentum*
 — помідор, баклажан (червоний).
 Бадѣйчикъ = бондарь.
 Бадиджаль = д. Бадаржанъ.
 Бадій = 1. відрѣ, цеберъ, цебрѣ. —
 Упало відрѣ в колодязь. — Цебер води
 вришиної. н. п.
 2. бадій, шаллій (в котрих розіпощки
 продають рибу.)
 3. дѣжка, кадовъ (для мѣду, частіше з ли-
 ни) — липівка.
 4. рос. Турпа — рогіз, рогаза, кіях,
 кіяхі, султаничикъ, (гал.) — палкй. С. Ан.
 Бадійць, рос. *Illicium anisatum* = бодянь.
 Б. дикій, *Dictamnus albus* — ложниця,
 ложнос. С. Ан. З.
 Бадяга, губка *Spongia* або *Bodiaga fluviatilis*
 et *lacustris* — бодяга, водяна губка, на-
 дошник, ладожник. С. Ан. Мал.
 Бадіжпикъ = жартун, веселун, кумѣд-
 ник, сміхун, баікало, баієник.
 Бадіжничать = жартувати, пустувати,
 кривити ся, кумѣдничати, баікати, ба-
 ляси точити — С. Аф. І. Ц. Л. — Пу-
 стус, жартус, не дає спати. н. п. — Годі тобі
 баієси точити.
 База = основа, підстава, підвалина.
 Базарити, базарничать = базарювати. —
 Поіхав на базарь, та щось довго базарює.
 Базарь = базарь, торг, торжок, мі-
 сто, ринок. — Ой пішов чужак в Самарь
 на базарь. в. п. — Ой піду и на торжок, ку-
 пую собі голубок. н. п. — У Київі на ринку
 шють козаки горілку. в. п.
 Базиліка = 1. церква (особлівого будо-
 ванія).
 2. рос. *Ocimum basilicum* = васильки, ду-
 ницї, церковні васильки. С. Ав.
 Базисъ = д. База.
 Базиваться = боіти ст, лякати ся, жа-
 хати ся, сграхати ся.

Баіньки = спатки, спатоньки. — Ідн спа-
 тоньки.
 Байбакъ = 1. звірьок, *Arctomys bobae* —
 бабак. С. Аф. І.
 2. лежень, ледарь, ледашо, сонула.
 3. бурлака. С. Ш.
 4. колода, оцѣнок (забітий гвіздками, що
 привішують коло дула для перешкоди мед-
 ведю.)
 Байбачій = байбачковий.
 Байдара = човен, байдак (алеутський), об-
 тігнутий шкурою морських звірів.
 Байка = 1. казка, байка, приказка, пі-
 сенька (колицкова).
 2. бая, байка, (тканина).
 Байковий, баічатий = баєвий. — В чер-
 воній юпочі баєвий, в запасі гарній фама-
 левій. Кот.
 Байчійвий, баіщикъ = балаклівий, ба-
 лакучий, балаклій, жовний, говіркий,
 щибетун.
 Бакалѣвръ = бакалѣр.
 Бакалда, бакалдина = бакай, ковбаш,
 ковбѣя. С. З. Л.
 Бакалѣйникъ = бакалѣйчик. С. Ш.
 Бакалѣйний = бакалѣйний.
 Бакалѣйщикъ = бакалѣйщик.
 Бакален = бакалія. С. Ш.
 Бакальщикъ = бакалѣйщик.
 Бакенбарда, бакенбардъ, частіше мн. ба-
 кенбарды = бакірі, бурці.
 Бакенбардість = чоловік з великими ба-
 кирями.
 Бакены, бакн = д. Бакенбарды.
 Баклага = 1. боклаг, баклажок. С. Аф. Ш.
 2. хазніця. С. З.
 Баклажаль = д. Бадаржанъ.
 Бакліжпикъ = бондарь, що робить боклагі.
 Баклянь = 1. водявѣ птиця *Phalacro-
 corax*.
 2. колодка, штуріак, оцѣнок, цурѣ-
 шаток.
 3. головавъ, головаітій; головашка. —
 Не по бакляну ужу; великъ бакляль, да
 єсть изьяль — велика головашка та
 розуму хало.
 Баклуша = 1. колодка, з котрої виробля-
 ють дерев'яну посуду і ложай. — Бить ба-
 клушн — баідики бити, баідикувати,
 баідувати. — Нічого не робить, тільки не,
 та баідики бє. — Годі тобі, Баідо, баіду-
 вати. н. п.
 2. колесо чайуше, гідравлічне.
 3. тарілки металічні (муз.)

Баклу́шникъ, ца = 1. деревіна, а котрої впробляють „баклуши“.

2. чоловік, що впробляє „баклуши“.

3. лѣдарь, ка, лѣдарь, ка, лѣдащо, лѣдащія, лѣженя.

Баклу́шничать = д. підс. Баклу́ша — бити баклуши. — Перестать баклу́шничать = перебайдикувати, перебайдувати.

Баклу́шний = невеликий, невеличкий.

Баклу́титъ, баклу́щичать = балакати, ба-зікати.

Баклу́щникъ, ца = д. Балчмвщй.

Баклу́я = базісник, базікало.

Бакчѣ = баштан. С. Аф. I. Ш.

Бакчевѣйъ, бакчевѣникъ = баштанник. С. Аф. Ш.

Бакчевѣой = баштановий. С. Ш.

Бакмѣ = д. Бакчѣ.

Бакмѣщъ = гостинець, мюгрич, басаринка, базаринка (С. Ш.); хабарь.

Балаба́йя = 1. порѣда яструба Falco lapagijs.

2. дурень, бѣцман, бѣвдур, тѣленень, тюхтій. С. З. Ш. Який вприс бовдур. С. Аф. — Який бѣцман, а нічого не робить. С. Аф.

Балабо́лка = 1. брязкало, брязкітка, брязкальце, брязкотіло. С. Ш. — у бубни грали, у брязкітні брязчали, п. д.

2. пацѣорка і всяка дрібниці, що причѣпляють ся за-длі кресі.

3. д. Авдѣтка і Адалѣня.

4. базікало, цокотун, ха, лѣпетун, ха, лѣпетень, белькоутун, ха, бѣвкало, щебетун, ха, торохтій, ка.

Балабо́нитъ = давонити, брехати, розбріхувати, байдики бити, байдикувати; тивяти ся.

Балабо́нщикъ, ца = д. Балабо́лка 4.

Балага́нний = 1. ятшійий.

2. кужедіянський.

Балага́нъ = 1. ятка, шѣпа. С. З. — Не має тих яток, де продають бацькіи та жаток, п. пр.

2. землянка.

Балагу́ритъ = базікати, балакати, балі-сн точити; шуткувати, цустовати, жартувати. С. Аф. I. — Як поше базікати, то й до завтраго не переслухаш. С. Аф. — Точили всякій баліси. Кат. — Про що се ш? так собі базікаем.

Балагу́рство = балачка, базікання, баліси, балидрѣси.

Балагу́ръ = балісник, базікало, балиндрѣсник, цокотун, торохтій; веселун, жартун, кужедник.

Балакѣръ = глѣчик, горшѣк великий на молоко.

Балага́йка = балабайка. — Грати у балабайку. С. Аф.

Баламу́титъ = баламу́тити, каламу́тити, колотіти. — Гей ви хлопці баламути, баламути всього свѣта, баламути наши діти, п. п.

Баламу́тникъ, ца = баламу́та, баламу́тка, колотник, ця. С. З. Ш.

Баламу́тний = баламу́тний, каламу́тний.

Баламу́тчикъ, ца = д. Баламу́тникъ.

Баламу́тъ = 1. Баламу́тникъ.

2. баламу́т (крімський і черноморський оселедець і особливо гра в кірти).

Балапе́ривать = 1. рівноважити ся.

2. танцювати на канаті.

Балапе́сь = 1. рівновага.

2. біланс, обрахунок.

Балапе́сть = тяж, (? с. п.), саву́р. (Пісок, ка-мінь то що, чия награвать ся для ваги судно, як не має краю або іншої клажі.) Слово Саву́р вживать ся на побережжі Озовського моря. (Ін не має з сим знаку назва вісної в народній думі „Про трьох братів“ Савур могли?)

Балахо́всть = волоцюга.

Балахо́въ = балахон, хламѣда, хаѣт.

Балахрѣ́стничать = волочити ся, швѣндити, байдикувати, байдики бити. С. Аф. I.

Балахрѣ́сть, ка = волоцюга; новія, шльондра.

Балбѣ́сничать = лодарювати, байдики бити, байдикувати.

Балбѣ́сь = бѣлбас, бѣцман, лѣдарь, тѣленень, бѣвдур, лѣдарь.

Балбѣ́шка = оцупок, шуриак, цурушало.

Балда́ = 1. гуля, гуля (на дереві).

2. дѣбня.

3. жѣлот (ковальський).

4. д. Балбѣсь.

Балди́нь, = рос. Rhamnus frangula = жѣсгѣр, жѣстер.

Балдахѣ́нь = намет. — Ой напмай коза-ченськи великий намет, тай пють вони горілочку ще й солодкий мед, п. п.

Балди́рѣнь, **балди́рѣнь**, рос. Valiana officinalis = овер'ян, одхасник, чѣртове ребро, бісове ребро, стойан, (гал.) — дѣдече ребро. С. Ан.

Балидрѣ́ситъ, **балидрѣ́ситъ** = 1. д. Балагу́ритъ.

2. триндѣкати (грати на губах пальцями)

або як инакше.) — Пропив мужик індика, жінка в пинку тридника. н. п.

Балендрієсь, балендрієсь = д. Балагурь.

Балендрієсь = 1. балієси, балієдрасці. — Балієси точіти. С. А. І. — Балієдрасці роспуєкає, буціи то нія уєє знає, н. п.

2. вигадки, впретребєньки. С. А. І. Ш. — На роботу так хворий, а на вигадки так на. С. А. І.

Балівать = д. Болѣть.

Бáлка = 1. бáлка, брус, (під стѣлом) — свóлок, (гòбшии під стѣлом) — тря́м, тря́мо́к, (між кровямаи) — бáнта, бáнтина. С. А. І. Ш. — Лежить, як брус. н. пр.

2. бáлка. — Тіао козацьке рвали, по тер-цах, по бáлках жовту кість жуакували. н. д.

Бáлконъ = бáнок (С. Л.), вішка. Л. Сам.

Бáлцáсть = д. Балієсть.

Бáллотировáть, ся = голосувáти, ся.

Бáллотировка = голосування.

Бáлць = 1. (при голосуванні) — гóлос, жéреб, жеребок. За його вьєго два гóлоса було.

2. одмітка.

Бáлмощный = нерозсúдливий, необáчний, пустотливий. — А по заду Сагайдашшиї, що проміньє жінку на тютюк та люлька, необáчний. н. п.

Бáлмощь, бáлмощь = дур, дуряїця, дурóщи, дурієсть. — Викньє дур з голови. — Дуряїця в голову влзав.

Бáлобáнь = д. Балабáнь 2.

Бáлобóй = д. Балабóлка 4.

Бáловáнный = бáловáний, мáзанний, пѣщєний. — Бáловáний хлопец.

Бáловáньє = бáлування, бáлоци.

Бáловáть, ся = 1. бáлувати ся, пустувáти, жирувáти. — Та годі, не пустуй.

2. бáлувати, мáзати. — Вова його дуже бáлує.

Бáловєнь = песту́н, миловáнець (про дити́й) — мазу́н, мазу́чик, мамі́й, мазáний піріжок, мазєна, (в їдї) — пше-нишник. — Бував так, що дитина пещєна, то батько або мати й кажуть: ах ти мазє-ця! Волинь. — Се такий пшєнишник, що хлї-ба йому хоч і не давай.

Бáловєнькъ, ца = 1. мазі́й, ка.

2. пусту́н, ха, пусту́нка, жиру́н, ха, брикун, брикунець.

Бáловєствó = 1. бáловнїя, бáлоци. пусто-вáння, пустóта, пúстощі. — Гледи, щоб мїні пúстощі не було. С. А. І.

2. бáлування, пúстовáння, мáзання, нотурáння.

Бáловєцькъ, ца = д. Бáловєнькъ, ца.

Бáлывать = д. Болáть.

Бáлцьукъ = задóк гарантáса.

Бáль = баль, бенкѣт, вечерніцї. С. А. І. — Один одного на здоровї шитас, один одного на бенкѣт залывас. н. п. — **Бáдять не балієть** = бáлцувáти, бáдувáти, бенкегувáти. — Наші хлопчєки уєє бáлцують.

Бáлы = бáлієси, бáлієдрасці. — **Точіть бáлы** — бáлієси, бáлієдрасці точіти, прáвити. — І молодцїї, цокотухи тут бáлієдрасці попєсли. Кот. — Точили всякї бáлиси і підпуєкали різні лясї. Кот.

Бáльзамїнь, рос. Impatiens balsamina, l. polii me tangere = не руй менє, розрив, черевички Божої матерї. С. А. І.

Бáльзамировáть, ся = бáльзамовáти, ся, мáстїти, ся.

Бáльзамїєскїй = пахучий, запашний, пахнючий, духовитий. — Зывашва квітка. — Духовита варєна.

Бáльзамъ = бáльзам, живєцька. (? С. П.)

Бáльный = бáльовий.

Бáлюстрáда = бáлієси. С. А. І. Ш.

Бáлієсна = бáлієса (стóвбкї в бáлієсах).

Бáлієнькъ = 1. хто рóбїть бáлієса.

2. д. Балагурь.

Бáлієсничать = д. Балагурити.

Бáлієсь = д. Бáлієсна і Бáлы.

Бáлбáй рос. Valeriana dubia = адáмовє ребрó, чóртовє ребрó. С. А. І.

Бáнда = бáнда, ватага, згрáя. — Тодї саме ватага Кармєлюка в сїй околїцї розбивав. н. о. — **Бáнды бити** = д. Бáлцуши бити.

Бáндїть = розбїйник, розбївáка, харцїз, харцїзїяка (в Карпатах) — опрїш-чок. С. З. Л. — Зовуть мене розбїйником, кажуть розбиваю, н. п.

Бáндурити = брїнькати. — Чую, щось пє мов на бáндурї брїнькає.

Бáнять, ся = бáнїти, ся, мїти, ся.

Бáнка = бáнька, слóйка, слóїк, (велїка) — бáньк, (з бáньк) — бляшáнка, пушка. Вол.

Бáнкѣть = бенкѣт, ўчта. — З весєлої учти Гóлка утїкає. К. Д.

Бáнкрутїть ся = банкрутувáти. — Купцї один за бáдним почали банкрутувати.

Бáнкъ = бáнок. — Віддав свої грошї у бáнок.

Бáнникъ = 1. мїтлз, вїхоть, щїтка. (задї чїстєки гармáт).

2. вїппк (в лязї).

Бáнный = бáнний, лáзневий. — При-стїль, какъ бáнный лясць = причєпив ся, як мѣвсьєка смола до чóбота. н. пр.

Бабочный = ба́ньковий, сло́йковий.

Бачьт = бант, (на взір квітки) — квітка, (на взір метелика) — метелик.

Бачицьк = ба́нщик, ла́зник, лазник. — Ой ян, грубішкы, ви лазышкы, ви броварышкы! Годі вам по вишних горіло́к курити, по лазных лазех топити п. д.

Ба́ни = ба́ня, ла́зня. — Тепло, як у лазні. н. пр. — Лазни в калі стоїть, та людий мис. в. пр. — Затоніть же ми та нову ла́злю. н. н. — Зада́ть ба́ню = нагріти чу́ба, чуприну, намілити го́лову.

Бараба́нить = бараба́нити, тараба́нити, торохтіти. С. Ш.

Бараба́н = бараба́н, тараба́н. С. Ш. — Та як ударить у тарабани. н. о. — И б тому бісовому тарабану хліба не дав за те, що каже: „поруба́ть хаклів.“ С. Ш. — А за Ді́стром тарабани глухо гули. Федькович.

Бараба́нный = бараба́нський, тараба́нський. — Ах ти шкуру барабанська! (лашка).

Барабо́шить = куйо́вдити, кудо́вчити, коло́шкати, розкида́ти, переверта́ти.

Бара́к = курінь, байра́к.

Бара́нець = 1. рос. *Lycopodium clavatum* — дере́з.

2. рос. *Primula officinalis* = про́ліски, просере́н, первоце́віт, медянік, медянички, медяник-зілля, бо́жі рúчки, со-ро́чі ла́шки, лісове зілля, біля б́квни-ця, ко́тники, (гал.) — кю́чники, куку-ри́чка, гади́нниця, (підку́рюють від гадо́к). С. Ал.

Бара́нина = бара́ннина, оне́чна, махán, (з шльонкої віви) — шльо́нка, (завялена на соні) — на́стри́а (Эв.) — Пала́рши куліну з маха́ном, тай давай їсти. н. о.

Бара́нить ся = зкру́чувати ся (про ві-рбо́к).

Бара́ний = бара́нячий. — Согну́ть въ ба-ра́ний ро́гъ = в ду́гу зігну́ти, на по-рох стёрти.

Бара́нка, частіше мн. бара́нки = 1. бу́б-личок, бу́блички.

2. калі́чик, бара́нець. — Розкручу́й до́бре вірво́вку, щоб бара́нці не було.

Бара́новий = д. Ва́рній.

Бара́нок = ге́мбель.

Бара́ничьк — 1. д. Ва́рнеськ.

2. д. Ва́рнеськ 2.

3. рос. *Glechoma hederacea* = ко́тики, лі-сова м'я́га, розхі́дник, ша́вдра. С. Ал.

Бара́нь = 1. бара́н, здр. — бара́вець, (півала́шній) — ва́лах, скін, (ли п'я́д)

— авра́к, (круторо́гий) — круча́к, (дівий)

— ту́р. — Бач, який кучеривий бара́н, тре-ба на аврнкі шпунти. Ман.

2. бара́нча шку́ра, смух, сму́шок.

3. та́ра́н (стінобі́йва маши́на). — Приста-вив та́ра́н до бра́ми, в ворота зачали га-ти́ть. Кот.

4. ко́лово́рот.

5. гле́чик (з двома і́снями).

Бара́хтати ся = 1. вовту́зати ся, бо́рса-ти ся, тріпати ся. С. Аф. З. Ш. — Си-щи́ в клі́ті тріпа́сть сн. С. Ш.

2. боро́тъ ся, боро́кати ся.

Бара́неськ = 1. бара́нець, бара́нчик, я́гня, я́гня́тко.

2. пп. *Scolopax* — бара́нець, вівча́рик, бара́нчик. С. Л. — **Бара́неськ въ бу-ма́жк** = хаба́рь, ха́панка, хавту́ра.

Бара́шки = 1. куче́рі.

2. за́йчики (білі хви́льки на во́ді).

3. бара́нці (кучера́ві хме́рки).

4. бру́ньки (на веро́ї то-що). — Дивно, що на вербі бруньки. н. пр.

Бара́шковий = бара́шковий, я́гнячий, (про смух) — смухе́вий, сму́шковий. — Ёсть у мене шана́к, ёсть у мене дві, смухе-ві обидві. н. н.

Барба́рись, рос. *Berberis vulgaris* = байба-рі́с, кие́лінка, ква́сийца, кие́лиця. С. Ал.

Барва́н, ри́ба *Mulus barbatus* = барбу́н, барбу́ля. С. Ш.

Баргамо́тъ = д. Ве́ргамо́тъ.

Ба́рда = ба́рда (гу́жа пі́си пере́шки го-рі́лкі з бра́ги). С. Ш.

Ба́рденый, бардо́вый = бардо́вий.

Бардъ = коба́ръ, банду́риста, банду-ри́ст, банду́рник. С. Ш. — Сивий ус, стару чуприну штер розвівав, то прилже́ то поеду́ха, як ко́злярь сьп'яв. К. Ш. — Банду́ристе, орле синій! К. Ш.

Ба́ре = па́нї, па́нство, па́но́ве, па́нвѧ. С. З. Л. — Не так па́нї, як підпа́нкі. н. пр. — За па́нями па́нство все и сріба́ї та и а́лоті. К. Ш.

Барелье́ф = горо́різьба. К. Ч. Р.

Ба́ржа = ба́ржа, байда́к. (С. Пар.)

Ба́риновъ = па́нів, па́нський. — Па́нська ла́ска до порга. н. пр. — А чне́ жито? па́нове.

Ба́рино́к = па́нок мн. па́нкі.

Ба́рпль = па́н. — Не дуре́нь ви́гадай па́ном бути. н. пр. — Все па́нї та па́нї, з гребу́ю не́ма ко́му за́гнати. н. пр. — (З дрі́ного па́нства) — па́но́к, підпа́нок, полу́па́нок. — Не так па́нї, як полу́па́нкі. н. пр. —

(З мужика) — недопавок. — Та який се пав? недопавок — його і рід увесь мужичий. — Большой баринъ = панюга, пан на всю губу. — Жить баринюль = павок жити, по павському жити.

Баритонъ = баритон, підбасок.

Барить ся = паніти, удавати пана, панюжити ся. — Таки ж наш брат мужик, а подивись, якого він паша удає з себе. — З павими співав ся, тай панюшити ся. Г. Бар.

Баричъ = 1. павич. здр. — павичок, павиченко. — Павичу, павичу! дайте, а вас та чуб посиличу. и. пр.
2. пан.

Барка = барка, байдак.

Баркасъ = баркас, дуб, шаланда.

Баричать = д. Бариться.

Барочный = барочний, байдаковий.

Барская смесь, рос. *Lychnis chalcedonica* = зіркі, вірочки. С. Ап.

Барскій = павський, павів. — Павськя ласка літом грів. и. пр. — З павськми свого языка не рівний и. пр. — Павськми груш не руш: як погніють, самі одадуть. и. пр. — Барскос дитя = павя, панейя, ил. — панята, паненята. — Барскми, но барскми = по павському. — (сь барскми замѣтками = пановітій, панякуватій. — Вирубай дубинку тонку, сумовату та на білу снішу, на панякувату. и. и.

Барство = 1. павство, пануванія. — Панство в голові, а воші за кожіром. и. пр.
2. д. Барс.

Барстаовать = панувати, павом жити. — Легше панувати, як плугом орати. и. пр.

Барсукъ, ан. *Meles taxus* = харсун. Чорноморія.

Барсуція = харсунівні.

Бархатъ = кучугура. — Такі кучугури ситгу поманітадо.

Бархатець = 1. здр. с. Бархатъ.

2. рос. *Taraxacum vulgare* — чорнобрівці, чорнобрівець, гвоздичка, оксамит. С. Ап. — А вже ж мої чорнобривці розцвіли, а вже ж моя рука косу розплесал. и. п.

3. оксамітка, бархотка. — Цур тобі! як шведжуритя — купив и їй оксамітку, ще хоче й павета. — ... павсела бархотку, ще хоче павета. и. и. С. Ш.

Бархатка = 1. і 2. Бархатець 2. і 3.

2 рос. *Bellis perennis* — стокротъ, стокротка. С. Ап.

Бархатникъ = 1. д. Амарантъ.

2. оксамітник (що одягаєт ся шінно), кармазинник (як звали козаки павіа; що ходили в шінних кармазинах). Б. Ч. Р.

Бархатный = оксамітний, оксамітовий, бархатовий. — Взял кораблик бархатовий, спідницю і керсет шовковий. Кат. — Бархатный цвѣтокъ, б. цвѣтъ — д. Бархатка 3.

Бархатъ = оксамит, бархот. (С. Ш.) — Ой чого ж ти у чорному ходиш, та у чорному оксаміті? и. п.

Барченюкъ, барчикъ = павич, здр. павичок, павиченко. — Як би ви знали павичі, як тяжко плавають живучи. К. Ш.

Барчуковъ = павичів, павичевський, павичівський. — Вони пішли у павичевську вїшпату. — Се павичева шапка.

Барчукъ = д. Барченюкъ.

Барщина = павщина. — Я в павщину їду — торбу хлѣба беру, а із павщини їду — дрібні сльози роюю. и. пр. — Онухла дитина годолал мря, а мряти шешню на павщині жне. К. Ш.

Барщинникъ = кренѣк, панщанин.

Барщинный = павський. — Тільки два дії на себе робля, а то все павські дії.

Барышникъ = павін, павїн.

Барышка = павїйка.

Барыля = 1. паві, павїя, господїня. — Павї на всі самі и. пр. — Павї як павї, та до відомов коломаз присталя. и. пр.
2. рос. *Crataegus Oxycantha* — глїд, глїд. С. Ап.

3. жосковський танець і пісня до свого танцю, що починаєт ся словами: „Ахъ барыня, барыня, сударыня барыня“.

Барышникъ = барїшник, менжун, (шамъ) — прасол, (кїшми) — леверант. (Прав.)

Барышничать = барїшувати, менжувати, прасолувати. — Він давно вже кїшми менжує.

Барышникъ = павночки, павночки, павичи, павяський.

Барышня = павна, павночка, павїйка, павїночка. — А и собі сиротина а ти сої пав, шукай собі павночки, такої як сам. и. и.

Барышъ = барїш, зиск, корїєтъ.

Басенка = басчка, кавочка. С. З. Ш.

Басеникъ = басєник, байкѣ.

Басенный = басєний.

Басєтъ = басєта, басєстий. — Басєстий не має де єїста (бо з басєта тісно). и. пр.

Басєтый = басєвий.

Басєтъ = басєти.

Басєще = басєжа, басєжа. С. Аф. — Ну, тай басєжа у цього дика.

Баснописецъ = байкаръ. — Пан слашій байкаръ д. Глїбов.

Баснословный = 1. башенный.

2. пещувалий, пещуваний, пещувачий-пий. — На базарі трепер пещувана доржжета.

Баснь, басня = байка, приказка. — Не все те правда, що байка каже. н. пр. — Він йому байки розказує. н. к. — Приказки Гребінки. — Байки Глібова. — Солов'їй басням не коряться = соловей піснями не слух. н. пр.

Басовий = басовий.

Басопъ = галун, брузумент.

Басейль = водоїма, водозбір; копанка, сажалка.

2. надъ, влогонина, жакітра, макорть.

3. басейн. — Басейн Діпура.

Баста = годі, доесть, буде, край, шабаш! — Ну, годі сьпівать. С. Аф. — Мовчить тай годі! — Буде! дальше не піду. — Це раз потягни, тай павбан!

Бастонъ = башта. — Ой поїхав козак Печай од башти до башти, ой став напів, ой став ляхів на споникти класти. н. д.

Бастовати = шабашити, переставати, кінчати.

Бастялина, бастяльникъ = бур'янина, бур'ян. С. Аф. I. Ш. — Сикий такий бур'янець та хліба бухоще, тай ситий чоловік. н. пр.

Басурянить, ся = бусурмєннити, ся, турчити, ся. — Потурчавсь, бусурмєннись. н. д. С. Аф. Ш.

Басурянекій = бу урєнєський. С. Ш.

Басурянь = бусурмєн, бузувір. С. Аф. Ш.

Басъ = бас (голос, струмент і чоловік, що сьпівав баса) — Пить басомъ = сьпівати баса. — Він добре бере баса горою. — Коли б не бас, то б свині нас. н. пр.

Батаръ = лопух, реп'ях та пшій бур'ян.

Батенька = 1. батєнько, батєчко, татко, тато, татусь, татуїна. — Прихильєсь до дубонька, а дубонько тай не батєнько. н. п. 2. паківать ся в розмові, коли хто обертаєть ся до кого ласкаво-фамілярно, як от-би: земляче, любий то що.

Батєрь = д. Багуньникъ.

Батогъ = напниц, кий, лозина.

Батожитъ = дубєшити, чухраті, нужити. — Відчухрати його книжи.

Батожьє = напичча, кий. — Прихильали його та книжи так відчухрало, що ну.

Батракъ = наймит, бурлак, бурлак, лб. — бурлацтво. — Та немєє гірше так п'якому, як бурлацї молодому: бурлак робє, зрєбодє, аж нїг очі заливє, а хазийн його

лєв. п. н. — Зібрало ся все бурлацтво до одной хати. н. п.

Батрачество = бурлакування, найми. — Та впріє и в наймах, и неволі, та не знав и долі п'яколи. н. п.

Батрачить = наймитувати, бурлакувати, по наймах ходити. — Буз у його наймит, тай каже: буде вже мені наймитувати. н. к.

Батрачыха, батрачка = наймичка, наймичка, бурлачка. — А наймичка неспипуца що вечір небога свою долю проклинає. К. Ш.

Батька = 1. батько, отєць, тато і д. Батєнька 1. — Шенуй батька та Бога — буде тобі вєжди дорога. н. пр. — Як не послухвєш тата, то дослухавш ката. н. пр. — (Ой)пушу, и кониченька в саду, а сам піду к отцю на поруду.

2. пій, пан'отєць, батюшка. — Аби люди, а пій буде. н. пр. — Писовдо пан'отця, щоб дитину охрестити. н. о.

Батькинъ, батьковъ = 1. батьків, татів, батьковий, отцєвий. — Отцєва і матишна молитва зо дня моря рятуює. н. пр.

2. попів, попівський, поповий, пан'отцїв. — Не малє мирянам журба — попова кєшеня порвалась. н. пр.

Батюшка = д. Батєнька і Батька.

Батюшникъ = д. Батькинъ.

Батя = д. Батька 1.

Бауль = 1. скрива, скривька (обтиснута шкурою і окута заїзом).

2. візок (сапкы з будько).

Баўтка = басчка, приказка, побрєхєнька. — До казки приказка годить ся. н. пр.

Баўшка = д. Бабушка.

Баўшка = д. Бабушка.

Бахарь = 1. байко, басшник, казочник, базікало, балєсняк.

2. лікар, анэхарь.

Бахвалить, ся = хвалити ся, вихваляти ся, хвєстати. ся.

Бахвалѣ, бахвалка = хвастун, ка, хвалькó, чванькó. — Поки хвалькó нахвалить ся то будько набудеť ся. н. пр.

Бахвальство = хвальбá, хтєстоці, хвастовий.

Бахилы = 1. постолі, верзуйи, кожанці, ходакї. С. З. Господи благослови єт' ру бабу на постолї а молоду на кожаниці. н. пр. — Не жалє, молій чобіт мулив, а то ходак. н. пр.

2. шкуратаїні штанї рїзко і чобіткї (на Волзі у забродників і бурмак).

Бахильникъ = хто пиє „бахилы 2.“

Бахоритъ = байкати, торочити, балєсьм точити, верзти.

бахрома́ = торочки́ (С. Ш.), торочка́ (С. Пар.), стрісна́, пацборки́.

Бахроми́стий = торочковатий.

Бахроми́ть = торочити. С. Ш.

Бахромо́чая трава́, рос. *Herniaria glabra* L. = гладун, остудник, грим, собаче вилло. С. Ан.

Бахромо́чний = торочковий.

Бахча́ = д. Бакша́.

Ба́хнути, ся = 1. гѣпнути, ся, бѣхнути, ся, бря́знати, ся, бѣбѣхнути, ся. С. А. Ф.
1. Ш. — Як гѣпнув його межі плечі, так він аж гѣп поточною св. С. А. Ф.

2. ЛЯ́НУТИ (сказати що несподіване або не до речі). — Оттакє лянув.

Ба́ць! = бух, ген, брязь-, бѣбѣх, торох, лясь, ляп! — Як камінь, бух! у воду, та й товсть. Кот. — А він його гѣп об землю. — Торох Рутульця в лівий бік. Кот. — Наклая у халыву та ляп об лаву. и. пр. — Съ ба́чу = зра́у.

Ба́шенни́ца, рос. *Turgitis glabra* = польовий льонок, нѣжник, гайдамака. С. Ан.

Ба́шенний = баштовий.

Ба́шка = 1. голова́ великої риби одрілана.

2. ГОЛОВѢ́ШКА (велика, розумна). КА́БАК (велика та дурна

3. наконѣшняк ковальського мѣха.

Ба́шковатий = 1. головатий, головач, головашь, головко́, великоголовий.

2. роа́нний.

Ба́шма́к = 1. череві́к, здр. череві́чок, мп. череві́ки, череві́чки, з вѣрбовочками для завязування) — волочані череві́ки, (з дѣже дѣсолой шкури) — мѣршині, (особ. р. — щербакі). — У чужий черевик ноги не самай. и. пр. — Коли б мені черевки, то пішла б и на музики. К. Ш. — Ніжка біла, певеличка, як з пѣвського черевичка. и. и.

2. залі́зний наконѣшняк на ца́лю, як забивають в твердій ґрунт.

3. по́лоз дерев'яний мід леміш для во́ски плу́га.

4. га́льшю, га́льша. С. А. Ф. Ні, з сѣбѣ гори так не з'їдемо, треба гальшу пакнути.

Ба́шма́нка, рос. *Surgipedium* = череві́ки. С. Ан.

Ба́шма́чник, па = череві́чнийк, ця.

Ба́шма́чний = череві́чний.

Ба́шма́чокъ = 1. череві́чок.

2. д. Ба́шма́нка.

Ба́шма́чокъ ма́ринь, рос. *Surgipedium Salceolus* = жѣвті во́зюльки, череві́чки, во́зюльки череві́чки. С. Ан.

Ба́шма́чкй, рос. *Delphinium Consolida* = сокирки́, польові сокирки́, кошарові ябоньки, череві́чки, во́зюльки череві́чки, за́йчі ўшки. С. Ан.

Ба́шня = ба́шта, вѣжа, (рухома у козакив при облозі) — гуля́й-горо́дина, (вартова) — варовня. — Позволь, батьку-отамане, пак на ба́шті стати, не можовим Тека́лю Стчу руднувати. и. п. — Опанував вѣжу, котора́ цілого города боронив. Д. С.

Ба́ю, ба́юшка-ба́ю = лю́ді, лю́лі-лю́лі. — Ой люлі-люлі! а котіві дулі а Івасю колачі, щоб спав уде́н і вночі. и. и.

Ба́юка́льний = ко́лєско́вий.

Ба́юка́ть = лю́ляти, ко́лиха́ти, ко́лиса́ти, ко́тика сѣліва́ти, присѣлівува́ти. — Як я була ма́ла ма́ла, ко́лихала мене ма́ма. и. и.

Ба́йць = ко́бзарь, (стар.) — бо́йи. — Добре свѣ, мій ко́бзарю, добре, батьку, робилш, що сѣлѣвати, розмовляти на могилу ходиш. К. Ш.

Ба́йць = жѣвити, ка́зати, гово́рити. С. З.

Ба́йтель, ни́ца = невснѣщий, а. С. 1.

Ба́йтельно́сть = пильно́сть (С. З., невсиплѣчь, дбали́сть, дбанья́. — Во́пли ни́щи бу́дуть с пильно́стю тие листи розносити. Ст. Л.

Ба́йтельно́ый = невсиплѣ́чий, до́глядний (С. А. Ф., дбали́й, дбайли́вий, пильний. О. 1.

Ба́йце́ = 1. бѣвсо́ня.

2. д. Ба́йтельно́сть.

Ба́йць = 1. не спѣти, не вспѣти, ніч зѣряти.

2. дба́ти, пильнува́ти, до́глядѣти. — Палове молоді, добре ви дбайте, човни привертайте, до отманя поспішайте. и. д. — За тебе дбають, як за пѣту ногу. и. пр. — Повинен справ всѣх пильнувати. Б. Н. — Темної почне не вспѣваючи, на білх ручках вихитуючи. и. и.

Ба́дѣрний = сте́гновий.

Ба́дѣрчатий = сте́гна́стий.

Ба́дѣре́ць, рос. *Pimpinella Saxifrago* = дрібча́сте злілля́чок, коза́т, ко́злик, бе́дрець, бе́дршѣць. С. Ан.

Ба́дѣре́ць о́писовий, рос. 1. *Pimpinella anisum* = га́нус.

2. *Achillea* = дере́вий, кривави́к, серпо́різ. С. Ан.

3. *Sanguisorba officinalis* = родо́вик, сухо́злі́тниця, у́жаче злі́ля. С. Ан.

Ба́дѣрний = д. Ба́дѣрний.

Ба́дѣрний = д. Ба́дѣрчатий.

Ба́дро, мп. ба́дра = сте́гно, ку́льша, мп. ку́льші. С. З.

Бодровий = д. Бедёрный.
Бодрянка цареградекаля, рос. *Cydonia vulgaris* = гдуля, квіт. С. Ан.
Бодряний = д. Бедёрный.
Бёза, рос. *Syringa vulgaris* = бузок. С. Ан.
Безаліберність = безаліддя, ненорядок, нерозсудливість.
Безаліберний = безалідний, нерозсудливий.
Безаліберщина = д. Безаліберність.
Безбожіє = д. Атеїзмъ.
Безбожникъ = д. Атеїстъ.
Безбожничать = безбожничати, не мати Бога в собі, бляхити. (С. III.) — Що ти робив? Бога ти в собі не мавш.
Безбожний = безбожний, немилосердний.
Безбокий = безбокий.
Безболѣзненість, **безболѣзненый** = здорова, безболѣ, здоровий, безболѣсний, безболѣзний.
Безбородий = безбородий, безбородько, голобородий, голобородько.
Безбойзениість, **безбойзениый** = безболя, сьмилівість, нідѣга, неболзкий, сьмилівий, відважний, небой. — Відвага мед — горілку не, відвага і кайдани тис. п. пр. і себоя вонки дѣти. п. пр.
Безбрачїє, **безбрачність**, **безбрачний** = безшлюб, безженство, безшлюбний, безженний.
Безбрѣжний = безкрайї. С. I. III.
Безбровий = безбровий, безбровко.
Безбрухїй = безбрухїй, безбрухко.
Безбурний = тихий, спокійний, небурхливий, затишний. — Хоч не пиши, аби затишно. п. пр. — Морє довсїм тихе стояло.
Безбѣдность = достаток, замѣжність.
Безбѣдый, **но** = 1. замѣжний, замѣжнєвкий, з достатком. С. Аф. I.
 2. без бѣди, без лиха.
Безвѣдреница, **безвѣдріє** = негода, негодїця, негодь. — До милої прѣди не має негоди. п. пр.
Безвѣнно = безневѣнно, без вниї, неповѣнно; дарѣмне, даржѣ. — Тїло біле козацке коло жонтої костї обвивали, кроп христиньску беснєшню промывали. п. п.
Безвѣнность, **безвѣпность** = безневѣність, неповѣність.
Безвѣпный, **безвѣпный** = безневѣпний, неповѣпний. С. Аф. I. III.
Безвкусєца, **безвкусє** = пєгмак. С. 3.
Безвкусный = несмашний, не до смаку. С. 3.

Безалѣжный = сухий, невохкий, безвоглий.
Безвластіє, **безвластный** = безуряддѣ, безвластія, безвластный.
Безвѣдїца, **безвѣдрє**, **безвѣдїный** = безвіддѣ, безвѣдїй. С. Ан. III. — Деять день хлѣба в устах не маю, на безвѣдї погибаю. п. д.
Безвоображїный, **но** = незабороненїй, вільний, без перешкоди. С. Ж.
Безвозвратный, **но** = безповоротний, безвороттї, безповоротно.
Безвозмѣдїный, **но** = дармовий, дарѣмний, без грошїй, дарма, дурно, дарѣмне, даром, за спасїбї, за так грошїй С. Ж.
Безволѣный = безволѣсий, голомѣний, голошмївий, гїрїявий. С. I. — Завѣжаак гїрїва мєнїкїв. п. пр.
Безвредный, **но** = нешкодливий, невадливий, не шкодїть, не вѣдїть, не вѣдно. — Кїп на кїп надїть, а хлѣб на хлѣб не вѣдїть. п. пр.
Безвременїкъ = 1. безталїний, бездѣльний. С. III.
 2. рос. *Colchicum autumnale* — шапрїп дїквїй.
Безвременїца = д. I. Безвѣдреница.
 2. негода, лихѣ годїна, пригода, лихолїття. — При лихїй годїні не має й родїня. п. пр. — На козака негодїнка, козак ажурив сл. п. п.
 3. безталїнна, бездѣльна, безцїсїний.
Безвременный, **но** = невчасний, недочасний (С. 3. Ж.), не в час, не вчасно, не до часу, недочасно. — Б. цвѣть = д. Безвременїкъ 2.
Безвременьє, **безвременьє** = 1. д. Безвѣдреница і Безвременїца 1. і 2.
 2. нїкольство. — Все було нїколь, так як за тїм нїкольством і доєї не написав.
Безвывѣдїный, **безвывѣдїный** = невивѣдїний.
Безвѣгодїный = невивѣдїний.
Безвѣходїный = 1. невідхѣдїний, безвідхѣдїний, безвѣходїний.
 2. невикрутїний, безпорадїний. — Через се вїн опїни єв в невикрутїному станї. — Лїхо безпорадїє — нїчого не вѣдїєм.
Безвѣчурный = ірѣстїй, немигѣдївий, нежудрований.
Безвѣздїный = безвѣздїний.
Безвѣдомый = безвѣсїий, невідомий, незнѣий. С. Д. — З незнамого краю, О. Мор.
Безвѣрїє = д. Атеїзмъ.
Безвѣрный = безвѣрїий, новїра, недовїр. С. 3.

Безвѣстіе = безвістія, безвість.

Безвѣстность, безвѣстный, но = невідомість, несповідомість, безвісний, невідомий, незнайний, безвісті, невідомо, невісно.

Безвѣтреный = безвітряий, тихий (про яке місце) — затишний.

Безвѣтріе = безвітря, тиша. С. Аф. Ш.

Безглавье = рубати, стягати голову, про кару) — горлом карати, на горло карати. С. З. Ст. Л. — За тот учинко на горло був скаравий. Ст. Л.

Безглавный, безглавыи = безголовий.

Безглазыи = без'окый. С. Аф. Ш.

Безглазые = мед. Arphonia — безголося, німота.

Безглазый, но = безголовый, нежаючий голосу, безмовний. нікий, без голосу, німо; нішком, крпткома, крадькома, потаскно. — Німі на панциву ідуть і діточок своїх ведуть. К. Ш. — Зробив се крпткома.

Безгнѣвный, но = безгнѣвий, без гнѣв.

Безгнѣва, безгнѣе = д. Безгрѣшница 2.

Безгнѣвий = 1. безголовый.

2. дурноголовый, дурный, дурень. С. Аф. І.

Безголовый = безголовый.

Безгордый = негордый.

Безграмотность, безграмотный = неграмотність, неписьменність, темнота, неграмотный, неписьменный, техніи.

Безграничность, безграничный = безмір, безмір (Члч.), безмірий, безкрай. С. Аф. І. Ш.

Безгрѣшный, но = безгрѣшний, негрѣшний, без грѣха, по правді.

Бездѣнно = бездѣнно, без плати; даржа, без грошый.

Бездѣрность, бездѣрный = недотѣнність, недѣтність, недѣльність, недѣтний, недѣльный, недѣтена.

Бездѣшный, но = 1. без грошый, безгрѣшний. С. Ш.

2. безплатный, дарѣнный, даржовый, без грѣшый, даржа, дурно, дарѣне, на так грѣшый. — Віддав йому за гак грошья.

Бездѣшеже = безгрѣнья, безгрѣшѣя.

Бездѣя = 1. бездѣля. пріра. — Скільки йому не дашы — як у пріру.

2. сила, без ліку, безтѣч, сила тяжка, до кѣта, до бѣса, до чирта, до сто-

бѣса. — Він має силу грошый. — Всього без ліку має. — Жидив на ярмарку до бѣса, тая циганя до чорта наїхало.

Бездѣжца, бездѣжье = бездѣжка, посуха, суша, сухоліття.

Бездѣжный = 1. не дощовый. — Це хмара не дощова.

2. сухой, посушый. — Сухе літо.

Бездѣмный, бездѣмочный = без недоївки.

Бездоказательный, но = бездоказный, бездовідный, без доказу.

Бездѣлье = недѣля, безталання, бездѣля, безголовья. С. Л. Ш.

Бездѣльный = 1. бездѣльный, безталанный, безчасный, нещасный.

2. бот. Acotyledones.

Бездѣльник, ца = бурлака, бурлачка.

Бездѣмный = бездѣмный, безхатный; безпритѣльный. С. Аф. І.

Бездѣмщина = бурлачество.

Бездѣмок = д. Бездѣмник.

Бездѣмный = 1. бездѣмный. — Бездѣмной бочки не валиш. н. пр.

2. бездѣный, бездѣный. С. Ш. — **Какъ въ бездѣмную бочку** = як у пріру.

Бездѣржца, бездѣржье = бездѣржца, безпѣття. С. Ш.

Бездѣхный = бездохідный.

Бездѣше = бездѣшность, нечѣлість.

Бездѣшный = 1. бездѣшний, нечѣлий, нечувствѣнный.

2. мертвый, неживый.

3. немилосѣрдный, лютый, черствый.

Бездѣхный = д. Бездѣшный 2.

Бездѣшьяный = неробѣчий, недѣльный, гулячий.

Бездѣшье = неробѣга, недѣльность. — В неробѣтѣ прѣсѣдѣн. — А в Субѣту — неробѣта, н. пр.

Бездѣляца, бездѣлка, бездѣлушка = дрібница, дрібязок, дурныйца, витребенька. — Не удаля ея на роботу, як на витребенька. н. п. — А витрѣньки проданати, витребеньки кунувати. н. п. — Кунни кунусь дрібницю.

Бездѣлье = бездѣля, неробѣта, гуляки, гульба, гультайство. — Йому все гуляки, а до работѣ і кнѣя не зваченѣн. — **Отъ бездѣлья** = з нічого робити.

Бездѣльник, ца = лѣдѣно, лѣдацый, лѣдарь, ка, гульбѣца, гультай, ка, лѣнецъ, лѣженъ. С. З. Л. — Ніхто не винен — сама я, що полюбил гульбѣя, а гультай

усе не, приїде до дому мене бє. п. п. — Ой послухай, сивку, що говорить вдова: мов дочка ледащца, не поуче дома. п. п. — Сквзано лежень, тільки спить та лежить. — Він вже лопсїм пустий ся п. лєдшо, не раз і на крадіжці лопши.

Бездальничать = 1. байдикувати, байдикити бити, нічого не робити, гуляти.
2. ледащити, ледарювати.

Бездальничество = байдикування; ледацтво.

Бездальний = гулящий, неробочий; дрібний.

Бездальство = д. **Бездальничество**.

Бездальюга = д. **Бездальця** і **Бездальник**, ца.

Бездятний = бездітний.

Бездятність, бездітство = бездітство.

Безішка = (жартівно) — поцілунок, цюк. С. З. — А в кумасі цюки ласі. п. п.

Безжалостный, но = немилосердний, нежалісливий, лютий, без жалю, немилосердно.

Безжінний = нежонатий, безжінний.

Безжінництво, безжінність = 1. мертвість, мертвий, неживий.

2. безжінність, шлявість, безжінний, шлявий. — Землю укритває покривалом білою і земля безжінна тихо занімла. Чайя. — Якійсь він млявий, п'ячий його не розворуши.

Беззаботливость, беззаботность, беззаботливый, беззаботный, но = недбалість, недбалство, недбайливість, недбайний, недбайливий, безклопінтий, безжурний, необачний, недбалиця, не знай-бідя, недбало, безжурно, без клопоту. — Недбалиці гірше п'яничі. п. пр. — А по заду Сагайданний, що промшів жішку на тютюн та люльку, необачний! п. п.

Беззащитный, но = 1. незаборонений, незаказаний.

2. щірий, щиросердний, щіро. — Нехай мене той голубить, котрий мене щіро любить. п. п.

3. безкрайї, безумовний.

Беззаконіе = беззаконня, безправ'я. — Велике безправ'я дієть ся. С. З.

Беззаконничать = закон ламати, робити не по закону, не по правді.

Беззаконный = беззаконний, безправний.

Беззаконствовать = д. **Беззаконничать**.

Беззапретный = незаборонений, дозволений.

Беззащитный = беззащитний, без'обороний. — Оставивши нас і Малую Росию

без'обороню і безпомочю. Універс. Гет. Мазепи.

Беззащитчивый = несоромливий.

Беззатейливый, беззатейный = простий, не вигадливий, не мудрований.

Беззачетный = д. **Беззащитный**.

Беззачетный = беззачетний С. Ш.

Беззвучный = глухий, беззвучний.

Беззвездный = беззорїй, не зоряний, хмарний. — Небо хмарне — ні одної зірки не видно.

Безземельца, безземелье = безземеля.

Безземельный = безземельний; не ґрунтовий, відсуєс'юк.

Беззольный = не нечучий, не палючий, не жаркий.

Безкопечность = безміря, безмірність.

Безкоричный, но = безкоричний, безкрайї, без хірка, без краю, без кінця, без кінця-краю.

Безкопый = піший. — Два кіншх, а третій піший пішавши. п. д.

Безкоринца, безкоричина = безкорч'я, недостача корчю, наші, голопата.

Безкористие = безкористливий.

Безкористный = не користливий.

Безкостный = безкостий. — Бугай безкостий перешла Дунай безкостий. п. д. = ишка.

Безкосичный, безкосичатый = без одвірків, без дуток. (двері або вікна).

Безкрівіе = д. Анемія.

Безкрівельный = безкрівий. С. Ш. — Хата безкрівя. — Тяжко матір покинути у безкрівї хатї, а ще гірше дивити ся на сльози, на лати. К. Ш.

Безкрівный = 1. безкрівий, безкрівий.

2. безрідний, безрода. С. Аф. Ш. — Тяжко, важко в світі жити сиротї, безродї; нема куди прихилити ся хоч з гори та в яду. К. Ш.

3. безпритулний. С. Аф.

Безкручинный = безжурний, безсумний. — Безжурний вовп Грци. п. пр.

Безкрылый, безкрыльный = безкрилий.

Безладца = безладдя, нелагода, нелад, розладдя. — Ой ти старий, я молода, чом між нами нелагода? п. п.

Безлиственный = не підлісливий, щірий.

Безлиственный, безлиственный, безлистый = безлістий, безлістявий. — На горюді бчаша та безлістява. п. п.

Безлихвенный = не лихвірський.

Безличный = 1. не особистий.

2. безлічний.

Безлу́ний = немісячний.
 Безлу́нений, безлу́нений = безлісний.
 Безлу́сьє = безліся.
 Безлу́тіє = 1. д. Безврем'яниця 2.
 2. недорід, неврожай. С. І. Л.
 Безлу́дять = абезлюджувати, спустошати.
 Безлу́дсьє = безлюддя. — На безлюдді і Хо-
 ма чоловік. н. пр.
 Безма́ла = тріхи не, мало не, безмаль.
 — Безмаль не двадцять. С. Ш.
 Безме́дний = д. Безозме́дний.
 Безме́нь = 1. безмін. С. Ш. — Слово вір-
 пе, як жидівський безмін. н. пр.
 2. міра нагі в декілька хунтів (в Північ-
 ній Росії).
 Безми́галь = безмікрий, безгладий, дур-
 ний. С. Ш. — Пришов безмікрий, виїв
 без дожки. п. з. = каганець.
 Безмо́дліє = безмовність, мовчанья, тиша.
 Безмо́дний, по = 1. безмовний, мовчазлі-
 вий, мовчазний, мовчка, без мови, німо.
 2. д. Безвекослабаний.
 Безмо́дствавати = мовчати, німувати.
 — Ой німувати во Країні висої палати. К. Д.
 Безмо́лочниця = недійна (корова).
 Безму́жияца = безму́жия жінка, (в роз-
 ноді) — розвідка, (книжка чоловіком) —
 покладячка, лишена.
 Безму́рность = безміря, безмір. Чайч.
 Безму́рний, по = безмірний, безкрайї;
 надзвичайний; без міри, через вірх,
 через край, надавчашис, па́дто. —
 — Що па́дто, то погано. н. пр.
 Безму́стний = немаючий служби.
 Безму́стний = д. Безлу́ний.
 Безму́тєже, безму́тєжность = опокій, су-
 покій, упокій, тиша. — Или, мати, до ме-
 не пробувати, хліба - соли а ушокоєж ужи-
 вати. н. д.
 Безму́тєжный = спокійний, супокійний,
 тихий.
 Безнаде́жность, безнаде́жный = безнаді-
 ність, безнадійний.
 Безнадо́бный = ненотрібний. — Він міні
 лопєти не потрібний.
 Безнака́занность, безнака́занный, по =
 безкарність, безкарний, по. — Ніколи не
 бдуєє чоловік безкарно нечестивими пу-
 тями. Бар.
 Безнаря́дця, безнаря́дє = беза́ддя, без-
 уряддя.
 Безнаму́рєнный = не влієний, не уміє-
 ний, без наму́ра.
 Безнаста́дний = безрідний.

Безнача́ліє = без'уряддя.
 Безнача́льний = безпочатковий (Чайч.),
 одвічний, предковичий.
 Безнача́лєстєвенный = без'урядний.
 Безнаравствєнность = неморальність; роз-
 цуєта.
 Безнаравствєнный = неморальний, роз-
 цуєстний, непу́тятий. — Розпустє життя
 в молодости приносєт хворобу на старі
 кості. н. пр. — З ним погало водла ся, зо-
 пєсім розпустєна стає. н. о.
 Безау́жный = д. Безо́бідний і Беза́до́бный.
 Безо́бідный, по = 1. справедливий, без
 кривди, по правді. — По правді роби,
 й доброго кішця сподівай ся. н. пр.
 2. неуразлівий.
 Безо́бачный = безмірний, ясний.
 Безо́бачный, безо́бачный = правді-
 вий, справедливий, щирий. — Правді-
 вий чоловік. — Щира правда.
 Безо́бразіє = 1. нівечити, гідити.
 2. бешкетувати, шибєничати, дурити,
 ка'зна що виробляти, безієнєствувати.
 Безо́бразіє = 1. гідєта.
 2. непорядок, негєжієть, беачінство,
 незвичайність.
 Безо́бразієнь = шибєник, палівєда, ши-
 бєні-голова, зайдї-голова. — Такїш шибє-
 ник, що нічого а нія не зробш. — Ти-
 мон і Юрїй булї палівєди єноєвоєдї. Л. В.
 Безо́бразієчать = д. Безо́бразієть 2.
 Безо́бразієнь = 1. поганїй, гідєкий, брид-
 кий. — Не жалє міні того воєл, коли б
 дівчєна гоєа, а то рудє та імєна, та й та
 нєзє поєаєає. н. п. — Стєцько стидкий,
 Стєцько бридкий, цур тобі одиєлє єв. Ки.
 3. негєжий, незвичайний.
 Безо́глядный = необачний. С. З.
 Безо́говєрочный = безму́вний.
 Безо́пєєство = безпєєно, без опєєкл. —
 Безпєєно спєть поєаєєлє. н. п.
 Безо́пєєствєность, безо́пєєствєный = необє-
 рєжність, необачність, необєрєжний,
 необачний, не сторожкий.
 Безо́пєєность, безо́пєєный = безпєєч(ш)-
 ність, безпєєч(ш)ий. С. Аф. Ш. — Без-
 пєєчєна дорога. С. Аф. — Тут тобі безпєєно
 будє, мєє сердєєньє. н. п. — Слєдїє і уєє
 пєд мїєгом схованїй безпєєно. Фр.
 Безо́пєєтєный = невїєлатїний, неєлатї-
 ний. — Загїє в невїєлатїє довгє.
 Безо́ружный = безоружний, безброїєний
 і д. Безаєстїєный.
 Безоста́новчий, по = безаєстїєний, без-
 упїєний, безперєєстїєний, невїєний,

безустанно, без перестанку, без перерви, безпереч, безперестань, разуряд. — І перо силу, що мав и і маю, на роботу невпинную клав. Чащ. — Ты несеь разуряд скрипів. К. Ш.

Безостний, **безостий**, **безосий** = неостистий, голоколось.

Безостний костёр, рос. *Bromus inermis* = ширій. С. Ан.

Безотбойний = в'їдливий, невідчепний, невідчипний. — Таке в'їдливе, як оса.

Безотвітність = безодмовність, безомовність.

Безотвітний = 1. безодмовний, безомовний, безголосий.

2. неоповідний, невідповідний, неовічальний, неоповідальний.

Безотвітствєнность, **безотвітствє**, **безотвітственний** = неовічальність, невідповідальність і д. **Безотвітний** 2.

Безотвізність, **безотвізність** = невідчепність, в'їдливість.

Безотвізний, **безотвізний** = д. **Безотбойний**.

Безотговорочний, **но** = безперечний, **но**, неодмовний, **но**.

Безотдаточний, **но** = безповоротний, **но**, без віддачі.

Безотцкй = без'отецький, без'атченко, спрота (у котрого не має батька).

Безотцкй = д. **Безотговорочний**.

Безотлагательность, **безотлагательность** = пильність.

Безотлагательный, **безотлагательный**, **но** = неодкладний, неовлочний, неодмінний, пильний, наглий, неодмінно, пильно, притьмом, пробі, кінче, нагло. С. Л. — Прудкую і неовлочнує справедливості учинити. Ст. Л. — Я до його пильно дію маю. С. Л. — Притьмом забиялось. — Що се тобі так нагло прищипило? О. С. — Я пильні листи маю, їду до обозу. в. п.

Безотлучный = невідлучний, невідступний.

Безотлучный = неодмінний, невідмінний.

Безотчий = д. **Безотцкй**.

Безотносительный = безумовний.

Безотрадный = 1. безрадісний, безвідрадісний, безпорядний, нерозважний, безпросвітний.

2. сухий, похмурій, понурій.

Безотрошный = д. **Безотлагательный**.

Безотступный = невідступний, невідчепний.

Безотходный = невідхідний.

Безотчётный, **но** = 1. неовічальний, неоповідальний, неовічально, на віру.
2. неспритомний.

Безочерёдный, **но** = 1. нечерговий, не в чергу, не по черзі.

2. незмінний, неперемінний, **но**.

Безошибочность, **безошибочный**, **но** = непомилковий, непохибний, нехибний, непомилковий, необмилковий, непохибний, **но**, без помилки, без обмилки. С. І. Л.

Бези́губный = незгубний.

Безипальный = безпалький, безпальчий, безпалько. С. Ш.

Безипамятность, **безипамятность**, **безипамятливый**, **безипамятный** = непамятливий, безпам'ятність, забутливість, безпам'ятний, непамятливий, непамятущий, забутливий, безпам'ятко, забудько.

Безипамятство = 1. д. **Безипамятность**.

2. неспритомність, нестяжа, забуття.

Безиродный = 1. лютій, нехлюс'єрдний.

2. нахабний, невпінний. — **Безиродная голова** = шибеняк, шибай-голова, зайд-голова.

Безирный = безірий, неірийстий. — Неірийсті чоботи.

Безиспортивный = безішпортий, безбілєтний.

Безисущно = безбаш, самонас, самоіасом. — Пустив возів на безбаш. С. І. — Череда пішла самоіасом. — Про гусей він не дбав і вони ходили самоіасом. Фр.

Безієка = недбальцй, недбайло, недбальий, недбайливий, необачний.

Безієводный = 1. невиводний (що не вводи не виводит сп).

2. непереодний (що не переводить си на кого иншого або в инше місце).

Безієремный = незмінний, неодмінний, неперемінний.

Безієртый = д. **Безієпальный**.

Безієрный = безієрий.

Безієсальный = безжурний, безжурний, пехурливий. — **Безжурный поів** Грещ. п. пр.

Безієчность = недбальєство, недбайливість, необачність, необачка.

Безієчный = д. **Безієка** і **Безієботный**.

Безієсьменность, **безієсьменный** = безішпортиєсть і д. **Безієспортивный**.

Безплатний, по = безплатний, дармовий, даряний, без плати, дарма, даряне, дурно, даром, за спасібі. С. Аф. 1. — Ви має дармовий білет.

Безплемінний, безплемінний = безплемінний, безрідний, бездітний, без рода.

Безплідіє = неплодість, неродючість.

Безплідність = д. Безплідіє і Безплідність.

Безплідний, по = 1. безплідний, яловий, (про землю, рослину) — неродючий, недорідний, (про тварі) — неплодючий, безплемінний, (про жінку) — безплідна, безплідниця, неплодіниця. — Плідіє дерево в раю приймають, безплідіє з раю вигидають н. пр. — У нас земля не родюча.

2. д. Безплодний.

Безплідная трава, рос. *Cerastium vulgatum* = укладник, двитарник. С. Ап.

Безплідність, безплідний = безплідність, безплідний.

Безповоротний, по = д. Безвозвратний.

Безпогодица = д. Безвѣдщина.

Безподобний, по = незрівняний, дуже гарний, чудовий, без порівняння, незрівняно, дуже гарно, чудово.

Безповомочний = безхребетний, безкрилий.

Безпокоїть, ся = турбувати, ся, клопатити, ся, некувати, ся, побивати, ся, непокотити, ся, трудити. — Не безпокоїтесь = не турбуйтеся, не заживайте турбації. — **Онъ совѣтъ не безпокоится** = він і гадки не має. — Кулуй сувию шиту, а хату криту, то й не турбуєш. н. пр. — Нехай дуже не турбують і випочка не готують. н. пр. — Шкода, маляко, який турбувати; волю, мяско, всю правду казати. н. пр. — Щоб якої бідиголови той не клопотав. — Блей Анхизович с'їдайте, турбації не заживайте. Кот. — А вона так за шия побиваєть ся, що страх.

Безпокоїний = 1. невокійний.

2. неспокійний, невокійний, невгаучий. С. З. Л.

Безпокоїтвє, безпокоїтво = неспокій, турбота, турбація, турба, турбовання. — Нема нікому турботи про мої скорботи. н. пр. — Ляхи межі себе велику турбацію міли, не хотвчи королею Собеского. А. С. — Той спить ляже, ітоминни ся турбовою такою. К. Ш.

Безплідний = некорістний, непожиточний, даряний, ярний. — Свод воли

добра, та не пожиточна. н. пр. — Даряна його праця.

Безплатий = без платістю, без підлоги (хата або що).

2. безплідий (про одягу).

3. безнастий або двоснастий.

Безпідомність, безпідомний = безпорадність, безпорадний, безпідомний.

Безпідомність = безземельний.

Безпідомщина = сѣкта, що не признає сьвященства.

Безпорочный = безгрішний, безневинний, бездокірний, бездоганний.

Безпорочник, безпорочный = безштанько, голодрібень, обшарпанець, голодрібень, шарпак. — Безштанько — курячий дидько. (Дражнять малх хлопців, як вони не хочуть одягати штанів).

Безпорядка, безпорядок = непорядок, безладдя, гармідер, розгордіаш, шарварок, аляр, калабалік. — Гармідер, галас, гаж у гам, срамотні сьпіаш аж ляцять. К. Ш. — Такий гармідер, неіаче Орда настуа. С. Аф. — Зойил страшеший шарварок. — Отажале, батько наш, недбаєш за нас, ой чи бач наше товариство, як розгордіаш. н. пр. — Такий калабалік ідіяли, що нічого не чути. Повонос.

Безпорядочно = безладу, недоладу, непорядно, безпуття, жу́жжюм. — Жине він якось безпуття: — Пороскидав все безладу. — Поліз у шафу, а там все жу́жжюм лежить. — Не розбірав, так і забрав все жу́жжюм.

Безпорядочность, безпорядочный = безладдя, непутність, безладний, непутний, непутящий, непорядний.

Безпосредственный = непосредний. С. Ш. — Безпосредній вибори до Ради державної.

Безпотомный, безпотомственный = д. безплемінний.

Безпочвенный = безгрунтовий, безпідставний.

Безпощадный = безаданно, безмітне. — І тие товари безмітне пронощати бити мають. Ст. Л.

Безпощадный = безжалоусердний, немплосердний, лютий.

Безправіє = безправ'я.

Безпредѣльность, ный = д. Безграничність, ний.

Безпрекословіє, безпрекословность = безперечність, безперєка.

Безпрекословный, по = безперечний, неодмовний, безперечно, неодмовно, без

Безсердечіє, безсердечность = немилосёр-
діє, лютість.

Безсердечный = немилосёрдный, лютий,
жорстокий.

Безсиліє = несила, безсил'я, знебога. —
Ібо радійши, та щож — посила моя.

Безси́льный, но = безси́лий, недужий,
кво́лий, охля́лий, немо́щный, без си́ли.
— Та волп мої недужи, та висеїть мажу
з калюжі. н. п. — Тика квоза — од вітру
валяю сл.

Безси́льть = упадати на сілах, занена-
дати, знехагати, кволіти, охлявати, ви-
силіти ся, знесилюватись. — Охлав,
опустив си, змарів чоловік. К. Х.

Безсва́жний, но = ші́льний, но.

Безсла́вить = сла́вити, уводити в сла́ву,
ганити, ганьбити, ганьбувати, покри-
вати сорожом. — Почали на же село сла-
вити і вже чого на неї не побрехали. —
Святій мене, козаченьку, та не ввидь мене
в славу. п. п. — Слава Москві Іване, а во-
ля ж його гане. п. пр. — Не було того й не
буде, щоб не ганьбили люди. п. пр.

Безсла́віє = неслава, не добра сла́ва,
ганьба, сорож. — Од не ходи, краще, до
мене, бо послава на тебе й на мене. п. п.
— Там до неї не торну ся, послави бою
єя. п. п.

Безсла́вний = безсла́вний, ганьбний,
безцвний.

Безсло́весний = 1. ні́кий, безля́кий.
— Безсловесноє животноє = пі́а тварь.
2. немовлі́чий.
3. безмо́вний.

Безсла́дний, но = безсла́дний, безіст-
ний, без сла́ду, безвісті, жарне, провав
без вісті. — Як батька викинеш, сам жарне
жигнеш. п. п.

Безсла́ртіє = безсла́ртіє.

Безсла́ртівкь = рос. 1. Xeranthemum an-
dium — безсла́рткі, волошки. 2. Helichry-
sum aureum — жовтушки, жовтяні-
я, жовта гарячка, головокру́т, свяр-
ка, сварливець, цїн, жовтий цївн,
котічі ланки. С. Ал.

Безсла́ртный = 1. безсла́ртний, немжер-
тельний.

2. невірну́щий, незабу́гий. — Невірну-
ща слава.

Безсла́селность, безсла́селный = без-
сла́здя, безгла́здя. С. Аф. Ш.

Безсла́селца = несвітництва, брідия. —
Та се не мені, а несвітництва. — И сви-
вало входи, що в голову влізе. Пот.

Безсла́здя = безгла́здя.

Безсла́сний = л. Безсласный.

Безсла́сний = 1. нерозлічений, нерозра-
хований.

2. нечислений, незлічений, нечи-
сликий, незлічений, безліч. — Не чис-
лите багатство було у його п. п. — Да-
в дому грош'я нечисленого. п. п.

Безсла́сность, безсла́сный = безсла́с'я,
голосніг, безсла́сний.

Безсо́вєстный, но = безсо́вєсний, без-
сумлі́ний, без со́вісті, безсумліно.
С. З. Ш.

Безсо́вєстный = безпоро́дний, нерозра-
хний, необачний.

Безсо́знатный = неприя́тний, несамо-
нійий. С. З.

Безсо́пєчный = несобя́нний.

Безсо́пєкь = безсо́пєко

Безсо́пєца = безсо́пєця, безсо́пєя,
(у дітл) — нічниця. С. Аф. Ш.

Безсо́рний = чистий, без сміття.

Безсо́чний = сухий, несоковітий. — Без-
со́чля тра́в, рос. Sclerantus = борошій
проску́рник (кїєв.), борода́вник (гя.).
С. Ал.

Безсо́рный, но = безперє́чний, безуспє-
рє́чний, безперє́чно, без супєрє́чки.

Безсє́брєнникь, ца = безсє́брєк, ца,
безсє́брєлянкь, ца.

Безсє́рєчний, но = нестрєковий, без стрє-
ку, набєзрїк. — Нідай грошї на бєзрїк.

Безсє́рєный = хїрний, несварлівий, не-
ролюбний.

Безсє́бєзельный = безсєбє́ловий.

Безсє́ра́стє = безсєра́стїя, байдужість.

Безсє́ра́стный = безсєра́стний, байдужий.

Безсє́ра́стїє, безсєра́стный = л. Безво́звє-
ность.

Безсє́ра́дникь, ца = соромі́тник, ца, без-
лічник, ца. С. Ш.

Безсє́ра́дность, безсєра́дство = безсєра́д-
ність.

Безсє́ра́дний, безсєра́дїя = безсєра́дний,
стидкий, соромі́цький, безлічний, без-
сєра́дно, без сєра́ду. — Не свїчайте сє-
ромїцької, засвїчайте старосєвїцької. п. пр.

Безсє́чєтний, но = нечислений, незлі-
чений, без ліку, безліч, без лічи,
нечисленно. — Не числите багатство бу-
ло у його п. п. — Сїхот волп в обєрї
мїшкє без ліку. п. п. — А Орда без лічи
пішла. Л. Сєв.

2. беза́стий, безко́пирний.

Бездільний, но = бездільний, без діли, без меті.

Бездільний = бездільний, неоцінений. (Надо дороги або надзвичайно дешевий.)

Бездінокъ = бездіний, бездінь, шведарма, дурниця. — Ой нехай же він Супрунове добро за бездінок збував, ой нехай же він Супруна козака з неволі викупає. н. п. — Продав за шведарма. — Проміняв на дурвяно.

Бездіаде, бездідний = бездітство, бездітний.

Бездіастиий, бездідьство = д. Бездіданий і Бездідьство.

Бездіаловіа, Бездіаловіа = нелюдскість (С. Ж.), людість.

Бездіаловіа, но = нелюдський, лютий, немилосердний, люто, немилосердно.

Бездіастиий = бездіасти, ганьти, ганьбити, гавьбувати, азнаважати, бештати. С. Аф. З. Л. — Почає ганьбити його остатніми словами. Фр. — Которі короли бештають і кривду йому чинить Б. П.

Бездіастиий = бездіасти, ганьба, азнавага. С. Аф. З. — Ганьбою не діймеш, так силою візьмеш. н. пр.

Бездіастиий = нечесний, ганьбий, бездіастиий. С. З. — А такою карністю ганьбою має кара бити. Ст. Л. — Ганьбою діла.

Бездіастиий = бездіастиий.

Бездіастиий = бездіасти, бешкет. — Наробив такого бешкету, що сором і казати.

Бездіастиий, бездіастиий = бешкетувати.

Бездіастиий, но = д. Бездіастиий.

Бездіастиий = печулість, нечувствениість.

Бездіастиий = печулий, нечувствениий.

Бездіастиий = д. Бездіастиий.

Бездіастиий = 1. неможняний, невинючий.

2. шибеник, шибай-голова, шибай-голова, зайді-голова, натівода. С. З.

Бездіастиий, бездіастиий = бездіастиий, голий.

Бездіастиий = д. Бездіастиий.

Бездіастиий = тихий, негомінний.

Бездіастиий = без діарту, не в діарту, справді.

Бездіастиий = без. — Без діасти = непамятаючи, недіасти. — Без діасти =

памяне. — Без діасти = без упину.

— Без діасти = неможняючи. — Без діасти = без упину. — Без діасти = д. Бездіастиий.

Бездіастиий = бездіастиий, вітій, бездіастиий.

Бездіастиий, бездіастиий = д. Бездіастиий, ний.

Бездіастиий, бездіастиий = бездіастиий.

Бездіастиий, бездіастиий = бездіастиий — Бездіастиий недіасти = третій тиждень великого посту. — Б. валець, Dignus innotatus = піднезяний.

Бездіастиий = 1. нецікавий. — Не бездіастиий = цікавий.

2. некористливий.

Бездіастиий, бездіастиий = протий, кештучний, натуральний.

Бездіастиий = д. Бездіастиий.

Бездіастиий, бейте = бий, бийте.

Бездіастиий = дрібний шріт (дріт).

Бездіастиий, пр. Scolorex = вівчарик, баранець, баранчик, хавка. — Перенесі підпідомкають, вівчарик носистує. Помис.

Бездіастиий, бекеша, бекеша = калтін або сертук допопозитий, теший.

Бездіастиий, живіасть си у виразі: „на бекеша“ = на бакірь. — Надів шапку на бакірь.

Бездіастиий = (від грец. βελιονος) = чортів палець.

Бездіастиий, рос. Nyctanus piger = блекоті, німіця. — Говорить, мов блекоти об'їв ся. н. пр.

Бездіастиий, бекеша, бекеша = д. Бекеша.

Бездіастиий = нісенітниця, теревені, теревені-вені, курау-верау. С. З. — Пасте теревені. — Несе курау-верау.

Бездіастиий, рос. Atropa beladonna = лощі йгоди.

Бездіастиий, живіасть си тільки у виразі: „ни бекеша“ = ні бекеша, ні бек, ні бек, ані жек. — Що йому не кажи — ані же не розуміє.

Бездіастиий = пензель, др. пензлик. — Не пензлем так ті, але квачем мляком. Гул. Ар.

Бездіастиий, рос. Citrus limetta = бергамота. С. Ш. — Citrus Bergamia — гліва. С. З.

Бездіастиий = бердик, бердошник. — Шильник бердику не товариш. п. пр.

Бердо = бердо. — Берди шаправив, штки наснував. В. Ш.

Бердошник = д. Бердик.

Бёрдце, бёрдышко = бёрдечко. — Тобі, мати, нитки й бёрдечко, мій давній полоте-
нечко. н. п.

Бердышъ = келеп, топірець. (Гал.) — Ке-
лепом по плечах потягає. н. д.

Береговіще = побережжа, бережіна.
(С. Ш.)

Береговій = береговий, побережній.

Берегъ = берег, здр. — бережок, бере-
жечок. — Держись берега, а риба буде.
н. пр. — Він сидів на березі. — Бистра
річка, псевдичка, бережечки зносить. н. п.

Береди́ти = ятрити, вражати. — Чорні
думи ятрили його зранене серце. Бар. —
Роз'ятрив болячку. — По малу-малу, чума-
че, гриб, не врази мого серденька в край. н. п.

Берёжан (кобыла) = жеребна, жереба.

Бережівне = догляд, схов, сховок. —
Відав йому гроші до схову.

Бережівня = бережівний, оберезивий, сто-
рожкий, обачний. С. З. Л. — Бережівно
і Бог береже. н. пр. — Уті — сторожка
птиця. Греб.

Бережлівість, бережлівий = бережлі-
вість, обачність (Гал.), бережливий,
ощадний (Гал.).

Бережликъ = 1. бережіна, побережжа.
С. Аф. Ш.

2. снасть рибальська на р. Обі.

3. крило невода, що тягнуть з берега.

Бережній = береговий, побережній.

Бережність = 1. обережність, осторога,
бачність, обачність. С. Л. — До права
треба мати два мішки: один грошій, а дру-
гий бачности. н. пр.

2. д. Бережлівість.

Бережний, но = бережівний, оберезивий,
сторожкий, обачний, бережно, понаду,
обережно, обачно. С. З. Л. (д. Бережів-
ний).

2. д. Бережлівий.

Бережъ = 1. д. Бережлівість.

2. догляд.

Берёза, рос. Betula alba = берёза.

Берёзка = берізка, березівка. — Бер-
ізку завивать, развивать = водити
танок з берізкою, уквітчаною стьож-
ками. — Не рубай, брате, білої березоньки,
не коси шовкової траншечки. н. п.

Березникъ = березняк, березина. С. Аф.
Ш. — А у березній грибі-грибів. С. Ш.

Березникъ = березник, березничок. С. Аф.
Ш. — Бігла теличка та з березничка. н. п.

Берёзовикъ = 1. гриб, Boletus scaber —
бйбка, красноголовець. С. Ан.

2. птиця, що водить ся в березняку
(валяшій, кузани, то-що).

Берёзовица = березовий сік. С. Ш.

Берёзовка = березівка. С. Ш.

Берёзовый = березовий. **Б. грибъ** = д. Бе-
рёзовикъ. — Б. губа, Boletus igniarius =
березняк.

Березуха = березівка.

Берёменная = черевата, вагітна, важка,
тягітна, тяжка, непорожня, у вазі, у
тяжі. (Всі про жінку). С. З. Л. — Баба ви-
нувата, що дівчина черевата. н. пр. — Пі
мати, як була ще нагітною, то ще у черепі
прокла. н. к. — Вона тоді саме у назі
була. — Вона важка ходить. — Коли річ
про інші твари: (вівці, коза, кішка) —
кітна, котна, (жороба) — тельна, (кобы-
ла) — жеребна, жереба, (свиня) — по-
росна, сунороса, (собака) — щенна,
щінна. — Згодувала її мати, як свиню по-
росиу. н. п.

Берёменность = вагота, вага, тяжа.

Берёменъть = ваготіти, ваготіти, че-
реватіти, у вазі, у тяжі, тяжкою,
важкою ходити. — Отож вона зараз і за-
ваготіла. н. к.

Берёзя = оберезок. С. З. — Візьми оберез-
ок соломи та протопи.

Берёдейка = цяцька, бурулька.

Берёсбрёкъ, берёсдрёнь, берёсгледъ, рос.
Evonypus = бруслина, бруслина, бру-
сленина, проскурійна, вересклен, вівче-
ліко. С. Ан.

Берёста, берёсто = березона кора (власне
верхня частина кори).

Берёстеникъ, берёстепъ = 1. начиння
або що, зроблене з березової кори або обо-
блене нею.

2. личак з березової кори.

Берёстить = обробляти березовою корію.

Берёстовикъ = д. Березова губа.

Берёстовый = зроблений з березової
кори.

Берёстовый = берестовий, в'язовий.

Берёсть, рос. Ulmus campestris suberosa =
берест, берестина, каріч, карагач. —
U. s. denudata — в'яз, каріч. С. Ан.

Берестяний, берестяний = д. Бересте-
никъ, Берестовий.

Беречь, си = берегти, ся, стерегти, ся,
глядіти, доглядати, шанувати, ся, жа-
літи, хороніти, ховати, щадити, пиль-
нувати. — Хазин обережъ ся, а злодій
дивно його береже. н. пр. — Стерези си,
Петре, парікати ви Натяку. Кот. — Це

бійсь, та стережи ся. н. пр. — Хто не знав алка, не вмів шавувати добра. н. пр. — Буду дома сидіти, буду жінку гладіти. н. п. — Щади ти добри, матиш в біді. н. пр. — Коли скупо (дуже мало), щадити глупо. н. пр. — Не вмів же ти шавувати здрорівника свого. н. п.

Берей = жінка, що збирає ягоди.

Берковець = берківець (міра ваги в 10 пудів).

Беркуть = ор'ял (білохвостий).

Берліна = берліна, берлінка.

Берлінь = берліни. — Їде шляхом до Києва берліни шестернею. К. Ш.

Берлога = барліг, лігво, (вончий, лисичий) — новівнян, скота, (свійчий) — барліг, багало. С. Аф. З. Л. — Знайшли звіра і мезевежть збарали. н. п. — Два медв'їди в одній берогі не уживаються = два коті в одному мішку не помирять ся. н. пр.

Берложивий = барліжвий.

Бернець, рос. *Listera ovata* = зозуліни салівки, зозуліни румвники, студійгуа. С. Ав.

Берсе, берцо, анат. *Crus*. = голіпка, голівка, голянка (м'яка частина томляки) — літка. — Голілкою зовуть ся, як сама кість, так і вся частина ноги від коліна до ступні. Мян. — Побіг, аж дитками креше.

Берцовий = голілковий. — Б. кость = голіпка, цівка.

Бесерієнь = д. Басурійськ.

Бесць, рос. *Egyptium dens canis* = собачка. С. Пов.

Бєстія = скотина, б'їдло.

Бєсєда = 1. розмова, балачка, говірка. — З дурни розмова, як і з пітром холова. н. пр. — Багато балачки, та діла мало. н. пр. — Без горілки немає говірки. н. пр.

2. бєсєда, промова, річ. — Промова в день роковин Т. Шевченка у Львові.

3. бєсєда. С. Аф. Ш. — Були у Грицька у бєсєді, чимало людей було і винали добре.

Бєсєдка = бєсєдка, бєсєдка (лів.), альтанка. (Прав.)

Бєсєдованіє = д. Бєсєда 1.

Бєсєдовати = розмовляти, балакати, бєсєдувати, трахувати. С. З. Ш. — Немамо милешького, що карі очі, ні с ким міп розмовляти, сиди і п'япочі. н. п. — Сиди один в холодній хаті, не має ким тихо розмовляти. К. Ш. — Трахували до самої ночі.

Бєчєвá = кодóла, ліма. С. З.

Бєчєвátь = тягти ліму, бичувати.

Бєчівка = бєчівка, бичівка. С. Аф. З.

Бєчєвнїкъ = побєрєжжа для пристані або для спочивку лоцманів і бурмаків, а також для стежки, якою йдуть кóвї або бурлаки, що тягнуть судна проти води.

Бєчєвнїкъ = бурлака, бурлак. — Забродив ся, зарисив си, де ж ти бурлак волочив ся? н. п.

Бєшмєть = каптан (татарський).

Бадєхъ = бздó. С. З.

Баднїка, баднїюка, рос. *Solanum nigrum* = пасліи. С. Ан.

Бадушка, гриб *Lycoperdon bovista* = бздюгá, пурхавка, морюха, морова губка. С. Ан.

Бадїть = бадїти.

Бадюхá = д. Бадушка.

Библєйскїя, бибалїя = библїйний, библїя, св'ятє писмьо. — Тиж св'ятє писмьо читаш, нас на розум научаш. н. д.

Бивнїкъ = табóр (коли військо стає в полї для вочаїгу або спочивку). С. З. Ш.

Бивátь, си = д. Вить, ся.

Бивáчнїй = табóровий.

Бівєнь = клнє.

Бигámія = двоженство.

Бизульнїкъ, рос. *Strepis testorum* = жóвтий цвєт, кульбаба, дикий волочай.

Біазєнь = бїяк, бїяк, бич. С. Аф. З. Ш. — Молотий, поки бїяки геть не поодїтали.

Білетъ = білет, шапорт, квітóк, картка, карточка. — Вицравни білет на пів року. — Добре було чумакувати, поки не було рівно, а то уже через ті білети та й ходити не вільно. н. п. — По квіткам шидють гроші в кавторі.

Біллїáрдъ = кармелюк. — Паїхали окомони в кармелюка грати — сиди туди по кешенях — нема чого взяти. н. п. (Пієни ся надрукована в Києв Стар. з поменським, що кармелюк = біллїáрд; може й так, а може се назва якої небудь гри в карти.)

Бїло = 1. калатáло, калатáйло, клепа́ло, стúкало. — Піи у дзвін, а чорт у калатáло. н. пр.

2. язїк (дзвóн).

3. клнє, баба (п'ятїннїчї).

4. товкáч (до стúпи).

5. передóк (в сннїкáл).

Биллїáрдъ = д. Биллїáрдъ.

Биндїягá, биндїюгъ = 1. воротило, стрїла (у ямнї).

2. бєндюгї. С. З. Ш.

Бинтовátь = перєв'язувати, повивати, бандажувати.

Внїть = перєв'язка, зв'язка.

Варátь = д. Врать.

Біржа = (купецька або де стоять звозчки) — біржа, (де збирають ся наймити для найма на роботу) — точок. Киев. — На точку навела наймичку.

Біржівіть = біржак. С. Ш.

Біржівоя = біржовий.

Бірка = карб, карбіж, карбованка. С. З. — На щотах, бачаш, не училась, над карбієм теж не трудилась. Кот.

Бірчить = карбувати.

Бірюк = вовк, (про чоловіка) — вовк, суній, похнюпа, похмурій. — **Смотрѣть бірюкомъ** = вбвком дивитись. — **Жити бірюкомъ** = одлюдно жити. — Жине одлюдно на вигоні. С. З.

Бірюкватий = вовкуватий, похмурій, понурій, похнюпий, одлюдний.

Бірюлька = 1. цяцька, бурюлька. С. Ш. 2. дудочка, соплочка (очеретина).

Бірючина, рос. *Ligustrum vulgare* = вбвчі ягоди, жижолодь, жостір. С. Ан.

Бірючина = вовчице.

Бірючія = вбвчий.

Бітва = бій, баталія, січа, побій, бйтва. (У запорожцв: баталія мішаного характеру — галас, особливими ватагами, кожна самостійна — гармідер, стичка перед баталією нарізно або малими курками — герць, герець). Эв. — Пили; пили запорожці і гуляли, під Товстою могилою баталію мали. н. п. — Саукив в полку вана Кочубен на баталії з Шведами під Полтавою. Кот. — Дали коня, дали обробо: вставай, сицу, до побою. н. п. — Не настунай літва, бо буде між нами битва. н. п. — Завазій як перець, поки не вийде на герець. н. пр.

Битва = клопіт, хороба.

Бітвенний = бойовий, батальний. — Настоящій батальний огонь. Кв.

Битка = бітка (налита свинцем або оливою) — свинчатка, олив'янка, (з гніздом) — гвоздїянка. С. Ш.

Биткомъ = нанхом, набгом, повно, повисїянько, натовпом.

Битокъ = 1. д. Битка.

2. дбвня, довбешка. С. Ш.

3. (щечія) — биток.

Бітня = битий, дуплений, дущьований, катований і т. д. (див. під с. Бить). — Каже дитина, що битя, та не каже за що. н. пр. — Бітая дорога = битий шлях. — Пезабаром виїхали ми на битий шлях. — Бітая птица = різана. — На базарі було багато різаної птиці. — **Бітня часъ**

= цілу годину. — Проморив мене цілу годину. — **Бітний чоловікъ** = бувалець. — Був у бувальцях — знає що кий, що палача. в. пр.

Бить = дріт тонесенький, для гаптерської роботи.

Бить, ся = 1. бити, ся, дупити, ся, дупцювати, ся, колотити, ся. (Батогом, ремнем, махахами то-що) — **батожити**, **пужити**, **шмагати**, **супоняти**, **чухрати**, **пїжити**, **перезати**. — Дупити Рябка, чухрайте, ось баті. Гул.-Ар. — Разів із шість Рябка водою одналили, і скільки раз його, одливши, знов шмагали. Гул.-Ар. — (Важким чим) — **гатити**. — Скопив рубель, тай почав гатити. — (До ирбви) — **бити** на одію. — (До синків) — **басаманити**. — (Дуже тїжко) — **тузити**, **тузовати**, **тїжити**, **шпїрити**, **перїцяти**, **лїщити**, **гатїти**. — Приставив тарали до брами, в ворота зачали гатїти. Кот. — (Кулаками де повазо) — **садїти**, **стусувати**, **товкмачити**, **стусанів давати**, **манїжчти**, **кудбвччти**. — А він її за коси з печі, тай давай манїжити. н. к. — Я його зараз за потилицю, тай почав кудбвччти. н. о. — (Колїнками) — **колїнччти**. — Звалив його, колїнчав, колїнчав, тай виканув за двері. н. к. (Лобом, рогами) — **буцати**, **ся**. — Ходити, як овечка, а буцає, як баран. н. пр. — (Ногами задїми) — **брикати**, **ся**, **хвїцїти**, **ся**. — Знай, кобило, де брикати. н. пр. — (Немилосердно) — **катувати**. — Буду тебе бити, буду катувати, а як приїде недїав — буду ишту мати. н. п. — (Налїццю) — **дубасити**. (Назєю) — **палї давати**. — (По лицї) — **ляскати**, **ляпаса давати**, **ляцї давати**, **ляпанцїями гудувати**. — А він йому раз і вдруге ляцї дав, таї пішов. — Як почав він його ляпанцїями гудувати. — (Різкими) — **сїкти**, **пїрїти**, **чустрити**, **чухрати**, **шпїрити**, **перїщити**. — (Хворостякою то-що) — **хворостїти**, **хвїїти**, **хвїськати**, **хвоськати**, **цвїгати**.

2. **вбввати**, **збввати**, **розбввати**, **вбввати**, **збввати**, **бїти**. — **Забивати** налю, гвїздох, кізю. — **Вбввати** вола. — **Рубивати** посуду. — **Вбввати** недїав. — **Збввати** масло.

3. **вкїдати**. — Рїба нїкидає икру.

4. (про звук) — **бїти**, **плескати**, **ляскати**. — **Бить** вь барабанъ, вь набатъ = бїти в барабана, б. на сплдох, на гвалт. — А він побачив злодїїв, кинув ся

на дзвіницю тай давай на сполох бити. — **Бить вь ладо́ни** = плескати, в долбо́ні плескати. — Іде малій та в долові плеще: гуляй, мамо, нема батька плеще. н. п. 5. (про сэрце) — **КОЛОТИТИ СЯ, ТЬОХКАТИ, СТЎКАТИ, ТІПАТИ СЯ, ТРІПАТИ СЯ.** — Серце в грудях колотить ся, лк не вискочить. О. Мор. 6. (про птиць) — **ТРІПАТИ СЯ, ТІПАТИ СЯ.** — Синиця в клітї тріпасть сл. С. Ш. 7. (про хворобу) — **Трясті.** — Дихоманка трясе. — **Бить бакаўши** = д. Бакаўшничать. — **Бить ся обь закладь** = закладати ся. — Одну усе закладв ся, та без шанів і зостав ся. н. пр. — **Бить ся йяцами** = навбїтки бити ся. — От вони похристовувались, тай почали крашанками навбїтки бити ся. — **Бить нога́ми** = брикати ся. — Не підходите до сього воля: він брикасть ся. — **Бить чеабо́вь** = прохати милості, чоло́ж давати. — Тай поїхав до стодницї, прохати милості у царинї. н. п. — Його добром, та йому й чолож. н. пр. **Битьє** = биття. — Маханя за биття ве ржакусть сл. н. пр. **Битю́г, битю́к** = 1. КІВЬ (тамбовської або воронїзьської породи). 2. (про чоловіка) — **жацак, дужак, бѣцман, здоровїло.** — Який бецман, а шчоого не хоче робити. С. Ш. **Бичевá** = д. Бечевá. **Бичевáние** = бичувáння, шмагáння, катувáння. **Бичевáть** = бичувáти, батожити, шмагáти, пужити і т. д. д. Бить. **Бичевáйкь**, рос. Artemisia proserpa = божє дѣрево, биж-дѣрево. С. Ан. **Бичь** = 1. бич, батїг, пуга. — Не втїкає нес від калача, тільки від бича. н. пр. — З піску батога не вилетеш. н. пр. — Не з такою нугою до Крижу ходити. н. пр. 2. кара Божá. — Отож і пішла на люднá кара Божá: сарана, пошесть. 3. кат, душман, катюга. **Бишь** = цап, бо. — Шчо пак він казав? — Як бо його звуть? **Бїєнїє** = биття, (про сэрце) — стўкання, тьохкання. **Бїографическїй** = бїографїчний, житєийсний. **Бїографїя** = бїографїя, житєпис. **Бїючїя** = б'ючий, б'ющїй. **Благó** = 1. добрò, благо. — Се робить ся на добро всім людям.

2. добрє, гаразд, на щáстя, добрò; нехай би, тия бїльше шчо..., дякуючи тому шчо... — Добре, шчо я рано встав. — На щáстя я гадавав ся. — Добрò, у кого є господа. К. Ш. — І нехай би він справдї був вишен, а тож...

Благóвїднїй = гòжий, гáрний. — Ой тах Ухав козак гòжий, шче й на личешько хорошїй. н. п.

Благóволенїє = добрїсть, лáска, мїлость. — **Прїобрѣсть, заслужить** благоволенїє = запобїгти лáсци, мїлостї, шїдїйти під лáску, заслужити, ся на лáску. — Шчо вже він се робив, шчо запобїгти лáску у пана. — А я тую дрїбну ряску забєру в записку, таки своєю мильшкòму пїрїду під лáску. н. п. — Як чоловік цїкавий, на лáску скоро заслужив сл. Л. В. — **Потєрять** благоволенїє = втрáтити лáску. — Я бою ся, козаченьку, і сама я плачу, ой я в своїй ятусельнї певне лáску втрачу. н. п.

Благóволять = 1. лáскавити бѣти, добрá бажáти, жичити, аичити. С. З.

2. зволáти, ся. — Звольїтєсь, добродїю, вислухати. С. Л.

Благóво́нїє = пáхоші. С. З.

Благóво́ннїй = запашнїй, пахучїй, пахїючїй, пахущїй. — З запашного васнелечку. — Ой посїйте ж там пахнòвої рутькї. н. п. — Пахуча квітка.

Благóвоснїтаннїй = звичáйний, гòжий, грѣшнїй, доброго батька дїтина. — На тїх стáльчкю грѣшнїй молодєць. н. п. — От і видїю, шчо доброго батька дїтина.

Благóврѣсннїй, нò = вчáсний, вчáсне, у свїй час, в пору, сáме в час, в добрїй час. — Добре у свїй час все зробити. — Він прийшов саме в час.

Благóвѣрнїй, яя = 1. благовѣрнїй, правовѣрнїй. (Снєциально звичаєть ся на спїтет членів Царської Семї.)

2. старїй, старá, мїй, моя́ (називають друг друга чоловік та жінка, бїльшє в жарт).

Благóвѣствовать = 1. звїщáти, оновїщáти радїєть, привнєсити радїснїю звїстку.

2. проповїдувати слòво Божє.

Благóвѣстїтель = благовїсник. С. З. (Прїдаєть ся св. Архангєлу Гаврїлу).

Благóвѣстїть = д. Благовѣствовать.

Благóвѣстїть = 1. блáговѣстити, дзвонїти до служби Божї, на службу Божу. — На самїсєнькїй Великєдєнь, як задзвонїли до служби. н. о. — Туже почали благовѣстити.

2. рооголошати, давоіяти. — Йому тільки скажи, то він зарял почне скрізь давоіяти.

Благовістіє = добра вість, звістка. С. Ж.

Благовістникъ = д. Благовіститель.

Благовість = благовіст, дзвін до церкви.

Благовістѣ = д. Благовістіє.

Благовіщеніє = Благовіщення. — Який день на Благовіщення, такий і на Великден. п. пр.

Благовіщенскія = благовісний. С. З. — З благовісного теляти добра не ждати. п. пр.

Благовістніє = побожність (велика шаніо ба, повага до чого святищенного або високого, дивного або дуже гірного). С. Ж.

Благоговѣть = шанувати, поважати побожно, преклоняїти ся.

Благодареніє = дякування, подяка. С. З. — Яке частувати, таке й дякувати. п. пр. — **Благодареніє Богу** = дякувати Богові, дяка Богові. — Поки що, дякувати Богові; здоровенкі.

Благодарительный = подячний.

Благодарить = дякувати. С. Аф. З. Л. — **Благодаріо** = спасібі, дякую, дякують. — **Благодарі** = дякуючи, дякують. — Дякую тобі, мамо, що ходила в тебе гарно. п. пр. — Подикував за хлѣб, за сіль і за шапку добрим людям. К. Ш. — От за се дякують. С. Аф. — Дякувати дякуючі, у нас гроші в. С. Л. — За так милостивую ласку дякую. Ст. Л.

Благодарність = 1 дяка, подяка, вдячність. С. Аф. З. Л. — Одна дяка, що за рибу, що за рака. п. пр. — Не жди дяки од прибудного пенка. п. пр. — Й почували ще більшу вдячність і любов до нього. Фр.

2. хабарь. — дав йому три карбонаци. (Д. під с. Взятка.)

Благодарный, на = вдячний. С. З. Л. — Должен есми все тов приймати вдячне. Б. П. — Чого ми вдячни от них будучи. Ст. Л.

Благодарственный = подячний.

Благодарствовать, благодарствуют = д. Благодарить, благодарю.

Благодатный = благодатний, добрий, добродійний.

Благодѣть = 1. добро, благодать.

2. і 3. Д. Благоволеніє і Благодѣніє.

4. роскіш, достаток.

5. рос. *Gratiola officinalis* — золотогієсячник, Божя милость, дрысливець. С. Ан.

Благодѣтельный = щасливий. С. Л.

Благодѣствие, благодѣство = щастя, гаразд, добро. — Дай, Боже, нам на здо-

ров'я, та скоро побачитись и гаразді. Гин. Гирв.

Благодѣствовать = жити щасливо, добре, благодѣствувати. — На всіх мійках всі мовити, бо благодѣствуют. К. Ш.

Благодѣше = добрість, добродѣшність.

Благодѣшный = добрый, добродѣшний, мягкосердый.

Благодѣтель, няца = добродій, ка, благодій, ка, доброчинця. С. З. Л. — Господь послал нам якого доброчинця. Ч. К.

Благодѣтельность = добродѣство, доброчинність

Благодѣтельный = добродійний, благодійний, доброчинний, добротливий. (С. Ж.)

Благодѣтельство = добро діяти, чинити, робити.

Благодѣніє = добро, добродѣство. — Й йому добро зробив, и він так міні одичи. — Дякуючи Господу Богу за так велике добродѣство. Б. П.

Благодѣть = д. Благодѣтельство.

Благожсательный = живий, ласкавий. — А и бідний, нещасливий, шхто міні нежизливий. п. пр.

Благой = 1. добрый. — Добра рада, де шире шведка. п. пр.

2. унертий, сердитий, негмомоний, шаленний. — Кричати благійм мѣтомъ = репетувати, галасувати, панун кричати. — Кричить баба, репетус — шхто її не ригус. п. пр.

Благоліє = краса (велична).

Благоліный = прекрасний, дуже гірний.

Благомієліє = добромієніє.

Благомієляцій = добромієний.

Благонадѣжность = певність.

Благонадѣжный = певний, надійний.

Благонахѣренный = добромієний.

Благопріліє, благопріліный = обичайність, звичайність, обичайний, звичайний. — Який звичайний хлопец.

Благообразіє = краса, врода, гожість.

Благообразный = вродливий, гірний, гожий. — Хороша, вродлива, та доля її нещаслива. п. пр.

Благооучіє = д. Благодѣствие.

Благополучный, но = щасливий, добрий, добре, гаразд. С. З. — Дома усе гаразд застав С. Л. — Благооучіє кончиться = вийти на добре.

Благопріліччє, благопрістойность, ний = звичайність, звичайний, гожість, гожий. С. Л.

Благоприобрѣтъ; **благоприобрѣтати** = придѣлати, добути, надѣлати, набути, нажити, добувати, набувати, наживати, дѣлати. С. Л. — У паймах, сак собі та так, придѣлав сірома грошеат. К. Ш. — Надѣлав грошей, став хорошой. п. п.

Благоприобрѣтєнный = придѣбанный, надѣбанный, набутий, нажитый. — **Благоприобрѣтєнное имущество** = набуток, надѣване, нажитє добрѣ. — Це його набуток а не батьківщина.

Благоприятель = приятель.

Благоприятный = 1. приятный, ласкавий, милостивый, жичливый, прихильный, щирый. — Він завжди до його прихильный. 2. годный, погодный, спрѣкочный, щасливый. — **Благоприятное время** = добрый час, слуханный час, погодный час. — Дай, Боже, час добрый! — Будемо сподѣвати ся слушного часу. — Занобігтаймо вперед такому безараво під сей до того діла погодный час. С. З. — За дві недѣлі або пк на то час погодный зяесть. Ст. Л. — **Б. вѣтер** = погодный, ходовой. (Мам.), **погодный**. — Треба швидче Іхати, погер саме ходовой вѣтер. — **Б. погода** = година, годинный, годинный, годяно, годяняно. — Після дощів настала година. — За цілий тиждень ні одного дня не було годяно. — **Б. случай** = добра оказія, добрый випадок, щастя. — Йому нишала добра оказія.

Благоприятствовать = 1. ласкавити, милостивити, прихильним бути до кого. 2. годити, погодити, сирѣтити, щастити. — Як Бог годить, то й мокре горить. п. пр. — Тепер час погодити, треба ділом помилити. С. Л. — А Бог мнѣ погодив, воки юбою задуми. п. пр. — Щастя йому сирѣти. — Хоч ти не вользу, буду ти сирѣти, всякого добра буду ти жадати. п. п.

Благоразуме, благоразумный = розсудливый, розсудливый.

Благорасположеніе = ласка, ласкависть, милость, приятань, прихильность.

Благорасположенный = д. **Благоприятный** 1.

Благоствореніе = здоровисть (повітря). **Благостворєнный** = здоровый.

Благородный, рос. Eupatorium sababum = сідач, сідаш. С. Лп.

Благородный = 1. благородный, шляхетный, значный. — Благороди — свина породна. п. пр. (До тих, що своїм нравством вишляють см.) — Благороди — хатѣм голоди. п. пр.

2. чесный, благородный, лицарский, щира дума. — Благородными кистками болота заспан. К. Ш.

Благосклонность = д. **Благорасположеніе**. — **Снискать благосклонность** = д. **Благоволеніе пріобрѣтъ**.

Благословный = д. **Благоприятный** 1. **Благословствовать** = д. **Благоприятствовать** 1.

Благословеніе = благословенія, благословенство. С. З. — Матусине благословенія. Опов. О. Стороженка

Благословить, ся = благословити, ся, поблагословити. — Благослови, Боже, пам гл'єчко заплт, сей дом звеселити. п. п. — **Благословилась Марусенька** та у свого татка на посадовку сѣсти. п. п.

Благосостояніе = достаток, гаразд, добробит. — Він має достаток. — Кто в біді, нехай біду стерпяти, а хто в гаразді, щоб ніколи біді не знав. п. пр. — Добробит в краю не то що не підносили ся, але оче-вдвички упадає. Батьківщина.

Благотѣна = добрѣ, милость.

Благотѣ = добрість.

Благотворитель, ный і т. д. = д. **Благодѣтель, ный** і т. д.

Благоусмотреніе = воля, ласка, милость. — Покладаю ся на ласку вашу, на вашу волю.

Благоустрєбіе = упорядкування.

Благоустрѣть = порядок, лад дѣти, упорядкувати.

Благоустрѣство = упорядкування, добрый лад, порядок.

Благоуханіе, ный = д. **Благоволеніе, ный**.

Благоухать = пахнути, пахтѣти. С. З. — Квітки пахнуть яшми ранком. Аф.

Благочестивый = благочестивый, побожный.

Благочиніе = 1. д. **Благоустрѣство**.

2. кілька церков паравильных під доглядом одного благочинного.

Благочинный = 1. д. **Благоприличный**.

2. благочинный, благочинник. С. З.

Блаженный = 1. щасливый, блаженный.

2. юродивый. — А я, юродивый, і день і ніч плачу. К. Ш.

Блаженство, вать = щастя, рай, рѣскін, раувати, роскомувати. — Рай, та не пам тут раувати. К. Б.

Блажить = 1. величати, славити.

2. дурити, пустувати, вередувати, коверзувати, комезити ся. — Димре дурити, коли приступає. п. пр. — Ой мати, мати, мислять у хаті, пустує, жартує, не дає спати. п. пр.

Блажній = шалений, свавольний, вередливий, невгомний. С. З.

Блажь = дур, дурість, дурочі, прійма, блазенство, шаленство. С. З. Л. Ш. — Викли дур з голови. — Се тільки для пріма. С. З. — Йому уже блазенство в голові. С. З.

Блазить, ся = спокушати, ся, заіжувати, ся, зводити, приіажувати. — Віда Польку спокусила, пішла Полька за Русна. п. п.

Блажневый = жовтогілєсний (колір).

Бланк = бланок.

Блевака = блювака, ригач. С. Ш.

Блеваніє = блювання, блювачка, ригання, ригачка.

Блевать = блювати, ригати, кидати з себе.

Блевачь = д. Блевака.

Блєвка = наживка (червчик або муха, що падають на гачок для припади риби).

Блево́та = блюво́та, ригачка. — У пого блювота з оною.

Блево́тина = блюво́тина, блювакп, блювотинія.

Блезірь = 1. дзеркало (передня сторона печі або груби, що виходить в одну кімнату, коли тонка з другої.)

2. в віразі: „для блезіру“ = абій-як, для годить ся. — Він це зробив тільки для годить ся.

Блєкльость = в'ялість.

Блєкльий = зів'ялий, пов'ялий, збляклий.

Блєкнуць = в'янути, зблякнути, нідіти, лпняги, лнїти; жарїти. — Ждала, ждала козаченька, тай в'янути стала. п. п. Вей мої квіти луговні понцїли, що твоїх козаків у себе не видїли. п. п. — На ялинку вітер віє, каліна лнїє. п. п. — Поляни брови, помарїно личко, обєла круг дїтворя, як перепелчку. п. п.

Блєкотá, блєкоть = 1. д. Блеватá.

2. рос. *Copium maculatum* = болиголов, блекотá, вомига, сикавка, свисту́ля. С. Ли.

Блеск = блиск, лиск, бляск. — Бляску та гуркату було багато. С. Ш.

Блеснá = блєшнв (олив'яна рибка з гачком). — Щуки на блєшню добре ловлять ся.

Блесовка = нізка, разок пєрдів.

Блєсоть = пєрли (не нязані).

Блєтка = блєтка, бліщик, блискітка. — **Блєтки лучей** = скалки. — **Влншувать блєтками** = гантувати, накрáпувати.

Блєстнйкь, рос. Chrysis = сьвітляк, блещак. С. Ш.

Блєстїле = блищання.

Блєстїть = блищати, ся, блискотїти, лисїти, ся, вилїскувати ся, (як зорі) — зорїти. — І полу'н була блїсне, як вітер повіє. Аф. — Ой у полі криляца, тах подиши блїщить на (а шо другою варинту: лєспїти ці) п. п. — От, щось лєспїть ся, чи не вода? С. З. — Чоботи, аж вилїскують ся. — Даб то, мпай Боже, блєспє булава. К. Ш — Мєнць сьвітить, зоря зорїє. п. п. (Не ріано) — блїскати, блїкати, миготїти, мигтїти. — Перєдо мною усе щось блїк та блїк! коли я придиши ся, аж то гронї горить. С. Ш. — Цєлу доругу мигтять мїні в очу, як сонце. — Щось проти сьвїчки миготїло, то певно ї коси подлєскувалєсь. С. З. (Дуже помалу) — блїжати. С. Л. — Капнєць блїмає. — (Лєдас нїдою) — лєліти. — Дєсь далєко виднє лєлє. — (Як срібло) — срібїти. — Дїшно при мїсяцю срібїє.

Блєстнйкь, блєстнйшка = д. **Блєстнйкь**.

Блєстнїцїя = блискучий, лискучий, блистучий.

Блєнїє = бєкання, мєкання.

Блєнїть = бєкати, мєкати, мєкетати, блєкотати, мєкекєкати. С. З. Ш. — Капнєць, мєчєць всїма голосами. Гул. Ар.

Блєжнїйшїй = найблїжнїй. — Сюдоу найблїжнє доруга.

Блїжє = блїжчє, блїжчє. — Зелєнєшкїй барвіпочку, стєла ся ще блїжчє, а ти мпай, чорнобрншїй, прїєзнь ся ще блїжчє. п. п.

Блїжнїя = блїжнїй, блїжкїй. С. Ш.

Блїзєхонько = блїзєнько, блїзєсєнько. **Блїзанть, ся** = блїзїти, ся, наблїжати, ся. С. З. — **Θ. V.** — до с. . . . дубець блїзанть ця, п. пр.

Блїзнїй, ко = блїзкїй, недалєкїй, блїзько, недалєко, на блїзу. — Хоч блїзько, та слїзько, п. пр.

Блїзєжнїцїя = блїзкїй, сусїднїй, сусєжнїй.

Блїзнá = блїзнó.

Блїзнєць = блїзнїй, блїзнїтко, блїзнюк, блїзнїяк, блїзнючка. С. З. ж.

Блїзнєць = 1. блїзнїята, блїзнюкї. — **Рожать блїзнєцьовь** — блїзнїти. — Три роки блїзнає, а на четвєртїй змалєла — трєс прївєла. п. пр.

2. пєтр. — чєнїга (? одно з 12-ти суаї'їв євангїлїкї). — Віз стєл суропнїв нївнїчї шад хатами, чєнїга вїпєнєлєсь. С. З.

Близорукій = низькобачий, низький на очі, короткозорий. Номис.

Близость = близькість, близьина, близь, близьень. — По близьості = поблизу, зблизька, близько, біля, поблиі.

Близь = 1. д. Близость — Поблизости.
2. коло, тріхи не, мало не. — Віп там прошив тріхи не рік.

Близь = д. Близость.

Близінець = малішник (млішєць з сіром).

Близюхв'ят = книшол'ац, книшохв'ят (жарливо або часом і лайливо, дражнить поновачів).

Близь = млішєць, блин, блинєць, (зпшома) — пшоняник, (з гречки) — греч'яник, (з гороху) — горохувяник. С. Аф. З. Пов. — Сліпець, на млішєць. — Не хочу. На два. — Не багу. На три. — У міх при. и. пр. — Батько вирає, а м'я блиши зміна. и. пр. — Прихилил панчик — гречаники у ніч. и. и. — Печь блиний — жвасть ся і метафорично = робити на швидку руку, аби як. — Бліномь вь ротъ л'єсть = лащит ся, підсип'аєть ся, підлєщуєть ся.

Близіаніє = бліскання, ліскання, блищ'анія.

Близетальний = 1. блискучий. С. III.
2. пишаний, величний.

Близет'а = д. Близет'єть.

Блюкада = облога. С. З. — Ми двадцять і чотири дні Орду промили, в облозі сидючи, коинцу Цп. К. І.

Блюкадний = обложний.

Блюкирв'ят = облягати, обкладати, обступати. — Ой уже ж ливші славні Запорожці тай пещеселі стали, ой облягли їх, облягли москалі та усіма сторонами. и. и. — Зібрав війська сорок тисяч в місті Жаботині, обступили город Умань у одній годні. и. и.

Блюк = блок, коліща, вертіло (? С. II).

Блюа = 1. шкурка, кожухок, толубєць, п'ліва, п'лінез.
2. шит. Placenta — місце, місто, пісід; сорочка. — П'аслиний — в сорочці родин си. и. пр.
3. г'уля, г'уля, н'аріст.

Блюд'ян, ка = білявий, білявець, білявич, білявчин, русявий, русявин, білявка, білявочка, білуха, білява, білявицц, русява, русявка. С. З. III. — Біліного любка мав, сама білявенька. и. и. — Ой не піду до білкини, не піду: унів с'їлок, пароб'аю с'їду. и. и. — Ой пошук'ав білявочки иншої собі и. и. — Голо-

вонько моя бідна, що д'їти маю? Та де ж моя білявиця, що я не видаю? и. и. — П'анє брате, товаришу! Б'агали буде: або твоє або моя білявиця буде. в и.

Блювок = об'апод, об'аполок, обз'обл. С. З.
Блюха, ком. Pulex irritans = блюха, зар. — блішка, зб. — блюшва, блюший. (Витанги бліх перед огнем) — прудити ся. С. З. — Блюши тієї розведєсь страшєнна сила. — Ошучі инші полоскаєт, а хто прудив си у кабиць. Кот.

Блюш'истий = блюхатий, блюх'астий. — Тай блюхате оце пущєя.

Блюшій = блюшийий.

Блюш'ивий = д. Блюш'истий.

Блюш'іак, рос. Aspidium filix femina = п'апоротъ, жіноча п'апоротъ. С. Ав.

Блюш'ять = блюш'їти. — Оцецудєт'яльни блюш'ять тут.

Блюш'ица = 1. і 2. д. Блюш'няк і Блуд'ушка.
3. рос. Orianum vulgare = материнка, з'іновка, духовий цв'їт. С. Ав.

Блюш'ой, бл'ош'ний = д. Блюш'ій.

Блюш'наїя трава, рос. 1. Polygonum persicaria = г'ірчак. С. Ав.

2. д. Блюш'няк.

Блудєнь = пуст'їн, жр'ув. С. І.

Блуд'їть = 1. блуд'їти, блуд'їти, тин'їти ся, в'їяти ся. — Хожу, блуд'їти, як те сонє в крузі. и. и. — Блуд'єв, як приблудний. и. пр. — Як бачиш, бурлака на св'їті тин'їю с'ї од села до села. Кот.

2. бахурувати, розц'їтствовати, волоч'їти ся. — Але з другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють. Кот.

3. пустувати, жр'увати. С. І.

Блуд'ливий = пустотлівий, шкодлівий. — Шкодливий, як кішка, як тх'їр. и. пр.

Блуд'ник, ца = розц'їтник, ца, бахур, ка, курваль, к'урва, блуд'яка, повія, хль'орка. — Чомоніка має, а з бахурами водить си. С. Аф. — У г'ороді не без дурни, и селі не без курни. и. пр. — Коси р'їзали блуд'якам. С. З.

Блуд'ний = розп'утний. — Зовсім розп'утна стала і ото привєла дитину. и. о.

Блуд'од'їя, ствов'ать = д. Блуд'ник і Блуд'їть 2.

Блуд'од'їє, блуд' = 1. розп'уста, курвальство, бахорув'ання. — Розп'уста и молодости принос'їть хворобу на старі кости. и. пр.

2. любод'їство. В. Н.

Блуд'яга = волюц'їга, забл'уда, завол'ока. С. З. — А на чужій на сторонці во-

вуть мене заволокою, велять міні річку брести широкою ще й глибокою. н. п.

Блужданіє = блуканія, блуканна, блуд. С. Ш. — Як кого нападе блуд, нехай прдамтася у який день було Різдва, візьме землю з під ніг і поспинить на голову, той знайде дорогу. н. пр. — Той набрида вже міні ся блуканна.

Блуждять = д. Блудять 1. — Блукаючий вираз очий. Фр.

Блѣдноватый = блідуватий. — Листа як на ясені, тільки блідуватише.

Блѣдноватый = блідорожевий, рожевенький.

Блѣднотолубой = голубенький, блакитновий. (С. Ш.)

Блѣднозеленый = зеленуватий.

Блѣднотлицый = блідий, блідний, блідотлиций. — Віда, у кого жінка бліда, а в кого рум'яна — кажуть: усім кохана. н. пр.

Блѣдность = 1. блідість, блідота.
2. Блѣдность дѣвчья, Chlorosis = блідниця.

Блѣднота = д. Блѣдность 1.

Блѣдный = блідий, блідний. — А блідий місяць на ту пору з-за хмар де-де виглядав. К. Ш. — Блѣдная немочь = д. Блѣдность 2.

Блѣдятъ = блідіти, бліднути, бліднішати, полотіти. — Вона всі пополотіла з ляку.

Блюденіє = догляд, дозор, шльнування, спереження. С. Л. З. Ж. — За ним треба доброго догляду.

Блюдечко = блюдечко, блюдце.

Блюдо = 1. блюдо, полумисок, таріль. С. З. Л. Ш. — Висели йому блюдо черволиць. н. п. С. Ш. — Полумиски два кінових. Стародивний опис. Києв. Ст. — Таріль точений. С. Ш.
2. страва, потрава. — Голодному можна страва добра. н. пр. — Яка приправа, така й потрава. н. пр. — Тут їм разніи шотрани і все з подивних мисок. Кот.

Блюдолизничать = 1. тарілки лизати.
2. обідати когю.

Блюдолизъ = лизоблюд, похлібець, дармоїд. — Барабаш похлібець людський. С. З.

Блюсти, си = доглядати, ся, глядіти, назирати, наглядати, шльнувати, стерегти, заховувати, ся. С. А. З. Ж. — Нехай мати буде, вонаж дрібні діти доглядати буде. н. п. — Буду дома сидіти, буду жіску глядіти. н. п. — Шильний свого носа, а не чужого принеа. н. пр.

Блюститель, ница = доглядч, догляд-

чий, дозорний, доглядачка. — Бач, бісова доглядачка, таки вздріла. Ка.

Блюстительный = дозорний, шильний, доглядний. С. А. З. — Треба шильше око мати за ним.

Бляха, бляшечный = бляха, бляховий, бляшаний. С. Ш.

Бобёръ, зи. = 1. Caster fiber — бобёр, здр. — бобрик. С. Ш.
2. Lutra — видра, видняха. Эл. — Запорожці прозвали свого звіря видихою чи видрою. О. Ст. — Убійть бобра = піймати обляна, пошити ся у дурні, вхоніти шилом п'атоки.

Бобовишка, рос. Anthoxanthum odoratum = душиця. С. Ал.

Бобовидный = бібчастий.

Бобовикъ = бобовиця. С. А. Ш.

Бобовина = біб.

Бобовникъ = рос. 1. Amygdalus napa — бобчук, аязчі орішки, польові орішки, дівоча кров, черсаки. 2. Vulturus umbellatus — осітнійг, жаб'яча цюбуля. 3. Menyanthes trifoliata — бобівник, аубовник, трифолія. С. Ал.

Бобовиакъ = д. Бобовина.

Бобокъ = бобина.

Бобровица, бобровникъ = д. Бобовиць 3.

Бобръ = д. Бобёр.

Бобъ, рос. Legumen, Faba = біб. — Турецкіє бобы, Phaseolus = квасоля. С. Ал. — Остать ся на бобахъ = піймати обляна, пошитись у дурні, вхоніти шилом п'атоки. — Разводить бобы = бляси точіти, теревені правити.

Бобылія = бурлацький. — Жити бурлацьке, як собацьке. н. пр.

Бобылка = бурлачка.

Бобыль = бурлака. С. Ш.

Бобыльскій = д. Бобылія.

Богадѣльня = богодільня, Божий дім, шпиталь. С. Ш. — Не добре, що прикили її стару, бідолошну, до Божого дому.

Богатей = багач, багатірь, багатиний, дукча, дукарь, дукач. С. А. З. Л. Ш. — Іде багач, іде дукач, насміхаєть ся, за що тая голотонька вививаєть ся. н. п. — Як умре багатирь, то йде за ним унесь мир, а як умре харшак, то йде один дик. н. пр. — Он не смій ся із голоти, прииражий дука, щоб не було із душею тобї ролдуки. н. п. — Він такий багатини, що не знає, що то нема.

Богатенекъ = заможний, заміжненький. С. А. З.

Багатіть = збогаціти. — Пожитками збогатити. С. З.

Багатство = 1. багатство, скорб, скорби. С. Аф. З. — Добре братство краще багатства. п. пр. — Де скорб вац, там і серце наше. К. Св. и. — Маючи такий скорб в руках наших, котрий жадиною сумою переплачуи бити не може. Ст. Л.
2. роскіш, роскшіи, пишність.

Багатий = 1. багатий, грошовитий, (дуже) — багатющий, (не дуже) — багатенький, заможний, заможненький. (Див. ще: Багатій) — Багату чорт дітя колише. п. пр. — Він чоловік багатий, грошовитий. — Ой коли б ж н, козаче, була багатенька: напозувала б и на тебе й на твого батька. п. п. — Хоч не дуже багатий, а заможненька. и. о.

2. пишній, роскішний. — На йому жуца пишній. — А той пиши та роскішні все храми мурує. К. Ш.
коштовний, дорогий. — Шабля і веа зброя коштовна, сріблом оброблена.

Багатирський = багати́рський, лицарський. — Оя показав Ведмедепко багати́рську славу: тай потонив вразіх Ляхів в городенькім ставу. в. п. — В похід виступати, лицарської слави добувати. и. п.

Багати́рство = багати́рство, лицарство.
Багати́р = багати́р, лицарь, козарлюга. — Васюряський козарлюга все п'є та гукає, ой він своєю отаману голосно гукє: позволь, батьку-отамане, нам на башті стати, не позволим Січу рухавати; не дозволиш з шабельками, позволь з кулаками, нехай наша слава пройде поміж козаками. и. п. — А Сірко був лицар на всю Україну. и. п.

Багатіть = багатіти, багатшати, розживати ся.

Багаче = багачше, багатіше. — Він тешер далеко багатіше став жити.

Багачевъ = багачський. — Панське та багачське нігдє не проаде. п. пр.

Багачество = д. Багатство.

Багачіха, багачка = багачіха, багати́рка. С. З.

Багачъ = д. Багатій.

Багіння = богіння, божиця. С. Ш. — От баба і каже дідові: гляз на небо — ти будеш богом, в я божицю. и. к.

Богобогальний, богобойзненний, богобогальний = богобийний, богобогальний, побожний. С. З. Ж. Ш. — Ко свідетству припуцони люди добрис, богобойние. Ст. Л. — А той тихий та терезий, богобогальний, як кішечка підкраде сл. К. Ш.

Богобогальность, богобойзненность = богобийність, (С. Ж.) богобойзність.

Богодохновенный = богодохновенний. Кул. Граматка.

Богоматерь = Богоматір, Мати Бója, Бója Мати, Богородиця, Пречіста. — Ой рятуй, рятуй, Божья Мати, не дай погибати. и. п.

Богомалець, богомалеца, богомалека = 1. богомалець, богохильник, богохильниця. С. Ш.

2. процак, прочанка, мя. прочане. С. З. — По дорогі в Київ титли са потомлеи прочане.

Богомалець = 1. д. Богомалець.
2. святенник, святлий та божий. — Такий святенник, що й слова не скаже, не перехрестившись, в тільки вже йому не попадай ся. — Святлий та божи, а песною а души тхєє. и. пр

Богомалець = 1. богомалець.

2. проца. — На процу в Київ одваєли, святими травами поля, та все таки не змогли. К. Ш.

Богохильник, ца = д. Богомалець 2.
Богохильный = богохильний, побожний. С. З.

Богохильникъ, ца = д. Богомалець.
Богохильница = прочане.

Богоотступникъ, цество = д. Атеїсть, атеїзмъ.

Богорівний = богорівний. — Одисей богорівний. Ніц.

Богорідниця = д. Богоматерь.

Богорідницяна, богорідницяна, богорідницяна трава, рос. 1. *Thymus serpyllum* = чебрець, чебрник, чепчик богорідницький, (гал.) — чебрець, матерілка. С. Ан.
2. д. Безсмертникъ 2.

Богорідницькіє прієдники = Пречіста: Успеніє Богорідниці (15 серпня) — Перша Пречіста, Роджество Богорідниці (8 жовтня) — Друга Пречіста, Покровъ Богорідниці (1 листопада) — Третья Пречіста або Покрова. С. Л.

Богослужєніє = служба Бója, одправа. С. Л. — Отправлять Богослужєніє = правити службу Бója.

Боготворити = боготворити, обожувати.
Богоугодный = богоугодний, угодний Бóгові. — Б. заведєніє = д. Богадьяльня.

Богохуленіє = блюзнірство. С. Ж. Ш. — Блюзнірство єсть слова зельяніи проти Бóгу или святим. В. Н. — Нехай буде проклят, пони аж блюзнірства свого перестанеть. Уст. Луц. братства.

Богохульникъ, ца = блюзнір, ка, блюзник, ця. — Блюзнірі не можуть правити

вати ся, ані свідчити, але повинні горлох бати карані. Б. II.

Богоху́дність, богоху́дство = д. Богоху́дленіє.

Богоху́дствовать = блізнити, блізно-вати. С. Ж.

Богов'я́леніє = 1. Богов'я́ленія. С. III.

2. (свято 6 січня) — Водохре́щі, Хре́щї, Ордані. С. 3. — А третєє свято то Водохре́щі. н. п.

Богов'я́євскій = орданський. — Треба по-ронити орданського водою.

Богъ = Бог, Біг, здр. — Бóженько, дѣт-ське — Бóзя. — Як будеш в дорозі, намагай о Бозі. н. пр. — Без Бога ні до порога. н. пр. — Боже! Боже! „А чого, небоже? Істи, Боже! „Роби, небоже“. н. пр. — Ні Богові свідка, ні чортів кочерга. н. пр. — **Богъ въ помічь, Богъ на помічь, Помогай Богъ** = поможи́ Боже, Боже поможи, пожагай-Біг, жагай-Біг! — Ішов козак дорогою: пожагай Біг, жеже! н. п. — Боже поможи! а сам не лежи. н. пр.

Богъ дасть = дасть Біг, Біг-ха!

Богъ тебѣ судья = суди́ тебе Бог.

Богъ вѣсть = Бо́зна. — Бо́зна що не гадує.

— **Бога призывати во свідѣтели**

= **Богом свідчити ся.** — Богом свід-

чити ся, а чортів душу запродав. н. пр.

— **Богъ мей побѣдъ** = **Нобій менѣ Бо-**

же, Біг-мѣ. — Біг-мѣ. що я не бара. С. III.

— **Боже храни, сохрани Боже, оборони**

Боже, унаси́ Боже = крий́ Боже, боро-

рони́ Боже, ховай́ Боже. — Крий Боже,

як страшно! — дяка́ Богові, хвалити

Бога. — Хвалити Бога, усе гаразд. — **Дай**

Богъ = **бóдай, дай Боже.** — **Бодай** та

рїчка куширем заросла. н. п. — **Дай, Боже,**

щастя, долю, хлѣба в возю. н. пр. — **Дай**

Богъ здоровья = **Поздоров, Боже.** —

Поздоров, Боже, багья, то все гаразд бу-

де. н. пр. — **Поздором, Боже,** мого старого

і мене коло його. н. п. — **Ей Богу** =

ій Богу, іжете Богу, далєбі, присяй

Богу. — Далєбі, що так. — Не здатний,

далєбі, брехати. Ког. — **Какъ васъ Бог**

милуетъ? = **Як ся маєте?** **Як ває Бог**

милує? — **На Бога уповай,** а самъ не

плешай — **На Бога покладай** ся, а сам

робити не цурай ся. н. пр. — **Роби, небоже,**

то й Бог поможе. н. пр. — **Нади́ а Бозі як**

хлѣб у стѣзі. н. пр. — **Гада́ Бо́га** = **Бога**

ради, пробі. — Кришити пробі ті мати,

щоб дівчину рятувати. н. п. — **Сча́стливъ**

тво́й Богъ = **щастя твоє.** — Ну, щастя

твоє, що втік. — **Сла́ва Бо́гу** = **сла́ва**

Бо́гу, хвалити Бо́га. — Хвалити Бо́га,

всього є доволі. — Хвалити Бога, що так обійшлося. С. III. — **Чѣтъ Богъ послѣлъ** = **що Бог дав.**

Боданіє = будання, бұцькання, колоттія.

Бодѣть, ся = **колѣти, ся, бұцати, ся,**

бұцькати, ся. — 1 бара бұцне, як за-

чепиш. н. пр. — **Ходити як овечка,** з бұц-

кає, як бара. н. пр. — **Тушу** — тушу но-

гами, зколо тебе рогами. н. п.

Бодѣць = 1. **острога́, кіготь** (задній у

дівни).

2. **рїзѣб** (у житі), **колѣючка, шип** (у ро-

жі, шишици і т. д.)

3. (в старовину) — **острога́.** С. 3. — Ой

як степе козак Печай коши встрогами. н. п.

Бодило = **роже́н.** С. 3. — А шй шива ро-

жен, та як штринке його. — **Хіба рожки ти**

зихотї? Кот.

Бодѣъ = 1. д. **Білень.**

2. д. **Битка́.**

3. **лох, череп'я, груз.**

4. **стѣпа з товкачем** (велика деревина).

Бодѣъ = **боѣць, перебієць;** **войка, во-**

йовник. С. 3. — **Ігрица дунав** завети

і пшій зараз розривав сп, щоб перебі-

цїи привести. Ког. — **А міщане ходити,** все

раду радити, що тому воцяї за дар дати. н. п.

Божба́ = **божба́, божіня;** **клятьба́.**

— **Дурна клятьба** — об стїну головою. н. пр.

Бождрѣвко́, рос. *Artemisia zbratanum* =

біж-дѣрево, божє дѣрево, бождѣрево-

чок. С. Ан. III. — **Біждеревочок** — дівка

до кісочок. н. п.

Божельє = д. **Божба́.**

Божєскій = **божі́й, божєський, бóзькій,**

божістїй. С. Фр. III. — **Божа воли, божья**

й сила. н. пр. — **По божєским** = **бóжо, по**

бóжю. С. III.

Божєствєнный = 1. **божєствєнный.**

2. **чудовїй, чудовнїй.** — **Чудови зорна**

на ніч. — **А на самім чолі сїня чудовнїй**

світ: так із новим старий зїходив ся за-

віт. К. Д. Ж.

Божєство = **Бог, Біг, Божєство.**

Божїтсья = **божіти ся, кля́ти ся, бі-**

мѣти ся, присяга́ти ся. — **Божїза** ся

бідна вдова, перед напою стоа: ой далєбі,

добродію, почусь спл дома. н. п. — **Та не**

бїгмай ся тав, бо грїх. С. III. — **Клянет**

сп, що не брав.

Божїа = **бóжїй, бóговїй.** — **Ой радуй** ся

земле: спн Божїй народин сп. н. п. — **Бо-**

жїєю милостїю = з **Божїо́ ласки.** —

Божїє Провідѣніє = **Воля́ Бо́га.** —

Божье дѣрево = д. **Бождрѣвко́.** — **Божья**

коровка, ком. *Stylopsoma* = **сонечко.** С.

3. — **Сонечво, сонечко!** шглявь у віко-

печко: он татари їдуть, тебе заріжуть. н. пр. (Примовляють діти, пускаючи солечко, щоб воно летіло).

Божниця = 1. божник, божничок, божниця. — Намадюю матір, па божник поставлю; па божничок глину, матір іспом'яву. н. п.

2. каплиця — Пішов у каплицю молитись.

3. божниця (божохвальська). С. Ж.

Божникъ = бузина.

Божовый = бузинувий. С. Ш.

Божъ, рос. Sambulus = бузина.

Бой = 1. бій, побій, биття.

2. бій, бійка, колот, колотінча; січа, баталія, битва. — Лайка — не бійка: в боку не болять. н. пр. — Та між ними така баталія, що най Бог боронить. С. Ш.

(дів. ще під с. Битва) — **Бой свай** = забивання палів. — **Бой-дівка** = козирь дівка. Кв. — **Кулачний бой** = кулачки. — Ще чорти па кулачках б'ють ся, а ніп'яме й схопив ся.

3. викидання кнрі рпбоку.

4. д. Бойсь 3.

Бойкій = жвавий, моторний, меткий, гострий, бойкий. С. З. Л. — Там то, маждю, хлопець жвавий, як виросте, буде бравий. н. п. — **Бойкая дорога** = вибоїста, грудковата, нерівна. — **Бойкое місце** = людне. — Це саме людське місце, тут завжди народ товчить ся.

Бойкость = жвавість, моторність.

Бойниця = 1. бійниця.

2. довбня (котрою мбпають скотину) — Як хватить довблею по голові.

Бойня = 1. бойня, різниця, бильше вживають ся мп. бойні, різниці, (де разом і сало витоплюють) — салган. С. З.

2. різня, різанина. — Умавська різня.

Бойкал = келих, пугар, чарка. — Сіючи пшов но бенетах веселых з чистого золота кований келих. В. Ш. — Він з пугаром у руці саме до кров'яків розпива ся. К. Ч. Р. — Повні чарки всім наливайте, щоб через візця діло ся. н. п.

Божовій = боковий, побічний, прибічний, (про стіпу бокову від причілку або про вікно в такій стіні) — причільний. — **Пора на бокову** = час спати, пора на боковеньку.

Боковушка, **боковушка** = бокова кімната. **Бокобрь** = боць, перебіць (Д. під с. Боць).

Боць = 1. кулачки (по аглядському звичаю).

2. стусан, штурхан. — Дав йому стусала. С. З.

Божъ = бік, мп. **Бока** = бочки. — **О'божъ**, **божъ обожъ** = обік, бік з бокох; поруч, попліч. — Обіх його жіночек небога. К. Ш. — І пішли вони геть поруч. С. З. — **Попліч с'дає**. С. З. — **Изба на боку** = похила (старá) хата. — **Бока отвалить** = побити когò, бєбєхи надсадити. С. З. — Сюди ав аудакп лиць ближче: а бєбєхє авм пдсажу. Кот. — **Лежати на боку** = байдикувати, байдики бити, дєжні справляти. — **Нєбоку** = геть, пріч. — **Сь боку припєка** = п'яте колєсо до вєга, прикліп коляда, приший хвост кобилі.

Болванить = 1. витєсувати, обтєсувати. 2. дуріти, морочити, туманити.

Болванъ = 1. їділ, болван, жожд.

2. колòдка, штурпак, надобень.

3. дурень, бовдур, бєцман, тєлєпєнь, їлоп. — Який бовдур впріс. — Ач, який бєцман. — Стояв тепєр, як пєнь, і правду мовляти, був дурєнь-тєлєпєнь. К. Д. Ж. — Чом ти, йолонє, не хваєш ся пану возпожу? Кот. — **Играєть сь болваномъ** = з дурнєк, з дідком грати.

Болванить = дуріти, дурнішати, туманити.

Болванєськъ = (у кравицв) — колòдка, па котрій вєрніують шви.

Болвашка = їуданк (дерев'яний, необтапутий).

Бодарь = суржик, помісок, покруч. — То не справдєшній хорт, а покруч. С. Л.

Бодєнь = д. Болыбй.

Болыголовъ, рос. Copium maculatum = болыголов, блєкотá, сикавзка, свистуля. С. Ал.

Бодокомъ = на опашку. — Надів свиту па опашку.

Болонá = їуля, їуїля, гурїуля, морїуля, їуля, їуїля і т. д. С. А. Ф. З. Л. — Від його дивуха набїгла їуля за нухом. С. З. — Ач які їулі па дереві.

Болонь = 1. лубок.

2. трухлявина (в недавно зрубаний деревині).

Болотина = багніна, багновиця. С. Л. Ш.

Болотистый = багністий, болотняний, багнявий. С. Л. Ш.

Болотникъ = 1. кулік (болотняний, Scolopax).

2. рос. а) Sagittaria Sagittarola = козлі, човник, стріла, водная стріла, стрілиця. б) Geranium sylvaticum = стоко-

лівник, в) *Ledum* = д. Ваг'ульниць. С. Ан.
3. болот'яник, болот'яний.

Болот'яний = болот'яний, багновий. С. Л.
— Ой пийте, Ляхи, води калюжні, води бо-
лот'яні, ой що швали на Україні виша та
меда ситні. п. п.

Болото = болото, багно, багно́ка, багни-
ще. С. Л. Ш. У долині, мов у нмі, на
багниці город мріє, над ним хмарою чор-
ніє туман тяжкий. К. Ш. (Б. ржаве) — Вр-
ж'явець, рж'явець. С. Л.

Болотіє = 1. бовтаня.
2. колахання, теліпаня.
3. базікання, белькотання, пацку-
вання, балієси.

Болт'ять = 1. бовтати, колотіти, (лож-
кою в страві) — бабрати ся. — Коло-
тити сметану. — Два годуби воду шли, а
два колотили. п. п. — Не їв нічого, тільки
побб'брав. С. Ш.

2. колахати, махати, дригати. — Не ко-
лахай погами, бо чорта колахачи. п. пр. —
Він унав, тай дригає погами.

3. базікати, торочити, молотити, верзати,
городити, баласувати, балієси або ба-
ляндраєси точити або правити, варай-
кати, плієскати, цвелькати, (багато і
швидко) — пацкувати, цокотіти, (не
вмовкючи) — допотіти, ляцати. С. Аф.
3. Л. Ш. — Базікали о всіх ділах. Кат. —
Дурний дурне й торочить. п. пр. — Не меди
бо' зна чоґо. — Верзе, що і в рот не по-
паде. С. З. — Жінки! коли б ви більше
ли, то менш пацкувать уміли. Кат. —
Сьміють ся та лають батьків своїх, що
змалечку дивчатка не навчили по німецьки,
К. Ш. — Давай вони базісувати та хва-
лятись. н. я.

Болт'ять ся = 1. бовтати ся, колотіти
ся. — Вода бовт'ять ця в бочці:
2. бродити, тиніяти ся, в'єтати ся,
сьновігати. — Так без діла тиньветь ся. —
Посновигала там по всім куткам. Б. Г.
3. теліпати ся, хотати ся, тінати ся,
колахати ся. — А китиці то єди то ту-
ди теліпають си. Кв.

Болтень = 1. копитка.
2, бовту́н, бовту́к, робовтов, запороток.
С. Аф. Ш. Маг. — З десятки пець дное
бовтовік.

Болт'явий, ая = щebetлівий, а, хов'як-
кий на лаїє, слизькозійкий, а, базікало
(Д. т. Болту́н 1.).

Болтовий = базікання, балієси, тереве-
ні, вервіння, торочення. С. З. Ш. —
Бач теревей розуєста. Кат.

Болту́н, болту́ня = 1. щebetу́н, ха,
базікало, цокоту́н, ха, лепету́н, ха, ле-
нетель, торохтій, ка, белькоту́н, ха,
талайї, ка, ляску́н, ха, ляскоту́ха,
(не вмовкючи) — бубній, (ще й дурний)
— бовкало. — Ой жінки ви, цокотухи. Кв.
— Ой за лісом за пралісом талалай кри-
чить. п. а. — Ленетель денесе, а дурчє-
слуха. п. пр.

2. д. Болтень 2.

Болту́шка = 1. д. Болтень 1.

2. д. Болту́н 1.

3. п'у́тра; дерть або пійло з борщом
задли худоби.

4. яєшня (прижена а молоком).

Болть = 1. бовт.

2. прогоніч. — Треба вікна на прогоні-
чі позавірати.

Болъ = білъ, м. і ж. р. — Такий білъ і та-
ка білъ. — Чужий білъ нікому не болтъ.
п. пр. — Ніхто чужого болъ не знає. п. пр.
— Така білъ, що не можна витримати. С.
Ш. (Д. теж: Болъзіє).

Болъница = больница, шпиталь, лікар-
ня. (Хар.)

Болъно = 1. боляче, боляко, болить,
бо́лко, тяжко. — І сюди гариче і туди
боляче. п. пр. — Болить серце, як згадаш,
старих Словин діти шились кров'ю. К. Ш.
— Очі болять бо́лко. — Тяжко дивитись
на його бідолаху.

2. дуже, нельмі. — Він дуже сердитий.
— Вона йому дуже внодобаєся.

Болъбой = слабій, недужий, хворий, х́-
рий, болячий, (небезієнно) — трудній.
С. Л. — **Болъбе м'єсто** = боляче м'є-
сце, болячка, г'єдзло. — Забувай, що недужа,
тай пішада швидко. п. пр. — Всі недужі та
хорі, а як паварить, то не знати, де си по-
діє. п. пр. — Хворий зєв'яє, а хліб не вє-
жить. п. пр. — Які єсла прохажав, боля-
щих шитала і травми наповвав. К. Ш. —
Ніхто й не заглиє до гришного болящого
в будинки погані. К. Ш. — Дуже слабий
ляжить. — Там такий трудний, що от-от
умре. — Уразив в саму болячу.

Болъма́к = старший в сем'ї (діа, бать-
ко або старший син або брат).

2. настоятель (у рокозійникі).

3. шлях (вєзникі).

Болъше = більше, більш, над. — **Болъше**
вєсго = найбільше, більш усього, над
усє, над усього. — Любив її Семен над
батька і пєцьку. О. Мор. — Хоч ти знай-
деш на лачко бізійшу, та не знайдеш над
мене вірїйшу. п. п. — Малий Мирон над
усє любить бігати. Фр.

Большеглазый = окáтый, окáнь.
Большоголоый = головáтый, головáнь, гохово́к, головáч. С. Аф.
Большинство = більшість, більшинá.
Больший = більший, здоровіший. —
 Большая часть = більша частина, більшість. — Большаю частью, но большей части = здебільша, здебільшого, найбільш. більш усього. — Наибольш буває так, що... С. З. — Здебільшого се буває годі, коли...
Большой = великий, здоровий, (не дуже) — чикалий, величєнный, здоровенький, (дуже) — величєнный, величєнный, здоровєнный, здоровєзанный, здоровецький. С. Аф. З. Л. Столь большой = оттакый, отакєнный, отакєзанный, отакєзєнный. — Большая дорога = великий шлях, стовповий шлях. — Большой = старші. — Велика рыба по глыбу ходит. н. пр. — Здоровий виріс хлопець. — Над криницею виросла величєзна верба. — Отакєнный кавуи кущи (звычайно показуючи руками, який великий). — Нехай старші попередь візьмуть.
Большуха = 1. старша в семї жінка, старша дочка.
 2. настоятелька (у розкольників).
 3. береза, дівчина, що тапох водить.
Большущий = д. Большой (дуже).
Болѣ, е = д. Болѣе. — Тѣмъ болѣе = тим більш, і потім, потому. — Коли пашин Ідуть скоромне, то нам і потім. — Ти не знаєси, а и й потому. — Чѣмъ болѣе... тѣмъ болѣе = де далі... то все більш. — Де далі чоловік старієть ся, то все більш хворіє.
Болѣзненность = недужість, слабість, хворість.
Болѣзненный = болісний, болєсний, болітаний, хоровитий, хирявий, хворобний, хирний, слабовитий, нездоровкуватий, (про рослинну) — хиршавий. С. Л. Ш. — — Якийсь він болісний вигляд має. С. Ш. — І доки вбогую душею і серцем хирявям моїм, на радість ворогу а буду молити ся стїнам імени. К. П. — Та він якийсь нездоровкуватий.
Болѣзненный = 1. болісний, жалосливий, жалібливий. — Який він жалосливий. С. Аф.
 2. любий, милый, бажаний. С. Ш.
 3. сердєшний, бідолашний, нещасний.
Болѣзнь, болѣзеть = болість, недуга, гвороба, хороба, слабість, неміч, немощі, болізі, незуджання, слабування,

хорувáння. С. Аф. З. Л. Ш. — Не смерть страшна, а недуга. н. пр. — Ой десь моя та донечка я недуга лежала. н. п. — Хвороба нікого не красить. н. пр. — Здоровий хороба сподівай ся, а хорий смерти. н. пр. — Немо́чи обліа.
Болѣть = 1. боліти, недужати, недужати, недугувати, хорувати, хворіти, слабувати, (про гострий біль) — щеміти. — Ні Істи ні щти нічого не хоче! — Чи не занедужав? Братку Степане, що в тебе болить? К. Ш. — Ой болить у його серце й голова, помірає чумаченько, а роду пена. н. п. — Козак у світлицю — дівчина хоруге; козак за рученьку, сердешно жалус. н. п. — Не здумас, що ведмедя б в ухо вдержав. н. пр. — Він часто слабує. — Порізав пучку, та страх, як щеміть. С. Л. — Щемить мєє сердєнько. С. Л.
 2. боліти, побивати ся, жаліти, жалкувати, журити ся, печалувати ся. — Мати боліє за сном. С. Ш. — Воєа, сердешна, за всѣх вас побивала ся.
Болѣзнь = д. Болѣзнь.
Болѣзнь, болѣзний = болючий, болѣчий, болющий, бохкий і д. Болѣею.
Болѣчка = струп. — Рава взалєсь струпою.
Бонбардировать = 1. бомбувати, кидати бомби. С. Ш.
 2. набридати, докучати, закидати листами або прозьбами.
Бондарить = бондарювати, бондарювати. С. Ш.
Бондариха = бондариха, бондарька, бондариха. С. Ш.
Бондарь = бондарь, бондар, (сми його) — бондарєнко, (малый) — бондарчук, (дочка) — бондарівна. С. Ш. — Ой на горі яворець, під горою бондарєць, обручки струє, товєсенєй дуже. н. п. — Гарна, як бондарівна. н. пр. (Як та, слава своєю красою, бондарівна, котру убави Потодький, що про неї ажозено пієлю.)
Боранивать = д. Боранить.
Борачъ, рос. Borago = огірощник, огірєчник, огірєшна трава. С. Ан.
Борборá, рос. Bupias orientalis = грицик, грицикка, свєрїша, свєрбїгуз. С. Ан.
Бордákъ = бардák, бурдєй, (хазяїн і хазяйка) — бандур, ша. Хар. — Що се ти цілий бурдєй заважа у себе? С. Ш.
Бордюрá, бордюръ = крайка, окрайка, край, окравка, бєрег, бєрежок, (для ипалєрїи) — бордюр. — Візьму квартух дорогий, срібні, азоті бєреги. н. п.
Борєв = бора, борва, борвій. С. Ш.
Борєніе = бороттá, боротьбá, борні. —

- З бороття руки повивбави. С. Ш. — З бороття не буде пуття. и. пр.
- Борець** = борець, перебіць. — Дивно се діялось колись, ще як борці у нас ходили по селах. К. Ш. — Аж ось прийшов і перебіць. Кот.
- Борзой, борзая собака** = хірт, хорт, хортова собака. — Тоді Трояці всі з хортами зібрались їхати за зацямом. Кот. — Коні сідайте, хортів скликайте, та поїдез у чисте поле. и. и.
- Борзый** = прудкий, швидкий, линаркий. — Шандкий кінь. — Що то за кобила була добра, що за прудка, що за баска. К. Х.
- Борзыйник** = 1. лівчий, доїжачий (що з хортами стереже звіри).
2. охотник (про полювання з хортами).
- Борзыйтый** = 1. борзовий. — Борзовий гіс.
2. рясний (про збори в одежі). — Рясна свита.
- Борзотъ** = д. Борзотуйт.
- Борзотаніе** = 1. буркотання.
2. мимриння.
- Борзотать** = 1. (про голубів) — буркотати, туркотати. — Ой голуб гуде, голубка буркоче, що голуб голубку покшутти хоче. и. и.
2. (про людей) — мимрити, харамаркати, бурмотати, мурмотати. — Щось таке мимрить під ніс, що й не розбереш. — Іди ж, кажу, ле мимири там під ніс. Гу. Ар. — Та по молодечі навчить Богови молитись, а не по чернечі харамаркать. К. Ш.
- Борзотлівый** = мимря, мимрій, бурміло. С. Ш. — Оце це мимири говорять так, що й не розбереш.
- Борзотуйт, борзотуйня** = 1. (про голубів) — туркот. — Ходить туркот волохатій. и. и. С. Ш.
2. д. Борзотлівый.
- Борзовикъ** = 1. гриб *Boletus edulis* = борзовик, білий гриб. С. Ан.
2. рос. *Chimaphila umbellata* = барвінок, хрещатий барвінок, борзовик, порушник, стаюшник. С. Ан.
3. ит. *Tet-rao tetrix* = тетерук, тетерук, тетеря, тетера, (саміця) — тетеріця. С. Ш. — Глухий, як тетерун. и. пр. — Летіла тетера, не вчора, тетера; упала в лободу, шукаю — не знайду. и. з. (бжода).
- Борзой** = 1. кнурячий, кабанчий. — У його козлича борода, кнурячий стаи. и. и.
2. Кабанча туша.
2. дежаковий.
- Борзовикъ, рос. 1.** = *Sctaria verticillata* — мийшій. С. Ан.
2. *Blitum* — бурчичий, нольова малина. С. Ан.

- Борзой** = борзовий. — Борзовий гіс. — Борова шапка.
- Борзовъ** = 1. кнур, кабан. С. Ш.
2. дежак, дежень. — (Поперечна труба від комина до димря). — Мабуть загорів ся дежак.
- Борзодъ** = борзодъ, здр. борідка. — Борода виросла, а ума не винесла = борзодъ по коліна, а розуму як и дитини. и. и.
- Борзодавистый** = борзодавистий.
- Борзодавка** = борзодавка. С. Ш.
- Борзодавникъ, борзодавочникъ, рос. 1.** *Clematis* — ломоніс, лошиніс. С. Ан.
2. *Cerinth* — воєсоцьвіт, зялка кривця, діка капуста, дрік. С. Ан.
3. *Chelidonium* — гладушник, гладушник, глеконар, глеконар, прозорник, чистик, чистотіл. С. Ан.
- Борзодавочный** = борзодавочний.
- Борзодавчатый** = борзодавистий.
- Борзодатый, борзодатый** = борзодатий. — Ох мій пудно, що з борзодатим жити мій трудно. и. и.
- Борзодачъ** = 1. борзодач, борзодань, капан.
2. рос. а) *Andropogon* — борзодата трава, б) *Filago* — горлянка, грудній трава, політичик і в) *Vincetoxicum* — борзодач, зміїний корінь, ранник, стручкий, (гал.) — ломоніс, дуншійс. С. Ан.
- Борзоденка, борзоденка, борідка** = борідка.
- Борзодіща** = борзодіще, борзодічка. С. Аф.
- Борзодіжъ** = пробій (ковальський струмент до пробивання дірок в залізї).
- Борзодушка** = борідка.
- Борзодчатый** = остистий, остковатий, усатий (про рослини). — Остиста шениця.
- Борзодъ** = борзодъ, скорода (при кінці ораки) — роз'ора.
- Борзоділо** = ковальський струмент для зрізування кінського копита.
- Борзодільникъ** = ріло. С. З.
- Борзодіть** = 1. борзодіти, скородіти, раліти, роз'орювати.
2. дряпати, роздирати, черкати, рисувати (проводити риси). — Там мабуть гвіздок в полозї дринав. — Чуви, прось черкас, аж то гвіздок. — Блєсканка роздирала хмари. — Армата начаша обоз зиделький рисувати. Л. В.
- Борзоденка** = борзоденка. С. Аф. Ш. — Ой кум до куми, до куми борзоденкою Янов. и. и.
- Борзодіний** = 1. ріло.
2. сапа, сапка. — Полози сашками.

Борбадчатий = борознистий.

Борбѣжъ = борик, боричок. С. Ш. — Съ боркѣ да съ сосенкѣ. н. пр. — звід'силь, од'усюди, бо'зна звідки.

Борбѣжъ = борбѣжъ. Частици II: ряма — поблѣти, бильця, поперецями — глїці, кілочки — з'уб'я, де чіпляєть ся орчки — посяжик.

Борбѣжикъ = скородїння, волочиння.

Борбѣжильний = скородїльний, волочильний.

Борбѣжильщикъ = скородїльник, волочильник.

Борбѣжити = 1. боробити, обороняти, заступати, ся, захищати. — Бодай мого мильного Пречиста боробна. н. п. — А Бог мїаї помогає, мене заступає. К. Ш.

2. боробити, волочити, приволікати, скородити, заскоробжувати, заводочувати. С. Аф. I. Ш. — А посявши, стала волочити, а заводочивши, стага Бога просити. в. п. — З'орав, посяв він горох, заводочив. Гул. Арт. — І заскоробжує він боробую, сил не жалючи й праці тяжкої. Чайч.

Борбѣжка = боріжка, боріючка. С. Ш. Борбѣжованіє, борбѣжовати, борбѣжовицькѣ = д. Борбѣженіє, Борбѣжати 2 і Борбѣжильцицькѣ.

Борбѣжѣ = д. Борбѣженіє.

Борбѣжѣти = борбѣжѣти, борбѣжѣти ся. — Борбѣжѣти ся — поборете, вам Бог помогає. К. Ш. — Лучче з медведем борбѣжѣти ся, як з жидом рахувати ся. н. пр.

Борбѣжѣти = борбѣжѣти.

Борбѣжѣти = улик, колодка, борбѣжѣти.

Борбѣжѣти = колодка або улик пчїл.

Борбѣжѣти = борбѣжѣти. — В ледачого борбѣжѣти і мед ледачим пахве. н. пр.

Борбѣжѣти = борбѣжѣти, пасїшникувати.

Борбѣжѣти = борбѣжѣти.

Борбѣжѣти = (одежі) — край, берег, (судна) — бїк, облявок, (козлик) — бильця. — Тую галеру за шальовані облявни брали, та на пристань затягали. н. д. — Козисочка шавоська, золотні бильця, коляншу я чоробриця. н. п.

Борбѣжѣти = борбѣжѣти, дуло; улик, колодка. Борбѣжѣтицькѣ, борбѣжѣтицькѣ, рос. Негасієт = борщ, борщівник, козел. С. Ан.

Борбѣжѣтицькѣ, рос. Pastinaca sativa = мастернак, пустернак. С. Ав.

Борбѣжѣти = 1. бір, сосновий або ялиновий лїс, (молодий) — бірник. — Пішли у бір по шишки. Кв.

2. брання. — Борбѣжѣти пѣть = не беруть,

сходу негѣ (в торговлі). Борбѣжѣти братъ = брати. — За яром брага льон, брага копонельки. п. и.

3. (хим.) — бор.

Борбѣжѣти = збори (в одежі). — Свита з рисни зборамп.

Борбѣжѣти = борбѣжѣти, борбѣжѣти, борбѣжѣти. С. I. — Ми для роботи на свѣг народились, ми для борбѣжѣти маємо. Чайч.

Борбѣжѣтицькѣ = босяка, босяком. — Босякомѣ ходити = босяка ходити, босяки сирвалѣти.

Борбѣжѣтицькѣ = 1. патїнок, пантофель. — Набуда без панчїх патїни. Кот. — Такий чпстий, як жидівський пантофель. н. пр.

2. босяк, халамїдник (блисавет.) ракло (Харь.)

Борбѣжѣтицькѣ = босїи. — На босїю ногу = босїицькѣ, босїицькѣ. С. Аф. Ш. — Взув чобота босїицькѣ.

Борбѣжѣтицькѣ, босїицькѣ = босяк, голодренець, голодренець, голоколїенець, гольтїпана, босїицькѣ і д. Босїицькѣ 2

Борбѣжѣтицькѣ = босїицькѣ, босїицькѣ, небутицькѣ. — Мене послає по воду, небутицькѣ, небутицькѣ. п. п.

Борбѣжѣтицькѣ = босїицькѣ.

Борбѣжѣтицькѣ = 1. босїицькѣ.

2. д. Вїднїсть.

Борбѣжѣтицькѣ, босїицькѣ, босїицькѣ = д. Босїицькѣ і Босїицькѣ.

Борбѣжѣтицькѣ = 1. бовть. С. Аф. Ш. — Що сак то не бовть. н. пр.

2. давоник, що прив'язують коровам або коням на шию, як казгало, щоб легше одшукати, як пускають в лїс.

Борбѣжѣтицькѣ, ся = 1. хитати, ся, дрїгати, точити ся.

2. бовтати, подохати (рибу бовтом).

3. гѣпати, ся, тїпати. — Гѣпнув ся об землю. — Тупає ногами.

Борбѣжѣтицькѣ = 1. рос. Beta vulgaris — буряк. С. Ав.

2. (у буряка) — бурячиння, гїчка, свѣкла, (у морквя) — морковїння, (у інших городних рослях) — гїчка, гїчка, бадїля.

Борбѣжѣтицькѣ, бовтївнїя = 1. д. Бовтѣ 2.

2. холодник, холодний борщ. (Чайч.) — В лїтку нема найкраще, як холодник з раками, та ще щоб огірочїв з цибулькою і свеклою було бїльше.

Борбѣжѣтицькѣ = полуботки.

Борбѣжѣтицькѣ = д. Бовтѣ.

Борбѣжѣтицькѣ, бовтѣфортѣ = чоботи з халквми за колїна.

Бовтѣ = 1. д. Бовтѣло 1.

2. маслѡбѡйка (ручна).
 3. байдѡкъ. С. Аф. Ш. — Байдани за пороги провадили. Л. С. — Попереду Гамагія байдѡком керув. К. Ш.
 4. д. Бѡтѡа.
Бѡты = чѡботи.
Бѡтѡлий = 1. товстѡй, гладкѡй С. Аф. З. Ш.
 2. спѡлий, стѡглий, поспѡлий, достѡглий.
Бѡтѡть = глѡдшати, товстѡти, товстѡшати. С. Аф. Л.
 2. спѡти, поспѡвати, стѡгнути, достѡгати. — Кавуни вже почали поспѡвати.
Бѡтѡнъ = 1. д. А'истъ.
 2. глѡдѡн, глѡдѡрь, глѡдѡха, пухтѡй, ка, товпѡга.
Бѡчѡга, бѡчѡгъ, бѡчѡжина = бакѡй. С. Ш.
 — Коло Днѡпра багато бакѡв, та тѡтѡ глѡбокі.
Бѡчѡрѡть, бѡчѡрѡничать = д. Бѡндѡрѡть.
Бѡчѡрѡня — бѡндѡрѡня.
Бѡчѡръ, бѡчѡрѡйха = д. Бѡндѡрь.
Бѡчѡнитъся = 1. бокувати, нахлѡяти ся на бѡк. — Не бокуй, Маруселько, не бокуй, сидь собѡ прѡмеселько, щѡб було гарнеселько. п. п.
 2. брѡти ся у бѡки.
Бѡчѡнокъ = барѡло, барѡлко, барѡльце, бѡчѡнок, (вузькѡй) — бѡклѡг, баклажѡк. С. Аф. З. Ш.
Бѡчѡничѡй = барѡлковѡй.
Бѡчѡчний = бѡчковѡй. С. Аф. Ш. — Бѡчковѡ вино.
Бѡчѡстѡй = бѡкатѡй, бѡканъ, повнобѡкѡй. С. Аф. Ш.
Бѡчѡтъся = д. Бѡчѡнитъся 1.
Бѡчка = бѡчка, кѡхва, (с кришкою, замѡсть скринѡй) — бѡдня, (з однимъ дном) — кѡдуб, кѡдовѡ, (для капусти) — кваснѡйк, (для води) — вѡднѡйк, вѡдѡнѡйк, вѡдѡнка, (для зѡпки мѡрчука мѡрошнику) — помѡрнѡця, (перерѡзана) — перерѡз, зрѡзок, шаплѡк, шпрѡтвас. С. З. Л. Ш. — Илбар з горѡлкою, а в нем горѡлки 17 кухи. Ст. опис Кѡв. Ст. — Не смѡй си барѡло, бо й само кухѡво станеш. п. пр. — По надѡбѡ то знайдеш і в кѡдовѡй. п. пр. — Дала мѡнѡ мати бѡдню, та на п'ндѡ не повну. п. п.
 — Какъ вѡ безѡдѡнную бѡчку = як у прѡрву. — Що не дай йому — як у прѡрву, зараз розмантѡчить.
Бѡжалѡвость = бѡязкѡсть, бѡязнѡсть, жалѡливѡсть, лѡкѡливѡсть, полѡхлѡливѡсть.
Бѡжалѡвий = бѡязкѡй, бѡязнѡй, жалѡливѡй, лѡкѡливѡй, полѡхлѡливѡй, полѡшлѡливѡй. С. З. Ш. — Лѡкѡливѡй заць. С. З.

Бѡязнѡй = бѡязнѡй, бѡязкѡй, страшнѡй.
 — Мѡнѡ чѡгѡсь бѡязко. С. Аф.
Бѡязнѡ = бѡязть; опѡска. С. Аф. Л. Ш.
 — Нема в його пѡякої бѡязтѡй. — Чумаки без опѡски спѡть полягали. С. Л.
Бѡярѡнъ = бѡярѡн, пан, вельмѡжа.
Бѡярѡнтъся, Бѡярѡчъ, Бѡярѡскѡй = д. Бѡрѡнтъся, Бѡрѡчъ 1 і Бѡрѡскѡй.
Бѡярѡская спѡтъ, рос. Вурлеугит = ласкавцѡй. С. Ая.
Бѡярѡская снѡсь = д. Бѡрѡская снѡсь.
Бѡярѡство, Бѡярѡцѡнокъ, Бѡярѡня, Бѡярѡшня = д. Бѡрѡство, Бѡрѡцѡнокъ і т. д.
Бѡярѡшникъ, рос. Crataegus Oxyacantha = глѡд, глѡд. С. Ан.
Бѡярѡшница = д. Бѡбѡчка 2.
Бѡятъся = бѡяти ся, лѡкѡти ся, жахѡти ся, страхѡти ся, страшѡти ся. — Полоханѡй заць і пѡська бѡить ся. — п. пр. — Як чѡрт хрѡста жахѡсть сп. п. пр. — Нема чѡго лѡкѡти си, коли так.
Брѡво = дѡбре, гѡрно, лѡпѡсько!
Брѡвѡй = брѡвѡй, хвѡтѡскѡй, вѡдѡвѡжнѡй, молѡдѡцькѡй, голѡннѡй, смѡливѡй. — Все хорѡшѡ, все чѡрнѡвѡ, на котру глѡшь, то все брѡвѡй. п. п. — Кѡзан москаль „право“, та й збрѡхав брѡво. п. пр. — Ой як крикуа царь турѡцькѡй та на своѡ слуги, слуги молѡдѡцькѡй. п. п. — Парубѡк голѡшнѡй, хоч кудѡ. Кв.
Брѡга = брѡга; нѡво, щѡ робѡть си з хмѡлю і солоду, частѡше зѡветъ ся у москалѡв: „брѡжка“.
Брѡжнѡйкъ, на = гулѡтѡй, ка, п'яницѡй, гулѡка. — А гулѡтѡй той усе п'ѡ, прѡйде до дому, мене б'ѡ. п. п.
Брѡжнѡчатъ = гулѡтѡжѡвати, пѡти-гулѡтити, курѡти, пѡйчѡти. — Евандр по давнѡму звѡчаю тодѡ для празнѡка курѡв. Кат. — Ой щѡж ти там робѡв, пале товарѡшу? Пѡв-гулѡв, в картѡ грав, серце Марѡско. п. п.
Брѡжнѡчанъсь, брѡжнѡчество = гулѡтѡйство, п'яницѡство, пѡйцѡство.
Брѡздѡ = д. Бѡроздѡ. — Брѡздѡй = вѡжки; вудѡла, удѡла. — Нѡкѡнѡ мѡнѡ млѡий зѡдѡтѡ удѡла, щѡб и твоѡ кошѡ до водѡи водѡла. п. п. — Пѡдѡ, синку, на ярмарѡк пѡшки, купи мѡнѡ ремѡшнѡй вѡжки. п. п. — Брѡздѡй правлѡнѡй = стерѡу урѡду.
Брѡковѡннѡй = брѡковѡнѡй, вѡдѡчѡмнѡй; обѡрок, вѡбѡрок, вѡбѡрѡкѡ, брѡк. — Зѡсталѡ си самѡ вѡбѡрѡкѡ. — Купѡть грушѡк. — Та у тебе самѡй брѡк. С. Ш.
Брѡковѡтъ = брѡкувати, вѡбѡрѡти, вѡдѡдѡляти. — Наш пан коѡ не поставѡтъ у некрути, так усе брѡкують. С. Ш.
Брѡковѡнчанѡе = вѡнчанѡя.

Бракосочетаніє = шлюб; вінець, вінчання. — Перед шлюбом треба заручити. В. Н. — Стрідай, Боже, перший раз при дорозі, другий на порозі, а третій при шлюбі, при Божому суді. п. п. — Пішла подивитись на вінчання.

Бракъ = 1. д. Бракосочетаніє. — Вступити въ бракъ, сочетати ся бракомъ = шлюб, вінець взяти, брати, законъ прийняти, у законъ уступити, одружити ся, побратися, звінчати ся, поняти ся, поженити ся, брати ся, вінчати ся, на рушнику стати. — Он рад би и шлюб узяти, та не ведець мій мати. п. п. — Не так щастя, не так доля, де багаті люди, хто береть ся по любові, добре жити буде. п. п. — Чи я ж тобі, Марусенько, ведьми люб, що ти бравъ із мною шлюб. п. п. — Ой матінко, вжеж я не твоє, тільки того пана, що з ним шлюб узела. п. п. — Врештіть, врештіть вороженьки — мя не подамо ся, ще й на ваше безголов'я, тай поберемо ся. п. п. — Поможи нам, Боже, на рушнику стати, тоді не розлучить ні отець, ні мати. п. п. — **Въ граждѣнскомъ бракѣ** = на віру жити. — Хто їх знає, чого вони не зміщались, вже третій рік живуть на віру. 2. брак, вибірки, обірок. (Д. Бракований).

Брандмауэръ = мур (між двома будівками). С. 3.

Бранець, бранци = шобекінь, котру жінки вибірають по краям коноплища на топку врижу.

Бранивать = д. Бранити.

Браніна = мережчата, здебільшого картата тканина.

Бранити, ся = лаяти, ся, сварити, ся, (дуже) — кобенити, коренити, шіетити, (дѣто) — скребти, скромѣдити моркву. — Витля не годиться, а лаяться гріх. п. пр. — Лас мене моя мати, лас, вона ж хоті горенька не знає. п. п. — Мене мати лас, гуляти не пускає. п. п. — Венера дайки не стеріла, Юноу стала кобенити. Кот. — Лай, лай, а гроші дай. п. пр. — Озмицьких шіетити на всю губу, своєю і шітку лави любу. Кот.

Бранливость, мій = лайливість, сварливість, лайливий, сваркий, сварливий.

Бранний = 1. лайливий.

2. д. Боевой. — Бранное поле = д. Арена.

Бранчивость, Бранчивый — д. Бранливость.

Браный = 1. братий (прим. від гл. братъ — брат).

2. ткани з мережками (здебільше про

картате або иншим способом виткане з мережками полотно, з котрого роблять рушники, настільники то-що).

Брань = 1. лайка, лайка, лайня. С. Л. — За чарку тай за лайку. п. пр. — Лайка не білка — в боку не болять. п. пр.

2. війна і д. Битва.

3. д. Браніна.

Браслѣтъ = браслѣт, обручка. — На руці у неї золота обручка, а перстні на пальцях аж горять.

Брасывать, ся = д. Бросать, ся.

Братанья = братова (жінка старшого брата). С. Лф. 3.

Братаньча = небога, племінниця (дочка старшого брата).

Братаньчъ = небож, небіж, племінник, братаньч. С. Ш. (Син старшого брата).

Братанщина = братство, братѣрство. — Добре братство краще багатства. п. пр. — І в келії, непаче в Сіні, братерство славно ожива. К. Ш.

Братанъ = 1. брат старший.

2. небож, небіж, племінник (по братові).

3. брат у цѣрвях. С. Аг. 3. — Від мій доводить ся братом у цѣрвях: наші батьки були рідні браті.

Братанье = братання, побратимство. — Сватанци — не братанци. п. пр.

Брататься = братати ся, хрестами міяти ся (на побратимство). — Не братай ся, з ким телят не пас. п. пр. — Побратав ся собака з горобцем. п. пр. — Вони хрестами поміняли ся і стали побратими.

Брательникъ = брат молодший.

Брательщина = д. Братанщина.

Братецъ = братік, братко, братуць, братуня, братічок. С. Лф. Ш.

Братіпа, братіпка = кухоль, жбан, коніówka, кондїйка. С. 3. — Та візьжемо кухлі старі, поливімі, горіакою пазивані. В. Ш. — Куплю тобі цебер меду, коновочку шми. п. п.

Братішка = д. Братецъ.

Браткі = д. Любимы глазки.

Братинь, братній = братів. — Сестра — то була жва, а то од братового добра иж в землю вросла. п. пр.

Братованье = побратимство. С. 3.

Братоваться = д. Брататься.

Братовая = ятрівка. С. 3.

Братовоіе = братѣрство.

Братовійца = братовбивци, братовбивник.

Братскій = братський. — Братський манастыр.

2. братерський, братерний. С. З. Ш. — Нехай любов братерська на віки злиже нас. — Ласці і милості вашій братерській по-ручаю. Ст. Л.

Братство = братство. — Член братства — братчик. С. Ш.

2. братерство (Див. Братинщина).

Брат, братня = брат, браті. — Брать двоюродний = брат у первих. С. Аф. З. — Б. троюродный = брат у другіх. С. Аф. З. — Б. крестный = хрещений брат. — Б. крестовый, названий = по-братим, названий брат. — Б. молодный = молодший брат. — Братья сведёные, сведные = аведені, зведенюкі, аведенята.

Брать, ся = браті, ся. — Добре тому дати, хто не хоче брати, а той, хто бере, як по душі дере. н. п. — Не за спос діло не бери ся. н. пр. — Уживай си, моли ся, та за хліб бери си. н. пр. — Брати ся до роботи. — Брать верхъ = гору браті, перемагати. — Брать въ долгу = позичати, на бір браті, набраті. — Брать сторону = заступати ся, ставати за кого. — Брать ягоды, гриби = збирати. — Б. лён, конопли = браті. За яром брала зьво, брала конопельки. н. пр. — Брать съ живого и мёртвого = драти, лунити (про хабарі). — Береть охота, скўка, печаль = берё охота, сум, жаль і т. д. — Брать приміръ — дивитись на кого і собі так робити.

Братиться = д. під сл. Брать — Сочетать-ся бракомъ.

Брачашеся = молоді.

Брачный = шлюбний, вінчальний, весільний. — Шлюбна квітка. О. С. — Хто би діти не з вінчальною і не шлюбною жонкою міл. Ст. Л. — Доглядання метрики шлюбної, книг церковних. Б. Н. — Брачный возрастъ = (для парубка) — ожениння, на літі, (для дівчини) — поря, ведання. — Ты на літі і Ярпа зріє; треба буде людий шукати, та що небудь дити. К. Ш. — Син у його вже на оженинні. — В його дочка вже на виданні. — Росла, росла дівчиночка тап на порі стала. н. п. — Брачный обрядъ = шлюб, вінчання.

Брашно = їжа, їство, страва, потрава. — Усякі птушачі їства. К. Ш. — З такої страви лжеш вдовош лави. н. пр.

Бревенчатый = брусобавий, рублений. — Комор брусованих діл. Стар. опнс. — Хята мов рубляса, сіни на щомості. н. п. Бревно = (товсте і кругле) — колода, дуб,

дубок, (обтесан з чотирьох боків) — брус, балка, (коротке) — оцунок, оцуналок, (товсте, кругле) — кругляк, (для повертання вітраку) — стріла, (в колодажному зрубі) — цяжрина, (під колоду) — свілок, (в будовлі для звязку) — ощенна, (поперечва) — банта, бавтина, (для переходу через річку) — кладка, (на стріху) — притуга. — Лежить, як колода, як брус. н. пр. — Не дай спати ходячому, серцем замірати і гнилою колодою у багні влятись. К. Ш. — Цимрину в колодаж опустити. Ган. Барв. — Ой у полі річка, через річку кладка. н. п. — Въ чужьомъ глазу сучокъ видать, въ своёмъ не прищипать и бревна = чужє під лісом бачить, а свого й під носом не дода-чає. н. пр.

Брегъ = д. Береть.

Бредёвъ = волок, волочок, бредень. С. Аф. З. Ш. — Выплети волочок та підя ш річку, моєш рибку вловити. н. п.

Бредина, бреднякъ, рос. Salix caragae = верболоз, іва. С. Ан.

Бредить, си = верзати, ся, шлесті, марити, ся, блудити словами, ввижати ся. — Такий весь гарчкий, як в огні, і цілу ніч щось верле. — Таке йому верзеть ся — бо'зна що. С. Аф. — Синь ся міп, марить сл. М. В. — Ой ти дівчино словами будиш — сама не знаєш, кого ти любиш. п. п. — Вона все марила ним. — Ввижаєт ся йому щось страшно.

Бредни = дурниця, бредні, нісенітниця, теревені. С. Аф. З. — Ты йому дурниці не шлети, а тодком кажи. Як. — Теревені править. С. З. — Бредни, а й досі як загадо, то серце плаче і болять. К. Ш.

Бредъ = верзіння, марі, маячня. (К. Ш.)

Бреднякъ = д. Бредень.

Брегагъ = брідити, грєбати, гидува-ти; гордувати. — А потрапи оним великий звірь, що єсть па світі — нічим не брідить. А. Сам. — Він грєбав моім хлѣбом — сіа'ю. — С ним знаєш, водивсь, тепер гидуєть мною. К. П. — Що ни мене не любите, що мною брідитесь. Фр. — Ты дівчино, гордівнице, гордуєш ти якою. н. п.

Брегагивель, вида = д. Брегагивый.

Брегагивость, брегагивый = брідливість, вий, гідливість, вий. С. Аф. З. Л. Ш. — Як побачу що нечупарне, так і верне з рота — така гідлива. Черняг. Ст. Ніс.

Брегаговать = д. Брегагать.

Брегагуть, ны = д. Брегагивый.

Брескять = 1. брлєчати, брлєкотіти, дрєнєчати. — Козак гули, брескять його

грші. н. п. — Щоб ті підвіски брѣзчали, щоб пані юрочи мовчали. н. п.

2. брѣнькати. — Чую, щось брѣнькає на бивдурі.

Брѣзжити, ся = 1. свѣтати, на свѣт займати ся, благословити ся, сірїти. — Тільки що почало на свѣт займати ся. — На дури ледве сірїє. — Лаш на свѣт благословилось. С. Ш.

2. хрїти, мигтїти, миготїти, блїкати. — Щось проти свѣчки миготїло. С. З. — Цїлу дорогу мигтїть мїні в очу. С. З.

Брѣсенїти = обважати, обтяжати, заважати. С. З. — Один з тих волів в дорозі впадох через те, що чоловік обважив їх. н. п. — Таа трудность не помазу заважила. Ст. Л.

Брѣєня = вага, вагота, тїгарь, тягота, тїгарь. С. З. Ш. — Тижкий тїгарь на серденьку мас. н. п. — Притисенї будучи тижарю сил. С. З. — **Разрѣшїтїся оть брѣєня** = родїти, розродїти ся, породїти. — Вона позавчора тільки розродїла ся. — Породила мене мати у високїх у палатах. К. Ш.

Брѣєность = мѣрність. — Вес про мѣрність сього свѣту розказуши.

Брѣєний = мѣрний, тлїний. (С. Ш.)

Брѣєчалька = брѣзкїтка, брѣзкало, брѣзкальце, бразкотїло. С. Ш. — У бубин грали, у брѣзкїткї брѣзчали. н. д.

Брѣєчанїє = 1. брѣзчаннїя, брѣзканнїя, брѣзкїт.

2. брѣньканнїя.

Брѣєчатї = д. Брѣєжатї.

Брѣєстї, ся, брѣєсть = брѣстїти, ся, шестїти, ся, плентати, ся, чвалати, плуганїтїсь, тятїти, ся, дїбати. Б. З. Л. Ш. — Воно помїж народом пленталось. Гал. Бар. — І в двір пустяи ся чвалати. Кат. — От дугувати сил та йди бо швидче. — Віа ледве дїбас.

Брѣєхати = 1. (про собаку) — гавкати, брѣхати. — Собака й на святаго гавка. н. пр. — Собака й на свого хазїна брѣше. н. пр.

2. (про чоловіка) — в) д. Бранїтьсѣ і б) — брѣхати. — Брѣхати — не дїнох махати. н. п. — Хто брѣше, тому легше. н. пр. — Так йому брѣхути, як межу визнати. н. пр.

Брѣехїи = 1. брѣехїи; брїядїя, лїсенїтнїця. — Брѣехїю свїт приодїє, та наамд не вернїш ся. н. пр. — Не що-днї брїядїя, де-коли й правда. н. пр.

2. базїкїло, балѣяєник і д. Болтунъ 2.

Брѣехїз, брѣехїха = 1. брѣехїи, брѣехїика,

ха, адр. — брѣехїєць С. Ш. — Брѣехїя на всі застїяки.

2. д. Болтунъ 1.

Брѣхъ = д. Брѣехїи 1.

Брѣешъ = пролом, вїрва. С. Аф. Л. Сам.

Брїтва = 1. Брїтна, (з коси) — скїєск. — Гострий, як брїтва. н. пр.

2. блїк (кушнїрський ніж для очистки мезки).

Брїтвєница, брїтовнїца = брїтовнїца.

Брїтвєнный, брїтовный = брїтовнїи.

Брїть, ся = брїти, ся, голїти, ся. С. Аф. З. Л. — Чуже й мило голїло, а мрї й брїтвє ве бере. н. пр. — Не мади ся, бо не будеш голїти си. н. пр. — Я квалу: стрїжено, в вона каже: голїво. н. пр.

Брїтьє = брїтїя, голїнїя. С. Л.

Брїца, рос. Setaria glauca і Panicum strigali = брїца, мїшїй. С. Ап.

Брїчка = брїчка, брїка, (з пестеним коробом) — нетечанка, (крїта) — буда, будка, будара. С. Аф. Ш. Ми поїдемо будкою. С. Ш.

Брїоїя, рос. Bryonia = нечїшай-зїл'є, перрестуи. С. Ап.

Брѣвїстїи = брѣватїи, брѣвань, брѣвач. С. Аф. Ш.

Брѣвнїи = брївнїи.

Брѣвь, мн. брѣви = брѣва, зар. — брївка, брївонька, мн. — брѣви, брївкї, брївоньєц, брѣвєнїята. С. Аф. Ш. — Одна брѣва стоїть вола, а другїд і цїла нема. н. пр. — А в шинкаркї чорнї брївки, кованї підвїєки. в. п. — Тільки в месї чаронька, що чорнї брївонькї. н. п. — Вїдї, дїачинько, за гай по тельте, ть най же я подвалюсь на ті брѣвенїта. н. п. — Не вь брѣвь, а прямо вь гвалъ, н. пр. — прїяїєнїько в вїчі, без соронї казка.

Брѣдѣць = д. Брѣдѣнь.

Брѣдїальнїи = кваснїи. — Б. чанъ = квасїя.

Брѣдїть = 1. брѣдїти, вѣштати ся, волочїти ся, тїнїти ся, туїтїти ся, швѣндїяти, швѣндїяти, (не знючи дорога) — блукати, (швидко, неспокїбно) — шїкїгїяти, (без пристановїща) — мїкати ся, тїнїти ся, (зазираючи скрїзь) — нвкати, сновїгїти, нїшпорити. С. Аф. Л. З. Ш. — Чи в живю, чи доживаю, чи так по свѣту водочусь. К. Ш. — Пїда ж ти, нечасна доле, в морї утїчї си, а за мною, молодю, та не волочї си. н. п. — Як бачиш, бурлака в свїгїт... тїнию си од сєса до сєса. Кат. — Тїняєтї ся, як залодї по ярмарку. — Не знав Тронїєць пї одїи, куди се тїх вони швѣндїють, куди, про що

ноци мандрують. Кот. — Посновыла та ю на всім куткам. В Г. — Сюди ник, туди ник, та й день невелик. я. пр. — Блукає, як приблунай. С. Ш.

2. д. Бресті.

3. бродіти, кіснути, кваснути (про тісто, буряки то що), грати, вигравати, шумувати, мусувати (про горілку, вино тощо). — Роскає стає бродити. С. Ш. — Шиплять і кваснуть бурки. Кот. — Горілка шумує. С. З. — Наварили ляхи шнава та не шумували, мали пови собі військо, та не шумували. п. н. — Вино вже мусує.

Брѣдѣть = 1. ловити рибу волоком.

2. пробивати дірку (пробієм).

Бродітьк = д. Брѣдѣнь.

Бродній = бродній, блукавня, блукавнина, вѣштання, сновитання, нікання.

Бродѣкъ = пробій.

Бродѣкъ = забродчик, бурлака.

Бродь = брід. — Вь бродь = у брід, брѣдья. Ган. Варв. Коло річки, коло броду два тозаби пили воду. п. н. — Неспробує броду, не сѣйєсь вь воду, н. пр. = не спитавши броду, не сунь ся у воду.

Бродяга = бродяга, волоцюга, заволока, бурлака, новолока, прибуда, приплентач, (про жінку) — волоцюга, бурлачка, мандрѣха, новія, (зб.) — бурлацтво, сїрѣжа. С. Аф. З. Л. — Волоцюга тигий, що хто його зна, де й дїє си. н. о. — А на чужій на сторонї зовуть мене заволокою, нехать мнї річку брести шпороку ще й тїбокою. п. н.

Броджѣство, броджѣчѣство = броджѣство, волоцюжство, мандрї, мандрівка. — Зараз віддали його до суду за волоцюжство. Фр. — Пішов у мандрї. — Мандрїночка, рідна тіточка. п. пр.

Броджѣничать = броджѣжити, волочіти ся, мандрувати, бурлакувати.

Броджѣня = бурлацький.

Броджѣня = бродячий, мандрівний. С. Л.

Броженіє = 1. д. Бродій.

2. шумування, мусування.

Броженієць = паяцирник.

Броженієцький = паяцирний. — Которий чоловік будь боприн, паяцирний або тиглий чоловік. Ст. Л.

Брѣзна = брѣзна, снїж. С. З. Ш.

Брѣзняровать, брѣзняють = брѣзнявати.

Брѣзнявіліє, брѣзнявка = брѣзнявання.

Брѣзнявка, жук Arhovius fassor = олівка.

Брѣзнявий = брѣзнявий, снїжовий. С. З. Ш. — Длхтарик снїжовий височенький. Ст. Ошч. Бієв. Ст. — Дзюнами снїжовий

копї снїжовая. п. о. — А гармати, которї були снапованї, з собою побрала. Л. Сам.

Брѣзнякъ = паяцирник.

Брѣнь, брѣня = паяцир.

Бросальщикъ, ца = кидальник, ца. С. З.

Бросаніє = кидання, шпурляння.

Бросальний, бросальний = кидальний.

Бросать = кидати, метати, (с силою) — шпуряти, шпурляти, (с засвагою) — вергати, швергати, (що небудь важке до долу) — гѣпати. — Кинув камінь у вікно. — Усіх Турків у Чорне море пометали. п. д. — Шпурнув мухоль об землю. С. Ш. — Швернув йому просто в вічі. — Гешнув до долу. — Бросать жребіа = брати жереб, (шалкою) — ширяти ся, виміряти ся. — Б. ваглядъ = скидати очина, б. гнѣпный ваглядъ = оскілками дивити ся. — Б. вверхъ = підкидати. — Б. безъ вниманія = кидати, покладати, залишати, нехтувати, занехаювати. — Куди милій тепер од'їзжавш, мене молодую йому покидавш. п. н. — Залишв се діло, зонсїм заховав. — Б. кровъ = кидати, пускати кров. — Б. вь егоне (про хворобу) — кидати в жар. — Б. акоръ = закладати якір.

Бросаться = кидати ся. — Б. вь глазаъ = кидати ся в вічі, набігати на очі, очі в себе брати. — Б. вь облятія = кидати ся в обійня, на шію, припадати. — Б. на чтоъ = накидати ся. — Никнув си на борц, цілий полумисак ляв. — Б. къ комуъ = кидати ся, поривати ся, (причелзаво) — сікати ся. — До хвирї сікав ся, за макотїи хватав ся. Гул. Ар.

Бросѣть = кинути, покинути; шпурнѣти, пошпурнѣти, пошпуртати; швергнути, гѣгнути, брызнути, беркѣкнути, бѣбѣхнути, (я шумом) — торѣхнути. — Покинь своє, та йди мертвого шумати. п. пр. — Чому мнї, Боже, ти кри'я не дав? Яб землю покинуа і в небо злітав. Метр. — Ян батька покинеш, сам марше загнеш. п. н. — Шпурнув каміноюю. — Брѣзна об землю. — Б. ваглядъ = скинути очина, напигнѣти оком. — Б. безъ вниманія = покинути, залишити, занедбати, облишити, занехати, занехати. — Перше мене любила, тепер залишала. п. н. — Ой и твій хлїб і сїлѣ занехав, а тобою нелюбий и жити не стану. п. н. — Облиши уже, не займай його. Чайч.

Бросить, ся = кинути, ся, мети́ти ся, шати́ти ся, (зразу) — порва́ти ся, (в бік) — шара́хнути, (об землю) — ге́нцути, ся, берки́цнути, ся, (у воду зразу) — шубо́ввнути, (в ліс зразу) — шеле́снути, (про хворобу) — вкйну́ти ся, прикйну́ти ся. — Він кинув ся бігти. — І красти бубавки шатував нколяри. Кот. — Шати́в ся він по хаті — нікого нема. п. п. — Мету́в си по ку́риних — занасу не має. п. п. — Зараз мету́в си, притаскали У. п. к. — Кінь чо́гось злякав ся, та як шарахис — трохи віз не перекинув ся. — А він дого як теніе до доду. — Він в одежі так і шубовстнув у воду. — Стои́в на узліссі, а як побачив нас, так і шелеснув. — Вкшудася і до нас гасидека віспа. — **Б. б́згати́** = кйнутись бігти, майш́ти. — А як сеє дівчина зачула, та і з узлісся майнула. п. п. — **Б. в́з слезы́** = заплідкати, ударитись в слезы́. — **Кровь б́роселась** = к. вдари́лась.

Броскі́й = 1. кидкі́й, меткі́й. — Він дуже меткі́й — дальше всіх кидася.
2. жва́вий, мото́рний, швидкі́й.
3. ну́стий, пі́кчемний.

Броско́мъ = навкідя́, навкідячки, навкідяча́, кидко́ма. — **Броско́мъ б́роси́тьсєн** = проко́гом кину́ти ся, порва́ти ся. — Не допав його, ти навкідяча́ кйком у спину. — А він як побачив, так проко́гом і кинув ся.

Бросово́й, б́росовый = д. **Броскі́й 3.** — **Діло б́росовоє** = ну́сте діло, ду́рнийця.
Броше́нный = кйну́тий. — **Б. безъ вни́ма́ннє** = зали́шений, покйну́тий, зане́ханий, (про жінку) — лі́шена, зали́шена, покйну́та, покйдячка, (про яку нещ) — по́кйды́ка, по́кйды́ко, по́кйды, по́кйды́в брат. — Ще воно не покйды́ко — на що небу́дє здасть ся. — Шкода гро́шєй тратити на таку по́кйды. С. 3. — Та воно не пдова, а лі́шена, вже три роки як чоловік покшну́в і десь завив ся. п. о.

Брошь, бро́шка = бро́шка, шпилька, за́вйпка (частіше золота або срібна з самоцвітніми каменє).

Брошю́ра = кийжечка, мете́лик. (Києв.) — Краще б видати металкам, кожну частину кийжи паріано.

Брудершю́фтъ = побратимство.

Брульонъ = чорня́к, чорне́тка. — Чересляши, чорняка динув у себе.

Брудя́шка, рос. *Bulbosodium ruthenicum* = гадю́чий просоре́н, сирі́тки. С. Ан.

Бруселє́нь, брусклє́тъ = д. Берсєбрєкь.
Брусє́йка, брує́нця, рос. *Vaccinium Vitis*

Idaea = брує́нця, (гал.) — камі́нкі, камі́нці, квасни́чки, кваслї́вки. С. Ан.
Брусє́йца = 1. бляшанка, в ко́рїй косярі держуть бруєсок.

2. ма́нтячка, доп'ятка (у косярі).

Брусє́йчикъ = куш бруєніці.

Брусє́якъ = бруєсок, точило. С. III.

Брусєвє́ць = д. Брусєйца.

Брусє́вка = тернуг. С. III.

Брусєво́й = бруєсовий.

Брусєч'атый = бруєсований, р'ублений, зроблений з балок. — По́греб дубовий бруєсований пошлв. Ст. Ошс. Києв. Ст. — Хата моєй рубанева, стїни на помостї. п. п.

Брусє́ = 1. брує, балка, (під стелею) — своло́к, (в м'яші, куди вставляють перетєло) — шта́га. (в крилах вітряка) — ра́женє, (поперечни в будовї) — ба́нта, ба́нтина, (на стрїє) — прит'уга, а по краєм — вильця́.

2. брує, бруєсок. — При́ссєв бруєсок по́точити по́жж.

Брусє́якъ = жо́рен — верхня́к. — З свого камі́нєк ви́йшов би до́брїй жо́рен та ще й верхня́к.

Брусєно́б = д. Брусєч'атый.

Брусємє́ль = д. Берсєбрєкь.

Брусє́йка = бряжі. С. III.

Брусєчє́нный, брусє́йный = бряжі́ний.

Брызгалка, брызгало = кроїло / сїкавка. — А він сивавкою давав прєкати.

Брызганьє = брызкання, прїскання, порєскання.

Брызгати́, ся = брызкати, ся, прїска́ти, ся, порєска́ти, цїрка́ти, (сивавкою) — сїка́ти, (пряж, ткашину) — шнува́ти. — До́ц тїльки попрєскав. С. Л. — Так у вічі і порєскає. С. 3. — До́цїв брызга. С. Лф. — Сльозє так зриву і прїспуду з очей.

Брызги = брызки, прїски, ск'алки. — Гуля́к! прїспуду на сїлїм морї сивавк. Гул. Арт.

Брызгъ = 1. брызга, прїска, ск'алка.

2. брызкання (водою або фарбою).

3. чо́ло, насїня́нкі. — Зєрно таке гарне — саме чо́ло.

4. д. Брызгалка.

Брыкати́, ся = брыка́ти, ся, вих'ати, хви́цїти. — Знає кобила, де брыкати. п. пр. — Коби́ла вихонудєв за́дом. п. к.

Брызлї, брыл'ї = ва́рги, ка́пці (обвислї губи у деяких собак). Рєдустїв губи, як ва́ншї, як ва́рги.

Брылє́тый = товстогубї́й, губатї́й.

Брыє = тирусь, ту-тирусь. — Тирусь, кїцька!

Брюзга́ = буркун, боркотун, гризач, моркотун, жүрколо, гомонливий. — У колісці дитя кричить, а на печі буркун бурчить. п. п.

Брюзгливий = 1. д. Брюзга́. 2. д. Брезгливий.

Брюзглий = опухлий, одутий, брезкий, брезкий. — Брезкий на виду. Ман. — Якійсь він брезкий. Чайч.

Брюзгнуть = пухнути, опухати.

Брюзгун = д. Брюзга́.

Брюзжання = буркіт, жүркіт, бурчання, бурмотання.

Брюзжати = буржотати, буркотіти, бурчати, журмотати, журмотіти, журчати.

Брюква, рос. Brassica Napus garifera = бруква, Brassica cap pestrus, napobrassica = калярэпа, галярэпа. С. А.

Брюки = штани, шаравари, (дуже узенькі) — німецькі, галандці, (з хутра) — іршани, (гал.) — ногавиці. — Штани мої, шаравари, та ще й дома двоє. п. п. — Чабани змою завжди в іршаних штаних. — Якійсь штаниці галандці на йому.

Брюнетъ, ка = чорнявий, чорнявець, чорнява, чорнявка, чорнуха. С. Л.

Брюхан = пузань, черевань, брухач, (глумливо) — бар'яло, черевко, пухтій. С. З. Ш.

Брюхастий = пузатий, череватий. — Моя набаби годовані, пикаті, пузаті. К. Ш.

Брюхатай = д. Беремснага.

Брюхатити = набивати пузо.

Брюхатіть = д. Беремснѣть.

Брюхач — д. Брюхань.

Брюхмѣда = д. Бересмѣрь.

Брюхо, Venter = пузо, черево, живіт, брухо. С. З. Ш. — Ліг черевом на ніч. — На брюхъ шельк, а въ брюхъ шельк, п. пр. — На носі сап'ян рипить, а у борщі трієця кипить. — Нема чого у казани, а золото на калтаві. п. пр. — Нібоко лежить — брюхо болить, п. пр. — Лихій сховок, то й доброго спокусить. п. пр. — Ходить первими брюхомъ — вперше зачереватіти. — У брюха нѣтъ ушей = голодному їсти, а не музику слухати. — Брюхомъ хочеться = дуже хотіти.

Брюховина = рубецъ (у жуйної животини).

Брюховица = тельбухи. С. Ш.

Брюшина = 1. Peritapacum — ченець.

2. д. Брюховина.

Брюшко = пуздце, черевце, пузя.

Брюшній = черевний, животовий, бруш-

ний. — Брюшина часть = почереви-на. Фр.

Бряжати = д. Брезжати.

Брякати = брякати, брякотіти, брячати. — Козак гуля, брячати його гроші. п. п.

Брякнути, ся = 1. брянути, забрячати. 2. гешнутись, бебѣхнути, ся, беркицьнути, ся, брянути, брякнути, бацнути, жвѣкнути. — Гешнув по шні, непаче камішокою. — А він так і гешнув ся до долу. — А він його як брянув, аж шапка геть одлетіла. С. Аф. — Перечепив си, та так і беркицьнув ся. — А він його не бебехне по сипіті.

З. лягнути, сказати що не до ладу, не до речі. — Не розслухав добре, та і лягнув.

Брякунка = д. Бренчалка.

Брякъ = бряць, ген, торох, бебѣх, беркиць. — А він його ген об землю. — П'яніці бряць-бряць! буде бігти через гризь. п. пр. — Торох Рутульци в ліній бік. Кот. — Він їй беркиць у ноги. — А той расть ся з усієї сили за додеку — от-от догнав і — бебех на могилу! К. Ш.

Брячати = д. Брезжати.

Брячаніе, брячатъ = д. Бренчаніе, Брезчатъ.

Брячатъ = д. Брякати.

Бубенець = бубончик, балаболка, балабончик. С. Л. Ш.

Бубенчикъ = 1. д. Бубенець.

2. рос. Iris sibirica = півникки. С. Ап.

3. д. Авдотья 2.

Бубсиъ = бубон, гук, решето. С. Ш. — Славні бубни ая горами, а з близька шкурятині. п. пр. — Козак на кониках вигравляють, у бубни ударяють. п. п. — Голь какъ бубень, бубень бубномъ = гольий, як бубон, як турецький сьвятій. п. пр. — Звонокъ бубень да страшені игумень = кортить ченець до келїі, та игумен не спить. п. пр.

Бубонька = дзвінка. Киев. Ст. Малорус. ппрі.

Бубоньий = дзвінковий. — Дзвінкона краля.

Бубны = 1. бубни.

2. (масть и картаж) — дзвінки, звонки. С. Л.

Бубрегъ = нїрка. — Кунасть си, як нїрка в салі. п. пр.

Бубрешникъ = нїрковъ хвороба.

Бубрешный = нїрковий.

Буглазъ, рос. Anchusa officinalis = польова медунїца, меданїшник, волб-

вий язык, рум'янка, рум'янчик, р'анник, свинюшник. С. Ан.

Бугористый = горбасти́й. — У молодого ліжара горбасти́й цинтарь, п. пр.

Бугорчатый = горбова́тий, горбокува́тий.

Бугорь, **бугорок** = горб, горбо́к, горби́к, нагорск, шпиль, шпильо́к, шпильчо́к, (шпелю, спелю) — к'упа, кучугу́ра, (смітеший) — бурт, (гринічяна) — копець. — Стоїть хата на горбку на улицю дверям. п. и. — Ой там на горбочку колив мужик спиду гречку. п. и. — Там посідали собі на горбонку. С. З. — Ой вийду я на шпильчок, та галуш і на долину. п. и. — З гір і нагорків Ворекашневих. А. В. — Ах, яку кучугуру спиду намазю. — Гринічю провадил, часті коші спешуючи. А. В.

Бугристый = д. Бугористый.

Бугри́ть, си = крути́ти, си, авілюва́ти, ся.

Бугроватий = д. Бугористый.

Бугровий = горбовий, шпильовий.

Бугровина = гуля, г'уля, о́нух.

Будара = байдак, байдара.

Буде = як, коли, як піо. — **Буде, о́кажется** можливо́мъ = як що́ можна буде.

Будень = будень, буденний, б'удний день. С. Аф. З. Ш.

Будеть = 1. **буде**. — Він буде шти.

2. годі, **буде**, доволі, до́сить. — Та годі тобі базивати! — Та буде вже тобі. — Досить одного сонця на небі. п. пр.

Будила = будило. — Равенко у досвіта будило трічі сгукиув у двері.

Будильник = 1. будило.

2. будильник. — Буша дитарі з будильником.

Будильщик = д. Будила.

Будити = будити, побужа́ти. — А ще равине пан П...ко. встав, братів побужав. п. п.

Будка = буда, будка, халабуда. С. З.

Будкай = чу́ткий.

Будкость = чу́ткість.

Будло, **будничий**, **будничий день** = д. Будень.

Будора́жить = турбува́ти, баламу́тити.

Будочник = будник. С. Ш.

Будра = рос: а) д. Баранчик 3, б) *Nedega Helix* — лялюш, в) *Linaia* — дзвівочка, звоника, косярка, сокрк'я, зайців льов, лео́к, осту́дник, члестець, зозуліна черв'ячки. С. Ан.

Будто = 1. на́че, нева́че, мов, мовля́в, б'у́ця, ніби, лубо́вь. — **Бакъ** **будто**, **будто-бы** = на́чеб-то, мовби то, ніби-

то. С. З. Л. Ш. — І на все село реве, паде ширі її дере. (Сніп). — Швидко втерла си, ніби то й не плакала. п. и. — Будім з Лависей обітали си, будім і перестем з палля зини. Кат. — Даниа то дашина, а пелече вчора діялося. Мар. Вол.

2. **Хіба?**, **невже**, чи **вже?** — Хіба і з глузду асузуа си, ніби таке робити? — А він вже прийшов. Невже?

Будуща = б'удучий, пото́мний, прийдешній. — Од якого часу і на неї потомній часи дивати не мав. Ст. А.

Будущность = б'удущина, прийдешнє. — Хто в краше не вірить, душею не рветь си — б'удущину зирить й живє, як живе єп. Як.

Буеріак = 1. байра́к. — Ой не шуми дуже, асений байраче, не плач, не жури си, холодий козаче. п. и.

2. **за́мет** (в яру, в балю). — Як попадеи у замет, то й у день трудно вибратись.

Буерачекъ = байрачок.

Буерічина = ярк, б'а́лочка. — Тіло козачке риало, по тернях по б'а́лках жонту кість жвакували. п. д.

Буженіна = свинина, сьвіжина.

Буженіе, **буженіе** = б'удіння.

Буза = 1. буза́ (цивинок з гречки, вінес і просє, або м'ялє шпо або грушевий чи яблуневи к'ясе).

2. сіль ка́ж'яна.

Буза́ний = д. **Бить**.

Буза́на, рос. *Sambucus nigra* = буза́на, гал. — баз, базний, *S. racemosa* — буза́на черво́на, *S. Ebulus* — буза́ник, б'аюк, в'язівник, гал. — базнік, С. Ан.

Буза́ний, **буза́новий** = буза́новий. С. Аф.

Бузава́т = д. **Бить**.

Буза́в = д. **Буза** 2.

Буза́ = д. **Бити**.

Бу́ще = 1. шпиль, б'елебень. С. Л. —

Не велику й небагату золотий постигши хату, та й неостави у селі, коло міста на шпелі. В. Ш. — Хага стоїть на б'елебні.

2. цв'ітварь, церк'овний двір. С. Л. — З догню рукою під цв'ітварь. п. пр.

Бу́йволь, *Bos bubalus* = б'уйвіл, б'уйвал. С. Ш.

Бу́ный = 1. б'уйний, бунтовлявий, за́д'юрливий, за́деракува́тий.

2. б'уйний, бурхливий, рва́чкий. — Вітре б'уйний, ти з морєм говорив. К. Ш. — Бурхливі хвилі. — Буйний дощ. С. Ш. — Рва́чкий вітер.

3. б'уйвий, вели́кий (про зерно, рослину). — Буйна трава. С. Ш. — Буйне жито, буйне, та нікому жати, — пилли наші хлібороби ешсама ориш.

Бу́йство = б'уч, гвалт, б'ешкет. С. З. —

За онучу та збили таку бучу п. пр. — Паробили гвалту на все село.

Буйствовать = бучу збивати, буйти, буюшати, гвалтувати. — Хто звадін нам, хто дозволів у церкві буйти. К. Д.

Бўа = 1. хóха. — Не ходи туди, там хоха. — Циг, а то хоха з'їсть.

2. вовкуватий, дундўк, темрюк, нелюда, нелюдко, безлюдко, одлюдко, похуюпий, похмурий. — Смотриць бўкой = вóвком дивитись.

Букашка = кўзка, комашка (спільна назва дзевятих жоретокрих комах Coleoptera).

Бўква = буква, літера. — Б. гласная, согласная, двугласная = голосна, приголосна, двоугласна.

Буквадный, по = дословный, достотный, достоинный; до слова, доцїти, достотво, достоенно.

Букварь = букварь, грама́тка, абетка. С. Аф. III. — Аз, буки — беры грама́тку в руки. п. пр.

Бўковный = бўковный, літерный.

Бўквца = д. Бўковница.

Букво́дство = букво́дство.

Букѣтъ = 1. пучок, пучечок, кїтїця. С. П. (Що припашлюють на весїлі молодим, боарам і дружкам) — квітка. букѣт. С. III. — Пришїє мїні пучечок гвоздиків. — Мїні ж, дїво, та пришїють квітку, тебе ж, дїво, завертїть в намїтку. п. п.

2. дух, пах, пахощї (в намітках).

Буквиный = книгарь (що торгує старими книжками).

Бўкля = пўкли, (у жидів на висках) — пейс.

Бўковница, рос. Betonica = бўквница, бўковник, бук-трава, польовий канїпер, матерїнка. С. Ап. — Бўквница бѣлая = д. Баранець 2. — В. лѣснїи, Stachys silvatica — бўковница, бѣбка. — В. русская, Aiga pyramidalis = горлянка, дївчача краса, гостровершки, сухOVERшки, богородишник. С. Ап.

Букъ = 1. рос. Fagus — бук, буювина, бучїща. О. Л. III. — Бѣлый букъ, Sagrinus betulus — граб, грабина.

2. дуг, мїтель. С. З.

3. жлўкто. С. Аф. 3.

Булавка = шпилька. С. З. Л. — В кїтаечку його існовила, та шпилькою зашпїлила. п. п.

Булавочный = шпильковий.

Булавыи = (про кодн) — буланїи, (про

вода) — подовїи. — Воли ж мої та подовїи. п. п.

Буланїи = буланїи. — По хатї поглядас — мїні одної шаблї булатної на стїпї не має. п. д.

Булатъ = 1. булат, сталь, крїця (мережчатая, дамаськая).

2. меч, шабля. — Маю шабля у рудї: ще не умерла козацька матї Бог. Хм.

Будыга = 1. палица, цїнок, дубїна (гуляста). — Треба дубїну на твою спину. п. пр.

2. гультїй, гуляка.

Будырь = 2. пухїрь, гўля, жоргўля. С. I.

2. нерївне мїсце в полі.

3. хатка на бѣлебнї або в пустирї.

Будыри, будыря = бўльки, бўльби (на водї). С. Аф. Л. III. — Доцї чималий: он бач, якї великі бубальи в кажої.

Будырьинъ = д. Бодрианъ.

Бўлка = бўлка, паланиця, (з лапками загнутими, помазана олією з цибулею) — кнїш, (гречана) — балабўха, (невелючка, кругла) — бузанець, бўханка, бухїнка, (французька) — франзюля. — Прийдї, прийдї до вербуїку, будеш їсти з маслом бубку. п. п. — Яка шешенця така й паланиця. — Паланиця — хлїбовї сестриця. п. пр. — Повна пїч паланиць, а по серединї кнїш. (п. з. — небо, зорї і місяць) — Лучче хлїб з водою, як бухонець з бїдою. п. пр. — Гарячу мїяну бухїнку. Кот. — Привїз з города двї франзюлі.

Бўлочная = пекарня.

Бўлочникъ, ца = пекарь, хлїбонѣк, хлїббвчик (С. З.), бўлошница, паланишница, перенїчайка, бублїшница, бублїшница. С. З. Л. — Хлїбвчик їде, шїа хлїба везе. п. п. — Знайте мене перенїчайку, що на поротгах тїсто. п. пр.

Бўлочный = бўлошний, паланишний.

Бултїхатъ = 1. бовтати, колотїти. — Не дуже бовтай воду — почувот.

2. бурити або кїдати що в воду.

Бултїхнутъся = бовтнути, шубовтнути. С. З.

Бултїхъ = бовть, шубоветь, бух, буртїсь, шлюсь. — Ішов через колоду, та бовть у воду. п. пр. — А нїш зразу шубоветь у воду! — Як камїнь: бух! у воду, та й тоне. Кот.

Будыга = 1. камїнь дїкий.

2. брила камїню.

3. д. Булдыга 1.

Будыжникъ = д. Будыга 1.

Булыня = прасол.

Бульдогъ = 1. британ, бульдогъ (анг. породе собак). С. Л.
2. револьвер.

Булькати, ся = булькати, ся, булькотіти, хлюпати, ся, хлюпоскати ся, полоскати ся. — Тече вода із за гаю та по під горою, хлюпоцуть ся качотчка поміж осокою. К. Ш. — А я собі у ставочку полюскав ся. п. п.

Бульбонъ = бульбон, юшка.

Бумага = 1. — Бумага писчая = папір, папер, бомага, здр. — папірець, папірка, зб. — папер'є. — Писав би я листи — паперу не маю, заслав би листи — дороги не знаю. п. п. — Як сніг білосеньке, як папір тонісенке. п. п. — Думи мої, думи мої, лихо мійі з нами, чому стали на папері сумними рідями? К. Ш. — Спишу твоє личко на бомазі п. п. — Не бий мене дуже, бо у мене тіло, як папер'є біло, та болять мене дуже. п. п. — Б. поштовою = листовий, пошто́вий папір. — Б. оберточна = бібула. С. З. — Б. хлосчата = бавна, бавовна, бавна, бавелна, бавотна. — Раши мої смертельші промишля, м'якенькою бавною закладав. п. д. — Б. гербовая = гербовий, штемпльовий папір. — Б. папярбона = цигарошна. — Б. цвѣтня (для гаптування) = за́полоч. С. З. — Сорочка червоною заполочю вишываю.

2. папір, бомага, (ствра) — шпартгал, зб. — шпартгалля. — Подав на його в суд бомагу. — Папір на гетьмана Івана царю од Кочубея нап. Гр. — Між шпартгаллями єдин аркуш рукописний польський. Л. В. — То в грубу так таки і впрє шпартгалля нес. Гух. Ар.

Бумагопарака, бумагомарателъ = писака, писачка, багграч, партач, (про автора віршів) — віршомаз. — Писав писака, не роберс я собака. п. пр. — А п, дурний, не бачивши тебе, дяцю, й разу, та я повірив тупорилым твоім віршомазам. — К. Ш.

Бумажка = папірка, папірець, папірчик, бомажка.

Бумажникъ = гама́н, гамаи́нець, гамано́к. С. Аф. З. — На що тим німчим діляни, у Іх і так повні гамаани. п. пр. — Прокинув ся чумак в ранці, тай полаяв у гамаці, всі кишені инвертає, аж там гроший вже чорт має. п. п.

Бумажний = 1. папіровий, папіряний, папірчатий. — Папірчаті гроші. С. З.
2. бавовняний, баволяний, бавелняний. С. З. Ш. — Баволяна хустка. С. З.

Бумажная фабрика = папірня. С. З. —

Б. фабрикантъ = папірник. С. З.

Бумаза, бумазѣнный = бархан, бархановий. С. Ш.

Бунтовати, ся = 1. бунтувати, ся, повставати, бунт аривати. — Вели ням під Москалів угігати, або з Ляхами великий бунт аривати. п. д.
2. бунтувати, баламутити, каламутити, підбурювати. — Він тільки людий баламутить. С. З.

Бунтовскій = бунтливий, бунтовливий.

Бунтовщикъ = бунтовник, бунтарь, повстанець, баламута, (гал.) — ворохобник.

Бунтовщаческий, бунтовщичий = бунтовничий, бунтарський, повстачський. — Бунтовничє соборичє. С. З.

Бунтъ = 1. бунт, повстання, рорарух, ворохобня (гал.).
2. (в торгоялі) — па́чка, (питок, шовку, струл, бисеру) — бунт, (питок, пражі) — пасмо, новісмо, (тютюну) — пануша. — Та продала дівчина душу, та купила козакови тютюну панушу. п. п.

Буничать = гудіти, густі, джичати, бриніти (про бжі і чмелів). С. З. — Бриніли перші мушка та раші пчолы. Бар. — Ідждоля бринитъ. С. З.

Буравитъ = свердліти. С. З.

Буравленіє = свердління.

Буравный = сверделовий.

Буравочный = свердловатий.

Буравокъ, буравчикъ = свердлик. С. Л.

Буравъ = свёрдел, свёрдло. С. З. Л. (великий) — лопатевъ, (для виринювання рулї рушницї го що) — шуст, (для розшукування криниших жия, руди то що) — штіръ, сьвідер. (Волинь.)

Бураковий = буряковий. — Буряковий борщ. С. Ш.

Буракъ = 1. діжечка (з березової кори з покрвшкою).
2. цівка (для фєдєрверків).
3. частіше мя. буракї, рос. Beta vulgaris — бурак, буряк. — Цукровий бурик, прєстий бурак. С. Ш.
4. буракї — а) халяви (без зборів) і чоботи (з такими халявми) і б) рибальська снасть (для добу мінюги).

Буранъ = хуртовина, хуга, віхало, завірхоха, шквїря, хуртеча, хвища, хвища. — Ось схопился хуртовина, закуряла ся долина і кипить мороз у полі, на просторі та на волі. В. Ш. — У віконци мати

- слуха, як на дворі завірюха круте, стріху розриває, сілгом хату замітає. В. Ш. — На дворі було хуртеча та метелица мете. В. Ш. — Реке, свинце хуртовина. К. Ш.
- Бурячникъ** = 1. д. Борячъ.
- 2. майстер**, що робить «бураки» (д. Бурякъ 1.).
- Бурячний** = прл. від с. Бурякъ 1.
- Бургомістръ, бургомистерша** = бурмістер, бурмістр, бурмістрова. С. Ш.
- Бурда** = бурда, джурджа. (Ман.) — Якогось бурди замість пива дав. С. Ш.
- Буреваль** = 1. вітрогá, буря.
- 2. вітролом, лом.** — Після вчорашньої бурі багато в лісі вітролому.
- Бурелюбникъ** = д. Буреваль 2.
- Бурелюбъ** = д. Буреваль.
- Бурёна, бурёнка, бурёнушка** = корова бұра.
- Бурить** = свёрдлити, вертіти.
- Бурка** = 1. кінъ бурой масти.
- 2. бурка** (кобенякъ, керен повстина, без рукавів).
- Буркало** = швігалка і гуркало (літські играшки).
- Буркала, буркалы** = банькі. С. Аф. 3. Ш. — Чого ти так витріщив на мене банькі?
- Буркаты** = д. Бормотаты 2 і Брякнуты 3.
- Буркунъ** = рос. 1. *Melilatus alba* — білий буркун, *M. coerulea* — буркун-зілі, *M. officinalis* — жовтий буркун, 2. *Medicago falcata* — бурундук, бурунчук, буркун, черевішник, 3. *Opobrychis sativa* — залчий горóх. С. Ап.
- Бурлакъ** = 1. бурлака, зб. бурлацтво, (на байдяку) — байдáшник.
- 2. д. Бездóбникъ.**
- Бурлаченіє, бурлачество** = бурлакуванія.
- Бурлачить** = бурлакувати.
- Бурлявий** = 1. бурлявий, бурлявий, навальний, рвачкий. — Нах річкою бурлявюю стоиш козак з дівчиною. п. п. — Рвачкий вітер.
- 2. невгомівний, неспокойний.**
- Бурляла** = д. Бурлявий 2.
- Бурлять** = 1. буювати, бурхати, клекотіти. — Море клекотіло. — Злоба клекотіла.
- 2. галасувати, бучу авивати, шарабурити, буювати.** — В шинку зарва почнає шарабурити.
- Бурлястръ** = староста, управитель (з крестил).
- Бурлясты** = рудий. С. 3.
- Бурный** = д. Бурлявий.
- Буровить** = 1. двюрити, ринути, бурхати. — А кров так і двюрить.
- 2. д. Бродить 3.**
- Бурса, бурсакъ, бурсачъ** = бурса, бурсак, бурсачва, бурсацтво. — А із Братства те бурсацтво мовчки виглядає. К. Ш.
- Бурта, буртъ** = бурт. — Сліптрени бурти.
- Бурүүлъ** = 1. бурүүл. С. 3. Ш. — Куди чалки у леногодь біжати з бурунами? С. Ш.
- 2. багато, багачько, сила.** — Бурүүлъ денегъ = велика сила грошей.
- Бурчаніє** = буркотвія, буркотнеча.
- Бурчатъ** = бурчати, буркотати, буркотіти, бурхотіти. — У животі бурчить, бурхотить. С. Ш.
- Буръ** = свёрдел, штирь, свідер. (Вомнь).
- Бұрый** = бурый, рудий. С. 3. Ш.
- Бұря** = бұря, хуртовина. С. 3. Ш. — Схопила ся велика хуртовина на морі, така, що хвиля забивала човни. К. Св. П. — Схопила ся шуря-буря і стіжечок ізвернула. п. п.
- Бусейтъ** = 1. мрячити, імжити, мжити. С. 3. Бусейтъ = мжичка йде, мигичка йде. — Дрібен дощик імжитъ. п. п.
- 2. шліти, порошокити, курити.**
- 3. брехати, верзати, теревені, дурницю нести, правити, точати, торочити.**
- Буслаі** = мугиръ, мугиряка, гевал. С. Аф. 3.
- Бусовътъ** = сіроти, синіти.
- Бусурманъ** = д. Басурманъ.
- Бусъ** = 1. мигичка, жичка, сáмий дрібний дощ або сніг.
- 2. шил, порох.** — Чи ти, милий, пршавш пшлом чи металецки? п. п.
- Бұсы** = бужкове памісто (скляне або шокове) Чай, смілка (з червоної яси), січка (скляне памісто, не округлене по краях).
- Бұсы** = темносізий, сїробурый.
- Бусеть** = д. Бусовътъ.
- Бұтаръ** = д. Бұдончикъ.
- Бұтень**, рос. *Chacrophyllum Anthriscus* = боліголок, снербігуз. С. Ап.
- Бутерлакъ**, рос. *Postulaca sativa* = сисошка. С. Ап.
- Бутить** = закладати фундамент, набивати грун під фундамент.
- Бутотъ** = бут'янок, бут'янок, (що почав розпускати сл) — розпуканка. С. 3. — Молоденька, наче бут'янок. п. пр.
- Бўторажить** = д. Бўторажити.
- Бўторъ** = манатки, ябіжжя, мизерни, худоба, худібчина. С. Аф. 3. Л — Перей

хав зо всіми манатками. — Забрав усе збіжжя, тай пожив ся кудис. — Як би взявп і всю мизерню з собою, дідами крадеше добро. К. Ш.

Бутузь = куцац, пузаць, пузанчик; присадкуватий чоловік, товщиґа, онецок (малє і гладкє.)

Буть = груз.

Бутілка = пляшка, здр. — пляшечка (лівь.), бутелька (прав.). С. З. Ш. — Піч — то бабська річ, а пляшка козацька, и. пр. — Намочу я горлячки у зеленій пшавіц; з перцем і з мєрбернєж. (?) п. п. = Потім він, як в квітні пташку, над вікном повісив пшавку. В. Ш.

Бутілочний = пляшкóвий, пляшаний, бутелькóвий. — Бутельковий квас. С. Ш.

Бутціль = судій. С. З. (опалєтен) — балццанка. Мал. — Налив дві сулії наливки.

Буфєть = 1. мїсник, судній (лім.), кредєвєць (прав.). С. Л. — Поскладай тарілки на мисник.

2. ресторán, буфєт.

Бухалєнь, ит. *Botaurus stellaris* = бугай. — А бугал: буту! пє чайку и дугу п. п. — **Всейкий бухалєнь вь своємь болотє** голосїть = кожній пїсєнь на своїм сьмїтншву мал. п. пр.

Бухало = 1. рúшниця (погапєнька).

1. д. Бухалєнь.

Бухарь = д. Бубєнчєць.

Бухать, ся = бухати, ся, бұхкати, ся, гєпати, ся. — Дал рухици за пилк — бухнула рúшниця. С. Ш. — Він так и розгону і гєпнув ся.

Бухнуть, ся = 1. бұхнути, ся, гєннути, ся і д. Брїкнуть 2.

2. лїянути, виналити (скалати що грубо, не розважно).

3. бубнївїти (с. Ш.), бучавїтє. бұхнути, набұхати. С. Л.

Бухта = затóка, бұхта. — Сь бұхты — барáхты = ні з того, ні з сього, знечєв'я. С. З.

Бухь = д. Баць і Булатхь.

Бучало = шир, водокруть. крутїнь, кручя, шух. — Так колотити, як впр водою. п. пр. — Пошов у сєму кручу — шєспу шпави.

Бучать = д. Бучать.

Бучєнє = золїня, дұжїня.

Бучєнь = джмїль.

Бучїло = бакай, коббань.

Бучить = дұжити, золїти, ся. С. Аф. — Щоб у п'ятишкó вїлом не шпави, а в євєботу павати не зоплди, п. п.

Бучїой = золївний, С. Аф.

Бувєвать = бушувати, бұяти, бұчу збївати, бурхати, вїхорити, шурмовати, вайдувати, вгвалтувати, шпувати. С. З. — Ой ви нїтри, ой ви бубїї, ви вєсєди бучили: чи не бачили голуки помїж голубами. п. п. — І вїтри зачали бурхати. Кот. — В Ітаїю ми не доїдем, бо море дуже цєспєшнє. Кот. — Годї тобї, снєву, шурмовати — уже твоє мїла примїрила. п. п.

Буйнїть, буйнєтво = д. Бўїствєвать, Бўїствєво.

Буйнє = забїйка, задьóра, задерáка (С. Аф.), галабұрдник. Фр.

Бы, когда бы, бєси бы, чтóбы = колї-б, щоб, як-бї.

Бывáлєць = бувáлєць, бувáлий. — Буи у бувáлєцях: знає — що кїп, що палиця. п. пр.

Бывáло = бувáло, булó. — Було колєсь в Україні ревілз гарїят. К. Ш.

Бывáлий = бувáлий, мнўлий, колїшїий. — От згадали колїшнє. Кот.

2. д. Бывáлєць.

Бывáльщина = бїлїця, бувáльщина, бувáль. — Се не казка, а бїлїця або бувáльщина, сказать. К. Ш.

Бывать = бұвати, транїїти ся, лучати ся. — Се з ним бувє. — Трапєсти єл часєво тихєцко заплаче. К. Ш. — Він рїдко коєи у нас бувє. — **Бывать чáсто у когó** = учацати до когó. — **Какь ни вь чємь не бывáло** = мов нїчогó й не булó. вáчє й не вїн, не вошї. — **Ничуть не бывáло** = зóвсїм нї. — **Этому не бывать** = сьогó не бұде!

Бывшїй = бұвшїий, шо бұв, мнўлий. — Нькогда бывшїй, когда-то бївшїй = колїшїий.

Быкóвнїць, рос. 1. *Verbascum nigrum* = горлячі, оман.

2. *Melampyrum* = братїки, Іван та Мар'я. С. Ап.

Быкъ = 1. *Bostaurus* — бик, вїл, (стáдшїк) — бугай, (дикий, *Bosurus*) — тур. С. Аф. З. Ш. — Бугал рєчє і пєхлїдє рєчє, а хто когó дєрє, сая чорт не рєкòрє. п. пр. — Сидит, як тур у горах. п. пр. — З тобою ходити, як з туром водитисє. п. пр.

2. медвїдь, олень, лосє (саядї).

3. д. Быкóць 3.

4. воднїой быкъ = д. Бухалєнь.

5. стовп (мурованїй для підшорї мєсти). — **Быкъ быкóць** = упєртїй, як вїл. — Скóлько єь быкóць ни бїть єя, а мєлокá оть пєгò не добїть єя, п. пр. — з бїкá нї лóжє, нї мєлокá. п. пр.

Быліна = 1. д. Бывальщина.

2. быліна, билінка, билівонька. — Ой одна я, одна, як білишнька я полі. К. Ш. — Чи щаслива ж та биліна, що росте у полі? Кот.

2. дума (великоруська епічна пісня про давних лицарів).

Быліе = віля, бил'є. — Ой Василю! еди у бил'ю, а я у бодлачу (?), а як буде темна нічка я тебе zobачу. п. п.

Былоє = минуле, колишнє.

Былой = минулий, прѣжній, (давно ко-
— лись) колишній.

Быль = д. 1. Бывальщина і 2. Быліе. — Сказка — скідка, а пісня былъ = казка — байка, а пісня правда. п. пр.

Быльє = д. Быліе. — Было, да был'ємъ поросло, п. пр. — було, та загуло; було, та за водою пішло, п. пр. — Було колісь — шпнуло ся.

Быльоватый = бур'януватий. — Сіно трохи бур'яновате.

Быльникъ бѣлый, рос. Gnapholium sylvaticum = суховѣршки. С. Ан.

Быльникъ, былъникъ, рос. Artemisia vulgaris = чернобилъ, забудьки, забудка, нехворіца. С. Ан.

Быстрѣнокъ, быстрѣшенекъ = швиденький, жвавенький, хутенький, бистрѣнкий, швидесенький і т. д.

Быстрина = бистриня, бистриня, бистря, стрижень, прудковод. — З'їхали ми на саму бистрию. С. Аф. З. Ш. — Посеред річки саме стрижень. С. З.

Быстроглазый = бистробкий, бистрий на очі. С. Ш.

Быстролѣтный = бистроліній. С. Ш.

Быстроогий = прудкий, витропгий. — Войско вітропгийи коньми своїми. Д. В.

Быстрость, быстрота = швидкість, прудкість, хуткість, скорість, бистрина. С. Л.

Быстротечный = д. Быстролѣтний.

Быстротокъ = прудковод, стрижень і д. Быстриня.

Быстроуміє, быстроумный = бистрий розум (С. Ш.), жеткий, сиритний.

Быстрый, быстро = швидкий, о, прудкий, хуткий, шнаркий, о, (набольшє про нолу) — бистрий, (порш. ст.) — швидчий, швидче, швидчий, прудчий, хутчий і т. д., жерцій. — Швидкої роботи ніхто не хвалить, п. пр. — Не так та робить си все хутко, як швидко оком і змгнеш, або як казку кажеш прудко. Кот. — Ой вииду і на гору крутую, стану, гану на річку биструю. п. п. — Нилєшка ласка

бистрим конєм їздить. Фр. — Ты їди бо жерцій!

Быстры, быстрикъ = д. Быстриня.

Бытіє = буття, життя, (С. Ш.), існування.

Бытность = пробування, бутьність, буття. С. Ш. — Въ бытность мою... = за час мого пробування, за мого буття, коли я був...

Быть = 1. побут, побит, життя. — Чорноморський побит — Я. Кухаренка.

2. д. Бытность.

Быть — бутьи, пробувати, жити, знаходити ся, мати ся, існувати. — А пробував там аж до смерті Іродової. К. С. Ш. — І мій батько такий мав си і я в него вдав си. — Білш кони лиха не буде, а буде, то й чорт него вїдує. п. пр. — Было да сильло = було та загуло, було та за водою пішло. п. пр. — Вудь добръ, будьте добры = будь ласка, будь ласкав, будьте ласкаві! — Вудь что будеть, былъ не былъ = що буде, те й буде. — Що буде, те й буде, а буде те, що Бог даст, п. пр. — Будеть съ него = буде а його. — Будеть тебѣ = буде тобі! знатимеш! ось постривай лиш! — Быть въ состоянїи, въ силахъ = приміти, премоги, змогтись, здужати, здолати, силу мати. — Не думаю свого зробити. — Примів (примі) би, в ложаї води утопив. п. пр. — Коли б змогтись, та не поволоктись. п. пр. — Быть можеть = може, мабутъ. — Быль такъв = счез, зник, пропав. — Быль къ лицу = личить, до лиця бутьи, приставати. — Що не надіє, їм все личить. — Быть годнымъ = годити ся. — Быть нужнымъ = здавати ся, здати ся. — На віщо він йому здав си? — Быть свободнымъ = гуляти, гуляцим бутьи, порожнювати. — Як буде гуляцим час, тоді зроблю. — Не довго порожнювали глєчки, усї пішли на молоко. — Быть на есѣмъ = нехай так! — Быть бариномъ, писаремъ, купцомъ і т. д. = нанувати, писарювати, купцювати і т. д. — Какъ быть человекъ = як слїд людина. — Такъ и быть = гаразд, добре, нехай так, слькїсь. Нехай так, нехай риба буде рак. п. п. — Какъ быть? = що робити? як його бутьи? Ой сама я не знаю, що робити маю. п. п. — Что изъ этого будеть? = що з сього буде, до чого воно їдеть ся? — Какъ бы тамъ и

бѣло = щоб там не було. — Надо
быть, надо полага́ть = мабу́ть, либо́нь.
— Ви мабу́ть вже прийшов.

Бытьє = д. Бытїє, Бытїость, Быть.

Бычати́на = воловина, бичина́, м'ясо,
гов'ядина.

Быча́чий, бы́чий = бича́чий, воло́вий.

Быча́ться = 1. ху́рити ся, во́вком ди-
віти ся.

2. опи́нати ся, спи́нати ся, спи́рати ся,
щуча́ти ся, змага́ти ся. С. Л. — Його
ведуть, а він ще й опаветь сп.

Бычо́к = бичо́к і д. Ба́бка з. — Годо-
ва́ний бычо́к = бу́зїжок, бу́зївок, на-
зїжок. — Як годовани́й підсвінок або до-
бра́й назїжок. К. Х.

Бѣгале́ = бігани́ня, бігани́на, гасан́ня.

Бѣга́ть = 1. біга́ти, гаса́ти, гая́ти,
чу́рати. шми́ляти. (Д. Бѣжа́ть). —
Тури́к в залу́ підступивши, скрізь на зирка-
тому гасав. Кот. — Із льоху́ та в хату́
зна́й шми́гав, нали́вав. К. Ш. — Гана, мо-
валив, як та соба́ка. К. Х. — Бѣга́ть в́а-
пу́ски = на ви́передки біга́ти, пере-
біга́ти ся.

2. ті́кати, уті́кати, вті́кати, ма́ндру-
ва́ти. — Він не раз вже ті́кає з служби.

3. ухи́ляти ся, цу́рати ся. — На віщо́ ж
він цураєть ся люди́?

Бѣга́ться = 1. на ви́передки біга́ти, пе-
ребіга́ти ся. — А ву, дава́й на ви́передки
— хто ко́го ви́передить.

2. ті́кати ся. — Коло́ Ганни́ Зача́тія во-
ли ті́кають ся. С. Ш.

Бѣгле́ць = уті́кач, вті́кач, ті́кач, збіг.
С. З. Ш. — Тро́паць — го́лик, вті́кач, при-
плента́ч, лавець. Кот.

Бѣглю́сть = д. Бѣстрю́сть.

Бѣглю́й = 1. уті́клий (С. Л.), збігли́й
(С. З.), забігли́й і д. Бѣгле́ць.

2. швидкий, хуткий, мото́рний.

3. по́верховний, ле́гкий, побі́жний
(гал.) — Бро́сити бѣглю́й взгля́д = ски-
нути́ оком, на́мигну́ти о́ком. — Бѣгло́
= шві́део, швиде́нько, ху́тко, хуте́нь-
ко, на швидку́ ру́ку, побі́жно (гал.)

Бѣгля́ка = уті́качка, вті́качка.

Бѣгово́й = біговий. — Бѣгови́я дрѣ́жки
= бігуни́ці. — Він зара́з за́пріг кони́ в бі-
гуни́ці, та́й пої́хав.

Бѣго́нь = біго́м, бігла́, бігце́м, біжки,
біжка́, підбігце́м. С. Л. Ш. — Не то що
ходо́ю, біжка́ до́біг би. — Го́ришка підбіг-
цем по́квашав ся до́му. Фр.

Бѣгоме́р (одоме́тр) = бігоме́р.

Бѣготні́й = бігани́ня, бігани́ця, гасан́ня.
— В по́чі підня́ли таку бігани́шу, що всі
попрокида́ли ся. С. Ш.

Бѣгство́ = уті́кання, уті́чка, уті́канка,
уте́ка, утє́к, утє́ча, утє́чка, уті́к, вте́ка,
вте́к. С. Ш. — Пі́ до вте́ку го́рдїй шми́хті,
ні́ до оборо́ни К. Д. — Стра́х до утє́чки
з Польщі́. Л. В. — О́брати́ть, ся вѣ́б-
ство́ = поверну́ти на вті́ки, пу́стити́сь
на вті́ки, на вті́кача́ (С. З.), на́кива́ти
п'ята́ми. — А він баче, що не перелавки,
та шавті́кача.

Бѣгствова́ть = уті́кати, вті́кати.

Бѣгу́нкі = бігуни́ці.

Бѣгу́нь = 1. д. Бѣгле́ць.

2. (про ко́пія) — бігу́н, баский.

3. жо́рен (сторчовий у млині).

4. сту́пір (до ростипрани́ фарб або шро-
хово́ї маси).

Бѣгу́чі́й = 1. текучи́й. — Во́да текуча, а
не́ стояча.

2. линю́чий (про ко́пія).

Бѣгу́ = 1. біг. — На бѣгу́ = на бігу́,
у бізі́. С. Ш.

2. бігови́сько. С. Ш.

3. Бѣга́ = а) го́нїтва. С. Ж. б) ма́н-
дрі́вка, вті́ки. — Находи́ться вѣ́б-
гахъ = бу́ти в ма́ндрахъ, в ма́ндрівці́.
на вті́ках. — Ма́ндрівочка́ — рі́дна ті́-
точка. п. пр.

Бѣда́ = біда́, лі́хо, го́ре, неща́стя, не-
до́ля, приго́да, безгала́ння, ли́ха го-
ди́на, безго́лов'я́, ха́лепа, причи́на,
здр. — бідо́нька, лі́шенцько, го́ренько,
неща́стячко, недо́ленька, приго́донька,
(не вели́ка) — шв бі́ді — лі́ха. — Ой
біда́, біда́ чайні́ небозі́, що виве́а ді́ток при
битї́й доро́зі. п. п. — Го́ре, ли́хо і бі́да —
не даю́ть за тебе́. Кв. — Ти́ха во́да бере́ги
зрива́є, ли́хан годи́на па́ру розлуча́є. п. п.
— Ме́ні з ду́мки не́йде ва́ше безгала́нши.
Кот. — Ста́лась йому́ приго́донька не в дель,
а в по́чі — заведу́вав чу́маченько́, з Криму́
идучи. п. п. — Се́ ще ні́в бі́ди-лі́ха, на
гро́шїи не ма́є, аби́ бу́ла сила. — Бѣда́
бѣду́ ро́дить, Бѣда́ не при́ходять одна́,
Бѣди́ по бі́дань, п. пр. — одна́ бі́да иде́
і́ дру́гу за со́бою ве́де; біс бі́ду́ пе-
ребу́де — одна́ згіне́, дру́га бу́де.
Бі́да бі́ду́ поро́дила, а бі́ду чо́рт. п. пр.
— Вѣ́ то́м то і бѣ́да! = то-то́ бо́ й
лі́хо, го́ре. — Бѣда́ стра́сальс = ли-
хо спі́ткало. — Ка́к на бѣ́ду = як на
лі́хо, як на те́. — Лі́ха бѣ́да нача́ло
= почи́н тру́дний. — Нава́єць бѣ́ду =

наклікати ліхо. — Пережійть бѣдѣ = перебідувати. — Помочь, пособіть бѣдѣ = запобігти ліхови. — Семь бѣдъ, одинъ отвѣтъ, я. пр. — чи раз бѣтка вдарил, чи тім раз, однаково однічати.

Бѣдѣнка = бідоцька, лішенько і т. д. д. **Бѣдѣ**.

Бѣдѣтися = бідити ся, бідати ся. С. Ш.

Бѣдиовѣть = бідувати. (д. Бѣдѣствовать).

Бѣдиость = бідиість, убожество, убожество, недостатки, бідо́та, мизерія, злидія. — Ты така бідиість, таке убожество. Кот. — Козачество до великого убогства прийшло. Л. С. — Недостатки говаят з хатки. п. пр. — Намі злидія ваше богатство перебудуть. п. пр.

Бѣднота = 1. д. **Бѣдиость**.

2. бідо́та, бідо́та, голо́та, сіро́ма, гольти́а, сіромашія, убо́ж, злидія. — Не бойт ся голо́та ні до́жу, ні бо́лата. п. пр. — Хоч злидія, та з перцем. п. пр. — Ой не ходи, вражий сну, де голо́та ні. п. п.

Бѣдний = 1. бідний, убо́гий, вбо́гий, немо́жний, мизерний, злиде́нный. — Ми не біди, бо душу маєм, тільки чорт бідний. С. Ш. — Вони люди злиде́ни. Ноч.

Бѣдныма дѣлатъ = бідиити, пициити, убо́жити. Намі шви прѣдвали, бідиіла нас постоянно. К. Д. — **Бѣдныма прѣдставитъся** = збіднитися.

2. бідний, бідола́шний, серде́шний. (д. Бѣдныа 2.).

Бѣдиѣть = бідиити, бідиитати, вбо́жити, убо́жчати, зводитися, переводитися, голіти, мизеріити. — Так злиі си, що хліба ні за що купиш. С. Л. — Бул колись багатири, та перевісь ні на пр.

Бѣдиіа, бѣдиіньк = 1. бідиіа, бідак, біда́рь, злиде́нь, злида́рь, худак, харнак, голяк, голодрабець, безшталько, сіроміаха, гольгінака і д. **Бѣдныа** 1. і зб. **Бѣдиота** 2. — Микита бул злиде́рь, сѣліам було розмоучу сухари. В. В. — Такі злидія, що й кнѣжу нема чим з пічурки шмащити. п. пр. — По від тишню сіроміаха і днює й почує. К. Ш. — А й шного сіроміахи — ні хати, ні поля, тільки торба, а з торбиши вигадає доли. К. Ш. — Бул колись безшталько, а тепер тисячами орудує. Як.

2. бідола́ха, біда́ха, серде́га, бідола́шний, бідний, серде́шний, небо́га, я́ттяга, небо́ра́к, небо́ра́ка, горопа́ха. С. З. Л. Сынвали сердеги, а сызны лиасеи. К. Ш. — В сѣзі не бачили а не чули, де вона поділає, думали на пожарниці небо́га згоріла. К. Ш. — Яде його небо́га, не діждеть ся. п. о. — Вийду на могилу, надішиши

сермигу, ой хто мене та пригориє, бідо́но петигу. п. п.

Бѣднѣть = д. **Бѣдиѣть**.

Бѣдовѣть = д. **Бѣдѣствовать**.

Бѣдовый = 1. (про діло) — лихій, небезпечний.

2. (про чоловіка) — завзятий, невгамонний, голіпний.

Бѣдокурить = шкодити. — Куди не влізе, скрізь пакодить.

Бѣдокуръ, ка = шкодиак, ця.

Бѣдѣсвенный = 1. нещасливий.

2. бідола́шний, злиде́нный. — Жити злиде́не. К. Д. — **Бѣдѣсвенное время** = лиха́ годіня, лихоліття, злигодія́ годіна. — Як у нашій славіи Україні бул колись престрашніи зангодіи годіни. п. д. — **Бѣдѣсвенное положение** = лиха́ годіна і д. **Бѣдѣ**.

Бѣдѣтися, бѣдѣство = лиха́ годіня, хуртовина, халепа, безголія́ і д. **Бѣдѣ**.

— При до́брій годіні куни й побригати, а при лихій годіні — не має й родни. п. пр. — Прибудь до мене, одійай ти мене на чужій чужій, при зліи хуртовині. п. п. — Утомити ся вітер, тошови спочине, отак і дівоци мисе хуртовина. К. Ш. — Здрорне тіло його перенесло всі ті халеци без великої шкоди. Вар.

Бѣдѣствоване = бідування, горювання.

Бѣдѣствовать = бідувати, горювати, злихувати, бідати ся, злидиювати, поневіряти ся. — Отак і я на сїя світій сам бідую. Аф. — Піди до Кракова — неюди біда однакова, піди й за Карпати, треба бідувати. п. пр. — Отак і я мене Івасючок десь на чужій бідаєт ся. М. Мар. — Ото вже старий не посприє си у своїх діти, жи, як на сімюму господареті. п. о. — Як ми бідували, а поки ту шанину тяжко відбували. п. п. — Не кажи, що я злидоно, а кажи, що я шанию. п. п. — Як без тебе тут горюю, приди, подиви ся. Кот.

Бѣжаніе = д. **Бѣжаніе**.

Бѣжати = 1. бігти, (швидко) — чухрати, драти, чесати, чкурати, чиячкунити, ячатиє, джухати. — Водю і хати, та далеко чухрати. п. пр. — І куди очі почухрал. Кот. — Бокъ позичи си по дорозі і лавни на перелозі. В. Ш. — Духаємши, брати, ми до неї. Кот. — Чкурнує так, як лятами креше. (Туди й віди) — гасати, ганяти. — Гала, мовли, як та собака. К. Х. (Дрібенько ступаючи) — дріботіти, копотіти. (Не швидко) — трюхати, тюпати, підтюкцем, трюхком бігти, трюхикати. С. Ш. (Тупаючи ногами) — туютіти, туютати, допоті-

- тв. — А він навтікача, як лопотить.
 2. ухля́ти ся, цура́ти ся, тіка́ти, утіка́ти. — Чого ви нас цураєтесь?
 3. тіка́ти, (у)втіка́ти, мандрува́ти, дра́ти, тягу, дмухача дава́ти. — Од насести поди вряж та тікай. н. пр. — Втік не втік, а побігти можна н. пр. — Він извини торбу, тягу дав. Кот.
 4. (про молоко то-що, як дуже кишить) — бігти, абігати́сь. — Молоко збігло ся. — Борщ біжить. С. Ш.
 5. (про вода́р) — ливі́ти.
 6. (про гадю́ і воду) — бігти, то́чїти ся, ливі́ти. С. Ш. — Во́да то́чїть ся. С. Ш. — Біжить річка — маши́ночка, ка́міні руйнує. н. п. — Верхонно, ти світку пан, ой як в тобі нам мило! Як стружень той плыве нам час, весело, шуми́, сьміло. н. п.

Біжепець = д. **Бьлєць**.
Біжокъ = здр. від с. **Бьтъ** = кілець, перегін (скільки можна пробігти пра).

Білено = 1. білізна.
 2. білінья.

Білесна́ = риба з породи коронів *Asprus garax*.

Білякъ = тюлень молодий білої масті.

Білена́ = д. **Белена́**.

Білесвіе = білінья.

Біленькія = 1. біленький.

2. д. **Бьлєкъ**.

Білесоватый = білістий, білявий. С. Ш.

Білесовина = ліщина (біляста пліжа).

Білєсть = д. **Бьсаня**.

Бьлєсий = д. **Бьлесоватый**.

Бьлєхонекъ, бьлєшенекъ = білєсенський.
 — Як світ білєсенський, як панір тошенський. н. п.

Бьлн, Leucorhœa = ошліва, ушліва. — У неї що разу догго ушліш. Полт.

Бьлнвать = біляти.

Бьлнза = яслі смуга або пліжа.

Бьлнзана́ = біль, білєсть, біляка. С. Ш. — Лячко явля, біль біляка. н. п. — Ляогіко! на тобі веснико, дай мені біляко.

Бьлнкъ, рос. Alisma Plantago = шльшик, водяний повітник, жовник. С. Ал.

Бьлнло, бьлйла, бьлйлы = біліло, біліла. Свинцовая бьлйла = блейвас. С. Ал. Ш. — Бо щокви терми хайією, а блейвасом і ніє і люб. Кот.

Бьлнлькый = біліловий, блейвасовний.

Бьлнльнцкъ, ца = білільнцкъ. ця. — Треба паніти білільнцъ. — побіліти хату.

Бьлнпа́ = д. **Бьлнзпа́**.

Бьлнть, ся = біліти, ся, побіліти. —

— Шити-біліти: шити Великдень. н. пр.
 — Біліти подотло.

Бьлнца = біліця, черніця (непоштражена).
Бьлнчій, бьлній = білячий. — Білячий шукра.

Бьлка = 1. *Scirrus vulgaris* — білка, (С. Ш.), піввірка (Прав).

2. білінья.

Бьлкі = білкі. — Чого ти витріщив білки? (очі) С. Ш.

Бьлковать = за білками охотитись.

Бьлковина = білковина.

Бьлковый = білковий.

Бьло = біло (С. Ш.), чисто.

Бьлобокія = білобокий. — Сорока білобока.

Бьлобровый, бьлобрысий = білобровий. С. Ш.

Бьлобрыхія = білобрызій, підласій. — Віа підласій.

Бьловатый = білістий, білявий (С. Ш.), пробілуватий. — Вонки зимою пробілувати. Чодч.

Бьловать = білувати. С. Ш.

Бьловікъ = 1. д. **Боровікъ** 1.

2. панір перенісаний пачисто.

Бьловой = біловий, біловік, перенісаний пачисто.

Бьловолосый = біловолосий, білий, білявий.

Бьлоглазыя = білоокий, білогорій. С. Ш. — Вілогорій кінь. С. Ш.

Бьлоголовць = 1. рос. а) *Spigaea ulmaria*, д. **Вагүльннкъ** і б) д. **Бедренєць ошевоый** 2., и) *Speris lectorum* — куль-баба, дикий молочай, жовтий цвіт, г) *Silaus pratensis* — жорковник. С. Ал.

2. хвіля піява.

Бьлоголокка = рос. д. **Вагүльннкъ**, *Spigaea ulmaria* і *Frigolium montanum* — куряча ланка, сорочі ланки, біла кашка, конючина, квасік. С. Ал.

Бьлоголнннкъ = рос. а) д. **Вагүльннкъ** *Spigaea ulmaria* і **Бьлоголовць** 1.—в., б) *Vaccinium uliginosum* — голубець, п'яниця, някя, лохїна, лохачі, глухїя (гал.), в) *Berteroa incana* — бабїшлнк, ілківка, г) д. **Бобовннкъ** 2. С. Ал.

Бьлоголовый = 1. білоголовий. — Маївочка — білоголовчик! чи ви послили? (Приспів до веснико). С. Ш.

2. свийй. — Свийй дїд.

Бьлогривый = білогривий. С. Ш.

Бьлогрудый = білогрудий. С. Ш.

Бьлозоръ, рос. Parnassia palustris = біло-

зор, гадаїзілля, жаточник білий. С. Ап.
В'ялкошатникъ, рос. *Tussilago farfara* і *Petasites vulgaris* = підбіл, жачушиник, жаточник, р'яшник. С. Ап.
В'ялокорка, рос. *Artemisia inodora* = нехороща біла. С. Ап.
В'ялокрильничекъ, рос. *Calla palustris* = ф'ялковий корінь. С. Ап.
В'ялокудренникъ, рос. *Ballota nigra* = глуха кровива, ж'яточник, собача ж'ята, шандра. С. Ап.
В'ялокурый = д. **В'ялодїнь**.
В'ялокъ = 1. білокъ (в'яці, в'яці, в'ясіні).
 2. д. **В'ялєкъ**, **В'ялєк**, **В'ялковина**.
 3. рос. *Anemone* = пр'об'їска, пер'їска. С. Ап.
В'ялолицій, ая, В'ялолічка = білолицій, білолиций (С. Аф. Ш.) і д. **В'ялодїнь**, ка.
В'ялолозь, рос. *Salix amygdalina* = білотал, талá, лозá. С. Ап.
В'яломойка = 1. пр'ачка.
 2. жойки (де жують нову на р'яці). — На жойках подешо заробле.
В'ялопушица = д. **В'ялоголовецъ** 1—п.
В'ялорусъ = білорус, литвін. — Литвин бадька п'їмав рацька. п. пр.
В'ялоручка = білоручка (С. Ш.), лехк'євич (С. Фр.), лехк'їна.
В'ялорубица, риба *Salmo nelma* = біл'уха.
В'ялосїжний = сїговообїлий (Нов. Лев.), білосїжний.
В'ялостойка, рос. *Pulmonaria officinalis* = жед'їнка, жед'їнички, жед'їник, жед'їничник, дав'їники, щемелїна, вол'овий зайк. С. Ап.
В'ялоталъ = д. **В'ялолозь**.
В'ялотурка = д. **Арнаутка** 2.
В'ялот'їлий = білот'їлий.
В'ялоуєс = 1. білоуєс, білоуєсий, білоуєсий. С. Ш.
 2. рос. *Nardus stricta* -- ковїлá, м'їчка. С. Ап. — Вітер ковїлу та ковїш по степену розсїнає. п. д.
В'ялоцв'їтка = д. **В'ялокъ** 3.
В'ялоцв'їтъ, В'ялочникъ = д. **Баг'їльникъ**, *Spiraea ulmaria*.
В'ялочникъ = об'їтник за білками.
В'ялочний = білячий, білковий, вивірковий.
В'ялочный = білковий.
В'ялошвейка, білошвей = шв'їчка, шв'їля. С. З. — Вона шв'їчка п'ї пр'ачка: дотешна дїва. Ки.

В'ялош'єрстий = білий, білош'єрстий, білан, біляк. С. Ш.
В'ялуга = 1. риба *Acipenser huso* — біл'уга. С. Ш.
 2. море. жинотина *Delphinus leucæ*.
В'ялужина = білужина.
В'ялужий = білужий. — В'ялєк = кар'юк.
В'ялуха = 1. д. **В'ялуга** 2.
 2. рос. *Antennaria dioica* — нечуй-вітер, нечуєвіка. С. Ап.
В'ялужникъ, рос. *Filago arvensis* = горлячка, грудва травка, полінчик. С. Ап.
В'ялий = білий (на м'єстї) — білан, біляк. С. Ш. — Білий як снїг. — Ой лихо не Петрусь — біле личко, чорний ус. п. п. — Пост'їл біла, стїна п'їма — шї е ким горити. п. п. — Та прийшов же я та у нед'їлю, та дала Солоха сорочку білу. п. п. — **В'ялая избá** = 1. св'їтлиця, кїмната, горниця. 2. хата з нїчковою в козїном. — Та взяла дого за рученьку, пошла дого у св'їтлоньку. п. п. — **В'ялий св'їтъ** = св'їт Божий. — **В'ялєс оружіє** = холодна збр'оя (шаблї, кнїжалї то-що). — **В'ялєс стихї** = віршї без рїфм.
В'яль = 1. біль. (Вєс білє — білї шитки, білє фаб'ика то-що, порівний теж „В'ялїня“.) — Білї клуб'ів 5. Ст. Он. Кїєв. Ст.
 2. лускá (риб'яча).
 3. риба крїм оєлтров'ї породи.*
 4. біль, пап'їр'овки (породи вблук'ів).
 5. д. **В'ялоголовникъ** в.
В'ялє = біліана (С. Ш.), х'їстї, х'їстї (С. З.), сорочки, ш'їаття (Праа.). — Матїшїла на р'їчку сорочки прати. Полт. — Прааа що тижни їх білізну. Фр.
В'ялєм'ю = білєм'ю (С. Ш.), скáлка (С. З.), пол'уда. (Останнє, здаєть ся, тільки в знач. *Satagasta*, в першї двá і в знач. *Leucoma*.) — З білого ока сáгу свинає, т'їлу зв'їлїнає, білєм'ю зганїє. п. зам. — Зливав білє білєм'ю, пошїє на очерета, на болота. п. зам. — Ізлив у Кїїв, так Караванє злив поладу. С. Пис. — Як сказав вїп, т'їк паче полуду з очнї св'їтл. — Хоч і пєсо зорї св'їтїти, не пєї вид'їти люди, ой суг'ї такі мєши п'їм, що мак'їтї люди. п. п. — **В'ялєма, б'ялєма** = очї, банькї. — Чого ти витрїдїв банькї? — **Какъ б'ялєм'ю на глазу** = як сїль в'яці. — Став си йому, як сїль в'яці.
В'ялємоочний = білємоочий, білєм'як. (С. Ш.)
В'ялгугъ, б'ялгугъ = д. **В'яль** 3.

Б'я́льть = біліти, білішати.

Б'я́льть, ся = біліти, ся, (про воду) — лейти, ся, (асно) — лєїти, (як срібло) — срібіїти. — Алї зірп'юка не мріє, тільки сїє і стєпу біліє. В. Ш. — Риба града, днє непає. Р. В. — Ясною смугою срібіїла тєїя крившина.

Б'я́льць = 1. біляк, чєцур'ї. — Златосинї кнїшкї на козаки, турецьк'їю біл'їю паю на козаки на біянки. п. д.

2. таб'їн (про рибу па-Волзі). — Оселедїї ходит' табунами. С. Ш.

3. біляк, аавць *Lepus variabilis*. С. Ш.

Б'я́льцька = білянка, біл'їха, білявка, білявиця. С. Ш. (Приміри д. під с. «Блондїнка»).

2. гриби *Agaricus nidus, procerus* і *sub-Julcis* — білянка. С. Ап.

Б'я́льщина = з'яїтина.

Б'я́льцька = білор'їчка, чєцур'їха. С. Ш. Л.

Б'я́сьнокъ, б'я́сьнышъ = бісеня, бісяк, чортєня, чортїк.

Б'я́сьво = дурман. — Вишив якогось дурману, що аж голови закружилась.

Б'я́сьна = дур, д'їрїсть. — Викинь дур з голови.

Б'я́сьть = бієїти, дратувати.

Б'я́сьтєся = 1. бієїти ся (С. Аф.), казїти ся, скаженїти, навїєїти. — Собаки з жїру казїть си. п. пр.

2. бієїти ся, лютовати (С. З.), сатанїти, скаженїти. — Лютує, мов скажений, — Заїєїлась, посатанїла, цепачє дурману ізіїла. Кот.

3. казїти ся, мордувати ся, дурїти, цєстувати. — Гаяїли, бігали, казїлись, аж лїя ся де-жол і лїт. Кот. — Мордуєть ся, як чорт в лотоках. п. пр.

Б'я́сьнатїй = бієїуватїй. С. Ш.

Б'я́сьнатєся = д. Б'я́єїтєся 2.

Б'я́сьока = чортїця, вїдьма.

Б'я́сово молоко, рос. *Euphorbia* = колочїй, молочак. С. Ап.

Б'я́совскїй = бісів, бісовський, чортїв, чортїчїй, дїявольський, гїєїндський, гїєїонський. — Ах ти, бісів свп. С. Ш. — Твою лєну долю розшарпав Бїговський, що серце, мов камїнь, а розуя бісовський. п. д. — Чортїча сїюкуса. Лев.

Б'я́совщина, Б'я́совство = 1. чортїцтво, чортівнїня, чортївшїна, бісовщина.

2. бієїуванїя, лютованїя, шалєїство. (С. Ж.)

Б'я́сьокъ = сивїця з породи *Parus*.

Б'я́сьъ = біс, чорт, дїявол, дїдько, сатанї, к'їцїй, гїєїспїд, гїєїмон. С. Аф. З. Ш. — Бієс бїду перебудє. п. пр. — Чортє! па тобі груш, тїлькї мєлє цє руш. — Ви-орп мїл'ю, посїй рїдко то я уродит' си дїдько. п. пр. — Разєїпїть ся м'я́зєїнь б'я́сьомъ = бієїски пускати, підсїпїти ся. — А до мене губєрєць підсїпавсь і любови добивавсь. Кот. — Почав вїп їй бієїски пускати. С. Ш.

Б'я́сьєнїкъ, б'я́сьєнїца = 1. рос. а) *Cicuta virgosa* — бєх, вїга, воїгїа, б) д. Белладїона. С. Ап.

2. запрїдух, дурман (дуже жїща пастойка).

Б'я́сьєнка = буркунєць, породи оселедїїв *Clupea caspia*.

Б'я́сьєство = 1. несамовїтїсть, шалєїство (С. З.), шальгї; л'їтїсть. — Шальга на тебе находит', та хочєш людїй куєїти, чи що? Фр.

2. сказ, скаженїсть, скаженївка, стєкїїзна. — Собака здохда від казу.

Б'я́сьєствовати = д. Б'я́єїтєся 2.

Б'я́сьєний = скаженїй, кр'їченїй, скаженїюка, стєкїїй, шалєїний, навїєїний, навїєїєвий, несамовїтїй, бієїєний, бієїєуватїй; л'їтїй, лїнявий. — Скажена собака і свого господаря куєїа. п. пр. — Скаженєму цєвои ступай ся з дороги. п. пр. — Брїчїть, мов скаженїй. — Кр'їченє собака побїгїа. — Зїньськє щєїня, як бї йому очї, то скаженїшого і не було-б. п. к. — Якусь пону силу почув в собі, якусь вїд-вагу шалєїну. Фр. — То бігїа як бї шалєїна, стояла довго горощєїна. Кот. — Саж, мов бієїєний, стєїв. С. Ш. — Ожєїив си навїєїєний та взїв бієїєувату, та не зїїли що робїти — заїаїли хату. п. п. — Б'я́сьєная вїшнєя = д. Белладїона. — Б'я́сьєная рїба = д. Б'я́сьєнка. — Б. травї = д. Беаєїна. — Б'я́сьєное зєльє, рос. *Datura stramonium* = дурман, дурноп'їн, дїв-дерево, будїк, нїїїця. С. Ап.

Б'я́єїнуть = д. Брїяїють 2 і 3.

Б'я́шка = баранчик, ягїїй, ягїїїтко, овєчка, ягїїнїчка.

В.

Вабікь = 1. ва́бка, дудочка, сіоркало.

— З дудочкою багато перенелів палашан.

2. о́гирь молодий, лошак.

Вабіть = вабіти, прина́жувати, маніти, прима́нувати (про лов атиць або охоту з дончими птицями.)

Ваві́кати = 1. хававкати (про крик переслів).

2. д. Болта́ть 3.

Вавіло́нстий = кривий, кру́чений, покру́чений.

Вавіло́ны = покру́чена доро́га, маніви́ї, (про мережки) — криву́льки, криві мережки. — Писа́ть вавіло́нами = криво писа́ти. — Выво́дять вавіло́ны = писа́ти мисліте, то́чіти ся (про п'яних.)

Ва́га = 1. ва́ги, ва́жниця, терези. С. 3.

— Пола́жали терези, сі́дл ва́жучи на вози. п. п.

2. ва́гі, ва́жниця, підва́га. — Проти́в дру́жки і ва́жниці і з дьогтем ма́зниці. п. п.

3. ительва́га (у скнажів — дрючок, до котрого чіпляють сн барки).

Вагенбу́рг = об́оз, та́бор (військовий). Эп.

Вагеніе́стерь, ваге́йстерь = об́озний.

Вагра́нка = го́рен (дм перетонки чакун).

Ва́женка = са́мця одена.

Ва́живати = д. Во́дити і Во́зити.

Ва́жничанье = ні́ха, пишанія, велича́н-ня, пишдо́чення.

Ва́жничать = пишати́ ся, пишніти́ ся (С. 3.), велича́ти ся, пишати́ ся (С. 3.),

бу́ддочити́ ся (С. III.), при́дизити́ ся, ко́пнітити́ ся, ко́пнітити́ гу́бу, ко́зирити́ ся, пишдо́читити́ ся, пишдо́читити́ ся, пишро́жити́ ся, (над міру) — бри́шкати. — Пи́шати́ ся, як коро́на и хаму́ті. п. пр.

— Велича́ти́ ся, як чу́жачка во́ша. п. пр. — Ко́ли не пи́рті, то́ й не пи́ржи́ си. п. пр.

Ва́жність = пова́га (С. 3.), ва́жниця; величи́ність. — **У́ка ва́жності!** = ве-лика ва́жниця! — Не вели́ка ва́жність = не вели́ка рі́ч. — Вели́ка ва́жниця, що він пи́! — Не вели́ка рі́ч, що в ха́ті пі́ч. п. пр.

Ва́жний = ва́жний, пова́жний, ва́жливий; вели́чний, пишний, бу́ддочний. — Ва́жана рі́ч. Ча́бл. — Вели́чний, як жи́дський шти́нок. п. пр. — Пи́н таке бу́ддочне все́ля и уджи́не, що ну. Кот. — Не ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жний = ва́жний, пова́жний, ва́жливий; вели́чний, пишний, бу́ддочний. — Ва́жана рі́ч. Ча́бл. — Вели́чний, як жи́дський шти́нок. п. пр. — Пи́н таке бу́ддочне все́ля и уджи́не, що ну. Кот. — Не ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жний = ва́жний, пова́жний, ва́жливий; вели́чний, пишний, бу́ддочний. — Ва́жана рі́ч. Ча́бл. — Вели́чний, як жи́дський шти́нок. п. пр. — Пи́н таке бу́ддочне все́ля и уджи́не, що ну. Кот. — Не ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жний = ва́жний, пова́жний, ва́жливий; вели́чний, пишний, бу́ддочний. — Ва́жана рі́ч. Ча́бл. — Вели́чний, як жи́дський шти́нок. п. пр. — Пи́н таке бу́ддочне все́ля и уджи́не, що ну. Кот. — Не ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жний = ва́жний, пова́жний, ва́жливий; вели́чний, пишний, бу́ддочний. — Ва́жана рі́ч. Ча́бл. — Вели́чний, як жи́дський шти́нок. п. пр. — Пи́н таке бу́ддочне все́ля и уджи́не, що ну. Кот. — Не ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жний = ва́жний, пова́жний, ва́жливий; вели́чний, пишний, бу́ддочний. — Ва́жана рі́ч. Ча́бл. — Вели́чний, як жи́дський шти́нок. п. пр. — Пи́н таке бу́ддочне все́ля и уджи́не, що ну. Кот. — Не ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жний = ва́жний, пова́жний, ва́жливий; вели́чний, пишний, бу́ддочний. — Ва́жана рі́ч. Ча́бл. — Вели́чний, як жи́дський шти́нок. п. пр. — Пи́н таке бу́ддочне все́ля и уджи́не, що ну. Кот. — Не ва́жний = так собі, аби-який.

Ва́жні = ва́жні, терезні́к.

Ва́йда, рос. Isatis tinctoria = спія́ччик. С. Ап.

Ва́йи = ві́тка, гі́лька (шальмова або вербова). — Неде́ля ва́й = ве́рба неде́ля.

Вака́нця = вака́нция, гуля́ще, уна́ле місце. — Той найміт покину́в, а сяго пи́влял на уна́ле місце. п. о.

Вака́нтний = вака́нцёвий (С. 3.), ва́кующий, вільний, гуля́щий, поро́жий. — Би́скоп свята́ти на все́ чини ере́льські ва́кующі. Б. П. — Вака́нтнымъ бы́ть = ва́кува́ти, гуля́ти, поро́жнюва́ти.

Вака́нці = д. Вака́нця.

Вака́ць, вака́ція, вака́ціонний = вака́цій, вака́ційний.

Ва́кса, ва́ксенний, ва́ксить = ва́кса, ва́ксовий, ва́кува́ти. — Чоботи ва́ксові. С. 3.

Ва́йда, ва́йдадала = млі́вий, ле́мшкуча́тий, мні́ха, ма́ку́ха, ма́ру́да, ма́ну́ша, ко́поту́ї. — Не лю́блю ва́є, як во́но таке мля́ве: як почне́ терті́сь та мнті́сь, поки́ що дробе́ — от уже́ ма́куха!

Ва́йдатсья = 1. ко́нати́ ся, во́тузніти́ си, ба́бляти́ ся, ва́йдати́ сл. (С. 3.). — Ба́блять си́ з ді́жою од са́мого ри́нку. Лен.

2. ти́яти́ ся, блука́ти, хля́ти́ си. С. 3. Л.

Ва́лє́жнік = лом, ві́тролом, ла́маня, ле́жа́г, пава́л, су́шияк, (дрі́бний) — хмі́з, тру́ск, тру́сок, (випа́нутий подо́в) — бере́жніяк. — На́брала в ле́ї до́му вели́кий оберемо́к. — Он не ї́д же, мій мля́й, ти́ шаю́ — заки́дана до́рженка́ хмі́зом. п. п.

Ва́лє́ж = 1. пра́ч, іра́нник, іра́льняк. С. 3. — Бере́ пра́ч, кла́дку в ру́ки, та́ вди́ хусти́ пра́чи. п. п. — Пі́шла на рі́чку та́ десь пра́ник за́губила́.

2. ру́бєль. С. 3. — Ку́пила́ ру́бєль з ка́чалковю. — З ру́бєлем то́м пра́чка хра́бри-вала́. Кот.

3. ба́рок, і́рчик. С. 3. Л. П. — Наки́дай ме́рці́й по́сторонки на ба́рки.

4. де́ржа́к (неска́). Мил.

5. ва́л, ва́лік, ва́лець (п мля́й). С. Лф.

Ва́ленка, ва́ленок, мп. ва́ленки або ва́леня = но́встия́нкі, но́ветя́нкі. — Пи́н вже́ зми́во и до́рого, то́ кра́нче все́го, як но́встия́нкі обу́ти.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Ва́леріана = д. Ва́лдрі́ній.

Валѣть = (в картах) — **Хлап**, **хвилька**, **нижшик**. С. Д. — **Хто**, **бач**, **нижшик**, **той** не **король**, **п. пр.** — **Червонний валѣть** = **дурійсьвіт**, **шахрай меткий**. С. Аф.

Валілля = **валюшня**, **валюша**, **шаповалка**, **фалюша**. С. Аф. Д.

Валіть, ся = 1. **валіти**, **ся**. **валіти**, **перевертати**. — **Зваліть мене до доуу**.

2. **накидати**, **насивати**, **всипати**. — **Всипати пал**. — **Як** **вдарив** з семи **гармат** у **середу** **иравці**, **накидали** у **годину** **жидів** **нові** **шапці**. п. п.

3. **скидати**, **звалювати**. — **Він** **всє** **на** **других** **звалює**, **а** **сам** **ліби-то** **й** **не** **випуває**.

4. **гинути**. **падати**. — **Від** **чужо** **багато** **худоби** **гине**.

5. **сунути**, **ся**, **сипати**, **плівом** **пливти**, **хмарю** **йти**. — **Снѣгъ** **валіть** = **снѣг** **сплав**. — **Валомъ** **валіть** = **як** **сплав** **пливє**, **хмарю** **йдє**. — **На** **бѣднаго** **Макара** **и** **швишки** **валітєс** = **на** **похилє** **дєрево** **і** **кози** **скічуть**. п. пр.

Валка = 1. **звалювання** (до куні).

2. **рубання**, **віруб** (лісу).

3. **юрба**, **натовці**, **сила**, **тищк**. — **Таки** **натови** **людий**, **що** **страх**. С. Д.

4. **надїж**, **онїда**, **надь**, **внїдок**, **внїдих**. — **Від** **чужо** **вєлка** **надь** **на** **худобу**.

5. **валіния**, **качанія** (сухляк, повєстї то-що).

б. **бїлка**, **лїпка**.

Валкїй = 1. **хиткий**, **хилкий**, **хїбкий**. — **Хитка** **лапка**. — **Хїбкий** **човєч**. — **Пи** **шїт-ко**, **ли** **валко**, **ни** **нї** **стїрону** = **тїк** **собї**, **абї-як**, **звмалєнїку**.

2. **ласий**, **охочий**. — **Ласїо** **на** **кобєси**. п. пр. — **Він** **до** **свогю** **не** **дуже** **охочий**.

Валовїй = **гуртовий**, **огублий**. С. З. — **Гуртова** **цїна**.

Валюць = **юрбїю**, **гуртїю** (Див. теж: **Валіть** 5.).

Валюшєть = **валанати**, **викладати**, **викладувати**, **холоцати**, **холостіти**, **легшїти**, **легчїти**, **завертати**, **сконїти**. — **Валанати** **барана**. — **Холоцати** **жєребци**. — **Лєгчїти** **кнуря**. — **Завертати** **бугая**. — **Сконїти** **пївня**.

Валуй = 1. **гриб** *Agaricus foet-us* — **валуй**. С. Ан.

2. **вайлї**, **валюка** і **д. Валїнда**.

Валуць = **кругляк** (козїй).

Валух = **валух**. С. Аф.

Валъ = 1. **вал**, **окїн**.

2. **хвїля** **вєлика**, **вал**, **бурїи**. — (Г на

лїгє на їх хвїли — **бурун**, **не** **хвїля**, **цїла** **гора** **подана**. О. Мор.

3. (мєх.) — **вал**.

Вальдшпєль, *ит. Scolopax rusticola* = **валюшень** (Мал.), **слўжка**, **слўква** (С. Д.), **лєжень**, **окїс**.

Вальмї = **д. Валюць**.

Вальшїй **лєсь** = **дєрєвїя**, **зрубанїй** **лїс**.

Вальня = **д. Валїлля**.

Вальєць = **валєць** (танець).

Вальєжнїял = 1. **важкий**, **мїцїий**.

2. **гїрний**, **крїсний**; **показнїий**, **пїшнїий**.

Валюга = **вайлї**, **валюка**. С. Аф. — **Одє** **щє** **валюка** — **тїльки** **снїть** **та** **лєжїть**.

Валюта = **цїна**, **комт**, **вартїсть**.

Валюка — **д. Валюга**.

Валїлля = **д. Валїлля**.

Валїльцїк = **шановїл**. С. З.

Валїльнїял = **шановїльськїй**. — **Снїтв** **з** **шановїльськогю** **сухїя**. С. З.

Валіть = 1. **валіти**, **качїти**. — **Валіть** **сухїю** = **валіти** (С. Аф.), **фалювати**. — **Валіть** **тєсто**, **хлїбъ** = **вїкачувати**, **мїсїти**, **вїроблїти**.

2. і 3. **Валіть** 1. і **Бити**.

4. **бїзграти**, **лїнати**, **лїзгати**, **робїти** **щю** **абї-як**, **недїало** **або** **на** **швїдкї** **рїку**.

5. **їхати** **швїдко**. — **Катїй-валїй** = **поганїй**, **їдї** **швїдчє**.

б. **д. Валюць**.

Валїтєс = 1. **валіти** **ся**, **качїти** **ся**. — **Лїг-та** **й** **качєть** **ся**. — **Шукю** **снїту** **на** **жертї**, **а** **вона** **дом** **валїтєть** **ся**.

2. **нездўжати**, **хорунїти**, **хворїти**, **слабувати**, **дївго** **лєжїти** **недўжїя**.

3. **Валїтєс** **нъ** **постєли** = **вїлєжуватїсь**. С. Аф. — **А** **ти** **й** **досї** **вїлєжувєш** **ся**, **ач** **якє** **вайлї!**

Вамїрї = 1. **лєд**. *Vampirus* — **порїда** **кажана**.

2. **упирь**, **упирїка**. С. З.

Вїнда = **вєрна** (з **лєси**). — **Смїдїл** **ся** **вєрна** **з** **бїдотя**, **ач** **ї** **сама** **в** **бїдотї**. п. пр.

Вїнна = **вїнна**, **кїнїть**.

Варїкати, **варїкати** = **бїзграти**, **дрїнати**, **лїнати** (частїє про **пїсанїя**).

Варїхїя, *рос. Inula hirta* = **гвездїчка**, **горїцьвїт**, **сїдїч**, **суховєрїшкї** і *Inula britannica* = **заболїточник**. С. Ан.

Варварка = 1. **лїта**, **жорстїка** **жївка**, **залєкла** **бїба**, **бїба-ягї**, **вїдїжа**.

2. *рос. Barbarea vulgaris* = **свирїна**. С. Ан.

Варварство = азійство, лютість, жорстокість.

Варваръ = азійт; лютий, жорстокий чоловік.

Варганить = 1. брінькати, цигикати, тилікати. — Як почали воли цигикати: той на скрищі, а той на басі, так хоч з хати тікав.

2. баэграти, ляпати, робіти абі-як, на швидко́ рúку.

Варганъ = дриґба, вигран.

Варега, варежка = рукавиця, плетѣнка.

Варенѣцъ = ряжанка, колотúха, паренúха.

Варѣніе = варіння.

Варѣнье = 1. варіння.

2. варѣння, смаження, (перетерте) — павідло. С. З.

Варей = куховарка. — Я до печі кухона-рочку паняв. и. п.

Варить, ся = варити, ся (в маслі, меду, сахару) — смажити (С. З.), мед — СИ-тити. С. З. — **Варить, солнце варить** = печѣ, пале, палить. — Молоко сварилось = зкшилось.

Вариантъ = одміна. — Мьяв дві одміни сі-ей піснї.

Варка = д. Варѣніе.

Варки = полúдрабок. — Я на неї задинав ся, полудрабок положи в ся. и. п.

Варници = солеварня.

Варня = ивоварня, медоварня, бровар, бронарня. С. З. III.

Варована = 1. вірòвка, верінка (частіше пасмола).

2. дрáтва.

Варовѣ = вір'я. -

Варòкъ = загін, баз. — Сї всі були в другім загоні, як би лошага або коні. Кот. — Воли на базу стоять.

Варъ = 1. спѣка, вар. — Терп, Гриню, хоч яка спѣка. и. пр. — На дворі вар займає дух. Кол.

2. окріп, вар. — Окропом ошпарив.

3. д. Варòкъ.

4. смола, (у шевцї) — шевська смола. — Пристає, як шевська смола до чобота. и. пр.

Василѣкъ, рос. Centaurea cyanus = ВОЛОШКА, волошка, блаватї. С. Ан. — Ой у полі (2) задвїли волошки, тям и тебе полюбла, що ружиний тропки. и. п. — (Сї-яв шпещице) — вродили блавати, кого вірно злюбию — грудно злєхати. и. п.

Василѣкъ огорòдний, душистий, рос. Ос-

тум Basilicum = васильки, пахúчі васильки, церкòвнї васильки. С. Ан.

Василѣкъ рога́тый, рос. Delphinium consolida = сокирки, кожарові носки, ко-сáрки, черевички, зозúдїни черевички. С. Ан.

Василіса, рос. Gentiana cruciata = тїрлич, товстúха, лихомáвник. С. Ан.

Василіскъ = 1. змії. — Аж дівить ся: лєтить змії странєний, з трьома головами, огнем дїше. и. к.

2. ящурка (американська — *Basiliscus americanus*).

Васильєвъ вѣчеръ = мелáнки, кутя́ (перед повим роком).

Василòкъ = кропїдо.

Василòковий = волошковий, блаватний, васильковий, сокирковий (д. Василѣкъ) — В. чертонолòхъ = д. Василѣкъ, Cep-taurea. — В. цвѣтъ = блакитний, (С. III.), блаватний. — А по над всім блакитіе небо сладось і сонце йшло та хутору сьмїлось. В. III.

Вассáль = голдівник. С. З.

Вассáльствовать = ГОЛДОВАТИ. С. З. — Ой, Васню Молдавський, господарю водоский, чи будеш за нас одностанє стояти? Будем тобі годovati. Коли ж не будеш за нас стати, будеш шпешому напу годovati. а. д.

Вассáльскій = ГОЛДОВНИЧИЙ.

Вáта = бáвина, бáвовна, бáвелна, бáвуна (С. З. III.), вáга. — Рани мої сметальнї промивав, мнякєсько баанпою зкладив. и. д. — Каптал блакитного лудалу на бавонї. Ст. опис. Кієв. Ст.

Ватáга = 1. отáра, ватáга, шжатòк (овець). — Ватажники ватагу гнали. К. III.

1. юрба, громада, кúпа (людий).

3. д. Артель.

Ватáжиться = збирати ся, громадитись, згромажуватись, кúпчяти ся. С. Л.

Ватєрнїстъ = грунтвáга, вѣжок, серед-вáга. (С. Жел.).

Ватлòчекъ = д. Василѣкъ.

Вáтний, вáточный = бавовняний, баведняний (С. III.), вáтаний. — Бавовняна хустка. С. З.

Ватрúха, ватрúмка = мандрики, мнїхи. С. З.

Вафєльница = вахлїрка.

Вафля, вафли = вахлї.

Вахлáя = 1. кгуля, гургуля, моргуля, гудя.

2. чвалáй, вайлò, вахлáй, тухтїй, ма-мúла, мурмїло. С. З. Мап. III. — З та-

кими вахлами шкода на вівка полювати.
Кул. — Чвалами ходять, а бісів прова-
дять. п. пр.

Валіа́чка = 1. тухті́йка, вахла́йка, ду-
ре́па, дурле́па.

2. рос. *Cirsium lanceolatum* — дід, дідов-
ник, дрябчак. С. Ап.

Вахла́й, вахла́к = партач (С. З.) і д.
Нахла́к 2.

Вахла́ть = партачити, партолити, ба-
зграці, робіти абі-як.

Вахта = 1. варт, вахта.

2. д. Бобовник 3.

Вахтер = вахтор.

Вахтовник = д. Адалень.

Вачник = сакви.

Ваш = ваш, вашій, васький.

Вайло = різак, долотце.

Вайтель = різьбяр, сніцер. (С. З.) —
Сніцера дата урочна робота: взав він ула-
мок од чистого золота і для бенкетів, запевне
веселих, виковав сутні і хунавні кедих. В.Щ

Вайть = різати, вирізувати, вибівати,
вилявати (з дерева, мармору, кості або
металу).

Вивавь = забивати, загаїяти, вгаїяти,
(класти) — клинцювати. — Забивать па-
лі. — Забивати гвіздки. — Згинив клин у
колоду. — Вбивать вь голову, вь толкъ
= товмачити. С. Ш.

Вивавься = забивати ся, вгаїяти ся.
— Як уауцить змія бузною, так і вжене
лого в землю. п. к.

Вибравь, ся = втягувати, вбівати, ся,
цабівати ся, просякати чим. (Чайч.)

Вбирня, вбирающій = беркий. С. Ш.

Вбит, ся, = забити, ся, загнати, уві-
гнати, ся, вбити, ся. — **Вбится вь**
жизость = запобігти ласки, підлізти
до кого, піддеститися.

Вблизь = близько, білі, зблизька, зблі-
зу, поблизу. — Хоч близько, та склизько.
п. пр. — Біля церкви. С. З. — Він живе
тут поблизу нас.

Вбрасываніе = вкідання.

Вбрасывать, ся = (у)вкідати, ся, (у)вкі-
дувати, кідати ся.

Вбросить, ся = (у)вкінути, ся. — Білжно
богу і звязани в рай укинути. п. пр. —
Укинь дров у пічку. — Орда мала кину-
ти си. С. З.

Вбрызгивать, ся, вбрызнуть, ся = убрыз-
кувати, ся, виорскувати, вцїркувати,
убрызкнати і г. д.

Вбьгать, вбьгать = (у)вбігати, вбігти.
— Убіг у хату.

Вбѣлъ = набіло, начисто.

Вважывать, ся = призвичаювати, ся (по-
малу до чого).

Ввалять, ся = увалювати, ся, вкідати,
ся, падати.

Ввалить, ся = увалити, ся, вкинути, ся,
впасти. — **Ввалілись глаза** = заіпали
очі, позатїгало очі. — **Ввалілись бо-
ка** = запали, позападали боки. — **Вва-
лить вь снїму** і т. д. = вліпїти, вси-
пати.

Введеніе = 1. уводина (С. Ш.), увод,
ввод.

2. вступ, передівова, предівова, увод,
передне слово. — До мови предмова. п.
пр. — Предмова до приказань Божїих есть
така... Б. Н.

3. **Введеніе во храм** Пресвѣтой Бого-
рѣдницы (свято 21. грудня) — **Введеніе**.

Ввезти, ввезть = увезти, привезти.

Ввергать, ся = вкідати, ся, впадати.

Ввернуть, ся, ввертеть, ввертываться =
вкрутити, ся, завертїти, увертїти, ся,
вкручувати, ся, завірчувати, увірчу-
вати, ся. (С. Ш.). — **Ввернуть слово** =
вкінути слово. — **В. кручокъ** = за-
гнїти карлючку.

Вверху = у горі, в горі, звѣрху.
— В горі над нами кувала зозуля. — Він
живе звѣрху.

Вверх = у гору, в гору, до горі, на
гору, на верх. — Не дав Бог снїви в го-
ру дивитися. п. пр. — Говорив до горі,
попробуй до шзу. п. пр. — **Вверхь дномъ,**
погѣми = до горі ногами, горініж,
шкерѣберть. — Внак до горі погѣми. —
Сказавшии, столик ізвалила, шкерѣберть к
чорту все шшло. Кат. — **Вверхь живо-**
томъ, лицѣмъ = горі-черева (С. З.),
голї-черева, горіляць. — Підліз я під
жорен, таї ліг голї-черева. п. о. — Він ле-
жав горілиць і дивив си прямо в стеда.
Фр. — **Вверхь по рѣкѣ** = в гору, про-
ти водї.

Вверчивать, ся = д. **Ввертывать, ся.**

Ввести, ввезть = увести, інестї, при-
вести, завести. (д. Вводять).

Ввечеру = у вѣчерї. — Пішов з ранку, та
тільки у вѣчерї вернув ся.

Ввивать, ся = (у)ввлїтати, ся, всуку-
вати, ся, замлїтати, ся. — Влаїтала кіе-
шки у коси.

Ввивка = яплїтання.

Вввнать, ся, вввнчивать, ся = вкрути-
ти, ся; ушрубувати, ся, завертїти, ся.

вкрўчувати, ся, увірчувати, ся, завірчувати, ся, ушрубувати, ся.

Ввійть, ся = вилєстї, ся, всукати, ся.

Вводїть, ся = 1. уводити, ся, вводити, ся; заводити, ся, запроважувати, ся. — Він званїй за рученьку і ввій у хату. — Почали новї порядки скрізь заводити. —

Вводїть вь заблуждєніє = манїу напукати. — **В. вь грѣхъ** = до грїхї доводити, на грїхї пїдводити. — **В. вь дѣйствиє** = давати силу. — **В. вь обмїань** = дурити, обдўржувати, зводити. — **В. вь убїтокъ** = доводити до страти, до збитку, робити шкоду. — **В. вь соблазнъ** = спокушати, призводити. — **В. вь стыдъ** = засоромлювати. — **И. порядки** = заводити, запроважувати. **2. вставлїти, вправлїти, вроблювати.**

Вводный = уводный, вводный; вставный. — **В. листъ** = вводный, вводный лист.

Вводъ = уводни, увод, ввод.

Ввозить, ся = увозити, ся, привозити, ся.

Ввозный = привозный.

Ввозъ = привіа. — На базарї привозу дуже мало.

Вводаківать, ся = втягати, ся, втягувати, вволїкати, ся.

Вводочїть = втягїти, уволоктї, втарабїшити.

Вволю = у волю, до схочу, до смаку, у смак, в припуск, в приштє. (Мал.) — Було всєго до схочу. — Потїм, як все оглядїв і на все до смаку вадшини си. Ніц. — Харчїв, скїльки хоч, в припуск дають.

Вворачивать = вкочувати.

Ввїкъ = навїки, повїк. — Тебе ж, мое сердєшкє, повїк не забуду.

Ввїрять, ся = уручїти, доручити, звїрити, приручїти, довірїти, ся. — Чи уже ж ти помїраєш, кому добро уручаєш? Доручаю кошовому, шєсарєш сїшовому. п. п. — Приручаю тебе, сердєшкє мое, єдиному Богу, а сам я поїду в далеку доругу. п. п.

Ввїрїтьсє = 1. д. Ввїрїть, си.

— 2. вдавати ся, покладати си на кого. — Він у велєму покладєть си на дїда.

Ввайзувать, ся = 1. увїязувати, впїтїти. **2. вилїтувати, ся, втручати ся, вєстрївати.**

Вганївать, ся = вганїти, ся, заганїти, ся, зайжати, залучати, влучати. С. Аф. — Підї швидє, залучи тебе у хатї.

Вгнїбать, ся = вгнїати, ся, вдавлювати, ся.

Вгнїбъ = вдавленє мїсце, ямка, влїпка. (С. Мал.)

Вглядъ = рївно, глїдко. — Він нам голєвї, він нам і багько, він нам обголин голєвї глїдко. п. п.

Вглубъ = углїб, вглїб. (С. Ш.)

Вглядываться, вглядїться = (у)вдївлїяти ся, вдївїти ся. С. Ш.

Вгнетать = впнхати, впнхувати, пхати, втїскувати, идавчувати, втовкмачувати.

Вгнїзїтьсє = угнїадїти ся (С. Ш.), умостїти ся, укоренїти ся.

Вгонїть = 1. д. Вганївать.

2 забївати, заганїти. — Забївати памї. — Загнав скалку в погу.

Вгрєбать, вгрєстї, вгрєсть = вгрїбати, загрїбати, вгрєбїти, загрєбїти.

Вгустїю = круто (про яєцє).

Вдавать = давати; вїдавати.

Вдаваться = 1. вганїти ся, впнхати си, висувати ся. — Велике камїня вганїть си в море. Лев. **2. вдавати ся, вкїдати ся.** — Процай, мои милї, в тугу не вдавай си: загнав мїй кїпї вороньєкїя — назад сподївай си. п. п.

Вдавїть = вдавїти, втїснїти, упнхати.

Вдавливать = д. Вгнетать.

Вдавнї = давнї, спєзадївна, здївна. С. З.

Вдїлблївать = вдоблювати, забївати, задобувати. — **В. вь голову** = втонкмачувати. — Нікїк йому не втовкмачиш в голову.

Вдалекѣ, вдалї = далєко, оддалї, оддалї, оддалєкї, здалї, здалєку.

Вдаль = далєко, в далєчїну, в далїну, в далєчїв.

Вдвгать, ся = всобувати, ся, засунїти, ся. С. Аф.

Вдвїжнїй = засувнїй.

Вдвїнуць, ся = всунїти, си, засунїти, ся.

Вдвоє = удвоє. С. Ш.

Вдвоємъ = у двох, в двох, у двїїаї (С. З.), у двїїї. (С. Ш.) — Ох! як он в двох! п. пр.

Вдвоинї = двїчі, подвїїно, два разї. — Двїчі лїто не бува. п. пр.

Вдєсєтеро, вдєсєтерїя = вдєсєтерє, вдєсєтїє разїв, вдєсєтїєх.

Вдєрживать, ся = втїгувати, зжїгати. — Вдєрживать нїтку вь нїгалку = вєселїти, засєлїти.

Вдєсєтеро, вдєсєтерїя = вдєсєтїє, вдєсєтїєх.

Вдираться = вдирати ся, випрати ся, втіскувати ся.

Вдова́ = удова́, удовиця́, здр. — удівонька, удівочка; сшн П — удови́ченко, удовенко, дочка — удови́вна. С. Ш. — Баша без борщу — удова. п. пр. — У двови два порови п. пр. — Удовицю и любив, подаруки їй посив. п. п.

Вдовець = удове́ць. — Борц без каші удовець. п. пр. — **Вдовчи́бъ остави́ть** = заїудовіти. — Мене молодого заїудовила, малих діток посиротила. п. п.

Вдови́нь = удови́н, вдови́н, удови́нш (С. Ш.), удови́цький. (К. Б.) — Вдови́н сшн таї топ пішов іїд аршин. п. п.

Вдови́ця, вдови́й = д. Вдова́, вдови́нь.

Вдоволь = до́сипть, дово́лі, вдо́сталь і д. Вво́лю.

Вдовство́ = удівество́, удове́цтво, удовуванья. (Чайч.)

Вдовствовать = удовіти (С. Ш.), удовувати. (Чайч.)

Вдовушка = удівовька, удівочка.

Вдовы́й = д. Вдовець.

Вдовы́тъ = д. Вдовствовать.

Вдогони́ку, вдогони́ = на здогін, на здогінці, удогони́, удогони́, уздогінці. (С. Ш.) — Віи того бив, бив, а нотім ще наздогін кашюкою в сшну гешуи. — Наздогінці не пацілуеш с. п. пр.

Вдохь, шт. Урра еропс = бодуд, ўдол. (С. Ш.)

Вдолбить = д. Вда́блнвать.

Вдоль = удо́вж, удо́вш, вдодо́нц, уподо́вш, виодо́вы. С. З. Ш. — Було ишти, як лежало поперек подушки, а як удовак, то вже не можеть с. п. пр. — Від такої страви лжеш вдови́н лани. п. пр. — **Вдоль и попере́къ** = вдодо́вш і впо́перек.

Вдоме́къ, у вирази: „не вдоме́къ“ = не вдогид. — А кінї й не подогд, що воно тут дїлалось.

Вдомникъ = прийма́къ. — Прийма́кї як сабаці. п. пр.

Вдосталь = зовсім, цілком, геть чїсто і д. Вдоволь.

Вдоховеніе = надхненія, патхненія. — Є в сьвітї слава з погляду поного достойна шпих дум, пісень пророчих, гербовскою патхненію огниного і чистих сліз дівоцнх. К. Б.

Вдоховеніи́й = надхненіи́й, патхненіи́й. К. Б.

Вдохови́тъ си = надхнѹти, си, патхнѹти, си, удихнѹти (С. Ш.), додѹти дѹху. — Скажи, що правда ожне, патхне, пакнече, пакне повеє слово. К. Ш.

Вдохови́тъ = надхнѹти, дѹху додавати.

Вдохнѹтъ = удихнѹти, удѹнути. С. Ш. — Удуиув Бог душу у пень, таї касть с. п. пр.

Вдрѣбаги = вдрѹзки, на дрѹзкі, на мотлох, на гамау, на черен'я. — Потовкли вдрѹзкі кобзу. К. Б. — Та рубайте сосну здорову та троцїте її на дрѹзкі. в. п. — Побига на гамау, на дрѹзкі. Мап.

Вдругора́дъ = вдрѹге. — Ні вже вдруге мене не обдурш.

Вдруге = 1. зра́зу, вмент, вмѣть, рапшом, на́гло (Фр.), знена́цька. — Ми тільки що виїшли на улицю, коли раптом як пустив си дощ. — Як би зненацька янгол злетів з неба. Кот.

2. разо́м, враз, од ра́зу, від ра́зу. — Виїшли всі разом. — Одразу всі замовили. — Всї враз повставали. — К. Ш.

Вдува́ть, си = удувати, ся, удмѹхувати. С. Ш.

Вдѹмчиви́й = вдѹмливи́й.

Вдѹмыва́ться = удѹмывати́сь, замѣслывати́сь.

Вдѹнуть, вду́ть = удѹнути, удихнѹти, удмѹхнѹти. С. Ш.

Вдѹха́ть = 1. удихати.

2. д. Вдохновля́ть, Вдохнѹть.

Вдѹва́ть = д. Вдѣргивать.

Вдѹзати, си = вробіти, си, виравити, ся, (в му́р) — вмуровати, ся.

Вдѹлка = вправка.

Вдѹлыва́ть, си = вробляти, виравляти, (в му́р) — вмуровувати, ся.

Вѣверица = д. Бѣлка 1.

Вѣденіе = вѣдіння.

Вѣдерникъ = бондарь (що робить і продає відра).

Вѣдерни́й, вѣдерни́й = вѣдерни́й; відрови́й, відеркови́й. — Вѣдерна класка. — От узви піп два бочники: одини 1½ відра, другий відерковий... таї дає їм відровс барыале. п. о.

Вѣдерна́ = 1. бондарія (де робить відра).

2. склад (де горїлка продаєт ся на відра).

Вѣдерце = відерко, відерце. — Ой на ставу пзавало відерце — сосновї класки, дубовес денце. п. п.

Вѣдрено = го́дяно, го́дїяно. — Віхали ми, так було го́дяно, а тут як нішли дощи...

Вѣдрени́й = пого́жий, го́дяни́й, го́дїяни́й. — День був пого́жий — на неї ні хмаринки.

Вѣдро́, мн. ве́дра = 1. відро́, мн. відрѹ, (велике, переважно металичне) — цебер, цебрѹ. — Цебрі синули таї стояли і браги повнї дѣжки. Кот.

2. (міра = '., бочки) — відро́. — Кушв

відро горілки. — Вживасть ся: два відрá і двá відрí. — Міра в 3 відра — спуст. — Взяв спуст горілки. К. З. о Ю. Р.

Вєдро = година. — Треба вистигати косить за годни. С. Аф.

Вєдрышко = 1. д. Вєдѣрце.

2. годінка. — Аби нам за годинку з хáйбом упоратись.

Вєдрѣть = розгодиниюватись, розпогóбуватись. — Як сонце з-за хмар вплинуло: почало розгодиниюватись.

Вєдѣ = скрізь, усюди, всюди, повсюди, по всіх усюдах. — Доброму связі добре. н. пр. — І тут і всюди — скрізь погано. К. Ш. — Шував по всіх усюдах — шіде чема.

Вєдѣсущій = всюдисущий, повсюдний.

Вєдєніє = вєдіння.

Вєзти, ся, вєзь = 1. вєзти, ся.

2. щастити, вєсти ся, талáнити, хвóртунити, плóжити, пáйдити, йти ся. — Міні не щастить, не талáнить. — Щось йому не вєдєть ся. — Як кому вєдєть ся, тай півень несєть сп. н. пр. — Не плужило йому якось: чи скотину завєдє, гáнди й подохне. н. о. — Не пáйдить, тай годí. — Кому йдєть ся, той на скіпку пáйдєть ся. н. пр.

Вєшка = д. Вѣлка 1.

Вєдєрѣчий = красномóвний, солодко-мóвний; многомóвний (С. Ж.), великомóвний, балаклівий. — Він був панч високий, повний, чорнявий, красний, сладкомóвний. Кот.

Вєдєрѣчє = красномóвство; многомóвність. (С. Ж.)

Вєдикáнскіє = вєдєтєнській.

Вєдикáнъ = вєдєтєнь, вєлєт, вєлич. С. Аф. З. — Вєлєтí — то були високі люде, от их древо. н. о. — Вєлєтню у свѣтí не довго жити. н. пр. — Мов вєлєтєнь, стирчала високо камня стїна. Фр.

Вєлікий = 1. великий, здорóвний, (дуже) — вєличєний, вєличєний, вєликóний, здорóвєний, здорóвєний, здорóвєцькій, (не дуже) — вєличєнькій, чималій. — Здорóвий кауап. — От великоша повідь будє. Кв. — Вєликá Фєдóра, дá дуба = великий до неба, а дурний, як трєба. н. пр. — Великий дуб та дупливатий. н. пр.

2. вєлікий, вєличій, вєлєтєнь. — Громада вєличій чоловік. н. пр. — Вєлєтєнь в громадí, як правда в порадí. н. пр.

Вєличóватий = вєличєнькій, чималій. — Черєвчкы щось вєличєнькí на мєпє.

Вєликолєніє = вєличність, пишність, бóчність.

Вєликолєпний = 1. вєличний, бóчний (С. Аф.), пишний, роскíшний. — А той пишні та роскíшні все храми мурус. К. Ш. 2. чудóвий (С. З.), чудóвний, дóже гáрний, прєкрáсний.

Вєликóнєть = чималєнький і д. Вєликóватый. — Хлопєць чималєнький вєрєс.

Вєликóрòській = висóкий, здорóвний. С. З.

Вєликоросійскіє = російській, москóвській. (С. З.), вєликорóський, (в жарт або на глуз) — кацáпській.

Вєликорòсьє = Росия, Русь, Москóвщина (С. З.), Москóвська Русь, (в жарт або глумиво) — кацáпщина. — Та пїдем братіє у Росию житє, дасть нам Бог сєй поход сходить. н. п. — Закурилась бита доріженька на всі трахти йдучи, запалка повобранцї, в Московщину йдучи. н. п. — Ой похав в Московщину, тай там і загинув, свою рідну Украйну на віки покинув. н. п. — Налєтїли гуси з Русі, скóлотили воду Мьрусї. н. п.

Вєликоросійнинъ, ка, вєликорòсьє, вєликорòсьє, ка = російнин, ка, рóський, ка, москáль, москóвка (С. З.), вєликорóс, (в жарт або глумиво) — кацáп, ка (С. З.), русанєт, ка, (даїливо) — кацáпú, зó. — москвá, кацáпня.

Вєлікòсть = вєлікість.

Вєликохòпєць = чималєнький.

Вєликъ = д. Вєлікий.

Вєличáвòсть = вєличність, пишність.

Вєличáвый = вєличний, вєличний, пишний. — Бо у мене увєсь рід пишний, бо у мєлє батько вєличний. н. п. — Вєличий, як жидівський патинко. н. пр. — Пишний князь Ярема. О. С. — Ой ти дівчино гóдая та пишна, чом ти до мєнє з вєчєра не вийшла? н. п.

Вєличáйший = найбільший.

Вєличáть, ся = 1. вєличáти, ся, слáвити, ся. — Не злaю, як вас вєличати.

2. пишáти ся і д. Вáжничать. — Пишáєть ся, як пороси на орнику.

Вєличєстєнный, но = вєличний, но. — І став вєлично на порозі і уклониши ся вїтв Марию тихо. К. Ш. — В. оцáнка, в. видь = вєлична пóстать, пóстáва, вєличний вигляд.

Вєличєство = вєличчя. вєличність.

Вєличчя = вєлікість, вєличіє, більшина. — Вєличчиною = завбїльшки (С. З.), навбóльшки. — Грєд живи завбóльшки з оріх. — Корялї червоних н пизцї 26, бáльщиною в оріх лїскової. Стар. опис. Кієв. Ст.

Веліччэ = веліччя.

Вельмі = вельмі, дужэ. — Гуде нігер вельмі в полі, реис, кіс дамае. С. Аф.

Вельможа = велікіі пач, вельможа.

Веліце = веління, накіз, загад. С. Л.

Веліць = веліці, казати, накізувати, загадувати, прыказуваці. — Не вельмі мати копи продаваці, а вельмі мати в похід виступаці. п. п. — Он казала міні мати ще й накізувала, щоб і хлопців не нодала й не прынажувала. п. п. — Отець сына вяржае та й накізуе: та не кажи тэстэві уюю правдошкы. п. п. — Загадуе міні білу постыд слаці, загадуе вэчерні гогувачі. п. п. — Не веліць, не вельмі = не веліці, не вельмі, казати, накізуваці. — Ручышкі знязала, гуліць казала. п. п.

Вена, апат. = жила.

Венгерскі = 1. Угрін.

2. Венгерскі (крамарь розношкі, пайбавішэ з Славакіі або Угоруціі). — Купіла пачысто у венгерці.

Венэра, астр. = венэра; вэчэрня, вэчэрэва зорка і д. Аврора. — Он зійшла зорка вэчэрэвая, над Пачэасю стала. п. п. — Пачы з вэчэрнюю зоркою не зійде місяць над водою. К. П.

Венэрын башмачок = д. Адамова голаві.

Венэрыскі = пранцоватый. — В. бо-лэан = пранці.

Венеціанскі = венеціскі. К. Ш. Т. — В. яр = грішан, мідзяка.

Веніа, мін. Silex granatus = гранат.

Веніа, вэпозныа = жылныа.

Веніа, вэітэр = вітр. С. З. — Стыітэ смірно чэрэз річку, вітэр моі густі, як вода зтэмніла — рыба будэ сміло в нас плавці. В. П.

Веніаітор = вітрачок, млінок (в стіні, вікіні то що для впусканні сьвіжэго повітэра).

Веніаіціа = провітэруваня.

Вепр = кабан дзікаі, одінец, вепр, здр. — Вепрскі. — Брат мене вбів за того вепра, що в саду рыв. п. п.

Верба, рос. Salix = верба, (дэрсыва) — перьбана. — Будь здорав, як вода, а ро-стучыі, як верба. п. п.

Вербаіныа, рос. Lysimachia vulgaris = кривавыа, рэінік, зімодра. С. Ап.

Вербаіныа, рос. Verbascum = дывыа, коров'як, ведмеже ўхо, дрябчак, цар-ска сьвічка. С. Ап.

Вербаінь, вербаіжыі = вербаінь, верба-інь, вербаіньчыі. — Вербаіньскэ сьіно,

рос. Salsola kali = кураі, колючка, пе-рекотыпале. С. Ап.

Вербаіжыа, рос. Centaurea parviflora і C. ovina = перекотыпале. С. Ап.

Вербаінь = вербаінь. — В. вэскрэсье вербаі неділя, (С. Аф.), квітна неділя. — В. неділя = вербаі, вербаінь тэж-дэнь, вербаі неділя, вербаінь. С. З. — Пыхала пыханіг ся, а Вербаі поставіт ся. п. пр. — Вербаінь — тры кожухі вербаінь. п. пр.

Вербаінь = вербаі, вербаінь. (С. Аф.) — Пішов дэсь у вербаі.

Вербаініа, вербаінька = вербаінька, залу-ка, затяг. С. Аф. З. — Прыіды, прыіды до вербаіньку, будэш ісці з маслом булку. п. п. — А даці тэлякі на затягі войск грошэвоэ пэшомажэ. С. З.

Вербаіваць = вербаіваці, затягаці, залу-чати. С. З.

Вербаівыа = вербаівыа.

Вербаіза, вербаізь; рос. Salix viminalis = вербаізь, лоза, молдавінскэа іва. S. carraea = вербаізь, іва. S. pentandra вербаізь, талэ, шэлюг. С. Ап. — Вербаізь б'э до слаці. п. пр.

Вербаі = драўца. С. Аф. З.

Вербаіць = кідати.

Вербаіць = вірок, рішніць, прысуд. С. З. Л. — Пэнеже той естэ нэзіпныа судэб Бомішх вірок. (Духов. Гет. Сорорад-скаго). — Вона пачула той рішніць. С. З.

Вербаіка = 1. вербаіка, вербаіка, ўжывка, бэчывка. С. Л. — (Товста пры пороні абэ неводі) — коділа. С. З. — (Для шпурова-паша воза) — шпурованія. (Шчо накі-дають на роги волів) — налігач, воловід. С. З. Фр. — Налігачэ сврутіл руки. К. П. — (Коротка) — мотузк, мотузк, мотузка, мотузочка. С. З. — Гарцюв, як теля на мотузку. п. пр. — (Топенька) — шпагат, шворка, (і коротенька) — поворозка. С. З.

2. ключ, нязка. — А гусыі справді ці-лий ключ з-за кражу підняв си. С. З. — Із вярно журавлі летлі ввысоко ключамі. К. Ш.

Вербаічыі = вербаічыі, мотузачыі.

Вербаіць = д. Бердаіць.

Вербаільвыа = чыракуватый, чыраінь.

Вербаіць = чыраі, чыраі, болячка. С. З. П. — Не вмер Давыдо, болячка вдавыда. п. пр.

Вербаіць = плаксіі, плаксіа (С. З.), крїкса.

Вербаільвыа = плачлівыі, крїклівыі, вересклівыі.

Вереза́ть = верещати, кричати, плакати з віском.

Верейка = 1. д. Верей.

2. полукінок.

Верейка = д. Верейка 2.

Верескідь = д. Берескідь.

Вересекь, вересекь, рос. *lupiregus comitidis* = ядовіць, можевельник С. Ан.

Веретено = веретено. С. Аф.

Веретье = 1. лантух (з радшини) або куль (з рогожі). — Постагав лантухи. С. З.

2. рядно (С. З.), верета. (Гал.) — Обложив соломою, накрив веретою. Фр.

Верешокъ = черепок, скалка. С. Л.

Верещага = яшния (на сквородіспражена), смаження, спряження. Прав.

Верещать = д. Вереза́ть.

Верей = 1. ворітниця (Ман.), стовп (до котрого привішують ся ворота).

2. човен (шведичий, легенький).

Верзіла = здоровило, бєцпан, (про жінку) — гергеца, грипа.

Веріги = лавцюги, кайдани, залізо, заковні, п'ята. С. Ж. (про пустельників і подивижинів).

Вермишель = локшина (волоська).

Вернуть, ся = 1. д. Вергѣть.

2. вернути, ся, завернути, ся, повернути, ся. — Ой ви, хлопці, славний молодці, верніть ся до дому. н. п. — Заверніть ся, тату, до дому — я й сама іду. н. пр. — Повернув ся з Сибіру. н. п.

Вероника, рос. *Veronica officinalis* = окладник. *V. chamaedrys* = безвѣршки, блажитні очки, одіасник, приворотки, росходник, клад, конотопець, (гал.) — гадяче вілля. С. Ан.

Верста = верста (міра довжини в 500 сажнів і верстовий стовп).

Верста́къ = верста́ть, верста́к, верста́т. С. Аф. З. (Частини: 1. стан (складаєть ся з 4-х стовців і 2-х товстих попереки, котрі зовуть ся конї, 5-ти жѣртко, 2-х пилвоїв (верхній і спідній) і шайди, на котрій дві підніжки з байцарками, де стоять ткаля. 2. два колеса до верхнього і спіднього навою з цѣугою, котрою здержуєть ся колесо, як навій накрутити си. 3. лїда, що лезо ткаля прибива шитку, в ній блять, через котрай проходить пряжа. 4. ригівничі дві, котрі прив'язують до спіднього навою.) Харьк. Чайч.

Верста́ть = 1. верста́ть, верста́к (друкарський станок).

2. рівняти. — Почав рівняти війська. —

Не можна рівняти бідного з богатим. н. пр. 3. верста́ти (у друкарів — укладати в стѣ роши або в стовиці).

Вѣрстній, верстовій = верстовий, (стони) верста́, верстовий.

Вѣргель = рожен.

Вертикальній, но = сторчовий, стріжкий, сторч, сторчак, стріжко, на сторч. — Сторчова хата (себ-то така, що з сторчоних дубків).

Вертіло = свѣрдел, свѣрдлик (у теслів).

Вѣрткі́й = 1. верткій. — Вѣрткі́е веретено. 2. д. Ва́кі́й 1.

Вертложная впадина, anat. *aceta bulum* = клуб, кўльша.

Вертлявий = верткій, кручений, юрливий (С. Л.), юлкий, дзига, (про жінку) — придзигльованка. С. З. — Очі гострі та верткі, яче та дзига бігають. н. о.

Вертопра́хъ = вітрогін, жѣвжик (С. З.), фіптік, фѣртік (С. З.), глумливо — вертхівіст, шелхівіст, крутхівіст.

Вертопра́шка = вітрогівка, дзига, придзигльованка, (глумливо) — вертхівістка, шелхівістка, крутхівістка. — Там придзигльованки журились, що нікому вже шдморгувать. — Оце ще дзига!

Вертопра́шний = кручений, пустотливий.

Верту́пъ = 1. турма (голуб).

2. (про чоловіка) — верту́н і д. Вертлявий і Вертопра́хъ.

Верту́нья = верту́ха і д. Вертлявий і Вертопра́шка.

Верту́шка = 1. вітрячок, млинчок (дітська забавка і пристрій для впускання сьвіжого повітря).

2. д. Верту́пъ 2 і Верту́нья.

Вергѣть, ся = вертїти, ся, крутїти ся, кружати, вїти ся, мїкати ся. — Крутїть ся, вертїть ся, не знає, де дїти ся. н. з. — Крутїть своїм сьвітом, як пес хвостом. н. пр. — Коло рта мїчать ся, та в рот не пошаде. н. з.

2. верховодити, коверзувати. — Коверзує над ним.

3. крутїти, ся, викручувати ся, вибріхувати ся. — Нічого там крутїти, коли пїймає ся. — Ти мїпї не викручуй ся, мажі правду.

Вергѣчі́й = верткучий.

Верхнїкъ = верхняк (шпр. верхній жорен у млавї).

Верхній = вѣрхній, горювий, горішній. — Верхній шар землі. — Горішні вїмнати. — Подївнїть ся мозак Нечай в горішню квартиру. п. д. — Шукає в горішній полицї. Фр.

Верховина = вѣрх, (стога) — верх, овѣршок, (чобота) — галія.

Верховний = найвищий, звѣрхній. С. З.

Верховодець = верховода.

Верховодить = верховодити, орудувати. — Всім ділом він орудує. п. к.

Верховой = 1. вѣрхній, горовий, горішній. — В. вѣтеръ = горовий вітер, горішняк.

2. верховий. — Верховий кінь.

3. верховий, вѣрховепь, вершиик (С. Аф.), верховець, гинець. (С. З.) — Постав у город верхового.

Верховье = 1. верх, вершок, вершняк.

2. верховина, вершина. — Коло самої верховини річки багато озер.

Верхоглядь, ка = верхогляд, ка; роззйва (спільн. р.)

Верхоглядничать = гави ловити, вітрішки продавати.

Вѣрхомъ = вѣрхом, горію; з вѣрхом. — Проїхав горою. — Пашав мірку з вѣрхом.

Вѣрхомъ = вѣрхи, (про декільки) — верхами. — Кивув новозку в болоті та вже верхи доїхав.

Вѣрхунка = верх, вершок. — Верх на панці ситій. (Дерева) — верховина, верхів'я, вершняк, верховиття. — Окоропок їде на стони, середина на дошки, а верховина на топляво. С. Аф. — Будею тобі верховиття у терній стинати, тоби на признаку на шляху поцідати. п. д. (Горі) — верховина, шпиль. — Заїз на гору, на самій шпиль.

Вѣрхъ = 1. д. Верховье, Вѣрхунка.

2. (верхнє житло) — верх, горя. — Де пан? Пішов на гору.

3. (у екипажів) — верх, буда, будка, покліть.

4. (одежі) — верх, покрыва, покривка. — Взять, брат, дѣржать вѣрхъ = гору взяти, брать, подужати, пережомті, переважувати. — Увій на Україні почала гору брати. Л. С. — До верху = до вѣрху, в щѣрт. С. З. — Вѣрхъ = 1. верх, вершок, мн. верхі, вершки. 2. пліска (копалі). 3. накожі (на рукавцях).

Вѣрченіе = вертіння, крутіння.

Вѣрченийя = 1. вѣрчений, кручений.

2. д. Бѣшеный, Вертопрашный і Вѣтренья.

Вѣршина = д. Верховье, Вѣрхунка.

Вѣршинникъ = 1. верховиття, вершняк.

2. байрак, лісок (у вершині балки).

Вѣршіть = вершити, кінчати, вивѣршувати. С. Аф. — Треба вивѣршувати скирту.

Вѣршковый = вершковий.

Вѣршійкъ = 1. д. Вѣрховой З.

2. навій вѣрхній (у верстаку).

Весѣленькій = веселенький.

Весѣлѣхонекъ, веселѣшенекъ = веселесенький.

Веселить, ся = веселити, ся, звеселіти, бавити, ся. — А музика грає, грає, людий звеселяє. К. Ш.

Веселіе = веселість, радість, веселощі, радіощі.

Весѣлка = копійтка. С. З. — Треба добре вимішати копійткою.

Весѣлый = веселій, радісний, втішний. — Весела, як ясочка. — Веселая жѣнщина = веселуха. — Весѣлые глѣзки = д. Лютины глѣзки.

Весѣльникъ = гребець (С. Аф.), громадильник.

Весѣльный = весловий.

Весельчакъ = веселун, жаргун, сміхун, сміхотун.

Веселтъ = веселіти, веселіпати. — І у нас трохи повеселіпаю.

Весѣний = весняний (С. Л.), весінний. (С. Аф.). — Веснянія пѣсни = веснянки, (в лісових країнах) — гайки. С. З. — Засяліваймо веснянки кої. — Весняною порою = о весні. — Ранню весняною порою = на провесні.

Весло, мн. вѣсла = весло, мн. весла, здр. — весельце, веселечко, велике — опачія (С. З.), на кормі — стерно, деме-но, правило (Мал.), на плоту або барці — трепло. — Частини весла: лопать і держак, а на держак юбилка або рѣчка. (Мал.) — Підймайте стерня, нехай хвиля грає, стоїте, завиває. п. п. — Од сидити козак на демеї, він демею повертає, на Чорне море поглядає. п. п. — Набігла страшна хвиля, випало з рук в Однесі трепло. Ніц. — Од як би мій той човничок, як би мій те веселечко. п. п.

Весна = весна. — Ранню весною = на провесні. — Так на провесні у вѣрбу суботу. С. З. — Вь концѣ весні = на розігри, на розіграх. — Вѣтрѣчатъ, проважатъ весну = веснувати.

Весноватъ = веснякуватий, рябий (С. З.), таранкуватий. (С. Ш.).

Весновой = д. Весенний.

Весі́уха = 1. весні́нка, ластови́вня, ря-
боти́ння. С. Л. III. — Ластівко, ластівко!
па тобі веснянки, дай міні біляпки. Н. зам.
від весинок. — Ластовишня буває у того,
хто дере гнізда ластівок. п. пов. С. III.
2. рос. *Apetone pemetosa* — куросліп.
С. Ан.

Весі́ушка = 1. д. Весі́уха 1.
2. жураві́на, жураві́ха, рос. *Oxucoscos*
palustris. С. Ан.

Весі́уцятий = д. Веспові́тий.

Весті́, ся = 1. вести́, ся, прова́дяти.
С. З. — Веде слного. — Діло веде́ть си
добре.

2. воді́ти ся, поводі́ти ся. — Се часом
і у панів так поводіть ся.

3. вести́ ся, воді́ти, ся, плоді́ти, ся,
розводі́ти, ся, роапло́жувати, ся. — Ин-
дики добре водять ся, коли за ними добрий
догляд. — Хвазан в нашій землі не пло-
дять ся. н. к.

4. воді́ти ся. — У нього завжди водять
си гроші.

Весь = увесь, весь, усей, всенький, у-
сенький, цілий, цілісенький. — Полу-
боток орудовав усенькою Україною. п. о.
— Все́ = усє, всє. — Рішительно́ усє́
= всє́ чісто, геть чісто, геть усє́. —
Против геть усє. — Веє́ равно́ = усє
однò, усє одна́ко, одна́ково, даря́,
байдуже́, про мене́, сідня́ксь, аві́ гадки.
— Мня́ одна́ково, чи буду́ я жити́ в Укра-
їні, чи ні. К. III. — Про мєсе, нехай покн
траву́ їсть. м. пр. — Аби мєнцє світлиця,
а про зорі́ байдуже́. п. п. — А и люблю́
Петра́ дуже́, а до других і байдуже́. п. п.
— **Веє́ такі́** = а все́ж, усє такі́, протє́.
— А все ж и люблю́ його. — А про те мн
міні́ любий по віки. — **При все́м то́м**
= про те́, а про те́. — Про те він чо-
лонік добрий. — **Все́го́ лү́чше, добро́же** =
найкра́че, найдоро́же од усє́го, над
усє́. — Він міні́ над усє́ мязіший. — **Во**
вєю́ Ива́новську́ = на-всі́ заставка́,
зо всі́ сили́, чия́ дужч. — Кричнть на
всі́ заставки. — Побіг чия́ дужч.

Весьма́ = вельми́, дуже́. С. Аф. З. — Он
пе шуми, дуже́, дібровою́ дуже́. п. п.

Ветла́, мн. вє́тлы = рос. *Salix* — верба́,
S. pentandra — вербо́ліа, талá, шє́люг,
шє́влюг, *S. acutifolia* — краснотáл, шє́-
люг, шє́люжина, *S. alba* — біла́ лозá,
S. amygdalina — білотáл, талá, *S. cinerea*
— ївва, лозá, чорнолòз, чорнотáл,
S. fragilis — лòжка верба́, крихкопє́рб,
S. repens — ницелòз, *S. rosmarinifolia* —

неталá, ницелòз, ракі́тник, *S. purpurea*
— лозні́к, сáмбірка, рокі́тина і д. Вер-
болòза. С. Ан.

Вєтлòвник = лòзи, вєрболі́з, шє́люг,
вєрби, вєрбні́к. — Схова́в ся у вєрболі́з.
— Пода́в ся у лòзи.

Вєтлòвий, вєтля́щій, вєтля́ний = вєр-
бòвий, лозовий. — Вєрбòні́ дрова.

Вєтля́нник = д. Вєтлòвник.

Вєтòшка = ганчі́рка (С. Аф. З.), кла́поть,
шмáт старòго полòтнá.

Вєтòшник = старові́нник, старожє́чник
(Праа.), ганчі́рник, ганчү́рник (Харьк.
Чайч.), онү́чик.

Вєтòшь, вєтòшьє = старові́нка, старі́н-
ка, дра́нка, дра́нтя.

Вєтхі́ = старій.

Вєткòзаві́тний = старòзаві́тний.

Вєтхòсть = старі́сть, давні́сть.

Вєтчинá = шинка́ (Праа.), óкіст.

Вєтвátь = старі́ти ся, па́датись, дря-
глі́ти.

Вєхòтка, вєхòть = вихòть, здр. — вих-
тик. С. Аф.

Вєчє́рнка = вєчє́рні́ці.

Вєчє́рній = вєчї́рній, вєчї́ровий. — Са-
док вишневий коло хати, вєчї́ря зїрю́лька
мєтає. К. III. — Вєчє́рня звє́зда = д.
Вєнє́ра.

Вєчє́рушка = д. Вєчє́рнка.

Вєчє́рь = 1. вєчї́р. С. Аф. — Вєчє́ромъ
= у вєчє́рї, в вєчє́рї. — **Пòдъ вєчє́рь**
= на́д вєчї́р.

2. д. Вєчє́рнка. — Ой не ходи, Грнцю,
на ті вєчє́рні́ці, бо на вєчє́рні́цх дівки ча-
рївнїці. п. п.

Вєчє́рьтє = вєчє́рїти, сутє́нїти, смєрка́-
ти, ся. — Ой на дворі́ вєчї́р вєчє́рїє. н. п.
— На дворі́ почало вє́ сутє́нїти, коли ми
вї́їхали.

Вєчє́рошній = бұ́вший учòра у вєчє́рї,
вчòрашній з вєчє́ра. — Вєчє́рошнєє мо-
лòкò — надєсє учòра у вєчє́рї.

Вєчòрь = учòра у вєчє́рї.

Вє́шній = д. Вєсє́ний.

Вє́шнийъ = 1. вє́шняк (млш, що мєлє
тільки вєсною, колоплá, висушенї вєсною,
вє́шня доро́га і т. д.).

2. óпуст (в грєбá).

Вєщє́во́ = вєщє́вий, рїчє́ний.

Вєщє́ствє́нный = вєщє́ствє́нний, матє́-
рїя́льний.

Вєщє́ствò = вєщє́ствò, матє́рїя, рєч, рїч.
(С. З.).

Вєщї́ца = штү́чка, дрїбнї́ца. (С. II.)

Вещь = вещь (Лів.), реч, річ (Прав. С. З.).
 — Вещи = вѣщи, рѣчі, пожитки, збіж-
 жя, манатки, клунки.

Вжати = втіснути, упхнути, утіснути,
 вб'яти.

Вживѣ = за життя. — Він ще за життя
 розділив діти.

Вжикати = брязкати, брязчати.

Вжикъ = брякання, брякіт, брязчання.
 — Почуи ся брякіт коси.

Вжмать, ся = втіскувати, ся, вишхати,
 вишхувати, ся.

Вжмъ = ямка (на трици, вдавнена паль-
 цем для посадки городни).

Взадъ = з заду, позаду. — Попереду До-
 рошенко... а позаду Сагайдачний... п. п.

Взадъ = назад, взад. — Ни взадъ, ни
 впередъ = ні сюди, ні туди. — Отте-
 пер, Микито, ні сюди, ні туди. п. пр.

Взаємъ = у позичку, в позичку, в по-
 зичку. — Кони в позичку піколи не давай
 і жику в приданки не пускай. п. пр. —
 Взять, дати взаємъ = взяти, дати в по-
 зичку, позичити в когось, комусь. — Іди до
 вбогою сорочки позичати, а до багатого пі-
 коли. п. пр.

Взаимность = взаєність, обопільність.
 — Хоч з котрою ся спізнаю, взаєности не
 дознаю. п. п.

Взаимный, но = взаєний, обопільний,
 (С. З.), носпільний, взаємне, обопільно,
 носпільно. — Нехай умову підпишуть і при-
 спільють обопільно. Ч. К. — Наші душі так
 сповнились обопільної любови. Рус. В.

Взаимъ = д. Взаємъ.

Взалкати = зголодніти.

Взаянь = замісто, замісць, намісць,
 взаїну.

Взалерти = 1. під захком.

2. в самоті. в самотині, одлюдно.

Взалравду = справді, справжки, на-
 всправжки. — Чи справжки чи й на
 жарг? Гул. Ар.

Взалуски = на випередки, па взаводн.
 — Побіг би з ним на випередки та пога
 болить. С. А. ф.

Взалхаться = заохати, заохкати.

Взалси, взаішей = в потїлицю, в три
 вірви, в шню. С. А. ф. — Прогнав його
 у тра вирви.

Взаламутити = забаламутити, скаламутити,
 сколотити. — Та залегли гуси з да-
 лекого краю, сколотили воду в тихому Ду-
 наяю. п. п.

Вабалмошный = шалений, свавольний,
 вередливий. С. Ш. А. ф.

Вабалмошь = д. Блажь.

Вабалтывать, ся = бовтати. обовтувати,
 ся, колотити.

Вабаробшити = скуйовдити, розкуйов-
 дити і т. д. д. Баробшити.

Вабаряхтаться = видряпатися, відерти ся.

Вабелениться = роаклюватися і д. Ваб'я-
 сяться.

Вабивать, ся = збивати, ся, підбивати
 (про річ) — підралювати.

Вабираться = злізати, лізти, (на що ве-
 будь) — п'ясти ся, спинати ся, дря-
 пати ся, драбати ся. — Пнуть ся, як
 жаба на мупу. п. пр.

Ваболтять, ся = сколотити, ся, обовта-
 ти, ся. — Два голуби воду пили, а два
 сколотили. в. п.

Ваборозять = а'орати, подряпати.

Ваборонить, вабороновать = вискородити,
 заскородити, виволочити, заволочити.

Вабрасывать = підкидати.

Вабрасываться = 1. підкидати ся.

2. кидати ся. — Він кинувся на кінцію
 сіва.

3. накидати ся. — Чого він накинув ся
 на мене?

Вабрести, вабрестъ = 1. зійти, вилізти.

2. снасти на думку, влізти в голову.
 — Плете, що в голону влізе.

Вабросать = накидати. — За малу годину
 вакидав цілий стіг.

Вабрбсать = звинити. — Звинув на горіще.

Вабрызгать, ся = побрызкати, покропіти, по-
 прискати (д. Брызгать).

Вабугрять, ся = зрити, порити; збури-
 ти, ся, зваловати, ся.

Вабудить = розбудити, розбуркати.

Вабудоражить = стурбовати, зворушити,
 розворушити, сколотити, агвалтовати,
 зваловати. — Ой ідем ми, ідем, усе село
 зваловал. п. п.

Вабунтовать, ся = збунтовати, ся, за-
 бунтовати, скаламутити, повстати.

Вабутегенить = д. Бить.

Вабуторажить = д. Вабудоражить.

Вабучить, ся = 1. роздуть, ся, вабух-
 нути, вабучавити. С. д.

2. побити, стусавів надавати, прочу-
 хана дати; вилаяти.

Вабучка = прочухан. прочуханка, хала-
 зія. — Дали йому доброго прочухава.

Ваб'я́ть = збігати. — Збіг на гору

Ваб'язать = вбігти, вбігати.

Ваб'язать, ся = 1. роздратувати, ся, роздрочити, ся, розмордувати, ся, розізнати, ся, розбіснати, ся, посатанити. — Зашивлає, посатаніла, непаче дурману із'ла. Кот.

2. скажити ся, скрутити ся, знавісніти, збісити ся. (С. Аф.) — Не поможе бабі вдило, коли бабу сказало. н. пр.

Вав'язивать = зав'язувати, накідати віжки.

Вав'язивать = зв'озити, вивозити.

Вав'язивать, ся = зв'язувати, ся, сквд'ати, ся, накідати, накладати, навантажувати. — Звалив на плечі та й поніс. —

Вав'язивать вину на ког'о = звертати, сквд'ати, зв'язувати на ког'о. — Сам паробиа, а на мене заєрта.

Вав'ярець = 1. вар'єна, вар'єд'уха. — Як вишии вар'єнухи, то й загули, як мухи. н. пр.

2. узв'ар С. З. — Кути на покуті, а узвар на базар'. н. пр.

Вав'яривать = варити, зв'ярювати.

Вав'яр = 1. від'яр.

2. д. Вав'ярець 2.

Вавезати, вавезать = звестити, вівезити.

Вавезати, вавезать = звестити.

Вавивать = збивати.

Вавиваться = піднімати ся, виїмати ся. — Ой галочки — чубарочки, підніміть ся в гору. н. п.

Вавідать = побачити, вадрити.

Вавязиваніє, вавязг = верещання, вищання, вереск, віск.

Вавязивать = верещати, вищати

Вавіться = підняти ся, зняти ся. — Два голуби воркотіли, знялися в парі й полетіли. н. п.

Вавіхрать = скуй'овдити, розкуй'овдити.

Ваводити, ся = 1. зводити, ся, піднімати, ся. — Звів на гору. — Підняв очі в гору.

2. виводити. — Трохи не до бані пивели церкву.

3. брехати, клебати. — Не знати що набрехав на нього.

Ваводный = зб'одний.

Ваводъ = звод (від гл. з'водити, крім того н. війську — $\frac{1}{4}$ частина роти або сквдрона і в рушниці в замку колієце з зубцями.)

Вавозж'ать = завозж'ати.

Вавозить = зв'озити, вивозити.

Вавозъ = 1. з'в'оз.

2. узв'із, узв'оз. С. Ш. (Дорога на гору від персвозу або броду). — Над узвозом

стоить покида липа. — Скоро вийдем а б'ідка на узвозець, посеред узвозу гребель. С. Ш.

Ваводаківать = ст'ягувати, витигати, зволікати.

Ваволнованный = в'рушений, зб'урений.

Ваволновать, ся = розхвилювати, ся, розхвилюти, ся (С. З.), схвильовати, ся (Чайч.), розб'урхати, ся, зб'урити, ся, зрушити, ся. — Довгий час мало по малу приспав розбурхаві страсті. Бар.

Ваволочъ = зволокити, стигти.

Вавыть = зав'яти.

Вав'язать, ся = ж'яти, ся, розвивати, ся. — Військо йде, короговки мають, попереду музиченьки грають. н. п.

Вав'язать, ся = зв'язити, ся. С. Аф.

Вав'язиваніє = в'язення.

Вав'язивать, ся = 1. в'язити, ся, зв'язувати, ся, вив'язувати, розважати, ся. С. Аф. З. Л. — Час важити борошно. С. Аф. — Скарби і сребра Самоїловчові і сини його всі на двоє розділаві і шамми розважали. Кот.

2. розважати, міркувати. — Міркуй, серце, міркуй, любко, чи за мене підени хутко? н. п.

Ввад'ать, ввад'ивать = згадати, сног'адати, згадувати.

Вварківать = в'и'гукувати, з'гукувати. (Чайч.)

Взглядъ = погляд, згляд (С. Л.), взір, позір. — І погляд у його не людський. Номис. — Бр'єснть взглядъ = д. Вваглиц'уть. — На взглядъ = на взір, на позір. — Се вино і на позір добре. Хар. — На мой взглядъ = на мій погляд, на мою думку, як на мене. — На мій погляд, се не добре діло. Лев.

Взглядывать = зглядувати, поглядати, позирати.

Вваглиц'уть, ся = 1. вглядіти, ся, сног'лягнути, ся, поглядіти, подивити ся, зирнути, зиркнути, позирнути, ззирнути ся, оком накинати, скинути, звести очима. — Он вид'у я на гірку, та сноглицу на зірку. н. п. — Глянь ся, Боже, ти на мене, що я молоденька. н. п. — Зирнула й за вікно, та ні! не видно саїду. К. Д. Ж. — Вони зглянули са й усміхнули си. — Он не видно того сева, лишень видно хрести, туди міні любо, мило оченьками звести (по др. варіанту: очима понести). н. п. — Ходє Іванко по над током, икнцєе чорним оком. н. п. — Слуги побачили се, ззирнули са поміж собою. Фр. — Вони рідко

коли осмілюють ся зирнути на мене. Фр. 2. подобати ся, сподобати ся. — І в сьмьліж мой і Василь при мійі, иск дого битькові, сподобав ся мійі. п. п. — Вопа йому дуже подобалася.

Взго́нять = зга́няти.

Взгорова́ть, ся = зажури́ти ся, затужі́ти, засумува́ти. С. Аф. 3. — Зажурила ся Хмельницького сідан голова, що при йому ні сотників, ні полковників нема. п. д.

Взгорова́ть, взго́рье = узгі́р'я (С. Ш.), згі́р'я (Чайч.).

Взгорі́ться = запалі́ти ся, загорі́ти ся, заня́ти ся, спалáти.

Взгрейáть = загримі́ти, (дуже) — загрю́котіти.

Взгрома́жживать, взгрома́здіть = нагро́мажувати, нава́лювати, копичі́ти.

Взгрома́жживаться, взгрома́здіться = влáзвити, влázати, влázти (високо).

Взгруста́ть = засумова́ти, затужі́ти, зажу́ри́ти ся. — Взгрустну́лось = сýмно, жу́рно ста́ло.

Вдвáивать = дво́ити, подво́ювати. — **Вдвáивать парь** = рáлити, переоб́рювати.

Вдэ́ргивать, ся, вдэ́рнуть, ся — підти́гати, ся, підтягáти, ся, підсмі́кувати, ся, підсмі́кати, ся. — **Вдэ́рнуть на висáлацу** = повісити на шибеницю.

Вдэ́рнуть пось = занн́пати ся, задрáти нóса, кирну́ гнѹти (С. З.) — Стара то нічого, так молодя кирпу гше. Кот. — Пешчпир десь книжок багато начитав, а великого ума у гору ніс задрав. Б. Б.

Вдешевéвъть = подешевéвати. — Хлѹб подешевшав.

Вдирáть, ся = дрáти, ся, здирáти ся.

Водо́ить = подо́йти.

Водóрить = сваря́ти ся. — Одáзжаючи, він напочку зяв, писенько склавив ся: Працй, працй, славле товариство, може с ким сварив си. п. п.

Водóрливий = еварлі́вий, спóрливий, сваркй́й (С. Л.), звадлі́вий.

Водóрничать — д. Водóрить.

Водóрный = беаглу́здий; нечу́тящий; нікчэмий.

Водорожа́ть = подоро́жшати, подоро́жчати. (С. Л.) — І хлѹб а вес чисто подорожчало.

Водорь = дурни́ца, бредня́, нісенітниця. С. Л. — Ол, Грицю, не спускай си на дурницю. п. п. — Хто спить до дня, то й впросто бредня. п. пр. — Бредня, а й досі як згадаю, то серце плаче та болять. К. Ш. —

Та се не пісні, добро́лю, а пісенітниця, и сьпівано іподі, що в голову влізе. Кот.

— **Городить вздо́рь** = верзáти, торóчити, дурни́цю нести́, тереве́ї то́чити, прáвити, балі́си то́чити, блягу́зкати, ка'зна що верзáти. — Еней похлюкнесь, дослухай си, що йому верзал. Кот. — Дурний дурне й торочить. п. пр. — Ти йому дурниці не песни, а толком говори. Як.

Водохну́ть = 1. зітхну́ти (С. Л.), здихну́ти. — Кого кохає, за тим і зітхає. п. пр. — Ох лихо! каже стара зітхнувши. О. Мор. — Оттак і у сьвітї, хто рано почухе, як серце застопис, як серце здихис. Аф.

2. передихну́ти, дух перевести́, звесті́ дѹх, віддихáти, віддихну́ти, віддочі́ти.

Водохъ = зітхáння. С. Л.

Вадра́гивать = здри́гати ся, іздри́гати ся.

Вадреину́ть = задрі́жати, прикорхну́ти, удрáти шнака́ (Мал.).

Вадро́гнуть = здри́гнути ся, іздри́гнути ся. К. Д. С. Л.

Вадувáть, ся = здувáти, ся, адимáти, ся, надихáти, ся, (про огонь) — роздува́ти, розду́хувати, (про онух) — пухну́ти, напухáти, розпухáти.

Вадума́ть = адѹжати, спогада́ти, задѹжати, у мислі́ взáти. — Здумав ожени́ти си. — Як ти кохаю, не спогадави. п. п.

Вадума́ться = на дѹжку ена́сти.

Вадурі́ть, ся = здурі́ти, подурі́ти і д. Ваб́ейтсья.

Вадуть, ся = 1. д. Вадувáть, ся.

2. побі́ти, одлупі́ти, стусанів надава́ти, одлупо́елити.

Вадѹмáть, ся = підні́жати, ся, вставáти і д. Вадувáть, ся. — Чорні хвилі́ адимвали си, як гори.

Вадѹхáние = зітхáння.

Вадѹхáтель, ница = за́коханлий, а.

Вадѹхáть = 1. зітхáти, óхати. — Не зітхай: чого нема, то й так нема. п. пр. — Уси челядь догадалася, чого и зітхав і те пера усі знають — кого и кохаю. п. п.

2. жалкува́ти, тужі́ти. — Не раз жалкував, згадаючи колишню долю.

Вадѹва́ть, ся = (про одѹжу) — одяга́ти, ся, надыга́ти, ся, вдяга́ти, ся (про обув) — обувáти, ся, взувáти, ся, (штку и голку) — вселя́ти, заселя́ти. — Надягати свитшу. — Взувати чоботи.

Взймáние = збіра́ння, збір.

Взймáть, ся = збіра́ти, ся, бра́ти, ся.

Взирáть = диві́ти ся, погляда́ти. — Поглядає сюди-туди, де то быть робіты. К. Ш.

- Не взир'ая = не вваж'аючи, не дї-влячись, не зверт'аючи уваги. — Не вваж'аючи на се, віа такі пішов туди.
- Взир'аться** = вдв'ляти ся, удивляти ся. (С. Ш.) — Почав він пыльно вдв'ляти ся.
- Взлагать** = д. Возлагать.
- Взл'азить** = вл'азити, вл'азити, (др'япаючи) — д'р'тн ся, др'япати ся, (дср-жучись за що в горі) — спл'азити ся, п'я-стн ся. — Я маленький хлопчик, зл'аз на стовпчик (з вірші). — Вл'аз на дерево. — Спшасть са, як жаба на купу. н. пр.
- Взламывать** = ламати, вил'омлювати, роз-л'омлювати; в'дбивати, розбивати. — Вил'амав двері. — Розбив скриню. — В'д-бив замок.
- Взл'езать** = в'кохати (С. Л. З.), в'пе-стити (С. Аф.), в'пестувати, в'ховати (С. З.) — Ой був в Січі старий козак на прызвице Чалый, в'кохан він сына Саву, ко-зак на славу. н. д.
- Взлетать** = зл'ятн, зл'язити, п'дїй-кати ся.
- Взл'ётъ** = зл'їт.
- Взліза, частіше мп. Взл'язы** = л'їсини з об'ох боків ч'ола.
- Взліза(и)стый** = хто має такі л'їсини.
- Взл'обина, взл'обокъ** = 1. д. Взг'орокъ.
2. шпиль (горн).
- Взломать, си** = зламати, ся і д. Взл'амы-вать, ся. (Про крыгу весною) — скр'е-снути, скр'ести. (С. З.)
- Взломъ** = злом, пол'ом.
- Взл'езать** = д. Вал'азить.
- Взлюбить, вживасть си** у виразі „не взлю-бить“ = не полюбити, не злюбити. — Не злюбила її свекруха.
- Взл'огивать** = брикати, ся. — Знай, коби-ло, де брикати. н. пр.
- Взманивать, си** = зм'анювати, ся, зн'а-жувати, ся, п'дм'овляти.
- Взм'ахивать** = п'дм'ахувати.
- Взмахъ** = мах.
- Взм'ачивать** = м'ачити, зм'очувати, роз-м'очувати.
- Взм'ащивать, си** = рещтовати, мостити, ся і д. Взм'омащивать ся.
- Взметъ** = 1. п'дкидання.
2. бранка.
- Взметывать, си** = п'дкидати, ся і д. Взм'рабывасть ся.
- Взмиловать, си** = зм'илувати, ся, зм'ило-с'єрднати ся. — Ти, Царниц, мати паша, змилуй са над нами. в. п.
- Взмокать** = змокати, змокати. — Измок, як вонк, измерз, як пєс. н. п.
- Взмолиться** = заблагати.
- Взмориникъ, рос. Zostera** = морська трава.
С. Ап.
- Взморье** = узм'орє.
- Взмутить, взмущать** = скалам'утити, ка-лам'утити, сколотити.
- Взмильнть, си** = намилити, ся, змилити, ся, змилити, ся. — Взмильнть кому г'о-лову = намилити чуба.
- Взнішавать** = зп'осити. — Зл'їс на гору.
- Взносіть** = 1. зносити.
2. в'ддавати, платити.
3. д. Взводити з.
- Взносіться** = п'дн'имати ся і д. Взносіть.
- Взносъ** = платіж, оплата, виплата. — Чл'єнскій взносъ = (першій) — вступн'є, вписов'є. С. З. Фр. (Дальнє) — вкладка. — Треба дати вписового в цех. Фр. — Вступного 2 р. і вкладка що року по 3 р.
- Взнуздать, взнуздывать** = загнуздати, заг-нуздувати, гнуздати, нуздати. (С. Л.)
- Взнять** = заніти.
- Взобратсья** = зл'язти, в'дверти ся, в'ддр'я-пати ся, втерєбити ся, в'кр'япати ся. (С. Л.) — Дозволь собаці залу на ст'я, то він і ц'лий втерєбить ся. н. пр.
- Взогнать** = зг'нати.
- Взогр'ивать, взогр'еть, си** = зогр'ивати, зг'р'їти, ся, розг'р'їти, ся.
- Взойти** = зійти, вийти, посх'одити. — Ой уже ж той ячмінь тай у полі зійшов. н. п. — Я ж думав, що зоря зійшла, аж то мов дівчиньонька по водичку йшла. н. п. — Нема мого мисленого, нема його тут, посходила по садочках шавліи та рута. н. п. — Взой-ти на умъ = на д'ужку сп'астн.
- Взопр'еть** = упр'їти, впр'їти. — Біг, аж упр'їв.
- Взорвать** = 1. зр'ивати, розр'ивати, цн-бухнути. — Огонь криеть ся, але як разо-м вибухне. С. З.
2. розгн'ивати, розлютовати.
- Взоръ** = взір (С. П.), позір, погляд, зр'ок (С. Аф.); око, очі. — Погляд весе-лий, сам моторний. — Пожирать взоромъ = п'астн очі. — І все ті очі задрістні на сирові п'ас. Б. Стариц. — Пот'їнитъ взоръ = спустити очі.
- Взоткнуть** = п'астромити, наштрикути, устромити. С. З.
- Взрастить** = зростити, виростити, в'хо-вати, в'кохати.
- Взр'ачный** = показаний, г'ожий. — Ой там

ходить козак тогий; ще й на личенько хороший. п. и.

Варевѣтъ = заревѣти.

Варослий = дорослий, зрослий, зростний. С. Л. — Дорослий парубок.

Варостѣтъ = д. Варостѣти.

Варуб = зруб, (в колодазі, крилиці) — Цярина, цѣбрини. — Цярину лагодити коло колодаи, бо обвалявся. С. З.

Варувати, ся = 1. скопувати, зривати, зрушувати, ся. — Скопала грядки.

2. зривати, розривати, ся, вибухати.

Варывой, взривочный, варывчатый = розривний. — Розривна бомба.

Варывъ = зрив, вибух. (К. Б.)

Варыдѣтъ = заридѣти, заголосѣти. — Заголосѣи і од муки над хлоп'ятком сѣвниш руки. В. Ш.

Варыдъ = ридання. — **Варыдомъ**, на варыдъ плавать = ридати, хлипати (С. Л.), гірко ридати. — Вони плакали, гірко ридали, свою долю проклинали. Ніщ.

Варыльникъ = ляпас, ляпанецъ, лящ. С. З. — Ляца у пичу дати. С. З.

Варытъ = скопати, зрѣти, зрушити, порити (С. Л.), порушити, (про крота) — вкротѣти.

Варыхлитъ, варыхливать, взрыхлить = снушити, піднушити, спѣнувати, піднушувати, зрушити.

Варызать, варызывать = розрѣзати, розрѣзувати.

Варызъ = зрѣз, надрѣз, розрѣз.

Варызъ = вщѣрът, по вщѣра. — Повна мѣрка вщѣрът. — Насипав борцу по самі вщѣра.

Вазубрѣтъ = 1. пощербѣти, вщѣрбити. (С. Аф.). — Гей копяку Турки вбили, Ляхи шаблю пощербили. В. Ш.

2. зазубрѣти, затпердѣти, втовемѣчити.

Вазѣрошивать, ся, вазѣрошить, ся, вазѣрошениы = кудлати, кудвчити, кошлати, куйвдити, розкудлати, розкудвчити, покослати, розкуйвдити, скуйвдити, розкуйдити, скудлати, аколоскати, розплѣтати, поколонкати, зкошмѣтити, розкошмѣтити, розкудланый, покудланый, розкѣтланый, скуйвженый, розкуйвженый, розкудвчениый, покосланий, кострубѣтій. С. Л. З. — Мене злив дробий донок, а розкуйдѣти буйний вѣтер. п. и. — Розкудовчене волос'я. С. З. — Кострубѣте пѣрк. С. З.

Ваядѣться = напускѣти ся, напосѣдѣти ся. — Напосѣв ся на мене так, що лихо.

Ваядѣдъ = з'їзд, вїїзд, узвїз. (С. Ш.)

Ваязжѣть, ваязхать = вїїдѣтити, з'їздѣтити, з'їхати. — З'їхав козак на могилу, пусти коня на дошлу. п. и.

Ваязрѣться = розлютовѣти ся, озаязрѣтити ся.

Ваязвѣтъ = волѣти (С. Л.), гукѣти. — Борейкова дружинопка волає до неба: один каже до другого — розїйти си треба. п. и.

Ваязгратъ = заграѣти; звеселѣти ся. — Ой заграй, заграй та сплесеньке море, та під тими байдавами, що плывуть козаки. К. Ш.

Ваясканѣе = 1. зиск, позов, стягання. — **Подѣтъ ко ваясканію** = позов заложѣти. — Вїрь, кому хочеш, позов заложу. Кот.

2. штрап, пеня, кара грошева. — **Присудил йому штрап платити.**

Ваяскѣтъ, ваяскивать, ся = 1. вїнправити, доправити, правити (С. Л.), доправлѣти ся (С. Аф.); стягнѣти, вїдрѣти. — Гірко, як двєс правлѣти, а третьому нічого дати. п. пр. — Насилу виправил свої гроші.

2. шукѣти. — **Чего ты ваяскѣлся? = чого шукаєш? — Ваяскивать недоумки** = вибѣвати недоумки.

Ваятѣе = ваятѣя; здобуттѣи.

Ваятка = 1. (в картах) — ваятка, брѣтка, бѣтка. — Я изна двѣ брѣтки.

2. хабарь, хѣпанка, хавтур, хавтура, базарника, ралѣць, майло. С. Аф. З. Л. Ш. — Суддѣ, пѣсудка, пѣсарѣ, що одбирал хабарѣ. Кот. — Ты базарнику любиш брѣти, а людям в нуждѣ помогати не дуже, бачу, поспѣшився. Кот. — Вїп хѣпанкою жвав. С. З. — **Съ него ваятки глѣдки** = з його нежѣ чого ваяти.

Ваятокъ = уаяток. С. Л. Ш. — Гречка не вродила, то й для пѣла доброго уаятку не буао.

Ваяточникъ = хабарник, халуп, халуга, халкѣ, хавтурник, брѣткій, брѣчкій, драпѣка, скубрѣий, щинавка, обдерилушій. — Е ні, ваш становий зовсім не хабарник; а у нас брѣчкий. Хар. — Халуп такий, що з рїдного батька зупити. Кот.

Ваяточничать = хабарѣи, хавтурѣи і т. д. (д. Ваятка 2) брѣти, лунити, ханѣти, хавтурувати.

Ваяточническій = хабарницький (С. Ш.), хавтурний (Кот.), драпѣжний (С. З.).

Ваяточничество = хабарство, ханѣння, хѣпанка, ханѣнина, хавужство (С. Ш.).

Ваятъ, ся = уаяти, ся, забрѣти. — **Ваятъ**

верхь = гору взяти, переважити, перешити кого. — Пранда криду перенажити. п. пр. — **Взять за себе** = узяти за себе, женити ся, поняти. — Улаи собі дичиношкы. п. н. — **Взять сілою** = здобути, оначувати. — Турчи оначувати мал місто. Б. П. — **Взять волю** = одрук одбитись. — **Взять когь вь руки** = забрати в руки, до рук прибрати. — **Вийтиси на умь** = схаченути ся, за розум взити ся. — **Взайтиси за дѣло** = заходити ся. — **Вестьмь взьль** = хоч кудь, на все здатний. — **Хоч кудь козак!** — **Ии дати, ии взяти** = точийсьнюк, як раз, саме як раз. — **Взять слово пазадь** = зрїктись. — **Откуда ии возьмьсь** = де не взьв ся. — Де не взьв ся сизокрилий голубок, як ухонить горобчика за чубок. В. Г. — **Что взьль?** = а що пиймав облизня? — **Взять чью сторону** = заступити ся, стати за когь, пристати до когь. — **Чортъ возьмь!** = матері його біс, нехай йому чорт!

Вибрація = дріжання.

Вивѣрра = л. Бѣлка.

Видальмь = бувалий, бувалець.

Виданний = виданий, бачиний. — Не бачие діво. — **Виданное ли дѣло** = чи видано, чи чувано, чи чувана річ, чи видана річ?

Видать = бачити, видати; відко, видно, знати, ясно; мабути. — **Валить моя головошка від самого чола** — не бачила миленького сьогодні і вчора. п. н. — Не хочете очі без милого самі прищкати, а вжеж бо дам миленького по вік не видати. п. н. — **Його щось нігдє не видко.** — **Мабути він сього не знає.** — **Видать орля по нолету** = знати паша по халявах. п. пр. — **Орліний клекіт здалека чути.** п. пр.

Видатьсь = бачити ся, видати ся, зустрічати ся, здібати ся. С. Аф. З. Ш. — **И часто а ним бачу ся.**

Видино = видімо, очевидьки, очевисто (С. З.), явно, очевидячки. С. Л. — **Видино не видино** = страшєнна сила, дуже багато, чортів тиск.

Видимость = видимість, ясність.

Видимый = 1. видимий, відкий. — **Видима смерть** страшна. Кв.

2. очевидний, очевидстий (С. З.), явний. — **По видимому** = як здасть ся, здасть ся, либонь, бачить ся. — **Здасть ся друже, а гадючку вкинув.** п. пр. — **Ов ба-**

чати ся не журю ся, и тугу не вдию ся, а ик пийду за нюгата, від нїтру вваю ся. п. н.

Видно = 1. відко, видно, знати, значно. — **Видко і хати, та далеко чухрати.** п. пр. — **Ой знати, знати, в кого вєсть мати** — личенько білєє, ик у пашити. п. н. — **Снатоньки не хочю, їстоньки не смачно, їдє туга за тугюю, на личеньку знапчо.**
2. бачить ся, здасть ся, либонь, мабути, дєсь, видай. — **Мабути таки нїп справді више.** — **Дєсь тий козак не рано а походу прибував,** що... п. д. — **Ой Поляно, чого гаєж блудити, видай ти, Поляно, иого сна любши.** п. н. (Д. ще під с. **Видимый** — **Повидимому.**)

Видный = 1. д. Видимый. — **На видномь мѣстѣ** = на видноці, на пхвѣтат. — **Багато у його добра на видноці і під замками.** Гр. — **Посажу батька та на покуті, а сама спуду та на пхвѣтаті.** п. н.

2. показний, огрядний, значний. С. З. — **Показний чоловік.** — **Дівка молода, здорова, огрядна.** Кв.

Видити, ся = видіти ся, (не пєно, а далека) — **маячи, ся, манїчити, ся, мріти, мрїяти, майорити, бованїти, (паче в тумані) — тумавїти, (ясно) — яснїти, (про воду пайбільше) — лелїти.** С. З. Л. — **Далеко щось манїчати.** — **Гаразд не пидно, що воно, тільки мрїє.** С. З. — **Гєн, гєн!** щось бованїє. С. Ш. — **Гора ще далеко туманїє.** — **Ані зіркулька не мрїє, тільки сїнг в стєну білєє.** В. Ц. — **Руба грим, дво ясїдо.** Рус. В. — **Забованїла гєть-гєть в стєну процалына могила.** О. Мор. — **Тухєсєнько нїтер нїє, стєни, лани мрїюгь.** К. Ш.

Видовой = видовий.

Видозамѣненіє = одміна.

Видозамѣниться = одмінити ся.

Видокъ = 1. бувалий, бувалець.

2. свідок. — **У свідка очі, ик у дїдка.** п. пр. — **Свідок слави дїдичини.** К. Ш.

Видь = вид, обрл, вигляд; постаня, постанть; взір, позір, маїр. — **Мило вигляд хрєста.** п. о. — **Поставя свянга, а думка злодїєцька.** п. пр. — **Він зробил се на маїр (або на маїр) того, ик...** — **Се нїпо і на позір добре.** — **Види нїмь на когь** = важити на когь. — **Ой я тобі, козачєньку, і ражу й не ризку:** и с тобою нечїр стою — на пшного ваку. п. н. — **Видать видь** = надивити ся, перебачити, бунати в бувальцях. — **Багато дивя перебачив.** — **Бун у бувальцях:** знає, що кий, що пашаца. п. пр. — **Пийть видь** = видавати ся, мати вид. — **Земля не пашаца, як нам спєрну здавала ся, а має пшний вид.** Дєшо про Св. Б. — **Иь видь оныта** = на пробу. — **Зробил на пробу,**

що з того вийде. — Для віда = для годить ся. — Віш це зробив для годить ся. — Мить вь виду = мати на увазі, мати на приміті, уважати. — Вважайте, що віш каже. — Вьпустить, потерять изь виду = забути, занехати, занедбати, з голови викинути. С. З. — Ни чодь какичь видоць = ні в якім разі. — На видь, сь віда = на взір, на по-зір, з виду, на вигляд. — Подь видоць = з виду, б'удіи, начеб-то. — Иостівить на видь = звернути увагу. При видьт = бачучи, дівлячись. — На виду = ва оці, на очах, на видноці. 2. вид, одміна, однінок. — Се тільки однінок терну. 3. білет, пашпорт.

Відь = заміри, д'умки, надії, сподіванка. Видініє = 1. видіння.

2. жарá, манá, манія (С. З.), (страшне) — поторо́ча, страхіття. (Чайч.) — Сьвіті йому місяченку і розгавий жар, а як прайде мій міленький, то зайди за жару. н. п. — Була міві моя мати поторо́ча у ночі. н. п.

Видьт = бачити, вбачати, видати, відіти, (багато) — перебачити, (погано) — недобачати, сліпати. — Я щасливий, що омиї не маю, що вічного того в сьвітї не бачу й не знаю. К. Ш. — Бог бачить з пе-ба, що кому треба. н. пр. — Чи мало я чого на віку перебачая. — Та віп мабуть не добавав.

Видьтєся = 1. бачити ся, видати ся, зустрічати ся. — Що дия з ним бачимось. 2. здавати ся, бачить ся.

3. сніти ся, м'арити ся, ввижати ся, крїти ся, привіджувати ся. — І снить ся мінї чи і просто ввижаєть ся давня давнина. О. Мор.

Видящій = зрїчий, видючий, підлючий, бачучий. С. Л.

Визглівий = верескливий (С. Фр.), пи-скливий.

Визготий = визкотня, пискотня.

Визгуй, нья = верескун, ха, пискун, ха. Визг = вереск, верещання, визк, писк. — Уся родина, мале й велике, з вереском і шазем капнульс до шг. Фр.

Визжаніє = визчання, верещання. (при кубак) — сквучання, (про поросїт) — кувікання, квічання.

Визжать = вищати, верещати, (про сь-бак) — сквучати, (про поросят) — куві-

кати, квічати. С. З. Л. — Из яку пла-кала, кричала, верещала. К. Д. Ж.

Визїть = визїта, одвідїни, одвідання. С. Л.

Віка, рос. Vicia sativa і др. = віка, го-робиний, гороб'ячий, мшїний горб-шок. С. Ап.

Віла, частіше мн. вілы = віла, (з трьома зуб'ями) — тройчак. — Це ще вилами по воді писано. н. пр.

Вілка = виделка, виделко, видельце, видка. С. З. Л. — Подайте виделка на дн-ичі кабачки. н. пр. — Приходив Панченко, та їв виделками картоплю з лушпинням. н. пр.

Вилковий = качаний, качановий.

Вилкоць = качан. — Качан капуста.

Вілочка = 1 виделочка.

2. ават. у птиць Fucula — д'ужка.

Вілочний = виделковий. — Виделкова колодочка.

Вілы = д. Віла.

Вилзнуть = крутіти, крутька дати.

Виляка, виляла, виляльщикъ, ца = кру-тіть, ка.

Виляніє = крутий, викрути.

Вилять = крутити, ся, вертіти, ся, ви-ляти (С. З.), викр'учувати ся, крутіти слід. — Вилять душою = кривити, лукавити.

Вина = вина, провіна, провінність. по-віна. — А за тую провиньку Бог би ти скарив, що ти мене давно любив, любив та не взяв. н. п.

Венигретъ = 1. холодна страва з кри-шеного м'яса або риби з горбдиною і з оцтою.

2. мішанина.

Вилп = вивб (масть п картах). — Вино козирь.

Винить = винуватити, обвинувачувати. — Як би не винь, тоб і не винуватид. н. пр.

Винїтьсєя = винити ся, признавати ся.

Винїще = гордіяка, сивуха. — Од його так і тхне гордіякою. — Сивуху так мов брагу хлице. Кот.

Винювий = виновий. — Винова краля.

Винюий = виновий. С. Л. — Винюий дух. — Винюий камєнь, Tartarus = вінник. С. З. — Вішняя ягода = вижїр, хвїта, фїга. С. З.

Вино = (з винограду і год) — вино, а в Терекській країні — чихирь, (з хліба, картоплї то-що) — горілка. (Д. під с. Водка). — Горічєє вино, зеленб вино = го-

- рілка. — Сидѣть вино́ = гнати го-
рілку.
- Винова́тий** = винова́тий, ві́нний, ві́нен.
— Ніхто не винен, сама я, що полюбила
гуляти. л. п.
- Винова́ть** = 1. д. **Винова́тий**.
2. вибачайте. — Я не знав нас — ви-
бачайте.
- Вино́вникъ**, па = винова́тник, ця, вино-
ва́тець, ві́нний, ві́нша. — Якийсь лихо-
дій з'ясував, що ми винова́ти шукаєм. п.
к. — Повинен винова́ти на суді признати
са до своєї вини. Б. П.
- Вино́вність** = провинність.
- Вино́вний** = д. **Винова́тий**.
- Виногра́дникъ** = виногра́дник, сад-ви-
ногра́д.
- Виногра́дна кисть** = гроно, гро́на, гро́на.
- Виногра́дъ**, *Vitis vinifera* = виногра́д, (су-
хі роги винограду) — родички. — Сви-
пю хоч родичками тодуї, то все буде на-
п'яуха. п. пр.
- Виноді́ліє** = виноді́лення.
- Виноді́ль** = виноді́ль.
- Виноку́ренний заводъ**, виноку́рня = вино-
ку́рня, вини́ця (С. З.), горі́льня, го-
рі́дчанний заводъ, гура́льня (Прав.), ка-
рава́н (Харк.).
- Виноку́р** = виноку́р, ві́нник (С. З.), гу-
ра́льник (Прав.).
- Винопродавець**, винопродáвецъ = вина́р.
— Аби вина ті од певного вина́ра були
куплені. Б. П.
- Винту́ти** = гвинтува́ти, шрубува́ти.
- Винтова́ть** = 1. наві́шувати гвинти.
2. пригвинчува́ти, пришрубу́увати.
3. герцюва́ти. — Козаки довго герцюва-
ли на коших.
- Винто́вка** = гвинто́нка.
- Винтові́й** = гвинтові́й, шрубові́й.
- Винтообра́зний** = гвинтова́тий, шрубо-
ва́тий.
- Винт** = 1. гві́нт, шруб, шру́ба, здр.
шру́бка, шру́бик. — Ходить, як на шру-
бах. п. пр.
2. особлива гра в карти.
- Винце́нє** = гвинтува́ння, шрубованія.
- Ві́нн** = д. **Ві́нн**.
- Вини́єтка** = визеру́нок, кві́шник, ме-
режка. — Хрестами і визерунками з квіт-
ками кругом злегочки об'явду, тай спешую
Скворороду. К. Ш.
- Виноу́хий** = 1. кандау́хий, клапоу́хий.
— По толоці кандаухі йдуть, аж уха телі-
паються. С. З.
2. недотѣпа, роза́йва. — Оце ще роз-
зайва!
- Ві́слый** = зві́слий.
- Високі́бий годъ**, високо́ць = пересту́п-
ний рік (Гул.), ка́с'янів год.
- Висоу́лька** = 1. пацбо́рка.
2. сосу́лька.
- Ві́слєнця** = шібєнця. С. З. Л. — Злоді́н
на шібєнцю веду́ть, а він кижє, що не
винен. п. пр.
- Ві́слєчний** = шібєнєчний.
- Висѣ́лка** = жѣртка. С. З. — Повісив па
жертці.
- Ві́слєльник** = шібєник. С. З. — Зіркав
єн, як шібєник з шібєнці. п. пр.
- Висѣ́нє** = ві́єнєня.
- Висѣ́ть** = висѣ́ти, зви́сати. — Гора зви-
єса над морєм.
- Висоу́лька** = д. **Висоу́лька**.
- Висоу́чий** = висоу́чий, ві́слий. — Ві́саний
замок.
- Віта́ть** = віта́ти. — Нехай душі козацькі
в Україні вітають. К. Ш. — І єніі гори
за Дніпром... сам Бог вітає над селом. К. Ш.
- Вітєнь** = баті́г до́вгий.
- Вітєна́тий** = кучеря́вий, квітча́стий
(про йону).
- Вітєйство** = красномо́вство.
- Вітєйствовать** = красномо́вити.
- Вітєн** = красномо́вця, рєчнїк. С. Ж.
- Вітє́къ** = вітє́шка, вітє́тка.
- Вітє́шка** = 1. д. **Вітє́къ**.
2. верч, пѣрчик, катáчик (хлѣбець).
- Вить**, єя = ві́ти, єя, звина́ти, єя, пле-
єти, єя, круті́ти. єя, сукáти, єя (пад
чим, літаючи) — кружáти, ві́ти єя: —
Чи не той то хміль, що кодо тишина в'єть
єя? п. п. — Була в мене діваши Орєса,
тодіж ві́ти єї кучері шили єя. п. п. — Коло
єрци туга, мов па́дина в'єть єя. — Питки
сукати.
- Вітєзь** = лицарь, козарлю́га. (д. під. с.
Богаті́рь).
- Вихлї́й** = тухтї́й, чвалáй, жакуха, жнїха.
- Вихлї́ть** = 1. чвалáти, перевáлюватися.
2. д. **Вилї́ть**.
- Вихорь** = ві́хор, чуб.
- Ві́хорь**, **внхр** = вихор, кру́тень, кúрява.
- Внхрѣ́ць**, ават. *Os coccygis* = кúри́к. С. З.
- Внхрї́ть**, єя = внхрї́ти, єя, круті́ти, єя.
- Внхр** = д. **Ві́хорь**. — **Внхрѣ́ць** = як **ві́хор**.
- Внхрї́стий** = вихорї́єтий.
- Вї́ца** = каблúчка (на платях).
- Вншє́ннєкъ** = вншє́вїк, вншє́вїк, вншє́-
вий сад.

Вишневий = вишнёвий. — І ставок, і млянок, і вишневецький садок. п. п.

Вишневе = 1. д. Вишнёвникъ.
2. вишній, ягоди (вишневі).

Вишневка = вишнівка, вишнік. — Вишнівки з кварти укулали. Кот. — Добрий вишнік.

Вишневий = д. Вишневий.

Вишня, рос. Prunus cerasus = вишня (дерево і ягоди), вишніна (одна деревина) — **Вишня білая**, Prunus c. = черешня, (одна деревина) — черешніна. — Ой у полі вишня, чому не черешня? п. п. — Ой вишніно — черешніно! чок ти листу не пускаєш? п. п. — **Вишня бішенява**, Atropa belladonna = вбачі ягоди. — **Вишня жидовська**, Physalis Alkekengi = жидівські груші, міхунка. С. Ап.

Вишь = ач, бач, чи-ба, дивіи, гліи, дивіи-но. — Ач, який добрий! С. Аф. — Чи бач, які роскоші, в и кешені чорт — ма грошій. п. п.

Вишочелість = басистий, басіста. — Басіста не має де сісти, п. п.

Вишочель = бас, басоль. С. Ш. — Бас гуде, скрипка грає, Хома монить та все знає. п. п. — Тепер міні не до солі, коли грають на басолі. п. п.

Вкідувати, си = 1. укінувати, ся, закінувати, ся, заривати, ся. — Звоняв стовп. — Стоїть, як укоманий. С. Ш.

2. вкряпювати, впускати кранлі, вкідувати.

Вкідати, ся, вкідувати, си = вкідати, ся, вкідувати, ся, вкідати, ся. С. Ш. — Вкідати кадіб до льоху. С. Ш.

Вкідуватися = вкідувати ся.

Вкідувати, си, вкіднути, ся = укидати, ся, укидувати, ся, вкіднути, ся. С. Ш. — Дурень камінь у воду укине, а десьте розумієш не витягне. п. п. — **Укинь водам сиа**. — Побалакаєш, як у піч укинеш. п. п.

Вкладвой = всувний. — Всувний ящик

Вкладний, вкладочный = вкладний.

Вкладникъ, ца = вкладник, ця.

Вкладъ = вкладка.

Вкладываніе = укладування. С. Ш.

Вкладувати, ся = укладувати, ся, укладати, ся, втїлювати, ся, всажувати, ся, класти, сажати в... всовувати, ся, (про гроші) — покладати. — Уклад (або утулв) Бог душу у пня, тай каєть си. п. п. — Некаж гроші в банок.

Вкідувати, си = вкідювати, ся, (карюком) — вкарюувати.

Вкленати, ся, вкленувати, ся = 1. вкленати, ся.
2. наклепати на ко́го. влудати, ся.
3. вкленати ся, втїювати ся, обізнати ся.

Вклучати, ся, вклучити = вклучати, ся, залучати, ся (С. Л.), виікати, ся, вклучити, залучити.

Вклучительний, но = вклучний, но (Гал.).

Вкюувати = вкюувати, закюувати.

Вкюгитися = запустити пазури, кігті. — Як кішечка підкрадець ся, таї запустити пазури в печинки. К. Ш.

Вкюлівати, ся = забивати, вбивати. — Почали забивати інаї.

Вкюмкати, вкюмкивати, ся = впихаїти, упахати, вбрати, втовкмачити, пхати, бгати, товкмачити.

Вкюнець = до останку, до кінця, до послїдку, до ноги, до пня, до цїри, до щенту, геть чисто, цїлком, до рєшти, до щерця. — Рішавсь усього до послїдку. С. Л. — Пропали усі віаці до ноги. С. Аф. — Все до нури вигоріло. — Усе геть чисто забрали і поціювали. — Згоріла таа церква до щенту. С. З. — Вибрали воду з колодязи до щерця. Хвр.

Вкюпати, ся = укупати, ся, закопати, ся.

Вкюреніти, ся вкюреніти, си = укореніти, ся (С. Ш.), уґрунтувати, ся, укоріяти, ся.

Вкюрєнь = д. Вкюнець.

Вкюротє = мало, трюхи, обмаль.

Вкюсь = навкось, на вкюсі, на скюсі, косяка, скісно, криво, габік, навкиль, а'укюса. — Ой видіть си, що а'укюса мила поглядєс. п. п.

Вкюрчивий = піддєслівий, підліа.

Вкюрдувати, ся, вкюрєстьє = 1. укрядати ся, закрадати ся, крадькома влізати, закрасти ся. — Заоді аюсь закрив ся в коюру. — Укрядо ся горе. К. Ш.

2. вкюбуувати ся, уклюнути ся. — Здаєть ся добре лічви, та й сам не знаю, як воно вкюпудо ся, що поминав ся. — Уклюнути ся злидїи на час, не вижеш і за год. п. п.

3. підлазити, підлізуватися, підлєцуватися, п дїшу залізати, підлізати, підлєстїти ся. — Заліз йоу в душу: що хоче, те й робить.

Вкюратї = коротко, коротєнько.

Вкюрив = криво.

Вкюрплатї = д. Вбрізгивати.

Вкюруг = навкюругі, кюруго, округі, округ, навкюруг, кюруг, на вкюло, до

вкола, на о́коло, надовкола, обертом. С. З. Л. — Аж трупа навкруги бде. С. З. — Округи шні у два стальки написто. С. З. — Деся далеко в чистім полі мопла стоить, округ неї на роздолі та тирса шумить. Аф. — Захотілось їм їсти, а навкруги нічого не видно й близько. п. к. — Надовкола зьпір-грають, шши мене не займають. п. н. — Я сижу, оглядаю ся довкола. Фр. — Сьвіт обертом пішов у неї, як почувла вона. Чаїч.

Вкруту́ю = **кру́то** (про шце).

Вкру́чивать = д. **Ввивать**.

Вкуи́ться, вкуи́ться = **приста́ти** в спілку.

Вкуеи́ть = д. **Вкуша́ть**.

Вкусний, но = **смачний, смашний, но, смаковитий, ласий, ласо**. — Смачне молоко в глечку, та голова не влізе. п. пр. — Панечу хліба — не вданний, пашарю борщу — не смашний. п. н. — Тай смаковита, кумо, у тебе горілка. (Кум жірошник). — На ласий шмакот знайдеть ся куток. п. пр. — Хоч не смачно, так багато. п. пр. — Хто ласо їсть, той твердо спить. п. пр. — **Вкуеи́те дѣлати, си** = **смажити, смажити, смацішати**.

Вкусово́й = **смаковий**.

Вкуе́ь = **смак**. — Смаку, як в печеному раку. п. пр. — Хоч емердять, та коли смак має. п. пр. — Скільки смаку, стільки гріху. п. пр. — Во **вкуе́ь** = на **мавір, на штиль**. С. З. — **Войти во вкуе́ь** = **розсмакувати, розлазитись, розласуватись**. — Бач, як розлазив си: усе б пому мшні та варешки. — На **вкуе́ь** в **цвѣтъ** **товарища пѣтъ**. п. пр. = **кому ніц, кому понадія, а кому наймичка**. п. пр. — **Находіть вкуе́ь въ чѣмъ** = **смакувати**. — В тім нани бракують, в чім убогі смакують. п. пр. — Вони слухали її, смакуючи. С. З. — **По вкуеу** = до **смаку, до внодоби**. — Це йому до смаку. — Усе йому не до внодоби. — **Со вкусомъ** = у **смак, до смаку, до внодоби, до сподоби, з смаком**. — Нік не може нічого у смак поноєсти. п. о. — Перний шмакот з'їси у смак, а другий не так. п. пр. — Завше вона вібрасть си до сподоби.

Вкуша́ть, вкуеи́ть = **1. їсти, уживати, куштувати**. — Іди, мати, до нас проживати, хліба — соли а упокоєм уживати. п. д. — Хто лихом жаргує, той його куштує. п. пр. **2. зазнавати, дознавати, куштувати, зазнати, скуштувати**. — Ває в зазнав того лиха і гори патерниї си не мало. Ніц. — Не мало в дознав тоді лиха. — І Гор-

ниї прийшлоє скуштувати гіркої від матері. Фр.

Вла́га = **во́хкість, во́гкість, вільготь**. С. Л. — В політрі пахло вохкістю. Фр. — Вохкість з жалювкі як кале. Кол.

Владѣлице = **1. піхва, піхви**. — Шаблі а піхон виймайте, тіло мое порубайте. п. д. **2. бот**. — снідня частина листá, що обгортує стеблину.

3. anat. — **стүүлні, матошний рукав**. — Це ті стүүлні, що заляють дурні. п. пр.

Владѣть, си = д. **Вкладѣвать, си**.

Владѣ́ка = **1. д. Владѣ́лець, Владѣ́тель**. **2. архирей, владіка**.

Владѣ́чество = **панува́ння, панство, господарюва́ння, господарство, волода́рство**. — Мишало си його панство.

Владѣ́чествовать = **панува́ти, господарюва́ти, володарюва́ти**. — Панувала і в колись на широкім світї. К. Ш. — Біс та його діти панують у світї. п. пр. — Та зможуть ворогови господарювати. К. Ш.

Владѣ́лець = **волода́рь, власник, господарь, пан, поміщик, державець, діич**. — Три нани, два отагали, а одні піддани. п. пр. — Що шдичи, наполе державці мужєди утікати. Л. С.

Владѣ́лица = **волода́рка, власниця, нани, діичка, поміщниця**. — Добра шні за рибани. п. пр.

Владѣ́льський = **панський, поміщійский, державський, володарський**. — А чин се земля? — панська. — А мужиків свободних і державських 10,000 ходили робити шнії. Л. С.

Владѣ́ніє = **1. володі́ння (С. Л.), об́лада**. **2. держа́ва, ца́рство, господа́рство, госуда́рство**.

Владѣ́тель = **1. д. Владѣ́лець**.

2. царь, (гал.) — цѣсарь, державець, король, господарь.

Владѣ́тельный = **державий**.

Владѣ́ть = **1. володі́ти (С. Л.), влада́ти, ма́ти, об́ладувати**. — А вже ж Господи Бог веім владає, шнії вірно вохкують си, Віп їх розлучає. п. н.

2. ору́дувати, керува́ти. — Віп добре орудує віршом.

Влажність = д. **Вла́га**.

Влажний = **во́хкий, во́гкий, вільготний**. — Як там вохко на сідих стївах. — **Влажнимъ дѣлаться, сдѣлаться** = **вохкнути, вільгнути**.

Влази́ть = **улази́ти, вліза́ти**.

Влажи́ватися = **влѣмлюва́ти си, вдира́ти си**.

Властвованіє = пануванія, господарюванія.

Властвовать, Властелинъ, Властитель = д. Владѣчествовать, Владѣтель.

Властительный = могутий, могутный, потужный. С. З. — Не завидуй могутому, бо той заставляє. К. Ш.

Властительствовать = д. Владѣчествовать.

Властный = вѣдний, якучий право, силу. — Онъ властенъ = він має право, силу, волю, вѣтку йомуъ.

Властолюбець, властолюбивый = властолюбивий.

Властоцвѣтъ, рос. Nemesocallis flava = ділляс. — Н. fulva — чоловічий вік, жовта ділля. С. Ан.

Власть = влада, вѣда, сила, право. С. Аф. З. Л. — Бідна Ева одну з древа зірвала ксилочку: збулась власти, треба прийти на гребінь мячку. (З стародав. кірші. Кісв. ст.) — Під которою зверхност'ю і владою естем. С. З. — Його сила, його й воля. — **Взять, иробрѣсть власть** = силу, гору взяти, забрати силу. — **Высшая власть** = найвища власть, зѣрхність. С. З. — **Твоя власть** = твоя воля, сила.

Власница = волосниця. К. В.

Влачить, ся = волокти, ся, волочити, ся, тягти, ся, тарганити. — Трохи не пішки треба було тягти службу. С. Ш. — **Вонк потарганив шівку.** С. Л.

Влѣга = ладъ, влогѣвина.

Влетѣть, влетѣть = влітати, влетіти, влітати. С. Ш.

Влеченіє = 1. волочіння, тяганіна, тарганіна. С. Ш.

2. потяг, повѣба. — Готови оддатись всею душею шершому потягови серця. Бар.

Влечь = 1. д. Влѣчати.

2. вѣбити (С. З.), манити, тягти, надити. — Наче якась сила тягне до його.

Влѣчься = 1. тягти ся, волокти ся, волочити ся.

2. лїнути, поривати ся.

Вливати, влить = вливати, всипати, вліти, всипати. — Шинкарочко молода, у спи меду ще й вина. н. н. — Вспи мїні ще трохи борщу.

Вливаться = влипати ся, втїкати, вливати. — Самарь и Дїпиро вливнає.

Влиивъ, влиивъ, сила, вага. — Він має влиив. Лев. — Він має над ним силу.

Влиительный = влиивовий, дужий, сильний. — Пехай Рада народни силоче зарав найбільше влиивових мужів. Батьківщина.

Вліить = вливати, мати вплив, силу, вагу. **Вложити, ся** = вложити, ся, вѣласти, ся, утулити.

Вложиться = вложити ся, вдѣрти ся.

Влѣво = вліво, уліво, лїворуч, соб, поб. С. З. — Соб, бицю, коло плота, яка плата, така й робота. н. нр.

Влѣвъ = зліва, уліворуч.

Влѣзати = улізати, влѣзати, залїзати, залѣзти. — Заїз в чужу солому, тай шестить. п. нр.

Влѣзть = улізти, залїзти.

Влѣзти, ся = влізти, ся. — **Влѣзти пощочину** = лїпаса, лїпанця, лїщя дати, затопити по щіці.

Влюбити, ся = закохати в себе, прикохати, причарувати; закохати ся, вкохати ся, залюбити ся. — Чи з пншою закохає ся, мене віддурає ся? н. н. — Веселив ся козаченько, тай не схаженив ся, як вкохав ся він в дївчину, вкохавсь, аж жажхув ся. н. н. — Чи не було кращого залюбити си? н. н. — Ой ти дївчино, чарівниченько, причарувала мов серденько. н. н.

Влюбленный = закоханий. С. Л.

Влюбчивый = лїбчивий, женихлївий.

Вліпати, ся = 1. вліпати, ся.

2. вилїтати ся, встрїпати, вліпати ся.

3. закохати ся, вліпати ся.

Вмѣзати = вмѣзати, замѣзати, (н мур) — **вмуровати**, (засїлку в нїч) — **затушкувати**, (шибки у вікна) — **засклїти**, **зашклїти**, **встѣвити шибки**.

Вмѣкати = вмѣчати.

Вмѣивать = замѣивувати.

Вмѣивать = вмѣувати.

Вмѣтати, ся = 1. вмѣтати, ся. — **Вмѣти сьмити в иму**.

2. вкидати, ся.

Вмигъ = мигъ, мїттю, в одвѣ мить, в мѣнт, у мах. — В одву мить збїгав до чоловіка. С. Л. — Як подїлясь, у мах і нагнєв. н. к.

Вмигати = умнїати.

Вмигати, вмигати = 1. поставити, стївнати, приписати. — **Вмигати въ аину** = поставити за вину, привпїати. — Цього йому не привпїали. — **Вмигати въ обязанность** = обов'язати, поставити за обов'язок.

2. зацїтити, залїтити. — На рік засудили і того не зацїтали, що до суда сидів у острої.

Вмигатище = місце, вмістище.

Вмигатиость = вмістиність.

Ввістительность = місткість, вмістимість.

Ввістительный = місткий, просторій, (про чайадаи, клунок то-що) — паковий.

Ввістити, ся = умістити, ся, помістити, ся.

Ввісто = замість, замісто, замість, на місто, намість, натомість. С. Аф. З. Л. — Замість того, щоб писати, він граєть ся. Чайч.

Ввістє = разом, укूपі, вкупі, здр. — вкупіці, укूपоньці, заразом, до купці, вмісті, гуртом, у гурті, за гурт, огулом. С. Аф. З. Л. — То не добре так, як ти: по двох разом любити. п. п. — Як робити у купі, то не бояті у купі. п. пр. — Не щасливі ми з тобою на світі народились — жили колись укूपочні, тепер розлучились. Кош. — У гурті то й смерть не страшна. п. пр. — Гуртом добре й батька бити. п. пр. — **Ввістє є тїмъ** = разом з тим, ще до того, ще к тому, при тому. — Сошлава молодя пейістка, а ще к тому не хоче робити. п. п.

Ввішатєство = встрявання, втручання. С. Л.

Ввішати, ся, ввішувати, ся = 1. замішати, замісити, замішувати, ся, замішувати, ся, вмісити, вмішувати, ся. — Замісила в тісто картошкі.

2. втягті, втягати, вилүтати, вилүтувати.

3. вмішати ся, встряті, мішати ся, вмішувати ся, встрявати, втручати ся, замішати ся. С. З. Л. — Де два б'ють ся, третій не мішай ся. Кот. — Я заприсягну не втручати ся у жадні козацкі справи. Ч. К. — В ті їх справи не мають втручати ся. С. З. — Замішав ся, як ополоник межі ложкаи. п. пр.

Ввішати, ся = містити, ся, поміщати ся, влізати, вхідити. — Ся книга містить в собі багато доброго. — В хаті всі не помістять ся. — В се барילו і відро не влязть.

Ввіщеніє = уміщення.

Ввішь, ввійши = у найши, в найши. — Пішов у найши.

Ввічалє = спочатку, зпочатку, апочіну, на початку, пєрве, пєрше, спєршу. — Кожне діло спочатку трудне. п. пр. — Спершу було добре, а потім стало погано.

Ввічність = несподіванка.

Ввічливий, но = несподіваний, но, раптовий, раптом, нагліий, нагле, нагадливий, зненацька. — Із несподіваного часом буває сподіване. п. пр. — Борони Боже

нагої смерті. п. пр. — Через твій нагліий приїзд я про все забула. С. Л. — Коли раптом, як полна ся дощ. — Як би зненацька злетів ангел з огневою різкою. Кот.

Ввісеніє = уніс, (грощий) — платіж, оплата, (в список) — ўпис, вписання.

Ввісти, ввєсть = (в) уністи, (в список, в книгу) — вписати, записати, завєсти. — Купчи у книгу заведена.

Ввізу = ввізу, ввізу, у сподї, на сподї, долі, долі. — Ми живемо в однім домі: він у горі, а я ввізу. — Зверху нічого, а на сподї погоріло.

Ввізь = звїз, на нїз, на спїд, до долу, долі. — Сердитий вітер завива, до долу верби гне впові, горами хвалї підїма. К. Ш. — Зїшов на дзвіницю, та як глинув ввіз. — **Ввізь по рєкѣ** = за водою. — **Ввізь головою** = сторч, сторч головою, сторчка. С. З. — Як ударив, так він і ввіз сторчка.

Ввікати = вдивляти ся, додивляти ся, доходити. — Він до всього доходить.

Ввіманіє = увага, вага, обачність. — Од війська слава, од панів увага. п. п. — Що старше від розуму? п. з. — Увага. — Треба з пильною увагою дознаватись. К. Х. — **Достойно ввіманія** = варто, гідно уваги.

— **Обратити ввіманіє** = звернути увагу, (на кого) — зглянути ся, зпернути око. — Хоч те добре, що звернув на нас своє око. Фр. — **Обрачати ввіманіє** = авертати увагу, вважати, уважати, зважати, важити. — Не вважай на прожай, сїй житю — хліб буде. п. пр. — Було б, мати, не зважати, що я єдинци, було б мене утонити, де без два вершци. п. п. — А наш Нечай на те не вважав та з кумою мед — вино кружас. п. д. — Я с тобою вечер стою, на нішого важу. п. п. — **Отвлєчє ввіманіє** = розважити, загавити. — Ти пожди тут, а я піду їх загавлю, а ти й бери. п. к. — **Оставити безь ввіманія** = занехати, занедбати, забайдужитись. — Ой не могу, козаченько, не буду казати, бо я хочу тебе, серце, по вік занехати. п. пр. — Нехай, нехай, та так і занехаси. п. пр. — Я й байдуже, що там роблять, та так збайдужив ся, аж воно он що. Хар. — **Принимати во ввіманіє** = зау(в)важати, вважати, мати на увазі. — **Принимати во ввіманіє** = маючи на увазі, вважючи, що..., з уваги на...

Ввіжательность = уважність, уважливість (С. Ш.), унятливість.

Ввіжательный, но = 1. уважний, уня-

жмівий, уяїтливий, уважне, уважливо, уяїтливо, а увагою, пильно. — Не уважно слухаєш, а пісан не так зробиш, як треба. С. Л. — Коли зущиши са і уважїше пригляну ся, то побачиш. Фр. — Судїи маєт пильно слухати справ. В. Н. — Иди ж та пильно приглядай са, на всі чотири озираї са. Кот. — Та буду я на дївчину пильнєшею дивити ся, ой чи буде по мїні журить ся? н. п.

2. д. Благопрїятний 1.

Виміятъ = вважати, уважати, вчувати, слухати пильно. — Вважайте добре, що батько каже.

Вновь = знову, і знову, знов.

Внобѣ = 1. недавно і д. Вначіалѣ.

2. ново.

Вносїтъ = уносити, заносити, (в список, книгу) — вписувати, записувати, заводити.

Вноска, внось = д. Внесєніє.

Внукъ, внука = онук, онук, онука, онука, здр. — онучок, внуча, мн. — онуки, онучата. — Сиди, мати, у записку, колиши онуку. н. пр. — Німець скаже: ви моголи, золотого Тамерлана онучата голі. К. Ш.

Внутренній = внутрішній, нутрішній, середній, осередній, нутрянний. — Внутренніє раздорї = домашні сварки, чварї. С. З.

Внутренности = тельбухи, тельбух, трєбухи, трєбух, бєбєхи С. З. Л. Ш., (живота) — кєндюх, хляки С. З., (грудинї) — легкѣша, (у птиць) — пѣтрох, потрохї, (грудинї у птиць) — журавель, (у комах) — кашка. — Ніж в черево і засадан і винив тельбухи з кишками. Кот. — А сто дїдків у твої бєбєхи. С. Ш. — Внутренности винимать, винуть = трєпещити, тельбушити, потрощити, вїтребушити і т. д. С. З. Ш. — Внутренности повредїтъ = надсадити, надірвати бєбєхи, тельбухи, одбити печінки. С. З. Ш.

Внутренность = нутрѣ (С. Жєл. Л.), середина.

Внутрі, внутрь = в серединї, в середїну. — В серединї чєса болить.

Внучата = онучата.

Внучатныя = троїродний. — В братъ = брат у другїх. С. Ш.

Внушатъ, внушїтъ = вселяти, вновляти, внушати, вселити і т. д.

Внушенїє = 1. внушенїя.

2. вїкова.

Внушительный = внушающий; вражающий; значный.

Внѣ = за, по за, звєрху, на двѣри; без, окрім. — За хатою. — По за церквою. — Він не в хатї, а на двѣри. — Внѣ себї = ве тямлючи, не пам'ятючи. — Не тямлючи себє з радощів, побїг на зустрїч. — Внѣ вського сравнєнїя = без порівнянїя.

Внѣдрїтъ, ся = вкореняти, ся, вселяти, ся.

Внѣшний = 1. вєрхній, околіншїй. — Околіншнї кашка. С. Л.

2. загрянїшнїй, закордонїй.

Внѣшность = верх, пѣверх; вїгляд, ваїр. Внѣшнїй, но = вїразнїй, но, арозумїлий, ло, уяїтнїй, но, яснїй, но.

Внїать = завважити, учїти, уяїти, вїяти (д. Виміятъ). — Не вняз, що каже. — Внїать мольбамъ = адати ся на благанїя.

Во = у, в, до, за, з. — Во двѣрь = у двір. — Во скѣ = у віскї. — Во всємъ = у всьому. — Поїхалъ во Францію = у Францію, до Франції. — Во скѣлько времени = за скїльки часу, за якїсь час. — Онъ менї ни во что не ставитъ = він менє нї за що не кає. — Во впливанїє къ... = у ваїги на, до... — Оцїнилъ во сто рублєй = оцїнував. у сто рублїв. — Во всеї Ивановскую = на всі заставки.

Вѣбаа = риба *Leuciscus rutilus* з породи коропїв.

Вѣбрать = увїбрати, втягати.

Вѣвлекать = втягати, затагати, знїажувати.

Вѣвлечєніє = втяганїя, затаганїя.

Вѣвлєчь = втягати, затагати, звадити. — Він то його знав до сього.

Вѣвремя = в пору, у свїй час, вчасно. — Не во время = не в пору, не вчасно.

Вѣвсе = зовсім, ѓвсі, ѓвсім. С. Л. — Я його зовсім не знаю. — Зовсім пронав.

Вѣвѣки, во вѣкъ = на віки, по вік, вічне. — Тебе ж, мєє сердеятво, по вік не забуду. — Ни во вѣки = ніколи.

Вогніать, ся = 1. увїгнати, загнати, ся, заняти, залучити. — Залучи темї у хлїв. 2. забїти, загнати. — Забїи пилью. — Вогніать во грѣбъ = довести до могили, вложити в доковїну.

Вогнутый = вдавлений, увігнутий, угнутый.

Вода = вода. — Водá вёрхняя, подіочвенная = зашкурна, підшкурна. Херс. — В. грунтова́я = жи́льна. Херс. — В. жива́я = а) живу́ща, б) св́ячена, в) теку́ча. — В. жел́зистая = руда́, смужавина. — В. Богов́ленская = орданська. — В. ключева́я = кри́нишна, кри́ничана. — Побіжи принеси кри́нишної води. — Шляють по воду по кри́нишную, мене молодую неприявшую. п. п. — В. матерáя = глѣб, глѣбиня́. — Велика риба по глѣбу ходитъ. п. пр. — Воды минеральны́я = те́плі води. — Цани поїхали на те́плі води. — В. по́лая, прибы́лая = по́відь, па́відь, по́винь, (поверхъводу) — по́лій. — Так багачю людей, як о по́віді воду. С. З. — В. проточна́я = теку́ча, само́тока. — В. свѣта́я = св́ячена. — Треба св́яченою водою побръзкати. — В. стоя́чая = стоя́ча, водо́стій. — Те́мная вода́ = по́луда. — Так наче полуда а очей спала. — В. цѣлѣбная = цѣлю́ща. — Може вернетъ си надá з тѣку водою — цѣлю́щою, живу́щою дрібною само́кою. К. Ш. — Вода зажива́етъ, убува́етъ = В. прибува́е, спада́е. — Вывести на св́яжую воду = на чистю воду вывести.

Водворить, ся, водворить, = 1. оселити, ся, осадити, ся, поселити, ся, осѣсти, ся, оселяти, ся і т. д.
2. завѣсти, ся, запрова́дити, заводити, запрова́жувати.

Водевиль = водевиль, жарт. — Кум-мірошник, жарт в 1 дії Дмитренка.

Водильщикъ, водитель = поводáрь, поводирь. поводатарь, повожа́тий С. З. Л., (старць) — старчовод, міхоноша. — Ішов козак до Києва та сів спочивати. Торбиняки обвішаний його поножатий. К. Ш. — Сліпий сьміляше ходитъ, як поводатарь водить. я. пр. — Хто вде, їде — не минає: хто бубани, хто гроші, хто старому, а дівчата — шажок міхоноші. К. Ш.

Водить, ся = водити, ся, (кругом або коло) — обводити і д. Вести, ся. — Водить ва́ры = очію поводити. — Очима якось страшно поводи́и. — Водить ко́гудá по́сь = дурити. — Водить хоро́вудъ = таю́к водити. — Ой там Бондарина дівок таю́к водить. п. п. — Водить зна́контство = зна́ти ся, водити ся, (про родичів) — родича́ти ся. — Знай ся кінь з конем, а віл з волом. я. пр.

Водка = горілка, гал. — горівка, ядр. — горілочка, горілонька, горілиця, (стара) — старка, вистойнка, (краща) — око́вита, (зварена з корінням, родзинками, сухими ягодами то-що) — верена, варену́ха, запіканка, (в жарт) — споты́кач, (настоена на ягодах) — налі́вка; вишні́вка, сливі́нка, терні́вка, дулі́вка, а́грусі́вка і т. д., (про горілку в жарт) — мо́кру́ха, ледащы́ця, живи́ця, остроглі́яд, за́ри́дух, (погана) — сиву́ха, ве́догар, піді́нок, (на ганусі) — ганусі́вка, (з паюк) — желясі́вка. С. Аф. З. Л. — Горілка не дівка — здорова́ю згоді́нка. п. пр. — Горілочка око́вита, яка ж бо ти смакони́та. я. п. — Благослови міві, батьку, око́вито напиться, я не зарікаю́сь з бусурменом ще́ лучче по́битись. п. д. — Коли б не та горілиця, не та мокруха, не так хутко н збавив си б свого ко́жу. п. п. — Почастував гарним споты́качем. Кот. — Як выпили варенухи, то й загули як мухи. п. пр.

Водкій = плодучий. — Качки більше плодючи, ніж гуси.

Водникъ = 1. відник, водяник, водя́нка; див. Бассейнъ 1.
2. рос. Асарит еугораети = ко́питель, ко́питець, ко́питці, ко́питняк, підлі́стник, підорі́шник, підолі́шник і д. Адале́нь 2. С. Ал.

Воднистый = водянистий.

Водничій = д. Водильщикъ.

Водный = водяний.

Водобойнъ = скала, скаже́ння (С. Л.), скажені́вка, сті́клізна.

Водовѣстница = д. Бассейнъ 1.

Водовозъ = водовоз, возиво́да.

Водворотъ = вир, водокру́тъ, ко́ловертень, крути́нь, воробика, шум (С. Л.), верхній-водá, чорторій. — Мутить, як біс у вирі. п. пр. — Так колотить, як вир водою. п. пр. — Моя біда і в вирі не потоне. п. пр. — У самий шум попав — на силу випав. Мал.

Водолюбъ = д. Бассейнъ 1.

Водокачка, водокача́льня, водока́чка = водока́чка.

Водока́сь, рос. Hydrocharis = жа́бури́к. С. Ал.

Водокру́тъ = д. Водворотъ.

Водо́къ = д. Водильщикъ.

Водола́з = 1. водола́з.

2. пт. — но́рець.

Водоле́й = 1. водола́й.

2. рос. д. Водникъ 2 і Адале́нь 2

Водоле́въ = д. Водникъ 2.

Водомётъ = водобій, водограій.

Водомѳна, водомѳни = водорій, ривчакъ, ковдѳбина. — Після дощу та такі скрізь ривчаки поробило.

Водомѳръ = водомір.

Водоосвещеніє = водосвѣтля, водохрища. С. Аф. 3.

Водонадъ = водонад, водоснад.

Водонѣрица, рос. Mugiophyllum = кушір. — Бодай таї рїчка кушіром заросла. н. п.

Водонѳй, водонѳло = водоній. — Погнав полїв до водопою.

Водоноль, водонольє = нѳвїдъ, павїдъ, цѳвїнъ, водонѳля, половїддя, пїйма. С. Аф. 3. Л. — А у лїзу рїчка шумїть та гуде, звїсно, як після повїдї на Великодних святах. Кв. — І до Великодни зїшла повїдъ. С. 3.

Водопровѳдъ = водопровїд.

Водотѳкъ = водотїк.

Водораздѣлъ = межирїччя, стрїлїця.

Водоразївїъ, водоразїтїє = д. Водоноль.

Водорѳдъ = водорїд.

Водорѳй, водорѳина = д. Водомѳна.

Водоросль, рос. Fucus = пѳрост.

Водоросли = назва цїлого класу безкѣткѳвих водянїх рослїн. Сюди, здасть ся, належать Conferva, Lemna = рїска, С. rivularis = баговїня, жабур, жабурїня, Alga = жабур, Ceratophyllum demersum = кушір, Spongia fluvialis = бодїяга, водянї губка, надѳшник. С. Ан. — А в дївчїнї стїлкї засип, як на тихїм ставу рїски. н. п. — Рїбалка несе баговїнїи заселено. К. Ш. — Бодай таї рїчка кушіром заросла. н. п.

Водорѣзъ = 1. водорїз (у кораблї).

2. рос. Stratiotes aloides = рїзакъ. С. Ан.

Водосѳбѳръ, рос. Aquilegia = оксамїт, дѳвночкп, орляки. С. Ан.

Водосвѣтїє, водосвещенїє = д. Водоосвещенїє.

Водоскѣтъ = водостїк.

Водостѳй = водостїй.

Водоспѣкъ = ѳпуст, лотокї. С. Л.

Водотѳкъ, водотѳкъ = течїя, водотѳка.

Водохрамїлище = д. Бассейн 1.

Вѳдочка = горїлочка, горїловка, горїлїця.

Вѳдочный = горїлочний, горїлчавий. С. 3. Л. — Бжолка не любить горїлчаного духу. С. 3. — Пїянцї на вуфак горїлчанїх засїли. Л. В. — Казан горїлчанїй без труб. Ст. опис. Кїев. Ст.

Вѳдомѳина = ковдѳбина, кѳвбанъ, кѳвбаня. С. 3. Л.

Водружѣтъ, водрузїтъ, ся = поставлѣти, ставити, втїкати (С. Ж.), встроїлїти, ся, затїкати, ся, поставити, устроїити. (С. 3.) — Поставили хрест на могилї. — Затїкають прапор. К. Б.

Вѳдчикъ = д. Вѳдїльчикъ.

Вѳдъ, (вїд гл. водїть) = шлїд, хов. — Знѣеть, гдѣ кїрамъ вѳдъ, н. пр. = знѣє, де рѣки зїмжють, де кїри вѳдять ся. н. пр.

Вѳднїйка, рос. Empetrum nigrum = вѳдїянка. С. Ан.

Вѳднїйкъ = водянїй, дїдѳко.

Вѳднїйстїй = вѳднїй, вѳднїйстїй.

Вѳдїяка = 1. вѳдїяка (напѳток і рослїя д. Вѳднїяка).

2. мед. Hydrops — вѳдянїя, пухлїна.

Вѳднїѳ = 1. вѳднїй. — Вѳднїй мїлн.

2. д. Вѳднїйкъ. — Вѳднїя болѣзнь = д. Вѳдїяка 2. — Вѳднїѳ быкъ = д. Вынь. — В. лапїшник, цвѣтъ, прострѣлъ, макъ, рос. Nymphaeella = латѣття, бїле латѣття. С. Ан. — В. орїхъ, рос. Tgara patans = болѳтнї, вѳднїй, чѳртовї орїхи. С. Ан. — В. нѣрець, рос. Polygonum Hydropter = гїрчак, богорѳднїй гїрчак, череднїк. С. Ан. — В. щѳвель, Rumex Hydrocotarum = вѳднїй щѳвель. С. Ан.

Вѳднїнь = воднїти.

Вѳсѣтъ = воювѣти, ся. — От вїн йому і кажє: ходїм воюватись. п. д.

Вѳсѳвѳда = воївѳда, гетьман, отѳман, вѳтаг, вѳтажѳк. — (На Українї воїводами звали великоруску старшїну). — Без гетьмана вїйсько гине. н. пр. — Длї козака воївода — велика незгода. н. пр.

Вѳсѳдно = до кїчи, в однѳ, рѳзом.

Вѳсначѣльникъ = гетьман, отѳман, вѳтаг, вѳтажѳк. С. Л.

Вѳсноплѣнный = бранець, полоненїк, плїнвїй. С. 3. Л.

Вѳсннїй = вѳсннїй, вїйськовїй. — Були і штатськї і вѳсннї. Кот. — Вїйськова служба.

Вѳжѣкъ = 1. д. Вѳдїльчикъ.

2. провїдця, провѳдарь, передовїк, верховѳда, вѳтажѳк. С. Л. — Через ваших же провїдцїв на вас погїбель. С. 3. — Вїш у цѳмо длї прїїдцї.

Вѳжѣтой, вѳжѣтый = д. Вѳдїльчикъ.

Вѳждѣлїє = жадѣння, жадѳба, жѳга, хтївѳсть (С. Ж.).

Вѳждѣлїннїй = жадѣннїй, пожадѣннїй. С. Л. Ж.

Вожделѣть = жада́ти. — Жадала дівочка та калинового віпочка. н. н. — А я тебе так жадаю, через віконце نگاهдаю. н. п.

Вождь = д. Воєначальник і **Водільщикъ**.

Вожеватий = ласкавий, ввічливий, звичайний (хто вмів поводитись з людьми).

Воженный, вожёная = жартливий, пустотливий, жирун, ха, брикун, ха.

Вожжа́, мн. **вожжи** = віжка, віжки (Лів.), лївця, лївці. (Права.) С. Л. — Та підси, сину, на ярмарок піши, купи міні ремішні віжки. н. п.

Вожжати́ = завожжувати, накида́ти віжки.

Вожжати́ся = 1. водіти ся, знати ся. — Він усе з жидами водить ся.
2. д. **Возяться**.

Возблагодарить = подякувати, завдячити (д. **Благодарить**).

Возбранить, ня́ть = заборонити, ня́ти, боронити, заказа́ти, закаузати, не вєліти, не веліти, (говорити) — заціпити, заціяткати. — А він мене з хоршими не гоить, а він міні пити не боронить. н. п. — Мати не пускала, гулять заказала. н. п. Не веліла мати кова продавати, а послала мати в поход виступати. н. п. — Слова не дасть вимовити, так і зацїткєає.

Возбудительный = збужа́ючий.

Возбудить, возбуджа́ть = 1. збудити, будити, розбуркати, пробуркати, розбудити.
2. зворушити, заохотити, збудити, будити, приволати, розворушити. — Привола його до роботи. — **Возбудити гнѣвъ** = розлютовати, роздратовати. — **В. смѣхъ** = розсмішити. — **В. мужество** = підняти дух, відвагу. — **В. удивленіє** = адивувати. — **В. страсть** = зворушити, зрушити, роздрочити. — **В. вопросъ** = підняти, зняти річ, питання.

Возбужденіє = зворушення, запал, збудження, (С. П.), побудка (Гал.). — Заспівайте міні пісню без запалу і щоб ви не махали руками і не витріщали очей. Кот.

Возбужденный = збужений, зрушений, зворушений.

Возвєденіє = зведєння. — **В. постройкі** = збудування.

Возвеличеніє = побільшення, велічання.

Возвеличавать, ся = 1. нобльшати, ся, збільшувати, ся, більшати.
2. величати, сл, славити, ся, нивисшати, висшати, підіймати ся в гору.

Возвеселить, ся = звеселити, ся, розвеселити, ся.

Возвєстї, возводїть = 1. звестї, вївєсти, зводити, виводити. — **В. постройку** = збудувати, поставити. — Поставлю хату і кімнату. К. Ш.

2. підняти, віднімати. — Підняв очі в гору.

Возвратїть, ся = вернути, ся, повернути, ся, звернути, ся, віддати (своє по суду) — виправити. — Не вернув ся із походу гуєарин-москаль. К. Ш. — Кто знайдег чужую вещь, повинен вернуть. Б. Н.

Возвратный = зворотний, поворотний. — Закол не має зворотної сили. — Зворотні коні. С. Л.

Возвратъ = зворот, поворот, відворот, вороття, звертання, вертання, повертання. С. Л. — З того свѣту нема повороту. н. пр. — Не смій міні рушити ся, поки з поворотом не надїду сюди. Фр. — Є каютя, та воротти не має. н. пр. — Щоб тобі не було ні путя, ні вороття! н. пр. — Піду і на відворот швидко буду. Под.

Возвращать, ся = вертати, ся, повертати, ся, звертати, ся, віддавати. С. Л. — На третє поле стали повертєть ся, стан хївъ спотикать ся. н. д. — Де ти о полудні буваєш, коли до дому повертаєш? Ков. — **Возвращаєаь** = вертаючись, новортїть, повертоа.

Возвращеніє = д. **Возвратъ**.

Возвращенный = вернутий, звернутий, повернутий.

Возвышать, ся = підіймати, ся, піднімати, ся, в гору йти, повишати, ся, підісєпнати, ся, висшати, височити. — Високо піднесла си над покрівлею хаток жидїєська цюкола. Лев. — Пішли наші в гору, тільки патини зосталєсь. н. пр. — Височив гил'я та дрїбен дощук. н. пр.

Возвышеніє = 1. повищення, підвїття.
2. шпиль, шпилєчок, згїр'я. С. Л. — Ой вїду і на шпилєчок, та гилу і на дощук. н. п.

Возвышенность = 1. висєкість, велічність.

2. д. **Возвышеніє** 2.

Возвышенный = 1. новїщений, підвищений. — Повишена ціна.

2. висєкий, велічний. — Величні думки
3. горовий, гóряний (про місце).

Возвѣстїть, возвѣщати́ = звістити, звіщати; вїстку, звістку подати, данати; сповїстити, сповїщати, озгаїмати, озгаїмувати. — Всїм, кому відати належєть, озгаїмуєм і освїдчаєм. С. З.

Возв'ященіє = зв'ященія, сповіщенія, ознайміванія.

Возглавіє = узголів'я, праголів'я. С. Л. Ш. (в труні) — праголівач. С. Пав.

Возглась = виклик, по́клик, вигук, гука́ння.

Возгласа́ть = виголо́шувати, го́лосно ви́мовляти, ви́гукувати.

Возговоріть = промовіти, забала́кати. — Промов, промов, сердечко, як ми любилсь двобочко. н. п.

Возгоня́ть = перега́няти.

Возгоря́сність = па́лкість.

Возгоря́сний = па́лкний, го́рючий. С. З. — Бул зложевий сухенький, як порох бул уже па́лкнський. Кот.

Возгора́ть, ся = 1. заі́няювати, ся, заі́няти ся.
2. почина́ти ся, повстава́ти. — Ой не дивуйте, добрі люди, що на Україні посто́ало. н. п.

Возгорді́ться, возгорді́ть = загорді́ти, згорді́ти, заі́ншати ся, (іронічно) — набу́дочити ся.

Возгоспо́дствова́ть = заі́няювати. — Поки у Варшаві заі́няював Поіагтовський жанніл. К. Ш. — І житті можуть знову заі́няює і ніщо не зможеть снау жо́лоду. Чаїч.

Возгря́, мн. возгря́ = со́нця, со́пляк, ві́скряк, со́нці, ві́скрякі. (С. Аф.).

Возгря́вий, возгря́ть = со́нливий.

Воздава́ть, вода́ть = 1. віддава́ти, відда́ти, верта́ти, верту́ти.
2. віді́лачувати, віді́латити, віді́ячува́ти, віді́ячити. — А він за його добро, бач, чим віді́ачил!

Вода́єніє = віді́ла́та, заі́ла́та, віді́а́ток (С. Ж.), віді́яка. (С. Л.). — Оце тобі, Г'рцю, така заі́ла́та: з чотирьох доі́о́к те́пна́ хата. н. п.

Воздвіга́ть, ся, воздвігну́ть = 1. спору́жати, ся, споруді́ти, стро́їти, ся, стро́їти, будувати, ся, збудува́ти, ви́будувати. С. Л. — На тому мі́сті, де сто́ил Перу, він збудува́л церкву св. Васи́ля. Лев.
2. піді́яжати, ся, підня́ти, повстава́ти, повста́ти, підно́сити, ся. — Бог змо́же з цього ка́міня підня́ти ді́тий Авра́мових. К. Св. II.

Воздвіже́ніє Св. Креста́ (Свято 14. жо́втя) = Здві́ження (С. Л.), Чесний Хрест. — При́хал саме на Чесно́г. С. З.

Воздержаніє = зде́ржка, уде́рж (С. Л. Ш.), у́ши, сна́в, уга́в (С. З.), по́мірність.

— Нема́ випну́ здо́вниму сна́ву, що зві́в з'ума́ ді́вчу сироти́ну. н. п. — На піді́штку нема́ сна́ву. н. пр.

Воздержа́ть, ся, воздержива́ть, ся = уде́ржати, ся, утрима́ти, ся, затрима́ти, ся, впи́вїти, ся, спина́ти, ся, зу́пни́ти, ся, вде́ржувати, ся, спля́няти, ся і т. д. — Гу́ляла, гу́ляла й ма́ти не спина́ла, а те́пер зу́пни́ла та чу́жая чу́жива. н. п.

Воздержный = зде́ржний, стрима́лий, ви́трима́лий (С. Л.), по́мірний.

Во́здух = пові́тря, во́здух. — Летить о́рел по над ху́ті та в пові́трі вє́ть св. н. п. — **Выйти на во́здух** = вийти на двір, на пові́тря. — **На во́здух**, на во́льном во́здуху́ = на дво́рі (а не в хаті), на пові́трі. — **Свято́й во́здух** = (у бурла́ків) — ві́тер, походо́ний ві́тер. — **Исно́рчений, сно́ртный во́здух** = ва́жкий дух, заду́ха, приду́ха. — **Во́здухи** (церк.) = во́зду́хи.

Во́здушний = во́здухо́вий; ле́гкий. — **Во́здушний насос** = духо́вий смос. — **В. кнри́ч** = це́гла вису́шена на со́нці (а не випале́на). — **Во́здушные за́мки** = хіме́ри. С. З. — **Во́здушные за́мки стро́ить** = думка́ми багати́ти, хіме́ри га́я́ти, у хмара́х лі́тати. — **Дурєль ду́мою багати́є. н. пр.**

Воздыма́ть, ся = д. **Воздыма́ть, ся.**
Воздыха́тель, ница = д. **Воздыха́тель, ница.**
Воздыха́ть = д. **Воздыха́ть 1.**

Возды́вать = зді́яжати, піді́яжати. — Ру́ки до неба зді́яжыл, ми́осердного блага́ла. н. д.
Возды́єствіє = сі́ла, ва́га, впли́в.

Возды́єствова́ть = поді́яти, вді́яти, заі́ноді́яти, поробі́ти, впли́вати.

Возды́лять, возды́лявать, ся = оброби́ти, розроби́ти, оброби́ти, розроби́ти.

Возды́ляваніє = оброби́люванія, упрáва (Гал.) — Упрáва тю́юву.

Возжа́лобы́ться = розжа́лувати ся, розбі́дати ся.

Возжа́ля́ть = забажáти, зажа́дати, захо́тити, захі́тити. — Зажа́дала ги́ри кі́сничків. н. пр.

Возжє́ць, ся, возжига́ть, ся = 1. запалі́ти, ся, запáлювати, ся, (свѣчку, лампу то́що) — засвѣ́тити, засвѣ́чувати, ся, свѣ́тити. — Засвѣ́ти кагане́ць. — Пора́ свѣ́тити свѣ́тло.
2. д. **Возбу́жда́ть.**

Возжа́ніє = по́клик. — По́клик до братів Слав'аи. Ст.

Возва́ть = поклі́кати, поклі́кнути, гукну́ти. (Д. Вагва́ть.)

Воза́рїє = по́гляд (Д. Ваглядь).

Воза́рїє = згля́нути, спогля́нути, подивити́ ся, зирну́ти. — Ой як вииду на гірку, та спогляну на зірку. н. п.

Воза́льщикъ = воза́льник, вози́й. — Треба воза́льників пам'ятити, бо вже от-от і возовиця.

Возити́, ся = 1. вози́ти, ся. — Дрова вози́ти ся з лісу.

2. восту́зити ся (С. Аф.), яло́зити ся, войдува́ти ся, (на одло́му місці) — жостити́ ся, кубліти́ ся, куйво́дити ся, (над яким ділом довго) — морочити́ ся, ту́пати, ту́кати, (коло кого) — па́нькати ся, па́дькати ся, ця́цькати ся, С. З. Л. — Востуза́ть ся, ялози́ти ся і пріє, та ба! нічого там не вдіє. Гул. Ар. — Годі вам діти войдувати ся! — Як є коло кого тупати, то є що й хрупати. н. пр. — Цілий день морочив си — нічого не зроблю. — Вачу, що ніколи міні палькати ся з моїми шивами косами, взяла та й поштинала. Фр.

Возка = вози́ня, (хліба з поля) — возови́ця, копово́зиця.

Возлага́ть, ся = поклада́ти, ся. — В. у. пованіє = поклада́ти надію, поклада́ти ся. — На Бога покладай ся, а роботи не цурай ся. н. пр.

Возлежа́ть = лежа́ти.

Возле́зять = д. Взле́зять.

Возлетя́ти, возля́ть = д. Взлетя́ти, Взля́ть.

Возливи́ть = налива́ти.

Возликова́ть = граді́ти.

Возложі́ть = покла́сти.

Возля́ = біля, побіля́, коло́, край, крі́й, проз, обі́к, побі́к, обі́ч, побі́ч, повзбі́ч, поплі́ч, поруч. С. З. Л. — У козака жінка — шала біля боку. н. п. — Сів коло неї. — Ой сидить мила край віконця, вглядає свого сонця. н. п. — Ой сидь же ти крі́й віконечка присти. н. п. — Я поруч тебе не спитку ся, людської кривди не вбою ся. Як. — Він стояв повзбі́ч сієї хати. — На городі коло броду барвінок не сходить. К. Ш.

Возлюбі́ть = полюбі́ти, покоха́ти, улюбі́ти.

Возлюбленни́й, ая = 1. улюбленни́й, полюбленни́й. — Мати ж моя улюблена, доле ж моя оплакана! н. п.

2. коха́нець, коха́нка, мили́й, ми́ла, лю́бий, лю́ба, лю́бо́ (С. З.), лю́бчик, коха́ний, коха́на, милода́н (С. З.), ка, милува́нка, облю́бник, облюбенець, облюб-

ленка, облюбене́ця. (С. З.). — Демить руки з мезного пальця, нема і не буде козак коха́нця. в. п. — Стук, гряк в віконечко, ви́ди, серце, кохалочко. н. п. — А и Даябі, моїй любі, червнички кудлю. н. п. — Мили́й милу покидає, вороги раденькі. н. п. — Запражу в кова в санці, та йду до коха́ній. н. пр.

Возме́дїє = д. Возда́нїє.

Возмечта́ть = 1. за́мари́ти.

2. загорді́ти, за́пнати́ ся.

Возми́нь = д. Возмечта́ть 2.

Возмо́жність = змо́га (С. З. Л.), мо́га, збо́жність, спримо́га, спримо́жість (С. Л.), можли́вість, мо́жність, мого́та (С. Л.). — У Бога все мога. н. пр. — Не ску́пість — тава спримо́жність. н. к. — По возмо́жности, на скілько возмо́жно = по збо́жі, яко мо́га. — Біжи яко мога швидче. — Получи́ть возмо́жність = змо́гти́ ся, спримо́гти́ ся. — Не змо́гся на бвангелю, ідлу́йте псалтир. н. пр. — Спримі́ти́ ся дід на обід, а баба на кієля. н. пр.

Возмо́жний, по = можли́вий, мо́жебний; мо́жна, мо́жливо.

Возмо́чь = змо́гти (С. Аф.), зду́жати, здо́лти, змо́гти́ ся, спримо́гти́ ся. — Не здо́лає того ладу ніхто повернути. К. Д.

Возму́жальн́й = доросли́й, му́жній.

Возму́жатъ = зму́жнїти, вину́титись.

Возму́титель, ница = бунтовник, ця (С. З.), бунта́рь, ка, баламу́та, ка (С. Ш.), колотняк, ця, (С. З.), каламу́тник, ця, турба́тор. (С. ж.).

Возму́тительни́й = 1. бунтовли́вий, бунтовни́чий, (С. З.), бунта́рський. — Бунтовничосе собориче. С. З.

2. огидни́й, гане́бний. — Ганебни́й учшюк.

Возму́тити́, ся, возму́шати́, ся = 1. сколотити́, ся, скаламу́тити, ся, колотити́, ся, каламу́тити, ся. — Що білая лебедонька воду сколотить. н. п. — Два голуби воду няли, а два сколотили. н. п. — Шукали броду та скаламу́тили воду. н. п.

2. стурбува́ти, ся, зру́шити, ся, стрівожити́, ся, турбува́ти, ся, тріво́жити́ ся.

3. абунтува́ти, ся, забунтува́ти, збаламу́тити, ся, підбу́рити (С. Л.), збу́рити, обу́рити ся (С. Л.), підня́ти, ся, повста́ти, бунтува́ти ся, баламу́тити, ся (С. Л.), підбу́рювати (С. Л.), обу́рювати, підня́ти ся, повстава́ти, бунт зрива́ти. — Пане Хмельницький! Звеси нам від Москалив вітати, або

злеци пав з Ляхами великий бунт зривати. п. п.

Возму́щеніє = бунт, повста́ння, ко́лот, ро́зрух, ко́лотнеча. (С. З.).

Возму́щений = скаламу́чений, катаму́чений, стурбований, обурений (С. Л.), збу́рений, збаламу́чений і т. д. д. **Возму́тити**.

Возму́тити, возму́щати, ся = верчу́ти, відда́ти, верта́ти, покрити кошт.

Возму́щеніє = зворот, верта́ння і д. **Вознагражде́ніє**.

Вознагради́ти, визнагради́ти, ся = 1. запла́тити, відда́чити, нагороди́ти. — Чим же я вам нагороджу, ваши труди осоложу? п. п. 2. надолу́жити. С. З. — Багато згуляв часу — треба надолужити. — За працю мій надолужити. Гул. Ар.

Вознагражде́ніє = 1. відмі́чування, запла́чування, надолу́жування. 2. запла́та, нагоро́да, відпла́та, відда́йка. — Великая занята п небі чекает тих, що... В. Н. (За хайборобську працю частіною ушкика) — скі́пщина, (частування) — то́лка. С. З. — (Мельниконі частіною зерна) — шірчу́к, ківш. — (За прибулду худобу) — пере́йма.

Вознамери́тися = намери́ти ся, нава́жити ся (С. Л.), за́мислити, нага́додити ся (С. З.), покла́сти собі у думці, покла́сти (С. З.). — Коли вже наважити ся мене їсти, то починай з хвоста. п. к. — Та куди се ви, добродію, нагадодились? Кот. — І поклав у першу веділо сватів заслати. М. В.

Вознагодо́вати = розгві́вати ся, ро́сєрдити ся, збу́рити ся, розлю́товати ся. — Розсердин ся, розгві́вав ся мій милий на мене. п. п.

Вознаваци́дѣть = знева́видіти, незна́видіти, неа́любити. — Знева́дила вона її та й го́ді. — Мати сина та оженила, молоду пеністку та позна́вила. п. п.

Вознесє́ніє Господне (свято) = **Вше́стя, Уше́стя** — Не прийде́ть ся в Середу **Вше́стя**, а в сєс в Четвер. я. пр. — Не буде сього, як **Вше́стя** в Середу. п. пр. — Сонечко стало лєкти перед **Уше́стям**, як посеред літа об Проко́лі. Ки.

Вознесє́нскій = належа́чий до це́ркви або свята́ „**Вознесє́нія**“.

Вознесі́ти, вознесі́ти, ся = 1. зня́ти, ся, підня́ти, ся, знесі́ти, ся. — Збуде́ть ся це́рква нова, під небо знесе́ть ся. К. Д. 2. заго́рдіти, за́нишати ся.

Возника́ть = виника́ти, повстава́ти (С. З.), почина́ти ся, виходи́ти, ставати. — Гси

не динуйте, добрі́ люди, що на **Вкраїні** повстало. п. п. — Ганди, щоб з сього чого недоброго не виникло. С. З. — Повстала бунти на **Україні**. п. д.

Возникнове́ніє = виника́ння, почи́н, поча́ток.

Возни́къ = 1. кінь (для перевозки вага). 2. віз, повозка (з вагою).

Возни́ца, возни́чий = візник, возни́ця, фу́рман, ху́рман, погони́ч, погоне́ць, пога́ййло (С. З.), підво́дчик, вози́щій (Мал.); (при воловій хурі) — хурщи́к, хурманщи́к, чу́мак, (що звозить з поля хліб, сіно) — вози́льник, вози́й, сіновоз, (що звозить паншу) — ваши́р. — **Вже ж** коники позаругали, погоничі на возах сидить. п. п.

Возноси́ти, ся = 1. зні́мати, ся, підні́мати, ся, зні́сати, ся, в го́ру підно́сити, ся. (С. Жел.). 2. сла́вити, хвалити, вихвалі́ти, ся. 3. горди́ти, пишати́ ся, горду́пати, чна́нити ся, висо́ко літа́ти, (іронично) кпру́гну́ти, бунду́чити ся, пинду́чити ся.

Возня́ = вовгу́зіння, шамоти́я (С. З.), таргани́на (С. Ш.), ша́рварок, ша́рварка (С. З.), кло́поти, заходи́, по́рання, по́ранка, порани́ва. — Три дні заходу, а дєнь ирзанику. п. пр. — Збили такий ша́рварок, що крий Боже.

Возобла́дати = опанува́ти, го́ру взя́ти. — І пустию опанують весєліє села. К. Ш.

Возобнови́ти, ся, возобнови́ти, ся = 1. поно́вїти, ся, підновити, ся, знові́ти, ся, онові́ти, ся, віднові́ти, ся, поновля́ти, ся і т. д. — Трохи поновив хату. 2. поча́ти, ся, почина́ти, ся знову.

Возобнове́ніє = оновле́ння, поновле́ння. — Може часє оновлення? К. Ш.

Возови́къ = д. **Возни́къ** 1.

Возово́й = возови́й.

Возо́къ = 1. **Возик**. 2. **Візо́к**. С. З.

Возопи́ти, возопи́ти = заголосі́ти, заво́лати, за́лєжентува́ти, заренетува́ти. (С. Аф.). — Заголоси́ш і од муки над хлопцятком сціпши руки. В. Ш.

Возрадо́ваться = зради́ти (С. Л.), зраду́вати ся, (С. Аф.), звеселити ся. — Наші предки звеселять ся у забу́тах трунах. К. Д.

Возража́ть = одка́зувати (С. З.), одмо́вляти, одпові́дати; перече́ти, суперє́-

чити (С. Л.), відказувати, відповідати. — Ти йому слово, а той десять одмазує. — Що ти міні суперечаш?

Возраженіє = одповідь, одказ, суперєка, перєка, суперєчка. — Нехай буде грєчка, аба не суперєчка. н. пр.

Возразіть = одповісти, одказати, одмовити, відповісти і т. д.

Возрастаніє = зріст.

Возрастать = рості, зростати, підростати, виростати, більшати.

Возрастіть = віростити, зростіти, (про дітви) — вігодувати, вікохати.

Возрасть = зріст, вік, порá, добá, літа. — Із малих літ годувала, до зросту в найми не пускав. н. п. — Яй дійшли вже до зросту, пішли собі частя шукати. н. к. — Коли старий чоловік, буде міні батьком, а коли у мою діб, буде міні милом. н. к. — Він чоловік моєй доби. (Казав чоловік, рівняючи літа другого до своїх). — **Возрастомъ** = завстаршки, увстаршки. — Він завстаршки такий, як вп — одших літ. — **Возрасть** младєнчєскій, дѣтєскій; юношєскій; старѣскій = зріст, вік дитинячий, дитинний; хлоп'ячий, парубочий; старєчий. — **На** **возрасть** = на порі. — Росла, росла дівчинонька, тай на порі стала. н. п.

Возрацать = рости, вирощати, вигодувати, вікохувати.

Возріться = вдивити ся, удивити ся. С. III.

Возродити, ся, возроджати, ся = відродити, ся, відроджати, ся і д. Возобновити.

Возрожденіє = відродженія.

Возропта́ти = зарєкствовати, нарікати (почати).

Возрыдати = заридати.

Возсіяти = засіяти, засяти.

Возсєднєніє = злучєння (С. Л. З.), сполучєння, з'єднанія, з'єднєчєння. (С. З.). — До з'єднєчєня приязні. С. З.

Возсєднїти, ся, возсєднїти, ся = злучити, ся, сполучити, ся, з'єднати, злучати, ся (С. Аф.) і т. д.

Возсєздати = відбудувати, споружити знову і д. Возобновити.

Возсєзданіє = відбудування і д. Возобновлєніє.

Возставати, возстать = вставати, повставати, піднімати ся і д. Возмуцати, ся і Возмукати.

Возстаніє = повстанія, бунт, рєзрух.

Возстановити, возстановити = і. д. Возобновити і.

2. підбурити, настрєнчити. — І підбуриля пароді наввоєсла скопили його. К. Са. II.

Возсѣдати = сідати, сидіти.

Возчикъ = д. Возница.

Возъ = і. віз, здр. возик, (кіпський) — повозка, (долий тварський) — гарба, (чумацький) — мажа, мажара, літерний віз, (разом з парєю волів) — паровиця, (чабвський для возки карчів то-що) — котига, (гочарський) — куча. С. Л.

Частини воза: (боки) — полудрабки, (задни частина полудрабків) — крижівниця,

(брус від коміс до полудрабків) — лушвя, люшний, (затячка, що держить лушвя на осі) — чєка, (бруски на осях) — насáди,

дѣ, (частина, котра скріплює осі і насáди) — підгєрєть, підтòка, (дрючок від задньої осі до передньої) — штєльвáга, (дешель) — вїйá, (залізна штаба під вісю)

— підсєок. (Подрібний опис воза д. Чумацькій пародий писви. И. Руденка. К. 1874. ст. 249). — Гей воли недуми, та вєзєть мєжу з калюжі. н. п. — Сталас йому пригòдòшка на Забарьскому полі, перевернули та сїрі воли три паровиці соли, н. п. — Я на неї заднаив ся, полудрабок уломив ся. н. п.

2. (суаір'я) — Віз. С. З. — Народ озичає дє-вік кули зрòк різними призвицями, на пр. Віз, Чєпїга і т. д. (Дє-що про свїт Вожий).

Возимѣть = вжити, одібрати. — **Возимѣть жєланіє** = забажати. — **В. нажѣрєніє** = д. **Вознажѣрїтєся**. — **В. мысль** = думати, у мислі взяти.

Войнєскій = вїйськовий.

Войнєствєнный = воєвїтїй (С. Л.), хорòбрїй.

Войнєство = вїйсько. — Слаив вїйсько запорозьське тай занаястали. н. п.

Войнєствовать = воювати, ся, храбрувати.

Войнѣць, **войтєль**, **ница** = воїк, воєка, воївоїнїк, (К. Б.), воївоїниця. (Кот.). — О, добрий був воєка! — А мїцашє ходити, все раду радят, що тому воєці за дар дати. н. п. — Лєжить воєк на куїні. н. п.

Вой = і. голосїння і д. **Вонь**.

2. **Витїя**.

Войлокъ = повсть, повстїна, повстка.

С. З. Л. (пєвелїчка) — **Лїмєць**. (С. Л.). — Як повстка борода скїмшасє. Кот.

Войлочникъ = шаповáл. С. З.

Войлочный = повстанїй, повстьòвїй. С. З. Л.

Войнá = вїйна, (стар.) — рòзмїр. — Це

було після турецького розміру. н. о. —
В. междоусобная = усобиця, чвара, чваря. С. З. Л. — Бували у нас моря і військовій чварі. н. д. — В. партизанская = загони. Эв.

Войсько = військо. — Військо йде, як мак цвіте. н. п.

Войсковой = військовий. — Військова рада, старшина.

Войти = увійти, уступити. — Широки ворота увійти, та вузькі вийти. н. пр. —

Войти въ любовь, въ милость = задо-
омити ласки, підійти під ласку, під-
деститись. — А я тую дрібну ряску за-
беру в запаску, таки своєю козаковп пі-
дйду під ласку. н. п. — Войти въ довір'є
= придбати віру, залітати в думу. —

В. во вкусъ = розалітись. — В. въ
лѣта = дійти до літ; постарітись. —
В. въ славу = вславитись, зажити
слави. — В. въ голову, въ умъ = сна-
сти на думку. — В. въ азартъ = роз-
палити ся. — В. долги = нонанозича-
ти ся, залітати в довги, вдовжитись.
— Ту зиму так вдовжив ся, що й досі з дов-
ги не вилізю. — В. въ употребленіе =
вживатись (почати). — В. въ чье поло-
женіе = звернути увагу на кого, згля-
нутись. — Зглянь ся на мене, бідну. — В.
въ себя = схамелітись. — Въ чужія
мѣста не войдѣшь = в чужу думу не
залізаеш.

Войтъ = війт.

Вокальный = голосовий, співочий.

Вокзалъ = вокзал, станція, дворецъ
(Гал.). — Зібрала свої річі в несличкий
пакуночок, пішла на дворець залізної до-
роги. Фр.

Вокругъ = д. Вкрутъ.

Волгарь = бурлака (нн р. Волга).

Волглость, волглый = д. Влажность,
вляжный.

Волгнуть = воікнути, вільгнути.

Волдырьикъ, рос. = 1. Silene inflata —
күкольниця, кутасики (Гал.); 2. Cus-
cubalus bacciferus. С. Ан.

Волдырь = 1. пухирь (С. З. Л.), міхур.
(Под. С. Л.) — Як пухирі надуті. Л. В.
2. гудя, гудя, воргудя, гургудя. С. Л.
— Від його цибуха набігла гуза за му-
хом. С. З.

Волжанникъ, ка = родом з над Волги.

Волжанка = рос. Spigaea — таволга. С. Ан.

Волжид, волжний = д. Влажный.

Волкобой, рос. Aconitum napellus = бо-
рець, воуліни черевички. С. Ан.

Волковий = вовківий. С. Аф. З.

Волканъ = вулкан, сопка, сопуха, (по-
тухлий) — горіла могила. Черноморіє.

Волкодѣвъ = ярчук. С. З.

Волкодѣкъ, волкодѣкъ = 1. вовкулака.
С. Аф. З.

2. упирь, упріяка. С. З.

Волкобогъ рос. Lycopus exaltatus = вода-
на кропива, вовчуг, вовконіг, L. euro-
paeus — драголюб, зюянник. С. Ан.

Волконожіе, рос. Lycopodium clavatum =
дереза. С. Ан.

Волкъ, Canis lupus = вовк, віве, зьвір,
зьвір (С. Аф. Л.), здр. — вовчик. — В. сі-
рый = вовк сірий, сірожавець. С. З.
Много волковъ = багато вовків, зьвір-
но. — У лісі тепер зьвіро. Хар.

Волна = 1. хвиля, (велика) — бурю. С.
З. Л. Ш. — Чого вода каламутна, чи не
хвиля збила? н. п. — Із низу буйний ві-
тер поніває, а по Чорному морю хвиля
встає. п. д.

2. вівна. С. Аф. З. Л. — З козла пі
вовни пі молока. н. пр.

Волненіе = 1. хвилювання, хвилюван-
ня. С. Л. Ш.

2. рух, турбація, трівога.

3. розрух, колотнеча. (С. З. Л.) — Се
було в той саме час, коли почалась жидів-
ські розрухи на Україні.

Волнистый = хвилястий, хвилястий. С. З.
Л. Ш. — А у мене в очу жита, жита хви-
лясті. Гал. Барн.

2. вівнистий.

Волновать, ся = 1. хвилювати, ся, хви-
левати, ся. С. З. Л. Ш. — Хвилюють ся
жовті ниви житом колосистим. К. Д. — Дні-
про почав хвилювати ся.

2. баламутити, ся, бурити, ся (С. З. Л.)
і д. Взволновать. — Харити ся, бурити
ся — дощ буде, де ся ти забави, мій го-
лубе? н. п. — І заліть, і сором і не виска-
заний жалъ — все те мішалось і бурилось
в його груді. Бар.

Волнобогъ = верховий, горішій вітер.
Мал.

Волнообразный = хвилястий, хвилястий.
С. З. Л. Ш.

Волнуха, гриб Agaricus torminosus = вов-
вянка.

Воловина = 1. шкура (волон).

2. д. Бычатица.

Воловий = воловий, волячий, волів'я-
чий. — В. язикъ, рос. Anchusa officinalis
= медуніца, веденішник, ранняк, кра-

снокорень, румінка, воловий язик. С. Ап. — В. трава, рос. *Oponis hircina* = вовчуг. С. Ап.

Волога = 1. д. Влага.

2. приправа, омаста. С. З. — Яка приправа, така й потрава. и. пр. — Сіль омаста, масло окраса. и. пр.

Вологлідка = д. Воловий язикъ.

Володка, рос. *Ajuga reptans*, герпана = гостровершки, суховёршки, дівчача краса, горлянка. С. Ап.

Володущка, рос. *Vulprium* = ласкавці, ласкавець. С. Ап.

Воложний = 1. д. Влажний.

2. ситий, жирний. — Що б сало та ве було ситге. и. пр.

Волокита = 1. тягання. С. Ш. — Судова татанина. — Як почалась татанина, не раз упріла у мене чуприна. в. пр.

2. бабій, бабодур, бахур (С. З. Л. Ш.), джигун, волоцюга (С. З.) — Познайте молодіці гові: з Епем бахуре всі схожі. Кот. — Ой джигуне, джигуне, великий ледащо, ведуть тебе до пана — сам не знавши за що. Ой на ноги дибки, на руки дибці; оцєж тобі, джигуне, гарні молодіці. Ой на ноги дибки, на руки дибата; оцє ж тобі, джигуне, гарні дінчата. и. п.

Волокитство = женивнина, залипання. зальоти. — Не до козацького залипання було убогому бурлаці. С. З. — На зальоти приходили, мед — горілку приносили. и. п.

Волокністий = волокнуватий. (С. Аф.) — З грубим волокином — лжкватий. — Діляться волокністий = волокнуватити. С. Аф.

Волокно = волокно, (в салі) — проріз, поточина.

Волоконец = волокінце. С. Аф.

Волок = 1. ВОЛОК (межиріччя, просторонь між двома близькими річками, де перетачають човни і всяку вагу волоком).

2. глухий ліс, з котрого вивозять літо й знову зрубаву деревину, дорога глухий лісом від села до села.

3. біда, бідка (повозна на двох колесах).

4. ВОЛОК (рибальська сітка).

Волонтеръ = охочий, охотник, доброволець.

Волосатий = волохатий, кудлатий, палплатий, патл'ач, мохнатий, кошлатий, цехатий, кострубатий. С. З. Л.

Волосатикъ = 1. гусень *Gordius aquaticus* — волос. С. Аф.

2. черв'як *Filaria medinensis*.

3. рос. *Rumex acetosella* = гороб'ячий шавель, квасець, гороб'ячий, гороб'ячий квасець (укр.), шавій, швейк, дика гречка. (гал.) — С. Ап.

Волосатий = д. Волосистий.

Волосатъ = волохатити, мохнатити, кошлатити, кудлатити.

Волосеніць, рос. *Elymus arenarius* = колосник, колосник. С. Ап.

Волосенъ = 1. б'аб'ка (містка падиопити).

2. жокр'єць (боличка над конитом).

3. ВОЛОС (мед. *Onyxia Panaritium*). — Стага вола волос вилитати.

Волосецъ = д. Волосатикъ.

Волосистий = 1. д. Волосистий.

2. волосний.

Волосій = 1. волосяний.

2. волосний.

Волосность = волосність. (Де-що про світ Божий.)

Волоснякъ = д. Водникъ 2.

Волосоядний, **волосовой** = волосний.

Волосояя, рос. *Myosotis palustris* = павіні вічки. С. Ап.

Волосокъ = волосок, волосочок, волосінка, волосіночка.

Волосообразный = волосний.

Волосолётка, **волосолётина** = кісник кісничка. С. З. — Забавна гризна кісників. и. пр. — А в кінець коси вплава червоної шовковий кісник. С. З.

Волостной = ВОЛОСНИЙ. — В правленію = волост, ратуша. — В старшина = в. старшина, голова, війт.

Волось = 1. ВОЛОС, ВОЛОСОК, ВОЛОСІНА.

Мн. Волосы, волоса = ВОЛОССЯ, здр. ВОЛОССЯЧКО. (Довге волосся) — ПАТЛІ, (скудовчєвс) — КУЧМА, КУДЛІ, (хучериве) — КУЧЕРІ, (що видно з під очіпка або хустки) ЛІЧКА. — Прядь волось = ПІСМО. — Клокъ волось = ЖУТ, ПУЧОК, ЧУБ, ЧУПРИНА, (у Запорозців) — ЧУПРИНА, ОСЕЛ'ЕДЕЦЬ. С. З. — Натокмачна і патлі о бірава. Кв. — За право судись, а за чуб не берись. и. пр.

2. д. Волосенъ 3.

Волосышки = волоссячко. С. Аф.

Волосяний = ПОСТІЛ (з київського волосу).

Волосінка = 1. д. Власнянка.

2. ВОЛОСЯНА ТКАНИНА (на пр. на ситю).

3. СІЛЬЦЯ (волосине).

4. СЌБКА. — Давайте на сьбку гратъ — хто неграє, той сьба. — Дать сь волось

са́нку = добре відрати на чуба, скуб-ки дати.

5. рос. *Festuca ovina* — тонкошіт, щипець. Г. Ан.

Волосяно́й = волосяний.

Воло́ть = д. Велика́нь.

Воло́ть = волоки́н, жидка.

Волоча́га = 1. волоці́га, заводо́ка (д. Бродя́га).

2. Волочи́та 2.

Волоча́йка = повія, шльондра, шотінаха, шідтіанка. С. З. Л.

Волоче́ніе = волочиня, тягання. С. Ш.

Волочи́льня = дротарня.

Волочи́льщик = дротарь.

Волочи́ти = 1. волокти́, тягти́, волочіти, тяга́ти. — Тягали сіно коняцю за коняцю. Лев. — Віп лядсе ноги волочіти.

2. д. Борони́ть.

3. витяга́ти дріт.

4. затяга́ти, тягти́ діло.

Волочи́тсья = 1. волочіти ся, волокти́ ся, тягти́ ся. — Спідниця довга, аж волочить ся.

2. жениха́ти ся, зали́яти ся, бахурува́ти, на за́льоти ходіти, волочіти ся, хвостати ся. — А я козак молодий та й не волочу ся: де дівчину чую, там і заочую. н. п. — Кавав мій батько, щоб я оженив ся, по досвітках не ходив, та й ве волочип ся. п. пр. — Сватав Дубишівську дівку, а женихався тут з другою. н. о. — На за́льоти приходили, мед — горілку приносили. н. п.

3. тяга́ти ся. — Віп усе по судах тягати ся. — Коза з вовком тягала ся, поки шкура зостав ся. (Про позви бідного з багатин).

Волочи́й = во́локом. — Заїхали в таке місце, що ні сюди, ні туди, та вже вологом перетягли човна.

Волочо́к = 1. здр. с. Во́локъ.

2. будка, верх (повозки рожеаний).

Волочу́га = д. Волоча́га.

Воло́чь = д. Волочи́ти 1.

Воло́чьє = тягти́ ся, волокти́ ся.

Волу́й = д. Валу́й.

Волхво́аніе = чари́, чарува́ння, чаклува́ння, відьомство́, характерство. С. З. Л. Ш.

Волхво́вateľ, ница = чарівник, ця, воро́жбит, воро́жка, чаклу́н, чаклі́вниця, відьма́к, відьма, характерник, ця. С. З. Л. Ш.

Волхво́вать = чарува́ти, воро́жити, чаклува́ти, відьмува́ти, характерничати.

— Ой не ходи, Грицю, та на вечерниці, бо на вечерничих дівки чарівниці: котра дівчина чарів не знала, тай тай Гриця причарувала. п. п. — Тільки мій чарольки, що чорні брівоньки. п. п. — Се йому пороблено і вже не хто, як ота відьма Гориня чарувала. н. о.

Волхвѣ́, мп. волхвѣ́ = 1. д. Волхво́вateľ.

2. мудре́ць, астроло́г (на Сході).

Волча́нка, мед. *Lupus* = во́лчий лишай.

Волча́нь, рос. *Lupinus* = ко́хва, верши́совце. С. Ан.

Волче́нокъ, мп. волча́та = вовченя́, вовча́, вовченя́та.

Волче́ць = д. Бодя́к.

Волчи́стий = звіри́ий. — У лісі тепер звірпо. Хар.

Волчи́ха, волчи́ца = вовчи́ця.

Во́лчиі = во́лчий. — Во́лчья шуба = во́вки, во́лчий кожух. — Йому добре у во́вках — не холодно. — Во́лчья яма = вовківня. С. Аф. — Во́лчий перець, волче́ лько, рос. *Daphne mezereum* = во́вче ліко, ягідкі. С. Ан. — Во́лчья я́года, рос. *Rubis quadrifolia* = воронє́ око, хрещате зі́'я, натяга́ч, рани́к, хрестрава́ (укр.), волокі́пник, волоси́к (гал.), С. Ан. — Пово́лчє = по во́вчому. — — Завив по вовчому.

Во́лчокъ = 1. дзига́, гучо́к. — Біга, як дзига. — Крутить ся як дзига. п. пр.

2. д. Ареонѣ́тъ.

3. будка, будка, верх. — Треба б до повозки буду причепити, бо щось дощ закрапає.

Волше́бникъ, ца, волше́бничать = д. Волхво́вateľ, волхво́вать.

Волше́бный = чарі́вий. — Волше́бный на́питокъ = дання́. С. З. — Вова йому дання дала. — Данця гірше трутзини. С. Ш. — Волше́бная кро́пива, рос. *Lamium album* = біла кро́пива, *L. maculatum* = глуха́ кро́пива, оклáдник, *L. purpureum* = краса́на кро́пива, ша́ндра. С. Ан.

Волше́ство, волше́бствовать = д. Волхво́ваніе, волхво́вать.

Воль = віл, бик, здр. во́лик. (В ярмі з правого боку) — борозний, борозенний, борозничий, (з лівого) — підручний. — Вовк каже: я їм твого борозенного, а чоловік йому: ні, краще нізьми собі підручного. н. к. — (Запираний в одиночку) — бовкун. С. Аф. — Був копанє хазиці, а тепер бовкуном їздить. п. пр. — (З високими загнутими рогами) — круторогий. — Та ораи мужик край дороги, та волн в його круторогі. п. п. — (З загнутими до низу

- роганя) — шудий. — (З товстою шиєю) — припрістий. — (З кучеривою шерстю на лобі) — ріндач.
- Вольника** = коза (С. З. Мал.), дуда. — Як дуду настроєть, так вона і грає. п. пр. — Ні в дудочку, ні в сопілочку. п. пр.
- Вольнопочиць, вольнищак** = дударь. — Заграй міні, дударю, на дуду, нехай же я своє горе забуду. п. п.
- Вольготний** = вільготний, вільний.
- Вольница** = гультийство, бурлацтво.
- Вольничать** = сваволіти.
- Вольнодумець, вольнодумичать** = вільнодумця, вільнодумствовати. — У світі ходити між панамі, і не горілку з мужиками, і вільнодумствує і щинку. К. Ш.
- Вольнопаєшний, ая** = наймит, наймишка.
- Вольнопродляючися** = охотник, охотчий. — Пішов у службу охотником.
- Вольноотпущенный** = увільнений з кріпацтва.
- Вольнопрактикующий врач** = лікар без урядової служби.
- Вольнослухатель** = вільнослухач.
- Вольность** = воля, вольність. (Лен.)
- Вольный** = вільний. — Вільний козак. — Вільний дух, жарь = легкий дух. — Вольно = вільно, новолі. — Вольно = вільно. — Вільно йому так робить.
- Вольношка** = воленка. — Ой сон, мати, голубоньку клошати. Оце ж' тобі, мій сопочку, та своєю воленка робить. п. п.
- Воля** = воля; слобода. — Волюю = по волі. — По волі чи по неволі припшов? — Волей-неволей = рад не рад, хоч не хоч, по неволі.
- Вончать, ся** = вперти, влетіти, вбігти.
- Вона!** = чи ба! ото!
- Вонзять ся, вонзять, ся** = встромяти, ся, стромляти, ся, втикати, ся, устромяти, увіткувати, ся, вгородити, ся, загородити, ся, загнати, засадити, заситити. С. З. Л. Ш. — І взявши голову між ноги, піж в череню і засадив. Ког.
- Воніца** = сморід.
- Вонь** = 1. геть, прич, прички. — Іди, синку, геть від мене, нехай тебе Турчин візьме. п. п. — Проти нічки помайдрував козак прички. п. п. — Вонь отсюда! = геть відціль, геть звідси! — Назь рукь вонь = ка'зна що. — Назь рукь вонь влохо = дуже погано.
2. он. — Вонь тамь = онде, ондечки, ген там. — Вонь куда = онкуди. —
- Вонь** гдє = онде, ондечки. — Вонь тоть = отой, он той.
- Вонь** = сморід. — Такий сморід, що аж у носі круте.
- Вонький, вонючий** = вонючий, смердячий, смердючий. (С. З.) — Іди, ода ти смердячий, із моєї хати. п. а. — Гризмося, мов собака, за маслак смердячий. К. Ш.
- Вонючка** = 1. смердюха, смердючка; бздун.
2. рос. а) Anagyris = вонючка. С. Ап. б) Conium maculatum = болиголов, блекотá, сіккава, свистуля. С. Ап.
- Вонілы** = д. Вонькій.
- Воніть** = смердіти, воніти. — Тим бочка смердить, чим вона падає. п. пр. — Воніеть = смердіти, вонієть, вонюче. — Як тут воніє. С. Аф.
- Воображать, ся** = уявляти, ся (С. Ш.), гадати, покладати на думці, роїти ся (С. З.), мріяти, ся, здавати ся. — Мнє вообразилось = мні здалось.
- Воображеніє** = уява (Лев., Фр.), уявління (С. Ш.); мрія. — І дармо він старан ся вилкати їх в своїй уяві. Фр. — І жива унка підхоплювала кожне слово. Фр.
- Вообразить, ся** = уявити, ся, з'явити, ся, прикріяти ся, вроїти ся, спогадати, здати ся. — Я так жино уявил ся собі ноги біля. Фр. — Як ти кохаю, не спогадеш. п. п.
- Вообще** = 1. огулом (С. З.), згола (С. З.), загалом, взагалі (С. Л.), поспіль, посподу. (С. З.). — (Ігулом кажучи, воно таки й правда. Куліш.
2. вкупі, разом, гуртом, опільне.
- Воодушевлять, ся** = живіти, оживляти, ся; додавати духу, охоти, завзяття.
- Вооружать, ся** = 1. узброювати, ся, рихтувати, рихтувати. — Велів гармати рихтувати і на город стріля пускати. п. п. — Газера гарматами рихтована. п. д.
2. підіймати, підіймати, підбурювати.
3. д. Возстають.
- Вооруженіє** = 1. узброєння.
2. зброя, рихтунком, армата. С. З. Л. — Гармат 27 з иншим рихтунком узали. Л. С. — Коші і рихтулки повтрачали. С. З.
- Вооруженный** = узброєний (К. В.), збройний (С. Ж.), арматований, оружийний. (С. З. Л.) — Виден зброєний. К. Д. — Уставаем, аби до судов піхто зброєне і з гайдками не приржав. Ст. Л.
- Вооружить, ся** = 1. узброїти, ся (С. Ш.),

нарихтувати, арматувати. — Узброївши ся протиюко всяким неприятелем. Б. Н.

2. д. Возстать.

Вооб'яю = очевидячки, очевидьки, очевисте, перед очима. — Вхопили вонки тай з'їли у очевидячки лошака. п. к. — Злодій потасмає, а дихвирь очевисте крадець працю своєю обляжнго. Б. Н. — Карло утік у очевидки на коні. С. З.

Во первахъ = в перше, в перше, спершу, наперед, раз, спочатку.

Вонїть, вонїть = голосити, галасувати, дementувати, волати, ренетувати. С. З. Л. — Летів орел по-над морем тай став голосити: ой не тяжко убогому багату любити. п. п. — Борейкова дружинонька ногає до Бога: один каже до другого — розїйти ся треба п. п.

Вондотїть ся = втїлїти ся.

Вондотїєніе = втїлїєнія. (С. Ж.) — Мати для неї, певсалчюї дївчинки, здалась нтїлїєніям вищої обороняючої силл. Чапч.

Вонь = галас (С. Аф. З.), голосїння, дement, ренет, ренетуванїя (С. Л.), воланїя. (С. Ж.) — Сивила тут де не взяла ся, завінцла ся, затрясла ся і галас зараз підняла. Кот. — Сей галас і ренетуванїя. С. З.

Вопресї = на нерекїр (С. Л. З.), всуплереки, на вїпк, (С. З.), на вїпр, на супроти, всупор. (С. Л.) — Він це зробив на нерекїр пожу.

Вопросїтельнїй = питяючий. — В. знакъ = знак питаннїя.

Вопросїть = спїтати, запитати. — Не спїтавши голови, не лїзь до нїг. п. пр.

Вопрось = питаннїя, запитаннїя, спїтка. С. З. Л. — Пауцає, як тут через питаннї і одповїдї описує ся. Б. Н.

Вопросїть = питати, запитувати.

Вопросїтель = питач. (С. Ж.)

Ворвань = трїв (С. Ш.); жир, нтопленїй з хїта, тлоєнї то-що, також і рїб'ячий жир.

Ворвять ся = вдертї ся, вїертї ся.

Ворїшка = злодюжка, злодїячка, злодїювате. — Там таке злодїювате, що не побаче — украде.

Воркїлий = 1. сварлївий, гомонлївий, буркун, буркотун, грїжач. — Сварилва баба.

2. буркотлївий, воркотлївий, туркотлївий. — Голуб воркотлївий.

Воркованїе = нуркотанїя, буркотанїя, туркотанїя, туркотнїя.

Ворковать = нуркотати, нуркотїти, буркотїти, туркотати. — Два голуби воду

пили, вопи пили, вуркотїли, зпїались в парї й полетїли. п. п. — Усю пічку буркотав, мїні спати не давала. п. п. — Ой голуб гуде, голубка буркоче, що голуб голубку повидати хоче. п. п.

Воркотнїй = 1. д. Воркованїе.

2. д. Брюзжанїе.

Воркотунъ, нья, воркунъ, нья = 1. д. Брюзгя.

2. туркот (голуб).

Воробей, шт. *Passer domesticus*, *Fringilla domestica* = горобець, здр. горобчик, гороб'я, гороб'ятко. — Горобчик маленький, а сердце мас. п. пр. — Підлабузливєш до горнїї горобець, паче й справдї запорожський холодець. В. Г.

Воробейникъ, рос. *Lithospermum* = горобейник.

Воробка = горобльчка, горобчїця, горобчїха. — Горобльчка гарна птїчка. п. п.

Воробушекъ, воробышекъ = горобчик.

Вороб'їний = горобнїий, гороб'ячий. — Гороб'ачї яйця.

Вороб'їнокъ = гороб'я, горобнїя, гороб'ятко, горобнїятко.

Вороб'їний = д. Вороб'ївий. — Вороб'їнос сїма = д. Вороб'їникъ. — Вороб'їний горохъ, рос. *Vicia sativa* = горобнїий, гороб'ячий горошок, гадючий горошок, дїкий горошок. С. Ап. — Вороб'їная ночь = горобїна нїч. — Вороб'їний щавель = д. Волосатикъ З.

Вороватїй = хакпїй, злодїюкунатїй, (С. Аф.), кашеникуватїй.

Воровать = красти, злодїячити.

Воровка = злодїїка (С. Аф. Л.), злодїячка.

Воровскої = 1. злодїйський. (С. Аф.) — Де Рим, де Крим, а де злодїйська корчма. п. пр.

2. крадений. — Лучче своє латає, як чуже крадене. п. пр. — Воровскїя дєв'яги = фальшїнї грїші. — Воровскїе лїуди = злодїї, розбпшаки, гульгаїство.

Воровскї = крадькожя; злодїйськк, по злодїйськї.

Воровство = злодїйство, крадїж, крадїжка (С. Аф. Л.), крадїжство. (С. Ж.) — Його не раз шже і на крадїжцї ловили. — Показуючий дорогу до крадєски. Б. Н.

Воровїй = лєткїй, хотїрнїй.

Вороб'я = ворожїня, чари, чаруваннїя, знахурство.

Ворожеї = ворїжка, ворїжка, знахурка,

чарівниця. — Там циганка ворожка, а до тебе та циганочки втоптана доріжка. н. п.

Ворожѣть = ворожити, чарувати. — Сп циганка добре ворожить. С. Аф.

Ворона = 1. шт. *Corvus cornix* — ворона, гава, гава. (С. Аф.). — Як гава у житі до Кур'я сховасть ся, буде добре жито. Мап. — Ні пава, ні гава. н. пр.

2. роззява, гава, гава (про чоловіка).

Воронёнокъ = гавняй.

Воронёць = 1. рос. *Actaea spicata* — вóвчі ягоди, чернёць, 2. *Paris quadrifolia* — вóлчя ягода, 3. *Raeonia tunuifolia* — воронёць. С. Ап.

Воронѣка, рос. *Empetrum nigrum* = водянка. С. Ап.

Воронѣло = гладільце. С. Нар.

Воронѣца = д. Воронѣка.

Воронѣч = воронячий (С. Аф.), гавняй. — Воронѣч глазь = д. вóлчя ягода. — Воронѣч ягоди = д. Воронёць 1.

Воронѣка = лѣйка С. Л.

Воронкообразный = лѣйкуватий.

Вороногрѣй, лт. *Corvus frugilegus* = грак, гайворон. С. Аф.

Вороной = вороний. — Гей кивъ вороний, а сам молодий. н. п.

Ворононѣгій = строкатий. — Строкатий кивъ.

Вороночѣлий = мишастий. — Мишастий кивъ.

Воронѣцъ, лт. *Corvus corax* = вóрон, крѹк, крѹк (С. З. Л.); гайворон, грайворон, грак. — Крукові й мило не поможе. н. пр. — Не штука вбити крѹка, злови-по живого. н. пр. — Ворон, крѹків сила. Гул. Ар. — В полі, мати, чорний ворон кряче; ой тої мінї голову опаае. н. п.

Воронѣ = галич, вороння (С. Аф.), гайвороння. — Не галич чорне поле вкрѣла. Кот. — Гемонське гайвороння понасадало на дуб. К. X.

Воронѣга, воронѣжка, рос. *Solanum nigrum* = пасльн, пасльон. С. Ап.

Воронѣта = воронѣта, брама, (на колопороті) — коловорот. — Оберну ся козак Нечай од брами до брами, — викладе Ляшків, викладе панків у чотири лани. н. п. — Сьвяти брама одчинилась, козака впустили; і знов брама зачинилась — на вік зачинилась козаків. К. III.

Воронѣла = орударь, верховода.

Воронѣло = стрѣла (у вітряка).

Воронѣть, ся = 1. повертати, перевертати, одвертати, ся. — Чогось він одвертасть ся од мене. — Съ душі воро-

титъ = з душі верне, нудить. — І поганим чимсь воляє, аж із душі верне.

2. вернути, ся, повернути, ся, завернути, ся. — Верньсь, силу до домоньку, змию тобі головоеньку. н. п.

Воронѣтки = воронѣця, воронѣкї. С. Аф.

Воронѣнковий = комірний.

Воронѣтникъ = воротарь, заворотник, воронѣтний, брамний. — Воронѣтню! воронѣтню! — Хто, хто у воронѣт ключе? н. п. — Заворотника тримають, та за ним зачинають. н. пр.

Воронѣтний = комір, комір, комір. С. З. Л. — Не до вашої шай ті коміри шили. н. пр. — Комір зводочюю вострочений. С. З.

Воронѣтничокъ = коміречъ, комірчик, комірчик.

Воронѣтний = воронѣтний, брамний. (С. III.)

Воронѣца = 1. воронѣця, воронѣкї. С. Аф.

2. хвиртека, хвирточка (у воротах). С. III. — Піп у хвиртку, а чорт у дірку. н. пр.

3. кватірка, хвирточка (у вікні). — Подивив ся козак Нечай в кватірку очима, а вже Ляхів сорок тисяч стоїть за плечима. н. п.

Воронѣть = 1. д. Воронѣтний. — Брань на воронѣт не виснець, н. пр. = лайка не бійка, в боку не болять. н. пр.

2. коловорот (вал, на котрий накручусть ся вірвова, жс.), (для витягання невода) — баран. (Аф.). — Губа, як на коловороті гуляє. н. пр.

Воронѣть = виворит.

Воронѣхъ = вóрох, кѹпа.

Воронѣчъ, ся = 1. перевертати, ся, перекидати, ся.

2. крутити, повертати.

3. вертати, ся, позертати, ся, звертати, ся.

4. орудувати, верховодити. — Він усім у нас орудує.

Воронѣть, ся = ворунѣти, ся, перевертати, ся.

Воронѣца, воронѣць = барва, (С. III.), вóрса.

Воронѣць, воронѣць = барвити (С. III.), наводити вóрсу.

Воронѣч = 1. бурчання, буркити буркотий. — В животі така буркотня піднялась.

2. (про собак) — гарчання, гаркотий. С. З. Л.

Воронѣчъ = 1. бурчати, буркотати, буркотити, мурчати. С. Л. — У колесі дитя кричить, а на нечі бурку бурчить. н. п.

2. (про собак) — гарчати, гаркати. —

Чие б гарчало, а твоє мовчало. п. пр.
Ворчли́вий, Ворчу́ю, вчу́ = д. Брю́га.
Ворь = злоді́й, поб. — злодо́га, злоді́-
 яба, злоді́ще С. З. Л., ворю́га, воря́га,
 С. Л. — Злоді́й злоді́н зараз позває. н. пр.
 — Хатного злоді́я не встерешеш ся. п. пр.
 — Не тоя злоді́д, що вкрав а той, що ско-
 зав. н. пр. — По дѣла́мъ во́ру и мѣ́ка,
 п. пр. = ко́тузі по заслу́зі. п. пр.
Во сво́є = до до́жу.
Восемна́дцять = вісімна́дцять, вісімна́д-
 цятєро.
Восемь = вісім, восьме́ро, вісьме́рик. —
 Всім по сім, а міні вісім. н. пр. — Ой
 ішли воли та в вісьме́рку. н. п.
Восемьдесят = вісімдеся́ть.
Воскни́ати, воскни́ть = заки́пати, заки-
 ніти. — **Воскни́ть гні́вомъ** = ски́пати,
 запалі́ти ся.
Воскли́кнуть = вігукнути, вікликнути,
 завола́ти.
Восклиці́аніє = вігук, віклик (С. Пар.),
 о́клик. — **Зна́къ восклиці́анія** = зна́къ
 вікликну. С. Пар.
Восклиці́ати = вігукувати, викли́кувати,
 вола́ти (С. З.).
Воскова́тий = во́щистий.
Восково́й = воско́вий, во́щаний. — Во-
 ско́ва свѣчка.
Воскреса́ть = воскресі́ти, ожива́ти.
Воскресе́ніє = 1. воскресі́ння.
 2. неді́ля, здр. — неді́ленька. — Ой у-
 чора та суботонька, сьогодні неді́ля, чо́го ж
 и тебе то, чумаченью, сорочка не біла?
 н. п. — **Ка́ждє Воскресе́ньє** = **Що не-**
ді́лі. — Як би и мав сестру рідну, та пев-
 ку старешку, дав б міні що неді́лі сорочку
 біленьку. н. п. — (**Свѣтлоє Воскресе́ньє** =
Вели́кдень. — То́ді сироті Вели́кдень, як
 сорочка біла. н. пр. — К Різдну стежки по-
 за́итає, к Велико́дню води порозливає. н. п.)
Воскресе́ньє = д. Воскресе́ніє 2.
Воскресі́ний = неді́льний. — **Воскресі́ний**
день = неді́ля. — **Воскресі́на шко́ла** =
 неді́льна шко́ла.
Воскура́ть = ка́дити, ку́рити.
Воскь = віск.
Воспале́ніє = запале́ння, (про рани) —
 ро́з'я́трення, за́я́трення. С. Л. — Мати
 умерла на запале́ння легких. Фр
Воспалі́ти, ся, воспалі́ть, ся = запалі́-
 ти, ся, запалі́ти, ся, за́я́ти, ся, за́й-
 ма́ти ся. (Про рани) — ро́з'я́трити ся,
 за́я́трити ся, прия́трити ся, я́трити ся.
 — Тя́жка шкрабу́вала шкуру́чку, а во́во й

прия́трито ся. Хар. — **Воспалі́ть ся гні́-**
вомъ = ро́з'я́рити ся, роздо́товати ся.
Воспарі́ть = алеті́ти, доли́нути в го́ру.
Воспита́ніє = годова́ння, вихова́ння (С.
 Л.), хов. — Такий погляд на хов дітній ро-
 бити ва́м честь. Лев.
Воспита́вникъ, ца = годова́нець, годо́-
 ванок, годова́нка, вихова́нець, вихо́-
 ванка. (С. Аф., З. Л.), плека́нець. (С.
 Пар.). — При́нив бу́в до себе сироту Петра
 за годова́нці. Кот. — А сам Насту́сю під-
 жадає, таки годова́нку. К. Ш.
Воспита́нный = 1. вихова́ний, ви́годо-
 взвий.
 2. д. Благово́спита́нный.
Воспита́тель, ни́ца = вихова́тель, ка, у-
 чі́тель, ка.
Воспита́ти, воспита́увати, ся = ви́годоува-
 ти, згодува́ти, ви́годо́увати, ся, ви́-
 ховати, ви́ховувати, ся, ви́кохати, ви́-
 ко́хувати, ся, ви́ростити, ви́рощувати,
 ся, шлека́ти. С. Л. — Ой годувала дочку
 не год, не два, та й згодувала — лю́дям
 слуга. н. п. — Ви́кохав дітину в до́бру
 го́дину. н. пр. — Ой бу́в в Сі́ч старий ко-
 за́к на при́звище Ча́лий, ви́кохав ни́н сина
 Саву коза́кам на сла́ву. п. п.
Воспале́не́ніє = запале́ння, спала́г-
 не́ння.
Воспале́не́ньє, ся = запалі́ти, ся, вспа-
 лі́ти, запалі́ти, за́я́ти ся, заго́рити
 ся. С. Л.
Воспале́не́ньєсть = па́лькисть.
Воспале́ніть, ся = запалі́ти, ся, за́па-
 люва́ти, ся, за́йма́ти ся; ро́зпа́лювати,
 ся. — За́я́лось так швидко, що ві́ак не
 можна було поту́шити. — А ві́т так розпа-
 лив ся, що вже пі на що не дивити ся. —
Воспале́не́ньий, воспале́не́юю́й, ся,
легко воспале́не́юю́й, ся = па́лкий,
 скоропа́лкий.
Восполне́ніє = виповне́ння, заповне́ння.
Восполна́ти, ся = виповні́яти, ся, за-
 по́вня́ти, ся; докла́дувати, досипа́ти,
 доли́вати до...
Воспо́льзовате́сь = покори́стувати ся (С.
 Л.), по́жити, по́живіти ся, по́житкова́ти,
 скористува́ти ся, скориста́ти. (Гал.) —
 Хотів до́брою мо́ю пожиткова́ти. — Хто по-
 шавє моє до́бро? К. Ш.
Воспо́минаніє = 1. зга́дування. (Лев.)
 2. спо́мин, спо́минка, зга́дка, спо́гад.
 С. Л. — **Въ вспо́минаніє** = на спо́мин,
 на зга́дку, на не забу́дь. — **Поса́жу ко-**

- ло хатиш на спомин дружині, і облююю і грушечку на спомин єдиній. К. Ш.
- 3. пам'ятка.** — (Се мінї пам'ятка від батька.
- Воспои́нати́,** си = згадувати, ся, спо-ми́нати, ся.
- Воспои́нати́** = згадати, спогадати. (С.З.Л.)
- Воспоса́дувати** = сподіяти ся, стати ся, склїати, ся, здіяти ся. — Сподїаюєсь таке лихо, що криїш Боже! — Не так жадало си, та так склало ся. п. пр.
- Воспосла́йти** = помогати, запомагати.
- Восприса́тствовати** = перепинити, спинити, зупинити, перешкодити, на перешкодї стати. — Гуляла, гуляла й мати не спинила, а тепер зупинила чужа чуашна. п. п. — Коли б тїльки ви не став мінї на перешкодї, то б усе було добре.
- Воспроста́ти, воспрещати́** = заборонити, -нити, закарати, -зувати, боронити, (говорити) — зацінити, заціткати. — А мін мене з корчми не гошити, а мін мінити не боронити. п. п. — З хати не пу-скала, тулять заказала. п. п.
- Воспреще́нїе** = заборона, заказ, запрѣт.
- Воспри́мати** = брати, прийма́ти. — **Воспри́мати́ оть кунєли** = хрестити, у хрест уводити.
- Воспрї́мникъ, ца** = хрещений батько, хрещена мати.
- Воспрї́мний, ая, отецъ, матъ** = д. **Воспрї́мникъ, ца**; — сынъ, дочъ = хрещеник, хрещениця, похрещеник, ця. — На Сынѣ-вечер хрещених або хрещеници приносят батькови печерю. п. о.
- Воспрї́мчивость** = уразливість, чу́й-ність. (С. Ж.)
- Воспрї́мчивый** = уразливий (С. Щ.), чу́й-ний. (С. Ж.)
- Воспроизво́дити** = д. **Возобновляти** і **Возсозда́ти**.
- Воспроти́ваться, воспротивля́ться** = про-тивити ся, змагати ся, затяти ся, су-перечати ся, опинати ся, не згодити ся, не згожувати ся, опір ставити (С. З.), опєрти ся.
- Воспрї́нути** = прокїнутись.
- Воспы́лати** = запалати, спалати. — Воли ж почувши, запалали гнївом. К. С. П.
- Воспы́вати, воспы́ти** = 1. спївати, в-спївувати, вєспївати. — Ты через те, що їх поет не пєспївав, усїх їх до 'дного шпрод позабуван. К. Д. Ж. — Вєспїнує со-лоноекко. К. Ш.
2. славити, вихвалити, вславити, вї-хвалити.
- Восто́къ** = схід. С. Л. — На сходї сонця. С. З.
- Восторгаться** = радїти (дуже).
- Восторѣ** = радїсть (велика). — Вітає ра-дїсть і надїя в очах веселих, молодх. К. Ш.
- Восто́чний** = східний, сходовий. — Схо-довий вітер.
- Вострѣбовати** = потребувати, вїправити.
- Вострє́нкій** = гострє́нкий.
- Вострє́нстатї** = затрєжити, затрїпотїти, задрїжати.
- Вострїти** = гострїти, точити. — Точив поживцї, а все тупї. С. Ш.
- Вострогла́зый** = д. **Быстрогла́зый**.
- Востроно́гий** = д. **Быстроно́гий**.
- Востру́ха, востру́шка** = цокоту́ха, мото-ру́ха.
- Вострый** = гострий.
- Восхвалє́нїе** = хвала, похвала.
- Восхваля́ти** = вихвалити.
- Восхитительный** = чудовний, чарівний, роскїшний.
- Восхищати́, ся** = чарувати, радїти.
- Восхищє́нїе** = радїсть (велика).
- Восходити́** = сходити, зїходити, пїдї-мати ся. — Бють пороги, місяць сходити, як і перше сходов. К. Ш. — Он зїшла зоря вечерова. п. п.
- Восходѣ, восхожде́нїе** = схід, зїхід.
- Восхотѣ́ти** = захотїти, захїти, заба-жати.
- Восца́** = сверблячка (лишай).
- Восцарствовать** = зацарювати.
- Восчувствовать** = зачути. — Ой зачула моя доля, що не бути мінї дома. п. п.
- Восшє́ствїе** = зїхід.
- Восьмерїкъ** = вїсьмерїк. — Вїзьми хунт сьвичок вїсьмерку.
- Восьмє́рка** = 1. (в картах) — **восьма́ка, вїсьма́ка.** (Малорус. игры. Кїєв. Ст. 1887—6).
2. вїсьмерїк. — Пал воївах вїсьмерком.
- Восьмидесятый** = вїсїдєсятий.
- Восьмой** = вїсьмий, восьмий.
- Воткати́** = уткати, вилєсти.
- Воткну́ти, ся** = встроїити, ся, устроїи-ти, застроїити, увїткну́ти, вгородїти, ся. — Возїла б ти нїж в мене вгородити, нїж мєщи, мїла, ті слова говорити. п. п.
- Вотра** = трїни (С. Ш.), збїшин (тїльки від соломи, а перше — пї від металу).
- Вотру́ха, вотру́шка** = д. **Ватру́ха**.
- Ві́тчимъ** = вїтчим.
- Ві́тчина** = дїдївщина, дїдїзна, батьків-щина, матерїзна. (Родовий масток.) — Ви куїли сей грунт? Пї, се моя батьків-

щива. (Слово **Вотчина** прикладається ся до перухомого земельного частку, частіше великого).

Вотчинникъ = властитель перухомого майтку.

Вотце = жарне, дарма, дурно, дарєжне. — Як жарно жарити, так жарне і іде. и. пр. — Сьвіте місяць та не гріє, тільки дурно у Бога хлїб їсть. и. пр. — Може и бідна дарєжне шлону, може його вже и й не побачу. и. и.

Воть = от, ось, це, оцє, отó, тут, аж ось. та. — Та була в мене жінка, та була и мене Любка. и. и. — Аж ось і до його черга прийшла. — **Воть-воть** = от-от, туж-туж, ось-ось, ось-ось-ось, за того.

— Аж тут і на дворі туж-туж уже сьвітає. Гул. Ар. — Час загого й жати. К. Ш. —

Воть гдѣ = ось-де, от-де, осьдечки, аж осьдечки, аж осьде. — **Воть еще!** = отó ще, отцє, тóж бак! — Отцє! не бачила дна! — **Воть какъ!** = ось як, от як, от так! — **Воть какой** = ось який, от такий. — Ось який завбільшка. —

Воть и вен не долга = от тобі й кінець, от і все, от тобі й край! —

Воть сюді = ось сюді, он-сюді, от-сюді. —

Воть тамъ = он-де, ондечки, он-там, он-тамечки, тамєньки. — **Воть такой** = от-такий. —

Воть то-то = тóж то, тó-тож. — **Воть тобѣ и на!** = от тобі й на!, отцє!, оттакє!, от тобі й маєш! —

Воть ужъ кудѣ = аж ось куді. — **Воть ужъ когдѣ** = аж ось коли. — **Воть что** = ось що, от що.

— **Воть зтотъ** = оцєй, сєй.

Вохра = о́хра.

Воцаряться = зацарювати, оцарити, ся, зананувати. — Поки у Варшаві зананували Пошгосекский живий, зананував, таї думав шлєхту приборкати тронки. К. Ш. —

На свѣті правда зананує. — І життя могутє слово зананує, і ніщо не зломити силу молодую. и. и.

Воцарювати = уи́дннв. С. Ш.

Воцеловиченіе = очоловічення, втілення. (С. Ш.)

Воцеловичитися = очоловічитися, втілитися.

Воцно, воцно = д. Воцно.

Вощки, рос. *Spergula arvensis* = метелик. С. Ан.

Вощарица = гнізда.

Вощъ, мн. воши, вощ. *Pediculus* = по́ша, мн. воші, дїтєвє — кўка, зó. — вошва,

вўка. — І вўж по́ша окурив. Кот. — Вўжа заїла. С. З. — Грошеї, як у жїда вошей. и. пр. — **Вощъ травяная**, *Arhis* = трав'яна, рослинна во́ша, тлїя. — Страчуютъ росляну вошу так саме, як і капустину блоху. (Степанюк.)

Воцалой = восковий, вощаний.

Воцїть = воцїти, навоцшувати.

Войжъ = нодорож, мандрївка.

Впадѣть = 1. падати, упадати. — Упав в рївчак. — **Впадѣти глаза** = заїмѣти очі, позанадати. — **Впадѣть въ уньїше** = в тугу вдатися. — Он не плаче, не журитьсь, в тугу не вдаєтьсь, загран мїї кни. пороньський — назад сподїваєтьсь. и. и.

2. вливати ся, утїкати, вилливати. — Сахаръ в Дїширо вливаетъ ся.

3. попадати, вдавѣти ся, вкїдати ся. — Пошав в бїду. — Вдав ся в тугу.

Впадїши = падь, влогóвина, ямка.

Впадїстый = якуватий.

Впадївать = залїтовувати.

Впадїзывать = влїзати, вповзати.

Впадїлий = заїмѣлий.

Впадїть = д. Впадѣть.

Впадїться = вóрати ся. — Він вóрав ся в мос поле.

Впервой, впервіе = вперше, вперше, спєршу. — Де вперше и спїтїї радїсть вздрїв. Пнтрєнко-Сїпї. — **Это смѣ** не впервой = се йому не первий. Пошє.

Вперевѣлку = перевѣлюючись, по малу (пгн, Ухати).

Вперевѣль = 1. навпростець, мавїнциєм. С. З. — Гей яром, яром за волами, мавїнциями за вїлїями. и. и. — Навпростеця пошов.

2. д. **Вперевѣлку**.

Впередї = 1. попереду, спєреду, носѣа-перед. С. З. 1. — Попереду Дорошенко веде своє вїйслю хороньско. и. и. — Із за гори, із за кручі горде вїйслю виступає, поспїмерє Мирозєнко свїям концєм вїграєє. и. и. — **Впередї идтї** = перед вєстї. С. З. 1.

2. наперед, на дальше.

Впередѣ = 1. вперед, уперед, попереду, поперед, наперед; з гори. — Поперед бачива в некто не сумь ся. и. пр. — Поперед сїнтаї ся, а тоді і дай ся. и. пр. — Послає мене попереду. — Він усї гроші а гори дав. Пнд. — Нехай з гори знає, чого від мене можна надїтн ся, а чого нї. Фр.

2. д. **Впередї** 2. — Щоб мїні наперед вївєли свого не було!

Вперемѣжку, вперемѣжку = мїшка. — Трєба мїшка класти: одно через другє.

Вперётъ, ся = вперти, ся.

Вперить = втупити (очі).

Впечатлительность, впечатлительный = д. Восприімчивость, восприімчивый. — Аппи дуже аразливи на всяку красоту. Фр.

Впечатлять, ся = вражати, ся.

Впечатліне = враження (С. Л.), вражіння. (Фр.) — Проявисті впечатліне = врапти: — Розмова зробила на нього дуже прикре вражіння. Фр. — Молодих незначимо вражала краса... Леп.

Ввивать = д. Вбирать.

Ввиваться = 1. втигувати ся. — Його так скоро не напоили — він уже втигнув ся.
2. відати ся, уїдати ся (С. З.), випивати ся, уїяти ся. — Кайдан уїдають ся в тіло. С. З. — Уїяв си, як рєп'ях. п. пр. — Як п'ївка випида ся.

Вписываніе = вписання, уписування.

Вписать, вписывать, ся = вписати, уписати, уписувати.

Впитывать, ся = д. Вбирать. — Впитывающій въ себя = беркїї. (С. Ш.).

Впихиваніе = впихання.

Впихивать, ся, впихнуть, ся = пхати, впихати, упихати, упихувати, ся, вихнути, упхати, ся.

Вплавъ = влинь, улінь. С. Л. Ш. — Плавн, плавн, селезно, та влинь за подю. п. п. — Плавн уляши за подю, а п шду у сїд за тобою. п. п.

Вплеснуть = вплюснути, вхлюнути.

Вплесті, вплесть, вплестіть, ся = 1. вплести, заплести, всукати, вилітати, ся і т. д.

2. д. Вишпать, ся з.

Вплотню = щільно, (про їжу) — до схочу, до нехочу. — О полудні требаї сїно і в вагочки клали щільно. п. п.

Вплоть = 1. щільно. С. З.

2. до краю, до кінці, до лїнї, аж, аж до, аж по. — Одрізва-до краю. — Палив аж по самї вірни. — Гуляв аж до ранку.

Вплотью = під сїду. — Се йому не під силу.

Вполголоса = тихенько. — Скажу йому тихенько: люблю тебе, серденько. п. п.

Вползайть, вползти = д. Вназывать.

Вползи = вповні, уповні (С. З.), зовсім, цілком, до краю, до останку.

Вполборота = трошки боком, обернувшись.

Вполовину = на половину.

Вполуть = на колонїї дорogi, на піддорсі.

Вполыпая = під чаркою, на підпїтку, підпїний. — Ні, він не п'їний, але під чаркою. — Еней хоч трохи був підпїний, та з розумом. Кот.

Вполєнті = підгодувавшись, надголодь.

Вполє = на половину.

Вполєдь = до рєчі, до дїла, до ладу.

— Сказав як раз до рєчі, як в око влізи.

Вполєхъхъ = хапаючись, квалячись, захлавшись.

Вполєжї = порожняком. — Туди їхали з вагою, а вертали ся порожняком.

Вполєру = вполєру, саме в час; як раз, в міру, до міри, помірно, як слїд.

Вполєдлєсє, вполєдлє = в останнє, в останній раз, на послїдок, на останці.

Вполєдствїе = опєслї, навєслї, навєслї.

Вполємъхъ = нєночі. — Хто ходить поночі, шукає вєночі. п. пр.

Вправду = справді. — Чи вже ж і справді він казан?

Вправить = управити, заправити.

Вправо = управо, праворуч, соб, цоб.

Вправъ = з права, на право, праворуч.

Вправъхъ = до останку, до нїї, до ноги, до щєнту.

Впрєдь = на перєд, на дальше; аж до... нєкі аж... — Продолженіє впрєдь = дальше будє.

Впрєбъзъ = бїльво, прєбїловато.

Впрєголодь = надголодь.

Впрєжєсть = жовтїво.

Впрєзелєнь = зеленєсто, зеленкуєнто, впрєзелєнь. (Чайч.)

Впрєкъ = 1. на корїстї, на полїток, на добрє.

2. в запє.

Впрєсєкъ понєсть = вкленати ся, понєсти в хєтену, понєтить у дурїї.

Впрєсєнь = снїяво.

Впрєсєнєхъ, впрєсєнь = з прєсєнїя, з прєсєнку.

Впрєхмєдь = не зовєсім пїтвєрєзєвшїєсь.

Впрєхєлєстъ = живучї часєм не вкїні з жїнокє.

Впрєсєнь = протє, а протє, однєк, однєчє, об тїх, алє. — Сїм лїт горєх не родїл, протє голоду не було. п. пр. — Пачє гадїш, а об тїх хто лєгє зїв. Чайч.

Впрїгивати, впрїгивуть = пїлїгувати, вєтрїбувати, вєскєкувати, пїлїгнути, вєтрїбути, вєскєчити.

Врачевать, ся = лічыти, ся, гоіти, ся.

— Шкода гоіти, коли смерть прийде. н. пр.

Врачъ = лікаръ. — Лікареві, чи поможися, чи не поможися, а валига розвися. н. пр. — **Быть врачомъ**, заімається врачеваніємъ = лікарювати. — Він уже 5 літ лікарює.

Врачательный, но = коловоротный, но, обертнем. — Тык мілі обертнем хата і ходить (казав слабій). Ніс.

Врачать, ся = вертіти, ся, крутіти, ся, обертати, ся. — Земля обертаєть ся коло сонця. Де-що про світ Божий.

Врачале = обертаннл, вертіння.

Вредитель, вина = шкодник, ця.

Вредительный = шкодливий, шкодний, вадливий, вадкий, шкодлючий, недо-рочий.

Вредить = шкодити, вадити, шкоду шко-дити, робити. — Більшо око не шко-дить, тільки око не бачить. н. пр. — Хто пізно ходить, той сам собі шкодить. н. пр. — Не один козак сам собі шкоду шкодив. н. п. — Ледачому живогові і широго вадить. н. пр.

Вредный, но = шкодливий, шкодний, но, вадливий, вадливо, вадко, вадить. — Шкодливий, як кішка. н. пр. — Хліб на хліб не вадить, а кий на кий вадить. н. пр.

Вредоносный = **Вредительный** і **Вредный**.

Вредъ = шкода, вада. — Чий шкода, того і гріх. н. пр. — Мудрий Лхх по шкоді. н. пр. — **Вредъ** причинить, нанести = нашкодити, шкоду зробити, вчинити. — Батько нашкодив, а діти в одвіті. н. пр. — Коваль шкоду зробив, а шевця новісели. н. пр. — А хто би кому шкоду учинив, той маєть шкоду заплатити. Ст. А. — **Во вредъ, ко вреду** = на шкоду. — На шкоду людськую збудившия ся проща. Л. В. — Аби не присягали фалшиве на шкоду ближного. Б. Н.

Времениемъ = часом, часами, іноді, ін-коли, порою, від часу до часу. — Ча-сом з квасом, порою з водою. н. пр.

Временной, временный = дочасний, ча-совий, тимчасовий. — Щастя дочасне, а злодіи довичні. н. пр. — Боирину квітка ча-совая, а Петрови дівка нікова. н. п. — Онекуп або застаник і кожний, дочасним правом імен'я держани. Ст. А. — **Времен-но** = дочасно, до часу, поки-що. — До часу глечик воду носить, поки пухо не одрветь ся. н. пр.

Временицьк = митованець, котрому по-щастило за короткий час із шалого стану осягнути великої сили при державній особі.

Время = час, година, поря, доба, вре-

м'я, урём'я. (С. Ш.) — Час платить, час тратить. н. пр. — Час до дому, час і вора. н. п. — Се було пізної доби. — Та згну-ла добра година: змерла моя вірна дівчина. В. Ш. — **Во-время** = у свій час, вча-сно, впору. — Добре, коли все у свій час зроблено. — **Во время** = під час. — А-ще би хто під час служби Божої розпо-няв ся. Б. Н. — **Во всякое время** = по всяк час. — Віи по всяк час тамні.

— **Время отъ времени, отъ времени до времени** = від часу до часу, коли не коли, іноді, інколи, часом, часами. — **Въ почие время** = нічною добою, нічною добі. — Де ти ночовиш ся пощом добою із чужою милою. н. п. — Пошної доби з неволі втіали. н. д. — **Въ рабочее время** = в робочу пору, в дільний час. (Ніс.) — **Въ прежнее время** = спер-шу, допреж сього, за прежніх часів. — **Въ то время** = тоді, тоді саме, за тієї години. — **Въ последнее время** = останніми часами, в останні часі, останніми часі. — Ну, останніми часи був дуже зажурив ся. Рус. В. — **На вре-мя** = на який час, до часу, дочасно. — **Съ какого времени** = відколи, з я-кого часу. — Відколи та й досі не має. — **Съ этого времени** = з сього часу, від тепер. — **Съ того времени** = з то-го часу, з тії порі. — З того часу, як женив ся, и ліколи не журив ся. Кат. — **Съ давняго времени** = з давніх часів, здавна, з давньої давнини, з давніх давен. — **Съ незаиманныхъ времелъ** = з поконвіку, з вік-віку, віковично. — **Свободное время** = дозвілля, віль-ний час, гулянки, погулянка. — Печий колись на дозвіллі зроблю. — **Благоприят-ное, тяжелое время** = година, добра година, лиха година, злігодня годи-на, лиходіття. — При добрій годні — купи й побратани, а при лихій годні, немає й родни. н. п. — В лихую годню не-кось несапо довелось міні заїхати в Укра-їну. К. Ш. — Як у нашій славіній Україні були колись престривний злігодні годни. н. д. — **Въ какое время** = в яку го-дипу, якого часу. — Оа Бог змне, коли вернує, в якую годню, прийи ж мою Ми-русеньку, як рідну дитину. н. п. — **Это было не въ наше время** = це ще не за нас було, не в наші часі діялось. — **До времени, впрядъ до времени** = до якого часу, поки-що — **Милъ те-**

не́рь не вре́мя = не на́ю ча́су, ніколи.
 — Сухое, дождливе вре́мя = годи́на, дощова́ годи́на. — Вік прожити — не дошоу годи́ну пере́жити. н. пр. — (Перед обідом) — передобі́док, (Перед вечерю) — підвечер'я, підвечі́рок, (Перед спом або як саме подігали сонця) — ля́гови, облягі́, обляго́ма. — Це було саме в обляги. — Були вже обляги; і Юлія лягла. К. Д. Ж. — (От раз він входе у свою хату облягома, а за ним слідом щось входе. н. о. (Між весною і літом) — за́літєл. — Вре́мя во́зки копе́ть, хлѣ́ба съ но́ля = копові́з, возови́ця. — Се було саме у копові́з. — В. сгребані́я = гребови́ця. — В. жайтвы́ = жиява́. — В. косе́бы́ = косови́ця. — В. пахані́я = о́ранка, ра́дянка. — В. носе́ва = сія́нка, сі́вба, сі́йба. — Перудь с́боромъ хлѣ́ба і ово́щєй = передні́вок, передні́вка. — В. ро́сия ичелъ = рі́йба, ро́йови́ця. — В. соби́раніи ма́ку = макотру́с. — В. ли́нїя = лїньба́. — В. сва́дебъ = же́нітво. — Вре́мя іра́дно прове́стї = зяриува́ти час, провакува́ти.

Вре́мячисле́ніє = літощо́т. — У нас лі́тощот ве́дєть ся з того часу, як пародив си Христос. (З рукопис. календарі).

Прини́ть, ся = д. Іброси́ть, ся.

Прівєнь = прівєнь, вриві́, шцє́рть. — Прівєнь з берегами. — Пасивав мірку шцє́рть.

Пріро́дєнний = приро́дєний, приро́дній, родимий. — Вона приро́дєна лї́ма. н. о.

Прі́ри́зну = нарі́зно. — Гуртом дешєвшє, як нарі́зно.

Прі́злє, врі́злє = рі́зно, осóбо, пі́рі́зно. — Як уже пі́зно, розійдєхєсь рі́зно. н. и.

Прі́рє́сьє = д. Врє́сьєннє о.

Вроста́ть = д. Врє́статї.

Вростóк = на́ріст.

Врѣ́хєсть = д. Внѣ́льнян.

Врубáть, ярубáть = зарубáти.

Вру́ть, яру́ть = д. Врє́ль.

Вручáть = уручáти, доручáти, приручáти, до рук давáти. — А ти, мило́, од'ї́зжалє, кому́ж мєнє уручєш? н. и. — Никола́и си отію, шєній, ши во́ли тебе одка́нїли і брато́ш приручєли і на поса́д ви́рижєли. н. и. — Хмєльницькому до рук подав. н. д. — Чи уже ж ти по́міраєш, кому́ добро уручєш? Дору́чєю кошовому, писарєш сїчшовому. н. и.

Вручє́ніє = доручє́нія.

Вривáть = д. Вкáпывáть.

Вривáтьсє = 1. д. Вкáпывáтьсє.

2. вдєра́ти сє, вєра́ти сє.

Врѣ́зывать, сє = 1. урѣ́зывать, сє, врѣ́зывать, сє, врѣ́ляти (рі́занням).

2. в'ї́дати сє. — В'ї́зєсь йому в голову, пі́як не забу́дє.

3. д. Вривáтьсє 2.

4. за́бокуватисє, втѣ́бнати сє. (Д. Влє́бїтьсє.)

Врѣ́хатисє = д. Влє́бїтьсє і Влї́нать сє 3.

Врї́дє, врї́дє ли = наврѣ́дї, наврѣ́ду.

Вєа́дникъ = їдєць, вєрхѣвєць, вєрхѣвїк, вєрхѣвїй. — Де не зєвє сє їдєць, мєчть сє по полку. н. о.

Вєа́жывать = вєа́жувати, стрѣ́лїти, вєстрѣ́лїти.

Вєа́єываніє = вбїра́ннє.

Вєа́єывать, сє = 1. вбїра́ти, сє, втї́гувати, сє, вбїра́ти сє. — Вєа́єывающї́я = берки́. (С. Ш.)

2. д. Вивáтьсє 2.

3. прїєбєсувати сє, уєсї́дїти сє. — Дї́тна потро́ху прїєсєла сє.

Вєа́ = д. Вєє.

Вєєа́густѣ́йши́й = д. А́вгустѣ́йши́й.

Вєєвїдї́щї́й = вєєвїдї́ючий.

Вєєвозмо́жнї́й = всї́кий, прєвсї́кий, вєєвозмо́жнї́й.

Вєєвєсѣ́чїя́ннї́й, вєєвї́шнї́й = найвї́щї́й.

Вєєгдá = за́вєдї, за́вєше, за́вєєгдá, уєє, по всї́к часє, їзїк, за́вєсї́дї (Ча́лє.) — Старому́ за́вєше годї, як ма́лому. н. пр. — Ві́н уєє ходїть пі́якї. — Ми їзїк та́к жїли. (С. Л.) — В чужїх рука́х за́вєше бї́льши́й шєаток. н. пр.

Вєєгдáшнї́й = за́вєєгдáшнї́й, поєєкчáснї́й.

Вєєгдóно = по ро́ку, що́ го́ду.

Вєєдїє́внї́й, по = 1. щодє́ннї́й, щоднї́й, щодє́шнє. — Чужє носє подї́ваю що́ днї і що́ вочї, покї́ ношє не заснїєтє чужїм пієком о́чї. К. Ш. — І в шєні́ тї́й надїє всї́ і мукї сво́ї ми вїлєли, смї́наючи щодє́шнє її. Ча́лє.

2. щодє́ннї́й, уєвє́є, щї́лий дєнь, уєвє́єдє́пєчкї. (С. Ш.)

Вєєкѣ́чно = авжє́ж, аджє́ж, нєвє́є, кѣ́чє.

Вєєлє́ннє = свї́т, свї́т Бѣ́жїй, вєєсє́вї́т. (С. Ж.)

Вєєлє́нєкї́й = вєєсє́вї́тї́й, свї́товї́й.

Вєєлї́ть, сє = осєдї́ти, сє, насєлї́ти, сє, осєдї́ти, осї́ти сє, вєєлї́ти, сє.

Вєєя́лєстївї́шнї́й = найя́лєстївї́шнї́й.

Вєємі́рнї́й = вєєсє́вї́тї́й, поєєсє́вї́тї́й, вєєго́сє́вї́тї́й (К. Краш.), щї́лєсє́вї́тї́й

(Лев.). — Зоря всесвітнан зійшла, і мир, і радість принесла. К. Ш.
Всемогущество = всемогучість, всесила. (С. Пар.)
Всемогущий, всемогущий = всемогучий, всеильний. — Тебе благаю, всеильний Боже!
Всемирный, по = д. Всевозможный, яко мога, усяким способом. — Треба яко мога дбати, щоб...
Всемирный, по = повсюдний, скрізь, усюди, повсюди, по всіх усюдах.
Всемирный, по = 1. всенародний, но. 2. прилюдний, но (С. З.), привселюдний, но. — Вона мене привселюдно гальбала.
Всемирный = найнижчий.
Всемирный = сильний, гуртовий, загальний.
Всемирный, всемирный = всепокірний, найпокірніший.
Всемирный = найясніший. (Пр. д. під с. Августійшій).
В ердцахъ = з персердя, розсердившись. — Та це він з персерди так каже.
Всемирный = д. Всемирный.
Всемирный = найсвятіший, пресвятій.
Всемирный = всеильний, найдужчий, найсильніший.
Всемирный = найславніший.
Всемирный = д. під с. Все.
Всемирный, у виразі „Во всемирный“ = голосно, щоб усі почули.
Всемирный, до = цілий зовсім, цілієйський, цілком.
Всемирный, по = щочасний, що часу, що години, по всяк час.
Всемирный, всемирный = всеїдний, всеїда. — Всеїдная недѣля = всеїдна. — Се було на всеїдній.
Всемирный = всеїда.
Всемирный = скакувати, сипігувати; схоплюватися. — Разом схоплю на коні. — Миттю схоплю ся з місця. С. Л.
Всемирный = скопувати.
Всемирный = відряпати ся, здрипати ся, здерти ся, вилізти, алізати.
Всемирный = вигодювати, згодювати, викорювати. — Оа ти знав на що брав мене пенячку, згодювала мене мати, як перенячку. п. п.
Всемирный, всемирный, ся = скотити, лікотити, скочувати, ся.
Всемирный = скидати ся. — Руби скидаєт ся.

Вскачь = скіоком, вскіоки, на вскіоки, плігом, навзаводи. — А він вбоки, та вскіоки. — Як пішов мій кінь плігом, плігом! п. о. — Пустив коней навзаводи і скоро доїхав.
Вскідываніе = скидання, підкидання.
Вскідывати, ся = скидати, ся, підкидати, ся. — В. на кого = накидати ся на кого.
Вскіпать, вскіпать = закипати, закипати, скипати. — **Вскіпать гнівомъ** = запалати гнівом, розлютовати ся.
Вскіпать = спарити, нагріти. — Треба спарити хозоко. — Нагрій окріп.
Вскіпать = скісати.
Вскіпать = складати, накладати.
Вскіпать, вскіпать = набрехати, обрехати, наклепати.
Вскіпать = заклекотити. — Заклекотило силе море.
Вскіпать = скудівчений, скудланний, скуйовжений, покудівчений; розкудівчений, розкудланий, розкуйовжений, розіатланий. — **Вскіпать** голова = кудла. (Чоловік з такою головою) — кудлати, кудлань. — Його борюда давно не бачила гребіши і стрівила покудочна. Фр.
Вскіпать, ся = скудівчити, покудівчити, зколоскати, поколоскати, скошати, скуйовдити; розкудівчити, перекудівчити, розіатлати, перекішлати, розкошати, розкуйовдити, ся. (Д. Вєршівать).
Вскіпать, вскіпать = д. Вскіпать, вскіпать. — **Вскіпать** кого, задать вскіпачу = за чуба відрати, скібк дати.
Вскіпать = сколупати, поколупати, подряпати.
Вскоць = 1. скік.
 2. д. Вскоць.
Вскоць, си = схитнути, ся, захитати, ся, похитнути, ся, заколихати, ся. — Ціле чомеи, води пошеи, та коліо не схитнуи си. п. п.
Вскоць = д. Вскоць.
Вскоць = злегка, поверхібно. (С. Пар.)
Вскіпать = скошати, зріти.
Вскіпать = згодювати, нігдуювати.
Вскіпать, ца = годіванець, годіванка, вигодіванець і д. Вскіпать, ца.
Вскіпать = викорю, вінас. — Віддав бичка ш викорю.

Вскоробити, ся = зжодобити, ся, спа-
чкити, ся, покорчати, ся, покривити, ся.

Вскорбъ = скоро, незабаром, небавом.
(Гал.) — Скоро після того він поїхав. С. І.
— Заседував і незабаром умер. (С. З.)

Вскосятити, вскосячений = д. Всколю-
чити, всколючений.

Вскочити = д. Вскікивати.

Вскрай = 1. край, кінець; країна, сто-
рона.

2. біля, побіля, край, коло, близько,
поблизу, суміжно.

3. до краю, до верху, вщерть.

Вскрикнути, вскричати = скрикнути, за-
кричати, згукнути. (Чайц.)

Вскружити, ся = закрутити, ся, завер-
тити, ся.

Вскручинитися = зажурити ся, засму-
вати, затужити. — Ой сів, запла, заму-
рив ся, що без долі продив ся. п. п.

Вскривати, ся, вскріти, ся = відкрива-
ти, ся, відчиняти, ся. — Вскривати несь-
мо = роакрити, розічепати лист. —

Вскривати труя = требушити, тер-
бушити, різати, поріти, потрошити. —

Вскривати карту, козыри = переверта-
ти карту, світити, висвічувати ко-
зыри. — Вскривати нарізля = розрі-
зувати болячку. — Річка вскривалась =

лід пішов, кригу молажало, крига
скресла.

Вскривати = (н карт х) — світка, козырь.

Всмак = в смак, у смак, до смаку,
до ехочу. — Діждан ся ласки, тепер у-
ся пається си в смак свьяченої паски. (З вірш.)

Всдух = голосно, в голос. — Ні в го-
лос, ні мовчки. п. пр.

Вслушати, вслушватися = дослухати
ся, дослухати ся, дочути, дочувати
ся, прислухати ся, прислухати ся. —

Я не дочув, що він казав. — Почув він ще
більше прислухати ся.

Вслідство = через, через те, затім, з-за,
із-за, за-для того, тив, в наслідок (Гал.).

Вслід = услід, слідом, слідком, зараз
за, на слідом.

Вслідивати, вслідити = вдивляти
ся, удивляти ся, прдивляти ся,
угадати ся, вдивити ся і т. д. — Він
вслідивав си в його хороше лице. Фр. —

— Прдививсь, як тепер робить си на світі.

Всмітку = (вро лице зварене) — рідке, не
круте.

Всмувати = всувати, всовувати.

Всмак = д. Всісмакати.

Всмадати = спадати. — Спало міві на думку.

Вспівувати = випівувати, вигодувувати,
вскорлювати.

Вспіазувати = злізати, влізати.

Вспіаювати = згадати.

Вспіарувати, вспіарити = піарити, випі-
арувати, запіарувати, роопіарувати. —

Запіарити висіяк. — Розпіарити дубок на
обід. — Вспіарити лошадь = зїїдити,
вїїдити коня. — Вспіарити сїїну =

випіарити, одчухрати, одшмагати.

Вспіарувати = злітати, злізати (С. З.),
зпїарити ся, пїарити. — Два голуби во-
ду шли, вуркотили, злилися в шари й поде-
тіли. п. п. — Перепел с під ніг так і шурхну.

Вспіарувати, ся = поріти, розпіарова-
ти, ся.

Вспіахати, ся, вспіахувати = з'орати, ся,
впорати, ся, з'орувати, ся, орати, ся.

— І у тяжкі упруги може з'орю пересїг
той. К. Ш. — Ори ся ж ти, моя шиво! К.
Ш. — Вспіаханий = з'ораний, поора-
ний. — Вспіаханий нос = річля, рб-
ля. (С. З.)

Вспіахати = орання, оранка. — Од Яндо-
хи починається ся оранка на кришу. С. З.

Вспіахувати = заплікати гірчо.

Вспіахувати = заплікати тріхв.

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати рукама = вдарити в до-
лобі, сплеснути рукама. — Вспіахувати
кріляма = залотіти.

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати рукама = вдарити в до-
лобі, сплеснути рукама. — Вспіахувати
кріляма = залотіти.

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Вспіахувати = плікати, хлюпати,
хлюпати, хлюкати, бівтати. С. З. —

Всполощіть, ся = д. **Всполашиватьея, Всполохуть, ся.**

Вспомянініє = д. **Вспомянініє.**

Вспомяніть, ся, вспомянуть, ся = 1. згадувати, ся, згадати, ся, пригадувати, ся, нагадувати, ся, нагадати, ся, спогадати, ся, спом'ятати, спом'янути, ся, позгадувати, ся. — Болить серденько дівчущу згадуючи. н. п. — Таку дедачу пам'ять маю, що й не згадаю. Б. Г. — Як зам'я підеш — забудеш, як старь станеш — згадаеш. н. п. — Коли на мене ганеш, то й мене спогадеш. н. п. — Спогадаеш мене, мила, милими словами, а я тебе спогодаю гіркими словами. н. п. — Ой хоч він далеко, так менє спом'яне. н. п.
2. **схаменіти ся, зтягнати ся, отягнати ся, зчүти ся.** — Схаменув ся, як святий піст мшув ся. н. пр. — І не зтягив ся, відкіля лихо скадає сл. н. о.

Вспологательный = помічний, помогаючий.

Вспомогать, вспомошествовать = помогать, запомогати, поміч давати, рятувати, радити, раду давати, допомагати. С. З. Л.

Вспоможєніє, вспомошествованіє = поміч, підмога, запомога, підпомога, рада, порадя, рятунок. С. З. Л. — Слава Богу за підмогу. н. пр. — Рятуй мене в пригоді, в добрім разі рятунку не треба. н. пр.

Вспомянуть = д. **Вспомянати** 1.

Вспороть = д. **Вспарывать.**

Вспорхнүть = д. **Вспархивать.**

Вспотїлый = потїний, спїтїний.

Вспотїть = спотїти, ванотїти, спїтїти, чүба, чупріну нагрїти, упрїти, ся, угрїти ся.

Вспрыгивать, вспрыгнуть = сплігувати, сплигнути, стрбати, стрбїнути.

Вспрыскивать, вспрыскнуть, ся = 1. бризкати, прїскати, кропїти, порськати, ся, побрызкати, ся і т. д.

2. сїкти, парити, шкагати, висїкти, пїварити, відшмагати. — Добре відшмагали рїзками.

3. **Вспрыснуть обнїяку** = покропїти. **Вспрыдывать** = д. **Вспрыгивать.**

Вспүгивать, вспүгнуть = молохати, сполохати, сполошїти, полшкати, кишкати.

Вспүтать, ся, вспүтывать, си = 1. плүтати, заплүтати, ся, заплүтувати, ся.
2. набрехати, наклепати.

Вспүхать, вспүхнүть = пүхнути, манухати, напүхнути, обпүхати, обпүхнути.

Вспүхавна = бпух. С. Л.

Вспүхлый = опүхий, обпүхий. — А он поїд тїном опухла дїтина від голоду мре. К. Ш.

Вспүчивать, ся, вспүчить, си = надимати, ся, родимати, ся, родзїти, ся, рознїєсти, пачїти ся, спачїти ся.

Вспүхлїть = д. **Воспүхлїть.**

Вспүхлїть = спалахнүти, спалпүти, зкїпїти, гпївом закіпїти.

Вспүхльчивость = запал, опал. (С. З.) — Та він це з опалу сказав.

Вспүхльчивый, во = палкий (С. З. Л.), запальний, пальоний, з запалом, з опалом. — Ну, та який же пальоний — так зразу і закіпїти.

Вспүхривать = д. **Вспархивать.**

Вспүхивать, вспүхнүть = 1. запалати, спалати, спалахнүти, спалхнүти, спалахкотїти, вибухати, вибухнүти. — І скра до покути спалхнув. Номж. — Ніхто не вїдав, де той огонь глїє, аєк не разом вибухє. С. З. — Тільки побачив дим, а тут зразу як спалахє. — **Вспүхнүль мїтєж** = повстання вибухло.

2. д. **Вспалїть.**

3. **зачервонїти, почервонїти, зашарпїтїсь.** — Він аж зашарив слї від сорому.

Вспїшка = д. **Воспїшєніє** і **Вспїльчїность.**

Вспїливать, ся, вспїлїть, си = пїшїти, сл, запїшїти, ся.

Вспїть = заспївати.

Вспїлявать, ся, вспїляти, ся = напїляти, ся, напїєсти, ся, напїєгати, ся, напїєгати, ся. — Ой напїєди кизаченьки великий намєт. н. п.

Вспїять = назад, навспїак. (С. Ж.)

Вставанїє = вставання.

Вставать = уставляти, піднїмати ся, здїямати ся, зводїти сл, підводїти ся. — Ой то не шїли пїляли, не тузани уставлял. н. д. — І сам устанав, і чєлїдї буди. н. п. — Підїди сл з лїжка.

Вставїть, вставїть, си = устанїти, уставляти, ся, уранїти, уравлїти, сл, вробїти, штүлїти, (дїю) — здїїти, (сїло) — заскїїти, зашкїїти, застєкїїти, (слово) — вкїїнути, додати. — Устанавїти вїєка. С. З. — Уравлїти обрлз п рамцї. С. З. — Вробїти камїш в перстєнь. — Задїїв боку.

Встāvка = вставка, вїрāvка, втүлка, ұставка, лātка. (Першї два означаютї і дїю, і рїч, останнї тільки рїч.)

Вставной = вставлений, вїравлений, вроблений; вставний; штүчний.

Встарь = в старовину́, в давнину́. —

В старовину, кажу́ть, усе було краще. п. о.

Вста́скивать, ся = 1. зтяга́ти, зводі́-
кати, ся.

2. ала́зити, вилáзити.

Вста́ть = д. Вставі́ть.

Встаща́ть, ся = 1. зтягáти, зволóкати, ся,
спёрти. — Леде́в спер и мшо́к на гору —
такий важки́. Чайч.

2. злі́зти, вилі́зти.

Встопóрщать = д. Взьєро́шити.

Встоско́ваться = зажу́рити ся, засумува́-
ти, в ту́гу вда́ти ся.

Встошні́ть, ся = зану́дити. — Занудило
кого́ серця, заколо́ло в бо́ці. К. Ш. — Ма́в
встошні́лось = зану́дило, мене́ ну́дить,
ну́дно мні́.

Встрєво́женний = стурбо́ваний, споло́-
шений, переноло́шений, зру́шений.

Встрєво́жить, ся = стурбува́ти, ся, споло́-
шити, переноло́шити, ся, згвалтува́-
ти, ся, стріво́жити, ся.

Встрєна́ть, ся = розтріпа́ти, ся, розку-
дочити, ся, розку́длати, ся. — Вста́в
ка́к встрєна́ний = скочив як об-
на́ренний.

Встрєна́ються = стрєнеу́ти ся, здри́-
гу́ти, ся, затріпоті́ти.

Встрє́нка = ті́пачка, скю́бка, прочухáн,
прочухáнка. — Дали́ йому́ доброго́ при-
чухáна. С. З.

Встрє́нцять, ся = д. Встрєна́ть, ся.

Встрєнхáться = д. Всноло́нитися.

Встрѣ́тити, ся = стрі́ти, ся, стрі́тити,
зустрѣ́ти, ся, зустрѣ́тити, зустрѣ́дути,
ся, стрі́нути, ся, зді́бати, ся, сні́тка-
ти, ся, зу́снити, ся. — Оце́, брате́, моя́
доля... деж то и спочну́? а може́ й в ко́ли
небу́дь своє́ части́ стрі́ну. Аф. — Зустрѣ́в
п, і приві́тан і тихо́ мови́. К. Ш. — Ду-
манн до́ля зустрѣ́тити ся — сні́ткало́ ся горе́.
К. Ш. — Бі́гда Га́шка густи́ли ло́зани, зді́-
бала́ ся ши́на з трьохá со́колади́. п. н. к. —
Як и те́пер бо́ив ся з шя́ зді́бнетьсѣ́. Фр. —
І не спуга́сь, як зу́сними́ дича́та. К. Ш.

Встрѣ́ча = стрѣ́ча, зустрѣ́ча, зустрѣ́ч
(Чол.), сні́тканни́. (С. Л.). — На встрѣ́-
чу = на́встрѣ́чу, на зу́стрѣ́чу. — Іде́ сло-
вободо́, аж на зустрѣ́чу до́му шп. п. к.

Встрѣ́чатъ, ся = стрѣ́чати, ся, зустрѣ́ча́-
ти, ся, стрі́пати, ся, нерестрѣ́вати, ся,
зді́бати, ся. — А убравши́ ся, до́ержи́
пі́лля; зді́бують п я́ж три́ пави́ч. п. н. к. —
От іде́ шп, а пави́ і нерестрѣ́вають до́го,
п. н. к. — Іде́, аж стрѣ́ча до́го чоло́вік. п. н. к. —
Сні́гате́, словоско́п в те́мни́ глòз сонце́

зустрѣ́чає. К. Ш. — І то шпях і то доро́га
— кого́ сні́гате́ а по́лі? Хоч не внтай, худи́
не вди́ — не стрі́вати до́лі. Аф.

Встрѣ́чний = стрѣ́чний, стрѣ́чаній. —

Встрѣ́чные́ кумовья́ = стрѣ́чані́ куми́.
Мал. — Встрѣ́чний вѣ́теръ = супро́-
тивний. — Разска́зывать встрѣ́чному и
ноперѣ́чному = ко́жному, ко́му по́па́ло,
хто зустрѣ́нить ся.

Встрѣ́ска = д. Встрѣ́нка.

Встрѣ́хивать, ся, встрѣ́хну́ть, ся = 1.
трусі́ти, витру́шувати, струсі́нути, ся,
тріпа́ти, ся.

2. стрє́неу́ти, ся, стрє́ну́ти ся. С. Л.
— І шкуро́ю сі́рий буга́й стрє́неує. К. Ш. —
Він тілька́ стрєнує́ ся, так ві́жка і трі́-
снує. п. н. к.

Всту́пати = уві́ходити, уступа́ти. (С. Ш.)

— Всту́пати въ бра́къ = д. шід с. Бра́къ.

— В. на ца́рство, на престо́ль = ста́ти
на ца́рство, зацарюва́ти, запанува́ти.

— В. въ бо́й = ста́ти до бо́ю. — В. въ

до́лжностъ = ста́ти на уря́д, при́няти

уря́д. — В. въ дру́збу = подру́жити

ся, поєднáти ся, по́няти ся, (з ким ли-

хим) — злі́гати ся. — Ой ко́ли б нас

не визна́но, може́ б нам жи́ло си, но во́лею

мое́ серце́ з тво́єю по́шло си. п. н. к. — За́-

гави́ си з ципи́ями, та й сам те́пер заса́-

дні́и. — В. въ со́юзъ = ста́ти, при́стáти

до сні́лки, у сні́лку. — В. въ разго́-

во́ръ = почáти розмо́ву. — В. въ ка́-

рау́ль = ста́ти на ва́рту.

Всту́па́тся = 1. встра́вяти, втру́чати ся,
вмѣшувати ся.

2. до́правля́ти ся. — Чого́ мні́ мо́чати?

Я за своє́ до́щувáюсь.

3. заступа́ти ся (за ко́го), оборо́нити

(кого́).

Всту́пительный = всту́пний.

Всту́пий, си = уві́йти, усту́пити і д.

Всту́пать, ся.

Всту́пленіє = 1. всту́п, ухóдний (С. Ш.),

уві́ходний. С. Ш.

2. перє́днє сло́во, перє́дмова́, вєгун.

Встѣ́живать, ся = д. Вста́скивать, ся.

Всу́є = жарне́, даржа́, дарє́жнє, ду́рно.

— Не будє́ брати́ іже́сє Госно́да Бо́га тво́-

єго́ надарє́нє. Б. П.

Всу́чивать, ся, всу́чить, ся — 1. всу́ку-

вати, ся, всу́кати.

2. втѣ́скувати, втѣ́кати, втѣ́снути, у-

внѣ́хну́ти. — Він не хоті́в брати́, та и

тако́ втѣ́снув до́му три карьованця́.

Всхаж́ивать = д. Всхóдять.

Всхліпъ, всхліпываніе = хлипання, хліп-ня, (тихо) — пхїкання.

Всхліпывати = хліпати, (тихо) — пхїкати. — Прийшла Венера і скрививинилась, і стала хліпати перед ним. Кот. — Чути було, як хранив бідний хлопець, судорожно хліпаючи. Фр.

Всходіти = сходити, зіходити, підніма-ти ся, (на гору) — видіобати. Ман. — Зійшов по драбині. — Жито зійшло. — Тісто піднялось. — Іж думала, що сонечко сходить, аж то мидий по риночку ходить. п. п. — Іще сонце не сходило, як до мене щось приходило. п. п.

Всходня = сходня.

Всходъ = схід, зіхід. — Всходы = сходи, прорість. — Пророста нічого не має, бо дощів зовсім не було. Чайч.

Всхожденіе = схід, зіхід.

Всхоломіти, ся = взхлювати, ся, розхлювати, ся, збурити, ся (про воду), норити, поробити куні, повакидати кучугури (про пісок).

Всхоломати = підбити чуб у гору.

Всхраниути = заснути (на малу годину), прикурнути.

Всхранувати = хроніти, хроніти. — Хроні, аж хати ходором ходе.

Всхраняєси = видрянатись, видратись.

Всчинати = починати.

Всчипати, ся = усчипати, ся, ласчипати, ся.

Всчї = усі, всі.

Всчвати, си, всчивати, си = счвати, ся, засівати, ся.

Всчуду = екрізь, усчуди, всчуді. (Д. Вездї).

Всчїи = усчїкий, всчїкий, кочнїй, каж-ний, кожен, жадей, жоден. — Всчїий вчєсрь, дєнь, годь = що вчєчора, що днї, що року. — Во всчїкоємь случачь = у всчїким разї, в кочнїим разї, хоч як. — Хоч як, и у шє буду. Чайч. — Всчїими єредствами = усчїкими способом.

Рчшїтєсьлю всчїий = кожнїсїнький.

— Всчїю буньєсть = різно буньє, усчїково буньє, всчїчина буньє.

Всчїк = д. Всчїий.

Всчїескій = д. Всчїий. — Всчїески = усчїково, різно, усчїкими способом, на всі ладї.

Всчїчина = всчїчина, усчїчина, хїшанїна. — В прїгугзї треба знать усчїчину. С. Ш.

Втай, втайїи = таємне, тайно (С. Ш.), потай (С. З.), вишком (С. Л.), крадькома (С. З.), криткомъ (Чайч.). — Потай вота, щоб і чорт не знав. п. пр.

Втолквати, ся = вишхати, ся, пропи-хати ся.

Втанори = тогдї, тоді, в такї добу, на той час, того часу, тїї норї, в ту нору, тоді саме. — А чому ти тогдї не приходиш? С. Ш. — Як є на мед, тоді пий вино, а ни є на пиво, тоді пий воду. п. пр. — В таку добу під горою. К. Ш.

Втанувати, си = втоптувати, ся.

Втаскати; ся, втаскувати, ся = втягнї, ся, втягати, ся, уволоктї, ся. уволїкати, ся, вперти, ся.

Втачати, ся, втачивати, ся = вшити, ся, вишивати, ся, приштукувати, ся.

Втащати, ся = втягнї, ся, уволоктї, ся, виєрти, ся, вишєлати ся, втедїщити, ся. — Уперь у хату тай сидити. Чайч. — Оце ще якась неси вишєзалась у хату. Лев.

Втекати = влївати ся, втїкати, вилї-вати.

Втемяшити = втонкїачити. — Пік не втемячїши йому в голову.

Втемяшитєси = засїсти в голові. — За-сїло йому в голові, що пїчїи не пїбєєн.

Втерєти, втерати = вєрти, утєрти, вти-рати.

Втерєтєси, втератєси = 1. вєрти си, утєрти ся, втерати ся.

2. пролїзати, пролїзати, проишхати си, протїскатись, протїскуватись; вишлї-тись, вишлїти ся, в душу залїзти, під-сїнати ся, підлїзати, підлїстїти ся. — Залїз йому в душу — що хоче, те п. робити. — А до мене губернєць підсїнєшь і любови добивавсь. Кот.

Втїскати, втїскувати, втїснуть = вда-зїти, вбгати, втїснути, ушхати, ушхї-ти, вдавлювати, втїскувати, втонкїа-чити.

Втїскуватєси, втїснутєси = 1. втїску-вати си, вишхати си і т. д. д. Втїскачь, 2. пролїзати, проишхати ся, протї-скувати ся і д. Втератєси.

Втхомоку = вчїчки; пішком, зїшкє, тїшком-пішком, крадькомъ, тихєнько, потай, криткомъ. (Чайч.) — Хирїє собі мовчїи, а далї взнай таї укр. К. Х. — Ко-чубєй та Іскра пїшуть листи зїшкє. п. п. — Нахили си тїшком-пішком над румї-ши, бїдїи лїчком. Рудєсчїий. — Скажу йому тихєнько: люблю тебе, сердєнько. п. п.

Втїшїи = тихо, тихєнько; у зїтїшкє.

Втолкати, ся, втолкнїти, ся = д. Втали-вати, ся.

Втолковати, втолковувати, ся = втовкувати, втовкочити.

Втолочь = втолкці.

Втолнитися = втиснути ся, пропхати ся. — Такого багато людей — на силу пропхав ся.

Втонтати, ся = утоптати, ся. — До доброї криниці стежка утоптана. п. пр.

Втора = 1. другий голос, друга скринька.

2. д. Вадорь.

3. напасть, пеня, халена. — Оце ще пеня московська!

Вторгати ся = вперати ся, вдирати ся. — Наче злодій, вперавть ся таки та й годі. К. Ш.

Вторати, ся = 1. окселентувати, підсипувати, підгравати, підтягувати. — Вя дихавта сьпівайте, а я буду окселентувати. Кот.

2. підтакувати, потурати.

3. дунати. — Щось гукне: Химо! Химо! Та й піде гук по темному бору, аж лунає. Мар. Вовчок.

Вторичний, но = повторний, повторне, вдруге, удруге (С. Ш.), в другий раз, за друге (С. Л.), другого разу. — Писано повторне. С. З.

Вторник = вівторок, вівторок. С. Л. — Складінь, куме, північ по сорок, шшнімо, куме, ще й у вівторок. п. п.

Вторничний = вівторковий.

Второй = другий. — Во-вторых = вдруге.

Второкласний = другокласний, другорядний.

Второних = похашем (С. Л.), ханко, ханки, ханком, поханки (С. Ш.), ханпючись, на пивдугу.

Второстепенный = другорядний.

Втравити, втравлявати, втравлять, ся = 1. привчати до лову (про лончих птиц, собак, то-що).

2. втягати, втягати, привчати, иривчати, ся (найшаче до чого лихого).

Втрое = утрое, в три разі.

Втроем, = у трьох. С. Л.

Втройи = д. Втрое.

Втудка = 1. чин, шіунт (п. З.), затичка.

2. маточива (в колесі. С. П. Лев.).

Втуе = марне, даром, дарма, даремне, дурно.

Втуити, у впразах: а) **Поставити втуити** = закорочити, збити з пантелику, забити накороти, б) (**тати втуити** = закорочитись, отетерити, отуманити.

С. З. — Як мінї сказано: одягайся, а так і отетеріла. Ган. Бара.

Втыкати, ся = втикати, ся, встроляти, устроляти, ся. С. Л. Ш.

Втычка = 1. втикання, стромляння.

2. затичка, чип.

Втѣпоры = д. Втаноры.

Втѣснати, ся = втѣскувати, ся, вшкати, ся, проникати, ся, вдирати ся. С. Л.

Втѣрвати, втѣрвати, ся = 1. бѣрхати, набѣрхати, набѣрити, утелѣщити (асипати або влити чого надто багато).

2. втягати, вклепати ся, попадати (в аке лихо, халену, шкочу або що прикрє).

3. д. Влюбитися і Влінятися 3.

Втѣгивати, ся = 1. д. Вбрати, вовлєкати, втѣснєвати.

2. звикати, втягувати ся.

Вулкѣн = д. Волкѣн.

Вурдалѣк = д. Волкодѣк.

Входити = вхѣдити, увхѣдити. С. Ш. —

— От увхѣдити королевича у цову свѣтлицю. п. к. — Вхѣдѣти въ сілу = в сілу, в потугу вбѣвати ся. — Я корю са, номи у сілу та в потугу вбю са. К. Б. — — Опъ ни во что не вхѣдѣти = ві про що не дбѣє, ні до чого не береть ся. — Иши ивразі дивись шід с. Вѣити.

Вход = вхід, увхѣдичи, ухѣдити. С. Ш. (В цову хату) — вхѣдичи. — Відчини си вхід до икогогъ таємного злюху. Фр. — Дѣстрил хату? О, аже і вхѣдичи сирашчи.

Вхожденіе = д. Входъ.

Вцѣпати, ся = удряцати, вдряпати, ся. — Чи чорт за душу удряшув? Кот.

Вцѣдѣти, ся, вцѣживати, ся = вцѣдѣти, ся, нацѣдити, ся, вточити, уточити, ся. (С. Ш.) — Та піди, хлонку, до пивчѣти та вточи ще й шива, та влп'ємо за здоров'я та мойого сына. п. п.

Вцѣпѣтися, вцѣплятися = вчепити ся, учепити ся, учепирити ся (С. Ш.), вчѣплювати ся. — Де ти, бѣдо, вродилась, що до мєш вчепилась? п. п. — Учепи са, ик рєп'их. п. пр.

Вчера, вчерасъ = учѣра, вѣѣра. С. Л. Ш.

— І учѣра горѣх і сьогоди горѣх, прийдѣ, прийдѣ, мѣє сердце, поговорим у двѣх. п. п.

Вчѣрашній = учѣрашній, вѣѣрашній, учѣрашній. (С. Ш.) — Шукає учѣрашнього дич, що добри був. п. пр.

Вчѣри = наѣчно.

Вчѣтєро, вчѣтєрои = вчѣтєро, у чѣтєрох. — У чѣтєрох укутали цілу кваргу.

Вчинати = починати. — В. искъ = по-

зов закладати, почипати діло, спрауу.
— Кому хочеш позов заложу. Ког.

Вчітваться = вчітувати ся.

Вчужь = за чужа. — За чужа жаль Бого.

Вшá = д. Вошь.

Вшестіе = ушестіа (С. Ш.) і т. д. Вхід.

Вшестеро, шшестерѳъ = шшестеро, в шість разів, у шістьох. — Вшестеро більший. — Робити у шістьох.

Вшівать = забивати.

Вшівець, шшівекъ = вошівець, вошопруд. С. Аф.

Вшівця = 1. вошівиця.
2. рос. Pedicularis = шолудивник, горішник, галаган. С. Ам.

Вшівый = вошівий. = Вшіван трава = д. Вшівця 2.

Вшівѳъ = пошівіти.

Вшіванка = д. Вшівця 2.

Въ = у, в, з, до, на, ув. — Де він? та там у клуні. — Ходім у хату. — До рук віддав. — Пішов до церкви. — Взятъ въ дологъ = взіти набір. — Въ доводпене = в додаток до... — Въ пам'ять = на споми, на незабудь. — Плизать въ присядку = танцювати навприсядки. — Въ ятотъ день, въ эту ночь = сього дній, сїї поні. — Въ царствованіе Петра В. = за царі Петра В. — Въ недѣлю окончили роботу = покінчан за тиждень. — Въ 10-ти верстѳхъ отъ... = за 10 верст від... — Быть въ надеждѣ = мати надію. — Въ то саме время = тоді саме. — Онъ въ правѣ = він має право. — Изорвать въ кускѳи = морвати на шматкѳи. — Изъ Киева въ Лубны = од Києва до Лубень. — Въ началѣ лѣта = з початку літа. — Беру Бога въ свидѣтели = Богом свідчу си. — Въ отцá = в батька вдав ся. Дитись ще ція с. Во.

Вѳдаться = вїдати си, уїдати си.

Вѳдчивый = вїдливий, уїдливий.

Вѳдць = вїд.

Вѳзжать = уїздіти, заїздіти.

Вѳзжій = вїздій. — Вѳзжій лѣсъ = скарбовий або иншого якого властителя ліс, котрий мають право користуватись і сторони люде для алієного вжитку.

Вѳкстися = уїсти си. — Кашо уїдо си в руки. С. Ш.

Вѳхать = уїхати, заїхати. — Уїхати у двір. С. Ш.

Въвъ, въвѳъ = явне, очевидьки, оче-видячки.

Вѳбаллотировать = вибрати, виголосувати.

Вѳболтывать, вѳболтать = 1. вибѳтувати, виколѳчувати, збевати, вибѳвяти, збѳити.
2. вибріувати, розбріувати, вибрехати, розбрехати. — Не довго й таів ся — все розбрехаа.

Вѳбалтваться = 1. вихлѳчувати ся, розхлѳчувати ся.
2. д. Вѳбалтывать 2.

Вѳбивать, вѳбить = 1. вибивати, вибити. — Вѳбив дмері. — Повавивав шибми у вікнах.
2. викидати, викинути. — Хвильа викинула на берег.
3. витолѳчувати, витолѳчити, потолѳчити, витѳвети. — Витолѳчили траву. — Не дав Бог жабі хвоста, а тоб усю траву потолѳчила. в. пр.
4. вигайати, вигѳвѳти, витѳрувати, витѳрути, пинерати, вѳнерти, вибвѳвати. — Іа силу витѳрили його в хати. — Утринній вишеран з шишку. — Староста вигвай всѳх гатити грєблю. — Із потлицю з хати вибвѳала. в. п.

Вѳбиватьсья = 1. д. Вѳбивать.
2. вибвѳати ся, шаволѳти си. — Лодье шаволѳи си.
3. шейлюватись, знемогѳатись, охладнѳти.

Вѳбирать, си, вѳбрать, си = 1. вибїрати, вибрати, си, обїрати, обрѳти, си, обїрѳти, добрѳти, вибїрѳти. — Вѳбрали його старшином. — Не вміє ні читати, ні писати, а хотить за кором обїрати. в. пр. — Пішов Палѳ до стаї, скільки було коней — не добере собі кони. в. п. — Обрѳли мѳєце на хату. — Усі горѳхи вибїрѳили.

2. вибїрати, вибрати ся. — Вѳбрѳсья а сїї хати у другу.

Вѳбить = д. Вѳбивать.

Вѳблесать = виблѳвати, виригати.

Вѳблѳкнуть = поливати.

Вѳбонна = вибѳн (С. Аф.), вибѳонна, (з грѳско) — баюра. (С. Ш.) — Такі там баюри, що й виїхати труднѳ.

Вѳбонетый = вибѳетий.

Вѳбойка = вибїйка, жальованка. (Рал.)

Вѳбойковий, вѳбойчатый = вибїчанний.

Вѳбойщикъ = набїйщик.

Вѳболтать = д. Вѳбалтывать.

Вѳболтокъ = д. Болтень 2.

Виборакъ = обкруч, помісок (від хортя і просяї сованя).

Виборка = вибірка.

Виборошити = вискородити, заволочити, 2. Боронити 2.

Виборщикъ = виборець (Гал.).

Виборъ = вибір, обрання. (С. Л.).

Вибранити = вилаяти, залаяти, злізати, (злазуючи батька) — вибатькувати. — Що вилазала огни й млір не вилазала, а подумала, п. п.

Вибристаніє = викиданія.

Вибристанять, ся = викида́ти, ся.

Вибрати = вибрати, обрати, обібрати, добрати, вибратити.

Вибресті = вилізти, вибреести.

Вибривати, ся, вибрити, ся = виголювати, ся, голити, ся, виголоти, ся. С. Аф. — **Вибритий** = виголений.

Вибродити = 1. виходити, вилазити, вибродити, поблукати, повештатись, пошопити, мінняти. (д. Бродити 1). — Поспошляла там по всем кутам. Б. Г.

2. віграти ся, вишуквати. вибродити. (д. Бродити 3).

3. виловити рибу волокох.

Вибросать = повикидати.

Вибросить, ся = викину́ти, ся.

Виброска = викиданія.

Вибросокъ, частіше мн. виброски = поби́дка, по́кида, по́кидько, по́кидьки; свідтя, кáзна що. — Шкода грошед на таку покида. — Це воно не покидка. С. З.

Виброшений = викину́тий.

Вибризгати, вибризгивати = 1. вибризкати, вихлопати.

2. забризкати, оббризкати.

Вибуривати, вибуривлявати = шисвердлити, висвердлювати. С. Л.

Вибучити = визолити (С. Аф.), вилужити.

Вибивати, вибьати = виходити, вийти; відходити, одбувати, одбути, кидати (місце, службу).

Вибьгати = 1. вибігати. — Вибіг а хати. — Вино вибьгало = збігло, витікло.

2. (про рослину) — вигайти ся. — За одно літо як вигиналось це дерево.

3. випереджувати.

Вибігати, ся = 1. вибігати, ся, виганяти, вигасати. — Усход вибіган, та не змайшов. С. Л. — Виганя скріла, а не бою мило.

2. вибігати (зробити біганину).

3. з'їздити. — Бує кін, та з'їзди са, п. пр.

Вибьгъ = вибіг, вибігання. — На вибьгъ = паввіпередки.

Вибьжати = вибігти, (про кількох) — повбігати, (шном) — вишигнути. — Хто того зна, коли юн і вишигнув.

Вибьлявати, вибьляти, ся = вибілювати, побілювати, білти, вибілти, побілти, ся, убілти, ся — **Вибьлений** = вибілений, побілений. (С. З.) — Треба вибілти хату. — А білі лебеді таї убілює на поді. п. п.

Вибьлака = білівяна, вибілювання, убілювання. (С. Ш.).

Вибьсьється = переказити ся. — Тепер юн парубок добрий, давно вже переказав ся.

Вываживати = розвожувати.

Вываживати = 1. виводити, пров'одити.

2. вив'озити, з'в'озити.

3. вважувати (провірати вагу).

Вываливати, ся, вывалити, ся = вивалювати, ся, вивалити, ся, випадати, викидати, ся, википути, ся, вивертати, ся, вивернути, ся. — Цегла вывалла ся. — Випував тій у яму. — Вивернув а сапок. — Випав зуби.

Вывалокъ = д. Болтень 2.

Вываляти, ся = 1. звалити. (С. Аф.)

2. вивалити, ся, вкати, ся, викаляти, ся.

Вываривати, ся, выварити, ся = виварювати, ся, виварити, ся.

Выварій, выварний, выварочний = виварний.

Вывастривати = вогбструвати, гострити, виточувати, точити (на точилі). — Точив поживі, а не туні. С. Ш.

Выващивати = воцїти, вив'ощувати.

Выведениць = курчі (що недавно вилупилась), пискля, голотуцьок (С. Аф.), голуцьвянок. (Чайч.).

Выведрити, ся = розгодинити ся, вияспити ся. — Печал лив вишевити ся — бач як пахарилося, п. пр. — Писли дошу зараз розгодинилося.

Вывезти, шезвезти, ся = вивезти, ся.

Вывернути, ся = 1. повернути, ся, викрутити, ся. — Вивернув проби. — Вывернути на лашку = перевернути на виборі, перелицювати.

2. викрутити ся, вибручати ся. — Хотів йому довести, а він свий, що викрутити ся. — Назву вибрехав ся.

Виверстать, вывєрстивати = 1. вірніяти, арійняти, вірніювати. — Вивєрстала долівку.

Виві́трять = д. **Виві́тривать** ся 2.

Виві́шувать = д. **Виві́сити**.

Виві́ять, ся = **Виві́яти**, ся.

Виві́язать, ся, **виві́язувать**, ся = 1. **Ві́в'язати**, ся, **розв'язати**, ся.
2. **Ві́в'язати**, **виплести**, ся.

Виві́ялівать, **аві́ялівать**, ся = **В'я́лити**, **вив'я́лювати**, ся, **зв'я́ляти**.

Ві́гадати, **ві́гадувати** = 1. **Ві́гадати**, **випислюти**, **виміркувати**, **виміакувати**, **виметикувати**, **ві́гадувати** і т. д.

2. **Ві́гадати** (дознатися, заробити гаданням, уміти з чого скористуватися). — А н тивки з свого подорожчя вігадала сорочку. С. Аф.

Ві́гадять, ся, **ві́гаджувать**, ся = **ві́гадати**, ся, **закаляти**, ся, **покаляти**, ся, **забрудніти**, ся, **виваляти**, ся.

Ві́гарокъ = 1. **недо́гарок** (свічки). С. 3.
2. **Ві́гарки** (горілки) — **недо́гар**, (залізка) — **жу́желиця**, (салі) — **шкварки**, **випшварки**. С. 3.

Ві́га́чувать = **гатіти**, **ві́га́чувати**.

Ві́га́чувать = **гостювати**.

Ві́га́чаніє = **вигнанія**.

Ві́гнба́ть, ся = 1. **вигні́пати**, ся, **згні́пати**, ся, **гну́ти**, ся. — **Гну́ти** обі́дди.

2. **гну́ти**. — **Балю** худобі **гну**.

Ві́гні́бистий = **гну́чий**, **гну́чий**. — **Му́жича** правда **колюча**, а **павськи** на **цї** боки **гну́ча**. н. пр.

Ві́гні́бій = **ві́гнутий**.

Ві́гні́буть = **ві́гнути**, **згну́ти**.

Ві́гні́ць = **ко́ліно** (на пр. н. **вирегі**).

Ві́гладіть = 1. **ві́рніяти**, **ві́гладити**, **ві́гковаати**, (**павітку** **газкою**) — **ві́глатити**.

2. **ві́прасувати**, **ві́гладити**.

Ві́гладі́увать = **вигрпа́ти**.

Ві́гладі́увать = д. **Ві́гладити**.

Ві́гладять = **вигрпа́ти**.

Ві́гладки = **недо́гризки**.

Ві́гладі́ваніє = **вигляді́ння**, **визіра́ння**.

Ві́гладі́увать = 1. **вигляда́ти**, **визіра́ти**. — **Бо** вже **оці** **сліз** не **мають**, так **много** **виглядають**. н. п. — **Нема** **мого** **виденького**, **нема** **жоді** **квітки**, **стєла** **б** **того** **визирати**, **ти** не **знаю** **зідки**. н. п.

2. **вигні́ти** ся, **вигляда́ти**.

3. **вигляда́ти**, **вигляда́ти**, **чатува́ти**, **зорити**. — **Так** і **бій** **за** **внж**, **так** і **зорити**. **Чай**.

Ві́гладі́ць = 1. д. **Ві́гладі́увать** 3.

2. **вигла́дити** ся, **зидати** ся. **Він** **на** **вигла́д** **зидать** **си** **здоровіа**.

Ві́гні́увать, ся = **гну́ти**, ся, **вигні́вати**, **гну́ти**, **трухля́вити**. — **Дерево** **трухля́віє**.

Ві́глатъ = **ві́глати**, **ві́туряти**, **ві́туря́ти** (С. Л.), **вигнішкати**. — **І** **наші** **праотці** не **взяли** **шапувати**, **пока** **їх** з **райської** не **вигурєно** **хати**. К. Д. Ж. — **У** **уросіаля** **зидати** **на** **три** **дні**, **та** **чорт** **їх** і **до** **віку** не **вигнішкє**. н. пр.

Ві́гнетать = **вигні́гати**. **вигла́дувати**, **вигла́дувати**.

Ві́гні́увать = **вигні́вати**, **вигру́хати**, **трухля́вити** (С. Ш.), **труні́шати** (С. Ш.), **порохні́вати**.

Ві́гні́ць = **згно́ти**.

Ві́гнутъ = **пінгну́ти**, **зінгну́ти**.

Ві́говарі́увать, ся = 1. **вигно́ляти**, ся. — **Скрипочка** **грає**, **як** **не** **вигноляє**. н. п. — **І** **вчєла** **квітки** **тільки** „**замо**“ **вигноляти**, а „**тато**“ не **вчєла**. К. Ш. — **Він** **вжє** не **вирозно** **вигноляє**. — **Я** **сього** **слова** не **вигнолю**. С. Аф.

2. **вигно́ляти**, **карта́ти**, **сварити**.

— **А** **хазяїн** **того** **лає**, **щє** **ї** **хазяїка** **вигноляє**. н. п. — **Покаргай** **слєпими**, а **не** **бій**. н. пр. — **Я** **вє** **сварю** **за** **те**, **щє** **ви** **свого** **братя** **прогнали**. **Чай**.

3. **вигно́ляти**, **домові́яти**. — **А** **за** **тє** **подарки** **берєть** **їбо** **пєслугу** **свої** **вигноляє**. Б. П.

Ві́говоритъ = **вигно́нити**, **ві́казати**, **про́мовити** і д. **Ві́говарі́увать**. — **Хоч** і **проде́шеви**, а **вигно́ни** **свої** **їнак** **шапу** **тєотку**. С. Аф.

Ві́говоръ = 1. **ві́мова** (С. 3.), **ві́мірка** (Мал.), **гові́рка**, **гү́тірка**. — **У** **шого** **п'якє** **чудив** **вімова**. — **Гарьшана** **гүтірка**. Мал.
2. **ві́мова**, **до́вір**.

Ві́года = **вгю́да** (С. Л.), **звєк**. (С. 3.), **користь** (С. Л.), **ножїток** (С. 3.). — **Не** **так** **вжєда**, **як** **не** **вгю́да**. н. пр. — **Користі** з **два** **шати**, **та** **ї** **ті** **пербаїти**. н. пр.

Ві́гю́дний = **вигю́дний**, **корі́стий**, **по́житочний**. — **Своє** **вола** **добрє**, **та** **не** **по́житочна**. н. пр.

Ві́гю́ць = 1. **ві́гін**, **пастівнік**, **ското́вінцє**. С. Л.

2. **перегі́н**.

Ві́гю́ць = 1. **вигані́ти**, **вигю́нати**, **ту́рїти**, **вигү́рївати**, **ту́рїти**, **ту́рїати**. — **Іпа́тко** **бєшнєк** з **гори** **свої** **гурнє**. н. с. = **гребіньє**.

2. **гнати**, **вигү́рївати**, **вигані́ти**. — **Чорт** **вигнє** **пави** **горілку**. н. о. — **Вигна́ли** **бочку** **горілки**.

3. **вигю́дити**, **збю́дити**, **перєбю́дити** (С. 3.). — **Пєрєбєводили** **вєш** **ларжєн**.

Ві́горі́жувать, **ві́горо́дитъ**, ся = 1. **Ві́д-**

горожувати, обгорожувати, відгородити, обгородити. ся.

2. вигоржувати, засторювати, ся, заступити ся за ко́го, вигородити, засторонити, ся, випа́тувати ся, викрочувати ся.

Вигорать, вигорать = 1. вигорати, згоріти, вигоріти; випа́лювати ся, випалитись.

2. лийти, вицьвітати, злиняти, полиняти, вицьвісти.

3. вдавати ся, на лад іти, вдати ся, зладувати си, на лад іти.

Вигородити, ся = д. Вигоржувати, си.

Вигорілий = 1. згорілий, погорілий; випалений.

2. злинялий, пошпильй.

Вигорать = д. Вигорать. — Не вигорѣло = не вдало ся, не вкшило. — Оттак! мос діло не вкшило! Хар.

Вигорадацяться = відряпати ся (С. Аф.), вигарбати ся (Фр.), вишкребти ся, вибейкати ся (С. З.).

Вигривати = вигромадити, вигребти.

Вигранити = вигранити, вишліхонати. — **Вигранення** = гранчистий, рубчистий, вишліхонаний.

Вигребать, вигресть, ся = вигривати, вигоржати, вигромжувати, вигребти, вигорнути, вигромадити, ся. С. З. Л. — Як заходинсь кочергою с під неси вигоржати. п. н. — Вигромадила на кришчюк углял. С. З. — Засяла гридку, а курка й повигривала насення. — Бери весло та гриздь. — Треба добре громадити, щоб вигреби проти води на бистриї.

Вигребка = вигривання, вигоржання, вигромжування. — **Вигребки** = вигривки, вишкріпки.

Вигресть, ся = д. Вигребать, ся.

Вигружати, ся, вигрузити, ся = вигружати, си, випа́жувати, ся. — Иже десяг. мови випажили соли.

Вигружати, вигружати = вигружати, вигружати.

Вигружати, ся = закаляти, ся, ви́каляти, ся, ви́каляти, ся, ви́наскудити, ся, забрудити, ся.

Вигулюватися, вигулюватися = вигулювати, ся, ви́хожувати, ся, ви́гуляти, ся, ви́ходити, ся.

Видавати, ся = 1. видавати, ся. — Кавоничи видає харчі. — Хотіи на сіді коніт видавати книжку. — Видиеть, як ти чийка

(що коли хто ловить ся и починає, то вона ніби то кипить над тям місцем). п. пр.

2. **висувати, ся, витякати, ся, витякати, ся, С. Л.**

3. **визначати, ся, відривати, ся, С. Л.**

4. **трапляти, ся, випадати, ся, бувати, складати, ся.** — Не дивись що патища, бери кола трапши си. п. пр. — Так йому випало. — Не так ждало ся, та так склало ся. п. пр. — **Видаєтен, видалось** = бувває, випадат, трапляєть ся.

Видавати, ви́давлювати, ся = **видавити, витвеснути, пичавити, ви́давлювати, ся** і т. д.

Видавити, ся = **видо́увати, ся.**

Видобавити, ся, видобити, ся = 1. **видобувати, видоблювати, видобити, ся** (сокирою) — **ви́цюкувати.**

2. **ви́збурити, ви́товкти.** (С. Ш.).

Видати, ся = д. **Видавати, ся.**

Ви́дача = **ви́давання, ви́дача, (грошей) — виплата.**

Видвигати = **перегавити.** — Почали перегавити горілку.

Видвигати, ся = 1. **висувати, ся, висодувати, ся** (С. Л.), **одебувати, ся.** — **Висуєть шухляду.** — **Одеуть ви́панченко, подивись на сонечко.** п. н. — **Висунути шниц.** С. Аф.

2. **визначати, ся.**

Видвижній = **висувний.**

Видвинуть, ся = **висунути, ся, С. Л.**

Видвонть, ся = д. **Видвигати.**

Видергати, ся, видергивати, ся = **висмикати, ся, висмикувати, ся** (С. З. Л. Аф.), **вирвати, виривати, ся** (подеси, вір'я) — **вискубати, виску́бувати, ся** (могуча ти що) — **вишморгнути, ся.**

Відержати, відержувати, ся = 1. **в'їдержати, витримати, витривати, ся, в'їдержувати, ся** і т. д. С. З. Л. — Я не могла доине витримати, побігла до нього. Фр. — Аби себін, вступуючи до закону обачила, ежеді можеь витримати и законі. Б. П.

2. **в'їтерити, в'їкренити, перебу́ти.** — **В'їтерий** чимало. — Багато перебули лиха.

3. **в'їтратити, потратити.** — **В'їтратили увесь запас.** — **Відержать акмімент** = **адати екзамен, іспит** (Пол.). — **Відерживати** **подоженіє** = **статкувати.** — В присто не вміє чоловік статкувати. п. пр.

— **Відержать собіку** = **в'їжмуитрувати.**

Відержка = 1. **в'їдержка, в'їтримання.**

2. **в'їдват, в'їтти.** — **На в'їдержку** =

я на удачу, як прийдеться. — Не видержка = на перелівки. — Я вже бачу, що не перелівки, та павтїкача.

Видерка = прочухан, халазія. С. З. III. **Видернуть, ся** = віскликнути, ся і т. д. **Видергати**.

Видирати, ся = видирати, ся, виривати, ся.

Видонти, ся = відоіти, здоіти, ся.

Видолбить = д. **Видалблівати**. — **Видолблений** = відобаний.

Видольникъ, рос. *Linaria vulgaris* = звоникъ, зайцїв льон, ленок, льонок, о-студник, чистець, жолощинчик, зозуліні черевички. С. Ав.

Видохлий = вѣтхий.

Видохнути, ся = вітхнути, ся, відіхнути. С. Л.

Видра, ав. *Lutra vulgaris* = видриха, видра (самець) — видрюб. Эв. — Запорожці прозвали сього звіри видрихою чи видрюю. О. С.

Видрати, ся = 1. відрати, ся, відерти, ся, (волося, пір) — вискубти, ся.

2. видерти ся, видряпати ся (відіала псбуди).

3. вишарити, одчухрати, влчухрати, одшигаати, одлюбарити. — На всі боки одлюбарил різками.

Видресировати = вижуштрувати.

Видрочити, ся = вінестипти, ся, вікохати, ся, віховати, ся.

Видрыхнуться = віспатись (добре).

Видти = д. **Війти**.

Видубити = вигарбарювати. (Под.) Члбарь досі ще не вигарбарював шкуру.

Видувати, ся = 1. видувати, видіухувати, вивівати. — Видухли пилюку.

2. видівати. — Пляшку видівають з ростошеного скла.

Видувної = відутий.

Видудити = відудити, вижлуктити. — Усю воду вижлуктити.

Видумати, ся, **видумувати** = вігадати, вижислати, вижікувати, відумати, ся, вигадувати, вижисліяти і т. д. С. Л. З. Аф. — Индульгенцій вижислав Папа римський. Б. Н. — Про що пишомо і згадать страшно, те пишовець вижікує. К. Ч. Р. — Жийсь новий плуг виждає. — Француз вижислати, а Німець зробити. и. пр.

Видумка = вігадка. — Здатний на вигадки.

Видумчивий = вигадливий.

Видумщикъ, ца = вигадчик, ца.

Видумываніе = вигадыванія.

Видумить = відобати (дуло).

Видуть = відути, відмухнути.

Видыхать, ся = видіхати, ся, видіхувати, ся.

Видь = видіи. — Види йому на зустріч.

Видѣлать, видѣлывать, ся = віробити, виробляти, ся, (що погале, негоже) — витворяти, кігти, виробляти. (С. З. Аф. Л.) — Таке витворє, що криї Божє! — **Видѣлывать кожи** = чинити, вичиняти, правити. — **Видѣлывать штуки** = витворяти. — Тим воли таке і витворють, бо страху не мають. С. З.

Видѣлать, ся, **видѣлать, ся** = віділіти, ся, відірізнити, ся, відіучити, ся, відіаювати, ся, віділіяти, ся, відіучати, ся, вироблювати, ся, відірізнити, ся; визначати ся. С. Л.

Видѣлка = віробка, віроб, робливо. — Се ложки мого роблива. Хар. — **Видѣлка кожи** = вичинка, чиньбѣ. — Шкурка за чиньбу не стала. и. пр.

Видѣль = віділі.

Видѣлываніе = вироблюванія.

Видѣлывать = д. **Видѣлать**.

Видѣлать, ся = д. **Видѣлать, ся**. — Все те галасувалия то відімаєо ся разом, то затихає, а звіділь одрізнає ся голосий крик. Лев. — (Про пару) — парувати. — Земля трудівниця: аж парув, та пам хлѣб готув. и. пр. (Про теч) — випускати. — Молочай випуска з себе анєсь молоко.

Віємка = 1. **Віймѣнія**.

2. (я одежі) — **вікот** (С. Аф.), **вірізка**, **вітїи** (С. Пар.). — Керсетка з великим вїкотом.

3. **трус** (С. Л. III.), **трусанїна**, **ревїзія**. (Гал.) Власне такий трус, коли знайдено і забрано утікача, чи заодїи, що перехолював си, або що псбуди заборонєне, покритєне або що.

4. (в будові) — **жолобок**, **рївчачок**.

5. (в землі) — **вїімка**.

Вижаривати, ся = 1. **вижарювати, ся**, **випалювати, ся**. — Випалити глєчки.

2. **вишїарювати, ся**, **вишїарювати, ся**. — Усіх тарханїє вишїарили. — Добре вишїарив ся в бовї.

Вижать, ся = 1. **вікрутити**, **відавити**, **вїчавити**, **віджати, ся**. — Видантїи олію. — Віджала сорочки. Чайч. — **Хоть вижїи** = хоч вікрути. — Сорочка мокра, хоч викрути. — **Вижать изь когѣ либо сокъ** = відавити олію.

2. **вѣжати, ся.** — Вѣжав сім кіп.

Видать, видѣть = **вѣдати, дѣдати** ся, дочекати ся, дождѣти, чекати, годѣти, трѣвати, сподѣвати ся, (на за-сѣдах, на чатах) — **стерегти, чатувати, засѣдати**, (щоб напасти) — **чигати.** — С. 3. Л. Як кішечка підрадець ся, вниде не-цаславий час той. К. ІІ. — Дочкав си я свого свѣтотыка: вяржала в свѣт мене матіка. Руд. — Треба ще годати, поки морози паставутъ. — Ой не літай, утко, за-сѣдають два стрѣльчики, хочуть тебе вѣнати. п. п. — Чатує на його. С. 3. — Злобу свою криючи, Дороненко вачав на виш-ченяв Запорожцѣв чигати. Л. В.

Виделобитъ = **вѣжолобити.**

Виделатитъ = **пожовтѣти, вѣжовтити.** (С. Аф.).

Видечь, ся = **вѣпалити, ся; вѣпекти, ся.**

Видженный = **вѣпалений.** С. Аф. Л.

Виднѣать = 1. **проживати, вибувати.** (С. Л.). — Вибув у його а наймх трохи не рік.

2. **вислѣжувати.** — У його пѣчого не вислужив.

3. **виднѣвати, вѣкурювати, вѣтѣрювати,** (про мисей, комах то-що) — **вивѣдти, вѣбвалѣти.** — Ну, сього гости своєю не вѣкурини. — Трудно вѣбвалѣти мѣл.

Видѣга = 1. **вѣжга, вѣпал** (срѣбло або змѣто, випалене з тващини.)

2. **палення, новийѣ** (про землю, на котрій випалено ліс.)

3. **пройдѣсьвіт, проїда, проїоа.**

Виджѣганіе = **вѣпалювання, вѣпал, вѣпѣканія.** С. Л.

Виджѣгати, ся = **вѣпалювати; вѣпѣкати, ся.** С. Аф. Л.

Виджѣганіе = **дождѣданія, жданія, сподѣванія, сподѣванка, чеканія, трѣванія.**

Виджѣть = д. **Вѣжкати** — Оце ж, Боже, лихі люди на мою чигаютъ душу, не за грѣх мій, не за кривду я біду терѣти мушу. К. П.

Виджѣливать, виджѣлѣти = **вѣкрѣчувати, видѣрювати, вѣморѣчувати, вѣпѣганювати, вѣкрутити і т. д.**

Виджѣманіе = **вѣкрѣчування, видѣвлюванія, вѣджиманія.**

Виджѣмать, ся = **вѣкрѣчувати, ся, видѣвлювати, ся, чавити, (білішу) — вѣджимати, ся.** Д. **Вѣжати.**

Виджѣмка = д. **Виджѣманіе.**

Виджѣмки = **вѣчавки, вѣпѣток, (з иншо-траду) — фус, чвѣстие ии. фуси, (з ко-воплиного сім) — макѣха, (з вареного**

копѣ. сім) — **урдѣ, (з буряків то-що) — жѣйки, жѣип.** — **Жѣяками** добре свѣ-пѣти годувати. С. Л. — **Парѣжи** з урдуо. С. 3. — **Макуха** сімная до варѣнникѣ. С. 3.

Виджѣнѣать = д. **Вѣжати 2.**

Виджѣратъ = **вѣдѣати, пожирати.**

Виджѣти = д. **Виджѣвати.** — **Виджѣти изъ ума** = **перейти на дѣтѣчий розум.**

Виджѣць = **гончак, вѣжел.** — За хорга двѣ копи грошей, за вѣжла три копи грошей. Ст. Л.

Виджѣликъ = 1. д. **Виджѣць.**

2. **рос. Antirrhinum linaria (L. vulgaris) — д. Вѣдѣльвѣж.**

Виджѣлокъ = д. **Виджѣликъ.**

Виджѣлѣтникъ = **псарь, доїжачій.**

Виджѣрати = **вѣисти, пожѣрти; потрѣкати, влопати.**

Виджѣванѣвать = **виджѣвѣювати.**

Виджѣвати, ся = **вѣкликати, ся. (д. Вѣжѣ-вати, ся).**

Виджѣвѣдѣти = **вѣзорѣти.**

Виджѣрѣвѣваніе = **виджѣжування, одѣ-жування.**

Виджѣрѣвѣвать, виджѣрѣвѣть = **виджѣ-вати, вѣчѣювати, вѣжѣжуватися, вѣ-дужати, вѣчуняти, одѣжати, подѣжча-ти, прочѣяти, вѣхорувати, вѣходи-тися, поадорѣвити, поадорѣвшати.** — Не журишь, дѣвшо, Господь Бог з тобою! як ти виджѣжеш, вѣжму шлѣю з тобою. п. п. — Як зѣла, зараз одужала і повсѣлѣвала. п. п. — Вичунѣла Катерина та в занѣку колише дѣтѣнку. К. П. — Вѣжок ночаи вѣжуватися — нога гоїтьца. Чайч.

Виджѣзелѣнѣти, ся = **позелѣнѣти, ся.**

Виджѣнѣать = д. **Вѣжѣдѣвать.**

Виджѣзовъ = **вѣклик, вѣжкѣканія.** (С. Л.).

Виджѣлѣчѣвать = **волотѣти, вѣзолѣчѣва-ти, позолѣчѣвати, вѣлощѣти.** (С. Аф.).

Виджѣлотити = **позолотѣти, вѣзолотѣти, вѣлотѣти.** (С. Аф.). — **Виджѣлѣчений** = **вѣлощѣний.** (С. Аф.).

Виджѣольвѣжикъ, рос. = д. **Вѣсилѣжкѣ рогатый.**

Виджѣрѣвать = **сѣити, досѣивати, вѣсѣива-ти, стѣгнути, вѣстѣгати, достѣгати.** — Рапо це кавуни врати, пѣхай досѣиваюти. — На кавуни вѣтер вѣв, кавуна не сѣіе п. п.

Виджѣрѣвый = **сѣплий, досѣплий, носѣп-лий, стѣплий, достѣплий.** — Сѣпї кавуни.

Виджѣрѣть = **посѣити, досѣити, достѣгну-ти.** — Цѣ трохи не посѣїли кавуни.

Виджѣрѣвати = 1. **пѣщѣрѣбити, пощѣрѣбити.** — Гѣй коньку Турки вѣшла, Лѣхи шѣблѣ пощѣрѣбили. В. Ц. — **Виджѣрѣшний** =

щербатий. — Щербатого горника ніколи не наоивши. п. пр.

2. д. Выдэлбываць 2.

Визудать = выйдати, витягти.

Вызываць, ся = 1. выкликати, вызыва-ти, ся. — Выкликаю у святлицю, а вона не йде, даю з їй срібний перстень, вона не бере. п. п.

2. заклика́ти, зазива́ти, запро́шувати, ся.

3. відгукувати ся, брати ся, обанва́ти ся. — **Вызва́ю́ція** = выклікуючий. — **В. вадз, поступнок, то́нз** = задержува-ти, зады́орливы́й. — Обізвав си козак на солодкім меду: гулай, гулай, дівчиношко, а д. дому доведу. п. п.

Вызвобаць = вымерзати.

Вызвоблы = вымерзалий.

Вызвобуць = вымерзти.

Выграць, выигриваць = 1. виграти, ви-гравати. — Він виграв у карти. — Він добре вигравав на скрапці. — Та у сурми вигравали. н. д. — У кобзу грає, виграчає, голосно співав. н. п.

2. скорі́стувати, покорі́стуватись, по-живити ся. — Він на сьому ділі багато скорістував. — **Выграць дэ́ло, та́мбу** = випозивати, виграти справу, діло. — Тоді виграв справу, як ляже на лаву. н. пр. — Хто більше горілки ставить, той виграв справу. п. пр. — **Выграць вре́мя** = відгадати час. С. Л.

Выигрива́цца = вигравати ся, вишу-кювати. — Скрипка потроху вигралася. — Вино вигралось, винуувало.

Выигрившы́й = вигравий; wygrаший. — Выграці гроші. — Выграшый білет.

Выигрыць = виграти (С. Аф.), вігранка; користь, виск. — Выграи у карти, та на цю вигранку і купи.

Выискать, ся, выискивать, ся = 1. ви-шукати, (скрізь) — обшукати, (шшном) — вишшпорити, шукати, вишукувати, ся, вишукювати, обшукювати, шшно-рвити. С. Аф. Л. — Вишукав скрізь — ніде нема.

2. знайти, ся (С. Л.), знаходити, ся (С. Аф.), д. ще **Вызыва́цца** 3.

Выискь = шука́ння, шука́ння, вишук-ування.

Вийти = вийти, (шшном) — вікрати си, (звдом) — ви́здукувати, (на силу) — відібати. — Вийско шшшло з міста. — Книжки шшшло. — З сього вічюго не шшде. — На силу и відібав з хати. — Хатб у-весь вишшов. — Багато грошей шшшло за

сей час. — **Вийти заму́ж** = віддати ся, побрати ся, спарувати ся, за́ліж вийти (С. Аф.). — Як не віддам си, то до-ма здам си. п. пр. — Вона спарувалася з сліпим своїм. К. Ш. — **Вийти изъ я́йка** = виклюнутись, відлупитись. — **Ві-шедь изъ терні́я** = терпець йому увірвав ся. — Терпи, коли терпець увір-вав ся. С. Ш. — **Вийти нару́ж** = на верх вийти, виявити ся. — Правда, як оливо — завжди на верх ви́де. п. пр. — **В. изъ употреблє́нія, изъ обича́я** = вивести ся. — Се було колись, та вже вивелоь. — **В. изъ предлє́въ** = ле-рейтї череа краї. — **В. изъ себѣ** = розгнѣвати ся, розвалити ся. — **В. изъ терні́я** = не зтерпіти.

Війка = д. **Війка**.

Війкадѣць = вїкурити. — Пришова у го-сті, тай сидѣти, на сплу вже вїкурили його.

Війкааць, ся, війкаавать, ся = війкаа-ти, ся, війявити, ся, вїставити, війза-чѣти, ся, війкаавати, ся і т. д. С. Л.

Війкаавать, ся, війкаавати, ся = гарту-вати, вїгартувати, ся. С. Аф.

Війкалка = гартування.

Війкаавать, ся = 1. вїкюлювати, ся, вїтика́ти, ся, вїштрєка́ти, ся. — Гляди, щоб поночі ока не вїшгрікнува. п. к. — **Темно, хоть глазъ війколм** = тїмно, хоч у око стрєль. п. пр.

2. вїрүбувати, ся, вїцюкувати, ся.

Війкаавать, ся = вїкюдувати, ся, од-кюувати.

Війкаабакать, ся = д. **Війкаабакать, ся**.

Війкааваніє = годування, годівля, хованія, хов

Війкаавать, ся = 1. вїгодюувати, ся, згодюувати, вїкюувати, ся. С. Аф. 3. — Не той тато, що шшлов, а той, що вїгдовав. п. пр. — Ой годувала дочку не рїк, не дав, тай згодувала — людям слуга. н. п.

2. відгюдувати, ся. — Відгюдували кї-бана на сало.

Війкааць = 1. вїкачати, (на маію) — вїкагюувати.

2. вїкотити, вїточити.

Вїкєватѣць = вїкотити, вїточити. — Вї-точи вїз. — Кухви з медом та парїякою пошшкочувано. п. к.

Війкаць = вїкачування: вїкючування.

— **Глазъ на війкаць** = вїрла (Номс.), банькї, (хто має такі оші) — вїрла-тїй, вїрлоокїй (С. Аф.), банькїтїй, вї-трїшекуватїй (С. Аф.).

Вика́тывать, ся = 1. **вика́чувати, ся**, (на малю) — **визагля́дывува́ти**. — **Викача́ла** усі сорочки. — **Викача́в ся** у снігу.

2. **вико́чувати, ся, вито́чувати, ся**. — **Виточили** кадіб з льоху. — Скаже вона міні робити — під гору камінь точити. и. п.

Викача́ти, вика́чувати, ся = 1. **викача́ти, вика́чувати, ся** (воду смоком).

2. **д. Вика́тывать, ся**.

Вика́шывать, ся = 1. **вико́шувати, ся, вико́сывати**. (С. Аф.) — **Викосила** ділу десатину. — **Викосив** в день два карованця.

2. **зко́шувати ся**. — **Коса зкосила** си.

3. **обко́шувати ся**. — **Вже обкосила** си.

Вика́шывать, ся, вика́шляну́ти, вика́шля́ти, ся = **вика́шлюва́ти, ся, вика́шля́ти, ся** (С. Аф.), **вика́р-кати, ся**.

Викида́ти = **викида́ти, повикида́ти**.

Викидо́к = **викиде́нь** (С. Аф.), **вйбрудо́к**.

Викиды́вати, ся = **викида́ти, ся**. — **Викиды́вати на сче́тахъ** = **викада́ти на**

щотахъ. — **Викину́ти штуку** = **натво-ри́ти, накі́йти**.

Викиды́шь = **д. Викидо́к**.

Википа́ти, вика́пѣ́ти = **викапа́ти, вика́-піти, зики́ти, випа́рюва́тись, випа́ру-вати**.

Вика́дка = 1. **викада́ння, вика́ду-вання**.

2. (про одѣжу) — **ля́мівка, обля́мівка, обшы́вка**.

3. **лі́чба, вика́д**.

Вика́ды́вати, ся = 1. **викада́ти, ся**.

2. **обкада́ти, ся** (цѣглою, ка́мем) — **об-муро́увати**.

3. **обля́шывува́ти, обшы́вати**.

4. **д. Вало́шить**.

5. **вилі́чувати, викада́ти**.

Викля́вати, ся, викля́ыва́ти, ся = 1. **вико́люва́ти, ся, ви́дзюва́ти, вико́люва́ти** (С. Аф.), **зидзю́бува́ти**. — **На ма́ліці** сидіа, **дрібен** ма́чок **дзю́бала**. и. п.

2. **вико́люва́ти ся**. — **Курча́та вико́лю-вуютъ ся**.

Викля́ывати, ся = **вико́люва́ти, ся, об-ко́люва́ти, ся; одко́люва́ти, ся**.

Викля́йка = **вико́лювання, обко́лювання**.

Викля́ива́ти = **покле́йніти, пота́рува́ти, позначи́ти**.

Викле́пати, викля́ывати = **вико́люва́ти, вико́люва́ти**.

Викля́кати, викля́ива́ти = **вико́люва́ти**.

Викля́чы́ти = **вико́люва́ти, вилу́чати, впо́-ма́ти, викада́ти, вика́пати, впи́сува́ти**. — **Од** пажого **до** вишого **ставу**, **нікого** не **впи́суючи**. Ст. Л. — **Викля́чы́ти изъ** **службы** = **скида́ти, зса́жувати, виганя́ти**. — **Його** скинули **з** **уряду**, **виптали** **з** **служби**. — **Викля́чы́а** = **окрім**. — **Всі** **були**, **окрім** **його**.

Викля́чы́ти = **вика́нчы́ти** (С. Аф.), **вико́нчы́ти**.

Викну́ти = **привика́ти, звика́ти**.

Викова́ти, вико́ыва́ти = **вико́увати, вико́увати**.

Викова́рива́ти, ся, вико́выра́ти, ся = **вико́ду́увати, ся, вико́ду́плюва́ти, ся, вико́лува́ти, ся, вико́пирса́ти, вико́рива́ти, ся**. С. Аф. Л. — **Хоч** **із** **пігтя** **вико́лува́и**, **та** **да́й**. и. пр.

Викова́рка = **копі́стка**, (для **частки** **сірки** **з** **ушей**) — **корпоу́шка**, С. З. (при **люльці**) **протя́чка**. — **А** **він** **що** **вико́рив** **люльку**, **поко́пирса** **протя́чкою**, **та** **й** **знов** **па́бивае**, **і** **знов** **шмалить**.

Викова́рива́ти = **вико́вырива́ти**.

Виколо́ачива́ти, ся = **вико́ва́ти, ся**.

Виколо́довати = **вико́рива́ти, зачу́рава́ти; наво́рива́ти, начу́рава́ти** (заробити **або** **вда́дати** **зарува́нням**).

Виколо́дка = 1. **вико́ва́ння**.

2. (у **шевці**) — **ко́пѣл** (на **котрому** **ро́б-вуютъ** **підшоу**.)

Виколо́ть, ся = **д. Вика́ывати, ся**.

Викопати, ся = **д. Вика́ывати, ся**.

Викопи́ровать = **ско́пюва́ти, ізко́пюва́-ти**. С. З. (Ча́стше, **коли** **річ** **іде** **про** **пашу**.)

Викори́вати, ся = **д. Вика́рива́ти, ся**.

Викорче́вати = **вико́рчува́ти, вите́реба́-ти**. (С. Ш.)

Викорче́вка = **корчу́вання**.

Викра́ды́вати, ся = 1. **кра́сти, викара́ды́-ти, ся**. С. З. — **Брати** **помога́и** **хлонцим** **викара́дяти** **сестер**. Лев.

2. **викара́дяти, ся, вико́дити** **іншо́м**.

Викра́ивати, ся = **вико́рчува́ти, ся, вико́-кра́вати, ся**. С. Аф.

Викра́сивати, ся, вика́рива́ти, ся = **вико́-краси́ти, ся, помало́увати, ся, пофа́р-бува́ти, ся**. (С. Ш.)

Викра́сть, ся = **д. Вика́рива́ти, ся**.

Викрестити, ся = **вико́рестити, ся, перо́-крестити**.

Викрестъ, ка = **вико́рест, перо́крест, ка**. — **Чоловік** **худороди́й** — **з** **жида** **перо́-крест**. С. З.

Викрещивати, ся = викрещувати, ся, ви-
хрещувати, ся. (С. Аф.)

Викривити, ся, викривляти, ся = ви-
кривити, ся, покривити, ся, скривити,
ся, скарлючити, ся, викривляти, ся і т. д.

Викрикувати, викрикнути = вигукува-
ти, вигукнути, викрикувати. (С. Аф.)
— Помехлиши добре, ідути, аж вигукують.
о. к. — Іде мужик з номи та постопоноучи,
пого жіпка молодан та вигукуючи.

Викроити, ся = д. Викривати, ся.

Викройка = викройка, аразок. (Шіс. зап.
в Черніговщині.)

Викрошувати, ся, викрошити, ся = ви-
кривувати, ся, вікривити, ся. — Зуб
викрошив ся. С. Аф.

Викруглювати, ся, викругляти, ся, ви-
кругляти, ся = викруглювати, ся, об-
круглювати, ся.

Викружальник = свердел, котрих ви-
різають в дощі кружало.

Викружати, ся, викружувати, ся, ви-
кружити, ся = 1. д. Викруглювати, ся.

2. кружити, кодувати. — Хто кодує, той
дома не ночує. п. пр.

Викручувати, ся = вперучувати, ся.

Викривати, ся = крити, покривати, ся.

Викрувиркнуту, ся = викинути, ся, це-
рекинути, ся, вивернути, ся.

Виккувати = пакувати. — Міні пакули
пакувала десять літ жити.

Викунати, ся = 1. викунати, відкупляти,
ти, викунляти, ся. — Викунши застану.

— Батько продиш грунт, але син відкуна.
— Інї її покохан і викунув у папів.

2. викунувувати (С. Аф.), розкупати.
— На базарі увесь хліб розкупали.

Викунати, ся = викунати, ся, скунати, ся.

Викунка = викуи.

Викунной = викунний.

Викунь = 1. викуи (пв пр. з певолі, або
батьківщици з чужого роду.)

2. викуи, окуи, викуине, відкуине. --
Дали за него Татарам викуиноного сто чер-
волиці. п. о. — І полонан без окуну і ти-
ранства у рідний край до роду відпустила. К. Б.

Викуриваніє = викурювання.

Викуривати, ся, викурити, ся = викурю-
вати, ся. — Викурити піч з улика.

— Викурши з четверті шть відер горілки.
— Викурив люлку.

Викусати, викусувати, ся = викусати,
вигризати, викушувати, вигризати, ся.

Викунати = з'їсти або вийти.

Видлаивати, ся = видолувати, ся.

Вилазити = облязати, вилазити. — Велі
кутки облязи. — Си кішка усюди вила-
зити. С. Аф.

Вилазити = виділати. — Виліз з ями.

Вилазка = вилазка, виправа, герець. —
Золотаренка на герцю постредено у шугу
з мушкета. Л. Сам.

Вилазь = вилазка (С. Л.), пролазка (С.
Л.), лазівка. (С. Жс.) — Сшии у городі,
мабути десь вилазка.

Виламувати, ся = вилюлювати, ся.
С. Аф.

Виландувати = гляндювати.

Вилегчати = виласти, виланчати, ви-
валашати, вихарашати і т. д. д. Валю-
шати.

Вилежаний = злежаний, злеглий.

Вилежати, ся = пролежати, вилежати, ся.

Вилеживати, ся = 1. вилежувати, ся.
С. Аф.

2. злежувати ся. С. Аф. — Треба ча-
стіше перегортати зерно, щоб часом не зле-
жалося.

3. удежувати ся. С. Л. Ш. — Пехай
групики удежуйт ся, тоді вони достигнут.

Вилелгати = вилестити. С. Аф.

Вилетати = вилітати, видилітати.

Вилетъ = виліт. — На вилетъ = на
скрізь. — Кули на скрізь пробіла.

Вилетѣти = вилетіти, видилітати.

Вилівати, ся = 1. вилівати, ся, вилі-
кати, висипати, ся. — Вилили воду з
дощи. — Вода вилікла. — Висипай увесь
борць в миску. — Почали вилівати ха-
врашків.

2. вилівати, ся. — Мабути десь великий
дзвін вилівал, що ніша така поголоєка. п. пр.

Вилізати, вилізувати, ся = вилізати,
злізати, видізувати, злізувати.

Вилиивати, вилиивати = лияти, вили-
няти, облязити, винадіти, облізати, ви-
лізати. — Си китайка дуже вилиивала. —
Персть повилаивала. — Піра повилаивала.
— Кішка облязала.

Виліати, ся = д. Вилівати, ся.

Вилювити, ся = д. Вилівувати, ся.

Виложити = д. Вилівувати, ся.

Вилокати = вижлукити, вижлукати, ви-
лігати, вилхентати. С. Аф. Л.

Виломати, ся, виломати, ся = д. Вилі-
мувати, ся.

Вилоцияти, ся = вигляндювати, ся.

Вилудити, ся, вилуживати, ся = вилу-
дити, ся, нобіліти, вилужувати, нобі-
ліяти.

Вилуіати, ся, вилуіяти, ся, вилуіати-

вать, выдуна́ять, ся = видупувати, видупювати, ся, видупити, ся (С. Аф.), видупшувати, ся, видупшити, ся. — Видуняться няз яйца = ви́клянути ся, видунити ся. — Видунити глаза́ = витри́цати очі, витри́цати ся. (С. Аф.). — Чото ти так витри́цав си на мене?

Видупокъ = цуцьвіровок, голоуцьчок. С. З. Л.

Видуца́ть, ся, вы́дучивать, ся, вы́дучить, ся = видупшувати, ся, видупшити, ся, видупскаати, ся, видупсгати, роздупскаати, визерити.

Видуца́ть = видупсити.

Видуца́ть, рос. Iromaea = кру́чені панци́. С. Аи.

Видуца́ть = 1. видупати, видупити. — Видуп з ами.

2. обдупити; випадати, видупити. — Годова обдупа. — Усе подосея випадо.

Видупити, ся, вы́дучивати, ся = видупити, видупшувати, ся.

Видупивать, вы́дучить = видупшувати, видупювати (преважно про рани. С. Аф.), видупити, видупити (С. Аф.), видупувати.

Видупиваться, вы́дучивати = видупшувати ся, видупювати ся, видупити ся, видупити ся і д. **Видупививать.**

Видупивать, ся, вы́дучивать, ся = видупшувати, ся, видупшувати, ся, (глиною, маделом) — видупити, (доголом, чия жиром) — видупувати. С. Л.

Видупивать, вы́молить = видупювати, благаати, вы́молити, благаати. — Видупивала тую ко́мичину, та Преметіи поставила свичечку за сына. К. Ш.

Видупивать, ся, вы́молить, ся = 1. видупювати, ся (С. Аф.), видупити, ся. — За день більше не видупили. — На малій видупивать ся цю дню 20 четвертей жита.

2. видупшувати ся, видупити ся. — Жорен змолон си, треба перемилити.

3. д. **Видупививать.**

Видупивать, ся, вы́манити, ся = 1. видупювати, ся, видупити, ся. — Видупили недеди з ліна.

2. видупшувати, видупювати, видупшувати, видупити, видупити і т. д. — Видупили у него усеі гроші. — Відити чумакя, щоб гроші украсити або як пичагачити. и. к.

Видупарать, ся = 1. видупити, ся, замалити, ся, видупшувати, ся, замалувати, ся, замалувати, ся, замалувати, ся, замалувати, ся.

2. видупшувати, ся. С. Аф. — Цю написав, ніи усе видупарув.

Видупаривать, ся, вы́морить, ся = видупшувати, видупшувати, морити голодом, видупити, видупити. — В облозі видупили багато людей. — В мацастірі нас постои трохи не видупили. — Видупили копей — дальше не можна їхати.

Видупаривать = д. **Видупарать.**

Видупасивать, ся, вы́маслить, ся = видупшувати, видупшувати, ся, замалювати, замалювати, ся (С. Аф.), замалювати, замалювати, ся, (С. Аф.), замалити, замалувати, замалювати, замалювати, ся.

Видупарить, вы́маторить = достігти, достігти, носити, достігнути. — Кавуши зошей достіган.

Видупатьвати, ся = 1. видупувати, ся, замалувати, ся.

2. переводити, гаїнувати, ціндрити, мантачити, шахрувати, мотати, проциндрити, розмантачити. С. Л. — Пич гулив і шахрував гроші. Ког. — Цю будо — все проциндри. — Розмантачив худобу.

Видупивать, ся, вы́махать, ся = видупшувати, ся; видупшувати, ся.

Видупивать, ся = 1. видупшувати, ся. — Видупив дон. — Треба видупити конюші.

2. видупити, ся.

Видупивать, ся = мотити, мотити, мотити, мотити, (улицю) — буркунити. С. Ш. — Видупивати поміст. — Улиця видупивана.

Видупевать = видупшувати, одривати.

Видупекнуть = замитити, замитити, замитити. — Здалека цюсе замитило, та й знову невдво.

Видупеуха, рос. Viola hirta = зозу́льки, висиде́чок. С. Аи.

Видупереть = видуперти, повидуперти. — Усеі повидуперали.

Видуперять, вы́мерзнуть = видуперати, видуперати, видуперати, видуперати. — Видуперало багато древа за сею логу зиму. — Пичо видуперало. — Вода п ставу видуперала аж до дна.

Видупесті, ся = видупесті, заместі, повидупесті, ся.

Видупестіть = поместіти ся, видупестіти. — Поместіти ся він над ине. — Наробив він міні ланх, ну та й п лому видупестіти.

Видупетальщица = метільщица. — Я до печі куховарочку ливив, а до хаги та метільщицу. и. в.

Вим'яляти = побіліти, натёрти крейдою.

Вим'являть, ся, вим'являть, ся = виміювати, ся (С. Аф.), міняти, ся, виміняти, ся, проміняти, ся, зміняти, ся, (про м'явбу кошею циталами) — вим'являють. — Вим'явля швайку на ремінець. п. пр.

Вим'явль = м'явба, проміна, заміна. — М'явба одному папуе. — Проміна одному служити. п. пр.

Вим'являніє = вимірювання.

Вим'являть, ся, вим'являть, ся = вимірювати, виміряти, ся, виміряти, ся.

Вим'являть, ся, вим'являють, ся = виміряти, виміряти, ся.

Вим'я, м'яв = вим'я, вим'я (С. Аф.). — Собачье, сучье вим'я = а. суче вим'я (бочка п. залозах під пахвами), б. рос. Galeopsis tetralix L. — лісовий жабрей, жабрик. С. Ап.

Вим'яць = д. Вим'яць.

Вим'являють, ся = 1. виміювати, виміювати, виміювати. — Не треба виміювати на двір.

2. знісати, ся, знісати, ся. — Знісати одягу. — Чуварка знісати одягу.

Вим'являють = виміювати.

Вим'являть, ся = 1. виміювати, ся, брати, ся, виміювати. — Вим'явля одягу з скрині. — Я ширієчки виберу з печі. п. к. — Ключ не вим'являть ся з замка. — Вим'являть жеребів = брати жереб. — Вим'являть денги изъ банка = брати, виміювати гроші з банку.

2. виміювати, ся, виміювати, ся. — Виміювати дини дужче на рукава. С. Аф.

3. ханяти, сханювати (утікати, що переховуєть ся), забирати, відбирати (що заборошено).

Вим'являть, ся, виміювати = 1. виміювати, ся, виміювати, ся. (С. Аф. М. — Почали усе виміювати з хати.

2. виміювати, витримувати, витримувати, витримувати, витримувати. — На силу витримати, ноки різали. — Тяжко було витримати, та що ж маємо робити.

Вим'явля = 1. вимію.

2. дописка, приписка, примітка.

Вим'являють = териллячий, териллячий, териллячий. С. Ш. (в бізі) — гінкий.

Вим'являють = знісати. С. Аф.

Вим'являють = д. Вим'являють. 1. — На вим'являють (про заприжку) = виростають, виростають. — На зустріч или четверком виростають.

Вим'являють, вим'являють = виміювати, виміювати

(С. Д.), висилувати, силувати, приміювати, приміювати (С. З.), приміювати, зневолити, зневолювати, зневолювати, зневолювати (С. Аф.). — Ой шлюбе мій, шлюбе, приміюваний шлюбе, та чи гаризд мій за тим пелюбом буде. п. п. — До гачених грелбей приміювати. Орлик. С. З. — Вим'являють = приміюваний, зневолюваний і т. д. — Я вим'являють = я мусію, я мусію.

Вим'являють = силування, приміювання, приміювання (С. З.), виміювання, висилка. С. Д. — На мильвання лежа силували. п. пр. — Як не даси з прозьби, то даси з приміювання. п. пр. — Приміювання не так навчили ся, як залюбки. С. З.

Вим'являють = виміювати, виміювати, виміювати; виміювати, виміювати, виміювати; сханяти, забирати (Д. Вим'являють.)

Вим'являють, вим'являють, вим'являють = виміювати, знісати, знісати, знісати, знісати, знісати, знісати. С. Аф. Д. — Як божа воля, то виміювати і з моря. п. пр. — А бідай місяць на ту пору з-за хмари де-де виміювати. К. Ш. — Та вже ж мій головицею з моря не знісати. п. п. — Тоді п. сестро, буду в гості до вас, як сильний камінь на черх ізорне. п. п.

Вим'являють = виміювати.

Вим'являють, вим'являють = нести, нести, нести, нести, нести, нести. С. З.

Вим'являють, вим'являють, ся = 1. виміювати, виміювати, виміювати, ся. — Козак усе те повикували і повиювали. п. о.

2. проиміювати. — Він усе проиміював, що гая робило ся.

Вим'являють = виміювати, виміювати (С. Аф.). виміювати. — Воля у нас всіх дітей виміювати. — Посв'яти святий ся радує, що на руках Бога нестув. п. п. С. З.

Вим'являють, ся = виміювати, виміювати, виміювати, ся (Д. Вим'являють, ся.)

Вим'являють = 1. виміювати. — Виміювати цеглина з печі. — Виміювати багато снігу.

2. виміювати, виміювати, виміювати, виміювати. — Веси худоба повила. — Воли та корови реї виміювати. п. п.

3. виміювати ся, виміювати ся, виміювати, виміювати. — На його доля виміювати. — Трапляють ся часом. — Я вже знаю свою долю, що мій привала, воли ж мене, як мачуха, амалю сповідали. Аф.

Вим'являють = 1. виміювати (кістка над кінчиком і в пахвах боличка: тож у їдичок на кінчику.)

2. жертва кістка (що випадає від ко-стоїди.)

Випрыскать, випрыскивать = вибрижкати, вибрижувати.

Випрѣвѣть, випрѣть = 1. упрівати, упріти. — Борщ упрів — пора обідати.

2. випрѣвати, википати, випрѣти, википати, зкпїти. — Бач скільки википало, треба піддати.

3. упрівати, упріти. — Поки не упріти, поти не уміти. н. пр. — Поши ваймит, як їсть, то упріє, а як робить, то змерзе. п. пр.

4. випрівати, випріти. — Жито геть чисто випріє.

Випрадѣти, випрадѣвать, виправуть = д. Випрѣгвѣвати.

Випрадѣть, випрадѣвать, випрѣсть = 1. випрадѣти, наипрадѣти, випрѣсти, наипрѣсти. — Чи я ж тобі не наипрада зрік три починки. п. п.

2. заипрадѣти, заипрѣсти. — За цілий місяць заипрада тільки карбованці.

Випрѣявити, ся, випрѣявлять, ся, випрѣялять, ся = випрѣяити, випрѣяляти, ся (С. Аф.), віривіяти, віривіювати, ся (С. Аф.), виправити, виправляти, ся, випростовати, випростати, ся, випрощувати, ся. (С. Л.) — Горбатого могола випрѣявить. п. пр.

Випрѣчь, ся = випрѣгти, ся.

Випуѓивать, ся, випуѓнуть, ся = випнолюхувати, випнолюхати (С. Аф.), сподобхати, зігнути, вігнути.

Випуѓность = опуклість, опукка. (С. З.)

Випуѓный = опуклий, пукатий, пукнистий, горбобатий (Мал.).

Випускѣть, випустить = пускати, випускати; випускати; виставляти, висобувати; промивати, викидати. — Давали та з рук не пускали. п. пр. — Випустя теля з хліву. — Не випусти рѣка з рота. п. пр. — Виставив кігги. — Се можна й проминути.

Випускъ = 1. пускання, випускання, випуск.

2. (в будові) — виступ.

3. д. Вѣгонь.

Випутать, ся, випутывать, ся = виплутати, ся, розплутати, ся, виплутувати, ся; випволити, ся, випволѣти, ся, випвертѣти, ся.

Випучивать, ся, випучить, ся = виппнѣти, ся, видимѣти, ся. — Випучить глаза = вірѣчити, витріщити, видупити (очі). — А брати жовчить собі, витріщивши очі. К. Ш. — Ішов Грць з ве-

черниці темиснької почі, сидить гуска на березі, вірѣчила очі. п. п.

Випушка = лямівка, облямівка.

Випыгать, выпыгивать = віпитати, візнати, вівідати; вимучити, вибити, विकрутити (признавши).

Выпь, пт. Botaurus stellaris = бугай (С. Аф. З. Л. Ш.), водяний бугай. — А бугай: бугу! тче чайку в дугу. н. п. — А бугай в дугу закричав: бугу! н. п.

Выпѣвать, ся, выпѣть, ся = висьпівувати, ся, висьпівати, ся. — Грає кобзарь, висьпівує, вимовля словами. К. Ш.

Выпѣливать, ся, выпѣлить, ся = 1. напнѣти, ся, напнѣсти, ся, розпнѣтати; випнѣти, ся, випнути, ся (С. Л.). — Выпѣлить глаза = д. Вылупить глаза.

2. витѣкати, ся, висобувати, ся. — Висуєт ся з вікна.

3. вірѣжати, вірѣдити, ся. — От вірѣдила си! псиче до церкви.

Выпѣтять, ся, выпѣчивать, ся = 1. виппѣсти, випнути, ся, виппнѣти, ся. (С. Аф.).

2. д. Выпнѣваться 2.

Выпѣтнить, ся = виппнѣити, виппнѣити, ся.

Вырабѣтывать, вырабатывать, ся = 1. виробляти, вироблювати, ся, виробити, ся (С. Аф.), зробіти, ся. — У нас дуже добре вироблюють колеса.

2. заробляти, ся, заробити, ся. (С. Аф.).

— Заробив чимало грошей.

Выработка = вироб, виробка (Укр.).

Выравнивать, ся = рівняти, вирівнювати, ся, росправляти, ся, (машине колесо) — шипувати, (місце під хату) — плянтрувати. — Завазує, щоб шляхи рівняли та містки жалювали. К. Х.

Выражать, ся = виявляти, ся, виказувати, ся, вимовляти, ся (С. Л.), визначати, ся, висловляти, ся. — Кобзарь грає, вимовля словами. К. Ш.

Выраженіе = віраз. — Поетичні думки не находили собі віразу в словах. Бар. — Стояв і дивив ся з виразом тяжкого болю на лиці. Фр.

Выразительный, но = віразвий, віразне. — Коли хто віразне жєз волю. Б. Н. — Повиєн повторити віразне. Б. Н.

Выразить, ся = виявити, ся, виказати, ся, виявити, визначити, ся (С. Л.), висловити, ся. (С. Л.).

Выразумѣть = зрозуміти, збагуміти (С. З.). — Хто ж збагумє тємнєстє людськєго жит-

ти і горювання? К. Х. — Чого собою не збагне. Кот.

Ви́ривати, ся, ві́ривати, ся = губіти, ся, вигублювати, ся, згубіти, загубіти, ся, вигубити, ся. (С. Аф.). — Не знаю дець вигубив си гамац з книжки.

Ви́растать, ві́расти = виростати, вірости, порости, дійти до вросту, до зїт.

Ви́растити, ви́рацать, ся = д. **Во́растити, во́рацать, ся.** — Квіти мої діти, виростав вас, деж мійі вас діти. К. Ш.

Ви́рвать, ся = 1. **ві́рвати, ся, ві́драти, ся, ві́хонити, ся, ві́скликнути, ся, ві́шарпати, ві́шаркнути, ся** (С. Л.), **ві́пручати, ся, ві́скубити, ві́скубити, ся.** — Видрав листик з книжки. — Вихопив у його з рук. — Ой вихопив, дуне мов, та змахав крилами. К. Д.

2. **ві́блювати, ві́ргати.**

Ви́рдьтє = **ві́рїтї** (про болічки). — Чиряк не не вірїтї.

Ви́рсовать, ви́рсовывать, ся = **ві́малювати, ви́хальовувати, ся; ви́ясвяти, ся.**

Ви́рвлять, ся = **ві́рвляти, ся, ві́правити, ся.**

Ви́родок = **ві́родок, ві́плодок** (С. Л.).

Ви́рождїться = **вироджувати, ся, ві́рїдувати, ся** (С. Аф.); **зводити, ся, переводити, ся, ві́водити, ся.** — Була колїса добра худоба, та перевелася на кїзна що

Ви́рожденїе = **виродження; перевід.** — Чашому роду нежа переводу. н. пр.

Ви́ронити = д. **Ви́раннати.**

Ви́ростать, ві́рости = д. **Ви́растать, ві́рости** = д. **Во́растити.**

Ви́росток = 1. **дожорєслий** (про худобу).
2. **бўзїжок, назїжок**, (випиена шкурка його) — **виросток.**

3. **ві́росток** (С. Аф.), **пїдїток** (С. Л.), **пїдїарубок.**

Ви́рубать, ся, ві́рубити, ся = **ви́рубувати, ся, ві́рубати, ся; зрубувати, зрубати; (лес) — новірублювати, позрубувати, вистипати, востипати:** (св. кнїю, цюкаючи) — **вїцюкати.** — Вирубав суцок з колоди, та тоді й обтїснє. — Зрубав собі добру кожуху. — Унесє лїс пошрублювали. — **Ви́рубити огонь** = **вїкресати огонь.** — **Что написанє не рожє, не вірубиши и тонорьтє,** н. пр. = **що написанє не рожє, того не витягнеш і волєх.** н. пр.

Ви́рубка = 1. **рубання, ві́руб, ві́рубка.**
2. **зрубка, зарубина.**

Ви́рубуь = 1. д. **Ви́рубка 2.**

2. **зруб** (вирубавши лїс і місце, де рублюють лїс).

Ви́ругать, ся = **ві́лаяти, ся, на́лаяти, (згадуючи батька) — ві́бать, кубвати.**

Ви́ручати, ся, ві́ручити, ся = **вїзволювати, ся; вїзволюти, ся, рятувати, ві́рятувати, ся, вїбавляти, вїбавити, ся** (С. Л.); **вїручати, вїручити, ся** (С. Аф.). — **Ік би в мене отець, або рїдна мати, було-б кому із неволї мене вїзволяти. н. н. — Ти мене вїзволю, а я тебе вїучу. н. пр.**

Ви́ручка = 1. **вїзвїл, вїзволка, рятїнок, вїручка, пїдмога, пїдномога.**
2. **вїручка** (вирученї від торгова гроші і сїл, де жовають ся вирученї гроші.)

Ви́рывать, ся = 1. **вїривати, вїсмикувати і т. д. див. Ві́рвати.**
2. **пручати, ся, вїпручувати, ся, вїхонлювати, ся, вїдирати, ся, вїривати, ся** (про огош, дим) — **вїбухати.** — Лависє мов пручалася, а далї, мов угамувалася. Кот. — **Колї зразу вїбухнуло поломя.**

Ви́рывать, ся, ві́рять, ся = **вїкїнувати, ся, вїкїпати, ся, одкїнувати, одкїпати, вїривати, вїрїти, ся.** — Вїкїнає криши сїнку в вишнємї саду, чи не приїде дївешонїка туди по воду. н. н.

Ви́рзвать, ві́рзвать, ві́рзывать = **ві́рїзати, ві́рїзати, вїрїзувати** (про стїлїнки з мулика) — **пїдрїзати, пїдрїзувати, (про землю) — одрїзати, одрїзувати.**

Ви́рцька, ві́рцьтє = **вїрїзування; вїрїзка, вїрїзок**, (в одежі) — **вїкот.** — **Сцїлать ві́рцьку** (в одежі) = **вїкїгити.**

Купити арбуь на ві́рцьтє = **купити кавуи на зрїтє або на розрїтє, на царїтє.**

Ви́рїдїти, ся, вїрїжати, ся = **вїрїдїти, ся, вїрїжати, ся, вїченурити, ся** (С. Аф.), **убїрати, ся, убірати, ся.** — **Убірати пї, як паншюку.** — **Молодїцї грїх вїратїсє в дївочїм убір.** С. Ш.

Ви́садити, вїсадживати, ся = 1. **вїсадити, вїсажувати, пересадити, пересажувати.** — **Вїсадили розсаду.** — **Пересадили з горїкїв на грїдкї.**

2. **вїбити, вїбїнати, вїнерти, вїспїрати.** — **Вїбїв йому зуба.** — **Так і вїспїри дїрї.**

Ви́сальвати, вїсальтє = 1. **шмарувати, вїшмарувати.** — **Вїшмарували вїз садом.**
2. **смажцювати, вїсмажцювати, за-смажцювати, заллїцити.** — **Засмажцювали лумарку.**

Ви́сальвати, вїсольтє, ся = **вїсїлювати, вїсїлюти, ся.**

лодості. в. п. — Що ти там мовиш в вишні? Чи перші радості, чи тільки горе ти плещи самотньому міні. Петрошко. — А вишня от така! Хар. — **Висотою** = заввишки, увішки, наввишки. С. Л. — Там такі височені будівки, заввишки з дзвіницю нашу.

Висохлий, висохлий = висхлий. С. Л.

Висохнути, висохати = висохнути, висхнути, висохти, висхати, сохнути, схнути, прохнути, чохнути. — **Казюжа мис висихає**. — Нехай зма трохи прочеже, тоді буде орати. С. Л. — **Висхну від жалю**, висхну очі, туті не забуду і в дець і в почі. п. ц. — **Поветіла б в до тебе**, та крисець не маво, щоб побачив, як без тебе з гора висихаю. Кот.

Височайший = 1. найвищий. — **Найвища в світі гора**.

2. **височайший** (ако епітет, що придвєть ся до Двору або дів царючої Особи).

Висоцтво = титул дітей, братів і близьких родичів царєвих і королєвн, також герцогів і принців.

Виспатися, виспатися = виспати ся, наспати ся, виспати ся, (про мількох) — **повиспатися ся**.

Висноди = на споді. — **Іж юшку** — рибка на споді. в. пр.

Виспримувати, ся, виспримати, ся = випитувати, ся, вивідувати, ся, випитати, ся, вивідати, ся і д. **Вивідувати**. — У козак дві дівчини, одні другу тай випитув. в. п.

Висприний = високий; величійий; д. **Високоярний**.

Висєрь = 1. в гору, у гору, високо.

2. **тютюн** (у роскошників).

Висєрять, висєрять = д. **Висєрять**.

Висєрять = д. **Висєрять**.

Виставати, ся, виставати, ся = 1. встановити, встановляти, ся, вийняти, вийняти, ся. С. А. ф. — **Виниш подвійні мина**.

2. **виставати, встановити, виставляти, встановляти, ся.** (С. А. ф.) — **Виставив дощ квітка**. — **Виставити животъ** = випасти, випнути живіт. — **В. зубы** = викалжити, вискерити, вивєршити. С. Л. — **В. языкъ** = висолодити. С. А. ф. Л. — **На воротях шість лєвєв языкъ повисолоплювали**, пуги хотать. п. я.

3. **вистачити, достачати**. — **Вин языкъ** поставити дрова на завод.

4. **викаувати ся, визначати ся; витикати ся, висобувати ся.** — **Виставлять**

себя = удавати з себе, викаувати ся, визначати ся, випняти ся. — **Удає з себе пана**.

Виставка = вистава, виставка, вистаюва. (С. Л.) — **На виставку** = на показ.

Виставвати, ся, вистоятъ, ся = 1. вистювати, ся, вистоятъ, ся. — **Ледве вистояла до кінци служби**.

2. **вєдихати ся** (тратити силу, смак, дух), **настюкнати ся, вистюкнати ся** (набувати салу і т. д.). — **Вино відохлось**. — **Наливка настояла ся**.

3. **лняяти, вицьвітати**. — **Красива вицьвітала**.

Виставивати = д. **Виставити** 2.

Вистєгати, ся, вистєгати, ся = 1. вистєбати, вистєбати, (С. Л.), **вистєбнувати, вистєбобувати, ся**. — **Ще не пошила, тільки вистєбала**. — **Вистєбнув омо багатом**.

2. **відстєбати, відстєбнути, ся, вистєбати, ся**. — **Одстєбим орчиного коня**. — **Шпоцька відстєбувала ся**.

3. **вєшмагати, одшмагати, одчухрати, віддубарити**. — **Добре вєшмагали ріжками**.

Вистєгати = **випєрежати, попережати**.

Вистєлати, ся = 1. **вистєлати, обстєлати, вихощувати, (маиєм)** — **вєбурєбувати, ся**. — **Вистєлати поміст**. — **Обстєлатъ коробов в середній**. — **Вєбурєбували улицю**.

2. **шідбівати, обшивати** (про одєжу).

Вистратъ, ся = **випратити, ся, попратити, ся**. — **Вистратаний** = **випратаний**. — **Попрала усі сорочки**. — **Сорочки добре випралаєсь**.

Вистєчь = **випєредити, попередити**.

Вистоялий = **відохлий, витхлий** (що утратив смак, дух), **вистоялий** (що набун сил; па пр. горілка) — **вистоялка**. С. А. ф.

Вистрагивати, ся, вистрагати, ся = **вистругувати, вистругати, ся, (гебельом) гебельювати, вєгебельювати, ся**. — **Я б ставив хатоньку, ти б помагала, а б робив лавоньку, ти б гебельювала**. п. п.

Вистрадати = **вєтершити, вимучити ся, натєрпити ся, зазвати лиха**. — **Вже и зазнав того лиха і гори натєрши ся**. Ніц.

Вистраивати, ся, вистраивати, ся = 1. **строїти, ся, вистроювати, ся, вистроїти, ся, будувати, ся, вєбудовувати, ся, збудувати, ся, вєбудувати, ся, (про камєнцю)** — **вємурєбувати, вємурєбувати**. — **Збудуй хату з лободи, а в чужую не буди**. п. п. — **Не разом Хєрєвєк збудоває ся**. п. пр.

2. шикова́ти, уставля́ти, ся, розставля́ти, ушикова́ти, ся. (С. III). — Зібрав і кішки і віхотих і всіх до битви шиковав. Кот.

Вистра́чівати, ся, вистрочити, ся = вистьобувати, вистебнювати, вистьобати, вистебнювати, ся.

Вистрига́ти, ся, вистричь, ся = вистригати, обстригати, вистригти, обстригти, ся.

Вістрога́ти = д. Вистра́гивати.

Вістро́йти = д. Вистра́ивати.

Вістро́йка = вістро́йка, вбудовання, збудовання.

Вістроча́ти = д. Вистра́чивати.

Вистру́гивати, вистру́живати = д. Вистра́гивати.

Вістрѣ́ляти = вишалити, стрѣльнути, стрѣльнути, стрѣлити, бабахнути. — А він як вишалити з рушпці. — Як стрѣльну, так той стови і розсинав ся. п. к.

Вістрѣ́ль = стрі́л, пѣстрѣ́л. С. Л. — За одним пострѣлом 47 качок убив. п. пр. (про брехунів.) — Холостой вістрѣль = з одним порохом без кулі або шроту.

Вістрѣ́зяти = 1. розстрѣ́ляти, розну́кати. — Усі набіо розпукав.

2. повистрѣлювати, повибивати, вишпцяти (стрілишши). Усю дичину вишпцали.

Вістудити, вистужа́ти, висту́жувати, ся = віхолодити, віхолобжувати, ся, вістудити, висту́жувати, ся. — Не віхоложуй хати.

Вістукива́ти = висту́кувати.

Вістуня́ти, вистунити = 1. вистуня́ти, вихожа́ти, вихо́дити, руша́ти, виступити, вийти, рушити. — Чуваки вийшли в дорогу. — Горде військо виступає, поперед Морозенко сивим конем вигнає. п. п. — Вієсько рушило з міста. — А він так пишно виступає.

2. витика́ти ся, висувати ся, стирча́ти — (про будову.)

Вістунка, вистунь = ходя́ (С. З. Л.); постава. — Добра ходи у сього коня. — Постава свята, та сумління злодійське. п. пр.

Вистыва́ти, вистынупу́ти, висты́ти = холопути, віхолонупи, вистига́ти, простига́ти, вистигнути, віхолонупи, охолонупи. — Груба почнає холопути. — Хата віхолонупа од вітру.

Вісудити = вінозивати. — Нічого він з його не винозивав.

Вісудельть = вісмоккати, віждукити. — Вісмоккав цілу квартиру пива.

Вису́чівати, висучити, ся = вису́кувати, псувати.

Вису́шівати, висушити, ся = вису́шувати, висушити, ся.

Висчі́ляти, висчитати = ви́лічувати, ви́лічити, вирахо́вувати, ви́рахувати, ви́щітувати, ви́щитати. — Вираховав кірно. — Всього того, що ви мні тут вилічав платити, я й за 10 літ не зароблю. Фр. 2. оверта́ти, одверну́ти, виверта́ти, ви́вернути, одлі́чити. — Вивернув із заробітка за шкодоу.

Вісній = ви́щій, найви́щій.

Віснѣ́лати = д. Віснѣ́лати.

Висп'я́ти, ся, виспнати, ся, влтрѣ́шувати, ся.

2. д. Віснѣ́тись.

Віснѣ́нка = 1. спання, виспання.

2. спання. — Зада́ти віснѣ́нку = до́бре виспнатьсь. — З спання не буде коши. п. пр.

Висе́хати = д. Вісо́хнути.

Висѣ́ = височній, височінь, ви́шній, ви́сокість. (Пр. д. під с. Висота́.)

Висѣ́вати, ся, висѣ́вати, ся = висѣ́вати, ся; просѣ́вати, ся.

Висѣ́кати, висѣ́ч = 1. вирубу́вати, вирублю́вати, витина́ти, вирубати, висѣ́кати, ви́сѣкти. — Повирублювали старе дерево. — Всю там у фортеї залого вирубали. Л. В. — А в городі у Батурині мужиків та жінок у сеп сікли та рубали. п. п.

2. ви́бивати, ви́бити, ви́рзувати, ви́рзати, ви́сѣкати, ви́сѣкти, ви́тѣсувати, ви́тѣсати (з каменю). — На каменю ви́бито якийсь шпич.

3. кресати́, ви́кресати. С. З. — Викресав багаті і закури лямьку.

4. ви́бити (різками), ви́парити, одшма́гати, одчухра́ти, віддюба́рити, одчу́стрити, вихло́стати, хло́сту дати, ви́шпарити. С. Л. — Відшмагали здорово різками.

Висѣ́каться = сікти ся, висѣ́кати ся. — Волос січеть ся.

Висѣ́мнеться = виспнатьсь, ви́сїтнеться (про п'яніш).

Висѣ́яти, ся = д. Висѣ́вати, ся.

Витав'я́ти, витая́ти = 1. та́нути, ро́тавати, пота́нути, розта́нути. — Вел крига потапула.

2. то́ляти, вито́плювати, ви́топити. — Витопила сало з ягваниці.

Виталкв'я́ти, ся, витолкв'я́ти, витолкв'я́ти = ви́пихати, ся, ви́штовхувати, ся, ви-

штúрхувати, витúрювати, випірати, випхати, ви́хнути, ви́штовхати, ви́штовхнути і т. д. С. Л.

В'ята́ивать = то́ншіти, то́нчіти. С. Ш.

В'ята́нцываць = д. Выплясываць.

В'ята́плаваніе = витоплюванія, в'ітопка.

В'ята́плавать, ся, в'іто́пнѣть, ся = то́пнѣти, витоплювати, ся, в'іто́пнѣти, ся, ви́шкварювати, ви́шкварити, ся. (С. Аф.) — Чужу хату топнѣти — свої очі са́пнѣти. п. пр. — З вас деруть ремінь, а з їх бувало й лій товпя. К. Ш.

В'ята́пнѣвать, в'іто́пнѣти, ся = витоплювати, ви́бвѣати, (хлѣб, траву) — витоплочувати, ви́говѣти, то́лбчѣти, потоло́чѣти. — Не дав Бог жа́б хвоста, а то́б усю траву потоло́чѣла. п. пр. — Цуцу, бо́сий! не то́лоч про́са. п. пр.

В'ята́ращѣть, ся = ви́трѣщѣти, ся, ви́рѣщѣти, ви́ду́пнѣти (очі). С. Л. — Я стою, витрѣщивши на него очі, сам не знаю, що дієть ся зо мною. Фр. — Ви́рѣщѣ очі. — Чого ти так ви́ду́пнѣ баньки? — В'ята́ращѣнный = ви́трѣщѣний, ви́рѣщѣний, (хта має такі очі) — ви́трѣщѣватий.

В'ята́ривать, в'іто́ривѣть, ся = в'іто́шувати, в'іто́шѣти, ся, протопѣти, на́тїрати, ва́терѣти, ся. — Ой знаги, знаги в кого єсть дочка — в'іто́пнѣти єтежечки через садочка. п. п. — Натерли дорогу.

В'ята́скываць, в'іта́скаць, в'іта́нцѣть = в'іта́гати, в'іта́гнѣти, ви́волікати, ви́волікнѣти.

В'ята́чываць, в'іто́чѣть, ся = 1. в'іто́чувати, в'іто́чѣти, ся. — То́марь добре в'іто́чѣв пі́жжа до столу.

2. в'ігострювати, в'іто́чувати (пяз то́чнї), — в'ігострити, в'іто́чнѣти. — В'ігострив ложа.

3. в'іто́чувати, в'іто́чнѣти, ното́чнѣти. — Мншї поточнї пшо́н. — Черва поточнѣла дерево.

В'ята́щѣть, ся = д. В'ята́скываць.

В'ята́щѣть = д. В'ята́ивать.

В'ята́кѣть, в'ята́чѣть = 1. в'ітїкати, в'ілівати ся, в'ітекнѣти, в'ілітнѣти ся. — Вода в'ітїкла.

2. в'існїкати ся. — Жито в'існїкѣть ся.

В'ітере́бнѣть, в'ітере́бнѣвать, ся = в'існїкнѣти, в'іде́рнѣти, в'івра́ти, в'існїкнѣвати, в'іде́рати, в'івра́ти, ся.

В'ітерѣть, ся = в'ітерѣти, ся, (мючнї разом) — в'ішарувати, ся.

В'іте́рїлываць, в'іте́рїлѣть = в'іте́рїлювати, те́рпнѣти, сте́рпїлювати, в'іте́рпнѣти,

сте́рпнѣти. — В'іп не сте́рпнѣ, та́ нї скрїкнув. Ча́йч.

В'ітєсаць, в'ітєсываць, ся = в'ітєсати, в'ітєсувати, ся.

В'ітєчка = 1. в'ітїканныя; тє́ча.

2. в'іхїд з'вїря з лїсу або лїгва і слїд його́.

В'ітєчѣ = д. В'ітека́ть.

В'ітира́ть, ся = 1. в'ітира́ти, ся, (мючнї разом) — шарувати. — В'ітерѣла стїла.

2. в'ітрати, ся. — Зтерло си — нічого не ви́дуо.

3. утира́ти ся, в'ітира́ти ся. — В мене хустина, шовками шита, утримось, середько... п. п.

4. в'іперати. — Його в'іперли з службї.

5. на́тира́ти ся. — В'іп гро́шнї патєр си по́мїж лю́дьмї.

В'ітирка = в'ітира́ння, утира́ння.

В'ітїскаць, в'ітїска́вать, ся = в'ітїска́ти, в'ітїска́ти, ся, ви́давнѣти, ви́давлювати, ся, в'ічавнѣти, в'ічавлювати, ся.

В'ітїснїть, в'ітїснѣть, в'ітїснїть, ся = в'ітїснїти, в'ідрукувати, в'ідбїти, в'ітїснїти, ся, в'ідрукувати, ся, в'ідбївати, ся.

В'ітїкѣть, в'ітїкѣ́ть = в'ітїкати, утїкати (С. Ш.), затїкати. — В'ітїкала на сорочку. — Не ба́гато утїкала.

В'ітїкнѣть, ся, в'ітїкѣ́ти, ся = в'ітїкнѣти, ся, в'істро́ннѣти, ся, в'іштрїкнѣти, ся, в'іколоти, ся, в'ітїкати, ся, в'істро́нїлювати, в'іштрїкувати, в'іко́лювати, ся.

В'іто́лкаць, в'іто́лкнѣть = д. В'іта́лываць.

В'іто́лочѣ = в'іто́чнѣти.

В'іто́ннѣть = зто́пнїти.

В'іто́пнѣть = д. В'ята́плавать.

В'іто́пка = то́плїня, в'іто́плюваннѣ.

В'іто́пнѣ = шкварки, в'ішкварки (С. Аф.), ўшкварки.

В'іто́пнѣть = д. В'ята́плавать.

В'іто́пнѣть = д. В'ята́пнѣвать.

В'іто́рговать = в'іторгувати; в'іторгувати. — В'іп ма́буць рублї тїснѣчу за рік в'іторгує. — Торгував си, та́ пі́чоге не в'іторгував.

В'іто́рнѣть = д. В'ята́ривать.

В'іто́рмошнѣть = в'іде́рнѣти, в'іморочнѣти, в'іка́нчючнѣти. — В'іка́нчючнї у мене оста́ннї гро́шнї.

В'іто́чнѣть = д. В'ята́чываць.

В'іто́чка = 1. то́чення. С. Ш.

2. черво́то́чнѣна, черва́ (п дере́нї) — трухля́внѣна.

ВѢточникъ, рос. *Linum flavum* L. = ЖѢТІЙ ЛѢОН. С. Ал.

ВѢтравить, вытравлявать, вытравлять = 1. ПОЛОЛОЧИТИ, ВИТОЛОЧУВАТИ, ВИСАСАТИ, СПАСТИ. (С. З.). — Степан своїми волами спас жито Варвари. (З судовой справи мѡдосового суда.) — Налускали на пиву коров і усю шпещицю витолочили. С. Аф.

2. ВІТРУЇТИ, ВИТРУТИТИ, ВИТРУКОВАТИ. С. Л. — Усѣх мишей витруїза.

ВѢтребовать = ВІПРАВИТИ. — Несподівано виправца гроші. С. Аф.

ВѢтрезвать, ся, вытрезвлять, витрезвлять, ся = ВИТВЕРЕВИТИ, СЯ, ВИТВЕРЕЗУВАТИ, СЯ. — Навив ся так, що ледве на другій день витверезив си.

ВѢтренать, ся, вытрепнать, витрепнывать, ся = ВІТРИПАТИ, ВИТРИПУВАТИ, СЯ; ВІТРИПАТИ, ВИТРИПУВАТИ, СЯ. (С. Аф.). — Витрѣпала коноплі. — Витрипай лиш вѣлим.

ВѢтрезливание = ТРИПАНИЯ (С. Ш.), ВИТРИПУВАНИЯ; ТИПАНИЯ, ТИПАНИЯ (С. Ш.).

Витрушивать, витрусеть, ся, витрусать, ся, витрусати, съ, витрусывать, ся, витрухатъ, витрухивать, ся = ВИТРУШУВАТИ, ВИТРУШУВАТИ, СЯ, ВИТРУХУВАТИ, СЯ, ВИТРУСИТИ, СЯ. — Витрусив увесь тютюн з гамана — більш не має.

ВѢты = д. ВѢЙТИ.

ВѢтушить, ся, вытушить, ся = ЗАТУПИТИ, СЯ, ЗАТУПИЛОВАТИ, СЯ (С. Аф.), ЗТУПИТИ, СЯ. — Зтупив си ніж — треба нагострити.

ВѢтушевывать, вѢтушевать = ТУШОВАТИ (С. Ш.), ВИТУШОВАТИ; ВІДТІНЯТИ, ВІДТІНИТИ. — Сей малянок добре вѣтушованій.

ВѢтыкать, ся = д. ВѢТКАТИ і ВѢТКНУТИ.

ВѢть, завѢть = ВѢТИ, ЗАВѢТИ, ГОЛОСИТИ, ЗАГОЛОСИТИ, КВИЛИТИ, ПРОКВИЛЯТИ. — Собаки вѣють. — Вовк помчав ся по дорогі і завив на персогої. В. Ш. — Реве та стогне Двѣтр широкаї, сердитаї вітер заливна. К. Ш. — То не вовки сіромачці квилѣть — проквѣляють. п. д. — Почала вона над покѣвником голосити. — Заголосил і од мѣки над хлопцяток зціпаш руни. В. Ш. — Він зведе пѣсню, а вона зараз: не квилѣ, геть а оселі. С. З.

ВѢтьбѣ = д. ВѢИ.

ВѢтѣнять, ся, вытѣснять, ся = ВІНХАТИ, ВІНХАТИ, ВИПЕРТИ, ВИПЕРАТИ, СЯ, ВІТПСНУТИ, ВІТІСКУВАТИ, СЯ, ВІДЕРТИ СЯ, ВІДІРАТИ СЯ. — Його виперли з служби. — Нѣ силу видер си з шанку — такого багато людей.

ВѢтягать = ВИПОЗИВАТИ. — Довго судив ся, та таки випозиває землю.

ВѢтягать, ся, вытѣгивать, ся, вѢтянуть, ся = ВИТЯГАТИ, СЯ, РОЗТЯГАТИ, СЯ, ВІТЯГТИ, СЯ. — Об дам и вам, рибла чки, рубли золотого, та витягнѣть миленького хоч трѡшки живого. п. н. — Слуск добре витягає глїй з болячки. — Сувно розтягуєт ся. — **Мальчиакъ вѢтянулея** = ХЛОПЕЦЪ ВІПРИС, ВІГПАВ СЯ. — Два дуби выпадли вше од лиш. Лев. — **Стоять передъ кѣмъ вѢтянувшись** = СТОЯТИ ВИПНУВИШЬСЯ. НАВСИВНЯЧКИ. — Москаль стояв навспивачки перед командиром. С. Л. — **ВѢтянуть фрѡнтъ** = СТАТИ ЛАВОЮ, УПИКОВАТИ ЛАВОЮ. Кот. С. Ш. — **ВѢтянуть кнутѡмъ** = ОПЕРИЩИТИ, ОПЕРАЗАТИ, ПОТЯГТИ БАГОГОМ.

ВѢтяжка = 1. ВИТЯГАННЯ (С. Л.). — **Стоять на вѢтяжку** = д. СТОЯТИ ВІТЯГУВАНЬСЯ.

2. (хим.) — ВІТЯЖКА (Extractum).

3. КОЛОДКА, КЛѢСАЧКА (ушменів і кровивѣв).

ВѢудить = НАУДИТИ, НАЛОВИТИ, ВІУДИТИ, ВИЛОВИТИ (удкою). — Багато сьогодня наловив? — Рыби не наудив, а лусту слудив. С. Ш. — Вилонна усю рибу в ставку.

ВѢутокать = ВІГЛАДИТИ, ВІПРАСУВАТИ. (Прва.)

ВѢучивать, ся, вѢучить, ся = ВІУЧУВАТИ, СЯ, НАВЧАТИ, СЯ, ВІВЧИТИ, СЯ, НАВЧИТИ, СЯ. — Як Бог не дасть, то для не навчить. п. пр.

ВѢучка = НАУКА. — За науку та ще поцѣлуй у руку. п. пр. — **Отдѣтъ на вѢучку** = В НАУКУ. — Віддав в науку — на муку. п. пр.

ВѢхаживать, вѢходить = 1. ВИХОЖУВАТИ, ВИХОЗАТИ, ВИХОДУВАТИ, ВИХОДИТИ.

— Він не виходить з хати.

2. ВИКОЛОПАТИ, ВІТУЗАТИ. — На силу вѣтушали в його, щоб дозволити.

3. д. ВОЗРАСТАТИ, ВІВІЯНЬЧИТИ.

4. ВІХОДИТИ, ВІВІКАТИ, ЗХОДИТИ. — Скрїзь виходив.

ВѢхаживаться, вѢходиться = д. ВІГУЛИВАТИСЯ і ВІЗДОРАЇВАТИСЯ.

ВѢханжить = ВИМОРЧИТИ. — Казан їби то був в брусалинѣ, показував якїсь сьпнотці і багато грошей виморочив.

ВѢхвалывать, вѢхвалять, ся = ВИХВАЛЮВАТИ, ВИХВАЛЯТИ, ВИХВАЛИТИ, СЯ. — Тѣм дѣвчана умывала ся, своїм личком вихвалыва ся. п. н.

ВѢхвывать, вѢхвывать, вѢхвывать, ся = ВІХОПИТИ, ВІХОПІЛОВАТИ, СЯ, ВІХОПИТИ, СЯ, ВІВРАТИ, ВИРИВАТИ, СЯ. — Як вихопив гострий мѣч, та знав живці голо-

Вічність, ви́читати́ = 1. одлі́чити, одлі́чувати, відлі́чити, відлі́чувати.

2. вивернути, вивертати, збавити, збавляти, одвернути, одвертати. — За місяць заробив десять карбованців, та хазяїн швернув три піби то за шкоду. — Вивернув пятака, що позичав. С. Аф.

Вічєть = 1. відворот, одліч, віворотка, одбава. С. Л.

2. лічба, рахування, лік. — Мають чинити лібу о приході і розході. Чин Львів. Братства. С. З.

Вичі́йнивати, вичі́йнити, ся = ла́годити, полі́годити, поправляти, попра́вляти, ла́тати, полі́тати, ся.

Вичисленіє = лічба, рахування.

Вичислити, вичисляти, ся = відлі́чити, відлі́чувати, ся, вірахувати, вірахувувати, ся, злі́чити, арахувати, розлі́чити, розрахувати. С. Л.

Вичистити, вичи́цати, ся = вичі́стити, вичи́щати, ся; ви́шарувати (на пр. стіл, лавку то-що, витираючи віхтем з теплою водою.)

Вичитаніє = одліч. — Арихметика (І. Кописького. 1862 р.)

Вичитати́ = д. Вічність.

Вичитати, вичі́тувати = вичі́тати, вичі́тувати.

Вичихати, ся, вичі́хувати, ся = вичі́хати, ся; вичі́хати, ся. — Як почив чхати, на силу вичхав ся.

Вичи́цати, ся = д. Вичистити.

Вичурний = 1. мерезаний, цпцёкований, 2. вигадливий, витребенькуватий.

Вичури = 1. мерезки, розводи. 2. вигадки, прижки, витребеньки (С. Аф.).

Вичаривати, вичарити = ви́шукувати, ви́шукати, ви́шарювати, ви́шарити.

Вичаркати, вичаркувати = вичовгати, вичовгувати.

Вичатати, вичі́тувати, ся = 1. вичі́тати, вичі́тувати. — Так це ви́ймен палю, треба вичитати.

2. повештати ся, поблукати. — Поблукавши зій Петрусь, та й до дому знов вернувся. Кат.

Вичивиривати, вичивирнуть, вичивирить = викидати, викинути, викидати, ви́шнувати.

Вичіє = 1. вище, по над, по-за. — Ластівка літає вище горобця. — Орел по-за хмири подишув.

2. краще, дорожче. — Вичіє силъ = над силу.

Вишиселюваний = вищелічуваний.

Вишелішувати, вишелішувати, ся = відлі́чувати, відлі́чувати, відлі́скувати, відлі́щати, відлі́скати, ся.

Вишелічєспігий = вищелічєспігий.

Вишелічєспіваний = вищелічєспіваний.

Вишєпомі́ннутий, вишєпомі́ннутий = вищєзагаданий, нєрнєзагаданий.

Вишнїбати, вишнїбати = вибївати, вибїтв. — Вишнїбати духъ = убивати, забивати до смерти.

Вишнїбъ = вибїття, вибїй.

Вишнївальщина = вишнївальщина, гап-тάρка. (С. З.)

Вишнїваніє = вишнїванія, (золотом, сріблом або шовком) — гаптування, (заключочю, шовком, шитками) — мерезання, (ажурє) — вирізування, (поверх) — настїлування, наволіканія, верхістьоб.

Вишнїванє = вишнїванка (С. Аф.).

Вишнївати, вишнївати, ся = 1. вишнївати, вишнїти, (золотом, сріблом, шовком) — гаптувати, ви́гаптовати, (заключочю, шовком, шитками) — мерезати, ви́мерезати, (поверх) — наволікати, настїляти. —

— Шовком шила, сріблом гаптувала, та для того козаченя, що шїро кохала. п. п. — Говорить, як шовком гаптус. п. п.

2. заробляти шитвоб.

Вишнївка = д. Вишнїваніє і Вишнїванє.

— З золотим гаптованням по сїльному комірнику. О. Мор.

Вишнївобй = мерезаний, вишнїваний, гаптований. — Оце ж тобі рушниця тканя, шовком вишнїваний, шовком мерезаний, з Києва привезений. п. п. — Пришукнувшись до дороги — срібно, золоті берєй, гаптована середина — преподобний дївчина. п. п.

Вишнїш = д. Ви́сота. — Ви́шнїшо = заввишки, увішки, на вшкїш. — І з Кочубєм зій Тарасю коли б завшишки не рівнявся. Кат.

Вишкільвати = ви́штрунати, ви́шкільвати (С. Л.), ви́цвїчати.

Вишлифовувати = ви́шліфувати.

Вишмигнути = ви́шмигнути, ви́слизнути, ви́скознути.

Вишнїй = д. Вєрхній і Вїсїній.

Вишукатурити = ви́шукати (С. Л.), ви́щєкотурити.

Вишукувати, вишукити = ви́сїлювати, ви́сїлювати (доказати кого жартами, сїмїшками, повертати все дїло в жарт.)

Вищелічувати, вищелічувати, ся = ви́щє-

лювати, візолити, виліжувати, вилужити, ся. — Візолити сорочки.

Выщерблять, выщербить = **вщѣрблювати, вищербити, пощербити**. — Гей, коняку Турки вбили, Ляхи шаблю пощербили. В. Ш.

Выщипать, ся, выщипывать, выщипывать, выщипнуть, ся = **вищипувати, вищипати, вищипнути, ся**, (пір, волосся) — **вискубувати, ся, віскубати, віскубити, видирати, ся, відрати**. — У папші гуски хтось вискуб усе пір. С. Аф.

Выщипка = **скібка**.

Выщипать, выщипывать = **віщипати, щипати, лапати, обмацати, обляпати**.

Выѣдять, выѣсть, ся = **віїдати, віїсти, вигризати, вигризати**. — Видас начинку з широго. — Поки сонце зійде, роса очі виїсть. п. пр.

Выїдки = **недоїдки, недогрязки**, (папі) — **зїди, перїди**. — Годував мове своїми недоїдками. — Укип юпою снів, бо там самі зїди.

Выїдять, выїжать, ся, выїжывать, ся = **1. обїдати, ся, обїжати, ся**. — Почали обїжати наука. — Кінь добре обїдав ся.

2. віїдати. — Іїдав цілий день, та не багато віїдав.

Выїдъ = **віїд**.

Выїжать, выїхать = **віїдати, одїдати, виїхати; рушати, рунити**. — Одїзжачи, він шалочку зляв, низенько вклонив ся. п. пр. — Виїхали раненько у недїлю. — Почували у кормі і у досвіта рушили дальше. — **Выїжать на комї, либо, на другїх** = **чужими руками жар загрібати**. п. пр. — Чужими пирогами свого батька поїняти. п. пр.

Выїсть = **д. Выѣдъ**.

Вья = **шья**. — У його шля — хоч обїддати п. пр.

Вьяловѣть = **з'яловити**. С. Аф. — Корова з'яловїла.

Вьяснить, ся, вьяснить, ся = **вьяснити, ся, витлумачити (С. Л.), витовчачити (С. Ш.), з'яснити, вьяснїти, ся, товчачити, тумачити (С. Ш.)**.

Вьяснѣвать, ся, вьяснѣть, ся = **вьяснювати-ся, вьяснїти ся (С. Аф.), розгодинювати ся, розгодинити ся**. (Д. Вьведрїться).

Вьяга = **метелиця, завїрюха, а́зметь, звя́я (Мал.), віхала (Мал.), при дужому вітрі — фўга, хўга (С. З.), хвїжа (С. Л. Ш.)**, коли разом еше сїг великий —

хуртовїна, хуртѣча (Эп.), шквїря (С. Ш.), коли при морозі вітер збиває курнау — **кўрява, кўра (С. Л.)**, коли з вітром падає мжрий сїг — **хвїща. (С. Л.)**. — На дворі було хуртѣча та метелица мете, за ворітьми коло вікон сїг горбами парсте. В. Ш. — Рене, свнше завїрюха, по лісу завїло; яя те море, біле поле сїгом похотилось. К. Ш. — Рене, стогне хуртовїна, котить, верне подем. К. Ш. — Яя розбереть ся оци віхала, то не можна й з хати вийти. Хар. — Яви сїдають купами — буде віхала. в. пр. Ман.

Вьяжнѣть, вьяжнѣвый = **про зиму, погбду, коли часто буває жетїлиця, завїрюха і т. д. (Д. Вьюга)**.

Вьюкъ = **вюк, пачка, клўнок, сакїв**. Дяю тобі копи короноги, а під вюкі це й другого. п. п. — Привязза сакїв до троку, взяв воли за повїд. С. З.

Вьюнѣць, вьюнїца = **молодїй, молодї** (що недавно набрали сн).

Вьюнѣць рос. а) Convolvulus arvensis L. = **берїзка, повїйка, павутїця; б) C. serpiun L.** = **давокиї, плїтўха. С. Ап.**

Вьюнъ = **1. раба Cobitis** = **вюв**. — Яя вюв крутить ся.

2. сувїй, скрутїнь. — Тобї, мамо, та павїччїни, мїп, мамо, та сувїччїни (подотно). п. п. — Дїства віди скрутїнь пожовклих паперїв. Фр.

3. вїхор (в шерсті, волосї).

4. д. Вьюнѣць.

5. ВІНОК (в пісках народних).

Вьюрокъ = **1. вюрѣк** (маленька паличка для немотування шиток.)

2. пт. Fringilla montifringilla (з породи горобцїв).

Вьючить = **1. пакувати, шнурувати**. — Почали пакувати крам.

2. вючїти.

Вьючний = **вючнїй**. — **В. живѣтнос** = **вючак**. — Другорбї вючачи, цѣбатї драмадери в піску глибокому немов купались. К. Магомет.

Вьюшка = **1. каглї (С. З. Л.)** — Ганчїрка, котрою іподї замїсть кагли затуляють нїч — **каглїянка**. — Послала жїнка чоловіка каглу затїкати, та й каглїянка вбїла. в. пр. **2. вїтўшка, вїтелєка**.

Вьющїяся = **вїтєкїй**, (по стїпї) — **помўрнїй**, (по тїщї) — **тїщковїй, тїщнїй**. — Тїща явсола. С. З. — (Про волосся) **кучерївїй**.

Вѣдять = **1. відати, знати**. — **Кабї знать да вѣдять** = **як би знатї**.

2. доглядати, правити, орудувати, за-в'їдувати. — Він усім орудує.

В'їдаться = знати ся, мати а ким діло.

— В. судомъ = судити ся, позивати ся.

В'їди = віди.

В'їдовство = д. Волхвованіе.

В'їдомо = звісно, відомо; сказано, справ-ді, а зв'їж. — Безъ в'їдома = без ві-дома. — Съ вашого в'їдома = за вашим св'їдом.

В'їдомость = відомість. — **В'їдомости** = газета, відомості, часопись (Гал.).

В'їдомство = відомство, завідування; віділ (ураду); присуд. — Зімовники були під присудом палазової, а не січової стар-шини. в. о.

В'їдомий = звісний, відомий.

В'їдунъ, в'їдунья = д. Волхвователъ, няща.

В'їдъ = аджѣ, аджѣж, ажѣж, ажѣж, та зв'їж, та джѣж, ажѣ. — Аже виі жона-туй, чою ж з парубками гуляв. С. Аф. — А вже ж н вам казав.

В'їдыа = відья, відьоха. (Д. ще Волх-вовательница.). — **В'їдыино зелье**, рос. Circaea lutetiana = відьмине з'їля, осот. С. Ан. — **В'їдымо бытъ** = відьмувати.

В'їданіе = 1. знаття, видання.

2. д. В'їдомство.

В'їеръ = віяло. К. Д. Ж. — А між даму-вими такі завяти є, що віяло у них — мечем січе й рубає. К. Д. Ж.

В'їжда, в'їжды = віко, віки. С. Л.

В'їжливость = звичайність. (С. Л.). — Изъ в'їжливости = для звичайности. Лев.

В'їжливый, во = звичайний (С. З. Л. Аф.), в'їчливий, ув'їчливий (С. Ш.), грѣчний (С. З.), поштивий, чѣмний (Гал.); зви-чайнo, звичайнѣнько, ув'їчливо, грѣчне, чѣмно. — Меще привітали звичайно. С. Аф. — Грѣчне і поважливо з ним поводъ ся. Ч. К. — Зо мною вопа чѣмні й добрі. Фр.

В'їжнѣжъ, рос. Salmagrostis Epigeios Roth. = чаполоц, чап'їга, чап'їла, кут'їчник, кунішник. С. Ан.

В'їжа, в'їжо, в'їжи = 1. віко, віки (в очах).

2. козубѣлька, кошкѣ.

В'їкованіе = в'їкуванья.

В'їковати = в'їкувати. — Жили б ми з то-бою, вік в'їкували, горськѣ, пуждонки весь вік не знали. н. п.

В'їков'їй = віковий, віковичний, одв'їч-ний, дов'їчний. С. Л. — Віковий дуб. — Віковичѣа память. — Щастя дочасне, а зли-дв'ї дов'їчі. в. пр.

В'їковичный = віковичний.

В'їкъ = вік. — Вік теперішній і від мину-лий. — Цілий вік свій б'їдував. — Дай вам, Боже, вік довгий, а пам коровай добрий. н. п. — Цілий вік не бачились з ним. —

Во в'їкъ, въ в'їкъ, ма в'їки = по вік, по вік вічний, пов'їчно. — Тебе ж, мос серденитко, по вік не забуду. н. п. — **Въ комъ в'їкъ, въ комъ в'їки** = КОЛІ не КОЛІ. — Побачимось коли не коли, та й то не відаюго. — **Въ в'їкъ не...** = ніко-ли в св'їті.

В'їнець = 1. в'їнець; коропа.

2. в'їнок.

3. в'їчання, шлюб.

В'їнечный = 1. в'їнечний (валезачий до віац).

2. в'їнчальний, шлюбний. (Д. Брачнны).

В'їнчакъ = в'їчик, (старий) — дерб'їч, дряп'їч.

В'їники огородные, рос. Sisymbrium Sophia L. = в'їник, в'їнички, в'їничѣа, рогач-ка. С. Ан.

В'їничный = в'їниковий.

В'їничье = а) огородное Kochia scoraria — мехвороща, цѣхворощ, в'їничѣа, б) по-лев'їе = д. В'їники огородные.

В'їно = віно, пос'їг. — Присигаю Богу и вірно до неба, що м'їні посагу по тобі не треба. н. п. — В мене посагу не буде, віз-муть мене і так люде. н. п. — З віном д'ївці не сид'їти. н. пр.

В'їнокъ = в'їнок.

В'їнчальный = в'їнчальний, шлюбний. (Д. Бракосочетаніе).

В'їнчатъ, ся = в'їчати, ся; в'їнець бра-ти, шлюб брати. — Шлюб брала, шлюб шлюбовала перед поцом і дяком з Юрком козакон. (Д. ще під словом Бракъ 1.). — В'їнчати ся на ц'їрство.

В'їнчикъ = 1. в'їночок, в'їничк.

2. в'їнѣа. — Назим по самі в'їнѣа.

3. ботан. Corolla — в'їночок (Стеновик.)

В'їязъ = в'їбок.

В'їра = віра. — Віра Христова. — Хто за віру умірає, то й собі царство заробляє. н. пр. — Віру мати до кого. — Йїти на віру.

В'їрателъ, няща = в'їритель, ка.

В'їрательный = в'їрущий.

В'їрати = 1. в'їрувати. — Запорожці приї-мали до себе кожного, аби в'їрував и йога та мав охоту битися з Татарами. — З Бо-гом д'їти: хто вірує, той все переможе. Кулик.

2. в'їрати, віру д'їжати, мати, в'їати. — З брехні не мрути, та віри більш не ймуть. н. пр. — Ви попереду віри не няч, доки пішов сям подивитись. н. п. — Яж

тебе змояла та вірючки не ймає, а те пер вірючку йму, що за зятяма прийму. п. п. — Козак її ва жарг зтамає, а вона віри доймає. п. п. — Ви, дітчатя, не діймайте козака віри — у молада віри діймає, теєр же и па віки пропала. п. п. — **Вѣрять въ долгъ** = навірѣти, давѣти на бір. — Шинкаровка мене знає, на сто рублѣ навірає. п. п. — Не вѣрѣтєся = не пмѣть ся віри.

Вѣрнѣхонокъ = вірнісінький, певнісінький.

Вѣрно = 1. вірно, певне, певно, справді, дійсне, дісне. С. З. Л. — Перенісав вірно. — Се певне так. — Справді, кажу тобі. — Дійсне так.

2. мабуть, либонь, десь, певне, надійсь, видій. С. З. Л. — Мабуть — кінци не зтимає. п. пр. — Болить моя головонька, либонь же и вму; ой підіте, того праведіте, кого и люблю. п. п. — І учора не був і сьогодня не був, десь ти мене, сердшатю, та на віки забув. п. п. — Десь він у школи ходив, що все знає. С. З. — Выдай ти мене, мийш, не любши, що для мене гостиця не купши. п. п. — Мабуть він на мене сердить ся, що не прийшов.

Вѣрнодданнєскій = вірнодданнєскій.

Вѣрнодданный = вірнодданный, підданець (С. З. Л.).

Вѣрность = вірність; певність; щірість. — Додержав її вірности 24 роки. К. Магомет. — Йшли си з другою, поможи тобі Боже, а за мою щірість покарай тебе Боже. п. п. **Вѣрный** = вірний; певний; щірий; сираведливий, дієсний. — Вірний переклад. — Через письмо або сьядки, а то суть ланневійшіє доводи. Ст. Л. — Бувай здорон із тєю, котору хомаєш, а від мене щірішої по віки не знайдеш. п. п. — Сираведлива думка. — Прийшла несна звістка. — Щірий приятель.

Вѣряйкѣ, важивать ся тільки у виразах: **на вѣряйкѣ**, **на вѣрянкѣ** = на певне, на вірянкѣ.

Вѣрване = віра, вірування.

Вѣрвать = д. Вѣрять 1.

Вѣроисповѣданіє = віра. — Хто за віру умирає, той собі царство заробляє. п. пр.

Вѣроломный, **ло** = невѣрний, віроломний, зрадливий, во, арадѣцький, ко. — Хто би теж люди неприятельскіє в панство наше аряданє привєє. Ст. Л. — Козаком зрядѣцько розгромлєних. Л. В.

Вѣроломствовать = лаяти віру, дѣшу, присягу, аражувати.

Вѣроотступникъ = недовірок, одщепе-

пецъ, невіра. — Лях потурає, каюшки галєрський, недовірок християнський. п. д.

Вѣротерпимость = віротерпність.

Вѣроятє = віра, правдоподібність. — **Сверхъ всякаго вѣроятія** = зовсім несподівано.

Вѣроятно = д. Вѣрно 2.

Вѣроитность = правдоподібність, пмовірність (С. Пар.), можливість.

Вѣроитный = правдоподібний, пмовірний (С. Пар.), годний віри (С. Ж.), можливий, можливіи, мабутиний. (С. Пар.)

Вѣрющій = віруючий.

Вѣсить, си = 1. важити, ся, звѣжити, ся. — Почали важити сіль. — Час важити борошо. С. Аф.

2. мати вагу, важити. — Сей кулѣ важити пять пудів.

Вѣскій = важкий, шалький. — Як той Німець на шальки воздух мірає. п. пр.

Вѣскія = 1. важкіє.

2. важний, поважний. — Поважеє слово.

Вѣсовій = ваговий (що продаєт ся на вагу). — Вагова сіль — Сливн вагові. С. З.

Вѣсовоі = ваговий (шалежачий до вагі і що продаєт ся на вагу).

Вѣсовѣ = ваговѣ. — Треба заплатити вѣсового десять кошіюк.

Вѣсовщійкѣ = вагарь, важник.

Вѣсоѣкѣ = важок, грунтвага, олівниця. (С. Пар.)

Вѣсоный = ваговий.

Вѣстийный, **но** = звісний, відомий, д. Вѣдомо.

Вѣстникъ = вістник, оновістник, вістун, вістовець (К. Б.), гінєць, посланець.

Вѣстовоі = 1. віщовий. — Гудє в Латії дзвін віщовий і гасло веіє и віщій дав. Кат. 2. стійчак, побігач.

Вѣсточка = звісточка, вісточєка.

Вѣсть = вість, вістка, звість, звістка; чу́тка, поголоска, похѣвка. — Та згадай мене, моя стара ленько, та як сидєш у вечері їсти: десь моя дитина, десь моя ріднєчка, та нема од неї вісти. п. п. — Звість подає, що сестра лєздужає. п. к. — Дали щоє од него не має ніякої звістки. — Хороша чу́тка далєко чу́тна, а погани ще далєше. п. пр. — Була таи поголоска на всій Україні албо хвалає од шаяхти. Л. Сам.

Вѣсь = 1. вага (С. Аф. З.). — У його вага не сиравакин. С. Аф. — Вѣсомъ, на вѣсь = на вагу, вагою. — Ні, ці влзкуи не по десятку, а на вагу продають си. — Вагом дати. С. З.

2. повага. — Од усіх тут він має повагу.

Вѣсї = ва́гї, ва́га (коронисло у вагів, а часто і ваги з коронислом) — терезї, (великі від ратуші або міської управи) — важни́ця, (місце, де стоїть важниця, а часом і сама важниця) — ва́жнїй, (ваги без гирь) — безлі́н, (малянькі, на пр. в аптеках) — шалькі. С. З. Аф. Л. III. — Поламались терези, сїль вакучи на вози. п. п. — Твоє слово, як жидівський безмін. п. пр. — І все на шальках розважал. Кот. — Як той Німець на шальки нозух міряв. в. пр. — Скарби Самовловичи шални через кїльню неділь розважені. Л. Вел.

Вѣвїстий = гїльїстий, гїльїстий, гїльїстий, (С. Аф. З. Л.), галўзний, (Гал.), розвилїстий, кристалний. — Гїльїсте дерево. — Стоїть дуб гїльїстий, а на тому дубу сорок сорони́ гїльїв. п. зам.

Вѣтвь, вѣтви = вітка, віть (С. Аф.), гїлька, гїлка, (поб.) — гїляка, (здр.) — гїлечка, гїлонька, (гал.) — галўзь, галўзка, (мн.) — віти, віття, гїльїя, (здр.) — гїльїячко, галўзя, (тоненькі) — нобїття, (троїцькі) — клѣчаннїя, (оджовані) — чахвївїя, (всїляна, уквітчала квітцями) — гїльце, гїльце, вїльце, (верхшї) — верховїття. — Лучче птаці на сухїй гїльці, ніж в золотїй клітці. в. пр. — Та видомло калїнову вітку, та застромлю за білу намітку. п. п. — Долина гїлобка, калїна висока, аж до долу гїляя гнеть ся. п. п. — Яя шпрона сокорина віти розпустила, а над самою водою верба похвїлилась. К. III. — А там в лісі на галузі сорока скрегоче. п. п. — Рубайте сосонку-деревце молодїй Марусї на гїльце. в. п. — Гїльце деревце з ялівїя і з червоної калїни. п. п. — Верховїття у тернїв згиває, меншому братовї прикмету повилає. п. д.

Вѣтерь, вѣтрь, (здр.) — вѣтерокъ = вітер, (здр.) — вітерець, вітерець, (поб.) — вітруга. — Верховїй, сѣверный вѣтерь = верховий, горїшвий. Ман. — Ю́жный в. = вїзовий в. Ман. — За́падный, восточный в. = західний, східний в. — Полўтний в. = погодний, ходовий в. Ман. — Противный в. = супротивний, супрўтїй. Ман. — Су́хой в. = суховїй. С. Л. — Палящїй в. = палючий, палїй. — Тїхий вѣтерокъ = вітерець тїхий, благєнький. — Сквозной в. = скрїзний. С. Л. — По вітру = за вітром.

Вѣтъ = д. Вѣтвь.

Вѣточка = д. Вѣтвь (здр.).

Вѣтрьельникъ = вітрьок, погбдник, погодка. Ман.

Вѣтрьеникъ = вітрьок, жѣвжик (С. З.), фертїк, фїртїк (С. Ш.), шалоброд.

Вѣтрьеница = 1. вітрьогїнка, даїга, вертїха.

2. рос. *Anemone nemorosa* L. — куросліп, *A. ranunculoides* L. — жабяче зїлля, *A. hepatica* L. — перелїска, прїлїска. С. Ав.

3. д. Вѣтрьельникъ.

Вѣтрьеничать = вітрьогївити.

Вѣтрьеность = пустота, пустотлївість.

Вѣтрьенїя, по = 1. вітрянїй, вітряню. С. Аф. Л. — Сьогодні вітрянїй день. — На дворї вітряню.

2. пустотлївий і д. Вѣтрьеникъ, ца.

Вѣтрьїло = вітрьїло.

Вѣтрьобїя, вѣтрьовїль = вітрьолом.

Вѣтрьовїя = вітрьовїй. — Вѣтрьовїй парень = д. Вѣтрьеникъ. — В. судакъ = вїлений судак.

Вѣтрьогонъ, ка = д. Вѣтрьеникъ, ца 1.

Вѣтрьоломъ = вітрьолом.

Вѣтрьомѣрь = вітрьомїр.

Вѣтрьїшка = вітрьїчок, шлїнок (дїтська іграшка).

Вѣтрь = д. Вѣтерь.

Вѣтрьѣ = ввїтрьюватись, провїтрьюватись. — Полатю ще не ввїтрьїлось.

Вѣтрьаница = 1. сушїя.

2. вїспа (вїтрана).

Вѣтрьанка = вітрьїк (шлїн). — Не мєли, як пустий вітрьїк. п. пр.

Вѣтрьанїй = вітрянїй. — Вѣтрянїя мєльниця = вітрьїк. — Вѣтрянїя бєса = вітрянїя вїспа.

Вѣха = вїха, тїчина, тїчка, манїк. — На городї тїчка, на нїй калїчка, а в нїй бїльш нїж сто. (п. а. — жавїва).

Вѣховїть = ставїти вїхи, тїчки, тїчїти. (С. Ш.).

Вѣче = вїче, рада. — Ой нема, нема ві вітру нї хвїлї із вашої України! Чи там раду радять, як на Турка ствїти — не чуємо ва чужнїй. К. Ш. — А вдарено довбїшем в котли на раду. Л. Н.

Вѣчевїй = вїчовий, раднїй. — Вѣчевїй колоколъ = вїчовий дєвїн (д. Вѣствовїй 1.), склїкол (у гайдамаків, див. Кїев газ. Заря 1885 ст. 259), склїканчик (С. З.).

Вѣчнопам'ятний = вїконїжний, незабўтнїй. — Нєхай станеть ся на вїконїжнїм пам'ятку. Орляк. С. З.

В'язюсть = вічність.

В'язний, но = вічний, довічний, віковий, вішний, вічно, вішно, на віки, по вік. — Царство небесне, вішний покій С. Аф. — Щастя дочасне, злидні довічні. в. пр. — Не вирає віковий, тільки часовий. п. пр.

В'язатка = вішалка (С. З.), жердка, жертка (С. Аф., З. Л.), стояча, в де-яких місцях Подолі — шарага. — Під, мати, у коморю — скрині нема! Ой глян, мати, па вішалку — оджеї нема! п. п. — Кожух являє там па жерці.

В'язаніє = вішання.

В'язати, ся, повісити, ся = 1. вішати, ся, чіпляти, повісити, почепити. — Повісив на жерці. — Розбіяника повісили на шибениці. — З гори він кипув ся на горіце і повісив ся на бантіні. — Воша до його вішаєть ся на шию.

2. д. В'єсити 1.

В'язеніє = в'язення, в'язування.

В'язити = д. В'язувати.

В'язка = д. В'яз' (вдр.).

В'язий = 1. віщий, віщун.

2. кудрий, красномовний.

В'язуєть, в'язуєть = віщун (С. З.), віщовниця, ворожбит, ворожка. — Що мгають блискавиці, стогнуть сови віщовниць. п. п.

В'язюца = д. В'язюга.

В'язюла = в'язюла, мліюк.

В'язю, в'язюлиця = 1. д. В'язюка. 2. д. В'єср'.

В'язюний = в'язюний.

В'язюндик = в'язюник. С. Аф.

В'язніє = 1. в'язня, в'язюка. (С. Аф.) — Вже почалась в'язюка.

2. в'язня, пов'яз.

В'язтель = в'язюник. С. Аф.

В'язти, ся = 1. в'язти, д'яти, (по малу) — повивати, подихати, (дуже) — б'язти, бурхати. — Вітрець подихав. К. Д. — І вітра зачали бурхати. Кот.

2. в'язти, ся. — Жито в'язти.

3. в'язти. — Військо їде, корогики м'ють, попереду мушкетерки грають. п. п.

В'язчий = д. В'язчий.

В'язчик = д. В'язюниця.

В'язючий = в'язючий; терпкий. — Терпке вино.

В'язюльнич, ца = в'язюльнич, ця (С. Аф.), в'язюльнич, ця. (Чайч.).

В'язюниця = д. В'язюга.

В'язюніє = в'язюня, в'язюка. — У сьому волочі пована в'язюка. С. Аф.

В'язюка = в'язюка, вдр. в'язючка, в'язюка

(С. Аф.), обер'єжок. — Купув коням в'язюку сіаа. — Наламав добру в'язюку дров. С. Аф.

В'язюка = д. В'язюга.

В'язюнь = д. В'язюніє і В'язюка.

В'язюньє = в'язюка.

В'язюти, ся = 1. в'язюти, ся, в'язювати, ся. — В'язюти сночи. — Рученьки в'язюти, гуляють заказами. п. п.

2. плести, ся. — Плести нанчохи.

3. чіпляти ся, встрівати. — Він до всіх чіпляєть ся. — Він скрізь встріає. — В'язюється за к'єм = волочити ся за к'єм.

— В'язюється ст' к'єм = знати ся, водити ся, — Знаєт' к'єм з конем, віл з волком, а снися об тин, коли не має з к'єм. п. пр.

В'язюлець, в'язюльє = де кілька рослин з породи *Vicia* = горішок: а) *Coronilla varia* L. = горішок білий, кучерявий, горобичий, гірчак, кашка, в'язюльє, б) *Medicago sativa* L. = буркунець, в) *Lathyrus pratensis* L. = горішок журавлинний, г) *Potentilla tormentilla* = завязюник, курзілє, к'урчачє зілє, золотник. С. Ав.

В'язює = в'язюльничка (С. Аф.), в'язюльничка. (Чайч.).

В'язю = 1. в'язюня, в'язюка.

2. д. В'язюка.

В'язюкий = липкий, беручкий, глеюватий (С. Аф.), грузький (С. Аф.), чіпкий. — Беручка, глеювата глина. — Грузьке болото. — Чіпка дорога.

В'язюкость = липючість (С. Л.).

В'язюк'є = 1. ліс в'язювий.

2. рос. *Cytisus biflorus* = в'яз, в'язюватий, раківотий кущ. С. Ав.

В'язюти = 1. г'язюти, г'язюти (С. Аф.), в'язюти, зав'язюти.

2. чіпляти ся (до чою).

В'язювіна, в'язювнич, рос. *Sambucus ebulus* L. = бузюник, в'язювий, баюк, базюник. С. Ав.

В'язю = д. В'язють.

В'язю, рос. *Ulmus effusa* = в'яз, б'єрест. С. Ав. Аф.

В'язювати = д. В'язюти.

В'язю = 1. в'язюня, в'язюка.

2. болото, багно, багноюка, грузьке місце.

В'язю = 1. стогнати, б'хати.

2. д. Болгати 3.

2. читати не т'єрдо, спотикаючись.

В'язюти, ся = в'язюти, ся. — В'язюний = в'язюний. С. Аф.

В'язюсть = в'язюсть; м'язюість.

Вя́лий, ло = 1. вя́лий. С. Аф.

2. млявий, демішкуватвий, маку́ха, мий-ха, папу́ша. — Такий млявий: як почне говарати — жує, жує, поки що вимовить. — Оце ще макуха: поки повернешь ся, та що зробишь.

Вяну́ть = 1. вянути. С. Аф. Л. — Квітки почали вянути. — У́ши вяну́ть = нудно слухати брехню або нудне читання чи бала́чку.

2. парвіти. — Ні не того міш шкода, а марніє моя врода. К. Ш. — Повай вітре ти на мене, щоб і не жаріла. н. п.

Вя́сло = переве́сло. — Треба крутити пере-веса для спові. — Переваєла з бурину, бо солома нема. С. З.

Вя́тель, вя́терь, ві́терь = д. Ве́тель.

Вя́тутень, голуб *Columba palumbus* = при-путель. О. Мор. — Припутель воркує. О. Мор.

Вя́ха = рос. д. Бо́ліголовъ і *Cicuta virosa* L. = бох, віха. С. Ан.

Вя́хирь = 1. д. Вя́тютель.

2. сітка на сіно (у фурманів).

Вяча́ть, вя́чить = ви́щати, верещати; нявчати (як кішка), бекати, мекати (як віця).

Вя́чка = віця, овечка, бірька. (С. Ш.).

Вяча́чь = бирь-бірь! С. Ш.

Вя́щій = більший, вищий, кращий, ліпший.

Г.

Га! га га! = 1. ач! чи ба! 2. гел! гел! (на гусей). С. Аф.

Га́вань = гавань, пристань.

Га́влять = говіти.

Га́га = пт. *Somateria mollissima* з породи качок.

Га́гачь, га́гачнуть = гелготати, гелготати, гелгати (С. Аф.), загелготати. — Гуси гелгочуть.

Га́ганить = реготати, ся. — Ешей з панаєа реготаєсь. Кот.

Га́гара, га́гарія = водяна́ птіця *Columbus*, гагарячий.

Га́гарить = д. Га́ганить.

Га́гауч = пт. *Mergus albellus* = шпрець.

Га́гачій = прил. від Га́га.

Га́дана = воро́жбит і воро́жка.

Га́дла = воро́жка, ворі́жка, знахарка, зна́ха. С. З. — Там циганка ворі́жка, а до тієї та циганочки втоптана дорі́жка. н. п. — І воро́жка на картах воро́жила.

Га́дальщикъ, ца = воро́жбит (С. Аф.), знахур (С. З.) і д. Га́дла́жа.

Га́даніє = воро́жіння, га́дання, воро́жа́ (С. Л.).

Га́дательний, но = 1. га́дальний. — Га́дальні карти.

2. здогадальний (С. Пар.), на здога́д. — Скавав на здога́д, а воно й спраа́ді так пайшло.

Га́дять = 1. воро́жїти, га́дати (С. Л.). — Ци циганка добре воро́жить. С. Аф.

2. га́дати. — Тільки Бог свьятий, знає, що Хмельницький думав, гадав. н. д.

Га́дєнькій = поганєнький, паску́дний.

Га́дина = 1. гад. га́дина. С. Аф. З. Л.

2. погань, поганєць, паску́да (ла́йма). — Чого ти так мене, паскудо, в боки пхаєшь? Грєб. — Поганєць, наймит Москали. К. Ш.

Га́дять, ся = 1. каля́ти ся, паску́дити, ся, поганіти, ся. — Погана птиця, що своє гніздо паскудить. н. пр. — Не злімай жада, не каляй вида. н. пр. — Коли те коваль, то й каляти не погань. н. пр.

2. нівечяти, ся, исува́ти, ся, погані-нити, ся. — Залязъ а даху, не суяй тонт. н. пр.

3. ну́дять. — Нудать мене — от от вбляюу.

4. паску́дити. — Кошени паскудять в хаті — треба на ніч викидати.

Га́дкіа, ко = гідкий, ко, брідкий, ко, поганій, но, паску́дний, но, гідосний, но, гідливий, во, огідливий, во, огід-ний, но, плюгавий, во, мерзєний, но. — Така погана, що гідко й дивити ся. п. о. — А у мене хата чорна, жінка брідка й не моторпа. н. п. — Стецько стидкий, Стецько брідкий, цур тобі, відчена св. Кв. — Нечєста, плюгава, ще й к тому гідва, міш твоєа робота і жадна немла. н. п.

Га́дкость = паску́дство (С. Л.), брід-кість (С. Ш.), брідота (С. Л.), гідость, гідота (С. Л.), плюгавство, мєгїдь.

Га́дливость, га́длівий = д. Брезглі́вость, Брезглі́вий.

Гадовьє = гад. — В ару багато гаду.

Гадость = брід і д. Гідкость. — Доста-нєть си стиду-брїду цілувати повновиду. н. пр.

Гадъ = гад. га́дина. С. Ан.

Гадюка, *Viperā berus* = гадюка.
 Гадючья ягода, рос. *Solanum dulcamara* L. — вівчі ягоди, глість, глістий, надтинник, пасліл, пасльбн.
 Гаєрствоавать, гаєрничать = кумедничати, кумедійничати, дурника строїти.
 Гаєрь = кумедій, кумедник, кумедійничик, шукарь, блазень. (С. Ш.).
 Гаже = грше, погаїше, паскудніше.
 Газель = дика коза, сарна. — Мов сарна в гаю. К. Ш.
 Газета = газѣта, часопись. — Батьківщина, часопись політична для народу.
 Газетний = газетний, газетярський (Гал.).
 Газетчикъ = газетяр (Гал.).
 Газометръ = газомір.
 Газоосвѣщеніе = газове свѣтло, освѣтлене газом. (С. Пар.).
 Газъ = газ, гас.
 Гайка = гайка; шрўба (С. Л.), шрўбка.
 Гайло = паща, нелька. С. З.
 Галантинъ, галантїрь = холодець або потрѣвка (до якої страви).
 Галда = 1. галас, гам, галасування. — Гармидер, галас, гам у гаю, срамотні сльїни аж ллѣють. Б. Ш.
 2. крикўха, пащекўха, горлѣта, ротѣта (про жїву).
 Галдїть = галасувати, гомонїти С. А. Ф. З. Л.
 Галдїть = крикўн, горліань, пащекўн, горлопань.
 Галдїть = д. Галдїть.
 Галиматїя = д. Ахивен, Безсмыслица і Вадоръ.
 Галитися = дивити ся, задивляти ся, витрїщати ся, гави ловїти.
 Галка = 1. пт. *Corvus monedula* — галка, зб. — галич. — Не галич чорне поле крила. Кот.
 2. баянка (С. З. Ш.), галка. (С. А. Ф.). — Кругла, як галка. н. пр. — Жидївки шкляною галкою викачують свої шлєстри. (С. П.).
 3. головня, головешка (С. Л.). — Як завалила са димарь, так і повесело годовешки. в. о. — Курить димом, головешка то там, то сам тїлї і полума бува блисне, як лїтер пєвїе. А. Ф.
 Галлюцинація = мана (С. З.), чманя.
 Гало, частїше мн. галаы = (у колїсників) — бгальня (вигнати полози), водїло (вигнати обїзда).
 Галочье = галич. (Д. Галка 1.).
 Галоша, частїше мн. галоши = колїші, (теплї, частїше повстїні) — кїмїлї (С. З.). — Набув на ноги кїмїлї лєві і румявцї звяз шкляовї. Кот.

Галстукъ = галстух, хўстка на шїю.
 Галстучный = галстуховий.
 Галунъ = галун, бруауїмент. С. Л. — На те й мїй галун до церкви. в. пр.
 Галченюкъ = галчина.
 Галь, гальє = д. Воробїє.
 Галька = галка (намієць кругляк).
 Гамакъ = висюче лїжко (сїтка або з полотна).
 Гамашн = панчохи (вовниї, котрі надгають ся поверх чобїт).
 Гамкать = гавкати. (С. А. Ф.).
 Гамъ = 1. гавкання.
 2. галас, гам. — Гармидер, галас, гам у гаю. К. Ш.
 Гандшпугъ, гандшпугъ = важнїця. С. А. Ф.
 3. — Пропив дрюки і важнїцї і з дьогтем мазнїцї. н. пр. — Лежить чумак мїж нозами, на важнїцю скїлив са. н. п.
 Гарантировати, гарантированный = гарантувати, гарантований (Гал.), ручити ся. — Хто ручить ся, той чумить си. н. пр.
 Гарантія = зарўка (С. Л.), забезпечення, рукоємство. — Чтє хранити треба в рукоємствї? — Рукоємця, который ручить ся за кого, повинен вшлатити за того. Б. Н.
 Гардєль = д. Вица.
 Гардеробникъ = шатний (Стар.)
 Гардеробъ = 1. кїмнѣта або шафа, де переховуєт ся одєжа.
 2. одєжа, убрання (С. Ш.), шати (С. З.) (здебільшого про коштовну одєжу). — Наші лати переходять ванські шати. н. пр.
 Гардина = завїса, завїска.
 Гардовїна, Гардвое дєрево, рос. *Viburnum lantana* = гордовїна, городовїна, гордовїк, гордїна, ордїна, чорна калїна. С. Ан.
 Гаркать = гукати, вигукувати, горлати. (Ман.).
 Гаркунъ, ны = д. Галдунъ і Галда 2.
 Гармоника = гармонїя. — На гармонїю грас.
 Гармонировать = ладувати, годїтись, гармонїзувати. (Лев.)
 Гармонический = гармонїчний, гармонїний. (Лобода. Тарас Бульба.)
 Гармонїя = 1. лад, гармонїя (муз.).
 2. згода, алїгода, лагода, лад. — Де згода в семействї. Кот. — Пригоди учать ягоди. н. пр. — Нема мїж ними ладу.
 Гарнецъ = гарець. — Дав коням два гарцї вїаса.
 Гарнизонъ = залїга. — Всю там в фортецї залїгу вирубали. Л. Вел. — Налаз на крїпость Бургас, випер залїгу і заняв мї-

сто. Батьківщина. — Крій порога тривога, коло якого залог? п. з. — Ули.

Гарникъ, гарнишъ = горіщечок.

Гарніръ = припріва з овощів до страви.

Гаріцевий = гаріцьовий.

Гаріцъ = гак (що влягаєть ся для лону китів і тюленів на Білому морі).

Гарусий = гарусовий. С. Л.

Гарусъ = гарус, волічка.

Гарцовать = гарцовати, коніж грати, на коні вигравати, герцовати. — Там родилась, гарцовала козацька воля. К. Ш. — Отажани на поропих вигравать. К. Ш.

Гарь = 1. гарь (С. Аф.), від вовни, волосся то-що — шмалітина, паленіва, від гюта — згарятина, (в люльці — згарь, чмьрь, вѣнгер, пѣкур (Нис.), від горіжки — пригара, пригарок. — Смердять шмалітиною. — Треба почистить люльку, бо поново чмьрю.

2. згаріще (горіж місце в лісі).

Гасіако, гасіако, гасіальникъ = гасіако. С. Аф.

Гасіть, ся, гасіуть = гасіти, ся, гасінути, тушити. — Мовчанка не пушить, та месь гів тушить. п. пр. — Се було тоді, як сніг горів, а соломою тушили. п. пр.

Гасникъ, рос. *Belonica vulgaris* = д. Буковина.

Гастрійскій = д. Бришній (про хворобу).

Гастрономъ = ласун, ласій, смакѹв.

Гась = д. Галѹнь.

Гатіть, ся = гатіти, ся, тамувати, ся. (С. Ш.). — Усе пани та пани, а греблю нема кому гатіти. п. пр.

Гать = гребля, гатка, загат (Гал. С. З.). — Тиха вода греблю рве. п. пр. — В кінці греблі шумлять верби, що я насадля. п. п.

Гаунтвѣхта = обахта, калавѹрія (С. Л.).

Гачи = 1. коліші, холіші. С. З. — Заткнув коліші у холіви. С. З. — Одуа холіша в чоботі, друга зверху.

2. стѣгна.

Гачникъ, гачникъ = очкѹр, очкурній. С. З. — Догадав ся дурень очкур завязати, та й думає, що порозумінає. п. пр. — Йлучче очкуром здавляю си, як Турпові п. корю ся. Кот.

Гачивать = гостювати.

Гвардеецъ, гвардіоцъ = гвардіяк, (стар.) — сердюк. С. З.

Гвардіа = гвардія. (стар. як гетьманування П. Дорошенка і Мазепа) — сердюки, сердючина. — Ой як крикуни вельможний Мазепа та на свої сердюки: ой нізміть. Палім Семена, та закуйте йому руки. п. п.

Гвоздѣрня = гвѣдѣрня.

Гвоздѣрь = гвѣдѣрь, гвѣдѣрь.

Гвоздѣйка, рос. *Dianthus* = гвѣздѣк, гвѣздѣкп, *Dianthus L. Caryoph.* = польові гвѣздѣки, віркі, вірочки, *D. barbatus chinensis L.* = каштанчик, каштанці.

2. *Tagetes erecta L.* = жовткі, повнякі, купчак. С. Ап.

Гвѣздикъ = гвѣздочок, цвѣшонок. (С. З.).

Гвѣздильня = гвѣдѣрня.

Гвѣздильщикъ = д. Гвѣдѣрь.

Гвѣздѣть = 1. забивати (гвѣздок), цвѣхувати. (С. З.).

2. товкѣчати. — Скільки йому не товкѣч в токую, пічого не тямить.

3. ляяти, кобеліти. (С. З.).

Гвѣздѣчекъ, рос. *Tagetes patula L.* = гвѣздѣчки, чорнобрѣвецъ, чорнобрѣвці, оксамѣт. С. Ап.

Гвѣздѣчникъ, рос. *Geum urbanum L.* = вивішник, гребінник. С. Ап.

Гвѣздѣчний = гвѣздѣковий.

Гвѣздѣчокъ, гвѣздѣчокъ = гвѣздѣк, гвѣздѣчок, цвѣшонок.

Гвѣздѣчникъ = д. Гвѣдѣрь.

Гвѣздѣчний = гвѣздѣковий.

Гвѣздѣць = 1. гвѣздѣк, цвѣх (С. З.), дані підків — ухнѣль, малий для оббики — цвѣшонок, (С. З.), без головки — шпѣнь, шпѣнѣк, для ши — шпѣнѣль, гонтопид — гонтѣль, великий і тонкий — бриктѣль (С. Ш.), великий і загнутий — костѣль, деревяний — тѣбель, у шенців — шпѣлька, набитий цвѣшками — цвѣхования, цвѣянікований. С. З. — Два кілці, два кілці, посередній цвѣх? п. з. — пожити. — Не жалуй ухналя, бо підмову згубиш. п. пр.

1. кілок, кілочок. — Попісив шмику на кілок. — А у сеї близенької рушник на кілочку, а у тої далескої брѣвки на шурочку. п. п.

3. чіп, шпѣчт. (С. З. — Затяви дужче чіп у бочки.

Гвѣздѣць = гвѣздѣк. С. Аф.

Гвѣздѣний = гвѣздѣковий.

Гдѣ = де. — Гдѣ-гдѣ = де-де, де-не-де. — А блідий місць на ту пору з-за хмар де-де няглядав. К. Ш. — Гдѣ бы то пі було = де б не було. — Гдѣ-либо, гдѣ-нібудь, гдѣ ни єсть = абі-де, десѣ. де-небудь, йде. — Которий чоловік отця — матері не має, не поважає, так він абі-де марне пропадає. в. д. — Все одио десѣ привѣть ся пропадати. п. к. — То се-

бака иде танке, то захрюкає свиня. Слп.
— Гдѣ нибудь въ другомъ мѣстѣ — де-
иде. — Шукай, ринде, де-иде. п. пр. —
Гдѣ поіало = аби-де, де нѣбудь, на
трапку, де трапѣт ся. — Гдѣ тамъ!
дѣж паф! — А ти вже й розсердив ся?
Дѣж пак! — Гдѣ-то = десь, деєь-ве-
дѣсь. — Об згадай мене, мой стара несе,
сїдаючи тай обідати: десь моя дитина, десь
мой рїдненька, тай нікому тай одвідати. п.
п. — Він десь дїи єн.

Геѣна = лекто. — Геѣнскій = пекель-
ний. (Д. Адъ, адскій),

Геѣноцѣдальникъ, рос. Polygonum hydro-
per L = гірчак, горчак. С. Ан.

Геѣроій, геѣроійний = почечуй, поче-
чуйний.

Геѣроійная трава, рос. Galium Aparine L =
дереза, липчяца, ленець, мобрѣць.
С. Ан.

Геѣварь, геѣварскій = генварь, сїчень
(С. Л.), генварський, сїчневий.

Геѣнологіи = родовїд, родїво. (С. Л.)

Геѣнералітѣтъ = (в Гетьманщині) — геѣ-
неральна старшина, (на Запорожжі) — о-
таханья.

Геѣнераль = генерал (військовий уряди-
нець 1—4 рангу).

Геѣнеральний = генеральний, сїльний,
загальний.

Геѣографія, геѣографіческій = землїнс,
землїпесний.

Геѣоргина, рос. Dablia = жеоржїна.

Геѣранія, герань, рос. Geranium L. Herit =
журавельник. С. Ан.

Геѣрбарія = зїльний, травник.

Геѣрбової, гербовый = гербовий. — Гер-
бовая бумага = д. Бузага.

Геѣрмісець = німець.

Геѣрманізмъ = німѣщина.

Геѣрмафродатъ = двоснастїй.

Геѣрметіческій, ки = цїльний, щїльно.

Геѣроїческій, героїскій = героїчний, лп-
царський.

Геѣрої = герої, лицарь.

Геѣрольдъ = герольд, вїстун (С. Пар.), о-
новїстник.

Геѣтманствовать = гетьманувати. С. З.

Геѣтманство = гетьманування.

Геѣтманша = гетьманша, гетьманова.
(С. З.).

Геѣтманщина = гетьманщина. — Об лихо,
не Гетьманщина, надочуила вже вража
ващину. п. п.

Гѣтманъ = гѣтьман, син його — гѣтьма-
нѣнко, гѣтьманич, гѣтьманобич (С. З.),
дочка — гѣтьманівна (С. З.), замісто гѣть-
мана на час вїзду або до вїбору другого
— наказний гѣтьман. (С. З.). — Ої ра-
ді б ми вернути єн, гѣтьман не пускає; та
не так гѣтьман, як гѣтьманська мати — хоче
нами козаками Турка зновїтати. п. п. — О
смерти неможного пана Симеона гѣтьма-
нча. Л. В.

Гѣтголка, ит. Motacilla = трясогўзка,
трясохвѣстка. (С. П.).

Гѣбель = 1. згуба, загіба (С. Л.), за-
гїя (Чабч.), згїбель, (С. З.), погїбель
(С. Л.). — Ти знайден там веждою — ве-
селих лїт і молодощів згубо. К. В. — Втї-
кайте, панове, в Польщу з України — буде
вам великая згуба. К. Д. — Сей блазєнь
Петрик пришесть людям шкоду, а собі зпї-
бель. С. З.

2. багато, багачько, сїла, страшєнна
сїла, бѣзлїч. — У його бѣзлїч грошей.

Гѣбєльный = згубний.

Гѣбкїи = гнўчий, гнучкїй, гнукїй, гнв-
кїй, хвїськїй, хвїсткїй. С. Л. — Мужич
права коляччя, а паньска на всї боки
гнуча. п. пр.

Гѣбкость = гнўчкїсть.

Гѣбнуть = гнўтити (С. Аф.), пропадати.
— Гше слава, батьківщина. К. П.

Гѣгантскїй, гїгантъ = д. Великанскїй,
Великанъ.

Гѣдъ = поводарь, повожатїй, поводїр,
поводатарь (н подорожі).

Гѣкъ = 1. смола (для засмолювання суден).

2. балка від щогли до корїи.

3. гўк, гукання.

Гѣль, нестї гѣль = д. Вадоръ.

Гѣль = гїля, гиль-гїля! (на гусей і ле-
бедїв). — Гїля, мої лебедї, гїля ж, мої бї-
лїи. п. п.

Гѣцнуть = д. Гїбнуть.

Гѣндрѣмъ = біговисько. Под. С. П.

Гѣнноотамъ = бегежот, рїчвий кїпї.
(С. Пар.).

Гѣнсь = гнєц; любайстер, любастер.

Гѣря = гїря, гїрька, вага, важок.

Гѣчка = каюк, гїпка (на Озевському морї).

Главі = 1. голова.

2. (верх церквї або дзїмїщї) — баня (са-
мїи вершок, де стоїть хрест) — хакївка.
С. Л. — Лазить чоловік по церквї і прино-
щує до банї драбину. п. о.

3. верх, вершок, верховїна, шпиль
(на пр. дерева, гори.)

4. голова, отаман, старшина. — Во гла-
вѣ = на чолї.

5. (в книжці) — голова́, родді́л.

Глава́рь = голова́рь, приви́дця, приви́дчик, верхово́да, ватажо́к. — Через вищих же приви́дців на нас погубе́ль. Брюхо-вещи́к. С. З.

Главе́нство = зве́рхність. — Під которо́ю зве́рхністю е́стем. С. З.

Главе́нствовать = павува́ти, отаманува́ти, верхово́дити. — Нема́ Січч, пропан і той, хто всім верхово́дн. К. Ш.

Главноко́мандую́чий = ге́рман. — Без ге́тьмана́ військо́ гине. п. пр.

Гла́вний = голо́вний. — Са́мий гла́вний, гла́внѣ́йши́й = найго́ловні́йши́й. — Гла́вне дѣ́ло = голо́вни́ша, найго́ловні́ша рі́ч.

Глаго́ль = 2. сло́во, мо́ва, рі́ч.
2. глаго́ль, дѣ́сло́в.

Глаго́ль = 1. глаго́ль (назва́ буквн Г. в ц. слав. абетці).
2. шибени́ця.

Гладенѣ́кий = рівне́нький, гладенѣ́кий. (С. Аф.)

Гладѣ́лка = гладѣ́й, гладѣ́льце.

Гладѣ́ть, ся = рівня́ти, вирівнюва́ти, ся (дорогу, ка́мінь), гладѣ́ти, прасова́ти (бі́лизну. С. З.), гладѣ́ти (кого́ небу́дь), га́дѣти (намі́туга га́лкою). — Справник за́гадає, щоб шляхи́ рівняли́ть мі́стки маюва́ли. К. Х. — Як бі́лизна ви́прна і вису́шена, то візьму́ть і попрасу́ють. Фр. — Дити́пу гладѣ́ть. — Пога́дѣть доро́жку = на ко́ні ви́йти (на проща́ння). — Ну те́пер на ко́ні тре́ба ви́йти, та й нехай і́дуть з Богом. — Гладѣ́ть по голо́вкѣ́ = ба́дува́ти, ма́зати (ді́тя).

Глади́аторъ = борѣ́ць, боѣ́ць, перебі́ць (у Рима́н).

Гладѣ́кий, ко = 1. рівни́й, по, гладѣ́кий, ко. — Рі́вна доро́га. — При́сезала гладѣ́нько. — (Про оше́ць) — шласто́воний. — Шласто́вове игни. Як. — Гладѣ́ко-на́-гладѣ́ко = рівне́нько, гладѣ́нько.

2. гладѣ́кий, опа́сний, показни́й. С. Л. — Бо́же Ва́тьку! дай гро́шей шави́ку і жі́нку гладѣ́ку. я. пр

Гладѣ́ = 1. ожеле́дниця, о́желедь, голо́що́к. — На дво́рі оже́дедь і кри́ка. К. Ш.
2. кри́жйна, кри́га (на рі́чці або на мо́рі, гладѣ́нька). — Гладѣ́ю = ла́скою. — З шнѣ́ ласкою́ все мо́жна зроби́ти.

Гладѣ́шиъ = 1. рос. *Laserpitium latifolium* L. = старо́дуб, лходо́йна тра́ва, *L. pruthenicum* L. = ді́ка мо́рква. С. Ан.
2. га́лка, кру́гляк (ка́мінь).

3. ко́маха, *Notonecta glauca*, з поро́ди во́дних бло́щиць.

4. гладу́н, гладѣ́кий, опа́сний, а ра́зом і показни́й чолові́к.

Гладь = 1. рівни́сть, гладѣ́кість, рівня́. 2. настѣ́лування, наво́ліка́ння. — Вы́шива́ть гладѣ́ю = настѣ́лувати, наво́ліка́ти.

Гла́же = рівни́ше, гладѣ́ше. (С. Аф.)

Гла́женіе = рівня́ння, гладѣ́ння, прасо́вання́.

Глаза́стый = о́катий, о́кань, банѣ́катий, банѣ́кач (С. Ш. Аф.; бачу́чий, бистро́о́кий).

Глазе́нки = о́ченьки, о́ченьята, очі́ці. — Туди́ мнѣ́ любо́, мѣ́ло очі́цями́ зве́сти. п. п.

Глазѣ́стый = злато́гла́вий, срі́брогла́вий. — Ку́пни купу́ш срі́брогла́вий і спі́дницю́ злато́главу́ на та́бині. Маркович. С. З.

Глазе́сть = злато́гла́в, срі́брогла́в. С. З. Аф.

Глази́ровать = 1. гля́нцова́ти.
2. поли́вляти (сахаре́м з вѣ́чним пи́роги, то-що).

Глази́ще, часті́ше: глази́щя = банѣ́ки. С. Аф. Ш. — Хоч нема́ о́чей, так є́ ті́ я́мки, де́ бу́ди бѣ́шки. п. пр. — Чо́го ти так бѣ́шки днеш? С. З.

Глази́ща = 1. рос. *Euphrasia officinalis* = ве́рес лу́говий, свѣ́чка. С. Ан.
2. я́вка (а о́кові, д. пр. під с. Глази́ще).

Глази́ній = о́чний (так саме́ и́ бу́лгар., че́ський, се́рб. і польськѣ́й мо́ні).

Глазо́къ = 1. о́чко, о́ченько. — Мн. Гла́вки = д. Глазе́нки. — Дѣ́ла́ть гла́вки = очі́ма стрѣ́ляти, бі́сики пу́скати. — О́чима́ і стрѣ́ле і блага́с. п. пр.
2. мн. Глазѣ́к (у росли́н) — бру́нька, бросто́к (С. Ш.), жи́вець. — Диво́, що́ на бѣ́режині́ бру́ньки. п. пр.
3. (п. ули́ку) — ві́чко.
4. (у перстѣ́н, ка́мінь) — о́чко. — По́кочу́ я чере́теп, ви́п очко́м оберне́ть ся. п. п.

Глазо́нѣ́ръ = око́мір. — Глазо́нѣ́рно, на глазо́нѣ́ръ = на о́ко, на́глядцем, на́глядці́. — Ві́рний глазо́нѣ́ръ = пі́ме́цьке о́ко. (Мал.)

Глазу́нъ = 1. д. Глаза́стый.
2. розя́ва (С. Л.), зіва́йло, га́ва (С. З.).

Глазу́нья = 1. о́ката, банѣ́ката; бачу́ча, бистро́о́ка. — Я́чнина́ глазу́нья = я́́шня не розбо́вана, ви́пускна́.
2. розя́ва, га́ва (про жі́нку).

Глазу́ра, глазу́рь = по́ліва (С. З. Л.), по́ливо, по́кіст.

Глазу́рять = полива́ти. — Глазу́ренный = поливня́ний, поливня́ний. — Іди, іди, дощучку, зварю тобі борщук у поливня́нім горщукі. н. пр. — Та візьмемо кухалі старі, поливня́ї, горілкою поливня́ї. В. Ш. — Поливаня миска. С. З.

Глаза́ = 1. око, очко, мн. о́чі, очіці, оченя́та. — У свідка о́чі як у дідька. н. пр. — Глаза́ большіе, на ви́каті, ви́таращенныє = великі о́чі, башкі, вірла, витрі́скува́ти, (з такими очима) = о́кати́ти, бавька́ти́, бавька́ч, вирля́ти́, вирло́кий (С. Аф.), витрі́скува́ти́, вірячува́ти́, дупа́ти́. (С. Л.). — Г. впа́дыє = якува́ти, запала́ о́чі. — Г. гво́дщєся = капра́ви, (з такими очима) = кисло́кий (С. З.). — Г. подслє́поватые = підслі́чувати, сліпні, сліпаки́. — А повназави б тобі сліпаки. Фр. — Г. зоркіє = віркі, бачу́чі, бістри́ о́чі, (з такими очима) = віркий, бачучий, бистро́кий. — Мої о́чі бачучі. Чайч. — Аза́ в глаза́ не за́веть = ні бельмеса, ні бе, ні же, а ні же́. — Бро́са́тьсѣ в глаза́ = впада́ти в о́чі (і д. же від сл. Бро́са́тьсѣ.) — Одішо́в и, щоб ле над міру впало в о́чі, н.к. Бар. — Вь глаза́ = в вічі. — Не за о́чі, а в вічі. — Глаза́ закрывши = сліпа, о́сліп. — Глаза́ разбь́жалсь = о́чі забігали. — Глаза́ не ка́жетъ = очей не пока́зує. — Глаза́ на́ глаза́, сь глаза́ на́ глаза́ = віч-на́-віч, о́чі на о́чі, на самоті. — Зостав си з ним віч-на́-віч. — Ставу з ним на самоті. — Забь́га́тъ вь глаза́ = запобіга́ти ла́ски, ла́стити ся. — За глаза́ = 1. за о́чі, по за о́чі, по за́віч. — В вічі одио говорить, а за о́чі зовсім друге. 2. на́дто, за на́дто. — Сього за на́дто буде. — Ко́дєтъ глаза́ = цьві́кати, тикати в о́чі, в вічі. — Куда́ глаза́ гляда́тъ = свѣит за́ о́чі, за очі́на. — Доведєть си літи свѣит за о́чі. — Як наю и журати си, докучати люди, піду лиш я свѣит за о́чі, що буде, те а́ буде. Е. Ш. — Налі́тъ глаза́ = заліти о́чі, на́йти ся. — На гла́зѣхъ = на виду́, перед очі́на, на віч, у очевидячки, у очевидьки. — Вхо́нли вонки, та і зѣли у очевидячки лошачка. н. к. — Окля́нуть глазо́мъ = окля́нути о́ком, о́звирв́ути. — Открьі́тъ кому́ глаза́ = роакза́ти по правді. — Пляюну́ль єму́ вь глаза́ = пляюну́в йому́ вежі́ о́чі. — Протєрє́тъ глаза́ чєму́ набудь = про-

цїндри́ти, проманта́чити, прога́йнува́ти. — Віп давно вже процїндри́ти ти гроші. — Пусті́тъ нызъ вь глаза́ = туза́ну́ пустити. — Пі́лтитъ глаза́ = віря́ча́ти о́чі, витрі́ча́ти о́чі, витрі́ча́ти ся. — Чого ти так ва мене витрі́ча са? — Распусті́тъ глаза́ = за́гавитисѣ, га́внлові́ти. — Сво́й глаза́ = своѣ́ око, свѣі́ до́гляд. — Сво́ими глаза́ми = на сво́і о́чі. — Я на сво́і о́чі бачив. — Со́жну́лсь глаза́ = склєніли ся. — Од рада б и, дита мое, прубити к тобі — склєніи ся карі о́чі і уста мої. н. п. — Слє́дїтъ гла́зѣми = зорі́ти, па́сти о́чі, очі́на. — Так і біга за ним, так і зорити. — Очима пасу на всі боки. Фр. — Сь глаза́ = з очей. — Біг, біг, поки і з очей заутєм. н. к. — Прочь сь гла́зъ = геть з перє́д очей. — Сь глаза́ доло́в, вєтъ сєрдца вонъ, н. пр. = як з очей, так і з ду́шки. н. пр. — Темно́, хоть глаза́ ві́ко́лѣм = хоч в око стрєль. — Так темно, хоч и око стрєль. — Хоч и око стрєль сибі, так темно на дво́ри. Гул. Арт. — Щу́рять глаза́ = жу́рати, шу́ляти, при́скаля́ти о́чі. — Глаза́ ширє брїха, н. пр. = завидю́чі о́чі. — Ни вь одно́мъ гла́зѣ, хоть бы вь одно́мъ гла́зѣ = а ні же́, ні трішечки. — Нили разом однаково, ті два шапсєнькі, а цей — а ні же. — Хло́нать глаза́ми = дупа́ти очі́на. С. Л. — Давать во́лю глаза́мъ = запу́ска́ти о́чі.

2. урїк, урѣк, урѣки, врѣки. С. Ш. 3. — Тыфу! уроки на сорочи, а помисл на коромисл. н. зам. — Си баба захує від уроків. С. З. — Ду́рної́ глаза́ = урїчливі о́чі. С. Ш. — Отъ гла́зу, сь гла́зу = з очей, від урѣків. — Дитина від урѣків не зду́жає. — Сс йому з очей так стало си.

3. Гла́зъ воро́нія = д. Волчья йюда.

Глазыньки = д. Глазєнка.

Глаза́тъ = га́ви, га́ви лові́ти, витрі́шки продава́ти, купува́ти. — Ходитъ по улаці, га́ви лові́ти. — Чого він туди шлюв? — А так — витрі́шки продавати. (У наших письменників слово Глаза́тъ жививать си часом і просто в знач. диві́ти ся, гля́ді́ти).

Гля́нда, часті́не мн. гла́нды = залѣза, залѣзи, гўля, гўлі. — Папухлн залози на шні.

Гласі́тъ = каза́ти, мѣвити, говорити.

Гласно́сть = гласє́сть, я́вєсть.

Гласный, но = 1. гласный, явний, вист-ний (С. Л.), прилюдний, но (С. Л. З.).
 2. голосный (грамат.). — Голосна буква.
 3. гласный. (Вибірний в земстві або в міській раді).

Глауберова соль = аґлицька сіль.

Глаушата = виступ, оловистик.

Глева, глѣвъ = слизота (на рибі).

Глѣзакій = склизький, слизкий, сківз-кий. — Хоч близько, та слизко. н. пр.

Глѣзна = д. Бѣрце.

Глентвѣйнъ = вино, зварене з корінням і цукром (на взір української варенухи).

Глѣтчѣрь = ледовѣць. С. Жел.

Глидина = д. Бойрышникъ.

Глина = глина, (глеювата, червоценька) — Глей, поб. — глеюка. С. Л. Аф., (гончар-ська для розмальовування посуду, сиренька) — іобіл, (червоценька) — червіяка, (фа-нисова) — мула. С. Л. (Шматок глини від печі) — печива. — Лежить мийай у пер-ні, ви печива у понелі, н. п. — (Посудива, де розбавляють глину) — глинянк. — (Місце, де добувають глину) — глинище.

Глинясты = глинястий. С. З.

Глинища = глинище. — Шмала копати глину, а глинище й завалилось.

Глинобитный = (про будову) лямпачний (ароблений з лямпаці, себ то кулькіи си-дом з глиною). — Хата лямпачна.

Глинтвѣйнъ = д. Глентвѣйнъ.

Глиняный = 1. глиняный, (з наленої гла-ня) — черняный.
 2. глинястий (про колір).

Глистя, глисть = глист, глистяка (С Аф.)-глистяк.

Глистякъ, рос. = 1. *Solanum dulcamara* L. — вовчі ягоди, глистяк, надтїнник, паслін, пасльон. — 2. *Artemisia absinthium* L. — полінь. — 3. *Tanacetum vul-gare* — піжмо, піжма, наворотіш, на-воротень, наворотіч, приворотень, ко-ровай, шальник. С. Ло.

Глистяница = д. Глястникъ З.

Глистовникъ = д. Глястникъ.

Глистякъ = д. Глястникъ 1.

Глогъ, рос. *Cornus sanguinea* L. = свиді-на, свідва, сійж. С. Ап.

Глодаты = глідати, жвакувати, гризти. Лигати. — Ви кусайте, ви глідайте, тільки мене не займайте. н. п. — По тернах, по бляках жовту кість жвакували. я. д. — Тільки кусай; скільки можеш лигнути. н. пр.

Тоска глозеть = журба сунуть, сум обивъ.

Глотаніе = глитання, ковтання.

Глотать = глитати, ковтати, глігати. — По три акафисти в день читав, а по чоло-віку глотає. п. пр. — Не говіаши, не бо-ліши дар ковшув. н. пр.

Глотка, anat. *Larynx* = кóвка, пелька. — У ситого пелька без дна. я. пр. — Рад би очима їсти, та в пельку не лізе. п. пр. — Щоб тобі глетьком пельку заткнуло.

С. Л. — Заткнуть глотку = заткнути пельку, заціпити, заціткати. — Распу-стять глотку = розпустити губу, гор-лянку. — Во всю глотку = на все горло.

Глотнуть = глитнути, ковтнути.

Глотокъ = ковток (С. З. Л.), гольк. — На один ковток ставе.

Глотъ = 1. д. Глотка і Глотокъ.

2. глитай, жмкруа — Се такий глитай, що а живого сім шкуру облуנית.

Глохлый = глухий.

Глохнуть = 1. глухнути, недочувати. — Ви став недочувати.

2. пустіти, глушити ся.

Глохтаты = ждуктити. С. Аф. З. — Бач, як воли брагу жауктять. С. З.

Глохтунъ, глохтуша (співн. р.) = 1. про-жора, ненажерливий; пняця, жлук-тій (С. Аф.).

2. гикало. — Оце ще гикало — на всю хату гикає.

Глохть = д. Глотокъ.

Глубже = глибше, глибче. (С. Л) — Ста-новіться глубже = глибшати.

Глубина = глибиня, глиб, глибочина, глибочинь, глибокїсть, мн. глибокостї. С. Л. — Велика риба по глибу ходити н. пр. — Рознусти ея силе море в своїй широкостї, нехай же и життя скінчу в твоїй глибокостї. н. п. — Въ глубину, глуби-ною = у глиб, в глиб, углибшки, вглибшки, навглибшки, завглибшки. — Ти глубоко у глиб твердий корінь пусти, гїля в гору розкинь, та рости і рости. Оп. Мирний. — Капана арши завглибшки.

Глубокій = глибокїй, (доволи) — глибо-чєнький, (дуже) — глибочєнний, глибо-чєзний. (На правобережїй Україні чув-ся яка вимова, немов: глїбкїй.) — Глу-бокая старина = давня давнина. — До глубокїй ночі = до пізньої ночі. — Въ глубокую осень = сїме в осенї. — Глубокая печаль = тяжка туга, журба пєкуча. — Обиляи мене думка ти гадки, та журба пєкуча М. Волч. — Глу-

бокая тивонія = надзвичайна тїма.
— Глибокій поклонъ = низький по-
кли, уклїн. — Глибоко = глибоко. —
Глибоковатий = глибочєнький.

Глибокоміслений = високодумний, гли-
бокомїслачий. (С. Парт.).

Глибокобекъ, глибокобєко = глибочєп-
кій, глибочєнько. — А чи тут глибоко?
Та така глибочєнько.

Глибоковсть = глибокїсть. (Пр. д. під св.
Глубина).

Глибочайший = найглибший.

Глубь = д. Глубинї.

Глуба = скїба, брила. — Брила свїту, со-
лі, льоду. С. Ш.

Глузгъ = куток, куточок (в оковї).

Глумительный = глумлїний.

Глумїтьсє = глумїти сє, глумовати, глумо-
вати, кекувати, кїйти сє, шкїлїти.
— Голови на шиблї здїмали, донги глумо-
вали. п. д. — Ся багата жидога з нєс глумо-
ма глумо. К. Б. — Багатога, губатого
дїшча шанє, надо мною свїротою сьмїєт
сє, кекує. К. Ш. — Ой знати, знати —
хто з кого кїпть сє, дальше сїдає, чортм
дивить сє. п. п. — Люди добрі, не глумїте
з мєпє, що я нам подїла. С. З. — Бо
там з тебе будуть глумовати. п. п.

Глумлєніє = глум, (С. Аф.), глумованія,
глумї, глумуваня (С. Л.), кекуванїя
(С. Л.), посьмїх (С. З.), шкїльки, пось-
мїховище. (С. З.). Пїдїлаю того на глум,
на глум. — З посьмїху люди бувають п.
пр. — Чи я на посьмїховище їм здан сє?
Нємає. С. З.

Глумєдїй = дурєнь, дурнїло, дуран-
дєс, дурбєс. С. Аф.

Глумєнький = дурнєнький, дурник. С.
Аф. — Радєнький, що дурнєнький. п. пр.

Глумєхонєкъ = дурнїсїнький.

Глумєць = дурєнь, дурний (С. Аф.), йо-
лоп (С. З.), бєзвзъ. (С. Ш.), кєп. (С. З.) —
Дурєнь думкою багатїє. п. пр. — Гуляй,
дурню, до шлота, коли берє охота. п. пр.
— Який бо ти бєзвзъ і справдї. К. Ш.

Глумїть = дурїти. С. Аф.

Глумоватий = дурнєнький, дуроватий,
прїдурковатий (С. З. Л.), прїдурок
(Чюч.), прїшлєцуватий (С. З.), недо-
думуватий, недоумок, прїбїтий на цвї-
тї (С. Нєж.), прїцїпуватий, бєзклєп-
кий. — Чому дуба не рубати, бо дуб ду-
паннати, чому хаонїє не дурити — вони
дуронатї. п. п. — Він з роду прїдуркован-
тий. — Він кїпєє на цвїту прїбїтий. —
Недоумки нєс рєгонути та гукують протїв
чоловіка мудричого. Куліш. С. З.

Глу́бость = 1. дур, дурїсть, дурованія,
дурощї, дуранїєсє. — Та він сє зроби
так собі — з дуру. — Не Боже караши,
а своє дурованїє. п. пр. — Шо вони ті за
дуранїєсє такі виробляють. п. к.

2. дурний, брїдїя. — Ой, Гривю, не
вдївай сє у дурнїцю. п. п. — Брїдїя... а
ї досї як згадає, то серце плаче і болить.
К. Ш. — Нічого ї згадувати за таку дурнїцю.

Глу́нїя = дурний, бєзглуздий. (С. Ш.).
— Глу́нїный = дурнїлий. (С. Аф.). —
Великий як свїт. а дурний як слїд. п. пр.
— Глуць какъ прїбка, п. пр. = дур-
ний як нєнь, як колїда. п. пр.

Глу́нїшъ = 1. дурєнь, дурнєк. С. Аф.

2. шт. Procellaria glacialis і Suna bassana.

Глу́нїць = дурнїти (С. З.), дурнїшати
(С. Л.), туманїти, бєзглуздіти, дурїти.
(С. Аф. З.). — Голови туманїє та дурїє. С. Ш.

Глу́харка = 1. (про жїнку) — глуха, глуш-
ка (С. Аф.), глуха тетєря. — Чи ти, ку-
мо, глушка? — Та була вушка, та рїзник
подрїзував. п. пр.

2. (самци шт. Tetrao urogallus) — глушї-
ця, тетєря (спїлан. р.), тетїрка, тетєрї-
ця. С. Ш. — Летїла тетєря, не чювєра те-
тєра, упала в лободу, пужанє не знїдує?
(п. з. — бжолє).

3. гасїлко (що владєть сє на кобилку
свїрки, щоб трїхи прїглушїти голос).
С. Парт.

Глу́харь = 1. (про чоловіка) — глухий,
глухарь, глушко (С. Аф.). глуха тетє-
ря (сп. р.).

2. шт. Tetrao urogallus — глухарь (С.
Аф.), глушець, тетєря (сп. р.), тетєрїк.
С. Ш. — Як дома кури, так у лїсї тетєрї.
п. пр. — Глухий, як тетєрук. п. пр.

3. гриб Boletus edulis = боровик, бїлий
гриб. С. Ал.

Глуховатий = глухєнький, прїглухува-
тий, глушко.

Глухой, ая = глухий, ха; глушко, глуш-
ка. — Він зовсїм глухий — нічого не чує.
— Глухий голос. — Глухий давїн. — Глухе
їкїно. — Глуха стїна (бєз нїкон і дверей).

— Глухєє мїєто = глушина. — Там та-
ка глушина, що ї чоловіка не побачиє;
(в лїсї) — гуцванї, гуцїавина. — Загїт
у гуцїавину, що ї шїйти трудно. — Глу-
хїя ночь, їблнчє = глупї ніч. — У
саму глушї ніч. С. Аф. — От саме у глушї
нїч прїбїгає чорт. п. к. — Глухїя крапї-
ва, рос. Lanium album L. = глухий, бїла
кронїя. С. Ал. — Глухой тетєрєвъ =
д. Глухарь 1. і 2.

Глухонекъ = д. Глуховатый.

Глухонѣмой = глухонѣмий.

Глухота = глухота. С. Аф.

Глушійть = глушійти.

Глушіца = 1. рос. Lamium — глухі крошкѣ.

2. д. Глухарка.

Глушіякъ, глушіякъ = 1. густий, глухий ліс.

2. д. Глухарка 3. і Глухарь 2.

Глушь = глушкѣ, (и лісі) — гушкѣ, гушкѣвина. (Пр. д. від с. Глухой).

Глѣба = скіба (С. Л.), брила (С. Л. III.), груда (С. Аф.), мн. груддѣ (С. Аф.). — Груда сѣту. С. З. — Однеру в велику скібу землі. — Брила вьоду. С. III.

Глѣбистый, глѣбоватый = брілістий, грудістий, грудкий.

Глѣбодробъ = грудобій, коток.

Глѣбка, глѣбочка = грудка, грудочка.

Глѣвистый = соковитий, сочистий.

Глѣнь = сѣк.

Глѣкоть = кѣркати, белькотѣти. С. Л. (Про крик індікѣ).

Глядь = гульк, зирк, вик. — Аж гульк!... з'оді дівчинонька плане. Гул. Арт. — Глушкѣ верши з болати, аж гульк! і сами в болаті. п. пр. — Сиди шик, туди шик, тидь дѣнь псевдик. п. пр. — Я зирк у гору, аж там... Аж гульк! новк у двір. С. Аф.

Глядѣлки = д. Глазѣ.

Глядѣние = 1. глядѣння, виглядѣння.

2. догляд. (С. Аф.).

Глядѣть = 1. глядѣти, дивити ся. споглядѣти; виглядѣти; (заздриєно) — очі поривѣти, пѣсти. — Ой Василю, Василю, любай дитишо! Як ти їдеш сивим конем, дивити ся мило. п. п. — Хилѣте си густѣ дози, відкіль вітер віє; дивіте си карі очі, відкіль мийий їде. — В скрипах од покипоі Горини добра скѣльки зосталось, а я тѣльки очі псеу. Старичкѣ. — На жузній коронѣй очей не поривай. п. пр. — Ой виду і на гору крутую, стаю, гляну, подивлю си на річку биструку. п. п. — Глядѣть во веѣ глазѣ, глядѣть въ оба = шильно глядѣти, на чекѣ бути. — Глядѣть въ полгѣза, скѣзьво нѣльць = потурѣти, не звертѣти уваги, жов не бачити, кризь пѣльці дивити ся. — Глядѣть кому въ глазѣ = заглядѣти, занобігати яскѣ. — Глядѣть въ землю, во гробъ = на ладан дихати, однією погою в дожовині. — Того и глядѣ = так і дивись, от-от. — Хмирк шивеса,

от-от доц піде — їдемо по косятору, так і дивись, що перекинемось. — Гляди, глядючи = дівлячись.

2. доглядѣти, дивити ся, глядѣти. — Си бабуєт у нас доглядає за дѣтьми

Глядѣться = дивити ся, видивляти ся. — Дивити си в дзеркало. — Чого новк так дого видивляеть си на себе?

Глянецъ = глянєць, лиск, блиск.

Глянуть = глянути, споглянути, подивити ся, зирнути, очіма звести. — Глянь, подиви си здалека на мене, козаченко, ти мій серденько. п. п. — Ой виду на гірку, та спогляну на зірку. п. п. — Зирни сюди!... чи се вода? Се дзеркало. Гул. Ар.

Глянцовать, глянчить = глянцувати, поліровати.

Гнать, ся = гнѣти, ся, гонѣти, ся (С. Аф.), ганѣти, ся, уганѣти, ся, за..., тѣрити, турѣти (С. Ш.), виганѣти, вигонѣти. — Гнати череду. — Вигнати з хати. — Гнати горілку. — Третій брат пішій за кішми братами уганѣ. п. д. — Вони мене гоно гонѣть з хати. — Ігнатко безягко з гори сини турѣти. п. з. — Грєбєцъ. — Коли чуєти, аж за шми жєлєть си змій. п. к

Гнєтѣ, гнєть = давити, мѣлтити, тѣснитѣ (С. Ш.), гнѣтити, гнѣсти, нагнѣтѣти (С. Л.), стискѣти. — Піхто не знає, чий чобіт музуть. п. пр. — Пемь яго мѣлєнького, жаль душу стєкає. п. п.

Гнєтѣха, рос. *Lychnis vespertina siddi.* = кукіль. С. Ап.

Гнєтѣчка = гнѣтѣчка (зихоманка).

Гнєть = 1. гнѣт; тѣск, тѣскання. — Поплава спр від гнѣт. — Від тѣском гора.

2. рубѣль (С. З.). — Треба добре увязати рубель, щоб часом спонн з вози не злізли.

Гнѣда = 1. гнѣда, (мертва) — доклицѣ (С. З.).

2. орѣ кедровий (на річці Печорі).

Гнѣлєць, гнѣлобѣй = гнѣлєць (хвороба у бѣдї і дѣвл в вѣдохх, вохких хатах і т. д.).

Гнѣловатый = гнѣлєнький, гнѣлуватий. — Гнѣловѣтъя груши = гнѣлицѣ, гнѣлїчки.

Гнѣлѣй = гнѣлїй, (про дерево) — трѣхлїй, трухлївий, потрухлїй С. III., (про оновці) — гнѣлїй, гнѣлобѣкий. — Очі свѣтити си, на трухлє дерево у посєпн. 1. Галка. С. З.

Гнѣлость = гнѣлїзєв.

Гнѣлуша = трухлївина, трухлїтина, трухлѣ, трухлїна. С. III.

Гнѣлуша = гнѣлїк і д. Гнѣлуша.

Гнилушка = 1. д. Гнилу́ха і Гнилу́ша.
2. гриб *Agaricus sulphuratus* = скрипу́ха, трут, порохо́нь.

Гниль = гниль, гнилітипа, гнид'я, гниля́ччи, (в дереві) — трухлявина, трухля́вита, трухля́ть, трухльо́, трухля́на, трухля́, порохня́, (про солому) — жерва́, гній. С. Л. Ш. — Як приїде Глїн (20. лашці), то паробє гнилям. п. пр.

Гнильб = гнильб, гнильчача. С. Л.

Гнильк = гнилюк (про чоловіка).

Гниль = гниїти, гноїти ся, гниїсти, (про дерево) — трухнути, трухніти, трухля́вита, тліти. — Одежа гноїть ся на дощі. С. Л. — Потрухли чумацькі вози і занози (перевелась чумачка) п. пр.

Гнієніе = гноїння, гниття (Чаїч.).

Гноєвица = гниля́ горячка.

Гноєвіе = гноївня.

Гноєчєніе = гноєтєча.

Гноєць = д. Вєредь.

Гної = гній (з болячки, уразки, те ж саме товаришич і кіський послид).

Гноївнїк = д. Вєредь.

Гноїлівий, **гноїлівий** = гноївній, гнилий.

Гноїть, ся = гноїти, ся, (про очі) — закиса́ти, капрува́ти.

Гноїючьєсть = гноїючість.

Гноїючія = гноїючий.

Гнуся́ = гугнявий, а, гугнявий, а (С. Аф.), гўнька, гўня, гўнявий, а, говза́тий, говза́.

Гнуся́вить = гугнявити, гугнявити (С. Аф.).

Гнуся́вий = гугнявий, гугнявий, гўнявий, говза́тий.

Гнуся́р, гнуся́ря = д. Гнуся́.

Гнуся́ть = д. Гнуся́вить.

Гнуся́вий = д. Гнуся́вий.

Гнуєносьть = гідота, паску́дство, гідкість, бридкість, жєра́ба.

Гнуєний, во = гідкий, паску́дний, поганый, бридкий, жєра́єний, гідко, бридко, паску́дно.

Гнуєнїя = д. Гнуся́вий.

Гнуїтїя = д. Гибїий.

Гнуть, ся = гну́ти, ся, згинати́, ся, хилити́, ся (С. З.), коцюрбити́, ся. — Віють вітри, віють буші, аж дерева гнуть ся. Кот. — Хилїте ся густї лози, відїмля вітер шє. п. п. — Гнуть колышки = д. Балагурити. — Гнуть ненярепнїя дуги = робити що аби-як, нашпидку́ руку або живосїлок.

Гнутьа́тьсє = гдунати́, грєбати, грєбу-

вати, брїдпїти ся. С. Л. Ш. — С ким знавсь, водивсь — тепєр гдують мвою. К. П. — Віи грєбас моти хлїбом-сією. С. Л.

Гнівѣтасьє = гнівѣти ся, гнівїти ся, покладати гнів, злувати, сєрдїти ся, рємствувати, (дуже) — лютовати (С. З. Л.), важкїм духом дїхати. — Дитя плаче, а ти не кошищєш; все на мене важкїм духом дїшєш. п. п.

Гнівїть = гнівїти, сєрдїти.

Гнівїлівий = гнівїлівий, сєрдїтий.

Гнівїний = гнівїний (К. В.), сєрдїтий, лютий, злий, розгнїваний.

Гнівѣ = гнів, гнівання, сєрце, перєсєрдя. (С. З.). — Сказав з перєсєрдя. — Віи на воєо сєрце мас. — **Гнівѣ Божїя** = кара Божя, кара Господєва. — А и живу и Бога и карї, не дав мїні Господь шари. п. п. — **Гнівѣмз занїлать** = скїліти, розлютоватєсь.

Гнівѣко = кїнь гнїдої масти, гнїдам.

Гнівѣдїй = гнїдїй.

Гнівѣдїлицє = гнїдїо, кубло́.

Гнівѣдїтьсє = гнїдїтити ся, костїти ся, кублїти ся, кубоблїти ся. С. Л. З. — Ъублїти ся, неняче курка ав яїцх. п. пр. — Стара на носї кукооблїти ся, пєпяче мурка. С. З.

Гнівѣднїк, рос. *Lathraea Squamaria* L. = петрїв хрєст, мєслянки, шшара́говий рїст. С. Ав.

Гнівѣдо = гнїдїо, здр. — гнїдєчко, кубло́, здр. — кубєльцє, кубєлєчко; кшїло, (гадючє) — гадю́чний, жабчє — жабу́рїння С. З., (осїпє) — кубу́шка Чаїч., (шпакїв) — шшакївня. — Їх з одвого кубла мати вивєла. п. пр. — Курка кублїти ся, а друга витовчє кубло. С. З.

Гнівѣдової = гнівѣдовий, кубовий.

Гнівѣдышко = гнїдєчко, кубєльцє, кубєлєчко. — Ти щєславнї шшарував си і гнїдєчко мєши. п. п. — Навїдала кубєлєчко, де утка несєть си. п. п. — **Утїчьм гнівѣдышки** = д. Буглаз.

Гнівѣть = трїска, трїскї, скїпка, скїпкї. — Кому дрова, тому ї трїски. п. пр. — Худїв, як скїпка. п. пр.

Говаривать = д. Говорїть.

Говєнний = 1. гївняний.

2. поганый, паску́дний.

Говєшка = кавєло́к (гїнна).

Говно = гївно, кал, (птичє) — по́слид, (кївськє) — бала́бушка, кружалкї, (товарячє, трїхи засохлє) — кїзїк, (овєчє і

говяче) — бібки (С. Ш.). — Ти б пазбі-рала балабушок, та замієна галину. С. Ш.

Говня́ть = поганити, наскудити. — Не зробив, тільки спаскудив.

Говорє́йє = говоріння, балакання, бала́чка. — Багато було балачки, ти діял мало.

Говоря́ть, ся = говорити, ся, казати, балакати, жовити, ся, мовляти, промовля́ти. — Добре тому жити, хто уміє говорити. в. пр. — Я не піп по два рази казати. п. пр. — Хоч будуть питати — не буду казати. п. ц. — Не мов міні ні словечка, нехай буде гречка. п. п. — Мати сила виражає, тай до сила промовляє. п. п. — Не так швидко робить ся, як мовить ся. п. пр. — **Говорять на обумъ** = Г. на-вмиваня, не зняти що. — Г. обивмивані = Г. на здогад. — На здогад буряків, щоб дали капюсти. п. пр. — Г. без обивмива́нь = Г. без сорома казка. — Г. **въ носъ** = гугнявити, бубнявити, ка-пяркати. — Г. еквозъ зубы = щідити. — Г. себѣ нодъ носъ = мямрити, (хто так говорить) — мямря, мямрій, буршило. — Ідиж, кажу, не мямри там під дс. Гул. Арт. — **Говорить вздоръ** = д. під сл. **Вадоръ** — **Городить**. — (З бурчанням) — буркотати, бурчати (хто так говорить) — буркув. (З гнівом) — гримати, (хто так говорить) — гримач. — (З криком) — гала-сувати, ренетувати. — (Голосно та не певно) — гомовити. — (Гаркаво) — гяр-кати, гяркотіти, (хто так говорить) — гяркуша. — (До кого: ти або ви) — тп-кати, вікати. — Ти міні не тпкай, бо мене царь туджикати обтван. п. пр. — (Млі-во) — слезувати. — (На незрозумілій мові) — герготати, герготати, джерго-тати, шваркотати. — Пришли Німці під бабніні сіпці, джеркочуть — джеркочуть і самі не знають що. п. з. — Гуси. — А Дейба — „гершт“ до Рухаї щось гергоче. Гул. Арт. — Все джеркотять, як гуси, по німецьки. Греб. — Що вони говорять, не знаємо, бо по німецьки шваркочуть. Фр. — (Не розбірно) — белькотати, бельмотати, ха-шаркати, харамаркати. — Вираючи, він щось белькотає, та хто його знає що. С. Л. — (Не складно) — варякати, варяйка-ти, шатякати. — (Не твердо, про дітей) — ленетати, белькотати. — (Не ямовка-ючи, часто або осуждаючи) — нащакувати. — (Посишаючи і сердито) — поро-щати. — (Пересішаючи приказаним) — приказувати. — (Про теж саме) — тур-

чати, торочити, прівити. — (По старе-чі) — шамкати. — (Разом кількох) — гомошїтє. — (Тихо і неясно) — мямри-ти, бубошїти. — (Швидко) — дріботіти, цокотіти, (хто так говорить) — цокотїти, цокотїха. — (Шепеляво) — шепелявити. — (Шептом) — шепотїти, шепотїти, (про кількох) — тшкувати ся. — (Часто: що, що?) — шокати. С. Л. — **Говорїтеся** = говорити ся, жовити ся. — Мога жовити ся, а хай їсть ся. п. пр.

Говорля́востъ = балаклївість, жовність.

Говорля́вий = говіркий, балаклївий, балакучїий, мовний. С. Л. — В дорозі товари-щи мовний стїгї за віз шмаровий. п. пр.

Говорно́й = говірній.

Говорні́ = бала́чка: базікання, баляєс.

Говору́нь, говорю́ня = балаклїй, бай-кало, баляєсик, щebetїи, цокотїи, ще-бетїха, цокотїха, торохтїйка, (про дітей) — ленетїи, белькотїи, ха.

Говорь = 1. мѡва, рїч; говірка, вїмова, промѡвка. (Д. під сл. Акцїєнтї).

2. гомїи. — Гомїи, гомїи по дїброві. п. п.

3. чутка, поговір, поголѡвка, номѡвка. — Подѡбїла Петрусє, поготору бою ся. п. п. — Про воєка помѡвка, а воєк у хї-ту. п. пр.

Говя́льницьк, ца = говя́льник. ця, сна-сєник, ця.

Говя́ніє = говїння.

Говя́ть = говїти, снасати ся.

Говя́дина = мясо, гавя́дина. (мѡлове) — волѡвина, бичїина, (корониче) — ялов-чїна. — Накварїла борщу з яловчїною С. З.

Говя́жий = волѡвий, блчачїий, корѡвчїий.

Гого́ль = 1. пт. Anas Clangula — гѡголь.

2. джегірць; джигїи. — Ходить гѡго-лемъ = задрівши гѡлову, кирну гїу-ти, індічїтєсь.

Гоготать = 1. реготати, сь. — Есей з ша-пани реготаясь. Кот.

2. гукати, галасувати.

3. гелготати, гелготати. — Гуси гел-гочуть.

Гоготїнь = 1. реготїи, ха.

2. гелготїи (про гусей).

Годїни = роковїни, роківчина. — 32 роковїни смерті Тараса Шевчїка.

Годя́ть = трїпати, ждати, чекати.

Годя́ться = годїти ся; ядати ся, зна-добїти ся. — Коли небудє ядїть ся на щось. — А тїтїю ти ямляка козаяку в до-

ролі знадобити сп. п. п. — **Годі́теся** = **годи́ть ся**, **спід**, **подо́ба**, **приста́ло**. — Так не годить ся робити. — Не спід сьмі́ти си над бідним. — Не подо́ба зирі́ти без мі́си на тай зі́ходити, не подо́ба дівці до ко́ляка тай виходити. п. п. — Ісхити, бо не подо́ба, не приста́є о́чюю до до́ба. п. п. — Приста́ло, як коро́ні сї́дло. п. пр.

Годи́шний = рокови́й, годови́й, (при сьми́то) — рокови́й, урочи́стий, рочи́стий. — Рокова плата. С. Л. — Аби **сду́хали** **служби** **Бо́жої** **каждої** **неді́лі** і **свьято** **уро́чисто́го**. Б. П. — В **рочи́сте** **свьято**. С. З.

Годни́й = **годи́щий**, **го́жий**, **зда́тний**, **прида́тний**. С. Л. — На тобі, небо́же, що́ **міні** **небо́же**. п. пр.

Годова́лий = **оди́ло́ток**, **годо́вік**, **річ-ня́к**, (про **блчка**, **телочку**) — **бу́зійок**, **бу́зійок**, **назі́мок**, (про **овечку**) — **і́рка**. — А **доша** **було** **як** **приведе**, **то** **як** **годо́вний** **підви́нок** **або** **назі́мок**. К. Х.

Годова́ть = **літува́ти**.

Годови́къ = д. **Годова́лий**.

Годови́ны = д. **Годины**.

Годово́й = **годови́й**, **рокови́й**, **річний** і **д. Годи́чний**. — Що́ **тепер** **свьятий** **день** **Велідьсь**, **празник** **рокови́й**, **люде** **до** **церкви** **іду́ть**, **як** **бжівлю́кы** **гуду́ть**. п. д.

Годови́щина = д. **Годины**.

Годо́къ = **годо́к**, **річо́к**. — Та **як** **тому** **ні** **річо́к** і **не** **дня** **минає**, **як** **у** **землі** **хри́стия́нській** **та** **до́бра** **не** **має**. п. д.

Го́дь = **ГОД**, **рі́к**, **лі́то**. — **Рі́к** — **не** **я́к**. п. пр. — **Лю́бви** **тебе** **дівчи́но**, **лю́бви** **тебе** **молоди́цю**, — і **як** **бу́ду** **сі́м** **рі́к** **жа́дати**, **по́ки** **станеи** **удови́сцю**. п. п. — **Із** **го́да** **въ** **го́дь** = **що** **го́ду**, **що** **ро́ку**. — **Го́дь** **о́ть** **го́ду** = **ко́жнього** **ро́ку**, **що** **го́ду**, **що** **ро́ку** (**більше** **або** **менше**). — **Кру́глый** **го́дь** = **ці́лий** **рі́к**. **год**. — **По́лгода** = **пів** **ро́ку**. — В **славни́й** **мі́стї** **під** **Хоти́вом** **тай** **у** **пото́ку**, **ба́ть** **си** **Ту́рок** **із** **Моска́лем** **блї́жше** **як** **пів** **ро́ку**. п. п. — **Про́шлый** **го́дь** = **торі́к**. — **Бу́ди** **торі́к** **по́жежа**, **а** **д** **до́ві** **поза́ляти́ну** **чу́ть**. п. пр. — **Поза́про́ваний** **го́дь** = **поза́торі́к**. — **Теку́ща́го** **го́да** = **сього́рі́чний**, **цього́дній**, (про **те́дї** **то** **що**, **що** **в** **сі́м** **ро́ці** **родило́сь**) — **сє́лі́ток**. — **Третья́го** **го́да** = **поза́торі́к**, **поза́торі́шний**. — **Поза́торі́шно** **всє́ну** **до** **злий** **по́ліє** **чогось** **за** **Дє́ну**. Греб. — **Въ** **теку́щемъ**, **мину́вшемъ**, **истє́кшемъ** **го́ду** = **сього́** **ро́ку**, **мину́лого** **ро́ку**, **торі́к**, **в** **сі́м** **ро́ці**, **в** **мину́лому** **ро́ці**.

Голова́ = **риба**: а) з **породи** **коро́ви** Squa-lus cephalus — **голо́вень**, б) з **породи** Mugil — **лоба́ць** **або** **лоба́к**.

Голо́вень = 1. **ко́жірка** (я **хаті**, **коло** **пє́чі**, з **сходами** **в** **лє́ох** **під** **підлогою** **хати**).

2. **ле́жанка**.

Голо́вастий = **го́діла́твий**, **цїба́твий**. — Такий **жирна́ль** **цїба́твий**. п. п.

Голо́ви́ще, **мл. голо́ви́ща** = **халї́ва**, **халї́-ви**. — Не **дивись**, **що** **забрѳдївсь**, **аби** **халї** **не** **пока́лив**. п. пр. — **Видво** **паша** **по** **халївах**. п. пр.

Голє́въ = д. **Бє́рце**.

Голє́вський, **голє́хонєвъ** = **голє́вський**, **го-лісі́нький** (С. Аф.), **голє́сєнький**. С. Л. — **Голє́вський** **охтї** **а** **за** **голє́вськимъ** **Бо́гъ**, п. пр. = **за** **свє́рто́ю** і **Бо́г** **з** **калі́то́ю** п. пр.

Голїза́н = **голі́зна**.

Голї́къ = **дерка́ч**, (С. Аф. З.), **драпа́ч** (**старий** **ві́нак**).

Голї́ть, **ся** = **голі́ти**, **ся**.

Голї́ца = **ва́кожвя** (**рука́виця** **з** **одним** **пальце́м**).

Голїчо́къ = 1. **дерка́чик**.

2. **рос.** Thlaspi arvense L — **вереди́к**, **воло́скї**, **дівонє́ць**, **талаба́н**, **чорне** **ре́брѳ** (укр.), **бі́лиця** (гє́л.). С. Ан.

Голкотня́ = **гук**, **грюк**, **грю́кот**, **стў́кот**, **грю́котня**, **гуркотня́**, **гуркотнє́ча**.

Голоборѳда́й = **голоборѳді́й**, **голобо-рѳдо́къ**, **бєяборѳдо́къ**.

Голоборѳді́й = **голопу́зій**.

Голова́ = **голова́**, (**здр.**) — **голі́вка**, **голі́-вонька**, **голі́вонька**, (**побільш.**) — **голо-вє́шка**. — **Всє́му** **дє́лу** **голова́** = **при-вї́дця**, **в** **цї́м** **дї́лі** **голова́**. — **Какъ** **снї́тъ** **на** **го́лову** = **несло́двано**, **не** **жа́дано** — **не** **га́дано**. — **Мє́ртва** **го́ло-ва́** (**мє́стлїк**) = **лє́тїю́чий** **наўк** (п. о. Ма-лорус. нар. пред. п. розкази.) — **Ломїть** **го́лову** = **морѳчитись**. — **Мї́лять** **го́ло-ву** = **мї́ляти** **чўба**, **скре́біти** **мѳрку**. — **На** **го́лову** **розбї́ть** = **до** **но́гї**, **до** **пї́я** **побити**. — **Очертї** **го́лову** = **на** **о́сліп**, (**Фр.**) **на** **одча́й**. — **Потєрїть** **го́лову** = **снєвє́лїччїтись**. — **Прїшлѳ** **въ** **го́лову** = **спє́ло** **на** **дў́жкѳ**. — **Сло́жить** **го́лову** = **наложї́ти**, **ва́класти** **го́ловою**. — **Щоб** **паложїв** **зра́дїк** **го́ловою**. п. п. — **Сло́вий** **го́лову** = **стрї́голо́въ**, **прожѳгом**. — **Не** **розбїра́вши** **броду**, **не** **лє́зь** **прожѳгом** **в** **воду**. п. пр. — **Скѳлько** **го́ловъ**, **стє́лько** **умовъ**, п. пр. — **Що** **голова́**, **то** **ї** **ро́зум**. п. пр. — **Съ** **го́ловї** **на** **го́лову** = **всї** **до** **одно-го**. — **Съ** **го́ловї** **не** **вєхѳдїть** = **д** **дў́жки** **не** **їдє**, **не** **спє́дає**, **не** **схѳдїть**.

— Стрижена голова́ = гіря. — Забавила тири кіснички. п. пр. — Сорви́ голова́ = шибеник, шибай-голова. — Головою́ ви́ше = на цілу голову́ ви́ше. — Пові́сити́ голову́ = похню́пати ніс. — Жити́ одпо́ю голово́ю = бурлакува́ти. — Сру́вати́ голову́ = засоро́жити. — Сь большо́й голово́ю на здоро́вчу, п. пр. = винувата́ дїжа́, що не йде на ум іжа́. — Шеєць заслужи́в, а ковалі́я повіспли. — Слю́сарь прокрав ся, а ковалі́я покара́ли. п. пр. — Бей вь мою́ голову́! = я за все одвічаю. — Голова́ городско́й, волосто́й і т. д. = голова́ мі́ський, городско́й, волосно́й і т. д. — Служи́ть голово́ю = голу́вати. — Голо́вы = при́шви (у чо́біт). — Вь́ голо́вы = під́ голову́.

Голова́ннє = рубати́, відрубува́ти голову́ (птиці).

Голова́н, голова́нє = голова́н, голова́тій. а, голова́к, голова́ч. С. Аф.

Голова́стикъ = 1. д. Голова́н.

2. рос. *Corydalis solida* — ряст, петрушко́вий ряст. С. Ап.

3. му́галовок, ополо́ник. С. Л. З.

Голова́стий = голова́тій, (про рослину) — голова́стий. — Капуста́ голоно́ста. Маи. — Край долини́ мак, ой мак чистий, голова́стий. п. п.

Голова́чъ = 1. д. Голова́н.

2. д. Ба́бка 5.

3. д. Ада́мова борода́.

Голова́шки = передо́к (у санок).

Голове́нка — голі́вка, голіво́шка, голово́нька. — Голіво́нька моя́ бідная, в меші пенька́ та не рідная. п. п.

Голова́зна = голова́, голова́шка (риби).

Голова́ца = 1. ма́ківка (головка́ маку).

2. луска́ (длинних голінок).

Голова́ща = голова́шка.

Голова́ще = верх, верхові́на (річки, стру, бляки).

Голо́вка = 1. д. Голове́нка.

2. (у рослині) — голо́вка, на пр. головки́ часнику, у мака́ — ма́ківка.

3. чо́ло. — Два́ найкращу́ пшени́цю, саме́ чо́ло.

4. (у шивальні, гвіздка́ і т. д.) — голо́вка, (у де-яких пшени́х річках) — булава́, га́лка.

5. Голо́вки = при́шви (у чо́біт). — Пѣту́шья голо́вки, рос. *Lathyrus trigræus* L. = краса́на кропиви́, ша́ндра. С. Ав.

Голова́ль = д. Голова́ль.

Голово́й = голі́вний, голова́нний. (С. З.)

Голово́й = 1. голова́шка, (з іскрами) — галага́н, галага́н. — Курити́ димок, голова́шка то там то сям та́їє. Аф.

2. рос. *Lolium temulentum* L. = ку́кіль.

3. з поро́ди грабків *Ustilaginæ* = зава́ (С. Л.), сажка́.

4. гади́ка.

Головокруже́нє = головокру́т, зашкаро́вка. (С. Пар.)

Голово́локка = моро́ка.

Голово́ло́нний = моро́чний, моро́чливий.

Голово́ло́нница = моро́ка. С. З.

Голово́ло́в = 1. моро́ка.

2. рос. д. Бо́лголовъ і Бѣшеннѣк 1, а.

Голово́мойка = ви́мова, го́нка. (С. Л.) —

Зада́ть голово́мойку = нахли́ти чу́прину́, чу́ба.

Голово́рѣзъ = шибени́к, шибай-голова́.

Голово́пати́ = д. Глу́повати́.

Голово́чка, голово́шка = д. Голове́нка.

Голова́чатий = голі́вчатий.

Голова́жки = д. Голова́шки.

Голода́ть = голу́вати, голода́ти. (С. Аф.)

Голоде́рь = глитай, жи́йкрут.

Голоде́нький, голоде́хонецъ = голоде́нький, голоде́нський.

Голо́дний = 1. голо́дний. — Голо́дний — ня́ мельника́ курка. п. пр. — Ситий на голо́дного не спига́є. п. пр.

2. неро́дчий, неврожа́нний, голо́дний, недо́рідний. — Неврожа́нє літо. — Неро́дчий край.

Голодо́вка, голоду́ха = голоди́вка (С. Л.),

голоди́й (Л. Сам.), голоди́ча, голоду́-

ха. (С. Аф.). — Прийшла́ ж голоди́ча на всю землю́ вгисетьску́. К. Си. П. — Сивсе тебе́ від сме́рти в голоде́чу і від ме́ча заступити́ серед бою. К. П.

Го́лодь = голо́д; безхлі́ба, недо́рід; д. Голодо́вка.

Голоде́дця, голоде́дь = ожеле́диця, оже́ледь, голошо́к. С. Л. З. — І́ била́ оже́ледь, і́ сніг ішов ли́бом. Греб. — На дво́рі оже́ледь і́ зряка. К. П. — По́крѣтсья голоде́дцею́ = приоже́ледитсья. — Приоже́ледило, та́ так ного́но йти. п. о.

Голоно́рий = голоно́рий, (про пташенят) — голоно́уцьок, голоно́уцьок. С. Аф. З.

Голоно́тий = голодра́нець, голодра́бець. С. З.

Голосе́тний = голосе́ний, гучний.

Голосе́ловний = голосе́ловний, бездо́казний.

Голосова́нє = голосува́ння.

Голосовій = голосовий.

Голосъ = гóлос, здр. — гóлосóк, гóлосóчок. — Кричати во весь гóлосъ = на на весь рот, на все гóрло, на пун кричати.

Голосьбá = гóлосівня.

Гóлоть = д. Гóлосéдица.

Гóлосхвáсть = гóлосхвáнко.

Гóлтýль, гóлтýрь = шерпá, шерпéтка (гембель з видовбаним залізцем).

Гóлубéль, рос. *Vaccinium uliginosum* L = гóлубець, дурница, лозина, лохачі, шйакі (укр.), глухінця (гал.). С. Ан.

Гóлубéнокъ = гóлубй, гóлубйáтко, гóлубинй, тко.

Гóлубець = 1. синь, сінява. (С. Шр.).

2. гриб *Adagicus violaceus* = синюха, синйк. С. Ан.

3. рос. д. Вашмачкй.

4. кібець, гóлубйтник.

5. д. Гóлбéць.

6. танéць і танóк (зародий).

Гóлубиняá = блакйт, блакйття. С. Д. Ш.

Гóлубика = д. Гóлубець 2.

Гóлубинй = гóлубйчий. С. Аф. — Гóлубичй кйци.

Гóлубить = гóлубити, мловати.

Гóлубйтъ = гóлубити, синйти.

Гóлубица = 1. гóлубка. 2. д. Гóлбéць. 2. д. Гóлубéль.

Гóлубка = 1. гóлубка, здр. гóлубóнька, гóлубóчка. С. Аф.

2. гóлубка, гóлубóчка, гóрлиця, гóрлицька, гáлочка. — Ой чога ти зажурилась, гóлубка сизенька? п. п. — Ой дівчина гóрлиця до козяк гóрнить си. н. и. — Чорниван, чорнобриван, гáлочка моа! п. п.

Гóлубоватй = гóлубéньквй.

Гóлубогáвнй = синéюкй.

Гóлубой = гóлубой, блакйтний (С. Аф. 3. Ш.), блаватний. — На конку вороному, сам у жуниї гóлубому. н. п. — А по над нeйм блакйтне небо стáло і сонце шыло, та хутору сьмязло. В. Ш. — Як небо блакйтне — нема йому краю, так душі пощину і краю не має. К. Ш.

Гóлубóкъ = 1. гóлубок, гóлубчик.

2. д. Аклэй.

Гóлубушка = д. Гóлубка.

Гóлубь, лт. *Columba* = гóлуб. — Гóлубь лвенóв, *C. palumbus* = припутьень. — Припутьень воркуе. О. Мор. — Дикй гóлубь, *C. turtur* = гóрлиця. — Г. дикй, камений, *C. livia* = дикй гóлуб, дик-каръ. — Гóлубь гóвний, чистый = тур-

ман. С. Ш. — Г. воркүйт, *C. turralisans* = туркот. — Ходит туркот волохатй. С. Ш. — По масті: сьвітляк, свйак, біляк.

Гóлубйтъ = гóлубити. — Та і небо скрыз, як гннesh — испо гóлубіе. Аф.

Гóлубйтина = гóлубйтина.

Гóлубйтникъ = 1. гóлубйтник.

2. гóлубнйк. С. Аф.

Гóлубйтня = гóлубнйк.

Гóлий = гóлий. — Гóлий як мати широдилъ. — Такий гóлий, що пі кола, пі двора.

— Гóль какъ сокóль, в. пр. = гóлий як бубов, як турéцьквй сьвятйй. — Гóлая йстина, правда = шцра правда.

— Сь гóлыми руками = з порóжнйи рукачи, гóлоруч, гóлрúч. — Прийди хоч до набіднйшого чоловіка, той не відправить гóлрúч, а все хоч що то утиле в руку. Фр. — Такий хабарник, що до його з порóжнйи руками не хода. — Віп шыув си на його гóлоруч.

Гóльтьбá = гóлота, здр. гóлóтонька, гóльтпá, сiрoма, бiднóта, злiднi, úбiж. — Розжилось гóлота коло вóлта. п. пр. — У гóлоти нема що молоты. в. пр. — Там такі злiднi, що кiцьку нема чим з пiчури виманити. п. пр. (Д. Б'двотá 2.)

Гóлышъ = 1. гóлий. — Гóлышóйъ = гóдлй, без одéжй бiти.

2. гóлийк, гóльтпáка, гóлыш, гóлoдранець, гóлодрáбець, гóлоколiпок, гóлоколiнець, гóлоштáнько, бeштáнько, обiдранець, ошáрпанець, злiдáрь, харлáк, харпáк, сiрoмáха. — Дайте сьому гóлышу хоч лoжечку кулiшу, дайте сьому гóлоколiнку хоч хлiба шкорилку. п. п. — Чи пав чв знавъ, чи вбогий гóльтiнак, у мене шанá й честь усiм одинак. К. Б. — Еней прочумава си, проспав си і гóлодрáбиць позбiрива. Вiдiжiвъ твi се гóльтiнак? Кот.

— Як умре багатирь, то йде увесь мир, и як ужре харлак, то тiльки один дяк. п. пр. (Д. теж Б'днiга 1.)

3. гáлка (камiнець круглий).

4. вiлнвоe (айце без шкарлупи). С. Аф.

5. рос. *Salvia nutans* L. = бáбка, бáбкй, гóлыш. С. Ан.

Голь = гóлызна. — В'хатъ гóлюю = в саякáх, без снiгу. — В'сть гóлюю = без хлiба iсти.

2. д. Гóлытьбá і Гóлышъ. — Вь гóлыхъ, на гóлыхъ = в бiднóстi, в убожствi, в нуждi. — Голь сь претéвнйи = злiднi з щерцем. — Хоч злiднi, та з пер-

цем. п. пр. — Хоч голій, та и підвизжих. п. пр.

Голькель = 1. жолобок, рівчачок.

2. д. Голталь.

Голътъ = 1. голіти.

2. д. Бьдпйтъ.

Голякъ, голянка = д. Голышь 2.

Голышка = д. Голель і Голенище.

Голышь = д. Голышь 2.

Гомзай = 1. гаман, кашук, калітка. — Поки Сидір не женив ся, буди в його гроші, а як оженив ся — кашук загубив ся. п. п. — На що тим Німцям ціляни, у їх і так повні гамани. п. пр. — Де оком не доглянеш, там калиткою дошлатиш. п. пр.

2. гроші, грошва. — Не було в Кузьми грошей і не буде, хіба хто підкипс. п. пр. — У його чимало грошви.

Гомзайла, гомзайха = жмйкрут, грошодуп, скупиндя, скунердига, скваря. С. З.

Гомзайли = 1. скиба, скибка, шжаток (хліба). — Одрізана скиба від хліба, вже не притуляш. п. пр.

2. д. Гомзай.

Гомзуха = д. Гомзай.

Гомозай = непосвядчий, непосвядчка (спільн. р.), швєндя (С. Л.), дзита; невгомозий.

Гомозйтъ, ся = 1. востуагтись; вертїти ся, крутїти ся.

2. кишїти, комашити ся. — Черви так і кишать.

Гомозий = метушіня, шмотня (С. З.).

Гомонъ = Гомін. — Гомін, гомін по діброві. п. п. — З шипку доноси ся гомін людєв.

Гомоюнъ = 1. добрий, роботийций, щирий робітник.

2. д. Гомозай.

Гондѳла = чѳнен (пенєцький).

Гонєле = гонєння (К.), ўтїск (С. З. Л. Ш.), гнобительство. — Що козяки собі за велику прихроть і утїск мїли. Скоропад. С. З.

Гонєць = 1. гинєць. С. Аф. З.

2. д. Рѳдубъ гѳнний.

3. рос. Sedum aspe L. — гинєць, жолоденъ, росхѳдник, очїток, очїтка. С. Ав.

Гоньтель, ница = гоньгель. Глобитель, ка, напастник, ця (С. Л.), утїскач. С. Ш

Гонка = гон, гѳнка.

Гонобѳель, гонобѳий, гонобѳоль = д. Голубель.

Гончарничать = гончарювати. С. Аф.

Гончарний = гончарський.

Гончарство = гончарьство, гончарювання.

Гончаръ = гончарь, жінка його — гончариха, син — гончаренко, дочка — гончарїнна. С. Аф.

Гончий, гончая собака = гончак.

Гоньба = 1. гонєння, гаїяння, гонїтва. (С. Ж.).

2. їзда, розгѳн. — Всї конї в розгѳнї.

Гонятъ, ся = 1. ганяти, ся, гоняти, ся, турїти, турїяти і д. Гнатьсь.

2. черегаїти ся, бїгати або їздити навипередки.

Горá = горá, здр. — гїрка, гїронька, поб. — горїще, горюка, (без лїсу на верховинї) — лїса горá, лисогѳр, (з плєскастою верховиною) — полонїна гал., (гостри) — гѳстра жѳгїла, шпїль, (шшипа) — жѳгїла, рѳбленїця. С. Л. (верх гори) — шпїль, (боки гори) — згїрря, згїрок, (той, що витикаєть ся) — щѳлба. С. Л. (місце коло гори) — підгїрря. — Ой виїду жїє и на шпїлєчок, та глїну я на долїшу. п. п. — Ой підгїрря, підгїрря, наповаю корїння. п. п. — Подъ гору = з горї.

— Іде, їде в гору, та як їде з гори. п. пр. — На гору = на гѳру, в гѳру.

— Подъ горѳю = під горѳю, поїд горѳю, на підгїрї. — Ол на горї та жєнцї жууть, а поїд горѳю, поїд зелєною козяки їдуть. п. п. — Не за горãми = Недалєко, незабарѳм. — Какъ горã съ плєчь = як камїнь з сєрця, з плєчєй.

— Паръ горѳа = бенкєт на славу.

Горãдо = дѳже, значно, далєко, довѳлі. — Горãдо лѳчше = далєко крãще. — Горãдо похѳжєло = дѳже погїрãдо.

Горãздъ = здатний, здібний, дѳтєнний, вмілий, тямѳщий. — На все здатний — до любѳнцї, до пїсєнь. Б. Р. — Ктѳ во чтѳ горãздъ = хто що і як умїє.

Горбатѳтъ = горбатїти. — Дап, Бѳже, нам добре жити і сєреду горбатїти. п. пр. (до жїнок).

Горбїна = 1. горїйна.

2. обãнол, обãполок, обãлѳл.

Горбїстий = горбуватий, горбãстий. — У мѳлодого лїкари цїшитаръ горбãстий. п. пр.

Горбѳда = косã з крїною рѳчкою.

Горбуля, нья = горбãнь, горбѳч, горбãстий, та. — Горбãтого до сгїни не притуляш. п. пр.

Горбушка = окрѣсець, окраїчкв. — Як о-
красець на стої, то і душі веселій. п. пр.

Горбаль = обанол, обанолок (С. Д.),
обезол.

Горделивий = гордовитий. С. Д.

Гордець = гордун (С. З. Д.), гордій.

Гордиться = гордіти (С. З.), гордувати,
пшати ся, пишати ся; буйдочити
ся, пнядочити ся, чвзати ся. — Не
одію ніч красою у селі пишав ся — він
робітнич, ніч хазнін, він до всього здав ся.
— Вона вже матірю ходила, уже пишавсь
і любила своє дитя. К. III.

Гордовина, рос. *Virgimum Lantana L.* =
гордовина, гордовик, гордіна, чорна
каліва, С. Ап.

Гордовий = гордовийий. — Гордовое де-
рево = д. Гордовина.

Гордость = гордість, гордоці, горду-
вання, ніхя, чвань. — Зайді без ніхи
не живуть. в. пр.

Гордь = д. Гордовина.

Гордыбачитя = чванити, пнядочити ся,
індічати ся.

Гордыя, до = гордій, пишаний; чванлі-
вий, чванькуватий. — Ой ти дичино
горда та пшав, чом ти до мене з пчера
не вишла? в. п.

Гордыя = д. Гордость.

Гордыть = гордіти.

Гордынка, гордычка = гордовинця. — Ти
дичино, гордовинце, гордуеш ти мною! Буде
тобі гордування все перед тобою. п. п.

Горе = горе, ліхо, біда; жаль, журба,
туга, притуга, сміток. — Горе, лихо і
біда! не дають за тебе. Кв. — Узня його
думи та гадки та журба пелуча. М. Вов.
— Та не дай Боже притуги на мою дитину
пелуги. п. п. — Повій вітре із темного лу-
гу, розбий, розвій із серденька тугу. в. п.
— И гора мило = байдужє, ні гадки,
і гори покотів би. — Аби місяць світи-
в, а про зорі байдуже. п. пр. — Тепер,
братко, тобі ні гадки! Свіи. — Горе — му-
зикантъ = цигякар. — Горе горькое

= ліхо тяжке, тязкар, тяжкій тязкар,
тягар. С. III. — Горю предаваться =
в тугу вдавати ся. — Не журись, дичи-
но, в тугу не вдавай ся. п. п. — Горе при-
чинить = завдавати жалю, тугу. — На
що чужу пилувати, своїй жаю завдавати?
п. п. — Не завдавай серцю туги: не ти бу-
деш, буде друтий. в. п. — ('г гори = з го-
ря, з жалю, з журбі. — Хиба піду до
річеньки, з жаю утоплю ся. п. п. — З
журби ни заграв. К. III. — Ся горькє по-
лолаж добыть = розгорити, розгорю-

вати, загорювати. — Що вденъ загорює,
те и піч прогавлює. п. п. — Себѣ на горе,
на своє горе = собі на безголовя. —
Мыкать горе = бідувати. — Помочь го-
рю = запобігти ліхові.

Гореваніє = горювання, сумовання, жаль,
журба, жура. — Од плачу та сумованн
очі потеміли. К. II. — Журбою поєд не
передеш. п. пр. — З жаю не знала, що
я робити. — Спишу и тугу, велику журу
на тонкій пширець. в. п. — Розійди ся
туга, великая жура по тяжких ворогах. в. п.

Горевать = горювати, журити ся, су-
мовати, смутувати, тужити, смутити ся,
вбивати ся, побивати ся, в тугу вда-
вати ся. — Не журись, та Богу помолись.
п. пр. — Чого серце ти сумуєш, чи то пове
горе чуєш. К. Д. — Загубиш не те смутись,
знайдеши — не веселєши. п. пр. — В щастю
не бриякаш, в нещоді не тужи ніколи. п. пр.
— Горе мінї з таким мужом жити, а це
гірше й без такою тужити. п. п. — Од ба-
чить ся не журуєш, и тугу не вдаюєш, и
як виїду за ворота — від вітру илаюєш.
п. п. — Як без тебе тут горюю — приїди,
подиви ся. Кот.

Горевой = бідолашний.

Горельсѣ = гороріаба. Б. Ч. Р.

Гореміа = бідолаха, бідарь, горопаха,
сіропаха і д. Вьднѣга.

Горемічний = бідолашний, бідашний,
сердешний, горонашний, бідний, без-
часний, безталашний, сіроашний.

Горенка = горница, світлиця, кімната.

Горестный = журливий, журний, смутлі-
вий, смутний, жалібний. — Чого твоя
журлива мова моїй душі не донідає? Пе-
трянко. — Мати ж його жалєслива стоїть
під хрестом смутлива. в. п.

Горестъ = журба, жаль, сміток, туга,
печаль, жура. — Пресучи тая журба
мене исушила. п. п. — Лаха та родість,
по ній смуток настає. в. пр. — Хожу,
пужу, ни те сонце в крузі, чи и встаю, чи
лягаю, завше серце в тузі. п. п. — Ви лю-
бощі, ви ролкує, гірка печаль і муки. п. п.

Горецъ = рос. *Polygonum* — Горецъ ітїчій,
P. aviculare L. — спориш, шпориш, ду-
ріг, хуріжок. — Косить, братці, споришу,
таї наварни куліш. п. п. — P. bistorta —
ракові шійки, рачкі, левурда. — P. con-
volvulus L. — беріака, повійка. С. Ав.

Горецъ = горняк, горяк, горюн (С. З. Д.),
верховинець (гал.).

Горечь = гіркота, гіркість. С. Д. — Про-
заводить горечь = гірчати.

Горженіє = гордування.

Горизонтальний = поаземий. Гал. — Листи їх не укладають ся поземю, як у наших дерев, а боком до поземю.

Горюхонт = обрій, видокруг, небозвбд, кругогляд (Лив.), кругозір (Опатович). — Сонце сіло за обрій. С. Л. — На поаитичною видокрузі збирають ся тяжкі хвари. Батьківщина. — На західному небозводу висіла чорна хмара. Фр.

Гористий = горяний.

Горюцвіт, рос. *Lychnis* = горіцьвіт, зірочки, зірки.

Горюща = горіще, горюка.

Горка = 1. гірка, гірочка. — Ой видду па гірку, та спогану па зірку. н. п.
2. поліці з скляними стінками, де ставити ся коштовна посуда і різні дрібні речі.
3. спускалка. — Беря гриджоля, та ходім на спускалку.
4. Красная горка = провідна неділя.

Горланить = гукати, вигукувати, галасувати, репетувати, горлати (Мил.), зіплати (С. Аф.). — Кричить баба, репетує — ніхто її не рятую. н. п.

Горлань = горлянь, горляй (Мил.), горлопань, горляч.

Горлястий = горлятий.

Горляч = д. Горлянь.

Горленка, горлянка, шт. *Columba turtur* = горляця, горлячка.

Горляць = д. Горляць, P. *historta*.

Горло = 1. горло, горлянка, дихало. — Во все горло = на все горло. — Затиють кою горло = заціпити, заціткати, затквуть пельку. — Залить горло = залити очі, напийти ся пияним. — Настуй на горло = з ножем до горла, вгвалтом. — Сыть по горло = наїв ся до сходу, в пельку не лізе.
2. горло, горлячко, шийка. — Одбив горло у пашки. С. Аф. — Пляшка з довгою шийкою.
3. гірло. — Дупра гірла затопило. К. Ш.

Горляяпа = джерелб. С. Аф.

Горлявой = горляний.

Горлодёр = 1. д. Горлянь.
2. тютюн або горілка (дуже мішні) — запрідух (про горілку).

Горлохвять = д. Горлянь.

Горлупа, горлуникъ, рос. *Bunias orientalis* L. = грицики, грицик, свербіга, свербігуз, свиріпа, катран. С. Ан.

Горляшко = горлячко, шийка (на пр. пивши).

Горлянка = 1. рос. *Cucurbita Lagenaria* L. = тиква. — З тиквою по воду. С. Ш.
2. рос. *Prunella* = горлянка, суховіршики, *Filago argensis* L. = горлянка, грудна травка, поліничик. С. Ан.
3. скляна банька з довгою шийкою.

Горні = гаряче, палко.

Горніло = горен.

Горність = трубач (С. Ш.), сурмач.

Горница = горняця, світляця, вішпата.

Горничная = горнишна, покойовка. (Прав. С. Л.).

Горногорюшекъ, рос. *Orobys vernus* L. = горошок горобиний, дикий, півники, ранник, сердешна трава, черевичке, зозуліні черевички. С. Ан.

Горюшка = пічурка. — Затреби жар в пічурку.

Горць = 1. горен (у кузних і топчарних), гута (на скляних заводах), гартівня (в цегельних. С. Л.).
2. труба, сурма, суряжа. — У суремки жалібно вигравали, славу козачку вихвалили. н. п. — Голос як сурмюшка, та чортова думюнька. н. пр.

Горняй = горювий, гірляй, гірський.

Городить, ся = 1. городити, ся. (тином) — тивити. С. Ш. — Городить дячь, чепуху, вздоръ = д. шід сл. Вздоръ.
2. мостити ся і д. Взабираться.

Городишко = містечко, городок.

Городище = 1. город великий, місто велике.
2. городище. — Викопан кахлю па городищі.

Городжі = скраклі, краглі, цурка (С. З.). — Хто у краглі, а хто у мету трав. Бодієскій.

Городовой = 1. городський, городяньський, городовий, міський.
2. десяцький, полицейський, городовий.

Городъ = місто, город. — Обступили город Умать, поробили шапці. н. п. — Губернскій городъ = губернія. — Чоловік поїхав в губерню.

Городьба = 1. городіння.
2. горожа, огорожа. — Почин горожу городити.
3. язв, язбк. С. Ш.

Горожяниць = городянини, городянець, городовик.

Горожяпка = городянка. — Бать багато городянок, вибрати любую: ти паш Возний, тобі треба не мене сізьською. Кат. — Чи в з городи городяночка, чи з деревні поселючка. н. п.

Гороженіс = д. Городьба 1.

Горокóпъ = гірнік, горокóбн.
 Горóбитъ = горенїти. Мап. — Печінка са-
 ма без картопї горелити.
 Гороховідний = горошковатїй.
 Горóховакъ = горóхванїк.
 Горóхованна = 1. горохвїяня. С. Аф.
 2. горóшїяна.
 Горóховеца = горóх (юшка з гороху).
 Горóховый = горóхвїяний, горóхїяний.
 Горóхъ, рос. *Pisum sativum* = горóх. — Як
 горох при дорозї: хто їде, той і скубує.
 п. пр. — Горóх журавлиний, воробїя-
 ний, мшїяний, кормовій = д. Віка.
 — Г. гуслияний = д. Воробїяний. — Г.
 жїтлий, *Lathyrus pratensis* L. = журав-
 лїнї стрючкї, горóшок. С. Ап.
 Горóшекъ = горóшок. — Кормовій, воро-
 бїяний горóшекъ = д. Віка. — *Vicia*
segeta L. = гадючий, горобїяний, гор-
 обїячий, воробїячий, дїкий горóшок,
 натягач. С. Л. (Д. ще під с. Горóхъ).
 Горóшїяна = горóшїяна.
 Горóшчатый = горошковатїй.
 Гóрскїй = гíрський.
 Гóрстатъ = брáти жїнею.
 Гóрстка, гóрсточка = жїльнка.
 Гóрсть = жїня, (в дві руки) — пригорш-
 ня, пригорц (С. Аф. З. Л.). — Ой носїю
 жита жїню, а другу жїнюю. п. п. — Не-
 ма що в жїню взїяти. С. З. — Чужого
 візьмеш жїню, а свого даси пригоршню.
 п. пр. — Чуже візьмеш жїнькою, то чорт
 твоє мїркую. п. пр.
 Гóртáний = горловїй, горляний. — Гор-
 тáнная трава, рос. *Trupella vulgaris* =
 горлянка, суховєршка. С. Ап.
 Гóртáпъ = гóрло.
 Гóрúшка = гíрка, гíронька.
 Гóрчáкъ, рос. *PolYGONUM persicaria* L. =
 гíрчак. С. Ан.
 Гóрчáтъ = гíркнути. — Капуста гíркне, бо
 не крїпкий росїл.
 Гóрче, гóрчѣ = гíрше, гíркїше, гíркїш.
 (С. Аф.). — Хоч гíрше, аби ише. п. пр.
 Гóрчáтъ = 1. гíрчяти. 2. д. Гóрóвнѣть.
 Гóрчáнда, рос. *Sinapis* = 1. гíрчїця. — *Si-*
napis arvensis L. = свирїна, свирїпяця.
 С. Ап.
 2. гíрчáця. (Приправи до страви).
 Гóрчáчникъ = гíрчїтник.
 Гóрчáчний = гíрчїяний.
 Гóршєвнѣть, гóршєвнѣть = гончарюватї.
 Гóршєня, гóршєвнѣць, ца = гончáрь,
 гончáрїха, (що виробляє посуду без поли-
 ви) — гончáрь бїлий, (подявлю) — по-

судник, (що виробляє миски) — мисоч-
 ник. — Так їхати з бабами, як гончáро-
 ві з горшками. п. пр.
 Гóршєвнѣчать = гончарюватї. С. Аф.
 Гóршєвнѣчий = гончáрїв, гончáрєвїй.
 — Нехай горшки бьют ся на гончáрену го-
 лову. п. пр.
 Гóршєвнѣць = 1. горшковїй. — Гóршє-
 ная крїшка = покрїшка. — Своє хата
 — покрїшка. п. пр.
 2. гончáрський, гончáрїяний. — Гóршє-
 чний заводъ = гончáря. — Г. гáйна =
 гончáрна. (д. Гáйна).
 Гóршїа, гóрше = гíршїй, гíрше, гíрш.
 С. Л. — Та не має гíрше так нїкому, як
 бурлацї молодому. п. п.
 Гóршóкъ = горшóк, гóрщик, здр. гор-
 щєчок, горщá, гóрщичок, горщáтко,
 горнїй, горнáтко, (для борщу) — бор-
 щївнїк, (для кашї) — кашнїк, кашнї-
 чок, (великий, в котрому зольте рушники
 то-що) — золїтник, золїтник, (металї-
 чний великий, мідяний) — мідень, мідняк,
 баняк, (чавунний) — чавун. — Плавїль-
 ний горшóкъ = тїгель, цалїдровий —
 стовбун. — Не богї горшкї обжїгають,
 п. пр. — не сьвятї горшкї дїплять. в. пр.
 Гóршкїй = 1. гíркїй. — Гíркїй, як польнї.
 2. бїдолáшний, безцáсний. — Гóршкя
 учать, судьба = лихá дóля, лихá го-
 дїна. — А, побий тебе лихá та нещасли-
 ва годїна! — Гóршкї пáлляца і Гóрш-
 ка пáлляца = гíркїй пáлляця, —
 Шякчарочка к чорту дметца, ще й з чу-
 маченька сьмїється, що гíркий пашнїц. п. п.
 — Пать гóркую = пїти без прóсїну.
 — Пать гóркую чáшу = бїдувати.
 Гóршкяний = згíрклий, прогíрклий. — Ма-
 сьо згíркє.
 Гóршкнуть = гíркнути. — Капуста гíркє.
 С. К.
 Гóршковатїй, гóршковнїй = гíркєнькїй,
 гíркуватїй. С. Л.
 Гóрскослáдъ = д. Гадючємї годї.
 Гóрськостъ, гóрськотá = гíркостъ, гíркотá.
 Гóрськóхонєць = гíркєсьнїй, дўже
 гíркїй.
 Гóршáка = гóрїлка (1. д. Водка і 2 — при-
 строй для горїння в дїмї або що).
 Гóршáки = горюдóб. С. З. — Давайте гра-
 ти в горюдуба! — Горю, горю дуба! —
 Чого ти горїш? — Дївчини хочю. — Якої?
 — Тебе молодї. п. пр.
 Гóршáое = згáрь, згáрятина, палєнїна,
 пшáлятина. — Цюєш шмалїяну чути.

Горбля́й = горілий, палений.

Горбля́ = д. Гарь 2.

Горі́ння = горіння.

Горі́ть = 1. горіти, (тихо) — жевріти, (блимаючи) — блимати, (з полум'ям) — палати, (дуже) — палахкотіти, гоготіти. — Човни і байдаки палали, соснови пороми тріщали. Кот. — Степ кругом горить і гуготять. — Пічку так затопили, що аж гоготять. С. 3.

2. світитись, блищати. — У вонка очі світитять ся у ночі.

3. палати. — Коханнам палася до неї. — Сердешним огнем палаю. С. 3. — **Горіть во рту** = пече в роті.

Горію́п, вья, горію́ха = д. Горейка.

Горію́честь = горючість, палкість.

Горію́чія = 1. горючий.

2. палкий. — Сухенький, як порох був уже паленький. Кот.

3. гарячий, палючий, пекучий. — **Горію́чія слези** = гіркі, ревіти слези. — Заплавав ренними слезами. К. 3. о Ю. Р.

Горію́шко = горенько, лишенько. — **И горію́шка ма́ло** = байдуже, ні гадки. — **Ми побивавсьь, а йому байдуже.**

Горі́піння = д. Горець.

Горі́чепний = гарячєвкий.

Горі́честь = гарячість, жар; пал, палкість, запал, опал; щирість. — Засьнівате мінї піси без запалу і щоб ви руками не розмахували. Кот.

Горі́чечный = гарячковий.

Горі́чєтєльный = палючий.

Горі́чить, ся = гарячити, ся, розпалити, ся, розпикати, ся. — А вів так розпалія ся, що ні приступу до його. — Не дуже бо гаричь, щоб не агорів.

Горі́чія = 1. гарячий, жаркий, палючий, пекучий. — Гаричя люда. — Пекуче повітрі.

2. палкий, запальний. — Налже серце.

— **Горичо** = гаряче, палко; шпарко. — Нуте, хлопці, швидко, шпарко, музики заграйте. Гул. Ар. — **Горі́чєє вино** = горілка. (Д. Водка). — **Вь горі́чя́х, сь горі́чя́ або вгорі́чя́х, сгорі́чя́** = з гарячу, з запалу, з'опалу. — З гаричу й не почув, що болять. — Та мін з'опалу так зробив.

Горі́чка = 1. мед. Febris acuta — гарячка, палючка, огневниця, жгавниця.

2. пал, палкість, запал, опал. — **Поробь горі́чку** = гарячити ся, розпалити ся; хпати ся, квінкти ся (в якуму ділі).

3. палкий, запальний, палючий. — Ну, та який же палючий — так зразу і акришт.

Горі́чність = пал, палкість, запал, опал.

Госпіта́ль, вья = шпіта́ль, вий.

Госпо́дєнь = господній, господєвий. — Кара господєна. К. Ш.

Господі́я = пан, господар; добродій. — Бог високо, пан далеко, в підпанки дадуть дришки. п. пр. — **Панє, добродію!** С. 3. — Я зову вас, добродію, як все село наше, шануючи ваше письєнство і розум. Кот.

— **Господя́** = панове, пани, панство, панове добродійство. — **Дома ли господя́?** = чи дома пани, панство? — **Господя́, вьслушайте меня́** = панове, вьслушайте мене. — **Господя́т Н.** = добродій або пан Н.

Господскій = 1. д. Господєнь.

2. панський. — Панських груш не руш; як погнють, самі оддадуть. п. пр. — Се панське діло, а ве мужицьке. — **Погосподски** = по панському, як у панів.

Господство = панування, господарювання, панство.

Господствовать = панувати, господарювати. — Панувала і я колись па широкім свєті. К. Ш. — Та поможуть ворогові господарювати. К. Ш. — Біс та його діти панують на свєті. п. пр. — **Господствуючія** = пануючий. — Пануюча віра, мова.

Господчикъ = панбк.

Господь — Г'оспідь (С. Аф.), Г'оснодь.

Госпожі́ = панї, добродійка, панї матка, господнія. — **Панї на всі саві.** п. пр. — Яка хатка, така й панїматка. п. пр. — **Добра господина,** коли повня скрини. п. пр.

Госпожі́вкя = 1. Пречїста ієрша (15. Серпня).

2. Спасівка. (Піст перед Пречїстою і сама година). — Спасівка — засівка (бо пського тоді до вої) п. пр.

Гостє́йка = гостійка.

Гостє́к, гостєнєк = гостік.

Гостє́рїмний = гостівий, гоствий (С. Л.), привітний. — Хата привітї, нечаче молодичи з першими пирогами. п. пр.

Гостє́рїство = гостівність, гостїна. — Так ти оддячив за гостїну. К. Ч. Р.

Гостїнець, частїне мн. гостїнци = гостїнець, подарунок, подарункя, (панови, уряднику, палбильне нїжшєнїи) — базарїнка, ралєць, (на сношїи) — памятка. — Не жаль мінї подарункї, що я дарував, а жаль мінї тїї губи, що я цілував. п. п. — Удовїцю я любив, подарункї їй носєв. п. п. — За Хєдєвїцького стїрого

жипи, не узпуючи аренд, підвод, равнів. Орляк. С. 3.

Гостиница = гостиници, гостиний дім, вітальниця. (О. С., теж Эв. — у Запорожчів при монастирях). заїзд (Фран.), курчма, заїздний або постійлий двір (Лів.), трахтірь, трахтір. — Хто би сам корчми поштує в дому своєм мід, а не при дорозі, не збудуванням гостинного. Ст. А. — Ходім до трахтіру. С. III.

Гостинодворецъ = купецъ, крамарь, (що торгує в крамницях).

Гостиний = (ст.) — купецький. — Гостиний дворъ = крамниця, цанський ряд. — Як такада Вондарівла пожежи крамниця, ой вистрепави или Кішювський з повоі рушниця. п. п. — Гостиная = кімната, світильця, горниця. гостина. вітальня. (Чапл.).

Гостить, ся = гостювати. — Любляцій гостить, разъѣзжать по гостямъ = гостювний. С. АФ.

Гость, и = гість, гостя. — Дорогий гість, та шкода, що в піст. п. пр. — Гість несподивний, хазяїн не прибораний, то я Бог простить. п. пр. — Гості — сімь на поможі. п. пр. — **Въ гости** = в гості, в гостину. — Одуєув брэг кватирочку: іде сестра в гостиночку. п. п. — Тудюю вітму до батька у гостину. п. п. — (вядобные гости = весільні гості, (про жінок) — приданки. — Коли в позику не давав, а жіпки в приданки не вував. п. пр. — По весілях жінок пускали, щоб часто в приданках були і до німючі там гуляв. Ког.

Гостьба = Гостюванія, гостина. — В дорозі, в гостині памятай о худобні. п. пр.

Гостья = гостя.

Государить = царювати.

Государскій = царів, царський.

Государственный = державний. — Рада державна постановида. Батьківщина.

Государство = царство, держава, паньство. С. 3. Л. — Аристократическое государство = шляхетчина. — Були коліск шляхетчина — неможливи пани, мірила си з Москалями, з Ордою, з султаною. К. III.

Государствованіе = царюванія, пануванія. С. Л.

Государствовать = царювати.

Государыня = 1. царниці (укр.), цїсарєва (гал.). — Та поїдем до столиці, прохати милості у царниці п. п.

2. добродїйка, панї. — Милостива, ласкава панї, добродїйка.

Государь = царь, цїсарь (гал.), король, господарь. — Богом свїгт держить си, царєм земля править си. п. пр. — Бога просим за цїсаря у Свїтлої Матки, що нам цїсарь подарував паншину і податки. п. п. — **Милостивый государь** = добродїю, пане, ласкавий пане. — **Государевъ** = А. **Государскія**.

Готичскій = готичний, шпидястий.

Готовильникъ, готовальня = скринька з різним струментом до рисуванія.

Готовить, ся = готувати, ся, лагодити, ся, ладнувати, ся, лаштувати, ся, ладнати, ся, рештувати; принасаіти, (про страву) — готувати, лагодити, лорати ся. — Я думала, що мій милій спить, не чує, а він на мене пятаку готує. п. п. — От лагодить си він ориги. п. к. — Хто батька не шанує, той собі некаю готує. п. пр. — Рештувати вози в даскую дорозу. К. III. — Лаштуйте гармати. К. Д. — Вміла готувати, та не вміла давати. в. пр. — Ляде ще не пообїдали, а він вже нечерить лаштується. п. пр. — Іди лишень поладувати лагодь. К. III. — Вернулася до дому, заходилась поратись. п. к.

Готовность = 1. готівість. — **Въ готовности** = на поготові. — Вже усе на поготові. К. III.

2. охота, хїть. — (съ готовностью = охоче, радїше, з охотою, залюбки).

Готовый = 1. готівий, злїзешпий, зламтований. — Купив за готові гроші. С. АФ. — Віз заштовпавши в дорозу.

2. охочий, радїшпий, ладен. — **Я всё готовъ для васъ сдѣлать** = радїшпий все для вас зробити. — Свїдчує Богом, ладен заприсягтєсь. С. Л. — **Готовый къ услугамъ** = готівий до послуги. — Готовъ (в аарт) = яшпий, янісїнький.

Госпиталь, ный = д. Госпиталь, няй.

Гощеніе = д. Гостьба.

Грabbаздаты = грабувати, ханати, гартвати.

Грabbаздаться = видирати ся.

Грabbастать = д. Грabbаздаты.

Грabbанный = грабїний, драпїний.

Грabbажъ = грабїж, грабїжка, грабупок, шарпанія, шарпанїна, харцїзство, драпїжство (С. 3.), здїрство (С. 3. Л.). — Збогапш си шарпанїною добр жидівських. Л. С.

Грabbалица = грабїлице (С. АФ). грабїльно, грабїльско.

Грabbальный = грабїльпий.

Грabbальщикъ, ца = громадїльник, ця, грєбєць (С. АФ).

Грабильникъ, грабильникъ = грабиль С. Аф.
Грабильный = грабовий. С. Аф.
Грабитель = 1. грабіжник, грабілець (С. Аф.), драпіка (С. З.), здірщик, здірця (С. З. Л.), харцізь (С. Ш.).
 2. д. **Взяточникъ.**
Грабительскій = грабильницький, здірницький, харцізьський. (С. Ш.).
Грабить = 1. громадити (С. З.), гребті (С. Аф.) — О погуді граби сно і в валочки клади цілком. п. п.
 2. грабувати (С. Аф. З. Л.), г'рбати (С. З.), ш'рпати, рабувати (С. З. Л.), обдирати, лупити. — Не невів хлопець, перинути ся з пивниці до хати, привинили Запорожці Саву грабувати. п. п. — Годі, годі, козаченку, в обові джати, — ой ходімо під Гусятин жидів рабувати.
 3. д. **Взяточничать.**
Грабли = граблі, здр. — грабелькй, поб. — граблиця, ручка граблів — граблице, граблицю, граблицько, верхня частина, де зубці — валок (С. Аф.), граблі коло коси — грабкй (косити на грабкй С. Аф.), кіші — громаділка (С. З.), граблі або наче вила з трьома зубцями, котрими відграбують, солому від зерна, як молотить — тройчакй, башмармак (С. Ман.).
Грабникъ, рос. *Potentilla argentea* L. = черв'ишник, червечник, дерев'янка, жовни. С. Ап.
Грабловидце = д. **Грабелюга.**
Грабовый = грабовий. С. Аф.
Грабѣкъ = грабкй (д. **Грабля**).
Грабъ, рос. *Caprinus betulus* L. = Граб, грабля, здр. — грабок, поб. — Граблице. — Як був собі дід та баба, та поїлаи на грабъ, граб уложив та, від покотив си. п. п.
Граверъ = різбяр.
Гравиальт, рос. *Gemini ignavum* L. = Гребіник, вивішник. С. Ап.
Гравиравальный = різбярський.
Гравиравальщикъ, щца = різбяр, ка.
Гравираваніе = 1. різб'я.
 2. різбярство.
Гравиравать = вирізувати (на дереві, каменю або металі для видрукювання на папері або що).
Гравиравка = **Гравираваніе.**
Гравій = жорств'я. — Скризі, доріжки жорсткова висипало.
Гравиру = куншт, кунштик (С. З.), впаерунок, малюнок (видрукюваний). — За-

бавляла, розмовляла, і Богу молитись, і кабуку по кунштиках заходився вчити. К. Ш. — І книжечок з кунштиками в Ромії пакувала. К. Ш.

Градина = градина. С. Аф.
Градирня, градирное заведеніе, градиръ = градильня. (Славинск.)

Градировать, си = вишарковати, си (сіла на градильні).

Градний, градовой = градювий.

Градобиће, градобой = градюбий.

Градоначальникъ = городничий, С. З. (Тепер в деяких містах, як от в Негербурзі, Одесу, Татарнозі, Керчі — вищій начальник міста і належавої до нього округи — **градоначальства**).

Градскій, градокоі = д. **Городовой 1.**

Градусникъ = термомір. — Ї такій струмент, що показує на скільки що небудь нагрілось, зветь ся він термоміром. Де-що про снігт Божий.

Градусъ = ступінь. С. Нар.

Градъ = 1. д. **Городъ.**

2. град. — Град нікози п оде довто. Де-що про сні. В.

Гражданинъ, ка = 1. д. **Горожанинъ, ка.**
 2. громадянин. ка.

Гражданскій = 1. городський, городяньський, міський. 2. громадський. 3. державний. 4. штатський (не військовий). 5. не церквоний. — **Гражданское право** = цивільне право. — **Г. палата** = 2 судов'я інстанція для цивільних справ і позівів. — **Г. смерть** = політична смерть (утрата по суду політичних прав). — **Г. цивільникъ** = штатський. — Були і штатські і воєнні. Кот. — **Г. мужество** = громадська відвага. — **Г. долгъ** = громадський обовязок. — **Г. печать** = граждайка. (Письмо, заведене царем Петром V замісто церковно-славянського). — Вімі читати тільки по церковному, а граждани не знає.

Гражданственность = громадіство (укр.): освіта.

Гражданство = 1. городянство. 2. д. **Гражданственность.** 3. городяне.

Гривать = д. **Гаркать**, (про воронів) = крякати, крякати. — Об криче, кричи та чорнський ворон таї у лузі над водою. п. п.

Грамматика, тіческій = граматика, жовниця, граматичний.

Грамота = 1. грамота. — Мяс від шари грамоту. — **Охранныя грамота** = глейт, глейтоний лист. (С. П. К. Б.).

2. письменство (С. Л. Кот.). письменність.

Грамотей = грамотій, пісьм'я́к (С. З. Л.), пісьм'єнний. — Наталці греб'а не пісьм'єного, а хазіина доброго, щоб уміи хлѡб робити. Кат.

Грамотка = циду́лка.

Грамотникъ, да = грамотій, ка, пісьм'я́к, чка, пісьм'єнний, ва.

Грамотность = д. Грамота 2.

Грамотный = пісьм'єнний.

Граніть, гранітый = (дерево *Rupis granatum* і камінь *Silex granatus*) — гравіт, гранітовий. (п. к.)

Грандіозный = величний, велишій.

Гранітый = гранч'астий, р'убчастий, шліх'ований.

Гранітый = шліх'овальний.

Граністый = гранч'астий, р'убчастий, шліх'ований, угл'астий. (С. Ш.)

Граніть = шліх'овати. — Граніть мостову́ю = тиняти ся, вѣштати ся, шна(е)н-дяти, вибзати (без діва)

Граніца = гриниця, корд'он (гал.), гру-дта одного господаря від другого — меж'я, поміж ланами і частинами поля — обмі-жок, узєнькі — с'уголов, с'уголовкп. С. Л. — Коло триниці не став свѣтлиці. п. пр. — Пішов поміж шинами по обміжках. С. З. — Відйти взъ граніци = перей-ти, ступити через край, переборщити.

Гранічить = гриничити, межувати.

Гранічний = гриничний, сужежний.

Гр'анка = 1. шліх'овання.
2. близнята (про оріхи).

Грановітый = гранч'астий, р'убчастий. — Грановітая палата = царський па-лац в Москві, оброблений шліх'ованим каменем.

Гранть = жорств'я.

Грань = 1. д. Граніца.

2. грань (С. Аф.), ріг, руб, край, обр'уб.
3. карб (С. З.), зарубка.

Грасіровать = г'аркати, г'арк'авити.

Графінь = графін (Лив.), кар'афа, ка-рафка (Прав). — Увійшла а кар'афкою сль'ижкої водл. Фр.

Графіня = грашния і грашнва. (Жінка або дочка грава).

Графіть = лннювати.

Граф'єнный = лннюванпий.

Графовать = д. Графіть.

Графскій = грапський.

Графство = 1. грапство.

2. грашница.

Графъ = граи. О. С.

Грач'євій, грач'євый = г'раків, г'рач'ивпий.

Грач'єнокъ = г'рачен'я, тко. С. Аф.

Грач'ивпий = д. Грач'євій.

Грачъ, шт. *Corvus frugilegus* = г'рач (С. Аф.), г'рак, г'айворон. (С. З.). — Гемонське г'айворонна понаседа на дуб. К. Х.

Гр'аять = д. Гр'акать.

Гребеніяа = кл'бч'я.

Греб'єнка = 1. греб'івка, греб'ієць, греб'івч'як.

2. греб'інь. — Присти на гребені м'ячку. — Дошка и котру вставлять си греб'інь. — дийще. С. Аф. З.

Греб'єникъ = д. Гравилать і Гребеніяа трав'я.

Греб'єний = греб'інний. — Греб'єніяа трав'я, рос. *Celosia cristata* L. = греб'іш'ок, шівники. С. Ал.

Греб'єночный = греб'інний, греб'іц'євий.

Греб'єчатый = греб'інястий.

Греб'єщ'икъ = греб'івч'як.

Греб'єнь = 1. і 2. д. Греб'єнка.

3. (у птиць) — греб'івь.

4. верх. верш'ок, верховина, (горн) — шпиль.

5. (в будові) — греб'інь. — Стр'іха з високих греб'єм.

Греб'єць = греб'єць (С. Аф. З.), грома-дільник.

Греб'єш'окъ = 1. д. Греб'єнка 1.

2. грудина (у птиць), кобилка.

3. П'єтуші греб'єш'окъ = чуб'ок, чубайка, греб'івь (у шива).

4. рос. а) д. Греб'єніяа трав'я. б) *Ulnapallus crista galli* — бубонник, дзві-нець, дзвіпочкі. С. Ал.

Греб'ло = 1. стр'іхівка, стр'іх'яч, стр'іх. — Наси́н'яъ взъ греб'ло, но́дъ греб'ло = в стр'ях, шід стр'іх, в щєрт'є. — Овси давати и бо́чку шід стр'іх, без перху і топ-танша. С. З. — Міра муки шцєрт'є без верху. С. З.

2. д. Весло.

Греб'ля = 1. греб'овиця. С. З.

2. греб'ка. — Віи с'ів на стерні, и ми пи греб'ках.

3. греб'ля. — В кінци греб'лі шумантє верби, що и насадив. п. п.

Греб'лякъ = д. Гладьш'я 3.

Греб'євідный = греб'істий.

Греб'євійкъ = д. Греб'єникъ.

Греб'єобразный = греб'інястий.

Греб'єй = греб'іний, громадільний.

Греб'ѡкъ = 1. д. Греб'ло 1.

2. грáса. (Прав. Копистка у мухирів для розмішування вавна з піском).
3. д. Весло.
4. лóшат (в млиновому або парохідному колесі).
- Грєбá** = турбóта, клóпит, яудьгá, сум.
- Грєбáть** = нудитись, нудьговáти, сумовáти. — Мнѣ грєбáтиса = мінї нудно, сумно. — Емў грєбáтиса = йому нудно, сумно; він побивáсть ся, турбується.
- Грєбу́нечки, грєбу́ньки** = (в жарт, до дітей) — рученьки.
- Грєбу́щїкъ** = д. Грєбєць.
- Грєза**, частіше грєзы = 1. сон, снї, жарá, жарн, верáйня, жанá. — Сьвітї йому мислєньку і розгапáл жарн, а як прїйде мїй мислєнький, то зайди за жарн. — Хай рожєвою мапою по над нею сон лїтає... поки дихо не загвас. В. Ц.
2. врія. — Манули лїта, утекли мої вадї молодї, в врії чистї і сьвятї дєсь буївнї вітри рознесли. Як.
- Грєадєнь** = близнїтá (орїха то-що). С. Ш.
- Грєвáть, ся** = 1. д. Врєдїть.
2. вріяти, ся, жарити, ся, роїти ся у голові (С. Л.), у хмáрах лїтати, хмєрї гавяти.
- Грєвкáть** = грюкати, грюкотїти. С. Аф.
- Грєвóкъ** = 1. грюк.
2. д. Врєчáлка і Бубєнєць.
3. д. Грєбєшóкъ 4—6).
- Грємучїй** = гуркотáчий, гуркотáвнїй, грюкотáчий, грєжáчий (С. Аф.), грїмлáчий (С. Л.).
- Грємушка** = д. Врєчáлка, Бубєнєць і Грєбєшóкъ 4—6).
- Грємїть** = 1. грєміти, грїкотїти, грїмотáти, гуркотїти, грюкотїти, (починати — вгріжлáти, вáгрїмáти, (з далека) — стугонїти, туркотїти, (перестáти) — відгрїмїти. — Як стáє по небу грїм грїмотати, та стáє блáскáвнїма небу заспáти. п. д. — Хмара хмару шндко гонїть, грїм по небу грюкотїть. Сїп. — От опївоча стукотїть-грїмотїть, їде змїй. п. к. — Мов млинове колесо гуркотїть. Фр. — Стугонїть дїпїро по скєлэх, бєть єл бороги. В. Ш.
- Перєчасуїю лишєнь, бо грїм вáгрїма і дощ накрапа. С. Л.
2. брязчáти, брязкотїти. — Коєак гуля, брязчáть його гроші. п. п.
- Грєжáчїй** = д. Грємучїй.
- Грєжáчъ** = джерело. С. Аф. З. Л. — Твоє мовá як джерєльце, стлá лєть єл (2) в серце. п. п.

- Грєна** = яйця шовковїчних червєй.
- Грєнóкъ** = грїнка.
- Грєпуть** = грєбу́ти (вєсло).
- Грєстá, грєсть** = 1. (грáблїма) — грєбїти, грóжáдити, (лопáтою, рукамі або що) — горнўти, згортáти, згорáжувати, (вєсло) — грєбти, грóжáдити, (наважкї, щоб понерудїти човєч) — табáнїти. (С. Ш.)
- О полуднї грєблї єно і в вáлочкї клáли цїлєно. п. п. — Вчора Василь єно косня, а пїлькїт грóжáвїв, ой хто ж тебе, Василєчку, на тєє порáднї. п. п. — Голос густїй, хоч лóшáтою горнї. п. пр. — Кожнá рука до себе горє. п. пр. — Сїдáй на грєбу та грóжáдь.
2. загрїбáти, гáрбати, загортáти.
- Грєцкїй орѣхъ**, рос. Juglans regia L. = волóськїй орїх. С. Ан
- Грєча**, рос. Polygonum faforugum = грєчка, (особáвнá) — татарка. С. Ш. — Грєчки і проса і каша і пшáв. п. пр. — На сьвнтого Маркá (25 квїтнї) пїзнїй овєс, а рашнї татарка. п. пр.
- Грєчáнка** = грєкїня.
- Грєчєскїй** = грєцкїй.
- Грєчїна**, рос. Achillea = деревїй, крївáвнїк, серпорїз. С. Ан.
- Грєчїха** = д. Грєча. — Ітáчьа грєчїха, рос. Polygonum aviculare L. = жорїг, спорїш, шпорїш. С. Ан.
- Грєчїшнїй** = грєчáний.
- Грєчїще** = грєчáнище, грєчкївка. С. Аф.
- Грєчєвїкъ** = 1. грєчáник, стовпєць. С. Л. З. Аф. — Прїхáли пшáчї — грєчáннїкї у нїч, прїхáли копїтáннї — грєчáннїкї похвátали. п. п.
2. бриль (що мав форму стовпця).
- Грєчєвїя** = д. Грєчїшнїй.
- Грєчнїкъ** = д. Грєчєвїякъ 2.
- Грєчўха, грєчўшнїй** = д. Грєча і Грєчїшнїй.
- Грїбїстáя** = 1. (Прю голубїн) — в гўлькою на дьобї.
2. губáтий, губáнь, губáч, губрїй. С. Аф.
- Грїбнóй** = грїбóвнїй. — Г. дождь = дрїбнїй і тєплїй дощ.
- Грїбъ**, рос. Fungus = грїб, гўба. С. Аф.
- З. Л. — Agaricus campestris L. — нечерїдї. — Ой хто любїть грїбнї, в н нечерїцї, ой хто любїть дївчáточкї, в н млодїцї. п. п. — Ag. deliciosus L. — рїжик, рїжóк (С. Л.), рїжкї (С. З.) — Ag. melles Vahl. — опєнбок, опєнєкї. — Пїшон дїд по грїбн, бáба по опєнєкї; бáба свої посушлá, дїдовї сирєнєкї п. п. — Ag. foetens Pers. — валўї. — Ag. Necator

Pers. — вовнянка. — Ag. Prunulus Pers. — підвишій, підвишень, вишняк. — Ag. Russula Schafl. — сирожка, сиродка. — Ag. subdulcis Pers. — білянка. — Ag. violacea L. — синюха, синік. — Ag. muscarius L. — мухомор, моремух. — Ag. melinoides Bull. — говорушка. — Boletus Calopus Fr. — піддубець, піддубок. — Bol. edulis Bull. — білий гриб, боровик. — Bol. luteus L. — масляк, масляник, козел. — Bol. raphurus Fr. — піддубовик. — Bol. scaber Bull. — подгреб, чорний, бідка, під'осиновик. С. Ан. — (Відомі ще народні назви грибів: стернявка, що росте на стерні, пістряк, на трухлявому ясені і козо шів, товстушки, свиняк, пожарки, ковпачки, зеленушки і т. д., але латинські назви їх не відомі. — В правобережній Україні всі гриби зовуться губами, а грибом переважно — боровик. С. Ан.) — Ходім сьогодні по губи. С. Аф. — Ой хто любить губи, а я печеричі. н. п. С. З. — Ходила по губи, та зайшла гриби (се-то: боровики.) Под. — Грибъ съѣтъ = облизня піймати, з'їсти, вхопити шилом патоки.

Грива = 1. грива. — Кішья грива.

2. краж (гір).

3. шпиль, згіра.

4. коса, мілина.

5. Кіонська грива, рос. Eupatorium cannabinum L. — сидяч, сидаш. С. Ан.

Гривастий = гриватий. С. Аф.

Гривачь = гривань, гривач. С. Аф.

Гривенякь = (срібна монета = 10 коп.) — сороківка. (С. З. Лів., де лік ведець ся на копійки, лічучи по старому 40 копійок на асигнації), двадцятка (Прав., де лік ведець ся на гроші лічучи 20 грошей = 10 коп. сріб.) — Так не хоче, як старець сороківки. н. пр.

Гривистий = гриватий, гриваль, гривач. С. Аф.

Гривна = гривня.

Гривчатий = д. Гривистий.

Гривасничать = кривити ся, копилити ся, копилити губу, оскіряти ся (С. З.), копилити рот. С. З.

Гривь, мед. = жабя, хрипка. (С. Пар.)

Грифь = 1. пт. Gryphetus barbatus.

2. рұчка (муз. струмента), держално, держало (шаблі).

Гробица = 1. могила (з домовиною).

2. намогильний пам'ятник, надгробник. (С. Пар.)

Гробовой = гробовий, могильний. — До гробовой доски = до самої смерті, до віку. — Хиба нас розлучить застуи та лопата, гробовая хата. н. п.

Гробъ = труна, домовина (дубова) — дубовина, гріб, (краща) — віко. С. З. — Як не живеш, а все труни не минеш. н. пр. — Ой умру я, мон мамо, ой умру, збудуй міні, мон мамо, з клеп древа труну. н. пр. — Тешуть явір, тешуть яворину, молодому козакони та па домовицу. н. п. — Подиви ся, дою, яка я стара, мій в домовицу лягати пора. н. п. — Убють тебе, вопа и гріб ляже. Кот. — Вь гробъ гадить, одной ногой вь гробу = на ладап дїше, на товкү пряде. — Вогнатъ, свесті когъ вь гробъ = на той сьвіт загнати. — До гроба, по гробъ = до смерті, по вік, поки сьвіт сонця. — Гроба = гробовище (С. Аф.), гробки, кладовище, могилки. — Дівчина сирота, як іде замїж, то їде на гробки тужити по матері.

Гробъ-трава, рос. Vinca minor L. = барвінок, хрещатий барвінок. С. Л. — Ой на горі барвінок послав са. н. п. — Ой вінку мій, вінку, з хрещатого барвінку. в. п.

Грогъ = цуншт. — По трахтирях пушт пилы. Кот.

Грозá = 1. грозá, бұря, хуртовина, гріх з бліскавкою.

2. д. Бєдá, бєдєтвє.

3. кара, страх, грізбá. — Не бере мольбою, чи не візьме грізьбою. в. пр.

Гроздоватий, гроздовидный = гробистий.

Гроздь, гроздь = гроно, грона (С. Аф. З.), здр. — гронка, гроночка, кєтяг, кїтяг, китиця, кїмях. — Та вигоще сад — виноград копцями, позбиває всі гроночки пагайками. н. к. — Рясний, густий виноград, важкі китпги віття ламали. Ніщ. — Черволий кєтяг ягїд горить. Мар. Вов. — Вишні так і висать кїмяхами. — Визатьсья вь грóзды = гробити ся. — Ой ви гроночки не гроште ся. — Ви з нелюбом не любите са. н. пр. — Гроздь-пєсїя, (рос. а) Lonicera xylosteum L. = жїхолость, б) Solanum Dulcamara L. = вóвчі ягóди, глїстняк, глїстяг, надтїяник, паслїн, насльбн. С. Ан.

Грозить, ся = нахвалїти ся, похвалїти ся, погрозїти, погрозувати (С. З.), сварити ся (С. З.), страхати (кого). — Копярда, що їх пїймали, похвалїли си червоного півня пустити (підняти). С. Л. —

- Запорожців погрожуєть Мазепа і перестерегаєть. С. З. — Грім гремить — Бог сварить си. п. пр. — Господь золотом різкою сварить си. п. а. — блискавка.
- Гро́зний** = грозний, страшний. С. Аф. Л.
- Грозово́й** = грозвий, гримовий. — Віють вітри ще й буйнесенькі, іде дощик гримовесеньвий. п. п.
- Грома́да** = купа, грома́да (С. Л.); багато, багачко, сила; (про будову) — озія. — Показивали цілі купи каміння — Там таку озію вибудував — на цілу вулицю.
- Грома́дина** = д. Грома́да, (про чоловіка) — адоровило, одоробло, (про жінку) — гаргара, гергена.
- Грома́дність** = величість.
- Грома́дний** = величенийний, величезний, велико́нний (С. З.), здоровенний.
- Громі́ть** = розбивати, руйнувати, плюндрувати, вищити, пустошити.
- Гро́мий, ко** = 1. голосний, но (С. З. Л.), гучний, но (С. Л.), гомінкий, грімкий, ко. (С. З.). — Козак стареньвий у кобзу грає, виграєє, голосно свьієє. п. д. — Гарно твоє кобза грає, любий мій земляче! вона голосно свьієє, голосно і шачє. Аф. — Луcho та бучно одгумати весілля.
3. сла́вий, усла́влений; бучний (С. Ш.).
- Громоверже́ць** = громовик (Лєв.), громокідець. (Приказки Б. Носєнка XV—77).
- Громові́ньк** = громовик. Лєв.
- Грозово́й** = гримовий, гримий. — Віють вітри ще й буйнесенькі, іде дощик гримовесеньвий. п. п. — Гро́мавий стрѣ́ля (Фульгуритъ, Вєсенній) = стрька, чортів палець.
- Громогласни́й** = голосний. С. З. Л.
- Громозді́ть, ся** = 1. накладати, навальювати (в купу), копичити.
2. ставити риштовання.
3. мостити ся, злізати, злізати, здирати ся (куди високо).
- Громозді́й** = невклядистий, лепокладний. С. Л.
- Громоотво́дъ** = гримовід.
- Гро́мче, громчѣ, громчѣй** = голосніш, е, гучніш, е. С. Л. — Голосніше, жалібніше, щоб вітри почувли. К. Ш.
- Громъ** = грим; грюкот, грюкотнєча, гуркот (С. Аф.), гуркотнєча, гуркотня (С. З. Л.).
- Громиха́ть, громиху́ть** = гуркотіти, грюкати, грюкотіти (С. Аф.), торохтіти (С. Ш.), гєшати, бұхкати, гұпати, загуркотіти, грюкнути, торохнути (С. Ш.), гєннути, бұхнути, гұннути. — Віз торохтити по рівній дорозі. — Гєшув до доду, аж загуркотіло.
- Громиху́тьєя** = гєннути, ся, торохнути, бєбєхнути (С. Ш.), бұхнути ся, загуркотіти. — Так гєшув з лави, що аж аємили заступоїла. С. Аф. — Він зразу так і бухнув си до доду.
- Гротъ** = 1. пєчєра.
2. вітрило коло середньої щогли. — Гротъ-мачта = середія щогла.
- Гро́хнути, си** = д. Громихну́ть, си.
- Грохотаніє** = 1. гуркот (С. Аф.), гуркотня (С. З. Л.), гуркотнява, гуркотнєча, гуркотанія (С. Л.), грюк, грюкотня (С. Л.), грюкотнєча.
2. рєгіт, рєготанія. С. З.
- Грохотатъ** = 1. гуркати, гуркотіти, грюкати, грюкотіти. — Грохочущій = гуркотливий.
2. рєготати, ся.
- Грохотіть** = перєсєвати, точити (на рєшеті).
- Грохотій** = д. Грохотаніє.
- Грохотіть, грохотінья** = рєготу́п, ха.
- Грохотъ** = 1. і 2. д. Грохотаніє.
2. рєшєто, дарзюй, протокa (Чапч.).
- Грохъ** = гуп, бух, гєп, торох, грюк. — Бух до доду. — Гєп об землю.
- Грошєвой, грошові́й** = шаговий, грошовий. — Шагова свьічка.
- Грошікъ** = шажок, грошик. — Солодий медок — по шажку в роток и. пр. — А дівчата шажок мїхонощі. К. Ш.
- Грошь** = шаг (Лєв.), грош (Прав.) — Хто шага иє береже, той не варт і копійки. п. пр. — Куди тобі бідному за шаг тащювати. п. пр. (По старому ліку = 2 копейки на аспнаці, тепєр = 1/2 коп. с.).
- Грубіть** = грубіявити. — Що ти мінї грубіши?
- Грубость** = грубість.
- Грубъ, рос** *Stellaria holostea* = зорочєцк, чистєць лісовий. С. Ан.
- Грубый** = 1. грубій, товстій, твердїй, цупкий, жорсткий. — Грубє подотно. — Товстє сукно. — Товстий голос. (К. З. о Ю. Р.) — Руки цупкі, ик залїзо. С. Л.
2. грубій, несєвичєний, незвичайний, нечємний. (Гал.) — Щоб не обідєше вин на ике незвичайнє слово. п. к. — Що в злості и сказав тобі нечємнє слово. Фр. — Грубєє невєжєство = тємнє темнєто.
- Грубѣть** = грубіти, грубішати, грубінути, твердіти, тєрдішати, тєрдінути (С. Ш.); дичавіти.

Гру́да = 1. кúпа, кúча. — Скрізь по селах шибемці; навішано трупу — тільки старших, а так шляхта — куюно на купі. К. Ш. — Чорт біса с під купи бачить. н. пр. 2. багáто, багáцько, сіла.

3. д. Гáльба.

4. груда́, зб. груддя́. С. Аф. Л. — По дорозі такá груда́, що їхати не можна.

Грудáстий = грудийстий, грудийстий.

Грудáшникъ, рос. Malva crispa = городовина, дáндайвер. С. Ан.

Грудáна = груднина. С. Аф.

Грудáстий = грудийстий, (про жінок) — щцькáта, щцьяста.

Грудийца = 1. холóшниця.

2. рос. Malva L. — калáчики, проскуркi. С. Ан.

Грудийчикъ = д. Грудáшникъ.

Грудной = грудний, грудинний. — Грудная кость = груднина, грудниця, (у птись) — кобiлка. — Грудной ребёнокъ = щцьковá дитина. — Грудной портрётъ = погруддя. (Гал.) — Грудная игла́, рос. Zizyphus vulgaris = дёрен. (Прав.)

Груднойъ = неховля́тко, щцьковá дитина.

Грудный = нагрудник.

Груднойгодникъ = д. Грудной (Г. игла́).

Грудь = груднина, грудниця (С. Аф. З.), груди́ (С. Аф.), перси, перса, (у жінок) — до́но, щця, щцька. — Розхристана груднина. С. З. — У його у грудях щось коле. С. Аф. — Щось до лоня пригортає. К. Ш. — В мене щцi трясуть ся, з мене хлопцi сміють ся. н. п. — Ой дай кошу вiвса по самiй перса. н. п. — Отвiать ребенка отъ груди́ = одлучи́ти дитину.

Груда́, гриб Agaricus pipervatus = гру́зд С. Аф.

Груда́но = груда́но, груда́но, груда́но.

Груда́ть, ся = груда́ти, ся (С. Аф.), хурува́ти, ся, нава́жувати. — Тiльки що вахурували ся, зараз i рушниця в дорогу.

Груда́ий = важкий, тяжкий.

Груда́нуть = 1. то́нути, затопáти.

2. наливáти ся (про груди i вмя).

Груда́ный = 1. важкий, тяжкий; гладкий. 2. п'яний (дуже).

Груда́нь = ва́жчати, тя́жчати; гла́дшати.

Груда́ной = груда́ной.

Груда́шникъ = груда́чик.

Груза́ = груз, вага́, покля́жа.

Грунтъ = грунт, ґрунт. — Песча́ный грунтъ = піскува́тий, піску́и, пісчу́га. — Г. песко́ватый = супісок. — Г. чернозе́мный = чернозе́мля.

Грунь, грунцá = трóх, трóх, трю́хання, тю́пання. — Ъхáть грунцо́, ъхáть на грунцáх = трю́хати, трю́хком, трю́хкати, трю́хi-трю́хi, трю́хати, тю́пати, тю́пки, тю́пци, підтю́щє. С. Ш. З. — Кiнь бiжить у трук. С. Ш. — Кiнь трукáє. С. Ш. — Поiхав собі тю́пки. С. З.

Гру́па, рос. Symphytum officinale L. = жи́во́кiсть, пра́вокiст, косто́лом, воло́вий звiк. С. Ан.

Гру́па = ґурт, грома́да, збiрка, збiр, кúпа, кúпка. — Ой в мiстечку Богуславу сидить дiвок купка, — межi ними Бондарина, як сива голубка. н. п. — Побачимо велику сиду малеских зiрок, а весь їх ґурт здасть ся чоловікови всюю бiлою смугою. Де-що пр. Св. Вожай.

Гру́пировáть, ся = ґуртовáти, ся, грома́дити, ся, кúпати, ся, кúпчити, ся.

Гру́пировáние, гру́пировка = ґуртовáнняє.

Грусти́ть, ся = жу́рити ся, сумова́ти, ту́жити, смутко́вати, смути́ти ся, вби́вати ся, в ту́гу вдава́ти ся. — Поливайте дорiшєнку, щоб не курига ся, розважайте дiвичиночку, щоб не журла ся. н. п. — I жав не любила, i вмер не тужила, i не буду тужити, бо не має з ким жити. н. п. — (Див. ще під словом: Горева́ти). Ми́й грусти́тея = сужно́ мiнi, жу́рно.

Грусти́вый = жу́рливий, ту́жливий.

Грусти́ный, но = жу́рний, но, сумний, но, ту́жний, но, жалобний, но, то́скний, но, жу́рливий, во, ту́жливий, во. — Розважайте дiвичиночку, та й журити ся журно. н. п. — Де узлясь та зозуленька, у голвах сидає, жалiбно кувада. н. д. — Деь далеко озиває ся тужлива сопила. н. п. — Не хли ся осно, бо й так мiнi тоскно. н. п.

Грусть = жу́рба, сум, смúток, сумо́та, сумовáння, ту́га, ну́дга. — Журба сорочки не дасть. н. пр. — Була роботаца людина, та журба зплала. н. пр. — Поiхав мiй млиш у чужу стороночку, покинув жу́рбоньку на мою головоу. л. п. — Кризь смiх почувте який сум. К. Х. — Нехай сум наш на Вкраiнi, як та мати по дитинi, — плаче, стогне, вбивасть ся, в сонi душi врывасть ся. К. Д. — Без вирюого друга велика туга. н. пр. — Бiльше смутку, нiж радости. н. пр. — Ну́дгу го-

дую, журбу сповиваю, а сум колышу. п. пр. — Лиха та радість, що по ній смутю бував. п. пр.

Гру́ша, рос. *Rugos communis* = Гру́ша, особ. породи — гліва (С. Аф. З.), дўля (С. Аф. З.), (маленька) — піддўлька, (велика, з хвст вагою) — хунтївка, (зжелеза) — гнїлїчка. — Сидить голуб на дубочку, голубка на дувці! Скажи мїні щирю правду, що маєш на думцї. п. п. — Ой у садочку та під дувлякою, там свядть голубї з голубкою. н. п. — **Земляная груша**, *Helianthus tuberosus* = бўльба, волоська ріпа. С. Ап. — Ой підемо, товаришу, у гора в ясїні, та принесем своїм жїнкам бўльбїв на васїни. п. п.

Грушевидный = грушковатий.

Грушевка = дувїлка, грушївка. — Вишпїте дувїки.

Грушевый = грушевий, дувльовий. — Грушевий квас.

Грушеобразный = д. Грушевидный.

Грушица = грушїца, дувька.

Грушовый = д. Грушевый.

Гры́жа = 1. (в швах або в мудях) — гїлї, гїлї, (хто має гїлу) — гїлўн, гїлавий, гїлуватий, (в швах місцях) — норўха, гршї. — Ворчить, як гїла. п. пр. 2. д. Брюзга, Ворчўвч.

Грыжевикъ, рос.: а) *Gnaphalium dioicum* — нечўй-вітер, нечўївка, б) *Sedum acre* L. — гонїць, молодїнь, росхїдник, чїстик, чїстїць, в) *Veronica chamaedrys* L. — безвїршки, блакїтнї очки, одхїсник, приворїтки, клїд, росхїдник, гадўче зїлля (гад.), г) *Achillea millefolium* — деревїй, крївавник, серпорїз, білоголївник. С. Ап.

Грыжевой = гїлавий.

Грыжникъ = 1. гїлўн, гїлавий, гїлуватий.

2. рос. *Herniaria glabra* L. — остўдник, гладўн, грїм, собїче мїло. С. Ап.

Грышица = 1. д. Грыжникъ 1.

2. рос. *Ajuga reptans* L. — суховїршки, гостровїршки, дївчїча красї, горїїнка. С. Ап.

Грышный = гїлавий. — Грышпїл травї = д. Грыжевикъ.

Грышовникъ = д. Грыжникъ 2.

Грышўчка, рос. *Lychnis flos cuculi* L. = сьмїлка, боцїяк, черепїшнї черевїчки. С. Ап.

Грызть, ся = грїзти, ся, точїти, ся (С. Ш.); мўчїти; сварїти ся. — Мшїи по-

точїли пошо. — Грызть на когї зубї = рїзти зубї. — Тоска грызть = журбї сўшити. — Грызть грыжа = ворчїть гїлї. — Грызть орїхи = лўскати, лўщїти орїхи.

Грылка = грїлка.

Грыльокъ = грїлка.

Грызть, ся = грїти, ся. — Як змїсьє сонце — свїтити, та не грїє. п. п.

Грышовный = грїхївний, грїшний. — Пшїго якогось грїховного пестуванпї старє тїло просїть. К. Ш.

Грышоводникъ, ца = грїховїдник, цїя.

Грыхопадїне = грїх, прогрїшення.

Грыхъ = грїх; вїна. — Як молитва та покута, то і грїх забутий. п. пр. — Вводїть вь грїхъ = на грїх пїдводїти, до грїхї доводїти. — Грыхъ да бїда на когї не жївїть? = без грїхў та без лїха не прожївеш. — На грїхъ маєтра пїть = на грїх не спїсїєш ся. п. пр. — Смертнїй грїхъ = смертїльний грїх. — Есть тотъ грїхъ = нїде грїха таїти.

Грышїть = 1. грїшїти, согрїшїати. 2. грїхувати. — Не має чоловіка, щоб не грїшив. — І наші дворонї грїхують на насї, що землї їм не дав. — Я на вас не грїхую. Хар.

Грышникъ, ца = грїшник, цїя.

Грышнїо = грїх, (до дїтї) — грїшка, грїшки. — Грїх вам нїд бїдною дївкою глумїтьє. Кот. — Не роби так — грїшка.

Грышний = грїшний; вїнний, вїнуватий.

Грыдї = 1. ряд, стїга.

2. крїж (гїр), косї (на водї).

3. грїдка, грїдїва. — Грїдка огїрків. — Грїдка морьви.

Грыдка = 1. д. Грыдї 3.

2. жїртка. — Новїє на жїртку.

3. Грїдки = а) полўдрабкї (у возї), б) щаблї (в драбнї).

Грыднїо = огорїдний (що ростє в огорїдї на грїдї).

Грыдўщїй = д. Бўдўщїй.

Грышица = грияўка.

Грызпїть, ся = калїти, ся, брудїти, ся, брудїти. — Ледачого не займай і сам себе не калїй. Гуд. Ар. — Не займай жїдї, не калїй вида. п. пр. — Не брудї кришїцї: згодїть ся води напїти сл. п. пр.

Грызпўля = задрїпа, затїбопа, замазўра, замўрзанїй, на.

Грызпуть = грўзпуть. С. Аф.

Грызпўха = замазўра і д. Грызпўла.

Грязный, но = грязький, калъный, калъный, калкий, нечистый, (про білизну) — брудний, чорний. — Їхали через калю бажку, та й загрузли. н. к. — Калюшою річкою сією на той бік в пекло поплили. Кот. — Довелось їхати саме калюї доби. С. Л. — Обирвана, калъна, нечесана. н. о. — Чого ти не скинеш чорної сорочки? — Нечисті руки.

Грязить = брудити.

Грязь = грязь, гряюка (С. Аф.), кал, калъ, бруд, калюка, болото, багно, багноюка, (густа та беручка) — твань, тваньюка С. Ш., (жасохла) — закал С. З., (замерзла) — грудъ, колото, (на тілі) — нечисть, лѣп, туриця, (що дуже в'їла ся в тіло) — рѣнциця, (на голові у малих дітей) — тіжениця. С. З. Ш. — Сій онес у грязь — будеш князь. п. пр. — Хто хоч мал, не толчи його в кал. п. пр. — Як свизи в болоті.

Грязнуть = 1. грянути, загремити, загуркотіти, загрюкотіти. — Грімнув грім і дощ полив си. — По під небом геть загрюкотіло. К. Ш.

2. ударити, кинути ся. — Кинулись на ворогів.

3. з'явити ся, прибути (несподівано).

Грязнуться = д. Громихнутися.

Губа = 1. губа, здр. губонька, губеня, мп. губи, губки, губоньки, губенята. — **Отвислая губы** = в'арги, кашці. — **Губа не дѣра** = ласий, не дѣрень, м'ятець (до чого). — Ласий на ковбаси. п. пр. — Не дѣрень вишити. — **Закусейте, прикусейте губу** = прикусити язика. — А що, прикусив язика? — **Развѣсите, распустите губы** = розпустити губи, як кашці, розпустити кашці.

2. гриб Polyporus = губка, трут, трѣтник. С. Ш. — Губа березова = березняк.

Губа = затока, сага, заводь (морська).

Губань, **губанья**, **губарь**, **губастикъ** (про дітей), **губастий**, **губачъ**, **губашка** = губань, губач, губачка, губрий, ка, поб. — губріяка (С. Аф.), губатий, та.

Губенка, **губенки** = губка, губонька, губеня, губоньки, губенята.

Губернія, **губерскій** = губерня, губерський. — **Г. городъ, житель** = губерське місто, губерня, губерець. — **Поїхав у губерню**. — А до мене губерсець підешавсь і любови добивавсь. Кот.

Губина = 1. губи. (Д. Гривъ). — А хто любить губи, а я печериці. н. п.

2. ягоди, явочі.

Губитель, **вица** = погубитель, ка, згубця. (С. З. Ж.).

Губительный = згубний.

Губительство = згуба. — Втїкайте, панове, в Польщу з України, буде вам великан згуба К. Д.

Губить, ся = губити, ся, занашащати, ся, збавляти, нищати, ся, (С. З.), пу-стощити, (час) — тратити, марнувати час. — Занашастив нерозумний молодую волю. К. Ш. — Занашастив молодю дівчину. п. п. — Нехай буду один погнати, козацького війська не збавляти. п. п.

Губка = 1. 1. губка, губонька, губеня. (Д. Губа 1 і Губенка). 2. Spongia — губка.

Губковатый = губковатий; дїрчастий, дїрчатий, дїркуватий (С. Л.).

Губной = губний.

Губошлѣнь = 1. роззява, гава. С. З.

2. д. Волтунъ 1.

Губчатый = д. Губковатый.

Губѣ = губи (Д. Гривъ).

Гугу, тільки у виразі „ви гугу!“ = шчичирк (С. З.), ані телень.

Гудѣніе = гудїння (С. Л.); брїнькання, цигикання.

Гуділа, **гуділящикъ** = гудїй, гудїн (С. Аф.), цигикач.

Гудить = грати на скрипочі з трьома струнами (д. Гудокъ 1), гудїти, густї; брїнькати, цигикати, режіжити. — Так цигикає на скрипці, хоч з хати тікає.

Гудовѣнь = гудїння; галас, гам.

Гудокъ = 1. муз. струмент на взір скрипки, з трьома струнами.

2. гудок (шароний).

Гудочникъ = скрипник, що грає на скрипочі з трьома струнами. (Д. Гудокъ 1).

Гудоба = гра на такій скрипочі.

Гудъ, гудѣніе = гудїння. С. Л.

Гудѣть = гудїти, густї, (про вогонь) — гоготіти, гуготіти, (глухо або далеко) — стугоніти, (з гурчанням) — гурчати, хурчати. — І шумить, і гуде, дрібн дощик їде. п. п. — Пічку так затопили, що аж гоготить. С. З. — Стугонить Дніпро по скелях, б'єть си об пороги. В. Ш. — Хурчить, як дзвн, як веретено. н. пр.

Гужь = Гуж. Товстий ремінь або верівка і зроблена з них каблучка або петля, а коли се зроблено з лози або хмизу — каблұчка. — Як узав ся за гуж, не кажи, що

- педуж. — Гужонъ = а) на хурах, на возах, б) гужем, валкою.
- Гузіца, шт. Molassia = трясогоўка, трясихвіст, трясихвістка, трасюдуна. С. Ш.
- Гузка = гузка (на пр. нйца, вертена то-що); у мішка, у брэдня — гузірь С. Аф., у птвиць — кўприк.
- Гулевой = гулящій. С. Аф. — Сьгодня гулящій дзень.
- Гулёжъ = гульній.
- Гулёна = 1. гуляка, гульлівий (С. Аф.), гулящій. С. З. — На потіху гуляцям людям. Куліш.
2. рос. Solanum tuberosum L. = картопля, барабёла, барбёла, бўльба. С. Ан.
- Гулять = 1. агукати, усміхати ся (про малых немовлятах). — Дитина вже почина агукати.
2. тішити, бавити. — Я його малесеньким бавила на руках. С. З. — І банить свое маленьке вичуча. К. Ш.
- Гулікъ = гучний.
- Гульівы = гульлівий (С. Аф.), гулящій.
- Гуль = 1. гўк, гомін. С. Аф.
2. дунá. — Вигулує так, аж луга йде.
- Гульба = гульня.
- Гульбище = гўльбище, гўлянка, гріще. — Ходім на гулянку. — Пішла на граце.
- Гульникъ, рос. Tropa natans L. = болотні, водяні, чортові оріхи, котелкі. С. Ан.
- Гульной, гўльный = д. Гулевой.
- Гульнать = пїяним напїти ся і д. Гулять.
- Гулюкати = грати у піжурки, а панáса і т. д.
- Гулючки = піжурки, пўжирки, панáс, кучю-бáба (С. З.), цїці-бáба. — Давайте грати у піжурки.
- Гульвіникъ = 1. рос. Sisymbrium officinale L. = сукорéбрик, сукорéбриця. С. Ан.
2. яéшня з картоплею.
- Гуляка = гультай, вб. гультайство, гульвіса. С. Аф., З. Л. — А гультай той усе не, прїйде до дому, мене бв. п. п.
- Гулянье = гуляння, гўлянка (С. Аф.), прогуляння, гульня (С. Аф.). — Нема мого соловейна, нема щebetашни, нема мого миленького, не бере й гуляння. п. п. — Пішов на прогуляння.
- Гулянка = гўлянка, гульня; гулящій час, дозвілля. — Зроблю коли забудь на дозвіллі.
- Гулять = 1. гуляти. — Пішов на улицю гуляти. — Гуляла, гуляла й мати не спивала. п. п. — Годі тобі гуляти, — час бра-
- тись за дїло. — Гулять кь кому = прїходити до кого, одвідувати. — Гуляй кь нáмъ = прїходь до нас.
2. гуляти, курїти, бенкетувати. — Еней по давньому звичаю тоді для празника курав. Кот. — Пив, гуляв, в карти грав. п. п.
- Гуляться = 1. гуляти ся. — Щось мнї не гуляеть ся.
2. гуляти, полювати, (про собак і волків) — тікати ся. — Корова полює. — Коло Ганна Зачатїя (9-го студна) вовки тівають сн. С. З.
- Гуляфный = шипшїновий.
- Гуляфъ, рос. Rosa canina L. = шипшїна (укр.), рóжа дїка, шипчáк (гал.). С. Ан.
- Гумáнность, гумáнный, но = лўдяність, лўдяний, но.
- Гумéнный = 1. тїк, ток (С. Л. Ш.), стожáрня, стогóвище, пóдина, пóдиння (де ставлять скрда і стог).
2. гумéнный, токовий (що доглядає за роботою на току.)
3. порóда дїких гусéй — Anser segetum.
- Гумéнный = токовий (що належить до току або водить ся коло току).
- Гумéние, гумéнцэ = гумéнце (кружечок виголасий на макївці у ксовáзїв). — Гумéнце поповó, рос. Leontodon taraxacum L. = кульбáба. С. Ан.
- Гумéнникъ = гумéнный, токовий (що доглядає за током).
- Гумно = тїк, ток, (де молотять кїшми) — гармáн. Херс., (місце перед током) — передтїк, (за током) — пригумéнок, (де ставлять скрди і стог) — стожáрня, стогóвище, стогóвисько (шод.), пóдина, пóдиння, (будова) — клўня (лїв.), стодóла (прав.). — Мос не молочене, а твое й на тїх не волочене н. пр. — На чїмь тоду молотять, тому й хáб возить. н. пр. — Як у клўні не молотить ся, то в хатї молотить ся. н. пр. — Хáб повав клўши. С. З. — Бїда й на престодї, як нема нїчого в стодолї. п. пр.
- Гуньба = 1. рос.: а) Melilotus coerulea Lam. = буркўн-зїлля, сїрозїлля, б) д. Бѣлостóйка. С. Ан.
2. плїсаявка (у дїтей).
- Гунявий = шолудавий, голожóбий. — Шолудаве пороса і у Петрівку змерзле. п. пр.
- Гунявьтэ = шолудівити.
- Гуртїть = карбувати (монету).
- Гуртовой = гуртовий (наказувачий до гурту і що продасть ся гуртом).
- Гуртовщійъ = сн. гуртовий (що продає гуртом).

2. згоніщик С. Аф., гуртоп'рав. (Згоніщками зовуть тех по гілках хазійна гурта або згона, а й поголичів, а старшого між шми — гуртоп'равом).

Гурть = 1. згон, а в 120 штук і більше — гурт. С. Л. — Приваи гурт товару. — Гурто́нь = 1. гурто́н, огуло́ж, ва́дом. С. Л. — Гуртом дешевше. 2. юрбо́ю, ра́зом, гурто́н. — Чого ви такою юрбою пасуудли? — Ми пішли разом, гуртом.

2. карб, карбіж (на моєсті).

Гурба́ = юрба́, юрба́. — Умішав ся поміж юрбою ирмарковою. С. З.

Гусарія = гусятник.

Гусарь = 1. гусарин. С. Аф. — Не першув ся із походу гусарин-москаль; чого ж мійш його шкода, чого його жаль? Що гусарин чорноусий, що на йому жуван кучий, що Машою звав? К. Ш.

2. ийшва. — Задав пшкву — нехай чха. и. пр. — Боги в Олімпі стали чхати — Турн іх ізводив пшкву дати. Кот.

Гусєвица = 1. (Ergasa) — гусєниця, зб. гусєнь, гусєльній (С. Л.), волохата — волос, волосінь. (С. Л.). — 3 гусєнці жетелик став, хороший, золотий аж см. Б. Б.

2. рос. *Potentilla anserina* L. = гусєчі лавки, гусятник, золотий, золототісячник, повязок (укр.), мякуш, білочник. С. Ап.

Гусєнок, гусєныш = гусєй, гусєтко, гусєній, гусєнятко. — Гуси, гуси, гусєнця, візьміть мене на крилята. и. п.

Гусєнець = д. Горошець — *Vicia crassa*.

Гусєница, рос. = 1. д. Гусєница 2. — 2. *Ogobus Vernus* L. — горо́х або горо́шок горобиний, дікий, сердєшна трава, черевички, аозудіи черевички, півники. С. Ап.

Гусєвник, рос. *Achillea millefolium* L. = деревій, кривавник, серпоріз. С. Ап.

Гусєній = гусєчий. — Гусєне перо. — Гусєнина пажьть = д. Гусєница 2. — Гусєній (млєчний) путь = Бóгів шлях, чумацька дорога. — По небу йде піби широка асна смуга: то, кажуть люди, чумацька дорога, що по ній чумаки у Крии ходять. Де-що про Сьв Б. — Гусєнны ланка = гусєчі лавки (зморшки на висках). — Гусєнна кожа = сироти (на кожї у чоловіка). — Змерзла так, аж сироти вистушили. — Гусєнна ланка, нога = рос.: а) *Sheperodium* — лободá, б) *Alchemilla vulgaris* L. — прїворотень. С. Ап. — Гусєній лумк, рос. *Gadca lutea* Schult

— подзобрушній ряст, *S. pusilla* — гусятник. С. Ап.

Гусли = гуслі, зар. гусельки (С. Аф.), циябалл (теж гуслі, але на гуслях бють по струпах пазцями, а на дикбалах палочками). С. З.

Гуслять, гуслярь = гусляр. С. Аф.

Гусють = д. Густьть.

Густель = гуща.

Густєнець = д. Густоватій.

Густєра = 1. риба *Abganis bliesca*, *vinba* — густєрь, з породи лящів.

2. гушція, густія (С. Аф.), гушцівина, густівна (в лісі). С. З. Л.

Густєхонек, густєшенек = густєсїнький, густєсенкий. С. Аф.

Густї = д. Гудєть.

Густїть = густїти, згущати.

Густїнь = д. Густєра 2.

Густоватїй = густєнький, крутєнький. — Густєнка каша, та не наша, а наш пєселєний куліш; ик хочеш, так його і їж. и. пр.

Густой = густий, (про тісто, кашу, мішанину то що) — тугий, крутий, (про рясну, власне про квіт, овочї і листи, про збори в одєжі) — рясний. — Круте ийцє — Крута каша. — Ряснá свита. — Вь густю́ = д. Вгустю́.

Густолистєнный = рясний. — Он ти дубе кучерявий, лист на тобі рясний. и. п.

Густость, густотá = густія, гушція. С. Аф.

Густія = гушція, густівна, гушцівина (в лісі). — Заїз у саму гушцівину.

Густїнь = все густє; гуща. — На дїї зостала ся сама гуща.

Густє = густїше, тугїше, крутїше, ряснїше (Д. Густой).

Густєть = густїти, густїмачи, гускнути, тугїшати, тужбвїти. — Хмари густїшають. — Кров гусєне. — Грїзюка почала тужавїти.

Гусєня = гусєка.

Гусь, ит. *Anser* = гусак (самець), гуска (самиця), ип. гусп. — Гусь китаїський, *Anser cygnoides* = гергєля. — Перо страшне не в гусєка, а у дика. и. пр. — Гуси = сироти. (Д. Гусєнна кожа). Гусємь, гусєкомь = (про журавлів та виших птиц) — низкою, ключою, ключєм, (про їзду) — гужєм, вáлкою. — Із вирїк журавлї летять високо ключами. К. Ш.

Гусєтина = гусятина.

Гусєтня = гусятник.

Гутора = д. Говоруть.

Гутóрять, гутóрить = базáкати, роз-

мовляти, базікати, балаєси точіти. — Нема мого миленького, що карі очі, ні с ким міні розмовляти, сиди ошвочі. н. п. — Балагали дово, смакуючи наливку.

Гіторь = балачка, базікання. (Д. Весі-да і Болтовня).

Гуца = 1. гуца (лів.), фуз, фус. (прав.) С. Ш.). — Нв дві самий фус.

2. д. Густерá 2, Густость і Густыня.

Гущакъ = д. Густыня.

Гущина = д. Густость і Густыня.

Гуще = д. Густье.

Д.

Да = 1. так, егé, егéж, авжéж, аджéж (С. Ш.), правда. — Хіба ти був там? — еге! — Та чи правда? авжéж. — Ни да, ни в'ять = ні так, ні с'як; ні те, ні сé. 2. та, і. — Чорт та його діти панують в світі. н. пр.

3. алé, но, та. — Вона знає, та не хоче сказати. С. Ш. — Хотів би, та ба! — Я б душею радаіший, але щож мавш робити, коли не можна.

4. нехай. — Нехай так буде, як кажуть люди. н. пр.

Дабнъ = абн, щоб. — Благаю Бога, щоб дав міні...

Давалець = давалець (що купує завжди у одного крамаря або майстра).

Давальщикъ = давець. — Від злого давця бери і кашці. н. пр.

Даваніе = даванія.

Давать, ся, дати, ся = давати, ся, дати, ся. — Давать вь долгъ = набір давати, навир'яти, боргувати. — Шинкарочка мене знає, на три копя завірає, на чотири прищтає. н. п. — Яя ставеш усім боргувати, прийдець ся сорочку латати. н. пр. — Д. взаимнъ = позичати, у позичку давати. (Д. Взаёмъ). — Д. вь обр'язъ = видавцем давати. — Дать знать = оновістити, звістити, дати звістку. — Дать хорóгу = звернути, уступитись. — Д. на слово = на віру дати. — Д. кля́тву = заприсягтись, поклястись. — Дать друго́й оборо́тъ д'ялу = повернути справу. — Д. отче́тъ = здати справу. — Д. отступно́го = одчипного дати. — Д. бчнучу стáвку = звестий віч-на-віч. — Д. таску = прочухана дати. — Д. тумакá, толчка́ = стусана дати. — Д. тягу, стрекачá, стречка́ = дати драла (С. Ш.), дмухну́ти, дремену́ти, чкурну́ти (С. Ш.), пятами на́кв'яти, тягу дати, дмухачá дати, дмухну́ти драла. — Вів взявши торбу,

тягу дав. Кот. — Д. себá знать, по́мнить = в знаєй, в тяжкй, в па́мятку дати ся, па́мяткóвого дати, впецтись. — Д. залпъ = випалити (разом). — Д. вс'ямъ = обдати. — Д. шворы́ = стіснути острогами. — Ой не стисне козак Нечай коня острогами. н. п. — Ни дате, ни взать = точнісінько, достóту. — Дай, да́йте = дай, те, кé, те. — Коли не вмів пророга з'істи, не його суди. н. пр. — Кете лиш кресало. К. Ш. — Дай Богъ, Богъ дасть = д. під сл. Богъ.

Давить, ся = давити, ся, гніт'яти, дущити, ся, тіснути, стискати, ся, ча-вити, ся. — Давити олію. С. Аф. — Чого ти мес так тиснеш за руку? С. Ш. — Нема мого миленького, жаль душу стискає, тож мов серденько о ним паматає. н. п. — Їсть, аж давить ся. — Давить грудь = в грудях давить.

Давича = допіро, недавно (ясне — за скільки годин до сього часу).

Давишній = недавній (що був за скільки годин перед сям).

Давка = тіснота, тіснава, тиск. С. Ш. — Тіснота така, що й кием не протиснеш. С. Ш.

Давлений, ца = 1. задушений, на.

2. вішалник, ця. — Знали вішалника з бавтнина.

Давленіе = давління, гніт, тискання, тиск. С. Ш.

Давненько, давнечонько = давненько, давнісенько, давнісінько. С. Аф.

Давнішній, давній = давній, давнісінький, колишній, (дуже) — бо'знаколишній, відколишній, спозаколишній (про що прикре) — ка'апоколишній. — Бо'знаколишній случай в душі своїй перебіраю. К. Ш.

Давно = давно; віддавна, відколи. — Давно когда-то = колись, давно колись. — Давнѣмъ давно = дуже давно, бо'знаколи.

Давність = давність, давніна. — Хто би давність зсмику не позивав, такомай вічна

о то мовчати мьств. Ст. Л. — Давни то давнина, а наче вчора діялось. Мар. Вов. — Се давни давнина, ще за Палін було. н. о.

Давнопрошедшіи = спозадівніи, спозаколішніи (С. З.), давномилнүлий, позаколішніи, бо'знаколішніи.

Давѣ, давѣча = д. Давича.

Даве = аж, навіть. — Щоб аж ворогам було тяжко. н. пр. — Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуть сл. в. п. — Чужі люди не приймають, старі навіть цурають сл, в хату не пускають. К. Ш.

Давальщикъ, ца = потакáč (С. З.), ка, такач, ка (С. Ш.); підбрéхач. — Потакач тим і живе, що язиком грає. н. пр.

Даванье = тákання. С. Ш.

Давати = тákати (С. Ш.), підтáкувати. С. З.

Далéкий = далéкий, дальнйй.

Далéко, далéко = далéко, (не дуже) — далечéнько, (дуже) — геть далéко, геть-гётъ далéко, геть. — Далéко та легко, а бивазько та сизько. н. пр. — Загнали Ляхів геть аж за Вислу. н. д. — Геть-геть далéко поїхав. — Тамъ далéко = ген-гѣн. — Ген-ген видно хрести на церкві. С. Аф. — Думка ген-ген літає, а смерть за плечі хапає. н. пр. — Далéко зайті = за хмáру зайті, забрехати ся. — Далéко емү до негó = далéко күцоху до зайця. н. пр. — Далéко превзойті = випередити, попередити (кого).

Далéконьскъ, далéконьско = далечéнький, далечéнько. С. Аф. — Чи далéко до міста? Та ще далечéнько.

Далéкоць = далéкість.

Далéкохопекъ, далéкохопько = дуже далéкий і д. під сл. Далéко.

Далéця = д. Далéко.

Далечйть, далэть, ся = віддалэйти, ся.

Далинá, даль = далинá, далинйй (С. Л.), далечинá, далечинь, далечéнь (С. Л.), дáлеч.

Дальнйй = далéкий, дальнйй. — Дальнйя дорóга = далéка дорóга. — Покладаю тебе єдиному Богу, а сам поїду в далéку дорóгу. н. п. — Дальнйй рóдственикъ = далéкий рóдч. — Дальнййшйй = дальшйй.

Дальновидность = прозорнйсть, обачнйсть, далекогляднйсть (гал.).

Дальновидный = прозирнйй, обачнйй.

Дальнозоркйй = далекозорнйй.

Дальность = д. Далéкость і Далинйй.

Дальный = д. Дальнйй.

Дальше, далѣе = далъш, дальше, далйй, далйй. С. Л.

Дáма = 1. пáні, пáяйя, дáма, дамýня. (К. Д. Ж.) — Пáлі, як пáні, та до підомов коломазь пристала. в. пр.

2. (в картах) — крáля, вйшнйк. С. Л. — Малорус. игры. Кієв. Ст. 1887—6.

3. (в грі в дамкй) — дáмка.

Дамá, дамáскъ = єдамáшка. — А дам твої, пале Сава, тні єдамáшка, що їх вбрав на Вараві жінці на зашаскй? в. п.

Дáмба = грéбля, гáтка, загáт. (С. З.) — Тиха вода грéбак рве. н. пр.

Дáмка = д. Дáма 3.

Дáмочка = пáнійка, дамýня. (К. Д. Ж.)

Дáмскйй = пáнййн.

Дáнная = дáнна. (Запис на грунт, куплений на торгах, або відкуплений від пана).

Дáвникъ, ца = дáвник, ця, голдйвник, ця. (С. З.)

Дань = данййна (С. Аф. Л.), подáток (С. З. Л.). — Від бжои — восковé, (від борошна — сухомéльщина, від вола — поволóвщина, роговé, від зерна — óспп, від рала — ралéнь (святковий подарунок), від риби — лóвщина, стáвщина, за прозд — возовé, жостовé. (Диа. про се у Костомарова — Богдан Хмельницький), за землю на чиншовому праві — чинш. — Чинші і всякі плати мають давати підданне. С. З. — Возового по пів золотого. н. д. — За Хмельницького старого жила не узнаючи ралéвйй. Петрик. С. З.

Дарéние = дарувáння.

Дарйтель, нвца = дарувáтель, ка, подаруйко. — Подаруйко за Дніпром без штáнів бйгає. н. пр.

Дарйть = дарувáти. — Дарéнный = дарований. С. Аф. Л.

Дарюéдь = дарюéд.

Даровáние = 1. д. Дарéние.

2. здáтнйсть, дотéпнйсть, талáн (С. З.), талановитйсть (С. Ш.), хист (С. З.), кебéта. — Ех, як би б-то... та що й казати? кебетц не маю. К. Ш.

Даровйтость = д. Даровйние 2

Даровйтый = здáтнйй, дотéпнйй (С. З.), талановйтйй, талáнливйй, талáннйй (С. Ш.), кебетнйй (С. З.) удáтнйй (С. Ш.), стйпнйй (С. З.)

Даровой = дарований, даровйй, дарéннйй. — Тому й свйт великий, кому хáб даремнйй. н. пр.

Даровщина = дарéвшинá, даровйшина, дарунок, подарунок. — Даровишна яхля до-

брохотня. Б Н — На даровщійку = на дурніцю, на дурнічку, дурнічками. (Номис.) — Він любить усе на дурнічку. — Як папщина даремщина од панів втікала. п. п.

Даро́жъ = 1. даража, дурно, даром, даремне, на дурніцю, за так грошей, за спасибі, (трохи не дурно) — за пів-даража. — Йому досталося даража. — Поіхав папши, викоривши копі дурнісінько. К. Х. — Кушів за вів-даража.

2. марне, даража, даремне, дурно. — Літа наші молоді марше пропсаєся. К. Ш. — Як марше пажив, так марше і гіде. п. пр. — Сьвітить місяць та не гріє, тільки дурно у Бога хліб їсть. п. пр. — Може и біда даремне плачу, може и його вже и не побачу. п. п. — Причснів си гаража — даража, задивив си, що и гарна. п. п.

3. Даро́жъ чо́ = дарма́ що, хоч. — Дарма́ що старий, а не клади пальця в рот. С. Аф. — Дарма́ що хитрий, а и його обдурили. — Дарма́ що лає, він не битиме. С. Аф. — Хоч як люблю, а муну кипути.

Дарственный = дарований, даровинний.

Даръ = дар (Номис.), дарунок (С. Л.), подарунок, даровизна (С. З.) і д. Гостинецъ. — Не жаль мінї подарунків, що и дарував, а жаль мінї тїї губки, що и цілував. п. п.

Дате́ль = давець, дадїй, давач. — Від злого давци бери і капця. п. пр. — Дате́льний паде́жъ = третїй паде́жъ (грам.).

Дать = д. Давать.

Да́ча = 1. даванія, відача, да́ча (С. Аф.).

2. плата, запла́та.

3. ху́тір, підво́рок. С. З. — Зимом у го́родї, а в літку на хуторї. Адес. — А підво́рок свій Гончарикчу вилїи обнести налом. С. З.

4. да́ча. (Земля скарбона або якогось небудь папа або громадська). В нашїй да́чї не багато сінокосу. — Да́ча обогато владѣнія, не размежеванна = сябрина да́ча (Черниг.).

Да́чникъ = 1. хуторя́нин. (Слово да́чник найбільше прикладаєт ся до тих, що зимою живуть у го́родї, а п літку на хуторї біля го́родя.).

2. снїльняк, това́рши, хто має свою пайку в снїльній не размежеванїй да́чї), ся́беръ, сябро́ (Чернигівщина).

Да́нїе = 1. даванія.

2. да́нок (С. З.), да́нка.

Да́тель = д. Датель.

Два = два, двоє, двоєчко, двоїко́. —

Два єть полови́ной = нівтретя́. С. З.

Двадцатиконїечникъ = 20 коп. ср. (срібна монета), семігривеник (Лів. = 7 гривень, лічуци в гривні 10 коп. на асигнації), сороківець (Прав. = 40 штів).

Два́дцать = два́дцять, два́дцатеро.

Два́жды = двічі, двічі по два. — Ліпний двічі робить, скупий двічі тратить. п. пр. — Двічі літо не буває. п. пр.

Дверь = двєрі. — Дверь онукїна = ляда. С. Л. — Одпер ляду тай поїа. п. к. — Двери одностворчатї, двустворчатї. (Теж броу браму). — Приїжає козаченько під ворітчек: двойчатї ворітчек одчинил ся. п. п. — Дверца, двєрка, двєрци (у брамі) — хвїртка, хвїрточка, (у ридвалї) — двєрпї, оболона. — Ніш у хвїртку, а чорт у дірку. п. пр. — Тїльки приїхав, зараз оболону одчинил К. З. о Ю. Р. Двігательный = поруша́ючий.

Двіга́ть, ся, двїгну́ть, ся = двїгати, ся, двїгнути, ся (С. Аф.), со́вати, ся, сунути, ся (С. З.), ру́хати, ся, руша́ти, ся (С. З. Л.), — (по малу) — плєнати ся, плуганити ся, телєнати ся, тягті ся, (у великому числі) — сунути, плавом иливті. — Псхай круть, та нам дорогу тругь, а ми сухарів пасушам, тай за лимп рушам. п. пр. — Слухаю ся, тільки не рухаю ся. п. пр. — Рушаймо до шинку, коли в церкві тісно. п. пр. — Цигани вставали, розїбрали шатро своє, и дорогу рушали. К. Ш. — Перепочували вошї и на другїй день раненько рушам опить у дорогу. п. о. — Коли по молнтіи хаючі рушам си з ланок и почали виходити. Фр. — Сарань плавом павис. С. Л.

Двіже́ніе = рух (С. З. Л.), по́рух (С. Л.), руша́ння, поруше́ння (С. Ж.), по́двиг.

— Двіже́ніе вєредѣ = нєстун. — Нєвольное двїже́ніе = ві́друх. — Місяць має троякий рух: коло своєї осї, надокла землі и разом з нею навкруги сонци Де-що про Св. Божий. — Останнім ві́друхом нїдрвав руки від грудей. Фр. — Дїло лежить у мирового без по́двигу. Хар. — Поруше́ннї сердце. С. Ж.

Двіжність = 1. рухлївість. — Рухлївість живого срібла.

2. рухомїсть (С. З.), рухо́ме добро, добро, худоба (переважно скотина), не звичне або и зовсім мизирне — вбїжєя (С. Аф.), мзнатки, мизєрія (С. З.), здїдїї. — Скинү кожух з себе, буде шнїтьє и похмєлїть си и чужаків не журить си, що против добро. п. п. — Не збїрай снїлану худоби, збери йому розум. п. пр.

Двійний = 1. рухомий, рухавий. — Двійнийоє мнущество = д. Двійность 2. — Шати і всякі убори і всі інші речі рухомі. Ст. Л.

2. зрушений, порушений.

Двоє = двоє, двоєчко, двоїко, двоєх. — А у його та було двоєко діток. н. в. — Нас було двоє. Права.

Двоєбратє = другий шлюбо.

Двоєглавий = двооголовий.

Двоєдуште = лукавство, хвальшівство, не щірість.

Двоєдушничать = лукавити. — Всяк, хто не маже, той дуже скрипить, хто не лукавить, той ззаду сидить. Сковорода.

Двоєдушний = лукавий, не щірий, хвальшівий, позавічний, позавічник, ця.

Двоєжебець = двужон. (Марний — Хіба реуть воли.)

Двоєзубець, рос. Videns = чередá, собачки, собачі репяхи, стрілки. С. Ан.

Двоєкратно = двічі.

Двоєкратний = двоєобразвий.

Двоєлістникъ = д. Бѣлокопытникъ.

Двоєн = двоє, двоєчко, два, дві, двоєх, пара. — Двоєн саєн = двоє савей. (Про паристі речі) — Дві парн. — Двоєн сапогъ = дві пари чобіт.

Двоєнка = пара, (в картах) — двійка. — Двоєнка лошадей = пара коней.

Двоєльвий = перегонвий. — Д. кубъ = лембик. С. З.

Двоєни = двійнята, двоєшки, близнята, близюки. (С. Ш.).

Двоєникъ = двоєник. — Його батькові перед смертю двоєник являвся. п. о.

Двоєнички = д. Двоєни.

Двоєничникъ = близня, тко, близюк. С. Ш.

Двоєноя = двійний, двоїстий, подвійний. — Подвійні вігна. — Тепер я чую в собі подвійну силу. Фр. — Червоних золотих подвійних сім. Ст. Опис. Кієв. Ст.

Двоєни = 1. пара. 2. д. Двоєни.

Двоєственно = вдвоє, удвоє. С. Ш.

Двоєственность = двійність, подвійність.

Двоєственный = двійний, двоїстий, подвійний, двозначний.

Двоєтъ, ся = 1. двоїти, ся, поддвоєвати, ся. — В очах йому подноєють сл. (Про обман)

2. переганяти (через лембик).

3. переобрювати, ся (вдруге землю).

Двоєчатка = 1. близнята, близюки (ко-

ли річ про овочі або інші речі, що по двоє вкуп, на пр. оріхи, горшки то-що)

2. двоїчатка (пагайка).

Двоєчатый = двоїчастий, двоїстий, подвійний, паристий.

Двоєрєцкій = ключник, (стар.) — шафарь.

Двоєрєць = двоєрєць, палац, палати. — От приходить він у царський двоєрєць. п. к. — І за скелі крутобокої з мур хрипких палац високий. В. Ш.

Двоєрять = щастити, вестись. — Не двоєрять єму = не ведеть ся, не щастить.

Двоєрникъ = двірник. О. С.

Двоєрничка = двірничка.

Двоєрничі = двірницький, двірників.

Двоєрня = двірня, двораки, челядь.

Двоєрной = двоєрвий.

Двоєрвоый = двоєрський. — Двоєрвоый челоуекъ, двоєрвоая дѣвка = двоєрак, двоєрка. — Одн чобіт на підкові, а другий на корку; а хто хоче лиха знати, то засваєтай двоєрку. н. п.

Двоєрцоый = двоєрцевий, палацовий.

Двоєрць = 1. Двір (Царська родина і двораки; Царь і його рада).

2. двір, двоєрище, подвірря, надвірря. — А в його батенька двір над водою, сад над горою. н. п. — Діти бігали по подвіррю. К. З. о Ю. Р. — Була у нас і хата добра і двоєрище чимале. п. о. — Задній, чєрньий двоєрць = задвірок. — Постоєльий двоєрць = заїздний, заїзжий, постоєлий двір, заїзд. — Скотный двоєрць = оббора, загін, загорода, кошара. — Сімсот волів в обори. н. п. — Тобі, мати, попи обори, міні давай ряби корови. н. п. — Сі всі були в другім загоні, як би лоша та або коні. Кот. — Забрав са як вовк у кошару. п. пр. — Взойдєтъ сонце и къ намъ во двоєрць, п. пр. = і в наше віконце засьвітить сонце. н. пр. — Взять зйти во двоєрць = у прийми взяти. — Двоєрць обо двоєрць = двір з двоєром, рядом. — На двоєрць = на двіри. — Не ко двоєрць = не годить ся, не підходить, не до діла. — Со двоєрца = знадвору. — Порá гостямъ по двоєркамъ = час до дому.

Двоєрїя, двоєрїя = двоєрїя (С. Аф.), шляхтяч (С. З.), пан, двоєрїянка, шляхтянка, пані.

Двоєрїя = паніти, запаніти, панюштити ся. — Сидить мила, запанїла —

чорт'ма дрон ні поліна. п. п. — З папами сплававсь, та й панючить си. Ган. Барв.

Дворянський = дворянський, (С. Аф.), шляхетський (С. З.), шляхетський, панський.

— Бо и ванського роду, я дворянського роду — ве ходила боса з роду. п. п.

Дворянство = дворянство, шляхетство, шляхта (С. З.), панство.

Двоїродний = двобродний. — Д. братъ, сестра = брат, сестра у первих, в первих. — Василь бабі сестра в первих. п. пр. (в жарт про дуже далеких родичів).

Двойкіл = 1. двойкий, двоїстий, подвійний.

2. двозначний.

Двоглавий = д. Двоглавий.

Двугодичный, **двугодовалый** = двохлітний, дворічний.

Двугорбы = двогорбий.

Двугривенникъ, ный = д. Двадцатиконѣсчикъ.

Двуденный, двудневный = дводенний. С. Л.

Двудольный, бот. *Dicotyledones* = дво-частковий.

Двудощный = дводощний.

Двузубецъ = д. Двоезубецъ.

Двуколка = біда, бідка. — Поїхав бідою. С. Ш.

Двукошійный = ратишний. (Про животину, що має ратиці.)

Двукрїлый = двокрїлий.

Двулічный = 1. (про кашпну) — міншбоний, одмітний. — Воно одмітис — зараз то буде сіре, в то біле. Хар.

2. лукавий, не щїрий, хвальшївий, позавічний.

Двуліщный = д. Дуліщный 1.

Двулопастный = д. Двудольный.

Двулѣтний = д. Двугодичный.

Двулїсичный = двохисячний.

Двуногія, двуножний = двовогий, двоногий.

Двуноды = (Hemaphrodite) = дво-сиастьий.

Двусложный = двоскладовий. Гр. Огоньского.

Двусмысленность = двозначність.

Двусмысленный, но = двозначний, по, річ на двое, і сяк і так.

Двушлїсый = подвійний. — Подвійне ліжко.

Двустольный = подвійний. — **Двустолька** = подвійна рушниця.

Двусторчатый = двойчатий, двоїстий,

подвійний. — Приїзжав козачесько під ворітчка: двойчатий ворітчка одчинили ся п. п.

Двусторонний = двобокий, обопільний, обопільний. (С. Л.).

Двусъменодольный, двусъменолопастный = д. Двудольный.

Двухгодичный = д. Двугодичный.

Двухкопѣечный = дві копійки, сьомяк.

Двухконечный = двохопїшний.

Двухмачтовый = двохоцглий. — Двохоцглий корабель.

Двухнедельный = двохижньобвий.

Двухохлый = двоцубий.

Двухэтажный = на два по́верхи (про будову).

Два́дцать = двана́дцять.

Двісти = двісті, двіста.

Де = мов, мовляв.

Дебелый = дебелій (С. Аф.), товстий, гладкий, твердий, міцний.

Дебшїрть = бешкетувати, шурубурити, бучу збавати, шибеничати, галабурдити.

Дебшїрь = шибеник, шибай-голова, гульгай, галабурдник (гал.), урїйголова.

Дебшъ = бешкет, буча, гармідер, колотнеча. — Наробив такого бешкету, що крий Боже! — Підняв таку колотнечу, що пічки його не вгамуеш.

Дебрь, частіше мн. дѣбри = нєтря, цўща; байрак. — По пущам, по пєстрим жовту кість жвакували. п. д.

Дѣверъ = дївер, шваґер.

Девсейль, рос. *Inula Helenium L.* = дивосил, оман. — **Девсейль бїлий**, *Carlina vulgaris* = одкасий. С. Ап.

Девизъ = гасло. — В мене гасло: без хитроци на свѣті пробувати. К. Ш. Т.

Девяносто = дев'яносто.

Девятерїкъ = дев'ятерїк.

Девятиличникъ = рос. 1. *Achillea nobilis L.* — деревий, крївавник, серпюріа. 2. *Tanacetum vulgare L.* — наврѣтуч, піжмо, піжма, приворѣтень, коровай, наворѣтень, наворѣтис. С. Ап.

Девятини = дев'ятини (Помишки в 9-й день).

Девятисїзь = д. Девсейль.

Девятка = дев'ятка.

Девять = дев'ять, дев'ятеро. — **Девять сь** половиний = пївдесята. — Ой не сям Запорожець їде — дев'ятеро коней веде. п. в.

Девятьсотъ = дев'ятьсѣт.

Дьоготница = мазниця. — Пропик дрюки і важницї і з дьогтем мазницї. п. п.

Дѣготь = дьбѣготь, (жоло осі) — колѣхазь, каліянця. — Папі, ня папі, та до підшов коломазь пристага. п. пр.

Дегтяникъ, дегтярница = д. Деготніца.

Дегтярка = 1. бочка з дьбѣгтем.

2. рос. Сопіиі maculatum L. = блекотѣ, сѣкавка, свистуля. С. Ан.

Дегтяца = колѣхазь, каліянця. (Пр. див. під сл. Дѣготь).

Дегтярникъ = дѣгтяр, смоляр.

Дегтярный = дьбѣговий.

Дегтярна = дѣгтярна (де гопять дьбѣготь).

Дедѣла, дедѣлюшки, рос. Hecacseum sibigicum L. = борщ, борщівник, козел. С. Ан.

Дежурить = дикѣвати, чергувати ся.

Дежурный = черговий, стійчик.

Дежурство = черга, стійка. — Або на стійці козакі. Кот.

Дезертировать = утікати (з війська).

Дезертиръ = утікач (військовий).

Декабрь (календ. місяць) = декабрь, студиень.

Декламаторъ, декламаторъ = деклямувати, деклятор (Укр.), про вірші — віршувати, віршувальник.

Декохтъ = декохт (відвар з коріньців).

Декорация = лаштунки, кунштація.

Декретъ = наказ.

Делікатный = делікатний, тендітний; квілий; звичайний, ввічливий. — Тлх голоасів тендітно чулки. — Моя пані любязна, ввічлива. С. З.

Дельфинъ = Delphinus — морська свиня.

Демократія = народоправство. (Костомарів).

Демократъ = народовець.

Демошкій, демонъ = д. Вєсовскій, бѣсъ.

Деморализировать, ся = деморалізувати, ся, адеморалізувати, ся, розледащити, зледащити, розбѣстити, ся, розгидити, ся.

Денежки = грошічки, грошенята. — Носив качки і курчата, носив таки й грошечки. п. п.

Денежка = гаман, гаманець, гаманець, калітка, киса. — На що тям Німцам цілени, коли у їх нові гамани. п. пр. — Лікарні чи поможись, чи не поможись, а калітка розвжись. п. пр. — В його віл га коса, в того й грошей киса. п. пр.

Денежный = 1. гривний, гроний, грошовий. С. З. — Дякує за гостинець грошени. Л. В. — Штраф зивтний грошній до скарбу платити. Свєродзвєдскій. С. З. — Роспитати си о грунтах, сіпожатих, сузах

грошових. Б. Н. — Это вопросъ денежный = се річ грошовѣ. — Денежное пособіе = поміч грішки. — Денежное взыскаііе = штраф, грошова кѣра.

2. грошовитый. С. Аф. — О, вѣв чолоніи грошовитый — у його грошей, як у жѣда вошей. п. пр.

Денѣкъ = денюк, днѣвка.

Денница = свѣтаня; рѣння зоря, свѣтова зоря. — Я не спала і не спала ся, свѣтової зорі дожидала си. п. п.

Деннопоіічно = день і ніч, в день і в ночі.

Денной = дѣнний, двѣовий, двѣвний, днѣвний.

День = день, днѣна, днѣнка. — Бѣлый день = свѣтаня, досвѣток, білий свѣт. — Проснѣлъ до бѣлаго дня = досвѣту проснав. — День денської = увесь день, цілий, цілісєвкий день, увесьдѣнники. — Днѣнь = у дѣвь. — День въ день, день на день = що днѣ, день крѣзь дѣнь. (Ман.). — Дѣнь за день = з днѣ на дѣнь. — День ото дня = день по дню, з ко́жним днем. — Дѣнь идѣтъ за днѣмъ = день по дню хѣнас. — Дѣбраго дня! = добрий день! — Яке добридень, таке і помогай бі. в. пр. — Каждый день = що днѣ, що в Бога день. — Не що днѣ пополнѣтам Дмитрова субота. п. пр. — Що в Бога день усе голоу ість. (Номис.) — Трѣтьяго дня = позавчѣра.

Дѣньги = гроші, (багато) — грошѣ, (в жарт) — кушло. — Мѣдныя, сєрѣбряныя дѣньги = мідні, мідяки, срібні гроші. — Налѣчныя дѣньги = готіві гроші, готівка (гаг.). — Бытъ при дѣньгахъ = мати гроші. — Онъ теперъ при дѣньгахъ = у його тепѣрь єсть гроші. — За дѣньги = за гроші, заплѣтно. — Бѣзь дѣнегъ = без грошей, дѣржа, дѣрно, за так грошей. — Купиь собі бѣду, та за свої гроші. п. пр. — Хоч в голови пусто, та грошей густо. п. пр. — Росказуютъ, що Кєрєс тѣм обѣщав грошву, хтѣб видував йому утѣху ще нову. К. Д. Зѣ. — Купи! кушло прѣтупило. п. пр. — Купиь за готіві гроші. — Заплатиь готівкою сто р., а на сто вексєль дай. — Дѣнегъ — кѣры не клѣють = грошей до смѣтку (К. З. о Ю. Р.), Г, лей — як у жѣда вошей. п. пр.

Дѣньжонки, дѣньжѣта = грошенята, грошники. С. Аф. З. Л.

Депутатъ = депутат, посланецъ, посолъ (гал.), ходяк (від сільської громади). — Посланці ні бють, ні рубають. н. пр. — Вибрали ходяків, щоб вони огляділи землю і роспитали си. Чер.

Дербá, дербина = цілинá, новинá (вперше з'орана або скопана).

Дербéникъ, рос. Luthrum L. = твердяк, залізяк чорний, червоний, польовий васильки, підберезник. С. Ап.

Дербовáть = скопувати (верхній шар цілинн).

Дёрганіе = смікання, сїпання, шарпання, трїпання, трїпаніна (С. Ш.), про волося і піря — скубка, скубанья.

Дёргалка = ключка (смикати сіно з стога).

Дёрганецъ, дёрганцы, дёргань = плóсківь.

Дёргать, ся, дёрнуть = смікати, смиквуть (С. З.), сїпати (С. З.), сїпнуть, тіпати, ся, шарпати, шарпнуть, рвати, ся, (найбільше про волося і піря) — скубти, скубати, скубнуть, (тільки про волося) — чубити, (про льон і коноплі) — брати, рвати. — А нія забіг з заду, та й смикнув за плахту. — Чую а хгос сїпає мене за рукаа — То вирис, то пірне, то сїпне, то смикис. Гул. Ар. — Хто їде, горох скубє. Гул. Ар. — То з боку ускубє, то з переду поцунити. Гул. Ар. — Хто кого любить, той того чубити. н. пр. — Розмордував ся, аж губи йому тіпають ся.

— Дёрнула мени велéгкаа = надав мінї нечїстий (Ном.). — **Дёрнуль водкп** = смикнўв горілки, дмухнўв. — За яром брала льон, брала конопельки, не вдала ся па роботу, як па витребеньки. н. п.

Дергáчь, пт. Ballus crex = деркáч. С. Аф. З.

Дергóта, мед. Spargans = корчі, перелóги (ва виду) — мїжкл.

Дергунъ = д. Дергáч.

Дёргъ = смик, сїп, скуб, шарп! — А він його за полу смик. С. З.

Деревéй, рос. Achillea millefolium L. = деревій, серпоріз, кривавник. С. Ап.

Деревéскій = сільський, селянський. — Ти пай Возний, тобі треба не мене сільськую. Кот.

Деревéщина = мугірь, мугіряка (про незвичайного, трубого).

Деревня = село, сельцє, слобода, слобідка, хутір. (По рос. деревня — таке село, де не має церкви).

Дерево = дерево, (одно) — деревіна, здр. — деревце, (зрубале і паготовале па будівлю) — деревія (С. Аф.), деревина,

(зрубале без гілок) — колода, дуб, дубок, (і обтєсне з боків) — бáлка, (лісосє) — лісовинá, (садове) — садовинá, (лицєне, березове і т. д.) — лишина, березина і т. д., (сухе па нїй) — сухостій, (сухе зрубале) — сушняк (С. Л.), сушняк, (роздвоєне в горі) — розсоха, (з гулямн) — Гулювате, (посажєне) — посадина, посадка, посадкї, (очнєше від кори) — ленїж, (частина дерева з піау до гілок) — окорєнок (С. Л.). — Назвали деревшї, так що па двї хати буде. С. Аф. — Одним кінсєм привязав до дуба, а другим до другої якоїсь деревини. К. Х. — **Опъ дерево дєревомъ** = він як пєнь той.

Деревушка = сельцє, слобідка, хуторєць. **Деревїга** = калатáло (що чїпляють па шию коровам, щоб легше одшувати).

Деревяникъ = шашєль. С. З.

Деревянистый = деревчáтий.

Деревянишъ = деревяний. — **Деревяная башкá** = дурнá голова, кабак. — **Деревянный тузлўт** = домовина, труна. — **Деревянное мáсло** = одїва. — Правда як одива — завжди па верх вїйде. н. пр. — **Деревянные издѣлія** = деревяні вїробн, деревня. — Мужик хотїв вєзти продавати деревню (колееса, вїла то-що).

Деревянитъ, деревєтъ = деревянити, дубити, коцубити, (тільки про тіао) — терпнуть. — Пишу, ноия аж рука починає терпнуть. С. Ш.

Деревїшка = 1. деревяшка (вружєчок деревяний для тузьяка).

2. деревянка, мїлиця. — Шкандябав на мїлицї. К. Ш. — Дайте мїлицї підшпирати ся, піду до дїачини женихати ся. н. п.

Держáва = д. Государство і Владїчество.

Держáлень = баяйс (С. Аф. З. Л. Ш.), поруччя, поручні (С. Л.), бильця (С. Л.).

Держáлка, держáло = (шаблі, мечá, мїтла черпака то-що) — дёржалпо, держáк, (цїпа) — цїпильно, (кочєргї) — кочєржїльно, (сокири) — топорїще, топорїсько. С. Л. — Рубай, сину, всенину — буде кочєржїлно н. п. — Як утонає, сокиру давав; а як поратують, і топорница жалувє н. пр. — Загубивши сокиру, добре й топорїсько. н. пр.

Держáніе = держáння, трїмання (С. Ш.).

Держáть, ся = держáти, ся (С. Аф.), трїмáти, ся (С. Л. Ш.); мáти. — Держи з заду, бо унаду. н. пр. — На Бога складай ещ, а розуму тримай си. н. пр. — Дочку тримай в дому, ще й заплати кому, щоб

взяв біду з дому. в. пр. — То така правда, як вона кашляє, а рипічка тримаєть ся п. пр. — До Святого Духа тримай ся кожа. п. пр. — Масло тримати туго науку, которую нам подали Св. Отці. Б. Н. — Треба все мати про запас. — Держать за замкомъ = під замком держати. — Д. въ пам'яті = пам'ятати. — Д. въ тайні = тайти. — Таїла від Бога, та чортові сказала. в. пр. — Д. нарі = закладати ся. у заклад, об заклад бити ся. — Він усе закладав ся, та без штааів і зостав ся. в. пр. — Д. на умѣ = мати на мислі, на думці. — Скажи, мов серце, що маєш на мислі. п. п. — Д. вость = поштувати, цісикувати. С. Л. — Д. себѣ = поводитись. С. З. — Він добре поводить ся. — Д. себѣ опрѣтно = ходити чепурно, охайно. — Не жури ся, мов пенько, ходить Лшюк чепурненько. п. п. — Д. совѣтъ = радитись, раду радити, радовати. (К. Ч. Р.). — Чи там раду радять, як на Турка стати. К. Ш. — Д. чью сторону = тягті за-кого руку. — Віа за його тягне руку. — Держи карманъ! = чорта з два, завтра з мішкою! — Д. правѣ, лъвѣ = берй, верни на право, на ліво, цобѣ, цоб! — Д. ухо острѣ = гляді-но, бережісь.

Держка = 1. голубник.

2. табун голубів.

Держать = осмѣлюватись, відважуватись, насмѣлюватись, важити ся. (С. З. Л.). — Аби не важив ся. С. З.

Держкій = смілий, сміливий, відважвий; грубий, нахібний. — Держокъ на руку = задирака, задиракуватий, бітливий. (Мал.) — Д. на языкъ = грубіян.

Держовенный = відважний.

Держость = 1. відвага, сміливість. — Відвага мед — вино пє, відвага і каданви тре. в. пр.

2. грубіянство.

Деріо = 1. кал, послід. 2. гвій.

Дермопратъ = гвиночіст, золотарь.

Держуть = д. Держать.

Деритъ = дерен, дернина. С. Аф.

Дерюга, дерюжина = рядно (С. Л.), ряднина (С. З.), рядовина, рядюга, (для мішків), — міховина.

Дерюжный = рядняний, рядюжний.

Дерѣба = 1. пт. *Corvus graculus* — соя. — Ой пошло и сою по милому сою. п. п. 2. рюкса, плѣкса, крикса, рева.

3. забіяка, задирака.

Дерябка = рос *Gaium Aragine L* — Дереза, липичія, липець, мокрець. С. Ал. Дерябить, ся = дрѣти, ся, скребти, чухати, чухмарити, ся.

Дерябнуть = бацнути, зацідіти, затопити, оперіщити. — Затопив по паці — Зацідив в ухо. — Оперіщив батогом.

Деса́нтъ = висцѣдъ (вісцѣла на суходіл).

Десертъ = ласощі, заїдки, (С. Л.), ласогіини, присмаки. (С. Л.). — І ласощі все тільки їли: сластощи, коржии, стовиці. Кот. — Книші, вареники і всякі лагомилки. С. З.

Дѣсать = мов, мовляв. С. Л.

Десна, мп. дѣсны, Gingiva = ясна (С. Л.). Ясла, ясли. (С. З.).

Десница = права рука, правиця. (К. Св. П.)

Деспотизмъ = деспотство (К. Краш), самовластя.

Деспотъ = самовластець, деспот, душман. — Там брату брат і рідний батько сипу па шию душманом лихим сѣдав. К. Б.

Дестъ = дестъ (С. З.), лібра. С. З. Пав. — Лібра палпру (24 аркуша). — Палпру лібер пать. Ст. опис. Киев. Ст. — Псалтирь дестоваи друкованаа. Опис Луц. Брат. С. З.

Десятеричный = десятиртий.

Десятерной = десятиковий.

Десятилітній = десятилітній. К. Ч. Р.

Десятина = десятина (десята частина чо-го лебудь і міра грунту = 2400 кв сажнів), 'д, десятипи — упрѣг, 'д — пів упрѣга. (Мѣстечко Опощи — Василецка.)

Десятичный = десятвий.

Десятка = десятка (в картах, жирова) — хрещатка.

Десятникъ = десятвик.

Десятский = десятицький.

Десять = десять, десяток, десятеро, (трохи більше десяти) — кільковдцять. — А меповите особ кількопадцять. С. З. — Десять тисячъ = сто сот.

Десятью = в десять разів, десятима.

Дега́ль = подробиця, дрібниця.

Дефицѣя = тищина.

Дефицитъ = недобір, недостача.

Дехтирка, рос *Sonch oasculatum L* = блекота, сикавка, свистуля. С. Ал.

Дешевеный = дешевеный.

Дешевехонекъ, хонько = дешевісінький, дешевісінько. С. Ал.

Дешевізна, дешевізанъ = дешевина, дешевля. С. Л.

Дешевіть = дешевіти (С. Аф.), тайіти (Прав.). — Що се ти мій токар тайіти? С. З.

Дешевле = дешевше (С. Аф.), дешевім, тайіше.

Дешевій = дешевій (С. Аф.), тайій (Гал.). — Таке м'ясо пси їдять. п. пр. С. З.

Дешевіть = дешевшати (С. Аф.), дешевіти, тайіти, тайішати (Гал. Прав.). — Акції подешевшали. Як. — Хліб тайі тайі тайі. С. З.

Джигитоваті = герцюваті, виграваті (кошем)

Джигитівка = гёрць, гёрець. — Золотарешка на герцю з музикета у погу пострелено Л. Сам.

Джигіть = герцювний.

Джинь = горілка (пловцева).

Дивані = канава, канапея, зар — канічка, (без спинки, — тапчан, тапчаніна. С. Ш.

Дивачити = чудасійничати, кумедничати.

Диверсія = веремій годуети. — Диверсію производіть = крутіти веремія. Кот.

Дивіть, ся = дивувати, ся, чудувати, ся, дивом дивувати, ся. — Багач дивується ся, чим бідний годуети ся. п. пр. — Хто великого не бачив, той і малому дивується ся. п. пр. — Кому не доведеться в Севілях пробувати, не доведеться, мовляв, і дивом дивувати. К. Д. Як. — Чудую генерал, дивлячись на хлопця (Стар.). — Чудуючись, витріщив очі С. З. — І сьому чуду дивуєт ся. С. З.

Дівний, но = 1. дівний, дівбонний, дівбонний, чудвий. — І слухала як молодий дівбонний зять той говорив. К. Ш. Т. — Чудне діло. — Усе йому здавало ся дивним. 2. чудовий, чудовний, гарний. — А на самим чолові сівя чудовний світ: там із новим старий зіходив ся Заніт. К. Д. Як.

Діво = діво, дивовіжа (С. Аф. З.), чудо, (кумедне) — чудасія. — Діво, що у пана жінка гарна. п. пр. — Скупий жидюга дав би гривню, щоб позарішити на ті дива, та чорта з два! К. Ш. — Ой ти дячко Мотю, чи бачив ти чудасія, що на дубові свинні піздо собі ізвала. п. п. — Та тут чудасія, мовляне Гоголь. — Діво дівлює, пазь дівь діво = чудо-діво, на прічуд діво. — Та сон же сон на прочуд-діво мій присни ся — пийтатерзішій би ушп ся. К. Ш. — Діву далєс, дівомь дивієс — дівом дивував ся, здивував ся. — Великим дивом дивували, оди до одного словами промовляли. п. д. — Діпи бы = ну нехай би, ну вже коли б. — Ну нехай би вже що путіє.

Дивоваті, си = д. Дивіть, ся.

Дизентерія = червінка, кривавиця.

Дикарь = 1. дика людина.

2. одлюдок, нелюд, нелюда. (С. Л.). — Жине якимсь одлюдком.

3. дикарь (намінь).

Дікій = 1. дікий. — Дика яблуна. — Дике поле. — Дікий звір — Дікі людп. — Дика країна.

2. чудний. — Міні якось чудно тут. — Дікое місто = глушина. — Дікая рябінка, рос. *Tanacetum vulgare* = піжма, піжмо, навротиця. навротиш, приворотень. С. Ап. — Д. іеремкь = д. Бобовишк 1. — Д. іерець = д. Водник 2. — Д. петрушка = д. Волігодувь. — Д. рідька = грицики, свербіга (рос. *Bunias orientalis* L.) С. Ап. — Д. йблоня, рос *Rugus acerba* D. С. — Кислиця. С. Ап.

Діковина = діковина, дівовище і д. Діво. — Діковина, що собака не кована, п. пр. — Вь діковицу = на діво, вдивовижу, на вдивовижу.

Діковинний = дівний, дівбонний, дивоглядний.

Дикообразний = дивоглядний.

Дикорастій = дікий, (про дерево олове) — дичок, дичка.

Дікость = 1. дікість, діча. (К. Краш.)

2. одлюдість.

Диктоваті = проказувати, диктувати.

Диктовка = проказування, диктура. — По диктовкь, ноць диктовку писать = з голосу, у диктуру. — Проказав у диктуру дещицю. Номпс.

Дікція = вімова, говірка.

Дінь-дінь = дзень-дзень, дзелень-дзелень! — Ідемо по малу, а дзвоник тільки дзень-дзень.

Діра = дірка, зар. дірочка. — Доносить до діръ = на діркі зногіти.

Діравий = дірвий, зар. діравенький (С. Аф.), дірчатий.

Дирижироваті = іравити, орудувати.

Дирістий = дірчатий.

Дискант = дішкант.

Дискредитироваті = дискредитувати (К. Краш.).

Диспутироваті = диспутовати. Лев.

Дистилірованіє, дистиліція = перегін, перегонка.

Дистиліровать = переганяти (горілку то-що).

Дитя = дитя, дитина, дитича, мп. діти, дитинята, зб. дітворя. — (Мале, як

більше діти зуть одно одного) — длія, дліячка. — (Що не говорит, ще) — немовля́тко. (С. З.). — А діточка, яко немовлятки будучи, того не знають. Б. Н. — (Що починає багати) — бігунець. — (Що умерло нехрищеним) — потерча́. — (Остання) — мезинець, мезинчик, (в жарі) — віс(ш)крібок. — Груди́е дитя́ = байстри́я, байстрию́к, чка, байстреня́. — Гріх ве байстриюва́и, а батькові и. пр.

Діятко = дітатко, дитинка, дитинча́.

Дифтеритъ = обкладкі, обклад, гүлі, завалки.

Дича́ти = дича́вити, дичіти.

Диче́ць = дичо́к, дичка. — Прищепи до вблуди дичку.

Дичина́ = дичина́. — На базарі багато було дичипи.

Дичи́ти = різни́ти (в грі або сьпівах).

Дичи́тися = ба́гати люде́й, хова́ти ся від люде́й.

Дичо́к = д. Диче́ць.

Дичь = 1. пу́ща, діке поле, глушина́.

2. дичина́. — У вас багато дичипи водить ся. — Носом зуче, невиче собака дичину. Як.

3. нісенітниця і д. Ахиве́я, Вздоръ, Галинаты́я.

Діаво́ль, діавольскій = д. Бѣсъ, Бѣсовскій.

Діоганя́ль, ня́ль, но = коси́на, укісний, (С. Ш.), на укіс, коси́ною, укісно (С. Ш.).

Діако́ница = дяко́ниха. С. Аф.

Діако́нь = дяко́н, дяко́н. (С. Аф.). — Быть діако́номъ = дяко́нува́ти. С. Аф.

Діале́ктъ = наріччя, підмова.

Діа́метрально = в попере́к, в про́гін, попере́чно. (С. Пар.).

Діа́метръ = попере́чник (С. Пар.), про́гін, пролі́т. — Малиновий ка́мінь має три аршини в про́гні. — Колесо має 1½ аршини на пролі́т. Хар.

Діа́ль = долобіа.

Діа́на = довжи́ня (С. Л.), довжиня́ (С. Аф.), до́вгість (С. З.), до́вженік (Хар. С. Л.). — До́жину і широ́кість шпурою позначати. Ст. Л. — Дліно́ю, въ дліну́ = удо́вж(ш), удо́вж(ш)ки, уздо́вж(ш), ки, авдо́вжжи, навдо́вжжи, вдо́вж. — Було б учати, як лежало в попере́к подушки, а як удо́вж, то вже не помо́ожеть ся. п. пр. — Завдо́жжи буде з локоть. С. З. — Завдо́жж як оца палица. С. Аф.

Длі́нникъ = 1. до́вженік, до́вжиня́. С. Л.

2. балка, сві́лок (що кладеть ся вдо́вж).

3. пере́мет (довгий само́лов з кільконадцятьо удами).

Длі́нновата́ти = до́вге́нький.

Длі́нноволо́сця = патла́тий, патла́ч, патла́нь, चुба́тий, चुба́нь; चुбро́й, кудла́тий, кудла́нь, пелеха́тий. — Дай Бо́же патлатого, щоб було за що скубти. п. пр. — Вів був пелехатий. Кот.

Длі́нногрі́вий = до́вгогрі́вий.

Длі́ннокля́ювий = дяко́батий.

Длі́нноко́сый = коса́тий. — Дівка косата.

Длі́ннолі́цый = до́вгообра́зий. С. Аф.

Длі́нноно́гий = до́вгоно́гий, циба́тий, циба́нь, гохіла́тий, циба́тень. — Як журавель цибатий.

Длі́нноно́сий = носа́тий, носа́нь, носа́ч.

Длі́нноно́бый = до́вгоно́бий.

Длі́ннора́сый = до́вгий, до́вготелесій. (С. Аф.).

Длі́нноу́сый = до́вгоу́сий, до́вгоу́сько, до́вгоу́с, пруди́ус. (С. З.). — Цур тобі, пруди́усе, які в тебе до́вгі ву́си. и. п.

Длі́нноу́хий = калпа́ухий, до́вгоу́хий, ухач. — Сви́пи калпау́ха.

Длі́ннохвоста́тый = хвоста́тий, до́вгохвоста́тий.

Длі́нноше́й = до́вгові́зий. С. Аф.

Длі́нноше́рстный = (про овець) — вовни́стий, (про собак) — кудла́тий, пелеха́тий.

Длі́нный, но = до́вгий, го, (дуже) — до́вже́ний, (С. Аф.), до́вже́зий (С. Л.), до́вжелезні́й, (про людину) — до́вготелесій. С. Аф.

Длі́тель = ко́потун, ма́руда.

Длі́тельный, но = до́вгоча́сний, до́вгий; нові́льний, зага́йний, забарлвний, до́вгоча́сно, до́вго; пово́лі, зага́йно. — Зага́йна робота. — Лихо швидко приходить, а пово́лі відходить. п. пр.

Длі́ть, ся = 1. тяти́ти, ся, до́вжати, ся, то́чити, ся. — Щось до́вго но́во тяти́ть ся. — Нехай вік твій до́вжить ся до правну́ків. С. Л. — То́чла ся до́вга година.

2. га́йти, ся, барити́, ся, ба́вити, ся. — Деякі, гаю́чись, не бдали, то ті в лісі заги́бли. и. п. — Ко́ли б тобі, як тепер мій, дівчи́пї небо́зі, то ти б не барив ся в вели́кій доро́зі. и. п.

Для́ = длія, за-длія, про. — За-для́ тако́ї потреби. — Про́йду суда́ — нема́ судді́ про мене. К. Иос. — Для́ чо́го = длія чо́го, на́ що, наві́що, чо́му? — Чо́му ти не послу́хав ся, як тобі ка́зано? — На що се так робити? — Для́ то́го чо́го... = бо, то́му, чере́з те́, вати́м що́. — Не́ для чо́го = нема́ чо́го, нічо́го. — Нема́ чо́го дар-

ма ходити. — Для продажу = на продаж. — Поиз на продаж. — Веже рибу таловірку на продаж до дому. К III.

Дневальної = черговий, стійчик. (Кот.)
Дневальне = черга, стійка. — Або на стійці козаки. Кот.

Дневать = 1. днювати. С. Аф. Л. — Він у неї і динє й ночує.

2. одбувати чергу (на стійці, на варті або якій службі цілу добу — 24 години).

Дневка = переднівка.

Дневникъ = дневник, денник.

Дневной, дневный = денний, днівий, дньовий, дінний, дівний. — У їхав денним поїздом. Хар. — Бешиха дінпа, бешиха попушпа. н. зам

Днемъ = у день, за дня.

Дно = дно, здр. — денце, поб. — дніще. — Ми вже не в одній чарці денце бачили. — Вверхъ дномъ (перевертуть) = до горі ногами, шкереберть. С. З

Дно встѣвить = задіяти, придіяти. — Оце задивь бочку, тай поїду по воду. — Каравель задіпала, тай на Дунай пустила.

н. п. — Дно екниажа = подення. — Ко дву = на дно, на спід. — Вергли бандурочку на Дунай глибокий, та узляв бандурочка на спід потопати. — На днѣ = на дні, на споді. — Сворбуйте, хлопці, юшку, а риба на споді. н. пр.

Днѣть = дніти. — Іде козак од дівчини, починає дніти. н. п.

До = 1. до, аж до. — Зранку і до ночі. — До какіхъ поръ = доки, докіль, до якого часу. — Та доки ти питимеш? — До поръ до вренени = до якого часу, поки-що. — Та до якого часу Бог млуава. — До смхъ поръ = досі, до сього часу, до сібі порі. — Віджол та й досі не має. — Дотѣхъ поръ = доті, поті, дотіль. — Доти пива, поки не напья ся. — До того, что = аж.

2. до, перед. — Се було дня за десять перед весіллям. — Се було ще до Різдва.

3. коло. — Було коло двадцяти чоловіка.

Добавить, добавлять, ся = добавити, додати, долучити, доточити, докласти, прикинути, добавляти, ся, додавати і т. д. — А до сього ще додав, ніби-то... — Коли б хоч трохи прикинув, н б продав.

Добавка = додаток, додача, додавання, добавка. — Ще треба добавки, бо не вистачить. С. Л.

Добавокъ = додаток, додача.

Добавочный = додатковий, добавочний.

Добавочничать, ся = добавлякувати, ся.

Добалагурить, ся = добавлякати, ся, добавлякати, ся.

Добарить, добарничаться = допанувати, ся.

Добаволатся = додурити ся, допустувати ся.

Добавалиться = дохвалити ся.

Добездѣльничать, ся = добавлякувати, ся, долодарювати.

Добивать, ся, добить, ся = добивати, ея, добити, ся. — Добити палю. — Впья, воки до смерти не добили. — Послідні палі добивають си.

2. добувати ся, домогати ся, доходити ся, допомагати ся (Мап.), допевняти ся, доправляти ся, добуті ся, домогти ся, дійти, допевнити ся. — Нігде нічого не добуа ся. — Почаа він доправляти си вернути свою хату. — Він таки колись сного дійде. — Долепши ся, отамале, допевний си плати, — як не будеш допаняти си, будемо втігати. н. п.

Добирать, добрать, ся = 1. добірати, добрати, ся.

2. добувати ся, доставати ся, доходити, добуті ся, достати ся, дійти, допхати ся, дотягти ся, допментати ся, доплуганити ся. — До дому достаа ся. — Як би достати ся туди? н. к. — Ледве доплугались до села. — Добраться до смѣсла = дорожувати ся. К. З. о Ю: Р.

Добить, ся = д. Добивать, ся.

Доблестный = мужний С. З. Пар.), відважний, лицарський.

Доблесть = мужність (С. Пар.), відвага, лицарство.

Доболтаться = добавлякати ся, допанякувати ся (С. Аф.), добрехати ся.

Доборанивать, ся = доскорожувати, ся, доволочувати, ся.

Добороздѣть = (ралом) — доралити, (шугом) — доорати.

Доборъ = добір.

Дображничать = допнати ся, догуляти ся. — Довши сню до того, що й запедужає.

Добраниться = доляяти ся.

Добрасывать, добрестъ = докидати, докинути. — Відсіля ве докинеш. — Докидати стога.

Добратъ, ся = д. Добирать, ся.

Добренькі́ = добренькі́й.

Добресті́ = дотягти́ ся, добресті́, доплещтати́ ся, дочвалати́, дочапати́ ся, допхати́ ся, доплугати́ ся. — Бував до клуні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів. Кот. — Леде допугавши ся до дому. — Доки доплентавсь до хатиши. К. Ш.

Добрива́ть, добріть = доголювати, доголяти.

Добро́ = 1. добро́, добре́ діло, добродійство. — Ньтє худа безь добра, и пр. = лихо не без добра, и пр. — По добру́ по адрову́ = з Богом, щасливо, добром. — З Богом, Парасю, хліба з'яши. и пр. — По добру́ ли живешь, по адрову́? = як ся маєте, чи живенські, здоровенські?

2. добро́, худоба́, збіжжя́. — Багато у вою добра: отласу, хутра і срібла. Греб. — Не збирай сивови худоби, збери йому розум. и пр. — Чужий добріть подносіть ведроби́, и пр. = добре чужими пирогами батька поминати. и пр.

3. добре́, гаразд. — Добре тому багатуму. К. Ш. — Вымети хату гаразд. С. Аф. — Ну, добре, знавмеш почім ківш лиха! — Добро́ пожа́ловать = просьмо, милості́ просьмо, просьмо до хати, до господи.

Доброво́лець = доброво́лець, охочий.

Доброво́льний, но = добровільний, но, доброхітний, но (С. З.), охочий, че (С. З.), доброхіть, ю, самохіть, ю (С. З.), по своїй волі́, а добро́й волі́. С.

Доброді́ть, ся = 1. добродія́жтв, доволочити́ ся, домайдрува́ти ся.

2. доброді́ти і т. д. д. **Добресті́.**

Доброду́ше = добрість, доброду́шність, шірість.

Доброду́шний, но = добрий, доброду́шний, добросердешний, шірий, доброду́шно, сердешно, щиро.

Доброді́тель = 1. цю́та (С. З.), чесно́та. (Гал.). — Моя цюта́ лучче твого зю́та. и пр. — Лучче цюта в богаті́, віж не цюта у зю́ті. и пр.

2. добро́, добре́ діло, доброді́йство.

Доброді́тельный, но = цю́тливий, во, доброді́йний, но. — Гей, музо, паночко цютавля! Хода до мене погостити. Кот. — Чого би каждому цютавлюму не належало чияти. С. З.

Добро́е = д. Добро́ 2. — Хто поживєс мов добро? К. Ш.

Доброжелатель, ница = доброхіт, ка, добродій, ка.

Доброжелательность = жичливість, зичливість (С. Л.), доброхітво.

Доброжелательный, но = доброжичливий (Л. Сам.), жичливий, зичливий (С. З. Л.), доброхітний. (С. Л.). — А и бідний, пещастивий, віхто міні пе жичиний. п. и. **Доброжелательство** = д. Доброжелательность.

Доброжелательствовать = добра́ хотіти, жичити, зичити (С. З. Л.), сприя́ти. (С. Л.).

Доброка́чественный = добрий, добрячий. **Доброп्रा́віє, доброп्रा́вний** = д. Благоп्रा́віє, благоп्रा́вний.

Добропорядочный, но = добрий, ре, добрячий, че, пүтній, пүтищий, до пүття́, доладній, до ладу́.

Доброса́ть = д. Добра́сывать.

Добросердечіє = сердечність, шірість.

Добросердечный, но = сердечний, но, щиросердечний, но, шірий, ро.

Добро́еньт = д. Добра́сывать.

Добросо́ветный, но = добросо́вісний, но, сумлі́нний, но.

Добро́та = добрість. С. Аф. — Добрість есрия.

Добро́та = добротність (якої речі).

Добро́тный = добрий, добротний, добрячий.

Доброхі́тний, -хотствовать, доброхотъ, ка = д. Доброжелательный, -желательствовать, -желатель, ница.

Добры́згать = добря́кати, допрі́скати.

Добры́й = 1. добрий. — Чоловік добрий. — Як би був добрий, тоб і свині давпо з'їла. и пр. — Добрий чоловік: на печі сухий, у воді мокрий. и пр. — На доброго кявом, а лядачого виймо. и пр. — Будь, те добрь, добры́ = будь ласкав, ласків, будьте́ ласкаві, будь ласка. — Скажи міні, будь ласкав, тату, чого нчміш ваш так воріє? Греб.

2. добрий, гарний, хоросний. — Добрий віз. С. Аф. — Добра стерня, в сядь на пій, то й коле. и пр. — Гарна, як квітка и цюлі. и пр. — Добра земля.

Добре́ть = гладшати, гладчати (С. Аф.), товстіти, товстшати. С. Ш.

Добря́к = добрий чоловік, добра людина, добра душа́.

Добуді́тьсє = добудити́ ся.

Добыва́нїє = добування, добуття́.

Добыва́ть, ся, добы́ть = добува́ти, ся, адобува́ти, ся, набува́ти, дба́ти, зася-

гати, доб'ути, здоб'ути, роздоб'ути, придбати, засягти, (дуже трудно) — розгорювати, розг'орити, загорювати. — За золотого премудрості ве купши, і розуму за гроші не здобудеш. К. Пов. — Або добути або дома не бути. в. пр. — Сякий такий аби був, аби хліба роздобув. н. пр. — Добув грошей на подушце. — Нігде пічого не добув св. С. Аф. — Роботою засягне собі щастя. Мирн. — Віп собі і хату розгорював. С. З. — Розгоридя собі мазанку. С. З.

Доб'ютокъ = доб'уток, здоб'уток, наб'уток, роздоб'уток, придбання, надбання. С. Л. — Погинули без сліду наші зяюки, пожег огонь несправе їх надбання. К. П.

Доб'юча = здобич (С. Л.), здоб'юча, здр. здоб'юченька (С. З.), здоб'уток; здобитки, пожива. (С. Л.). — Ой щож ви, напоне, що за здобич мала? Мала кони вороного, та Ляхи одняли. н. п. — Чи я тобі, мій коню, важкий, а чи моя та ясна збров, чи тяжка здобиченька моп? н. п. — Аби здобичами і несправе не отгичати ся. Л. В.

— **Въ доб'ючу** = на здобич, на поталу. — **Тіло** мое козацьке поховайте, звірю, птиці на поталу не дайте. н. д. — **Д'ялать доб'ючу** = дуванити (С. З.), паювати. — Великую здобич мали, на три часті наювали. н. д. — **Ходить за доб'ючею** = виходити на здобитки, на поживу. — Розбійники вліхали кудись на здобитки. н. к.

Доб'ючний = корисний, здоб'юшний.

Доб'югати, доб'югивати = доб'югати. — На силу доб'юг.

Доб'югаться, доб'югиваться = доб'югати ся, доб'югувати ся. — Доб'югав ся, пока ноги наунали.

Доб'южати = доб'югти.

Доб'юливати, доб'юліти = доб'юлівати, доб'юліти. — Доб'юліла усе золотю.

Доб'юсити = доказати ся, домордувати ся, дожартувати ся.

Довалівати, довалити ся = довалівати, докидати, докочувати (Д. Валить, ся 1 і 2 і Валить). — Довалити ся до пици, до нит'я = доп'астися, дорвати ся, доск'ипати ся. — Доск'ипав си до горляки, що й не встале.

Доваривати, доварити ся = доварювати, доварити, ся.

Дов'яструвати, дов'яструвати = догострювати, догочувати. — Догострив ножа.

Дов'ящувати = довошцувати.

Доведь = д'ямка (н. гр. в. дяк).

Довести, довести = довести.

Доверещати, доверещати ся, довшцати ся.

Доверт'ятъ, ся = доверт'яти, ся, докрутити, ся.

Довершати, довершити ся = кінчати, докінчати, ся, вивершувати, вивершити, ся, дороблювати, доробити, ся, довести діло до кінця, до краю, (будовання) — добудувати, (писання) — дописати і т. д.

Довести, довести = довести, допровадити, призвести. — Д. до сумашествія = обожеволити. — Ніхто ж як він п обожеволив.

Довивати, довивати, доплітати, докручувати, досукувати, ся. — Допаів батіг. — Досукала п'ятки.

Довищати, довищати ся = доверещати ся, довшцати ся.

Довинити, довинчувати = догвинувати, дошрубувати.

Довираться, довіривати ся. — Добре хав си, поки сказали вже: цить.

Довити = доплести і т. д. д. **Довивати, довлекати, довлечъ** = доволікати, дотягати, дотарабанювати, доволокти, дотягти, дотарабанити, дотірити, дотаргарити.

Доводити, доводити, допроважувати, призводити. — Се він його призвів до того.

Доводиться, доводити ся, припадати, впадати, випадати. — А тепер довелось на безвідді, на безхліб'ю погибати. н. д. — Він він доводить сп аебожем. — Йому припадає як раз сто рублів.

Доводъ = довід, д'яка.

Довозити = довозити. — Довіз його на своїх конях. — Довозив сіно.

Доволівувати = д. **Довлекати**.

Доволочить, доволочити ся, доволочити, доволочити. і т. д. д. **Доволочить, доволочити** ся.

Довольно = 1. доволі, досить, годі, б'уде: — Досить одного сонця на небі. в. пр. — Буде вже тобі брехати. — Здала, ждала, та й годі сказала. — Пеністочко сонлив, вставал! годі спати. н. п.

2. чимало, багато. = Чимало л'ят перевернулось, води чимало утігло. К. Ш.

Довольно большой = чималій.

Довольный = довольний, задоволений (Гал., конт'ентий (Права), радій). — Я зтим не доволенъ = я з сього не радій. — Онъ ничьим не доволенъ = йому нічим не догодити. — Доволенъ будь т'ямъ = т'ям і здобрій (н. к.). — Здобрій т'ям, що тобі волюсть присудяла. Леа.

Довольствие, довольство = достаток, можливість.

Довольствоваться, ся = 1. вдовольняти, ся, задовольняти, ся, довольніти ся С. З. (малям) — перебувати ся, здобрити чим. (Пр. д. під сл. Довольсьє).

2. постачати, вистачати, достачати, сноживляти (С. Л.), харчувати. — На нісх не вистачиш. С. Л. — Він постачав па військo сухари.

Доворовати, ся = дократи ся. — Докрав ся, поки в тюрму попав.

Довоестрати = догострити, доточити.

Довраті, ся = добрехати, ся.

Довівати = довіювати.

Довідати, ся, довідувати, ся = довідати ся, дознати ся, дошпати ся, досьвідчити ся, довідувати ся і т. д.

Довівати = довіювати.

Довівчати = довінчати.

Довіренность = 1. віра (до кого).

2. довіреність, вірчий лист.

Довірєнный = повірєний, повномочний.

Довірьтєль, ница = довіритель, ка.

Довірьтє, ся = довірити, ся, повірити, звірити, ся (С. Л.), здати ся. — Він у всьому на його здає ся.

Довірьє = віра. — Нема тобі віри. С. Л. — Потерати довірьє = зневіритись. С. Аф. — Достойный довьрия = віри годний. — Сьвідки мають бути віри годше і не підозріше. Ст. Л.

Довірьчивость = віра, ймовірність. — У дівчині стільки ласки, як на тихім ставу риба, а в кожна стільки віри, як на спіїм морі піни. п. п.

Довірьчивый, во = ймовірний, но (С. Л.), з вірою.

Довірьтє, ся = вірити, віру хати, пїти, діймати, довірїти, ся, повірїти, звірїти, ся, здавати ся, покладати ся (на кого). — Не вір, бо то звірь: хоч не вкуси, то зликає. п. пр. — Він на ню все звіряв, а вона що зробила. Хар. — (Пр. д. ще під сл. Вірьтє 2).

Довірьтє, довьшивати, ся = 1. довшати, довшувати, ся. — Довішала усі сорочки — пехай сохнути.

2. доважити, доважувати, ся. С. Аф. Л. — Доваж ще трохи, щоб уже повна вага була.

Довірьтєць = довісок (додаток до повної ваги).

Довірьтєць = д. Довірьтєць 1.

Довірьиваніє = 1. довшування, 2. доважвання.

Довіять = довіяти.

Довязати, довязати, довязывати, ся = 1. довязати, довязувати, ся. — Довязати снопи.

2. допести, доплїтати, ся. — Доплїв батї.

Догавливать, договеть = договіти.

Догадаться, догадываться = догадати ся, доислити ся, доміркувати ся, догадувати ся, доислїти ся, доислювати ся. С. Л. — Догадав ся очкур розвизати, таї думає, що порозумїшав. в. пр.

Догадка = догадка (С. Аф. Л.), догад (С. Аф.), здогад, доисел (С. Л.).

Догадливый = догадливий, тямкий (С. Ш.).

Догарати = догорїти, догорювати. (С. Аф.) — Свьчка догорїла.

Догацивать, догоститє = догостювати, догостити.

Догнати, ся, догнуть, ся = доганяти, догнїти, ся.

Догладить, доглаживать, ся = догладити, допрасувати, ся.

Догладывать, догладятє = догрїзати, догрїзти, дожвакувати.

Доглатывать, доглотнуть, доглотать = доковтнїти, доковтати, доглитнїти, доглитати.

Доглядеть, догайывать = доглядати, доглядити, дозирати, достерегти, доняльнувати.

Доглядѣться = додивити ся, доглядити ся. — Додивив ся, що аж очі заболїли.

Догнаивать = догноювати.

Догнать, догонять, ся = догнати, наздогнати (С. Л. Ш.), нагнати, наспїти, настїгати, здогнати, зусїти, доганяти, наздоганяти, наганяти, настїгати. — Хто два зайці гонить, жадного не здогонить. п. пр. — Наздогнав його та по тплицї.

Догнивать, догнить = догнивати, згнивати, догнїти, згнїти.

Догноить = догноїти, згноїти.

Догнуть = д. Догнобать.

Договаривать, ся, договорить, ся = 1. доказувати, домовлїти, доказати, дохобити, добалїкувати, добалїкати. — Підняв такий гомїн, що не дає йому ні доказати до кішки. — Почав балакати, та й не добалакав.

2. добалїкувати ся, добалїкати ся. — Добалакав ся вже до злиха.

3. домовлїти, ся, умовлїти ся, годїти, ся, єднати, ся, поєднати, ся. С.

3. Л. — Не страшно женити ся, страшно попа єднати. п. пр.

Договірний = домовлений, умовлений.

Договір = умова (С. Л. Ш.), домова, уклад (С. Ш.), угода (Гал.) — Слова — не могола: чи забува яка між вами з тобою умова? Гул Ар. — Заглинь в контракт твій зо мною, яка там умова? Гул. Ар. — Умова между дающими і взимающими. Б. Н. — **Заключить договір** = домовити ся, умовити ся, уложити умову. — **Нарушить, расторгнуть договір** = зламати, зірвати, скасувати умову, відкинути ся.

Договіть = договіти.

Догонка, догоня, у виразах: **въ догонку, въ догоню** = на здогін, на здогінці. — **Пустили ся за мною на здогін**. Фр. — **На здогінці не націлуєш**. н. пр.

Догонять = д. **Догнать**.

Догоріживать = догоробувати, доплітати (тип або що).

Догорать = догорати, догорювати (С. Аф.).

Догорєвать = догорювати, ся, досумувати, дотужити ся, дожурити ся. — **Дотужив ся, що й сам занедужав**.

Догорляють = догукати ся, дорепетувати ся, догаласувати ся. — **Дорепетували ся, поки не вибили**.

Догорять = догоріти.

Догрєбать, догрєсти = догромажувати, догрєбати, догромадити, догрєбти.

Догрубить, догрубляють = догрубляють.

Догружить, догруживать, догружить = доважувати, доважити, нахурувати, догружити.

Догрустят = д. **Догорєвать**.

Догрызатъ, ся = догризати, ся.

Догрывать, догрять = догривати, догріти.

Догрывать = догривати, ся.

Догувивать = догулівати, ся. — **Догуюю останні дні**. — **Догувив ся до лиха**.

Додавать, додойть = додобувати, додойти.

Додобавивать, ся = додобувати, ся.

Додатокъ, додача = додаток, придача, додача.

Додвигать, ся, додвигивать, ся = досовувати, ся, досувати, ся, підсовувати, ся.

Додвигнуть, ся = досунути, ся, підсунути, ся.

Додєржати, додєрживать = 1. досмікати, досіпати, (про волоєси, піри) — **доскубти, добрати, досмікувати і т. д.**

2. дотягати, доволокти, дотягати і т. д.

Додєржати, додєрживать = 1. дотримати, додержати, дотримувати, додержувати. — **Хто багато обіцає, рідко слово дотримає**. н. пр. — **Перестаєш милій долі нарікати, памитай свого слова дотримати**. п. п.

2. витратити, витрачувати. — **Я витратив останні гроші**.

Додойть = додойти.

Додобавить = додобавити.

Додраивать, ся = додражити, ся, додратувати, ся.

Додружитья = додружити ся, дотоваришувати, добратися.

Додуматься = додумати ся, домислити ся, доміркувати ся, домізкувати ся, дорозумовати ся, розуму добрати. — **Та вже дорозумовали ся, щоб рубати його та його ж шаблею**. н. о. — **А москалки та недурні, та розуму добрали: пасамспред батька Швачку із осаждою знизали**. н. п.

Додураться = додурити, дожирувати ся, допустовати ся. — **Кодсь ти дожиреш ся до чого лихого**.

Додѣлать, долѣзывать = доробити, поробити, дороблювати, подороблювати.

Доєніе = діиво (С. Аф.), доїння, подій. — **Цє стільки молока з одного подою**.

Доєнка = діїниця (С. Аф.), скопєць. — (Под.) — **Діїниця** — коровича м'яка. н. пр. — **Іди дощучу цєбром, відром — діїницею над нашою пашницею**. н. пр.

Дожаривать, дожарить, ся = допекати, досмажувати, донекті, досмажити, допріжити.

Дожать, дожимать, дожинать, ся = 1. додавити, дотіскати, дочавити, (про білицу) — **викрутити, додівлювати і т. д.**

2. дожати (хліб), обжнати ся.

Дождать, ся = дїждіти, ся, дочекати, ся, дотривати. — **Не дїждєн, щоб я тебе прохала**. — **Дочекав ся свого сьвітлошка, вприжала в сьвіт мене матінка Гуданський**.

Дождєникъ = д. **Вздўшка**.

Дождєвой = дощовий. — **Замїж вийти не дощову годину пересидіти**. п. пр.

Дождить = дощити, (починати) — **накрапати**. — **Дождить** = дощ іде, крапає. — **Ой наступа чорна хмара, стар дощ крапає**. п. пр.

Дождливый = дощистий (С. З.), дощуватий (Чайч.), дощовий, жочливий. — **Дощовий день**. — **Мочлива осїнь**. — **Того ж року літо було дощистое**. Л. В.

Дождь = дощ, (маленький) — **дощик**. — **Грибной, мєлкій дождь** = дрібний, дрі-

бен, як кривъ сіно, (дуже дрібний, наче туман) — мигичка, жвичка, шряка. С. Л. — І шумить, і гуде, дрібеш дощик іде. п. п. — Крушній дождь = крапльистий (С. Л.), крапчастий, крапчатий (Мал.). — Прозливной дождь = ливний дощ, ливень, зліва (С. Л.), зліва. — Піде злива — дощ великий. — Дужь сильний — хлюща, (до того ще й холодний) — хвища, (сильний та не довгий) — туча, тучвий дощ, (довгий, на цілий день або й довше) — обложний (С. Лев.), облоговий. — Дождь пересталъ = передошло. — Бог дастъ передоциить і буде исхо. Хар. — **Отъ дождя да въ воду**, п. пр. = з дощю та під ривну п. пр. — **Послѣ дождика въ Четвергъ** п. пр. = на Миколи тай ніколя, в. пр. — **Дождь ливня льетъ** = дощ якзвідра, як цівкою. — Дощ іде, як з відра ле, а з стріх біжить, як цівкою. Ном.

Дождянікъ = д. Бздѣшка.

Дожевати, дожевывать = дожувати, ажувати, пережувати, дожовувати і т. д. — **Д. жвачку** = доремівгати.

Дожечь, дожигать, ся = допалити, випалити, допалювати, випалювати, ся. — **Допали свічку**. — **Випалил усі дрова**.

Доживать = доживати, добувати. — **Чи я живу, чи доживаю**, чи так по світу волочусь. К Ш. — **Добуду ще сей місяць**, а пв дальше вже не стану.

Дожданіе = жданя, сподівання, чекання, трівання.

Дождать, ся = ждати, дождати, сподівати ся, чекати, трівати. — **Ждала и, дождала**, ворітечка відчипала. п. п. — **Здоровий хвороби сподівати ся**, а хорий смерти. п. пр. — **Нехай та тривай** — то недобрі люде. п. пр. — **Ждалъ не дождался** = ждав, тай годі сказав; ждав, тай жданки поїв.

Доживать, доживають = д. Дожать.

Дожить = дожити, добути.

Дожратъ = дожерти, дотріскати, долопати, пожертити і т. д.

Дозванявать, ся = дозвонювати, ся.

Дозвать, ся = докликати ся, догукати ся. — **Де ти, доле моя, бродиш?** не докличусь я тебе в. п.

Дозволеніе = дозвіл, дозволѣння.

Дозволительный = 1. дозволяющий.

2. дозволенный, вільний.

Дозволить, дозволать = дозволити, позволити, подозволити, дозволити і т. д.

— **Позволь**, батьку отмане, пам на багшті стати, не позволим нашу Січу та руїновати п. п.

Дозвоить = дозволити, ся.

Дозываніе = дозивиання.

Дознавать, ся, дознавать, ся = дознавати, ся, визнавати, довідувати ся, дошитувати ся, увесвяти ся, дізнати ся, довідати ся (С. Л.) і т. д.

Дознаніе = дознання, визнаання, визнагття. С. Л.

Дозобать = доздобати, доздобати.

Дозолачивать, дозолотить, ся = дозолочувати, дозолотѣти, ся.

Дозорной = дозорний, дозорця (С. З.), доглядчач.

Дозорный = дозорний і д. Дозорной.

Дозорщикъ = д. Дозорной.

Дозоръ = дозор, обхід.

Доозрѣвать, доозрѣть = дооспівати, достигати, виспівати, доспѣти, достигти. — **Нехай пьйте**, нехай тимчасом доспіває. Гул. Ар. — **Оце вже капуни достигли**. п. о.

Доозрѣлый = доспѣлий, спѣлий, достиглий, стиглий. — **Спіл пблуска**. — **Стигий капул**.

Доозывать, ся = скликати, докликати, ся, догукувати ся. — **Нікак його не догукав** ся.

Доозваться = загавити ся. — **Загавив ся та і впан у кручу**.

Доогрять, ся, доогрывать, ся = догрятти, ся, докартувати ся, догравати, ся. — **Дограв ся**, цоки геть усе не програн.

Доильница = доильница, річка (Лин.), доярка (Прав.). — **Я до печі куховарочку палил**, до корівок та доильничку. п. п. — **З дийничей річки виступала Кот**.

Дойнікъ = д. Доенка.

Дойный = дийний. — **Корова дійна**. С. Аф.

Доискать, ся, доискывать, ся = дошукатти, ся, дошукувати, ся; д. **Довѣдаться, доведываться** (по слідах) — вистежити, витропити. — **І де знайти превудрості багатство**, де розуму святаго дошукатись. К. Иов.

Дойка = доїння, дїво. (С. Аф.)

Доить = дійти, (по малу або трудно) — додїбати, допхаги ся, доплѣнтати ся, дочвалати, дошлуганити ся. — **Отак ідуци попід тивом**, я міркував собі вночі, дьки дошлетавсь до хатини. К. Ш.

Доить, ся = доїти, ся. — **Доїти корову**. — **Корова погано доїть** ся.

Дока = мітець, мистець, мастак (С. З.), мистюк. — **Як хто мистюк зайвці стрі-**

- лять, то тут їх сила. в. п. — О, він митець в сьому ділі. — Дока на доку нашєдъ, н. пр. = найшла (або: трапила) коса на камінь. н. пр.
- Доказатель** = доказчик, доніщик.
- Доказательный** = доказаний, довідний.
- Доказательство** = доказ, доказака, довід. — Він і сам не знає, які він докази має на землю. Ніс. Черн. — **Доказательства** нісьменниа = доводи листовні. — О доводех листовних. Ст. Л.
- Доказать, доказывать, ся** = доказати, довести, досвідчити, виказати, вивести діло, право, доказауати ся і т. д.
- Докалить, докаливать** = 1. догартувати, догартувувати.
2. розпекти, розпикати.
- Докалывать, ся, доколоть** = доколювати, ся, доштрикувати, доштрикувати, дошпигувати, доколоти і т. д.
- Докаичивать** = кінчати.
- Докаичивать, докоичить** = докладати, дозбирувати, докласти, дозбирати. С. Аф. — Ледне дозбира сотню карбованців.
- Докаичивать, докоичить** = докочувати, докочити.
- Докаичивать, ся, докоичать, ся** = докочувати, докочити, ся. — Докоичав до води. — Він до всього докоичаєт ся.
- Докарабать ся** = додерти ся, додрятати ся, дошкрятати ся.
- Докариливать, докоричить** = догодівувати, догодувати, (до веси) — дозімувати (про худобу). — Догодує бжолу до Івана, зробити з тебе панв. н. пр.
- Докачать, докатывать** = докочити, докочувати; (про білизну) — докачати (на качальці), домаглювати (на мілку).
- Докачать, ся, докачьвать, ся** = докачати, ся, (на гойдальці або що) — доколичати ся, догойдати ся.
- Докашивать, ся, докосить, ся** = докочувати, ся, докосити, ся.
- Докашчить, ся, докашчивать, ся** = доквашити, доквашувати, ся.
- Докадять, докадывать** = д. Добросеять, добрасывать.
- Докаичать, докипять** = докипяти, докипяти.
- Докасать, докаснуть** = докисати, докиснути, доквашити.
- Докаслый** = кислий, доквашений.
- Добкис** = докис, доквас.
- Докладной** = докладний.
- Докладъ** = доклад, (стар.) — лепорт С. З.
- Докладывать, докласть, доложитъ** = докладати, додавати, доводити до відома, докласти, доложити, додати, довести до відома.
- Доклевать, доклеывать** = додзобати, додзобати, доклякати, віддзобати і т. д., додзобувати і т. д.
- Доклеивать, доклеить** = доклеювати, (карюком) — докарючувати, доклеїти, докарючити. (Чайч.)
- Доклейить** = доклеїти, дотаврувати, позначити, поклеїти, потаврувати.
- Доклейкается** = д. Дозвається.
- Доклонить, ся** = дохилити, нахилити, ся.
- Доковать, доковывать, ся** = докувати, вікувати, доковувати і т. д.
- Доковылать** = дошкандибати, дошкитильгати. — На силу дошкандиба до хати.
- Доковорить, ся** = доколупати, ся, докопирсати, ся.
- Доколывать, доколотить** = добивати, добити.
- Доколдовать** = дочарувати, дочаклувати, довідьмувати, доворожити, ся.
- Доколоть, ся** = д. Докалывать.
- Доколь, доколь** = поки, доки, докіль, до якого часу. — Доки ти будеш пустовати? С. Л. — Доки сонце зійде, роса очі вність. н. пр.
- Докоичать** = докочати, знівечити, довести до краю.
- Докоичатить** = докоичатити, допаклювати, дошпаглювати.
- Докоичить** = скінчити, докінчити, докінці, до краю довести, (роботу яку) — доробити, (писання) — дописати, (штыво) — дошити, (гру) — дограти, (співання) — доспівати і т. д.
- Докоичать** = д. Докаичивать.
- Докоичить** = д. Докаичивать.
- Докоичить** = д. Докаичивать.
- Докоичить** = д. Докаичивать.
- Докоичить** = д. Докаичивать.
- Докоичить, докоичить** = докочувати, докочити.
- Докоичить, докоичивать, ся** = дошалувати, дошалуувати, ся, (С. Аф.), докрасити, докранувати.
- Докоичить** = до жару, аж почервоніло,

до червоності, поки почервоніє. — Терти руку поки почервоніє.

Докричатъ, ся = догукати, ся.

Докройть = д. Докраивать.

Докрошувать, докроситъ, ся = докришувати, докрити, ся. — Доаринила докшину. — Зуб докрити си.

Докрутитъ, докручивать = докрутити, довертїти, досукати, довити, докручувати і т. д.

Докручиняться = дожурити ся, досуговати, догужити.

Докторъ = 1. дѣктор (учеб. ст.).
2. лікаръ, дѣкторъ (Хар). — Лікареві чи поміжсь, чи не поміжсь, а каштка розвляжсь. п. пр.

Докторша = 1. лікарша (жіпка лікарева).
2. лікарка.

Докувиркається = доперекидати ся.

Докуда = доки, до якого місця і д. Доколь.

Докука = докучання, докука (С. З.), надокука (Полт.), уїдливість С. Ш. — З прикрьстю і докукою людем. Самойловч. С. З.

Документъ = докѹмент, папір, (староданий) — шпартгал, (зб.) — шпартгалля.

Докуватъ, ся = докучати, ся. — Докупав ся, що аж голова болить.

Докуватъ, докупитъ, ся = докупати, докупювувати, прикупювувати, докупляти, прикупляти, докупити, ся.

Докуривать, ся, докурить, ся = докурювати, ся, докурити, ся.

Докучатъ = докучати, надокучати, набридати, обридати, кучити, прикрити ся. С. З. Л. — Та вже тая пресучан журба мїні надокучала. п. п. — Що оци бїльш в тим не прикрили си і не упоминали си Скоропадський. С. З. — Кучити послам, аби домовляла си. П. Могила. О. З.

Докучливость = набридливість, уїдливість. С. Ш.

Докучливый = набридливий, обридливий, уїдливий (С. Ш.), в'їдливий. — Таке в'їдливе, що хоч візьми та й плюнь межь очі.

Докучний = 1. д. Докучливый. 2. чудний (про чоловіка).

Докушавать, докушивать = доїсти, доїдати; допити, донивати.

Доламливать, доловить = доламливати, доловити.

Долазять = долазити ся.

Доламливать, доламывать, доломить = доламливати, доломити, доламати.

Долбѣжъ = 1. жѣлоб, жѣлобина, пїтка (видовбаний рївчачок або дїрка в дереві).
2. частіше: Долбѣжка — зубрїчка, туркванья. (С. Ш.). — Вь долбѣжку — на память (не розуміючи), в зубрїчку.

Долбѣзо = долото.

Долбить = 1. довбати. — Довбати долотом дїрку. С. Аф.
2. торѣчити, товктї. С. Ш. — Що два йому треба все одно торѣчити. С. Л.
3. турукати (С. Ш.), товктї, товмачити, зубрїти (вчити на память від слова до слова).

Долбленіє = 1. довбання.
2. д. Долбѣжъ 2.

Долбний, долбуха, долбушка = довбня, довбѣшка. С. Аф. — (Для забивання паль) — баба С. Ш, (на олівїї) — гаран. С. Ш.

Долгаться = добрехати ся.

Долгий, долго = довгий, довго, поб. — довжений (С. Аф.), довжений, здр. — довгѣнкий, довгесенький. С. Аф. — З довгою рукою під цвнтарь. п. пр. — Через місяць надїшов другий лист довжеаний. Фр. — Як довго його нема з поля. — Кїнь довго заприжнен. С. Аф. — **Вотъ и вся не долга** = от і все, та й годї, от тобі і все. — **Долгаи жванъ** = довгий вік. — Дай, Боже, вік довгий. п. пр. — **Долго ли, коротко ли** = через яку таку годїну. — **Долго ли до бѣды?** = чи далѣко до бїди? — **Откладывать вь долгиіи ящичь** = відкладати на довго. — **Приказалъ долго жить** = віддав Богіві дїшу, казав довго жити. — **В'хати на долгиихъ** = їхати на одних кѣвях (цїлу дорогу, не перемінюючи коней).

Долговатый, то = довгѣнкий, ко.

Долговолосый = д. Длинноволосый.

Долговременный, но = довгий, го, довгочасний, но.

Долговой = довговїй.

Долговѣчный, но = довговічний, но, (вкупі з іменником) — довговік. — Стоїть дуб — довговік. п. з.

Долговязый = довгий, довганий, довгеля (С. Аф.), довготелесий (С. Аф.), цибатий, цибань, довговязий. С. Аф.

Долгодѣнствіє = довгий вік. — Дай вам, Боже, вік довгий, а вам дохід добрий. п. пр.

Долгодѣнствовать = довго жити.

Долголітїє = д. Долгодѣнствіє.

Долголѣтній = довголітвий, довговічний.

Долгоногій = д. Длинноногія.

Долгоніжка, ком. *Tipula* = довгоніг. — Соснаєц у його далеко корочке, ніж у комари, та ще й ноги дуже довгі, через те ці комахи і визнають ся довгоногами. Степовик.

Долгоносикъ, ком. *Circulio* = довгоносик, (С. З.) носай, свінка, шашлак (Полт. Чайк.). Жуки, що мають понуру довгеньку голівку, котрі через те здають ся ніби-то малесенькими свинками. Степовик.

Долгоносей = д. Длинноносый.

Долгоношко = довгенько.

Долгонольнй = довгонолійн.

Долгорукій = довгорукій.

Долгосрочній = довгостроковій (на довгий строк).

Долгота = довгість (С. З.), довжина (С. С.), довжина (С. Аф.).

Долготерпівий = довготерпівий. С. Ж.

Долгоухій = довгоухий, ухань, ухач (С. Ш.), про свиней — капліухий.

Долгоушка = голка з довгим ушком.

Долгохвостикъ, пт. *Parus candatus* = синиця хвостата.

Долгохвостий = хвостатий, довгохвостий, хвостач (С. Ш.).

Долгошейка = д. Горлянка 1.

Долгошея = довговязий. С. Аф.

Долговязичний = 1. явкатий і д. Болтливий і Болтуя 1.

2. брехливий, ва, брехун, ха, плетун, ха.

Долгъ = 1. обовязок, повинність. — Обовязок чинити. С. З. — Коли словню свій обовязок, то нікто мінї нічого не зробиць. Фр. — Отдате послѣдній долгъ природѣ = віддати Богови душу, умерти. — Отдате н. д. покійнику = провѣсти до ктядовища.

2. довг, віине, вивуате, позичка. — Въ долгъ братъ = брати набір, в позичку. — Въ долгъ вѣрять, давать = боргувати, навірять, набір давати, у позичку давати. — Як будеш усім боргувати, прийдець ся сорочку латати. н. пр. — Продай мнї набір, а гроші через тиждень відам. н. о. — Піду до жидівки — син набір горілки! н. п. — Шипкарочка мене знає, на сто рублів навірєє. н. п. — Въ долгъ влѣзть = вдовжити ся. — Ту зму так вдовжився, що й не вилізу. — Въ долгъ какъ въ шелку = по шию в довгах, в довгах як в репяхах. н. пр.

Долевой = частковий, пайовий.

Долезать, ся = 1. долѣжати ся. — Долезав ся, поки голова заболѣла.

2. про овочі) — влѣжати ся, доспіти, достигти на сонці.

Долетать, ся, достать = долѣтати, ся, долетіти, долинути, доленути (С. Аф.).

Должать = позичати, запозичати ся, вдѣжувати ся (Д. під С. Долгъ 2.)

Долженствовать = мусити (С. З. Л.), мати, обовязок мати. — Из дерева свого зломити ти мусиш гяку хоч одну. Кот. — За лихими людьми та за ворогами покнунати мушу. н. п. — Не масть нікто ні за кого терпѣти, тільки кожній сам за себе. Ст. Л. Должникъ = довжник, винуватий (С. Л.), винуватець. — А довжник, которий вииси. Ст. Л.

Должно = трѣба, повинно, слїд, належеть, годиться. — Треба жить, як набіжить. н. пр. — Треба бути слухвним. — Так слїд робити. С. Л. — Приймають старого, як повинно бути. н. о.

Должно быть = 1. повинно, мусить бути.

2. мабуть, любий, десь. Д. Вѣрно 2.

Должное = повинне, належить, що слїд.

Должностной = урядовий (С. Ш.), службовий.

Должность = уряд (С. Ш.), служба, посада. (Гал.) — Сякий такий уряд лучче ніж проста служба. С. Ш. — Уряди два суводне одній особі давати це будеть. Ст. Л. — Кандидат на учительску посаду. Варв. — Исправляющий должность = наказний, заступник. — Наказвий старав. С. З. Л. — А тут пан заступник старости — самого старости не було. Фр.

Должный, долженъ = 1. повинний (С. Л.), належитий (С. З.). — Належити честь віддати.

2. поніпен, мусить. — Не знав добрий чоловік та із чого жити, мусів собі корівку купити. н. п. — Хоч не рада, та мушу, бо люблю Іваса як душу. н. п.

3. винний, вінен. — Він мнї винєє трь карбованих. — Що винєє — то віддати поніпен. н. пр.

Доливать, ся = доливати, ся, досипати, ся. — Досип повну паяшку

Доливка, доливъ = доливання, досипання.

Доливать, долизывать, ся = долизати, вилізати, долизувати, ся, вилізувати ся.

Долинá = д. Длиннй.

Долина = долина; діл, поділ, незькоділ, низинá, (межи високих гір) — жижіря, (довга і вузька, на стєнах) — бал-

ка, (недовга та глибока) — яр, ярók, (я діском) — байра́к, (крута зо всіх бо́ків межи гір) — макітра, (де починаєть ся долина) — придо́лінок, (де кінчаєть ся) — одвёршок. С. Л. З. Ш. — Вийду на могилу, гляну на долину. н. п. — І долом геть собі село понад водою простяглось. К. Ш. — Тіло козацьке рвали, по тервах, по балках жовту кість жвакували. н. д. — Як будете до байраків прибувати, тернові гильки рубайте, міні признаку покидайте. н. д. — Гей яром, яром за волами, мапівцями за віщями. н. п.

Долинушка = долинонька, долиночка. С. Аф.

Долять = 1. доліти, досіпати. — Досип чарку.

2. перемагати, змогати, посідати.

Доловить = д. Доловлять.

Доложить = д. Долождивать.

Долой = геть, пріч; до до́ду. — Геть з очей моїх. — Іди, сину, пріч від мене, нехай тебе Турчин візьме. н. п. — Геть з дороги. — Звалив його до до́ду.

Долома́ть = д. Доломлять.

Долота́ть = довба́ти (доло́том).

Доло́то = доло́то, здр. — доло́тце, (вельке — пробивати лі́д) — ці́швія.

До́лу = до́лі, до до́ду, в низ, в низу́.

До́ль = д. До́ліна.

До́льникъ = спі́льник.

До́льний = низовий, нижній, спі́дній.

До́льше, до́ль, е = до́вше.

До́льза́ть, до́льза́ть = до́льза́ти, дола́анти, до́лзти.

До́ла = 1. частка, частина, па́йка, часть, уді́л (С. Ш.). — Приня́ть ко́го в до́лаю = приня́ти в спі́лку. — Вступі́ть в до́лаю = приста́ти до спі́лки.

2. до́ля, тала́н. — Вміла мати брови да́ти, та не вміла щастя-до́лі да́ти. н. п. — Не дав Бог талану знаку, не буде й до́ останку. н. пр. — У кого талан, ані дия на лан, а у мене нема талану, то що дия на лану. н. пр.

До́ла = до́ла, в до́ла, в госпо́ді, в до́мівці. — Його нема в до́ла. — Не стали в до́мівці части й до́лі собі мати. н. д.

До́лаза́ть, до́лаза́вають = до́лаза́ти, до́маста́ти, дошмарува́ти, до́лазува́ти і т. д.

До́ламы́вать, ся, до́моло́ть, ся = 1. до́мелюва́ти, ся, до́моло́ти, ся.

2. доба́зкати, ся, доба́лясува́ти, ся, до́моло́ти, ся.

До́маря́ть, до́марыва́ть = до́каля́ти, до́маза́ти, до́мазува́ти, ви́каля́ти, ви́маза́ти.

До́ма́тыва́ть, до́мота́ть, ся = 1. до́мо́тува́ти, до́мота́ти, ся. — До́мотала клу́бок ва́лу.

2. до́ціндрова́ти, перево́дити, ма́нта́чити, га́йнува́ти (до краю), до́ціндрити, до́мота́ти, розма́нта́чити, прога́йнува́ти, проци́ндрити, пере́вести (геть усе).

До́махну́ть = до́кіну́ти.

До́ма́чыва́ть, ся, до́мо́чить, ся = до́мо́чува́ти, до́мо́чити, ся.

До́ма́шній = 1. ха́тній, до́мовий, до́шівський; на́сбкий, сві́йський. — Ха́тнього зло́дя не встереш ся. п. пр. — Каза́м польова ми́ша ха́тай. н. к. — Дві сарна́ї на потребу до́мовую. Л. В. — До́мого зло́дя не вбереш ся. н. пр. — Ці́на вта́хам до́мовим. Ст. Л. — То не да́ка качка, в на́ська. — До́ма́шний хо́лстъ = до́мотка́не по́лотно́, до́мотка́н. С. З. — До́ма́шнія неприя́тності = ха́тна мо́рква. С. Л.

2. до́мівник, ця, до́мівець. — До́ма́шніе = до́мівники, до́мівці, се́мяне, сво́ї, на́ші. — Ти у нас в ха́ті не до́мівни́ця, вашо́му до́бу не ку́кби́ни́ця. н. п. — І перед власни́ми до́мовни́ками мо́їми. С. З. — До́ма́шний че́ловѣкъ = сві́й чо́ловік (про чу́жого, але близького).

До́ма́шыва́ть, до́мо́стиъ = до́мо́щыва́ти, до́мо́сти́ти, (до́шками) — до́стила́ти, до́сла́ти, до́стелі́ти, (камне́м у́лицю) — до́бурко́вувати, до́буркува́ти. С. Ш.

До́межева́ть, до́меже́ыва́ть, ся = до́межува́ти, до́межо́увати, ся.

До́мека́ться, до́мекну́ться = д. До́гады́ваться.

До́ме́къ, звива́єть ся тільки у ви́разі: „не в до́ме́къ“ = не вдо́га́д, не втя́кки.

До́мєнна́я печь = ве́ліка пі́ч, ѓта (на руди́х). — Па́ла як у гуті.

До́мєсти, до́мєста́ть = до́мєсти́, до́міта́ти.

До́мєста́ть, до́мє́тыва́ть = 1. до́кіда́ти, до́кіну́ти, до́кіда́ти, до́шну́рити. — До́кіда́ти сто́ла. — До́кнута́ до...

2. обкі́дати, обкі́дати. — Обкі́дати пе́теля́ки.

До́ми́къ, до́ми́шко = до́мо́к, до́мо́чок, ха́тка, ха́тіна, ха́тинка, буди́ночок. — А у мене ні ха́тинки, нема́ щастя, нема́ жі́нки. н. п.

До́миа = д. До́мєнна́я печь.

До́мови́тий = ха́зійли́вий, госпо́да́рний, ха́зійновитий.

До́мови́ще = д. Гро́бъ.

До́мовла́дб'яецъ, ли́ца = до́моха́зій, го-

сподарь, домодержавець, домохазяйка, господина. — Ой Боже наш, царю, попляв літа щасливй сього дому господарю. п. п. — Всім православному християнам, сьому домодержавцю, хазяїну й хазяїці, нодай, Боже, на многій літа в. д.

Домовничать = домувати, домонтарювати. — Годі вам, панове-молодці, домувати, ідти зо мною на Червону долину гузали. п. п.

Домоводство = доміство, господарство, хазяїство, господарювання, хазяїнування. — Доміство управляти. С. 3.

Домовой = домовий, домовик, дідько.

Домовый = д. Домашній 1.

Домогательство = домоганія.

Домогатися = домогати ся, намагати ся, добувати ся, доправляти ся, допевняти ся, допінати ся. — Намагається Іван у город. Чайч. — У двері стукав, добував св. Кот. — Допевний си, пан Гетьмане, допевний си шати: як не будем допевнятись, будемо втікати. п. п.

Домой = до дому, до господи. — Чого ти тут? — Іди мінї зараз до дому. — Піду до господи, щоб не було шкоди. п. пр. — Час до дому, час, час і пора. п. п.

Домокъ = домок, домочок. — Жьть домокъ = жити на своєму господарстві.

Домолачивать, домолотять = домолочувати, домолотити.

Домолотъ = д. Домалывать.

Домоправитель = управитель (домом), стар. — шафарь (С. 3.).

Домороженный = доморослий, насський, свійський, свого хову. — Ціна коням робочим доморосля. Ст. Л. — Наські качки.

Домостять = д. Домашивать.

Домосѣдничать = д. Домовничать.

Домосѣдство = домонтарство.

Домосѣдъ, ка = домонтарь, ка, сидун. 3. Лев. (в жарт) — пічкур. — Як не піду з козаками гуляти — будуць мене, мати домонтарем називати. п. п. — Оце ще пічкур — усе б йому дома сидіти.

Домотать = д. Доматывать.

Домохозяїнъ = д. Домовладѣецъ.

Домочадецъ = 1. домівник, ця, домівець, ми. — домівці, д. Домашній 2.
2. челядінець, зб. — челядь, слуга, слуги.

Домочать = д. Домачивать.

Домучить = замучити, замордувати.

Домчать, ся = доччати, ся, добігти, довести (швидко).

Домъ = 1. дім, будинок, (мурований) —

камяниця, (великий, панський) — горниці (С. Аф.), свѣтлиця, хороба, будинки (С. Ш.), покoi, (прости) — хата. — Почали муровати оту камяницю. Фр. — Біля границі не впадає будувати свѣтлиці. п. пр. — Саме на горбочку стоять паські будинки. п. о. — Піду у горниці. — Заважій домъ = заїзд. — Молитвенный домъ = молитовня (С. Л.), каплиця, капличка. С. 3. — Странопрімный домъ = (при монастирих у Запорозжї) — віталія. Эв. О. Ст. — Патѣнный домъ = шинок, шяк, корчма, оренда, оранда. (С. 3.). — Свой домъ = господа, домівка. — Через левди та городи два куми йшли з весілля до господи. Б. Г. — Де хлѣб, сѣль, каша — там і домівка наша. п. пр. — Чого ньенько, чого тут блукаєш, чи ти в себе господи не мавш? п. п.

2. рід, родина. — Ой випше родино, щоб нам жито родило, і житечко і олес, і зібрав ся рід увесь. п. п.

Домывать, домыть, ся = домивати, доперати, домыти, допрати, ся. — Всі сорочки доправа.

Домыловать, домыловать = домилувати, домылити.

Домыслить, ся, домышляться = домыслити, ся, доміркувати, доміркувати ся, домышляти ся, домірбуувати, домірбуувати ся.

Домыривать, домырить, ся = доміряти, доміривати, доміряти, ся. С. Аф.

Домырь = домір.

Домысить, домышивать, ся = домісити, домішувати, ся, домісковати, ся. С. Аф.

Домышлять, домышивать, ся = домышати, домышувати, ся.

Домыять = домыти, домыяти.

Домашивать, доносить, ся = доношувати, доносковати, зношувати, зносковати, доносити, ся, зносити, ся. С. Аф. — Доносыв усю цеглу. — Зносив одежу.

Донѣлья = до краю, до останку, до кінця, до рѣшти, надто вже, через край, (про їжу) — до схочу, до несхочу. — Забивай гвиздок до кінця. — Розхвалили надто вже. — Наїв ся до несхочу.

Донестя, доносить, ся = 1. донести, доносити, ся. — Доніс до хати.
2. оповістити, довести до відома, доповідати, оповіщати, доповідати, доповідати до відома. — Скоро ввидиш, пну доповиш п. д.

3. до́нести, дове́сти (на кого), ви́каза-ти, обі́встити, доно́сити, дово́дити, ви-ка́зувати, обшо́вляти.

Допи́зв'ят, допи́звуват, ся = допи́зати, допи́зувати, ся.

До́пимати, до́п'ят = 1. до́бірати, до́брати.

2. дошкӯліати, допекіати, дошкӯліати, допекіти, надоболіти. — Як слово не може, то й кнєм не дошкӯлиш. п. пр. — Допік таки його Пищи-Муха. О. С.

До́пня трава́, до́пникъ, рос. *Melilotus alba* Desf. = білий буркӯн, *M. coerulea* Lam. — буркӯн-зілля, сірозілля, *M. officinalis* Lam. — жовтий буркӯн, луговий буркӯн. С. Ан. (В народ. піснях — символ вирюсти). — В огороді по тичині буркӯнзілля веться, молодва чумачиха за чумаком бігься. в. в.

До́пний = 1. де́нний.

2. буркӯновий.

Доно́ситель, вица = доно́щик, ця, до-ка́жчик, ця, дово́дчик (С. Л.), ви́кажчик.

Доно́сїть = д. До́нести.

Доно́щ = доно́с, ви́каз, обшо́ва.

Доно́щикъ, ца = д. Доно́ситель, вица.

До́нцє = 1. де́нцє. — Ми вже не в одній чарці де́нцє бачили.

2. днїще. — Сїла на днїще, та щось не до пражї мїви.

До́пнїѣ = до́сї, идосї, до сьогó часу. — Відколи та й досї його не має.

До́пну́ти = допі́рнути, допу́рнути. — Допу́рвав аж до самого дня.

До́пнико = де́нцє. — Ой паввало відерце, сосновїй клеши, а дубове де́нцє. п. п.

До́п'ят = д. До́пимати.

Доо́бідати = дообі́дати. — Не всіли ми й дообідати, як він приїхав.

Доо́бїденний = дообі́дний, передобі́двий.

Доо́стріть, доо́щратї = догострі́ти, до-то́чити, догострювати, дото́чувати.

До́п'ивати, дошо́йт = допо́ювати, до-по́йти.

До́п'ивати, дошо́йт = допо́ювати, долю-то́увувати, допо́яти, долюто́увати.

До́п'изувати, дошо́йт = дола́зити, до-ла́зати, дола́зити, (на животі) — доплазо́увати; доплазува́ти (С. Аф.).

До́п'яувати, дошо́лт = допо́лювати, до-по́ло́ти.

Допа́ривати, допо́рот = допо́рювати, до-по́роти.

Допа́хати, допа́хивати, ся = доора́ти, до-ору́вати.

Допа́чвати, допа́чківати, ся = ви́каля-

ти, ви́казати, ви́валяти, докаля́ти і т. д. Дошо́йт = д. До́п'ивати.

Доше́кати, ся, доше́ч, ся = 1. допекі́ати, ви́пекіати, допекі́ти, ви́пекіти, ся.

2. д. До́пимати.

Доше́чатати, доше́чатувати, ся = додру-ковати, додруко́увати, ся.

Дошо́вати, ся, дошо́т, ся = допи́вати, ся, допи́ти, ся. — Дошия пляшку. — Дошия ся, що аж руки дрїжать.

Дошо́лювати, ся, дошо́лю́ти, ся = допи́лювати, допи́ляти, ся.

Дошо́рати, дошо́ре́ти, ся = причи́няти, причи́няти, ся.

Дошо́сати, дошо́сувати, ся = допи́сати, докалю́вати, допи́сувати, дошо́любувати. — Дошо́сав лист. — Дошо́лював образ.

Дошо́хати, дошо́хивати, дошо́хну́ти, ся = дошо́хати, дошо́хати, допи́хувати, допи́хну́ти, ся.

Дошо́лявати, дошо́ля́увати, ся = дошо́піти, дошо́піти, дошо́плювати, ся (допи́ня, до останку).

Дошо́лявати, ся = 1. дошо́лякати, ся, до-ру́жати, ся. — Дошо́лякав ся, аж очї опушли. 2. ви́пекати. — Так ви́пекав собі місце.

Дошо́ляти, дошо́ля́увати, ся = дошо́ляти, пришо́ляти, дошо́ляувати, ся і т. д.

Дошо́лявати, дошо́ля́увати, ся = дошо́лювати, дошо́любувати.

Дошо́лєсть, дошо́лє́тати, ся = дошо́лє́сти, при-плє́сти, дошо́лє́тати, пришо́лє́тати, ся. — Дошо́лє́тнєе что = пришо́лє́тка.

Дошо́лє́стє, дошо́лє́стє́ся = дошо́лє́тати ся, дошо́лє́тати, дошо́лє́тати, дошо́лє́тати ся. — Отак ідучи по під твоєю, я віркував собі в ночі, доки дошо́лє́таєш до хатини. К. Ш.

Дошо́лювати, дошо́лю́ти = дошо́лювати, при-шо́лювати, дошо́лю́ти, пришо́лю́ти; дошо́лю-нути і т. д. — Івашечку, мій синочку, при-п'яни, прип'яни до бережка в. к.

Дошо́лювати, дошо́лю́увати, ся = дошо́лю-вати, дошо́любувати, ся. — Аж до Межигорського Спаса дошо́лював свий. К. Ш.

Дошо́йт = д. До́п'ивати.

Дошо́длинно = впа́вєне, спра́вді; дошо́д-но. — Я пішов за ним, все це не знаючи докладно, що зо мною дієть ся. Фр.

Дошо́лявати = д. До́п'изувати.

Допо́лне́ннє = 1. доповне́ння, додава́ння. 2. додо́ток, додо́ча, дошо́д.

Доповняльний = додатковий, додаточний.

Доповнити, доповняти, ся = доповнити, додати, доточити, доповняти, додавати, ся. — Жовтою костою мости вишпачати, червоною яровою микою доповняти. в. п. — Чим Бог свѣт доточив? (п. з. — опем).

Дополо́ть = д. Допа́львать.

Дополу́смерти = трохі, мало не до смерти. — Прибли́я його трохи не до смерти.

Допоро́ть = д. Допа́рывать.

Допоте́ть = допітїти.

Доправити, доправляти = попра́вити, виправити, попра́вляти, виправляти.

Допра́дновать, ся = досвя́тківати, допри́зникувати, ся, догуля́ти ся.

Допра́шваніє = допита́вання, випитування, до́пит, ви́пити.

Допра́шывать, ся = допита́увати, випитувати, пита́ти, ся. — Сьвідки по розну у суду пита́ні бутї мають. Ст. Л. — Я не знав, що то його, а він не допитував си. Фр.

Допроси́ть, ся = 1. допита́ти, ся, ви́питати, дозна́ти, ся.

2. ви́канючити, ви́цїганати.

Допрось́ = до́пит, ви́пити.

Допруди́ть, допру́живать = догата́ти, догачува́ти.

Допрі́гати, ся = достриба́ти ся, доплігати ся, доскака́ти ся. — Дострибав ся, поки ногу звихнув.

Допрі́гивати, допрі́гнути = дострибувати, доплігувати, дострибу́ти, доплигну́ти. — Дострибнув до стїни.

Допрі́скати, допрі́скивати = допрі́скати, докрити, допрі́скувати.

Допрі́в'я́ть = упрі́вати. — Каша упріла. — Він упрів, аж мокрай.

Допряда́ть, допрядыва́ть = 1. допряда́ти. — Всі починяи допрядла.

2. д. Допрі́гивати.

Допуска́ть, допу́щати, допусті́ть = допускати, припускати, попускати, допусті́ти і т. д.

Допущене́ = до́пуск, до́пуст, по́пуск, по́пуст.

Допыта́ть, допыты́вать = ви́бити, ви́мучити, ви́бивати, ви́мучувати (признанна).

До́ньяна = до́яну.

Доп'я́нати, доп'я́ть, ся = досьпі́увати, досьпіва́ти, ся. — От зараз досьпіваємо оцю пісню, тоді й ідемо.

Дорабо́тати, дорабо́тывать, ся = доробі-

ти, допрацо́увати, доробля́ти, дороблювати, допрацо́бувати, ся.

Дора́впивати, доравня́ть = дорівнювати, дорівня́ти.

Дора́щивати = ви́ро́щувати, ви́кохувати, ви́ховувати.

Дорва́ть, дорыва́ть = дорва́ти, додрати, доде́рти, (про волосси, піра) — доску́бти, (про льон, конопа́) — добра́ти, дорива́ти і т. д.

Дорд'я́лий, дорд'я́ть = д. Доар'я́лий, доар'я́ть.

Дорисова́ть, дорисовыва́ть = дошальва́ти, прималова́ти, (про мережки) — домере́жати, примере́жати, дошальовува́ти і т. д.

Доровня́ть = д. Дора́внявати.

Доро́га = доро́га, шлях. — Коло неї шлях-дорога аж на три руки, по тих шляхах весну й літо ідуть чумаки. Аф. — Больша́я, то́рная доро́га = бітий шлях, великий шлях, (стар. і гал.) — гостинець.

— До Бога великий шлях, а до пекла прамисенкий. п. пр. — Та поїхав трьома шляхами ой там йому копади, чумаченька ховали. н. п. — Вели́в посліл на гостинцю поспивати. Л. В. — Не твердим ходом пішов далі по гостинцю. Фр. — Ви́зжаючи, пизенью вклонив си, а як зїхав на бітий шлях, слізючками вмив си. п. п. — Же-

л'язная доро́га = чугу́нка, ко́лія, залізна ко́лія, залізня́ца. — Просе́дочная доро́га = степова́, польова́ доро́га. — Почтова́я доро́га = стовповий шлях.

— Весі́нная, зїмня́я, лі́тняя доро́га = вешня́к, зїмня́к, лі́тня́к. С. Л. — Уста-

нові́нялася доро́га = становкий шлях.

— Поїдемо нехай, як становий шлях буде.

С. Л. — Уха́бистая доро́га = ви́бїста.

— У́заженная д. = уте́рта д., (узенька) = шляшо́к, сте́жка, путівець. (С. Л.) — До добро́ї криши́ці сте́жка утоптана. н. пр. (Вдовж берега) — бережня́к. (Крута з гори) — узвіа́.

С. Ш. — За́нала доро́га = заросла сте́жка. — Заросла йому сте́жка до дівачки. — Идти́ прямо́ю доро́гою на

по пра́вді ході́ти, прямува́ти, пряме́ць, просто́ йти́. — Ми просто йшли у нас нема зерна неправди за собою. К. Ш.

— Идти́ безь доро́ги, око́льными путі́ма = навманій, навївце́м, навїнцями.

— Гей вром, вром за волами, навївцями за вївцями. н. п. — Пішов навманя. — І провали вночі тайними навївцями ва шлях мефисський. К. Ш. — Не доро́га; і́ть доро́ги = нема́ чо́го, нічо́го, не треба

(йти муди або робити що). — Ми́й ходіть тудя́ не доро́га = ми́й нема́й чо́го туді́ ході́ти. — Не зна́й во́ ми́й доро́ги = не ході́ до мене́, забудь до мене́ доро́гу, щоб тво́я но́га у мене́ не була́. — Себрати́ться вь доро́гу = ха́годити́ ся, хаштува́ти ся (в доро́гу). — Тудя́ сму́ и доро́га = так йо́ку й тре́ба, ко́ту́й по заслу́ї. — Преса́мь доро́гу = пере́няти, пере́лвини́ти (С. З.), ста́ти на пере́шкоді́.

Дороговатий, то = дорогенький, ко.

Дорогована = дорожнята (С. Аф. З. Л.), дороговина, дорожня (С. Л.), дорожня (С. Аф.), дорожняча. — Така сарана великую дорожнету учинила. Л. С. — Така дорожнята, що ні пристушу.

Дорога́, ге = 1. дорогий, доро́го, цїни́й, но, кошту́вий, но, коштува́тий. С. З. Л. — Вь три доро́га = дуже́ доро́го. — Запроси́ль вь три доро́га = запра́вив як за ба́тьки. — Ой справ ми́-и, маю, шагевий платок, а ще к тому на ва голівку коштовний цвяток. н. п.
2. любий, коханий.

Дорогенький, ко = дорогенький, ко.

Дорожданий, дородний = огрядий, опясний (С. З.), гладкий, тїловитий (С. Пар.) — Дівка здорова, огрядна, повновда. Кв.

Дорожати́ = доробчати, доробшати. — Тепер усе почало доробчати.

Доробе́ = доробше (С. З.), доробче. — Борощпо стало доробче.

Доробі́ть = доробчи́ти (С. Аф.), цїни́ти, шапува́ти. — Опъ не доробі́ть своєю́ славою́ = він не шапу́є своєї́ сла́ви.

Доробі́ться = доробчи́ти ся (С. Аф.), — дуже = цїни́ не скіа́ти, не зложі́ти. пра́вити дуже́ доро́го, як за ба́тька.

Доробити́ = робити́ стежки́; жолобкі́, рівчачкі́ робити́.

Доробжа́, доробженька́ = 1. доріжка́, доріженька́, сте́жка, сте́жечка, шляшо́к, пу́тівочка (Черв. Ніс.). — Циганка воріжка, а до тієї та циганочки втпштана доріжка. н. п. — Через гору стежечка до могого сердечка. н. п. — Як загубиш шлях, то й стежини не вайдеши. н. п.

2. доріжка, смужка (в панчохах або в нийї тїанви).

3. жолобо́к, рівчачо́к (вирізаний в дощці).

Доробня́к = 1. долотце́ криве́ (для жо-

2. подорожник (книжка для подорожнїх).
Доробня́к = подоробня́к. — Щоб подорожнїй не був порожній — треба загодувати. н. пр.

Доробчатий = (плетений чи виткавий смужкама) — смугна́стий (З. Лев.), паслїва́ний (С. Пар.).

Дороста́ть = дороста́ти, вироста́ти.

Дорубі́ть, дорубля́ють = доруба́ти, прируба́ти, дорубува́ти.

Доруга́ться = дола́яти ся. — Даялась во всіни, та й долаялась, що вже і в хату аї-куди не пускають.

Дорь = новина́ (про землю).

Дорыва́ть, ся = 1. д. Дорва́ти.

2. допада́ти ся, доскіпа́ти ся, добіра́ти ся. — Допава́ си до горіа́ки — трохи не цілу́ плашку високтава. — Почав до нього доскіпати си.

Дорыва́ть, ся, дорыві́ть, ся = дорива́ти, ся, докопува́ти, ся, дориві́ти, ся, докопа́ти, ся. — Дорива́ си до крапиво́ї на́ли.

Дорыва́ть, дорыва́ють = дорива́ти, докря́яти, доривува́ти.

Дорыва́ються = дожартува́ти ся, допустова́ти ся, дожирувати́ ся, догра́ти ся.

Доса́да = доса́да, при́крість, докў́ка (С. Л.); пересердя́, злість. — Досаду прачеши заду. н. пр. — Се він сказав з пересердя. — Кака́я доса́да! = шко́да! и́ка шко́да! — Тре́вну́ть сь доса́ди = лу́снути від злїсти́.

Доса́дїть, доса́дять = доса́дити, докў́чити, надокў́чити, допекі́ти, напри́крїти ся, вві́рити ся, досажа́ти, докў́чати, надокў́чати, допика́ти, злі́ти, се́рдїяти. С. Л. — Сї гора по доро́ї дуже ми́-и напри́кли. С. Л. — Тая жу́рба пресу́чала та вже ми́-и надокў́чила. н. п.

Доса́дїть, доса́жать, доса́жива́ть = доса́дити, досажа́ти, доса́жувати.

Доса́дїтельний, доса́дливий, доса́дний = доса́дний (С. Аф.), докў́чливий (С. Л.), при́крїй (С. З.), обридливий, в'їдливий, уїдливий. (С. Ш.).

Доса́довать = доса́дувати (С. Аф.), гні́вати ся, се́рдїяти ся, злі́ти ся.

Доса́дять = д. Доса́дити.

Доса́дїва́ть, доса́дїть, ся = доса́лювати, доса́лювати, ся.

Доса́дїва́ть, доса́дїють, ся = доса́лювати, дошмарї́увати, дошмарї́увати, доса́лювати, дошмарї́увати, дошмарї́ти, ся.

Доса́сыва́ть, доса́сать, ся = доса́сати, ви-

- сисати, висно́ктувати, дососати, досса́ти, висосати, високотати, ся.
- Досвѣрливать, досверля́ть, ся** = досвѣрлювати, досвѣрдлити, ся.
- Досе́ль, досе́ль** = досі (С. Аф. З.), идосі, до сього часу, до сього місця, по́ти (С. З.), до́ти (С. Аф. З.), допоти. — Відколи та й досі його не має. — Прочтан поти.
- Досе́дѣть, досе́жувать, ся** = 1. Досі́дити, досі́жувати, ся, висі́дити, висі́жувати. — Досі́д до світа. — Сиділа дівка, та́й висі́дила дідька. н. пр. — Квочка висі́дила курчат.
2. докурі́ти, докурюва́ти, ся (про горілку).
- Доска́** = дошка (С. Аф. Л.). — Положа́я д. (в 1¹/₂ вершка ширишки, на поміст або стелю) — мостя́на (С. З.), пла́нця, стелі́на. — Зіри, сину, в жоморі стеліну, та сховаймо чужую дитину. н. п. — (Випи́лена) — те́ртця. С. Ш. — (Вите́сана) — те́с. — (1¹/₂ вершкова) — ша́льбо́вка. С. Л. — (Трохи тонша вершка) — бе́шкетка. С. Л. — (Одрі́зана від краю) — д. Горба́ль. — (Для покра́лі, арана) — дра́нця, дра́н, (випи́лена) — го́нт, го́нт, го́нта, го́нта. С. Аф. З. Л. — (Спідня у возі) — постельни́ця. — Кухо́нная д. = сті́льни́ця. — Немов би хтось сі́качем мисо на сті́льниці сік. Фр. (В гребні) — днйше. — (У вітракових крилах) — ла́пша. С. З. — (На котрій чоботар ріже ремінь) — кра́нниця. Ча́йч.
- Доска́блявать, доскобля́ть** = доскромáжувати, доскробáти, доскромáдити, доскробéти, дошкромáдити, дошкробéти.
- Доска́зать, доска́зывать** = докзавáти, до́мовити, до́говорити, до́казаувати, до́мовля́ти, до́говорювати. — Сльозв ланис, ту́гу до́мовляти. Б. Ш. — Почав казати, та й не доказав.
- Доска́кати, доска́кивать** = доскочити, дострибу́ти, доплігнути, доска́кувати, дострибувати, доплігнувати.
- Доска́каться** = доска́кати ся, достри́бати ся. — Достри́бав ся, но́жи ногу зникнув.
- Доскобля́ть** = д. Доска́блявать.
- Доскоча́ть** = д. Доска́кати.
- Доскробáть, доскре́сть** = дос(ш)кробáти, дос(ш)кробéти.
- Дослуживать, дослужі́ть** = дослужува́ти, дослужі́ти, доживáти, добувати, до́жити, добу́ти.
- Дослу́шать, дослу́шивать, ся** = дослу́ха-
- ти, дослу́хувати, ся, дослу́хати ся. — Не дослу́хав проповіді, та́й пішов — Як не дослу́хай ся — нічого не почувеш.
- Дослу́шати** = дочу́ти, ся. — Гаухай хоч не доче, то видумає. н. пр.
- Досле́довать, досле́дывать** = досле́дувати.
- Досма́ливать, досмо́лять** = досмо́лювати, досмо́ляти.
- Досма́тривать, ся, досмо́тре́ть** = 1. До́дивляти ся, до́дивити ся. — Пішов, не до́двинувшись до кілля.
2. догляда́ти, гляді́ти, довірáти, назира́ти, пильнува́ти, догляді́ти, догля́нути, придогля́нути, допильнува́ти. — А сичочок одказує: нехай мати буде, вона ж наші дірби діти доганяти буде. н. п. — Горе сиротині жити на чужині, ніхто її не доганеє при дхній годині. н. п. — Живою душею в Україній вітай, розршити могли в степу назрай. К. Ш. — Поніс до дому та́й не догля́в, розбив. п. о. — А призовіте мою родинюньку придогляну́ть смерти. н. п. — А де ж твої думи, рожені́ квіти, вилохані, смі́лі, доглядані діти? К. Ш. — Німці краще знають, як хліб допильнувати. Де що про Св. Б.
3. вбачáти, постерега́ти, вгле́дити, вгляді́ти. — Я́й не вгле́ді, як він вийшов.
4. огляда́ти, озира́ти, ся, огли́дити, ози́рну́ти.
- Досмо́лять** = д. Досма́ливать.
- Досмо́трити, ца** = дозо́рний, догляда́ч, доглядчик, догляда́чка.
- Досмо́тьр** = до́гляд, о́гляд, дові́р, перегля́д.
- Досмо́тре́ть, ся** = д. Досма́тривать, ся.
- Досми́ятися** = досми́ятися ся, до́рего́тати ся.
- Досо́лять** = 1. досо́ляти.
2. допекти́, дошкúлити.
- Досо́ль** = досі́л.
- Дососа́ть** = д. Дососа́ывать.
- Досо́хнуть, досо́хати** = досо́хнути, досо́хти, доспáти.
- Доспа́ти, доспа́ти** = доспа́ти, проспáти, доспа́ти ся. — Прослав до нідан. — Дослав си вже до того, що аж облух.
- Доспéвати, доспéть** = д. До́зрéвати і т. д.
- Доспéх** = збро́я. — Умер козак й ті́ха його мова, зостаи си кінь воропий та мсая збро́я. н. п.
- Досора́ються** = досвара́ти ся, догрі́зати ся.
- Достава́ти, доста́ть** = 1. доста́нати, сяга́ти, досяга́ти, доста́ти, досягти. — Далеко, як оком синцем. н. пр. — Не досягнув та пан Сава до своєї булавки. н. п.

2. добувати, роздобувати, добути, роздобути, (з під чого небудь — видобути). — Або добути або дома не бути. н. пр. — З під землі видобуду, а прого матиму. С. Л.

3. виийати, доставати, виияти, достати. — Мов каламарь достала з полиці. К. Ш. — Доставь з комори. — Виийи з скрині.

4. вистачати, вистарчати, достачати, достарчати, хватати, ставати, вистачити і т. д. — Стало на рибку, вистарчить і на юшку. н. пр. — На усе не вистачили. С. Л. — Грошей хватить на усс. С. Л. — Не доставать = бракувати. — Бракує грошей. С. Ш.

Доставаться, достаться = доставати ся, припадати, ся, доходити, випадати, достати ся, припасти, дійти. — Як поділились, міні хата припала. Чувч. — Припада ся зятю тещи. н. п. — З того міні дійшло всього 20 копейок. С. Л. — Постривай, як скажу батькові — достанеть ся тобі!

Доставить, доставлять, ся = доставити, поставити, приставити, достачити С. Аф.), вистачити, доставляти, поставляти, приставляти, достачати, постачати (С. Л.), вистачати, ся. — І хліба вистачив хазяїну чимало. Греб. — Хоч застав ся, а постав ся. н. пр. — Сам для його все достачай. ч. к. — Тя вже грошей постачав, скільки треба буде. С. Л.

Доставка = доставка, поставка, вистачення (С. Л.).

Доставвать, достоять = достоявати, вистоявати, достояти і т. д. — Встояв до кінця всю службу.

Досталь = остяне, остянок, рёшта; послідки.

Достальной = остяний, остяний (С. З.), послідий.

Достаток = достаток (С. Аф.), частіше мн. — достатки, вжитки (С. Л.); роскіш, роскоші. — Е, які вже наші вжитки! С. Л. — Цю люди гуляють і роскоші мають, а я заробляю, нічого не маю. н. п.

Достаточно = доволі, досить, в досталь, достально, з достатком. — Мудрий голова досить два слона. н. пр. — Землі у нас достально. Хар. — Він живе з достатком.

Достаточный = 1. заможний, заможпённый (С. Аф.), багатённый.
2. достяний.

Достать, ся = д. Доставать, ся.

Достегать, достегивать = достёбати, достёбувати.

Достигать, достягнуть, достячь = 1. на-

здоганяти, наздогнати, настягати, настягти і т. д. д. Догнать.

2. сягати, досягати, доходити, добувати ся, досягти, осягти, осягнути, досягнути, дійти, засягти, подоходити, добути ся, досястись. — До слави, власті, до багатства сягнувши, дивсь уже й умер, все те здобувши. К. Д. Жё. — Роботою засягне собі щастя. Мирный. — У врёдників наших повинні справедливости доходити. Ст. Л. — З замогою письменства подоходили до кращих порядків. Де що про Сёв. Б. — А все таки свого допая ся. С. Л.

Достяжение = досягёння, осягёння.

Достирать = допрати, випрати.

Достовёрность = певність, правдивість.

Достовёрный, но = певний, правдивий, певно, запёвно, дёсно, достомённо, справді. — Прийшла пёвава звстка.

Достодолжный, но = належйтий, повинний, як слід, по правді, належйто. — Належйту честь віддати. — Вшавувати ми слід.

Достойно = по правді, по заслугі, як слід.

Достойнство = 1. цёна, вага, вартість, повага (С. Ж.).
2. заслуга. — По достойнству = по заслугі.
3. достойнство, стан.

Достойный, достёнь, стёйна = вартий, варт, а, годний (С. Л.), поважний, достойний, достёси. (С. Аф.). — Достёбный вёчной памити = вёкопённый. С. З. — Парубок до богослова не вартий доброго слона. н. пр.

Достопамятный = вёкопённый. С. З.

Достопочётный = високоповажний, шановний. (С. Л.).

Достоприличательный = значний, гідний уваги, важний, дивний.

Достославный = славний, славётний, славутний. С. Л.

Достойное = добро, маёток, маётки, майно, худоба, вжитки, достатки. С. Л. — Зоставляю тобі всі мої роскоші, всі мої ужити і маленькі дитки. н. п. (Пр. д. ще під сл. „Имущество“).

Достоять = д. Доставать.

Доостраивать, доострагать, ся = доостругивати, доостругати, ся.

Доостраивать, доостройть, ся = дообудовувати, домуровувати (камінцю), доостроювати, дообувати, ся і т. д.

Доостранствовать, ся = домаюрувати ся.

Дострига́ть, достри́чь = дострига́ти, достри́гти.

Достро́йка = добудова́ння.

Достру́живать, достру́живать = д. Доста́ривать.

Достре́ливать, достре́лять = достре́лювати, достре́лити, достре́лити; добива́ти, добіти. — Дуже далеко — не дострелиш. — Знов випалив і вже тоді добив.

Достре́лять = вістріляти, повистріляти, повистре́лювати; повину́скати (набої). — Багато було зайців, та повистре́лювали. — Повину́скали всі набої.

Достри́нать = впо́ратись. — Ледве впо́ралась з обідом.

Досту́пна́ть, досту́пна́ть, ся = досту́пати, ся (С. Аф.), присту́пати, ся, досту́пна́ти, ся, присту́пати, ся, підсту́пати.

Досту́пна́ = досту́пна́ти, присту́пна́ти, (про ціну) — пові́льний.

До́ступ = до́ступ, прі́ступ. — Такий зло́чий, ані прі́ступу до його.

Досту́ча́тись = досту́кати ся.

Досты́вать, досты́нуть, досты́ть = хо́лонути, прости́гати, дохолону́ти, прости́гти.

Досты́галь = прости́глий.

Досу́г = дозво́лля, гу́лянка, вільний, гуля́щий, безробітний час. (Лев.). — На досу́г = на дозво́ллі, на гу́лянках, гуля́щого часу. — Троянці по́котом лежали і на досу́глі добре спали. Кот. — Не хай, зроблю́ ко́нсь на досу́глі. — Прихо́дь до мене гуля́щого часу. С. Л.

Досу́диться = допозива́ти ся, дотяга́ти ся. — Допозывав си вже до того, що я во́лів збув ся.

Досу́жество = зда́тисть, зді́бність.

Досу́жий = зда́тний, зді́бний, вда́тний, мото́рний, сті́шний, хітець, мастак.

Досу́жный = вільний, гуля́щий. — Гуля́щий час. (Д. від сл. Досу́г).

Досу́жество = д. Досу́жество.

Досу́селять = досу́селя́ти, ви́жлуктити. — Сидів, поки не досу́селяв усю́ горілку.

До́суха = на́сухо. — Витерти на́сухо.

Досу́чивать, досу́чить = досу́кувати, досу́кати.

Досу́шивать, досу́шить, ся = досу́шувати, досу́шити, ся.

Досу́шый = досу́шний. С. Аф. Л.

Досчи́тать, ся, досчи́тывать, ся = долі́чити, до́считати, перелі́чати, долі́чувати, до́считувати, ся. — Перелі́чав двічі, а все не долі́чуєсь двох карбованців.

Досы́пать, досы́пать = досы́пати, досы́пати. — Досипи́ мірку.

Досы́пать, досы́пать = досы́пати, досы́пати, досы́пати. — Ніч не досы́пая Чабч.

Досы́пка = досу́па́ння.

До́сыта = дово́ді, досма́ку, вдо́сити, до не́хочу, до не́схочу. — Наів си вдо́сити. — Було що їсти а шми до не́хочу. — Ко́сити, хопіти, о́соку, па́сити ко́ні до смаку. п. п.

Досы́хатъ = д. Досо́хнутъ.

Досы́вать, досы́вать = 1. досу́вати, досу́вати. — Досы́в жиго на всім лапу.

2. про́сывати, досу́вати, досу́вати, досу́вати, (на решето) — до́то́чувати, до́то́чити.

Досы́кать, досы́чь = 1. до́рубувати, до́рубувати, до́руба́ти. — До́рубав дрóва.
2. до́різувати, до́тосу́вати, досу́кати, до́різати і т. д. (що небу́дь на металю, ка́меню або дере́ві).

3. досу́кати, досу́кати, до́сшарити, до́сшарити, до́хльо́стати, до́сшарити (рі́зками).

Досы́да = д. Досе́ль.

Досы́гать = д. Доста́вать 1 і Дости́гати 2.

Дота́лкивать, дота́лкать = до́пихувати, до́пихувати, до́пиха́ти, до́пиха́ти.

Дота́лкиваться, дота́лкаться = до́твплювати ся, до́твплювати ся, до́твплювати ся, до́твплювати ся, до́твплювати ся, до́твплювати ся.

Дота́цьовать, ся = дота́цьова́ти, ся, дота́цьчи́ти.

Дота́пливать, дота́пить = до́то́плювати, до́то́пити.

Дота́скать, дота́скивать = 1. до́волокти, до́тягти; до́тараба́нити, до́ти́рити, до́перти, до́перти, до́волокти, до́тягати, до́тягати і т. д.

2. д. До́нашивать (про одя́гу).

Дота́скаться, дота́скиваться = до́волочити ся, до́шва́ндяти, до́шва́ндяти і д.

Дота́ска́ть.

Дота́чать, дота́чивать = до́то́чити, до́то́чити, до́то́чити, до́то́чити, до́то́чити і т. д.

Дота́чивать = 1. до́то́чувати і д. Дота́чать.

2. до́го́стрювати, до́то́чувати, до́го́стрити, до́то́чити.

Дота́чати, ся = 1. до́волокти, до́тягти, до́тараба́нити, до́ти́рити, до́перти. С. Л.

2. до́волокти ся, до́плéнтати ся, до́пихати ся, до́пиду́гати ся, до́тараба́нити ся, до́шва́ляти. С. Л. — О́так іду́чи

попід тиною... поки доплетавсь до хатини. К. Ш. — На слух дочкавав до дому.

Дотвердіть, дотвержувати = довчіти, дозубрїти, дотовкїти, дотовкма́чувти, довчати, дозубрювати, дотовкма́чувати.

Дотворити, дотворити = причинити, причинити. — Причини двері.

Дотекати, дотечь = дотікати, доливатись, дотекти, долитись.

Дотеребіти, дотереблявати = (про куші) — дотеребіти, (про вовлу, ширя) — до-скубти, додрати, (про що інше) — до-смікати, дошарпати, дотереблювати і т. д.

Дотереть, дотирати = дотерти, дотирати.

Дотерілювати, дотерити = дотерілювати, дотерити.

Дотечь = д. Дотікати.

Дотікати, дотікати = дотікати, до-давити, додушити, дотіскувати і т. д.

Дотікаться, дотікаться = 1. д. Дотікнуться. 2. д. Дотікати.

Дотікнути = додрукувати.

Дотла = зовсім, геть-чи́сто, до пня́, до ноги́, до о́станку, до ре́шти, до щі́нту. — До щепу занесено військю турецьке. Л. С. — Пропади усі війни до ноги. С. Аф.

Дотолкати, ся = д. Доталкати, ся.

Дотолочь, ся = дотовкїти, ся.

Дотолъ = доті, поті, дотіль, до то́го часу. С. Аф. З. Л. — Неки багат, то поти й сват. и. пр.

Дотопнати = д. Дотопляти.

Доточити = д. Дотичувати.

Дотравити, дотривувати = 1. пиймати, витолочити, винасати, витолочувати. — Загнав воли́ у жито́ і геть усе витолочив. 2. доцькувати, доцьковувати.

Дотратити, дотрачувати = витратити, стра́тити, витра́чувати і т. д. — Стра́тити усі гроші.

Дотребувати = допра́вити, виправити.

Дотребувати, ся = дотурбувати, ся.

Дотренати = дотріпати, дотіпати.

Дотрескати, ся = дожертї, долонати, дотріскати, ся.

Дотреснути = лопнути (до кнїци), дотріснути.

Дотрїгуватися, дотрїгуються = горкати ся, доторкувати ся, приторкати ся, торкнути ся, доторкнути ся (С. Л.), приторкнути ся, доткнути ся, дотикнути ся. — Де сперити́, там і почешеш, де болять, там і торинеш. и. пр. — І бла-

гали його, щоб тільки їм пригоркнути ся до краю одежі його. К. Св. П.

Дотрудити = доробити ся, допрацювати ся.

Дотруїти = докепкувати ся, доглузувати ся.

Дотуда = доті, поті, дотіль.

Дотушити, ся = догасити, дотушити, ся.

Дотїкати, дотїкати = дотікати, до-стромити, дотікати, достромляти.

Дотїснитися = дотівпити ся, проштовхати ся.

Дотягаться = д. Досудитися.

Дотягивати, ся, дотануть, ся = дотягувати, доволікати, дотягті, доволокти, ся.

Доуживати = довечеряти.

Доузначати, ся = доудровати ся.

Доучати, доучувати, ся, доучити, ся = довчати, дочувати, ся, довчіти, доучити, ся.

Доўчка = доўчування.

Доха́живати = доходити.

Дохвалити, ся = дохвалити, ся.

Дохва́статися, ся = дохвалити ся, дохва́статися, дохва́ститися.

Дохва́тати, дохва́тувати = дохпатіти, до-хвпатіти, дохплювати, дохптувати.

Дохва́тити, дохва́тити = дохпатіти, до-сягтіти, досягнути, досягати.

Дохла́бати = досьорбати.

Дохла́тити = достьобати, дохла́бкати, дохла́бкати.

Дохла́ць = бовтїок (С. Аф.), розбїтовок і т. д. д. Бїлтень 2.

Дохла́нотати, ся = доклянотати ся.

Дохла́ний = дїхий, вдїхий.

Дохла́статися = д. Дохла́статися.

Дохла́нути = дихнути, тхнути (С. Ш.), ху́кнути. — Ху́кну в вікно. — На морозі ху́кає у руки.

Дохла́нути = дохнути, гинути, па́дати. — Худоба гине, пада. — Риба в стану дохне.

Доходити = доходити; виходити, витра́чуватися. — На слух дійшов до дому, так занедажува. — Листи доходить у свій час. — Він до всього доходить. — Сїно все вийшло. — Витратив ся запас.

Доходний = дохідний.

Доходь = дохід, прибуток, корїсть, зиск. — Дай вам, Боже, вечір добрий, а нам дохід довгий. и. пр. — З прибутку голова не болять. и. пр. — Вь́ доходь = на виходї, на кінцї.

Дохраб'я́ться = дохрабува́ти, дохвабува́ти ся. С. Ш.

Дохрап'я́ть = дохроп'іти.

Доцв'я́лий = доквітлиий.

Доцв'я́єсть, доцв'я́тати = доцв'я́єсти, доцв'я́тити, доквітува́ти.

Доцв'я́ти, доцв'я́жувати = доцв'я́тити, доцв'я́дити, доцв'я́жувати, доцв'я́жувати.

Дочерня́ = доччин, дочкня.

Дочерня́ти = почорня́ти, вичорня́ти.

Дочерня́ий = д. Дочерня́.

Дочерп'я́ти, дочерп'я́увати = дочерп'я́ти, вичерп'я́ти.

Дочерт'я́ти, дочерч'я́увати = дорисув'я́ти, дорисовув'я́ти.

Дочерь = д. Дочь.

Дочеса́ти, ся, дочеса́увати, ся = дочеса́ти, дочісувати, ся; дочух'я́ти, дочух'я́рити, ся.

Дочі́єсть, дочі́тувати, досчі́тувати = 1. дочі́тати, дочі́тувати, ся.

2. долі́чити, дощі́тати, долі́чувати, дощі́тувати, ся.

До́чиста = на́ чисто, геть чи́сто, зовсім чи́сто; ці́лком, без о́станку. — Усе геть часто попрадав.

До́чистати, до́чистати = до́чистити, до́чистати.

До́читати, до́читувати, ся = до́читати, до́читувати, ся.

До́чка = до́ня, до́нька.

До́чкня = д. До́черня́.

До́чь = дочка́, здр. — до́ня, до́нька, до́нечка, до́невька, до́ця, (вдовина́) — вдовина́, удовина́, (едина у батьків) — одини́ця, єдини́ця, єдиня́чка, (перша) — первя́чка, богда́нка, (остання) — мези́нка, мезина́, (бондари) — бондарина́, (купця) — купці́вна, (писаря) — писарина́, (різника) — різникі́вна і т. д. — Крестна́ дочь = хресті́нця. — Ой и в батька єдинця, полюбила Гриця, чорнобривця. и и.

Дошага́ти, дошагну́ти = досту́пати, досту́пати.

Дошала́ти, ся = допусто́вати ся, дожартув'я́ти ся, дожирува́ти ся, дока́зати ся.

Доша́ркати, ся = доцв'я́гати ся.

Дошата́ти, ся = 1. дохит'я́ти.

2. доброді́яти ся, доволочі́ти ся, дошва́ндати.

Дошвы́ривати, дошвы́р'я́ти, дошвы́р'я́ти = докв'я́дати, дошпу́ряти, док'я́нути, до-

шпу́р'яти, дошвы́ргон'я́ти. — Дошпу́р'яти ка́мінь до води.

Дошва́ти, дош'я́ти = дошва́ти, дош'я́ти, (про мерзжю і гапува́ння) — домере́жити, догапу́вати.

Дошла́ий = дорослі́ий, (про хлі́б) — спі́лий, доспі́лий, дості́глиий, (про печений хлі́б) — випечений, (про чоловіка) — а) єда́тний, єді́бний, умі́лий, тяж'я́щий, бува́лий, б) проно́зуватий.

Дошла́єць, дошла́єць = 1. мі́тець, мисте́ць, мист'ю́к, маста́к. 2. проно́за, прої́д'я́сьвіт.

Дошум'я́ти = догимо́їти ся, догаласува́ти, ся, догалту́вати, добушова́ти.

Дошут'я́ти, ся, дошуч'я́увати, ся = дошутко́вати, ся, дожартув'я́ти, ся.

Дошана́ий = 1. я́щик, скрі́ня (з до́шок). 2. д. Барка́сь.

3. ге́мбель.

До́шань = шаплі́к, к'я́діб, перері́а, ширі́твас. С. Ш.

До́шан'я, до́шан'я́ий = до́шан'ий. С. Аф.

До́шечка = до́щечка.

До́щип'я́ти, до́щип'я́увати = до́щип'я́ти, до́щип'я́увати, (пі́ра, волоси́) — доску́б'іти, доску́бовати, (пі́ри пти́ці обварено́ї) — допа́трвати, допа́трувати. С. Аф.

До́щуп'я́ти, до́щуп'я́увати, ся = до́ща́пати, до́лапати, ся, до́ша́чувати, ся, до́ла́чувати, ся.

До́ждати, до́єсть = доі́дати, доі́сти.

До́ждати, ся = доі́здати, ся.

До́жжати, до́жжати = доі́здати, доі́хати.

До́жжач'я́ = до́жжач'ий. — А ми дотепні до́жжач'і хорги́ годуюмо та плачем. К. Ш.

До́єсть = д. До́ждати.

До́жжати = д. До́жжати.

Драгоці́нний = ко́што́вний.

Драгоці́нний = ко́што́вний (С. З.), до́рогий, ці́новний, до́рогоці́нний. — Д. ка́мень = самоці́нний ка́мінь, самоці́в'іт.

Драгу́н трава́, рос. Artemisia Dracuncul L. = остро́гон, тургу́н. С. Ап.

Дража́йший = найдо́рожчий.

Дразни́ти, ся = 1. дражні́ти, ся, дра́тувати, дру́чити. С. Аф. З. Л. — Бога не гні́ти, а чорта не дру́чи. и. ир.

2. дру́чити, піддру́чувати. С. З. — Я на улиці тай не забарю ся, тільки хляю́в'я подрочу, тай назад верну́ся. и. и.

3. кенкува́ти, глузува́ти, кривіти ся, дражніти ся.

Дра́ка = бійка, колотієча (С. З.). дра́ча (С. З.), таскаїнина, чубаїнина. — Не так сварка, як та сірка, не так лайка, як та білка. п. п. — Було там таскаїнини! С. Ш. — Велика була чубаїнина на вулках п. о. — Що дні пригнуті, часто і до колотієч доходить. п. о. — І тісна. і гук і драча. — Боднянський. С. З.

Драко́нь = 1. змії (крилатий, обешний).
2. ящурка (індійська, африканська).

Дра́ма, ти́ський = дра́ма, ти́чний.

Драї́на = дра́нка, кла́ноть, кла́нтик. (С. З. Л.).

Драї́ця = дра́нь, драї́ця. С. З.

Драї́є = драї́й, (про водосєи) — скубка.

Дра́тва = дра́тва, (дан відомою) — підшивка.

Дра́ть = 1. дра́ти, де́рти, шматува́ти (С. З.), ша́пати (С. З.).
2. скуб́ти, чу́бити, ви́хрити (за водосєи), дра́ти, де́рти (за ухо). С. З. Л. — Ще не піймав, а вже скубє. п. пр. — Хто кого любить, той того чубить. п. пр.
3. д. Взяточинчати.
4. лу́шити, дра́ти (про ціпу).
5. д. Бить. — Дра́ть го́рло = д. Горла́нчить. — Дра́ть носъ = кирну́ гну́ти. — Дереть во́кжъ = поза шку́рою мороз.

Дра́ться = 1. біти ся, лу́шити ся, дунчо́вати ся, скуб́ти ся, чу́бити ся. — Чото ти бєш си? — Почали вони на вулочки біти ся. — Нави́ скубуть ся, а п мужиків чуби тріщать. п. пр.
2. де́рти ся, дра́ти ся, ша́пати ся. — Одежа дереть ся.
3. де́рти ся, шу́ти ся. — Так і шу́ть ся на єтіпу. п. к.

Драхва́, ит. *Ovis tarda* = дрохва́, (самець) — дрохвіч, (мале) — дрохвені, тко. С. Аф.

Драхві́ний = дрохві́ний. С. Аф.

Дра́чка = гребло́. С. Аф.

Драчлі́вий = драчлі́вий (С. Аф.), бітлі́вий. (Мал.).

Драчу́нь = забійка (С. Аф.), задра́ка (С. Аф.), заводка́ і д. Драчлі́вий

Драчъ = 1. ге́мбель.
2. общєньки.

Дребедєнь = д. Ахисєя, Безсємєлица і Вадоръ.

Дребєзгъ, частіше мн. дребєзги = черенки, черєня, яглюх, гамауз, дрізки. — Д. під словом: Вдребєзги.

Дребєзжати́ = дрепчати́, деренчати́, джирчати́ (С. Л.), джиччати́, бриніти́, брязчати́. — Аж шибки у вікнах забриніли. п. к. — Дави́ тріспув і почав джиччати.

Древе́нна = древіна. К. Б. (волокло дерева).

Древе́ний = дереві́ний, дере́вовий. — Деревоне листи. — Деревяєс ву́гїля.

Дре́во = (у ви́л, мі́лє, чернака) — держа́к, держа́льно (С. Аф.). держа́льно, (у граблїв) — гра́блище, (у корогви) — держа́льно, (у коси) — косови́ще, кієсі, (у кочерги) — кочержі́льно, кочержі́ще, ко́цюбіще, (у єсиа) — ра́тище, (у ціпа) — ціпільно, (у чалї) — чапільно. (Чайч.) — Віла, граблиця, шти́л — ує треба. С. З. — Рубай, єнгу, єсєнну — будє кочержі́льно. в. п. — Козакви без ратища, як дівчїи без намєста. п. пр.

Дре́внїй = давнїй, давне́зїий (К. Б.), старода́внїй, старосєві́тський (С. З. Л.), старові́чний (С. З.), стародє́ннїй, старові́ннїй (С. Л.), старожи́тнїй (С. Л.), предко́вннїй. (С. З.). — Козакви удержують си при старожїтних своїх уздержєх. Скоропадєвсьий. С. З. — Дрімєж Корєунь єтародєннїй. К. Ш. — Власєя предковічєи єгнєзна шапа. Хмєльницький. С. З.

Дре́вность = старода́ннїсть (С. Л.), старові́на (С. Л.). давнє́ давнїна, прєдкї́внїца, старосєві́тчїна. — У прєдкї́внїцу, кажу́ть, були зєвєїя інші люде. п. к.

Дре́во = д. Дєрево.

Древо́єжъ = д. Дрово́єжъ 1.

Древо́точєнь, ком. *Teredo* = шашєль. С. З.

Древо́вати = свердлїти (у дзикгармаєстрїв).

Дре́ль = свєрдел, свєрдро, свєрдляк (у дзикгармаєстрїв і єлюєрїв).

Дре́я = 1. дрімани́, дрімотá, дрімкї. — Он на котá воркота, на дїтину дрімота. п. п. — Сонкї — дрімкї в колєєнькї. п. п. — Ходить сон коло вікол, а дрімота во́ло плота. п. п.
2. рос. *lyelmis flos cuculi* L. = смїлка, черевічки, боцянкї.

Дре́яніє = дрімáня.

Дре́ять = дрімáти, куня́ти, (в жарт) — окувї́ ловїти, (сидячи або стоючи) — бору́хи справля́ти. — З-за печі часто виглядала, прокинувшись, будїм кушала. Кот. — Хто слуха, а хто окувї́ ловить, слухаючи. Кв.

Дре́ятьєся = дрімáти ся, на сон клонї́ти.

Дре́ялївий = дрімáлївий. С. Аф.

Дре́мотá = д. Дре́я 1.

Дрежучій = густий, темний, непрозорий (ліс).
 Дрежучість = гушавина (лісова).
 Дрежучка = силлячка. — На його силлячка напала.
 Дресва = жорства. — Стежки скрізь жорствою висипаю.
 Дресировати = муштровати.
 Дресировка = муштровання, муштра.
 Дробина = 1. частіше мн. дробини — бярда (шивв).
 2. дробина, шротовина.
 Дробити, ся = дробити, ся, кришити, ся.
 Дробниця = шротівниця.
 Дробний = дрібний, дрібен. — Туман по-ле покриває, дрібен дощик накрапає. п. п.
 Дроби = 1. дрібязок, скалки, черепочки (дрібненькі).
 2. дріб (С. Аф.), шріт, (одна штука) — дробина, шротовина. — Не достачає дробу на всі явбої. — Не попав в мету, тільки одна дробина зачепила з краю.
 3. частка, частина.
 Дробязникъ = дрібязок.
 Дрова = дрова, здр. — дрівця, одна штука — поліно, дровеняка (С. З.).
 Дровни = сінки (без ящика, кіпські) — копильчакі, (волові) — тринджоблі. С. Л.
 Дровосікъ = 1. дроворуб, рубак.
 2. ком. Segambrix — музика.
 Дровяникъ = дроварь.
 2. дровник, дровітня. — Кругом двора цема ні коза, на дровітні дров ні поліна. п. п.
 Дровяной = дровяний. — Д. сарай = д. Дровяникъ 2.
 Дрога = розвора.
 Дроги = бендюги, биндюгі (С. З.), беньдюгі (С. Ш.), водовозні — карі (С. З.), похоронні — жарі. — Колеса, биндюги і карі і самі церковні мари в депо пушкарськев тягли. Кот.
 Дрогнути = д. Дрозжати.
 Дрозжалка, рос. Tremella = драгли, дригли. С. Ан.
 Дрозжаніє = дріжання, тремтіння (С. Ш.).
 Дрозжати = дріжати, дріготіти, трусити ся, трясати ся, тремтїти, гіпати ся, (від холоду, в жарі) — дріжакі їсти, ловити (С. Аф.), халляндри скакати. — Дріготити, як хорт зімоку. п. пр. — Трусити ся, як Кайн. п. пр. — Як на осени ялет, тремтить манюк од хвилі. Гр. — Чи тиє серденько маїло, як рука в руці тремтїла? Стар. — Сльози тремтять на очах. — Роса на листах тремтїла. С. Ш. — Розморду-

вався, аж губи йому тіпають ся. С. Л. — Дрозжати = тремтяти, тремкий (С. Ш.). — Я вийшов залпакій, тремтїчий. Фр.
 Дроби, дрозжи = дріжчі (С. Аф.), дріждї, (домашні з тіста) — рощина. — Роще, як на дріждях. п. пр. — Твоє рощина, ти й мїси п. пр.
 Дрозжи = дрозжи. — Бьговїні д. = бігунці. — Назвоиччи д. = бїржа.
 Дрозж = дріготя (С. З. Л.), здриги (С. Л.), дріжакі. С. З. Л. — Пог дріжакі вапала.
 Дроздъ = пт. Turdus musicus — дрізд, Turdus merula — кос.
 Дрозъ, рос. Genista = дрік, зїновать. С. Ан.
 Дрочена = яєшня (з молоком і борошном).
 Дрочень = малий, мазуїл, опєдок.
 Дрочить = мазати, пєстити (дитину).
 Другой = 1. другий. 2. інший, інчий, п-накший. — Хоч гірше, аби шше. п. пр. — Другий раз кажу тобі. — Вь другой разъ = другим разом, іншим часом. — Другое заплє = іншої сьїває. — На другой день = другого дня, на другий день. — Ни то, ни другое = ні те, ні се. — Это другое дїло = се йна річ.
 Другъ = друг, приятель, (що побратан си) — побратим, (про жінок) — друга, другиня (С. Аф.), (про чоловіка або жінку) — дружина, дружиноцька. — Дружь = друзі, друзі. — При добрій годній куми і побратими, а при лихій годній не має й родини. п. п. — Це такий приятель, що хлїб їсть і тебе їзїсть. п. пр. — Будеш ти мїні жоною, моєму батьеву слугою, моїй матїнї другою, а моїм дїткам маткою. п. п. — Як не хочеш моєй шла дружиноу бути, то дай мїні таке зїлля, щоб тебе забути. п. п. — Не май сто кіп, як сто другин. п. пр. — Чужа сема вєшрїтїян, дружиноцька пєйжовїрна. п. п. — Не тає тіє сто братів, як сто друзів п. пр. — Другъ за другомъ = один за другим, один по одному. — Вийшли один по одному. — Другъ за друга = один за одного. — Другъ друга = один одного. — Другъ съ другомъ = між себе, поміж себе. — Старий другъ лїчше новыхъ двухъ, п. пр. = для приятеля нового не кїдай старого. п. пр.
 Дружба = дружба, прїязнь, прїяельство; побратїмство. — Доказати дружбу (зредити) = доклїсти воза, гадючку вкїнути. — Здається й дружить, а гадючку

вишуа. н. пр. — Счеть дружбы не пор-
титъ, н. пр. = Любімо ся як брати, а
рахуймо ся, як жида. н. пр.

Дружелюбнїи = приянный, ласкавий.

Дружескій, ка, дружественный, но =
дружаскій, приятельскій, дружній,
друаськи, подруаськи, поприятельськи.
— Дружні речі. Куліш.

Дружество = д. Дружба.

Дружить, ся = дружити, ся, товаришу-
вати, братати ся.

Дружище = д. Другъ. — Пойдѣть, дружи-
ще! = ходім, друже! — Дружище мой!
= мій друже, мій приятелю!

Дружка = 1. боярин, дружко (приятелі
молодого). С. Ш.

2. пара, рівня. — Прибратъ дружку =
підібрати до пари.

Дружний, но = 1. дружній, друаскій,
приятельскій, дружно, приятельськи,
подруаськи, по приятельськи.

2. одностайный, но, разом. — За віру
християнську одностайно стати, слава — ли-
царства достати. н. д. — А нуте, беріть
ся разом.

Друхнуть = спати, хропакá задавати.

Друблия = вялий, (про землю) — пухкий,
(про камінь) — дірчастий, (про дерево
та овочі) — трухлий, трухлявий. С. Л. Ш.

Друбнуть = вянути, маріти, (про дерево,
овочі) — трухнути, трухлявіти, трух-
ніти. С. Ш.

Драбѣть = деренчати, дреньчати, даяж-
чати.

Драгать = дригати. С. Аф.

Дригаться = брикати, ся.

Драготá, Convulsio = дріготá, корчі, (в
лиці) — мінки.

Дравгъ = 1. сьміття, нечисть.

2. частіше мн. дравги = плітки, пого-
вір, поговорі.

Дривать = сьмітати.

Дривной, дривной, дривно = поганій,
паскудний, ледáщо, кепській, погані,
паскудно, кепсько. — Поганому і честь
погана. н. пр.

Дривъ = 1. сьміття, нечисть. — Виме-
ти сьміття із хати.

2. погань, негідь. — Що було доброго
розкупили, зостала ся сама погань.

3. (про чоловіка) — ледáщо, паскúда, по-
ганець, погань, посьмітоха. — Чого
ти так мене, паскудо, в боки пхашь? Греб.
— Там таке ледáщо, що тільки пляюв.

Кроп. — Посьмітоха яка небудь команду-
ватиме. Чайч.

4. казна що́, бривдїй, дурниця. — Лізе
в голову казна чо.

Дряхлость = старість, дряглість.

Дряхлый = старий (і немощний), дряг-
лий, хірний.

Дряхлѣть, дряхнутъ = старіти ся, дряг-
літи, хиріти, упадати на силах (від
старости).

Дубасить = дубасити, дупити, лушцю-
вати, періцяти.

Дубиць = дубок.

Дубина = 1. дубина, дубець; ломака,
(товща) — дрючок, дрючица (загнута з
булавою) — кий, кийок, гірлига (тон-
ша) — ковінка. — Треба дубину на твою
спину. н. пр. — Дубцем його, коли не слу-
хає. С. З. — Ломакою по спині оперіцати.
С. З. — А в руки добру взяв дрючину, обо-
ровити злу личину. Кот.

2. (про чоловіка) — ломака, бовдур, лó-
бурь, лобуряка (С. Ш.), убóйце, вбо́йце
(С. Ш.). — Який бовдур виріс. С. Ш. —
Таке убóйце, що ти йому що хоч.

Дубиноватый = пришелеповатий, при-
дурковатий; незручний, неграбний.

Дубить = чинити, вичиняти (шкури), гар-
барювати (Под.).

Дубка = 1. чиньба́, вічника.

2. дуб, дубок (човен, зроблений з дуба).

Дубленіе = д. Дубка 1.

Дублетъ = двойняк, другáк.

Дубнякъ = дубняк, дубничок (С. З.),
дубинка.

Дубовка, рос. Veronica Chamaedrys L. =
безвѣршки, блакитні очки, одхасник,
пріворотки, клад (укр.), гáдяче вілля
(гал.). С. Ан.

Дубовый = дубовий. — Д. лѣсъ = ду-
бинá (С. Аф.), дубняк.

Дубрава = дѣрва, гай, ліс (густий). —
Гомін, гомін по дѣрвоі. н. п. — Ой не ту-
ми, дуже, дѣрвою дуже. н. п. — Ой гаю
мій, гаю, густий, не прогляну. н. п.

Дубравный = лісний. — То край ліс-
най, а наш степовий.

Дубравный = лісовий, гайовий. — Лісо-
ві оріхи. — Гарна, як квітка гайова. н. пр.

Дуброва = д. Дубрава.

Дубровка, рос. Ajuga reptans L. = сухо-
вѣршки, островѣршки, дівчача краса.
С. Ан.

Дубровникъ, рос. Teucrium Chamaedrys L.
= чебрѣць лісовий, самосід, Т. Ро-

lum L. = сѣдѣцъ, T. Scordium L. = скор-
дѣя, дѣкий часникъ. С. Ам.

Дубчикъ = дубочокъ. — А на тѣм дубочку
сидить голубочки. п. п.

Дубъ, дерево Quercus robur = дубъ, зар-
дубокъ, дубочокъ, дубонько, поб. — Дуб-
баръ, Q. pedunculata Ehrh. = нѣлинь,
Q. sessiliflora Sp. = дуб осенчѹкъ, озѣ-
мий дуб. С. Ам. — Ой ти дубе кучерявий,
лист на тобі рясний, в. п. — Прихились я
до дуболька, а дубонько тай не батенько.
п. п. — Дубарі товстезелні. Чайн.

Дубѣ = ломѣчка.

Дувѣннѣ = д. Добѣча (дѣлѣть).

Дуга = дуга, каблѹчка (С. З.). — Сог-
нѹть, ся въ дугѹ = зѣгнути, зѣгнути,
ся як дугѹ, як дуга. — Ой ти старий
дѣдуга зѣгнув ся як дуга. п. п.

Дуговатый, дугообразный = дужий (С.
Л.), каблучковатый, видлѹкуватый. —
Дужин стѣл. С. Л.

Дуда = сонѣлка, сонѣлочка, дѹда, дѹдка,
дѹдочка, свистѣлка (С. Нар.). — Коли по-
чав орати, то в сонѣлку не грати. п. пр.
— Заграй мѣнѣ, дударнику, на дуду, нехай
же и свое горе забуду. п. п. — Ты ж було
седом идеш, ти ж було в дуду граеш. п. п.

Дудакъ = д. Драхва.

Дудакъ = в дуду, в сонѣлку грати.

Дудѣ = д. Дуда.

Дудки = дзусь, дзѹськи, зась, зѣськи,
бѣли. С. З. Аф. — А зась тобі! С. З. —
А дзусь холодно їсти! п. пр. — Зьєски до
любѣ запаски! п. пр. — Це вже бѣли! —
Бач який засяв, а засяки не хочеш! С. Аф.

Дѹдочка = д. Дудѣ. — Ни поскакѣть, ни
попѣсѣть, ни въ дѹдочку поиграти,
п. пр. = ні швѣць, ні жпѣць, ні в Ду-
дѹ ігрѣць. п. пр. — Ні граць, ні помо-
гач. п. пр.

Дѹдочникъ = 1. рос. Levisticum officinale
Koch. — любѣистокъ, любѣистъ. С. Ам.

2. дударь, дударикъ. — Заграй мѣнѣ, ду-
дарнику, на дуду, нехай же и свое горе за-
буду. п. п.

Дѹдочный = дѹдковий, сонѣлковий.

Дѹдчатый = дудковатый.

Дѹло = дуло, рѹра, рѹля. — Пронаде, як
поронина з дула тая козацька слава. п. д.
— Спершу стрѣляв, а потѣм узавсь за
рулю, та й почав рушницю по голові би-
ти. Чайн. — Рурка рушницява. Ст. Оп. Кѣв. Ст.

Дѹма = дѹма, дѹмка, гѣдка. — Дѹма ду-
шу поймає. п. пр. — Узли жєне дѹмки
та гѣдки та журби некуца. М. В. — Дѹду
дѹмать = дѹмати-гадѣти, дѹжку гадѣ-
ти. — Тѣльки Бог свѣтлий знає, що Хмєль-

ницький думає-гадає. п. д. — Дивлюсь я на
небо та й дѹжку гадаю, чому и не сокія,
чому не лѣтаю? Петренко.

2. рѣда. — Дѹма царская = держѣвна
рѣда. — Дѹма городская = дѹма, рѣ-
туша.

Дѹманіе = дѹманья, гадѣння.

Дѹмать, ся = 1. дѹмати, ся, гадѣти, ся,
мѣслити, мѣркувати, мѣркувати, здавати
— і видѣвати ся. — Сидѣть, монѣть
— і вськ мѣркує про себе. Кот. — Мѣнѣ
здаєть ся, що...

2. дѣяти, клопотати ся. — И дѹмать
забѣль = і гѣдки не має. — Олѣ ни
о чѣмъ не дѹмаєть = він ні прощо не
дѣає, і гѣдки не має. — Як була в мо-
лодою, і гѣдки не мала, по садочку похо-
жала, квѣчалась, пишчалась. К. Ш.

Дѹшный = 1. радий, дѹшевский.

2. замѣсленный.

Дѹновѣніе = вѣяння, повѣв, подув, (на
руки від холоду або на шибку, щоб відта-
ла) — хѹканья.

Дѹнуть, дуть = дѹнути, дѹти, дѹхнѹти,
дѹхати, вѣнѹти, вѣяти, (про великий
вѣтер) — бурхнѹти, бѹрхати, (на гариче,
щоб прохололо) — студити, (на холодне,
щоб потенѣло або оботало) — хѹкнути,
хѹкати. — Дѹхнув вѣтер і замолкло не-
бо хмарамъ. — По небу вѣтерок дѹхнув.
Греб. — Як опарив ся на морозѣ, то й на
холодну воду студити. п. пр. — Хѹкає в
руки, щоб нагрѣти. — Хѹки ти, моя дру-
жино, у шкочечко на скло. В. Ш. — Вѣтри
почав бурхати. Кот. — Дуть гѹбы =
копѣлити, закопѣлювати гѹбы.

Дѹшлистый = душлинѣстый, душлинѣтый,
душлинѣтый, дунаѣстый. — Великий дуб,
та душлинѣстый. п. п.

Дѹшлиъ = довѣяти, видѣвѹвати (душло).

Дѹшло = душло, (широке) — мѣкѣтра.

Дѹшловатый = дунаѣстый. — Стоїть дуб
дунаѣстый, а в тому дубѣ... п. к.

Дѹшлѣтъ = трухлѣвити, трѹхнути, трух-
нявити. С. Ш.

Дѹшлинка, гриб Agaricus violaceus L. =
свиѹха, синѣк. С. Ам.

Дѹшлинѣтый = д. Дунаѣтый.

Дѹра = дурнѣ, дѹрка, (поб.) — дурнѣда,
дурѣна, дурлѣна. — Та мѣлоєнѣкє со-
ловити по деревцѹ скѣкє, дурнѣ дѣка, дур-
на й не розумна, за козякѣ плячє. п. п. —
Велика Фѣдора да дѹра, п. пр. = вели-
кий до неба, а дурний, як трѣбѣ, — вели-
кий дуб та душлинѣтый. п. пр.

Дуракі (гра в карти) = дурень. — Играть в дуракі = грати в дурня, в кѣпа. С. 3.
 Дураковатый = д. Глуховатый.
 Дураковъ = дурниѣ.

Дуракъ, дурачій = дурень, здр. дуршк, йолоп (С. 3.), кѣп (С. 3.), телепѣнь (С. Ш.), дурбило, дурба, дурило, дурнито, бовдур (С. Ш.), дурбас (С. Аф. 3.), дурандас (С. Аф.), дурний. — Дурень у воду закиле сокру, а десять разумних не витягнути. и. пр. — Великий як свѣтъ, а дурний як слѣд. и. пр. — Стоян те пер як пень і, правду мовивши, був дурень телесень. К. Д. Ж. — Чом ти, долопе, не кланися си пану возному. Кот. — Дуракъ дураковъ, круглый дуракъ, кругомъ д., отиѣтый дуракъ = дурний як пень, як колода, великий дурень. — Остаѣси въ дуракахъ = пошив ся у дурнѣ, пиймаѣ облизна. — Дурака ваятъ = дурника строїти.

Дуранда = макуха, (одварена, не дуже видана) — урдѣ, вурдѣ, гурдѣ, (в жарт) — свиначий сыр. С. Ш. — Макуха сімизна до пареміаѣ. С. 3.

Дурачій = дурний, дурниѣ, йолопський, кѣпський. — Йолопська вѣка.

Дурачскъ = дурник. — Играть в дурачскі = гра в дурня, в кѣпа. С. 3.

Дураченье = обдурюванія, мороченія.

Дурачскіа = д. Дурачскій.

Дурачество = дурість, дур, дуринія, дурійка. С. 3. — На кого дур напав.

Дурачина = д. Дуракъ.

Дурачить = дурити, морочити, туманити (С. Ш.), туману пускати. — Та він її зовсім не кохає, а так дурить.

Дурачиться = 1. дурити, пустовати, жирувати. — Добре дурити, коли приетуває. и. пр. — Ой мамо, мамо, москал у хаті пустує, жартує, не дає снати. и. п.
 2. дурника строїти.

Дурачье = дурниче. С. Аф.

Дурѣнье = дуринія.

Дурить = д. Дурачиться 1.

Дуршца = дурлѣпа, дурнда, дурѣпа.

Дурианъ, рос. *Datura Stramonium* L. = будяк, дурнопян, див. дерево, піяція, коровяк. С. Ап

Дуриеньскій, ко = поганеньскій, ко.

Дуришишк, рос. *Xanthium strumarium* L. = залучник, зобник, онечій репашок (укр.), свинки (гал.) С. Ап.

Дурпо = 1. погано, кѣпсько, злѣ, гід-

ко, паскѣдно. — Як погано орати, то краще випрѣти. и. пр.

2. мѣлсо, нѣдно. — Міні якось мѣлсо стало ся. — Ей дурно сдѣлалось = вона зомлѣла.

Дуриовитый, то = поганеньскій, ко.

Дуриой, дурень = поганій, недобрій, негарний, паскѣдвий, лихий, злий, кѣпський, брідкий, гідкий, ледачий. — Поганій голос. — Брідкий на виду. — Онь не дурѣнь, она не дурниѣ = він, вона нічого собі, гарненьскій, гарненька.

Дуриота = 1. негѣжистъ.

2. мѣлсть, нудѣта. — Як мѣлсть пішла по всьому тілу. С. 3.

Дуриѣтъ = поганіти, поганѣвати, бріднути, жарити. — Вона що дала то все поганішає. — Ні ве того міні шкода, а жаритѣ мов врода — люди не беруть. К. Ш.

Дурочка = дуриенька, дурка. — Раденька, що дуренька. и. пр.

Дуринда = д. Дуракъ і Дуршца.

Дурь = дур, дурість, дуриня, дурійка. С. 3. — Вишив дур з голѣви. — З дуру, як з дубу. и. пр. — Нашла дурь = дур напав.

Дурѣтъ = дурити і д. Гауриѣта.

Дурить = 1. що нѣбудь відуте (на пр. бузкове памисто).

2. новновидий, онечок, пикатий. (С. Ш.)

3. грѣмач, муржало.

4. чванливий, чванько, чванькуватий.

Дурить = д. Дурить 2, 3 і 4.

Дуть = д. Дурить.

Дуться = 1. надивати ся, дѣти ся. (С. Аф.) — Ще грохи и надмусь, тоді вже товстою зроблясь. Б. Г.

2. д. Важничать.

3. сѣрдити ся, буржѣсити ся (С. Ш.), муржѣсити ся. — Чого він так намурмоси ся?

Духъ = пахоці. С. Л.

Духоборець = духоборець.

Духовство = духовѣнство, духовництво (С. Л.), духовні. — Духовництво од Бога нам надає. С. Л.

Духовная = духовна, духовниця (С. Л.).

Духовникъ = сповідникъ (священик, перед котрим хто сповідаєть ся).

Духовный = 1. духовний, духовній, безтілесний, безтілний.

2. дѣховний, дѣховницький. — Духовницького роду. С. Л. — Д. отецъ = д. Духовникъ. — Д. сынъ, д. дочь = спо-

відальниб, ця. — Д. завѣчаніе = д. Духовная.

Духовъ день = Святото́го дѣха. (Свято на другий день Зелених свят). — До Святото́го дѣха не свидай кожука, а по Святим дусѣ ще в кожусѣ. п. пр.

Духово́й = духовий.

Духота́ = задѣха, духота.

Духъ = 1. дух. 2. душа. 3. дух, пах, пахощі. 4. пара. — Быть на духу́ = на свѣдѣді́ бѣти, сповѣдати ся, висповѣдати ся. — Больный духъ = лёгкий дух. — Духомъ = дѣхом, мѣттю, вѣѣнт, вѣах. — Духомъ уваетъ = поникнути, понидѣти. — Идти на духъ = до свѣдѣді́ йти. — Неустѣйты духъ = Бѣгови дѣшу віддати. — Не въ дѣхъ = не по собѣ щось, мѣха в носѣ. — Не хватило дѣху = не насмѣв, не відважив ся. — Придаты дѣху = додати дѣху, смѣлости. — Перевесты духъ = віддѣхати ся. — Собратье съ дѣхомъ = набраты ся смѣлости, відваги. — Скакаты во весь духъ = на всеѣ заставки.

Душа́ = душа. — Безъ души́ = не тѣмлячи себе. — Въ дѣшу не йдетъ = в дѣшу, в пѣлку не лѣзе, а души́ вѣрне. — Душа́ въ иятки ушла́ = душа не на мѣстѣ, на души́ похолѣло, ковалѣ кулють, в литках застыгло. — На души́ мутитъ = а души́ вѣрне, нѣдиче, мѣсно. — Отдаты на дѣшу = віддати на віру. — Отнесѣти дѣшу = спочити душею, на свѣт народитись, свѣт побачити. — Огъ души́ = від щѣрого сѣрця. — Покривити душею́ = взяты грѣха на дѣшу, схибнѣти, скривдити. — По души́ = по сѣрцу, до сподѣби, до мѣслѣ. — А хочъ знайдеши в червоным памѣстѣ, та не знайдеши такоѣ до мѣслѣ. п. п. — Мати сына оженила, та взола невісточку не під мѣслоньки. п. п. — Не до мѣслѣ жѣнку взяв, так и а цѣю жить не став. п. п. — Сколькы души́ угодно = скѣльки душа́ забажае, до схочѣ. — Съ души́ тѣнеть = а души́ вѣрне, нѣдиче. — Чуть дѣржится душа́ = тѣльки душа́ в тѣлѣ, тѣльки живий та тѣплий.

Душеный́ = душѣнный; щѣрий, сѣрдѣчний, щѣросѣрдѣчний.

Душегубка́ = жѣноча одѣжина без рукавѣв.

Душегубецъ, бѣца, душегубникъ, ца́ = душогуб, ка.

Душѣтъ, душѣкъ = душѣк. — Съ душѣкѣмъ (риба, мѣсо то цѣо) — пахтитъ, душѣтъ (С. Аф.) смердѣтъ, (про чоловіка) — вередливий, прихлѣливий, мѣха в носѣ.

Душеный́ = дѣшеный. — Д. мясо = душанина.

Душенька́ = сѣрденько, сѣрце, дѣшко, дѣся.

Душеприказчикъ́ = виновникъ по душѣвнѣй.

Душечка́ = д. Душенька.

Душѣстый́ = запашный, духѣвнѣй, пахучый, пахнѣющий, духѣвнѣй. — Хрещатый барвінок садочок нестиае, а завашивъ насильчѣок з тѣпом ся рѣвняе. п. п. — З хрещатого барвінку, з пахнѣчѣо насильку. п. п. — Пахуча вѣтка. — Духѣвнѣа варѣна. — Духѣвнѣй цѣвит.

Душѣвнѣость́ = пахѣчѣсть.

Душѣтель́ = душман. — Там брату брат і рѣдний батько сыну на шѣю душманѣом лѣхам сѣдае. К. Б.

Душѣтъ́ = душѣтъ.

Душѣца́, рос. *Origanum vulgare* L. = матѣринька, зѣновка, духѣвнѣй цѣвит. С. Ал. — Ой у поли шѣва, на нѣй матѣринька. п. п.

Дѣшка́ = 1. дѣся.

2. дѣшка (вѣсточка у птицѣ).

Душѣпѣта́ = д. Духѣтѣ.

Душѣный́, но = душнѣй, парнѣй, дѣшно, парво, (в жарѣ) — кожѣшно.

Душѣль́ = поединѣк.

Дѣба́ = дѣба, дѣбѣца, скрѣпнѣці. — Ой на руки дѣби, на поги дѣбѣці — оде ж тобѣ, дѣжугне, гарнѣ молоднѣці. п. п. — Цѣо на рукахъ кайдани, на погахъ скрѣпнѣці, посадили сѣромахи в тѣмнѣй тѣмнѣці. п. п.

Дѣбомъ́, дѣбы́ = дѣба, горѣю, ца́на, ца́пки, ца́пом, (про волосѣя) — до Горѣ. — Кѣль дѣба стѣв. — Бѣдай іхѣв, не доіхѣв, щѣб йому кѣль горѣю стѣв. п. п. — Волосѣя до горѣ стѣво.

Дѣлда́ = здоровѣй, вислѣган.

Дѣмволокъ́ = верх (в дѣмарѣ). — Мѣй верх, мѣв и затѣло. п. пр.

Дѣмѣтъ́, ся = дѣмѣти, курити, ся, дѣмѣти. (С. Аф.).

Дѣмнѣкъ́ = 1. в кѣрнѣихъ хѣтахъ дѣрка в стѣлѣ, кудѣ вѣхѣдѣтъ дѣм.

2. кѣрево, кѣрище.

Дѣмнѣца́ = 1. д. Дѣмволокъ.

2. рос. *Funaria officinalis* Lin. — польѣ-

ва́ рута, житничка, печіночна трава. С. Ал.

Ді́мний, но = ді́мний, кúрний, но. — Не топила, не варила, а в світлощі дмию (курно), як поїду з цього села, комусь буде диво (журно). п. п.

Ді́мновникъ = димарь. С. Аф.

Ді́мово́с = димовé С. Аф.

Ді́мово́й = димовий. — Ді́мован труба́ = димарь, бовдур. С. Аф. Ш. — Виглядали у димарь, а він лізе у двері. п. пр.

Ді́моку́рь = д. Ді́мпикъ 2.

Ді́мчатый = димовий, (про масть) — ча́лий.

Ді́мъ = дим, кúрево. — Ді́мъ коромі́-сло́мъ = гармидер, буча.

Ді́мъ земляно́й, ді́мьянка = д. Ді́мница 2.

Ді́мний = ді́лячий. — Ді́мнець васі́ння.

Ді́ня, рос. Сисирита меро = ді́ня, різні породи: бонтұха, бухарка, дришлявка, дубівка, змівка, качанка, петрівка, татарка. — Внутренность ді́ни = жа́бур, жабу́рня, животи́ння.

Ді́ра = дірка, здр. — ді́рочка, поб. — ді́роха́ха.

Ді́рстий = ді́рвий (С. Аф.), ді́рчатий. — Святи́на ді́рава.

Ді́рять = ді́рвати, ді́ркувати, ді́рчати. — Почав ді́рвати дошку.

Ді́ряться = ді́рвати, ді́рчавіти. — Мішов ді́рвіс. — Ді́рчаві́ листя на каусти́.

Ді́рща = ді́ромаша.

Ді́рка = д. Ді́ра.

Ді́рвявий = д. Ді́рвстий.

Ді́хание = дихання, по́дих, відді́х. — По́дих но́чної прохолоди. К. — Тільки відді́х підіймав груди. Фр.

Ді́хательны́я = ді́хальний.

Ді́хать = дихати, (ва що холодне, щоб зігрити) — ху́кати, (сильно від тяжкої роботи) — хе́кати. — Я́крубає, то хеває. С. Ш.

Ді́хале́ць = ядушливий, яду́шний, задушливий.

Ді́шать = д. Ді́хать.

Ді́шле = (в кіньовому возі) — ді́шель, (у волово́му) — ві́йя, (у волових сано́к) — ро́зкіп, (половина ві́йи вдовж) — ві́йіна, (дірка у ві́йі для ярма) — хавéла, (брус, на котрому держить ся ві́йи) — крижовни́ця, (дшель в плазу́) — гра́дль, (у ралé) — гра́дка, (у ві́трика) — ді́шель, (в гарбі) — а́риш. (Ман.).

Ді́воле́нокъ = чортеня́, бісний.

Ді́вольт = диявол, біс, чорт, сатана́, лу-

ка́вий, вочистий, га́спид, ді́ббо, поб. — чорта́ка, біся́ка; по місту — До́мовик, по́льовик, лісовик, по́лісу́н, вода́ник, вода́ний, бо́лотянк. С. Л.

Ді́вольський = д. Бєсєвський.

Ді́вольщина = д. Бєсєвщина 1.

Ді́аконца, ді́яко́нь = д. Ді́ако́нца, ді́ако́нь.

Ді́якопствовати́ = дяконувати́.

Ді́яко́ць, ді́ячо́ць = дяк, дячо́к.

Ді́вчеські́й, ді́вчий, ді́вчєвський, ді́вчєвський, ді́вчєвський, ді́вчєвський, ді́вчєвський, ді́вчєвський.

Ді́вчєство = дяківство.

Ді́вчєть = дякувати́. — Ві́н у нас уже десяти́ років дякує.

Ді́вчєха = дячїха.

Ді́ва = ді́вчина. — Прєсвятáя Ді́ва = Прєчїста, Ді́ва Марї́я, Бóжа Мáти.

— Стáрая ді́ва = старá дівка, лі́тна.

Ді́вать, ся, дѣть, ся = дівати, оя, діти, ся, подіти, ся, запо́діти, ся, по́дінути, ся, (ве відомо куда) — за́протóрити, за́тасувати́. — Великий свѣт, та нема де діти ся. п. пр. — Де ти в свѣті́ по́дїпеш ся з малим саротою. К. Ш. — Де по́ділось козачество, черво́ні жу́дана, де по́ділась доля, во́ля, бучуки, гетьмана? К. Ш. — Ввро́став вас, доглядає вас, де ж мінї вас діти? К. Ш.

Ді́вчи́ца = ді́вчина, ді́виця, лася. і здр. — ді́вчá, ді́вчино́вська, ді́вонька, мв. — ді́вчáта, зб. — ді́воцтво, ді́вота, (панська) — пáвна, пáнночка, пáнянка, (дуже молода) — підлі́ток, підді́вок, підді́вка, (з хлопчо́ю в́дачою) — па́рубійка, (що ві́сно загубила) — по́крятка. — Ой ти ді́вчино, горда та ви́шва, чом ти до мене з вечера не ви́йшла? п. п. — Сидить дівча край ві́ковця при вели́кїм смутку; по́кидає козак дівча, як голуб годубку. п. п. — Прошай серце-ді́вчино́ню, ти мови́ не будеш, достанеш ся багачеві́ а мене забудеш. п. п. — Кому во́ля, а кому ве́дола, а дівчатам усе во́ленька: за стрі́чку та за ві́ночок, на у́лицю та у таво́чок. я. п. — Там по́крятка по́ під тинью з байстра́м шквядбає. К. Ш.

Ді́вчи́ца вѣ́зелени, рос. Nigella damascena L. = нечє́сани́ панночки́, нечє́си́ панночки́. С. Ал.

Ді́вчи́нцъ = ді́вчинин. — Коза́кова ма́ти пішла теру́ рвати, ді́вчи́нцв ма́ти ка́мшу лама́ти. п. п.

Ді́вчєскі́й = ді́вчачий, ді́вочий, ді́вочєвський. С. Аф. Л. — Може вайде́ть ся рі́воче серце, карі́ очі, що за́млачу́ть на сі́ ду́ми — я бї́льше не хочу. К. Ш. — Хло-

пача біда — у некрути брати, а дівчача біда — не рідна мати. я. п. — Дівочька краса, як літня роса. я. п. — Та жаль мій русої коси — дівочої краси. я. п. — Та вже ж мій не ходити у ліс по орішав, та вже ж мій мняди ся дівочькі смішки. я. п.

Дівчачество = дівування, дівобство. С. Л. — Кувала зоуля та летачи край віконця: не вернеть ся твоє дівування, поки сьвітло й сонця. я. п. — Будемо гуляти, твоє дівування споминати. я. п. — **Быть въ дівчачествѣ** = дівувати. — Іди, доно, каже мати, не вік дівувати; він багатий, одявокий, будеш панувати. К. Ш. — **Провестъ въ дівчачествѣ** = здівувати, віддівувати.

Дівчачій = д. дівчаческій.

Дівчачиникъ = дівчач-вечір (С. З.), вінкоплетний, дружини (Ворон. г.). — Славен вечір, дівчач-вечір. я. п. — Згадала баба дівчач-вечір. я. п.

Дівчачья = дівоча (кімната для слуг дівчат).

Дівка = дівка, поб. — дівуля, дівоха, дівачка, здр. — д. дівча. — **Въ дівкахъ** = дівкою. — **Состарѣться въ дівкахъ** = носивати дівкою.

Дівочка = дівчинка, дівчя, дівчатко, дівчиня.

Дівочквинъ = дівчинчя, дівчатків.

Дівочникъ = дівчур, дівчатник, молодятник.

Дівчєвниця = незаймана (Кот.), невинна, чїста, правдіва дівка, правниця.

Дівчєвниця = незайманий, непочатий, цілийний.

Дівство = 1. д. дівчачество.

2. дівство, невинність. — Котора дівство своє утратила. Б. Н. — **Личить дівства** = зирвати, здійняти вінок (в піснях). — Іхав мати козак молоденький, зирвав з мєсє вінок зелененький. — Любя мєсє козак молоденький, здійня з мєсє вінок рутвиненький. я. п. — **Потерїть дівство** = вінок загубити, згубити, потеряти. — А в недїлю рано мати дочку біла: де ж ти, суко, віпочка згубила? — Я на річці біля бігала, там я, мати, вінок загубила. — Потерала свій віпочок через дурний розумочок. я. п.

Дівствованіе = д. дівчачество.

Дівствовати = дівувати, дівочити. — Буду дівувати, буду тебе ждати. я. п. — Поки дівувала, як той дець буза хороша, як мак розцвітала. В. Ш.

Дівушка, дівушквинъ = д. дівча, дівчачья.

Дівчовка = дівчиня (зневажливо або здохором). — Ото пустотлива дівчина.

Дїдина = дїдизна, дїдівщина. — Се наша дїдизна. — Сьвідок слави дїдівщина. К. Ш.

Дїдїальникъ, ца, рос. Aegopodium Podagria L. = ягліця. С. Ап.

Дїдинька = дїдусь, дїдуся, дїдусик.

Дїдичный, дїдовскій = дїдівський, дїдизний. — Це ще дїдівський ґрунт був. — Писавка був старий, дїдизний чоловік. я. о.

Дїдовство, дїдовщина = дїдизна, дїдівщина. — А дїдизни було доводі — вічний покій предкам і дїдам. я. о. — Старезний твій зїмок, дїдизни останок. яч.

Дїдовъ = дїдів, дїдовий.

Дїдушка = дїдусь, дїдусик. С. Аф. —

Дїдушка домовій = домовїк, домовий, дїдько. — Товчєть сн, як домовїк на горіці.

Дїдушквинъ = дїдів, дїдусів.

Дїдъ = дїд, поб. — дїдугав, дїдуга, дїдище. С. Аф. — Ой ти, старий дїдуга, ізїгнув ся як дуга. я. п.

Дїенасаніе = дїєпись (С. З.), історія, сторія. (Укр.).

Дїенасателъ = дїєписателъ, історик.

Дїєвєстєльный = дїєписний, історичний.

Дїєствїтельно = справді, дійсне, певно, насправки, справжнї. С. Л. — Він справді такий, як ви казали. — Чи справжнї чия жарг. Гул. Ар.

Дїєствїтельность = дійсність, певність. (С. Л.). — Нагадає мій жаву, погану дійсність. Фр.

Дїєствїтельный = дійсний, справжній, правдівий, певний. — **Дїєствїтельная жизнь, чїствя** = правдіве, справжнє життї, справжнї цїна.

Дїєствїе = дія, подїя, учинок, вчїнок, сила, справа. — Ой ти пєш, мєсє бєш за які вчїнки? я. п. — Не токо треба сповїдати ся з учинків, асє теж і з мєсєй. Б. Н. — Не токо учинком ким супротївенство показуючи, асє хоти словєсє мовачи. Ст. Л. — (Д. Актъ З). — **Имѣть дїєствїе** = мати силу. — Закон не має зворотної сили. — **Привестї въ дїєствїе** = мустїти в ход, завестї.

Дїєствователъ = дїяч.

Дїєствовати = 1. дїяти, чивїти, робїти. — Дїї швидко, так брїдко, дїї тахо, так лихо. я. пр. — О так чини, як и чиню, любї жїнку аби чиню. я. п.

2. мати силу.

Дїєствуючїй = діючий. — **Дїєствуючїя лица** (в драматичному утворї) — діючі особи, дієві люди, лицедїї.

Дѣланіе = роблення, робота. — Ложок сребреныхъ доброго роблення Б. Ст. Оп. Киев. Ст.

Дѣлать, ся = дѣяти, ся, робіти, ся, чинити, ся, творити, ся, (що ляхе) — кб-іти, ся, витворити, ся, виробляти, ся, (авя як, не вмѣло) — базграти, магати, партачити, (в один раз) — разувати, (ва перекир) — перешкожати, (що зайве) — переборщати. — Ой я нещасний, що маю дѣяти? полюбив дівчану та не могу взяти. в. п. — Ой, дівчино, що має робити, що ві тебе забути, ві без тебе жити? н. п. — Скажи мні правду, мій добрий козаче, що дѣяти серцю, як серце боить? Аф. — Не чини ляхого, не бій ся нікого. в. пр. — Слава не поляже, а розкаже, що діялось в світі. Б. Ш. — Роби те, що шип каже, а не роби того, що він робить. н. пр. — **Дѣланный** = роблений. — **Дѣлающий** = роблячий, діючий, (за раз кілька діл) — сімидільник. — **А** что мнѣ дѣлається? = а що мні дѣється? — **Дѣлать кругъ** = кодувати, кругу накидати. — Хто кодує, той дома не почує. п. пр. — Ходім напрямень, — чого нам стільки кругу накидати. Чайч. — **Дѣлається хуже** = гіршас. — Слабому гіршас. — **Отъ** нечего дѣлать = а нічого робити, знечѣвья. (С. Аф.).

Дѣлѣнный = роздільний, дільчий.

Дѣлѣжь = дільба, розділ, наювання.

Дѣленіе = поділ.

Дѣлѣць = дільник, мѣтець, мастак. — Дільника і діло боить ся п. пр.

Дѣлимость = дільність, подільність. (С. Пар.).

Дѣлимый = дільний, подільєвий, подільний, подільястий. С. Пар.

Дѣлитель = дїлитель.

Дѣлѣть, ся = дїлѣти, ся, подлїятв, ся, роздлїяти, ся, наювати, (заобич) — дуванятв, (на два) — двоїти, (на три) — троїти, (на морги) — моргувати. — **А** буде отець — мати помірати, будемо худобу на дві частв наювати. н. д.

Дѣлѣшко = дїльце. — Я до вас дїльце маю.

Дѣло = діло, справа, учїнок, вчїнок, робота, праця, обрання. — Диньсь кіпца кожній справі. п. пр. — Добра воля стане за учїнок. п. пр. — Писар повнпен цілую справу вірно писати. В. Н. — Всюди в їх одна розмова про єдину справу, що обходив житв їх, та їх честь і славу. Нічїка. — **Въ са́моиъ дѣлѣ** = справді, справжжи. — Чи справжжи чи на жарт. Гул. Ар. — **Въ чѣмъ дѣло** = в чїм діло,

про що річ? — **Всѣ** уиотребїтъ въ діло = все зробити, всіма чортами заправити. — **Дѣло** мастера боїтєсь = дїльника і діло боить ся. в. пр. — **Дѣло** естественное, обыкновенное = свѣтловѣ діло (Ман.), свѣтлова річ (Пч.), звичайна річ. — **Дѣло** плѣхо = поганю, поганє діло, кепська справа, не перелївки. — Я вже бачу, що не перелївки, та навтїкача. — **Дѣло** только въ томъ, что бы... = річ тільки про те, щоб...

— **Золоты́хъ дѣлѣ** ма́стеръ = золотарь. — **Мое дѣло** сторона = моя хата зкраю. — **Моя хата** зкраю = нічого не знаю. в. пр. — **Не въ томъ дѣло** = не в тім річ, сила. — **Не в тім** річ, що в хаті шч, дивво-б було, як би не було. — **Не в тім** сила, що кобила сава, а в тім, що не везе. в. пр. — **Не къ дѣлу** = не до діла, не в лад. — Коли мов не в лад, то н з своїм назад. в. пр. — **Не считається за дѣло** = не в діло. — **Помажу** комїн — не біло, помію ложки — не в діло. н. п. — **Не твоє дѣло** = не твоє діло, зась, заськи. — **Игумену** діло, а братї зась. п. пр. — **Иа́вное дѣло** = дурвиця, пустє, ка'зна що. — **По дѣломъ** = за діло.

— **По дѣломъ** вору и нука = котуїно заслузі. п. пр. — **Полятъ** на дѣлѣ, на мѣстѣ престулєніа = залапати, шїмѣти на горбчому вчїнку. — **Рѣтное дѣло** = військова справа. — В той час була честь, слава, військова справа, п. д. — **Слы́ханное** ли, **виданное** ли дѣло = чи чувїно, чи видано? — **Стѣточное** ли дѣло = чи подоба, чи подобенство? — Чи подобенство, мій брате, щоб я свое добро на шлаху покидав, тебе на конв брав? п. д. — **То** ли дѣло = немі краще, як, немі як. — **Тяже́ное дѣло** = позов, справа. — **Тоді** виграю справу, як лїжу на лаву. п. пр. — **Ходитъ** по дѣлу = поаявати ся, тягати ся. — **Что** мнѣ за дѣло = якє мні діло. — **Что дѣло**, то дѣло = що правда, то правда. — **Это дѣло** = це добре, гаразд! — **Это** особє дѣло = се нина річ, се нина стать. — **То** и дѣло = те і знай, тільки те, тільки й того, що... — **Жѣнское** дѣло = жїноча річ. — **Жїноча** річ кїло припїчка. н. пр.

Дѣловой = діловий, діловїтїй, вїлїй. **Дѣлопроизводитель** = секретарь, пєсьмоводитель.

Дѣлывать = д. Дѣлать.

Дѣльно = до діла, до рѣчі, до ладу, до пуття. — Не вѣтова дочка, а до рѣчі говоритъ. н. пр. — Хто каже до ладу, то ужо наставляя, а хоч і без ладу, то теж не затикай. н. пр.

Дѣльный = додільний (Мап.), адѣтний, годящій, п'утній, п'утящій; роботящій, працьовитий.

Дѣлянка = дѣлянка, дѣльниця.

Дѣтенышъ = (кішки, собаки і т. д.) — кошеня, цуценя і т. д. (птиць) — пекля, голонуцьок.

Дѣти = діти, дітки, зб. — дѣтвора, малеча, (чимали) — дѣтлазі. Мап. — Незаконнорожденне д. = байстрякі, байстрята, жарові діти (Мап.), падалишні. — (Сводне д. = зведенія, зведенюкй, (удовині, з котрими вона прийшла до другого чоловіка) — приведѣнники.

Дѣтина = хлопѣць, парубок, парень.

Дѣтище = дитина.

Дѣтородный = дѣтородний.

Дѣтоубійство = дѣтоубство.

Дѣточки = дітки, діточкі, дітонькі.

Дѣтская трава, рос. *Neottia Nidus avis* Rich = з'уби, миколайці, цриворотени. С. Ан.

Дѣтскій = дитячий, дитячячий (С. Л.), дѣтський, дитинний. — Дитяча играшка. — В молодих дитинних літах. С. З. — Та без дитячих ріс утїх, нурав си хлопчик той усіх. Пчілка. — Дѣтское мѣсто, Placenta uteri = дѣтське мѣсто, послид.

Дѣтство = дитинство, малѣство, малѣнство. — Внасть въ дѣтство = здитинити ся. Чайч. — Съ дѣтства = з малку, з малечку, змалѣства, з малго малечку, з дитинства. — Не було з малкуне буде й до останку. н. пр. — Пужда з малечу буд дитинства. Фр

Дѣтушки = дітки, дітонькі, діточкі.

Дѣть, ся = д. Дѣвѣть, ся.

Дѣяніе = 1. дія, діло, учінок, вчїнок. — В кождо учинку, за котрой горлом гарають, потреба довод в явних і ясных Ст. Л. 2. мп. — дїянія.

Дѣятель = дїач.

Дѣятельность = дїяльність.

Дѣятельный = дїяльний, роботящій, трудящій, працьовитий, невспіушій.

Дюже = дуже, сильно.

Дюжесть = сила, мїць, дужість.

Дюжинный = 1. дѣжинний (що продасть ся на дюжину або належить до дюжини чога небудь).

2. абн-який, не значний, абн-що.

Дюжів = дужий, сїльнйй, мїцний.

Дюжѣть = дужчати.

Дюймовка = цѣлївка. (Прав.)

Дюймовъ = цѣль. (Прав.)

Дігиль, рос. *Archangelica officinalis* = дігиль, дзѣнгель, дудоньк, рѣва. С. Ан.

Діглица = д. Дѣдильникъ.

Дядиць, дідий, дядюшкнвъ = дядьків, дядьківський.

Дядюшка, дідь = дядько, дядичко, (жївка його відносно до небожа або небоги чоловіка) — дїдипа.

Дятель, пт. Piceus = дятел, жовна, клїюдеревцо, деревоклїю, ятїл, ятлик. (Хар.) — Чи вітерѣць шельце, чи жовна де кору на лїні подовбе, Гул. Ар.

Дятельникъ, дятловникъ, рос. *Trifolium repens* L. = хрестики, хрестатий барвінок, сїре-зілля, горішки, лішки. С. Ан.

Дятлина, дятловина, рос. *Trifolium pratense* L. = колючина, трій-зілля, трійп, іваск, дятловина, козїне око, попки. С. Ан.

Е.

Евангелієсть = евангелїста.

Евангелїчскій = евангелїчний.

Евангеліе = евангелїя.

Евнухъ = євнух, скїп, скопѣць, обрїзалець (С. Нар.), вѣлах (С. Ж.).

Еврѣй = жид, жид, жидовин, жб — жидога, жидяка, зневажливо — парх, зб. — жидова, здр. — жидок, жидик. С. Аф.

— Не хотїли жиди мѣши їсти, нехай же чорта з'їдить. н. пр. — Наші жидки небо-рчки: єди пішки, другі рачки. н. пр. — Уподобляється єврею = жидовїтї.

Еврѣйка = жидївка, здр. — жидївочка. С. Аф.

Еврѣйскій = жидївський.

Еврѣичкъ = жидок, жидик (С. Аф.), про дитину — жидий, жидїча, бахур. (С. П.).

Евхаристія = Іпричастя.

Егбій, рос. Сагех L. = осок, тирса. С. Ап.

Егеръ = стрілець, мисливець (С. З.), охотник.

Егозай = 1. (про дитину) — пустуд, ха, брикуї, ха, жрүн, ха, пустучник, брикувець.

2. кручений, а, дзіга (спільного р.).

Егозайть = 1. пустувати, жирувати.

2. крутитись, вертїтись.

Едвай = 1. ледве, ледві, на силу, в силу. С. Л. З. — Ой я чумак пещасливий, в иужді живу ледве живий. н. п. — На силу вимовив слово. — Едва-едва = на превелику силу. — Едва не = мало не, мало що не, тріхи, тріхи що ае. — Поточини си — тріхи не виши. — З розголу тріхи не штурхнув дишлем у передню повозку. С. Ш. — Едва зм = навряд, навадка, троха. — Навряд чи доживе він до вечера. — Тепер навадка чи буде косить си бодото — води багато.

2. тільки що, як тільки, скоро. — Як тільки побачив нас, зараз кинув си тікати.

Единеніе = єднання, поєднання, з'єднання; єдність, згода. — Пригоди учать згоди. н. пр.

Единїтьсє = єднати ся. С. З.

Единїца = ґдиниця.

Единїчний = ґдиничий, поєднаний.

Единоборець = боєць, перебієць.

Единоборство = поєдинок.

Единовлістіє = самовладство, самовлада. (С. Пар.)

Единоврємєний, но = разовий, раз, одін раз.

Единоврєць, ка = 1. одвоірець, ка.

2. старовір, пилипів, ка. (С. З.).

Едїповірний = одвоірний, одної віри.

Едїповірчєскїй = одвоірний.

Едївогласіє = лад, згода; єдностійність, єдностійність.

Едївогласєний, но = згодний, єдностійний, єдностійний, но, одвогласєно. в одін голос, в одно. — Вольшими голосами єдностайне обрали на уряд сотницький. Ч. К. — Одногласєно поставовєно Батьк.

Едїподєржавіє = д. Єдиновлістіє.

Едїнодушїє = (є)єдностійність, єдносєрдність.

Едїнодушний, но = єдностійний, єдностійний, но, єдносєрдний, єдносєрдо, єдносєрдно. — За віру християн-

ську єдностайно стати, слави — лицарства достати. н. д. — Нема кому порадошки дати, єдностайне, єдносєрдно на воюга стати. К. Ш.

Єдиноздє = раз, одін раз.

Єдинозємєць, єдинозємка = земляк, землячка (укр.), крайин, крайнка. (Гал.).

Єдинокровний = крєвний (С. З.), крєвняк, єдинокрєвник. (Чачл.).

Єдинолїтїй, пїлї = єднолїток, ровєсник.

Єдинопатєрїй = єдинопатєрїй.

Єдинопїлїє = єднодумство; єдностійність.

Єдинопїшлєнїк = єднодумець, єдносум, сумієник. — Односуми, що чорт їх розсуне. н. пр. — Єдинопїшлєнїкомъ стать = порозумїти ся, (на що лихе) — злігати ся, подігати ся. С. З.

Єдинопїшлєнїгї = єднодумний, єдносумий, сумієний.

Єдинопачлїє = д. Єдиновлістіє.

Єдинообразнїй, но = єднєковий, во, єднєпанїтїй, но.

Єдиноплєчєнїк, ца = д. Єдинозємєць. Єдинорогъ = єднорог.

Єдинороднїй = (си) — єдїнець, єдїлак, єдиний. єдиняк, єдїнець, єдїничек, (дочка) — єдинїця, єдїнїця, (є)єдїнїчка. — З єдїнака рїдко що добре буває. н. пр. — А жнд старий — ніби тєє знає, дочку свою єдїнїчку в хагї замїкає. К. Ш. — Сидить жєзак, дрїбнї лїстиї пїше, а вдонїлї єдїнїця дїтїну кошиє. н. в. — У єдвоїцї коло сгаву хатина старєнка, у єдвоїцї єдїнїця дочка молодєшка. Пч.

Єдинопутробнїй = єдинопатєрїй. (Опатович.)

Єдїствєннїй, но = єдиний, єднєнїєковий, єднєнїєвський, єднє, тїльки.

Єдїство = єдність.

Єдїнїй = єдїн, їдєн, єдїний. — Наєдїнїє = на самотї, самєтєю. — Жїлку поховав, дочку замїж вїдав, лишив си самєтєю. Як. — По єдїної = по чарцї.

Єжа, рос. *Dactylis glomerata* L. = мїлїця, вїсїєк, вїрїєка. С. Ап.

Єжєвїтїй = колїчий, уцїплївий (С. З.) — Мужич вїрава колїюча, а папєська па вєї бєлї гнуча. н. пр.

Єжєвїєка, рос. *Rubus fruticosus* L. = ожїна. С. Ап. — Та не має цївту найєдїнїєшого над тую ожїну в. п. — Було лїчко як яблєчко, стало — як ожїна. н. п.

Єжєвїєчнїй = ожїновий.

Єжєврємєннїй, но = д. Вєєдїшнїй, вєєгдї.

Ежегодный, но = щорічний, що року, що году. — У нас що року по пророку (що року дитинка). н. пр.

Ежеголовка, **ежеголовникъ**, рос. Sparganium L. = їжача головка. С. Ал.

Ежеднівний, но = щодівний, щоденно, щодня, день у день. — Уск важка щоденна робота тих людей проносить ся передо мною. Фр. — Один тому день, що батько в плахті (на весіллі дочки), а мати щодня, та й дива нема. н. пр. — Плачуть мої очі щодня і щоночі н. п. — І в пісні тій паді всі і муки свої ми яляли, сьпіваючи щоденно її. Чайк. — Можебі десь у день він править. Гр.

Ежели = коли, як, як-щоб. — Коли любиш — люби дуже, а не любиш — не жартуй же. н. п. — Прийду, як що можна буде.

Ежеминутно = що хвилини.

Ежемісячний, но = що місяцьовий, що місяця.

Ежеспедільний, но = тижньовий (С. Ш.), що тижньовий, потижньовий, потиженний, що тижня, що неділі.

Еженочно = що нічч. — Чуже поле поливаю що дни і що ночі, поки поли не засиплють чужим піском очі. К. Ш.

Ежечасний, но = повсякчасний, щочасний, що години, що часу.

Ежикъ = їжачок (див. Ёжъ).

Ежитъ, ся = корчати, ся, цуляти ся. — Відний багатому певний слуга — корчить ся, геть ся перед ним як дуга. Скворода.

Ежовина = шкура їжаків.

Ежовий = їжаківий, їжачий. — Ежовая трава, рос. Eschium vulgare L. = синіць, ранник, гроховик, заячі бурячки, шаріло. С. Ал. — Держать въ ежовихъ рукавицахъ = до рук прибрати, в руках держати.

Ежъ, зв. Eginaceus Egoraceus = їжак, здр. їжачок, поб. їжачище, саница — їжачка, їжачиха, мале — їжачий, тко. — Не з нашим частим голою рукою їжакі бити. н. пр.

Ей, ей = так, правда, так єсть. — Ей-Богу = їй-богу, далебі, бігмє, присей Богу. — Ой на тобі, козаче, дитину, бо далебі від коника кону. н. п. — Ой не буду, козаченку, далебі не буду, як ти вийдеш за порога — і тебе збуду. н. п.

Еле = д. Едві.

Елевий = яліновий.

Елей = оліва. — Правда як оліва — завжди поверх вийде. н. пр. — Елей святий здр.

Елеопозаніе = мирування.

Елеопозазывать = мирувати.

Елєосвященіе = маслосвятіє, соборовапня, мирування. — І маслосвятіє служили. К. Ш.

Елєосвящать = соборовати маслом, мирувати. — Там такий трудний лежить, що от-от Богові душу віддасть, укс його й маслом соборовали. — Коли кого мирували, тому же не можна так жити, як чоловік з живкою. н. пр. Ман.

Елка = 1. ялінка (д. Ель).

2. (дереце ялинове чи соснове, котре квітчають на рідвяних святках) — ялінка-гільце, сosenка. — Радіють всі, готують мед, вино і ццццками вбирають гільце. Глібов.

Еловий = д. Елевий.

Ёлочка = д. Ёлка.

Ёлочний = яліновий, гільцевий.

Ель, рос. Pinus Picea du Roi Endl., Pinus abies L. = яліна, здр. ялінка (укр.), смерека (гал.). С. Ал. — А мій милій приплиш, пасе коні на долині. н. п. — Гільце деревце з ялини та з червоної калини. п. п.

Емець = д. Взятчицьк.

Ёмкій = місткий. — Са ялинка дуже містка.

Ёмкость = д. Вибєтїтельность і Вибєтїмость.

Ендова = жбан, джбан (С. Аф. З.), кондїйка (С. З.). — До часу жбан воду посити. н. пр.

Еноть, зв. Viverra genetta = янот.

Епанча = опанча, опанчица (Эн.), керєя (С. З.), бурка (С. Ш.). — Епей и керєю замочал ся, на задвірку хронти уклая ся. Кот.

Епархія, **епископія** = владичество, епархія, біскупство. — О посвященіа їх на владичество бажали. (Вірні на см. Сагайдшиного. Ист. п. малор. нар.).

Епископъ = архирєй, владика, (католицький) — біскуп.

Епитимій = покута. (С. З.). — Де молитва і покута, там і гріх забутий. н. пр. — Пєстї епитимію = покутувати. — Мєстї при церкві покутувати. Ст. Л. — Ионєстї, отбіть епитимію = зпокутувати (С. З.), відпокутувати. — Я спую на ру ще перед гріхом відпокутувала. Фр.

Ёра = д. Безпўтникъ.

Ералажъ, **ералажъ** = 1. роагордіш, гармідер.

2. мієєнітїница, брїдний.

3. мішанина, частіше мішанина цукерків різних.

4. гра в картї (особливо)

Ересь = ересь, еретичество. (К. Кр.)
Еретикъ, тическій = еретик, одщепенецъ, недовірок, полудірок, еретичий, еретичькій, еретичий (С. З.). — **Еретикомъ сдѣлаться** = поеретичити. — Ни- нѣ книзі руські всі поеретичили. І Вишен- ській. (К. Ист. возе. Руса)
Ерзати, ся = совати, ся, мстити, ся, горзатись. С. Л.
Ерикъ = ярѣк, бѣлочка (попята водою).
Ериакъ = яріак.
Ермакъ = жѣрен (ручний).
Ериолка = яріулка.
Еринокъ = л. Безпугникъ.
Ерошити, ся = 1. кудлати, кѣшлати, кѣшлати, ся, кудлати, ся, кудѣ- чити, ся, настобурчувати, ся. — На віщо так настобурчувати волосся?
 2. костричити ся, харапудити ся. — Кінь харапудити си і не вде.
Ерошка = кудла, кудлань, кудлѣч, пат- лѣч, кудлатий, патлатий. (С. З.).
Ерофѣнчъ = травнякъ, травнячок (горілка, настояна на різних травах). С. Ш.
Ерунокъ = вуглиця. С. Пар.
Ершиться = огрззати ся, костричити ся. (С. Л.).
Ершъ, риба *Perca septua* = 1. йорж; до тѣх ж пороци, здасть ся, палсжать — бо- бибр, брѣрючок і хорська р. — бичѣк.
 2. гвіадок (с зубини. до голонки).
Ерѣга = 1. рибальська сѣтка (осиблина).
 2. гультий, гульвіса, няяця, пѣяк.
Ерѣжичати = пѣячити, гультякувати, пѣти-гуляти.

Есаулъ = осавул, осавула.
Если = колі, як, як щѣ. — **Если бы** = колі-б, як-би, бодай, коби, коб (Под.). — Ой пішла б я на музики, коб дав батько питака. п. п. — **Як би мѣні черевки, то пішла б я на музики.** К. Ш.
Естественный, но = свѣтовий, природ- ний, натуральний, звичайний, нату- рально, звичайно. — **Що вплив чарку?** Се ж свѣтове. С. Л.
Естество = природа, істота, естество, ество. — **Природу тяжко одмінити.** н. пр. — **Свѣтло сонця сюди не доходить, пѣякі живі істоти тут не водять ся.** Фр. — **Спо- відати ся такими словами, з котрих би іе- реї уразумив естество грѣха.** Б. Н. — **Як приляже до твоєї груді всім своїм дрібнев- ким еством.** Фр.
Естествознаніе = природознѣвство.
Естествознатѣль = природознѣвця, природоспѣт (Гал.). — **Говорять учсні природознѣвці, що...** Фр.
Есть = є, есть. — **Есть ли** = чи є, чи есть?
Ефѣсъ = рѣчка, держак (шаблї, меча то-що).
Ехидна, Coluber berus = гадюка, змія.
Ехидничати = лукавити, лютовати.
Ехидный = лукавий; злий, лютий.
Ехидство = лукавство; злість, лютість.
Ехидствовать = л. Ехидничати.
Еще = ще, іще. — **Дай мѣні ще трохи.** — **Багато ще буде діла.** — **І ще разочок по- цілуй.** — **Еще бы** = дѣж-пакі, дѣж- пак, а тож пак.
Енимоны = покльони (у вський цїст).

Ж.

Жаба = 1. *Rana bufo* — жаба, де-лкі од- мѣни — ропуза, корѣставка; поб. — жабище, здр. — жѣбка, мале — жабе- ня, тко, (д. ще **Головастикъ** З.).
 2. *Angina* — жѣба.
Жаберный = зѣбровий.
Жаби = жабиний, жѣбчий. С. Аф.
Жабникъ = рос. 1. *Filago arvensis* L. = горлянка, груднѣ травка, поливчик. С. Ал.
 2. *Nanunculus* = козелець, кѣряча слѣ- потѣ. С. Ал.
Жабовникъ, рос. *Potentilla argentea* L. =

червїшияк, червїчник, червотѣчник, червѣць, деревянка, жѣвня, нагїдник, *P. reptans* L. = мѣхна, патерник. С. Ал.
Жабрей, рос. = *Linaria genistaefolia* Mill. — дзвїночки, косюркї і *L. vulgaris* Mill. — д. **Вїдольникъ.**
Жабры = зѣбра, зѣбри. С. Аф. Л.
Жаворонокъ = жѣйворонковий, жѣйво- ронячий. (С. Аф.).
Жаворонокъ = жѣйвороня, тко.
Жаворонокъ, пт. *Alauda* = жѣйворонек, жѣйворошок (С. Л.), *A. cristata, gaudica* =

посьлітѣха, поплѣха. — Жайаорошки
щєбечуть під небесаи. Греб.

Жавороночний = д. **Жаворонковъ**.

Жадничанье = жадання, жадоба.

Жадничать = жадати, ласитися (на що),
хапати ся (до чого).

Жадность = жадоба, хтївость (С. З.);
закѣрливість, ненажѣрливість, несїт-
ство. (С. З.).

Жадный, но = 1. жадливий, жадѣнный,
хтївпий, ласий, жадливо, хтїво, ласо.
— А ті бачуть, що він у кешню хова,
та й думають: бач який жаденний. п. о. —
Ласий на ковбаси. п. пр.

2. зажѣрливий, ненажѣрливий, несїт-
тий, зажѣрливо, жерцѣм, несїто. — Той
исснгам оком за край свѣта зазирає, щоб
загарбать за собою. К. Ш.

Жаджа = жадоба, згѣга, жадїбка (Но-
мис). — Од дївчино, дай нам, серце, водичї
папитись, годї загяго у полї козакам томи-
тись. К. Д.

Жадать = жадати, прагнути. — Не той
убогий, що мало має, а той, що багато жа-
дає. п. пр. — Всї покою ширю прагнуть, а
не в один гуж всї тгнуть. Мазєна. —
Прагнушого напоїти. Б. Н.

Жагда, жагда, рст. Potamogeton L. = Ку-
шїр, купур. С. А. — Бодай тая рїчка ку-
шїром заросла, вона ж мене молодого за
Дунай занєсла. п. п.

Жалєние = жалїння.

Жалистый = жалливий, жалкий. (С. Аф.).

Жалить = жалити, кусати. — Жалящїи
= жалкий, жижкий. — І на жалю кро-
пиву мороз буває. п. пр.

Жалкіи = 1. бїдолашний, бїдний, сер-
дѣшний.

2. жалїсний (С. З.), жалїбний (С. Аф.).
— Жалїсним серцем на тебе уболїаючи. Л. В.
3. мїзѣрий, мїршавий, злидѣнный,
нїкѣмний.

Жалко = 1. жалїсно, жалїбно, здр. —
жалїбнєнько, порїв. ст. — жалїнїше,
жалїбнїше. — Де узїлась та зозуленька,
у головах сїдала, жалїбно кувала. п. д. —
Голоснїше, жалїбнїше, щоб вітри почувли.
К. Ш.

2. жаль, жалко, жалько, шкодѣ. — Не
нерпув ся із походу гусарни москаль, чо-
го ж мїні його шкода, чого його жаль? К.
Ш. — Ой полети жалко, де мїй рїдний
батько, пєхай мене одвїзай, коли йому жа-
ло. п. п. — Дорогий гїстї, та шкода, що
и нїст. п. пр. — Кров не вода, розливати
шкодѣ. п. пр.

Жало = жалѣ, здр. жалѣцѣ (С. Аф.), жи-

лѣ. — На кїнци тїла бждоли мають жало
тонєсеньке, але твердєньке. Степовик.

Жалоба = жалоба, скарга. С. Л. — Ве-
ликї скарги доходили до Б. Хмельницького
зо всїх сторони. Л. С. — Жалобная сторона
вина позавшїй сторони копію з поезу жа-
лоби своєя дати. Ст. Л. — Жалобы па
судьбу = жалїння, бїдкання, нарікан-
ня, скарги. — Без скарги вїп конєв і
стогїв лї оди з дїтячих уст не вилїтєв. Пч.

Жалобливый = жалїсливий, жалїбливий.

Жалобный, но = жалїсний, жалїбний,
но. — Чого астаєш равєнько, чого плачєш
жалїбнєнько? п. п. — Жалїбна нїсна.

Жалобщик = жалобник (Ст. Л.), повѣ-
ник (С. Пар.). — Таковий позон жалобняк
маєт в реєстр уписати. Ст. Л.

Жалованіе = пожадування.

Жалованье = жалування, плѣта, ваплѣта
(С. Аф.), плѣтня (Гал. С. Пар.).

Жаловать = 1. жалувати, дарувати.

2. шанувати, любити (кого), шати ласку
до кого. — Онь не жалуеть єго = вїн
не полюбїл його.

3. одвїдувати (кого), бувати (у кого). —
Добрѣ пожаловать! = прѣсїмо, мїло-
стї прѣсїмо, прѣсїмо до господї.

Жаловаться = жалїти ся, скаржити ся;
жалкувати, ся; позивати; (на долю) —
бїдкати ся, нарікати. — Нєвїстка скар-
жилася, а на лицї не змарїла. п. пр. —
Там мїлий лежить, та скаржити сї па
головку, що вона боить. п. п. — Не жа-
луй на свою матїр, що тебе згубила! Ой
не буду жалкувати, мов рїдна мати, яку
мїні Бог дасть долю — буду горювати. п.
п. — Ой шїду як до пана, позивати Івана. п. п.

Жалостливый = д. **Жалобный**.

Жалостный = д. **Жалкіи** 1 і 2.

Жалость = жаль, жалїння, жалкування,
жалощї. (С. Аф.). — Ти не маєш жалю до
рїдної своєї дитини. К. Ш. — Казна жалю
не зна. п. пр.

Жалче, жалчѣ = жалїбнїше, жалкіє,
жалїнїше.

Жаль = д. **Жалко** 2 і **Жалость**.

Жалѣть = жалїти, жалкувати, жалува-
ти, шкодувати; шанувати, берегти. —
І асї, хто знав його, сердешно жалкували,
а нїчї — сльози утирали. К. Д. Ж. — Жал-
кую, що не купив конї. С. Аф. — Чужа
сторонюшка, щє й чужїї людї, ой хто ж
тебе, мов долю, жалувати буде. п. п. —
Прийшов до його товариш його, бере його
за ручєньку, жалєє його. п. п. — І так уже
догляда її та шкодує, як ома. п. о. — Не
жалїй ухаля, бо нїдкову асубиш. п. пр. —

Пошавай худобу раз, вона тебе десять раз пошпаує. п. пр. — Лпхого нічого жадувати. — Есть о чём жалеть! = жалюю кісілю! (Номис).

Жандарит = жандар.

Жар = жарота, спека, спекота, (дуже сильна) — лёкко. — Терпи, Грицю, хоч яка спека. п. пр. — Спека така, що ні за що не можна взятись. Як.

Жаратокъ = припічок, пригрібник. (Пичурка, куди згрібають жар).

Жареное = печене, печеня, смаження. — На Бога ви гляньте, нам печені дайте. п. п. — Наш дружиночко чорнобривий, не жаль йому дати печеню пократити. п. п. — Мабуть сам пан звелів віддати Рибку печене і що зостало си варене. Гул. Ар.

Жареный = печёный, (на маслі) — смажений, (на селі) — шкварений, (про молоко, лешню, ковбаси) — пражений. — У мене есть пражена ковбаса, печена курка і пляшечка завіянки. Кот.

Жарить, ся = 1. жарити, пекти, ся, (в маслі) — смажити, ся, (на селі) — шкварити, ся (ковбас, лешню) — пражити, ся, (в закритій посудині) — дущити. — Як з кабанів топилося сало, так шкварили ся сі в огні. Кот.

2. (про сонце) — палити, пекти.
3. (різками) — парити, шмагати, чустрити, сікти, шкварити.
4. парити ся.

Жаркий, ко = жаркий, ко, гарячий, гаряче, палючий, некуйий, че, шкварний, шкварно, варкий, варко, (про золоту) — ясний, ясно, блискучий, че, (про цвіт) — жовтогарячий. — Гараче, пекуче літо. — На сонці так шкварно, що не встоїти. — Варко сьогодні, от і тяжко йти.

Жарковатый, то = жаркенький, жарчєнький, ко.

Жаркое = д. Жарное.

Жарконокъ, жарконокъ = д. Жарковатый.
Жарница = пічка в середині казані парової машини.

Жаровия = жарівия (С. Аф.), жарівница (С. Л.).

Жаръ = 1. жар, жарота, жаркість, спека, вар. — Терпи, Грицю, хоч яка спека. п. пр. — На дворі вар займає дух. Як.
2. жар, жарина, (дрібний) — присок. — Вигреби жар з печі на припічок. — Дажд жару на люльку. — Я стиснула його і нєя затрусилась, не мов взяла в руку жменю приску. Фр.

3. вогонь, пал (в тілі). — Такий вогонь

у голові, що крий Боже! — Підгорювши псвеличке рученя під біле личко, у носисці, бачу я, спит, в палу маде хлопця. В. Ц. — Мєпй какъ будто вь жаръ бросило = так як на мене жароу сипнуло.

4. пал, палкість, запал. — Він з запалу не знає, що й робити.

Жары = спека. — Від спеки усе посохло і попаялось.

Жасмины, рос. Jasminum = ясмин.

Жатва = жнивá, жи́во. — Се було саме у жни́в. — Прийшли жни́вá — ходити жінка, як не жива (не хоче робити). п. пр. — Буде той голодець, хто жни́вами шукає холодочку. п. пр. — Добрі жива колиє то будуть. К. Ш. — (Початок живи) — зажин, зажинки, (кінець живи і празник у жива) — обжинки, (почипати жива) — зажинати. — Заживати найкраще в птницю або віторок. З. Крим. — (жинчати жива) — обжинати ся, (збір жипвиний) — ужи́во. (С. Ш.).

Жатвенный = жипвиний. — **Жатвенная порá** = жнивá. — **Ж. машина** = жалка, жатка, саможалка, саможатка, самоко́ска, жєнничка.

Жатель, инца = д. Желецъ, жница.

Жать = 1. (жму, жмєш) — давити, тиснути, стискати, муляти, чавити. — Чого мене так тиснеш за руку? — Сказав тавецъ грати, а сам Бондарівну за ручку стискати. п. п. — 1 червоні чоботи муляти. п. пр. — Мулякі чоботи. Чайч.

2. (жму, жмєш) — жати, (за донг) — віджинати. (Д. під сл. **Жатва**).

Жаться = 1. д. **Житися**.

2. тиснити ся, тупляти ся. (С. Ш.).

3. скупи́ти ся.

Жбанъ = джбан, коновка. — Хоч у мене жупан драп, єсть у мене грошей джбан. п. п. — Куши ж міні чебер меду, коновочку жива. п. п.

Жвача = д. Жвачка.

Жвало, Mandibulum = щелепи (у комах).

Жвачка = 1. жуйка, жвак. — Худоба лягла на спочивок, жує собі жуйку. п. о. — **Жевать жвачку** = жуйку жувати, ремигати. — Вози скарплять, прма рплять, воли ремигають. п. п.

2. рос. Scleranthus annuus L. = бороваий проскурник, бородавник. С. Ал.

Жвачный = жуйний.

Жгутъ, рос. Capsicum annuum L. = стрючковий, стрючковатий перець, перчіця. С. Ал.

Жгутъ = джгут, бітка.

Жгучість = палючість, пекучість.

Жгучій = пекучий, палючий, смалкий, жижкий, (про кропиву) — жалкий. — Жалке, як кропива. н. пр. — І на жалку кропиву мороз буває. н. пр. — Палюче, леще сонце, літо — **Жгучій камінь**, *Lapis causticus* = чортів камінь, пекельний камінь. С. Пар.

Жданіє, **жданьє** = ждання, жданка, сподівання, сподіванка, трівання, дождання, чекання.

Жданний = жданний, сподіваний, дожданий. — Не вернет ся сподіване. К. Ш.

Ждати = ждати, сподівати ся, чекати, трівати (С. Ш.), дождати ся. — Здоровий хвороби сподівай ся, а хворий смерті. н. пр. — Сказя мінї, дівчонько, як рідна мати, чи мвю я женити ся, чи тебе чекати? в. п. — Заграв мій кінв вороненький, назад сподівайтєсь. н. п. — Ждав тай годї сказав. — Ждали, ждали, та й жданкі (жданьки) поїли, погубили. н. пр.

Же = ж, же, бо, а. — Бєгда же? = коли ж? — Приходї послє, тепєрє же мїѣ нєкогда = приходї опислє, а (бо) тепєр мїнї нїколи. — Что же я сдєлалъ? = що ж я зробїл? — Нў же = пў бо, нуь, нўмо. С. З. — Коли їти, нуь скорїше. С. З.

Жєвака = жувака, жуваїло.

Жєванїє = жування, жвакання, жмакання, (про жуїку) — режїгання.

Жєвалпий = жуванпий.

Жєвалтєльний = жувалтєльний.

Жєватї, ся = жувати, жмакати, жвакати, (начє жуїку) — режїгати, (трудно) — хамєліти, (про старих) — кутуляти. — Пастух сїдїть собі тай жваває хлїб. н. о. — Як молодого бувала, по 40 нареників їдвала, а тепєр хамєлю, хамєлю, на силу 50 вмєлю. н. пр.

Жєвѡкъ = жуванїк.

Жєгалѡ, **жєглѡ** = жїгалѡ (С. Аф.), джїгалѡ, джїггаїло. — Жїгалѡ пропїк дїрку в дощї.

Жєзлѡ = палиця, цїпѡк, (архїрейський, чернєцький) — патерїця, (козацькї старшини) — булава, бунѡк, (царський) — бєрло. (С. Ш.). — Взяв патерїцю, чотки вїшп ї за Україну молїтїсь старий чернєць пошкандїбан. К. Ш.

Жєланїє = бажання, хотїння, хїть, воля (сильше) — жадання, жадѡба (С. Фр.). — Аби хїть була. в. пр. — Хїтї з вола, з смлє з комарї. н. пр. — По собствєнному

жєланїю = по своїй волї, самохїтє (К. Ч. Р.). — Нєпѡдїлїть жєланїє = вволїти, ввольнїти, уволїти волю. — Цїгалочко, вволї моє волю, та причаруй козачєнка, що стоїв за мною. н. п. — Рїбалочкї, козачєнкї, ввольнїть моє волю, ви розпїнїть тонкїй нєвід по сїньому морю. н. п.

Жєланпий, ая = бажанпий, жаданпий, пожаданпий (С. Ж.), помїслпий, благанпий, бажана, жадана, жаданка. — Вїдїди, матїнок, погандї, що тобі боєрє привєзди, чи вївцю, чи ярку, чи пєвїстку жаданку? н. п. — Нєвїстку наша, жаданко, пє рїк мп тебе жадан. н. п.

Жєлатєль = хотїй, хтїй, охѡчий.

Жєлатєльно = хотїлось би, бажалогѡ би; кортїть. — Хотїлось би з нїм побачїтїсь. — Кортїть чєнцєвї з кєлї, та їгумєн нє сплїтє. н. пр.

Жєлатєльний = хотїячий, бажѡючий, частѡ вживаєть сї я як **Жєланпий** (д. вище цє слово).

Жєлатѡ = хотїти, хтїти, волїти, бажати, жадати, жїчїти, зїчїти. — Ой чи волїш Бондарїна їзо мвоє жити, а чи хочєш в сїрїй зємлї гнїти? н. п. — Волїла б я, моя матї, гїркий камїнь їсти, в нїж маю їз лєдомѡ обїдати сїстї. н. п. — Там дївчїна стѡвал, козачєнка бажала. н. п. — Калїно-малїно, чѡму почѡрпїла, чи вїтру боїш ся, чи дощу бажєш? н. п. — З турми на волю рєшєш тї, бажєш житї, та смлї нє даєтѡ тобі турму зломїть. Як — А я тебе так жадаю, чєрєз вїконцє вгнїдаю. п. п. — Од сєвїта вжє давно нїчого нє жадаю, аби старє любов, и про попу нє дѡбу. К. Д. Ж. — Умертї вїмїстї я бажѡю, а нїж жити сама маю. п. п. — Хтѡ чаркї лїчїть, той добра нє зичїть. п. пр. — Цѡ тобі нє мїлє, то ї людям нє зїч. п. пр.

Жєлатѡсья = хотїти ся, бажати ся, жадати ся; манїти ся, кортїти. — Кортїть шкорїнка Марїнку. п. пр. — І хочєть ся, і волїть ся. н. пр.

Жєлєвѡкъ = жѡвна (С. Аф.), гўля (С. З.), гўля, моргўля, гургўля. — Розхрїстана, прѡстѡволаєа ї, як в намїстї, нєї в жѡнах. Кот. — Від його цїбуха набїгла гўля за ухом. С. З.

Жєлєвѡстїй = жѡвпуватїй (С. Аф.), гўлявий.

Жєлє = драглї (з їгод, їблукїн то що); кїсїль; павїдло. С. Пав.

Жєлєза, *Glandula* = залѡза (С. Аф. З.), здр. залѡзка. (С. Аф.).

Жєлкнуть = жѡвкнути, жѡвтїти. — Мпнає лїто, шєстїстїя пожѡвкє лїстє. К. Ш.

Желна, ит. *Picus martius* = **жовна** (з порою дятлів, д. Дятель). С. Аф.

Желобина = жолобина.

Желобистий, желобоватий, желобчатий = жолобчастий, жолобуватий, жолобкуватий. — Набалакала, наговорила, дайте жолобчастого Данила. н. пр.

Желобить = жолобити.

Желобь, жолобь = жолоб, здр. — жолобок, (на дереві) — рівчачок, (в бочці для дна) — вторі, (для стока води) — ривва. — З дощу та під ринау. н. пр.

Желтенький = жовтенький.

Желтхонікь = жовтісний.

Желтзна = 1. жовтізна, жовтізна.

2. жовтий цвіт.

Желтпникь, желтнякь, желтница, рос. *Rhus Copinus L.* = рай-дерево, скопнія. С. Ав.

Желтять = жовтіти.

Желто = жовто.

Желтобрюхий = жовточеревий. (Номис.)

Желтобрюхь, гад. *Coluber* = жовтобрюх. С. Аф.

Желтобрюшка, ит. *Molacilla citreola* = жовтобрюшка. С. Аф.

Желоватий, то = жовтявий, жовтявий, во, жовтенький, жовтуватий, прожовтий. (Чайч.)

Желтогрудий = жовтогрудий.

Желтокрісний = жовтогарячий. С. Аф. — Кушпа жовтогарячу хустку.

Желтокрісь, рос. *Stacice latifolia L.* = кермак, кірмак, *S. tararica L.* — жовтіло, кермак, кірмак. С. Ан.

Желтокь = жовток, здр. жовточок. С. Аф.

Желтопузь = д. Желтобрюхь.

Желтослівникь = д. Абрикость.

Желтость = д. Желтзна.

Желтоцвітникь, рос. *Anthoxanthum odoratum L.* = душиця. С. Ан.

Желтоцвітть, рос. *Adonis vernalis L.* = горіцвіт. С. Ан.

Желтұа, хвороба *Icterus* = жовтяниця (С. Аф.), жовтяка.

Желтушний = жовтийниий.

Желтый = жовтий.

Желтеть = жовтіти, жовкнути, жовкнати, (про хліб) — половіти. — Уже осіннь кришть аєсти, тополи жовтіє. Аф. — Тия часом хліб даєно у полі половіє Греб.

Желтвинна, рос. *Cardianus tinctorius L.* = крокіє, свѣтлиця, свѣтлұа. С. Ан.

Желудковий = жолудьовий.

Желудникь, рос. *Aesculus* = каштан. С. Ан.

Желудокь = жолудик (д. Желудь). С. Аф.

Желудокь = 1. живит, тлұнок (С. Ш.), трунок (С. Ш.), шлұнок. (С. З.). — Аби в тлұнок (трунок), а на плечі дарма. н. пр. — Є що їсти, є що й пити, не приймає трунок. С. Ш. — По третій чарці скинули на шунок. Макаровський. С. З. — Се падо харч міцна про шлуки молоді й не заирить ся вопа. Куліш. — Не йде на трунок. С. Л. — (У животини) — кѣвдох, (разом з кишками то цю) — тѣлбух, тѣлбухи. С. З. Ш. — І вина тѣлбух з кишками, розклає гарпелью їх рядами і пильно кѣвдох розядає. Кот. — (У жуйної животини): 1-й желудокь — рукав, 2-й ж. — рубець, 3-й ж. — книжка, 4-й ж. = сичуг.

2. зруб (в льодовні).

Желудочий = животовий, тлунковий, трунковий (про хвороби), шлунковий (ціки сноєнародні). — Желудочная водка = животкова. — А ну, лишень, по чарці животкової.

Желудь, жолудь = жолудь.

Желченіє = жовтіня.

Желчина = д. Желтзна.

Желчний = жовчний.

Жель, жоль = 1. Вільс — жовч. — На мед, а не на жовч люди мух ловлять. н. пр. 2. злість.

Желза = д. Железа.

Желза = заліза, залізо, кайдані, залкѣви. — Бути ж мпї у певолі, у залзах, у закозах. н. п. — Відмга мед, вино не, відмга і кайдани тре. н. пр.

Желзна = жужелиця (С. Аф.), цїндрия.

Желзистий = залізистий, желзистий.

Желзистый = залозистий.

Желзье = залізе.

Желзникь, рос. *Saragana frutescens Dc.* = дєреза, люкрєция, сїберка. С. Ал.

Желзний = залізний (С. Аф.), желзний. — Желзная дорога = чугуника, чавуна, залізна дорога, колія, залізниця, желзниця. — Ж. заводь = рудня. — Желзныя овїаки = трини. — Желзная полоса = штѣба, (на колеса) — шина. — Ж. руда = залізник, рудз, (іскувата) — балаш, (гливєста) — карінь, карийєта руда. З. Сидорєнко. Волян. — Ж. рудийкь = рудня, рудокіни. (Зап. Сидорєнко. Волян.). — Желзний человекь = залізник. — Ж. ко-

рень, рос. Centaurea Scabiosa L. = во-
лочки, наголоваток. С. Ав.
Желтванякъ = 1. залізнякъ (кам'нь і міцна
цегла).
2. рос. Verbena officinalis L. — залізнякъ,
порцелишник (живасть ся на ліки від пор-
пашці), червоні зірки, суха нехворощ,
вошиця. С. Ав.
Желтзо = залізо. С. Аф. Л. — Листовое
ж. = залізо, бляха. — Куй желтзо, по-
ккі гарячо, н. пр. = коваль клепле, до-
ккі тешле. н. пр.
Желтзодвлательный, ж. — д'яльний, ж-пла-
вильный заводъ = рудня. С. Л.
Желтзорговецъ = залізнякъ. С. Аф.
Желтце = залізде, залізячка, поб залі-
зяка, зб. залізячця. С. Аф.
Жеманистый = манірний, манїжний. —
Манїрна дівчина.
Жеманиться = манїрити ся, манїжтн
ся, вивертати ся, викриляти ся, ви-
хляти ся. (С. З.)
Жеманїха = манїрна, кривляка.
Жеманство = вихляси, викрутаси, крив-
ляшия.
Жеманый = д. Жеманистый.
Жемокъ, жемулька = 1. грудка, вальок,
валька (про що лавуче або стиснуте в руці).
2. медяник. (С. З.)
Жемчугъ = перли. — Були коралі, та пі-
шли далі, були перли, та ся стерли. н. пр.
— Зубоньки, як перлюньки. н. п.
Жемчужина = перлина, перлинка.
Жемчужница = 1. скойка, ракушка (з ко-
трої добувають перли).
2. жінка, що торгує перлами.
Жемчужный = перловий.
Женá = жінка, дружина, подружжя,
дружба (К. З. о Ю. Р.), жонá, старá (як
каже чоловік її, часом називаючи так і зо-
всім ще молоду жінку свою). — Добра
жінка чоловіка на ноги поставити, а злая,
то це й звалити. н. пр. — Чоловік до дому
мішком, а жінка винесе хварушком. н. пр.
— Як любá дружина, то люблю й в ридині.
н. пр. — Ой ти милай, голуб синій, вже ж
ти од'їжаєш! На кого ж своєю дружинну
чому покидаєш? н. п. — Вийде мене зустрі-
чати несеся дружина і винесе на рученьках
хорошого сина. Пч. — Розуина жина, як
два міхи муки, а третій шюва. н. пр. —
Жена бочарá, дякá, кузнеця і т. д. —
бондариха, дячиха, ковальчиха і т. д. —
Ж. дди = дїдина. С. Аф. — Брешен-
ная ж. = лишена, покидїчка. — Вър-

ная ж. = вірна, вірнячка. — Граждá-
нская женá = жінка на віру, не він-
чана, прїставщина, підложниця (С. З.)
— Салдáтская женá = москóвка (С. З.),
салдáтка. — Нев'рняя ж. = не вірна,
жир'уха, гуляща. — Развед'енная ж. =
розвідка.

Женáтый = женáтий, ожененный.

Женинь = жинчия. С. Аф. — Усе пролив,
яке й до жинчаної скринї добрав ся.

Женить, ся = женити, ся, оженити, ся,
поженити, ся, одружити, ся, сшарува-
ти, ся, побрати ся, брати ся, пошару-
вати, ся, подружити, ся, поняти, ся
(кого, з ким). С. З. Л. — На що мінї же-
нити си? На що мінї братись? Будуть з
мене молодого козака сьмитись. К. Ш. —
Не мінї старому з нею паруватись. Гав.
Барв. — Пошарує дїток. К. Д. — Оженю
ся немого, в тебе нема вічого, а у мене й
того. н. пр.

Женитьба = оженіння, одружіння, шлюб.
(Пр. д. під сл. Бракъ).

Женїхъ = 1. женїх (С. Аф.), здр. женї-
шенкó (К. Д.), заручений або на весілії
— молодий, молодик, на весілії в піснях
або обрядових речах — князь. — Же-
нїхъ и нев'ста = молодий і молода,
молоді, молодята (в піснях та речах на
весілії) — князь і княгиня. — Десь у
нашого князя, княгинї єсть брат. С. Х. —
Дайте мінї золотого од князя молодого. н. п.
2. женїло, женїлко. — Де там хапи-
женїло, пора вже й женити.

Женка = жінка, жіночка, жінонька.

Женoлюбивый = бабїй, бабїч. С. Аф. Ш.

Женoчка = жіночка, жінонька.

Женскїй = жіночий, жіноцький. С. Аф.

3. — Жіноча річ коло прїмїчка. н. пр. —

Женскїй полъ = жінкї, жіно́та, жо-
но́та, жінва. С. Л. — На вулиці жінва
черинями (купами) сидить. С. Л.

Женушка = д. Женочка.

Женщина = жінка, жінощина, (не заму-
жна) = д. Д'явица, (замужня) = д. Женá,

(молода) — молодїця. — Женщины =

д. Женскїй полъ. — Ой жінки ви, доко-
тухи, не смачїш же ви сивухи. Кв. — А

государина, сказано жінощина, вона йому
те й простила. п. о. К. З. о Ю. Р.

Жердво́й = цїбатий, цїба́нь, довга́нь.

Жерди́на = баптина, ла́та, перечка. —

Поліз на баптину, та й обірвав сл. н. п.

Жердочка = жертка, жерточка. С. Аф. —

Он там на жертї висить одежа. н. о.

Жердь = жерди́на, дрюк (С. Л.), (топкь)

— тичка, тичина (на пр. у машиновому крылі, в борозі то-що) — ГЛИЦЯ, (С. Аф.).
 — Тече річка під вербами, через річку глици. п. п. (для вишани) — Жертка, жёрточка, (придаваювати снопи на возі) — рубель С. З., (придаваювати стріху) — притуга, півзна, (набратя солому, замисць вид) — рожен, (п будові) — банта, бантина (С. Ш.), лата, латина (С. З.), перёчка, (у рибакох, положати рибу) — бобть С. Ш., (для сушки риби) — бугун, (у колодяз, при відрі) — посьник, (підвезуєть ся в скниажі для пристяжки) — пристяга, притяга, бичівник С. Ш., (для висмикування або витягання) — ключка, ключина.

Жербаба = д. Берёза.

Жеребей = 1. жереб, жеребок, (пустий) — яловий. С. Л. — **Метать, брать жеребы** = кидати жереб, жеребувати, брати жереб. — Гей абірались в город наши шарубки до призму — розбірати жеребки. В. Ш.
 2. пай, найка, частка (що достало си кому по жеребу).

Жеребенюк = лоша, лошатко, лошонок, (бильший) — лошак, лошица, (знідстриженою гравю) — стригун, стригунець, стрижча, тко. С. З. Л.

Жеребець = жеребець (С. Аф.), огарь, (в табуні для ровладу) — ста́дник. — Нехай шмапа підо мною о'трем ташцю. Гуз. Ар.

Жеребится = жеребити ся, ожеребити ся.

Жеребёвый = жеребовий, жеребоквий.

Жеребита = лочата.

Жеребича = жеребиний, жеребичий. С. Аф.

Жеревика, рос. Vaccinium Oxucoccus L. (Oxucoccus palustris Pers.) — журавина, журавіха. С. Ап.

Жерло, жерловіна = джерелó (С. Аф.), шаца.

Жорновки, Larides canogum = жирўшки, ракові очі.

Жерновой = жорновий.

Жерновъ = жорен, жорна. С. З. — Добрі жорна все переяслють. п. пр. — (У величій верхній) — верхній камінь, верхняк, (спідній) — спідній камінь, спідник, (8 четв. впоперек) — вісьмерик, (палічка, котрою крутять ручний жорен) — жорнівка.

Жертва = жёртва, охвіра, офіра. — Яна віра, така і охвіра. п. пр. — Чародійницим не дай віри, не вчяни бісам охвіри. п. п. — Служба Божая есть офіра Богу учинена. Б. Н. — На святых місцях молитва отравляют си і врвносят ся Богу офіри, Л. Сам. — Пришотье бжюли густий меди, жовтій воски і частий рої Господу Богу на офіру, а людям на пожток. н. зам. — **Предать, оставать на жёртву** = віддати, кинути, дати на поталу. — Тіло мое поховайте, звіру, птиці на поталу не дайте. п. д. — Семен Палій не дав Шведу християн на поталу. п. д.

Жертвеникъ = жёртовник (С. Ж.), жёртвля. (К. С. П.).

Жертвенный = жёртовний, офіриний.

Жёртованіе = жёртування, офіровання.

Жёртователь, ница = жёртуватель, ка, офіровник, ца.

Жёртовать = жёртувати, охвірувати, офірувати. — Багацько офірує, та нічого не дарує. п. пр.

Жёрвоприносіе = д. Жёртованіе і Жёртва.

Жестерь, рос. Rhamnus cathartica L. = жостір, крушина. С. Ап.

Жесткій, ко = твердий, до, цушкій, ко, жорсткий, шерсткій, сугуговатий, шарубкий, мулький, мулкй, ко. — Цушке сушко. — Шерстке волосі. — Шарубкі руки. — Мулко сидіти. С. З. — Годому й на сіні мулко. п. пр. — Мягко стелеть, да жестко спать, п. пр. = мягко стеліть, та твёрдо спать. п. пр.

Жестануть = твердіти, твердішати, шарубіти, шарубнути.

Жесткокрылый = жорсткокрылий. Степовик.

Жестокій, ко, жестокоёрдый = жорстокій, ко, лютий, то, тяжкий, немилосердний, но, запеклий, до. — Я бояв ся його і уважав його жорстокии чоловіком. Фр. — Запека душа. С. З. — Тяжка туга.

Жестокость = жорстокість, лютість. (С. Л.).

Жесточайший = лютийший, найлютийший, найтіжчий. — Він міні найлютийший ворог.

Жесточае, жесточе, жесточье = лютьїше.

Жестче = твердіше, жорсткіше, шерсткіше, мулкїше.

Жестъ = рух.

Жестъ = жерсть (Лів. С. Аф.), бляха (Прав. С. Ш.), біле залізо (на покрівлю). — **Покрывать жестью** = жерстити, бляху-

вѣти. (С. Ш.). — Покрѣпѣть жѣстью = бляхованій.

Жестѣть = д. Жѣстѣнуть.

Жестяникъ = бляхарь. С. Ш.

Жестянка = жерстянка, бляшанка. (С. Ш.)

жестяной = жерстяний (С. Аф.), бляшаний. (С. Ш.).

Жестяпочный = бляшановий.

Жетонъ = дукѣч (на спомин про яку вобудь важну подію).

Жечь, ся = пекти, ся, палѣти, ся. С. З. Л. — Совце пече. — Палата дрова. — Палати цеглу. — Горѣла пече в роті. —

Жжѣть сердце = печѣ згѣга. — **Крапива жжѣтся** = кропивѣ жалѣти. — **Это жжѣтся** (про цѣну) = кусаѣть ся.

Жженіе = паленія.

Жженка = палѣнка. — День і ніч вони крутились, то ялась славника, варевуха, сахарна паличка. Макар.

Жженый = паленій. С. Л.

Жибецъ, рос. *Dentaria bulbifera* L. = ясе-ницѣ. С. Ан.

Живать = д. Жить.

Живѣхонько = скорѣнько, швидѣнько, хутѣнько.

Живѣтельный, но = живущій, цѣлющій, е. — Може вернетъ ся падіи з тією водою — цѣлющою, живущою дрібною слезою. К. Ш.

Живѣть = і. оживляти, живіти. (С. Аф.)
2. бадьорити, додавати дѣху.

Живѣтсья = 1. оживляти ся.

2. живити ся, поживляти ся, користувати ся.

Живѣца = живѣця. С. Аф.

Живѣность = живѣнсть (С. З.), дріб, дробина. С. Аф. (качки, кури, гуси то що, що продають ся живими).

Живо = 1. живо, ясно.

2. шѣро, від шѣрого сердца.

3. швидко, хѣтко, прѣтко.

Живодѣръ = гнцель (С. Аф. З. Л.), котолѣн, живолѣн; жироді, дряніка (С. Пав.), луцѣр. (Фр.).

Живое = живѣ. — **Задѣть когѣ за живѣе** = вразити, допекти до живѣго.

Живой = 1. живій, живущій. — Він ще живій.

2. живій, ясній.

3. живаний (С. Аф. З.), мотѣрний, швидкій, хваткій. — Ой якій то хлопцѣ жваний, ще й до того кучерявий. п. п. — **Жваний**, як бѣс у ночі. п. пр. — Швидка,

гличка, хвистка, порсенька, була іа дивола лиха. Кот. — **Живѣя вода** = а) кринійша в. б) живѣша, цѣлюща в. (Д. під сл. **Живѣтельный**.) — **Живѣе серсѣро** = живѣ сріблѣ. — З одного краю дудочки видамають іа скла бульбашку, наливають туди живѣе срібла. Д. п. Сѣв. Б. — **Живѣй забѣръ**, живѣя игародъ = обсада, живоліт. (Гал.). — **Живѣя вѣра** = тѣпла вѣра. — **На живѣю нѣтку** = на живѣ нѣтку, на швидкѣ рѣку. — **Живѣе урѣчище** = живѣ урѣчище, натуральна межа (рѣчка, течія).

Живѣость, рос. *Delphinium Consolida* L. = сокиркѣ, польові сокиркѣ, комарѣві носики, косарники, черевічки, возуліні черевічки. С. Ан.

Живѣость рос. *Symphytum officinale* L. = живѣкѣст, правѣкѣст, костолом, волѣвий язик. С. А.

Живѣписать = малювати.

Живѣписецъ = малѣр С. З. (жінка його) — малѣрѣха, (сын) — малѣрѣнко, (дочка) — малѣрѣвна, (що малює образи, аби-який) — богомѣз. (С. Ш.) — **Мати ж наша, мати, де ж нам тебѣ взяти? Малѣрѣв навѣти, матѣр малювати. п. п.**

Живѣписный, но = 1. малюваній.

2. малювничій, чо. — Ганючки поспу-вали си і почорніли дуже не малювничо. М. Д.

Живѣписность = малювничѣсть.

Живѣписецъ = малѣрський.

Живѣписъ = 1. малѣрство (С. З.), малюванія. — **Взяв си вѣп за малѣрство.**

— **Заннимѣтсья живѣписью** = малѣрувати. — **Почав учити ся малюваню.**

2. картина, малюванія, малѣнок. — **По стѣнам скрізь було гарис малюванія. О. С.**

Живѣродный = живущій.

Живѣродный = живородний.

Живѣродный садѣкъ = сажалка, сажавка (С. З.), рибник. (С. Пар.).

Живѣость = жвѣвѣсть.

Живѣотѣрный = живущій, оживляючий.

Живѣотѣна = живѣотѣна, скотѣна, худѣбина, худѣба, товарѣна, товѣр, твѣрѣ. — І при лихій годиві намѣтай о худѣбній. п. пр. — **Шѣя у вовка суцѣльна, а не так як у прочѣй твѣрѣ п. о. — Гей, яром, яром, за товѣром. п. п.**

Живѣтвое = 1. твѣръ, поб. твѣрѣка, (молоде, що годуетъ си молоком) — **молошнійк** (Харь. Чайч.) — **Живѣтвое пресмыкающѣся** = гад, гадина, плаз. — **До-**

машнее животноє = д. Животина.
 2. (лайливо про чоловіка) — звір, скотина.

Животний = 1. животний, товарячий.
 2. животівий, животковий.

Животрешучий = живий, живкий, живущий; надзвичайно цікавий.

Животь = живіт, черево, пузо. С. З. — Болить животь. — Ліг череном на піч. — Пузо таке, що трохи не вочелеть ся. — Надорв'ять, надсадить животь = підірвати ся, підвередити ся. — Надорв'ять животики = кишки порвати. — Реготали са, трохи кишок не порвали. — Не на животь, а на смерть = до загибчу.

Животъ = добро, маєтки, пожитки, збіжжя, манатки.

Живучість = живучість.

Живучій = живучий, живущий.

Живучка, живучая трава, рос. Ажда гертапа L. = сухovesьшки, горлянка, гостровєршки, дівчача краса. С. Ап.

Жівчикъ = 1. жівчий, жівчик, фєртик, хвєртик, фінтик, хвінтик.
 2. жівчик (бюца жила).
 3. мішка (під оком).

Живѣемъ = живцєм. — Вони ж його не били, не рубали, тільки з його молодого живцем шкуру зняли. п. п. — 800 на аркан зважав, до свого відьска живцем примчав. п. п. — Живцем його в руки зняли, в город Київю запродали. п. д. — Сналив його або живцем шкуру злувать. Ч. К. — Той жаль мене сточав живцем, той жаль мене спалив вогнем. Пч.

Живѣ = жвавїше, живїще, швідче, хутче, швидчїш, е, хутчїш, е, мерщїй.

Жигало = д. Жегало.

Жигало́къ = д. Бересбрєкъ.

Жигану́тъ, жигну́тъ = 1. опеку́ти, опадїти.
 2. стьобну́ти, опереза́ти. — Оперезав батогом.
 3. нашко́дити, наробїти шко́ди.

Жигучесть, жигучїй = д. Жгучесть, жгучїй.

Жиденькій, ко = рїденькій, ко.

Жидить = розводити, розбавляти. — Треба розбавити квас, бо дуже густий.

Жидкій, ко = 1. рїдкий. — Борщ зовсім рїдкий. С. Л. — Рїдке пиво. — Рїдке волосє. — Рїдка вовна. — Рїдка маша. — Рїдке подотно.

Жидєсїлий, квїлий. — Квола дитина.

Жидкомѣръ = д. Арєомѣтръ.

Жидкость = 1. рїдкїсть. (С. Пар.)

2. рїдкє, рїдина (Чайч.), тїч, тєч (С. Жєл. Пар.) — Житаву тєч з божїю ровки зовуть молоко. Верхратський.

Жидовка = д. Еврєйка.

Жидовскїй = д. Еврєвскїй. — **Жидовская смола** = д. Асфальт. — **Жидовскїя вїшни**, рос. *Physalis Alkekengi* L. = грўшї жидївські, мохўнка, мохўрка. С. Ап.

Жидовство = жидївство, жидївська вїра.

Жидомѣръ = жмїкрут (С. Аф.); скунердїя, га, скупиндїя, скїара. С. З.

Жидъ = д. Еврєй.

Жидѣтъ = рїдшати.

Жїжа = юшка, рїдотá. — Сьорбай, Грицю, юшку — на сподї буде рїбка. п. пр. — Треба підсипати густїшої. локшї, а то сама рїдота. Полт. Чайч.

Жїже = рїдше.

Жїзненность = життїя, жїзность.

Жїзненочекъ = (ласкаюче) — йсочка. — Ах, ти йсочка моя!

Жїзнесоиса́ніе = життєпис. — Зредактував та життєпис написав В. Чапченко.

Жїзнь = життїя (С. Аф. Л.), жїтка (Вол.), жїлбá (С. Аф.), поживання, пробування, вїк. — Нехай нашу любов згдѣ, наше милавання, нехай має в чужї землі добре поживання. п. п. — Вип багато добра зробив па своєму вїку. — На мїй вїк стане. С. Л. — Люблю таку жїлбу, що піколи сварки не має. С. Аф. — Влачить жїзнь = бїдувати. — Жїзнь прожитї, не по́ле черєйтї, д. пр. = вїк прожитї, не дощовї годїну пересїдїти; вїк ізвїзувати — не пальцем перекивати. п. пр. — Жїзнь безрїдностїя = безпросвїтна дїля. — Лїшїть жїзня = агубїти (кого), стрáтити, одїбрати життїя. — Укоротить жїзнь = змалїти вїку. — Боюсь чоловіка, як побачити, буде бити, змалить мїй вїку. п. п. — Долговременная жїзнь = вїк довгий. — Дай вам, Боже, вїк довгий, в нам дохїд добрий. п. пр. — При жїзнь = за життїя, за животá (К. Краш.) — Спасїть жїзнь = спасїти, порятувати від смєрти.

Жїла = жїла, ноб. жїляка, зар. — жїлка, жїлочка. С. Аф.

Жїлєтїй = камзбїловий.

Жїлєтъ = камзбїл, камзбїлка.

Жїлєць = постояльник (С. З.), пожи́лєць, сусїда, підсусїдок. — В кого хата порожня і він пустив кого жити, той вже і сусїда його; сїх сусїдїи це инодї і підсусїдами зовуть. К. Х. — Онь уже не жїлєць на в́томъ свѣтѣ = йому уже

не животи́ти, не топта́ти рясту, на тонку́ пряде́. — Чую, брати́ку, що вже ми́ї не животи́ти. С. Аф.

Жилистий = жили́вий (С. Аф.); жили́ний, жи́луватий.

Жилить = шахраюва́ти, ша́три́ти.

Жилиться = силкува́ти ся, намага́ти ся, пну́ти ся.

Жили́ца, жили́чка = постоя́льниця (С. З.), пожи́льча, сусі́да. — Ми маємо й пожи́льчиху, з того живемо. З. Крим.

Жили́ще = жили́ (С. Л.), жи́тло (С. З.), житли́ще, осе́ля (С. З.). — По троху перебрали ся туди на нове житло. п. к. — Обрани собі місце на житло. Л. С. — Іду́ть з України в слободи на житло С. З. — То була на пів розвалена хата, житло старого жebraка. Фр. — Зробимо сяку таку оселя, та й будемо жити. п. к. — Прови́ж оселями хилив ся, ти́ни переступав, хован ся. Кот.

Жилковатий = жилкува́тий, волокнува́тий.

Жилковатий = д. Жилистий.

Жило́й = жили́й.

Жилочный, жили́ный = жили́ний.

Жилье́ = д. Жилище.

Жилы́ть = жалити, куса́ти.

Жимолость, рос. *Lonicera* = жимолость, ко́зячий листик (С. Ан.), сви́ди (С. Нар.).

Жирадо́ль = лихтарь (великий підсвічник).

Жірно = 1. жи́рно, си́то. — Гляди ми́ї, си́то галушки салом затовчи. п. к.

2. ла́со. — Хто мало спить, той ла́со їсть. п. пр.

Жірный = 1. товстий, гладкий, о́пасистий, гладу́в, гладу́ха, гладі́рь, пухтій. — Боже, батьку! дай грошей шанку і жи́нку гладку. п. пр.

2. ситий, жи́рний, масний. — Щоб сало та не було сите. п. пр. — Жи́рний борщ. — Слова масни, а проги́и пісні. п. пр. — Жи́рний блиск (в мізералогі). — Жи́рно буде́ть = бага́то дуже.

Жирові́к = 1. кагане́ць. С. З. Л. — За́світи кагане́ць. — Живе, як кагане́ць без дою. п. пр.

2. ка́мінь *Stealites Cardites*.

Жирово́й = жировий.

Жиротоння, жиротонний заво́д = салган. С. З.

Жи́ру́ха = 1. рос. *Lepidium sativum* L. = жеру́ха, жи́ру́ха і *Sagina procumbens* L. = жо́кре́ць. С. Ан.

2. гладу́ха, гладка́ (про жи́нку).

Жи́рь = жи́р, са́ло. — Гу́сний жи́рь (витоплений) = сма́лець. С. З. — За́лячий ж. = шкру́м. — Ра́бій ж. = трин, трону́. С. Ш. — Толле́ний ж. = (пачий, бара́нчий) — сма́лець, (що йде на сві́тло) — лі́й, ло́ю. — Шко́да дою, сві́ти водою. п. пр. — (До страви) — О́ма́ста, (що плава зверху якої страви) — о́су́га. — (Сви́нчий або воля́чий, лутровий) — зди́р, здо́ру. Лав. — (В убойно́ї товари́шні) — на́гул.

Жи́рть = товсті́ти, товсті́шати (С. Ш.), гла́дшати, гла́дчати. (С. Аф.).

Жи́ря́к = гладу́в, гладі́рь, пухтій.

Житсе́вскій = світовий.

Житель, ни́ца = жи́тель, ка (С. Аф), обива́тель, ка, мешка́нець. (С. Ж.). — Всі обивате́лі Велико́го Кня́зівства Лавовського оди́м правом писани́м сужа́ти бу́ти маю́ть. Ст. Л. — Горо́дско́й жи́тель = горо́дянин, ми́стюк. — Се́льскій ж. = се́ляннин, се́люк, хуторя́нин. — Слобо́дско́й ж. = слобожани́н, слободя́нок. — Ж. предме́стья = предми́щани́н. — Ж. степно́ї мѣстности = степови́к. — Ж. ле́сной м. = лісови́к. — Ж. горі́сто́й м. = гірня́к. — Ж. лу́гово́й м. = лу́гарь. — Прибре́жный ж. = бере́жан, бере́жак. — Ж. до́лінь = визані́н, низо́вель. — Не́ско́пые жи́тели = ту́бильці. (Д. Абориге́ны). — Ж. По́ля́ня = По́лішук. — Ж. Подо́лія = Подо́лянин, Подо́ляк. — (Яко́ї частини́ села, ку́тка) — ку́тянин. — (На друго́му бере́зі) — то́гобоча́нин, боча́ник.

Жительство = д. Жилище. — Ва́дь на жи́тельство = біле́т, па́чпорт.

Жительствовать = жити, пробува́ти.

Житник = 1. *Mus agrarius* — ми́ша (що водить ся в скірдах та клу́нях).

2. хлі́б (мі́шний).

Житница = хлі́бниця, ко́мора (з засі́ками на зерно), шпихлі́р (Прав. Гал.); часто теж — клу́ня (Лів.), сто́дбо́ла (Прав.).

Житный = житвий або я́шнвий.

Жіто = 1. хлі́б (вели́кий, в зерні).

2. жи́то і я́чмінь.

Житт = жи́ти, животи́ти; пробува́ти; ма́ти ся, (ці́ле жити) — вікува́ти, (лі́то) — дітува́ти, (аби як або біду́ючи) — перема́гати ся, бідува́ти, (дома) — дожува́ти, (про ми́ж себе по брата́рськи) — бра-

тати ся, (як сестри) — сестрити ся. — Чую, братіку, що вже мій не животіти. С. Аф. — Зароблив, щоб животіти. Фр. — Як ся маєте? чи ще живенькі, здоровенькі? — Жили б ми з тобою, вік вікували, горенька, пуждоньки по вік не знади б. н. п. — Де пробував у ченьця його рідний дідько. К. С. З. — **Живѣть** = а) бував, трапляєть ся. — На світѣ вейко живѣть = на світї усяково бував. — На віку, як на довгій ниві, усяково трапляєть ся: і кукаїл і швениці. п. пр. б) дѣло, нічого собі. — **Какъ это сдѣлано?** **Живѣть** = Як се зроблено? Нічого собі. — **Живнї житѣ** = вчащати (куди), невилізати сидїти. — Він не ввазав сидїть у шивку. — **Живѣтєся** = живѣть ся, маєть ся, ведѣть ся, повѣдїть ся. — Йому тав добре ведеть ся. — **Житѣ какъ бы денѣ къ вѣчеру** = жити аби дѣнь до вѣчера (аби як, без жадного інтересу в житї). — **Житѣ припѣваючи** = жити в достатках, в роскошах. — **Здорово живѣмъ** = ні з того, ні з сього, ні за що, ні про що, так собі, з нечѣва. — Чого він так пакнував ся? — Ні з того, ні з сього. — Достав Павас сокиру та бруско, палагодивсь — і полагил дерева... провав лѣсок значѣня. Б. Г. — **Приказавъ долго житѣ** = казав довго жити, віддав Бѣгови дѣшу. — Сму не дожить до веснї = йому вже не топтати рїсту.

Жит'є = життя, поживання.

Жит'єся = жити ся, повѣдїти ся, вѣсти ся, мати ся.

Житхарь = д. **Житель**.

Жлуди = жир, жири, хрестї (в качтах). С. Л. — Жир козирь.

Жлаудѣвий, жлаудовий = жирѣвий, хрестѣвий. — Жирова масть.

Жмурить, ся = жмурити, ся (С. З.), мружити, ся, плющити, заплющувати (очі).

Жмурки = піжмурки, кўзжарки, панас (С. З.), ці-ці баба (С. Ш.), куцѣ-баба. С. З. — Оттут було на ивштарї я з дїтьми гуляю, і з Юрусем Гетьмаченком у піжмурки граем. К. Ш. — Собі очцї завязала і у панаса грати стага. Ког. — Стали грати у куцѣ-баби. С. З.

Жмїхи = (з конопил) — макўха, (з бурливи) — жакї, жмїхп. — Макуха сїмля до варенїя С. З.

Жнячокъ = снїжка.

Жнецьѣв = женцїв.

Жнець = жнець, зар. женчик, ип. жецї,

женчикп. — Ні жнець, ні жнець, ні в дуду грещ. п. пр. — Ой па горї та женцї жнуть. п. п. — До двору женчиків займав. п. п. С. З.

Жнея = жнїця, женчїха. — Вже ж нашї женчїхи пополуудивали і не спочиваючи вваив за дїло. Фр.

Жнїво = стерїя (С. З. Л.), стерїю (С. З.), стерїна. — Хто на стерї спать лїг і од соція катряжку зробив. С. З. — Прошло лїто, округи пни стерїном опустїли. Шншцацький. С. З.

Жнитво = жнїво, жнїва. (Пр. д під с. л. **Жатва**).

Жнїца = д. **Жнея**.

Жнївьє, жнїчьє = д. **Жнїво**.

Жѣра = прожѣра, ненажѣра, проїсть (сп. р.) С. Л.

Жраньє = лѣпання, трїскання.

Жратѣ = жѣрти, лѣпати, трїскати, жвакувати, (про що рїдкѣ) — лїгати. С. З. Л. — Наша невістка що не дай, то грїска. п. пр. — Ще не виїв ся, а вже, лѣпай. — Ів москал вперше вареник, тай питаєть ся: що се? А хазїйка йому: жѣри, мѣчкї. — Вот, каже, харошан штука жѣримолакї! Ноимс.

Жребїя = 1. д. **Жеребей** 1 і 2.

2. дѣля, талан. — Доле ж моя злая, чом ти не така, як доля чужая. п. п. — Явий талан матї, такий і дїтятї. п. пр.

Жрець = жрець, ип. жерцї, офїрѣвник (С. Ж.).

Жрѣческїй = жерѣцькїй. К.

Жрица = жриця. К. Ш.

Жрунь, жрулья = д. **Жѣра**.

Жўжелца = 1. жўжелиця.

2. ном. Scabius, нор. хрущя.

Жужанїє = гудїня (С. Л.), дзижчанїя, дирчанїя.

Жужать = 1. гудїти, густї, дзижчати (С. З. Л.), бринїти (С. Ш.), дирчати (С. З.), хурчати. — Козарї гудуть, спати не дають. п. п. — Сидїть тихо, щоб чути буао, як муха бривить. С. Ш. — Бришли першї мушки та раншї чюли. Вар. — Струга бривить. — Коли слухаю, щось дирчить за спиною. С. З. — Веретено хурчить. п. я.

2. бубонїти, гомонїти. — Чую тївкї, що гомонять людї, а де ї що, не відомо.

Жуковатїй = трўхлїй, трухлївий (С. Ш.), червїий (про дерево).

Жукъ = 1. (комаха жореткокрыла Scabaeus) — **Жукъ**, зар. жуцѣк, (самил), — жуцїха, (молодѣ) — жученї, жученїта. — **Бронзовий жукъ**, бронзовка, Arhobius fassor = олевїка. — **Майскїй жукъ**,

Scarabaeus melolontha = майка, шпанська мушка. — Як збираєть ся де багато майок, то їх треба обирати, як для того, щоб вони не шкодили дереву, так і на продаж в аптеку. Степовик. — **Навбаний жукъ** = гнойовик. — Гнойовник вироблюєть з того гною гальки, та й котюць їх. Степовик. — **Жукъ носорогъ**, Oryctes = волик, (самця) — корівка. Ман. — (Свѣтящій ся жукъ = свѣтляк, блищак. (С. Ш.). — Темної ночі, поміж травою і у нас трапляєть ся бачити свѣтяючих жучки, ці жучки звивають ся свѣтянками. Степовик. — **Олень жукъ**, Scarabaeus cervus = рогач, рогаль, розсохач, щипун, жук-олен. — **Блещатий жукъ**, Forficula = щипавка. С. З. — **Хлѣбный жукъ**, Anisoplia austriaca = жук хлѣбоїд, кузка, красулька, красунок, житник, наливайко, хрущик. — Після жита хлѣбоїд перелітає на ячмінь. — Жук хлѣбоїд або кузка теж маленький хрущик. Степовик.

2. червоточина, трухлѣ, трухлявина, трухлятина. (С. Ш.).

Жуанкъ = босякъ, кадѣт (Одес.), халамидник (Бисавет), раклѣ (Харьків).

Жуанель = сїрка (розтоплена).

Журавіка, рос. Oxycoccus pallustris Pers. = журавіна, журавіха, (на Поліссі) — журавіна. С. Ап.

Журавіноукъ = журавля, тко.

Журавіна = д. Журавіка.

Журавал(и)никъ, рос. Geranium L'Herit. = журавельник С. Ап., Geranium pratense L. = вѣвча стїпа, вѣвчі ланки, вѣвчїга, вѣвчїра. С. Ап.

Журавлинный = журавельный. — **Ж. носъ** = д. Журавлинный.

Журавліха = журавка, журавліця (С. З.).

Журавль = 1. пт. Ardea grus — журавль, поб. — журавлюка, здр. — журавлякъ, жививаєть ся теж іноді — весѣлик. 2. (кого колодизн, пристрой до витягання) — журавель.

Журавъ = д. Журавль 2.

Журить = виволѣти, картати, лаяти, гризати (на кого) — милити голову. — А хазяїн його лаяє, ще в хазяїна виволѣ. н. п. — Помилка до себе, та вже милає, милає йому голову, аж тому душно стало н. о. — **Журій журить** = поїдом їсти, гризти.

Журналистика = газетярство.

Журналистъ = газетяр.

Журналь = часопис, писмѣо, журнал.

Журчалѣ, ком. Vombulius = шершень. — Шершї зовсїм похожі на віс. Степовик.

Журчаніє = джурчання, джуркотання, джуркїт, журкїт, лелїння. — Приятно виспатись під томи голубків, та й задрїмать знов під джуркїт бурчаків. К. Д. Ж. — Чутї любий журкїт води на бродї. Фр. — Таке лелїння води по камїнях. Лев.

Журчатї = джурчатї (С. З. Л.), джуркотїти, (С. Л.), джуркотати, бурчатї (С. Л. Ш.), бринїти (С. Ш.). — Вода з хривцї тихеселью джуркотала. С. З. — Вода бринить по камїнях. С. Ш. — **Журчатїй** = джуркотливий (К. Д.), буркотливий (С. Л.).

Журба = буркотня, бурчання, лайка, лаяння, виволїяння, гримання (на кого).

Жустать, жустерить, жустерать, жустрять, жушерять = їсти; жувати, ушлїтати (С. Ш.); лїпати, трїскати.

Жустїть = полїровати (металїчні речї).

Жутко = тяжко, вѣжко, скрутво, моторшно (С. З.). — Дуже злякались, неначе мороз за спину полїз, і всїм моторшно стало н. о. — Андрїєві почало ставати якось моторшно під дозором тих очей. Фр.

Жухнуть = 1. ливати, темнїти, темнїшати, мѣрхнути С. Л. (про олійні фарби, полїрованї речї).

2. шарубїти, шарубїнути (про шкуру).

Жучина = д. Жукъ 2.

Жучить = лаяти, картати і д. Бить.

Жучем = кісточкї, остї, скѣбки (у білуги, сїрюги, осетра і т. д.).

3.

За = за, по, по за, замісто, про. — Сонце сховалось за хмару. — За сїм верст кісли їсти. н. пр. — Один веде за рученьку другий за рукав. н. п. — За горами гори хмарою понїтї. К. Ш. — Се було за

тиждень перед снм. — Послати, кажє, копей по неї. в. к. — **Бѣзати за докторомъ** = бігти по лікарю. — **За исключенїемъ** = окрім. — Всї бузи, окрім мене — **За**

мною очередь = мой чергá. — За нимъ нічёмъ = не маючи. — За нимъ нічегó не слыхатъ = про його нічогó поганого не чутъ. — За разъ, за оди́нь разъ = од разу, враз, до разу, разом. — Сѣсть за столъ = до столу, за стіл сісти. — Уволени за ра́нами = через ра́ни. — Послатъ за себá = замісто себѣ послати. — За неспособностью = по неадатности. — За старостью = по старости. — Нога́ за ногу = а) помалу, б) слідком, услід.

Заатчничать = зажадати.

Заалътъся = зачервоніти, ся.

Заарендоватъ, заарендовывать = д. Арендовать.

Заарестоватъ, заарестовывать = д. Арестовать.

Заартачиться = згноровіти ся, запручати ся, заколезити ся, забаскалчити ся, згѣдзати ся, згѣдзкати ся. — Гляди ж, Наталко, не згѣдай ся. Кат.

Зааукать = заукати.

Заахатъ = заохати, заохкати.

Забáва = втіха (С. З.), утіха (С. III), утішка (С. Л. III), забавка (С. Аф. Л.), потіха, іграшка, віграшка, бавлення. — Вхопив мене і розтерзан на шматти, страшенному на іграшку я здав ся. К. П. — На іграшку дитині дав. Греб. — А и молодá догадав ся, та й на тую віграшку тай погляда ся. п. п.

Забавити, ся, забавляти, ся = забавити ся (С. Аф.), бавити, ся, потішати, ся, цяцькати, ся. — Візьми, забав дитину. — Я його малесеньки бавила на руках. С. III. — І бавити снов малесеньке дити. К. III. — Ніби дитину на руках хитала, бавила, тойдала, до лона тихо пригорнула. К. III.

Забавникъ, ца = кумѣдник, ца, потішник, ца; жартун, веселун, ха.

Забавничать = кумѣдничати, потішати.

Забавный = кумѣдний, втішний. — Втішний хлопець.

Забагровѣть = зачервоніти, засніти.

Забаклушничать = забайдикувати.

Забалагурити, ся = забалакати, ся, забавляти, ся.

Забалавать, заболѣть = занедужувати, слабувати, хорувати, занемогати, (затяжною хворобою, виснажившись), занепадати (С. Л.), (коростою) -- коростявити, занедужати, заслабти (С. Л.), заслабнути (С. Л.) заслабити, захорувати,

похворіти, похоріти, занемогти (С. Л.), заненести. (С. Л.). — Ой у полі при дорозі там вмір — жито зелененьке, та заледужив та у дорозі чумак молоденький. п. п. — Сталась йому пригодонька не в дедѣ, а в почі — заведував чумаченько з Криву ідучи. п. п. — Воли ж йому похорілись, сам чумак заслаб. п. п.

Забаловатъ, ся = забалувати ся, запустувати, ся.

Забаллотироватъ = не вибрати, чорняками закидати.

Забарабанитъ = забарабанити, заторохтити, загуркотіти.

Забарабошить = закуйовдити, заколомшкати, закудочити.

Забарахтаться = заборсати ся, затріпати ся, завовтузати ся.

Забіртися, забірствовать = зананіти, снаїти. — Сидити мила, запаніла, чортма дров ні поляна. п. п.

Забастоватъ = пошабшити.

Забайюквать, байюкать = 1. заколихувати, заколихати, залюляти. — Заколихала дитину.

2. улещати, улестити.

Забаять, ся = забалакати, ся, заговорити, ся.

Забавеніе = забуття (С. Л.), забуток, забування. (Лев.). — Ні, кожний уміра, і рид віків його без жалю забуттєм покрие. Сам.

Забавенный = забутний.

Забезпокоятся = затурбувати ся, стурбувати ся.

Забезціявствовать = забешкетувати.

Забережный = тогобочвий, тогобочкий, (про живущих на тім боці річки) — тогобочаний. С. III.

Забережье = забережжя (місце за берегом).

Забеременьтъ = заваготіти, заваготіти (С. Л.), завагоніти (С. Л.), заважчати (С. Л.), важкою, череватою стати, зачереватіти (С. Л.), понести. — Оти вона зараз і заваготіла. п. к. — От ноги і понесла, а як прийшло уремя, вони й найшли собі по синові. п. к.

Забесѣдываться = забалакати ся. — До пізньої ночі забалакали.

Забиваніе = забивання, вбивання.

Забивать, ся, забить, ся = 1. забивати, ся, вбивати, ся, забити, вбити, ся. — Забивати пагі. — Збити шпари. — Вбити вовка. — Треба міжок у землю забить. С. Аф. 2. загуркувати, пригобішувати, глуд

одбивати, забивати, затуркати і т. д. — Хлопець був як слід, та як почали товкти трохи не щодни, зовсім глазд одбили.

З. замішати, заліпати (куди, ховаючись), забивати ся. — Забив ся дурнісінько у город — опізнинсь на базарь. С. Аф. — **Забить пожь, топоръ** = затунити ніж, сокиру. — **Забить тревогу** = вдарити на гвалт, на слолах, згвалтувати. — **Забитый** = приголомшений.

Забівка = забивання.

Забирать, забрати, ся = 1. брати, ся, забирати, ся, забрати, ся, взяти; відбирати, відбрати.

2. брати набір. — **Забираетъ** у кунца = бере набір.

3. загорюжувати, городити. — **Забратъ еялоу** = загарбати. — **Забратъ въ палъгъ** = полонити, у полон, у бран забрати. — **Охота забираетъ** = хочеть ся, кортитъ. — Кортитъ чесноци з желі, та ігумен не ешть. п. пр. — **Хмель забираетъ** = хміль розбирає. — Ой мою та годівоньку та хміль розбирає. п. п.

Забить, ся = д. **Забивать, ся**.

Забійка = забійка (С. Аф.), задріпка (С. Аф. 3.), задьора, заводяка, колотник.

Забійчество = буча, колотінча (С. 3.), колот, ня.

Забійчить = задріпати ся, заводити ся, збивати бучу, колотінчу.

Забійчливый = задрікуватий, задьорливий, звадливий і д. **Забійка**.

Заблаговрененный, но = завчасний, задалегідний, завчасу, загода, за годичу, за години, зараня, задалегідь, задалігоди. С. Аф. 3. Л. — Зоставай ся здоров, милий брате, та давай же сестрі завчасу вже знати. п. п. — Треба ханатись за години сіно скидати. С. Аф. — Треба загоди побилити хату, а то там ніколи буде. — Розумний чоловік задалегідь тогує. п. пр. — Бачили вони задалегідь, що з сього нічого не буде. Ч. К.

Заблаговѣстити = заблаговістити, зазвонити (до перки).

Заблагоузедить = розміркувати.

Заблажествовать = зараввати.

Заблажить = задурити; завередувати, закомезити ся.

Забленитъ, заблѣвлять = заблювати (С. Аф.), обблювати, обригати, забльовувати і т. д.

Заблѣный = повялий, зівялий, збляклий.

Заблѣнуть = повянути, зблякнути (С. 3.).

Заблестѣтъ = забліщати (С. Аф.), забліскотіти, блисвѣти, забліскати (С. Аф.), заліскотіти. — В руках забліскотіли серпи. Фр. — А в степях України, дай то милий Боже, блисне булава. К. ПІ.

Заблаеятъ = замекати, забекати, замежкати, замекекати, замекекати. — Москва бодай би не козою замскаєва з бороною. Кот.

Заблестатъ = д. **Заблестѣтъ**.

Заблудитъ, ся = заблудити, ся, заблукати. (Чайч.).

Заблауждѣтса = помилятися.

Заблаужденіе = блуд (С. П.), помилка.

Забогатѣтъ = заблагатіти, багатіти, багатшати, заможнішати. — Почав багатіти.

Забодѣтъ = забўцати, забўцькати, заколоти, зколоти. — Тупу-тупу ногами, зколо тебе рогами. п. к.

Забожитса = забожити ся.

Забобъ, ка = 1. забивання.

2. для лову риби (із палъ) — **кѦт** (Аф.), (з хвосту) — **яз, із, ізок.** (С. 3.).

Заболонка = д. **Горбыль**.

Заболонъ = заболонь, біль (Alburnum в дереві).

Заболтатса = забалакати ся. — Забалакався до світа.

ЗабѦтанецъ, ка = задріпанецъ, задріпанка (С. 3.), задріпа (сп. р.), захвойданка (Чайч.), забрѦоха (сп. р.) С. Аф.

Заболтатса = задріпати ся, забрѦохати ся, захвойдати ся.

Заболѣватъ, заболѣтъ = д. **Забаливать**.

Заборанивать, забороинтъ = заскорюжувати, заволочувати, заскородити, заволочити, (на пово) — перескородити, переволочити. — Ой там удівонька та ишениченьку сіє; а посіявши, стала волочити, а заволочвиши, стада Бога просити. п. п. — З'орав, посіяв він горох, заволочни. Гул. Арт. — **Забороинвши посять** = наволоком посяти.

Заборъ = 1. набір, бравня набір. — **Въ заборѣ сто рублѣй** = набору 100 рублѣв, набрано на 100 р.

2. баркан (С. 3. П.), паркн (С. Пав. Л.), діловання (С. Пав. 3.), ділування (С. Аф.), (з палъ) — частокілі. — Але і до паркану жеби ліхто не приходив. Балт. Кам. С. 3. — Ой летіла зузенька через

діловани — а вже ж міні докучило в світі горювання. в. п. — Барван високий. С. Аф.

Забота = клобіт (С. Л.), турбота, турбація (С. Ш.), некудванія. — Не мала баба клопоту (клобіт), так кудиша пороса. п. пр. — Нема нікому турботи про мої смерботи. п. пр.

Заботити, ся = клопотати, ся (С. Л.), дбати (С. Аф. Л.), пе(і)клубати ся, побивати ся (С. З.), пидквати ся, пильнувати, печалувати ся, турбувати ся (С. Ш.), (про свою честь) — шапувати ся, (невсипаще) — невосипати. — Ой пехай же він снить, щоб здоров не встав, щоб моєї бідної годовки тай не клопотав. н. п. — Про його клопочуть ся люди. С. З. — Щоб у полі орав і у дома він дбав, мене молодую та хазійною звав. п. п. — Хто дбає, той і має. п. пр. — Тоді го Хмельницький добре дбав, козаків до схід сонци в поход виправляв. н. д. — За тебе дбуют, як за пату ногу. п. пр. — Та и це про себе самого дбаю, козацьку честь обороню. К. Б. — Хоч воно і підросло, та все треба комо дого піклуватися. О. Ст. — Таки треба комо дого піклуватися К. Ш. — Пильний свого поса, а не мого проса п. пр. — Купуй сумно шнту, а хату врлту і не турбує ся. в. пр. — Твої гроші достануть ся в рука не печаловавшим ся в собрані іх. Сірко. С. З.

Заботливість = дбанія (С. Л.), дбальість, некудванія, печалування.

Заботливий = клопітний, дбалий (С. Л.), дбайливий, клопотливий, печалуватий, печалливий, товкучий (С. Ш.) — Печалливо стараніє ку отчизні мити Орляк. С. З. — Мата тож хазійка добра, чесна і товкуца. Мазар. С. З.

Заботний = клопотливий, хорочливий. — Клопотливе діло.

Забражничати, ся = загуляти, закурити, розпнати ся, розгуляти ся. — Ой на горі барвінок прослав ся; молод козак розвивсь, розгуляв ся. в. п.

Забраковати = забракувати, прикінчити.

Забрало = прилбція. С. З.

Забранити, ся = лягати, ся (почати)

Забрасываніє = закиданія.

Забрасывати, забросити, ся, забросать, ся = 1. закидати, закинути, ся. — Закинув на горіше. — Два рази закидали певід, та сама мільга. — Грай, грай, от закину варзв поги аж за сплву. н. п. — В снру землю закопане, лопатами закидає н. п. 2. занехаювати, недбати, занехаїти, занедбати, залишити. — Нехай, нехай, та й зовсім зансхаш. н. пр. — Забро-

сать кого словами = забіти бакп. — А він як почав говорити, так сразу і забив бакп. — Заброшенний = закинутий; занедбаний, занехаїний, залишений, (про яку річ мало потрібну або мало значну чи й зовсім нічужу) — заваллящий, завалющий, покидь, покидьок. **Забрять, ся** = д. Забирати, ся.

Забредіть = почать верзті (д. Бредити). **Забрєзживаться, забрєзжиться** = на свїт благословляти ся, засїрити (д. Брєзжиться 1).

Забрєччать = забряччати, забрякотіти; **забринчати, забринькати.** — Підвіки зараз забричали, — в кружї дівчата твацивали. Грєб.

Забрїть = забрїти, заголіти, поголіти. — Брати на панцишу ходили, пови лоби їм погодили. К. Ш.

Забродіть = д. Бродити (почати). — О вже почав швендяти, зашвендає уже. — Пиво зашумувало.

Забросать, забросить, ся = д. Забрасывать.

Забрызгати, забрызгивати, ся = забрызгати, ся, залпнати, ся, заботвати, ся, затїпнати, ся, задрїпати, ся, забрызкувати, ся і г. д. — Тоді підгкала си, як задрпалась. п. пр. — Здаєт ся й хмар нема, а доц забрызжав. С. Аф.

Забрызжати = забурмотати, забурчати, замурижати, замуричати.

Забрюхатїть = д. Заберемсїть.

Забривчати, забривчати = д. Забрєччати.

Забубєнный = гулящий, гульвий. — **Забубєнная головошка** = шибай-голова, гудьтїй, гульвіса, забій-голова.

Забудки, рос. Artemisia vulgaris L. = забудки, чорнібель, нехворощ. С. Ау.

Забудьга = розпїтняк, гультїй.

Забунтовати, ся = д. Бунтовати (почати).

Забунчати = загудїти, задзижчати, забрїнїти.

Забурлити = 1. забушувати, заклекотїти, забурчати.

2. загаласувати, забушувати, замарабурити.

Забуровнїть = д. Буровнїть (почати).

Забурчати = д. Бурчати (почати).

Забушенати, забушнїти = д. Бушсвати і

Буйствовати (почати).

Забываніє = забуванія.

Забывати, забыть = забувати, забути, ся, запам'ятати. С. Л. — Хїба ти забує ся? — Не знає, тай забує. н. пр. — **Забїтоє** = забїток.

Забываться, забыться = 1. забувати ся.

2. зази́вати ся, зази́ати ся.

Забі́вчивість = забуття. С. Л.

Забі́вчивий = забутній (С. Л.), забутливий, зашаматлий (С. З.), непамятлий, непамятущий, непамятливий (С. Л.), забудько.

Забі́тте = д. Забвѣпіе.

Забі́ть, забі́тьгѣ = д. Дремá 1.

Забі́ть = д. Забывати.

Забыва́тися = д. Бычати́ся (почать). — Почав чогось вникати дивити ся. — Почав опинати ся.

Забѣ́гати, забѣ́жати = забі́гати, забі́гти, (вперед) — попереджати, попередити. —

Забѣ́гати въ глаза́ = запобігати ласки, дивити ся в вічі.

Забѣ́гати, ся = забігати, ся.

Забѣ́глий = прибу́дний, прибу́да. — Прибу́дний собака.

Забѣ́ль = 1. забігання.

2. заворотка, поворотка, закрут, затока. — Сані́ ідути в затоки.

Забѣ́доку́рить = д. Бѣдоку́рить (почать).

Забѣ́дствовати = забі́дувати, забі́дкати ся, д. ще Бѣдствовати (почать).

Забѣ́жати = забі́гти, (про багатьох) — попереджати.

Забѣ́лювати, забѣ́ляти, ся = забілювати, забіляти, побіляти, забіліти, ся, побіліти, ся. — Забіляти борці (смакою).

Забѣ́лка = забілювання.

Забѣ́льте = забіліти. — Ти забіліли сніги. п. п.

Забѣ́сїтися, забѣ́споватися = д. Бѣсїтися і Бѣсповатися (почать).

Заважі́вати, завез́ьт = завозити, завезати. — По дорогі заніа.

Заважі́вати, завез́ьт = заводити, завѣсїти. — Завіи у дїр.

Заважі́чати = зазнати ся (С. Л.), записати (С. З.), записати ся, закопїлити губу, записати ся, записати ся.

Заважі́вати, завозі́жати = завозжувати, накидати віжки.

Заваксѣ́ти = заваксувати.

Завалесѣ́ = ледящю, лёга, лёжень, лёдарь, вайло, валюка, сидень, нероба.

Завале́ць, рос. *Scrophularia pedosa* L. = раник, підтинник, смовд, старовина, кукулірія (С. Ан.), чорна бѣбка (С. Нар.).

Завалі́вати, завалі́ти, ся = 1. завалювати, засипати, закидати, ся, западіти, ся, завалити, ся і т. д. — Нехай тобі намисто порвети, ся, а новий хата не-

хай западець си. п. п. — Хага завалила си. — Могила завала. — Засипати, закидати колодязь.

2. затарасовувати, затамовувати, завалювати, затарасувати (С. З.) і т. д. — А часть їх загруза і другим путь затарасувад Л. В.

Завалі́на, завалі́нка = приспа, присѣба, присѣба. С. З. Л. — Вони на приспї посїдали Кв. — Сусїди сїдали на присѣбі коло хати. п. к. — Знати козачку хату кривдеснту: вона соломою не покрита, присѣбою не оспана. п. д. — А мати сидить на присѣбі коло хати. К. Ш. (В вижові чуєть ся більше а ніж е, але слово це походить від присипати, а не від сѣв при ізбі, як думає Запрєвський, бо слова ізба в українській мові не має).

Завал́ь = завал, завалка.

Завал́ь = завалѣще, вибірки. — Передивав ся багато, нічого путнього не має — зостали ся самі вибірки.

Завал́ьний = завалѣщїй, завалюющїй, залежлий.

Завал́ьщина = д. Зіваль.

Завалі́ти, ся = 1. д. Валі́ти, ся (почать). 2. закаляти, ся, заваліти, ся, замурзати, ся.

3. заваліти ся, залежати ся.

Заварга́нїть = д. Варга́нїть (почать).

Заварі́вати, заварі́ти, ся = 1. заварювати, заваріти, ся.

2. запарювати, запарити, ся.

Завар́ка = 1. заварювання, запарювання.

2. запара, цїд.

Зава́стрівати, зава́стри́ти, ся = загострувати, ся, загострити, ся.

Зава́щивати, зава́щїти, ся = заващувати, заващїти, ся.

Заведѣ́ніе = 1. завод, заклад. — Богоугодное заведѣніе = богадїльня, шпиталь. — Интѣльное заведѣніе = шинок, шинк, корчма. — Крася́льное з. = красїльня. — Тракти́рное з. = трактир. — Пра́чешное з. = пралня. — Учёбное заведѣніе = заклад науковий, школа.

2. звичай, поведѣнція, завод, порідки, заводки. — Таки вже и нас поведѣнція, — що маєм робити? Кот. — Тепер у нас такі заводки, щоб комши були цеглині. С. Л. — У нас такос заведѣніе = такой звичай у нас, така у нас поведѣнція, такі порідки. — У нас и заведѣніе такого вѣтъ = сьогó у нас

і в заводі не має, такого і звичаю у нас нема, сього у нас не водить ся. Завезті, завезть = д. Заваживать.

Завезліко = високо, забагато.

Завезлічаться = захищати ся.

Завербовать, ся = завербувати, ся, залучити, ся (С. Л.), пристати до вербуку. — Приставь, приставь до вербуку, будеш їсти з маслом булку. н. п.

Заверезжать = заверещати, завичати.

Заверіють, заверітывать, ся = 1. загоріти, угоріти, завиніти, повити, загортувати, ся, угортувати, ся (С. Ш.), завивати, ся, загортати ся, угортати, ся. — Загорув у хустку і попіс. — Пахвощі мля завинуті у срібних паперах. Бар. — Та недужо дитину угортає в кожущину. В. Ш.

2. заверіюти, завертати, ся.

Завёрстка = захіна, захитування.

Заверстать, завёрстывать = заміняти, захищати, залічити, заміняти, захищувати, залічувати.

Завёртка = 1. забортування.

2. ключ (закручувати гайки або що).

3. завёртка. — Двері не випирали ся, а були зачнені на завёртку.

4. завёртні. (Подвійні петлі, котрима привязують ся голоблі до санок).

Завёртывание = загортування.

Завёртывать = д. Заверіють.

Завёрть = д. Вахрь і Водоворотъ.

Завертеть, ся, заверчивать = завертити, ся, закрутити, ся, завірчувати, закручувати. — Закрутилась голова. — Закрути лишень гайку.

Завершіть = 1. закінчати, покінчати. — Як все діло покінчаєм, по козацьки погуляєм. п. п.

2. вивершити. — Треба вивершити скриду.

Завести, завезть, ся, заводить, ся = завести, заводити, ся. — Завів його в м'яс. — Завів у селі школу. — Завезть р'вч = зняти, завести річ. — Заводить чася = накручувати, заводити дзигари. — Завів пасіку. — Завелась мшя в коморі.

Завешалый = давній, старий.

Завешать = постаріти ся.

Завечереть = заіпанити ся, засідити ся (до шпанього вечера).

Завядорити = засварити ся, загірзти ся.

Завивать, ся, завить, ся = завивати, ся, закручувати, ся, заплітати, ся, завити, закрутити, заллесті, ся.

Завидливость = завидливість.

Завидливый = завидливий (С. Аф.), завидющий, задрісний, задросливий (С. Ж.), задрівий. — Попівські очі завидючі, руки загребущі. н. пр. — Відність нас робить злими й завидючими, а не зле серце. Фр. — Задрівому боком влізє. н. пр.

Завидно = завідно, задро, задріско (Лев.) — Завидно, що в когось видно. н. пр. — Бо задро, що в брата і в коморі і на дворі є чого багато. К. Ш.

Завиднётся = завидніти, ся, замаїчтити, забованіти і т. д. Виднётся. — Нехай горе і далеко вам не амаачить! Хотів би я вас щасливих у яучці побачить. Аф.

Завидовать = завидувати, задрити, ся, задрувати, задростити (Б. Н.), поривати очі. — За здоровя того, хто любить кого, на погибель тому, хто завидує кому! н. пр. — Не завидуй багатому: багатий не має ні любови, ві прияті — він все те наймає. К. Ш. — От дядько, поміркувавши, що небіж задрить ся на його бжолі... н. о. — Заздрує на мою худобу. С. Л. — Не помини сьмо задростив. Б. Н. — На чужий коровай очей не поривай, а свій дбай. н. пр.

Завидеть = забачити (С. Л.), набачити, заглядіти, (С. Аф.), назірити, зазірити (С. Аф.), задрити, задрити. (С. Л.) — Попівські очі має: що не забачити, то і взив би. н. пр. — Ой ходила Маруся по крутії горі, набачила утіку на тахій воді. п. п. — Стрілець такий, що аби зузірїл на око, то вже й його. н. о. — Задрїла, що у двої людей багато. Чайч.

Завивзжать = завивзчати, заверещати, (про цуценат) — заскавучати, (про поросят) — закувікати.

Завивлять = завертити, ся, закрутити, ся, завиляти.

Завивитить, завивичивать, ся = загвинтувати, зашрубувати, загвинчувати, зашруббувати, ся (С. Аф.).

Завивтовать = д. Винтовать (почать).

Заввральный = химерний.

Заввратсья = забрїхуватись, брехати багато.

Завврѳа = брехун, брехунець (д. Враль).

Завврчивый = брехливий.

Заввсивность = залєжність, підлєглість (С. Л.).

Заввсивный = залєжний, підлєглий.

Заввстванность, заввствливый = д. Завидливость, завидливий.

Завістникъ, ца = завіда (сп. р. С. Аф.), завідник, ця (К.), задрієник, ця.

Завістничать = д. Завідовати.

Завість = завість (С. Аф.), завидкі, задрість (С. З.), зазіхання. — Нема щастя без задрости и. пр. — Звісно його завидки беруть, що молодший брат та так багатішає. н. п.

Завієсть = залежати. С. З. Л. — Хоча тебе в вашій волі залежати, однак... С. З.

Завитий, рос. Agrimonia Eupatorium L. = парійко, парнік, кожұшка, кожұшечки, липник, гладішник, репашій. С. Ан.

Завитокъ = 1. почервіна (частина миса (воловни) коло грудини. Умань.), грудниця. (С. Пар.).

2. анат. Helix — мочка (? край уха у людей, спереду закручений).

3. пұкодь, кұчерь (часом і ті папірки, котрини завивають пуклі або кучері).

4. закрутка (м хлібі).

5. (в мережах) — крутик, (в малюнках) — визерунок, (у росіян) — аусик.

Завитъ = д. Завивати.

Завихать = захитати.

Завладієніє = заволодіння, займанщина (С. З.), опанування, овлада, здобуття (С. Пар.).

Завладіть = заволодіти (С. Л.), зайняти, опанувати (С. З.), осягти, осягнути (С. З.), востіти, (про рухоми речі) — захопити, загарбати, заграбувати. — Є-жеді би Турчин опанувати мїякєє місто. К. Н.

Завластвовать = запанувати. — Поки у Варшаві запанував Понятовський жвавий. К. Ш.

Завлекательный, но = внадній, знадливий, звабливий, во, принадний, заласний, но, привабний, но. — Печуть мене, ріжуть знадні твої очі. Стар. — Ніколи ще зори любови не сляд для нього так чудово, так принадно. Фр. — Козак та воля — заласна доля. н. пр.

Завлекать, завлечь = 1. д. Заволакивать.

2. вабити, вадити, привабувати, манити, приманувати, залучати, вабити, знадити, принадити, приманити, залучити. С. З. Л.

Заводить, ся = д. Завести.

Заводный, но = д. Зажиточный.

Заводскій = заводський, фабрицький. — Завідський вїнь. — Фабрицьке сукно. — Ђсть у мене свита, єсть у мене дві, хвабринькі обидви. н. п.

Заводчикъ = 1. заводчик (наститель завода).

2. привідця (С. З.), приводчик, заводчик, заводчик. — Через ваших же привідців на вас погібєль. Брюховецький. С. З. — Віп до всього приводчик.

Заводъ = 1. завод, фабрика. — Винокурєнный заводъ = д. це слово. — Восковой з. = воскобійня. — Дегтірний з. = майдан. С. З. — Жєлєзный з. = д. це слово. — Кожевенный з. = гарбарня, (де виробляють козлятину) — хабартарня. Вол. — Жєстной з. = бляхарня. С. Ш. — Кирпичный з. = цегельня. С. Л. — Лєсопильный з. = тартак. С. Ш. — Мєдноплавильный з. = котлярка. — Мєталоплавильный з. = гакхарня. Вол. — Мыльный з. = миловарня. — Пивоваренный з. = пивоварня, бровар, броварня. С. Л. Ш. — Поташный з. = поташня, буда. С. Л. — Селитренный з. = бурти. С. Л. — Стекланный, стекольный з. = гўта. С. З. Л. — Пала, як у гуті. н. пр. — Сухарный з. = сухарниця. — Сахарный, свєкло-вїчно-сахарный з. = сахарня (Лен.), цукєрня. — Овчарный з. = вївчарня.

2. наклад, видання (кнжки). В Росїі наклад значайно лічить ся 1200 пр. — 0-динъ заводъ, два завода і т. д. = наклад в 1200 пр., 2400 пр. і т. д.

Заводъ = залів (С. Аф.), затока, сага (С. З.). — Над дїпровую сагою стоїть вївр між дозою. К. Ш.

Завосванеіє = завокування, звокування, здобуття.

Завосватєль = завоїнник. С. Пар.

Завосвать = завоювати, звокувати, (місто, крїпость) — здобути. — Та не так Гетьман, як гетьманська мати, хоче нами, нами козаками, Турка звокувати. Та воля ж його та не звокує, тільки роздратує. н. п.

Завосекъ = 1. карк, шия (иро худобі).

2. ошійок (шкура з шні).

Завозжать = д. Завозживать.

Завозить = завозити.

Завозиться = 1. завозитись.

2. завовтузити ся, зайлєзити ся і т. д. д. Возьтись 2. (почать).

Завозный = завозний, привізний.

Завозни = пором, дуб (для перевозки возів з кїньми через річку).

Заволакивать, ся, заволочь, ся = 1. зятягати, заволікати, тарганити (С. Ш.), зятягті, заволокти, потягті, потарганити. — Вони потарганили вїздо в лє.

2. засувати, засунути, ся. — Засунути.
3. затягати, ся, затягти, ся. — Заволакивають рану = затягає рану, рана загоюється ся. — Заволокло небо = нахмарило, сь. — Нехай винсять ся, а то бач як нахмарилось. п. пр.
- Заволгнути** = зволкнути, поволкнути.
- Заволовати, ся** = захвилювати, ся (д. Волповати, ся).
- Заволочити, ся** = Волочити, ся.
- Заволхувати, заволхевичати** = Волхувати (почати).
- Завоніти, ся** = засмердіти, ся, завоніяти, ся, затхнути, притхнути, ся.
- Завоніти** = заголосити, заэлементувати, заволати і т. д. **Воніти**. — Дрібненькими слізючками вте поле зросила, та обшла головоньку та й заголосила н. п.
- Заворіжувати, заворожить** = заявляти, замовити. — Він добре замочкає кров.
- Завора** = засув.
- Заворачивати, ся, заворотити, ся** = 1. завертати, ся, повертати, ся, обергати, ся, завернути, ся і т. д. — Завертай коней. — Та туман поле покриває, мати сина завертає: вернись, синку, до домоньку, змило тобі головоньку н. п. — По дорозі завернув до мене на хутір
2. загортати, підгортати, засукувати, закачувати, загорнути, засукати, закачати. — Підгорнув поли. — Засукав рукава. — Закачав штани.
3. заправляти, галити, заправити, загалити (про дуже високу ціну). — Заправля як за батька. н. пр. — Загнав таку ціну, що нічого й торгуватись.
- Заворквати** = завуркотати, завуркотіти, забуркотіти, затуркотати. (д. Ворквати).
- Заворинца** = кіл, паля.
- Заворожить** = заворожити, зачарувати, замовити. — Він добре зміє кров замовляти.
- Заворотень** = важниця (підняти віз, С. Аф. 3.), підбіга (С Пар.), підвіга. — Пропиш дружи і важниці і з двогтем мазниці. н. п.
- Заворотити, ся** = д. Заворачивати, ся.
- Заворот** = поворот, поворотка. — Завороты поль = приполи. С. 3
- Заворчат** = забурчати, забуркотати, забуркотіти і т. д. д. Ворчат.
- Завощити, ся** = д. Заващивати, ся.
- Завраться** = захрепати ся. — Забрехав ся так, що вже й не викутить ся.

Завредити = зашкодити, завадити. — Слабому животові і періг зашкорити. п. пр. — Я не знаю... і раю вам сього не знати, та ні у кого не питать, щоб не завадило буває. К. Ш

Завсегда = завжди, завжди, все, усе, по всяк час, завсегда, завсідгі (Чайч.) д. Всегда.

Завтраканіе = снідання.

Завтракати = снідати. — То снідаю, то обідаю і погуляти ніколи. н. пр. — Женицін до снід сонця позбірав, поспідати дав. в. п.

Завтрак = сніданок, снідання. — В чужої матини снідання не буде, а обід під погудеш. н. п. — Має снідання великий обід поспе. н. пр. — Заклика до себе на сніданок. — **Корити когь завтраками** = відкладати, водити, тижівками віддавати. — Нік не видерш у його: то завтра, то після завтраго, та так усе і водить. — Вернув він тобі гроші? Деж нах вернув, коли не придеш: „через тиждень“, та так тижівками і досі оддає.

Завтрешній = завтрешній.

Завшівити = завошівити.

Завывати = завивати (про вітер, вовка, собаку), заводити, голосити (про людяну) д. Вить.

Завыск = 1. потілиця, карк.

2. д. Завоєк.

Завыт = завити, заголосити, заквиляти. д. Вить.

Завыльг = завяльгий, засипаний (снігом).

Завывати, завывати = завивати, замітати, заносити, закидати, завити, замести, занести, закидати (піском або снігом).

Завыдаты = зачүти, почүти. — Ой зачула моя доля, що не бути міш дома. п. п.

Завыдомо = звідомо, за сьвідом, знаючи.

Завыдомг = відомий, звісний.

Завыдываніе = завідывання, доглядання, догляд, орудування.

Завыдывати = д. Выдаты 2.

Завырити, завырити = залеввити, залевити (С. Л.), завірити, завіряти. — Почали його розбалакувати, та й завірили, що се правда. н. к.

Завырєніе = запевненія, завірєння.

Завырно = справді, певне, запевне (С. 3.), дісне.

Завыса = завіса, заслона (С. Ж.).

Завыснть, завыснвати = завіснати, завішати, зашүти, завішувати, записати.

Завытнг = завітний, заповітний; таємний.

Завытрєннг = затишний. С. 3.

Зав'ятрєнїѣ = зав'їтрии ся, зв'їнути, змарїїти (вїд вїтру). — **Зав'ятрєнїѣлїй**, **зав'ятрїѣлїй** = зав'їлїй пособїлїй, змарїїлїй. — Ой у полї могла з вїтром говорїла. не вїй, вїтре, ти на мене, щоб я не змарїїла. н. п.

Зав'ятрїѣ = (морське) — попѣсти в зѣтишок.

Зав'їтѣ = зав'їт, запов'їт. (С. Ж.).

Зав'їшнївати = д. **Зав'їситї**.

Зав'їщѣнїє = 1. запов'їт. С. Ж.

2. дух'ївна, дух'ївнїця.

Зав'їщѣтѣ = запов'їдати (С. Ж.), записѣти, вїдписѣти, вїдказѣти. — Він по дух'ївнїй все ва неї записав.

Зав'їятѣ = д. **Зав'ївѣтѣ**.

Зав'їдѣтѣ, **зав'ївнїтѣ** = в'їнути, бл'їкнути (С. Ш), зав'їнути, забл'їкнути, збл'їкнути. С. Ш.

Зав'їязѣтѣ, **зав'їязувѣтѣ**, ся = 1. зав'їязѣти, зав'їязувѣти, ся.

2. запестїти, заплїтѣти.

3. почѣти, зачѣти, распочѣти, почїнѣти, зачїнїяти, распочїнїяти, ся. — Почав дїло, та й сам не радїй. — Зачав розмону.

Зав'їязѣтѣ, **зав'їязнїтѣ** = 1. гр'їзнити, загр'їзѣти, угр'їзѣти, загр'їзнити, угр'їзнити (С. Аф. З.), вгр'ї(ю)знити. — Загруз в болотї. — Чий кїнь угруз, у того рувнї глїбше ходѣтѣ. н. пр. — Так по колїна у землї у вгрюзе. н. в.

2. застрїязѣти, застрїязнїти. С. З. Аф. — Кїстка в горлї застрїязла. — Пїшов в шпнок, та й застрїяз.

Зав'їязнїтѣ = загрузїти. С. Аф.

Зав'їязка = 1. зав'їязка, повор'їзка (для зав'їязування), вол'їка (у постолїв). — Чи на свої постолї, що воловнї шовковї, у односталь з валу? н. д.

2. зат'їязка, одклад, провол'їчка. — Дїло идѣтѣ в'ї зав'їязку = дїло идѣ на одклад. — Одклад не идѣ в лад. в. пр.

3. зав'їязка (в понїстї або драматичному utworї).

Зав'їязнїкѣ, **зав'їязнїлїй корєнѣ**, рос. Топленїца егеста = дерев'їнка, вїзїлѣ.

Зав'їязнїтѣ, **зав'їязувѣтѣ** = д. **Зав'їязѣтѣ**.

Зав'їязѣ = 1. д. **Зав'їязка** 2.

2. вїзѣ (С. Аф.), з'їязѣ (С. Аф.), п'їпянок, п'їпяшок.

Зав'їязкѣтѣ = д. **Вїязкѣтѣ** (почѣтї)

Зав'їязкѣтѣся = забрехѣти ся.

Зав'їязнївати, **зав'їязнїтѣ**, ся = вїзлїти, зав'їязлїти, ся.

Зав'їязлїй = пов'їзлїй. — Пов'їзлї волошки.

Зав'їязнїтѣ = д. **Зав'їязѣтѣ**.

Загав'їливѣтѣся = загав'їлїтї.

Загадѣтѣ, **загадїивѣтѣ** = загадѣти, загадувѣти. — Загадав загадку.

Загадїитѣ, **загадїивѣтѣ**, ся = запоганїти, запаскудїти (С. Аф.), закалїяти (С. Аф. Л.), обробїти, запоганїувѣти, ся, позапоганїувѣти, ся і т. д.

Загадѣка = загадка. С. Аф.

Загадочнїй = загадковїй; тємнїй.

Заганїивѣтѣ, **загонїятѣ** = 1. загав'їти, загнїїти, змордувѣти, замордувѣти. — Їхали так шведко, зовсїм змордували коней. — **Загнанїлїй** = змордованїй, шапо-внїтїй.

2. зат'їркувати, замор'їчувѣти, запамор'їчувѣти, забивѣти памороки, бѣки, зат'їркувати і т. д. — Одно за другим питає, зовсїм затуркає мене. — Що почпеш казати, а вїн зараз в одвїт забиває памороки.

Загаркѣтѣ = загукѣти, загорлѣти.

Загарѣ = смѣга. Максимович. — С. о П. Иг. **Загасѣтѣ**, **загаснїтѣ** = 1. гаснїти, тухнїти, погаснїти, потухнїти. — Гасне люлька в ротї. К. Ш.

2. зникѣти, пропадѣти, загибѣти (без вїстї), зникнїти, пропадїти, загибнїти. — Ой поїхав н Московщину тай там і загинув. н. п.

Загасїтѣ, **загашѣтѣ**, **загашивѣтѣ** = загасїти, загашїти, погасїти, потушїти, гасїти, тушїти.

Загатїтѣ, **загатїивѣтѣ** = загатїти (С. Аф.), затамувѣти (С. З.), затарасувѣти (С. З.), загачувѣти і т. д. — Часть їх загрузла і другим путь затарасувала. Л. В.

Загачивѣтѣся, **загачїтїтѣся** = загач'їувѣти ся, загач'їувѣти, ся. — Я вже л так загач'їював ся у нас — пора до дому.

Загнїязнїивѣтѣ, **загноздїтѣ**, ся = забивѣти гвїздки, загнїязнїувѣти, забїти гвїзд'їк, загвоздїтї, ся.

Загнїязка = 1. забивѣння, клинц'ївання.

2. загвїязка, клин, клин'їк.

3. закарл'їчка, закарл'їчка (С. Аф.), закарл'їка.

Загнїязѣтѣ, **загнїязтѣ**, ся = загнїїти, закарл'їчувѣти, закарл'їз'їувѣти, закопїлювати, (про тїстѣ) — бѣгати, загнїязтї, ся, закарл'їчїти, ся і т. д. С. Аф. — Бач, куди карл'їчка закарл'їз'їювалася! Кв. — Закопья губу: цїлувать буду. н. п. — Дївки не гуляють, хоровай та шншкї б'їють. н. п.

— Ніхто не відає, хто в нас шишки б'є. п. п.

Загібина = закрут (С. Пар.), залом (С. З.), карлючка. — Ніс з карлючкою.

Загібка = 1. заганіяння.

2. д. Загібіна.

Загібъ = д. Загібіна і Загібка. — Сукло потерлось на заломі.

Заглавіє = заголовок, оглав.

Заглавний = заголовний, початковий.

Загладити, заглаждати, заглаживати = вірівняти, загладити, затерти, вирівнювати, заглажувати, затирати.

За гладі = д. від с. Глазъ.

Заглазний = заочний.

Заглазѣться = задивити ся, загібити ся. — Я на неї задивив ся, полудрабок уломив сл. п. п.

Заглоханій = заглушений.

Заглохуться = заглушити ся.

Заглушати, глушити = глушити (С. Аф.), заглушати, тлумити, затлумляти, заглушити, затлумити. (С. З.).

Заглушьє = глушина.

Заглядываніє = заглядання, зазірання.

Заглядывать, заглянуть = заглядати; зазірати, заглянути, зазірнути. — Все ходили якісь москалі і у вікна зазірали.

Ч. К. — Заглянуть къ комѹ = навідатися. — Заглянуть въ карманъ = и) украсти б) зробити комѹ шкоду.

Заглядываться, заглядѣться = задивлятися, заглядати ся, задивити ся, заглядіти ся. — Задивляеть ся, як кіт в кашець. п. пр. — Край Дунаю стащили ся, на дичину загляділи сл. п. п.

Заглядѣніє, заглядѣньє = 1. глядівня.

2. диво, дивовище (що небудь дуже гарне, на що можна задивити ся).

Заганівать, заганѣть, ся = гноїти, загноювати, ся, загноїти, ся, заганівати ся, загноїти ся.

Загнать, загонѣть = 1. загнати, заняти, залучити, заганяти, займати, залучити. — Зажени свиню у хлѣв. — Займи й нашу ні кашу — нехай понасеть сл. п. пр. — Бо там стоїть кримська орда, вона тебе в погон займе. п. п. — Ой чи його вбито, чи в погон занято? п. п. — Треба залучити темя у хлѣв.

2. д. Заганівать.

Загнивать, ся, загниѣть, ся = загнивати, ся, загнити, ся, (про дерево) — труллі-віти, трухнути (почати).

Загниль = д. Гниль.

Загноить, ся = д. Заганівать, ся.

Загноѣть = загунявити, загунявити

Загнуть, ся = д. Загібать.

Загниѣта, загниѣтка = припічок (власге та частина, куди загібають жар). — Не топил я не варил — на припічку жар, жар. п. п.

Заговаривать, заговорить = 1. заводити, здійснити, знімати річ, зачинати мову, замовляти, промовляти, забалакувати, розбалакувати, завести, зняти річ, забалакати, замовити, промовити, заговорити. (про вількох) — заговорити, (швидко) — зацокотіти, запорощати, (незрозумілою мовою) — загерготати, заджерготати, (тихо, крізь зуби або під ніс) — замійрити і т. д. д. Говорить. — Аж ось і він річ зняв. — На силу таки й він забалакав, а то усе мовчав. — Піділа вона до чоловіка, та й ну його забалакувати. п. к. — Почали його розбалакувати, та й завірили, що се правда. п. к. — Він усіх забалакав.

2. замовляти, замовити. С. Аф. — Умів і траєцю одшестати і кров христиньску замовляти. Кот.

Заговариваться, заговориться = 1. забалакувати ся, забазікувати ся, забалакати ся, забазікати ся. С. Аф. — Забалакалась я з вами, в мінї давно до дому час. — Забазікали си, та трохи не до світу сиділи.

2. забріхувати ся, замелювати ся, збивати ся в мові, забрехати ся, замолоти ся. — Бреши та не забріхуй сл. п. пр. — Він вже замелюєт ся.

Заговляться = загівляти.

Заговоренный = замовлений (д. Заговаривать 2).

Заговорщикъ, ца = 1. змовник, ца, бунтарець, ка, бунтовник, ца, баламута, ка. 2. шенгун, шенгуха, чарівник, ца, воробжит, ворожка.

Заговоръ = 1. змова, намова. С. З. Л. — Коли би хто змову учинив на здоровє наше господарское. Ст. Л.

2. замовляння, замова (С. Аф.), шенганія.

Заговѣнный = пуцальний. — Пуцальна педіля. С. З.

Заговѣньє = заговини (С. Аф. Л.), запуск, запуст, пуцання. С. З. Л. — На гроші пєма пуцання. п. пр. — На пуцання, як звязано. п. пр.

Заговѣться = заговити. С. Аф.

Загоготать = загоготати; загувати; за-
гелготати (д. Гоготать).

Заголять, ся, заголять, ся = заголяти,
ся, задубити, ся, заголювати, ся, за-
дублювати, ся. С. Аф. — Коли москаль
каже: сухо — задубись по уху. в. пр.

Заголовок = 1. д. Заглавіе (цілої книжки
або її одділа, а в ділових (урядових) папе-
рах — те місце на початковому листу, де
визначають ся, відки і куди той папер од-
силають ся).

2. узголова (деревине) на лавці або
полиці в лазні.

Заголовок = д. Головашки.

Загомолять, ся = завогузяти ся і т. д.
д. Гомолять, ся.

Загонщик = 1. загонщик.

2. (на поляванні) — гучок (певне від сло-
ва: ГУЧЕТИ, котре й тепер де-інде вжива-
ють ся = гукати). — Зараз приїхали, о-
точили ліс і послали гучків виганяти зві-
ра. н. к

Загонь = 1. загаяння, займання.

2. гніт, угніт, ўтиск. С. Ш. — Житъ
въ загонѣ, въ загоняхъ = в зневазі
жити, поневіряти ся (С. З.).

3. загін (С. Аф.), загорода (С. Аф.), о-
бора (С. З. Л.). — Сімсот волів в оборі. н. п.

4. загін (частина пива, в різних місцях
різної міри), борозна (на пиві). — Липи-
шина пивка була цість загонів заширока.
Фр. (На Україні ГОНІ = міра довжини по-
ля, найбільше 120 саж.)

Загонять = д. Загнать і Заганивать.

Загораживать, ся, загородить, ся = 1.
загорожувати, ся, обгорожувати, ся,
городити, ся, загородити, ся, обгоро-
дити, ся, (тином) тинити, ся, обтнини-
ти, ся. С. Аф. Ш. — Загородив огорѣд. —
Обгородил кругом дѣир. — Возами загоро-
дил шлу вулицю, що не можна й проїхати.
2. закривати, ся, затуляти, ся, засту-
вати, заступати, закрити, ся, затули-
ти, ся. — Здрастуйте! — Незастуйте! н. пр.

Загорать, загорѣть = загоряти, засма-
лювати ся (С. Аф.), запікати ся (на
сонці), загоріти, засмалити ся, зашекті
ся. — Засмалила ся, аж чорна стала. —
На сонці бідне зашеклось. К. Ш.

Загораться, загоріться = 1. загоряти ся,
займатися, зацікалюватися ся, загоріти
ся, зайняти ся, заналити ся. С. Аф. Л.
— Сажу в димарі зашляєсь. — Прибігла,
а вже хата згоріла, коморі запали ся. н. о.

2. починати ся, повставати, почати ся,

повстати. — Повстали булти на Укра-
їні. н. д.

Загорбок = карк (власне частина спини
між лопатками). — Ударивъ въ загорбокъ
= вдарив межі плечі.

Загордѣться = загордіти, зашишатися,
зашишѣти (С. Аф.) і т. д. д. Гордіться.

Загоревать = зажурити ся, засумувати,
засмуити ся, заужити, в тугу вдатися.
— Ой сів, залив, зажурив си, що без
долі вродив си. н. п. — Оттак бува засу-
мую, як серце озветь си. Аф. — Пусти ме-
не, мій паве, до дому, затужила дівчина за
мною. н. п.

Загораішить = загукати і т. д. д. Горла-
нить.

Загорный = загірний.

Загорода = загорода. С. Аф.

Загородить, ся = д. Загораживать, ся.
Загородный = загородній, підгородній,
замійський (С. З.) — З. дворъ = під-
ворок. — А підворок свій, Гоншарішку,
обнести велів вадом. Кочубей. С. З.

Загородье = передмістя, околиці міста,
пригородні села.

Загорокъ, загорье = загірря.

Загорѣлый = засмалений. (д. Загорать).

Загорѣть, ся = д. Загорать, ся.

Загоснодствовать = запанувати. — Поки
у Варшаві запанував Понятовський жи-
вий. К. Ш

Загоститься = д. Загациваться.

Заготавивать, заготовить, заготовить, ся
= готувати, ся, заготовляти, ся (С. Л.),
запасати, ся, зготовувати, зготовити, па-
готовити, виготовити.

Заготовка, заготовленіе = готування, за-
пасання.

Заграбздать = загарбати, захопити.

Заграбить, заграблывать = 1. загрожа-
дити, загребти, загрожажувати, загір-
бати.

2. заграбувати, пограбувати, загарба-
ти, грабувати, гарбати. — Заграбав кіз
і жита віа... бодай поданив си Гул. Ар. —
А він руку простигає, мов світ унесь хочє
загарбати. К. Ш.

Заградить, заграждать = загородити, за-
валити, заступити, загорожувати, за-
валювати, заступити. — Заградить устѣ
кому = зацінити, зацітькати. — Ты чо-
го ти кричиш, бодай тобі зацішло. С. Аф.

Заграждение = загорожування; загорода.

Загракать = загукати, (про вороні) —
закрякати, закракати, загравати (С. Аф.).

Заграче ворон, степом летюч. н. п. — Заграче ворон, загруб, замукує, тай полетить у землю чужую. н. д.

Заграничний = заграйніший (укр.), закордонний (Гал).

Загребати, загресті, загресть = 1. загрожувати, загрібати, загоргати, загромадити, загребті, загоряті. (Д. Гресті).

2. Гірбати, загірбати. — (Д. від сл. Заграбати).

Загрэзты = заройти ся, марити ся, верзти ся (почати). — Д. Брэдить, грэзить ся. — Заройа ся йому щось у толові. — Щось почало йому верзти ся, марити ся. — Почав він щось верзти.

Загрэзты = загірміти, загірмітїти, загрукотїти, загрукотїти (Д. Грэмьт). — Прихала, загірмітїла, „коблиця“, жов. голова Кат.

Загрэстї = д. Загребати.

Загрівокъ = карк, потїлиця; (у коня частина гриви коло чолєв) — загривок. С. Аф. — Ударити по загрівку = потїлицника дати, по потїлиці, по карку вдарити.

Загробний = тогосьвітїй.

Загрозитъ = похваляти ся (почати) і т. д. д. Грозитъ.

Загромазживать, загромоздитъ = завалювати, затарасовувати, завалити, затарасувати. С. З.

Загрозотать = загрукотїти, загрукотїти, загуркати. С. Аф.

Загрубитъ, загрубїти = загрубїтити. Загрублїи = загрубїлий, затвердїлий, зас(ш)карубїлий, закарубїлий.

Загрублїи = 1. д. Загрублїи.

2. запеклий. С. Аф. — Запекла душа. С. З.

Загрудьтѣ, загрудьтѣ = загрудити, загрудити, затвердїти, затвердїти, зас(ш)карубїти, зас(ш)карубїти (С. Аф.), закарубїти і д. Загоренїть, Загоренїть.

Загружать, загружать ся = 1. заважувати, заважати ся, заважити ся. С. З. Л. — Дуже заважив хуру, треба хоч трохи сванути.

2. затоплювати, затопїти, ся. С. Аф. — Затопить у річку.

3. д. Загромазживать.

Загрустїть = д. Загорсвати.

Загрязати, загрязты = загрязати, загрязити.

Загрязнитъ ся = закаляти ся (С. Аф. Л.), завалити ся, забруднити ся (С. З.).

замазати ся (С. Л.), задрїпати ся (С. З. Л.), затьобнати ся (С. Л.), забобтати ся (С. Аф. Л.), забрѣхати ся (С. Аф.), захвойдати ся, запаскудити ся (С. Аф.), закалюжити ся (Чайч.), заляпати ся (С. Аф.).

Загрязитъ = забрудити, закаляти ся, замазати ся і т. д.

Загубитъ = загубити, занастїти, згубити. — Не топнє, козаче, марє душу згубиш. н. п. д. ще від сл. Губитъ.

Загудитъ = загудити, загустїти, забрїнькати, зацїпкати (Д. Гудитъ).

Загудѣтъ = загудѣти, загуготїти і т. д. д. Гудѣтъ. — Сажа загорїлась, аж у комїні загуготїло. С. Л.

Загудиваться, загудѣться = загудювати ся, загудѣти ся; гультяювати, запивати; волочити ся, вїяти ся; розцїтничати.

Загудъ = гудня, няництво, занїй, пїятиба.

Загудный = гудящий, гудятїський.

Загумєнь = пригумєнок. (Д. Гумно).

Загустѣвать = д. Густѣтъ.

Загустѣтъ = загускнути, загустїти, загужавити.

Загусторитъ = забалакати, розмовляти (почати) і т. д. д. Густоритъ.

Задабривать, задобрить = задобрїти, задобрювати (С. Л.), вдобрїти, піддобрювати ся, підлещувати ся, підмощувати ся (до кого), підмаслювати, хлїбїти, могрїчити (кого), догожати (кому), задобрїти, вдобрїти, піддобрїти ся, підлестити ся, підмостити ся, підлизати ся, підлизати, підмаслювати, підхлїбїти, підмогрїчити. — Треба начальника вдобрїти, щоб дозволив. Хар. Чайч. — Хїба ж и не знаю, що він підмаслю становаго, — от його діло і пішло на лад.

Задавать, ся задать, ся = 1. давати, задавати, видавати (вперед); призначати, загадувати. — Чули та мовчали, бо їм добре на чужинї мурзи завдавали. К. Ш. — А музана грає, грає, жалю завдає. К. Ш. — Загадав роботу на цїлий тиждень. — Вдає гроші вперед за місяць. — Задать жѣру, перцу = намілити гόлову, нагрїти чуба, чупрїну, пїнхви дати, дати перцю з мѣсок, залїти за шкурю сала. — Бо залїли за шкуру сала, грохи не про-

пала. К. Ш. — **Задава́ть то́нь** = пѣред вѣсти. С. Пар.

2. щастіти, вѣстись, повѣдитись, пощастіти, повѣсти ся. — Вчора йому не пощастило, не поведлось.

Задавіть, задавливать = задавити, задушити, задавлювати, задунувати.

Зада́кати = за́тати, підтакувати (почати).

Зада́лоблять, задолбить = задоблювати, завчати і т. д. д. **Долбить** (почати).

Зада́ривать, задарить = 1. підкупати, могричити, підмогричувати, підкупити, підмогричити.

2. дарувати, надарувати (багато).

Зада́ромъ = д. Даро́нь.

Зада́токъ = завдаток. С. Л.

Зада́точный = завда́тковий.

Зада́ча = 1. завда́ча, загадка, задання (Лев.), жорбка (трудна).

2. щастя, доля, уда́ча (С. Л. Ш.). — Ему́ пѣтъ за́дани не ма́я йому́ щастя, до́лі, уда́чі, не щастіть, не веде́ть ся йому́.

Зада́чливый, во = щасли́вий, во, уда́шний, но.

Задвигать, ся, задвинуть, ся = засува́ти, ся, засовувати, ся, засунути, ся. — Засунь вікно. — Чомусь сей засув не засовуєть ся.

Задвигать, ся = задвиготи́ти, здвигну́ти, ся, ру́хати, ся (почати), пору́шити, заворушити, ся, закни́ти. Д. Двигать, ся. — Так унесь склеп і задвиготів, пішло по льоху аж гуде. н. о. — Здвигнули ся сіни, як бояре сіла, а ще більше здвигну́ть ся, як горілки напють ся. н. п. — Заворушила ся пустиня. К. Ш.

Задвигивать, ся = д. **Задвигать, ся**.

Задви́жка = засув, засувка. С. Аф. З. Л. — А сіни у неї були на засуви. н. о. — Жижку покинула на засувку. С. Л. — Хата була засунена засувам. Фр.

Задви́жной = засувний. — Засувний при-скринок.

Задвину́ть, ся = д. **Задвигать, ся**.

Задви́нутый = засуну́тий, засунений.

Задворка, задворокъ, задворье = задві-рок, задвірря. — Евей в керено замотав сп, на задвірку хронит уклад ся. Кот.

Задворни́ться = запаніти. — Сидить мила, запаніла — чортма дров ні поліна. п. п.

Задобле́тъ = задобѣліти; поглядішати.

Задѣргать = засмікати, засіпати і т. д. д. **Дѣргать** (почати). — Засмікали, як дигали сонце. н. пр.

Задѣргивать, ся, задѣрнуть, ся = 1. заві-шувати, ся, запаніти, ся, завішати, запну́ти, ся. — Заши пікно від сонця. — **Задѣрнуло небо** = нахмарилось, заволкло хмарами.

2. засмікувати, засіпувати, засмікати, засіпати. — Не смійай так, так же можна зовсім коня засмікати.

Задереვენі́ый = задубілий, закацубілий.

Задереვენі́тъ = задеревапіти, задубіти, закацубіти. (С. З.). — Лежить мила, задубіла — чортма дров ні поліна.

Задержаніе = задержання, затримання. — **Личное задержание** = арест, брештування.

Задержать, задерживать, ся = задержати, затримати, зупинити, зашнити (С. Аф.), спиніти, припинити, збарити, забарити, загаяти, задержувати, затримувати, зупиняти, запиняти (С. Аф.), спиняти, ся, гаяти, ся, барити, ся. — Як свої губи не затримаш, то з чужих почувш. н. пр. — Коли б міні, вітре буйний, на час твої крыла, тоді б мене людська воля нічим не спинила. Аф. — Час до дому, час — забарили нас. н. п. — А в педілю не гай мене, за раленька виражай мене. н. п. — Завиняти воду. С. Аф.

2. д. **Арестовать**.

3. загра́чувати, стра́чувати, витра́чу-вати, зтра́тити, затра́тити, витра́тити. — Тих грошей, що ви дали, не стало на все, я стратив ще з своїх три карбованци.

Задѣржка = задержання, затримання, впин, упин (С. Ш.), припинка, загайка, загаянка. — Нема винагу вдвоинку сину. н. п. — Ледача шкана скрізь припинки має. н. пр. — **Безъ заде́ржки** = безупинно, невпинно, негайно.

Задѣрнуть, ся = д. **Задѣргивать, ся**.

Задиві́тъ, ся = задивувати, зачудовати ся. — Я дуже зачудован ся, побачивши... Фр.

Заді́нка = задок. — **Задок** зайця.

Зади́рать, задрать, ся = 1. задирати, здрати, драти, ся, задрати, ся, зѣр-ти, ся.

2. заціпати, займати, зачепити, заніти, заводити, ся, завесті, ся. — Не шчійай мене, бо битиму. — Віш раз у риза заводити ся битись — **Зади́рять го́рло** = галасувати, вигукувати, репетувати, гортати. — **Зади́рять носъ** = кїрну гнїти, ниндочитись, високо нести ся. — **З. ва живѣе** = до живіого.

Задіра = причіпа, задбора, задирака (С. Аф.), заводяка, задериха. (С. З.).

Задірка = зачіпка (С. Аф.), напасть, причіпка (С. З.). — Так і шукає причіпки, щоб завестись.

Задірчивий = сварливий, задиракуватий, задборливий, завдливий. — Такий задиракуватий: як насміявся на мене, так і зіє.

Задірщик = д. Задіра.

Задичати = здичавіти. — Садок здачавів.

Задичити = різніти (почати, я сплівав або в грі).

Задичитися = д. Дичитися (почати).

Задіти, ся = забарити, ся, загаїти, ся, забівити, ся. (Д. Діятися).

Задисвати = задіювати.

Зідник = задок. С. Аф.

Зідниця = зад, гівно (С. Аф. З.), срака (С. З.), купра, гена, паністара (С. З.), дупа, (половинка) — півдунка. — В голову цілюють, а в зад бють. н. пр. — Пришлось узлом до гузна. я. пр. — Чн хочеш, щоб я тобі дав по паністарі. Кот. — До сухої сраки не вцепляти ся раки. н. пр.

Зідний = зідний. — Зіднямь умомь крѣпокъ = мудрий по шкоді. — Мудрий лях по шкоді: як коні покрав, то він тоді стацию займає. п. пр.

Задобривати, задобрити = д. Задобривати.

Задобити = д. Добити (почати).

Задолжати = задовжити ся, вдолжити ся. завиповіяти (Чайч.), заборгувати, наоанчати ся, набір понабірвати. — І бачимо, що геть чортаці задовжались, по горло у гріхах кепельних утопились. К. Д. Ж.

Задорина = дроска, троска. — Нїть ни сучка, ни задоринки = чисто, голєн не підточив, немá до чо́го причепітись.

Задорити = дражити, драгувати, зачіпати, розшлати.

Задоритися = розшлати ся.

Задорливий, задорний = гарячий, палкий, завятий (С. Аф.), заїдливий, загонистий, задиракуватий, заводистий. (Ніс.).

Задорожитися = задорожити ся, заправити, загнїти велику ціну. — Ото, заправив, як за батька. н. пр.

Задорь = запал, завяття, заїдлость. — Вдовин сну, в цє в тебе браття, а в браття твоїх козаків багачко завяття. С. Аф.

Задохлий = здохлий.

Задохнутися = задихнїти ся, (про рибу) — притхнїти ся.

Задравивати = зачіпати, дражити, прочити, драгувати (почати).

Задрати = д. Задирати і Драти (почати).

Задрбезжати = забряжати, забряко-тїти, задереньчати і г. д. д. Дребезжати.

Задремати = задрімати, закуняти, здрімати ся.

Задрожати = задрижати, затрепїти, затрусити ся. — Як сльоза у тебе в очах часом затрепїти. Чайч. — Зустріли ся очі — Микола увесь затрепїв. Пчілка.

Задружити = д. Задобрити.

Задрихнути = Дрихнути (почати).

Задрибати = задереньчати, заганчати.

Задригати = задригати. — Ногами задригав.

Задрихати, задрихнути = вістари́ти ся, постари́ти ся.

Задувати, задуть = 1. завівати, задувати, повівати, завіяти, задути і д. Дуть (почати). — Гей та вітер завиває, та лози розхляє. н. п.
2. задихати, задмухувати, тушити (дмухаючи), задути, задмухати, затупити. — Задмухви свѣчку, чо́го вона дурно горить. — Задувати во всѣ лопатки = на всі а́ставки бігти.

Задудити = загра́ти на дуду́, на сопілку. — Заграй мінї, дударю, на дуду — нехай я в своє горе забуду н. п.

Задумати, задумувати, ся = задумати, ся, загадати, ся, замислити, ся, замїрити ся, задумувати, ся, загадувати, ся, замїшлати, ся, замїряти ся. — Мету сїня, та й загадала ся, виїшла мати вода брати, та й догадала ся. н. п. — Загадають ся орляки хижї та усе по своїх братах, по товаришах козаках. п. д.

Задумчивость = думливість, задума. (С. Пар.). — Він все ще свідв в глибокій задумі. Бар. — Онъ впаде въ задумчивость = обняти його дужки та гадки. М. В.

Задумчивий = задуманий, замислений, думливий; смутний, засмучений. — Якнайсь він став замислений, як почав оце дію. — Дівчино моя, заручена, чо́го ти ходиш засмучевья? н. п.

Задурчатися, задурити = д. Дурчатися (почати).

Задуритися = роздурити ся, розжирувати ся, пустувати (дуже).

Задуть = д. Задувати.

Задумати, ся, задумати, ся = думати, ся, задумувати, ся, задавлювати, задавїти, ся, (дитину у ві сні) — приспати. — Як би була знала — у колїсці б

- задушила, під серцею приспала. К. Ш. — Чом вас лихо не приспало, як малу дитину? К. Ш.
- Задумівний** = щирій, сердечний. — Мій друже, щирій. — Сердешний правтелю! Кот.
- Задумініє** = задумівня, удуміня.
- Задхлость** = затхлість, тухлість (С. Ш.), притхлість, притхля. — Одганяеть ся притхлю. Ніс.
- Задхлий** = затхлий (С. Аф.), тухлий (С. Ш.)
- Задхнутъся** = затхнути ся (С. Аф.), притхнути ся.
- Задъ** = зад, задок, потилиця. — Задомъ = задом, потилицею, навізнак. — Выйти задомъ = відзадкувати. — Лошадь бьётся задомъ = кінв брикається, вихає, хвицяє. (С. Ш.)
- Задъ** = 1. (у чобіт) — закаблукі. — Закаблукма лиха дам, достанеть ся й передм. н. п.
2. задок (екипажа).
3. задвірок, задвірря.
4. край села.
5. минуле, що було. — Твердять задъ = твердіти початки (що давніше учено).
- Заданить, ся** = закоптити, ся, закурити, ся.
- Задыхаться** = задихати ся.
- Задышать** = задихати.
- Задышка** = задуха, ядуха, дихавиця.
- Задѣвать, задѣть** = чіпляти, чіпати (С. З. Л.), зачіпати, зачепити, чіпляти ся, зачепити. С. Л. — Зачепив і потяг. — Та не возом же його зачепили. н. пр. — Не задѣвай меня = не чіпляй ся до мене, не руй, не займай меня.
- Задѣлать, задѣлывать, ся** = 1. закрити, заложити, забити, (камнем) — замурувати, (що лебудь в мур) — вмурувати; закривати, закладати, ся і т. д. — Забивати вікна. — Закинуть його, каже, у темницю, та й замурувати там. н. к. — Бог знайде, хоч в печі замуруй ся. н. п. (Щілини глиною або замазкою) — запіаглювати, зашаглюбувати, ся.
2. заробити, заробляти, ся, (з горем) — загорювати. — Що н день загорюеш, те в ніч прогайнуеш. н. п. — Щою люде не роблять, та в жунаках ходять, а я заробляю, та й сниты не маю. н. п.
- Задѣлка** = 1. закладання, замурування, забивання.
2. д. Ветівка.
- Задѣль** = заробіток, зарібок (під штуки).
- Задѣльный** = заробітний, заробленій, запрацьований. — Задѣльная плата = заробіток, зарібок.
- Задѣлье** = цінщина.
- Задѣть** = д. Задѣвать.
- Заеозайтъ** = д. Егозайтъ (почать).
- Заедино** = за одню, за гурт, гуртом, спільне, вкупі, разом. — А братин епільне кожного року мають з межи себе вибирати старших. Хмельницький. С. З.
- Заежиться** = д. Ежиться (почать).
- Заёмный** = 1. позичковий, позичальний. — Позичкова каса.
2. позичений. — Їмо не свій хліб, позичений.
- Заёмщикъ** = позичаючий (С. Ж.), позичник. (С. Пар.)
- Заёмъ** = 1. позичання. 2. позика, побичка. С. Л. — Була правда та позичка з'їла. н. пр. — Позичка босоніг ходить. н. пр. — Ївнки в приданки не пускай, коня в позичку не давай. н. пр. — Ваять, дать въ заёмъ = позичити, ваяти, дати в позичку. — Взятый въ заёмъ = позичений. — Позиченим волом не впробаш ся. н. пр.
- Засерошиться** = д. Еррошить, ся (почать).
- Засершиться** = д. Ерршиться (почать).
- Засхидничать** = д. Ехидничать (почать).
- Зажалить** = вжалити.
- Зажаривать, жарить, ся** = зажікати, запекти і д. Жарить (почать).
- Зажать, зажимать** = 1. затулити, ступити, затуляти, стуляти, заткнути, затикати, стиснути, стискати. — **Зажать кому ротъ** = зацішити, заціткати. — Стулив руку. — Стиснув у руці. — Не дав і слова вимовить — заціткав
2. д. Жать (почать)
- Зажелкный** = пожовклий. — Минає літо, шелестить пожовкле листи. К. Ш.
- Зажелкнуть** = пожовкнути.
- Зажелтъ** = пожовтнути.
- Зажелтъть, ся** = зажовтити.
- Зажелтъный** = д. Зажелкный.
- Зажеманиться** = д. Жеманиться (почать).
- Зажечь, ся, зажить, ся** = запалити (С. Л.), засвітити, запалювати, ся (С. Аф.), засвічувати, ся; підпалити, розпалити, підпалювати, розпалювати, ся. — На престолі положила, усі свѣчї зажила. н. п. — І розвіє тму неволі, свѣт правди засвітить К. Ш. — Засвітила вона каганець, дивить ся — аж кодо столу хтось стоить. н. о. — Оженив ся навесний, та взин дурновату, та не знали що робити — підпалив хату. н. пр. — Той сердить ся, а він ще більше розпалює своїми словами.

— Завалили у сусіда сусіди злі нову хату. К. Ш.

Заживати, зажить = 1. заживати, одживати, одбувати, одробляти, зажити, оджити, одбути, одробити. — Дав вперед сто карбованців за квартиру, та вже не багато zostалося одживати. — Дайте разом десять карбованців — я вже вам відроблю. 2. заживати, загоювати ся, затиювати, затиювати, (про рани) — зажити, загоїти ся, затиюти. — Рана загоїть ся, а зле слово ніколи. в. пр. — До свята́в заживе́ть, н. пр. = загоїть ся, піки вєдїля скобіть ся. н. пр.

Заживіть, заживліть ся = гоїти, загоїти, загоювати, ся (С. Аф), залічити, залічувати, ся. — Зажи́лєний = загоєний, залічений. — Заживлю́ючий = гоючий. — Гоюча масть. С. Л.

Заживієніє = загоювання, гоїня (С. Л.).

Заживо = за життя, за живота́. — Він ще за життя розділив дітей.

Зажіва = заводчик, привідця, привідчик. — Він в стому ділі привідил.

Заживаніє = запалювання, засьвічування.

Заживатель, ница = палій (С. Л. З.), підпалач, ка.

Заживательний = запалючий, запалний. — **Заживательня сички** = сирники, сирничка.

Заживатєльство = підпал. С. Л. — Підпалу жде, як той мєстник, чагу дожидає К. Ш.

Заживать, ся = д. **Зажече**.

Заживлять, заживлять = замотати, зашатирияти (на пр познати що і не віддати).

Зажиліє = зажитий, зароблений, одроблений.

Заживать = д. **Зажать**.

Заживати, зажать = заживати, зажити (пошати жати і заробити живом). — **Заживати найбраще в питищу або в шторк З. Криж.**

Заживь = 1. зажив, заживки (початок жива).

2. уживок, вживок. С. З

Заживілий = гладкий, оіасистий, гладкий, пухтій.

Заживіть = погляднати, потовєстити, розгляднати, розтовєстити.

Зажитос, зажиток = зароблені, зажиті гроші. — У мене вже зажитих грошей рублів десять.

Зажиточність = заможність, достатки. С. Л.

Зажиточний, чо = заможний (С. Аф. З. Л.), багатєнький, достатний, засобний (С. Л.), з достатком. С. Л. — **Батько мій був доволі заможний селянин.** Фр. — Та вже тєє гарєє личко і чорний брови козикиви заможному влади до лобони. Пч.

Зажитій = д. **Зажиліє**.

Зажить = д. **Заживать**.

Зажмуривать, ся, зажмурить, ся = зажмурювати, зажмурювати, запліючувати (С. Аф), зажмурити, зажмурити, запліючити, ся. — Хоч в очі і зажмуру, смуток пробуджає. н. п.

Зажога = 1. загал, обхват, підпал (запалєння у коні).

2. д. **Зажига**.

Зажора, зажорна = підтїлїна (вода під снігом в річкаках), баюра. С. Ш. — Там такі баюри, що в вижати трудно. С. Ш.

Зажужать = загудіти, задзвичати, забриїти. — Чую, нікає комашна задзвичала. — Забриїли великі польові мухи. Фр.

Зажурить = намілити комў голову, чўба, чупрїну, покартати. (Д. **Журить**).

Зажурчатє = заджурчати, заджуркотити, забурчати, забриїти. (Д. **Журчатє**).

Зажухнуть = пообїкнути, збїкнути (С. З.), потемїти, полиїяти, померхнути (С. Л.). — Про оліїї фарби або полїровани реї.

Зазививать, зазвонить = д. **Звонить** (почать).

Зазвять, зазвять = закликати, покликати, укликати, вкликати, запросити, зазвати, закликати, кликати, у(в)кликати, запрішувати, зазивати. — Буду тебе на хлїб на сїл закликати і за здорива питати. н. д. — Зиму провожати, веслу закликати. н. п. — Запрошені буди на обїд. С. З. — Поклик його у хату. — **Зазививає гостєєй, та и ну часгувати.**

Зазвєить = д. **Звєить** (почать).

Зазвонить = д. **Звонить** (почать).

Зазвонний колокол = найсєнний дзвїл, в котрий починають дзвонити.

Зазвонщик = дзвонарь, паламарь.

Зазвучать = загучати (С. Л.), задзвичати, забрїзкати, загустї.

Заздравний = заздоровний. — Служать службощку все соборную, заздоровную. н. п.

Зазелєнить, ся = позелєнити, ся, зазелєнити, ся. (С. Аф.). — Весна не приїдє садочок тїий позелєнить. К. Ш.

Зазелєнить, ел = зазелєнити. — На полі, в лузі скрїз зазелєно.

Зазимовать = зазимувати. С. Аф.

Зазі́м'є = за́морозки.

Зазирáть, зазрѣ́вaть, заарѣ́ть = дорі́кати, докоря́ти, ганити, гудити.

Зазнава́тися, зазнáтися = горді́ти, пишáти ся, зазнава́ти ся, загорді́ти, запи́шати ся, зазнáти ся.

Зазна́єно = д. За́вѣдомо.

Зазно́ба = 1. за́морозь (одморожене місце на тілі) С. Пар.

2. коха́ння, лѣбощі́, лѣбѣв. — Нехай мене той займає, хто кохання в серці має. н. п. — Ви лѣбощі́, ви чарощі́, що ж ви міні́ паробили? н. п.

3. частіше здр. — зазно́бушка = коха́нка, коха́ночка, мѣла, лѣбка, сухотонька. — Запригайтє кони в санки, поїду́ и до кохання. н. п. — Стук, гряк в віконечко, вийди́ серце кохано́чко. н. п. — Візьми собі́ жінку, візьми собі́ лѣбку, цілуй її, милуй її, як голуб голубку. н. п. — Дівчонько, сухотонько ти моя, кажу́ть люди, що не будеш ти моя. н. п.

Зазно́біть, зазно́біть = 1. за́морозити, поморозити, заморозаювати.

2. причарува́ти, прикоха́ти, причаро́вувати. — Ой ти дівчино, чарівниченько, причарувала мє серденько. н. п.

Зазолі́ть = д. Золі́ть (поча́ть).

Зазорни́й = гане́бний, соромі́тний, соромі́цький (С. З.), соромі́ський, стидкйй. (С. З.). — Не сьпывайте соромі́ської, засьпывайте старосьві́тської. н. пр. — Зазорни́й дѣти́ = д. Дѣти́ незако́ннорѣдєнни́й.

Зазо́рь = 1. со́ром, соромѣ́та. — Тапцювати не робота, а не вмѣш — соромѣ́та. н. пр.

2. д. Заарѣ́ніє.

Зазрѣ́вaть = д. Зазира́ть.

Зазрѣ́ніє = докір, дога́на (С. З.), зазо́р. (Фр. Лис.). — Безь заарѣ́нїя = без зазо́ру. — Він сумлі́нни, честь і віру без зазо́ру продає. Фр. Лис.

Заарѣ́ть = д. Зазира́ть.

Заа́зубривать, аа́зубрїть, ся = вищѣрблѣвати, щербї́ти, ся, пощербї́ти, ся, ви́зублювати, ви́зубити, ся, ви́скѣплювати, ви́скѣпити. — Гей конику Турки вкрали, Ляхи шаблю пощербили. В. Ш.

Заа́зубрина = щербї́на, щербá (С. З.); зубе́ць, за́зубе́нь.

Заа́зубрїтий = щербáтий, зубáтий. — Щербáтого горшка не наповниш. н. пр.

Заа́зубрїть, ся = д. Заа́зубривать.

Заа́зудѣть = засвербї́ти. С. Аф.

Заа́зуба́ть = д. Заа́зуба́ть.

Заа́зуба́ніє, заа́зубъ = закли́кання, за́прѣснїи.

Заа́зуба́ть = за́дѣижча́ти, за́гуча́ти.

Заа́зуба́ть = д. Зѣ́вaть (поча́ть).

Заа́зуба́тися, заа́зубыва́тися = за́дѣвїти ся, за́га́вити ся, рога́вити ся, за́дївля́ти ся, за́га́влювати ся, га́ви ловити. — Я на неї́ за́дївнїа ся, полудрабок уломан си. н. п. — За́вївнїа ся, та й опі́знавнїа до дому.

Заа́зуба́ть, заа́зубнѣть = за́мерза́ти, при́мерза́ти, за́мерзну́ти, при́мерзну́ти.

Заа́зубнїна = при́кєрале (дерево або яке місце на дереві).

Заа́зубнїй = за́мерзлїй, при́мерзлїй.

Заа́зубрїть, ся = за́гра́ти, ся.

Заа́зубрива́ніє = за́граваннїа, жартува́ннїа.

Заа́зубрива́ть = 1. за́гравáти; пере́гравáти. — За́грав на скри́пці. — Він пере́грав мене.

2. жартува́ти, пу́стувáти. — Він і давай з пею́ жартувáти. н. п. — Та не буду тебе брати, було б тобі із дру́гими та не жартувáти. н. п.

Заа́зубрива́тися = за́гравáти ся. — Дїти за́грала ся, та й ве́ бачу́ть, що... За́грала ся до свѣту.

Заа́зубрива́ть = за́йка (С. Аф.), недорі́ка (С. З.). — Бог дав чо́ловіка: і солда́ний і за́йка. н. п. — Була ораторами — недорі́ка. Кот.

Заа́зубрива́ть = за́йкати.

Заа́зубрї́тися, заа́зубнѣ́тися = за́йкувати ся, за́йкати ся (С. Аф.), за́пинати ся, за́йкнѣ́ти ся, за́пцї́ти ся. — Не да́ть и за́йкнѣ́тися = не да́ть і ро́та розза́вїти. — И не заа́зубнѣ́вся = а ні сло́ва, а ні па́ри а уст.

Заа́зубрївнїй, заа́зубрївнїй = недорі́кий, за́йкувaтїй. (С. Аф.) — І малїй и нева́дний, шепелави́й и недорі́кий. н. п. (Д. За́йка).

Заа́зубрїть = 1. за́йка, за́йма́нка.

2. за́йма́ще. С. З.

Заа́зубрїтий = д. За́йма́ний.

Заа́зубрївнїць, ви́ца, заа́зубрївнїць, ви́ца = позичáльний, ця. С. Ж.

Заа́зубрївнїцьство = позичáння, позї́ка, позї́чка (кому).

Заа́зубрївнїць, по = позичкѣвнїй, позї́чений, в по́зку, и по́зичку.

Заа́зубрївнїць = позичáння.

Заа́зубрївнїць = 1. позичáти (у кого).

2. пере́йма́ти (що у кого).

Заа́зубрїць = д. За́йма́ць.

Заа́зубрївнїць = за́пушїти ся (инєк).

Заа́зубрїць = за́йчик.

Заинтересовати, ся = зацікавити, ся. — **Заинтересованный** = зацікавлений маючий інтерес. — Зацікавлений я почав дивити ся. Фр.

Заискивание = запобігання ласки, піддєслівність, піддєшування, (до жінки) — залицяння.

Заискивать, заискать = запобігати, запобігти ласки, піддєшувати ся, підсипати ся (С. З.), підстилати ся (С. З.), підлабузювати ся, примазувати ся, підмошувати ся, прилащувати ся, шлїдити ся, (до жінки) — залицятися, піддєслїти ся (С. З.), підсипати ся, підлабузїти ся, примазати ся, підмошїти ся, прилащити ся. — Він вже давно запобігав ласки у його. — Вже під його підстилався козак і міщане. Магаровський. — Ой до мене губернец підсипавсь і любови добивавсь. Кот. — Підлабузїнясь до горляци городець. Б. Г. — Залицяв ся козак та до дївчини. п. п.

Заискрыться = заискрити ся.

Зайти, заходить = зайти, заходити. — По дорозї зайшов до його. — (Про сонце, місяць) — зайти, сісти, лягти, закотїтись. — Місяць зайшов за хмару. — Лягло сонце за горою. К. Ш. — **Зайти кь кому** лїбо = завітати. С. З.

Зайченок = зайчєня.

Зайчина, зайчина = зайчина (м'ясо і шкурка зачка).

Закабаляивать, закабалить = закріпощати, закріпостити (з рос.), віддавати, віддати, повернути в неволю. — І пан на Україні люд закріпостяли. К. Ш.

Закаблўче = закаблўк. — Закаблужа лїха дам, доставать ся їй передом. п. п.

Закаверзить = заковераувати, закрутити.

Закадычный = д. Задушєный.

Заказать, заказывать = 1. заказати, загадати, замовити, доковити, заказувати, загадувати, за(до)мовляти. — Загадав шару коней сідлати. С. З. — Загадав дві пари чобїт.

2. заборонити, заказати, заборонити, заказувати. С. З. Аф. Л. — Мати не пускала, гуляти заважаєла. п. п. — Сидїти арестантам при вікні заборонено. Фр.

Заказъ = 1. заборона (С. Аф.).

2. заказ (на яку роботу).

Заказывать = д. Заказать.

Заказываться, заказаться = зарїкати ся, зарїкати ся. — Зарїкала ся сваня г...а не їсти, біжить — кушка лежить, вона минає,

біжить — друга лежить, вона й ту минає, біжить — третя лежить, вона не втерпає, та ї їла, та ще схаменулась, до першої і другої вернулась, та й ті поїла. п. пр.

Закалатъ, ся, заклать, см = заколювати, заколоти, ся.

Закаливание = гартування. С. Л.

Закаливать, закалить, ся = 1. (про залїзо) — гартувати, ся (С. Аф. Л.), заагартувувати, загартувати, ся (С. З.). — Ой у тїй же у кузциї ковалї кували, бізєв залїзо гартували. п. п. — Вони в мугках жартували, жартом серце гартували. К. Д. — Онуї свою святую силу, довготерпїнієм оуїл, в слєзях крївавих загартуй. К. Ш.

2. (про хлїб) — не допїкати, не допекти, ся.

Закалина = закал, частїше здр. закалець.

С. З. — Закалець на палєць. С. З. — **Хлїбъ съ закаліною** = глєвкїй хлїб, глєвтїк, глєвтїк. С. Аф.

Закалительный = (про хлїб) — глєвкїй. Д. **Закалина**.

Закалка = гартування; гарт, загарт (С. Л.), посудина для гартування — гартїця, хто гартує — гартовнїчий.

Закаль = Закалина і Закалка.

Закалывать, заколотъ, ся = д. Закалатъ, ся.

Закалывать, ся = забалакати, ся, забавікати, ся. — Забавікали ся, та ї не чули ся, як і вечір пастав.

Закалывать, ся = д. Закалывать, ся. — В бовх серця гартують ся лицарські, в бовх росте і крїпне дух козацький. К. Б.

Закаменѣлость = скамянілїсть.

Закаменѣлый = 1. скамянілий.

2. запїсаний. — В його душа запекла. С. З.

Закаменить = скамяніти.

Закапчивать, закопчить, ся = кінчати, ся, закінчувати (С. Аф.), закінчати, покінчати, окінчати, ся. — А ну, хлопцї, поря кінчати. — Як все діло покінчаєм, по козацьки погуляєм. п. п.

Закапать, ся, закапывать, ся = закрїпати (С. З.), закрїпати, ся, забрїяькати, ся, закрїпувати, ся і т. д. — Треба березівкою закрїпати у виразку. Чайч.

Закапчивать, закоптитъ, ся = закрїпувати, задимити, закурювати, закоптити, ся, задимити, ся, закурити ся.

Закарпінчатъ = заведувати, заковезити ся (С. З.), згїдзати ся. — Глиди ж, Наталко, не згїдзай си, як старости придуть. Кот.

Закінчувати = д. **Закінчати**.

Закінчувати, **закінчити**, **ся** = **закінчувати**, **закінчати**; **завкінювати**, **засипіти**, **законіти**, **заріти**, **ся**, **заваліти**, **засипати**.

Закіркати = **закіркати**, **закіркати**, **закіркати**. — **Закіркче** пороп, по степу летючи. п. п. — **Закіркажи** чорні кроки. К. Ш.

Закіркувати, **закіркати** = **загодівувати**, **загодувати** (С. Аф.), **обгодівувати**, **обгодувати**. — **Вже** третій день **загодівують** кабани на садю. — **Мабуть** **обгодівували** дитину, від того й болить живіт.

2. **хлібіти**, **могрічити**, **заклібіти**, **підмогрічити**. — **Він** раз у раз до себе старшину то на обід **закліче**, то на сніданню, та так і **заклібіти** його.

Закіркавити = **закіркати**, **загаркавити**.

Закіркати, **закіркати**, **ся** = 1. **укіркати**, **укіркати** **ся** (рішити котком землю).

2. **закіркати**, **укіркати**, **затіркати**, **укіркати**, **закіркувати** (С. Аф.), **укіркувати** (С. Ш.), **затіркувати**, **у(в)тіркувати**, **ся**. — **Вточили** **кадіб** до **леху**. С. Ш. — **Закірк** **колоду** від **попітку**.

3. **вкідати**, **закідати**, **вкідувати**, **закідувати**, **ся** (що **небудь** в **тісто**, **качюча**).

4. **вбіти**, **одлупіти**, **відшмагати**, **вішмагати**, **відчухрати** (тужко, жорстоко). — **Закіркати** **рогатами** = **відчухрати** **різкіми**. — **Закіркали** до **смерті** = **закіркували**, **забили** до **смерті**.

Закіркати, **закіркати**, **ся** = 1. **закіркати**, **у(в)кіркати**, **закіркувати**, **у(в)кіркувати**, **ся**. — **Закірк** **камін** у **двір**. — **Кірк** **закірк** **ся** під **скриню**.

2. **закіркати**. — **По** **дорозі** **він** **закірк** до **мене**.

Закірк = 1. **закірк**. — **Сонце** на **закірк** = **сонце** на **закірк**.

2. **гуліка**, **гульгій**, **гульвіса**.

Закіркувати = д. **Закіркати**, (про **сонце**, **місяць**) — **закіркати**, **лігати**, **сідати**. — **Місяць** **закірк** за **хмару**. — **Лягло** **сонце** за **горю**. К. Ш. — **Вже** **сонечко** **сіло**.

Закіркати, **закіркати**, **ся** = **закіркати** (С. Аф.), **закіркати**; **закіркати** (С. Аф.), **закіркувати**, **закіркувати**, **закіркувати**, **ся**. — **Закіркати** **дитину**. — **Закірк** **дядько**, аж **голова** **болить**.

Закіркати, **ся** = д. **Закіркати** 1 і **Закіркати**, **ся**.

Закіркати, **закіркати**, **ся** = **закіркувати**, **закіркувати**, **закіркати**, **ся**. С. Аф.

Закіркати, **ся** = **закіркати**, **ся**, **закіркати**, **закіркати**.

Закіркати = д. **Закіркати**.

Закіркати = **закіркати**, **закіркати** (про **жаб**), **закіркати**, **закіркати**, **закіркати** (про **качок**).

Закіркати = **рідичив**, (з **пиво** або **хмелю**) — **дріжді**, (з **тіста**, **запарени** **окропом**) — **опара**, (для **квасу**) — **квасило**, **рідичив**. С. Жел. — **Бать** на **рідичив**, **стане** й **на** **заміс**. п. пр. — **Росте**, **як** на **дріждях**. п. пр.

Закіркати, **закіркати** = **закіркати**, **закіркати** (С. Аф.), про **тісто** — **рідичивити**, **вчирити**, **рідичивити**, **вчирити**.

Закіркати = д. **Закіркати**.

Закіркати = **закіркати**, **закіркати** (про **крік** **забіти**, **валюшні** і **курей**, **коли** у **їх** **шпоти**).

Закіркати = **закіркати**.

Закіркати, **закіркати** = **Закіркати**.

Закіркати = **закіркати**. — **Закіркати** **рукава** = **вильоти**. С. З.

Закіркати, **закіркати** = **закіркати**, **закіркати**, **закіркати**.

Закіркати, **закіркати** = **закіркати**, **закіркати**, **закіркати**, **закіркати**.

Закіркати = **закіркати**.

Закіркати = **закіркати**, **закіркати**.

Закіркати = **закіркати**, **закіркати**.

Закіркати = 1. **закіркати**. С. Жел. — **Нехай** **підє**, **покаже** **людей** на **закіркати** **хати**. п. к.

2. **закіркати**, **замуровання**.

3. **закіркати**.

4. **закіркати**, **закіркати** (в **книжці**). С. З. Л. Жел.

Закіркати = **закіркати** **лист** (С. Шур), **закіркати**, **закіркати**.

Закіркати, **ся** = **бітись** об **закіркати**, **ударити** в **закіркати**, **закіркати** **ся** (С. Аф.). — **Один** **усє** **закіркати** **ся**, **тє** **без** **штани** і **зостає** **ся**. п. пр. — **Закіркати**, **тє** **й** **ударил** в **закіркати** на **сто** **цілкових**. п. к.

Закіркати = **закіркати** = **закіркати**. С. Жел.

Закіркати = 1. **закіркати**. С. Жел.

2. **той**, **хто** **закіркати** **ся**.

Закіркати = **закіркати** (С. Аф.), **закіркати**

(К. З. о Ю. Р.), **закіркати**.

Закіркати, **закіркати**, **закіркати**, **закіркати**, **ся** = 1. **закіркати**, **закіркати**, **закіркати** (С. Аф.), **закіркати**, **закіркати**, **закіркати** (камнем, **цеглою**) — **закіркати**, **закіркати**. С. Аф. — **Закіркати** **провулочок**. — **Закіркати** **пікно**.

2. **закіркати**, **закіркати**. — **Скажи**, **щоб** **закіркати** **коні**.

3. **закіркати**, **закіркати**, **закіркати**.

ти, застановіть, ся. — Як застаню я спити, а сам вию четвертину. Кв. — Ой не раз, не два його видиволя, шовкові п'ятки заставля. п. п. — Сорочку викупи, а свитку застави. п. пр. — Не можна мастностей церковних аві заставляти, аві продавати. Б. Н. — Хоч застав си, а постави си. п. пр.

4. засувати, запротобувати, засунути, запротобити. — Не знаю, куди и засувув книжку, от зараз тут була та кудись запроторив.

Закля́ннє = закліювання.

Закле́вати, закле́вувати = задзобати, задзобувати, заклеювати, заклеювати (С. Аф.), закліювати, закліювати.

Закле́гати = заклеювати, забуркотати. — Вийшли орми з за крутої гори, вийшли, буркотали, роскоші шукали. п. п.

Закле́нвати, закле́сти, ся = закліювати, заклісти, ся, (марюком) — закарючувати, закарючити, ся.

Закле́вка = 1. закліювання.

2. заклієне місце.

Закле́йніти = 1. заклеювати, поклейшити, потаврувати, позначити.

2. запліяти.

Закле́ша = за́лепка, ню́та.

Закле́пати, закле́пувати = заклеювати, занютовати (С. Жел.), взяти у нюти, заклепувати, занютовувати (про кайдани) — закувати, забити, заковувати, забивати.

Закле́пка = 1. д. Зака́на.

2. закліювання.

Закле́ш = д. За́лепа.

Закли́вати, закли́вати, закли́кати = д. За́зивати, за́звати.

Закли́ннє = закліття, заклін. С. Аф.

Закли́нати, закли́сти, зановісти (з клятибою). — Вираючи, він зановідав дітям, щоб...

Закли́нати, ся = закли́нати ся, клясти ся, зарікати ся.

Закли́нувати, закли́нути, ся = заплішувати, заплісти, ся (С. Аф. З.), заклинувати, заклинувати, ся. — Треба заплісти тонорце, бо спадає сокира. — Запліши віжку в ослоні. Чайч.

Закли́нка = заплішування, клинцювання.

Заклокоті́ти = заклокоти́ти, забулькотіти. — Маленька річка, що так тихенько йшла, заклокотіла, зарепла. Гр.

Заклокоті́ти = заклокоти́ти.

Заклу́бати, ся = заклобу́тати, ся.

Заклю́чати, ся, закло́чити, ся = 1. замикати, заперати, зажму́ти, заперти, ся. — Заклю́чити в тюрму́ = поса́дити в тюрму́. — 3. в'язати = забити, закувати в кайдани.

2. постановляти, постановити. — **Заклю́чати до́говір** = у́мовляти си, до́мовляти си, постановляти у́мову. — 3. **ми́ри** = замирати, замирити. — Оччи гаразд гетьман Хмельницькой учивши, що з Лихами в Білій Церкві замири? п. д.

3. **ма́ти в собі, мі́стити в собі**. — Збірник Номиса містить в собі більше 14000 приказов.

4. **кінча́ти, закінча́ти, закінчи́ти**.

5. **виво́дити, вивести**. — З цього можна вивести, що...

Заклю́ченіє = 1. замикання, орештування, (стар.) — в'язання, (про саме місце) — нево́ля, тюрма́. — 12 недля у в'язницю сидіти мають. Ст. Д.

2. **кінець, прикончення, прикончєчя**. — **В'язку́ченіє** = на послідок, на прикінці, на прикончєччі, на кінець, врешті. — Вж на прикончєнні сказав він... — Врешті він додав... — **Заклю́ченіє братства** = братання. — 3. **ми́ра** = замирення. С. Аф.

Заклю́ченик, ца = 1. нево́льник, ца, рещант, ка, (стар.) — в'язець, (п. кайданах) — кайданик.

2. пустельник, скітник, самотник, ца.

Заклю́чителський = конєшний, останній.

Заклю́чити = д. **Заклю́чати**.

Закли́сти = д. **Закли́нати**.

Закля́тий = заклітий; запліклий. — Огош запліклий не бере. К. Ш.

Закорбєнати, ся = закорчити, ся, закривити, ся, заламати, ся.

Закова́ти, заковувати = закувати, заку́ти, забити (на пр. в кайдани), заковувати, забивати. — **Закований** = закований, заку́тий.

Закожний = підкурний, закурний.

Закосі́нчати = заперити си, хівувати си (почати).

Зако́вати = закувати. — Закувала та свина зозуля. п. п.

Заклокоті́ти = заклокоти́ти. — Курка заклокотала.

Заклокоті́ти, заклокоти́ти = забивати, забити.

Зако́лашннватися, зако́лоє́тися = коло́сити ся, вики́дати ко́лос, зако́лоє́ти ся.

Зако́лдова́ти, зако́лдовува́ти = зачу́рвати, за́мовити, заше́п'яти, зачу́рбувати і т. д. — Зако́лдова́ний = зачу́рований, за́мовлений.

Зако́лоєба́ти, ся = зако́лиха́ти, ся, захи́тати, ся, зава́гати ся. — Зако́лихало́сь сине море. — Захита́в ся чо́веп. — Я з ро́ду ще ні́кого не ля́жав ся, а тут чо́гось мій дух зако́лихав ся. К. Б. — Гляну́ла сумним поглядом, ні́би зава́гала ся на хви́льку. Бар.

Зако́лоє́ти = зако́лува́ти, ко́лува́ти (поча́ти). — Хто во́лує, той до́ма не но́чує. н. пр.

Зако́лоброді́ти = зако́лоброді́ти, витво́ряти, бро́їти (С. Ш.), ко́їти, вера́ти (поча́ти). — О, вже поча́в бо́зна що витво́ряти.

Зако́лоє́ти = зако́лоє́ти, ско́лоє́ти, заши́гати, заштри́кати. — Запу́дило ко́ло серце́, зако́лоло в бо́ці. К. Ш. — Ту́пу-ту́пу нога́ми, ско́лю тебе́ ро́гами. н. к.

Зако́лоєно́жити, зако́лоє́чити = зашканди́бати, зашкити́льгати. — Чо́гось кінч зашканди́бав, чи мо́же по́гано підкований.

Зако́ль = д. Забо́й, ка 2.

Зако́лоєха́ти, ся = зако́лиха́ти, ся, захи́тати, ся, зако́лоса́ти, ся, заго́йдати, ся.

Зако́лоє́ти = заме́рзнути, заду́біти, за́кля́кнути. — Ру́ки від холо́ду за́клякли.

Зако́лоє́ць = юри́ста (С. З.), правни́к (гал.). — Дере́ ко́за ло́зу, ко́зу — во́лк, во́лка — му́жик, му́жика — па́н, па́на — жа́д, жа́да — юри́ста, а юри́сту чо́ртив три́ста. н. пр.

Зако́лоєро́дженний = зако́лоє́ний (про ді́тей, що родили́сь від церковного шлю́бу).

Зако́лоє́ність = зако́лоє́ність, пра́вність. (С. Жел.).

Зако́лоє́ний = зако́лоє́ний (С. Аф.), пра́вний (С. З. Жел.). — Пра́вний спо́сіб. С. З.

Зако́лоє́ньд = д. Зако́лоє́ньк.

Зако́лоє́ньдніс = правозна́вство. С. Жел.

Зако́лоє́ньдєць = зако́лоє́ньдєць, правода́вєць. С. Жел.

Зако́лоє́ньдєцьний = зако́лоє́ньдєцьний, правода́вєцьний. Гал.

Зако́лоє́ньдєцьство = зако́лоє́ньдєцьство, правода́вєцьство. С. Жел.

Зако́лоє́ньдєцьствити, зако́лоє́ньдєцьствити = зако́лоє́ньдєцьствити, заши́па́люва́ти, зако́лоє́ньдєцьствити, заши́па́люва́ти.

Зако́лоє́ньдєцьствити, ца = винувáтник, ца́, злочинєць, злочинєцьця. С. З.

Зако́лоє́ньдєцьствити, ся = до́мовити, ся, під́рідити, ся.

Зако́лоє́ти = д. Зако́лоє́вати.

Зако́лоє́ти = 1. зако́лоє́ти (С. Аф.), пра́во. (С. З.). — Хитрий зако́лоє́ти, що не зна́ ні чо́рти, ні шп, ні дя́кон. н. пр. — До пра́ва тре́ба ще гроше́й і ба́чності. н. пр. — Па́руша́ти зако́лоє́ти = лама́ти пра́во.

2. віра.

Зако́лоє́ти, ся = д. Зако́лоє́вати, ся.

Зако́лоє́тка = зако́лоє́тування, зарива́ння.

Зако́лоє́ньдєцьствити = завору́шити ся, заво́мешити ся, за́кля́ти. С. З. — Заво́рушила ся ну́стива; мо́в із ті́сної до́мовини на той о́станній стра́шний су́д же́рці за пра́вдою вста́ють. К. Ш. — А́ч, як зако́лоє́ньдєцьствити ся ко́маншпа.

Зако́лоє́ньдєцьствити, ся = д. Зако́лоє́вати, ся.

Зако́лоє́ньдєцьствити, ся = зако́лоє́ти, ся, за́дими́ти, ся, зачу́рити, ся. — Зако́лоє́ньдєцьствити = за́дими́лений, за́дими́лий, зачу́рений.

Зако́лоє́ти = ша́вєць.

Зако́лоє́ньдєцьствити = д. Зако́лоє́ньдєцьствити

Зако́лоє́ньдєцьствити = зако́лоє́ньдєцьствити; за́ста́рїлість; за́дубїлість; за́вє́кєлість, за́їдди́вість.

Зако́лоє́ньдєцьствити = 1. зако́лоє́ньдєцьствити ся. — Грідки зако́лоє́ньдєцьствити ся.

2. за́ста́рїти, за́дубїти. — Зако́лоє́ньдєцьствити = за́ста́рїлий, за́дубїлий; за́пє́клий, за́бісо́ваний.

Зако́лоє́ньдєцьствити = за́дубїти, за́коржа́вити, за́тве́рднути, за́шкарубі́ти, за́шкарубі́ти.

Зако́лоє́ньдєцьствити = д. Зако́лоє́ньдєцьствити.

Зако́лоє́ньдєцьствити = за́сїдї́тись (вуд́ ними́ ді́лом), за́гнї́ряти ся.

Зако́лоє́ньдєцьствити = плє́чі.

Зако́лоє́ньдєцьствити = 1. карлю́чка, закарлю́чка. С. З. — Ба́ч, куди карлю́чка за́ка́лоє́ньдєцьствити. Кв.

2. за́говї́ка, притї́чина (С. З.), чере́пко́да, зава́да. (С. Аф.). — Ко́ли б не було́ нам ні́якої притї́чини. К. С. З.

Зако́лоє́ньдєцьствити, зако́лоє́ньдєцьствити, ся = за́гнї́нати, за́гнї́ти карлю́чку, закарлю́чувати, за́ка́лоє́ньдєцьствити, закарлю́чити, за́ка́лоє́ньдєцьствити, ся.

Зако́лоє́ньдєцьствити = закарлю́ченє місце (д. За́гнї́бина).

Зако́лоє́ньдєцьствити = карлю́чоква́тний (С. З. Л.); кру́тїй. (Перше́ приклада́єт ся до не́ско́ї речі з за́карлю́ченими і переносно́ до чо́лови́ка ду́шавого, котрий́ тне карлю́чку, дру́ге тільки́ до чо́лови́ка).

Зако́лоє́ньдєцьствити = д. Зако́лоє́ньдєцьствити.

Зако́лоє́ньдєцьствити, ся = 1. зако́лоє́ньдєцьствити, ся.

2. ко́со диві́ти ся на ко́го (поча́ти).

Зако́снблйй = задубілий, закау́блйй, зане́клйй (С. З.), заїдливий, закліклйй, забісований. (С. Л.).

Зако́снть = задубіти, закау́біти (С. З.), заклікнути.

Зако́снблйй = скостенілий.

Зако́снбть = скостеніти.

Зако́сь = сіножать. — На одній сіножаті і від насеть ся і бузюк жаби ловить. п. пр.

Зако́ульстйй = кривий (про улицю).

Зако́ульк = 1. зау́лок (С. Аф.), глухий, непрохідний — заубень (С. Л.), в хаті = за́куток, закане́лок (С. Аф. З.), закамáрок. С. Л. — Стрива стоїть в коморі, а за́канка там в запане́лочку. Кот.

2. мн. закау́лки = облянки.

Зако́чбватъ = 1. закочува́ти, таборува́ти (поча́ть). С. Ш.

2. за́жити ся (де довго).

Зако́чбнблйй = задубілий, закліклйй.

Зако́чнть = задубіти, заклікнути. — Руки залякли від холоду.

За́кра́дыватъся, за́кра́дывтъся = за́крада́ти ся, прокра́дати ся (куди), за́кра́сти ся.

За́кра́нвватъ, за́кра́нвтъ = за́крóювати, за́крóити, за́краюва́ти, за́кра́яти.

За́кра́па = 1. край, бе́рег.

2. кри́га а бе́рега (при перших морозах).

За́кра́кватъ = за́кря́кати, за́кря́кати. — За́кряче вороп, зашумує, та́й полетить у землю чужую. в. д. — За́крякали чорні кро́ви. К. Ш.

За́кра́пватъ, за́кра́пнвватъ = за́крапа́ти, на́крапа́ти; за́брива́кати, по́брива́кати. — Настунає чорна хмара, став дощ ца́рапати. п. п.

За́кра́снть, за́кра́снвватъ = за́кра́снти, за́ма́люва́ти, за́ма́любува́ти.

За́кра́снбть, ся = зачерво́нїти, ся. — Неба край зачерво́ніє. К. Ш.

За́кра́соватъся = за́красува́ти ся, за́пншати ся, за́хорошїти ся.

За́крестїть = по́значати хресто́м, по́хрестїти.

За́крївннв = д. Загібннв і Зако́рючннв.

За́крївнть, ся, за́крївнвватъ, ся = за́гвўти, ся, скривїти, ся, за́гнввати, ся, скривля́ти, ся; кривнати ся (поча́ть).

За́крїводушннчатъ = крївдннати, не по правді робїти (поча́ть).

За́крнтковатъ = осу́дїти, огу́дннати, оха́ннати.

За́крнчатъ = за́гукати, гукну́ти, за́крн-

ча́ти, (розсбрднннсь на ло́го) — за́грнжати, грнпну́ти, (з версцанннми) — за́версца́ти, (з плачем) — за́ренетува́ти і т. д. д. Крнчатъ. С. Аф. З. — Гукнн на ло́го, щоб ішов. — О, вже загукан на всю хату. — Хто не дасть себе загукати й за́терти помїж юрбою, той справді чоловік. К. Х.

За́крóй = 1. впрї́зка по краях до́шки, щоб одча́ за дру́гу до́бре за́ходїла.

2. кро́їння, кра́їння.

3. віко́нннця.

За́крóйкв = д. За́крóй 2.

За́крóїння = шва́льня.

За́крóїть = за́крóїти, за́кра́яти.

За́крóмъ = васі́к, (дли ку́курузан) — ко́шннця. — Усе́м гаразд живеть ся, нв хлї́б у засїках веде́ть ся. п. пр.

За́крóпота́тъ = д. За́брюза́тъ і За́ворча́тъ.

За́кру́глїть, за́кру́глїти, ся = обкру́глїти, за́кру́глїти, обкру́глюва́ти, за́кру́глюва́ти.

За́кру́жїть, ся = за́кру́жїти, за́вертїти, ся.

За́кру́тень = вї́хор, ввр, кру́тїнь.

За́кру́тїть, ся, за́кру́чнвватъ, ся = за́кру́тїти, за́вертїти, за́внну́ти, за́кру́чува́ти, за́врчува́ти, за́внввати, ся. — Міш, дївко, та пришнють квітку, тебе ж, дївко, за́вертять в на́мїтку. п. п. — За́кру́тїла вью́га = зїрва́ла ся за́внрю́ха, схонїла ся хуртовннв і т. д. д. Вью́га. — От схонїнась хуртовннв, за́крунла ся до́лнпа. В. Ц.

За́кру́тъ = за́віна (С. Аф.), за́внїна, за́внїннця (С. З.), рїза́чка. — Щоб тебе за́внїна вхо́плв. С. Аф. — Щоб тебе рїза́чка поно́рїзала. п. пр.

За́кру́чнннть = за́кру́чннати, за́ту́жннати, за́сумува́ти. — Ой сїв, за́пнв, за́круннв ся, що без до́лї вроднв ся. п. п.

За́крнвватъ, ся, за́крнть, ся = 1. за́крнввати, за́туля́ти, за́чнннати, (сьвіт) — за́стунати, за́стїннати, (дверї, вїкна) — за́чнннати, (пїч засї́ткою) — за́слонннати, (щїльво або й замазати) — за́тушко́вува́ти, за́ту́жннати, (очї) — за́плю́щувати, за́крнті, за́туліти, за́чнннати, за́стнті, за́слонннті, за́ту́жннати, за́плю́щнті, ся. — Здрастуйте! Не за́стуйте п. пр. — Чу́днй рот не за́чнннш. п. пр. — За́крнньсь свнтоку, за́ту́жннку ся так, щоб і щї́ки не було. п. о. — Бре́ще та й днвнть ся, хоч бн очї за́плю́щнв. п. пр. — За́крнльсь уста́, гла́ва = скле́плїли ся уста, очї. — Ой рад бн я, мон до́лю, прнбу́ти к тобї, скле́плнв ся очї мої, ще й уста мої. п. п. —

Закр'ять ком'у уста = заціпити, заціт'ятки.

2. покрив'ати, покр'яти. — Він все про його знає, та покриває.

Закр'ятіє = закриття, закривання.

Закр'яшка = накр'яття, покр'яшка (С.З.). — Свої хата — покр'яшка. н. пр. — Безь закр'яшки = явне, не криючись, не ховаючись.

Закр'япа = закр'япка, (дерев'яним млинцем) — заплішка. (С. Аф.)

Закр'яп'ять, закр'яп'лять, ся = закр'яп'яти, замоц'ювати, заціп'яти, (заплішкою) — заціп'ити, закр'яп'ляти, замоц'ювувати, заціп'яти, заплішувати, ся. (С. Аф.)

Закр'яп'юват'є = закр'яп'ювати, повернути в нев'олю, в кріпакі. — І панам на Україні люд закр'яп'ювали. К. Ш.

Закр'яч'ивати, ся = д. Закор'яч'ивати, ся.

Закр'яч'ивна = д. Заг'яч'ивна і Загор'яч'ивна.

Закр'якати = закр'якати. — Кахула утка — на морі чути, збігли ся дітки — не одної матки. (в. з. — дзвін церковний).

Закр'як'ят'є = закр'як'яти. — Цибела перше закр'якала, а послі кашлять почала. Кот.

Закув'як'ят'є = перекидати ся, перевертати ся (почати або багато)

Закуд'як'ят'є = закуд'як'ятати, закуд'як'язати. — Закуд'як'ятала як квочка. Кот.

Закуд'ряв'ять = закуд'ряв'яти.

Закуков'ати = закувати. — То не сива зозуля закувала, то мати зашала, н. д.

Закук'явати, ся = заціти, загуляти, закурити.

Закук'яний = шалаштунковий.

Закук'яв'ять = зашкандибати, зашкител'яти.

Закуп'яти, закуп'яти = 1. закуп'яти, скупувати, скуп'яти, закуп'яти, скуп'яти. — Скупив все на м'ярку.

2. підкуп'яти, підкуп'яти. — Він мабуть підкуп'ив свідків, щоб всі за його.

Закуп'ят'єся = 1. закуп'яти ся. — Пішов купатися, та щось закував ся догго.

2. докуп'яти ся. — Докупав ся, повн аж корчати стало.

3. д. Закуп'ят'є.

Закупка = закуп, закупка.

Закупний = закуплений.

Закупоривати, закупорити, ся = 1. затицати, затуляти, (коржю) — корков'ати, (чопом) — чопов'ати, затк'нути, ся, затуляти, ся, закорков'ати, зачопов'ати, ся.

2. затушк'увати ся, сидіти мевилзю

д'оба. — Сидить дома, нікуди не виходить, як затушк'ував ся.

Закупорка = 1. затк'ання.

2. затичка.

Закуп'яць, ца = скупщик, закушень (С. Пар.), перекуп (С. З.), перекушка.

Закуривати, закур'яти, ся = 1. закур'ювати, накур'ювати, задим'ляти, закур'ити, ся і т. д. — Закурив всю хату. — Накурив повну хату.

2. зап'алювати, закур'ювати, запал'яти, закур'ити, ся. — Та викрешем огню, та запалим люльки, не жури ся в. п.

3. зап'яв'ати, закур'ювати. — Закурив — вже тиждень що два пивий.

Закур'яв'ати = закур'ювати. — О, вже журав'і закур'ювала.

Закур'юл'єсит'є = заколобродити, зануствовати.

Закур'яв'ять = закур'яв'яти.

Закус'яти = загризти.

Закус'ят'є, закус'увати = 1. вгризти, вгризати.

2. закус'яти, заїсти, (тр'ощки, прихашцем) — перехопити, (солоним чим) — досолонцювати, (при чарці) — причарк'нутити; закус'ювати, заїдати, солонцювати (перед вечерею) — підвечірковувати, (після веч'єри) — повечірковувати. — Ми так і не сп'їдали, тільки перехопили трохи. — Випили та посолонцювали добре. — І думка то була така, щоб підвечірковувати смаченько. Гул. Ар. — Холодцем та ковбасою закусили. Кот. — Закус'ят'є зв'язь = прикус'ити язв'як. — А що прикус'ив язв'як.

Закус'єка = закуска, заїдка, пер'єкуска, (перед сп'їданням) — їбранок, (перед обідом) — передобідок, (перед вечерею) — підвечір'єк. — Лихий передобідок і добрий обід попус'є.

Закута = б'удка (собача).

Закут'яти, закут'увати, ся = закут'яти, обкут'яти, затушк'увати, ся, закут'увати, к'утати, тушк'увати, ся. — Закут'юсь св'ятою, затушкую ся, щоб і цілиники не було.

Закут'ят'є = загуляти, закурити.

Закуть = 1. закуток, закап'єлок (в хаті). — Той їх у хату ус'єд і у ковору, й на горішце, і де в який замшелок, ус'єди усім покнає. Ки.

2. хл'їв, загорода (для худоби).

Закушати, закушувати = 1. заїсти, заїдати.

2. заші́ти, зашива́ти.
За́ла = за́ла, світи́лиця (уір.), са́ля (гал.).
За́лявлять, за́ловить, за́ловлять = ло-
 вить (поча́ть).
За́львокъ = БО́НИК (довга свирини, замість
 дзвоня).
За́лагать = д. Зака́лювати.
За́лядити = 1. заля́родити.
 2. прова́дити, го́рочити. (С. Ш) — Скіа-
 ки йому не каже, а він снов прова́дить.
За́ляживать = заля́гожувати.
За́лязять = заля́зити.
За́лякирова́ть = залякирува́ти, полощи́ти.
За́лякомить = прина́дити, прина́йти (ла-
 соцями).
За́лякомиться = 1. за́ласува́ти.
 2. об'я́стись (ласоців).
За́лямывать, за́ломать = за́ломлювати,
 за́ломити.
За́лямывать, за́ломить = 1. за́гніа́ти, за-
 гну́ти.
 2. за́гніа́ти, за́правляти, за́гну́ти, за-
 пра́вити (про ціну). — Запра́вил, як за-
 б'яга. н. п.
За́лясить, за́ляшивать = за́ляля́ти, по-
 пля́я́ти, за́ляля́дувати (про довгі плями)
 — За́ляляли одежу відьми, а в глечиках
 мало відь принесли. Чайч.
За́лящивать, за́лощить = ло́щити, за́ло-
 щувати, за́лощити.
За́ляють = за́лявкати, за́брехати. — Со-
 баки за́лявали, за́брехали. (Лев).
За́ляга́ть, ся = за́брехати́, ся.
За́ляга́ть, за́лячь = 1. ляга́ти, за́ляга́ти,
 за́лягти. — З раннього вечера за́ляг спати.
 2. за́ляга́ти, за́сяда́ти, за́ховува́ти ся,
 за́лягти́, за́сісти, за́ховати́ ся. — За́ля-
 гати в кущах, та й ча́тувати. — За́сядають
 дим стрелячки, хочуть тебе вбити. н. п.
 3. за́ва́лювати, за́кладати́, за́валити́,
 за́кла́сти, за́ложити. — Груді за́валяло,
 дихать тяжко. — Ніс за́ложило.
За́лядепіть = за́мерзнути́, покрижні́ти;
 за́лякнути́, за́дубіти. — Змерз дуже, а
 руки аж за́лякли.
За́ляжа́лий = лежа́лий, злежа́лий, за́ва-
 ля́щий. — Роспро,уе за́влящій крап.
За́ляжуватьси, за́ляжа́ться = 1. за́лежу-
 вати́ ся, ви́лежувати́ ся, за́лежати́ ся,
 ви́лежати́ ся. — Вже обіди́ пори, а він
 і досі ви́лежуєть ся
 2. за́лежувати́ ся, зле́жувати́ ся, ва-
 ля́ти́ ся, за́валяти́ ся. — Діло знама-
 воль в суді. — Одежа злежальсь, треба по-
 вісити.

За́ляжь = 1. за́валь, за́валіще. — Усе
 нове розпро́дав, зостала ся сама за́валь.
 2. перелі́г, облі́г; толо́ка. — Лапи мої
 неорані, давні переліги! Доки по вас блу-
 кати муть брати мої вбогі? Б. Д. — Поле
 давно лежить облогом. — На тім боці на
 толоці чреда насеть ся. н. п.
За́лянетать = за́белюкота́ти. — Щось за-
 белюкотав, що й ве розбереш.
За́ляста́ть, за́летать = 1. вліта́ти, влеті́-
 ти. — Ластівка влетіла в хату.
 2. за́літати́, за́ліну́ти, за́летіти́; заві-
 ювати́ ся, за́являти́ ся. — Будись далеко
 він за́являв ся.
За́лятний = 1. перелі́тний, ма́лдрівний.
 (С. Пар.).
 2. го́літний (С. З.), хва́цький (С. Ш),
 відва́жний. — За́лятний голова́ = ши-
 ба́й-голова́, за́йді-голова́. — А Пархім
 теж парубок го́літний хоч куди. Кв.
За́лять = 1. за́літ, перелі́т.
 2. д. За́лятний 2.
За́ляте́ть = д. За́лята́ть.
За́лячь = д. За́ляга́ть.
За́лява́льний = за́лявний, полива́льний.
За́лява́ть, ся, за́лять, ся = за́лява́ти, ся,
 облива́ти, ся; пони́мати, за́топлювати,
 за́ляти́, за́ляя́ти, обли́ти, пони́ти, за-
 то́піти, ся. — За́ляв (облак) штапи пи-
 вом. — На силу за́ляв пожежу. — Вода
 поняла всю долину. — Вода затопила (за-
 ляла) всі́ горо́ди. — Те́ка річка невеличка,
 та́й повалась морем. Гул. Ар. — За́ляв о-
 ливом дірку в казані. — За́лять за́ гліс-
 тухъ = упи́ти ся, на́піти ся, за́ляти́
 очі. (С. Аф.). — За́лява́ться слеза́ми =
 за́лява́ти ся, облива́ти ся, умива́ти ся
 слеза́ми, гіркими пла́кати. — Ой ви́йду
 я на могилу, кругом поднаю ся, як згадаю
 про ту волю — слезами за́ляю си н. п. —
 Поднав ся, ще зірочка тільки залила ся,
 а ти, мого голубонько, слезами облила си. н. п.
 — За́лява́ться солов'я́ми = ви́співу-
 вати́ як солове́йко.
За́лявка = за́лява́ння, облива́ння.
За́лявно́е = Дра́глі (С. Аф. З.), холоде́ць
 (С. З.). — Ніжки з дра́глими верені на сла-
 ву. Макар. — Холодцем та ковбасою заку-
 сива. Кот.
За́лявний = 1. за́лявний. — За́лявний
 труба́ = пожа́рна труба́. — З. дугъ =
 лука́ (С. З.), пі́нка, за́тон. (С. З.).
 2. за́лохотений, за́стужений.
За́лявъ = за́лів (С. Аф.), за́то́ка, за́водь
 (С. Д.), за́воротъ (Ман.), са́га. (С. З. Д.).
 — Над дніпровом са́гою стоїть мівр над
 водою. К. Ш.

Зализати, зализувати = злизати, залізувати.

Заливоніт = арадіти.

Заліть = д. Заливати.

Залишек = лішка.

Залишний = зайвий (С. Аф.), залишний. (С. Аф. 3).

Залоніть, залоніть = д. Залівлювати.

Залоговіт = заставний.

Залогодатель, ница = заставник, ця. С. Пар. Жел.

Залогодержатель, ница = заставник, закладник, ця. С. Пар. Жел. — Тую заставу за отданем грошей позичених от заставника повинен вернути той, у кого есть заставка. Б. Н.

Залогъ = 1. заставка, заставова (С. Л.), заклад. С. Жел. — Кто заставу свою у кого викупувати будеть. Ст. Л. — Каждая застана і долг позичених давности не мають. Ст. Л. — Взять въ залогъ = взяти у заставу. — Взяв у заставу млин, то він не боить ся за свої гроші. — Отдати въ залогъ = заставити, застановити, віддати під заставу. — Сорочку викупив, а свиту заставив. н. пр. — Освободити изъ подъ залога = викупити заставу, викупити з застави, с під застави.

2. д. Залезъ 2.

Заложитъ = д. Закладивати.

Заложникъ = д. Аманатъ.

Залой = затон (С. З.), пійма (С. З.), під містом, як от на пр. під Києвом — оболонь.

Заломать = д. Залівлювати 1.

Заломаться = зашпінати ся, зачванити ся.

Заломіть, заломіть = д. Залівлювати.

Заломный = жічний (про горілку та інші палитки).

Залонать = лонати, тріскати, жёрти (почати).

Залонаться = тріскати ся, лонати ся, рєпати ся (почати).

Залосниться, залосниться = залисити, залощити ся, заблизчати.

Залощить = д. Залівлювати.

Залить = стрілі суміствій в кількох гарматах або рушійц. — Дать залиъ = виналити різом.

Залудитъ, залуживати = залудити, побілити, залужувати, побліяти.

Залувать, залуивати, залуивати, си = залуїлювати, зацірати, залунити, задерти.

Залучать, залучить = залучати, заманувати, приманувати, цринажувати, залучити і т. д.

манувати, приманувати, цринажувати, залучити і т. д.

Залыгадо = брехлп.

Залыгаться = забрїхуватись.

Зальнуть = забити ся, заткнїти ся. — Щось ривна забила си, треба чимсь прочистити.

Залъзать, залъзть = залівати, заліти.

Залъныйсья = заледанити, заледачити, залівувати ся (С. Аф.).

Залъпнть, залъпнвать, залъпнть, ся = заліпнати, заліплювати, ся.

Залътовать = залітувати.

Залъчивать, залъчить, ся = 1. загобувати, залічувати, загоїти, згоїти, залічити. С. Аф. — Рана загоїлась. — Не так хутко загоїть ся, як біда скоїть си. н. пр. — Висохнуть всі сльози, згоїть ся всі рани. Пч.

2. морити, заморювати, заморити (не великим тоїшиям). — Лікарь заморил слабого.

Залюбсаничь = лашити ся (до кого почать), з жінками — заженити ся, заліцяти ся, умігати ся (почать).

Залюбить = влюбити, полюбити, покохати.

Залюбоваться = задивити ся, замилувати ся, залюбовати, ся.

Залюбопытствовать = зацікавитись.

Залююкать = залюляти, заколихати, заколисати.

Залыгать, ся = забрїкати, ся.

Замазать, замазывать, ся = 1. замазати, (щілину) — зашпарувати, (в мурованій будівлі) — замурувати, ся; замазувати, ся і т. д.

2. замазати, умазати, ся, закаляти, ся, замурвати, ся, (сагом або що) — засмальцювати, ся, заялосити, ся, (двогтем, смоєю) — зашмарувати, ся; замазувати, ся і т. д.

Замазка = замазка, (для дерев) — вар, (для скла і металін) — кіт.

Замакать = мочати, в(у)мочати (почати).

Замалывать = замоблювати, віднокутовати.

Замалодушничать, замалодушествовать = поникнути дїхом, засумувати.

Заманывать, заманить = заманювати, принажувати, заманити, првнїдити.

Заманїха, рос. Nitratia Schoberi = волотїха. С. Ал.

Заманка = 1. заманювання, принажування.

2. прина́да. — Чи ти міні припаду дала?
п. п.
Зам'ячність = знадлівість, зваблівість.

Зам'ячнйвий, во = знадний, знадлівий, зваблівий (С. Д.), прина́дний, мян'ячий.
— Печуть мене, ризуть звадні твої очі.
Р. Н. Стар.

Замар'ят, замар'яват, ся = 1. закаля́ти, забрудни́ти, онога́нити і д. Замар'язать 2. — Закалив руки. — Забруднив одержу.
2. ви́черкнути, ви́черкувати, ви́казати, ви́каза́вати. — Що було занисано, він геть усе ви́черкнув.

3. обреха́ти, очорни́ти, обмови́ти, за́каля́ти, обр'якувати, чорни́ти, обмови́ти, кал'яти. — Обрехав мене перед печальством. — Він закаляв мою честь.

Замар'яха, замар'яшка = замазу́ра (С. Аф. Д.), зам'у́ра, задрипа, задрипанка (С. З), задр'ю́па, задр'ю́па, захво́йдаха (Ча́д.), нехлю́б, лечу́па́ра, невмива́ка, невтира́ка. (Задрипанка -- жіноч. р., а всі остави сільного р.) — А ти задрипавка шипарка, пережухо папа. К. Ш. — От замазура: сьогодні заділ сорочку, а поди́ять ся яка, та й само, неваче три дні не вмивалось. У, ти! невмива́ка — не втира́ка! Кр.

Замар'яват, замор'ят = 1. мор'їти, за́хорювати, замор'їти (голодом).
2. (про ванну) — гаси́ти, (про оцет) — розобля́ти, (про хрін) — перебивати (щоб зменшити гострицю сих речей). — Треба розобляти оцет. — Треба перебити хрін, бо дуже пентаме.

Замар'яват = д. Замар'ят.

Замаскирова́ть = заличкува́ти. С. Д.

Замасливати, замаслит, ся = 1. замаслювати, замаслити. С. Аф.
2. смальцюва́ти, я́лобити, засмальцюва́ти, зая́лобити, ся. С. Аф. — Ні, вам сором буде в хаті з бурсаком таким як я, що в смальцюванні хелаті віззе в хату, вов свивя. Свія

Заматер'ялив, заматер'ялив = застарілий, за́давневий; затверділий, за́пкар'юбий, за́дубілий; за́пеклий.

Заматер'єть, заматор'єть = застаріти, ся, затвердіти, за́дубіти, за́пкар'юбути, за́качу́біти, за́кля́кнути.

Замат'яувати, замат'яувати, ся = 1. замат'ювати, замат'ювати, замат'яувати, замат'яувати, ся. — Змотай усі ятки на клубок.
2. замат'ювати, замат'яувати, захат'яувати, захат'яувати. — Змотав головою.

3. замат'ювати ся, замат'яувати ся, манти́чити, мот'яти, циндрити, гайнува́ти, перево́дити (почати). — Він так замотан си, що все поцінували і продали. — Понь мантичати худобу, бо гроші вже давню проциндрив.

Замах'ят, зама́хивать = замаха́ти, зама́хувати.

Зама́хиваться, зама́хнуться = заміря́ти ся, замірити ся, зама́хувати ся, за́махну́ти ся. — Замір си, та не вдарь, и. пр. — Замірив ся на месє. Кр.

Замахну́ть = за́кнути.

Зама́хъ = за́мах.

Зам'ячнйвати, замоч'їти, ся = 1. замочува́ти, замоч'їти, ся, (одержу) — забр'ю́хати, за́хлю́шати, ся, (росєю) — зарос'їти ся. — Де ти, бурлак, волочив ся, зародив ся, заросив ся? п. п.
2. намочува́ти, намоч'їти. — Треба намочити діжку, бо розсохлась.

Зам'я́шка = 1. звича́й, зв'я́чка, на́вичка. — Як звичай козацький пізнаеш, лучче тоді погуляеш. и. д. — Погана у його звичка 2. пл'оскінь.

Зам'я́шнйвати, замост'їти = мосгіти, замощувати, за́стп'я́ти, замост'їти, за́слати (улицю камінем) — забуркува́ти. С. Ш.

Зам'я́ється = зану́дити ся, затом'їти ся, замор'їти ся.

Замедле́ніє = заб'ара, га́явня, га́йка (С. Аф.), га́янка, зага́йка. С. Д. — Щоб не було нам через тебе за́йка. — Коли б не га́йка, то може і висиги би на обід. С. Аф.

Замедливати, замедля́ти, замедлит, ся = га́яти, ся, бар'їти, ся (С. Ш.), ба́вити, ся, зага́яти, ся, забар'їти, ся, заб'авити, ся, за́для́ти ся (С. Д.), дога́яти ся. (Эв.). — Та не бари мене, поповачу, бо в мене велька не рідная, буде на месє сварити си, як я буду барити си. п. п. — Пішла б сама — бою си, далекая доріжньська — забарю ся п. п. — Пусти месє, мон мати, и не забарю си, тільки хлопців подрочу, та й назад верну си. п. п. — Ой, матусю, та не га́й мене, в далекую доріжньську вирижай месє. и. и. — Де ти, в Бога, заталась, мон небого? К. Ш. — Як почав мене бавити, то п і не послів до дому. — Я не буду бавитись: зараз приду. С. Ш.

Замелька́ть = замиг'їти, замигот'їти.

Замель'єть = обміліти.

Замер'єть, замир'ят = захер'їти, обмер'їти, заміра́ти, обміра́ти, умліти, умліва́ти. — Вітер віє, заніває, серце з жалю замірає (умліває). п. п.

Замерещитися = замирати ся, вертати ся, привертати ся, привиджувати ся (почать), заройти ся. — Почало йому чертати ся.

Замерзати, замерзнути = замерзати, замерзнути, (про воду, злєгка) — шерхнути, зашерхнути, (про гриз) — кацубнути, зацацубнути, (про вїкна) — забуртїти. — Недавно почалась мороза, а вже вода зашєрхла. — Земля зацацубла. Мал. — Заїсно вїкно забуртїло, нічого й не видно. п. к.

Замерзати = 1. забрїдїти, загїдїти, загїдувати.

2. запоганїти, запаскїдїти. (С. Аф.)

Замерзлий = обмерзлий.

Замертво = як жєртвий. — Упав, як мертвий.

Замертвїлий = помертвїлий, обмерзлий.

Замертвїти = помертвїти, обмертїти, (від холоду) — задубїти.

Замєсти, замєсть, замєтати = замєсти, замїтати; загребїти, загорнїти, загрїбати, загортати. — Замєти сьмїтти. — А на дворї завїрюха крутїти, стрїку розривав, снїгом хату замїтає. В. Щ. — Замєтати жарь вь нечї = загрїбати, загортати жар.

Замєтати, замєтувати = 1. закидати. — Закидали йому. — Почали закидати вєвїд.

2. зашїти, зашпївати. — Замєтати на живую нїтку = зашїти абї як, на швидкї рїку.

Замєтати́ся = 1. д. Замєтати.

2. закидати ся; замєтушїти ся. (С. Л.). — Слабий закидав ся на лїжку і почав тяжко стогнати. — Хазїйка замєтушила ся, побачивши гостей.

Замєти = 1. закидування, закидання.

2. залїзна штїба з прогїбничем або з пробїєм (для запирання вїкон або дверей).

3. нєвїд, в рїзних мїсцях зовєть ся теж — занамєт, ворїта (вєляка сїтка впоперєк рїчки, куди заганяють рибу).

4. кучугїра (снїгу), замєт, загрєба. (Мал.). — Цїлу нїч крутило, нонавертало такі замєти, що й в хатї не виїти.

5. баркїан, паркїан, дїловання. (Д Забьрї).

6. хвартух (у скиважїн).

Замєтувати = д. Замєтати.

Замєть = замєть, завїя, вїхало, метєлиця (невєлика). — Підняв ся вїтер, почалась метєлиця.

Замєчати́, ся = замїрити, загадати ся. (С. Л.).

Замигати = замиготїти, замигтїти; заморгати, моргнути.

Замипати́, ся, замїпати́, ся = 1. мїсїти, замїшувати, замїсїти, ся (па пр. глину, тїсто).

2. затоптувати, затоптати, ся. — Конї затоптали чоловїка.

3. заминати́, затирати́, замийти, загамувати, затєрти. — Заминя рїч. — Затєр дїло. — Тїльки через вїягнїню нїєсь загамувала — затєрла дїло. Кр.

3. запинати́ ся, запнїти́ ся, зашпїкнїти́ ся. — На першому словї запнув ся. — Иншїй і на екзамен і не зашпїкєть ся. Кр.

5. опинати́ ся, опїрати́ ся, поровїти́ ся, обше стати́ (С. З), заноровїти́ ся. — Не хочє йти — опиваєть ся. — Кїнь поровїть ся.

Замїнка = 1. замїшування, замїчання і т. д.

2. замїс. — Глини ставє на один замїс.

3. норов. — Кїнь з норовом.

Замирати́ = д. Замерєти.

Замирєвалити = потурати́ (почать).

Замирєнє = замирєння (С. Аф.), примїрок (Л. В.), згїда (С. З.).

Замирїти́, замирїти́, ся = замшрїти, замшрїти, ся. — Ой чи добре Хмельницький учиняв, що з Ляхами у Вїлій церквї замшрїв? я. д.

Замкнїти́, ся, замкнїкати́, ся = замкнїти, запєрти, замкнїти, запирати́, ся. — Онъ живїєть замкнєто = вїн живє одлїдно.

Замковий, замковий = замковий, замковий. — Замкова пружина. — Замковий вал. — Замкова церква. (Д. Замокъ і Замокъ).

Замлїти́ = замлїти, умлївати́ (почать); занїїти. (С. Аф.).

Замогїльний = 1. замогїльний. — Оп де мачичать замогїльний стоап (що за могїлю).

2. тогосвїтївий, тогосвїтїний; носмертїний.

Замогнїти = 1. загнїти, втрухлївїти.

2. змарнїти, зачїхнути.

Замокати́, замокнїти́ = замокати́, замокнїти, набухати, набухнїти, набучавїти.

Замокъ = замок, адр. замочок, поб. замчїще, (вєслїй) — колїдка.

Замокъ = замок. — Стрїбїть водлїшнїє замкї = хмїлїри ганїти, у хмїрах лїтати, дїмкою багатїти.

Замолаживать, ся, замолодѣть, ся = 1. засоложувати, підсоложувати, засолодити, підсолодити (пиво, квас то-що), грати, шумувати, мусувати (д. Бродить 3).

2. хмарити ся, хмарити. — На небѣ замолаживаетъ = небо хмарить ся. — Ой хмарить ся, туманить ся, став дощ на грапати. и. п.

Замолачивать, замолотѣть = 1. молотити (почать).

2. замолочувати, замолотити. — Молотва три дні, та замолотив усього тільки карбованця.

Замоленть = замовити, попросити за кого.

Замолкѣть, замолкнуть = замовкѣти, умовкѣти, замовкнети, умовкнети (С. Ш.), ушѣзнати (С. Ш.), зайшкнети. — Замолкнѣть, уха наставляйте і слухайте, що я скажу. Кот.

Замолодѣть, ся = д. Замолаживать, ся.

Замолотѣть = д. Замолачивать.

Замолотъ = замолотини, замолочене.

Замолотъ = замолоти.

Замолчѣть = замовчѣти, замовкнети, зайшкнети, прийшкнети.

Замораживать, заморозѣть, ся = заморозувати, заморозити, ся.

Заморозѣть = заморозѣти, заморозити, залупати, закльпати.

Заморѣнышъ = замореній, охлялий (від недостачі харчів).

Заморить = 1. д. Замаривать.

2. заморити, втопити.

Заморозанъ = д. Замораживать.

Заморозъ, частіше мп. заморозки, заморозы = заморозок, прѣморозок, заморозки (С. 3.), прѣморозки.

Заморосѣть = зайжити, заирѣчити, їжжѣти (почать). — На дворі щось почало їжжити.

Заморочить = заморочити, памороки забити, бѣки забити, а пантелику збити.

Заморскій = заморський, (про людей, що живуть за морем) — заморіне. С. Аф.).

Заморышъ = 1. д. Заморѣнышъ.

2. вѣбродок, вѣпорток.

Замостѣть, ся = д. Замаживать, ся.

Замотѣть = д. Заматывать.

Замотѣга = мотѣга, котѣга, жарнотраведь (С. 3.), трѣнькало (С. Ш.). — Такий мотѣга, що скоро забуть і худобу проциндрить.

Замохлатѣть = поволохатити.

Замочѣть, ся = д. Замачивать.

Замочный = замочовий. — Замочная скважина = дѣрка в зажку.

Замощенничать = мoshенничати, шахрлювати (почать); замощенничати, зашахрлювати, зашатирияти.

Замудрить, замудрствовать = замудрувати.

Замужество, замужство, замужье = замѣжжя. С. Аф.

Замужня = замѣжня. С. Аф.

Замурѣвать, замурѣвливать = полѣтити, поливати (посуду). — Замурѣвленный = поливанный. С. 3. — Іди, іди, дощичку, зварю тобі борщик у поливанні горщичку. и. пр.

Замурзыкать, замурзыкать = 1. замурмотати (С. Аф.), замуркотати, замуркотити (С. Аф.), замуркати. — Ёнцаа замуркотала.

2. замуркати, захарамаркати. — А він щось замуркав, та й шмон. — Та по молодечі будеш Богові молитись, а не по червечі харамаркати. К. Ш.

Замурчать = загарчѣти, загаркати. — Пес сей мурый, він на Есен загарчаа. Кот.

Замусливать, замуслить, ся, замусоблить, ся = заслінювати, заслінити, ся. —

Замусленный = заслінений.

Замусорить, ся = завалѣти, закидати (всїмни грузом).

Замутѣть, ся = 1. замутити, закаламутити, ся, сколотити. — Та налетѣли гуси в далекого краю, та замутили (сколотили) воду в чистому Дунаю. и. п.

2. занудити. — Занудило коло серця, закололо в боці. К. Ш.

3. замутити, бучу збити, колоту наробити.

Замутѣть = замутити ся, закаламутити ся.

Замучивать, замучить, ся = замучувати (С. Аф.), замучити, ся, замордувати, ся, закатувати (С. Аф.). — На смерть закатували чоловіка. — Прийшли ксьонам і розляли широке море сліз і крові, а свѣт іменем Христовым замордували — розпла. К. Ш.

Замучить, ся = заборошнити, уборошнити, ся. (С. Ш.).

Замчатъ = замчѣти, завезѣти (далеко).

Замша = замша (шкура олея або лося, товельно вичищена). С. Жсх. Пар.

Замшарить, ся = скошлатити, закошлатити, покошлатити, скошлатити і т. д. — Щось сувно закошлатило.

Замішениць = замішник (що виробляє замшу). С. Жел. Пар.

Замішениць = замішовий.

Замішати, ся = 1. законопідати, зашпаглювати, забити м'охом.

2. д. Замішарити, ся.

Замішувати, замішати, ся = замівати, обмивати, заміти, обміти, ся.

Замішувати = 1. замішувати, замівати, засновувати, забігати, замешувати, ся.

2. заносити, засмалювати, зайлозити (одежу). — **Замішуваний** = засмалюваний.

Замішувати = д. Замішувати.

Замішувати, замішувати, ся = замілювати, замилити, ся.

Замішувати = замисл. замір (С. Л.), загад, зам'як (С. З.), намір, думка. — Загад діло справує. н. пр. — Промисл всі його заміри.

Замішувати, замішувати, ся = заміслити, задумати, замірити ся, наважити ся, замислити, задумувати, ся, думати-гадати, зам'якати, наважувати ся. — Тільки Бог святий знає, що Хмельницький думав-гадає. н. д.

Замішуваний, то = метикуваний, узлуватий (С. Ш.), вигадливий, стійний, здатний на вигадки, мудрий, хитрий; гострий; хитро, мудро, узлувати; гостро. — Німець узлуватий. К. Ш. — Хоч мале, та узлувате. н. пр.

Замішувати = 1. д. Замішувати.

2. мотати, переводити, циндрити, мотачити, гайнувати (почати).

Замішувати = д. Замішувати.

Замішувати = д. Замішувати.

Замішувати = замукати, замугикати, (про бугаїв) — забути. (дуже) — заревти. — Чогось там корова замукала — Бугай бугить. Мал.

Замішувати = 1. замішувати.

2. засувка, заціпка. С. Лф. — Просунув паличку та й одвинув заціпку з одної двері.

3. кляпка, хлип'ок, хлип'ець, хлипавка (в смороді).

Замішувати = д. Замішувати.

Замішувати, замішувати, ся = затирати або записувати крейдою.

Замішувати, замішувати = заміна, замія. — В'ямішувати = в заміну, замієць, намієць. — Я стан замієць його.

Замішувати, замішувати, ся = замінити, замінити, ся; заступити, заступати.

Замішувати, замішувати, ся = замішувати, (про тісто) — учинити, вчинити, замішувати, ся, учинити. — На чужий коровай очей не поривай, а свій учпай. н. пр. — З помийницю воду брала, гречаники учинила. н. н.

Замішувати = замішувати, заміс.

Замішувати, замішувати = замістити, замішувати; заступити, заступати.

Замішувати = 1. д. Замішувати.

2. заміс. — Як стало на рощину, стане й на заміс. н. пр.

3. запарка (борошно, запарене окропом, для собак).

Замішувати = заміта, знак, признака, приміта, примітка, прижм'ята. С. З. — Це ми примітали в книжечку записуєте? Бр.

Замішувати, замішувати = 1. замішувати, помітити, позначити, прижмити, позначити, замішувати, помішати, значити, прижмити, позначити. — Позначи усі дубки, що має рубати — Замішувати на бирку = накарбувати, закарбувати.

2. завважити, постерегти, спостерегти, набачити, наглядати, наглядати, помітити, добачити, приглядати, завважити, постерегати, наглядати, помішати, добачити і т. д. — Вони постережили зраду, одступили. С. З. — Аби тільки спостеріг в неї хоч яку небуду прихильність. — Й вже давно добачаю, що тут щось не добре. С. Л. — Багато, чубатого люди шовжають, а во мною зустрінуць ся — мон не добачують. К. Ш. — Старі люди помішали: нехай, кажуть, люблять ся молодята. М. В. — Такі маленькі, що їх не призначш. Чайч. — Ходив по лісу, та й наглядів зму. н. в.

3. завважити, визначити, визкати, вимовити, зав(у)важати, визначити, виказувати, вимовляти. — Почав виказувати, чого не слід робити. — Вимовляв за всі непорядки.

Замішувати = уважність, уважливість, унятливість. С. Ш.

Замішувати = уважний, уважливий, унятливий. С. Ш.

Замішувати, по = запічний, видний, прижмитий, прижмитий, помітний, знати, знати, видно, прижмитно, знати, в заміту. — Хлипав, аж нальоті знати. С. Л. — Видно, що ти тут був. С. Л. — Міні се не в заміту. — О таж самому собі не в заміту він дійшов до... Бр.

Замішувати = 1. заміта, уніага (С. Л. Ш.).

2. вимова, докір.

Зайчатість = 1. д. **Зайчливість**.

2. значність, важкість.

Зайчатський, но = 1. д. **Зайчливий**.

2. значний, знаменитий, знакомий, важкий, вартий уваги, знаменито, варту уваги, цікаво. — Глянь на герб сей знаменитий (З стародав. вірші). — Цікаво, що багато де-які тварі задалегідь чують бурю.

Зайчать = д. **Зайчати**.

Зайчатство = 1. д. **Беспорядок**.

2. вахиання (С. З.), замятня (С. Л.), сумяття (С. Л.), сумяття.

Зайчать, **зайчативать** = 1. змішати, змішувати.

2. заплутати, вплутати, заплутувати, вплутувати. — Його заплутали в се діло.

Зайчативать, ся = 1. д. **Зайчатись**, ся.

2. д. **Зайчать**.

3. вилітувати, ся, втручати ся, встривати. — Не встривай в чуже діло. н. пр. — В тій їх справі не мають втручати ся. С. З.

4. вбівати ся. — Він збив ся з пантелику.

Зайчаткати, **зайчаткивать**, ся = забарити, ся, загіяти, ся, забавити, ся, барити, ся, забарити, ся, гіяти, ся, загіювати, ся, забавляти, ся. — Ой як добре буде, то я й забарю ся, а як худо буде, то й назад верну ся. н. п. — Чи ти, доле, в лісі забарилась, чи ти, доле, в полі ошизилась. н. п. — Час до дому, час — забарил нас. н. п. (Пр. д. ще під **са** **Замедлявати**).

Зайчать = д. **Зайчатість**.

Зайчатство = заміщення.

Зайчатити = мішати, мішкати (почати).

Зайчат = д. **Зайчати**.

Зайчат, ся = д. **Зайчать**, ся.

Зайчатувати = зайчатувати, зайчатувати. — Книжка заповказала.

Зайчатувати, **зайчатувать** = завісити, завішувати, заплітати, заплітати, заплітати. С. Аф. — Запліт віно хусткою. С. Аф.

Зайчатувати, **зайчатувать** = завіса, запліт, запліт, опіна. — Завіса спускається до самого долу. К. Х.

Зайчатувати = дарма, дурно, даремно, надаремно, марно. — Працшив си гарма — дарма, задивив ся, що я гарма. н. п. — Як битка покінеш, сам марно загинеш. н. п. — Побив дарма. С. Аф.

Зайчатувати, **зайчатувать** = заніжувати, за-таскувати, вазмалньобувати, заляозувати, заносити, затаскати, зазжальцювати, заляозити (одежу).

Зайчатувати = по неволі.

Зайчатувати = заремтувати.

Зайчатувати, **зайчатувать**, ся = занедужувати, занедужати, ослабнути, захорувати. (Д. **Заболіти**).

Зайчатувати, **зайчатувать**, ся, **зайчатувати**, ся = 1. занести, заносити. — По дорозі заніс. — Ой пішов милий за ліс, чорні брови заніс. н. п.

2. захірити ся, підняти руку, заміряти ся, підняти руку. — Він заміряв ся (підняв руку) і трохи не вдарив його.

3. засипати, замістити, закидати, засипати, замістити, закидати. — Стежки всі замело снігом. — Не їдь, козаченку, пизом, — закидана доріженька хмизом. н. п.

Зайчатувати, **зайчатувать** = зайчатувати, зайчатувати.

Зайчатувати = позичання.

Зайчатувати, **зайчатувать**, ся = займаючий, замішаний, цікавий. — Бешка мабути була не дуже займаюча. Фр. — Цікава річ.

Зайчатувати, **зайчатувать** = 1. позичати, визичати, позичити, визичити, брати, взяти в позичку, на бір. — Не позичай у сусіда розуму. н. пр. — Іди до вбогого сорочки позичати, а до багатого пікоти. н. пр.

2. переймати, переняти. — Він цю звичку переняв од панів.

3. займати, осягати, залягати, осідати, посідати, залягати, осягати, поняти, залягати, осісти, (порожнє місце в якій посудині) — запорожнювати, запорожнювати. — Вода поняла всю долину. — Зайняв Гуна займанщаву. К. Д. — Осягати під левади вольні займанщани. К. Д. — Татарський берег Славутині осігло козацтво. К. Кр. — Не залягай мого місця — я там ляжу. Чайч. — Сині кабани усе поле алягали. (н. з. — туман).

4. звертати увагу, цікавити.

5. розважати, забавляти, бавити, розважати, забавляти. — Позивайте доріженьку, щоб не курила ся, розважайте дівчиночку, щоб не журила ся. н. п. — Забав дитину. — **Зайчатувати** духъ = ДУХ **ЗАХОПІТИ**.

Зайчатувати, **зайчатувать** = 1. займати ся, зайняти ся, працювати над чим, (пичарством) — вичарювати, гайдарювати, (писарством) — писарювати, (ремеслом) — ремесникувати, (рибальством) — рибальчити, (пичарством) — пичарювати, (скотарством) — скотарювати, (торгашем) — крамарювати, купцювати, (пичарством)

— швачкувати, (шпозальством) — шпозувалити, (шевством) — шевцювати, (учительством) — учителькувати і т. д. — Вам добре: не займаєтесь хліборобством, то й цева ніякої перелови. Кр. — Займатися сь любовью = кохати ся. — В дорогу не вданай си, а в хазийстві кохай ся. н. пр. — Хто в псах кохаєть ся, сам їм рівняєть ся. н. пр.

2. займати ся, загорати ся, запалати ся, заліати си, загоріти ся, запалити ся. (Д. під са. Загоратися). — Зарі займається = світат, на світ благословляєть ся, сіріє. — Мов стало розсвітат, мов почало на світ благословляєть ся. Грєб.

Заново = заново. — Заново отдѣлювати = новити, поновляти.

Заногтица, Zaganitium = волос С. Аф. З. Л., занігтиця (С. Жєл.). — Волос вилягати. С. З.

Заноса = 1. скалка (С. Л.), скібка (С. З.), заскаба (С. З.), скєчка (С. Л.), заскалка, дерево, шпичка. — Загнєв дерево, — треба винати сабку.

2. жаль, біль, жаль сєрця, болість (сердечна).

Заносити, ся = скалтити, заскалтити (С. Л.), заскабати, ся (С. Аф. З.), заскєтити (С. Л.), загнати дерево, шпичку. — Ноги собі скалати, а чоботи на кяю носити. в. пр.

Заносистий = суперечливий і д. Задорливий.

Заноска, рос. Festuca L. = вівсюк, Festuca elatior L. = митлиця, F. ovina L. = товконіг. С. Ав.

Заносити = д. Занести.

Заноситися = пишати ся, гордіти, чванити ся, бундучити ся, пиндучити ся.

Заносний = занєсенний. — Забезная болєзнь = пошесть, повітря.

Заносчивость = пишати, чвань. — Змидні без пишати не живуть н. пр. — Хоч дєпєжка в кармаї, та на сто рублєв чвань. н. пр.

Заносчивый = 1. пишаний, пишаний, чванливий, чванькуватий, чванько, пиндучиний, пиндучливий.

2. д. Задорливий.

Занос = 1. ават. Mola uterina s. carnea = вівбродок, випорток, матошиний клубок.

2. завірюха, метелиця (Д. Вьюга).

3. замет. — Усіє село буває в заметі. н. пр.

Заночевати = заночувати, підночувати, переночувати.

Занукати = занукати, занукати, занубукати. — Та не нукай, бо не пойдеш. н. пр. Занувати, занути = занувати, замлівати, заніти, замліти.

Занурити = пурнати, пірнати (почати). Занужитися = розвужити ся, розманужити ся.

Заніміти = заніміти; затерпнути. — Болю не чую ніякого, не мов усе тіло затерпало. Фр.

Занітє = 1. позичання, позичка. — Позичавня грошей.

2. переймання.

3. заїмка, заїманка, опановання.

4. діло, робота, порання, цоранка. — У його багато діла. — Книємо, куме, несе несе діло, випємо, куме, та й в поведілок. — Занітє мастерство = майстрування, 3. торговець = крамарювання і т. д.

Занятій, занятиє = 1. позичений. — Позиченим волом не вароши са. н. пр. — Занятє = позичене, позичка, винаувате, винне. — Що винне — відати повинно. н. пр. 2. занятій, за ділом, за роботою.

Заняти, ся = д. Занимати, ся.

Заоблачати = замарити.

Заоблачний = надхмарний, понадхмарний, позахмарний. — Нехай в раю, в святї надхмарнїм тім краю а приставище знайду. Ніч. — Що попроходила всі цензорські митарства, як понадхмарного, так і хмарного царства. К. Д. Ж.

Заобькати, заобькнуть = звикати, привикати, привичаюватися, звикнути, привикнути, привичаїтиса. — Он хоч не привикла, та треба привикати. в. н. — Привичаюсь до недої, що один на сьніті, як билина в чистім полі, остануєсь тужити. Ос.

Заобьканий = звиклий. С. Л.

Заодіо = д. Заєдіо.

Заорати = 1. заорати.

2. загукати, зарепетувати, загаласувати.

Заоръ = обіжок.

Заостривати, заострїти, заострїти = загострювати, загострити.

Заострокъ = шпиль, наконєчник (заострений ківець).

Заохати = заохати, заохати, застогнати.

Заохотити, заохочивати, ся = 1. заохотити, під'охотити, підбїти, заохочувати, під'охочувати, ся, підбивати (до чого).

2. заюлювати ся.

Забічно = за оці, поза оці (С. Л.), поза-

мічно, за́оці. (С. Л.). — Хотіла, щоб її позавіщо сватаги. п. к. — Даять їй оці. С. Аф.

Забічний = забічний, завічний, позабічний.

Запа́дати, запа́сть = 1. запа́дати, зава́люватись, запа́сти, завали́ти ся. — Шукай за скринею, — може туди завалило ся. 2. за́сідати, заляга́ти, хова́ти ся, при́таювати ся, за́сісти, заляга́ти, схова́ти ся, захова́ти ся, при́таїти ся. — Частина козаків засіла в лісі, і зразу вмиулась несподівано на Турнів. — Зацьць за́па́ль = засць при́таївся.

3. за́ходити, сі́дати, ляга́ти, хова́ти ся (про світила небесні) — за́йти, сі́сти, ля́гти, схова́ти ся, захова́ти ся. — Сонце починає за́ходити, сі́дати. — Лягло сонце за горою. К. Ш. — Доро́га за́мала спі́гомь = доро́га засіпапа (заки́дана, за́бита) спі́гом. — Ді́ло за́пало = пропа́ло ді́ло. — За́пала е́му ко ми́й доро́га = вже ж йо́у до мене не хо́дяти, вже йо́у заросла сте́жка до мене. — И слухъ за́паль = і чу́тки не ма́є. — Во́да за́пала = во́да збува́є. — Онь крѣ́ико за́паль = охля́в, змарні́в, занепа́в він дуже. — Гдѣ ты за́паль? = де ти пропада́в?

Зама́дній = ча́товий (той, що на засідах, ва чытах).

Зама́дний = за́хідний. — За́хідний вітер.

Запа́дн = па́стка (С. З.), ла́бети (С. З.), ха́пка, самогря́ска, запа́дні (С. Аф. З. Л.), ступи́ця, (на новків) — вовки́вня (С. Аф.). — Не шастай си, як мина по па́стці. в. пр. — Шы́жав си в ла́бети. в. пр.

Запа́ць = за́хід. (С. З. Л.). — За́хід сонця. С. З. — Як пі́деш на за́хід сонця. — Вітер з за́ходу.

Запа́дыва́ть, запо́даты = за́сізнявати ся (С. Аф.), пі́знити ся (С. Л.), о́пізня́ти ся, спі́знити ся, ба́рити ся (С. Л.), за́пізнити ся (С. Аф.), о́пізнити ся, спі́знити ся, за́га́яти ся, за́барити ся. — Де ж ти, до́ню, за́барила ся, що з вечера за́пізнала си? в. п. — И́ холо́да спі́знала си — ли́ха до́ля зустрѣ́ла си. в. п.

Запа́ива́ть, за́пайть = за́ливати (ростопленим металом), за́лютовувати, за́лити, за́лютова́ти. (С. Аф.).

Запа́ива́ть, за́пайть = за́поювати, о́бпо́ювати, ро́сноювати, напо́ити і т. д. — (Коби́в коня. — Роспо́в того чоловіка.

Запа́йка = за́лютова́ння. (Запа́йкою зветь

ся теж — місце за́лютованіє і сая річ, що ви́щаєть ся для за́лютованія).

Запа́костити, запа́костыва́ть, ся = за́паску́дити, за́пога́нити, за́брудни́ти, за́паску́жувати, за́поганюва́ти, за́брудни́ти, ся.

Запа́кощєніє = за́паску́жування.

Запа́дыва́ніє = за́ліза́ння, за́ліза́ння. (Чайч.).

Запа́дыва́ть, запо́даты, запо́даты, запо́даты = за́лізати, за́лізати, за́лізати, ула́зити, ула́зити.

Запа́дыва́ть, за́пайти = за́па́лювати, підпа́лювати, за́палити, підпа́літи.

Запа́ль = 1. за́пал (у гармати місце, де кладе́ть ся поро́х).

2. за́пал, о́хват, підпа́л (у коня, д. За́жога 2).

Запа́лыва́ть, запо́даты = за́по́лювати, за́по́даты (почина́ти помо́ги).

Запа́льчивость = за́пал, опа́л. — Він се з'о́валу так зробив.

Запа́льчивый, во = на́льний (С. З.), за́пальний, на́льоний, за́взя́тий (С. Л.), па́лко, в за́палю, з о́налом.

Запа́лять = д. За́палыва́ть.

Запа́мятова́ть, за́памятыва́ть = за́бу́ти, за́памята́ти, за́бува́ти, ся. — Не зна́є, та́й забу́в си. в. пр.

Запа́ль = хва́ртух.

Запа́рива́ть, за́парити = за́па́ривати, за́па́рити.

Запа́рива́ть, за́паротъ, ся = 1. ро́зпа́рювати, ло́ротъ, ся (шова́ти).

2. за́бивати, за́сіка́ти, за́бити, за́бітти, за́катува́ти (С. Аф.).

Запа́сать, ся, за́пасити, ся = за́пасати, при́на́сати, на́на́сати, на́стача́ти, за́паси́ти, ся, при́на́систи́сь, на́стача́ти, ся, (про оде́жу) — на́справа́ляти. — На́ нас не за́пасени си. — При́на́систи́сь, щоб було на до́во. Чайч. — Хи́ба на́ нас на́стачи си?

Запа́сливый = за́пасисти́й, за́паси́ий. (С. Аф.).

Запасе́ній = ко́мірка, хи́жа, хи́жка. (С. З.).

Запасно́й = за́паси́й, при́на́си́ий, по́клади́ий.

Запа́сти, ся = д. За́пасать, ся.

Запа́сть = д. Запа́даты.

Запа́сь = за́пас, при́пас, по́клад. — За́пас би́ди не чини́ть. в. пр. — Вѣ́ за́пасѣ = про за́пас. — При́шлов Спас, держи рука́виці про за́пас. в. пр.

Запахива́ніє = о́ра́ння, о́ранка, за́бро́кува́ння.

Запахівать, запахать, ся = заорювати, заорати, ся; заволочувати, заскорбувати. (Д. Заборанівати).

Запахівать, запахнуть, ся = 1. загортати, загорвуть, ся, зацпнати, заплуть, ся. (С. Аф.). — Чого ти роззяв ся? загорни свитку. — Загорвуть полу. С. Аф. — Запнути поля. С. Аф.

2. загортати, загрібати, замітати, загорнуть, загребті, замести, ся. — Загортати пшеницю. С. Аф. — Замети сміття під припчок.

Запахнуть = запахнути, запахти. С. Аф.

Запахъ = запах (С. Аф.), дух (С. Л.), пах, пахоці. (С. З.) — Недавать запахъ = пахнути, пахтіти (С. З.), пашіти.

Запачкати, запачкивать, ся = закаляти, покаляти, забрудити, виізати, умастити, замазати, замурувати, ся, (валяючи) увалити, вкачати, повалити, (само, жаром) — заяловити, засмальцювати, (жолом) — занаскудити, запоганити, загілдѣти, (рідкою грязю) — задріпати, ся, забрьохати, ся, закалюжити, ся, захвобдати ся, (вапню) — увапнити ся, (хлібом) — похлібати, (помижми) — вапнйнити; каляти, закалювати, ся і т. д. — Хто в болото лізе, той ся покаляе. н. пр. — Мельник у млині хоч ружава умастит. н. пр. — Похлібав віж, як різав хліб. — Де се ти так задріпала са? — Запачканий = закаляний, покаляний, замазаний, заяловений, засмальцюваний, запаскужений, задріпаний і т. д.

Запашка = 1. оранка (власне початок оранки; також — земля, призначена під оранку). — Почалась вже оранка. — Сей рік менше землі пішло під оранку. 2. заорювання, волочіння.

Запашникъ = борова.

Запашной = оцелистей. С. З. — Свята оцелиста.

Запашть = д. Запівать.

Запашка = запілка; варена, варенуца.

Запашать, ся = запікати, ся.

Запереть, заперать, ся = 1. заперти, замкнути, зачинити, ся, заперати, замикати, зачиняти, ся, (на зацілку) — заціпнути, заціпати. — Запер двері. — Зачини ся в хаті.

2. заперти ся, затяти ся, відперти ся, запертіти ся, заперати ся, відперати

ся. — Затяв ся, що не віч, та й годі. — Віп запертивсь, наже: не брав грошей. С. Л.

Заперхать = запірхати.

Запестрить = замережити (С. Л.), запестрити.

Запестрять = зарябіти, запестрити, ся. — Вагн запестрїи ся від худобн, котру гнали на пашу. Фр.

Запечалитесь = зажурити ся, засмути́ти ся, васумувати, затужити. С. З. Л. — Зажурилась Україна, що віде ся діти, виотпала орда кінями маленькі діти. н. п. — Ой сів, зашив, зажурив ся, що без долі вродив ся. н. п. — Добре було жити, доки не писали хлопців у невроти, а як списали та погарували, як голуби в парці, засмутилась Україна, як сонечко в хмарці. н. п.

Запечатать = запечатати.

Запечатлѣвать, ся, запечатлѣть, ся = вражати, давати ся, діти ся в анакі, вріувати ся, врізати ся в голову, в память, зацамтати. — Слова його врізалась мінї в голову і з дужи не відуть.

Запечеть = запічок, закапелок. С. Аф.

Запечь, ся = запекти, ся, (про губи, від спеки) — засмагнути, посмагнути. — Запекшїеса губи = смажні, пересмагли уста. — Ой дай, дївоко, води пити, смажні уста окропати. н. п. — Пересмаглими устами припадаю до каменю О. Мор.

Запнвѣть, запнть = запнвѣти, запнті; запнвѣти, в горілку вкидати ся. — Післа тї тарані так поганю в роті, але запн палвваю, то й нічого. — Віп щось здорово став в горілку авкядати ся. — Віп знову запнв.

Запнвоха = пннїця, пїяка, опїяка, пннїюга.

Запнлввать, запнлть, ся = запнлввати, надпнлввати, запнлїте, надпнлїти, ся.

Запнлвкѣть = заціпикати, (про пташенят) — зацьвірнїквати, зацьвірнїчѣти, занискотїти, заципати. — О, знову він на своїй скринці заціпикав.

Запнлка = запнлювання, надпнлювання.

Запнлвть, запнть, запнлуть = переченлїти, підчеплїти, переченїти, підчснїти. — Перечени його, той ував.

Запннѣтсь, запнтьсь, запннтьсь = 1. зачепати ся, зачеплїти ся, зачепїти ся. — Зачепив ся за пень, та й стои цілий день. н. пр. — Зачспив ся за поріг, тай ував. 2. запннѣти ся, запннтьи ся (н речак).

Запнлка = запнла. — Врѣть безъ запнлки = бреше і не оглядаєть ся.

Запнрѣть, ся = д. Запереть.

Запірка = засувка (що засуваєть ся), заціпка (що заціпають ся).

Запаров'ять, ся = загуляти, ся, забеккетувати, ся (почат беккетувати і довго бешкетувати).

Записати, записувать, ся = записати, виписати, дописати, ся, записувати, виписувати, дописувати ся. — Він записав собі в книжку. — Сей грунт за ним записано. — Він записав ся в куцці. — Дочитав ся до того, аж голова болить.

Записка = 1. записування, виписування. 2. записка. С. Аф.

3. писулька (С. Л.), цидулка, картка (С. Л.). — **Записки** = записи, записки, вібрник; дневник, денник.

Записної = 1. записний. — Записна книжка.

2. звісний, явний; зав'язий.

Записчик, чица, записуватель, пица = записувач, ка. — Часом і записувач не розбере як слід слова, от і помилка.

Запись = запис. С. З. — До запису руки наші підписали. С. З. — Которий то запис посилаю. Л. В. — Миров'яи запись = миров'я.

— Підписали мирову. — Запроважна в. = запровадження. — Рідная в. = візовий запис. — Той запис віповні до явн записати. Ст. Л. — Радзальная в. Дільчий лист. — На часті поділяли і на то листи дільчий розписали. Ст. Л.

Зап'ять = д. Зап'яв'ять.

Запах'ять, запахивать, ся = запахати, запахнути, засуцнути, вб'гати, запахати, ся, випхати, ся, засувати, ся. С. Аф. 3. Л.

Запах'ять = запахати, запахотіти.

Запах'ять, запахивать = залити, заливати (оливом або що).

Заплав = заплавень, заг'атка.

Запах'ять = запахати, (голосно) — заголосити, загужити, (гірно) — заридати, (дуже сильно) — закв'яити, (комічно) — зарюпати, зарюпати.

Запах'ять = 1. запахати, відд'ява. — Оце тобі, Грицю, така заплава — в чотирьох дощок тежняя хата. в. п.

2. л'ята, л'ятка. — На свиті стільки лат, як на селі хат. п. пр. — Коли б ти, сестро, так робила, тоб у таких латах не ходила. п. п. — Свита у його — латка на латці.

Запах'ять = залатати, полатати, налатати, прелатати, накінути латку, (багато чи багатьох) — облатати, позалатувати, пооблатувати. — Ні привити, ані прелатати. п. пр. — Треба залатати дірку.

Запах'ять, запахивать = 1. д. Запах'ять.

2. запахити, запахувати, (подоїмки) — оплатити ся, (більше як слід) — проплатити ся, переплатити.

Запах'ять = д. Запах'ять.

Запах'ять, запахивать = обідранець, ка, голодранець, голодр'ябець, обшаршанець, ка. (Д. Гол'яш).

Запах'ять = латання, залатування.

Запах'ять = 1. запахати, платіж, відд'ача (довгу).

2. латання, залатування.

Запах'ять = д. Запах'ять.

Запах'ять, запахивать = заплювати, заплюбувати.

Запах'ять, запахивать, ся = 1. запліскати, запліскувати. — Запліскан у долоні.

2. запліскати, запліскати, ся, запліскотіти, запліскотіти, ся, (одежу) — задріпати, забр'юпати, затіпати, ся, захльобтати, ся; запліскувати, запліскувати, ся і т. д. — Хвилі почала запліскувати човен. — Дина запліскувала у горшку. н. к. — Коні в воді запліскували. н. о.

Запах'ять = пліскавання (хвилі об берез).

Запах'ять, запахивать, ся = заплісти, заплітати, ся. — Заплісти ногу = зачіпляти ся.

Запах'ять = 1. д. Запах'ять.

2. завітати ся, замандрувати, забресті, забити ся. — Десь завітав ся, що вже давно і чулки про його не має.

Запах'ять = 1. заплітання.

2. кіснич, виплітк. (Под.). — Забажана гиря кісничків. н. пр.

Запах'ять = д. Запах'ять.

Запах'ять = той, що за плічима. — **Запах'ятьний маістер** = кат, поб. — катюга.

Запах'ять, рос. Solanum Dulcamara L. = б'в'чі ягоди, глістник, гліст'як, надтинник, пасльв, пасльб'в. С. Ан.

Запах'ять = 1. пліт, порб'в.

2. гр'єбля.

Запах'ять = зашахувати, кош'єничати, шахувати, шатирити (почати).

Запах'ять = зашахувати ся, намоскалити ся, розшахувати ся, розмош'єничати ся. — Намоскалив ся так, що с'ід живого п'яти ріже. п. пр.

Запах'ять, запахивать = 1. запліпати, запліпати, запліпати. — За-

плив далеко, що й не видно.

2. забивати ся, затягувати ся, замулювати ся, забити ся, затулити ся. — Стривай замулив ся, кришниця забала ся — треба чистити. — Запливають черийла = чорийло розходити ся. — Запливають жиромъ = запливають салом, глідшати.

Заплъняти = занолонити (С. Л.), в полон, в неволю, у бран забрати. — Чи їх порубано, чи у бран забрано? п. д.

Заплъснѣвий, заплъснѣлый = цвѣлий, цілісний.

Заплъснѣвъть, заплъснѣть = зацвѣстити (С. Аф.), запліснѣвити, послидіти. — Цвѣляло зацвѣла. К. Ш.

Заплъшійвъть = залісіти, лісіти (почати).

Заплюсье, апат. Tarsus = п'ятка.

Заплясѣти, заплиснѣвати, ся = затанцювати, ватанчичити, ватанцювувати, ся. — (Починати або багато танцювати, заробляти танцюваням).

Заплимъ, рос. Phlomis Herba Ventii. i P. pungens Wild = залізняк, козачський залізняк, перекотиділе. С. Ап.

Заплътъ, ся = д. Запнати, ся.

Заповѣдати, заповѣдовать, заповѣдывать = наказати, загадати, звеліти, наказувати, загадувати (С. Аф.), веліти.

Заповѣдній = наказаний, заборонений. — Заповѣдній лѣсъ = наказник, заказник, цілийний ліс.

Заповѣдь = заповідь (С. Аф.), наказ, приказання. — Православні християне, послухайте приказання, що нам пан Бог приказує, діла наші заказує. п. ц.

Заподавно = справді, справжки, насправжки, папєвне, сичєвне.

Заподѣрити = підозрити, зазирити (С. Л.). — Підозрим воши, що він краде, тай дивой доглядати. п. о. — Заподѣршый = підозрений, зазорений (С. Л.).

Заподриѣти, заподриѣжати = підриѣтити, домовити, підриѣжити, домовляти.

Заподчивати = обгородувати, напоштувати, (нажитками) — зачастувати, начастувати, напоїти.

Заподецъ = п'яка, ляшця.

Заподцалый = пізній, спізній, запізній.

Заподзати = д. Западзывать.

Заподъ = зацій.

Запоить = 1. упоїти, вачастувати, напоїти.

2. опоїти. — Опоїти динк.

Занолѣскнати, занолѣскѣть = заноліскувати, замлвѣти, занолѣскити, замлѣти.

Занолзѣти = д. Занолзывать.

Занолзвати = лзвѣти (почати). — Дитина вже почала лзвѣти.

Занолонити = д. Заплъняти.

Занопнѣти = 1. забути. — Не знав, та й забув. п. пр.

2. запам'ятати. — Занопнѣвалъ хороше = добре мнѣ в тяжки вбило ся. Кр.

Занонка = шлѣвѣка. С. З. Л. Пав.

Занонъ = хвартух.

Занопъ = д. Занзавъ.

Занопѣсть = застукати. — В шипку його застукали.

Запорѣшнвати, запорѣшити = запорѣшувати, запорѣшити. — Не дивись високо, бо запорѣшиш око. п. пр

Запорка = д. Запирка.

Запорѣжець = запорѣжець, низовець, січовик.

Запорѣжый = запорѣжський.

Запорѣже, запорѣжа. — Запорѣть, ся = д. Занарывати, ся.

Запортокъ = д. Болѣтель 2 і Доклѣць.

Запорхѣти = залурхати.

Запоръ = 1. засув. — На запорѣ, подъ запорѣмъ = на замкѣ, під замком, на засуві. — Двері на засуві. — Багато у його добра на видпоці і під замками.

2. закрѣп, (у коней) — чємер.

Запостити ся = запостити, ся, записикувати.

Запостичнати = запостувати.

Запостѣти = спитіти.

Започивати, ся, започѣти = заснивати, ся, заспати ся, заспѣти, спочивати, спочити.

Запошнвати, запошѣти = зашивати, зашити.

Заправило = верховѣд, верховѣда, орударъ.

Заправити, заправлявати, заправляти = 1. заправити, вправляти, заправляти, вправляти. — Звичнув ногу, але йому зараз же вправили. — Заправ щабель у друбину. С. Аф.

2. орудувати, верховѣдити, порєдвести. — З того часу, як почав сей старшина орудувати... — Він уже давно у нас верховѣдить.

3. (про еграну, на пр. сялом) — затѣрти, затоктѣти, (сестаною) — заблїтити, (засмѣжкою) — засмѣжити.

Зап'ра́дничать, ся, зап'ра́дничувати, ся = зап'ра́дничувати, зап'ра́днувати, зап'ра́днувати, ся. (Почати або довго святкувати). С. Л.

Зап'ра́шувати, зап'росіть = 1. пра́вити, зап'равляти, зап'равити, зап'ра́влювати, зап'ра́вити, зап'керувати. — Правити таку ділу, що ні пристулу. — Зап'равив, як за батька. п. пр. — Зап'керував таку ділу, що ну. — Зап'равив цілого карбованця.

2. заклікати, зап'ропувати, заклікати, зап'росіти. — На могорчи закликає, та не, та гуляє. К. Ш. — Зап'росив до себе гостей.

3. зап'итувати, зап'итати.

Зап'ре́тительный = заборонний.

Зап'ре́тити, зап'ре́тити = забороніти, закла́зати, бороніти, забороніти, закла́зувати. — Рученьки звязала, гуляти закла́зала. н. п. — Хоч позволив Хан на пісках повним мошам, та закла́зав Запорожцям церкву будувати. н. в. — Сидіти в'рештантам при шкіді заборонено. Фр. — Хіба ж я тобі бороню? С. Аф.

Зап'ре́тний = закла́заний, закла́зний, заборонений. — Позичающому грошей на ігру закла́зану вільно не одати. Б. Н. — От там же той Дон Хоз, як рідеє чадо б'ва, знаходив ласопці на закла́заному дереві. К. Д. Ж.

Зап'ре́тъ = заборона, закла́з (С. Ж.), зап'ре́т. — От він і положи в їх зап'рет, що не будуть вже пакості людям робити. н. к.

Зап'ре́чь, ся = зап'рягти, ся. — Зап'рі до плуга волів.

Зап'ре́щати, зап'ре́щення = д. Зап'ре́тити, Зап'ре́тъ.

Зап'ре́щений = д. Зап'ре́тний.

Зап'ри́ма = прикме́та, призна́ка, знак.

Зап'ри́ма́ти = д. Зама́тити.

Зап'ри́ма́тый = д. Зама́тливый.

Зап'рода́ти = зап'рода́ти.

Зап'ро́кідувати, зап'ро́кіднути, ся = відхи́ляти, захи́ляти (назад), закла́дати, одки́дати, відки́ляти ся, захи́ляти, ся, закі́нути, ся, одкі́нути, ся.

Зап'ро́стяться = про́стяться, подіти ся, зана́пасти ся, зап'одіти ся. — В черлицях зап'апа́стало ся добро. К. Ш.

Зап'росіть = д. Зап'ра́шувати.

Зап'росго = про́сто, по́просто.

Зап'ро́ць = 1. зап'ра́ва. С. Л. — Зап'ро́ць в кармінь не д'зветь, н. пр = зап'ра́ва лиха не чинить, н. пр.

2. зап'ятання. — Не знаю, що йому й казати на таке зап'ятання.

Зап'ро́титися = пруча́ти ся, зма́гати ся, опи́рати ся, опи́нати ся (почати). — Стали його вести, почав він опи́нати ся.

Зап'ру́да = 1. зап'гчування.

2. гребля, гатка. — Тиха вода греблю рве. п. пр.

Зап'рудіть, зап'ружа́ти, зап'ру́живати = зап'гтати, зап'гдувати (С. Л.), зап'гчува́ти. — Ніхто не переплив, усі каменем лягли по дну, аж річку зап'гтали. п. о. — Та вода Турка по звоює, тільки роздратує, тільки нами козками Дунай зап'гтає. п. п.

Зап'ру́женіє = зап'гчування.

Зап'ру́гати, зап'ру́гивати = зап'лігати, за́скакати, за́стрибати, зап'лігувати.

Зап'ру́кати, зап'ру́кивати = за́бризькати, за́бризькувати.

Зап'ру́вати, зап'ру́тъ = зап'ривати, зап'рїти.

Зап'ряга́ти, ся = зап'ряга́ти, ся, уп'ряга́ти, ся. (С. Ш.).

Зап'ра́дати = д. Зап'ру́гати.

Зап'ра́дяти, зап'ра́дывати, зап'рїсть = 1. зап'ра́дати, зап'рїсть. (Починати прїсти і заробляти).

2. вп'ра́дати, вп'рїсти.

Зап'ра́жка = зап'ра́ганя.

Зап'рїсть = д. Зап'ра́дяти.

Зап'ра́тати, зап'ра́тывати, ся = за́ховати, схова́ти, за́ховувати, ся, хова́ти, ся. — Спасібі в кишені не заховавш. в. пр. — А я молода догадала ся, та в колючий терен тай сховала ся. н. п. — Вова його побояла ся, у комірку заховала ся. н. п. — Заховаю змію люту коло свого серця, щоб вороги не бачили, як лихо сьмість си. К. Ш. — Нема пі тьми, аї схованки такї, щоб заховавсь ледачий з своїм ділом. К. Ш. — Зап'ра́тати в тюрму = заса́дити, цо́садити, зап'роторіти, за́цакувати в тюрму.

Зап'уга́ти, зап'угывати, ся = за́лякати, настра́шати, вжа́хнути, ля́кати, стра́шати, жа́хати, ся, ля́ку, жа́ху, стра́ху за́вдати, за́вдавати, (хрином) — за́грімати, за́гюкати. — Не лякай, бо не за́кажесь. — За́грівав дитячу. Кр.

Зап'угавний = за́лякавий, по́лобаний, ля́каний, торо́лений. — Вид якийсь за́ляканий. Фр. — Обернув за́лякаві очі я... Фр. — Полоханий заць і пенька боїть ся. н. пр. — Що ти давш ся, мов торо́лений?

Зап'угиваніє = ля́кання (С. Л.), жа́хання, по́страх. — Не вірте ждади ля́хивським по́страхам. К. З. о Ю. Р.

Зап'удри́вати, зап'удри́ти = зап'орощува́ти, зап'орощіти (пудрою).

Зап'ужа́ти, ся = д. Зап'уга́ти, ся.

Запуза́ть = д. За́беремє́нть.

- Запускати, запустити** = 1. гнати, погнати. — Погнав коней на заводі.
 2. закладати, засовувати, закласти, заступити.
 3. забивати, забити. — Забив гніздо у стіну
 4. занехаювати, недбати, залишати, занежати, занедбати, залишити (про болість) — задівнювати, задівняти. — Нехай, та нехай, та й зовсім занехавш. н. пр.
 5. запускати, спустити (про вилазку).
 6. завбашувати, завбасити.
- Запуск**, у виразі: **Бігати в запуски** = бігати на випередки, наввипередки, на взаводі. — Побіжав на випередки. — С шарубками лігати на заводі — ото була його забавка. К. Д. С
- Запустілий** = спустілий, глухий, пустий. — Запустілий домі = пуста. — Хата стоїть пустою.
- Запустіти** = спустити, відлюдити.
- Запустіле** = пуста. — Як жіпка померла, то й хата його пустою оддає. С. Л.
- Запудати, запудувати, ся** = 1. заплудати, заплудувати, ся. — Запудан читка.
 2. зашпурувати, ушпурувати, зашпуровувати, ся і т. д. — Навантажили стільця, що ледве зашпуровали. — Ушпуровали від мотузками. Чайч.
 3. у(в)плудати, у(в)плудувати, ся. — Ушпудан ся в їх діло.
- Запушати, запушити, ся** = 1. покривати, покрити пухом.
 2. зашёрхнути, примёрхнути, ішеки взяти ся. — Вода в ставу тільки що примёрхла.
 2. застебнувати, застебнувати, обшивати, обшити (край оджі).
- Запушати** = д. Запускати.
- Запушівати** = занедбаняти, занежання.
- Запушувати, запушувати** = забивати, забити клієтух, клієтух. С. З. — Погано забив клієтух, від того погано й стріляє рушниця.
- Запушати** = запалати, (дуже сильно) — запалахкотіти.
- Запушувати, запилити, ся** = запилювати, пилом припадати, запорішувати, запилити, ся, запорішити, ся, пилом, пірохом припадати. — Ты вже ж мое білє лєчєво запилєно си. н. п. — Уже ж моя пилєчєньє пилочєно припає. н. п. — Чє ты, милый, припає пилом, чє метєлєцєю? н. п. — Коє в їх потомлєні, одєжє й торєки позапилєванє. К. Ч. Р.

Запушати = запалити ся, розпалити ся, скиїти. — Розпалєн си так, що лєдєє його втамували. — Я тільки сказав, а він як скиїти..

Запушати, запішувати = замордувати, закатувати (допитуючись чого). С. Аф. — Чоловіка на смерть замордували, допитуючись трошеї.

Запушати = засопати ся, задіхати ся, захікати ся, захікати ся. — Біг, аж засопав ся. — Прибіг Меркурій засопав си, в три ряди піг з нього котєи. Кот. — Захавав си бігши так, що й слова не вимовити. Чайч. — Захавав ся, вачє віл в борозні. н. пр. — „Цуду“ сказав Рабкові тут Яхтук; „цуду“ задихавшиє, мов з його черло дух. Гул. Ар.

Запушати = засопти, забутіти. — Коли чую, щось засопало. — Забутіє машина Чайч.

Запушати, рос. Phlomis tuberosa L. = медовик, медовник, нечуй-нігер, снігача бобка. С. Ав.

Запушати, запішувати, запішувати = засьпіувати, запівати, засьпівати, запіти; затягати, затягати. — Мав вилуєнитє чорт, та пієні засьпівав, уродєн си чоловік. н. пр. — Од піду я до гає, засьпіваю нам зваю. н. п. — Види, Іванку, засьпівав нам весєлику. н. п. — Засьпівав би, — бун голосок, та позичи з'їли. К. Ш. — Як засьпівав, то ам плакати смачно. н. пр. — Од рило, рило кури запіли. н. п. — А лу, другої затігати! — Нехай він засьпіває, и я буду підтєгати. — Другое запішє = пішєї сьпіва, засьпівав. — Тепєр уже він пішєї сьпіває, на побачє, що вє так.

Запушати = засьпів.

Запушувати, запішувати, ся = запіювати, запіити, ся, зашумувати (С. Аф.), шумом укріти ся. (Чайч.). — Запішєдєє сивє морє. К. Ш. — Зашумували горїлка.

Запушувати = запієтити, рознієтити.

Запушати = д. Запушати.

Запушати = 1. апат. Caprus — 1. мїєсно (частина руки мїєм лєстєї і долєноє).
 2. д. Враслєть.

Запушати, мн. ч. ч. ч. ч. — Рукана в сорочці щє добрі, та тільки чєхлє новїєтєрєпєвалєє.

Запушати = кома, ковїка. — Не мїєнєйтє ані тїглє, пієжє тїє коми, щє розберїтє, ть й сїггайтє тоді сєбє: що ми? К. Ш.

Запушати = задок (у єкїнажїв). — Вієн закрїє шартух і скочєн си задєк.

Запушати, запішувати, ся = 1. запішати

міти (С. З.), попліміти, закаляти, пляміти, ся.

2. заклеїніти, загаврувати, клейніти, гаврувати, ся. — Ви свої плінці заклеїли.

3. слиякувати, очорніти, обмовити, закаляти честь, слиякувати, чорніти, обмовляти, калати честь. — Оце ж її збещено, сплямовано К. Б.

Занятток = задок (у обува), каблук, (спідні частини) — забалук. — Задки у чобіт покривили ся. — Закаблукам лиха дам (танцюючи), доставте си й передам. н. п.

Занічмивать, занітять = занихати, засувати, запхнути, засунути.

Занічмиватись = задкувати. — Кінь задкує.

Заработать, ся, заработать, ся = 1. заробіти, запрацювати, надбати, придбати, заталянити, (тяжко) — загорювати, (пражою) — запрісти, (козидувалим) — заколядувати, наколядувати, (бабуванням) — забабити, набабити і т. д., заробляти, запрацьовувати, заталянювати, запрядати і т. д. — Літом і мале заробить. н. пр. — Буравк робить, заробляє, аж ціт очі заливає. н. п. — Що ти заробіш, то все пропавеш, що ти загорюєш, то все прогайнуєш, а що заталяниш, музики наймеш. н. п. — Запряла пучками та надбала ручками. н. пр. — Наколядували півну торбу.

2. заробіти ся, наробіти ся, запрацьовати ся, заробляти ся, запрацьовувати ся. — Запрацював си, що й про вечерю забув. — Заработанный = зароблений, запрацьований.

Заработка = заробіток, зарібок, надбавок. — Сей рік був добрий заробіток. — Щож маєш робити, коли зарібку не має. — Тамь хороша заробітка = там добрі заробітки, там заробітошно. Хар. Чайч. — Імущій заробітки, ідущій на заробітку = заробітчанин.

Заработный = заробітний, зарібний.

Заработывать, ся = д. Заработать, ся.

Заравнивать, заравнить, ся = рівняти, вирівнювати, зарівняти, вирівняти, ся. — Загадає, щоб шляхи рівняли. К. Х.

Зарадоватись = зрадіти.

Заразить, си, заразить, ся = заражати, заражувати, ся; заразити, ся, (коростую) — коростявити, (паршами) — паршівити. — Заразітись бярствомъ = попаніти, попаньчити ся.

зараза = зараза, повітря, поіметь. — Ёжели би в монастирі повітря поістало,

можна отдалити ся з монастири. Б. Н. — Та не тільки од хадери, од усної поіметь мужиків ире більше, ніж панів. Про холеру.

Заразительность = заразливість.

Заразительный = заразливий, чіпкий. — Обкладаи — се чіпка хвороба, та не тільки до дітей, в й старі мруть.

Заразь = разом, враз, від разу, разу. — Разом поробали вес діло.

Заранивать, заронить, ся = губити, загубляти, закидати, закічувати, впускати, загубити, закінити, закотити, впустити, ся. — Кудя воно закинулось? — Мабуть десь загубилось або закинулось.

Зарано, зараніте = загода, завчасу, загодіну, задалегідь. (Пр. д. Заблаговременно).

Заранортоватись = забрехати ся.

Зарастать, зарості = 1. заростати, зарості. — Садог заріс буряном.

2. загоюватись, затігуватись, заживити, загоїти ся, затягти ся, зажити. — Рава загоїлась. — Рава загоїть си, зле слово — шіволи. н. пр.

Зардѣлый = почервопллий.

Зардѣть, ся = почервоїти, зачервоїти, ся (С. Л.), зашарити ся (С. Л.), заїти ся, (від сорому) — раків спекти. — Яблука трохи зачервоїли. — Почервоїли, аж зашарили ся.

Зарсво = проміття (Харьк. Зап. Чайченко), дуня (С. З.). — Базарь горить, а на море луна йде, пал отамал козаченьків до дому веде. в. п. — То під асне небо луна забігає, а димом по полю клубками кацає. н. п. (Обидві пісні, з котрих взято це слово, а морських походів чорноморських козаків, див. про це історичне оповідання М. Уманця „Антив Головатий“ в Пранді за 1891 р.).

Заревѣть = 1. заревті, ревути. — Ревнули ноги у новім ярмі. н. п.

2. зарюмати, варюмсати, заревті, варешетувати.

Зарскатся, заречься = зарікати ся, заректі ся. — Ти землю їв — зарікався. Номис.

Заренортоватись = д. Заранортоватись.

Заржавина = иржа, ржа. С. Л.

Заржавьлыи = иржавий.

Заржавѣть = заржавіти, заіржавіти. — Та вже шаблі заржавили, мушкети без курків н. п.

Заржать = заіржати.

Зары = 1. жадання, жадоба, жага.

2. зачал, завзяття.

Заритись = 1. ласитись, кванитись, віхати, заїхати, пасті очі. — Ласить ся,

ни кіт на сало. п. пр. — Не кивп си проти псавад рибу ловити. п. пр. — Своє з'їв та й на моє зіхаси. — На чуже не вьзйхай... п. пр. — І все ті ові задрісіні на сирові пасе. Стар. Байки.

2. розпалити ся.

Заркій = д. Завідливий і Задорливий.

Зарліца = блискавиця, лискавиця, мигушка. — Що вигаяють блискавиці, стогнуть сови вищовниці. п. п.

Зарпий = збраний;

Зоровіать = д. Зарівнивать.

Зародіть, зароджати, ся = зародити, ся; заквітати, ся, зачати, ся, закінчити ся, зарожувати, ся, зароджувати ся (С. Аф.), законяти ся, зачиняти ся, заклібувати ся, (про росляти ще) — кліщити ся, завязувати ся, розпукувати ся, пускати кільця, парістки. — Як його Господь законяй, так і виродило ся. Хр. Чайч. — Законяеть ся дитина. Полт. Чайч. — Чи то давше яке лихо пропнулось в хаті? Чи вчорашче, здавасе, зноа заворушилось, чи ще тільки залянулось? К. Ш. — Виноград кліщити ся. — Верба розпукують ся.

Зародъ = 1. д. Зародышъ.

2. стіг, скірда, скірта (сіна або хліба).

Зародышъ = зародок, зачаток, закон, заживок, (в росляпах) — кільця, очко (С. Пар.), звязок, пупянок. — Тим його й закону нема. Полт. Чайч. — Хоч це й рудка, але заживок в. Киев. Кр. — Жито вже в кільцях. — Яйцо съ зародышемъ = зароджене, зарожене яйце. С. Аф.

Зарожатъся, зарождати, ся = д. Зародити, ся. — Зарожденный = зароджений. С. Аф.

Зарокъ = зарік, зарікання (Лев.), обрік. — Обрік даю більш цього не робити. Полт. Чайч.

Зароніть = д. Зарівнивать.

Заровтати = заремствувати, варікати (почати).

Зарослина = бурлий, чагарі, чагарник, куці. — А він вихоив, тай подав си в чагарі. п. п. — Тоді Лихи догладні бували, усі по куцах, по лісах повтікали. в. д. — Скопав си десь у бурянах.

Заростати = д. Зарастати. — Зарослий = зарослий, (бурянами) — бурянуватий. — Степок бурлоуватий.

Зартичиватъся, зартичитъся = упрірати ся, баскалічити ся, варовити ся, уперти ся, внаровити ся, забаскалічити ся (Греб.), затяти ся.

Зарубіть, зарубіть = 1. рубати (почати). — Почали ліс рубати.

2. зарублювати (С. Аф.), підрублювати, зарубити, підрубити. — Попідрублювала собі сорочки. Чайч.

3. закарбувати, зарубати, (зазвичити карбом).

Зарубежный = загрявний, закордоний.

Зарубина, зарубка = зарубка (С. Аф.), варб (С. З.).

Зарубливать = д. Зарубать.

Зарубъ = сізжалка, сізжавка (С. З.), рибник. (С. Пар.),

Заругати, ся = валяти, ся, почати ліяти ся.

Зарукать = д. Браслеть.

Заруминитъся = 1. зачервонити, ся. — Яблува зачервоніла ся. Чайч.

2. підпекти ся, запекти ся (про тісто).

Зарушати = завалювати, засніжати, обвалювати, розвалювати, руйнувати.

Зарывіть, заривіть, ся = заривати, закопувати, закидати, загібати, загортати, зарити, ся, законати, ся і т. д. — Закопати пахло в землю. — Звидай хоч сміттям оці амка. — Бури позарібали усе, що поскодило. — Позагортай картоплю. Чайч.

Зарыгати = блювати (почати).

Зарыдати = заридати, заголосити.

Зарыкати = заревті, загарчати.

Зарыскати = забігати, загасати, заникати, заснувати, ганяти, гасати (почати).

Зарыскатъся = забігати ся, загасати ся, заметушити ся.

Зарыть = д. Зарывать.

Зарычатъ = загарчати, загарікати. — Я тільки підійшов, а воно як загарчить.

Зарызати, зарызывать, ся = зарізати, зарізувати, ся. — Хоч заріж, то не хоч.

Зарызватъся = 1. зацусувати, жирувати, вибрікувати, жартувати (почати).

2. розжирувати ся, розжартувати ся, роцусувати ся. — Розжартувались так, що й не спляли.

Зарызка = зарубка (С. Аф.), карб (С. З.).

Зарызъ = заріз. — Там Татари полон ділять. на заріз людей ведуть. п. п.

Зарызывать = д. Зарывать.

Зарычний = зарічний, заберезний, тогобічний, тогобочський (С. Ш.), про людей — зарічанин, ка (С. Аф.), зарічанський, тогобочанин, тогобочаника (С. Ш.). — На вечерниці приходили і зарічани. — Були у нас і зарічанські хлопці.

Зарычы = заріччя. С. Аф.

Зарюють = зарювати, зарювати.

Зарюють, зарюють = зарювати. С. Аф.

Зарі = 1. зоря, світання, досьвіток.

Утрешня зарі = рання, ранішня, світова зоря, зірниця. — Чому не лжеш, не спочинеш, зірниця сходить, подивись! К. Ш. (Д. під с. Аврора). — **Вечерня зарі** = вечерня, вечірова зоря. (Д. під с. Венера). — **На зарі** = у досьвіта. — **У досьвіта встаи** и — тепло ще на дворі, де не де по хатах леже світло сля. К. Д. — **Ни свѣтъ, ни зарі** = рано в ранці, дуже рано. — **Зарі запинається** = 2. **Запінатися** 2.

2. рос *Levisticum officinale Koch Syn. Ligusticum Levisticum L.* = любісток, любиста. С. Ан.

Заридать, зарязать = 1. набити, набивати. — Самоналі набивайте, гострих шаблях добувайте. п. Мавелі. — **Заріженый** = набитий. — 3 пабитим огнистым оружом. Кочубей. С. З. — **Утікали два жиди козис за гришцю, падибали на степену набиту рушницю.** Руд.

2. **учащать (С. Ш.), унадітись (С. Ш.), занадітись.** — Занадав ся ходати, трохи не що два. — **Унадив ся,** як сени в морку. и. пр.

Зарядь = набій, набій. С. З. Л. — **У ладившиці ні однісьнього набою.** и. и.

Зарязаніе = набивання.

Зарязать = д. **Зарядити** 1.

Засіда = засіди, засідка, засідки; чата, залого. (Перші про дію і місце, де засідають, останні два вводи про дію і місце, а найбільше — про ту частину війська, котра засідає.) — **Пішли ми з ним на засіди на вовки.** — **Ходили на вовка в засідку.** Кр. — **Чатує вже на цього з мюйс уриної, а повної засідки** Фр. — **Коли зустрічають козаків — теж ідуть на чати.** и. о. — **Гей іхали козаки з залого.** и. и. — **І коло Умалі часто чати отправаючи.** Л. С. — **А тую землю чатами завоввали.** Л. С. — **Быть въ засѣдѣ** = засідати, чатувати. С. З. — **Окончить часѣду** = переручувати. — **Ой не літай утку, засідають два стрільчики, хочуть тебе вбити и. и.** — **Чатує на мене.** С. З.

Засадить, засаживать = 1. засадити, посадити, розсадити, засажувати, розсажувати, посажувати, поросажувати. — **Засадив усеї грядки огірками.** — **Розсажує розсаду.** — **Усю лсаду вербами посажував.** Чад. — **Поросажував скрізь верби.** 2. **забіти, забивати.** — **Забив паваю.** — **Позабивай оці кілочки.** Чайч.

3. **засадити, посадити, засажувати, сажати.** — **Засадив його за роботу.**

Засадный = чатовий.

Засадъ = завалка, гүлі, гүля.

Засаживать = д. **Засадить**.

Засаживать, засѣлить, ся = засажувати, засмальцювувати, заялозювати, засѣлити, ся і т. д.

Засаживать, засолить, ся = засажувати, починати солити, засолити, ся.

Засаживать, ся = ясувати, ясу воздавати (почати) С. З.

Засаживать, засаживать = засажувати, засажувувати.

Засаживать, засаживать = закрушувати, закрушити бразолією.

Засажить = засолити.

Засаживать, засорить, ся = засажувати, засажувати, ся (сміттям), заноршувати (порохом), замужувати, ся (мудом), забивати, ся (чим ишим), засажити, ся, заноршити, ся і т. д. — **Засажити хату.** — **Не гляди високо, бо заноршиши око.** и. пр. — **Ставом замулив си.** — **Щось ринва забилла си.**

Засаживать, засосать, ся = 1. засисати, засосувати, засмоктувати, засосати, засмоктати, ся.

2. **втягати, затягати, втягити, затягити, ся.** — **Тванюга так і втягує (затягує) колеса.**

Засвѣтатъ, ся = засвѣтати, ся, заручити, ся. — **Ти вже й заручив си, помагай же тобі Боже, щоб швидче жевни си Аф.** — **Ой іди, іди ти заручена, ти од нас одлучена.** и. и. — **Гарна дівка, як засвѣтана.** и. пр. — **Заручена дівка всім хороша.** и. пр. — **Та всі ж наші дівочки заручені.** и. и.

Засвербѣть, ся = засвербувати, зачухати, ся. — **Де засвербує, там і почуваше.** и. пр. — **Щось спина зачухалася.**

Засверкать = забліскати, замиготіти.

Засвердлывать, засвердлитъ, ся = засвердлювати, засвердлити, ся.

Засвидѣтельствование = засвідчення, посвідчення, свідчення.

Засвидѣтельствовать = засвідчити, посвідчити, висвідчити (С. Л.), присвідчити. — **Те, що хочеш, добрі люди, тепер вам казати, те посвідчать перед Богом церквою, ваша мати.** Бст. — **Засвидѣтельствовать актъ** = у книги завісти.

Засвірбуватися, засвірбується = залютувати.

Засвистать = засвистати. — Засвистати козаченьки в поход опішочі. п. п.

Засвистать = засвистіти.

Засвосвільничать = д. Заеамовільничать.

Засвѣтити, ся, засвѣчать, ся, засвѣчивати, ся = засвѣтіти, ся, посьвітити, запалити, ся, заняти ся, сьвітити, засьвітчувати, ся, запалювати, ся, займати ся. — Колись і в наше віконце засьвітить сонце. п. пр. — Запали свічку. — Засьвіти лампадку. — Очі у вовка заняли му, як дві свічки. Чайч. — Мов світ йому сьвітнув. н. пр. — День сьвініє. Пч. — Всі свічки вже посьвічено. Чайч.

Засвітло = за сонця, завідна, поки ще не смеркло. — Виїхали ще за сонця.

Засвітлати, ся = засьвітліти, ся, засьвітити, засіріти. на світ заняти ся, благословити ся. — Здалека щось засьвітло. — На дворі вже засіріло. — Ось нічча утекла, мов стало розсьвітати, мов почало на світ благословити ся. Гр.

Засвѣчать, засвѣчивать = д. Засвѣтити, ся.

Засвѣчиваніе = засьвітчуванія, запалюванія.

Засданяться, засдаться = помиляти ся, збівати ся (роздаючи карти).

Засеквестрвать = поцінувати, одібрати на скарб, в казню. — Його хутір давно вже одібрано в казну.

Заселити, заселяти, ся = заселіти, оселити, осадити, залюднити, залюднити, заселяти, оселяти, ся, осажувати, залюднювати, ся. — Дуже скоро залюднив си сей хутір, в чи давно тут було всього дві хати. — Позалюднювали си наші степи не скоро. Чайч. — Як залюдвила Україна, як забагатіла державці, що пішли од осадчих, то запелась неправда по Вкраїні. Р. Г. — Наш край людьми осадили. Скоропадський С. З.

Засемнить = задріботити (С. Аф.), задробцювати. — Дивлюсь і той старий коло цієї задробцював.

Засидѣтся, засиживать = засидіти ся, засижувати ся. — Засидѣтся въ гостяхъ = загостювати ся. — Засидѣтся въ дѣвкахъ = засидіти ся дівкою.

Засянивать, засянить, ся = засіяувати, засяніти, ся.

Засянятся = засіяити. — Засіяли по над Дніпром високі могили. К Ш

Засяпнуть, охрипнуть, захрипнуть, похрипнуть, охриптіти. — Усі похрипли. — Куди вже мні снівати, коли так охрип.

Засяпуть = захриптіти.

Засіять = засіяти, засіяти (С. Аф.), висіяти, залесити. — Уміраючи, дивив ся, як сонечко сніє. К. Ш. — Засіяла срібною смугою ріка. Чайч.

Заскаблывать, заскаблѣть, ся = заскромѣжувати, заскрібати, заскромѣдити, заскрібти, ся.

Заскакать, заскакивать = 1. заскакати, заплигати, застрибати, заскокувати і т. д.

2. запобігати, запобігати (ласки).

Заскалозубить = сьміяти ся, насьміхати ти ся, глумити ся, глузувати (почать).

Засквернить, ся = запоганити, запаскудтити, закаляти, ся. — Гарна господиня! — запоганила горщика, не живши. Чайч.

Засквернословить = ляхословити (почать).

Заскоблѣть = д. Заскаблывать.

Заскоблѣть = заковзати ся, заскобзати ся, заскобгати ся.

Заскобнуть = зашкарубіти, зашкарубінути, закоржавити.

Заскоблѣть = зашкарублий, зашкарубілий, шкарункий, шкаруілий.

Заскоробѣть = д. Засечалити ся.

Заскороблывать = заскоробити ся.

Заскорѣзнуть = д. Заскорбнуть.

Заскочить = д. Заскакивать.

Заскрежетать = заскреготати, заскреготіти. — Заскреготи він зубами. Чайч.

Заскрипѣть = заскрипіти, скріпнути, зарипіти, зарипати, рипнути.

Заскрѣпничать = заскуцити ся, заскупердяжити ся.

Заскупиться = заскупити ся.

Заскучатъ = заскучати, занудити ся, зануджувати.

Засланивать, заслопѣть, заслопѣть, ся = затуляти, закривати, заслоняти, затуляти, закрити, заслонити ся, (сьвіт) — заступати. — Заслони ніч. — Позатулий вікна. — Здрастуйте! Не заступіте. н. пр.

Засластѣть, заслащивать = підсолодити, підсоложувати.

Заслѣнивать, заслѣпить, ся = заслѣплювати, заслѣпити, ся. — Ач як заслѣпшио сорочку.

Заслонить = д. Засланивать.

Заслонка, заслонъ = засліянка (С. Аф.), заслон, затула, затулка. — Затужа п грубі. Кр. — Открыті заслонку = відслонити, відтулити.

Заслопѣть, ся = д. Засланивать.

Заслопѣться = завітатися, занікати,

засновіяти, тияти ся, туйати ся, хияти ся, блукати, швєдяти (почать або довго).

Заслуга = заслуга, вислуга. — Котузі по заслугі. н. пр.

Заслуживать, заслужить = заслужувати, вислужувати, заробляти, заживати, заслужити, вислужити, заробити, зажити. — Хто за віру умирає, той собі царство зворобє н. пр. — Вія заробив собі добру память. — Та не зивв козак, та не зивв Софрон та як славоныки зажити, гей зібрав айсько, військо запорожсьє, та й пішов Орду бити. н. п. — Так, батько ваш, зажив еси доброї слави. — **Заслуженный** = заслужений, вислуженный, зароблений. — **Заслуженное** = заслуга. — Мари вярля червоною кптайкою, заслугою козацькою. К. Д. — **Заслуженный** = заслуженный. — Онъ заслуживаетъ того = він варт того, він заробив, заслужив.

Заслұшать, заслушивать, ся = розібрати, розібрати, ся. — Його діло вчора розбирало ся в суді.

Заслушиваться = заслужувати ся. — Заслухав ся пісєль.

Заслышать = зачути, почути, вчути, учути, перечути. — Онъ зачула хоя доли, що пе бути мілі дома. н. п. — А як сєд дїва учула, та й з вулиці майнула. н. п. — Перечула через людѣ, що мій милый в гості буде. н. п.

Заслыпить, ся, заслыпляетъ, ся = засліпити, засліпляети. ся. — Засліпнєло йому щастя очі. Чайч.

Заслынивать, заслынить, ся = д. Заслынивать.

Засмѣливать, засмѣлить, ся = засмѣлювати, обсмѣлювати, зашмарювати, засмѣлити, обсмѣлити, зашмарувати, ся. — Дай мнѣ смоля засмѣлити човен. — Зашмарували са наші шмаровозп так, що й сорочок не поодіраєш.

Засмѣривать, засмѣрѣть, ся = зашмарювати, засмѣлювати, завіскрювати, зашмарвати, засопліти, завіскрити, ся. — Вже ж і гарні діти: усі позавіскрювали ся. Чайч. — Так зашмаруєє й ходитъ, нікому бідолвшного й втерти.

Засиатривать = заглядати, азирати, (туди й сюди) — нікати (шуваччи) — иишпорити. — Ставоє в вназ сєє, а у його місячонько з неба заглядє. Пч. — Був я і на Січі, де ще наша рідна матп запрає в вічі. Аф. — Нїмає сврїзъ по всім кутам.

Засиатриваться, засмотрѣться = задивляти ся, виглядати ся, заглядати ся,

задивити ся, заглядіти ся, пастя очі. — Коли ж часом задивнн ся на красн дівочі. Аф. — Я на неї задивив ся — полудрабок уломиє са. н. п. — Любо місяцю з зорями в воду виглядаєсь. К. Д. — А він так на ній і пєє очі.

Засмердѣть = засмердіти.

Засмодіть, ся = д. Засмѣливать.

Засморкѣть, ся = д. Засмѣривать.

Засмотрѣться = д. Засиатриваться.

Засмуглѣть = загоріти, засмалити ся, зазмуглявити.

Засмыѣть = засьміяти, обсьміяти, вицьміяти. — Чужі люди п засьміють. К. Ш. — Він такий: усіх посьмієє Чайч.

Засмыѣться = засьміяти ся, (гоєсно) — зареготати ся.

Засновѣть = 1. заснувати.

2. заєштати ся, зашмиглати, завікати, засновіяти.

Заспуровѣть, заспуровывать, ся = зашпуровати, зашпуровувати, ся.

Заспуть, заспыять = заснути, поспіти, позасніпати. — Наслав на конюхів сон і вони поспули смертельно. н. п.

Засовѣть, засовывать, ся = засувати, засовувати, всовувати, ся, (під що небудь) — підсувати, підсовувати, ся. — Засунив руку в кашею. — Підсунув скриню під ліжко.

Засовѣться = заметушити ся, заблопотати ся.

Засовѣъ = засув, засувєє. — Двері на засуві.

Засовѣститься = засоробити ся. — Чого сєтп так засоробилась, мов на сватанні? Чайч.

Засобливать = д. Засоблівать, засоблять.

Засолодѣть = засолодити.

Засолопѣть = просоліти. — Огіри вже просолїли.

Засоль = росіл, ропѣ.

Засоливать, ся = д. Засмѣривать.

Засоливатьсь = зашмаркати ся, засоплівити.

Засопѣть = засопті.

Засоривать, засорить, ся = д. Засѣривать, ся.

Засосѣть, ся = д. Засѣсывать, ся.

Засосѣъ = бодото, багно, багнїюка, твань, тванїюка (С. Ш.). — Попав в бодото, в саму тваньюку, що колєса по саму маточину загрузи — Цѣловѣтьсь въ засосѣъ = дуже міцно цѣлувати ся (наче смочучи губи).

Засобный = воохлий, сухий, засобхий.

Засобнуть, засохѣть = засобнути, засохіти, поспіти, засохіяти, сохнути.

— Запишеш... мов рист весело у ночі; захпеш... К. Ш. — Земля без дощю пошла. Б. Г.

Заспати́, ся = заспа́ти, ся. — Заспати́ младе́нца = приспати́. — Як би була знала, у колясці б задушила, під серцем признала б. К. Ш.

Заспесиві́тися, заспесиві́ть = загордіти́, записати́ ся, зачванити́ ся, заппидю́чити́ ся. — І геть то честію такою записав ся. Гр.

Заспори́ти = заспори́ти, засварити́ ся, засперечати́ ся, завести́ ся. — Завели́ ся, засперечали́ ся ні за що. Чайч. — Заспорили́, як за батьківщину. и. пр.

Заспори́ти = захапати́ ся, захватати́ ся, заква́пити́ ся, замото́рити́ ся. — Дуже замоторив ся, як у школу йти. Чайч. — Захавав ся так у дорогу, що й сокиру забув.

Засрамосло́вити = д. Засквернесло́вити.

Зассори́тися = засварити́ ся, завести́ ся, загри́зати́ ся.

Заста́ва = заста́ва (С. Жел.), рога́тка (С. Жел.), коло села, щоб не пускати худобу в хліб — царина. С. З. — На царині збиратись, череду стрічати. и. п. — Та й випровадила дочку за царину. М. В. (В деяких місцях роблять особливі ворота, що одцяляють ся на обидва боки, зовуть ся — коло́ворот, а чоловік, звичайно дід, що доглядає коло царини, зовуть ся — царни́ий).

Застави́ти, застави́ти = заставати́, застати́. — Застати́ врасло́х = застукати́, спіткати́ (С. З.). — Він тільки у садок уліз — тут його й застукали. Чайч.

Застави́ти, застави́вати, застави́ти = застави́ти, застанови́ти, загородити́, застави́вати, застави́ти, застановляти́, загоро́жувати. — Загородили́ дорогу возами. — Заставили́ увесь стіл мисками з печеним і вареним.

Застави́ти, застави́ти = всідувати́, приси́дувати, принево́лити, знево́лити, приму́сити, зму́сити, си́дувати, нево́лити, принево́лювати, прину́шувати. — Убожество́ моє і старість си́дують мене швидче тебе заміж одати. Кот. — Застави́ти молча́ти = заці́пити, заці́пкати.

Заста́вка = заста́вка, засло́на, заслі́нка. — Заставку в лотоках піднято, — вода потекла ривкою на млянове колесо. Чайч.

Заставни́к = д. Лланати́.

Заставни́й = 1. заставни́й, царини́й. — (Д. Заста́ва).
2. заго́ловни́й. — Заголови́ літери.

Заста́в = д. Заста́вка.

Застави́вати, засто́йти = затримува́ти, за-

дёржувати́, барити́, га́яти, затрима́ти, задержати́, забарити́, зага́яти (кого на дорозі).

Застави́ватися, засто́йтися = засто́ювати́ ся, засто́йти́ ся. — Військо засто́яло ся в таборі до зими. — Кінь засто́ив ся — треба проїздити. — Вода и стапу засто́яла ся.

Застави́вливати́, застанови́ти, застанови́ти, ся = д. Застави́ти 1.

Застарі́лий = застарі́лий, закорені́лий, за́давнений. — Задавнена хвороба.

Застарі́ть, ся = застарі́ти́ ся, закорені́ти́ ся, за́давнитися́.

Заста́ти = д. Застави́ти.

Застега́ти = 1. засте́бати, стьоба́ти (поча́ти). — Засте́бала ко́ндрю.

2. ви́бити, ви́парити, ви́шмагати, одшма́гати, одбато́жити, оддюба́рити. — Одшмагали́ різками.

Засте́гнувати, засте́гнути, ся = засте́бати, ся, засте́бу́ти, ся, заці́пати, ся, заці́пати, ся, заці́бу́ти, заці́ну́ти, ся. С. Аф. — Дуже холо́до на дворі; засте́бай ся гарненько. — Заці́пи чумарку на всі галички. — Засте́гну́тий = засте́гну́тий, заце́пну́тий.

Засте́жка = засте́жка. С. Аф.

Засте́кляти = засклі́ти (С. Аф.), зашклі́ти, нос(ш)клі́ти, завести́ під скло́. — Склир покляли́ вікна, заскляв ша́хлу, ще й патрети позаводив під скло́. Чайч.

Засте́нати = засто́гнати́.

Засте́ненничати = у́давати́ з себе ста́тучного (поча́ти), в розмові — засту́рвати́.

Застіга́ти, засти́гнути, засти́ти = засти́кувати, захо́плювати, засти́гати, захо́пити, спіткати́. — Завірюха захопила́ нас в дорозі. — Його засти́гли в ко́морі. — З жонатими, з шарубками шла́ та гуляла, поки́ ляхо не спіткнуло, поки́ ве́та стала. К. Ш. — Засти́гну́тий = захо́плені́й, застуканий́.

Застилати́, застля́ти, ся = слати́, засти́лати, застеля́ти, засла́ти, застелі́ти, ся, (про кі́льки) — позастилати́ и т. д. — Застеля́ ліжко. — Дім застеля́є хмарами́ исе небо. Лев.

Засті́лка = застелю́вання.

Засті́ти = застувати́ (С. Аф.), заступати́. — Зрастуйте! Не застуйте. и. пр. — Оді́ди од ві́гна, не заступа́й спі́гта.

Засті́ч = д. Засті́гати́.

Застля́ти = д. Застилати́.

Засто́й = застій, перестáнок (С. Л.), пер-
рѣва (С. Пар.).

Засто́йний = 1. сто́йчий. — Вода стояча.
2. залежа́лий, заваля́щий. — Завали́щий
крам.

Засто́йний = застї́льний. — Розговорил-
ся трапезуючи... і постановили громадою
застї́льною так... К. Д. С.

Засто́нати = засто́гнати.

Застора́пивати, застороня́ти, засторо́жити,
ся = загоро́жувати, застава́ляти, заго-
роді́ти, застави́ти, ся, (про кїльки) —
позагоро́жувати і т. д., (про свѣт) — д.
Застя́ти.

Засто́йтися = д. Заста́влятися.

Застра́нствовати = похандрува́ти, пові-
яти ся, піти в ма́ндри. — Пішла наша
Оксада знову в ма́ндри.

Застра́нствоватися = хандрува́ти (багато,
довго), зага́яти ся, забарити ся в доро́зі.

Застра́стка = по́страх (С. З.), по́страш-
ка, за́страшка. — Не вірте, брати́ наша,
ма́дний таковим ля́хвським постра́хам. Остри-
вця. К. З. о Ю. Р.

Застрахова́ти, застрахо́вувати = за-
с(ш)трахува́ти, зас(ш)траху́вувати.

Застрача́ти, застра́чувати = застраха́ти
(С. Аф.), заля́кати, страха́ти, заля́кувати.

Застра́чуваннє = д. Застра́стка.

Застре́котати = 1. застре́котіти, застре-
коті́ти. — Сорока на талу застре́котіла. Чайч.
2. зацо́котіти, задрі́ботіти. (Д. Гово-
рять).

Застрага́ти = стря́гти (починати).

Заструга́ти = заструга́ти, (геблем) — за-
геблюва́ти.

Застро́увати, застро́увати, ся = забуду́ву-
вати, застро́увати, забудува́ти, застро́-
їти, ся. (С. Аф.). — Замісьц ула́ці ма́йдан,
і піхто його не забуду́вує. К. Ч. Р.

Застру́жувати, застру́жити, ся = застру́-
жувати, заструга́ти, (про кїльки) — поза-
стру́жувати.

Застру́їтися = задзю́ріти (С. Аф.), за-
дзю́рчати (С. З.), задзю́ркотіти. — Тільки
докопався до джерела, вода так і за-
дзю́рчала.

Заструпа́ти = заструпа́ти ся (С. Аф.),
пострупа́ти (Чайч.).

Застру́жєва, бот Sarmentum = вуски, ў-
ски.

Застру́лівати, застру́літи, ся = застре́-
лювати, застре́лити, (в)у(стре́)літи, ся.
(С. Л.).

Застру́льцяти = салда́т в передово́му
ві́йську, що починає стріля́ти.

Застру́ляти = стріля́ти, паля́ти (поча́ти).

Застру́ха, застру́х = стрі́ха. — Вилеті́в,
як горобець з стрі́ха. н. пр.

Застру́шнина = підда́шня. (С. З.). — Гу-
чно, гучно у свѣтлі́ці ба́тьки розмовля́ють,
любо їх сини Настусю́ в підда́шні вітаю́ть.
К. Д.

Заструпа́ти = поратись (поча́ти). — Я прий-
шов обідати, а вона тільки почала поратись.

Заструпа́тися = за́порати ся.

Засту́да = засту́да. С. Аф.

Застуді́ти, застужа́ти, застужива́ти, ся =
застуді́ти, за́холодіти, застужува́ти,
ся (С. Аф.), за́холо́жувати, ся, (про кїль-
ки) — поза́стужувати і т. д. — Сидюки
коло вігна, застудив бік. — Мабу́ть засту-
дли дитину, що так бухкає. — Застуди-
ти, за́холодити рабу, холодець.

Засту́пати, заступі́ти, ся = 1. заступа́-
ти, заступі́ти, загоро́жувати, загоро-
ді́ти. — Заступили, загоро́дили доро́гу.
2. заступа́ти, заступі́ти (замісьц кого).
— Благо́чнийи кудись по́хав, то вже його
заступає паш пан-отець.
3. заступа́ти ся (С. Аф.), оступа́ти ся,
ставі́ти за ко́го, обставати, оборо́няти,
заступі́ти ся і т. д. — Він оступаєть ся
за дітьми. Лев. — Добре, що він заступив
ся за мене.

Засту́пник, ца = засту́пник, ца, оборо́-
нець, оборо́нця (С. З. Ж.).

Засту́пничество = засту́па (С. Л.), обо-
ро́на.

Засту́п = за́ступ (С. Аф.), риска́ль. По-
дол., (місце, де ставати ногою) — ступа́к,
(ручка) — заступі́льно (С. Аф.).

Застуча́ти, ся = застуча́ти, застучо́їти,
загрю́кати, загрю́котіти, (дуже, але глу-
хо) — загу́пати, за́гнати, забу́хати,
(ногами) — загу́пати, загу́потіти, (про
віа) — за́торохтіти, про серце) — зацо́-
лотіти ся, (про зуби) — зацо́котіти,
(солирою) — зацо́кати.

Засты́нати, засты́ти, засты́нути = холо́-
нути, застыга́ти, за́холо́нути (С. Л.), за-
сты́гти, засты́гнути (С. Аф.).

Засты́дяться = засоро́бити ся.

Засты́лий = засты́лий, осты́лий.

Засты́пивати, засты́пнати = д. Застя́ти.

Застѣнокъ = 1. місце, де в старовину́
донітувано з катува́ння обвина́ваче-
них люде́й.

Застъичивость = несми́ливість, сором-ливість.

Застъичивый = несми́ливий, соромли́вий.

Застъи́ать = д. Застыть.

Засудачить = суди́ти, гуди́ти (почать).

Засуду́ть = засуди́ти, осуди́ти, присуди́ти.

Засуду́ться = замови́вати ся, затага́ти ся (С. Ш.), засуди́ти ся.

Засуе́гнъся = заклопота́ти ся, захпа́ти ся, замету́шити ся, забігати, завше́ (і)н-дяти сн. — Ще не пообідали, а вже кажуть їхати, забігали, заметушили ся всі. Чайч. — Завтра зроблю неодмінно, а то зашвидкош ся, то й забудеш. Кр.

Засу́бонить = ватагги́ супо́но.

Засу́сливать, засу́слять, ся = (сплюю) — засли́нювати, засли́нити, сь, (самою то що) — засма́льцьовува́ти, заля́жувати, засма́льцьова́ти, заля́жати, ся, (про кількох) — позасли́нювати, ся і т. д.

Засу́ха = засу́ха (С. Аф. Л.), посу́ха (С. Л.), су́ша. — Така суша, що край Боже — усе посухло.

Засу́чать, засу́чивать, засу́чить = 1. засу́кувати, засука́ти. — Засукала штку. 2. засу́кувати, зака́чувати, засука́ти, закача́ти, (про кількя) — позасу́кувати, позака́чувати. — Позакачував рукава. — По локоть руки засулав. Кот.

Засу́шивать, засу́шить, ся = засу́шувати, засуши́ти, ся, (про кількя) — позасу́шувати, посуши́ти.

Засу́шнна = суха́рь (на пр. хліба), суши́й (на пр. овочів) — Кушила сушні на узвар.

Засу́шка = засу́шування.

Засу́слять, засла́ть, ся = засла́ти, ви-силати, запроважува́ти, засла́ти, ви-слати, запровади́ти, запе́кати, (про кількох) — позасла́ти і т. д. — Запекали їх далеко. Хар. Чайч. — Засу́слять сва-то́мъ = сла́ти, ся, присла́ти ся. — Ой хоч сватай, хоч не сватай, хоч так присла-й ся, щоб не було поговору, що з мене сьміяв ся. п. п.

Засу́лька = засі́ання; засі́ання.

Засу́льняй = за́сланий, ви́сланий, по-сланний.

Засну́ють, ся, засну́ть = засни́ати, ся, засну́ти. — Засну́ють летаргическимъ сномъ = обмира́ти. — Привели бабу, стару-престарелу, що педавно обмирала. п. о. К. З. о Ю. Р.

Засну́ють, ся, засну́ють, ся = засни́ати,

ся, зава́лювати, ся, закида́ти, засніпа-ти, ся, зава́лити, ся, закида́ти. — Рівчак заспали землею. — Жито вже засніпають в засні. — Завалил йому.

Засні́пка = засніпа́ння, сніпа́ння.

Засуха́ть, засохну́ть = засиха́ти, засох-ти, засохну́ти.

Засіва́ть, засіа́ть, ся = засіва́ти, за-сіяти, поса́яти, (багато) — повасіва́ти.

Засі́въ = сі́йба, сівба́ (С. Л.), сія́нка. — Равня сійба хоч не вродить, та з хліба не зводять. н. пр.

Засі́даніе = засі́дання.

Засі́датель = засі́датель.

Засі́дъть, засі́сть = засі́дати, засісти. — Урядом міським зупомною лавою засі-ли мв. К. Ст. — Засідали пани Перебийноса вбити в. п.

Засі́ка = 1. засі́ка (С. З.), сі́ча.

2. заказний ліс, заказник.

Засі́каць, засі́чь, ся = 1. сі́кти, па́ри-ти, пере́зати, шпа́рити, пере́щити, лу́жити, ба́тожити, шмага́ти, піжиги, чух-ра́ти (почать, див. від ся Бать); засі́ка-ти, забива́ти, засі́кти, забі́ти (різками, батогами або що). — Його до смерти засікли. 2. зару́бувати, заруба́ти, карбува́ти, закарбува́ти.

3. засі́кати ся (С. Аф.), засі́кти ся, стрехува́ти ся (про коней, як вони зачі-пають ногу об ногу).

Засі́сть = д. Засі́дъть.

Засі́чь, ся = д. Засі́каць, ся.

Засі́ять = д. Засі́ва́ть.

Затава́нить = затаба́нити. С. Ш. — Ро-зігнав човен в саме лататти, та тоді вже давай табанити.

Затаври́ть = потаврува́ти. — Потаврува-ля волів.

Зата́ивать, зата́ить = прита́ювати, при-та́ти, зата́ювати, зата́ти. (С. Аф.)

Зата́иваться, зата́иться = хова́ти ся, за-хо́увати ся, прита́ювати ся, та́ити ся, заховати́ ся, прита́ити ся.

Зата́лкавать, затолка́ть = зашто́вхувати, зашту́рхувати, зашто́вхати, зашту́рхати.

Зата́йцовать = та́йцюва́ти (почать).

Зата́йцоваться = зата́йцюва́ти ся, за-та́йчити ся. — Зата́йцювали ся до сьніту.

Зата́пливать, затопля́ти, затопи́ть, ся = 1. затоплюва́ти, затопля́ти, розто́плю-вати, розтопля́ти, підпа́лювати, запá-лювати, затопи́ти, ся і т. д., (про кількя) — позатопля́ти і т. д. — Уже людя обі-дають, а щода ще й не затопила. С. Аф. —

Почала розтоплювати грубу.
 2. топити, затоплювати, затонити. — Загопяти у річку. С. Аф.

Затопитувати, затоптати, ся = затопитувати, (про кілля) — позатопитувати, затоптати, ся. — Я заллю недолю дрібними сльозами, затопчу неволю босями ногами. К. Ш.

Затаскати, затасквувати, ся = 1. заволокти, затягти, затірвати, затарабанити, затарганити, заволокіати, затягати, ся і т. д., (про кілля) — позаволокіати, позатягати і т. д. — Заволокти візцю в кошару. — Затяг мене до шинку. — Кудись він затарганив мішок.
 2. затаскати, заносити, ваялювати, зашмальцювати (одежу), затаскувати, занощувати, заялюювати, зашмальцюювати, ся.

Затачивати, затачати, ся = зашивати, залатувати, зашити, залатати, ся, (про кілля) — позашивати, позалатувати, ся. — Позалатувала усі дірки на сорочці. Чайч.

Затачивати, заточити, ся = загострювати, виточувати, загострити, виточити, ся, (про кілля, — позагострювати, повиточувати, ся.

Затачка = 1. зашивання, залатування.
 2. зашивка, латка.

Затачити = д. Затаскати 1.

Затачитися = зайти, забресті.

Затаяти = тайнути (почати).

Затвердіати, затверджувати, ся = завчати, вивчати, завчати, вичувати, ся.

Затвердівати, затвердіти = твердінути, твердіти, твердішати, тужавити, (висялаючи) — коржавити, (про шкіру) — шарубити; затвердінути, затвердіти (С. Аф.), затужавити, закоржавити, зашарубити. — Грязюка затужавила. С. Аф. — Чоботи зашарубили.

Затверділоість, затвердієніє = затвердієніє.

Затворити, затворити, ся = зачинити, зачинити, ся, (про кілля) — позачинити, ся. — Дома й хлів зачинив, а тепер не хоче й хати. н. пр. — Йдала, ждала, ворітчека не зачиняла. н. п. — Та й комірокчу зачиняла, та трьома замками замчала. н. п. — А діти в хаті позачиняли ся і дождають матері. Чайч. — Ох либонь ми заблудили, не до свата праїхали: ворітчека позачинив, і дверечки позачинили. н. п. — Затворениий = зачинений.

Затворка, затворок = засувка, завертка, заціпка. (С. Аф.).

Затворник = схіжник, пустельник.

Затвор = 1. д. Затворка.

2. келія пустельникова.

Затворити, ся = д. Затворити.

Затєкати, затєчь = затікати, затекти; набухати, набухнути, бучавити, набухавити, (про тіло) — терпнути, стєрпнути.

Затєк = опух, пухлина, пухлятина.

Затемнити, затемнити, ся = затемнити, затемнити, затемарити, потьмарити, ся, (небо) — захмарити, ся, (пам'ять, розум) — заморочити, зашаморочити, затлумити; темнити (С. Ш.), затемняти, тьмити (С. Ш.), тьмарити, тьмарити, ся, заморочувати і т. д. — Насяпали землі, що я вже не встану, очельки затемнили, що й на світ не гляну. н. п. — Та й звор очі туманом затемнилась і звор сльози тихо покотилась. Пч. — Що на небі усі авіади потьмарили, половина місяця у хмарі вступила. н. п. — Зовсім мінї заморочила голову.

Затемнити = темніти, темнішати.

Затєшувати, затєшити, ся = засьвічувати, засьвітити, (про кілля) — позасьвічувати. — Засьвіти лампадку.

Затєрєбити, затєрєблівати, ся = заскєбтати, зашарпати, заськєкати, заскєбувати і т. д. — Гуси заскєбула курча.

Затєрєти, затєрєти, ся = затєрти, затєрєти, ся, (про кілля) — позатєрєти, ся. — Крита затєрєла дуба. — Затєр усе, що було напсапо. — Затєрєти квась, пїво = заварити.

Затєрєти = замордувати. — До смерті замордували його.

Затєрєвати, затєрєти, ся = губити, загублювати, загубити, загубити, ся, (про кілля) — погубити, позагублювати, позагублювати, ся. — Ой пішла ж п, пішла, чипчик загубила, а прийшла до дому — і ще й мужа була. н. п. — Не жайї ухвала, бо підвою згубиш. в. пр. — Підв ж ти, нещасна Доле, в полі загуби ся, а за мною, молодю, та й не волочи ся. н. п.

Затєсати, затєсувати, ся = затєсати, затєсувати, ся, (про кілля) — позатєсувати, ся. — Позатєсував чоловік клинчикки. Чайч.

Затєсати = втірити ся, вперти ся, улїзти, втіснити ся. — Чого він сюди втирив ся?

Затєсувати, ся = д. Затєсати.

Затєчь = д. Затєкати.

Затікати = тукати (почати). — Почав дятел тукати в дерево С. Ш.

Затіранити = д. Замічати.

Затирати = д. Затеріть.

Затіскати, затіскивати, ся = 1. заіхати, (у)вбгати (С. Ш.), втовккіачити, заіхати, бгати, втовккіачувати, (про кілька) — позаіхати, повтовккіачувати. — На силу захав у торбу.

2. затірти, затірати, ся, затіскати, затіскувати, ся. — На базарі такого багато народу — вовсім мене затіскали.

Затісквати, затіскаться, затіснутися = втіскувати ся, втірати ся, втіскати ся, втірти ся.

Затіхати, затіхнути = затіхати, тіхнути (С. Ш.), замовкати, умовкати, затіхнути, замовкнати, умовкнати, ушхнути (С. Ш.). — І тихнуть божіі слова (молятва). К. Ш. — Ущух вітер.

Затішиє, затіши = 1. затішок. С. А. ф. Д. — Добре, що ми прабіглись до коняці, то пам у ватишку нічого, а то така буря піднялась, що крий Боже!

2. безвітря, тиша (С. Ш.), тихомірра.

Заткати = 1. ткати (почати).

2. заткати (заробити тьяннам).

Заткнути, заткати, ся = заткнути, затупити, застроїти, затякати, затуляти, застроїлювати, ся, (про кілька) — позатякати і т. д. — Затяли пальцем. — Застрома у стріху. — Затякала у намітку зеленої руті. я. п. — Затянув чіи.

Затлятися = затляти, ся.

Затлятися = затліти, ся.

Затміє, ся, затмієвати, ся = д. Затемніє, (про сонце, місяць) — мівіати ся, відмінити ся, відмінити ся. — Як сонце мінати ся, то не можна на нього дивити ся. Ман. — Як мінати ся сонце, то деколи буває так, що місяць зовсім сонце закрив. Де-що про С. Б. — Так само, як сонце, мівіати ся і місяць. Ід.

Затмієніє = 1. відміна (сонця, місяця).

2. темнота, стіма (С. З. Жел); заморока.

Заток = 1. крайка (тьяннини). С. З.

2. коліно, завороть (річки). Ман.

Затоліачувати, затолочати, ся = ватоліачувати, витоліачувати, вибівати, витоліачити, витоліачити, вибіти, ся. — Витоліачили траву.

Затолкати = д. Заталеквати.

Затолквати = вясніти, тлумачити (почати).

Затолкватися = 1. забалакати ся. — Забалакали ся до ранку.

2. спантеліачити ся, збіти ся з пантеліку, заллутати ся (вясняючи що). — Почав вяснити, тай сама спантеліачива са.

Затолочати = д. Затоліачувати.

Затолоч = затовкати.

Затоміати, ся, затоміяти, ся = 1. затоміяти, втоміяти, зморіяти, стоміяти, ся, підтоптіти ся, знемогті, втоміяти, заморювати, ся, знемогати, (про кілька) — потоміяти, ся, повтоміяти, ся. — Усі потомили ся, попроставали — віка не підідімо. Чайч.

2. занудити ся.

Затонуть = потонуті.

Затоп = затон (С. З.), плівна.

Затопати, затопити, затопіяти, ся = затопіти, залівати ся, поіняти ся водою, затопіти, ся, затопіти, заліти ся, поіняти ся водою. — Від дощі всі низива повизла ся водою. — Дішара гірло затопило. К. Ш. — Затоплю водою дрібними сльозами. К. Ш.

Затопати = затупати, затупотіти, затупцювати. — А він як затупотять на його: геть, каже, відсія!

Затопіти = д. Затопіляти і Затопіяти.

Затопіяти, затопіти = д. Затопіляти.

Затоптати, ся = д. Затоптувати.

Затоп = д. Затопіти.

Затопірятися = настовбурчати ся. — Давись, як у його волосся настовбурчались.

Заторговати = заторгувати, сторгувати.

Заторжествувати = святкувати (почати).

Затормазіти = загальмувати. С. Д. — Дуже крута гора, треба загальмувати.

Затормосіти = засіпати, засмікати, зашарпати, затягати. — З усіх боіи засіпали.

Заторник, заторний чан = браговар. С. Ш.

Заторніати = захватати ся, захипати ся, закарпати ся, посіпати. — Збіраючись в дорогу, так захипати ся, що багато де-чого позабували.

Заторотіяти = зацокотіти, заборотіяти, торотіяти, вертати і т. д. д. Болотати З. (почати).

Затор = 1. затір (заміс хліба чи солоду на горілку або на пиво, теж і сама міра потрібного для сього хліба).

2. тіснота, тиск, тіснява. — Така тіснота, що й кінем не протиснеш. С. Ш. — І хлопців чортів тиск було. С. Ш. — Така тіснява, що й не пропхави си.

Затосквати, ся = ажурити ся, засудувати і т. д. д. Занечалити ся. — Сидить козак у неволі, тяжко ажурити си. п. п.

Заточать, заточить = засліати, висліати (на засланні), замкати (в тюрму), заслати, вислати, замкнути, (про кілки) — повасліати і т. д.

Заточеніє = заслання; неволя, в'язення. — Бути ж міні у неволі, у за́лазах, у завоі, молодому козакові. н. п. — Аби тебе до в'язення не сажали. С. З.

Заточеніє = загострювання.

Заточенник = неволяк, в'язень. С. З. — А як в в'язнях був у Дорошенка. Л. В.

Заточенный = засланий.

Заточенный = загострений.

Заточить = 1. д. Заточать. 2. д. Заточивать. 3. поточить. — Черви поточили дерево.

Заточник = д. Заточенный.

Затощить, ся = занудити, завадити. С. Л. — Чи від куті кому занудить... Сніп. — Запудило коло серця, закололо в боці. К Ш. — Щось міні з самого ранку завадило. С. Аф. — Ему затощилось = його завадило, занудило.

Затрава = 1. цькування.

2. запалювання, запал (порох у гарматі).
3. ланівка (огнепальної зброї).

Затравить, затравивать = 1. зацькувати, цькувати, зацькувати, загнати, загавнати. — Не займай, його й свої зацькують. н. пр. — Заганяй зайця хортами.
2. запалити, підпалити, запалювати, підпалювати (порох в гарматі).

Затрашкить = циндрити, циндрити, гайнувати, переводити (почать). — Почав циндрити худобу, поки всього не переведив.

Затрашевый = 1. пістрьбовий (зроблений в пістрі). — Пістрьбовий халат. — Тепер вживають ся теж в знач. — засмальцьований, саялшовений.

2. д. Застобальный.

Затрашез = пістря (тканина).

Затрата = трата, кошт, видаток (за другого).

Затратить, затрачивать = витратити, потратити, витрачувати, тратити (за кого другого). — Він чи мало потратив на його.

Затрепетать, ся = затрептіти, затріпати ся, затіпати ся, затіпотіти, затрусити ся. — Затіпалась, затрептіла дівчина з лику. Чайч.

Затрепять = затріщати, затріскотати, затріскотіти, (в розмові) — запорошати, зацокотіти, заторохтіти, (про масло, сало на вогню) — зашкварчати. — На його

го грізно закричала, зачала, запорошала. Кот.

Затрещина = потілишини, стусан, штурханець, бухан, ошийок. — Дать затрещину = дати потілишиника, стусані і т. д., пошійкувати.

Затрөгать, затрөгуть, затрөгивать = заняти, займати, зачепити, зачіпати, торкнути, торкати ся, (про кілки) — позаймати, позачіпати. — Ой у полі каляновка, на лю вітер віє, козак дьку вірно любить, заняти не сьміє. Тим він П не займає, що сватати має. н. п. — На що мене зачепиш, коли собі мшшу мавш? н. п. — А вже й парубок! усіх тобі дівчат на вулиці позачіпає. Чайч.

Затрубить = засурмити, затрубити. — Дитва на труби засурмила. Кот. — Жалібною у сурми засурмили. н. д. — Затруби, Гришко, в рушавцю. п. пр.

Затруднєніє = трудність, труднація; притчина, притика (С. Л.), прітча (С. Л.), перешкода (С. Л.), завада (С. Аф.), морок (С. З.), заморька. — Велика трудность до исполнені обітниці Б. Н. — Примає поборовати всім трудності. Фр. — Мороза міні в цим ділом.

Затруднительность = трудність, труднація.

Затруднительный, во = утрудливий, во (С. Ш.), трудний, во, тяжкий, во, сугужний, во, прикрій, ро, недогодний, во, морочливий, во, морочний. — Сугужна праца. Кр. — Морочливе діло.

Затруднить, затруднить, ся = утруднити (С. Ш.), завадити (С. Аф.), перешкодити, на перешкоді стати, заморочити, утрудняти, ся, заважати, перешкожати, на перешкоді ставати, морочити, ся, заморочувати, ся. — Тая трудність се помагу заважала. Ст. Л.

Затруджать, затрудить, ся = 1. затружувати (С. Аф.), трудити (С. Ш.), утрудняти, заважати (роботою), затрудити (С. Аф.), утруднити, ся. — На сторону ходити, коняка трудити. я. п.
2. набридати, обридати, докучати, набригнути, докучити.

Затрунить = сьміяти ся, глузувати, кепкувати (з кого або над ким почать).

Затрусить = боїти ся, лякати ся (почать).
Затрусить, затрушивать, ся = затрусити, засипати, закидати, затрушувати, затрусювати, ся (С. Аф.), засипати, за-

кида́ти, ся. — Затрусив соломкою, щоб не знати було. — Засниав стежку піском.

Затрасті́, затра́сть, ся = **затра́сти, ся, затруся́ти, ся.** — Вся земля затрусилась. К. З. о Ю. Р.

Затра́сы = **тра́та, кошт, вида́ток.**

Зату́манюва́ти, зату́манити, ся = **зату́манюва́ти, зату́манити, ся, тумані́ти, ся, тумані́ти, ся, туманіти; заморо́чувати, заморо́чити, ся.** С. Д. — Та туман подем, та туман туманить ся. н. п. — В мене голова туманіє. С. Ш.

Зату́пні́ти, зату́пня́ти, ся = **зату́пніти, зату́плюва́ти, ся (С. Аф.), ту́шити, ся.** — Брусок пожа не ту́шити. в. пр.

Зату́склий = **поже́рлий.**

Зату́ха́ти, зату́хну́ти = **1. гасну́ти, зату́ха́ти, згасну́ти, загасну́ти, зату́хну́ти.** — Га не лю́дка в роті. К. Ш. — Згасли очі і печу́чі, — смерть лягла вже на вустах. Ча́йч.

2. ту́хнути, сту́хнути, проту́хнути, затхну́ти ся (С. Аф.). — Я́йця протухли.

Зату́хлий = **1. згаслий, поту́хлий.**

2. ту́хлий (С. Ш.), проту́хлий.

Зату́чи́ть = **погла́дшати.**

Зату́хлость, лий = **д. За́дхлость, лий.**

Зату́ка́ти = **д. Затка́ти і Затку́ти.**

Зату́ло́в = **потіля́ця.** С. З. Д. — Дав драга, аж потіля́ця ляска. — Поче́сува́ти вь зату́ла́в = **чу́хати потіля́цю.**

Зату́лочный = **потіли́шний.**

Зату́льний = **1. д. Зату́лочный.**

2. за́дній.

Зату́ннюва́ти, зату́нню́ти, ся = **тині́ти (С. Ш.), робі́ти, ста́вити тня, загоро́жувати тня́ми, обтня́ти, ся, поста́вити тня, загоро́діти, ся.**

Зату́чка = **за́тчка, (в бочі́ або що зверху, куди вливають) — вту́лка, (вниз, де вливають ся) — ціп, шпу́нт, (що вєрх в хаті затикають) — за́ткало.** Мая. — Оттакечки без за́тчки. в. пр.

Зату́ва́ти, зату́вати, ся = **1. за́чиня́ти, почина́ти, за́твяти, (що за́йве або пу́сте) — втіва́ти, за́чати, поча́ти, за́тяти, ся.** — Хло́цс, молодче, якій ти ледащо, за́тїв жени́т ся, сам не знаєш на що. н. п.

— Таке втіва́, що і в борч не хра́шуть. в. пр.
2. вига́дувати, вига́дати. — **Зату́ва́в на меня́ нап्रा́слину** = **вига́дав на мене дурни́цю.**

Зату́в = **вига́дки, за́тїви (С. З.), вїтївкі, (примі́лїні) — витребе́ньки (С. Аф.).**

Зату́вливий, во = **1. вига́дливий, іро́нично) — витребе́нькува́тий, вига́дливо, з витребе́ньками, з викрута́сами.**

2. вті́шний, но. — **Зату́вливое да́ти** = **вті́шна да́ти́ва.**

Зату́вникъ, ца = **вига́дник, ця і д. Заба́вникъ.**

Зату́вничать = **вига́дувати, втіва́ти.**

Зату́вний = **вига́даний.**

Зату́вщикъ, ца = **д. За́чинщикъ.**

Зату́въ = **за́тїв, після́ сьбо́го, після́ то́го, по́тім, вре́штї, на послі́док, вї́да́к (Гал.) — Потім треба ще зга́дати, що... — Зату́въ что** = **бо, за́тїв що, через те́, що..., тїм, що..., пова́як (Гал.) — Не кінчи́ роботи, бо ване́дужав. — Не пішов через те, що до мене го́сті при́хали. — Зату́въ что́бы** = **на те́, щоб...**

Зату́внюва́ти, зату́вня́ти, зату́вну́ти, ся = **за́тїня́ти, за́стувати, за́стуня́ти, за́крива́ти сьві́т, за́тїня́ти, ся, за́стунити сьві́т.**

Зату́вка, за́тївъ = **за́тїнок, холодо́к.** — Ба́ба у за́тїнку ста́пе за дїву. п. пр. — Ле́дше допла́гани́лись до вря́нці, та сиочили в холо́дку під верба́ми.

Зату́вня́ти, зату́вня́ти = **за́тїсня́ти, за́тїсня́ти.**

Зату́в = **1. д. Зату́вникъ.**

2. вига́дка, вті́вка, витребе́нька. — **Д. За́тїв,** ю́тре вжива́єт ся ча́стїше.

Зату́ва́ = **д. За́тїва́ти.**

Зату́вкати = **за́дїя́квати, за́га́вкати.**

Зату́гива́ти, зату́гиву́ти, ся = **зату́гива́ти, зату́гиву́вати, зату́гити, ся, (про́ дло) — во́лочити, во́ловодити, тя́гти, про́волокти і т. д., (про́ равн) — за́тїгати, за́гю́вати ся, за́тїгити, ся і т. д., (узєз, петлю) — за́шю́ргувати, за́шю́ргну́ти. — Поча́ло йому́ равн за́тїгати. — Ска́зав, та́й за́шю́ргнув на шві́ він арван. Гу́л Ар.**

Зату́жка = **1. зату́гива́ння.**

2. моту́зо́к, моту́вка, поворо́вка (для за́тїгува́ння), в шта́нях — очку́р.

3. ма́тня (у нево́да).

4. тя́ганї́на (С. Ш.), про́воло́чка.

Зау́да́ти = **за́гну́да́ти (про́ кі́льки) — по́за́гну́дувати.**

Зау́лок = **за́у́лок, (глу́хий) — за́любє́н.**

Зау́мничать = **за́мудрува́ти.**

Зау́нівний, но = **жа́лібнїй, но, жу́рний, но (С. Д.), жу́рливий, во (С. З.), сумний, но.** — Де узва́сь та возлу́ська, у голо́вках сі́дела, жа́лібно ку́вала. н. д. —

Все я бачив; од усього серце падривалося, — і тоді журливе слово на папір прохалося. В. Ц.

Заушність = журливість, сум, сумо́та; журба́, журбо́та, смю́ток, ту́га. — В голосі тієї пісні багато журливості, а слова ще більше додають туги.

Заушніть = д. Запечалитися.

Заушокійний = поминаний.

Заупорствувати, заупри́матися = упе́рти ся (С. Ш.), за́тяти ся (С. З. Л.), за́тну́ти ся (С. З.), за́взяти ся, опи́нати ся (поча́ть). — Хоч кременем ухо ріж, так за́тв ся, н. пр. — Кого не візьме, як за́тнет ся, тому сидіти доведеть ся. Кот.

Заурча́ти = забурча́ти, загу́рчати. забурко́тяти.

Заурядний = звичайний, абі-який.

Заусенна = за́дірка, за́дра (С. Пар.). — Не знаю я від чого це поробились у мене за́дірки трохи чи не на всіх пучках.

Зау́ська = за́цькувати. — За́цькували со́балачи.

Зау́ська, зау́сьня = д. За́тська.

Зауто́рять = за́днати. — Треба краще за́днати діжку.

Зауто́рник = до́лото́ (жолобчате), жо́лобок.

Зауто́рничек = бо́ндарь (потрий робить уторя).

Зау́тра = за́втра вранці́.

Зау́тренняя = у́тренняя.

Зауто́жжувати, зауто́жити = за́гладжува́ти, за́прасо́увати, за́гладити; за́прасува́ти.

Зауша́ти, зауші́ти = ляпанця́ми годува́ти, ля́паса, ля́ця дава́ти, да́ти, би́ти, ва́рнати по щока́х або по що́ці. — Як дам тобі ля́ца я в пмку. Кот.

Зауши́на = ля́пса, ляпане́ць, ля́ця. С. З. Л.

Зауши́на, зауши́на = зау́шниця.

Зафальшівити, зафальши́ти = захва́льшувати́.

Зафранта́ти = за́ченури́ти ся.

Зафі́рвати = запо́рскати.

Заха́жжувати = захо́дити, за́верта́ти, (до кого).

Заха́жжувати, заха́яти = га́няти (С. Аф.), га́ньби́ти, гу́дити (С. Аф.), ха́йти (С. Ш.), зга́няти, зга́ньби́ти, заха́йти. — Попів гудьмо, а з по́нами будьмо. н. пр.

Захавра́ти = за́ну́дити ся. — За́нудив си я, сидючи в хаті.

Захавжа́ти = присвя́тити ся, при́маткобо́жити ся. — Так уже присвятила ся —

жива до Бога ліс. Чайч. — А вже Насті при́маткобо́жила ся, усе їй гріх та гріх, дивіть ся — „свята та божа, а псиную з душі тхне“.

Заха́нати, заха́нувати = захо́пити, за́га́рбати, за́грабува́ти, захо́плювати, га́рбати, грабува́ти.

Заха́п = 1. захо́плювання.

2. оберемо́к. С. З. — Взяв оберемо́к сіва.

Заха́лювати, заха́лити = заха́лювати, ви́хваляти́, заха́лити́, пере́хвалити́. — Не дуже хвали, а то пере́хвалиш на один бік. Чайч.

Заха́стати, ся = заха́стати, ха́стати (поча́ть), заха́лити́ ся, за́чванити́ ся, за́велича́ти ся.

Захвата́ти = 1. заха́нати, ха́пати́ (поча́ть). 2. заха́пати́, заха́цяти́, за́яло́зити (зама́зати, хапа́ючи, маца́ючи).

Захвата́ти, захва́тувати = 1. захо́пити, захо́плювати, за́няти, за́йма́ти. — Захо́пли жменью о́ріхів. — Теля́т за́няли на грома́дському жи́ті.

2. захо́пити, схо́пити, за́сту́кати, зла́пати. — Тут його́ зара́з і схо́пили. — Зло́дія в ко́морі за́стукали. — За́хвата́ти по го́ричмь слѣ́дам, на мѣ́стѣ престо́уле́ннѣ = схо́пити, шійма́ти, зла́пати на гаря́чому вчи́нку.

3. захо́пити, за́га́рбати, по́грабува́ти, захо́плювати, грабува́ти, га́рбати. — Зага́рвав чу́жу худобу. — Захо́пив мою ша́вку.

4. зу́пинити, за́пинити (С. Аф.), спини́ти, зу́пиняти́, за́пиняти́, спиня́ти.

5. за́чепи́ти, за́чипля́ти.

Заха́тливий = ха́пкий, ха́пчивий, ха́цун (С. Ш.), ха́цуга.

Заха́ти = 1. ро́спир. — Сі обце́ськи не годя́ть ся — мали́й ро́спир.

2. захо́плювання, грабу́нок. — Вь за́хва́ти = за́чепивши́сь.

Захвора́ти = д. Забо́лѣти́.

Захвоста́ти = хльо́стати, хво́ськати, шма́гати́ (поча́ть).

Захи́кати = за́сьми́яти ся (по тихе́сько: хі, хі).

Захи́лѣти, захирѣ́ти = яри́ти, зма́ри́ти, за́хлява́ти, за́хля́сти (С. Аф.), за́хирі́ти (С. Аф.), уна́дати́, уна́сти на си́лах, за́непа́дати́, за́непа́сти. — За́хля, паче́ три дні не їв. С. Аф. — Наші́ люди́ з ва́жкої робо́ти за́непали́ на си́лах. Чайч.

Захир'я́лий = хи́рвий, хи́рваний. — Ото сто́ймо ми со́бі хи́рні, їмо́ оті́ грішні. п. о.

Захитрїть — хитрувати (почать).

Захихивать = д. Захихать.

Захламѣивать, захламостѣть = завалювати, закидати, завалити, закидати, замотлошити.

Захлебать = засьбобати.

Захлебнуть, захлѣбываться = запити, запивати (сьбобавити).

Захлебнуться, захлѣбываться = захлинуть ся, похлинути ся, захлинути ся, залити ся, захлипати ся, заливати ся. — Аж пррхае, аж захливаєт ся. н. к. З. о Ю. Р. — Поринаеш, — не дай Боже, залеш си водою. К. Д. — Сьмієт ся аж задиваєт ся.

Захлестнуть, захлѣ гывать, ся = 1. хвисьнути, хвиськати (С. Ш.), захвисьнути, захвиськувати.

2. заплутати, закрутити, зашморгути, заплутувати, закручувати, зашморгувати, ся (про придиво, нитки то що: зайтигати ся петлею).

2. захлюпати, захлюпувати ся; залити, заливати ся (хлюпаючи). — Хвиля захлюпула човеу.

Захлѣтка = 1. зашморг (петля. С. Аф.) — Завязати зашморгом. — Шить въ захлѣтку = шити ланцюжком.

2. клямка, плямка. С. З. Л.

Захлѣсть = мул, наволока, наволока. ланцѣнок. (С. З.).

Захлѣнать = (благотом то що) — заляскати, заляцати, (в долоні) — залѣскати, заляпати, (очима) — залунати, заклѣцати. (Лев.).

Захлѣнка = 1. хлѣнавка, хлѣнок, хлѣнець. — Треба краще приробити хлѣпок до смюку.

2. клямка, плямка, засувка, защипка.

Захлѣпнуть, захлѣпывать, ся = зачинити, зачиняти, ся, раптом, грюкнувши (двері, хвѣртку то що), грюкнути, грюкати. — Ви так і вискоchia з хати, грюкнувши дверма.

Захлопотать, ся = заклопотати, ся.

Захлѣпнуть = д. Захлѣснуть.

Захлюпать, захлѣстывать, ся = задріпати, ся, затьбцати, ся (С. Аф.), забрьбхати, ся. (С. Аф.). — Задріпав си по коліна. Чайч.

Захлюпать = захитати ся, заколнхати ся, заколивати ся.

Захлѣпать = захлѣкати, зарюмсати.

Заходить = 1. заходити. — По дорогі зайшов до його. — Місяць зайшов за хмару.

2. заходити. — Заходив по хаті.

Заходиться = терпнути, дубіти, деревяніти, клякнути. — Писав, писав, аж руки терпуть. С. Ш. — Так холодно, що руки клякнуть. — Руки зашли (від холоду) — зашпари зайшли. С. Аф.

Заходникъ, заходчикъ = д. Дерлопритъ.

Заходъ = 1. захід. — Се було при заході сонци.

2. паскудник, срач (С. З.). — Школу жидівську на срач подарувати. п. д.

Захожденіе = захід.

Захожий = захожий (С. Л.), перехожий, мандрівний. (С. З.).

Захожийничать, захожийствовать = захаяйнувати, загосподарувати.

Захолоаживать, захолодѣть, ся = холодити, захоложувати, захолодити, ся.

Захолодъ = холодок, заітнок. (Д. Загѣнка).

Захолодѣть = захолонуть.

Заходусте = 1. глушина. — Живемо в такій глушині, що до нас і чуток не доходить.

2. гущина, гуцавіна (в гісі). — Зализ у саму гущину.

Захоронити, ся = заховати, ся, поховати, ся. — Сама хоче мене мати в землю заховати... а хто ж її головоньку буде доглядати? в. п. — Охрїмову матір заховали, вмера, не дїждаєт ся. в. о. — Вчора вмѣр, а сьогодні вже її поховали — Рості, рості а клен-древо, рості в гору високо, поховали пана отамана в сиру землю глибоко. н. п. — Заховав десь мою шапку. — Нема його нігде, мабуть десь заховав ся.

Захорохориться = росприндити ся.

Захотѣть, ся = захотѣти, ся, захтѣти, ся, схотѣти, ся, забажати, ся, заманути ся, закорити, (притьмом) — приспити, приспичати. — Захотѣло са мѣні й про се дознати ся. — Забажало ся о Петрі мерзлого. н. пр. — Нам чогось иншого замануло ся. К. Х. — Закортило чоловіка зайти у шиню. н. к. — Закортило йому тії страви похштувати. Чайч. — Пацькові пришила охота дочке його питати. Лев. — Отсе як приспичало, що й підождати не можна!

Захобантяться = їжити ся (почать), найжити ся, найжачити ся.

Захотѣть, ся = зареготати ся.

Захрабрѣться = захрабрувати, бадьорити ся (почать). — Ледає логн волочити, в дивись, як почав бадьорити ся.

Захрапѣть = захропнѣти.

Захребѣтникъ = бурлака, наймит.

Захрип'ять = захрипіти, захарчати. —
Одного й другого ударив під бія ножем, —
так вовя й захарчали. н. к.

Захром'ять = зашкандибати, зашкитиль-
гати, зашкандил'яти.

Захруст'ять = захрустіти, захрумтіти, за-
хрумчати. (С. З). — Чую — хрумчить
сніг, — мабуть у когось під ногами захрум-
чав. Чайч. — Чути було, як кістни в ву-
бах у його захрумтіли. С. Д.

Захрюкати = захрюкати, захр'юкати, зах-
рохкати. — То собака инде гавкає, то зах-
рюкає свиня, то шлодлива кішка нявкає,
то цв'іріньке гороби. Свіп.

Захр'яслость = 1. завал.

2. затвердість.

Захр'яслый = 1. завалений, забитий, заму-
нений.

2. затверділий.

Захр'яснути = 1. забіти ся, замуліти ся
(С. Аф.). — Ривка чинсь забилася, от во-
да й не тіче. — Ставок замулив ся.

2. застр'янути, застр'яти. — Хотів збити
іблукю, кинув ломку, а вона й застр'яла.
— Пішла по воду, та десь і застр'яла. С. Аф.

3. д. Затверд'ять.

Захраст'ять = затр'япати, тріснути.

Захуд'ять = 1. схуднути, з тіла снасти,
змарніти. — Поля багатий схудне, то убо-
гий здохне. н. пр.

2. з'убожіти, звесті ся. — Звели ся те-
пер нші пани: і хочуть павувати і ні с
чого. Чайч.

Захуліть = д. Зах'яввати.

Зах'яввати, зах'ярати = зах'якувати (С.
Аф.), вич'якувати, зачеркнути, вичерк-
нути, (багато) — пович'якувати. — Бага-
то вчитель пович'якував з мого писання. Чайч.

Зац'япати = захопіти, заг'ярати.

Зац'япанати = задр'япати, зашкрябати.

Зац'япати, зац'яперувати = зац'якувати,
зац'янувати. — Поки у Варшаві завпу-
вав Понятовський жвавий. К. Ш.

Зац'явісти, зац'яв'єсти, зац'яв'яті = 1. за-
ц'явісти, зац'явісти, зац'якувати, зац'яві-
тати, розц'явітати. — Ой у полі, ой у
полі зац'явіли волошки, тим і тебе полюби-
ла, що румяний трошки. н. п. — Зац'явіла
в долині червова калина, ніби засьмілалась
дівчина дитина. К. Ш. — Ой зац'явіли фія-
лочки, зац'явіли, цілі гори і долини закри-
ли. н. п.

2. зац'явісти, зац'явітати. — Заснула
Україна, буряном укрилась, цв'яілю за-
ц'явіла. К. Ш.

Зац'якати = зацікати, заціпати, заці-
скотіти (про курчат).

Зац'якувати, ся = зацілувати, ся.

Зац'яна = 1. зац'япа, кліючка, г'як.

2. прич'єпа, зац'ябра і т. д. д. Зац'яра.

Зац'яплити, зац'япл'яти, ся = 1. зац'япіти,
ціпл'яти, заціпл'яти, ся. — Зачинив ся
за поріг, таї упав. — Віда та й за біду за-
чепила ся. н. пр.

2. зац'япіти, зац'яїти, ціп'яти, заціп'яти.
— Не ціпай мене, бо битиму. — На що
мене зац'япеш, коли собі пишу маш. н. п.
— Не займай його.

Зац'япка = 1. д. Зац'япа.

2. заціпл'яння, заціпан'я...

3. прич'єпка (С. З.), заціпка. (С. Аф.).
— Так і шукає заціпки, щоб занестись.

Зац'япл'єніє = д. Зац'япка 2.

Зац'япл'яти = д. Зац'яп'яти.

Зац'япчивий = д. Зац'япчивий.

Зац'япи = йшли.

Зац'явер'ять, зац'явр'ять = зац'янути, за-
ч'яхнути, зах'яріти (про рослини).

Зач'якати = заціп'яти, зац'яїкати, за-
ч'яїкати (Чайч.).

Зачарув'ати, зачарув'увати = зачарув'ати,
заворож'яти, замобити, зачарув'ува-
ти і т. д., (про кілля) — позачарув'у-
вати і т. д.

Зачарод'явувати = зачарув'ати, за-
ч'якувати, зачарод'яїти, зац'якувати,
поч'яти чарув'ати і т. д.

Зачаст'яти, зачаш'яти = 1. унаїдти ся,
унаїкувати ся (С. Ш.), вчаш'яти, уча-
ш'яти (поч'яти). — Унаїди ся жураляє до
бабинь конопель. н. п. — Де не люблять
— не бувай, а де люблять — не вчашай. н. пр.

2. поспішати ся, задріб'отіти, задр'ю-
цювати (переважно в мові або в ході).

Зачаст'ю = ч'асто, частенько, ч'асто-
г'усто (Чайч.).

Зач'яте = д. Зарожд'єніє.

Зач'яти, зач'яїти, ся = 1. поч'яти, зач'я-
ти, почин'яти, зач'яїти, ся.

2. заваготіти, заваготіти, зачерева-
тіти, пон'єсти, заїти, ваготіти, чере-
в'ятіти. — У царці не було дітей зроду.
Сказали їй зварити шучину голову. Ізвар-
іть ту голову, із'яїте, то ви зайдете. Вона
так і зробила: заїшла і родила. н. к.

3. зарод'яти, зарожд'яти, ся, зарожу-
вати ся, зач'яти, зач'яїти, ся, зако-
ніти, закон'яти, ся. — Закон'ість ся ди-
тина Полт. Чайч.

Зач'яхну = зач'яхнути, зах'яріти, похи-
ріти, пожаріти.

Зач'якати = д. Зач'якати.

Зачва́нятися = зачванити ся, заиндіювати ся, запріндіти ся, заіндічити ся.
Зачерві́вѣть = зачервівити.
Заче́рківать, зачерку́ють = д. Захѣривать.
Заче́ривать, зачерпѣть = 1. замазувати, калѣти, брудити, замазати, закаліти, забрудити, (про кільки) — позамазувати і т. д.
 2. д. Захѣривать.
Заче́рпѣть, ся = зачорніти.
Заче́рпуть, заче́рпывать = зачерпнути, зачерпувати, зачерпати.
Заче́рствѣлость, лѣй = че́рствість, че́рствий.
Заче́рствѣть = заче́рствіти, поче́рствіти. — Увесь хліб поче́рствів. Чайч.
Заче́ртіть, заче́рчивать = зарисувати, завінчати, позначити, зарисовувати, зазначати, значити.
Заче́сать, ся, заче́сывать, ся = 1. зачесати, зачесувати, ся, (про кільки) — позачесувати. — Усі паші дівочки позачесувані йдуть. н. п.
 2. зачу́хати, ся (С. Аф.), зачуха́ри-ти, ся.
 3. засвербіти. С. Ам.
Заче́ска = зачесування.
Заче́ститъ = 1. шанувати, чтити (почать).
 2. ганити, ганьбити, лягати (почать).
Заче́сть, зачитѣть, ся = залічити, зацітати, залічувати, зацітувати, ся.
Заче́сывать, ся = д. Заче́сать, ся.
Заче́тъ = заміна. — Братъ, дава́тъ въ заче́тъ = брати, давати вперед, на одробіток. — Не въ заче́тъ = не лічучи, не в щѣт.
Зачѣ́кать = чікати, чикрѣжги (почать).
Зачли́кать = зацьвіріювати.
Зачи́нѣть, ся = д. Зача́ть.
Зачи́нивать, зачи́нить, зачи́нить, с = лагодити, поправляти, справляти, чатати, залатувати, залагодити, полагодити, поправити, справити, залатати, ся.
Зачи́ниться = загордіти, зачванити ся.
Зачи́нка = лагодиння, латання.
Зачи́шникъ, ца = привідця (С. З. Л.), приводець (С. З.), привѣдчик, ця (С. Л.), привідця, заводчик, ця (С. Л.), привішник, дя. — Через ваших же привідців на нас погубель. Брюховецькай. С. З. — Привідця зараз, ся испуаха, йому спелуа біля вуха і завсаа з ним річ таку. Кот.
Зачи́нь = почін, початок, привод. — Всюди привод дає. Помис.

Зачи́нять, ся = д. Зачи́нявать.
Зачи́ркать, зачи́ркать = д. Зачи́рлякать.
Зачи́слити, зачисліть, ся = д. Заче́сть.
Зачісто = за готіві гробіи.
Зачи́тать, зачи́тывать, ся = 1. д. Заче́сть.
 2. зачитати, зачитувати, ся. — Зачи́тав ся, аж в очах потеміло.
Зачи́хать, ся = зачхати, ся.
Зачи́ювать = зацювати.
Зачо́кать = зацювати.
Зачу́ить, зачу́илѣть, ся = заразити, заражати джумою, моровицею.
Зачу́ять = почувти, зачути. — Ой зачула моя доля, що не бути мій дома. н. п. — Почула собака звѣра, почала люштити. Чайч.
Зачѣ́нь = чого, чом, на що, на віщо, чому. — Чого тебе туди понесло? — Чом, чом, чоробров, чом до мене не прийшов? н. п. — Навіщо се мій задосъ?
Заша́вкать = зашамотіти.
Заша́гать = заходити, ступати (почать).
Заша́лѣритъ = 1. д. Забаклу́шиничать.
 2. замоліти, верати, торочити, теревені правити (почать).
Заша́ливать, зашали́ть, ся = 1. пустувати, жирувати (почать).
 2. розпустувати ся, розжирувати ся.
Заша́лшеть = 1. д. Заша́вкать.
 2. задержити, задержати, задзичити. С. Аф. (Про колеса або маятник в дзигрих, як воши, черкаючыся, деркотить).
Заша́ркать = зачѣвгати.
Заша́стать, зашастѣть = зашамотіти.
Заша́тать, зашатѣвать, ся = захитати, захитувати, ся.
Зашвѣ́ривать, зашвырѣуть, зашвырѣть = закидати, шурляти, ширгати, закинути, зашпурити, (про кільки) — позакидати. — Позакидав хлопец усі свої іграшки, взивши ся шильдо до кимжи. Чайч.
Заше́велѣть, ся = заворушити, ся, (про множество) — закишити, закомашити ся. — Заворушила ся пущина, мов із тісної домовини на той останій страшний суд мерці за правдою встають. К. Ш.
Заше́къ = карк, потілиця (власне свідш частина потилиці). — Ударити по заше́к-ку = вдарити по потилиці, потилицника да́ти.
Заше́я, у виразі: **Въ заше́я** = в потілицю, по потилиці, в тришній, в три вірви. — Выгнав його в тришній. — В три шрви вигнали. Кот.
Заше́нна = 1. карк.
 2. потілицинник. — Дав йому доброго шо-

тляшника. — Геть відсіля к чорту, а то потляшника дам. Кол.

Зашелестіть = зашелестіти, зашамотіти, зашипірати, шелеснути, пишпирінути. — Тако всюди і ласт не шелесне. Чайч. — На землю заїла віч, вігде аві пишпирхве, хіба то де куди крізь сов що вебудь пархне. Гул. Ар.

Зашелець = заохій, заводока. — А на чужій на сторонці зовуть мене заводокою, асгать міві річку брести широкою ще й глибовою. н. п.

Зашелудівать = заразїти п'аршами.

Зашелудівѣть = запаршівіти, спаршівіти.

Зашепелѣть = зашепелѣвити.

Зашептѣть, зашептѣвать = 1. зашепотіти, зашепотати.

2. замовити, зашептати, заворожїти, замовляти, зашептувати, заворожувати.

Замерошнать = 1. зколoшкати, скудoвчїти, скуйoвднїти, покoшлати.

2. колoшкати і т. д. д. Ерoшнать (почать)

Замершавѣть = закудлатїти, закошлатїти, скострубатїти.

Зашибать, зашибѣть, ся = 1. забивати, забїти, ся, ударити, ся. — Здорово забив ся об камінь — Забив погу. — Дуже ударив ся.

2. добувати, заробляти, добути, заробїти. — Він багато грошей заробив.

3. запивати, вкїдати ся в горїлку або в якє ледїцтво.

Зашибина, зашибѣ = мїсце на тїлї, де ударено, (з звуком) — сивяк, (донгастам) — смуга, басаман. — Як ударив ботогом, так сини смуга й набїгла. Чайч. — Приїди, приїди, щось ти дам, через плечї басаман. н. п.

Зашивать, зашивѣть, ся = зашивати, зашити, ся. — (Починати шити, зашивати подрасе і заробляти шитвом).

Зашивка = 1. зашиваннѣя.

2. зашивѣ (мїсце). — Подралось саме на зашитому.

Зашивѣть = зашивіти, (про гадюк, гусей) — засичати, (про масло, сало) — зашкварчати. — Гусак засичав. Фр. — Гадюка хоч не укусить, так засичить. н. пр. — Зашкварчало сало на сковородї.

Зашивкаться = д. Заивѣдлїть, замшкаться.

Зашлѣнать, ся = задрїпати, ся, затьoпати, ся, захлoпати, ся, забрoхати, забoвтати, ся.

Зашлы = д. Зашелець.

Зашмыгать = 1. зашмыгати, засновїгати. — Засновїгала там по всїм куткам. Б. Г.

2. задрїпати, затьoпати, затаскати. — Задрїпав сьгту.

Зашпылявать, зашпылѣть = пришпылювати, пришпылїти.

Зашпынить = закепкувати, заглузувати, закїпнїти, на глїмї пїднѣти.

Зашумѣть = зашумїти, (про юрбу людей) — загомонїти, загаласувати, (про одежу) — зашамотїти, (про вогонь) — загоготїти, (про що важке) — загуркотїти. — Загуділо в чорній хмарї, зашумїв весь лист. н. п. — Коли чус: загаласували всї люди, причать: „пожежа“! Чайч. — Загоготїло в грубї. — Загоготїв лївїсь пїдземний глас. Греб. — Народ загомонїв, заворушнї сї.

Зашутѣть = зашуткувати, зажартувати.

Зашущѣвать = зашущѣвати, ся, затїшкувати ся. — Палпочка, тїшкующись, па сьмїх його пїдїмали. К. Х.

Защѣбенывать, защѣбенѣть = закидати, закидати грўзом (грудками цегли, глини то-що).

Защѣбетать = защѣбетати. — Защѣбетав соловейко. К. Ш.

Защеголять = хверцювати (С Ш.), ченурити ся (почать).

Защекотать = 1. залескотати, залоскотати. — Може виїшла русаковька матерї шукати, а може жде козаченька, щоб залоскотати. К. Ш.

2. заскрекотати, заскреготати. — Сорочка заскрекотала.

Защелка = кляма, пляма, защїпка (С. Аф.).

Защелкѣть, защѣлкнѣть, защѣлкнѣть = 1. лїскати (почать), залїскати, (зубнми) — заклабати, (про соловейка) — затьoкнати (С. Аф.), лїскати, лїскати і т. д. (починати).

2. защїпати, защїпнїти (защїпку або кльмаку). С. Аф.

Защемїть, защемлївать, защемлѣть, ся = придемїти, прищемнїти, (зачиняючи скриню) — прискрїпнїти; прищемляти. — Зачиняв дверї та якoсь і прищипнув собі пучку.

2. защемїти (С. Аф.), занїти. — Защемїло серце.

Защѣмѣ = 1. мїсце, де прищїкнуто.

2. кльшї, обцѣньки.

Защепнѣть = дрѣти дрѣнку, скалки, лущину (почать).

Защепнина = д. Задорнѣя.

Защїпка = 1. застїжка, защїпка (у книжцї).

2. д. Забрѣва.

Зацѣплявати, зацѣпѣти = 1. задирати, задрати (тешучи або стругаючи).

2. д. Занозити.

Защѣный = зацѣнный.

Защѣтка, защѣпка = (у парога) — пружок, (у книшѣ) — лапка.

Защипати, защипувати = 1. зацѣпати, зацѣпувати.

2. зацѣпати, заскубѣти, зацѣпувати, заскубувати. — Гусь заскубує курча.

3. залѣпити, залѣплювати (про тісто).

Защита = 1. заслона (С. З. Л.), захист (С. А. Ф. Л.). — Не моя верства на шляху: без роду, без захисту. н. о. — Він мав собі захист у тім холодку від тяжкої спеки й свикого піску. Пч.

2. оборона (С. Л.), охорона, заступна (С. Л.), ватуда. — Чоловік як ворова, а все жінці оборона. н. пр. — На оборону Батурина з войском вшедши. Л. В. — Надючись на милостивую охорону вашої Вельможности. Л. В.

Защититель, ница = оборонець, оборондя (С. З. Ж.), заступник, ця.

Защитѣти, защипѣти, ся = оборонити, одборонити, захистити, заступити, ся, порятувати, боронити, оборонити, захищати, заступати, ся, оступати, ся, рятувати, ся. — Поможє чи не поможє, а хоч оборонити нас від жадів. Фр. — Дай йому Боже здорові і щастя, борони його від нещастя. н. п. — Буде мене муж бати, нема кому боронити. н. п. — Ти мене од смерті одборони, одборони і я тебе. н. п. — Ой ве слухай, милій Боже, що я гонорил, бодай мого милелького Пречистая боронила. н. п. — Од татарви безбожної землю захистила. К. Д. — Нічим хліва захистити. С. З. — Може чванитесь, що братством віру заступили, що Синопом, Трапезуном га лущки варили? К. Ш. — А Бог мінї помагає, мене заступає. К. Ш. — Заступати немощних і боронити без вини погибаючих. Л. В.

Защитительный = оборонний. — Орда оборонною рукою в поле виступала. Л. Сам.

Защитникъ, ца = д. Защититель.

Защипѣти, ся = д. Зацѣпѣти. — Защипѣнный = оборонений, захищений. — Мѣсто, защипѣнное отъ непогоды = захист, захисток. — М. з. отъ вѣтра = затишене місце, затишок. С. А. Ф.

Защипѣти = картати, дорікати, гризти (почати або дуже).

Защуривати, защурити, ся = д. Зажмуривати.

Защуривати, защуривувати, ся = зашурювати, зашурюувати, ся.

Защурити, защурѣти = 1. загризати, загризти, закусити. — Бачка загризла пацюка. — Собака закусала пороса.

2. роз'їдати, ятриги; роз'їсти, роз'ятрити. — Пластирь тлівя роз'їдає болячку, а ве помогає.

3. заїдати, заїсти. — Таке гірке, на силу заїв. — Після горілки треба заїсти. — Ножниця заїдають = ножиці затинають ся. — Заїла енасть = заплутала ся.

Защурѣтися, защурѣтися = 1. загризати ся, загризти ся, починати або почати гризти ся.

2. загризати ся, гризти ся, сварити ся, заводити ся, загризти ся, занести ся. — Вона така зубата, що з усіма загризаєт ся. Чайч. — Як виняв чарку, то тільки й діла що заводити ся. С. А. Ф.

Защурки = заїдки (С. А. Ф.), заїдок (С. З.), ласощі, лагомини, лагоминки. С. З.

Защурчивий = авадливий, задріпливий, задеракуватий, сварливий.

Защурѣти = заїди. С. А. Ф. — Як у горобця заїди.

Защурѣти = насоси (у коней коло зубів). — Треба покликати коновала — сякоти насоси.

Защурѣти = 1. заїзання.

2. заїти. — Козки загонами кицули си добвати ляхи.

Защурѣтой = доїзачий.

Защурѣти, защурѣти = заїзати, заїхати.

— Защурѣти = наїздом. — Защурѣти по рожѣ, по затылку = заїзати по лиці, ляпанці, ляцѣ дати, по потилиці дати.

Защурѣвати, защурѣти = заїзувати (С. А. Ф.), замордбувати, заїзати, замордувати. — Заїзди, замордува коня.

Защурѣти = приїзкий.

Защурѣти, ся = д. Защурѣти, ся.

Защурѣти = д. Защурѣти.

Защурѣничати = заскунити ся, жити скупо (почати).

Защурѣти = завергати ся, закрутити ся, замутити ся, лабунити ся (коло кого почати), заходити ходором. — Замутити си він перед паном — так ходором і ходити. Чайч. — Перед паном Федором ходити жид ходором. К. Ш.

Защурѣти = д. Зашурѣти і Заторонити.

Защурѣствовати = чудасійничати, удавати блізнія (почати).

Защурѣти = пуринати (почати).

Заявлять, заявлять = заявити (С. Аф.), оповістити, ознайомити, заявляти (С. Аф.), оповіщати, ознайомовати' (С. Л.). — Чому ж ви старшому не ознаймили? К. Ст.

Заявленіє = заява, заявка, оповістка.

Заялов'ляя = ялова, ялівка, яловиця (С. З.).

Заялов'ть = стати яловою.

Заяр'жичать = заціхити.

Заясн'ть, ся = заяснити, ся.

Заяць, зв *Lepus timidus* — заяць, заць, зайко, здр. — зайчик, білий — біляк. С. Ш. — **Заяць земляній**, *Dipus jaculus* = земляний заць.

Заячина = д. **Зайчина**.

Заячий = заячий. — **Догай**, як заячий хвіст. н. пр. — **Заячий корень**, рос. *Asarum* — коштеня, копітник, копитняк, підлітник, підолітник, підорішник. С. Ав. — **З. молодізь**, рос. *Sedum telephium* L. = заяча капуста, заяча розсада (укр.), масляне зілля (гал.). С. Ав. — **З. овесь**, рос. *Avena pubescens* L. = нівсюг, вівсюнець, мітлиця. С. Ав. — **З. салат**, рос. *Sonchus oleraceus* L. = молочак, какиш. С. Ав. — **З. чеснокъ**, рос. *Teucrium Scordium* L. = дікий часник, скордія. С. Ав. — **З. шавель**, рос. *Oxalis acetosella* L. = заячий шавель, шаву́х. С. Ав. — **З. кровця**, рос. *Huregicum* L. = звіробої, кривця, заяча кривця, святоїянське зілля, молодечека кров, криштальки, матері Божої сльози. С. Ав. — **З. ланка, ножка**, рос. *Trifolium arvense* L. = котики, огірощна трава, огірощник (укр), полиця (гал.). С. Ав. — **З. трава** = д. **З. шавель**.

Зайтек = гаряч, гарячий (С. З.). — (Напиться гарячий з води, лаврового листу або шавалі і меду.) — Страшенно змер, та вже випив гарячу, тоді трохи зігрів ся.

Забитеньщійк = той, що продає гаряч.

Забруйний = збройний.

Забруя = 1. зброя. — А Ярина дав зброю, па порозі стоя. Степан її надіває та плучуть обоє: і шаблюка, мов гадюка, й ратище-дрючина і самопал семипуденний пояс за плечима. К. Ш. — Помер козак й тихе його мова, зостає ся кінь вороний та исная зброя. н. п.

2. збруя, (на німецький манір) — шорі. — Куни коней і разом асю зброю.

3. струмент, справа, справляля (ремесницьке).

Заваніє = завання, стан, стать. — Завання козацьке та життя собацьке. н. пр. — Зи-

орали ся люди різного стану: і козаки, і пани і купці. — Ми козачої статі. — У вашій статі такий авчай.

Званій = кліканий, проханий. — А він колись був кликаний, рущинки вже дбались. К. Ш. — На проханих гостей багато треба. н. пр.

Звать, ся = 1. звати, клікати, заклика-ти, запрошувати. — **Тоді**, як кличу — йди. н. пр. — **Клячу**, кличу, він не йде, искай же він пропаде. н. п. — **Закликав** його до себе. — А в тій пісні чуєш і радисті і сльози, мов би твою душу якісь душі кличуть. Аф. — **Запросили** до себе гостей. — **Ой чи чула**, моя мила, як я тебе кликав, поуз твої ворітчка синим конем їхав. н. п.

2. д. **Зываць і Восклицать**. — Коли чую, гука він: а йди-но сюди! н. х. — Я ж думала, моя велью, що в лісі гукає, а тож мов гірка доли мене зяов шумів. н. п.

3. звати, ся, називати, ся, прозивати, ся, менувати, ся. — Його зауть Олексієм. — От не згадаю, якось чудно він прозиваєть ся. — **Звать собаку** (ключучи: цю-цю!) **цюцюкати**. — Нехай цюцюкають... мене сам не зведуть. Гул. Ар. — **Звать на судъ** = **позивати**. — Мислі до суду не позивають. н. пр.

Звеню = (у лапцюсі) — кільце, (в огорожі) — прясло, (в чому иншому) — шлаток. — ПЦ з шестеро присяє, то й була б огорожа. К.

Звенчатий = кільчастий.

Звен'ть = дзвеніти, дзенькати, дзеленчати, дзвоніти. — Чую, щось дзвенить. — **Дзвоник дзеленчатъ**. — **Дзенькнуло** щось раз та й замовкло. Чайч. — **Звеніщий** = **дзвенячий**.

Звонарь = дзвонарь.

Звоніло = д. **Біло 1**.

Звоніть = дзвоніти, (кажучи в жарт) — бовкати, бевкати, (в малельний дзвоник) — дзенькати, дзеленькати, дзеленьчати, теленькати (С. Ш), в калатало — калатати. — Чуємо, що бовка дзвін, та не знаємо, де він. н. пр. — От тільки перший дзвін до сповіді бевкнув. н. х.

Звонкії, ко = дзвінкії, ко (С. Л.), голосний, но, дзвенячий, дзвенючий (С. Л.), гучний, но. — Соловейко в садку тьохка пісню дзвінку. Сам. — Наша дума, наша пісня без хатрої мови, а голосня та правдива, як божєє слово. К. Ш. — **Звонкая монета** = давнїкї монета, брязкачі. — Я єсть брязкачі, будуть і послухачі. н. пр.

Звѣнкость = дзвѣнкiсть, гѣлоснiсть, гучнiсть.

Звѣнокъ = дзвѣник (укр.), дзвѣнокъ (гал.).

Звѣноцѣвъ = дзвѣноцарѣв.

Звѣнчатка = брязгалка.

Звѣнь = дзвѣн, звѣн, (по покiйному) — подавiння, подавѣн, дзвѣн по душi. — Вечiрний звѣн, багато дум ввводять вiв. Складка. — Сховай собі на подзвiнни и. пр. — Одян дума, як би його дзвѣнцiть палати, другий дума, як би його на подзвѣн придбати. К. Ш.

Звукѣвой = гѣлосѣвой.

Звукъ = гѣлос (С. Л.), гук (С. Ж. Л.), дзвѣн, брязг, ляск, грюк. — На дзвѣнцi вдаряя в дзвѣн и тонкiй и дзвѣнний гук задрiжав и розлив ся по сѣмъ на всi долини. Лев.

Звучать = гучати, дзвѣнчати, брязгати. — Порожня бочка гучить, а повна мовчить. н. пр.

Звучность = д. Звѣнкость.

Звучный = д. Грѣмкiй и Звѣнкiй.

Звѣзда = зоря, здр. зiрка, зiрѣнька, звiздi. — Ой свѣти мiсяцю, ще й асна зоря, просвѣти дорiжку аж на край сiви. н. п. — У ярмарку мужикiв, як на небi зiр. н. пр. — У гаю, гаю вiтру не має, мiсяць високо, зiрѣнька снють. К. Ш. — Що на небi усi звiзди потьмарило, половина мiсяця у хмари вступила. н. п. — Утрѣшня, вечерня звѣзда = д. Аврѣра, Венѣра и Зарi. — Падающа звѣзда = лiтавець. — Хвѣстата звѣзда = мiтла. — Кавалерскан звѣзда = звiздi. — Неподвiжна звѣзда = нерухѣмi зорi. — i сонце i перухѣмi зiрки свѣтять своїмъ власнимъ свѣтломъ. Де-що про Свѣ. В.

Звѣздистый = зѣрняний, зѣрнявий, зiрчатый, зѣрешливый (М. В.). — Чудова зоряна нiч. Стеценко. Доли, драма.

Звѣздистъ = зѣрнiт. — Мiсяць свѣтить, зоря зѣрiв. н. п.

Звѣздный = зѣрняний, зѣрнявий.

Звѣздообразный = зѣрнятий.

Звѣздоцвѣтъ = д. А'стра.

Звѣздоцѣтъ = звiздѣцѣт, звiздiяръ. — Звiздiяръ мѣв значай, що вечера виходячи, мiяльнувати зорi. Звiльмiвський.

Звѣздочка = 1. здр. — зiрѣнька, ляск. до дiвчини — зiрѣнька, йсочка. — Ой тож не зоря, то дiвчина моя, чорняван, чорнобрная, асочка мон. н. п.

2. рос. Callitriche L. — водѣзвiдка (С. Ан.) и д. Звѣздочница.

Звѣздочникъ = д. А'стра и Звѣздочница.

Звѣздочница = рос. Stellaria L. — приворотник, мѣвравник, мѣвкрiнецъ (гал.),

S. graminea L. — блощичник, пiне сiпо, пiяна трава (укр.), полѣчник, саморiдне зiлля (гал.), S. Holostea L. = грижник, зiрѣчик, мѣвхворозъ, S. media Smith. = мѣвкрѣць, мѣвкрiця. С. Ан.

Звѣздчатка = 1. д. Звѣздочница.

2. Astrea, в породи полипiв.

Звѣздатый = д. Звѣздообразный.

Звѣрiнецъ = зѣвiрiнецъ.

Звѣрiный = зѣвiрiчий.

Звѣрiстый, звѣрiсть, то = зѣвiрiный, по. — У нашому лiсi дуже зѣвiрло. Чайч.

Звѣробой, звѣробойникъ, рос. Hypericum perforatum, Linn. = д. Зѣячья кровцѣ. —

3. сiний, Hyssoopus officinalis L. = васильки, юзѣпки. С. А.

Звѣрѣдный = зѣвiрiчий. — У його и погляд якийсь зѣвiрчий.

Звѣроловство = зѣвiроловство, лѣвѣцтво, мiслiвство.

Звѣроловъ = зѣвiролов (К. Л.), лѣвчий (К. Х.), мiслiвецъ (С. З.). — Йшли шапаня по сливцi, зустріли їх мiслiвцi. н. п.

Звѣрообразный = д. Звѣрѣдный.

Звѣрскiй, хи = зѣвiрчий, велюдський (С. Л.), лiутий, дiкий, лiото. — Помста и кривва кара ще нiколи не сповнила душi вiшнимъ почуваннимъ, окрiч зѣвiрчих. К. Кр. — Якийсь погляд у його немюдський.

Звѣрство = зѣвiрство, зѣвiрѣваннi, лiутiсть, жорстѣсть. — Серед людського зѣвiрѣваннi. К. Кр.

Звѣрствовать = лiувѣати.

Звѣрь = зѣвiр, зѣвiрiна поб. — зѣвiрiчка, здр. — зѣвiрѣк (С. Аф.), зѣвiрiчка (С. Л.), зѣвiрiтко, зѣвiрiня, тко, зѣ. — зѣвiрiря, зѣвiр. — Не вiрь, бо то зѣвiр; хоч не вкусить, так зляка. н. пр. — Се зѣвiрiюка, а не чолонка — такий лiутий. — Сеi зiмi зѣвiру дуже багато. С. Л. — Крiсний звѣрь = лисиця, вовк, ведмѣдь и т. д. (за котрами полюють). — Пушной звѣрь = що має шерсть, здѣтну на хiтро. — Плотѣдний звѣрь = хижий зѣвiр, мислiд.

Зѣякать, зѣякнуть = 1. брязгати, брязнути, забрязчати. — Брязгуло влючами бiля ворiт, — чути було, як вiдмикають. Чайч. — Ой брязгало мiшешю з грiшми золотими, де вi вiзьметь ся родишонька, сестри й побратими. К. Х.

2. д. Болѣть 2.

Зѣйки = д. Брѣднi и Врѣки.

Зги, виваєть ся гiльки у ниразах: а) „темнѣ, зги не видѣть“ — темно, хоч в ѣко

стрель, хоч око віколю, хоч очі повиколоюй. — Глянув у друге — хоч в око стрель. О. Ст. — Хоч очі повиколоюй, — вічого не видко. в. пр. — б) „опъ агъ не видѣти“ — він нічого не бачить.

Зданіє = будинок, будова, будівля (С. Л. Ш.), будовання (С. З. Ж.). — **Каменное зданіє** = камяниця, мурований будинок.

Здороваться = здоровати ся, вітати ся (С. Л.), на добридень, на день добрий давати, (спляючи шапку) — шапкувати, ся, (стискуючи руку) — рукати ся, чолом давати (вільючи) — чолюкати ся. — А де Катри? Нехай іде з чоловіком здоровлятися. К. Х. — Мимо громада пробігав, шапки не здіймав, на девь добрий не давав п. д. — Тут між собою розпнались, чоломались і обнімались. Кот — Дивлюсь, а наш Омелько вже й з ставовим рукаєт ся.

Здоровёхонекъ, здоровёшенекъ = здоровісінький. — Чув, що він слабій. Де там слабій? Здоровісінький.

Здоровёхонько, здоровёшенько = здоровісінько.

Здорово = одорово. — **Здорово!** = здоров був, здорові були! добридень! — **Здорово ли вы живёте? По добру ли живёшь, по одорову?** = як ся маєте? чи щё живёвкі, здоровенькі? — **Здорово живёшь** = ні за що, ні про що, так собі ні с того, ні з сього, за дарма, дурно, дурясінько, гарма-дарма, цур дуря. — Причепи ся гарма-дарма, задавив ся, що я гарва. в. п. — Ні з того, ні з сього давай заагись. — **Уході по добру по одорову** = іді, поки цілий.

Здоровость = здоровість.

Здоровый = 1. здоровий (не слабій). — Недужий смерті, а здоровий хвороби сподівай ся в. пр.

2. дужий, міцний, здоровий, кремянйй. — Кремеязий дідуган.

3. (про воду) — погубийй, (про повітря, їжу і т. д.) — одоровийй. — Погода вода. С. З.

Здоровье, здоровьеце = здоровья, здоровья, здоровьячко, здоровлячко. — Чарочка у роток, а здоровлячко у животок п. пр. — **О здоровья сирашивать** = за одоровья, на одоровья питати. — **І яс одоровья тебе, браге, буду питати.** п. д. — **Пей, те на одоровье** = одорів пив! (С. А. ф.), пийте одорові. — **Ой пийте одорові, в кого чорні брови!** Кум-мірошняк, Дмитренко.

Здоровѣть = одоровшати.

Здоровѣть = одоровіло, одоровець, бецяв. С. Л.

Здравіє = д. **Здоровье**. — **Здравія желію, желаніє** = одорові були!

Здравіє = 1. одорово.

2. розумно, розсудливо.

Здравомыслиє = розсудливість.

Здравомыслищій = розсудливий.

Здравствовать = одоровоку бути. — **Дай Богъ здравствовать** = поздоров Боже. — **Поздоров, Боже, батька, то все гаразд буде** в. пр. — **Да здравствует!** = хай, нехай живё! — **А наш Цісарь хай живе, шпоти літа хай жав!** — **Желію здравствовать!** (при зустрічі) — **одорові були!** (при прощанні) — **бувайте одорові!** С. Л. — **По сім мові, бувайте одорові.** п. пр. — **Здравствуй, те!** = здрастуй, те, одорів був, одорові були, добридень, добрийвечір!

Здравый = 1. одоровийй, при одоровю. — Він чоловік при одоровю.

2. розсудливий.

Здѣсь = тут, туткі, тутечка, тутеньки, ось, ось-тут, ось-де, ось-дечка, ось-день. С. Л. Ш.

Здѣшній = тутешній, тутейший, тутотній. С. Л. Ш. — Не зваж, я сам не тутешній.

Зелёнецькія = зелененький. — Зеленецький барвіочку стел ся вязецько. в. п.

Зеленёхонькій, зеленёшнькій, ко = зеленесенький, зеленісінький, ко. — Віють вітри ще й буйнесенькі, іде дощик гримосенький на вій садок зеленесенький. п. п.

Зеленіка, рос. *Lysoodium clavatum* !. = дереза. С. Ав.

Зеленікъ, рос. *Sambucus ebulus* = д. Бузина.

Зеленіть, ся = зеленіти, ся, позеленіть, ся. — Весна не прийде вже ніколи садочок твій позеленить. К. Ш.

Зеленіца = д. **Зеленікъ.**

Зеленічка, шт. *Motacilla flava* = трясогузка.

Зеленоватий, то = 1. зеленевький, позеленуватий, прозеленоватий, зеленастий. (С. Л. З.).

2. зелений, зеленкуватий, недоспільий, не стійлий. — **Зеленкувати** груші. Хар. Чайч.

Зеленцікъ, ца = огородняк, ця.

Зелёный = 1. зеленийй.

2. неспільий, недостійлийй, нестійлийй.

— Вь зелѣнонь состоини = зеленѣм (С. З.), усвід. — Жито усид вижато. — Наш горох зеленцем обскубуть Гул. Ар.

Зелень = зелѣнь (С. Аф.), зелѣ (С. Л.), зїлля (С. Л.), горѣдина, (ранни) — про-зелень, (для вїтчаннїя на зеленї санта) — клѣчаннїя. — Сонце ж даскаве не спить, не вгана, землю по гроху зелѣм украин. Чайч. — Тиха роса сїдала над зелѣм і древом. Макар.

Зеленїть, ся = зеленїти, ся. С. Аф.

Зелїе, зелїе = зїлля, здр. — зїллячко; даннїя, отрута. — Твою долю, моя доню, позаторї знала. К. Ш. — Прийшов вїтрок зїлля зварила, а в середу рано Грци отруїла. н. п. — Та вїдма ще даннїя вам дасть. Кр.

Земельный = земельний, ґрунтовий.

Землевладѣлецъ = властїтель (земельного маєтку), стар — земянїн. С. З.

Земледѣлецъ, земледѣль = землерѣб, хлїборѣб (С. З. Л. Ш.), ратаї (С. Л.), гречкосії (С. З.); що оре землю — орач (С. Л. З.), плугач (С. З.), плугатарь (С. Л.), що засїває — сївач (С. Л.), що заволочує — волочїльник, скородїльник С. Л. — Воша хорша, як таї квітка, а таки йде замїж за хлїборѣба. Кн. — Сякий таїпї торгаш, та все їсть калач, а хлїборѣб — хлїба робить, хлїб ї їсть. н. пр. — І знову шкуру дерете з братїв незрячих гречкосії. К. Ш.

Земледѣліе, земледѣльство = 1. хлїборѣбство (С. Л. Ш.), землерѣбство. — Занимаєся земледѣліємъ = хлїборѣбити (Чайч.), хлїба робїти (д. під сл. Земледѣлецъ), хлїб робїти, хлїборѣбствувати. 2. д. Аґронѣїя.

Земледѣльствовать = д. Земледѣліе. (Занимаєся земледѣліємъ).

Земледѣльный, земледѣльческій = хлїборѣбський (С. Ш.), землерѣбський.

Землекопный = грабарський С. З. Л.

Землекопъ = грабар (С. Аф.), грабар (С. З. Л.), копач.

Землемїре = землемїрство.

Землемїрный = землемїрний, межовий.

Землемїръ = землемїр, межовий, межвїцьк (С. З.), мїжвїцьк (Чайч.), межовик, мїрник (С. З.), мїрчий (С. Л.). — Скоро прийшов межовий, почали землю мезжувати.

Землеописанїе = землїпис.

Землеописательный = землїписний.

Землепашество, землепашецъ = д. Земледѣліе, земледѣлецъ.

Землерѣйка, *Sorex agapeus* = польовї мїша, рудї мїша. — Змерзнеш, як руда мїша. н. пр.

Землетрясѣніе = трус (С. З. Л. Ш.). — Коли ж був трус, як їзгадаю, то вся здрїгну си, мов мала. Кот.

Землеудобрѣніе = угнѣюваннїя землї.

Землица = земелька, землїця. С. Аф.

Землї = 1. землїя, ґрунт, ґрунт. — Землїя дѣвственная = цїлїнна землїя, цїлїна. — На що тим Нїмцям цїлїни, у їх і так повнї гаївали. н. пр. — 3. **землїханная** = рїдлїя. — Та лучча рїлїи раннїя, а нїж таї пїзнїя, та лучча мїшка перша, а нїж таї друга. п. пр. — 3. **землїханная** = ваканцїѣва землїя, ваканцїя. — 3. **отдохнївшая** = перелїг. С. З. — 3. **церковная** = руга. — Випросив той пїп у пана лїнку поля, засїває та с того й живе: нї рути не має, нічого... сказано бїдна церковця. н. к. — Усадѣбная з. = ґрунт, ґрунт (С. З.), плѣць (Харьк.).

2. **край**, **країна**, (чужа) — чужїна. — Свїй край, не рай, а чужа країна, як домошпа. н. пр. — Гуляла, гуляла й мати пе спїяла, а тепер зупинила та чужан чужїна. н. п.

3. **суходїлї**. — Тодї козакї шаблани суходїлї кошали, Хому Безрїдного ховали. н. д.

4. **дїл**, **землїя**, **помїст**. — Ледве, ледве поблагословїла: „Бог з тобою!“ та як мертва, на дїл повалилась. К. Ш. — Кинув до долу.

Земляковъ = земляків, земляцький.

Землякъ, чка = земляк, чка, зб. земляцство, інодї виваєть ся теж: нашенецъ. — Позбїрало си все наше земляцство до ґурту. Чайч.

Землянка, земляниця, рос. *Fragaria vesca* L. = сунїцї, сунїцї, позїбѣмка, полунишник. С. Ан. — Коли сунїця красна — не сїй пїса напросп. п. пр. — На горї сунїчєньки, на долині полуничєньки, пїшов милїй у жовпїри, в дїачина у черничєньки. н. п.

Земляничный = сунїчний.

Землянка = 1. землянка (хата в землї або крита землею). 2. землячка.

Земляной = земляний (С. Аф.), земний (Кр.). — Земляной дїмъ = д. Дїмниця 2. — 3. **ґруша** = д. під сл. **ґруша**. — 3. **ладонъ**, рос. *Valeriana officinalis* L. = оверїян, одхасник, чѣртове ребрѣ, бїсове ребрѣ, стоїян, маїц (укр.), дїдче ребрѣ (гал.). С. Ан. — 3. **орїхъ**, рос. *Lathyrus tuberosus* L. = краснїй горѣшок, ласковїця. С. Ан. — Землянїя бїлоки,

рос. *Solanum tuberosum* L. = картопля, картобіл, барабля, барбля, бубля. С. Ап.

Земно = до землі, до долу. — **Земно** **кляпаться** = клянятись до землі.

Земной = 1. земний, світовий. — Світова краса і пшність М. В. — **Земная** **поверхность** = поверх земний.

2. земляний. — **Земная** **гліба** = скіба землі. — **Земной** **поклонъ** = уклін до землі.

Земскій = зёмський.

Зернчатый = зернатий (С. Аф.), зернистий, зернястий, семенистий.

Зеркало = дзеркало, люстро, люстерко, верцядло, свічядо. С. Д. (Остапає слово здибалось міві тільки в одній казці, надрукованій в З. о Ю. Р., і у письменки О. Чіжкі). — Тепер краси на виді і в дзеркалі не найду. в. п. — Там дівчина умивала ся, в люстеречко видивляла ся. в. п. — В ясне люстро виглядала ся, своїм личком красувала ся в. п. — Достала Галюва свічяче мале, чи слажем „по простому“ дзеркальце тес. О. Пч. — Тим часом світ почав в верцядлі прамеркати і вших став міві приміт кришталі чудовий виявляти В. Ш.

Зеркальный = дзеркаловий. (Чайч).

Зеркальц, рос. *Polypodium fragrans* і *vulgare* L. = папороть (укр.), солодиш (гал.). С. Ап.

Зернистый = д. Зернчатый.

Зернить = зернити, дробіти.

Зерно = зерно, зернина, насіння, здр. — зернятко, зерника, зеренце, зб. — зерно, збіжжя, пашня, пашниця, насіння, здр. — насіннячко. — Збіжжя сів, тай ся надій. в. пр. — Роди, Боже, жито, пшеницю і всяку пшеницю. в. п. — **Зерно** **жемчужное** = перло, перліна.

— З. **маковое** = качина, качинка. —

З. **пшеничное** = пшеничина. (Полт. Чайч.). — З. **просяное** = просіна. — З.

ржаное = житина. — З. **фасольи** = ква-

соліна. — **Отборное** з. = чоло. — (Зме-

ня зерна, як сіють) — **Сівак**, (втрушене,

як кладуть снопи) — **натрус**, підстожп-

на, (дрібно, що багато йде на міру) —

захіркувате, (мішане, ва пр. жито і пше-

нища) — **суржик**, (вечисте, що лишило ся

після вилки) — **послед**, **виточки**. С. Д. —

Оце хліб перевіяла, зостав ся **послед** —

буде чм курей годувати. Чайч. — Купив

пшеницю — саме чоло

Зерновъ, бот. *Pericarpium* = насінник.

Зерновой = зерновий. — З. **хлебъ** =

пашня, пашниці, збіжжя. С. Д. — Роди, Боже, жито, пшеницю, всякую пшеницю. в. пр.

Зерноидный, *Graivogus* = зерноїд.

Зернышко = зернятко, зеряце.

Зерцало = верцядло (С. З. Мал.), зверцядло (С. З.).

Зефиръ = легіт (гал.). — Весняний легіт жене, як пух легенькі, білі хмаринки. Коцюбанський.

Зигзаги = кривульки. — Пописав якісь кривульки. — **Писать** **зигзаги** = мисліте писати (про ванні).

Зидатель, **идца** = 1. Творець, Сотворитель. — Бачить Бог і Творець, що марлогоба, Архангела Гавриїла в Назарет посилає. в. п.

2. **фундатор**, **ка**. — Віа був фундатором нашої церкви, бо ще за життя свого записав **фундуш** на збудування церкви.

Зима = зіма, (початок) — **Віжки**, (кінець пізній, власне морози на провесні) — **Підзімки**. — **Зіма!** **кожука** нема, чоботи ледащо і їсти нема що. в. пр. — Не так ня зіма увірити ца, як підзімки. — **Зимюю** = **зімою**, **узімку** (С. Ш.), в **зімку**, в **зімі**. — В літі і качка прачка, а в зімі і дівка шмаркачка. в. пр. — В літку ніжкою, а в зімку ручкою. в. пр.

Зимній = зімній, зімовий (Лев.). — У відьонькі серце, як зімвєє сонце, хоч воло світить, світить та не гріє, та буйний вітер віє. в. п.

Зимовалий = переазимовалий, зімовий; **торішний**, (про поросят) — **підсвінок**, (про телат) — **бузімок**.

Зимованіє = зімвля С. Аф.

Зимоватъ = зімувати. — Діти! діти! добре вам в літі, а зімувати — то горювати. в. пр.

Зимвище = зімовник. С. Аф.

Зимовка = д. Зимованіє.

Зимовьс = зімовник.

Зимовей, рос. *Althaea officinalis* L. = калачики, проскурки, проскурняк. С. Ап.

Зипзубель = гѣмбель (нотрам роблять жолбки)

Зипуъ = сіряк, сіричина, сіряга, (разом з кожному одгненні) — **шаровиця**. — Виду за ворота надвіни сірягу, ой хто ж мене та пригогне, бідного нетигу. в. п.

Зіаніє = розвіляння.

Зіять = розвіляти, розкривати пашу.

Зіаки = хліб, пашня, пашниця; горбдіна, зелень, зілля (живина і городил рослина).

Злато = золоту, алоту. — **Візьміть** **срібло-**

- злото та будьте багаті, а я візьму слязою лихо вилити. К. Ш. — Срібло-злото тгне чоловіка в болото. в. пр.
- Златовёрхій, златогла́вий** = золотовёрхій, золотогла́вий.
- Злато́вєрний** = золоті́стий, злоті́стий, повлоті́стий. — Поглянуть павове в ясного будику — слуги в барвах повлотистих гуляють по ринку. К. Д.
- Злато́й** = золотий.
- Злато́дєнникъ**, рос. *Linoputis vulgaris* Dc. = зайців льон. С. Ан.
- Злато́любєць, злато́любивый** = грошолюб, грошолу́п.
- Златосєлєзєнникъ**, рос. *Chrysosplenium aeternifolium* L. = жовтяниця, жовточниця. С. Ан.
- Златотканный** = золототканный.
- Златоу́стрый** = красномовний.
- Златоцвѣтъ**, рос. *Chrysanthemum Leucanthemum* L. = ромєн, роман, ромєн-вїлля, романєць. С. Ан.
- Злѣчний** = хлїбний, травні́стий.
- Злѣтъ, ся** = злѣти, ся, сєрдити, ся, гнѣвати ся, лютовати, злудвати (на кого) — з шаю на губах — пїнити ся, (душо, мов сатана) — сатанїти.
- Зло** = 1. лихо, крївда, зло, шко́да. — На зло́ = на злїсть, на ли́хо. — Зробав йому на злїсть. — На злїсть мой живці нехай мене бють. в. пр.
2. але, люто.
- Злоба** = злїсть, злоба́. — Це давнїй мїй злюбитель — він давно на мене злобу має.
- Злобивый** = злий, злїсний, злю́чий (С. Л.), злослївий (С. З.).
- Злобїться** = злудвати, злюбїти ся (С. Аф.), лютовати, важким духом дїхати, чбртом дивїти ся (на кого). — Бачу вже я, що свєкруха на гєністку важким духом дїхає та й мочує. Чайч.
- Злобный** = д. Злобивый.
- Злобствовать** = д. Злобїться.
- Злобоніє** = сморїд. — Такий сморїд, що аж у носі крутить
- Злобонный** = смердїючий, смердїчий, воно́чий.
- Злопрєдный** = шкодливий. С. З.
- Злоу́щїя** = зловїщїй.
- Злодѣєвъ** = лиходїв, лиходїєський, злодїв, злодїєський.
- Злодѣй** = лиходїй, ка, лиходїєник, ця, лихободник, ця, злочїнець, злочїєнникця (С. З.), злодїй, ка, поб. — злодїюга. (Останнє слово найбільше прикладаєть ся до того злодїя, що краде, але має і спїльне значєння.) — Він душогубу, лиходїю в раю зустрїєть дав надїю. Старицкая. (Рада). — Крадемо у злочїнцїв а їх схованих понаходили. К. Ст. — Таг-вий злодїй сам один за тєе ачочїство каран бути масть. Ст. Л — Нецотїявому Чапаньскому, Бенкартові Литовському, ошаконі Польскому, злодїю і бездушному здрїці Українському, хєдащїцї, злодїю! Л. В.
- Злодѣйский** = лиходїєський, злодїєський.
- Злодѣйство** = лиходїєство, лихободство, влочїєство (С. З. Ж.), злодїєство (С. Л.). — Нехай страшнє, нечуване злочїєство имє мов вїкам перенєсє. Сам.
- Злодѣйствовать** = лиходїєти, лихободити, лихобати. С. З.
- Злодѣйне** = д. Злодїєство.
- Зложелатель** = вїрог, злюбїтель. С. Аф.
- Зложелательный** = ворожий, неж(а)члївий. (С. З.).
- Зложелательство** = ворогування, злїсть, неачлїєвїсть (С. З.), злюбїтельство.
- Злой** = злий, лихий, злю́чий, злю́ка. — Як до тебе ходити, тєбе вїрно любити, що собаки лїхї. в. п. — А Ювенал — шкода казати, що він злока, і певно, що його сатира добра штука. К. Д. Ж. — Злїє годї = лихобїтти, злїгодїти, лихї годїна. — Як у нашїй славії Українї бузи коляє прєстрашнї злагоди, бездольнї годїна: в. д. — Злой робѣъ = безталання, недольа, лихї доля.
- Злокачєственный** = лихий, шкодливий, небезпєчний.
- Злоключєніє** = недольа, пригѣда, лихо, лихї годїна, нещастя. — Бодай же вас у полї поблю три недолї. в. п. — Побила ж мене лиха годїна та нещаслива. в. п. — Стала ся йому пригода не в день, а в ночі: запєдужав чумачєво, а Криму їдучи. в. п.
- Злокозвенный** = лукавий, кавєрзний, пѣкосний, кѣпосний. — Злокозвенный человекъ = кавєрзник, кѣпосник. С. З.
- Злонамѣренный** = алоумїсний.
- Злоправный** = злослївий, злий.
- Злопамятный** = злослївий, мстивий.
- Злополучє** = д. Злоключєніє.
- Злополучный** = бїдоланный, безталанный, бездольний, безщасний, нещасний.
- Злорадный** = злорадїй.
- Злорадствовать** = злорадїєствовати.
- Злорѣчивый** = лихослѣвий. С. З.
- Злорѣчить, злослѣвить** = лихослѣвити (С. Л.), обговлїти (кр.), гавити, ганьбїти (С. Ж.).

Злосрадіє, злосрадіный = д. Зловоніє, вий.

Злостный = 1. д. Злопамітєнный.

2. злий, алічій.

Злостіє = злість, лютість, мн. лютощі.

— Й тиха мова гасила його лютощі. Мирний.

Злосчастіє = д. Злоключеніє.

Злосчастный = д. Злополучный.

Злоумислєнный = злоумисний.

Злоупотребіть, злоупотреблять = над'ужити, над'уживати, на злє ужити, уживати, на лихо поверв'їти, повертати.

— Знай і добру річ на лихо поверне. н. пр.

Злоупотребленіє = над'уживання (С. Нар.), над'ужитє, над'ужиток. С. Жел.

Злоухищєніє = хитрощі, кавєрзи.

Злочастіє = лихā дїля, недїля.

Зловаччый = д. Злорьчый.

Злєвієць = 1. рос. Rumex aquaticus L. = кінський щазель. С. Ау.

2. камінь Serpentinus.

Злєголовникъ молдавскій, рос. Dracoccephalum Moldavica L. = матошник. С. Ау.

Змія, змії, Serpens = змія, гадина, Vipera

berus — гадюка, здр. гадючка, Coluber

trabalis — жовтобрюх, Boa — по-

лоз, Coluber patrix або Tropidonotus patrix

— уж, ужака, вуз, вужака, чорна —

підалиця, що лазить по деревах — жерє-

тїя. (С. З.) — Заховаю змію люту коло

свого серця, щоб вороги не бачили, як лихо

смиєть ся. К. Ш. — Не грїй гадюки за на-

зухом, бо вкусить. н. пр. — Друже — дру-

же, а гадючку вкнущ. н. пр. — Зустрічас

вн у лісі змію — похоза. н. о. — Смокче,

як вуз жабу. н. пр. — Допав си, як ужака

до молока. н. пр.

Змієвієць корєнь, рос. Polygonum historia

= д. Горєць.

Змієдїмникъ, рос. Scorzonera = ужівник,

раїник. С. Ау.

Змієнокъ, змієнышъ = гадючиня, ужок,

ужачиня.

Змія = 1. д. Змії. — Змії великаїя,

Boa constrictor — удāv. С. Ш.

2. Змії бумажный (дичяча іграшка) —

змія, літавець, (в йому три нитки, до ко-

трих приязують шпур) — пуглице. —

Моє змія краще літає ніж твоє, а твоє все

козирє — мабуть пуглице не вірно зробив

або хвіст малий.

Зміяка = 1. зміїка, гадючка, ужок

(С. Ш.).

2. рос. Briza media L. = здрїжник, тря-

сучка (С. Ш.).

3. у рушницї — бляшка проти замка.

Зміяка водяная, рос. Calla palustris L. =

фіялковий корінь. С. Ау.

Зміяная трава, рос. Stachys sylvatica L. =

бабка, буюквиця. С. Ау.

Зміяный = зміяний, гадюний, гадючий.

Зміяный языкъ, рос. Orphioglossum L. і O.

vulgatum L. = язичник, поганє зілля,

без'язичник, тіхе зілля. С. Ау.

Змія = д. Змії.

Знавать = д. Знать.

Знаємо = знати, звісно, відомо. — Он

знати, знати, в кого єсть мати. н. п.

Знаєный = знайо́мий, знако́мий. (С. Аф.).

Знако́мецъ = знайо́мий, знако́мий. (С. Аф.).

Знако́мить, ся = знайо́мити, знако́мити,

ся, зазнавати ся. — Іздить та вже з та-

квми кралями та царями зазнаєть ся. н. к.

Знако́ница, знако́мка = знайо́ма, зна-

ко́ма.

Знако́мство = знайо́мість, знако́мість (С.

Л.), свѣдо́мість. — Ви деєть певне багато

знакомствіє маєть. Кр. — Дня мене усе

зроблють по свѣдо́мостї. Номіє.

Знако́ный = 1. знайо́мий, знако́мий. (С.

Аф.). — Быть знако́нымъ = знати ся.

— Дай, Боже, з добрими людьми знати ся.

н. пр. — Какъ бѣдот знако́нымъ = наче

по знаку. — Підходить, здоровьяєть ся,

так, наче чоловік по знаку, та хто його

зна. Чайч.

2. звісний, свѣдо́мий.

Знакъ = знак, признака (С. Л.), прикме-

та (С. З), ознака, знаменє, (після рани)

— шрап, (від удару батою то-що) —

смуга, паслуга, басаман, (чим твердим)

— сміяк, (після вієня) — ряботїня. —

Приїди, приїди, щось ти дам — через плєчі

басаман. н. п. — Як ударив батою, —

так сини смуга і набїгла. Чайч. — Змак

достоїнства (у козаків) = клейноди:

булава, бунчук, пірнач і т. д. — Візь-

миєть мої гетьманські клейноди. пивоче... К.

Ш. — Не ша тєє, милє браття, и Сїч руй-

пувала, ой щоб и дам вамї землі, клейноди

вертала. н. п. — Мимїчєскїй знакъ =

миг. — Німий ежелї не умієть писати, по-

ниши на мги сповїдати ся. В. Н. — Раз-

говаривать змаками = на змагах гово-

рїти. — Пограїчїный знакъ = клік

(С. З.), копєць. — Гряницю проводили,

частї концї виспуючи. Л. В. — Цеховїй

знакъ = чїшка.

Знаменатель = знаменник. С. Жел.

Знаменательный = знаменний. С. Жел.

Знаменать = 1. значити. — Знаменить-

ся крестомъ = хрестїти ся.

2. висвящати. — Довго був дяконом, та оце недавно висвятили його на пона.
- Знаменитість** = знаменитість. С. Пар.
- Знаменитый** = знаменитий (С. Пар.), сла́вний, славетний (С. Л.), значний, знатний (С. Жел.). — Глянь на герб сей знаменитий. З старода. вірші.
- Знаменникъ** = печатка (для проскур), знаменник (С. Жел.).
- Знаменіе** = знак, ознака, знаменю. С. Л. — Ото знамено од Бога — мїтла ва небї.
- Знаменовати** = значити, визначати.
- Знаменосецъ, знаменщикъ** = хорунжий, хоружий. — Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник. н. пр. — По серединї пав хоружий, під ним вончиченько, під ним вороненький, сьильно дужий. н. п.
- Знамя** = корогва (С. З.), здр. — корогівка, хорогва, хорогов, стяг (С. З. Эв.), знамено, (найголовїйше у козаків) — біла корогва, (не велике) — прапїр (С. З.), прапорець. (С. Л.). — Бо ті дейстровні выросли в неволї ой не вдержат проти вітру корогви у полї. К. Д. — Вїйсько їде, корогви мають, попереду музичьки грають. н. п. — І з веселим обличчям свій стяг підїми ти у гору в руках. Чайч. — Заохочував товаришї сьїлдо держати в гору піднятий стяг. Фр. — Та привели бусурманя до нового знамена. н. п. — Затїкають в одного боку на човні бунчук, з другого прапор. К. Б.
- Знаніе** = знання, знаття, відання (С. Л.), відомість, свідомість, знайомість. — Як би знатти, що в кума пїття, то жінку й дїти привів би. н. пр.
- Знати** = 1. добре, добріче, славно, знаменито. — Добре погуляли.
2. знати, знать, значно, відно (Пр. д. від ся. Відно 1).
- Знатный** = значний (С. Л.), сла́вний, знатний (С. З.).
- Знатокъ** = знавець, жистець (С. З.), мїтець, мастак (С. З. Л.).
- Знать** = 1. вельможне панство, панва.
2. знати, мїбути, деє і т. д. д. Відно. — Деє він у школи ходив, що все зна.
3. знати, відати, розумїти, у(в)міти, тїмїти. — Дать знать = дати, подати вїстку, оновїстити. — Дать себї знать = в знакі, в тяжкі дати ся. — А шенцевї пав Твардовський в такі знаки дав ся, що забути і з час московський барилем качав св. Гул. Ар. — Знїя себї = про себє знїй (н. п. чуже діло не встрїпай). — Знать грамотъ = письменним бїти,
- змїти писемá (Чайч.). — Знати свѣтъ = вміти ловодїтися з людьми, звичайним бїти. — Знать толкъ въ чѣмъ = знати ся на чому́. — Теля не знаєть ся на пирогах. н. пр.
- Знатые** = д. Знаніе.
- Знатъся** = знати ся, водїти ся. — Знай ся кїнь з конем, а вїл з волом, а свини об тпн, коли нема з кнж. пр. — Вїн усе з нами водить ся.
- Знахарь, ка** = знахо(у)р, ка, шенту́п, ха, знаюка (Эв.), чарівник, ця, чаклу́п, чаклівниця, ворожбит, ворожка, відьма́к, відьма. — Такий був знахар, що було направити або одведе дощ. н. о.
- Значекъ** = 1. значок (здр. від с. Знакъ).
2. корогівка, прапорець (д. Знаня).
- Значене** = значіння, сила, вага. — Се слово треба розумїти в політїко-економичним значіннї. К. Кр. — Се має велику вагу.
- Значительно** = 1. багато, чимало, значно, доволї. — Води чи мало утїкло. К. Ш.
2. вїразно, вїразне.
- Значительный** = 1. великий, чималїй. — Чи мала вода прибула.
2. значвїй, поважний. — Багатїх і значних людїх ховали дуже пишно. Лєн.
3. вїразнїй.
- Значить** = 1. значити, визначати. — Что это значить? = що се значить? що се за знак? що воно визначає? — Нїхто не знав, що воно за знак, що... н. о.
2. вжїсти, силу, вагу, повїгу мати. — Він у нас на селї велику силу має — Чи важуть добрі учинки без любови? Б. Н.
- Значиться** = значитися, щитати ся, лічїти ся.
- Знающий** = знающий (С. Аф.), знающїй (Чайч.), тямущий, тямучий, тямкий (С. Ш.), свідомїй і д. Знатокъ.
- Знобить** = морозити, холодїти. — Знобить = морозить, холодом берє. — І голова болять, і щось жарозить мене.
- Знобиться** = мерзнути, мерзти. — Шодлудне поросї і в Петрівку мерзє. н. пр.
- Знобкій** = мерзлякуватий, мерзляк. — Таї мерзлякуватий вїп — як з хати, так уже й змерз. Чайк.
- Знобкость** = мерзлякуватість.
- Знобрь** = дріготя, здрїги, дрїжакї (від холоду). С. Л. З.
- Зной** = снєка (С. З. Л.), поб. снєкота, шквара (С. Л.), некота, пєкто, жарота, нар, парня. — Терпи, Грїцю, хоч ява снєка. н. пр. — Така снєкота, що крид Ю-

же — усе попало. — На дворі вар займає дух. Як.

Зво́нний = некучий, шкварний, жаркий, варкий, шарний. — Пекуче літо.

Зво́йти = палити, пекти. — Сонце асиметрично палить. — На дворі пече так, що й не дихаєш. Чай.

Зобастий, зобатий = зобастий. С. Л.

Зоба́ть = дзюбати, дзюбати (С. Аф.), клявати, клякати. — Пташко маленька, де твоя ненька? На маківці сиділа, дрібен мачок дзюбала. п. п.

Зобний = зобовий.

Зобний корень, рос. *Scrophularia aquatica* L. = ранник. С. Ан.

Зобь (у птиць *Ingluvies* і у людей *Struma*) = во́ло (С. З. Л.), во́ле (С. Аф.), поб. во́лще, (здр.) во́льбо. (С. Аф.).

Зовь = клик, кликання (С. Л.), поклик, запросина. — Книгнин, мов не своїми руками, увійшла до сьвітлиці на грізній поклик свого чоловіка. К. Ч. Р. — **Прі́їхав без зова** = прі́їхав не кликаний, не про́ханий.

Зодчество, зодчий = д. Архіте́ктура, архіте́ктор.

Зола́ = зола, попіл здр. попілець, (гаряча з жаром) — прісок (С. З. Пив.), після во́лгви — висол.

Золе́ніе = зо́лїння.

Зо́літь, ся = зо́лити, лу́жити, ся.

Зо́лівка = зовиця. С. Аф. З. Л. — **Навчати мене зовиці**, Семенові сестриці. п. п. — **Зовиці годи**, русу кошу чеши. п. п.

Зо́лівквіз = зови́цін.

Зо́ловушка = зови́чка. С. Аф.

Зо́лотарь = золотарь, золотник, позолотник. — **Ой ходіть ж ми до ковальчика**, до золотника п. п.

Зо́лотая ро́зга, зо́лотень, рос. *Solidago Virgaurea* L. = золотуха, жовтобрюх. С. Ан.

Зо́лотільчикъ = д. Зо́лотарь.

Зо́лотістка, рос. *Helychrisum* Dc. = цмин, *H. ageratum* Dc. = жовта гарячка, жовтушки, жовтяниці, цмин, жовтий цмин, сварка, сварливець, золотуха, головокру́т, котячі лапки. С. Ан.

Зо́лотістий = золотістий, злотістий, позолотістий. — **Слути в барвах позолотістих гуляють по ринку**. К. Д.

Зо́лотить, ся = золотити, позолочувати, ся. — **Сонечко гай золотило**. К. Ш.

Зо́лотникова голова, рос. = д. Бѣлозо́рь. — **З. трава** = д. Зо́лототісячникъ.

Зо́лотникъ = 1. золотник (вага = 1⁰/₁₀ ч. хунта і гирька такої ваги).

2. кляпка, хлипок, хлипавка (в смоках).

Зо́лотникъ полевой = д. Зо́лототісячникъ.

Зо́лотничка = д. Бѣлозо́рь.

Зо́лото = золото, злото. — **Ячмїнь каже: уяви мене в бо́лото, а я тебе уберу в злото**. н. пр. — **Зо́лото суєдальное, кни́жное** = сухозлоти́ця (Чай), сухозлоти́ка (Лев.), шумиха. (С. З.). — **На столі лежав здоровий коровай, обтиканий голубами, позолоченими сухозлоти́кою**. Лев. — **Шумиха, свинець блищала там**. Кот.

Зо́лото́й = 1. черво́нець, дукáč. С. З.
2. золотий, щирозлоти́й, щирозлоти́ний, сутозлоти́й. — **З мезинога пальця шарозлоти́й перстїнь знімає**. п. п. — **Перстєнькї два: єдеп щирозлоти́й, а другий срібний**. Б. Ст. — **Зо́лотыхъ дѣла мастерьъ** = д. Зо́лотарь.

Зо́лототісячникъ, рос. *Erythraea centaurei* L. = золототісячник, сердүшник, семисильник. С. Ан.

Зо́лотоцвѣтъ = д. Златоцвѣтъ.

Зо́лотошвей, ка = гаптарь, гаптарка. С. Аф. З.

Зо́лотошвейный = гаптарський.

Зо́лотошвейство = гаптування; гаптарство.

Зо́лотуха = 1. хвороба *Scrophula* — золотуха.
2. рос. *Thalictrum angustifolium* Jacq. — золотушник, медүница, медүшник, рүтвица, *T. flavum* L. — одхасник, *T. majus* Jacq. — надүчник, золотушник, *T. minus* L. — камчүг, польова петрушка, рүтка. С. Аф.

Зо́лотушливый = золотушний.

Зо́лотушникъ = д. Зо́лотая ро́зга.

Зо́лочєніе = позолочування.

Зо́лочєнный, зо́лочєный = зо́лочєний, позолочєний, позолочуваний, позолотістий. — **А в голу́би сизокрила голу́за, а в голу́бки позолочувана**. п. п. — **І з від позолотістий недолинок ви́ймає**. н. п.

Зо́льникъ = попі́льник.

Зо́льний = попі́льний.

Зо́нь = 1. хірург. струмент *Specillum* — мацовилка, протичка.
2. свердел, штирь, сьвідер. (Волинь).

Зо́нтикъ = зонтік (Лин.), парасольки, парасолька (Прав.), від дощу — до́щник (С. Пар.), від сонця — со́вїчник (С. Пар. Жел.). — **Зо́нтикъ глазо́й** = козирьо́к. — **Вїшив нан є зелєний козирьок над очма**.

Зо́нь = 1. піддашня (над танком. С. З.), острішок (над ворїтми).

2. д. Зѳитикъ.

Зоркія, зорокъ = зіркія (С. З.), бачу-чий, зіркий (С. Л.). — Говірка, зірка, мотриха. Макарівський. — Мої очі бачучі. Чайч.

Зоркость = зіркість.

Зорный = любистковий.

Зорочекъ, Pupilla = зірка (С. Л. Жел.), зінічка, зініця (С. Л. Жел.), чоловічок.

Зорочковий = зіничний.

Зоря, рос. *Levisticum officinale* Koch. = любисток, любиста. С. Ан.

Зоряной = д. Зірний.

Зрачекъ, зрачокъ, зрачковый = д. Зорочекъ, зорочковий.

Зритель, нвца = 1. глядѣч, ва, глядѣко, видѣць (С. Пар.) — Гра артиста зробила дуже гарне на глядѣчя враження. — Глядко не наглядати ся, хвалюко не нахвалити ся. н. пр.

2. свѣдок, свѣдѣць, свѣдѣця, видѣць. — При сьому ж видѣці були.

Зрительный = глядний. — **Зрительная труба** = прозорна труба. — Вгадали трубу, що зветь ся прозорною, і що крізь неї можна геть далеко бачити. Де-що про Сьв. Б.

Зрѣлище = видѳвище, видѳвисько. С. Жел. Пар. — Чого я туди іду? От і ще не бачила такого видѳвища!

Зрѣлость = спѣлѣсть, стѣглѣсть, доспѣлѣсть, достѣглѣсть.

Зрѣлый = 1. спѣлий, стѣглий, носпѣлий, доспѣлий, достѣглий. — Спѣлий науп. — Стѣгли яблука.

2. дорѳслий, дѣшлий. — **Зрѣлый умозъ** = рѳзумоз дѣшлий. — Ще він малий, рѳзумоз не дѣшлий. я. д.

Зрѣние = 1. поспѣвання, доспѣвання (про рослина).
2. зрок (С. Аф. Пар. Жел.), зір (С. Пар. Жел.), прозѳр. — Нема прозору вже два роки (казав сѣлий чоловік).
3. глядѣння.

Зрѣть = 1. спѣти, поспѣвати, виспѣвати, стѣгнути, доспѣвати, достѣгати, (про колоски) — вернѣти ся, (про овочі) — брѣнѣти, (про людея) — дохѳдѣти до зрѳсту, до рѳзуму. — Як став же наш мак та спѣти, поспѣвати. н. п. — На калину вітер віє, калина не спѣ. п. п. — Вишнѣ тільки що стали брѣнѣти. С. Ш. — Ой зацвѣла маківочка, почав брѣнѣти. н. п.

2. глядѣти, дѣвѣти ся. споглядѣти, бачити.

Зрѣние = д. Зрѣние 1.

Зрѣчий = видѳщий, видѳчий, бачучий. С. Л. — Були прѣмі і криноногі, були ви-

лющі і слѣпі. Кот. — Два дѣди: оден сѣпий, а другий видѳчий. н. п.

Зубанъ = зуобанъ, зубач, зуобатий. С. Аф.

Зубаръ = гѣмбель с зубцѣми.

Зубастый = зубатий.

Зубачъ = д. Зубанъ.

Зубѣтка, рыба Anarhichas lupus = морський пес. С. Пар.

Зубецъ = зубецъ, (в машинних колесах) — палець.

Зубило = 1. шрѣбень (особливе долото).
2. зубило (струмент, котрим визѣблюють пиля, теруги і набивають жорна).

Зубить = зубѣти, визѣблювати, шрѣбити.

Зубной = зубний.

Зубокъ = зубок, зубочок (С. Аф.) **зубик**. — **Поднѣти на зубки** = висѣмѣяти, піднѣти на глѣм.

Зубоскалить = глузѳвати, глумѳвати, кепкувати (з кого, над ким), скалѣти зуби.

Зубоскаль = глузѣвник, скаловѣб.

Зубоскальство = глузѣвання, глумѳвання, кепкування, посьмѣх.

Зубочка = 1. щѣточка (частити зуба).
2. шпѣчка (колупати в зубах, на пр. післи їжі).

Зубрило = д. Зубило.

Зубрина = щербина, щѣрба. С. З.

Зубрѣть = 1. зубѣти (С. Аф.), визѣблювати; щербѣти, вищѣрблѣвати. — Ой десь мене Бог не простив, що я у недѣлю серпи позубив. н. п.

2. товкѣти (С. Ш.), товкѣчѣти, зубрѣти (вчѣти від слова до слова).

Зубрь, Vos jubatus = зубр, Vos usus — тур. (С. Ш.). — Сидѣти, актур, у горах. н. пр.

Зубчатый = зубатий, зубчастий. — **Зубчастий гребѣль** у пѣни. Чайч. — **Зубчатое колесо** = пальцѳовѣ, палешие колесо (у машинах).

Зубчикъ, мн. зубчики = зубецъ, зубці.

Зубъ = зуб, здр. **зубик**. — **Зубы передѣние, рѣзцы, Dentes anteriores s. incisores** — передні зуби, сѣмѣюпѣ. — **З. боковые, клыки, D. canini** — йкли. — **З. коренные, D. molares** — кутні зуби. — **Сѣмѣй ся, сѣмѣй ся** — засѣмѣш ся на кутні. — **З. молочные, D. lactei s. temporarii** — молѳшні. — **Зубы острѣть** = лѣсѣтѣсь. — **Лѣсѣти ся, як кіт на сало.** н. пр. — **Поднѣти на зубы** = висѣмѣяти, піднѣти на глѣм. — **Сжѣть зубы** = зцѣпѣти зуби. — **Точѣть зубы** = гострѣти зуби, мѣти зуби на кого. — **Щѣкѣть**

- зуба́ми = кла́цати зубáми. — Вовк на кла́цє зубами. Чайч.
- Зудь = свербіж (С. Л.), сверб, свербля́чка, сверботá, чос, чухотка. — Чос такий по тілу скрізь, що й терпіням не стало.
- Зуді́нє = свербі́ння.
- Зуді́ть = свербі́ти. — Де болять, там і торнеш, де свербять, там і почешеш. н. пр.
- Зуви́ца = д. Земляника.
- Зуба́ть = коли́жати, коли́сати. — Де хатонька теплесенька, де дитина малесенька, там підемо вочувати і дитину колихати. н. п.
- Зубка́ = коли́ска. — Яке в колицку, таке і в могилку. н. пр.
- Зубкі́й = 1. хиткі́й, хибкі́й, хилкі́й, хисткі́й, хиля́стий. — Хиткий човен. — Через провали владана така хистка, що так всі і колишеть ся. н. о.
2. тряскі́й, грукькі́й. — Зубковє мїсто, белото = трасови́на, трясавина, трясави́ця. С. Ш. — Коло мавва трасовина. С. Ш.
- Зубко́сть, зубле́мость = 1. хиткі́сть, хибкі́сть, хилкі́сть, хисткі́сть.
2. тряскі́сть, грукькі́сть.
- Зубу́нь = д. Зубкі́й. (З. мїсто).
- Зубу́чій = д. Зубкі́й 1. — Зубу́чій пєсок = сипкий. — Він нав собі захист у тім холоду від такої спєни й сипкото піску. О. Пч.
- Зубь = 1. бри́жжі, жи́урки (хвиля невєлява без вітру, перед бурєю або після неї)
2. трасови́на і т. д. д. Зубкі́й (З. мїсто).
- Зукь = дзю́к, давнєк, брязєк.
- Зуча́ть = давня́кати, дєнчати, брязчати, бря́кати, гуча́ти.
- Зучи́нь = гучи́нь.
- Зуба́ка = роззубá (С. З. Л.), поб. роззавл́яка, гáва, гáва. С. З. — Я їду провор-

ника, а він їде роззнайка, не мав де дїшель встромити, та мінї в рот. н. пр.

Зуба́нє = позі́хання.

Зуба́ть, ся = 1. зї́хати, ся (С. Аф.), позї́хати, ся (С. З. Л.), зїва́ти, ся (С. Жєл.). — Разом поаятали, позїхували кільки раз, тай позаспали. Руд

2. гáвє, гáви лові́ти, ві́трішки купувáти, продавáти.

Зубо́та = по́віхи, зїва́чка.

Зубу́нь = зїва́йло, позї́хайло.

Зубь = анат. Fvix — зїво (С. Жєл.) пáща (С. Л. З), пелька (С. З).

Зубки́ = о́чі, банькі́. — Налїть збїнь = залїти о́чі (дуже напатєсь). — Пя́лять збїнь = витрі́жати, видї́плювати о́чі, банькі́. — Распустїть збїнь = загáвнїтьсь.

Зубни́к європéйскїй, рос. Lysurus europaeus L. = драголю́б. С. Ан.

Зубя́ = хлю́ща. — Напив ся, як хлюща

Зубкі́й, ость = д. Зубкі́й, ость.

Зубли́к, самца — зубля́ца, аяблóвка, шт. Fringilla coelebs = посьмітю́ха, посьмітю́шка. С. З.

Зубли́й = помєралі́й, прємєралі́й, мєрзлі́й (про росляви), зєралі́й (про чоловіка).

Зубну́ть = мєрзну́ти, мєрзати.

Затєвь = зятів, шва́грів (д. Зять).

Затє́к = зятєнько.

Затнннн, зятнї́й = д. Зятєвь.

Зять = 1. зять (чоловік дєчкєв). — Зятю́шка = зятєнько. — Нєвїстка сорочку полата, а зять здєре. н. пр.

2. шва́г(г)єр (чоловік сєстра і зови́нц). — Через дорогу кузня, а він мінї швєтер. н. пр. (про дуже далєких родичів).

И.

И = 1. і, ї, та, тай. — Поможи Божє нежонатому, а жонатому й жінка поможе. н. пр. — Чоловік та жінка — то найкраща спілка. н. пр. — Тай підвала китєвичу тай заголосила. н. п.

2. е (докіряно). — Е, що там балакати!

Ибисъ, шт. Tantalus ibis = чáпля (особливої породи).

Ибо́ = бо, затїм що, току́ щó, через те що. — А вона не любить, бо я не багатїй. н. п.

Ива́, рос. Salix alba L. = біла верба́, бі-

ла лоза́. С. Ан.

Ивановъ цвѣтъ = д. Златоцвѣтъ.

Ивановскан, у вєразї: во всю́ Ивановскую = на всі за́ставки. — Кобєлда на всі за́стави. С. З. — Сьгодня можна з чоловіком рубатись на всі за́стави, а завтра гуляти купи по братєрськє. К. Ч. Р.

Иванъ-да-Марья, рос. Melampyrum nemorosum L. = братєк, брат і сєстра, братїки. С. Ан.

Иверень, иверешо́к = ула́мок, вєломо́к, уло́мок (від чого тєрдого), від каменя —

ска́лка, від дерева як рубають = тріска.
Івнина = вербіна. С. Аф.
Івнійк = верби і д. Ветлвонікь.
Івновий = вербовий, лозовий.
Іволга, лт. *Ogiolus fabula* = івілга, вільга (С. Жел.), вивільга (Чайч.), ліскоту́ха (Полт. Чайч.).
Івняний = вербовий.
Ігла́ = 1. голка, здр. голочка (везица) — циганська, (без вушка) — протір, протор С. З., (для плетіння, вапзування то-що) — прут, дрот, (дерев'яна) — гліця. С. Аф. — Куди гола, туди й нитка. в. пр. — Москва і протір проковтне та не подкавить ся. н. пр. — **Каж на иглоках** = як на шпичках, як на вугіллі. — **Платье съ иглочки** = новісінке.
 2. (у деяких тварів, на пр. іжака то-що) — голка, щетина, колючка, (у рослині) — голка, шпичка, колючка, (у хвойних) — гліця, хвояна, хвоїнка (С Ш.), (ульона, коноплі) — костриця.
 3. рибв *Syngnathus acus* = зворлуч (С. Жел.), сикавка.
 4. (гора) — шпель.
Ігла́ний = голковий.
Ігла́стий = голчастий, голчатий, шпичкуватий, шпичакуватий, колючий, тернистий. — Колючий терен.
Ігла́ца = гліця (дерев'яна, ястрою плетуть сітки).
Ігла́ца, рос. *Ruscus aculeatus* L. = мишачий тереп.
Іглова́тий = колючий, тернистий, остюковатий.
Ігворі́ровать = нехтува́ти. — Ти бо тяни зовсім нехтуеш ним. О. Ст.
Іго = ярю, корміга (С. З. Л.), неволя; тягота, тягар(ь), тяжар(ь). С. Ш. — С під кормиги лядської визволив. Л. С. — Учла ся шляхта, як підданську нахалати шаю під хорягу панську. К. Д. — Гей заплакали хлопці молодці та у неволі, ярні. в. п.
Іго́лка = д. Ігла́. — Пуска́ть иго́лки (про в'яз) = гра́ти, іскрити ся.
Іго́лочний = голочний.
Іго́льничь, иго́льничекъ = гольник, гольничок.
Іго́льний = д. Ігла́ний.
Іго́льчатий = голчатий.
Іго́льчикъ, ца = голка́р(ь), ка голникарь, ка. С. Пар.
Іго́рный = гра́льний.

Іготь = сту́па, сту́пка, мушїр(ь). С. Л. З. Пав. — Товати перець у мушїру. С. Л. — Куппаа ступку з товкачем. — Носить ся, як баба з ступою. н. пр.

Ігра́ = гра, гранія, гратія, йграшка, игрище, грище, гулянка, забáva, забавка. — Гра в карти. — З крупими дїтими він не знався і в грища з ними не вдався. Бодляський. — Дїдова вигдааа грище, Евей щоб веселіший був. Кот. — З його гратія не буде пугті. н. пр. — Дівочі игрища не забуті. К. Д. С. — Яка ж воно й гулянка буде, як може нарізно, коли вже грати ся, то вкупі. Чайч. — Дитяча забавка. — **Ігра́ въ жи́рке** = д. під с. Жму́рки. — **Ігры карто́чныя, въ карты** = картярство: дурень, підквідний, невїрний дурень, відьма, кончіна, король, віа, лава, мельник, цїган, паянця, свиня, пашфил, хвилька, хлюсті і т. д. — **Ігра́ въ мячъ** = у мячá: гілка, городок, барац, високий дуб, каша, матка, метá, пічка і т. д. (Малорос. игры Киев. Ст. 1887—6). — **Ігра́ въ кóсти** = костїрство. — Нікому не служачи, а тільки костїрством і павством бавить ся. Ст. Л. — Добра свого на костїрство, на танці-музику не прогайпували. К. Б. — **Ігры въ пáлки, въ кóсти** = даровище, бұлка, гóлий у гóлого, коромисло, королі, пáці, пұкалка, сикавка, скраклі, цўрка, швайка, шкалўб або ген-ген, тикало, таран, шкероберт, шкандїоки і т. д. (Малорос. игры Киев. Ст. 1887—6) — **Ігра́ въ крémешки** = у креїнахи, у креїняхи. — **И. въ носкі** = носанина. — **И. въ чéтъ или пéчеть** = чіт чи лішка. — **А ну вгадай: чи чіт, чи лишка?** — **И. хорова́дная** = танок: ворон, горобейко, зелений шум, король, хрещак, жельман і т. д. (Малорос. игры. К. Ст. 1887—6). — **Ігры мóлодежи** = грище, грища, йгрища: (ватаючи яйця або орїхи) — кїтьки, покїтьки, котїючка, (розбиваючи яйця) — навбїтки, (на льоду коло стовпа) — крутілка, колесо, (на скубку за водою) — чупрўн, в скўбкі, на скўбуку, (инші гра) — довга лова, коза, котик, кон, ластівка, влав, тісна баба, свїнка і т. д. — **Къ нему́ пришлá хоро́шая мiра́** = у його добра карта, добрі карти.

Ігра́лице = йграшка, забавка, цяцька.

Ігра́нїе = гранія, гратія.

Ігравий = гра́льний. — Грані карти.

Игранный = **Играть**.

Играть = 1. **грати ся, бавити ся, гуляти ся, веселити ся, жарувати, жартувати, пустувати**. — Діти **грають ся**. — Весело гуляють ся діти на вулиці. Чаяч. — Ми бавились разом, гуляли. Фр. — Не жаруй з ведмедем, бо задавить. н. пр. — Коли дівять ся, аж вони за могамою гуляють у карти. н. к. — Дай Боже жартувати, аби не хорувати. н. пр. — Об як шийду та на вулицю, жартую-пустую, а на свою та голововню потушешку чую. н. п. — Коли любиш — люби дуже, а це любиш — не жартуй же. н. п. — Тай умів танцювати, з козаками жартувать. н. п. — Будго **играя, дѣлать что играючи** = наче за **игранки**. — **Играть въ жиурки** = в Пана́са **грати, жмури́ти ся**. — **Играть въ чѣтъ или вѣчетъ** = **цятати ся, читувати ся**. — А ну лишень цятати ся: чіт чи лишка? Кв. — **Судьба играеть** = доля **жартує**. — А доли жарує, помапе, помапе, тай геть прожене. Аф.

2. **грати, вигравати**. — Вас гуде, скрипка грає, Іван мовчить, та все знає. н. пр. — Він добре на сопіці грає. — В труби та н жоломіїни смутно та жалібно **вигравють**. н. д. (На бубоні) = **бубити, бубвати**. — Як бубни бубнить, як сурми сурмять. н. к. — Ой заграмо міні і забубнено. К. Д. — (На дудці) = **дудіти, в дуду́, в сошлку грати**. (Пр. д. від с. **Дудка**). — (На трубі) = **трубіти, сурмяти**. — (На бандурі, гитарі або що, погано або недбало) = **брийкати, (на скрипці або лірі, погано або недбало) — цигікати, тилікати, режішти**. — (Язвком замість музики, до танців) — **триндікати**. — Пропи мужик идиак, жітка в шинку триндіка. н. п. — **Играть въ тактъ (до танцю)** = **під ноги грати**.

3. **грати, удавати**. — Кропивницький грає переважно так звані характерні розі. — Затиркевич найбільше гарно удає сварлих жінок і цокотух.

4. **грати, шумувати**. С. З. — Брязчать чарки, шумує горілка, Гул. Ар

Игрённый = **каштановатий** (про масть коней).

Игривость = **жвавість, жартливість, жартовливість**.

Игривый, во = **жвавий, во, жартливий, жартовливий, во**. — Ой який то хлопець жвавий, ще до того кучерявий. н. п. — Гей козаче уродливий, молоденький та жартливий. н. п. — Є жартовлише щось в вечерньому огні, тав несезо, немон у літній день міні. К. Д. Яс.

Игрётый = **піннстий**. С. Пар.

Игрище = **грище** (С. З. Л.), **ігрєсько** (С. Ж.), **вігри, вїлиця, бавун**. — Дівчата пішла на грище.

Игро́къ = **грач** (С. Аф. З. Л.), **играль, граль, игрець**. — Ні грач, ні помогач. н. пр. — Ні шведь, ні жвезд, ні в дуду игрець. н. пр. (На бандурі) — **бандури́ста, кобза́рь, (на скрипці) — скри́пник, (на дудці) — дуда́рь, дудник**. — Заграй міні, дувнику, на дуду, нехай своє лишелько забуду. К. Ш. — (На лірі) — **лірник, лірач**. — А з вас це поганій лірач. Кр. — **Игро́къ въ карты** = **картник** (С. З.), **картяр, картівник**. — Ой як був він не жонатий, то-то був гулака і пинца і картівник, козак забіяка. н. п. — **И. въ кости** = **костір(ь)**. — Ознайми картівкам. тихо в карти гравиши. Л. В. — Уподобав картовника і лостра пивого К. Б.

Игроциха = **граля, картярка** (С. Пар.).

Игрочішко = **д. Игро́къ** (поганенький).

Игрунь, игрунья = **жирун, ха** (С. Л.), **пусту́н, ха, веселу́н, ха, брику́н, брикуне́ц**.

Игрушка = **іграшка** (С. Л.), **цяця, цяцька** (С. З. Л.), **за́бавка, (з дзвоником) — бря́зкало, бря́зкальце, (що торохтять) — торохтѣло, торѣхкало, (що гурвотить) — гуркало**. — Чужа біда за іграшку. н. пр. — Буцим мала дитина цидьками греть си. О. Мор. — Это для него **игрушка** = це йому за іграшку (легко зробити).

Игರುವать = **д. Играть**.

Игуана, Lacerta Iguana = **ящурка** (особливої породи).

Игүмениа, игүменья, игүмень = **игүменя, игүмен**.

Идѣн = **ідѣн, думка, гадка**.

Идѣтъ = **д. Дурать**.

Идолопоклонникъ = **поганнян, мп. погәне, болвохвалець**. — Погале, котрий в мюгих богів вірують, місяць, перун і проч. за боги мають. Б. Н. — **Болвохвальці, іже идолом кланють си**. Б. Н. — **Коланки чарами бавять ся, боги хвалють**. Л. С.

Идолопоклонение, идолопоклонство, идолослужение = **болвохвальство** (С. Ж.), **идольство**.

Идоль = **ідід, бован, болван** (С. З.), **божок**.

Идольскій = **ідольський, болвохвальський, поганський**.

Идти = 1. **іти, йти**. — Він швидко йде. — Поганий дух йде. — Робота добре йде. —

Не хочеть ся йому в найми йти — Нашої шишецькі багато за гривницю йде. — Чай іде з Китаю. — Галун іде на враска. — **Идти** більшими шагами = **цїбати**. — **И** кружась = **кружляти**. — **И** мѣдленно = **плѣнтати** ся, **пхати** ся, **пруганити** ся, **чвалати**. — **И** тижелю ступаія = **челѣпати**, **шелѣпати**. — **И** напримякъ, прямої дорогою, по правдѣ = **прямувати**, **простувати**, **просто йти**, **простати**. — Ми не лували з тобою, ми просто йшли, у нас нема зерна неправди за собою. К. Ш. — Вертать ся доведось самому, приуючи лїсом. Б. Г. — Простали ми в Україну вольними ногами. К. Ш. — **И** поспїшно = **чимчикувати**, **тїпати**, **тїпотїти**. — **И** прихрамываа = **шкандибати**, **шкитильгати**. — **И** нїтїами назадь = **задкувати**. — **И** семенї ногами = **дрїботїти**, **дробцювати**, **тїпати**. — **И** слѣдомъ = **слїдкувати**, **слїдкою йти**. — Так слїдом за ним і ходїть: вуди він, тудя й вова. Чайч. — **И** на четверенькахъ = **рачкувати**, **рачки лїзти**. — **И** дѣть слухъ, моваъ = **чутка йде**, **чутка ходїти**, **поговір**, **поголоска йде**. — **И** дѣмъ, идѣмте = **ходїм**, **ходїмте**, **ходїть**. — **Идти** впередъ = **передувати**, **поступати** ся. — Поступїш на товстому ашшвати: нитки товстї, — воно і цоступать ся скорїш. Чайч. — **Еъ** чему это идѣть = **до чого воно йдѣть ся?** — Я вже бачу до чого воно йдѣть ся, та навітїкача. — **Идѣть** = **добрѣ**, **гарад**, **нїчого собї**, **так собї**. — **Идѣмте гулять**. **Идѣть** = **ходїмте гуляти**. **Добрѣ**. — **Рїчь идѣть** = **рїч ведѣть ся**, **мова мовить ся**. — **Мова мовить ся**, а **хлїб їсть ся**. н. пр. — **И** куда глаза глядѣть = **свїтъ за очї**. — **Иду** лиш я свїтъ за очї, що буде то я буде. К. Ш.

2. (про щастї) — **щастїти**, **вестїсь**, **пайдїти**, **галанити** (Пр. д. від. с. Вестї 2).

3. **Идти къ лицу** = **личити**, **прїставати**, **ладити**. — **Идѣть къ лицу** = **лїчить**, **до лица**, **прїстаб**. — **Що** не надїе, **їй** усе лїчить, усе до лица. — **Не** подоба, **не** прїстаа очїнок до лоба. в. п. — **Сива** шапка так прїстаа до його чорного, як **галка** волоса. О. Мар. — **Идѣть, какъ короваъ сѣдло** = **прїстало**, **як свївї нарїтники**. н. пр.

4. **тягтїсь** (про час і місце). — **Якось** довго сей тиждень тїгнеть ся. — **Лїс** тїгнеть ся на цїлу версту. — **Година** довго тїгнеть ся.

5. **улазїти**, **лїзти**, **увїходїти**. — **Гвїздок** не лїзе в стїну. — **Чоботи** не лїзуть на ноги.

Иждивенїе = **кошт**, **дѣрживо**, **наклад** (Гал.). — **Своїм коштом** спорудити. С. Л. — **Тую** працю на себе пїдїяти, **кошту** і **накладу** свого не жадуєч. Ст. Л. — **На його дѣрживаї** живє мати. С. Л. — **Накладом** ваюкового Товариства іменї Шеаенца.

Изаба = **хата**, **здр. хатїна**, **хатка**, **хатїночка**, **хатїнонька**. — **Благав** у Бога тїльки хату, одну хатїночку в гаю. К. Ш. — **Бѣлая изба** = **хата**; **свїтлиця**. — **Чорная**, **курняа изба** = **хата**, в котрїй пїч без коміна й димаря. — **Сборная изба** = **зборня**. — **Десятник** скїнава людей у зборню. — **Не** жилая изба = **пўстка**. — **Стоїть** село, не взросло, не перемїналось, тїльки пўстка на врай села, на бїк похляцлась. К. Ш. — (З глини) — **лїплянка**, **мазанка**, (без двора) — **обїхїдчаста**, (хворостяна) — **плѣтянка**, (лїтня, без печї) — **хїжа**, **хїжка**, (з глини з соломою) — **валькована**, **ляшпанча хата**, (з дубкїв) — **рўблена**, (без сїней, в жарг лажуть) — **без штанїв**. — **Ой** там на морїжку та поставаю я хажку. н. п. — **Хата** моя рубленя, сїня на помостї. н. п. — **Частини хати**: (де пїч) — **хатїна**, (де живє сїмя) — **хата**, (про гостей) — **свїтлиця**, **горниця**, (де лїжко) — **кїмната**, (де ставлять ся кочерги, рогачі то-що) — **кочерѣжник**, (передня частїна) — **сїни**, (де скїдають ся харчі то-що, без печї) — **комїрка**, **хїжа**, **хїжїна**, (бокова стїна) — **прїчїлок**. — **Иду** до кїмнати постїл білу слаги. н. п. — **А** в вдовцї двї свїтлицї; а третя кїмната — **постїл** біла переслата, а в дївчинї одна хата, таї та не прибрата. н. п.

Изабавитель, **ица** = **визволїтель**, **визбавїтель**, **ка** (С. Ж.).

Изабавить, **изабавлять**, **ся** = **визволїти** (С. Л.), **визбавити** (С. Аф.), **вїрїтувати**, (о)слобонїти (С. Л.), **одзволїти**, **ся** (С. Л.), **збўти** ся, **вїкрутити** ся, **здїхати** ся, **визволїти**, **визбавляти**, **ослобонїти**, **ся**, **збувати** ся. — **Визволив** з бїди. н. к. — **Визволив** з невої. — **Визволив** од смертї. н. к. — **Потїм** мене нещасною визбав з сього лиха. н. п. — **Ледї** вїрїтував ся од видимої смертї. Чайч. — **Зрадувалась**, **мов** слобонїлась од якої напасти. К. Ч. Р. — **Ти** одзволїв нас од смертї. н. к. — **Нїни** їх не здїхавш ся. — **Коли** ми їх здїхавшє. С. Л. — **Упросїлись** змїду на три днї, а не збўти ся до вїку. н. п. — **Бї**

да здѣлає легко, а трудно її збѣти ся. н. пр. — **Набави Бѣже!** = **Воронь Бѣже!** **Крѣй Бѣже!** **Ховай Бѣже!** **Нехай Бог боронить!** **Нехай Бог одверта!**

Набавленіє = **визволєння, вивѣд** (С. Л.), **вивавленіє** (С. Ж.), **рятунок, порятунок**. — **Тоді воли потопали, порятунку нї відкіль не мали.** н. д.

Набавовати, ся = **розбавувати, ся, розпестити, ся, зледацити, розледацити.** — **Хворє воли не вмере, то розпестити ся.** п. пр. — **Еней нам дуже зледацив.** Кот. —

Набавованный = **розпещений і д. Бавованный, (про їжу) — пундиквовий.** — **Чоловік був як чоловік, а став запинати — зледацив на вікн.** С. Аф.

Набездѣльничатись = **розледацити, розбестити, ся, розопсїти, розпаскудити, ся, роспеганити, ся, розпадлючити, ся, влопити москвоўської юшки.** — **Козаки дуже вже розопсїли.** К. Ч. Р. — **Роспадлючили си наші парубки на тих шахтах.** Чайч.

Набѣнка = **хатинка, хатиночка, хатиновька.**

Набивати, избѣти, ся = **1. вивбавати, вигублювати, повбивати, вибити, вигубити.** — **Вигубили усіх жидів.** — **Усіх людей у городі повбивали.** Чайч.

2. побивати, побити, ся. — **Побив на йому уасєс батїг.** — **Избїтний** = **побїтний, (про одєжу) — знѣшєвий, пѣдраний, (про обува) — стѣптаный, стѣпцѣваний.** — **Чоботи стѣпцѣваанї.** — **Избїть до кровї** = **в кров роз'юшити.** Кр.

Набїраніє = **вибїрання, обїрання.**

Набїратєдь = **вїборєць.** Гал. — **Посол Ю. Романчук скликав своїх анборцїв, щоб адати перед ними справу зі своєї робота в радї державній.** Батьківщина.

Набїратєльнич = **вїборчий.** Гал. — **Рєформа вїборча вєть вончє потрїбна.** Батьківщина.

Набїрати, ся, набрать, ся = **вибїрати, обїрати (С. Л.), голосувати за кого, вїбрати, обрати (С. З. Л.), обїбрати, ся, (про хїлька) — повїбїрати.** — **Меж себе на урядї судовий обїрали.** С. Л. — **Не вміє нї читати, нї писати, а хотять за короли обїбрати.** н. пр. — **Повїбїрали у нас таких начальників, що ѱ не тямать начальникувати.** Чайч.

Набїть = **д. Набивати.**

Набїшка = **д. Избѣнка.**

Набїща = **хатїще.** Чайч.

Набїєніє = **вигублєння.**

Наблєваніє = **блювання, рїгання, рїгачка.**

Наблєвати, наблєвувати = **вїблювати, вїригати, вїблѣвувати, вїригати.**

Наблизн, наблїзка = **зблизн, зблїзк.**

Набной = **хатївий.** — **Хатнї дверї.**

Набодати = **зколѣти, поколѣти.** — **Тупутупу ногами, зколѣ тебе рїгами.** н. п.

Набѣнна = **д. Вїбѣнна.**

Набѣнна = **д. Вїжнїкн.**

Набородати = **подрїпати, почеркати, порєсувати.**

Набочєнитись = **вїбочити, ся.**

Набрїжничатись = **розпїти, ся, зпїти, ся, розпїячити, ся.** — **Ой на горї барвїнок повславє, молюд козак розпївє, розгуплєсь.** н. п.

Набраніє = **вїбїр, обранный.** (С. З. Л.)

Набраннык = **вїбранєць.**

Набранный, избранный, избранно = **1. вїбранный, обїбранный, обранный (С. Л.) 2. вїборний, но, добїрний, одборний (С. Л.)** — **Прощу вас покорно, всїх не вїборно: пїйте, гуляйте, мене не осуждайте.** н. п. — **За те ступити пан на покїрного і прїймє тебе, як добїрного.** Руд.

Набрать = **д. Избїрати.**

Набродати = **1. обшвєдяти, вїходити, обнїкати, (в шарт або з дохором) — вїводити старцїв.**

2. вїтонтати, вїтолочити, нїтовкити, цѣтолочити.

Набушка = **д. Набѣнка.**

Набивати, избѣти = **збувати, ся, збўти, ся, позбўти, ся.** — **Він збує ся того ляха.** — **Позбущи ся того колопу, заходили ся вони вже коло дїла.** Чайч.

Набїтокъ = **достаток, рѣскїш.** — **Съ набїтокѣмъ** = **з лишкою, з чѣхом.**

Набїточєствовать = **мати достаток, достаткувати (К. Св. п.), роєкошувати (С. Л.)**

Набїть = **д. Набивати.**

Набїгати, набїгнути і набїзати = **вїдбїгати (Чайч.), уникати (С. Ш.), цурати, ся, ухїляти, ся (С. Ш.), вїдбїгати, уникнути (С. Ш.), ухїляти, ся (С. Л.)** — **Сного батька змалку вїдбїгаю.** К. Д. — **Ушїкає диму, тай ушєв в огонь.** н. пр. — **І чужому научайтєсь ѱ свого не цурайтєсь.** К. Ш.

Набїгати = **вїбїгати, вїганяти, вїгасати.** — **Вїбїгав усє село, поки його знайшов.** — **Скрїзь вїгасав.**

Набїгаться = **набїгати, ся.**

Набїгнути, набїзати = **д. Набїгати.**

Набїжаніє, у виразї: **Во набїжаніє** = **уникати, ухїляючись вїд...,** щоб не... — **Щоб не зустрїти, ся з ним, цїшов иншим шляхом.** Чайч.

Изяно́й = д. Изно́й.

Изя́дять, изя́жигать, ся = привы́ти, прпвчати, ся, звика́ти (до чого поганого).

Изаля́ть, ся = ви́вляти, ви́кати, ви́каляти, ся.

Иза́ра, изва́рки = ви́вар, ви́варки.

Изаля́нне = 1. різба́, різба́рство.

2. стату́я.

Изаля́ть = ви́ризати, ви́бити, ви́лпнати або ви́лпнати (д. Вая́ть).

Изава́гати, изва́гнути = викида́ти, скида́ти, викину́ти, скину́ти.

Изава́рг = недолю́д, недолю́док, зва́вр, зва́рюка, (про чоловіка) — кат, катю́га. — І за́рявав би, та диво дивне стадо́сь на до мною недолю́дом. к. Ш. — Се зва́рюка, а не чоловік.

Изава́рже́нне = викида́ння, скида́ння (диму, поло́я) — ви́бух.

Изава́рну́ти, изва́рну́вати = скрути́ти, скру́чувати. — Крути́, поки не скрути́в.

Изава́рну́ться, изва́рну́ватися = 1. переверну́ти ся, перекину́ти ся, переверта́ти ся, перекида́ти ся. — Чо́нен не-реверну́в ся.

2. ви́вернути ся, ви́крутити ся, ви́бхрехати ся, ви́верта́ти ся, ви́кручува́ти ся, ви́бріхувати ся. — Він хоч з яко́ї біди ви́крути́в ся.

Изава́рста́ти, изва́рста́вати = ви́рвняти, ви́рвнюва́ти.

Изава́рті́ти, изва́рті́вати = поверти́ти, по-прові́рчува́ти, прові́рчува́ти.

Изава́рті́тися = закрути́ти ся, розпусти́ти ся. — Закрути́в ся наш Гри́цько — таке ви́робляе, зовсім неподобне.

Изава́сти, изва́дїти = 1. ви́вести, ви́води́ти. — Виве́ди коня́ з ста́ні.

2. згу́бити, стра́тити, зни́щити, губи́ти, стра́тува́ти, ни́щити. — Хоті́в по́го з сла́гу згу́бити

3. потра́тити, стра́тити, перене́сти, тра́тити, перево́дити. — Потра́тив усі гро́ші. — Пере́вів худобу́.

Изава́сти́ся, изва́дї́тися = 1. згі́нути, зни́щити ся, зве́сти ся, пере́вести ся, гі́нути, ни́щити́ся, зво́дити ся, перево́дити ся. — Усе господа́рство пере́велось пі́ на до́.

2. зма́ри́ти, пома́ри́ти, охля́сти, охля́нути. — Охля́в, опу́стив ся, зма́ри́в чолові́к, загу́бив пі́ за що́ молодий свій ві́к. К. Х

Изава́стка = ва́нна. С. Аф. 3. — Гаше́ная изва́стка = роспу́щена ва́нна, пошл-

ву́ха. — Баби паберу́ть ва́нни, що́ в горні́ випале́на, та в ча́вун, во́но ли́ заши́пить і роспу́стити́ си́ і зробі́ть си́ иже́ роспу́щена́ (ще́ пошлу́хою́ її́ ба́би́ зву́ть) — то́ й ма́жуть не́ко хати́. Ча́йч.

Изава́стко́вий = вапня́ний (С. Л.), вапня́-стий, вапня́стий. — Взли́ти в апте́ці́ розведе́ної вапня́ної во́ди. Ми-ч. — Изава́стко́-вая́ і́ма, ле́чь = вапня́рка, горв. — По́заклада́ли горні́, буду́ть ва́нну па́лити. Ча́йч.

Изава́стко́вий = вапня́р.

Изава́стний = д. Изава́стко́вий.

Изава́стко́вий = вапня́к (ка́мінь, м'яку́чий в со́бі ва́нну).

Изава́сте́ = д. Изава́сти́.

Изава́сте́ = д. Изава́стка.

Изава́ста́ти = зіста́рити ся, аста́рити ся, заоста́ти ся. — Изава́ста́лий = ста́рий, зно́шений.

Изава́ста́тися, изва́ста́тися = 1. ви́ти ся, зва́-ва́ти ся, пова́ва́ти ся (С. Л.), зва́ти ся, пова́ти ся. — Мо́в га́дина ве́ть ся. К. Ш. — Рі́чка пова́лась по́и́ж бере́гма́. С. Л. 2. крути́ти ся, ви́ляти, за́побіга́ти ла́-ски, ла́щити ся. — Хі́ба не́ бачи́ш, як ми́ крути́ть ся ко́го йо́го.

Изава́внина = кривна́, за́крут, ви́крут (С. Пар.), рі́чки = ко́ліно, за́ворот. Ман. — Са́ме там рі́чка ко́ліно робі́ть. Ча́йч.

Изава́внї́стий = кривий, кру́чений, покру́чений (С. Л.), ко́лінува́тий, ви́льний. — По́кручена́ доро́га. — На́ Дні́прі по́ріг Ви́льний. С. Л. Эв.

Изава́внї́ть = звива́ння.

Изава́внина, изва́внї́стий = д. Изава́внина, Изава́внї́стий.

Изава́внї́є = ви́баче́ння, про́баче́ння (С. Л.), пере́прости́ти (Фр.). — Во́ни поча́ли про́хати ви́баче́ннн. Лев. — Во́на про́сила про́баче́ннн, що́ не́ ма́вє́ спва́ти пі́ оди́-сї́нько́ї украї́нсько́ї пі́снї́ Лев. — Я́ гарі́сї́ний бу́в до́ сварки́, звича́ймо перши́й бу́в і́ до́ пере́прости́ти. Фр. — По́проси́ть изва́-внї́є = пере́прости́ти. -- Пере́прости́ть ба́тька́ Кр.

Изава́внї́тельний = 1. про́стї́ий. С. Пар. — Се́ не́ про́стї́ий грї́х.

2. ви́бачи́вий. — Альфо́нсо зуши́всь і́ сто́-мчя́ молча́в, в по́тім рі́ч и́кусь ви́бачи́шу́ роспо́ч. К. Д. Я́.

Изава́внї́ть, изва́внї́ть = ви́бачи́ти (С. Аф. Л.), про́бачи́ти, да́рува́ти (С. Л.), ви́ба-ча́ти, про́бача́ти (С. З. Л.), пере́бача́ти. — Бу́дьте́ ла́сканї́, мене́ не́ ма́йте, не́ гри́майте, а́ ви́бача́йте. Б. Б. — Про́шу́ и́пиди́ се́й раз ви́бача́ти, яќ при́ймала́ ва́на́ дя́ка до́ сво́єї хати́. п. п. — Ну́, про́шу ви́бачи́ть,

гості мої: не скуність, така спроможність. Номис. — Подорожньому Бог вибачає. н. пр. — Уже ж, добрі люди, вибачайте, кому ляхе слово сказало. С. Аф. — Вибачай, брате, нема більш горілки. С. Аф. — Іште, гостойки, пийте, мочайте, а арештою вибачайте. в. пр.

Извиняться, извиняться = перепросіти, перепросити ся (С. Л.), перепрохати (С. З.), перепрбсковать. — Била жінка мужина, пішла позивати, присудили мужню жіпку черепохати (по другому варіанту: ще й жіпку прохати). н. п. — Перепросіть батька. Кр. — Він мене перепросював. Кр.

Извиняться = зопсувати ся (про шруб). **Извинять** = д. Извѣщать.

Извлекать, извлечь = витягати, виймати, добувати, вибирати, витягти (С. Л.), вняти, добути, вибрати. — Извлечъ изъ опасности = вірятувати. — Извлечъ пользы = спожиткувати. — Ані звір, ані чоловік, ані рослина не спожиткує без води і крихти кори. Де-що про Св. Б.

Извлекание = 1. витягання, виймання, добування.

2. витяг, вписка, вибірка. — Замість щоб пізнати Росію з її власних джерел, Галічанці визнавали її з витягів, що робило „Слово“ я газет одній партії у Росії, або з вімедьких газет. Пр.

Изнутри = з середини.

Извѣ = з'юкола, з верху, з надвору. — З середини вимазала хату, а з юкола ще ні. Чайч. — Хтось ступає з надвору. Кр.

Изводить, ся = д. Известі, ся.

Изводъ = трага, страга, згуба. — Мар-па трага грошей. — Чня згуба, в того річей повна губа. н. пр.

Извозить, извозничать = хурувати (С. Л.), (ф хурманувати (С. Ш.), на волах — чумакувати. С. Л. — Ой н з роду чумакою, йду на гору — не бачую, а а горні йду — не гальбую. н. п.

Извозникъ = фўрман, хўриан (С. Ш.), хурцік (С. Л.), підводчик (С. Л.), на волах — чумак, при війську — погонєць, на біржі — біржа, біржак (С. Ш.), біржанік (С. З.), звючик (С. З. Л.), жид з бальгуюло — балагула. С. Ш.

Извозничій = хўрманський, фурманський (С. Ш.), (х)фўрмавів (С. Ш.), хурціків, чумацький, чумаків, балагульський.

Извозъ = хўра, чумачка. С. Л. — Нанав ся під хуру. — Пішов у чумаку.

Извозение = воля, привозення. — Як буде на те наша воля. — За цимським при-аволенним почали ми жити на тій землі. Чайч.

Изволить = 1. воліти, воліти, хотіти, бажати. — Волямо під Царя восточного. Кофтомар. Б. Х.

2. зволюти ся, призволюти ся. С. З. Л. — Зволюйтесь, добродію, вислухати. С. Л. — Всього не можна описати, в Латії що тоді було, — уже зволюли ся читати, що в голові у їх було. К.т. — Чего изволите? що? чого? чого треба? — Изволь, те! = а) добре, гаразд, сількісь, б) ні, те. — Извольте, я готовь такъ сдѣлатъ = добре, я так зроблю. — Извольте кумать = зволюйтесь, призволюйтесь!

Извольничатися = узяти волю, звикнути до сваволі, розпустити ся. — Узла своєю волю — куди хоче, туди йде і зічого ти її й не пшай. Чайч.

Изворачивать, ся, изворотить, ся = 1. обергати, ся, повертати, ся, обернути, ся, повернути, ся. — Заїхав у такий провулок, що нема де обернути ся.

2. вивертати, ся, викривувати, ся, вивертити, ся, вікрутити, ся. С. З. Л. — На слау викрутив ся з цього діла.

Извороваться = звикнути до злодійства, злодійкувати стати.

Изворотливый = меткий, виверткий, вікрутевь.

Изворотъ = вікрут, вікрутка, вікрутия, виворотка (С. Л.).

Изворочать = перевернути, перекуйовдити, понеревертати. — Усе до гори ногами понеревертав.

Извощикъ, извощичать, извощичій = д. Извозчикъ і т. л.

Извратить, извращать = перевернути, перекутити, переінакшити, перебрехати, перевертати, перекрівувати, переінакшувати, перебрівувати. — Він усе ерекрутия на свій лад. — Перебрехав так, що я не пізнаеш. — Извращенный = перевернутий, перекрівчений, переінакшений, перебреханий.

Извѣдывать, извѣдать = вивідувати, випітувати, визнавати, доходити; дознавати, зазнавати; вивідати, випитати, визнати, дійти, дознати, зазнати, звідати. — Став він ще більше в сім ділі доходити. — Ззнап він чимало ляха. — Й сам на собі усе звідан, сам по собі добре знаю. О. Мир. — Извѣданный — дізнаний (С. Л.).

Извѣковать = звікувати, вік звікувати. **Извѣряться, извѣриться** = зневіратися, зневірити ся. С. Аф.

Извѣстять, извѣщать = звѣстити (С. Л.), сповѣстити (С. З.), оповѣстити (С. З.), подати звѣстку, звѣщати, сповѣщати, оповѣщати, подавати звѣстку. — Як би хто сповѣстив удову безталанну, що от така її така річ. К. Д. С. — Мущу сповѣстити: не бути нам у парі. М. В.

Извѣстяться, извѣщаться = звѣстити ся, дѣзнати ся, сповѣстити ся, освидѣчати ся (С. Л.), одібрати звѣстку, звѣщати ся, дѣзнати ся, сповѣщати ся (С. Л.), освидѣчати ся, одібрати звѣстку. — Дізнавшись про се, він зараз поїхав.

Извѣстіе = звѣстка, здр. звѣсточка, звѣсточка (С. Аф.), вістка, вість, оповѣсть, віда (М. В.). — Вже третє літо, як пішов на війну, та ні чути, ні звѣстія. п. к. — Нині звѣстія про його не має. — Хоч звѣсточку вам передай, чи ще він єсть на світі. К. Ч. Р. — Он полети, гаю, та на Дін рибі їсти, та присяв від кошового вісти. п. п. — Та згадай мене та як сядеш у вечері їсти: десь мого дитня, десь мов рідвєнка, та нема од я-ї вісти. п. п.

Извѣстію = звѣсто, відомо, відома річ, сказано. С. Л. — Всім звѣсто, що він до-б, ая чоловик. — Сказано брехун, що його слухати. — Відома річ, що... — Не извѣст-но за что = не знати за що. К Ш.

Извѣстность = звѣсність, відомість, свѣ-домість, свѣдом, слава. — Та вже ж та я слава по всім світі стала, що дівчина козаченька серденьком назвала. п. п. — Привести гь извѣстность = вияснити, освидѣчати.

Извѣстный = звѣсний, відомий, свѣдо-мий, знаний. С. Л. — С. Руданський єсть досить відомий українській громаді. Пч. — Колинський звѣсний наш письменник. — В знаий кожному Львівській літописі. К. Кр. — Се чоловік свѣдомий. С. Л. — На скільки миъ извѣстію = скільки міні відомо.

Извѣтливый, ся = д. **Извѣтливый, ся**. **Извѣть** = донос, виказ, обмова. **Извѣщаніе, ся** = д. **Извѣщаніе, ся**. **Извѣщеніе** = звѣстка, вістка, вість, опо-вість, освидѣчення, оголошка.

Извѣдять, извѣдуть = вѣдати, повѣдати. **Извѣлять** = повяляти, звяляти. — Бри-ноньками звяляв, оченьками спалив. Руд.

Извѣдуть, извѣживать, ся = спаскудити, споганяти, згидати, попаскудити, ся, наскудити, поганяти, ся, (про кільки) — поапоганювати, попаскудювати. — Краведь спаскудин святку. — Він усе зги-дять. Кр.

Изгара = заня. С. Л. — Ванулась яана в жито.

Изгарина = 1. жужельця (С. Аф. З), жужель.

2. цегла перепалена.

Изгарь = д. **Изгара** і **Изгарина**.

Изгибать, изгнуть, ся = згинати (С. Аф.), гнути, вигинати, ся, згнуть, ізгнути, вигнути, ся. — А ти, старий дідуга, ізгнув си як дуга. п. п. — Такий здоровий, що підкови згинає. — **Изгибаеться** = гадюка звиваєть ся, вѣть ся. — **Онъ ходить изгибаясь** = він ходить вихи-лясом.

Изгибина = кривина, закрут, викрут, за-лом (Ман.), річка — коліно, заворот (Ман.).

Изгибистый = 1. кривий, кривульчатий, колінкуватий, кручений, покручений, вильний. (Д. **Изгибистый**).

2. глущий, глущий. — Мужича правда колюча, а шапка на всі боки глуща. п. пр

3. д. **Изворотливый**.

Изгибчивый = д. **Изгибистый** 2.

Изгибь = д. **Изгибина**.

Изгладить, изглаживать, ся = 1. вірв-няти, зрівняти, вірівнювати, ся.

2. зникнути, зникати, згинути, знищи-ти, ся, в ніведь обертати ся.

Изгладять, изгладятъ, ся = обгризати, пообгри-зати, позгризати. — Їсти так хотіло ся, що всі кісточкы пообгризав. Чапч.

Изглаивать, изгнойтъ, ся = агноівати, згноїти, ся, погноїти, ся, перегноїти, ся.

Изгнаіе = вигнання (С. Л.), прогна-ня, згон. (С. Л.). — „Се було до згону або після згону“ кажуть люда, задуучи при часі до або після переселення українського народу з правого на лівий берег Дніпра, не-реважно після Пруського миру. С. Л.

Изгнаивають, изгнаивать, ся = При-ймають мене до свого гурту бідного вигнанця. Ч. К. — Король мене банітою — вигнан-цем оголосив по Польщі і Україні. К. Б. — Вигнанців з тих новодств. Л. В.

Изгнаивачество = вигнаіяня.

Изгнаивать, изгнаивать = вїгнати, вїгурити, виганяти, вїгурювати, (про кільки) — повиганати, повигонити, повигурювати. — Повигонили їх усіх з тієї землі. Чапч.

Изгнивать, изгнить = згнивати, вигни-вати, тріхнути, згнїти, згниити, по-тріхнути. — Потрухан чумацькі вози і звози. п. пр. — **Изгнилий** = гнилий, потрухлий.

Ізгнаць = д. Гниль.

Ізгноить, ся = д. Ізгнаивать.

Ізголовокъ, изголовокъ = уголовъ (С. Л. Ш.), приголовъ (С. Л.), приголовач (С. З.) — **Въ изголовь** = під голову.

Ізгонить = д. Ізгнать.

Ізгърбать, ся = згърбити, ся, погърбити, ся, перегърбити, ся, погърбатіти.

Ізгорѣда, изгорѣда = горѣжа, огорѣжа, перегорѣжа, (з хворосту) — тин, ліса, пліт, плетінъ, (з палъ або кілків) — частокі, (з тичин) — вір'я. — Привизавсь, як сліпий до тшу. п. пр. — Як би мій не тини, та не перетинки, — ходив би я до дічини що дня, що годични. п. п. — Циган своє за пліт тагне, та й то хвадить. п. пр. — Рости саду, висіграду, вище плоти, краще золота. п. п. — **Живая изгорѣда** = обсада, живонліт (Гал.). — **Ставить изгорѣда** = тинить, ставити тин, лісу і т. д.

Ізгорѣлый = підпалений, припалений.

Ізгорѣть = згоріти, погоріти.

Ізготавлявать, изготавлять = зготувати = готувати, лаштувати, лагодити, зготувати, наготувати, злаштувати, злагодити, налаштувати, налагодити, виготовувати. — Ми побалакаємо, а ти нам спідниши злаштуй. — Збірник д. Марковича був зовсім палаштований. Номис. — Прийдеш, козаче, сей вечір до мене, згодувала стара мати нечерю для тебе. п. п.

Ізготовленіе = зготування, злаштування.

Ізгрѣби, изгрѣбы = клѣчя, наіска.

Ізгрызѣть, изгрызѣть = згрызати, згризти, погризти. — Погризли мійш усю кюру на молодих іблупках. Чайч.

Ізгуль = гульня, гультийство, розпуста.

Ізгульсье = зледзати, розледзати, розпущіти ся, розволочіти ся. — Попаде між паниць та волоцот, розівьт ся, розволочать ся. О. Мир.

Іздавать, ся, издѣть, ся = видавати, ся, вистачати, ся, випускати, ся, видати, вистачити, ся. — Добре-б було, як-би ми розуміли, на що видають ся усякий закон. Де-що про Сьв. Б. — Кобзарь Т. Шевченка. Видано коштом П. Семеренка. Спб. 1860 р. — Ужянок рідного поля, вистачений працю М. Г. Москва 1857 р.

Іздавна = здавна, а давнього давна, з давних давен, з давньої давнини, з давнього часу, з давних часів, з давнього віку. — Наша хата була здавна на всім світі слава, з того часу, як вилетала короли Степана. К. Д. — З давних давен повелось у нас так, що... Чайч.

Іздаивать, издѣить, ся = видіювати, адіювати, видіюти, адіюти, ся.

Іздайбавлявать, издайбавлять, ся = видіюбувати, видіювати, подовбати, повидіюбувати, ся.

Іздаляка, издалека, издалѣча, издалѣче, издали = адалека, вдаль, віддалекі, віддалік (К. М. Х.), оддалік, оддалекі, оддалеку, віддаля. — Веселі хати! веселі здалека палати. К. Ш. — Він здалека приїхав. Кр. — Уже копі козацькї видно їй здалі, видно й зброю козацьку, як вона сія. Пч. — Пізнаеш того оддалеку. К. З. — Ю. Р. — А лиця оддалік стоїть. п. к. — Ганна одіхнула її і стала оддалекі. Лев. — Щось маячить — віддалі не видно.

Ізданіе = видання. — Од старого статуу в року 1529 виданого аж до видання теперешнього статуу. Ст. Л. — Рада. Українськїй альманах на 1883 рік. Видання М. Старицького. К. 1883 р.

Іздатель, изда = видавець (С. Жел.), видавник, ця. С. Жел. Пар.

Іздательный = видавничий. С. Жел.

Іздательскій = видавців, видавничий. С. Жел.

Іздательство = видавництво. С. Жел.

Іздать = д. Издавать.

Іздрѣгать, издрѣгивать, ся = пошарпати, подрати, пошматувати, шарпати, драти, шматувати, ся. — Одежа пошарпалась.

Іздержати, издерживать, ся = потрапити, стратити, протратити, витратити, ся, втратити ся, покласти (гроші), тратити, страчувати, витрачувати, (все) — повитрачувати, потрачувати. — Багато грошей потратив. — Протравив усі гроші. — Іван чумак тай витратив ся з хліба п. к. — На се грошей поклав чмадо. С. Лев.

Іздрѣжка = страта (С. Л.), трата (С. Ш.), витрата, втрата (С. Л.), потрата (С. Л.), наклад (С. Л.), кошт (С. З.), видаток. — Не хочеш страти — не їзь пі в куми, ні в свати. п. пр. — Чи зиск, чи трата — една заплатя. п. пр. — Ой, коровню, короваю, багато до тебе кошту тре'в. п. п. — Кошту і владу свого не жалуючи. Ст. Л.

Іздивитъся = здивувати ся.

Іздрать, издрѣть, ся = драти, шматувати, шарпати, ся, подрати, пошматувати, пошарпати, ся — Мати подере назуху, дітам ховаючи, а діти — від матері ховаючи п. пр. — Подрага ся одежа. — Штани в його полатані, подран свитяна,

ві́ти, (в)уло́віти, пі́йма́ти, спі́йма́ти, ся. — Не штука во́йти кро́ва, зло́ви во живо́го. в. пр. — Ві́дуи іта́шку уло́вили і в клі́точку заса́дили п. п.

Изага́ты, изложы́ты = выкла́дати (С. Л.), ви́ясні́ти, ви́класти, ви́ясніти. — Та як почя кожний выкла́дати, що він за́мисляе. п. к. — Як по писа́ному выкладзе

Изага́тельный = выкладо́вий, ви́ясняю́чий.

Иза́диды, иза́джива́ты = зладі́нати, зладі́нува́ти, палаго́дити, злаго́дити (С. Аф.), налашту́вати, споряді́ти, напра́вити, ладі́нати, ладну́вати, ла́годити, лашту́ва́ти, напра́вляти, споряжа́ти, ся, пала́гожувати, налашту́увати, ся.

Иза́зныты = ви́лазити. — Ви́лази на се́й ко́морі — і́гдзе не зна́йшов. Ча́йч.

Иза́змыва́ты, изломы́ты, ся, изма́ыва́ты, изломáты, ся = зломлю́вати, розло́млюва́ти, перело́млювати, зла́млювати, (С. Аф.), зламүва́ти (С. Аф.), лажáти, зломі́ти (С. Аф.), зламáти, ся, розло́мити, переломі́ти, ся, поламáти. — По́ловака зламала си. — По́ламаю си я́рю. — Як так гра́ты ся, то и я хатку по́ламаю п. пр. — Ли́сти обле́чили я гі́лля по́ламадо́рь. п. к.

Иза́лєкá = злє́гка, злєгє́нько, помáду, лєгє́вко, сті́ха. — Во́на сті́ха доторкну́ла си руко́ю до́ хворо́й. Ча́йч

Иза́лєжáлий = злє́глий, злєжа́лий, за́лєглий.

Иза́лєжа́тыся, излє́жива́тыся = 1. злєжа́ти ся, злє́жувати ся.
2. злєда́ціти, розлєда́ціти, розлі́нува́ти ся.

Иза́ста́ты = 1. ви́літáти, ви́ливáти. — Ви́літали орля з-за круго́й го́ри, ви́літали, буркота́ли, роско́ші шу́чали. п. п.

2. облі́тáти, ви́літáти. — Облі́тав сві́рзь і пезаборо́ч рю́зв ся до́ дому. — Ластівка ви́літае увєсь дєш, ловлю́чи мух та успку ко́машку ді́тич. Ча́йч

Иза́ыва́ты, иза́лыты, ся = 1. лі́ти, спі́нать, ви́ливáти, виспáти, ся, ви́ті́кати, злі́ти, ви́литє, виспáти, ся, ви́ті́кєти, (про кє) — по́вильва́ти ся і т. д. — Ба́гато люди́ вильє. — Та́кий дощ, що зда́сть си усї́ води́ а неба́ повильвали си Ча́йч — Те́чя ви́гікає з кршні́ці — Виспáй увєсь боро́ц

2. ви́казүвати, ви́пявля́ти, ви́казати, ви́явити. — Иза́лыты на ко́го злє́лости = ви́казати ко́му́ лáску.

Иза́лизы́ты, иза́лизыва́ты, ся = ви́лизати, злі́зати, ви́лизүвати, злі́зүвати, ся.

Иза́лизыва́ты = по́ляизывáти, по́графі́ти. Иза́лыты, ся = д. Иза́лизыва́ты.

Иза́лише́кь = лі́шок, лі́шка (С. Л), пе́ребі́р, пе́редáток, ве́рхій. — Сь иза́лише́комъ = з лі́шкою, з чо́хом, над мі́ру.

Иза́лише́ство = ро́скіщ, лі́шкї, злі́шкї (С. Л.)

Иза́лишый = за́йвий, за́лішній, лі́шний. С. Аф. Л. — Иза́лише = за́лішне, влі́шку (С. Л.), над мі́ру, ві́дто. — Се вже надто, а що надто — по́гано, в. пр.

Иза́лийніє = 1. ви́ляві́ння, ви́ті́кáння, ви́лиць, ви́ті́к (С. Пар).
2. ви́явлє́ння.

Иза́ловы́ты = д. Иза́лизыва́ты

Иза́ловы́тыся = при́чїти ся, набі́гти рү́ку (в я́кому ді́лі), зру́чїня́я, меткїя стáти.

Иза́ло́гь = ді́л, до́ліна.

Иза́лєкє́ніє = ви́клад. С. Л.

Иза́ложы́ты = д. Изага́ты.

Иза́ложа́ты, изло́жыты = д. Иза́лизыва́ты.

Иза́ломъ = злом, перелом.

Иза́лопа́тыся = по́трі́скати ся, по́рєпати ся. — Го́рички по́трі́скались від жа́ру.

Иза́лүча́ты, излүчы́ты = ви́брати́, (у)влү́чува́ти, ви́брати, (у)влү́чити го́дину. — Ні́коли його́ не за́станеши́ дома, але́ якось то я ви́брав та́ку го́дину, що він бу́в

Иза́лүчїя = д. Иза́лїбїя. — Иза́лүчїстый = д. Иза́лїбїстый 1.

Иза́лїны́тыся = злєда́ціти, розлєда́ціти, розлі́нува́ти ся.

Иза́лїча́ты, излї́чыва́ты, излї́чыты, ся = ви́лїчува́ти, ся, ви́го́увати, за́го́увати, ся, ви́дү́жувати, одү́жувати, ви́чү́ювати, ся, ви́лі́чити, ви́лі́кувати, ся, за́го́їти ся, ви́дү́жати, одү́жати, ви́чү́ити, (про ба́гачо́х) — по́вильчу́вати, по́вильго́увати, по́вильдү́жувати, по́вильчү́ювати. — (Д. Вы́здора́влява́ты і Вы́лїчы́вати. ся).

Иза́лїчє́ніє = лі́чїня, го́ліня, ви́лїчу́ваня́я, ви́го́уваня́я.

Иза́лїчїя́ый = го́йкєй. — Що́ ж то, ка́же, ка́мель ва́рг! Ка́мель іще́ го́йкєй! А як би́ то, ка́же, ва́м — та до ка́мля ко́зьки! Руд.

Иза́люблє́нный = любі́ый, уло́блєнній. — Це́ вже у його́ уло́блєна дочка. Ча́йч.

Иза́ма́зывать, изма́заты = 1. ви́ма́зүвати, ви́ма́зүвати, ви́мазати, ви́мастити, ви́шма́рувати, по́вима́зүвати, по́вима́зүвати, по́вима́зүвати, по́вима́зүвати. — Ви́шма́ручан увєсь дьоготь.

2. д. Ви́мазаты́.

Изм а́львать, измолот́ь, ся = змёлювати, змолот́и, помолот́и, ся.

Изм а́р а́ть, изм а́р в а́ть, ся = ви́каляти, закаля́ти, пок а́ляти, забрудні́ти, ся, запаскúдити, впаскúдити, (землею або що, залучившись) — пів а́ляти, ся, (калею) — задрі́пати, ся, (глиною, масним чим) — зама́стити, ся, (салом то-що) — за-см а́льцюва́ти, зая́лювати, ся, (сливою) — заслі́нити, ся; ка́ляти, ся, забруд-нювати, ся, задрі́пувати, ся і т. д. — Де це він ходив, що так задрипав свиту? — Усю чумарку ви́каляв. — Чим се ти зака-ляв ся? — Впаскудив у глину. Кр — Ач я рукави заложив.

Изм а́чи в а́ть, ся, изм а́чи т́ь, ся = мочі́ти, змочува́ти, ся, змок а́ти, ізмок а́ти, ви-мок а́ти, змочі́ти, ся, змок ну́ти, вимок-ну́ти. — Измок, як вовк. н. п. — Ішов через колоду, та бовть у воду — визмок, вики́с, вилиз, висох, зліз на кол ду, та знов бовть у воду н. пр.

Изм е́льча́ть = адри́бніти (С Аф., про лю-дей — ізлюді́ти, про худобу, господарство то-що — перевестись, звестись. — Из-мельча́вшая порода, раса = нерводня.

Изм е́льчи́ть = подроби́ти, покрити́ти.

Изм е́ря́ть, изм е́ря́ти = змерза́ти, м е́ра-ну́ти, м е́рати, зм е́ра́ти, ізм е́ря́ти, зм е́ря́ну́ти. — Измерз як пес. н. п. — Изм е́рзлый = м е́рзалий, пом е́рзалий. — Мерзла картопля

Изм е́ть = покі́дка, покі́дьок.

Изм я́и а́ть, изм я́и т́ь, ся = 1. м я́ти, м я́ти, (траву то-що) — толочі́ти; з м я́ти, з м я́ти, пом я́ти, пом я́ти, потолочі́ти, зтолочі́ти. — Молод козак розпись, розгуляв ся, зтоптав, зм я́ив червону квітину. н. п. — Изм я́тое что = потолоча, по-толочь.

2. м іс я́ти, зам іс я́ти. — Зам іс я́ла глину

Изм о́жд а́ть, изм о́жд я́ти, ся = том і́ти, стóмлювати, змóрювати, вислі́яти, ся, виснажа́ти, ся, змóрдо́увати, ся, зне-сілюват́ь ся, стомит́и, ся, зморити́ ся, висилити, виснажити, змордувати, ся, знесилити́ ся. — Изм о́жд е́нный = змó-рений, висилений, виснажений, змóр-до́ваний (С. Ж.), спрацьо́ваний, нуж-д е́нный. (Гал.). — Зовсім змордував ся чо-ловік на важкій роботі. Чапч.

Изм о́женіе = знеси́лення, знесо́га, змор-дува́ння.

Изм о́жи́ть = розмі́жити, на гаму́з по-

бі́ти, потроці́ти. — Потроцили їм ноги на гаму́з. н. о.

Изм о́ка́ть, изм о́кну́ть = змок а́ти, ізмок а́-ти, змок ну́ти, ізмок ну́ти. — Измок як вовк н. к.

Изм о́ла́чи в а́ть, изм о́ла́ти т́ь = змолочува-ти, ви́молочува́ти, перемолочува́ти, змолоті́ти і т. д. — Змолотив жито. — Перемолотив увесь хліб.

Изм о́ло́ть = умолот. С. Ш — Сей рік умо-лот добрий був.

Изм о́ло́ть = д. Изм а́львать.

Изм о́ль = 1. змёлюва́ння, молонія.

2. млі́во, (та частина, що припадає м рошникові або велипикові) — розмі́р, мі́р-чúк (Праа.). — Велика там вода, хоч є й багато м яна. Греб. — Ще недавно діди слів м янів доглядали, та з уніка розмі́р брали, панові зспали. К. Д.

Изм о́ра́жи в а́ть, изм о́ро́з и́ть = заморозю-вати, заморозити, поморозити. — Потоптав веселі квіти, побив, поморозив. К. Ш.

Изм о́ря́ть = 1. вигубити, ви́морити (С. Аф.), ви́бавити. — Вигубили усіх мишей — ви́бавили блощиц.

2. заморити, зморити змордува́ти.

Изм о́роз и́ть = д. Изм о́ра́жив а́ть.

Изм о́роз = заморозь.

Изм о́та́ти т́ь = 1. змота́ти ся. — Придиво все змотало ся.

2. проци́дрити ся, розм а́нта́чити ся, пром а́нта́чити ся.

Изм о́чи́ть = д. Изм а́чи в а́ть.

Изм о́ше́ннич а́ть ся = розшахрува́ти ся, розмоше́нчати ся, намоска́лити ся, вхоні́ти моско́вської ю́шки. — Намоска́лив ся так, що з під живого щити ріже. н. пр. — Та се галий шахрай, що й батька одурить, сказаво — вхонив моско́вської юшки.

Изм о́сли в а́ть, изм о́сли т́ь, ся = заслі́ню-вати, замóрювати, засм а́льцюва́ти, зая́лювати, заслі́нити, замóряти, ся і т. д.

Изм о́чи в а́ть, изм о́чи т́ь, ся = замóчувати, ви́мóчувати, змóчити, ні́мчити, на-мóчити, змордува́ти, ся, намордува́ти ся, знемо́гти ся. — Прийшов з поля, змордуван ся, добре їсти сподівав ся. н. п.

— А тимчасом із дірбови козак ви́гнав, під ним коник вороненський на силу ступив. „Изм е́гіт ся, товаришу!“ К. Ш. — Измó-ченний = замóчений, змордо́ваний, замордо́ваний, знемо́жений (К. М. Х.), пов-шкача — шканові́тий. (С. З.). — Під ду-бом зеленим кін змордо́ваний сьвіт,

— На ви́нánку = на ви́ворит. — Надів кожух на ви́ворит. С. Аф.

Изнасилювати, изнасилювати, изнасилюють = а́наси́лювати, приси́лювати, з'вaлтува́ти (С. З.). — Схопила її та й звалтувала, залестявшись, що дуже хороша. Ч. К.

Изна́шувати, изна́сують, ся = зно́суювати, зно́сити, обдерáти, ся, обшáрпати, ся, (обу́в) — сто́пувати, сто́пцю́вати, сто́птати, сто́пцюва́ти, ся. — Обшарпали си́ люди в доро́зі тає, що з одежі саме дряпа. Чайч.

Изнемога́ти, изнае́мо́ч = знемога́ти, тра́тити си́ли, упада́ти на си́лах, охлява́ти, знеси́лювати, ся, виснажа́ти, ся, виси́ляти, ся, хі́рїти, знемога́ти, ся, изнае́мо́гти, ся, охля́сти, охля́нути, знеси́лити, ся, виснажи́ти, ся, виси́лити, ся, змарні́ти. — Мов орел той приборканий, без крпа́ і без во́ги, знеміг сла́вний Дороше́во, сплю́чи в нево́ді. К. Ш. — Знемігшесь, упав без пам'яті на землю. К. Ч. Р. — Изнеміг си́ козаченко, та́жко заму́рив си́, а погани́й Ко́непо́льський дуже заеселив си́. К. Ш. — Але в ве́ду не змарив то́й ми́цний ду́х його́ дїв О. Пч. — **Изнемо́глий, изнае́мо́жений** = знемо́жений, знема́ганий, знеси́лений, охля́лий. — Лежать Хведір Безрідний, безплемі́ний, постре́лений, порубаний, на равя́ смерте́льн знема́ганий. п. д.

Изнае́мо́женіе = знемо́га. С. Л. — Сьому ко неві́ й знемоги́ пеза. С. Л.

Изнава́ти, изна́зывать = ви́ни́зувати, ви́пзвати.

Изнаца́ти = зни́чтити, ся, пере́вестись на зли́дні, зве́стись ні́ на що́, з'убо́жити.

Изнора́влявати, изноро́внїти = 1. д. Излу́чать.

2. ці́лити, наці́ляти, ся, (в)лу́лучати (С. Ш.), наці́лити, ся, (в)лу́лучити. — Прямо в око влучив.

Изноча́ти, ся = д. Изна́шувати.

Изно́сок = обно́сок, часті́ше мн. обно́ски.

Ино́сь = вно́с. — Сорочечку до вно́су во́сити. К. Ш.

Изнару́єніе = знемо́га.

Изнару́їти, изнару́їти, ся = зморі́ти, сто́мити, змордува́ти, виси́лити, виснажи́ти, ся, знеси́лити, ся, зморюва́ти (С. Аф.), то́їти (С. Ш.), виси́ляти (С. Л.), виснажа́ти, ся, знеси́лювати, ся, (про кі́нь) — по́ямо́рювати, по́сто́лювати, ся. — Зовсім змордував си́ чолові́к на вж-

ї́й роботі. Чайч. — **Изнару́єний** = змо́рений, замо́рений, спрацьо́ваний, виси́лений, висна́жений (С. Л.), тру́дний. — Ой ко́ю мій, ко́ю, що ти та́кий смутний? чи ти із доро́га прайшов та́кий тру́дний. в. п.

Изнару́їти = з се́редини.

Изна́ввати, изна́вти = ни́ти, ма́яти, ся, ну́дити, ся, зні́ти, зма́яти, ся, зну́дити, ся. — Пусти́ ж ме́ве, полковнику́, із полку до до́му, вже́ ж зну́дилась, вже́ ж зма́ялась мила́ за мво́ю. н. п.

Изнї́жений = ни́жний, пе́щєний (С. Л.), ви́пещений, розпещєний (С. Л.), що до ї́жі = лу́ндаковий, пшени́нний.

Изнї́жити, ся = розпещі́ти, ся, розба́лувати, ся, розні́жити, ся, ні́жний ста́ти. — Дуже́ вже́ ні́жва ста́ла — і за хо́лодну водо́ку не ві́зьмь та́. Чайч.

Изо́ = зі́, зо́. — **Изо́ дна́** = зі́ дна́.

Изо́бїдѣти = скрї́вдити, обра́зити, зобї́дѣти (С. Аф.).

Изо́бі́ліе = ро́скїш, достáток, (що до ї́жі) — ла́сівка, (сні́гу) — сні́жини́ця Ів. Сп., (проли́сти, о́ноч) — рі́сотá. — Вилітали орли́ з-за круто́ї го́ри, вилітали, буркотали, роско́ші шукали. в. п. — Спасї́ва — ла́сівка, а Петро́вка — голо́дїва. н. пр

Изо́бїлювати = д. **Изо́бїто́чествовати** (С. Пар.).

Изо́бі́льний, во = достáтний, во (С. Пар.), го́йний, во, (С. З. Ж.), про́ вї́сна́ = сі́мянїстий, про́ лвет, ово́ч = рі́сний, во. — Ой ти́ дубе́ кучера́ний, лист на то́бі рі́сний. н. л. — Рї́снї́ ви́шви. С. Л.

Изо́блї́чати = до́казати́, ви́сьвідчїти. — **Изо́блї́чати́ во́ лжі́** = ви́вести на чи́сту во́ду.

Изо́бража́ти, изобраа́зїти, ся = ви́явля́ти, ви́ставля́ти, зма́лю́вати, ся, ви́явїти, ви́ставити, зма́люва́ти, ся. — **Изо́бража́ти ме́ж се́бї** = уда́вати в се́бе. — Ві́п уда́в з се́бе пана́.

Изо́браженіе = 1. ви́явленнїя, зма́люва́ння. 2. о́браз.

Изо́брї́сти, изобрѣ́тати, ся = ви́гадати (С. Л. Жел.), ви́мислити (С. Л.), зми́слити (С. Л.), ви́метїкувати, відкрити́, ви́найти (С. Жел. Пар.), ви́га́дувати, ви́ишля́ти, зми́шля́ти, відкрї́вати, ся, ви́находїти, (про кі́льки) — по́вїга́дувати і т. д. — Та́ чмало́ чо́го по́вїга́дували́ ученї́ люди́ на ко́расть гро́маді. Де́-що́ про Сьв. Б. — Фра́нцуз ви́мисля́в, а Ні́мець зроби́ти. н. пр. — **И́жїсь новий плуг**

вигадав. — **Изообрѣтённый** = вигаданий, вихшлений, амишлений. С. Л.

Изообрѣтатель, **вица** = вигадчик, ця.

Изообрѣтательность = вигадливость.

Изообрѣтательный = вигадливый. С. Пар.

Изообрѣтёние = вигадка, вигад. (С. Жед).

Изогну́ть, ся = д. **Изгнѣ́тъ, ся**.

Изодрѣ́ть, ся = **Издри́тъ, ся**.

Изоорва́ть, ся = **подрѣ́ти, порва́ти, пошма-тува́ти, пошарпа́ти, ся**.

Изооржа́вля́ый = **поіржа́влий, поржа́влий**.

Изооржа́вѣть = **поіржа́вити, поржа́вити**.

Изоостри́ть, изощра́ть, ся = **вигостри́ти, погостри́ти, загостри́ти, нагостри́ти, гостри́ти, ви(за, на)гостриюва́ти, ся**.

Изаробѣ́таться = **випрацюва́ти ся, ви-робити ся** (С. Л.), **спрацюва́ти ся, ви-снажити ся** і д. **Изару́їться** (від праці).

Изарѣ́ецъ, частіше мн. **Изарѣ́цы** = **кахля, кахоль**, мн. **кахлі**. С. З. Л.

Изарѣ́цовый, изарѣ́чатый = **кахельний** (С. З.), **кахляний** (С. Л.). — **Кахляна** **грубка**.

Изарани́ть = **порани́ти**.

Изарасхо́довать, изарасхо́дывать, ся = д. **Издержа́ть, ма́держива́ти, ся**. — (Горі-ху, вино то-що, частуюча) — **вицастува-ти**, (горілку в шпанку) — **вишпанкува-ти**, (харчі або гроші на харчі) — **вишарчува-ти**, **схарчува́ти, ся**, (синьку, мило і т. д.) — **вишнити, вишмити** і т. д., (вѣсти в шитві) — **вишити**, (чорнило) — **виписати** і т. д. — **Як Узду** у гѣрод, то схарчував за тиждень 2 руб. — **Вишила** усю заполюч — **века чмн шити**. Чайч. — **Трѣба** іхати по горілку, бо нсю вишпанував. — **Изарасхо́дованный** = **страчений, потрачений, витрачений** і т. д.

Изарѣ́хати, зарѣ́чь = **мѣвити, промовля́ти, каза́ти, прока́зувати, промовити, ска-зати, проказа́ти**. — **Промон, промов** сер-дечю, як мя любилсь двоєчкою. и. п. — **Про-казава** вона сі слова, та й вишла з хати. С. З. — **Мої уста** лукавого не скажуть і мій язик неправди не промовить. Б. І.

Изарече́ние = **і. ви́раз, ви́рок** (С. З. Л.), **рече́ния**.

2. при́казка, припов'ѣдка. — До казки приказка годить ся. и. пр.

Изаруба́ть, заруби́ть = **поруба́ти, посік-ти, сѣкти, пока́рбува́ти**. — **Порубати** на дрѣва. — **Посікти** капусту. — **Він** його сеіг, **порубав** на шматки. и. к. — **Хведора** Безридного отамана курішого постріяли, **порубали**. и. д. — **Изарубленый** = **по-**

рубаний. — **Несуть** пави-осаули козацькую зброю: **литий** панцерь **порубаний**... К. Ш.

Изаруга́ть = **і. ви́ляяти, на́ляяти**, (згаду-ючи батька) — **ви́батькува́ти**. — **Одімну-ти** пекло, **вишустити** грішні душі, **тільки** не **випустити** одніє душі, **що** отця і матір та **налаяла**. и. п.

2. ізла́яти, обля́яти. — **Не зобута**, не **зо-дигнена**, така збита та ізлаяна. и. п. — **Об-лаяти** мене, **неваче** остатню пивацю. Лев

Изарыва́ть, зары́ть = **розрива́ти, розко-пува́ти, ско́пувати, розри́ти, пори́ти, позарива́ти, розкопа́ти, покопа́ти, ско-па́ти, поско́пувати**. — **і** **могли** мої **мні** **Москаль** **розривав**... **Нехай** **риве**, **розкопує**, **не** **свого** **шубав**. К. Ш. — **Скопав** увесь **го-род**. Чайч.

Изары́гати, зары́гну́ть = **вира́гати, ви-бльѣбува́ти, вири́гнути, виблѣбува́ти; викида́ти, ви́гнути**.

Изары́скать = **оббѣгати, обліта́ти, обга-са́ти, вибѣгати**. — **Оббѣгав** усе село — **шде** його **не** **має**.

Изары́ть = д. **Изарыва́ть**.

Изары́дѣть = **проридѣти**.

Изарѣ́дка = **рідко, зрідка** (Чайч.), **рідко** **колі**, **де-колі**, **колі** **не** **колі**, **в** **ряді-****годі**. С. Л. — **Вола** і **горілочка** **в** **ряді-****годи** **хлѣсе**. Гул. Ар.

Изарѣ́зати, зарѣ́зывать = **поріза́ти, покра́-яти**, (аби-як) — **почикри́жати**, (на шмат-ки) — **пошматува́ти**, (дрівно) — **покри-шити**, (карбами) — **покарбува́ти**, (капу-сту шатківняцкою) — **пошаткува́ти**. — **Изарѣ́занный** = **порізаний, покра́яний, по-карбований** і т. д. — **Вони** **узля** того **ба-гатира**, **та** і **поріза**в його **на** **шматки**... **От** **брат** **багатири**в **пшов** у **іх** **хагу**, **подививсь**, **що** **брат** **пошматований**... и. к. — **Поріза**в, **пошматува**ла **полотно**, **а** **до** **ладу** **не** **донел**. Чайч. — **Порізаний** **хлѣб**. — **Покрає** мя-со. — **Покарбований** **на** **вінн** **чоловік**. — **Почакриж**ив, **тай** **кляув**.

Изарыва́ться = **розпустува́ти ся, розжи-рува́ти ся, розба́лувати ся**.

Изары́шетити = **подрѣ́яти, порешетити**.

Изары́дний, но = **добрий, ре, добрячий, че, гарненький, ко, гаразд, неагрший, ше** (про кількість) — **чи́малий, чимало**. — **Добрячий** **кавун**. — **Чималый** **дохід** **має**.

Инасѣлывать, насѣля́ть, ся = **і. засѣлю-вати, засмалцьѣбува́ти, залѣзюва́ти, зашмарѣбува́ти, ся, заса́дити, засмаль-цюва́ти, ся** і т. д., (про кільки) — **поза-са́лювати, позасмалцьѣбува́ти, ся** і т. д. — **Він** **увесь** **засмалцьѣбував** **ся**.

2. виса́лювати, висма́льцо́увати, вишмаро́увати, ся, виса́лити, ся і т. д. — Вишмарува́в усе сало.

Насасува́ти, насоса́ти = висса́ти, висмо́ктувати, висса́ти, висмо́ктати, ся, (кільки) — Говисяса́ти, повисмо́ктувати. С. Аф.

Нисве́рлювати, нисверли́ти, ся = нисве́рлювати, нисверли́ти, ся = висве́рлювати, нисверли́ти, ся = висве́рлювати, нисверли́ти, ся = висве́рлювати, нисверли́ти, ся. — Уско́ дошку поверти́ти, попрові́рчувати. — Уско́ дошку поверти́ти — самі дірки стали Чайч.

Наско́бляти = аскре́бти, зшкре́бти, виск(ш)кре́бти, вишкрома́дити.

Насло́ня́тися = розволо́чити ся. — Попаде́ між паниць та волоцю́г, розпне́ть ся, розволо́чат ся. О. Мар

Наслі́дити = послі́дити, наслі́дити, на́топта́ти. — Тільки́ що нима́зала до́мку, а вів скрі́зь наслі́див

Наслі́довані́е = (яко́ дія) — вислі́жуванн́я, дознава́ння, розві́дування, (як по́слідок) — вислі́д, вислі́дка, розві́дка, виві́дка. С. Л. Жел. Пар.

Наслі́довате́ль = вислі́дник (С. Жел.), розві́дач.

Наслі́довати́, наслі́дува́ти = вислі́дити, розві́дати, дізна́ти, дійти́, вислі́жува́ти, розві́дувати, дізнава́ти, дохо́дити. С. Жел. Пар.

Наслі́юнва́ти, наслі́юни́ти, ся = заслі́ювати, заслі́юни́ти, ся, (багато) — поза́сли́ювати, ся.

Насорі́ти = розві́яти, прога́йнува́ти, про́дирити, прома́нтачити. — Розві́яв ба́гато гроши́й.

Насоса́ти = д. Насасува́ти.

Насо́хлий = асо́хлий, висло́хлий, висло́хлий.

Насо́хнути́, насыха́ти = 1. висло́хнути, висло́хнути, висло́хнути, висло́хнути, (про кільки) — повисыха́ти, цовсиха́ти, повсиха́ти, посыха́ти. — Були́ річки́ — повсихали́, були́ краці́ — повисыхали́. н. п. — Яблуні́ всі́ посыхли́.

2. змарні́ти, номарні́ти, висло́хнути, висло́хнути, марні́ти, висыха́ти, со́хнути. — Помарні́ли ми обо́е: я в нево́лі, ти вдовою́. К. Ш. — Поле́тіла б я до тебе́, та крилець не маю́, щоб побачи́в, як без тебе́ з гори́ висыхаю́. Кат.

Наста́вля́тися, наста́ю́ться = висло́хати́ ся, висло́хнути́ ся. — Пиво́ висло́хало́сь, бо сто́ило́ не закри́ти.

Наста́ри = д. Нада́вна.

Настега́ти = 1. по́бити (хля́скоючи, стьо́бючи, на пр. баті́г, лозину́).

2. висло́бати. — Висло́бала́ ко́вдю.

Насто́йлий = висло́хлий.

Насто́їться = д. Наста́вля́тися.

Настрога́ти, наструга́ти = зструга́ти. — Вско́ пали́цю зструга́в.

Настру́лювати, настру́ляти = 1. простру́лювати, простру́ляти. — Ме́ту зо́ всі́м простру́лювали́.

2. вистру́лювати, ро́зстру́лювати, по́вистру́лювати, вистру́ляти, ро́зстру́ляти, ро́зстру́ляти. — Всі́ набо́ї по́вистру́лювали́.

Насту́плені́е = несамо́віті́сть.

Насту́пленний = несамо́вітий, ша́лений. — Кри́чить, мов несамо́вітай. — Хо́ма па́чий у ма́внї хроне́, мов уба́тний, а я тебе́ поці́ду́ю, мов несамо́вітай. Кум мі́рошни́к, вод Дми́трянк.

Насу́чива́ти, насучи́ти = вису́кува́ти, вису́кувати, посу́кати. — Посу́вала́ всі́ лити́.

Насу́шати́, насу́шити́, ся = 1. вису́шува́ти, вису́шити́, ся. — Вису́шати́ хлі́б. — Вису́ши́ сорочку́.

2. асу́шити́. — Сто́пан, а́ймав черво́ну ка́ливу́, асу́шив, зли́вив ді́вку Ма́рсу́ву. н. п. Насту́чива́ти, насучи́ти = д. Вису́чива́ти 1.

Насы́ня́ти = д. Висы́ня́ти.

Насы́хати́ = д. Насо́хнути́.

Насе́кати́, насе́чати́ = 1. виро́бувати, виро́бувати, витина́ти, виро́бати, ару́бати, вти́яти, (багато́ або́ все) — по́ару́бувати, по́виро́бувати, по́чтина́ти. — По́виро́бува́в увесі́ лі́с. Чайч.

2. висі́кати́, вите́сувати́, висі́кти, вите́сати́ (з ка́меню).

3. Насе́чати́ ро́згами́ = відшма́гати́, відчу́храти́, ви́шпарити́. — Насе́чати́ мече́м = посе́кти, поруба́ти. — Ко́зан ле́жать по́стреля́ннї, поруба́ннї. н. д. — Ша́блї́ бу́лятні́ ви́ймайте́, ті́ло ко́зале́ по́рубайте́, в чи́стї́м по́ді́ по́ховайте́. н. д.

Насе́кати́ся, насе́ча́ти́ся = висі́кати́ ся, сі́кти́ ся, висі́кти́ ся (про́ тья́вину́ і во́лосси́). — Від ра́дості́ куче́рі́ вють́ ся, від жу́рби́ сі́чуть́ ся. н. п.

Насе́тра = сіре́нько.

Ниса́хати́, ниса́хнути́ = 1. висиха́ти, висло́хнути, висыха́ти. — Висо́хла́ усї́ во́да у́ кри́нци́. Чайч.

2. а́бавля́ти́ ся, витра́чувати́ ся, вихо́тити́, зника́ти, а́бавити́ ся, витра́тити́ ся, вийти́, зникну́ти. — Увесі́ за́пас ви́шшо́в, витра́ти́в са́.

Нисо́хлий = висло́хлий.

Наув'ї́рны́ = буву́вірны́й.

Наука́рство = бувавірство.

Наука́ръ, ка = бувавір, ка. С. Аф. З. Л.

Наука́ченіе = скалічення.

Наука́чываць, наука́чыць, ся = ка́лічыти (С. З.), скалічыти (С. З. Л.), покалічыти (С. Л.), звіччыти, обезвчыти, обезвчыти (С. Ш.). — Собаки його обезвчыли. — На віяні його покалічыли.

Наука́расіти, наука́рашываць, ся = укра́сіти (С. Ш.), за́красіти, скрасіти, оадо́бити, прибра́ти, процвіта́ти, украша́ти, украшываць (С. Ш.), аукраша́ти, за́краша́ти, оадо́бити, ся, (мережками) — вінережати, вінережываць, (бляхами, цвяхами) — вінцьковати, вінцьковываць, вінцькова́ти, вінцькова́чываць і т. д., (квітками) — уквітча́ти, за́квітча́ти, по(в)уквітчу́вати, позаквітчу́вати, ся. — Нау́кра́шенны́ = за́кра́шены́, укра́шены́, уба́раны́, вінцькованы́ (С. Л.), вінцькова́ны́, уквітчаны́, процвіта́ны́, вінцькова́ны́. — Черво́на ка́лана ду́ги укра́шає н. п. — Та віють вітри з горн все согласі, та ідуть дощі вшыну красні, землю з'оросають, травом всталають, а квітками зукрашають. н. п. — Встала весела, чорну землю соню розбудила, уквітчала її растом, барвінком укріла. К. Ш. — Галера трьома цвітими процвітана, маляває. н. д.

Нау́мы́слыва́нь, но = дивны́й, но, диво́вны́й, чудны́й, чу́дно, чудерна́цькы́й, дивога́дны́й (С. Пар.).

Нау́мы́ць, ся, нау́мы́ць, ся = здивува́ти, ся (С. Аф. Л.), за́чудова́ти ся (С. З.), з'у́мыти ся, дивува́ти, ся (С. Аф.), чу́дова́ти ся (С. З.), диво́м дивува́ти (С. З.). — Нау́мы́слыва́нь = здивова́ны́й, за́чудова́ны́й. — Я дуже здивував ся, почувши про се. — Чу́ду́ючись, витріщив о́чі. С. З. — І сьому чу́ду давам ся. С. З. — Зумела ся Марія́на, з'уміла ся, а дещи́ її русь коса по́дїла ся. н. п.

Нау́мы́леніе = диво́, диво́вны́жа (С. З.), дивува́ння, по́див (С. Пар.). — Привести́, прыва́ти въ нау́мы́леніе = вдивува́ти, ся.

Нау́мы́рдны́, нау́мы́рдоны́ = с(ш)на́раг(г)до́вы́й (С. Жел.).

Нау́мы́рхъ, ка. Smaragdus = с(ш)на́раг(г)д. С. Жел.

Нау́ро́доваць = ізві́чываць, зві́ччыти, по́лівчыти, скалічыти, покалічыти. — Ізві́чыв мене так, що я на піч не зішю. н. п. — Покалічешо йому на віяні руку.

Ча́йч. — Нау́ро́дованы́й = зві́вчены́й, скалі́ченны́й, покалі́ченны́й.

Нау́ро́чываць, нау́ро́чыць = ури́кати (С. Ш.), ури́чати (С. Ш.), наврочыти (С. З.), з'у́рочыти. — Ото сказала, коли б ще не наврочыти. — Як глянула, так і з'урочила, що вже в неї такі очі урочи.

Нау́рочы́ць, но = у́стны́й, но. С. Ш.

Нау́ча́ць, нау́чыць, ся = (в)учы́ти, ся, нав́ча́ти ся, вив́чыти, ся, нав́чы́ти ся (С. Пар.), доглядно — а́глибыти.

Нау́ченіе = вив́чення (С. Пар.), нау́ка.

Иза́ = а, зі, зо. — При́йхав з города — Та й ішов чу́мак з Дову, гей з Дову до дому. н. п. — Віз зо всього бере процент. — Иза́ всьхъ сьмаъ = яко́ мо́га, чим дужч, а усї́бі сїли, що сїли. — Иза́-аа́ = аза, с поза́. — За стїм виглядає. — Вийшов с поза хати. — Иза́ за вась я посорив ся через вас я з ним посварив ся. — Иза́-подъ = с під. — Я витягну тебе с під споду. Кот. — У його с під носа крадуць, а він не бачить. — Рабо́тати изъ бары́ма́ = працюва́ти для зиску. — Иза́-по́лу = з полови́ни.

Иза́́дати, иза́́сть = з'ї́дати, ви́їдати, прої́дати, з'їсти, ви́їсти, проїсти, по́з'їдати і т. д. — Іржа проїла за́лізо. — Міль пови́їдала.

Иза́́зядати, ся = 1. об'ї́здити, ви́їздити. — Об'ї́здає усю Україну. — Спрізь ви́їздив. 2. з'ї́здити, ся. — Був кінь, та з'ї́здив ся. н. пр.

Иза́́вляіць, иза́́вляіць, ся = вия́вити, ви́каза́ти, пока́зати, вия́вляіць, ви́каза́увати, пока́за́увати, ся.

Иза́́внь = 1. шко́да, втра́та, утра́та, в(у)бо́ток С. Ш. — Брат не брат, а шко́ди не роби. н. пр. — Не сто кіп утра́ти. н. пр. — Спиток не бо́ток. н. пр.

2. ва́да (С. Ш.), га́нжа́, га́нч, сказа́, бли́зна. — Як нема бо́гота без жаби, так нема чоловіка без вади. н. пр. — Кінь без вади́й вади. — Без са́поти і а́впшых вади. Б. Н. — Кінь з ганжо́ю. Лев. — Купець повинен озна́йити, сме́ді би таа вець, которую продае́, мила яку́ скажу. Б. Н. — Съ иза́вномъ = в ва́дою, з ганжо́ю, з сказа́ю, ка́ліч.

Иза́́ясне́іе = вия́снення, тлумаче́ння (С. Л. Ш.); вия́влення.

Иза́́ясняіць, иза́́ясняіць, ся = 1. вия́снити, витлумачыти (С. Л.), ви́класти, вия́сняіць, тлумачыти (С. Ш.), ви́кладати, ся.

2. віказаці, віковіці, вісловіці, ся, віказувати, віовліати, вісловляти, ся.

Ізясніе = 1. виймання, нелучення.

2. д. Ісключеніе.

Ізясніе = віняти, відлучити.

Ізясніе = вишуквання, дознавання, висліжування, розвідкування, розвідки.

Ізясніе, ізяснівати = вишукати, вислідити, дійти, дізнати, розвідати, добрати спосіб, вишукувати, висліжувати, доходити, дознавати, розвідувати, добрати спосіб.

Ізясніи = 1. вишуканий, висліжений, дізнаний, розвіданий.

2. вигадливий.

Ізюбрь, зоол. Cervus capreolus = сарна. — Мов сарна в гаю. К. Ш.

Ізюмина = родзинка, озюмина.

Ізюмний = родзинковий, озюмовий. (Лів.).

Ізюмъ = родзинки (С. З. Л.), озюм (Лів.). — Спачю хоч родзинками годуи, а все буде цапауха. н. пр.

Ізясніе, ізясніесть = краса, виборність.

Ізясніи = дуже гарний, красний (Гал.), виборний (С. Ж.).

Ізясніе = ікяння, гикяння.

Ізясніе = ікати, гикати.

Ізюна, мн. ізюны — образ, мн. образи, боги. С. Л. — Ти йому про образи, а він тобі про лубки. н. пр. — Він добре боги малює. С. Лев.

Ізюняк = 1. малір, богомáz (що малює образи і той, що продає їх). — Такий маляр, що покв Бога малює, то чорта вість. н. пр.

2. божниця, божник, здр. божничок. С. Ш. — Намалюю матір, на божниці поставлю, на божничок гляну, матір ісповну. н. п.

Ізюняк = образівий.

Ізюняк = богомáz. С. Ш.

Ізюняк = малір, (абн-икий) — богомáz.

Ізюняк = ікраний.

Ізюняк, ізюнка = ікавка, гикавка, відгук. — Ікавко, ікавко, де ти була? — У Києві — Що ти робила? — Жыда возила. — Покинула? — Покинула. — Покинь же й мене. Н. змовляння від ікавки.

Ізюняк трава, ізюняк = рос. Berteroa incana DC. — бабшиник, ікавка, борова ікрка, Alyssum montanum L. — лісний червець. С. Ан.

Ікра = 1. ікрá, (одно зерно) — ікрáна, (осятрова або білужа, солонка) — кавяр, (ракова) — кашка. — І кавяру нево в Дону, — всього везе, та не знає, що дієть ся дома. К. Ш. — Ого, що товста шийка — то рачка з кашкою.

2. ікра, мн. ікры = літкы, літки, жижка, жижки. С. З. Л. — Дралонув, ам літками креше. — Жижки від ганців задріжати, вистрабувати гоцака. Кот.

3. кріга, кріжина. — Така велика кріжина, трохи не перевернула човна.

Ікраний = 1. ікраний.

2. літканий.

Ікраний = терти ся (С. Ш.), вискідати ікру. — Роба почала вже терти ся. Чайч.

Ікруа = ікало, гикало. — Оце ще гикало і як почне гикати, то й кінца не має.

Ілемъ = рос. Ulmus campestris denudata — вяз, ярубава деревина — вязина, U. s. suberosa — берест, берестина, карагач, карач. С. Ан.

Ілі = 1. чи, абб. — Чи роба, чи ходи, а міні догоди. н. пр. — Або пан, або пропав. н. пр. — Чи ти, иллий, припав палом, чи металцею? н. п. — Или то = або тѣж. — Или то бинъ = чи то пак.

2. хіба. — Хіба тобі про се не казано? — Хіба ти не чув?

Ілістий = мулкый (С. Л.), мулестий, глейкий (С. Л.), грузкый (С. З.). — Грузьке болото. — Мулке дно.

Іліюніювати = 1. лямінувати.

2. розмальюувати.

Ілювати = мулковатий, глеюватий (С. Аф. Л.). — Поганю мулатись — дно глеювате. С. Л.

Ілюва = глей (глінь з мулом). С. Аф.

Іль = мул, (глінястий) — глей, (болотний) — твань, тванюба, (на дві солоних озер) — кал, калюба. — Найбсний иль = намул, наволоба. — Заместі иломъ = замулити. С. Аф. — Набрал са, як лян мулу. н. пр. — Більше глею, ніж води. К. Ш. Т. — Без приаору замулює мулом став, і млян молоти перестав. В. Ш.

Іль = д. І'ль.

Ільмоний = вязовий, берестовий (д. І'лемъ).

Ільмонрадъ = з породи металіків.

Ільвий = муловий, глейовий.

Ільви = д. Жмурик.

Ільвінникъ, ца = кенітник, ця. С. Л.

Ільвіны = кеніни. С. Л.

Ільвістий = д. Знаменитий.

І'мяно = 1. власне (С. З.), дійсне, сá-

ме (С. З. Л.). — А власне для того, жебв Мавена был самомаццем. Сморонадський. С. З. — Він так саме накажував, як от ви тепер кажете — Тоді саме, як він приїздив, я неждував — Се дійсне таж, як ви кажете.

2. саме, а саме, саме як, як-то. — Там було чимало людей, а саме: Іван, Пилип і інші. С. Л.

Іменної = ІМЕННИЙ.

Іменованіе = ІМЕНУВАННЯ.

Іменовати, ся = ІМЕНУВАТИ, СЯ (С. Л.), зВАТИ, СЯ, НАЗИВАТИ, СЯ. — Іменованний = ІМЕНОВАНИЙ, ІМЕНЕННИЙ (С. З.), ІМ'ЯНИЙ. — Звнш іменованій. С. З.

Іменовитий = ЗАМОЖНИЙ, ЗАІЖНИЙ.

Імператоръ = ІМПЕРАТОР, ЦАРЬ, ЦІСАРЬ (Гал.).

Імператрица = ІМПЕРАТОРША, ЦАРИЦЯ, ЦІСАРЕВА. (Пр. д. під сл. Государь, Государыня).

Імперіалъ = 1. червінець (золота рос. монета = 10 р. 30 к.).

2. місце поверх будки в екпінажах.

Імперія = ІМПЕРІЯ, ЦАРСТВО.

Імущество = ДОБРО, ХУДОБА, МАСТОК, МАТКИ, СТАТКИ, ВЖИТКИ, МАЙНО (Гал.).

— Буде влать ця й похмеляти ця й чумакові не журити ця, що пропив добро. — Не зборай сваної худоби, збери йому розум. н. пр. — Мاستок спужого оживав по смерті його господаря. н. пр. — Нехай отець-матуся статки, мастки збувають, мене молодого а неволі викуплять. в. д. — Збирають із собою усі свої вжитки, ще й маленькі дітки. н. п. — Благопробрѣтенное имущество = д. шід сл. Благопробрѣтєнный. — Родовѣе имущество = родовѣ, (після діда) — дідівщина, дідівзна, (після батька) — батьківщина, отцівщина, (після матері) — матерівзна, (після брата) — братівщина. — А дізнани було доволі — вічний покой предкам і дідам. н. о. — Спорять см, як за батьківщину. н. пр. — Отцівщина в мене нема. Кр. — А если матерівзна, тоді мають браття з сестрами рівно поділити. Ст. Л. — Наслѣдственное им. = спадковѣе добро, спадок (С. З.), спадщина і д. Родовѣе им. — Давайте мій уся спадщину, а я за ваші часті буду сплачувати. — Двійное им. = рухомѣе добро, рухомість (С. З.), рухомі речі, (переважно скотина) — худоба, статок, статки, товар, (переважно хліб і хатні речі) — збіжжя, (переважно одѣжа) — навітки, навітки, (переважно хатні речі) — скарб, (зміщене) — низерія, злиді.

— Шати і всякі убори і всі інші речі рухомі. Ст. Л. — Багато у його худоби: одних волів пість шар. — Не малиш статку, не буде й упадку. н. пр. — Місері навклав дві скриньки, на човен зарав одіслав. Кот. — Недвійное им. = шатність, масток, нерухомѣе добро, лежачая шатність. — Всякая шатность матерістай шаті іти в рівний діл межв всіх дігнй. Ст. Л. — Вся шатность так лемачую, яко і рухомую. Ст. Л. — Зо всей худоби лежачої і рухомої. Орляк. С. З. — Государственное, казенное им. = державне, скарбове, казенне. — Заповѣдное им. = заказне. — Общественное им. = громадське. — Не то громадського, а й свого добра не догледів. — Пожелованное им. = дароване. — Се йому дароване від цари за службу. — Пожизненное им. = панське, скарбове (Прав.).

Імущія = БАГАТИЙ, ЗАМОЖНИЙ, ЗАІЖНИЙ.

Імѣніе = д. Імущество. (Слово Імѣніе припадаєтє ся переважно до верхової шатности, а слово Імущество — до збільшого до рухомости).

Имѣть, ся = МАТИ, СЯ, МІТИ. — Людй штай, а свій розум май. н. пр. — Хто сіє по Покрові, то й не має що дати корові. н. пр. — Як маю и журити ся, докучати людям, піду лиш и сьвіт за очі, що буде, те й буде. К. Ш. — Имѣть значеніе = МАТИ СИЛУ, ВАГУ. — Имѣть сѣрдце на кого = гнівати ся, сѣрдити ся, рѣмствувати. — Имѣть на замѣчанія = МАТИ НА УВАІ, НА ОЦІ, НА ПЕНЬКУ. — Имѣть основаніе = МАТИ РАЦІЮ. К. Ч. Р. — Имѣть ძаъю = МАТИ НА МЕТІ. — Имѣющія = ІМІЮЧИЙ. — Имѣтєся = Є, ЄСТЬ, МАТЬ СЯ. — Не имѣтєся = НЕМА, НЕ МАЄ, (в жарт або грубо) — кат'має, чорт'має. — Тим до тебе не прийшов, що чорт'має підшова. н. пр. — Ой нема, нема ві вігру, ні хвалі із вашої України. К. Ш.

Имя = 1. ІМЕННЯ (С. Л.), ІМЕННЯ (С. З.), ІМ'Я, ІМ'ЯВА, ІМ'ЯВСЬКО (С. Ж.). — Отъ моего имени = ВІД МЕНЕ, МОЮ ГУБОЮ. — Так і скажить йому мою губою, що він дурень Кр. — По имени = НА ІМЕННЯ (К. З. о Ю. Р.).

2. слава. — Человѣкъ съ именемъ = славний, славетний, значний.

Имянины і т. д. = д. Іменнини і т. д.

Инакій, инаковий = ІНЬШИЙ, ІНАКШИЙ.

Інако, инаково, инакъ, иначе = 1. ІНЬЧЕ, ІНЬШЕ, ІНАКНЕ. — Хоч гірше, аби ильше. н. пр. — Іначе какъ илбудъ =

як небудь инче, якось инакше, инь-шии способом, робом, друго як.

2. а то. — Цить, а то буду бити. и. п.

Інбірний = **імбірвий**.

Інбір = **імбір**, **імбер** (корінь *Amomum zingiber*). — Випив з шів квартовки з імбером півної горілки. Кот.

Індекс = **указник**. С. Ш.

Індивідуальний = **окрімшнний**, **особистий**.

Індиго, **індіг** = **калії** (синя фарба, що добувають ся з рослини *Indigofera argentea*). Ніс.

Індітовий = **калієвий**.

Інде = **інде**, **де-інде**, в иньшому місці. — Іда, Ранде, де-інде. и. пр.

Індюк = **індік** (шт. *Meleagris galloravo*). — Індяк хоч не свиня, так багачко дуває. и. пр. — Ходить, як індяк персяксанський. и. пр. — Ожерельє індюка = **коралі**, **цатородки**.

Індішка = **індічка**.

Інсей = **іней**, **намороз**.

Інженер = **інженір**.

Інципатава = **привід**, **прізвід**, **перед**, **почпін**. — Він усьому призвід дач. — Усі пішли за його привідом.

Інципатор = **привідця**, **привідець**.

Іноконт = **потабне**, **іншком**.

Іновірець = **чужовірець**, **не вашої віри**.

Іновіре = **чужовірство**. (Віра, відмінна від тієї, якамає в державі).

Іновірний = **чужовірний**.

Іногд = **іноді**, **інколи**, **часом**, **часами**, **де-коли**, **порю**, **міспяжи**. — Іноді густо та пусто, а іноколи рідко та мітко. и. пр. — І співа курка де-коли зерно спайде. и. пр. — Часом з квасом, порю з водою. и. пр. — Місячми а і їм рибу. Харьк Чайк.

Іногдшній = **що буває іноді**.

Іногородець = **з иньшого города** (міста).

Іноземець, **іноземка** = **чужоземець**, **чужоземка**. С. Ж.

Іноземний = **чужоземний**, **чужоземський**. — А тож ся мветь розуміти і о послех чужоземських. Ст. Л. — Чужоземські звірі. Кр.

Інош = **иньший**, **иньчий**, **інкотрий** (С. Л.), **деяквий**, **де-котрий**. — З иньшою говорить, до иньшої ходить, мене молодую у славоюку вводить. и. п. — Та пехай вона мене не жде, та за иньшого важи іде. и. п. — Утінвали ляхів де-які повки, їли ляхів собаки

і повки. и. д. — **Інош раз** = **д. Іногд**. — **Это ине дѣло** = **се иньша річ**.

Інокани = **черниця**, **черничка**. — Одна пішла в осінє заміж, а друга в місячці, а третя чернива пішла у черниці. К. Ш.

Іноць = **чернець**, **ченця**, **и. п. ченці**, **здр. ченчик**. — Чорт не плаче, коли чернець спаче. и. пр. — Душа чорна, мова у ченця ряса. и. пр.

Іноземєнник, **ца**, **инородець**, **ка** = **чужородець**, **ка**. Бш.

Іноземєнний, **инородний** = **чужородний**.

Інорѣче, **иносказаніє** = **д. Аллегорія**.

Іностранець, **иностранка** = **чужоземець**, **ка**. С. Ж.

Іностранный = **д. Іноземный**.

Іноходець = **ІНОХОД** (частіше вимовляють ся піби **виноход**), **ступак**, **кročак**, **шлупак**. (С. Пар.) — Київ виноход. К. З. о Ю. Р.

Іноческі = **чернечий**, **чернецький**. — Чернеча агоба до гроба. и. пр. — Та но молодечі будеш Богові молатась, а не но чернечі харамарить. К. Ш.

Іночество = **чернецтво**. С. З. Ж.

Іночествовать = **ченцювати**.

Іструкція = **наказ**.

Інструментальний = **струментовий**.

Інструмент, **ты** = **струмент**, **справа**, **справилля**, **начіння** (С. Ж.), **пристрій**, **припас**. — (*Бондирський*): **ковел** (загинати обручі), **натягач** і **набивач** (натягати і набивати обручі), **затєрач** (вирізувати жолобки), **розмір** (замість циркули). — (*Ковальський*): **ковадло**, **молот** (малелький) — **однорук**, (що на йому чоботи підмовують) — **стоячка**, (тримати або витягати що) — **кліщі**, **обдєвєкы**, **лєщата**. — (*Колієницький*): **бгальця** (выгипати полози), **водило** (згинати обід), **гладій** (выгладувати), **лїпачень** (провірчувати), **варвина** (держати обід згнутии), **натягач** (натягати обід на шпальці), **пісак** (вирізувати), **різєць** (обточувати маточину), **шмигга** (рівняти). — (*Коробницький*): **прібійниця** (дощечка), **забївня** (кілочок), **оббїйниця**. — (*Купчєвський*): **білик** (вычищати мезу), **верштабина** і **пільга** (натягати шкуру для вичинки), **ключ** (розтагати шкуру), **ключовик** (вирьовка до свого ключа), **штрїха** або **штрїхоль** (вычищати шерсть), **хїтарка** (вироблювати хїту). — (*Тєслєвський*): **сокара**, **пілка**, **долото**, **свєрдел**, **ривтїак** (робити гаруки),

шпунд. — (*Ткацький*): а) верстать (див. під с. Верстать), б) мотовило, що на його мотаять вити, складаєть сн з рїжків та перехрестя, в) витўшка, щоб змотати прижу на клубки, стоїть на стїльчикові, у його зроблений штѡмпель, на котрому навхрест два бильця, на кінцї їх конїки, що на їх надавають нївміток, г) освїтниця, на котрій робить ся ослѡва, вона складаєть ся з рїжи а кілѡчками, д) прїядка, складаєть сн з стїльчика на шїжках, під ним піднїжок, до його прироблено цїгѡнку, вона другим кіпцем цїпляє за веретѣно, на стїльчику два стѡвпичики, між їх колесо, на передньому стѡвпичку свѡлочѡк, на кінцї котрого третїй стѡвпичк, в котрому шкуратѡк а дїрочкою, до друге верхне веретѣно, а на йому вїлка з крѡчками, нотїм скѡлка та колїсцѣ, на котрих швур, е) шїпка — дощечка, котрою перекладають цитки в основї, ж) вѡротїло, котрим наивмають основу. — (*Шевський*): клесѡчка (рївнїчч зморшкн), бншп, кншпѣць (вїж шевський), копїл (колодка, на котру натягаєть ся чобїт), крѡчѡк (дощечка загнута, щоб витягати шкуру), натирѡчка або товкнїячка (рївнїчч заваблукн), обцѡнїк (кілочок, котрим забиваєть ся колодка, коли на нїї чобїт), писѡчка (паличка, що нею рисують підшван), правїло і стрїлїця (виправлять халван), рашкуль і териўг (стирати гѡздки в чобѡтї), сморшцїва дощечка, котру вставляють в передѡ чобѡта, коли він на колодї), шварок, (камїньчн, що ним розглажують заваблукн), шїло і швѡйка (проколювати дїрочки), крахнїця (дошка, що на їй рїжуть ремїнь). — (*Хїрургїчний*): штрїкавка (для проколювання), шаповїлка, прѡтїчка (д. Фондъ). — (*Розмїтїий*): вивертѡчка (що небудь винаертати), кѣльня (лопатка у муларїв), обцѣнїки і рак (шпїмн гвїзди), копець (довбати мед), перѣчїстка (очищати коноплї від кострацї), пробїї (пробивати дїрнн), сїчкаря (рїзати сїчку), шаткївнїця (сїяти капусту), шпїця (зїмати кору з берези), щїпѡвка (зїмати овоц.).

Иисургѣнтъ = повстанець.

Иитервалъ = перемѣжок, перѣрва (С. Нар.).

Иитересѡнтъ, ка = грошѡлюб, ка, користѡлюбнїй, на, собїяннїй (С. Нар.).

Иитересннй = д. Заннмѡтельннй.

Иитересѡвать, ся = цїкавити, ся. — Цїкавить сн він дуже громадськими справами. Чайч.

Иитересъ = 1. корїсть, влск, вигѡда, хѡсен (Гал.). иитерес. — Користї а два шати, та й тї шербатї. в. пр. — Тодї иитерес, коли поиний черес. п. пр.

2. цїкавїсть, зацїкавлення. Б. Ш.

Иитрїга = 1. кѡверза (С. Л.), вїкрутнї, підкїп (С. З.). — Се вже його заверзи — я знаю. — Там вашнх кѡверз не вважають. Кот.

2. завѡзка (в драматичному утворї).

Иитрїганть, иитрїгантка = кѡвераннк, ця (С. З.), крутїй, ка, брутарь, ка, баламўт, ка.

Иитрїговать = кѡвераувати (С. Л.), крутїти, каламўтити (С. Л.), баламўтити; зачїпати, займѡти (кого).

Иифантерїя = пїхѡта.

Иирѡнїчскїя = ирѡнїчннй, глузлївннй, насѡлїшкуватїй.

Ирѡнїя = ирѡнїя, жельцѡ; глум, пѡглумка.

Исѡпки = д. Бархатець 2.

Искажѡть, исказїть, ся = 1. псувати, лївечити, запсувати, попсувати, вїлвечити, поилвечити, ся.

2. перевертѡти, перекрўчувати, переїнакшувати, переверѡти, перекрутити, переїнакшнтя, ся. — Ицѡ и казав йому — він геть усе перекрутнѡ.

Искаженїе = псуваннѡ, лївеченнѡ; перевертѡннѡ, перекрўчуваннѡ, переїнакшуваннѡ.

Искалѡвать, исколѡть, ся = 1. колѡти, сколѡти, поколѡти, поштрїкати, ся. — Поколѡн руку шншншою. — Поштрїжав пошем.

2. розколѡвати, роколѡти, ся. — Дошка від сонѡ розколѡла ся. — Розколѡн древянку на двѡс.

Искалѡчнвать, исколѡчнть, ся = калїчнть, скалїчнть, покалїчнть, ся. — Там мене поблнлн, так покалїчнлн. Лев.

Искалѡе = шукѡвнѡ, шукѡлїнѡ.

Искапнвать, ископѡть = 1. вїкопувати, вїкопати. — Вїкопав н крннчненьку а зелїнн садѡ, н. п.

2. покопѡти. — Уясь горѡд покопан.

Искатель, внца = шукѡч, ка, шукѡлївнѡ, ця (Чайч. Полт.). — Искатель пракаючѣнїй = прѡїдїсьвїт.

Искательный = (у)влєсливий, підлєсливий, підліза, лабуванк.

Искательство = запобігання ласки, (у)влєсливисть, підлєсливисть.

Искать = шукати, (тихенько або й пишком) — шари́ти, пишпорити. — Сив голуб літає, тодуки шукає. н. п. — Не вдай живого, не шукай мертвого. н. пр. — Милый поядас, нильшой шукає. в. п. —

Искать въ головѣ = ськати. — Лагай, и гобі посьмаю. н. к. — **Искать въ судѣ** = поизвати, ся, правити судом, доправляти ся. — Была жінка мужика, пішла позивати; присудили мужика ще й жытчу прохати. н. п. — **Искать кого глазами** = шукати очима, поизрати. — Поизрає навкруги, чи не побачить його. — **Искать милости** = запобігати ласки, підсипати ся, підстиляти ся, підлабувнювати ся. — И. ошупуе = шукати помацки, полацки, полаццем, мацати, мацкувати, шари́ти. — Хома не лягає, шарив щось по хаті. Фр. — **Искать предлога** = шукати зачіпки, прикљючки. — Він тільки зачіпки шукає, щоб яє його навасться. Чайч.

Искандывать = скидати; викидати.

Исклевать, исклєвывать, ся = 1. поклювати, склювати, подзьобати, подзьобати, склєбовувати, ся. — **Исклєванный** = поклюбанный, подзьобанный (про опочі, ягода) — клювак. — Огірки-ялюваны. Чайч. Хар.

2. вікљувати, відзьоб(ю)бати, викљобувати, вьдзьоб(ю)бувати, ся.

Исключать, исключать, ся = виєкључати (С. Л.), вилучати (С. З. Л.), викидати, виникати, виїмати, вирахувувати, виєкључити, відлучити, викинути, виняти, вірахувати, ся (С. З.). — То я вилучте мов тела споміи ваших. Кр. — Од вищого до нижчого стану, віяго не виїмаюча. Ст. Л. — Умерлих із ресстру вирахувати треба. С. З. — **Исключая** = опрїч, окрїя. — Всї булї окрїя його.

Исключеніе = відлучка (С. Пар.), виїмок, виїжка (С. Пар. Жел. Г. Ор.), виняток (С. Жел.), виїник. — **Исключеніе составить** = винятись. — Тільки одна птица винаєсь, що побляє звєрїв. в. к. Е. З. о Ю. Р.

Исключительный, но = виєкључивий, но (С. Ж.), винятковий, виїмковий, во (С. Ж.), особливий, во, окрємний, но.

Исковать = вікувати, скувати.

Исковёркать = покривити, покорчити, погнути, перекутити, понївечити.

Исковой = позовий.

Исковы́ять = поколупати, подрїпати, покопирсати (Лев.).

Исколачивать, исколотить, ся = розбивати, розтовкувати, збивати, розтрещувати, побивати, робити, розтовкти, збити, розтрещити, побити, ся, (про кильки) — порозбивати і т. д. — Побив на йому уско пальцю. — Збиває ся довбня.

Исколесить = обїздити, обходити, сходити, виїдати, виходити, (обгаючи) — виїбгати, обгасати, вигасати. — Обїздив усю Україну. — Виїздив усе поле, шукаючи. Чайч. — Виїздив усєь город, а не знайшов ловити. Чайч.

Исколоть = д. Искалывать.

Исколотить = д. Исколачивать.

Исколоть = 1. д. Изызгать.

2. погіннути, згіннути, подохнути, здохнути, виїгннути, виєдхати. — Виєдхав усєь товар у людей. Чайч.

Искомый = шуканий.

Искомый = спочатку, спєрва, спєршу, в первенї, с передвіку, адвна, в давних давєх, часів, споконвіку (С. Л.).

Исконный = споконвічний, предковичий, старовичий, стародавній.

Ископаемое = копальне.

Ископанный = копальний.

Ископать = д. Ископывать.

Ископить = покони́ти.

Ископить = 1. ко́вини (вних нога у конїя).

2. рос. *Gentiana cruciata* L. = лихманник, тїрлич, товстуха. С. Ав.

Ископывать, ископывать = звихнути, виєхнути, звихати, виєхати (ногу, про колїя).

Искореніе = викоренєння, виїдїд. — І виїлуду вема на тїх мишиї.

Искоренить, искоренять, ся = виєкоренити, скоренїти; вївести, вигубити, виїщити, виїзвати, зніщити, зніщити, виєкоренїти, скоренїти, виводити, вигубляти, виїщувати, зніщувати, вигубляти, ся. — Таковий звичай повинен виєкоренати ся. Б. Н. — Як жовна Турна роздрочити, проти Тролицї насталяти, щоб виєкоренив їх до тїл. Кот. — Виєбляв усєь мишиї.

Искоробить, ся = покорчити, покривити, зжолобити, спачити, ся.

Искорка = їскорця.

Н'єкоса = кóсо, а кóса, а'укóса, скрїва.

— Не дивись на мене з коса, бо вискочить бульба з носа. н. пр. — Ой видить ся, що з'юкса мила поглядає. н. п. — Скрїва, як вовк поглядає н. д.

Нєкоєить, ся = 1. покривїти, покосити, ся. 2. кривїти ся. — Чогось він кривить ся на богу.

Н'єкра = їскра, здр. їскорця, (як муять залїзо) — цїядра, (від камїню) — скáлка, (як одбиваєть ся сонцїше промїни на свїту або на водї) — скáлка, гóлка. — А головошин так і розсїпають їскри — І кипув кругом очина, аж їскри сїпнули з очей. К. Ш. — Мороз здоровий, аж скáлками сїпде. О. Ст.

Нєкрівать, нєкройть = вкрїювати, вкрїюїти, покрїюїти.

Н'єкрєний, но = щїрий, ро, щїросердїй, до, рєвий, но. — Ой умер старий батько і старшкья мати, та нема кому щирїю тїї радоньки дати. н. п. — Там валдє щирє серце і слоно ласкавє. К. Ш. — Приймємо тебе хлїбом — сїлаю і щирим сердєм. Богдан Хм. Кост. — Некай мене той голубить, котрий мене щиро любить. н. п. — Н'єкрєнимъ бытъ = щирувать. — Найболѣе їскрєний = щїрїший. Бувай здоров із тїєю, котору хочеш, а від мене щирїшої по віку не змайеш. н. п.

Н'єкрєнность = щїрїсть, здр. щїронька. — Жени ся з другою, поможи тобі Боже, в жа моє щарїсть цюварї тебе Боже. н. п. — Не стїй, коню, вадо мпоку, бачу я щїроньку твою. н. п.

Нєкрєстїть = 1. покрєстїти (позначити хрєстам).

2. об'їздити, вїїздити. — Об'їздив скрїзь вїдє нема.

Нєкрївїна = д. Изгїбна.

Нєкрївїть, нєкрївїть, ся = покривїти, вкрївїти, скрївїти, скарлїючїти, крївїти, вкрївлїяти, скрївлїяти, карлїючїти, скарлїючувати, ся.

Нєкрївлєніє = вкрївлєнїя.

Н'єкрїветься = їскрївий.

Н'єкрїтєся = їскрїтї ся.

Нєкрїюїть = д. Нєкрївать.

Нєкрїюїтїя = їскрївий.

Нєкрїмєать = почїкрїжити.

Н'єкрїнать = позшкрївати.

Нєкрїпїть, си = покрїпїти, полóкнїти.

Нєкрїць = крємїнь.

Нєкупать, нєкупїть, ся = 1. вїкупати, вїкуплїяти, вїдкуплїяти, вїкупити, вїдкупити, ся. — Вїкупати з неводї. — Тиглаш нєжє в бугєгарню, та по дорозї вїдкупив ся.

2. покутувати, спокутувати, вїдпокутувати. — Заховаюсь, дїтя моє, сама під водою, а ти грїх мїй спокутуєш а людях сїротою. К. Ш. — Я сїною кару ще перед грїхом вїдпокутувала. Фр. — Не сьватаї, щоб не зогрїшна. не чорт, щоб не спокутував. н. пр. — То и той грїх то сїя то так спокутувать мушу. К. З. о Ю. Р.

3. закуплїяти, закупїти, поскуплїяти, поскупувувати. — Усе поскупував, що треба.

4. вїкупати, скупїти, покупати, ся. — Гарно вїкував си у рїчї.

Нєкупїтель = 1. вїзволїтель, вїбавїтель (С. Ж.).

2. Спасїтель, Спас.

Нєкуплєніє = вїкуп, вїкуплєнїя (К. Св. П.), вїзвїл, вїзволєнїя (С. Л.).

Нєкурївати, нєкурїть, ся = вїкурїювати, вїкурити, ся. — Я вїкурив увесє тїюку.

Нєкуєать = покусати.

Нєкуєтель, нїца = опокўснїє, ця. К. В.

Нєкуєтїльний = спокўслївий. К. В.

Нєкуєить, нєкуєать, ся = 1. спокусїти, ся, пїдкусїти, пїдвестї, спокусати, ся, пїдводати. — Бїда Польку спокусїла, пїшла Полька за Русїна н. п. — Лялий сховав і доброго спокусїть. н. пр. — Черєваваха боялась, щоб лубявий не пїдкусїв палївод на яку пакость. К. Ч. Р. — Дїявол спокусїв Бєру, а Бєра спокусїла Адама. К. Грїматка. — Ой ти ж мене спокусїла, ой ти ж мене пїдвєла, ой ти ж мене молодого із розуму вїзвєла. н. п.

2. дїїти, дїзнати, ся, досьвїдчїти, ся, дохóдїти, дїзнавати, ся, досьвїдчувати, ся. — Досьвїдчїя св вїн у вських козацьких справах. Чайч.

Нєкуєнїць, ца = нїтєць (С. Л.), нїстєць, нїстїюк, мастак (С. З. Л.), переважно що до вьтадох, жартїн то-що — штукамїстер, штукарь, ка. — Я хто нїстїюк вайцїв стрїлїти, то тут їх сила. Хар. Чайч.

Нєкуєно = штўчно, жайстєрно, нїстєцько, вїїло; хїтро, хїтро-мўдро. — Висока рублєна комора з чотирьма колонїками, штучно вїрїзаними. Лев. — Але я штучно ошнє листи заховав. Кочубей. С. З. — Так же до його штучно пїдїашов. Номс. — О-юффор-вогототаванїя хїтро шїтїя. К. Ш.

Нєкуєный = 1. вїїлий, уїїлий (С. Ш.) і д. Нєкуєнїць.

2. штўчний, жайстєрний, нїстєцький. — Дожок вїзолочуваних жайстєрної роботи 10. Ст. Оп. К. Ст.

Искусственность = штучність. С. Жел.

Искусственный = 1. штучний, роблений.

— Воблені квітки.

2. д. Искусный 2.

3. вигадливий, мудрований, фігльований (С. Ш.), не простиий. — Наш коровай фігльований. н. п.

Искусство = умлість, штучка. — Без штуки і борщ ве смачвий. н. пр.

Искусъ = проба, спроба, іспіт (С. Жел. Пар.), спиток. — Іпоки на пробі будучій. Б. Н.

Искусать, ся = д. Искусать.

Искусение = спокуса, покуса (С. З.), спокушення, підкус. — Годі повіі Ісуса дух у пустаню на спокусу диявольську. К. Св. П. — Аби нас Господь боронив от гріхів, покус сатаниних. Б. Н.

Искусъ = позов (С. Л. З.), справа. — Не звийду на свічку, а на позов — як біс десь. н. пр. — Искусъ предьявляти, предьявляти = позвати, запозивати, заповзати, позов заложити (С. З.). — Кому хочеш, позов заложу. Кот.

Исламізмъ исламъ = кагометова віра.

Испаскудяти, ся = спаскудяти, споганити, звізечити, ся. — Одна парщина овечка всю отару спаскудяти. н. пр. — Испаскудженый = спаскудженый, звізеченый.

Испарение = 1. парування, випарування (С. Жел.). — Після парування земля відходить і можна орати. С. Л.

2. пара, випар (С. Жел. Пар.).

Испаривать, ся = випарювати, ся.

Испарина = піт.

Испарить, ся, испарать, ся = випарити, ся, випарувати, ся, парувати, випарювати, ся, випарювати, ся. — Земля трудявица — як парух, та якх хліб готує. н. пр. — Вода паруючи, забірає тепло. Де що про Св. В. — Вода випарилась.

Испарять = віорати, поорати, в'орати, ів'орати, повиорювати, пов'орювати. — З'орав усю ниву. — Із'орала діточинька мисловками поле. н. п.

Испачкати, испачкивать, ся = покаляти, скаляти, закаляти, забруднити, замазати, ся, (калом або чим потаням) — запаскудяти, випаскудяти, ся, (землею або що, валяючись) — завалати, віваляти, ся, уваляти, ся, (калею рідкою) — задрипати, ся, закакажити, ся, (глиною, чим масним) — замастити, ся, умастити, ся, (салом то-що — засмальцювати, за-

ялзівити, ся, (сливою) — заслінити, ся, (чим істовним) — замурзати, ся, (об траву) — визеленити, ся, (у біле) — убилити, ся, (у борошно) — уборощити, ся, (бляваками) — ублювати, ся, (вапном) — увапнити, ся (С. Ш.). — Хто в бодото лізе, той ся покаляє. н. пр. — Визеленив, качуючись, усю сорочку. Чайч. — До стіни тормаєт ся, от і убилів ся. Чайч.

Испепелить, ся = спопелити, спопелити.

Испестрять, испестрять, ся = (мережками) —

вимережати, мерезати, (ускими фарбами) — вицяцькувати, цяцькувати, (перевашно гніздами, цявками) — вицьвяхувати, вицьвяхкувати, цявяхувати, цявяхкувати, (смугами) — вицолосувати, (кранями) — विकранати. — Испестривый = мерезаний, вимережаний, цяцькований (С. З.), цявяхований, цявяхкований, цяцькований (С. З.), викранный, крапчастый (С. З.). — Мережкати яма. н. п. — Миски поливали, цяцьковали. С. З. — Були цявяховані там стіни і вікна всі а морської цини Кот.

Испечь, ся = спекти, ся, випекти, ся, (про кільки) — повишкити, ся. — Испеченный = випечений. — У хаті у неї, як у віночку; хліб випечений, як сонце; сама сидит, як квіточка. К. З. о Ю. Р.

Испивать, испить = випивати, випити.

Испивать, ся = клякати, напивати, ся, спивати, ся. — Оце погане, що він знов почав клякати, та так часом напивоветь ся, що... — Він зовсім спив ся.

Испилать = попилати, перепилати, поперепилювати. — Попилав усі дрова.

Исписать, исписывать, ся = пописати, зписати, зписувати, ся. — Пописав скрізь. Перо зписало ся.

Испитой = охлялий, зварилий, облялий. **Испить** = д. Испивать.

Исплатить = платити, облатити, позалатувати. — Платила усі дірки.

Исплывать = поплювати. — Поплював всю долівку.

Исплесть, исплетать = сплести, сплестати.

Исплесться = вилечити, ся (звмкнуты плече, про коний).

Исплутоваться = д. Измошениваться.

Исповѣдальникъ, ца = сповідальник, ця.

Исповѣданіе = 1. сповідання.

2. сповідь. — Умер без сповіді сьвятої. К. Ш.

3. віра. — Віри христівської от поталу не дайте. н. д.

Исповідникъ = 1. сповідникъ.

2. сповідальникъ.

Исповідний = сповідний.

Испові́довать, ся = спові́дати, ся. — Той моли́ть са, спові́дає грі́хя перед братам. К. Ш. — Піп тепер саме спові́дає лю́ди. — Піп ві́спові́дав уже всіх лю́ди. Чайч. — Поване всіх грі́хів своїх спові́дати са. Б. Н. — Чорт у біса спові́дав са, чорт мору́гу, а той догадав са. н. пр.

Испові́дувальщи́къ = д. Испові́дува́ть. 1. Испові́дува́ть = д. Испові́довать.

И́спові́дь = сло́вді́в. — Без спові́ді́ свято́ї умираю́ть. К. Ш. — О́коча́ють і́спові́дь = (що до спові́дника) — ві́спові́дати, ві́дспові́дати, (що до спові́дальника) — ві́спові́дати ся, ві́дспові́дати ся.

И́спові́дь = по́вѣ́ду, по́вѣ́ді́, по́кво́лом, спокво́ду. — Як би се спові́ду ку́пува́ть. Ніс.

Испові́дча = спі́дні́ця, здр. спі́дні́чка, спі́дні́ченка, погане́нка) — спі́дні́чяна. — Се діла чесні, непорочні, яким спі́дні́ці не дуло. Кат.

Испові́дні́й = спі́дні́й.

Испові́дти́ха, испові́дти́шка = ни́шком, ти́шком, ти́шком-ни́шком, сті́шку, зти́шка, зні́жку, спі́дти́ха. — А той ни́шком у ку́точку го́стри́ть ні́ж на брата. К. Ш. — На́хли са ти́шком-ни́шком, над ру́мяним бі́лим личком. Руд. — Зі́ть на мене ско́са погла́дає, він мене ни́шком лає. н. п. — Ни́ця собака зні́жку рве. н. пр. — Пі́драде́ть са спі́дти́ха ли́хо, зала́ять рай то́й ча́ривня́й. К. Ш.

Испові́дь = спі́д, ни́я. — Я ви́тану тебе с пі́д споду. Кат. — Ху́стка у скрині́ на са́мому споді́. — В́ь испові́ді́ = на споді́, на ни́ау. — С́ь испові́ди́ = зі́ споду, зні́ву. — Испові́дь пе́ча = пі́д, че́рінъ (С. З.).

И́спові́ко́нь = д. На́дѣ́нна.

Испові́ць = і́ва́ті, сла́ва.

Испові́зати = ві́лазати, ві́рачкува́ти. — Ни́оді́ всю хату́ стара ві́рачкує. С. З.

Испові́жати = ве́длѣ́т, ве́длѣ́тель, ло́мус (К. З. о Ю. Р.). Пр. д. пі́д са. Ата́бѣ́т.

Испові́жскі́й = ве́лѣ́тє́нскі́й.

Испові́же́нне = ви́пові́же́ння, ви́ко́на́ння, ві́дбу́ток (С. Д.), ві́дбу́ча. — Приве́сти ві́д і́сполне́нне = д. І́сполни́ти.

Испові́жѣ́тель, ни́ца = ви́пові́жѣ́тель, е́а (С. Пар.).

Испові́жѣ́ти, испові́жѣ́ти, са = 1. ви́пові́жѣ́ти, ви́ко́нати, спові́жѣ́ти, ві́дбу́ти, спрѣ́вѣ́ти, зроби́ти, ви́пові́жѣ́ти, ви́ко́нува́ти, спрѣ́вѣ́жѣ́ти, ві́дбу́ва́ти, ві́дспрѣ́вѣ́жѣ́ти, са.

— Бо́дай тво́ї, бра́те, сло́ва са спові́жѣ́ти, щоб мо́ї ді́та -в то́й час бу́ли ці́лі. н. п. — Я то́бі ви́ковав прѣ́сгу. Ч. К. — Ви́ковати прѣ́сгу. К. Ч. Р. — Без пере́ноя й зако́п до ві́ку бу́ду я спові́жѣ́ти. Сам. — О́й пі́шов він до Ли́шеньки́ служби́ ві́дспрѣ́вѣ́жѣ́ти. н. п.

— Коли́ б Го́сподь спові́жѣ́ти мо́ї жа́дні́я і́ дав ми́ні, чо́го я споді́ваюсь. К. П. — Все що́ треба по́ зако́ну він о́дбу́ває. Чайч. — Ді́ло за Йо́го спра́вуває, кло́потая́сь. Чайч. Харьк. — И́сполня́ти, и́сполня́ти сло́во, жа́длі́вс = чині́ти, во́лю, вво́лі́ти, уво́лі́ти, зво́лї́ти во́лю. — На ча́їм во́лі́ сиди́ш, то́го й во́лю чини́. н. пр. — Ци́ганочко́ та во́лопечко́, аво́ля я мо́ю во́лю, та прѣ́чару́ю ко́ваченка́, що́ стои́в за мо́єю. н. п. — И́сполня́ти сло́во = спрѣ́вѣ́жѣ́ти, доде́ржати сло́ва. — А та́ки доде́ржав сло́во, прѣ́йшо́в.

2. спрѣ́вѣ́жѣ́ти ся, ста́ти ся. — Спрѣ́вѣ́жѣ́ти ся ді́вольське́ сло́во. К. З. о Ю. Р. — Як він ка́зав, та́к і́ ста́ло ся.

Исполо́совати́ = ви́поло́совати, обшѣ́га́ти.

Исполо́хати́, исполо́хну́ти, ся = споло́хати́, зля́кати́, ся.

И́спору́ = з по́ловни́и, на ці́в.

Испору́ть = поро́ти, порова́нїюва́ти.

Испору́тити́, ся = вопсу́вати, ся, по́псува́ти, ся (С. Д.), спаску́дити, спо́ганити, зві́вечѣ́ти, по́нївечѣ́ти, ся (С. Д.), згі́дѣ́ти, ся, пере́нївечѣ́ти, занѣ́пасти́ти, ся (С. Д.), (оче́ма) — навро́чити, з'у́рочи́ти (С. Д.) спрѣ́стрї́тити, (ча́рами) — поро́бі́ти, (моральво́) — зле́дащи́ти, розле́дащи́ти, розле́дачи́ти ся, розгі́дити ся, розпаску́дити ся, розпа́длю́чити ся, (про́ і́совні́ речі́) — проту́хнути. — До́брого корчма́ не по́псує, в ли́хог і́ це́рва не по́правѣ́ти. н. п. — Ста́рий ві́л боро́зни не по́псує. в. пр. — За́грав би́ вам, та́ ба́чѣте — спрѣ́ва нема́, спрѣ́ва: у́чора бу́в на ба́зарі́ — ко́бза вопсу́валася́, розвали́ла ся... К. Ш. — Жи́д мови́ть: хрест ні́ вопсує, ві́ направѣ́ти. в. пр. — Та́к до́бре, де́ нас нема́, а куди́ ми́ потя́немо́сь, та́к і́ по́псуємо́. в. пр. — О́дна па́ршина́ о́че́ва ці́лу ота́ру спо́ганѣ́ти. в. пр. — Пере́йшла́ доро́гу, ото́ж вона́ й спрѣ́стрї́тила́ коро́ва. Бр. — И́спороче́нни́й = ві́спова́ний (К. Кр.), зо́псова́ний, по́псова́ний, зві́вечѣ́ний, по́нївечѣ́ний, зле́дащи́лий, з'у́роче́ний, проту́хлий.

Испосты́тися́ = ви́пости́ти ся.

Испоста́бнѣ́чатся́ = розпаску́дити ся. — Та́к розпаску́ди́в ся, що́ вже́ й сорому́ не ма́в.

Испрѣ́вѣ́тель, ни́ца = по́праві́тель, е́а, по́правѣ́ник, ця́ (С. Пар.).

Исправить, исправлять, ся = 1. попра-
вити, спрăвити, направити, полагоди-
ти, налагодити, поправляти, справляти,
направляти, лагодити, ся, (морально) —
шанувати ся. — Церкву-домовину нема
кому полагодити на тій Україні. К. Ш. —
Гляди ж, шануй ся, стережись, робить так
не чийс. Б. Г. — Чи віз, чи колесо, чи то
лємиш полагодить ся. Гул.

2. д. **Исполнить, Исполнять**. — **Исправ-**
лять **должность** = **заступати когò,**
пращати за когò. — **Исправляющій**
должность = д. під с. **Должность**.

Исправление = 1. **поправа.** — **Поставили**
мету — поправу жити свогò. Б. Н. —
Горе нам, як не дїждеть ця од нас поправи
той, хто ненавидить всякий грїх Г. Ш.

2. **лагодення, ладнування.** — **Почав** **віз**
лагодити, та за тим лагоденням за цілий
день нічого вишого не зробив.

3. д. **Исполнєніє.**

Исправлять, ся = д. **Исправить, ся.**

Исправникъ, чиха = **справник, дя.** —
А під справником, он там, що все з дозво-
ном їдить, заказує, щоб шляхи рівняли під
губернатора. К. Х.

Исправнический, исправничій = **справ-**
ницький.

Исправно = **справно, добре, гаразд.** —
Справно ходите. Г. Стар. — Гляди, щоб
усє гаразд було. С. Д.

Исправность = **справність; вірність.**

Исправный = **справний (С. Д.); вірний.**

Испражненіє = 1. **випорожненія.**

2. **послїд, квл.** — Не чіпай послїду, бо
буде смердїти. н. пр.

Испражнять, испражнить = **випорожня-**
ти, опорожнити, випорожнити, опо-
рожнити.

Испражняться, испражняться = **випо-**
рожняти ся, винорожняти ся, паску-
дити, викаляти ся.

Испрашивать, испросить = **просїти, про-**
хати, попросїти, попрохати. — Поїхали
до столицї прохати милостї у царцї. в. п.

Испробовать = **спробувати, поспробувати,**
випробувати, (на смак) — зкуштувати,
покуштувати. — Ходїм спробувати сили
— хто дужчий. в. к. — Перше випробуй
кови, а тоді купуй. п. о. — **Покуй-куйте,**
яка гарпа азияна.

Испровергать, испровергнуть = **переки-**
дати, перевертати, перекинути, пере-
вернути.

Испросить = д. **Испрашивать.**

Испрогнаться = д. **Идержаться, израс-**
ходоваться.

Испрыскать, ся = **побрїзкати, ся, об-**
брызкати, ся.

Испрьсть = **випрясти.** — **Ваптряла увесь**
кузьм.

Испугать, ся = **злякати, ізлякати, наля-**
кати, перелякати, ся, жажнути ся, вжах-
нути ся, острахїти ся, (про мілку) —
поналякувати, поперелякувати, ся, по-
лякати, ся, (ще й а місця прогнати) —
сполохати. — Не вірь, бо то звїрь, хоч
не вкусить, так зляка. н. пр. — Як пш, то й
копитав, а як просав ся, то й свинї зля-
кав ся. в. пр. — Кого мїх ваялка, тому й
торба спати не дасть. н. пр. — То датана
в снї жажать ся, як блискавка забивать.
Снїп. — Петро жажнув ся, зазд вернув ся.
н. п. — Череванї із Лєсєю вжахнулись і
побїдїли на виду. Б. Ч. Р. — **Поналякуав**
усїх дїтей своїм криком. Чайч. — Батько
почав розказувати сновї, як заслабла ма-
ти, як всї поперелякувались. Лєв. — **Живє,**
як сорока на тану, хто йде — спокое.
в. пр. — **Накрячат на його — воно й пе-**
релякаєт ся. Мир. — **Испуганный** =

зляканий, переляканий, тороплєний. —
І стрєпувальс, вєначє зликанє дити. К. Ш.
— **Підскачав, озирнувсь, мов тороплєний**
сїв. Грєб.

Испуть = **ляк, переляк, жах, перепо-**
дох, сподох. — То від ляку сич стрїснеть
ся, грїм як в небї загрїчить. Снїп. — З ля-
ку не знав, ще й робити С. Д. — З переля-
ку аж у хвостї душа опинилась. в. пр. —
А Лях од жаху вмирає. в. п. — І неми-
мовний жах поїє мене від бою страшного
геть-геть далеко. Сам. — **Злявав ся, аж по-**
бїдї з переполаху. н. о. — Серденько щось
рибачочдї відує: чи то тугу, чи то пере-
подох? не знає він, а сумує. Гул. Ар. —
Підкрали ся, щоб ізлякати; коли подивлять
ся, що збитий, з переполаху ну втікати.
К. Ш. — А в Марусї в переляку втігла
душа в пати. н. п. — **Лєв сили додає, а пе-**
релих відїймає. н. пр.

Испужать, ся = д. **Испугать, ся.**

Испускать, испустить, ся = **випускати,**
випустити, ся. — **Испустить духъ** =
віддати Бòговї дїшу. — **Прийшла до**
Бого, а віз уже й дїшу Бòговї віддав.

Испутать, ся = **заплутати, ся, переплут-**
тати, попереплутувати, позаплутувати,
ся. — **Позаплутував так, що й лінца не**
знайдеш.

Испущать = д. **Испускать.**

Испытаніє = **прòба, сирòба, спробунок,**
іспїт (С. Жєд.), спїток. — **Інога яє**
прòбї будучиї. Б. Н. — **Видержав іспїт.** —

Але старий дуже хоче його щирість знати і задумує як саме на спробувати знати. Руд. Испытатель = д. Исследователь.

Испытать, испытывать = 1. в'япати, в'пштати, в'відати, д'япати, в'явзавати, в'в'дувати, дознавати, ся.

2. д. Испробовать.

3. вазнати, довнати, скуштувати, зазнавати, дознавати, куштувати. — Все я зазнав того лиха і гори ватершів ся. Ніщ. — Зазнала я того гласного суда. Лев. — Дознавали ваші предки тажкої наруги. К. Д. — Хто лихом жартує, той його культує. и. пр. — Испытанный = д'явнаний, спр'обований, в'пробований, спиткований, досвідчений. — На вигублене мшиш, кола се зробиш, всі в'здихають, се досвідчене. Пр.

Испытывать = в'плямити, поплямити. — Поплямали сорочку тими яг'дями. Хар. — Испытанный = в'плямований, поплямований.

Иссо́нь, рос. *Hyssopus officinalis* L. = васьїльки, юа́фки. С. Ан.

Истае́вать, иста́ть = 1. та́нути (С. Ш.), та́яти (С. Ш.), то́п'яти ся (С. Ш.), розпуска́ти ся, розста́яти, розта́нути, ровто́п'яти ся, ровпуста́ти ся. — Св'ячка топать ся. С. Ш. — Св'г розтав.

2. охля́вати, жарні́ти, висля́ти ся, охля́сти, охля́нути, жарні́ти, висля́ти ся.

Иста́тывать, иста́тывать, ся = вто́птувати, то́п'тати, то́ло́чити, то́вети, вто́п'тати, то́п'тати, то́ло́чити, то́ловети, ся, вто́п'тати, ся і т. д., (про обува) — вто́пцюва́ти, се. — Цуду, бо́сый! не то́гоч прося! и. пр. — Дай, Бо́же, то́п'тати і то́го року до́ждати. и. пр. — Чоботи вто́п'тали ся, вто́пцювали ся.

Иста́скать, иста́скывать, ся = зно́сити, подр'ати, пош'арпати, зно́сывать, дра́ти, ша́рпати, ся, (обува) — вто́п'тати, вто́пцюва́ти, ся, вто́птувати, вто́пцю́вувати, ся. — Зносив сниту. — Втоптан чоботи. — Истасканный = зношений, дра́ний (про обува) — вто́птаний, вто́пцюваний, (про чоловіка) — підто́птаний, вто́птаний, (мов шваца) — шапо́в'ятий.

Иста́чать = пошви́вати.

Иста́чивать, иста́чить, ся = 1. в'гострювати, вто́чувати, згостри́ти, зточ'яти, ся. — Ця со́кура так уже згострила ся, що ставити треба. Чайч. — Зовсім зточив но́жа.

2. пото́чити. — Черви пото́чили дошку.

Иста́ять = д. Истае́вать.

Истека́ть, исте́чь = 1. в'т'кати, в'ляв'зати ся, в'т'к'ти, в'ляти ся. — Исте́чь кро́вью = з'йти́ кро́вою.

2. м'япати, прохода́ти, кінча́ти ся, м'яну́ти, пройт'и, скінча́ти ся. — М'явають д'яї, м'явають в'счі, м'яває літо, шедастити по́жовкає листя. К. Ш. — Исте́кший = м'яну́лий. — В м'янутому році не ба́гато вийшло наших кни́жок.

Истерebáть = в'де́рти, поде́рти, пош'арпати, в'ску́бти, в'ску́бти.

Истерéть, истира́ть, ся = сте́рти, чотéрти, в'терти, сте́рати, в'тирати, ся. — Треба стерти хр'я. — Стерла ся пилка — треба нагостри́ти. — Увесь віск итер, на́тираючи підлогу.

Истерва́ть = ровш'арпати, ровши́нувати, — То́ю в'счу до́лю розшарпав Виговський, що серце мов ка́мінь, а розум бо́говський. и. д'

Истерва́ться = зм'ичти ся, змордува́ти ся. Исте́рика, Hysterica = гистéрия (С. Пар.), п'лаксиви́ця.

Истерва́ть = згуб'яти, загуб'яти, потра́тити — Ба́гато гро́шый потра́тати.

Истеса́ть = в'тесати.

Исте́ць = по́зивальник (Сц.), позо́вник (С. Пар.), по́зива́тель, по́звав (С. Жел.).

Истече́ние = 1. в'т'каний, в'ляв'заний.

2. кіне́ць, скінча́ння (С. Л.).

Исте́чь = д. Истека́ть.

И́стина = пра́вда. — Гово́ри по істи́нї = пра́вду ка́жучи, пра́вду мов'яючи.

И́стинно = спра́вді, дійсне, певно. — Ві́н спра́вді та́кий, як про його ка́жуть.

И́стинный = спра́вжій, спра́жній (С. З.), дійсний; пра́вдливий, спра́вдливий (С. З. Л.), спра́вдливий; певний, щі́рий.

Истира́ннїть = змордува́ти, помордува́ти, пока́тувати.

Истира́ть = д. Истерéть.

И́стица = по́зива́телька (С. Жел.).

Ист'кати = в'ткати, повитк'яти. — І собі в'ткала і лю́ди по́логна повитк'яла. Чайч.

Ист'ля́вать, ист'ля́ть = в'тліва́ти, гні́ти, згніва́ти, трухні́ти, трухля́вати, в'тлі́ти, згні́ти, потру́хнути, в'порох'їти. — Ист'ля́вший = в'тлілий, трухля́лий, потру́хлий, трухля́лий. — Оде́жа аж в'тліла на сноді в скра́ні. — Потрухав чу́мацьки во́зи і занозы. и. пр. — Очі св'я́тили ся, як трухляве дере́во в осе́нї. Га́лка Іере́мія.

И́стово = як сні́д, як годі́ть ся.

Істо́к = джерело (С. Аф.), верхівина (річки).

Істо́лкованіє = вясненія, тлумачення, товмачення. С. Ш.

Істо́лкователь, паца = товкáč, тлумáč, ка. С. Ш.

Істо́лковати, **істо́лковувати** = вяснити, вїтлувачати, розтлумачити, вясняти, товмачити, тлумачити (С. Ш.).

Істо́лоць = зтовкть, потовкть.

Істо́лочить = потолóчити, вїтолочити, потовкть. — Не дав Бог жаб хвоста, а тоб усю траву потолочила. в. пр.

Істо́на = уто́на, знемо́га.

Істо́няти, **істо́няти**, **ся** = вто́няти, потóняти, зкóрїти, вїморити, ся, знемо́гтї ся, понїдїти, вто́няти, ся, зкóрїювати ся, знемагати. — **Істо́няться** **оть** **хотьóби** = шдóйти ся. — **Істо́нять** **ся** **оть** **хлопóть** = переклопотати ся. — Уже ж ми повїдали, смїтовна не видїла, пусти нас погуляти, свїтоньна повїдата. н. п.

Істо́нять = потонїти, стончїти.

Істо́нчати = потóнчати, потóншати.

Істо́нчить = д. Істо́нять.

Істо́няти, **ся** = 1. вїто́няти, ся, напа́ли́ти. — Так випала грубка, що не можна в хатї висїдїти.

2. розто́няти, розцустїти, ся. — Розто́няти віск.

3. потопїти, ся. — Погвала їх на грєблї і всїх потопїла.

Істо́нна = топлїння, тóплення (С. Ш.), топїння.

Істо́нна = шкарбу́нї (стопцьованї зоботи або черевця).

Істо́нлево = тóпливо, пáливо.

Істо́нленїє = 1. тошїння (д. Істо́нять 1).

2. топїння (д. Істо́нять 3).

Істо́нник, **ца** = топлїник, ця, грóбник, ця. — А до печї луховарочку напав, а до грóби та топлїницю. н. п. — Одну дочку мала, гай ту утерала: із поля робїтницю, од печї топлїницю. н. п. — Піду а тому служити, хто визволи мене з неволи; буду йому грóбником, аби як небудь йому подякувати. К. Ч. Р.

Істо́ннати = д. Іста́нтивати.

Істо́ргати, **істо́ргнати**, **ся** = 1. вїдв́рати, вїривати, вїдверти, вїрвати, ся.

2. визво́ляти, рятувати, визво́лити, вїрятувати, ся. — Вїрятував мене з такої халєпа, що страшно ї згадувати. Чайч.

Істо́рник = істо́рик, дїсниса́тель.

Істо́рїя = 1. істо́рїя, дї́спись.

2. сто́рїя, о́казїя.

Істо́чати, **істочать** = вилївати, вїляти.

Істо́чина = рївчак, прї́зва.

Істочить = 1. д. Істочать. 2. д. Іста́чивать.

Істочник = джерело (С. Аф.), здр. Джерельце, жéрело (С. Л.), джерело (С. Л.), жїла, живець, (роскопанїй) — ко́панка, (оброблений) — крїниця, кернїця, здр. крїничка, крїниченька. — Струмоchio холоднїй потїв ся, із мерзого грунту джерелом точив ся. О. Пч. — Ну волись із мене сила, каже, так джерем о́ біла. В. Ш. — Твои мова, ня джерельце, стиха лєть ца, лєть па в серцє. н. п. — Не погань крїницю, бо скочеш водою. и. пр. — Не лїй в кернїцю, бо ї так нова повна. и. пр. — Пішла до крїнци набирати водою. н. п.

Істочничек, **анат**. Fontanella, fonticulus pulsans = тїмчкo. — Досї ще у дїтїни тїмчкo не заросло.

Істочальнї = змарїлий, охлїлий, вїслєний (С. Л.), вїснаженїй, ну́ждєннїй (Гал.), від працї — вїморєннїй, вїроблєннїй, вїпрацòваний (С. Л.), спрацòваний. — Нічого не вєзе мїнь, бо вїроблєний Хар. Чайч. — Вїморєннїй важкою роботою.

Істочать, **істочать**, **ся** = 1. вїслїати (С. Л.), вїснажати, ся, вїроблювати ся, вїпрацòвувати ся, охлївати, марнїти, вїслїати, вїснажати, ся, вїробити ся, вїпрацòувати ся, спрацòвати ся, охлїнути, охлїсти, змарнїти, помарнїти. — Охлїв, опустни см, змарнї чоловік, загубив лї за що молодї сїмї вік. К. Х. — Кїнь авсїм вїробив ся. — Он їме нашї сїромахи та без харчїя помарнїли. н. п. — Бо дай тобі, господарю, тай ва безголова, що вїробна свою салу на твоє здорovia. н. п.

2. тратїти, вїтра́чувати, вїтратити, ся, (про грошї, в жарт) — вїнештати ся. — Сам бау, що худобу трачу. С. Ш.

3. вїчєрлувати, вїчєрпати ся.

Істочєніє = вїслєнїя (С. Л.), вїснаженїя; вїтра́та, вїчєрпанїя. — Працòвати до вїслєнїя.

Істратїти, **істра́чивати**, **ся** = д. Надержати, надержувати, ся.

Істребітель, **нїца** = губїтель, ка (С. Жєл.), згубїтель, ка, погубїтель, ка, згубця (С. Ж. 3.)

Істребітельнїй = згубїний.

Істребіть, **істреблїти**, **ся** = згубити (С. Л.), вїгубити (С. Л.), стратїти (С. 3.),

зніщити (С. З.), збавити, звесті (С. Л.), викоренити, винищити (С. З.), зруйнувати, стрибіти (К. З. о П. Р.), губити, вигубляти, страчувати, збавляти, зводити, винищати, викореняти, стрибляти, ся, (отрутою) — вітруїти, витруювати, ся, (мишию, комах, плами) — вибавити, вивести, вибавляти, виводити, ся, (поместъ) — виповітрити, ся (С. Л.). — Береть ся він збавити того змиї, п. к. — Вибавив мишиї — лацим завелю ся. Чайч. — Зруйнували Запорожжя — буде колись треба. н. п. — Як поставили нового станогого, то він за один рік усіх злодїїв и нашому с лї винищив. — Звести і всіх винищити. Кочубей. С. З.

Истребленіє = страта (С. Л.), вигубленія (С. Л.), знищення, вибава (С. Л.), перевод. — То тільки перевод грошій. С. Л.

Истробовать = виправити. С. З. — На смлу виправил свої гроші.

Истревить, истревлять, ся = витверезити, протверезити, витверезувати, протверезувати, ся.

Истресаться = потріскати ся, поренати ся. — Аж шкура на їх порепаалась. К. Х.

Иструханы = потрухлий, трухлявий.

Иструхнутъ = потрухнути, понорохніти, спорохвіти, понорохлявіти.

Истрыать = д. Выстрыать.

Итукавъ = идїл, божок, болван, бовван (С. Ш.).

Итужить, итужатъ, ся = витупити, затупити, витупляти, затупляти, ся, (кільки) — новитупляти, позатуплювати, ся. — Позатуплювали ся усі вої так, що нічого не віржеш. Чайч.

Итый = справжній, справжній, дійсний, щїрий, саме той. — Справжній козак. — Щїрий Українець.

Итывать = потякати, поштрикати. — Поштрикав вожем.

Итываніє = мордування, катування, (цуркою) — цурковання.

Итывать = мордувати, катувати, мучити. — Катувала, мордувала, та не помогло. К. Ш. — Кийми побляи і номордували. К. Сг.

Итыватель = кат (С. З.), поб. катюга.

Иыхаживать, ыходить = вихожувати, обходити, виходити, обходити, вибродити, витунати, обсувати. — Скрїзь виходил — вігде нема — Все поше обходив.

Иыхатить, ыхычатъ = д. Исторгать.

Иыхастать, ыхыастать, ся = 1. ви-

стьобати, одшмагати. — Одшмаган так, що всю спину, мов сугами списас.

2. побити. — Побил на лому увесь батїг.

Иыходѣтайствовать = виправити (С. З.), виклопотати. — Виправив собі паспорт.

Иыходить = 1. д. Исхаживать.

2. сходити, виходити, витрачуватись. — Усі гроші виходили.

Иыходный = вихідний.

Иыходъ = вихід, стар. — вийсте (С. З.):

кінць. — По вийстю з церкви. Хаялепо.

С. З. — Исходъ думи = конанія, скін.

— На скін думи. — Въ исходъ = я кін-

ці, на кінці, на прикінці, на прикон-

ченню, на приконечку. — Хїба на при-

кінці місяця матиму гроші.

Иыхуданы, ыхуданы = схудлий, змар-
вїлий, помарнїлий, худорлявий, сухор-
лявий, (про худобу) — сухорєбрий, го-
локостий.

Иыхудать, ыхудать = схуднути, похұд-
нути, змарвїти, помарнїти, охлясти,
з тіла, з лиця спасті. — Поки глядїл

схудне, то худий здохне. н. пр. — Нічого

не їв і дуже охлив з голоду. н. о. — Най

подивлю ся милому в очі, чи змарнїв

мий по свѣту ходачи. н. п. — (Я вже ж

наші сїровахи та без харчїв помарнїли.

н. н. — Так же ж вонз з лиця спазь що й

не шивати.

Ицырнать = подрїпати. — Кнїчка по-
дрипала руки.

Ицыдїти, ыцѣживать, ся = зцідїти, ви-
цїдїти, вцїдїувати, ся, повицїдїува-
ти, ся.

Ицыленіє = сцїлення, цїльба.

Ицылительный = цїлющий, сцїлющий

(С. З.). — Може вернег ся наїти з тїєю

водою, цїлющою, живущою дрібною сль-

зою. К. Ш. — Потекла б по нїї золота

рїчка живущої і сцїлющої води. О. С.

Ицылитель, ыца = сцїлитель, ка.

Ицылїть, ыцѣлїать, ся = відлїчити. ви-
гоїти, зцїлїти і д. Вылѣчивать і Вы-

здорівлявати.

Исыдіє = нащадок, коділо (С. Л. З.), зав-

ливо — вїлунок, вїпороток, вїродок.

Исыхнутъ = зацахнути, змарнїти, по-
марнїти.

Исызает, ысызнуть = счезати, зникати,
гїянути, пропадати, счезнути, зникну-

ти, почезнути, слязнути, погїянути,

проїсти. — Сказали тай зникли, наче їх

не було. н. к. — Пострївай бо, рибчиню-

но! Василью благас, та дївчина, як иташи-

на, в садочку зникає. О. Пч. — А потім Куліш зник худась, мов і сліду його не стало. Морд. — Так він після того і слиз десь. н. к.

Исчѣалый = счѣалый, зниклий.

Исчезовѣніє = счезання, зникання.

Исчеркати, исчертїть = почеркати, порисувати. — Почеркав усю книгу.

Исчерпивати, исчерпїть = 1. чорніти, калїяти, бруднїти, почорняти, по(за)-калїяти, побруднїти.

2. черкати, впчіркувати, почеркати, повпчіркувати.

Исчерпати, исчерпївать = вичерпати, вичерпувати.

Исчертїть = почеркати, порисувати.

Исчєленїє = лічення, рахування, лїк (С. З.), лїчба. — Як на мов лічення, то він три тижні у педузі був. С. Л.

Исчєслїть, исчєслїть, си = злічити (С. Аф.), полічити, влічити (С. Л.), розлічити, вірахувати (С. Л.), арахувати (С. З.), поррахувати (С. З.), лічити, влічувати, розлічувати, вираховувати, ся.

Исчєслїтьсє = розпустувати ся, розпустїти ся, розбалувати ся.

Исчєрїть = вишукати, перешукати, вїпарити, перешарити, перерїти. — Перешарїла всю скриню — нема та й нема.

Исчєркати = почобгати, вичобгати. — Почобгав увесь помїст своїм чобїтїм. Чайч.

Исчєстатє = вїшеретувати.

Исчєтатїсє = розволочїти ся, розледащїти. — Попадє між пшпцї та волоцюг — розїветь си, розволочать сл. Мир.

Ишєлушїть = вїлушїти.

Ишєлгатїсє = вїшєлгати ся (про ракїв).

Ишєстєтє = вїхїд, стар. — вїхїстє (С. З.).

Ишївати, ишїть = 1. зшївати, зшїти.

2. вшїпати, вшїпати. — Вшїпала усю заплоц — нема чим шити. Чайч.

Ишїльнїчатїсє = д. Избєдїльнїчатїсє.

Иштїтати = поштїпати.

Ишєпати = надрати, наколотї, поколотїти. — Надратї скалок. — Поколотї поліво на підвал.

Ишїпати = 1. пощїпати. — Пощїпан мене всього, аж сшїпани знати.

2. вїскубти, поскубти (волося, піра).

Ишїпати = обїцати, обїцати.

И тїкє = то, вїхїдїть, знїчїть. — То ви згожустєсь? — Вїхїдїть, моя правда.

И тїкє дїлїтє = тї-щї (С. З.) — Кушї чоготрєба на борцї: мшєса, бурнїкїв то-щї. С. З.

Италїанець, италїанка = італїєць, італїйка.

Италїанскїй = італїйскїй.

Итїгї = підсїлок. — Итїгї, вь итїгї = разом. — Друкарї 100 р., за панїр 150 р., дрібнї вдатки 50 р., разом 300 р.

Итїтї = д. Идтї.

Ишїковїй = мїдїв, ослїюкїв.

Ишїакє = мїд, ослїюк. — Се не мїлє, а ослїюк — від осла і кобил.

Ишїачїй = мїдїачїй, ослїюкївїй.

Ишїь, ишїьтї = ач, бач, чи-ба! — (Пр. д. пр. сл. Вшїь).

Ишїєйка, ишїєй, ишїєйна собїка = дїй-да (С. З.), гїяча.

I.

Ієзуїт = єзуїта, єзуїт. — Старих славян дїти вшїпалє кровю! А хто вшїпє? Кєшондан, єзуїти. К. Ш. — З єзуїтою розмова. Л. В.

Ієрїрх = владїка.

Ієрїй = сьвящєник, пїп. — Гей кругом церкви сїчною та й караули сталї, гей сьвящєнику о. Владїмїрїю та служити не дали. н. н.

Ієрїдїаконє = чернєцї, вїсєвящєний ва дякона.

Ієромїнах = чернєць, вїсєвящєний на сьвящєнїка.

Ієрдїан = ордїан. С. З. — Щоб йому провалїть ся я ополонку на ордїанї. я. пр.

Іюль, скїй = лїпєць (С. З. Л.), лїпцьовїй.

Іюнь, скїй = чєрвєць (С. Л.), чєрвєнї, чєрвєщєнїй.

К.

Ка = киш, лишень, но. — А ну лиш! — Ходімо лишень (С. З.). — Ганди-во!

Кабакъ = шинюк, шиня (С. З.), здр. — шинючок, (переважно такий, де разом з шинком і заїзд) — корчма, коршма, здр. — коршниця, оранда (Прав.). — А п'яниця-неробітниця, що день, що ніч п'є, а як прийде із п'янку до дому мене молодшу б'є. н. п. — Ще я був малим, як батько аве булс, та каже: „Свику! На посудину та збітай по горілочку до дявну.“ В. Ш. — Як до церкви, то й ноги болять, а як до корчми, то і в боки взав си. н. пр. — Піи каже: ідімо до коршмиці. н. пр.

Кабала = невілья (переважно кріпацька). — Вести на себѣ кабали = наклепати на себѣ.

Кабалістика = 1. жидівське жистичне тлумачення біблії.

2. д. Волхвованіє.

Кабалить, ся = повертати, запродавати, ся в невілью, заневольовати. — Заневольив він наші землі, небагом і нас заневольить. Кн.

Кабальний = кріпацький, невільницький, невільничий.

Кабальщина = невілья, кріпацтво.

Кабаній = кнурійний (С. З.), кабанчий. — У його колюча борода, а кнурчий стан. н. п. — Кабанча туша. С. З.

Кабанъ = 1. зоол. Aреx — кнур, вивалешаний — кабан, здр. кабанець, кабанча, одгодований в сажу — сажовий кабан. — Дикій кабанъ = дикій кабан, вепрь, здр. — веприк. — Здоровий, як кабан. — Мов кабани годовані, пиваті, пугаті. К. Ш. — Собака та шерстий кабанець уся його худоба. Кн. — Вже і доглядав дід

те кабанча, наче дитячу. Кн. — Брат його збив за того веприка, що в саду рив. н. к. 2. скіба або брила льоду або каміню, (Д. Гліба).

Кабарга, зоол. Moschus moschiferus = кабарда. — У Запорозців шапки з сього звірка звали ся кабардинками. Ев.

Кабанкій = шинковий, шинюцький, шинкарський. — У шинкаря і міра і віра шинкарські. Кн.

Кабачить = шинкарювати.

Кабачникъ, ца = 1. шинкар, шинкаря, здр. шинкарька, корчмарь, ка. — Шинкарь п'яницю любить, а дочка за його не оддасть. н. пр. — Шинкарько молода, ушли меду ще й вина! н. п. — По чарці та по чарці, останній шаг витруше шинкаряці. Гр. 2. п'яниця, гультий, ка, піяк, піячка (що по п'янках волочить ся).

Кабачный = д. Кабанкій.

Кабачничать = по шинках волочити ся, гультювати, піячити.

Каблукъ = закаблук, підбор, підплаток. — Спіткнула ся та й упала, закаблуки подала. н. п. — Закаблукам лиха дам, достанеть ся й передом (танцюючи) н. п. — Чоботи на високих підборах.

Каботажъ = побережна плавба.

Кабріолетка, кабріолетъ = кабрітка, (проста) — біда, бідка. — Кабрітки вам не запряжу, бо треба до ковали — гайка загубила ся. Кн. — Поїхав бідою. С. З.

Кабушка = голівка, галка (С. А. ф. З.), грудка (кругла). — Головка сиру.

Кабъ = як бѣ, коли-б, коб, кобі (Гал.). — Як би новбасі крила, то щоб то за птах був! н. пр. — Як би міні або саж або так, як би міні запорозький козак. н. п. — Коли б міні, Господи, неділі дідати, то пі-

шла-б я до роду гуляти. н. п. — Ой пішла-б
и на музики, коб дав батько п'ятак, п. п.

Кавалеристъ = кавалеріста, кошовник
(С. З.), козак.

Кавалерійскій = кавалерійський, кінний.

Кавалерія = кавалерія, кінниця.

Кавалеріникъ, рос. *Passiflora Juss.* = му-
чениця. С. Пар.

Кавалерская вѣзда, рос. *Tribulus terrestris*
L. = колючки, якорці. С. Ан

Кавалерскій = кавалерський. — **К. цвѣтъ**,
рос. *Aquilegia vulgaris* L. = голубки, диво-
почки, орляки, оксамит. — **К. шпоры**,
рос. *Delphinium consolida* L. = сокирки,
польові сокирки, коварові носики, ко-
сарники, черевички, возуліни черевички,
гострішки, косірки, залчі ўшки. С. Ан

Кавардѣтъ = 1. мішанина.
2. гуца, фус, фўсп. — На дні самий фус
зостав си.
3. рогагордіяж, колотнеча.

Каверза = каверза, частіше ми каверзѣ
(С. З.), хвіглі (С. Ш.), викрутаї, підсту-
пи. — Там ваших каверз не вважають.
Кот. — Це вже його хвіглі!

Каверантъ = каверанчати, крутіти, під-
строювати, підкопувати ся, вводи звод-
лити. — Усе б добре було, коли б тільки
віп не крутин. — Усе зводи заводас: діду
паказе за мсе, а мнї на діда. Кр.

Кавераникъ, ца = коверзун, кавераник,
ця (С. З.), крутії, ка. — Коверзун віц,
з батьків коверзун, на тому ї зуби проїв,
щоб за плечима людям шводити. Кв.

Каверанчатъ = д. Каверантъ.

Кавсѣкъ, ком. *Iulus terrestris* = стогога.

Кавычка, частіше ми. кавычки = лѣпки
(знак " ").

Кагѣлъ = кагѣл (рада жидівських вибор-
них, жидівська громада).

Кѣголка, пт. *Apas maris* = кѣчка (морська).

Кадїло = 1. кадїло, кадїня. — Не по-
може бабі надїло, коли бабу спазно. н. пр.

2. кадїльниця, кадїло. — Махає надї-
лом, а з його надїня диму нема. Кв.

3. рос. *Teucrium chamaedry* L. = чебрѣць
лісовий, самосїя. С. Ан.

Кадїльникъ, кадїльниця = д. Кадїло 2.

Кадїльниый = кадїний (С. З.); кадїловий.
— Дим кадїний. — Кадїлова покршка.

Кадїтъ = кадїти (С. З.), курїти. — За
чнюсь душу попи ладаи замурил. Кв.

Кѣдка, кѣдочка = дїжка, здр. дїжечка
(С. А. Ф. З.), кѣдїб, кѣдѣвѣ, кѣдуб (С. Л.),
на тісто — дїжѣ (С. А. Ф. З.), з попришкою

і замком — бодня (С. З. Ш.), широка па
біязну то-що — бѣлїї (С. Ш.), па воду
— дїжка, відник, водянка (Чайч.), па
квас і варено — квасийк (Ман. Сп.), па
масло, сир — фѣса, фѣска, хвѣска (С. Ш.),
па мед, найбільше з липи — лїпівка, ши-
рока і низька — шалїк, шпрїтвас, пе-
рерїз, зрїзок. С. З. Л. — Хоч і поппа
дїжа, та не їде на ум Укра. н. пр. — По на
добі знайдеш і в кадовї. н. пр. — Цебер
вода кринишної, хваску масла врових кир-
рїв. н. п. — От вам, хлопці, лавка меду.
Кв. — Олеся у копору та хутїй до бодї. С. З.

Кадочникъ = бодарь (що робить дїжи).

Кадўшка = д. Кѣдка.

Кадѣкъ = д. Адамѣво їболоко 2.

Кадѣ = кадуб, кадївб. (Теж саме, що й
Кѣдка, д. це слово, тїльки бізьян).

Кѣмка, здр. сл. **Кѣймѣ** = д. **Кѣймѣ**.

Кѣждѣне = д. Кадїїл 1.

Кѣждоднѣвниый, по = щодѣнний, щодѣ-
но, що днїї. (С. З. Л.). — Щодѣнна пра-
ця, щодѣнї турботи забрали у неї всю си-
лу. Чайч. — Не що днѣ бредїи, де коли й
права. н. пр.

Кѣждїй = кѣжний, кѣжен, кѣжний, кѣ-
жен (Лв. С. З. Л.), жѣдний, жѣден, жѣд-
ний, жѣден (Прав. С. А. Ф. З. Л.), усїїкий
(С. Л. Ш.). — Кожна людина своє лихо но-
сить н. пр. — Кожна рука до себе горле.
н. пр. — Кожен постачав зерна свїяким у-
моявлю. Кв. — Хто їде, тогово частує.
н. о. — Урожай жадний год був хороший.
н. о. — Ту пшевицю жоден год старцїи роз-
давали. К. З. о Ю. Р. — Усїїкий кулик до
свого озера прїпав. н. пр. — **Кѣждїй вѣ-**
черъ, годъ, день, разъ = що вѣчера,
що року, що го́ду, що днѣя, що дѣнь,
що разў, раз-у-раз, раз по раз. — Як
ти мнїищ що вѣчера їдеш, та до мене го-
лос подаеш. н. п. — Плачуть чорні очі що
дѣнь і що ночі. п. п. — Рїшїтельно кѣж-
дїй = кѣжнїсїньскїй, жаднїсїньскїй. —
Жаднїсїньске йому несє і всє С. Л.

Кѣжѣтея, кѣжїсь = здасть ся, бачать ся,
бачця, либѣнь, набўтъ. — Здасть ся дру-
же, а гадючку викину. н. пр. — Здасть си
доволї терпїв я в веволї. Руд. — Мене ча-
сто бере думає, чи то так здасть ся, що
бува заплаче радїсть, а лихо сїмїсть ся.
А. ф. — Ой бачить ся не журю са. в тугу
не їдаю са, а як вїйду за ворота, від ві-
тру валю ся. н. п. — На щоб, бачця, те
згадувать. що давно минуло? К. Ш.

Кѣвакїпъ = каптан, здр. каптанѣк, ко-
вакїн, ковачка (Кв.), чуїарка, чемѣр-
ка. — Хоч денежа в каптанї, то на сто
рублїа чванї. н. пр.

Казакъ = 1. коза́к, ласк. — коза́чєнько, поб. — козарлю́га. — Ой на горі та жєн-ці шлуть, а поїд горою козаки ідуть в. п. — Козачєнько гарний, не ходи до Гавви, ходи до Марусі на білі подусі, в. п. — Васи́рницький козарлю́га все пєвє, та гуляє, в. п. — Запоро́жєский каза́к = запо-ро́жський, низовий, січовий коза́к, ви-зовець, січовик. С. З.
2. ком. *Tytiscus marginalis* = козачо́к (С. З.), моска́лик.

Казарма = каза́рма, (у Запоро́жців) — ку-рїнь, (Гал.) — касарня.

Казарменний, казаринний = каза́рмовий, ку́ринний.

Казать = показува́ти, вдава́ти, удава́ти. — **Казать** все́лий видъ = удава́ти ве-се́лого. — Вдає з себе янгола, а в думці примів би — зів. Кя.

Казаться = 1. здава́ти ся, показува́ти ся, ба́чити ся, вба́чати ся, видава́ти ся, вдава́ти (С. Л.), подава́ти, (ненєво) — прїти, маячити, мая́чити, бованїти. — А як ве бачиш того лиха, то скрїзь здаєть ся любо-тихо. К. Ш. — Як стоїш оддалєк, то показуєть ся, мов то чоловік, аж воно камиє. Чайч. — Вдає мов чоловік там ходи. С. Л. — На лицї паче б то чорний подає. Хар. Чайч. (Д. ще пр. під сл. Ка́жетєм і Види́тьєсь).

2. подоба́ти ся. — Эть раба́та єму не ка́жетєсь = ся раба́та йому не подо́баєть ся, не до внодо́би. (Д. ще під сл. Пра́витьєсь).

Казакій = коза́цький, коза́чий. — Не хотїлось єму в степу в лісі козацьку громаду з бузлави, з бунчуками збирать на пораду. К. Ш. — Степ та воля — козацька дола. в. пр. — Місяць — козачє сонце. в. пр. — **Казакій** можжевельникъ, рос. *Juniperus Sabina L.* = яловець, місячник (С. Ал.).

Казачєк = 1. козачо́к (здр. від сл. коза́к і крім того так звуть хлопців, що на по-слугах у панів, переважно в правобережній Україні).

2. коза́к, козачо́к (танець і музика до того танцю). — Як ушкварил козака, так аж земля гудеть. — А ну лишєнь, заграйте козака!

Казачина = 1. коза́ки, коза́цтво. — Не-лаче птахи чорні в галі козацтво сьмїляво літає. К. Ш. — Козацтво, як і давні ки-ївські дружини, складало ся з людей уся-кого стану. Бар. О.

2. коза́ччина (козацька країна).

Казачка = коза́чка.

Казачія = д. **Казакій**.

Казєнка = 1. при́пчок. — На при́пчку сидїла, дїткам кашку варила. в. п.
2. комірка, комірчина (С. З.), хїжа, хїжка (С. З.), спіжа́рня (Прап.).
3. каю́та на байдаках.

4. в гарматах і рушницях місце, де кладу́ть набо́ї.

Казєпний = казє́ний, ска́рбовий. — По-грав ска́рбові гроші. Лев. — Це земля пау-сьєка, а це — казєша. — **Казєпная** ча́сть = д. **Казєнка** 4.

Казєтний = показний.

Казєа = 1. казна́, ска́рб. — Казєа жєлю не зна. в. пр. — Забрвнши усі ска́рби вой-ськовие, що старий Хмельницький ли́браш. Л. Сам. — Которє виши позовици до ска́рєу нашого, а друтия позовици укритжопожу маєть бути заплачо́на. Ст. Л.

2. д. **Казєпка** 4.

Казєачєй = ска́рбник (С. З.), ска́рбний-чпй, (з рос.) — казєачєй. — Училиши з межу себе ска́рбника войскового. Л. В.

Казєачєйство = ска́рбничї, ска́рбовни (С. З.), ска́рбничїця, (з рос.) — казє-ачєйство. — Зостає ся ска́рбничїя в ці-лості. Л. В. — Я би, каже, захопня тум ска́рбничїцю, та ще б така того дня утїк за гривню. Руд.

Казєачєша = казєачєша жінка.

Казєачєя = казєачєя (Кп.), черни́ця, що доглядєє монастирського господарства.

Казєить, єя = карати, ся, стра́тити (С. З. Л.), ска́рати (С. З.), пока́рати, ска-тува́ти, на го́рло ска́рати, ста́ти, ста́-ти. — Ведїв Кочубєя і Іскру на го́рло ска́рати. Пр. — Пропав, як ят їстив. в. пр. — Бабину дочку привязав коню до хвоста, та й пусти в поле; так її ска́тували. в. к.

Казєитьєсь = му́чити ся, кара́ти ся. — Прости менє! Я караєсь вєсь вік в чу-жїй хатї... Прости менє, мїй синочку! ... я твоє мати. К. Ш.

Казєохранїтель, лице = д. **Казєачєй, ство.**

Казєя = ка́ра (С. Л.), ка́раєня, ска́рає-ня (С. Л.), стра́та (С. З. Л.) — Хто на кого мовить, а не доведєть, тим караєсь сам каран б. вєст. Ст. Л. — Бог послєя на людей кару — сарапу та пошесть. — Го-лови обрубавє... а по стратю, тіла їх ле-жали в позор людям. С. З.

Казєвой = показний.

Казєупний = незвичайний, надзвичайний, дивний, чудний.

Казєуєсь = приго́да, ока́зия, сто́рєя, дїво, чудєсія. — Не розберемо, що воно за приго́да і як її розслугати: одио каже їти до поща, другє — до станового — бо воно

щось незначайше, не довідоме вам. Кв. — Траплясь така оказія, що...

Кайна = 1. крайка (С. З. Л.), окрайка, обравка, край, кройка (С. Л.). — Він в сукняних крайках клякми робить. Кв. — Одирав окрайку і підперезав са.

2. рубець.

Кайнить = зарублювати (С. Аф.), підрублювати, рубити, лягувати, обляжувати (С. З.), обводити. — Треба зарубити скатертину. — Шовком шила, золотом рубила. н. п. — Обвія той папірець смужкою, наче а книжці. Кв.

Какаду, лт. *Psittacus cristatus* = какаду, білий папуга.

Каковó = 1. як, яєво́. — Вам байдуже, а яєво то нам було спини підставляти. Кв. — Каковó вам живіється = якси маєте? 2. ач! чи-ба! чи ти ба! — Каковó! онь уже окóнчить роботу = чи ти ба! він уже доробів! Чайч.

Какóвь = який. — Яке коріння, таке й насіння. н. пр.

Какóй = який. — Цигане, якої ти віри? — А якої тобі треба. н. пр. — Какóй нібу́дь = який нібу́дь, який будь (Кв.), де-який, де-не-який, абі який, сякий-такій. — Хоч би який нібу́дь ціпочок, щоб від собак одбитись. — Сякий-такій майстерок, та й патесава трісочок. н. пр. — Какóй-то = якийсь. — Якісь зіллям напоїла, то воно й минуло. К. Ш. — В свитні латаній дріжала якась людина. К. Ш. — Прийшов якийсь чоловік — не знаю, хто він.

Какорва, рос. *Matricaria maritima* = ромán, ромén, маруна (С. Пар.).

Какъ = 1. як, як то. — Измерз, як пес, імію, як авки. н. п. — Присохло як на собоці. Кв. — Як се трапилося? — Як то? можете ви тому віри вати. Чайч. 2. коли́, як. — Коли почую, скажу вам. — Какъ будто = бу́дці, наче, неначе, наче-б, ніби, мов, не мов, либóнь, мабу́ть. — Він так бу́дці і нечув. — Народ наче його й не чує. Кв. — Ніби на свят народилась, градає, веселилась. К. Ш. — Неначе зисанна, село, веленим гаям поросло. К. Ш. — Какъ бишь = як бо, яєсь, як бак, як ває. — Як бо його звати! от і в голови вискочило. Кв. — Як пак він казав? — Какъ бы = д. Какъ будто. — Какъ бы не так! = алé ж бо, та ба, дéж пак, чо́му ні, чо́рта а два! — Какъ бы то ни было = як би так не було, будь що будь, хоч так, хоч так. —

— Як би так не було — и завтра піду. — Хоч так, хоч так — він вивел. Чайч. — Какъ быть = що робити, діяти, чинити. — Ой сама я не знаю, що робити маю: чи брести, чи пласти — сама не вгадаю. н. п. — Какъ видно = знати, мабу́ть, либóнь. — Знати, що він не вашого кола. Кв. — Він мабу́ть хоче утікти. — Какъ вдрóг = як ось, аж ось, коли ж це, коли ра́вом, ра́втом. — Він собі аві гадки, аж ось надходить звістка, що... — Какъ должно = як слід, як треба, як го́же, годить ся. — Серце-коваче, вебоже, чом ти не робиш, як го́же? н. п. — Все справиш, як годять ся буті. Кв. — Какъ можно! = хіба ж можна, як то так, як можна! — Какъ мно́го = яко́го багáто. — Какъ нібу́дь = як нібу́дь, абі-як, дé-як, сяк-так, абі-то. — Зробив абі-як, та й думає, що гарно. Чайч. — Какъ ня какъ = не як, абі як, сяк-так, так чи сяк. — Какъ нарочіо = як на те. — Зовсім ніколи, а тут як на те, ще й друге діло приспіло. — Какъ попáло = абі як, як нібу́дь. — Какъ при́дється = як при́йдець ся, як тра́плять ся, до чо́го дійдець ся. — Какъ слáдуєть = як слід, як треба, до ладу, гаразд, добре. — Какъ скóро = скóро, як тільки. — Скоро верну він до дому, зараз зробив. Чайч. — Скоро забезпечено трактатами границю, зараз починають ся втеки... К. Кр. — Огаман скоро прочуя про се, зараз і послав двох козаків. К. З. о Ю. Р. — Какъ-то = 1. я-кось, я-кось-то. — Зайшов він якийсь до мене. — Чудно я-кось дієть ся між нами. К. Ш. 2. як-то, а саме. — Багато усних квіток, як-то: кручених панічі, королів цвііт то-що. — Какъ угóдно = про мене, як знаєте, як завгóдно. — Про мене, робить, як хочете. — Не кáкъ = зда́ть ся. — Здасть ся то він іде. — Кáкъ такъ? = як то? — Та́къ какъ = як, коли́. — Коли ти міні кажеш, то вже й я не мовчати-му. — Як він так зробив, то нехай йому... — Кáкъ тóлько = тільки що і д. Кáкъ скóро. — Кóо какъ = абі як, як нібу́дь, як так, так-сяк. — Зробив абі як. — Сяк та на косня, абі не по людськи. н. пр. — Кáкъ єсть = зовсім, цілком.

Каламбуръ = прикладка (С. Л.), вигадка (власне двоозначний вираз). — Він вдатний на привадики.

Каламаїковий = каламаїковий. — Бу-
лиця каламаїковий пояс. — Жуван чи з ки-
тайки, чи каламаїковий. С. З.

Каламаїнок = каламаїк (вонява та-
лива).

Каланча = башта. — Вартовий з башти
подав знак, що пожежа. Кн.

Калачики, рос. *Malva officinalis* = про-
скурки, проскурень, калачики.

Калач = калач. — Третій калач =
бувальний, бувалець, битий жак. — О, то
битий жак! н. пр. — Був у бувальцях —
знає, що кий, що палиця. н. пр.

Календар = календарь, новорічник. —
Віщував календар, та в помийницю впа-
в. н. пр.

Калєніє = розп'якня, гартування (про
метали), смаження (про овоц).

Калєний = розп'ячений, гартований (про
метали), смажений (про овоц). — Гарто-
ване залізо. — Оріхів київських смажених,
полтавських пудиків пражених. Бот.

Кали = поташ (чистий).

Калибер, калибрь = міра, розмір (спе-
ціально в артилерійській справі: розмір прогону
дула огнестрільної зброї, також величність мунд).

Калильний = гартовний. — Його пекли
на огні гартуванню. Кн.

Калина, здр. *Калинушка* = рос. а) *Viburnum Opulus L.* = калина, здр. *калі-
нонька*, б) *V. Lantana L.* = гордовина,
городовина, гордіна, чорна калина.
С. Ан. — Червона калинонька на яр воц
схилила ся. н. п.

Калітка = хвіртка (С. Л.), хвірточка,
фіртка (С. Ш.). — Я за ним, та тільки
добігла до воріт, а він шмиг у хвіртку, та
й заснував. — Піп у хвіртку, а зорт у дїр-
ку. н. пр.

Каліточний = хвірточний.

Калити, ся = 1. розп'якати, ся. — А він
розп'як залізо, та якось забалакавшись, і
вхопив ся рукою, аж закиварчало.

2. гартувати, ся (С. Аф. Л.). — Ковалі
кували, бігсе залізо гартували. н. п. — Гар-
тували наче ту крицю. Кн.

3. сушити, смажити, ся (про овоц).

Калитися = випорожняти ся, виб'ялю-
вати ся.

Калкунь, калкунка, пт. *Meleagris gallopavo*
= индик, индикка. — Ходить, як индик
переславський. н. пр.

Калкуніа = индикчий, индикчийний. — Ин-
дичі яйця.

Каллиграфія = краснопись. С. Жел.

Калиль = калик. С. Ш. — Пика як у
калика. н. пр.

Калицький = калицький.

Калориметр = тепломір.

Калюша = д. Галюша.

Калюга = калюжа, болото, bagno.

Калужниця, рос. *Calltha palustris L.* = ка-
люжниця, лататє, поппак (С. Ан.), жаб-
ник (С. Пар.).

Калүфер, рос. *Balsamita vulgaris* або *Tana-
cetum Balsamita L.* = калүпір. С. Ан.

Каль = 1. кал, послід, гівно 2. гній.

Кальцировать = переп'ятовати на ва-
пну, вапняти. С. Пар.

Кальціт = вапник. С. Пар.

Кальцикт = гартівник.

Калїка = калїка.

Калїчити = калїчити.

Калїчний = калїка, скалїчений, пока-
лїчений, калїкуватий. — Він трохи ка-
лїкуватий. Хар. Чайч.

Калїканье = базікання, верзіння, патя-
кання.

Калїкати = базікати, балїси, балїандраси
точити, верзти, теревені правити, па-
тякати. (Д. Болтатє З.).

Калїки = базіканья, балїси, теревені,
балїандраси (Д. Болтовні.).

Камбула, риба *Plevgonectes* = камбула,
однобока, однобчка.

Камедь, Gummi = камедь. — Вишнєвая
камедь = глей (С. Аф.), глей, часом па-
вить клеї.

Камєжник = камєжище.

Камєлєк = комінюк (Кн.).

Камєліна, рос. *Samelina* = рижий. С. Ал.

Камєніка, рос. *Rubus saxatilis L.* = камє-
ниця, костяниця. С. Ал.

Камєнийстий = камєнийстий, камєніастий
(С. Л.).

Камєніє = камєнія. — Як почав шпурлять
камєнія.

Камєня = 1. камєнь (чирінь з камєм в
лазі).

2. пт. *Motacilla oenante* = сєніця (осо-
бливої породи).

3. фарба *Auripigmentum* = золотокість.
С. Жел. Пар.

Камєнный = камєний, камєнийний. — Камє-
нная дїна, рос. *Phillyrea latifolia* =
черємха. С. Ан. — Камєнная соль = ка-
мянна, камєнна, льодова сіль. — Камє-
нный домъ = камєниця (С. З.), му-
роваий будинок. — Камєнное строє-
ніє = муроваив будівля. — А там

близько був мурований стовп, п. к. — **Каменна стіна** = мур. С. З. — Грекович з того мешканця горою зашедши, крізь дах через мур спустив ся і утік. С. З. — **Каменний уголь**, Lithantrax = земляне вугілля.

Каменоло́ня = каменоло́ня, каменарня (Гал.).

Каменоло́ничий = каменоло́м, каменар (С. Пар.).

Каменщик = муляр (Права С. Л.), мурильник (С. Пав. З.). — Дивлячись, як мулярі тешуть цегла. Фр.

Камінь = ка́мінь, здр. — ка́міньць, ка́міньчик, ка́міньючка, поб. — ка́міньюка, зб — ка́міння, ка́міньючця, ка́міньччя. С. Л. — **Аґдекій камінь**, Lapis infernalis = пекельний ка́мінь. — **Драгоценний камінь** = самоцвітний ка́мінь, самоцвіт. — **Камінь преткновенія** = перешкода, притичина. — **Квадратний камінь** = основний, кутній, наріжний ка́мінь. — **Мельничний камінь** = ка́мінь илиновий, жорен. — **Подводные ка́мни** = клі́нні. — **Точильний камінь** = брус, брусок (С. З. Ш.), точило (С. Ш.). — **Наліт**, як циган на точило. в. пр. — **Надгробний камінь** = надгробок. С. З. — (Дрібний к.) — **жорства, ринь, рінь, ріняк**. — Стежки добре жорствою висипано. — **Дво річки впововене рівню або ріяками**. Земл. — (З гострими краями) — **скалкуватий**. — (Що лежить плитями) — **плитній**. — (Камініці для іграшки) — **крємахи, крєйзахи**.

Камєньє = ка́мінья.

Камєніть = ка́мініти.

Камєшєк = ка́міньць, ка́міньчик, ка́міньючка.

Камзоль = камзолька, кўртка, кудчина (без рукавів).

Камілавка = 1. підвапок (у ченці). С. З. 2. ковила́вка (у полі).

Камінь = ко́міньць.

Каміньстий = д. Камєністий.

Каміньце = ка́міньюка. — Гешну по потлиці, нещаче ка́міньюкою.

Камінія = похід.

Камфарá, Camphora = канхворá.

Камфóрка = 1. д. Жарóвня.

2. канфóрка. (Ку.).

Каміньевий = кони́шовий, очеретяний.

Каміньєк = д. Камєшєк.

Каміньчик = 1. кони́ші, очереті. —

Тут ипулись за ним, а він і подав ся в кони́ші.

2. ят. Parus bjarmicus — очеретя́нка.

Каміашь, рос. Arundo phragmites = очерет, кони́ш, (молодий) — спи́чак. — Ко́сць, братці, очерет, та й ваварим вечерить. Ко́сць, братці, кони́шу, та й ваварим ку́лшу. в. п.

Канáва = рив, ривчак (С. З. Л.), канáва, фóса (С. Ш.), (круг села) — дільни́ця, (щоб вода збігала) — ря́штáк. — Іди фосу ковати. С. Ш.

Канáль = 1. канáл, пере́кин, кані́ва (рив, зроблений для залучення річок і озер, для осушки болот то-що).

2. протóка (в морі між двома берегами).

3. анатоміч. — жила.

4. спóсіб, засі́б (Гал.).

Канáльний = канáльський. С. З. — Канáльська робота, так звали козачи роботу на каналах.

Канáльєкій = паску́дний, ледáчий.

Канáльство = паску́дство.

Канáлья = погáнець, паску́да (С. З.), ледáщо (С. З.). — А над нею молодю погавець смєсть ся. К. Ш. — Чого ти так мене, паскудо, в боки пхвеш? Греб. — Пустив ся в ледáщо. С. З.

Каналé = канáлєя, канáпка.

Канарéйка, пт. Fringilla Canarica = канáрка, (самчик) — кéнар.

Канáть = канат, динва, лива (С. З.), для порома — ко́до́ла (С. З.), твяти кони́ці — во́лок. — Із стіи низікерменських ливами в лотки запорожські висушували см. Л. В. — Тільки виїхали на серед річки, як увірвала ся колода і пошело порома.

Канвá, канвéний = канвá, канвóвий.

Кандалы = кандáни, залáо, за́кови, цўто; (деревні) — ко́лодки, скрипи́ці, днби. — Одвага мед, вино пьє, одвага і кандани тро. в. пр. — Выростали у кандалах словянські діти і забули невольники чї вони діти. К. Ш. — Держати велево в кандалах. С. З. — Бути ж мінї у неволї, у залізі, у заковах. в. п. — У пута кутї не куй. К. Ш. — Тодї будеш знати, як будуть карати: і на ноги і на руки днби надівати. п. п. — В колодки позабивавши. С. З. — В кандани та в скрипиці. С. З. — Вязали руки сирцею, а скували віжки та скрипцею. п. п.

Кандєлібрь = сьвітільник. С. Пар.

Кандєя, кандє́йка = д. Еядо́я.

Канды́к, рос. Erythronium Dens Canis L. = собачки. С. З.

Канікулы = вака́ції. — Сын при́хав з школи на вакації.

Кавкулярій, **кап'юкульний** = вакаційний.

Кавітель = тонка срібна або золота нитка для гапування. — Тинуть кавітель = воловодити, жарнувати час, затягти діло. — Доти воловоди своїми обцанками, доки мінї огидає й ходити до його. Кв.

Калифасъ = діяка. С. Пар.

Калифоль = живиця (С. Аф. З. Л.), виварена з шпиганарю — калифонія.

Канопіда = стріляння з кількох гарятів.

Канопіръ, **канопіръ** = гаряш, пушкаръ. С. З.

Каноникъ = крилошанин. С. Пар.

Каноніъ = церковне правило і церк'івна пісня в честь якого святого або святята.

Кантовість = москаленко (салдацький син), котрого виховують для військової служби.

Кантъ = 1. пісня хвальна.

2. кант, лямівка, облямівка.

Кануць = 1. переддєнь. — На кануць = в переддєнь, на передодні. — В переддєнь смерті ще підризував стільник в півці. Кв. — Се було на передодні. Гал. —

Кануць базара = підторжя. — **Кануць Роджествя Христова** = багатий вєчір, святий вєчір, багата кутя. — К. Св.

Крємєніа = голодна кутя. — К. Нового гєда = щєдрий вєчір, меданки.

2. кєливо. С. З. — Почали обносити кєливо — покійника поминати.

Канура = 1. бѣдка, халабѣдка (для собак).

2. цюпка (маленька кімната). — Се була цюпка не більше шести кроків довж. Фр.

Кануць = 1. капнути, крапнути.

2. пропасти, зникнути, потонути; кинути. — Кануць въ вѣчність = потонути на віки. Кв.

Кануферъ = д. Калуферъ.

Канцелярість = канцелярїста (С. З.), писарь, (писачив) — підканцелярїста, підписарь, писарчук. — Третій — підканцелярист із суда Скоробреха. Кот.

Канцелярїа = канцелярїя, писарня. — Не прогнівайсь, Олексїю, на нескладну річ мою, що я говорити смію про писарню ще тною. Раз мнї бути там довело са... Але ж скільки там товкло ся за столами писарів! Кот.

Канцелярїное, канцелярское сьбіа = 1. ком. Сосис — червєць.

2. сїпакі, сїпакський рід, сїпакське кєдло, чорнїльна віра, душа. — По-

сїпакє сїпакське кєдло, тоді й правда на свїтї буде. Кв.

Канюкъ, ит. Strix scopis = каня, поб. — канюка. С. З. — Чагає, як каня. и. пр. — Ой летїла канюка підстрєлена з лука. и. п.

Канючить = канючити, цїганити.

Кананіе = канання, крапаня, капіж (Сп.).

Канать = канати, крапати, накрапати, капотїти С. Л. — Дощик, дощик капає дрібноєко... Дощик, аж із стрїхи капотїти. и. п. — Крапнує дощик, та й нема. Чаїч. — А слєози з очей тїльки кап... кап... Чаїч. — Брєвля каплетъ = стрїха протїкає.

Канелька = крапелька, капелїшка, капелїночка, крапельночка. — Як бігла через гребельку, та вхопила водїци крапельку. и. п.

Канельный = крапїстий. С. З. — Та пішов дощик крапїстий, та й уродав черчки черчистий. и. п.

Канельный = канюєнський, канюєнський, канюєнський, канюєнський. — Канюєнська дитянка. — Та канюєнське соловатко по деревцю лєзть. и. п.

Каниталість = грошовитий, багатїрь, дѣка, дѣбач. — Набив кишєшо — душою — банкірем став. Кв. — Його батько грошовитий.

Каниталь = 1. грєші, грошва, скарє, копїтал. — У його грошва — повнї скрїпнї.

2. стєп (С. Л.), исте. — Росту ще не виплатив, а стєпи само собою стєпї. С. Л. — Не тїльки рост, а й исте пропало. Кв.

— **Наличный каниталь** = готовїна, готовїк, готовї грєші, готївка (Гал.). — Готовїня нїм має усього сто карбованцїв.

С. Л. — Кунив на готовї грєші.

Канитальный = 1. що належить до копїталу.

2. грошовитий. — Він чєловїк грошовитий.

3. коштовний (С. З.), цїнний. — Будивок у його коштовний. Кв.

Канитанъ = копїтан. — Як пѣць, то й копїтан, а як проспав ся, то й свнїц злямає ся. и. пр.

Канїонъ = відлєга (С. З. Л.), кєбка (С. Л.), богородиця (С. Ш.), у чєнци — канїтур. — Кєбєк з відлєгою. С. З. — Ти накрав би голову богородицєю, а то дощ як з рєшєта. С. Ш. — Чорний канїтур. К. Ч. Р.

Канїще = бєжнїця (идольська). С. Ж.

Канєанъ = самолєв, стунїця, лабєтї (С. З.), на дрібноє завїра — ханка, ван-

ка, па́стка, па птїць — СІМЦЬ. — Пий-
мав си в лабети. н. пр.
Кашли = кашлі, краплі. — Дав мінї лі-
гарь якісь краплі.
Кашлоухій = короткоухій.
Кашлуніть = скопїти (швап).
Кашлунъ = скіпєць, кашлун.
Кашлюшка, кашлюшкы, ка = пъянїчка
(спільн. р.).
Кашлюшка = д. Кашелька.
Кашля = кашля, крапля, цїта (С. З.),
бриака, (жир на воді) — сїкалка, здр.
цїтка і д. Кашелька. — Буду пити, ні
краплі не ввищу, тоді тебе я забуку, як
очі заплющу. п. н. — Не має води ві цїти.
Кашнути = кашнути. крашнути. — Дошци
крапне, та й перестане.
Кашотъ = халатъ, халатик (жіночий). —
У негò кашотъ въ карманѣ = в кишє-
ній вітер гудїть.
Кашрївнїкы, ка = вередун, та (С. Аф.),
вередїй, вередник, ця, вигадько, ви-
гядница, перебєдїя (С. Л.).
Кашрївнїчать = вередувати (С. Аф. З. Л.),
вигадувати (С. Аф.), витребєнькувати
(С. Аф.), комєзїти ся, бришкати, гєдга-
тїсь (С. Л.), хмєрувати, норовити ся,
прїмїяти, перебєдїювати (С. З. Л.). —
Вередував, як в гребї бїс. Кот. — Обїд як
обїд, а вова ще почав витребєнькувати.
С. Аф. — Ще воно й комєзїть ся! Пши,
коли велеть. Мир. — Витребєнькує та, що
ї мїра нема: і того дай, і сього не хоту.
Чайч. — Коли б вова та не бїсїлїсь,
замовля та не комєзїлїсь. Кот. — Не пере-
бєдїюй — бо так довог, Солошїн, — бо я
горох сама, де схочу, там поїю. Гул. Ар.
Кашрївнїй = вередївїй (С. Аф. З. Л.), ви-
гядлївїй (С. Аф.), прїмїлївїй (С. Л.),
витребєнькуватїй і д. **Кашрївнїкы**.
Кашрївъ, мн. кашрївъ = вередуванїя (С.
Л.), прївередї, прїкка, прїкки (С. З. Л.),
норєви, брик, витребєньки (С. Аф. З.),
вїтївки, вїтїнки (С. Л.). — Була б тобї
вередїва, так і не сказати: за П вереду-
ванїя нікому й просьвітку нема. Чайч. —
Се тїльки все для прїкки їм. С. З. — На
його брик напав, що вїчим йому не дого-
дш. — У неї вже без вїтїнок не обїдїть
ся. Чайч. — Це все діаочі вїтїнки. С. Л.
Кашуца, кошаная кашуца, рос. *Brassica*
oleracea L. = кашуца, мн. кашустї. —
Цвєтїяа кашуца, *Brassica oleracea*
Botrytis v. *Potrpejana* L.; *Saulifoga* = куче-
рїяа кашуца, цвєтїуха, червона ка-
шуца. — (Порубана) — сїчена, крїше-

на, шаткована кашуца. — (Молода для
посадки) — росада. С. З. — (Без качанїв)
— голєната кашуца.

Кашустїя = кашустїнїй.

Кашуть = кашут, край, кївєць. — Як у-
дарив, тут йому й кївєць.

Кашуцїнъ = 1. чернець католицькїй
свв. Францїска.

2. рос. *Teucrium majus*, *Thraeolum majus*

L. = красоля, красуцьки. С. Ав.

3. зоол. *Simia saruana* = мїлла (амер-
иканська).

Кашушотъ = д. **Кашшотъ**.

Кара = кара, каранїя, карність. — Хто
на кого мовить, а не доведєть, там каран-
ням сам карає б. маєть. Ст. Л. — Май до-
бру натуру, не прїймєть карности на шу-
ру. н. пр.

Карабїнь = карабїн (коротка рушниця
з широкою дуєю).

Карабкаться = дрїати ся, адїрати ся,
дрїпати ся (С. Л.). — Ото дерєть си
скрїзь по скєлях, щоб тах кїбцї вїдрати.
Чайч.

Каравай = 1. хлїб (житний, круглий), бу-
хан, буханєць (С. З. Ш.). — Вь єту
пєчь можнє посадїть сємь караваєвъ =
в сїю пїчку можнє посадїти сїм хлїбїв.

— **Каравай хлїба** = хлїб (одян), бу-
хан хлїба. — Я собакам догожу, бухан
хлїба їспечу. н. п.

2. круг, голєвка. — **Каравай сїру** =
круг сїру.

3. бїбака шенїшїна на їцїях і молочї.
4. на весїлїї — короваї. — На чужої
каравай ртє не разгївай, да своїй сати-
рай, н. пр. = на чужїй короваї очей
не порївай, а свїїй добай. н. пр.

Караваїнь = караваї, вїлка. — Коли ж
на захїд одхотїє ся туман і рушїв в до-
рогу свою караван. Пч. — Валак чумакин
повертає з Крику.

Караваїнь = д. **Верблїужє сїно**.

Караганъ, *Varietas canis vulpis* = лїсїця
стєповїя.

Караганя, *Anas rutila* = качка червона.

Каракаїтїца, *Seria officinalis* = каракаїтїця.

Караковий = кїрїй, карогнїдїй.

Каракуля = кривуля, здр. кривулька,

карлючка (про крїає, неграбнє писани
або про крїає дерево). — Писать караку-
лями = писати кривулями, карлючка-
ми, дрїпати, гракузглати, базгрвати.

— **Каракули подїєтїя** = якрїцї (у Зє-
порочцїв.) Ев.

Каракуль = смушок (з середнь-азійських овець).

Каракушки, каракушомъ = рачки. — А вже Охрім, на глум усім, п'яненийкий лізе рачки. Гул. Ар.

Карадәмшъ = караедәм, оловець (С. Жел.).

Карапіе = каравія.

Карапіяць = калантір. С. З.

Карапусяць = 1. карапуз, куцян, куцян, курдупель, (про дітей) — карапузик, ошепок, котигорошок.

2. Hister — комаха з породи хрущів.

Карась, риба *Carpinus carassius* = карась, здр. — карасик, зб. — карасячча (Хар. Чайч.).

Каратель, нидя = каратель, ка. — Не чоловік він мінї, а каратель. Кв.

Карать = карати. — Тодї будеш знати, як будуть карати. н. п.

Карауляць = стерегти, берегти, вартувати, калавурити (Кр.), пильнувати; чатувати (Бр.). — Полягали усі спати, а менший став вартувати. н. п. — Він давно вже чатує на його. С. З.

Караулка = сторожка, калавурня.

Карауль = 1. сторожа, вярта (С. З. Л.), калавур (С. Л.). — Стоїть він, мов і спраді москаль на вартї. С. З. — Як ішов на варту, виліз квартиру, а як з вартї — це тіа квартиру. н. п. — Гей врюгом церкви січної та й калавури стали. н. п. — Вступити на карауль = стати на варту. — Стоїть на караульї, отбивать карауль = бути на вартї, вартувати. — Взять подь карауль = взяти під варту.

2. Карауль! = гвалт! рятуйте! пробі! хто в Бога вірує, рятуйте! — Кричать карауль = кричати пробі! на гвалт кричати, гвалтувати. — Кричаль: пробі! Пї яти, щоб діачшу рятувати. н. п. — „Івалт! Рятуйте — хто в Бога вірує“ — на дворї голос що є сили. К. Ш.

Караульний = 1. вартовий, вартівний, сторож. — Начальник караула = вартівний.

2. вартовий, сторожевий, калавурний. С. З.

Караульни = д. Караулка.

Караульчикъ = д. Караульний 1.

Караульць = кауїт, кінець, смерть.

Карбункулъ = 1. карбін з гранатової породи, *Carbunculus*.

2. відто шкодлива болячка, карбункул.

Карбіяць, зоол. *Mus cricetus* = хояк. С. Жел. Пар.

Карпачь, пт. *Anas tadorna* = пирінокоса, циравка (С. З.), чиринка, здр. — чириночка (С. З.). — Ой на стау, на ставочку там плавають чириночки. н. п.

Карда = гребло (дротяна щітка, котрою чешуть вовну або льон).

Карета = каріта, берлія (С. Аф. С. Ш.), ридван (С. З.), каруца (С. З.). Коч. — Іде шляхом до Києва берлин шестернею. К. Ш. — Ридваном їхав пан, а курява стовпом від кови та колїс зняла ся над шляхом. В. Б.

Каретникъ = 1. колїсник, стельмах (Прав. С. З.).

2. возовня, возівня (С. Аф.).

Карикатура = карикатура, потвора (С. Л.), кривунда (С. Пар.).

Карія = карий. — За карії оцянита, за чорні брови серце рвало ся, сьмілось, нилвало мову. К. Ш. — Съ каріми глазами = каробкий. — Виростає — та й вироста Ганна кароока, як тополя серед поля, гучка та висока.

Каріаніе = крїбанія, крїканія.

Каркать = крї(а)кати, крї(у)кати, кавкати. — Ой кряче, кряче та чорпенький ворон та й у лузі над водою. н. п. — Щоб на тебе вороні кракали. н. пр. — Кавкає, як ворона, а хитрий, як чорт. н. пр.

Каркашуйць, рос. *Aristolochia Clematilis* L. = філіцьник, філіцьник, філіцьник, шилїцьник. С. Ая.

Каркиль = рак (хвороба).

Каркнутъ = крї(а)кнути, крї(у)кнути, кавкнути.

Каркиль, карю, каріця = карлик, ця, куцян, куцак, качан, курдупель. (С. З.).

Карюць = карюк, карук (С. З.).

Карлїчний = карю(у)ковий.

Карлїчина, рос. *Rhamnus fraxinifolia* L. = крушина. С. Ая.

Кармазїнь = кармазїнь. С. З.

Кармазїний = кармазїновий. — Гетману Сагайдашному прислав палатку свою кармазїнову. Л. В.

Карманний = кишєнный. — Карманний дєньги = похїпнї копейка.

Карманець, карманчикъ = кишєнька.

Карпачь = кармєня. С. З. Л. — (У жінок, привязаний зверху) — карман. — Клади руку в кишєню, та вибий грошей жєню. н. п. — Всї кишєні вертає, аж там грошей вже чорт має. н. п. — Хоч ми й брати, та кишєні патні не сестри. н. пр. — Чи бач якї розкоші, а в кишєні чорт ма грошей. н. пр. — У него карпачь жидокъ, нусть,

топоць = у його в кишені пусто, вітер гуде. — У него тугь карманъ = у його міцна кишеня (багатий та скуний). — **Держи карманъ!** = наставляй кишеню! овва!, не діждеш! чорта з дия! — У него толсть, густь карманъ = у його повна кишеня. — **Набитъ карманъ** = напхати кишеню, забагатіти. — **Не по карману** = не по грошах, не вистачає грошей. — **Это вскочить въ карманъ** = се влізе в копіюку (дорого обійдеть си).

Карнашекъ = д. Карманецъ.

Кармишпый = каразійновий, бакановий.

Кармиш = кармазин, бакан (С. III). — Зоря згоріла ся рожевим сьмітом і обливала хату, немов пона була кармазином обмазана. Мпр.

Карнавалъ = м'ясниця (у кателіків), власне запуст, пущання на м'ясницю.

Карнизъ = карниз (С. Л. Пар.), під дахом — піддашок, підкрішок, коло печі — примурок.

Карновий = корошовий, сазановий.

Карпъ, риба *Syrpinus carpio* = короп, особливої породи — сазан. — Вісім хур провади риби; там був оседець, ляц, сазан. (Макар.)

Карре = батава, батова. С. Аф

Карта = карта, здр. картка, (географічна) — карта, (гал.) — мапа. — **Карта п'янона, трэфова, бубнова и червоная** = вишова карта або вино, жирова карта або жир, гресті, дзвінкова карта або давінка, чирвова карта або чирва.

Картівить = гаркавити. С. Аф.

Картівленіе = гаркавіння. Кн

Картівість = гаркавка.

Картівий, ая = гаркавий, гаркава (С. Аф.). гаркавець, гаркуша, гаркавка.

Картешникъ, ца = картник, ця (С. З), картівник, ця, картяр, ка. — Тут-то картники гультаї вежай научать ся. Кіев. Ст. — Ознайив товариству картівця, тихо и карти гравшм. Л. В. — Ой як був він не жонатий, то то був гуляка! і п'яниця і картівник, козак забіяка. п. п.

Картешничать = у картп вкідати ся (Чайч.), картничати.

Картешний = картярський.

Картешъ = картярство.

Картешъ = картюча.

Картіна = картина, образ, малювання. — Гарня малювання стіни обвішані. К.

Д. С. — Дняне малювання ожило на полотні. Лен. — Живий образ старославянського віча доховав ся в старочеськім „Суд Любуші“. Бар. О.

Картінка = малюнок, образок, кунштук. — Оповідання про комах. З 45 малюнками — О. Степанка. К. 1882 р. — І у Римі з кунштійками книжечку кушав, К Ш.

Картинний = картиний, образівий; мальовничий.

Картішки = карточки.

Картонъ = картон.

Картюфелина = картопліна, картопеліна (Чайч.), здр. картопелінка, картопеліночка.

Картюфель, рос. *Solanum tuberosum* L. = картопля, картошка, картохля, (по де куди) — бараболя, барболя, ньюлька теж. хоч і рідко — бубльба, з рожевою шкуркою — полигьява картопля, самий ошощ, що не вживасть ся — бублятив. — Огірки поїли самі і картошки зрли. С З — Пішов же я до дінчива — велить міні сісти, дають міні бараболі нечишеві їсти. Я на тії бараболі бсом поглядаю, на полиці впрениці очима проймаю я. п.

Картюфелька = картопелюка, бараболюка. — А на Січі мудрий Німець картопелюку садить. К. Ш.

Картюфельний = картопільний.

Картючка = картка, карточка.

Картючний = картювий.

Картюць = 1. пачка. — **Картюць табаку** = пачка тютюну.

2. **картюз** (Лів.), гашкет (Іран.). — Тим я і пізнала, що по сивій шапці, а хоч не по шапці, та по картузочку, а в мого милото брону на шпурочку. п. п. — Усі в шапках, а він один в кашкеті.

Карусель = релі, крутілка, крутіолка. С. Л.

Карша = корч, частіше мп. Корчі. — За корчами не можна проїхати, скрізь позивалювало.

Каршевиць = корчі.

Баріка = розкарка.

Карячить, ся = 1. карячити ся, розкарячувати (ноги)

2. кобеніти ся, опивати ся.

Касаніе = торканія, доторканія, дотпканія, черканія.

Касательний, но = дотичний, що тичить ся, що до... — Що до цього, то він нічого міні не казав. Чайч.

Касатникъ, касатка, касатникъ = д. Косатникъ і т. д.

Касатся = торкати, ся, тикати, ся, до-

торкати ся, дотикати ся, черкати, ся; зайкати, заціпати. — Де болить, там і торкнеш н. пр. — Хоч сотні є таких, що треба все їм знати, що не торкаєть ся ні їх сіней, ні хати. К. Д. Ж. — Се ти, бурко, козла заморозила? Я до його й не доторкала св. н. п. — Тут єсть щось таке, що тинаєть ся твоєю милості. Ч. К. — Як ластівка перед дощем черкала по воді крявцем Пч — Чути було, як човен черкав си об дно. Чайч. — Вів ніколи чужого не займає. — Что касаетя мені = що тичить ся до мене, що до мене, як на мене. — Як на мене, то про мене — нехай і „Семене“. в. пр. — Это діло малю мені касаетя = се діло малю мене обходить.

Каска = шелом, шияк.

Каскад = волоспад. С. Пар

Каска = 1. скарб, каска. — Зарадьте а васи грішми на хату. Кн.

2. скарбниці, скарбівниці (див. Казначейство), у старих міських урядів — скринька. — Вдова, винна будучи до скарбниці міської грошей. Киев. Ст.

Касировать = касувати.

Касир = скарбник, касир, каси́р (Гал.).

Кастаньєты = брякало, брякитка. — У бубни грали, у бразити брячали н. д.

Кастеляна = кастелянна, ключниця (що доглядає за білизною).

Кастратор = валата́л (Ман.), холощій (Кн.), перевертале́ло (що завертає бугаї). Ніс.

Кастрат = ва́лах (С. Ж.), скіп, скопонець, обриванець (С. Пар).

Кастрировать = д. Валювати.

Каструля = кастру́ля (Лів.), мідниця, рондель (Прав).

Катавасія = 1. церковні співні на два хори (ірмоса).

2. буча, колотнеча; розгордіяш, гарнідер. — Таку бучу збили, що хоч з хати тіхай. Чайч.

Катакомби = печери, що в їх Рівляне ховали покійників.

Каталог = список, реєстр. — До реєстру книжок чомусь не заведено Гомерової Одиссеї Кн. — До реєстру заборонених книжок заведено і Євангелію, надруковану у Відні українською мовою. Кн.

Катальний станок = ма́голь. Прав

Катане = 1. катання, (з гори на триндюлах або грошану) — спускання.

2. качавня (білизна рублем і качалкою), ма́глювання (ма́лем).

Катанки = д. Валєнки.

Катарікта, катаракт = полуда. — Їдши у Київ, там Каравасє заяв йому з очей полуду Ніс.

Катар = у носі — нєжить (С. Л.) нєжит, нєжидь (С. З.), в бронхах — хрипоти.

Катать, ся = 1. котити, точити (С. Ш.). — Котити колоду. — Скаже вона міні робити: під гору камінь точити. н. п.

2. вогити, катати ся, їадити. — Вчора катали ся на човні.

3. качати ся. — Діти качають ся дола. — Ой за час годинку, за малу хвилинку качаєть ся Нечавва голова по ринку. в. п.

— Катаетя об сміху = смієть ся, аж за боки береть ся.

4. качата (білизна рублем і качалкою), ма́глювати (ма́лем). — Почала качати сорочина

5. розпліскувати (метали) біти, валіти, валіти (вовну). — Хлопець розплескав шматок міді. Чайч. — Валити сумно. С. Аф.

6. д. Вить.

Катафалк = ма́ри. — Тіло на марах слуги і гайдуки гетьманські несан. С. З. — Щоб тебе на марах вивнесо! н. пр. (лайка).

Категорія = розділ.

Катер = байдак, (менший трохи) — дуб, (у Запорозці) — чайка. — Воєску казаво готувати ся і байдаки за пороги провадити. Л. С. — Чайки, байдаки спускали, гарматами рштували. К. Ш.

Катиполе, рос. *Gypsophila paniculata* Ledl. = покотиполе, перекотиполе. С. Ам. — А ти, як сухея перекотиполе, не знаєш, куди тебе вітер несе. Аф

Катит, си = котити, ся, точити, ся. — Котили ся вози з гори, та в долині стали. н. п. — Котить ся зірєк по небу. — Так з гори і поточив ся. С. Л. — І покотилась із очей на рису слези. Е. Ш. — Катитя ся клубком = клуботати ся.

Каткія = котючий.

Каткость = котючість.

Каток = 1. качалка (на котрій що качають або котять).

2. качальня, ма́голь, в ньому та качалка, на котру наvertsють білизну — ма́глювниці.

3. грудобій (розбивати груди).

4. коток, що ним молотить хліб, а на гармаві — гарманка. (Херс. Чайч).

5. ковзалька, сківзалька, скобзалька. С. З. — Ходім на ковзальку слезвати ся.

Католь = кателік. С. З. Л.

Католицтво = кателіцтво. С. Л.

Католицескій = католицький.

Католичка = католичка.

Катарга = катарга, сибір та инше місце, куди засилають на тяжку роботу; тяжка робота, тяжке життя.

Катаржний, ца = катаржний, на.

Каторжний = катаржний, сибірний. — От сибірне життя!

Катр, рос. *Serratula tinctoria* L. = серп, будячок, страхополох. С. Ав.

Катушка = цівка (С. З.), витинця. — Митянка виток.

Катышь, катышек = бабабуха, бабабушка, галка.

Каурья, каурка = буланый, буланко (кин будавай мести). С. Ш.

Каучук, каучуковый = резина, резиновый. (*Resina elastica* або *gummi elasticum*, явиця з *Latropha elastica*).

Кафанець, кафаняшко, кафанчик = каптанець, жуванок, свитинка.

Кафань = каптан, каптаняна, жуван, жуваняна, червока, (простого сукна) — свита, свитина. — Хоч дещеж в каптані, та на сто рублів чвані. н. пр. — Який нав, такий і жуван. н. пр. — Що люди не роблять, та в жуванах ходять, а в робах, дбав — і святі не маю. н. п. — Придав сірома грошнат, одержу справля, жуваняну. К. Ш.

Кашанка — 1. колыска. С. З. — Яке в колыску, таке і в мозаку. н. пр. — У колысці дитя кричить, а на шчі буркун бурчить. в. п.

2. крісло на закружляньх в оббх болях половых.

3. нощі. — Упав і підвестись не міг, та впе на ношах віднесли його до дому.

Кашаніе = хитання, колыканія, гойданія, колысанія, кашанія (Д. Кашать, ся).

Кашать, ся = 1. хитати, ся, колыкати, колысати, колывати, гойдати, ся. — Голова хитувалась, коса ровняувалась. К. Х. — Домаго будете на мене ледачі думки в серці мати, мов тин лялий мене хитати і під вогами рив колати? К. П. — Багатою чорт діти колыше. н. пр. — Оде тобі, мамцю, за твою науку, сиди собі у зацірку, колыши онуку. н. п. — Не білая бланочка в поші колываєт ся. в. п. — Сидять дід над водою колывав бородаю? н. в. — Очерет. — Пяече дівчина, дитину гойдаючи, сьмієть ся ковав. вояя сідаючи. в. п.

2. кашати. — Ставай до смоку кашати воду з колодаш.

3. тіпнати ся, мотати ся. С. Ш. З. Л. — А кятці то суди то туди тіпнають

ся. Кв. — Що то у тебе з виду тіпнають ся (мотають ся)?

4. колыкати ся, гойдати ся. С. Л. З. Аф. — Ми сьпівали, на колысці гойдали ся. О. Мир. — А на вітах гойдають ся нехрищені діти. К. Ш.

Качель = ореля (С. Пав. З.), релі (С. Л.), колыска, гойдака, гойданка. С. З. Л. Аф. — Сила гойдати ся на орелі, та як ушаде, так у веі рука на двоє Кв.

Качество = (про людей і всяку ину тварь) — вдача, (про тваряну) — добротність, добротливість, (про всяку иншу річ) — якість, яковість. (С. Жел.). — Воснова вдача — аби до тепла, так і тана. н. пр. — Віл — як віл, та вдача у його ледача. Кв. — Дивити са й добре суконце, та добротливість ледаченька. Кв.

Качиць = л. Качино.

Качка = хитання, колыканія.

Качий = хитий, хибкий (С. З.), хисткий. — Хитий човен.

Качкость = хиткість, хибкість, хисткість (Чайч.).

Качнуть, ся = хитнути, колыхнути, ся, схигнути ся, похитнути ся. — Човен як схигнуєт ся, а всі як закрічать. Чайч. — Лозина тихо похитнулась К. Ш.

Качок = похит.

Каша = 1. каша, (рідка) — куліш, (а пшона) — пшонайна каша, (а гречана крупів) — гречана каша, (з яшних крупів) — яшная каша, а на Подоші по де-куди — грюця, густа пшенишная — логаша, густа яшна з горохом — пенцаке. Под. — Костіть, братці, споришу, та й наварим кулішу н. п. — Гречана каша сама себе хвалить н. пр. — Баша — мати наша н. пр.

2. каша, розгордіш, гармідер, буча, колотібча.

3. рос. *Achillea millefolium* L. = деревій, кривавяник, серпуріс. С. Ав.

Кашеварь, кашеварка = кухарь, буховарка, кашовар, ка.

Кашель = кашель, бухкання.

Кашница = кашка, куліш, кулішня. С. Л. — Хоч куліш, та в пердеи. н. пр. — Івасяку — Телешку, зварю тобі кулішкуну. н. к.

Кашка = 1. кашка (вдр. від с. Каша).

2. л. Датинна.

Кашлять, кашляють = бухкало (спільн. р.). — Оде ще бухкало, як почне бухкати, хоч в хати тікай!

Кашляніе = кашляння, бухкання, кашкання.

Кашлять, кашляють = кашляти (С. Л.),

бухквати (С. Ш.), калікати (С. З.), за-
кашляти, бухкнути, калікнути. — Бу-
хкае цілий день. — Раз кахикнула, трюх
Лашків прихлинула, вдруге кахикну — пя-
тлюх прихликну. н. пр. — Ой ти старий
„буху-буху“, а молода „хі-хі-хі-хі“! н. п.

Кашникъ = кашник, эдр. кашничок.

Каштанъ, рос. *Fagus sylvatica*, каштановый
= каштан, каштановий.

Каштёр = 1. кістак, сухорлявий, як кістак.
2. бѣсна особа в російських казках.
3. скира, скупердяга. С. З. (Найбільше
прикладать ся до старого і скупого,
що дряпть над гривня).

Каштёр = каштёр, каштёр. — 6 каштёр, та
воротти не буде. в. пр. — По смерти нема
кашнн. н. пр.

Каштёр = каштёр ся, покутувати. — Не
кай ся, рано вставши, а молодо омеяв-
шесь. н. пр. — Ми за грѣх ляхкѣх незна-
них предѣх покутувати сотні років мусим.
К. Б. — Мають еще до году при церкві по-
кутувати. Ст. Л. — Покаяв ся злодій у я-
годах. н. пр.

Каштёр = 1. каштёр.

2. каштёрниця, проповідниця. С. Жел. Пар.

Каштёрский = всесвятій, повеселитій

Каштёрный = каштёрний, каштёрний.
С. Жел.

Каштёр = каштёр, (на шахматовій дош-
ці) — вічко.

Каштёр = каштёр, каштёр, каштёр, каштёр.

Каштёр = (про вачок) — каштёр, каш-
тёр, (про наб.) — каштёр, каштёр
(С. Л.), каштёр (С. Л.), каштёр. — Чую,
десь каштёр каштёр. — Каштёр утла —
на і мрі чутка, обігли ся дітям не одні
матк. н. з. — дзвін. — Жоби каштёрють
у болоті. Чайч

Каштёр = каштёр, каштёр (качка),
каштёр (жолѣ).

Каштёр = каштёр, каштёр (Гал.). —
Налав собі каштёрю за 10 рублѣх в місяцѣ.
— Войсковая каштёря = кѣш. — Віла
Уманя кошѣх стали.

Каштёрный = д. Желѣдѣ.

Каштёрный = каштёрювати, жити на
каштёрі, у сусідах, в нѣдусідах, у ко-
мірному. (Пох).

Каштёр = каштёр. — Каштёр бурати.

Каштёр = каштёр, каштёр.

Каштёр = каштёр; каштёр. — Шпѣ-
лят і каштёр буряка. Хот.

Каштёрный = каштёрний С. Л.

Каштёрный = каштёрний С. Л.

Каштёрный = каштёрний (С. Аф.). — Треба
каштёрни каштёрни.

Каштёр, *Alumen* = каштёр, эдр. каштёр,
каштёрчик. С. Аф. З. Л. — Блощці добре
каштёрю выводити

Каштёр = каштёр, (каштёрний, житний або яшній)
— каштёр, (в котрому вимочують яблун-
ка) — каштёр.

Каштёр = 1. каштёр каштёр, 2. каштёр-
ський каштёр.

Каштёр = 1. каштёр, каштёр. С. Аф. З.

2. д. Дрѣвдѣ.

Каштёрный = д. Каштёр.

Каштёрный = каштёр (в дімі).

Каштёр = каштёр. — Вивувата каштёр, що не
йде в душу іма. н. пр. — 3 одної каштёр і
каштёр і кирѣгѣ. в. пр.

Каштёр = каштёр, каштёр.

Каштёрся = каштёрювати ся.

Каштёр, або каштёр = каштёр, каштёр. — Ми
з тобою каштёр.

Каштёр, каштёр = каштёр, каштёр, каштёр,
каштёр. С. З. Л. Пав. — Давай каштёр
у каштёр! — Хто у каштёр, хто у каштёр,
хто в каштёр каштёр каштёр каштёр. Бодявський.

Каштёр, пр. *Corvus corax* = каштёр,
каштёр. С. Жел.

Каштёр, рос. *Pinus cedrus* = каштёр, каштёр.

Каштёр, каштёр, каштёр, каштёр = каштёр,
каштёр, каштёр, каштёр, (прав.) — каштёр-
каштёр (при каштёрі).

Каштёр = каштёр, каштёр, каштёр (каштёр-
каштёрський)

Каштёрный = каштёрний, каштёрний (С. З.).

Каштёр = на каштёрі, каштёрю, каштёр-
каштёр; каштёр, каштёр (С. З.), каштёр,
каштёрка. — Каштёрю не каштёрю. Г. Варс.
— Він собі каштёрю каштёрював. К. Х.

Каштёрный = 1. каштёрний.

2. каштёрний (С. Ш.), каштёрний.

Каштёр, каштёр = каштёр. — Борити каштёрю
з каштёр, та каштёрю не каштёрю. н. пр.

Каштёр = каштёр, каштёр (С. З.). — Набув
на каштёр каштёр нові каштёр.

Каштёр, рос. *Scandix cerefolium* L. = каштёр,
каштёр, каштёр. С. Пар.

Каштёр = каштёрка на каштёр каштёр, в каштёрю
каштёрюють каштёр.

Каштёр = каштёр (С. З.), каштёр (про
каштёр каштёр, каштёр і каштёр, каштёр у каштёрю).

Каштёрный = каштёр, каштёр (Кр.), каштёр. —
Та все каштёр каштёр каштёр каштёр, та каштёр
каштёр каштёр каштёр. Чайч. — Догорів каштёр,
а каштёр каштёр каштёр каштёр.

Кєсарь, кєсарекій = кєсарь, цїсарь, цїсар (Гал.), кє(цї)сарський.

Кєфаль, риба Magel = лобань, лобас.

Кєбѣга = 1. будка, будка, халабудка.
С. Ш. Л. (Будка на повозці або й повозка з будкою). — Ми поїдем будую. С. Ш — Повозка з будкою.
2. курінь, будка, намет, шатро. (Житло кочових народів, зроблене з тичин, обтягнутих повстями або шкурами).

Кєвать, кєвнуть = кєвати, хитати, колївати, кєвнѹти, хитнѹти. — Кєває, як любила головою у Спасівку. н. пр. — Сидить дід над водою, колїває бороною. н. з. — очерет. — Й що подїляюсь на його, а він і хитє головою. — Слухає, та журливо головою хитє. Кн.

Кєвобь = кєв. — Добре боїть ся кєва, а лєдєчє не боїть ся й кєя н. пр.

Кєвоть = 1. ковчєг (скринька, де ховали ся скрижалї).
2. кїота, божник, божниця. (С. Л.).

Кєдальникъ = кєдальник. Сп. С. З.

Кєданіє = кєданяня.

Кєдати, сє, кєнѹти, сє = 1. кєдати, сє, метати, сє, кєнѹти, сє, метнѹти, сє, найнѹти, шатнѹти, сє, (жорбою) — сѹнѹти, гѹнѹти (С. Л. д. ще: Бросать, брєсєть, сє). — Дурєнь кєнє камїнь у воду, а дєсєть розумних не звєдѹть. н. пр. — Козакї вєнєдєсь на ворога. — Недужа асє кєдєлєсь на лїжѹ. — Мєтѹли сє по курїнях запєсу шѹкєти. н. п. — А як сє дївка зачула, тєй із улицї найнѹла. н. п. — Як вєрєть сє вїн з рѹк, як майєє стєпом! Чєйч.
2. кєдати, покєдати, лєшати, зєлєшати, занєлєшувати, кєнѹти, покєнѹти, лєшїти, залєшїти, занєлєшати. — Милїй кєдѹ покидає — вороги рєдєвєкї. н. п. — Кѹди милїй одїзєкаєш, кому мєнє покєдєшь? н. п. — Вїн лєшєв П. — Нєхай, нєхай, та й зєвсїм занєлєшє. н. пр.
3. рєзкєдати, гєйбѹвати, цїндрїти, нєнтєчїти, рєвєдїтї (добро, худобѹ). — Кєдєть вєорї, жрєбїй, кєдєтьєсь вє глєзє = д. пїд сє. Бросать, брєсєть.

Кєдкїя = 1. кєдкїй.
2. швїдкїй, жєвєй, хєпкїй, хєплївїй, скєвєлївїй, пєхїпнїй, мєтєрнїй.
3. лєскїй, хтївїй. — Лєсїй на ковбєсї. н. пр.

Кєкїлєвїй = дєрєвєнїй, кєкїлєвнїй. — Кєкїлєвєя нєстєйкє, кєкїлєвєкє = дєрєвєнкє.

Кєкїль, рос. Cornus mas L. = дєрєв, кєкїл. С. Ан.

Кєкєа, кєкєа = оцїнок (особливїй, вєсокїй у мєсєнок).

Кєкїя, рос. Zea mays L. = кукурѹза, кєкїхї, кєкїкї, пшєнїчка, пшїнка. С. Ан. (качан П) — качєн, кїяч, пєчєтєк.

Кєкїморє = кєрї, дємєвїк, дїдєкє.

Кєкїлє = 1. мєд. Hernia — гїлє, гїлє. (Д. ще: Грїжа 1.).
2. гѹлє, мєргѹлє (на дєрєвї).

Кєкїлєвїй, кєкїлєстїй = гїлєвїй, гїлєн.

Кєкїлєвєть = нєхєлєтї судно на бїк.

Кєкїлєвє = кєлєвїй (нєлєжєчїй до кєлє). — Кєлєвєм кєчєкє = колїхєннє суднє вєдєш.

Кєкїлєчнїй = кєкїлєковнїй.

Кєкїль = кєкїль (сїд судна).

Кєкїльє = кєкїлькє (рїбка з рєдєрї осєлєдїв).

Кєкїлєшєнєгїя = кєлїшєнєгїй.

Кєкїлєть = 1. гїлєвїй, гїлєн.
2. кєнѹр. С. З.

Кєкїлєвєть = цїмбєлє. С. З. — Ой загрєйтє цїмбєлє, щєб нїмєчєчї рїжєлє. н. п.

Кєкїлєтї, рос. Сипіиш Сумїиш L. = кєкїл. С. Ан.

Кєкїлєвєць, рос. Сипіиш Сумїиш Вєрѹм. = кєрїцє (С. Ан.), цїмбєлє. С. З.

Кєкїлєкє = кєкїлєкє, чєнєгєл. — Турєцкїє кєкїлєкє одєнєкї завдєвєжкї і одєгє мєйєстрє. К. Ч. Р.

Кєкїновєрє, Сипіишє = цїмбєрє. С. Пав. 3

Кєкїнєвє = мєнєстїрє брєтєськїй.

Кєкїнѹть, сє = д. Кєдєть, сє.

Кєкєа = пєкєа, пєчєкє, вєкєкє, вєкєвєкє (С. Л.), тєлєнѹ лїєвєтєгє — пєпѹшє. — От вєнєсїть вїн цїлѹ пєчєкє пєлєрїв. — Тє рєдєлє дїєчєвє дѹшѹ, тє кєлїлє кєзєкѹ пєпѹшѹ. н. п.

Кєкєрїєснїй = кєкєрїєсєвїй. Лєв.

Кєкєрїєсь, рос. Supressus sempervirens = кєкєрїєсє, цїєрїєсє.

Кєкєнєь = 1. окрїп (С. Л. З.), укрїп, (С. Ш.), вєр. С. Л. ф. Л. — Чєртє в окрїп, а чєрт утїк. н. пр. — Пєгєвє бєбє вєрєм ошпєрїлє сєбєкѹ. С. Л.
2. дєжєрєлє, жєрєхє. (Д. Кєлєчє 2.)

Кєкїннїй = пєчєковнїй.

Кєкєнєсь = пєчєкєрє.

Кєкєрїє, рос. Eupobium angustifolium L. = пєкєкє, лєвєкє. С. Ан.

Кєкїчєсьтє = кєкїчєчїєстє.

Кєкїчїй = кєкїчїй.

Кєкїчєкє = вєкєнє.

Кєкїчїє = кєкїчїєвє.

Кєкїчєть = 1. кєкїчї, шѹмѹвєти, (пєрє вєпѹшѹ) — мєсѹвєти, (дѹжє) — кєкєкєтєтє, (пєсѹєкєчї бѹлєкє) — бѹлєкєтє, бѹлє-

КОТІТИ (С. Ш.). — Кипити, аж шум в горі сваче. Кв. — Не чоботі сап'яги рипити, а у борці трасця капити. н. пр. — Баба — мати наша, аж влекоче, та в рот хоче. н. пр. — Молода кров влекотом влекоче. Кв. 2. ки́піння, ко́пання ся. — Людей аж кипити на наїдані.

Княгінський = казан, чавун. — Як у казані кипити.

Княгіння, ся = 1. гріти, ся (поки закипіння), кипіти, (молоко) — топіння, пріжати, парити.

2. лютувати, кипіти, запалити ся. — А він що більш програє, то більш лютує.

Княгіння = д. Казень 1.

Княгіння = грітий, переварений, (про молоко) — топлене, пріжене, парене.

Княгіння = панцирь.

Княгінський = панцирний, панцирний. — Панцирний пох. К. Д. — Боготрий чоловік буде боляр панцирний. Ст. Л.

Княгінський = панцирник, панцирник.

Княгінський = д. Княгін.

Княгінський = копанія (С. З.), нотіка; оскард.

Княгінський = кірва (протестанська церква).

Княгінський, рос. *Aristolochia clematitis* L. = філіліяк, філіїник, філіїник, хваліліяк, царська борідка. С. Ап.

Княгінський = нотіковий; оскардовий (д. Княгін).

Княгінський = кірховий (д. Княгін).

Княгінський = цегельник (С. З. Л.). — Цегельник за роблення цегли вишло золотих 30. Киев. Ст.

Княгінський = цегельний, цегляний. С. З. — Княгінський завод = цегельня. С. З. — Княгінський дотк = курований дім, каніяція. — Б. дотк = цегляний, цегляний колір.

Княгінський = цегла, (одна штука) — цегляна, здр. цеглянка, (перевалений) — залізняк, (недопалений) — недопал, (ще аспальсиний) — сирець, (з печі) — печина, (гноювий) — біляк, (з галля і соломи) — липиць. — Привнеси цегляну або калю з груби. К. Ш.

Княгінський = кіса, кашук, ганан. — В кого цін та коса, в того й грошей кіса. н. пр. — Повея кашук грошей.

Княгінський = кіца. — Пішла кіца по водюди, та й упала у кряниду. я. п.

Княгінський = серпанковий.

Княгінський = кисіль, здр. кисілик, (з бузи) — бузи́ник, (з груш) — грушівник, (з яблук) — яблуківник. — Стід, ки-

за, не мйрай, кисілку дождай. ч. пр. — **Княгінський** = жур, джур. — Дать кисілку = черніцького хліба дати (парити заду воліно). — **Княгінський** = морська, Medusa = морське серце (Адес).

Княгінський = кисілівий.

Княгінський = ганан, кісет. — Ганан, ляльку ще й кіресло. н. п.

Княгінський = серпанок, серпанка (С. З. Л.). сїтко. — Серпанків вісім на пашіти. Бот. — Вибивайте кілочки, де висіли биндючки, забивайте повні на серпанки тонкі. н. п. — Вся дитина як би вкрита була срібними серпанком - - свими тумано. Бар.

Княгінський = кіцька, кіцьона.

Княгінський = кисілівий.

Княгінський = кисілівий, квасити.

Княгінський, рос. *Oxalis Acetosella* L. = звичайний щавель, чавук. С. Ап.

Княгінський = щавілівий.

Княгінський = кисілівий, кислявий. С. Л.

Княгінський = кисілівий. С. Жел.

Княгінський, хм. *Oxigenium* = кислорід, кисіль. С. Жел.

Княгінський, кислота = кисілівий, (хм.) — квас, кислота. С. Жел. — Кислоты = кисілівий. С. Жел. — Сірчаня кислота = вітроголь, сірчаній квас.

Княгінський = д. Кислорід.

Княгінський = кисілівий, кисілівий. — Адам з'їв кисілівку, а у нас оскома на зубах. н. пр. — Я то кисілівка, з нас то квас! н. пр.

Княгінський = кисілівий, квасний, (дуже) — кисілівий. С. Л. — Сділати кисіліву м'яну, кисіліву лице; некавати кисіліву надь = скривити ся. — А хлопчик скривив ся — от от заплаче. Чайч. — Кисілівий щи = квас (особливий, що шумує).

Княгінський, кисілівий = кисілівий, квасити, кисілівий, квасити. — Шипілять і квасити буряки. Бот. — Ть лають батьків своїх, що змелечку цвелькать не пашчипа, а то тепер і висни в чорнаї. К. Ш.

Княгінський = кисілівий. Сп.

Княгінський = кисілівий, обушок. — Хто би кого лям, кістеном, булавою або пугами забив. Ст. Л.

Княгінський = гроністий.

Княгінський = д. здр. від сль. Кість.

Княгінський = 1. (руки) — кість (долоня і пальці). С. Л.

2. (ягід, зерна): винограду, союшпнику, ягід то що — грона, грона, здр. гронка, гронка, грона і т. д., кетяг, кетяг, кетяг, кетяг, кіях, кіях, кіях (д. шід сль. Гродь, гро-

Похильне дерево похилити ся, а покляри-
ве дитино похилити ся. н. п. — Кля-
нятьсѣ чѣмъ = дарувати що.

Клінаць = хлипавка (С. Жел.), хлипок,
хлипець, кліпець (С. Жел.). — Треба кра-
ще праробити хлипавку до смоку. — Съ
клинами = хлипований. — Клина-
нообрании = хлиповатий.

Кларить = каларіет.

Класическій = класичний.

Класичный = 1. класовий, класовий (Гал.).
2. ранговий, райговий.

Класъ = 1. видділ, родділ.

2. клас, класа (Гал.). — Школярі пішли
вже в клас. — Вія перейшов у другий клас.

3. стад, ранг(т).

Клѣсть, ся = 1. клѣсти, ся, поклада́ти,
ложити. — Заказала Настя платку в сари-
но клѣсти. н. пр. — Поклади догѣ.

2. нести ся. — Богу вестъ ся, то й пі-
вень несесть ся. н. пр.

3. залапати, викладати і д. Валожити.

4. цїняти, цїнувати, клѣсти цїну. —
Він цїнує свою хату в 200 рублів. — Н
ска́да ко мнѣ не клѣди = щоб і ногѣ
твої в мене не будѣ. — Клѣсть слова
на нѣтъ = конпонувати музїку, укла-
дати музїку до слів. — Слова Т. Шев-
ченка. Музїку уложив М. Лисенко. — Клѣсть
місли на бумагу = конпонувати. С. З.

— Клѣсть краски на картину = ма-
лювати, розмальовувати. — Клѣсть на
щѣтахъ = викладати на щѣтахъ, вѣда-
ти на цѣбѣ (Чайч.). — Клѣсть землем
поклѣми = бити поклѣми. — Він по-
клѣми і плоть старечу усмирай. К. Ш.

Клевѣніе = клева́ння, клева́ння (С. Л.),
дзюбання (С. Л.), дзюбання.

Клевѣть, ся = клева́ти, ся (С. Л.), дзю-
бати (С. Л. З. Аф.), дзюбѣати (С. Л. З.
Аф.), клева́ти (С. Л. З.). — На макїлці
сидѣла, дзюбен мачок дзюбала. н. п. — Піше-
ницѣ не дзюба, водїці не пѣ. н. п. — Кле-
ють очі ковацькї, а трупу не хочуть. Б. Ш.

— Щось сьогодні риба зовсім не клева.

Клевѣць = оскѣд, оскѣрда.

Клеверъ, рос. Trifolium = кѣшека, коню-
чина. — Клеверъ красеный, Т. pratense
L. = конюшина, іванскѣ внячѣ, дягло-
вина, троїчн, трої-вілля. — Як хвітка,
то іванскѣ, а як травка, то визнѣ зветь ся.
С. А. — К. бѣлий, Т. герпес L. = Хре-
щатий барвінок, хрестяка, горїшки, сіре
вілля, дїмки. С. Ан.

Клевѣта = на́клѣп (С. Л. З.), обі́ова, здр.
обіово́нка, покліл, поговір, слава. —
Була слава, була слава, тепер поговори,
та на туо дівчиноньку, що чорні брови.
н. п. — Людська обмова тось ма обману-
ла, що казали, що ти вмер, а той час за-
була. н. п. — По катах ходитъ га на двѣ-
чат покліл розновитъ. Кн.

Клевѣтѣтъ = обновляти (С. З.), обговѣ-
рювати (кого), клепа́ти (на ко́го), на-
брїхувати (на ко́го), обрїхувати, ганя-
ти, ганя́бити (кого).

Клевѣтнїкъ, ца = обіовця (С. Ж.), по-
клепник, ця, (С. Жел.), наводняк, ця.

Клевѣць = д. Клевѣць.

Клевѣръ = товариш, спілник, побіч-
ник, прибічник.

Клевѣць = вѣвѣя (борошн).

Клевѣъ = клева́ння. — Сегодня хорошіи
клевѣъ = сьогодні риба добре клеюс.
— Клевѣъ на удѣ! = помогай бі! (При-
вітання рибалці).

Клевѣтіе = клека́т, клека́т (С. З.). — Ор-
лячий клека́т високо чути. н. пр.

Клевѣтѣтъ = клеко́тѣти, бурко́тѣти. — Ва-
літали орамъ з-за крутої гора, вилѣтали, бур-
котали, рослоші шумали. н. п.

Клевѣвѣтъ — клева́тнїй, липкїй, бе-
ручкїй.

Клевѣвоі = клево́вий, карюко́вий.

Клевѣніе = клеі́ння, карю́чїня (Чайч.).

Клевѣнка = церѣ́та (Прав.), воцѣнка. С.
Пар. — На йому шавочка з ипгельської цер-
рати. н. п.

Клевѣнчатї = церѣ́товий.

Клей = клеі́, клеі́ (на пр. вишневи), клеі́-
стер (в борошна або крохмалю), піспа
(з житно борошна). С. З. — Столярный,
рыбїй клей = карю́к, карю́к. С. З. Л. —
Браще всього карюком клеїти.

Клеяка = д. Клеі́ніе.

Клеякіи = клеі́кїй, липкїй, держкїй,
беручкїй. — Не держкїй цей клей — ужо
й розклеїлось. Чайч.

Клейковѣтїи = д. Клевѣвѣтъ.

Клеяко́сть = клеі́кїсть, липкїсть.

Клеймачкѣ, ца = клеі́мник, карю́чник.
Чайч.

Клеймѣніе = значїня, таврува́ння, штеп-
лува́ння.

Клеймѣнный = знѣченїй, таврува́ний,
штепловани́й. — Онде злодіи штеплова-
ний, он розобїяки втавованїй. Б. Ш.

Клеймить = клеі́нїти (С. Л.), значїти,
таврува́ти, штеплува́ти.

Клейно́ = кле́йно́ (С. Д.), зя́к, тавро́, ште́л. — А клейно на тих мірах арадо-вев положити мають. Ст. Д. (Овещ на У-країні клеївять надраіуючи вуха, і кожний знак має свою назву притя́но́ —, скі-сок \, поротина |, стрілка V, кудь-ка O, брелёх > або <, вищик C, пічка L, сорочка лапка / \, підри́зка — подрізують спи́ки пуха. — Коней і волів аичуть цифрами, літерами або кривауль-ними, вишкаючи на шерсти, все те зветь ся — тавро́. Птиць значуть — надрубуючи кігті або надраіуючи полотенец, що зветь ся — поротина). Маи.

Клейстер = кле́йстер, (з житного борош-на) — піспа. С. З.

Клеїть, ся = кле́їти, ся, карю́чити, ся. (С. Пав.) — Я ашнватуму, а Василь нехай карю́чить спиною в клямоу. Чайк. — Дѣло кле́ється — діло добре йде. — Не кле́-ється = не йде в лад.

Кле́йцник = д. Кле́йльцник.

Клекъ = 1. жа́бур, жабу́риння (жабляча цира; так зоветь ся теж і жабляче гніздо). 2. гультьїство, поганці. — Собра́лись что́ им кле́к в разбіли каба́къ = зі-брало ся самє гультьїство і розбіли шийо́к.

Кле́н, рос. Acer platanoides L. = кле́н, в піснях — кле́н-дрєво, адр. кле́но́к, одна дєрвина — кле́нина. С. Ан. — Ой умру я, моя мамо, ой умру, зроби́ мінї, моя мамо, з кле́н-дрєва труну. и. п. — На го-роді росла кле́нина така, що в двї обійми-ці. Ён. — Кле́нъ и́вѣщєцїи, А. Pseudo-platanus L. = я́вір. С. Ан. — Стоїть амір над водою. и. п.

Кле́нцло = д. Біло 1.

Кле́нань = тонєнькі і узєнькі залізнї або бляшанї штáби, котрими оковують скріпї то́-що.

Кле́пати = 1. клепа́ти, а́бивáти, скóбу-вати. — Ковалі клепає, поїль тепле. и. пр. 2. клепа́ти (на ко́го), брехати, оббрі-хувати (кого).

Кле́пка = 1. клепа́ння.

2. кле́пка. С. З. — Помеси відро до бонда-ря — нехай пере́мїнить оцю кле́пку.

Кле́ровáть = ці́дити, проці́жувати, очи-щáти (про рі́дке що).

Кле́сть, кле́сто́вка, ит. *Loxia curvirostra* = кривові́с. С. Пар.

Кле́шка = гаду́шка. С. Аф. З.

Кле́шнї, *Chela* = кле́шнї, мн. кле́шнї (у-щипки).

Кле́щакъ, ком. *Fogicula* = щипавка.

Кле́щєвїна, рос. *Ricinus communis* L. = рай-дєрево, дрисли́вий біб. С. Ан.

Кле́щєво́гїи = кле́шновогїи, че́верногїи.

Кле́щї = 1. кле́щї, обце́ньки (С. З.), рак, дєрєв'яні — лєщата. С. З. (струмент для тримання або витягання). 2. кле́щї (у ха́тута).

Кле́щїне́ць, рос. *Agum masculatum* L. = ко́в'яча борода́. С. Ан.

Кле́ць, ком. *Asogus genivivus* = кле́ць. — Кле́ць з дуба посадади, голово́ньку поку-сали. и. п.

Кле́каниє = кле́кання, гука́ння.

Кле́кати = кле́кати, гука́ти. — Кле́чу, кле́чу — він не йде, нехай же він пропаде! и. п. — Гука́ти на його — нехай іде.

Кле́каться = пере́гукувати ся.

Кле́куша = крикли́вица, навїжена, при-чїнна, навїєна, бїснубáта. — Тільки́що засьпївали хєрувїньську, яя почала язась бїснубáта песно́м голосом несамосто́ кричати.

Кле́къ = крик, гук, гука́ння.

Кле́нїть = 1. кле́нцєвáти, кле́нцєвáти (розкляювати, забиваючи кле́н).

2. кле́нїти, за́пїшувати. С. Аф. (заби-вати кле́н, щоб держалось). — За́пїшїти со́лину.

Кле́нїць = 1. кле́нїць, кле́нїць, (що за-биваєть ся, щоб краще держалось) — за́-плїшка (С. Аф.), и одежі — ко́сячок (С. З.). 2. кле́нїць, за́ліжок (шабл то́-що).

Кле́нїць = д. Кле́нїць 2.

Кле́нообра́зний = кле́нєвáтїи.

Кле́нцєвáть = кле́нцєвáти (набивати кле́нцями стїну).

Кле́нцєвáти = кле́нєвáтїи.

Кле́нцєк, кле́нцєк = д. Кле́нїць 1.

Кле́нъ = кле́н, залїзний) — глоба́, (для кошовачення) — глобї́, (дєрєв'яний, що забивають, щоб краще держалось) — за́-плїшка, (в одежі) — ко́сяк (С. З.).

Кле́риць = духо́вний; причетник.

Кле́рєсь = кри́лас. — На два кри́лас не можна спївати. и. пр. — На кри́ласї стане та й спїває з дяком таки. Ё. III.

Кле́рї = духо́вєство, духо́внї.

Кле́стїр = про́мївка; дўдка (Ніс.), ле-вáтїяна (Прав.). — Пробї кри́чан на живїт. доми не зробили йому про́мївки, зараз і по-легшало. Ён.

Кле́торь, анат. *Clitor* = се́мєн, ка́чка (С. Жєл.).

Кле́чаннн̄ь = гучо́к, кле́кач (С. Пар.). — Огочили дїс і зараз мєрїдали гучкїи пово-хити зьмір.

Клячка = прикладка, призваще, пазва, назвище (Чайч.). — Яя склепе призвище, так з ним і в домовну лажеш. Ън.

Клячч = поклік. — Покляк до братів Славьян. Стар.

Клябукъ = каптур, а власне намітка черпача. — Шюкня, которая от монастыря утчет, тратитъ каптур. Б. Н.

Клякастый = кудлатий, пелехатий.

Клякатить = кудлати, кудовчати, палтати.

Клякотаніе, клякотъ = клекіт, клекотіння, бублькот, бублькотіння.

Клякотать = клекотіти, бублькотіти (С. Ш.). — Смола там в пеклі клекотіла. Кот. — Сонце хвилю червоить; перед ним море мила гомонять і клекотить. Ъ. Ш.

Кляокъ = пук, зар. пучок, жмут, зар. жутик (С. Аф. З.), пасмо, волоси — чурчина, чуб, пелех, у Запорожців — оселедець, сіна або що на вилах — навиллок, навильник, навилья, панеру, тканини то що — шматок, клапотъ, зар. клаптак. — Так жмут конопель і варпе. К. З. о Ю. Р. — Жмут шовку. С. З. — Видрава цілу чурпану. — Взяв клапотъ панеру і написав. — Подрав свту, так клапти і висять.

Кляонити, ся = 1. хилити, нахилити, гнути, ся, сивилити ся. С. З. Л. — Лихо люди. всюди лихо, нігде пригорнуть ся: Куди, кажуть, хиле доля, туди й треба гнутъ ся. К. Ш. — Хилитє ся густі лози, відкиль штер віс. н. п. — Бъ чему ёто клонитє ся? = до чого воно йде (або йдеть ся?). — Я вже бачу до чого воно йде, та навтывач.

2. близити ся, наближати ся, надходити. С. Л. — День клонитє кь вечеру = надходить вечер, вже близько вечер. — Сонце пизенько, вечер близенько. н. п.

Кляоцець, рос. *Alectorolophus crista galli* = бубовник, брягитка, конопляник, липчниця, (Гал.) — дзвінець, звіночка. С. Ан.

Кляовіа = блощицый.

Кляовивикъ, рос. *Ledum palustre* L. = багно, болотник, головолок. С. Ан.

Кляоць, ром. *Sisex* = блощиця. С. Аф. З. Л. — Блощиці вноді дуже вже напложують ся. Степ. О. — Безкрылый дрєвєсный кляоць, *Rugthocoris apterus* = ковалик. С. Жел.

Кляоть = галка, яблуко (на вітрачку або що).

Кляотаніе = квотанія.

Кляотать = квотати. С. З.

Кляотунья = квочка. С. З. Л. — Квочка з курчатами.

Кляочѣкъ = пучок, жутик, чубок, клантик. (Д. Кляокъ). — Кляочкй = клочча. С. З. — Кляочка так і висить.

Кляомістий = д. Клякастый.

Кляобчить, ся = д. Кляокатить.

Кляубить, ся = клуботати, ся, клубочити, ся, вихорати ся.

Кляубійка, рос. *Fragaria collina hortensis* = полуниця, полуницї, половниця, полунишник. С. Ан. — Ой цвѣля, цвѣлям ты вже і поспіля ягоди полуницї, ой минають ся молодій Марусї уліці і вечерницї. н. п.

Кляубійковка = полуницївка (наливив на полуницях).

Кляубійчка = полуницка.

Кляубійчикъ = 1. полунишник (місце, де росте полуниця, і лєсий до полуницї).

2. д. Кляубійковка.

Кляубійчий = полуницевий, полунишний.

Кляубный = клубковий; клубовий. (Д. Кляубъ).

Кляубъ = 1. клубок. — То під ясне небо луна забігає, а димом по полю клубками качає. н. п. — Відьма перевернула ся клубком, та й покотила ся. н. к. — Сюди смик, туди сюк — напроди, діду, клубок. н. пр. — Прийдєть ся виточка до клубочка. н. пр. 2. клуб, клюб (Гал.). — Паночки поїхали в клуб.

Кляуба = грядка (квіток).

Кляуша = 1. пт. *Corys monedula* — галка. зб. галч.

2. квочка. — Падув ся, як квочка в дощ. н. пр.

Кляъ = 1. йкля. С. З.

2. пазурі, острогі (у шинї).

Клякастый = иклітий, икластий, иклатий. (Чайч.). — Вісім кластих сминей і двох ситих биків кривоногих. Ніцишський.

Клякъ = йкля, мп. йкле. С. З. Пав.

Клятка = 1. клітка, (для смійської птиці) — кобєц, куча, (на шнакї) — шпаківня. — Накупив гусей повєв коць. — Треба курей повквдати в кучу. Чайч.

2. (в тканні) — бярта, гратка, кратка, клітка.

Кляточка = кліточка.

Клятушка = зар. від ся. Клять.

Клятчатка, анат. *Tela cellulosa* = плівя.

Клятчатый = картатий (С. Л.). картачкий (С. Л.), к(г)ратчтій (С. Л.), к(г)ратчастий. — А де ж твої, дочко, картатї пяхти? н. п.

Клѣть = ко́бра, комірка, комірчина, хіжа (М. Л.), хижка, хижина.

Клювъ, *Rostrum avium* = дзюб, дзюб. С. Аф. З. Л. — Старий гусак наставив свою пестичку голову з червоним широким дзюбом. Фр.

Клюва́ = 1. ко́стур (павлиця, ціпок загвувтий), загострений — клю́чка, з бузавою — ковінька. — Діду Сидоре, собак бою ся! — А з костуром бабо! п. пр. — Візьми ключку та наскидай сьня. — Взня ковіньку, пішов у свмижх трати.

2. кочерга, коцюба (замізна на заводах).

Клювка, рос. *Vaccinium oxucoscos* L., *Oxycoccus palustris* Pers. = журавина, журавіха, журавінна. С. Ан.

Клюковатый = ключковатий, карлючкватий.

Клюкованый = журавиний, журавиний.

Ключевина = 1. болото (від не проточного джерела), мочар.

2. дірка в зазку.

Ключевой = 1. ключовий, від ключа. (д. Ключ 1.).

2. джереловий, криничний, криничаний. — Ой шлють мене по воду по кринишную, мене молоду некринишную. н. п.

Ключникъ = здр. д. під са. Ключ.

Ключица, инат. *Slavicula* = дужка, перепело. (Чайч). — Дивлю ся, що ною н перепелах — чи не вибито. Ніс.

Ключникъ = ключник, комірник, шахварь (Ев.).

Ключница = ключниця, господня, окошкка.

Ключничать = ключникувати, шахварювати.

Ключъ = 1. ключ, здр. ключик. — Загубив ключ від скрині. — Ключем понатагуван струни. — Візьми ключ та приверни гайку. — Ключем вирвая зуба. (В плці) розвідка. — Ходять въ ключахъ = д. Ключвичать.

2. джерело, жерело, джерело, здр. джерельце, жила, живець, (роскопаный) — кошанка, (оброблений) — криниця, криниця, здр. криниченька, (де саме бье вода) — криничовина. — Як налив ся, то до криниці задом обернув ся. н. пр. — Ой у поді криниченька, з неї вода протікає, ой там чумак молодечкий сірі воли нпивоє. н. п. (Інші пр. д. це під са. Істочникъ). — Бить ключемъ = джерелом бити, рпнути. — Книеть ключемъ = клекотіти.

Ключъ трава, рос. *Salvia aethiopsis* L. = ведмеже ухо, дивина, бабки, раник. С. Ан.

Клякса = жид, пляма (на папері від чорнила). — Схонив зразу перо та такого жвда здорового посадив.

Кляичить = кляічити, цигаінити.

Кляіпецъ = д. Кляіп і Балкяіп.

Кляіпикъ = кніп, кніпедць (віж шеєський).

Кляіпикъ = здр. д. Кляіп.

Кляіпосый = плекосый.

Кляіпъ = лабети, самолов, ступиця. —
Понається въ кляіпъ = попасться в лабети. — А що! попал ся в лабети!

Кляіпъ = 1. зятічка, цурка (пальчик, котру затикають в пашу зьвірям, щоб вони не кусались або не кричали). — Кляіпъ тебъ въ ротъ = цить! зась! щоб тобі заціплю!

2. цурка (коротенька пальчик, котра вмиється ся в дятячі гри або для стагування чога). — Обшнуровали кругом та ще й цуркою закрутили. — Цурка далеко відскочила за гора.

3. поперечка на вілах або на ратиці (щоб простромлений зьвір не доліз до мисливця).

Кляіпшъ = 1. застіжка (С. Аф.), шпонецка (С. З. Л. Пав.).

2. здр. д. Кляіп.

Кляість = кляісти, прокляівати.

Кляіється = присягати, ся, заприсягати, ся, кляіти ся, Богом сьвідчити ся, бігнати ся (С. Ш.). — Присягаю небом, землею і неком. К. Д. — І ти мене покидавеш!... А ти ж присягає са! К. Ш. — Присягались сліпці, що своїми очима бачили. н. пр. — Богом сьвідчить ся, а чорту душу запродав. н. пр. — Та не бігмай ся, бо гріх! С. Ш. — Він почав кляіється, що не знаю чоловіка сього. К. Св. П.

Кляітва = 1. кляітба (С. Л.), присяга. божіиця.

2. проклін (С. Л.), прокльон. — Отчева і матчина молитва зо дня мори ритує, а проклін у каложі тонить. н. пр.

Кляітвенно = під присягою, за присягою, присягачись.

Кляітвенный = присяжний.

Кляітвoprеступленіе = кривоприсяг. С. Жєл.

Кляітвoprеступникъ, ца = кривоприсяжник, ця, кривоприсяжця. (Л. Сам.).

Кляітба = д. Кляітва.

Кляіза = кляіза, кавераз; карлючка.

Кляузить = крутити, кардючки гуіти.

Кляузинокъ, ца = крутій, ка, крутъръ, ка, коверзѣн, каверзник, ця, карлючка (спілав. р.).

Кляузиначать = д. Кляузитъ.

Кляча, клячѣнка = шкапа (С. З. Л.), шкапина, шкапка (Чайч.), патічка (С. З.), хабѣта (С. Ш.), шевляга, шкѣнька, шкѣндя. — Вісна шкапа з'їла, та й віз побіла. н. пр. — Мацталър знай своїх патях поглян. Кн. — Перевинь штаян на шевлягу (себ-то садъ, верхи на шкапу), та біжи мерціѣ. Полт.

Книга = кнѣга, кнѣжка. — Він читав книжку. — Накупив багато книжокъ. — Все записано у кнѣжці. — Книга для чтѣнія = читанка. — Читанка, перша книжка після грамотки. Зложив Хуторнай. К. 1883 р. — К. метрическа = метрика. — Він не записавъ у метрику. — К. поминдальна = гражѣтка. С. Аф. — К. родово-словна = кнѣга родоводу.

Книгопечатаніе = друкуванія.

Книгопечатникъ = друкъръ, друкъръ. — Друкарию! не дрима: де треба, точку став. В. В.

Книгопечатня = друкарня. С. З.

Книгопродавецъ, книготорговецъ = кнѣгаръ.

Книгопродавческій = кнѣгарський.

Кнѣженка = кнѣжка, кнѣжчина. — Аби яка кнѣжчина. Чайч.

Кнѣжечка, кнѣжичка = кнѣжечка.

Кнѣжища = кнѣжище.

Кнѣжка = 1. д. Кнѣга. 2. д. Желудокъ (3-л ж.). 3. д. Бунѣжничъ.

Кнѣжничъ = 1. учѣний.

2. д. Грамотѣй.

3. кнѣгаръ.

Кнѣжний = кнѣжковий. — Кнѣжняя лавка, кнѣжний магазинъ = кнѣгарня. С. З. — Такъ приказомъ тих нема по кнѣгарнях. К. Х.

Кнѣжчатый = кнѣжковий.

Кнѣпка = гвѣздѣк, цвѣях, цвѣйшокъ (з великою і гарно обробленою головкою).

Кнѣпчикъ = батѣжокъ. С. З. Аф.

Кнѣпчище = батѣжище (С. Аф. З.), батѣра, батѣга (С. Аф.), батѣга (С. Ш.).

Кнѣпчище = пѣжално, пѣжально (С. З. Л.), пѣжало (С. З. Л.), бѣчисько (Под.). — Вавъ чортъ батѣг, нехай бере і пѣжало. н. пр.

Кнѣтъ = батѣг (С. Аф. З. Л. Ш.), пѣга (С. З. Л.), довгий — бичъ, батѣра і д. Кнѣпчище, довгий чередникъ або чабанський —

байдарá (С. Л.), гарáлник, козацький або для карання черезъ ката — пагай, ка, ма-лаха́й, канчѣк, карбач. — Якъ в батько в хаті — мачуха якъ мати, скоро батько за порігъ — мачуха за батѣг. н. пр. — Батога з писку не улетѣш. н. пр. — Не з такою пугою до Криму ходити. н. пр. — Лясула пуга надъ кнѣпий і гнѣдї почесались мов на крилахъ. О. Мир. — Не втѣкає песъ відъ калача, тѣльки відъ бича. н. пр. — Татаръ бурсурменівъ малаха́ями, якъ череду, у пологъ загаяв. н. п. — Панъ звелѣвъ зібрати хлошівъ і десятого одшмагати ванчуками. О. Ст.

Кнѣгѣня = 1. КНѣГІНЯ (жінка князєва і володаря князєвства).

2. МОЛОДА́, (на весѣльному обряді) — КНѣГІНЯ. — Кнѣязъ з кнѣгїнею своєю господи-нею. Кв.

Кнѣжѣкъ, рос. *Atragene alpina* L. = ВЬЮ-ІЕЦЬ. С. Ав.

Кнѣженіка, кнѣженіца = трава і ягоди рос. *Rubus arcticus* L. (з породе малаян, що росте в північній Росії).

Кнѣженіе = 1. князєвство, кнѣзство. — Всеволодъ, бажаючи уступити своє князєвство братові Игорю. Вар. О. — Кнѣзі сїдали на кнѣзєвство по вѣбурю. Вар. О. — Статутъ Великого князєства Литовського. Ст. Л. 2. кнѣзюванія. — Се було за кнѣзюванія Ярослава.

Кнѣжескі = по кнѣзєськї, по кнѣзєському, по кнѣжому.

Кнѣжескій = кнѣзєській, кнѣзєвський, кнѣжѣцькій, кнѣжїй, кнѣжїн. — Віче вважало за собою право харати кнѣзєвських урядниківъ. Вар. О. — Памилъ козакъ шляхетський двори і кнѣжескї замки. К. Ч. Р.

Кнѣжєство = 1. д. Кнѣженіе.

2. титулъ кнѣзя.

Кнѣжєствовать, кнѣжїть = кнѣзювати, кнѣжїти. — Віче покликало до себе кнѣзювати Ізислана. — Кнѣзювати у Кїні сїв Черніговський кнѣзь. Вар. О.

Кнѣжїй = д. Кнѣжескій.

Кнѣжнá = кнѣзєвна, кнѣгївна. — Выводив кнѣзювну і оддав кнѣзю. н. д.

Кнѣжѣй = д. Кнѣжескій.

Кнѣжєвъ = д. Кнѣжескій.

Кнѣжѣкъ = 1. кнѣжїк (Чайч.), кнѣжѣкъ, кнѣжїя, кнѣжїя, кнѣжїятко. — А в танці ходитъ кнѣжїня Іванко. п. п. — То в тїй галері Алхав-Паша, Трапезопськеє княжя гуляв. н. д.

2. птїчка *Regus coeruleus*, з порѣди синїць.

3. біла кіша.

Кнѣзь = 1. КНѣЗЬ (володаръ князєвства або панъ князєвского титулу).

2. молодий, (при несільному обряді) — князь (д. Кингіна 2.).
3. гробівць (на покрівлі).
4. верхній брус на бражі.

Ко = до. — Він прийшов до мене.

Кобель, кобелѣжъ = пес, песик. — Іамерз. чк пес. п. п. — Скажешому несові ступай ся а дороги. п. пр.

Кобенить = корчати.

Кобеняться = корчати ся; викривляти ся, кривити ся.

Кобецъ, пт. Falco arivogus = кібець. С. З.

Кобузь, пт. Falco rugargus = канюк. С. Пар.

Кобыла = 1. кобыла, здр. кобылка, кобыльчина, (при табуні) — стадниця, (що не була ще жеребною) — лошниця (С. З.). — Назв варую лошницю. п. п.

2. кобыла (дошка, на котрій ятувала).

Кобылица = д. Кобыла 1.

Кобылій = кобылячий. — Стукотить, грімотить кобыляча голова. п. к.

Кобылка = 1. кобылка, кобыльчина. — Запиріт кобыльчину та й поїхав.

2. кобылка (в муз. струменті).

3. білик (у кушнірін. вишнцяті мезку).

4. кобылка, місток (С. Пар.), грудна кістка у птиць.

5. ком. Cicada — кобылка, конік.

Кобылочка, кобылаука = д. Кобыла 1.

Кобылятина = конина, кобылятина.

Кобісь = вигрив, дриґба.

Коваль, вий = коваль, ський. — Две. як міх ковальський. п. пр.

Ковальня = кўзня, здр. кўзенька. — А у тій же кушніці ковалі кували. п. п.

Кованецъ = гак, здр. гачок (рибальський).

Кованіе = кування.

Кованій = кўтий, кований. — Мепаче срібло куте, біте і семікратне, переміте. К. Ш.

Коварний = лукавий, хитрий, облудний, зрадливий. — Його облудні думки и назв за щирі. Кп.

Коварство = лукавство, хитроці, облудя, підступ, частіше мп. підступш. — Звариди підступу і душоубства. К. М. Х. — Як би його, підступом уапши, вбити. К. Св. П.

Коварствовать = лукавити, лукавувать, хитрувати.

Ковать = кувати, клепати, (копей) — підковувати, (про комах) — тріщати, сьвірчати. — Коваль жемле, поки тепле. п. пр. — Підкував копей тай поїхав.

Ковачество = ковальство, ковалювання.

Ковачъ = коваль.

Коверкать = корчати, кривити, мий калічити, нівечити, псувати.

Коверкаться = викривляти ся, кривити с.

Ковёрникъ, ца = килимник, ця, коцарь, коцарка (С. З.), коверник, ця. (С. З.). — Жінка твали, дочка килимника. С. З.

Ковёрный = килимовий, коцарний, коверний.

Ковёръ = килим (С. З. Л.), коць (С. З.), ковер (С. З.), кобер (С. З. Л.), здр. килижок, килимечъ, коберецъ (С. Л.), з дучкої вовни — верета, веретка. — Будем жите, вино щити, яничара бити, а куріві килимами, оксамитом хрита. Б. Ш. — Лави були хороші, липони, і з спивками, ще й килимцями позастигали. К. Ч. Р. — Білви килимом все поле зима вже покрила. Кп. — Як підемо до церковці, станем на кобері. п. п. — Нема ж мого мваленького, нема мого сердца, десь він буде ночувати в полі без коверца. п. п. Б.

Ковка = кування, (копей) — підковування.

Ковкій = ковний (С. Пар.), ковальний.

Ковкость = ковальність.

Коврига = хліб (круглий), бухан, здр. буханецъ; скібо, скібка, пматок (хліба). — Собака узав з столу буханецъ хліба. Чайч. — Одрізана сніба від хліба — вже її не притулши. п. пр.

Коврижка = 1. д. Коврига (здр.).

2. пріяник (Ль.), пріяник (Прав.), на меду — медяник (С. З.), медівник.

Ковровый = д. Коверний.

Ковчегъ = 1. д. Кивотъ.

2. корабель, ковчег Ноів.

Ковшиль = ківшик, корячок.

Ковшъ = ківш, коряк. — Яних тільки ковшів він не вирізував. Кп. — Знатимеш, почим кіпш лаха. п. пр. — Коряк ріжків. С. З. — Льох з ривами, а медами обступили Запорожці, та я тнуть коряками. К. Ш.

Ковъ, частіше мп. ковы = підступ, підступш, лукавство. — Стронтъ ковы = підковуватись під кого, чигати на кого, лиху думку мати.

Ковыль, рос. Stipa pennata L. = кійло, ковила, ковилъ, шовкова трава, тирса. С. Ап. — Часом і нежи крощиною росте кійло. п. пр. — Юрасько кійло косить, та до коника посить. п. п. — Вітер ковилу по стену розсипав. в. д. — Де пасли ся ваші коні, де тирса шуміла. Б. Ш.

Ковыльице = шкандибання.

Ковыльять = шкандибати, шкитмлягати

(С. З. Л.), коливати — По улиці вітер віє та сніг замітає, по улиці похід тиньлю вдова шкандибає. К. Ш.

Ковчарівіа = колушанія.

Ковчарівіа = 1. колушати, коприсати, коприсати (С. З. Л.), колосати, чопати. — Не колушай печі. Кв. — Палачкою коприсає. С. З. — Не корнай в носі. Кп.

2. коприсати, партачити. — Вона не шие, а партачить.

Когда = коли, як. — Коли ти прийдеш? Після обід, а то вже, як сонечко зайде, а коли можна, то й до обід. — Повинен слухати, коли тобі кажуть. — Коли Москва каже: сухо — задупись по уха, н. пр. —

Когда-би = коли-б, як-би, коб. (Под.). — Коли-б дав Бог! — Як-би мій або сям або так, як-би мій запорозький козак! н. п. — Ой пішла-б я на жузми, ко-б дав батько пятака. н. п. — **Когда-би** то ні було, **когда** попало = **аби** коли, **коли** припадє. — Має кола припадє: і під Івана і під Степана. Кп. — **Когда-лібо**, **когда** нібудь, **когда** ні єсть = **коли** ні-будь, **аби** коли. — Се можна зробити **аби** коли. С. Аф. — **Когда-то** = **колись**, **колись-то**. — **Колись** і в наше вікопце за-світаєт сонце. в. пр. — Був **колись** орїх, а тепер виснуля. в. пр. — **Колись-то** було, та тепер загуло. в. пр.

Когдіншія = **колішній** С. З. — Що вже його **колішній** хорікат. Ч. К. — Згадали чорт зна **колішня**. Бот.

Кіготь = **кіготь**, **кіхоть**, **пазур**, здр. **кіхтич**. — Здаєть ся й мала пташка, та кігті гострі. в. пр. — Розгріба своїми кіхтами пісок на греблі. Ос. — Як кіхтечка підираєть ся, та й закусить пазури в печики. К. Ш. — Пазури у сину загнав. в. к.

Кігтістий = **кігтістий**, **пазуристий**.

Кігть = **к. Кіготь**.

Кіе-дє = **дє-дє**, **дє-нє-дє**, **дє-нє-дєсь**, **подєкуди**, **місцями**, **містиною**. — А блідий місяць на ту пору з-за хвари дє-дє виглядає. К. Ш. — Уєе небо похмарило, дє-дє блищать зорі. С. Аф. — А там із року на рік стала подєкуду пробивать ся трава, став рости дє-нє-дєсь шєлюг. в. о. — Жито місцями посходило. — **Кіе-какой** = **який** **нібудь**, **аби-який**, **сякий-такий**, **який-такий**. — З його не **аби-який** чоловік виїде. — **Сякий-такий** панок, а про людей душа добряча. Кв. — **Кіе-как** = **аби-як**, **як** **нібудь**, **сяк-так**, **так-сяк**. — Зробив **аби-як**. — Узав сокиру, тай полагодиє **аби-як**. С. Аф. — **Сяк-так** на косяк, **аби** не по людськи. н. пр. — **Кіе-когда** = **коли** **ні** **коли**, **дє-коли**, в **раді-годі**. — Зовсім

не **пью** **горілки**, **хіба** **дє-коли** у **свєнто**. С. Аф. — І **сапа** **журка** **дє-коли** **знайде** **зерна**. н. пр. — **Кіе-кто** = **дє-кто**, **хтось**. — У нас **віхто** не **бува**, **хіба** **кола** не **коли** **дє-хто** **приїде**. — **Кіе-куда** = **дє-куді**, **аби** **куді**. — **Міні** **хоч** **аби** **куди**, **аби** в **хату**, та на **під**. Кп. — **Кіе-что**, **коє-что** = **дє-що**, **аби-що**, **дєщиди**, **абищиди**, **щєсь**. — **Під** я, то **може** **дє-що** **заробю**. п. е. — **Треба** **б** **робить** **дє-що**, **так** **рука** **болить**. С. Аф. — **Позбирала** **дєщиди**, **тай** **до** **міста**. Кв. — **Кіе-чєгб** = **дє-чогб**, **аби-чогб**. — **Багатий**? — **Багато** **дє-чєгб** **не** **має**. н. пр. — **Йому** **хоч** **трохи**, **та** **м'яса**, **міні** **хоч** **аби-чєгб**, **та** **багато**. Кв.

Кіжа = 1. **шкура** (укр.), **иводі** = **кіжа**, **шкіра** (Гал. С. З.), здр. **шкурєв**. — **Бричить**, **аж** **з** **шкуру** **лізе**. н. пр. — **Коза** **з** **вовком** **тигала** **са**, **тільки** **шкура** **зостала** **си**. н. пр. — **Його** **салом**, **та** **по** **його** **ж** **шкуру** **і** **мажуть**. н. пр. — **Частини** **шкуру**: **вєрхня** — **лічкo**, **сєредня** — **зажєвок**, **спідня** — **ніздрї**. **Мая**. — **Гусиня** **кіжа** = **д** **під** **сл**. **Гусиний**. — **Звїяная** **кіжа** (після **лянявн**) — **ліновіще**, **ліновісь-ко**. — **Львовіще** **гєдучє**. **Пр**. — **Сьромїт-ная** **кіжа** = **сирїця** (С. Л.), **сирєц** (С. З.). — **Не** **вїчїнена** **аб** **хоч** **вїчїнена** **та** **з** **вбвою** **аб** **шєрстю**: **н** **вєча** — **слўшок**, **з** **мєртвoрoждєвoгo** **внїати** — **вї-пороток**, **вїпорток**, **з** **того**, **цю** **перєміту** **вєчo** — **перєліток**, **овєча** — **лїнтвєрь**, **козловa** — **козліна**, **козліятїна**, **з** **дохлої** **вївці**, **облізла** — **голіця** (Сп.), **кoрoв'єччa** — **яловїччa**, **кіньска** — **шкaпoвz**, **шкaпoвнїччa**, **з** **старoї** **вївці** — **старїця**. — **Вїчїнена** **длїя** **ббувa** **аб** **на** **лкі** **вїрo-бї**: **товєр**, (з **телєт** **аб** **лoшат**) — **опo-їок**, (годовник) — **габєлок**, **вїрoстoк** (С. З. Л.), **волова** — **юхта** (С. Л. З.), **кіньска** — **шкaпoвz**, **шкaпїна**. — **Зрблєний** **з** **такoї** **шкуру**: **опoїковий**, **вїрoстковий**, **юхтoвий**, **шкaпoвий**. — **Купив** **товєру** **на** **чєрєвїк**. — **Юхтoвї** **чoботи**. С. З. — **Чoм**, **чoрнoбрoв**, **чoм** **дo** **мєнє** **нє** **прїшлoв**? **Мa-** **буть** **в** **тєбє**, **чoрнoбрoв**, **чoбїт** **нє** **мaє**? — **Єсть** **у** **мєнє** **пєрє**, **єсть** **у** **мєнє** **двї**, **шкaпo-внї** **oбїдвї**. п. а. — **Частини** **вїчїнєнoї** **шкуру**: **вїд** **хвoстa** — **хoв**, **дaльшє** **к** **гo-лoвї** — **підпєрєдoвz**, **пєрєдoвz**, **на** **шнї** — **oшїїок**, **під** **гoрлoм** — **підгoрлz**, **між** **рoгaмї** — **зaрїзoк**, **під** **чєрєвoм** — **пoлї-** **тoвстa**, **нa** **підoвнї** — **рєлїнь**. — У **шєн-цїв** **сі** **чaстїнa** **зoвуть** **сє** **тaк** (**пoчїнaючї** **вїд** **хвoстa**): **хoв**, **клoбoвz**, **сєрєднz**, **пiх-**

виста, передова́, ошийок. Василеико. — (Шматок старої шкіри) — шкурат (С. З.), шкураток, шкурлат. — Дметь ся, як шкурат на огні. н. пр. — Сдирать ко́жу = бідувати. — Беруть вони ту лошницю, телю ще білують. Гуд.

2. шкурка, кожушок, лупшайка, лупшина, зб. — лупшиння (С. З.). — Зріже шкурку з яблука, та тоді й їсть. — Лупшиння з орехів. С. З.

Кожаний = шкуратяний, шкуряний, шкіряний, (як із якої шкіри) — юхтовий, шкаповий і т. д. д. під сл. **Кож.** — Се ще тоді діялось, як шкуратні (або: шкурні) гроші були. н. к. — Славні бубняв за горами, в зблизька — шкуратяні. н. пр. — Шкуратним кашуком чванить ся. С. З.

Кожевенный = чинбарський, гарбарський. (Прав.). — Ко́жух за пів милі чинбарським квасом пахне. Ос. — **Кожевенный заводь** = д. під сл. **Заводь**. — **Кожевенное дерево**, рос. Rhus Cotinus L. = рай дерево, скільня, шевське д. С. Ан.

Кожевник = чинбарь (С. З. Л.), ко́жуньяк (С. З. Л.), гарбарь (Прав.).

Кожевничать = чинбарю(у)вати, гарбарювати.

Кожевнический = чинбарський, гарбарський. (Прав.).

Кожевничество = чинбарство, гарбарство. (Прав.).

Кожевничья = д. **Кожевнический**.

Кожевня = д. **Заводь кожевненный**.

Коженьяка = ко́жуньяка, хнець, ко́жарь.

Кожница = 1. шкурка (верхня частина шкіри), личко (Мал.). — Хоч і дуже ядрив, нас тільки здрав шкурку.

2. шкурка, шкурочка, шлівка. — А він синя зеруху молоко, та тоді й каже: натати Бог шкурку, поки мати прийде. н. к. — Нічого вола тап не любива, як шлівку з могошпої каші. Кл.

Кожный = шкурний, шкіриний.

Кожурá, кожурина, кожурка = шкурка, кожушок і т. д. д. **Кожка** 2.

Кожурястый = товстокорий. — Товстокорий кануп.

Козá = 1. **Козá** здр. кізка, кізонька. — **Дика коза** = сайгак, сугак (теплова). С. З.

2. **Козли** (ноші у мулярів).

3. **недо́жинки**.

Козакінь, козакь і т. д. = д. **Казакінь, Казакь** і т. д.

Козачка = 1. **козачка** (жінка або дівчина козачього стану).

2. **чепіга** (в плузі).

Козелець, рос. *Scorzonera humilis* L. = **ра́нник, ужовник**. С. Аф.

Козёл = 1. цап (С. З. Л.), **козёл**, нивалашаний — **перч** (С. Л.). — Вуси честь, а борода і у цна єсть. н. пр. — Скубли громадського цала за хвіст, от тобі і рукавиця. н. пр. — Зду́рів слажений цап, ріжки назад загнущи, махнув борідкою, замакав, заскакав. Гр.

2. **козли́на, козля́тина, козлова́ шкура**.

3. **кобля́ка, лавка**, що на їй в старовину бито дітсь в школі.

Козельи розжи, рос. *Bidens tripartita* L. = **реп'яшкй, собачі реп'яшкй, череда, приче́па, стрілки**. С. Ан.

Козельник, рос. *Tapeetum vulgare* L. = **пижмо, навроти́ч, пріворотень, коровай, наворотень** С. Ан.

Козьца = кізка, кізонька.

Козіа = **козлячий, козяний, козяний, козяничий**. — **Козячий ко́жух, вербові дрюва** — біда готова. н. пр. — **Вербові дрова, а козяний ко́жух, то й впрє дух**. в. пр. — **Козья морда, козій рость**, рос. *Veronica Bessabunga* L. = **ібунка**. С. Ан.

Козка = кізка, кізонька.

Козлёнок = 1. **козяній, цапня**.

2. д. **Козёл** 2.

Козли́на = д. **Козёл** 2.

Козлячий = **козлячий, козловий, цапний, цапаний**. — **А чи в тебе, старий діду, та козяча борода?** н. пр. — **Проньві за цапову душу**. в. пр.

Козлять = **кози дерти** (погаво і вересливо сьпівати).

Козляться, окозляться = **котіти ся, око́тїти ся**. С. З. — **Кози котять ся**. — **Коза омотила ся**.

Козловня = **хабатаря** (де чинить козлину і вироблюють сайлян).

Козловый = д. **Козлячий**. — **Козлові чоботи**. — **Козловая борода**, рос. *Taragorop pratensis* L. = **козелець, козельки, козельці**. С. Ан.

Козлі = **козали, кобильниця** (на котрі піляють дрова), **стелюги, ришт** (у бондарів).

Козлы = **передок** (у екипажа). — **На передок зіз нарубок і приборав віжка до рук**. О. Мир.

Козлятина = **козли́на, козля́тина**.

Козь, частіше мн. **Козья** = д. **Козь**.

Козодóй, лт. *Sarprimulgus Eugoraeus* = **лє́лик, лєляк, сплòха, дреплòга**. С. Л.

Козоць = д. **Бабка** 3.

Козочка = кізка, кізонька,

Козуля, *Cervus carpeolus* = сарна. — Мов сарна а гаю. К. Ш.

Козиристий = козирний. — От у його козира карта — пова рука козирів.

Козирка = 1. козиряня.
2. козирь. — Пішов з козира.

Козиріуть = козиріють, покозиріти, зайти в козиря;

Козирь = 1. козирь, той, що свѣтить — свѣтка. С. З. — **Откривати козирь** = свѣтити. — **Вимѣняти козирь** = вимѣняти. — **Свої козиря** (гра) = вів (К. Ст. 1887—6), вівоб (С. А. ф. З.). — **Давайте грати у вова**.
2. козирь, жвавий, сьмливий. — Козирь дівав! Ка.

Козирати = 1. козирати, ходити козиря, заходити а козиря.
2. хаяти, кобеняти, кореняти.

Козюля, козюлька = д. Змія.

Козька = кувька, комашка.

Козьнеподібний = козуватий.

Кой, **кая**, **коє** = який, котрий. — **Кой-гдѣ**, **кой-какъ**, **кой-кто**, **кой-что** і т. д. = д. **Кое-гдѣ** і т. д.

Койка = 1. ліжка (висюче на кораблях).
2. шл або гапчан (замість ліжка).
3. тачка.

Кока = коко. — **Ось тобі коко** — курочка знесла. — **У него кока съ сокомъ** = він дуже багатий.

Кокать, **ся**, **коквуть**, **ся** = 1. ударити, сд, бити, ся.

2. товкати, навбитки бити ся (крашавани на Великодних святах). — **Дай, Боже, діждати** — ящизни товкати. в. пр. — **Давай навбитки бити ся**.

Кокетка = придангльованка (С. З.), дженджуриха, дженджуриста, наніриця. — **Там придангльовали журились**, що пікому вже підморгнуть. Кот. — **Така вона дженджуриха**: усміхнеть ся, гане, моргне — таки привабить до себе. Черн. Ка.

Кокетливий = придангльованийий, дженджуристий, нанірий. — **Яка дженджуриста** — куди я їй оксамитку, ще хоче й маньста. в. п.

Кокетничать, **кокетствовать** = нанірити ся, бісик підпускати, пускати (С. Ш.); лицяти ся, умагувати ся (С. Ш.), хизувати ся. — **Давай вона лицяти ся до його**. в. к. — **О вона така**, як почне бісик пускати — хоч кому в око впаде.

Кокетство = маніриність, лиціяня.

Кокотка = веретено, веретонце.

Коклюмъ = кашлюк (С. Жел.). **кагли**, **коклюш** (С. Жел.). — **А підяла ся на пог** — кір, гвадочки та кигли, страшні замивні кашлі, підпошували дитячі сили. О. Мир.

Коквати = кувати, кукукати. — **Почала вже зозуля кувати**. — **Як явір зелений голоньку склоно, зозуля кукукне**, дїрова застогне. в. п.

Коківка = дівбня, довбешка. С. З.

Кокотъ = гвадечко, капшучок.

Кокотати = сокотати, цокотати (С. З.). — **Кури сокотуть**, у них не хочуть. в. к.

Кокотки = щиколотки (на пальцях). С. З.

Кокотка = хльорка, повія, шльондра, курва (С. З.). — **Вона у мене не хльорка**, парубків не замивює, а чесно по божему ховає. Ка. — **У Бога не без дурни**, в селі не без курви. в. пр.

Кокотунъ, **кокотунья** = сокотун, цокотун, ха.

Кокотитъ = бити, хупити, дупцювати і т. д. д. **Вить**.

Кокотиникъ = фибалка або очіп.к (у московок). — **Сховала під кибанку мичку**, щоб не свѣтила ся коса. Кот.

Кокотъ = квочка.

Кокотати = перепалювати земляне вугілля.

Коксъ = кокус (порепалене земляне вугілля).

Коксунъ = порода качки *Anas strepera*.

Кокумечія = зовулячий.

Кокущка, пт. *Cuculus canopus* = зозуля, здр. зовульчя, зовуленька, зовульчєка. С. З. Л. А. ф. — **Ой ти, моя родинонька**, не дурай ся мене, хоч сизою зозулею перекуй до мене. в. п. — **Прилетіла зозуленька**, та й крикнула: ку-ку! в. п. — **Деся уздался смиза зозуленька**, у голонях сїдала, жалібно кувала. в. д.

Кокущиня = зовулин. — **Кокущини сизожки**, **башначки**, рос. *Surgipedium Calceolus L.* = жобті зовульки, черенчїки, зовулини черевчїки. С. Ап. — **Кокущини слѣпки**, рос. *Orchis latifolia L.* = зовулини рунячкї, любка, любжа, *O. militaris L.* = зовульки, зовулини слѣзки, любка, любей. С. Ав.

Коланецъ = черепок.

Колачъ = д. **Калачъ**.

Колба = 1. рыба *Surgipus gobio* — піскарь.
2. банька (скляна, глиняна або металова) з прямою шийкою.

Колбасъ = ковбасъ. — **Холодцем та ковбасою закусли**. Кот. — **Як би ковбасї крила**, то луччого птаха не було. в. п. пр.

Колбасникъ, ца = ковбасник, ца,

Колбасний = ковбасний.

Колганъ = 1. відро з товстих класок, на квас.

2. корито пенелчикс, видовбанс з пил, на пійло телятам.

Колдованіє, колдовство, колдовать = д. Волхваніє і т. д.

Колдунникъ, рос. Lycopodium clavatum L. = деревз. С. Ал.

Колдунница, колдунова трава, колдуха, рос. Circaea lutetiana L. = відьмине зілля, бсот. С. Ав.

Колдуновъ = чарівників, чарівницький, відьмаків, відьмацький, чаклунів, характерників, характерницький, знахаревий.

Колдунъ = д. Волхвователь.

Колдунья = відьми, чаклуниці, знахарчин.

Колдупя = д. Волхвовательница.

Колєбаніє = 1. колїханія, хитанія.

2. ваганія (С. Л.), невєвність.

Колєбать, ся = 1. колїхати, ся, хитати, ся, колївати, ся, гойдати, ся, хвіяти, маяти, ся, хилатати, ся. — І вітер не віє і гили не колиє. п. п. — Не білая білшочка в полі колївають ся. п. п. — А без долї біле личко — як квітка на полі: пече сонце, гойда вітер. К. Ш. — Вітер віє, гили має. в. п. — Вітер траву хилтас. п. п. — Старословянська рівноправність стала хитати ся і вироблювати ся верівність станів. Бар. О.

2. вагати ся (С. Л.), вагувати ся (Фр.), хитати, ся, хіляти, ся, варувати ся (С. З.), ковбасити ся. — Не будеш більше вагуватись, чи так, чи так тобі їти. Пч. — Козаченьку! сватаї не варуй ся. п. п.

Колєблющійся = д. Зьбїкї 1.

Колєватий = жорсткий, твердий, цупкий, шкарубкий (про шкуру).

Колєстий = колїстий.

Колєнковий = перкалєвий.

Колєнбѣръ = перкаль.

Колєристий = кольористий.

Колєрь = колїр.

Колєсити = 1. колувати. С. З. — Хто колує, той дома почує, а хто дуже простує, той дома не почує. п. п.

2. говорити на адогад, брати на об'їдку. — Ти не бери на об'їдку, а кажи просто, як перед Богом. Кн.

Колєшкѣ = колїсцє, колїщя, тко.

Колєсникъ = колїєй.

Колєсникъ = колїєник, колодїй (С. Л.), стєльмах. (С. З.).

Колєсница = колїєница.

Колєсний = колїєний, коловий. — Ко-

лєсная мазь = колємазь. — Панї, як панї, та до підшош коломазь пристала. п. пр.

Колєсо = колєсо, коло, адр. колїсцє, колїщя, тко. — Треба, як лїятого колєса до воза. п. пр. — Оглядай ся на заднї колєса. п. пр. — Ой зїйди, зїйди, всьий мїсицю, як млинѣво коло. н. п. — (Колєсо без обода) — острога. — Зубчатѣе колєсо = палцовѣ, палєшне колєсо. —

Маховѣе колєсо = гончак (у млинї). —

Намивнѣе к. = корчак (С. Пар.), малєнке — медвєдик. (Ніс.). — Крутить ся, як медведик у млинї. п. пр. — Подомєвноє, подлывнѣе, подшвенѣе, пѣчвеннѣе к. = підспїдник, підсубїюк, підсубїєник.

(Так зовєть ся і самий млин з талии колєсом). — Шлифовальнѣе к. = точїло. С. Жел. — Колєсо счастья = хвортуна (С. Ш.), дѣля. — (4 колєса до воза) — стан колїє.

Колєсовать = колєсувати (матувати на колєсі).

Колєсовина = д. Колєсникъ.

Колєсовой = д. Колєсний.

Колєсцѣ = колїсцє, колїщя, тко.

Колєчко = обїдєць (С. З.), пєрстєник, каплучка, обручка. С. З. — І перстєни у Варвара пєвїстїцї достала. К. Ш.

Колєй = колїєй.

Колѣжа = коль, кѣлька, (а животї) — завїйна, завїєница, (в шишках) — сѣняшницї, (в пальцах від холоду) — вѣшпари, (в ухах) — цуруванія. — Кѣлька в боки коле. С. З. — Завїєница всушує ся в боки. С. З. — Шоб тебе завїєнна ухапила! С. Аф. — Сѣняшницї знати. С. З. — Ще й досї зашпари цємлять. Кот.

Колїровать = цєпѣтити, прицєплювати, колїрувати, очкувати. (Останнї два дїєслова на Українї прикладують ся власнє до цєпѣтїни брунькою — очком).

Колїрѣвка = цєплїння, прицєплюванія, колїруванія.

Колїєственний = скїльковий, числовий.

Колїєство = скїлькїсть, кїлькїсть (С. Жел.), числѣ (С. Пар.), чїслєннїсть. — Ми вже бачили прїчини, що побільшали скїлькїсть козаків. Бар. О. — Панам зручїше було правити земельнї умови з меншою числєностю людєй. Кн.

Кѣлка = 1. колѣпня, штрїкванія, ши- ганія.

2. рубанія (на при. дров).

Кѣкїя = 1. кїлєий. — Кїякі дрова.

2. уразли́вий (С. Л. Ш.), колю́чий, уциплі́вий (С. Ш. З.), шку́льний (С. З.) шку́лий, доткльі́вий. (С. З.). — Речі доткльі́вий, уциплі́вий. С. З. — Колоче слово його — паче те шло. Кв. — Вона й рота до мене во розквітть без шкулого слова. Кв.

Колко = уразли́во, уциплі́во, уципле, шку́лко. — Уципле в тім писанку мовить.

Колкость = 1. кілкість.

2. уразли́вість, уциплі́вість, шку́лкість.

Коллегіальний = колегі́йний.

Колле́гія, коле́жскій = коле́гія, коле́гійний. — **Колле́жскій Регістра́торъ, Секретарь, Ассесоръ, Совѣтникъ** = урядовці 14, 10, 8 і 6 рангу.

Коллективний = гуртовий.

Коллекція = збір, збірка.

Коллодіумъ, Colloidium = спа́ри. С. Жел.

Колобо́къ = 1. бутане́ць. 2. голо́вка. (Д. Карава́й 1 і 2).

Колобро́дять = колобро́дити (С. З.). бро́дити (С. Ш.), вереміа кру́тити. — Цілу нічку колобродить, за собою челядь водить. н. п. — Ой ти крутиш вереміа, а я б скавав, та не віаю. н. п.

Колобо́ръ = д. Карава́й 1 і 2).

Коловоро́тъ = 1. сверде́л. свердло (коловоротне).

2. д. Коловоро́тъ.

Коловра́тний = 1. коловоро́твий.

2. змінний, перехінний, непевний, нестатечний.

Коловра́щеніе = кружа́ння, колува́ння. (С. Пар.).

Колово́й, коловый = 1. кілковий.

2. твичий. С. Ш. — Тична квасоля.

Коло́да = 1. коло́да, нень (одрубаний). — Через нень коло́ду валить = робити що аби як.

2. корі́то, жо́лоб (зроблене з колоди).

3. домовина, труна (видовбана з колоди).

4. глѳвевъ (верхній одвірок); поріг. — Коло́да ве́рхняя и нижняя у дверей = глѳвень і поріг.

5. частіше коло́дка — дѳби, здр. дѳбки, дѳбиці, дѳбѳта, скрипиці, скрипиця, коло́дка, частіше — коло́дки, гуса́к (Кіев. Ст. 1885 — XI — 552). — Тоді́ будеш знати, як будуть карати і на ноги і на руки дѳби навідавати. Ой на ноги дѳбиц, на руки дѳбиці, — оце ж тобі, дѳжигуне, гарш молодци: ой на ноги дѳби, на руки дѳбѳта, оце ж тобі, дѳжигуне, гарши дѳбѳчѳта. н. п. — Не ставадо в них кайдаві, — забивали в дѳби. К. Д. — Відничена лѳдѳницю за-

били в скрипицю та й повезли до приемоу. К. Ш. — Ноги в коло́дки забити. С. З.

6. коло́дка (дуже довга свѳчка, що засьнічуєтѳ ся в піст).

7. коло́да, талія (С. Ш.). — Не цовна талія карт. С. Ш.

Коло́дезний = коло́дезний; крині́шний. Коло́дезна вода. С. З. — Послав по воду, по крини́шню мене молодую, не привишвую. н. п.

Коло́дезь, частіше коло́дець = коло́дезь (С. З.); не глибокий — крини́ця, керви́ця. (Д. під сл. Исто́чникъ).

Коло́дка = 1. коло́дка і т. д. Коло́да (здр.).

2. копіл, копіло, здр. копілля, коло́дка (у шевціѳ). — На одно конило чорт усіх Ляхіѳ строїв. н. пр. — Швець копилом хату перекинув. н. пр. (Кажуть, як усі замовкнуть). — Розгубивсь, як швець з копіллям. н. пр.

Коло́дникъ = д. Арестантъ.

Коло́дническая = д. Арестантеская.

Коло́зень = ўлик, коло́дка, борть.

Колоко́ленка = дзві́ничка.

Колоко́ленний = дзві́ничний.

Колоко́ль = дзві́н, здр. — дзві́нок, дзѳбѳник, дзѳбѳничок, шѳб. дзѳбѳнище, дзѳбѳнякъ, мн. — дзѳбѳни. С. Аф. З. Л. — Піп у дзвін, а чорт у калѳгао, тай каже, що його голосіше. н. пр. — Деь великий дзвін лѳи і пустѳна тѳру поголоску, шѳб голосішній був. н. пр. — Та вдарили зразу у великий дзвін, се ж по гому чужакоі, що ходив на Діи. н. п. — Ой у недѳли рано по ранеько усі дзѳвони дзѳвѳють. н. п. — Вѳчѳвѳй коло́коль = д. під сл. Вѳчѳвѳй.

Колоко́льнякъ = дзві́нник (С. З.), дзѳбѳводѳй, дзѳбѳнояр. С. Пар.

Колоко́льний = дзѳбѳвѳний. — Колоко́льний мастеръ = д. Колоко́льнякъ.

Колоко́льня = дзві́ниця, здр. дзві́ничка. С. З. Л. — До утренѳ завив з дзві́ниці великий дзві́н. К. Ш. — Дѳеть ся, як пугач на дзві́ниці. н. пр.

Колоко́льчатый = дзві́нчатый, дзві́нковѳтний.

Колоко́льчики = рос. 1. Campanula L. — дзѳбѳѳчки, дѳбѳѳки, дзѳбѳѳчок, дзѳбѳѳвѳкѳ. 2. Aquilegia vulgaris L. — голубий, дзѳбѳѳѳчки, ѳрлика, ѳксаміт. С. Ан. — Колоко́льчики пѳвѳмѳшнѳе, пѳвѳлічнѳе, рос. Convolvulus L. = берізака, цѳвѳйка, пѳвѳутиця. С. Ан.

Колоко́льчикъ = дзѳбѳѳник, дзѳбѳѳнок, дзѳбѳѳничок. — Усе з дзѳбѳѳником ѳдѳти. К. Х. — Колоко́льчикъ полѳвѳѳй, луговѳй, лѳснѳй, рос. Campanula glomerata L. = ска-

вітник, скучень, скучник, страхополѡх.
С. Ан.

Колокільникъ = д. Колокільникъ.

Колѡкъ = кїлок, кїлѡчок.

Колѡльщикъ = колїї (Кр.), колїяр. С. Жел.
— Пїде пороси до колїя. н. пр.

Кѡломазь = колѡмазь. С. З.

Колѡмннка = каламаїнка. — Каптан з кн-тайки і поис з каламаїнк. Кот.

Колонизаторъ = осадчий. С. Л.

Колонизація = осадництво. — В Познаванїї поступая скоро справа нїмецького осадництва на польській землї. Бат.

Колонизироваць = осаджувати, осадїти. С. З. — Наш край людьми осадили. С. З.
— Почали вони осаджувати слободи. Кн.

Колонїстъ = колопїст (із перших) — осадчий. С. Л.

Колонїя = колонїя, осада, слобода. (Перше слово прикладаєть ся звичайно до чужоземцїв).

Колѡнна = 1. стовб, стовп, слуп. С. З. Л.
2. батовá (в козацькому вїйську). С. Аф. Ев.

Колосїстий = колосїстий, (про прѡсо) — волотїстий. С. Аф. — Хвалюють ся жовтї ниви житом колосїстим. К. Д.

Колосїтьса = колосїти; викидати кѡлос. — Годї саме жито колосїло ся. Кн. — Жито почало вже викидати колос.

Колосїникъ = 1. рос. *Elymus arenarius* L. = колосїник, дїкий ячмїнь. С. Ан.
2. колосїник, рїшт (Воз. в горах).

Колосїнца, рос. *Stachys* L. = чистѡць, чистїяк, чистѡк, жабрий. С. Ан.

Кѡлоснїя = колосовїя.

Колосоваць = гарманїти, гармануваць (молотити хлїб вогами або кїньми).

Колоссальний = величезний.

Кѡлосъ = колос, здр. — колосѡк, колосѡчок (на пр. жита, пшеницї то-що), прѡса — вѡлот (С. Аф.), вѡлотъ (С. Л.), здр. волѡстѡк, волѡтѡчок (С. Аф.), поб. — волѡтїще, волѡтїяка (С. Аф.), зб. волѡттїя, волѡстїя (С. Аф.), на нивї після жнив — ѡкїд.

Колосовїй = колосовїй.

Колѡтїло = калатало, калатаїло, клепа̀ло, стїкало, стукачка, торѡхкалка. — Пїп у даниї, а чорт у калатало, та й каже, що його колосїлиме. в. пр. — Сторож перестав стукати у стукачку. К. З. о Ю. Р.

Колѡтїть, ся = бити, ся, колѡтїти, ся, лупити, лущити, товкãчати, лупцѡвãти і т. д. Д. Бити.

Колѡтїе = колѡттїя і д. Кѡлка.

Кѡлоткїя = вибѡїстїй, грудковãтїй, хрипкїй. — Путь був грудковãтїй; снї.у нема, вдарив мороз, дорогу пїсля дощу розмїснїл, вопа й впадалась грудюю. Кн.

Кѡлотѡвка = 1. копїстка.
2. плетїухи, брехїуха, слизькоязїнка.

Кѡлотушка = 1. д. Кѡлотїло.
2. дѡбнїя, дѡвбешка. — Як хвате дѡвбею по головї. п. к. — Носить ся, як дуревъ з дѡвбею. н. пр.
3. стусãн, штурханѡць. — А аже тому хлопцевї у шевцї, то цю-двã достать си штурханцїв.

Кѡлотїрїть = 1. крамарюваць (дрїбязком)
2. плестї, брехãти, брехїї перенѡсити.

Кѡлотїрїка, колѡтїрїница = д. Кѡлотѡвка 2.

Кѡлотїрїникъ, колѡтїрь = брехїун, брехãчка, плетїун, слизькоязїкїй.

Кѡлотїрїничать = д. Кѡлотїрїть.

Кѡлѡть, ся = 1. колѡтїти, ся, шпигãти (С. Л.), штрикãти, штрїх(к)ãти (С. Л.). — Кѡльнула чи не кѡльнула раз голою, — уже й кїдай роботу. Чайч. — Пїдколола собї налѡць шпичкою. Чайч. — Правда очї коле. п. пр. — Штрикнув шилом. — Штрикнув видѡлом у мїлсо. Чайч. — Шпїшнїна дуже колѡть ся. — Колѡти кабан. — Почало мѡпе птїгати в грудях. — Заколѡло в боцї.

2. дорїкãти, дѡкорїти (С. Л.), корїти, цѡвкãти в очї.

Кѡлотѡба = 1. д. Бѡлка.
2. бїдуванїя, злїднї.

Кѡлѡтье = д. Бѡлка і Бѡлка.

Кѡлїякъ = 1. ковпãк (гѡстроверха шапка, скляна або металѡва окрашина). — Пїд одним ковпãком сїсот козаков. (п. з. = сонашник.)
2. тѡлепѡнь, тюхтїй, роззãва.

Кѡлтїун, мед. *Plisa Polonica* = ковтїун (С. З.), ковтїѡ.

Кѡлча = клишѡнѡгий, кривїй, кульгãвий (Кн.), кульгãвий (С. Л.).

Кѡлчанїний = сагаїдаковїй.

Кѡлчанъ = сагаїдак, сайдак. С. З. — Гей виїхав пан Ренуха в чистїй степ гулати, перевїсив через плѡчї сагаїдак бататїй. п. и.
— Стрїз з сагаїдака вилзи два десятїя. К. Ст. — Кѡлчанїки мали сагаїдаки і стрїли з плѡцинами. Л. С.

Кѡлченѡгий, колченѡжка = д. Кѡлча

Кѡлченѡжить, кѡлчеть = шкандїбѡати, шкїтїльгãти. — По улицї вїтер лїє та снїг замїтає, по улицї по пїд тїнню вѡдова шкандїбає. К. Ш.

Кѡль = 1. кїл, здр. кїлок, кїлѡчок, поб. кѡлїяка, зб. кїлля, пãкїл, пãля, (забитий,

щоб прищипати) — прикол, приколень, (дуже загострений) — гострокіл, (тонкий, невеличкий) — патінь, патічок, (тонкий та високий) — тичка, тичіна, тичійка, (замість вид) — штиль, (в савках) — рожінь, (з тину) — кіл, коляка, тинина, (що до його прив'язують порон або пліт) — рало. — Серця на приколень не припеш. н. пр. — Штиль, що солому посять. Номис. С. З. — А довбня, як скоче з штиля, та її по потилиці. Сп. — Хіба рожва ти захогів? Кот. — Чи не той то змія, що по тичині вьсть ся? н. п. — А в моего двора нема ні кола, тільки росте один нещк кливи, та й та не цвіла. н. п. — Посадить на колъ = посадити, настроїти на палу. — Розбшак посадили на палу. С. З.

2. кілок, сікяч (С. Пар.).

Колібелка = д. Колібелъ 1.

Колібелъ = 1. коліска, здр. колісочка, колісонька. С. З. Л. — Яке в колісцях, таві і в могиаку. н. пр. — Те сонечко, що бачило тебе у колісці, побачить і в домишні. О. Мор.

2. родіна (С. З.), коліска.

Колібелъный = колісковий. — Колісковий пісень не багато.

Колімита = ридван, ковчег.

Колішець = кілок, кілочок і т. д. д. **Коль**, загнутий — клічка. — У сієї близької рушники на кілочку, а в тієї далекої брівки на шворочку. н. п.

Колішка = калічик, баранець (закрутка на новій віршці). — Розкручай добре, щоб баранців не було. — Гнуть колішки = теревеї гнати, правити.

Коль = як, коли. — Як приде — скажи йому. — Коли любив — люби дуже, а не любиш — не журту ж. н. п.

Кольо = кілля, пакілля, тичця (С. Ш.).

Кольові = кілковий.

Кольні ніче = тли ніче (Кл.), нідто, тли більше. — Молодому, а надто дурному доводить ся прощати. Чайч.

Кольнуть = кольнути, заколіти, шпигнути, штрикнути і т. ч. д. **Колеть**. — Загололо у бік.

Кольцеві = 1. кільчатий. — Кільчатий лядюг.

2. перстенівий, каблúčковий. — Перстенівий камінець.

Кольцеобразный = кільчатий, каблúčковатий.

Кольце = 1. кільце, обід, каблúčка, (залізне для сарни) — рйхва, (у коси) —

пйтка. — Ворота на каблúčках. — Щедрик-ведрик! дайте вареник, грудочку кашки, кільце ковбаски! н. п.

2. перстень, здр. перстник, перстенік, обідець, каблúčка. — Вичіальное, обрúčальное кільце = обрúčка. С. З. — На руді у його повно перстий та каблúčок. Кл.

Кільчатый = д. Кольцевой 1.

Кільчуга = панцир (кільчатий).

Кільчужник = панцирник.

Кільщик = дроворуб.

Кольно = коліно.

Кольно, мн. коліни = 1. коліно, мн. коліна. — Вь коліно, не коліно = по коліна. — Грляюка по коліна. — На коліни, на колінях = навкóлішки, навкóлюшки, навкóльки, навкóлішках. — А вона впала навкóлішки, та й дава! Богу молитись. н. к. — А вони його цілують та на навкóльки перед ним падають. н. к. — Ви виієте і плавати і божити ся і раді стая на вкóлюшки. І. Г. — Дід навкóлішках молит ся в церкві. Кл.

2. про рослини, про пісві — коліно, частіше колінце, (про хлібові рослини) — пйтка. — Одрізва очерету саме на коліни. — Просьшав одно коліно.

3. рід, коліно, покоління. — Во'я папського роду, не ходила боса з роду. н. п. — З нашого роду не було злодія. Кл. — Покоління покоління об тобі розскаже і твоє, Кобзарю, слава не вмире, не поляже! Кули. Ос.

Кольчатый = колінуватий.

Кольть = 1. дуб'ти, дубіти, деревняїти. — Руки від холоду дубіють.

2. гінути, дохнути, вдихати. — Вінци дохнуть.

Колька, рос. *Carlina vulgaris* L. = одкасинок.

Кольчость = коліючість.

Кольчий = коліючий, колький, шпичакуватий, остькуватий. — Тай коліюча в тебе борода. Чайч. — Коліючого слова зроду він не знає. Кл. — Мужича правда коліюча, а панська на всі боки гуча. н. пр. — Колью по стерні йти. Чайч. — Коліючий терен. — Остькувата борода.

Кольчка = 1. коліючка, шпичка. — На репях багато коліючок.

2. рос. *Carduus arvensis*. — будяк, драпач, чортополох, *S. crispus* L. — будяк, хр'ябуст, *S. nutans* L. — будяк, репях, репяхи. С. Ал.

Кольюшка = 1. риба *Gasterosteus aculeatus* (pungitius) — коліючка. С. Жел.

2. рос. *Egyptium planum* L. = будячок, сіня колючка, сині колючки, миколайки, миколайці, миколайчики, любка, любки, перенос-вілля. С. Ав.

Коляда = колядування, колядки.

Колядувати = колядувати (під Різдва і на різдвяних святах, а під Новий рік) — щедрувати. С. З.

Коліска = коліса. С. З.

Командирувати = виправляти, виправити, відряджати, відрядити, ординувати. — До города Москви виправили. С. З. — Пап Гетьман ординує наш полк в Задніпря на Дорошенка. К. Ч. Р.

Командувати = командувати, старшинувати, начальникувати.

Комарий = комаровий, комаринний, комарячий. — Пришюй Спас — проша комариний бас. н. пр.

Комаровъ = комарів, комаревий.

Комаръ = 1. ком. *Culex* — комарь, (Гал.) — комар, зб. — комарий. — Комарь з дуба виаде та скіає. н. пр. — Пришла друга Пречиста — вала комаря нечиста. н. пр. — Комарі здорово боять ся холоду. Степ.

2. машина для пробивання дірок в залізних або мідяних листях.

Комедіантъ, ка = комедіан, ка, ко(у)медійник, ця, кумедник, ця, штукарь, ка.

Комедія = 1. ко(у)медія. — Крути та не перекручуй, комедія в 4 діях О. Мирного. — Бюльонная комедія = вертён (С. З.), кумедія.

2. кумедія, чудасія. (С. З.). — Оттаку кумедія він счинив, що довго всі сьміялись. Кя. — Кому воно здаєсь, кому в пригоді? Кумедія тая годі! Дунтрашко. — Та тут чудасія, мосьпане! Гоголь.

Комелъ = 1. комінюк. Кп.

2. рос. *Thlaspi arvense* L. = вередник, волоски, талабач, чорне ребро, дзвонець, гречичка, біліця (Гал.). С. Ав.

Комель = 1. прикорень, окорепок, відвѣмок (товстий кінець деревини).

2. нязовий кінець волоса.

3. гічка (зв'язаний кінець у вінка, мітли то-що).

Комета = комета, мітла, віха (С. Л.). — Мітла на небі — то перед віпном. н. к. — Мітла огнена зійшла, і стел, і гори осіяла. К. III. — Он бачите над Книвом мітла простягла ся, а над Дніпром і Тясмином земля затриєла сп. К. III.

Комитѣ = рада.

Комическій = комічний; кумедний (С. З.).

Комкати, скомкати = в'язати, м'яти, в'м'язати, б'гати, зо(і)бгати, ж'ужжити, в'жужжити. — Зобгав у жиєно. С. Л. — Зжужжив мою керсетку. Кп.

Комковатий = грудковатий, грудватий. (С. Пар.).

Комкомъ = жужиом, жужиом, жмачком. — Поліз у шафу, а там все жужиом лежить.

Комментарій = коментарь, тлумачення (С. Ш.), з'ясування (Кп.).

Комментаторъ = коментатор, тлумач (С. Ш.).

Коммерція = торг (С. Л.), торгівця (С. Ш.), гандель (С. Л. З.). — Нема торговиці без жидівської головиці. н. пр. — Нема здатійшого до гандю, як жиди.

Коммерческій = торговий (С. Ш.), торговельний, гандлювий.

Комната, комнатка = світлиця, світлицька, хата, хатка, хатина, горниця, горничка, покій, кімната, ківната (С. Л. З.), літня без печі — хіжа, хіжка. — Комнаты = хаті, горниці, покої. (Найбільше спільне значення мають слова: хіжта, покій; слова світлиця і горниця переважно визначають більші покої за-дя гостей, а кімната — невеличка; слова світлиця, горниця, хата і покої вказують теж і цілий будинок.) — Наша горниця з Богом не спорить ся. — Поставлю хату і кімнату, садок, гайочок розведу. К. Ш. — Скільки у вас хат наймаєть ся? — Напав дві хати або дві хаті, а сам живе в кімнаті. — Пішов у горницю. — Не замітай чужої хижі, аби твоє була заметена. н. пр. (Д. теж під сл. *Иабѣ*). — А в моїм дворі штири покої, а п'ять світличенька для тя самої. н. н. Б.

Комнатный = хатний, покойовий, горнищний, світличний. — Комнатная дѣвка = горвишна, покойовка. (С. Л.). — Комнатный служитель = покойовий.

Комодъ = камода.

Комокъ = д. Кома (здр.).

Комолый = д. Безрогий.

Компактний = стислий, щільний. — Книжка надрукована стислим друком.

Компанѣскій = товариський (С. Ш.), ко(у)мпанійський.

Компанія = товариство, ко(у)мпанія, купанство, гурт. — Віп в товаристві завжди веселій. — Зібрала ся компанія — невеличка, але чесна. н. н. — Заі компанія і доброго чоловіка занекує. н. пр. — У гурті, то й смерть не страшна. н. пр. —

Торгова, промисленна компанія = спілка, товариство. (Пр. д. під сл. Акціонерная компанія і Асоціація). — **Вступити, ввійти в компанію** = стати, пристати у спілку. — **Въ компанію дѣлять** = в спілці, на-спіл робити. — У тебе в город, а я доставу чого, та й посьмо на-спіл. н. к.

Компаніонка = товаришка.

Компаньонъ = товариш, спілник. — Піший кінному не товариш. в. пр. (Д. ще під сл. Акціонеръ і Асоціація).

Комплексія = штатула, статура.

Компліментъ, частіше мн. компліменти = милощі. — Почав їй говорити всякі милощі.

Кониість = гноївня. — **Кониістная йма** = гноїрка, гноївка.

Кониотъ = узвар. С. Ш. — Узвар на базарі, а кути на покуті. н. пр. — Другая слава у Спасівку стала, що Маруса козакові узвару прсдала. н. п.

Конишій = д. Битл.

Конь, конюк = грѹда, грѹдка, грѹдочка (С. Аф. З. Л.). — Бїдна головочка: сьвятки їдуть, а глиня нї грѹдочки. н. о. — Цур дурня, та масла грѹдка. н. пр. — Щедрик, ведрик, дайте вареник, грѹдочку кашки, шльнце ковбаски! н. п. — (Тїста) — балабух, галка, галушка. — (Сіру, масла) — грѹдка, грѹдочка. — (Глиня замїшаної) — вальок, валька. — (Глиня — замезувати шпари) — шварун. — (Сїгу) — свїгові кїля, грѹдка сїгу, а велика — бѣба. — (Ниток, вовни то-що) — жмут. — (Ягїд злихляк до купи) — кїтяг(х), кїмїях. — Сїлігї вишнї злипались кїтяхам. Лев. — Вишнї так і висїли кїмїяхами. Чайч. — (Волосся, що скїмшилось) — ковтїух. — Сбїтсья въ конь = скїмшїтї ся, склочїтї ся. — Із рота пїна все котїлась, як повєть та борода скїмшилась. Кот. — Волосся на головї й на бородї склочїло ся йому. Кв.

Конига = каюк, думогубка. (Човник, видобаний з одні деревини).

Кониаться = кїратї ся. — А давайте кїратї ся, кому починати.

Кониєндія = конвєндція, убова (між державами).

Кониїктъ = пансіон, бїрса.

Кониой = конвої; вѣрта, казавур. — **Подъ конвоємъ** = під вѣртою, за казавуру.

Кониювратъ = конвоювати; вартувати. (С. Л.).

Кониульсія = кїрчі, перелогї. С. Л. З.

Конгрєессъ = рада, зїїзд (вищих особ з різних земель по полїтичним справам).

Кондїторская, кондїторъ = пекарня, цукєрня, цукєрня (С. Пар.), пєкарь (С. З.), цукєрник, цукєрник (С. Пар.).

Кониєнна = конїна, конїтина (С. З.), конбилїтна.

Кониєній, конєвъ = кїньський. — **К. лукъ**, рос. Teucrium Scordium L. = дїкий часник, скїрдїя. — **К. шавєль**, рос. Rumex L. = кїньський шавєль.

Конєвъ = 1. **КОНЬК**, **КОНЬЧОК**, **КОНЬЧЄНЬКО**, **ЛОШАЧОК**. — Козак молодєцький, під ним коник воронєцький. н. п. — По середнї пан хорушїий, під ним коничєнько, під ним воронєцький, сильно дужий. н. п.

2. **КОНЬКІ**, частіше мн. **КОНЬКІ**, **СКОБАУН**, **ЛІЖВА**, **ЛІЖВИ** (Гал. С. Пар.), **КОСТАПІ** — **НАРТИ**. — В лїжви чоботи прибрав, та по льоду легєсьєво в сачоклами він погнав. (Дзїшюк).

3. **КОМАХА Gryllus** — **КОНЕК**. — Наш коник — стрибунєць живе так саме, як і сарапа. Степ. — Живий коник свазунєць доцьвїрінкався в кїнець. Старацький. Байка.

4. **риба Syngnatus hippocampus** — **КОНЬК** (морський).

5. **ГРЄБІНЬ** (в стрїсі).

6. **КОНВЄНЬ** (верхній одвїрок).

Кониєцъ = 1. **КІНЄЦЬ**, **КРАЙ**. — Кїнець лавки.

2. у шєнци — **ДРАТВА**. — Сучити дратву.

3. **ШМАТОК**, **ЦІЛЬНИЙ** — **ШТУКА**, **ЦІЛЬНИК**, **СУВІЙ**. — Штука сувязь. — Сувїй полотна.

— **Вкониєцъ, до конєцъ** = до краю, до останку, до рєштї, у пєнь, до щєнту, до послїдку, по сам кїнець (Кв.). — Як не дав Бог змалку, не буде й до останку. н. пр. — Тїльки що простяг своє в багаття рило, а погулїня його до щєнту обсмагло. Гр. — Лїхив у пєнь рубайте, кров їх з шїском мїшайте. п. д. — **Дѣло съ конєцомъ** = тай гїдї, тай шабам!

— **На какїй конєцъ** = на що? — **На худїй конєцъ** = у всякім раї.

— **Въ конєцъ** = в кїнци, кїнець. — Сидїть батько кїнець стола. К. Ш.

Коницї хоронїють, прїтатъ = кїнци ховати. — **Подъ конєцъ** = на кїнци, на прикїнчєнїю, на прикїнчєчї, на прикїнци, на сходї, на рєштї. — **Съ конєцъ въ конєцъ** = од краю до краю. — І дналюсь я округ себе од краю до краю: що ж там милого знайду я, що в там згадаю. В. Ш.

— **Нехай душї козацкїї в Українї вїтвють:** там широкї, там весело од краю до краю. К. Ш. — **Приводїть въ**

концу = до краю доводити, краю доводити. — Треба краю доводити. К. Ш. — Тутъ тебѣ я конецъ = тутъ тобі й край, тутъ тобі й капутъ! — Хазово́й конецъ = показний кінець, край.

Копéчно = а вжéж (С. Л.), аджéж (С. Л.), таджéж (С. Л.), та вжéж, а тóж, а жéж, (С. З.), конéчне (С. З.), пéвна рiч (С. Л.); пeвнe, залéвнe (Кр.), звичайно. — Та хiба ж ти бачив? — А вжéж або атóж! — Почне казати казку, звичайно, про змip. н. к. — „Бреше“, смажуть, „святий-такий“¹⁴ звичайно, не в очi. К. Ш. — Конечне будемо у його. С. З.

Копéчності = рúки, нóги або крiла.

Копéчностъ = 1. кінець, край.

2. кінéчність.

Копéчний = кінéчний; остáнный.

Копiцьк = рундучок (лаака і разом ск iна в хатi бiля дверей). — Старi чоботи мабуть у рундучку.

Копiвна = 1. д. Конéвна.

2. шкаповина, шкалина.

Копiцький = конiчний, стожковий (С. Пар.), гостровёрхий, пичастий.

Копкiлавъ = в'язд, рада (кардиналiв).

Копкóратъ = убова (з папою).

Копкóрсъ = конкурс. (Збiр позичальникiв для роздiлу масти неспроможного довжини і суперництва між кiлькама). — На конкóрсъ, конкóрiрун = навперевагi, на перебiй. — Ми будемо вчити са навпереваги. Сп.

Копiница = д. Кавалерiя.

Копiный = кiнный; кiньскiй. — **Копiный вóинъ** = козак, комонник (С. З.). — По полю мчались козаки... с пiв десятка комовникiв. К. Ч. Р. — **Копiное ристáзмъ**, **копiная скáчка** = бiговiсько. (Под. С. Ш.).

Коповникъ, рос. *Trifolium montanum* L. = в'язiль, iвасик, кúрчача лáпка, сорóчi лáпки, кóтики, каюшина. С. Ан.

Коповодъ = 1. коповод, завідчик (кiньскiй).

2. д. Заводчикъ 2 і Зачiнщикъ. — Вiн у нас на всю околицю привiдця. Кн.

Коповняъ = 1. лúта (що пугають коней, як пускають на пашу).

2. припiц, коповяз. — На припоi пасли кови сiдванi, готовi. К. Ш.

Копопáтити = копопáтити, паклювáти, глóбити (С. Аф.), замазкою — шпáглювáти.

Копопáтый = д. Весновáтый.

Копопáтъ = копопáтъ, копопáтка, пáкля, клóччя (для копопáчення).

Копопéлъ, копопéль, зар. копопéльска, рос. *Sarrhavis sativa* L. = копопéля, частiне мн. копопéль, зар. копопéльки, одна стеблина

— копопéлина. — Беаэ́тмянная копопéль = плóскiнь. — С́мянная копопéль = хáтiрка. — (Витáпана, що iде на пряжу) — прядиво, (а що лишастъ са) — клóбччя. С. Ан. Л. — На городi копопéльки, верхки зелененькi. в. п. — Стрiмкий нк копопéлина. Кн. — На городi копопéльки, не вибрана плóскiнь. н. п.

Копопéльникъ, рос. *Eupatorium sarrhabinum* L. = сiдаш, сiдáч. С. Ан.

Копопéльный = копопéльный.

Копопéль = д. Копопéль. — Копопéль ту-рeцкая = д. Клещевина.

Копопéльникъ = вiдмiт (С. З.), копопéльце, копопéльско (Гал.).

Копопéльняк = 1. пт. *Fringilla linaria* = копопéль (С. Жел.), копопéльняк, ма-кодзоб. (С. Пар.).

2. рос. *Bidentis tripartita* L. = чередá, стрiл-кi, собáчi рeпяхi, причeна, рeпяхи. С. Ан.

Копопéльняк = 1. пт. *Fringilla linaria* = копопéль (С. Жел.), копопéльняк, ма-кодзоб. (С. Пар.).

2. рос. *Bidentis tripartita* L. = чередá, стрiл-кi, собáчi рeпяхi, причeна, рeпяхи. С. Ан.

Копопéльняк = копопéльняк. — Копопéль-ное мýсло = сiмянá олiя.

Копосiлумъ = рада лiкарська.

Копiскiя = кiньскiй, копiцький. — **Копiская грива**, рос. = д. Копопéльняк. — **Копiскiй волосъ** (з кiньского хвоста) = волосiя, волосiнь. (С. Аф.). — **Копiскiй хвостъ**, рос. *Equisetum palustre* L. = кругляк, E. hiemale et sylvaticum L. = хвощ, E. arvense L. = пестишi, польова сóсонка. С. Ан.

Копосиризовать = сектувати са.

Копитиентъ = суходiл.

Коптрабанда = пачкарство. — Занимáтъся, промышлáтъ коптрабандой = пачкарювати.

Коптрабандный = пачкарський.

Коптрабандиръ, коптрабанди́сть = пачкаръ, пачкар (С. Жел.), пачковоз.

Коптрабаси́сть = 1. басистий. — Басистий не мае де сiсти (бо в басом тiсно). н. пр.

2. октáва (в хорi). — То все басы, а оцей октава.

Коптрабасъ = бас. — Вiн добре на басi грас.

Коптракты́ш = контрактовий.

Коптра́сть = сýпроть. — Вiле i в супроть чорному. Кн.

Коптрибу́ци = окуп, данина. — Город Львiв окуп за себе дан Орди i Хмельницькому. Л. Сам.

Коптрóлёръ = контролёр, понiрик. —

Не можна лісі шахрувати — над ними є повітря. Кв.

Контролювати = повіряти, контролювати, доглядати.

Контурити = контурити, підбити, вдарили імпетом. — Воно не ранило, а тільки ноги мій підбило імпетом. Кв.

Копура = д. Канура.

Копусний = копусовий.

Копусовидний, копусообразний = д. Колический.

Копусь = копус, стіжок, кружиль. С. Жел.

Копфеты = канхвѣта, цукерки. — **Копфетка** = канхвѣтка, цукерка.

Копфѣтчикъ = д. Кондиторъ.

Конфиденціальний, но = таємний (С. Ш.), таємно, потай, нішком.

Конфіскація = конфіскація. Та.

Конфісковати = конфіскувати, одібрати добро на скарб, (про книжки, часописи то-що) — заборонити, запинити, затримати.

Конфузати, ся = соромити, ся, стидати, ся, (аж червоніти) — пекти раків.

Конфузний, но = соромний, соромно, сором (С. Л.), ніяково (С. Л.). — Соромно якось стало.

Концентріческій = односередний. С. Пар.

Концовой = лоджан (що проводить судна з одного місця до другого).

Концовий = штуковий (що продасть ся цілими штуками), цільвий.

Кончатъ, кончатъ, ся = 1. кінчати, ся, доводити до кінця, до краю, кінчити, скінчити, ся, (роботу) — доробляти, доробити, ся. — На тім розмова ся і скінчилась. К. Х.

2. вмірати, конати, вмірти, сконати. — Бодий тобі так тяжко конати, ой як теєр мій тяжко віку доживати. н. п. — Чули, чули Запорожці з далекого Криму, що конає Гетьманщина, невпинно гине. К. Ш. Як Ляхи конали, як Сьміла горіла. К. Ш. — Сім рік будеш хорувати, в осьмий конати! То я буду пам'ятати, з кого се св'ятити. н. п. Б.

Кончикъ = кінчик.

Кончина = 1. кінцець, кінчанна.

2. смерть, сконання.

Кончатъ, ся = д. Кончатъ, ся.

Копь = ківь, коньяка, здр. коник, конячок, конячєнько, коненя, мн. коні, коневата, (з великою гриаю) — гривань, патляч. — Гей ківь вороний, в сам молодий. н. п. — Запріг коняку, тай поїхав.

(Д. ще під сл. Конєхъ). — **Копь водный** = Гипнопотамъ).

Копюухъ = коюух, стасний. (Прав).

Копюшенний = стасний.

Копюшня = стая (С. З. Л.), стайня (С. Л.), стайниця, ставниця, коюшня (Лів.). — Ой кою мій вороненький, чого ти стоїш на ставі смугаєвській? н. п. — Як кови укралі, то й станю замкнути. н. пр. — Взяв кови у стайницю, а милого у свѣтлицю. н. п.

Копякова, рос. Vicia sativa L. = віка. С. Ав.

Кона = няло, млявий, макуха, мнїха, лемишкватий, лемишка, пауша, вайло, валюка (всі про чоловіка).

Коналуха = д. Глухарка 2.

Кональщикъ = копач, копальник, грабарь (С. Аф.). — Наяв грабарів рів копати.

Конапецъ = ривчак.

Копани = 1. копаниці (полоски у сапог з корінковими передками).

2. корчі, пні (авкопані з землі, де був ліс).

Копаница = д. Заступь.

Копаніе = копання.

Копаня = копанка, (коло джерела) — сажанка, сажівка. С. З.

Копатель = д. Копальщикъ.

Копать = копати, ріти. — Копати яму.

Копаться = 1. копати ся, ріти ся.

2. копати ся, вовтузити ся, шпартати ся, валантати ся.

3. копати ся, нишпорати, шукати.

Копѣчка = копѣчка, копійчина. — Вилпала туку копійчину, та Пречистій поставила свѣчку за сива. К. Ш.

Копѣчний, копѣшний = копійчаний, копійшний. — Копійчана свѣчка.

Копѣйка = копійка, здр. д. **Копѣчка**. — Засьмій ся, Матвійку, дам копійку. н. пр.

Копѣяникъ, копѣящикъ = пікієр. С. З. (Вояка, узброєний списом).

Копѣяний = 1. копійний, списовий. — Чи не носить хто млюги списової? Я пишу, у мене й ратища вистругані. К. Х.

2. д. **Копѣчний**.

Копейсть = пїсарь, копїста.

Копѣящикъ = д. **Копѣяникъ**.

Копѣйка = копѣчка.

Копѣяний = копійшний, в копїцах. — Сїво в копїцах.

Копѣрь = 1. рос. Anethum graveolans L. = укрп, окрп, крп. С. Ав.

2. рос. Laserpitium latifolium L. = стародуб, лиходїява трава, волошиєва трава. С. Ав.

3. станок для баби, що вею забивають палі. — Копра на д'яло, копра съ д'яла = посувуги станок ближче до палі або одсунуги од неї.

Копетень, рос. *Asarum europaicum* L. = копитень, копитці, копитвн, копитвнъ, копитець, піддистник, підолшник, підоршник. С. Ан.

Копець = 1. д. Кобець.

2. копач.

Копилка = скарбничка, карнавка.

Копированіе, копрівка = копіювання, списування, переписування.

Копирівать = копіювати, списувати, переписувати, здіяти копію. — Той лист записуваши, послае. Л. В.

Копирівачъ = копіста.

Копить, ся = збирати, ся, збивати, ховати. — Збивае гроші копію до кошійки. — Цілий вік ховав, дітям не давав, а заоді спожив. Кн. — Назбирав грошей повну скриню.

Копія = копія, випис, список. — 3 таких листов копії мають бути давані. Ст. Л. — Зробив собі список з того малюнку. Кн. — До книг записувати і випис давати. Ст. Л.

Копка = копанія.

Копкий = пухкий. — Земля пухка — легко копати. Кн.

Копленіе = збирання, ховання.

Копна = 1. купа, здр. купка. — Купою на купі. К. III. — Чорт біса с під купи бачить. н. пр.

2. (хліба на 60 снопіа) — копа, (сіна або хліба в снопах) — копця копчяк, здр. — копичка, копчячок, (на 30 снопів) — полукішок, (багато, густо кіп) — кобно, (що кладе копи) — копильник. (Сп.). — Більш копи лиха не буде. н. пр. — Поньжугь у снопи, позладугь у копи. н. п. — Поскладаем в копи, та вдармо в гопи. н. п. — Дивлюсь, а він лежить під копицею сіна.

Копоткй, копотлівый, копотный = 1. млявий, марудний, маруда. — В роботі нопа млява. Кн. — Оце ще маруда, як почне що робити, то попи він налагодить ся.

2. морочливий. — Морочливе діло.

Копотность, копотливость = марудність.

Копотунъ, копотунья = маруда.

Копоть = 1. сажа, кіпоть, кіптява. — Кіптю боюсь, я удушлива. Лев.

2. смолярня, смолокурья, дегтарня. (Яма, де гонять смоду або дьоготь).

Копотить, ся = ворухити, ся, копати ся.

Коптальня = димарня. (Вол. зап. Сидоренко).

Коптать, ся = коптити, копчовити, ся.

Копталька = д. Коптальья.

Копунъ, копунья = д. Копотунъ.

Копушка = копичка (сіна або трави).

Копытень = д. Кобетень.

Копытестый = копистый.

Копытникъ = д. Кобетень.

Копытный = Копитовий.

Копыто = копито, (роздвоєно) — ратиця, (у свині) — ратиця, (сторчове) — кукса (Мил.). — Мисо роздірать суддям на рівні часті, лисиці ж ратиці відать. Гр.

Копыто льявое, рос. *Alchemilla vulgaris* L. = приворотень. С. Ан.

Копытчатый = копитоватий.

Копытиться = д. Копопаться.

Копь = копальня, рудоконья, (глиня) — глинище, (вапни) — вапнярка, вапнище, (соли) — солоніця, (земляного вугілля) — шахта, (заліза) — рудня, рудоконья, рудокони. (Вознянъ, зап. Сидоренко).

Копье = спис (С. З. Л.), копій, (держало до його) — ратище. — Не всяк козак, хто спис має. н. пр. — Держить в луді спис довенький, а у руці меч асеньский. п. п. — Ой миву ся та пан Сава до гострого меча, взяли його на три списи від правого плеча. н. д. — Іде козак, копією опираеть ся. н. д.

Копьевиде = ратище. С. З. — Козаків без ратища, як дівчині без наместа. н. пр.

Кора = коря, (товчена чинити шкура) — здубиця. — Покритись, вьатсья корю = заскориніти. — Струп заскоринів. Кн.

Корабельный = корабельний.

Корабельщикъ = корабельник.

Корабль = корабель (С. З.), гурецький а давнину — галера, галера. — Тую галеру з гризної гармати привітайте, гостиниця їй дайте. п. д.

Коралловый = коралевий.

Коралль = коралі.

Коралки = коралі, добре наисто. — Були моралі, та пішли далі, були перли, та ся стерли. н. пр. — Повва шня доброго наместа.

Коралковий = коралевий.

Корга = 1. д. Ворона.

2. стара баба, баба-ляга, відьма.

Кордегардія = буцегарня.

Кордонъ = кордон, цеп (військовий).

Коренастый = 1. коренистий, корінчастий, корчастий. — Дай Боже, щоб моя капусточка була на коріння кореняста, а із листу головаста. н. пр. — Дуб кор-

частий. — Рості редька корениста — на зіму словаю. н. п.

2. присадкуватий, натоштуваний (Чайч.), крѣкотень.

Кореневій, корневій = 1. коріневій, корінний, корчовий.

2. коріньковий (зроблений з коріня). — Корінькова лялька.

Кореністий = д. **Кореністий** 1.

Коренній = 1. ґрунтовний, корінний. — Се наше право ґрунтове, споконвічне. Кн.

2. первістий, споконвічний. — **Коренніе жителі** = тубольці. С. Л. Ш. — **Зайди** принесли до тубольців культуру. Кн.

— **Коренній зуб** = кутній. — **Сьмія ся, засьмієш ся** колясь на кутній. в. пр. — **Кореннійа лѣшадь** = голобельний кінь.

С. Аф. — **Коренній разсѣлъ** = ропа. — **Кореннійа рыба** = велика рыба, добре просѣлена, просія.

Корень = корінь, адр. корінець, коріньчик, аб. — коріня. — **Или поань дворъ, нам корень вонъ** = або пан, або пропав. н. пр. (Або велике щастя або велике лихо). — **Запрачъ въ корень** = запрятті в голоблі. — **Корень вѣчійа бѣлий**, рос. *Aconitum lycoctonum luteum* = царь-зілля, царь трав. С. З. — **К. громовий**, рос. *Astragalus sylvestris* = шпарага, азаячий холодок. — **К. животній** = д. Горіць. — **К. красній**, рос. *Anchus officinalis* L. = медуніяца, меденішняк, краснокорінь, румянка, рудяничик, свинюшняк. — **К. макарінянъ** = д. Горіць. — **К. солодковий**, рос. *Glycyrrhiza echinata* L. = солодкий корінь, вербець солодкий, солодець, солодка, якориця. — **К. скипидарний** = д. Копетень. — **К. сухотняй**, рос. *Argemone calciculata* L. = козяча борода. — **К. царскій**, рос. *Imperatoria Ostruthium* L. = царь-зілля, стародуб. С. Ав.

Коренякъ = голобельний (кінь). С. Аф.

Корецъ = 1. корецъ (С. З.), корякъ (С. З.), адр. кірчик, корячок, ківш, ківшик. — **Кувив корякъ рїжків**. С. З. — **Знатимеш** — почім ківш лиха. н. пр.

2. (у млинї) — ківш (худи борошно сипеть ся).

Корешокъ = 1. корінець, коріньчик. — **Корешкій** = (тютюву) — коріньці, рѣбанка.

2. (в оправі внижок) — спіянка. — **Оправа свирїз добра, тільки спіянка трохи потрїсавась**. Чайч.

Коржавити = коржавити, шкарубити
Коржавѣтъ = коржавіти, шкарубіти, шкарубнути.

Коржанъ = д. **Кавсанъ**.

Корзина, корейка = кош, кошник (С. З.), кіш, кошіль, кошѣвка (С. Л.), (з соломи) — кошіль, солѣтяник, (з ремня, з лиги) — козубѣйка, (з лозв) — лозанїк, (в лози, обмазана глиною) — стѣга, стѣжка.

— **Прийшли з кошелями, увесь коровай забрали**. н. п. — **Випустив з кошели**. Кр. — **Із лиц плетени козубѣйки, з лигами ходити по опенью**. Кот. — **Мудра жопа: як дві стуги шпона, третя гороху, то вона й буде носить по троху**. и. пр. — **Узяли стужку з калачами**. К. Ч. Р. — **Понаїдалися і вазбірали орушину 12 повних коників**. К. Сьв. П.

Корзинщикъ = коншкаръ. С. Пар.

Корїнка, Passulae minores vitis viniferae aruropaeae = корїнка (родзівка корисна, дрібна).

Корїстий = товстокорій. — **Товстокорій кавуу**.

Корїтъ = дорїкати, докорїти, корїти. С. Л. З.

Корїться = корїти ся, покорїти ся. С. З.

Корїца, рос. Cinnamomum = корїця, цинамон. (С. З.).

Корїчевий, корїчний = 1. корїцевий, цинамоновий (властивий корїцї або зроблений з неї).

2. корїчнийий, рудоватий (колір).

Корїандръ = д. **Кашнець**.

Корка = 1. (на садонїї або городнїї) — шкурка, шкурочка, лущайка, лущина, лущинка, аб. лущиння. — **Іли кавуун, та понаїдали свирїз лущиння**.

2. (на хлїбовї) — шкорїнка, сворїнка, сворїнка, скїрочка, (спїдан) — спїдка. — **Корїть Маринку шкорїнка**. н. пр. — **Гризеш шкорїнку із кнїша, та днеш свиху із кнїша**. Свіц. — **Дайте хлїба хоч скїрочку, дерев'яні ложки і свирнатки трошки**. н. п. — **Люблю шкорїнку та ще спїдку**. — **Его охлїли на обѣ корки** = вибили на всі бѣки.

Корїа = корїа, зад, заднякъ (С. Пар.), гѣза (корабля або якогось внишого судна). — **Хвилі заливали човен, а він був на корїі**. К. Сьв. П.

Корїежка = корївля, годівля, годування, харчування (козей, воли) — цѣпас.

Корїиць = 1. корїтель, годувальник (Чайч.), питийий. — **Він йому питийий батько**.

2. добродій.

Коріялица = 1. ма́жка. — У неї боліли груди, то вона паняла до дитини мажку.

2. пити́ма. С. З. — Питима мати.

3. доброді́йка.

Коріялицыя = ма́жчн.

Коріяло = стерно́, деменó (С. Аф. З. Л.), кёржа (С. Жел.), у плота — трепло́. С. Л. — Ой сидит козак та на демені, він деменно повертає, на Чорне море поглядає. н. д. — Сідай на стерно, в ми будем громадити.

Коріяць, ся = годува́ти, ся, корми́ти, ся, харчува́ти, ся, живи́ти, ся, (дуже) — сити́ти, тля́ти, (худобу в дорозі) — попасати́, корми́ти. — Господь буде помогати сприт годувати. в. п. — Трудица копійка годує до віку. н. пр. — Ситого ста добре годувати. н. пр. — Ой як міні жити, в світі горювати, ой як міні діти в світі годувати? н. п. — Багатий дивується, як убогий годуєть ся. н. пр. — Уже ж се муть всякий знати, що військо треба харчувати. Кот. — Нехай багач дивить ся, як убогий живить ся. н. пр. — Ой щож будем робити, пічим волів корияте. н. п. — От доїдемо до Олматової, то тут треба ковей попасати. — Уже вони й тлять того хаба на ціле літо. Сп. — Пустельник мусів годувати ся своєю працею. Бар. О.

Корика, корилєніє = д. Корієжка.

Корилн = 1. д. Корієжка.

2. харч, харчі, їжа, страва, корм, по́корм, (для худоби) — па́ша. — У нас добрі харчі. — Не буде й скотаві паші. С. З.

Коринн = 1. гладкий, ситий. — Ситий віл.

2. пашістий. — Пашисте поле. — Пашиста солома (що дає багато паші).

Корівнице = випаса, па́ша, пастівник, вігін, степ (де випасають худобу).

Корівоче = харчовé, харчові гроші. — По карбонацію в день, та харчового по золотому.

Корівой = 1. стерновій.

2. харчовій.

Коричій, корищик = стерник, стерничий, стірийк. (С. З. Л.). — Один стерник сам керує, весь корабель упрямує. Мазепа. С. З. Л.

Коричь = д. Корилн 2. — Подобный коричь = паша. — Пустий волів на пашу.

Корнатъ = обтнати, обчиркувати, (крыла птиці) — боркати. С. III.

Корневикъ, корневїла, корневїще = Коревїще.

Корневой = д. Коревсой.

Корнеплодный = корінеплідний.

Корнётъ = хорувний. — Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник. н. пр.

Корнистый = д. Кореністый 1.

Корнишонъ = огірочок, пу́льнянок (огіроч маленький для маринования).

Корноухій = карнаухий, шельмований (з надрізаним або одрізаним ухом).

Корный = кірий.

Коробейникъ = коробочник, рознощик, крамарь (що носить дрібний крам).

Коробить, ся = корчати, ся, шкарубти, ся, пачити, ся, дубити, ся. — Дошка на сонці подубила ся. Кп. — Ляхманка аж корчить.

Коробка, здр. Корбочка, Корбушка = 1. коробка, корбочка, короб, коробок, (з луба) — козуб, козубка, козубенька, (з кардону) — шабату́ра, шабату́рка.

2. дощана обшивка на луткі або одвірки.

Коробъ = д. Коробла 1. — Наговорилъ съ три короба = набалакав сія мішків гречаної вівни (багато казна чога).

Корова = корова, здр. — корівка, корівонька. — Дійная корова = дійна.

— Яловая корова = ялова, ялівка, яловница, зб. — ялівник, через рік тіляна — передійка.

Коровай = д. Каравай.

Коровєнка = корівка, корівонька, корівчина, ян. корівка, корівчата.

Корівій = корівчавий.

Корівка = 1. д. Коровєнка. 2. д. Дігмалъ.

Корівка божья, ком. Sossipella = сонечко. — Сонечко — зовсім кругле, зверху опукле, головка й віжки малесенькі. Степ. — Сонечко, сонечко! виглянь в віконечко: он Татари ідуть, тебе заріжуть. (Промовляють діти, пускаючи сонечко, щоб летіло).

Корівникъ = 1. корівник, хлів, річківня, річка́рня, ялівник.

2. д. Дігмалъ.

Корівница = корівниця, доїльниця, річка, дойрка. — Одну дочку мала, та й ту утерла: із воля робітницю, од нечі топильницю, од корів корівницю. в. п. (Д. це під сл. Довільниця).

Коріводъ = танок, таночок. С. III. Л. — Ой у місті Немирові дівол танок ходить. н. п. — Сім дочок — свій таночок. н. пр.

Корівовникъ = д. Дігмалъ.

Корівушка = д. Коровєнка.

Коровникъ, рос. Verbascum thapsus L. = коров'як, ведмеже ўхо, дявана, дрибчак, сьвічі. С. Ан.

Корівья петрушка, рос. Anthriscus sylvestris

Нoffm. = свербігуз, бугіла, борщів-
нік. С. Ав.
Коробья трава, рос. *Camelina sativa* Crantz.
= рижій. С. Ав.
Коровінь = д. Белладона.
Королєва = королева, краля (С. З.), ко-
роляха, королиця. (Останні два тільки в
знач. жінки короля, а перші і в знач. дер-
жавної володарки). — А короля нема дома,
короляха сама дома. в. п. — Царь, царця
— короляца. (з нар. гва).
Королєвина трава, рос. *Lappa major* Gaertn.
= дідовнік, липух, рел'яхи. С. Ав.
Королєвич = королєвич, королєнко, ко-
роля, королєні, мн. королєвичі, коро-
лята, королєнята.
Королєвна = королєвна, здр. королєв-
нонька. — Чи ти царівна, чи королєвна? н. к.
Королєвскій = королєвський, королєв.
Королєвство = королєвство.
Королєвствовать = королєвати. С. З.
Королєвъ = королєв.
Королєвъ = 1. королєв (збр. Королєв).
 2. пт. *Motacilla regulus* = королєв. Вол.
 3. д. Королєв.
 4. померанець мальтєвський (в середній
червоній).
 5. кораліва (намистина з коралін).
Король = 1. король, здр. королєв, ці-
сарь (Гал.).
 2. (в картах) — король, (в особливій грі)
— бардадін.
 3. норіг (в опусті, в лотоках).
Корольскій = д. Корольскій.
Корольскі садбове, рос. *Capsicum annuum* L.
= стручковий перець, перціця. С. Ав.
Корольковий = корольковий, королєвий,
королячий. — Корольковое ожер'єлье =
д. Корольскій.
Корольско = 1. корольско, (у терезів) —
бугай, (у колодязя) — журавель, (у дзю-
на) — ручка.
 2. ком. *Libellula* — бабка, самчик — ба-
бич. С. Ш. — Огже бабка страшенний во-
рог усім двокрилих комахам. Степ.
Корона = корона, здр. короньонька, ві-
нєць.
Коронний = коронний; державний.
Коронація, коронованіє = коронуваннє,
вінчаннє на царство.
Коронувать, ся = коронувати, ся, він-
чати, ся на царство.
Короста, мед. *Scabies* = короста, (педужий)

— коростячий, (особлива кімната для їх)
— коростява.
Коростявк, рос. *Scabiosa arvensis* = ку-
палка, наголоваток, огірчак, христова
палочка, повняк, синявка, жовтіль-
ниця (Гал.) С. Ав.
Коростєвъ, пт. *Rallus crex* = деркач, здр.
деркачик. С. З. Л. Аф. — Тільки чути, як
далеко десь деркач дирчить.
Коростовий = коростявий.
Коростовїть, коростєть = коростявїти.
Коротать = коротати, калатати — Чи
коротави вік в журбі, чи то за прставцем
горілки. Гул. Ар. — Та не дай Ноже віко-
му, як мій тепер старому — у неволі про-
падати, марне літа коротати. К. Ш. — Жи-
ву, калатаю, віку доживаю. Кн.
Коротенький = коротенький; куцєвський.
Коротєховєкъ = коротєвський.
Коротизна = коротість.
Коротитъ = коротити, в(у)корочати,
в(у)корочувати, прикорочувати.
Коротїя = 1. короткий, куций. — Ко-
роткі руки — не все те досягнуть, що очі
бачуть. Кн. — Ой Сербіне чорноусий, чого
в тебе жупан куций? н. п. — Піймав ку-
цого за хвіст. н. пр.
 2. недалєкий, близький. — Недалєкий
шлях.
 3. недівгий, короткий. — Як зїмоу день
не довгий.
 4. близький. — Близкий пригєль.
Коротко, коротко = коротко, коротєв-
ко; близько (д. Коротїя 1, 3 і 4).
Коротковатий = коротєвський, куцєв-
кий, пікороткий (д. Коротїя 1 і 3). —
Жупанок за йому якийсь куцєвський. — Та-
ни пікоротка ця свята. Чайч. — День ко-
ротєвський.
Коротковогий = кудоногий, кудоланний.
Коротковость = 1. коротість, корота.
 2. приязнь.
Коротковостий = куций, кудохвостий.
— Піймав кудого за хвіст. н. пр.
Коротковєрстний = низьковєрстний.
Коротковєш = коротковий.
Коротїшка = 1. куцяна, кїца одєжнєва.
 2. куцан, куцанчик, курдїчєль, котї-
горшєк (дитина малого зросту).
Коротїшиъ = 1. оцїнок. С. Л. З.
 2. д. Коротїшка 2.
Короче = коротше, куцїше, близьче (д. Ко-
ротїя).
Корочка = д. Бірка.

Корочунъ = капу́т, смерть. — Тут йому й капу́т!

Корождъ, ком. *Bostrichus* = короїд.

Корпія = повітряна (Ніс.), смикання, торочки (С. Ш.). — Лімарь захпун у виразку смикання, а нова зараз і випала. Кн.

Корпїть = відіти (С. З.), сліпати (над яким ділом).

Корректоръ = коректор, справщик, виправщик.

Корректуря = коректа. С. Жел.

Корректурний = виправницький. — Працював над отнюж тяжко пудною виправницькою працею: виправлять оттакє, як оці приказки, то не играшки! Номіяс.

Корреспондентъ = дописувач, дописник. (С. Жел.).

Корреспонденція = допись (С. Жел.).

Корреспондировать = дописувати, писати (до кого), листувати ся (з ким).

Корридоръ = коридор, коритар (Гал. С. Жел.), узенький — суткі, суточки. С. З. — Завинши мене в суточки, та й каже: Пристацьо й ми, братіку, в колі. К. Х.

Корсаръ = ушка́л, ушкўйник (морський або річний розбійник). С. Ш. — То не верби луговні зашукані, як безбожні ушкали палетли, Хведора Безрідного постріляли, порубали. н. д.

Корсетъ = корсет, шнурівка (Кн.), шнуровиці. (С. З.). — Продай, мамо, дві теліци, купи міші шнуровиці: в мене циці трясуцьця, з мене хлопці сьміютьця. н. п.

Кортомá = д. Арєнда.

Кортомїть = здавати в посєсью.

Корточки = карáчки. — Сидѣть на корточкахъ = сидіти карáчки (зігнувши поги).

Корча = корчі, перелогн. С. З. Л. — От се напали перелогн. С. З.

Корчага, корча́жа = горщик, горщик (глиняний, без ушка), здр. — Горща́ і т. д. д. Горшокъ.

Корча́жний = горшковий.

Корчевáніс = корчувáння.

Корчевáть = корчувáти. — Корчували чагарники довго, за теж і просо вродило не преудо. Кн.

Корчевобí = корчовий, перелоговий (д. Корча).

Корчє́нникъ, ца = 1. корчмáрь, шинкаръ, ка.

2. корчє́нник, ца (що перенозить або продає горілку без акцизу).

Корчє́нничать = 1. корчмарювáти, шинкарювáти.

2. корчє́нничати (продавати або перевозити горілку без акцизу).

Корчє́нничество = 1. корчмарювáння, шинкарювáння.

2. корчє́ство.

Корчє́ніс = корчє́ння.

Корчїть, ся = 1. корчїти, коцїюбити, кандзюбити, кривїти, карлючити, ся. — Бідний багатому певний слуга, корчїть ся, гнєть ся пред ним як дуга. Кот.

2. корчїти, удавáти (С. Ш.), стробїти (з себе). — Удає з себе пана.

Корчма́ = корчма́, здр. коршміця, оранда, шинк, шинок. (Пр. д. під сл. Кабакъ).

Коршунъ, пт. *Falco milvus* = шуліка, шуляк, шульпіка. С. З. Л. — Коршунъ курáтникъ, *Milvus regalis* = каня, кавюк. С. Жел. З. — Гудє смиститє, носєть ся шіва, як зєркух за курчма шульпіка. Кот. — Лебєдята похонала, стала грїть, в сама схїля голову — глядїть, чи не мріє де шульпіка у горі, чи не зробить віп пригоди дїтвори. В. Ц. — Чигає як каня. н. пр.

Корїстний = 1. корїстний, пожиточний. — Своє воля добра та не пожиточна. н. пр.

2. корїстливий.

Корыстолобєць, корыстолобївий = корїстливий, корыстолобвий.

Корыстолобїе = корїстливість, корыстолобство.

Корїсть = 1. корїсть, зиск, вжїток, прибуток. — Користі за два шаги, та й ті щербаті. н. пр. — З прибутку голова не болить. н. пр. — Из нашего жениханья ні слави, ні вжитку. н. п.

2. д. Корыстолобїе.

Корїто = корїто, (невелике) — ночви, взанїй, ваганїй, (у рибалок на рибу і сітки) — стяблѳ.

Корь, мед. *Morbili* = кір. С. З. (Пр. д. під сл. Кокашѳ).

Корюха, корюшка, риба *Salmo eperlanus* = корюка.

Коря́жний = 1. кривий, корячкувáтий, карлюковáтий. — Дерево такє корячкувате, що й на пазичю не вибереш. п. к.

2. рябїй, дяюбáтий, дяюбавий, таранкувáтий, віспувáтий. — Ой хоч бож я дяюбата на лобу, таки ж бо я зроблена до ладу. н. п.

3. шкарубкий, коржáвий.

Коря́га, коря́жина = корч, корчі. — Тут де глибоко під берегом, саме корчє́ багато, та й що году курча обвалюєть ся і дуби падають, то за тими корчами і риби ловити не можна. н. о.

Коріччяться = д. Баріччяться.

Коса́ = 1. коса́, здр. кіска, кісонька, ноб. — косище, ківець коси — чубрик, миршавенька кіска — косиця, коса дрібненько зашлетеві — дрібшкі, дрібшечки, зложені вінком — джегерелі. (С. З.). — Той заплела кісоньку в дрібшкі, щоб розплітали всі дружки. н. п. — Тут заплітала джегерелі, дрібшечки на головах. Кот. 2. (у косарів) — коса́, (з граблями) — грабкі, коса́ з грабками́, (без грабелъ, зоветься ся ще) — го́ла коса́. Частини коси: держа́к — кіска́, задня частина самої коси коло держака — п'я́тка, кільце — напёрсток, клин — па́слин. — Нашла́ коса́ на ка́мень = наткну́ла ся коса́ на ка́мінь, тра́пила коса́ на ка́мінь в. пр. 3. коса́, стрілка, ріг. — Недалеко від Ільми від берега, як наткнули ся на косу. н. о. — Коса вигналась трохи аж не на середину Дніпра. н. о. 4. хвіст риби.

Коса́к = коса́р.

Коса́рять = вирібувати колодій ліс.

Коса́р = 1. коса́р. — Вийшли в поле косарі косять ранком до зорі. н. п. 2. колодій, колодяз (важкий ніж з довгою колодкою), коса́р (кривий вік). 3. паучок *Phalangium orpilo* = коса́р. С. Жел.

Коса́тик = 1. рос. *Agrostis Calamus L.* = а́ір, татарське айла, гав'я́р, *Iris Pseudacorus L.* = коси́ці, ужачки, півник, болотні півники, рога́са, лепешняк. С. Ав. 2. *Lapis chelidonius* = ка́мінець хастівки. 3. любий, мвлий.

Коса́тка = 1. пт. *Nirundo orus* — з породи́ хастівки. 2. вова. *Delphinus orca* — морська свиня́. 3. хастівочка, ясочка, зіронька. — Чорвиня, чорпобравая ясочка моя. н. п. — Як тебе кохаю, моя ясочка!

Коса́тник, рос. Л. = півники, косарі. С. Ав. **Коса́точка** = д. Коса́тка 1 і 3. **Коса́тушка** = д. Коса́тка.

Коса́ць, пт. *Tetrao tetrix* = тетє́ра, тетє́р, тетє́р'ук, саміца — тетє́риця. С. Ш. — Глухий, як тетє́рук. в. пр. — Як дома кури, так у лісі тетє́ра. в. пр. **Косвенный**, но = косий, скісний, кривий, убічний, навкосо́, скісно́, навкосо́.

Косе́ць = коса́р.

Косі́ака = самоко́са.

Коси́ть, ся = 1. коси́ти, ся. — Пішов косити жито.

2. ко́со диви́ти ся, бо́чи́ти ся (С. Ш.), з ко́са, а́'уко́са, скрива дивити ся, поглядати́ (на кого). Пр. д. під с. Н'єкоса.

Коси́ца, коси́чка = кіска, коси́ця.

Косма́ = пасмо, чуб, чуприна, пучок волосся або шерсті, що на кінці скімшило ся. — Космы́ = па́тлі, кудла́. — Растрєна́ть космы́, оборва́ть космы́ = відрати́ за чуба́, обірва́ти па́тлі. — Натовкичав і па́тлі обірвав. Кв.

Косма́та трава́, косма́тка = д. Грїзница 2.

Косма́тий = 1. кошла́тий. С. З.

2. па́тла́тий, па́тла́нь, па́тла́ч, кудла́тий, волоха́тий, пелеха́тий, коструба́тий. С. З. — Собака кудлатий — йому тепло, пап багатий — йому добре. н. пр.

Косма́тити́ = кошла́тити́, кудла́тити́, волоха́тити́.

Косма́ч = па́тла́нь, па́тла́ч, кудла́нь, (найбільше про собаку) — кундель. — Па́тлі йому обтяли і з волохатого па́тланн зробили голомоного. Кв.

Космі́чеські́й = світовий, мировий.

Космоно́жка = голуб волоха́тий.

Космоно́жить = космопо́літа, всесві́тник.

Коси́нь = 1. малє́нька поду́шечка, що набива́сть ся чни важкі́м і випіта́сть ся в косу моско́вськими дівча́тами.

2. продаю́чий коси́.

Коси́тель, ни́ца = мару́да (спільн. р.), вабарлі́вий, зага́йний, на.

Коси́тельный = мару́дний, забарлі́вий, зага́йний.

Коси́ть = барі́ти ся, га́яти ся, ба́вати ся (д. Мєдлеть, мїжкать).

Косно́ = забарно́ (С. Л.), зага́йно, ба́вно (С. Л.).

Косно́й = кісний (валса́чай до коси 1 і 2).

Косно́сть — барі́ння, га́яння, забарлі́вість, зага́йка.

Косно́в'ичний = недорі́кий, недорі́ка (С. З. Л.), недо́мовний, недо́мова, за́йка, за́йкливий (С. Л.), гугня́вий, гугнівий, гуня́вий. (Пр. д. під с. Зайка).

Косну́ться = торкну́ти ся, доторєну́ти ся, дотєну́ти ся, черкву́ти ся. — Хотя́ же бун в приступити до веі, бо́льс доторкуга́сь ручевька білої. н. п. — Чарка, так і задвєвала, як черкнула ся об його зуби. Лев. (Д. Басється).

Косний = 1. д. Коси́тельный.

2. задубілий, закадубілий, запékлий (З. Л.), закліякий, забісований (С. Л.), зачাপілий. — Зачапілий дід: на чому став — а того ніхто його не зіб'є. Усі люди їздять залізною дорогою, а він ні за що. Кн.

Кося́ть = клія́нтий, ка́дубіти, ка́дубнути, ча́пнати, дубі́ти, бу́ти запékлими, зака́дубленими і т. д.

Косо́ = ко́со, криво́, навкосо́, на́вкось, навкосо́й, навкосо́й.

Косова́тий = косе́нький.

Косова́ще = кісся́ (д. Коса́ 2), кілочок на кісці — рúчка.

Косоворо́тка = сорóчка в ко́сини ко́широм.

Косогла́ле = ко́сість, зиво́ватість.

Косогла́зый = ко́сий, косоо́кий, кривоо́кий, зиво́ватий (С. З. Л.), зивоо́кий. (Кн.).

Косого́рь = косогі́р, скосогі́р (Чайч.). — Черканулися саме на косогорі.

Косой́ = 1. ко́сий, криві́й. — **Коса́я сажа́нь** = косовий са́жень. (Мірадонжини, що лічили са прямиро від лівої ноги до кінця правої руни, піднятої в гору, у дослого чоловіка).

2. д. **Косогла́зый**.

Косоло́зый = клиноно́гий. — Та воли в його круторогі, а погоничі клиноногі. н. п.

Косоло́гий = криві́й, кривоно́гий.

Косоо́кий = д. **Косогла́зый**.

Косопле́тина, косопле́тка = кісник, адр. кісничо́к. — Забажала гирява кісничків. н. пр. — В коси новенькі кісники позаштала.

Косору́кий = кривору́кий, кривору́чка. (Кн.).

Косось = 1. ко́сість, криві́сть, кривина́, косина́ (Кн.).

2. д. **Косогла́ле**.

Косоуго́льний = кривоку́тний.

Костеня́ть = 1. костені́ти.

2. клі́кнути, дубі́ти. — Руки від холоду клікнуть.

Косте́рь = 1. о́гнище, о́гнисько (Под.), багачка́, (що тільки тліє) — жариво. — Над річкою Сянюхою о́гнисько горіло, ой же ж наші козаченки без жарчих змарніли. н. п. — О́гнисько палають. К. Д. — Книжки пахнуть немим жарком, соловейко свинце, край дороги догоріє забуте о́гнисько. Аф. — Став розкладати о́гнисько: кашу варити. н. о. — Розвезли багачки, почали гріти. н. о. — Так, мабу́ть чоловік біля багачки грів ся, та їдучи й покляну́ так його. Гр.

2. (в коноплі і в льону) — **костри́ця**, що аостаєть ся після гертиці — **термі́тця**,

термі́тця. — Термі́тця залізло в палець. С. Ш.

Косте́рь, рос. *Bromus secalinus* L. = **кост-ті́рь**, **сто́колос**, **стokolóсник**, **житня́к**, **костю́льєй**. С. Ан.

Косте́ря = д. **Косте́рь** 2.

Костя́стий = 1. кістля́вий, кістя́вий, коща́вий. (С. З. Л.). — Рибка дуже кощава — такого багато кісточок, що й їсти не можна.

2. **костя́стий**, **оку́стуватий** (що має міцні й широкі кістки).

Костя́ца = **костона́ва**. С. Л.

Костка́ = кістка́, кісточка́.

Костли́вий = д. **Костя́стий** 1.

Костля́вий = худору́лий, су́хору́лий, коща́вий.

Костя́рка = **костопальня**. — Оце повібрала кістки, понесу на костопальню, продам.

Костоло́в = **лобо́та**, **госте́ць** (С. З. Пар.). — Мене, як госте́ць бабу. н. пр.

Косточка́ = кісточка́.

Косто́да, мед. *Caries* = **костої́д**, **гертва** кістка́, **костої́дниця** (С. Жел.), **косто-жі́р** (С. Пар.).

Костра́ = д. **Косте́рь** 2.

Костра́ль = гли́ня, хво́їнка, хво́їнка (від **ална**). — Хво́їна в руку залігла. С. Ш.

Костре́к = 1. **криж**, часті́ше **мн. крижі́**. — **Ломит** у крижах.

2. **сте́гно**, **о́кіст** (верхня частина заднього стегна, одрубана з кісткою).

Костри́ка, костри́ця = д. **Косте́рь** 2.

Костри́коватий = **костри́чуватий**.

Костя́ть = **шило́ широче́**, **криве́** що плетуть ним **лечачи**).

Костя́ль = 1. **костур**. С. З. — Старий дід ледве ходить в костуром.

2. **костя́ль** (гвіздок загнутий).

3. **драбі́на** (у муляря).

4. **кожу́х** (у водяному млині).

Костя́льть = 1. **біти**, **дупити**, **дупцюва́ти** (пальцею, ломакою), **дуба́сити**.

2. **шкандиба́ти**, **шентильга́ти**. — Коло пустки на мляці москаль шкандибає. К. Ш.

Костя́нь = **перо́ гу́саче**.

Кость = **кість**, **кістка́**, адр. **кісточка́**, **поб**.

— **костона́га**, (окрім **риб**) — **насла́к**, адр. — **наслачо́к**, зб. — **насла́ччя**. — **Кость**

берцо́ва = (верхня) — **суре́ля**, (нижня) — **гопілка́**. — **К. плечева́** = **ці́вка**. —

К. с'яди́щна (ov ischiadicum) = **клу́бниця** (С. Жел.). — **К. осе́трова**, **б'лу́жця**, **севро́жця** (на спині) = **ска́ба**. —

Мов пси голодні за маслом грілауть ся анову. К. Ш. — Собаки гризли маслами. Кат.

- Посмоктати маслаки. С. З. — Поїв усе і кісточок не зосталося.
- Костюльовувати**, ся = убірати, ся, рядити, ся, одягати, ся.
- Костюль** = одяга, одіж, убрання, убір. С. Ш. — Молодиці гріх убіраться в дівочий убір. Лев. — Яке за йому убрання? — Не то турецьке чи що.
- Костюлька** = дрібна рибка (дуже кошова).
- Костяк** = кістяк, кістяк, снасть. С. З. — А я така, що тільки снасть моя була, тай годі, так вихудала в тяжкій роботі. К. Х.
- Костянець**, рос. *Stellaria holostea* L. = зорочник, чистоць лівовий, нехворощ, хвощ, біліло. С. Ав.
- Костяника, костяница**, рос. *Rubus saxatilis* L. = костяниця, казенія. С. Ан.
- Костянка** = 1. Костянка. — Груші костянки (дуже тверді).
2. Костяшка (кістявий тудзик).
- Костаной** = кістяний, кістковий.
- Костянка** = д. Костялка 2.
- Косула** = 1. Рало (соха, що у неї леміш глибоко різє землю).
2. КОВАДЛО (в кораблевій кузні).
- Косулка** = чвертка (1/4 частина звичайної кварти, коли річ про горілку). — В шанку анняв чвертку.
- Кось**, пл. *Merula* = ШПАК (особливої породи).
- Косы** = 1. Коси (д. Коса).
2. КОСИЦІ (пірра в хвості у півнів та інших птиць, на кінци звислі).
- Косыля** = 1. д. Косогазія.
2. д. Косоць.
- Косырь** = косарь (врівняй ніж).
- Кось** = д. Косоць.
- Косьба** = косівня, косовиця. — Почалась косовиця сіва. — Варяжала мене мати тай за косовицю, зачала чорні кудрі аж за щиглицю. в. п.
- Косьє** = кісся (д. Косошіце).
- Косьт** = косіти, кривіти. (Чайч.).
- Косык** = 1. (у дверей) — одвірок, (у вікон) — лутка. (верхній у дверей) — ГЛОВАРЬ, ГЛОВЕНЬ, (боковий) — СТОЙН (у яди) — ПРЯЛЯДА, (що на йому кладеть ся полиця) — ПРЯЦІЛ. — Ногами за поріг заціпає, а руками за одвірок хапає. в. п. — Одвірки затрисялись мов ряни, і снасть усе тріщить. Кот. — А займича у порогу хлопилась руками за одвірок. К. Ш.
2. ЦЕГЛА, ЦЕГЛЯНА (стесава павкося).
3. ДАВОНЯК (частяна колісного обода).
4. КОСЯК (копей). — Притная коска копей.
5. СХОДІ, СХОДНА (судна).
6. ДОЛОТІ (токарьске).

Косяной = кісний (д. Коса 1).

Косицатый = (про вікно) — з лутками.

Котель, здр. *котелок* = казан (С. З. Л.), здр. казанок, казаночок, котел, (мідний) — мідень (С. З. Л.), мідяг, (чавунний, без ручки) — ЧІЛУВ, ЧУГУН. С. З. Л. — Тоді саме казани гріли та митель їй готували. Кв. — Як у казані кипить в. пр. — Один мідень уживаний. Ст. Оп. Кіев. Ст. — Жінка поставляє я під чавуню, горшки. — Варяєчки у чавуні. С. З. — Вітер ніє, повіває, казаночок захиває. В. Ц.

Котельник = котляр. С. З.

Котельничать = котлярувати.

Котельничій = котлярський; котлярівий.

Котельный = казановий, котловий.

Котёнок, котёночек = кошеня, котеній, тко. — Зайшав ся, як кошеня в печелі. в. пр.

Котик = 1. Котик, Котичок, Котіок, Коточок. — А ти коток, коточок, заховав си в кучочок, пішав собі мишку, та зів' у загишку. в. п. — Котіку сірєвський, котіку волохатий, не ходи ти коло хати, не збуди мого дяття. в. п.
2. КОТИК (шкурка морського kota).

Котиться = котити ся. — Кіцька окотилась ся.

Котляк = д. Котель (здр.).

Котляна = 1. ковбана, яла, глибинія (в ставу).

2. лігво, барліг (де залито стадо вепрів).

3. нора лисіці (спідня).

Котловина = низина, улоговина, долина, відолінок, макітра (С. Л.), коріто (С. Жел.). — Долина глибока, калина висока. в. п.

Котловый = д. Котельный.

Котомік, рос. *Nepeta cataria* L. = кошача м'ята, польова м'ята, шанта, шандра, катомішк. С. Ан.

Котоміник, рос. *Glechoma hederacea* L. = котіки, кошечник, росхідник, лісова х'яята, шандра. С. Ав.

Котівь, котівый = котячий.

Котоміа, котоміа = торба, торбіна, здр. торбонька, торбочка, торбішка, торбешка, (на обидва боки) — сакві, (з липи) — бесагі. — З чужої торби хліба не жалують. в. пр. — Сьогодні з мішком, а завтра з торбіною. в. пр. — Котіла си торба з великого горба, а в тій торбі хліб-паливниця, кому доведеть ся, тому і жмурить ся. в. пр. — Старця нагодуєш, а торби його ні. в. пр. — Хто носить хліб у торбі той пообідає й на горбі. в. пр. — Давно торба кошелем стала. в. пр. — Хоч

Іду в гостину, то беру хліб в торбину. п. пр. — Прывязав саван до троху, взяв коня за повід. Макар.

Котючолыі = торбінковыі. С. Ш.

Котрый = якіі, що, котрый (С. З.), котрый. — Яка годна? — Се той чоловік, що ми його бачили. Чайч. — Бувай здорова іа твое, котроу ти кохаш, а від мене віршою по віки не знайдеш. п. п. — Котрый чоловік отця-матір шанує, поважає — щасливий той чоловік буває. п. д. — **Котрый нібудь, котрый ни ёсть** = д. Кавоі нібудь.

Котъ = кіт, здр. д. **Біткъ**, ласк. — **Котъсь** (С. З. Л.), поб. — **Котъга**, зб. — **Котва**. — **Котвъ** по заслугі. п. пр.

Коты = кінді. — Набув на ноги кінді нові. Кот. (Д. Бёвга).

Коты = д. **Котёнокъ**.

Кофе, **кофей** = **кохвій**, **кава** (С. З.). — Очюч Coffea Arabica і напиток з його. — Всім лавам чолом дав, в мирового кохай чьв. Кропін. — Коли б міні зранку каав филижанку. п. п. — Випили по филижанці кавя. С. З.

Кофейный = кохвійний, кавовий.

Кофейня = кавярня. С. Пар.

Кофта = юпка (С. З.), мочына, (на хутрі) — кожушанка, хутрянка. С. Л. Кіев. Ст. 1893—12 ст. 449.

Коцевейка = куціна (коротенька жіпоча святина або юпка).

Кочанъ = голівка (капустя).

Кочеванье = таборування, кочування.

Кочевать = таборувати (С. Ш.), кочувати.

Кочевище = таборище (С. Ш.), кочовище (С. З.), кочовисько.

Кочёвка = д. **Кочеванье**.

Кочевой = кочовий, перехожий. — Трохи по троху вои залишили життя перехожих і означали си до ослоста. Бар. О.

Кочевье = д. **Кочеванье** і **Кочевище**.

Кочегаръ = качагар (топильник на пародах, сахарнях, вивантажю-що). Д. Истопныйъ.

Кочень = д. **Кочанъ**.

Коченьтъ = кліянути, дубіти. — Руки від холоду кліянуть.

Кочерга = (залізна) — **кочерга**, здр. **кочерёжка**, (деревяна) — **коцюба**, (держалию) — **кочержидно**, (пряма деревяна замість кочерги) — **бжуг**, (місце в хаті, де ставлять кочерги то-що) — **кочерёжник**. — Постаріли, брате, та чужі хати, кочерги, лопати. п. п. — Од доню, доню, та небудь дурию — бий того жевжика хоч кочергою. п. п. — За коцюбу, за лопату, тв й вигнала його з хати. п. п. — Та цить,

невістко, не розлускай губи, як ухваю коцюбу — позбіраеш зуби. п. п. — Рубай, спну, асеши, буде кошчримно. п. п. — Візьми ожуг та черевий в грубі голешки. — Як не мавш дати, вигони з хати хоч кочергою, хоч лопатою. п. п.

Кочерыга, кочерыжка = качан. С. Л. З. — І між доброю капустою чи мало гинялх качавів. п. пр.

Кочеть, кочетокъ = півень, здр. **півник** (Лив.), **когут** (Гал. Прва. С. З.). — Сидить півень на загаті, крикнув! ку-ку-ріку! п. п. — Коу щастя ведеть ся, то й півень несеть си. п. пр. — Не знала того, що зляла уміє, що Гриць умре, нім когут запіє. п. п.

Кочка = **грудка**, зб. **груд**, **грудд** (С. Аф.), **кўпа**, **купина**, зб. **купина**. — Поганю їхать — дуже велика груд.

Кочкарникъ = **купина**, (від кротів) — **кروتівна**, (Гал.) — **кертівнина**.

Кочковатый = **грудоватий**. — Грудовата дорога.

Кочелёкъ = 1. **капшук**, здр. **капшучок**, **калігка**, **киса**, **гаман**, здр. **гаманець**, **гаманок**, (в поєст) — **черес**, здр. **черешок**. — Поки Сидір не жевна ся, були в його гроші. а як ожевна ся — капшук загубва ся. в. п. — А в мене мисль така: здорова мам мильше капшукя. Б. В. — Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш. п. пр. — Лікарям чи поможись, чи не поможись, а калитка розянясь. в. пр. — В кого віт та коса, в того й грошей киса. п. пр. — Прокляв ся чумак вранці, та й поглянув у гаманці. в. д. — Сидить козак на мотні, онучі латає, як киує ся до чересу — копійки не має. п. п. — Не здобувайте собі грошей у чересі наші. К. Св. II. 2. рос. *Carpsella Bursa pastoris* Moench. = **рижуха**, **лішочки**, **гірчак**, **гридцки**, **зокульник**, **сіряк**, **сухотник**, **червишник**. С. Ав.

Кочель = 1. **кошіль**, **кошік**, **кошовка** і д. **Корына**.

2. **сітка**.

3. (у млині) — **кіш**, **кош**.

Кочельковий = **капшуківий**, **калітківий**, **гамановий**.

Кочемиль = 1. **ком**. *Socus* — **червёць**. 2. **кармазин** (Аф.), **манія** (С. З.), **бакан** (С. Ш.). — Червона фарба, що добуваєть ся з червця.

Кочемильный = 1. **червёцевий**.

2. **кармазинівий**, **червчастий**, **баканівий** (молур).

Кочёние = д. **Косёба**.

Кішчэй = **кошічий**. — **Кішчэй** **глазъ**

кам'яв самоцвітний *Silex catopthalmos* = котяче око. С. Пар. — **Кішечий хвостъ**, рос.: а) *Amargantus caudatus* L. = д. Амараптъ, б) *Hippuris* L. = хвостникъ, сибсенка. — **Кішечье золото**, *Mica aurata* = котяче золото. — **Кішечья м'ята** = д. Котівникъ і Котовникъ. — **Кішечья петрушка**, рос. *Cicuta virosa* L. = бех, віха, вохига. С. Ан.

Кішечка = кішечка, кітка, кіцька, кіцця, кіщенка, кіцюня. — Пішла киця по водцю, тай упала у кривидю. н. п. — Як кішечка підрадець ся. К. Ш.

Кішка = 1. кішка (Лів.), кіцька і д. Кішечка.

2. ківидця, якір (з чотирма або п'ятьма лапами).

3. рос. *Argemone Epratogium* L. = парило, парник, гладішник, кішка, кожущка, ліпник, репшик. С. Ан.

Кішки = 1. каччук, тройчатка (С. Ш.). — Батіг або малахай з трьома або й більше кішками.

2. вірбовки, що за їх тігнути бабу, вбиваючи палі.

Кішкодёръ = котолун.

Кішлѣкъ = бобёр (кажчатський).

Кішма = повесть, повестина (велика і тонка).

Кішница = д. Корзина.

Кішўла = кожущанка.

Кішўта = ланя.

Кішѣй = д. Кащѣй.

Кішўнникъ, ца = блюзнір, ка, блюзняк, ця. — Блюзніри не можуть правовати си ліні свідчити, але повинні гордо бити карані. Б. Н.

Кішўнство = блюзнірство. (С. Л. З.). — Блюзнірство єсть слова зельживі проти Богу или Святии. Б. Н. — Нехай буде проклят, поки аж блюзнірства свого переставеть. Уст. Луц. братства. С. З.

Кішўнскій = блюзнірський.

Кішўнствовать = блюзніти (С. Ж. Ш.), блюзновати.

Кішўнъ = д. Кошўнникъ.

Кірадене = крадене.

Кірадыватъ = красти, злодійовати. — Їх усе кождо з того і живе, що злодійов. Ки.

Кіраевой = крайній, що з краю.

Кіраугольный = кутній, паріжний (Гал.). основний. (Д. під сл. Камень).

Кірашекъ = крайок, кінчик.

Кіража = крадіж, крадіжка, врадїство (С. Ж.); злодійство. — Його піймали на крадіжці.

Край = 1. край, кінець, бєрег, пруг, (посуди) — вінця, (судна) — облявок, (чого гострого, на пр. дошки, лийїки) — руб, рубець. — Хоч з краю та в боїм рею. н. пр. — Візьму хвартух дорогий, срібві, золоті берега. н. п. — Поставив пляшку на сакому березі стоду. С. Л. — Насипала борщу по самі вінця. — Повніть чарки всім нальвайте, щоб через вінця яло ся. н. п. — Ударив рубом лийїки. — Ударив ся об двері, об самий руб. С. Л. — Накришечка з середини і береги позолочуванні. Ст. Оп. К. Ст. — Верхній пруг широкої смуги свєтлової. Ка.

2. край, країна, українз, сторона, здр. країнонька, сторононька, стороночка, (чужь) — чужина, здр. чужинонька, (теплий, кудн птиці одїтають на зїму) — вірій, ірій. — Свій край — як рай, чужа країна (або: чужа чужина) — як домовина. н. пр. — Виряжала мати доньку в чужу сторононьку. н. п. — Хто всім коверзує, зпеважа країну, свого не шаує, а слўжить чужні — от той то безділий, от той сиротина. Кп. — Терешко блукам все дєсь по чужих українзах, а даєт ілюсь завїтає спочити й на рідних руїнах. Пч. — Буде вас, нєне, по горах, по долинах, буде нас, нєне, по чужих українзах. н. п. — Пташїя, що в літку так сїпївали, у ірій вже поодїтали. Гр.

3. край, кінець. — Тут йому й край.

Країне = дўже, вєльми, ядѣто. навмір (С. Л.) через верх (С. Л.), над міру.

Країний = 1. крайній, скрайній, останній. — Но крайней мїрѣ = прийайнї (С. З.), прецїнь (Гал.). — Треба прийайнї раз в рік сповїдати си. Б. Н. — Я мон на свїт народив ся, прецїнь не дармо гроші вїдав. Фр. — Країния плоть, алат. Praeruptum = залўпа. С. Аф.

2. конєчний, надзвичайний, над міру, навмір (С. Л.), через верх (С. Л.).

Країность = 1. скрўта, притўга (С. Л.), пригода, халепа (С. З. Ш.), нужденність. — У такий притўзі мусїв воли продати. С. Л. — Не з добра повидрував в довгі лози, нужденність погнала. Ки. — Така скрўта, що хоч удавись.

2. надїрність. — У него во всємъ крайности = у нього все над міру.

Країканіє, країкатъ = д. Карканіє, каркать.

Крамѣла = колотнєча (С. З.), рѣарух, бунт, повстання.

Кральовникъ, ца = колотнїк, ця (С. З.), калахўтник, ця, балахўта (С. Ш.), балахўтка, бунтєрь, ка, галабўрда (Гал.),

- бунтовник, ця (С. З.). — І через колотників вносило ся межі народ порівненає. Л. В.
- Крамольничія** = колотницький, бунтарський, бунтовничий.
- Крамольний** = бунтовливий, бунтливий.
- Крамповать** = гремлювати (вовау).
- Крань** = 1. крант (метал. чіп з ключем). — Отверту крант, та й забув ся, а самовар увесь і витів.
2. ласіяця, підвага, журавль (машваа, щоб підміати вагу).
- Кранать** = капати, кранати, накранати. — Дождя, дощия капає дрібненько. я. п. — Дощ почав кранати. — Дощ наирапає.
- Краніва**, рос. *Urtica* = кропива, *U. dioica* L. = кропива жалюча, *U. urens* = жалюча, жигучка, жіжка, жігавка, жілячка, жіжуха. С. Ан. — Краніва глуха = д. під сл. Глухой.
- Кранівникъ**, нт. *Motacilla troglodites* = кропивниця, кропив'янка (Чайч.), волове ўчко. Вол.
- Кранівниця** = кропивниця, красуха. — Не бійтесь, це не кір, а красуха.
- Кранівний** = кропив'яний. — Кранівна лихорадка = д. Кранівниця. — Е. маліва, рос. *Cuscuta* = повітниця, привітниця. С. Ан. — Кранівное сѣмя = чорнійна душа, віра, сіпакі, сіпакцьє ко́дло.
- Краніва** = 1. кранія, здр. крапельва, — Як бігла через гребельку, та вхопила водиці крапельку. п. к.
2. крапка, капка, цятка (С. З.).
- Кранієний, кранчатий** = крапчастий (С. З.), крапелястий, цяткований (С. З.), цятатий. — Привів їй з ярмарку хустку крапелясту: по сянному полю червоним мичком посяпано. Ка.
- Крань** = 1. кра́нкі і д. Кра́нина 2.
2. рос. *Rubia tinctorum* L. = марена. С. Л.
- Краса** = краса, врода, урба (С. Ш.). — Краси на тарілиці не подася. н. пр. — Чудова, чарівнича краса наших степів. Кн. — Не жури си, стара мати, що бідного роду, візьмуть люди твою доню за хорошу вроду. н. п. — Довго, довго дивувались на її уроду. К. Ш.
- Красава** = д. Красавица.
- Красавець** = красюк, красень. — Красюк був бамен. Кн. — Що вже хороший — ва все село красень. (Д. Красівий).
- Красавица** = 1. красуня, краслиця. — Хіба у нас на селі мало дівчат красунь? О. Ст.
2. д. Белладона.

- Красавчикъ** = д. Красавець.
- Красівий**, во = гарний, но, го́жий, го́же, красний, но, вродливий, уродливий (С. Ш.), красоліций, лєський, ко, хоро́ший, ше́, порівн. — гарніший, вродливіший, кра́щий, кра́щийий, ліпший. — Гарна, як квітка гаюва, як вігдя. н. пр. — Гарний, як намальований. н. пр. — Хоч не гарно, аби добре. н. пр. — Іхав козак го́жий молодєвський, ізняв з мене вінок ругвяєвський. н. п. — Ой там ходять козак го́жий, що на личевоко хоро́ший. н. п. — Наша сестра хороша й вродлива, тільки Бог їй дав, що доля нещаслива. я. п. — Не родись багатий та вродливий, а родись при долі та щасливий. в. пр. — Дочка уродлива, мов тополя, виростає сьвітлові на дяво. К. Ш. — Три зівовки всіні, три дівољки красні. н. п. — Не роди ся красна, та роди ся щасна. н. пр. — Лєпший то дєсь город Харьків. Ка. — Объяв я, Марясю, усі города, та не найшов крацішої, як ти молода. н. п. — Гарніша од усіх паночок. — Краціої од неї на все село нема.
- Красівъть** = кра́щати, гарніти, гарнішати, кра́щати. — На неї коля не подивись, то все ямов гарніє. — Вона ще більш погарнішає.
- Красієъ** = д. Красавець.
- Красільний** = красильний, фарбовий. — Красільний корєнь = д. Крапль 2.
- Красільня** = красільня, фарбарня (С. Ш.).
- Красільщикъ**, ца = красильник, ця, фарбар, ка (С. Ш.), що силить — сивільник, ця, що білить — білільник, ця.
- Красить, ся** = 1. кра́сити, ся, малювати, розмальовувати, фарбувати (С. Ш.), як дяво фарбою — біліти, жовтіти, зеленіти, синіти, червоніти, чорніти і т. д. — Мити, білити — завтра Великдень. н. пр. — Ой Дя́пре мій, Дя́пре! Багато ти, батьку, у моря воєва шляхтєської крові... Червоєна ти синє, та не паєвої. К. Ш.
2. кра́сити, скра́щати. — Такі воли увесь гурт скрашають. С. Л.
- Кра́єка** = кра́ска, ф́арба (С. Ш.), ба́рва (С. Ш.). — І фарбовки накупую і брівоньки намалюю. н. п. (Розмальовувати посуду) — нашляк, (біла) — побіль, (жовта) — жовтіло, ж́овтка, (жовто-гаряча) — жовто-жа́р, (клевєва) — коли́фарба, (червоєна) — червієка.
- Красієвський** = червоєнський.
- Красієхонєкъ** = червоєніський.
- Красимий** = кра́ска (а лиці, на виду); червоєна пляма.
- Красно** = 1. червоно (про козір). — Що

солондо, то й добре, а що червоно, то й гарно. я. пр.

2. годіано, годіняно (про погоду). — На дворі годіано.

3. красно, красномовно, промовисто (про річ). — Говорив він промовисто, вразно. Кя.

Краслобай, ка = балаклівий, ва, балакуя, ха, балаклій, ка, щебетун, ха. — Щебетун він у нас такий щебетун; цілий вечір лязком грає, хоч часом і не теє, а слухаєш його бесіду. Кя. — Не балаклій він, а справжній речний.

Краснобурый = червонобурій.

Красноватый = червонобачий, червоноятій, червоноватий, прбчервоноватий. (Полт. Чайч.).

Красногубникъ, рос. *Sanguisorba officinalis* L. = родовик, сухоолотниця, ужаче зілля. С. Ав.

Краснолицый = червонолиций, червонолиций (К. Ш.), черволий (на виду).

Краснопёрка, рос. *Surginus erythropthalmus* = краснопёрза, краснопёра.

Краснорѣчый = краснорѣчний, краснорѣчя, промовистий (К. Д. Ж.), прорѣчистий (Вол.).

Краснорѣче = красорѣчство.

Краснота = червоність, краснота (С. Л.).

Красноцѣпий = рум'яний, красноцѣпий.

Красный = 1. черволий (С. З. Л.), красний. — Ты викопай глибоку могилу, та посади червону калину. в. п. — Ой у лузі червона калина, ой тож ве калина, то моя дівчина. н. п. — Червонця мої червоноцѣпії. в. п. — Червоне сонечко зійшло. К. Ш. — Сонце підвалося ще вище і його красне проміння освітляло верба зелені. Ст. Х.

2. д. Красивий. — Красная гёрка = проводи, провідніа ноділя, особливо — монеділок провідної ноділі. — Проводи у першій нодѣлок після Великдня. С. З. — Се було на проводи або на провідній. — Красная дѣвица = красуня, дівчина, дівка гёрка, красна. — Дівчино гомай хай тобі ласка божа! в. п. — Ой місяцю, місяченку, і ти зоря ясна! Ой, світи там по подвірю, де дівчина красна. н. п. — Засни, засни, красна дівко, залющ своі очі. н. п. — Красный дворъ = двір, а чорний — задвірок. — Красные дни = добра годіна, щасливі дві. — При добрій годіні — луми й побратими, а при лихій годіні — не має й родіни. в. пр. — Красный желѣзнякъ = червона рудя.

С. Пар. — Красный вѣръ = вівки, лисці то-що. — Красный корень, рос.

Achusa officinalis L. = медуніця, медунішник, краснокрѣин, рум'янка, рум'яничик, воловий язик, свинюшник. С. Ав. — Красный лёсъ = бір, здр. борик (сосна, ялина то-що). — Бір шумить. С. Ш. — Красное око = велике вікно посеред стїні. — Красная рыба = безкоста, хрящова (остри білуги, сірюги то-що). — Красное солнышко = ясне сонце, сонечко. — Красное слово = вигадка, прикладка, дотепне слівце (С. Пар.). — Красная строка = новий рядок в письмі. — Красный товаръ = крапний товар (що продаєт ся на аршини). — Красный уголь = покуть, покуття, (для молодих) — посад. С. З. — Кути на покуті, а узвар на базарі. в. пр. — Сидить на покуті. — Пора вже молодих сидати на посад. н. к. — Красный цвѣтъ, рос. *Phaseolus multiflorus* Willd. = королів цвѣт, червона квасоля. С. Ав. — Красное крыльцо = передній ганок. — Кр. хлѣбъ = пшениця. — Красная шеба = сьвітлиця.

Краснѣть, ся = червоїти, красніти, рум'яніти, шаріти, (про огонь) — жѣвріти, наленіти, (від сорому) — пекті раки. — Іа-за лісу, а-за туману місяць виплаває, червоє кругаліцця, горить, а ве снє. К. Ш. — У лузі маківка весною зацвѣла, проміж других квіток, як жаром червоїла. Гр. — Пробрехав ся, та тепер і пече раки.

Красянка = д. Золототїсячникъ.

Красовѣтса = красувати ся, пишати ся, пишніти ся. (М. Вов.) — Де дівчата красують ся сьвітові на диво. В. Ш. — Пишати ся над водою червона калина. К. Ш.

Красотѣ = краса, врода (С. Л.), урѣда (С. Ш.), здр. врѣдонька, урѣдонька, ліпотѣ, ладнїсть (С. Пар.), подѣба, гѣжїсть (С. Пар.). — Краси на тарілці не подаси. в. пр. — Де врода, там і сила. в. п. — Ус — козацький скус, коса — дівочья краса. в. пр. — Ой дбай, мамо, дбай, мене замїж оддай, та не дай за ледачого, бо вродовья малъ. в. п. — Горе ж тому козакові із хорошою вродою, що за його дівчата бють ся, молодїці позивають ся. в. п. — Де урѣда, там і смєк. в. пр. С. Ш. — Шлюда міві урѣдовья й високого росту — прийшлося міві утопитися а високого мѣсту. н. пр.

Красотѣ тѣсячная, рос. *Amarantus caudatus* L. = д. Амарантъ.

Красѣтка = д. Красівца.

Красочный = красовий, фарбовий.

Красть = красти, халати (С. Ш.), зло-

- Дійчити.** — Не той злодій, що краде, а той, хто крадене переводить. н. пр. — Те-лит боїть ся, а воли краде. н. пр.
- Красться** = кра́сти ся, підкрада́ти ся. — Як кішечка підкрадець ся. К. Ш.
- Красть полевобій** = д. **Живокость.**
- Кра́терь** = джерело (С. Аф.), сопу́х. — От-вір, с котрого у вукаві бурхав огонь і дим або муз зветь ся сопух. Земля.
- Кра́ткій** = д. **Короткій.**
- Кратковре́менный, но** = не до́вгий, го, скоро́тєчний, но, недо́вгоча́сний, но, за ма́лу го́дину. — Вип'єм по повній — ния паш не довгий. н. пр. — За малу го-дипу вчипили ся великі булти на Україні. п. д.
- Кра́ткость** = **коро́ткість.**
- Крахма́ль** = **кροхма́ль.**
- Кра́ше** = кра́ше, кра́цише, лі́ше, гар-ніше, теж — кра́цій, а і т. д. — 6 в мене сестра менша від мене, краща від ме-п. н. п. — Не ходи до мене, кучерявий хлопче, бо до мене зліпши доріженьку топ-че. н. п. (Д. теж під сл. **Красивый.**)
- Крашени́на** = крашани́на, тяжи́ва (С. З.), фарбува́нка (С. Ш.).
- Крашени́нный** = з крашани́ни, з тяжи́и зроблений, тяжи́новий. — Тяжнiвоі шта-пи. С. З.
- Кра́шене** = кра́сiння, фарбо́вання (С. Ш.).
- Кра́шений** = кра́шений, ма́льований, фар-бований (Д. **Бра́снь**). — А в нашої го-сподарки ма́льовані лавки: та як сіли, при-внїшли, до дому пі гадки. н. п.
- Краю́ха, краю́шка** = **о́краєць, о́крайчик, цілу́шка.** С. З. Л. — Як о́краєць ва столі, то і душі веселій. п. пр. — Одрізає цілуш-ку хліба.
- Кредити́вный** = **віру́щий.**
- Кредити́въ** = віру́ща гра́мота (послови).
- Кре́дитный** = **кредито́вий.** С. Жел. — Кре-дитное учрежде́ніе = **кредито́вий за-клад, ба́нок.** — Віддав свої гроші у ба-нок. — **К. биле́тъ** = **папірка, бома́жка.** (С. Ш.). — Розміняв бомажку на дріб-ні гроші.
- Кредито́рь, ка** = **позича́льник, ця.** С. Ж.
- Кредитова́ть** = **позича́ти (кому), боргу-вати, навіра́ти, на віру, на́бір дава́ти.** (С. Ш.). — А котрому би брату помогали в бідах, позичаючи йому півзєць, не мають од них лхвнїти. С. З. — Шпикарочка мене знає, на сто рублів навіряє. н. п.
- Кредитова́ться** = **позича́ти (у кого), бор-гувати, на віру, на́бір бра́ти.** (С. Ш.). — Позичав у всіх, та й напоизнав ся, що я худоби не стане на рослатку. — Візьми на віру, коли грошей нема.
- Креда́ть** = **креді́т, віра, борг.** (С. З.). — Борг умер, а зачекан не жие. н. пр. — Да-вати, отпуса́ти **въ креда́ть** = д. **Кре-дитова́ть.** — **Брать на креда́ть** = д. **Кредитова́ться.**
- Креисиро́вать** = **кружа́ти, кружа́ти** (по морю для доглядку за ворожими кораблями або для оборони пристані).
- Креи́сьн, ками́нь** *Silex rugomachus* = **кре́мiнь.**
- Креме́ськь** = **кре́мiнець, кре́мiньчик,** (для гри) — **кре́ймах.**
- Кремль** = **за́мок, крі́ність, форте́ця** (по-серед міста).
- Кре́мiньвы́й** = **кре́мiнний.**
- Кре́мiнезьмь** = **кре́мiнiця.** (С. Пар.).
- Кре́мiньсты́й** = **кре́мiнiстий.**
- Кре́ндеаь** = **кала́чик, бара́нок** (С. Ш.), **бу́блєк, бу́блєчок, сухий — су́щик** (С. З.).
- Кре́вдєльщи́кь, ца** = **кала́шник, ця, бу́-блишник, бублєшница, бублєшница.** (С. Ш.).
- Кре́пiть** = **нахи́ляти на бік** (про судня).
- Кре́сиво** = **креса́ло** (С. Л. З.), **кри́ця.** — Сірпичів тоді ще не було, огонь добували кресаюм. п. о. — А тютюн та люлька, креса-ло та губка знадобить ся. п. п. — Достая з гажана крицю і кремль, викресаю огню. Кн.
- Кре́сло** = **крі́сло.**
- Кресєь садо́вой, кресєь-са́лятъ,** *рос. Lepidium sativum L.* = **жиру́ха.** С. Ав. — **К. луго́вой, Cardamine pratensis L.** = **бо-лотна жиру́ха.** С. Ав.
- Кре́стенка** = **полу́кіпок** (в 16 снопіа).
- Кре́стець** = 1. **полу́кіпок** (в 25 снопіа, зоме-жєх навхрест).
2. **криж, кри́ж, пригу́зок,** (про птаць) — **купер, кўпро, кўприв** (С. З.). — Уда-рия по пригузку.
- Кре́стикь** = **хрестик, хрещик.**
- Кре́стильница** = 1. **хресті́льница, хре-ща́льница** (С. Пар.), **купє́ля.**
2. **орда́въ** (власне поміст для водосъяття на Ордаві).
- Кре́стильни́й, кре́стинный** = **хресті́яний,** (про те, чий заважають дитину) — **криж-мовий.** — Там Пречиста у крижмове сповнада, а сповнаца, у васидєчки вложи-ла. н. п.
- Кре́стинъ** = **хресті́ни** (самий обряд і гу-ляка, а на другий день гулянка) — **по-хрестіни.** С. Л.
- Кре́ститель** = **Хресті́тель.**
- Кре́сти́ть, ся** = 1. **хресті́ти, ся, хресті́ти обводи́ти.** — Ти його хрести, а він каже

пустя. н. пр. — Умовляє її та хрестом обводити. Кн. — Хрестити ся, що не брав.

2. хрестити, ся, охрестити ся, у віру, у хрест уводити. — Приходити тоді Ісус а Галилея на Йордан до Івана охреститись від його. К. Св. П. — Вона його і у хрест вводила. — Учора із вечора сина вродила, і в білому світу у хрест увела. н. п. — Датуку ввела у віру 28. Лютого. Кп.

Крестникъ, ца = хрещеник, похрестник, ця. — Хрещенія або хрещенця приносять на святвечір батькови вечерю. н. к.

Крестный = хрестивий, хрещений. — **Крестный отецъ, крестная мать** = хрещений батько, хрещена мати. — **Крестный сынъ, крестная дочь** = д. **Крестникъ, ца.** — **Крестный братъ, крестная сестра** = брат, сестра по хресту. — **Крестный ходъ** = процесія, (вруг церкви) — обходження, (хрести та корови під час процесії) — охрести, святити. — Хапай бива, бо процесія йде. н. пр. — Охрести рушниками перевязували. К. З. о Ю. Р. — **Крестное цѣлованіе** = присяга.

Крестовая = церква архієрейська.

Крестовидный = хрещатий, хрещатий, хрестатий. — Хрещатий барвінок. н. п.

Крестовка = 1. крижак, лисця (що в неї шерсть від шиї до крива по між червоною і бурою чорна).

2. (в картах) — хресті, жир, жолуді. — Жир козиры.

3. рос. Crucianella — дід, старець, крижівниця. С. Пар.

4. жетелік полуношник (Phalaena).

Крестовикъ, рос. Senecio Iacobeя L. = меркочей, жовтоголітник, свиріпа. С. Ап.

Крестовый = жировий. — Жирова крива. (д. **Крестовка** 2). — **Крестовый братъ** = названий брат, побратим. — **Крестовая сестра** = названа сестра, поестра. — **Крестовая церковь** = д. **Крестовая**.

Крестовосецъ = хрестовосецъ (С. Пар.), крижак.

Крестообразно = навхрест, нахрест (С. Л.), охрест, в перехрест, перехрестія (С. Л.), хрест навхрест (Кн.). — **Поскандивать крестообразно** = похрещувати, поклясти навхрест, хрестом і т. д.

Крестообразный = д. **Крестовидный**.

Крестопоклоная недѣля = середохрестивий тиждень, хрестці. С. З.

Крестцовый = крижовий; хрещатий, хрестатий.

Крестчатый = д. **Крестовидный**.

Крестъ = хрест (християнський і кавалерський знак), криж (тільки християнський знак), фігура (на роздорожжі або коло села в Прав. Україні), охрести (церковні хрести а коровами). — Де три дороги сходять ся і а фігури. н. к. — Як охрести та мари принесли. Кр. — **Крестъ на крестъ** = д. **Крестообразно**. — **Цѣловать крестъ** = присягати. — Хрести на могилах бувають а голубцями, на моглі нарубка — а прапорцями, прапирками. М. Л. — Високому могилу виснажи і прапірок (спис з рушпиком.) у головах устроїла. п. д.

Крестьянинъ, крестьянка = селянин, селюк (С. З.), селянка, селючка (С. З.), хлібороб (С. Ш.), мужик, мужичка, (Прав. і Гал.) — хлоп, (стар.) — посполітний, а. — Почали жінок та дівчат козачих, міщанських і посполітних безцестити і мордувати. К. Ч. Р. — **Крѣпостной крестьянинъ, крестьянка** = кріпак, кріпачка (С. Л.), крѣпак, крѣпачка (С. З.), підданець, підданка (С. З.).

Крестьянскій = селянський, хліборобський (С. Ш.), мужичський, (Прав. і Гал.) — хлопський, (стар.) — посполітний, (про кріпачів) — кріпачський.

Крестьянство = селянство, мужичство, хлопство, поспільство, кріпачство; селяни, мужики, хлопці, посполіти, кріпачі, крѣпачі. — Козвни застались козачками, а нас у поспільство повернено. К. Ч. Р.

Крѣчетъ, ит. Falco gyrfalco = крѣчет, білозор, білозорець (С. Ш. Жел.), Falco buteo = раріг. С. З. — (3 породи соколів). — Закуркують крѣчети сизі, загадують ся орляни хижі. н. д.

Крѣчатъ = д. **Крѣстятъ**.

Крѣченіе = 1. хрещенія, хрестинія. (Сп.) 2. д. **Богоявленіе** 2.

Крѣщенскій = орданський. — Орданська вода.

Крѣщенный = хрещений. — **Крѣщенный еврей** (або з иншої яної віри в християнську) = вихрест, перехрест. С. Аф. З. — Чоловік худородний, з жиди перехрест. С. З.

Кривая (лятин) = крива, кривуля, колівня.

Кривда = кривда, неправда. — Правда кривду переважить. н. пр.

Кривизна = кривина (С. Л.), кривість (С. Ж.), кривизна (С. Пар.), канджоба. Ман.

Кривить, ся = кривити, ся, кардіювати, ся. — **Кривить душою** = кривдити,

ламати дүшу, брати гріха на дүшу, кривіти душою.

Кривляться = кривіти ся, викривляти ся. — І ходять і руки держать не так, як люди — усе якось викривляється ся.

Криво = 1. криво, ко́со, навко́ся, на́вкось, навко́сі.

2. неправдіво, неправедно, не поправді. — Не по правді судять.

Кривоватий = кривенький.

Кривоглабий = кривоокий.

Криводушимчат = кривіти душою, кривдити, не по правді робіти, жити, ламати дүшу. — Кажу правду, не криву душою. Ки. — Та туман яром, мороз долиною, та не по правді та козаченько живе а дівчиною. н. п.

Кривою = кривий (непрямий, сліпий на одне око і неправдивий), про дерево — криве, корячкувате.

Криво́т, пл. *Naematopus ostralegus* = морська со́ро́ка. С. Жел.

Криводли́вий = криву́лий.

Кривоні́гий = кривонігий, клишовігий, курлаший.

Кривопо́сий = кривопо́сий, кривоніс.

Криворо́гий = криворо́гий, турка́тий (що має роги, як у тура).

Кривору́кий = кривору́кий, кривору́чка, курлаший.

Криво́сть = д. Кривіана.

Кривосудіе = неправий суд.

Кривоті́лкя = крутий, крутій.

Кривоті́ля = криворотий.

Кривоше́я = кривові́зний, кривові́зла.

Криву́лина = криву́ля, карлю́чка.

Криві́ть = калі́чити око, одноо́кий става́ти.

Крива́сь = ріша́юча хви́ля (С. Нар.), а хвороби — перело́м, пере́мо́га, економі́чний — лихолі́ття, ли́ха го́діва.

Кривлі́вий = кривлі́вий (С. Л.), галасува́тий К. Кр.), горла́стий, горла́тий, ротáтий, пащекува́тий. — **Кривлі́вое дитя** = кри́кса, піска́вка.

Кривну́ть = кри́кнути, гукну́ти (С. Аф. Л. З.), гуко́нути (С. Л.), завола́ти, зарепетува́ти (С. Л.), зикну́ти, (від болю) — йо́кнути (Фр.). — Рече, зюгує Візантії, руками берег достає, достала, зикнула. встав і на ножах в крові німіє. К. Ш.

Криву́н, **криву́ня**, **криву́ша** = криву́н, ха, горла́ць, горла́ч, горлопа́нь, горла́тий, горла́та, пащеку́н, ха, ротáтий,

та, вереску́н, ха, гала́кало (сп. р.), ре́ва (сп. р.).

Крик = крик (С. Л.). гук (С. Аф.) по́крик, кількох голосів — гукáння, гала́с (С. Аф. З. Л.), гала́сува́ння, криві́вля (С. Л.), а плачем — ре́пет, репетува́ння (С. З. Л.), ле́мент, дуже сильний — і́валт. — Кулаком наміри́ти на мене, так діти в крик, у лемент. Г. Бар. — Гармидер, гала́с, там у гаю, срамотні сльози аж лацять. К. Ш. — Ге́й гук, мати, гук, де козаченьки пьють. н. п. — (*Гороблячий*) — цві́ринька́ння. — (*Гусячий*) — герготі́я, герготáння, герлотáння, герго́тáння, герго́тáння. — І завелась на ставі геркотія, гусине діло заки́ло. Гр. — (*Жаблячий*) — крю́(у)ка́ння, кумка́ння. — (*Журавиний*) — курлю́ка́ння. — Здалека десь чути було кураю́кни журавля́в. — (*Кані*) — кевка́вля. — Чути кевкали кані. Фр. — (*Курачий*) — соко́та́ня, квотáння, кудку́да́ка́ння. — Чути кудку́да́ка́ння кура́в. Фр. — (*Кощий*) — ня́вка́ння. — (*Лесбів*) — я́чáння. — (*Лелек*) — кле́кіт. — (*Овечий*) — ме́ка́ння. — (*Орлячий*) — кле́кіт, кле́кт. — Орлячий кле́кіт (кле́кт) здалека чути. н. пр. — (*Півнячий*) — куку́рика́ння. — (*Перелісний*) — підпідьомка́ння, а сви́нці — хавáвкя́ння. — (*Поросячий*) — кві́к, кві́кання. — Не маю баби клопоту, ти мушала порося: порося у кни. а баба у крик. н. пр. — (*Сльозучий птиць*) — щербетáння. — (*Сорочий*) скре́котáння, скре́коті́я. — (*Ци́рку́нів*) — цві́рча́ння. — (*Чайки*) — ки́гáвня.

Кри́нка = горшо́к, го́рщик (повнобоків, з вушко́м).

Кри́ночний = горшковий.

Кри́нь, рос. *Linum candidum* L. = кри́н. С. Ан.

Кри́стализа́ція = кри́сталува́ння.

Кри́стализу́вати, **си**, **кри́стализува́ти**, **ся** = кри́сталува́ти, **ся**, (про ноду) — стрі́лкува́ти **ся**.

Кри́стали́чекі́я = кри́стале́вий.

Кри́стале́ць, *Crystallus* = кри́стале́ць, кри́стале́ць (С. Жел.). один — кри́стале́ва, (длюдо́вий) — скáлка.

Кри́стале́вий = кри́стале́вий. С. З.

Кри́тика = 1. кри́тика, розбі́р.

2. погові́р, сла́ва, ганьба́. (С. Аф.). — Була слава. була слава. стали поговори. га

на тую дівчиноньку, що чорнілі брови. н. п. — Полюбила Петруса, поговору бою ся. н. п.

Кричати = 1. критикувати, розбирати.

2. славити, судити, хаяти (С. Ш.), гаянити (С. З.), гаєббити, цуркувати. (С. З.). — Почали її по вьсому сезу славити. — Як стануть цуркувати, то не знати меш, що й робити.

Кричати = 1. критик.

2. осудити, судити.

Кричати = 1. критичний. С. Жел. — Кричаний розбір.

2. осудливий, глумливий.

3. тяжкий, небезічний. — Кричатиское положєніє = скрута, притуга, халепа. С. З. — У такій притузі мусів воли продати. С. Л. — Така скрута, що не знаю, що й робити.

Кричати = гулюк, загонщик. — Оточили ліс і зраз вирядила гуцькія поміхати звєря.

Кричати = д. Крик.

Кричати = кричати, гукати, (дуже) — галасувати, ренетувати, на цуп кричати, айпати, (з плачем) — лехетувати, рейти, (журавля з плачем) — скіглати, скіглатити, (вересливо або швидко) — верещати, лящати, порощати, (на кого, сварячись) — гримати, гарикати, гомоніти. — Кричати не своїм голосом. — Кричати, аж з шкури вилазити. н. пр. — Кричати ув одну душу. н. пр. — Як гукаєш, так і одгукать ся. н. пр. — Гукай піма на глухого. н. пр. — Ой нють вони й гуляють, на шинкарку гукають. н. п. — Кричати баба, ренстув — ніхто її не рятую. н. пр. — Ты що ти зїнаєш? Нікого не дозवेश ся. С. Л. — Чую, щось у куточку скіглати. — Годї яки гримати на мене! — На кого люди гомонять, на того й свині хрюкають. н. пр. — Кричати караул = пробі кричати, гвал кричати, гвалтувати. — Кричати пробі її мати, щоб дівчину рятувати. н. п. — Гавдаками почули, як той чоловік став гвалтувати, і прийшли. н. о. — (Коли річ про птиці баранці) — кругикати. — (Про вьроки і гани) — крикати, кракати, крякати, каркати. — Ой криче, криче та чорненький ворон та я у лузі над водою. н. п. — Закрюкали чорні кряки. К. Ш. — (Про горобці) — цвєривкати, цвєривчати. — (Про гуси) — гелготати, геготати, гелготати, геготати. — (Про жаби) — кужкати, кужмати, крякати, кря(а)кати. — Аби озеро, а найдеть ся жаба, що буде кракала. н. пр. — (Про журавлі) — курлюкати,

курлюкати. — (Про индикі) — куркати, белькотати. — (Про кози) — кекекати. — (Про кішки) — нявкати, нявчати. — (Про качки) — кахкати, крякати. — Бахнула утка — на морі чутка. н. з. — (Про кречети) — куркати. — Закуркають кречети сиві, загадають си орняк хижі. н. д. — (Про лебеді) — ячати. — Чи то гуси кричать, чи лебеді чьати? н. д. — (Про лєлєк) — лелєкати, клекотати. — (Про орля) — клекотати, буркотати. — То не орля чорнокрильці клекочуть і під небом літять. н. д. — Вылітали орля з-за крутої гори, нїлігали, буркотали, роскоші шукали. н. п. — (Про перелєти) — підпідьобкати, а самиці — хавькати. — (Про півні) — кукурікати. — (Про порослята) — кувікати, квичати. — (Про сороки) — скрекотати, скреготати, крякати. — Сорока на тиву скрегоче — тусті будуть. н. пр. — Ходять сорока коло потоку, тай кряче. н. п. — (Про пугачі, сови та сичі) — пугати, (а сови й сичі це) — нявкати. — Ой не пугай, пугаченьку, в веленому байраченьку! Ой як міні не пугати, що велеть нани ліс рубати. н. п. — (Про свині) — хрєкати, рєхкати, вищати. — (Про чайки) — кягкати. — А кулик чайку назив за чубаку. Чайка мигиче: згвнь ти, куличе! н. п. — (Про цвєркуни) — цвєрчати, цвєркотати. — (Про кури) — сокотати, квотати, кудакати, кудкудакати. — Хто хоче сокоче, а хто хоче — кудкудаче. н. пр. — (Тут заведено слова про крик тихих тварів, до яких в російській мові можна прикласти дїслово: кричати.)

Кричати = д. Кричати.

Кривавити = кривавити.

Кривавий, рос. Convallaria polygonatum L. = купина, куп-айла, ракові шийки, черепиця, журавлині стрючки. С. Ан.

Кривавий = кривавий, рудячий.

Кривавий цвєть, рос. Troaeolum majus L. = красєля, красєльки. С. Ан.

Кривавьтє = кривавити.

Кривати, криватка = кривати, лішко (С. З. Л.), ліжняця. — Та через сїни у лінатї лежить козак на криваті. н. п. — Ты й уже ж Шагій меду й горілки влив си, ой уже ж він та на нанське лішко та снатошкї положеи си. н. п.

Кривельний = даховий. — Сонечко вже по даховому моху краснии сьвітлом грав. Ос.

Кровельщикъ = вкривальник, критник (С. Жел.), крильщик, (соломою, очеретом) — швивальник, (гонтою) — гонтарь, (залізом) — бляхнѣр. — Назив критників укрити хату. — За побити баней на церквѣ біля желізом ремесникам бляхнѣрам 10 коп. дали. К. Ст.

Кропелить = д. Брѣвѣвить.

Кропелісныи = крононісныи. — Кропелісныи сосудъ = жила.

Кровіпка = кривця, крапля, крапеліпка крови.

Кровістыи = кривавистий.

Крѣла = кривля, покривля (Лев.), верх, (перевижно деревию або залізом) — дах, (соломка або очеретана) — стріха, (край ті) — острішніа, острішок. — Білий будинок з блишаним дахом зеленим. Кн. — Подальше біляа величезна кошма під гонтовим дахом. Вар. — Заїзъ а даху, не псуи гонт. и. пр. — А на школі горобців до стилої маи, так і вьють си по над дах цілими мірвами. Руд. — Вилетѣн, як горобецъ а стріхи. и. пр.

Крѣвныи = рідний, крѣвний. — Се був пройде свѣт і не певний і всім відмам був родня крѣвний. Кат. — Ой ня тяжко та важко на чужій чужині без крѣвної родни помірати. и. д. — Крѣвныи денежки, моѣ крѣвнос, крѣвний трудъ, крѣвныи зарѣботокъ = кривавиця. — Чоловик кривавицею добува той насущник. Номас. С. З. — Це моя кривавиця! — Крѣвная лошадъ = заводський, племінний кінь. — Крѣвная нуждѣ = пагла потреба. — Крѣвная обѣда = тяжка образа.

Кровожадничать = жадати крови.

Кровожадныи = лютій, хижий, кровожадний (С. Жел.), кровожада (Кн.). — Ой ти кровожадо лютій! мало тобі горілки, крови моѣ хочеш. Кн.

Кровожадность = хижість, лютість, кровожадность (С. Жел.), хижацтво.

Кровоищеніе = кривава помета.

Кровообращеніе = кровообіг, кровокруженія. С. Жел.

Кровопійство = кровопійство і д. Кровожадность.

Кровопійца = кровопій, кровопійця (С. Жел.); д. Кровожадныи; жирод, глатій, павук, пъявка.

Кровопрелітѣ = кровопреліття, різанина.

Кровопрелітныи = кривавий. — Полгъ а кривавому боу.

Кровосейтель = кровосісник (Г. С.), кровосісник, кровосісник. С. Жел.

Кровосіщеніе = кровосіство (Г. С.), кровосіщення (С. Жел.), кровосіщення. (В. П.).

Кровосѣка, ком. Hippobosca = кровосісень (С. Жел.), Hippobosca equina = кліщ кінський.

Кровотеченіе = кровотѣча, кровотѣк, кровотѣч. С. Жел. — І жінка одна, що була и кровотѣчі років 12 і багато витеріла. К. Са. П. — Остановить кровотеченіе = затапувати, загамувати кров (С. П.), замовляння — замовити кров. С. Аф.

Кровотѣчныи = кровотѣчний.

Кровохлѣбка, рос. Sanguisorba officinalis L. = родовик, сухозолгця, ужаче зілля.

Кровочистительное = кровогін. — Се добрий кровогін (при сирватку) — вона кровочистить. Кн.

Кровъ = 1. д. Брѣвля.

2. покрѣва, заступѣа, захист (С. Аф. З.), притѣлок (С. З.). — Не знаходичи собі притѣлку поміж лакеюватими людьми, шукаю нового захисту. К. Х.

Кровъ = 1. крив, кров, крѣва (С. Л.), здр. — кривця, маяка (С. З. Л.), пасокъ (С. З.), рудѣа (С. З. Л.), кѣшка, переважно у жінок підчас місячна — крапка. — З правого крильця потече кривця. и. п. — Руда — не вода, розливати шкода. и. пр. — Вдарю так, що й мазна потече, що й пасокою аманш ся. — Треба коневу руку пустити. С. Л. — Треба йому мазку пустити. Кр. — Крѣвныи нажитѣс = кривавиця. (Д. під сл. Брѣвныи). — **Набитъ въ кровь** = обьюшити. — **Истѣкъ кровью** = зійшов кровью.

2. рід, плід, плѣшья, порода, 'набіляше зноваляю — кодло. С. З. Л. — Бо и панського роду — не ходила боса зроду. и. п. — Добра порода та лиха врода. и. пр.

Кровяныи = кривавистий.

Кровяной = кровяний, рудяний.

Кроєніе, кройка = кроїння, країння.

Кроїльница = стільниця, країнниця (дошка, на котрій шевці різуть ремінь).

Кроїльщикъ, да = країльщик, ця. С. Жел.

Кроить = кроїти, краяти. — Кравецъ крас, як сукнѣз мѣс. и. пр.

Кроїщикъ = д. Кроїльщикъ.

Кроїковыи = кроїлячий.

Крѣликъ, Lepus sibiricus = кріль, король, самця — крїлиця (С. Л.), королїця, здр. — крїлик (С. Жел.), крѣлик, корѣ-

лик, трусь, здр. — труськи. С. Ш. — Очі, як у крола червові. в. пр.

Крѳличій = д. Крѳликовий.

Кромій = скиба, лўста, бййда, (хлїба з краю) — окрѳець, цїлўшка, здр. — скибка, скибочка, лўстка, бйдиця, окрѳичик. — Одрїзана скиба од хлїба, вже її не притудши. н. пр. — Миску борщу дала та лўсту хлїба одрїзала. Кн.

Крѳмка = 1. д. Бромй (здр.).

2. крѳайка (С. З. Л.), окрѳайка, обрѳавка. — Він з суквинних крайок мїлами робити. Кн. — Окрѳайкою підперезала ся.

3. край, окрѳайок, окрѳець (дошки пїланої).

Кромсать, кромшїть = чикрїжати, крѳсати, батувати (С. Ш.). — На віщо так чикрїжати? Треба б до ладу порїзати.

Брѳмї = окрїм (С. Л.), окрѳоме, крїм, опрїч (С. Л.), опрѳоче, ирїч. — Не аважай ві на кого, окрїм Бога. н. пр. — Брїм його віного не було. — Опрїч любови, що к тобі маю, а всім убога — того не таю. п. п. — Не можна виправить, опрѳоче як судом. Кр. — Брѳмї того = окрїм того, що до того.

Кромїшмїя = окрѳівнїй.

Кронатель, ница = 1. партяч, ка. С. З. — Та який з його майстер? Так собі партяч та й годї.

2. нїсака, нїсачка (сп. р.). віршомїаз, кї. — А и дурнїй, не бачаши тебе, цяцю, й разу, та й повірив тупорїзям твоїм віршомїазам. К. Ш.

Кронать = коперсати, партячати (шги або як). — **Кронать стїхї** = віршї складати (теж або як або й зовсїм погано).

Кропїло = 1. кропїло, здр. — кропїльце. — З чим його стрївати? чи з кадилом, чи з кропїлом? Кн.

2. рос. *Mellilotus officinalis* Lam. — жѳвтий буркїн, луговий буркїн, зяячий холодок, чеширїяк. С. Ан.

Кропїть, ся = кропїти, брїзкати, прїскаати, порскаати, ся, (росолом, ропою) — рошїти.

Крѳкїя = крихкїя. — Камїнь якийсь крихкїя. — Ялина не гучка — крихка деревина. Кн. — Черевки добрї та лева крихка (про віж). Кн.

Крѳкость = крихкїсть.

Кропотать = д. Брюсжать, Ворчать 1.

Кропотїя, кронотїявий, кронотїль, кронотїмїя = 1. д. Брюгаї.

2. клопотїявий, клопотїн, морочїявий;

марїднїй, на, марїда (сп. р.), чѳвна (сп. р.).

Крѳнь, рос. *Anethum graveolens* L. = крїп, укрїп, окрїп. С. Ан.

Крѳенїй, крѳемы = 1. крѳсна, верстат (гвацький).

2. ПОЛОТНѳ (нововиткане), повнїя.

Крѳѳенѳк = крѳенїя.

Крѳѳїя = тїхїй, смїрнїй, лїгїднїй, благїй, (шадто, — плохїй, илохїта.

Крѳѳѳїя = д. Кѳѳѳїя.

Крѳѳѳїя = крѳѳѳїя, кїшїна, кертїчїна (С. Жел.), кертѳѳїя (С. Жел.). — Заїтїкїна ся шїд Нечасї мовїл на кїшїну, зловив Ляшом, враний сїп, його за чупрїву. п. п.

Крѳѳѳїя = тїхїсть (С. Жел.), лїгода, лїгїдїясть. (К. Св. П.).

Крѳѳѳїя, зоол. *Talpa Europaea* = крїт (С. Л.), кертїця (С. Жел.), потурїяї (С. Л. Харьк.), особливїй породи — зїнське щенїя. (С. З.).

Крѳѳѳїя, крѳѳѳїя = крїхта (С. Л.), крїшка, крїштїна, здр. — крїштїк, крїштїхотка (С. Л.), крїштїчка, росїяка, здр. рїска, рїсочка, одрѳѳїя, мн. крїштї, крїштїкї, окрїштїкї (С. З.). — Бач скїльки накрїшили хлїба! Позбїрай крїхти та понеси курям. — Росїяки в ротї не було, а вони вже й пообїдали. Кн.

Крѳѳѳїя = малїсєнькїй, малїсєнькїй, дрїбнєнькїй, дрїбнєсємькїй.

Крѳѳѳїя = капїста шаткѳѳїя.

Крѳѳѳїя = д. Крѳѳѳїя (здр.). — Крѳѳѳїя = крїшки, трѳшки, крїхта, трїшки, трїшечка, трїнькї, трїсі. (Чайч.). — Вам сьмїшка, а мївї ві трїшка. п. пр. — Нехай вам Бог здоровїя прибавить в ручкї, в аїжкї і в жвѳток трїшки. н. пр. — Миски, ложки, хлїба трѳшки. в. пр. — Не вже не любїш мене ві крїхти? К. К.

Крѳѳѳїя = д. Крѳѳѳїя.

Крѳѳѳїя = 1. крїшїти, локшїти, (лапусту) — сїкти, (шаткївнїцею) — шаткувати С. Л. — Покрїшив на локшїну. Кн. — Хто чїм попав, той тим дошївав. Кот. — Молодцї заходїли ся крїшїти локшїну.

2. крїшїти. — Їж, та не крїши.

Крѳѳѳїя = крїшїти ся. — Зуби вже крїшуть ся. — Камїнь такий крїхкїй, так і крїшїть ся. — Яловнїчну крїше на тарїгу.

Крѳѳѳїя = д. Крѳѳѳїя (здр.), про дїтїну — малїсєньке, крїштїчка, капелїнка, капелїнка. — Мати над трувою голосїла:

дятиночко-кашличко! Ка. — **Крощина** та-
баку = **кращина**, різання тютюну.
Крощі = д. **Коріша**.
Кругаєнький = **кружельний**.
Кругаєнець, **кружальнець** = **кружлі-**
сенський.
Кругліна = **кружлість**.
Круглять = **кружляти**, **кружляти** (С. З.),
закругляти, **округляти**, **обкружляти**.
Кругло = **кругло**.
Круглавіть, **то** = **кружлястий**, **то**,
кружлястий, **то**, **кружлявський**, **ко**. —
Попроводив **кружлясті** межі. Ка.
Круглоліній = **повноліній**, **повнолі-**
ній, **кружлоліній** (С. Л.).
Круглясть, **кружлять** = **кружлість**.
Круглий **годь** = **цілий**, **цілісенький**, **увесь**
рік. — **К. дуракъ** = **д. під сл. Дуракъ**.
— **К. сиротъ** = **сиротъ** (без батька й ма-
тері), **кружон сиротина**. — Штани в його
полатані, подрана сятнина, куди не глянь
— **кружон бідний**, **кружон сиротина**. Ка.
Кругляміз = **кружляк** (пенюк або камінь
кружлястий). С. З.
Кругляти = **закруглювати** **ся**, **закругля-**
ти **ся**.
Круглякъ = **д. Кругляміз**.
Кругляміз = **д. Кругляміз** (про пенюк).
Круглоліній = **кружлоліній**. — Місяць
кружлоліній лебедем плинув по небу. Ка.
Круголина, **кружельника** = **круж**, **коло**.
— Станько в коло друженки пальничко.
Ніц. — **А** таж **станько** **усі** в **коло**. н. п.
Круговія = **кружовий**, **коловий**. — **Кру-**
жовія чаша = **ручкова чарка** (велика,
з котрої пьють усі гості, передаючи з рук
до рук). — **Пять кружовію** = **кружати**,
кружляти (С. З.). — **Журба** в шинку мед-
горілку поставець **кружало**. К. Ш.
Кругосвітъ = **кружлогляд**, **видокруг**, **кру-**
жосвітъ (Ос.) і **д. Горизонтъ**. — Прозорий
воздух розширив **кружлогляд** далеко. Лев. —
Съ широкій кружосвітъ = **широко-**
глядній. — **Широкоглядній політик**. Бать-
ківщина.
Кружонъ = **1. обкруж**, **округі**, **круж**, **вкру-**
гі, **навкругі**, **кружон**, **навколо**, **над**, **о-**
коло, **ввід'усіхъ**. — **Окруж** курива **лагає**
на битій дорозі. Ка. — **Окруж** села **все**
левади. Ки. — **Не** **Удъ** **навкруж** **ставу**, **не**
топчи **отаву**. Ки. — **Окруж** **церква** **січової**
валанури **стала**. н. п. — **Круж** **містечка** **Вє-**
рестечка **на** **чотири** **вилі** **мена** **славні** **Запо-**
рокці **своїми** **трупом** **жирани**. К. Ш. — **Зо-**
лотоноша — **кружон** **хороша**. н. пр. — **У**

Лущку **усе** **не** **по** **людську**: **надокло** **вода**,
а **по** **середній** **бїда**. н. пр. — **Гуде**, **аж** **оку-**
ри **лука** **їде**. Гр.

2. цілком, **геть** **усе**, **геть** **чїсто**. — **Геть**
усе **поцїгували** і **продали**.

Кружонъ = **кружкя**, **кружкѳн**, **кружкѳнїя**
(С. Л.), **в** **коло**, **обчертом**; **обчертом**. —
Одн **кружка** **та** **ї** **даєвъ** **пїти**. — **Тоді** **то**
казаи **обчертом** **сїдали**. н. д. — (**Д.** **ще** **під**
сл. Кружовїна). — **Так** **неадужаю**, **щѳ** **ї**
годі! **у** **пятах** **шинг**, **шинг**, **а** **голова** **обер-**
том **їде**. С. Л.

Кругосбраний = **д. Круговїдний**.

Кругосбращїне, **кружосбращїне** = **обер-**
танія **вкѳло** (С. Ж.), **коловорот**, **круж-**
лінія.

Кругосвїтний = **кружосвїтний**.

Круж, **здр.** **кружѳкъ** = **круж**, **кружѳк**,
кружало, **кружальце**, **кружальце**, **коло**,
кїльце; **обїд**, **обїдець**; **покотѳло**, **по-**
котѳло (сп.), **покотѳло** (С. З.). — **Нама-**
люйте **два** **круж**, **одн** **бїльшїй**, **а** **другїй**,
в **середній** **їого**, **меншїй**. Дс-щѳ **про** **Св. Б.**
— **Набїльшїй** **круж** **земля** **робить** **саємо**
середїно. Д. **про** **Св. Б.** — **Мов** **покотѳло**
червоїе, **крївъ** **хмару** **сонце** **занялось**. К. Ш.
— **Кружї** **на** **водѳ** = **журикі**. — **Сдѳ-**
лать **кружѳ** = **обїхати** **кружѳн**, **навкѳ-**
ло. — **Кружѳ** **бщества** = **коло**, **това-**
рїство (С. Ш.). — **Мовили**, **їж** **туму** **справу**
їх **духовному** **колу** **валєтїи**. С. З. — **По-**
пав **в** **таке** **товариство**, **щѳ** **їзчѳго** **путнѳго**
не **нїде**. — **Въ** **семѳїнонѳ** **кружѳ** =
в **рїдївій** **сїмѳї**, **в** **рїдївій** **колі**. — **Въ**
своѳнѳ **кружѳ** = **поїїз** **своїн**. — **Снїтъя**
сѳ **кружѳ** = **роплїти** **сѳ**, **зпїти** **сѳ**.

Кружєнїя = **нерѳжевий**, **нерѳжековий**.

Кружєво = **нерѳжка**, **нерѳжево**. — **Рука-**
чата **шовков** **штїт**, **а** **в** **полах** **мережка**, **до**
дївчїни **чорнявої** **утопїана** **стежка**. н. п.

Кружѳкъ = **д. Кружѳ**. — **Въ** **кружѳкъ** =
кружкя, **кружкѳнїя**, **кружкѳн**, **в** **коло**,
обчертом. — **Пр.** **д.** **під** **сл. Кружовїна**
ї Кружѳнѳ.

Кружєніе = **кружлянія**, **крутїнія**.

Кружєчка = **д. Кружкя** (здр.).

Кружєчний = **кружковий**, **кѳхлевий**, **кар-**
навковий і **т. д.** **Кружкя**.

Кружїть, **сѳ** = **кружляти**, **кружлять**, **кру-**
тїти, **сѳ**, **вертїти**, **сѳ**, **вїти** **сѳ**, (н **ди-**
роз) — **кружляти**, **кодувїти**, (про **ги-**
лону) — **морѳчїти**, **сѳ**, **крутїти**, **сѳ**,
чванїти. — **То** **орли** **кружляють** **під** **хмар-**
рами. Ки. — **Щѳ** **лїтъєш** **тї**, **кружляєш**, **щѳ**
у **гаю** **тї** **шукаєш?** Пч. — **Крутїть** **сѳ**, **вер-**
тїть **сѳ**, **не** **знає**, **де** **дїть** **сѳ**. н. з. — **Хто**
колує, **той** **дома** **не** **ночує**. н. пр. — **Голова**

кру́тити ся. — Дивлюсь було, зягались з води угата, заважкують і шу степом кружлять. Гр.

Кру́жка, здр. кру́жечка = 1. кру́жка, кучоль, здр. — кў́жлик (С. З. Л.), на воду — водиччик. — Та візьмомо кучлі старі, поливайві горілкою валываві. В. Ш.

2. кварта ($\frac{1}{4}$ частина відра), конов, коновка, коновочка. С. З. — Куплю тобі конов меду і другу ю пива. н. п. — Куплю тобі гарвець меду, коновочку пива. н. п.

3. (церковна) — карнявка (С. З. Л.), скарбничка. — Ходить по церкві з карнявкою, збирає гроші.

Круна́ = кру́пй, (дрібні) — підточняи, (подерті) — дерть (С. Аф.). — Гречані, яшні крупи. — Нема крупи́в. — Чорна гречка, білі крупи, держимо са серце крупи. н. п. — Треба собакам дерті дати.

Круси́нька, крусе́ня = 1. каша (крута).

2. бибка (з крупи́в з маслом, яйцями і сиром часом з цукром і родзинками).

Крусе́нка, крусе́ника = кудіш, кудешник, крунийк; круничюк. — Косить, братці, колашу, та й лаварик вулішу. н. п. — Івасику-Телесику, зварю тобі кулешку. н. к.

Кру́нина, кру́ни́нка = 1. крупи́на, крупи́нка, зерно́, зерни́, тко.

2. д. Крох́а.

Круни́ца = д. Крох́и.

Кру́жчатий = кру́жчастий, пилтьова́ний. — Пилтьовала мукá.

Кру́жка = 1. д. Кру́пй.

2. рос. Daba verna = рижу́ха, чисте́ць. С. Ап.

Круно́ватий = чина́лий.

Кру́пний, но = вели́кий, здо́ровий, буйни́й, буйно́, цупкий, цупко́, (про дощ) — враллестий, крапчистий, (про овоч, зерно) — до́ридний, (про сіль) — дрібчистий. — Буйний молос, буйна трава. С. Аф. Ш. — Ученик нехай читає тільки буйну печат. К. Г. — Буйно книжку друковано. Чайч. — Цупка сіль. — Цупко сіль зіймито. Чайч. — Та пішов дощик крапчистив. н. п. — Дощ не дуже крапчистий. Чвоч. — Дорідні вишні. — Цього року дорідна шведиця. Лев. — Дорідні сливи. Кр. — Говорить кру́мно = говорити з серце́я, в персе́рдя, сварити ся.

Кру́пнать = більшати.

Круподе́рня, крупо́рўшка, крупо́рўшия = круподе́рня (С. Л.), драчка (С. Л.), крупо́рўшка, шионо́рўшка.

Кру́жчатка = 1. пилтьо́вий пили́, кру́жчатка (С. Л.).

Кру́жчатий = пилтьо́вий. — Кру́жчатва мильни́ца = д. Кру́жчатка 1.

Кру́жчатий = кру́жчастий.

Кру́ж, мед = кру́пй.

Кру́жний = кру́жчаний. — Кру́жнина каша.

Круте́нець = валах, скіп (д. під сл. Нарань 1.).

Круте́нь = 1. вихор. ? д. Водово́роть.

Кру́жнй = кру́ча (С. З. Л.); кру́тість.

Кру́тити, ся = 1. кру́тити, ся, ві́ти, ся, звива́ти, ся, сукати́, ся. — Вірво́нки явти, кру́тити. — Нити сукати́.

2. кру́тити, верти́ти; куйо́вдити, ся. — Кру́тити ся, верти́ти ся, не знає, де діть си. н. з. — У віко́ця мати слуха, як на дво́рі завірюха кру́тить, стріху розриває, снігом хати замітає. В. Ш. — На дво́рі завірюха кудовидла, бурі су́жно вилз у димарь. О. Мир.

3. ві́ти ся, звива́ти ся. — Там, де йтрап-круто влять ся, де по ка́мню біжуть. п. п.

Крутобе́регій = крутобе́регій, бере́жистий, при́шккуватий (Сп.). — Щоб Дніпро крутобе́регій і лани і гори було видно, було чу́тно. К. Ш.

Круто́й, круто = крути́й, то. — Кру́та гора. — Кру́тий бере́г. — Кру́та каша. — Кру́те яйце. — Кру́той морозъ = лю́тий мороз. — Кру́то собра́ся въ доро́гу = разо́м, ра́нгом зібран ся в доро́гу. — На дво́рі сто́ять кру́то = на дво́рі ду́же холо́дно.

Круть = д. Кру́жнй.

Кру́ть = кру́тішати.

Кру́че = кру́тіше.

Кру́ченіє = кру́тіня, верти́ння, сукани́я (д. Кру́тати).

Кру́чина = журба́, ту́га, сум, сму́ток, печа́ль, шко́д — кру́чина. — Журбо́ю поля не перидеш. н. пр. — Була роботаща людина, та журба зьявилла. н. пр. — Без вірного друга велика туга. н. пр. — Нудьгу годую, журбу сповиваю і сум колашу. н. пр. — Їм куди не ве ударюсь, у які країни, то ніколи не минаю гора та кру́чини. Аф.

Кру́чинити = завдавати́ жалю́, сум наво́дити, жу́рити, кру́шити. — Не звидавай серцю́ жаю́, бо я в чужім краю. н. п. — Та не журь леве, мон мати, бо н й сая журю ся. н. п. — Журба суми́ть, журба кру́шить козаченька молодого. н. п.

Кру́чинитись = жу́рити ся, тужити́, сукнува́ти, в ту́гу вдава́ти ся, смутити́ ся. — Не жу́рись, та бо́гу поволи́сь. н. пр. — І жи́в не любля, і амер не тужила. п. п. — Ой не плачте, не жу́рїтьсь, в ту́гу не вдавайтесь: за́гран мій кий вороненький,

- пазад сподівайтесь. н. п. — Годі сумувати — кивь лихом об землю.
- Кручі́вий**, но = журній, но, сумній, но, тужній, но (С. Ш.), журливий, во, смутний, но. — Поливали доріженьку, та й курать ся курно, розважали дівчиноньку — та й журить ся журно. н. п. — Смутний та невеселий сидів пан сотник. Кв.
- Круші́не** = аруїнува́ння, розбвтт́я.
- Круші́на** = рос. *Rhamnus cathartica* L. — жості́р, жо́стер, круші́на, хрѳобост, жо́стелина, *R. Frangula* L. = круші́на, круші́на. С. Ав. — Крушіною хату топить, у сусіда соли прѳобать. н. п.
- Круші́вий** = жо́стіровий, круші́новий. — Рубай дрова до порога, круші́нові до ослона. н. п.
- Круші́ть** = 1. руйнува́ти, розбвнати́. 2. д. Круші́нять.
- Круші́ться** = д. Круші́няться.
- Крыжо́вниковка** = аг(г)русівка.
- Крыжо́вниковый** = аг(г)русовий.
- Крыжо́вникъ** = аг(г)рус (С. Ш.), аг(г)руст, агрест (зукр.), вершиня, веприна. (Гал.). С. Ал. — Агрус почав уже роспукувать ся. С. Ал.
- Крыла́тый** = крила́твий, крила́стий (С. Л.). — Позинув орлом краластам. С. З.
- Крыле́чко** = га́ночок, рунду́чок. (д. Крыльцо́).
- Крыле́чний** = га́нковий, рунду́ковий.
- Крыло́**, мн. **крыльа** = крыло́, мн. **крыла** (у птиць, комах, вітрака, невода, теж кінці військової лави), у брвн — **кряси**.
- Крыльшко** = крыльце, криле́чко, **крыля́**, мн. **крыля́та**, **крыле́чка**. — Гуси, гуси, гуслинга, візьміть мене на крылята. н. к. — Гам голуби води шиз, воркотіди, крилечками стрепенули. н. п.
- Крыльщый** = кривовий.
- Крыльце** = лопатка (у тварів). — Під лопаткою болить.
- Крыльцо́** = га́вок, га́нок, га́нки, при-сі́нки, (верх над ганком) — підда́шок, підда́шья (без верзу) — рунду́к, сходи, сходи́. С. З. Л. — Ой сиділа Марійка на ганку та крала червону китайку. н. п. — Та підемо до замку, постаємо на ганку. — Незабаром біля ганку стонла нара добрих кошоват. О. Мир. — В присіпках все пани сиділи, на дворі ж курот стонь народ. Кот. — На брехні собачі вбїгла на рундук ще засилана, не розчала Наталя. О. Мир. — Ушла дівка на рундук. Гр. — Кові привернули до рундука. Ки.
- Крыльцовый** = д. Крыле́чний.
- Крыльцовый** = лопатковий (д. Крыльце).
- Кры́мча́ть** = крѳмець. С. Жел.
- Кры́нка** = д. **Кры́нка**.
- Кры́са**, *Mus rattus* = пацю́к, на Подолі і в Галиччѳ — щур. С. З. Л.
- Крысе́нокъ** = паця́тко (С. З.), **щу́рник** (Под. Гал.).
- Крысе́ться** = вивзѳирити ся (на кого). — Так вивзѳирив си на мене, що я аж зликалась. С. Аф.
- Крысі́й** = пацю́ковий, пацю́чий, щу́ровий.
- Кры́ть**, ся = 1. **крити**, ся, **укривати**, ся, (хату дошками або соломою) — **настелювати**, (снопами) — **вшивати**, (хворостом) — **шввати**. — Купуй сукню щиту, а хату укриту. н. пр.
2. **хова́ти**, ся, **перехѳовувати**, ся, **кря́ти**, ся. — Крий, ховай погнає, а воно таки галє. н. пр. — Не той злодій, що краде, а той, що крадене перехѳує. н. пр.
3. **таїти**, ся. — Таїла від Бога та чортонь сказала. н. пр. — Дерево тліє, але ногонь таїть си десь в нїм. С. Ш.
4. **бїти**, (у)вбввати́, побввати́. — Тузом побва мою кралою із кармаг.
- Кры́ша** = д. **Крѳвля**.
- Кры́шка** = по́кршка, на́кршка, накрити́, (на дїжу, бодню, труну) — **віко**, (на улик) — **па́туба**, **покрѳвець**, (на одежу) — **верх**, **покрѳва**, **покрѳка**. — Своя хата — покрѳка. н. пр. — Год у год дїжа віком накриваеть ся? (н. з. — річка замерзає). — А сажали короваї в піч із віка. С. Л. — Зробили йому труну з горбатим шком. Кп. — На бодні не було віка. Кп. — Кожух лямтваревий, а верх з доброго сукна.
- Кры́щельщый** = крѳпучий. — Оце горілка так ве нашѳ! і смаковита і крѳпуча. Кв.
- Кры́щть**, си = крѳ(е)вити, ся, **укрѳ(е)плїати**, ся, **скрѳ(е)плїати**, ся, **зміцняти** С. Аф., **умі(о)цняти**. (С. Ш.). — Укрїши Бог, як черепаху. н. пр. — Щоб йому живїт молодецький скрѳидо. н. д.
- Кры́щться** = **перемогати** ся, **непостуша́ти** ся.
- Крѳ́пкій** = міцний, цупкий, крѳ(е)пкий, **твердий** (С. Ш.), **здоровий**, **сильний**, **дужий**. С. З. Л. — Пехий бьѳть са, коли міцї голови маює. н. пр. — Не поможе міцний Боже і воскона євїчка. н. п. — Здоровий мороз. С. Л. — Здоровий вітер. — З дужия не борис, з багатим не судис. н. пр. — Тверда Русь — все перебуде. н. пр. — Тверда віка. С. Ш. — **Крѳкким стража** = **міцна сторожа**. — **Крѳкким вода** = **міцня горілка**. — **Крѳкогь**

на ухо = не дочувас, глухенький. —
Крякозъ на языкъ = мовчазний, мов-
 чун. — **Крякий сонъ** = кічний, гов-
 стий сон. — Спить товстим сном. н. к. —
 Не зробив то за тям, то за сим, то за сном
 товстим. н. пр.

Кряко = кри(е)шко, міцно, цупко, твёр-
 до (С. Ш.), дужче, здорово, вельми. —
 Хоч не гладко, але міцно. н. пр. — І цупко
 кулаки зтулявши, Дареса битясъ вышляти.
 Кот. — Підтигав ся, підперезав ся і понс-
 цупко підтигнув. Кот. — **Кряко на кря-
 ко** = дуже сильно.

Кряковатий, то = крякөнський, кіц-
 ненький, ко.

Крякоголовий = (про коней) — твёрдо-
 удий, твёрдий, короткоудий.

Кряколёбий = твёрдолёбий.

Крякоудий = д. Брякоголовий.

Крянуть = 1. кряпати, кіцнішати, дуж-
 чати, твёрдішати, твёрднати (С. Ш.),
 твёрдіти, тужавіти (С. Ш.). — Мороз
 дужас. — Сила кіцнішасъ. — Грязюка тужавіс.
 2. кліякнути, дубіти. — Руки від холоду
 кліянуть.

Кряонький, кряонькь = д. Бряковатий.

Кряпостій = 1. кряпостний, замковий,
 фортечний. — Замковъ церква. — Кря-
 постна брама.

2. кряпцський, підданський, панський,
 панщанний (Лев.), панщанський, кри(е)-
 пак, кри(е)пачка, підданецъ (С. З.), пан-
 щав, панщанни, панщанна. (Лев.). — Же-
 лых твій кряпак; (нехай йому боляча!)
 через нього і ти стала, не хто, як кряпач-
 ка. Кв. — Хіба ми панщанні? Кр. — **Кря-
 постиное право** = панське право, кря-
 пцство. — **Кряпостиное состояніе** =
 підданство, кряпцство, панщина.

3. кряпостний (акт).

Кряпостничество = д. Бряпостиоѣ 2. (К.
 право, состояніе).

Кряпость = 1. кіць (С. З.), кіцність,
 кряпота, твёрдість, твёрдота (С. Ш.),
 сила. — Божої моці нікто не пережоже.
 н. пр. — Для кіцности зашто двічі. Чайч.
 2. кряпость, кряпц, фортеця (С. Ш.), в се-
 редині міста — замокъ. — Побачивши но-
 ву кряпость, козаки кинули ся, взяли її
 кристучом і вирізали цілу залогу. Бар. О.
 3. кряпость (акт). — Кряпача кряпость
 = купча. — **Закладная к** = заставній,
 заставний лист.

Крячатъ = кряпати, дужчати, кіцніти,
 кіцнішати. (Чайч.). — Вітер дужчас.

Крячиче = крячиче, дужче, кіцніше. —
 Хто дужчий, той і крячій. н. пр.

Крячійшъ = 1. дужав, дёбелень (Кв.), мо-
 цак, крячезній, крячезній. — Хоч і
 більш шестидесата було, крячезний ще дід
 був. Номис. С. З.

2. скупяга, скупердя, га, скнара (сп. р.),
 жийкрут, крякотени.

Кряковатий = кряковатий, крявиль-
 чатий, колікуватий, крявий.

Крячок, крячѣкъ = гак, гачѣк, крячок,
 крячок, (з двома або чотирма гачками) —
 козюлька, (дерезяний) — крялюка, кря-
 лючка, закарлючка, кляч, клячка,
 (з булавою) — ковінька, (в одерж метал-
 яний) — галліе, галлічѣк, (разом з пел-
 лею або бабкою) — дід і бабка, кбник
 і кбидка (Под. Вол.), коло дверей — за-
 щіпка, для гри на струнах — бійце. —
 А на гаку червяк все хвостиком кивав.
 Гул. Ар. — **Ваяли Байду** ізвязали, та за
 ребро гаком, гаком зацепили. н. п. — Ри-
 балка удочку закинув, надівши на гачок чи-
 малий червячок. Б. Б. — **Божна ручка** собі
 крячюча. н. пр. — Ой се ж таж крячи-
 ченька і кляч і відро. н. п. — Візьми кляч-
 ку та насиний сна. — Вбірала ся шпет-
 ненько: шпурочко до шпурочка, галічѣк до
 галічѣка. М. В. — А хата була на зацеп-
 ці. н. к. — **Согнуть въ крячок** = в ду-
 гку вігнути, на порох стерти.

2. крялючка, закарлючка (чоловік —
 причѣпа або крутій або й само крутійство
 і лбеда). — **Закарлючки гнуть**. С. З. —
Ввернуть крячѣкъ = крячюку загнати.

Крячѣти, ся = 1. крячѣтити, ся, кря-
 чѣтити, ся, гнѣтити, ся, агнѣтати, ся, за-
 гнѣтати, ся, козубити ся.
 2. утискати, угнѣтати. С. Ш.

Кряковатий = 1. кряковатий (С.
 З. Л.), гачковатий; закарлючений. —
 Всякі знаки з під моїх рук виходили кряві,
 гачковаті. Фр. — **Закарлючений хвист**. —
 Чабани з довгими закарлюченими іржани-
 ми Зівьх
 2. причѣпа, причѣпливий.

Крячѣтѣворецъ, крячѣтѣворъ = крячок,
 крялючка. (Прикладаєт ся звичайно до
 урядників, що гнуть крячючки в судових та
 інших справах).

Крячѣтѣворство = крячючки, закар-
 лючки, артакюлі гнѣтити, загнѣтати.

Крячѣникъ = робочий, що переносить
 вагу крячючок.

Кряжъ = 1. окорѣнок, прѣкорѣнь, пень
 (одрубаний).

2. криж, піско, стяг. — Писмо гір. — Стигові гори. — Крижові гори. С. Жел.

3. грунт, шар, верства́ (землі). — Піскуватий грунт. — Шар піску, шар глини.

4. ГРУНТ (тверда земля). — Докопались до ґрунту.

5. д. Крѣпнѣшь 1.

Крѣкати, крѣкнуть = крѣкати, кѣквати, крѣкнути, кѣкнути. — Кахпула утла — на морі чуто. н. з.

Крѣвка = кѣчка, свійська і переважно Апас boschas — крижня (С. Л.), крижвянка (С. Жел.).

Крѣкнуть = д. Крѣкати.

Крѣкша = д. Крѣвка.

Крѣхтѣти = крѣхтѣти, крѣхтѣти (Фр.). — Утер троха не с шів відерка, наливсь і тільки цю крѣхтѣв. Кот. — Випив, покрѣхтѣв, утер ся. Чайч.

Косѣти = до рѣчі, до діла, до слова, на́руч (С. Л.), на́ручно, на рѣку ковінька. — Не кѣтѣти = не до рѣчі, не до слова, не до діла, не до ладу́, не до шийги. — Так до діла, як свини штаня наділа. н. пр. — Бо чужа жінка тобі не до рѣчі, дознаєть ся чоловік — побьє тобі плечі. н. п. — Вміє до слова своє вставити. Кв. — А міві й на руку ковінька. О. С. — Не до шмиги твоє слово. Кв. — **Кѣтѣти** случѣться = нагодити ся. — Як раз і вони нагодили ся. Кр.

Кѣторѣ = 1. фунда́тор (церкви). С. Ш. 2. тѣтар, поміщик його — підтѣтарій, підтѣтарійний (С. З.), жінка — тѣтарѣва, тѣтарѣха, син — тѣтарѣнко, дочка — тѣтарѣвна. С. Ш.

Кто = хто. — **Кто бы ні былъ** = хто б не був. — **Кто нябудь, кто ни єсть, кто лѣбо** = хто небудь, абі хто. С. Л.

Кѣ-то = хтось. — Прийшов хтось, та взяв щось, бігти за ним — не знеси за ким? (в. з. — вітер). — **Когѣ-то** = ко́-гось. — Завидно, що в когось видно. н. пр.

Кѣму́ = до того, к тому́, окрім, опрѣч того. — Руда та погана, до того ще й кирпата. — Сонгивал молода невістна, а ще кѣму не хоче робити. н. п.

Кубѣраться = крутити ся, вертѣти ся, як дѣйга, клубком котѣти ся. — Книув ся в двері та клубком по леваді. Кв.

Кубѣрь = дѣйга (С. Л.), вертѣлка. — Крутѣть св, як дѣйга. в. пр. — Як дѣйга свѣт мѣй крутивсь. С. З. — **Скѣтѣть** кубѣрѣмъ = котком, клубком покотѣти ся; полетѣти сторч, сторчкака, беркицьнути ся. — Так і полетѣи сторчкака. Кр.

Кубѣчѣскій = кубѣчний.

Кубѣвѣстий, кубѣватий = банькѣтий, круглобѣий. — Банькѣтий глечки.

Кубѣць = кубѣк (С. З.), пѣгарь, чѣрка (велика, найбільше металѣчна з покритшою). — Що з тих кубѣк, як повні слѣз. н. пр. — Кубѣк парѣстах, в середній височочних 4. Ст. Оп. — Він з пугарем у руці саме до кровляня розгнѣв са. К. Ч. Р. — Повній чѣрки всім надивайте. н. п.

Кубъ = 1. алѣбник, лѣмбик (С. З.). — Переганѣти горѣлку через лѣмбик. 2. (геометр. і архит.) — куб.

Кубѣмѣчекъ, рос. Nuphar luteum Smith. Nuphaea lutea = глечки жѣвті, жѣвте лѣтѣтти, водяній жак, жѣтки — бабкѣ, овоч — збѣнок, збѣночкѣ, лѣстя — капѣлюші, корінь — товстѣн. С. Ав.

Кубѣшка = банька (С. Ш.), кубѣшка. (Банькѣтий глечки). — Банька на одію. — Візьми-но баньку, та наברי води. С. Ш. — Їм повну залѣги кубѣшку. С. З. — І грошки готовѣвѣи в кубѣшечках у схові. Зѣньк.

Кубѣшѣнякъ, рос. Citisus biflorus L'Her. = зѣновѣть, дереза́, ракітник, ракітовий куш, С. Ав.

Кувѣшнѣний = глѣковий, глѣчѣковий, ж(а)бановий.

Кувѣшнѣчки = д. Кубѣмѣчекъ.

Кувѣшнѣ, кувѣшнѣчѣкъ = глѣк, глѣчѣк, глѣчѣчок (С. З. Л.), широкий — гладу́м, гладу́чик, гладѣшка (С. Аф.), круглобѣквий — жбан, збан (С. Аф. З. Л.), банькѣтий з вузьенькою шийкою — д. Кубѣшка. — Ђ в глѣку молоко. та голова не вѣзѣ. н. пр. — Візьме хлѣба, глѣз з водою, серпи по під паху. С. З. — Хоч на мѣні жулан драв, в й у мене грошей жбан. н. п. — Цѣти збан воду носѣть, поки ухо не вѣрѣтѣ. ся. н. пр.

Кувѣрканьѣ = перекиданнѣ, перевѣрѣти.

Кувѣркаться, кувѣркануться = перекидѣти ся, перевѣрѣтѣти ся, перекинути ся, переверѣнути ся, беркицьнути ся. (С. Ш.). — Сердѣшній зѣвѣр перекидан са, плавѣг, пертѣв си і качѣв си. Кот.

Кувѣрѣкъ = беркиць. — Беркиць у поду. С. Ш. — **Кувѣрѣкомъ** = беркиць, перѣкидьки, перевѣрѣтом, сторч, сторчкака влѣстн, полетѣти. — Як дав йому по потилицѣ, так і полетѣи сторч.

Куда́ = 1. кудѣи, кудѣю. — Кудѣи йдѣть? До дому. Чайч. — Кудѣю тут пролѣзѣти до Павлѣйки? Чайч. — Кудѣю йти? Зѣньк. — **Куда́ лѣбо, куда́ нябудь, куда́ ни єсть** = кудѣи небудь, абі кудѣи. — **Куда́-то**

— кудись, десь. — А де він? Пішов кудись.

2. на віщо, на що. — На віщо йому стільки грошей?

Кудá какт = диво як, ач як! — **Кудá какт хорошо!** = дё вже пак не гáрно. Чайч.

Кудáханьє = кудкудаканья. — Чути куд-кудаканя курей. Фр.

Кудáхтатъ = кудкудакати, кокотіти. — Віжи, он курва кудкудаче — візьми яйце. — Хто хоче — сокоче, а хто хоче — куд-кудаче. п. пр.

Куделица, кудель = кудёля (С. З.), куделиця, кўжіль, (ша гребіні) — шичка, кўкла. — Ой кужілю, мій кужілю! я робити не здужаю. п. п. — Сама сіла куделицю присти. в. п. — Відна Бна, одну а древа зірнула нислячку; збуаєла власти, треба присти на гребіні вичу. У. в.

Кудель-барашки, рос. Primula veris L. = божі ручки, біла буквиця, медянік, медяничкі, медянік-зілля, сорочі лапки, кóтники, шербóцьвіт, прóліска (ушр.), кльóчки, гадяниця (гал.). С. Ан.

Кўдеръ, частіше мн. кўдри = кўчеръ, частіше мн. кўчері (С. З. Л.), иноді вживається ся теж і **кўдрі.** — Була г мене дівчина Ориса — тоді ж міні сі кучері злиси ся. Була в мене дівчина Варвара — вона ж міні сі кучері порвала. н. п. — Трапляється, що і а шолудавого кучері вьють ся. п. пр. Кн. — Виряжала мати сина ти й на юсоніцу, зачесла чорні кудрі аж на потилицю. п. п. — Ой піду я молодая по над гірньками, та розпущу чорні кудрі по над брівньками. в. п.

Кудесмъ = 1. чарувати, чаклувати, відьмувати.

2. колобродити (С. З.), брóіти (С. Ш.), шурубурити. — Що ти тут наброїа? — По улиці хлопців водить, всю улицю колобродить. в. п.

Кудесникъ, ца = 1. чарівник, ця, знахаръ, ка, чаклун, чаклівниця, відьмак, відьма, ворожбит, ворожка.

2. шукáрь, ка, галабурдник, ця,

Кудесъ = чари, знахарство і д. Волхвоваіє.

Кудреватый = кучерявенький.

Кўдри = д. Кўдеръ.

Кудравецъ, рос. Chenopodium Botrys L. = шаръ. С. Ан.

Кудрявить = кучерявити, кўчері звивати. — Ой хто ж тобі сі кучері звиває? Була в мене дівчина Ульяна, вона ж міні сі кучері звивала. н. п.

Кудрявчикъ = кучерявчик. — Малевкий хлопчик кучерявчик.

Кудрявий, во = 1. кучерявий, во. — Кучеряпа голова. — Пінас човен води новен, та й накритий лубом; не хвастай ся, козаченьку, кучерявим чубом. н. п.

2. (про дерева) — д. **Вѣтвистый,** (про трави і вїтї) — кучерявий, на пр. Кучерява м'ята.

Кудрявить = кучерявити.

Кудряжка = кучерявчик, кучерявка (кучерявий хлопчик або кучерина дівчи́ка).

Кўжель = д. Кудель.

Кузєцький = ковальський. — Дме, як мїх ковальський. н. пр.

Кузєцьовъ = ковалів.

Кузєць = ковалів, жінка його — ковалїха, син — ковалєнко, ковалчук, дочка — ковалївна. С. З. Л. — Боли ме ковалє, то й клїщів не погаль. н. пр. — Тому ковалю ліше, що на два мїхи кує. Кн.

Кузєцьскій = д. Кузєцькї.

Кузєчество = ковальство, ковалюванья. — **Занимається кузєчествомъ = ковалювати.**

Кузєчикъ, ком. Gryllus = кóник (С. Л.), кобилка, Tettix — кобилїця (С. Жел.) Locusta — трав'яний кóник. — Наш коник стрибунецъ живе так саме, як і сар'япа. Степ. — Жвавий коник — слакунецъ доцьвірін'явся вїнець. Байки Старницького.

Кузєчїха = ковалїха. С. З.

Кузєчний = ковальський. — Здихнув тяжко та важко, мов мїх ковальський. п. пр. — Сопе, як ковальський мїх. в. пр.

Кўзшца = кўзня, мн. кузнї (Кр.), иноді вживається ся і **ковальня. С. Л.**

Кўзничный = кўзничий.

Кузовєвка, кузовокъ = кóшик і т. д. д. Борзїна (здр.).

Кўзовъ = 1. д. Корвїна (найбільше з лия або кори березової).

2. вїш, кóроб (екїпажа).

Кўзовъ = ўлик (плетений, що вїшається на дереві для привади роїв, рїйниця).

Куканъ = 1. кукан, ваншкка (Вол.). — Піймав здорового окуна, та тїшки хотїв на кукан нанізати, а він і вислизнув у воду.

2. нїзка, вьязка. — Купив визну риби.

Кўвшъ = дўл (С. Аф. З. Л.), фїга (С. Ш.), хвїга (С. Л.), московська бурўлка (С. Ш.). — Ой люді, люді! чужім дітям дулі, а нашому калачі, щоб снав у день і в ночі. п. п. — Він думає, що я кличу, а я йому дулі тичу. н. п. — На відьмо! причала вона, тїкаючи дулі. О. Мир. — При-

везе тобі тато з міста московську буруль-ку. — Давати, крутити кўкишъ = тїкати, давати, сукати дўлі. — Показывать кўкишъ въ кармапѣ = показувати фігу в кишонї (С. Ш.), кивати пальцем в чоботї. (Бар.).

Кўкла = лїля, лїялка, лїялечка. С. З. Л. — Була в мене наміточка, і ту дїтки вкрали, на лїялки подрали. н. п. — Говорить мамуна, що доня Галюня, як лїялечка тая гарянька. Пч.

Кўкліванецъ = кукільван. С. З. — Потруїв рибу кукільваном. (Насіння Colophtus).

Кўклана = душнайкї, шабатўрка (од льову).

Кўкланка = кожўх в відлоگو в оленсвих шкур (в Сибїрї).

Кўковати = кувати. — Миї буде соловей щебетати, тобі зозули кувати. н. п.

Кўколка = 1. лїялечка, лїялка (д. Кўкла). 2. Пура — лїялечка (в змінах комах), у мурашом — подўшка, подўшечка (Степ.). — З гробачка оцього робить ся лїялечка, а через 20 день з лїялочки вилупить ся справжній мушок. Степ. — Цїх біленьких та иругленьких мурашиних лїялечок люди вживають подушками. Степ. — Комашки, комашки, ховайте подушки, он татари йдуть і всі заберуть. н. пр.

Кўколь = рос. *Lolium temulentum* L. — кукїль і *Lychnis dioica* De. — кукїль, куколиця, купальник, сїліак. С. Ан.

Кўкольный = лїяльковий. — Кўкольный театръ = вертеп (С. З.), кумедня. — Ходїм, подивїмся на кумедю.

Кўксивъ = терти очї (кулаком), кулакї росїти.

Кўкўль = д. Клобўк.

Кукурўза, рос. *Zea, Zea Mays* L. = кукурува, кукурудза (Прав.), пшеничка, пшїнка (Лїв.), вживасть ся теж — кїяхї, початки. С. Ан.

Кукўшка, кукўшечка, лт. *Cuculus sapogus* = зозуля, зозульчя, зозульчя, зозулька. С. Аф. З. Л. — Прилетїла зозуленька та й крикнула: ку-ку! н. п. — Ой коли б же я зозуленька, то я б собі крильця мала, ой стрепенулась, полинула б та до свого сїна Івана. н. п.

Кукўшечий = зозулячий. С. Аф.

Кукўшкїнь = зозулячї. (Д. теж Кокўшкїнь.)

Кўлага = квїша. С. З.

Кўлакъ = 1. кулак. — Будеш пїк тужити, часом горювати, будеш кулакїми слїзми утирати. н. п.

2. мїлот (у мулярїв).

3. пїля (котру забувають на березї для причалу), рїло.

4. кулакї (вробленї у млиновїй вал).

5. глитай (Кроп.), жїякрут (С. Аф.), Дерїлюд (Лев.), дюби. — Такий глитай, що й з рїдного батька злупить. — Попадїсь до його: він тебе та видїотї, що без сорочки пїдеш. Скажано дожн. Кв.

Кўлагъ = жбан, збан (метал. з воском і покрїшкою. Пр. д. пїд сж. Кувшань.).

Кўлебїка = пїрїг (довгий з мислого тїста, з рибою то-що).

Кўлѣкъ = кулѣок (з рогожкї). — Попастї изъ кулѣкъ въ рогожку = в дощў та пїд рївцу. н. пр.

Кўлемъ = д. Западнїй (для лову соболїв і пещїв).

Кўлга = 1. д. Кўлїкъ особ. породи *Scolorax foedoa*.

2. зруб, паленїна, новїна (де зрубано і випалено лїс пїд оранку).

Кўликъло = випивайло, пїванїця, пївк, пїванїюга.

Кўликътъ = запивати, в горїлку вкїдати ся.

Кўликъ, лт. *Scolorax* = кулїк, здр. Кулїчѣк. — А кулик чайку взяв за зубайку. н. п. — Далеко куликў до Пестровъ дїя = далеко кўцоум до зайця. н. пр.

Кўлїса, частїше мв. кулїсы = лаштўнки.

Кўлїчїя = кулїковїй.

Кўлїчки, у вярзї: у чїрта на кулїчєхъ = ка'зва де, далеко, у чїрта в аубїх.

Кўлїчъ = пїска, (висока) — пїпушник, баба. — Христос воскрес! Над мир увеск, дїждал ся ласки, тепер усяк лїствъ ся в смак сїнченої пїски. Укр. в. — Обїїдет ся Великїдєль і без грєчаної пїски. н. пр.

Кўлїтєпъ = кўкса (з переламаними пальцями).

Кўлїтївировать, кўлїтївировать = кўлїтївувати, кўлїтїрник. С. Жел.

Кўлїтъ = 1. кїкоть. (Рука або нога, котрїй бракує всїх пальцїв).

2. безпальчий, безпалько. С. Ш.

Кўлїтївїл = д. Кўлїтъ 2.

Кўлїтївѣтъ = шкандїбати, шкитїльгати.

Кўлїтїпка = д. Кўлїтъ 2.

Кумъ = кумъ, кумонька, кумъся, кумъсенька, (мїшка кумова батькам дїтанї) — пїкумжа. — Вона мїш кума — мого сїнїна Івасїна у хрест уводїла. — Кума, кумонька ти моє, як лєбїня бїлїя ти моє. н. п.

Кумшанькъ = кумъсь.

Куманіка, куманіха, рос. *Rubus caesius* L. = **ОЖИНА**, **ОЖИНИК** (укр.), **ЧОРНИЦЯ** (гал.). С. Ав.

Куманько́въ = **кума́сів**.

Кума́чъ = **кита́йка** (червона).

Кума́чний = **кита́йчатий** (з червоної китайки).

Куми́въ = **куми́н**, **кумаси́н**.

Куми́ръ = **божо́к**, **йді́л**, **боба́н**.

Куми́ться = **кума́ти ся**. — Ми з нею покумали ся — разом у хрест уводили.

Кумовство́ = **кумство** (С. З.), **куми́вство**. — Як умерла дитина, то й кумство пропало. п. пр.

Кумо́въ = **куми́в**.

Куму́шка = **кумонька**, **кума́ся**, **кума́сенька**.

Куму́шкивъ = д. **Буми́ль**.

Ку́мъ, мн. **кумовы́** = **кум**, **здр. кума́сь**, мн. **куми́** (прохати, стрічати і оджуніти. Ман. ст. 183), **батько дитини жи́вці кума** — **па́ку**.

Куми́сь = **напиток з кобилячого молока́**.

Ку́на, **куни́ца**, зоол. *Mustela* = **куни́ця**, **ку́на**, **куночка**. С. З.

Ку́ниа = **куни́чий**.

Куна́тъ = **куна́ти**, **окуни́в лови́ти**. — Хто слуха, а хто окуни́в лови́ти. Кв.

Куна́ло, рос. *Ranunculus acris* L. = **коза́лець**, **дзри́ноцві́т**, **жовтобру́шник**, **зі́лля од тра́єці** (укр.), **терпи́-бідá** (гал.). С. Ав.

Куна́льниця = 1. д. **Куна́ло**.

2. рос. *Trollius europaeus* L. = **во́вча ла́па**, **во́вчий ко́пит**, **при́крит** (укр.), **во́лове око́**, **воли́вочко** (гал.). С. Ав.

Куна́льний = **куна́ловий**.

Куна́льщакъ, **ца** = **куна́льник**, **ця**.

Куна́ніе = **куна́ння**, **купа́нка** (Лев.).

Куни́ть, **ся** = **куна́ти**, **ся**, (в каляжі, болоті) — **калю́жити**, **ся**.

Куне́ль = **купе́ля**, **христидьни́ця**, **хре́щидьни́ця** (С. Нар.).

Куне́на, рос. *Convallaria Polygonatum* L. = **купа́лля**, **купи́на**, **рако́ві ши́йки**, **чече́риця**, **натяга́ч**, **одха́сник**. С. Ав.

Куне́ць = **купе́ць**, **кра́марь**, **дочка** — **купи́вна**, **кра́марівна**, **сын** — **кра́маря́нко**, **кра́марчу́д**.

Куне́цьскій = **купе́цький** (С. Л.), **кра́марськый**. — **Купе́цький ганде́ль**. С. З.

Кунече́ство = **купе́цтво**.

Кунече́ствовать = **купи́юва́ти**, **кра́марюва́ти**.

Ку́пня = **куц**, **крак**, **корч**. — А в моего двора пса ні кола, тільки росте один куц кални, та й та не цвѣла. н. п. — Де крак, там і козак, а де байрак, там сто козаків. н. пр.

Ку́пнять = **купи́ти**; (свѣчку в церкві) — **оджину́ти свѣчку**. (Лев.). — **Купе́сний** = **кушлений**, **купо́ваний**. — **Купований розу́в**. Кв.

Ку́плетъ = 1. (у віршах) — **куплѣт**, **ко́ліно**. — **Просьби́вав** одно **коліно** та й **перестав**.

2. **сьпівомо́вка**. — **Сьпівомовки** Ст. Гуданського. Видан Н. Г. Волинський. К. 1880 р.

Ку́пля = **кў́пля**, **по́куп**, **купо́вання**. — **Ку́пля** **рука** **пече**, а **продаж** **грѣ**. н. пр.

Ку́пно = **вкў́пі**, **укў́пі**, **ра́зож**, **гурто́м**, **спі́хно**. — Як **робити** **вкупі**, то не **бога́т-ме** в **купі**. н. пр.

Ку́пний = **спільний**, **гуртовий**.

Ку́поль = **ба́ня** (С. Аф. З. Л. Ш.), **вер-ху́шка** — **ма́ківка**. — Був у Києві і лазня на дзвіницю вж під самісеньку баню. С. Аф. — **Дазит** **чоловік** по **церкві** і **примоу́че** до **бані** **драбину**. п. о.

Ку́порять = **затика́ти** й **засю́ловати**.

Ку́поросны́ = **кушерва́совий**, **вітрого́левий**.

Ку́поросъ, *Vitriolum* = **куперва́с**, **вітрого́ль**. — **Зелѣный**, **жа́са́нныа**, **сапо́жничя** **ку́поросъ**, *V. martis* = **куперва́с**. С. З. — **Мідны́й**, **си́ній** **ку́поросъ**, *V. coeruleum* = **си́ній** **калі́н**. — **Вѣ́лы́й**, **цї́нко-вы́й** **ку́поросъ**, *V. album* = **вітрого́ль**, **крї́мза** (С. Жел.). — **Піду** до **міста**, **ку́пало** **купервасу**, **нама́люю** **брови** та **для** **того** **часу**. п. п. — **Купервасу** **куно́вала**, **чорні** **брови** **малювала**. п. п.

Ку́пръ = **кў́пра**, **підхві́стя**, (у штиці) — **кў́прак**. (С. З.).

Ку́пцовъ = **купи́в**, **купе́цькый**.

Кў́пчая = **кў́пча**. — **Купи́в** **землю**, **та** **це** **кучо́ї** **не** **зробила**.

Купчи́ха = **кучи́ха**, **кучи́ця** (Чаїч.), **кра́марка**.

Купчи́шка = **кра́марчу́д**. С. З.

Кў́пиръ, рос. *Angelica* = **дзѣнтель**.

Кў́пиръ **кра́сний**, рос. *Anthriscus sylvestris* Hoffm. = **буги́ла**, **борщівни́к**, **свербі́гуз**, **гану́с**. С. Ав.

Кура́нты = **дзигарі́** (з музикую). С. Пав. — **Дзигарі** **геле́вляють**. К. Ш.

Курбе́тъ = **дї́бка**, **ца́лки**.

Курґа́тъ = **моги́ла**, (чужовий) — **копе́ць**, (з піску) — **кучугу́ра**. — **Од** **у** **по́лі** **мо-**

гяла з нітром говорила. и. п. — Гряницю проводили, часті копці виспуючи. Л. В.

Кургу́зый = **күдзий**. — Піймав кудого за хвіст. и. пр. — Що гусарин чорноусий, що на йому жунап кудий. К. Ш.

Курéліе = 1. курінія.

2. курево, каділо.

Курéнный = курінний. С. З. — Курінний отаман.

Курёнокъ = курча, курча́тко, курчени́, куря́, куря́тко, на. курча́та, курчени́тъ. С. З. — Возить ся, як квочка з курчатами. и. пр.

Курёль = курінь.

Куря́ка = 1. наро́дія великору́ська гра, в ко́трій передаю́ть запале́ну скінку, прижовляючи: „живь, живь куря́ка!“, а в ко́го погасне, той дає фант.

2. кімна́та для курі́ння тютю́ю.

Куря́ло = гуля́ка, гультя́й, гульвіса. С. З. — А гультя́й той усе п'яв, прийде до дому, мене б'є. и. п.

Куря́льниця = каді́льниця, каділо.

Куря́льщикъ, ца = куре́ць, курі́й, ка, (з люльки) — лю́лешник, ця. С. Л. З. — Добрий курець май своєю люлькю і тютювець. и. пр. — Коли курець, то є кресало й тамавець. и. п. — Курі́й, що потягне з люльки, то й п'яне. и. о. — Такий люлешник, що й не выпускає люльки з рота.

Куря́ний = куря́чий. С. Л. — Куря́ча са́ipotа. — Безшта́ньо — куря́чий дя́дко. в. пр. (Дражня́ть малах клопці́в, що ходи́ть без шта́нів або не хочут одяга́ти шта́нів).

Куря́тель, ница = д. **Куря́льщакъ**, ца.

Куря́тельный = куря́льний; ка́дний (С. З.). — Куря́тельный таба́къ = тютю́н, адр. тютю́нці́в. — Куря́тельная тру́бка = лю́лька, адр. лю́лечка. — Куря́тельное вещество́ = куре́во. — А тютю́н та лю́лька козаку и доро́зі знадобит ся. и. п.

Куря́ть, ся = 1. ка́дити, ся, куря́ти, ся, (ладаном) — ла́дани́ти, ся. — Од чужі ліка́рі люде́й і товар ку́ряв. Макар. — Почав дя́нок ка́дати. — Куря́ть дя́нок, головешки то там, то сю́д тлію́ть. А ф.

2. (тютю́п) — ку́рять, палы́ти (С. Л.), па́хкати, па́хкати. (Останні три слова про курі́ння з люльки). — Куря́ть лхый по доро́зі. и. пр. (Одказу́ють, як хто проса́ть ку́рять). — Ой ходе він, ходе, по жо́вав, віл лю́лечку ку́ре, ку́ре, розку́ряє. и. л.

3. (горя́лку) — гна́ти, ку́рять, ся. — Гва́в горя́лку на вива́нці, тепер мене же́вуть в вива́нці. Кн.

Куря́ца = кúрка, кúря (С. З.), адр. — кúрочка, ласк. — ку́рпочка, ку́рпка,

(гала́нська) — гала́нка, (особливо́ю поро́ді) — гала́ганка, (дітьське) — тю́тя. (С. Ш.). — Ко́му не веде́ть ся, то й ку́рка не ве́сет ся. и. пр. — Це ще тю́тя з поля́вняна́я носом. и. пр. — Бува́є і в ку́рей не без клопці́в: чи може з яко́ї там печалі, чи був на про́се недо́ріа, але ку́рпочка неду́жа́ть ста́ти. Зіньк. — Підса́нала ку́рпочку, щоб вивела́ ді́ти. и. п.

Куря́чий = д. Куря́ний. — **Куря́чий са́ipotа** = 1. рос. а) Ranunculus arvensis — кúря́ча са́ipotа, б) Chelidonium majus L. — глекопа́р, глечкопа́р, глады́шник, глады́шник, чистоті́л, сúре ві́лля, прозю́рник, в) Caltha palustris L. — ла́та́тта, ка́лю́жниця, ло́шики. С. Ап.

2. мед. Nostalgia — кúря́ча са́ipotа (С. З.), кúрочка.

Куря́й = д. Куря́ний.

Куря́каты = курлю́каты, куря́каты, курля́каты. — Перепелі підпідьомка́ють, жу́рава́ї десь курлю́кають на тарла́х. Но́мас. С. З.

Куря́ньк = 1. шпрі́г (з ку́ртяво́ю).

2. ку́рнік (хаті), кúча (в хаті), ко́вць, ко́йка (ка́йтка). С. Л. — В мене ку́рка та й вкрадена, через ку́рнік пронесе́на. и. п. — Не́ма де ку́рей держа́ть, треба ко́вця зроби́ти.

3. ха́та без ко́кіна й дима́ря́.

Куря́оска = кі́рпа, кірпа́та.

Куря́осый = кірпа́тий. С. З. Л. — Пере́хрести ніс, щоб вели́кий ріс, а то кірпа́тай. в. пр.

Куря́ой = без ко́міна й дима́ря́. (Д. Неба́ куря́н, Куря́ньк З).

Куря́юкаты = му́гкаты. С. З. — Му́гиче собі під ніс ку́сь пі́сно.

Куря́юньк, рос. Euphorbia = мо́лочай, мо́лочак. С. Ап.

Куря́ць = ку́ро́к, за́йчик. (По́лт. і Во́л.). — Та аж ша́бі заржа́вям, мушкеті́ без ку́рця́, а ще се́рце коза́цьке не бо́ить ся Ту́ркіа. и. п.

Куря́о́сэтиць, ку́ро́лэспича́ть = пу́стува́ти, фі́лі́ї стро́їти, бро́їти (С. Ш.), коло́бро́дяти.

Куря́о́сэниць, ца = пу́стýп, ха, шу́тка́рь, ка.

Куря́о́тка, ку́ро́нать, ит. Tetrao perdrix = ку́ро́пья, ку́ро́ньятко (Кр.), ку́рпика, адр. — ку́рпичка (С. З.), мо́лода — ку́рпича́.

Куря́о́тквизь, ку́ро́нчичі́в = ку́рпича́чий. — Ку́рпича́чі ля́ца. — Назва́в ку́рпича́че гна́хо.

Куролівникъ, куролѣвъ = рос.: а) *Cornus sanguinea* L. — свидіна, свидва, снж, свидовѣ дѣрево (С. Ав.), б) *Apagallis arvensis* L. — кўрячі бѣки, кўряча слїпотѣ. С. Ав.

Куроцѣпъ = курохвѣт (С. З.), куроцѣп. (Що краде курей і хабарник дрібини). — Мов в школу в торгу курохвѣт. Бот. — Не дурно його куроцѣпом, цього урядника дражнять: навѣть забулейниц хабарі лупить.

Куртѣжний = факторний.

Куртѣжъ = факторове, факторне, факторовне (С. Ш.), викрутѣрие. — Через фактора позичка гроші і заплатив йому факторного 10 карбованця.

Куртка = кўртка, кўцїна (на хутрі) — кажанок. (С. З.).

Куруха = кўрово, (з смоли) — козубѣць, (з гуль на дереві) — скрепўха. — Підкурив чїл скрепухою.

Курчѣвка = кучерѣвка, кучерѣвочка.

Курчѣвий, курчѣтый = кучерѣвий. (Д. Кудрявий 1).

Курчѣвѣтъ = кучерѣвити.

Курчѣватый = кучерѣвенький.

Курчѣнокъ = д. Курѣнокъ.

Куръ, 2 видѣ. — куръ = кўри, курей. — На базарѣ ипбо куръ = на базарі багѣто курей. — Стрѣмѣть кўри = бїсникі пускѣти.

Куръ-вѣль, рос. *Mercurialis perennis* L. = прїлїски, бажанна трава. С. Ав.

Курѣбный = кумѣдний (С. З.), чудний, чудасїйний.

Курѣвъ = чудасїя, кумѣдня.

Курѣрь = гнѣць. С. Аф. З. — Хмельницький послав гнїца до Хана.

Курѣ = 1. курѣ і г. д. Курѣнокъ.

2. индичѣ, индичѣтко, ил индичѣта.

Курѣтина = кўратина.

Курѣтякъ, ца = 1. д. Кўрникъ 2.

2. куролѣвник, цѣ (що торгують курини). — Усіх курей продад куролѣвником.

3. курохвѣт, ка, куроцѣп, ка, (що краде курей). С. З.

4. рос. *Galeopsis* — жабрїй, жабрїк. С. Ав.

Курѣтний = кўрячий.

Курѣтня = д. Кўрникъ 2.

Курѣчий = д. Курѣний. — Курѣчья трава, курѣчы черѣви, рос. *Stellaria media* Smith. = мокрѣць, мокрїця. — Курѣчья слѣпотѣ, рос. *Lamium purpureum* L. = шѣндра, красна кропива і д. Курѣчья слѣпотѣ і Куролѣвникъ.

Кусѣка = 1. ком. *Mordella* = щїпавка. — Щїпавка хоч і не дуже добре, а все ж лїтає. Степ.

2. кусѣка, куслївий, кусючий. — Зяглого не бїй ся, а кусливого. н. пр.

Кусѣале = кусѣпа.

Кусѣтъ, ся = 1. кусѣти, ся, грїяти, ся. — Сжаний собака і хазїява кусѣт. н. пр. — Грїзаво ся, мов собаки, за маслак смердїачїи. К. Ш. — Кусѣюцїйся = куслївий, кусючий (д. під сл. Кусѣка 2).

2. щїпѣти, ся, пектї. — Перець печо в ротї. — Товѣрь кусѣється = дўжо дорогїй, доброго коштїє.

Кусѣще = кусѣн, кусєнь, шмѣт, скїба і т. д. д. Кусобъ (поб.). — Одрїзав отгакїй кусѣн. — За шмѣт гнїлої ковбаси у вас хоч душу попросї, то вїдасте. К. Ш.

Кусобовый = кусковий.

Кусобъ, кусобчъ = кусок, кус, кусєнь, поб. кусѣн, адр. — кусочок (С. Д.), шмѣтѣток, шмѣт (С. З. Д.), шмѣтѣчок, кавѣлок (С. З.), кавѣлочок (прав. і гал.), хлїба — скїбка, скїба, скїбочка (С. З.), шмѣток, лўста, лўстка, лўсточка (С. З.), бѣйда (С. Ш.), в краю одрїзаний — край, окрѣсьць, окрѣйчик, мѣса — шмѣток, кусок, дрібенько покраяного — крїшенїк, крїшенїва, чога крїжкого, на пр. соли — дрїбок, дрїбочок (С. Д. З. Аф.), сѣхарю — гўдка (С. З. Аф.), гўдочка, масла, кашї, гнїва то-що — Гўдка, здр. гўдочка, поб. грудѣшка, гнїви замїтливої — шпѣрунок, паперу — клѣпник, гнївни — клѣпоть, клѣпник (С. Л. З.), шмѣтинз, цїльвий — штўка, цїльнїк, про полотно — сувїй, сувїйчик (С. З.), шкурї старої — шкурѣт (С. З.), шкурѣтѣк. — Не сама ж я прѣла, кому помогал, дає я їй миску шпѣва, ще ї три куски сала. н. п. — Відвалив криги отгакїй кусєнь. н. п. — Проханий шмѣток горло дере. н. пр. — Добрий борц і каша, як в шмѣток мѣса. н. пр. — В чужих руках завше бїльший шмѣток. н. пр. — Хлїба вї шмѣтка, соли нї дрїбка. н. п. — То і курку, і печєню і кавѣлок кишкї, все, що було у торбинї, стерєбїя до кришки. Руд. — Штўка сукна, сувїй полотно. — Одрїзана скїба од хлїба, її не прїтуляш. н. пр. — Не позичала нї лўсточкї хлїба, нї лѣжєчки соли. н. п. — Як окрѣсьць на столї, то і душї весєлїй. н. пр. — Грудочку кашинї, мїльце ковбасинї. н. п. — Цур дурин та масла грудка! н. пр. — На полудєнь ковбаси або крїшенїкї сала. Ос. — Дчетї си, як їшурит

- на огні. в. пр. — Тобі, мамо, та навійчики, а міні та сувійчики. в. п. — Кусень хліба. Кр.
- Кустарникъ** = чагарникъ (С. З.), чагарникъ (К. З. о Ю. Р.), чагаръ (С. З. Л.), чагарі, куці, корчі, (в балці) — байракъ. (С. Аф.) — Ідуть вони темними лісами, ідуть чагарями, ідуть вони пустин зрубом, буйними ланами. Руд. — Тоді Лихи догадливі оували, усі по кущах, по лісах повтікали. в. д. — Прошу вас, братця, як будете до байраків прибувати, тернові гальки рубайте, міні признаку покидайте. в. д.
- Кустарний** = чагарниковий і д. **Кустарний** — **Кустарний промиселъ** = дрібний промисел. — **Кустарний надїля** = домашні вироби, (про полотно) — **Домоткане, домоткан** (С. З.), про сукво — **Домодільне**. — Полотно **домоткане**. — Гарна у пана свитка, мабуть не з домодільного сунна. Кв.
- Кустаръ** = дрібний промисловець, що готує різні вироби дола, руками, без фабрицьких машин, або на простих ставках.
- Кустикъ** = кущик.
- Кущастий** = кущастий, кущастий, корчистий, (про хліб і траву) — **рунистий**. — Жито таке рунисте, що аж за очі бере. Кв.
- Кущіться** = кущити ся, корчати ся, (про хліб і траву) — **рунити ся**. — А трава як щітка: одна одну пре та рунити ся. Кв.
- Кущовій** = кущовий, кущастий, кущоватий. — Ся цибуля в стрілку не йде, се кущаста. Кв.
- Кущъ, кустокъ, кусточекъ** = кущ, здр. кущикъ (С. Л.), крак, корч. — А в мою двора нема ні кола, тільки росте один кущ калини, та й та не цвіла. в. п. — У нас де крак, там і козак, а де байрак, там сто козаків. (Бостомаров — Б. Х.).
- Кущъ** = д. **Кусокъ**.
- Кутать, си** = кутати, ся, обгортати, ся, тушковати, ся. (С. Ш.). — **Кутать нечъ** = **затуляти, затікати**. — На віщо ви так тушкуєте дітей?
- Кутель** = гульня (С. Л.), гульбá, загра. — Шукаю його та шукаю, а він у шинку з чаркодуюми загру справля. Кв.
- Кутельникъ** = духовний, (аневажливо) — книшоквát, книшолán.
- Кутерма** = 1. д. **Вьюга**.
2. гармидер, розгордіян, шарварок (С. З.), сумяття (С. Л.), колот, колотіча, буча, колотий (С. З.). — Твкий гармидер, пєначе Орда підступя. С. Аф. — За онучу та збили таку бучу. в. пр.
3. рибя *Salmo lacustris* = **головáтиця**. С. Пар.
- Кутїло** = гультьй, гульяка, гульвіса (С. З. Л.), чаркодуй, заграй, бражник. — Гультьй не робить, тільки пєе, прийде до дому, мєє бєє. в. п. — Такий заграй, що всю батьківщину з москалями сплюндроваа. Кв. — Голіаний бражник — як почне гулять, на цілий тиждєн. Кв.
- Кутїть** = 1. **крутїти, вихровати** (щирітер). — Крутїть, стрїху розриває, снігом хату замїтає. В. Ш.
2. **гуляти** (С. Л.), **гультяввати, пїтгуляти, курити, бенкетувати** (С. Ш.), **пїячити**. — Троянці добре там курпи. Кот.
- Кутникъ** = **кўча** (курникъ під лавкою або під полом). С. Л.
- Кутокъ** = 1. анат. *Santus oculi* — **кутók, кутóчок**. — Ще добре що в куток, а не в середину ока попав.
2. д. **Кутникъ**.
- Куть** = 1. **кут, кутók** (в хатї коло днерїй).
2. **житїя, гуайр̄ь** (невода). С. Аф.
- Кутья** = **бóлїво**. С. З. — **Панахїду їли, а кутьї не їли** = **панахїду одсьпївали, а кóлїва не їли**.
- Кухаритъ** = **куховарити, кухарювати**.
- Кухарка** = **куховарка** (С. З. Л.), **кўхарка**. — Я б тебе цїлував, милував, а до печї куховарочку павав. в. п. — Їх дочка стануть кўхарками, сини в неволї пропадуть. Кв.
- Кухаркинъ** = **куховарчин, кўхарчин**.
- Кухаричать** = д. **Кухаритъ**.
- Кухнїстеръ, кухнїстръ** = 1. **кўхаръ, кўхар**. (С. Л. З.).
2. **кухнїйстер**.
- Кўхня** = **кўхня, пекарня**. (С. З. Л.). — Пекарня дух любить. в. пр. — А днорак неборає не хоче робити, лиш від сталї до пекарнї люльку закурити. в. п. К
- Кўхняий** = **кухнїний** (С. З.), **кухнїний** (Кв.), **пекарняий**.
- Кўча** = 1. **кўча**, здр. **кўнка, куча**, **вдч, кўчка, поб.** — **кучугўра**, (зернового хліба, полова) — **вóрох, (хворосту, лому) — вáлява**, (бураків, огірків то-що) — **бурт**. — Чорт бєє з під кўчи бачить. в. пр. — Трупку кўчою на кўпї. К. Ш. — Пшениці ворох був не вкратїй. С. З. — Забравьє, як свиня у ворох. в. пр.
2. **багато, сила, кўча, тиск**. (С. Ш.). — **Куча народу**. С. Л. — І панства чортів тиск було. Гр.
- Кучеляба**, рос. *Strychnos Nux vomica* L. = **цидїбўха**

Кучерскій = маштарня. Вол.
Кучерскій = візничий, поганяйлівський (Номис.), машталірський.
Кучеръ = візник (С. Д.), возниця, поганяйло (С. З.), погонич (С. З.), машталір. — А коні правив машталір. Кот.
Кучитъ, ся = 1. агрібати, агромажувати, ся, купчати, ся, скуплювати, ся.
 2. кучити, докучати, набридати. — Кучити послави, аби домовляли ся. С. З.
Кучица = кучугура.
Кучка = д. Куча (здр.).
Кумакъ = пояс, пас (С. З.), шураятний разом з гаманом на гроші — черес. (С. З.). — Сидить козак на могилі, сорочку латає, він кинув ся до череса — копіяки не має. в. п. — Черес із червціями. Кр.
Кумале = ідення, іда, ідиння. (Кр.). — Застав його за їдою.
Кумале = страва, потрава, їжа, їство, іда, наїдки, (варене) — вариво, варене, (печене) — печеня, печісто, печене, (скоромне) — скоромина, скоромне, (псене, — піснина, пісне. — Голодному кожна страва добра. в. пр. — Хліба не пік, страви не варив. Кн. — Яка приправа, така й потрава. в. пр. — На їжу був трохи вередливий. Кн. — Були там усіякі їства штучні. Кот. — Хліб та пода — то козачья іда. в. пр. — Сьогодні варива нема, тільки печене. С. З. — Все стоїть на столі: і наїтки і наїдки. Кр. — *Різні страви народні на Україні*: бігос або бігус (ковбаса або м'ясо, печені або варені з квашеною капустаю з салом), брінза або гліганий сир (сир з овечого молока), бұдик або бұдики (галушки або варяники, смажені в маслі, їдять з сметаною або з медом), вареніки (періжки в сиром або ягідьми, варені), вареніці (шматочки тіста, зварені, їдять з маслом і сметаною), галушкі (галин або шматочки тіста з юшкою з олією або салом), голубці (каша часом з м'ясом, загорута в капустяних листях), затірка (юшка з тіста, розтертого дрібненько з олією або маслом), батлама (корж в барвничому смальці), грудя (яшна каша з горохом), кваша (соложене тісто з грушками або яблуками), кутя (пшениця зварена з медовою ситою або риж з родзинками з мидальеним могодом, обрядова страва на Святийвечір або на Голодну кутю), лемішка (запарене окропом борошно з могодом або маслом), лобшина (різане товненько тісто, зварене), макорженіки (рі-

зані яблука, опечені в яйцях), мамаліга (кукурузяне борошно, запарене окропом, з маслом), орішки (пальчики з тіста на смальці), памлушкі (бухатиці з олією і цибулею або часником), пенцак (каша з цілими яшних крупів), постромá (сушена на сонці баранина), пұтря (рідка лемішка), рибкó (з пішою з м'ясом), тетєря. (з гречаної муки з пішою, з олією), ұтрібки (солонка з печинок і тельбухів), Хомá (тертий горох з сім'ям), шарпаніна або баба-шарпаніна (пшенишне тісто з юшкою з тарани або чабала), шийник (аракових шийок), шулий (коржики з маком і медовою ситою), шубо́ня (горох з пішоною кашою). Про українські народні страви д. Маркевича — «Обычай, повъря, кухня и ваятки Малоросіянъ». К. 1861.

Кумать = їсти, годувати ся, живіти ся, коряити ся, хліба-соли вживати, власне їсти й пити, особливо — обідати й вечеряти. — **Кумайте!** = годуйтесь, живіть, коритесь, трапезуйте; їйте. — Не турбуйте, люди добрі, годуйтеся на здоров'я! Ос. — Живіть ся дітки, щоб росли як квітки. Кн. — Корміте ся (за обідом) люди, бо полудня не буде. Кн. — Трапезуйте, люди добрі! Лев.

Кумачекъ = поясок, чересок (д. Кумакъ).

Кумачный = поясковий.

Куметка = каніпка, каніпéн (мняк).

Кумуръ, рос. Scirpus = осітянь. С. Ап.

Кұча = намет, шатрò, курінь, катряга. С. З. — **Прáвдникъ кұчей** (у жидів) = кұчки.

Кувий = тиліягі. (С. З. Ш., К. Ч. Р.)

Къ = до, на, під, к, як. — **Къ востоку, къ западу, къ сѣверу, къ югу** = на схід, на захід, на північ, на південь. — **Къ вечеру** = над вєчір, прòти вєчера. — **Привѣтáтъ къ Богу** = удавати ся до Бóга. — **Идти къ кому** = іти до ко́го. — Пішо до поша. — **Любовъ къ людемъ** = любовь до людей. — **Идѣтъ лицу** = до лиця, личить. — **Йй дуже личить червона керсетна**. — **Привгласитъ къ обѣду** = позвати на обід. — **Привговоритъ къ смѣрти** = засудити на смѣрть. — **Къ сожалѣнію** = на жаль. — На превеликий жаль, я не міг роздобути тієї кнєжки. — **Къ стыду** = на сором. — Людям на смѣх собі на сором. в. пр. — **Къ концу** = на кінці, на прикінці, на кінєць. — **Перемѣнитъся къ лучше-**

му = змінитись на краще, на ліпше.
— Еъ немѹ, къ ней = до нього, до неї.
— Еъ чемѹ клонїтєся = до чоґо идѣти,

ся. — Я вже бачу, до чоґо поно идѣти ся, те ластїгача.

Кувївалъ = д. Кувївалъ.

Л.

Лабазникъ = 1. мучнїк (крамарь, що торгує борошною та крупами).

2. рос. *Spigaea Ulmaria L.* = бузина болотна, медунїца, гіршник, огіршник, кашка, жаб'ячі конопельки. С. Ан.

Лабазня, лабазъ = крамниця (де продають борошно і крупи).

Лабаштєся = ластити ся, ластити ся (С. Л.), лабузити ся, підлабузювати ся, підсипати ся. — Бїй ся не того собаки, що гавкає, а того, що ластить ся. н. пр. — Чоґо ж так ластить ся тепер до мене? Гр. — Підлабузївсь до горлицї горобець, наче й справді запорозський молодець. Б. Г. — А до мене губернєць підсипався і любови добивався. Кот.

Лавъ = 1. лавъ, гаула. — Засипало лавою.

2. кладка. — Ой у полі річка, через річку кладка. н. п.

3. живий мїст.

Лавина = скїба сїґу, що звалила ся з горї.

Лавировать = кружити, крутити ся, бардіжати (вживаєть ся на Дніпрї); сновїгати. — Сновїгав між людьми й між панами, щоб не зачепити ся за кого. Кя.

Лавка = 1. лавъ, лавка, лавонька, (рухома) — ослиц, ослинець, осличник. С. З. Л. — Як на лавцї лежав, було мїні трохи жалї, як до гробу поєси, то всї жалї відїйшли. н. п. — Коло його стара мати сидїть на ослонї. К. Ш. — Я б ставив хатоньку, ти б помогала, я б робив лавоньку, ти б темблювала. н. п.

2. крамниця (С. З. Л.), крамарня, крамкя, склеп. (Гал. Права). — Ой тїкала Бондарївна по межї крамницї, та й пистрелїнаня Каньовський з нової рушницї. н. п. — На подїлицї у крамницї всякого товару повно було. Кя. — У Київї, чи в Полтаві, чи в самїй столицї з мазницею мужи ходить помежї крамницї. Руд. — А комора у жидка була і крамниця, часом і рїзниця. Руд. — Книжна лавка = книгарня. — Так самих приказок Гребїнки нема по книгарнях. К. Х. — Саножная лавка = шевня. С. З.

Лавочникъ, ца = крамарь, крамар, ка,

звезажливо — крамарчїк. С. З. — Крамарь заправив так цїну, що нема чоґо й торгуватись. — А ти як хоч зони — на все позволяю, аби тїльки не крамарем, бо за те й повою. К. З. о Ю. Р. (з напису під малюванням Запорожцем).

Лавочничковъ, лавочничинъ = крамарський, крамарів, крамарчин.

Лавочнїй = крамнїй (С. З.), крамський, крамовїй. — Дай мїні, мїлий, крамну сорочку. Деж тобі, мїла, крамнїи шукати? Будеш мїленька в плоскївнї лежати. н. п. — Крамнї платки купувати та лїрникам дарувати. н. д.

Лавръ, рос. Laurus nobilis L. = лавр, лаврина. С. Жел. — Пожинати, собирати лавры = слави заживати, залучати, добувати. — Ой хотїл козак Сопрон та й славоныи зажити, гей зїбрав вїйсько запорозське та й пішов Оруд бити. н. п. — Гей шум, браття, до зброї, на герцї погуляти, слави залучати! М. Лобода. — Почивати на лаврахъ = спочивати після великої й славної працї.

Лавчонка = крамнїчка.

Лавгернїй = таборовїй, обанїй.

Лавгеръ = табор (С. З. Л. Ш.), кїш (С. З. Л.), обѡа (С. З.), стѡн (С. Л.), станѡвськѡ (С. З.), мїсце, де був табор — таборище. (С. Ш.). — Прошу я вас, добре дбайте, на лавські табори владжайте, лавські табори на три частї розбивайте, лавїя у пень рубайте. н. д. — Собор подївав ся на два табори. Вар. О. — А вони стояли кошем у Великих курганїх. С. З. — Гей летить бомба з московського стапу, та й посеред Сїчи впала. н. п. — З того становиська разо рушниця. Л. В. — Стать, расположиться лаггеремъ = табором, кошѡм, обѡаом стѡти, отѡборити ся. — От він отаборив ся з лївськом над морєх. н. п. — Стоять лаггеремъ = табором, кошѡм, обѡаом стѡяти, таборувати. — Бїля Мотовиловки року 1665 таборував з лївськом Гетьман Брюховецький. Кя.

Лагуна, мн. лагуны = лїнян (коло Аде-су), озеро, що віддїлило ся від моря, яки з морськѡю водою долѡ хѡра.

Лагувка = лазинця. — Пропив дрюки і важницю і з догтем лазинці. н. п.

Ладити, ся = лагодити, ся (С. З.), ладняти, ся (С. З.), рещтувати, ся; єднати, ся, згодувати, ся, годити, ся, уволляти, ся. — Лагодити віз у дорогу. — Лагоди. мати, постіль: сім подушок пухових від пана молодого. н. п. Под. — Та заходилась рещтовати вози в далекую дорогу. К. Ш. — Почали годити ся за ціну. — Не страшно женити ся, страшно попа єднати. н. пр. — Діло ладитися = діло в лад, на лад пішло. — Діло не ладитися = діло не в лад пішло. — Коли нос не в лад, то я з своїм везад. н. пр. — Омь со всіма ладити = він зо всіма в ладі, в добрій злагоді. — Не ладять міжду собою = між ними незлагода. — Он ти старий, и молода — чом між нами незлагода? н. п.

Ладно = 1. лагідно, в ладі, в злагоді, у згоді (С. Л.). — Живіть, дітки, любенько, у згоді. С. Л. — Живім у злагоді, при добрій годівні. С. Л.
2. добре, гаразд, сількись, нябси. — А що як пошав свиту? Добре. — Приходь завтра! Добре! (або гаразд, сількись!).

Ладний = 1. лагідний.
2. добрий, хоробий, гярний, не згірший.

Ладанка = 1. ладанка, подумечка.
2. кадильниця, кадило.

Ладончатый = долоньятий. (Д. Ладонь 1.)

Ладонь = ладан, кадило. — На ладонь диметь = на Божій дорозі, на тонку пряді, (шуткуючи) — три чисниці до смерті. — Сидить така безащасна, — подумавши — три чисниці до смерті. Чайч.

Ладонь = 1. долонья, здр. долонька. С. Аф. З. (Д. Ладоня).
2. тік. — Як на току не молотить си, то в хаті колотить ся. п. пр.

Ладонька, частіше мн. ладонь = долонья, долонька, долоньки, долоньки. (С. Аф. Л.). — Іде хлопець, іде малий, та в долоні насме: гуляй, мати — нема батька іще. п. п. — Бить вь ладоньми = плескати в долоні, в долоньки, (до дітей) — ладки робити, ладусі, ладусеньки. — Ладки — ладусі! а де бузи? В бабусі. — А що їли? Кашку. (Приховляють до дітей, пасучи в долоні).

Ладунка = ладівниця, здр. ладівничка. С. З. — У ладівниціні одястєнього набою. н. п.

Ладь = 1. лад. — Добрий ветер, несе, чи є лад без мене, чи заместі двори, чи за-

стєляні столи. н. п. Под. — Йогано сьївають — зовсім ладю нема.

2. лагода, згода, злагода. С. Л. — Живуть у добрій злагоді. — А вже тії сварці годі. Дай рученьку, жиймо в згоді. н. п. Под. — Лучче солоньяна згода, як золота звада. н. пр. — Спілники у згоді жили, то й нікого не боили ся. Зіни. — Як будете одностайно в згоді жити, піхто вас не подоле. Зіньк.

Ладья = човен і д. Лодка.

Лажный = промішний.

Лажь = промішне, різниця від проміну якої монети на іншу.

Лазарєт = д. Больница.

Лазать, лазати = лазити, повзати, плазувати (С. З.), на гору — злізати, вилізати, дерти ся, з гори — злізати, рачки — рачкувати. — На стїну дереть ся. Чайч. — Молодця канусть шаткує, а дитина за нею рачкує. н. п.

Лазя, лазяка = пролазка, вилазка (С. Л.), лазівка (С. Жел.). — Свині в городі — мабуть десь вилазка є. С. Л.

Лазка = лазиння, повзання.

Лазня = ступанка, донька з дірками, закисть драбин.

Лазорєвка, пт. *Parus coerules* = синиця (блакїтна).

Лазорєвий, лазорєвий = блакїтний (С. З.), блакїтний. (С. Л. Ш.). — У блакїтному безмірі сонце плавне і падає, гори, ліс, луки і річку тепляк сьвітлом обливє. В. Ц. — А по над всім блакїтне небо сладосє і сонце ішло та хутору сьміялось. В. Ц.

Лазурь = 1. фарба блакїтна.
2. блакїть, блакїття, блакїт (С. Л. Ш.). — І небеса блакїть вся зірками горить. Як. — Тут небо іспїсто цьвіло, блакїттю цювєсе було. Пч. — Тут густа блакїть неба рідшає і мінгє (д. Кн).

Лазутчик = пластуї (у Чорноморських козаків), вивідач; шпиг, шпигун.

Лазь = нерєсник, прєсєик (місце, кудю зьвірі проходить).

Лазь = вічко, очко (в уланку).

Лай = гавкання (С. Л.), про кількох чи багатьох собак — гавкотня (С. Л.), валування. — Ось вам на тє вниєс собачє гавкання: тьфу! і плюнула. Кн.

Лайка = собача шкурка вичинена, що з неї звичайно роблять рукавички.

Лайковий = зроблений з „лайки“.

Лайкїл = гавкучий, звяглиний. — Чуть зового гавкучого бровка, их станем близитись до рідного лутка. К. Д. Ж. — Була б

- вам гавчука — усю віч на двоянок. Чайч. — Звягляйви собака. Номис.
- Лакей** = лакей (Лів.), зневажливо — Лакуза, лакиза, лакиака (Лів. С. З.), Лобкай, Лобкай (Гал. і Прав.), Покойовий, пахолок (С. Л.), у правобережних панів молодий пахолок при покоях — козачок. — Будива проїхала... кові басували і лакизка задуу кунна. Номис. С. З.
- Лакейничать** = лакеювати (Лів.), лакеювати, локкаювати (Гал. і Прав.).
- Лакейський** = лакейський (Лів.), Лобкайський, Лобкайський (Гал. і Прав.); лакеюватий. (С. З.). — Де-які людиці лукаві, лакеюваті. К. Х.
- Лакейшко** = лакизка, лакузка. (Д. Лакей).
- Лаквровати** = лакувати, лацїти (Сп.), покощувати, лоцїти. — Лакврований = лачений (Сп.).
- Лаконець, лаконка** (сп. р.) = ласун, ласу́нка, ласу́ха, ласїй, ка, здр. — ласу́нець, ласоцохїст (С. З.), лагоїнець, лагоїнець. — Ласун худобу всю на ласоці проїв. Б. Б. — Ласунець ти, Васяню, усе б тобі солодке тільки. Кн.
- Лаконитися** = 1. ласувати. — Коли ласувати, то ласувати — бий, жінко, ціле яйце в борщ. н. пр.
2. д. Зарїтись.
- Лаконство** = ласоці (С. З. Л.), лакоти (С. З.), ла(я)гоїнки (С. З.), смакоці (С. Пар.), чїсмаки. С. З. — Чуже лихо ан ласоці, а своє за хрін. н. пр. — І ласоці все тільки їли: сластони, коржик, стовпці. Кот. — Книш, вареники і їсняї лагоїнки. Гр.
- Лаконий, мо** = ласїй, ласо, сласний, сласно — На ласїй шматок анвідеть ся куток. н. пр. — Та ви друженки дасї, аїли шматок м'яса. н. п. — Ласїй до м'яса. н. пр. — Ласїй на ковбаси. н. пр. — Хто ласо їсть, той твердо спить. н. пр. — Любила солодко пити, сласно їсти, хороше ходити. Кн.
- Лакрица, лакричник**, рос. *Glycyrrhiza eschscholiana* L. = локриця, солодкий корїнь, вербець солодкий, солодець, солодїка. С. Ан.
- Лак** = лак, локост (Вол.), полїва. (Кн.). — Наведу на стїл полїву і кінець. Кн.
- Лакпа** = лакпа (Лів.), лїмпа (Прав.), гасник, гасниця, гаска, гасочка (Полт.), гасло (Київщина. Кн.). — Подївїть, онустїть лїмпу = підкрутїти, прикрутїти гасник. (Кр.).
- Лакпа́да** = лакпа́дка (Лів.), лїмпа́дка. (Прав.).
- Лакпа́сть**, частїше мн. лакпа́сы = випуск, випуски, па́сма, па́сми (С. Пар.), крайка, крайки. — Штани у його з широкими червоними випусками. Кн. — Тепер у його штани наче в генерала, а червоними випусками. Кн.
- Ландшафт** = крайобраз, краєвїд.
- Ландынь**, рос. *Convallaria majalis* L. = конвалїя, ванник. С. Ан.
- Ланїта, ланїты** = щокá, здр. щїчка, мн. — щокї, лїця, здр. лїчка. — Ударив по щокї. — Попи була молодїця, цюлувала мене в лїця. н. п. Под. — Як лїтня спека рум'янець на лїцях у тебе пашисть, як зїмав крїга холодне серденько у грудях лежать. Зїньк. — Най поглянуть на ті лїчка, що палахкотять, на ті очї, очї чорні. цю огнем горять. Руд.
- Ланпа́сь** = д. Лакпа́сь.
- Ланцетъ** = пушáдло. — Побїжи до коновала, нехай візьме пушáдло — треба пустити кров коневу. Ніс.
- Лань** = ланя.
- Лана** = лапа, здр. лапка, лапочка, лапонька, поб. лапище. — Вь лану (теслярське) = в заюк, в заюки, в аруб.
- Лана ланїная**, рос. *Alchemilla vulgaris* L. = приворотень. С. Ан.
- Ланїстий** = лапáтїй, лапáстїй.
- Ланотникъ** = лапотїнник (Кв.), лапацон (про Білорусів). — Вже й ми, буцїм ті ланотни, перейшла з чобїт на постолї. Кн.
- Ланоть, мн. ланты** = (личавї) — личáк, личакї, з рос. ланоть, лантї, (шкуратинї) — постїд, постолї (часом і личанї зовуть ся теж постолами), місцевї назви або назви яких особливих постолів — кожанець, кожанці, верзун, вераунї, ходáк, ходакї, легенькі на Подолї — равлики, поворозки до постолів — волókї (С. З.). — Зївахталї мнїрї личавї. С. З. — Пншають ся, як московський ланоть. н. пр. — Коу я ко постїд, а мївї яя сокїа. н. пр. — Росходив ся, як московский постїд. н. пр. — Господи благослови стару бабу на постолї, в молоду на ланцї. н. пр. — Коли б ми чобїт гриз, тоб не жаль, а то ходяк. н. пр.
- Ланопухїя** = капла(о)ухїй. — По тлоцї каплаухї йдути, аж уші тепїають ся. Номис. С. З.
- Ланочка** = 1. д. Лана (здр.).
2. (до жїнки, ласкаюче) — айронька, йсочка, сёрденько. — Ах ти, йсочка мнї!
- Лантá** = гїлка (грв, в котрїй одїї гїлять

- опулу, а другі ловлять). — Давайте грати у гилки. С. З. — Як ми гуляли ся у гилки, то він як загляда мняч, так хто й зна куди залянув. Чайч.
- Лапу́ть, лапу́шникъ, рос. Larra = лопу́х, L. major Gartin — Дідовник, репьяхй. С. Ан.**
- Лапушка = д. Лапочка 2.**
- Лапчатка, рос. Potentilla anserina L. = гусятник, гусячі лапки, золототісичник, золотийк, підбіл, новіявок (укр.), м'якуш, білочник. (Гал.) С. Ан.**
- Лапчатый = лапчатий.**
- Лапша — локшина, локша. С. З. Л. — Ой ніхто не знає, хто в вас лошину качає. н. п. — Р'вать лапу́ш = локшити (С. З.), локшину кришити (Чайч.).**
- Ларецъ, ларчикъ = скринька (С. Л.), шкатула (С. З.), подорожний — погребецъ (Ля.), пуэдро, пуэдэрко (Прав. С. З.).**
- Ларь = 1. рундук (С. З.), штандарн. — Обічки пороскладали на рундуку за-для ярмарку, а москаль і вхопня. С. З. 2. (у млині) — скриня.**
- Ласа, ласина = пляма (довгаста). С. З.**
- Ласить = плямити.**
- Ласица, зоол. Mustela nivalis = ласка, ласочка.**
- Ласка = 1. ласка, ласкавість; милування, милоці, голубіння. — Ласки дівочі. К. Ш. 2. д. Ласица.**
- Ласкатель, вица = д. Льстець, льстица.**
- Ласкательный = д. Льстивий.**
- Ласкательство = д. Льстивость.**
- Ласканіє = милування, голубіння, пестування. — Ну, звичайно, як дитина, пестує старого, а старому не до того — иньшого якогось тріхогового пестування старе тіло просить. К. Ш.**
- Ласкати = ласкавити, голубити (С. Аф.), жалувати, пестувати, пестити (С. З.), милувати, (собак) — лаштити. — Цілувала, милувала, до серденька пригорнала. н. п. — Дивлюсь, вона його жагує, по головиці гладить. Чайч.**
- Ласкаться = лаштити ся, лаштити ся (С. Л.), підлазувати ся, підспіати ся, лабузити ся, підлабузювати ся. — А Сірко до мене так лаштити ся. Чайч. (Д. ще пр. під сл. Лабузяться).**
- Ласковость = ласкавість.**
- Ласковий, во = ласкавий, ввічливий, во.**
- Ластаца = д. Ласточка 2.**
- Ластка = д. Ласица.**

Ластовень, рос. Vincetoxicum officinale Monch. = бородач, зміїний корінь, ранняк, стручкі (укр.), ломиніс, ломиліс, лупиніс (Гал.) С. Ан.

Ластовица = 1. ластка, ластівка (клин в сорочці під пахою).

2. д. Вородавникъ 3.

Ластовка = д. Ластовица 1.

Ласточка = 1. д. Ласица.

2. п. Hirundo urbsica = ластівка, здр. — ластівочка, ластівонька, мале — ластівиня, ластіві, тко. — Горобець молодень, а ластівка краца. н. пр. — А Гауся коло його, як ластівка вьєть ся, йому тугу розважає, жартує, смьєть ся. Галуз. — Як ластівка: а) крутить ся й вертить ся веселевка, а ледве землю крилами торгне. І. Г.

Ласточкинъ = ластів'ячий, ластівчаний. — Ластів'яче гніздо.

Ластушка = ластівочка, ластівонька (до жівки, ласкаюче).

Ластъ = 1. міра (12 четвертей), 2. вага (120 пудів).

Латина = лата (довга дерев'яна палица).

Латникъ = павцорник.

Лату́нь = жовта мідь.

Латы = панцир, (з залізних або срібних дощечок, лаштих на оксамиті, сукні або шкурі) — телягі. С. З. Ш.

Лафа = корість, зиск, улача; роскіш. — Роскіш йому тепер — жинє собі ані гадки. Чайч. — Ему во всёль лафа = йому у всьому ведеть ся, щастить.

Лафеть = станок під гаряту.

Лацканъ = одворот (в одежі).

Лачуга, лачужка = хатина, хатчина (С. Ш.), хижка, халу́па, халу́пка (С. Ш.), крита земля — землянка. — Саме на узліссі стояла маленька обідрана хатчина. — В своїй і халу́пі не боїтме в нупі. н. пр. — Ой там на моріжку та поставлю я хижку. н. п.

Лаяние = д. Лай.

Лаять = гавкати, брехати (С. З. Л.), про багатьох собак — валувати. — Мале щєня, та й те гавкає. н. пр. — Чи гавкає Рябо, чи мовчи нічю спить. Гул. Ар. — Собака й на Сьвйтого гавкає. н. пр. — Собаки так і валують. Сп.

Лобвий = лобовий, череповий.

Лгавнє = брехання, брехні, брехні.

Лгать = брехати, москалі вєзти або підпускати, (няколи) — побріхувати, (за другом) — підбріхувати, (на сповіді) — пона́ возити в рєшеті (кажуть в жарт). — Янхом брехати — не ціпом махати. н.

- пр. — Хто бреше, тому легше. н. пр. — Старий, як пес, а бреше, як щена. н. пр.
- Лгунишка** = брехунець, брехачка. С. З. — Зовсім не шкодливий він брехунець. Кн. — Як вже в людей пішов за брехунця, то з брехунів не вийдеш до кінця. Зіян.
- Лгуниъ** = брехун, брехач, брехачка, плетюга, (дуже здатний брехати) — чистобреха, скоробреха, (що багато бреше) — стобреха, (що допомагає другому брехати) — підбрехач. — Палаат і сам бунзла брехачка — зник його тож не клесачка. Кот. — Сам брехач, та я зник у його як той квач. Ка. — О, вже цього чистобреху не шиймаш, хоч як забрешть ся — випрутть ся. (Д. ще під сл. Враль).
- Лгуниъ** = брехуха, брехунка (С. Ш.), брехачка (С. З.), брехіа (С. Ш.).
- Лебедя**, рос. *Sphenorodum* і *Atripeix* = лободя, стебло її — лободина (належачий до лободи або зроблений з неї) — лободяний. — Лободине ластя.
- Лебедюкъ** = лебедя, тко, мн. лебедята, і лебедята веселі попливали. В. Ц.
- Лебедка** = 1. лебідка, лебедка, лебі(е)-дочка, лебі(е)долька. — Плавай, плавай, лебедючко, по синьому морю. К. Ш. — Виплавала лебедочка по воді, дожидала не мпучої бід. В. Ц.
2. коліворот.
- Лебедь**, лт. *Anser cygnus* = лебідь, самиця його — д. Лебедка 1.
- Леденіть** = крутити ся (перед ким), забунити ся, підспіати ся, підлещувати ся (до кого).
- Ледяній** = лебедяний, лебедячий (Чайч.).
- Левквасъ** = грунтувати.
- Левкасъ** = Грунт (грунтова фарба).
- Левъ** = лев, здр. левик (Чайч.), мн. лєви, мн. і самици = д. від сл. Львєнонь, Львїца.
- Легать** = посланець (від Папа).
- Легель** = лежак (в будові).
- Лєгкій, легко** = легкій, лєгко; вільний, но; латвій, во; (про їжу) — варкий, лєгкостваний; (про екіаж) — розкостистий; (про землю) — пухкий. — Лєгокъ на помїнъ = про вовка помівка, а вовк і в хаті. н. пр. — Лєгко сказать да трѣдно сѣдять = лєгко жувати та трѣдно ковтати. н. пр. — На лєгкую руку = на шандку руку, абі як (зробити що). — Лєгкого поведєніа (про мінку) = повія, слаб на утори.
- Лєгкіа** = д. Лєгкое.
- Лєгковатий** = лєгєнький.
- Лєгковосилаженіаємий** = палкий (С. З.), займістий (Кн.).
- Лєгковіре** = лєгковірність. С. Жел.
- Лєгковірний** = лєгковірний (С. Жел.), імовірний (С. Жел.), лєгкодухий.
- Лєгкодухі зараз повлаи йому віри. Кн.
- Лєгковісний** = легкій, лєгковажний. — Велика штука та лєгковажна; візми до рук, зараз бачиш, що пема ваги й на пуд. Кн.
- Лєгкое, мн. лєгкіа** = лєгке, лєгкіа, лєгєніа, лєгєні (Чайч.), лєгұшка (Полт.). — Дусть ся, як легке в горшку. п. пр. — Прійшла смерть моя, легке точить ся. Руд. — Моря не риба, а звір — дихає лєгєніа, а не зібрами. Чайч.
- Лєгкомисленний, но** = лєгкодунний, но (С. Жел.), нерозважний, но.
- Лєгкомисліе** = лєгкодунство (С. Жел.), лєгкодунність, пустота. — Лєгкодунність по покинула його і на старости лїтях. Ка.
- Лєгкость** = лєгкість, лєгкотя. (С. Жел.). — Коник поганєнькї, а біжати, бо на возі лєгкота, кламі нема. Кн.
- Лєгонькій, лєгонько** = лєгєнькїй, ко, повільний, но, поволї, по малу, а лєгєньба. (Чайч.).
- Лєгохонєкъ, лєгохонько** = лєгєсенєкий, лєгєсенєко.
- Лєгочница** = д. Бєлостойка.
- Лєгочный** = лєгковий (С. Пар.), лєгєневий (Чайч.).
- Лєгочный лишій, мохъ, рос. *Sticta pulmonacea* Ach.** = дубова лѣпа. С. Ан.
- Лєгчатъ** = лєгшати, відлєгати, відлєгати, тїхшати.
- Лєгче** = лєгше, латвіше. — Латвіше брати, піж вертати. н. пр. — Сму лєгче сѣдалось = йому полєгшало, лєгше стало. Чайч.
- Лєгчатъ** = 1. лєгчати.
2. д. Валєомитъ.
- Лєдвенець, рос. *Lotus corniculatus* L.** = горіццвіт, горобиний горішок, струпіний горіх, лєдвенець, перстиянь, трійчистє зілля. С. Ан.
- Лєденєць** = цукор перепалений.
- Лєденіть** = заморожувати, крижити.
- Лєденіть** = лєденіти (С. Жел.), крижити (С. Жел.); про тіло — клякнути, дубіти, холонути. — Моз серця заедєнло. п. п. — Рука від холоду дубють. — Холоне серце, як згадаю, що не в Україні поховують. К. Ш.

Ледешникъ, пр. *Alcedo ispida* = зимородок. С. Жел.

Ледникъ = льодовня, льодовник (К. З. о Ю. Р.), льодник, лідниця (С. Жел.), ледниця (С. Л.); глетчер — ледовіць, крижана річка. С. Жел. — Хата на льодовня — не годять си снігу заносити. н. пр. — Льодовня брусована, а на версі вибар. Ст. Ол. Киев. Ст.

Ледовитий = льодовитий, крижаний. — Серед крижавого моря. Оповідання В. Чайченка. Адес. 1892 р.

Ледовитикъ, ледоколь, ледокольщикъ = бітільник (Вол.), бітільщик (Ман.).

Ледорізъ = лідоріз.

Лідъ = лід, крига, (на річці дрібний) — шірех, шіренень, шірінь, (з снігом) — сало, (на дорозі голій лід без снігу) — голошок. — І лід тріщать і вода плющить. н. п. — Із льоду бурулкы, що знай кругом бражчали, уже зонсім пообпадали. Гр. — Забавав печеної криги. н. пр. — Чистий, як крига. н. пр. — Хоч іскрамя влящитъ, мигоче крига, а теплої води вона не пустить. К. Б. — На Дніпрі стояла ще товста крига. Ки. — Усього провань холод, немов хто криги приложив до серця. Мир. — Нева тихесенько кудись несла товстеньку кригу попід мостом. К. Ш. — На Дніпрі тоді саме йшов шірех.

Ледника = громіак. — Наробили громаків, тай давай в гори спускати ся. — Або громак або савчата таскала. Бодняський. С. З.

Ледяної = ледяний, льодовий, крижаний. — Ледяная сосулька = бурулька. (Пр. д. під сл. Лідъ).

Лєма = лєма, лєгма, лїжма, лєжачи, навлєжачки. — Оттак лєгма дєвъ кризь дєвъ і марнє час. Ки. — Навлєжачки зробила сережечки. п. пр.

Лєжаний = лєглий, злєглий, злєжаний, завалєний. — Злєгє борошно. — Злєжалі грушки. — Завалєний крам.

Лєжанє = лєжання, лєжа, лєжня, лєжанка. — З спавня не буде юпа, в лєжі не буде одєжі. н. пр. — Від лєжні аж боки болять. — За лєжнєю ніколи й посидїти. н. пр.

Лєжанка = 1. лєжанка, прїпїчок.

2. д. Вальдшнепъ.

3. трийба, грибокъ (у млинї).

Лєжати = лєжати. — Не лєжати сєрдце = не пристає сєрдце, не лєжить душа. — Не пристає мое сєрдце та з иньшими жєнитати ся. н. п.

Лєжачка = 1. д. Лєжанє. — Вь лєжачку = д. Лєжа.

2. д. Веронїка.

Лєжебокъ = лєжень, лєжѹв, лєжѹх (С. Жел.), лєжнѹга, лєжнѹва (С. Жел.), лєга, лєгарь (Ман.), лєжачка, лєгєза, лєгєйда, полєжай, полєжакъ, вайло. — Лєжунові Бог щастя дає. н. пр. — Не лєжнѹга я, мамо, роботата я. Ки. — Не робїтєвца з тебе, а лєжачка. Бз. — Буду я дома пробувати, будутъ мєнє люди пїчнуром полєжам прозивати. н. д.

Лєжень = 1. лєжень, лєгарь, пїдвалєнна.

2. д. Лєжебокъ.

Лєжка = 1. д. Лєжанє.

2. лїгво, барлїг. — Знайшла лїгво і мєвєжат забрала. н. о.

Лєжня = д. Лєжа.

Лєзє = лєза, лєзво (С. Жел. Л.), гострїй (Чайч.), гострїє (С. Л.), гострїца, жало. — Череняї добрі, а лєза криха. Ки.

Лєксїкѹнъ = словарь, словнїця, збірслѹв. (Номис — Приказки).

Лєлять = лєляти, лєліти, пєстувати, пєстїти (С. З.), мїлувати, голубїти. С. Л. — Годувала, лєляла, потїхнї ся вадїла. н. п. Б. — З малку лєляла, в найми не пускала. н. п. — Йосїф святїй ся радує, немов на руках Бога пєстє. н. п. — Ну, звичайно, як дїтина, пєстє старого. К. Ш. — Цїлувала, мїлувала, до сєрдєчка прїгортала. н. п. — Голубитъ в сєрці надїї велїкї. К. Д.

Лємєхъ, лємєшъ = лємїш. С. З. — Полагодя лємїш у плузі. — Нєма над тєє рємєсло, як лємїш та черєсло. н. пр.

Лєннїкъ = д. Вїдѹльнїкъ.

Лєнта, лєнточка = стьѹжка, стьѹжечка, (С. З. Л.), стьѹвжєка (Прав. С. З.), бїнда, бїндочка (Прав. С. Л.), широка — стрїчка, стрїчечка (С. Л. З.), червона, вовняна — жїчка, оксамитова — обєсамїтка, що в косу вїдїтаєть ся — кїндяк, скїндяк, мн. скїндякї, частїше здр. — скїндячкї, що завязує кїнець коси — кїснїк, кїснїчѹк, пїдкїснїк, вїплїток. — В запасї гарнї фвалєнїй, в стьѹжках, в намїстї і в кѹтках. Кст. — Ой скїнєть ся, хлопцї, по гропу, купїть мїні бїнду хорошу. н. п. — Ой дай мїні, мон мамо, щє й повнѹву бїнду, не зачинай, мамо, дверї, бо я враз прїяду. н. д. Под. — Де тут була Марїїна мати, що сказала бїндочкї скїдати. н. п. — Щѹ дївѹчка гулають, стрїчечками мають. н. п. — За вїночѹк та у тачѹк, за стрїчечку, та на улычку. н. п. — (Стрїчѹку зовєть ся тєж головнїй дївѹчий убїр з стьѹжок).

Лєнтѹчний = стьѹжковїй, стєжковїй, бїндѹвїй, стрїчковїй, кїндяковїй.

Лєнь, рос. Лѣнѣ = ЛЬОН, (що не дає во-локна) — МОСКАЛЬ. — ЖѢЛТЫЙ ЛѢНЬ, L. Navum L. = ЖОВТИЙ ЛЬОН, ВИТОШНИК, ЗАВІВОШАЙК. С. Ал.

Лєнєсткóвий = лєнєстковий, пєлєсткóвий.

Лєнєсткóкъ = лєнєстка, лєнєсточка, пєлєстка. С. Жел. — На рожі розгорнули ся усї лєнєсточки. Ки.

Лєнєсть = 1. клáпотъ, клáптнк, шматок, шмат, шматочок (тваниця).

2. лист, листок, листочок (рослини) і д. Лєнєстóкъ.

Лєнєтáніє = лєнєтáння, бєлькот (С. Аф.), бєлькотáння.

Лєнєтáтї = бєлькотáтї (С. Аф. З. Ш.), бєлькотїтї (С. Ш.), лєнєтáтї, лопотїтї; джеркотáтї, джеркотїтї (С. З.), герготá(ї)тї. — От і одрубав йому голову, а голова качать ся по траві, та знай бєлькоче язиком. н. к. — І всї ми знаємо сю науку Христа і дочочуть її наші грїшні уста. Ряб. — Джеркочуть, як гуся, по нїмєцьки. Гр. (Д. ще під сл. Говорáтї).

Лєнєтáлївий = лєнєтáлївий, бєлькотáлївий.

Лєнєтуня, лєнєтунья = бєлькотуня, бєлькотуша, бєлькотушка, бєлькотушечка. — Дитвичко-бєлькотушечко моя любá! говоріла невя, цілуючи свос немовляточко. Ки.

Лєнєть = д. Лєнєтáніє.

Лєнє́ха, лєнє́шка = 1. корж, кóржик (найбáльше з квашеного тїста на салї: кажуть теж не тілько про тїсто, а й про инші рєчі плєскати і разом круглі), пєрєпїчка (з квашеного тїста на маслї або салї, С. З.), пїдпáлок (трохи пїдпечена), горóхвяник (з гороху, С. Аф.), мєдвїник (з тїста з медом), мáлївник (з маку з медом), мандрїка (з сиру з нїцями, С. З.), мнїшка (з тїста з сиром, С. З.), варєнїця, варяніця (варена з тїста, С. Аф. З.), жїляник, жїлавок (що вечєть сп без мєсла і сала, в Жїлявий понєдáлок). — Навичї бїда коржі з салом їсти. п. пр. — Як коржа, то коржа; яє спечено, то й дамо. п. пр. — Треба зробити медовий коржик та й пракадати до рани. Нїс. — Три пєрєпїчки на маслї. С. З. — Розкасия губу, як нарявїцю. н. п.

2. гергєпа, гаргєра (гладка жїнка).

Лєнє́шникъ, рос. Iris Pseudocarus = д. Косáтникъ.

Лє́са = волосня, волосїнь (С. Жел.). — Почав сухати волосю до удки. — Пїйман було таку велику рибу, що й волосїнь порвалась і удкище трохи не вломилось.

Лє́стный, по = 1. д. Лє́стївий.

2. бажаний, жаданий, прїнадний, знадний.

3. похвальний.

Лє́стовка = чотки (у роскошїнїн).

Лє́сть = лє́стка, лє́стоці С. З. Л.), лáщїння, влєщування, у(в)лє́сливїсть.

(Ки.), пїдлє́сливїсть, похлїбство.

Лє́тáніє = лїтáння.

Лєтаргїя, лєтаргїчєскїя = лєтаргїя, обмїрáння, замїрáння, лєтаргїчїний.

Лєтáтї = лїтáтї, (швидко і сильно) — шугáтї. — Шаслива голубка: високо лїтає. К. Ш. — Чорні крижї шугають. Лев.

Лєтóкъ = вїчко, очко (в уляну). — Зараз же бджоки починають метушити ся, вилзаячи що разу з вїчка. Степ.

Лєтóчьєсть = лєтóчьїсть.

Лєтóчїя = лєтóчїий. — Лєтóчая мышь, Vespertilis = кáжан (уар. С. З. Л.). Лїлєк (Гал. Под. С. Нар.) — Лєтóчїй отрїдъ = лєтóчка. — Лєтючка — сєб-то, бачите, санїтарїй видїли пїд час холєри. Ки. — Лєтóчїя огонь = бгнїк, вогнїк.

Лє́ть = лєтїня, лїт. — Усї усюди вона облєтїла, та з того льоту одна лиш шкoдє. Ки. — Лєтoць, лєтoць = вїттю (С. З.), мїгом, мїгом.

Лєтáніє = лєтїня.

Лєтє́ть = лєтїтї, лїнути. — Ой як бп я зозуля, я б до тебе лїнула. п. п. — Мише лїто, мила й другє, а на трєтє лїнуть прєславнїй компанїїцї з своєю Україну. К. Ш.

Лєчъ = лїгтї, (про кїзькох) — полїгáтї. — Усї вже спати полїгали, тїльки моша не спить з думками смoїми. Члїч.

Лє́щєдь = лєщата, щїпавка (кїтїцї — зрївати садовину).

Лєщє́вина = лїщїня.

Лєщїкъ = лїщїк (д. Лєщъ).

Лєщїца, рос. I-orgum L. = нїкалка (Под. С. Ал.).

Лєщъ, риба Surpinus brama = лїщ (С. З. Л.), особливой порoди Abramis brama = тарáнник (С. Ш.). ще инші з порoди лїщїцъ = гўстрия (С. Аф.), пїдлїщ, пїдлїщїк.

Лжєпрїсїяга = кривопрїсїяга.

Лжєсвїдєтєль = кривопрїсїяжїк (С. Ж.), неправдїний свїдок. — Кривопрїсїяжїк, котрий дав си перекунити. Б. Н.

Лжєсвїдєтєльство = кривопрїсїяга, кривосвїдєцтво (С. Нар.), неправдїве, крїнє, фальшїве свїдкóвання. — Їо

з серця беруть ся ледячі думки, душоугубство, криве свідчування. К. Св. П.

Лжесвідѣтельствовать = лжати присягу, не по правді, фальшиво свідчити. Лжеученіе = фальшива наука.

Лжець, лжівник = л. Лгутъ, лгунья.

Лживость = брехливість, фальшивість.

Лживый, во = брехливий, фальшивий, во, не по правді.

Лж = чи? — Чи то правда? — Чи злужа? С. З.

Лібо = абб. — Або пан, або пропав. и. пр. — Або добути, або дома не бути. и. пр. — Як би міні або так, або сяк, як би міні запорожський козак. и. п. — **Ето лібо** = хто небудь; **абі хто**. (Д. під сл. **Ето**).

— **Какой лібо** = який небудь; **абі який**. (Д. під сл. **Какой**. — **Гдѣ лібо** = де небудь; **абі-де**. (Д. під сл. **Гдѣ**).

— **Когда лібо** = коли небудь; **абі коли**. (Д. під сл. **Когда**). — **Кудѣ лібо** = куді, куди небудь; **абі куді**. — Хай поки він куди піде, а тоді прийде. Чайк. (Д. під сл. **Кудѣ**).

— **Который лібо** = котрий небудь, який небудь. (Д. під сл. **Который**). — **Что лібо** = що небудь; **абі-що**.

Ливанъ = ладан.

Ливень = ливній дощ, залива (Кр. С. Л.), **злива**, сильний — хлюща, сильний та не довгий — туча (Кр.), тучий дощ. С. Ш. — Ливній дощ, як з відра, падав на вас. Кн. — Піде злива, дощ великий. Зіпк.

Ливерь = 1. гусак, гусачок (печинка і легке з горляноку у зарізаній худоби).
2. духовик. — Піди лишень мерщій, ватаги духовником пива з бочки.

Ливми лить (про дощ) = лити як з відрѣ, щорюк ляти, перичити, піжати, хлющити. — Дощ як з відрѣ. — Там такий перичать, що й витягнутись з хати не можна. — А дощ аж хлющять.

Ливный = ливній. (Д. теж **Ливень**).

Ливрея = либерія (С. З. Пар. К. В.), барва. — Довгі поли локайської либерії заплили йому ходу. Бар. — Слуги умовляють, їм барви справують. Києв. Ст. — Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку. К. Д.

Лизать, лизають = лизати, лизькати, лизкути. — Лизькая кров собака. Чайк.

Лизоблюдь = л. Блюдолия.

Лизичить = цуцки, цуценя, щеня.

Лизунъ, лизунья = лизун, лизуха.

Лижерь = лікер (міцний і духовитий трупок з горілки і оновія).

Ликовать = радіти, радувати ся. — Ра-

діють старі, діждавшись сина в далекой мандрівки. — Ой радуй ся, земле, син Божий народив ся. и. п.

Ликъ = 1. хор, крілас.

2. образ. — Образ сьв. Юрія.

3. радість.

Лилейный = лилійний. К. Д.

Лилей, лилія, рос. *Lilium candidum* L. = лілея (К. Ш.), лелія (Лев.), крипн (Кот.), 1. *Martagon* L. = лісові лілея, малянка, маляночка. С. Ав. — Лілея світоцвіт. К. Ш. — Лелія біла. Києв. Ст.

Лилый = бузковий, фіялковий, фіолетовий (С. Ш.), масаківий. — **Темно-лиловый** = вишневий. — Яв свідица? — Наче попова конявава — масакова. Кн. — Веселка має такі цвіта: червоний, жовтогарячий, зеленій, блакитній, синій і вишневий. Де що про Св. Б.

Лимонадъ = лимонада (напиток з води, цукру і лимона).

Лимонный = лимонний (Києв. Ст.), цитринний.

Лимонъ, рос. *Citrus medica* = лимона, цитрина. (Прав. С. Л.).

Лимфа = лісока.

Лимфатический = лісоковий.

Линеваніе = линіяння. — На саме линіяння пішла ціла година. Кн.

Линевать = линіяти, линювати.

Линейка = линійка (довгаста рівенька дощечка, щоб ліняти і теж довгі дрючки). — **Вить линейкою** = палі дивати. — Було як почне палі дивати, аж долоні похуцють. Кн.

Линейный = линійний.

Линейъ = джгут, здр. джгутік, поф. джгутякъ. С. Аф. З. Л. — Нераз доходило до чуба, як загуляли ся в дугта. Кот. — А він их уперіще його джгутом межі плечі. (У матросів — обсмолен вярювка, що вживають ся для каранья матросів).

Линія = 1. лінія, ріса, ріска, пруга, пружок. — **Ломанная линія** = кривуля, коління.

2. ліва, ряд. — Військо було вишковане у три лави. — Кругом а три лави обступили Зевеса лікторя. К. Ш.

3. покоління, коліно, рід. — Він міні доводять ся янямсь далеких родичем з батьківського коліна.

4. перія, ряд (хат, крамниць, вулиць). — Він живє на одній вулиці по нижній періі. Чайк.

5. лінія (кріпості по границі). — У городі у Глухоні у нсі дзвона дзвонять, та вже наших козаченків на ліняю гонять.

п. п. — Їхав козак на ливню, та вельми надув си; їде козак із ливі, як лихо зігнув си. в. п.

Ливний = ливіюк, ливієць (про птицю, що вилупила).

Ливовище = ливовище, кожумок (гадюки).

Ливь = 1. риба *Syrpinus tinca* — лин, здр. ливіюк, м'ясо лива, а часом і ціла риба — ливіана. — Не має риби над ливину, не має м'яса над свинину. п. пр.
2. топівка пір'ювка, не товща як 1 1/2 цалі, асукана в 6, 9 або 12 сталюк.

Ливька = ливіани.

Ливючесь = ливючий.

Ливініе = ливіняні.

Ливіть = 1. ливіти, облізати, підати.

— Птиці ливіють. — Шерсть на собаці почала облізати.

2. ливіти, блякнути, блякувати (С. Ш.), здавати, половіти, облізати. — Сптець почала здавати. — Китайка половіє. (Кочубинський). — Перкаль облізати. (Кочубинський).

Ліпа, рос. *Tilia L.* = ліпа, ліпина, здр. ліпка, ліпонька. — Прихилив я до липовки, а липонька та й не матіпка, нітер віє, гилля ломе, нона ж мене не пригоріє. п. п.

Ліпець = ліпець (мед, що збирають з липових квіток і трунок, що варять ся з такого меду).

Ліпівий = липкий, липучий, бер. ий, чипкий. — Яке вою липке, так і прикишло до дерева. Кл. — Бжолиний віск дуже липучий. — Наче пластирь беривий. Кл.

Ліпкось = липучість. С. Л.

Липнуть = 1. липнути. — Живеця липне до рук.

2. чіпляти ся. — Віш до всіх чіпляєть си.

Липняк = липняк, липіан (липовий ліс).

Ліповица = ліповий сік.

Ліповка = ліпівка (дїжкачка липова і порода яблук).

Ліповий = ліповий. — 1. коря = лівко.

Липучесь, липучий = д. ліпкось, липкий.

Ліра = ліра, релія. — Корба крутить — ліра грає. п. п.

Ліричеський = ліричний; ліричний. — Лірна струна. — Лірична поезія.

Лиса = 1. *С. l. vulpes* — лисича, здр. лисичка, самець — лис, лисовий. — Лисичка-сестричка, новчик-братік. п. п. — У нічі як лис, а за очі як біс. п. пр. — Лисові відгито хвоста у ластці. Зіньк. — Лис уліз поміж отару. Зіньк.
2. штельвага (у полі).

Лисенюк = лисиний, лисичивий, лисятко.

Лисировать = замальовувати, лачити (образ).

Лисіца = д. лиса.

Лисіциль = лисичий. — Тут таке діло, що треба часом покі зуби, а лисичий хвіст.

Лісій = лисичий. — Лисича поца.

Лісека = д. лиса (здр.).

Лисохвось, рос. *Alorcus pratensis L.* = ширій. С. Ан.

Ліственница, рос. *Larix L.* = сосна, Гал. — модрица, мудрик, мудрець, зубатник. С. Ан.

Ліствя = лістя, ліства, у городини — гічка, гічка, бадилля, у моркви — морковиння, у буряка — бурячиння, свекла, ботвіна, у кашути — пелюстки. — Подихнув холодний вітер, трава пожовтіла, перевинилась та й зеленіє ліства зашуміла. Кол. — Поміж густої лістини зазирає блакить. Кл. — Голубці робляти, шинкаючи шишо у пелюстки.

Ліственний = лістовий, ліствяний; лістатий. (С. З. Л.). — У лістовому лісі не те, що в бору. Кл. — Лістаті липа. п. п.

Ліственель = ліствіть.

Лістовій = лістовий.

Ліствь, ліствіть = лист, лісток, лісточок (рослини, паперу і всякої иншої речі), аркуш, аркушик (тільки паперу. С. З. Ш.), лідні сторона рослиного ліста — підбіл. — Ліствя = д. ліствя. — Прилінь, какь білний ліствь = причеши ся, (або: пристав,) як шевська смола до зобота. п. пр.

Літварій = котля (С. З.), таламбас, телембас. С. Ш. — Сті універсали, оголошени перед народом котлами новковими і великим звоном, читано перед народом. С. З.

Літварчикь = довбши (С. Аф. З. Л.), котляр. — Грізя у бубни, довбшину, до бою. К. В.

Літвінникь = вужалка (лозина, що нею звязують дерева на штахтах), ужалка, ужавка. С. Ш.

Літвіня = літвіря, ліварія (С. Пяр.), гісерія. (Под. Кочубинський).

Литейчикь = літвірник (С. Жел. Пар.), котляр, гісер. (Под.).

Літераторь = письменник, письменець, знаважлив — письменак, писака.

Література = література, письменство. — Де в краю убожество, злидні, там осві-

та і письменство віколя не спроможні пишати ся. Кн.

Литовье = сячуг (д. п. сл. Желудокъ).

Литой = виливаний. — Се не виливане, а куте. Кн.

Литонья = книжка (д. під сл. Желудокъ).

Литургия = служба божа, обідня.

Лить, ся = 1. літи, ся, сяцати, ся, багато разом — буряти, сильно — себе-ніти, струею — джурчати, джуркотіти (С. З. Л.), джуріти (С. Аф.), про дощ — літи, ся, про великий дощ — періщити; піжати, хлющити, тюжити, про кров — юшити. — Сяп горілки, жиде Юдно, чумакові дуже жутико. п. п. — Цебенать, мов з відра. п. пр. — Кривця аж джурчить. С. Л. — Трицаця кості, ребра, боки, легізи зуби, пухли чоки, з носів і уст юшила кров. Кот. — Дощ тюжить. Чайч. — **Лить саёны** = літи, проливати слёзы. — **Лить кровь** = проливати кров.

2. літи, вилівати, ся. — Десь мабуть великий дзвін вилівують, що пустия таку поголоску. п. пр.

Лифь = стан (в одежі).

Лихачъ = хват (С. Ш.), хвацький (С. Ш.), моторний, жвавий.

Лихо = лихо, біда, горе. — Горе, лихо і біда — не дають за тебе, Олексію, серце мов, пожаїт ти мене. Кв. — Княв лихом об землю — не журає. — Не слюзы поміч в лиху, а зацало. І. Г.

Лихой, лихо = 1. лихий, злий, лихо, алё. — Лихий попутав. Мир.

2. хвацький, ко, моторний, по, жвавий, во, (про коня) — баский. — Тай хвацько ж тавцює. Кн. — Та й хвацька ж то колись була нозацька мати! Еге!.. Була, та поплила; її не вертати. Гул. Ар. — Басі кові за мить перелизнулі міст. Чайч.

Лиходій, ка = лиходій, ка, вірог (сп. р.). — Вія душоугубу, лиходію в рай зустрітє дав надію. Стар. — Вона міг ворогом стала.

Лихойонецъ = хабарник і д. Взаточникъ.

Лихойный, лихойственный = хабарний, халтурний.

Лихойство = д. Взаточничество.

Лихойствовать = хабарничати і д. Взачки брать.

Лихорадка, Febris = лихоманка (С. З.), трясця (С. З. Ш.), трясовиця, пропас-ниця, погавка, хиндя (Ніс. С. Ш.) —

Жёлтая лихорадка = корчі. — **Ину-рительная лихорадка** = гнітючка. — Трясуть ся, мов лихоманка Іх бья. в. к. — Цастя, як трясця: на кого хоче, на того

й впаде. в. пр. — Гаман (жидівський) — не съвято, в трясци не хвороба. в. пр. — На бік хлоци, бо чорт мужа несе; як побачить мене з нами, його трясця затрясе. в. п. — Дрижає, мов лихоманка його трусила. С. Х. — Шептала баба від пропасниці і багато де-кому помогала. п. к. — Теща ж Симонова лежала тоді в пропасниці. К. Св. п. — Хай тебе хиндя попотрясе. в. пр.

Лихорадочный = лихоманський, трясцевий, пропасний. — Справдзю ся мов снодівали трясцею. Кн. — **Лихорадочная трава**, рос. *Gratiola officinalis* = волототисячник, дрісливець. С. Ан.

Лихошерстный = лихий, злий (про собаку). — Як до тебе ходитя? І собаки лхи, серце мов. п. п.

Лицевать = лицювати, ницювати. — **Лицеванный** = лицюваний, перелицьований. О. З.

Лицевой = лицевий, верхній, околішній (С. З.). — **Лицевая сторона** = з лиця. — З лиця замазалось, треба на виворіт перелицювати.

Лицедій, ка = лицедій, ка.

Лицедійство = лицедійство. — Комедля — свріч лицедійство. Кот.

Лицедійствовать = 1. лицедіяти.

2. вдавати, удавати. С. Ш.

Лицезрѣние = глядіня.

Лицемерить = лицемерити (С. Пар.), вдавати, удавати в себе доброго або побожного (С. Ш.), прикидати ся добрим або побожним; лукавити, хитрувати, хвальшувати. — Удас з себе чоловіка побожного — як стане молити ся, то не мов явний до Бога гізе, а з людей останню свитину здарає.

Лицемеріе = лицемерство (С. Пар.), фальш, хвальш, ф'хв)альшівство, облуда (С. З.), лукавство, не щірість. (С. Ж.). — Людей з розумом, коли вони звязують від кого лукавство, лицемерством вже не облудриш. Зіньк.

Лицемерный = лицемерний, хвальшіввий, облудний, лукавий, підступний, не щірий. — Не ймуть йому віри — підступна він людина. Кн.

Лицемеръ = лицемер, облудник і д. Лицемерный.

Лицепріятіе = спріятельство. — Хоч він йому й сват, а спріятельство в суді гріх. Кн.

Лицеприятный = стороницький (С. Пар.), угідливий (С. Ш.), несправедливий.

Лицеприятствовать = спріятельствовати.

— Нехай судыць по правді, по закону, не сиринтаствунус. Кн.

Ляцб = 1. ляцб, облічча (С. З.), вид, тварь, твар (С. Ш.), лайливо або шуткуючи — лякка, лясок. — Ой дівчачо, дівчинонько, слава на обліччя. н. п. — Обліччя, постать, очі — усе я бачила вже десь давно. К. К. — У доброго чоловіка сором на виду, а у дедачого під підшоюю. Кн. — Я на досьвітні йду до тієї дівчиновья, що хороша на виду. н. п. — Гаянь на вид, та не пятай ся за здоровя. н. пр. — Та не давай стяду — бриду цілувати свого виду. н. п. — Твар у діда новья, червова, свіжа. Кн. — Пика, як у комляка. н. пр. — **Еь ляцб, не кь ляцб** = до ляцб, не до ляцб, не подоба, не пристає. — **І той рубець йому красою служить і до ляцб, не лицарю йому.** К. К. — Са хустка вам не до ляцб. Кн. — Тобі не подоба, не пристає до лоба. н. п. — **Ляцбмь кь ляцб** = ляцб в ляцб, око в око, віч-у-віч. — Ми стояли мовчки, ляцб в ляцб, око в око. Кн. — **На цїмь ляцб вьтб** = на сѣбе не похожий став. — **Перемьняйтся вь ляцб** = зміняти ся на виду. — **Сь ляцб на ляцб** = вічн-на-віч. — **Поставили його в сьнідок вічн-на-віч.** — **Убитое ляцб** = сумній вид. — **Хоробь, хоробя ляцбмь** = гарний, хоробий, а на виду, на врѣду, на вігляд. — Я на досьвіткі йду до тієї дівчиновья, що хороша на виду. н. п. — **Новья та хороша на виду.** К. З. о Ю. Р. — **Іде козак молодеский, їде він до броду, ой там живе дівчашоька** — хороша на врѣду. н. п.

2. особа, парсуна (С. З.). — **Знатьное ляцб** = значна особа. — **Частьное ляцб** = приватна особа. Ч. К. — **Смотрѣть на ляцб** = уважати на когб. — **Не уважяй на те, що я швец** — говори зо мною, як з простим чоловіком. н. пр.

3. особа, дієва особа, лицедій (в драматичному утворі). — В новій драмі Карпеня Карого „Батькова казка“ усі дієві особи змальовані правдано.

4. ляцб, шѣред. — **Ляцбмь, на ляцб** = ляцбмь, на ляцб, с переду. — **Хата у його ляцбмь на вулицю.** Кн. — **Не показувь з винороту, покажи на ляцб.** Кн. — **На выворіт суню ще добре, а снереду зовсім вытерась.** — **На ляцб (про гроші)** = готовини грішми, готівкою, готівязкою. — **Готовини грішми (або: готовини)** маю сто рублів, та треба ще сотню позичити.

Ляцбана = 1. ляцбана, ницбана.

2. сираццля, щоб полірувати металеві виробы.

Лячико = лячко, ляченько, видѣк, видѣчок. — **Ой ляхо не Петрус!** біас лячко, чорний ус. н. п. — **Ой знати, знати, в кого єсть мати** — ляченько білес, як у паняти. н. п. — **Рознажайте мою мизенкую, щоб з ляченка не спав.** — Так цож, так жу, тв й поцілюю, та й у той видѣчок, повний, як гурочок. н. п. — **Опустла карі очі, на руку схляплась, по хорошому видѣчку сльоза покотлась.** О. Пч.

Лячана = 1. лячана (С. З. Л.), яляциана, машкара (С. З.). — **Вдѣваст на себе машкару.** Л. В.

2. бляшка з дірочкою з околїшнього обку дверей прѣти замка.

Лячїнка = гробачѣк (Стен.), лячїнка (С. Жел.), гусень, хрущів — борозняк, бджїл — черва, мух — мѣхїнка. — **Із вѣчка выходять гробачѣк** — тварючка зовсім не подобна на справнню комаху. Стен.

Лячно = особно (С. З. Л. Сам.), особїсто, очевїсто, набѣне. — **Я чув се особо.** С. Л. — **Я його особїсто не знаю, а чув.** Ч. К. — **Особїсто проти його вїчого не маю.** Кн. — **Я був там очевїсто.** Кн. — **Пав його милость очевїсто** Паньку розказати рачив, абп... Кїев. Ст. — **Лячно анять когб** = вняти у ляцб, знати особїсто.

Лячносьт = особа; особїстїсть.

Лячноій = 1. ляцбевий (що належть до ляцб до облічча).

2. д. Ляцбевий.

Лячнїй = особїстїй (що належть до особб). — **Смоковїчного права особїстої волї не проконтпугла** перевага гронадської могутчї. Бар. О.

Ляшавїй, ляшавѣтїй = ляшавѣтїй.

Ляшай, Імрѣтїго = ляшай, особливїй — цїстрѣчка (С. З. Пар.), на деревї — ляшай, особливий — обрїсник. (С. Жел.).

Ляшаты, ся, ляшаты, ся = рїшатп, ся, збавляти, ся, позбавляти, ся, відбїратї, утрѣчувати, збувати ся, рїшїти ся, збавати, позбавити, ся, відбїратї, стрѣтити, утрѣтити, вбїти ся. — **Усього рїшясь** — нема вїчого. С. Л. — **Усїєї худоби рїшу ся, а на снов постыляю.** Кн. — **За бїльшим поженїсь, то й послїднього рїшїсь.** в. пр. — **Тенер и тебе рїшеня, радїсть моя душана.** н. п. — **Позбавили Тараса і того догляду, що зазнав він від неї.** Кн. — **Замладалїсь, тїй хвостїсь позбуванясь.** н. пр. — **Умер, тай усього збув ся.** н. пр. — **Збув ся одного ляха, друге в кату.** Кн. — **Збув ся свого ворога.** Кн. — **Панська ласка до порога, а норг переступив, то й ласку утратив.** н. пр. — **Ляшаты когб жївнї** = вїгнати, згубити и свѣту,

віку забавити (К. Ш.). — Л. себя живи = самому собі смерть заповідати. — Л. когò здорівля = забавити здорівля. — Лашитсья здорівля = стратити здорівля, збути ся здорівля. — Лашить когò ума = обезглуздити, обезглуздити (Чайч.), відібти глузд. — Який нас обезглуздив кат? Кот. — Лашитсья ума = обезглуздити, обезглуздити (Чайч.), збожеволити, в глузду асунутись, адурити. С. Л. — Лашить когò права слова = укинути мову (С. Ш.), замкнуті уста, заціпити, заціпкати. — Почав він говорити, а земський зараз і заціпкав його. — Лашитсья чувствъ = волюти. С. А. Ф. Л. — Лашитсья сили = виснажити ся, висилити ся, знесилити ся, знемогти ся. — Лашитсья довір'я = зневірити ся. С. А. Ф. — Лашить чести = від чести відлучити. — Казали злодій привезавши публично бити і від чести людської одлучити. Киев. Ст. — Лашенний = позбавлений, утрочений. (С. Ж.). — Народ, позбавлений усіх прав горожанських, робив не на себе. Кп.

Лашкь = ляшка. С. З. — Чит чи ляшка? (гра.)

Лашевіс = позбавлення; втрата, утрата (С. Ш.). — Лашевіа = педостатки, злидіи.

Лашняй = лашняй, залашняй, зайняй (С. А. Ф. З. Л.). Гулящій, (про землю) — ваванціова, (про гроші) — лажані. — Випив залашню чарку. Чайч. — У мене нема лажних грошей. Сп.

Лашь = лаш, тільки, ледве, скоро, по.
Лашь бы = абі, абі-б, абі-то, колі-б. — Абі були побіракачі, то будуть і послухачі. п. п. — Абі люди, а піп буде. п. пр. — Абі болото, а жабі будуть. п. пр. — Лашь бы то = абі-то. — Лашь бы где = абі-де. — Хіба на світі одна вода, можна і абі-де напіти ся. п. пр. — Лашь бы что = абі-що.

Лобашь, лобашть = лобашь, лобашть.

Лобашіе = цілування.

Лобашь, ся = цілувати, сь.

Лобныи = 1. любовий, чольовий.

2. карний. — Се місто, не при нас згадуєчи, карне, тут було усе кат катує. Кп.

Лобукъ = лобук.

Лобъ = ліб (К. З. о Ю. Р.), лоб, чо́ло. — Добре лоба набити об двері. Чайч. — Болить мій головочка від самого чола. и. и. — Зробили ж ми се діло, аж нам чо́ло випи-

ло. п. п. — На чо́лі не написано, хто який. п. пр.

Лобызать, ся = цілувати, ся.

Ловецъ = ловець, ловчий (К. Х.), мислявецъ (С. З.).

Ловелась = залобтник, джвг(г)уя, женихайло, бабіи (С. Ш.), вечервишник, ласун, волоціога (С. З.), бахур (С. З. Ш.). — На все село залобтняк — дівчата нема, щоб він до всі не заливав ся. Ка. — Ой на ноги дибки, на руки дибата — оце ж тобі, джигуне, гарні дівчата; ой на ноги дибки, на руки дибці — оце ж тобі, джигуне, гарні молодці. п. п. — Познайте молодці-ї гоми: в Енесі бахурі всі схожі. Кот.

Ловеласнчатъ = залобчати ся, женихати ся, волочити ся.

Ловитва = д. Ловленіе.

Ловитель = д. Ловець.

Ловить, ся = ловити, ся, хапати (С. Ш.), навперейма — переймати, арканом — арканити, сачком — сачити. — Лови ся рибка велика і малепька Гул. Ар. — Не все те иерияти, що по воді плаве. п. пр. — Переймай волі! гукав він. Чайч. — З сьмого ранку сачили, а я на ишку не пімали. Кп.

Ловкіи, ко = 1. аручний, по (С. З. Л.), ручий (С. З. Л.), про павцю то-що — зашаший (С. А. Ф.). — Незручно батіг держати, бо рукава довгі. С. З. — Зашаша гласа. — Смерте страшна зашашая коса! Скворода.

2. меткий (С. Л.), иоторний, по (С. З.), спритний, во, жвавий, во, хватський, хвацький, ко (С. Ш.), шаккий (С. З.), аручний, во, ручий, агрбяний, во, до влучяння в мету — влучкий, влучний, в(у)лучей (С. Ш.). — Меткий хлопець. — Веселий, ручий молодик, итсменний, смілий, балакливий. Мет. — Оце ж Сара хоч і стара, та, бач, жінка руча. У. в. — Цей кіт дуже спритаві. Кр. — Бог хоч не скореп, та влучев. п. пр.

Ловкость = аручність, иоторність, жвавність, спритність, агрбяність.

Ловленіе, ловля = ловляня, ловби, ловийво (Мал.). — Та воля старорого, та вловн, та пійвай куничку. п. п.

Ловушка = пастка (С. З.), лабети (С. З. Л.), хіпка, хіпка, полапка, па птиць — сільце. — Деся пазнала лисицу у лісі пастку, а там м'ясо було положене. п. и. — Розставляй, чи не розставляй свою пастку, а мено не зловни. Кп. — Не паштай ся, як ишна по пастці. п. пр. — Піймав ся в лабети. п. пр. — Я не горобець — па сльаце не піду. Кв.

Ловчий = ЛОВЧИЙ (К. Х.), ЛОВЕЦЬ. — Слухав и у пана ловцем. Кн.

Ловъ = д. Ловленіе.

Логовина = ЛОЩИНА, ВЛОГОВИНА, Пад (Херс.), Падь.

Логовище, логово = ЛІГВО, ЛЕГВО, ЛОГВО (С. З.), берліг (С. Л.), вовківці. — Найшли лігво і вовка й вовченят. Б. Б. — Знай свиня своє лігво. п. пр. — В тім берлозі ведмеді було окукобля сн. Кн.

Логъ = 1. Долина, здр. Долинка, Долинська, нпзвиня, діл, видолянок і д. Доляпа. — Ора ся ж ти, моя шво, долом та горою. К. Ш. — А по ярах, та видолянках було ще чорніше, ще сумніше. Коцюбинський.

2. річище, стріжень. — Глибини, котроку плавє річка, аветь са річище. Зем.

3. переліг (С. З.), обліг. — Може з'ору переліг той, а на перелозі н шосю. К. Ш.

Лодка, лодочка = ЧОВЕН, здр. ЧОВНИК, ЧОВНИЧОК (С. З. Л.), невеличкий, вид вбачий з деревини і спк так обшати дошка — КАЮБ, КАЮЧОК (С. З.), видовбаний, без обшивки, хибкий — Душогубка (С. З.), зроблений з дощок — баркас, баркасік, більший на Дніпрі і в Херсонщині — Шаланд, довгий, що на дніпрових перевозах — дуб, дубок (С. З. Л.), великий з цюглою — байдак, байдачок (на байдаках часом і млин ставлять і годі такий млин теж аветь ся байдаком), у Запорожці річний або морський човен — чайка. — Я що полі йду до річки, беру човен, невеличкий, молод весла шдімаю, на той берег поспішаю. В. Ш. — Човен човном, а байдак байдаком. н. пр. — Плаве човен вода повен. п. п. — Ой щож тебе привесло, чи човничок, чи весло? в. п. — За водою наюг тихо суветь ся, то заверне у бік, то закрутить ся. С. Х. — Того ж року у Київі мст на байдаках зроблено широкий. Л. С. — Чайки, байдаки спускали, гарматами рещтували. К. Ш. — Ой на лимані морі занулида хвиля, та стали чайки порцятти. н. п. — Дняще тих чайок воли (Запорожці) робили з видовбаной верби або липи, а до них накладали дошки від 2—3 сажив заввишки; чайки були без чардака, а двома кормилами і цюглою. н. о.

Лодочникъ = перевізник.

Лодочный = човновий, човенний, каюковий, баркасовий, байдаковий, чайковий. — Підіймалась високо і керма човенн. НЩ.

Лодчѣна = д. Лодка (здр.).

Лодыга, лодыжка, влат. Malaeolus = паця, кісточка (з низу гомілки). — Якось не

так ступая, у кісточці нога й болять з того часу. Чайч.

Ложка = 1. приклад (у рушвиці).

2. ложка (в театрі).

Ложбина = д. Логъ 1.

Ложє = 1. ліжка (С. З.), ліжанця, перухоме — піл, приліст. — Од уже ж Палій меду-горілки напив си ой уже ж він на янеськє ліжко та спатоцьки положин си. п. п. — Іди, іди, Яковє, з хатя, бо на печі батько та мати, а на полу батькові діти — нігде тебе, Яковє, діти. п. п.

2. д. Логовище.

3. д. Логъ 2.

Ложенієтъ = обіп (ривчак захищений тарасом).

Ложечникъ = ложкарь. — Кожий ложкарь має свій особний спосіб, свою форму ложка. Фр.

Ложечный = ложковий. — Ложечная ручка = ручка від ложки, держак.

Ложина = д. Ложбина.

Ложить = жолобити.

Ложиться, лечь = лягати, лягти, ляговити ся, класти ся, покласти ся, про рослпнн — вялягати. — Пора лягати спать. — Пора вже класти си. — Лягай же, дочко, спати. Кв. — Лягониє! кракував на мес. О. Ст. — Жито від дощів та вітру геть часто вялягто.

Ложка = 1. ложка. — Развивальная, развивная (велика, що вено розпнвають страву на тарілці) — ололовик, полловик (С. З.), хохля, що нею мішають вариво — варѣха, варѣжка (Под.), що знімають шум — шумівка. — Видно між ложками ололовики. н. пр. — Звншав си, як між ложками половики. в. пр.

2. лодчатець (товстий свердел).

Ложкомъ = вдовш, вадовш, ліжком (кляста пелгу).

Ложность = ф(хв)альшівність, неправдивість.

Ложный, во = неправдивий, во, ф(хв)альшівний, во (С. Ш.), кривдний, во, брехливий, во. — Неправдивий свідок.

Ложь = брехія, ф(хв)альш (С. Ш.), кривда. — Гірка правда кривца від солодкої брехії. н. пр. — Брехією світ пройдеш, та назад не вернеш си. п. пр. — Правда кривду переважить. в. пр.

Лозь = 1. вітка, гілка, галузка і т. д. д. Вітка.

2. лозина, різка (С. Л.).

3. д. Вѣтла, Н'ва.

Лозный = лозин, шелюг, шівлюг, вер-

Лопата = (дерев'яна) — **ЛОПА́ТА**, (що віють хліб) — **ВІЯ́ЧКА**, (з залізним наковешняком) — **ЗА́СТУП**, **РИСКА́ЛЬ** (Под.), **КО́ЗЕРЬ**, місце, де ставати ногою — **СТУПА́К**, **ДЕРЖА́НО** — **НАСТУПІ́ЛЬНО**. С. Аф. — Тоді не розлучай ні отець, ні мати; хіба нас розлучать заступ та лопата н. пр.

Лопатка = 1. **ЛОПА́ТКА**, **ВЪСТУПЕ́ЦЬ** (С. Аф.).

2. (у косарів) — **КА́НТА́ЧКА**, **ЛОПА́ТКА** (правити косу), **КЛЕПА́ЛО** (С. З.).

3. (у мулярів, затарати) — **ШПА́ГЛЯ**, **ЛОПА́ТКА**.

4. **ЛОПА́ТКА**, **ОКІ́СТ** (палева кість). — **БІ́ЖАТЬ**, **ДУТЬ** во всі **ЛОПА́ТКИ** = **БІ́ГТИ** на всі **ЗА́СТАВКИ** (С. Аф.).

Лопать = 1. **ЛОПА́ТИ** ся, **ТРИ́СКАТИ** ся (С. Л. Ш.), **РЕ́ПАТИ** ся (С. З. Л.), про квітки — **ПУ́КАТИ** ся (С. З. Л.) — **ГО́РЦЯК** почав **ТРИ́СКАТИ** ся. — **СТІ́НИ** **ТРИ́СКАЮТЬ** ся. С. З. 2. **ЛОПА́ТИ**, **ТРИ́СКАТИ**, **ЖЕР́ТИ**, що рідке — **ЛИГА́ТИ** (С. З.). — Наша невістка, що не дай, то **ТРИ́СКА**. н. пр. — **ЛИГАЙ**, **МА́РТИНЕ**, мати ще підкаже. а. пр. — **ЖЕРИ** жовчих.

Лопатися = д. **Лопать** 1.

Лопнути = **ЛО́ПНУТИ**, **ТРИ́СПУТИ**, **РЕ́ПНУТИ** (С. З.), **ЛУ́СНУТИ**, **РОЗЛУ́ПИТИ** ся, **РОЗСІ́СТИ** ся. — **ТРИ́САУ** **ГО́РЦЯК** від краю аж до дна. — **КО́ЛИ** **ПА́ЙСЬ**, **ПРОСИ** Б га, щоб не розсієсь. н. пр.

Лопотні = **ТРИ́СК**, **ЛУСК**.

Лопуха, *Variolae aequae* = **ГВІ́ЗДО́ЧКА**, **ВІ́СНА** **ВІ́ТРАНА́**. — А **ПІ́ДА́ЛА** ся на ноги — **кір**, **ГВІ́ЗДО́ЧКА** та **КА́ПЛА́** підкошували дитячі сил. Мир.

Лосіна = **ЛОСІ́НА** (досьова вичищена шкура).

Лосинный, **ЛОСІ́Й** = **ЛОСЬОВИ́Й**.

Лоскутняць, ца = 1. **ТА́НДИТНИК**, **ЦЯ**, **ТА́НДИТНИ́ЧКА** (С. Ш.), **ЛОХІ́ТНИК**, **ЦЯ**, **СТА́РОВО́ДИ́К**, **СТА́РОЖЕ́ЧНИК**, **ЦЯ** (Права).

2. **ОБІ́ДРАНЕ́ЦЬ**, **ОБІ́ДРА́НКА**, **ГОЛОДРА́Н(Б)Е́ЦЬ**, **ОБША́РПА́НЕ́ЦЬ** (С. Л.), **ОБША́РПА́НКА**, **ОБІ́РВА́НЕ́ЦЬ** (С. Л.), **ГО́ЛОВОКІ́НЕ́ЦЬ**, **ША́РПА́К**, **ДРА́ВТОГУ́В**, **ДРА́НТИ́Ю́ГА** (Д. Голішъ 2)

Лоскутний = **КЛА́ПОНЬКИ́Й** (зроблений з клапонтів). С. З. — **ЛОСКУ́ТНИЙ** **РЯ́Д** = **ТОВКУ́Н**, **ТОВКУ́ЧКА**, **ТА́НДИ́ТА**. С. Ш. — **КУ́ПАВ** на товкуні. — **КУ́ПАВ** на тандаті. С. Ш. — **ЛОСКУ́ТНИЙ** **ЦВІ́ТЬ** = д. **ВАСИ́ЛІ́К**.

Лоскуть, **ЛОСКУ́ТО́К**, **ЛОСКУ́ТНИ́К** = **ВЛА́ПОТЬ**, **КЛА́ПТИ́К**, **ШМА́ТО́К**, **ШМА́ТИ́НА**, **ШМА́ТО́ЧО́К** (ткавнина, паперу то-що). С. З. Л. — **Оді́драв** **КЛА́ПОТЬ** **ПА́ПЕРУ** і **ВА́ПАСАН** **ЩО́СЬ**. — **По́шпа** **НОВА́РЮ** з **КЛА́ПТИ́КА**. — **Торі́н** йому **ПРИ́РІ́ЗАЛИ** **КЛА́ПОТЬ** **ЗЕМЛІ́**.

Лоскутьє = **КЛА́ПТИ́**, **ШМА́ТЯ**.

Лоскь = **ЛІ́СК**, **ПО́ЛІ́СК** (С. Л.), **БЛЯ́СК** (С. Ш.), **БЛІ́СК**; **ГЛЯ́НЕ́ЦЬ**. — **ВЪ** **ЛОСКЪ** **ПО́ЛОЖИ́ТЬ**, **ЛЕЖА́ТЬ** = **ПО́КОТОМ**. С. З. — **Зі́йшло** **сонце** — **ЛІ́ШКИ** **ВАНКИ** **ПО́КОТОМ** **ЛЕЖА́ЛИ**. К. Ш.

Лоснітьє = **ЛІ́СНИ́ТЬ**, **СЯ**, **ЛІ́СНИ́ТИ** **СЯ**, **ЛІ́ЦА́ТИ**, **ЛО́ЩИ́ТИ** **СЯ** (С. Л.), **БЛІ́ЩА́ТИ**, **ВІ́ЛІ́СКУВА́ТИ** **СЯ**, **ПО́ЛІ́СКУВА́ТИ** **СЯ**. — **НОВО́ЩЕ́НА** **ДО́ЛА́КА** **ЛІ́ЦА́ЛА** **НА́ЧЕ** **СЛЮ́**. Кн. — **Лі́сна** **ПО́ЧАЛА** **НА́ЧЕ** **БІ́Ш** **ВІ́ЛІ́СКУВА́ТИ** **СЯ**. К. Ч. Р. — **От**, **ЩО́СЬ** **ЛІ́СНІ́ТЬ** **СЯ**, **ЧИ** **НЕ** **ВО́ДА**? С. З. — **ЧО́БОТИ** **ПА́ВАКОВА́НІ**, **АЖ** **ВІ́ЛІ́СКУЮ́ТЬ** **СЯ**.

Лось, *Cervus alces* = **ЛО́СЬ**, **ЛО́СУ́Н** (С. Мар.), **СОХА́ТНИ́Й** (Вол.).

Лотокъ, **ЛОТО́ЧЕ́КЪ** = 1. **НО́ЧОВНИ́К** (С. З.), **ВА́ГАНКИ́** (С. З.), **НІ́БЪ́КИ** (Под.).

2. **РІ́ЙНА**, (у водяному млині) — **ЛО́ТОКІ́**. — **З** **ДО́ШУ** **ТА** **ПІ́Д** **РІ́ВНУ**. а. пр. — **Як** на **ЛО́ТОКАХ** **ВО́ДА** **БІ́ЖИТЬ**, **ТАК** **ЩО́Б** **ДО** **НАС** **ХЛО́ПЦІ́** **БІ́ГА́ЛА**. н. пр.

3. **КІ́ВШ**, **КІ́ВШИ́К**, **КО́РЕ́ЦЬ**, **КО́РА́К**, **КІ́РЧИ́К**, **КО́РЯ́ЧО́К**. С. З.

4. **Я́ПОДО́Л** (С. З.), **ПО́ЛУ́ЖИ́СО́К** **ДОВГА́СТИ́Й**.

Лоть = 1. **НО́ЧВИ**, **ВА́ГАНІ́**. С. Аф. 3. (Д. **ЛОТО́КЪ** 1.).

2. **ЛО́Т** (вага = 3 золотника або 1/22 фунта).

3. **ОЛИ́ВНИ́ЦЯ** (С. Аф.), **ГІ́РЬКА** в **ВІ́РЬО́ВКО́Ю** (міряти глянбяно).

4. д. **Лѐдвенець**.

Лоханъ, **ЛОХА́НКА** = **БА́ЛІ́Я** (С. Ш.), на **ПО́КА́І** — **ПО́ХИ́ЙНИ́ЦЯ**.

Лохотниць, ца = д. **ЛОСКУ́ТНИ́КЪ**, **ЦА** 2.

Лохомтьє = **ЛАХІ́ТТЯ**, **ЛАХМА́НИ́НА** (С. З.), **ЛАХМА́НИ** (С. Л.), **ХЛА́МІ́ТТЯ**, **ДРА́НТЯ** (С. Л.), **ДРА́НКА**, **РУ́ББЯ**, **РА́МНЯ** (С. Л.), **НА́НА́ТТЯ** (С. З.), **РІ́ЗА́Я**. — **РОЗДУ́МА** **СЯ**, **А́ЗАД** **ВЕРНУ́** **СЯ**, **СТА́РЕ** **ЛАХІ́ТТЯ** **ПО́СЛА́Я**, в **ШВА́ПО́НІ** **ЧО́БОТИ** **ОБУ́В** **СЯ**, **СО́РО́ЧКУ** **БІ́ЗУ́Ю** **У́ВА**. Мст. — **Вачити** **БА́БУ** в **КА́КІ́СЬ** **ЛАХМА́НИ́НІ́**. П. Пр. — **Треба** **СПРА́ВИТИ** **ХЛО́ЦЕ́ВІ́** **ОДЕ́ЖИ́У**, **БО** **ВЖЕ** **ДРА́НТИ́М** **СВІ́ТІ́ТИ**. **КО́ЦЮ́Б**. — **Ти** **У** **МА́МІ** **ХО́ДА́ЛА** **У** **ДРА́НТИ́ВІ́** **ДРА́НЦІ́**, **А** **У** **НАС** **БУ́ДЕ** **ХО́ДИТИ** **У** **ЧЕРВО́НІ́Й** **КИ́ТАЙЦІ́**. п. п. Под. — **Дасть** **СО́РО́ЧКУ** **МІ́НІ́**, **БО**, **БА́Ч**, **СА́МЕ** **РУ́БЛЯ**. п. к. — **Він** **СЯ́НУ́В** **ТЕБ** **РА́МНЯ**, **ПІ́ДІ́В** **СО́РО́ЧКУ**. п. о. — **Старець** **СКО́РЧИ́В** **СЯ**, **ТРУ́СИТЬ** **СЯ** в **ДІ́РВОВО́МУ** **РИ́ЗІ́**. Г. Бар.

Лошадѣнка = **КО́НЯ́ЧКА**, **КО́НИ́НА**, **ШКА́ВІ́ЙКА**, **МІ́**. **КО́НЯ́ЧКИ**, **КО́ПЕНІ́ТА** (Ос.). — **А** **ПУ**, **КУ́ПУЙ**, **КА́ЖЕ**, — **ДО́БРА́Я** **КО́НИ́НА**. Руб. — **З** **ГО́РЯ** **БІ́ЖАТЬ** **МОЇ** **КО́ПЕНІ́ТА**, **АЖ** **ВІ́Я** **ТО́РОХТИ́ТИ**.

Лошадный = **КІ́НСЬКИ́Й**, **КО́НЯ́ЧИ́Й**, **ШКА́ЦО́ВИ́Й**. — **Лошадная** **ко́жа** = **ШКА́ПОВА́**

шкiра, шкaпiна, шкaповiна. — Шкaповi роботи набув. С. З.

Лошадка = кiнник, кoвячка, дiтське — кiсiя. — Вь лошадки играти = в кiсiй грати.

Лошадь, *Equus caballus* = кiнь, кoнiна, здр. — кoпик, кoвячка, пoб. — кoшiяка, кoнячiна (С. З.), зб. — кiнoвi, мн. кiнi, самець — д. **Жеребiць**, самиш — д. **Кoбiла**, на першому роцi — стригун, стригунець, стрижiчка, на другому роцi — лошiк, лошиця, лошачoк, лошичка, на третьoму — третiяк, третiюк, малий на зрiст — куцан, муцик, ще до того й товстiй — бутуз, погaявелький — шкiна, шкaпiйка (д. Клячa), що ходити пiд вeрхом — вepховий кiнь, вepховик, румак. — Oй поiхав з України козан молодiвський, чернoснo сидeлчко ще й кiнь вoронький. в. п. — Гей у мене був копiка, був ковякa розбiшакa. В. Ц. — Взяв карую лошицю. в. п. — Бач, сiмiяки кiнiв пaсeть ся. Чайч. — Дая шкaпi вiсeя, в нoнa й iзi пoбила. в. пр.

Лошадь водниiя = д. Глiпнoтaмiя.

Лошакoвo уxo, рос. *Symphytum Toum. S. officinale L.* = жiвoкiст, жiвoкiст, пpавoкiст, кoстoлoм, вoлoвий зaйк. С. Аи.

Лошакoвий = oслюкoвий.

Лошiяк = oслiюк (вiд oслa i кoбиди). — Як oслюк хвiцкe — в пoлицю не йти. в. пр.

Лошiчiй = д. Лошакoвий.

Лoшaкa сoбiкa = oвчiрка (С. З.), чaбiн ськa сoбiкa.

Лoшiяк = зaбpювати, вiд'opювати.

Лoшiякa, лoшiцлo = глaдiлo, глaдiй, клeсiчка (справлялa цoб лoщити).

Лoшiнa = д. Лoшiякa.

Лoшiць = лoщити, пoлiрувiти, клeсувiти, глянцювiти.

Лубoвий, лубoчний = лубьяний.

Лубъ = луб, лубoк, (в сaвкaх) — глiбцi.

Лубяoвий = д. Лубoвий.

Лубнять = шкapубiти, шкapубитись.

Лугa = гaлун (кoтpиa oбливають шкypу в чибарьскiй справi).

Лугoвiна = цiлий, пoвшiй (исорана зeмля).

Лугoвий = лугoвий: лучий. (Д. Лугъ). — Лугoвий гoзiв. в. п. — Лучнe сiвo. Чайч.

Лугoвiя рiтa, рос. *Thalictrum flavum L.* = oдхacник, вepедoвeць. С. Аи.

Лугoвiця, лyгoвeя, лт. *Tringa vachellus* = чiйкa.

Лугъ = лyкa, лyки (С. З. Л.), з лiсoм — лyг (С. З. Л.), на тpясовинi — oбoлoня,

oбoлoня (С. З. Л.), коло берега — бepeжнiя, пoвaд рiчкoю — плавнi. — Пoшнiй лyгъ = лyки, вaплaвa (Чайч.). — Вкупi з Тpипoльськими лyкaми в вpяду пyцeй. С. З. — Oй у лyзi тa i при бepeзi червoнa кaлiна. в. п. — Oй нe шуми, лyжe, дiбpoвoю дужe. в. п.

Лудильщакъ = лудильник, лiдник.

Лудити = лудити, бiлити (С. Ш.), пoбiлiти.

Лужa = кaлюжa, (глубoкa) — бaюpa, (щo нe висихae) — кoвбaня, кoвбaнiюкa, (вiз кoлeс) — кoлoвинa, кoвдoбнiнa, (з жaбaми) — жaбapь, (дe свинi барлoжaть сe) — бapлiг. С. Л. — З чужoгo вoзa хоч сepед кaлюжi. в. пр. — Oтцeвa i мaтчнa мoлтвa зo двa мopи ригуe, в пpoклiн у кaлюжi тoщит. в. д. — Пoлaлa в бaюpу, тa лeдвe вoдi витягнe. — Свинi в барлoзi барлoжaть сeя.

Лужайкa = мурiг, мурiжок, мурiвa, мурaвий (С. Жел.). — Oн тaм на мурiжку тa пoстaвля i хижкy. в. п.

Лужекъ = д. Лугъ (вдр.).

Луженiе = лудiння.

Лужний = кaлюжний, бaюpoвий. — Oд пийте Ляхи вoдi кaлюжi, вoдi бoлoтнiвi, гeй щo пивaлa вa Українi внa тa мeдв ситнiй. в. п.

Лузгъ = д. Глузгъ.

Лукa = 1. кoлiнo, залoм (Мал.), кpивнiя, зaкpут. — Кoлiнo рiчкi.

2. лyкa (в сiдai). — Дepжит в pуцi мeч испeвний, a у лyцi снiс дoвeнький. в. п.

Лукaвить = лyкaвити, лyкaвнyвати, хвтpувiти, на хiтpoцaх ходити — Лyкaвини, мoл гaзoчкo, в сaмa дoбpe знaшe. Кoт. — Лyкaвнyй хоч дo смepтi, в нi зпью, щo твi шнaкaми гoдoвaний. Ки.

Лукaвствo = лyкaвствo (С. Пар.), хiтpoцi, облyдa (С. З.).

Лукaвствoвaть = д. Лyкaвити.

Лукaвий = 1. лyкaвий, хiтpий, облyднiй. — Йoгo облyднi дyмки в звaз зa щapi. Ки. — Облyднa мoнa. С. З.

2. бiс, чoрт, длiвoл, пeчiстий.

Лукaть = кидати, швиргати, шпурляти, жypляти (С. Пар.).

Лукoвiтий = влyкyвaтий i д. Извiстий.

Лyкoвнa = 1. цибyля, цибyлькa (д. пiд сл. Лyкъ 2).

2. гoлoвкa, цибyлькa (кoрiнн), на пp. гoлoвкa чaспикy.

Лyкoвнчий = 1. цибyлeний, цибyльний (Чайч.), цибyлькoвий, 2. цибyлястий.

Луквовий = д. Луквичий 1.

Лукокорье = морський берег вилукуватий.

Лукошко = козуб, козубенька, (від сита) — обичайка. — Козубськи, з якими ходять по оцельки. Кот.

Лукъ = 1. лук, здр. Лучок, иноді теж і сагайдак, сайдак, але власні значіння сих слів див. під сл. Козачань. — Як натягну лук, бризну тетивою, то мусать утікати хан кримський з ордою. К. З. о Ю. Р. (з писану під мальовання запорожцем). — Простригав би я вас з лука, так з лука не палко, положив би, вічно спати, та все чогось жалко. Руд. — Ой скажи, царю, лучка дати тобі на вечерю голубочка зягн. п. п. — Забрайте, діти, сагайдаки срібні, накладайте стрілочки мідні і мускайте в чужі асмі. п. к. — Вооружённый лукошъ = сайдакер. — Вовниих мушкетерів і сайдакерів. Л. В.

2. рос. *Allium Sera L.* = цибуля, здр. цибулька. — **Івановъ лукъ**, *A. ascalonicum L.* = трюбулька. — **Лугової**, *polzerovij*, **дикій лукъ**, *A. angulosum L.* = скорода, зячий часник. — **Камениий лукъ**, *A. fistulosum L.* = татарка. — **Лукъ-порёв**, *A. Porrum L.* = паж, прас. — **Лукъ зубчатий**, **мелкій**, **рѣзанецъ** = трюбулька. С. Ап. — **Лукъ сѣянецъ**, **сѣ женець** = сѣянка, сѣжанка.

Луна = місяць, ласк. — місяченько. — Одвіши місяця: **володик** або **перша** **квартира**, **перекрої** або **друга** **квартира**, **підповія** або **третя** **квартира**, **повія**, **повний** **місяць**, **старик** або **чотвѣрта** **квартира**, далі як іде на ушерб — **щорбатий**. Де-що про Св. В. — Ой місяцю, місяченьку, не сьніги нікому, тільки мойму миленькому, як іде до дому. п. п. — Ой місяцю, перекрою, зяйди за кофору, нехай же я з своїм миди трюшка поговорю. п. п. — А блідий місяць на ту пору з-за хмар дѣ-де виглядає. К. Ш. — Сьнітити молодик срібнорогий. К. Д.

Лунатикъ, **лунайтчка**, *Noctambula* = місяшник, ця (С. Ж.), сновіда.

Лунка = ямка (в землі), **лунка** (для гри дитячої). — Хто до лунки, хто бужу и лунку загинше, хто и хренки грає. Боянський. С. З.

Лунний = місяшний; місяцевий. — Чудова місяшна ніч. — Місяцевий день. Де-що про Св. В.

Луночка = 1. д. **Лунка**.

2. ямка в яснах і щелепах для зубів.

Лунь, ит. *Falco rusticolus (ircus)* = сокія

лунь. С. Жел. — Бѣлъ какъ лунь = білий як молоко, сивий як голуб.

Лунитъ, рос. *Lupinus hirsutus L.* = верній сонце, *L. alba* = кіхвал. С. Ап.

Лунить = лунити, облуплювати, адпрати, (шкуру) — білувати, (лушпиння) — лущити, вилушувати, облущувати, залущувати. С. З. Л. — **Луплений** = луплений, облуплений, вилущений. — Голови луплено. С. З. — Беруть вони ту лощину, тешу ще білюють. Руд. — Я коза луплена, за три копи куплена. п. к.

Луняться = лунити ся, облуплювати ся. — **Лунятся** **цываіта** = вилуплюють ся курчата.

Лускѣ = лушпина, лушпайка, шаралупа, шарлуна, шаралупца, здр. лушпинки, шарлуника, аб. лушпання. С. З. Л. — Лушпиння з орхів. С. З. — Маниха висівок загодотвала, лушпаок в підситок. К. Х.

Лутонка = лянина колода, що з неї здрѣто кору.

Лучевої = проміний, проміньовий.

Лучезарний = променистий (С. З. Л.), проміний. — Ідея та промениста навскрѣ пронизала його. Кн. — Утікати ночі і печалі. Стогоди нах проміний радості волстали, проміний радості і гарній сладості. п. п. — Зійшла сопелько за нікошенько, як проміньє коло. п. п.

Лучекъ = д. **Лукъ** 2 здр.

Лучеобразний = проме(і)нястий. Лев.

Лучина, **лучинуска** = скalka, скalkочка (С. Л.), скінка, скіночка (С. З.), **тріска**, **трісочка**. — Стала свалка догорити, стала погухати, а и за ті вареники, та і вайшов з хаги. п. п. — І скіночку засьвітла і сонирку влада, тоді стила ти б думати, як би го рубала. п. п. В.

Лучиний = скalkовий, скінковий.

Лучистий = д. **Лучеобразний**.

Лучить = біти рибу у воді, освѣдчаюча скalkкою.

Лучной = цибульовий, цибульоний.

Лучокъ = 1. д. **Лукъ** (здр.).

2. **брунька** (з шаповалів). Мав.

Лучній, **лучше** = кращий, е (С. З. Л.), **лішній**, е (С. Л.), **лүчний**, е, **гарніший**, е, **гарніщий**, е. — Сиділа б а пшави, кращий як з вами. п. п. — Чи є що краще, луче в світлі, як у купі жити? К. Ш. — Лішка скрина — добра господина. п. пр. — Лішке без вечері дитяти, та без догнги вставати. в. пр. — **Лучше** **всего** = най-

краще всього, найліпше, найлучче од усього, за все, на усє кращє і т. д. — **Какъ нельзй лучше** = найса́кращє, як найкращє і т. д. — **Лучшимъ едѣ- латься** = покращати, поллуччати, поліпшати, погарійш(ш)ати. — Наче ѓ людй мій тут погарійшав. Чайч.

Лучь = 1. промінь (С. З. Л.), зб. про- мінья, парус, мн. парусй. С. Л. — Сон- це силе гаряче промінья на високи гори. Фр. — У день видно, як очепок, мов про- мінья грають. О. Пч. — Зірко вечірня на своїм проміні поди мимою висточку. К. К. — Кругом якону сповывав ізвнтий рид живих квіток, в горі лампадка ясно сяє промінья силе на вінок. Як. — Сонце па- руси выпускало. С. Л.

2. лучок скілок, заіаіленнх у почі, як бють рибу (д. Лучить).

Луча, лучина = д. Луска.

Лучить, ся = лускати, ся (С. Л.), лущи- ти, ся (С. З.), лузати (С. Л.), лузгати, ся. — Лускати горіх, насіння. — Пішли, па приспї посідали, та все горіхи знай лу- щать. Мет. — Спілі оріхи легко лускають ся.

Лыжа = лыжа, мн. лыжв. — В лыжи чобота прибрал, та по льоду легесенько з са- почками він погнав. Фр. — **Навострить, направитъ лыжи** = дати драла (С. З.), дровака дати (С. З.), навтікача пусти- тись, дременуть (С. А.), чкуруїти, птя- тати навкваті. — Дременув, аж литками креше. п. пр. — А він побачив, що не пере- лявки, та навтікач.

Лынуть = утікти (С. З.), втікти. — Са- бава від хліба не утіче. н. пр. — Втік не втік, а побігти можна. п. пр.

Лыбѣть = утічка. С. З. — **Дать лыбѣ** = утікти і д. під сл. **Лыжа**: „Навострить лыжи“.

Лыко = лыко, здр. лычко. — Краще своє лычко, ніж чужий ремінець. п. пр. — **Лыка не лыжеть** = п'яний як хлюща, як ніч, языкон не поверне, хоч вікрути. п. пр. — Не всяке лыко в струю = не все те переймати, що по воді пливе. п. пр.

Лыковал = лычаній (С. З.). — **Лыковале лыти** = лычакі (д. під сл. **Лыпоть**). — Хоч лычане та не позичене. п. пр. — По- гава пуга лычана, а й без неї погано. п. пр.

Лысастьи = лысий, лысак.

Лысгать = лобатій, лобань.

Лысна = лысна, пліш.

Лысуха, пт. Fulica atra = лыска. С. Жел.

Лысий = лысий, лысак, гололобий (С. З.). — В саго, як у гололозого чупрши. п. пр.

Лысьть = лысити. — Десятій десаток тагну, а голова не лысіа. Кв.

Лычыл = д. Лыковий.

Лывѣнокъ = левчук, левея, тко, левятко. — У клітці сиділо мале левевитко. Кв.

Лывий = лєвовий, лєвів. — Пійди, до- ставь лєвового молока. н. к. — **Лывий хвостъ, лывнохвѣсть**, рос. Leonurus Sag- diaea L = глуха кропива, кропивничок, сіндра. С. Ан. — **Лывая лына**, рос. Alchimilla vulgaris L. = приворотень. — **Лывий зубъ**, рос. Tagaxacin Dens Le- onis Desf = кульбаба, бабка, бярваки, летючки, жидівська шапка. С. Ан.

Лывица = лєвица, лєвіха. — Лєвіха сто- یتь і своїх дітей зником облизув. н. к.

Лывоѣ = д. Лывий.

Лыѣта = вильѣта, шльга. С. Л. — На- дітали їх землями, гриши і великими виль- готами від податків та отбутків. Кв.

Лыѣтны = вильѣтній.

Лыдына, лыдына = крижина, крижинка. — Он ще по горах сїмьеньки лежали, он ще по долинах криженьки стоили. п. п. — **Стрибайте, дядьку, на оту крижину**, а то на цій провалитесь. Чайч.

Лыдысты = льодовий.

Лыдной = д. Ледной.

Лыд = лыжа.

Лынуть = 1. лыпнути, приставати, чіпля- ти ся. — Пристав, як шевська смола до чобота. п. пр.

2. лынути, туляти ся, горнути ся, при- гортати ся, лашити ся, ластити ся. С. З. — До щасливого всяке лыне, а не- щасного і рідний брат покине. Кв. — Се- мене, не тули ся до мене. п. пр. — Он дів- чина горляця до козака горнеть си. п. п. — Коли б літа вернули ся, то ще б хлопці горнули си. п. пр. — Горнеть си. лыне до неї листочком. Кв. — Тим я її не займаю, що сватати маю, тим до неї не горну си, що славн бою си. п. п. — Пригорнйтесь до хороших бронеит? В. Г. — А вона лаштити ся до його.

Лыныице = лынище.

Лыныва, рос. Linaria vulgaris Mill = дзвѣ- ныки, зайців льон, ленок, лынок, мо- лѣжничок, остудник, чистець, зозулі- ни черевички, стоголовник, сокірка. С. Ан.

Лыной = лыний, лыний. — Лыной сорочка. Чайч. — Нздінь мій лыною сорочку та похояй у вишневій садочку. п. п. — **Лыныѣ мѣсто** = лыний олія. Чайч.

Лытець, лстыиць, лстыица = лєстун, ха (С. З.), втєсвик, ця, облєсник, ця,

- лестобатник, ця, похлібець (С. З.), лизуї, ха, підліза (сп. р.), підлізник, підлизуха, лабузник, ця, потакач. — Лестун без сорому, то йому й добре всюди. Кн. — Весниця вона, а йому й хліба не давав, тільки влещуї. Кн. — А Барбабаш похлібав людський. С. З. — Лизун перд великими, а гордий для цизних. Бар. О. — Потакач тим і живе, що назиком грає. п. пр.
- Льстивий, во** = в(у)лєслівий, во (С. Л. Ш.), зар. в(у)лєслівенький (С. Ш.), облєслівий, во, облєсний, но, хєстивий, лєслівий, підлєслівий, во, підлизистий, підлєслівий (Лев.), підлєсний (Лев.), лакеюватий (К. Х.). — Влєславий, наче лисця. Кв. — Треба напоїть її улєславими речива: день у дєв'ять говорити, що вона гарна. К. К. — Облєслівий як собака. п. пр. — Де-які люди лукаві, лакеювати. К. Х.
- Льстивість** = в(у)лєслівість (Кн.), облєслівість, підлєслівість (Лев.).
- Льстити** = лєстити, улєщати (С. Ш.), підлєщувати ся (С. Л.), у(в)лєщувати (Кн.), облєщувати, підсипати ся (С. З. Л.), підстигати ся (С. З.), хлїбити, підхлїбувати ся, лабузати ся, язвком мастити, лєсп підпускати. — Дарями нас не можна підкупити, шкода й слонами пишшими лєстити. К. В. — Він менє назиком мастить, а мене з того аж гадота бере. Кн. — Підпускай дївчатам лєсп, старим бабам балндраси. Кв.
- Льститися** = лєсити ся, квашити ся; сподівати ся. С. З. Л. — Лєсити ся, як кіт на сало. п. пр. — Полєсив ся на чуже добро. С. Л. — Не квашити ся на се вони. Бот. — Я не квашлюсь на тебе. С. З. — Ні не кваш ся, лїчим не поживим ся. С. Л. — Не сподівай ся з жука меду їсти. п. пр.
- Львизня** = лївниця, лївий бік.
- Льво** = на лїво, на лїву рїку, лїворуч; цобє (С. З.).
- Львіна** = 1. лїва рука.
2. лївна (С. Л.), лївшун (Лев.), шудьга (С. З. Л.), манько, манькїт (С. Пар.). — Цо це він лївою рукою пишє? Та він же шудьга.
- Львінак** = д. Львіна 2.
- Львий** = лївий, (про вола або коля, що запряжені з лївого боку) — підручний. — Лївою рукою = лїворуч. — По лївую сторону = на лїво, лїворуч.
- Львати** = лївати, алїзати, вилїзати, алїзати, вилїзати, (в гору, сидучи) — дєрти ся, слїзати ся, шнїти ся. — Лїзе на хату. — Почав він лїзти (або: алїзати, алїзати з горища). — Зїв з дєрева. — Вилїз на дєрево. — Вилїз а ми. — Чоботи не лїзуть на ногу. — Волосся лїзе (або: вилїзати). — Порося спинаєть ся на ти. Чайч. — Дєрєть си на дєрево. Чайч. — Плєть ся, як жаба на купу. п. пр. — **Льзати на четверєньках** = рїчки лїзти, рачкувати. С. З. Л. — Дитина рачкує. — **Льзати кь кому, кудь** = сїкати ся, сїкати ся, налїзати, пхати ся, шїкати ся. — Чого він сїкаєть ся до мене? — Сичєть ся а вічі, мов оса. п. пр. — Не пхай ся, де тебе не треба. п. пр. — Коли не шїч, то й не микай ся в ризи. п. пр. — **Рубаха льзєть** = сорочка розлазєть ся.
- Лькарєв** = лїкарів.
- Лькарка** = лїкарка, (з простих бабє) — знїхарка, шептїха, баба. — Ця лїкарка така, що й проти поганєвїкї бабє не вєтє. Чайч. — Сто баб — сто слабостєв. п. пр.
- Лькаркнєв** = лїкарчин, знїхарчин, бабнє. — Лїкарчин брат прїхав. Чайч.
- Лькарскїй** = лїкарський. — У його є уонка лїкарська справа, мов у справжєлого лїкаря. Чайч.
- Лькарствєний** = лїкарствєний. — Влїпїте бо ще — це ж лїкарствєна горїлка. — Пивдло медонє і кофїй лїкарствєний. К. М. Х.
- Лькарство** = лїк, частїше мн. лїкв, лїкарство. — Пошлє Бог вік, то даєть і лїк. — Як даєть Бог на вік, то найдєть ся й лїк. п. пр. — Кому на вік, тому й на лїк. п. пр. — На що, мамо, лїки дєвати, треба, мамо, дощок кулувати. п. пр. — Водав тиї лїки пропали на вік. п. пр. — Сто баб — сто лїк. п. пр. — Хто здоров, той лїзєв не потрібєє. п. пр. — Ой ходїла дївчинонька по крутїй горї та збірала трюногого зїлля на лїки мїлї. п. п. Под. — О лїки ся постарїно, цоб тє ратувати. п. п. Под. — Треба купити лїкарство.
- Лькарство** = лїкарство, лїкарюванїя.
- Лькарь, лїкарша** = лїкарь, лїкарша, дїхторь, дїхторша. — **Лїкарєв бытє** = лїкарювати. — Лїкарям чи поможєсь, чи не поможєсь, а кагантє розважєсь. п. пр. — У молодого лїкаря горбєтний цвинтарь. п. пр. — Ужє п'ятий год цєй лїкарь у нас лїкарює. Чайч.
- Льнянець, лїняница** = 1. лєдани, лєданиця, лєжень (С. З.), лєдай (С. Л.), лєдарь, лєдарка, лєжух, лєга, лєдарь, лєдтарка, лєгєза, лєдацїога, лївогуз, лїптюга, перєба (сп. р.), перєбітнєк, ця, полєжаха (Сп.), вайло, вальюга. — Таке лєдани — шїчого не хочє робити. — Сказано лєдай, тїльки спити тє ложити. С. С. Л.

- За хліб його не візьму — дітяго він.
Кн. — А пшеница — це робітниця. п. ц.
2. вола. Vgradurus = лівняць. С. Жел.
- Лівнявість, лівнявство** = ледяцтво, леддарство.
- Лівнявий, ая** = ледячий, ча, лівнявий, ва, веробітний, (трохи) — ледяченький, ка, полікуватий, та. — Така ледяча, що й на сорочку собі не напоре. в. п. — Ледяча шкapa скрізь прилякає мас. в. п. — Ледячи не варош са. в. пр. — Скупай дівчі тратити, лівняві дівчі робити. в. пр. — **Лівняві шчи** = капустяк (особливо борщ з свіжою капустою).
- Лівнятися** = лівняти ся ледячити (С. Л.), ледарювати, байдикувати, байдики, баглії бити. — Таке стало ледяче — лівнять ся і працедурати ся. Чайч.
- Лівняць** = д. **Лівняць.**
- Лівняй, ка** = д. **Лівняць.**
- Лівня** = ліноці (С. Л.), здр. лівня, леддарство, ледяцтво, баглаї (С. Ш.). — Не дужає на ліноці. Кн. — Тобі вже лівняки й те зроби. Чайч. — **Начала лівня** = ліноці, баглаї обсіди.
- Лівнять** = лівняти, зліплювати, (япаші, шпаша, короваї) — бгати. Кн. — Ніхто негадає, хто в нас шпаша бгаа. в. п.
- Лівнятися** = 1. лівняти ся, зліплювати ся. 2. туліти ся (С. Ш.), шугляти ся. — Іде по скелі, та так шуглять ся над провалля. Кн.
- Лівня** = лівня.
- Лівняй** = лівняй, беручий.
- Лівняй** = лівняй. — **Лівняйе** укрaмeніe = нaлiнка.
- Лівняйк** = лівняй, лівняй. С. Жел.
- Лівня** = 1. рештування (С. З. Л.), рештунок (С. Л.), рештовання. — **Лівня** поставити = обрештувати, порештувати. 2. д. **Лівня.**
- Лівняк** = драбінка, драбіночка, східці.
- Лівняк** = цівка, деревина. — Пролав мід дуб з гилля і цівкою. К. Х.
- Лівняк** = лівняк, лівняк. — у нас лівня. Чайч.
- Лівняк** = лівняк, гайок. (Д. Лівня).
- Лівняк** = 1. лівняк, лівняк, карбівничий (що доглядає за лісом). — Вийшов з хати карбівничий. К. Ш.
2. лівняк, лівняк (що торгує лісом). — Вія з батька з діда лівняк; аби весна, ніш плоти по Дніпру меве, з того й розвив ся. Кн.
- Лівнякство** = лівнякство. — **Кохаст** ся в лівнякстві — на степу завів ліся та бори. Кн.
- Лівняк** = д. **Лівняк** 1.

Лівняк = лівняк, лівняк, лівняк, гайок, (про бір) — борювий, (про ліс, що на язви) — луговий. — Гарна, як квітка гадова. п. пр. — То не верба луговий зашуміла. в. п. — Оріх лівняк, лівняк. Київ. Ст. — **Лівняк стража** = кордін, бекет. — **Лівняк фисташка**, рос. Starhulea pinnata L. = **Клокчяка**, **Клокчяка**, дерево **Клокчяка**. С. Ан. — **Лівняк фіалка** = пілісок.

Лівнякство = лівнякство.

Лівняк = д. **Лівняк** 1.

Лівняк = лівняк, гайок.

Лівняк = лівняк, гайок, гайочок. — Садок, гайочок розведу. К. Ш.

Лівняк = лівняк, лівняк, лівняк, (водяна) — тартак, здр. тартачок (С. Ш.).

Лівняк = д. **Лівняк** 2.

Лівняк = дівняк, дівняк. — Вирубав одну ділянку, а другу вже на той рік ливня.

Лівняк = власність лісу.

Лівняк, **Лівняк** = драбина (С. А. ф. З. Л.), здр. драбінка, поб. — драбінка (С. А. ф.), бокові її частини — драбінняще, штаги, поперечні — щаблі, кожний нарізно — щабель, драбняк у возі

— полудрабок, (всрухома, що коло будова або що) — сходи, сходи (С. З.), сходиці, ступанка, (теж саме і така, що приставляють ся, на пр. на парадні або що), бокові частини в ній — поручі. — Нема тії драбини, щоб до неба достала. п. пр. — Яксь вилала ся драбина коли тшу. Та вдало господарені вяти драбину та її поставити до хати. Зінч. — Поліз циган на горіще, а чоловік і одставив драбину. в. о. — Трохи я це доліг, як щабель поламав ся; я повис, скопавшись за драбінняще і ледве удержав ся, пока спустив ся до нижчого щабля. — Сходи високі, мабуть ступнів шістьдесят, коля не більше.

Лівняк = драбінний, драбінковий, сходовий. — **Лівняк** ступені = щаблі. (Д. під сл. **Лівняк**).

Лівня = ліс, здр. лівня, лівняк, великий, хоч часом і густий — гай, гайок, гайочок, в яру — байрак, бзирачок, в долині — діброва, здр. — дібровенька, молодий — молодник, молодничок, дрібний — чагар, чагарник, куші, вирублений — вируб, зруб, вигорілий — вигор, великий і густий — пуща, цілняк — вітряк, вітряк, що під горою — стіпка, що вклянув ся в поле вузькою

смугою або розвинув си смужками по полю
 - перелісок, частина лісу, що занала
 облага - обступ, на нму або над річкою
 - луг, березовий - березяни, берез-
 няк, дубовий - дубина, дубянка, дуб-
 льяк, боровий - бір, вільховий - оль-
 шина, олішня, вільшня, олішняк, ори-
 ховий - ліщина, зр. ліщинопка. -
 Лісь ліственний, чёрний = лстов-
 ний ліс. - Лісь кра́сний, хвóйний =
 боровий ліс, бір. (Пр. д. підсл. Ліствен-
 ний). - Теплий Априль, мокрай Май -
 буде жито, як тай. и. пр. - Ой гаю мій,
 гаю, ти густий, не прогляну. и. п. - Ой
 у темній лузі не свая зозуля закувала.
 и. п. - Ой не шуми дуже, зелений байра-
 че. и. п. - Шумить гуде дрібронька, шляче,
 тужить дівчинонька. и. п. - По пушках по
 негрих ховались. и. п. - А над берегом
 була дуже здорова пуща. и. п. - Зелена
 ліщинонька, чом не горить, та все курить
 ся? и. п. - Пішов у бір по шинки. Ка.

Літній = літній. - **Літняя дорога**, **літ-
 нєе жильє** = літвяк С. Л.

Літо = 1. Літо, літєчко, частина літа під
 кінець, коли муха бєє худобу - дроко-
 вийця, кивєнь, стан погоди літом - по-
 ліття, політок. - Як діждємо літа, та
 пажнемо ялта. и. п. - Се було саме в дро-
 ковицю. - На на всаке літо добре політ-
 та. и. пр. - Добре політта для жвав, для
 бджіл. - **Літою** = літоу, у(в)літку,
 в літі, облітку, літньою добу. - В літ-
 ку у мене сирізь хата. Кп. - Прівітєє со-
 сєчєко це сєє і як у літку грїє, а літо жєє
 від нас втікає - холодний вітер віє. Як.
 - Діти - діти! добре вам в літі, а зиму-
 вати, то горювати. и. пр. - **Вь рагарь
 літа** = в роснові літа. - Саме в росно-
 вий літа, коли жита аж пакала та про-
 силєсь жати. Кп. - **Кіждєє літо** = що
 літа, літо крізь літо. С. Л. - **Прово-
 дить літо**, **провєєть літо** = літувати
 (С. Л.), перелітувати. - Літо перелітува-
 ли ми на сєлі. Кп. - **Літо-літєчєє** =
 ціле (або: усе) літо, літєчко.

2. д. Годь. - **Вашнєх літєх** = вашої
 добу, у вашу діб. - Два молодці - тає,
 вашої добу. Чайч. - **Вь преклбннєх
 літаєх** = у позилых літах. Б. Д.

Літовать = літувати.

Літописатєль, **літописєць** = літописець.

Літонєє = літопис.

Літорасєль = паріа, паріст. - Яблуна па-
 гони пустила.

Літосчаслєніє = літощєр. - У нас літо-

щот ведєть ся від того днє, як Христос на-
 родив ся.

Літосє = торік. - Дай Боже в Новий рік,
 щоб було кращє, як торіа. и. пр.

Літошніа = торішній. - Багато ще тор-
 ішнього сіва востаєсь. - В його й тор-
 ішнього саігу не виросли. и. пр.

Літєбняк = літєбник (лікарська книжка).

Літєбница = лікарня і д. Больница.

- Взяти його до лікарня, а він тм і помер. Чайч.

Літєбный = лікарський; лікарствєний.

Літєніє = лічіння, лікуванія (ліс.), го-
 тіня, куруванія, курація (Вол.). - Яєє
 вєє лічїня, коєя в його сухоти.

Літїть, **сє** = 1. лічити, сєя, лікувати, го-
 їти, сєя, курувати, сєя. - Лічили, лічили,
 поки її безгалани у труну положили. К.
 III. - Хто сєя лічить, того біда цьвічить.
 и. пр. - Ой ходила дівчина по крутій горі
 та збирала трюкого зілля на ліки міві. Лі-
 куї, лікуї, моєла дівчино, ой лікуї гаразд,
 а як виїду я з сїї причини, візьму та ар-
 раз. и. п. Под. - Зілля гірке, чим слабїсть
 курують. О. Пч.

2. Лікарювати. - Потім її сама стала
 вчить лікарювати: які трави, що од чоєі
 і де їх шукати. К. III.

Літїха, рос. *Medicago falcata* L. = буркїн,
 бурунчїк, черевїшник, *M. sativa* = бур-
 кунєць, мнїшї стєловий. С. Ав.

Лішїть = д. Лошїть.

Лішїя = лісовий, лісїн, полісїн, гаїо-
 вїк. - Він вірєа, що в лісі жєвєть лісо-
 вїкє чє полісїни. Лев.

Любєсобїальный = любячий.

Любєшнїк = зальбїтїк, любєс (С. Жєл.).
Любєшнїчанє = зальбїтї (С. З.), жєні-
 хїшня (С. З.), залїчїня, лічїня.

Любєшнїчатє = жєніхїята сєя (С. Аф. З. Л.),
 лїчїяти сєя (С. Л.), залїчїяти сєя (С. З.);
 лїєє, бісєкє пускати, підпускати. --
 Та ще каєєа, щоб з тобою пажєвїхати сєя.
 Бв. - Підпускєя дївчєтам лїєє. Кв.

Любєшнїє = 1. любяшїєть.

2. ввічлївїєть, грєчнїєть.
Любєшнїй, нє = 1. любїий, бє (С. З. Л.),
 мїлїий, лє, кохїнїй, нє, люблїєнїй
 (С. З.), люблїєнїй, нє. - Ой, дочко, дочко,
 що мнїй почати, дє ж люблїєнїє зїятї до-
 стєтї? Кот.

2. ввічлївий, вє, грєчний, нє.

Любїмєць, любїмїца = любчик, любєа,
 кохїнєць, кохїнка, улїблєнєць, улїб-
 лєнка, мїловїнєць, мїловїєнка, у ці-
 лої родїни - рїдкокохїнєць, рїдкокохї-
 нєк, ієа, про дітєй - мнїий, ка, на-

аўн, казунчик, казўха. — Навкрути я-блуди витані — коханець сестри моєї. Кп. — Кому ж сьвівати сю сьлізавку, як не тобі, рідкоханку? Мет.

Любимий = **любий**, **коханій**, **люб'ючий**, **люблений**, **укоханій**. — Дитино моя, любю! — Ой, сину мій Іване, дити моє кахане! п. п. — Тільки цюс ружанце, мусини буту кохалес, чи поноби, чи дикови, чи пророгому мужикові. п. п. Под. — Хороний — чорту ви гроши, поганій — Богу коханій. п. пр. — Це його улюблена книжка. Чайч. — **Любимая вещь** = **любощина**.

Любитель, **ниця** = **любитель**, **ка**, **любитель** (С. Жел.), **прихильць**, **охочій**, **ча**. — Охочий до меду, а не до поляни. п. пр. — Охочий до чужого добра. Кп.

Любить, **ся** = **любити**, **ся**, **кохати**, **ся**, **милувати**, **ся** (останні два дієслова вживають ся переважно що до відносин між людьми, найбільше що до **любощи**), про на-рубку й дичину, що подали слово — **Же-нихати ся**. — Нехай тебе Бог любить, а мене молодий. п. пр. — Він любить сьлізати. — Любите ся, брати мої, Україну любите! К. Ш. — Ой хто любить гарбуза, а я люблю диню, ой хто любить господ ря, а я господино. п. п. — Нехай мене той голубить, а хто мене вірно любить. п. п. — Так люблю, як сіль в оці. п. пр. — Чужий я у долі, чужий у людей, хіба ж хто кохав не рідних дітей. Мет. — Кохайте ся, чорнобриві, та не а москалім. К. Ш. — З ким люблю ся — не наговорю ся, а ким кохуюсь — не парозомлююся. п. п. — Кого кохав, за тим і зітхав. п. пр. — Не всі тії сиди цьлітуть, що несною розвивають ся, не всі тії вичінують ся, що вірнінько та кохають ся. п. п. — Цірю кохан ся пан у торіаках та медах. Чайч. — Кохаеть ся він у гарних конях. Чайч. — Мни такий значай, що тільки пазети раков, зараз сїда на коня і їде на полюшани. бо кохан ся у полковник. п. к. — Було таке, що й жєнш-хвалес, та розіпшли ся, не побрались. К. Ш.

Любоваться = **любувати**, **ся**, **милувати** ся. — Любую не надують з свого роскїшного красавду. Кп. — Багатий вишов — любовав тим, що він такий багатирь, що йому орють і сїють, а він тільки дивить ся — **любює**. п. в. — Царїна підяда стрїлку, **любює**. п. к. — Він милуєня ся тїєю молодю пароч. Лев.

Любовникъ, **ця** = **любо** (С. Л.), **адр.** **любчик**, **любка**, **коханець**, **коханок**, **коханка** (С. Л.), **внїїн**, **милодїн** (С. З.), **милодїнка**, **облюбленк**, **облюбленець**, **облюбница**, **облюбєница** (С. З.), **облюбляк**, що незаконно кохають ся — **подлюбник**, **ця** (С. Л.), **бїхур** (С. Ш.).

підлюбница. — А дїчина за козаком білі руки **ломить**, **ломить** пона з мезного малця: нема та й не буде козака коханця. п. п. — Та вже мій не ходити ринком по під замком, та вже мій не стоити із моїм кохавком. п. п. — А я усе Бога прозу з вечера до ранку, щоб ти усе був паславний, мій мій й коханку. п. п. — Іванку, козаченьку, клян любини мене, коханеньку, мій битеньку, піду і за тебе. п. п. — Запригайте коні в савки, піду і до коханки. п. п. — Стук-трик в віконечко: вийди, серце коханочко. п. п. — Ой поїхан мій миленький до мавка, а я собі любинка привела. п. п. — У чужину б подїгав я до свого маводина. п. п. — Держати у себе підлюкницю. — Така рослуєтня жінка, все а бахурями вочичить ся.

Любовний, **но** = **любівний**, **но**, **укоханій**. **но**. — Вони любовни, завжико вєшда дїтей. Кп. — **Любовний наїтокъ** = **любощі**, **кохан-зілля**. — Дити любощи, щоб його любини. С. З. — Дала дїчиню козакові кохан-зілля спити, а щоб йому молодому па сьлігї не жити. п. п.

Любовь = **любоб**, **коханїня**, **адр.** **кохан-пчк**, **закоханїня**, **любощі**, **любощі-милощі**. С. З. Л. (Окрїя першого, всі останні прикладають ся тільки до відносин між людьми, що до **любощи**.) — Боже, Боже! що та **любоб** зможе! п. пр. — І от тепер та мучена любоб до краю мене жєне в далеку чужину. Стар. Рада. — Любоб до дїтей. — Вірною кохаша і Бог не противник. п. пр. — Нехай мене той займав, хто кохавни в серці мав. п. п. — Нежа кого ми сьнього, нема закохавни. п. п. — Чи в тобі не казала, та казали й люди, що з авшого закохавни нічого не буде. п. п. — Ой вол могола крїп сьнього моря: подїгав **любощі** і цїра розмова. п. п. — Ви **любощі**, ви чарощі, щоб ви мій паробили? п. п. — Коло мавка, коло броду два голуби нїли воду, вони шлїд, воркотїли, про **любощі** гов-рили. п. п. — Чи усім людям закохавни так си дїє? Нічку не сплю, день думаю, серце маїє. п. п. Под. — Хто не знає закохавни, той часті не жав. п. п. — **Не любві** = **по люббви**, **по люббости**, **до люббви**. — Кван жінку до люббви. — Одружив ся по люббости. — Тільки ж мїні до люббви, що чорній бривн. п. п. — **Не по люббві** = **не до люббви**. — Та кван жінку та не до люббви. п. п. — **Сь люббвю** = **заллюбїи**. С. З. — Чого потрібує нужда, те заллюбїи достакаю. Мет. — Поети нам свої вдумувать книжки і ми читавмо їх заллюбїи. К. Д. Ж.

Любодїй, **ка**, **ство**, **вать** = **д.** **Влудникъ** і т. д.

Любознателность = **цїкавість**. — Така

уже цікавість, що все х честь ся самому ба-
чити й знати. Чайч.

Любовзвательный = допитливий, цікавий.

— Усе йому треба знати, про все розпитує
— такий допитливий. Ки. — Й го допит-
ливий розум не вдоволяла наука. — Який
цікавий був тоді, як пильно прислухав ся
до всього, хотів усе знати. Зінк. — Ма-
зена, яко чоловік цікавий і допитливий, на
ласку у Самойловича скоро заслужив ся. Л. В.

Любо́й, любо = **любо́й, ло́бо**. — Бать ба-
гацько городанок — либїрай любю́, ти пап
Возний, тобі треба — не мсе сільскую Кот.

Любопытный, по = **цікавий, во**. С. Ж. З.
Л. — Цікавий, як цаган до бджіл. н. пр. —
Таке цікаве, аж бульки з носа дмуть. н. пр.
— Цікаво порівняти дуже схожі релігійні
обряди прибалтійських Словян з нашими.
Бар. О.

Любопытство = **цікавість**. — Мій Савка
як горить з негерлячя і цікавості. Фр.

Любострастный = **похитъ, похитливий**.

Любострастие = **похитливий, женихливий**.
— Чоловік п стар, а жінка людина жених-
лива, от воно й тее. Ки. — **Любострастная**
болѣзнь = **пранці**.

Любостязаніе = **захопчивість** (К. Св. П.)
і д. **Корыстолобіе**.

Любостязательный = **захопчивий** (К. Св.
П.) і д. **Корыстолобіый**.

Любушка = **любка, коханка, коханочка**.
— Ожени ся, синку, візьми собі любуку, ці-
луй її, милуй її, як голуб голубку. н. п. —
Стук-гряк в віконечко: вижди, серце коха-
ночко! н. п.

Люди = 1. **люди**. — У церкві було багато
людеб.

2. **слуга, челядь** (С. З.), **челядникъ**,
наймити і **наймички**. — Ой як кригне
царь турецький та на свої слуги, слуги мо-
лодецькі. н. п.

Людишки = **людці**. С. З. — Де-які людці
лаксоваті. К. Х.

Людность = **людність**.

Людный, по = **людний, во, велелюдний**
мірний, но. — На роспуттих вселюдних.
К. Ш. — В корчмі було мирно, як і що
неділі. Под. Коцюбянський. — Місто люднѣ.

Людоѣдъ = **людодѣд, песйголовець**. —
Кати, кати, людодѣд! К. Ш. — Піймали
його псевтолоуці, годують на сало, щоб
вѣсти. н. п.

Людская = **людська** (Лів.), **пекарня** (Прав),
челядця. С. Пар. (Особлива хата про слуг).

Людскѣ = **людський** (С. Л.), **людяний** (С.
З. Л.), **чоловічий**. — Вигадає піатора
людського. н. пр. — З бабиного сна пічо-
го людяного не буде. н. пр. — Чоловічий
вм. С. Л.

Людскость = **людскість, звичайність**.

Люкъ = 1. **люк** (на судах).

2. **ляда**. С. З. — Ляда була одчннєва, а я
не бача, та й упав у погріб.

Люлі = **приспів до веселих москоських**
пісень.

Люлька, люлечка = **коліска, колісочка,**
колісонька. С. З. — Яке в коліску, таке
і в мозгалку. п. пр. — Одно каже: каші,
друге просить пана, третє кричить у ко-
лисці, хоч тікай із хати. н. п. — У ко-
лисці дитя кричить, а на пічі буркун бур-
чить. н. п.

Люлюкати = **коликати, колісати, зако-**
ліхувати (дитя в колісці), **котка сьпівати,**
люляти.

Люнякъ = д. **Лупнякъ**.

Люстра = **павикаділо**. С. З. — Купив у
церкву папкаділо і два ставника.

Лютикъ = **рос. Ranunculus acris L.** — **ко-**
зѣлець, дрібноцвіт, жовтобрюшник,
аїлля од трясиці, ломатник, маслянка,
Aconitum Napellus L. — **борець, возулі-**
ни черевічки. С. Ая.

Лютость = **лютість, жорстокість**.

Лютый, то = **лютий, то, жорстокий, ко-**

лютѣть = **лютіти, лютішат**.

Лючерна = д. **Лѣчуха**.

Люшевски = д. **Люлі**.

Лягавая собака = **віжел** (С. Л.), ірланд-
ської породи — **меделян**. С. Л.

Ляганіе = **бриканиа, брик, хвицання,**
віханья.

Лягати, ся, лягнуть = **брикати, ся** (С. Л.),

брикнути, хвицати, хвицкати (С. Ш.),

хвицнути, хвицплути (С. Ш.), **вихати,**

вихонути. — Тямить кінв, з якого боку

бравасть ся. н. пр. — Знай, кобало, з яко-

го боку брикати. я. пр. — Як ослюк хвицпле,

в полицю не йти. н. пр. — Кобала як ви-

хонѣ задом, тая я і гепуав си. Чайч.

Ляганий = **брикливий**. С. Ш. — Брикла-

вий кінв.

Лягуха = д. **Лягушка**.

Лягушенокъ = **жабий, тко**.

Лягушечій = **жабьячий**.

Лягушечникъ, рос. Hydrochalis Morsus Ra-

nae L. = **жабурник**. С. Ая.

Лягушка, Rana = **жаба, адр. жабка, ве-**

ляка ряба — **ропуха, що дуже плагає** —

сказалоха.

Лягушникъ = **жабив, жабьячий**.

Лягушникъ = 1. д. **Лягушечникъ**.

2. **рос. Ranunculus C. Vauh.** = **жабішець,**

лютий цвіт, боіотне вілля, козеліць. С. Ап.

Лідаєа = гáява, згáрище або пáхоть в лісі, що заросла молодшиком; чагарник, ч.гарі.

Лідвеніць = д. Ледвеніцъ.

Лідеса = стегло, здр. стегінице. С. З.

Лідунка = д. Ладунка.

Лідь = хáтена, пригода. — Вже як заць перебіжить дорогу, то без халеви не обідеш св. К. Х. — Ну те кь ліду! = геть к бісу, к нечїстому! щіці геть!

Лійка = лїжа, лїшина, тягло, шлей. — Надїв шлею і тягну її, і тягти му вже до віку. Кв.

Лїпати, лїпнуть = лїпати, лїпкати, лїпнути. — А він йогс, як лїше по щіці. — Лїпнуть словічко = лїпнути, блявкнати, утїю до галликів. — Він щось і блявкнув с простоти. К. Ч. Р. — Ого, утїв до галликів! Хїба ж можна так казати?

Лїшка = ст. гно́, здр. стегінице. С. З.

М.

Мавро́ть, рос. *Cytisus biflorus* L' Her. = шїновати, дерева́, ракітовий кущ. С. Ап.

Магазі́нний = магазіновий, магазе́йний.

Магазі́нь = магазінь, для торгово́у — крамви́ця і д. Лїва́ 2, громадський, де хлїб зсиають — гамазінь, гамазе́я, гамазе́й (С. З. Л.), шпїхлїр (Гал.), вартовий при гамазе́ї — Гамазе́йник. — Хлїба в гамазе́ї зовсім не багато. — І на нїсаря і на гамазе́йника, на всїх плати. — Кни́жний магазі́нь = кни́гарня. (Пр. д. під сл. Кни́жний).

Мага́риць = мого́риць, мого́риць (С. З.), сватам, як прийму́ть хлїб і попляжуть сватів — попліза́н.

Ма́гїєць = чарівник і д. Волхвова́тель.

Ма́гїєць = ма́голь, ма́гїєць (що на йому вскоєві свічі впроблюють).

Ма́гїєтра́ць = ра́туша.

Ма́гїєскїй = чарівний, чародїйний. — Не мов яка чародїйна сила.

Ма́гїя = 1. ма́гїя, чорнокї́жство.

2. ча́рп і д. Волхвова́нїє.

Ма́гїєва́ць = ма́гїєва́ти (робити носковї свічі на ма́гїю).

Ма́гїєвїць = ма́гїєв, велїкий пав. — Як би розказати історико-правду лїного ма́гїєв, то б переказати саме некло можна. К. Ш.

Ма́гїєвїть = ма́гїєвувати (С. Жел.), лагати́чувати, ма́гїєсувати (С. Жел.).

Ма́гїєвїтий = ма́г(ї)вїтний, ма́гїєсовїй (С. Жел.).

Ма́гїєвїць, Ма́гїєв = ма́г(ї)вїть, ма́гїєс (С. Жел.), морське залїзо, тягуніць. — Як павїв на гоку тигунця, вонк так і стрїбувала в гору. Кв.

Ма́гь = чарівник і д. Волхвова́тель.

Ма́єра́ць, рос. *Origanum Majorana* L. = ма́йоран, ма́йоран, розма́йран. С. Ап. 3.

Ма́зальщи́ць, ца = ма́зальник, ма́зильник, ца (Лїв.), ма́стїльник, ца (Првв.). — Ма́зальники й ма́зальниці кинули роботу, та й собі до гуру. Кв. — Треба папять ма́зильниці — хату обмазати. — Віддаю тобі новїстку, до хати ма́стїльницю, у поле робїтницю. п. п. Под.

Ма́заніє = ма́заня, ма́їня, ма́їнка, ма́зїя, ма́марува́нїя. — Ну, почала вже жїнка ма́зїю — треба тікати з хати. Чайч. — Наче не було другого часу на оцю ма́зїю... вїбрали б ясну годїну, а то під мряку Кв.

Ма́занка = ма́заня, лїпля́вка (абя ява хатила — плетянка, обмазана гліною).

Ма́зати, ся = ма́зати, ся, ма́стїти, ся (С. Л.), ма́(с)марува́ти, ся (С. З. Л.), олією — оліїти, дуже і довго — ядо́зати, дуже, мов би квачи — квацо́лати. — Хвїлїть, як би недом ма́стїя. п. пр. — Хто ма́стїти, тому віз не скрипить. п. пр. — Ї вдовиди білозїнци і та знову, що ма́стїть св. Рїб. — Стали рози ма́марувати. Чайч. — Язозїля все сма́зїєць губи. Кот. — Ма́зальщи́ць = ма́занїй, ма́щєний, ма́марова́ний і т. д. — В дорозі товарщи́ мовний стоїть за віз ма́маровний. п. пр.

Ма́зїлка = 1. кв.ч, здр. квачик, ма́зїло, здр. ма́зїлка, ма́маро́к. (Д. під сл. Кнїсть 4.) 2. ма́маро́к. С. З.

3. ма́лїр (абн лїкий), квачо́ма́з (Чайч), бо́гомáз (що ма́лює образ).

Ма́зїльни́ца = ма́зїлїця. — Пронїв друки і ва́жницї і з догтем ма́зїлї. п. п.

Ма́зїльщи́ць = д. Ма́зальщи́ць і Ма́зїлка 2.

Мавіца, мавічка = д. Мавілка 1.

Мавка = д. Маванце.

Мазурик = д. Жўлик.

Мазурка = мазурка, мазур (танець польський і музика до того танцю).

Мазь = 1. масть (С. Л.), мастило (С. Пар.). — Дала масть від болічки, а воно й це помогло. Нис. — В аптеках багато усикої масті. Кр.

2. шларовиддо (сало, дьоготь то що, чим мажуть колеса), КОЛОМАЗ. С. Л. — До підшош коломазь пристала.

Май = май, травень. (С. Л. Ш.). — Телний Априль морний Май — буде жито як гай. н. пр. — Почкай Маю, ще тобі уха одшмагню (ще буде холодно). н. пр.

Майка = 1. ком. *Scarabaeus melolontha* = хрущ. — У кінці весня, як уже зовсім розвіють ся усяє дерево та иньша рослина, хрущі починають вилзати з землі та мерці сідати на лист. Степ. О. — Хрущі над вишнями гудуть. К. Ш.

2. майка, шпанська мушка. — Дуже багато довгих жуків, з мінкими блискуче зеленими надкрилами — то неім відомі майки. Степ. О.

Майник, рос. *Mayonthemum bifolium* L. = аячя кров, аяччі ўшка. С. Ап.

Майонез = драглї, холодець. — Розбирали страву: шижки з часником, драгланц, варені на славу... Макар.

Майскій = майський, жайвний, травневий. — М. жуць = д. Майка 1.

Мамсь, рос. *Zea Mays* = д. Кукуруза.

Малоран = д. Маеран.

Малане = мочання, мочання.

Малать, миквать = мочати, у(в)мочати.

С. Ш. — Їжте, мочайте, а зрештою вибачайте. н. пр. — Їжте, умочайте, а на друге вибачайте. н. пр. — А вас, киши, повпжаймо: як є в віщо, то виочаймо, а ні в віщо — вибачаймо. н. пр. — Виочив перо в казмарь.

Малерить = махлювати; факторувати. (С. Ш.).

Малерекій = махлярський; факторський. (С. Ш.).

Малерство = махлярство; факторство, факторування. С. Ш.

Малерь = махляр, махляр; фактор (С. Ш.).

Маловца, маловка = маківка, здр. маківочка, маківонька (головка і квітка маку, верх будони, тіми на голонї). — У лузі маківка несною зацвіла. Гр. — Он ладзіла маківочка, почала бриїти. н. п. — Усі дївочки, як маківочки, заквітчані будуть. н. п.

Маловичний = маківчаний.

Маловник = маківик (Чайч.), маківник, макогїга (Под.).

Макуша, макушка = маківка (на голонї).

Макь, рос. *Paraver* = мак. — Світній макь, *P. orientale* L. = слїпий мак, слїпак. С. Ав. — Макь самосїяка, *P. Rhoeas* L. = видюк, видюх, мачок (С. Ав.), зіркатий мак (Под.), зіркіач (С. Пар.).

Малахїй = капелюх (С. З. Л.), частіше кажуть: шапка з капелюхами.

Малдавошка, Pediculis pubis = плочиця, п дмуденна гїйда.

Малеване, малєвка = малювання.

Малевать, ся = малювати, ся.

Маленькїй = маленький, манєкний, величкий, (дуже) — малєсенький, манєсенький, маїсєнький, маїсїнький, маїсїнький, маїсїнький, маїсїнький, маїсїнький. — Я маленький хлопчик, заїз в стовпчик, у дудочку граю, Христа забавляю У. в. — Тече річка повелючка: схочу, перескочу. н. п. — Та малюсїньке соловїтко по дерецю лизить. н. п. — Мавюня ляла плече. Чайч. — Така маїсїнька дївчинка, як маїшна. Чайч.

Малєнько = трішки, трішки, трі(і)шечки (С. Ш.), трішї, трісі (Чайч.). — Візьmemo з собою штири дошка і землі трішки. н. пр. — Нехай вам Бог здоровья прибавить в ручки, в шижки і в животок трішки. н. пр. — Трішки бреше, та вже Бог з ним. Чайч.

Малєхонїцьк = малєсенькїй і т. д. д. від сл. Малєнький (дуже).

Малєць = хлопець, хлопчик, хлопцїй, малїй, малюк. — Іде хлопчик, іде малїй, та в долонї лизить. н. п. — Хлопець — малюце, нехай гуляє. Ки.

Малєсєнїцьк = д. Малєхонїцьк.

Малїзна = малїсть, малїзна.

Малїць = зїячий слїд.

Малїна, рос. *Rubus Idaeus* L. = малїзна, М. камєнная, *R. saxatilis* L. = д. Камєнїя. Малїнний = малїновий.

Малїновка = 1. малїнївка (малївка).

2. ит. *Motacilla salicaria* — очеретїянка.

Малїновий = кармазиновий (колір). — Припц Владислав прислав гетьману Сагаїдашному палатку своєю кармазинову. Д. В.

Малїть, ся = малїть, ся (С. З.), убавлять, ся (С. Ш.).

Малїя = 1. угольник (С. Ш.), шїяга (у стоварїя).

2. мезїнка, мезїночка (наймолодша дочка).

Міло = міло, не багїто, омаць, на омаць, тріхи, трі(і)шки (С. Л. З. Ш.), здр. трі-

пї, трїсі (Чаїч.), не гурт. — А н так мало, не багато благав у Бога — тільки хату. К. Ш. — Трохи, як комарь папалак. п. пр. — Де оре сошка, там хлїба трошки. н. пр. — Ой у полі зацвіли волошки, там я тебе полюблю, що рум'яний трошки. н. п. — Світу в Кремлі на омає, а дзвону сила. Кн. — Та його вже не гурт астазось. Чаїч. — Мало-по-малу = по трóхн, по трóху (С. Л.), по малу, по малу-малу, по малу-малу, по волї, споквóлу (С. Л.). — По троху став розживатись. — По малу-малу та й окуцувалась на своєму дворци. Кн. — Як би се споквóлу купувать, а то разом. Ніс.

Маловажність = маловажність, не велика важність, важниця.

Маловажний, но = маловажний, мало-значний, но, малекуватий, то. — Річ то маловажна. Кн.

Маловато = трóшки, трішкв, óмалъ, óбмать, за малю, на малъ, на малі, ома́кувато. — У ворожн хлїба трошкв. п. пр. — Одно лихо: землі в нас пómалъ. Чаїч. — Хїба й без ваги на око не знати, що ома́кувато? Кн.

Маловатий = невеличкий, помалий, малекуватий. — На зріст невеличкий. — Оці свічки помалі. Чаїч.

Маловіръ, маловірка = маловір, недо-вірок, ка. (С. З.).

Маловісний = легковажний.

Малодушество, малодуше = легкодúшність.

Малодушествовать, малодушничать = пáдати, занепадати дúхон, нїдїти (С. З.).

Малодушний = легкодúхий, легкодúшний, легкодúх.

Малозначачій, малозначущій, малозначительный = д. Маловажний.

Малой = 1. хлóпецъ (слуга). — Малой! пойді сюда! = Хлóпче! ідї-но сюди. 2. пáрубок, хлóпецъ. — Славний хлóпецъ.

Маловажність = маловідомість.

Маловажственный = маловідомий.

Маломощій = незможній, маложивий. — Господарь а його маломощий, не спро-можеть ся на таї видати. Кн.

Маломощный = невилій, нездáтний, недотéльний, недогéна (сп. р.), не-здóльний.

Малокровіе = малокрóввв, бїдїниця.

Малоліе = малолісся, безлісся.

Малолітіе, малолітність, малолітство = малість (С. З.), дитїнство, недóліт-

ство. — Через недолітство дїтей, мушу спродавати худобу. Кн. — Стъ малолітства = амїлку, амїлечку, ізмїлечку, в малїства. — Не було змалку, не буде й до 'станку. п. пр. — З м лку героям твоїм правникв дивуватись школяр. І. Г. — Куди ж дїду, що побачу, що уже покнвуа? Лучче б було із малечку на віки загнвуа. П. Пр. — Терпіла а мальства всяке зло. Мет.

Малолітний, малолітость = малоліт, малоліток, недорóслий, недолітний, недóліток. — В мене дїти — малоліти: не дужають в степ летїти. н. п. — І як по матерї малолітки сумують, так сум нїмїй обнвв усю господу. К. М. Х. — Дїтки малолітки. К. Д. — Дїтей таких недорóслих а опекуоамн їх. Ст. Л. — Він зростом високий, а ще недоліток — на 14-му годї тільки. Кн.

Малолюдїе, малолюдность = малолюдство.

Малолюдний = малолюдний, не людний (С. Л.).

Мало-маленьки = хоч трóшки, малю на малю. — Гнпє, то й справдї дешево, а що хоч трóшки краще, то таке дороге, що нї приступу. — Хоч би мало наї мало вмїла людина, то б зараз і полагодила. Кн.

Маломощность = несила, недужність.

Маломощный = 1. недужий, малосїлий, легкосїлий, квóлий. — Та воли ж мої недужї, та витягїть межу а калюжі. п. ц. — Легковсе хлóпця. Кн.

2. д. Маломощїя.

3. малосїльний, маломіцний, безсїлий.

Маловірний = маловірний, недо-вірок.

Малопаселенность = д. Малолюдїе.

Малоопытный = невилій.

Малопомістний = малоземельний, (про панів) — панóк, пїдїнок, полупанок. С. З. — Панам, пїдпанам і слугам давали в пемї добру хлòру. Кот.

Малорослий = малий, пнзькóрослий, кúчий.

Малороссія = Україна, Вкраїна, Русь-Україна, Малá Русь, за часів гетьманських — Гетьманщина. — Зажуралась Україна, бо пїчим прожгити, витоггала Орда кїньми малепьї дїти. п. д. — Ян із доньгодпн знїцпалн сн велїкї воїни на Україні. н. д. — Польки, жалюючи утрати України, р см свїта єї нарїчаху. Л. В. — Гей у лузі червона кавна похнмла сн, чогосє наша слава Україна засмутила сн. Ой нн ж тую червону кавну та пїдїмемо, а мн свою славу Україну та розвеселїмо. в. п. — У нас Україна — треба самому собі хлїба украяти. в. пр. — Ой поїхар в Мо-

сковипаву, та й там і загинув, свою рідну Україну на віки покинув. п. п. — Україно, Україно! серце моє, нещю! — Як згадаю тебе, краю, заплаче серденько. К. Ш. — Гей не дивуйте, добрі люди, що на Україні повстало. п. п. — Пан Хмельницький добре вчинив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину заселюв. п. п.

Малоросіянцъ, малоросець, ка = українець, українка, русин, ка (Гал.), руспак (на Буковині). — Ніхто тоді Українців не рятував, ціло за їх молитов не покладав. в. д. — Ой дівчина, мон квітка гарна, гарна Українка. в. п. Татари везуть Волощочку, молоду Украївочку. в. п. — Упертий, як Русин. в. пр. — Віда Польку спокосила, піша Поляка за Русива. п. пр. — І кажу таки нашим простим русинам. Федь.

Малоросійскій, малорусскій = українській, українській, українсько-руській, руській (Гал. від сл. русин) малоруській, руснацькій (Буковина). — Як іде українській козак та корчму минає, а жид вибігає та українського к заха за чуб хаває. в. д. — Якої то я на Україні слави зазнава, що мене козак українській ще й вельможам п ном язвав. п. д. — Товариш-гайдамаки, чпїть мою волю, що нам треба відомствити вкрїсьву цеволою. п. д. — Чого твої очі, такі несі очі, як зірки вкраїнські о самій півночі? Мет. — Сідай, любко, коло мене на лавці близько, спївай мнї українські пісеньки, сорденько. Галуз. — Україсько-руське письменство і геть то розвивулось аз останні роки. Кн. — Визволь, Господи, вельможка з неволі, на простій дорозі, на існі зорі, на руській березі, на край веселий. п. д. — Плине Дуїстер тихий, як той руській шпрод. Федь.

Малосвѣдущій = малознїючій, малосвѣдомій.

Малосїлля = малосїлля, кнїлість.

Малосїлляний = малосїлляний, маломіщій, недужий, кволий (С. Л.), легкосїлий. — Ковяка у мене малосїлля, стїльни вс нове. Кн. Д. ще під сл. Малозощний.

Малослїбний = малосклїдний.

Малость = 1. малість, малїзна.

2. дрібнїця, дещиця, дурнїця. — Через дрібнїцю діло розїшлось. — За дурнїцю посварились.

Малоумний = недоум (К. Ш.), подоумок (С. Л.), иришелѣпуватий.

Малоупотребительный = маюживаний.

Малоцїнний = не дорогій, не цїнний, не коштовнїй.

Малочисленный = не численний.

Малуха = найменша дочка або сестра.

Малый = 1. малий, не великий. — Малия діти = малі, дрібні діти, діточки. — Грають си, як малі діти. — Ой не клини пльвицю мого: єсть у мене діточка дрібненькі, горе мнї без плого. п. п. — **Малъ** **мала** **мѣнше** (про дітей) = одво одного мѣнше. — **Безъ** **малаго** = трїхи не. — Трохи не 5 рублїа.

2. д. Мїлов.

Малышъ = 1. малий, малюк, маленї, тко (Чайч.), малїй, прїзѣмок, (в жарт) — кудцій, кудцїк, курдупель (С. З.).

2. найменшій син.

Мальва, рос. Malva 1. = калачики, проскуркі, зїзївер, дїзївер. С. Ав. — *Althaea officinalis* = рѣжа. Ал.

Мальга = 1. малюк (С. Л.), малючок, малїя, малїшко (С. Л.), в жарт — пудьвіронок, зб. — малѣча, дрібноѣта, дрібїячок. — Ой пудьвіронку Купцѣвоні Кот. — Шестерко дітей та сама малсча. Кв. — А дїтвора, все такий дрібїязок, так і обступили. С. З.

2. (про рибу) — мїльга, мїлька.

Мальчѣнко = хлопцїя, хлопчїа, хлопчїтко.

Мальчикъ = 1. хлопѣць, здр. хлопчик, хлопцїя, тко, хлопчїа, тко, поб. хлопчїйна, хлопчїак, хлопчїцѣга, хлопчїсько (Под.), бїльшенцькїй, що часом справля вже парубочку роб ту — парубїйка. С. З. Л. — У його багато дітей та все хлопчїї. — Віддала свого хлопця у школу. — Сходити си мають хлопчїята до школи. С. З. — Я малецькїй хлопчїя зїзїа на стоанчик, у дудочку граю. Христа забавляю. п. в. — Бо долї ще змалку здаю си не любий, п наймит у пїї, хлопчїцага прибулудий. Мет.

2. хлопѣць, малѣлок, вдр. хахолїя, тко. С. Л. — Наймити не держу, а зван хлопчї до двору, то той мнї й помогає.

Мальчїшка = д. Мальчѣнко.

Мальчуга, мальчуганъ = д. Мїльчикъ 1. (поб.).

Малѣтъ = малїти, змѣншувати ся

Малѣтка, малѣточка = дитїнка, дитинчїа, (немовляче) — немовлїтко, див. ще Мальга 1.

Малїявка = д. Мальга 2.

Малїярить = малїярувати.

Мама, мамка = 1. мама, мамочка, мїтїнка, мїтїночка, мамца, мамуля, мамуся, мауся, матусенька, нѣня, нѣнїкї, нѣнечка. — Мамо! дай пана. — Не плач, маме, не жури ся. Кот. — Ой мамочко, ви не дайте мене: коди я вам докучав, то пїддайте мене! п. п. — Ой ма-

тітко, голубонько! ригуй мене, лебідонько! Старицький, Чорноморці. — Унопада, мамцю, на кереву, думага бути поадеку. п. п. — Ой змилуй ся, моя непе, біла мене хоч присядь. п. п. — Ой нешко мов, а н донька твоє! Тоді було вчити-бити, як маленька була. п. к.

2. мамка. — Груди болять, тав наняла мамку до дитини.

Мамецька = д. Мама 1.

Мамецький, мамінь = мамки, мамусин, мамусин, пеньчин. — Мамецькийсь слово = мамі (С. З. Л.), мамуї (С. Л.), мамунчик, мамсін.

Мамкит = мамчин. (д. Мама 2.).

Мамба = багачество, роєкіш, роскоші.

Мамушка = д. Мама 2.

Мамушкнв = д. Мамкнв.

Мана = привада. С. З. — Чи ти міні приваду дала? н. п.

Манежить = кавіжити, об'їздіти. — Почала об'їздити вува.

Манежаться = маніжити ся і т. д. Жеманиться.

Манеж = маніж.

Манера = д. Манер.

Манерстий, манеряться = д. Жеманстий, жеманиться.

Манер = 1. манір, вір (С. Л.), спосіб, побит, роб (С. Л.). кшталт, шталт, штиб, штиль (С. З.). — На авьшій манір повериув. — На вір того, як у Німців робити ся. — Узвнши злодійським способом тов жито. К. Ст. — Той Ляшко збудував собі швац на кшталт замку. С. Л. — Почал ливчн козакн впти на людський кшталт. К. Ч. Р. — Всі мн на один шталт шти. К. Ш. — На панський штиб паску спекла. Ніс. — Якнм би то побитом роздобути прошей? С. Л. — Такім манером = тайм побитом, робом. Чайч.

2. звичай, поведєнця. — Вже така їх московська поведєнця. — Манера говорит = говірка. — Це вже у його тая гоівра.

Манжєта, частіше мн. манжєты = бріжжі (збори на рунавах або на комірі) С. Ш.; рукавички, чохли.

Манжєтка = 1. д. Манжєта.

2. рос. Alchemilla — приворотєнь. С. Ан.

Маниль = 1. кивати, мигати (кивом або мигами влякати до себе).

2. вабити, вадити. С. Л. — До обозів своїх вабили. С. З. — І роєкіша природа Вкраїни у величній красі вабити погляди всі, паче лячко вродливе дівчини. Сам. — Як не знає, то й не вабити. н. пр. — Маниль = кортить. — Живіт болить, ма-

иць на піч кортить. н. пр. — Так кортить, як злодій вкрасти. н. пр. — Кортить Марішку шкорника. н. пр. — Не скажемо, нехай кортить. С. З.

Мавіє = жак, вив, миг, морг.

Мавна, Manna = 1. сік з ясеня, Fraxinus opus rotundifolia.

2. мавна небєсна. — Не хотіла жиди мавви їсти, нехай же чорта зїдять. в. пр.

Мавпал крупн = 1. зєрна з мавної трава.

2. мавні крупн (арібецькі крупн з шєлиццї або з гречки)

Мавннвєць, рос. Glyceria fluitans = мавна трава.

Мавовєніє = д. Мавіє.

Мавтілія = мавтілька.

Мавтія = керєя. С. З.

Мавускрїтць = руюкіс.

Мавуфактура = фабрика (де роблять сукно, позотно і всяку ткавну).

Мавуфактурний = фабрицький. — М. товварь = крам. — В повій чорвій катавці з фабрицького сукна. Лев. — Ђсть у мене свята, єсть у мене дві, фабрицькі обиди. н. п. — Рябе і в краму дороге. н. пр.

Мараваж = чивяда, вєсилєннв (від старости або від хвороби).

Мараніє = калїчня; баграїня.

Маратєль = базграч, паргач, (про маля-рїв) — квачожаз, богомаз, (про шїтїв) — віршомаз. — Наш віршомаз Тяхтїй старих людей шанув: Гарасько як звелить, так він і компонує. Гул. Ар. — А н дурний, не бачивши тебе, цию, й разу, та й повірив тупорилн твоїм віршомазам. К. Ш.

Марать, ся = 1. калїти, ся, мазати, ся (С. Л.), брудити, ся (С. Ш.), паскудіяти, ся. — Добра птиця свого гїзда не калїє. н. пр. — Тільки честь свою калїє. — Не займай огиди, не калїй вїда. н. пр.

2. базграч, (про письмо) — дряпат, (про маюваннв) — мазати, ляпати.

3. вичіркувати, поправляти. — Як почав вичіркувати, то й половини не восталоє.

4. чорпїти, галїти. — Служив Мосєві Іване, а вона ж його галїть. н. пр.

Маргарїта = перліна, перліяка.

Маргарїтка, рос. Bellis perensis L. = стокроть, стокротка. С. Ан.

Марєва, рос. Rubia tinctorum L. = марєна. С. Ан.

Маринадь = мєжа.

Маринувать = маринувати, мєжннв (готувати з оцтою, цукром або медом і корицннв). — Маринуваннє огурцї = маринованн, мєжєні або оцтові огіркі. —

Сонц, лиця на шарившчу, межей осятри до хрипу. Мет.

Марівнь башмачокъ, рос. *Surgipedium Calceolus L.* = жовті зозульки, черевічки, зозуліни черевічки. С. Ав.

Марка = 1. д. **Мараніе**.

2. маркз (гербова, штемпльова то-що, вімецька монета, вага = 8 унцій).

3. квиток. — Однеси майстровя, вехай переробить, та гляди візми квиток.

Маркві = казкій, плямистий; грязький, калний.

Маркотно = моторошно. С. З. — Жівко, мінї чогось моторошно. Кот. (Д. ще під сл. **Жутко**).

Мародёръ = адобішник.

Міртоскій = марцьовий.

Мартъ = марецъ (С. З.), березіль (Ос. С. Л.), березень. — Пришов Марецъ — задер бороду старецъ. н. пр. — Настане Марецъ, замсране ще під тивом старецъ. н. пр.

Мартишка = 1. *Cercopithecus* — мавпа. — Ряз мавпа в дзеркалі зобачивши свій лик, тихесенько ведмідя штовх у бік. Старицький, Байки.

2. пт. *Sterna* — ластівка морська; над річками — мартин, рибалка.

Марушка = синік, пляма (на тілі).

Маршировать = маршувати, муштрувати ся. — Іди по людськи, не маршуй, ваче москаль на муштрі. Ки. — А москалі муштрують са. К. Ш. — Лучче б було чортъ здать ся, як тепера муштрувать ся. н. п.

Маршировка = муштра. С. З.

Маршъ = 1. марш, ходъ. — **Маршъ!** = **гайда** (С. Аф. З.). **хода** (Кр.), **рушай!** — Іду в тихую ходю, аж ось дивлюсь передо мною, неначе дива виривають. К. Ш. — Була волись правда, пожила, тай гайда. в. пр. — Сказав, та я ходъ! — А він шпидче ходъ! Кр.

2. марш (муз. утвір. — Як прийдем а церкви, то глядіте, щоб марш упнять загради пам. Мет.

Маска = личиня (С. З. Л.), наліцниця, машкарі. (С. З.) — Відіавет на себе машкару. Л. В.

Маскарядъ = машкара. — На Різдео у нас хлопці а машкарою ходять.

Маскировать, ся = личкувати, ся.

Масленая = маснй, масниця, здр. масничка, маснй неділя, масляна, останній дєнь — пущання, перший дєвь — колодій. — Масниця — напрасвади. п. пр. — Були на масницї вареники, та у піст на вербу повтікали. в. пр. — Ой масничю, яка ж бо ти гарна! Як би тебе сім тямів,

а посту оди. н. п. — Масляна-багамутка: обічала масла й сиру, та не хутю. п. пр. — На пущання — як заязвано. н. пр. —

Масленикъ = 1. маслянка (узенька дігечка, що а їй колотить масло).

2. д. під сл. **Грибъ** (*B. luteus* й *B. scaber*).

Масленистый = маслистый, масткий, (про рослинне масло, себ-то олію) — олійний. — Насіяня соняшника дже олійне. Чайч.

Масленца = 1. маслянка. — Налледи масла пону маслянку.

2. д. **Масленая**.

Масленки = маслінки.

Масленый = 1. масний, масткий, масляний (С. Л.), про рослинне масло — олійний. — Слюна масниї, та впроги пісяні. н. пр. — Олійні фарби. Чайч.

2. **васмьльцований**, **заязлований**. — **Засмьльцований** хвартух.

Маслина, рос. *Olea Europaea* = масліна.

Маслиня дикая, рос. *Elaeagnus hortensis* = **нареградська лоза**, олівне дєрево, масліна. С. Ав.

Маслистый = д. **Масленистый**.

Маслить = мастити, масльовити. — Хлопа масти лозм, а шпї смердять гвєм. и. пр.

Маслячый = олійний, маслиновий.

Масло коровье = **масло**, ласк. **маслечко**. — **Масло деревинное** (а олійного дєрева) = **оліва**. С. З. Л. — Правда, як оліва, зансєгда поверс вижде. п. пр. — **Масло пістное** (рослинне: а соняшника, конопалї то-що) — **олія**, **здр. олійка**. С. З. Л. — **Масло конопляное** = **сіжъявй олія**. — **Масло купоросное**, *oleum vitriolium* = **вітрогіль**. — **Масло чєрное**, **каменное** = **нафта**. — **Масла прибавить** = **підмастити**. — **Намазать масломъ** = **намастити**, **помастити**.

Маслобѣй = олійник. С. З.

Маслобѣный = олійний.

Маслобѣния = олійня (С. Л.), олійниця (С. З.). — Піду до олійницї, олію бити му. Ки. — Вершудсь вона а олійницї до дому, а він стоїть, та й питає: чи багато олії набрала? н. о.

Маслобѣщикъ, **ца** = олійник, ця. С. З.

Масляникъ, **гриб** *Boletus granulatus* = **масляк**.

Масляница = д. **Масленая**.

Масца = **маса**, **куна**, **гроладя**. С. Л.

Масивный = **важкий**, **великий**, (про метали) — **дїтїв**, **кїтїв** (а не дугї). — — **Неначо срібао куте**, **аите**. К. Ш.

Мастеритъ = **маїстру(у)вати**. — **Що він там маїструє?** С. Л. — **Тепер колюсочку**

дебелу майструе в сінях. К. Ш. — Майструван ослив, в вивиха підтока. в. пр.

Мастеріца = хайстриха (С. З.), хайстрія (Фр.), тімаха (С. Ш.). — Швейцкая мастерица = швачка. — Ковёрная мастерица = килижниця, коцарка. С. З. — Ну!... умли г.тувати і на стіл давати! Знаць тімахи коло печі і дочка і мвти. — І спивать і тавцювати на заказ тімаха. Махар.

Мастеровой = майстровий, ремесник (С. З.), рукомесник. — Ой збирайтесь, хлопці, та все народ майстровий. п. п. — В ремесника золотая рука. п. пр.

Мастерская = майстерня, майстрівиц, майстрова, робітня (Гал.), маларсва — палярня (С. Л.), рамарева — швальня, шеңцева — шевня, кушітрева — кушітрян, ткачсва — ткачня, крапсва — кравешня, пюді швальня. — Усі майстрі в майстріви. Кв.

Мастерскій = майстерно, штучно (С. З. Л.), по вистецькому. — Ложок визлочованих майстерної роботи 12. Ст. Оп. К. Ст. — Булава срібная, віло майстерно зділаная. Л. В. — Списки з тих творів майстерних. Кв.

Мастерскій = майстерний, штучний, вистецький.

Мастерско́й = 1. майстровий.

2. д. Мастерскій.

Мастерство = майстерство, ремесство (С. Л.), рукомесло (С. Л.), ремесло. — Була ремесло, та хмелса заросло. п. пр.

Мастеръ = 1. майстер (С. З. Л.), вдр. майстерок. — По роботі пізнати майстра. п. пр. — Майстер майстру не указчик. п. пр. — Такий в його майстер, що й рівні йому нема. Кв. — Такий майстер, як з мене піп. п. пр. — Смилий-такий майстерок, та й интесан трісочок. п. пр. — Верёвочный мастеръ = мотузяр. — Жестяныхъ дѣлъ мастеръ = бляхарь. — Золотыхъ дѣлъ мастеръ = золотарь. — Колодежный мастеръ = дзвонник (К. З. п Ю. Р.). — Портяжный мастеръ = кравець. — Сапожный мастеръ = швець. — Швець знай своє швецство, п в кравецство но мшайсь. п. пр. — Сѣдельный мастеръ = сідляр. — Часовой мастеръ = годинникарь (Старичкий—Ав.), дзвгар-майстер.

2. майстер, мастак (С. Л.), митець, мистіок, тімаха (С. Ш.). — Майстер до чужих майстер. п. пр. — Митець до . . . . митця. п. пр. — Ты здавна був митець

росказувати. В. Р. — Рыбаловня, митець усе в воді ловити, бажаючи підмать вюнів, в болото вершу австорчив. Гр. — Програв „Марушеньку“ мистіок, совила не спускавши з рук. Мет. (Д. Искунник). — Мастеръ агать = чистобрехъ. — На всё мастеръ = до всього, на всё здатний. — На все здатный: до любощів, до пісень. Б. Г.

Мастіха, Mastix = 1. живиця, смола (з дерева Pistacia Lentiscus L.).

2. кит, замазка.

Маститый = свѣжий (про миро). — Маститый старецъ = кременій, кремязний дід. — Хоч і більше 60-ти було, кремязний ще дід був. Номис С. З.

Масть = 1. масть. — Про волі: ласій, піддасій, підчеревій (смилий з білих череном), мурий (чорний з білими невеличкими плямами), муругий (темно-рудий з чорними смугами), черістий (сїрий з чорними плямами), половій (сїрий і жовтий), попельстий (сїрий, мов попіл), рлбомзавій, (сїрий з темно-рудими або чорними плямами на морді). — Про кбїт: білий, буланій (наче жовтий), вороній, гнїдій, карій (темно-гнїдий), дерешуватій (попеласто-сїрий з чорними плямами), шнїстий (попеласто-буланій), строкатій (білий з чорними або темними плямами чи смугами), шпаківатій (темно-сїрий, немше з сивиною). — Про гуси: гліві, загливисті гуси (жонтяво сїрі). — Про кўри: зозулясті (рібі). — Про свїтї: перісті (чорні з білою смугою вионерек). С. З. Л. — (Про масть пильних тварін теж саме часом прикладають сї назви). — Ой воли ж мої, та полонї! п. п. — Ой дам тобі, чесний отче, перісту телцю. п. п. — Лисичка подала у суд таку бомагу, що бачила вона, як попеластий вил... Гр. — Кит мурий. С. З. — У бурлячї лежав Бровко (собака) журугий. Кот.

2. (в квартах) — масть: 1. вино, 2. жпр або хрестї, 3. давінка і 4. чїрва. (Д. під сл. Карта).

Матежъ = остудї (пильня на виду у вагітних жінок).

Матеріаъ = 1. грунт. — На силу докопались до грунту.

2. суходіл. С. Л.

Матерінка = д. Душїца.

Материнскі = матерне, як слїд матері.

Материнскій, матерний = матерний, матерн, матчи, митусів, нещчнї. — Отцева і матчина жолтва до дна моря ра-

тує, а прокляв у каляжі топить. н. пр. — Се не муля нас постріляла, се отцева і матчина молитва нас покарада. н. д. — Катерина Григоровна й сама ще вимагала матчиного доглядю. Кн. — Матусиве благословення. О. С. — Материнське наслідіє, нмущество = материзн. — Годів 17 їй було, велику материзну мала, а з тим д'бра вона не знала, терпіла змалства всеке зло. Мет.

Матеріаль = матерійл, знадібок, надібок, нп. знадббл.

Матерія = 1. матерія; реч, річ. — Це річ дуже морочлива.

2. гній; пісок, мазка, (з жертвого чоловіка) — ропá. С. З. Л. — Багато з блячки гною витікло. — Ми прибігла, а у його вже ропá з рота тіче.

3. ткавіна, ткайка. С. Ш. — Ніхто не пришивав латки з вової ткавини до старої одєжі. К. Св. П. — Перебери ся з тканки в перепераку. н. пр. — Продай, дівчино, ткавку шерстяну. н. п.

Матеркать, матеркнуть = матюкати, по матері ляяти ся, матюккі загинати, по москóвськóму ляяти ся, матюккнупи, матюккі загнупи, вилаяти ся по москóвськóму. — А він, як почав матюка загинати, аж сором слухати. — Ирєменка в нiku тиче, по москóвськóму лє. К. Ш.

Матерникъ = д. Ђблоконїтник.

Матерникъ, матерній = д. Материнскій.

Матерно, матернизи словами бранить = д. Матеркать.

Матерчатый = шовковїй. — Шовковє плаття.

Матерой = 1. груштовїй. — Груштова земля (не наспівана).

2. дорóслий, здоровїй, великїй. — Дорóслий хлопец. — Здорова куна.

Матерщина = лайка по матері, матюк. — Бранить по матерщинї = д. Матеркать.

Матеръ = мати, матір, пани-матка, здр. мама, матїнка, матуся, матуєнька, мамуєнька, мамуєл, мамїл, мамїня, матїпочка, неня, пенька, пеньчка. — Зарял знати, в кого єсть мати. н. пр. — Мати рве запаху, дітми збїраючи, а дітти, від матері хованючи. н. пр. — Мати ж наша, мати! Де ж ним тебе взяти? — Пам'ятаю матір, на божник поставляю, на божничок глину, матір іспомяну. н. п. — Яка мала, така й дони. н. пр. — Доки був и нап-отци тай у пани-матки, були в мене на годівїі ку-черник гляді. н. п. Под. (Д. ще пр. від сл. Мама).

Матерїтъ = 1. ростї, підростати, ви-

ростати. — Виростали мої дітти, мої славіні ваїтї! К. Ш.

2. міцнїти, дужчати, твєрднупи, твєрдїти, твєрдїшатї. С. Ш.

Матица = 1. свóлок, здр. сволочóк. С. З. Пяв. — Стедя така нажка, що аж сволок лаче утнув ся. — На сволоку було вирїзано, к-ди поставлено хату.

2. сїпанка (в горні). Бол. Сидорєнко.

Матица бѣлая, рос. *Viburnum alba* = перєступєнь. Ап.

Матичиний = сволоковїй. — Матичинє дєрево = дєрево на свóлок.

Матка = 1. д. Матеръ.

2. матка, самїця. — Оставив три матки на пїдї. — Овєць у його дуже багато: самої матки сот сїм. — В кожнóму рою тїльки одна матка, бо, справді, вона лїби та матір останїм бджолам. Степ. — **Лшїть-си матки** = зматчїтїсь. — Коли рїї зматчїть ся... Степ.

3. маточка (у рослян). Степ.

4. влат. *Uterus* — матка, урãз. С. Л. Ш.

5. гнїздó (оцтү).

Маткинь = д. Материнскій.

Матовий = матовїй (без блиску, на пр. позолота), про скла — мутнїй. С. Л.

Маторьтъ = д. Матерїтъ 2, Заматерьтъ і Закоєвїтъ.

Маточникъ = 1. клїтка, маточник. — Трутїєві пїшка покладають ся у гравчастї чашечкї, а маточнї — у особлино великїй довгастї, цї чашечкї звивають ся маточниками. Степ.

2. маточник (у рослян).

3. рос. *Melissa officinalis* L. = хїточник, каділо. С. Ап.

Матраць = матрац, пабитїй сїном — сїпнїк.

Матрєнка, рос. *Thalictrum flavum* L. = Од-хлєник, вередóвець, трав'яна грўшка. С. Ап.

Матуха = недмедїця (що має веджеват).

Матушка = матїнка, паниматка, паниматуєл і д. Мама 1. і Матеръ. — Не жалїуй, матїнко, за мною, не беру я нічого з собою. н. п. — Будь здорова, паниматусю, обїдїдуси без Настуєї. н. п.

Матушкинь = матуєсин, паниматчинї і д. Мамєнькинї і Матерїнскій. — Матушкинь єсноць = д. Мамєнькинї єсноць.

Матъ = 1. мат (в золотарськїй роботї і в шахматах).

2. кїнєць, край, капут. — Туг йому й край.

3. матка (плетєнка з содомм або що).

Матъ = д. Матеръ. — **Ерѣстная матъ** = грѣшена мати. — **Посажѣная матъ** = за матір, головата. — Вона була у мене на весілі за матір. — Самъ пий, мати головата, всю повну чисто до денця, та піднеси старому святу. Мет. — **Пріємная матъ** = пштина мати.

Матъ и **мачиха**, рос. Tussilago Tourg. Т. Farfara L. = підбіл, мачушник, рванчик, царь-зілля (укр.), підбіль (гал.). С. Ап.

Матюкати = д. Матеркати.

Мауль = д. Бодриль.

Махало = д. Вєрь.

Маханіе = мазанья.

Махати, ся, махнѣти, ся = хахати, ся, хитати, ся, коливати, ся, хаяти, ся, кивати, повивати, махнѣти, хитнѣти, ся і т. д., (ногами) — **дрил(г)ати, дрил(г)нѣти**. — Почав махати руками. — Тільки слухав та головою хитав. О. Мир. — Сидить дід над водою, коливав бородою. (н. з. — очерет). — Дівки гуляють, кісками мають, а мене не приймають. н. п. — Ходить ляшок по базарю, шабелькою має, козак ляшка не боїть ся, шапки не здимає. н. п. — **Махнѣти** = майнѣти, чкурнѣти, по-чухрѣти, дременѣти. — А як сев дівка замула, та і з улиці майнула. н. п. — Чкурнув, аж лятами креше. — Дремпнув, аж курпна встала. Чайч. — **Махнѣти на всѣ ружбю** = пустити ся бєрега. С. Ш.

Махлєвати = махлювати, шахрувати, дурити.

Маховік = маховє кóлесо, (у водяному млинѣ) — гончак.

Маховой = маховий. — **Маховая сажєнь** = маховий сажєнь. — **Маховєе колєсо** = д. Маховік.

Маховий = д. Крѣсечный і Малецькій.

Махóрка = мархóтка. — Се це мархотка, а турецький тютюн.

Махóтка = 1. д. Малютеа.

2. горщак, горщак, тко, горня, тко, горщечок. — Ціле горпатко камі з'їв.

Махотиний = д. Крѣсечный і Малецькій.

Махóнка, махóнкова ягода, рос. Phytalis Altekengi L. = мохóнка, мохóрка, мухóрка, жидівські грúші, пухлїтка. С. Ав.

Махóбный = (про квіткї) — повний. — Повні гвоздїки, повний.

Мах = 1. мах (С. З.), замах, кив. — За одним махом усїх розігнав. — За одним замахом пригодиш тебе. Кп. — **Махом** = махом, вмáх, дѣхом, миттю, вмить. — В мах збїгав до шинку. — Дать маху = обмахнѣти ся.

2. крило вітряка.

Мáчеха = мачуха.

Мáчихний = мачушин. — Мачушине серце, як зимає сонце. н. пр.

Мáчта = щóгла. С. Л. — Про судно, що має багато щогл — **щоглистый**. — Стоїть корабель, сам золотий, щогли срібні, а паруси шовкові. н. п. — Вітри бурхавні щоглу на двоє зламали. Ніщ. — Скриплять щогли, надимають вітрила. Зівкв. — Падав з щогли в шумє море. Макар. — З щоглистами кораблями падає Скутара. К. Ш.

Мáчтовой = щоглової. — Верхи щоглови на кронштадському рейді. Ніс.

Мáшина = машїна. — Стѣпобїтная машїна = тарáв. С. Ш. — Татари підвели під мури свої тарави і почали ними розбивати мури Київа. Бар. О.

Мáшиний = машїниста, машїнистый, машїняник. — Ото машїни бігають, то пими керують ті машїняки, що на їх їздять. н. о.

Мáшинный = машїновий.

Мáятник = мáятник, вагадло. — І щоб твого (годушпвка) вагадла дзик не чутий був мїні по вік. В. Ш.

Мáяться = томїти ся (С. Ш.), мáяти ся, знемагати, нудїти ся, свїтом нудїти. — Не питали б люди, що в мене боїть, це питали б за що проклинаю долю, чого нужу свїтом?... К. Ш.

Мгла = мла, ямла (С. З. Л.), наче з дрібним дощем — мряка, сука — юга. — Ой мгла по полях лягла. н. п. — В очі і ожеледь і мряка. К. Ш. — На дворі така юга, пєчає димом зволокко.

Мглїстый = мильїстый. С. Л.

Мгновєніе = мить, (С. Л.), мент, мах, хвїлька, хвїлінка. (С. Л.). — В одну мить збїган до чоловіка. С. Л. — Одним ментом замїшу ї спечу. Кп.

Мгновєнно = вмить, миттю (С. З.), ммент, ментом. — Ментом полумья поняло цілу скїрду. Кп.

Мєбєль = мѣбель, частїше мн. мѣблї. — Накупив мєблїв.

Мєбєльный = мѣбельовий.

Мєблїровать = мєблєвати.

Мєдáль = медáля.

Мєдáльєр = рїзбáрь (що медáлї робить).

Мєдáльон = дукáч (С. З. Л.), а мїдяної бляхи — лїчмав. — Намисто з дукáчем. К. Х.

Мєдáльчик = д. Мєдáльєр.

Мѣдвєняк, ком. Bombilius = джмїль, чмїль. — Самицї джмєлів проїнувшись весною, одшукують ямку, виробляють а воску силїньки чашечок, носять туди меду і кладуть по

- смілки ячюк. Степ. — Джемлі збирають той мед і з деяких отрутих квіток. Степ.
- Медвѣдина** = ведмедина, медвѣжина. С. Жел. — Й піколи не із ведмедина, а кажутъ дуже смашна.
- Медвѣдяца** = 1. ведмедіха, ведмедіяца (С. Аф.), медвѣдиха, медведиця. С. Жел. 2. Большая медвѣдяца = віз. С. Аф. 3. — Мійаи медвѣдяца = малий віз. — Та не тільки пауна, і народ означає деякі купи вірок рівними прізвічками, на пр. Віз. Де-що про Св. В.
- Медвѣдище** = ведмедяка, ведмедюка, ведмедяще. С. Аф.
- Медвѣдка** = 1. д. Медвѣдокъ. 2. гѣмбель (великий). 3. бедюг, бедюпюг. С. Ш. 4. ведхідь (напиток з кави з роком або копкаком). С. Аф.
- Медвѣдовъ** = 1. ком. *Gryllus gryllotalpa* = ведмедка, ведмедчук (С. Жел.), медвѣдик (Под.), вовчок (С. Жел.), земляний рак. — Поміж комаством земляний рак мов той кріт між звірями, бо те ж ристь ся в землі. Степ. 2. *Mus talpinus* = кріт, кертяця. (С. Жел.).
- Медвѣдъ** = 1. *Ursus arctos* = ведмедь (С. Аф. 3. Л.), ведмедь (С. Л.), ведмедь (С. 3.), медвѣдъ, здр. — ведмедик (С. Аф.), ведмедець, поб. — д. Медвѣдище. — Не то розумний, дурень знає, як сврізь ведмедь той мед тигає. І. І. 2. д. Медвѣдка 4.
- Медвѣжатица** = д. Медвѣдина.
- Медвѣжатиць** = ведмедник. С. Аф.
- Медвѣжбюк** = ведмедя, тко (С. Аф.), ведмедча, мн. ведмеджата. — Ведмедиха й важе: спасибі тобі, що ти мисл пустив, дарую тобі ведмедча. в. к.
- Медвѣжина** = д. Медвѣдина.
- Медвѣжий** = ведмеджий, ведмедячий. — Ведмеджий суд. Ір.
- Медвѣжий виноградь**, м. толокиїнка, м. ягоди, рос. *Arctostaphylos officinalis* Moench. *Uva Ursi* L. = вівчі ягідки, мучиця, ровходник. С. Ап.
- Медвѣжья лапа**, рос. (= а) *Heracleum spondylium* L. — борщівник, б) *Alichemilla vulgaris* L. — прірвортень. С. Ал.
- Медвѣжье ухо**, медвѣжья ушки, рос. *Verbascum Thapsus* L. = ведмедже ухо, сьвічі, коров'як, дрячка, дівана. С. Ал.
- Медзалица** = медзали, бритп. (С. Ш.).
- Медзакаміть** = д. Лѣкарство.
- Меджкъ** = д. Лѣкаръ.
- Медистый** = медистий. — Гречка медиста.
- Мѣдленно** = повблї (С. Л.), повблгом (С. 3. Л.), тїхо, не швидко, повблгом (С. Л.), проволоком, с прбтлгом. — Ляхо швидко приходитъ, а повблї вѣдохать. п. пр. — Стаи дзвонити у всї дзвони повагом та жалїбо. К. 3. о Ю. Р. — Повагом тлхо вде отара. Як. — Руїна йшла повблї і тм-то й кориня пускала вопа глябше. Кн. — Спускав сн вїз із ськел повволоом, вудивсь ходивши вїзъкодолом. Мет. — Яг кажетъ с пртлгом, то й розберу. Чайч.
- Мѣдленість** = гаяння (С. Л.), гайка (С. Л.), загайка, барїння, бавїння (С. Л.). — Ну бо швидче! тут саме піколи, а вїн у гайку грає. Кн.
- Мѣдлений** = повбильний, пешвидкий, тїхний (про ходу); забрлвий, забарний, гайний, загайний. — Забарная Маруся, забарная, забарная са па солї, а ви друженя на морозї. п. п. — Забарний дружечки забарили ся в хатї. п. п. — Робїтня а його цырай та гайний: що п зроблю за день, па те у його двох маю. Кн. — Загайна се робота: здаєть ся й робїаш, а вопа чапїє... забарня. Кн.
- Мѣдлитель, вица** = маруда, проволока (сп. р.). — Ну тай проволока з тебе! десить раз прижому по сокиру, а вїн і досї не ставин. Кн.
- Мѣдлительность, медлительный** = д. Медленность, мѣдлений.
- Мѣдлѣть** = барїти ся, гаятя ся, бавити ся (С. Аф. 3. Л. Ш.), длїти ся (Лев.). — Коли б тобі, як телер мїлї дїчинї небозї, то ти б не барив ся в великій дорозї. п. п. — Йшла миль до крипицї й не дого барила ся, чога ж така смутна стала, чога зажурила си? п. п. — Де ятї, гаючись, не дбали, то тї в лїсї загибали. п. п. — А ти, Іванку, не гай ся, пїди собі з вишною знічай си. п. п. — Веди скорїш та не гай ся. Мет. — В Гнет тїкайте, часу не гайте, бо вже Ірод дїтей убиває. Ст. н. — Мабуть дось бавити ся, що й досї не має. С. Аф. — Ой їдъ, милий, та не бав си, бо ти мїлї сподобав ся. п. п.
- Мѣдовикъ** = медяник, медвїник. С. 3. — Хлюпцї попавосили на вечерницї оріхів, меднякї.
- Мѣдовка** = д. Маточникъ 3.
- Мѣдовникъ** = медовик. С. 3. — Медончик їде, вїз меду резе. в. п.
- Мѣдовый** = медяний (С. Л.), медний, медянийший. — Медяна дїжочка. — Медяпшвї горїшня. С. 3. — Медовый прїликъ = д. Медовикъ.
- Мѣдоточивый** = солодкоковний. — Вїп був палич високий, повний, чорнявий, красний, сладкомовний. Кот.
- Мѣдуница**, рос. *Pulmonaria officinalis* L. =

меду́нка, меду́чачка, медя́ник, медя́ника, меду́ншник, шемелина, воловий язик, брат і сестра, згар, двобічники (Укр.), крокіш (Гал.). С. Ав.

Меду́ничникъ = д. Лавобі́чникъ 2.

Меду́нка = д. Лѣ́чуха.

Меду́за = морське серце. Адеc.

Мѣ́дь = 1. мед, здр. медо́к, дѣт. — мѣ́дя (Укр.), мѣд (Гал. і Под.), з липового цвѣту — лѣпець, казуновий — бекі́с (Херс.), витікалий — пѣтока, вирізаний з улика — цѣдрік, шлѣ́к, ровведений в воду — свѣ́т.

2. (вапиток в меду з хмелем) — мед, медо́б, мѣд (Гал. і Под.). — А від пива болять спина, а від меду голова. н. п. — Ой чолусь мнѣ, миає брата, мед-вино не пьеть ся. н. п. — З чого ми будемь вічки вити, за що ми будемь мѣд-горівку пати. п. п. Под.

Межа́ = межа́, грань, поміж нивами не засіяна смужка — мѣжнік (Чаѣч.), обмѣжок, обмѣжок (по боках пива), сѣ́голов, сѣ́головак (в головах пива). — Пішов поміж нивами на обмѣжках. К. Х.

Межго́рний = межигірний.

Межго́рье = межигі́рря.

Междо́рѣчє = межирі́ччя.

Междоусо́бница = 1. неа́года (С. З.), пе́лагода, неа́година, сва́рка (С. З. Л.), ко́лотнеча, ко́лотня, гризня́ (С. Л.). — Ой ти старий, я молода — тим між нами неа́года. н. п. — Іди, синку, геть від мене, через тебе сварка в мене. н. п. — У їх у хаті така ко́лотнеча, що крий Боже: то син з батьком зведуть ся, то певичка в свекрухою раз у раз гризуть ся.

2. д. Междоусо́біє.

Междоусо́біє = усобича́ (С. Ш.), чва́ра, частіше — чва́ря. С. З. — Не боїть ся козак ні тучі, ні грому, ні хмара, ні чва́ря. п. п. — Сидьки гетьмалів було; провали через військові чвари. І. Г. — Сидьки прошило дѣт по маду, з військові чвари все літали по Вараїні, нов чорні хмара. О. Пч. — Усобиця князів звінчала лад. Кн. — З часом усобиці втахомирали ся трохи. Кн.

Ме́жду = між, поміж, меж, межі́, промі́ж, сумі́ж. С. З. Л. — Як між гадюки чорний ауж. Бот. — І по той бік гора, і по сей бік гора, а між ними та гірваньки сходили зорн. н. п. — Поміж тих розлогих дубів румила ся ліщина. Кв. — От і пішов поміж чужі Федь. — Проміж людчми козак ходять. п. п. — Ме́жду себа́ = в межі́ се́бе, в посере́д се́бе. — А брати кожного року мають вибирати з межи себе старших. С. З. — Обирайте його з по-

серед себе отаманом. С. Л. — Ме́жду тѣмъ = тим часо́м; про те. — Якось сиранили дѣло, а тим часом і він прихав. — Сім літ гороху не родило, про те голоду не було. н. пр. — Та казки слухай, а проте роби. С. Л. — Ме́жду прѣчимъ = між пнѣшми.

Междо́рье = д. Межго́рье.

Междо́рный = д. Межго́рний.

Междуна́родний = межина́родний. — Право межина́родне не дав йому підбити під себе ту країну. Кн.

Межева́ніє = межуванія, розмежува́ння.

Межева́ти = межувати, розмірю(у)вати, ставлячи по межі́ стовпи — стовбі́ти, висипуючи копці — ко́пцювати.

Меже́вка = д. Межева́ніє.

Межева́цький = д. Землепѣ́ръ, помішник його або робочий, що тягне ланцюг — ланцю́жник. — Пішли ланцюжники на межю. Кн.

Межева́ти = межовий. — Межева́ніє има (з висипанням кола неї горбок) — ко́пѣць. — Гривидю проводили, часті́ копці висипуючи. Д. В.

Межні́къ = мѣжнік, обмѣ́жок, обмѣ́жок, сѣ́голов, ОК. (Д. під сл. Межа́).

Межъ = д. Ме́жду.

Межа́ = 1. заболонь, біль (Albuginum в дереві́).

2. жма́ки, жма́ки (в буряків або картоплі); га́луз. — Жмакми добре свиней годувати. С. Л. — Не йди, бо я тобі голову на гамуз побью. н. о.

Междра́ = на́дря́, мѣдря́. Мал.

Медринний е́лей = карбѣ.

Мека́ти = дѣ́лати, гада́ти.

Ме́лево = мѣ́иво.

Меледѣ́ти, меледкость, меледність = д. Мѣ́длать, мѣ́дленность.

Мѣ́ленка = мѣ́лнѣк, мѣ́лнѣчок. (Д. Мѣ́лница здр.) — Ой у полі́ свечок, на тім ставку мѣлнѣчок. н. п.

Мѣ́лень = 1. рѣ́чка (жорна).

2. мѣ́логі́н.

Мѣ́ленький = д. Мѣ́лкій (здр.).

Мѣ́ливо = мѣ́иво.

Мѣ́лизна́ = 1. дрі́бність.

2. мѣ́лність.

Мѣ́лило́тъ = д. До́бная трава́.

Мѣ́лвна́ = мѣ́лвна, ко́са (догн я вузька).

Мѣ́лїсса́ = д. Ма́точникъ 3.

Мѣ́лїтъ, ся = дрі́бїти, ся, кришїти, ся.

Мѣ́лкій, ко́ = 1. дрі́бний, но, дрі́бен, здр. дрі́бненький, ко, дрі́бнївий (Чаѣ). — Он ваїхав лозаченько за густїні лози, та й об-

или дівчиньку дрібненькіє слово. н. п. — Туман поле покриває, дрібен дощак ва-крапає. н. п. — А я ж тобі козаченько ужно ся, дрібниє словоньками умюю ся. н. п. — Я хотів підійти в якоюсь дрібною моветою. Кн. — Сячеш, бабо, дрібно, а се тобі не потрібно. н. п.

2. малий, невеличкий, маленький, дрібний, не значний. — Мелкое дворянство = дрібна шляхта, підпанки, подупанки. — Маса дрібної шляхти стає залежною від вельмож. Бар. О. — В Сорочопаниці то все подупанки живуть. — Мелкий скотъ = дробняк (так саме зовуть ся і домашні птиця), дрібязок. — З дробини даєш м'яї тільки сім овечат та свиней трое. Сп. — Ще й тисячу двойняку, а дрібязку, як п'ясу. н. п.

3. мілкий, зар. мілкенький, ко, не глибокий, не глибоко, про посуду то-що — плескатий, плиткий. — Їдте у брід, тут зовсім мілко. — Плеската таїрка. С. Л. — Плитка тарілка. Пох.

Мелковатий, то = 1. дрібненький, ко, здрібненька. — Іде дощак здрібненька. н. п.

2. мілкенький, помілкый, ко. (Д. Мелкія).

Мелководіє = мілководдя.

Мелководный = д. Мелкій 3.

Мелководный = д. Мелкій 3.

Мелкозерный = дрібний, (про хліб) — заміркуватий.

Мелколистный = дрібнолістий.

Мелкопоместный = (про панів) — павок, підпанок, подупанок. — Панаи, підпанкам і слугам давали в пекці добру халюру. Кот.

Мелкость = д. Мелзніа.

Мелкота = 1. д. Мелзніа.

2. малеч, малеча, дрібнота, подріб, дробина, дрібниця, дрібязок, збищця. С. Аф. З. Л. — А дівтора — такий дрібязок, так і обступили. С. З. — І се там єсть до п'ядеситка, по дрібязок і голтіна. Кот. — Про худобу — д. Мелкій скотъ.

Мелкотравчатый = низькотравний (про рослин), дрібномережаний (про мережки) — М. поміщикъ = д. Мелкопоместный.

Мелкошерстый = короткошерстий.

Мелодический = мелодійний, співочий.

Мелодия = мелодія, спів.

Мелочной = 1. дрібний, дрібязковий. — Дрібний крам. — Дрібний крамарь.

2. (про чоловіка) — дріботун. — Ат! людина така з його... дріботун, до всього йому свого нося треба, хоч би там яка дурниця була. Кн.

Мелочъ = д. Мелкота 2, про гроші —

дрібняк, срібні — срібняк, срібнячки (Кр.), мідяні — мідяки, мідячки.

Мель = мілина, обміль, довга і вузька — боса. — На де-яких місцях виступає дно аж під рівень води і творить мілини. Зем.

Мельканіє = мігання, мігалка, блімання, бликзання.

Мелькаты, мелькють = мігати, виготити (С. Л.), мигтїти, мигнїти, бликати, блимати, блимнїти (про світ), шмигати (С. Л.), шмигнїти, шмигонїти, шаснїти (про ходу). — Мигнула у мене надїя. Кн. — Рїдні місяця, хатки, садки — все те миготить у очах, у голові душка будить. О. Мир. — Цїлу дорогу мигтїть мїні в очу, наче сонце. — Щось проти сьвічки миготїло, то певно кося полускувалися. К. Х. — Щось шмигнуло перед очима. С. Л.

Мелькомъ = мїттю, швидко; мигком, мигцем, прогульком. — Отут бачив його мигцем, а добре не придивив ся. Кн.

Мельниковъ = мельників, мірошників, мірошницький, млинарїв. (Д. Мельникъ).

Мельникъ = мельник, мукомел (С. Л.), мірошник (С. З. Л.), млинарь. С. З. (Останє слово тільки хазїїн млина, а перші — як хазїїн, так і паймїт мукомел.) — Жїлка мірошника — мельничка, мірошничка, млинарка, снп — мельничко, мірошничко, дочка — мельникївна, мірошникївна, бути мірошником — мірошникувати. — Мельник меше, шеретує, оберпєть ся, поїдує. н. п. — Стояв собі млинок і в шім мірошник жив. Гр. — Мірошник мав хороший млин — в хазїїстї но аби що він. Б. Г. — Край ставочка млипочок, а в млиночку мельничка (по другій одмінї: млишарка), а в мельничці (млинарка) двї доньки. н. п. — І се мірошникував, а голова борошною припала. н. п.

Мельница = мляц, зар. млинок, млиночок. — Не мели, як пустий млин. н. п. — Млянок — Божий дар. н. п. — Куплю тобі хатку їще й сіножатку, і ставок, і млянок, і вишпєвєнський садок. н. п. — Водяная мельница = млин, млинок, водний млин. — Мляи у мірошника бун водний. Б. Г. — З палиним колесом — корчак, з відливним — підсїдник, підсубїйвик, що робить тільки неспою — вешпїк. С. Л. — Вѣтревая мельница = вітрик, вітрячок (С. Аф. З. Л.), кращої конструкції — машина, підмашинок С. Л. — Торохтит, як вітряк. н. п. — І верби, і тополї і вітрики на полі. К. Ш. — Желѣзковальная м. = гамарня. С. Л. —

Мѣнная м. = топчак, ар. топчачок (С. Л. Ш.), тупчак, ступчак. — **Мѣфѣйная м.** = млинок. — **Купив млинок** до мливи. Маркович, Дневныя записки. — **Брунчатая м.** = питель, кружчатка (С. Л.) де виробляють крупи — крушодѣрня, драч. С. Л. — **Лѣсопильная, пильная м.** = тартак, тертак, та(е)ртачок. С. Л. Ш. — **Фабричнѣ збудування парового тартака.** Фр. — **Плавучая м.** = паплавний млиן (на Дніпрі), плавак (на Бузі), пливак (на Горяні), гончак (на Сеймі). С. Л. — **Ручная м.** = жорно, жорни. С. Аф. — **Був собі дід та баба, а в їх було жорно; от баба молола... п. к.** — **Молоти у жорнах.** С. Аф. — **Сукновальная м.** = валюша (С. Л.), фалюша. — **Частини млині:** а) вітрака: основа — **стілець**, дшмель — **стріла**, дшмель, **ворот** (Лев.), **воротило**, **вѣрло** (Лев.), куди заспають зерно — **кіш**, пристрій для очистки зерна — **шеретовка**, гвіздо для веретена — **пѣрплиця**, (паличка, що трясє рукав коша — **рештак**, жолоб, кудюю борошно йде — **мучивк**, б) водного млина: дерев'яні короби, кудюю йде вода — **лотоки**, **визу** — **опуст**, затичка в лотоках — **заставки**, **колесо** в корцях — **вовчок**, **ведмедик**, **ведмідка**, покривал над колесом — **парник**, куди заспають зерно — **кіш**, куди падає борошно — **скріння**, пристрій, щоб підняти камінь — **Шідойка**.

Мельническій, мельничій = мельників, мірошницький, мірошників, млинарський. — **Мое діло мірошницьке: відкрутиш та й знову!** п. пр.

Мельничиха = д. під сл. Мельникъ (жінка).

Мельничный = млиновий, млиньскій. — **Мельничный камель** = млиновий камінь, жорно, верхній — **верхняк**, спідній — **спідняк**. — **Мельничное колесо** = млиновѣ колесо, коло. — **Ой зійди, зійди, неси місяця, як млиновѣ коло.** п. п. (Д. ще під сл. Колесо).

Мельчать = дрібніти, дрібнішати, маліти ся, переводити ся, (дуже) — **нікчеліти**. — **Дрібніють люди на землі.** К. Ш. — **Та й ти велити загинули і з того часу рід людський почав дрібнішати.** Бар. О. — **Пора од пори усе маліть ся люди.** К. З. о Ю. Р. — **Перенелась худоба** — зовсім миршава стала.

Мельче = 1. дрібніше. — **Иши дрібніше, щоб помістиво ся.** Чайч.

2. міліше. — **То було не глибоко, а тепер ще міліше стало.**

Мельть = міліти, мілішати. — **Двіпро наче що-году міліє.** — **Ставок починає міліти.**

Мелюга = мілька (С. Л.), мелька, мільга, мулька (С. Л.), мулявка; (про дітей) — **валѣча**, **дрібнота**, **дріблязок**. (Д. під сл. Мелкотія). — **Піймалось багато риби, та все така мілька, що хоч візьми та й кавь у воду.**

Мелюсь = меляс, частіше — **мелѣса**.

Менестрѣль = бандуриста, кобзарь.

Менструація = місячка, цвіт, краса, жіноче, разом з Leucorrhoea = **оплава**, **о(у)плав**, **співання**. — **У мене цвіт був, як я сюди прийшла.** Ніс.

Мель, менѣть, риба Gadus lota = **мельбѣк** (С. З.), **инюх**, **ментюх**. (С. Пар.).

Мельшак = меншій син або брат.

Меньше = менше, менче, ар. менш(ч)енько. Лев.

Мельшинство = меншість.

Мельшца = менша дочка (мезіпка) або сестра.

Мельшія = меншій, менчий; молодший.

Менше = д. Меньше. — **Менше всго** = найменше, що найменше. — **Тѣм не менше** = однак, одначе, про те, усѣ такі. — **Якись чудний, а про те добрий чоловік.** — **Хоч тобі й не хочеть ся, однак мусиш так робити.**

Мѣргель, Магда = мѣргель, рухляк (вапна з галлюю). С. Пар.

Мѣргельный = мѣргельовий, рухляковий.

Мережа = ятір. С. З.

Мерскать = маракувати.

Мерснокъ = коник (д. Мерипъ).

Мереть = мерти, у(в)мірати.

Мерещатся = 1. мріти, мріяти, ся, **ма-ячати**, **манячати**, **майорити**, **бованіти**. (Д. під сл. Видітється всено). С. З.

2. **ввижати ся**, **привиджувати ся**, **верзти ся**, **роїти ся у голові**. — **І снит ся мій чи й просто ввижеть ся.** О. Мор. — **Верзеть ся щось, наче у вісіні.** — **Бу зна що тобі роїть ся у голові.** С. Л.

Мерзавець = поганець, паскуда, ледяцо. С. З. — **Бунає щастя скрізь поганица, а добрий мусить пронадати.** Кот. — **А над усю молодюю поганець свѣить св. Ш.** — **Може тепер згинуєть ся який поганець над тобою.** Б. К. — **Чого ти так меле, паскудо, в боки пхави?** Гр. — **Пустив си в ледацо.**

Мерзавка = поганка, паскуда, ледящ-

- Ця. — Була в мене дівчина паскуда вона ж ніш всі кучері поскубла. п. п.
- Мерзять** = 1. брідити (С. Ш.), гідити.
2. поганити, паскудити.
- Мерзкій, ко** = поганій, во, паскудній, но, гідкий, гідко (С. Аф. Л.), гідостний, но, брідкий, брідко (С. Аф. Л.), мерзівний (С. З.), мерзосвітний. — Поганий він чоловік. — Стецько брідкий! чур тобі одчеси ся! Кв. — Чудяче мерзене. К. М. Х.
- Мерзлий** = 1. мерзлий, замерзлий, одублий. — Мерзла земля — по можна копати.
2. мерзлякуватий, мерзляк (Д. Звобкій).
- Мерзляк** = д. Звобкій.
- Мерзлятина** = мерзля.
- Мерзнуть** = мерзнути.
- Мерзостный** = д. Мерзкій.
- Мерзость** = погань (С. З. Л.), паскудство, гідота, мерзота, брідота, огіда (С. З.), огідь, плугавство.
- Мерзть** = поганити, паскудити ся, гідшати, мерзівити ся.
- Меридіанъ** = південник. — Меридіан — це чужоземне слово, по нашому воно визнача південняк. Де-що про Св. Б.
- Меринбъ** = шпінкз (візця гашпанської породи). — У шматку, коли завете, 2000 являць, та не простах, мужачях, а шпавка. С. Х.
- Меринъ** = ківь (вихолощений огарь). — Глузь, какъ сівый меринъ = дурний, як віця. п. пр.
- Меркнуть** = меркнути, марніти, темніти, тьміти (С. Ш.). — І всюди зірочка моніти не марніла, ти сімла. К. Ш. — Добра поляга так і ве мараїе, а блищить наче скло. Ён.
- Меркурій** = 1. Меркурій (планета).
2. живе срібло.
- Мерлуха, частіше Мерлушка** = слух, смушок (з агняти), литварь (з вівці), мерлиця (С. Л.), голіця (Сп. з дохлої вівці), випороток, випороток (з мертвожденного агняти), переліток (з того, що перелітувало), старця (з старої вівці).
- Мерлушечів, мерлушів, мерлушчатый** = смушковий, смушевий, литваревий. — Бсть у мене шавка, бсть у мене дві — смушевай обидні. п. п. — Литваревий кожух.
- Мертвенность** = 1. похерствілість.
2. мертвота. — Мертвота у нас на селі, а колісь було всемо. Кв.
- Мертвенный** = 1. похерствілий.
2. смертний.
- Мертвєцкій** = мертвєцькій. — Мертвєцки

- пьянъ = п'яний як ніч, як земля. — Іде з шинку — п'яний як земля. Чапч.
- Мертвєць** = врецъ, 2-й відм. мерці, ин. мерці, мертвѣк, мерляк (С. Л. З.), умерєць, умерєць. (С. Ш.). — Земля лєжить верухома, мов врецъ. Кп. — На той останній страшний суд мерці за правдою вствють. К. Ш.
- Мертвєчина** = мерлятина, мерло, (про худобу, звіра) — падло, стєрво. С. Л.
- Мертвєчинный** = мертвєцькій.
- Мертвѣтельный** = смертєльний.
- Мертвѣть** = мервѣти.
- Мертво** = д. Мертвєцка.
- Мертворождєнный** = мерчук, (про агви) — випороток, випороток.
- Мертвость** = 1. мєрствіть.
2. одублість.
- Мертвый** = мєрвий, мєрлий, умєрлий. (С. Ш.). — Чорному мило, умерлому кадло — нічого не поможе. п. пр. — Так помогає, як мертовому кадло. в. пр. — Пить мєрвюю чашу = напивати ся дуже й часто.
- Мерцавіе** = бликання, бликання, ипгання.
- Мерцаѣ** = блікати (С. Ш.), бліяяти. ипгати, ипготи (С. З.). — Зорі ипгять. — Каганецъ бликає — от-от погасне.
- Мєссія** = Спасітель, Спас.
- Мєстѣ, мєсть** = жєстѣ, замітати. — Ситгом хату замітає. В. Ц.
- Мєсть** = помєста. С. З. — Од Бога помєсту наволілаєт. Л. В.
- Металличєскій, металловий** = металічний, металевий, металловий. — Металіческая обдєлка = обєва.
- Металонлавильный** = гамарській. — М. печь = гамарня. Вол. Свиорєнок.
- Металъ** = метал, металъ.
- Метаморфоза** = обєртання.
- Метаніе** = кїдання.
- Метать, метнуть** = 1. кїдати, викидати, кинути. — Метать взоръ = кїдати, скїдати оком. — Метать жрєбїи = брати, кїдати жєреб. — М. мєрѣ = терти ся. — Рїба треть ся. С. Ш. — М. нєтлн = обкїдати пєтлї (про зайця) — робїти пєтлї. — М. стрѣлн = пускати стрїли. — М. кровъ = пускати кров. — Що вже йому не робїли, і кров пускали — не помогло.
2. щєпїти (про собак), котїти ся (про овєць і кнцьок).
- Метаться, метнуться** = кїдаати ся, кї-

нути ся, гасати, метушити ся, шатну́ти ся, шасну́ти ся, (на волю) — борса́ти ся, боркати ся, (як що вкунуть) — гедзати ся. — Кадав ся всіма сторонами, піде й сїду пема. Кн. — Шатнула ся по куріям завасу шукати. н. п. (Д. від сл. Брєсється). — Всьмъ въ глаза мечется = всім вьдасть ся в очі. — Мечется, какъ угорѣлая конка = біга, як ошпа́рений.

Метёлка = 1. метілка, віничок. — Візьми віничок та почаять одєжу.

2. у рослин — кувіяца, кунія (очерета), вóлот, волóтти (проса), кїтях, кїях (проса, кукорудя).

3. рос. *Рoa L.* = мїтліця, *Рoa bulbosa* і *Compressa L.* = тояковїг, *Рoa nemoralis L.* = волосийця, гусьятник, *Рoa pratensis L.* = лїдська чуприна, *Рoa trivialis L.* = тояковїг. С. Ап.

Метель = д. Вьюга.

Метельный = метілийний, хуртовийний, завіршаний. — Метельные палосы = замєти. — Там такі замєти понавертало, що й проїти не можна.

Метельный = мїтловий.

Метельщикъ, ца = метільник, ця. — Я до печі куховарочку найму, а до хати та метільничку. н. п.

Метёне = метіння, замїтання, підмітання.

Метій = 1. влўчний, влўчий, влўчен. — Бог хоч не скорен, та влўчен. п. пр.

2. кидкий, замашний.

3. меткий, швидкий, котóрий.

Меткость = влўчність.

Метла = 1. мїтла, стара — дряпак, а гапчирок, ключи або рогожи — позелó.

2. д. Комєта.

3. рос. *Agrostis L.* = мїтліця, пирїй, томковїг і д. Метёлка 3.

Метлица, метлика = д. Метла 3.

Метловіще = мїтліще, мїтловісьско, дєр-жално (у мїтлі).

Метну́ть, си = д. Метать, си.

Метóда, методъ = спóсїб.

Метротёлъ = дворецький.

Метъль, ком. *Eriopogon bogatia* = подєнька. С. Жел. Пар.

Механизмъ = механїзм, справа, снасть, машинєрия.

Механикъ = механїк, машинїста, машинїстїй, машинник. (Д. під сл. Машинїсть).

Мечта = 1. марá, мáрево, мана́, маетї́. С. 3. Л.

2. мрія, мáнево, хмїєра (С. 3.). — Мрїю мої, мрїю золотїї, не кидайте мене, доки в доховану. Як. — А повїтри легке і проміння палє в сердце мрїї рєзм підїймають. Сам. — Шкода! Тепер вже мрїї сї у вишній згинули красї. О. Пч. — Було видно, що в казці саус перед нами свої власні мрїї. Фр. — Де время радїсье, коптовне, хмїєр солодких і пїсьнь? Колись було усїм тим повне гаряче сердце девъ у девъ. Ал.

Мечтáние = мáрїння, мрїяння.

Мечтáтель, ница = 1. мрїйник, ця, мрїєць, хмїєрник, ця. — Ви идеáлст, мрїйникъ, казала вопа. Лев. — З малку він звак мрїта, так його і продаждали мрїдєм. Він на те не уважав: „чи мрїєць то й мрїєць“ думав він. Кн.

2. д. Высокомѣрний.

Мечтáтельность = 1. мрїйність, хмїєрність.

2. д. Высокомѣрие.

Мечтáтельный = 1. мрїйний, хмїєрний.

2. д. Высокомѣрный.

Мечтáть, ся = мрїяти, ся, мáрїти, ся, хмїєрїти, роїти ся (С. 3.).

Мечъ = 1. меч, мїч. — Рубає мечем голову з плечей. п. п. — Выхонив гострий мїч, зняв головку з плїч. п. п.

2. рѣба *Xiphias gladius* = мєчний. С. Пар.

Мездá = 1. д. Воздáние і Вздáтка 2.

2. корїсть, зиск, прибуток.

Мздоймєць, ство = д. Вздойчникъ, ство.

Мигáние = мїгання, мїгавка, мóргання, мóргавка, мрўгання, мїшання, блїмаяня, лўнання.

Мигáть, мигнуть = мїгати (С. Л.), блїкати (С. Ш.), мóргати, мрўжити, мїшати, дупати (С. 3. Л.), мигнуть і г. д. — Пїймали ва врадежі, а він хоч би тобі слово, тільки очима блика. С. Аф. — А що то, мамо, на небї блика так хороше та ясно? То, сину, зорї. Зїньк. — Ой здасть ся, що ве плачу, оченьками мружу. н. п. — Очнив він на їх дупув... сказавши се, оглять засвуу. Кот. — Кав, морг на його. Кв.

Мигáчь, мигунъ, мигунья = мóргун (С. 3.), мїшкó, мóргуха. С. 3.

Мигь = мент, мах, мить. — Кивулась гуж мить і догнали. н. л. — Мїгонь = мїттю (С. 3.), мєнтои, дўхох, мáхох, мїент, мїить, влэх (С. Л.). — Мєнтом помогъа обхопко цлу скрду. Кн. — Як раз в той мєнт, як Тєтїпу мчали біла мене, я підїїшов до двору Іл.. Я догадав ся яке мєщастьє смóлось і мїттю на коня. К. К. — Ду-

- хом догнав його. Кв. — У дух машина пробіжить! авчачіає в одну мить. О. Пч.
- Мизантропіческій** = відлюдний, одлюдний (С. З.), нелюдяний.
- Мизантропъ** = відлюдник, відлюдда (С. Пар.), безлюдок.
- Мизгарь**, пауз *Aranea tarantula* = тарантул, тарантух (Чайч.), волоський паук. (С. Пар.).
- Мизерность** = мизерність, міршавість і д. Бѣдность.
- Мизерный** = мизерний, міршавий, злидѣнный, (про зерно) — заміркуватий, д. ще Бѣдный 1.
- Мизинець** = мизинець, мизинок, мизинчик.
- Микроскопъ** = микроскоп, црибоглад. С. Пар.
- Микстура** = мішево, мішанина (рідке ліварство). С. Пар.
- Милашка** = любий, люба, любчик, любка, дѣшка.
- Милая** = мила, люба; любка, кохання, милодѣпка. — А я Дзюбі, мой любі, черевички куплю. н. п. — Ожени ся, синку, візьми собі любку, цѣлуй її, милуй її, як голуб голубку. н. п. — Раював, слухаючи свою любку. Кв. — Провчи, синку, свою милодѣнку. н. п.
- Миленькій** = миленький, любенький, коханий.
- Милехопѣкъ** = милесенький, любесенький.
- Миліонеръ**, ша = миліонник, миліонщик, цѣ. — Т-ко за недогий час миліонником зробив ся. Кв.
- Мило** = мило, миленько, любо, любенько. — Любо було дивити сп. С. Л.
- Милослівіе**, милослівіе = милування, голубління.
- Милосланіе** = милування, помилування.
- Милувати**, ся = милувати, ся, голубити, ся (С. Аф. З.), пестити. — Цѣлувала, милувала, до серденька пригоргала. н. п.
- Милувать** = милувати, милость клѣсти. — Це вже я милость владу на тебе, а то попобити треба. Чайч.
- Милувидный**, милувидный = милувидий, милій, любий, гарпий, гарновидий, перше теж — приємний. — Не вристало стеду-бриду цѣлувати милувиду. н. п.
- Милосѣрдіе** = милосѣрдя, милосѣрдність (Чайч.), ласка.
- Милосѣрдый** = милосѣрдний, милосѣрдник (К. Б.), ласкавий.
- Милостивецъ**, ша = ласкавецъ (С. З. Л.), ласкавица, милостивик, ця (С. З.), добродій, ба.
- Милостивый** = милостивий, ласкавий. — Ой ти, Гавдзю, милостива, чим ти брови намастила? в. п. — Блаженні милостиві, бо такі будуть помиловані. К. Св. П. — Милостивий Государь! = милостивий, ласкавий Пане, Добродію! — Шаловний Добродію! — Високоповажний Добродію!
- Милостивыи** = милостивия.
- Милость** = милость, ласка, добро, добродійство. — Поїхали до столиці просити милості у царниці. н. п. — Коли ласка ваша, то позичте мій грошей. С. Л. — Ваша милость = Ваша милость, ваше добродійство. — Як би то ви, ваше добродійство, своїми ругами милостиво подали. К. З. о Ю. Р. — Милости просимъ = просимо, просимо до господи. — По милости Божіей, Божьєю милостью = з ласки Божої. — По вашей милости = через вас. — Схѣчайте милость = будьте ласкаві.
- Милочка**, милуша, милушка = мила, миленька, милуша, любка, любонька, любуня. — Дівчинонько, любонько моя! Кв. (Д. ще під сл. Милан).
- Милый** = милій, любий, коханий; любко, любчик, коханок, коханець, милодѣн. — Сиповьку мій любий! — Ой лашпи ручка до єдиного пальця, бо хоч світ сходит, то не зпадеш пад козака коханця. н. п. — Ой у мого милодана біле личко, як у пана. н. п. — Чумаченьку, козаченьку, де ти, милодає? Чом до мене твоє око карєє не гляне? Макар. — (Д. ще під сл. Любонька).
- Милышъ** = милій, любий.
- Милѣтъ** = миліти, милішати, гарніти, гарнішати, кращати.
- Милѣный** = мяльбовий.
- Милѣ** = мѣля. — Сім милѣ мосту, а на кінци мѣт — ва весьє світ? (п. з. — піст і Великдєсь).
- Милѣга** = д. Милышъ.
- Милнѣка** = мѣги. — Газговаривать милнѣкою = говорити на мѣгах. — Віп зачав уж на мѣгах з нею говорити. Руд.
- Милно** = мѣно, повз (С. З. Л.), поуз, біля, побіля, проз. — Іхав повз самієньку хату. С. Л. — Ой ішов же я поуз дівчиньку пустку, тай пайшов же я вишивану хустку. н. п. — Ідѣ проз мѣви. С. Л. — Поуз двір. С. З.
- Мимолѣтныи** = короткий, скоротѣчний.

Микоходомъ = микохідь, по доробі; на-вертом, хватко. — Оце микохіді до вас зайшов. Кв. — По доробі захва.

Микоходомъ = микохдом, проіздом, по доробі.

Міна = 1. міна, (під ворожий став або кріпость або для виходу) — підкіп, тайник (С. Ш.), потайник.

2. вираз, вид, вигляд, погляд. — З ливис похмурим виразом подивився на мене.

Минарётъ = башта коло мечёті.

Миндалевидный = мин(г)дальоватий.

Миндаль, рос. *Amygdalus communis* L. = мин(г)даль. С. Ав. — І хвиля медом мов налиті, мигдаль, каштани смаковиті. Мет.

Миндальный = мин(г)далевий. Кіев. Ст.

Минераль = минерал, копалина. С. Жел.

Минёръ = підкопник. С. Пар.

Миніатюра = дрібне малювання, дрібний малюнок, дрібнообраз (С. Пар.).

Миніатурный = дрібний, дрібнеський, дрібнючий (Чайч.). — М. живописецъ = дрібномаляр. С. Пар.

Минный — минный, підкпний, тайниковий, потайниковий.

Минувать, ся, минуть = мінати, ся, обмінати, обіходити, омінати, мінюти, ся (С. Л.), помінюти (С. Л.), обмінюти, промінюти. — Минають дні, минають ночі, минає літо, шестистіть пожовке лістя. К. Ш. — Не по правді живеш, минавш мою хату, до иншої йдеш. в. п. — Своєї долі ве обминаш. в. пр. — Було колись, минуло ся, не вернеш ся авову. К. Ш.

Минюга, рва *Petromizon marginus* = минюга. С. Пар.

Минорный = журливий, жалібний, смутний.

Минувший = минүлий. — З розмови про минуле перейшли ва бесіду про сподіване. Кв.

Минута, минутка, минуточка = минүта (^{1/60} частина градуса або години), хвилья (С. Ш.), хвилька (С. Ш.), хвилина (С. З. Ш.), хвилинка, годінка, хвилинка, хвилиночка (С. Л.). — По добрій хвилі чекай зноі. в. пр. — Мерщій, мерщій хвилина кожна дорога. К. К. — На минуту, на минутку = на хвилю, на хвилинку, на часинку, на волосинку. — Побачитесь в аено хоч на деньок, хоч на хвилю. Фр. — Дай міні голки хоч на часинку. С. Л. — Цілу ніч не спала. Уже перед світом на волосинку відкнула очі. О. Мир.

Минутный = минутний, хвилевий, хвильний (С. Ш.).

Минуть = д. Минавать.

Миражъ = мірево (С. З. Л.), оміана (С. З.). — Мірево не вариво — не вагода. в. пр. — Вессо здавалось од чарівничої омани. К. Х.

Мировольте = потурати (С. З. Л.), потакати. С. Л. — Не потураи дитині. С. З. — А козак добре дбає, жинці не потурає, їй віри не діймає. в. д.

Миреніе = миріння, лагожиння.

Мирить, ся = миріти, ся, годіти, ся, лагодити, ладнати, ся. — Ходи ж лиш погоди Іх, чого вони сварять ся? С. Л.

Миріада = безліч (власне 10,000).

Мірно = мірно, тихомірно (С. Ш.), у згоді, у злагоді. — Живуть у добрій злагоді.

Мірний = мірний, тихомірний (С. Ш.), спокійний. — Мірныя отношенія = сүмир, агода (С. З.), алáгода. С. Л.

Мирован = мирова, помірна. — Почали годити ся на мирову. Кв.

Мировой = мировий. — М. судья = мировий. — М. посрédникъ = посередник.

Мирюлюбивый, во, мирюлюбный, но = миролюбивий, тихомірний, во (С. Ш.). — Не поділяли ся спадщиною миролюбно, пішла позивати са. Кв.

Мирь = 1. мир (С. Л.), агода (С. З. Л.), лагода, лад, алáгода (С. Л.). — Краща згода віж сварка. в. пр. — Стала ся згода з Турчином ва років 30. Л. С. — Прыводи учать згоди. в. пр. — Уже той сварці годі, дай рученьку, жиймо в згоді. в. п. — Худой мирь лучче доброй ссоры = лучча солóжняна згода, як золотá звáда. в. пр.

2. рос. *Chenopodium Botrys* L. = марь. С. Ав.

Міса, міска, місочка = міска, місочка, довга і ве глибока — полүжисок (С. З.), глибока дуже — макітра (С. З.), макортётъ, макортётъ (С. З.). — Поів я ті вареники, поів варениці, переваряув макітерку в сінцях на полиці. в. п.

Мітингъ = віче, рада. — На раду прибуло дуже багато людей.

Миткаль = миткаль (Лів.), пёркаль (Прав.).

Мішень = метá, дїль. — На меті вимальовано чоловіка, от ти й ціль в його. Кв.

Мішурá = сухоалóтиця, сухоалóтка; шумиха (С. З.). — У нас коровай сохозлотицею обліплюють. Чайч. — Коровай блага і шумиху зверх вакадаги. Макар.

Мировозрѣніе = світогляд. (Д. Міросо-зерпаніе).

Мировданіе = світобудова, створення

світа. — Хтоб прозрів тоді закони мудрих світобудов? Зільк.

Міровій = світовій.

Мірошитель = Творець. — Бачить Бог, бачить Творець, що мир погібає. н. п.

Міросаданіє = д. Мірозданіє.

Міросоєрцательний = світоглядний. — Проводячи життя світоглядне, не дяво що... Кв.

Міросоєрцаніє = світогляд. — Се виходить з того поетичного настрою, яким відривають ся його світогляд. Вар. О.

Світогляд українського народу. Лев.

Міроїдъ = міроїд, глітій.

Мірскій = 1. світовий, мирський. — Просвітив їх розум всякими науками, в житті світовим потребам. Л. В. — Се ж світова річ. н. пр. — Треба відвертати ся від світових утл. Вар. О. — Мірскій чоловік = мирянин.

2. громадський (С. Аф. З. Л.), обчеській (з рос.). — Громадська рада — Богу вірада. н. пр. — Не то що громадського, а й свого діла головою не подумую. К. Х. — Мірскія сходка = громада. С. З. — Клічуть у громаду. — Що громаді, те й бабі. н. пр. — Мірскія збѣ = зборня. — Зібрало ся людей — повна зборня.

Міранинъ, міранка = 1. мирянин, ка.

2. громадянин, ка.

Міръ = 1. світ (С. Ж.), світ Божий, адв. світочок. (К. З. о Ю. Р.). — Ой світє ясній, світє прекрасній, як на тобі тяжко жити. н. п. — Ви світло світу. К. Св. П. — Без мови не змогли б люди господарювати над иншими тварями і явсь світ обертати на користь собі. Де-що про Св. В. — Дознаєть ся чоловік в инших і про світ Божий. Ід.

2. мир, люди. — Люди як мухи, а світ як бавка. н. пр. — Ходить по міру = по під віконню ходити, старцювати. — Пішла по під віконню мирати. Кв. — Не отъ міра сегѣ = не сьогоднішній. — Бували яксь тім не сьогоднішній. Лев.

2. громада. С. Аф. З. — Громада — великий чоловік. н. пр. — Яка громада, така й її рада. н. пр.

Младенець = дитина, дитинка що ще не говорить — немовлятко. С. З. Л. — Грудної младенець = цицьковѣ дитина.

Младенческая = родінець (С. З.), порохід, виходід, чорна неміч (у дітей).

Младенскій = дитинський, дитинчий.

Младенчество = дитинство, малство (С. З.). — Не до його кажучи, просто по ділу, а дитинство. Кв. — Оъ младенчества — з малку, з малства. (Д. Сь малолѣтства).

Младость, младѣй = д. Мблодость, молодѣй.

Млеконітанцій = колокоосущій.

Млекосѣдъ, рос. Galium verum L. = жѣвта, жѣвтенъка кашка, медяник, медяник, батіжкй, буркун-вілля, дрібноцвіт, сіворотень. С. Ан.

Млѣчний = молочний. — Млѣчний нуть = Богів шлях, чумацька дорога. — По небу йде ніби широка ясна смуга, то, кажуть люди, чумацька дорога, що, глядячи по ній, чумаки у Крым ходять. Де-що про Св. В. — По дорогѣ саме в росѣсах (де розходять ся) єсть Криніця — чотири яснї вірки, а вік неї — дівка з відрами — три вірки. Мав.

Млѣть = мліти (С. Л.), у(в)млѣвати (С. Ш.), воамлѣвати. — Серце млѣло, не хотѣло сьпавати на чужині. К. Ш. — Як глинє на мене, так аж умлѣва. Лев. — Коли б мати теж анала, вона б в жалю умлѣвала. н. п.

Мнѣмий = гаданий, не певний, не правдивий. — І я, мов шалений, тоді упиваюсь тим гаданим щастям своїм, що думкою бачу, а справді ніколи те щастя не буде моє. Ум.

Мнѣтельный = помисливий (С. Пар.), неймовірний, непевний (в собі); підвѣрний (С. З.), визѣрливий. С. З.

Мнѣть, ся = д. Думати, ся 1.

Много = багато, багачко, велико (Ос. Зільк.), иноді — инѣо, не дуже — чи мало, багатѣнко (С. Ш.), дуже — дуже багато, сила, геть чи мало, страх, шмат, гурт, тиск, до ліха, до кѣта, до чѣрта, до біса, до хрѣва, до стѣбѣса, чѣртів тиск. — Багато, як трави. н. пр. — І між доброму кашустою багато гнидих качанів. н. пр. — Багачко, як жидів коло итви. н. пр. — Геть чи мало люду полягло од холери. Кв. — Гей Перебийніш просить не много: 700 козаків в собою, рубая мечем голови в плечей, а решту топять водою. н. п. — 6 їх у нас до вѣта. К. З. о Ю. Р. — Страх як багато. С. Л. — У його шмат грошей. — І панства чѣртів тиск було. Гр. — Жидів на ярмарку до біса. — Во инѣо-гощ = багато в чѣму. — Знѣать инѣо-гоє = багато знѣа. — Инѣо-гощ кажет-ся = багатѣм, багато дѣ-кому адаѣть ся. — По инѣо-гощ причѣнають = з багатѣмъ причѣн.

Многочастъ, рос. Polytrichum, Aspidium Filix mas Sp. = пѣпоротъ, жінѣча пѣпоротъ. С. Ан.

Многочастий = ги(і)ллястий. — Гилястий дуб.

Многоглаголаніє = велелю́вість, великолю́вність. Чайч.

Многоглаголивий = великолю́вний (Чайч.), велелю́вний, розко́вний, балакучий, балаклівий, просторікуватий (Чайч.). — Така розмовиста, як у неї низк руба не стане, все говорить, паче маші мєлє. Кп.

Многгранний = граністий, гранч́астий, угл́астий (С. Ш.), гряч́атий (Кп.).

Многгрішний = великогрішний, великогрішник, ця, многогрішний. — Великогрішниця вона була за молоду, а потім Богови преподобилась. Хар. Чайч.

Многожєнецъ = многожон.

Многознаменательный, м. значительный, м. значащій = многозначний, великозначний.

Многоколібний, м. коліпчатый = коліщастий.

Многокостый = д. Костистый 1.

Многократный = многоразний. — Ні до чого мої многорази пачувувани. Кп.

Многокривный = кровуватий (Ман.), кривавистий.

Многолиственный = ріясний (С. З.), ріяснолістий, листатий. — Ой ти дубе кучеряний, лист ва тобі ріясний. в. п. — Дуб ріяснолистий. Чайч. — Листата липа. Кп.

Многолітє = многоліття, довголіття,

Многолітній = великолітній, довголітній, довговічний, літний. — Дуб і всякі дерева великолітні. К. Ш.

Многолюдность = велелю́дність. — Велелю́дність Лондона сириє вистєжити заєвно причину... Кп.

Многолюдный, но = велелю́дний, великолю́дний, лю́дний, лю́дяний, велелю́дно, лю́дно, мірно. — На роспуттях велелю́дних. К. Ш. — Велелю́ді міста, як от Київ, Львів, Адєс. Кп. — Великолю́дний свѣт багатий та хорощий. Ск. — Лю́дний базарь. С. Л. — Балдіва велєкє село, лю́динє. Кп.

Многоногъ, многоножка, ком. *Iulus* = стонюга. С. З.

Многоножка, рос. *Polypodium* L. = пѣпороть. С. Ап.

Многоноько = багатєнько, ця мѣло, чи малєнько. — Чи малєнько такп зацравля ви за копя. Кп.

Многообразный = розмаїтій.

Многоплодный = родючий (про землю, рослєпу), плодучий (про птицю, животину), хлѣбодѣйний (Гал., про землю), ріясний (тільки про овод). С. Л. — Родюча земля.

— Родюча груша. С. Л. — Качки більше плодучі від гусей. — Рясна вишня.

Многоразличный = розмаїтій, усякий.

Многоръчє = д. Многоглаголаніє.

Многоръчивый = д. Многоглаголивий.

Многосемейность = сімяністість. — Коли б мїні не та моя сімяністість. Лев.

Многосемейный = сімяністий (Лев.), сєвєністий, великосємейний, кодловатий.

Многословіє, многословный = д. Многоглаголаніє.

Многосложный = многоскладний. — В двоскладних або многоскладних словах на однім складі є вѣголос. — Гр. Ог. См. Ст.

Многосольный = сілкий.

Многосторонний = многобичний, гранч́астий, гряч́атий. — Такий гряч́атий, що я не скажеш скільки сторіє у його. Кп.

Многострунный = струністий.

Многострадальць = великотерпєць.

Многотрудный = важкий, трудний (С. Ш.).

Многоугловый = угл́астий (С. Ш.), ріжкватий (Чайч.).

Многоуважаемый = високоповажний, вєльми шановний.

Многоученый = великочєний. Лев.

Многоухомько = багѣто, багѣцько (дуже).

Многоцѣнный = коштовний (С. З.), великокоштовний (Кєв. Ст.).

Многоцвѣтний = квітстий, квітч́астий.

Многочисленный = числєний. — Грєшнєя спорудла своїм числєним прихильникам обд. Кв.

Множество = багѣто, багѣцько, сила, вєлїка сила, вєводі — множество, тїск, вѣязьва, тьмѣ тємрява. — Безчисленное множество = бєзлїч. — Велика сила народу полагло на войнѣ. Кп. — Такого вѣязьва рѣби. Ман. — Тьма тємрява жучєи було. — Гей не двєцѣте, добріє люди, що на Вкраїні повстало, гей за Дашєвєи під Сорокою множество Длхїв пропало. в. п. — І хлопцїє чортів тїск було. Кот. (Д. ще під сѣ. Мнѣго).

Множить, ся = множити, сѣ, помножѣти, намножѣти, сѣ. — Люди множить сѣ, а земля не ростє, не бѣлшєв. Кп.

Мнѣ = мїні. — Мнѣ вєб равнѣо = д. під сѣ. Вєсь. — Не по мнѣ = не по мїслї, не до мїслї, не під мїслї. — Хоч в червоім намїстї, вєва мїш не по мїслї. в. п. — Та вєиє жїнку не під мїслї — не хочє в нєю жїтє. в. п.

Мнѣніє = думка, гѣдка, розумїня, адѣнїя. — Моя гѣдка така, що тобі не трєба туди їхѣти. С. Л. — В мєнє думка не така,

щоб пішла я за Стецька. Кв. — По моему мнѣнню, я тогб мнѣннн = на мою думку, мой така думка, як на мене. — На мою думку, зосім не так треба зробити. — Мнѣнннєм положитъ = ухвалити. (Гал.).

Могіла = 1. ява, гробовище, гріб. 2. моги́ла. — Ой робіте труну та широкую, викопайте яму та глибокую, вясинте могилау та високою. в. п. — Гробовища у землю глибокі. К. Д. — Тоді було трохи жаль, ян на лавці лежав, як до гробу понесли, то всі жалі одійшли. Я до гробу йшла — поплакувала, а від гробу йшла — поскакувала. п. п. Под. — Вясинали над козаком високу могилу, посадили у головах червоу калину. в. п.

Могілявца, рос. Vinca = барвінок. С. Ап. — Ой мій хрещатий барвінку не розстилай ся по садочку. н. п. — Зеленький барвіночку стани ся визеньку. в. п.

Могіляний = могильний, гробовий.

Могілящик = гробокіп, могильник.

Могорічъ = д. Магарычъ.

Моготъ, **могутъ** = міць, сила. — Не въ моготу = не по силі, не під сілу.

Могучій, **могущественний** = міцний, сильний, дужий, **могучий**, **могущий**, **можний** (С. Ж.), **могутний** (С. Л.), **великоможний**, **потужний** (С. З. Л.), **преможний**. — Не поможе міцний Боже і аскова сьвічка. п. пр. — Не завидуй могутому, бо той заставляє. К. Ш. — Надія і могутного царя і мене нестять. Ки. — Поскидав потужних з престолів і підняв у гору смиренних. К. Св. П. — Тут треба потужніших сил. С. З. — Піднялю ся під їх монаршую преможную волю. К. Ст. — Преможний Монархо! Самойлович. С. З.

Могущество = сила, міць, **могутність**, **можність** (С. Ж.), **можновладство** (К. Б.). — Він має велику силу. — Велику міць узляла жидова, що усіх панів носіла. С. Л.

Мода = мо́да, **поведенця**, **поведінка**. — Сидить чорт та й плаче, що моди панам не вставче. н. пр. — Така вже в нас поведенця.

Модель = зразок, **взір**, **модла** (Ман.). Зробив зразок, та по йому вже й робив. —

Модельровать = **модельовати**. Ман.

Модістка = **модниця**. — Заказала у модниці. — Вона була в Адосу у модницях, та там і навчила ся шити на палив. — Сестер можна повідавати в шауку до модниці. Ки.

Модница = **модниця**, **модосьвітка** (С. З.). — Ая, яка модниця — усе їй треба, щоб по моді було пошити.

Модничать = **модничати**, по **моді**, по **модьбому** одягати ся, **жити**.

Модный = **модній**, **модешний**.

Можется, **вживается** ся тільки у виразах: а) „худо **можется**“ або „не **можется**“ = не **здужаєть** ся, не **добрить** ся. — Щось **міня** не **добрить** си. Хар. Чайч. — б) „**Какъ** **живѣть**, **можется**?“ = **як** ся **має**те? Чи **живі**, чи **здорові**?

Можжевеловый, **можжевелъный** = **яловцевий**.

Можжевелникъ, рос. Juniperus communis L. = **яловець**, **можжевелъник**. С. А. — Куривсь для духу яловець. Кат.

Можно = **можна**.

Мозгалый = **гнилий** (про овочі), **трухлявий** (про дерево), **притлий**, **тухлий** (про інші речі), **хірлий**, **хірлий**, **слабовітний** і т. д. **Болѣзненный** (про чоловіка).

Мозгалыйый = д. **Болѣзненный**; **міршавий**, **плюгавий**.

Мозгалый = **хірляк**, **харляк** (С. Ш.), **пложута** (С. З.), **міршавий** (К. Х.).

Мозглытина = **гнилытина**, **трухлытина**.

Мозгнуть = 1. **гнити**, **трухлявіти** (про рослину). С. Ш.

2. **чакнути**, **марити**, **хірити** (про чоловіка).

Мозговякъ, **мозговина**, Coenurus cerebrialis — **могговник**, **коловатка**. С. Жел.

Мозговой = **мізковий**.

Мозгъ = 1. Cerebrum — **мізок**, **мозок**. С. Л.

2. Medulla ossium = **шнік**. — Твоя **ність**, а мій **шнік**. в. пр.

Мозжечокъ, Cerebellum = **мізок**.

Мозжить = **мізчити** (С. З.), **вотлошити**. — **Голову мозжить** = **голову тріщити**.

Мозолистый = **мозольований**.

Мозолить = **мудити**, **мозолити**. — І червоні чоботи мулять. п. пр. — **Мозолить язвкомъ** = д. **під сл. Вадоръ** (Городитъ).

Мозоль = 1. **мозоля**, **варостень**, **нагнітка** (Бар.), на **п'яті** — **гузка**. — Не **гарні** мої руки, ще й з **мозолями**. Фр.

2. **зад**, **гузка** (у мавп).

Мозольный = **мозольвий**. — **Мозольные деньги** = **кривавця**.

Мой, **мой**, **моё** = **мій**, **мої**, **моє**.

Мойка = 1. **миття**, (про білизну) — **прання**, **праття**.

2. **мойка** (де мийють вовну). — **Заробила** на **мойках**. — **Напляла** ся на **мойки**.

Моклякъ = **жмікрут**, **глитай**; **скіра**, **скупшидя**, **скупердя**, **га**.

Моклий = вохкий, мокрий.

Мокнуть = мокнути.

Мокредина = трясовина. С. Ш. — Пошли в трясавину, та ледве выбрались відти.

Мокредь = 1. негода, слюта, дощиста, мочлива година. — До милої вроди немає негоди. н. пр. — Не впорались з возовцею, як захопила негода.
2. вохкість, мокрість.

Мокренький, ко = мокренький, ко.

Мокреть = д. Мокредь.

Мокрехонець, ко = мокрісінський, ко.

Мокрєць = мокрєць (мокрый лишай у коней).

Мокрица, мокрїчка = 1. ком. *Oniscus asellus* = стогога, мокриця.

2. рос. *Stellaria media* Smith. = мокрєць, мокриця. С. Ан.

Мокричний = стогоговий, мокрицевий.

Мокроватий, то = мокрєвський, ко.

Мокротá = вохкість, мокрість.

Мокрота, мокротина = флєгма (С. Ш.), флєгма, харкотїна, харкотїнина (С. Ш.), хрїка, частіше — хрїки (Ніс.), харканина (С. Ш.), харковїна, мокротїння.

— Як виділює мокротїнина, так новопопояв з кров'ю. Кн. — Обхаркав усю долівку харкотїниною.

Мокротистий, мокротний = мокротїний, харкотїнний. — Мокротний чоловік = харкатий, харкат, ка. С. Ш.

Мокрий = мокрий.

Мокрїть = мокрїти.

Молва = помівка (С. Л.), поголос, поголоска (С. Л.), слава, поговір (С. З.), поговірка; чутка, балачка (Эн.), говірка, чутка. — Дурний молва = поговір, слава, помівка. — Про вовка помовка, а Москва кобну вкрив. н. пр. — Деся великий дзвін наливають, що пустий таку поголосу. в. пр. — І повернув са Ісус в Галилею і розійшов ся поголос про його по всій околиці. К. Св. П. — Няд мокро хатиною темна хмара стала, в на мене молодую поговір та слава. н. п. — Полюбила Петруся, поговору бою са. н. п. — Ой не піде дрібен дощик без тучі без грому, ой не піде дїнка заміж та без поговору. н. п. — Від людського поговору не заппеш ся пеленою. п. пр. — Та вже та слава по всім світі стала, що дівчина козаченька серденьком назвала. н. п. — Давпо вже про се говірка йде та й досі щось не має. — Була слава, були поговори та на тую дівчиноньку, що чорні брови. н. п.

Молдiвiн = Молдiвщина (С. Л.), Мультинщина, Мультинська земля. С. З.

Молвiть = мовити, казати. — Не мов мiнi нi словечка — нехай буде гречка. н. п.

Молєбєнь, молєбєствє = молєбєнь.

Молєбєствовать = молєбєнь прiвiтити. — Що дяя молєбi прiвiтити, у ставниї свiчкi великi ставити. К. Ш.

Молєбєня = божниця, богомiльниця; каплиця, (у жидiв) — шкiла.

Молєльщик, ца = молєць і д. Богомiлєць, лиця. — Який салдат, така і битва, який молєць, така й молитва. Ск.

Молєнiє = молїння, благiння.

Молїтва = 1. д. Молєнiє. 2. молїтва. — Давать молїтву = молїтвувати. — Брать молїтву = молїтвувати ся. (Обдiв про породїлю). — Учити молїтвi (дїтей) — молїти. — Почала молїти дїтей.

Молїтвенникъ = молїтовник. С. Л. — І зібрав усю громаду, з нею розпростив ся, взяв з собою молїтовник, в пуцу віддалив ся. Руд.

Молїтвенний = молїтовний.

Молїтослiвъ = д. Молїтвенникъ.

Молїть = молїти, благiти. — У гору руки вдїймає, Господа милосердного благiти. н. д. — А я так мало, не багато благав у Бога — тільки хату. К. Ш. — Та поїдеш до столиці богатї царницї, в чи не дасть тїї землі, в що від гриниці. п. п. — І радий а і веселий і Бога благав, що не прислав моїх дїток в далекому краю. К. Ш. — А я стою та аж очима благав, щоб винудувались. Фр. — Одвїй все сонця треба, а та дощу благав з веба. Зїньк. — Очима і стрїляє і благав. н. пр.

Молїться = молїти ся.

Мiлка = помiл. — Цей мiлн і на помiл добрай.

Мiлкнуть = мовчiти.

Мiлкоуъ = мовчки, мовчакi. — Ви тільки мовчки йдїть до дому та лигайте. С. Х. — Ні в голос, ні мовчки. н. пр. — Тхнї попові ксiювана на со духи в церкві, нехай лєшат там мовчакi в сирїї землі мертвi. Гул. Ар.

Мiлнiя = блискавка (С. Аф. З. Л. Ш.), блискавиця (С. Ш.), лiскавка, лiскавиця, (з грому) — гриниця. — Ой з за гори хмара виступає, до Чигрина громом випрiмле, на Україну блискавкою блискає. н. д. — Шваркнула блискавка — грим грокнув і загув, із хмар, мов з лотокiв, водою зшумiло. Гр. — Сказав Юпитер і швирилув на їх блискаву з веба. Дум. — Як блискавка все разом освiтїла. К. К. — Блискавиця так і поре чорну хмару, аж страшно дивити ся. Галуз. — Блиснула гриниця із чорної хмара. К. Д.

Молодiн = молодi.

Молодѣжничъ = МОЛОДНИК (молодий лѣс). — Молоднику не можна рубати.

Молодѣжъ = МОЛОДІЖ, МОЛОДЪ (С. З. Л.), МОЛОДНІЧА (С. Л.), МОЛОДІАТА (С. З.), ЧЕЛЯДЬ (сѣльська. С. З.). — Молодїж гуляе, а старі думно сидять. Кп. — Старі помічали: нехай, кажуть, люблять ся молодята. М. В. — Сошлонька грає, вси челядї гуляе, а мене матя лає — гулять не пускає. в. п.

Молодѣнькій = МОЛОДѢНЬКІЙ.

Молодѣхонѣкъ = МОЛОДѢСЕНЬКІЙ, МОЛОДІСЕНЬКІЙ.

Молодѣцькій, ко = МОЛОДѢЦЬКІЙ, БО, ЮНАЦЬКІЙ, КОЗАЦЬКІЙ, ХВАТСЬКІЙ, КО, ПО КОЗАЦЬКИ, ПО КОВАЦЬКОМУ, ПО МОЛОДѢЧИ. — Гей, як крикнув царь турецький та на свої слуги молодѣцькі. п. п. — Та й хватська ж то була колись козацькая мати. (Україна). Гул. Ар. — Ям все діло повинчати, по козацьки погулим. п. п. — Та по молодѣчи, а не по черпечі будеш Богови молитись. К. Ш.

Молодѣць = МОЛОДѢЦЬ, ЮНАК, КОЗАК, ЛѢГІНЬ.

Молодѣцтво = МОЛОДѢЦТВО, ЮНАЦТВО (С. З.). — Покиньте се дурне юнацтво, наповне виборне боярство. Хот.

Молодѣцтвувать = МОЛОДЦЮВАТИ (С. Л.) КОЗАКУВАТИ.

Молодична = шум на молодому пиві.

Молодичло = рос. *Sedum Telephium* L. — Зайча трава, зайча капуста, росада, гадун (укр.), масляне вілля (гал.). S. acre L. — бурячки, гінєць, роходник, очіток, очітки, молодені, чістек. С. Ав.

Молодичь, ся = МОЛОДИТИ, СЯ, ПІДМОЛЮЖУВАТИ, СЯ, ВІДМОЛЮЖУВАТИ, СЯ. — Старому не молодити ся, лисини собі не засієш. Кв. — „Ох!“ каже, а потім піби згадала, що треба молодити ся, та: „чи пак гоць!“ Ноиис.

Молодица, молодка = МОЛОДИЦЯ, здр. МОЛОДИЧКА, ЯСЯ. — МОЛОДИЧЕНКА. — Чи є в свѣті молодица, як та Гандзя білолиця? в. п. — Гандзя рыба, Гандзя птичка, Гандзя цаця молодичка. п. п. — Молодиці, молодиченька, які у вас гарні чоловічєньки! п. п.

Молодицьникъ, молодичникъ = МОЛОДИЦНИ. — Капосні діти затягли молодичницю свиту. Чайч.

Молодоватый = МОЛОДѢНЬКІЙ.

Молодой = МОЛОДИЙ. — Молодого кров гріє. в. пр. — Молода брага хмельна. п. пр. — Молодые годы = МОЛОДОЦІ. — Въ молодые годы = ВІКУ МОЛОДОГО, ЗА МОЛОДОЦІА, ЗА МОЛОДУ. — Чия серце стрепенєть ца од слова жижого, що сьпіпан я, піцував и віку молодого? К. Д. — Молодой мѣсєць = МОЛОДИК. — Молодые по-

колініє = д. Молодѣжъ. — Молодая поросль, молодой садъ, лѣсъ = МОЛОДНИК. — Молодник не можна рубати. — Молодой человекъ = МОЛОДИК, МОЛОДИЦ; ПІАРУБОК. С. З. — Турчин вибрав дань молодички и дівками. Л. В.

Молодость = МОЛОДІСТЬ. — Молодость — буиність, а старість — не радість. п. пр. — Молодость, молодость, единая сила! Порадь мше, як зрівнять веріиє діло. п. п. (М. В.).

Молодѣха, молодѣшка = д. Молодица.

Молодцоватый, то = МОЛОДЦѢЦКІЙ, ПО МОЛОДѢНЬКИ, БАДЬОРНИЙ, ПО, БАДЬОРНИСТІЙ (С. Аф. З. Ш.), ЖВАНІЙ, ВО. — Борода йому снїгом взяла ся, а як по молодѣцки похочає. Кп.

Молодичикъ, молодичина = д. Молодичь (здр. и лас.).

Молодичь = МОЛОДИТИ. — Пишаєт ся калынонька, явор молодичь. К. Ш. — До віку вічного слава Хмельницького молодичтєма. С. З.

Молодикъ = МОЛОДНИК. — Сім сот волив в оборі, молоднику — без ліву. п. п.

Моложавать = МОЛОДИТИ.

Молѣки = МОЛОЧКО (у рыб).

Молоко = МОЛОКО, здр. МОЛОЧКО, дїт. МО-НЯ, першого здоку після родів, *Colostrum* — МОЛОЗВО (С. З.), с під сиру — СИРОВАТКА (С. З.). — Жєнское молоко = ПОБОРИ. — Выпачєное, топлєное молоко = ПРІЖЕНО МОЛОКО. — Молоко птицъ, Сега = ВОСКОВИЦЯ. Вол. — Парное и = СИРОДИЙ, свѣже молоко, с під корови. — А я, мамо, монї хочу! Чайч. — Густе, як молоково. — Ніколи не пью приженого молока, а тільки таке, що с під корови.

Молокосось = БЛАЗЕНЬ, БЛАЗНЮК (С. Аф. Ш.), БЛАЗНІЙ, ЛАЙШО — ШМАРКАЧ. — Де тобі блазєвни люльки курити? С. Ш. — Чи не сорон такому блазєвни горілку пити? С. Ш. — Блазєн такий, що й цыріляєнє. Ніс. — Де йому косити, він є блазєн. С. Аф. — Ще й він, шмаркач, туди пьєть ца. Чвїч.

Молотѣтъ = МОЛОТНИК, МОЛОТѢЛЬНИК.

Молотѣло = БІЯК, здр. БІЯЧОК, поб. БІЯЧВІЦЕ, БІЯЧІСЬКО (Под. С. Ш.), БИЧ, здр. БІЧНИК, поб. БИЧІЩЕ. С. Аф. Ш. — Одірвав ся біак від цїпа.

Молотѣльна = 1. МОЛОТІАРИЯ, ТІК, де молотять кілями — ГАРМАН. Херс. 2. МОЛОТѢЛКА (машина).

Молотѣльщикъ = МОЛОТНИК, МОЛОТѢЛЬНИК, на гармані — ГАРМАНЕЦЬ. — Треба молотитиє навити. — А вже и ви родичі: дідового сусїда молотитики. в. пр.

Молотѣть, ся = **МОЛОТИТИ**, СЯ, вдруге, від-
горпнути содому — **КОЛОСУВАТИ** (Сп.), миль-
ми) — **ГАРЖАНУВАТИ**, **ГАРЖАНІТИ**, СЯ. Херс.
Молотовище = **МОЛОТОВИЩЕ**, **ДЕРЖАЛНО**
(молота).

Молотовой = **МОЛОТОВИЙ**, **МОЛОТКОВИЙ**.

Молоть, **молотокъ** = **МОЛОТ**, **МОЛОТЪК**, **МО-**
ЛОТОЧЪК, **КОВАЛЬСЬКИЙ** — **БІЯК**, не дуже
великий — **ОДНОРУК**, на заводах — **ШЛІ-**
ГА, **ВЕРШЛЯГ**, **ДЕРЕВЛЯНИЙ** — **БІЯНКА**,
з довгим кінцим — **НОСАТЬ**, **КЛЕПАТИ** **КОСУ**
— **КЛЕПАЛО**, **КЛЕВЕЦЬ** (Ман.), **ПАВІВАТИ**
ЖОРВА — **ОСКАРД**, **ОСКАРДА** (С. Пав.), **ПАВІ-**
ВАТИ з **МОЛОТОМ** — **КЕЛЕН** (С. З.). — А
зверху майстер садить по закліпці вершля-
гом і виробляє оцей кашалюшок. Пісоч. —
Келеном по ребрах затиная. п. д.

Молоть, ся = 1. **МОЛОТИ**, СЯ, на пилоту —
ПИЛЮВАТИ, **ПОМІЧЧАТИ** — **ОБМОЛОТИ** СЯ.
2. Мельник меле, шеретує. п. п.

2. **МОЛОТИ**, **ВЕРЗАТИ** і **Д. Вадоръ** **ГОРОДІТЬ**.

Молотьба = 1. **МОЛОТБА**. — Настає мо-
лотба, а нема кому молотити.

2. **МОЛОТІВНЯ**, **МОЛОЧЕННЯ**, **КІМНИ** —
ГАРЖАНУВАННЯ. — **ОКОВАЧАНІЕ** **МОЛОТБЫ**
= **ОБМОЛОТ**. — **ОКОНЧИТЬ** **МОЛОТБУ** = **О-**
МОЛОТИТИ СЯ, **ОБГАРЖАНІТИ** СЯ. — Заро-
див Бог хліба — і досі люди не обгарма-
нили ся. Чайч.

Молотье = **Д. МОЛКА**.

Молочай = рос. а) *Cheledonium majus* L. =
ГЛЕКОПАР, **ГЛЕЧКОПАР**, **ГЛАДУ(Й)ШНИК**,
РОСТІПАШ, сіре зілля, **ЧИСТОТІЛ**, старо-
вина, **СТАРДУБ**, **ПРОЗОРНИК**, б) *Euphorbia*
Esula L. = **МОЛОЧАЙ**, **МОЛОЧАК**, в) *Son-*
chus argvensis L. = **ГІРЧАК**, **МОЛОЧАК**, **МО-**
ЛОЧАЙ, **ЧОРТОВЕ** **ЗІЛЛЯ**, **ОСОТ**, *S. oleraceus*
L. = **МОЛОЧАК**, **КАКІШ**, **СУСАЙ**. С. Ап.

Молочайникъ, рос. *Tragopogon Tourm.* =
КОЗЕЛЕЦЬ, **КОЗЕЛЬЦІ**, **КОЗЕЛЬКИ** і **Д. МО-**
ЛОЧАЙ в.

Молочєніе = **Д. МОЛОТБА** 2.

Молочко = **Д. МОЛОКО** (здр.).

Молочникъ = 1. **МОЛОШНИК** (посудина на
молоко, ласий до молока і той, що продає
молоко).

2. **МОЛОШНЯК**, **СОСУН**, **СОСУНЕЦЬ** (про те-
ля, лоша і т. д., що годують ся молоком)
3. рос. *Tragopogon pratensis* L. = **КОЗЕ-**
ЛЕЦЬ, **КОЗЕЛЬЦІ**, **КОЗЕЛКИ**. С. Ап.

Молочница = 1. **МОЛОШНИЦЯ** (жінка, що
продає молоко).

2. мед. **Ариѣа** — **ПЛІСНЯВКА** (у дітей).

Молочный = **МОЛОШНИЙ**. — **МОЛОШНА** **КАША**
(зварена з молоком). — **МОЛОШНЕ** **ПОРОСІ**

(що годують ся молоком). — **М. ЛИХОРАДКА**
= **МОЛОШНИЦЯ** (у жінок незабаром після
родів). — **МОЛОЧНОЕ** = **МОЛОШНЕ**, **МОЛО-**
ЧИНА. — Я дуже люблю **МОЛОШНЕ** (про стра-
ву). — **ДАЛИ** **НАМ** **МОЛОЧНИ** **ІСТИ**. Хар. —
МОЛОЧНЫЕ **ЗУБЫ** = **МОЛОШНІ** **ЗУБИ**. — **М.**
ПРОДУТЫ = **НАБІЛ**, **ДІЙВО**.

Молочня = **МОЛОШНЯ** (де продають молоко).

Молочникъ і т. д. = **Д. МОЛОЧНИКЪ** і т. д.

Молоча, **молчаливо** = **МОВЧКИ**, **МОВЧКОМ**,
МОВЧАКА, **МОВЧАНА**. — Ні в голос, ні мовчки.
К. Ш. — Хиріє собі мовчки, а далі взяв
та і вмер мовчки. К. Х. — Мовчком увесь
вік ізжило. К. Х. — Тільки полови коповика
на со духи в цервві, нехай лежать там мо-
вчакі в сврій землі мертві. Гул. Ар. — Си-
дить воша мовчакі собі, наче П і в хаті
немає. Кв.

Молчаливость = **МОВЧАЛИВІСТЬ**.

Молчаливый = **МОВЧАНИЙ** (С. З. Л.), **МОВ-**
ЧАЛИВІЙ (С. Л.), **МОВЧУЩИЙ** (С. Нар.),
МОВЧА(Ў)Н (С. Л.), **НІМОВТІЙ**, **НАМОТЛІ-**
ВЕЙ, **КАНОТ**. — Вопа стала мовчазна С. З.
— Де далі похмуріший та мовчазніший
він робив ся. Чайч. — Любив сусід тавих,
як сам: веселих і сьмлявих і страх не любив
підкурів і мовчунів. Лев. — Ось ну-бо
— годі мовчачом сидіти — озвись. Кв.

Молчаливникъ, ца = **МОВЧАЙ**, **МОВЧУН**, **КА**
(що дали обітницю мовчати).

Молчаніе = **МОВЧАННЯ**, **МОВЧАПКА**, **МОВЧОК**
(С. З.). — Мовчанка не пущить, головоньки
не сушить. в. пр. — Мовчки розбив батько
горцюк. в. пр.

Молчанка = **МОВЧАН** (гра). — Давайте гра-
тись у мовчана!

Молчанъ = **МОВЧАН** (охотницька собака, що
трапивши на слід, не подає голосу).

Молчать = **МОВЧАТИ**, **НІМУВАТИ**. (С. З.). —
Мовчи та дш. п. пр. — Аж подумати гір-
ко, як ота людина гарна зникла пінуючи
з посеред мвру Божого. К. Х. — **Молчай**,
те! = **МОВЧИ**, **МОВЧИТЬ**, **е**, **ЦИТЬ**, **те**, **зас!**
— Мовчи, глуха — мовше гріха. п. пр. —
Цитьте, бо я й думку вашу знаю, як ви
змовляєтесь. п. п. — Ой цитьте та мовчіте,
та нікому не кажіте, цитьте! п. п. — Цит-
те вітри, цитьте буйні! в лузі не гудіте!
Мов горе янгло свити, так не розбудіте! Мет.

Молчокѣмъ = **МОВЧКИ**, **НИШКОМ**, **ТІШКОМ**
(С. Ш.), **ТІШКОМ-ВИШКОМ**, **ТИХЕНЬКО**. (С.
Ш.). — Віи пишком вишво в хати.

Молчунъ, **нья** = **МОВЧА(Ў)Н** і **Д. МОЛЧА-**
ЛИВІЙ.

Моль = **МОВ**, **МОВЛІВ**. С. З. Л. — Скажи,
мов, що не треба. — Нехай, мовляв, сам
скоштує. С. Л.

Моль, ком. *Tinea* = **МІЛЬ**, др. відм. — **МО-**

ля, мільга. — Кошній має свого моли, що його гризе. н. пр. — Міль моли гризе, коли нема що. н. пр. — Мільга мільгу їсть, а мільги й чорт не з'їсть. н. пр. — М. шуб'ана, Tinea pellionella = вовняна міль. — Ця біхєська або жовтєська хатня міль впаєсть ся вомяною, бо шкodikть бiльше хутру та вовни. Степ. — М. воцїннаа = мотїлїця, жетєнїця. — Метєнїця — сїрєнькаї метєлик, заїтає кризь вїчку у вулика. Степ.

Мольба = молїтва, благання. С. Л. Ш. — О, згїнь ся на мене, вислухай мої благання. Г. Бар.

Молїєськ = м'якун. С. Жел. — Молїєськ р'їчної, Anadanta і Upio = скїйка. н. о. Др.

Момєнт = д. Мгловєніє, Мигь.

Монарх = монарха, царь, цїсарь (гал.). (Д. Государь).

Монаршія = монарховий, царський, цїсарєвий.

Монастїрь = монастїрь, намастїрь (С. З. Л.), католицький — хлїстор. С. Л.

Монахїни = чернїця, здр. чернїчка, чернїченка, з рос. — манашка. — Не пускає мене мати та на вечєрнїці, вона хоче та віддати мене у чернїці. н. п. — У чернїцях усі сестри, а хлїб парїзно. н. пр. — Були і св'ятєські чернїці, були дївки і молодїцї. Кот. — Одна пішла в осьєн замїж, а друга в м'яєснїця, а третя чорнїява пішла у чернїці. К. Ш. — Пішов мїляч у Крым по сїа, а мїлач у чернїченка. н. п. — Монїхїней сдїлается = вчєрнїти. — Не поволї я вчєрїла, не думала пострїгати сї. н. п. — Монїхїней быть = чернїчїти, у чернїцях бутї.

Монах = чернєць, 2 від. — чернїця, чєнїця, мп. — чєнїць, здр. чєпчик, з рос. — манаш. — Чорт не плаче, коли чернєць скачє. н. пр. — По кєлії старїй чернєць ходїть. К. Ш. — Чорна душа, моя у чєнїця рєса. н. пр. — Коу що, а чєнїєні молїтва. н. пр. — Як рїбї без водї, так чєрнїцю без монастїря. н. пр. — Коргїть чєнїцю з кєлії, та їгумен не спїть. н. пр. — Із чєнїць трєба нести нєсу та клубук, а серце й дух. н. пр.

Монашєск = манашка (свїчка кадилыа).

Монашєнка = д. Монїхїни.

Монашєскїй = чернєчїй, чернєцькїй. — Чернєча злєба до грєба. н. пр. Надїв на себе рєсу чернєчу. п. к.

Монашєствовать = чернєчїти, чєвцюватї.

Монєта = монєта. — Давай грєші монє-

тоу, а не бумашкама. Кп. — Звонкєа м. = д. під сл. Звонкїй. — Золотїя м. = в Росїї: пмїєрїаль (10 р. 30 к.) і полу-пмїєрїаль (5 р. 15 к.) — чернїноць, Дукат (С. З.), Дукач (С. Аф.). — Чернїнцїн и торбїночку знаїшла, та се й до тебе прїєсса. В. Г. — Мєлкаа м. = д. під сл. Мєлкїй. — Мїдпаа м. = мїдїк, мїдїкїй. — Давши мїдїка трудового. К. Х. — Стародавнї в Україні: Гарїль (сама дрїбна), шєляг (4 гарїли, або копїїла). — Тєпєрїшпї росїєькї: грєшъ — д. це слово, копїєйка — д. це слово, 2 коп. = сьбонїак або семїшнїк (2 к. на сєрєбро або 7 к. на асїгнації), пїятїк = пїятїк (стара 1¹/₂ к. або 5 к. на асїгнації і нова 5 к. с.), 3 коп. = грївня або шостак (3 коп. або 6 шагїа). — Я два шагї, два шагї пропїла, за копїєйку дуднїка пашла. н. п. — Сєрєбрєннаа м. = срїбна, срїбнїя, срїбнїякї. — В Росїї: пїятчєк = пїятчачок (5 к.), грївєпнїк — д. це слово, пїятвалтїнпнїй, пїятїадцїтїкопєєчнїк = злот, злїтїй (15 к.), двугрївнїк = д. двадцїтїкопєєчнїк, чєствєртїк = пївкїонї або чєтвєртїк (25 к.), полтїннїк = колї (С. З.), коповїк, пївкарбїванїя, (50 к.), 75 к. = трєхрублєвїй (Лїв.), пїятїлїтнїк (Прав.), рублє, цїлкаовїй = карбїванєць. С. З. — За Тєтїну копу дав, бо Тєтїну сподобав, за Марусю пїятїака, бо Марусє не така. н. п. — Я не прїєсу у вас нї шо шагї, нї шо пїятїаку, а давїтьє мїнї в рєку по пїятїаку. І. в. Ск. — Свїятї отцї — карбїванцї. п. пр.

Монєтнїй = монєтнїй. — М. дворь = монєтарїя. С. Жел.

Монєтчїк = монєтнїк. С. Бар.

Монїєто = намїєто (С. З. Л.), однї зернїна — намїєстїна, здр. — намїєстєчко, з коралїв — коралї, дїбрє намїєто, однї зернїна — коралїна (д. під сл. Коралєкїй), з коралєвїх сбрїзїн — сїчка, скїяне — бузкївє намїєто, пацбїркп, а дрїбноє бїєру — сєлїякї (їєвє нїд слова сєлїяг, всєлїяг = пїзати). — Коли б мїнї, мамо, намїєто, то пішла б п, мамо, на мїєсто. К. Ш. — Дїд її вїзвї і намїєстєчко забран. К. З. о Ю. Р. — Повна шїя дїбрєго намїєто.

Монотїннїй, но = однїголїснїй, но (С. Бар.), однїй голїсїом, однїманїтнїй, но. — Чїтає всє однїм голїсїом, аж пудно.

Монументальнїй = вїкїдїоннїй. С. З.

Монументъ = монумент, пам'ятник, пам'ятник, надгробок. (С. Пар.)

Моніт, монічик, Canis fricator = муцик. С. З. Ж. — У неї був біленький цуцик, її він завжди забавляв, не дуже простий — родом муцик. Кот. — Як муцик, бубличок задравши хвіст, біжить та гавкає на мир що сили. Гр.

Морганіе = морганія, лунання, кліпання.

Моргать, моргнуть = моргати - нуті, мружити, лунати - нуті, кліпати. С. З. — Козаченько грав, бровами моргав. п. п. — Ой здвєть ся, що не плачу, оченьками мружу. п. п. — Не всієюм даїчі очима дунуть. С. З.

Моргоєльній = кислоокій (С. З.), підслішоватий.

Морготь = сморід. — Такий сморід, що дух забиває.

Моргунь, ня = моргун, ха.

Морда = (про змїріва) — морда, здр. мордочка, (про до-жих, на пр. свиней) — Писок, (про чоловіка) — пічка (С. З. Л.) поб. пічюра, здр. пічка, писок (С. З.), маршїза, маршїза, шїдай. — Лисичка виткнула мордочку. п. к. — З свинячим писком та і свинячим тісто. п. пр. — Знати й по писку, що добрих свиней влоду. п. пр. — Мов та тварюка, що глинуть не може пічки на небо, та у багні цілий вік риєть ся писком своїм. Ск. Сам. — Ухватила добридика конячку та идарила добродім по писку. п. п. — Пічка, як у козлика. п. пр. — Зеркало показує пику, якої само не бачить. п. пр. — Ударив його по маршїзі, аж юшкою впад ся.

Мордєтий = (про жипотину) — мордєтий, (про людей) — пикєтий, пискєтий. — Мов кабани годозані, пикєти, нузєти. К. Ш.

Мордєчка = 1. собєка мордєта.

2. пічка, цвєчюра.

Мордишка, мордочка = д. Мордєшка 2.

Морєнлєваніе = морєнлєваніе. С. Пар.

Морєнлєватєль = морєнлєватєць. С. Пар.

Морєхєдствє = д. Морєнлєваніе.

Моржєвка, рос. Cucumis Melo L = зимівка, дубівка (дип).

Морж, зоол. Trichecus rosmarus = морж, морський кінє.

Морїть = губити, вивєдити, перевєдити, морїти, вивгублєти. — Галуном добре вивєдити блощиці.

Моркєвина, моркєвник = моркєвїння.

Моркєвїний = моркєвїний (С. З.), моркєвїяний. — Ой буи лєшок моркєвїяний, а кїнь буряковий, а пєчєчка з лєбєди, жупєл лєухєвий. п. п.

Моркєвъ, рос. Daucus L. = моркєва, D. Са-

gotta L. = моркєва, моркєвник, дієка моркєва. С. Ап.

Моркєтїний, по = журийї, сумїий, нудїий, прїкрїий; влєсний, мєторєшїий, жуїно, сїшмо і т. д.

Морєвєй = морєвїй. — Морєвєс нєвїтрїє, морєвїя вєва = морєвїя (С. З.), морєвє вєвїтрє, прїмєркї, прємєрєк. С. З. — То лїкарї товєр куїїлї і морєшїєцє замєрїлї. Мєт. — Тєгє ж рєкє прїмєркї нєлїкї булї в Корєунї. Л. С. — Курєє морєшїєцє замєрїлї. С. З.

Морєжєнє = морєжєнє.

Морєзїтї = морєзїтї. — Морєзїтї = морєзїтї, берє морєз, берєтї цє морєз. (Чайч.)

Морєзїтєсьє = морєзїтєсьє, мєрзїтєсьє.

Морєзєка = грємєк С. З. (є кїзїку абє гєлїнї, облївєть ся водєю, дєя спускєнїє з гєрїє). — Абє грємєк абє сєпчїтє тєскєвє. Вєдїшєськїй.

Морєзїньї, по = морєзїньї, зїшїньї, нє. — На двєрї морєзїно. — Оїє як мїнї з вєчєрє вїхєдїтє, зїмєшє рєсє нїжєнькї морєзїтє. в. п.

Морєзє = морєз, мєзєнькїй — морєзєць, вєлїкїй — морєзєць, бєз сїлгє — Гєлє-морєзє. — Утрєнїє морєзє (пєрєд зїмєю — зїморєзкї (С. З.), прїморєзкї. — Морєз, аж скєлкї скєчутї. — Морєз тєкїй, цє аж нєквєрїтїє. п. пр. — Морєзєцє здорєвєнїй. — В єсєнї, в замєрєзкї. Л. В.

Морєсїєть = мрїчїтї, їжїтї. (С. З.). — Єсїнїй дощїк мрїчїть, нєчє з сїтє єїн. Кї. — Дощїк мрїчїть. Чайч.

Морєчїть = морєчїтї. — Вїн тїєлкї лєудєй морєчїть.

Морєшкє, рос. Rubus Chamaemorus L. цє рєстє в нїжїньї Рєсїї.

Морєсьєй = морєсьєй, морєнїй. — М. кїсєль = д. Мєдєвєє. — М. собєкє = д. Акєдє. — М. сєрєкє = д. Крївєкєць.

Морєсь = сїк з зїгїд абє овєцє.

Мортїєрє = гєкївїєцє (С. З.), мушїр (С. З. Л.), мєздїр. — Як понєсуть товєрїшє в нєвує свїтлїєцє, зєгомєнєть сємєвєлї, гуквуть гєкївїєцї. К. Ш. — З мушїрє гєтїлє. С. З.

Морщїна = моршкє, зморшкє, моршєк, морщєк, зморщєк, брїжкє, частїше мї. брїжжї (С. Аф. Ш.), в єдєжї — зморщєкї, брїжжї, збєрв. — Лїцє худє, порїтє зморшкєм. О. Мир. — Бєч їнєк зморщєкєм, мєв єлєшїєм зїрєдє. Гул. Ар. — Гєлєнькїй і тєпєнькїй моршєк мїж бровєм. Лєв. — На вїду у нєї чїмєлє брїжжїє.

Морщїнєстїй = збєршєнїй, поморщє-

нвій (С. Пар.), брижжівий (С. Аф.), бриж-
пастий, про онові — жорхлий, про оде-
жу — поморщений, брижжівий, бѣ-
ристий.

Морщинний = моршкочий, зборшковий.

Морщиноватий = зморшковатий, по-
брижженний.

Морщити, ся = морщити, ся, зморщувати,
ся, про овочі — жорхнути. — М.любъ
= сушити ся. С. Л.

Моръ = мор, моровиця, поморря, шѣ-
песть, вєрѣчка (Мал.) і д. під сл. Мо-
ровѣй — М. повѣтрѣ.

Моріакъ = моріак.

Москотильний = коринний. С. Жел. Пар.
— М. товаръ = коринний товар.

Москоть = коріння, фарби, силітра, ку-
первас, нафта і всякі хвижчі речі,
що звивають ся в ремєствах то-що.

Мособль = маслак. С. З. — Гризєко ся за
маслак смєрдячий. К. Ш.

Мостикъ = мѣстѣк, мѣсточок, для переходу
— похідня, кладка. — Там і мѣтка не-
має, а єсть тільки кладка. Кр.

Мостильницькы = мостийк (С. Пар.), що но-
сять каміни — брукаръ. С. Жел.

Мостити, ся = 1. мостити, дошками —
стелити, камінем — брукувати (С. Л.),
буркувати (С. Ш.), тарасом — тарасу-
вати (С. Ш.), греблю — гатити, рєштѣ-
вання — рєштувати, ся, гилѣдо — кѣбли-
ти ся. — Курка хубаєт ся, а друга ви-
пѣтєчє. С. З.

2. мостити ся, начє в мѣздѣ — кѣбли-
ти ся, кѣблѣити ся. — Стара на возі
кѣблѣити ся, пєначє журка. С. З.

Мостки = 1. кладка, кладки (для переходу
черєз річку, ривчак або що і на річці
для прання білизни). — Ой у позі річка,
черєз річку кладка. п. п. — Пішла на клад-
ки сорочки прати.

2. рєд штѣвання. С. З. — Вивєли стїни
до верху, а рєштѣвання ѣ обвалялось.

Мостовий = мѣбѣст, кмѣяна — брук (С.
Л.), бурк (С. Ш.), бруковка, бурковка Кр.

Мостовина = мостина (С. З. Л.), мосто-
вица, стѣлина.

Мостовѣе, мостовицѣна = мостѣвѣ. — Мо-
стового по пів золотого. п. д.

Мостовѣй = мостовий.

Мостовицькы = мостовий.

Мостѣк, мостѣчекъ = д. Мостикъ.

Мостѣльга = д. Мособль.

Мостъ = мѣст, дошка в мосту — мостина,

мѣстийця. — Камєнный мостъ = мурѣ-
ваний мѣст. — Цѣловѣчий м. = живий
мѣст.

Мосьєка = д. Моєськ.

Моськипъ = мѣцковий.

Мотальница = мотовило. С. З. — Ты б
шила, ти б прѣла люблю та мило, и б мѣтов
црѣжєнєкѣ на мотовило. п. п. — Накупив
єрєтєн, нєма мѣтовина. п. п.

Мотальницькы, ца = мѣтѣч, ка (С. Пар.),
мѣтѣльницкы, цѣя, в жарт — пѣтєкѣплѣт.
— Ой ти тѣка пѣтєкѣплѣт, а и бѣндарѣвна
— я тобѣ нє рѣвни. п. п.

Мотаніє = 1. квѣвання, колѣвання, хи-
тання.

2. мѣтання, сѣтання.

2. мѣтання, мѣтѣчення, трѣнкавання
(С. Ш.), гѣйвування і т. д. д. Мѣтѣть.

Мѣтѣть = 1. квѣвати, колѣвати, хѣтѣти
(С. З.), тѣлѣпати (С. Ш.). — Хитѣє головою.
— Сидитѣ дѣд вѣд водою, колѣнає бородою.
(п. з. — очєрєт). — Мѣтѣющій головою =
кѣва, кѣвун.

2. мѣтѣти, сѣтѣти (пѣтєкѣ).

3. мѣтѣти (С. Л.), мѣтѣчити (С. Л.), гѣй-
нувати (С. Л.), цѣндриати (С. З. Л.), пє-
рєводѣтити (С. З. Л.), трѣнѣкати (С. Ш.),
шахрувати (С. З.), мѣртѣтравѣтити (С. З.).
— Хто тобѣ зєлѣдѣ гѣйнувати бѣтѣкѣвицѣну?
К. Б. — Почѣл пєрєводѣтити худѣбу. — Пѣва,
гуля и шахрував гроші. Кот.

Мѣтѣтьєя = 1. колѣвати ся, хѣгѣти ся,
тѣлѣцѣти ся, тѣлѣпати ся (С. Ш.). — А
кѣтицѣ то сюди то туди тѣлѣпають си. Кв.

2. вѣштѣти ся, тѣнѣяти ся, блукѣти.
— А так собѣ — тѣнию си по свѣту. Кот.

3. мѣтѣти ся, сѣтѣти ся.

Мотовило = д. Мотальница.

Мѣтовѣка = мѣтѣяга, мѣтѣжєка, цѣндра,
мѣртѣтравѣця (С. Пар.). — Воѣна у мѣєвѣ
бєрєжѣницѣ, по мѣтѣжєка. Кп.

Мѣтовєкѣй = мѣртѣтравѣний; рѣстрѣтѣний.

Мѣтовєствѣ = трѣнѣкѣвання (С. Ш.), гѣйшу-
вання, мѣртѣтравѣство.

Мѣтовѣзѣкѣ, мѣтовѣзѣ = мѣтѣзѣка, мѣту-
зѣк (С. З.), зѣдр. мѣтѣзѣчѣка. — Пошукѣй
мѣтѣзѣкѣ — звѣзѣзѣтѣти. — Вѣзьми мѣтѣзѣку
та звѣзѣтѣти гарнєнєкѣ.

Мѣтѣдѣль = д. Мѣтѣдѣло.

Мѣтѣкѣ = мѣток, мѣтка (С. З.), $\frac{1}{2}$ — пѣв-
мѣтѣкѣ (С. З.), частѣина в трѣ пѣтєкѣ — чѣє-
ницѣя, в 10 чѣєницѣ — пѣєво або по-
вѣємо, в 20 пѣєво — пѣвѣмѣтѣкѣ (Нѣє), урѣ-
жєка зѣнтѣ з мѣтовина — тѣльєка. — Пѣрѣжа
бѣла і краєнєна, в мѣтєках і кѣубѣна. Мѣжєр.

— Ой пасуче виток, що буде в півміток.
Гул. Ар. — Півмітка допрадала. С. З. —
И за вечер і за досвѣток вшриду 12 та-
льок. п. в. С. Ш.

Мотѳра = д. Вѳюшка 2.

Мотѳшка = 1. витѳшка, витѳлка.

2. цѳвка (С. З.), мѳтниця. — Купила
мѳтницю виток.

Мотѳ = 1. д. Мотѳкъ.

2. мот (С. З. Л.), частѳше — мотѳга, мо-
тѳга (С. З. Л.), моталиѳа (Чайч.), тринь-
кало (С. Ш.), марнотравець (С. З.), пе-
ревѳдчик. — Вийшов такий цѳнниця, та-
кий мотига, що ѳ не доведи Господи. п. с.

Мотѳка = копаниѳця (С. З. Л. Пав.), иноді
— мотѳка, д. ще Застунѳ і Кирка. —
Замѳряеть цѳ мотнико прѳти сонѳа. п. пр.

Мотѳлябѳть, мотѳлячѳсть = метѳлик, ме-
тѳличок. — Жвавий, як метѳлик. п. пр. —
З гусеницѳ метѳли став хорошиѳ, золотий,
аж син. Б. Б. — Всѳ метѳлики звивають
тѳльки рѳдку ѳжу, найпаче — солодкий кві-
товий сѳк. Степ.

Мотѳль = 1. мотиль, здр. метѳлик. —
Швидкий, як мотиль. п. пр.

2. матѳн, витряниѳця (в парових маши-
нах).

Мотѳляковий = метѳликовий.

Мѳха, ком. Тѳгѳр = мѳшка.

Мѳхнѳ = мѳчка, кѳдла.

Мѳхнатий = волохатий (С. Аф. З. Л.), ку-
длатий (С. З. Л.), кострубатий. — Голуб
волохатий. — Ходить туркот волохатий.
С. Ш.

Мѳхнатѳть = волохатѳти, кудлатѳти.

Мѳхнонѳгѳя = д. Мѳхнатѳй.

Мѳховѳй = мѳховий.

Мѳхѳр, мп. мѳхрѳ = 1. торѳчка (С. Пар.),
торѳчки (С. Ш.), нацѳборка, нацѳборки.

2. зубцѳ по краѳх на квіткових ли-
стѳчках.

Мѳхровий = цѳнний (про квітѳка). — Пов-
ний мак.

Мѳхровѳть = новиѳти, повиѳшати (про
квітѳки).

Мѳхряѳ = нехлѳя, нечуѳара. С. Л.

Мѳхъ, 2 вѳдм. мѳхѳ = 1. рос. Мѳхсъс врѳгъ-
пѳш — мѳх, 2 вѳдм. мѳха. С. З. — Ба-
гато мѳху паросло на деревѳ. — Обросло
мохом.

2. пух, пушѳк (на тѳлѳ). — На черевѳ са-
ний пушѳк.

3. мѳчѳр, мѳчѳрѳ. — Кругом болѳтѳ та
мѳчѳрѳ непрохѳдѳи.

Мѳчѳ, Urtica = сеч (С. Жел.), мѳч (С. Жел.
Пар.), сѳцѳка, сѳцѳки, сѳцѳкѳлина, сѳцѳкѳй-

пѳ, сѳйки, сѳклинѳи (С. Жел.). — Сеч у
конѳа не ѳде — треба до коновѳла. Ки. —
Казѳла не ѳж на пѳч багато канушѳ, пѳш
сечу жене, а теѳер усьн постѳль в сѳцѳкѳ-
пах. Ки. — Казѳв лѳкар — принести до
ѳго сѳцѳка роздѳвѳть сѳ. Ки.

Мѳчѳгѳть, мѳчѳжѳина = мѳчѳр, мѳчѳрѳ, мѳч-
рѳч (Лев.).

Мѳчѳлина = лѳко, лѳчко. — Не зубѳта,
не зѳдѳгнеѳа, тѳльки лѳчком пѳдперсѳниѳа. в. п.

Мѳчѳлка = 1. д. Мѳчѳлина.

2. вѳхѳт, здр. вѳхѳтѳ (С. Аф. З.), мѳй-
ка. — Вѳзьми теѳлоѳ водѳ та вѳхѳт, та зѳий
гарнѳсько.

Мѳчѳло = лѳко.

Мѳчѳльнѳй = лѳчанѳй. — Хоч лѳчанѳ, та
не позѳчанѳ. п. пр.

Мѳчевѳна = 1. колѳужѳ.

2. мѳчѳвѳна.

Мѳчевѳѳй = мѳчѳвѳй, мѳчѳвѳй. С. Жел. —
Мѳчевѳѳй пузырѳ = мѳхѳр (С. Жел. Пар.),
сечѳник. Ки. — Отож начѳ видѳжав, а се-
дѳг пѳшов ѳому на сечѳник. Ки. — М. кѳ-
мень = мѳхѳрнѳй кѳмѳнь. С. Жел.

Мѳчѳгѳнѳне = сечѳгѳн, посѳцѳкѳйло. —
Сказано тобѳ: даѳ коновѳ сечѳгоѳу, хѳба не
бачѳш — сеч у неѳ стала. Ки.

Мѳчѳгѳнѳъ, рос. Melidius Melissophyllum L. =
пахѳче кѳдѳло, гѳдѳн ѳѳзик. С. Ав.

Мѳчѳменѳскѳпѳле = сѳцѳнѳй; сѳцѳкѳвка. —
Зстаѳв ѳого саме за сѳцѳнѳй — тѳльки цѳ
приладѳн сѳ сѳцѳти, а ѳого хѳп! Ки. — На-
пала б на тебе сѳцѳкаѳка, цѳбѳ ти пѳ со-
рѳчки, ѳѳ постѳлѳ сухоѳ не вѳзнаѳла! п. пр.

Мѳчѳнѳѳъ = конѳплѳ.

Мѳчѳло = став, де мѳчѳть конѳплѳ.

Мѳчѳть, сѳ = 1. мѳчѳти, сѳ; мѳкнѳти.
— Мѳчѳти коновѳлѳ. — Доѳч мѳчѳть землѳ.
— Мѳкнѳти пѳд дощѳм.

2. сѳѳѳти, сѳѳѳати, (дуже) — пѳдѳти, (про
дѳта) — пѳсѳѳѳти, (у вѳсѳтѳ) — довѳти рѳ-
бу. — Хочѳть сѳ сѳѳѳѳти. — Дѳтина дѳжо
часто пѳсѳѳѳ.

Мѳчѳщѳ = став або болѳто, де мѳчѳть
конѳплѳ.

Мѳчка = 1. мѳчѳшѳнѳ. — Мѳчѳшѳнѳ коновѳль.

2. Fѳbra — волокѳб, здр. волокѳщѳце,
пѳб. волокѳѳѳще. С. Аф.

3. мѳчки (топѳньѳ мѳчѳчки вѳд корѳнѳ), у
дѳ-нѳких росѳнѳ, на пр. у бурѳкѳв — мѳчѳ-
лѳнѳнѳя.

4. мѳчка, кудѳлѳнѳця. С. З. — Бѳдѳна бѳѳ
одѳу а дѳрева вѳрѳвала кѳслѳчку; збуѳлась
вѳлѳсти, треба прѳсти на грѳбѳнѳ мѳчку. Ст. в.

5. мѳчка (у хѳмѳта).

6. зѳвѳртнѳ (у саѳок, д. Зѳвѳртѳка ѳ).

Мощный = д. Мощный.

Мочь = 1. д. Возможность.

2. д. Могу́щество. — Не въ мочь, мочи нѣтъ = не сила, не спромога, не моготу́ (С. Л.), не під силу. — Со всѣй мочи, что ёсть мочи = чим дуж, вірніше — чим дужч, (бігти) — на звáводи бігти, на всі заставки, (кричати) — на пѹи кричати.

Мочь = мотги, змотги (С. Аф. Л.), здоліти (С. Аф. З. Л.), адужати (С. Аф. З. Л.), примоти, првити (С. З.), здолати, спромоти́ ся. — Сю ще деревину могоу́ підняти. С. Аф. — Не зможу викупити. С. Аф. — Го и стар, болю, більше гетьманом не здолю. в. д. — Ми знаєм певне: що здола високий людський дух придбати, того ве сила вже відити, ве сила зшпцти, зламати. Чайч. — Прямів бл, в ложці води чтопы. в. пр. — Не здужаю встати.

Мошенникъ, ца = мошеник, ця, шахрай, ка, ница (С. З.), махляр, ка, шалапѹт, шалаган, ка, дурисьвіт, ка (С. З.), шилхвіст, ка, ошуканець (С. З.), ошукач, шальвѹра (сп. р.) і д. Жѹликъ. — Кои на торг ідут дурні і діти, починають шахраї багатіти. п. пр. — Кои луччую честь у вас іміють похлібці і шальвѹри, нежели ми. Сагайдашній. С. З.

Мошенничать = шахрувати (С. Л.), шахраювати, шатірити, дуріти, обдѹрювати, видѹрювати, ошукувати.

Мошеннический = шахрайський.

Мошенничество = шахрайство (найбільше про жидів), мошенство (найбільше про москалів), шалапѹтнява (найбільше про циганів), омáна, ошуканство. С. Л. — Він сидів в острові за шахрайство. Ки.

Мошка = д. Мѹха.

Мошій, мошонка = 1. д. Кошелѣкъ 1.

2. (у самців, мішечок з яйцями) — килітка, швидкобра (С. Жел.) з рос. — мошинка. — Сеча як стала, так мошинка й роспухла. Ки.

Мошѣніе = мостіння, (камінем) — бурковання.

Мошци, 2 відм. мошѣй = мошці, 2 від. мошцив.

Мошный, но = міцний, но (С. З.), дужий (С. Аф. З.), мотчий, мотний, но, потужний. (С. З.). — Не поможе міцній Боже і висока сьвічка. п. пр. — Не завидуй могучому, бо той заставляє. К. Ш. — Тут треба наймотужийший сил. Савойлович. С. З.

Мошь = д. Мочь 2.

Мракъ = кірок, мрѹка (С. Л.), темрява

(С. З. Л. Ш.), темнота (С. Л.), тумá. — Ой пімуть по Вкраїні висої палати, густий морок окриває пахарський хати. К. Д. — Неваче зірка у темряві сяє. С. З. — Ого зажурилась, та така ходить, як тумá. Лев.

Мраморный = мармуровий, мармуряний. (С. Л.).

Мраморъ = марму(о)р. — Вони тесали з мармору. К. Б. — А стїни коли ве з дзеркала, то з дорогого мармору. Федѣ.

Мрачить, ся = хмарити, ся (С. З.), темніти. С. Ш. — Ой хмарить ся — дощ буде. в. п.

Мрачный, но = 1. темний, тьмянний, но (С. Ш.), тьмянний, но. — Чужа голова — темний лїс. и. пр.

2. хмурій, ро (С. Л.), хмурний, но, похмурій, ро, хмарний, но, понурій, ро (С. З. Л.), сумний, но. — Сей лїс був темний ве сказавно і сумно все в йому було. Кот. — Хмаро і тїмно минав мій вік дитинний. Ки. — У Москві, кажут, і сонце холодно і небо понуре. Мор. — Мрачный человекъ = суний, понѹра (С. З.), вобуватий, дундѹв (С. З.), похнюбий (С. З.), темрюк.

Мрачитьсѹ = темніти, темнішати (С. З.), хмурити.

Мститель, ница = мстник, ця (С. Л.), помстник, ця, помститель, ка (С. Ж.). — Як той мстник, часу дожидѹє. К. Ш. — Гнів Божий обертає си на гордых! Гука Господя помстників карає. І. Г.

Мстительность = мстивісь (С. Пар.), помстивість.

Мстительный = мстивий, во, мстний (С. Л.). — І в того Кості і в його нава вдача мстива. Ки.

Мстѣть, ся, отомстѣть = мстѣти ся, помстѣти ся. — Сьвятий огонь мстѣть си, як його не шавують. в. пр. — Невістка мстѣть ця над нею. Лев.

Мстѣться, помстѣться = здавати ся, вертѣти ся. привертѣти ся. — Это емѹ помстѣлось = се йому привералось.

Мудроно = 1. хитро, мудро, штѹчно. — Хитро, мудро і не дорогам коштом. Кот. — Дуже штѹчно зроблено.

2. трѹдно, тяжко. — Трудно всім догодити. и. пр. — Трудно вийти з біди, як каминою з води. и. пр. — Через нороти тяжко до некла дістати си. и. пр. — Не мудроно, что... = не дїво, не дївно, що...

Мудрѣность = мудрація.

Мудрѣный = 1. хитрий, мудрий, мудрячий, штѹчний.

2. трудний, тяжкий. — Мудре́ний чоловік = дівний, чудний; чудернацький чоловік.

Мудрець = мудре́ць, му́дрий, розу́мний, розува́ха, іронічно — мудрий, мудра́в, мудраге́ль.

Мудріть = мудрова́ти, мудра́чити, химери́ти. — Як не мудрой, а смерти треба. Гул. Ар. — Химерять, химерять, та й зроби́ть в змі́ша швайку. К. Ш.

Мудрова́нє, му́дрєствова́нє = мудрова́ннє, мудра́цнє, му́дрєщє.

Мудрова́ть, му́дрєствова́ть = д. Мудра́ть. **Му́дрєсть** = му́дрість. — Як би ви ачили́сь так як треба, то й му́дрість би була своя. К. Ш. — Народня му́дрість в приказах. Кв. — Му́дрєсть дька́рєская, рос. *Sisymbrium Sophia* L. = ві́ники, ві́нички, ві́ничця, рога́чка, польова́ горчи́ця. С. Ая.

Му́дрий = му́дрий, розу́мний, мудра́чий. (С. З.). — Недоумки все регочуть та гукають проти чоловіка мудрого. К. Х.

Му́жа́ть = до в́росту доходи́ти, му́жнєти. — Діти починають до зросту доходи́ти.

Му́жа́ться = відва́жувати́ ся, непосту́пати́ ся.

Му́жєло́жство = му́жєло́жство.

Му́жєцькє = чоловіченцько, му́жнєцькє, старє́нький. — Молодий, молодиченький! які у вас добрі чоловічєвські! н. п. — Хоч у мене му́жнєцькє з кулачок, а в тая му́жнєцькє жінка, а за його прихильєсь, та й нічого не боює. н. п.

Му́жєскє = му́жєськєй, чоловічий.

Му́жєственнєй, но = му́жнєй, но (С. З.), відва́жий, но, сьмєлий, во. — Чаги́рицькє противко Гетьмана Бруховецького му́жнє стояли і кілька недєль боро́нили ся. Л. С.

Му́жєство = му́жнєсть (Б. Н.), відва́га, хо́ро́брість.

Му́жнєва́тий = му́жнєва́тий, ге́вальний (С. З.), невзача́йний.

Му́жнєкє = сєлянин, сєлю́к (С. З.), му́жнєкє, хло́п (Прав. і Гал.); грубий — му́жнєкє, ге́вал (С. Аф. З.), му́жнєкє. — Пави бьють ця, а в му́жнєкє зуби тріщать. н. пр. — Смару́й хло́па лєси, в нє смєрдить гноєм. н. пр. — Му́жнєкєм бьть = му́жнєва́ти. — Бачить, що нічого вже не зостало ся, тоді годі панувати, давай знову му́жнєвати. Чайч.

Му́жнєцькє = сєлянськєй, му́жнєцькєй, му́жнєцькєй, хло́пськєй. — Мужича правда ко́люча, а павська на всі боки гу́ча. н. пр.

— На павську му́дрість му́жнєцькє хитрєсть. н. пр.

Му́жнєцькє = му́жнєцькє, хло́пськє.

Му́жнєцьство = му́жнєцьство, хло́пство. — В му́жнєцьствє добре було по простому жити, а як полєз у пави, так і звєз ся нє на що.

Му́жнєцьнє = му́жнєцьнє. — Дурний му́жнєцькє звєз ся за бо́чнєю. н. п.

Му́жнєцькє = д. Му́жнєцькє.

Му́жнєцькє = д. Му́жнєцькє.

Му́жнєцькє = му́жнєцькє, мн. му́жнєцькє, му́жнєцькє. — Мієв не боро́няли гра́ти ся з му́жнєцькєми. Кв.

Му́жнєцькє = сєля́нка, сєлю́чка (С. З.), му́жнєцькє.

Му́жнєцькє = му́жнєцькє, хло́пство. — Підї, каже, спитай: хто там? — Лакей пішов, подивив ся, — яксь, каже, му́жнєцькє (бєдрава. н. к. — Не нам, шляхто мєв бірна, від хло́пства втєкати. К. Д.

Му́жнєцькє = му́жнєцькє, му́жнєцькє, ге́вал. С. З.

Му́жнєцькє, му́жнєцькє = му́жнєцькє, му́жнєцькє, му́жнєцькє. — Хоч у мене му́жнєцькє з кулачок, а в тая му́жнєцькє жінка. н. п. — Своєго пояса не знайшла так чоловіковим підперезала ся. Чайч.

Му́жнєцькє = му́жєськєй, чоловічий.

Му́жнєцькє = чоловік, му́ж, му́жнєцькє.

Му́жнєцькє = д. Му́жнєцькє.

Му́жнєцькє = 1. д. Му́жнєцькє. — Му́жнєцькє, му́жнєцькє, му́жнєцькє, му́жнєцькє, му́жнєцькє, му́жнєцькє. — З добрим думцею князь великого столу додуметь ся, а з лихим думцею і малого столу збудеть ся. н. пр. — Тільки Бог сьвятий знає, що Хмельницький думає-гадає. — Тодї ж то не могли ввати ні сьвятикє, ні полковникє, ні джури козацькєй, ні му́жнєцькєй. н. д.

2. му́ж, му́жнєцькє, чоловік, лєск. чоловіченцько, старий (хоч би й молодий чоловік був), лєск. старє́нький, дру́жинєць, по́дру́жжє. — Вірно похаєть ся з му́жнєцькєм, діти малі пєстєть із нам. І. Г. — Без му́жнєцькє напєла му́жнєцькє. н. пр. — Добра жінка чоловіка на ноги поставать, а злая то ще й звалить. п. пр. — Чоловік та жінка, то найкраща сєйкє. н. пр. — Вона ниць упала, за му́жнєцькє і за дїтей молити ся стала. Мєт. — Як любє дру́жинєцькє, то любє й в риднєй. н. пр. — Як не хочєш, мій малєнький, дру́жинєцькє бути, то дай мнє такє зілля, щоб тебе забути. н. п.

Му́жнєцькє = му́жнєцькє. — Огнє горять, му́жнєцькє грав. К. Ш.

Му́жнєцькє = му́жнєцькє. С. Д. — Народ багатий сєноє поезєлю і оригинальним му́жнєцькєм глибокимє мелєдіям. Лев.

Му́жнєцькє = му́жнєцькєй.

Музыкántь, ша = музика (С. З.), музикánt, ка, грач, на бандурі, кобзі — бандури́ста, кобза́рь, на лірі — лі́рник, лі́рчак (Кр.), на сопілях — дуда́рь, дудни́к, на скрипці — скри́пник, на басі — басы́стий, на цимбалах — цимба́ліста, аби являй — музичка, поганий — партáч, бринькач, цигя́ло. — Музи́ка — що вагтарявав, то й проливав. н. пр. — Коли б не скрипав та не бас, то б музика сви́ті пас. пр. — Був у нас добрий грач, та загнали дівки в срач. н. пр. — Музи́ки грають — було щось аж шість скрипників і два цимбалисти. Федь. — Басы́стий — не має де сісти. н. пр. — На могилі кобза́рь сидить та на кобзі грає. К. Ш. — Д. ще під са. Игро́къ.

Мука́ = борошно, здр. бороше́нце (С. Аф. З. Л. Ш.), мука́ (С. Л.), що зостаєть ся при крупах — підкру́пця, зметсна з ка́міна — обме́тиця (Сп.), що востала ся на ситі — ме́жисітка. — Кру́пичата мука́ = питлѳована, питлѳка. — Де борошно, там і борошно. н. пр. — Борошно продає, а хлѳб купує. н. пр. — Де вже їм до пшеяно́ї муки, коли й обме́тиці нема. Кя. — Ухоми́в, як собака обме́тиці. н. пр.

Мукомо́ль = 1. мѳльник, мѳро́шник. (Д. Мѳльникъ).

2. мливо, мѳлево. (С. Пар.).

Мукомо́льна = д. Мѳльница.

Муко́сий = муко́сий.

Му́ловъ, му́ль = д. Ишакѳвий, Иша́къ.

Му́ндиръ = му́ндир, му́ндур (Гал.).

Му́ндшту́къ = байрак, здр. байрачо́к. С. Аф. Ш. Ев. — Сидю турецьке в пітником, уздечка новіснѳка з байраком. н. п.

Мурава́ = мо(у)ріг, мо(у)ріжок, на лу́ках — гуся́тниця, рос. Polygonum aviculare L. = моріг, с(ш)поріш. — Зелений, як муриг. н. пр. — Зійдіть на гору по моріжку коло доро́га — там сухо. н. к. — Ой там на моріжку та поставлю я хажку. н. п. — Косіть братці спорішу, та й наварим кулішу. н. п.

Мурава́ = поли́ва (С. Л.), по́кіст (д. Глазу́ра).

Муравѳй, ком. Formica = мура́шка, кома́шка (С. Л.), вб. кома́шня. — Мурашки, мурашки, ховайте подушки. н. пр. — На той бенкет ко́мари з мурашкою вбили. н. п. — Мурашки, як і ньѳці прозорчостокрилі комахи, на тверду їжу мають кліщі, з на́рідку сосальце. Степ. — Дітвора на ко́взальці, як ко́взля ворухить си. С. З.

Муравѳйникъ = 1. кома́шня (С. З. Л.), кома́шняця, кома́шниця, муравѳник, муравѳни́ця, мура́шник, мура́шникъ. —

Коли проагромадити того мура́шника, то можна бачати, що там скрізь пророблені каванки, по лям, ніби по вулицкам, скрізь лаять мурашки. Степ.

2. мурашко́їд (ведме́ць, що ласує мура́шками).

Муравѳйний = мура́шковий, мура́шній. — На кіачку тіля мурашки виступає особлявий кислий сік, звязаний мурашиною кислотою. Степ.

Муравѳить = д. Глазу́рять.

Муравѳленница, муравѳленка = поли́вьяна посу́да.

Муравѳлений = д. Глазу́ренный.

Муравѳчатий = крапчáтий, крапчáстий. (С. З.).

Муравѳѳѳдъ, зоол. Murgessorbaga = д. Муравѳѳѳний 2.

Муравѳйный = д. Муравѳйний. — Муравѳйныя яйца = поду́шки, поду́шечки. — Ко́машки, ко́машки! ховайте подушки! н. пр.

Мура́шь = д. Муравѳѳ.

Мури́нская трава, рос. Salvia Aetiopsis L. = ведме́же ўхо, дивина, ба́бки. С. Ав.

Мури́канье, мури́кандье = му́ркотання, му́рковання, ворко́тання, ворко́та (С. Аф.), воркі́т. — А на kota ворко́та, на дитяву дрѳмота. н. п.

Мури́кать, мури́кать = 1. му́ркотати, му́ркотіти (С. Л.), ворко́тати (С. Аф.), му́ркати (С. З.). — А кіт буде ворко́тати, дитянонька буде спать. н. п. — Муку сѳю, крупу точу; люблю Грица, аж му́ркочу. н. п.

2. му́ргкати (С. З.), ку́ргкати (С. З.), ку́рникати. — Му́гиче собі ну́сць пісеньку під ніс. — Та сидачи лю́дьок ку́рили і ку́ргкали пісеньок. Кот. — Під лавою ко́нфедерат пѳняий незду́жа встать, а ку́рника, пѳняий і неселий. К. Ш.

Му́ровый = д. Зеленова́тий 1.

Му́рчатъ = гарча́ти (С. З.), га́ркати. — Собака гарча́ть. — Чне б гарчало, а твоє мовчало. н. пр.

Му́рь = д. Мура́ва.

Му́ря = д. Лачу́га.

Му́скáтний = му́скáтний, му́скáтовий (Кіев. Ст.). — М. орі́хъ = му́скáтний орі́х, м. га́лка.

Му́скáтъ = му́скáт.

Му́скули́стий = жи́лавий (С. Аф.), жи́льний. **Му́скуль, Musculus** = мѳясець, ми́шиця. (С. Жел.).

Му́скусовый = пи́жиковий.

Му́скусь, Moschus = пи́жко (С. Жел. Пар.), ми́шка.

Му́слиць, му́сликать, ся = сли́нити, ся,

му́рати, ся, ядóбити, ся (сливою). — Д. **Замусявати**.

Мусяк = заму́ра (С. Аф.), му́ра і д. **Мокряк**.

Мусяль = д. **Мусяль**.

Мусяль = д. **Мосоль**.

Мусорь = груз, грузь (С. Жел.), валява (С. Л.), валява (С. Жел.). — Набрал дві тачки грузу, та й засяв калюжу. Кв.

Мути́ти, ся = 1. **Каламу́тити**, ся (С. Л.), **колотіти**, ся (С. З.), **баламу́тити** (С. Л. Ш.), **мутити**, ся. — Д. **Заму́тити**. — На що се ти, собачий сину, тут каламутиш берез мій та квапиш ніс погавий свій у чистую одюю воду? Б. Г. — Не втямки — який му́тиць вода каламутиць. н. пр. — Вони ходили по рвву і баламутили людей. Кв. — Ой він хлопці баламути всього світа баламутиць мої літа. в. п. — Так ко́лотять всіма, як вир водою. н. пр. — **Му́тиць**, як у селі москаль. в. пр.

2. **му́дити**, **кану́дити**. — Почало його му́дити. — Наїла ся опеньків, та так кану́дить. Чайч. Харьк.

Му́тиньк = д. **Болігодовь**.

Му́тинь, но = **каламутний**, но, **мутний** (С. Л.). — Чого вода каламутна, чи не хвиля збила? в. п. — Каламутна річка протікала поміж глинястих берегами. Чайч.

Му́тинь = **каламутитись**; **теві́ти**, **теві́шати**.

Му́товка = 1. **вілочка**, **віничок** (палочка з різьками на кінці), **колотівка** (С. Жел.). 2. д. **Болту́нь**.

Му́ть = **мут**; **гу́ща**, **фу́з**, **фус**, частіше нв. **фус**. С. Ш.

Му́ха, ком. *Musca* = **му́ха**, адр. **му́шка**, дг. — **му́ся**, зб. **мушва́**. — Як він вся та сила мушви, що навложуєть ся, так і зоставалась, тоді було б справжнє лихо. Степ.

Му́ха шпанская, ком. *Meloe vesicatorius*, *Lucy vesicatoria* = **майка**, порошок з неї — **шпанська му́шка**. — Дуже багато донгастих мушк, з мянкими блискуче зеленими надкрилками, — то всім відомі майки. — Їх сушать, розтирають в порошок і роблять з їх мисиво, котре звичайно визнаєть ся шпанською мушкою. Степ.

Му́хвиць = **му́шиць**, **мушніиць**.

Му́холівка = 1. лт. *Muscicapa atricapilla* = **мухолівка**. 2. сітка (для лову крилатих вомах). 3. рос. *Camelina sativa* Crantz. — **ряжій**. С. Ав.

Мухо́морь = гриб *Agaricus muscarius* — **мухо́мор**, **моремух** (С. Ан.), **мушірка**, **мушарка**.

Мухо́ртиць = **му́ршавий** (про чоловіка).

Мухо́ртиць = (про ковей) — **гнідий** і разом **бідоміаний**.

Му́чениць, ца = **му́чениць**, **ця**.

Му́ченіє = **му́ка**, **катува́ння**, **мордува́ння**, **ка́ра**, **кара́ння**. — В муці, в котрої не плачуть, не стогнуть. К. Ш. — Віддали його ца муки.

Му́читель, **пи́ца** = **му́читель**, **ка**, **кат** (С. Ж. З.), **душман** (К. Б.).

Му́чительний, но = **болісний**, но, **лю́тий**, то, **тяжкий**, **ко**.

Му́чительський = **катівський**. — Скільки наших — вже не наші, од віри одпали, не зивсєля му́к катівських, католики стали. Галуз.

Му́чительство = д. **Муче́ніє**.

Му́чць = **му́чць**, **катува́ти**, **мордува́ти**, **шпірува́ти**. С. З. — Будуть бити, катувати, вікому ся жалувати. н. п. — І за що Його Святого мордували, во узи кували? К. Ш. — Се за горами сьнятий город. де Христа колісь мордували. Мор.

Му́чцься = **му́чць** ся. **мордува́ти** ся, **карати** ся; **морочити** ся, **му́дити** ся. — Довго він мучив ся, поки... — Й каралась ввесь вік в чужій хаті. К. Ш.

Му́чца, **му́чка** = **борошєнце**. С. Аф. — Піда у хажку, поназімай у засіці борошевца. в. к.

Му́чньк = **мучнік** (що продує борошно).

Му́чній = **борошєнний** (С. Аф. Ш.). **борошняний**, **мучний** (С. Л.).

Му́шівий, **му́шій** = д. **Му́хинь**.

Му́шка = 1. д. **Му́ха** (адр.). 2. **шпанська му́шка** (д. **Му́ха шпанская**). 3. **крапка** С. З.

Муштрованіє, **муштровка** = **муштрува́ння**, **му́штра**.

Муштрова́ть = **муштрува́ти**.

Мушту́ць = д. **Му́ндшту́ць**.

Му́шчатый = **крапчатий**. С. З. — Крапчатый ситєць.

Му́чвина = **мочар**, **мочарі**.

Му́чвий = **мочовий**.

Му́чать, ся = **мчати**, ся, **пєрти**, **бігти**, **їхати** або **нести** що дуже швидко.

Му́шалка, рос. *Sagina procumbens* L. = **мокрєць**. С. Ав.

Му́шарить, ся = **му́шаривати**, ся, **му́шаривати**, **волохатити**, **волохатіти**, **ку́длати**, ся, **кошлатити**, **кошлатіти**. — Щось су́жно кошлатіє.

Му́шарь = **мочар**, **омшарь**, **омшарина**. С. Л.

Мшїть = 1. шпаглювати, конопатити (мохом).

2. д. Мшарить.

Мшєніє = д. Мєсть.

Мы = ми, нас і т. д. — За нами = по нас, за нами. — Сїдлай копя вороного, ой брате козаче, по нас в свѣтї широкому нїхто не заплаче. В. Ш.

Мыза = д. Дача В.

Мызгать = 1. швандяти, шмигляти, сновигати. — Із льоху та в хату знай шмигляе, наливає. К. Ш.

2. шарпати, драти (одежу).

Мызникъ, ца = хуторянин, ка.

Мызный = хуторний.

Мыкалка, мыканица = щїтка, гребїнка (що нею льон чешуть), дергачка (С. Пар.).

Мыкать = чесати (льон, коноплю). — Мыкать горе = бїдувати.

Мыкаться = 1. шмигляти, гасати, сновигати, шастати ся. — Не шастай ся, як миш в шастцї. н. пр.

2. бїдувати, тиняти ся. — Тиняю ся по свѣту. Кот.

Мыслєніє = милїня, намїлювання.

Мыслить, ся = милїти, ся.

Мыло = мїло, (маленький шматочок пїсля милїня) — обмїлок, омїлок, (на конях) — пїна.

Мыло татарское = д. Барская спесь.

Мыловаренный заводъ = мыловарня. — На мыловарнї у вас скупенько — на цїлу губернію три. Кн.

Мыльникъ, рос. *Saroparia officinalis* L. = собаче мїло, натїг, натягач, стягач, чистуха (укр.), звѣздик (гал.). С. Ав.

Мыльница = мильниця.

Мыльный = мильний. — Мыльная вода = мїлина, змїлини. — М. трава, н. корень, цвѣтъ = д. Мильникъ. — М. пувїръ = банька. — Пускати мильные пувїри = баньки дїти. С. Ш.

Мыльничка = д. Мильникъ.

Мысленный, но = мислений, думний, по; гаданий, но, в мислях, в думцї, на думцї, в гадцї. — Мислений погляд. — І я, мов шалений, тоді упиваюсь тим гаданим щастям своїм, що думкою бачу, а справді шкѣли те щастя не буде моїм. Уманець. — Цур йому! — Кажє собі на думцї. Кв.

Мыслитель = мислитель (С. Жел. Пар.), мисленник (Кн.), думак (С. Пар.). — Мисленника не задоволяють фактами — йому треба знати й причини. Кн.

Мыслить = 1. мислити, думати, гадати,

міркувати, розважати, в мислях, на думцї мати.

2. д. Замислїть.

3. дбати, клопотати ся. (Д. під сл. Думать, Забѣтїться).

Мыслиться = думати ся, гадати ся, адавати ся, роїти ся.

Мысль = мисль, здр. мисльонька, дїма, частїше здр. дїмка, гадка. — В червонім намїстї вона мїні не до мислї. в. п. — Впирала дївичонька мисльоньками поле. п. п. — Ой рїченька бистренькая, на неї дивлю ся; такї мене думки беруть — піду утоплю ся. н. п. — Голодай курцї просо на думцї. в. пр. — У байковї юпцї вона мїні все на думцї. н. п. — Узли мене думки та гадки. М. В. — Що хатка, то вивша гадка. в. пр. — Дума думу пошиває. в. пр. — За думками, за гадками аж голова туманїє. Чапч. — Прїйти на мысль = на дїмку спастї.

— Тобї щось на дїмку спало. С. З. — И вь мисляхъ нє было = і на думцї не було, нї дїмки, нї гадки не було. Номис. — Мысли толпятся въ головѣ = дїмка дїмку пошиває, поганяє, за дїмкою дїмка. — За думою дума роєм вїлїтає. Б. Ш. — Випьеш першу — стрепнеш ся, випьеш другу — схамонеш ся, випьеш третю — серце грає, думка думку поганяє. К. Ш.

Мысь, здр. мїсець, мїсець, мисокъ =

1. рїг, здр. рїжок, між двома рїчками, до воли звивають ся — вїлка. — Кїячк півострова або який вивший високїй виступ суші на морє зветь ся рїг. Зем. — Піввїчний рїг від півострова Скандинавського на піввїч. Зем.

2. вїрїжок (в одежі).

Мытарить = д. Мошенничать і Мотати З.

Мытарка = д. Мошенница і Мотѣвка.

Мытарство = 1. мїтниця (де збирають мито). С. Жел.

2. шахраїство і д. Мошенничество.

2. мїтарства (церк.). — Пройти сквозє всѣ мїтарства = бїти в бувальцях. — Був у бувальцях — знає що кий, що палиця. н. пр.

Мытарь = 1. мїтник (що збирає мито). С. Жел.

2. шахрай і д. Мошенникъ.

Мытаться = бїгати (С. Ш.), мати бїгунку, срачку.

Мытница, мытня = д. Мытарство 1.

Мыть = бїгунка (С. Ш.), срачка. — На телят бїгунка напала.

Мыть = линьба (птицї).

Мытьє = митїя (про бїлвау) — прання,

праття. — Мілі стілки праття, що ніколи і в гору гнать. Чайч.

Мыть, ся = мийти, ся, бізвну — прати, ся, теплою водою — банити, ся, окропом — парити, що деревлине, витираючи ніском, золю, віхтем або-що — шарувати. С. Л. — Посилав невістку на річку прати. н. к. — На бережку у ставка, на дощечці у млинка хвартух прала дівчина. н. п. — Ми родичі: ваші мами на одній воді хустки прали. н. пр. — Сорочка брудна, цемов кілька місяців не прала. Фр. — Що на ноги переть ся, а на воді сушить ся? н. з. — Треба тарілки банити.

Мычавіє = мукання, сильне — ревіння, рик.

Мычати = мукати, сильно — ревіти. глухо й товсто — бутіти. — Корова мукає. — Хіба реветь вол, як ясла повні? н. пр. — Бугай бутить. Маи.

Мышеловка = пастка. — Не шастай ся, як мша в пастці. н. пр.

Мышенюк = мишеня, тко.

Мышедыва = мишоїд, недобілки мишачі.

Мышія = мишачий. — М. горбхъ = д. Воробийний горбхъ.

Мышка = 1. д. Мышь (здр.).

2. д. Мыскуль.

3. паха, пахвѣ (під плечем). — Паха роспухла. Кн. — Поице щось під пахою. — Знайшовши піяна під рукою, несе жидівка під пахою. О. Пч.

Мышленіє = мисління, думання, гадання. — Метода думання у їх пивча. Кон.

Мышца = д. Мыскуль.

Мышь, Mus = миша, здр. мышка, мале — мишеня, тко, аб. мишва. С. Л. — Та й мишви росплодило ся.

Мышь летучая, Vespertilio murinus = кажан (С. З.), кожан (С. Жел.), гал. — Лялік. (С. Жел.). — Людей не чуть; через базарь казань костокрилий перелетить; на впогоні сова завиває. К. Ш.

Мышьє ухо, ушко, рос. Myosotis palustris With. = павійні вічка. С. Ав.

Мышьє глазки, рос. Gypsophila muralis L. лисейца, лисцица, птиче вілля. С. Ап.

Мышьє ушкі, рос. Hieracium Pilosella L. = везуй-вітер.

Мышьяковий = мишаківий.

Мышьякъ, Arsenicum = мишак (С. З. Л.), аршинник. (С. Ш.). — Виховив з пазухи аршиняку отрути, вивив та й пропва на місті. н. к. — Він готов аршиняку дати чоловікові. С. Ш.

Мышьячний = д. Мышьяковий.

Мышелка, мышелокъ = кісточка (на во-

зі), щіколотка (на руці). — Тут не глибоко — хіба по кісточці буде.

Мѣдѣть = мідяти.

Мѣдякъ = мідяні, котляр (С. З.).

Мѣдяца = мідниця. С. Л.

Мѣдническій = котляреский.

Мѣдничество = котлярство. — Запаміться мѣдничествовъ = котлярувати.

Мѣднолавильный заводъ = котлярка.

Мѣдный = мідний, мідяний. — Мѣдные денѣги = мідяні гробші, мідякі. — На мідяні гробші слави добувати. н. пр. — Горщик мідний з ушком. Ст. Оп. Киев. Ст. — Мѣдная монѣта = д. під сл. Монѣта. — М. лобъ = безсоромний, безлічний (С. Ш.); дурень. — М. кунорось = д. під сл. Кунорось.

Мѣдь = 1. мідь. — Жолтая мѣдь = жовта мідь, мосяж. — Красная мѣдь = червона мідь.

2. мідні, мідяні гробші, мідякі. — Заплатив снімих мідяками. — Д. ще під сл. Монѣта і Мѣдывѣ.

3. мідяне начиння, на пр. мѣдный котель = мідевь (С. З.), мѣдный тазъ = мідниця (С. Л.).

Мѣдяница = 1. д. Мѣдица.

2. змій Anguis fragilis = мідянка, мідяниця, падалиця, веретілка.

Мѣдянка = 1. Aegugo supri = грпшпав, мідянка.

2. ком. Vuprestis = бздюха (С. Ш.), смердюха, вонючка (з породи хрущів).

Мѣзѣть, ся = біліти, побіляти, мазати. натирати крейдюю.

Мѣзовой = крейдяний. С. З. Л. — А вже сонечко лягло спочинутти за гори крейдяний. Мет.

Мѣлокъ = крейдочка. — Забирати на мѣлокъ = брати, кунувати на бір, на віру. — Играти на мѣлокъ = грати без гробшей, на дурничку.

Мѣль, Creta = крейда (С. З. Л.), здр. крейдочка. — А сам білий, білий, як крейда.

Мир. — Красный мѣль = любрика. С. З.

Мѣна = міна (С. Л.), мінба (С. З. Л.), проміна, обміна, заміна (С. Л.), вимін, обмін (С. Л.), мінька. — Мінба одному пацує. н. пр. — Проміна одному служить. н. пр. — Мѣною = мінька. — Міньки достаток.

Мѣновой, мѣновной = мінувий, обмінний, замінний. — М. заиць = замінний лист.

Мѣшовщійкѣ = міньяльник, міньяло (С. З.).

— І стоги міньяльників і основи продаючих поперевертав. К. Св. П.

Мѣшовщина = міньяння і д. Мѣша.

Мѣшало = міньяло (С. З.), столѣчник (що міняє гроші). — Де не взяли міньяля й шмакарі і піднали між себе галас. Гр. — Піди до столечника, розмівай гроші.

Мѣшальний = міньяльний.

Мѣшальщійкѣ = д. Мѣшовщійкѣ.

Мѣшаніе = міньяння і д. Мѣша.

Мѣняти, ся = міняти, ся, вминювати, обминювати, проминювати, мінжувати. — А ну, свату! мінвай стару на посату! н. пр. — Хто міняє, той не мав. н. пр. — Мінвали тихо, та вимінвали лихо. н. пр. — Як циган, міняєть ся. н. пр. — Мінжуку, як циган кіньми. в. пр. — Давай мінваться = давай мінкя. К. Ч. Р. — Міняєть ухо на ухо = міняти так на так. — Додачі не дам — хочеш так на так зміняємо. — Мінятьсясь въ ладѣ = мінити ся, зміняти ся на виду.

Мѣра = 1. міра. — Міра довжииа. — Віра — божа міра. в. пр. — Без міри нема віри. в. пр. — Держи віру, казенна й міру. в. пр. — Въ мѣру, по мѣрѣ = до міри, по мірі, помірно. — Все добре по мірі. в. пр. — Помірно в тям, як звів більше робити ме, то й плата буде більша. — Не въ мѣру = не до міри. — По мѣрѣ свая, можливість = по зможі. — Цісарь обіцав по аморі сповити бажанні народу. Бар. О. — По крайней мѣрѣ = д. під сл. Крикнїй. — Сверхъ мѣры, чрезъ мѣру = над міру, через лад, надто. — Через лад багато набрав — от і не піднесе. Чайч. — Що надто — то погано. н. пр. — *Міра довжиинї*: мїля (казенна 7 верст, народна 10 верст), верства (500 сажнів), сажїя (3 аршини або 7 хутів), аршин (16 вершків), лікоть (коло 13 вершків), корх (С. З.), кврх (коло 1½ вершка), хут (12 цалів), даль (10 ливів). — *Міра землі*: гонї, 2. відм. гóвей і гін (найбільше 120 сажнів в довжину. — Прогнали до обоу ва півтори гонї. Л. В. — Тут не далеко, гопей двоє буде. С. Аф. — Мого віку й на гонї вже вс стане. н. пр. — Гін за 5 одїшпов, та й заблудивсь. в. к.). шнур (в довжину 75 локтів або 63 аршини, а в де-яких місцях коло 10 сажнів. С. З.), упрѣг (мало не ¼ десятиї), косара (коло ½ десятиї, на день роботи для одного косари), морг (С. З.), мурга (найбільше лічить ся 1317 кв. саж.), десятина (2400 ка. саж.), клітка (6 моргів поля, а в де-яких місцях

10 десятив), рїза (2 десятиї), четвертка (від 8—10 десятив), уволóка (С. З. Ш.), волóка, вóлок (коло 4 четверток або 30 моргів чи 19 десятив 2010 кв. сажїв).

2. (на силке або рідке) — міра, мірка, здр. мірочка. — Выдавать мѣроу = выдавцем давати. — *Міра на силкѣ*: четвѣрь (8 мірок), корець 4 мірки, мірка (8 гарців). — *Міра на рідкѣ*: відрó (10 кварт), óко (3 кварта), четвѣрка (¼ ч. кварта), восьмушка (½ ч. кварта), крючóк (¼ восьмушки). — *Міра нитóк* — д. під сл. Могóць.

3. (у віршах) — міра. — У його віршах ні рифму, ні мѣр не мав.

4. спосіб, заходї. — Його педагогичні заходи ні до чого доброго не привели. Ки. — Приняти мѣры = добрати спосóбу. — Треба кращого спосóбу добрати, щоб спивати.

Мѣриво = мірево. С. Л.

Мѣритель = міральник і д. Мѣрщїкѣ.

Мѣрять, ся = міряти, ся, виміряти.

Мѣрка = мірка, здр. мірочка.

Мѣрный = мірний, вмірняний. — Коли будеш мірним, то будеш і вірним. ч. пр.

Мѣропрїятїе = д. Мѣра 4.

Мѣрщїкѣ, мѣрщїльнїкѣ = мірник, міральник, мірчїнї.

Мѣрять, ся = міряти, ся, виміряти. —

Мѣрять силы = пробувати силу.

Мѣсиво = мїсиво, замїшка. — Треба качкам замїшку зробити.

Мѣсилка = мїшалка, копїстка (С. Л.).

Мѣсильный = мїшальний.

Мѣсильщїкѣ, ца = мїсильник, ця.

Мѣсїть, ся = мїсити, ся, вивїсковати, замїшувати (С. Аф.). — Мїсати тїсто, глыву. — Замїси тїсто.

Мѣска = мїсїння.

Мѣстѣчко = 1. мїстѣчко, мїстїна, мїстїночка (Чайч.), мїсциїна. — Знайшли таку мїсциїну, що можна перейти яр. Чайч.

2. мїстѣчко. — Перѣхав в селя в мїстѣчко.

Мѣстїть, ся = мїстїти, ся.

Мѣстїнчїство = стародавнїй росїйський авичай займати мїсце або службу відповідно не особистим заслугам, а родові, що його скасував царь Федір Олексїевич.

Мѣстность = мїсце, мїсцѣвостї. — Чарівна краса тїї мїсцѣвостї вабила його до себе. Кл. — М. холмїстая = горбї, кучугури. — Хутїр розкинуи си саме на кучугури.

чугурах. — М. обійльня источниками = криничівина.

Мѣстныі = місцевий, краєвий, крайній. — Постановлено на соборі крайнім. В. П. — **Мѣстныі образъ** = намістныі образ. — **Мѣстныі свѣчи** = ставничі. — Гострь ставник, курить кадило. Макар. — Три хувти воску на ставник. Кот.

Мѣсто = 1. місто, місце, міст(ц)їна. — **Въ одно мѣсто** = до гурту, до міста, у місто, до кўпи. — Клади усе до куши, у місто. С. Л. — **Въ другомъ мѣстѣ, въ другое мѣсто** = де-инде, в иньшому мѣстѣ. — Шукай, Рице, де-инде. п. пр. — Понукай де-инде, бо тут нема. С. Л. — Матку стареньку з двора вигопизи: їди ти, мати, де-инде пробувати. н. д. — **Во вѣсѣхъ мѣстахъ** = скрізь, по вѣсхъ усюдах. — **До этого мѣста** = до сюди (С. Л.), потї, до сьбого місця. — От потї твїй город, а далѣ вже мїй. Чайч. — **Зацищенное мѣсто** = захвст (С. Л.), захвсток, захкуток, од вітру — затїшок. — Ходїм курить у затїшок, а то тут вітер. Чайч. — **Къ мѣсту** = до рѣчі (про розмову), до міста, к строці. — Сказва до рѣчі. — Постав цього чавуна к строці, а то старчать на дорожі. Чайч. — **Мѣстамъ** = дѣде, де-не-дѣ, місцїями, мїстѣвкою. — І бѣдїй місяць на ту пору з-за хмари дѣде виглядав. К. Ш. — Мїсцїямъ ѣ гарна трава, а по сутробахъ погана. Чайч. — **Мѣста не давать** = не давати спокію. — А ті асї очї не дають спокію авї в день, нї в асї. в. п. — **Мѣсто бїтвы** = бїще (С. Л.), бойовище. — **Мѣсто проїзда** = проїзд, переїзд, прогїб. — **Мѣсто вѣтнї** = затїнок, холодок. — Баба у вѣтнику стане за дївку. в. пр. — Ходїм у холодок, а то сонце дуже пече. — **Мѣсто для поселенїя** = селище, сѣльбище, посѣлїя. — На мѣстѣ проишествїя, преступленїя = на гарячому вѣтнику. — Хто бѣ на гарячому вѣтнику поймав. Ст. Л. — **Не умѣста** = не до рѣчі, не до ладї, не гїже. — Сказав зонсїя не до рѣчі. — **Ни съ мѣста!** = авї руш! С. Л. — **Новозаселенное мѣсто** = новосѣлїця. — **Открытое мѣсто** (коло села) = бѣлебень. голотѣча. — Хата стоїть на бѣлебнї. С. Аф. — Хата стоїть на самїй голотѣчї без захисту. Фр. — **Отхожее мѣсто** = паскўдник, срач (С. З.). — **По мѣстамъ!** = на мѣсто! — **Почетное мѣсто** (в хатї) = покурть, дїя молодих — посад. — Песа-

дїя на покурті. — Ой загули голубоньки на водах, час тобі, Марїйко, на посад. н. п. — А вѣі дружечки за столом сїлї, могодї на посадї. п. п. — **Укрытое мѣсто** = закуток, схованка, крївка. — Сяду десь в такімъ закутку, щоб мене нїкто не бачив. Хр. — У такїй то схованцї выгребла собї качечка кубельце. Ан. Стар. — А мїні з мѣбї крївки усе видно, як на долонї. Фр. — **Усадьбное мѣсто** = грунт, грунт, а Слобїдській Україні — плѣць. С. Л. — Чий грунт, того і будування. Ст. Л. — **Страшное мѣсто** = страховище. Сп. — *Де що було:* буда — будище, город — городище (С. Л.), гута — гутище, двір — двірнїще (С. Л. Обгорїлі дворища чорнїють. К. Д.), замок — замчище, замковїще (С. Л.), хїс зрубавий — зруб, викорчовавий — теревїля, выпаленїй — лїсовїннїя, мах — маховїще, маковець, мїст — мостище, озеро — озерявнїя, кладовище або погрїб — погребїще, сад — садовїще, село — сѣлище (С. Л.), сѣльбище, став — ставище, ставидї, ставїсько, стогъ — стѣжище, стожарнїя (Сп.), стѣжнїсько. — *Рїзні мїсця:* на водї або коло водї — затїб, затїка (що заливають ся водою. С. Л.), бѣмїть (їмахе, мїж скелями на порогах. Ев.), бїарь (на болотї, що не заростає і не замерзає), плѣсо, чистова (часте, не заросле на водї мїсце. — На силу vybrалїсь з латаття, і влїхали на чистову), прїало, прїатва, кладкїй (над водою, де мїють бївану), прогнїй (мїж рїчками, де Запорожцї перетягали човни. Ев.), сїдало (де рибакї сїдають ловити рѣбу), стѣянїще, стлїще (над водою де бїлять пологито або льоп), тѣрло, терлѣвище (де риба треть ся. С. Ш.). — *В дворї:* підстѣжнїя, стожар, стожарнїя, стѣжище, стїртище (де ставлять стогї ѣ стїрта), перелїз (де перелазять через тин. — За поповимъ перелазомъ там стояли троє разом. н. п.), садовїще (мїсце на сад), свинорїя (порте свинїями), сїдало (де сїдають курї на шїч, сьмїтнїк (де вяжудать сьмїтта), попільник, попелїще (де асипають пошї), д. ще під сл. Дворь: Зѣднїй, Скѣтнїй дворь. — *В лїсї:* майдїан (де говять смолу), гушавїна, гушнїна (густо заросле), галїва (мало заросле), чистїна (чисте). Д. ще під сл. Лѣсь. *В полі:* верещак (що поросло вереском), глїнїще (де копають глїну), грѣчкївка

(де росте гречка. Сп.), грище (де одбувають ся грища), житвище (де росте жито), капүстник (де росте капуста), коноплице, підмет (де ростуть коноплі), о́мшарь, омшарина (що поросло мохом. С. Л.), розвілина, розвілка, розвілля (де розходять ся шляхи), рѣвище (запнє кровію, що худоба реве на такому місті), становище, таборище (де стан, табір), тїрло (де спочиває худоба коло водоюю). ХМІЛЬНИК (де росте хміль). — В хаті: відбийк (де дїжка з водою), запічок (за пічкою), опічок (коло печі), прислон (для покійника), д. ще під сл. Наба́: частіви хати і під сл. Мѣсто: Почетное н.

2. місто, поса́да (Гал.). — Кападагт на учительську посаду. Бар.

3. паку́нок, па́ка, па́чка.

4. д. Блона́ 2.

Мѣстоимієннє = замісцїєннє (Ос.), заієннєвнєк (Гр. Ог. і См. Ст.).

Мѣстожитєльство = житло, житглице. (Д. під сл. Жилище).

Мѣстоположеніє = д. Мѣстность.

Мѣстопребываніє = містопроживаннє і д. Жилище.

Мѣсторожденіє = 1. родина. С. З. — Лучче на родині кістви полягти, а ніж на чужині слави повяти. н. пр.

2. М. глины = глинище, М. извести = вапнярка, М. и́лу = крейдянка, М. со́ла = солонища, солонище. — Пішла баба гляну ковати, а гливище як завалилось, так її й засипало. Чайч.

Мѣсятка = д. Мѣсиво.

Мѣсяць = 1. д. Луна́. — Молодой мѣсяць = молодїк. — М. на ущербѣ = шерба́тий и. — Свѣтїш, місяцю, та не грієш, даремне в Бога хлїб їєш. н. пр. — Свѣтїть молодєк срібногорий. Ос.

2. (календарний) — Мѣсяць. — Мѣсяць Лютий вїтає, чи обутий. н. пр.

Мѣсячина = місячне, пайо́к, пайовѣ (що видають ся помісишно).

Мѣсячникъ = 1. місячне (теля, лоша, пороса).

2. д. Луна́тєкъ.

3. рос. Menyanthes trifoliata L. = бообвїк, трифолїя, зубовник. С. Ан.

Мѣсячноє = (у жінок) — місячка, силавня і д. Менструація.

Мѣсячний, но = 1. місячний, но. — Місїшна піч. — На дворі місяшно — хоч голим збирай.

2. місячний, но.

Мѣта = 1. мета́, ціль. С. Л. — Яя би знати, що все дїрма, що в русї вічному створинні мети нікої нема. Сам.

2. замір.

Мѣтити, ся = 1. мїтити, ся, значїти, ся, личкувати, (карбам) — карбувати, (нипалюваннєм) — таврувати, (штємпом) — штємповати, ся. — Кажуть, що жиди свої гроші мїтять. Кр. — Назначїа калупи, які краці. Кр. — Онде згодї штємпованийї кайдани волочуть. К. Ш.

2. лүчїтя, цілїти, націлїти ся, у(в)лүчїти (С. Ш.) — Лучив норону, а влүчин корову. н. пр. — Яя пє, то не проливає, як бє, то добре влүчає. н. пр.

3. ва́жїти (С. Аф.); ватякати. — Він важить бутї головою. С. Аф. — Ой важу я, важу на ту дівчуху вражу. н. п. — Яя з тобою вечір стою, на шїшого важу. н. пр.

Мѣта, мѣтка = мїтка, зазначка, вїзначка, познїака, (нарізана) — карб, (взапалєна) — тавро́, (у лимарїн) — цїрка. — На вашїй хустцї не було мїтки. Кн. — Поглав зазначку на кавуновї. Кр. — Мїд вїд не крадений — на йому тавро в. Кв.

Мѣткаа трава́, рос. Melampyrum nemorosum L. = брат і сестра́, браткі́, брїатки. С. Ан.

Мѣтїий, ко = влүчий, но, у(в)лүчен (С. Ш.). вмітлївий, во, влүчак, цілїий, меткїий. — Бог не цілїийї, а влүчийї. н. пр. — Бог хоч не скорєн, та улүчен. н. пр.

Мѣткость = влүчлївість.

Мѣховцїкъ, ца = кожухарь, ка (С. Пар.), кушїр (С. З.), ф(х)утрїяр (С. Ш.).

Мѣховцїцїй = кушїрський. — Кушїрський цех. С. З.

Мѣховой = 1. хутрянїй, смүшевїй, лїнтваревїй і т. д. д. Мѣхъ 1.

2. мїховїй, бурдюговїй (д. Мѣхъ 2 і 3).

Мѣхоноша = мїхоноша.

Мѣхъ = 1. хїтро (С. З. Л.), фўтро (С. Ш.), вовчий — вóвки, кунячий — кунїцї́, кошечий — котї́, кóтвкї, овечїй — лїнтварї́, лїнтварї́ (С. З.), ягїлчий — смүх, смүшок, смүшки. С. З. Л. — Куптуш зелєний на сїрім фўтру. Ст. Ош. К. Ст. — Пїйманшї барана, спокїбно вїчарї лїнтварь злупївашї, потрошїли. Б. В. — Ша́ка з гарного сївого смүшка. — Подбавїть, подбóть мѣхонъ = ф(х)утрүвати (С. Ш.), нїхутрүвати.

2. мїх, мїшок, шкуратиний, що в йому черенозатї яно — бурдю́г, бурдю́к. — Курн крав, та в мїх влав. н. пр. — І нїхто.

не палива нового виду в старі бурдюки.
К. Св. П.

3. МІХ (ковальський). — Сопе, як міх ковальський. в. пр.

Міченіє = мічиня, значіння, таврування.

Міченийий = міченийий, позначений, таврований. (Д. Мѣтять 1). — Наша візці тавропапа. Чайч.

Мішалака = копістка; вілочка, віничок. (Д. Весѣлка і Мутówka 1.

Мішанина = мішанина.

Мішатъ, ся = 1. мішати, змішувати, ся. — Мішати пісок з глиною.

2. тасувати, ся (карти). С. Ш.

3. перебивати, шкідити, перешкожати (С. З. Л.), на перешкодѣ, у перешкодѣ ставати (С. Л.), боронити, перечеплювати (С. З.), перебаранчати. — Служби божѣ слухати з побоженством, не розмовляючи, другим не перешкожючи. В. Н. — Боги б ви так садїли вишком, та не перебаранчали. Лев.

Мішатся = 1. мішати ся, плутати ся, збивати ся. — Новобранці на муштрі усе плутали ся. — Говорив багато, та все якось збивав ся.

2. втручати ся, встрияати, вплутувати ся, мішати ся, сунути носа. — Ніхто між нас не втручай ся. К. Ч. Р. — Було не втручати ся не в своє діло. Кн. — Не супь поса до чужого проса. в. пр. (Д. ще під сл. Вишваняться).

3. мішати ся, божеволіти, з глузду вбѣгати ся.

Мішель = перебрювання.

Мішетчатий = мішечковий.

Мішечекъ = д. Мѣшокъ (здр.).

Мішечный = мішковий, лантуховий, торбинковий (С. Ш.).

Мішканіє = гаяння, баріння, бавлення.

Мішкати = гаяти ся, барити ся, забарити ся. — Іди та не гай ся, шведьєво вертай до господи. Кн. (Д. ще під сл. Мѣдлать).

Мішковатий = 1. лантуховатий, бахнатий (С. Ш. про одѣжу).

2. (про чоловіка) — міхуватий, вайлакуватий, вайло, лантуховатий, лантух.

Мішковосецъ = мішоноша.

Мішкотѣ, мішкотный і т. д. = д. Мѣдленность, медлительный і т. д.

Мішокъ, здр. мішечекъ = 1. міх, мішок, здр. мішечок, великий — лантух (С. З.), здр. — лантушок, пів мішка — влѣуюк, влѣуючок (Чайч.), малий — тóрба, тор-

біна, торбѣшка, торбінка (С. Ш.), дорожній, подвійний — саквѣ (С. З.), саківкѣ, бесагѣ, а вірьовка — кисѣ, теж, на сіво — пихтір, з міховик або риданя, що в йому дають овес ковам — рѣптух, торба, що з висок вішають коням на морду — шавька, тóрба, зшита з різних клаптиків — писана тóрба, маленька на сар, пішою то-що — вóрок, ворочок, край у мішка — гуайръ. — Кури крав, та в міх клав, кури сокоцуть та в міх не хочуть. в. пр. — Налязав міх, то й торби страшно. в. пр. — Наговорив три мішки гречаної вовни. в. пр. — Де можна торбу, таж лантуха не треба. в. пр. — З чужої торби хлѣба не жалують. в. пр. — Як їду в гостину, то беру хлѣб в торбинку. в. пр. — Носить ся, як циган а писавою торбовою. в. пр. — Узав самівки в дорогу. Ос.

2. д. Мѣхъ 2.

3. (про чоловіка) — вайло (С. Аф.), лантух і д. Мѣшковатий 2.

Мішванія, мішванка = мішанина, мішанка, мішаночка. — Ой ти знав, на що брав мішаночку з міста — я не Іза й не Істи му гречаного тіста. в. п.

Мішванійка (зневашливо) = мішанчѣк. С. З.

Мішванскій = мішанський.

Мішванство = мішанство.

Мягкія, ко = 1. мяккий, мякий (С. З.), мякий, мякий, ко (С. Л.), про землю — пухкий.

2. (про чоловіка) — мякий, ладидний, делікатний, но.

Мяковатий = мякєнький, мякєнький.

Мяккость = мяккість (Чайч.), мякотѣ, мякотѣ. С. Жел. Л. — Як постеля сна, то так мякотѣ спати. Кн.

Мякотѣль, Molluscus = мякѣун. С. Жел.

Мякотѣльий = мякєий, мякий.

Мягчайший = наймякший.

Мягче = мякше.

Мягчать, ся = мягчати, мякшати, ся.

Мягчѣть = мякшати, мякшати.

Мязгѣ = д. Мязгѣ.

Мяздрѣ = д. Мяздрѣ.

Мякина = половѣ. С. З. Л. — Старого горобца на половѣ не обдуриш. в. пр. — Слово — ве половѣ. в. пр.

Мякинникъ, ца = половникъ (де складають полову).

Мякинний = половьяний.

Мякшкѣ = 1. мякѣшка, мякѣшка (С. Л.), мякѣшка, (з глевного хлѣба) — глѣвѣк.

- глевч'ак.** — Він любить шкоришку, а я мякшуку.
- 2. м'як'уш,** частіше м'як'уші (мянка частана тіла).
- М'якнуть** = м'якнутп, мякнутп, мякпшати.
- М'якоть** = мякшш, мякшшка (д. теж Мезга), гарбуза, дині — жабуриці. Мап. — Округ кістки усю мякшшю обр'ізає. Ки.
- Мак'ушка** = гнилиця, гнильч'ка (про грушки то що).
- М'ялниця, м'ялка, м'яло** = терлиця, терниця (С. Ш.), що нею почивають розбивати ковоплі — бительня, бительниця. — На городі терлиця сама теж. п. п. — Вона така, що постав сім терлиць, то переб'є. Леп.
- М'ямилити** = 1. хамел'яти. — Як я молододу бувала, по 40 варепнів їдала, а тепер хамелю, хамелю, па силу 50 умелю. п. пр. 2. м'ямрпті (С. З.), п'яп'ляти, хам'аркати, харам'аркати. С. З. Ш. — Щось собі м'ямрпті під ніс. — Та по молодечі, а не по черпечі харамаркать. К. Ш.
- М'ямля** = копот'ун, м'ямот, мак'уха, лемішка, маваліга (про чоловіка).
- М'ясейстий** = м'ясейстий; гладкий, товстий.
- М'яснік** = різнік (С. З. Л.), жінка його — різнічка (С. З.), дочка — різніківна, сви — різнівченко. — М'ясніком'б'ять = різнікувати. Чайч. — Телн ще десь, а різнік вже з пожем забіг'ас. п. пр.
- М'яснічеський, мяснічий** = різнічкпий. — Різнічкпий цех. С. З.
- М'ясніч'ка** = різніч'ка. С. З.
- М'ясніце** = м'ясніце (С. Л.), мясніце. — Воно було б зовсім не диво, коли б він їв м'ясніце. Гр. — На столі саме м'ясніце і варене і смажене. Ки.
- М'ясної** = м'ясній. — М. л'авка = різняця (С. З.), м'ясніця, ятка. — Тримаєть ся, як собака коло ятки. п. пр. — М. ряд', р'янок' = різніці (С. З.), м'ясніці. — Піди у різніці та купи м'яса.
- М'ясо** = м'ясо, мясо (С. Л.), здр. — м'ясц'е, мясц'е. — М'ясо баран'є = баранина, махан (Ев.). — М. вар'єное = вар'єше м'ясо. — М. Гов'яжьє = д. Гов'ядина. — М. Гус'їное = л'ус'ятина. — Д'їкое м'ясо = д'їке м'ясо. — М. ж'ар'єное = печ'єне, печ'єня. С. З. — М. ж'об'є = ковалина, козлятина. — М. кош'ач'є = кош'атина. С. З. — Німецька ковбаса, що св'язваю, кош'атиною і коп'атиною начинена. Кв. — М. кур'їное =
- к'ур'ятпва.** — М. л'їна = л'їніна. С. З. — М. лошад'їное = копіна, кон'ятина, кобіліна, кобілятина. — М. свпное = свпніна, св'їжїна (солоне) = жубенїна. С. Л. — Не має м'яса над свпніну, не має риби над л'їніну. п. пр. — М. собач'є = п'їна. С. Л. — М. сом'а = сомїна. — М. судак'а = судачїна. — М. ут'їное = ут'їтина, ут'їтїнка. С. Ш. — (М'їно між ребрамп) — пор'єбрїна (С. Л.), р'єбра, (з грудей) — грудїна, грудїнка, (з задка) — задок, ог'узок, (з черева) — почер'євіна, (поміж салом) — прор'їст.
- М'ясоп'ут'їс, мясоп'ут'є** = п'уца (є н'я (С. З.), заговіни. — Па п'уцання, як зав'язано. п. пр.
- М'ясоп'утнпий** = п'уцальнпий, пуск'альнпий. — М'ясоп'утная пед'їал = п'уцальна пед'їа. С. З.
- М'ясоп'їд** = мясїніці, м'яснїці. С. З. Л. — У м'яснїці буде наше весїля. п. к. — Род'єств'єнскїй мясоп'їд = зїмні мясїніці.
- М'ясоп' = д. М'їсо (здр.).**
- М'ята, рос. Mentha L.** = м'ят'а, мят'а. — М. душїстая, M aquatica L. = вод'їана, кїньська м'ята, полїй. — М. дїкая, полев'їан, глух'їан, к'їньская, M. argensis — драголюб, кїньська, польов'їа, плавнов'їа м'ят'а. — М. кудрїяна, м'їсцькая, M. crispata Valerii Cordi i L. = кучер'їяна м'ят'а. — Англїйская, п'єречная м'ята, M. piperita Schm. = холодїна м'ят'а. С. Ап. — М. кош'ач'ья, Nepeta glechouina = росходїник. Ал.
- М'ят'єжнпк**, ца = бунтовнпк, ця (С. Ж. З.), бунг'арь, ка, пов'єтан'єць, колотнпк, ця. (С. З.). — Пр. д. під сл. Бунтовнпк і Кранол'їанпк.
- М'ят'єжнпчеськїй, м'ят'єжнпчий** = бунтовнпчий, бунг'ар'єкїй. (Д. Бунтовнпчеськїй).
- М'ят'єжнпий** = бунтлївпий (С. Л.), бунтовлївпий.
- М'ят'єж** = бунт, пов'єтання, р'озарух, б'олот, колотн'єча, ворохоб'їна (Гал.). — Пр. д. під сл. Возмущ'єніє, Возст'їаніє і Вол'єніє З.
- М'ят'єжнпстий** = д. В'южнпстий.
- М'ят'єль** = д. В'юга.
- М'ятлїка, рос. Роа** = д. М'єт'єлка З.
- М'ятнпий** = м'ятнпий.
- М'ять, си** = 1. м'ятї, ся (С. З. Л.), м'ят'пті, ся, мяншк'ур'їти. — Не терпш, не мяншш, не їсти калача. п. пр. — 1 труг'є

месе і муть меше; ще дідзуть ся в Бога ласкі, што паробяць з меше паскі (вібі картопля так каже). в. пр.

2. (зьян коноплі) — тёрти, тінати (С. Ш.), (солому) — мёрвити. — На городі терляці сама тре. в. п. — Почала тінати коноплі.
3. мяіти ся; мюяіти ся, вагати ся.

Мяўканье = мяўканьня, мяўчаньня.

Мяўкаць, мяўчыць, мяўкнуць = мяўкаці, мяўчаці (С. З.), мяўкнуці. — То собака янде гавнэ, то закрюкае снэня, то шкодлива кішка мяўкае. Слп. — Кошени десь навчыць. С. З.

Мяўкае = д. Махўнка.

Мяць, мячык = мяч (С. Л.), опўка (С.

З. Л.). — В опуки грати. С. З. — То в дучку булку заганыя, другі в опуки то-шо грали. Гр.

Мяўны́й = мяўновы́й.

Мяўро = мяро.

Мяўраваніе = мяўраваньня.

Мяўроваць = мяўраваці.

Мяўропамазаніе = 1. мяўросьвяціс, собораваніа мяўром. — 1 мяўросьвяціс служылі. К. Ш.

2. мяўропамазаньня (царів).

Мяўропамазываць = соборавати мяўром, мяўраваці.

Мяўрохранітельница = мяўрніца.

Н.

На = 1. (на пятапна: куди, на кого або на што, коли, на скількі, як, де на кому, коли?)

— На. — Ой не ходи, Грицю, та на вчершці. в. п. Не тратыць, куме, сили, спустайтэсь на дво. в. пр. Выйду я на гірваньку та біжаны ніжэньканы. в. п. — Кыв, морг на його! Кв. Що на ноги дыбкі, на руки дыбці. в. п. Взятя на поруки. — А блідый місяць я на ту шору з-за хмары де-де выгядае. К. Ш. На пасты, на здоравя, на новы рік! и. пр. — Круг містечка Берестечка, на чотири милі меше славлі Запорожці своїм трупом вкрялі. К. Ш. Куяв на копійку паспява. Навяняс на місяць. — Базати на памыль. Як на ляхо, ще й жінка завсуджала. — На городі коло броду барвіок не сходить. К. Ш. — На віку, як на довгій пні — усюго бувае. и. пр. На велыкдэнь на солоні... дітя гралясь собі крашавканы. К. Ш. На злодію шапка горить. и. пр. — На тім тижні. На Микоаи, та й нікола. в. пр. — На всі рўкі = до всьбўго, на все здатный. — На все здатный — до любонці, до пісень. В. Г. — На виду = на видноці, на оці, на очах. — Покладн батіг на видноці. — Жёнїтэся на вдові = взяті удову́, жёнїти ся з удово́ю, взяті шлюб з удово́ю. — Похожэ на отца́ = в бацька вдав ся, стхожїи на бацька. — Стойтэ на мо́літвэ = мо́літї ся.

2. про, на, для, за-для. — На слўчай = про слўчай. — На прадзвнїк, на смёрть готівнїтэ = про прадзвнїк, про смёрть. — Шыэ сорочку про празнїк. — Зібрав грошэват про чорный дэнь. — На всіх не вастачнш.

3. на! — На, іж! — Вотэ тебѣ на! = от тобі й на! от тобі й маэш, ото маэш!

Нааўкацься = нагукати ся, нагоговэвати ся. — Нагоговэвалісь в лісі, поки зустрїли ся.

Наа́хатэся = наа́хати ся, наа́хкати ся. Наба́вити, наба́вля́ць, ся = наба́вити, приба́вити, накінуці, прыкінуці, додати, наба́вля́ці, ся і т. д., понаба́вля́ці, ся і т. д. — І ще пакипули податі на душу по хрўбоваццю.

Наба́вка = наба́вля́ння, накіда́ннэ, наба́вка, додато́к, на́вядка, прыкідка.

Наба́вочный = наба́вочный, доба́вочный, доба́ткóвый.

Наба́кўшнїчаць = проба́йднїкува́ці, наба́йднїкува́ці ся. — Ще хїба не наба́йднїкував ся за цілыі місяць без работы?

Набала́гурнїць, ся = 1. набала́кати, наба́зїкати, ся.

2. нашугкува́ці, напуста́ваці, ся.

Набала́мўтнїць = набала́мўтнїці, наколо́тнїці; пабрэхати.

Наба́лднїшнїк = гóловка (С. Пар.), гáлка. (С. З.). — Патерця з срїбною гóловкою.

Набала́вэць, ся = напуста́ваці, нажартува́ці, нажнрува́ці, ся; допуста́ваці ся, дожартува́ці ся, дожнрува́ці ся. — Чи ти ще не нажартував ся? — Допуста́вав ся, поки й носэ собі розвнш.

Наба́лтываць, наба́лтэць = 1. наба́втуваці, намішувати, наба́втати, накіша́тнїці, наколо́тнїці. — Наколо́тнї корові піла.

2. набавізувати, набавікати, наверзати, нахлявкати. — Нахлявкала чорт за що! Хар. Чайч.

3. набріхувати, оббріхувати, обіосити, набрехати, оббрехати, обнести, повабріхувати і т. д. — Та ти тебе оббреше, обнесе. Б. Г. — На всіх повабріхує та пошгадує те, чого й не було. Чайч.

Набальзамировать = набальзамувати, намастити.

Набаліспичать = набалікати, наверзати, попоточіти баліси.

Набарабанить = набарабанити, наторотити.

Набаряхтаться = наворотувати ся, набірзати ся, втомити ся, тріпаючись, бірсаючись.

Набарішничать = набарішувати.

Набати́ть = розголошувати, роздво́нювати. — Не вспів розказати йому, а він зараз по всьому селу роздво́нює.

Наба́ть = гвалт, гвалт (С. З.), сподо́х. — Бить, ударити вь наба́ть = на гвалт, на сподо́х дво́мити, бити. С. З. — Ударили на сподо́х — збіго ся все село. — В дво́ни ударили на гвалт. Кв.

Набахваліться = нахвалітати ся.

Наба́ять, ся = наказати, наговоріти, ся, набалікати, ся. — Багато вже наказали про сі плуги, а вони вое́сім не такі гарні. — Набесідувала, наговорила, взяла мазинцю, по мед пішла. н. пр. — Набалакались ми в кумом.

Набедерякъ = чапрак. С. Пар.

Набедренникъ = набедренник.

Набедзьльничать = нашкодити, накоіти, наброти́ти.

Набережная = набере́жжа, побере́жжа, прибере́жжа, на(по, при)бере́жна (вулиця або дорога понад берегом). — Повештавшись по набере́жжю Невы, вернули ся до господа. Кв.

Набережный = на по, при)бере́жний.

Набесідоваться = наговоріти ся, набалікати ся, нарозмовляти ся.

Набивальщикъ = вибі́йчик, вибі́йщик.

Набивать, набіть, ся = 1. набівати, набіти, понабівати, (гвізда) — цвяхувати (С. З.), нацьвяху(шу)вати. С. Л., (клинці) — клинцювати, наклпцювати. С. Л. — Набив багато дичини. С. Л.

2. набівати, набітпувати, напихати, напаконувати, набітати, натоптати, напхати, напакувати (С. Л.), ся, понабі-

вати, понапихати і т. д. — Напхав у пажир сіна. — Лисачка вила з пирога мачок, а туди напхала сьмітничка. в. п.

3. набівати, набіти, понабівати, ся. — Треба набіти обручі на дїжку, а тб зовсім розсохлась. — Чи ти вже понабивав миві дїжки, чи ні? Чайч.

4. вибівати, вибіти, повибівати. — Прийшов вибі́йчик вибівати пістро.

— Набіть вь уши = на́туркати (С. З.), намо́вти, набрехати, понату́ркувати і т. д. — Я вже знаю — це нова йому натуркала. — Попатуркають дуривм в уха, а вони й вірють. Чайч. — Набіть оскомину = пооскомити ся, оско́му набіти.

Набиватьсь = 1. набівати ся, напро́кувати ся. — Я його не кликав — він сам набив ся в гості до мене.

2. набірати ся, набірати ся. — Багацько набіраю оц людей.

3. д. Набивать, ся.

Набивка = 1. набивання, напихання, вибівання і т. д. д. Набивать.

2. вибі́йка (на тканині).

Набивной = 1. набивний, набивальний.

2. (про тканину) — вибі́йча́вий, накра́пий. — Вибі́йчаі питани. — Спідниця з гарного сатюю накрапного. Кв.

Набивки = лї́да (у ткацькій верстаті).

Набярать, набрать, ся = набірати, абірати, підбрати, набрати, зібрати, підбрати, ся, понабірати, ся і т. д. — Набірали аквруткиє в неділеньку вранці. н. п. — Набрав мішок проса. — Зібрав си всі бурлаки до рїдої хати. н. п. — Набрав ся хлопец розуму. — Набрав ся, як май груш. н. пр. — Вона підбрав квітки. — Попабірали люди з гамазей жита. Чайч. — Грошей повні кіпшеї поабірали. К. З. о Ю. Р. — Набярать вь долгъ = брати набір. — Набярать на стблгъ = лаштувати стїл (на обід або на вечерю). — Набяратьсь бдїи = зазнати ліха. — Вже і зазнав я ліха з тим позвом. Кв.

Набірка = 1. набірання.

2. ко́шка, козубе́нка (що з нею ходять по ягодам, по гриби то-що) д. під сл. Борзива.

Набітний = набітний, натоптавий, напханий і т. д. д. Набивать. — Н. брїтъ = рївня достатком. — Н. дуракъ = великий дурець, дурий, як пень, як колода.

Набіть, ся = Набивать, ся.

Набітсья = намордувати ся. — Намордував ся чамало, поки сик так укосьяв його.

Наблєвать, наблєвывать = наблювати, наривати, набльбувати, понабльбувати. — Понабльбував скрізь.

Наблєть, ся = нажєкати, набєкати, ся.

Наблоснитъ = наблоснити, напустити бліх.

Наблоснитъся = насобачити ся.

Наблудать = наколобродити, нашалобродити.

Наблюдатель, ница = 1. наглядник, ця, ваглядач, ка. С. Жел. Пар.

2. доглядник, ця, доглядач, ка, дозорця (С. З.), дозорний. — Ти доглядник за лісом, ти й станеш в одвіті. Кп. — Бач, чортова доглядачка таки вздріла. Кв.

Наблюдательность = доглядність, спостереження. — Усе своє спостереження він вложив в отсе діло. Кп.

Наблюдательный = ваглядний, доглядний; д. Внимательный.

Наблюдать = 1. наглядати, роздивляти ся, стєжати, припчати, спостерегати. — Астршом, що спостерегає зорі... Кп.

2. доглядати, назира́ти, пильнувати. С. Л. — Доглядати за дїтьми. — Треба добре пильувати ліса, щоб не крали. — Пильуй свого носа, а не його проса. п. пр. 3. берегти, хорувити, захувати.

Наблюдєніє = ваглядання, нагляд, спостереження, доглядання, догляд, довір. — Автор додає і власні спостереження коло фоветяки поліщуків. Кп.

Наблюдяць = покришка (на блюдо).

Наблюсті = доглянути, допильнувати.

Набогатіть, набогачать, ся = збагатити, збогачати, ся.

Набожничать = бути богобоязливи, побожним, (іронічно) — живім до Бога лїати.

Набожность = набожєнство, побожність (С. Л.). — Служба божої треба слухати з великим набожєством. Б. П.

Набожный, по = побожный, но (С. Л.), богобоязливий, во, богомільний, сьвятобожний, по. — Такий побожный зробив ся: ні празника, ні веділі не пропустив. н. к. — Народ побожно хрестив ся. Кв. — Побожный, як жид подорожвій. н. пр. — А той тихий та тверезий, богобоназлив. К. Ш. — Сьвятобожна жінка. Хар. Чайч.

Набока = 1. вибійка (Кп.), вибіванка, особлива цїстря (тканина).

2. ключ (до гайки).

3. набивач; набїяч (у бовдарів).

Набóйникъ = 1. шóмпол. — Почав набивати рушницю, а шóмпол й азамав ся. 2. товчач.

Набóйчатый = вибічаний, вибіванний. — Мої мішки прикметні — з вибивної десяти. Кв.

Набóйникъ, ца = вибічник, вибіщик, ця.

Набóкий = кривий, кривобóкий. — Кривобока хата.

Наболтать = д. Наболтывать.

Наболтаться = набалакати ся, попабалакувати ся, набазівати ся, попабазівувати ся. — Набалакали ми з кумом. — Оце по́други: як зйдуть ся, так і не роздумать ся, — чи він вже попабалакувала ся? Чайч.

Набóльший = старший в сїм'ї.

Наболтлый = наболілий, натружений. — Натруженою рукою не напишеш рівно.

Наболеть = наболіти, розболіти ся.

Набористый = збористий, рясний. — Збористі рукава. — Рясна свята.

Наборка = набірання.

Наборнотать = набурмотати, намуркотати.

Наборный = 1. набірання.

2. збірний, шукований. — Наборная збрўя = цьвахована збрўя.

Набороздїть = наборозити, наскородити, надряпати, начеркати. (Д. Бороздїть).

Наборонїть, набороновать = наборонїти, паволоцити, наскородити. (Д. Боронїть 2).

Наборщикъ = 1. набóрщик, складач (в друкарні). С. Жел.

2. вербівник (що вербує людей до війська). — Як козак бул вербівником та вербували до війська. в. о.

Наборъ = 1. набірання, набір, бранка (С. Ш. Фр.). — Бути ж міні у псагї, у цекрутському наборі. н. п. — Стерєжить ся шарубочки, либов бранка буде. н. п.

2. набір, складання (друкарське).

3. набóръ орудїя, інструментовъ = справа, справляля, начиння, припас. — Пришом шведь зо всім своїм справлялям.

Набрáживать, набрєсть = 1. набродити, патраляти, над(г)їбувати, набрєсти, натранити, над(г)нати. — Ідучи в ліс, надбав зайци. н. к.

2. зіходити, зóирати ся, згромáжувати ся, скóпчувати ся, зїйти ся, зібрати ся і т. д., похóдити ся, позї-

хóдити ся, позбіра́ти ся і т. д. — Зібрала си всі бурлаки до рідної хати. н. п.

Набра́живать, набродіть = наловлювати, наловіти риби во́локом.

Набра́живаться, набродіться = находіти ся, набродіти ся, наволочіти ся, натягнути ся.

Набрі́жничаться = напіти ся, наліга́ти ся, на́тюжити ся, насмокта́ти ся, нахлю́щити ся. — Налиган ся так, що ледве ноги волочить.

Набра́піть, ся = наля́яти, ся. — Не тільки ве був, а й не палав пі́кола. Ск. — Я ще не палавлася, а він міні перебив. К. К.

Набра́сывать, наброса́ти, наброси́ть = 1. накида́ти, накідати, наскіда́ти, понакида́ти, нашпурля́ти. — А лясичка... все киди по риби́ц на дорогу, все киди... От, як павидала вже багато, тоді вишком і сама за́йзла. н. к. — Понакида́ли скрізь. — Наскида́ли самих денежок стільки. К. 2. о Ю. Р.

3. робіти, зробіти на́рис. — Тільки зробив нарис — багато ще роботи.

3. накида́ти, накінути. — Накинув свиту на опашку, та й побіг.

Набра́сываться, наброси́ться = накида́ти ся (на кого або на що), наскіпа́ти ся (на кого), допада́ти ся, дорива́ти ся (до чого), накінути ся, наскіпати ся, допа́сти ся (С. Л.), до́рвати ся. — Собака накипулася на його. — Такий задержуватий — як наскіпав си на мене так і лізе до біжии. Чайч. — Дошав ся, як кіт до сала. н. пр. — Уже дошав ся до варевинів. С. Л. — Набра́сывается тїнь = падає тїнь.

Набра́ть = д. Набира́ть.

Набрéдити = наверза́ти, ваплести́. — Мало чого слабій по наверзе, коли йому щось марить ся.

Набрéсть, набродіть, ся = д. Набра́живать, ся.

Набро́дний = прибу́дний, пригу́льний. Прибу́дний собака. — Від прибу́дного псики ве діждеш си дяки. н. пр. — Прагу́льва kobла.

Набро́дь = на́волоч. С. Л.

Наброна́рива́ть = на́бронзува́ти.

Набро́са́ти, наброси́ть = д. Набра́сывать.

Набро́жгати, набро́жгива́ти, ся = набрі́жкати, напрі́жкати, набрі́жкувати, ся, понабро́жкувати і т. д. Бро́жгати. — Ач, понабро́жкував скрізь. — Набро́жквав чорвном.

Набро́жжати, ся = набу́рмота́ти, ся, на-

бу́рча́ти, наму́рмота́ти, наму́рча́ти, ся (Д. Брю́жжати).

Набро́жжати = наверза́ти, наторо́чити, наплести́ (извком)

Набро́жнчати, ся = набря́жчати набря́жкоти́ти, ся. (Д. Брю́жжати).

Набу́рива́ти = на́свердліти, на́вертіти, пона́свердлюва́ти, пона́вірчува́ти. — Пона́свердлював дірок.

Набу́хати = набу́хати, накі́дати (багато).

Набу́хлий = (на)розу́бхлий, набря́клий, набубня́влий.

Набу́хнути = (на)розу́бхнути, набря́кнути, набуча́вити, набубня́вити. — Дошка набухла. — Обручі розбухан в копани́. — Мокрі сорочки набрякли. Лев. — Ноги набрякли. Лев. — Горох набубнявів.

Набу́чити = назо́лпги, налу́жити. — Сорочки вже назогли.

Набу́шевати, ся = набу́шувати, набу́яти, ся, (про поду) — набу́рха́ти, нахвилюва́ти, ся (тільки про бурю), на́вихорсти́ти, ся.

Набу́шпити = набу́шувати, набу́яти, на́гвалтува́ти.

Набу́гати, набéжжати = 1. на́здоганя́ти, доганя́ти, паганя́ти, настига́ти, на́здогна́ти і т. д. д. Догна́ти.

2. набі́гати, наско́кувати, набі́гти, наско́чити. — Ненароком набі́г кошем на його і збив з шіг. — Човен наско́чив на корчі і трохи не перекинув ся.

3. збіга́ти ся, набі́гати, набі́гати ся, збі́гти ся, набі́гти, позбі́гати ся, понабі́гати. — Набі́гло багато людей. — На́гвалт збі́гли ся люди. — Мірку проса висипав, — пазбі́гло си такого до біса курей. п. к.

Набу́гати, ся = добі́гати ся, набі́гати, ся. — Добі́гав ся, поки ноги намуляв. — Діти набі́гали ся, та зараз спати.

Набу́гь = на́пад, наско́к. — Татарські напади довог руйнували Україну. — Д́́злати набу́ги = набі́гати, нападати. — Кримські Татара почали набі́гати на Україну і дуже грабувати її. Др. — Набу́гоць = наско́ком, на́гле; несподіва́но; уривками. — Вів тільки уривками бував дома, а то все коло пана.

Набу́доку́рять = нашко́дяти, набро́їти.

Набу́дствовати́ся = набу́дува́ти ся, на́лихува́ти ся, ва́знати бі́ди, лі́та, го́ря. — Зазнав я там чимало лиха.

Набу́жжати = д. Набу́жжати.

Набу́жжати, набéжжати, ся = білі́ти, на-

білювати, побілювати, нагіррати, ся (крейдюю, блявлясом то-що), побіліти, набіліти, натерти, ся. — Треба побіляти стіни. — Справ красиво і біляло, щоб и личко набіляла. н. п.

Нава́ло = на́чисто. — Перепиши начисто. **Нава́сється** = нака́зати ся.

Нава́сноваться = на́чюговати ся, нака́зати ся.

Нава́га, риба *Gadus collaris* = нава́га, дорш (С. Пар.).

Нава́живать, нава́жить, нава́жити, ся = нава́зити, нава́зати, ся, понава́зити. — Навезли гиою на поле. — Раїш було багато навозили тютюпу на ярмарок. — Понавожено їй успешних подарунків. Чайч.

Нава́ксить, ся = нава́ксувати, ся. — Наваксував москаль зуся, як зоботи.

Нава́лівать, нава́літи, ся = 1. нава́ртати, нагнітати, нава́лювати, ся, нава́рнути, нагнітати, нава́літи, ся. — Нававернули колоду па... — Прийшов, аж там змії камнем нававернений. н. к. — Треба нава́літи сир.

2. накла́дати, накида́ти, наванта́жувати, накла́сти, ся і т. д., понакла́дати і т. д. — Наклали повну повозку. — Хоч як було навантажши віз снопами. К. Х.

3. нахили́ти, нахили́ти, ся, понахили́ти, ся. — Нахилил на бік. — Стіна нахилила ся.

4. наисо́сити, наисе́сти, ся, понаисо́сити. — Це аж з Буконини наисесо (кодою) стільки корчі.

5. збрати́ ся, зібрати́ ся, насу́нути. — Зібрало ся на ярмарок чи мало люду. — Насуудло людей до шипку.

6. нава́лювати, нава́літи (в картах, в грі у воза). — Бий і вавалюй.

7. нава́лювати ся, нава́літи ся, понава́лювати ся. — Наваляло ся багато землі у кривицю. — Не павалюй ся на мене.

8. д. Набра́сываться.

Нава́лка = 1. нава́лювання, накла́дання і т. д. (д. Нава́лівать).

2. Віз (гра в карти). — Давайте грати у воза.

Нава́ль, нава́льщина = кучугу́ра, (хворосту, лому) — ва́лява. — Отаку кучугуру наваляла.

Нава́літь, ся = 1. нава́літи, нава́люва́ти. — Багато суква вавалали.

2. накі́дати. — Як вдарили з семи гармат у Середу вранці, ва́лідали у годиву жидів повні шавці. н. п.

3. нава́літи ся, понава́літи ся. — Ко-

ли ти встанеш з ліжка? Чи ще не наваляни ся?

4. наліпати, наба́зграти (С. Л.), надріпати, скомпонува́ти, написати на швидку́ руку, абі-як.

Нава́ра = 1. нава́р; шум, шумо́їва, шумові́ння, скалки, піна (у страві). — Від ситого м'яса більше навару. — Зліви шумовиння з борщу.

2. пійло (варене собакам).

Нава́ривать, нава́рить, ся = нава́рювати, наварити, ся, понава́рювати; прива́рювати, прива́рїти, (сталі) — наста́літи. — Напарила й напекла, не для кого, для Петра. п. п. — Понаварювано багато, а їсти пікожу. Чайч. — Треба попести в куюно напарити леміш. — Насталия сокиру.

Нава́рка = 1. нава́рювання, прива́рювання.

2. нава́рка, прива́рка. — Від леміша приварка віддала.

Наварно́й = 1. ситий. — Ситий борщ.

2. наварий, прива́рений. — Наварие долото.

Нава́рь = д. Нава́ра 1 і Нава́рка 2.

Нава́стривать, нава́стри́ть, ся = наго́стрювати, на́точувати, ся, наго́стри́ти, ся, понаго́стривати, ся. — Треба нагострияти сокиру. — Понагострий ножи!

Чайч. — Навастри́ть лыжи = утікти, накива́ти п'я́тями, да́ти тягу, дра́ла, дмуха́.

— А він хал скряньку, тай дав дра́ла. — Навастри́ть уши = насторо́жити, насторо́щити, нашоро́шити уха.

С. З. — Еней наш насторощив уха. Кот. — То він одно ушо нашорощить. К. Х.

Навастри́ть руку, навастри́ться = на́бити, палама́ти́ руку, насаба́чити ся. — Він в сьому ділі набив руку.

Навахла́ть = зля́пати, наба́зграти, зро́бити абі-як.

Нава́щивать, наво́щити, ся = во́щити, ло́щити, наво́щити, палощи́ти, ся. — Наващила литки. — Поміст лощили йому цілий ранок, — палощила, аж слез, а він і не подакував. Кл.

Наведе́ніе = на́від. С. Жел.

Навезти́, навезть = д. Нава́живать.

Наверга́ть, нава́ргнуть = накі́дати. — Нава́дали цілу кучугуру.

Наверга́ться, нава́ргнуться = накі́дати ся, накі́нути ся, кинути ся. — Шуліка вваула са на курчат.

Наверну́ть, нава́ртувать, ся = 1. нава́ртати, накру́тити, намота́ти, наві́ти,

ся, навірчувати, накручувати, намотувати, навивати, ся, понавірчувати, понакручувати, ся і т. д. — Навертїти павісно конопель. — Вирьовка накручуєть ся на ваа. — Намотала ватки.

2. прикрутїти, прикручувати, ся, (про гвинт) — зашрубувати, зашрубуувати, ся. — Пракрути гайку.

3. (про сльози) — набїгти, підступїти, набїгати, підступати.

4. навийнїти ся (С. З. Л.), грáнти ся, лучїти ся. — Навинула ся гостї. — Нікому не пребачючи. рубав я пень, хто тільки навинув ся. Л. В. — Лучна ся прасол і закупив усіх кабанів. — Гість трапив ся.

Наверстать, навєртывать = нагнати, надолужити, наганяти, надолужувати. — Та він своє нажене, хоч і дуже на їх трапити ся. — За тих пару подїля хотїв надолужити те, що за єдбає за скілька літ. Фр. — Наймтку! чого ти рано встає? — Та я своє, папочку, то одгавнячком то обувашничком надолужу. в. пр.

Навєртка = 1. навірчування, накручування.

2. свердлївня (свердлом або шилом).

3. гайка; шрубá, шрубка (С. Л.).

4. свєрдлик, правушник. — Гвіздок не їде, коли б правушник був, щоб навєртїти. Кп.

Навєртывать, ся = д. **Навернуть.**

Навєртїть, ся = 1. навєртїти, накрутїти, ся і д. **Навернуть** 1. — Накрутили ся, танцюючи метелиці.

2. насвердлїти, навєртїти (свердлом або шилом). — Треба насвердлїти дірок, та тоді й прибивати.

Навеселїться = навеселїти ся, нагуляти ся, патїшити ся.

Навеселъ = під чаркою, на підпитку. — Гості бїгли навеселъ = гості були під чаркою, веселенькі, мали тріхи в голові. — Не то щоб були пьяні а під чаркою усі були. Кв.

Навєстї = д. **Наводїть.**

Навєзничъ = вавзак (С. З.), навєзник (С. Л.), горїлиць, горївниць, до горї чєрева (С. З.), про плававня — голї чєрева. — Уває звєзник. — До горї чєрева лєжати. С. З.

Навєрїдъ = ридма, ридajúчи. — Вона ридма ридала. Кв.

Навєрїтъ = 1. наварїз, наварозїз. — Купуй явуна наварїз і як поганий буде — не берї.

2. вщєрть, ущєрть (С. Ш.), про рїдке — повїнци (С. З.). — Дає він мірку не з верхом, а вщєрть. — Зерно мїряєть ся ущєрть. С. З. — Навяз по самї вїзци.

Навивать, навить = 1. навивати, накручувати і т. д. д. **Навернуть** 1.

2. присукувати, приплїтати, присукати, присучїти, приплєстї. — Правлїв батїг, а то наконєшник зовсїм збыв ся. — Треба присувати мотузок.

3. наплїтати, паплєстї, понаплїтати, ся. — Поплїтати вїнків такого багато, що на всїх стєпє.

4. накладати, наклєстї, понакладати (про сїно й солому). — Понакладали вози сїном.

Навивка, навить = навивання, намотування, накручування.

Навигация = навїгация; плавба (С. Пар.). — В осєнї погана плавба: холодає, вітрає.

Наввзакать, ся = навєрещати, ся, (про собак) — наскавучати, ся.

Наввинтїть, наввинчувать, ся = 1. наввинтїти, накрутїти, наввинчувати, накручувати, ся. — Треба накрутити гайку. 2. нашрубувати, нагвинтїти, ся (нашробити шрубá).

Навирать, навратъ, ся = набрїхувати, набрєхати, ся, понабрїхувати. — Хтось мухає шпрєхєз, що на чужинї яращє жити. Б. Г. — Набрєштуть ся та й перєстають. Б. Г. — Нікого не помиуває, — на всїх понабрїхуєвал. Чайч. — **Навралъ** сь три короба = наказав сїм мїшкїв грєчаної вівни. п. пр.

Нависати, нависнуть = звисати, нависати, спадати, повзвисати, звиснути і т. д. — Волосся звисає до очей. — Стрїка нависла.

Нависеть = повїсїти. — Недовго повисїла цова свята — зараз і пропала.

Навить, ся = д. **Навєвять, ся.**

Навлáживать, навлáжить, ся = наволобжувати, намочувати, наволобжити, намочїти, ся, одволобжити ся. — Сухє, як присок, треба наволобжити. — Коли-б дощ, то тютюн одволобжив ся-б, тоді й класти.

Навлєкать, навлєчь = 1. наволїкати, натáскувати, наосити, наволоктї і т. д. — Чл бач стїльки грязюки наволїк. — Навєсло водою багато мулу.

2. наволїкати, наволоктї. — Од Бога помстє наволїкає. Л. В. — **Навлєчь бїду** = наволоктї, наклїкати, бїду, лихо, певнї.

Наводить, навєсть = 1. наводїти, на-

весті, направляти, направити. — Направив мене, де шукати покрадених коней.

2. наслáти, наслáти. — Наслав Бог на людей жару.

3. навóдати, навести. — Навів локм.

4. наганяти, завданати, наганяти, завдати. — Нагнали йому холоду — нехай наперед так не робить. — Завдав жалю. — Не завдавай серцю жалю, бо и в чужім краю. п. п.

5. направляти, напліяти, направити, наплити. — Взяв та й направив на його рущицю.

6. навóдити, понавóдити, навести. — Понаводила повну хату парубків.

Навóдка = навóдіння.

Наводеніє = повінь (Кр.), повідь (С. З.) і д. ще Водонблє. — У весну така була повінь, що на низу усі хати затопило. Кр. — Так багачько людей, як о повіді води. в. пр. — От великанна повідь буде. Кв.

Наводняти, наводняти, ся = заливати, затопити, підтопляти, залити, ся, підтопити, ся, поняти водою. — Це літо вода з Дністра затопила не тільки городи, а й навгородя. — Така повідь, що аж село підтопило. — Вода понала усю землю. Опатович.

Навóдокъ, частіше мв. навóдки = д. Водонблє.

Навождєніє = навождєння; манá. (С. З.).

Навожить = д. Наваживать.

Навожати, ся = навозити гною на поле, вигноювати — Вгноила ваша економія цей год 25 десятин. Чайч.

Навожитися = 1. награти ся, нажартувати ся, напустувати ся, накажати ся. 2. нахлопотати ся, нажорочити ся, нажордувати ся.

3. навозити ся. — Перед Різдом що року навозити ся на базар багато ковбас, а сей рік щось мало.

Навóвникъ = 1. волий (що гвій возить).

2. поле вигноїне.

Навóвний = 1. гноївний (С. Л.), гнійний, гнояний. — Гнійна калюжа. — **Навóвний жукъ** = гноївник. — Гноївники робить з того гною галька, та й котють їх. Степ. О. — **Навóвне тóпливо** = кізяк. С. З.

2. приволний. — Привозна риба, а у нас зовсім немає.

Навóвня = гноярка, (де був гній) — гноївнице, гноїще. С. Аф.

Навóвъ = 1. гній (С. Аф. З. Л.), здр. — гноївок, після свясає — Гайно (С. Аф. З.),

барліг, рідкий — гноївка, багно, замерзлий або сухий, що йде на топливо — кізяк, куряк. — Ноги в гною, та руки в лою. в. пр. — Коли в дворі гновок, то і в борщі нашок (єсть мясеце). н. пр.

2. привóз. — Сьогодні зовсім нема привозу на базарі.

Навóвъ = навів (д. під сл. Верстáтъ).

Навóвня = вал у колівороті або баранá (д. Вóротъ 2).

Наволоáкивать, наволоáчь = наволáкати, наволоктіти, (про хмари) — нахмарити, ся, заволоктіти хмарами. — **Наволоáкивать** = хмарити ся. — Ой хмарить сп, дощ буде. в. п. — **Наволоáкло на небѣ** = нахмарило, ся, заволокло хмарами. — Нехай внаєсть ця, а то бач, як захмарило. в. пр. — **Наволоáчь сѣти** = покрити сїткою.

Наволока = (верхня) — пошивка (С. З. Л.), пошиванка, вноді — наволока (перша, в котру нашивають пір'я або пух) — напірник (С. З.), напірниця. — Треба на подушку нову пошивку. — Подушок 2, наволок 4. Ст. Оп. Київ. Ст.

Наволокъ = намул, лўки залўдені.

Наволочка = д. Наволока.

Наволóчь = д. Нававлáкивать.

Навожати = наскердити, набадіти, напсѣботи, напшотати, напшикати, (надто) — накрутити.

Навожати, ся = наголосити, нагачасувати, нарепетувати, ся.

Наворáживать, наворожитъ = 1. наворожувати, намовляти, нашіпувати, начаровувати, наслáти, наворожити, намовити, нашептати, начарувати, наслáти, навідьмувати. — Ога чаріваниа начарувала йому, що немов слабій став. — Йому внаєсно соняшниця.

2. виворóжувати, виворожити. — Сьогодні не багато виворожила.

3. навіщувати, наврожувати.

Наворáчавать, наворотитъ = 1. навертати, наверцїти. — Наверути млян.

2. д. Нававлáвать 1 і 2.

3. накидати, накиннути. — Накинули йому десятикувати.

Наворóвѣтъ = накрáсти.

Наворожитъ = д. Наворáживать.

Наворотєнь = вўлик, колóдка. — Коли частий вўлик, та ще й навоцєний, то й рїя сїдатимє. — В його свата 150 колóдок бджіа.

Наворотитъ = д. Наворáчивать.

Наворошіть = накідати вóрох (хліба).
Наворча́ть, ся = набурча́ти, намурча́ти, нагарікати, ся.
Навоско́в'ять = навосціти.
Навостри́ть, навостри́ть, ся = д. Нава́-стривати, ся.
Наво́хривать, наво́хрить = натира́ти, на-те́рти вóхроу.
Навра́ть, ся = д. Навира́ть, ся.
Навреді́ть = нашко́дити, вишко́дити, по-шко́дити, наробіти шко́дл. — Багато віл мії́ нашкодив ти́м брехня́ми.
Навря́д = нава́дку, трóхи-чи, навря́д.
Навсегда́ = на ві́ки, во ві́к, до ві́ку, наза́вжди, наза́вше. — Де́сь ти мене, мо-лоду́ю, на ві́ки покину́в. н. п. — Тарасові здавало ся, що наді́л його на ві́ки зника́в. Кв. — Я друго́ї не любя́в і любить не бу-ду, тебе ж, моє серденця́, по ві́к не за-бу́ду. в. п. — Ђго ж сьвя́тими мо́литвам от-дамо́сь назавше́. Киев. Ст.
Навза́в'ять = нава́зводи (С. З.), навско́кп. — Пу́стий рови́ навазводи́ і скоро до́їхав.
Навстрі́чу = назу́стріч (С. З.), наза́дби́, (довлячи ко́го) — на́вперей́ши. — Аж тут маві́ невіста́ назустрі́ч. Г. Бар. — Ђивж на́вперей́ши, то́ п'ймаеш.
Навти́літь, Nautilus = ко́рабляк (ракуш-ка). С. Жел.
Нав'яз'ять, нав'язку́ть = звика́ти, при-вча́ти ся, приви́чаювати ся, звикну́ти, приви́чати ся, приви́чати́ти ся. — Та вже приви́чла ся до ді́ла.
Нав'язк'ь = звичка́, нав'язка́. С. Л. — Ві́н має вже нав'язку́ до сього ді́ла. Пр.
Нав'яз'ься = нав'язи́ти ся, (про люде́й) — наго́лоси́ти ся.
Нав'язю́чивать, ся, нав'язю́чить = нав'язю́-чувати, нав'язю́чити. — Нав'язю́чий ко́ня, сів і в одну́ ніч верхи́ пробі́г дс Черка́сів. Кв.
Нав'яз'ять, нав'яз'ть, ся = нав'яз'ати, нав'яз'ати́, (сві́ту, піску́) — намі́тати́, наме-сти́, понамі́тати. — Понамі́тало кучу́гури піску́.
Нав'язу́ватися, нав'яз'атися = нав'язува́ти ся, одвіду́вати, довіду́вати ся, на-віда́ти ся, одвіда́ти, довіда́ти ся. — Ти неса́в'язува́в ся до не́ї? Кв. — Вона́ в мене́ не обі́дала, тільки́ мене́ та́ й одві́дала. н. п. — Ба́тько пішли́ одвіда́ти дядьва́ — Ія́ Спасу́ там, чи́ що, довіду́ють ся до ме́ду, аж йому́ пчо́ли наноси́ли ще́ менше́. К. З. с Ю. Р.
Нав'язу́вати, нав'яз'ять, ся = нав'язува́ти, нав'яз'ати, ся. — Нав'язла́ Ю́ мп'я́кп проса́.
Нав'яз'ить = нав'язи́ти, набо́ргов'яти, на-

дава́ти на́бір. — Шиня́рочка мене́ знае́, на 100 ру́бля́в наві́ряв. в. п.

Наві́рпо = півпо́ (С. З.), за́лівне (С. З. Л.), напе́вне, спра́вді́, дійсне́. — Па́мятаю́. ля́ синтала́ я Мико́лу в перши́й раз, бо за-пе́вне я́ не зна́ла. Коп. — Це́ я дійсне́ зва́ю. Кр.

Наві́рнюю, наві́рня́ка = напе́вне. С. Л.
Наві́с'ять, ся, наві́с'ять, наві́с'ивать, ся

= 1. пові́шати, наві́шати, наві́шувати, ся, понаві́шувати, порозві́шувати. — Пові́шай, сорочи́ на го́рці́. — Порозві́-шували́ скрі́зь, що́ й про́йти не мо́жна.

2. наві́сцити, наві́шувати. — Тре́ба на-ві́сцити́ двері́ на за́віски.

3. зва́жити, одва́жити, зва́жувати. — Тре́ба зва́жити́ сіль.

4. нахили́ти ся, схили́ти ся, похили́ти ся, нахили́ти ся і т. д. — Сто́ить в'я́р над водо́ю, в водо́ю похили́в ся. в. п.

Наві́стити, наві́с'ять, си = наві́дати, одві́дати, прові́дати, пере́відати, пі́ти на про́віди, наві́дувати ся і т. д. — Ко́го Бог любить, то́го й наві́дує. н. пр. — Ой по́летя, га́дко, де́ мій ри́дний ба́тьво, нехай мене́ одві́дає, коли́ йому́ ма́ло. н. п. — Вони́ там бу́ли, та́ й її́ відві́дали. Чайч. — Вона́ в мене́ не обі́дала, тільки́ мене́ пере́відала́ (друга́ одмі́на: одві́дала). н. п. — Мене́ ма́ти прові́дала, вона́ в мене́ поби́дала. в. п. — Не при́шло в думку прові́-дати́ її́. Кв.

Наві́сь = 1. дашо́к, ва́д танко́м — під-да́шня (С. З.), ва́д ворты́ма — острі́шок, від покрі́влі дере́вняно́ї або залі́зно́ї, що́ виступа́є наперед — підда́х, підда́шня (С. Л.), від соло́м'яно́ї або очерета́но́ї — стри́ха (С. З. Л.), край її́ — острі́шок, острі́шина.

2. пові́тка (С. З. Л.), пові́ть, шо́па (С. З.), на за́йдному́ днорі́ — підсі́пни. — Чи́ я то́би не ка́зала, як сто́яли під пові́-вою: не ї́д у Кри́м по сіль, бо за́стане́ш під намі́ткою. н. п. — За́точку́ ві́з під пові́тку.

3. на́м'ят, халабу́да. — Ой на́п'яли́ ко-заче́ньки вели́кий па́мет, та́й п'ють по́на го́рлічку́ ме́ й соло́дкий ме́д. н. п.

4. на́хил.

Наві́тки = ва́т'ячка, на́тяка́ння

Наві́трянний = підві́трянний.

Наві́ть = па́говор, на́мова, обмо́ва і д. Клеветá.

Наві́чно = на ві́ки і т. д. д. Навсегда́.

Наві́шати, наві́шувати, ся = д. Нав'яз'ить, ся.

Наві́с'ять = д. Нав'яз'ить.

Наві́с'ять, ся = д. Нав'яз'ять і Нав'яз'ивать, ся.

Нав'язати, нав'язувати, ся = 1. нав'язати, прив'язати, дов'язати, пов'язати, нав'язувати, ся і т. — Нав'язею своєю, та вдарию в голю н. п. — Треба добре прив'язати, щоб не одірвалось.

2. доллести, доллїтати, ся. — Доллести павчою.

3. накинати, завдати, накидати, завдати (кому) клопоту.

Нав'язати, нав'язувати = нав'язати, зав'язати, застрявати, націпляти ся, нав'язувати і т. д. — Зав'язало в зубах. — На колеса націпляю ся гризюки — по саму маточину.

Нав'язатися, нав'язуватися = нав'язати ся (С. Д.), набити ся, причепити ся, учепити ся, нав'язувати ся, набивати ся, в'язувати, чіпляти ся. — Сама вона в'язла до мене, доки... Кв. — Хіба я прошив Його? Він сам набив ся в гості до мене.

Нав'язень = бич, біяк. — Ціп смадається а ціпляє та а біяк.

Нав'язної = надв'язаний, надплітений.

Нав'язчивість = набридливість, в'їдливість, уїдливість (С. Ш.).

Нав'язчивий = набридливий, в'їдливий, уїдливий, налязливий, в'єпистий, причепливий. — В'язне до мене, як оса. Геть! кажу, в'їдливий. Кв.

Нав'язувати, нав'язати = нав'язлювати, нав'язліти.

Нагадити = 1. нагазати, напаскудити, нагадити.

2. нашкодити нагазостати. (С. Д.).

Нагайка = нагай (С. Д.), ка, канчук (С. З.), карбач (С. Д.), малахай (С. З. Д.). — А вагай малюю вдощ жидівську спину. К. Ш. — Пан зведів десятого канчуками одшматати. О. Ст. — Келепом по плечах прип'ятає, карбачем по спині затипав. н. д. — А козаченько оглядаєть ся і карбачем одбиваєть ся. н. п. — Татар бусурменів малахайми, як череду, у полон заганяєть. н. л.

Наганівати, нагоняти, нагнати = 1. догайати, наганяти, наздоганяти, догнати і т. д. — Біг за ним з пів верств, вже під лісом на силу наздогнав.

2. набивати (на пр. обручі), натягати (на пр. шву), набити, ватягати.

3. виганяти, вигурювати, вигнати, викуртати. — Вигнали 10 відер горілка.

4. підганяти, підгнати (вприв'юючи). — Щоб не вивалась недостача грошей, давай ніп підганяти роходо.

5. ваганяти, нагнати, понагонити. —

На ярмарок багато коней нагнамо. — Вітер хири ваганяє. — Понагонали повес двір товару. Чайч.

6. догайати, догнати. — Як лежав слабий, дуже багато пропустив, а потім треба було доганяти. — Нагоняти когю лібо = гайнати (кого), виговляти (кому). — Почав він його гаяти і за се і за те, аж душно йому стало. — А хазяїн мене лав, ще й хазяйка вимовляє. н. п. — Нагоняти тоску = завдавати жалю. — Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю. н. п.

Нагарь = нагорь (на сьвічці), жу́жельця (на металі), ко́ломаз (на осі від шмаровидла), згарь, чвврь (в цибуху), шумовиння, сміга (на варні), сміга (в роті, на устах). — Нагорь на йнотів. Чайч.

Нагатіти, нагачувати, ся = нагатіти, (тарасом) — натарасувати, нагачувати.

Нагвоздити = 1. набити гвіздків, нацьвяхувати.

2. набити, натовкати, накласти. — Наклали йому в потилицю добре.

Нагибати, нагнути, ся = 1. нагинати, гнүти, нахилати, нагнути, нахилати, ся. — Сердитий вітер завва, до долу верби гне високі, горами хвилю підійма. К. Ш. — Хвірточка лизенька, треба нахилатися. — Нахили ся тишком-тишком над ружвяним білим личком. Руд.

2. нагинати, гнүти (багато), нагнути. — Чи багато обїди нагнули?

Нагиб = нагиб (С. Жел.), коліно, нахил (С. Ж.).

Нагибка = гольдй, голяк, голячок.

Нагибом = гольим, голякя, голяцєм. — Злякала ся, забула й сорочку на березі, та голяцем по селу. Кв. — А вів вискокну з води, тай побіг голякя.

Нагиш = д. Нагишка.

Наглядати, наглаживати = 1. вірівняти, вірівнювати, (геблем) — вігеблювати.

2. наглядати, напрасувати, наглажувати, напрасовувати. — Ціх сорочок за день багато не нагладиш.

Наглазник = 1. мабчник.

2. сітка (від комарів або від мошки).

Наглазний = 1. наочний (що на очі падаєть ся).

2. очевидний (С. З.), видїмий (С. Пар.), ведомий (С. Д.).

Наглазурять = політи, навести поліву.

Наглазяться = надивити ся, наглядати ся, напасті очі, нагавити ся, наловити гав.

Наглецьки = наха́бно, нахра́пом (С. З.), наступце́м.

Наглець = наха́бник.

На́гло = д. Наглецьки.

Наглода́ти, ся = нагри́зти, наглида́ти, ся.

Нагло́сть = наха́ба (С. З.), на́храп, нахра́па, наха́бність. — Така нахрапа, що сором і людям сказати: серед божого дня відтяти дівці косу. Кн.

Наглотáться = наковта́ти ся, нагліта́ти ся.

Наглуми́ться = наглуми́ти ся (С. З.), наглу́зува́ти ся, наекшкүва́ти ся, напши́ти ся (С. З.).

На́глухо = щільно.

На́глий = і. наха́бний, нахра́пний. — От нахрапа люда! Крий Боже! Хоч плуо на його, а він лізе. Кн.

2. д. Бурний.

Наглядный, но = наглядний, по. — Н. обуче́ніе = наглядні́ паўка.

Наглядя́ть = нагляді́ти, нагля́нути, нази́рити, назо́рити. — Не все те рука достаує, що очі наглянуть. н. пр. — Над річкою край берега вовк гусичий табувчик назира. Чайч. — Я вже назираю собі телячку, кола б тільки на гроші збити ся. Кн.

Наглядя́ться = надві́йти ся, нагляді́ти ся, налюбовáти ся, назилува́ти ся. — Не надивлюсь на неї — така гарна. — Надивив ся, та й сам почав по троку робати.

Нагляпцо́вать = нагляпцо́ва́ти.

Нагна́ивати, нагно́йти, си = нагно́ювати ся, нагни́вати, нагно́ити, ся, нагни́ти. — Чарк нагнаивас.

Нагна́ти = д. Нагна́ивати.

Нагнесті, нагнесть, нагнестáть = 1. нагни́тити, нагни́тати. — Треба нагнестити каусту.

2. надаві́ти, паті́скати (С. З.), наму́лити, надавлюва́ти і т. д. — Намулюв ногу.

Нагпёт = нагпёт, гпёт, прітиск.

Нагна́ивати = д. Нагна́иваться.

Нагнао́єніе = гно́ння.

Нагнао́йти, си = д. Нагна́ивати, ся.

Нагна́уть, ся = д. Нагна́ивати, ся.

Наговáривати, наговóрять, ся = 1. наговóрювати, на́каза́вати, наговóрити, на́каза́ти, наба́ла́кати, наба́зика́ти, ся, набе́сідувати, ся. — Набе́сідувала, наговóрила, взяла мазницю, по мед пішза (або: пішза кури до́ти). н. пр. — Наказав трамишки гречаної вовни. н. пр. — Набалакав того, що й за день не розбереш. — Набалакавсь ми за цілий вечер. — Наговóрять вадо́ру, чепухи́, пустякóвъ = на-

городі́ти (С. Л.), на́верати́, на́торóчити, на́пести́, (багато і незрозуміло) — на́полóти, наварня́кати, на́марити, набу́боніти, на́хамáрати, на́белькóтати, 2. на́каза́увати, на́мовля́ти, на́бри́хувати (на кого), об́мовля́ти (кого), на́каза́ти, на́мови́ти, на́брехáти, наба́ла́кати, на́торóчити, на́ту́ркати, на́лпхосло́вити, на́цвє́нькати, на́пащикүва́ти, на́плеска́ти (на кого), об́мови́ти (кого). — На́каже діду па мене, а міні па дїда. Кр. — Я не за тим прийшла сюди, щоб на́мовля́ти на парубка. Гул. Ар. — На́брехала па його. — Се мабу́ть вам спина́сь, а ви й папу на́торочали. К. Х.

3. на́проси́ти ся, на́бити ся. — На́проси́а ся в гості, на обід.

Наговня́ть = спáску́дити, на́пáску́дити (про яку роботу). — Взяв ся за діло, та тільки спáску́дав.

Наговóрка = д. На́вє́ть.

Наговóрь = 1. д. На́вє́ть.

2. па́шепт, частіше мн. на́шепти.

Наговóрщикъ, ца = шепотинник, ца, об́ло́вник, ца і д. Клеветни́к.

Наговѣ́ть, ся = погові́ти, нагові́ти ся, по́погові́ти. — Погові́в трохи, та й кивув. — По́поговів така цілий тядець.

Наго́ло = 1. наго́ло. — Ша́лі ваго́ло.

2. геть чисто, до о́станку, до по́слідку, до пня́, до во́гні, до цу́рки, до щє́нту. — Село геть чисто вигоріло.

Наго́лода́ть = наго́лодува́ти ся.

Наго́лозі́ться = наво́тузи́ти ся.

Наго́пъ = 1. згін. — У армарку сей рік великий згін товару.

2. на́тягáння, на́вивáння (обручі́в на́джку, ша́н па ко́леса то-що). — Вѣ́ наго́пъ = на здо́гін, на здо́гінці́. — На здо́гінці́ не на́цїау́ш ся. н. пр.

Наго́ній = го́нка (С. Л.), наго́нка, ви́мова. — Да́ть наго́ній = да́ти го́нку, на́хили́ти го́лову, чу́ба, чу́прину, отче́ва́ш про́читати. — Да́в йому́ добро́ї ва́говки. Кн.

Наго́нійъ = 7. Нагна́ивати.

Наго́ні́ться : : на́ганя́ти ся, на́бігати ся, на́гаса́ти ся. — На́ганяв си тав, що аж заса́вав ся.

Нагорáживати, нагоро́дитъ = 1. нагоро́жувати, нагоро́дити, понагоро́жувати. — Нагоро́див у хлі́ві заку́тки.

2. на́кида́ти, на́кладати́ (на купу), ко́пичити, на́кла́сти (в купу), на́кидати́, на́копичи́ти.

3. д. Наговорить вадору.

Нагорать, нагореть = 1. нагорятц, розпалят ся, напалят ся, розпикати ся, нагоріти, напаліти ся, розпаліти ся, розпекти ся. — Нагоріло в печі. — Цегла напалала ся.

2. нагоряті, нагоріти. — Івіт нагорів. — Емү нагорѣло = влетіло йому. — Нагорѣло въ горлѣ = пересохло в горлі.

Нагорбить, ся = вагнути, агорбити, ся. **Нагорный** = нагірний, горовий, горняний. — Горова рослина пахощами дає себе знати. Кн.

Нагородить = д. Нагоразивать.

Нагорельный = нагорілий. — Нагоріла свѣчка.

Нагореть = д. Нагорать.

Нагорье = пагір'я, горовина.

Нагостить, ся = нагостювати, прогостювати; нагостювати ся. — Не довго погостювали, та й поїхали. — Ми у вас нагостювали ся таки довгенько.

Нагость, наготъ = гобість, голіана.

Наготавливать, наготовлять, наготовить, ся = наготювати, наставити, наготувати, наставити (С. Л.), про страву — напорати, про одужу — насправляти, справити, вози на дорогу — налаштувати, налаштувати (С. З.), обрехтувати. — Настачай, жішко, усього в волю, бо гостей буде багато. С. Л. — На всіх ве настачиш. — Ійте на здоров'я, для вас напорада. — Насправляе собі одужі на цілий рік. — З вечера було ще налаштують віз і покладають. Номис. С. З.

Наготовѣ = вготіві, напготовіві. С. Л. — Гляди, щоб усе було наготовіві

Наготеть = голіти; обдирати ся, обшарпувати ся.

Награбить = 1. нагрозидити, нагребти. — Чи мало сіва нагрозидила.

2. нагробувати, нагробати. (С. З.). — Нагарбав грошей.

Награда = нагорода (С. З. Л.), надгорода (С. Пар.), заплата, віддяка, за нахідку — перейма. — Одібрав добру надгороду за свою службу. Ч. К. — Се велика нагорода за нашу працю. Пр. — Все те тільки помирна нагорода за його працю. Лев. В. — Оце тобі, Гривцо, такая заплата — з чотирьох дошок темная хата. в. п. — Ой люди, люди, хто найшов чіпка — перейма буде. Буде перейма — чарка горілки, хто найшов чіпка моєї жінки. в. п.

Наградить, награждать = нагородити, надгородити (С. Л.), винагородити, на-

городжати, винагороджувати. — Я вас нагороджу. Чайч. — Подивись на його, ще й винагороджувати хоче. в. к.

Награфить = наиницати.

Нагребальщикъ = нагрібальник.

Нагребать, нагрести, ся = нагрібати, нагортати, нагрозидити, згрозиджувати, нагребти, нагорвүти, згрозидити, ся, понагрібати, позгрозиджувати.

Нагребщикъ = д. Нагребальщикъ.

Нагрѣвѣть = нагрѣти.

Нагрѣваться = нагрѣяти ся, наверхати ся, нажарпти ся, наснити ся, нароити ся. — За цілу ніч такого наверхалось, що й не перекажеш.

Нагрѣвѣть = нагрѣмити, нагрѣмотити, нагрукотити.

Нагресті, ся = д. Нагребать, ся.

Нагрозить = нахвалити ся, настрахати, настрашити (С. З.).

Нагромождать = 1. накідати, накласти (в кучу), накопичити.

2. набудувати, повабудювати.

Нагрубить, нагрублять = нагрубляти.

Нагрубнуть = д. Затвердѣть.

Нагрубо = звѣрху, невѣжливо. — Обтесав звѣрху, та й кинув.

Нагрудникъ = 1. нагрудник.

2. пѣлиць.

Нагрудный = нагрудний, папѣрсовий.

Нагружать, нагружать, ся = грузити, наважувати, нагрудити, наважати, нахурувати, навантажити, ся. — Ми й байдуже — грузимо собі барку. Кн. — Вже хуру нахурували. — Хоч як було навантажеш віз. К. Х.

2. нашивати ся, наливати ся, напѣти ся, налітати ся, нахлющити ся. — Налив ся, що й свѣта не бачить.

Нагрузка = 1. хурування, наважування, ладування.

2. вага, поклажа. — Коли йдуть вози з вагою, то треба звертати. С. Аф. — Гляди, поклажи з воза не розгуби.

Нагруститься = нажурити ся, натужити ся, насумувати ся. — Натужили ся ми за ним, поки приїхав. — Потім Дидона мов увншла, звеліла, щоб і Гандзя вийшла, щоб їй насумув тиє в смак. Бот.

Нагрызати, нагрязть = нагрязати, нагрязти, попагрязити, (оріхія, насіння) — налѣскувати, налѣскати, налѣщити, налѣзати, поналѣскувати. — Повалѣскували пову хату кабачин. Чайч.

Нагрѣвати, нагрѣти, ся = нагрівати, о-
грівати, нагріти, ся, дуже — пажарити,
парою — напарити. — Ця грубка добре
вагриває хату. — Сонце нагріло пісок. —
Треба нагріти воду. — Вода награла ся в
чашуї. — **Нагрѣти бокá** = одлупити, од-
лущити, одтушцювати, оддухопелити,
надавати стусанів. — **Нагрѣти руки** =
погріти руки. — Той дядько добре по-
грів руки в сиріській худобі.

Нагрѣвъ = нагрівання.

Нагрѣшити = нагрішити. — Нагрішив за
молоду, так тепер каєт ся.

Нагривити = навестити, понапосити гря-
аюки, болота, натупати, натоптати, на-
багнити, набрудвити, закаляти. — Чи
бач, скільки грязюки понапосила в хату.
— Натупали поміст — треба знову мити.

Нагринуть = надійти, надїхати, набігти
(весподівано, палю), насунути, наскочи-
ти, вдарити, напасті. — Набігли на мою
хату і урядник, і староста, і соцький, трохи
ве все село. Кн. — Тільки сіля обідать, як
насунули гості. — Тільки росташували ся,
як ударят дощ.

Нагулявати = випасати, відпасувати. —
Випасують волів на степу, тоді вже жевуть
ва ярмарок.

Нагуля, нагуль = випас, випасання.

Нагуляти, ся = догуляти ся, добігати
ся, нагуляти ся. — Догуля ся, що аж
заведував. — Нагуля ся в волю.

Нагуторити, ся = набалакати, набазіка-
ти, ся. — Набалакався за цілий вечер.

Нада = д. Надо.

Надавати = надавати, наздавати, пона-
здавати. — Поназдавали люди по трошку

Надавити, надавливати, надавлити, ся =
надавати, нагнітати, надушити, на-
тискати, начавити, надавлювати, ся
і т. д. — Треба надавити олії.

Надавати, надойти, ся = надобувати, на-
додіти, ся.

Надавливати, надолбїти, ся = надобу-
вати, надоблювати, надовбати, ся.

Надалѣ = надалі, надальше.

Надарити = надарувати, поназдароу-
вати.

Надбавити, надавляти, надбавлявати, ся
= 1. набавити, придобавити, додати,
набавляти, ся і т. д.

2. (про ціну) — підняти, підвишити, над-
дати, набити, піднімати, ся і т. д. —
Піднялась ціна на хлїб. — Набав ціну.

Надбавка = 1. на, до, прибавляння.

2. на, до прибавка, додатоць.

Надбавляваніє = д. Надбавка.

Надбавлявати = д. Надбавити.

Надбивати, надбїти = надобівати, ви-
щерблювати, надбїти, вищербити.

Надбрасувати, надбростати = приквдати,
докидати, підкидати, прикинути і т. д.
— Підкинь це трохи сіна.

Надброний = набрівний.

Надбуривити, надбуривлявати, ся = на-
свердліти, навертїти, насвердлюва-
ти, ся.

Надвиганіє = насування, насобування.

Надвигати, надвинуть, ся = насувати,
насунути, ся. — Великою хиарою насу-
вали ся Татари на руські землі. Бар. О.

Надвигати, надвигивати, надвигіти, ся =
насовати, понасувати і д. **Надвигати.**

Надвоє = надвоє, навіпіл.

Надворний = надвірний. — Н. строєніє
= будова на подвірї. — Н. совѣт-
никъ = урядовець 7 рангу.

Надворье = надвірря. — Съ надворья =
з надвору. — Зайшов не з улиці а а
надвору.

Надвысїти, надвысїти, ся = д. Над-
бавити.

Надвысїти, надвысїти, ся = дошлесті,
надшлесті, доплїтати, надплїтати. —
Короткі віжки, треба надшлесті. Кв. —
Треба дошлесті панчоха.

Надгнїбати, надгнїти, ся = надгнїнати,
згнїнати трішки, надгнїти, ся, згнїти,
ся трішки. — Трохи згнїзуло ся.

Надглавний = надголовний.

Надглядчикъ, ца = доглядчак, ка, дооб-
рець, дозорний. — Бач, чоргова догля-
дчка, таки вдрїла. Кв.

Надглядывати = доглядати, наглядати,
дозирати.

Надгробный = 1. надмогільний. — Над-
могільний хрест.

2. похоронний. — Похоронний сїпія.

Надгрызати, надгрызти = надгрызати,
надгрызти, понадгрызати. — Миші над-
грызли хлїб.

Наддавати, наддати = 1. додавати, до-
дати. — Дав їм усього потроху, а потім
бачу, що мало, та ще додав.

2. пакидати, набувати (ціну при торгах),
пакїпути, набїти.

Наддавливати, наддолбїти, ся = над-
додбувати, наддодбати, ся.

Наддатоць, наддача = додача, придача.

Наддирать, наддрать, надодрять, ся = наддорати, наддёрти, надобрать, ся.

Наддёрка = наддирания.

Наддолбить = д. Наддальбывать.

Наддрание = наддирания.

Наддрать = д. Наддирать. — Наддранный = наддиранный.

Наддёлать, наддёлывать = припробити, надробити, при, надроблювати.

Надёжа, надежда = надія, сподія (С. З.), сподіянка, сподіванка (С. Л.), сподівання (С. З.). — Надія в кут скрила ся. в. пр. — Надія в Бозі, як хліб у стозі. в. пр. — Така надія, що від неї волос біліє. в. пр. — Казала всім, що я найкращий між парубками і речами такимі міві надію подала. К. Х. — Потерять надежду = стратити надію.

Надёжный, но = 1. надійний, з надією. 2. певний, но (С. Л.), вірний, но. — На його слово здавайтесь. чоловік вірний, — скаже, так не змильте. Кп.

Надёрать, надёргивать, ся = насмькати, насмькати, нашарплати, (волосся, пірря) — наскубти, (льюща, коноплі) — набрати, насмькувати, ся і т. д. — А він приїхав та й смиче сіно... Насмькаа та й бере на повоюку. Яст. о. о. — Наскубли пірря.

Надёржать, ся (вживаєть ся з прислівником: „ве долго“) = продержати, відержати, ся, протримати, витримати ся. — Не відержи довго, бо важке. — Не продержити ся він довго на тому місті.

Надёрнуть = накінути (про одягну), наўти, обути на швидку. — Він мерція валинув свиту, взув на швидку чоботи та й побіг.

Надёрбеть, надёрбывать, ся = надпалити, надпалювати, ся. — Надпалив свічку.

Надёрбанный = надзбранный.

Надзелень = надзелен, зеленцем, усвід, усвідү. — Наш горох зеленцем обскубуть. Гул. Ар. — Зеленцем не їж грущ. Кв. — Хліб зібрано усвід. — Собранный надзелень = свідний, свідовий.

Надзирание = доглядання, наглядання, дозирання.

Надзиратель, лица = доглядач, ка (С. Л.), дозорець, дозорчий, дозорный, дозорца (С. Ж. З.), наглядник, ця (С. Пар.), обзорный, (за волами) — воловик, (за гамазаями) — гамазёйник, вахтор, (за ланом, полем, степом) — лановий, польовий, стеновичий, (за лісом) — побережник, карбовничий, (за річкою, ставом)

— береговий, (за мостама) — мостовий, мостовничий, (за током) — токовий, гуменний, (за робочими) — пригінчий. — Він у нас у школі доглядачем був. Пр. — Обзорники яас (санітарів) прозвали. Кв.

Надзирательство = доглядництво, наглядництво (С. Пар.).

Надзирательша = доглядачёва (жінка доглядачева).

Надзирать = доглядати, наглядати, дозирати, назирати, пильнувати. С. З. Л. — Доглядав він добре, та й не доглядів. — Дозирай за дітьми, щоб не пустували. С. Л. — Пильнуй свого носа, а не чужого проса. в. пр. — Надзирая = назирці, назирцем. — І довідувались, назирці ходили. Ск. — Іди ж за вами назирці та диви ся, що він робити ме. Федь.

Надзорщик, ца = д. Надзиратель, лица.

Надзорь = догляд (С. Аф.), доглядання, нагляд, дозор (С. Л.). — Діти росли без догляду. — Без догляду нема ладу. в. пр. — Так і трушусь, як побачу де без догляду ковей попутавих. Ос.

Надываться = надивувати ся. — Надивували ся ми чи мало, слушаючи такі речі.

Надыво = надіво, наддивовижу, яа протчуд (С. Л.). — Та сон же, сон на прочуд дивний мій приснив ся. К. Ш.

Надирать, надрать, ся = надирати, наддрати, надёрти, ся; наскубти, намяти, намяшкурити (уха), начубьти (чуба). — Надрав лака. — Надрали пірря повне сито. — Наскуб йому добре чуба. — Намяшкурив уха, що аж облуха.

Надкάλывать, надколоть, ся = надкóлювати, надколоти, ся, понадкóлювати.

Надкáдывать, надкáмутъ, ся = д. Надбрáсывать і Набáвять.

Надкáдывать, надкáсть, надложитъ, ся = докладати, докáсти, ся, доложити. С. Аф.

Надколоть, ся = д. Надкáлывать, ся.

Надклевать, надклевывать = надзбóбати, надзбóбувати.

Надковырять, надковыривать = надколупати, надколупувати.

Надкóль = розкóлива, (в пері) — розкёп.

Надкóльный = надкóлний.

Надкрáле = надкрáлля, надкрáла. — У жуки дві пари врял: спідні мяні, а верхні мов рогови. Спідніми гони лїтвають, а верхні, паче та добра покрáла, тільки захищають спідні і череа це зовуть ся надкрáлами. Степ. О.

Надкусить, надкусывать, ся = надкусити, надкусювати, ся, понадкусювати.

— І не Уло жай сте хлопця, а тільки по-надкусуюло та й покидало. Чайч.

Надла́мивати, падла́мивати, надломі́ти, надломі́ти, ся = надла́мувати, надло-
мити, ся.

Надле́жати, надле́жити = нале́жити, на-
ле́жити, повинно, треба, годі́ти ся. —
Особлива контора, куди посланим удавати
са належить. Ханенко. С. З. — Діти по-
винні слухатись батьків. — Він повинен
був про те подумати. — Годити ся нам чп-
ити всяку правду. К. Св. П.

Надле́жачий = нале́жчий (С. З. Л.), на-
ле́жчий, слухний (С. З. Л.). — Належи-
ту честь йому віддати. — Учпивши межа
себе слухний порядок. Л. В. — Тві листи
міти у слухній схованню. С. З. — Надле-
жачі́йши поря́дком, о́бразом, пова́дле-
жачему = як слід (С. Л.), як треба,
як повинно, як нале́жити, як годі́ти
ся. — Приймаю старого, як повинно бу-
ти. в. о. — Зробив усе як слід.

Надломі́ти = д. Надла́мивати.

Надме́ватися = піша́ти ся, чва́нити ся
і д. Вича́ти ся.

Надме́нність = пиха́, чвань, чванли́вість,
пиддю́чність. — Пиха — на три міха.
в. пр. — Хоч денежка в кармані, та на сто
рублів чвані. в. пр.

Надме́нний, но = пиха́тий, чванли́вий
(С. З.), чванькува́тий, чванько́, наду́-
тий, пиддю́чний, в пихо́ю, чванли́во,
пиддю́чно. — Зустріла мене якось пид-
дючно. Ка.

Надмо́гильний = намо́гильний.

Нади́ти = через кра́й, над мі́ру, через
лад, надто. (Д. під сл. Мі́ра — Сверх
мі́ри).

Наднести́, надноси́ти, ся = 1. підня́ти,
занести́, підня́ти, заноси́ти, ся. —
Підняв шаблю на гору.
2. накинута́, набити́, набави́ти, наки-
да́ти, набива́ти, набавля́ти, ся (про
ціну).

Надо, надь = над, наді́, надо́, понад,
пове́рх. — Ой ти вітре, не шуми ти наді́
мною, над сосною молодюю. в. п. — Стоїть
явір над водою, в воду похилив ся. в. п.
— Гей ішли наші славиі Запорозці та по-
над Бугом рікою. в. п. — А понад всім
блакитне небо сяглось і сонце йшло та ху-
тору смяглось. В. Ц.

Надо, нада, надобо = треба (С. Ш.), тра
(С. Ш.), потрі́бно, трéбно (С. Ш.), слід,
нале́жити — Треба хліба, треба й до
хліба. в. пр. — Бачити Бог в неба, що ко-
му треба. в. пр. — Треба жити, як наби-

жати. в. пр. — Не тра стару клопотати:
стара знає, кому дати. п. пр. — Не скажи,
бабо, дрібно, бо се тобі не потрі́бно. в. пр.
— Я давно кажу, що вам слід одвідати.

Надобла́ний = надхмарний і д. Заобла́-
чний. — Нехай в разі, в світлі надхмар-
ній краю я пристановице знайду. О. Пч.

Надобність = потрі́ба (С. З. Л.), потрі́-
бізна. — Потреби́ кіпця не має. в. пр. —
Коли кого потреба уквезть. Ст. Л.

Надобний, но = потрі́бний, потрі́бен (С.
Ш.), д. Надо́. — Дав би карбованця на мо-
лебен, та самому потрі́бен. в. пр.

Надогну́ти, ся = д. Надги́бати, ся.

Надодрáти, ся = д. Наддирáти, ся.

Надо́йти, ся = д. Надла́ивати, ся.

Надо́йти = наді́йти, наспі́ти, нагоді́ти ся.

Надокуча́ти, надокучи́ти = докуча́ти, на-
докуча́ти, набридáти, надокучи́ти, на-
бри́днути. — Та вже так пресучая журба
міні надокучила. в. п.

Надолба = о́щепина (була в продовбанні
кіпцями, що набивають ся на обтесапі
стовпи).

Надолба́ти = 1. д. Надла́вливати.
2. удóвбати, у втовкмáчти в голову.
— Та такий же він змалку, що ніяк йому
не втовкмачиш.

Надолго = надóвго. — Хіба йому це па-
довго? Адже ж зараз порне.

Надора́зумити = навчи́ти, напу́тити (С.
С.), на́радити, на́раяти (С. З.). — Спа-
сибі дядькові: вони таки напу́тили мене, як
слід зробити.

Надрва́ти, надрыва́ти, ся = 1. надірва́-
ти, наді́рати, надде́рти, надрыва́ти,
наддирáти, ся. — Наді́ран лист паперу.
2. підірва́ти, ся, надса́дити, ся (С. З.),
надсе́сти ся, підвереді́ти (С. Л.), над-
вереді́ти, увереді́ти, ся (С. Ш.), пору-
шити, ся, надру́шати, ся, підривати
ся, надса́жувати ся, надсе́дати ся (С.
Л.), підвере́жувати ся. — Такі важкі
клубки, що й підвередити ся, поки внесеш.
І через силу робити ме, поки надса́диш ся.
Мир. О. — Хоч надсе́диш ся та дай. С. З. —
Надрыва́ть живітки = ки́шки рва́ти
(від сміху), за боки бра́ти ся, кача́ти
ся від сміху. — А Бузьма Трохимович:
ких! ких! аж за боки береть си. Ка. — А
він аж качаєть ся од сміху.

Надорóжний = придорóжний.

Надоса́дити, надоса́ждати = допекти́, вві-
рпти ся, виекти́ ся, допика́ти.

Надосла́ти, надсы́лати = наді́слати, на-
сила́ти.

Надосугъ = д. під сл. Досугъ.

Надоумитъ = навчити, напутити, нара-
яти (С. З.), нау(в)чати, наракувати. —
А я буду науцати, як милого шанувати. н. п.

Надохляне = надхання, обридання,
докучання. (С. Л.).

Надохдаты, дохость = набридати (С. З.
Л.), обридати, докучати (С. Л.), надо-
кучати, назоляти ся, уїлати ся, на-
бриднути, обриднути (С. З. Л.), огидну-
ти (С. З.), огидіти (К. В.), надокучати,
напрікрити ся, дуже — остогидіти (С.
З. Л.), осоружити ся (С. З. Л.), очорті-
ти, осточортіти (С. Л.), остобієти, о-
червайіти, впекті ся (Ос.). — Той на-
брид ти міні своїм рюмсапли. Чайч. — А
вже ж міні бинда набрида, а вже ж міні
чінчик прилипли. н. п. — О, мій коханий,
моя ти доле, тобі обридло жити зо мною.
п. п. — Плав, плав, що аж обридло, і море
так йому огидло, що бісом на його дививсь.
Кот. — Як міні осоружив ся цей хлопець.
С. Л. — Огидла міні ця робота. Чайч. —
От, остобієно міні тут жити!

Надохляность = набридливість, вїдлив-
вість, уїдливість (С. Ш.).

Надохляны, во = набридливий, обрид-
ливий, вїдливий, уїдливий, во (С. Ш.)
осоружний (Чайч.). — Таке вїдлає, що
визьми тв й впаулю йому межн очі. р. пр.

Надохты = д. Надохдаты.

Надпаять = надпютувати, прилютувати.

Надпаявать, надпаять = надпїлювати,
надпїляти.

Надпайка = 1. надпїлювання.

2. надпїле(я)не (місце). — Зламалось
саме на надпїлюю.

Надписаніе = 1. надписання, надпису-
вання.

2. д. Надпись.

Надписатель, ница = надписатель, кз,
жврант, ка (що ставить бланковий над-
пис на векслі).

Надписать, надписывать = надписати,
надписувати.

Надписчикъ, ца = д. Надписатель, ница.

Надпись = 1. напис, надпис (С. З.). —
Зробив напис на хресті. — Малювання з
написами словенским язиком над кожним
образом. Куліш. — Ист. возз. Руси. — По-
ставлял камінь з вибитим надписом. Ха-
венко. С. З.

2. оглав, заголовок.

3. жиро (бланковий надпис на векслі). —
Він дав міні вексель, а я був жирантом,

він під мое жиро і позичав грошей, а те-
пер не платить і мене підвів. Умань.

Надразитъся = надратувати ся.

Надрастать, надрости = надростати, над-
рости.

Надрать, ся = д. Надврать, ся.

Надрубать, надрубить, ся = 1. надрубу-
вати, надрубати, варубати, надтинати,
надтїти, надцїкувати, надцїкати, на-
цїкати. — Нарубай йому, то далі він сам
одрубав.

3. надбудовувати, надстроювати, над-
будувати, надстроїти (рублену будову).

Надрубка = 1. надрубання, надрубу-
вання.

2. надруб, надрубане (місце). — Пола-
малось саме на надрубаному.

Надрывать, ся = Надорвать, ся.

Надрывчивый = підірваний, змордований.

Надрывъ = 1. надрив, надриване (місце).

2. надсада (С. З. Пар.), уверед (С. Ш.),
порух. — Підривав ся і занедужав від
надсади.

Надрывнуться = насаїти ся, вїспати ся
добре.

Надрезать, надрезывать = надрізати,
надрізувати.

Надрезъ = надрів, надрізане (місце).

Надрянить = напаскудити, насміїтати,
накаляти.

Надсада = д. Надрывъ 2.

**Надсаждать, ся, надсаждать, ся, надсажи-
вать, ся** = д. Надорвать, ся 2.

Надсавивый = д. Надрывчивый.

Надсавивый, но = тяжкий, важкий, ко,
сутужний, но.

Надсавъ = д. Надрывъ 2.

Надсверленіе = надсвєрдління.

Надсверльваніе = надсвєрдлювання.

Надсверльвать, надсверлить, ся = над-
свєрдлювати, навірчувати, надсвердли-
ти, павергїти, ся.

Надсматриваніе = наглядання, догля-
дання, догляд, назирання.

Надсматривать, надсмотреть = д. Надзи-
рать.

Надсмотрщикъ = д. Надиратель.

Надсмотръ = д. Надзоръ.

Надсѣхаться, надсѣяться = сьїїти ся,
надсѣхати ся, глумити ся (С. Л.),
глузувати (С. Л.), кепкувати (С. З. Л.),
кпїти ся (С. З.), насміяти ся, наглу-
мити ся (С. З.), поглузувати, покепку-
вати (С. З.), накпїти ся. — А над нем,
молодою потанець сьїїєть ся. К. Ш. —

Багатого, чубатого дівчина шанує, вядо мвою сиротою сьмієть ся, кепкує. К. Ш. — Знаю вашу славу: поглазують, покепкують, та й кивнуть під лаву. К. Ш.

Надсосьтѣ = надсикотѣти.

Надставѣть, надставляѣть = поставѣти, наставѣти, поставляѣти, наставляѣти.

Надстраивать, надстроить = надбудовувати, надбудувати (с. Пар.), надстроювати, надстроїти, (камінем) — надмуровувати, надмуровати.

Надстроїка = 1. надбудовування, надстроювання.

2. прибудовання (що прибудовано зверху).

Надстроїть, ся = д. Надстраивать, ся.

Надстроичный = надридковий (так саме і в чеській мові). — Надридкові знаки.

Надсыпѣть, надсыпѣть, ся = присипѣти, насипѣти, досипѣти, присипѣти, ся і т. д. — Та пасипай молотивнови з верхом, бо се ж десята.

Надсыпной = присипвий, досипний.

Надсыпка = 1. при, досипання (дін).

2. при, досипка (те, що досипане).

Надсѣдѣть, надсѣсть = осідати, опадѣти, осѣсти. — Стѣна осѣдає.

Надсѣдѣть, ся, надсѣбѣсья = д. Надорвѣться 2.

Надсѣдѣть, вживаєть ся тільки у виразі: „Смѣяється до надсѣду“ = д. Надривѣть животики.

Надсѣкѣть, надсѣчь = д. Надрубѣть.

Надточѣть, надточить = доточити, наштукувати.

Надрѣсқываться, надрѣсқыться, надрѣснутъ = надколівати ся, надтріскувати ся, надколѣти ся, надтріснути, ся. — Дошка надколола ся.

Надрѣпывать, надрѣпнуть = д. Надрубѣть.

Надувало, надувальщикъ, ца = дурійсьвіт (С. Аф. Л. Пар.), баламут, ка (С. Пар.), ошуканецъ (С. З.).

Надувательство = дуриння, обдурювання, фальш, хвалыш (С. Ш.), облуда (С. З.), обмана (С. З. Л.) і д. Мошѣнничество. — Добра мої одібрані обмалою. Л. В.

Надувѣть, надуѣть, ся = 1. надувати, ся, дути, ся, надихати, ся, надути, ся. — Вітер надимеє вітрила. — Скільки не дуй ся, а басом не засьпіваеш. — Багатство дме, а вѣщастя гпе. в. пр.

2. навіяти, вимітати, паносити, навіяти, намести, нанести, ся. — Навіяло снігу повні хлѣба.

3. дурити (С. Аф.), обдурювати (С. З.), шддурювати, обнаювати (С. З.), об-

дурити, піддурити, обманити, в шорі убрѣти (С. Ш.), пошити у дурій (С. З.).

4. надилѣти ся, роздувати, роздуть ся. — Роздуло йому пузо — трохи не лусне.

5. пшѣти ся, чванити ся, бундючити ся, швдючати ся, пѣзити ся, завшѣти ся, зачванити ся, набундючити ся, напшдючити ся, закопѣлити губу.

6. дѣти ся, сѣрдити ся, вадѣти ся, розсѣрдити ся, розирѣдити ся (С. З.).

Надѣмѣться, надѣмѣваться = вадѣмѣти ся, наміркувати ся, навіжѣти ся, вадѣмѣвати ся, навіжувати ся. — Чи наміркуєшь встѣть, чи сѣсти, чи злѣти — вже Ти й попередя мене, вже й думку знаєши Ти. Гул. Ар.

Надѣрачѣться, надѣурить = надурѣти, напустувѣти ся, наказити ся. — Чи ще ви не наказали ся, що вже й північ, а воєл — тільки й чуєш рѣгѣт.

Надѣтость = чванлівість, чвань, бундючність.

Надѣтый = 1. надѣтый.

2. чванливий, бундючий і д. Кичливый і Высокопарный.

Надѣтышъ = опецѣок, опецѣок (С. З.) і д.

Дѣтъѣ 2, 3 і 4.

Надуѣть, ся = д. Надувѣть, ся.

Надушѣть, надушѣть, ся = напахѣти, ся, напахѣти, ся. — То ти по чужих степах паходив ся, рускої кості шапахав ся. н. в.

Надѣ = д. Надо.

Надѣзѣвица = горничка на горіщі в москѣвських хѣтах.

Надѣмѣться = д. Надмѣвѣться.

Надѣмѣть, надѣмѣить, ся = надивѣти, накурѣти, (запапом, тютювом) — накадѣти, надивѣяти, накурѣвати, накажувати. — О, вже накадѣли цигарками, що аж з душі верле.

Надѣсь = д. Намѣдѣти.

Надышѣть = надѣхати. — Та коля багато людей в церкві, то й зимою тепло, бо пдѣхаютъ.

Надышѣться = надѣхати ся; валахѣти ся, навіжѣти ся.

Надѣваніє = одягання, надыгання; обування, взування. — Чого ти, ваймитку, так рано встає? — Ты я, пане, то одганаєм, то обуванням вадолужу. в. пр.

Надѣвѣть, надѣѣть = надѣвѣти, надыгати, одягати, надѣти, одѣти, наыгѣти, одягѣти, ся, (про обула) — набувати, обувѣти, назувати, взувѣти, набути, обути, взѣти, ся. — Надѣнь шапку на голову. —

мої персті зав'язав, на свої руки над'вав.
Яст. п. о. — Одягни свиту. — Надінь білу сорочку. С. Л. — Одягни кожух, бо змерзеш. С. Л. — Ти й досі не обув ся? С. Л. — Вставай, обувсь, відсеревав ся, та й зо всім зібрав сл. п. пр. — Над'в'овати ярмі = наривати. — Ярма наривайте. п. п. —
II. уздечку = нагну'адувати.

Над'в'овати = над'їувати.

Над'в'овати = паробіти, (чого незвичайного або поганого) — патворити, накоїти, набр'обіти. — На світлі довго жив, багато лиха паробив. В. Г. — Багато лиха накоїв. — Я тоді бачу, що такої шкоди паробив, та давай тікати. Яст. п. о.

Над'в'ляти, над'в'ляти, ся = над'їляти, над'їляти, (трохи) — вд'їляти, вд'їляти. — Над'їляти мінї вієї картоплї. Кр. — Вд'їля й мінї стільника — Над'в'ляти приданнєм = обвинувати. дати віно, посаг. — II. мвогих = обд'їляти. — Обд'їляла гостей короваси.

Над'в'ль = над'їл, над'їлок, церковний — р'їга. — Над'їлку у їх у полі по двї десятици. Чайч.

Над'в'ь, ся = Над'в'вати, ся.

Над'в'ятися = над'їйти ся (С. Л.), спод'їяти ся (С. Л.), мати, покладати над'їю (С. Л.), покладати ся, складати ся (за кого), уповати (на кого або на що). — Не спод'ївай ся з жука меду їсти. п. пр. — Ой дівчино, дівчинонько, я в тобі кохав ся, а ти ж мінї одказала, а й не спод'ївай ся. п. п. — Спод'їваючись відмоги від Папи Римського, зачав Данило нападати на Татарів. Вар. О. — Ой не плачте, не журітьсь, в тугу не вдавайтесь — заграп мій кий вороненький, назад спод'ївайтьсь. п. п. — Я на вас всею над'їю покладав, що ви мінї в прагсї станете. Вар. — На Бога складай ся, розуму ж тримай ся. п. пр. — На Бога спод'ївай ся, а сам робити не дурай ся. п. пр. — Ой на кого ж ти, Марусю, уповала, що того Василька сподобала. п. п.

Над'в'озити, ся = I. напустувати, нажирувати, ся.

2. навертїти ся, накрутїти ся.

Над'в'їв'ї = на самотї (С. З. Л.), на ед'їнї, віч-на-віч, сам-на-сам — Перебалакали з ним на самотї.

Над'в'їтсьєн = наїжити ся, наїжачити ся, настовбурчити ся, настовп'їжити ся. — Чи бач, як у Його чуб наїжачив ся. — I гребінець свій і хвіст закручений настовбурчило (півня). Ос. — Довге чорне волосся високою шапкою настовбурчилося на голові. Лев. В.

Наїмка = найми. С. З. — Пішов у найми. — Дівчино моя, чом замїж не йшла? Бїдва

була по наймах служила, пари не знайшла. п. п.

Наїмник, ца = наймит, наймичка (С. З. Л.), здр. — наймиток, наймитчук, бурлак, бурлака, бурлачка, зб. — наймиття (С. Л.), бурлацтво. — Найми ся, найжиту, у мене, а я в попа, бо в попа харч лучча. п. пр. — Бїда бїдному й без наймита. п. пр. — Та не має гірше так вікому як бурлацї молодому. Бурлак робить, заробляє, а хазяїн його лає. п. п. — Лучче будь гарною наймичкою, вїж ледячою хазяїною. п. пр.

Наїмницький, наїмничий = наймитський, наїмничий.

Наїмничество = найми. — Не вжалеєм батька в наймах. п. пр.

Наїмний = наймитий; наятий. — Намепа плата. — Сидимо у напятї хатї. Кр.

Наїмщик = наїмець. С. Л.

Наїмъ = I. наймання, найманка, найми. 2. найманка, найманщина, (за землю) — рата, чинш. (за кватирю) — комірне. — За луку найманки дають 10 карбованців в рік. — Вь наїмъ = у найми. — Пішов у найми. — Взят вь найми = взяти. — Жит вь наймахъ = жити, служити по наймах. (Д. під сл. Наїмка).

Наерошитсьє, наерошїтьсьє = настовбурчити ся, настовп'їжити ся (С. Л.), нап'їдрити ся, нал'їжити ся (як пугач), нап'їдити ся. — Напудривсьє, як сич на сову. п. пр. — Як напудривсьє! давтьє! волосси до горп. Кр. (Д. ще під сл. Наїжитсьє).

Наїж'ловати = поїж'лувати (багатьом), над'їувати, обдарувати. — Та прийшов до Його атаман Його, свїда з себе жулан спий, жалє Його. п. п.

Наїж'ловатьсьє = поїж'лїти ся, наскаржити ся.

Наїж'ривати, наїж'рїть, ся = I. наїж'кати, наїж'жувати, наїж'кїти, наїж'жити, наїж'кити, ся. (Д. Ж'арить, ся). — Наварила й наїж'ка не для кого, для Петра. п. п. 2. патоблювати, наїж'ловати, наїж'кити. наїж'лїти, ся. — Отс наїж'кали грубу, аж памїть.

3. вигравати, затинати (С. Л.), у(в)тїняти (про гру на якому струментї). — Здохрово виграєє пісвї на скрипцї. Кр.

Наїж'їти, наїж'їть, ся = I. наїдав'їти, наїж'їтїти, наїж'їскати, (рублем) — вруб'їти, наїдав'їлювати, наїж'їтати, ся. — Візьми б'їльшїй камїнь та ваг'їти напусту. 2. віддав'їти, відж'їтїти, віддав'їти, від-

чавити, надавати, віддавати і т. д. — Вдавав соку.

3. наму́лити, наму́лювати. С. Л. — Наму́лав ногу тісним чобітьми.

Нажати́, нажнати́, ся = нажати́, у(в)-жати́ (С. Ш.), нажнати́, у(в)жнати́, ся (С. Ш.) — Вова пездужа, то тільки півкоши нажала.

Наждати́, Smyris = шмєргель. С. Жел. Пар.

Наждати́, наждати́ = виждати, діждати ся, виждати́, дождати́, чигати́ (С. З.), чатувати́ (С. З.) — Вижде час той нещасливий, та й заустить пазурі в пєчки. К. Ш. — Як той мєстник, часу дождає. К. Ш. — Злобу своєю криючи, Дорошеню на вишищення Запорожцї начал чигати. Л. В. — Чатує на його. С. З.

Нажевати́, нажевывать, ся = нажувати́, покувати́, нажавкувати́, нажовувати́, ся — Пожувавши хлїб, прикладають до волоса. Ніс.

Нажелобити́ = нажолобити.

Нажєчь, нажгати́, ся = 1. напалити́, насмалити́, напалювати́, насмалювати́, ся — Напалила піч на хлїб. — Напалив багато вапня.

2. випалити, випекти, впалювати, випікати. — На сволоці випалені хрести. Вилїи тавро.

Нажива = 1. пожива, користь, зїск (С. З.)

2. привада, жиронїця, живєць. — Винопали яму на полє, та ще для привади пороса туди винули. — Бачу щось здорово кляво, витагаю удку — нічого не має. а живєць тєть чисто згрязнений.

Наживати́, нажити́, ся = 1. наживати́, ся, заживати́, добувати́, набувати́, варобляти́, нажити́, ся, зажити́ (С. З.), придбати́ (С. З. Л.), надбати́ (С. З. Л.), добути́, набути́, працює — заробити́, запрацювати́, умїням — заталанити́, на господарствї — загосподарювати́, тяжкою працює — загорювати́ (С. Л.), розрозгорювати́, розгорити́. — Шанкарював довго і з того нажив ся. — Зажив еси великої слави. в. д. — Що придбаєш, те і маєш. в. пр. — Надбав худоби. — Придбав лихо — сиди тихо. в. пр. — А що загорюєш те в ніч прогайнуєш. п. п. — **Нажити́ долг = д. Задолжати́.**

2. наживати́ ся, нажити́ ся. — У його довго не наживєш ся.

Наживати́, наживати́, ся = 1. надїти́, надївати́ живий на ўдку, цоставити приваду (на зївра).

2. нафастригувати́ (С. Ш.), прийїти на живу нїтку.

Наживка = д. Нажива.

Наживий = 1. наживий, добувий (С. Л.), набутий, придбаний. — Гроші — набута річ. в. пр. — Гроші діло добує.

2. поживий, пожиточний, дохідний, користний.

2. що вживаєт ся на приєаду. (Д. Наживка 2.)

Наживанє = напалювання, випалювання.

Нажигати́ = д. Нажєчь.

Нажидати́ = д. Наждати́.

Нажилити́ся = напїти ся, заслїзувати́ ся.

Нажнати́ = д. Нажати́.

Нажимка, нажимъ = надавлювання, нагнїтання, натїскування, прїтиск.

Нажнати́ = Нажати́.

Нажнистий = ужнистий, багатий на вжинок. — Жито й багате не вжиноє, та в колосї бїде.

Нажинъ = ужин, ужинок. С. Ш.

Нажирати́ся, нажрати́ся = нажирати́ ся, натїскувати́ ся, наўплювати́ ся, нажєрти́ ся, натїскачи́ ся, налувати́ ся, налопати́ ся (С. З.), нарєпати́ ся, нарєпкати́ ся, набухати́ ся (С. З.), набрєкати́ ся, напорати́ ся, обрєкати́ ся, обрєкати́ ся, налігати́ ся (С. З.) — Нарєкав ся тая, що й не встане. — Нарєкав ся, як свиян брата. в. пр. — Як я напорав ся борщу. Чай. — Обрєкав ся, як циган молока. в. пр.

Нажитой = нажитий, набутий, зароблений, придбаний.

Нажитокъ = нажиток, заробіток, зарїбок, надбнок (С. З.), надбанє, прїдбанє.

Нажиточний = д. Наживий.

Нажити́, ся = д. Наживати́, ся.

Нажрати́ся = д. Нажирати́ся.

Нажужжати́, ся = 1. нагудїти, нагустї, нагнїжчати́, надирчати́, нахурчати́, ся (д. Жужжати́).

2. нашептати́, натўркати́ (на лого).

Нажурити́ = наляяти, покартати́ (кого), замилити кому́ голову.

Назавтра = завтра, назавтра.

Назadı = ззadı, позады. — Я й небачив, що він заду йшов. — А позаду Сагайдешний, що примїнає жінку на тютюн та люльку, необаший. в. п.

Назadı = назад, вспак (С. З.), навспяк

(С. З.). — Все йде навспак. С. З. — Годь тому назайдъ = за рік перед сйм, перед роком. — Два днй назайдъ = два днй перед сйм, перед двома днями.

Назайіновать = наозначати, поваозначати. — Понаозначаа у всіх стільки грошей, що й худьби його не стане.

Назайіноватися, наозначатися = вадвобновити ся, надзвонити ся, (в жарт) — накалатати ся. — За ці сьвятки добре накалатав ся на дзвінці.

Назайіне = назва, назвище, назайісько (С. З.), іменця (С. З.).

Назайіный = названий. — Н. братъ, н. сестра = названий брат, побратія, названа сестра, поестра, (про братів, а жарт кажутъ — горілучів братів. — Варожой Шевченко не рідний брат Тарасові, а названий.

Назайішице = іменичко.

Назайіть, называють, ся = 1. назвати, наменувати, найменувати, наректі, ся, називають, звать, уживати (С. Л.), іменовати, нарикати, ся. — Охрестили і Марком назвали. К. Ш. — „Хохлами“ нас нарикає, борода цапана. Думитрашко. — Шиняручка його знає, п'яницею уживає. п. п. — Своє дитя без сорому байстри нарикає. К. Ш. — **Какъ сго называють** = як його прозивають, як його на імення, як він має на імення, (в жарт) — як його дряжнять? — **Такъ называемый** = так званий.

2. наклікати, напросити, запросити, склікати, понасклікати, наклікати, запрошувати, склікати. — Наклікає якого гостей, що й у хаті не помістять ся.

3. вважати, звать, почитати. — Він хоч приймає, а все таки його за батька почитає.

4. напросити ся, пабити ся, накинати ся, напрошувати ся, набивати ся, накидати ся. — Вони самі набили ся до мене в гості. — Накинув ся йому на обід. С. Пар.

Назайіть = надзвонити, надзвонити. — За д рогу так надзвоніло уха, що моє і досі чує давонки.

Назайіть = надзвонити, набовкати, надзелівкати.

Назайітися = д. Назайіновать ся.

Назайіствоватися = наадорівкати ся.

Назайіный = зехний.

Назайінь = гній.

Назайінь, на землю = ділі (С. З.), до ді-

лу (С. Аф. З.), об зємлю. — Сідай долі. — Лягай долі на своїй долі. н. пр. — Упасти до долу. С. Аф. — Як прибїгав до дому, так і впав до долу. н. п. — Зійдв до долу. — Вдарив об землю лихом, журбок. н. п. — **Назайінь лицїмъ** = доїлиць.

Назайінь, у вправі: „въ назайінь“ = назирцем (С. З.), назирці. — **Въ назайіньку вдіти** = назирцем іти, стєжити, в тропу іти, тропити. — Він за нею так назирцем і ходять.

Назайішиє = навчання, наука, напучення. — Він привав мене без отих напучень, що личать случаю. Кп.

Назайітельный = поучаючий, повчачий. **Назайіть** = научати, навчати, на доб; о наводити, напучувати. — А мати хоче научати. К. Ш. — Крытика повинна напучувати, а не лаятьс. Кп.

На зло = на злість. — Зробав на злість йому. — На злість ворогам.

Назайіствоватися = налютовати ся.

Назначати, назначати, ся = 1. визначати, назначати, визначити (С. Л.), назначити, ся (С. Л.), призначити. — Впзначили, де кому стоять. — **Назначити ціну** = визначити, покласти ціну.

2. наставляти (С. З.), настановляти, іменовати, приставляти, настановити (С. З. Л.), поставити, приставити, нарядити, настановляти, ся. — За сю послугу наставля тебе хоружим. Ч. К. — Наставили його старшиною. — Його настановили урядником. С. З. — Сотників собі настановляли. С. З. — Доти чоловік добрий, довг його десятиником не нарядили. н. пр. — Його іменовано на посаду інспектора. Гал — Трюхи побув дяконом і скоро поставили на пона.

Назначеніє = визначенія; призначенія (С. Пар.), наставлява. — **Къ мїсту назначенія, въ мїсто и.** = в призначене місце. — **Назначеніє на мїсто** = настановна на місце, на посаду. — **Назначеніє чоловіка** = призначення чоловіка. — Призначенія чоловіка — дома живе і при здоров'ю — працювати. Кв.

Назайіть, ся = нахорівити, наієрзувати, ся.

Назайіть = 1. надзвобити ся, наклікувати ся, набити волю.

2. наїсти ся.

Назайіливий, во = палаєливий, навізливий, во, напрутливий, во (С. Пар.), настірний, но, вїдливий, уїдливий, во

(С. Ш.), уїда, сльота́ (Лев.), набри́дливий, во, на́всом. — Не будь уїдливий і впертий, моя оса. Гул. Ар. — Таке вїдливие, що хоч візьми та й плюнь йому серед очі. н. пр. — Почав коряти півна, що от він настирив людям: в очі кричати і заснути не дає. Зіньк.

Назбола = д. Докўда, досїда. — Вь назбо́лу = на злість, на посьміх, на глїм.

Назолить = позолїти, полўжити.

Назоро́мъ = на́зирем (С. З.), на́зирді, на́зирком. — Син почав за мною назирчем ходити. Ос. — Він пішов, а я за ним назирком. М. В.

Назрїванїє = поспїваннїя, достїганнїя.

Назрївати, назрїть = 1. поспївати, доспївати, настивати, достїгати, бриїти (С. Ш.), по(до)спїти, на(до)стїгти. — Ъкто поспїває — незабаром і жати. — Ъкто поспїло, приспїло дїло. н. п. — Доспїє й в нашій ниві колос і звдунає дужчий голос. Старицький. — Оце вже погоди настигати. н. к. — Ой зацьвіла маківочка, почала бриїти. н. п.

2. (про опухи, болячки) — вистїюватись, набїрати ся, вистигати, вистояти ся, набрати ся, вистигти. — Чирак встигав. — Чирак набрав ся.

Назубица = дїке мїсо (коло зубів).

Назубокъ = зубило (терпуг, що їм роблять зубья на пилках).

Назубривать, назубрїть = 1. зубити (С. Аф.), вїзублювати, назу́блювати, вїзубити (С. Пар.), назу́бити, позу́бити. — Пагогов серни треба до ковалі назубити. — Ой деє мене Бог не простїти, що п у недїлю серни позубив. н. п.

2. вищїрблювати, вищїрбити, пощербити. — Лихц наблю пощербили. В. Ц.

Называть, ся = д. Назавать, ся.

Назавчивий = д. Назавчивий.

Назавъ = скликаннїя, запрїснїя. — По назавъ гостїб, задрїл вирїшну = скликавши гостїб, задрв бенкет.

Назвѣатьсѧ = напозїхати ся, нїзїхати ся.

Назвѣяться, назвѣкаться = напїти ся, нажїювати ся, налігати ся, нахлїювати ся.

Назвѣнуть, ся = намерзнути, намерзти ся. — На морозї намерзла ноги. — Намерз ся в негопленїй хатї.

Наи = най. — Чоловік та жінка — то найкраца сїзла.

Наибольшій = найбільший, (про що погасе) — найгірший.

Наибольше = найбільше (С. З.), над усѧ, (про що погане) — найгірше. С. З.

Наивеличайшій = що найбільший, найсїмбїльший.

Наивный = безхїтрий, прїстїй, просто-сїрдїй. (Кн.).

Наигрѧть = виграти. — Виграв у карти багато грошей.

Наигрѧться = нагрѧти ся, нагулѧти ся, нажартувати ся, нажигрувати ся. — Награлся у карти за цїлай вечер. — Дїти награлі си до волї, пора вже до дому. — Чи ще ви не нажигрувались — годї вже.

Наигрѧвать, ся = 1. вигравати, ся (д. Наигрѧть).

2. грѧти, вигравати, пригрѧвати. — Добре вигравля на скрапцї.

3. нагрѧвати ся, нагулювати ся. (д. Наигрѧтьсѧ).

Наидѣньшѧ = найда, знайда, знайдеия, тко. — Взяти знайду, вигодоваля. Пр. — Під дєрима дитинка. Взяти ми те знайдени. Кн.

Наидолжайшій = найдобшїй.

Наизвѣнчавшій = заробити хўрманкою, нахўрманувати, начужакувати.

Наизворотъ = 1. навїворот. С. Л. — Надїв кожух навиворот — гляди, щоб хто не бив.

2. навпакї, наперекїр, навпїк (С. З.) і д. Вопрекї.

Наизпѧнку = д. Наизворотъ.

Наизѣтъ = 1. напѧхѧть, з памѧти, з голови — Цїлу кафізму читав з памѧти, не розгортуючи псадира. Кн. — Коли не спїг ся в почї, я читак собі з голови. Кн.

2. напманнїя, напманїя. С. З. Л.

Наилучшій = найкращїй (С. З. Л.), найлїпшїй. — Найкраца скрина — добра господня. н. пр. — Чоловік та жінка — то найкраца спїлка. н. пр.

Наименованїє = 1. найменуваннїя.

2. пмѧї, мѧннїя, назва, імѧннїя, назвище, назвицько.

Наименовать, наименовывать = д. Назвѧть.

Наимѣншій = наймѧншїй, найдрїбнїшїй.

Наимѣтьє = изїмѧше.

Наипѧче = изїпѧче, найбільше, (про що погане) — найгірше. С. З.

Наискать, наискивать = нащукати, нащукувати, зїбрати, вазбїрати (щукуючи). — Батьго огірків не зїбрали. — Назбїрала повнї кошлї грибїв.

Нака́заться, наказыва́ться = попошукá-

ти. — Попошмав доволі, поки знайшов.

Найскорі́ше = найшвидче, найскоріше, найхутче, найпрудче, (чіше). — Біжа найшвидче, та повляч повятуху.

Найскорі́шій = найскоріший, найшвидчий, найшвидчіший, найпрудчий, найхутчий, (чіший). — А що в світі найшвидше, а що в світі найшвидчіше? (в. а. — соп, око).

Навко́сь, навко́сь = навкося, навкосі, навкосякя, навкосі.

Найт́і, наході́ть, ся = 1. найті, находити. — Найшла коса на камінь. п. пр.
2. вібрати ся, набрати ся, найті, збірати ся, набірати ся, находити, понаходити. — До зборні багато людей зібрало ся. — Найшло до шинку багато людей. — Там такого понаходило людей, що нігде й пройти.
3. найті, ся, знайти, ся, нагібати (с. л.), відшукати, ся, надібати, находити, ся, знаходити, сл, відшукувати, ся, познаходити, (поміцки) — намацати, шаліпати (с. л.). — Знайшов скарб. — Знайшов сокиру за лвою. С. Аф. — От він ходив, ходив і нагбав десь у куточку. п. д. — Давля доля і під землею надавав. н. пр. — Відшуква на самому споді скриві. — Познаході міні все, що порозбулював. Чайч. — **Найт́і, наході́ть** при обыскѣ = витрусати, витрусювати, повитрусювати. — Що в кого пошпропадало, то все в його витрусено. Чайч. — Тай чоловік ти злодій! Хіба ж давно витрусили в кого клуні копу чужої пшениці? Лев — Усі вони в одному гурті були, то у всіх повитрусювано кривдене. Чайч.

4. зустріти, застати, спіткати, зустрічати, заставати. — От прихожу до його й застаю там трьох товаришів. — Застав його за обідом.
5. бачити, вбачати. — Не бачу в твоїй справі, роботі ніякої користі. — На него находіть = часом находіть, напада, наступати на його. — Що это на вас нашло сьогодні? = що се напало на вас? — Нашелъ туманъ = наліг, розліг, розіслав ся туман. — Нашелъ шквалъ = зірвала ся, схопила ся брва. — Не на того нашелъ = не на такого напав. — Нашелъ кою повірити = було кою повірити, не нав кою... — Нашелъ виновные = винуватих ввайдено.
Найт́ися, наході́ться = 1. знайти ся,

знаходити ся, бути, пробувати. — У його завжди знайдеть ся чарка горілки, хліб, та й до хліба де-що. — Конон завжди був при господі, а Грицько при складі.

2. догадати ся, вестеряти ся. — Як було приврутали його на зборні, а він не стеряв св і так все розпоясав, що по його стало.

3. д. **Найт́і.**

Найт́іе = найття.

Нака́веранть = наковераува́ти, накашостити.

Накаді́ти = накадіти, накурвіти (ладаном).

Наказáніе = кара (С. З. Л.), карáння, скара́ння, покара́ння, кáрність (С. З.). — Кара Господева. К. Ш. — Хто на кого мавить, а не доведеть, тим каранням сам жарал бити масть. Ст. Л. — Бончись за тоє од Государи каранія. Л. В. — Одного скарання — десять м покаяння. п. пр. — Май добру ватуру, не приймеш карности на шкуру. н. пр.

Наказáть, наказыва́ть = 1. накара́ти, покара́ти, скара́ти, кара́ти. С. Л. — Не харай мене, Боже, покарай мою шлахту. н. пр. — Слюсарь прокрив ся, а коняи покарали. н. пр. — Хіба і за це Бог покара? Кр. Бог його гріхом покарава. С. Л. — Доля харав вельможного й неможного. н. пр. — Ой ти, мати, пораднице в хаті, пораді мене — чим жику скарати? н. п. — Хто ж сироті завидує, скарай того Боже. К. Ш.
2. наказáти, загадáти, звеліти, прика́зати, наказувати і т. д. — Чи ж тобі не казала, не наказувала, щоб ти хлопців не водяє, не припавувала. н. п. — Загадав нару кошей сідлати. С. З.

Наказáній = наказний. С. З. — Полуботку, Полуботку, наказний Гетьманс! А хто ж тобі, мій соколе, булаву дістане. Рух.

Наказá = наказ (С. З.), за́гад (С. Аф. Л.).
Наказу́емость = кáрність. — Нехай Бог боронить від лихої напасті, від панської карности. н. пр.

Накалѣ́не, нака́люваніе = розпика́ння, розпáлювання.

Нака́лювати, накалѣ́ть, ся = розпика́ти, розпáлювати, розпекти, розпáліти, ся, порозпика́ти, ся. — Загнів дахя порозпикали св. Кр.

Нака́лка = д. **Накалѣ́не.**

Нака́люваніе = накалювання.

Нака́лювати, накалѣ́ть, ся = 1. накалювати, наштрікувати, накалѣти, наштрікати, ся. — Наколдов дїрочок.

2. рубáти, нарубáти (дров), ламáти, наламáти (льоду), наці́кати (по троху цю-

3. накида́ти, накіну́ти, ся. — Накивув свитку та й пішов. — **Наки́дывать, накіну́ть горше́к** = скида́ти, скину́ти горща́. — Сконали соншницї, а скинули йому на живіт горща, зараз і полегшало.

Наки́дка = 1. накида́ння.

2. **НАКИ́ДКА** (дерезька верхня одяжана). С. З. — **Въ накі́дку** = на о́пашки, на о́пашку. — **Наді́в самту** на о́пашки.

Наки́дній = **заки́дний**.

Наки́дывать, ся, накіну́ть, ся = 1. д. **Накі́дывать**.

2. **накіда́те, нападáти ся, накіну́ти ся, наба́сти, ся.** — Собаки накиннули ся на нас.

Накипа́ть, накіпе́ть = **накіпа́ти, накі́пати**.

Накі́п = 1. шум, шумові́на, шумові́ння, пі́ва. — Зві́ми шумова́у з борщу.

2. **накі́п** (за пр. в ча́вунї, самоварї то-що).

Накі́пáти, ся = **нагі́рїти, ся** (за пр. водо), **нагря́гті, зварї́ти, ся** (за пр. молоко). — **Нагі́рїти** окропу. — **Треба зварити** молока до кави.

Накі́сáть, накі́снуть = **пакі́сáти, закі́сáти, на- закі́снути**. — **Ді́жка накі́сла**.

Накладна́я = **накладна́, квиток**. — В квитку перописано все, що здаю хурцикам.

Накладно́й = 1. **добáвочний, додатко́вий**.

2. **накладні́й**. С. Пар. — **Накладні́е усь, н. серебро́** = **фáльшиві вўси, фáльшиве срібло́**. С. Ш.

Накладні́й, но = **сутужні́й, утратні́й, но**. (С. Ш.).

Накладъ = **утра́та** (С. Ш.), **втра́та, шко́да**. — Не хочеш втрати — не лізь ні в куми, ні в свята. н. пр. — **Въ накладъ, съ накладомъ** = з утратою.

Накладыва́ние = **накладáння**.

Накладыва́тель = **накладáльвик**.

Накладыва́ть, накла́сть, ся = 1. **накладáти, накла́сти, ся**. — **Накла́в дров** у піч.

2. (про курей) — **нести́, ся, покладáти** (вїд чого й яйця зовуть ся **покладкі**), **внести́, ся**.

3. д. **Накладыва́ть**.

Накла́ни́ться = **накла́няти ся, понокла́няти ся**. — **Попокла́нив си, поми випрохив**.

Наклева́ть, накла́вываеться = **наклі́вáти, надзьобáти, нада́жбáти, наклі́вувáти, ся** і т. д. — **Посип, сину, проса, мехай вона надзьобавть ся, та постав водиці, нехай вона напьеть ся!** н. п.

2. **наклі́юну́ти, наклі́юну́ти, наклі́вувá-**

вати, ся. — **Коли накліюнулось, то й емдувать ся**. п. пр. — **Курча накліюнусть ся** (з яйця).

3. **трапа́ти ся, наклі́вувáти ся**. — **Трапа́ти** ся служба, може мати му заробіток.

Наклевета́ть = **набрехáти, наклепа́ти** (на кого), **обрехáти, обі́ювати** (кого).

Наклі́въ = **наклі́юну́те місце** (де курча накліюнулось).

Накле́ние = **наклі́єння, налі́єлення**.

Накле́ваніе = **наклі́ювання, налі́плювання**.

Наклі́вáть, наклі́ть, ся = **на- приклі́ювати, на- прилі́плювати, на- приклі́їти, на- прилі́їти, ся, понаклі́ювати, поналі́плювати**. — **Наклі́ть носъ** = **утерти носá, таба́к вте́рти**, (у сватапаї) — **гарбуза́ дати, підне́сти**.

Наклі́єнка = 1. д. **Накле́єніе і Накле́єваніе**.

2. **налі́шка, наклі́єне, налі́пле(н)е**.

Наклі́єніть, ся = **поклі́єніти, позначі́ти, цота́врува́ти, ся**. (Д. **Клє́єніть**).

Наклі́єній = **наклі́єний**.

Наклі́єть, ся = д. **Наклі́євать**.

Наклі́єнникъ, ца = **наклі́єнця, ця, кле́льєнк, ця**.

Наклепа́ть, наклі́пывать, ся = 1. **наклепа́ти, наклі́юувáти**. — **Наклепати** урванти на колесо.

2. д. **Наклевета́ть**.

Наклі́єнка = **наклі́шка**.

Наклі́пъ = 1. д. **Наклі́єнка**.

2. д. **Клевета́**.

Наклі́ка́ть, наклі́кать, ся = **наклі́кáти, насклі́кáти, наклі́кати, понаклі́кáти**. — **Понаклі́ків** гостей, що ніде ї прийняти.

Наклі́бчыва́ть, наклі́бчыть = **насува́ти, насу́нути, понасува́ти**. — **Насуну** шапку по самі очі.

Наклі́бчыца = 1. **насува́ння**.

2. **гонка** (С. Д.), **наго́нка, вїхова, дога́на, нага́на**. — **Дать наклі́бчыцу** = д. **Нагонї́й дати**.

Наклі́єніе = 1. **нахлі́єння, на́хвл, схлі́єння**.

2. **спі́сїб вїсказау ді́єслів**. — **Мова украї́нська** має три способи вїсказу ді́єслїв: **прямїй, дав** прямого вїсказу, **прїказовїй, дав** прїказування і **можливїй, коли** говоримо про щось лаше можливого, **подумно́го**. Гр. См. Ст.

Наклі́єний = **похлі́єний; похлі́їй**. — **На похлі́е** дерево і **кози смачуть**. в. пр.

Наклоніть, наклонять, ся = нахиліти, схиліти, похиліти, прихиліти, нагну́ти, ся, нахиля́ти, ся і т. д., поххиля́ти ся і т. д. С. З. Д. — Над тин личком нахили ся, чи спить мила -- подивя ся. Руд. — Побачила діжки, нахилилась, щоб роздивити ся. Яст. н. о. — Стоїть явір над водою, а воду похилив ся. н. п. — Сярога втомила ся, на тин похилив сп, людя кажуть і говорять: він мабуть упив ся. н. п. — Ой час, мати, жито жати, бо колос схилив ся. н. п. — Ростучь два дубочки, схилили ся верху до купочки. н. п. — Рада б до неї і лебо прихилити, та біда, що не достуану. н. пр. — Наклоні́йши (на пр. відро, пляшку) п'ять = на́хилки (С. З.), ба́хиліцей. — Він без чарки почав горіжку нахилия ковтати. С. З. — Зрадисти, що попав у руки, шуката чарка я не став, та назраноше, так для штуки, ковтати нахилия почав. Мет. — Випив нахилцем цілу пляшку. — Наклоні́йшись танцюва́ть, идти́ = вихилі́сом, хилі́ці. — Танцює вихилісом. — Козак молоденький та й того злякав ся... хальці, хильці попід тивом та в бурьян склав ся. н. п.

Наклонність = 1. похилість.

2. схильність (С. Пар.), на́хил, нахі́лок. — Він таки має схильність до музики. — Великокурский народ виявляв і тепер виявляє нахил до матеріалізму. Бар. О. — Придавати вроджений нахилок до сього рідного. Фр.

Наклонний, но = 1. похилій, похилістий (про місцевість) — спуско́ватий (С. Жел.), спадистий (С. Жел.), згірнстий, похило, похілом, па́схиль, хилко́м. — На нас біднях, як на похиле дерево. Кот. — На похиле дерево і кози скачуть. н. пр. — Туди лози хилили ся, куди їм похило. Туди очі дивили ся, куди серце мило. н. п. — Стій стоїть вісхиль. Чайч. — Пускайте бо сторч, а не похілом. Кр.

2. прихильний, схильний, но. С. Жел. — Він схильний до добра.

Наклонъ = 1. похилість. — Похилість скелі.

2. похил, похилипа (Вол.), схил (Под.). похилість, спадистість, згірря. — Рівнина мая похил до Двіпра. Бп.

3. козарьок (у будки екіпажа). — Відкинь козарьок, щоб дощ не таи забивав.

Наклонять, ся = д. Наклоніть, ся.

Наклякаться = д. Наклюється.

Наклянуть, ся = д. Наклевать, ся 2.

Наклянуть, накляуничать = карлючок нагнути; набрехати.

Наковаленный = ковадловий.

Наковальня = кова́дло (С. З. Д.), маленька, щоб набивати коса — ба́бка (С. Аф.), кова́ленька (Полт.). — Вліз між молот і ковадло. н. пр. — Добре ковадло молоту не боїть ся. н. пр. — Клянусь клящами, ковадлом, молотом, міхами. Кот. — Це бабка, а коваленька — то не на такий штем зроблена. Чайч.

Наковійть, наковывать, ся = 1. накува́ти, наковувати, ся. — Накував багато ухналіа.

2. насі́кти, набі́ти, нацо́кати, насіка́ти і т. д. (жорна і мляноні камні).

Наковыва́ть = нашкадиба́ти і т. д. д. Ковыва́ть.

Наковыривать, наковыра́ть, ся = наколупувати, надобувувати, наколупа́ти, надобва́ти, накоширва́ти, ся. — Наколупай масла.

Накожный = нашку́рний.

Наковова́ть = накувати. — Не доого зозули накувала. — Скільки тобі літ зозули накувала?

Накоковова́ть = накоковова́ти (перепалити земляне вугілля на кокус).

Наколачивать, наколотіть, ся = 1. набива́ти, набити, ся, повабива́ти, ся. — Набили обручі на діжку. — Понабивав гвіздіа у стіву.

2. зазива́ти, набіра́ти ся ліха, зазна́ти, набра́ти ся ліха, ватерпіти ся. — Жавучи на чужині, багато зазнав ліха. — Наколота́ть бока́ = накла́сти в бо́ки, надава́ти стусанів, бе́бехів, наду́пцюва́ти. — Наколота́ть цѣну = наби́ти, нагни́ти цѣну. — Наколота́ть копейку = зібра́ти гроше́й (чя мало). — Зібрав грошей, став хоршой. Кропивницький.

Наколдова́ть, наколдовыва́ть = 1. паворожи́ти, начарува́ти, начаклува́ти, навідмува́ти, наворо́жувати і т. д.

2. зворожі́ти, виворожи́ти і т. д. (заробити ворожіями, чаруваннями і т. д.).

Наколка = легенький жіночий убір на голову, що пришиляють ся до волосся.

Наколобродить = наколобродити, набро́іти, нашалобродити.

Наколотить, ся = д. Наколачивать, ся.

Наколоты́рять, наколоты́рничать, ся = 1. накрамарюва́ти, ся (дрібязком).

2. набрехати, налести. (Д. Колоты́рять).

Наколоть, ся = д. Накалывать.

Наколѣвникъ = наколѣвникъ.

Наколѣть = поклякнути, заклѣкнути, надубѣти, надубнути. — На морозѣ у мене поклякли руки.

Наколѣть = 1. зійняти, поміяти, зжужжити (чого багато, д. **Колѣвать**).

2. напхати, набгати. — Напхав повну скриню.

Наконадѣ = напоследок (С. Л.), напоследку, на останок, на останку, на останці (С. Л.), нарѣшити (С. Л.), врѣшити, в кінці (С. Л.). — Ой пив мед і горілку, ще й музики водня, а нарѣшити доведо ся, що в полиці сидѣв. в. п. — Довго він мовчав, а напоследок не витерпів, почав хаясь. — А нарѣшити під Кирика лулаком у слуху: „пішов геть з моєї хати, вретичий слух.“ К. З. о Ю. Р.

Наконѣчникъ = конѣшникъ, рѣхва, оскіп, (у вала у млинѣ) — чіп, (у свисѣ) — кляга, (у батога) — конѣшникъ. — Пляця з залізним гострим конѣшником. — На цей діпок треба зробити вишу залізний оскіп. Кв. — Люди достають кляги сивоюлі. К. Х. — Як стали цыгана різати гарапниками: били що аж приконѣшник в одному однав. в. к. — **Наконѣчникъ** = торочки (С. Ш.), у ексельбэнтіа — конѣшники. — Треба прашывати торочки до рушавків.

Накопѣть, ся = д. **Накапывать**.

Накопировать = покакопювати.

Накопѣть, накопѣть, ся = д. **Накапливать**, ся.

Накопѣть, ся = **Накадчивать**, ся.

Накопѣтый = закурений, задимлений.

Накопѣть = закурити ся, задимити ся.

Накопѣльникъ = накопѣльникъ, вѣзбѣк (у савок. Полт.), накорсникъ (С. Жел.).

Накорміть, ся = д. **Накармливать**, ся.

Накорникъ = накорінок, накорѣнок (сучок або наговець коло коріня). С. Жел.

Накорчевать = накорчувати, накичувати (Черн. Чайч.).

Накосѣть, ся = д. **Накашивать**, ся.

Накосѣтый = скісивій.

Накостница = гўля на нові у коня.

Накостылатъ = набити, валушити, налуцювати, одлупити, одлуцювати (пальцею, ломакою).

Накосѣ = косо, навкосѣ, навкосѣ, навкосѣ, навкосѣ, навкосѣ.

Накочѣть = поклякнути, подубити.

Накрѣдывать, **накрѣсть**, ся = накрадати, накрасти, ся, понакрадати. — Накрав грошей. — Понакрадала старшина з пса-

рем громадських грошей, а тепер і багачі. Чайч.

Накрывать, ся, **накроить** = накрѣ(а)ювати, ся, накрѣити, накрѣяти.

Накрапать, **накрапывать** = 1. накрапати, накрапати. — Дощик накрапѣ.

2. накрапати, накрапѣти.

Накрасѣти, **накрасивать**, ся = накрѣсити, намалювати, нафарбувати, накрѣшувати, ся і т. д. — Накрасили багато красянок. — Намалював червоним а потім по червоному сині смужки.

Накрасѣться = начервонити ся, (від сому) — запекти рѣків.

Накрасоваться = накрусувати ся, напхати ся.

Накрѣсть = д. **Накрѣдывать**.

Накрахмѣливать, **накрахмѣлить**, ся = накрохмѣлювати, накрохмѣлити, ся.

Накрасивать, ся = д. **Накрасить**, ся.

Накрѣивать, **накрѣить**, ся = нахилѣти, нахилѣти, ся на бѣк (прѣ судна).

Накрѣсть = пѣхрест, нахрест, хрестом і д. Крестообразно.

Накривѣти, **накривѣть**, ся = нахилѣти, нагнути, нахилѣти, нагинати, ся.

Накривѣться = накривѣти ся, повнакривѣти ся.

Накрѣчать, ся = накрѣчати, ся, нагукати, ся, нагомонѣти, ся, погомонѣти, нагрѣжати. — Нагукав ся я, поки допливав ся. — Тільки побачити, що пустують, зарез нагриває. — Нагомонѣти на їх, то вони я ушхнуть. Ск. — **Накрѣчать** голову = натѣркати. С. Л.

Накроить = д. **Накривать**.

Накрѣсѣть, **накрѣсѣть** = накрѣшити (рѣжучи), накрѣяти, начикрѣжити.

Накропѣть = набѣзграти, напаргѣтити, (прѣ вірші, малювання) — наліпати.

Накропѣть = набрѣзкати, накропѣти.

Накропѣть, ся = накрѣшити, покрѣшити, ся. — Накрѣши хлѣба курам. — Як ламав хлѣб, багато накрѣшило ся. — Покрѣши яловачину, локшану.

Накружѣть = накрутити ся, навертѣти ся.

Накрутитъ, **накручатъ**, **накручивать**, ся = накрутити, намотати, навѣти, насукати, накручувати, ся і т. д., понакручувати і т. д.

Накручинѣть = нажурити, ся, натужити ся, насумовати ся, насмутити ся.

Накривѣть, **накрѣть**, ся = 1. накривѣ-

ти, покрив'яти, напін'яти, ся, на(по)-крити, ся, напін'їти ся, понакрив'яти. — Накрив очі витайкою, заслугою козацкою. н. п. — Там серед двору столи поставили, покравивали. н. к. — **Накрив'ять на стół** = застил'яти, накрив'яти стіл, лаштув'ати, лагодити (обід, вечерю). — Заставляйте столи та все тесові. н. п. — **Накрив'ят чашку** = перевернути чашку (випивши чай або каву, в ознаку того, що більше не буде пити). — **Накрив'ється** = надіти шапку. — **Накрів'їся** = надінь шапку.

2. зл'япати, захоп'їти, заскочити, заст'їкати. — Вони тільки що ростаборились, а ми їх тут і захопили. — Орда людей живцем брала, де кого заскочила. Л. В. — Застукали, мов вонка в кошарі. С. Аф. — Застукав, як сотника в горосі. н. пр.

Накрів'яті = накриття.

Накрів'їшка = 1. накриття.

2. покривка, покривка, накривка. С. Пар. — Своя хата — покривка. н. пр.

Накрів'їко = 1. дуже, відпо, вельми; щільно, дуже сильно (д. Крв'їко).

2. гостро, суворо.

Накув'їркається = наперекид'ати ся.

Накудєс'ять = 1. начарув'ати, начаклув'ати, навідьмув'ати.

2. наколобродити, набр'їіти, нашалобродити, нашуруб'їр'їти. — Що ти тут набр'їіа?

Накул'ачник = рукавця без п'альців.

Накулик'ється = д. Назюється.

Накуп'ят, накуп'їть, ся = закуп'яти, накуп'їяти, скуп'їяти, ся, понакуп'їувати. — Скуп'їа ся, зраз і поїхав з яривару. — Попокуп'їував всім гостинцв.

Накуп'ятся = закуп'ятися, попокуп'ятися. — Попокуп'їав ся я за се літо.

Накука = скуп'їування.

Накурив'ят, накур'їть, ся = 1. накур'їувати, ся, накажувати, накур'їяти ся, накур'їіти, ся, накад'їти. — Накурили повну хату, — Накурила ся тютюну, аж г. лова крутить ся. — Та накур'їсь уже швидче та хату зачинай. Чай. — Накадили ладанок.

2. гн'яти, виган'яти, викур'їувати, вигн'яти, нагн'яти, в'їкур'їяти, ся. — Вигнав 10 відер горілки.

Накуролєс'ять = наколобродити, набр'їіти (С. Л.), напрок'їдити, нашкод'їти.

Накус'ят = 1. накус'їти, надкус'їти. — Накуси та й покинув.

2. покус'яти, скус'яти. — Блохи покусали.

Накус'ят = надкус'їене (місце).

Накут'ят, накут'їувати, ся = накут'їати, нагорн'їти (на себе), затушков'їти, ся, накут'їувати, нагорт'їти, ся.

Накут'їть = 1. набр'їіти, штовп'їти, накур'їіти (наблизше на підв'їтку).

2. вап'їти, нагул'їти. — Нагуляли на десьть карбонацив.

Накуш'ятся = наїсти ся, (надто) — налонати ся, наж'їрти ся, натр'їскати ся.

Налашув'ят, налов'їть, ся = налов'їувати, налов'їти, ся — Наловили багато риби.

Налашув'ят, налож'їть, ся = 1. наклад'їти, поклад'їти, накласти, налож'їти, ся, (пакуючи) — накув'їати, напак'їувати, напак'їувати, ся, (дуже тісно) — натп'їскувати, натп'їскати, натп'їснати, ся, (щей жужмо) — напх'їати, напх'їати, ся. — Наклала повну піч дров. — Напак'їувала повну скривю.

2. накладати, накл'їд'їти, накл'їсти, накл'їнути. — Накл'їнули мостового ще по коп'їїці з хури. — **Налож'їть заперем'їне** = накл'їсти заборону. — **Н. їго** = запрят'їти в ярмо, підгорн'їти під корийгу, понерн'їти в неволю. — **Н. на себя р'їзи** = самому собі смерть запод'їяти. — **Н. оков'ї** = заб'їти в кайдани. — В кайдани заб'їли тай замуrowали. К. Ш. — **Н. трубку** = наб'їти, накл'їсти л'їльку. — **Н. эпитимію** = накл'їнути пок'їту.

Налашув'ят, налажув'ят = 1. настр'їіти, настр'їіувати, ся. — Настр'їівав скривку.

2. направ'їти, підстр'їіти, нар'їяти, підм'їовити, направ'їяти, ся і т. д. — **Направив його на се діло.** — Він його так підстр'їів, що той усе зробить.

3. поправ'їти, пол'їгодити, справ'їити, посправ'їяти, ся, лагодити, справ'їяти, ся. — Треба п'їравити машину, бо щось попусувало ся.

4. правити, торб'їчати. — То й йому одно, а він своє править (або: торочить).

Налашув'ят = влад, як слід, як треба, як повинно. — Коли мов не влад, то я з свого вазад. н. пр. — Діло пішло як слід.

Налакиров'ят, налакир'їувати, ся = налакув'їати, налач'їти, налощити, налощув'їти, ся.

Налашком'їється = нал'їсувати ся.

Налашув'ят, налом'ят, ся = налов'їлю-

вати, налимати, ся, поналомлювати, ся.

Налищивати, налищівати, ся = налиощува-ти, налиощити, ся.

Налияти, ся = нагавкати, ся, попогавкати, набрегати, ся. — Нагавнались собаки, поки його з двору випроводили.

Налігати, ся = набрехати, ся. — Набрехав на його, що бучи... — Брехав цілий вечір і ще не набрехав ся.

Налігати, налігати = 1. налягати, налягати. — Наліг на стіл грудима.

2. наслідати, напосідати, напосісти, напосісти, ся (С. Л.). — Напосів си на мене таж, що вже й терпіти не сила.

3. намагати ся, натужувати ся, намогати ся. — Намагати ся з усієї сили.

Налегати = легко, влегка, поволі; на швидку руку; порожнім. — Вийшов, влегка одгнись. — Зібрав ся на швидку руку. — Поїхав порожнем.

Наледеніть = наледеніти, намеранути.

Наледіти, наледіти = крига, лід (що зверну чого замерз).

Налезати = пролєжати, відлєжати (бома).

Налезати ся = належати ся, вилєжати ся.

Налетати, налетати = 1. налітати, наскобати ся, налетіти, накинати ся, наскобичити. — Шуділа налетіла на курчат. — Козаки налізули ся з усіх боків.

2. налітати, налетіти, поналітати, назалітати ся, налізути. — Налетіли гуки з далекого краю, сколотили воду в тихому Дунаю. в. п. — Багато горобців налітаю ся. — Назлітаю ся птиці без ліку. Чайч.

3. падати, нападати. — Нападало багато жовтого листя.

Налету = ульот. — Стрільня ульот і не влучив.

Налеть = 1. налітання, напад, наскок. (Д. Налетати).

2. (хим.) — Цьвіт (на пр. од сірни, мшанку або що, що осідає), сугз. — Горілка поналась сугою. Кн.

3. вржа (що осідає на кашені).

4. (в тілі) — пліва, плівка, падь. — Увесь язык повная падь. Кн.

Налетіть = д. Налетати.

Налігати = д. Налігати.

Наливати, налівати, ся = наливати, налітати, ся, поналивати, (про трунки і рідку страву ще) — насипати, сипати, насипати, усипати, понасипати, (с під краптя або чона) — уточувати, у(в)точити, уточити, ся, (багато чого) — набу́хати, набуршити. — Повні чарки всім на-

ливайте, щоб через вінца ливо ск. в. п. — Шиярочко молода, успи меу ще й пива! Не насилю й не подам, бо на тобі жупап драв. в. п. — Жінко! насип в миску борщу! — Насипав в почви з цебра води. Кн. — Наточила з кухи оливи. Чайч. — Та підв, хлопку, до пивавці та вточа що й пива, та вплюємо за вдоровля та мойого сива. в. п. — Вточив собі чаю. Кр. — Вточив брати. Кр. — Ого, набурив стільки! — Наливати ягоди = наливати наливку.

2. розливати, розліти, ся. — Розлив олию скрізь на долівці.

3. наливати, наливати. — Почали наливати дзвін. — Наливали сьлічок.

4. наливати ся, набірати ся, наліти ся, набрати ся. — Багато води в човен набрало ся. — Яблука наливають ся. — Жито наливаєт ся. — Наливають ся во́дою = набірати води (про запас). — Осьна наливаєт ся = віспа набіраєт ся.

Наливка = 1. паливіння, розливіння.

2. наливка: на агрусу — агрусівка, на вшнях — вишнівка, вишняк, на грушках — грушівка, на дереві — деревнівка, на дулах — дулівка, на полуниціх — полунишняк, на порічках — порішнівка, на сливах — сливіянка, сливіяк, на сунях — суніцівка, на терені — тернівка, тервіяк.

Наливіня = наливіній. — Н. колес = д. піх с. Колесб.

Наливъ = 1. наливіння.

2. горілка, що нею наливають наливінку. — Вишнівка перваго, второго і т. д. налива = вишнівка первак, первачок, другак і т. д.

3. сік в овошу.

Наливають ся = наскобати ся, набрати ся (горілки). — Наскобав ся — ледве ноги волочат.

Наливъ = 1. рыба Gadus lota — миль, мильок, мильтус. — Уме Троиці вгамувались, могоричі всі потягли і як мильки повиявталась. Кот.

2. жужелиця.

Налиневати, налинеивати = налиніяти.

Налипати, налипати = налипати, прилипати, на- прилипнути, поналипати, попрілипати.

Налиграфувати, ся = налітографувати, ся.

Налитокъ = свинчатка, олив'янка, лінійка (Вол.). — Як вдаря свинчатком, так всі наді і вибив з колу.

Налічникъ = 1. ліштва (планка на одвірках або на лутках).

2. блишка замкова (що прибивається на дверях, де ключ стримляється).

Налічність = готовізна (С. З.), що до грошей — готові гроші (С. Аф.), готовік, готовина (С. Л.), готівка. — Готовини грішні маю сто рублів, а то ще треба позачити. — Купив за готові. С. Аф. — Отсе вам увесь мій готовік... беріть, більше нічого нема у мене. Кн. — За готовку одну тільки продала, а то промивала. Як. — Маю готівкою п'ять тисяч. — Вь налічності = готівки грішні, готівка, готівкож.

Налічний = 1. передній, лицевий, верхній, околішній (С. Л.).

2. готівий. — Н. денги = д. Налічність (про гроші).

Налобникъ = 1. набрівник (пов'язка чи стріжка на чолі над бровами). Полт.

2. начолка (в уздецьці).

Налобний = лобний, начільний.

Налобокъ = д. Налобникъ.

Налобнається = націлувати ся, нач(ц)молкати ся. — Навздогінці не націлуеш ся. в. пр.

Наловити = д. Налівивати.

Налогъ = подать, податок (С. З.), наклад, оплата, в душі — подушве. з хати — димове, подімне (С. З.), в паки — очкове, за переїзд через міст — востовé (С. З.), з рогатої худоби — рогоvé (С. З.), з торгів — мито. — Без всяких тиждарів і податків. Скоропадський. С. З. — Мов за подушне обступили. К. Ш. — Брали мостового по пів золотого. в. д. — Аби жаден чоловік не сьвів нових мят вишпалати. Ст. Л.

Наложєніє = накладанія, покладанія.

Наложити = д. Налажати і Накладувати.

Наложниця = підложниця (С. З.), підбічниця, нерідна жінка (Вол.), невінчана жінка, приставка (Чер.), полюбовниця, сестра а Остра (Чер.). — Держи у себе місто підложниця. Мазепа. С. З. — Самі благоволили дати саю підложницю в супруга. К. Ш.

Налой = д. Аналогія.

Намакать = запоганити, запаскудити (глекучи).

Намакаться = нахлєпати ся.

Намаматы = д. Намамывати.

Намомити = д. Надломити.

Намомъ = д. Надломъ.

Намапнаться = намапати ся, натріскати ся, намапнати ся, напхати ся, неропка-

ти ся, напєрти ся. — Натріскав ся на обідом, що аж сопє.

Намоптити = д. Намамывати.

Намубъ = патока (цукрова).

Намудити, намуживати, ся = набіліти, ся, намудити, набіліяти, понабілювати, ся.

Намушити = налушити, налускати.

Намучати = намолити, набити риби (осьвіщаючи свалкою).

Намущивати, намущити, ся = налускувати, налушити, налускати, налузати, ся. — Намукали орихів.

Намытаться = набродити ся, навєштати ся, наволочити ся.

Намыуть = д. Намапнати.

Намытити = налєстити, наговорити лєстоцив.

Намыти = у ліву рўку, лїворўч, у лїворўч, на лїво, (переважно на волів) — соб, цоб, к собі, (на копєй) — вістія, віштїя (Под.).

Намызати, намызти = налєзити, налєзти, поналєзити.

Намышити, намышати, намышувати, ся = наліпити, наліплювати, ся, поналіплювати.

Намышка = 1. наліплювання

2. наліпка, наліплєне.

Намышний = наліпний.

Намышокъ = д. Намышка 2.

Намыбєничаться = налицяти ся.

Намыбїтсья = намыбїти ся, намохати ся.

Намыбїтаться = намыбїтати, ся, намыбїтати ся. — Піп не намыбує тїєю грєчкою. в. к.

Намапнати, ся = наляпати, ся, (мов квачем) — наквацовати, ся.

Намагнитити, намагнитивати, ся = намагнитити, намагнитувати, ся.

Намазати, намазывати, ся = намазати, намастити, ся, (жиром, смальцем) — намазальцувати, (дуже) — наязлєзити, (дюгтем) — нашмаругати, (мов квачем) — наквацовати, ся, намазувати, намащувати, ся і т. д. — Ой ти, Ганзю, илєстива, чим ти брови намастива? в. п.

Намазати = на поготіві; як по маслу. — Дїло на поготові. — Дїло не по маслу йде.

Намазний = намазаний, намащений, нашмарований і т. д. д. Намазати.

Намакати, намакивати, ся = намоцяти, намоцувати, ся.

намяшкúрйти, (про моноплі) — намяйти, натєрти.

2. наму́лювати, наму́лити. — Так поги намулив, що й ходати не можна.

Намінька = 1. намяніння.

2. заміс (глави). — Глини стало на один заміс.

3. наму́лювання.

Намозо́ливати, намозо́лити, ся = намозо́лювати, натирáти мозо́лі, наму́лювати (С. З.), намозо́лити, ся і т. д.

Намивний = намявний. — Намивний пісок.

Намока́ти, намокнуть = намока́ти, намо́кпути, понамока́ти. — Так понамокали на нас чумаря, що вода з їх так і даєреть. Чайч.

Намола́чивати, намолотити, ся = намоло́чувати, намолотити, ся, понамоло́чувати. — Намолотили багато, треба вже віяти.

Намо́лоть = намо́лочене.

Намоло́ть, ся = 1. намо́лоти, змо́лоти, намо́лювати, ся. — Намолов два мішки борошва.

2. намо́лоти, наверати, вапелєсті, наторо́чати, наба́лакати дурниці, нісе́нітниці, ка́'ана чо́го. — Наверала півтора людського. Чайч. — Намела такого, що й куши не держать сп. Чайч.

Намо́лча́ться = намо́вчати ся, на́сидіти ся, мо́вчки.

Намо́ль = наме́л, ме́ливо (С. Пар.).

Наморáживати, наморóвати, си = заморóжувати, заморóвати, ся.

Намо́рдник = 1. намо́рник.

2. обо́рът, обо́рътка.

Намо́рщувати, наморщити, ся = змо́рщувати, наморщувати, змо(намо́)рщити, ся; пабри́жувати, понабри́жувати; нахи́ювати ся, насу́шити ся. — Сядів мовчачи, нахюпавшись. — Насушивши чоло, дід дивав ся якось гáвно. Кв. — Обидві халяни треба понабри́жувати. Чайч.

Намотáти = д. Нама́тувати.

Намо́стити = д. Нама́щувати.

Намо́чалити = наби́ти, натовкти́ шпо, поті́лишників надавати, сту́санів надава́ти.

Намо́чить = д. Нама́чивати.

Намо́єнничати = на́шахрува́ти.

Наму́дрити = наму́друвати, на́хмієрйти.

Наму́савати, наму́слити, наму́солити, ся = на(за)сли́ювати, на(за)му́рзувати, на(за)ляо́вувати, на за сли́няти, ся і т. д., понасли́ювати і т. д.

Наму́тити, наму́чати = накаламу́тити, на́колотити, накаламу́тити, сколотити, заму́тити, забаламу́тити, накаламу́чувати і т. д. (д. Му́тити).

Наму́титися = наму́чити ся, намордува́ти ся, попомо́чувати ся. — Попомучав ся я, поки ту колоду спер на воза. Чайч.

Наму́чити = напороси́ти (борошном), на́борошвити, пона́борошнювати. — Не на́борошнюй мінї на столї. Чайч. — Треба тісто на́борошнати, щоб не липло до столу. Чайч. — Ач, сєрїє пона́борошнювала!

Наму́чати, ся = на́скочити, на́гнати, на́бігти.

Наму́тити = напха́ти, наби́ти мо́хом.

Наму́ввати, наму́ти, си = 1. наму́вати, наму́ти, ся, (про білязпу) — напрати́, ся. — Вже намили пшениці на паску. — Напрада сорочок чижало. — Напрада ся сьогодні так, що руки пухирями вziali си. Чайч.

2. наму́вати, намо́сити (мулу, піску), наму́лювати, наму́ти, панєсти́ (мулу, піску), наму́лити. — На дукчу чижало піску напєсо, а в де-яких місцях наму́ило. — На́му́ти кому́ голову = наму́лити голову, на́грїти чу́ба, чу́прину.

Наму́вної = намявний.

Наму́згати = на́бїгати ся, на́гаса́ти ся, на́швєндати ся, на́тупати ся.

Наму́каться = на́бїдува́ти ся, на́твїняти ся. — Досить я на́твїня св... буде з мене. Кв.

Наму́лівати, наму́лїти, ся = наму́люва́ти, наму́лити, ся, понаму́лювати. — На́му́лїти голову = д. На́му́ти го́лову (д. під сл. На́му́вати). — Н. шею = на́бїти, натовкти́ шпо, поті́лишників надава́ти.

Наму́чка = мїчка.

Наму́лівати, наму́лїти, ся = 1. біліти, побіліти, побіліти крєйдою, писа́ти, на́писати крєйдою.

2. убілюва́ти ся, убілі́ти ся, ама́зати ся крєйдою. — Не лазь, каюсна дитино, по́під стїна́м! — так убіляв ся, що вже й одєжі не звать. Чайч.

Наму́нівати, наму́нїти, си = на́мінюва́ти, на́міняти, ся, на́міньжува́ти, пона́мінювати. — Пона́мінювали наші у Циган копей на армарку, та все ка́'ва що: то крива, то слїпа. Чайч.

Наму́рєва́ться = намі́ряти, ся (С. Д.), за́міряти ся (С. Д.), ва́жати ся, нава́жувати ся (С. Д.), ма́ти аа думці, збіра́ти ся. (Д. Во́знамі́рїтєса). — На́міряють вони, Поляки, во́йпу почати. Мавєла. С. З.

Намі́реніє = нарізка, намежува́нн.

Намі́реніє = замі́р (С. Л.), за́вих (С. З. Л. В.), намі́р, нава́га (С. Жел.). — І бачу я в його очах безмір поганаї. К. К. — Безъ намі́ренія = без намі́ру, не наві́снє, неумі́снє (С. Л.), непаро́ком (С. Л.), незваро́шна (С. Л.). — Стъ намі́реніємъ = умі́снє (С. Ш.), наві́снє, наизаро́шнє (С. З. Л.). — Чутъа була, що їх наві́снє підси́лаво. Фр.

Намі́риваніє = намі́рюванн.

Намі́рєвати, намі́рѣти, намі́рѣти, ся = 1. намі́рювати, намі́ряти, ся, понамі́рювати. — В шматку полотна намі́ряли 25 аршинів. — Попамі́рювала такого, що й сама тепер не правсѣду, скільки всього буде. Чай.

2. наме́жувати, нарі́зувати, намежува́ти, нарі́зати (землі).

3. д. Нами́ривається.

Намі́сѣти, намі́шувати, ся = намі́сити, намі́шувати, ся, понамі́шувати. — Нами́сити глина.

Намі́стити, намі́щати, ся = 1. наставля́ти, наставля́ти, понаставля́ти. — По всіх усядох понаставля́ли в коморі діжок з усімим добром. — На всяку службу скрізь понаставля́в своїх родичів.

2. наверну́ти, наверта́ти, ся і д. Наверта́ти. — Прѣсо́л чо́го на конях не до́бере, то на волах наперне.

Намі́стникъ, ца = намі́стник (С. Ж.), заступі́ник, паступі́ник, ця. — Намі́стник як поум се, то побі́дін як хустка. К. З. о Ю. Р. — По смерті його паступі́ник його повинен ісполняти обі́тниця. Б. Н.

Намі́стничєгий = намі́стницький, намі́стничий.

Намі́стничество = намі́стництво. С. Ж.

Намі́сто = намі́сть, намі́сь (С. З.), замі́сть, замі́сь (С. Аф. З.), намі́сть і д. Вѣ́сто. — Замі́сь гроше́й дають квітки до ярми́щї. — Замі́сь щоб робити, вони справляють гу́льки. Чай.

Намі́тити, намі́чѣти, памѣ́чивати = памі́тити, помі́тити, наза́чити, позначи́ти, намі́чати, за́чити, позначати (д. Мѣ́тити); намі́тити, наза́ти, назі́рнути. — Помі́тили всі рушьяки. — Позначив найкращі калуни. — Я собі наза́в конячку, коли б тільки гроші. Кн. — Намі́тила кубе́лечко, де утла пєсєть ся. н. п. — Я вже назі́рнула телячку, коли б тільки на гроші збѣти си, зараз лу́лю. Кн.

Намі́тка = 1. намі́чання і д. Мѣ́ченіє.

2. примі́тка, зна́к, призна́к, прикля́-

та і д. Мѣ́та. — В лузі тільки по примі́тках і звидѣш гра́в. Кр.

Намі́чаніє = намі́чання.

Намі́чѣти = д. Намі́тити.

Намі́чиваніє = намі́чуванн.

Намі́чивати = д. Намі́тити.

Намі́шати, намі́шувати = намі́шати, підмі́шати, на(під)мі́шувати.

Намі́щати = д. Нами́стити.

Намя́кати, намя́кнута = намя́кати, намя́кнута, розмя́кнута. — Та вже болячка всечьяка, можна й проколоти.

Намя́лити = намя́ирити.

Намя́ти = д. Намя́ити.

Напо́шувати, напосі́ть = напо́шу(сю)-вати, напосі́ти, напона́осити, наприно́сити. — На проводи батюшкам стільки напо́шуютъ кни́шн та буханців, що бідному чоловікови й на рік стало-б.

Напє́сть, напосі́ть, ся = 1. напє́сти і д. Напашива́ти. — Курка напєсла з пів коши яєць.

2. напє́сти, напє́сти, наві́яти, напосі́ти, намі́тати, понапосі́ти, понамі́тати. — Намє́ло багато сві́ту. — Човен бастрино́ю напєсло на ске́ло. — Ко́пї напєсли на пєнь, так вісь і одломлясь.

3. занє́сти, заносі́ти. — Коли б ваші заробітчани не занєсли хо́лєри в Дону.

4. вчѣ́ити, учѣ́ити, вдѣ́яти, заво́дѣяти, учѣ́ити. — Учѣ́ния йому кривду.

Напиза́ти, напизыва́ти, ся = напиза́ти, напизыва́ти, ся.

Напима́ти, напѣти, ся = напѣ́ти, ся, става́ти (до чо́го), напѣ́ти, ся, ста́ти, понапѣ́ти, ся. — Напѣи ся, напѣитку, у мєпє, а я у попа, бо в попа харч лучча. п. пр. — Стан до його на рік. — Понаяма-ли си ми всі до того папа коситя. Чай.

Напич = навѣ́воріт. — Надів ко́жух на-виворіт.

Напка, напєнянь, напковий = кита́йка, дємкито́вн, кита́йковий, кита́йчатий (С. З.), дємкито́вовий. — Збу́лап чи з кита́йки чи казаяйковий. С. З. — Лакей в дємкито́вовому серту́ці. Кн.

Напосі́ть = д. Напашыва́ти і Напє́сть.

Напосі́ться = напосі́ти ся, проно́сити ся. — Не до́вог сї чо́боти проно́сєть ся, бо говар зовсі́м поганій.

Напоснѣ́и = 1. напоснѣ́ий, напивнѣ́ий.

2. зара́нній, зара́днѣ́ий.

Напурива́ти, напурѣ́ти = напурива́ти, напурѣ́ти. — Напурѣ́в на на́мь.

Напурѣ́ти, ся = напурѣ́вати, ся.

Наві́житися = наві́жити ся, напестува́ти ся.

Навію́хати, ся = вівию́хати, провію́хати; навію́хати, ся, напача́ти ся. — Собака ввиюхала дичину. — Провіюхав, що в ку́ма горілка, та й до його. — Навіюхав ся табак. — То ти по чужих степах находив ся, руської кості напачав ся. н. к.

Наві́пнечитися = наві́пнечати ся, напав́нечати ся. — Напавнечала ся вона з дітьми, поки вигодувала. Чайч.

Наві́нь, ся = д. Навнма́ть, ся.

Наво́буць = навманя́й, навманя́кки, навманя́кки. — Так павманяи розказую без нижньої справа. К. Ш.

Наво́робу́ть = навпакі́ (С. Л.), навспа́к (С. З.), наві́дворі́т, назво́ріт, напереве́рт (Лев.), навро́тіт.

Наво́раць, ся = д. Накрича́ть, ся

Наво́стриць, ся = д. Нава́стрива́ть, ся.

Наво́ткось = на́вкось і д. Вко́сь.

Наво́тнать = наві́днів (С. Жел.), нао́днів, нао́днать. — Як вдарив його наві́днів, так він і перекинув ся.

Наво́тріць = нао́дрі́з. — Сказав нао́дрі́з, що не дасть.

Наво́хатися = нао́хкати ся.

Наво́хотітися = наполюва́ти ся.

Наво́хрива́ть, наво́хрива́ть = наво́хрива́ти, наво́хрива́ти.

Напада́ніе = нападáння, на́пад.

Напада́ть, напа́сть = 1. напада́ти, нави́дати ся, напа́сти, накі́пути ся, наско́чити. — На мене напали собаки. — Татари напали на людей. — Вовки напали на овець.

2. нахо́дити, напада́ти, на́йти, напа́сти. — Коли на його на́йде, то він і чоловіка зарі́же. — Що се на вас сьогодні́ напало, що ви все сердитесь?

3. утиска́ти (кого), напада́ти, ся, насі́дати, наскі́пати ся (на кого), напа́сти, ся, насі́сти (на кого), наскі́пати ся. — Все бі́дмаєть ся, що його утискають. — Чого ти так наспі́ває ся на мене? Чайч. — Все чого́сь напавдаєть ся на мене.

4. допада́ти ся, нау́скати ся, нави́дати ся, допа́сти ся, накі́нути ся. — Мов три дні не їм, допав ся до сг...

5. на́гнати, на́гнати, на́гнати, на́гнати. — Забудув у лісі та на части на́гнати карбівничого. — Ходив лісом та на́гнати стільки полуниця. Чайч.

Напада́ть, напа́сывать = напа́дати, напа́дати, напа́дати. — Нападало багато лю́дя.

Нападе́ніе = на́пад. — Його в трьох на́падах не візьмеш. н. пр.

Напа́дки = напа́сть, пеня́. С. З.

Напа́дчивість = напа́дливий.

Напа́дчивый = напа́дливий.

Напа́дчик, ца = напа́сник, ца (С. З. Л.), гво́бітель, ка. — Відчепв ся, напавнику, а не була на празнику. н. пр.

Напа́зіть = на́жолі́бити.

Напа́сывать, напа́ять = на(при)люто́увати, на(при)люто́увати.

Напа́сывать, напо́ить = папо́увати, напува́ти, напо́ити, напо́ити, напо́ити, напавува́ти. — Дівчино моя, напо́й же коня! з рубленої та криниченьки, з поного відра. н. п. — Як же вповіть гетьмана добре, тоді випив у його з кишені хустку. К. З. о Ю. Р. — Чи вже напавував коней?

Напа́состити, на́па́состити = 1. на́па́состити, на́па́состити, на́шкідити, на́робити шко́ди, ка́пости.

2. на́робити, на́павску́дити.

Напа́сывать, напо́лити, напо́лити = на́лізати, на́лізати, на́лізати, на́лізати. — Твої комашні повалили в хату, що вічного поставити не можна — зараз і вбереть ся у жу. Чайч.

Напа́лок = 1. напа́льок (у рукавиці).

2. ру́чка (д. Косови́ще).

Напа́мятовати, на́па́мятывать = нага́дувати, зга́дувати. — Нагадай міні́ завтра вправці, бо часом забуду.

Напа́мняць = д. Напав́сть.

Напа́ривати, на́па́ривати, ся = напа́рива́ти, розпа́ривати, на(роз)па́ривати, ся. — Коли добре розпарити і товсту дозу, тоді легко з неї скрутити каблучку. — Напа́ривати снігу = одшма́гати, вишпа́ривати, нашпа́ривати (д. Бить).

Наво́рье = swéрдно, swéрдел.

Напаса́ть, напаса́ть, сь = 1. напаса́ти, випаса́ти, напаса́ти, вишаса́ти, ся. — В дощове літо скотина й на стерні напасаєть ся добре.

2. за́паса́ти, при́паса́ти, наза́паса́ти, при(за)па́сти. — Наза́пасля херців на ціле літо.

Напа́сть = напа́сть (С. З. Л.), пеня́ (С. З.), ха́лепа (С. Ш.), при́года (С. З.), наха́ба (С. З.). — Напа́сть і на гладкій дорозі адво́ле. н. пр. — Оце справжня нева морсьва. С. З. — Пригоди учать згоди. н. пр.

Напа́сть = д. Напа́дати. — Н. на сла́дь = на́трапати. — Н. врасна́лох = спі́ткати, за́паса́ти.

Напа́сывать, напасті́ = д. Напаса́ть I.

Напахать, напахивать, ся = наорати, наорювати, ся, понаорювати (плугом), нарати, наралювати, ся, понаралювати (траком).

Напахтати = набобвати, сколотити масла. — Набивала оце дичечку масла — і сама не їла і дітям молока не давала — все збирала. Чайч.

Напахкати, ся = 1. на(за)каліти, на(за)валити, ся, на(за)мазати, ся, запаскудити, ся.
2. (про пасання, малювання) — наліпати, намазати, набазграти.

Напахити = д. Напахивати.

Напекати, напечь, ся = напекати, напекти, понапекати. — Наварила й напекла, не для кого, для Петра. н. п. — Назвав йому зараз огонь розпалити, понапекати м'яси. Ніщ. — Понапекала паротів поані макітри.

Наперво = вперше, спершу. — Сперва наперво = на(по)самперед, на(по)перёд усього. — Посамперед дружно хорувай несе. С. З. — Поперед усього почали розмову про...

Напереді = поперед, спереду. — Поперед Дорошенко веде своє військо хорощенько. н. п.

Наперёд = поперед, наперед, попереду. — Поперед батька не їзав у пекло. н. п. — Я наперед знав, що воно так буде.

Наперекір = наперекір (С. З. Л.), навпір, навпрék, насупроти (С. Л.), всупор, навнік (С. З.). — Ти все, допою, робив наперекір свекрусі, от того вона й гримав на тебе. — Став навпрék поганим мінт дорогу заступати. Гул. Ар.

Напереломі (кому) = д. Наперекір.

Наперерів = наперерів, наввипередки, один поперед другого.

Наперерізь, наперестріль = навперейми. С. Л. — Забіг наперейми тай піймав.

Напереть, напирати, ся = напёрти, натиснути, напірати, натискувати, ся. — На Місячівці вода весною так напіра, що й греблю рве. Ка.

Наперехваті = д. Наперерів.

Наперник = напірник, пірник.

Наперникъ, ца = вірник, дя. Вол. С. Жел. Л.

Наперсий = наперсий, нагрудний.

Наперсток = наперсток.

Наперсточный = наперсточный.

Напестрити, напестрати = напестрити, напестрати.

Напечатати = надрукувати, напечатати,

впечатати, понадрукувати. — Заложено Острозьську друкарню, де самий Федорів надрукував гершу близько в словянській мові. Бар. О. — Так у авишці впечатано. Кр. — Чимало книжок понадруковано за сей час.

Напечатлівати, ся, напечатлівьти, ся = вкореняти, вкорепити, ся, вражати, врайти, вріаувати, ся, врізати, ся. — Напечатлівьтось въ пам'ять = врізало, вбило, ся в пам'ять.

Напечь = д. Напекати.

Напестрити = д. Напестрати.

Напивати, напить = напивати, напійти. — Напив набір на три карбованці.

Напиватися, напійтись = напивати, ся, упивати, ся, напійти, ся, упійти, ся, понапивати, ся, попійти, ся, (про трунки ще) — начастувати, ся, налігати, ся (С. Л.), дуже — нарізати, ся (С. Л.), налігати, ся, натюжати, ся, нахлющити, ся. — Напив, ся вода. — Як горілки напьюсь, то й ума наберусь. н. п. — Горілки, крова упивались. К. Ш. — В мене курочка знеслась, а за яйця упиялась. н. п. — Понапивали, ся, та й давай битися. — Попили, ся усі вкрай. Чайч. — Нахлющив, ся так, що й разки не лізе.

Напильвати, напійльвати = напильвати, напійльвати, понапильвати. — Напильвали багато дощю.

Напійлок = терпуг (С. Ш.), терпужок, пійльник, підпійлок, великий — рапшпиль.

Напійлочный = терпужовий.

Напінатися, напінуться = натикати, ся, наткнути, ся. — Наткнув, ся на камінь і подрав чофит.

Напирати = д. Напереть.

Напироватися = набекетувати, ся, убекетувати, ся (С. Ш.), нагуляти, ся, убалувати, ся (С. Ш.).

Написати, ся = написати, ся, понаписувати, погано — надряпати, нашкрібати, набазграти, не часто — паліпати, картану — намалювати. — Понаписувала, понадряпувала такого, що й не прочитаеш. Чайч.

Напитати, напійтвати, ся = 1. нагодувати, накорити, нагодувати, накорплювати. — Як мів янц, як горювати, як свої дітки нагодувати? н. п.
2. наїсти, ся, наїдати, ся.
3. наочити, наочувати; втягти, натягти, набрати (в себе), втягати, збірати, набирати, ся. — Треба добре на-

мочити хустку, щоб увесь той одет вона втигла в себе.

Напитокъ = напій, питво, пиття. — На стоїл повно всяких напоїв. Кв. — Кришталеву шклянцю з чистим напоєм. Б. Н. — Я думаю, брате, що нема солодшого напою від кохання, аж помста ще солодша — сим напоєм боги собі у серці равн гоать. К. В. — Добре пити варевуха. Кв. — Волшебный н. = даний. С. З. — Та відьма ще давня вам дастъ. Кр. — Любовный н. = д. під сл. Любовный. — Смирный напитокъ = (окрім перших трьох) — Трунок. С. З. Ш. — Не поможе й трунок, як прийде фрасунок. н. пр. — Во тепер правду бють та лають, а тую неправду трупком ваувають. н. п.

Напиточный = напоєвий, трунковий. (С. Ш.).

Напитывать, ся = д. Напитать, ся.

Напійть, ся = д. Напивать, ся.

Напихати, напихивати, ся = напихати (С. Л.), набгати (С. З. Л.), натіскати (С. Л.), напакувати (С. Л.), напихати, ся і т. д., понапихати і т. д., дуже — натовкмачити. — Напхав повну торбу. — Напхав грошей поваіснюку кашею. С. Л. — Понапихав і туди і сюди. Чайч. — Натовкмачив так, що вже більше ве лізе.

Напичкати = напихати (про їжу).

Напичкаться = напихати ся, обїєсти ся, нажѣрти ся, натріскати ся, наліпати ся, обрѣкати ся.

Наплавить, наплавивать, наплавлять, ся = 1. сплавити, нагнати, сплавляти, пагавяти, ся. — По Дністру та по Пруту сплавляють лїс на галерах.

2. натопити, натоплювати, ся. — Натопила пів пуда лому.

Наплавной = наплавний. — Н. мость = пливучий, живий міст.

Наплавъ = 1. наплав. — Идти наплавомъ = пливти зрозгобу (коли перестаютъ гребти веслами, а чочен плине а розгоу).

2. поплав, поплавецъ (С. З.).

3. рос. Potamogeton — кушір, кушур. С. Ан.

Наплакати, ся = заплакати, ся, виплакати очі. — Наплакалась, проволаючи сына. — Виплакала жарі очі, край козака стов. в. п.

Напластать = нарізати, накрѣяти (пластами).

Напластовать, напластовывать = напластувати, накласти (радама, шарами), напластовувати, накладати.

Наплевать, наплевывать, ся = наплювати, наплювувати, ся, понаплювувати. — Уже й не чистий народ! — повну хату понаплювували. Чайч.

Наплѣкій = різномастий, перістий (а саме: білий з сизим плечем, про птиць).

Наплескать, наплѣсывать, ся = наплюскати, наплѣскати, наплювати, наплюскувати, нахлюпувати, ся. — Хвижем наплюскало багато води в човен.

Наплескъ, частіше мп. наплески = бряки, плюскання.

Наплѣсть, наплѣтать = 1. наплѣсти, наплѣтати, понаплѣтати. — Наплѣли багато лчанів.

2. наплѣсти, наплѣскати, напорочити, нацьвѣнкати, наверзти, напашкувати, наплѣтати і т. д. — Наплѣла такого, що й куни не держитъ ся. — Се мабуть вам свілось, а ви й пану ваторочили. К. Х.

Наплодить, ся = наплодити, народити, зродити, ся, породити, привесті, спородити, понапложувати, ся, поплодити ся, про візю, козу, лядьку — окопити ся (С. Л.), про корову — отелити ся, про кобилу — ожеребити ся, про свиню — опоросити ся, про собаку — опцовити ся. С. Л. — А воши ж із чого плодили ся? К. З. о Ю. Р. — Не мала дівка клопоту, та Каленка привела. н. пр. — І ще я самі дідували, то й по дитинці привели. Кот. — Чим нас привити? Спородила живка синя — буду а куми брата. н. п.

Наплойть = набрижкати.

Наплутаться = поблукати, пошвѣдяти, попошвѣдяти. — Поблукавши мій Петрусъ, та й до дому знов вернувся. Кот.

Наплутовать, ся = нашахрувати, ся.

Напливать, наплѣть = 1. напливати, наплѣсти, напливсти. — Наплили на носу. — Наплив на камінь.

2. натікати, натекти. — Після дощу багато води і мулу натікло в колодезь.

Напльвиной = напливний.

Напльвъ = 1. наплив, плав.

2. їула на дереві.

Наплѣсневый = цвѣлий, плѣсневий.

Наплющить, ся = заплющити, ся, понаплющувати, ся.

Наплясать, ся = 1. натанцювати, ся. — Натанцював ся, аж нога болять.

2. витанцювати, затанцювати. — Танцюрства не багато витанцювала.

Напшѣтсья = д. Напшѣтсья.

Наповаль = лоском (С. З. Л.), влоск, по-

котом (С. З. Л.), від разу. — Усіх поко-
том положив. С. Л. — Зійшло сонце —
Ляшки панки покотом лежали. К. Ш. —
Убив від разу.

Напоганіть, ся = на(за)поганіти, на
(за)паскудити, ся.

Напогребіца = погребіньк.

Наподобіє = на взір (С. Л.), взорож (К.
Б.), на мавір, на кшталт (С. З. Л.), по-
добво, так як, в́аче, ненáче. — Ненече
ваш Дніпро широкий, слова його лягли,
тегли. К. Ш.

Наподрядь у виразі: **кажь наподрядь** =
як на підбір, на одін аразок. — Яблу-
ка як на підбір — одно в одно.

Наподрязать, наподрядить = найма́ти,
понайма́ти. — Понаймав заралі косарів.

Наподохвать = хватко́в (С. Ш.), хватопе-
ком (Полт.), швидко, ху́тко.

Наповеать, напоить = д. Напáвать, ся.
Наповіка = по́нюх, по́виюшка. — Прошав
ві за понюх табаки. в. пр.

Напоить = д. Напáивать.

Наполза́ть, наползти, наползеть = д. На-
пáлзывать.

Наползивать, наползніть, наползеть, ся
= напо́вняти, сповня́ти, виповня́ти (С.
Л.), заповня́ти, шаповня́ти. ся і т. д. По-
виповня́ти, спововня́ти. — І сповняють
срібні кубки винами ситими. К. Д. — Усі
балки водою повиповняло. Чайч.

Наползок = по́лілля (у плузі).

Наползеть = напо́лоти, виполоти.

Наполье = лані, поля́. — Щоб лані ш-
рокопозі і Дніпро і хр́чі було видно, було
чутно. К. Ш.

Напо́львий = 1. середіо́львий.

2. напо́львий.

Напома́дить, напома́живать, ся = на-
масти́ти, дуже — намяло́нти. — Нама-
стив голову олявою, бо не було помади.

Напоми́ніє = нага́дування, прига́ду-
вання.

Напоми́натель, ница = нага́дчик, ця.

Напоми́нать, напоми́нати, напоми́ни, ся
= нага́дувати, прига́дувати, нагада́ти.
ся (С. З. Л.), пригада́ти, ся (С. З.). —
Україно, Україно! Аж серце звграс, як хто
міні на чушилі тебе нагадає. Галуз. — І
тільки нам зостала ся ще пісня сумва, на-
гадає про долеку мивулу вона. Чайч. —
Рада була що забула, та знов нагадала. в. п.
— Зовсім і забув про це, та він міні при-
гадав. — Вдержуй серце, не досадуї, злого
злого не прагадуї. К. П.

Напоминове́ніє = д. Напоми́ніє.

Напо́рливий = напáрливий.

Напо́рний = нава́льний. С. З.

Напоро́жий = впоро́жві, поро́жнєм, по-
ро́жняком. — Туди їхав а вагою, а від-
тиль поро́жнем.

Напо́рть = нацсува́ти, нашко́дити.

Напо́рь = шати́ск, нава́льність (С. З. Л.).

Напоса́дї, напоса́докъ = д. Нако́нець.

Напоса́дїхъ = вкінці, при кінці, на-
прикінці, (про вагітну жінку) — назно́сі.
— А жива мон тоді саме була на зносі.

Напогѣть, ся = спітвѣти, працюючи — у-
спѣти, про вікна — злокрі́ти. — Поки
не упрѣти доти не уміти. в. пр.

Напрáвить, направля́ти, ся = 1. напра-
вити, навести, наверну́ти, спра́вити,
накеруна́ти, напрова́дити, напра́ляти,
наво́дити, наверта́ти, справля́ти, на-
прова́жувати, ся. — Кові як повесіли. а
він і направив їх на забор. — Бог вас на-
вернув сюди. Кот. — Справив його на ба-
тий шлях. Кв. — Навели гармизу на саму
середню табора. — Напровадив його на
пряму дорогу. С. З.

2. нала́годити, налаштува́ти, спра́вити,
наладу́вати, нархтува́ти, нала́гожу-
вати, ся і т. д. — Налаштували вози в
дорогу. — Велів гармати нархтувати, на
Вирван город стріли пускати. в. д.

3. нагостри́ти, ваго́стриювати, ся, бритву
— ви́правити, ви́правля́ти, ся. — Треба
вожі нагострити.

4. назу́гити, на́раяти, навести, наво́-
дити на розум.

5. при́мува́ти, просто — простува́ти,
на ліво — лі́вити. — Примує на город. —
У печю завпротець примуї ся. С. З. —
І порадав мене щиро, куди примувати. К. Д.
— Куди він простує? Права. — Простував
я раз хуторський дорогами. К. Х. — Ру-
шав з войском, простуючи на Смоленськ. С. Л.

Напрáвленіє = на́пряя, на́прямок, при-
мува́ння, простува́ння; на́права, керу́-
лок. — Воно б можна завести читальною,
та коли б всі були такого на́пряя, як я.
Чайч. — Держіть ся свого на́пряяку, пікуди
не звертаючи, то за сопча ще доїдете. Ніс.
— Сьогодні літературні примування. Лев.
— Школа своїм схова́стичним примува-
ням не сприяла освіті і письменству. Кв.
— Простувалла школа не відповідає часу.
Кв. — Нема у їх на́пряни доброї. Ніс. —
З батьків та матерів і дітви на́права. Сп.

На́право = на́право, правору́ч, на́дзєбіч,
по́бє, со́бє.

Напрáслина = на́клеп (С. З.), на́пасть
(С. З.), на́пасниця, на́падня, це́ня, дур-
ни́ця. — На́пасть і на гледніи дорові зди-

бле. в. пр. — Нема за мною вляв; все що свідки кажуть — сама напаснида. Кн. — Звів нею на йотє.

Напрáсний, но = 1. несправедливий, во, безневинний, но, даремний, даремне (С. Ж.), дárна (С. Аф.), дурво, задáрою. — Несправедливий налеп. — Безневинна образа. — Згибу я задаром. Сам. — Побив дарив. С. Аф. — Причепив си гарма — дарма, задивив ся, що я гарна. в. п. 2. кáрний, но (С. З. Л.), даремний, но (С. Аф. Л.), дárна, шкодá. — Дрібні ластя не доходять, тільки мої карі очі марво сльозькамп сходять. н. п. — Літа мої молоді марно пропадають. К. Ш. — Не топись, козаче, марно (або: дарма) душу згубиш. в. п. — Дарема праця. С. Л. — Шкодá учить дурного розуму. — Шкодá шукати — що з воза впало, те пропало. — Напрáсно потерáть = змарнувати. — Як я маю козак Нечай звідса утíkати, славу свою к зацьку на вік змарнувати. н. п.

Напрáшивати, напросити = 1. напро́шувати (сю)вати, напросити. — Напросив малости.

2. паклиkáти, називáти, наклікати, називáти, назвáти, понаклікати, поназивáти. — Повакликав гостей.

Напрáшиватися, напроситися = напро́хувати ся, набивáти ся, напросити ся, набити ся. — Хіба я кликав його на обід, він сам набив ся.

Напрéдки = наперéд, надалі.

Напрéд = перше, перш, спéршу, наперéд. до сього. — Перш віжого сього ве було. — Наперед було так, а тепер зовсім інакше.

Напріáтьр = напри́клад (С. Л.), при́мірою, наприкíд, напри́від, як-ось (С. Л.). — Натальці траплялись женихи: напри́клад, Тахтаулізський дачек, волосний писарьш Кот.

Напрóбоватися = накуштувати ся, на-смакувати ся.

Напрокáзити, напрокázничати = надуріти; натворáти, нако́іти, набро́іти, нашко́двати. С. Л.

Напрокáть = вбáєти.

Напрокúдять = д. Напрокázать.

Напролётъ = наскрízь, навіліт. — Пробив наскрízь.

Напроломъ = пробóєм.

Напропаду = до загíну; на всі вáстáвки. — Грає в карти до загину. — Кобсвля його на всі застави. С. З.

Напрорóчити = навіщувáти, (ворожінням)

— наворожáти, (про зозулю) — накувáти. — Міві зозуля накувала сім літ жити.

Напросити, ся = д. Напрáшивати, ся.

Напросливий = налázливий, вьдліливий.

Напрóтивъ = 1. сұпроти (С. Л.), сұпротив (С. Л.), прóти, прóтив, напро́ти (С. Л.), навро́ті, навро́ти, прóсто (С. Л.), напро́сто. — Він живе супроти мене. — Наші хата васупротив. — Він сáдів напро́сто мене. Кр. — Моя хата просто церхви. С. Л.

2. павпакі, навспáч. — Коли він справді добрий, вона павпаки йому дуже злюща.

Напру́живати, напру́жити, ся = напру́жувати, напру́жити, ся.

Напру́гати = дострібáти ся, доплігати ся. — Дострібав ся, поки жила поростягуван.

Напру́гаться = настрибáти ся, наплігати ся, паскакати ся. — Чи ще ви не настрибали ся?

Напру́гивати, напру́гівути = настрибувати, наплігувати, настрибу́ти, наплігну́ти. — Настрибнув на камінь і збив вогу.

Напру́скати, напру́скивати = набрízкати, набрízкувати. — Ач як набрízкала на долиці, що аж потікло.

Напру́скъ = кра́пка.

Напру́бáти, напру́тъ = напру́бáти, напру́іти.

Напру́ль = цвѣль.

Напурагáй = д. Нагонáя.

Напурагáти, напура́ти, ся = напурагáти, напурагáти, ся; напирáти, напу́ржувати, напу́ржувати, напу́ржувати, ся. — У скільки я ума не напирáю, що ви говорите — ніжé не знаю. К. Ш. Т. — Примушуютé бідомашпу напу́ржувати всі сили, щоб утримати свою постать. Пісоч. — Усі сили напу́рчує на те, щоб нашкодити сусѣдів. Кн. — Сильно напу́ржував свої очі, поки розглядів усі предмети. Фр. — Напурагáть сімь = змагати ся, коцювати ся, напу́ржувати сімь. — Н. умъ = розумувáти, пускáти рóзум по голові. — А вуте лашеве пускáть рóзум по голові, що тут робити. С. Л.

Напурадэ́тъ, напура́сть, ся = напурадэ́ти, напура́сти, ся. — Он ти пьеш, мене бьеш за який вчинки? Чи я ж тобі не напурає за рік три починаки? в. п.

Напураженіє, напураженость = напу́рга, напу́рга (С. З. Л.).

Напураженнй, не = напу́рженнй, напу́ргий, напу́ргуватий, напу́рго, напу́р-

ГОЙ. — Якийсь час з напруженою увагою дивився на мене. Бар.

Напряміть, напрямки = приїти, просто, приїдем (С. Л.), напрямць, без сорозі казка, (іхати або йти) — приїдем навпростець (С. З. Л.), навпрощі (С. Л.). — А від йому просто в вічі і каже. — А потім за руки вжали ся, приїдем до пелка поехали ся. К. т. — Навпростець приїмує ся. С. З. — В'хати напрямить = простувати. — Хто простує, той дона не вочує. в. пр.

Напрятати, напрятувати, ся = наховати, наховувати, ся, понаховувати. — Наховав яблук повні кишені.

Напріччати, ся = д. Напрігати, ся.

Напувати = налякати (С. З.), залякати, наполохати, настрахати, настрашити, перелякати (С. З.), пережахати, переполохати (С. З.), завдати ляку, жаху, нагнати, страху, холоду. — Налякав мій, то й торби страшно. в. пр.

Напуватися = налякати ся, злякати ся (С. З. Л.), перелякати ся (С. З. Л.), переполохати ся, переполошити ся (С. Л.). — Король алякавшись, обіцає, що ніхто не буде кривдити народу за його віру. Бар. О. — Напуваний = ляканий, наляканий, полоханий, переполоханий. — Ялава ворона і куца боїть ся. в. пр. — Полоханий заць і певка боїть ся. в. пр.

Напувати, напувати, ся = напоршити, напоршувати, ся. — Напувати кому голову = навилити голову, нагріти чуба, чуприну.

Напувати, ся = д. Напувати, ся.

Напускати, напустити, ся = напускати, напустити, ся. — Напускає раби у став. — Напускає диму в хату. — Напускати, напустити собак = спускати, спустити собак. — А від спустив собаку та ще й нацькував. — Напускати на собі дурь = удавати з себе дурня, дурника стрігти. — Та годі тобі дурника стрігти — ти добре тямив. — Напускаться, напустяться на що, на кого = допадати ся (до чого), навидати ся (на що або на кого), нападати ся (на кого), допасти ся, накиннути ся, напастися. — Допав ся до мяки, ваче три дві не їв. — Накнує ся на вареники і всі поїв. — Зпечевсь накнує ся на мене і почав лаятись. — Собак накнує і трохи не розірвав.

Напускати = напускатий. — Напускати сапоги = чоботи з високими халівами.

Напускати = 1. напуск (С. З.), напад. —

Тя, царде, напуск напустила, славно військо запорозьке тай завапустила. в. п. — Його й трьоха нападами не вівнеш. в. пр. 2. спуск, спускання (на пр. собак з цєпу). 3. високі халіви.

Напустити, ся = напускати, ся.

Напустословити = назолоти, напдести, язвертати, паторбіти дурниці.

Напустити, напустувати = 1. напустити, напустувати. — Почав розмотувати та тільки напустує.

2. напустити, набрехати; д. тем напустословити.

Напустувати = 1. вряжати, виправляти. С. Л. — У неділю вранці, як сонечко зійшло, вряжала мати дочку в чужу сторонучку. в. п.

2. запричастити (перед смертю). — Ні вже йому набути не тогати расту, уже його сповідали й запричастили.

Напухати, напухнути = пухнути, напухати, обпухати, напухнути, обпухнути.

Напухальство = бнух (С. Л.), пухлятина.

Напухувати, напухати, ся = надивити, здивити, надіти, здіти, ся, набубнявити. — Живіт надує ся. — Горох набубнявив.

Напухати, ся = д. Напускати, ся.

Напухувати, напухувати, ся = напоршувати, напурувати, напоршувати, накурити, ся.

Напухувати = чєлюсти (у печі).

Напухувати, напухувати = напухати, насувати, напухати, насувати.

Напухувати = пишати ся, бундючити ся, павдючити ся, нидічити ся, чванити ся, кїрпу драти, гнїти і т. д. д. Кичітьсь. — Хоч босий, та кїрпу дере, чванько він. Кн.

Напухувати, во = напухати, пишаний, во, чванливий, во, чванькуватий, чванько, бундючний, во, про склад мови — пишаний, високіи птїдеи, з пасьєннєи (д. під ся. Високопїрний).

Напувати, напувати, ся = співати, вьспівувати (С. Аф. З. Л.), наспівувати, вьспівувати, наспівувати, ся. — Вьспівує соловейко. К. Ш. — І ще ж бо я не наспівав ся, а вьс замовк і заляїв. Ск. — Співав цілий вечір, та й карбованця не наспівав.

Напувати = спів (С. З.), глос (С. Л.). — На глос не зведу піснї.

Напувати, напувати, ся = напувати, абивати пічу, запівувати, напувати, запівувати, ся, абити пічу.

Нап'ять, ся = д. Нап'яв'ять, ся.

Нап'ялювати, нап'ялити, ся = нап'ялялювати, нап'яляти (С. Л.), нап'ягати, нап'яляти, ся, нап'яляти (С. З.), нап'янути, нап'ягти, нап'янути, ся. — Од нап'яли козаченьки великий намет, тай п'ють вони горілочку ще й солодкий мед. н. п.

Нап'ятити, нап'ячвати, ся = накотити, насунути, накобувати, насувати, ся, задкуючи ваткувати, натикати, ся.

Наработати, наработувати, ся = 1. паробити, пароблювати, ся, понаработувати. — Понарабовували багато колес, та й подовши не продали на ярмарку. — За цілий день паробив багато.

2. заробити, запрацювати, заробляти, запрацюбувати, ся. С. Аф. — Заробив десять карбованців.

3. паробити ся, напрацювати ся. — Та якъ роботу, хіба за цілий день не паробив си? — От уже я сьогодні напрацював ся, аж пальці болять од писання.

Нарави́ = врівні, врівень (Кв.), нарівні (К. Кр.), рівно.

Нара́довати, ся = натішити, ся, навтішати ся.

Нара́ждати, народити, ся = народити, ся, наплодити, ся, навести, ся, привести.

Нара́зумляти, наразумлявати, ся, наразумляти, ся = на разум навести, наводити, напутити, напучувати, ся.

Нара́шувати, нарашати, ся = розгублювати, розгубити, ся, порозгублювати, ся. — Багато було преймахів, та всі порозгубювали ся.

Нараспа́шку = нароспа́шку, па́стєж, не застігнувшись, не піднерезавшись.

Нароста́ти, нарости́ = наростати, нарости.

Нароста́ти, наращати, ся = 1. зростити, виростити, розвести, зрощати, вирощати, розводити, ся. — Розвели багато книтою.

2. над(при)точити, над(при)точувати.

Нарва́ти = наrvatи, (льону, конопа́) — наrvatи, (грибів) — наrvatи, (лесту або дрібеньких галочок) — наrvatи, (до того, що вже наrvatано) — наrvatати.

Нарва́тися = нахопити ся, наско́чити, наrvatити ся (С. Л.), здобути ся. — Сам наrvatити си на лихо. С. Л. — Здобув си клопату.

Нарва́вати, наrvatи́ = достига́ти, висто́увати ся, достигнути, вистояти ся. — Чиря вистояв ся.

Нарекáние = нарекáння, дорікáння, докiр (С. З. Л.), доприк (С. Л.).

Нарекáти, нарекéти, ся = 1. називати, именувати, назвати, наіменувати, ся.

2. нарекати, дорікати, докоряти, допrikати, урикати. — Нарікав на свою долю. — Що два дорікав йому за ті гроші.

Нарисова́ти, нарисовувати, си = (сеняем) — намалювати, вималювати, відмалювати, намальбувати, ся, (погано) — намазати, наляпати, налязати, (мов каачем) — наквацювати, (щером) — налицати. С. Л. — Ой хіба нам, брате, малярів вантти, та пеньку ріденьку хоч намалювати. в. п. — Гей встань, милий, вай ти намалюю у світлиці на стіноньці, де сама почую. н. п. — Не така страшна смерть як намальована. н. пр. — Злий, як той біс, а хороший, як той янгол намальованай. Дум.

Нарица́тельний = именний, названий, (грам.) — родовий. С. Пар.

Нарица́ти = д. Нарекáти.

Наровень = д. Нарави́.

Нарова́ти = шукати окуази, приченки. — Він так і шукав приченки, щоб з кем посваритися.

Народи́ти, ся = д. Нараждати, ся.

Народи́ць = народовець (Лев.), народолюбець (Ос.).

Народи́чність = народівство.

Народи́но = людино, велелюдно, мирно (д. Людний).

Народи́нь = народність.

Народний = народний, народній, (стар.) — посполитий. С. З. — Писав народні. — Народил осьвіта. — Посподите рушення. О. З.

Народові́дпіє = народовідання, народознавство.

Народе́ржа́ние = народоправство.

Народо́населє́ние = люди́сть. — В гурті людиности, що засявля Україну-Русь, самих Українців 85%. Кп.

Наро́д = народ, люд (С. З. Л.). — Простой наро́д = простолюд, мужик, хлбпн, (стар.) — посполіті, поспільство, посполітство. С. З.

Наро́знь = на́різно, різно, на́різно, о́собо. — Ой у полі три дороги різно, туд ішов козаченько шаю. н. п.

Нарони́ти = д. Нарави́вати.

Нароста́ти = д. Нароста́ти.

Нароста́вати = (про курей) — сокотати, (про риб) — терти ся.

Наро́сть = на́ріст, ча́рість, на́ростєнь, на́росля, гу́ля, гу́ля (С. З.), гурту́ля,

моргуля. — На носі завелась явас парість. Дев. — На дереві миксь гупі поробили ся. — Така в його моргуля па щоді зробила ся. Чайч.

Нарочітый, то — аначніий, но, великий, чалалій, до, видатній, дуже, багато.

Нарочный, но — умиєний. не (С. Ш.), навийєний, не, нарощне, знарощне, аярошма (Бр.), наинарощне (С. З.), нарочком (С. З.). — Првидь, Семеве, у гості до мене, зготую вечерю та умиєне для тебе. а. п.

Нарочный — гінець, нарощний. — Послав листа з нарощни.

Нарта = 1. санкі, що в їх запрягають собак (у східнім Сибіру).

2. четвертія собак, що запрягають ся в такі санкі.

Нартівчвать, нартівть = натярати, натерти живий сріблом.

Нарубать, нарубать, ся = 1. нарубати, трохи — врубати, урубати (С. Ш.), віджукнути, дрібно — нацюкати, поцюкати, напусти — насікти, шатківницею — нашаткувати. — Піді лашевь врубай дровець. — Нашаткувала напусти на цілу зиму.

2. нацюкати, зарубати (С. Аф.), накарбувати, ваклячити. С. Л. — Що найкращі дубки то всі накарбував.

Нарубка = 1. нарубування, рубання.

2. зарубка (С. Аф.), карб (С. З.), карбець, карбіж.

Нарубивать, ся = нарубувати, ся і т. д. л. Нарубать.

Нарубной = надрубаний, карбуваній.

Нарубь = л. Нарубка 2.

Нарудать, ся = 1. налзати, ся. — Не то що не адрив, а й не валаян нікого. Ск. — Та годі тобі лаятись — ще хіба не налаялась?

2. насміяти ся, наглушити ся, поглузувати, покешкувати. — Насмівав ся над нею. — Знаю вашу славу — поглузують, поешкують та й кируть під заву. К. Ш.

Наружи = л. Вий.

Наружно = з виду (С. Л.), а окола (Кн.), аверху; адасть ся, як адасть ся. — З виду він добрий, а там такий, що як до чого дійдєть ся, то й живцем зьїсть.

Наружность = верх, поверх, около, вид (С. Л.), вигляд, взір (С. Л.), погляд (С. Л.), показність, позір (С. Л.). — З погляду адасть ся нічого собі чоловік. С. Л. — То тільки для позору він наче щось робить. С. Л.

Наружный = повербовній (С. Жел.), о-

колішній (Полг.), аверхній (С. Пар.), авдвірній. — Околяши мазна. С. Л.

Наружу = 1. на около, з надвору. — Тив нахлив ся з надвору (себ-то: від двора на улику).

2. на вєрх, на поверх. — Правда, як олива, завсїгди на вєрх вийде. п. пр.

Наруживать, наружить, ся = наружівувати, наружівати, ся.

Наручи = кайдани, заліза, пүто (на руки).

Нарушать, нарушить, ся = яа(по)рушати, па(по)рушати, ся (С. Жел. Так саме в сербській, чеській і польській мові), ламати, аламати, ся. — Царю Латвас, ає правдиво ти слово дарьєсеє аламав. Бот. — **Нарушать законъ, присягу, вѣру, слово** = ламати право, присягу, віру, слово.

Нарушать, ся = на(по)різати, на(по)кряти (С. З.), великими схибами — набагувати, ся, понарізувати і т. д. — Нарізати хліба.

Нарушеніе = нарушення, порушення, ламання, аламання.

Нарушитель, ница = нарушитель, порушитель, ка (Так саме в чеській і польській мові).

Нары — Піл (С. З. Л.), що зверху полу — надпільний. — Іди, іди, Якове, з хати, бо на печі батько та мати, а на полу батькові діти — вігдє тебе, Якове, діти. в. п.

Нарывать, наравать, ся = наривати, наривати, ся. — Нарав трав. — Нарвал о палець. (Д. ще: Нарвать).

Нарывать, нарыть, ся = наконувати, наривати, накопати, нарити, ся. — Накопали багато им. — Накопали цілий віз жартоплі. — Свinya варила пів горіда жартоплі. Чайч.

Нарывь = пухірь (С. З.), болячка (С. Л.), вєред, що прорвав — піриця, під пахвою — суче вийєя.

Нарывникъ = л. Намордникъ.

Нарывскаться = набігати ся, нагасати ся, попобігати, попогасати, попоганяти.

Нарывъ, ся = л. Нарывать.

Нарывность = рідко, коли не коли, рідко коли, дуже рідко; як рідко коли, на диво.

Наривать, нарывивать, ся = 1. наривати, накряти, аби як — начикрїжити, великими схибами — набагувати, великими шматками — нашматувати, локпану або що иньше, як локпану — налокши-

ти; нарі́зати, нарі́зувати, ся і т. д. — Накрала хліба. — Нарі́зали 8 десятинь землі.

2. д. Нанива́тися (дуже).

Нарі́зати́ся = награти́ ся, нагуля́ти ся, пану́стувати́ ся, пажирну́вати́ ся.

Нарі́зка = 1. нарі́зування.

2. на́різка, за́рубка (С. А. ф.), карб (С. З.), карбе́ць, карбі́ж.

3. на́різка, намежува́ння.

Нарі́зно́й = нарі́зний.

Нарі́з = д. Нарі́зка 2.

Нарі́зува́ти, ся = д. Нарі́зати, ся.

Нарі́че = 1. на́річчя (С. Жел.), ви́шова (С. З.), гові́рка. — По Остерци́ні сарі́з чу́гна литва́цьку гові́рку. С. Л.

2. приглаго́лля (Ос.), прислі́вник (Гр. От. С. Ст.).

Нарю́ються = нарю́мати, нарю́сати ся.

Наря́дити, ся, на́ряжа́ти, ся = 1. зря́дити, на́станови́ти, зря́жати́ (С. З. Л.), на́становля́ти, ся. — На ту роботу зря́дили 20 чоловіка.

2. уба́рати, ся (С. Л. Ш.), ви́рядити, ся (С. Л.), приба́рати, ся, ви́строїти, ся, причепу́рити, ся (С. З.), уба́рати, ся, ви́ряжати́, ся, стро́їти, ся, ви́строю́вати, ся, приба́рати, ся, че́пури́ти ся (С. З.), по́вба́рати́ ся. — Дівчата по́вба́рали́ як кві́точка. Чайч. — Ви́строїла́сь, як лалечка. в. пр. — Причепу́рила́ ся пена́че на всі́лля.

Наря́дний, по = одя́гний (С. З. Л.), оді́жний (С. Л.), ша́тний (С. З.), оша́тний, че́пурий, во. — Народ по тих хуторах гарний, одя́гний. К. Х. — Одя́гна, як ми́цапка. Кв. — Обібра́в Кошовий що на́кроща́й народ та одя́гний та й посняв до жорля. н. о. — Гей корчмо, княгине! Багато в тобі добра гине. І сама ве ошатна ходиш і час, ко́заків, без святи водиш. н. д. — На конях добрих, шатно і при ору́жю. Л. Сам.

Наря́ду = ря́дою. по́ряд, врівні́; рівно, оді́лково.

Наря́дчикъ = ота́ман, ося́ула (що зря́жає людей на роботу), при́гичний (що вбирає людей на роботу).

Наря́дъ = 1. на́ряд, на́каа.

2. уба́р (С. Ш.), уба́рня́ (С. Л. Ш.). стрі́й, дуже коштовний — ша́ти. — Молодий грі́х вба́ратись в дівочий уба́р. Лев. — А ви парубо́чки до грою, а ви дівчато́чки до строю. н. в. — Наші лати пе́реходять панськí ша́ти. н. пр.

Наря́жати́, ся = д. Наря́дити, ся. — На-

ря́жени́й = уба́рний, уба́рний (С. Л. Ш.), ви́ряжени́й, оді́гнений. — Люба́ш мене уба́ру, любя́ й не уба́ру. в. пр.

Наса́дити, наса́ждати́, наса́жувати́, ся = 1. наса́дити, поса́дити, са́дити, наса́жувати, поса́жувати, ся, понаса́жувати. — Поса́дили хлі́б у о́чі. — Посажо́ коло хатни́, на спомни́ дружи́ні, і ябу́ваю і груше́чку. К. Ш. — Наса́дили карто́плі, а вона́ вся померала. — Понаса́жував скрі́зь сті́льки дере́ва. Чайч.

2. за́вести, уве́сти, за́проводи́ти, за́води́ти, уве́дити, за́проважу́(джу)ва́ти, ся. — Почали́ нові́ про́рядки скрі́зь заводи́ти.

3. наса́дити, на́бити, наса́жувати, на́бивати́, ся, понаса́жувати, пона́бивати́. — Наса́ди́ ко́куру на то́пориче.

4. (у кра́вців) — на́шити, при́шити, на́шивати́, при́шивати́, ся, пона́шивати́. — При́шила́ гудзи́ки до чу́марки.

Наса́дивати́, наса́лити́, ся = наса́люва́ти, на́любува́ти, на́смальцо́бува́ти, на́яло́зюва́ти, на́шмаро́вувати́, наса́лити́, ся і т. д.

Наса́нда́ивати́, наса́нда́лити́, ся = на́краси́ти бра́золію.

Наса́ривати́, на́сорі́ти, ся = 1. на́тру́шувати́, на́трусі́ти, ся. — Багато́ зерна з сно́шів на́трусло́ ся.

2. на́сьмі́чувати́, на́поро́шувати́, на́сьмі́тити́, на́поро́шити́, ся, пона́сьмі́чувати́, пона́сьмі́тлюва́ти. — Луска́ли ва́сїяна́ та сарі́з на́сьмі́тали́. — Пона́сьмі́тлювали́ ді́ти в ха́ті так, що́ й сгину́ти ві́де. Чайч.

Наса́сывати́, на́соса́ти, ся = на́тяга́ти, на́тягті́, ся, ротом — на́спаса́ти, на́смо́ктувати́, на́саса́ти, на́смокта́ти, ся. — На́тяг духо́вником ці́лу кварту́. — Дитя́ на́ссало́ ся. — На́соса́ться = на́смокта́ти́ ся і д. Ниві́ється.

Наса́харивати́, на́сахари́ти, ся = на́са́харюва́ти, на́цукро́вувати́, на́соло́жувати́, на́сахарте́ти, на́цукро́вати́, на́солоди́ти, ся. — На́сахари́ти ко́му = ва́каюсти́ти, на́солати́, підвезти́, га́дючку вкі́нути, на́робити́ шко́ди, ка́пости. — Зо́веть ся при́ятель, а ви́шком га́дючку ви́шув.

Наса́зми́ш = д. Наобі́мъ.

Насбе́речъ = на́ховати́, збере́гти.

Наса́бирати́ = на́збрати́. — На́збїра́в ба́гато гроше́й.

Насве́рлюва́ти, на́сверли́ти, ся = на́све́рлюва́ти, на́вїрчува́ти (свер́лом), на-

свердли́ти, на́верті́ти, ся, по́насве́рдлюва́ти, по́наві́рчува́ти. — Треба понаві́рчува́ти у ді́й до́щі́ ді́рок. Ча́йч.

Насивітáться = насиві́тити ся.

Насиві́тыва́ти = насиві́тува́ти. — Так гарно насиві́тує пі́сню.

Насе́леніє = 1. осе́лення, засе́лення, за́люді́ння.

2. лю́ди, лю́дність. — Лю́дність у Лондо́ні́ більша́, ніж по всі́х иньши́х мі́стах. Кн.

Насе́ля́ти, насе́ля́ти, ся = 1. осе́ля́ти, засе́ля́ти (С. Аф.), за́люді́ти, осе́ді́ти (С. З.), осе́ля́ти, за́люді́ти, осе́джува́ти, ся (С. Л.), по́засе́люва́ти, по́зале́люва́ти. — Наш кра́й лю́дьми осе́дили. Скоропа́дський. С. З.

2. жи́ти, про́жива́ти, осе́ля́ти. — Молода́ве осе́ляють ча́стину Подо́лії́ по́над Дні́стром.

Насе́рдка = а́лість, а́лоба́.

Насі́дь = за́родок. — Я́йце́ съ насі́домъ = за́ро́джене́ я́йце́. С. Аф.

Насі́ді́ти, насі́жива́ти, ся = 1. наку́рї́ти, ви́куряти, ви́гнати, на(ви)ку́рї́юва́ти, ви́ганя́ти, ся. — То́рік більше́ ви́курено́ горі́лки, а́ж сей́ рік.

2. ви́сїді́ти, ви́сїджува́ти, ся. — Кво́чка ви́сїді́ла курча́т.

3. насі́ді́ти, насі́жива́ти. — Де́нь у де́нь сві́дів за робо́тою та́ й насі́дів по́чечу́й.

Насі́ді́тися = насі́ді́ти ся. — Сі́дайте! Та́ вже насі́ді́ла ся.

Насі́лива́тися, насі́ля́тися = всі́люва́ти ся, сі́люва́ти ся (С. З. Л.), сі́лува́ти ся (С. Л.), на́мага́ти ся (С. З.), зма́га́ти ся (С. Л.), всі́ляти ся, по́слікува́ти ся (С. З.), на́могті́ ся, змо́гті́ ся.

Насі́ле = усі́льство, всі́льство, сі́лува́ння (С. Л.), на́дсі́льство, і́валт (С. Аф. З.), сі́ла, приві́ба. — Хто́ бн ді́ту усі́льством і́валтува́в. Ст. Л. — До́ милува́ння не́ма сі́лува́ння. н. пр. — При́йшов і́зав і́валтом. С. Аф. — Лю́дам крива́д і́валти ве́ликає́ по́чнннла. К. Ст. — О́глядність до́ вся́кого на́дсі́льства. Кн. — Я́к не́ даси́ а про́зьби, то́ даси́ а приві́чи. н. пр. Ві́а сі́лою́ взяв у́ мене́.

Насі́ловати́, ся = насі́лува́ти, сі́лува́ти, нево́ді́ти, і́валтува́ти, при́нашу́ати.

Насі́лу = ле́дце; насі́ду. — Насі́лу Бог да́в сі́лу. н. пр.

Насі́льничати́ = д. Насі́ловати́.

Насі́льно = сі́лою, сі́ломи́ць (С. З. Л.), сі́ломи́цю (С. З. Л.), жи́восі́лом (С. З.), і́валто́у (С. Аф.), на́хра́пом (С. З.), во́локом. — Сі́дан ме́не сі́ломи́ць за́ не́люба́.

Ч. К. — Ме́не ма́тїнка́ не жа́лувала́. сі́ломи́ць за́між одда́ла. н. п. — Ме́не га́лтом узя́ли і́ повезли́. Ч. К. — Во́локом за́таг у́ гості́. Ча́йч.

Насі́льни́й = сі́лува́ний, знево́лений. (С. Л.).

Насі́льственный, по = по́неві́дний, і́валто́вний, по, не і́ д. Насі́льно. — І́валтовний учи́нок. К. Ч. Р. — Ту́ю ма́стность і́валтовне́ по́брано́у. К. Ст. — Насі́льственный сме́рть = на́гла, не сво́ї сме́рть. — Ві́н умер не́ сво́єю сме́ртю — Я́ого ро́збїйники́ за́різа́ли.

Насі́льство = д. Насі́ле.

Насі́ймива́ти, насі́мї́ти, ся = сви́тіти, на́сї́нюва́ти, на́сї́ити, ся.

Наска́быва́ти, наско́блї́ти, ся = 1. на́скреба́ти, на́скромі́жу(джу)ва́ти, на́скреба́ти (С. Л.), на́скромі́ді́ти, ся (С. Л.). — На́скреба́ти ре́дьки.

2. на́стру́гува́ти, ви́стру́гува́ти, на́струга́ти, ви́струга́ти, ся. — На́струга́в до́щок.

Наска́зати́, на́ска́зыва́ти, ся = 1. на́каза́ти, на́говорї́ти, на́бала́кати, на́ка́зува́ти, на́бала́кува́ти, на́говорюва́ти, по́нака́зува́ти і́ т. д. — На́говорни́ три мі́шка греча́ної́ во́вни. н. пр. — На́казала́, на́бала́кала, взя́ла ма́зницю́, за́ ме́дом пі́шла. н. пр.

2. на́бреха́ти, на́плестї́, на́мовї́ти, на́ту́ркати, на́бри́кува́ти, на́шлі́тати, на́мовля́ти, на́ту́ркува́ти (С. З.), і́ д. На́гово́рї́ти.

Наска́кати́, на́ска́кива́ти = на́ско́чити, на́хопї́ти ся, на́ско́кува́ти, на́хоплю́вати ся.

Наска́ти = на́сукати́.

Наскверні́ти = на́паску́дити, на́пога́нити.

Наскверно́сло́вити = на́лїхо́сло́вити.

Наскво́з = на́скрі́з, на́ ви́літ. — Я́ ва́шу́ думку́ по́ хо́ді́ й по́ оча́х на́скрі́з ба́чу. Лев. В. — На́скво́з про́но́зь = і́зо́к до́ шти́ки.

Наскнї́ти = на́колоти́, на́скї́пати.

Наскнї́тися = на́тїня́ти ся, на́блукі́ти ся, на́воло́чіти ся, на́вешта́ти ся, по́пнї́няти ся, по́блукі́ти, по́новешта́ти ся. — По́блукавши́ мї́й Петро́в та́ й до́ дому́ знов верну́всь. Кот.

Наско́блї́ти = д. Наска́быва́ти.

Наско́кї́ти = д. Наска́кати́.

Наскóрбї́ти = на́крохна́ляти.

Наскóрблй = за́шка́ру́блй.

Наскóрбууть = зашкарóбути, зашкарóбути. С. Аф.

Наскóро = нашивдкú, швидкомá, на швидкú рúку, хвátко, хзаткóм (С. Ш.), хáнко, хáпки, хапкóм (С. Ш.), пóхакп (С. З.), пóхакпем. — Та винесла рибку і ще хлiба свибу: оце тобі, мое серце, вечери на швидку. н. п. — Озираючись, пішов він, на швидкú зібрав ся, курiнь кипун, та до дому по степу подав са. П. Пр. — Зробив сяк так на швидку руку. — Зібрав ся похакцем і багато чого забув. — Скóро наскóро = як найшвидче, як найскóрише.

Наскочáть = наскóчати. — П. на бѣдú = нахопiти си на лихо.

Наскрéбáть, наскрéсть, ся = нас(ш)крiбáти, наскромáжувати, нас(ш)крéбти, наскромáдити, ся.

Наскрипiть, ся = наскрипiти, парипiти, ся.

Наскучáть, наскучiть = набридáти, обридáти, надокучáти (С. Л.), набриднути, обриднути, надокучити. — Та вже ж твi пресучая журба мiй надокучила. н. в. (Д. теж під сл. Надофáдате).

Насладiвать = 1. виславити, (колядуванням, щедрюванням) — виколядувати, вищедрювати, заколядувати, защедрювати. 2. ослáвити (кого), пустити славу, поговорiв (про кого).

Насладiть, насладiдáть, ся = осолодiти, ся (С. З. Л.), всолодiти, ся, натiшити ся, зазнáти розкóши, тишати ся, розкочувáти (С. Ж.), зазнавáти розкóши. — Чм же и вк нагоржу, вашi лiта осоложу. н. п. — Насладiться жiзнью, любовью, їдóю = нажити ся, накохати ся, насмакувати ся.

Насладжéние = осолобá (С. Л.), утiха (С. Ш.).

Насластити, насладiчивать = насолодiти, підсолодити, підсолóжувати.

Наслиивать, наслиипити, ся = наслиiповати, наслиiпати, ся.

Наслои́е = напластувáння, навёрстувáння.

Наслоить = налистувáти.

Наслои́ться = навѣштати ся, натянiяти ся, навѣштати ся, посновигáти. — Писновитала там по всім куткам. В. Г.

Наслудъ = полiй (вода поверх льоду).

Наслужити = прослужити. — Небагато прослужив і киву службу.

Наслúшаться, наслúшиваться = наслúхати ся, наслухати ся.

Наслыхоиъ = д. під сл. Наслiшка.

Наслiшатся = наслúхати ся.

Наслiшка, у виразах: „говорить по наслiшкѣ, наслыхоиъ“ = з людськóго поговóру, як од людѣй чув, „пѣть, и-грáть по наслiшкѣ“ = з голосу збiвáти, грáти.

Наслѣдiть = 1. натопiтати.

2. натрáчити, напáсти на слiд, ви-слiдити.

Наслѣдо = спáдок (С. З. Л.), спáдки, спáдщина, наслѣдство (С. Жел.), від давних предкiв — предкiвщина, від дiда — дiдiзна, дiдiвщина, від баби — бабiзна, від батька — бáтькiвщина, отцiвщина, від матерi — матерiзна, від брата — братовiзна, братiвщина, після свекра або свекрухи — свекрiвщина, посвекрiвщина. — Не маєт вiхто вiкому жадного спáду записовати, чого в руках не маєт. Ст. Л. — Дочки плачуть, розбввають ся: як пеньку забувати, а злiтi ходять, вiшком говорять, як би спáдки забрати. н. п. — Жiнкам, що вiдавали ся в Польщу, Литовськiй статут вiдбрав право спáдщина після їх родини. Бар. О. — Язык народа — то найдорожча спáдщина предкiв, есть то мов би кров в тiлi пашоум. Бар. О. — Моя спáдщина або вiчого не значити ме або вiчого не поможе. Ки. — Споков вiку з роду в рiд це наша бáтькiвщина. Ки. — Нам бáтькiвщина не дiлати. н. пр. (Д. ще під сл. Имúщество).

Наслѣдникъ, ца = наслiдник, ця (С. Жел.), настúпник, ця (С. Жел.), спáдкобiщця. — Наступники тропу Росiйськóго завiтав до Вiдня. Ки.

Наслѣдный = наслiдний. — Король зрiв ся наслiдного права до престолá Литви. Бар. О.

Наслѣдование = наслiдування.

Наслѣдовать = наслiдувати.

Наслѣдственный = наслiдний, спáдковий. — Власть Монарша була спáдкова. Бар. О. — Вибiрали князя раз-у-раз з одного роду, через чю вибiр походив вiбн на спáдкове право. Бар. О. — Речи спáдковани позостали ся по смертi небожчика. К. Ст. — Долгов по замерку должнику пв именованих спáдкованих. Ст. Л. — Земля дiйшла до його по праву спáдковому. Ки.

Наслѣдство = д. Наслѣдiе.

Наслюивать = д. Наслиивать.

Насмáливать, насмáлить, ся = насмáлювати, наширóбувати, наскóдiти, на-

шмарувати, ся. — Насмоляв шевською смолою. п. к.

Насміриватися, насміряться = 1. приглядати ся, доглядати ся, придивляти ся, приглядіти ся, придивити ся. — Придивив ся добре, та й сам по троху став робити.

2. надивляти ся, наглядати ся, надивити ся, наглядіти ся, набачити ся. Я по тобі, дуже, не нахожу ся, кого люблю вірно — не надивлю ся. п. п. — Ой піду я на удацю та й не надивлю ся, нема красної дівчини, як моя Маруся. в. п. — Швидко візьму її від мене, то нехай хоч надивлю ся. Фр. — Набачив ся я всякого дива. — За ці роки він набачивсь, наслунав ся доволі. Лев. В.

Насмерть = до смерті. — Побав до смерті.

Насморкати = пашмаркати, насикати.

Насморк = нєжеть, пєжить (С. З. Л.), нєжидь (С. З.). — Смував ся, та такий вежать схопив, що й дахати трудно. — Піся кішка як напєчи ся, буде нежати. в. пр.

Насмотрється = д. Насміриватися.

Насмердіть = насмердіти.

Насмітничать = набаламутити, наколотити, напєстї, набрєхати.

Насміхатися, насміятися = сміятися, насміхати ся, глузувати (С. Л.), глумувати (С. Аф.), глумити ся (С. Аф.), кєпкувати (С. З. Л.), кїптити, ся (С. З.), надсміхати ся (С. Л.), шкїлїтити, глумом глузувати, насміятися, наглумити ся (С. Л.), поглузувати, покєпкувати. — А над нею молодю поганець смієть ся. К. Ш. — Насміяла ся верна болотів, коли оглядїть ся, аж і сама в болотї. в. пр. — Щоб нашому борщевї не насміяли ся. Чайч. — Голови на шаблі здїймали, довго глумували. в. д. — Ся багата жидова в вас глумом глумує. К. В. — Багатого, чубатого дївчина шанує, надю мною сиротом смієть ся, кєпкує. К. Ш. — Знаю вашу славу: поглузують, поєшкуют, таї кивуть під лаву. К. Ш. — З старих людей не можна кєпкувати. Ки. — З громади кїпала. К. Ш.

Насміх = на смїх, на глїм, на шкєлєвки. — Він сказав на глум, а ти бери на ум. в. пр.

Насмішити = насмішити, дуже — засмішити. — Засмішав мене. Чайч.

Насмішка = нєсвїх (С. З.), глуга, глумування (С. Л.), глум (С. Аф. З.), глумування, поглум, поглумка, кєпкування, прикладка (С. З.). — Хїба я тобі на по-

смїх адав ся? — Як почнуть було йому прикладї прикладати. С. З. (Д. ще під сл. Надвєвєтельство).

Насмішливий, во = насмішкуватий, глумливий, во (С. Л.), глумливий, во, глумливий, во (С. З.), глумливий, во (С. З.). — Ізжав свої широкї плечї. Єнєю глумїво сказав. Кот.

Насмішник, ца = насмішник, ца (С. Пар.), насмішок, глумлївець (С. Пар.), глумлїник, ца (С. Л.), і д. Насмішливий.

Насмішничать = д. Насміхатися.

Насміється = 1. д. Насміхатися.

2. насміятися, наєротати ся, по-вєсмїятися ся. — Наєротали ся ми тоді, як він росказував про ту кумєдну оказїю. — Та й поєсмїяли ся ж ми тоді, аж уже й балакати не здумали. Чайч.

Насмєсь, насєсєх = наснєсї, наднїх (про вїгїту жїнку).

Насміжити = наєротати, наєротити свїгом.

Насобирати = набїрати.

Насоболвановати = вакалкувати ся.

Насобувати, насобівати, насєнуть = насобувати, напїхати, насувати, насєнути, вапїнути.

Насовтовати = наєротити, наєротити. С. З. Л. — Нарєав мївї удати ся до станового.

Насодбїти = наєвалтєувати, бєчу абїтї, гармїдер вчинїти, нагаласувати, наємонїти. — За оучу та звали бучу. в. пр.

Насолати = 1. насолїти. — Так насолїла борц, що не можна їсти. — Насолїла рїби. 2. насолїти, донектї, надєзоблїти, вєпектї ся, вїрїти ся, в знакї дати ся. — Дєпїк йому тим глумуваннєм.

Насолодїти = насолодїти.

Насолодїть = насолодїти.

Насєрєть = д. Насєрївати.

Насєсєть, ся = д. Насєсєвати, ся.

Насєсь = 1. смєк (С. З. Жєл.), цмєк (С. З.), смєковїє, водотїг. — Машива була не так, як тепер, що тєгне воду смєком. в. о. — Воздух душїть на воду з великою силою, а людї обернули цє на свою користь і порєбїли смєки, котрїми тягуть воду з глєбокїх крїнаць. Де-що про Св. Б. — Вода з того цмєка, аби крутєув його — цїньков бєє. Ка.

2. насєсь, частїше мн. насєсєм (у ковєвї). — Треба покїмєвати ковєваца, щоб смєков насєсєи ковєва.

Насочїться = наслєзїти, натїєтї по трєбу.

на дереві — деревівка (С. З.), в теплі; на кориннях — заліканка (С. З.), на кориннях і овочах — варёна, варену́ха (С. Аф.), настояна на ягодах — д. **Наливка**.

Настойчиво = притійом (С. З.), нависох, невідступно, уперто.

Настойчивий = невідступний, настерний, упертий. — Чоловік настерний — що скаже, те і вдіє. Кя.

Настойливик = настільник (С. З. Л.), скатертина (С. З. Л.), скатерка, скатірка (С. Л.).

Настойливий = настільний.

Насторожувати, насторожити = наставляти, насторожувати, наставляти, насторожити (забеси, пастку). — **Насторожити уши** = д. під са. **Наставати** З. — **Насторожити стражу** = поставити варту, сторожу.

Насторожі = на чекі. С. З.

Насторожі = не дома, на чужині, на заробітках.

Насторожу = 1. набік.

2. на чужину, на заробітки.

Настойтель, вища = ігумен, ігуменя (ма-настиря); **настойтель** (старший священник).

Настойтельно = притійом (С. З. Л.), пильно, нагло, пробі. — Я притійом вимагати му для неї запомага. Кя. — Міні сього пильно треба.

Настойтельний = пильний (С. З.), ваглий. — Н. необхідність = пильна потреба.

Настойть, ся = д. **Наставати, ся**.

Настойщій = 1. теперішній, сей, цей, сучасний. — Сей день. — Се літо. — Теперішній час. — Сучасна година не сиріше простому шляху. Кя. — Вь **настойщее** время = тепер, в сей час. — Вь **настойщую** минуту = в сю хвилину. — Вь **конець** **настойщаго** года = в кінці сього року. — Теперь **настойщая** пора = тепер саме час.

2. справжній, сиражний (С. З.), справдінний (С. З. Л.), правдивий (С. З. Л.), щирий (С. З.), певний (С. Л.), сущий, сугвій (С. З.), йстий (Кя.). — Се не мара, а сиражний чоловік. С. З. — Кохавня справжне — соромляче. К. К. — Був вже сущим парубком. Кя. — Чоловік з його — сущий патріота. Кя. — **Настойщее** золото = щіре, сугте золото. — **Настойщая** причина = справжня, дійсна причина. — Н. **цїна** = справжня цїна.

Настраивать, настроят, ся = 1. набу-

дівувати, настрівувати, набудувати, настрійти, ся, понабудувувати, понастрівувати, (про муровану будівлю). — **намуровати**. — **Понабудувував** комір по-нев дмір.

2. **наладжувати, настрівувати, наставляти, наладити, наладувати, настрійти, направи, ся**. — **Наладував** кобзу та як заграв...

3. **направляти, намовляти, навчати, направи, вмовити, навчити** (кого на що лихе або добре), **настрівити** (Ніс.), **наустити, напекувати** (проти кого)

4. **нароблювати, наробити, набоїти, наброїти**. — За тиждень служби такого на-коїв, що його й вигнали.

Настрачивать, настречати = 1. **настеб-новувати, настевбувати**.

2. **написувати, наисати** (швидко).

Настрашити, настрашати, ся = **налякати, ся** (С. Л.), **настрахати, ся** (С. Л.), **пострахати, нагнати страху, завдати жаху, лику, вжахнути** ся.

Настрекотати = **наскреготати**.

Настригати, настричь = **настригати, настригти**.

Настрогати, ся = **настругати, ся**, (ге-блем) — **нагеблювати**.

Настрого = як найсуворіше.

Настроивать = д. **Настраивать**.

Настрой, настройка = **строїння, ладну-вання**.

Настроєние = **настрій**. С. Жел.

Настройщик, ца = **строїник, ця** (С. Жел. Пар.), **направник, ця**.

Настрочивать = д. **Настрачивать**.

Настругати = д. **Настрогати**.

Настрїлювати, настрїляти, настрїлювати, ся, набивати, настрїляти, ся, набити. — **Набив** багато дачина.

Настрїпати, настрїпывать, ся = 1. **на-готовувати, вапорати, ся** (про страву). С. З.

2. **нашкодити, наброїти, наробити** (шмади, кавера, штук).

Настудити, настужати, настуживать, ся = **настудити, нахолодити, настужува-ти, нахоложувати, ся; намерати, намерзати** ся. — **Нахолодили** хату. — **Поки** **впустили** в хату, **здорово** ми **намерзали** ся.

Наступательний, во = **наступний** (С. Жел. Пар.), **нападний, наступом** (С. Жел. Пар.), **нападом**.

Наступа́ти, наступи́ти = 1. наступа́ти, наступи́ти. — Наступна на ногу.

2. напада́ти, наступа́ти, вапа́сти, наступи́ти, руша́ти, ру́шити на ко́го.

3. настава́ти, наста́ти.

Наступле́нє = на́ступ, на́ступство, на́пад. С. Жел. Пар. — Од неприяте́льського наступства оборонити. С. З. — Його й трьома нападами не візьмеш. В. пр.

Наступчи́вий = на́пасний, на́порливий.

Настурці́й, рос. Tgoraeolum majus, Nasturtium Indicum L. = красо́ля, красу́льки калудці́ни. С. Ан.

Насть = о́желедь, ожеле́диця (С. З. Пав.), шу́га.

Насты́а́ти, насты́ти, насты́нути = холо́нути, нахоло́нути. — Нахолонула хата.

Насты́лий = нахолоді́лий.

Насты́ль = д. Насть.

Насты́нути, насты́ти = д. Настыва́ти.

Насуди́тися = насуди́ти ся, наповза́ти ся, вага́яти ся.

Насудобя́ти = д. Накопа́ти.

Насуети́тися = накету́шити ся, нахлопо́тати ся.

Насули́ти = наобі́зати, наобі́цяти.

Насу́пни́ти, насупли́вати, ся = 1. насу́пти, ся (С. З. Л.), похму́рити, ся, насу́мрити, ся, похню́ити ся (С. З.), насу́плювати, ся і т. д. — Насупив бровя. — Сидять, насумрив ся — ото сердити ся. Чайч.

2. нахи́рнати, ся, наволо́кти, ся, нахи́рювати, ся. — Нехай внасять ся — бач як нахмаряло. С. З.

Насупро́тив = д. Напрóтив 1.

Насурми́ти = підмалюва́ти, почорни́ти.

Насу́слива́тися, насу́сли́тися = папиза́ти ся, па́пяти ся, наліга́ти ся, насмокта́ти ся, нахло́дити ся, на́тюжити ся. — Нахлющив ся так, що ледве ноги волочать.

Насу́хо = до́суха. — Витер досу́ха.

Насу́чива́ти, насу́чати = насу́кувати, насу́кати, всу́кати.

Насу́чка = сукан́ня, насу́кування.

Насу́шива́ти, насу́шити = насу́шувати, насу́шити, понасу́шувати. — Понасушували мати на віму груш, аблак, ягід — усього. Чайч.

Насу́шка = насу́шування, су́шівня.

Насу́щий = насу́щаний, насу́щюк (С. З.), шодо́нний. — Чоловік кривавицею добува той насущняк. Номис. С. З. — Хліб наш щодевний дай нам сьогодні. К. Св. П.

Насчи́тати, насчи́тыва́ти = налі́чити, на-

рахува́ти, налі́чувати, нарахо́вувати, поналі́чувати, понарахо́вувати. — Не всієш десятка уряд налічити — вже хмарви й не має. І. Г.

Насы́жати, насы́жену́ти = підмовля́ти, підмови́ти.

Насы́ля́ти, насы́ти = 1. насы́ляти, на́сла́ти, ся, пона́сла́ти. — Насыля багато гостяців. — Понасыляли́м усячии. Чайч.

2. напус́кати, насы́ляти, напус́тити, на́сла́ти. — Бог насылає кару на людей.

Насыпа́ти, насы́пати, ся = виспа́ти, на́спати, ся, пона́спати, з верхом — ви́вершити, до країв — вщерть, встріх на́спати. — Понаспави́ мішка просом. Чайч.

Насыпа́ти, насы́ати, ся = доспа́ти ся, доспа́ти ся; на(ви)спа́ти ся, наспа́ти ся, ви́спати ся. — Доспав ся, що аж голова болить. — Виспав ся добре.

Насы́пка = на́спічка, на́спіання.

Насы́пний = насы́пний, насы́паний. —

Насы́пний земля́ = спі́бєт.

Насы́ти = кіш (у мляві, куди заспають зерно).

Насы́ти = на́спит (С. Жел. Пар.), ви́спит (С. Жел.), висока́й — моги́ла, довгий — вал, на сі́мтру — бурт.

Насы́тити, насы́чива́ти = на́спити, си́тити.

Насы́тити, насы́щати, ся = 1. нагодува́ти, на́спити, на́корити, нагодо́бувати, си́тити, на́кормлювати; на́спити ся, на́їдати ся. — І постельку послава і нагодувала. Макар. — Середушого брата на́спити, жалю. и. п. — Й вже па́в ся.

2. задово́льнити, вдово́льнити, задово́льня́ти, вдово́льня́ти, ся.

3. на́спити, на́спати, ся.

Насы́щенє = на́спит, нагодува́ння; задово́льнення; на́сичення (С. Пар.).

Насы́вати, насы́яти, ся = 1. на(за)си́вати, на(за)си́яти, ся, пона́си́вати. — Насыли багато проса.

2. на́си́вати, про́си́вати, на(про)си́яти, ся. — Насыла борошна на хліб.

Насы́въ = за́сів, ви́сів.

Насы́дало = си́дало, же́ртка, ба́нтина (в курнику).

Насы́дати, насы́сти = на́сидати, на́систи.

Насы́дка = 1. квóчка. С. З. Л. — Надув ся, як квочка в дощ. и. пр.

2. квóчка в курча́тах. — На ті́льви ва́ука, а й варод означає де-які кули зірок різними призви́чками, на пр.: Віз, Ченіа,

Волосожар, Квочка в курчатах і мнші.
Де-що про Св. Б.

Насідкинь = квоччинь.

Насідовать = сидіти на яйцях (про курей).

Насідъ = зародок, зарід. — Яйце съ насідомъ = зароджене яйце. С. Аф.

Насівать, ся = д. **Насівать, ся.**

Насіа = 1. заруб, зарубка (С. Аф.), карб (С. З.).

2. оскард, оскарда (молоток, що валяють ним мляное каміння).

3. булава (у довських козаків).

Насікать, насічь = 1. нарубувати, насікати, нарубати, насікти.

2. зарубувати, націювати, карбувати, зарубати, націювати, накарбувати, дерева на межі — клячити. С. Л.

Насікомое, Insectum = комаха, здр. Комашка, кўзка здр. Кўзочка. С. Жел. — Чинамо е на свѣті усяких комах: жуки, метелики, бджоли, сарана, комарі. Ст. О. — Хіба мало е таких комах, що нам або велику шкоду роблять, або вноді й великий пожиток та користь дають? Ст. О.

Насікомойдний = комахоїдний, комахоїд. — Про рослинн комахоїди. Ст. О.

Насіривать, насіръать = сіркувати, насіркувати. — Насіркуй сірничів.

Насістохъ, насість, насіть = сідало, банта, бантина (в курнику). — Курка де ходить, а на сідало йдс. п. пр. — А гуш на банту! С. Ш.

Насість = д. **Насідать.**

Насічка = 1. насікання, нарубування.

2. д. **Насіа** 1.

Насічь = д. **Насікать.**

Насіять = д. **Насівать.**

Натавать = налягати. — Не то що не бив, а й не палав ніколи. Е. К.

Натаівать, натаіть = топіти, натоплювати, ротоплювати, натопіти, ротопіти. — Натопила люю цілві пуд.

Натаілівать, натоікать, натоікуть, ся = напізати, наштóвхувати, напзати, наштóвхуть, ся.

Натацноватьсья = натацювати ся, натавчати ся.

Натацілівать, натоіть, ся = 1. натоплювати, напалувати, натопіти, напалити, ся. — Напалив в грубі, що в хаті ве всидш.

2. д. **Натаівать.**

Натаптивать, натоптать, ся = натоптувати, натоптати, ся, напóсати, нанé-

сти грязюки, понатоптувати. — Такого понатоптували, стільки грязюки понаносили в хату, що хоч бери та й лопатою чисть. Чайч.

Натарівать, наторіть, ся = привчати, привичаювати, привчити, привичаіти, ся.

Натаскать, натасківать, ся = наволокти, наволочити, натягати, натарабаниити, натірити, наволокати (С. Л.), натягати і т. д.

Натачивать, натоचितъ = нагострювати, паточувати, нагострити, наточити, сери — нааубіти, кісу — наклепати, намантачити.

Натащитъ = д. **Натаскать.**

Натаять = 1. д. **Натаивать.**

2. натавчати, ротавчати. — Натапуло багато води в снігу.

Натвердять, натверживать = наказати, вбїти, втовкмачити в голову, накааувати, вбівати, втовкмачувати в голову. — **Натвердїть рўку** = набїти рўку. — Він в цьому дїлі навив руку.

Натворіть = 1. росчиніти, вчиніти, заісіти. — Росчинити дїму. — Замісити вапу.

2. натворіти, наробіти, накііти, наробріти. — Багато накові лаха. К. З. о Ю. Р. — Ще не заснуло те лихо, що він вакові. Ст. X.

Натекать, натечъ = 1. наздоганяти, наздогнати. — Хорти наздогнали звїра.

2. натікати, набігати, наливати ся, натекти, набігти, палити си. — Багато води натікло в каюк.

Натерѣить, натерѣлівать, ся = варвати, наскизати, наривати, намікувати, ся, (про льон, жонопі) — Набрати, набірати, ся.

Натерѣть, натирать, ся = 1. натерти, нагирати, ся, воском — навощити, мастю, дьогтем то-що — нашмарувати, намастити, дуже, чим жирним — насмальцювати, наілозити, мов квачем — наквацювати. — Н. осадилу = наміліти, нашіугляти, ошіугляти, нашіюргати. — Мотуз ошіугляв молодес тіло. Лев.

2. натерти ся, навчїти ся, набіти рўку.

Натерітьсья = натеріти ся, набїдувати ся, нагорювати ся, набрати ся гóря, бідї, ліха.

Натесать, натесывать, ся = натесати, натієувати, ся.

Натєчь = д. Натєкѣть.

Натирѣть, ся = д. Натерѣть, ся.

Натіскать, натіскивать, ся = 1. натіскати, надушити, надавити, натіскувати, надупити, надавлювати, ся.

2. напхати, пабгати, напакувати, папихати, напаковувати, ся. — Напхав повнісіньку скриню.

Натіскъ = нѣтискъ; нѣтовъ (С. Л.).

Наткѣть = наткѣти, виткѣти.

Натєнѣть, натѣкѣть, натѣкѣть, ся = 1. настроити, наткѣти, настроити, понастроити, вѣстроити, ся. — Задумала вряжа баба молодою бути, натѣкала у намітку зеленю руту. в. п. — Повѣстроила кімнату, а твѣ не заплѣ.

2. наткнѣти ся, нахопити ся (С. Л.), ва що гостре — напорѣти ся, паразити ся. — Наткнула ся коса на камінь. п. пр.

Натолкѣть, натолкнѣть, ся = д. Наталкѣвать, ся.

Натолкѣться = 1. натолкѣти ся.

2. д. Натерѣться 2.

Натолковѣть, натолковѣвать, ся = 1. натолковѣти, натолковѣти, вѣтолковѣти, ся.

2. набалакати ся, наговорити ся. — Набалакалась з ним за цілий вечір.

Натолкѣчь = д. Натолковѣть 1.

Натолкѣчь = натолкѣти, натолкѣчати. — Натолкѣчь перцю.

Натомѣть, ся = натомѣти, наморити, ся.

Натомѣться = натомѣтити ся. — Натомѣло ся багато народу.

Натопѣть, ся = натопѣти, ся, натопѣкати, ся, натопѣтити. — Натопѣла, нагрѣла вѣ него. — Натопѣла ся коло того діла, пока зробив. — Натопѣла ся старѣвка від роботи. С. З.

Натопѣть = д. Натопѣлѣвать.

Натопѣтѣть = д. Натопѣтѣвать.

Натопѣрѣвать, натопѣрѣть, ся = настобѣрѣчѣвать, настобѣрѣчѣвати, ся, настобѣрѣчѣти, настобѣрѣчѣти, ся, наїжити ся. — Кабан настобѣрѣчѣвъ щетину.

Наторговѣть, наторговѣвать = наторговѣти, накрамарювати, нагаנדлювати, уторговѣти, наторговѣвати, уторговѣвати, нагаנדлювати. — Сьогодні уторговѣвал не багато.

Наторговѣться = наторговѣти ся, накрамарювати ся, нагаנדлювати ся.

Наторѣль = навиклий, натопкунащій. — От, бач, казав я, що лів до сього діла людина навикла. Кн.

Наторѣть = звикнути, навикнути, при-

вчѣти ся, принавчѣти ся, набѣти рѣку (до чоґо).

Наторомѣть = насѣпати.

Натосковѣть = нажурити ся, натужити ся. — Натужила ся я за ним.

Наточѣть = д. Натѣчѣвать.

Натошѣкъ = натѣщє сердце (С. З. Л. Ш.), натошѣка (С. З.), на тѣщє. — Я на тѣщє була — води в ротѣ не було. Кн. — Зѣвъ лопуцѣи на тошѣка, то від того мабуть і завудѣло.

Натравѣть, натравѣлѣвать = 1. наловити, наловлювати (собаками). — Сьогодні багато наловив зайцѣв.

2. нацькувати, прицькувати, підцькувати, цькувати, нацьковувати і т. д., підѣжувати. С. З. Л. — Нацькував собак на чоловіка. Кн. — Нацькували собак на старця. — Часом трапѣло ся, що нацькували ворогѣв на тих, котри самѣ заклѣняли. Бар. О. — А на що ти собак цькуеш? Кр. — Нацькувала мене всѣма собаками. Дев. — А тут де взились цокотухи збоку, тай стали їх підцькувати. Ч. К. — Підѣжує його проти сына. Кн.

Натравѣлѣванє = цькуваннє, підцьковуваннє, поцьков (Харьк. Чайч.).

Натрѣпѣть = натѣпати. — Натѣпала конопѣли.

Натрѣскачься = налѣпати ся, натрѣскачѣти ся, пажѣрти ся. — Налѣпав ся та й очѣур попустив.

Натрѣслѣть, ся = надтрѣслѣти, ся.

Натрѣсѣть = 1. натрѣсѣти, натрѣсѣтѣти (їти), наторохѣти. — Натрѣсѣтѣв, аж вуха болять.

2. наторѣчѣти, нацьвѣнѣкати, наторохѣти і д. Наболѣть.

Натрубѣть = натрубѣти, насурмити. —

Натрубѣть вѣ їши = натурѣкати, наторохѣти.

Натрудѣться = напрацювати ся, наробити ся, напорати ся.

Натрунѣть, ся = посьмѣяти ся, поглузувати, попосѣмѣяти ся (а чоґо).

Натрусѣть, ся = натрусѣти, ся. — Натрусѣла з рѣзка тѣбакѣ. С. З.

Натрувѣться = налякѣти ся, настразѣти ся.

Натрусѣка = 1. натрусѣ.

2. ладѣвницѣ, порохѣвницѣ, рѣжѣк на пороѣх.

Натрясѣть, натрясѣвать, натрясти, ся = 1. натрусѣвати, натрусѣвати, натрусѣти, ся, повнатрусѣвати. — Натрусѣли яблук повну мѣрку.

2. натрясти, ся.

Нафіркатъ, ся = напірхати, ся.
 Нафуфіряться = набудючити ся, на-
 пидючити ся, пидіючити ся.
 Нахаживать, находить, ся = знахажува-
 ти, знаходити, ся (д. Найті 2).
 Нахаль, нахала = нахобник, ця, хар-
 циза (С. З.), харцізник, ця.
 Нахальничать = нахобничати.
 Нахальный, но = нахобний (Кн.), нахоб-
 но, нахрапом (С. З.).
 Нахальство = нахоба (С. З.), нахобність,
 нахрап, харцізство. — Отсе нахаба! оу-
 ца пени московська! Праа.
 Нахаркать, нахаркивать, ся = нахарка-
 ти, нахрякати.
 Нахвалить, нахвалить, ся = вихвалю-
 вати, вихвалити, розхвалювати, роз-
 хвалити, ся; нахвалити ся. — Ач як
 вихвалює свій врам. — Так добре жити —
 невахвалити ся.
 Нахващать, ся = нахващати, ся, нахва-
 лить ся.
 Нахватать, нахватывать, ся = 1. наха-
 пати (С. Л.), нахватати, нахоплювати,
 нахапувати, понахоблювати, понахва-
 тувати. — Нахапав і в кишені й за пазуху.
 2. награті, награбувати.
 Нахвораться = нахорувати ся, наслабу-
 вати ся.
 Нахитить, нахитять, ся = накрасти, ва-
 крадати, ся. — Найли ся, накрались обоє,
 а що взяли на той світ з собою? К. Ш.
 Нахлебаться = насырбати ся. — На-
 сырбав ся борцу.
 Нахлестать, ся = 1. нахвискати, на-
 хльобтати, настьобати, назмагати. —
 Назмагали йому спину.
 2. налігати ся, нахлющити ся, патию-
 жити ся (д. Навивається).
 Нахлестка = 1. латка (шкурятяна).
 2. д. Нагоній.
 Нахлобчывать, нахлобучка = д. Накло-
 бчувать і т. д.
 Нахлобять = наліскати, наліпати, на-
 пліскати. — Наплескав долоні, що й досі
 болять.
 Нахлобнуть = накріти.
 Нахлопотаться = нахлопотати ся, на-
 тупати ся, натупкати ся. — Натупкав
 си коло цього діла, поки зробив.
 Нахлучивать, нахлучка = д. Наклобчу-
 вать і т. д.
 Нахлынуть = 1. нарінути, набурхнути.
 — Наривало багато води.

2. насунути, привалити. — Насунуло
 гостей, що я сіста нема де.
 Нахлыстать = д. Нахлестать.
 Нахлбоникъ, ца = годобанець, ка (С. З.),
 похлібець, столовник, ця. — Вона сто-
 ловників держать і з того живе. Хар.
 Нахлюстаться = д. Нахлестаться 2.
 Нахмуривать, нахмурить, ся = 1. д. На-
 сунуть, ся 1 і 2.
 2. настовбурчувати ся, настовпужува-
 ти ся, настовбурчити ся, настовпужи-
 ти ся, найжити ся.
 Нахныкаться = напхкати ся.
 Находить, ся = д. Найти, ся.
 Находиться = 1. находити ся, нахвѣн-
 дити ся, нахвалити ся.
 2. д. Нахлопотаться.
 Находка = нахідка (С. Л.), знахідка (С.
 Аф.), пайда (Сп.), знайда, нагібка. —
 Оце що він вернув позичесї гроші, то це
 мінї як нахідка.
 Находный = знайдений.
 Находчивый = меткий; спритний, тя-
 жкий, аручний. — О, меткий хлопець! Ні-
 коли не стеряеть ся — знайде що одмовить
 Нахождение = 1. знаходження.
 2. пробування, бутаість. — Пробування
 його в садатах не звівечило його. Кн.
 3. нахід, напад.
 Наховививать = нахавивувати, наго-
 сподарювати.
 Нахоложивать, нахолодить, ся = нахоло-
 жувати, нахолодити, ся, нахолонути.
 — Нахолодила хату.
 Нахоложить, нахолоять, ся = настов-
 бурчувати, настовпужувати, настовбур-
 чити, настовпужити, ся (С. Л.), найжи-
 ти ся, напудрити ся. — Чого напудрия
 ся, як сич як соау? Кр.
 Нахототаться = нареготати ся.
 Нахотряться = д. Нахотлеться.
 Нахрививать = нахривувати тронки, по-
 кувлювати.
 Нахрапокъ, нахрапомъ = Насильно.
 Нахулить = наганьбити, наганяти.
 Нацаривать, нацаривывать, ся = надря-
 пати (С. Л.), нахряпати, надряпувати,
 нахрябувати, ся, понадряпувати, по-
 нахрябувати. — Понадряпували ваші
 школяри такого, що й не розбереш. Чайч.
 Національный, нація = народний, народ.
 Нацѣдѣть, нацѣживать, ся = пацідити,
 патиючити, вточити, нацѣжувати, патию-
 чувати, ся, понацѣжувати, понацѣчу-

вати. — Націдыві відро. — Вточыв брага. Кр. — Понаціжували усе начивни, а ще багато пива zostało си.

Наці́лівать, наці́ліць, ся = ціліти, націлі́ти, дучити, націліти, ся, наці́ліць-ти. — Нік не пачуку пткою в ушко Чайч.

Наці́ловатьсья = наці́лювати ся. — Навздогніці не наці́луеш си.

Наці́ліць, наці́ліць, ся = начесі́ти (С. З.), причепі́ти (С. З.), наче́(ї)плюва́ти, прпчепі́люва́ти, ся, поначі́люва́ти, поначі́ліць, поначі́люва́ти, ся. — Брама дівка не хочє любіти, наці́ліць морадіків, щоб її любіти. н. п.

Нача́вкь, ся = наці́ліць, нача́іць-ти, наці́ліць, ся (шлякьзючч нажувати); поці́ліць, поці́ліць(ціць)кь.

Нача́ло = 1. початок (С. З. Л.), почин (С. З. Л.), почпнок, зачін, зачало (С. Аф.), розпочаток. — Того ж року на самім початку оною. Л. В. — Від початку сьвіта божого. — Ян вебо блажитє — не ма бою краю, — так душі почину і краю не має. К. Ш. — Щось почав буз говору́ти, та судді річ його з починку перебіла. Гр. — Начала = початки. С. Л. — Вь нача́л = з початку. — Съ са́мого нача́ла = з первоначалу, насамперед, поперед усього. С. Л.

2. основа, грунт.

Нача́льнїкь, ца = начальник, ця, старшій, а.

Нача́льнїческій = начальницькій.

Нача́льнїй = 1. початковий. К. Ст.

2. старшій.

Нача́льство = начальство, старшїна, урїд. — Сумє клязє, сумує і вси старшїнн. п. п. К. З. о Ю. Р.

Нача́льствованїє = старшинуванїє. К. Ч. Р.

Нача́льствувать = начальникувати, старшинувати, батькувати, правити, верховодити. — Ёже другий ріє старшиною, в начальникувати не навчив ся. Чайч. — Нема Сїчї, пропав і той, хто всім верховодив. К. Ш.

Нача́ток = д. Начало.

Нача́ть, начива́ть, ся = поча́ти, ся (С. З. Л.), зача́ти, ся (С. Аф. З. Л.), вча́ти (С. З.), уча́ти, ся (С. Л. Ш.), розпоча́ти, розча́ти, ся, ста́ти, взя́ти, ся, зя́ти ся, починати, ся (С. З. Л.), зачвнати, ся (С. Аф.), рєспочинати, ся (С. Л.), бра́ти ся до чо́го, заходіти ся. — Почало святати. — Почивай ти, а я вже за тобою. — Де ловає од дівчан — починає

дїти. н. п. — Розпочав діло. — Ужє розчали робити хату. Чайч. — Взьє кричати. Кр. — Як взяв кувати, жалібно сьпівати. п. п. — Зайшло си в їх од того, що той тому не мостувався — от і сьарка. Чайч. — Нача́ть рьчє = зя́ти, ізя́ти річ. — Ізвали нїкує річ про сьвята. К. З. о Ю. Р.

Наче́ка́лівать, наче́ка́вїць = набива́ти, вибива́ти, набі́ти, вибіти (мовету).

Наче́локь, наче́льнїкь = набрївнїк (дівочий убір над бровами).

Начерва́ть, ся = начервїти, ся.

Наче́ривать, начернїть, ся = чорнїти, начорнїти, почорнїти, поначорнїти, ся.

Начерно́ = начорно.

Начертанїє = нарис.

Начертать, наче́ртыць = наці́сати, наці́сувати.

Начертїть, наче́рнїць = парисувати, нарисовувати, (цирклем) — наці́рклювати.

Наче́сать, наче́сывать = 1. начесі́ти, наці́сувати, поначі́сувати. — Начесала багато волосєя.

2. начу́рати, начу́храти, начухмарити, начу́хувати і т. д., поначу́хувати і т. д. — Начухи руку, трохи не поздирав.

Наче́сть, начі́тыць, ся = налі́чыти, на́рзувати, мащитати, налі́чувати, нара́ховувати, нащїтувати, ся. — Налічыла на збірщяє сто карбованцїв.

Наче́сь = на́чіськь.

Наче́сывать = д. Начесать.

Наче́тверо = наче́тверо. — Наче́тверо розпала ся розрита могила. К. Ш.

Наче́ть = начо́т.

Начиванїє = 1. почин. — Починділо справує. н. пр.

2. замїр.

Начива́тель, няца = починател, ка (там саме і в чеській мові).

Начива́ть, ся = д. Начать.

Начививать, начивнїть, ся = начинї́ти, залпнїти, набива́ти, начинї́ти, напхати, набіти, ся, поначивнїти і т. д. — Курку начививла кашою. С. З. — Поначивнїла лоббаси. Чайч.

Начивнїка = начивнїка, по́трїбка (Ев.).

Начивнїцькь, ца = д. Зачивнїцькь, ца.

Начивнїць = д. Начало.

Начивта́ть, ся = вичитати, пачитати ся. — Од кого се ти чув? Не чує, а вичитав з книжки. — Годї тобі читати! Ще хїба не пачитав ся.

Начї́тыць = д. Наче́сть.

Начї́хаться = начі́хати ся.

Начудэсiць = начудасiйшчыццi, наку-медычыццi.

Начуды́цца = надзiвава́цца ся.

Нашалбэ́рыць = 1. прабайдыкува́ць.

2. валлесты́, наверзты́, ваторочыць.

Нашалы́ць ся = нацугува́ць ся.

Нашарка́ць = начобвагаты, поначобвагаты.

Нашаро́нжычыць = нашахрува́ць, на-цiга́нныць.

Нашататы́цца = 1. натопта́ць ся.

2. поногныва́ць ся, поповештаць ся (без работы).

Нашаты́рны = соложы́яковы́. — **Н. спырт** = жiгуно́ць. Сп.

Нашаты́ць, Sal ammoniacum = соложы́як. С. З. Пав.

Нашэ́ннык = ошы́ннык.

Нашелу́шты = нашеретува́ць (про хлiбе зерно у мянi), налу́скаць, налу́заты, на-лушчыць, поналу́скуваты (орiхiа, насiявя то-цо). — Налускай мiнi орiхiв, бо сам не розкусю.

Наше́скi = на́скiй. — Наскi Украiв-скi казкi. Бодянский.

Нашепта́ць, нашэ́птываць = вашепта́ць, нашiптыва́ць; пошепта́ць, вашепта́ць, вiдшепта́ць.

Нашэ́стве = на́хiд, на́пад, на́ступ, на-сту́пство (С. З.). — Од неприятели́ського наступства оборонити. О. З.

Нашыва́ць, нашы́ць ся = нашива́ць, об-шива́ць, нашы́ць ся, повашива́ць; сiра-вiць, наспраўляць. — Нашва сты́жку ва брод. — Повашиваць сянток на продаж. — Наспраўляць оджi на скiлькi рокiв. — **Нашы́ць заплiту** = залата́ць, валата́ць.

Нашыва́ць = носы́ць.

Нашы́ака = 1. нашива́ння, обшива́ння.

2. нашивка, ля́мiвка.

Нашы́льнык = нашы́льняк.

Нашы́льчыць = нашахрува́ць.

Нашы́кова́ць = нашаткува́ць (явусти).

Нашы́ць = д. Нашыва́ць.

Нашы́бываць, нашы́бываць ся = на(ве)-школюва́ць, на(вi)муштрува́ць, ви-школюва́ць, вiямуштрува́ць ся (Кр.).

Нашы́бываць = наляпа́ць, нашлы́бываць, шлы́быва́ць надава́ць.

Нашы́кова́ць, нашы́ковываць ся = на-шпы́гыва́ць, нашпы́говыва́ць ся. — За-ячыну треба добра нашпы́гываць сало́м.

Нашы́шываць, нашы́шываць ся = прашпы́-люваць, прашпы́люваць, прашпы́лыць, прашпы́-люваць ся.

Нашто́ваць = нацiпува́ць.

Нашту́карыць = паробiць штук, фiглiв i д. Начудэсiць.

Нашту́карыць = пацекоту́рыць, на-твiнькува́ць (С. Ш.).

Нашу́заты ся = нагомоiць ся, нагала-сува́ць ся, нагвалтува́ць, паробiць гiласу, бучi, гвалту.

Нашу́тыць ся = пошуткува́ць, нашутку-ва́ць ся, нажартува́ць ся.

Нашы́ = наш, на́скпiй (С. З.). — **Знай на́шыхъ** = ось-то ми! — **Наша вяла́** = на́ше звэрху.

Нашэ́ка = 1. лянас (С. З.), ляпаве́ць, ляц (С. З.). — Як дам тобi ляца у пiрку. Кот.

2. ко́пiл (у саюв).

3. ля́тка (в шывскому ремеслi).

Нашэ́котаць = 1. валескота́ць.

2. вацьвэ́нькатаць, вацокоты́ць.

Нашэ́лкаць ся = 1. вая́скаць ся, по-поля́скаць.

2. налу́скаць, налу́заты, налу́шчыць, по-налу́скуваты. — Налускаля орiхiв.

Нашэ́лочы́ць = навалы́ць.

Нашэ́лычыць = д. Нашэ́котаць.

Нашэпа́ць = наколiць, наскiпаць.

Нашчы́наць, нашчы́наваць = нащы́паць, на-щы́пуваць, (волосса, пiр'я) — наску́бць, надэ́рць, наску́баць, надыра́ць, (про росляну) — нарыва́ць, нарыва́ць, (про льон, ковошi) — набра́ць, набра́ць.

Нашчо́ка = д. Нашэ́ка.

Нашчу́паць = нащы́паць, пала́пати. — На-мацаваць ж самого Рева, протиснуа мов Хь-му Ярема. Кот. — Устроима руку та я ва-мацав. я. к.

Найда́ць, най́сьць = 1. наку́суваць, на-куса́ць. — Блохи накусади.

2. найда́ць, най́сьць (набiр).

Найда́цца, най́сьцца = найда́ць ся, на-й́сьць ся, (в жарт) — набу́хаты ся, (над-то) — налопата́ць ся, ватрыска́ць ся, на-жэрти ся, налу́пыць ся, набарабу́хкаты ся, (в жадобок, найбiльше про рiдку стра-ву) — налы́гаць ся.

Найзды́ць, найзжыва́ць = вiязды́ць, объ-язды́ць, вiязжыва́ць, объязжыва́ць ся. — Вiязды псука. — За цiлий дзень i кар-бонацца не вiязды. — **Найзжыва́ць лэ-шадъ** = вiязжыва́ць кiль.

Найзды́цца = наязды́ць ся.

Наязды́ць = вiязжыва́ць, объязжыва́ць

Нав'ядникъ, на = 1. коза́к, (стар.) — ко-
но́ник. С. З.

2. їадець, герцювник, ця.

Нав'ядничать = козикувати; герцювати.

Нав'ядъ = наїзд.

Нав'язать, нав'язать = наїздити, паїхати.

— Наїха на камінь. — Наїхало повся двір.

Нав'язивать = д. Наїздити.

Нав'язий = приїзжий. — На армарку ба-
гато приїзжих купців.

Нав'язь, ся = Нав'язать, сп.

Нав'язать = д. Нав'язать.

Назко́мнати = наберегти, назберегти.
назбирати.

Наибедничать = набрехати, наклепати
на ко́го, обмовити (кого).

Наиву́ = увіч (С. Л.).

Найдривать, найдрить = д. Назривать 2.
(про опухи, болячки).

Найливий = д. Назойливий.

Найривать = витпінати, затпінати (С. З.).
— Затпана горлиця. С. З.

Не = не; ні. — Не так сказало ся, яя жа-
дало ся. н. пр. — Ні в кого було спитати.

Неаку́ратность = 1. несправа, несправ-
ність.

2. нечепурність, неохайність. (д. Нео-
прятность).

Неаку́ратный, но = 1. несправний, но.
2. нечепурний, неохайний, но. (д. Нео-
прятный).

Небеза́годный, но = не без користи.
— Се таке діло, що й йому не без користи.

Небезо́пасный, но = небезпешний, но.
— Тут їхати небезпешно.

Неберезный, но = неберезжий, но, не-
сторожий, ко, необачний, но. (д. Нео-
сторожный).

Неблаговоєспітанный = незвичайний, не-
одукованийий, негречивий.

Неблаговременный, но = невчасий, но
(С. Пар.), не у свій час, не в добрий час.

Неблагодарность = невдячність, невдя-
ка. С. Жел.

Неблагодарный, но = 1. невдячний, но
(С. Ж. З. Д.), невдячливий, во (С. Жел.
Пар.), невдячник, ця (С. Жел.). — Не-
вдячний люд отсей: скільки їм добра не ро-
биш, а дяки не сподівай ся. Зіньк. — Ну
щож, невдячнице, на долю нарікати, лучче
слави: по хороший, не могу мохати. н. п.
2. некорістний, непожиточний.

Неблагонадєжность = непевність.

Неблагонадєжный = пепевний.

Неблагопристойность = незвичайність,

непристойність (С. Жел.), печемність
(Гал.).

Неблагопристойный, но = незвичайний,
но (С. Жел.), негожий, же, непристой-
ний, но (С. Жел.), нечепивий, но (Гал.).

Неблагопріятный, но = 1. неприязний,
но, веласказий, во, немилостивий, во,
неж(з)пчливий, во, неприхильний, но.
2. непогожий, непогодивий, но, неслўш-
ний (Чайч.). — Въ неблагопріятное вре-
мя = не в добрий час.

Небо = небо. — Небо облигло хмарами. —
Небо, palatum durum = піднебєвня (С.
Л.), піднебіння (С. Жел.), підлого́я (С.
Л.). Мінкое небо, palatum mole = ви-
лочки. — Язык йому до піднебєвня при-
лип. Ки.

Небольшой = малий, малєнький, неве-
лікий, невеличкий. — Мали діти — ма-
лий влопті. в. пр. — Маланький: татові
штанці по колівця. н. пр. — Ой ти знав,
на що браа мене неспелечку — агодувала
мене мати, як перепелечку. а. пр. — Съ
небольшимъ три года = три роки з
чимсь. — Діло за небольшимъ стало —
діло за малимъ стало.

Небосло́зь = крайнебо; д. Горнозюгъ. —
Дивлю ся в вечірне крайнебо далеко і гли-
боко, і чую, що просить ся душа моя туди,
де потонуло в хмарах око. Мет.

Небось (скорочене: не бось) = не бійсь,
так. — До церкви так не пішов, а потяг
до шинку. — Сам так не хоче робати, а
тому неаить. Чайч.

Небозавный = небозявкий, відважний,
небій, небоян. — І небож вовки їдять. н. пр.

Небрежение, **небрежность** = недбалість
(С. Ж. Л.), недбалство, недбайливість.
— Которий могуча служба Божої слухати,
а не слухає з недбалства, грішить тяжко.
Б. Н. — Своім недбалством ку шкоді кому
упустя. Ст. Д.

Небрежливый, но, **небрежный**, но = не-
дбалий, ло, недбайливий, во, недбайло,
недбалиця (сп. р); необачний, по, без-
клопінтий, безжурний, но. — Тиха мов
небала розмова ставала со раз жавітною.
Бар. — Недбалиця гірше пьяниці. н. пр.

Небывалый = 1. небувалий, печувалий.
— Нечуване діло.

2. вігаданий, неподобний. — Неподоб-
на річ.

Небывальщина, **небылица** = небувальщи-
на, небилиця, вігадка, байка.

Небытность = небу́тність.

Невдалект = недалёко, недалёчко.

Невелик, невеличек = д. Небольшой.

Незавидѣть свѣта, у приказі: „незавидѣлъ свѣта“ = свѣтъ йому замаяктив ся.

Незгода = пригода, здр. пригородника, халепа, лиха годіпа. (Пр. д. під сл. Несчастье).

Незаіраи = незнаюючи, недівлечись. — Неважаючи ні на які перешкоди, він не кивав діла.

Незлюбѣти = незлюбити, знепавидѣти. — Свєкруха знепавидѣла невістку.

Незачай = несподівано, знепачка, знеобачка (С. З.); нешароком, незіарошна. — Нащили несподівано на товариство полку мого. Л. В. — Як би знепачка ангел з неба з огнистою різкою залѣтѣв. Кот. (Пр. д. ще під сл. Неожиданный).

Незнось = неплатіж, невплата.

Незрочный = неюказаний, мізурний, міршавий, поганкуватий. — Проживав міршавенький собі павачок лаявся у одного мана на хуторі. К. Х.

Незидаль, невидальщина = диво, диковина, дивовижя. — Диковина — що свиня некована. н. пр. — Что за незидаль! = ото не бачили!

Невидимка = (про чоловіка) — небачний, (про пец) — невидимка. — Лихий небачний взяв мене за бороду та й не пускає. н. н. — Шапка невидимка. С. Жел.

Невидимый = незримий, невидимий. — Хтось незримий шепотів миї, підбадьорював мене. Кн. — І зробив ся я знову незримий. К. Ш.

Невидность = невидність, безвидність (С. Ш.), безневидність (С. Ш.). — Невидность потеряти (дівоку) = вінок загубити, згубити. — А в неділю рано мати дочку біла, десь ти, суко, віпочка згубила. н. н. — Я и неділю біла білила, там я, мати, віпок загубила. н. п.

Невидный, но = невидний, но, безвидний (С. Ш.), безповидний, безневидний (С. Ш.), невидуватий. — Лас та бѣе його безневно. Чайч. — Невидная дѣвица = д. Дѣвственница.

Невкусный, но = несмачний, но. С. Л.

Немѣтисный = неосудний. — Коли ми божевільний, значить не судий, його треба до шпательо, а не в тюрю. Кн.

Немѣстительный = немісткий, непаковий, тїсяий.

Невниманіе, невнимательность = неуввага (Лев.). неувважність, недогляд, неувважливність.

2. невовага, запедбанія. — Сказано — козак: байдуже їм про жінок... Защенило сердечко в моєї Лесі од того запедбанія. К. Ч. Р.

Невнимательный, но = неувважний, по (С. Л.), пев(у)важливий, безувважний.

Невнятный, но = неарозумлий, ло, неввіразний, по, нерозбірний, но. — Дик читає не виразно. Кн. — Говорить невнятно = миярйти, хамаркати, харамаркати. — Не розібран — щось миярять під ніс.

Нево время = нечас (С. Л.), нечасно (Чач.), понечвасі, неслушно. — Прийшов до його саме неслушно. Кн.

Неводь, неводокъ = невід, менший — вѣлок, вѣлочок (С. Аф. З.), край невода — крила, задня частина — матія, самий зад — гузірь (С. Аф.), палица, по нею пропускать невід під лід — прогін.

Невозбранный, но = незаборонений, неваказаний, но, без перешкоди.

Невозвратный, но = безповоротний, но, неворотний, но, без повороту.

Невоздержаніе, невоздержность = невидність, недержливість, непомірність. — Нема йому ради, недержливість у їді скрутила його. Кн.

Невоздержный, но = невидний, по, нестримавий, но; непомірний, но.

Невоздѣланный, но = необроблений, но.

Невозможность = неспромога, неспроможність, немога, немога, неспла, неможливість (С. Пар.).

Невозможный, но = неможливий, неможбний (К. Кр.), незбутний, не можна, неможливо, не вільно, не сябсіб (С. Пар.).

Невозможный, но = неможливий, но, недорослий.

Неволѣть, ся = неволити (С. Л.), силувати, ся (С. Л.), примушати (С. З.), змушати, змушувати (С. Аф.), пуждїти (Гал. С. Жел. Пар.). — Убожестно і старість сякують мене шпиде тебе змїж одати. Кот. — До гачених грєблєв примушати. Оряк. С. З.

Невольник, ца = невольник, дя, чка, (н. п. с. н. н.) — кріпїк, чка, (військовий) — невольник, бранець, бранка, (в тюрмі) — д. Арестантъ.

Невольническій = невольницький, невѣдливий, підданський, кріпацький.

Невобільничество = невобля, підданство, кріпацтво.

Невобільно = невільно, несамохіть (Чайч.), вимохіть, шмовобілі (С. Л.), знехотя (С. Л.). — Шукали забуття а душка вимохіть а самого дна душі марою впринала. Сам. — Знехотя зробив.

Невобільний = невільний.

Невобля, **невобльшка** = невобля, неволенька, підданство, кріпацтво; примус, принука, сідування. — В пенелі тяжко, хоча й волі, сказати по правді, не було. К. Ш. — Попаа си в пенюлю. — Гей та колись була роскіш-воля, а теперешка та неволенька. п. п. — Як це даси в прозьбі, то даси в приузи. в. пр. — До мизування пса слувзавля. п. пр. — За невоблю, неволюю, вьз подь невоблі = неволею, а невоблі, по невоблі. — По волі, вч по невоблі? н. к. — З невоблі він те робить. Чайч.

Невообразимый, мо = неспогадавий, нечиасльський, мо (С. Л.).

Неворотъ = одѣжа, ціо не була ще перелицьована.

Невопадъ = невлад (С. Л.), недоладу (С. Л.), недоречі, недощиґи (С. З.), недодгодно (С. Л.), недодгодіа (С. З.), невгаразд. — Коли мов невлад, то я з своїм назад. п. пр. — Сказав новсім недоречі.

Невразумительный, мо = неврозумілий, во, неясний, мо, недотязи, недотязку.

Невредимый, мо = цілий (С. Жел.), нерушливий, мо.

Невредный, мо = невадливий, нешкодливий, во, цевадливий, мо.

Невступно = несповна, незбвсім.

Невтерпѣжъ = нетерпуче, невідержка (Чайч.), годі вже терпіти. — Так важко, що годі вже терпіти. Чайч.

Невыгода = невигода. — Не тав шлода, як невигода. п. пр.

Невыгодный, мо = невигідний, негідний (С. Л.), некорістний, непожіточувий, во.

Невыносимый, мо = нестерпучий, че (С. Жел. Л.), неаносний, во (С. Л.). — Нестерпуче тяжко. — Народно малоросійському незносі і невимоні кривди чинили. Київ. Ст.

Невыразимый, мо = невизовний (С. З.), неказаний, незмбвлений, мо. — Невимовне чудо. С. З. — Невимовно чудова палоріма Київка. Лен. — Невимовно гіржа доли судила ся йому. Кв. — Щось наче здавило їй в грудях дихашка... і знов невимовне тяжке бажаня. Ск. — Нема ніші

нічого важче в свьаті, як мовти про горе невимовне. К. Ш. Т. — Тоді чувш в душі щось невимовне, якусь славнюку чарівничую. Кон. — Зрадів неказавно, побачивши її.

Невідомый, мо = невідомий, невідомий (С. Л.), незнасний (С. З.), невідомо, невість, безвістий (С. Л.). — І на душі тихо стає, як там під зірками; тоді щось невідоме робить ся із нами. Мет. — Чого тв я журлива мова моїй душі невідомо? Мет. — В степу, в незнасному полі. К. Ш. — З незнасного краю. Мор. — В яких гаях, в яких ярах, в яких незнасних вертепах ти заховавш си? К. Ш.

Невѣдъ = невіать, невідь. — Невіать що робить ся.

Невѣдъные = невідання (С. Л.), невідомість, неспевідомість. — Невідомість гріха не чивать. в. пр.

Невѣжа, невѣжда = 1. неук (С. З. Л.), невіглас (С. З.), темний, сліпий, сліпак, неписькєнний. — Петр І-й з неукор руских починил ученими. Л. В. — Оттак, люди, научайтесь ворогам прощати, як сей неук! К. Ш. — З грішми і дурня невігласа почитують. п. пр. — Ох давня ти байко! Хіба що незайко, протак невіглас не чув тебе зроду. Пч.

2. незвичайний (С. Л.), нечємний (Гал.), печєма (Фр.), негрєчвий, мугірь.

Невѣжественный = темний і д. **Невѣжда** 1. **Невѣжество** = 1. темнота (С. Пар.), темрява (С. Ш.), невідомість, неспевідомість (С. Пар.). — Темнота народя — велике лихо. Кон.

2. незвичайність, нечємність (Гал.).

Невѣжливость = д. **Невѣжество** 2.

Невѣжливый, во = незвичайний (С. Л.), нечємний (Гал. Фр.), негрєчвий. — Щоб не обидься він за яке незвичайне слово. н. к. — Що в злости я сказав тобі нечємє слово. Фр.

Невѣріе = невіра, безвірра, недовірство. **Невѣрно** = невірно, непевно.

Невѣрный = 1. невірний, невіра, недовірок (С. З.). — Невірай гірш жидо або турка. п. пр. — Лях потураак кляшвик галєрський, недовірок християнодий. в. д.

2. неймовірний.

3. невірний, неурядливий, непєвний.

4. д. Віролоный.

Невѣроятный = неймовірність.

Невѣроятный, мо = неймовірний (С. Жел.), неподобий, нечуваний, во.

Невѣръ = невір, невіра, недопірок.

Невѣсѣомый = безважний (С. Жел.), неважний, неваговий.

Невѣста = 1. невѣста (С. З.), молодá, на веселi в пiснях i в речах обрадованих — княгиня.

2. дiвчина на вилáннi.

Невѣстняч = невѣстняч, молодóбi.

Невѣстка, невѣстунка = невѣстка, здр. невѣстошка, невѣхца (С. З.), особо: синова жiнка — синовá (С. З.), сипiха, братова — братовá (С. Аф. Ш.). — Невѣстка — чужа кiстка, п. пр. — З синовою його милости пана Василя. Маркович. С. З. — Брат сестру вiтас, а братова стиха лас. п. пр.

Невѣстникъ = невѣстнич (С. З.), синовóбi, братовóбi, кiлькох невѣсток — невѣстчáний. — Невѣстнич хлопцев. С. З. — У пастри невѣстки, так то невѣстчаа худоба. Чайч.

Невѣсть = невять, невѣдь, невѣдомо. — Невять куди дiв ся. — Невять що каже.

Негарь = нѣжирь (торiшня трава невипалена).

Негдѣ = нiгде, нiде, нема-де. С. З. Л. — Утогна ся-б молоденький, щоб не вудит сьвитом, утогна ся-б тижно жита i нема-де дiтись. К. Ш.

Негласный, но = негласний, но, неiвний, но, безоповiдно, пiшком, тишком.

Негларовать = нѣхтувати, запехáювати.

Негодякъ, ца = ледащо (С. З.), поб. — ледацюга, ледащница (С. З. Л.), ланець, лѣдарь (С. З.), лѣдарка, лайдáк, лобурь, поб. — лобуряка (С. З.), гультый, кз (С. З.), гультыса (С. З.). — Вродилось ледащо — вiвашо. п. пр. — Ой ти пiвчи, мене бiвчи, сам не знавчи за що: ах i ти, так i я — обоє ледащо. п. п. — Пустив ся в ледащо. С. З. — Чаплинському влодiю, ледащницi. Л. В. — Ой послухай, сваву, що говорить двога: моя дочка ледащница ве вочуе дома! п. п.

Негодность = негоднáсть, нiкчѣмнiвiсть (Чайч.).

Негодный, но = 1. негодящий (С. Л.), негóжий (С. З.), негiдний (С. З.), непригiдний, неадáтний (С. Л.), непутищий (С. Л.), непотрiбний (С. Л.), нiкчѣмний (С. З.), но. — На тобі, вебоже, що мiнi вебоже. п. пр. — На старiсть пiдтоптавас, нема же тої сили, що при здоровiю ман, i воги трусить ся i очi помутнiли, зовсiм вичемним став. Б. Г. — Негiдноє = нiгiдь (С. Л.), непóтрiб, нiкчѣмница, покiдька, покидь (С. З.). — I покидали

воги яко негiдь своi багатства. К. Св. П. — Шкода грошей на таку повадь тратити. С. З. — Ице мопо не покидаю. С. З. — Негодный сдѣлаться = зледащити, зникчѣмнiти. — Не та же и стала: засдацiла, нездужаю. К. Ш. — Си думка сьвати од землi шiдiйнаа чоловика i зникчѣмнiти ве две йому. Ос.

2. поганий, но, ледачий (С. З.), паскúдний, по. — Таку ледачу памiять маю, що и не згадаю. Б. Г.

Негодование = гнiв (С. Пар.), рѣмство, оббурѣння. — На таарi i в очах у його палало обуреннi проти того вчипку. Кп.

Негодовать = гнiвати ся (С. Пар.), рѣмствувати (С. З.), оббурювати ся. — Ви все бiльше переймає ся тям, що бiльше обуровало його проти гидяних заходiв. Кп. — Чого нiн так обурив ся на його?

Негодъ = 1. неадáча, негодóда (С. З.).

2. неврозáй, недорiд.

Негодий, ха = поганець, паскúдник, ця, паскúда (сп. р.) i див. Негодникъ, ца. — Пляче та ридас, як рибонька бьеть си, а нид нею молодюю поганець сьмiсть ся. К. Ш. — Кругом паскудали Чому ж його так не вонуть? Чому на його не нають? К. Ш.

Негодийничать = недарювати.

Негораздо = негарáзд, недóбре, поганó. — Ой негарáзд Запорожцi. негарáзд вчинили: степ широкий, край веселий тай занастали. п. п.

Негостеприимный = негостьовiтний, негостинний (С. Жел.).

Негръ, негритапка = нурин (С. З.), нуринка. — Як мурин бiлим, так дурень розумним нiколи не буде. н. пр.

Недалѣко = недалѣко, недалѣчко, близько, неопóдаль (С. З. Л.). — Неопóдаль станувши обозом. Л. В.

Недалѣкий, недалѣкий = 1. недалѣкий, близький (С. Ш.); блиговий (С. Л.). — Недалека дорога. — Близкий родич. — Вач, благовий сьвіт! С. Л.

2. недоумковатий, недоумок (С. З.), благенъкий, плохенький. — Человѣкъ недалѣяго ума, недалѣкия = благенъкий, плохенький i т. л.

Недальновидный = короткозóрий, короткоглядивий (С. Жел.), непрозiривий.

Недѣвѣжливость = нерухóмiсть, нерухóме добрó. — Циновати весело було його нерухóмiсть. Кп.

Недѣвѣжливый, мо, ведавѣжний, но = нерухóжий, мо (С. Жел. З.), непорухóний, мо, нерушвий, но, непорушний (С. Жел.),

безру́хий (Пч.). — Довго, довго, утопувши в сердечній душі, святий отець спідв мочив, перухомий, сумний. Галуз. — Як упив ся Лютиця Богданко, та й занув на ливі перухомо Ст. С. — Хотів кричати — мизк сухий був перуховий, мовчазний. О. Пч. — Він сидів перурушно. Ск. — В безрухій погляді всім мигнулося іскри і потім на вік погасили в сві тяжким. О. Пч. — Недви́жимое ви́шние = д. Недви́жимость і під с. Ни́ищество.

Недоборъ = недобір.

Недобі́тий = недобіток. С. З.

Недоброже́латель, лпца = непри́ятель, ка, недоброхі́т, ка, ворог.

Недоброже́лательный = неспри́ятливий; неспри́ятливий (С. З. Жел.) · недоброхі́тливий, ворожі́й.

Недоброже́лательство = неспри́ятливість (С. З. Жел.), недоброхі́тство.

Недобросо́вістний = недобросо́вістний, несумі́нний.

Недоброхі́тний = д. Недоброже́лательный.

Недобры́й = лихий, алий.

Недобро́лок = недобілячий віск.

Недові́дъть = недобача́ти. — Від старости вже недобачає.

Недовольны́й = незадово́лений (С. Пар.), невдово́лений (С. Пар.), неконте́нтний (Прав.).

Недовольство = недовольність, незадово́леність (С. Пар.), ре́жство. — Выража́ть си́льное недовольство = ре́жствува́ти.

Недові́рчка = недобір.

Недові́ріє, недові́рка = недові́рство. К. Кр. — Ни́ять недові́ріє = не ві́ати ві́ри (до кого).

Недові́рчивость = неві́мові́рність.

Недові́рчивый = неві́мові́рний, невірливий (С. Жел.). — Друживонька веймові́рная, чужа семья неспри́ятная. п. пр.

Недові́сать, недові́шувать = недові́ажити, недові́ажувати; одва́жити, одва́жувати.

Недові́сокъ, недові́сь = недові́ага, неповна вага́.

Недога́дливый = недога́дливий, недога́дко, нетяжкий.

Недогля́дывать, недогля́дъть = ве́догляда́ти, ве́додивля́ти ся, ве́догляді́ти, ве́додиві́ти ся, не си́остерега́ти.

Недоза́рный = недоспі́лий (С. Л.), недості́глий, неспі́лий (С. Л.), несті́глий, зе́лений, про де-які рослинн — свидо-

вий. — Недоспі́лий канун. — Зе́лені груші. — Свидове жито. — З свидового жита смажина каша. С. Л.

Недо́йка = ве́до́йка (С. Жел.), ве́до́плат, ве́до́плата (С. Жел.), заде́глість (Гал.). — За пими рік крізь рік недоплат, тільки записуй. Кн. — За недоплатку поцінували. Недо́ймочный = ве́до́ймочий.

Недо́ймщикъ = недоплати́тик (так і в чеській мові). — Недоплати́чник росте у пасі і до того йде, що хоч усе село цінуй. Кн.

Недо́лѣтокъ, недо́лѣть = ве́до́лі́ток, підлі́ток. — Він зростом високий, а це ве́долі́ток — на 14-му годі тільки. Кн.

Недолю́бливать = неполюба́ти. — Він щось його неполюбає. Чайч.

Недо́мога́ть = незу́жати, неду́жати, ве́дугова́ти.

Недо́мова = ве́домовка, ве́доска́а.

Недо́моль = ве́домёл.

Недо́мыслиє = ве́домисл, ве́дерозумі́ння.

Недо́и́ривать, недо́и́рять = ве́дови́рять, ве́дови́рять.

Недо́и́рка, недо́и́ръ = ве́домі́р.

Недо́посокъ = ве́додосок (С. Жел.), ве́додоше́ва дитина (С. Жел.), ве́часне́, ве́часне́, ве́часна́ дитина (Лев.), ве́ливнок. — Швидче до носа, треба у віру увести, попо до вечера ве́домове, бо родилось на 7-м місяці — вливнок. Кн.

Недо́пѣка, недо́пѣкный = ве́до́пі́чок, глевкий хлі́б, глевті́ок, глевті́ак (С. Аф.).

Недо́продаві́ть, недо́продать = ве́допродать, ве́ви́продати.

Недо́раба́тка = ве́доробле́не.

Недо́разаумі́вать, недо́разаумі́ть = ве́розаумі́ти, ве́рсаумі́ти, ве́порозумі́ти.

Недо́разаумі́є = ве́порозумі́ння. — Причи́нами похо́дів бу́ди мабу́ть які́сь ве́порозумі́ння з Гре́ками в спра́вах купе́цьких. Бар. О.

Недо́рѣзаны́й = недоспі́лий, ве́дості́глий, ве́вистя́лий (про опух).

Недо́родь = ве́дорі́д.

Недо́рослы́й = ве́дорослі́й, ве́лекува́тий.

Недо́росель = ве́долі́ток, ве́новнолі́тний, (С. Пар.), підлі́ток, ве́дорослі́й, ве́дорос́ток (Чайч.). — Ве́долі́ток таке творить. К. Ш. — Щоб обу́ти пават ве́доросель. К. Ш. (Д. ще від с. Не́соверше́ниола́тний).

Недо́росо́токъ = ве́до́рі́сток, ве́дорос́ток, ве́дорослі́й, ве́догін. — Бу́ряки ці ве́догони. Лев.

Недо́сідокъ = ве́досі́док, ве́досі́жеве яйце́.

Недосидѣть, недосидѣвать = недосидѣти, невисидѣти, недо(неви)сидувати.

Недосидѣшать = недочѣти, недочувати (С. З.). — Хоч чує, та мов спить і мов недочує. Гул. Ар.

Недосидѣшка = недочування.

Недосидѣть = недодгляд. С. З. Д.

Недосидѣть = недоглядѣти, недодивити ся, неспостерегти.

Недосидѣть = недосидѣти.

Недосидѣлый = невисохлий.

Недосидѣлый = д. Недозарѣлый.

Недоставать, достаѣть = бракувати (С. Аф. Л. Ш.), брак, бракує (С. Ш.), хибувати, хибує. — Убогому мало що бракує. н. пр. — Своїх сил у його бракує: він мує помирити ся. Бар. О. — Діачат у нас бракує, а хлопців сила. С. Д. — Бракує грошей. С. Ш. — Кунив би усього, та брак грошей. С. Ш. — Землі та худоби хибує. Кв.

Недостатокъ = 1. недостача (С. Л.), вестаток, вестатки (С. З. Л.), хліба — безхлібья, рыба — безрыбья, води — безвиддя, безпїття, їжі — безїжя, доріг — бездоріжжя і т. д. — Недостаца землі і освѣти спирали голодні. Кн. — Прайцов вестаток, забрав і остаток. н. пр. — Буйні вітри вставали, козака а ніг валяли: одно безпїття, друге безїжя, третє бездоріжжя. п. д.

2. хіба (С. З.), вада, ганч, хібчі (С. З.). — Нема чоловіка без вади. н. пр. — Що вже в неї жвахів було, отже вона знайшла хібу в кожні. Ст. С. п.

Недостаточно = недосить, ведосталь, недостатньо.

Недостаточность = недостатѣість. С. Жел.

Недостаточный = недостатѣтій. С. Жел.

Недостижимость = недосяжѣість (Чайч). недосяжѣість. С. Жел.

Недостижимый = ведосяжѣтій. С. Жел.

Недостойный, недостобенъ = недостойний (С. Жел.), негідний (С. Жел. Пар.), невартїй, неварт. — Хто копійки не береже, той сам шата не варт. н. пр.

Недостойность, ный = недо(непри)стунїсть, ший.

Недостугъ = недозвілля, нікольство. — Недогляд або нікольство господареві. К. Х. — За нікольством ве поробиш всього. Чайч. — Як до ціна, так і нікольство у його, а до дічат... Кн.

Недосужно = ніколи (С. З.), нема колї, нема часу, завізно (С. З.). — Ніколи у смак заснути, ніколи борцу сьорпнути. Кат.

— Нехай зроблю другим разом, бо тепер завізно. С. З. (Д. ще під сл. Некогда).

Недосчитаться, недосчитываться = недоличити ся, недоличувати ся.

Недосѣвъ = недосѣв.

Недотрога = 1. рос. Impatiens noli me tangere L. = не руй мене, розрив, черевички Божої матері. С. Ан.

2. недоторка, недотїка (С. Жел.). незаймаїло (си. р.), недоторкливий, ва (Лєв.), недотїркливий, ва (С. Жел.). — Дивись, яка недоторка! І пожартувати не можна.

Недотїка = д. Недотрога 2.

Недоуводкъ = обрѣть, обрѣтька. С. Л.

Недоумивать = 1. нерозумїти, ведоумисляти ся.

2. вагати ся, вагувати ся. (Д. під сл. Колѣбаться 2).

Недоумїніе = 1. нерозумїння.

2. вагання, невѣвнїсть (д. Колѣбаніе 2).

Недоучь, недоучка, недоучивший си = недочѣвий.

Недочѣться, псдочитаться, недочѣтываться = недоличити ся, недоличувати ся.

Недочѣтъ = недолїк. С. Жел. — Зубів недолїк. Кв. — Стали Турки поперед лічати: недолїку 50, стали Касфи лічати: трьох голівних між ними не має. І. Г.

Недощапы = 1. недоспїлий, недостїглий. 2. невїлий, нездѣтний.

Недоѣдки = недоїдок, частіше мн. недоїдки, недоїривок, від сїва, соломи — звїди, перїїди.

Недругъ = ворог.

Недружелюбный = неприязний, ворожий. — Прощай свѣте, прощай земле, неприязний краю! К. Ш.

Недуговать = недугати і д. Болѣтъ 1.

Недугъ = д. Болѣзань.

Недужливый = д. Болѣзаневный.

Недужный = д. Больной.

Недурной, недурный, недурна = гѣрний, на, гѣрнѣлький, ка, хорошкуватїй, та. — Вона не красауня, але гѣрнѣнька.

Недѣйствительность = недїйснїсть.

Недѣйствительный = недїйсний.

Недѣлимое. individuum = ведїлимє, єдїниця.

Недѣлимость = неподїльнїсть, неродїльнїсть. С. Жел. Пар.

Недѣлимый = неподїльний, неродїльний. С. Жел. Пар.

Недѣлка = недѣлька, тижник (Сп. С. Ш.).

Недѣльний, но = 1. неподільний, неподіла, недоробі. — Бо та недодільная дівка. п. п. — Недоділа ти кашки.

2. недільний. — День недѣльний = неділя, вноді — святя неділя, неділенька. — Та прийшов же я тай у неділю, та дала Солоха сорочку білу, п. п. — Завтра неділенька святя, тоді й одпочинем. — В суботу — не робота; а в неділю — нема діла. п. пр.

3. тижньовий (С. Л. Ш.), потиженний, но (Сп.). — Хіба потиженних висидати муть сторожів. Сп. — Потижешо ми нащину справляли. Ки.

Недѣля = 1. неділя, неділенька. (Д. Недѣльний день).

2. неділя, тиждень (С. З. Л. Ш.), адр. тижник (С. Ш.). — Їдеш на день, а хліба берм на тиждень. п. пр. — Воскресная, світлая, святя неділя, недѣля Пасхи = Великодній святя. С. Аф. — Крестопоклонная недѣля = середохрестний тиждень (С. З.), середохрестна неділя, хрестна (м. Л.), середохрестя, середощія (С. З.). — Баждую недѣлю = що тижня. — Недѣлю проводити, провести = тижнювати (С. Л. Ш.), потиживувати, протижнювати. — Тижнювали у нас москалі. С. Л. — Недѣлю недѣльськ = цілий тиждень. — Трійцкая недѣля, недѣля св. Трійци = клечальна неділя, зелєні святя, зелєна (С. З. Л.) гряня (С. З.). — Та на зелєтїх мн святяках. К. Ш. — На гряняї неділі русалки сиділа, сорочку просла. п. п. — Перва недѣля Великого поста = жіляна. М. Л.

— Понедѣльник 1-й в. В. и. = жілявий понеділок. С. Аф. — Шестя недѣля Великого поста, недѣля вій = верба неділя, вербий тиждень. — Оминая недѣля = провідня, проводи. — Се було саме на Провідній. — Черезь недѣлю = через тиждень, за тиждень. — Верба бья, не я бью — за тиждень Великдеа, ось недалеко червопе явчко. п. пр.

Недѣтельность = неділяність, недільність. (С. Жел.).

Недѣтельный = неділяний, недійний. (С. Жел.).

Несчастливый = неатуральний, несвітський, несвітний (С. Л.). — В грудах найшов ся той несвітський крик немов би знаду ній язи до гласу ньнього не зва. Сви.

Нежданний, но = несподіваний, но. С. З. — Гість несподіваний, хазяїн несприбравий, то й Бог простить. п. пр.

Нежелание = нехотіння, нехїт (С. Л.).

Нежели = ніж, як, над, од. — Було-б тобі мене, мати, в купселі залити, а ніж таку нещасливу на світ годувати. п. п. — Бізьме захода, як (або: ніж) правнику. п. пр. — Гірка правда краща од солодїю брехїї. п. пр.

Нежилецъ, у виразі: оиъ не жилецъ = йому вже не животити, не буде вже рясту топтати, на лідан дїше (тяжко педужий, от-от уире).

Нежилой домъ = пўстка. — Вернувь із наймів господарювати в пустку. К. Х. — Пустку затовита нема кому. К. Ш.

Незабвенный, но = незабутий (С. З. Л.), незабутий, вікопомний (С. Л.). — Де гуляе, бенкетуе син наш незабутий? Їже й соловїї одлетіла, а його не чути. К. Х. — Нехай стаєть ся на вікопомную намятку. Орлик. С. З.

Незаботливый = недбалий, недбайливий, недбайто, недбалця (сп. р.), недбаха (сп. р.). — Недбалци — гірше пиваїці. п. пр.

Незаботливость = недбалість, недбайство, недбайість.

Незабудка, забудь мене, рос. *Myosotis palustris* = Люби мене (С. Л.), забудь мене, забудька (С. Жел.), навийні чічки (С. Ан.).

Незавидный, но = абї-який, сякий-такій (С. З.), абї-як, так собі. — Сякий-такій аби був, аби хліба роздобув. п. и. — Жаве так собі.

Независимость = незалежність, невідхильність, невіддєльність. — Литви і Русь, входичи у федераційну єдність з Польщю, заховала своєю політичною незалежність. Бар. О. — Борачи ся за свою незалежність, все більше й більше переймають Польки звичай німецькі. Бар. О.

Независимый, но = незалежний, невідхильний, но, невіддєльний, ло, невіднеоблений (К. Кр.), самостійний. — Отець ній був ні од кого незалежний. Бар. Литва і Русь мали незалежну окрему внутрішню управу. Бар. О. — Кожпий молодий князь авляв себе незалежний і силував си зрівняти еп з Краківским князем. Бар. О. — Чую си незалежно, чую, що живу власною працею. Фр. — Независимо отъ этого = окрім сього. — Пивиня знілатити рату за цілий рік і окрім сього ще й штрап.

Независтливый, независтный = незаа-

дрий (С. Жел.), незаадрістий, незавидючий.

Незадача = невдача; неслід.

Незадолго = незадвого, недавно перед...

Незазорный, по = бездокирайый, но.

Незакопорождённый, ая = байстрюк (С. Аф. Ш.), байстрюк (С. Л. Ш.), байстер (С. Аф. Ш.), байстрючка (С. Аф. Ш. ж. р.), байстрия (С. З. Д. Ш. св. р.), безбатченко (С. Л.), секибатченко (С. Л.), самосій, самосійна, падалишпа, добутна, нажирівана дитина. — Грїх не байструкої, а батькові. и. пр. — За що мати згнущасть ся, лав, пропалила, свов дити без сорому байстрам пазинає. К. Ш. — Сягдато та ще десь з байстрия. О. Мор. — Самосійні діти. Кр. — Хіба ти батьківська дитина? Ти нажирована. Ки.

Незаконність, віяї = пезаконність, ний. Незаконная діти = д. Незаконпорождённый.

Незайма́ть, у виразі: „незайма́й, те“ = незайма́й, перуш, печіпа́й, те. — Незаймай його — його і свої зацкуютъ в. пр. — На, чорте, груш, тільки мене не руш. и. пр. — Пацьких груш не руше: як погниють, то самі відадутъ. и. пр.

Незащадительно = негаїно (С. З.), вегажчєсь, пезабарол. — Призди негаїно.

Незащитный = неазаїний.

Незащитный, по = пезащитний, непомітний, но, неприякмі(є)твий, но, неапат, неапат, пезаічно, пезааіту. — Так якось незначо стадоє, що й... — Оттак самому собі неааіту ви діїшов до... Кр. — Сгривжений Ігнат, при землі пезнать. (и. з. — погріб.)

Незащитой = вільний, гулячий. — Де є гуляче місце, там і сїдай. С. Л.

Незащитный = стародавній, однічний, предковичний (С. З.), віковічний, споківичний. — Съ пезааітитлхъ времєнь = споківично і під сїл. Время. — Могила споківично тут, ліхто не аазнає, коли її насипано. Ки.

Незащитный = неазаїмований, пезакальвий, чистий.

Незащитно = непазаслуді, віаащо, дурно, дарма, дарємне, беаповінно.

Незащитный, во = невігадливий, во.

Нездороваться, нездоровитса = неадужа-ти ся, недобрійти ся, неадужасти ся, недобрїть ся. — Щось мїні недобрїть ся. Чайч. — Пішов би і я, та щось неадужасть ся: і голова трохи болять і зєного пєначе мє.

Нездоровость = неадорівість.

Нездоровый = 1. ведужий, пєдужий, слабій і д. Большой.

2. неадорівий, шкодливий, вадливий, непогожий. — Неадорове повітрі. — Нєпогожа вода.

Нездоровье = нєміч, недомогання (С. Л.), також дивась: Болѣзь.

Нездоровѣть = д. Болѣть.

Незловивый, незловный = незлий, незлослівий, незлісний, незлостивий, лагідний (С. Пар.).

Незлобие = незлосливість (С. Ж.), незлостпність, лагідність (С. Пар.).

Незнаемый, мо = пєвідомий, мо, незвїстий, по, пезнаємий. (Пр. д. під сїл. Незвѣдомый).

Незнакомость, незнакомка, пезнакомый, ая = незнайомий (С. Л.), пезнаєний, ма.

Незнание = пєвідомість, пєсвїдомість (С. Пар.).

Незначительный, по = незначий, пезнаічно, невеликий, пєлічний, но, пєбагато, трохі.

Незначительность = незначість, пєважнїца, дуришца.

Незрѣлость = неспїлість, недостїглість.

Незрѣлый = 1. несплївий, пєстїглий (С. Л.), недостїглий, велєний, свидовий. (Д. Недоспѣлый).

2. холодїй, пєдорослий, велєний.

Незублемый, по = непахїтний, пєохибний, по. С. Пар.

Незубность = нежнїучість.

Незубный, по = нежнїучий. — Такі кара пємнїуча; від пєї не вгїчєш. Ки. — Будє пємнїуча мѹка. К. Д. — Смерть — нежнїуча дорога. и. пр.

Незубный = недозанний, пєвідомий, пєдовїдомий. — Духово-моральєє жїтїя чоловіка — все одно, що пєдовїдомє дню морське. Ки.

Незубность = пєвідомість, бєзвїсть (С. Л.). — Нєвїдомість закутїла його туманом. Мир. О. — Аби ліхто пєнослушєства свєго праву пєвідомостю покрявати не мїг. Ст. Л.

Незубный, по = пєвідомий, мо (С. Л.), пєзвїсний, но, пєдовїдомий, мо. бєзрїсний (С. Л.), пєзавїсний, пєзавїний, пєзавїний (Чайч.), пєзавїно (С. Л.), пєзавїно, пєзавїно (С. Л.). — Незавть кудя подів ся. С. Л. (Д. цє під сїл. Незвѣдомый).

Неаглаголаний = невіковий (С. З. Л.

ж.), несказаний. — Невимовне чудо. С. З.
— Якесь невимовне даво учинило ся. Чайч.

Незагаданий = невиводний, невитра-
вний. — Невиводна плава. — Се мало не-
вitraввє вражєши на його душу. Ав.

Незацілий = нецілий, невідужли-
вий. — Зєрно самолюбства всвдушли-
вого. Кп.

Незаціпність = незціпність, неодці-
пність.

Незаціпний, по = незціпний, неодці-
пний, по. С. Л.

Незацірний, по = незцірний, нецір-
ний безцірний, по (С. Л.).

Незаобразимий = несказаний. — Краса
незаказана.

Незазачіпний = д. Незазагаданий.

Незаказаний = непереводний, пер-
водний, безпереводний.

Незаказаний = д. Незазагаданий.

Незаказаний = непереводний.

Незаказаний, по = непереводний, нечу-
ваний, по.

Незаказаний = убогий, недостатний (С. Жє.),
і д. Бєдний. — Убогому мало що бракує.
п. пр. — Пабрав си Бог багатих, а убоги-
ни розсидєв. н. пр.

Незаказаний = недостаточа і д. Недостаток 1.
— За незаказаний, по незаказаний = не
маючи.

Незаказаний = нещирість. С. Л. — До-
тя тебе вірно кохала, доки нещирість твою
дозвала. п. п.

Незаказаний = нещирий.

Незаказаний, по = невірний, по, невір-
ний, неадатний, по.

Незаказаний, по = 1. д. Незазагаданий.
2. невідомий, незрозумілий, непо-
дійсний. — Куди жєвє Іх таємнича доля,
Прєдїчного невідомо воли? К. Б.

Незаказаний = несповнєння, невиво-
нєння, невиконання.

Незаказаний = несправний, несп-
равний.

Незаказаний = несправність.

Незаказаний = несправний.

Незаказаний = недізнаний, неспробо-
ваний, неспиткований, недосвідчений.

Незаказаний = 1. лютість, лютовання
(про вітер, хвилю).
2. д. Бєжєство 1.

Незаказаний = д. Бєжєсть 2.

Незаказаний, по = лютий, то, шалєний,

по, несамовітний, то. — Як я двір вїду,
подивлю ся на вроду свєтлїю, і шалєво об-
їму ся, пєком поцілуу. Лобода. — Нєса-
мовитий крик розбудив мєсє. Кп. — Ско-
чєв Муїо, мов пєсамовитий, бїжить прудко
до свєтлїці в гору. Стар. С. п.

Незаказаний = непереводний, не-
відомий (С. Л.), про їстові завєсє — пе-
реїжний.

Незаказаний = несподіваний. — Живуть
недєдї по густих несподіваних лїсах. Ястру-
бєцї. — Про зїрї.

Незаказаний = непереводний, не-
переводний (Дєп.).

Незаказаний = незлічийний, незлічен-
ний (С. З.). нечислений. — Кмєв
оком по Косовим полї, аж там бачить не-
злічне пїсьєко. Ст. С. п. — Нєчисленної
шкоди завєсє бу вє народ... Кп. — Нєзчи-
слєнє багатєво будо у його. в. о.

Незаказаний, льний = нейтральність,
ний.

Незаказаний = 1. пераїговий (урядовєць).
2. некасовий (про школи).

Незаказаний = непоказаний, непереводний.

Незаказаний, рос. Асєг tataricum L. = чорно-
кїєн, чорнок їна, пїклен. С. Ав.

Незаказаний = ніколи (С. З. Л.), нєма коли,
нєма часу. — То свїдєво, то обїду і по-
гуляти ніколи. в. пр. — Ніколи і свєрти
будє. п. пр. — Ніколи тепєр по ошєрїти
ходить. п. пр. — Все ніколи — з дєжєво
то ї свїдї нєма. в. пр. — Сїдай, пїдєво!
Нєма часу, трєба їти. п. пр. (Д. щє під сє.
Недосужно.)

Незаказаний = д. Безкопєчний.

Незаказаний, во = негарний, по (С. Л.),
негїжий, жє, погарний, по. — Нє жєвє
мінї того возє, коє-б дївчєва гєжа, а то
руда та погана, та ї та возє погамєла. п. п.

Незаказаний = нехрист.

Незаказаний = нехрещений.

Незаказаний = некролог, посмертна вгїдка.

Незаказаний = недужий, неміцний, по-
крїпкий.

Незаказаний = недорєчі, недолїла невлїд,
недоладу, недошїгєв (С. З.). — Озвєв
сє недорєчі і вївїшло: на те ї мої штєли
в жукто. Кп. (Пр. д. щє під сє. Естїти).

Незаказаний = нікуди, нєма кудї, нїгдє, нє-
ма-дє, нікудою. — Іди, їди, Яковє, з х-
тє, бо на пїчі бїтєво та матї, а на шєлу
батьковї дїти, нїгдє тебе, Яковє, дїти. п. п.
— Тяжко, вїжєко в свїтї жєти сиротї бєз
роду: нєма кудї прихїлїть сє, хоч з гори
та в воду! Утошє сє б колодєнєкий, щєб

- не вудить світом; утопився б — тяжко жати і нема де дітись. К. Ш. — Нікуди піти.
- Неладний**, но = педобрий, ре, поганій, но, лихий, злий, але, негаразд. — Ой негаразд Запорожці негаразд вчинили, степ широкий, край веселий тай заналетали. п. п.
- Неладькая** = сила диявольська, нечистий, біс, чорт, духа година. — Дёрнула не-ня неладькая = настав міні біс. — За-чѣмъ меля тудя неладькая понесеть? = чого мене туди чортяка понесе? — Кудя егѡ неладькая занесла = куди йо-го чортї понесла, куди він к бісу по-дів ся? — Неладькая тебї пранесла! = пранесла тебѣ духа година, чорт, біс, нечистий тебѣ праніс! — Пуститься во-всь неладькия = в ледяцо пустити ся.
- Нелицеприятний**, нелицеприятный, но = безасторбний, правдивий, во.
- Неловкий**, ко = незручний, во (С. Л.), неметкий (С. З.), неграбний, но, неграба, вайдуватий. — Неовко = шійково (С. Л.), ніякось. — Напела на мене та-кого, що й казати шійково. Ч. К. — Кате-рвиї стало шійково. Лев.
- Неловкость** = незручність, неграбність. — Почувствовав неловкость = почув себе якось шійково.
- Неложный**, но = правдивий, справедливий, во, по правді, певний, но. — Нева чутиа.
- Нельзя** = не можна, не вільно. — Сюди не можна ходити. — Бать нельзя лучше, хуже, блате = як найкраще, як найгірше, як найбільше.
- Нельван**, у виразі: „до нельван“ = до кінця, до краю, до останку, через край, на підто. — До нельван терпів = терпів до останку. — Росхвалїли до нельван = через край розхвалїли.
- Нельница** = пісенїниця, дурниця, бредня, незнай-що, ка'зна-що. (Д. під сл. Ахивея, Беземїслїца, Ведоръ).
- Нельность** = 1. недоладність, дурість, дуровання.
2. д. Нельница.
- Нельный** = недоладний, неподобний; дурний, безглуздий. — Плете щось неподобне, що й куди не держити си.
- Нелюбный** = нелюбий, немилый, пелью. С. Л. — Хоче мене мати за пельюба дати. п. п.
- Нелюб** = нелюбий, пелью, гидкий, прикрий.
- Нелюдимъ**, нелюдима, нелюдимий, ая =
- нелюда (С. Л. сп. р.), одлюдько (сп. р.), нелюдько, бєалюдсьн, безлюдько (С. Л.), одлюдвий (С. З.), нєкуватїй. — Такий, що ні до кого й не озветь ся: попура та одлюдько. Ск. — Дорика сестра, що и безлюдько — дураю си людєй. Ки. — І на в знаки не дасть — такий безлюдько. С. Л. — Живє одлюдо на вигонї. С. З. — Облу-да будь од нас одлюдна. н. п.
- Немало** = немало, чимало (С. Л.), багатєнько. — Він чимало попрацював над сим ділом. — Чимало аїт перевернулось, води чимало утїкло, і в хутір лихо наверхнулось і сліз чимало привисло? К. Ш.
- Немаловажный** = немаловажний, значний.
- Немалый** = чималий. — Чималий у яру ставок, зелений на горі гайок. К. Ш.
- Немедленно**, немедля = негайно (С. З. Л.), негайно, негайчїсь, незабаром (С. З. Л.), небавом (Гал.), небапно (Гал.), незабаром (Гал.), зараз (С. Л.). — Хай не-забаром поспіша догавити. І. Г. — Ди міні зараз. С. Л.
- Немедленный** = негайний, негайний, незабарвий.
- Немилосердный**, но = немилосердий, безмилосердий, но, жорсткий, ко.
- Немилость** = немилість, неласка.
- Немилый** = д. Нелюбий.
- Немиуемый**, но = немиучий, че (С. Л.), немиуущий, че.
- Немиогіе** = небагато, мало хто. — Неміогіе = мавіть, наїзва, небагато, мало що. — Вь немиогіхъ словахъ = кількомъ словами (Чайч.), коротко ка-жучи. — Неміогіе пошїнали егѡ = ма-ло хто розумів йогѡ. — Для немиогіхъ = для небагатѡхъ. — Неміогімиъ = небагатѡхъ, мало кому.
- Немиогѡ**, зр. немиогѡ, немиогѡчко = небагато, небагачко, небагатєнько, трѡхи, трѡшки, трѡшечки, трїшки, трїшечки, трїї, трїсі, трїсіюї, кришку, кришечку. С. Л. Ш. — Пусти, свате, в хату — тут нас не багато. п. п. — Почало трѡхи вїяснювати си. Ки. — Миски, ложки й хлѡба трѡшки. п. пр. — Хий нам Бог здох-ровки прибавит в ручни, в шїжки і в жи-вотки трїшки. н. пр. — Дайте, мамо, ще трїсі! — Буде вже тобі! — Та трїсіюї! Чайч. — А в так мало, не багато блага у Бога. К. Ш. — Див. що під сл. Мале. — Неміогѡ спуетя = трѡхи згѡдох, не-забарѡм після..., невдовзі. — Не довго він мучив ся і вмер, а незабаром після то-го вмерла і мїва. — Поміміогѡ, пове-

ялѳечку = потроху, потрошку. — Горуку потроху. н. пр. — Потрошку та з папкою. н. пр. — Горушку потрошку — на даяше буде. н. пр.

Неможетса = 1. д. Нездорѳвется.

2. не можна, не вѳьмо.

Немѳчло = невмовкаюч, безаустанку. — Говорив цѳий вечѳр, невмовкаючи.

Немѳчний = невмовкаючий.

Немѳч = 1. неадужати (С. З. Л.), неадолати, неадолати, незмогти (С. З.). — Неадужае встати. — Бо я стар, болю, бѳльше гетьманом неадолю. н. д.

2. д. Болѳть.

Немѳча, немѳча = немѳч і д. Болѳць. — Дѳвнѳча немѳча, Chlorosis = блѳдачка. — Чѳрна немѳча = чѳрна немѳч, хворѳба.

Немѳчний = 1. д. Большой.

2. недужий, безсилый. — Та воля ж мої недужі, та винезіть мажу з калюжі. н. п.

Немѳслимый, мо = неможливий, во, неподобний, но.

Ненавѳдѳть = ненавѳдѳти. — Воша меле навѳвѳдѳть.

Ненавѳстливый = злий, недѳбрый, нежачливый.

Ненавѳстный = ненавѳсний, ненавѳдний (К. В.).

Ненавѳсть = ненавѳсть.

Ненаглядный = любий, коханый (що на його ненавѳдши ся).

Ненадежный = 1. квѳлий, хѳрний.

2. непѳний. С. Л.

Ненадѳбность = непѳрѳба.

Неадо, неадобо = 1. нетрѳба, не тра. — Книж мене, Боже, де мене не треба. н. пр. — Не тра стару клопотати, стара знаа, кому дати. н. пр.

2. дѳриа (С. Аф.), сѳлькѳсь (С. З. Л.).

Неадобийный = непѳрѳбийный (С. Л.), безпѳрѳбийный. — Старе, як гнила колода, нукому непѳрѳбие. н. пр.

Неаказанно = безкарно.

Неаказуѳмость = безкарнѳсть.

Неаказуѳмый = безкарний. — Як то не добре на свѳтѳ було, як свѳтѳом безкарнѳ бога управили. І. Г.

Неварѳкомъ, неварѳчно = нав(у)нѳсне (С. Л.), безпѳрѳру, неварѳошне (С. Л.), неварѳком (С. Л.).

Неварѳчный = невѳйсний.

Неварѳшимый, мо = нерушѳний, мо.

Невѳстливый, невѳстный, мо = негодяний, непогожий.

Невѳстье = негодѳ (С. З. Л.), негодѳця, негодѳ, непогодѳ, безгодѳдя, слѳвѳта (С. З.). — До милої вроди не має истоги. н. пр. — Шкода й одѳвнѳши пѳд таку негодѳ. Кп. — Не хочу я вмирѳть змоку або пѳд негодѳ в осѳни. Кп. — Пѳд час осѳнѳь І слѳвѳти. С. З. — Чи в погоду, чи то в слѳвѳту їду з лею на роботу. н. п. — Лізе в очѳ, як слѳвѳта. н. пр. — Началѳсь невѳстье = занепогодѳлось. Лев. — Кѳнѳчлѳсь невѳстье = розгодинѳлось. — О, вже розгодинѳють ся — не буде дощу! Чайч.

Невѳсѳтийность, невѳсѳтность = несѳйство (С. Л.), невѳйсть, несѳить, неажѳрливѳсть.

Невѳсѳтимый, невѳсѳтный = несѳтий, неажѳрливый, неажѳрний, неаѳдний, невѳпитый, невѳистный, неажѳра, жабрѳй (Сп.). — Той несѳит око за край свѳта зазирає, щоб загарѳть. К. Ш. — Цѳле село заневолив, ще йому мало! Невѳсѳтима людина. Кп. — Ог невѳсѳтима дѳтѳва! Ість, ість, не паїсть си. Кп. — Скатерѳна неажѳрлива — її не нагодуш. н. пр.

Невѳаѳда, невѳаѳдый, невѳаѳдчѳмый = д. Невѳсѳтимый.

Невѳужный, мо = д. Невѳдобный, невѳадо. — Невѳужна вѳчь = непѳрѳтѳ, покѳдѳка, покѳдѳчка.

Необѳуманный, мо = необѳмѳркований, во.

Необѳитаѳмый = пустый, безлюдный, дѳкѳй, (хата) — лѳстка — Викнуаю Іх на давнѳ острѳв. — Може вернѳть ся в некрѳту пустку зѳмувати, і укренѳ і вагрѳє погрѳлу хату. К. Ш.

Необѳзрѳмый = неоглядний, неосѳжнѳй, безкарнѳй.

Необѳрѳмый = необѳрѳний (С. З.), пеле-рекожнѳй.

Необѳуданность = невѳпѳиѳсть.

Необѳуданный, во = невѳпѳний, но, безагнѳуданий, свавѳльний.

Необѳусловленный = безумѳвший.

Необѳутый = неѳѳбугнѳй, неѳѳугнѳй, бѳснѳй. — Неѳѳута не ѳѳдѳгнена, тѳльки лѳчком пѳдперезала. н. п.

Необѳодѳно = 1. д. Неадо.

2. кѳнѳче (С. З.), добѳнѳче, кѳнѳчне (С. З.), доконѳчне, немикуѳче (С. Л.). — Але третьѳї недѳїтѳ треба нам було кѳнѳче Іхавнѳ. Федѳ.

Необѳодѳимость = потрѳба, кѳнѳчнѳсть (С. Жел.).

Необѳодѳимый = 1. потрѳбный, потрѳбнѳй, потрѳбен. — Рѳвѳв для тебе усе, що тобѳ адѳть са потрѳбѳни. Ч. К. — Так погрѳ-

вий, як дѣрка в мѣшку. н. пр. — Дав би на молебень, та самому потребеп. н. пр.

2. коуѣч(ш)ний (С. Жел.), неодмінний, безпремінний, немидучий, пильний. — Бо пильні лѣсти мѣю, їду до обозу. н. п.

Неободителъный = неввчливий, неввчайний.

Необдземельный = необсйжний, безмірний. — Край небо наче розсовуеть ся, шїршае, стае необсйжним. Кн.

Необсйжний = незрозумїлий, незміркований, веспогаданий (С. З.).

Необѣтний = д. Необѣземельный.

Необѣзжпный = неук. — Запрїгли не уя, а він як повесе...

Необлжковенный, необычайный, но = падзвичайний, неввчайний, но, несвѣцький. С. З. — Побачивши начина такої пїзньої позвичайної добо, жопя здивувала си. Лев. В. — З батька, з дїда, з праїда не бу я злодїй — се несвѣцький сором. С. Л.

Необычный = 1. д. Необлжковенный.

2. неввклївий, неввзвичасїний.

Необязанный = неповїнний.

Неогадкою = неоглядѣючись, неозирѣючись, без огляду. — Побіг, неоглядѣючись.

Неограниченный = необмеженїй, необмежованїй, безмірний, безкраїй (С. Аф. III). — Козацтво спїяло необмежену владсть шляхти. Бар. О. — Коли в Правобережній Україні пїдувало козацтво, воно перейшла пїд необмежену владсть Польщі. Бар. О.

Неодолѣмый = д. Необорїтний.

Неоднокрѣтний, но = неодноразовний, не раз.

Неодушевѣенный = бедуїшний, неживий.

Неодѣтый = неодїгнений, невдїгнений (С. Л.), неоздїгнений, неубрѣн(т)ий (С. Л.). — Пр. д. пїд сл. Неодѣты.

Неожиданность = несподїванїсть, несподїванка, несподїване. — Се для мене була велика несподїванка. Кн. — Зрадївши з тїлої несподїванки. н. Кн. — Я не яслав вам, бо хотїв зробити нам несподїванку. Фр.

Неожиданный, но = несподїваний, по (С. З. Л.), неспогаданий, негаданий, но (С. Л.), наглий, ло, знелѣцька (С. З.), знелѣцька (С. З.), знелѣцьки (С. Ж.), неввчайїй, незпарошїна (Кр.), незасїжкв (Кн.), спотиньгѣ (С. З.). — З несподїваного часом буває сподїване. н. пр. — Почувши несподївано, ач хтось уступив до хата. Лев. В. — Нападши несподївано на

товариство полку мого. Л. В. — Як виглянув в вїкно знелѣцька, прїйшов Латїя в великий страх. Кот. — Як орея ширококрилий, як нїтер знелѣцька налїтає па вїсьмо вряж. Валуз. — Як би знелѣцька андеа з леба злїтає з огнемю рїзкою. Кот. — Коли знелѣцька Настїя рєгїт почує си, ач ми їздїгуєли си. О. С. — Я замисляє ся, а сестра невпїзнимї як туконе на мене. Кн. — Но відкїль стрїлка не взяла ся і спотївгѣ в стегно впїяла си. Кот.

Неозабоченный = безкошїтний, безжурний.

Неокоичѣтельный = недовѣршений. Гр. См. Ст.

Неопаальный = неспалиий.

Неопасный = безпещий. С. Ш.

Неоперѣвшїеся = безпѣрий. С. Ш. — Неоперѣвшїеся птенєць = голопѣцьок (С. Аф. З.), голѣцьванок (Чап.), голопѣвїрпюк.

Неопїсанный = д. Неяглатѣланний.

Неоплатный = невпїлатвий, несплатийий. — Залїз в невпїлатїї довгї.

Неопомнїться = не счїти ся (С. Л.), не стїжати ся (С. З. Л.), не схамєнїти ся. — Не счуси ї, відкїли ї лихо складаєт ся. К. Х. — І не счув ся, коли нїч мавула. — І не стїжши си, відкїль нїтер понїе. Кн. — Не стїжвлас Вїада, як спїзнїю загубила. н. пр. — І не схамєнує си, як акохав ся я в дїчину, вкохавсь, аж вжахнув ся. н. п. О. Ст.

Неопредѣленность = неовѣченїсть, невввѣченїсть, неварѣвїсть, неясвїсть. — Купецька дїяльність звѣднєвал ся там з неозначєнїстю метї, непевнїстю стєжки до неї. Бар. О. — Незвѣзачєнїє їдєї космополїтїчєвж звягав не дав вам... Кн.

Неопредѣленный, но = неозначєний, но (Гр. Ог.), невввѣченїй, невввѣчений, неясвїй, но. — В умовї межї неввѣченїє, а просто сказано: суходолом до рїчки Смоляни. Кн.

Неопровержїмый, мо = незаперѣчний, но (С. Пар.), нехїтний, по (С. Пар.), неввруїшний, но.

Неопрѣтный = нечєчурпїсть, неохѣїнїсть, неохѣрїнїсть.

Неопрѣтний, ал, но = нечєчурпїй, неохѣївий, но (С. З. Л.), нечєчурпїй, но (С. Л.), неохѣрїй, по, нечєпѣра, нечєпѣра (С. Л.), нечєчїїда (Грѣб.), неохѣя (сп. р.), нехїюї, нехїюїя (Грѣб. С. Л.), неїтїнаха, пїдїїпанка (Грѣб.), шмаровѣ, неввѣвѣка (Грѣб.), вадрїїпа (С. Л.), вадрїїпанка (С. Аф.), вавонтїюха, вавѣв-

- твяка** (Граб.), зама́ура, зама́рзи (Граб.). — І Трахтемірив геть горою пещурин свої хатки розкидав я долею анхою, мов п'яний старець торбинки. К. Ш. — Більш за шипок пещурна хата. Кн. — Була в його жінка та така неохайна, що пі коло себе, ві коло чого рож не доложе. н. к. — А ти, задрипанка — шинкаря! К. Ш.
- Необытний** = недосвідчий, недосвідчений, небувалый. — Заморочують недосвідчих людей. Кн.
- Неоскудіваний** = д. Непаєнякесый.
- Неослабий**, по = пильний, но, щірний, ро, непереставний, безустійний, но, без перерви. — Пильний догляд. — Щира праця.
- Неосмотрительность** = необачність (С. Л.), неоглядність, необачка, необережність.
- Неосмотрительный**, по = необач(ший), во (С. З. Л.), неоглядний, необережний, во. — Прости раз, воно і вдруге буде таким необачним. Кн. — Хтоби будуючи, дерево або цеглу всоачне улуствя і тим кого забва. Ст. Л. — Грав необачно на великі гроші. Зіньк. — А позаду Сагайдакний, що пр мляя жінку на тютюн та люльку — необачний! н. п.
- Неосовательный**, по = безосновний, педлуний, но (С. З.).
- Неоспоримый** = д. Неопровержимый.
- Неосторожный**, по = необережний, небережвий, но (С. Л.), небережний і д.
- Неосмотрительный**. — Небережлого і чорт не стереже. н. пр.
- Неосторожность** = небережність і д. Неосмотрительность.
- Неосуществимый** = неможливий.
- Неосідлий** = неосідлий, задрівний, хочоний.
- Неотвратимый** = неминучий, неодворотний. — Немилюче лихо.
- Неотвайзний**, неотважечный = невідчепний, в'їдливий, уїдливий. — Небудь уїдливий, мов оса. Гул. Ар. — Таке п'їдливце, що хоч візьми та й плюнь йому межі очі. н. пр.
- Неотеса** = неотеса, незграба, одоробло, нескрєба, чвалай, бєцман, ка, мурло, мурило, халло, мугір (С. Л.), гєнал (С. З.). — Ступити не вмє: до йде, так і личепити ся за щось, сказано — неотеса. Кн. — Ой вийду я за ворота — нема мого аюта, тільки той стоїть нескрєба, що мнї не треба. н. п. — Чвалалми ходить та бісів проводять. н. пр.
- Неоткровенность** = нещїрність.
- Неоткуда** = вївідкїля, нема, звідки.
- Неотлажный**, по = д. Безотлагательный.
- Неотлучный**, по = невідлучний, нерозлучний, невідстїпний, но.
- Неотмолимый** = немокутований.
- Неотмивный**, по = неомиваний, но.
- Неотступный**, по = невідстїпний, безвідстїпний, невідчєпний, но, притьком (С. З. Л.). — Притьком намагаєть си.
- Неотходный** = д. Неотлучный і Неотстїпный.
- Неотчужденный** = непродажний, заказаний.
- Неотъемлемый** = неодніманий, невідїманий.
- Неофит** = новохрєщенець.
- Неохота** = нехїть (С. Л.), неохота. — Миє неохота = немаю охоти.
- Неохотно** = нехотя, неохоче, анехотя (Лєв.).
- Неоцїненый** = неоцїнений.
- Неочередной** = печерговий.
- Неощутительный** = непомїтний.
- Непамятливый** = непам'ятчий, непам'ятучий.
- Непарный** = непарїстий. — Не паристі чоботи.
- Непереводимый** = неперекладний.
- Неплатеж** = неплатїж, неплата, невіплата.
- Неплательщик** = неплатник.
- Неплодє** = неплідність, неродючість.
- Неплодный** = неплідний, неплодючий (про тварі і рослини), неродючий (про землю), неплїдниця (про жінку).
- Неплотный**, по = нещільний, но, на ослаб.
- Неповданный** = неперехожвий, необорний (С. З.).
- Неповадно** = незпадно.
- Неповинный**, по = невинний, невинуватий, безневинний, по, невинувий, но, без вини.
- Неповиновение** = неслухняність, неслухняність, непослушество (С. Ж.). — Непанькати ся ж з вами, коли ви тільки начальство спое неслухнянею клопочете. Лєв. В. — Аби піхто непослушество своего праву невідомости покривати не мог. Ст. Л.
- Неповоротливый** = невороткий (С. Л.), неворотний, міхуватий, ломакуватий (Мал.), вїдлуватий, зав'язуватий (Мал.), незграбний, незручний, лемехуватий, лемішкуватий, лапехуватий (С. З.), лємшка, мїша, макуха, махлєк. — Де-

- мехувата вола, заким поверсьть си, то і день живе. Кп.
- Непогода**, **непогоде** = д. **Немастье**.
- Непогрѣшний**, **мо** = безгрѣшний, **непохѣбвий**, **но**, **непомѣльний**, **но**, **безгрѣшно**, **без помилк.** — Одна наука непохѣба, та, що паचाе ворогу прощати. К. Б.
- Неподалѣку** = **недалѣко**, **близько**.
- Неподѣтливый** = **нездѣтливый** (Лев.), **впѣвистий**, **жйлавий**.
- Неповѣжність** = **нерухомість**. — Розинае рука, що заклада від довгої нерухомости. Писоч.
- Неповѣжний**, **но** = **верухомий**, **мо** (С. З. Л.), **непорущний**, **но** (С. Л. Ж.), **перущий**, **мо**, **неповорущно**. — Довго стояв и верухомо, не знаючи, що й думати. Фр. — Я сидѣла нерухомо. Кп. — Стояв неповорущно. Лев.
- Неподѣльный** = **нехвадѣший**, **правдѣвий**, **щѣрий**, **щѣросий** (С. Л.).
- Неподкупный** = **нешѣдкупный**, **справедливый**, **непохѣбний**.
- Неподражаемый** = **неаривний**, **венаслѣдовальний** (С. Жел. Вар.).
- Неподступный** = **нешѣдступный**, **неприступный**, **недоступный**.
- Неподходящий** = **нешѣдхожий**.
- Неподѣльчавый** = **недобрий**, **скупий**. — Ач який асдобрий — ніколи нічого не дасть.
- Неповодительный**, **но** = **недозволений**, **заборонений**, **невѣльний**, **но**; **невзвѣчайный**, **но**.
- Непоколебимый**, **мо** = **непохѣбний** (С. Л.), **непохѣтний**, **непорущний**, **но** (Ст. Л.).
- Непокойный** = **неспокойный**, **баламутный**.
- Непокорность** = **непокорливость** (С. Л.), **непокоря**, **нешѣдхливость**.
- Непокорный** = **непокорный**, **непокорливый** (С. Л.), **неслухняный**. — Люто казали смертю всякого неслухняного. Вар. О.
- Неполюта** = **неповнѣн**.
- Неполюный** = **неповнѣний**.
- Непомѣрный**, **но** = **непомѣрний**, **надмірний**, **над міру**.
- Непонятливый** = **нетямкий**, **нетямущий**.
- Непонятный**, **но** = **неарозумѣлий**, **ло**, **непомѣслый**, **но**, **недостаякѣ**, **недотѣжи**. — Мова везрозумѣла дітям. Кп. — Крикнула цюсь на своїй везрозумѣлій мовѣ. Писоч.
- Непоправимый** = **непоправный**, **непорядный**.
- Непорочный** = **непорочный** (С. Жел.), **чистый**, **безваганый** (С. Ж.).
- Непорядок** = д. **Безпорядок**.
- Непорядочный** = **непутящий**. С. З.
- Непослушание** = д. **Неповновѣние**.
- Непослушный** = **неслухняный**, **неслушный**, **неслух**.
- Непосредственный**, **но** = **безпосередний**, **ле** (С. Ш.), **прѣсто**. — Безпосередній вибори. — Удав си просто до його.
- Неостязимый**, **мо** = **недовѣдомий**, **мо** і д. **Непонятный**. — Куди жев їх таємнича доля, Предѣчного недовѣдома вола? К. Б.
- Неостойчивый** = **нестабильный** (С. З.), **нестабильный** (С. З.), **нестабильный**, **неустойчивый** (С. Ж.). — Дівчина жартовлива, неставляти, як той метеличок и літї. Федь.
- Неостойчивость** = **нестабильность** (С. З. Л.), **нестабильность** (С. З.), **нестабильность**. — Видячи нестатечність козачку, же жадному моварсі підданство не додержують. Л. С.
- Неосѣда**, **неосѣдъ**, **неосѣдка** = **неосидючий**, **неосидянка** (С. Л.), **швѣндя** (С. Л.), **нобѣгѣца** (С. Л.).
- Неотребный**, **ца** = **розвѣстник**, **ца**, **бѣхур**, **ка**, **курвѣль**, **курва**, **повѣя**, **хлѣборка**, **шкурѣ**, **шлѣха**, **наплюга** (Кот.), **дѣтянка**.
- Неотребный** = 1. д. **Ненадобный**.
2. **розвѣстный**, **розпутный**. — Розпутне жяття в молодости приносить хворобу на старі кості. в. пр.
- Неотребство** = **розпутя**.
- Непочѣмъ** = **байдуже** (С. Л.), **дѣрма**, **анї гѣдки** (С. Л.). — Хоч горї усе, йому авї гѣдки. С. Л. — Що твѣ не кажуть про його, йому байдуже.
- Непочтѣние**, **непочтѣтельность** = **неповѣга** (С. З.), **зневѣга** (С. Аф.).
- Непочтѣтельный** = **неповѣжливый**, **зневѣжливый**, **непоштный**.
- Неправда** = 1. **неправда**, **здр.** **неправдотька**, **кривда**. — Правда кризу переважить. н. пр.
2. **брехня**. — Грѣхню свѣт пройдеши, та вазод не вернеш си. н. пр. — **Житѣ** **неправдой** = **неправдувати**, **кривдити**.
- Неправдливый**, **во** = **неправдливый**, **во**, **кривдующий**, **но**.
- Неправедный**, **но** = **неправедный**, **но**, **несправедливый**, **во**, **не по правдѣ**. — Та ве по правдѣ та козаченько живеш и дѣчвою. н. в.
- Неправильный**, **но** = **невірний**, **но**, **несправедливый**, **во**, **хѣбвий**.
- Неправильность** = **невірність**, **хѣба**, **хѣбца**.

Неправый = несправедливый.
Неправосудје = безправья.
Неправдная = непорочная і д. Беременная.
Непредусмотрительный = необач(ш)пний.
Неприклонный, но = незломный, непохлибый, непохитный (Фр.), невблагаяний.
Непреложный, неприхотный, но = незмінний, неодмінний (С. Ж. Л.), безодмінний (С. Л.), безпримінний, конешвий, неодмінно і т. д.; пебезиременно, конеш(ш)ше (С. З.), кінче (С. З.), докінче, доконешше. — Але тротью неділі треба нам було конче їхати. Федь. — Дідові не дуже хотіло са балакати, а Панкові праспіла охота доковенче питати його. Лев. — Заатра пебезиременно треба їхати.
Непресорбитный = д. Необоритный.
Непреодолимый = 1. д. Необоритный.
 2. невпийний, безупийний, но.
Непривязный, но = безузастий, по (С. Л.), безперестаний, безуғанвий (С. Л.), невпийний, но, без перёрвч, без переставку, безпереставь. (Пр. д. під сл. Безосталовочный).
Непрестанный = д. Безосталовочный.
Непривлекательный = непривный.
Непривычка = незвичка.
Непривычный = незвичкий, непривиклый.
Непривітливый, ая = непривітвий, на, непривітница. — Дружниця леймоврвая, чужа семья непривітвая. в. п.
Неприводный = негодящий.
Непривожье = незвичайно, негёже, не годять ся.
Непривожий = 1. негартний і д. Некрасивый.
 2. незвичайний, неподобий.
Неприкосновенный, но = 1. недотикальный, непорушний, но (С. З. Л.). — Права і вольности непорушно держати. Ст. Л.
 2. непрічетний. — Я до сього діла непрічетний. Чайч.
Неприличіе = незвичайність. — Він не оправдував нічого, що тут сталося, що незвичайностю хоч у кого б назвагося. К. Д. Ж.
Неприличный, но = незвичайний, но (С. Л.), негёжий, же (С. Л.), неподобий, но, безличний, но (С. Ш.), неслід (С. Л.), неподоба, неподоба річ (С. Л.), неподобная річ, пе до звичаю (С. Л.), не личить, не грёчо. — Козаків до всякої везвичайної роботи домової пристановляли. Л. С. — Ласть ся неподобними словами. Кр. — Безличний поивя Грнць. п. пр. — Не слід тобі туди ходити. С. Л. — Не подоба

дівці до козака та ч. виходити. в. п. — Пусти мене, Подолааво. на ніч! Он не пуцу — веподобная річ. в. п. — Ні, не личить лисому женихати си до підлітка. Кя.
Непримѣнный = непритўльний. С. З.
Непримѣтный = д. Незамѣтный.
Непринужденность = непймушенність. С. Жел. Пар.
Непринужденный, но = незневёлещий, невимушенний, но (С. Жел. Пар.), вильпий, но, без принужду.
Непристойный = д. Неирлицный; стидкий, сороміцький. С. Л. — Несыивайте сороміцької, засыивайте старосынської. в. пр.
Неприступный = 1. непристўпний, педостўпний.
 2. д. Гордый і Надмѣнный.
Непритворный, но = щїрий, ро.
Непрічастный = д. Непрікосовенный 2.
Непріязненный, но = непріязний, но, ворожий, же. — Людей непріязних благаші і, Христа ради, простигаші коло зачинених дверей старій руки. К. Ш.
Непріязнь = непріязнь, непріятельство, ворогуванья.
Неприятель, лица = неприятель, ка, ворог. — В той час буха честь, слава, військовая справа, сама себе на сьмьх не давала, неприятеля під ноги гоптала. п. д. — Вія мій давній ворог.
Неприятельскій = неприятельський, ворожий, вражий (С. Ш.), ураговий, урагів (С. Ш.).
Неприятность = неприятність, прікрість (С. З. Л.). — Що собі козаки за великую првкрість і утвек мали. Скоропадський. С. З.
Непріятный, но = неприятний, по, прікрый, ро (С. З. Л.), недлюбий, бо (С. Л.). — Непрїятнымъ стать = одпрікрити ся. — Годі брехати. бо зже й спом брехия одпрікршась. п. пр.
Непробудный (сонъ) = мёртвий. — Спити мертви спом.
Непроглядный = безпросьвітний. — Усе небо блакитнее покрита темнота: безпросьвітна, перозумна давняя дрімота. Ос.
Непродолжительный = недолгий, короткий. — Въ непродолжителномъ времени = незабаром (С. З.), небавом, невдová (Гал.).
Непрозрачный = непросьвітний, непросьвітчастый (С. З.), непрозорпий (Фр.).
Непроизвольный = невільний.
Непромахъ, у виразі: „онъ не промахъ“ = він не дўреп, не впустить разъ а рота.

Непромокаємый = непромокий (Кв.), непромокальний (С. Жел.), непротекущий (С. Пар.).

Непроницаемость = непровайкливость. С. Жел. Пар.

Непроницаємый = непровайкливий. С. Жел. Пар.

Непростительный = невбачивий, непростий. — Чи вже ж непростима помилка молодого віку? Кн. — Сам тамлю, що мій гріх непростий. Кп. (Д. ще під св. Извистельний).

Непроходимый = непрохідний (Л. В.), непролазний. — Непрохідний ліс. — Непролазані петрі. — Непроходимий дуряк = дурний як пень, як колода.

Непрочный = неміцний, неупкий.

Непротадный, непротажий = непротиадний.

Непутевый = непутячий. С. З.

Непьющий = непитущий. — Я чоловік непитущий, хіба коли для святя чарочку випью.

Первенство = перівність, перівня.

Неравно = а коли, а як, а може, а ну, а що. — Неравно онь спростить, а я не знаю = а коли він спитас (або: а що як він спитас), а я не знаю.

Неравносторонний = різнобічний.

Неравный = неоднаковий.

Нерадивець, вица, нерадивый = д. Лъивець, лъивый і небрежний.

Нерадивие = д. Небрежєние.

Нерадить = недбати. С. З. — Отамане наш, недбаш за нас: та вже ж наше товариство пя розгордіаш. п. п.

Нерадетельный = д. Небрежний.

Неразборчивый = 1. невігядливий, непередливий, непряхливий. — Він непередливий на їжу.

2. незобірний, невразний, нечиткий. — Нечитке письмо.

Неразвитой = незвитий, незвинений (Гал.).

Неразвизанный = 1. немоторний, незручний, віхуватий.

2. несміливий.

Неразгаданный, неразгаданный = неодгадний.

Неразговорчивый = неговіркий (С. З. Л.). небалакучий і д. Молчаливий.

Нераздельный, нераздельный = д. Недільний.

Неразлучный = нерозлучний.

Неразрушимый = неперушаний.

Неразынный = нерозвиний. С. Жел.

Неразынный = нерозвиний. С. Жел.
Неразытельность = нерозсудливість, нерозважність.

Неразыудительный, но = нерозсудливий, во, нерозважний, но (С. Л.).

Неразычетливый = безрахубний. Полг. Чайч.

Неразыме = нерозум, дур, нетяж. — Дале у своїх нетяж муництво. К. Кр.

Неразымый = нерозумний, дурний. — Та маюсіньке солов'ятко по деревцю лазить; дурна дівка, дурна й нерозумна на козака важить. п. п.

Неразы = нераа, кільки разів.

Нераскаянный, но = запеклий, ло. С. Аф. З. — Запеклий злодій.

Нерасположение, нерасположенность = неприхильний, неажливість (С. Л.). — Царські посли спізнали неприхильність гетьмана до Москви. Бар. О.

Нерасположенный = неприхильний, неажлилий (С. З.).

Нераспорядительный = переспорядливий.

Нерастворимый = нерозпускливий.

Нерастланный = нерозіуєтний, чистий.

Нерасторбный = немоторний і д. Неверотливый.

Нерачивие, неراحیый, неراحیительный = д. Небрежєние і Небрежний.

Нерачиселый, нерачный = нервоний. С. Жел. Пар.

Неретю = перет (С. Жел.), верна.

Неробкий = небоязкий, сміливий.

Неровный = нерівний.

Неровня = нерівня. — Я тобі перівня, бо та тяч, виткоплат, а я бодярівня. п. п.

Неродъ = недорід.

Нерукотворенный, нерукотворный = нерукотворний. — Нерукотв. Образа (світло 16-го серпня) — Пречістник. С. З.

Нерушимый, но = нерушлий, мо, неперушаний, но (С. З.). — Права і польности неперушно держати. Ст. Л. — На віки неперушно. Кіев. Ст.

Неръдко = частінько.

Неръшимость, неръшительность = ваганья. С. Л. — Быть въ неръшимости = вагати ся і д. Колебаться 2.

Неръшительный, но = незважний, паганний (С. Жел. Пар.), розгадко. — Одважний мед п'є, а розгадко воду. п. пр. Ніс.

Неръха = д. Неопртиний (всі іменики).

Неръшество = д. Неопртиность.

Неръшливый = д. Неопртиний (переважно приложники).

Несбыточный = невозможный, химерный, не-
возможный.

Несвоевременный, но = невчасний, но
(С. З.), неслушний, но, безгодний,
но (С. Жел.), не в час, без часу, не
в свій час, не на часі. — Неслушно
тоді було, а тепер саме час до цієї роботи
брати ся. Кп.

Несвоїйственный = невластивий. С. Жел.

Несвідомий, несвідущий = неспідо́мний,
непзнаючий, петяючий. — Як неспідо́мо
до діла возьметь ся, то й буде посьміх. Чайч.

Неспіа́ний, но = нескладний, но, недо-
ладний, по, недоладу́.

Неспора́ний = неспали́ний.

Неспо́рочивий = неспівний, неспіхли-
вий (С. Жел. З.), крутий.

Неска́аний = д. Неслагодіа́ний.

Нескла́дний = д. Несвіа́ний.

Нескладі́ений = незмінний. С. Жел. Пар.

Неско́нча́емый = нескінченний. К. Кр.

Неслу́х = неслухняний і д. Ненеслу́х-
ний.

Неслу́ханий, но = нечу́ваний, но. —
Нечувана річ.

Неслу́шний = нечутний; тихий.

Несмотрі́ на... = не вва́жуючи, неді-
влячися на...; про те.

Несмі́слений, немі́слящий = нерозу́м-
ний, нетя́ючий, петя́ма (Лев.), петя-
ма́ха.

Несмі́тний, но = незі́чений, но, не-
злі́чений, нечислений, но, без ліку,
бездіч, без лічби. — Брав він добряч не-
міримо, срібло, золото незі́чимо. І. Г. —
Батярка знає! Худоби без ліку. Федь.
(Пр. д. ще під с. Бєвсчєтний і Несчи-
слимый).

Неспо́бный, но = нестерпучий, че, не-
аносний, но. (Пр. д. під с. Нєплюсє-
мый).

Нєспятѳє (молоко) = незбірає. — У мене
і булки свіжі і молоко незбірає. Кп.

Нєсплодєніє = невідбування.

Нєспєршєннєлѳтє = недолітство, недо-
літність (С. Пар.), недоробість. — Че-
рез недолітство дітей мушу спрєдєвєтє ху-
дєбу. Кп.

Нєспєршєннєлѳтєний = недолітний (С.
Жел. Пар.), неповнолітний, недороблий,
недєлѳтєк (С. Жел.), пїдлітєк. — В недє-
рєслєстє лїт тєхнєх дїтєй оєкєпн тїх дї-
тєх недєрєслєх нрєвєтїх дєвєдєтнє мєєтє.
Ст. Л. — Недєлѳтєк тєкє твєрєтє. К. Ш.
— Бє нїчєн оєутн пєвєт недєрєслєх. К. Ш.

Нєспєршєннєний = недєкїнчєвий, недє-
кєнєннєний. С. Пар.

Нєспєвїстєний, неспєвїстєний = несу-
вїсний.

Нєспєглєсє = неєгѳда (С. З. Л.), неєлѳ-
гѳда, неєлѳгѳда, неєлѳд, звѳдє (С. З.), рѳз-
рѳдє. — Згѳдє дїм бєдє, є неєгѳдє руй-
нєв. н. пр. — Чрєз неєгѳдє всї рєшєлн,
сємї сєбє звєнєлєн. Мєзєпє. С. З. — Ой є
стєрїш, тн мєлѳдє — тнм мїж нємє неєлѳ-
гѳдє. н. п. — Неєлѳгѳдє у свєрєхє з нє-
вїстєкѳє пєстєлє. Зїнєк. — Нємє тї хєтн,
щѳб нє бєжѳє чєсѳм звѳдн. н. пр. — Лєчє
єлѳмєлєнє згѳдє, нє зѳлѳтє звѳдє. н. пр. —
Чѳмє нє їмєш вїрнє тн, брєтє Мєєлєкѳ?
Нє вєж пєк лєкєш сє зрєдн? З тѳбѳє нє-
дєлє нєє крєпє зєдєнєлє — нє бєдє мїж
нємє рєзрєдн. Стєрїцєкий. — Зє неєспєглє-
сєнє, нє неєспєглєсєю = чєрєз неєгѳдє
(Пр. д. вшєє).

Нєспєглєсєний, нє = неєгѳдєний, нє (С. Л.)
неєгѳдєлївнєй, вѳ, (прѳ мєзїкє, сьєїнє) —
нєлѳдєний, рїєнєгѳлєсїєй, нє влѳд, нє
дѳ лѳду. — Пѳєтє нєспєглєсєю = сьшї-
вѳєтє вє в лѳд. — Жївѳтє неєспєглєсєю
= жївѳтє нє в лѳду. — Нєспєглєсєю сь-
їстєвнєю = неєгѳдєно з рѳвѳдєю.

Нєспєвїзѳрєний = нєпѳєрїєний.

Нєспєкрєпїєний = неєдѳлєний.

Нєспєннєтєльний, неспєннєтєний, нє =
пєвнєй, нєхїбнєй, нєпѳєлїбнєй (С. Жел.),
пєвнє, нєлєвнє, пєвнє рїч, кѳнєчнє.
— Пєвнє рїч, щѳ влїєв їєгѳ бєвєлєкий,
єлє... Кн.

Нєспєѳрєзєний = неєпѳѳєбєний. — Гѳвѳ-
рїтє нєспєѳрєзєнєє = плєтє щѳє нєпѳ-
лѳбнє, кєжє тєкє, щѳ ї кєпн нє дєр-
жєтє сє.

Нєспєѳрєзєтєльний = неєкїрєкѳєннєй, нє-
пѳєкїрєкѳєннєй (Лєв.).

Нєспєѳвїтєльний = одлїдєний (С. З.),
вѳзвѳвѳтєний.

Нєспєѳвѳтєвєннєний = неєдпѳѳєдѳлєний,
нєспєѳѳєвєний.

Нєспєрєзїзѳрєний = нєпѳєрїєний.

Нєспєѳѳєтєлєнєєтє = неєспрѳєжѳє (С. Жел.),
неєспрѳєжїєнєєтє (С. Жел. Л.), нєстѳтєк.
— Прїєшѳєв нєстѳтєк, зѳврєв і єстѳтєк. в. пр.

Нєспєѳѳєтєлєнєєтєний = неєспрѳєжєвий. С.
Жел. — Усї нєшї зєхѳдє пєкєзєлєлє сє вє-
спрѳєжєннємє пѳєбѳрѳтєтє смєртє. Кє.

Нєспєдрѳчєний, нє = неєрѳчєний, нє, нє
в рєкї.

Нєспєѳѳєний = неєпѳєкїєний, неєпѳєкїє-

ний (С. Л.), невожоний, (тільки про чоловіка) — гуркотій, стукотій (Лев.).

Неспокійствие = неспокій, невожоніє.

Неспорить, ся = це влад, не спірно йти. — **Робота не спорить або неспорится** = робота не спірно йде.

Неспорый, ро = неспірний, но.

Неспособность = нездатність (С. Л.), невідатність, нездольність (С. Л.), недотепність (С. Жел.), нездібність (С. Жел.), безкбетія.

Неспособный = нездатний (С. Л.), нездольний (С. Л.), недотепний (С. Жел. Л.), нестїпний (С. З. Л.), неадялий (С. Жел.), нездїбний (С. Жел.), безкбетїний, неслотїпа (сп. р. С. Жел.). — **Вже й до того недотепний. п. к.** — Недотепний пі до чого. **Кв.** — Він до зросту дїймов, а така недотєпа, — нічого робить не вїс. п. к.

Несправедливость = неправдїність, неправда, крївда.

Несправедливый = неправдївий.

Неспѣлый = д. Незрїляий.

Неспѣша, неспѣшно = похалу, помалїчку, повагом, похвалою, впохолоу. — **Помаленьку** — пїймаеш стареньку. п. пр.

Несравненный, но = незрівняний, не в заміру, без порівняня.

Нестарательный = недбалий, недбайливий, недбалиця (сп. р.).

Нетерпимый, мо = нестерпучий, че, нестерпий, но. С. Жел.

Нестя, ся = 1. нестї. — **Несе** шпощ борошна. — **Вода несе** кригу. — **Носить** дрова

2. одбувати, відправляти. — Другий місць одбуває службу. — Ой шпощ він до Ляшеньків службї відправляти. п. п. — **Нестя** покаяніє = покутувати. С. Л.

3. нестї, ся, покладати. — **Куря несутя** яйця. — **Кому нестє** ся, то й шпощ несесть ся. п. пр. — **Нестї** околїсну, вадорь, чєсухъ = д. Вадорь городїти. — **Нестї** високої себї, нестї ся = пшвїти ся, гордїти, чванїти ся, будючїти ся, кїрпу гнїти, високо лїтати. — **Високо лїтає, та низько падає.** п. пр. — **Пшмаєть** ся, як поросє на орнїку. п. пр. — **Нестї** на сїрдцї = терїти мовчки. — **Несїт-ся** мовля, єдухъ = чутка йде. — **Онъ** всї свої несець = він свої провадїть, торочїть.

Нестѣтъ = неварт (С. З.), нестѣтъ. — **Хто шпощ не береже, той сам неварт** копїлки. п. пр. — **Що дїяти і що почать?** Людей і долю проклянять неварт їй-Вогу. К. III.

Нестроєніє, нестройность = нелад, безладїя, непорядок (С. Ж.), неогордїш.

Нестройный = неладний, безладний, негдїбний.

Несушка = несу́чка, несучка (курка, що часто несеєтє ся). С. Жел.

Несущественный = несущий. С. Жел.

Несходный, но = 1. несхожїий, несподобний, но, неоднаковий, во.

2. невідгодївий, неопциїний, но.

Несходность, несходство = несхожїсть, непохожїсть, неподоба.

Несчастье = нещобї (С. Л.), здр. нещоблєнька, нещастя, здр. нещастячко, бїдї, здр. бїдовьяка, безголовья (С. Л. III.), безщастя, безталання (С. Аф. III.), бездбля і бездїлля, лїхо, лїхї годїна (С. Л.), пригбда, здр. пригбдонька, причїпа (С. Л.), хїлєпа (С. Л. III.), лїхолїття, злїгодїї. — **Пїшли** вїчати ся — нема попа дома; чи сє ж твоє нещастячко, чи моп непода? п. п. — **А** безголовья та короткїй вїк на тебе! п. пр. — **Вже** як піде на лїхю та на безголовья, то де той і розум дїнеш ся. К. X. — **Як** твоє, долю, доли, то накушїть чованї поля, а ян бездїлля, то продаєть і подвїрра. п. пр. — **Іди, несе,** тепєра до мєсє, стадає мїні пригода без тебе, стадає мїні без тебе причиня: жїлїа вмерла, зосталась дїтиня. п. п. — **Запрїсягли** ся жвїти в згодї: і в щастї і в лїхїй пригодї. Чайч. — **На** позика пригбдонька — козак зжурїл ся. п. п. — **Нї,** вже, куже, як завчї перебїжїть дорогу, то вже без халєпї не обїйде ся. К. X. (Д. ще від сї. Бїдї, Бїдєствїє).

Несчастливый, ая, несчастный, ая = нещасїий, на, нещасїєня, нещасїєвий, на, вїнци, безщасїєний, на, вїнця (С. З. Л.), бездбальний, на (С. Л. III.), безталанний, на, вїнця (С. Аф. III.), бїдолїшнїий, на (С. Л. III.), бїдолїха (С. III.), бїдїний, сєрдїшнїий, сєрдєга, бїдїха (С. III.). — **Он** п нещасїий, що маю дїтї? Полюбїв дїчиню та не можє занїти. п. п. — **Хоч** і продаєня, та нещасїєня — нї в чою не найдїть. Кв. — **Доленько** мон, безщасїан! С. З. — **А** п бїдїий, безталаннїий, без нарї, без халї, не довелось мїні в сьвїті весєло гуляти. Забїла. — **Ой** у вашїй славїй Українї були колись прєстрашї бездольнї годїни. п. д. (Пр. д. ще від сї. Бїдїяга 2.)

Несчѣтный = д. Несчїтний.

Несчѣдомый = нечїстївий.

Нєтєль = ялївка (не тільки корона).

Нетерпимость = нестерпїєсть.

Нетерпѣливость, нетерпѣлие = нетерпїв-

ня, нетерпливість, нетерплячка. С. Жел.
— Оце нетерплячка бере!

Нетерпливий, во = нетерплячий (Чайч.),
нетерпячий, нетерпучий, че, нетерпий-
ливий, во. С. Жел.

Нетхливый = нетлінний (С. Жел.), негнї-
ючий (С. Ж.).

Нетюмо, нетюлько = не тільки, не то що.
— Не то що другим, та й собі шкода па-
робля.

Нетюпяр = д. Летучая мышь.

Нетюрясь = д. Песитьсь.

Нетрєвий, во = нетверєлий, підпийлий
(С. Л.), п'яний. — А вже підпийлий як за-
спе, то хоч поти гармати — і усом не мор-
гне. К. III.

Нетрєвь мєй = д. Нетотрєга 1.

Нетрєнутый = незайманий (Кот.), непо-
чатий, непорубний, цілийний.

Неуважєніє = неповага (С. З.), зневага
(С. Аф.). — По дяк того, що таковї ро-
боти роблять, суть в неповазі. В. Н. — Я
доходила, яна зневага для людей — бійка,
а тим паче різьми. Кп.

Неуважїтельный, но = неуважний, но
(С. Л.), зневажний, но (С. Л.), неважлї-
вий, во (С. Л.), зневажлївий. — Так
зневажо усміхаєть ся до мене. Кв. — До
старих людей він зневажливий, за те й цу-
рають ся його люди. Кп.

Неувядємый = неощвітний, неолєклий,
немарїлий.

Неугасїмый, **неугасємый** = негаснучий.

Неугодвь, во = негудвий, но.

Неугошнь = неугошнний, неугаву-
чий (С. З.), неугавний.

Неудалый, ло = 1. немоторний, незрүч-
ний.
2. недобрий. лихий, поганний, кеєський.
— Кеєська робота.

Неудача = невдача, невдїтність, пета-
лан, недоля. — Неудача! Неудачоє! =
уріалась нїтка. увірван ся бас! — По-
торїть неудачу = нїятии облизня (С.
З.), переважно в сматанї = гарбуза з'ї-
сти. С. Аф. 3.

Неудачливый, во, **неудачный**, но = не-
дїлвий, ло, невдїтний, но. — Вона
швидче ті пєвдалї булочки у дїжу та й зв-
кваспа. в. к. — Год, мої грєчанки! Год,
мої пєвдалї. н. п.

Неудачникъ, ца = невдїтникъ, ця, невдї-
лвия (сп. р.), невдїха (сп. р. С. З.), здр.
невдїшечка, поб. — невдалюга. — От
сей невдїха бїдолашний. С. З. — Та взагал

невїсточку невдїшечку: ой нї спекти, вї
зварити. н. п.

Неудержимый, мо = невпинний, безу-
пийний, но. — Звати було, що кипляча
неплавна ватура. Лев. В.

Неудобность = недогудність, непридоб-
ність.

Неудобный, но = недогудний, непридоб-
ний, незрүчий, мо, не спосіб. — Грузьке
та непридобне місце. н. о. Киев. Ст.

Неудобоваримый = нестравний. — Смашва
їда та нестрапна, паче камїюка в м'язи-
ку. Кп.

Неудобовразумительный, **неудобоновит-
ный**, **незрүчий**, **мо**, **не спосіб**. — Грузьке
та непридобне місце. н. о. Киев. Ст.

Неудобоприложимый, **неудобопримимый**
= непритүльний. С. З.

Неудобство = невігуда, непридоба, пе-
догуда (Лєв.), невіддїя, незрүчність.
— І так шкода і так немігуда! Кропнани-
цький. — Немигуда старїй бабці нї на пічі,
нї на лавці. н. пр.

Неудовстворєніє = недогуда. С. Л.

Неудовольствие = педовольність, неза-
доволення. — Къ великому неудоволь-
ствію = на превеликий жалє.

Неужєли, **неужлї**, **неужто** = хїба (С. З. Л.
III.), нежє, нежєж, чи вжєк (С. Л.),
чи тїж. — Хїба така справдї він приїздив?
— Чи тож така можна так робити? Чайч.

Неуживчивый = нежїточний, неагуд-
ний, нестїрливий. — Такий нестїрливий
зробив ся: нїколи не змочить. Кр.

Неужлобный, **но** = непохїбний (С. Л.), не-
похїлний, но.

Неужлобчивый = нехїлний (С. III.), щї-
рий.

Неужлобность = незграбність, незрүч-
ність. (С. Жел.).

Неужложїи, же = незграбний, незграба,
неотєсанний, неотєса, незрүчий (С. Жел.),
хамїловатий (Лєв.), хамїла (С. III.), ма-
хлаюватий, пєнтоховатий, чвалїй, одо-
рббло (сп. р.), тїхотїй, ка (С. III.), тов-
пїга (С. III.), про жїнку — грїна, гер-
гєпа, про одєжу — бахїатий (С. III.), зан-
тїховатий. — Розчарувала мене її пєн-
тїховата постать! Чисто шаче той ли-
тїх з вовною. Кп. — Хамїловатий чоло-
вїк, кївъ. Лев.

Неукорїзєнный = д. Безукорїзєнный.

Неукоснительный = д. Немєдлєнный.

Неукротимый, **мо** = неупинний, неупи-
нний, невагавний, но.

Неулові́мый = невлові́мий.
Неуло́йка = невжива́ка, му́ра.
Неуло́лий = неблаганій. С. Ж. Л.
Неуло́лий, кло, неуло́бчий, чоо = невловка́ючий, невловка́ючи.
Неуло́йка = д. Неуло́йка. — Неумійкою = невмива́ючись.
Неумі́шаний, но = неу(в)мі́сний, не (С. Л.), вехотя (С. Л.), пехотячі (Кр.), пезваро́шне (Кр.), без па́міру (С. Л.). — Которий вляхтич неумисне такоїм учинок понолпнвши. Ст. Л.
Неумі́лий, ло = невмі́лий, подоті́пний, подоті́на (сп. р.), несті́пний (С. З.), парті́ч (С. З.). — В невмі́лого руки не болять. й. пр. — Неумі́ло дѣ́лать = парті́чити, парті́лити.
Неумі́ье = невмі́ння, невмі́ість. — За неумі́виемь = не вліючи, не зна́ючи.
Неумі́ренность = непомі́рність.
Неумі́ренный, но = вспо́мірний, неумі́рний, но (С. Жел.), більше — надмі́рний (С. Жел.). — Наїв ся непомі́рно — от і заслаб. Ки. — Квитовав за непомі́рну вечерю у Кривевич. Ки.
Неумі́тство = недола́дність.
Неумі́тний, но = недола́дний, недола́дний, недола́ду, недола́, недорі́чі, непола́ба.
Неула́та = пепла́та, невлі́лат.
Неупотребі́тельный = неу(в)жи́ваний. С. Пар.
Неупотребле́ние = невжива́ння. С. Л.
Неупра́вка = невпра́вка.
Неуросі́мый = невлаганій. С. Ж.
Неуравні́тельный = нерівномі́рний.
Неурожа́й = неврожа́й, недорід, недорід. — Коли недород, то й це в молот. в. пр.
Неурожа́йный = неврожа́йний, недороді́ний. С. Л.
Неуря́живать = вчаща́ти. — Виі таки ячащає до нас.
Неуря́днця = безла́ддя (С. Л.), безуря́ддя, перя́д, непоря́док, перя́дність, розгорді́аш (С. Л.), гармидер (С. Аф.) — О тавиве ваш, недбаеш за нас! Бо бач ваше товариство, як розгорді́аш. и. п. — Такий гармидер, неначе орда наступає. С. Аф.
Неуря́дливый = нечепури́ий і д. Неосра́тний.
Неуря́дъ = д. Неуря́дча.
Неуста́нный, но = невто́мний, но, невга́вчий (С. З. Л.), невто́мне (С. З.), безуга́ву.

Неусто́йка = немі́ра (Ен.); штрап.
Неусто́йчивый = хибкий, хлсткий (Ев.).
Неустра́шимый = небоязкий, відважний, смі́ливий.
Неустро́йство = д. Неуря́днця.
Неусту́пчивый = незда́тливий (Лев.), пезва́жний (С. Л.), супереква́тний, завя́лтий (С. Л.), запі́кний.
Неусу́пный, но = невиспу́щий, ще, невиспу́щий, че. С. З. Л. — Невиспуца ж мати стала думати, що к весілля треба готувати. Маизр. — Треба нам хоч дрібної та невиспуцої праці. Ки. — Хазійкою зриблась невиспуцою на все село. и. к. — Невиспуца праці за 40 літ змогла його. Ки.
Неуто́лимый = невести́мий (С. Жел. Пар.), невга́мовний, пентихо́мірний.
Неуто́мимый = невто́мний і д. Неуста́нный.
Неуто́пный, но = перозва́жний, но. С. Жел. — Скільки раз перозважно ридав він. Аи. — Перозважні слюза. С. Жел.
Неучі́тый = незвичайні́сть, негрече́ність.
Неучі́тый, во = незвичайні́ий, но, негрече́ний, негрече́ (С. Л.).
Неучь = неук (Д. під сл. Неві́жда).
Неузаві́мый = невразлі́вий, непра́вний. С. Жел.
Нефоро́цъ, рос. Artemisia pontica = нехво́роц, пехворо́ца. С. Ап.
Нефть, Bitumen parhta = нехта́ (Чайч.), нафта́ (С. Жел.). — У нас по селах білу вехту пьють од усіхких хвороб, найбільше от як піднарав під груда. Чайч.
Нефтяно́й = нехтя́ний, вафто́вий (С. Жел.), на(в)фтя́ний (С. Жел.). — Нефтяно́й промиселъ = нефтя́рство. Діло.
Нехоті́ние = нехоті́ння.
Нехотя́ = нехотя́ (С. Л.), нехотя́чі (Кр.), пезваро́шне (С. Л.), невлі́сьє.
Нехри́сть = нехри́ст.
Неча́йность, ний = д. Неожі́данность, ний.
Нечего́ = нічо́го, неха́ чо́го, неа́ що. — Нечему́ = нічо́му, неа́ чо́му. — Нечего́ обь э́томъ говорить = неа́ що про се й бала́кати, шкода́ й каза́ти (Чайч.). — Миѣ нечего́ дѣ́лать = не ха́ю що робі́ти. — Тебѣ́ нечего́ бо́йтись = тобі́ неа́ чо́го бо́йтись, чо́го тобі́ бо́йтись?
Нечеса́ = печо́са, кудла́нь, кудла́тий, пелеха́тий, коструба́тий.

а ти мий, чорнобривий, присунь ся близенько. н. п.

Низина́ = низина́, діл, низовина́ (С. Л.), низькоділ.

Низіть = знижа́ти, понижа́ти.

Низіться = спада́ти, знижа́ти ся.

Низькі́й = 1. низький, невисокий. — Низька хата. — Низькі віспа.

2. про́стий, незначний. — Незначного ствану чоловік.

3. поганый, паску́дний, гане́бний, відцїй. — Погане діло. — Ганебный учянок. Ница душа. К. Ч. Р. — **Низькі́й го́лосъ** = товстий го́лос. — **Низькая дѣла́** = ма́ла, невпсо́ка пі́на.

Низькова́тий, то = низькува́тий, то, низенький, ко, по́нзпзкий, ко (Чайч.).

Низьпокло́нний = лакеюва́тий (С. З.), шапкогуп́чий. — Деякі люди лакеювати. К. Х.

Низьпокло́нничать = низько кла́нятись, шапкува́ти (С. З.), підстила́ти ся.

Низько́сть = низькі́сть. С. Жел.

Низлагáть, низложі́ть = 1. д. Низверга́ть.

2. обижáти, перемага́ти, побідіти, перемага́ти.

Низложе́ніє = сквда́ння.

Низложі́тель = сквда́ч. С. Ж.

Низменность = низина́ (С. Жел.), низовина́ (С. Л. Жел.), низькоділ (С. Жел. Л.), низька частица якого міста — поділ, в степу — поліги (С. З.), падь, пад (Херс.), припадь, що заливаєть ся на довго водою, найбільше між річками — прогіи́й (С. З.). — Рівнина, котрої високість є незвачпа, зветь ся низина. Зем.

Низменый = низький, припадистий.

Низовье́ = низ.

Низойти́, нисході́ть = зійти́, сходати, відходіти (у виа).

Низовість = низькі́сть. С. Жел.

Низринуть, низрѣ́вати, ся = д. Низверга́ть, ся.

Низъ = низ (С. Л.), спід (С. З.), діл (С. Л.). — Я витягну тебе с під споду. Кот. — Як летіла ворона в гору, то й кричала, а як на діл, то й крика опустела. н. пр. — Ори си ж ти, моя ниво, долом та горою. К. Ш. — І долом геть собі село понад водою простяглось. К. Ш.

Низь = 1. д. Низменность.

2. пизка, (наместъ одно) — разок.

Низько́й = війкый (С. З.), жадний (С. З.), жодний (С. З.), жа́ден, жо́ден (С. Аф.).

— Хто два амці гонить — жадного не здогонить я. пр. — Без жадної причини. С. З.

Низькы́ = 1. війк (С. З.), війкими спосо́бом, жа́дним спосо́бом, побитом, жа́(б)до́пю мірою (С. Ж.). — Сього війкым спосо́бом зробити не можна. — Ні жадним спосо́бом не можна. н. п. — Жо́дною мірою не можна. Ч. К.

2. мабу́ть, десь, либо́нь, адасть ся. — Ой десь мене та Господь побив, що рано в ледюю в горілку лив. н. п. — Здасть ся він родич ваш? (Д. ще від сл. Вѣрно 2). — **Низькы́ нѣтъ** = ні. — **Это ты сдѣла́ль? Низькы́ нѣтъ** = Се ти зроби́и? Ні, не я.

Низьку́ть = низьку́ць, хиліти ся, скхліга́ти ся, похиліти ся.

Низько́да = ніко́ди. С. З. Л. — На Микола — та й ніко́ди. н. пр. — Ніко́ди я не забуду того часу, коли... — У Києві, на Подолі було колись і ніко́ди не вернеть ся, що ділясь. К. Ш.

Низько́нимъ образо́мъ = д. **Низькы́ 1.**

Низьто́ = ніхто́. С. Л. — Ніхто не винси — сама я, що полюбила гультая. н. п.

Низьку́да = 1. ніку́ди (С. Л.), ніку́дою, нігдѣ. — Він ніку́ди не ходять.

2. ніку́ди, нідо́чого, ніва́що. — Ніку́ди не годить ся. — Пінацо воно не здасть ся.

Низьмо́ = війк, зовсім, пі трохі, ні трішкп. — Міні зовсім не жаль його. — Тобі смішши, а міні ні трішки. н. пр.

Низьма́лий = д. **Низько́й.**

Низьфа = руса́лка, здр. руса́лочка, руса́лонька, ма́вка (С. Жел.), лісова — га́йвака. — Плавні, плавні, моя доню, Дніпром за водою, та виплани русалкою ввентра серед почі. К. Ш. — Щоб мавки не заласкотали. С. З.

Низьто́ль, низьто́уда, у = низьді́вки, низьді́кль, низьді́клія. — Низьдіан не маю звісток.

Низьпочѣ́мъ = д. **Низьпочѣ́мъ.**

Низько́лькы́ = д. **Низьмо́.**

Низьпа́дъ, низьпáсть = па́дати, спада́ти, спа́сти.

Низьпосы́ла́ть, низьпосла́ть = поси́ла́ти, послáти, насидáти, насла́ти.

Низьпровѣ́ргáть, низьпровѣ́ргнуть = д. **Низьверга́ть.**

Низьпускáть, низьпустáть, ся = спуска́ти, спустя́ти, ся; зніжа́ти, зніжну́ти. — Побачив він Духа Божого, що спустив ся як голуб і злянув на його. К. Св. П.

Низьсході́ть = д. **Низьойти́.**

Нисхожде́ніє = схід.

Нитовідний, нитеобразний = ниткуватий. С. Жел.

Нітка = нітеа, здр. ніточка, нитчина (С. З.), мн. нитки, зб. ниття (С. Л.), весучеві товсті з клячя — вал (С. Аф.), насмолені у шевці — дрáтва, бавовняні для гапування — заіолоч (С. Аф.). — Куди годка, туди й нитка. в. пр. — Прийдець си ниточка до клубочка. в. пр. — Міра ниток: 3 ятия — чісяця, 10 чвсниць — пасмо, 20 пасом — півміток. Ніс. Чайч. — Нітка моніяста = разок наїяста. — На живую нитку = на шведку руку, на живу нитку. — Ходить по ніточкѣ = по струнці ходити.

Ніточний = нитковий.

Нітчатый = 1. нітяний.

2. д. Нитовідний.

Нить = 1. д. Нітка.

2. ряд, шур.

Нидь, нідкомь = нидь. — Поприпадали усі нидь. К. З. о Ю. Р.

Нидча = нідчий. — Въ нидчю = дарма, дурно, даремне.

Ничто, ничего = ніщо, нічого, здр. нічогісінько, нігич. — Ніщо не веселять мене. — Нічого не чуть про його. — На стіг вова схилилась, плаче, ні гач одвіту не дає. Мет. — Ничего! = дарма (С. Л.), байдужє. — На городі догляна, нема кого Давляя, дарма, що нема, переночую сама. н. п. — **Обратить в ничто** = обернуть, повернути в нівець (С. З.). — Жид та німець усе повернуть в нівець. в. пр. — Напавши на Волоскую землю, в нівець усю обернули. С. Л. — **Ничего себѣ** = нічого собі, нічогєнький, ка, неагірний, неагірш. (С. З.). — А вова, як придівши ся, справді нічогєнька. — **Ничего не подѣлаеш!** = нічого не поробиш, та ба! — І рад би купати, та ба! грошей кат ма. С. Л.

Ничтожество = нікчємність (С. Л.), про вещь — нікчємниця, покидька, гаріль (С. З.). — Пома за власную нічємність, як огонь, пече мене. Сам. — Доволі письменників працювало і довело нічємність отакої теорії Погодина. Кн. — Шкода грошей на таку покидьку.

Ничтожность = нікчємність.

Ничтожный = нікчємний. С. З. Л. — Що любов і все талєс... дурниця, вічємєнє. К. Ш. — Та все шукала слободи, нічємєня грошей раба. І. Г. — **Которий запас не водуг сего статуту справлений, таковий запас маєт бути нікчємний.** Ст. д. — **Ня-**

чтожнымъ сдѣлаться = знікчємїти. С. З.

Ничуть = ніяк, зовсім, нітрішечки, аві-же, авігич (С. Ж.).

Ніша = заканєлок (С. З.), низьок, низька (С. Жел. Пар.), в пічі, грубі — пічурка. С. Л.

Нішєнуть = мовчати. — **Нішкни!** = цить, мовчі, нічичірк!

Нішто = так і треба, ва діло, по за-слузі. — Засадили въ тюрму: нішто ему! = посадили в тюрму: так йому й треба.

Ніщаты = убожіти, бідніти, голїти, убожчати, убожшати (С. Ш.), убожєствити (С. Ш.), мізєрніти.

Ніщатысь = збіднювати ся (С. Аф.), бідкати ся. С. Аф. — А він так збідив ся, неваче от вже в старці шде.

Ніщача = старчий, жебрачка (Гал. Под.).

Ніщєнокъ, ніщєнка = старчук (С. З.), старча, лабзюк (С. З. Пав.).

Ніщєнскій = старєцький (С. З. Л.), старєчий, старчачий (С. Л.), злиденний (С. Л.), жебрацький (Гал. Под.). — Старєчої засьпівашє. Ніс. — Старчєчої торби не наповнш. в. пр.

Ніщєнство = старцєвання, жебрацтво (Гал. Под.), жебрия (С. З. Под.). — Пішов дїд на жебра, та не мав в що хлїба класти. в. пр.

Ніщєнствовать = старцєвати, жебрати (Гал. Под.), лабзюковати (С. З.). — Нічого нема, хоть жебрай, хоть в голоду гнѣ. Фр.

Ніщєтá = убожєство (С. Ш.), убожєство (С. Л. Ш.), убожєство (С. Ш.), злидїні (С. Л.), злидарство. — Я твоє багатєство переживу, а ти мого убожєства не переживеш. в. пр. — Чи це не віщує вам дійсно-го злидарства? Кн. — Учросились злидїні на три дїї, та й за рік не вижишашє. в. пр. — **Правєсті въ нимєтѣ** = внищати. С. З. — Люд порабований і до кіпця знищеный. Мзєла. С. З.

Ніщий = 1. д. Бѣдний.

2. старєць, здр. старчук, малє — старча, старчєнї, лабзїан, жебрак (Гал. Под.). — Доти старєць плохий, поия його собака не обстуцлєг. н. пр. — Не пішла дївка за ковака, тїльк за жебрака. Жебрак ходит, хлїба просит, а дївчина торбу носить. н. п. — **Нішача братїя** = старці. — **Ніщий дүхомъ** = вбогудүхий (К. Ш.), вбогудүх, вбогий дүхом. — Баженнї вбогидүхом, бо Іх царєство небєснє. К. Св. П.

Но = но, алé (С. З. Л. Ш.), аж (С. Л.), та (С. Ш.); талéж (С. Ш.). — Нема нічого без але. п. пр. — Я пішов бй, алеж боюсь. С. Ш. — Не нав віра, аж вийшло усе правда. С. Л. — Вона знає, та це хоче сказати. С. Ш. — Хоч правду жевуть люди, талéж правда завше буде. п. пр. — Но Греки пк синали Трою, зробили з неї свиду гною. Коп.

Нóвєнькй = новéнькый.

Нóвєхонєк, нóвєшєвєк = новіснпкый, новéсєнькый. С. Жел.

Нóвнзнá = 1. новізна. С. Жел.

2. д. Нóвєст.

Нóвнж = нóвж. С. Жел.

Нóвннá = 1. новінá, цілінá, цільнік, щирéць. — Купив яву з ціливою. С. З. — Зторав цілаву.

2. полóтвó небіляне.

3. новінá, первáк, первачóк, пёрв(ш)ннá. — Груші перваки.

Нóвнпвнй = цілінннй. — Цілінна земля.

Нóвнть, ся = новіти, поновляти, ся.

Нóвнца = новіца, біліца (черниця на проби, не постражена).

Нóвнчєк = нóвж. С. Жел.

Нóвобрáнєць = новобрáнєць (С. З.), нєкрут, здр. некрутк. — Гей ти, мала, ручейток на ламай, що іде тей новобрáнєць за Дунай. В. Ш. — Набрали векрутів и неділевку вранці. п. п.

Нóвобрáчннй, ная, ные = молодій, молодожóв (Кв.), молодá, молоді, молодожóни (Кв.), на весіллá в весільних піснях и речач — князь и княгіня. — Князь з княгинею — своєю господявєю. Кв.

Нóвоввєдєнє = новінá.

Нóвогóдннй = новорішннй. С. Л.

Нóвозавітннй = новозавітннй.

Нóвокрєщєнєць = вохóкрєщєнєць.

Нóволунє = молодік (С. Л.), нóвж.

Нóвopосєлєнєць = новосєлєць, осáдчнй, осáднвк.

Нóворóждєнннй = новонарóждєнннй, пєсмлн, ткó (С. З.).

Нóвосєлє = 1. нóвá осєлá, квáтнрá, нóвосіллá, нóвосєлнцá.

2. вхідчвн, вóдннн (Сп.). — Перебрал ся ми до своєї хати и зараз справил вхідчнн. Ки

Нóвєст = 1. новізна. С. Жел.

2. новінá (С. З. Л.), здр. нóвнпнпкá, пєрв(ш)ннá (С. Л.). — Чи чули ви, добрі люди, таку новнну: породила та попівна дитину малу. п. п. — Ой у нас на сєлá нó-

внна: зацвєла у лузі калнва. п. п. — Серед сєлá стала ся новнна: счарувала Параснна вдовннго снна. п. п. — І ще раз побувати, про нашé родннн и другі новннн усе щоб розказати. Ст. в. — Ой летіла зозуленька через ваші сєлá, привнесла нам нóвннпкє для всіх вас весєлу. п. п.

Нóвнй = нóвнй. — Нóвнй мєсáць = молодік, нóвж. — Нóвнє плóдн = новннá, пєрвáкн.

Нóв = д. Нóвнпá 1.

Нóвнть = новішати, поновляти ся.

Нóгá = 1. нóгá, здр. нїжкá, нїжєнькá, мв. нóжєнїтá, нїжкн, нїжєнькн. — Бнть сь кїм на корóткй нóгє = прнятєлювáтн, за панїбрáтá бїтн. — Жнть на бóльшй нóгє, на шнрóкєю нóгє = по пáвськóму жнтн, на вскó гўбу. — Ввєрх нóгáмн = до горн нóгáмн, горннж, стóрч головою. — Лєгòк пá нóгє = швндкнй, мотóрннй. — Пóстáвнть пá нóгн = вївєстн в лўдн. — Протáгннть нóгн = умєртн, дўбá дáтн. — Сò всєх нóг нóж бóжжáть, брóвєтєсь = щò єсть дўху, чм дўж, на всї зáстáвкн, прóжòгò пóбїгтн, кннутнсь. — Унáсь сò всєх нóг = прóстáтнсь.

2. копїл, копнлò, колóдкá. (Д. пїд сл. Колóдкá 2).

Нóгòткї, рос. Calendula L. = нáгїдкї. С. Ав. Л.

Нóгòтòк = 1. нїгтк.

2. рос. Adonis vernalis L. = горнцвїт. С. Ав.

Нóгòть = нїгòть.

Нóгòтá, нóгòтáднцá, Sar. nitium = нóдòс. С. Аф. З. Л. — Од вóшнщнць пòмєчáтн або вó волòс івїгнчн. Кòт. — Волòс! Ідн сòбн на волòс! Я ж тебе внлнвáю и т. д. Нар. зам.

Нóжєвннк, нóжєвннцк = нóжáр. С. Жел.

Нóжєвнще = залїзкó у нóжá.

Нóжєвкá = пїлкá мэлá.

Нóжєнкá, нóжєнькá = нїжкá, нїжєнькá, мв. нїжкн, нїжєнькн, нóжєнїтá. — Знєчєрá хòлòднá рòсá, вá хòднлá довгò бòсá, нїжєнькн бòлєть. п. п.

Нóжнк, нóжнчєк = нóжнк, нóжнчòк, склáдннй — чєпєлнк. С. Л. — Годї, Гáлдзю, бáбнтн — чєпєлнкá згублнл. п. пр.

Нóжнще = нóжáкá. С. З. — Бнть мєнє лòмáкòю, рїжуть мєнє нóжáкòю; зá те мєнє отáк губяць, щò всї мєнє дўжє любяць? (п. в. — хлїб).

Нóжкá = нїжкá.

Ножниці = ножиці, що ними стрижуть овечь — стрігало, що ріжуть залізо — ножиї.

Ножні = піхви. С. З. Л. — Шаблі з піхов виймайте, тіло мов порубайте. н. д. — Ратище подомане, піхви без шаблі булатові. н. д. — Виховня тоді Петро шабля а піхов. н. о.

Ножь = ніж, поб. ножа́ка (С. З.), великий — колодїй (С. З. Л.), колода́ч (С. Л.), щербатий — щербáк, зроблений з коси — кіска, коса́рь (С. Л.), шевський — бвни, вийпець, гнїпець (С. Л.), ковальський обтнати копита — обтнáч, у терлиці — мѣчик, тупий ніж — тупáк, тупець, тупи́ця (С. Ш.), тупий бік вожа — тилїй, тупїй, гострий бік — гострїй, ручка — колóдка, залізна частина — лїзко, залїзко. — Я йому такого колодїя викував, що хоч куда. К. Х. (Д. ще Ножикъ і Ножїще).

Нодревáтый = підрювáтий, подіркуна́тий. — Нодревáтимъ сдѣла́тєсь = поді́рчáвїти.

Нодревáтьє = дірчáвїти.

Но́дра, мн. но́дри = підря́, мн. підрї, 2-й од. мв. — віздер (Номис), у волів, ковей — Храп.

Нодринóй = підрявий.

Ноль = нуль, поб. пуля́ка, в жарт — буб-лик.

Номáдъ = кочовик.

Номеръ = нумер, числó.

Номоканóнъ = збірник церковнїх законів.

Нóвче, нóвѣ = сьогодні; тепер, зараз.

Норá = норá, здр. нїрка, вояча, лисича, гадюча — скóта (С. З.). — Ваїз в скоту та й лїг. Мет. — Гадюки під Чесного Христа умісто збирають у свої скоти. в. о. Чайч.

Нордъ = північ, сївер; горовий вітер, горїшвий (Мав.).

Норичникъ, рос. Scrophularia aquatica L. = рáнник, S. podosa L. = підтїняник, рáнник, скивдъ, семисїляник. С. Ан.

Норка, зв. Mustela lutreola = нїрка.

Норма = правило, арабóк.

Нормáльний = звичáйний, арабóвий.

Норовáть = 1. гнїти, схиляти (на чий бік, на чю користь). — Він так і гне, щоб йому досталось.

2. шукати окаянї, гонобити. — Так і гонобить, щоб де небуду украсти. Си.

Норовъ = норов, звичай. — Лошадъ съ норовомъ = норовїстїй кїнь.

Норóкъ, зв. Mustela privalis = лáска, лáсиця (С. Жел. Пар.).

Носáтый, носáстїй, носáчъ = носáтїй, носáль, носáч.

Носáтникъ = д. Долгонóсникъ.

Носáлки = поші, похоронї — мáри (С. З.). — Почали правосити на ношах тїх, що незадумали. К. Св. П. — Зробили ноші з зеленої смечечини, зложили на нїй обох братів, тай повесли. — Брат мїй цілу дорогу ішов при вошах. Федь. — Он очі, чорні очі, не моргайте так на всїх, через вас іду на мари, а вам буде тяжкий грїх. н. п. — Жаль батка на мари, та треба. н. пр. — Зтїм тіло на марах слуги і гайдуки гетьманські несли. Хавенко. С. З.

Носáльщикъ = носáльщик (С. Жел.), носáїй, носáк (С. Пар.), ношáк (С. Жел. Пар.).

Носáть, ся = носити, ся і д. Нестї 1 і 3.

— Носáть їми, назáпане = звáти ся. — Носáтєсь слухъ, молвї = чўтьк. — поголоска йдѣ. — Носáтєсь съ чѣмъ, съ кѣмъ = носити ся, пáнькати ся, цяцькати ся. — Носáть ся, як дурень з ступою. н. пр. — Цяцькасть ся з ними.

Носка = носяня.

Носкї = карпѣтки, карпїтки, шкарпѣтки (Лев.).

Носкїй, ая = 1. крикїй (про одєжу, що довго носить ся).

2. носу́ща (курка, качка, що багато яєць зносять). — Хмїяни гурї носу́щї були. н. пр.

Носовóй = носовий.

Носóкъ = 1. носик.

2. карпѣтка (д. Носкї).

Носорóгъ, Rhinoceros = носорїг, носорóжець. С. Жел.

Носъ = 1. нїс, здр. носик, носичок, носинїтко. — Носом чув, де що лежить.

н. пр. — Пхнув їго, а він так носом і зарорав. — Пустин човец за водою, а він так носом і наскочив на камїнь. — Вадѣрнутїй носъ = кїрпа, кїрпáтїй нїс.

— Говорїть въ носъ = гугнявити. — Говорїть подъ носъ = шїприти. — Драть носъ = кїрпу гнїти. — Зарубї себѣ на носъ, у себѣ на носу = намотáти на ўс. — Водáть за носъ = дурїти.

— Носъ поучáть = обливáти нїмáти, (в сватаїні) — гарбузá влїсти. — Венера обливá пїямáша, слáзки прстала із очей.

Кот. — На носу = дже бльзько, скоро. — Утерѣть кому́ носъ = утерти носá (С. Ш.), пїнхви дáти.

2. д. Блювь.

З. д. Жыць 1.
Нотаріусь = нотаръ. С. Жел.
Ночы = ночыя, ночовкі (С. З.), ваганіі, ваганкі (С. Аф.). — Боже помогай! З ночыма на Дунай, н. пр. — Прывеси вагаанкі та скупаемо дитвау.
Ночевальщикъ, ца = ночувальник, ца (Чайч. Полт.), ночувака (Кр.), ночліжняк, ночліжанин, ночліжанин (С. Жел.), мн. ночліжани. — Хоч і ночувака був, а коня украля. Кр.
Ночевать, ночевка, **ночевье** = ночуванія, ночыля, ночліг.
Ночевать = ночувати.
Ноченька = ніченька.
Ночесь = учорашньої ночі, тієї ночі, тую ніч. — Ту ніч зовсім не спав.
Ночлѣгъ = ночліг.
Ночлѣжникъ, ца = д. **Ночевальщикъ**.
Ночлѣжный = ночліжний.
Ночница = Летучая мышь.
Ночной = нічний, у(в)ночішній (що був у ночі). — Доц упочішій. Чайч. Полт.
Ночная красавица, рос *Hesperis matronalis L.* = вечернійці душїсті, *H. tristis L.* = вечернійці плакучі, **ночная**, **вечерняя** **добра**. С. Ал.
Ночь = ніч, здр. нічка, ласк. ніченька, мн. ночі. — Добы ночі: 10 годни — Першї швїці, швїчч 12 годни — Другї швїці, двї годни — третї швїці. — **Воробьяная** **ночь** = горобїна ніч. С. Аф. — **Тѣмная** **ночь**, **глухая** **ночь** = **глухі** **ніч**. — У саму глуху ніч. С. Аф. — Як та ніч темїла, та ніч **глухі**, ні зірочки по нїй не блестїло. П. Пр. — **Ночью** = у ночі, в ночі (С. Л.), **ночїю** **доби** (С. Аф.), **ночною** **добою**. — Сей свѣтъ, як макїв цвѣтъ — десь цвѣтае, а в ночі опадє. н. пр. — По таких шляхах і в день вабєрєш сн мука, в в ночі й поготїн. Кн. — **Въ** **ночь** **подъ...** = **проти** **ночі...** — **Проти** **ночі** **Маковїя**, як помї сьвятїла. К. Ш. — **Ночь** **пѣченски** = **цїлїсенку** **ніч**, **всю** **ніч**.
Ноша = нѣша. — **Ноша** **дровъ** = **обєрѣмок** **дров**. С. З.
Ношакъ, **ношатай** = д. **Носильщикъ**.
Ношение = носїня. — **Носїня** **води** **відрама** **на** **гору**. Кн.
Нойбрскій = **ноябрьскій**, **груднѣвий**.
Нойбрь = **ноябрь**, **грудень** (Ос.).
Нравствѣнность = **нодобати** **ся**, **до** **сподоби**, **у** **подоби** **бути**. — Не те гарне, що гарне, але те, що кому подобаєт сн. н. пр. —

Чого він так дивить ся на мене, не вше я йому до сподоби? Мир. — Ніхто мїні не був у такїй уподоби, як одиі парубок. Г. Бар.
Нравоучительный = **поучаючий**.
Нравоученіе = **наука**, **поученія**.
Нравственность = **моральність**. С. Жел.
Нравственный — **моральний**. С. Жел.
Нравъ = 1. **нѣров** (С. Л.), **вдѣча** (С. Л. Ш.), **патура**. — **Воскова** **вдѣча**: **абн** **до** **тепла**, **так** **і** **танє**. н. пр.
2. звичай. — **Прадтї** **по** **нраву** = **сподобати** **ся**, **до** **вподоби**, **до** **сподоби** **бути**.
Ну = ну, **нуж**; **отѣж**. — **Ну** **его!** = **цур** **йому!** — **Обняли** **другъ** **друга** **и** **ну** **цѣловаться** = **обняли** **ся** **і** **давалї** **цїлувати** **ся**. — **Ну** **вогь** **онъ** **и** **говорить** = **отѣж** **вн** **і** **каже**.
Нужда = 1. **потреба** (С. З. Л.), **потребїзна**, **треб** (С. Ш.). — **До** **тебе**, **Господи**, **благаю**, **що** **там** **живєш** **на** **небї**, **звертаю** **очї** **и** **в** **прагодї** **і** **в** **потребї**. Гул. Ар. — **Працює** **з** **таким** **авантантм**, **що** **забуває** **свої** **власнї** **потреби**. Пісоч. — **На** **що** **купив?** **треб**; **на** **що** **продав?** **треб** — **і** **требонї** **кнїна** **яє** **будє**. н. пр. С. Ш. — **Нужды** **нѣтъ** = **байдуже**, **дѣрз**, **нї** **гѣдки**, **і** **гѣдки** **кѣло**, **сїзькїсь** (Ос.). — **Болят** **в** **мене** **головонька**, **болят** **серце** **дуже**; **ох** **прїйдєт** **сн** **згнѣвувтї**, **а** **тѣ** **бї** **байдуже**. Мет. — **Дитина** **крїчить**, **як** **не** **розрєаєт** **ся**, **а** **її** **і** **байдуже**. — **їдем** **собї** **і** **гѣдч** **мало**. — **Та** **сїзькїсь** **каже**: **я** **старєй**, **мїнї** **однаково**. в. к.
2. нуждѣ (С. Л.), **нєстѣток** (С. З.). — **Нужда** **дядьком** **звє**. н. пр. — **Нужда** **научит** **норжї** **в** **салом** **їсти**. н. пр. — **Нужд** **закон** **звїнє**. н. пр. — **Прїшлов** **нєстѣток**, **забран** **і** **остаток**. н. пр.
Нуждаться = **нуждѣтн** **ся** (С. Л.), **потребувати**, **терпїтн** **нужду**, **бїдувати** (С. Л.). — **Слїпн** **не** **нуждѣт** **ся** **зеркалом**. н. пр. — **Я** **не** **потребую**. Лев.
Нужникъ = **паскуднїк**, **срѣч**. — **Оя** **школо** **ваша** **мурована!** **Довєдєт** **ся** **тебе** **козак** **на** **срѣч** **похїдѣтн**. н. пр.
Нужный, **нужно** = **потрїбнїй**, **потрїбнїй**, **но**, **трѣбєв**, **но**, **трїбнїй**, **трѣба**, **тра**. С. Ш. — **Так** **потрїбнїй**, **як** **дїрка** **в** **мішку**. н. пр. — **Дав** **бн** **на** **молєбєвѣ**, **так** **самому** **потребєв**. н. пр. — **Повнї** **ложки** **наливає**, **хотя** **і** **не** **требно**. в. п. — **Треб** **неба**, **трѣба** **й** **хлїба**. н. пр. — **Дай** **вам**, **Боже**, **а** **неба**, **чого** **нам** **трѣба**. н. пр. (Д. що під сн. **Необходимый** 1. і **Надо**, **бнїнї**). — **Очень** **нужное** **дѣло**, **нєсїю** = **нїльнє** **дїло**, **пїльнїй** **лїст**. — **Бо** **пильнїй** **лїстї** **мало** — **їду** **до** **обозу**. н. и.

Нўка, нўко! = анў, анў лиш! ну лишнь! (С. Л.).

Нумерація = лічба.

Нумеровать = переназначати.

Нумеровка = переназначк.

Нумерь = д. Номеръ.

Нўтннкъ = поганыйло.

Нўтренний = д. Внўтренний.

Нутрєць = нутрєць, нутря.

Нутрѳ, нутрѳ = нутрѳ. — Но нутрѳу = до впадѳби, до сподѳби. — Не по нутрѳу = не до смакў, не до впадѳбв, коле в нїс.

Нутряной = нутряний.

Нўнѳ, нўнѳче, нўнѳча = тепѳр, тепѳра, тепѳренькв, тепѳречкв (С. Л. Ш.), нўнѳ, нўнѳнк (Гал. Под.). — Як не тепѳр, то в четвѳр. в. пр.

Нўнѳшнїй = тепѳрїшнїй.

Нурнўть, нурять = нурнўти (С. Л.), нурнўти (С. Л.), нурнўти, нурнўти, нурнўтї (С. З. Л.), нурнўтї, на перєбїя — на вїрнїкв, на вїрнїкв (С. Л.). — Пусти мене, мати, у став покупати ся, буду плавати, нурнўтї, дозенькв шукати. н. п. — На ставї пшво лебїя цїва, а гуси сїрїй край його нурнўтї. Гр. — Тай заковкв русалочкв, в Днїпро нурнўтї, мов цїгочкв. К. Ш. — Давай з тобою на вїрнїкв. Сп. — Так у штанїх і вївнєсь у воду на авїрнїкв. Кр.

Нурѳкъ, лт. Merkus albellus = вурѳць, пу і)рнїквзї.

Нуряніє = нурнўнїня.

Нурятель = нурнўч.

Нурь = нїтї.

Нурьѳ = нїтїя.

Нўга = пѳстощї, пѳстїннїя.

Нўгдѳ = нїгдѳ, нїдѳ; дєсь.

Нўдро = 1. надро. С. З. (Д. Лѳно). — Нехай Господь Пї прїймє на свѳє надро. М. Воч. 2. нѳтрї.

Нўженїє = пѳстуваннїя, годублїннїя. — Пѳстє старого, а старому не до того: нїшнього вїногє грїховного пѳстуваннї старє тїю просьтї. К. Ш. — Не завила вона нї матїчного голублїннїя, нї батькївськѳ ласкв. Кн.

Нўженкв = пѳстўн, пѳщеннїй, пѳстїя, мазўн, мазўнчк, мазўнх, мазўшка.

Нўжить, сн = пѳстїти, сн (С. З. Л.), пѳстувати (С. З.), голўбити, нїдувати, нїжити, сн (С. Жел.). — Вона його годувала, пѳстїла, кохала, і з ним вона доживати вїку спѳдївала. І. Г. — Де нїя зрїс і вїкохав сн, де його пѳстїла. Мир. — Го-

лубити ме тебе, як нїжна мати дїтяну-однїячу. Кн.

Нўжнїчать = нїжити ся. — Нїжити ся з сннїамн. Чайч. Хар.

Нўжнїсть = нїжнїсть. С. Жел.

Нўжнїй, но = нїжнїй, но (С. Жел.), тендїтнїй (С. З.), тендїтнїй, но (С. Ш.). — Не хочу я, щѳб твої пухкї і твѳдїтнї рука зашнуроблї від важкѳї працї. Зїпкв. — Булї твѳдїтнї при людѳх. Кѳг.

Нўкїй = якїйсѳ, хтѳсь.

Нўкогда = колїсь. С. Л. — Було колїсь, мнїшло ся, не вернєть жнї знову. К. Ш. — Було колїсь добре жнї нашїй Українї! А згаїдаймо, може серце хоч трохи спочивѳ. К. Ш. — Бївнїшїй нўкогда = колїшнїй. С. З. — Снѳм лукавнї розвїшлѳсть, снѳзьмїя — водою розлїлось колїшнєє снѳнєтєє дїво. К. Ш.

Нўкоторїй = 1. якїйсѳ. — Якїйсѳ час. С. Л.

2. де-якїй, де-кѳтрїй (С. Л.), денѳякїй, нн-кѳтрїй. С. Л. — Всї снїять, хрѳчуть, а де-якї сопуть. Гул. Ар.

Нўкто = хтѳсь. С. Л. — Прїйшоє хтѳсь та взнає щѳсь, бїгтї за ним — не вїзнає за нїм. (в. з. — вїтер).

Нўмецкїй = нїмѳцкїй. — Нїмѳцкїя землїя = нїмѳцнїна. С. З. Л. — Був у Турецнївї, в Нїмѳцнїй. Кв. — Нїмѳцкїй нїмѳїрь, рос. Argum maculatum L. = кѳзлїча борѳдѳ. С. Ан.

Нўмецъ = нїмѳць, нїмчнн, здр. нїмчнк, в жарт або лайлѳво — нїмчурѳ, мн. нїмцї, зб. — нїмѳта. С. З. Л. — Колїсь будѳм по свѳйому глаголѳтѳ, як нїмѳць покѳже, а до того й истѳрїю вам нашу роскаже. К. Ш. — А на Сїчї мудрїй нїмѳць картѳельку сѳдѳть. К. Ш. — Степн мої запродає нїмѳдовї, нїмѳтї, сннн ж мої на чужнїй, на чужнїй роботї. К. Ш.

Нўмкв = нїмкв, нїмкѳнѳ. С. З. Л. — Бо нашї паннї усѳ беруть до дїтѳї нїмкѳню до вїхованнїя. в. о.

Нўмѳй, нўмѳ = нїмїй, нїмѳ, безрїка, нїмѳур, нїмѳтурѳ. — В глухого та в нїмѳго справн не допѳтѳєш сн. в. пр. — Нїмї на панцїннї ідуть і дїточѳк своїх ведуть. К. Ш. — Трѳмчу та нїмѳ дялѳю сн. Кн.

Нўмѳтѳ = нїмѳтѳ. С. Жел.

Нўмѳтѳствовати = нїмѳувати. С. З. — подумати гїрко, вх ѳта лїудннѳ гарнѳ зннї нїмѳучн, з посѳред мїру Бѳжѳго. К. Х. Нўмѳтїрь, нїмѳтїрка = д. Нўмѳй.

Нўмѳть = нїмїтї.

Нўскольцо = кїлькѳ, кїлькѳ (С. З.), скїлькѳ, скїлькѳ (С. Л.), дѳ-кїлькѳ (С. Л.). — Нўсколькѳ бѳльше 10 = кїлькѳнадѳ-

Цѣт. С. З. Л. — А меновите особ кілька-нацѣтѣ. Устав Луц. братства. С. З. — Нѣсколькѣ десѣтковъ = вѣлькѣдѣсѣтѣ. С. Л. — Вишна смѣляя там чарок, тай каже... Кр.

Нѣту, нѣтута = немѣ, немѣючки.

Нѣтъ = 1. немѣ, не маѣ, бѣг-мѣ, грубо — чортѣмѣ, ѣ, катѣмѣ. — Нема ж мого миленького, нема його тутѣ; походила по садочках шавѣя та рута. Ой немаѣ і не буде — розрали змѣи люди. н. п. — Ой нема, нема нѣ вітру, нѣ хвилѣ із нашої Украѣни. К. Ш. — Всього надбали. Та дѣточок у їх Бѣг-на. К. Ш. — В вашому полку чортма толку. н. пр. — Там до тебе не прийшов, що чортмаѣ пѣдошов. н. п. — Багато ума, а в кишѣнѣ катма. в. пр. — Киуауѣсь до пресаѣ, аж катма. н. к. — Нѣтъ врѣмени = вѣколои, нема часу. (Д. Нѣкогда). — Нѣтъ нужды = д. пѣд сѣ. Нужда 1. — На нѣтъ сошеѣь = звѣв ся, перевѣв ся нѣ на що. 2. нѣ, ба-нѣ! — Ти був у його? — Нѣ, не був.

Нѣчто = 1. щось. С. З. — Пр. д. шѣд сѣ. Нѣкто.

2. дѣ-що. С. Аф. З. — Я чув дѣ-що з їх розмови. — Нѣчто нехорѣшее = бо' зна що, ка' зна що.

Нѣшто = хѣба, абѣ. — Хѣба ти чув про се? — Або я знаю?

Нѣханѣ = нѣханѣня.

Нѣхательный = нѣхальний. — Н. табѣкъ = табѣка, здр. табѣчѣк. С. Ш. — Табака гарна, терла жѣнка Ганна, стара мати вчила її мѣяти; дочка ростарѣла, у рѣжѣя наспаѣли. н. пр. — Рѣжѣк з табѣкою. — Збѣрайтесь: табѣаѣя понюхати, ради послухати. н. пр. — Хто нюхаѣ табѣчѣк, той гѣтманѣв мужичѣк. н. пр.

Нѣхатель = нюхѣч, нюхѣрь (Сп.), табѣш-ник (С. Ш.). — Нюхѣчѣв багато, та табѣаѣя нема. в. пр.

Нѣхать, нюхѣнуть = нюхѣти, нюхѣнути, по вітру — вѣтрѣти, нюшѣти (Чайч.). — Собѣза вѣтрѣти, мабуть зайца чуѣ. Хар.

Нѣннѣтѣ, нѣннѣмнѣтѣ = нѣннѣчѣннѣ.

Нѣннѣка, нѣннѣя = нѣннѣка. — Сестра Катѣрина стала йому наннѣкою незабутною. Кн. — Нѣннѣкою бытѣ, служѣть = нѣннѣку-вѣти. — Вона цѣю зѣму дома не жила: у гѣородѣ нѣннѣкувала. Чайч.

Нѣннѣчѣть, ся = нѣннѣчѣти; пѣстѣти, пѣстѣвати (С. З.), бѣвати; пѣннѣкати ся, пѣннѣкати ся. — Йосѣф свѣтѣй ся радѣе, що на рудѣх Бога пѣстуѣ. н. п. — І бѣ-вати своѣ маленьке дѣти. К. Ш. — Пѣннѣкаѣть ся з ним.

О.

О, обѣ, обѣь = 1. об. на. — Вдарим об зѣмлю лѣхом, журбою, тай будѣм пѣть, весѣ-литѣ ся. н. п. — Чи совою об пѣнь, чи пѣнь об сову, а все совѣ не гараѣд. н. пр. — Об-пер са ва мене. — Се було об Покровѣ. Ка. — Поѣхѣя на Рѣдно, а вернуѣ ся на мас-ницю. — Обѣ ѣту пору = коѣло сѣѣи го-дѣни, порѣ. — Рука обѣь руку = рука в руку, поруч.

2. о, об, про, за. — Не думѣй о нѣцах, думѣй перше о журѣцѣ. н. пр. — Об сѣм ба-гато писано. — Хто про що, а вѣн про На-ливайѣв. н. пр. — Ти йому про обраѣи, а вѣн тобѣ про лубѣя. н. пр. — Не про воѣи, а про занѣи. н. пр. — Кожиѣн за себе, а Бог за всѣх. н. п. — За тебе дѣають, як собака за пѣвту ногу. н. пр. — Ми кажем за обраѣи, а вѣн за гарбузи. н. пр. — Дѣсь мѣй милѣй нѣншу маѣ, що за мене забу-ваѣ. в. п.

3. на, з. — Стѣл на трѣох нѣжках. — Ха-та на двѣ половѣни. — Звѣй з трѣма го-ловами.

Обѣа, обѣмѣхъ, обѣь, обѣмѣхъ = обѣѣ, здр. обѣѣко, обѣѣх, обѣѣдва, обѣѣдѣи, обѣѣдвох. С. З. Л. — Обѣѣ — рѣбѣѣ. н. пр. — Ли-товсьмѣй дѣп на обѣѣдва боѣи молотѣти. н. пр. — Два сѣпѣцѣи йшло, обѣѣдва в аму поѣаѣи. н. пр. — Бѣть у мене свѣта, ѣсть у мене двѣ, фабрицѣмѣй обѣѣдѣи. н. пр. — Потѣм вѣзѣв обѣѣдвох воєвоѣдѣи, їх привѣв аж до своѣго двѣру. Ст. С. — Обѣѣмѣи рукаѣми = обѣ-мѣа, обѣѣдвожѣи рукаѣми, обѣѣруч (С. З. Л.). — А вѣн ухватѣя, та й душе обѣѣдвома ру-каѣми. н. п. — Вхопѣя кааун обѣѣруч, та в ноги з баштану. Кп. — Усе перебѣрѣла та верѣдувала, а тепѣр рада-ѣ (ѣруч хоч за старѣго. Як. — Смотри въ ѣба = глядѣи, бережѣсь! вѣзѣмѣи ѣчѣи в руку, оглядѣй ся на зѣдѣи колѣса. н. пр. — Глядѣи лѣш, бережѣсь! робѣти так не вѣчѣсь! Б. Г.

Обѣѣбѣти, ся = 1. ѣженѣти, одружѣти, ся. 2. зѣбѣѣти, зѣбѣѣти ся. С. Аф.

Обѣѣбокѣ, гр. Boletus scaber Bull. Rdb. = бѣѣбѣз. С. Ав.

Обагрить, обагрить, ся = почервоніти, червоніти, ся. — Он Діпше мій, Діп-пре! Багато ти, батько, у морє носив червоної крові... червона ти синє, та не напоїв. К. Ш. — Сонечко сходить на небі високи, вбоге село червоніти. Чайч. — Обагрить кровью = покривати, окровити, скривити. — З волею окровленни в руках. К. Ш. (Д. Окровавать).

Обайщикъ = д. Обманщикъ.

Обакувать = д. Обманывать.

Обалтывать, оболтать = д. Оговаривать.

Обанкрутиться, обанкрутить, обанкручиваться = банкрутувати, банкрутувати ся. — Вже послі скасування криштва Фьлорковський збанкрутував. Кн. — Коли купець збанкрутує, то звертати увагу: що довело його до банкрутства? Вар. О.

Обакуивать, обакуать = обгукувати, вигукувати, обгукати, вигукати. — Вигукав скрізь по лісу — ніхто не обівавав ся.

Обаяние = чарування (С. Ж.), очарування, чари (С. З.), маня (С. З.). — Елей пустив ва їх мзгу. Кот.

Обаятельный = чарівний, заласний. — Комак та воля — заласна доля. в. пр.

Обоггать, обоггать, обоггать = 1. обоггати, обоггати, обгасати, обганяти, (азяраючи скрізь) — обвикати. — Обгасав увесь двір. — Обиквав скрізь — пігде пса.

2. обганяти, випережати, обганяти, випередити.

Обоживать = 1. обводити.

2. обвозяти.

Оболаивать, оболаить, ся = 1. обволаивати, обспати, обвалить, обспати, ся.

2. розволаивати, розвалити, ся.

Оболаивать, оболаить, ся = викачувати, викачати. — Викачати тісто в боршпі.

Обоаль = 1. обволаивання, розволаивання.

2. проваля. — Там таке глибоке проваля, що й два не видно:

3. д. Ливина.

Обоваривать, обоварить, ся = обварювати, опарювати, опшарювати, обварить, опарить (С. З. Л.) опшарити ся (С. Л.), тісто — запарити. — Опшарив руку окропом. С. Л. — Крикнув, як опшарений. в. пр. — Як опараш ся на могоці, будеш дуть і на холодну воду. в. пр.

Обоварной, обоварный = обварений, запарений.

Обовостривать, обовострить, ся = загострювати, загострити, ся.

Обващивать, обвощить, ся = навощува-ти, навощити, ся.

Обвести = обвести.

Обвернуть, обвертывать, ся = обгорю-ти (С. Л.), обвинути (С. З. Л.), увинути (С. Л.), завинути, обгортати, обвратить, увивати (С. З.), завивати, ся. — Обгорчує гарянько рушником тай поніс. — Не рубай мезо голою шаблемою — обвни П червоною китайкою. в. п. — Гусельва увилула ся в павутяву. Кр.

Обвёртка = 1. обгортання, обвівання, завивання.

2. обгортка, окладина (С. Жел.), пая-турска.

Обвертеть = д. Обвернуть.

Обвести, обводить = обвести, обводити. — Обвести каменню стѣною = обну-рувати.

Обветшавать, обветшать = старіти ся, зі(по)старіти ся, спорохвіти, потрухти. — Хата ще вчого, та підвалня спорохві-ла. Ба. — Попрівав на хаті потрухла. Кн.

Обвивальница = д. Вьюнокъ а.

Обвивать, обвить, ся = обвивати, обво-вивати, обвити, обповити, ся; обхоп-лювати, обхопити; обсукувати, оплі-тати, обсукати, обплести. — Дялюсь, аж хміль за галку зачепив ся, а трохи вго-дом гляд — всю рожу обвивав. Гр.

Обвинение = обвинувачування, обвиня (С. Жел.). — Ложное обвинение = на-клеп.

Обвинитель, иица = обвинитель, ка (С. Жел.), завинитель, ка (С. Жел. М. В.), обвинуватель, ка (так саме і в чеській мові).

Обвинительный = обвинувачельний.

Обвинить, обвинять, си = обвинуватити (С. З. Жел.), повинуватити, завинувати, обвинити (С. Жел.), обвинувачу-вати, повинувачувати, винуватити (С. Л.), обвиняти, ся (С. Жел.). — Мому се-бе обвинуватити в таких вчинках, що кра-ще б моїй матері й ва світ мене не ро-дити. Ст. Г.

Обвиняемый = винувачевий. С. Л.

Обвиненный = обвинувачений, повину-вачевий (С. Л.), винуватець. — Після присуду винуватця закинула до келі са-мітної. Кн.

Обвиснуть = обвиснути, пообвисати.

Обвить = д. Обвивать.

Обводитъ = д. Обвести.

Обвозять = д. Обвести.

Обвола́квувати, оболочѣти = 1. **обволі́кати, оболочкі́ти**. — Обволі́ти круг хати, та тоді кинути.

2. **заволі́кати, заволокі́ти**. — Місяць заволокло хмарами.

Обворáжувати, обворожі́ти = чарувáти, очарóбувати, зачарувáти, очарувáти, причарувáти, вчарувáти; ману́ пускáти, напускáти (С. З.). — Ой я жито не сїяла — само воно родить, козак не чарувала — сам до мене ходить. н. п. — Ой ти, дівчино, чарівниченько! причарувала мое сердечко! н. п. — На тебе десь ману в Литві навела. Гр.

Обворожительний = чарівний. С. Л.

Обворовáти, обворову́вати = обікра́сти, обкра́сти, обкрадáти.

Обворожáти = д. **Обворáжувати**.

Обворожєнный = очарóваний, зачарóваний.

Обворожі́ти = д. **Обворáжувати**.

Обвострі́ти = д. **Обва́стріувати**.

Обвоцáти = д. **Обва́ціувати**.

Обвыкáти, обвыкну́ти = привикáти, зви́кати (С. Аф), привича́ювати ся, приві́кнути, зви́кнути (С. Аф), привича́їти ся, обв́чати ся (С. Л.), обв́чати ся (С. З.). — Чи привикла, сестро, та на чужині жити? Ой хоч не привикла, та треба привикати. в. п. — Привичаюсь до педолі, що один на сьвітї, як билива в чистїм полі, остануся тужити. Ос. — Та вже вовч тута з нами оговтаєт ся. С. З.

Обвѣ́вати, обвѣ́яти, ся = 1. обвѣ́вати, обд́увати, обвѣ́яти, обд́ути, пообвѣ́вати, пообд́увати, ся. — Вітер пообвѣвав усі вѣткв.

2. обвѣ́вати, обвѣ́яти, ся. — Обвѣвали усе жито.

Обвѣ́нчáти, ся = звінчáти, ся (С. З. Л.), повінчáти, ся, одруж́ити ся, шлюб вѣ́яти, на рушнику стáти і т. д. д. під сл. **Бракъ** — Сочетáться бра́комъ. — Там я сьвіт Божий побачила і на рушничку стала. Кв.

Обвѣ́сити = д. **Обвѣ́шувати** 2.

Обвѣ́стіти = д. **Обвѣ́щати**.

Обвѣ́сь = невѣрна вага

Обвѣ́шувати = д. **Обвѣ́шувати** 1.

Обвѣ́шувати, ся = 1. обвѣ́шувати, обченя́ти, пообвѣ́шувати, пообчѣ́шляти, ся. — Обвѣшала всю шню намістом.

2. обва́жувати, обва́жати, пообва́жувати. — На три хути мене обважив.

Обвѣ́щати, обвѣ́стити = обвѣ́шати, опові́-

щáти, обвѣ́стити (С. З.), оповѣ́стити (С. З.). — Через послів своїх обвѣстили. Л. В

Обвѣ́яти = д. **Обвѣ́вати**.

Обвѣ́зати, обвѣ́зувати, ся = обвѣ́зати, обвѣ́зувати, ся.

Обвѣ́ливати, обвѣ́лити = вѣ́ляліти, обвѣ́ляліти.

Обгáдити, обгáжувати, ся = обпогáвити, опогáнити, обпаскúдити, опаскúдити, обкал́яти, погáпати, паскúдити, кал́яти, опогáнювати, ся і т. д. — Паршива вівця всю стару поганять. н. пр. — Погана птиця, що своє гнáдо паскудить. н. пр. (Пр. д. ще під сл. **Оскверня́ти**).

Обгáниувати, обгоня́ти, обгоня́ти = обгáняти, перегáняти, виперегáти, обгíна́ти, перегíна́ти, виперегíти.

Обгáбати, обгáгну́ти = обгíна́ти, обгíну́ти, зігну́ти.

Обгáбь — д. **Негáбья**.

Обгáдзувати, обгáдзати = обгрі́зати, обгрі́зати.

Обгáжувати, обгáдзати = обгáжувати, обгáдзати. — Обгáдав шерсть конені.

Обгáдзувати, обгáдзати = обгáдзати, обдвѣ́ляти ся, обгáдзати, обдвѣ́яти ся (Пр. д. під сл. **Осмáтривати**).

Обгáнявати, обгíня́ти = обгíна́ти, обгíна́ти, пообгíня́ти.

Обговáривати, обговоря́ти = д. **Оговáривати** 2.

Обговóръ = д. **Оговóръ**.

Обговáти = д. **Обгáниувати**.

Обгорáти, обгоря́ти = обгоря́ти, обгорі́ти, опал́яти ся, опал́ити ся.

Обгрязáти, обгрязн́ати = обгрязáти, обгрязн́ати, пообгрязáти.

Обгрязо́к = недóгривок.

Обда́вати, обд́ати, ся = обливáти, облі́ти, ся. — Обд́ати вáромъ = обпáрити. ошпáрїти, опáрїти. — Обдало жáромъ = в жар ќинуло. — Обдало хóлодомъ = морóз проня́в.

Обдáривати, обд́аря́ти = обд́арóувати, обд́ару́вати, пообд́арóувати.

Обдѣ́ргати, обдѣ́ргувати, ся = 1. обсми́кати (С. Л.), обсѣ́нати, обшмóргати, обснѣ́кати, обсѣ́пувати, обшмóргувати, ся, пир́яти, волосся — обску́бити, обску́бувати, ся, гялочнн — обчу́рвати, обчу́хрувати, св. — Обсмигана хатна стріха, розвалена мгула. Пч.

2. осми́кати ся, підт́їкати ся, осми-

кати ся, підтикати ся. — Осмикала ся, тоді й вийшла. Кр.

Обдирало = відрищик (С. З.), відриця (С. З. Л.), драпіка (С. З. Л.), обдерялуп, дерялюд (Лев.), сїпака.

Обдирательство = відрство, драпіжство, лудіжство, шарпання, шарпанна. С. З.

Обдирать, ободра́ть, ся = дра́ти, обдира́ти, адира́ти, облуджува́ти, шарпати, ся, обдіра́ти, обде́рти, відра́ти, подра́ти, облудити, опшарпати, обшарпати, пошарпати, ся, (шкуру з вівці або що) — обділюва́ти, (лвчо з шкурки ва тілі) — обшоргу́ти. — По винавцях шлав ся, опшарпав ся. обдірав ся. н. д. — Пошарпав ся весь об шпешиву. Кот. — Увесь об колючини подран ся. Кот. — Облудив юру.

Обдирный (про зерно) = облущений, шеретований.

Обдирало = шахрай, дуря́світ і д. **Обманщик**.

Обдувать, обду́ть, ся = 1. обдува́ти, обдима́ти, обду́ти, ся.
2. дуря́ти, обдурювати, вводити і д. **Обманывать**.

Обдумывать, обду́мать = обду́мувати, міркува́ти (С. З. Л.), мізкува́ти (С. З. Л.), об(роз)міркува́ти, об(роз)рахо́вувати (С. З.), обмишля́ти, розважа́ти (С. Л.), жетикова́ти, крути́ти мізком, облумя́ти, об(роз)міркува́ти, об(роз)мізкува́ти, об(роз)рахо́увати, розважити, обмишляти, розкину́ти головою. — Давай він метикувати: ня би допомогти. Кн. — Обміркував усю справу. — Щоб по своїй уподобі всякий обрахував. С. З. — Послухайте: розкиньте головою, зарез би Водохрещих і на рупничок. Кн. — Обмислим краще все це: коля і чим ми краще можемо дотмети сягнути? Ст. Г.

Обдумывание = обдумування, міркування.

Обдуманый, но = обдуманий, обміркований, но і т. д., з розвагою. — Се треба зробити не зря, а з розвагою. С. Л.

Обдѣлать, обдѣлыва́ть, ся = обробити (С. Л.), уробити (С. Ш.), опра́вити, упрáвити (С. Ш.), повроблюва́ти, понпра́вляти, обробляти, опра́вляти, уроблюва́ти, ся (С. Ш.). — Управляти образ в рамці. С. Ш.

Обдѣлывать, обдѣлѣть, обдѣлѣть, ся = обділяти, обділяти, ся.

Обдѣлка = 1. оброблювання, опра́вляння.
2. оброба, обробка, опра́ва. С. Л. — На іконі нідею обробки нема. Кр. — Вань він

шаблю — вся оправа викована з золота. С. С. п.

Обезглавить, обезглавливать = ві́тну́ти, стя́ти, одтя́ти, стянáти, одтягáти го́лову, про кількох — постинáти, повідтинáти. С. З. — Стяли йому головочку; ходім, сестро, до домочку. н. п. — Головку буйнуку одтяв. Кот. — Шаба́ з піхов виймайте, з пачі головуку стиняйте. н. д.

Обезденежѣть = ви́битись з гроше́й, а копійки. — Рад би допомогти, але зовсім вниб ся з гроше́й.

Обездолить = обездо́лити, знедо́лити, сьвіт зав'язати.

Обеззаботиться, обеззабочиваться = вбу́ти ся, збува́ти ся кло́поту.

Обезлюдить = вилю́днити, спусто́шити. — Нападн Татар вилюднили Галицьку Русь. Бар. О.

Обезлюдѣть = нілюдніти, обезлюді́ти (Кв.), ізлудніти, опустіти, спустіти.

Обезкуражить, ся = збенте́жати, ся. С. Аф. З. Л. — Збентежала ся річ Латва. Кот.

Обезнадѣживать, обезнадѣжить, ся = збавля́ти, збавити налі́, трáтити, утрáтити, стрáтити надію.

Обезнарождать-дѣть = д. **Обезлюдить-дѣть**.
Обезображивать, обезобразить, ся = ні́вечити, поні́вечити, ся, гідити, огідити, ся.

Обезопасить = забезпе́чити.

Обезоруживать, обезоружить = розабро́кувати, розабро́їти.

Обезпачить = стрáтити пам'ять.

Обезпечене = забезпе́чення, зару́ка. — Хай буде зарука не хибна для нас, що сьвітло душі не згасить в пас муня. Чайч. — Гроші взяв, а на заруку кожух поймавав мидові. Кн.

Обезпечивать, обезпечить, ся = вбезпечува́ти, забезпе́чувати, у(о)безпечáти (С. Ш.), залобіга́ти (С. З.), вбезпечити, забезпе́чити, ся, залобігти (С. З. Л.). — Депутация виказала недію, що цісар охороня́ти і забезпе́чити права руського народу. Бар. О. — Ой і тебе, мій мильний, не обезпечю. н. п. — Треба було убезпечити Шевченкових родичів. Кн. — Ми залобігав, од зичливих приятелей міючи перестороги. Мазепа. С. З.

Обезплодѣть = вилю́дити. — Земля вилонила, без гною нічого не-родить. Кв.

Обезпоковывать, обезпоковать, ся = турбува́ти, стурбува́ти, потурбува́ти, затурбува́ти, розтурбува́ти, ся. — Гриць

був задуманий та стурбований. Лев. В. — Вибачайте, що потурбував вас.

Обезсилівати, обезсилити, си = висилати, знесилювати. висилити, знесилити, ся. (Д. ще Изнемогати, Изнури́ти). — Почве василати саов тіло поклонами, постом. Бар. О. — Згода зміцняє, а незгода знесилює. Зінкь.

Обезсилѣть = висилити ся, збезсилѣти, знесилити ся, виснажити ся, захлѣсти, знемогѣти ся і т. д. д. Изнемо́чь і Изнури́ти ся. — Народ ізнеміг ся, висвала ся і привяшк. Кн. — Чоловік за два тижня знеміг си, стаа сам не свій. Прав. — Робити збезсилѣти і ледве міг робити. Чайч. — Инше було таке виснажене після цедугу, що од вітру палят си. Кн.

Обезславити, обезславлявати = ославити, обнеславити, ославляти.

Обезсудити, обезсуживать = осудити, осуждати, судити. — Ой як я маю до тебе ходити, коли пас ворога та будуть судити. и. п.

Обезумѣть = збожеволѣти (С. Л.), обезглуздіти (С. З. Л.), адурити (С. Аф. Л.), олури́ти (С. З.), званѣсити, з глѣзду зсѣнути ся, обожеволѣти (С. З.), дочасно — стерѣти ся. — Вона так обезглузділа, що... С. З. — З перелику стеря ся, стоїть стовна і изнико не поверне. Кн. — І Наталка так обезглузділа, що любить запропастившого ся Петра! Кот.

Обезчѣстити, обезчѣивать = збезчѣстити, зганьбити, безчѣстити, ганьбити.

Обезьяна, Simia = мавпа, мѣлна (С. Жел.), мѣвпочка. — Раз мѣлна в дзеркалі забачивши... Ст. Б. — На старість мѣвпочка недобачати стала. Ст. Б.

Обезьяничать, обезьянствовать = малпувати. С. Жел.

Обезьянство = малпування.

Оберегатель = вартівник, охоронець.

Оберегати, си = берегти, ся (С. Ш.), стерѣгати, ся (С. З.), пильнувати, вартувати (С. З.). — Береженого і Бог береже. и. пр.

Обереженьѣ = д. Забереженьѣ.

Обернуть, обѣртывать, си = І. д. Обвернуть.

2. перегорюти, перегортати (на пр. листв в книжці.)

3. оглянути ся, озирнути ся, оглядати ся, озирати ся. — Іди та не озирай ся. (Д. ще Оглядываться.)

4. повернути ся, повертати ся, вертати ся. — Швидче вертай са до дому.

5. обернути ся, обертати ся.

6. перекинути ся, перекидати ся. — Відьма перекинула си клубком, тай повила са. и. к.

Обѣртка = д. Обвѣртка.

Обѣчайка = обичайка (сита). С. З.

Обѣловать = оскаржити.

Обѣати, обѣживати, си = обѣяти, обжигати, пообжигати, си.

Обѣчь, обжигати, си = І. онекті (С. З. Л.), обпекти, обпекати, ся, опалити, обпалити, обпалювати, ся, (волосє, шерсть то-що) — обш(с)жалити, обш(с)жалювати, ся, (окропом або чим рідким гарячим) — опарити, ошпарити, ошпарювати, ся. С. З. Л. Жел. — Не грай з огнем, бо опалиш си. и. пр. — Не клади приску до опеченого, воно й так болить. и. пр. — Ошмала волосє. — Кричить, як ошпарений. и. пр. — Сам, як опарений, кричив. Кот.

2. випалити, випалювати, ся. С. Аф. Л. — Випалювати цеглу, горшки.

Обживати, си, обжигати, си = обживати, обжигати, ся, ожигати ся (С. З.), обсидити ся.

Обжиганіє = обпалювання; випалювання.

Обжигати, си = д. Обжечь, ся.

Обжигъ = І. д. Обжиганіє. 2. д. Ожѣга.

Обжигати, си = д. Обжечь, ся.

Обжираться, обжираться = обжирати ся, обтріскувати ся, обжѣрти ся, обтріскати ся, облобати ся, обрѣпати ся (С. З.), облупити ся. — Так обтріскав си галушок, що ледве дияш.

Обжѣга = д. Ожѣга.

Обжѣра = прожѣра (С. Л.), ирѣість (С. Л.), неажѣра (С. Жел.), жеретї, жеруѣ (Кр.), жеруѣа, брѣвѣало (С. Ш.), поїдайло, неїїда (С. Жел.).

Обжѣрливость, обжѣрство = обжирство, ненажерливість, обжирність, обжирливість (С. Жел.), неажир (С. Жел.), венасїть, неїїдність (С. Жел.).

Обжѣрливый = прожѣрливий (С. Л.), неажѣрливий (Фр.), неажирливий (С. Жел.), неажѣрний (С. Жел.), обжї(є)рливий (С. Жел.), проїсний (С. Л.), неїїдливий, неїїсний (С. Жел.). — Чоловічина виї проїсний, сяє до страви — аж тремтить та Усть. Кн.

Обзавѣденіє = обзавід.

Обзавесті, обзаводити, си = обзавесті, обзаводити, ся, пообзаводити ся, (ха-

зайством) — охазаїнувати́ ся, огрунтувати́ ся.

Обозра́ти, обозра́ти = озира́ти, обзира́ти (С. З.), огляда́ти (С. Л.), перегляда́ти, озирну́ти (С. З.), огляди́ти, перегляди́ти. С. З. Л. — От пішов в город озирати. К. Ш.

Обозра́тися = озира́ти ся, огляда́ти ся, оглядува́ти ся. С. З. — Озирај ся на задні колеса. н. пр.

Обозре́ = 1. огляда́ння (С. Л.), озирáння. 2. огляд (С. Жел.), погляд (С. З.), пере́гляд (С. Л. Жел.). — Зробивши огляд письменства... Кн. — Погляд на українську словесність. К. Х.

Обозва́ти = узива́ти. С. Л. — Вона ж його лав, п'яницею узива. п. п.

Обива́ти, обива́ти = 1. оббива́ти, одбива́ти, оддуплюва́ти, пооббива́ти, оббіти, одбіти, оддупи́ти. — Вітер пооббивав усі яблука. н. о. 2. оббива́ти (С. Пар.), оббіти, побива́ти, побіти (С. З. Л.), гвіздка́ти — цвяхува́ти, ви́цьвахува́ти, шальовкою — шалюва́ти, вишалюва́ти, дравно́ю для щекоту́ри — решетіти, решетува́ти, вірешетува́ти. — Обива́ти, обива́ти поро́ги = вчаща́ти, влізати́сь (до кого). — Обива́ти крі́зля = приборка́ти.

Обива́тися, обива́тися (про оджу) = обірінува́ти ся, обтріпати́ ся.

Обивка́ = оббиття́. С. Жел. Пар.

Оби́да = обра́за (С. Ж. З. Л.), ура́за (С. З. Ш.), здр. ура́зка (С. Ш.), кривда́ (С. З.). — Ох і тяжко та образа уразила серденько Милошу. Ст. С. п. — Бракує жовчі, щоб оддичать за гірку образу. Ст. Г. — Не дасть собі вь оби́ду = не дасть собі в кашу наплюва́ти. н. пр.

Оби́дний, но = образли́вий, у(в)разли́вий, во (С. Ш.), кривди́ний, но. — Вразиває слово від дітей гірше болвчки — не заживає. н. пр. — Це кривдво для мене буде. Лев. В.

Оби́дчивість = образли́вість, у(в)разли́вість.

Оби́дчивий = образли́вий, у(в)разли́вий (С. Л. Ш.).

Оби́дчик, ца = вапáсник, ця (С. З. Л.), кривди́ник, ця, скривди́тель, ка (С. Ж.).

Оби́дять, обива́ти, ся = образа́ти, ся (С. З. Л.), ураза́ти, ся (С. Л. Ш.), скривди́ти (С. Л.), укривди́ти, окривди́ти (С. Л.), обража́ти, ся (С. З. Л.), уража́ти, ся

(С. Л.), кривди́ти, укривжа́ти (С. Л.), обіжда́ти (С. З. Л.). — Хто тебе роздратував, образав, на кого ти розлютив са. Ст. С. п. — Вже хто мене уразить, так мов серце вже ве обернуть ся до його. Федь. — Інфамізо ображали міщав. П. Могіля. С. З. — Хто кривдить людей, той кривдить своїх дітей. н. пр. — Шкода нас буда укривжевому плачона. Ст. Л. — До вбогих, до покривжених дідове серце телом сцїлницми було сл. Кв. — Всяка обивжа, а овои й не знагветь ся. С. З. — Я обиважу тебе, друже, — вибач. Ст. Г.

Оби́ле = ро́скіш, достáток, у́жї — ла́сївка, лїстя, овочу́ — гясотá, рясотá (Кн.), си́гу — сви́жниця, сили́ — буйність. — Сього літа, дивувати Богу, на яблука така рясота, що її листу не знати. Кн. (Д. ще під сл. Изобіліе).

Обивова́ти = д. Избїточествона́ти.

Оби́льний, но = достáтний (С. Пар.), го́йний (С. Ж. З.), про лист, овоч — ряси́ий, но, про насївна — сївни́ий, то, про брости́ — бросни́ий, то, про ліс — ліси́ий, лісно, про зьїра — зьїри́ий, зьїрно, про граби́ — гриби́ий, грибно. — Що приїде весна красна, буде вся наша голота рясна. н. пр. — У нас дуже зьїрно. Сп. Чайч. — І не сказати ї грибно; вже красюків та синюків і не береш, тільки самих борюків. Кн. (Д. ще під сл. Изобіліий).

Обивова́тися, обивну́тися = д. Колебати́ся 2.

Обивня́к, частіше обивня́к = обивня́ки. С. Жел. — Безь обивняко́в = навпростець, без сорома́ казка. — Обивня́ки = навдога́д, навивце́л. — Навдогад буряків, щоб напусти дали. н. пр. — Як почув таку одповідь Марко, бачить сам, що мавцем не можна, тай почви вже навпростець до його. Ст. С. п.

Обира́ло, обира́ха = д. Обди́рало.

Обира́тельство = здрїство.

Обира́ти, обобра́ти = 1. абіра́ти, зібра́ти, пірра — дра́ти, окривжа́ти, оксубти. 2. оббіра́ти, обди́рати, обібра́ти, обідра́ти, облупи́ти. — Заманив його в квати граць і геть чисто облупив.

Обірки = ви́бирки.

Оби́та́нще = осе́ля (С. З.), жи́тло (С. З. Л.), жи́лля (С. Л.), оби́стя (С. З.), ломі́вка. (Д. під сл. Жляїще).

Оби́тáтель, ница = д. Жи́тель, ница.

Оби́тáть = жи́ти, пробува́ти, мешка́ти (С. З.). — Д. під сл. Жи́ть.

Оби́тель = 1. д. Оби́та́нще. 2. монасти́рь.

Обітельскій = монастирський.

Обіть = д. Обивать.

Обиходъ = обихід, обихідка (С. Жел.). — Може много шага вторгував би, то й було б на обихіду. в. к. — Що треба на обихіду. Чайч.

Обкалювати, обколотъ, ся = 1. обколювати, обрѣувати, обколоти, обрубати, пообколювати, пообрѣувати.
2. обшпильовати, обтїкувати, ся, обшпильти, обтїкати, ся, пообшпильовати, пообтїкувати, ся.

Обкапувати, обкапати, ся = обкапувати, обкряпувати, обкапати, ся і т. д., пообкапувати, ся і т. д.

Обкашувати, обкапати, ся = обкопувати, обкопати, ся, пообкопувати ся.

Обкаряти = обчакряжити, обчухрати, приборкати. — Щоб крялець хто не обчухрав. Гр. — Приборкати кряла.

Обкатати = д. Обкачивать.

Обкачати, обкатати, ся = 1. обкачати, обкачати, ся. — Савки добре обкачались.

2. обкачувати, викачувати, обкачати, викачати, ся. — Обкачав ся в піску. — Треба викачати тісто.

Обкачивати, обкатити, ся = обливати, обліти, ся.

Обкадати, обкадывати = обкадати, обкадати. — Обкадати землею. — Лиць обкадало = виспало, оприщило, виприщило на виду, обкадало лице.

Обкадывати, обложити, обкадывати, ся = 1. обкадати, окладати, обкадывати, ся, пообкадывати, ся, дернвою — обдернувати, камінням — обшурувати. — Пообкадывав си книжками тай наше.
2. обшивати, обшити, ся (по краях), облямовувати, облямувати.

Обклеивати, обклеити, ся = обклеювати, обліплювати, обклеити, обліпити, ся, пообклеювати, пообліплювати. — Всі стїни зараз обліпили. Кот.

Обклейка = 1. обклеювання, обліплювання.

2. обклейка.

Обковырати = обколупати. — Обколупав кругом, та й канув.

Обколачивати, обколотити, ся = обвивати, обвітти, пообвивати, ся.

Обколотъ = д. Обкалывать.

Обконати = д. Обкапывать.

Обкониати, обкониивати, ся = обгоду-

вати, обгодовувати, ся, худобу чим шкодливим — опасті. — Обгодували дитину, то й болить живіт.

Обкосїтися = обкосити ся, пообкосоувати ся. — Я вже обкосив ся. — У нас уже всі пообкосоували ся.

Обкративати, обкратити, обкратити, ся = обкратити, обкратити, пообкратити.

Обкусывати, обкусати = обкусювати, обгряпати, обкусати, обгряпати.

Облагати, обложити, ся = 1. д. Обкадывати.

2. облягати, оточати, облягати, оточити, обступати, обступити. — Гей ужо ж наші слави Запорозькі та й невеселі стали, гей облягли Ух, облягли Москалі та й усімсторвами. в. п. — Обступили город Умань, поробили шанці. в. п. — Еней уже зближав ся до городка, що Турн обляг. Кот.

3. накладати, наквидати (подати), наложити, накїнути, оподаткувати, митом — обшїтити.

Облагодїтельствовать = багато добра кому аробити, облагодїяти. (С. Жел.).

Облагородивати, облагородити = облагороджувати, облагородити, облагородити. С. Жел.

Обладаніе = володіння (С. З. Л.), владання, обладна.

Обладатель, ница = володарь, обладарь, ка. С. Жел.

Обладати = володіти, владати (С. Жел.).
обладувати (С. З. Жел.).

Облаживати, облазити = облязувати, облязити, вїлазити.

Облаживати, облаждити = обляжувати, облягодити (С. З.), облядити, у(в)ладнати (С. Ш.), у(в)порядкувати (С. Ш.), у(в)ладувати.

Облако, зар. облачко = хмара, хмарина, зар. хмарка, хмаронька (С. З. Л.), облобок (С. З.). — Твоє сонце свїтити ясно, мор давно в хмарі. К. Ш. — За сонцем хмаронька плыве. К. Ш. — На небі облоком заступили сонце. Ки. — Перистые облака = баранчі, молоді. — Слова „Перистые“ вони не розуміють, треба сказати, що то молоді. Ки.

Обламывати, обломати, ся = обломлювати, обломити, ся, гилки -- чухрати, обчухрати, низові галочки або листи — обнасинувати, сухе що — обтрощити.

Облапа, рос. Авагитт europеum L. = копитень, копитець, копитці, копитняк,

ва́ти, пообміщувати, ся. — Поваляючи квітки, і самі пооблявали ся.

2. умоча́ти, умоча́ти, у(в)мочува́ти, у(в)мочи́ти, у(в)моча́ти. С. Ш. — Умочи в олію. — (Д. теж під сл. Обма́кквати).

3. унісюва́ти (С. Ш.), рибу лови́ти, у-сцика́ти ся, уніси́ти ся (С. Ш.), усця́ти ся. — Дитяла унісла ся.

Обміщива́ти, обмісти́ти, ся = обміщупа́ти, обсте́лювати, обмісти́ти, обстелі́ти і т. д. Мості́ти, ся.

Обмежева́ти, обмеже́вувати, ся = обмежува́ти, обмежо́вувати; розмежува́ти, розмежо́вувати, ся.

Обмежа́ти = помілі́ти, обмілі́ти, помі́льшати.

Обмерза́ти, обмерза́нути = обмерза́ти, обмерзну́ти, обмерза́ти, пообмерза́ти.

Обмста́ти, обмсти́ти = обміста́ти, обмсти́ти, пообміста́ти. — Пообмітай скрізь, щоб часто було. — Обмста́ло лице́ = д. Обки́дало.

Обмета́ти, обметува́ти = обки́дати, заригува́ти, обрубі́ти, обкида́ти, зариго́вувати, обрублюва́ти. — Обкидати петлі. — Я до ладу заригувала, а вона як сіпопула витку, так шатво і розлізло ся. Кя.

Обме́тица, обме́тки = (борошна) — обме́тиця (Сп.), чого ви́шого — сьві́ття. С. Д. — Де вже їм до пишавшого тіста, коли й обме́тиці нема. н. пр. Д. ще під сл. Мужа́.

Обмінна́ти, обміна́ти, ся = 1. обмінва́ти, обміна́ти, ут́оптувати, утопта́ти, обто́дчати, ся. — Обмінати постелю. — Утоптати сіно.

2. проі́жа́ти, проі́вдети. — Київ засто́ав ся — треба проі́вдати.

Обмира́ти, обмере́ти = обіра́ти, во́мліва́ти, умлі́вати (С. Ш.), обі́рти, во́мліти, умлі́ти (С. Ш.). — З малю умлі́вав. н. п.

Обми́шенувати́ся, обми́шентува́ти́ся = 1. невлуча́ти, невлуча́ти, непо́нада́ти, непопа́сти в ме́ту, прома́хну́ти ся.

2. д. Оби́анувати́ся і Оби́бати́ся.

Обмога́тися, обмо́гтися = о(ви)д́ужувати, о(ви)чу́ювати, о(ви)д́ужати, о(ви)чу́няти (С. З.), обмо́гти ся. — Тяжко був слабій, тепер по троху відужує. — Коли б мій обмогтися, та упи́ати новолонгеса. н. пр. — Д. ще під сл. Вы́адеранувати́.

Обмово́вати = обіркува́ти, облікува́ти.

Обмока́ти, обмо́кнуту́ = обмока́ти, обмо́кнуту, ізо́кнуту. — Ізмок як вовк, ізмери́в як пес. н. п.

Обмола́чивати, обмо́лоті́ти, ся = обмо́ло́чувати, обмо́лоті́ти, ся, не розважуючи спосі́в — обка́латува́ти, око́лотува́ти, обка́латати́, око́лоті́ти.

Обмо́лвте́ся, обмо́лвте́вувати́ся = обмо́лвте́ти ся, помі́літи ся в реча́х.

Обмо́лвте́ = помі́лка в слова́х.

Обморо́жувати, обморо́звте́ти = обморо́зюва́ти, обморо́зити.

Обморок = обміра́ння (Кя.), мло́сть (С. З.), млі́сть (С. Жел.). — Пада́ти, упа́сти вь обморок = умлі́вати, олі́ти (С. Ш.), во́мліва́ти, во́мліти (С. Аф. Д.), обміра́ти, обі́рти (С. Жел.). — Скоро пенька теж вздріла, упала на землю та й во́мліла. в. п.

Обморочува́ти, обмороча́ти = д. Обма́нувати.

Обмо́стяті́ = д. Обміщива́ти.

Обмота́ти = д. Обма́тувати.

Обмо́чати́, ся = д. Обміщива́ти, ся.

Обмо́шенничати́ = ошахра́іти (С. Д.), обшахрува́ти, обдура́ти, обхакнува́ти і д. Обману́ти.

Обму́дрювати́ = спра́вити фо́рменну оде́жу.

Обму́чнїте́ся = уборонї́ти ся. С. Ш.

Оби́вати́, оби́вати́, ся = оби́ва́ти, оби́вїти, ся, бі́ляну — обіра́ти, обіра́ти, опра́ти, обіра́ти. — Буду пра́чку наймати, таки свої дрібні діти буду опра́ти. в. п. — Ой там стоїть Марї́нка та́й плаче: ой хто́ж мого Несті́ра опра́че. Ой не стій, Марї́но, та́й не плач, заката́й рука́ва, та́й опра́ч. н. п.

Оби́вки = (з милом) — мї́лїни, змї́лїни, оби́лки, після́ миття посу́ди або що́ — помі́ї.

Оби́кати́ = 1. обті́пати. — Обті́пати ко́ноплі.

2. обті́пати, обі́драти́, обша́рпати. — Геть чого обті́рала спідницю.

3. оббі́гати, обгаса́ти, оби́кати. — Оббі́гав скрізь — ві́где нема́ його.

Оби́кати́ся = 1. обті́пати ся, обі́драти́ ся, обша́рпати ся.

2. обте́рти ся в сьві́ті, між лю́дьми́, ви́люди́ти.

Оби́лки = мї́лїни, змї́лїни, оби́лки.

Оби́лок = оби́лок, оби́лок.

Оби́вати́ = д. Оби́вати́.

Оби́вати́ = обчеркну́ти, обвести́ кре́йдо́ю.

Оби́зна = заві́р, обі́зна, заві́н, ві́кін, про́їна, мї́вба. (Д. під сл. Ва́нати́ і

- Міна.** — Приобрѣтѣнное мѣною = обмінок.
- Обмінювати, обмінювати, обмінювати, ся** = обмінювати, виніювати (С. Аф.), замінювати (С. Аф.), промінювати, обмінити, ся, замінити, ся (С. Л.), замінити, ся (С. Аф.), виніяти, промінити, ся. — Вивів шило на швайку. в. пр.
- Обмінщикъ** = д. Мѣновщикъ.
- Обмінъ** = д. Мѣна.
- Обміривати, обміривати, обміривати, ся** = обмірювати (С. Л.), умірювати (С. Л. Ш.), обміряти, ся. — Обмірна хату навкруги і все запасав скільки в улиці і в двора. — Купець обмірна на цілій аршии.
- Обміръ** = обмір.
- Обмягчати, обмягчати, ся** = м'ягчати, змягчати, м'якшати, пом'якшати, миягчати і т. д.
- Обмякнути** = пом'якнути, змякнути.
- Обмяти** = д. Обмяти.
- Обнадѣжувати, обнадѣжувати** = подавати надію, забезпечати, (о)безпечати (С. Ш.), подати надію, забезпечити, упевнити (С. Ш.). — Ой я тебе, мій миленький, не обезпечую. и. п.
- Обнажати, обнажати, ся** = оголювати, заголювати (С. Аф.), обголювати, оголити, заголити (С. Л.), обголити, ся. — Оголилось поле од серпа і коси, нігде й приліпшити крапельці роси. В. Ш. — **Обнажений** = оголений, голий, заголений. — Ховай голе тіло! и. пр. — Та не по штанях, а по голому тілу абиив. Кн. — **Обнажити саблю** = вишити шаблю з піхов. — Шаблі з піхов зиймайте, тіло мое порубайте. в. д.
- Обнароджувати, обнароджувати** = оголошувати, оголосити (С. Л.), озаявлювати, озаявити. С. З. — От сі універсали оголосили перед народом. Маркович. С. З. — **Всім, кому відати належить, озаявлюю і освідчаю.** С. З.
- Обнаруженіе** = виявленія.
- Обнаружувати, обнаружувати, ся** = виявляти (С. Л.), виказувати, визначати (С. З. Л.), всьвідчувати, виявити (С. Л.), виказати, визначити, ся. — Не велів нічого того виявити, що міні казан. Ч. К.
- Обнашувати, обнашувати** = 1. обнашувати, обнашувати. — Почали обнашувати коровал гостям. 2. обнашувати, обнашувати. — Обнашувати чоботи, тепер не так мулять.
- Обнашувати, обнашувати** = звизнати, понижати, знизити, понизити.
- Обнимати, обнимати, ся** = 1. обнімати, обнімати (С. Л.), обняти, обійняти, ся. 2. обгортати, огортати, загортати, обхоплювати, обняти, обгорнути, обхопити, перейняти, переняти. — А смуток тяжкий обгортає мене. Чайч. — Не знає, де міку велику подіти і ажко, що нас обшло. Чайч. — Жак його переняв, зяк йому руба став в остраху. Кн. — **Обняти його думка та гадки та журба нелуча.** М. Вов. — **Обняти діло** = збагнути. С. З.
- Обновляти, обновляти** = збувжати (С. Л.), збувжати ся (С. З.), зийщити ся, обголити, перевестись на влідді, убожшати (С. Ш.), убожествити (С. Ш.). — Д. під сл. Обвдѣти.
- Обнова, обновка** = обнова, новина. — На Великдень на соломи проти сонця діти гралась собі красаньки, тай стала хвалитись обновами. К. Ш.
- Обновитель, инца** = оновитель, ка. — Віа не зродив ся оновителем нашого життя. Кн.
- Обновити, обновляти, ся** = оновити, поновити (С. Л.), відновити, оновити (Кн.), поновити, відновити, ся (С. Ж.). — Сьвіжа краса природи обхопало і оновля мене. Кн. — В церкві горів золотом оновлений іконостас. Кн.
- Обновленіе** = оновлення, понова (Кн.). — Може часи оновлення? К. Ш.
- Обновити, обнести** = 1. обносити, обнести. — Сьвятощі круг церквя грачі обнеси. 2. городити, обгородити, тинюм — тиняти, обтинити. С. Ш.
3. обрізувати, обрехати.
- Обносный** = брехливий. — Брехливі річі.
- Обносокъ** = (одежі) — виноски, лахманийка (С. З. Пов.), обува — шкарбан, шкарбун, ил. шкарбун (С. З.), хуртливої одежі — шкарбуні.
- Обнохати, обнохувати** = обнохати, обнюхувати і д. нюхати.
- Обпайти, ся** = д. Обпайти, ся.
- Обо** = д. О.
- Обобрати** = д. Обирати.
- Обогатити, обогатити, ся** = збогатити, ся (С. З. Л.), обогатити, збогачити, ся, багатити (С. Аф. Л.). — Той жаття своє складає, щоб науку збогатити, той у темряві коває і живе, щоб Істи в цити. Сам. — Поширками збогатились. С. З. — Збогачили ся шарпалішою добр турецькою. Л. В.
- Обогаченіе** = збогачення, збогачення (С. Л.), збогачення (С. З. Ш.).
- Обогнати** = д. Обганувати.

Обогну́ть = д. Обгиба́ть.

Обоготворе́не = обожавня. С. Жел.

Обоготворі́ть, обоготворя́ть = обожити, обожати (С. Жел. Пар.), убожестви́ти (С. Ш.), убожествля́ть.

Обогрѣ́вати, обогрѣ́ть, ся = огрѣ́вати, нагрѣ́вати, огрѣ́ти, зігрѣ́ти, нагрѣ́ти, обігрѣ́ти, погрѣ́ти, ся. — У відьоньки серце, як змінене сонце — хоч воно свігить, свігить та не гріє. и. п. — Сонце глинуло із неба й землю всю німую обігріло, ростопаю і сити і кругу. Чайч.

Ободвѣ́рена = одвірок, одвірки. С. З. — А наймична у порогу вхопилась руками за одвірок. К. Ш.

Ободворѣ́ть, у виразі «дворѣ обо дворѣ» = сумѣжно, двір з двором, двір коло двора.

Ободо́к = обідець (С. З. Л.), обвідка, у решета — обчѣйка (С. Л.).

Ободра́ть = д. Обдвратѣ́ть. — Ободраный = ободраний, обшарпаний, обдертий, про чоловіка, що в обдраній одежі давняє ще від сл. Оббраванець, про дерево, шкуру — облуплений, луплений, обдраний. — Коза-дерева пів бока лупена. и. к.

Ободра́ть, ободра́ти, ся = підбадьорити, заохотити, додати дѣху; сили, відваги, бадьорити, заохочувати, додавати дѣху і т. т., підбадьорювати, ся, курящити, ся. — Думки підбадьорували її до боротьби. Кн.

Ободѣ́ть, ободо́к = 1. обід, вдр. обідець, обідок, ми. обіддя. С. З. — Шия така, хоч обіддя гни. и. пр.

2. д. Ободо́к.

Оббе́ = д. Оба́.

Оббожа́ть = д. Обоготворі́ть; коха́ти ревно.

Оббожда́не = д. Ожиданіє.

Оббожа́ти = д. Ожидати́.

Оббоже́нный = опалений, опеченый, окропом — опірений, опшареный, про цеглу — виизалена, пеньок — бгарь. — Обожженное мѣсто = опік, опіралщина, опечене, опірене. (Д. Ожѣга).

Оббожа́ться = д. Обжирати́ся.

Оббожа́тися = опізнати́ ся, вклевати́ ся.

Оббожна́ть, оббожнати́ть, ся = виизначати́ (С. З.), позначати́, означати́, виизначити́ (С. Л.), позначити́ (С. Л.), означити́, ся (С. Л.). — На нашому́ті не виизначено — на скільки виш. Кр. — Нехай гаразд виизначать наши межі. Кн.

Оббожничий, оббожний = оббожвий. — Полковный оббожний. С. З.

Оббожа́тель = оглядач.

Оббожа́вати, оббожа́ть = огляда́ти (С. Л.), озирати́ и д. Обжирати́.

Оббожа́ние = д. Обжорѣ́.

Оббо́з = 1. валка. С. Аф. — Назустріч валка чумаків, паровиць кільканадцять. — Прийшов до чумаків, до валки. С. З.

2. оббоз, табор. (С. Ш.). — Бо пильві листи маю, їду до оббозу. и. п. — Козам недалеко табором стали. Л. В.

Оббо́и = шпалѣри, шпалѣри. С. З. Л. — Стіни шпалѣрами пообкилеювані.

Оббо́йма = вирвант (С. Аф.), урвант (С. Ш.). — Вирвант одбив ся і трохи не загубилась шина з колеса.

Оббо́ймаца = 1. гнізд (в' зогрому блок крутити ся).

2. обруч (залізний, на палі, щоб вона не розбивалась, як забивають бабою).

Оббо́ина, частіше мн. оббоины́ = жужелиця. Оббо́инный = шпалѣрний.

Оббо́ити, ся = д. Обходити́, ся.

Оббо́ищикъ, ца = обивач, ка. С. Пар.

Оббо́расть = д. Обкраща́вать.

Оббо́к = обік (С. З.), абоку, побік. — Побік його міночка вебога. К. Ш.

Оббо́лакивать, оббо́лочь = обволікати, заволікати, обволікти, заволікти. — Небо заволокло хмарами.

Оббо́лакивать, оббо́лакивать = 1. обтисувати, обтесати.

2. дурити, обдурювати, обдурити, пошити у дурні.

Оббо́лачь = обрехати́.

Оббо́лачь = ошаліти. Кр.

Оббо́лочка = 1. д. Обвѣрка 2.

2. шкурка, шкурочка, толубець, плівка, плівка, плінка.

Оббо́лачь = д. Обалтывать.

Оббо́лѣтель, пица = спокусник, ця (С. Жел. Пар.), аводитель, ка (С. Жел. Пар.), баламут, ка (С. Жел.). — Ол ви хлонці баламути, баламути всього світа, баламутять наши літа. и. п.

Оббо́лѣтельный, но = звабліввий, во, вабліввий, во, привабніи, принадний, но. — Усе так звабляно, що тільки б адить ся радів. Чайч. — Як зирнул на красу ваблину, зашарівсь, понімає з чуда. Ст. С. п. — Гоним геть припадні мрії про рокіш. Лев. В. — (Д. ще від сл. Завлекательный).

Оббо́лѣчать, оббо́лѣчить = зваблювати, аводити (С. З.), заіжувати, у(в)лещати (С. Ш.), спокусати, принажувати, вриванювати, заіжувати, підводити, заі-

- бити (С. З.), вна́дити, у(в)лесті́ти (О. Ц.), прина́дити (С. З.), підвести́, споку́сити (С. З.). — Розумом лукавим, а чи совом чарівним, облесним знабию до гріха гадного. Ст. Г. — Спокусив дівчаву. Кв. — Дурна була, він мене і зманяв, а тепер... Бв. — Вачу добре, що він підводить її до гріха в ним... мочу. Не підведе, думаю. Кв.
- Обо́льщеніє** = на́ба, прива́ба, прива́да, прина́жування, ома́на, ма́на (Пр. д. під сл. Обманъ).
- Обомлі́ть** = зомлі́ти (С. Аф.), умі́ти (С. Ш.), омлі́ти, обмілі́ти, омертві́ти, оте́рпнути. — Зомі́в Марко. К. Ш. — Серце з мого умі́в. н. п. — Я од страху отерпца. Кр.
- Обо́вняніє** = ню́хання, нюх. С. Жел. Пар. К. Св. П. — Добрий нюх має — почув поживу. С. Л.
- Обоня́ть** = ню́хати, чу́ти, по вітру, про собак — вітри́ти (С. Л.), ню́шити (Чайч.). — Носом чує, де горілка.
- Обо́ра** = воло́ка, частіше мн. воло́ки (С. Аф. З.), оббо́ри (С. З.). — На що ти уповаєш? Чи на свою шапку бярку, що шовком шата, витром підбата, а зверху діра? Чи на свої постолі боброві, що волоки шовкові у в односталь в валу? н. д. — Обори валовий. С. З.
- Обора́чивать, оборота́ть, ся** = 1. обертати́, перевертати́, перегорта́ти, оберну́ти, переверну́ти, перегорну́ти, ся. — Переверна на другий бік. — Перегорнув кілька листків і почав читати.
2. повертати́, завертати́, поверну́ти, вверну́ти, ся. — Завертай коня назад. — Та я незабаряй ся, за чотири недільники назад повертай ся. н. п.
3. обертати́, перевертати́, ся, перекида́ти ся, обернути́ ся, перекину́ти ся. — Хоч як пертєся і одступай ся, хоч в віщо хоч перекидай ся. Ког. — Перекинувся ся сивою зоуулямою, стала кувати в вишневім саду. н. п. Под.
- Оборвана́ць, ва́ниця** = обі́рванець, обі́рванка (С. Л.), обі́дравець, ка, обша́рпанець, ка (С. Л.), оша́рпанець, ка, дра́нець (Кп.), оша́ра (сп. р.), голодра́венець (С. З.), голодра́бець (С. З. Л.), голоколі́нень, ша́рпак, чка, ла́хман (С. З.), ла́хман, дра́нтюга. — Обі́драни́ пішли в ганці. н. пр. — Главне: лхэй дранець! Сорочка аж світити ся, а штани розізані ся. Кп. (Пр. д. ще під сл. Голышъ).
- Оборванни́й** = обі́драний, дра́ний, обша́рпаний (С. Л.), оша́рпаний, поша́рпаний (С. Л.), обша́таний, ша́рпаний, голодра́бий. — Нехай дощ і кризь драпу святану січе згорблеву працю славу. Чайч. — Убогий села, убогий обшарпаний люд. Чайч. — І сама ходила обшатава і дочку водила обідрану. Мир. — Одним одна на увазі дитина, пошарпана на їй святина. Мет.
- Оборва́ть, обрыва́ть, ся** = обі́рвати, ся, обі́драти, ся, обша́рати ся, оша́рати ся, обтріпати ся, обрива́ти, ся, обдира́ти, ся, обстрипувати, ся, вірря — обску́бти, ла́сти — чухра́ти, обчухра́ти, ла́сти заву — пасвикува́ти. — Оборва́ться = уві́рвати ся. С. Ш. — Увірвав ся з бантєни. — Увірван си бас. н. пр.
- Оборвы́шь** = д. Оборва́нєць.
- Обо́рка** = оббо́рка (С. Жел.), обшівка з аборами.
- Оборо́на** = д. Защи́та 2.
- Оборона́ть** = д. Защи́тять.
- Оборони́тельный** = д. Защи́тительный.
- Оборо́тєнь** = пере́вертєнь (С. З. Л.), вільма́к, вовкула́ка (С. Аф. З. Л.). — Як у полі в моголі вовкулак почує, а сич і лісі та на стрісі недоаю віщує. К. Ш.
- Оборотити́, ся** = д. Обора́чивать, ся.
- Оборота́ввий** = меткий, спритний, зру́чний, рúчий, зворóтчивий (С. Л.). Пр. д. під сл. Ловкий.
- Оборóтний** = 1. поворóтний, зворóтний. — Зворóтні коні. С. Л. — Закон не має зворóтної сили. Ст. Л.
2. відворóтний.
- Оберóть** = 1. поворóт, зворóт, зворóтка. С. Л. — Крутам поворотом перекинув повозку. — Туди й віди за дєнь зробив два зворота. — Се даю новий поворот в ділі.
2. відворóт, виворот, виворотка. — На відвороті медалі вибито... На оборотъ = лавснїак, лавзнак, вспак, навпак. С. З.
- Обо́ръ, обору́шь** = ви́бирки, брак, негідь. — Усі краці яблука продала, zostали си самі вибирки.
- Обосо́бить, обосо́бля́ти, ся** = од(від)осо́бляти, од(від)рі́анити, од(від)окро́мити одосо́бляти, одрі́анити, відокро́млявати, ся.
- Обостри́ть, ся** = за́гострити, обгостри́ти, ся.
- Обо́чна** = 1. бік (шляху, греблі), в Полтавщині і Харьківщині місце по обидва боки шляху до кавана вовєт ся — бульвар. — Звертай з шляху, поїдемо краще бульваром.
2. балі́си (С. Ш.), більця, поруча́ї. С. Л.
- Обо́удний, но** = обопільний, но (С. З. Л.).

обосторонній (С. Ж.). — Цивілізація — адоуботу праці не самих лише мужчин, в обоіпний. Кн. — Пр. д. ще під сл. Взаімний.

2. двозначний, но.

Обоюду = обоіпльно, в обох боків.

Обоюдоустрый = гострий в обох боків.

Обнахитъ, обнахивать, ся = оборати, оберювати, ся.

Обныться = д. Опиваться.

Обработатъ, обработывать = обробити, обробляти. — Хай тільки кожний обробить своє невеличке поле. Сам.

Обработка = оброблювання, обробка, обробіток, тільки про аемаю і рослину — упріава (Гал. С. Ш.). — Обробка поля. — Цур йому з тим обробіткою поля. Кр. — Обробка коштувати ме дорожче, ніж саме дерево. Кр. — Управа тютюну. Гал.

Обравивать, обра(о)внйть = рівняти, зрівнювати (С. Аф.), обривнйти, врівняти, пообривнювати. — Закаус, щоб шляхи рівняли під губернатора. К. Х.

Обрадовать, ся = зрадувати, ся (С. Аф. Л.), порадувати, ся, звеселити, ся, зрадіти (С. Аф. З. Л.). — Зрадіть старий, як побачив... А зіронька зішля, усе поле тай освітіла, а дівчина вийшла, козачевька тай веселіла. н. п. — Обрадованный = зраділий.

Образецъ, образчикъ = зразок, взір, взорець (Гал.), шиль (С. З.), штаб, кштат, приклад, показ. — Хотів показати людям зразок до кращого життя. Зиньк. — Вона зразок великої любови до народу. Кн. — Вона була у школі за зразок учительки. Кн. — Одна народна поезія для всіх вис стоїть за віковичний взір. К. Х. — Разом почали розходити ся книжки, де аскетичне життя виставляло ся, яко ваорець. Бар. О. — Зроблено на кштат.

Образина = пічка, марміза, мацалура. С. З. Л. — Пива, як у коміка. н. пр.

Образки, рос. *Agum maculatum* L. = козяча борода. С. Ан.

Образина = каплиця, капличка (особлива кімната в обраази, призначена для моління; теж саме і та кімната, де малярі малюють образи).

Образникъ = богомъз. С. Ш.

Образница = 1. божник, божвечок, божвйця. С. Ш. — Намаляю матір, на божня поставлю, на божняк глину, матір іспомяну. н. п.

2. каплиця, кандічка. С. З.

Образной = образовой.

Образный, но = образный, во, облічли-

вий, во (Кн.). — Бесіда його розважна, облічлива; слухавш його і ам бачиш те, про що він каже. Кн.

Образованіе = 1. витвореніи, формування (С. Ж.). — Отако витворива з маленького жолуду великого дуба сьадити, що... Кн.

2. освіта (С. З.), дросьвта, цьвйченія (С. З.). — Самойловч був сиє свляченика, одержав дуже добр освіту. Бар. О. — Просьвіти за плечива не носати. н. пр. — Братства квізьскоо, труждаючого ся в цьвйченнє молодіжи російскої. Исицький. С. З.

Образованный = 1. витвореній, уформований.

2. освітній, освічений. — Метою освічених людей повинно статиадіяти своєю освітою і простай люд. Л. В. — Поміж освічених людей трапляю: ся маловірні або й зовсім беа віри. Ва О. — Петро Могила дбав добре, щоб булоосвічені свляченики. Бар. О.

Образовать, образовывать, и = 1. склести, витворити, виробити уформуваніи (С. Ш.), спорядити, скласти, витворити, виробляти, формувад споряджати. ся. — Виробляти ся авичай, у якому случаі треба сісти або стати. пр. О.

2. просьвітити, освітити. просьвіщати. освіщати, цьвйчити. ся. — Просьвітити, живуть, хочуть. КШ. — Великая гронада молодіжи російскої в колєгіумі моім анайдуєть ся і науках цьвйчить ся. П. Могила. С. З.

Образумить, ся = обраумити, ся (Кн.), оханути ся, охаменути с. схаменути ся, прийти до глуду, стипти ся. — Казав тобі: оброзуй ся, похай батька. Кн. — Обзрум, Марусю, сво доую, нехай вона в хмару не здохать. К. — Охань ся, не дрочи ся; не басуй, Пааку! Макар. — Та що ви верасе? Схаменіть! Мир. О. — Та що ти, душо, оханись! к. — Схаменулись ви, та чи не пізво. Чд. — Ей, Хведьку, вчась, ей схаменись! к. Ар. — Було виробил такє, що криві че, а те пер прийшов до глазду.

Образцовый = зразковий.

Образчикъ = 1. д. Образецъ.

2. обрзог (кваштик тканини, перу або чого шильго ва зразок).

Образъ = 1. образ, вид, вигл, по-стать (С. З.), постава, кштат стан. — Образ коханій, святий в думязов оживає. Чайч. — Сам я не авно, чсерце журба так давня, тільки твій обі оди дав йому авноу всю снау. Чайч. — Остава свята, а думка злодійська. н. —

Мало вигля хреста. п. о. — Дявол у людському стаї. н. о.

2. д. Іко́на.

3. примір, приклад, зразок.

4. слобі́б (С. Ж. Л.), по́бит (С. З. Л.), роб (С. Л.), мапр. — Яким би то побитою грошей добутаї С. Л. — Ти мене слухай, а своїм робинне роба. в. о.

5. лад, по́ядок, розпо́лог, на́прямок. — Інші́м бразомъ = іна́кше, інші́м спосо́бом. — Какі́м бразомъ = які́м спосо́бом, обито́м, робо́м? як? — Яким же побитою Терпелюха з дочкою опанали ся в вашій вілі? Кот. — Никомы́м бразомъ = ні́ким спосо́бом. — Наддежа́щимъ бразомъ д. під сл. Наддежа́щів. — О́бразъ мі́лей = на́прямок, по́гляд. — Ра́внымъ бразомъ = так са́ме. — Та́кимъ бразомъ = такі́м по́битом, робо́м.

Обрати́ть, облімля́ть = опра́вити, упрáвити (С. Ш.), уста́вити, поста́вити в ря́жки, в ря́ці, облімля́ти, опра́вля́ти, управліти, уста́вля́ти, ста́вити в ря́жки. — Ура́вляти образ в ра́ці. С. Ш. — Уста́вив ії в ря́жкы, сів би та я дивив ся. в. п. — По́гляд сиві́х облімля́ти чорвими брентами очей. Ка.

Обрати́вать, іро́нить = губи́ти, унуска́ти, згуби́ти (С. Аф. Л.), загуби́ти (С. Л.), унустити (Ш.), по́сіяти. — Загубив лю́лю. С. ф. — Упустив кий. С. Ш.

Обрати́ть, о́вцять, ся = оберну́ти, поверну́ти, іверну́ти, приверну́ти, оберта́ти (С. З. Л.), іверта́ти, на́верта́ти, приверта́, ся (Іа.). — Нехай тобі Госпо́дь по́ме, де ти ступаєш і з речми обернеш ся. пр. — Писарь повернений в садатата шахраїство. Кп. — Зигмунд Ш. ти́шиє думкою, що йому удалось до останку вернута Ручинів до уніі. Бар. О. — Маго́танам і жидам вірі християнськію на́вернем. Б. Н. — Жиди́ приверну́ли до правосла́. Кп. — Чи з його головою штурдох до православія принертати. Кп.

Обрати́ть, обра́щати́ мии́ніє = заува́жжя, зверну́ти ува́гу, уважа́ти (С. Л. Ш) уважа́ти (С. Л.), уважа́ти, зверта́ти ува́гу, потура́ти, ва кого — окрім тях в — накі́нути, на́мичну́ти о́ком, зверти́ о́ко. — Уважай до́бу, куди до́рогид. С. Л. — Не уважай ш його слова. Л. — Тим то я і зауважив на ту фру. Кп. — Не потурай, коли чьом буду симу. Ка. — Не потурай, мо́лода дівчино, мого́зовови́ці, держи́ розум і ум до́брой н. о. — А я вже ії на-

винуу оком. Кр. — Д. ще під сл. Внимáше. — Обрати́ться, обра́щати́сь къ ко́му = уда́ти ся (С. Л. Ш.), оберну́ти ся, аверну́ти ся, поверну́ти ся, уда́рити ся, ткину́ти ся (Гр.), піткну́ти ся (Гр.), удава́ти ся (С. Ш.) і т. д. — Як біда — удавай ся до жид. в. пр. — Ой удав ся до коня словами. в. п. — Коли удамо си до апа́логії, тал... Кп. — Чи по удавав ся до чортів? Б. Н. — Князі не раз звертали ся у сиравах громадських за порадою до єпископів. Вар. О. — Не хотичи пристаї до Дорошенка, удавай ся собі до Хана кримсьвог. Л. Сам. — Знав до його і кола треба повернути ся. Ка. — Ог ин і ударив ся до внахори. в. о. — Обрати́ть, обра́щати́ вь нічт́о = оберну́ти, поверну́ти, оберта́ти, поверта́ти в івещь. — Ці́ неспутства можуть обернути в івещь усю славу наших кращих вчаниів. Ст. Г. — Д. ще під сл. Нічт́о. — Обрати́ться вь дымъ = а́дими́ти. — Пронав, я́кдими́нів. в. пр. — Обрати́ться во что́ = пере́кинути ся, переверну́ти ся. С. Л. — А та дитина і перекинула ся гадкою. Кп. — Віджа перекинула ся сорокою. С. Л. — Обрати́ться вь бѣгство = ки́нутися, пу́ститися на́вті́кы, на́вті́кача. — Обраща́ться сь кѣ́мъ = пово́дити ся (С. З.), обі́ходити ся, полі́тично — полі́тикува́ти ся, ізневажліво — по́невєрі́яти. — Знала вона, як в кий поводити ся, як заговори́ти. Ос. — Скрізь пішла чутка, як він поводи́в ся з першою жіно́ку. Лев. В. — З панам не жила — не знаю, як в ними поводити ся. Кп. — Не бачинши сілського люду, як поводить ся поміж собою. Куліш. С. З. — Слухай брате: за які ти вчинки не гаразд поводи́ш си во мною. Ст. Г. — Склались по́гляди на те, як треба поводити ся з лю́дьми. Бар. О. — Вони політикують ся, а нишкою читають один на одного. Куліш. С. З. — Д. ще під сл. Обході́ться і

— Обраща́ться во́кру́гъ = оберта́ти ся навко́ло, коло чо́го, навкру́г, ко́лува́ти. — Земля коло своєї осі обертьветь ся. Де-що про Сьв. Б. — Планети побічні, кружачя коло планет головних, з ними враз коло звізд сталих колюють. Зем. — Земля, сама коло себе обертаючись, іще круги сонця ходить. Де-що про Сьв. Б.

Обрати́ти = назад, на́вспáк (С. Ж. З.), по́ворітьма́ (С. Л.), на́відворі́т. — Поверта́й назад. С. Л. — Іхавни поворітьма, заїхав до його.

Обрати́ти = д. Оборотни́й.

Обраще́ние = обертáння (С. Ж.), оберне́ние (С. З.), поверта́ння, на́верта́ння. — Обертáння своі́х сил на Крим. Самоїлович.

С. З. — Навертани до упі. — Обраще-
ніє съ кѣмъ = позвоженія. — О. съ
кѣмъ вѣсть = х. Обращаться съ кѣмъ.
Обривизовати = зробіти ревизю, пере-
глядіти.

Обрѣкати, обрѣчь, ся = 1. признавати.
призначити. — Так уже йому призначено.
2. обрікати ся, зарікати ся, обрікті
ся, зарікті ся. поминати ся. — Обрі-
касть ся піти в Київ. Кр. — Помівила ся
поставити свічку за 40 копійок. Чайч.

Обременієніє = отягчєніє.

Обременєнный = отягчєнный. — Прайдіть
до мене всі зможєні та отягчєні, то упо-
кою вас. К. Св. п.

Обременительный, но = важкий, ко, су-
тужний, сутужний, но. — Сутинже ста-
ло — роботи побільшало у мене. — Су-
тинже відбувати стійку. Кв.

Обременить, обременять, ся = заважити,
обтяжити, обважжити (Чайч.), заваж-
ти (С. З. Л.), обтяжати, отягчати (С. Л.),
тяжати (С. Ш.). — Сей міні хміль не буде
заважати, а буде мойому серцю сьмілости
додавати. н. п. — Дурному розуму но зава-
жить. н. пр. — Там на Січі твоє щєстя;
не запєсь же туди моего серця, бо воно тобі
заяжить К. К. — Не заважить тобі і са-
мому туди сходити. С. Л. — Громади і так
же обтяжили свої дірні кишені. Кв. —
Роботами їх обтяжають, плату, їм падежи-
тую, собі беруть. Л. Сам. — Хлїб в дорозі
не тяжить. н. пр.

Обречєніє = призначєніє.

Обрѣчь, ся = х. Обрѣкати.

Обривати, обривати, ся = голїти. обголю-
вати, зголювати, обголіти, зголіти, по-
голіти, ся, багатьох або всіх — перего-
літи, пообголювати. — Зголив бороду. —
Пообголювали вуси та такі чудні, як Німці.

Обрисовати, обрисовывать = обмалюва-
ти, обмалювати.

Обробити = злякати ся, передлякати ся.

Обровичий = х. Обравививати.

Оброць = чинш. С. З. Л. — Чинші і всякі
плати мають дєвати піддані. С. З.

Обронить = х. Обравививати.

Обросить = зацєхати, занєхати, занє-
дбати. С. З. — Нєхай, нєхай, тай зовсім
занєхаш. н. пр.

Обростати, обрости = обростати, поро-
стати, обрости. порости, (мохом) — мох-
нати.

Обротъ = обротъ, обротька.

Оброчный = чиншовий.

Обрубати, обрубати, ся = 1. обрубувати,

обсїкати, обрубати, обсїкти. (шлан) —
обтїнати, обтяти, обчухрати (С. Л.), по-
обрубувати, пообтїнати.

2. обрублювати, підрублювати, обру-
бити, підрубити, ся, попідрублювати.
— Попідрублювала собі сорочки. Чайч.

Обрубокъ = оцупок (С. З. Л.), утинок (С.
Л. Ш.), оклєцок, товстий — колїда, кол-
лїдка, товкий — оцупалок (С. З.), пур-
палок (С. З.), цурпалок (С. З. Л.).

Обрубъ = цїмрина (С. З.) цєбрїна; зруб
(С. Аф. З.). — Цїмрину в колодязь опусти-
ли. Ган. Барв. — Через цїмрину не легко
воду пити. н. пр.

Обругати = вилзати (С. Л.), налязати (С.
Л.), облязати, (дуже) — ошпєтити. — Ви-
ляю так, що в пельку не ползєє. н. пр. —
Облазали мене, вачє послїдню плянцю. Лев.

Обрусить = 1. обтєсати брус.
2. обмоскаліти, обмосковити, обцапа-
шити.

Обрусить = обмоскаліти ся, намоскалі-
ти ся, замосковити ся, замосковшити ся,
обцапати ся. — Пави поканила свою
рїдну мову і звачї і замосковшала ся. Бар. О.
— В Московщїй жиє щось лїт дєсєть і так
обмоскалила ся, що й по своему забув.

Обручальный = заручний. — Обручаль-
ное кольцо = обручка. С. З.

Обручати, обручати, ся = заручати, за-
ручити, ся (С. З. Л.), рушникї подава-
ти, засвєтати, ся. — Обручєнный, яє
= заручєнный, засвєтаний. нє. — Підні,
ти заручєная, ти од нас одлучєная. н. п. —
Ой ти дївично, заручєная! Чого ти ходиш
засмучєная? н. п. — Гарва дївка, а за-
свєтана. н. пр.

Обручєніє = заруччїє (С. З. Л.), обруч-
чїє. — На заруччїях ми вперше поцїлува-
ли ся. Кв. — Перед малженством бувають
заруччїє, т. є. обтїнчєє через данїє собі
рук і перстєнє. Б. Н.

Обруччикъ = 1. обруччик, у замка — дуж-
ка. Кр.

2. д. Ободокъ.

Обручь = обруч, здр. обруччїє.

Обрушивати, обрушивать, ся = 1. валїти,
повалїти, завалїти, обвалїти, ся. —
Хата завалїлася. — Обвалило рштованнє.
2. про(за)валювати, про(за)валїти, ся.
— Переходив по льоду і провалив ся.

Обрушина = х. Обвалъ 2 і 3.

Обрывать, обрывать, ся = обколювати, об-
копати, ся.

Обрывать, оборывать, ся = 1. обривати,

обрива́ти, ся, лися, гвочки — чухра́ти, обчу́хувати, обчу́храти, звизу — наспиква́ти. — Обчу́хує всі дерева. Кр.
 2. урига́ти, уврива́ти ся (С. Ш.). — Уври́вас ся бас. н. ир.
 3. д. Обру́шуватися.
 Обривистий = крутий, крутоберегий. — Двіпро крутоберегий. К. Ш.
 Обривокъ = уривок здр. уривочок (С. Ш.), вривок.
 Обривъ = кру́ча (С. Л.), прова́лля, урвище (С. Ш.), безкѣда (С. З. Ш.), бескѣт (С. З.), бескѣдина, бескѣда (С. Аф.). — Там такі яри та бескѣди, що аж странно. С. Аф. — Над самісінькою Сулою, над самісінькою кручою та глибенькою такою, що мавбуть там і два не було. К. Х. — Блукати по скелям і по безкѣдам. С. З. — То по бескѣтам то горами. Макар.
 Обривга́ти, обривга́вувати = обривкати, оприскати, обхлю́пати, обхлю́пати, обривкувати, ся, воском, стеарином або що — обхлю́пати, ся.
 Обриванецъ = обриванецъ.
 Обриваніє = обриванія.
 Обривати, обривавувати, ся = обривати, обкрѣяти, обрѣзати, обкрѣювати, ся, чалаючи, по троху — обчѣкати, обчѣкрѣжити, обчѣкувати, обчѣкрѣжувати. — Обривати зе́млю. = одривати, одмежувати.
 Обривокъ = окра́йка, окра́вок, укра́вок, здр. — укра́вочок (С. Ш.), маленький — обривок, обривочок. — Укравочка на подарочки, обривочки на цвѣточки. н. п.
 Обривной = обриваний, обкрѣяний. — Обривная земля = одривана, одмежована.
 Обривъ = 1. край, бере́г (С. Ш.). — Княжка з волотий берегами. С. Аф. Ш.
 2. ніж, різак (обривувати книжки).
 3. переріз, зрізок, шплѣк, шпрітнас. (Д. Ка́дка). — Въ обривъ = в міру, без лишку.
 Обривсти, обривсти, обривтати, ся = знайти, знаходити, ся.
 Обривтелие = д. Нахожде́ніє 1.
 Обривтетити = обрешетити, обрешетувати.
 Обривгость = оду́тість.
 Обривглый = оду́тий, оду́тлий, оду́тловатий.
 Обривгнути = оду́тлим ста́ти.
 Обривхатяти = набити пѣзо.

Обривха́тѣть = 1. очеревати́ти, заваго́тити і д. Забере́менѣть.
 2. зробитися пѣзатим, череватим.
 Обривдѣти, обривдѣти, ся = оправити, попорати, упорати ся, оправаляти, порати, ся, у різниці — обблудувати, обблудувати. — Корів подоїза, товар попора і годі. Кн. — Оце упоралась коло печі, коли б швидче обидати. Кн.
 Обривдний = обривдний.
 Обривді = обривді, звичай, чин, церемонія. — Весілляні обривді. — Він нехтує наш батьківський чин. Кн.
 Обривдѣти, обривдѣти = обривдѣти, обривдѣти, пообсѣжувати. — Обривдѣти, мила, вишенькани двір, щоб не доходи голосочок мій. н. п. — Пообсѣжував скрізь вербами.
 Обривдѣти, обривдѣти, ся = обривдѣти, вѣселити, вѣшмарувати, обривдѣти, ся і т. д.; вѣялозити, заялозити, зашмальцовувати, ся, заялозувати, зашмальцовувати, ся. С. Аф. З. Л.
 Обривдѣти, обривдѣти = обривдѣти, обривдѣти. С. З.
 Обривдѣти, обривдѣти = обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти.
 Обривдѣти, обривдѣти, ся = обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти (С. З.). — Наш край людими осадили. Скоропадський. С. З.
 Обсерваторія = звѣдлярня. С. Жел.
 Обсерваторійний = доглядий, наглядний, про військо — чатовий.
 Обривдѣти, обривдѣти = обривдѣти, обривдѣти.
 Обривдѣти, обривдѣти = обривдѣти, обривдѣти. — Всі обривдѣли його.
 Обривдѣти, обривдѣти, ся = обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти.
 Обривдѣти, обривдѣти = обривдѣти за ко́го, обривдѣти ся, заступати ся за ко́го, обривдѣти, боронити (ного), обривдѣти ся, вступити ся, оборонити.
 Обривдѣти = обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти, обривдѣти. С. Жел. — В театрі обривдѣти дуже гарні, а останне — ка'ва що. Ка.
 Обривдѣти = обривдѣти.
 Обривдѣти, обривдѣти = 1. доклядний, но. С. Л.
 2. статѣчний, но.

Обстоятельство = обстава. обста́вина (С. Жел.), обста́йова (С. Жел.), око́личність (С. Жел. З.). — Тут випадли такі обставини, що в Ретманщині чутно стало ремстаування народу. Кн. — Но моїх діл околичности. Кот.

Обстра́гивать, обстра́гать, ся = обстру́гивати, обстру́гати, ся. — Обстругав пальчку.

Обстра́ивать, обстро́ить, ся = оббудо́вувати, ся, убудо́вувати ся (С. Ш.), оббудува́ти, убудува́ти (С. Ш.), побудува́ти, ся, пооббудо́вувати ся. — Діждали ся і худілка, помалу і побудували ся. Федь.

Обстра́чивать, обстроча́ть, ся = обстеб́о́вувати, обстебнува́ти, ся.

Обстрига́ть, обстри́чь, ся = обстрига́ти, обстри́гти, ся.

Обстрога́ть = д. Обстра́гивать.

Обстро́ить = д. Обстра́ивать.

Обстроча́ть = д. Обстра́чивать.

Обстрѣ́ивать, ся = обстрѣ́лювати, ся.

Обступа́ть, обступі́ть = обступати́, оступа́ти, обляга́ти, оточа́ти, обступі́ти, облягті́, оточі́ти. — Зібрав військо 40 тисяч в місті Жаботині, обступили город Умань у ідній годині. н. п. — Притиснули Турків аж до річки, обступили тісно. Ст. С. — Гей уже ж наші славиі Запорожці тай внесели стали, гей облягли їх, облягли Москалі та й усіма сторонами. н. п.

Обсуджа́ть, обсуджа́ть = обмиркува́ти (С. Л.), обмісли́ти, обметикува́ти (С. Л.), об(роа)рахува́ти (С. З.), розва́жити, обмирку́вувати, міркува́ти (С. З.), обмишля́ти, обрахобува́ти, рахува́ти, трахтува́ти, спільно из раді — обраді́ти. — Грицько обмиркував з людьми громадські справи. Лев. В. — Щоб по своїй уподобі всякий обрахував. С. З. — Тут вони довго рахували. н. д.

Обсудже́ние = обмисл, ро́асуд, міркува́ння (С. Л.), метикува́ння (С. Л.), обра́да (С. З.). — Привергав до того діла саму громаду, віддавав їй на розсуд свою думку. Лев. В. — Угадай, що думати буду? і от тобі цілий рік для твого розсуду. Руд.

Обсу́шивать, обсу́шить, ся = обсу́шувати, обсу́шити, ся.

Обсчита́ть, обче́сть, обсчитыва́ть, ся = облі́чити, облічува́ти, ся; огу́дити, ся, прощита́ти ся.

Обсипа́ть, обсы́пать, ся = обсы́пати, обсы́пати, ся.

Обсыха́ть, обсо́хнуть = обсы́хати, обсо́хну́ти, зверху — присы́хати, присо́хнути,

про грязюку — протряха́ти, протря́хнути. — Ще материне молоко на губах не обсохло. в. пр. — Присохне, як на собаці. в. пр. — Трошки протрихло — тепер можна і в дорогу.

Обсе́ивать, обсе́ять, ся = обсе́ивати, засе́ивати, обсе́яти, засе́яти, ся. — Засе́ив 2 десятини. — Люди вже обсе́или ся.

Обсе́йки = ві́сівки. С. З. — Минила ві́сенок заколотила. К. Х.

Обсе́вок = обсе́в, огрі́х. — Гляди, щоб обсе́ив не було, засе́ивай добре. Ніс. — И я не обсе́вок вь полѣ = і я не абі-що, на що ме́будь ада́м ся.

Обсе́дять, обсе́сть = обсе́дати, обсе́сти.

Обсе́кать, обсе́чь, ся = обсе́кати, обти́нати, обру́бувати, обсе́кти, обті́яти, обруба́ти. — Обсе́кти хамань. — Обтіяти сучкі.

Обсе́менить, обсе́менить, ся = засе́яти, засе́вати, ся. (Д. Обсе́ивать).

Обсе́сть = д. Обсе́дять.

Обсе́чка = обсе́яння, обти́нання, обру́бування.

Обсе́чь, ся = д. Обсе́кать.

Обсе́ять, ся = д. Обсе́ивать, ся.

Обта́ивать, обта́ять = обта́ювати, розта́вяти. обта́яти, розта́нути (С. Л.). — Вікна було дуже намерзали, а тепер трохи обта́или. — Лі́д розтав.

Обта́чивать, обтача́ть = обшива́ти, обши́ти (пришиваючи одно до другого).

Обта́чивать, обточа́ть = обточува́ти, обточі́ти (про токарські виробы).

Обтека́ть, обте́чь = обті́кати, обте́кати.

Обтере́ть, обтира́ть, ся = обте́рти, обтира́ти, ся. — Обтер руки. — Трошки поміж людми обтер ся.

Обтеса́ть, обтесе́ывать, ся = обтеса́ти, обтесе́увати, ся.

Обтесе́ка = обтесе́ування.

Обтира́ть = д. Обтере́ть.

Обти́рка = 1. обти́рання.

2. сті́рка (ганчірка для обтирання).

Обтово́й = гуртові́й. С. З. Л.

Обто́м = гурто́м (С. З. Л.), нагу́рт, вгурт, огу́лом (С. Л.). — Купив гуртом. С. З. — Гуртом дешевше буде. н. пр.

Обточа́ть = д. Обта́чивать.

Обты́кать, обты́кать = обти́кати, обстро́млювати, обти́кати, обстро́ити.

Обтя́гивать, обтяну́ть, ся = 1. обтяга́ти, обтягті́, ся. С. Л.

2. розтягати, витягати ся, розтягті ся, вітягті ся.
- Обтяжка** = обтягання. — Въ обтяжку = в обхзат, як обліто.
- Обтяжний** = обтягнутий.
- Обувальний** = обувальний, взувальний.
- Обувание** = обування, у(в)зування (С. Ш.). — Наймитку! Чого ти так рано встає? — Та я то одяганням, то обуванням надолужу. н. пр.
- Обувать, обути, ся** = обувати, зобувати, у(в)зувати, назувати, вбувати, обути, зобути (С. З.), ваути, заути, уаути, ся (С. Ш.). — Обувсь, одівсь, підперезавсь, тай зовсім зібравсь. н. пр. — Та вауи жовті черевички, пошукай свої сестрички. н. н. — Вінчав ся та Палажка, віччла сп, в чрвоці чобітця зувава ся. н. п. — Назула без паячїх патянка. Кот. — Шывнові чоботи назув. Кот. — Одѣть изъ саноговъ въ ланты = зийщити, перевести на злидїї, пусти́ти в старці.
- Обувь** = обувья́ (С. Жел.), обѹв (С. Жел.), обѹття, уаѹття (С. Ш.), стопцьоване — вітошок, вітопток, шкарбуѹн, шкарбуѹнн, сальниове — сальня́нці, з жовтого сальняну — жовтїя́нці. — За собою дружечки веде — 700 ще й 15, та всі у сальнянях. н. п.
- Обу́гивать, обу́гити, ся** = обна́лювати, обна́літи, ся.
- Обу́живать, обу́жить, ся** = уа́тити (С. Ш.), а́уаити, поа́тити.
- Обу́жа** = глоба́ (С. Л.), клѹпїт, тїгарь, тяготá (С. Ш.), морѹка. — Та й глоба оцї дїти!
- Обу́ждать, обу́ждать** = 1. загуа́ждати, загну́ждувати.
2. вгажу́вати, прибѹркати, вишїити, аупшїити, вгамѹвувати, зушїя́ти.
- Обу́жить** = д. Обу́живать.
- Обуре́вать, ся** = д. Волно́вать, ся і Колебáть, сп 1.
- Обу́ть** = д. Обу́вать. — Обу́тый = обу́тїй, зобу́тїй (С. З.), у(в)зу́тїй, озу́тїй. — Вау́тїй, а слїд босїи. н. пр. — Дїтки зобутї, зодягненї. С. Л. — Озу́тїй я драпї постоло. Кот.
- Обуе́ловать** = умѹвити, обста́вити умѹвами. — Обуе́лованный = умѹвленный.
- Обу́хъ** = 1. обѹх (С. З.), надовбень. — Идѣтью обу́ха не першибѣшь = головою мѹра не пробѣши. н. пр.
2. тушїця, тунак, тушїрь. С. Ш.
- Обучáть, обучáти, ся** = у(в)чїти (С. Ш.), нау(в чáти, нау'вчїти, ся. — Отгак то ви навчатесь у чужому краю! К. Ш.
- Обучѣніе** = навчання, наука, учѣния (С. Ш.). — Просвь маляря взати його в науку. Кв. — Віддав синя в науку до шевца.
- Обу́ить** = обхопїти, опанувати.
- Обхáживать, обхóдитъ** = обхóдити, обхóдити, вихóдити. — Обхóшов круг хата. — Виходав скрїзь.
- Обхáркаъ** = обхáркати, понахáркувати.
- Обхвáтитъ, обхвáтъывать** = обхопїти (С. З.), обхóлювати, обхоплїти (С. З.).
- Обхвáтъ** = обхвáк, обхвїяще (С. З.), обхвїища. — Дуб товстїй, мабуть, обхвїищя двос або трос буде. К. Х.
- Обхóдительность** = у(в)вїчлївїсть (С. Жел. Ш.), авнчáвїсть, привїтлївїсть.
- Обхóдительный** = авнчáвїиий, у(в)вїчлївїи (С. Жел. Л. Ш.), привїтлївїи (С. Жел.), обхóдлївїи (С. Жел.). — Хорошу, чепурну та авнчáвну дївку. К. З. о Ю. Р.
- Обхóдитъ, обхóйти** = 1. обхóдити, обхóдити, обхїтї. — Обхїшов двір.
2. обшнáти, випережáти, обшнї́ти, випередити. — Мв їх обшнївали коло села.
- Обхóдиться, обхóтїся** = 1. обхóдити ся, обхóдити ся, повѹдити ся (С. З.), обертáти ся, обхїтї ся, повести ся, обернї́ти ся. — Буде на неї давитись з презарство, обхóдитись з непового. Кот. — Я хоч, щоб зо мною поведлїи ся авнчáво. Лев. В. — Ще з молоду прїзвиччав си він поводити ся з лїдьми холодно, не привїтно. Лев. В. — Вони добре мїж собою поведат ся. — Як би ти ласкою обхїшовсь зо мною, то я б надувала тебе. Кот. — (Д. ще Обращáться съ кѣмъ).
2. обхóдити ся, обхїтї ся. — Обхїдети ся цїганське весїля і без марцїанїя. н. пр. — Вже без жїда не обхїдети ся. н. пр.
- Обхóдъ** = 1. обхóд, обхвáд, обхвáдка, обшнїнка. — Тут не можна проїхати, треба в.обхвáдку повернути на лїво.
2. обхóд, дозѹр. — Тут саме паскочнї дозор — його й схопили. — У нас тепер цю ночі дозор ходить, то з того часу в мїстечку тихоз.
- Обхождѣніе** = д. Обращѣніе съ кѣмъ.
- Обчесáти, обчесáвать** = обчесáти, обчїсувати.
- Обчѣсть** = д. Обчїтáть.
- Обчїстїть, обчїщáть, ся** = обчїстїти, обчїщáти, ся.
- Обшанцовáть, ся** = поробїти, поконáти шáнці, окопáтв ся шáнцями. — Обштупили город Умань, поробили шáнці. н. п.

Обшаривать, обшарить = обшарювати, обшарувати, обшарити, обшукати, вишарити.

Обшелувить = облущити, у мшлї — обшеретувати.

Обшибать, обшибить, ся = оббивати, оббивать, ся.

Обшивать, обшить = обшивати, обшити, краї одежі, на пр. тесьмою — лямувати, облямовувати, облямувати (С. З.), торочками — торочити (С. Ш.), обторочити. — Сидить вона, торочить рушник, сама й торочкв сплела. Кн.

Обшивка = 1. обшивання.

2. обшивка, мережка на пр. у сорочкв — лштва, по краях одежі, за пр. тесьмою — лямівка, з торочок — торочки, мережка на кінці рукавів — чохла. — Тому к святкам з лштвою пошили сорочечку. К. П.

Обшивни = рбавальні (широкї сачни, вистеленї в серединї дубом).

Обширность = обширність (С. Жел.), просторивсть (С. Жел. Пар.), розлеглість (С. З. Л.).

Обширный, но = обширний, но, обшїро (С. Жел.), просторив, ро (С. Л. Пар.); великий, розлогив (С. Л.), широкій. — Так пара голубків неспяних летать спастись в лісах обширных. Кот.

Обшить = д. Обшивать.

Обшлаг = вакарваш (С. З. Л. Пав.), вакарваш (С. Аф. З. Л. Жел.), карваш (С. З. Л.), видога (С. Жел.). — Завакваші у кватана тож д вгі. Кв. — А карваші шгукованї попришиванї. Л. Сам.

Обшаться = лїтїти ся, спілкувати ся (С. Ж.); водїти ся, вїтати ся. — Ви усе з панам водити ся. — Знай си кїнь з кошем, вїл в волон, а свиня об тив, коли нема з ним. н. пр.

Обще = спільно (С. З.), побїл, побїль (С. Л.), поспблу (С. З. Л.), вкїці, гуртот, разом. — А братїя спільне кожного року мають вибирати з жеми себе старших. (Чи Львов. Братства. С. З.).

Общежительный = товариський (С. Пар.), братський.

Общенье = спілкування (С. Ж.); знайомість. — Нїять общенїе = д. Обшаться.

Общественник = громадянин, товариш, часом навіть — братчик, як от в церковних братствах або на Запорожї.

Общественность = громадянство, суспільство. — Перевага особистости над

громадянством. Бар. О. — Минала пора тих завязтих пориваль, що турбували наше суспільство. Лев. В.

Общественный = громадський (С. Аф. З. Л.), суспільний, товариський (С. Ш.), обчеський (Лів.). — Не то громадського, а й свого діла головою не подужаю. К. Х. — Громадська рада — Богу вірада. н. пр. — Привични такої неприхальности криють ся в реалїтїних і суспільних обставинах. Бар. О.

Общество = громада, тонарїство, суспільство. — Акціонерное, коммерческое, промышленное общество = д. Акціонерная компания і Ассоціація. — Сельское общество = громада. (С. Аф. З. Л.). — Общество церковное = братство.

С. Ш. — Общество андкомных = товариство (С. Ш.), кумпанія, бєседа. — учебное общество = наукове товариство. — Громада — великий чоловік. н. пр. — Ява громада — така її й рада. н. пр. — Зібрала ся кумпанія, величка, але чесна. н. п. — Наукове товариство імени Шевченка у Львові.

Община = громада. С. Л. — Церковная община = братство. — Еврейская община = кагал. С. З.

Общинный = громадський, громадянський. С. Л.

Общивать, общивать, ся = общивувати, обскубувати, оскїбувати, общивати, обскубіти, оскїбіти (на пр. вїрва), обчухратї (на пр. листочки або гилочки).

Общительный = товариський. — Ви чоловік товариський — завжди поміж людьми і нміє з людьми поводити ся.

Общия = спільний (С. З. Л.), загальний (С. Жел.), огульвий, гуртовий, сумісний, умїсний, сокупний. С. Л. — І пї один, що ман, не казва, що се його, а було в них усе спільне. К. Св. П. — Забудь мене! Нехай гадає про долю спільную минути. Пч. О. — Вільний вибор спільного короля для Литви і Польщі. Бар. О. — Бери ся до спільної отчязни своєї оборони. Мвєна. С. З. — Бо над його волею панує спільний голос народу. Ст. Г. — Одноставне стояти проти загальних ворогів. Бар. О. — Народї пісїє усіх словян мають багато одинакового, загального. Бар. О. — Пісня гуртова, а за тютюн вбачай. н. пр. — Хто би мїл дїє сумісний, не дїльний. Ст. Л. — У нас з братом умїстє господарство. С. Л. — Сокупе полє. С. Л.

Общник, да = спільник, сумісник, ця (С. З.), товариш.

Общность = спільність. С. Л. — Спіль-

ність віри і мови тагула також Галаяцьку Русь до тих країн, що належали до Литви. Бар. О.

Объ = д. О.

Объединіє = объединяня.

Объединяйтъ, объединяйтъ = объединяти, объединяти, ся.

Объёмистый = обіймистий (С. Пар.), чималий.

Объёмъ = обійма, обіймище (С. З.), обіймиця (С. Жел.), обсяг (С. Жел. Пар.), величій, просторонь.

Объёдала, объёдало = дармоїд. С. З.

Объёдайтъ, объёдайтъ, ся = обьїдаати, обьїдати, ся. — Дуже обьївся тих ласощів. Ки.

Обьїди, обьїдья = аьїди, переїди. С. Л. — Підиши колии сїва, а то зостали ся самі зьїди.

Обьїдки = недоїдки (С. Л.), недогрізки, обьїдки. — Харчі такі, що край Боже! Самі поїдають, а нам недоїдки дають.

Обьїдають = д. Обьїжають.

Обьїдачникъ = обьїзчик.

Обьїдаць = обьїзд, обьїздака, обьїнка. — Тут не можна проїхати, треба робити обьїмку. Сп.

Обьїжають, обьїжають = 1. обьїжати, обьїжати. — Обьїжав усе поле.

2. обьїжати, обьїжати, винпередати (їдучи). — Ми їх обьїжували коло самого міста.

Обьїжають, обьїжають, обьїжають = виїжати, проїжати, виїждити, виїждити. — На силу виїзда неук. — Обьїженый = виїжений.

Обьїзжий = обьїздний.

Обьїжайтъ, ся = д. Обьїдайтъ, ся.

Обьїжають = д. Обьїжають.

Обьявитель, ница = обьявитель, ка, оповістник.

Обьявлять, обьявляють, ся = обьявляти (С. Жел.), оповістити (С. З.), повістити, сповістити (С. З.), ввістити, оголосити (С. З. Л.), ознаймити (С. Л.), ознаймувати (С. З.), обьявляти (С. Жел.), оповіщати, сповіщати, оголошати, ся. — Щоб про все, що сеї ночі вдрїля, сповістити Гамлету молодому. Ст. Г. — Мушу сповістити твою лиху годину: не будь нам у парі. М. Вов. — Сїї універсали оголосивши перед варою. Маркоич. С. З. — Всім кому відати належить ознаймує. С. З. — І нам імена тих особ обравих ознаймити. Ст. Л. — Ознаймує см нашим листом всім військовим і послодагим людям. С. З.

Обьявленіє = обьявка (Сп. Кр.), оповіст-

ка, ввістка, оголошка, ознаймовація (С. Л.). — До городського суду Брацлавського подано обьявку року 1880, що... Ки. — Учора почталово прївїс обьявку а пошти.

Обьяденіє = 1. д. Обьїрваннє.

1. самий смак, роскіш. — Се не парїг, а самий смак. — Роскіш, які варення!

Обьясненіє = обьясненія (С. Жел.), виясненїя, малїбнїя.

Обьяснятъ, обьяснятъ, ся = обьяснятї (С. Жел.), вияснитї (С. Пар.), пояснятї, висловити ся (С. Л.), зьясувати, після довгого вперозумїня — порозумїти ся, обьяснятї, пояснятї, вияснятї, ся, ясуватї. — Все як слїд йому вияснив. Чапч. — Треба нам висловити ся на пасьмі. Ки. — Ми порозумїли ся і помирли ся. Ки.

Обьятіє = 1. обьїманнє. С. Жел.

2. обьїма, частїше мв. обьїми. С. Жел. — Я внала на груди до нього, так наче й змерла в обьїмах. — В обьїмах камяна несе Рось свою погоду воду. Ки.

Обьявлять = д. Жїтель.

Обьїгривать, обьїграють, ся = 1. обьїгравати, обьїграти; обьїкрїжити. — Так обьїкрїжили в карти, що ні з чим пішов до дому.

2. вигравати, виграти, ся. — Сярачка виграла ся.

Обьїденкажи, обьїденкою, обьїденно = за один день.

Обьїденный = однодїний; щодїний, звичайний.

Обьїкати, обьїкнутъ = звїкати, привїкати, привїчаювати ся, звїкнутї, привїкнутї, привїчати ся, обьїгвати ся. С. Л. — Привїчаюсь до недої, що один на свїті, як билина в чистім полі остануть тужити. Ос. — Дайте їй обьїгтатись, то вона й сама возьметь ся за діло. Сп. — Чи привїкла, сестро, та на чужинї жити? в. п.

Обьїклай = звїклий (С. Аф. Л.), звичий.

Обьїкновеніє = звичай (С. Аф. Л.), звїчка, поведїнцїя (С. З. Л.), поведїнка. — То лозки козацькї звичай знає, Лях за чуб хапав. н. д. — Я звичай козацькї позваши, лучче тоді погуляєш. н. д. — Вже та їх московська поведїнцїя. С. З. — По своєму обьїкновенію = своїм звичаєм. — А потім почав своїм звичаєм знов. Ос. — Сверх обьїкновенїя = над звичай. — Писарь не повинен над звичаєм працю брати. Б. Н.

Обьїкновенный, но = звичайний, но (С. Аф. З. Л.), звичий, но (С. Л.), звїчка. — Занедбав усі мої звичайї діла і забавл. Ст. Г. — Звичай, як дома. С. Аф. — Са, як звичає кажуть, послїдєє слово науки. Ки.

Обыскать, обыскивать = обшукати (С. Л.), обтрусити, потрусити, перешукати (С. Л.), обшарити (С. Л.), перешарити, виштарити, обшукувати, трусити (С. Жел. З. Л.). — Обшував скрізь лисичку хату. в. к. — Перестріла його, та й давай трусити. в. к. — Тоді люди зобрались і пішли кой-кого з примітних людей трусити. н. о. Яст. — Ревандувати і трусити їх речей в обози віхто не буде. Л. В. — Скрізь виштарав. Граб. — Перешарив усе в скрині — вітде нема.

Обыскъ = обшукування, трус (С. Л.), трусенія (Кв.), ревізія (С. Жел.). — Провозодичій обыскъ = труситель, трусій (С. Л. Ш.).

Обычай = звичай (С. Аф. З. Л.), обичай. — Князі судили народ по давнім народнім звичаям. Лев. — Взяв ся про нас писати, на бачаша нашого краю і не знавши звичаїв наших. Кот. — Быть въ обычаѣ = поводити ся, весті ся. — Це у нас ве поводити ся. — Для обичая = для звичаю, для годять ся. — По обичаю = по звичаю. — По козацькому значаю пьють горілку до чаю. в. пр. — Туря по воєнному значаю, з горілкою напавшись чаю. Кот.

Обычный, но = звичайний і д. Обыкновенный. — Останки права звичевого народного. Бар. О.

Объ = д. шід сл. О'ба.

Обыгать, обыгать = 1. оббігати, оббігти. — Оббіг круг двора.

2. випереджати, обганяти, випередити, оббігати.

Обыдать, отобыдать = обідати, пообідати.

Обыденный, обыденный = обідний, обідній. — Так саме в обідню пору.

Обыдывать, обыдывать = збідніти (С. Л.), обідніти, збіднішати, з'убожити (С. Л.), з'убожити ся, завбожити, гроха — побіднішати, прибідніти, під'унати, дуже — повлидніти, оголіти, обголіти, весті ся, перевесті ся на злидні, зніщити ся. — Так з'убожав ся, що нічого не має. в. к. — Він там не забагатів, а ми не завбожімо. в. пр. — Як носив гроші мішок, звав ся Грицьком, а як збіднів, то тільки й слави, що Григорком звали. в. пр. — Він не лемень, трудящий; з ним збідніти до злиднів не можна. Кот. — Вони після пожеми геть часто з'убожали, оголіли. Кв. — Може ваше село і було колись не вбогим, а тепер оголіло. Кв. — Та так перевів ся, що вже до брата жити пішов. н. о.

— Обеднѣлый, обеднѣлый = збіднілий, з'убожілий, з'убожілий (С. Л.), підупалий, знищалий (С. З. Л.).

Обѣда = д. Литургія.

Обѣдъ = обід. — Сякий такий свіданок і добрий обід поусу. в. пр.

Обѣжать = д. Обѣгать.

Обѣживать, обѣжить = біліти, побіліти, оббілювати, побіліти, оббіліти.

Обѣлка = біління, побілка.

Обѣтъ = обіт, обітниця (С. Ж.), зарік (С. З. Л.). — Давати, дати обѣтъ = обітницю зарік давати, дати, зарікати ся, обрікати ся, зарікати ся, обрікати ся, поміняти ся. — Легко люди обітниці дають такі, що їх виконати ділом не мають гадки. Зінъ. — Зарік Богові давати. — Зарія положив не мепати ся. С. З. — Обрікасть ся піти в Київ. Кр. — Поміняла ся поставивши свѣчку за 40 коп. Чай.

Обѣщаніе = обіщівка, обіщівка (С. З. Л.), обітниця. С. З. Л. — Не перший раз обіцались, а не виконали своїх обіщавок. Ч. К. — Давав таку обіщівку, що не міг її виконати. Зінъ. — Прощай же, швидче убірй ся, обіщівки не забувай ся. Кот. — По обіщівку треба швидкого кова. в. пр.

Обѣщати, ся = обіщати, обіщати. С. Л. — Обіцали си мати нам гомороньку дати. в. п. — Обіцав сив мамі к'нужку, поки не було шептухи коло уха. в. пр.

Обязанность = обов'язок (О. Жел. Л.), повинність. — В чім царська величність, в чому суть підданних обов'язки. Ст. Г. — Счятаю своєю обов'язанностью = маю (або: вважаю) за обов'язок.

Обязанный = обов'язаний (Кр.), повинний (С. Л.).

Обязательный = 1. обов'язковий. С. Жел. 2. звичайний, приємний.

Обязательство = обов'язок. С. Жел. З. — Обоавок чинити. С. З. — Землі родини шляхті в обов'язком воєнної служби. Бар. О.

Обязать, ся = обов'язувати, ся (С. Жел.), повинити ся, повинити ся, взяти на себе обов'язок.

Обязывать, ся = обов'язувати, ся, накладати (на кого), брати (на себе) обов'язок. — Онъ обязавъ = віц, повинен. — Онъ обязался = він повинів ся, повинів ся, взяв на себе обов'язок.

Обзальный = яйцеватий (О. Пар.), круглодовгастий.

Овдовѣть = овдовіти.

Огарки = недопарки (Чайч.), заліза — жү-
желиця, жүжилъ. С. З.

Огарокъ = недогарок. — Засвіти недога-
рок. Кот.

Огибать = обгнивати.

Оглавленіе = оглав, заголовков.

Оглавлъ = наголовач (в узді).

Огладитъ, оглаживать, ся = 1. обгладити, обглажувати, гладити, ся.
2. обібра́ти, оголіти, обібра́ти, ого-
ляти.

Огладывать, оглодать = обгризати, об-
гризти.

Оглашать, оглашать, ся = 1. оголосити
(С. З. Л.), розголосити, оповістити, ясп-
ти, оголошати, розголошати, оповіща-
ти, ясувати. — Уже хоч бий, тільки бать-
кові не яси. в. о.
2. залуна́ти, розліну́ти ся, розлігати
ся, розтинати ся (С. З.). — Лува розти-
насть ся в лузі. С. З. — Забривши стави-
рици в берегах зеленых, залунали всі умов-
ки од співів веселих. Пч. О.
3. окликнути, окликати, викликати
(про шлюб).

Огла́ска, оглаше́ние = оголо́ска, о́глас,
яса, в церкві про шлюб — оклик, ві-
клик, заповіддя (Ячучо — Сідлен. губ.).
— Явно з великою перед народом оголо-
скою. Л. В. — Ой Хмелю, Хмельницький!
ичинив вси ясу і поміж панами великую
трасу. н. д. — Пустить въ огла́ску =
розголосити, роздзвонити, пустити по-
говір, славу.

Оглобелный = голобѣльвий. С. Аф.

Огло́бия = голобля, (С. Аф. З. Л.), здр. —
голобелька, шоб. — голоблище, голо-
бляка (С. Аф.). — Гнись не гнись, а в го-
лобі становишь. в. пр. — Не по конях, та
по голоблях. н. пр.

Огло́дять = д. Огладывать.

Огло́докъ, огло́дышъ = огрізок, маслак.
— Гривцо си, як собака, за маслак смер-
дичий. К. Ш.

Оглухнутъ = оглухнути, поглухнути. —
Оглухан, не чуять, вайданами мінняють ся,
правдою торгують. К. Ш.

Оглушѣть = одуріти, обараніти, отете-
ріти (С. З.), обезглудіти, в глу́зду
зсунутись. — Як міні сказано: одягати ся,
так и і отетеріла і отерпла. Ган. Бар.

Оглуша́ть, оглуша́ть = глушіти, оглу-
шати.

Оглы́дка = оглядаючи, озиріня. — Безъ

оглы́дки = не оглядаючись, не озиря-
ючись.

Оглы́дывать, оглы́дѣть = оглядати (С. Л.),
озирати, обдивляти ся, оглядіти, озир-
ну́ти, обдивити ся (С. Л.). — От піпю
я город озирати. К. Ш.

Оглы́дываться, оглы́нутъся = оглядати ся
(С. З. Л.), озирати ся (С. З. Л.), обзира-
ти ся, оглядіти ся, озирну́ти ся. —
Дуже поспішав ся і не оглядав ся. Ст. в.
— Оглядай ся на задві колеса. п. пр. —
Озирнув ся, дивити ся, аж той чоловік бі-
жать за ним. в. о. — Жала, жала та й не
обзиралась — молодому козакові та й не
сподобалась. н. п. — Віп стоян коло дре-
рей і обзирав ся довокола. Фр. — Іди ж та
пильно приглядай ся, на всі чотири озир-
рай си. Кот.

Оглы́дѣться = оглядіти ся, скамену́ти ся.
— Оглядів ся, як ваів ся. н. пр. — І не
скаменув ся, як викав ся п дічяпу, вика-
вавь, аж вжахнув ся. н. пр.

Огневидный = огнійтий.

Огневой = о́гнявий.

Огнеды́шущій = огнеды́шучий, огнеже́р-
лий. С. Жел. — Огнеды́шущая гора́ =
огнепальна, огневá гора́ (С. Пар).

Огненный = огнійвий, огнійтий. С. С. Л. —
Над Печерським стовп огнявий. Костюма-
ров. С. З.

Огнестрѣльный = огнепальний.

Огнеупорный = огнетривалый. С. Жел.

Огнецѣвъть, огнецѣвѣтнѣкъ, рос. Melampy-
rum nemorosum L. = братки, брат і се-
стра. С. Ап.

Огниво = кресало (С. Л.), кресево (С. З.
Л.), криця. — А тютюн та люлька, кре-
сало та губка заадохнѣть ся. н. п. — Взят
губку і крицю, креснув і вкресав. н. к.

Огнище = д. Очагъ.

Оговаривать, оговорить = 1. д. Объяснить.
2. обзовляти (С. З.), ославляти, обзо-
вити, ославити; виказувати (на спіль-
ників), кле́нати на ко́го, виказати, па-
клепати, наволокти пеню́ — Аби ми
людей не обмовляли і не ославляли перед
людьми. Б. Н. — Люди ж д-брі важуть але
про тебе, обмовляють, ніби... Ст. С. — Ста-
ля його бити, а він і виказав на всіх, хто
ходив з ним красть. н. о.

Оговѣръ = обмова, обмовиско (Под.), здр.
— обмоволька, наклеп (С. З.). — Віль-
ний єсть гріх украти нашу славу чрез
обмову. Б. Н.

Оголіть, оголять, ся = 1. оголіти, об-
голіти, заголіти, оголяти, ся і т. д.

2. обголіти, виголіти, обголіти, ся і т. д. — Обголя бороду.

Уголовь = д. Оглавлъ.

Оголять = обголіти і д. Объднѣть.

Огонь, здр. огонѣкъ = огонь, вогонь, здр. огоник (С. Л.), багаття (С. Аф. З. Л. Ш.). — Веде багаття розводити, щоб флот троаяський і спалить. Кот. — Розвези собі багаття, свідання зварили. Чайч. — Пиди лиш, будув багаття. С. Аф. — Пиду до сусіди попрохата багаття, та засьвітлю свічку. п. к. — Летуцій огонь = огоник, вогник.

Огораживаніє = городішня, городьба, горожа. С. Л.

Огораживать, огородить, ся = городити (С. Аф.), огорожувати, огородити, ся, типом — обплести, обтнати, ся.

Огорклий = згірклив, загірклий.

Огорнуть = згіркнути.

Огородникъ, ца = городник, ця.

Огородничество = городничество.

Огородній = городній, городній. — Благородні — свані огородні. н. пр.

Огородъ = огород, город (С. Аф. З. Л.), здр. — городѣць, городчик (С. Аф.), поб. — городище. — Господня — три городи, одна днина. н. пр. — На городі коло тину сохне ва тичній хилъ зелений. К. Ш.

Огорошити = ошарашити, збити з налетілку.

Огорчатъ, огорчатъ, ся = журити, засмучувати, смутити, ся, жалю, туги завдавати, в тугу, в сміток вдавати ся, зажурити, засмутити, ся, завдати жалю, смітку, туги. — Та не журь мене, моя мати, бо я и сам журю си. н. п. — Як загубиш — то не смутись, а знайдеши — не веселись. я. пр. — На що його засмучувати и сердити. К. К. — Що не заселела, а ще більше засмутила. н. п. — Рід жидівський засмучений, від Христа віршешений. н. п. — Не грайте, моему сердцю туги не завдавайте. Руд. — На що чужу цілувати, своїй жалю завдавати? я. п. — Ой не плачте, ве журить ся, в тугу не вдавайтесь — заграв мій кінв вороненький, назад сподіваетесь. н. п. — Не жахай си і в смуток дуже не здавай си. Кот.

Огорченіє = сміток, жаль (С. Л.), гризота, скорбота. — Більше смутку, ніж радостя. я. пр. — Та не роби гризоти, моему серденьку скорботи. н. п.

Огорчательній, но = журлив, сумний, но; д. ще Обданный.

Ограбить = ограбувати, пограбувати, ваграбувати (С. Аф.), заграбати (С. З.),

обідрати (С. Л.), облунити, обшарпати, зрабувати. — Тільки мою комору ограбував, тільки мою дитину собі взяв. н. п. — Піснї Шевченка — то піснї-слюзи зрабованої і зневолоної душі цілого народу. Кн. Ограда = 1. горожа, огорожа (С. Л.), хворостяна — тин, ліса, пліт (д. Паетенья), дощана — паркан, баркан, ділованья (д. Заборь), з палъ сторчових — частокіл, з жердин — вирря, завора (С. Л.), з палъ і вузеньких дощечок — палісад, така ж тільки гратчаста — штахетя.

2. оборона, заступна. (Д. Защита 2).

Ограждать, си = 1. д. Огораживать. 2. д. Защищать, ся.

Огражденіє = д. 1. Огораживаніє. 2. д. Ограда.

Огранивать, огранить = шліхувати, омліхувати.

Ограниченіє = обмеження. С. Жел. — Повне обмеження власти виборного князи. Вар. О.

Ограниченный = 1. обмежений, обмежований. — Король Швеції і Норвегії обмежований законами. Кн.

2. невеликий, помірний.

3. недоумковатий, обвѣдений. — Не тямить він, голова у його обвѣдена. Кн.

Ограничивать, ограничить, ся = 1. обмежувати, обмежити, ся. С. Жел. — Воля короля не спроможна була обмежувати народне право. Кн.

2. спийнати, впийнати, стримувати, спийнати, впийнати, стримати, приборкати, прикоротити.

Ограпка = шліхівка.

Огрѣбать, огрѣсть, ся = обгрібати, обгребти.

Огромный = здоровий (С. Аф. З.), здоровенний (С. Аф. З. Л.), здоровецький (С. Аф.), величєний (С. Л.), величєзний (С. Л.), великөнний (С. З.). — Здоровенний кауш. — Огромный человекъ = здоровий, здоровіло (сп. р.).

Огрубѣвать, огрубѣть = грубіти, грубішати, грубінути, огрубіти, огрубнути, вас(ш)корийнати, найбільше про шкуру — зашкарубіти, зашкарубнути, закацубіти. — Чутг до людей у його заскоринило на війні. Кн.

Огрузѣть, огрузнѣть = грузувати, осідати, огрузнути, осісти.

Огрызѣть, грызѣть = д. Обгрызѣть.

Огрызѣться = одгрызѣти ся, осварювати ся.

Огрѣзокъ = недѣгрѣзокъ.

Огрѣвать, огрѣтъ = д. Обогрѣвать. —

Огрѣтъ кнутомъ, пѣлкою і т. д. = оперезати, оперищати.

Огрѣхъ = д. Обѣшокъ.

Огрѣивать = окаляти, за(по)каляти, забрудняти.

Огрѣзокъ = огрѣзокъ, хоз (частина шкура від хвоста).

Огрѣве = підхвістя (задня частина в шорах).

Огуменикъ = д. Гумѣнникъ.

Огурецъ, здр. огурчикъ, рос. Cucumis sativus L. = огірокъ, гірокъ, гурокъ здр. — огірочокъ, гурочокъ, мн. огірки, гурки. старий, спреслий — жовтѣкъ, молоденький — п'ульвянокъ. С. Ав. — Огірки, жовтѣки — старі собаки парубки, огірочки зелененькі — наші дівочки молоденькі. в. п. — Ізъів солоний огірокъ. Кот.

Огуречная трава, огуречникъ, рос. Borago officinalis L. = огірочний, огірочна трава, угіречникъ. С. Ав.

Огуречный = огірочний, огіроковий.

Огурчикъ = д. Огурецъ.

Огустѣвать, огустѣть = густішати, погустішати, вгустінути, про грязь — тужавити, затужавити.

Одѣбривать = д. Одѣбрівать.

Одѣвлявать, одѣвать = вадѣлювати, нагнітати, надавати, нагнітати.

Одѣривать, одѣрять, одѣрять = д. Обдѣривать.

Одѣрье = одѣрокъ, частіше мн. Одѣрѣв. С. З.

Одѣжа, одѣжда = одѣжа (С. З. Л.), одѣж, одѣнья, у(в)брання (С. Л. Ш.), або яка — одѣжва, здр. — одѣжинка, дорога — шати. — Справив собі одѣжу. — Одчани в коморі мою скривю, вайми в неї мою одѣж пауську. Ст. С. — Зйми в себе правдивке одѣня. Ч. К. — Убрання, постолое подрались. Кот. — Стянув пан своє вбрання, оддав. в. о. — От одѣж са короленко Марко и олесамітѣ та сувивні вбрання. Ст. С. — Ніякої одѣжинки немає. Кр. — На козакові шати дорогі. н. д. — Чернецъ по повинен вѣх шат мѣти опрѣч чорних. Б. Н. — По одѣжкѣ протѣгивай нѣжки = по своєму ліжку простягай нѣжку. н. пр.

Одѣривать, одѣргать, одѣрнуть = д. Обдѣривать.

Одѣрив(е)нать = одѣривѣти, одубіти, дубом стѣти, вакадубіти, вакадубітвувати. — Все тѣло дубом мѣти стало од страху. Кр.

Одѣржать, одѣрживать, ся = 1. одѣржати, отримати, одѣржувати, отримувати.

— Которі добре на сім свѣті жили, отримують вѣчно в небі царство. Б. Н. — Одѣржати, одѣрживать верхъ = гору взяти, брати.

2. звикнути, привичаїти ся, обговѣтати ся, звикати, привичаювати ся.

Одѣрнѣть, одѣрнѣть = задернувати, задернѣти, обкласти, обкладати дерномъ.

Одѣрнуть = д. Одѣргивать.

Одѣрь = шкана, шапійка.

Одѣсную = на право, праворуч, правобіч (С. З.).

Однѣкій = 1. однѣковий, однѣкий, однѣковисѣнький. С. З. Л. — Жид, лях та собака — то віра однака. н. пр. — Не однакий чорт. Кр.

2. одинѣрний. — Одинѣрна гронать.

Однѣко, однѣково = однѣково, однѣко, так саме, однѣковисѣнько. — Усі ми однако на волі жили, усі ми однако за волю лягли. К. Ш. — Міні однаково чи буду н жить в Україні, чи ні, чи хто заплаче, чи згадає мене в світу на чужині — однаковисѣнько міні. К. Ш.

Однѣковость = однѣковість.

Однѣковий = д. Однѣмакій.

Однѣчка = о(є)днѣчка, о(є)днѣць. — По однѣчкѣ = по однѣчку, вѣрізно, особо, по одному. — Треба спитати їх по однѣцю. — Гей ви, козакі добре дѣяте, сіх ляхів по однѣцю а хати викидайте. н. д.

Однѣчний = неоднѣковий, ненаристий.

Однѣчонѣкъ, однѣчѣнекъ, однѣч-однѣчонѣкъ = однѣсѣнький, самісѣнький, однѣч-однѣсѣнький, сам-самісѣнький, сам душею. — Сама-самісѣнька цілий вѣсир просидѣла, доживаючи.

Однѣнадцатый, одиннадцать = однѣдцятый, однѣдцять, однѣдцятѣро.

Однѣокий = однѣокий, самотний, самотній. С. З. Л. — Не топлою високою вітерю вагнае: дѣвичонька однѣока долю звеважав. К. Ш. — А тобі, мій однѣокий, мій друже єдиный! горе тобі на чужині та на самотні. К. Ш. — Щоб та почала не перла ся, як той Москаль, в самотну душу. К. Ш. — Що ти там мовиш в вишині? Чи перші радости, чи тяжке горе ти плещ самотною міні? Мет.

Однѣчество = самота (С. З. Л.). самотіна, самотність, самотність. — Въ однѣчѣствѣ = в самотній, самотю. — В весолі, в самоті нікогої нема в них сорця посѣвати. К. Ш. — Не дай міні вік дѣувати, в самотній віку доживати. н. и. — І марне вгнвуть в самотній. К. Ш. — В

самотині зав'язала моя краса. К. К. — Бро-
венята дома зпосити, в самотині віку до-
жати. К. Ш. — Він мучався равою, не зна-
ючи, де ліки, топив свій сум тяжкий в са-
мотині великій. К. Д. Ж. — Аж тепер по-
чу Семен своєю самотістю. Бар.

Одинічка = о(є)динік, о(є)динінець (С. З.),
здр. однічик (С. З.), єдинця (сп. р.),
о(є)динічка, ідинічка (Под.). — Ой я в
батька єдиниці. п. п. — Ой не бий мене,
бо я твоя сестра, а мамина дочка ідинічка.
в. о. Под. — Дочка у мене одиначка, ха-
зайка добра, пряха, швачка. Кот. — О боги!
як ви допустили, щоб і одиначка убили. Кот.
— Вь одиначку = самотою, сам собі.
— Живе не прожати. Г. Бар. — Живе
сам собі. — По одиначкѣ = д. По оди-
начкѣ під сл. Одиначка.

Одинічний = самотний, єдиний, поєдін-
ковий. — Подвійних червоних сім, а по-
єдиркових три. Ст. Л.

Одинь = одін, єдін, ідєн (Под.); сам
(С. З.), самий. — Ой одна я, одна, як би-
лянонька в полі. К. Ш. — Одна у другого
питаєм. К. Ш. — Я прийшов сам. С. З. —
В самій тільки нашій губернії померло від
холери 300 чоловік. Кн. — Вь одну прядь
= в односталь. — Ни одиць = ні о-
дги, жадєв, жадний. — Десять робіт за-
чепав, а жадної не кіпчєв. в. пр. — Одиць
на одиць = сам на сам, на самоті. —
Він ніби випадком здиба тут Офелію сам на
сам. Сам. Г. — Треба з ними побаяжати на
самоті. — Одиць-одицєшенєкѣ = д. під сл.
Одицохонєкѣ.

Одичалий = адичалий, адичавилий. —
Це жаття — в мов садок здичалий, де бу-
р'яні порозростає ся буйно. Ст. Г. — Ва-
тата ворохобнаїв була цілком адичавилою.
Прав.

Одичать = адичавіти, подпичавіти.

Одиждь = раз, одін раз. — Раз якийсь
пішов він у ліс. в. о.

Оди́ко, **одна́коже** = оди́че (С. З. Л.),
одіак (С. Л.), алє (С. Ш.), алєж-бо, про-
тє (С. Л.), протò, усє (все) такі (С. Л.
Ш.). — Сім літ горох не родив, протò (або:
а протє) гол дү не було. п. пр. — Якийсь
чудний він, а протє добрий чоловік. — Не-
хай мене б'ють, а все таки моя правда. С. Ш.

Одиобóртний = одиорядний.

Одновре́мний, **но** = одиочáсний, **но**,
одиоразовий, **разом**. — На Волні ши-
рша си одночасно власєть киянів. Кн. —
То не добре так як ти: по двох разом лю-
бити. п. п.

Одиові́рний = одиовірий, одио́ві віри.

Одиоглáвий = одио(єдино)голівий.

Одиоглáвий = одиокий.

Одиогóдок = 1. одво́літок, ровєсник.
2. годовік (С. З. Л.), річйяк і д. Годо-
вáлий.

Одиодієвний = одиодєний.

Одиогучный, **но** = одиогучний, **но**. —
Одиогучно плєще море, хизі-гори сумно
б'ють. Чапч. — Башта чорна і похиура
понад хвилями стоїть; одиогучно а ду́ж
мури Чорне море плєскогить. Чапч.

Одиоземець = д. Едиоземець.

Одиокóлка = бідá, бідка. С. Л. Ш. — По-
їхав бідою. С. Ш.

Одиокрáтний, **но** = одиоразовий, разо-
вий, раз, одін раз.

Одиокрóвний = єдинокрóвний і д. Еди-
нокрóвний.

Одиолѣ́ток = д. Одиогóдок.

Одиолѣ́тний = 1. д. Одиогóдок.
2. (про рослини) — одиолітний.

Одиомáчтовий = одиоцòглий.

Одиомѣ́сячник, рос. *Anemone sylvestris* L.
= білий сон, біла кўряча сáпòтá.

Одиообráзний = д. Едиообráзний.

Одиослòжний = одиосклáдний.

Одиоствóрний = поєдінчий. — Повдича
рушвиць.

Одиоствóрчатый = одиіврлий, поєдін-
чий. — Одиіврні дєрї. — Повдичі дєрї.

Одиосторóнний = о(є)диосторóний, о(є)-
диобóчний.

Одиосторóни́ость = о(є)диосторóни́ість,
бокòшнá.

Одиоцвѣ́тний = одиоцвѣтний, одиомáст-
ний.

Одиогóдник, рос. *Paris quadrifolia* L. =
ворóнь око, хрєт трава, хрєщáте ай-
ли, натягáч, равник (укр.), волосник,
волосийк (Гал.). С. Ан.

Одобрє́нє = ухвáла, похвáла. — Який спо-
сіб за ухвалою на Солямі поставожен бу-
дет. Ст. Л. — Ані злòму кари, ані доброму
похвали. п. пр.

Одóбривать, **одобрить** = ухвалїти, ухва-
лити (С. Ш.), подóбрити (Кн.). — При-
сигу, публично ухвалєну, виконати. Ормк.
С. З.

Одобрѣ́тєльный = ухвáльний, похвáльний.

Одолє́н, рос. *Nymphaea alba* L. = латáт-
тя живоче, біле. С. Ан.

Одолжáть, **одолжѣ́ть** = позичáти, визичá-
ти, позичити (С. З. Л.), допомóгáти, за-
помóгáти, підпомóгáти, помóгáти і т. д.
— Позичи́ мнї пуга. С. Л. — Одолжáтєся
= повивши́ бѣти.

Одолженіє = позїка, позїчка, позичáн-

ня; ласка. милость — Кояя в позикку не давай. в. пр. — Сдѣлай, те одолженіе зроби, здѣлай милость, будь, те ласкавай, ласкаві. — Сдѣлай одолженіе, скажи = скажи на милость. С. Л.

Одолѣвать, одолѣть = **перемогати** (С. Ж.), **змогати**, **посідати**, **перемогти** (С. Л.), **змогти** (С. Л.), **посісти** (Сп.), **одужати**, **подужати** (С. З. Л.), **зволати**, **здолати** (С. З. Л.). — Кому Бог поможе, той все переможе. в. пр. — На силу змогли, у чотирьох на силу повалили. С. Л. — От стали вони бити ся, посіда змія Марка, от-от вже посідає. п. к. — І Палай посів того люцаря і звязав його віжками. в. о. — Дорошеюко рушив з потугами проти Московщина, та не подумав її. Кв. — Дочку од лаха одволає і ворога свого зволає. Гр.

Одѣнье = л. **Адѣнья**.

Одхрань = л. **Одѣрь**.

Одрь = л. **ліжко**, **крѳвать**. (Д. **Крѳвать**).

2. **кари**. (Д. **Носѣлки**).

Одрахлѣть = **встаріти ся** (С. Л.), **встаріти ся**, **спорохвіти**. — Не дяно, що вів людина спорохвіла: вів родив ся ще тоді, як Царця Катерина бігла Дніпром. Кв.

Одуваичикъ, рос. *Taraxacum officinale* Wiggz. **T. dens Leonis** Desf. = **бáбка**, **кульбáба**, **Баранчик**, **лету́чки** (укр.), **кульбáка**, **жидівська шáпка**, **жидик**, **май**, **ма́йка**, **ма́вка** (Гал.). С. Ав.

Одувать, одуть, ся = **обдувати**, **обдужувати**, **обдуть**, **обдужати**, **ся**.

Одуматься, одумываться = **одумати ся** (С. Л.), **роздумати ся**, **оханути ся** (С. З. Л.), **схавенути ся** (С. З. Л.), **оглудити ся**, **одужувати ся** і т. д. — Мету сина, мету хату, та й надумала ся, полюбила Васалечка, тай роздумала ся. в. п. — Охани ся, не дрони ся, не басуй, Паваску! Махар.

Одурячатъ, одурячивать, ся = **одурити**, **обдурити** (С. З.), **одуряквати** (С. Жел.), **отуманити**, **обжорочити**, **ся**, **пошйти** у **дуріи**, у **щорі** **убрати** (С. Ш.), **туману пустити**, **обдурювати** і т. д.

Одурникъ, рос. *Atrora Belladonna* L. = **вѳвчичьйоди**, **пѳвчник** (Пол.). С. Ав.

Одурь = **дур**. — На його дур напав. — Сонная одурь = л. **Одурникъ**.

Одурять = **одурити** (С. З. Л.), **адурити** (С. Аф. Л.), **отетерити**, **очумити**, **очуманити**, **ошалити** (С. З.), **звввсїити**. — **Одуряющее средство** = **одуря**, **дуряча**. — **Здуріє**, **неваче дурману обчїє ся**. в. пр. — **Есі** **кнугнїєсь**, **мов одурївши**. **Кот.** — **Оду-**

ряющїи = **зэдурливїи**. — **Дня** **в** **того** **тїюву** **зэдурливїи**, **та** **ї** **бѳє** **в** **голову**. **Кп.**

Одурѣніє = **дур**, **дурїстѳ**.

Одудловатыи = **одудловатїи**. С. Жел.

Одудловый, одудлый = **одудлїи** (С. Жел.), **оудлїи** (С. Жел.), **пквкїи**.

Одушевить, одушевлять, ся = **одушевити**, **ся** (С. Жел. Пар.), **оживити**, **ся**, **додати дїху**, **силѳ** (С. Пар.), **одушевляти**, **ся** (С. Жел.), **оживлїяти**, **ся**, **додавати**, **набирати** **ся** **силѳ**, **дїху**.

Одушевленіє = **одушевленїє** (С. Жел.), **оживленїє** (С. Пар.).

Одѣшка, **Asthma** = **ядїха**, **дїхавиця**. С. Жел. Пар.

Одѣшавый = **ядѣшливїи**. С. Жел.

Одѣшный = **ядѣшний**, **дїхавицїи**. С. Жел.

Одѣваніє = **одяганїє**, **у(в)бїранїє**. — **Наймитку**, **чого** **раво** **встав?** — **Та** **я** **одяганнїи** **задолужу**. в. пр.

Одѣвать, одѣть, ся = **1. одягати** (С. Л.), **вдягати**, **надягати**, **зодягати** (С. Л.), **оддївати**, **у(в)бїрати**, **ся** (С. Л. Ш.), **одягтї**, **вдягтї**, **на(зо)дягтї**, **одїти**, **убратї**, **ся** (С. Ш.), **кїлькох** — **поодягати** і т. д. — **Одяг** **плечї** **не** **в** **шупан**, **надїв** **дѳху**, **ствѳ** **як** **пан**. в. п. — **Вїзїє** **телгу** **юшкку**, **платху** **ї** **чоботи**, **щоб** **хоч** **у** **дорогу** **було** **одягтї** **ся** **як** **саїд**. **Мир.** — **Нема** **свїтї** — **не** **вдягав** **сѳ**, **за** **волами** **пошїшав** **сѳ**. в. п. — **Сїдїв** **та** **спочивав**, **поки** **в** **вдягну** **сѳ** **та** **умво** **сѳ**. **Мир.** — **Не** **вмїла** **менѳ** **вохати**, **вї** **вдягати**, **вї** **при** **собї** **держати**. в. п. — **Буде** **силѳ** **ї** **жїтнгу** **годувати** **ї** **зодягати**. **Кот.** — **Приврав** **сѳ** **дївно**, **щѳ** **найкраще** **вїн** **зодяг** **на** **себе**. **Ст. С.** — **І** **павїцїю** **ї** **рука** **взяв**, **в** **комух** **одягнув** **сѳ**, **чорнї** **вуса** **підбїла**, **в** **чоботи** **узув** **сѳ**. **Руд.** — **Дянок** **повивен** **єпископа** **до** **службї** **Божї** **убирати** **ї** **розбїрати**. **В. Н.** — **Убрав** **сѳ** **у** **нову** **свѳту**. **С. Л.** — **Зїми** **дїшав** **сѳ**, **в** **комух** **не** **вдягав** **сѳ**. **Руд.** — **Одѣтїи** = **одягнїи** (С. Л.), **вдягнїи**, **убравнїи**, **убратїи** (С. Ш.). — **Сама** **сїла** **обїдати**, **мене** **послав** **по** **воду**, **не** **вобуту**, **не** **вдягавену**. в. п. 2. **укривати**, **укрїти**, **сѳ**. С. Ш. — **Лїг**, **укрив** **сѳ** **рядно**.

3. **обростати**, **обростї**, **поростї**. — **Степ** **порїс** **травою**.

Одѣяльть, одѣяльце = **обдїлїти**, **обдїяїти**.

Одѣяло, одѣяльце = **укривало** (С. Жел.), **вовняне** — **лїжнїк** (С. З. Л.), **товсте**, **основа** **ковчїяна**, **в** **тчеть** **сѳ** **в** **ниток** — **ковдря** (С. З. Ж. Л. Нїс.), **грубе** **в** **валу** — **рядно**, **ряденце**, **дрюганка**, **дрюгалба** (С. Л.), **смуже**, **щѳ** **ним** **виривають** **ноги** — **баравїцїя**. — **Ирїє** **пизько** **помловн-**

лась і в ліжнич зарая нарядилась. Кот. — Ой дівчино, моє серце, сховай мене під рядення. н. п. — Кожух на йому добрий, чотирь коні в нарітї, бараницею вв ноги ввряв ся. н. о.

Одвіаніє = д. Одежда.

Ожѣга, ожѣга = обік (С. З.), опѣчене, опалене, опшарене (місто), опар (С. Пар.), опіарилана. — Не прикладай вогню до опеченого. н. пр.

Ожѣг = обжуг. (Д. під сл. Кочерга).

Ожерельє, ожерельце = намісто, памістечко, сплетене у скільки разків — лавочка. Д. ще під сл. Моїсто.

Ожерельный = намістовий.

Ожесточать, ожесточить, ся = озвѣрити, ся, озвѣрити, ся (С. Л.), роззятрити, розлютовати, ся, вивзятрити, ся, зацекті ся. — **Ожесточенный** = озвѣрений, розлютований. — Одвак не всі були такі озвѣрені проти чужинців. Бар. О. — Тяжка доля не зробила його озвѣреним проти людей. Кн. — І Бог його знає, чого се вона на мене так низвѣрилась? Ч. К. — В мене серце вже так запекло ся. Кр. — **Ожесточенное сердце** = запекла душа. С. Л.

Ожесточѣніє = озвѣрення, запеклість. — Суздальці з таким озвѣренням встали проти Новгородца. Бар. О. — Проти воявод і ратних гудей московських арстало озвѣрення по Україні. Кн.

Ожестѣвать, ожестѣть = твердіти, накарубіти.

Ожечь, ожигать = д. Обжечь.

Оживать, ожить = оживати (С. Л.), від(од)живати (С. Л.), ожити, віджити.

Оживить, оживлять, ся = оживити, оживляти, ся, відживляти, ся, опоживляти (С. З. Л.), одживати, оджити. — Подавсь: несна верпула, силса пашинки квітками, подавсь: веселим шаством оджила степи з лісами. Чайч. — Хмара в горі над землею повисла, і линула одразу, чистым дощем одживляючи землю. Чайч. — Радісно й ясно блищала трава молодца, все оджило після довгої літньої спеки. Чайч.

Оживотворить = д. Оживить.

Ожигать, ожечь = д. Сбжечь.

Ожиданіє = сподівання (С. З. Л.), сподіванка (С. З. Л.), тривання, жданнїя (С. Л.), ждѣнєз (С. Л.), чеканнє. — Розквітєсь мої сподівання, як квітєки в садочку. І. Г. — І мивали літє, дождала ти (долі), — сподіванєя були всі дарениї мої — не дїдала си н. Чайч. — Минув таждеж жданнї. Кн. — Ждала, ждала, та й ждавєк поїли. н. пр. — **Въ ожиданіи** = сподї-

вѣючиєсь, чекѣючи, ждучї; на чекѣ, про вагітну жінку — на поступі, на звѣсі, на бряжкѣ. — Пятеро дїтей, а шесте на бряжку. Сп.

Ожидать, ся, обождать = ждати, дожидати, сподівати ся (С. З.), чекати (С. З. Л.), трї(и)вати (С. З. Л. Ш.), підождати, почекаїти, зачекаїти, потрї(и)вати, затрївати. — Треба, дядьку, ждати порядку. н. пр. — Ждала, ждала козаченька, та й плакати стала. н. п. — Мивають двї, мивають люди, ми всі ждем того, що буде. Чайч. — Здоровий хвороби, а хворий смерти сподівай ся. н. пр. — Ой коли нам тебе сподівати ся, щоб нам і к тобі прибрати.са. н. п. — З того краю далекого сива сподівалась, не раз не ждем його ждучи, слїзьми обливалась. Мет. — А я, брате, таки буду сподіватись, таки буду вигладати, серцю жалю завдавати. К. Ш. — Родягши ся пороскєлдєнєсь, в безпечности не сподівалась ні од кого ніякого зла. Кот. — Бог не рівно діляє, чекає, щоб самі ся подїлили. н. пр. — Два третього не чєкають. н. пр. — Мшу гінци в Чагария посылать, щоб дати нашим знати, коли авє чекати. Галуз. — Зачекаї мене хоч півтора дня. н. п. — Люди чєкали, щоб хто пьвчїи. Кн. — Тривай лишєнь, Хома, Микола звалєш. н. пр. — Потрївай лишєнь. С. Ш. — Потрївай, не тівай, куплю черевичи. н. п. — Гїйдає з нами, побратиме, ми тебе тут затрїваем трохи. Ст. С.

Ожидовѣть = пожедовіти, пожедїти ся.

Ожимать, ожать = давити, надавлювати, адавлювати, гїїтїти, надавити і т. д.

Ожигать, ожить = обжигати, пожигати, обжати, пожати.

Ожить = д. Оживать.

Ожѣга = д. Ожѣга.

Озаботить, озабачивать, ся = заклопотати, затурбувати, стурбувати, потурбувати, ся, завдати, завдавати клопоту, клопотати, турбувати, ся, бїдкати ся. — **Озабаченный** = заклопотаний, вклопоченый, затурбований, стурбований. — Ой нехай же він спить, щоб здоров не встав, щоб твоєї бїдлої головки тай не клопотан. н. п. — Грїць був вадуманий та стурбований. Лев. В.

Озадачить = заморочити, збїти з пантелїку.

Озавь = з вѣду.

Озарить, озарять, ся = освѣтити, освѣщати, ся.

Оздоравливать, оздоровѣть = і. видѣжувати, одужувати, вичѣнєвати, видужатч, одужати, вичуняти, обмогтїсь.

— Коли б міні обмоться, та уп'ять поволоться. н. пр. — (Д. ще під сл. **Выгодно-ривлять**).

2. оздоровляти, оздоровіти.

Оземь = об землю. — Вдарим об землю ляхом журбою. н. н. — Князь ляхом об землю. н. пр.

Озеро, озерко = озеро, озёрце, коло моря, злучене з ним протокою або підземними течіями — **Лиман**, заросле навкруги, а в середині чисте — плесо, плес. — Ой у полі озерце, там плавало відерце. н. п. — 6 а вас плесо, осокою поросло кругом, по середині плавочки плавають радком. І. Г. — Дід спустив ся з гори ік плесу. Сп.

Озимь = озі(й)жина. — Ярина добра, а озимьяна геть чисто пропала.

Озимий, озимний = озі(й)мовий.

Озира́ть, ся = огляда́ти, ся і д. **Оглядыва́ть, ся**.

Озлаца́ть, озлати́ть, ся = золотити, позолочувати, позолотити, оболатити, ся.

Озліть, ся = озліти, ся, розлізти, ся (С. Л.), узліти, ся (С. Ш.), розлютовати, ся, розъярити, ся. — Троянці, як чорти озлілись, Ругульці били наповал. Кот.

Озлоби́ть, ся = д. **Озліть, ся**.

Озобленіє = злість, злоба, лютість, мн. лютощі. — Тут лютість всіма управляла і всякіч до надсаду бивсь. Кот.

Ознако́нить, ознако́мивать, ся = познайо́нити, ся, обзна́ти, ся (С. З. Л.), спізна́ти, ся (С. Л.), оsvilleдити, ся, знайо́вати, ся, обзна́вати, ся, розпізна́вати, ся. — Поки обзнавсь, то все було лаявсь ся. Чайч. — Ні я папла ся, ні в набула ся, ні в своїм родом не обзнала ся. н. п. — З козаками обзнавшись. Л. В.

Ознаменованіє = знак, озна́ка. — Въ ознаменованіє = в знак, на пам'ятку, в озна́ку.

Ознаменови́ть, ознаменовыва́ть, ся = 1. виявити, показати, ознайти, виявляти, показувати, ся.
2. вславити, прославити, вславити, прославляти.
3. перехрестити, ся, хрестити, ся.

Означать, озна́чить, ся = 1. значити, позначити, вмічати, дерева — карбувати, як межові знаки — клячити (С. Л.), позначити, намітити і т. д. — Позначив усі кращі кавупи.

2. визначати, зна́чити. — Се визначає, що він до вас зовсім прихильний. Д. Зна́чить 1.

3. визначати, ся (С. З.), виявляти, ся, визначити, ся, виявити, ся.

Озноби́ть, ознобля́ть = заморозити, відморозити, за(од)морозувати. — Озморовав віс.

Озно́бь = холод, мороз; д. **Знобь**.

Озолоти́ть = оболатити, позолотити. — Як би ж міні голубовско мій, я б йому крильця оболатила. н. п.

Озорникъ = шибеник (С. З. Л.), шибайголова, паливода (С. З. Л.), д. теж **Забійка**. — Такий шибеник, що с під живого п'яти ріже. н. о. — Таміш і Юрій були паливоди свовільні. Л. В.

Озорничать = д. **Забія́чить**.

Озорный = д. **Забія́чливый** і **Наха́льный**.

Озорь = д. **Озорникъ**.

Озиба́ть, озібну́ть = мэранути, змэранути, ізмэранути, змэрати. С. Л. — Измок, як вовк, ізамер, як пес. н. п.

Ози́бный = змэралий.

О'й ли? = хіба? чи так? чи справді? невже?

Оказа́ть, оказыва́ть, ся = показати, виявити, показувати, виявляти, ся.

Окайни́ть = обвэсти, облязувати (С. З.); зарубити (С. Аф.). — Д. **Кайми́ть**.

Ока́заться = обкакати, ся, обкаляти, ся. — Дятна обкаляла, ся.

Окалі́чить, ся = окалічити, скалічити, покалічити, ся.

Ока́льна = жу́желица. С. Аф. З.

Обка́ывать = д. **Обка́ывать**.

Окаменѣ́лость = скаменілість, костюк.

Окаменѣ́ть = окаяннати, скаменнати, покажъяннати, окаяннати і т. д. — Скаменнати серцю ве огрїти душі його. Кв.

Ока́нчива́ть, окінчи́ть, ся = кінчати, ся, скінчати (С. З. Л.), докінчати, докінчати, покінчати, закінчати, вікінчати, ся, про де-ільки — поскінчати, ся, перекінчати, діло, роботу — доробити, обробити, ся, упорати, ся (С. З. Л. Ш.), носовницю — обкосити, ся, молотьбу — обмолотити, ся, оранку — об'орати, ся, помел — обмолоти, ся, ряжанку — відраляти, ся, сіябу — обсіяти, ся, топу — одтопити, ся, ярмарок — перярмаркувати, про що лже — перекітати, ся. — Кінчайте діло, та й по чарці. — На тім ся розмова і скінчила, ся. К. Х. — Ог скінчили, потім сіті витгати стали. Чайч. — А в Середу докінчив, день павидня відробив. н. п. — Як все діло покінчав, по козацьки погулем. н. п. — Ось вже совечко

зайшло за лісом, закінчився день короткої зими. Чайч. — Люди вже об'орались а косявци ще не починала ся. Мир. — Уже хліба поспієла, колоски схилилися, а деякі хазіни уже й обкосилися. П. Пр. — Багато ляха було, та все якось переколось.

Окапати = обкапати.

Окапчивать, окопять = **копяти** і **д. Закапчивать**.

Окапывать, окопять, си = **д. Обкапывать**.

Окармливать, окармать = **обгодювати, обгодувати**, худобу чим шкідливим — **опасті**, отрутою — **труїти** (С. Ш.), **давати отрути**, **отруїти**, **струїти** (С. Л.), **потруїти**. — **Мабуть чимсь обгодували дитину, то й заслабло на живіт**. — **Потруїв мишей машако**.

Окармать = **д. Обкармать**.

Окаривать = **закадубити, закадубити, оцупити, одубити, заскорунити**.

Окатить, окачивать, си = **д. Обкачивать, обкосити, ся**.

Окашивать, окосить, си = **обкосювати, обкосити, ся**.

Окашнвий = **клятий** (С. Жел.), **проклятий**. — **Проклятий Марко**. Стор.

Океанъ = **океян**. — **Велике море, що облягає навкруги землю, зветь ся океаном**. Дещо про Св. Б.

Окидывать, окидать, окинуть = **д. Обкидывать**. — **Окинуть глазами** = **скіснути, окинути оком, очима, озирнути**. С. Л. — **Скряз ярам оком б'идає, Енея а військом уздріває**. Кот. — **І стая на Шведську могли, щоб озирнуть воєну салу**. Кот.

Окисать, окиснуть = **киснути** (С. Л.), **скисати** (С. Л.), **скіснути, проквасити, прокваситись**.

Окиселъ = **бквс**. С. Жел. Пар.

Окислить, окислять, си = **окислити, окисляти, ся** (С. Жел.), **квасити** (С. Пар.), **поквасити**.

Окисъ = **окис**. С. Жел. Пар.

Окладистый = **широкий, густий**. — **Окладистая борода** = **широка борода, що облягас круг обличчя**.

Окладной = **і. шатний**.

2. **окладний**.

Окладъ = **і. шата**, частіше **мн. шати** (С. З. Л.), **оправа**. — **Через віконце видно в шаті в блискучі, срібні, дорогі стоїть на покуті в комнаті образ матері святий**. Як. — **Образ в дорогій оправі**. (Шата — на самому образі, а справа по краях).

2. **вид, обличчя**.

3. **оклад**.

Оклевать, оклевывать = **обклеювати, обдзюбати, обдзюбати, обклеювати, обдзюбувати**. — **Пота жєншики вчачала, поки всі ягоди на вишнях обдзюбали**. Чайч.

Оклевать, оклеивать = **обрехати** (С. Л.), **оббрехати, обмовити** (кого), **наклепати, набрехати** (на кого), **обріхувати, обмовляти** (кого), **клепати** (на кого). — **Вони Запорожці обрехали цареві**. в. о. — **Чл не обмовав кого?** В. Н. — **Наклепан на його, що будім...**

Оклеивать, оклеить = **д. Обклеивать**.

Окливать, оклиивать, оклиять, оклиивуть, ся = **і. окликають, окликувати, окликувати**. — **„Хто йде?“ Іх стали окликать**. Кот. — **Д. вѣст: Огласить** 3.

2. **гукати, перегукувати ся, одгукувати ся, одгукіти ся**. — **Розійшли ся в лісі, тай почали перегукувати ся**.

Окликъ = **оклик, гукання, перегуківання**.

Окно, оконшко, оконечко = **вікно** (С. Аф.), **здр.** — **віконце** (С. Аф.), **віконечко** (С. Л.), **поб. вікніще** (С. Аф.), **кругле, на пр. в церкві, в хаті, в кариті** — **оболонка** (С. З.). — **Там, де великі вікна** — **багато світла, та не багато правди**. в. пр. — **Косиь і в наше віконце засвітить сонце**. в. пр. — **Щоб весело сонце вам світало у віконце**. Руд. — **Ой знати, знати, в кого єсть дочка** — **втопгала стежечка під віконечка**. в. п. — **Церква облонами старими позирає на світ**. К. Ш. — **Зараз оболонку одчвали** (в кариті) і **почали здрасувать ся**. К. З. о Ю. Р. — **Съ большіимъ окнами** = **вікнастий**.

Оковать, оковывать = **окувати, обкувати, окути, обковувати, шинями колеса** — **бушовати; закувати, закути, забати в кайдани, заковувати**. — **Окований** = **окований, окутий, кутий, про колеса** — **бушований; закований, закутий**. — **Обкував скряю**. — **В кайданг вабля**. К. Ш. — **І пута куті не куй**. К. Ш. — **Повоака добра на залізних осях, колеса бушовані**.

Оковка = **кування**.

Оковы = **і. кайдани, залізо, закові, пуга**. — **Старші Запорожці у залізах, а товариство у колодах**. в. о. — **Д. ще під сл. Кавдалі**.

2. **неволя, ярмо, коривга**. — **Д. під сл. И'го і Неволя**.

Околачивать, околотить, ся = **д. Обколачивать, ся**. — **Околачиваться** = **байдики бити, байдикувати**.

Околдовать, околдовывать = **д. Обворожать**.

Околесять = об'їздити, обходити, об'їзати, виїздити і т. д. — Об'їздив скрізь по всій околиці — вігде не знайшов.

Околесінця, околесна = нісенітниця, ба-вельюби, бредня, теревені. — Бваслюшю плести. С. Ш. Д. ще під сл. Ахивей і Вадорь.

Околиця = 1. околиця (С. З.), околотиця, округа. — У їх суся — на всю околицю таких нема. — А вопа, бачте, па всій околотиці перва ткаля була. в. о. — На всю округу славилась красюю.

2. об'їзд, об'їздець, мавивець. — Т'хать околицею = колувати, їзати мавивцями, в об'їзд, в об'їздеку. — Хто колує, той дома ночує. в. пр. — Говорять околицю, околицею = говорити здалека, падогата, мавивцем.

3. царина (С. З.), дльвінци. — Тай впровадила дочку аж за царину. М. В. — То гусей або утятю з річки залучати, то на царину збирались череду стрічати. Макар.

О'коло = 1. на о'коло, навколо над'около, о'круг, округі. (Д. Вкруг і Кругомь).

2. білія, побілія, коло, край, крій, обік, побік. (Д. Вобіля).

3. коло, трохи не (С. Л.), слив'є (С. З.). — Коло третьої години. — Трохи не шість рублів.

Околондінць = насінник.

О'колотень = у(в)б'обіще (С. Л. Ш.), уб'обісько (С. Ш.). — От уб'обіще — ні лайкою, ні бійкою нічого з ним не зробиш. — Таке в'обіще, що ти йому що хоч.

Околотіть = д. Обколівать.

Околотоць = д. Обколиця 1.

Околівачить = одурити, одбурити (С. З.), пошїти у дурні, в шорі убрати (С. Ш.).

Околь, околывць, околывшекъ = околиця, об'їлля. — До ляця околиця. в. пр. — Шапка бирна, зеруку дїрка, шовком шита, вітром підбита, околиці не має. в. д. — Треба червоної околиці просити (удатись до начальства). в. пр.

Околівать, околівть = 1. вдихати, вдблупити (С. З. Л.), іздохнути, здохти (С. Л.), агїнути, ізгїнути (С. З.), одубіти (С. З. Л.), дуба дати (С. З. Л.), опрагтї ся (С. З.). — Хоч ізгїни — пропади, а до мене не ходи. в. п. — А з вечера нагайка шуміла, а до ранку мївна одубіла. в. п. — Був п'яний, та під тивом дуба дав. С. З. — В сей день його отець опраг ск. Кот. Д. ще під сл. Издохнуць.

2. крїжїти, кляквуть, дубіти, закляквуть, одубіти (С. З.), одубіти. — Руки від

холоду заклали (або: одубіли). — Змерз так, що аж одуб.

Окомедина = окорінок. (Д. під сл. Дєрево).

Окомелоць = деркач, дряпак, дряпач. (Д. під сл. Голїць і Метла 1).

Оконєчность = кінєць, край. — Живе на кінці города. — Оконєчности = руки й в'оги.

Оконница = вікно (власне сама рама з шибками). — Купив вікно, треба припасувати до лутюк.

Оконный = віконний, вікняний, віконешний. — Оконное стекло = шибка.

С. З. — Оконный косіць = лутка, частіше мв. лутки. С. З. — Лутя вікняні обквітчави зерукунами. Кв.

Оконопатить = обконопатити, обнакляувати, обшпаглювати.

Окопфуться = завдати сорому, осоробити, засоробити, всоробити, ся. — Ов, старосто, серце, викупи собі гальця, як не викупиш — продамо, старості сорому завдамо. в. п. — Перед людьми мене соромив. в. о.

Окопце = д. Окно (здр.).

Окончаніе = кінєць, скінчання (С. Л.), докінчання, прикончання, приконєччя, приконєць (С. Жел., живи — обжївни, рахунків — квітівання, торгу — розтбржя. — Кінєць — ділу вїнець. в. пр. — До сїмчання віку. в. о. — Предь омончаніємъ = на прикінці, на приконєччі, на приконєчню.

Окончательний, но = конєшний, но, останній (С. З.), остатній (С. З.), вкінєць, украї (С. Ш.), до краю, востаннє, до останку.

Окончина = 1. д. Оконица.

2. хїда. С. З. Пав. — Ішов побіля краєниці, а ляда в льох була одчїнена, він не розгандів по ночі, тай упав в льох.

Окнвчить = д. Окнвчвать.

Окопать = д. Окнпывать.

Окопникъ, рос. Symphytum officinale L. = живокіст, живокість, правокіст, ко-стодон, воловий язїк. С. Ан.

Окопнть = д. Окнпывать.

Окоптеть = закоптіти, закоптити ся, закурїти ся, заднїити ся.

Окопъ = окїп, вал (С. Аф. З.), шанєць (власне вал з різачком завзурї чого небудь). — Обступили город Умьн, поробили шанці, як вдарили з семи гарнат у середу краєці. в. п.

Окорачивать, окоротити = у(в)корочувати, у(в)коротити. С. Ш.

Окоренѣти = вкоренити ся.

Окорнѣти = д. Окáрмливати.

Окорнка, окорнѣ = грѣта (С. Ш.), отрута (С. З. Л.), трутина (С. Ш.), трутинна (С. Ш.), отруя (С. З.), давня. — Чи в горіщі сити, чи у хлібі зїсти тієї отрути? н. п. — Може ти мнї заварила трутинну акую? н. п.

Окорнати = д. Обкарнати.

О'корокъ = шпика, окіст, окѣста (С. Жел.), півт (С. З.). — П'ята нїхто не мастят. н. пр.

Окоростѣлий = коростявий.

Окоростѣти = закоростявити.

Окоротити = д. Окорачивати.

Окосити, ся = д. Окáшнвати, ся.

Окоснати = зарости, обрости волоссям, закоснати (С. Аф.), кудлати, патлати зроби́тись.

Окостенѣвати, окостенѣти = 1. костенити, закостенити.

2. клякнути, заклякнути, задубити (С. Л.), одубити (С. Л.), одубнути, закану́бити. — Руки від холоду заклипали.

Окостенѣлость = костюк.

Окѣстокъ = окіст, окісток.

Окошнѣти = д. Окостенѣти 2.

Окошнѣтися = окошити ся. С. З. — Хто зробив, а на мнї окошило ся, н. пр. — Евей хотів, щоб окошилась біда і більш не продовжилась. Ког.

Окошечко, окѣшко = д. Окѣ (здр.).

Окошечный = д. Окѣный.

Окрадывати, окрасть = д. Обкрадывати.

Окраивати, окроити = крѣяти, обрѣзувати, обтнати, обрѣяти, обрѣзати, обчиркити.

Окраина = країна, україна (С. Ш.). — У нас україна: треба самому собі хліба україти. н. пр. — Ми поаростаєм та й розійдемо ся; буде нас, мене, по горах по долинах, буде нас, мене, по усіх українах. н. п.

Окрапывати, окранати = кроїти, бризкати, покроїти, побризкати.

Окрасити, окрашивати, ся = обкрасити, покрасити, охварбувати, обмальовати. червонити — обчервонити, вичервонити, почервонити, сніжити — посинити, жовтити — пожовтити і т. д., красити, обкрасувати, обмальовувати, червонити, синити, жовтити, ся і т. д.

Окраєка = красіння, фарбування, обмальовування; окраса, покраса.

Окрестити, ся = охрестити, у віру, у хрест увести, з якої иншої віри у християнську — віхрестити, багатьох — поохрещувати, повихрещувати. — Датушу ввела у віру 28. лютого. Кв.

Окрѣстность = околиця (С. З. Л.), окі (С. Л.), околія (С. Л.), округа. — І ходив він по всій околиці Ворданський, проповідуючи. К. Св. П. — Яка чудна околиця заїдси і аїі погані дороги. Бар.

Окрѣстный = околиц(ч)ний, окільний (С. Л.). — Громади — зломені з кількох околичних міст, сходили си на раду — віче. Бар. О. — Усі окольні селяни на се згують ся. С. Л.

О'крестъ = на около, навколо, округі, навкругі, до окола. — Нема в світї до окола, як миленький мій Микола. н. п. (Д. ще під сл. Вокруг і О'коло).

Окрещенный = хрещений, (з иншої віри) — віхрещений, віхрист, перѣхрест.

Окривити, окривляти = окалічити, осліпити, калічити, сліпити (на одно око).

Окривѣти = осліпвати, покалічити око, одноокий стати. — **Окривѣлий** = кривий, одноокий.

Окривквати, окривкнати = гукати, погукувати, гривати (С. Аф.), вагукати, вагривати. — Ніколи не зробить, покв не нагриваш на Бога.

Окривъ = гукання, гривання.

Окривати, окривити, ся = 1. окривляти, окривити, ся, окривляти.

2. оживляти, ся, додавати, набирати сили, дѣху, оживити, ся, додати, набрати сили, дѣху.

Окривалывати, ся = окривалывати, ся.

Окривквати = осудити, ославити, оциркувати. — Свѣха сїльських хлопців асіх оциркувала, а вавбільше з молодого козака сїмлялась. П. Пр.

Окривавити, окривавляти, ся = окривити, окривавити, окривавити, скривавити, сл, заюшити ся. — Обидва заюшили ся... кров з них наче з кабана. Кв. — **Окривавленный** = окривлений, покривавлений, скривавлений. — З ножем окривленим в руках. К. Ш.

Окрѣчекъ, окрѣйка, окрѣйки = укрѣвок, укрѣвочок, обрѣзок. (Д. під сл. Обрѣзокъ).

Окроити = д. Окраивати.

Окрѣсати = обчиркити.

Окрѣмѣ = д. Крѣмѣ.

Окроїть, окроїлять = окроїти, обрізати, покроїти, окроїляти, обрізкувати.

Окрошка = холоди́к (холодна страва — квас а кришевицями м'яса або раби з цибулею та овсянми приправами).

Округаїть, округайть = вікруглити (С. Л.), обкруглити, викружляти (С. Аф.), кругляти (С. З.), викругляти, викружлявати (С. Аф.), кругляти, обкружлявати, обкружляти. — Кругля, кругляе, а нияи не зробить круглям. Кн. — **Округаєний** = обкружений, вікружений.

Округасть = круглість, округлість

Округанй = кругла́стий, круглобобкий.

Округ = округа, околиця. — На одного лікаря тма околиця велии велика. Кн.

Окружа́ть, окужа́ть = обкружати, оточати, обкружити, оточити (С. З. Л.). — Пропали ми! вас оточили козаки. К. К. — Оточили гетьмава сторожою доброю на ніч. Л. С. — Оточили шавцями коло мурів. Л. С. — Б'ють ся, вже й заходить сонце, оточили, притиснули Турків. Ст. С.

Окружність = 1. круг, округа, окру́жність, коло, обід.

2. д. Окрестность.

Окружний = окружений.

Окрутит = обкрутити, обвіти.

Окрива́ть, ся = укривати, покривати, обкривати, угортати, ся. — Постели мив, укрой мене, а я сам засну. п. пр. — Та вселуджу дитяву угортае в комушаву. В. Ш.

Окриве́ться = вивірити ся, насвірити ся. — Так вивірился ся, що а аж злякалася. С. Аф.

Окрі́планй = стверділий, зміцїлий, стужавїлий; поздоровїлий.

Окрі́пнуть = 1. покріпшати, поціпшати, зміцїти, зміцїти ся, подужчати, затужавити, затверднути. — Вітер подужчач. — Грязюка затужавила. — А Дорошенко зміцнявши ся ордою, Умань опанував. Л. С.

2. подужчати, поздоровити, поздоровшати, відчерствити. — Трохи поздоровшав піом хвороба. — Перебуваннй пропаснидо, відчерствіа і став знов бадьорним. Кн.

Октя́брь = обтя́брь, листопад (С. Л.).

Окули́ровать = окувати. С. Жел. — Окувати диву яблуно.

Окули́ровка = очкування.

Окулі́сть = окуліста, очний лікар.

Окувє́ний = окувєний.

Окувѹть, окувнывать, ся = окувѹти, окувати, ся. С. Жел.

О'кунь, окунєкъ, рыба *Perca fluviatilis* = окунь, окувєчак.

Окупатьсья = викупити ся, одкупити ся. — Вони була павські та вкупили ся.

О'купъ = 1. вікуф, викупне, окуп, одкупне. (Д. під сл. Вікупъ 2.).

2. окуп (Д. Контрабуція).

Окуривать, окурить, ся = обкурювати, підкурювати, обкурити, підкурити, ся.

Окурма = обкурювання, підкурювання.

Окурокъ = недокур, недокурок. Кн.

Окусать, окусывать = обкусати, обгризати, обкусавати, обгризати.

Окусокъ = огризок, недогривок, недоідок.

Оку́тати, оку́тывать = обку́тати, обгорвѹти, повѹти, затушкувати (аже), обкутувати, обгортати, кутати, тушковати (С. Ш.).

Оку́тка = кутання, обкутування, обгортання, тушковання (С. Ш.).

Оку́чить, оку́чивать = обсапати, пови́сапувати, пообсапувати, сапати, висапувати, обсапувати; підгорнѹти, згорнѹти, підгортати, згортати.

Оку́чявєкъ = сапка.

Оку́паться = обїсти ся.

Ола́дья = д. Аладья.

Оледенѹть = окрижити, обмеранути, обледенити. — Обледенѹлий = закрижїлий, обмералий, замералий.

Оле́ній = оленячий.

Оле́нь, Cervus elaphus, С. Tarandus = олень (С. Жел.) олень, самця — оленийця. С. Жел. — Погнав ся молодець за еленем, коли гляне, аж елень десь сляз. н. к.

Оле́нь лету́чий, ком. Scarabaeus cervus = рогач, рогаль, рокохач, рокохатїй, цапѹв, жук-олень.

Оле́шникъ, олеши́къ = вільшник, здр. вільшничок (С. Аф.), вільшина.

Олі́вка = вельшнка.

Олі́фа = олія (за краси).

Олицетворя́ть, олицетворя́ти = уособлювати, уособляти (С. Ш.), олицетворяти (С. Жел.), уособити (С. Ш.), олицетворяти.

Олово, Stannum = оливо (Лів.), ціна, лівн (Прав. С. З.).

Оловиний = олів'яний (Лів.), ціновий, цінований (Прав.). — Цінована посуда. С. З.

Олтарь = д. Алтарь.
 Олуховатый = д. Глуховатый.
 Олухъ = Ёлопо, беваъ и д. д. під сл. Глупецъ, Дурась.
 Олъха, рос. Alnus = вільха, поб. вільшище, здр. вільшека. С. Аф.
 Олъховина = вільха, вільшина, вільшинка. С. Аф.
 Олъховникъ = олішняк, вільшина.
 Олъховый = вільховий. С. Аф.
 Олъшанка, пр. Motacilla = трясіхвістка, трясіхвіст, трясідуна. С. Ш.
 Олъшнякъ = д. Олешникъ.
 Омачивати, омочити = змочувати, змочити.
 Омєгъ, рос. = 1. Conium maculatum L. — блекотă, сизавка, свистуля, волига. 2. Cicuta virosa L. — бех, віха. С. Ан.
 Омєла, рос. Viscum album L. = омєла, імєла, вимєла, ївїлга, шульга. С. Ан.
 Омерзительный, но = огидний, но (С. З. Л.), огидливий, во, мерзєний, но (С. З. Л.), брїдкий, ко. гїдостний, но, огидлий, ло (С. З.), паскўдлив, но, мерзосьвїтний. — Ах ти мерзосьвїтний. Чай. (Д. ще від сл. Гадкїй і Гїстний).
 Омерзєніє = огїда (С. З. Л.), огид, огидливїсть, брїд, брїдкїсть (С. Ш.), мерзїння. — Не зачїнай жїда, бо буде огїда. н. пр. — Огидливїсть до Вруховецького спонукала людей братати ся. Кн.
 Омерзєть = огиднути (С. З. Л.), зїдїтись (С. Л.), остогїдїти (С. З.).
 Омершникъ = д. Омєгъ 2.
 Омертвєлый = замєрлий, помертвїлий.
 Омертвєть = замєрти (С. Аф. З.), примєрти, примєртвїти.
 Омєть = скїрда, скїрта, стїрта. С. З.
 Омєтывати, омєтати = обкїдати, обкїдати.
 Омовєніє = обмивання.
 Омочати, омочити = д. Омачивати.
 Оморачати, оморачити, ся = ватєвїяти, ся, туманити, ся, туманити (С. Ш.), темнити (С. Ш.), затємривати, ся, охмїривати, ся, затємнїти, затємрїти, затїмнїти, затуманїти, ся, потуманїти, охмїрїти, ся; слїпїти, ослїпїти. — І весєла йому твар була — віколом охмарєної твари його не бачила. Кн. — Помїчаю и, що твар попова охмарєвати ся по троху. Кн. (Пр. д. ще від сл. Затємнїти).
 Омуть = яма, круча. С. З. — Шубовсть у Суку, у кручу, тїльки хвїля в кручі роздалась, мов пєкло закрило. К. Х. — Вь

тїхомъ омутъ чєрти вєдаться = в тїлому болотї чортї вєдаться, тїха вода грєблю рє. в. пр.

Омывати, омыти, ся = обмивати, обмити, ся.

Она = д. Онъ.

Онагръ = осєд дїний.

Оназемъ = малафія. — Оназимомъ заніматься = малафію трусити. Кр.

Онаиствъ = трусїй, солодїй.

Оно = д. Овь.

Оногдасъ, ономєднї, ономиєсь = недãвно, на сїх днїях, за смїлька днїв.

Онъ, она, оно = він, вона, воно. — Він, як чоловік, так вона не тїєл сьїва. С. Аф. — Що воно за птвця? С. Аф.

Онїмєчавати, онїмєчїти, ся = знїмчувати, знїмчїти, обнїмчїти, онїмчїти (С. Л.), понїмчїти, ся. (С. Л.). — Основуючи нїмєцькі осєдї в словянських землях, знїмчїти ті краї. Бар. О.

Онїмєть = онїміти, занїміти, понїміти. — Сєло на він замовкло, онїміло і кропивом поросло. К. Ш.

Опãвшїй = опãтий.

Опадати, опãсть = 1. опãлати, осипãти ся, облїгãти, опãдãти, опãсти, осипãти ся, облетїти. — Лїстя осипãть ся, опадає.

2. спадãти, стухãти (С. Л.), тїхнути (С. Ш.), стїхнути, одтїхнути. — Вода вже спадає. С. Л. — Пухляна одтухла. Кн. — Опух починає стухати.

Опãдывати, опãдãть = опãнювати ся, пїзнїти ся, запїзнювати ся (С. Аф.), припїзнїти ся (трохи), опїзнїти ся (С. З. Л.), спїзнїти ся, запїзнїти ся (С. Аф.), трохи — припїзнїти ся. — Опїзнїти ся козак, то буде й тав. в. пр. — Де ти бурлає водочив ся, що вечерати опїзнив ся? в. п. — Трїба ж було опїзнитись одним днем. К. К. — Я думаю ти вже не прийдєш. Чого ти так опїзнив ся? Лев. (Д. ще від сл. Запãдывати).

Опãивати, опãити = опãювати, обпãювати, опїти, обпїти.

Опãла = гнїв, немїлость, немãска. — Испав в немãлость у Царя.

Опãлывати, опãлєтї = 1. облãвити, облãзїти.

2. осїдãти, осїсти, порушїтись.

Опãлїть, опãлїти, ся = д. Обжигãти.

Опãлывати, опãлєть = обпãювати, обпãлєтї, (саплю) — обсãпувати, обсãпати.

Опáлий = 1. опáлий.

2. схúдий, зварíлий.

Опáль = пáдалиця, про ооч, на пр. яблука, груші — пáдалиші.

Опáльний = той, що в нещлості у царя.

Опáлить = д. Обжигáть.

Опáм'ятовáться, опáм'ят'яться = опáм'ятáти ся, опáти ся, азчúти ся (С. Л.), сламенúти ся, стáм'яти ся (С. Л.). — Д. Опáм'ят'яться.

Опáрши́в'ять = опáриши́в'яти, опóлудив'яти, опáриши́в'яти, опóлудив'яти.

Опáривáть, опóротé = спóрювати, розпóрювати, спóротé, розпóротé.

Опáсáться = опáсувати ся, варувáти ся (С. З.), бо́яти ся, лякáти ся. — Козаченьку! сватай не варуй ся. в. п. — Варував ся кия, та палкою дiстав. в. пр.

Опáсéн'я = опáска (С. З. Л.), бо́ячість, обáчиість, обéрéжність. — Чуваки без опáски спáть допáгли. в. п. — З властивою усéм облудням людяи обéрeжністю, він лявв ся усього, що... Леа. В.

Опáсливий = опáсливий, обéрeжний, бeрeжний, стóрожкий, обáчий.

Опáсно́сть = небезпéченство (С. З.), небезпéчність. — Не раз ратував мене, не зважаючи на свою небезпéченство. Фр. — Небезпéчність праходила і з другого ще кутка. Кв.

Опáсний, но = небезпéшний, но (С. Л.), неспéшний, но, бо́язно; т'яжко. — Небезпéшна дорога. С. Л. — Бо́язно, щоб і в Дiйпром не стало ся того, що в Чагиривi. Кв. — Занедужав т'яжко, мабуть вже йому не жити.

Опáсть = д. Опадáть.

Опáхло = д. В'ёрть.

Опáхивáть, опáх'ять, ся = об'óрювати, об'óр'яти, ся. — Об'óряв все поле.

Опáхивáть, опáх'уть, ся = 1. об'ахувáти, ся, об'ах'у́ти, ся. — Об'ахууть ся од мух.

2. об'итáти, об'иест'и. — Об'итати п'яку.

3. обгор'яти ся, обгорнúти ся. — Обгор'тати ся коухом.

Опáшка, у аказi „на опáшку“ = на óпáшку. — Надiв св'яту на опáшку.

Опáчать = закал'яти, забруднити, зашмарувáти.

Опáку́в'ять, опáку́шиа = опáку́в, ка. С. Жел.

Опáка = опáка. С. Жел.

Опáку́ствовáть = опáкувáти. С. Жел.

Опáден'ять = опов'яти, спов'яти, пов'яти.

— Я у Господа благода, як мала дитина, що спов'яту бiля себе м ти положила. К. П. — Зв горами гори хиарями повiтi. К. П.

Опéно́к, мн. опéйки, гр. Agaricus fragilis Pers. = опéньки, A. mellens Vahl. = Опéньок. опéньки. С. Ав. — Козубеньки, з якими ходять по опеньки. Кот.

Опéсел'ять = спопел'яти.

Опéрeживáть, опéрeд'ять = виперeжáти, понерeжáти, обган'яти, вiперeд'ити, понерeд'ити, обiгнáти. — Вiг копя не вiперeд'ить. в. пр. — Не можна докоряти лисчменням, що вони не понерeдали свого часу. Кв. — А вони догнали iх i вiперeдали. в. о. Яст.

Опéрeться, опирáться = спéрти ся, опéрти ся, обéрти ся, злягáти, навалити ся, спíрати ся, обпíрати ся, злягáти, навáлювати ся. — Обпер ся на стiа. — Iде, на цiпок обпíрасть ся. Кв. — Треба обпíрати ся на добутки нового поступу. Кв. — Не злягай на мене. С. Л.

Опéр'иться, оперáться = вбiтись в колодочки, в пiрря, оброст'и пiрря, пiрост'и в пiрря. — Вони ледве вбили ся в колодочки. Кв.

Опéро́к, опéрыш'ь = пiдiт'ок.

Опéчáливáть, опéчáлить, ся = засмúчувáти, ся, завдавáти жалю, тúги, смúтку, смутнiти, журити ся, засмúтати, ся, посмúтати, ся, завдáти жáлю, тúги, смúтку, посмúтати, осмúтнiти, осумiти, зажур'ити ся, (багатьох) — пересмúтати. — Кого Бог засмúтять, того й погiшити. в. пр. — Бач, як я засмúтала тебе. К. К. — Що ви мою головушку на вiн засмúтили. в. п. — Не кажи ти усього царевi, а то царь ще засмúтить ся серцем i не iде на Косовé бои. Ст. С. — Смeрт' Безлюдного вельми засмúтала добросердного Соленка. Кв. — Богородиця не злюбила, асiх явгрозiв смúтала. в. п. — На що чужу цiлувати, своiй жалю завдавати? в. п. — Не завдав'ай серцю туга — не вiзьмеш ти, вiзьмеш другий. в. п. — Ой звати, знати, хто й оженив ся — скорчив ся, зморщив ся, ще й замурив ся. в. п.

Опéчáт'ять, опéчáт'увáть = об'пéчáтати, об'пéчáтувати.

Опéчáтка = об'пéчáтка, пош'ялка, óгрiх (в вадрукованому).

Опéчина = печинз. — З печi тепло перейшло у печину. Де-що про Св. Б.

Опéчь = д. Обжéчь.

Опивáло, опивáльщикъ = обпивáло.

Опивáть, опивáть = обпивáти, обпiти. — Раз у раз ходять та тiлькя об'идають та обпивають його.

Опнв́а́ться, опн́ється = обпнв́ати ся, обпн́ти ся. Обпнв́а ся горілки та а того й заслаб.

Опн́яки = недобитки. — Попливаа недобитки а усіх чарок, та й те вшав.

Опн́во́ха = д. Опн́вало.

Опн́я́увать, опн́я́ють, ся = обпн́лювати, обпн́ляти, ся, пообпн́лювати.

Опн́я́ка = обпн́лювання.

Опн́я́ки = дерев'яні — тирса (С. Л. Ш.), трійня, мн. трійня (С. Л. Ш.), терт́уха, різв́ (Сп.), від зал́аа — ципдра. — Набере тирси у ппярів та поспя долівку. Кп. — Чому вітер несе трину? — бо вона дрібенька. Чого діла гние в світі? — вона молоденька. н. п.

Опн́я́лок = одпн́лок.

Опн́ра́ється = д. Опн́рється.

Опн́са́ніе = опис. С. Жел. — Та джеж ви читаете опис, — хіба там не має цього? Кр.

Опн́са́тельный = описовий. С. Жел.

Опн́са́ть, опн́сыва́ть = 1. описати, списати, обписати, описувати і т. д. — Не списати ніякі — які прегарні береги Росі. Кп. 2. поцінувати, цінувати. — Суд звелів обписати і поцінувати усе добро Іванове. Кп. — Всю худобу у його поцінували.

Опн́ска = обпн́ска, попн́ялка, о́грпх (в написанюу).

Опн́сь = опис, спісок.

Опн́ть, ся = д. Опн́вають, ся.

Опн́й, Опн́п = опн́й (С. Жел.), со́нне з́лля, макове молоко́ (С. Пар.).

Опн́я́кнвать, опн́я́кать = обпн́якувати, обпн́якати, обголосо́ти, обтужі́ти. — Як хто вмере з рідні, то його нікто в світі враще не облаче, як Катря. н. о. Уст. — Обтужваа покійного брата. Сп.

Опн́ае́ннать = спалахну́ти, обня́тись по́лухн́яи.

Опн́а́та = о́плат, ва, о́плата в́плат, ка. спл́ачування. — Що заробив, то все пішо на о́плат догн́в. — В хазяїстні велика о́плата. Лев. — Нв спл́ачуванні податків іде уся праці. Кп.

Опн́а́тнть, опн́а́чнвать = опн́атнті, в́платнті, запл́атнті, спл́атнті, опн́а́чувати і т. д.

Опн́я́вать, опн́я́увать = обпн́ювати, обх́аркати, обпн́юувати, обх́аркувати. — Обхаркв усю долівку.

Опн́еска́ть, опн́ескнвать, ся = оббр́ізка-ти, обпн́еска́ти, обх́люпати, оббр́ізувати, обпн́яскувати, обх́люпувати, ся, бгн́а́тьох — пообх́люпувати і т. д.

Опн́есть, опн́е́тнть = 1. обпн́ести, обпн́ля́тнть.

2. обду́рнті, обшахрува́ти, обду́рнвати.

3. потр́іскати, ажертн, зло́пати, умв́нті, тр́іскати, жертн, лопати, умв́нати (С. Ш.), упл́ітати (С. Ш.). — Спжу собі в мнці стола, курча умнваю. С. Ш.

Опн́е́уха, опн́е́ушннн = л́япас (С. З. Л.), л́янане́ць, л́яц (С. З. Л.). — Тому зарвз по пнці л́япаса. Кп. — Коли ложного честн по заслузі, то хто втіче від л́япаса. Ст. Г. — Як дам тобі л́яца у п́яку. Кот.

Опн́е́чнмкть, опн́е́че = по́ляк, полкнй.

Опн́одотворе́ніе = за́плід, запл́одне́ння. С. Жел.

Опн́одотворн́ть, ся = запл́однті, запл́одннті, ся.

Опн́о́ть = д. Оѓра́да.

Опн́она́ть = зп́лохова́ти (С. Л.), проѓавнті, прошахну́ти ся.

Опн́о́шнсть = недба́лість, необа́чнмсть. С. Пар.

Опн́о́шный = недба́лнй, необа́чннй (С. Пар.), пл́охнй.

Опн́ыва́ть, опн́я́ть = 1. обпн́явати, обпн́явнть.

2. обт́ікати, обт́ектн.

Опн́я́еяв́ьлнй = п́евлнй.

Опн́я́еяв́ьтн = зац́ьвнті.

Опн́я́шнв́ьлнй = пл́шнвнй, голошн́внй, голобо́внй (С. З. Л.), солудн́внй. — Насннв ся солудннй голозовому. н. вр. — Шолудне пороса і в Петрнрку мерзє. н. пр.

Опн́я́шнв́ьть = в́лнстнті, ополудн́внті.

Опн́ов́ьстнть = оповн́стнті, сповн́стнті (С. Л.), обв́стнті (С. Л.), заповн́стнтісь.

Опн́ов́ьстнть = оповн́стнті, сповн́стнті (С. Л.), обв́стнті (С. Л.), заповн́стнтісь. — Через послиа своіх обв́ств. Л. В. — Оце прнйшо, батюшко, до вас заповн́стнтісь, що в неділю будемо внчати сна. Лев.

Опн́ов́ьстнне = оповн́стка.

Опн́ога́ннвать, опн́ога́ннать, ся = опога́нювати, опнога́нювати, опаску́жувати, обнаску́жувати, опога́ннати, ся і т. д.

Опн́оскь = опно́йок (д. від сл. Кожа).

Опн́озда́ть = д. Опн́а́дыва́ть.

Опн́озна́вать, опн́озна́ть = пн́знава́ти, пн́зна́ти.

Опн́озна́ннатьсь, опн́озна́ннатьсь = обпн́знава́ти ся, обпн́зна́ти ся, вкпн́а́ти ся.

Опн́озн́ачнть = пн́знати. — Назвав л́тво ведмедя.

Опн́озорн́вать, опн́озорн́ть = га́ннати (С. З.), гап́ьбнті, ослав́ляти, зга́ннати, згап́ь-

бїти (С. З.), оганьбїти, ослáвити. — Вона батька, оганьбїли матір. Ст. Г. — Служив Москві Івале, а вона ж його гане. в. пр.

Опоятъ = д. Опáивать.

Ополáскивать, ополоскáть, ополоснѹть = обшївáти, обполоскувати, обшїти, обполоскáти.

Оползáть, оползѣти = д. Опáлзывать.

Ополóвна = половнїк.

Ополóть = д. Опáлывать.

Ополчáть, ополчѣть, ся = уабрóжувати, ся, повставáти, ставáти до збрóї, у-збрóїти, ся (С. Ш.), повстáти, до збрóї стáти.

Опомéлокъ = драпáк, деркáч (од мїтла).

Опомéлье = помелїще.

Ополáчить, ся = сполáчяти, облáшпати, полáшпати, ся. — Вони думали, що скоро златївчати та сполáчати шляхту, то Ру-саян загнуть без неї. Бар. О. — Опóл-ченый = сполáчений, облáшчений, лашкувáтий, недолящон. — Морозенко топче козем Ляхів з ведоляшкама. К.

Опомнáться = опам'ятáти ся, схаме́нѹти ся (С. З. Л.), оханѹти ся (С. З.), охаме́нѹти ся (С. З.), стáжнн ся (С. З. Л.), отáжнн ся, счѹти ся (С. З. Л.), очѹма-ти ся (С. З.), очѹнѹти (С. Л.), прочѹ-вати ся (С. З. Л.). — Як посидїв у Остро-вї, опам'ятав ся. в. о. — Ей, Хведьку, вчись, ей схаменясь! Гул. Ар. — Схамену-лись ви, та чи не пізно. Ч. К. — Та що се ви верзете? Схаменїть ся. Мир. О. — Схаменув ся, як сьвятий шїст минув ся. и. пр. — І сором і печаль — не схаменусь і досї. К. Д. Ж. — Шиварь знає — нали-ває, і не схаменеть ся. К. Ш. — Загуляли на маслина, та вже на другїм тївнї оха-нули ся. в. к. — Та що ти, дурвю, оха-ниль! в. к. — І не стямив ся — відївль вітер повїє. в. пр. — Як уздрїв, то з ляку й не стямив ся. Дум. — І не стямив ся, як загубав сїд. в. о. — Турки не стямив-лись та в ростїч. в. о. — Я отямив ся вже на мостї. Фр. — Не счула ся, як минули лїта молодї. К. Ш. — Не счула ся, когдї й їма минула. Мер. — Ви обоє і не счутесь, як щастя на вшїй сторонї буде. Кот. — Защемїло в неї серце і вона мов-чала, поки трохи очувалась, а потїм сва-зала. Ков.

Опорá = 1. підпора.

2. оборóна, заслóна, підмога (С. З.), поміч. — Чоловік — як ворона, а все жїв-цї оборова. в. пр.

Опорáжнивать, опорóжннть, ся = спорож-няти, випорóжнати, випорóжнвати (С.

Аф.), опорóжнати, спорожнїти, ся і т. д. — Випорóжнв мїшок та побїжа за борош-вом. — Кузьма спорожнв глечня холодно-го квасу, закусив давню. Кв.

Опорóть = д. Опáрывать.

Опорóчивать, опорóчнть = гáвити (С. З.), ганьбїти, хáяти (С. Ш.), обгáннвти, о-ганьбїти, зганьбїти (С. З.), охáяти, о-чорнїти, опорóчити, ослáвити.

Опорóченїє = ганьбá, опорóка. — За се дїло на мене не буде опорóка од людей. Лев.

Опоръ, у вразї „во весь опоръ“ = на вгá-води, скїлька дѹху, чим дѹжч. — Погнав коня на взаводї.

Опорка = шкурáття, шкарбавї, шкар-бунї. Граб.

Опорзáть, опорзывать, ся = обрїзати, обрїзувати, ся.

Опосты́лый = обрїдлїй (С. Л.), огїдлїй (С. Л.), опосты́лий, осоружнїй, опрїкрн-вий, остогїдлїй, остобесїлїй, осточор-тїлїй. — І пролина долю, і прогнївля Бога, що тюрюмо пагне йому рїдна хата, обрїд-лїй, огадлїй сївї рїднїй порїг. К. Х. — Осоружнїй вїв мїнї, душу мою від його верве. Кв. — Яя осоружного любнть? Кот.

Опосты́льть = обрїдвнти (С. Л. З.), огїд-внти (С. З. Л.), осоружнїтнсь (С. З.), о-постїнннти, опрїкрнті ся, остогїдвнти, остогїдїті (С. З.), остобесїтн, осточор-тїтн. — За що і тобї огад так? н. к. — Весь сьнїт мївї осоружнв ся. С. З.

Опохмелї́ться, опохмелáться = похмелї-ти ся, прохмелїти ся, похмелáти ся. — Вчора пив, а сьогоднв похмелáв ся. — Хочє прохмелити ся. Кр.

Опочівáльня = почівáльня, спочівáль-ня, спáльня.

Опочівáть, опочнть = спочівáти, споч-чїти, відпочівáти, відпочїтн. — Батюшка лягли після обїда спочивати. в. к.

Опоисáть, опонисывать, ся = підперезáти (С. З. Л.), оперезáти, ся (С. З. Л.), під-перезáувати, оперезáувати, ся, опáсува-ти, ся. — Голий підперезав ся, тай зовсім убрав ся. в. пр. — Десна підперезала ваше сью. Кв. — Ось і бйраи — підперезавий бором. Кп.

Опоисá, опонисчá = поисá, поисóк, пас (С. Л.), пасóк. — Есть у мене поисá, есть у мене два — шюковнї обїдва.

Опоисывáнїє = підперезувáвня.

Опоисъ = д. Опонска.

Опрáва = опрáва, обрóба. (Д. Обдѣлка 2.).

Оправдáнїє = оправдáння. С. Пар.

Оправд́ати, оправ́ядувати, ся = 1. оправ́дити, вправ́дити, ся, справ́дувати ся, оправ́ити, оправ́дувати, вправ́дувати, ся, справ́дувати ся, оправ́ляти, ся. — Хоч як ти у його справдоує ся, а він тебе засудить. Кн.

2. справ́дити, ся (С. З. Л.), ствержа́ти, ся (С. Л.) — Справда́ його надї. — Огчерез тяжде́нь, в темну ніч, справдилась пацюкова річ. Б. Г. — Чи справдила са тава відомость? Кочубей. С. З.

Оправ́ити, оправ́ляти, ся = 1. поправ́ити, поправ́ляти, ся.

2. оправ́ити, обробі́ти, управ́ити, оправ́ляти, обробля́ти, управ́ляти. — Управля́ти образ в ра́мці. С. Ш.

3. ви́ходити ся, ви́чувати і т. д. д. **Виздорівлювати.**

4. піджи́ти ся, підживі́ти ся, підживля́ти, ся. — Зовсім збідпів, та оце трохи підживив ся.

5. д. **Оправд́ати, ся.**

Опрас́тывати, опростáти, ся = д. **Опору́жувати, ся.** — Жі́нщина опростáлась = жі́вка обродни́лась.

Опрáшувати, опросі́ти = випі́тувати. ро́зпитувати, ви́питати, ро́знити.

Опрет́леніє = 1. ви́ясненія (С. Пар.), ви́значенія.

2. постано́ва, приговóр, ви́рок (С. З.), прі́суд (С. Л.), рі́шене́ць (С. З. Л.) — По́вше той е́сть незмінний суде́б Во́жний ви́рок. Скоропадський. С. З.

3. при́значенія (С. Пар.), насто́ва.

Опрет́ляти, прет́ляти, ся = 1. ви́ясня́ти, ви́значати, ви́яснити, ви́значити, ся.

2. постано́вляти, при́значати, постано́вляти (рі́шенець, ви́рок), при́начати (ка́ру), ви́ректи, рі́шити, опріді́ляти. — Руска П́рава при́значає до́сить тяжку ка́ру за такі вчи́вкы. Кн. — Не до́во думали — рі́шила — і шу́жу на вербі́ пові́сити зве́дла. Б. Г. — А суд гурто́м рі́шив: що́б беззако́нника про́вчати, — опріді́ляти, що́б він з трьо́ма жи́вками жи́в. Б. Г.

3. насто́вляти, ваставля́ти, насто́вляти, наста́вити. С. Л. — Його наста́вили на мі́сто стано́вого.

4. при́значати, ви́значати, при́значати, ви́начити. — Пра́вчав на се ді́ло сто́ карбова́ців. — Взя́вчав йому́ па ді́то сло́ро́к карбова́ців. Кн.

Опрі́ачь = опр́іч, окр́іж (д. **Брoїть**).

Опроверга́ти, опровергну́ти = 1. переверта́ти, перекида́ти, переверну́ти, перекину́ти.

4. одб́ивати, збива́ти, одка́зувати, одмовля́ти, одбі́ти, збі́ти, одка́зати, одмови́ти.

Опрокида́ти, опроки́дувати, опрокину́ти, ся = 1. перекида́ти, переверта́ти, переверта́ти (С. Л.), валити, ана́лювати, перекину́ти (С. Л.), переверну́ти (С. Л.), звалі́ти, ізвалі́ти, новалі́ти, ся. — Переки́нув си́ човен і всі́ попадали́ у во́ду. — Я́к дав йому́ сту́сана в гру́ди, так той і переки́нув ся. — Серде́шний зві́р переки́дав ся, пла́гав, верті́в ся і кача́в ся. Кот. — Ва́вернув глек з моло́ком. С. Л. — Сма́звши, сто́лик ізва́лила, шере́берть к чо́рту все́ пі́шло. Кот.

2. паки́дати ся, накі́нути ся. — Наки́ну́в ся на мене́, немов бо́жеві́дний.

Опроки́дь, у в́разі „броки́дь“ = переки́дьки. переверто́м, до́ горі́ нога́ми, шкере́берть. (Пр. д. під са. **Опрокида́ти** 1).

Опроме́тчивість = необа́чність.

Опроме́тчивий, во = необа́чний, нерова́жний, но, нерова́судливий, во.

Опроме́то = про́жого́м (С. З. Л.), стрі́мго.ов. — Про́жого́м в крíвості́ вся ва́тага спі́шити́ насі́ти на Тро́ав. Кот. — Не спі́тавши́ броду́, не су́нь ся про́жого́м у во́ду. н. пр. — Побі́гла про́жого́м до́ хона́ки, та стрі́мго.ов в пельку́, ті́зьки во́да за́люща́в. Кн.

Опросі́ти = д. **Опрáшувати.**

Опростáти = д. **Опрáшувати.**

Опростово́ло́ситися = 1. опростово́ло́ситися.

2. д. **Опло́шатъ.**

Опроті́вѣть = обрідну́ти, о́гидну́ти, осору́жити ся, опр́ікрити ся, омерзѣ́ти ся, наста́рети ся, очорте́ти, обі́сити, осата́ити, оче́рвѣти, остогі́дну́ти. осточорте́ти, остобі́єти. С. Же́л. З. Л. — Ко́ля сві́т то́бі о́гидну́в, ві́кого лю́бить. І. Г. — Що́ о́гидне́ життя́ без у́тїх. Ча́й. — Ї́й жи́внє зроби́ла се́ не ми́ла і осору́жив си́ весь сві́т. Кот. — Сво́їми брехви́ми так він ми́ні наста́рив ся, що́ й дві́гнись на його́ гідю. Кн. — Ну, та й осточорте́ло ми́ні оце́ ді́ло!

Опро́цати, опрості́ти = опростати́, опрості́ти.

Опру́жувати, опрудáти, ся = 1. за́гачу́вати, за́гати́ти (на в́кру́ги).

2. уні́ювати (С. Ш.), обі́ювати, ся, усні́ювати ся (С. Ш.), уні́ювати, обі́ювати, усні́ювати, ся (С. Ш.). — Дити́на обі́ювала́ всю́ пера́нку. — У́лі́ са́ї усні́в са́. **Опру́жувати, опру́жати, ся** = д. **Опроки́да́ти, ся** 1.

- обладки, гулі, завалки, у корів, на вижми — особинце. Ман. — По всій позі розлізла ся пухляна. Кп. — Опух зрвав ся, та такий червопий, як буряк. н. о.
- Опушати, опушати, ся** = 1. обляжовувати, обляжувати (С. З.).
2. обростати (пухом), в колодочці вбиватись, обростіти (пухом), в колодочці нбитись.
3. листвіти, облествіти.
- Опушка** = 1. облямівка, лямівка (в одежі), обрубка. Ман.
2. уалісея (С. Л. Ш.), увлісок, возлісея, прилісея, підлісея, надлісея, залісок. — Біга Катря боса лісом... вибігає на возлісея. К. Ш. — Виходять на залісок, аж вовчича на сонці грієть св. н. к.
- Опушуть** = д. Опушка 1.
- Опушати, опустати** = д. Опустати.
- Опушення** = опуск, спуск, опускання, спускання.
- Опытность** = досвід, досвідчення (С. З. Л.). — Довголітній досвід повинна ще його науку. Вар.
- Опытный** = 1. досвідний, досвідчений, бувалий, пробувалий, бувалець. — Досвідний погляд його давав знати, що нічого доброго він не жде. Пр. — Його судно міцне, будівля добра, а людина досвідний, тямущий велима. К. Ш. Т. — З острогу вийшов він досвідченим — знає як викручуватись. Кп. — Досвідним оком порядного господаря зважував. Лев. В.
2. сниткований.
- Опыт** = досвід, снит, сніток, проба, пробунок. — Звичай добрі, лядарську науку в боях за правду досвідом узнали. К. Б. — Знала вже з власного досвіду, що... Фр. — Та після довгих літ досвіду, гаразд звачюч звичай свого сожнця... Лев. В. — **Въ видѣ била** = на пробу. — Зробив на пробу. н. о. — **По собственному опыту** = з власного досвіду, на собі дознав. — **Это его первый опыт** = се його перша проба.
- Опытный** = сплясаний, підпінний. — А вже підпінний як засне, то... Е. Ш.
- Опытные** = хміль.
- Опытывать, опынать** = п'яніти, випивати ся, оп'яніти, виіти ся, похмелити, оп'янічити ся (Сп.). — Щоб міні не оп'яніти з такого частя. Кв.
- Опытный** = п'янітий, п'янікуватий. — В льяхого попадеть ся тютюв п'янікуватий. Кв.
- Опытать, опыть** = д. Осуждать.
- Опшати** = 1. опшати (на пр. в дорож, агубивши нова).
2. зшати ся, оторопіти, вжахнути ся, алякати ся.
- Опятнать** = заплямити, обляпшити, закаляти.
- Опыт** = знову, знов (С. Л.), ізнов, опшати, ушати (С. Ш.), вдруге. — І знов мілі не привезла нічого пошта з України. К. Ш. — Та й не знаю, чи побачилось знову колось. Чайч. — І знову я бачу садок той зелений, твій годосе поханий я чую ізнов. Чайч. — А каганчик то засне, то погасне він уплять. Чайч.
- Орава** = д. Арава.
- Оранжевый** = жаркий (С. Л.), жовтогарячий (С. Л.), жовтожар. — Весела має такі цвіти: червоний, жовтогарячий і т. д. Де-що про Сьв. Б.
- Оранжевый** = тепліший; парниковий.
- Оранжевый** = тепліца (С. Ш.); парник.
- Оратор** = речник (С. Ж.), красномовця. — Добрий речник з вашого гетьмана — гаразд говорити. К. Б. (Д. ще під сл. Двокасть).
- Орат** = галасувати, речувати, горлати (Ман.), віпати (С. Аф.), гвалтувати. — Кричить баба речує — нікто й не ратує. н. пр. — І чого б я зівав по дурному. Граб. — Разом загвалтували — і з попом не розбереш. Граб.
- Организатор** = впорядчик. — Помилки впорядників віча в тому, що... Кв.
- Организаци** = уклад, устрій. — Відрізняли ся устроєм державним і громадським. Пр.
- Органист, органистик** = органистий, органиста; (що ходять з катеринкою) — катеринщик (С. Жел.). — Покличте катеринщика — нехай нам загрее. н. о.
- Орган** = орган, вигран, (ручний) — катеринка. (С. Жел. Л.). — На словах, як на органах, а на ділі, як на цимбалах. н. пр. — А катеринка гуде, грав. н. о.
- Оргия** = гульня.
- Ординарный** = 1. звичайний. (Д. Обыкновенный).
2. дійсний. (Д. Действительный).
- Орель, шт. Аквила** = орел, 2-й вид, — орля, а часто — вірля, свмиця — орлиця, степовий — беркут — Ой полетя, орле, де мій братик оре. н. д.
- Оржавый** = пржавий.
- Оржавый** = д. Заржаветь.
- Оржавый** = д. Аржаной.
- Оригиналь** = 1. оригіял, першовір,

первонісь (С. Жел.), арабск. — Переклад а перетвору. Стар. Ап.

2. чудасій, чудасійник.

Оригінальний = 1. оригінальний, перетворений.

2. самостійний.

3. чудний, чудасійний.

Орієнтуватися = розпізнати ся, розторпати ся.

Оріонъ, Gestirn Orion = косарі. С. Жел.

Оркестръ = музика, скрипка, цимбали і бубен — троїста музика, троїсті музички. — Огні горять, музика грає. К. Ш. — А на місті, мамо, на місті, грає, мамо, музика троїста. К. Ш. — Я заллчу до себе троїсті музичк. Лев.

Орлянокъ = орля, орлятко.

Орлянки, рос. Aquilegia = дзвоночки, оксаїти, голубкі, орлянки. С. Ан.

Орляний = орлявий (С. З.), орлячий. — На орляних крилах. С. З. — Коли б міні криля, орлячі криля, я б землю повишув. Мет.

Орляца = орляця.

Орлячникъ, рос. Pretris aquilina L. = півпоротъ. С. Ан.

Орляй = д. Орляний.

Орлянець, рос. Turpa L = рогіа (укр.), пазки (Гал.), T. angustifolia L. = рогіа, кіях, кіяї, кіяшок, султанчики. С. Ан.

Орлять = оторопіти, вжахнути ся, злякати ся. — Як вкохав ся я в діччину, вкохавсь, аж вжахнув св. н. п.

Оросить, орошатъ = аросити, vroшати, vroшувати. С. Жел. — Дрібенькими слізопляма все поле аросала. н. п.

Орудіе = 1. струмент, віччіння (С. Ж. Жел.), справа, справляля, пристрой, вваряддя (С. Жел. Пар.), орудня (С. Жел. Пар.).

2. гармата. — Чайки, бодяки спускали, гарматами рештували. К. Ш.

Оружійникъ = пушкаръ (що робить гармати і всяку зброю). С. З.

Оружійний = пушкарський.

Оружіяна = збройниця. — А звідтія пішла ще до збройниці, взяла гостру Мамчалову шаблю. Ст. С.

Оруженбець = джура, чюра. С. З. — Двадцять літ за джуру пробував, всі мої козачки звичай позвав. н. д. — Сам царь Давар середню держить, його джура, Відослав, а ним поруч. Ст. С. — Ой як крикнула та пан Перевійніс на джуру макого: та виводь, джура, та виводь, малий, коня ворового. н. д.

Оружіе = зброя (С. Л.), броя, бронь (С. Л.), припас. оружина (останні два вживають ся найбільш в знач. ружниця). — А Ярма дає зброю, на порозі стої; Степан її надіває та плачуть обое: і шаблюка, мов гадюка, й ратиче — дрючина й самопал семипадений повис за плечима. К. Ш. — А всі козачи з війська йдуть, мого пана зброю несуть. н. п. — Вдає Паалюк універсали, зважуючи цілий народ до зброї. Бур. О. — Кинувся він до зброї, хотів зарубати. н. к. — Хто не має зброї, хай не йде в бої. н. пр. — Гей кинув ся та пан Сава до своєї зброї. н. п. — Окром меча, шаблі і вийшої ручної бронеї. Ст. Л. — Блящити брова цареградська, шехом аж раває, а ківь його білогривий соломом ставас. Руд. — За вийші равн якою бровею желізною. Ст. Л. — Без припасу не ходіть, бо там харцави. н. о. — Подіять оружіе = взятись за зброю, до зброї стати. — Положить оружіе = адати зброю. — Сь оружіемъ въ рукахъ = оружно.

Орляновы = орлявий, горлячий.

Орлякъ, орляшекъ, Nux = орля, горля, рожаїт — свистун, подвійний — споріш, що випав з лущини — вилушок. — Як ми любля ся, як зерво в горісі, а тепер розійшли ся, як туман по лісі. н. п. — Був коліс горля, а тепер свистун. н. пр. — Гречій орлякъ = волоський орля.

Орляшина = горля, горляшина, ліщіява (С. Л.).

Орляшникъ = ліщіява (С. З.), ліщевник. — Ой блудя, блудя по азелній ліщії. н. п. — Звайшов в азелній ліщії. С. З.

Орляшки черніальныя = дубові яблучка, галочки, орляшки.

Орфографічний = правописний.

Орфографія = правопис, правопис.

Оса, ком. Vespa = оса, 2-й відм. мн. Віс. — Роспала ся, як оса. н. пр. — Хто не знає тв вядливих віс, що прудко скрізь шмагають. Степ. О.

Осада = облога, обложення. С. З. Л. — Він вивалив Тоастого з дової облоги в Чернигові. Кн. — Ми двадцять і чотари дні Орду громали, в облозі сидячи, коняну ілп. К. Б.

Осадить, осаждать, ся = обложити, облягати, обступити, облагати, облягати, обкладати, обступати, в облозі бути. — **Осажденный** = обложенець. С. З. Л. — Ой уже ж наші славні Запорожці тай невеселі стали, ой облягли їх, облягли Москалі та усіма сторонами. н. п. — Зібрав війська сорок тисяч в місті Жиботині, обступили город Умань у одній годві. н. п.

Осадить, осаживать, ся = 1. обсадити, обсажувати (д. Обсаждать).

2. посу́нути, посува́ти, ся. — Посува́сь, ляше, хай Русап саде. в. пр.

3. осі́дати, опуска́ти ся. — Ресори осі́ла, треба підтягти.

4. підборкати, таба́ки втерти. — Розпугав свого язика, але и втер йому таба́ки.

Осадити = осадити, засадити.

Оса́дний = обло́жний. — Оса́дне положе́нє = стан обло́жний.

Оса́док = гу́ща, фу́з (С. Ш.), фус (С. Ш.), фўс (С. Ш.), ви́брудок, після тютюну або від перегонки спарту — чввр, чвйра (С. З.), після золіа — ви́зол. — На дві осталась сама гу́ща. в. о.

Оса́дяться = обмоска́ляти ся, намоска́ляти ся. — Так намоскаля ся, що с під живого п'яти ріже. в. пр.

Оса́лювати, осадити = обса́лювати, наса́лювати, яло́вити, мастіти (са́лом), обса́ляти і т. д. д. Обса́лювати.

Оса́нотий = ставний (С. Л.), поставний (Лев.), постатний, сановитий (С. З.). — Высокий, постатний лікар ходив по пшталю. Кв. (Д. ще під с. Величавий).

Оса́нка = поста́ва, поста́ть. — Постава свіята та сумління годітьсьє. в. пр. — Мене зуміла його поста́ть величав. Кв.

Оса́нюватися, осадити = при́внчаюва́ти ся, при́внча́їти ся, осві́йчити ся, обго́врати ся, оговіати ся, обу́ти ся. — Припустили його маленьким до отари, так воно там і осві́йчило св. Кв. — Привнча́їти ся, як поназе з нами. Кв. — От він як роспятав ся, то трохи й оготав ся. в. к. — Поки обуден ся (або: обонтаеш ся) — важко. Кр.

Оса́ндєльствова́ти = огля́діти, осві́дчити. (С. З.).

Оса́вріпє́ть = розкутова́ти ся, озвє́рїти ся, розмордува́ти ся. С. Л.

Оса́вствувати, осавістати = обса́вствувати, обса́вствіти.

Оса́вободитель, ница = визна́витель, осло́бонитель, ви́звєвитель, ка (С. Ж.). — Скажи, будь ласка, наш визна́вителью, хто ти такий? І. Г.

Оса́вободити, освободжа́ти, ся = 1. ви́зволити, ві́ритувати, порятува́ти, осло́бонити, ви́бавити, відволі́ти, визна́вляти, осло́боня́ти, рятува́ти, ви́бавля́ти. С. Л. — Як би в мене отець або рідная мати, було б кому із неволі мене визна́вляти. в. п. — З лютої неволі, із Бажчсарю брата визна́вля. К. Ш. — Поки Господь милосердний змилував ся над лею, визна́вля з неволі батька Макар. — Во-

лодарь розбив його військо і визна́вля сліпого Василька. Лев. — Мене визна́вля з лабетіа тюркяниковах. Кв.

2. осло́бонити, уві́льняти (С. Ш.), осло́боня́ти, ся.

Оса́вободже́нє = ви́звіл, визна́вленія (С. Л.), рятува́ння, ряту́нок, поряту́нок, ви́бавленія (С. Ж.). — З пекельної неволі визна́вленя. І. Г. — У боротьбі за власне визна́вленя с під татарського арма. Бар. О.

Оса́вобити ся = д. Оса́внєва́ти ся.

Оса́вдомити ся, осведомля́ти ся = дові́дати ся (С. Л.), осві́дчити ся (С. Л.), розві́дати ся, роспита́ти ся, дозна́ти ся, дові́дувати ся і т. д.

Оса́вдомле́нє = дозна́вання, дова́ннє, розві́дування, роспитува́ння, ро́спитки.

Оса́вжа́ти, осведжа́ти, ся = осві́жувати, осві́жити, посьві́жити, ся. — Воно потрібє, як те повітря чистє, що осві́жує дихаа́ня. Кв.

Оса́вжева́ти = облу́вати.

Оса́вїти, осведжа́ти, ся = осві́тити (С. Жєл.), посьві́тити, осві́чувати, ся (С. Жєл.), осві́ща́ти, ся, обя́яти, осі́яти, ося́вати. — Над вертепом зїзда стала, весь світ осіла. в. п.

Оса́вще́нє = 1. осві́тленє, осві́ченє. С. Жєл.

2. сві́тло. — Нанєз кватиру з дровами і сві́тлом. — Ває сві́тла не видло — мабу́ть полаяла спати. С. Л. — Має сві́тло, треба підкрута́ти гвалт. Кв.

Оса́вяти, освяща́ти, ся = осві́тити. посьвя́тити (С. Л.), ви́свєятити (С. Л.), відсвє́ятити (С. З.), свє́ятити, освяща́ти, посьвяща́ти, ся. — Освя́щеннє, оє = свє́яченїй (С. Л.), свє́яченє (С. З.), свє́яченнє, свє́яченнє. — Христос восрес! Ряд мир увєсь — діждаи ся ласки тепєр усяк наїсть ся в смак свє́яченої паски. Ст. в. — Посвє́ятили паску. — Несу я паски свє́ятати до церкви. в. о. — Нехай піп посвє́ятить. в. о.

Оса́вще́нє = свє́яченнє, води — водо́свєяття, на Ордаві — водо́хри́ца, нової хати — ві́дчи́ннє (власне гуляння післ того, як посвє́ятять нову хату).

Оса́во́й = осьво́вий.

Оса́мна = підто́ка (у возі).

Оса́лок = бру́с, брусо́к (С. Аф.), го́стрільник, осє́лка (С. З.).

Оса́лочний = бруско́вий, осє́лковий.

Оса́ль, Equus asinus = осє́л і д. Лоша́к.

Оса́нева́ти = осі́нюва́ти.

О'сенесь = в осені. — В осени — літо. н. пр.

Осенній = осінній.

О'сень = осінь. — Начиняється осень = осеніє. — О'сенью = в осені, (що родилось в осени) — осеньчук. — В осени і горобець багатий. н. пр. — Приїдь в осени до мене, в осени на день святаго Дмитра. Ст. С.

Осердїть, ся = розсердити, розгаївати, ся. Осеробрїть, осерсбрїть, ся = посеребрїти, посеребрїти, ся.

Осерчатъ = д. Осердїть, ся.

Осестрина = осятрїна.

Осётръ, риба *Accipenser sturio* = осятёр, на Дніпрі самець — сиччак, самця — кашвиця. Аф.

Осетрїя, осетровый = осятрівий.

Осетринный = осятрїновий.

Осётъ = д. Осотъ.

Осклївать, осклїть = перемагати (С. З.), посїдати, гору брати, перемогти (С. Л.), подужати (С. З. Л.), здолїти (С. Л.), посїсти, і ослїти, гору взїти, ослїкувати, погулати (С. Л.) — Копа (громада) нерсвоже й пона. н. пр. — Хоч би їх було 500 тисяч, не подужають вони руської запорозької мочи. Кост. Б. Х. — І Палїй посїв того лицаря і завязав його вїжками. н. о. — Або мене убьє навсть і кривда або и правдою возьму над вами гору. К. Б. — Хоч він мене й погузає — то нічого. н. к. — Чи-ж воно вивсе, що науки вашої не подужав. Лев. В.

Оейна, рос. *Populus Tremula* L. = осїка, осїчина, осокїр, сокорїна (укр.), во-сїка, трїпета (гал.). С. Ан. — Трусить ся як оспїчина. н. пр.

Оейникъ = осїчина, осиччак.

Оейниковъ, гриб *Boletus aurantiacus* = д. під сл. Грибъ *B. scaber* Bull.

Оейновый = осїковий. С. Л.

Оейный = осінній, осячий. — Иподї чоловік покуштувавши осяного меду, наче зовсім збожевогає. Ст.

Оейныйт, оейныйт = сивїти, посивїти.

Освнать, освнать = сїпнути, хрїпнути, осїпнути, охрїпнути. — Як узавсь умовадти, аж осип, поки по мову стало ся. Лев. В.

Освнлость = сїпота.

Освнлый = сїплий, хрїплий.

Осиротить = посиротїти (С. Л.), осиротити. — І загубити молодим на віки, а мене посиротить ва старість. Ст. С.

Осиротный = осиротїлий, засиротїлий (С. Л.), засиротченїй (С. Л.), сирота.

Осиротить = осиротїти, осиротїти, ся,

посиротїти, засиротїти (С. Л.). — Оя учора вравці уродило ся, а сьогодні у вечері осиротило ся. н. п.

Осїстый = волохатїй і д. Длинношерстїй.

О'сїй = д. Осїний.

Осїявать, осїять = осявати, обсяяти, осїять. (Пр. д. під сл. Освящать).

Осклївать, осклїть, ся = оскромлїжувати, обскромлїжувати, обскрїбати, оскромлїтити, ся і т. д.

Осклївать, осклїть, ся = склїтити, ся (С. З.), висклїжувати (С. Аф.), вискерїяти, ся, висклїтити (С. Аф. Л.), вискерїтити (С. Л.), вищерпїти, ся. — Вояк вискалив зуби та й клаца. С. Аф. — Гей не один лх лежать, вищерпавши зуби. н. д.

Осклїнна = скалїба, склїбина (С. Жел.), зашкалїбина (Лев.), склїпина (С. Жел.). — Дощка з саалубинами.

Осклїдїлїться = прошегїтїтїсь, осоробїтїсь.

Осквернїть, осквернїть, ся = опоганїжувати, обпоганїжувати, опаскїжувати, обпаскїжувати, поганїти, паскїдїти, опоганїти (С. Ж. Л.), опаскїдїти (С. Л.), огнїти, омерзїти, паскїдїти, споглїпїти, ся. — Жлвучи з людьми, опаскїдив і душу чистую. К. Ш. — Чи не між вами в, погаві, так опоганївся, що й не знать, чи був я чистим коля небудь. К. Ш. — Погава птица, що своє гнїздо паскїдїть, н. пр. — Паршва вїця всю отару сгоганать. н. пр. — Покидаю тебе одного... Чи ти ж зможеш прожити на свїті, не споганївши серця свого? Чайч.

Осклїблїться, осклїблїть, ся = усьлїхати ся (С. Ж.), оскїрїти ся, вискїрїти ся, усьлїхвїти ся, вискїрїти ся.

Осклїблїть = д. Осклїблївать.

Осклїпина = д. Осклїпина.

Осклїлокъ = склїлка (С. Л.), оскїлок, осклїлок (Лев.), трїска (С. Ш.), від скла, посудя то-що — склїянка (С. З.), черенбк. — Кому дрова, тому й трїски, кому горшки, тому й миски. н. пр. — Як дерево зїгнуть, кожний трїска збирає. н. пр. — Слїялкою порїзав ногу. в. о. — Розїрвало бомбу і мене склїжко зачепило по носі. н. о.

Осклїмана = оскїма. — Адам кислїчку звїв, в у нас оскїма па зубах. в. п. — Набїть оскїмину = набрїднїти, обрїднїти, опрїкрїти ся.

Осклїненїе = валашанья, виклїдуванья.

Оскопитель = валашат (Мал.), холощїй, перевертїяло (що январтас бугаїв). Ніс.

- У скопців є такий холощій, що виє в-
різувати. Кв.
- Оскоплѣть, оскопѣть** = валашатї, вькла-
дѣти, вьклѣдувати, холощѣти, холостѣ-
ти, вьхолѣщувати, легшатї, легчѣти,
хоросшатї, завертѣти, закрѣчувати, скоп-
пѣти, каплѣвати, вѣвалашати, вѣложи-
ти, вѣхолостѣти і т. д. (Д. під сл. Валѣ-
шати). — Оскоплѣнный = д. Кастрѣтъ.
- Оскорбѣтель, ница** = напасѣник, ця (С. З. Л.), оскѣрбанк, ця (С. Пар.).
- Оскорбѣтельный, но** = уразливий (С. Ж. Л. Ш.), вразливий, образливий, во (С. Жел.). — Хто бв заочнє што образливого о нас господарю мовл. Ст. Л. — Вразливе слово від дѣтеї не забувають ся. н. пр.
- Оскорбленіє** = образѣа (С. Жел. Лев.), ура-
за, уразка (С. Л. Ш.).
- Оскорбѣть, оскорбѣть, ся** = образѣати,
(С. Жел. Л.), уразѣати (С. Ш.), образити
(С. Жел.), у(в)разити, ся (С. Ш.). — От-
пущено всѣм, которі мене образили. Б. Н.
— Слова його дълбоко вразили мене. Кв.
— На віщо ж заводите розраду, на віщо
ображаєте людей? Лса. В.
- Оскорѣнить, ся** = оскорѣмити, поскорѣ-
мити, ся: (про багатьох) — перескорѣ-
мити, ся.
- Оскрѣбѣть, оскрѣсть** = д. Оскѣбавнать.
- Оскрѣбокъ, частіше Оскрѣбки** = поскрѣ-
бок (С. З.), віскрѣбок, поскрѣбки, віс-
(ш)крѣбки.
- Оскудѣвать, оскудѣть** = д. Бѣднѣть і
Истощѣться 2 і 3.
- Оскудѣніє** = зѣубѣжіння, звѣщення (С.
Ж.), висилѣння (С. Л.), вѣтрата, вичер-
пання.
- Ослабить, ослабѣть, ся** = ослабѣти, по-
слабѣти, послабѣяти, сл, слабѣти, сла-
бѣшати (С. З. Л.), слѣбшати (С. Л.).
- Ослабѣвать, ослабѣть, ослабѣнуть** = сла-
бѣти, слабѣшати (С. З. Л.), слѣбшати (С.
Л.), ослабѣти (С. Л.), ослабѣнути, ослабѣ-
ти (С. Л.), в здоровлѣ, в силах — охлѣ-
нути (С. З. Л.), охлѣсти (С. З. Л.), охлѣ-
ти, захлѣсти (С. З. Л.), виснажити ся,
захлѣрити, похлѣрити (С. Аф. Л.), зашепѣ-
сти (С. Л.), занеслѣти, під'упасти, під'-
уцѣсти на силах, від старости — під-
топтѣти ся, від ходнї або клопоту — під-
топтѣти ся, неретуницѣвати ся, про-
бѣлї — вѣроїти ся, в шалѣрах — охлѣб-
нути, про мороз — нересѣсти ся. — Ле-
дє з ноги на ногу переступає — охлан,
- підтоптає ся. Як. — З нуднї охлѣв і зане-
міг ся, в одѣжї лѣг і не роздѣв ся. Кот. —
Не їшчи, не пивши, ми зовсім охлѣла і ду-
хом і тѣлом. Кв. — Я так виснажила ся,
що не було у мене сили повернути колесо
пѣвацкѣй машини. Кв. — Він не зносилѣ
духом. Кв. — Пересѣдє ся мороз! п. пр.
- Ослабленіє** = ослаба, попуск, пѣльга і д.
Облегченіє.
- Ославка** = слава, поговір. — Була слава,
були поговори та на тую дѣвичиньку, що
чорні брови. н. п.
- Ославлѣть, ославить** = ослѣвѣяти, пого-
вір пускѣти, ослѣвити, обнеслѣвити,
поговор пускѣти.
- Ослащѣть, осластитѣ** = 1. солодѣти, під-
солоджувати, осолодѣти, підсолодѣти.
2. розбавѣти, розводѣти, розбавѣти,
розвестї. — Треба розбавѣть водку, бо
дуже густе.
- Ослѣнокъ** = ослѣ, ослевї, тко.
- Ослѣнуть** = ослѣзнути, посядѣти.
- Ослѣца** = ослѣца.
- Ослѣвъ** = ослѣний.
- Ослѣпнѣва** = ломѣка, бѣвдур, бѣцмап, ду-
рило, дурбѣло, теленень, йблоп. (Здо-
ровий, але дуривї і неграбнїй).
- Ослушаніє** = неслухнїяство, непослух,
непослушенство (С. Ж.).
- Ослушѣться, ослушнѣваться, ослушѣться** =
неслухати ся, непослухати ся. — Як ти
сѣмь непослухати ся, коли тобі зведено?
- Ослушливый, ослушливъ** = неслухнїй,
небокірливий, нѣслух (С. Л.).
- Ослушность** = д. Ослушаніє.
- Ослушный** = д. Ослушливый.
- Ослѣшаться** = педочѣти.
- Ослѣпительный** = слѣпучий. С. Л.
- Ослѣплѣніє** = ослѣп. С. Л.
- Ослѣплѣть, ослѣпѣть, ся** = слѣпѣти, ослѣ-
пѣти, заслѣпѣти, послѣпѣти, ся.
- Ослѣпнуть** = ослѣпнути, послѣпнути, по-
темнѣти.
- Ослѣпнѣно** = слѣпма, ослѣп (С. З.). — Ослѣп
цѣпи на обоз. Л. В.
- Осмѣлнѣвать, осмѣлѣть** = обсмѣлювати,
висмѣлювати, обсмѣлѣти, висмѣлѣти.
- Осмѣтривать, осмѣтрѣть** = 1. оглѣдѣти,
ся, озирѣти, ся, оглѣдувати, ся, обзи-
рѣти, ся, розглядѣти, ся, обдивѣяти
ся, роздивѣяти ся, оглѣдѣти, ся, озир-
нѣти, ся, обдивѣти ся, роздивѣти ся,
розглядѣти, ся, скрѣз — обникати. —
Заглянула в комору, обдивилася увесь двір.
Лев. — Обдивившєся і цѣлє занислани у

товсту киважу, відпустили його. Лев. В. — Дивлясь аж він одкрив очі, роздивляється... ото обдививсь, тай устав. п. к. — В довіррю, як во падріррю — ходячи треба озирати ся. п. пр. Д. ще пр. під сл. Оглядывати, ся.

2. недобачати, дівлячись обізнавати ся, недобачити, нероадийти ся, помилити ся, обізнати ся. — Це не він — ти не роздивив ся.

Осміатриваніє = оглядання (С. Л.), огляданнє, розглядання (С. Л.), розглядивши (С. З. Л.). — Оглядивши саду і парку взяли багато часу. Кп.

Осмериковый = вісьмериковый.

Осмерий = вісьмерик.

Осмітокъ = шкарбун, шкарбуни, вітопок, вітопток (Д. під сл. Обувь).

Осмідесятый = вісьмідесятый.

Осмина = вісьмина (1/8 частина якої мірки, ваги, десятивнї то-що).

Осмінадцатый = вісьмінадцатый.

Осмітрительность = обачність, бачність, обережність. — До прва треба два мішки: один грошей, а другий бачности. я. пр.

Осмітрительный, но = обачный, но (С. З.), бачный, но, обережний, но (С. Л.), бережний (С. Аф.). — Він чоловік бачний, не озирнувшись навкруги, не візьметь ся. Кв. — І все розують, все обачно. Федь. — Береженого і Бог береже. я. пр.

Осмітръ = огляд, оглядання, оглядини, розглядивши, (тільки про сватаннє) — Переглядивши, обзирини (Гал.). — Пославши старостів, а я з батьком поїду на розглядивши та подивлю ся на твою милу. (Д. під сл. Обзоръ і Осміатриваніє).

Осмітрѣніє = 1. огляд, оглядання.

2. д. Внимательность і Осмітрительность.

Осмітрѣти, ся — д. Осміатривать, ся.

Осміуха = вісьмуха, вісьмушка.

Осміюкивать, осміюкать, ся = обсмюкувати, осміюкувати, обсмюкати, ся, обсмюкати, осміюкати, ся, обспіати, обшморгати. — Осміюкала ся, тоді й вийшла.

Осміювать, осміюать = обсмюювати, висміювати, насміювати ся, глумувати, глумувати, глумити ся, обсмюювати, висміювати, просміювати, поглумувати, поглумити ся, насміювати ся, поглумувати, багатьох — пересміювати (Д. під сл. Насміюхаться).

Осміювать, осміюать, ся = обсмюювати, ся, обсмюювати, ся, засміюювати,

ти, ся, відважувати ся (С. Л.), ва́жати ся (С. З. Л.), осміюити ся, засміюити ся, насміюити ся, обсмюити ся, насміюти (С. Л.), всміюти, посміюти (С. Л.), зважити си (С. Аф.), відважати ся. — Рука наша не здійметь ся, серце наше не засміюать си. я. д. — Пішов би до його, та не насмію. н. о. — Мочить кожен, не промовити слова; хто пак знав — казати не насміє, хто б насміявся, так не зна нічого. Ст. С. — Далі як обсмююавсь, тай каже. Кр. — Як ти важни си підняти руку ва старшого брата? н. ж. — Ти сьогодні мабути розум стратив, що прохати смію у мене зваживсь. Ст. С.

Осміухъ = д. Осміювать.

Осміяніє = сміх, посміх, поресміх, глум, осміювання, висміювання. — Достав ся на посміх людям.

Осміюать = д. Осміювать.

Осміюать, ся = осміювати, посміювати.

Осміющій = осмію.

Основа́ніє = 1. основа, фундамент (С. З.), грунт, ґрунт (С. З.), мечь, стога, магна — від, дерев'яна в будові — підва́лка, підруби.

2. основа, засновина, ра́ція (С. З.), прівід. — Легенди мають свої основи реальні. Кв. — Не здаліж бороти засновни централізму. Кв. — Не має плікої рації до того, щоб так казати. — Мені подобать ся гравюра тай не без приво́ду. Кв.

3. підбора, підва́лка. — До основаніи = до краю, до но́гі, до пня, до ф(х)ундаменту (С. З.), до щенту і т. д. Вкопѣць. — Унию в землі руській до хундаменту касує і шівени. Хмельницький. С. З. — Сарав по садах і по лісах листи до щенту виляг. Л. В.

Основа́тель, вяца = основатель, ка (С. Жел.), заложитель, ка (С. Жел.), ф(х)унда́тор, ка (С. Ш.), осе́дл — осадчий. — Мзєєв був фунда́тор сей церкви. Пр. — Першого осадчого сього села — не відіамо на мєєва. Кв.

Основа́тельность = основність, докладність. С. Жел.

Основа́тельный, но = основний, но (С. Жел.), докладный, но (С. Жел.), статѣчый, но, розсудливый, во. — Докладно про все йому розказав. — А старики раду радять статєвую; вони тебе навчатимуть сердєчну. я. п.

Основа́вать, основать, ся = основувати, ся, засновувати, ся, уґрунтувати (С. Ш.), засаждати ся (С. З. Л.), основати (С. Жел.), заснувати, ся, уґрунтувати

(С. Ш.). — На оціх підвалинах заснути свої думки. Кн. — Шкодá, дарма моняти, на кондидях неслушних засаджати си. І. Хмельницький. Л. В.

Основной = основний, ґрунтовний. — ґрунтовний закон забороняє такі вчинки. Кн.

Особá = особа, парсона, іронично, глумливо — велике кабé. — Мабуть кабе чи маленьке, бо й Качалка побіг на зустріч. Лев. В.

Особенно = 1. окрімé, окрімне, одрубно, нарізно, особе (С. Жел.), особше (Мал.), опріч. — Вони живуть нарізно. — Вона хоче прями собі на полотно паріано од нас. Лев. — Він пішов окремо од нас.

2. особливо (С. Л.), особно, з особна, надто, напáче, найбільш (С. Л.). — Особливо меншу дочку любив він. — Всім і кожному в особна, кому належить, ознаймує. С. З. — Часто б'ють ся між собою, надто бабчаа дочка. в. к. — А за молодю, а надто ще за адовою козаки ордою так і ходять. К. Ш.

Особенность = особливість, одміна, окремність. — Особливість нашої народности від сусідніх — визначаєт ся. Кп. — Етнографічні особливости відповідають поділу в удільний період. Бар. О. — Въ особенности = д. Особенно 2.

Особенный = особливий (С. Л. Жел.), особний (С. З.), окре́вий, опрічний (С. З.), окро́жний, окро́ ё́мішний. — Потребно особно приготовати. С. З. — Дорожку апаю я окрому, а нічу добу, в годпу совну прокрасться можна. Кот.

Особливість, вый = д. Особенность, ный.

Особнякомъ = д. Особенно 1 і крім того: од людей — побсторонь, обсторонь (С. Л.), одлюдно (С. З. Л.), від тьмно́ї будови — на одшибі, на одлёті (С. Л.), на бéлебні (С. Аф.). — Жине одлюдно на виголі. С. З. — Хать шаша на одшибі. Лев. — Гей хата стоїть на белебні. С. Аф.

Особо = д. Особенно.

Особность = особність, особість, окре́мність.

Особый = д. Особенный.

Особь = 1. д. Особенно.

2. особі́на. С. Жел.

Осовіть = осовіти, посовіти.

Осока, рос. Sagex L. = осокá, тёрса (С. Аф.), ку́га.

Осокорина = сокорі́на.

О'сокорь, рос. Populus nigra L. = о́сокор, соко́ра, сокорина, ясoкiр. — **О'сокорь душистая, P. balsamifera L.** = золотá верба. С. Ан.

Осоловѣть = осоловіти, посоловіти, осoвiти, посовіти. — Посоловіли очі.

Осолодѣть = осолодіти, посолодіти.

Осо́еокъ = сосу́н, сосу́нець (про пороси). **Осо́тъ, рос.** = 1. *Cirsium arvense Scop.* — жербій, жибрій, колю́чка, колю́чкя, наголова́тки. 2. *Sonchus arvensis L.* — о́сот, гірчак, молочак, молочáй, чо́ртове а́йла. С. Ап.

Осо́хнутъ, осохáть = обсо́хнути, просо́хнути, обсо́хати, просо́хати.

Осо́юзать = обсо́южити.

О'сна, Variolae = віспа, адр. віснка, віспочка. С. Аф. 3. Л. — **Вѣтринная осна** = гвiздкi (С. Аф.), гвiздóчки. — Сестра Шевченка Маруся умерла з віспи. Кн. — А підняло ся на ноги — кір, гвiздóчки та каші підшошували дитачі слаи. О. Мир.

О'спенный = віспаний.

О'спенна = віспина, віспанка (С. Аф.), лúщина, рябoтiннa.

Осопрививáтель = віспáрь, щепiй, щепiльник, щепiу́п. — Віспáрь при́хав віспу щепити. Чайч.

Оспóривать, оспóрять = спóритись, спeречáти ся, змáгáти ся і д. **Оспóривáть 2.** — Проти тих фактiв не можна спeречати ся. Кп. — Став був змáгати си, бачу не переспорити. Кн.

Осрамiть, осрамiять, си = осорóмити, си, sóрому завдáти, оганьбóити, sóрому набрáти ся, багáтьо — пересорóмити.

Осрамлѣние = осорóдження; sóром, ганьбá.

Оставѣть, остáтьсe = zostáвити ся (С. Аф.), лишáти ся, зостáти ся, лишити ся. — Або ви, тату, йдiть по дрона, а я зостанусь дома, або я зостанусь дома, а ви йдiть по дрона. п. пр. — Набив грошею у кишеню самiсьильних сребних, на придуку ще зостаюєсь лябонь з копу мiдних. Дум. — Обмолотивсь я в вiвторок, лишило си снопи́в сорок. н. п. — Помер чумак тай номерá його думка, а я ся лишила сама на чужинi, як синя голубка. н. п. Под. — **Онъ въ долгу не остáнется** = він сьогó ще подарує, вiддáчить. — **Остáтьсe** = неoдвiжнимъ (вiд страху) — прики́пiti до мiсця (С. Л.). — **Въ накладѣ не остáнется** = утрáте, шкoдi не матиме. — **Счастливо оставѣтьсe!** = бувáйте здорóвi! — **Что оставѣлось мнѣ дѣлать въ подобномъ случаѣ?** = що нав я робити в такiм разi?

Остáвить, оставѣть = zostáвити (С. Аф.), лишити (С. З. Л.), обли́шити, зали́шити,

кїнути, покинути, аоставляти, лишати, кидати, покидати. — Зостави синови багатю худобу. н. к. — І в дому мене не лишай і в поле мене не бери. н. пр. — Не жалуй, матїво, за мною, не беру і шїчого з собою, лишаво сїдошки по двору, сїдошки по стоу. н. п. — Лучче б було мене, мати, в купелї залити, нїж такую нещасную на свїті лишати. п. п. — Облїши-мо, куме, сюю роботу, вишьєм горїлки ще й у 'уботу. н. п. — Кого схочеш залишити дома, хай тобі той в оборонї стане. Ст. С. — Покидаеш мене, серденятю мого, та кому ж приручаш? п. п. — Покинь ту думку лавїсцу та берись до праці. Кп. — Йкийсь час з лекцій перебивала ся, а далї кинула. Кп. — Остави́ть безъ вниманїя, безъ понечанїя, въ пресобрєженїи = занехати (С. З.), заведбати (С. Аф. З.), залишити, знехтувати, кїнути, покинути. — Нехай, нехай — тай зовсїм занехаш. а. пр. — Своє добро він занехав. а. о. — Гїдна народня мова була знехтована. Кп. — Оставленнїй безъ вниманїя і т. д. = знехатїй, заведбавий, залишеннїй, про вец — завалїций. — Д. теж під сл. Брєснїть і Брєшеннїй. — Остави́ть безъ посїдетвїя = відказати. — Остави́ть свѣтъ = вмѣрти, череставитсья. — Остави́ти службу = кїнути службу. — Остави́ти мїръ = кїнути свѣт, жити відлюдно, скїтником, пустельником. — Остави́ть его́ = не руште, не займайте, киньте, покиньте його! — Остави́те меня въ ноко́ѣ = дайте мнї спокїй.

Остава́ = кїстїя, кїстняк, снасть. — А н така, що тїльки снасть моя була тай годї, так вихудя в тижнїй роботї К. Х.

Осталь = д. Оста́токъ.

Остальной = останнїй, оста́тнїй (С. З. Л.), оста́нецъ. С. З. — Сам не вная, остально наплю допиваю. К. Ш.

Оставля́вать, оставо́ить, ся = зупиня́ти, спиня́ти (С. Л.), припиня́ти (С. Л.), черпиня́ти. зупинити (С. З. Л.), спинити (С. З. Л.), опиня́ти, ся, зступлюючи до ро́гу — переїзати, черевя́ти (С. З.), гам, суперечку — га́увати, уга́увати (С. Ш.), те́лю, на пр. вода, ярова — та́увати (С. З. Ш.), га́увати, уга́увати, зупиня́ти (С. Аф.), за́та́увати (С. З. Л.), уга́увати (С. Ш.). — Над річкою зупиняла ся, на козла задинала ся. н. п. — Його гявнїй погляд зупиня ся на... Фр. — Гулаа, гулаа й мати не спиняла, а тепер зупиняла луха годява. п. п. — Тепер вікто не може мого страшного діла зупиняти. Сам. —

Так і доли! того лама, того вагнаса, мене котить і де спинить, і сама не знає! К. Ш. — Полюбила — не спинила, пішов тай загинув. К. Ш. — Кайдаш побіг за водами, спиняв їх, але вони не могли здержати но-за. Лев. — Заходив ся князь Острожський спинити спраау церковної унії. Бар. О. — Коли ж тїї гайдамаки та таке чинить, так послати Каванїсто, нехай їх припинять. н. п. — Аяс я пїяк не спяваю слїз. Ст. Г. — Не перепиняйте мене, а то казати не буду. н. о. — Засы́паю, опвинь ся, по-слуха та знову. К. Ш. — Не все те перепинати, що по водї пляне. н. пр. — На силу вже на вагонї переина воля. — Та́увати кров. С. З. — Залишити воду. С. Аф. — Не оставля́ваясь = неузипиня́ючись, безъ одпочїнку, безъ червїри. — Читал не зупиняючись. Кп. — Остави́тьсєя за́геремъ, обзо́ем = ота́боритись, кошѣм, та́бором ста́ти, ото́уватись. — Ва́лка чу́макіа ото́увалася. Ман. — Остави́вля-ваться, оставо́виться въ хоро́гѣ, на квар-ти́рѣ = станові́ти ся, ставати (С. Л.), зупиня́ти ся, ста́ти, зупинити ся. — Поки стаю у заїдї. — На ночіаю зупиня-лась у селї малевькїм. Ст. С. — Стави на попас. — Остави́тьсєя со ста́домъ = отарлува́ти ся, отїрлати ся.

Оста́повка = вїяв (С. З. Л.), спни, при-цїпка, зага́йка (Сп.), уста́нок, пере́стань, пере́став, переставок; посто́янка. — Нема яшину ядовиниоу сишу, що звїз з ума діжку саротну. п. п. — Гондїй злюка безъ устанку убогого давить і що дня йому готує видумки лукаві. К. П. — Ледача шкани скрізь прапипки мас. н. пр. — Оста́повка за пїякъ = діло стоїть, ста́ло за нїя.

Оста́повка въ рабо́тѣ = зага́йка.

Оста́рокъ = підста́ркуватпїй.

Оста́рѣть = зіста́рїти ся, піддо́стати ся.

Оста́токъ = оста́нок (С. Л.), оста́ка, рѣш-та (С. З.), лішка (С. З.), оста́тки = оста́нки, послїдки (С. Л.), лишкї, в по-суднїй на днї — одѣ́нка, від витопаного жиру, сала — вїшкварки (С. Аф.), шквар-ки, від топленїа — вїтопок, вїтопки, від ваварки — вїкїшки, після вїявнїа — од-вїйки, цїслїд, борошва після просїявнїи через сито — мѣлїсітка, зерна або борошна після переточки — одточїви, після їдїа — ведо́їдок, ведо́їдки, після корму худоби — пере́їди, зьїди, після ниття — недо́ятки, після горївнїа — недо́гарок, після бою — недо́бїжок, недо́бїтки, після гонїи горїлки — барда, од хлїба пі-сля їдїа — оку́ршки (Лев.), в лебїаку —

недогін, від раків — раковини, тютюну в гамаї — по́терть, погере́ха, в люльці — ЧВР, що треба вигрібати або вискрібати, на пр. остакни гіста в діжі — вигрібки, вискрібок, поскрібок вискрібки, поскрібки (та в шарт зовуть і останню дитину у старих). — Тепер, кажуть, в Слободзеї останки збирає Головатий та на Кубаш хлопців підмовляє. К. Ш. — У попа задачі, а у шевця остачі — не питаї. и. пр. — Рубає мечем голови з плечей, а решту топить водою. и. п. — З хліба з'їд не буде. и. пр. — До остяка = до останку, до решти, до цури і т. д. д. Вконець. — До цури побити перемі. Мап.

Остаточный = оставший, оставший, оставець, оставець (С. З.).

Остаться = д. Оставаться.

Остѣивать, остѣгать, остѣгнать = 1. стьобать, хльостати, вистьобати, стьобнути (С. З.), вихльостати. — Стьобнув шугою. С. З.

2. стьобати, вистьобати, стьобнути і д. Обметать, обметывать.

Остепенить, ся, остепениться = угаткувати, ся (С. Ш.), статкувати, статити, шапувати ся. С. Л. — Покинь тую горілку, треба статкувати. С. Л. — Тобі треба статити, годі ледацить си. С. Л. — Кизап тобі: шапу си, бо та гульня до добра не доведе. и. о.

Остервеніє = лютованья, озвиренья.

Остервениться = розлютовати ся, озвирити ся. осатанити, розстервати ся (С. З.). — Од злести Турп осатаніш... Кот. — Уздрішиш Низ труп Евріала, од ярости осатанів. Кот. — Розстервашу ся орду. Л. В.

Остерегать, остеречь = остерегати, перестерегати (С. З. Л.), остерегти, перестерегти. — Сторож остері мене, що груба динить. Кп. — Перестерега його, щоб туди не ходив. и. о.

Остерегаться, остеречься = стерегти ся (С. Л.), берегти ся (С. Л.), вистерегати ся, боронити ся (С. Л.), варувати ся, остерегти ся, поберегти ся. — Вистерегаї ся нати лишин. Кр. — Боронив, щоб не заступити си. С. Л. — Варуван ся кива, та нашкою дістає. (Пр. д. ще під сл. Беречьси).

Остѣтый = остува́тий.

Осте = голка, шпичка (на росляках).

Остовъ = д. Оставъ.

Остолбенѣть = остовніти, остовненити, отетерити, правцем стати, ослушити. — Мавий Мирон так і остовнів з переполоху. Фр. — Як гримне на мене, і так і остовні-

ла. Кп. — Остовни та й не вага зразу, як відкалати. Лев. В. — Як побачу — вішаю си, аж остовневаю, а як прийде розставатись, аж серденько мліє. и. п. — Як мій сказано: одигаї си, так і отетеріла і отеріла. Г. Зарн. — А бодай ти серед шляху ослушала! и. пр. — А мати як крикнула, то вони поставали в кучочках, так остовніли і руки їм позаканкали. и. о.

Остолонна, остоло́н = бодур, дурбило, теленепь, товнийка, бѣцман (високий, але дурний і незграбний).

Осторожность = обережність, бачність, осторога. — З властною усім обдулим людям бонзкою обережностею ніч яквав ся усього, що... Лев. В.

Осторожный, но = обережний, по (С. Л.), бережний (С. Ш.), сторожкий, сторожок (С. Л.), бережкий, (С. Ш.), бережвий, но (С. Ш.), обачний, но, опасливий, во. — Та сгрожко робить ви діло, щоб хто не прощає. К. К. (Д. ще під сл. Осмотрительный).

Острѣивать, острогать = обстру́гивати, обструга́ти.

Остра́тка = остра́шка (С. Л.), по́страх (С. Л.), пристра́шка.

Остреѣ = вістря, гостре, шпиль, шини́чок (С. Л.), шпичка, голка — жалю, жвильце, пожа — жалю (Лев.), лѣзо, лѣзво, гострій, гостріч, гостріця (д. Левіє), списа — клѣгá (К. Х.), шпаліт — ваконечник. — Лѣзою як черкнуєш по шві, так йому ніж і загруз там. Кп. — Людя достают якюти списовні. К. Х.

Остригать, остричь, ся = обстригати, обстригти, ся, падто — перестригати, перестригити.

Острѣльщикъ = точильщик. С. Ш.

Остриѣ = гострітн (С. Л.), на точилі точіти (С. Ш.), на бруску — брусити, косу — кленати, мавтачкою — мавтачити. — Остриѣ зубы = ласити ся. — Ласити ся, як кіт на сало. — Остриѣ надъ кѣмъ = првкладати (С. Л.).

Острица, рос. *Asperigo proscumbens* L. = остріця, дінчиця, лѣпчиця, лѣнциц, жокрець, заруванш. С. Ав.

Остричь, ся = д. Остригать.

Остриѣ = д. Остреѣ.

Остро = гостро. С. Аф.

Островѣрхія = гостровѣрхві. С. Ап.

Островитанья, островитянка = островянин, островянка. С. Жел.

Островъ = острів (С. Жел.), вѣсна (С. Жел. З.), вѣснц, обток, обтѣк, плаучий — плав.

— Посеред моря широкого, близько Гяшту, єсть острога. Ніш. — Переплынувши море, достанули виспи. Л. В. — Селезень на стану, утіва на плаву, тепер вони сидять на одному плаву, та Удять расочу. н. п.

Острога = **ості**, **бодіць**, **сандоль** (Аф.).

Острогаты = д. **Острогивать**.

Остроглазый = **бистробкий**, **бистрий** на **бчі** (С Ш.), **гострогляд**.

Острогъ = **острѳг**, **тюря** (С. Ш.), **поб.** — **тюрѳга**. — Ой і впакала ваші молодці, сїда в острогі. н. п. — Посадили його в тюрюгу, а ай і атї. в. о.

Остроконечный = **кінчатий**, **кінчастий** (С. Жел.), **шпичастий** (С. З. Л.), **стріжкий**, **стріжчастий**, тільки про гору — **шпичастий**. С. Л. — Ляхтарі шпичастих можнях два. Ст. Оп.

Остроносый = **гостроносий**.

Остроокій = д. **Остроглазый**.

Остроостръ, **остро-нестрѳ**, **рос.** *Silybum marianum* Gärtn. = **ростѳпша**, **розторѳпша** (Укр.), **рострѳпша** (Гал.). С. Ап.

Остроумивать, **остроумить**, **остроумить** = **ставити**, **поставити** **крѳкни**.

О'стрость = **гѳстрієгъ**, **гостряя** (С. Л.).

Остроты = 1. д. **Острость**.

2. **прикладка** (С. Л.), **гѳстре** **слово**. — Як почне було **прикладки** **прикладати**.

Остроугольный = **гострокутній**. С. Жел.

Остроумничать = **прикладки** **прикладати**.

Остроумие = **бистрий** **роум**; **гѳстре** **слово**

Остроумный = **бистроумив** (С. Жел.), **доричний**.

Остругать = д. **Острогаты**.

Оструить = **острупити**, **заструпитись**.

Остры = **гѳстрій**, **гострѳньий**, **гострі(є)сі(є)нький**. **поря**. — **гостріший** (С. Аф.), **на речах** — **доричий** (Грѳб.). — **Голый** як **кістка**, а **гострий** як **брыва**. н. п. — **Нч** як **дорична** **катівська** **дочка**! **Грѳб.**

Острыть = **гострити**, **гострішати**.

Остудить, **остужать** = **остудити**, **простудити**, **прохолодити**, **остужувати**, **простужувати**.

Остуваться, **оступиться** = **невїрно** **сгунати**, **ступити**, **спотикатись**, **спотикнутись**, **сїткнутись**.

Остывать, **остынуть**, **остыть** = **остигати**, **простигати**, **вистигати** (С. Аф. Л.). **холоднати** (С. Л.), **чїхнути**, **вичахати** (С. Аф.), **процахати** (С. Л.), **остїрнути**, **простїгнути** (С. З.), **вїстїгнути**, **вїстїгнути** (С. Аф.), **охолоднати**, **прохолоднати**, **вїхолоднати**, **процахнути**, **вичахнути**, **вї-**

чхати (С. Аф.). — **Не минуло** й **місяця** — **кожаний** **остигло**. **Лев. В.** — **Простиг** **позайт** **сь** **жар. К. Х.** — **Раз** **добром** **налеті** **серце**, **ай** **не** **проходоє**. **К. Ш.** — **Остїг-**
лый, **остїгшій** = **вистїглий**, **простїг-**
лий, **прохолоднтий**, **остїглий**. — **Нема**
кому **остяло** **серденька** **пагріти**. **К. Ш.**

Ость = 1. **Arista** — **ость** (С. Пар.), **остѳк** (С. Жел.), **остѳк** (С. Жел. Пар.) **вус** (С. Пар.).

2. **ават. Spina** — **хребѳт**. **С. Жел.**

Осуждаты, **осудить** = 1. **осуждаты**, **осудити**, **засудити**, **присудити**. — **Засудили** **його** **в** **острог** **за** **три** **місяці**.

2. **осуждаты**, **судити**, **пересужувати**, **судачити**, **гудити**, **ганити**, **ганьбити**, **осудити**, **зганити**, **оганьбити**, **поганьбити**. — **Ох** і **вийшла** **б** **я...** **так** **судаты**, **гудят** **вражї** **люди**, **хотят** **же** **нас** **розлучити**. **я. п.** — **Ой** **так** **люди** **так** **суди** **судаты**, **та** **все** **мого** **та** **свекора** **гудят**. **я. п.** — **Свого** **ледячого** **не** **хваля**, **а** **чужого** **доброго** **не** **гудя**. **и. пр.** — **Робїм** **добре** — **пехай** **нас** **люди** **не** **гудят**. **С. Л.** — **Повїа** **гудьмо**, **а** **попави** **будьмо**. **я. пр.** — **Служив** **Москїні** **Гвѳве**, **а** **нова** **ж** **його** **гѳве**. **и. пр.** — **Осуждаты** **єсть** **пересудявїй**.

Осужденіє = **суд**, **осуда**, **обсуда**. — **Смерть** **не** **така** **страшная**, **як** **осуда** **людська**. **я. п.** — **Що** **коли** **б** **я** **уважав** **на** **людську** **осуду**. **Кв.**

Оснуться = 1. **згарїти**, **погарїти**, **під'їнасти**.

2. **обснүти** **ся**.

Осумать, **осумывать**, **осумить**, **ся** = 1. **обсүшувати**, **всүшувати**, **обсүмити**, **всүшити**. — **Всүшув** **болото**.

2. **всүшувати**, **вихлїяти**, **вїсүшити**, **вїхлїяти**. — **Він** **за** **одни** **ковток** **чи** **малый** **водянчик** **так** і **всүшув**. **Кв.**

3. **просихати**, **обсихати**, **сушити** **ся**, **просохнүти**, **обсохнүти**, **обсүшити** **ся**, **пересүшувати** **ся**.

Осумка = **сүшка**.

Осуществлять, **осуществить** = **виповнїати**, **словнїати**, **доводити** **до** **кїпця**, **вїповнїати**, **спѳвнїти**, **ся** (С. Пар.), **вїконати**, **справдїти**, **ся** (С. Жел.), **осүщити** (С. Жел.). — **Чи** **справдїла** **ся** **його** **вѳдї**?

Очастливить = **ушаслївити**, **зробити** **щаслївїя**. — **Думала** **ушаслївити** **його**, **а** **вїн** **ї** **до** **труни** **довів**. **Кв.**

Осыпаты, **осыпаться**, **ся** = 1. **обсїпаты**, **оснїпаты**, **поснїпаты**, **обсїпаты**, **посїпаты**, **ся**. — **Молодах** **обсыпает** **зерном**. — **Обсыпалось** **яєгя**. — **Жито** **осыпалось**.

2. висніати, виспати, обкідати, по-
прищити. — Васипало на губах.

3. осніати ся, обвалювати ся, запалювати ся, оспати ся, обвалити ся, завалити ся. — Земля обвалила ся в колодязі. — Глинище звалило ся.

4. витріпувати ся, вистріпувати ся, обтріпувати ся, витріпати ся і т. д. (про ганяву). — Рукава вистріпались.

Осирѣть = д. Отсирѣть.

Ось = вісь, ося (С. Л.), залізна штаба під деревяною вісю — ПІДСОК, та частина ося, на котрій крутять ся колеса — МАКОГІН. — Вісь уломилась. — На кіло чи на ося — усе купи. Хар.

Осьмѣрка, осьмой і т. д. = д. Восмѣрка, восьмой і т. д.

Осѣдати, осѣсть = осідати, сидати, надсідати, осісти, сісти, надсісти. — Хата осідає.

Осѣдати, осѣдлувати ся = осідати, окульбачити (С. З.), сидати, кульбачити. — Сідлай копя вороного, мій брате волаче! По нас в сьвітї широкому ніхто не зашлече. К. Ш. — Ой кульбач, чесний отче, воля вороного. в. пр. — Окульбачили, мов скотину. Гул. Ар.

Осѣдлость = осілість (С. Жел.), оселість, оселя (С. Жел.), посілля, житло (С. Л.). — Приїхавши в котрий повіт, де осілости не маєт. Ст. Л.

Осѣдлий, ло = осілий, ло. — Тоді у Татар було велика ще мало прихальности до життя осілого. Пр.

Осѣменяти, осѣменять, ся = засїяти, обсіяти, засївати, обсівати, ся.

Осѣняти, осѣнати, ся = 1. отїняти, отїняти, ся. — Як же се він говорив, поста-
ла хмара, тай отїняла їх. К. Са. П.

2. благословити, благословляти, ся, хрестити ся, перехрестити ся.

Осѣривати, осѣривати = сірчити, посірчити.

Осѣсть = д. Осѣдати.

Осѣтити = обкідати сітями, обтенѣтити.

Осѣчка = обмах. — Дає обмах. Ніс.

Осѣваніє = доткѣннія (Б. Н. С. Жел.), дотик (С. Жел.), доторкѣннія, доторк (С. Пар.), мацання.

Осѣзательний = доткѣльний.

Осѣзати = доткѣти (С. Жел.), мацати.

Отѣборитися = отѣборитись, табором, кошом стѣти.

Отѣвивати, отоніти, ся = тоніти (С. Ш.), тончїти (С. Ш.), потоніти, потончїти,

ся. — Не товн, не мали, на цілий бухавець завала. н. пр.

Отѣпливати, отоніти, ся = топіти (С. Ш.), опалювати, натопити, ся. — Чужу хату товати — свої очі слїпати. н. пр. — Опалює хати соломою та бурьяном, бо дров у нас не має.

Отѣпувати, отоптати, ся = топтати (С. Ш.), обтоптувати, притоптувати, обтоптати, притоптати, потоптати, ся. — Притопчи землю, щоб рівенько було. — Дай, Боже, потоптати і того року дїждити. н. пр.

Отѣчувати, оточїти, ся = д. Обтѣчувати.

Отѣвнати, отѣвнати, отѣвнати, ся = відбавити, абавити, відбавляти, абавляти, ся. — Заправив дуже дорого, та вже потім почав збавляти.

Отѣгриватися, отѣгритися = відніхувати ся, відніхати ся, відніхнути ся, відіпхнути ся. — На свлу відіпхнули си від берега.

Отѣбарѣнати = відбарѣнати, перебарѣнати.

Отѣбѣдовати = перебарѣкати, перебесїдувати, перемовити, скїнчїти розмову. — Годі вам балакати — пора спати. — Та вже все перебарѣкали.

Отѣвнати, отѣйти, ся = од(від)бвнати, одбїти, ся; од(від)боронїти, одборонїти, ся. — Данило відбїя у Татар Побужа. Пр. — Одбав замк і покрав.

Отѣйтися оть рѣкъ = розледащїти, розпестити ся, розпустити ся. (Д. під сл. Избавоватися, Избавѣльничатися, Извѣльничатися).

Отѣвнїий = відбвнїий.

Отѣврати, отобрати = 1. од(від)бїрати, від(од)бїрати. — Подарував було, а потім одібрав назад. — Отбїрати мнїїє = збїрати голосї.

2. вбїрати, од(від)кладати, вѣбрати, відкладати.

Отѣблѣговѣстїти = переблѣговѣстїти.

Отѣблѣговѣсти = од(від)дїчїти (С. З. Л.), віддїкувати. — Я жив буду, то вже ис забуду, а щез побачу, то ласково оддичу. н. п. — Я оддичу вам за приязнь вашу. Ст. Г. — Я тобі оддичу. в. к. — Чим же я тобі віддичу ся, братчику мій. Федь. — Оддичивши йому сто з оком і вражу шаблю перебав. Кот.

О'тблескъ = бляск, відбляск, відсвїт. — Як побачу на хвилях бляск од сонця, то аж очі забляють. Кр. — Крїзь щеляву бляско на стїпї бляск од ногню. Кр. —

Бляха проти сонця дає одсьвіт. Ка. — Упертий, в часом жижо-лукавий відбляси чорних очей. Лев. В.

Отбѣи = одсіч (С. З.). од(від)біи; од(від)ступ. — Козаки зблизь до купи і Татарам одсіч дали. п. о. — Есей пострів теж отряди, де всім назвався для осади без одступу на вал ітн. Кот.

Отбѣзѣть = виболіти, переболіти і д. Відздорівѣть.

Отбѣрний = одбірний, виборний (С. Л.), добірний, вибірний, одборний (С. Л.), опірний, чільний. — Построївши Рутувці в ладу, одбірив молодий на славу. Кот. — Иво добре задипровське, виборна дуліва, каленівка і тернівка. Макар. — Поприносав туди що добірніші пляшки вина та старого вишняка. Бар. — За те ступить пан на покійного і прийме тебе, як добірного. Руд. — Умом і храбростю своєю в опрічнее попав число. Кот. — Лавсь добірно, аж хороше. Лев. В.

Отбѣриваться, отбѣиряться = одмовляти ся, ухилятися ся, одкручувати ся, викручувати ся, оджовати ся, ухилити ся, одкрутити ся, одвертити ся.

Отбѣрасывать, отбѣрасить = 1. од(від)кидати (С. Л.), одкинути. — Одкинув геть від себе. — Крашу рябу берс, в дрібну одкидає.

2. од(від)бивати, од(від)свѣчувати, одбити, ся. — Місяць відбиває від себе соняшний свѣт. Де-що про Сьв. В.

Отбѣривать, отбѣрять, ся = 1. кінчати, скінчати гоління, виголовяти, виголити, поголіти, ся. — Тільки що виголов ся, зараз оди ся і пішов.

2. од(від)різувати, відрізати, відрубати. — Я йому так відрізає, що вдруге не буде зо мною словами грати.

Отбѣросать = поод(від)кидати.

Отбѣрсить = д. Отбѣрасывать.

Отбѣросокъ = покідька, локідь (С. З.), непотріб. — Ще воно не покідька. С. З.

Отбѣзувать = од(від)лупити, одшлагати, одчухрати і т. д. Бити.

Отбѣрять = перебушувати, перебурхати, переклекотити. (Д. Бурлять). — Море переклекотило — тепер саме їхати.

Отбѣшевать = перебушувати, перебуяти, перешурювати. (Д. Бушевать). *

Отбѣвѣніе = од(від)бувѣння, одбѣток (С. Л.)

Отбѣвать, отбѣить = 1. од(від)бувати, одбѣти. С. З. Л. — Одбув панщину. — Женею правда не відбудеш. С. Л.

2. од(від)іадити, одіхати. — Три дні

гостювали у нас, та вже на четвертий одіхали.

Отбѣгать, отбѣжать = од(від)бігати, одбігти. — Одбіг геть далеко, та тоді й почав лягтася.

Отбѣгати = 1. одбігати, перестати бігати. 2. набігати, натопити (біганим нога).

Отбѣливать, отбѣлить = біліти, побіліяти, вибілювати, побіліти, вибіліти. — Побіліла стѣна. — Біліти полотно.

Отбѣлка = білінья, побілка.

Отвѣга = од(від)вѣга. — Одвага мед-вино п'є, одвага і кайдани тре. н. пр.

Отвѣдѣть, отвѣживать, ся = од(від)найти, од(від)учити, од(від)лучити, однажувати, ся і т. д. — Треба віднайти, щоб не ходив більше. — На силу одучав його од сього. — Пора вже толя відлучити.

Отвѣживаться, отвѣжиться = вѣжити ся, од(від)вѣжувати ся, звѣжувати ся (С. Лф.), одвѣжети ся, звѣжети ся, піти на відвѣже. (Пр. д. під сл. Осмѣливаться).

Отвѣжность = од(від)вѣга.

Отвѣжный, но = од(від)вѣжний (С. Л.), відвѣжливий (С. Л.), сьмѣливий, голінший. — Пан Сава Чалий голінний, хоробрий. І. Г.

Отвѣливать, отвѣлить, ся = 1. од(від)валювати, одвалити, ся. — Одвалив камінь. — Цегла одвалила ся.

2. од(від)чалювати, од(від)шчухувати ся (від берега), одчалити, одшчухвати ся. — Тільки що відчалили, як схопила ся буря.

Отвѣль = 1. од(від)вѣл. — Бѣть до отвѣлу = д. Дѣсыта.

2. од(від)чалювання, одчал. — Идти, брать на отвѣль = одчалювати. (Д. Отвѣливать 2).

3. полічка (у плауї або в сосї, що одвертає скибу).

Отвалить = 1. вивалити (на пр. повсть, сукно), викачати (на пр. гісто).

2. одлупити, одчухрати і т. д. д. Бити.

Отваривать, отварить, ся = од(від)варювати, виварювати, одварити, виварити, ся.

Отварка = вивар, виварка. С. Жел.

Отварной = од(від)варний, виварний.

Отваръ = од(від)вар, юшка (од вареної ряби або м'яса), шерба (од риби), ДІД (од висівова).

Отвѣстї = д. Отвозить.

Отвергáть, отвѣргнуть, ся = од(від)кидати, од(від)вертати, одмовляти, ся (С.

ж., зрікати ся, цурати ся, одкіннути, одвернути, одмовити ся, зрікати ся, од(від)цурати ся.

Отвердѣвати, отвердѣть = твердіти, гвѣрдувати, (більше) — твердішати (С. Ш.), затверднути і т. д. д. Затвердѣвати.

Отвердѣлый = стверділий.

Отверженець, отверженникъ, ца = заклятий, проклятий, та. — І всі речуть ся, сьміють ся і всі танцюють. Тільки в, неначе заклятий, дяваю ся й пшиком плачу я. К. Ш. — Марко проклятий. Стороженко.

Отверстіе = отвір (С. Жел.), робітвір (С. Жел.), дірка (С. З.), в улакку — очко, вічко — муз. струменті — голосвік. — Отвір, з котрого у вулкані бурхає огонь або дям і мул. Зем. — Вліз у дірку.

Отвертываніе = од(від)вертання, одкручування.

Отвертывать, отвертѣть, отвернуть, ся = 1. од(від)кручувати, од(від)вірчувати, одкрутити, одвертѣти, одвернути, ся. — Відкрутити гайку. — Одкрутив голову курці.

2. од(від)вертати, ся (С. Л.), одвернути, ся. — Не дивят ся на мене, одвертається. — Мотря одвернула до вікна і вперше заплакала. Лев. — Цюць усе одвертає ся од дзерей, неначе нічого не чув. Лев. В.

Отвертываться, отвертѣться = од(від)кручувати ся, одкрутити ся. — Ти вже від цього діла не відкрутиш ся.

Отвести = д. Отводять.

Отвивать, отвить, ся = одвивати, од(від)кручувати, од(від)сукувати, одвити, одкрутити, одсукати, ся; повити, посукати, пересукати. (Д. Вить, ся). — Хміль одвив ся од тичини. — Вже всі пштики посукали.

Отвилывать, отвилить, отвилить, ся = викручувати ся, відкручувати ся, однікувати, уникати (С. Ш.), ухилити ся (С. Ш.), вкрутити ся, відкрутити ся, одвікнути, уникнути (С. Ш.), ухилити ся, ухилити ся (С. Ш.), крутька дати. — Мій вийит все одвикує од роботи. Лев. — Годі тобі уникати, признавай ся по правді. Ки. — Він було спершу й згодив ся, а цютім того крутька дав.

Отвинчивать, отвинтить, ся = од(від)шрубівувати, од(від)кручувати, од(від)вірчувати, одшрубівати, одкрутити, одвертѣти, одвернути, ся.

Отвисать, отвиснуть = обвисати, обвиснути.

Отвислый = обвислий.

Отвлекать, отвлекѣть, ся = 1. од(від)тягати, од(від)волікати, одтягти, одволікти. — Одволик за двір тай канув.

2. од(від)вертати, од(від)хилити, одвернути, одхилити. — **Отвлекательный** = одворотний. — Воно, вжуть, одвороте, як горчична. Ніс. — **Отвлекать ся отъ занятій** = одриватись од роботи.

Отвлеченіе = од(від)тягання, од(від)вертання.

Отвлеченный = 1. одтягнутий, одволочений, одвернутий.

2. відлучний (С. Пар.), умозірний (Ки.), абстракційний.

Отвить = звѣрху, з'окола.

Отводять, отвести = од(від)водити (С. Л.), одвести, кого силою — одпроводити. С. Л. — **Отводить квартиры** = розводити по квартирах, ставити на постой.

Отводный = 1. обводний. — Обводный рів. 2. од(від)вѣдений, призначений.

Отводокъ = од(від)водок, од(від)росток, різка, різочка, щепка. — Посадав різочку, а вона й прилясася.

Отводъ = 1. одвід. — **Дѣлать отводъ глазъ** = ману пускати.

2. крила (у сапог).

Отвоєвать = од(від)вокувати.

Отвозить, отвести, отвезть = од(від)возити, одвезти.

Отвозъ = од(від)віз, відвозка.

Отволѣкивать, отволѣчь = д. Отвлекать 1.

Отворѣживать, отворожить = 1. од(від)ворожувати, од(від)чаровувати, одворожити, одчарувати, од(від)шентувати, одшентати.

2. ставити на сир, гріти на сир, поставити, нагріти на сир.

Отворѣживать, отворотить, ся = 1. од(від)вертати, одвернути, ся. — Треба одвернути колоду. Д. ще від с. **Отвертывать, ся** 2.

2. од(від)гортати, одгнивати, одгорнути, одігнути, ся. — Одгорнув поля. — Одігнуво ся з краю і стирчать.

Отворять, отворить, ся = од(від)чиняти, одчинити, ся. — Я ж дожидала, и ж ангадала, ворітчка відчинила. и. п. — Ой дичяно, дичяно, відчяно, сама собі крадоньки не вчяни. Ой ве буду, козачевку, відчянять, бо ти будеш, серденько, вочу-

вать. н. п. — До віна вона підходить, одна вона його. Чайч. — Він убрався в одну хвилину, мерщій двері одчинив. Ст. Г. — Зараз слуги одчинили браму, а поле чисте вийшло далеко. Ст. С. — Широкі ворота були одчинні навстіж. Лев. — Отворять часто двері = рипатися. — Отворять кровь = пускати кров.

Отворожіть = д. Отвораживать.

Отворотіть, ся = д. Отворотівать.

Отворотный = 1. од(від)воротный. — Одворотне зілля. Ніс.

2. од(від)кладний, виложистий. — Виложистий комір. — Отворотные рукава = вильоти. С. З.

Отворотъ = 1. од(від)ворот.

2. в оджі — од(від)клад, вилога (С. Жел.)

Отваргательный, но = гідкий, гідко, брідкий, брідко, огідний, но, обрідлий, ло, гідостий, но обрідливий, во, осоружний. С. З. Л. — Стецько студий, Стецько брідкий! Цур тобі, відчепи си. Кв. — Гідко дивитись на його. — Йкий він мій осоружний! — А тюрною пахне йому рідна хата, обрідлий, огідний свій рідний поріг. К. Х.

Отварщать, отваргитъ, ся = одвертати, одвернути, ся — Отварщать взеръ = одвертатися. — Чи ти мене, Боже мавий, на ви забуваш? Одвертаеш лице своє, мене покидаеш? К. Ш.

Отварщєніє = 1. одвертання, од(від)ворот.

2. оґйда (С. З.), оґидь (С. Л.), нєхить (С. Л.), брідь і д. Омерзѣніє.

Отвєсюду = д. Отовєсюду.

Отвєкать, отвєкнутъ = одвікати, одвікати, од(від)наїтись (Сп.).

Отвєвать, отвєять, ся = одвівати, одвіювати, одвіяти, ся. — Багато помови одвіюлося.

Отвєдывать, отвєдать = 1. коштувати, смакувати, покоштувати, посмакувати, (коштуюча вивить або зїсти багато або усе — нікоштувати, скоштувати. С. З. Л. — Покоштували, сказали: дай Боже і на той рік дїматя. Кв. — Дай панові покоштувати а він і гамне. н. пр. — Ого, скільки викоштував!

2. пробувати. спробувати, попробувати (С. Л.), зазнавати, зазвати. — Зазнав і я колись щастя.

Обвєнчать = обвєнчати, повінчати, перевінчати. — Ми в церкву, а їх уже перевінчали.

Отвєщать = д. Отвѣшивать.

Отвѣсный, но = сторчовий, стрімкий, сторч, павсторч, стрілко.

Отвѣсокъ, отвѣсь = олівниця (С. Пар.), грунтвага, стріла, мівіс.

Отвѣтитъ = д. Отвѣчать.

Отвѣтный = одвітний, одмовний, одновідний.

Отвѣтственность = од(від)повідальність, одвічальність. С. Жел. Пар.

Отвѣтственный = од(від)повідальний, одвічальний. С. Жел.

Отвѣтствовать = 1. д. Отвѣчать.

2. одвічати, одвіювати (С. З.).

Отвѣчикъ, ца = одвічник, одповідник, ця (Ст. Л.).

Отвѣтъ = одвіт (С. Л.), відвіт (С. Жел.), бпповідь (С. Ж. З. Л.), відновідь (С. Жел.), тільки на словах — бд(від)мова, од(від)каз (С. Л.), тільки на письмі — бд(від)пис (С. З. Л.), бд(від)писка. — Що хоч спитай, на все, як саїд, розумний зараз дасть одвіт. К. Ст. — Не письменний я, так не знаю, яку тобі на се одповідь дати. О. Ст. — І тільки одповідь маю дати і пів царський свій показати. Кот. — На питання був скупим, а шедрим на одмови тільки. Ст. Г. — Не питаєсь ти ніколи про це, бо одмови дати не зможе вона. Чайч. — Відвляв ся у теоряву, неначе ва їй написана одмова на питання. Пісоч. — На це письмо дайте бдписку. Лев. — Вь отвѣтъ = на одповідь. — А почувши на одповідь, що це... Лев. В.

Отвѣчать, отвѣтитъ = 1. од(від)повідати, од(від)мовляти, одповідати, одповідісти, одмовити, тільки на словах — од(від)казувати, одрікати, одказати, одректі, на письмі — од(від)писувати, одписати. С. Жел. З. Л. — Той його платив, а Іван стиснув плечима, твій одповідь. Руд. — Іхав козак дорогою: „помогай Біг, женче!“ вона-ж йому одповідла (по другій одміні: одказала): „здоров бувай, серце!“ н. п. — Ми сей лист розберемо на волі і одмовим, розібравши діло. Ст. Г. — Ой піду я до синючка на широкі лавки, а перістка одказує: не треба нам мавки. н. п. — Ой прийшов він під віконце: „добривечір, серце!“ вона-ж йому одказує: „забий жинку перше“. н. п. — Одрігла йому сестра Галіна: ох, мій брате. Ст. С. — Одріка на тебе королева: це турбий ся, молодце сестро. Ст. С. — А він йому і одписує. Кр. 2. д. Отвѣтствовать 2.

3. од(від)повідати, одповідісти. — Адміністрація тоді-б тільки була душкою, коли-б вона відповідала вроднім змаганям. Бар. О.

Отвѣшати = повішати, порозвішувати. —
Вже усі сорочки повішала.

Отвѣшивати, отвѣсити, ся = од(від)в'ажувати, зв'ажувати (С. Аф.), одв'ажити, зв'ажити, ся. (С. Аф.) — Одважив йому цуд соли. — Зважив на терезах. — **Отвѣсити поклонъ** = уклонити ся низенько. — **Отвѣсити ударъ** = вдарити сільно, гѣпнути, б'утинути (С. Аф.) стусанів дати. — Геннув по шиї, неначе каміноюкою. Дмитренко — Кум мірошник.

Отвѣяти = д. **Отвѣвѣти**.

Отвѣязувати, отвѣзати, ся = 1. од(від)в'язувати, одв'язати, одв'язати, ся. — Одв'язи коби од всел.

2. од(від)чѣплювати ся, одчепити ся (С. З. Л.), од(від)караскати ся, зб'ути ся, позб'ути ся, од від пекати ся, спекати ся. — Вже й не знаю, як од тебе одчепитись. Лев. — На силу одчепи ся од його. — Ніяк од його не одпекуюсь. Бар. — Як міні його спекатись?

Отгавливати, отговѣти, ся = одбувати говиння, одговіти, ся.

Отгадати = д. **Отгадывати**.

Отгадка = од(від)гадка, розгадка.

Отгадчикъ, ца = од(від)гадчик, ця, угадчик, ця (С. Ш.), угадько. — Бути тобі угадьвом. н. пр.

Отгадываніе = од(від)гадування, угадування. (С. Ш.)

Отгадывати, отгадати = од(від)гадувати, угадувати (С. Ш.). вгадувати, розгадувати, одгадати і т. д. — Стіж загадою загадаю. Одгадаеш — моя будеш, не вгадаеш — дурна будеш. н. п.

Отганивати, отогнати = д. **Отгоняти**.

Отгашивати, отгасити = од(від)гостювати, одгостювати, одгостити.

Отгнѣвати, отгнѣти, ся = од(від)гнѣти, од(від)гнѣти, ся.

Отгнѣба = од(від)гнѣвання.

Отглагольный = од(від)глагольний. С. Жел.

Отгладити = поглядити, переглядити, попрасувати. Вже усі сорочки погладила.

Отгнивати, отгниати = од(від)гнивати, одгнивати, поодгнивати.

Отгнусти = прогугнѣти, перегугнѣти.

Отговариваніе = одмовляння.

Отговаривати, отговорити, ся = 1. од(від)мовляти (С. Л.), одговорювати (С. З.) розражувати (С. Л.), одражувати,

одмовити, одговорити, одрадити, розрадити (С. З. Л.), розраяти (С. З.). — Хотів їхати, та люди одрадили. — Пема його і не буде, розраили зліи люди. н. п.

2. од(від)мовляти ся (С. З.), вимовляти ся, од(від)жаргати ся, од(від)брикувати ся (С. З.), одмовити ся, одмовити ся, одбрати ся. — Одмовляв ся, як стара дівка хорошего жениха. н. пр. — Родичі ушцали її одружитись з Петром, вона довго одмовлялась, та разом згодилась. О. Ст. — Нічим не вимовлючи ся, повинен до суду стати. Ст. Л. — Волп спершу давай відбрікувати ся. боялись признаватись. Н. О. (Д. ще під са. Отказываться).

Отговорити = 1. д. **Отговаривати** 1.

2. од(від)мовити, ся. переговорити, скінчити мову. — Очки-ж мої каресенькі оддивили ся, уста-ж мої сахарні одмовили ся. н. п. — Переговорив один, тоді другий став казати.

Отговорка = од(від)мова, од(від)мовка (С. Жел. Л.), вимовка (С. Л.), відговор, ка, відмѣга, відпірка. — І тим вимовку чинили, іж о тавомов чоловіку не віддал. Ст. Я.

Отговѣти = д. **Отгавливати**.

Отголосокъ = од(від)голос (С. Жел.). од(від)гомін (С. Жел.). од(від)лясок, відлясок (С. Жел.), од(від)гук (С. Жел.), відляски (С. Л. Жел.), луна (С. Жел. З. Л.). — Невже ти спрвди сузом тми сумуєш, що нам луна пісень твоїх лунає. К. Б. — І зник, пропав той тяжкий голос, тільки луна з гаю гула. К. Ш. — Як дав йому по губах, аж відлясок пішов. Мир. — Крикнув і на його, аж відляски по лісу покотились. Си.

Отгонеа, отгонѣти = відгнѣти.

Отгоняти, отогнати = 1. од(від)ганяти, одгоняти, проганяти, розганяти, одганяти, прогнати, розгнати. — Оджени теля в череду. Та вже одганя. — Прожени собак. — Почав читати, тий розганяв сош.

2. од(від)бивати, од(від)ганяти, займати (С. Аф.), одбити, одганяти, зайняти. (С. Аф. З.). — Чи його убито, чи в полов зайнято? н. п. — Не пускай коней у мій овес, а то займу. С. Аф. — Займи череду. С. Аф.

3. перегаяти, перегаяти. — Вже усю горляку перегаля.

Отгоразивати, отгородити, ся = од(від)горюжувати, одгородити, ся, муром — од(від)муровати, ся.

Отгорати, отгорѣти = 1. од(від)горѣти, одгорити. — І стіж було загоріа ся, та тільки край одгоріа.

2. перегоріти, вигоріти, перегоріти, вигоріти. — Вже усе перегоріло.

Отгоревати = перегорювати, пересушувати, перетужити.

Отгоріть = д. Отгорати.

Отгостіть = д. Отгастіати.

Отгранічувати, отгранічити = д. Отмежувати.

Отгребати, отгребти = од(від)грібати, од(від)громажувати (С. Л.), од(від)горіти (С. Л.), одгребти, одгромадити, одгори́ти. — Відгромаді сіно. — Одгорив жар. — Почали гребти, та на силу одгребли од берега.

Отгреніть = перегреміти, од(від)греніти, перегуркотіти.

Отгряпати, отгряпати = од(від)гряпати, од(від)гліпати, одгряпати, одгїсти.

Отгулювати, отгуляти, ся = од(від)гулювати, одгуляти, ся.

Отдавати, оддати, си = 1. од(від)давати, видавати, здавати, оддати, ся, віддати, задати. — Віддав усе, що було у його. — Здав землю у посесію. — **Отдавати въ долгъ, взаймы** = д. під сл. Давати. — **Отдавати обрѣтно** = вертати, вернути. — Верни усе, що я дав тобі.

2. од(від)бивати, одбити, ся, затрудіти. — Ця рушнина дуже одбиває. — Палаця затрудля в руку, як я вдарив об камінь. Лев.

3. од(від)пихати, одпихувати, од(від)чалувати, одпихнути, ся, одчалити. — **Отдай причаль** = одчалою!

4. розлягтися, розтигтися (С. З.) лунати (С. З.), од(від)клякати, одгукуватися луною, розтигтися, залунати. — Грюкот рушниц розтигався далеко. — Луна розтигався у лузі. С. З. — Розтигав ся гучний вилак геть по над водою, розтигавсь і десь далеко одгукувавсь луною. Чвйч. — Той галас по гаю одлякав ся на околу луною. О. Ст. — То щось гукне: Химо! Химо! Та й піде гук по темному бору, аж лунає. М. В. — І мов сила нова у грудях прибува і в душі якісь сьпіви лунають. Сам. — Чи гудуть то буйні вітри з моря, чи гуркотять гармати, аж лунає у зеленіх горах. Ст. С. — Ох, як важко те слово „садат“ залунало у мене на серци. Кв.

5. од(від)ганяти, од(від)гонити (про дух, смак). — Чого наїв ся, тям і відганяти. в. пр. — Чимсь огидним морально відгонять сей вченок. Кн. — Панством від неї відгань. Кн.

6. легшати, полегшати, поміншати, одлігнути (С. З. Л.), уцхнути (С. Ш.), затхнути (про мороз, хворобу). — Дуже целиний був мороз зранку, а далі трохи одлигнуло. — Больно́му отдаю́ = слабому полегшало.

7. ослабнути, ослабти (С. Л. Про паткуну вирьовку). — **Отдаю́ Бо́гу ду́шу** = ду́шу Бо́гові віддав, жарливо — пішла душа на вїривки. (Кот.) — **Отдаю́ на ва́шу волю́, на ви́боръ, на усмотрѣ́ніе** = спускаюся на вашу волю, здаюся на вас, на вашу ласку. — **Отдавати́ наруса́** = розпускати вітрила. — **Отда́ть нове́тїне, прика́зъ** = звеліти (С. Аф.), загадати (С. Аф.), наказати. — Звелі — і все буде зроблено. — Загадав, щоб на завтра усе було. — **Отда́ть я́корь** = кинути якір, стати на якір.

Отда́влявати, отда́вить = од(від)да́влювати, одда́вити, од(від)тїснути. — **Єму́ нікто́ но́ги не отда́вить** = ніхто йому́ в кішу не наплює, йому ніхто ва хвіст не наступить. н. пр.

Отда́вна = д. Надавна.

Отда́вляти, отда́йти = відлювати. віддоіти.

Отда́леніе = 1. од(від)да́лення.

2. далина, далечиня, далечінь, далеч (С. Л.), далекість, одлеглість (С. З.).

Отда́ленность = далекість.

Отда́ленїи́, по = од(від)да́лений.

2. далекій, да́льшїй, дуже — далеченїий (С. Л.), одлеглий (С. З.). — Однеглий край. Орляк. С. З.

Отда́ляти, отда́ляти, си = од(від)да́ляти (С. Л.), удаляти, ся (С. Ш.), да́літи, оддалити, удалити, ся (С. Ш.). — Ідемо в рідне село все даліє од нас. Кн.

2. од(від)стороня́ти, од(від)луча́ти, одстороня́ти, одлучи́ти, ся. — Відсторонив його од сього діла.

3. одвертати, одхилати, одвернути, одхилити. — Треба по троху одвертати його од сього товариства.

4. ухилитися, цуратися, ухилитися (С. Ш.)

Отда́ніе = од(від)да́вня.

Отда́ривати, отда́рїти, си = од(від)да́ривувати, оддарувати.

Отда́тицьк = од(від)да́тицьк. — **Отда́тицьки** повставали, бистрі ніжки розкували, білі ручки розв'язали, та й повели у світляцю. н. п.

Отда́ть = д. **Отдава́ти**.

Отда́ча = од(від)данні, од(від)да́ча. — Позичив без оддачі.

Отдвигáть, отдвину́ть = д. **Отодвигáти**.

Отдви́жної = висувній.

Отдежу́ривать, отдежу́рять = одбува́ти, одбу́ти чергу.

Отде́ргивать, отде́рнуть, ся = од(від)сми́кувати, одсми́ку́ти, ся.

Отдира́ть, отодра́ть, ся = од(від)дира́ти, од(від)рива́ти, оді(віді)дра́ти, од(від)де́рнати, оді(віді)рвати, ся, ко́ру, шу́ру — одлуплюва́ти, лупи́ти, облущи́ти, гна́лку — од(від)чухра́ти, од(від)чахну́ти. — **Отдвара́ть** (про тавця) = зати́нати, вити́нати. — Він несамовито вити́нав в нею го́пка. Бар. — **Отодра́ть ко́го** = (різками, бато́гом то-що) — од(від)чухра́ти, од(від)шмага́ти, од(від)дюба́рвати, од(від)бато́жати, ви́парити, ни́шнарити, ви́хлюста́ти, ви́стьоба́ти, (за во́лося) — ви́скубати, одску́бити, ви́чубити, ви́драти.

Отдіро́к = шма́ток, кла́пот, здр. шма́то́чок, кла́птик (С. З.) — Написав на лкомусь клаптику.

Отдвевáть = переднюва́ти.

Отдойть = д. **Отдánать**.

Отдохнове́ніє = од(від)почи́н(в)ок, опочи́н(в)ок, спочи́н(в)ок, на малу годину — переночи́н(в)ок; од(від)почивáння, од(від)дихáння. — Ще-ж попасать коня треба стати на одпочинок. Гул. Ар. — Нам через його сну нема, ні одпочинку, і на годинку. Зівк. — Там мое місце і доля єдинь. доля робітника без одпочинку. Чайк. — По над річкую Самарою одпочивок малъ. и. д. — Протв города приставаали, там собі опочивок малъ. и. д. — Не сам же и плачу, и плачуть карі очі, не дають спочивку ані в день, ні в ночі. и. п.

Отдохну́ть = д. **Отдыхáть**.

Отдубáсить = од(від)дубáсити, одлущи́ти, одлущи́юва́ти.

Отдува́ть, отду́ть, отду́нуть, ся = 1. од(від)дува́ти, од(від)дму́хувати, одду́ти, оддму́хати, оддму́хну́ти, ся.

2. дух переводити, од(від)дму́хуватися, од(від)са́нуватися, перевести́ дух, оддму́хатися, одса́патися. — Утомив ся, на силу дух переводить. — Вібігав, а тепер відса́пуєть ся.

Отдумывáть, отдумáть = передумува́ти, передумáти.

Отду́нуть, ся = д. **Отдува́ть, ся**.

Отду́ть = 1. д. **Отдува́ть**.

2. одлущи́ти, одлущи́юва́ти, од(від)шмага́ти, од(ні)чухра́ти, оддубáсити, од(від)бато́жати, ви́парити, ви́шпарвати (Д. Бать) Ви́шпарали́ різками. — Одчухра́ли на всі бока.

Отду́шина = про́дох, продо́хвина, дух (Ка.), в муз. струменті — голоснік.

Отду́шник = душо́йк.

Отдыхáть, отдохну́ть = од(від)почивáти, опочивáти, спочивáти, од(від)почи́ти, опочи́нути, спочи́ти, спочи́нути. трохи — переночивáти, переночи́ти, припочи́ти, з отарою, гуртом, чередою = тврдува́ти. — Жала-ж вона, жала, стала спочивати. и. п. — З роботою поспішають, а в педілю спочивають. Рвб. — Цягтьє вітри, цягтьє бувай! Горя не будіте! Дайте мні молодому хоч на час спочити! Мет. — І спочивають педвољничі утомлені руки і коліна одпочивнуть квідавами ку́ті. К. Ш. — Після обіда батюшка лягла спочивать. Лев.

Отдыхъ = одпочинок і. т. д. д. **Отдохнове́ніє**; просьвіток (С. З.), шльга. — Про́сьвітку не дає. (С. З.) — По печериним все ходила, просьвітку не було діавам. Кот. — Безъ отды́ха = не оддму́хючи, не спочивáючи, без відду́ху, без просьвітку.

Отды́шка = од(від)дму́шка.

Отды́шатся = од(від)дму́хатися, од(від)са́патися.

Отдѣ́львать, ся = д. **Отдѣ́львать, ся**.

Отдѣ́львіє = 1. виді́лення, од(від)різáнення, од(від)лучéння, од(від)ду́ка.

2. од(від)ді́л, поді́л, виді́л, розді́л.

Отдѣ́лять, ся = д. **Отдѣ́лять, ся**.

Отдѣ́лка = д. **Обдѣ́лка**.

Отдѣ́ль = д. **Отдѣ́леніє** 2.

Отдѣ́льваніє = оброблювання.

Отдѣ́львать, отдѣ́лять, ся = 1. доробля́ти, дороблюва́ти, доробити, зробі́ти, поробити, одробити, ся, упорáти ся. — Нехай це дороблю, та тоді візьму́сь за друге. — (Д. ще під сл. **Окánчивать**)

2. обробля́ти, оброби́ти, оздобля́ючи — оздобля́ти, цвяхува́ти, цвяхкува́ти, оздоби́ти, вицьвя́хувати, ви́цяцькува́ти, паче́сто — ви́хорости. — Также гєрю обробав, що на диво. — Заля музея оздоблені геть ліпше, ніж в сподівав ся. Ки. 3. нівечити, лсува́ти, васкудити, знівечити, понівечити, зопсува́ти, попсува́ти, апаскудити, понаскудити. — За малий час зовсім знівечив сенту.

4. д. **Отвѣ́зывать** 2.

Отдільний, но = од(від)дільний, особий, бо, бе, особливий, во, особ(і)бний, но, од(від)рубний, во, окромий, мо, ме, окрімний, но, не, окрімшнний, но, різно, вірізно, від вньої будови — на одшибі. — Він живе особливо од вас. — Стародавня Русь складала ся з відрубних самостійних земель. Бар. О. — Смоленські Кривичі жили своїм відрубним від вньої Кривичів життям. Бар. О. — Хата його стоїть на одшабі. Кв. — Вони ремесникують собі на одшабі за селом. Кв.

Отдільяти, **отдільяти**, см. = од(від)діляти, од(від)різняти, (С. З.), виділяти, вилучати, одділяти, одрізняти. виділяти, виділяти, відокремляти, ся, відстріяти, розрізняти ся. — Після отут, тай одрізнялись од своїх. в. о. — Ну, то ви вилучте мое ягва спомія вашх. Кр. — По весілю брат відокромив ся від нас, пішов до живих собі. Федь.

Отєкати, **отєць** = 1. топятись, опливати, слезити, отопитись, опливти. — Сьвічка топять ся. С. Ш.

2. пухнути, набрякати, вапухнути, набрякнути. — Нова набрякла. Лев.

Отєкати = опухлий, набрялий.

Отєць = пухляк. (Кр.) — По всій возі розлізла ся пухляк. Кв.

Отємяти, **отємяти** = затємяти, затємяти і д. Омрачати.

Отєрєблявати, **отєрєбяти** = обривати, обривувати, обскубати, обірвати, обскіяти, обскубити.

Отєсывати, **отєсати** = обтєсувати, обтєсати.

Отєць = отєць, пан-отєць, батько, здр. батєнько, батєчко, тато, здр. татко, татусь, татусько, татусько, татусик, татуна, татуно, таточко, татувечко, татусєвко, татусєчко (С. З. Л. Ш.). на Бужовній живавь ся теж — нєньо, нєнько. — Отець мій по садку ходять, за поводи коничєвєка водить. в. п. — Хто батька не шанує, той собі пєкло готує. в. пр. — Бог-батько, государ-дядько. в. пр. — Що тато, то не мама. в. пр. — Хто не слухає тата, той послухає ката. в. пр. — Хоч у рідного тата, та не свои хата. в. пр. — Тато добрий, мати не лихая, не боронять погуляти, пока молодая. в. п. — Просив Марусєнька свого татусєвєка: татувечку мій любий, зашпай ворота, не впусти Івасєчка. в. п. — Засмутивась небога Тяля, заридала, татусєві і матусі тричі в вога впаде. Мшкар. — Підкував дядька, підкуш і тата. в. пр. — Просив татуно і мажуну і я вас прошу.

в. пр. — Я в вєшка росла, від вєшка пішла, ажєш тога доріжєвєка термом заросла. в. п. Б. — Аж там мій вєшко по саду ходять, не рідну маму за ручєвєку водить. п. п. Б. — А шєні, у вас важуть батько, послають мене за швом. Федь. — Быть отєць, за отця = батькувати, татувати (С. Ш.)

Батьку лозацький, годі тобі тут пєстувати, час тобі ітє на Україну батькувати. в. д. — Крєстєний отєць = хрєщенїй батько. — Посажєний отєць = головатїй батько. — Быть посажєнимь = батькувати (С. З.), за батька буть. — Він на весілі у вас, у Гордія батькував. Ка. — Наймичка-сирота замїж од нас виходить, то треба татусєві батькувати. К. Х.

2. пан-отєць (С. З.), батушка (С. А. ф. З.) Пішов я до пан-отця на спомїд. — До нас нового батушку встановили. — Отєць духовный = сповідний.

Отєчески = по батьківськи. С. Л. — Буду йому порадю давати, по батьківськи вучать. К. Ш.

Отєчески = отєцький (С. Л.), отєцький; батьків, батьківський (С. А. ф. З. Л.), татів, татівський (С. Ш.) — Отдєва і матерана молитва по два моря ратує, а прокля і калюжі топять. в. пр. — Батьківське слово не малє, на дві моря достанє. в. пр. — Він прїївѣта ся зо мною з татовоу ласкою. С. Ш.

Отєчєственный = отчїстїй (С. З. Л.), отчїзний, родїнний. — Отчїстє добро. Орлик. С. З.

Отєчество = отєчество (С. Жєл.), отчїзна, одчїзна (С. Жєл. З.), батьківщина (С. Пар.) родїна (С. Л. Пар.), отєщина (С. Жєл.), вітчїна (С. Пар. Жєл. Се останнє слово живавь ся тільки в Галичан, і у галицьких письменників.) — Отєчество на мєнцї, а в серці облуда. в. пр. (Новик, ст. 182) — А отєчество так любить, так за ним бїдує, та так з його, сердєшного, кров, як воду, точать. К. Ш.

Отєць = д. Отєкати.

Отжарити = 1. ажарити, пожарити, поцєкти, пошажити і т. д. Жарити.

2. од(від)чужрати, од(від)шмарати, вишарити, вишарити, од(від)дубрати. — Вишария його рїзками.

Отжати = д. Отжівати.

Отжівати = д. Отжівати.

Отжівати, **отжїти** = 1. од(від)живати, оджїти. — Оджило свій вік.
2. од(від)живати, од(від)бувати, вибувати, од(від)служувати, оджїти і т. д. — Одбуду свій рїк, тай жну.

Отжигать, отжечь, ся = од(від)палювати, одпалити. — Опалив кіячик палівці.

Отжигивать, отжигать = од(від)тягувати, одтягати, одтягти, виморочити, зашати́рнати. — Виморочав у мене 10 карбованців.

Отжигать, отжать = 1. видавлювати, витіскувати, викручувати (білизну), од(від)діжувати (Свр), видавити, вичавити, викрутити, одіі́тити.
2. од(від)тіскувати, одтіснути. — На армарку в юрбі мене якось одтіснули від товаришів.

Отжигать, отжать, ся = обжигати ся, обжати ся. — Люди вже вообжигались.

Отжигать = обжиги, обжигива, обжигая.

Отжиганья = одгодований, годований, одпасевий, гладкий. — Кругом неправда і неволи, парод замучевий мовчів, а на апостольскія престолі чернець годовавля сидить. К. III.

Отжирять = одгодувати ся, одіі́стати ся, погладшати.

Отжабтравать = поси́дати. — Ми вже посидали. — Преходьте до мене посидати.

Отжавивать, отжавонить = передзвонити, продзвонити. — Вже передзвонили до вечері.

Отзвукнуть = залунати, од(від)гукну́тись, од(від)кликну́тись луною. — Як гукнув коло хіса, так і залунало. — Д. ще шід ся. Отдаваться 4.

Отзвук = д. Отголобок.

Отзвучать = перегучати, передзвеніти, перегудіти, передзвнжати.

Отзніблявать, отзніблять, отзнібьт = од(від)морозу(ж)увати, одморозити.

Отзолачивать, отзолотить = позолочувати, визолочувати, позолотити, визолотити (на ново або скінчити позолоту).

Отзывать, отзывать, ся = 1. од(від)зівати, од(від)кликати, оді(від)звати, одкликати. — Одізвав його і почав щось говорити.
2. озивати ся, обзивати ся, од(від)кликати ся, од(від)гукувати ся, озвати ся, обзвати ся, одкликну́ти ся, одгукну́ти ся. — Його кличуть, а він і не озиваєт ся. — А хто мене, молодю, тай до дому доведе? Обзивав ся козак на солодкім меду: гулай, гулай, дівчинонько, я до дому доведу. п. п.
3. д. Отдаваться 4 і 5.

Отзвичивий = од(від)голосний.

Отзывать = 1. од(від)зів, од(від)клик (С. Пар. Жел.)
2. од(від)повідь (С. Жел.), одмова (С. Пар.)
3. д. Отголобок.

Отзябать, отзябнуть = од(від)мерзати, одмерзати, одмерзти.

Отирать, отереть, ся = обтирати, утирати, обгертти, утерти; си.

Отіскивать, отіскаць, отіснуть = обдавлювати, утонтувати, товкнати, обдавити, утопати, утопкити, утовкнати.

Отказать, ся = д. Отказывать, ся.

Отказ = 1. од(від)каз (С. Жел.), од(від)мова (С. Жел. 3. Л.), од(від)мога. — Подучити отказ = облизати пійматти, в сватанні — гарбуза з'їсти. (С. 3.)
2. д. Отреченіе.

Отказывать, отказать, ся = 1. од(від)казувати, од(від)мовляти, одказати, одмовити (кому од чого або в чім), в сватний — гарбуза піднести. — Ні в чім не міг йому одказати — Бо я завтра всім (женихам) сестра відмовити, що тоді я мамі нам казати. Ст. С.
2. од(від)казувати (С. 3.), од(від)пісувати, одказати, однісати, легувати. — Одписав йому по смерті всю худобу. — Два найліпші уляки на церкву легув. Кв.
3. од(від)зовляти ся (С. 3. Л.), одмагати ся (С. 3. Л.), од(від)ступати ся, визовляти ся, врікати ся, цурати ся (С. 3.), одмовити ся, одмоти ся, одступити ся, зрікати ся, од(від)цурати ся (С. 3.), од(від)каснути ся, од(від)сажну́ти ся (С. Л.). — Не признав ся, відмовлять ся від усього. Кв. — Одмовлять ся, як стара дівка хорошего жениха. п. пр. — Як він не одмагав ся, в жид таки кландан, щоб узяв з собою. н. о. Яст. — Це було йому не в охітку а про те відмагати ся не звачив ся він. Лев. В. — Іди, каже, бери, а той одмагать ся. н. к. — Шляк не можу одмоти ся. н. о. Яст. — Кавчуть у хату; нам і сором вимовляти ся, та як його покинуть усе на возі! Ос. — Також зрік ся він права власности од землі. Бар. О. — Так нураєть ся, як дід п'ятыка. п. — Мій батечку, мій братику, хоч ти мене не цурай ся. К. III. — Коли-б пан ав пауга звяз ся, то й сьвіта-б одурав ся. п. пр. — Не поцурайтесь хліба-соля. Кот.

Откалывать, откалать = од(від)гартувати, одгартувати.

Откалывать, отколоть = 1. од(від)колівати, одколоти, одщепити, ся. — З краю троха одколото ся.

2. од(від)шпійлювати, одшпійляти, ся. С. З. — Одшпійлялась стьожка, мабути шпилька вискочила. — Отколють штку = висварити, ушварити, утвўти, утїти. — От так ушварива!

Откапывать, откапять = од(від)ривати, од(від)копувати, одрїти, одкопати, викопувати, викопати.

Откараулить = одбўти варту.

Откармливать, откормить, ся = од(від)годувати, ся, розгодувати, годувати (С. Л.), одгодувати, розгодувати, вигодувати, хоробу — од(від)пасати, ся, тучїти (С. Ш.), од(від)пастї, ся. — Ми одгодуємо ивїші тварї, щоб ними одгодуватися самїи. Ст. Г. — Хозняське око товар тучати, в. пр. — Откормный = годоваий, одгодоваий, гладїи, ха, гладкий, жировїи, про худобу — пасеий, на бардї — бражний. — Оне годоваий кабан, оце ледяцо — щарїи нав. К. Ш.

Откачать, откачать = 1. перекачати (рублем и начально), перекалявати (на мїл). — Все усї сорочїи перекачала.

2. д. Отдуть 2.

Откачать, откачать, ся = од(від)кочувати, одкогїти, ся.

Откачать, откачать, ся = 1. викопувати, вїкачати, ся. — Вїкачали усю воду. 2. од(від)качувати, одкачати, ся. — Вїтали його з води, здавалось, вонїи не жевого, та ив силу одкачала.

Откачиваться, откачнуться = од(від)хїтувати ся, одхїтнута ся (С. Л.), од(від)сахнўти ся. — Вїа вонїи відсахнув ся од нас.

Откашивать, откосить, ся = вїкосїювати, обкосїювати, вїкосїти, покосїти, обкосїти, ся. — Усю пїву покосїла, гострї коса потупїла. н. п. — Люди вже обкосїли ся.

Откашивать, откашивать, откашивать, ся = од(від)кашлювати, вїкашлювати, одкашляти, вїкашляти, ся.

Откидой = одкидий. — Откидые рукава = вїльбїти. С. З. — Чорвоусїи, жуєце ив людїи, вїяндас вїальоти, скаєе, грав, це ив сїпївав, аж завдас охоти. Гатдук.

Откидывать, откидать, откинуть, ся = од(від)кїдати, одкїдати, откїнути, ся.

Откипать, откипать = перекипати, перекипати.

Отклядой = д. Отворотный 2.

Отклядъ = од(від)кляд. — Одкляд не йде в лад. н. пр.

Откладывать, откладыть, отложить, ся = 1. од(від)кладати, одкладыти, ся. — Одкляв особо тї отїрїи. — Що маєш зробити сьогодїи, не одкладай на завтра. н. пр. 2. од(від)прїгати, вїпрїгати, розпрїгати, одпрїгати, вїпрїгати, розпрїгати. — Скажи, щоб одпрїгали коєей.

Отклянываться, откляныться = одклянывати ся, одкляныти ся.

Откляывать, отклявать = 1. од(від)кльобувати, од(від)двобувати, одкльовати, оддвобовати, оддвобовати. — Горобець одкльовав голову червїка та ив кїнує. 2. покльовати, подзобовати, подзобовати. — Кури вже все покльовали, треба пїкнвуть преса.

Откляывать, откляять, ся = 1. од(від)кльєвати, ся, одкльєвати, одкльєти, ся, одкльїти. — Воєо само одкльєло ся.

2. покльєти, перекльєти. — Уже уєє покльєв.

Отклякаться, отклякнуться = од(від)клякати ся, од(від)гукувати ся, обаявати ся, одклякнўти ся, одгукнўти ся (С. Л.), обаявати ся (С. Л.), одгукнўти ся. — Як гукєш, так ив одгукнєш ся. в. пр.

Отклякь, отклячка — од(від)кляк. С. Жел.

Отклонение = одклянява.

Отклонять, отклонять, ся = 1. од(від)хїляти, одхїляти, одвергати, одхїляти, одвергати, одвергнўти. — Одковав його од сього дїла.

2. од(від)хїляти ся, ухїляти ся (С. Ш.), огнїяти ся, одхїляти ся, ухїляти ся, ухїльнўти ся (С. Ш.), од(від)хїтнўти ся. — Карпо не оступив ся ив одхїлав ся. Лев. — Вїв ухїлаєт ся од сього дїла.

Отковать = покувати, перекувати. — Уже покувала уєє.

Отковыривать, отковырять, отковырять, ся = од(від)колўпувати, одлўплювати, одколупати, одколупнўти, одлўпїти, трохи — вколупати, вколупнўти, трохи зверху — надколупати, надколупнўти. — Одколупав замазку та ив иванєе шибку. — Вколупав масла, як кїт напїлаєв.

Отковыривать, отковырять = од(від)ковїрювати, вїковїрювати, одєозпрїти, вїковїрїти. — Треба було спершу одковїрїти, та тодї з мастї йти. — Вїковїрїєв усї козпрї.

Отколячивать, отколячить, ся = 1. од(від)кїбавати, одбїти. — Одбїли дверї.

2. бїти, хуїти, лупцїювати, одлупцїти, одлупцїювати, хуїтанїв, стусанїв нада-

в'ати, одкуд'овчити, одчухрати і т. д. д. Бить. 1. — Одлутив його на всі боки. — Тая він його одкудовчив, що довго буде пам'ятати. н. о.

Отколдовувати, отколдовати = од(від)-чар'овувати, одчарувати, одворожити, одворожити.

Откокоболить = од(від)двоніти, передвоніти.

Откодок = д. Іверень.

Отколотить = д. Отколачивати.

Отколоть, ся = д. Откальвати, ся.

Отколы, отколы = д. Откуда.

Откомандировать = вірядити, виправити (д. Командировать).

Откопатыть = од(від)копатыти, од(від)паклювати.

Откопаты = д. Откапывать.

Откормить = д. Откармливать.

Откосить, ся = д. Откашивать, ся.

Откосный = укисный (с. Ш.), кислый.

Откось, откосок = укос (с. З.), укис, гора — косогір, ўбіч — (с. Ш.) — Перекинулись з возом саме на косогорі.

Откочевывать, откочевать = перекочувувати, перекочувати.

Откривать, откроятъ = од(від)кріювати, од(від)крявати, одкріити, одкріяти, вкріяти.

Откривать = покрасити, помалювати. — Помалювали все.

Откривчатъ = од(від)хрещувати ся.

Откровение = одкриття (с. Ж. К. Св. н.) виявлення.

Откровенность = щіристь. С. З. Л.

Откровенный, но = щірий, ро (с. З.), по щірости. — Сважи міні по щірости.

Откроятъ = д. Откривать.

Открывчатъ, открычатъ, ся = од(від)-кріювати, одкріити, ся.

Открыватель = од(від)кріитель. С. Жел.

Открыватъ, открытъ, ся = 1. од(від)-кривати, одкріити, ся, що загорнута — од(від)гортати, розгортати, одгорнути, розгорнути, ся, що затулене — од(від)-туляти, одтуляти, ся, що зачине — од(від)чиняти, одчиняти, ся. — Розгорнув хустку, аж там гостинці. — Відчини вікно, бо жарко. — **Открить ротъ** = розаявити. С. Л. — **Открить глаза** = од(від)любити, розплющити. — **Открить грудь** = розхристати, ся. С. Л. — **Открить стѣну** = розмурувати (кам'яну), розібрати (дерев'яну). — Звелів царь розмурувати і ануштити його з темниці. н. к.

2. внаходити, внапавити, називати, од(від)шукувати, виявляти, знайти, вивзати (Ніс), назнати (С. Л.), одшукати. виявити, ся (С. Пар.) — Правда в світі нівечать ся та вже-ж колись виявить ся. в. пр. — Я знаваз у лісі тереукив. С. Л. — Одишкава доброго майстра. С. Л. — **Открить тайну** = виявити тайну. — **Открить сообщника** = виказати. — **Викази товариша. Кр.** — **Откривается случай** = випадас обаяня.

3. починати, зачинати, заводити, почати, зачати, розпочати, завести, ся. — **Открить Компания, сражение** = розпочати війну, баталію. — Козаки перші розпочали баталію.

Открыте = од(від)криття. С. Жел.

Открыто = йвно, просто, щіро, не кріючыся, не ховаючыся.

Открытый = 1. од(від)критий, од(від)-чинений і т. д. д. **Открыватъ.**

2. чистий, вільний. — Чисте поле. — Вільне повітря. — Явний ворог.

Откуда, откудава = відки, відкіль, відкіля, звідки, звідкіль, звідкіля. С. Аф. З. Л. — Пиши листи, давай арати: відкіль тебе виглядати. н. п. — Он не відтіав вітер віс, відкіль міні треба н. п. — Хвалте ся густі лози, звідки вітер віс; давте ся карі очі, звідки мляий їде. н. п. — Не стямив ся, відки я лихо спадеть ся. — **Откуда-то** = відкілясь, відкільсь. — **Зкидасьявий гвалт** відкільсь доносить ся. Мир. — Лихо алез, лихो тяжке відкільсь прилетіло і на бідну голововьку козакові сіло. П. Пр.

Откупать, откупить, ся = 1. закупати, од(від)купати, закупити, одкупити, ся, скуп'овувати, скупити. — Він усе закупив.

2. викупати, викупити, ся. — Викупили ся на волю.

Откупать, ся = викупати, скупати, ся. — Викупала дитину. — Вони вже скупали ся, тепер нам можна йти

Откупной = одкупний. — Тай побрів до шинку. А в тім шинку міря кацан одкупни горілку. Дум.

Откупоривать, откупорить = од(від)тикати (с. Л.), од(від)корк'овувати, одіткнути, одкорк'овати. — Насилу одіткнув пляшку.

Откупщикъ = одкупщик.

Откупъ = одкуп. С. Жел.

Откусывать, откусать, откусить, ся = од(від)кусувати, од'їдати, од(від)гризати, одкусити, од'їсти, одгризати, ся.

Откуски = кускі, недобідки, недогришки, окрушки.

Откутывать, откутать = од(від)гуляти, розкутувати, одтуляти, розкутати.

Откушать = поїсти, пообідати, повечеряти, посвідати, наїтися чаю. — Господá уже откушали = пані вже пообідали і т. д. — **Откушавши чай, пошлі гулять** = наївшись чаю, пішли гуляти.

Откушивать, откушать = д. Отвѣдывать.

Отлагательство = од(від)клад. — Отклад во йде в лад. н. пр.

Отлагать, отложить, ся = од(від)кладати, одкласти, ся. — Ці яблука треба особо одкласти. — Цю навш зробити сьогодні, не відкладай на завтра. н. пр.

Отлагаться, отложиться = 1. од(від)діляти ся, од(від)різняти ся, од(від)падати, одділяти ся, одривити ся, одпасти.

2. осідати, осісти.

Отлакировать = відлощити.

Отлакивать, отломать, отломить, ся = од(від)ломлювати, одламати (С. Л.), влоїти, ся, гильку — од(від)чухрати, од(від)чачнути, ся. С. З. Л. — За галечку смачну, аж дерево те затрищало, і заріз гильку одчачнув. Кот.

Отлегать, отлечь = 1. осідати, осісти. — Гудя осіла на дно.

2. легшати, полегшати, одлігнути. — Так паче на душі полегшало. — Одлігне від серця. Граб.

Отлежалый = леглий, злеглий, вложалий. — Зажмали трушки.

Отлеживать, отлежать, = од(від)лежувати, одлежати, належати, перележати. — Належа біг, треба перевернути на другий. — Повідежував боки.

Отлеживаться, отлежаться = од(від)лежувати ся, вилежувати ся, одлежати ся, вилежати ся. — Одлежувть ся од діла. — Нехай трушки вилежуть ся.

Отлежь = гуща, фув, фус, фуск. С. Ш.

Отлетать, отлететь = од(від)літати, одлетіти, одлінути. — Вже птиці у вирій одлетіли.

Отлѣть = од(від)літ, вліт.

Отлечь = д. Отлегать.

Отливать, отлить, ся = 1. од(від)ливати, вилівати, од(від)сипати, одліти, виліти, одсипати, ся. — Почали одливати воду з каюка. — Одси трохи борщу, а то дуже повно.

2. вилівати, вилити, ся. — Мабуть десь великий дзвін вилівають, що пустили таку поголоску. н. пр.

3. од(від)ливати, одліти. — Так учаді, що пасику одлили водою.

4. од(від)ливати ся, ливати ся, ливити ся, переливати ся, одліти ся (про цвіт тварини).

Отливка = од(від)ливінина, од(від)ліив, вилівання, вилів.

Отливной = 1. вилівний.

2. літний, вилітний.

Отливочь = вилівок. — Вилівок з гіску.

Отливостый = мінливий (С. Жел.), селезвістий (про колір).

Отливающий = ливарник. С. Жел.

Отливь = 1. д. Отливка.

2. од(від)ліив. — При берегах морських вода правляло пріявувати і убувати. Се звуть ся пріплав і віділав. Зем.

3. перелів, частіше переліви. — Тканинь отливомь = мінюча, мінлива, з перелівами, селезвіста (тканина).

Отлиывать, отливать = од(від)лізувати, надлізувати, одлізати, надлізати. — Чимало надлізала кицька масла.

Отлѣть = д. Отлевать.

Отличать, отличить, ся = 1. од(від)різняти (С. Л.), розрізняти (С. Пор.), розпізнавати (С. Пар.), обривити, ся, розрізняти, розпізнати. — Треба одрізнати, щирого приятеля од лєстуна. — Треба вислідити, як одривав ся краївина одно від одної в мові. Бар. О. — Найближчі Словянські вітки, що найменше відрізняли ся у вимові, скоріше могли злити ся у одно тіло. Бар. О.

2. од(від)значати, ся, визначати, ся (С. Л.), виділяти, ся (С. Л.), видавати ся, одзначаєти, визначати, виділяти, ся, віддати ся. — Король Данило визначав ся безкористою вдачою. Бар. О.

Отличествовать = од(від)різняти ся, різніти ся. С. Л. — Від сусідніх хат вона відрізняла ся. Ки. (Д. ще від ся. Отличать ся 1.)

Отличительный = видатний.

Отличье = 1. од(від)ліина, різниця, різниця (С. Л.).

2. од(від)знака. С. Пар. — От де починаєт ся відзнака колонізації володарської од тієї, що... Ки.

Отличный, но = 1. різний, но, видатний, но, одмітний, но (Чайч.), опрічний, но, явкіше, іньче, іньше, іньшис сплособок.

2. дуже гарний, добрий, дуже гарно, добре, чудовий, во, роскішний, но. — Чудово співас. — Роскішний квану.
- Отличність** = ріжність (С. Жел.), ріжниця.
- Отлогіи** = похилій, спаднєвий (С. Жел.), припаднєвий (С. Жел.), згорістий (С. Жел.) потягій.
- Отлогоеть** = спадистість, згорістість, згірря.
- Отлогъ** = д. Отлогоеть і Откосъ.
- Отложіть** = д. Откладывать і Отлагать.
- Отложій** = од(від)кладній, вложійстий. — Вложистий комір.
- Отломать, отломить** = д. Отлаивать.
- Отломокъ** = одломок (С. З.), уломок (С. Ш.), вломок, уламок (С. З.), відомок, цалин, п'яки — цурпалок, цуріалок (С. З.) оцупок (С. З.), оскомелок (Лев.) З трьох уламків зробив ціле. С. З.
- Отломъ** = алом. — Треба перевязати саме на зломі.
- Отлудить** = вилудити, побіліти.
- Отлучать, отлучить, ся** = од(від)лучати (С. Л.), вилучати (С. Л.), од(від)рішати, відтрючати, одлучити, вилучити, відрішити, ся. — Від жидівський замучений, від Христа відрішений. п. п.
- Отлученіе** = од(від)лұка.
- Отлучка** = одлұчка.
- Отлучний** = од(від)лұчний.
- Отлугаться, отлугаться** = од(від)бріхувати ся, вибріхувати ся, одбріхати ся, вибріхати ся.
- Отлужка** = вибріхування.
- Отлуживать, отлужить** = ухилити сл, уникати (С. Ш.), ухилити ся, уникнути (С. Ш.)
- Отлѣзать, отлѣзть** = од(від)лѣзати, одлѣзти.
- Отлѣзивать, отлѣзять, отлѣзть, ся** = од(від)ліплювати, одліпити, ся.
- Отлѣпать, отлѣпнуть** = од(від)рубати. од(від)тяти.
- Отлѣзывать, отлѣзать** = помазати, вимазати, помастити, вимастити.
- Отмѣливать, отмѣлить, ся** = од(від)молювати, вимолювати, одмолити, вимолити. — Роздав бідним, щоб одмолювали книж мої гріхи. О. Ст. — Хотѣла йти у Київ одмолювати свої і мої гріхи. О. Ст.
- Отмѣчиваться, отмѣчаться** = одмовчуватися, мовчки терпіти, одмовчати ся.
- Отмѣивать, отмѣлоть** = одмѣлювати, одмолити, перемолити. — Перемолосиши жито, почали молоти пшеницю.
- Отмѣивать, отмѣивать** = од(від)манювати, од(від)нажувати, од(від)вѣблювати, переманювати (С. З.) і т. д., одманити, одвѣдити і т. д.
- Отмѣивать, отмѣить, ся** = од(від)молувати, одмолити, ся. — Одмотай трошки з того клубка.
- Отмѣивать, отмѣять, отмѣивать, ся** = 1. од(від)махувати, ся, одмахати, одмахнути, ся, од(від)гапати, од(від)ігнати. — Одмахуєть ся від комарів. 2. од(від)рубувати, одтинати, одрубати, одтяти (С. З.), утяти, утяти (С. Ш.). — Одтня йому голову швблею. 3. ушкварити (С. Ш.), учистити (С. Ш.), в одні мах зробити, збідати. — В одних мах зробив діло.
- Отмѣивать, отмѣить, ся** = од(від)молувати, одмолити, ся.
- Отмѣшь** = д. Наотмѣшь.
- Отмѣжѣивать, отмѣжѣвать, ся** = од(від)лежовувати, одрізувати, одмежувати, одрізати, ся, разом — од(від)рвалити. — Як відмежували мое поле од його, так і не сваримо ся. Кл.
- Отмерзать, отмерзнуть** = од(від)мерзати, одмерзнути; розмерзати, розмерзнути, ся. — Одмерз палець. — Земля почина потроху одмерзати. — Земля розмерзла ся.
- Отметка** = д. Отмѣяіе.
- Отметать, отмети, ся** = одвітати, одмесити, ся. — Одмети сьміти до порога.
- Отметать, отметиуть** = од(від)кидати, одкинути.
- Отмѣивать, отмѣить** = од(від)випити, розвипити, од(від)випити, розвипити.
- Отмокать, отмокнуть** = од(від)мокати, одмокнути.
- Отмолаживать, отмоладить** = розмолити, розбавляти, розвести, розбавити.
- Отмолаживать, отмолотить, ся** = одмолувати, обмолувати, одмолотити, обмолотити, ся. — Люди вже обмолотили ся.
- Отмолвить** = од(від)молвити, одрвати, розрвати. (Д. ще від сл. Отмошаривати 1.)
- Отмолятъ** = д. Отмѣивать.
- Отмоладить** = д. Отмолаживать.
- Отмолотить** = д. Отмолаживать.
- Отмолоть** = обмолот.
- Отмолоть** = д. Отмѣивать.
- Отмолчаться** = д. Отмѣиваться

Отморозивать, отморозить, ся = од(від)-морозувати, отморозити, ся. — Оdmорозив собі уха.

Отмостать = д. Отмостывать.

Отмочать, ся = 1. д. Отмачивать, ся.

2. виїсяти ся, висцяти ся.

Отмститель, мнча = д. Мститель.

Отмстить, отмщевать, ся, отмстить, отомстить = мстити, ся, шмствати ся, відомстити, помстити ся, од(від)дячити. Стануть шмстити ся. Кр. — Кавуєсь він до його відомстити, та ба! Не за такого паскочин. Дум. — Нильяк хочу слаботити нас, братти, — хоч помститись, хоч погнупуть чесно. Ст. С. (Д. ще від с. Мстить). — **Отмстить съ лихою** = оддячить сто з оком. Кот.

Отмщєніє = шмста (С. Ж.), од(від)шмста, заплата, віддяка. — На помсту побитої братті. Скорощдський. С. З. — Од Бога помсту наволакає. Л. В. — Оте тобі, Грццо, така заплата: з чотирьох дошок темва хата.

Отмывать, отмьть, ся = од(від)мывати, п. п. одмьти, ся, про праття біляни — одшпрати, одшрати, пошрати. — Треба одмити плечи. — Вода одмыва частину грєбі. — Поврача сорочив.

Отмыкать = одчесати, почесати (льон) — **Отмыкать горе** = перебідувать.

Отмыкать, отомкнуть, ся = од(від)пирати, од(від)микати, розмикати, одцєртв, одімкнути, розімкнути, ся. — Одімкнув скривю.

Отмылать, ся = одмилити, помилити, ся. **Отмыт, ся** = д. Отмывать, ся.

Отмычка = од(від)мічка, вітрих (С. Жел. Нар.)

Отмылина, отмыль = обмія (Сп.), обміль, од(від)міл, мілина, — довга ти вузька — коса.

Отмыца = 1. од(від)міца, знесєнил (Ос.), скасуванни. — Знесєнил ципцини. Ос.

2. од(від)міца, різність, різниця, різниця.

Отмычать, отмычьть, ся = од(від)мичати (С. З.) касувати, зносити, од(від)мичити (С. З. Л.), скасувати, зєстїти, зяон, звичай — визаковити. — Природу тижко одмити. п. пр. — Цєсарь дав хлопом ногу і скасував повшциу. Фр. — Од пльнєства на кожду трудно визаковити. Лев.

Отмычный, но = д. Отличный, но. — **Отмычно хорошє** = дуже гарно.

Отмыривать, отмырять, отмыреть = од(від)мірувати, одмірати.

Отмыть, отмытка = помїтка, замїтка; прикмета, звяз, принака.

Отмычать, отмычьть = одмічати, помічати, назічати, позвачати, визвачати (С. Л.), од(від)зачати, одмічати, помітити, позвачити, віданачити. — **Отмыченьный** = одмівий, помічений і т. д.

Отмыкнуть = розімвїкнути.

Отмыть = д. Отмывать.

Отмышивать, отмысьть = зношувати, зносити. — Зносив свиту геть зовєст.

Отмысєніє = однесєння.

Отмыстї, ся = д. Отмысьть, ся.

Отмыывать, отмызывать, ся = дошывувати, дошывати, пониззати, позвизувати, ся. — Дошыває останню шваку. — Позвизувала ує.

Отмынять, отмыньть = од(від)вїняти, од(від)бїрати, од(від)вїняти, видєратити, одняти (С. Л.), відїняти, од(від)братити, видєрти (С. Л.). — **Отмынь дитя оть грєди** = од(від)лучити, залучити дитину (Кр.). — **Отмынь право слєва** = зацїпити, зацїтьвати: — **Отмынь рєчь** = умкнути мєву (С. Ш.).

Отмыга = д. Отрогь.

Отмысєтельный, но = 1. відносний, но, стосунковий, во. С. Жел. Нар.

2. умовний, но.

Отмысєльность = відносність, умовність. С. Жел.

Отмысєть, отмысьть, отмыстї, ся = 1. од(від)носити, оцєстїти, ся. — Треба однести до дому.

2. од(від)носити ся (С. Жел.), стосувати ся (С. З.), стосунки мати, дотикати ся, тичити ся, од(від)нести ся. — До того стосуючи си і гєтмиш розїсав свої уягєрєвали. Л. С. — Борис стосует си до мене уважно, правдо. Ки. — **Отмысєтьє хорошє** = щирувати. — Як зє мною вьють, гуляють, тоді мїні щирують, як від мене відуть, тоді на мене ворогують. п. п.

3. удавати ся, удати ся. — С. Ш. — Як бїда, удавай ся до жиди. п. пр.

Отмычевать = переночувати.

Отмышеніє = 1. відносний (С. Жел.), стосунков (С. Жел. Нар.) — Взаємний отношеніє = взаїмний. — Духовєство в своїх відносєвах до народу зывалю си. Бар. О. — Прикрї відносєва до мене Пнєлжкн. Ки. — Я зє всїма у добрых стосунках маю си. — Наша Україва була легкою нивою для взаїмнєва з Балканськими Словянами. Пр.

2. відіошення.

Отримав = всього часу, од, відсього часу, відтепер.

Отримуватися, отримуватися = од(від)новляти ся, од(від)магати ся, од(від)перати ся, одиовити ся, одиогти ся, одперти ся, одпекати ся. — То був на все пристав, а тепер відмагати ся. Кр.

Отримюд = ші в його раві, ніжє, авіжє.

Отримати = одіиання, одіиачка. — Я тобі дам такої одіиачки, що знатимеш, як одимати. Си

Отримати = д. Отримати.

Отді = д. Отді. — День ото дні = а дні на дєнь.

Отдірати = д. Отдірати.

Отдідати = поодідати. — Пани вже поодідали.

Отдіюди = а'усюди, од'усюди, зовсюду, від'усюди (С. Л.), від'усілія, ввід'усілія (С. Л.), в усіх усюд (С. Л.), во всіх усюд, від'усілія (С. Аф.) — Заідусілія позбігали ся і кинулись на мене.

Отдігати = д. Отдігати.

Отдігати, ся = д. Отдігати, ся.

Отдігати, отдігати, ся = оді(від)ігрівати, розігрівати, розігрівати, відігрівати, воігрівати, роігрівати, хуваючи — оді(від)хукати. — Насалу одігрів ся. — Насалу одхукав собі руку. Кр.

Отдігати, отдігати, ся = од(від)субувати, од(від)субувати, одсубувати, ся (С. Л.) — Одсубувавечено, подивав ся сонечко. н. п. — Одсубувала горщик од жару. замшала кашу. Лев.

Отдірати, ся = Отдірати, ся.

Отдівати, ся = д. Отдівати, ся.

Отдіти = д. Отдіти.

Отдічувати, отдічати = лущити, відлущити.

Отдігати = д. Отдігати.

Отдігати, ся = д. Отдігати, ся.

Отдігати, ся = д. Отдігати, ся.

Отдігати, ся = д. Отдігати, ся.

Отдігати, ся = д. Отдігати, ся.

Отдіки = 1. вишварки. С. Пав. 2. д. Отдівок.

Отділіне = онал, паливо, тінляво (С. Ш.) — Усі граби тинили соломою — тинляво а веі ави яке. Кн. — Панава кватиро в тинляво.

Отділок, частіше мн. **Отділки** = шкарбун (С. З.), шкарбуні (стопцьовані черевки, чоботи або постолі).

Отдірвати, отдірвати = оді(від)прівати, одірвати.

Отдігати = д. Отдігати.

Отдірвати, отдірвати = обшивати, обляюувати, обшити, обляюувати.

Отдірваність = одірваність. — На правому березі Дніпра одірваність шляхти одварду стала ся геть раніше. Кн.

Отдірвати, ся = д. Отдірвати, ся.

Отдірваний = торочленій (С. Л. Ш.), азікзній. — Дівити ся він. вєвачє торочленій. п. ж. — Та бігала як би шалева, стояла доваго торочлена. Кот.

Отдірвати = отдірвати (С. Ш.), поторочити, азікзати ся.

Отдірвати = д. Отдірвати.

Отдірвати = д. Обшивати.

Отдірвати = д. Отдірвати.

Отдірвати = д. Отдірвати.

Отдірвати = од(від)гострити, вигострити.

Отдірвати, отдірвати = од(від)бівати, одіти охоту.

Отдірвати = охлялий, захлялий, вварвільий.

Отдірвати, отдірвати = охлявати, вварвувати, марніти, охлясти (С. З. Л.), охляти, охлянути (С. З.), захлясти (С. З. Л.), вварвувати, помарніти, від хвороби — вихирити, від посту — випостити ся. — Не лаши, не паши, ми зовсім охляли. Ка. — Ой вже-ж наші сромахи та без харчі вварвували. н. п.

Отдірвати, отдірвати = од(від)падати. одпасти.

Отдірвати = 1. падалиця. — Я не ревав груш, а набірав падалиці.

2. д. Отдірвати.

Отдірвати, отдірвати, ся = од(від)лютовувати, одлютовати, ся.

Отдірвати, отдірвати, ся = 1. випоювати,

випоїти. — Випоїли пороки в Великодню.

2. од(від)поювати, одпоїти. — Мабуть там яка отрута була, що вразу стало німі погано, та вже несалу мене молоком одпоїли.

Отдірвати, отдірвати, ся = од(від)лазати, одлазати, од(від)повзати, одповзати, одшозати.

Отдірвати, отдірвати, ся = 1. од(від)парювати, одпарити, ся. — Таа присехло, що насалу одпарива.

2. випарювати, випарити, ся. — Випарив ся в бані.

3. парити, шпарити, чухрати, періщити, швагати, впарити, вшпарити, одчухрати і г. д. — Одшпагази його різками.

Отдірвати, отдірвати, ся = од(від)порювати, одпороти, вшпороти, розпороти, ся. — Треба одпорота рукава.

Отність = д. Отнада́ти.

Отна́хивати, отнаха́ти, ся = од(від)орува-
вати, об'орювати, од'орати, ся, об'ора́-
ти ся. — Люди вже оборали ся, а ми ще
й не починали.

Отна́хивати, отнахи́уть, ся = д. Отма́х-
вати, ся 1.

Отпа́кати = закаля́ти, покля́ти (Д. під
св. Загрязни́ти і Запачка́ти).

Отпа́яти, ся = д. Отпа́ивати, ся.

Отпсе́рѣти, ся = д. Отмы́кати і Отпира́ти, ся.

Отпече́тати = д. Отпече́тувати, ся.

Отпеча́тава́ти, отпеча́тають, ся = вити́-
скувати, витиснути, ся.

Отпеча́токъ = од(від)печа́ток (С. Жел.
Пар.), од(від)бі́ток, вити́ск (С. Пар.) —
По тварі у неї журлявом відбитком ходила
спомини минулого, пережитого. Ка.

Отпеча́тувати, отпеча́тати = вядруко́ву-
вати, витискувати, вядру́кувати, ви-
тиснути.

Отпи́вати, отпи́ти, ся = 1. надпи́вати,
надпи́ти. — Надпи́ трохи, щоб не роз-
лююувалось.

2. вишва́ти, допи́вати, ви́пити, допи́-
ти. — Допи́ чай таї пішди.

3. од(від)пи́вати ся, одпи́ти ся.

Отпи́лювати, отпи́ляти, ся = од(від)пи́-
лювати, одпи́ляти, одпи́ляти, ся.

Отпира́ти, отпсе́рѣти, ся 1. д. Отмы́кати.

2. од(від)ма́гати ся, од(від)рі́кати ся
(Граб.), од(від)пе́рати ся, одмо́гти ся,
одри́ти ся, одпе́рти ся. — Сказав, то
вже не відможе́т ся. Граб.

Отпи́ривати = од(від)бенкетува́ти, од-
(від)гуля́ти, од(від)балува́ти.

Отпи́ска = од(від)пи́ска, бд(від)пис.

Отпи́сувати, отпи́сати, ся = од(від)пи́-
сувати, одпи́сати, ся.

Отпи́ти = д. Отпи́вати.

Отпи́хивати, отпи́хати, отпи́хну́ти, ся =
од(від)пи́хувати, одпи́хати, одпи́хну́ти,
одпи́хну́ти, ся. — Одпи́хуй си од берега.
Одпи́хнув його твій пішов.

Отпи́лати = од(від)пи́лати, заплáти, відля́-
ка (Д. Возда́їти).

Отпи́лячувати, отпи́ляти, ся = 1. відля́-
чувати, відля́чити. — Я йому за се від-
дачу.

2. вику́пати ся, од(від)ку́пати ся, ви́-
купіти ся, одку́пати ся. — Відку́пав ся
од некручива.

**Отпи́лювати, ся, отпи́люва́ти, ся, отпи́лю-
ють** = одпи́лювати, ч, ся, си́лювати,
одпи́лювати, сп, сплява́ти, спля́вувати.

Отпи́лескивати, отпи́лескати, отпи́лєснїуть,
ся = од(від)хлю́пувати, од(від)пля́ску-
вати, одбри́зкувати, одхлю́пати, одпю́-
скати, одхлю́пнїти, одбри́зкати, ся. —
Одхлю́пови трохи води. — Хвили одпю́ску-
ють ся од скалі.

Отпи́лєск = 1. одхлю́пування, одпю́ску-
вання.

2. ви́плїски, бри́зки.

Отпи́летати, отпи́лєсть = 1. од(від)пи́лїати,
одплїсти.

2. ви́плїгати, ви́плєсти.

Отпи́лява́ти, отпи́ляти = од(від)пи́ляти,
одпи́сти, одпи́нути. — Сіза собі у чоп-
чик, од берега одпьяну́да. в. п.

Отпи́люють, ся = д. Отпи́лювати, ся.

Отпи́лювати, отпи́лєсти = 1. вта́пцю́-
увати, ви́тапцювати. — Так гарно ви-
танцьбу́є.

2. од(від)танцьбува́ти, одтанцьбува́ти.

Одтанцював собі ноги. — Го́ди танцювати —
й вже своє одтанцю́вав.

Отпо́йти, ся = д. Отпи́ивати, ся.

Отпо́ляскувати, отпо́лєскати, отпо́лєснїуть,
ся = 1. ви́полїскувати, ви́полєскати, ся.

2. од(від)по́ліскувати, одполєскати, ся.

Отпо́люва́ти, отпо́люти = д. Отпи́лювати.
Отпо́лювати = од(від)по́лювати, ви́лощи-
ти, од(від)пи́лювати, од(від)по́люва́-
ти, од(від)пи́снїти.

Отпо́лєскати = д. Отпо́ляскувати.

Отпо́лєснївати = од(від)пи́снївати, од(від)-
батожити, одсупо́нїти (Д. Бити).

Отпоро́ти 1. д. Отпи́ривати.

2. ви́парити, ви́шпарити, од(від)пи́ма-
гати, од(від)батожити, одчу́храти. —
Одшмагали його різками.

Отпи́р = 1. од(від)пи́ра.

2. о́дсіч (С. З.), відпір. — Москва зо-
стаючи ся в Ніжені, не може дати о́дсіч.
Упі́нерсал Мазєпа. С. З. — Як дала їм від-
пір, з того часу й не ходять. Сп.

Отпи́рхнїють = од(від)пи́рхнїти.

Отпоснї́ти = од(від)поснї́ти ся, од(від)-
гові́ти ся.

Отпоснї́увати = 1. попоштува́ти, почасу-
ва́ти, уковентува́ти, утрактува́ти. (С.
Ш.) — Утракту́вавши гостей... С. Ш.

2. одчїтати (кому), почасува́ти, ура-
зи́ти (кого), одлупи́ти, стусанів нада-
ва́ти. — Дошїл він міні. та вже й я йому
одчитав.

Отпоти́ти = 1. од від потїти, спїтїти. —
Стїпи відпотїли.

2. ви́потїти. — Ви́потїв добре.

Отпоясать = од(від)переза́ти

Отправля́тель = пересылач (С. Пар.)

Отправля́ти́сє = 1. виража́ння, ви́права (С. Л.).

2. од(від)пра́ва, одправова́ння, од(від)бува́ння (С. Л.), од(від)бу́ток (С. Л.), — Порядок одправовання судов. Ст. Л. — Одбування служб.

Отправля́ть, отприва́ть, ся = 1. виража́ти, виправля́ти (С. Л.), одправля́ти (С. Л.), прова́дити, висыла́ти, од(від)сыла́ти, пересыла́ти, ви́рядити, ви́правити. одпра́вити, одпрова́дити, вы́слати, одісла́ти, пересла́ти, ся. — Мати сьна виряжала, научала. я. п. — У ведлю вранці, як сонечко зійшло, виряжала мати дочку в чужу сторонучку. я. п. — Хмельницький вирядан заломогу. Кв. — Зать виряжа маму і сестер до Квіна. Кв. — Накупня краму і зараз одіслав в містечко. — Провад мене і до Веня, а не зробиш Ллха з меєе. п. пр. — Отприва́тєсьи = (иуди) — ви́рядити ся, похати, ви́їхати, піти, помандрува́ти, помаїцну́ти, (сьвіт за очі) — повія́ти ся, (до його за яям ділом) — удати ся. — Кайдашня забрала граблі і вона вирядилн ся а поте. Лен. — Піта пішка. — Поїхає санями. — Пошта вайхає. — А я тую близенькую людя подарую, до тієї далекої і сам помадарю. п. п. Ты куда тепер помандруєш? Кот. — Отприва́ть на тогь сьвѣтѣ = з сьвіту зігна́ти, вкоротити́ віку, на той сьвіт загна́ти.

2. пра́вити (С. З.), од(від)пра́вляти, од(від)бува́ти, одпра́вити, одбу́ти. — Молобий день у днь Спасителяі праивать, у стапника сьвічки по 10 хунтів ставить. Б. Г. — Ой пішов він (Члалй) до Ляшеньків служби відправляти. я. п. — Одбуває панщалу.

Отприва́дновать = од(від)сьвяткувати (С. З.), одгуля́ти. — Одсьвяткували зелону неділю. М. В.

Отприва́швать, отпроси́ть, ся = од від)про́шувати, одпроси́ти, ви́просити, ся. Одпросив ся на днь до дому. — Хотів батько бати та мати випросва.

Отприву́жвать, отприву́жать, отпрудити́ = розга́чувати, розгата́ти. — Розгатали греблю, а вода так і ринула.

Отприву́вать, отприву́нуть = од(від)ли́гувати, од(від)ска́кувати, од(від)стри́бувати, одплигну́ти і т. п.

Отпривска́вать, отпривска́нуть, ся = 1. од(від)бра́кувати, одбрі́знути, ся.

2. паростити ся, парости пускати, бростати ся (С. З.), бростити ся (С. Аф.)

Вшви почала вже броститись. С. Аф.

Отприсъ́ть = парост, парісток (С. З. Пар.), парість (С. Л.), побіст, парус (С. Л.), од(від)росток (С. Пар.), одрість (С. Л.), бросток (С. З.), брость (С. Л.), пагон (С. З.), пагонець (С. Л.), вовсн молоденький — памолодь (С. Л.), памолодок (С. Пар.), зб. пагоня, паговіяня. — А од корівня люботихо зелеві пароста ростуть. К. III. — Отєв осокорина тільки що молоді паростки пусква. С. З. — Кожна птиця собі пару має, кожне дерево пароста пускає. п. пр. — Зерно федерация не цустило ні одного нового паростка. Кв. — Яке дерево, такий одростня. п. пр. — З доброго корівня добрай пагонець одідає. п. пр.

Отприва́ть, отприва́ть, см = ви́рягати, одприва́ти, розприва́ти, ви́рягати, ся і т. д.

Отприва́ть, отприва́ть = од(від)прива́ти, одприва́ти; поприва́ти, ви́прива́ти. — Позич борошна, а я тобі в осєна одприва. — Поприва всі починає. — Виприва увесь кузьль.

Отприва́ть, отприва́вать, отприва́нуть = д. Отприва́вать.

Отпугива́ть, отпуга́ть, отпугну́ть = од(від)поло́жувати, одполохати, сполохати (С. З.) сполохну́ти. — Живе, як сороза ва тану, хто йде — сполохає. я. пр.

Отпускати́, отпу́стятъ = 1. пускати, випускати, од(від)пускати, розпускати, пу́стити і т. д. — Пустив його на всі чотарі. — Пустив мене, подковнику, із поля до дому. я. п. — Пам одпустива його на волю. — Нєс уває розпустилн на сьвєтє.

2. запускати, запустятъ. — Запустилн таку бороду, як у пола.

3. попускати, попустятъ. — Попустилн трохи вірвоуку.

4. од(від)гостривати, одгострити.

5. давати, вива́дати, да́ти, ви́дати. — Вів вікому не дає набірі. — Казна видла на се діло сто тисяч.

Отпуская́ = од(від)пуская́, відляна бозага. — Пан дав йому кильва.

Отпуской = од(від)пуской, випуской, хліб, крам — вивозний.

Отпускъ = 1. од(від)пуская́ня, випуска́ня.

2. од(від)пуск, розпуск. — Просня сп а одпуса, та не дала. — Розпуск на сьвєтє буде в Середу.

3. спісок, чорняк (про паперя).

Отпустятъ = д. Отпускати́.

Отпугувать, отпугать, ся = од(від)плугувати, розплугувати, одплугати, розплугати, ся.

Отпущестествовать = скінчити подорож, мандрівку.

Отпущеніє = од(від)пускання, випускання. — **Отпущеніє грѣховъ** = розгрішення. — Яка сповідь, таке і розгрішення. н. пр.

Отпѣвать, отпѣть = 1. од(від)співувати, одспівати, проспівати, нереспівати. — Соловій вже одспівали. — Вже треті пісні проспівали, а ти спиш. Лев. — Переспівали вже усе, що знали.

2. од(від)співувати, од(від)правляти, одспівати, одправити панахиду, похорон, одправу. — Йому справили похорон достойний, одспівали над тілом панахиду. Ст. С. — Одспівали туг одправу й повесели аж в мапастарь царевий. Ст. С.

2. вимовляти, вимовити, одчитати (кому за що).

Отпѣтый = пропачий.

Отработывать, отработать, ся = 1. од(від)робляти, одроблювати, одробіти, ся. — Я вуджуаю, то вам або заплачу або відробю. Ф. д. — Скільки позичив, то все одробив йому. — **Отработать прогульные дни** = набуті, одбуті. — Що я не був на роботі, то вже я вам одбуду. — 2 і 3 = л. **Отдѣлывать.**

Отработка = од(від)робіток.

Отрава = отруа (С. З. л.), отруя (С. З.), трута, трутина (С. Ш.), трутина (С. Ш.), трутійка, трійка. С. Ш. — Хоч в губу нізьміть — може з отрутою дасте. в. пр. — Найшла відьму і трута достала і трутою до скід сонця дочку напучала. К. Ш. — Може ти мі арила трутину якую? в. п. Под.

Отравлять, отравить, отравить, ся = труїти (С. Ш.), труїти (С. Ш.), отруїти (С. З. л.), с(в)труїти (С. Л.), іструїти, цотруїти, отруїти (С. З.), витруїти. — Прийшов віаторок зілля зварила, а в середу рано Грида отруїла (друга відміна: струїла). в. п. — А в його іструїла, коли б знала таке зілля. в. п. — Чуєш те, що труїть молоде серце. Кн. — Та вай не цілує, та вай міні молодому серденьку не трує. в. п. Под.

Отравитель, ница = отруїник, ця. С. Жел. — Дівчина отруїниця. М. В.

Отравный = отруїний. — Отруїне зілля.

Отравщик, ца = л. Отравитель, ница.

Отрада = од(від)рада, од(від)радість, утіа, втіа, просвіток. — Ой молодце, вірадосте! в. п. — Добра порада —

серцю вірада. в. пр. — Щоб ти немал утіа від своїх дітей! в. пр.

Отрадный, но = од(від)радісний, во, радісний, но (С. Л.), просвітлий. — На душі у мене так радісно стало. С. Л.

Отражать, отразить, ся = од(від)бивати, одбіти, ся. — Козаки одбили Татарів.

2. л. **Опровергать** 2.

3. од(від)бивати, одбіти, ся, (про світ тільки) — од(від)світчувати, одсвітити, ся, (про півні тільки) — од(від)давяти, оддати, ся. — І цілком вся псестать одбивала його думку Ст. Г. — Не гвіа, а швидче ніж скорбота одбивала ся за виду. Ст. Г. — В тій пісні все відбало ся, що я люблю й любив. Чайч. — Місяць відбивав од себе соняшній світ. Д. про Св. Б. (Д. ще під сл. **Отсвѣчивать**).

4. од(від)вивати ся, од(від)гукувати ся, одізвати ся, одгукувати ся. — На його батька гівав ся, а на міні одізвало ся. С. Л.

Отраженіє = 1. одсіч. С. З. (Д. під сл. **Отпоръ** 2.).

2. од(від)світ.

Отравать, отроить, ся = од(від)ривати, одроїти, ся, виривувати ся, віроїти ся. (С. Аф.).

Отрасль = 1. л. **Отпрыскъ.**

2. вітка (гора), од(від)віога. (С. Жел.).

3. виділі, од(від)ділі.

4. потонок, нащадок. — Потомок гетьмана дурного. К. Ш.

Отростать = л. **Отростать.**

Отрашивать, отростить = вирощувати, запускати, виростити, запустити.

Отрѣбіє = вибірці, негідь, сьміття, плюгавство. (С. Ж.).

Отрезвлять, отрезвить, ся = тверезити (С. Ш.), витверезувати, тверезити (С. Ш.), витверезити (С. Л.), протверезити, ся, прочужаги ся. — Останнє слово протверезило мене. Фр. — Такий був пияний, що ледве на другий день витверезив ся.

Отрека́ться, отрече́ся = од(від)рікати ся, арікати ся, од(від)ступати ся, цурати ся, одмовляти ся (С. Ж.), од(від)рікніти ся (С. Л.), арікніти ся, віректи ся (С. Л.), одступити ся, одцурати ся, одмовити ся. — Я з тобою не піду, одрікаю ся од тебе на вік вічний. О. Ст. — Цураєть ся, як чорт лядяву. в. пр. — Не одцурась того слова, що мати співала. К. Ш. — Відцурав ся отечь і рідна мати — з жалю, а закохання треба проплатити. в. п. — Таго чесно зробали, що не вряли ся віри батьків. Кн.

Отрепáть, ся = д. Отрѣнывать, ся.

Отрѣпки = костриця, костриці, терміття (С. Ш.), вб. тержітча (льову, коноплю) — Термітча звлізло в палець. С. Ш.

Отрѣплавать, отрѣпáть = тіпати, цотіпати (льов, коноплю).

Отрѣсьє = 1. д. Отрѣсьєи.

2. драптія, лахміття, лахмайїна (С. З.), кáппуря. — Хто носив кола шовкову одіж, то зодяг тепер суконне драптя. Ст. С.

Отрѣтвровáться = одітї, відітї, пітї в бáтьком на шлях.

Отрѣченіє = од(від)цуранія (С. Л.), зарік, виріканія (С. Л.). — Забув своє виріканнє, забув, що душу свою пропавнав, коли, каже, і крапелинку у рот візьму. Кв.

Отрѣчьєся = д. Отрѣкáться.

Отрѣнуть = д. Отрѣвáть.

Отрѣцáніє = 1. д. Отрѣченіє.

2. од(від)жовляння, перѣченнє (С. Жел. Пар.).

Отрѣцáтельный = заперѣчий (С. Жел.), перѣчий (С. Жел. Пар.).

Отрѣцáть = од(від)жовляти, од(від)кáзувати, перѣчити (С. Жел.), заперѣчати (С. Жел.), од(від)бивáти, од(від)кідáти, од(від)вертáти.

Отрѣцáться, отрѣчьєся = д. Отрѣкáться.

Отрѣгъ = вїтка, од(від)во́га (гори) С. Жел.

Отрѣдіє = рід, колїво, кóдло (С. З. Л.), лайлво — виродок, вилунок, виплодок, випороток, випорток (С. Аф.). — Хамове кóдло! — Ах ти шельмин вилунок!

Отрѣждáть, отрѣдитї, ся = од(від)рождáти, одродити, ся. — Отрѣдѣсь не... = з роду, з віку не...

Отрѣждєніє = од(від)рождєннєя.

Отрѣйтєся = д. Отрѣивáться.

Отроковица = дівчá, дівчина (від 7—15 років), підліток, пїддівка, пїддївок.

Отроць = хлопчик, хлопя, хлопчá, хлопчáк, хлопєць (від 7—15 років), парубїйка, парубчўк, парубя. (Д. під сá. Мáльчикъ).

Отростáть, отростї = виростáти, од(від)ростáти, вирости, одростї.

Отростáть = д. Отрáчивать.

Отрѣстокъ = 1. д. Отрицьскъ.

2. óкїст, окїсток (на вїтках).

3. парїг (на рогах, напр. у лосє, оленя).

Отрѣцескїй = хлопячий (С. Л.), парубчївий, парубчцький. — Хлопчї мїта.

Отрѣцєство = хлопяцтво.

Отрѣцáть = д. Отрáцвaать.

Отрубáть, отрубáть = од(від)рўбувати, од(від)тнїати (С. З. Л. Ж.), с(з)тнїати (С. Л.), утнїати (С. Ш.), одсїкáти, одрубáти, од(від)тáти (С. З. Л.), стїти (С. З.), утїти (С. Ш.) втїти, вогтїти, одсїкїти зразу — од(від)чєсáти, шокаючи — од(від)цїокати, багато — поод(від)рўбувати, поодтнїати, поутнїати (Грaб.). — За чубá виволокли з палату і одрубали голову сокирою. О. Ст. — Йому хоче голову одтати або руку урубати праву. Ст. С. — Голову буйную одтв. Кот. — Бородавцї, отману запорозькому, голову одтв у боєї Полтавському. Л. В. — Мов хто одтв. Ос. Блеснув мечем, голову ств з плечей. Ст. С. Чорні очї видєра їй з лоба, бїлі руки утн на по лонїтї. Ст. С. — Втлв йому праву руку: оце, Ясю, за науку, втлв йому праву ногу: оце, Ясю, за дорогу; стлв йому головачку, ходїм, сестро, до домочку. в. п. — Голову йому сокирою зїтву. Кв. — Поутнавшя головою... Л. В.

Отрубєной, отрубєный = висївкóвий.

Отруби = висївки (С. З.), де дуже багато луски — лускá, вметєнї після просїваннєя остюкї (Грaб.), обмїєтнїя (Грaб.), дрїбнї мєжєстєка. — Мннхв висївок заколотлв. К. Х. — Насєклв я шнїок з грєчаной лускї. п. в. — Їв обмїєтнїю. Грaб.

Отрубїть = д. Отрубáть.

Отрубка = одрублюваннєя, одрубуваннєя, одтнїаннєя.

Отрýбоць = од(від)рўбок, врўбок, рўбавець (С. З.), утївок (С. Л. Ш.), оцупок (С. З. Л.), оцупалок (С. З.), цурўпалок (С. З. Л.), цурпáлок (С. З.), вб. — цурўпаллв.

Отрýбъ = óдруб. — Дерево в одрубї 10 вершкїя.

Отрусїть = обтрусїти.

Отрвáть, оторвáть, ся = од(від)ривáти, од(від)дерáти, од(від)їрвáти, од(від)дрáти, ся, гильку — од(від)чáхнутї, товєньку гáлочку — од(від)чухрáти. — Як ухоплв за полу, так і одірвв. — Одїдрвв клáвтик пáперу. — Мов одірввсь од гилькї. Л. Ш. — І заряв гильку одчáхнув. Кот.

Отрвáть, отрїть, ся = од(від)ривáти, од(від)кóцувати, одрити, одковати, ся.

Отрвїстий, то = одрвїчастий, урвїстий (С. Л.), урвїччастий (С. Л.), то. — Вона гукнула до Кáйданнхв одрвїччáсто і побїглв в хату. Лев.

Отрвїжокъ = урївок (С. Л. Ш.), обрївок (С. Л.) — Тож надто подосбав ся мїнї однї урвїжк оповїданнєя Енєя Дїдон. Ст. Г.

Отривочный, но = уривочный, но, урив-
чен (С. Ш.).

Отрыгáть, отрыгну́ть, ся = од(від)ри-
гáти, одригну́ти, ся. — **Отрыгáть жвáч-
ку** — ренигáти.

Отрыжка = відгик, нáдха, нáтха. — Ба-
гато насичя їа, та така натха аробалас,
що аж самій погаво. Херс.

Отрыть = д. **Отрывать**.

Отрѣвáть, отрѣвнүть = од(від)кидáти, од-
(від)швáти, одкинути, одпхнүти, од-
пхнүти.

Отрѣзáть = д. **Отрѣзывать**.

Отрѣзной = обрѣзний.

Отрѣзок = обрѣзок, окрáйка, урѣзок
(С. Ш.), укрáвок (напр. ткáння, д. під сá.
Обрѣзок), скѣба, скѣбка (напр. землі,
хлѣба, кáвуна), кршѣник (мѣса), клáпоть,
клáщик ткáнина, паперу), надѣбок (дере-
ва). — Одрѣзана скѣба од хлѣба — її не
прятуюли. н. пр.

Отрѣзъ = 1. одрѣзування.

2. од(від)рѣз. — На отрѣзъ = нáчисто
цѣлком.

Отрѣзывать, отрѣзать = од(від)рѣзува-
ти, од(від)рѣзáти, урѣзáти (С. Ш.), од-
(від)тинáти, одрѣзати (С. Л.), урѣзати
(С. Ш.), одтáти, одкрáяти (С. Л.), верá-
яти, великий шматок — одбáтувати (С.
Аф.), аби як — одчкрѣжити (С. Л.). —
Коли б хоч на одну тонку сорочку одк-
рaли ва свѣтлѣ. Лев. — Одбáтував такий
шмат. — **Отрѣзанный ломѣть къ хлѣбу**
не пристаѣть = одрѣзана скѣба од хлѣ-
ба — її не прятуюли. н. пр.

Отрѣшáть, отрѣшнүть, ся = од(від)лучá-
ти, вилучáти, од(від)стороня́ти, од-
(від)слоня́ти, од(від)рѣшáти, одлучи́ти,
вилучити, одстороня́ти, одслоня́ти, ся,
позбүти ся (д. тех від сá. **Отлучáть**). —
Отрѣшнүть отъ дóлжности = скинути з
уряду.

Отрядить = д. **Отрывать**.

Отрядъ = 1. вирѣзання, од(від)рѣзання.
2. командá, ватáга, загін (С. Л.), ва роз-
вѣдах — чата (С. З.). — Була се невеличка
ватага козаків, що пальовала нобілі
Київського шляху. О. Ст. — Ватаги шлях-
та ставали з слуг у панів. Бар. О. — Два
загови на Вкраїні, два загови на Волині,
5-й з хиним виступав, до Києва привертав.
І. Г. — Розпустили свої загови по всій
Україні. н. п. — Ковно озанували і чатами
коло Вільна грасували. Л. С. — А тую
землю чатами звоювали. Л. С. — **Предво-**

дитель отряда = ватáг (С. З.), ватажок
(С. Аф. З.). — А що, хлопці, так обираєте
його за ватажка? — Коли Кравоніс не прий-
ме нас до свого загону, та ми обереж собі
ватажком **Мана**, тай будемо приймáть до
гурту. О. Ст.

Отрѣжáть, отрѣдить = вирѣжáти, од-
(від)рѣжáти, вирѣдити, одрѣдити.

Отрѣсáть, отрѣсывать, отрѣсти, ся = об-
трѣшувáти, обтрѣсу́ти, ся; обтрѣцувáти,
отрѣцувáти, отрѣцнүти, ся.

Отрѣхивать, отрѣхнүть, ся = отрѣцувá-
ти, отрѣцнүти, ся, витрѣцувáти, ся.

Отсáживать, отсáдить, ся = 1. од(від)-
сáжувáти, пересáжувáти, одсáдити, пересá-
дити. — Треба пересáдити вблую.
2. д. **Отрѣзывать**.

Отсáсывать, отсáсать, ся = од(від)сисá-
ти, одсáсáти, оді(від)ссáти, од(від)-
смоктáти. — Дѣтана одсосала молоко.

Отсвѣть = од(від)свѣт.

Отсвѣчивать, ся = од(від)свѣчувáти, од-
(від)бивáти свѣт. — Як навести дзерка-
ло проти сонця, то від дзеркала одсвѣчу-
ватиметь си сонинне проміння Д. про Св.
Б. — Поаерх дзеркала і води відбивають
від себе сонинний свѣт. Д. про Св. Б.

Отселить = д. **Отселять**.

Отселок = виселок, хутір.

Отсѣлѣ = г. д. **Отсѣда**.

2. з сього часу.

Отселять, отселять = виселя́ти, висели-
ти, ся.

Отсейживать, отсѣдѣть = 1. од(від)сѣжу-
вати, одсѣдѣти, висѣжувáти, висѣдѣти,
пересѣжувáти, пересѣдѣти. — Висѣдів у
острозі сѣм місцив. — Пересѣдѣ ногу.
2. перега́яти, переги́нати. — Перегнали
горяму.

Отсинить = посинити, пересинити. —
Прачка усе посинила.

Отскáбдывать, отскáблить, ся = од(від)-
скрѣбáти, од(від)скромáжувáти, од-
скрѣбѣти, одскромáжити, ся.

Отскáкивать, отскáкать, отскочить = од-
(від)скáкувáти, од(від)плѣгувáти, од-
(від)стрѣбувати, одскаку́ти, одплиг-
нүти, одстрибнүти.

Отскоблѣть д. Отскáблывать.

Отскокнүть, отскокнѣть = д. **Отскáблывать.**

Отскрѣбать, отскрѣстѣ = д. **Отскáблывать.**

Отскрѣбок, частѣше мн. **отскрѣбки** =
вѣшкрѣбнѣ.

Отскрипѣть = перескрипѣти.

Отслаивать, отслоня́ть, отслоня́ть, ся =

Отстріпати = попорати, уобрати, ся. (С. Ш.).

Отступати, **отступити**, ся = 1. од(від)-ступати, одступити, ся.

2. **Отстранитися**.

3. **арікати ся**, **одрікати ся**, **цурати ся** і т. д. **Отрекатися**.

Отступник, **ца** = од(від)ступник, **ця** від народности — **веревтерень** (С. З. Жел.), **перекінець**, **перекіничик** (С. Жел.) у відскоковій справі — **перевітвик**, **перекідчик** (С. З.), **од вірн** — **д. Отшененець**. — А тим часом перевертні нехай підрастають, та допоможуть ворогові господарювати. К. Ш.

Отступничество = од(від)ступництво. С. Жел.

Отступленіє = од(від)ступ, **уступ** (С. Ш.), **Еней** построїв теж отряди, де всім назначив для осадя без одступу на вал іти. Кот.

Отступной = од(від)ступний. — **Отступное** = одчпне, **уступне** (С. Ш.). — **Та**. Карпе, заплати Лаврінові одчпного 3 карбованця і нехай груша буде на віки твоє. Лев. — **Дамо** їм одчпного 20 копійок. Кр.

Отсуджати, **отсудити** = 1. од(від)суджати, присуджати, одсудити, присудити; **вісудити**, **віповизвати**. — **Суд** міні присудив той тригт. — **Я** цю хату випозавав у його.

2. од(від)ражувати, од(від)мовляти, одрадити і т. д. **д. Отсовѣтывать**.

Отсуживати, **отсуджати** = **д. Отсуджати** 2.

Отсудимати, **отсудити** = обіцати, обіцяти, привіцяти, наобіцяти.

Отсутствие = **небутність** (С. Ж. Жел.), **небути** (С. Л.), **неприсутність** (С. Жел.), **непритомність** (Ч. К. С. Жел.). — **В** небутности ієрен, **дан** бовзни смерти дитяти, **може** охрестити маринан. Б. Н.

Отсутствовать = **не бути**, **не находитися**.

Отсучивати, **отсучити**, ся = од(від)суч(к)увати, **розсуч(к)увати**, од(від)кручувати, **розкручувати**, **одсукати**, **розсукати**, **одкрутити**, ся; **посукати**. — **Треба** розсукати мотузок. — **Одсукали** ся рукава. — **Вже** усе посукали.

Отсушати, **отсушити** = 1. од(від)сушувати, **висушувати**, **одсушити**, **висушити**, **усушити** (С. Ж.). — **З** тієї слабости та **висушило** його, як **смішку**. — **Отсуши** мнѣ **руки**, **єсли** я **вваж** = **нехай** мнѣ **руки** **одсохнуть**, **коли** я **брав**.

2. од(від)чаровувати, **одчарувати**. — **Баба** **одчарувала** його од тієї **молодичі**, а **то** **ходив** за **нею** як **тїв**. я. о.

3. **посушити**, **висушити**. — **Посушила** всі **сорочки**.

Отсчитывать, **отсчитати** = **одлічувати**, **одлічати**. — **Тут** **кількох** **сотень** **одлічили**. **Кот.** — **Ходім** у **куток** **безпешний**, **де-б** **тобі** **и** **одлічив** **дукати**. **Ст. С.**

Отсылать, **отослать** = од(від)слати, оді(віді)слати.

Отспати, **отспаться** = од(від)співати, **вдаспати**, **одспати**, **васпати**. — **Отспіються** **деньгами** = **відкупати** ся, **успівати** **грошей**. (С. Ш.).

Отспаться, **отоспаться** = од(від)спіпати ся, **вспіпати** ся, **одіспати** ся, **вспіпати** ся.

Отспной = **одспний**.

Отсырлый = од(від)лєглий (Лев.), **одво-лєглий** (Лев.), **відвохлий**.

Отсыреть = од(від)вохти, **одвохнути**, од(від)вологнути (Лев.), **одлігнути** (С. Л.). **Черствий** **хлїб** **одвологнув**. **Лев.** — **Сухі** **сорочки** **в** **коморі** **трохи** **одвологли**. **Лев.**

Отсыхать, **отсохнуть** = од(від)свіжати, **усвіжати** (С. Ш.), **одсохнути**, **усохнути** (С. Ш.). — **Нехай** **мнѣ** **визн** **одсохне**, **коли** **брешу**. я. пр. — **Зверху** **вершок** **усжав**. **С. Ш.** — **Кунець!** **щоб** **тобі** **усох** **пупець**. я. пр.

Отсѣвать, **отсѣять**, ся = **одсѣвати**, **пересѣвати**, **одсѣяти**, **ся**, **пересѣяти**.

Отсѣвъ = **одсѣвання**, **одсѣв**.

Отсѣдаты, **отсѣсть** = 1. од(від)сідати, одсїсти. — **Одсїд** **трохи** **дальше**.

2 і 3. **д. Отставати** 2 і **Отгавувати** 2. **Отсѣдана** = **роспаліна** (С. З.), **роскільна**, **шпїра** (С. З.).

Отсѣд = **д. Отстой**.

Отсѣкаты, **отсѣчь** = **д. Отрубати**.

Отсѣсть = **д. Отсѣдаты**.

Отсѣять = **д. Отсѣвать**.

Отсѣда = 1. **відсєд**, **відсїль** (С. З. Л.), **відсїля** (С. З. Л.), **відсїль**, **відсїля**, **звідсєд** (С. Л.), **звідсїль**, **звідсїля** (С. Л.). — **І** **відтїль** **гаряче** **і** **відсїли** **болюче**. я. пр. — **І** **відтїль** **гора** **і** **відсїль** **гора**, **поміж** **тїма** **гірнїкама** **сходила** **зоря**. я. п. — **Як** **я** **маю** **козак** **Нечай**, **звідсєд** **утїкати**, **славу** **свою** **козаськую** **марне** **утерати**? я. п. — **Бери** **собі** **сїлькн** **хочеш** **грошей**, **та** **пусти** **хоч** **мої** **кістки** **звідсєд!** **Ст. С.** — **Іди-ж** **ти** **тепер** **звідсїль**, **щоб** **і** **дух** **твій** **не** **пах**. **Гул. Ар. 2.** **я** **сьобго**, **в** **цьобго**. — **З** **сьобго** **можна** **бачити**, **що...**

Отгавувати, **отгавати** = од(від)гавати, **розгавати**, од(від)мерзати, **розмерзати** ся,

- одтанути, розтанути, одмірвати, розмірвати ся.
- Отталина** = опарь (С. З.), проталина (в льоду), тал (С. З. Ш.), талина (С. Ш.), таловина (в свігу).
- Отталквувати, оттолкати, оттолкнути, ся** = од(від)пихати, одштовхувати, од(від)тручати, од(від)пихнути, одвпихнути, ся, одштовпхнути, відтрусати. — Ні, правого Господь не відпихає і грішному руки він не простигне. К. І. — Я знаю, в я раді мене відпихнути від сього діла. Лев. В. — Траянці в човні посідавши і швидко їх поодилявши, по вітру гарно попливали. Кот. — З першого року відтрусав мене від себе. Кн.
- Оттаплювати, оттоніти** = витоплювати витонити. — Витопив багато смальцю.
- Оттаптувати, оттоптати** = од(від)топтувати, одтоптати. — **Оттоптати** обуви = стоптати, стопцювати. — **Оттоптати** себе ноги = підтоптати ся, підбити ся. відтупати ноги.
- Оттасквувати, оттаскати, оттащати** = од(від)тягати, одволкати, одтягти, одволокти. — **Оттаскати** за волосся = віддрати, відскубити, одскубити, вичубити.
- Оттачувати, отточати, ся** = гострити, од(від)гострювати, вигострювати, вигострити, нагострити, на точилі — наточити, віточити, ся. — Одгостривши. 2. виточувати, віточити, ся. — Також добре виточив бильця.
- Оттащати** = д. **Оттасквувати**.
- Оттаять** = д. **Оттаивати**.
- Оттенель** = од(від)ліга (С. З. Л.), розталь (С. Л.), розтопець. — Зімою, як вітер свистить, то буде одяг. Мов. — Повернуло од зими вже зову на даму. Чайч.
- Оттерблявати, оттербати** = од(від)дерати, оддерти, од(від)драти. — Одидрав шматок. — **Оттербати** леза, конопли = вибрати. — О. бороду = віддрати за бороду.
- Оттереть** = д. **Оттирати**.
- Оттерпляваться, оттерпяться** = витерплювати, витерпіти.
- Оттесувати, оттесати** = од(від)тесувати, витесувати, одтесати, витесати.
- Оттирати, оттереть, ся** = од(від)терати, одтерти, ся.
- Оттисквувати, оттиснуть** = од(від)тискувати, од(від)бивати, витискувати, вбивати, одтиснути, одбити, витиснути.
- Оттискь** = од(від)биток, витиск (С. Пар.).
- Оттоцьк** = ріива. С. З. — З дощу та під риву. в. пр.
- Оттогю** = від того, через те, для того.
- Оттолкати, оттолкнути** = д. **Отталквувати**.
- Оттолковати** = перебалакати.
- Оттоль, оттоль** = д. **Оттуда**.
- Оттовити** = д. **Отталквувати**.
- Оттобки** = вишкварки, шкварки (од сала, жиру).
- Оттоптати** = д. **Оттаптувати**.
- Оттопнувати, оттопати, оттопнуть** = од(від)тупувати, одтупати, од(від)топтати, од(від)бити тупачи.
- Оттопирувати, оттопирити, ся** = од(від)дувати (С. Л.), надувати, настовбурчувати, ся, тутірчати ся (С. З. Л.), оддуть, настовбурчати, ся. — Свідниця якась настовбурчалась. — **Отдуть** губи = надуть, од(від)коніляти, закопілити губи (С. З.). — Сядать Абдул, губи надун. Гул. Ар.
- Отторгати, отторгнуть, ся** = 1. од(від)ривати, од(від)смикувати, одірвати, одсмикнути, ся.
2. од(від)лучати, одлучити, од(від)чухнути, ся. — Побачимо, що зробить Хмельницький, чи допоможе йому Господь Милосердний одчухати руський люд од дравіжних Ляхів. О. Ст.
- Отторженіє** = од(від)лук.
- Оттрєнки** (одєжі) — вівоски, лохмїтня, дрєнтя, лахмєвина (С. З. Пав.), коноплї костриця, термїтня, зб. термїтїяча (С. Ш.).
- Оттрєнати** = 1. д. **Оттрєнувати**.
2. од(від)лупити, одлупцювати, витрїпати, вїхлїстати, прочухана дати, (за чуба) — одскубити, вискубити, од(від)кудовчити.
- Оттрєнувати, оттрєнати, ся** = витрїпувати, витрїпати, вїтїпати, ся.
- Оттрєсати, оттрєхати, оттрєсти, оттрєхнути** = стрїшувати, обтрїшувати, струсити, обтрєсити.
- Оттуда** = 1. відти, відтіля, відтіля, звідти, звідтіля, звідтіля (всі С. Аф. З. Л.), звідтам (Под.), з того міста. — Чи вернеться ж до тебе відтіля, Україно, чи на віки я там на чужині загину. Чайч. — Ой у морі у глибоке утопила мати, та вже ж мой голубонні відтіля не зривати. п. п. — (От віє віз у дулю, та я вигляда відтіля. п. к. Збігла потім вниз у двір до стай, звала звідтіля двох добрих коней. Ст. С. — Як

вїдѣти повертѣв ся, прошу запати з ким пївав ся. н. п. Под.
2. в того часу, в тїї порї, відтоді. — З того часу і до сього бїдуємо.
3. в того, від того, через те. — З того і почалась у їх сварка.

Отгхувать = стгхувати.

Отгхкати, отгхкнѣть, ся = од(від)тгхкати, оді(від)тгхкати, ся.

Отгхнївать, отгхнїять, отгхнїять, ся = од(від)тгхнїяти, тгхнїяти (С. Ш.), одтгхнїяти, ся.

Отгхноокъ = од(від)тгхноок, сгхнїть. — Густї та темнї сгхнїї проходили по його тварї. Кн.

Отгхснїять, отгхснїять, ся = д. Отгхснївать.

Отгхтївать, отгхтїгать = од(від)тгхтїувати, отгхтїгати, од(від)судїти, вїповнївати. Вїповнївав у його ірунт.

Отгхтївать, отгхтївають, ся = 1. од(від)тгхтїгати, од(від)волїкати, отгхтїгати, од-волоктї (д. Отгхскївать).
2. витгхувати, витгхувати.

3. од(від)тгхувати, затгхвати, тгхтї дїло, волонїти дїло, од(від)кла ати, отгхтїгати, одкласти, проволектї дїло.

Отгхтїжка = 1. од(від)тгхтїжка, витгхтїжка.

2. од(від)клад, проволектї, волоктї (С. Аф. З.), тгхтїжка. (С. Ш.).

Отгхувать = д. Отгхгивать.

Отгхпївать, отгхпїнать, отгхпїнать, ся = одрбувати, одтгхнїяти і т. д. д. Отгхпїать і Отгхпїать.

Отгхпїнать = повечеряти. — Просили повечеряти з нами. — Мн вже повечеряти.

Отгхпїнївать, отгхпїнїять, ся = туманїти, туманїти, туманїти, затуманїти, ся, заморочити, ся, обхмарити, ся, запаморочити, ся, паморочити, бачи забїти, затлукїти, задурманїти, ся, почиваїти, почумїти.

Отгхпїть = затуманїти.

Отгхречїться = потурчїти ся. — Всї паня боснїя перевернулясь на турецкї вїру, потурчїлись. Ст. С. — Потурчїлись, побосурмелїлись. н. д.

Отгхчатъ, отгхчатъ = 1. звгхувати, вївчїти, повїзгхувати. — Дїти все навчали (або: поввчували).

2. од(від)гхчати, одгхчати, одгхчати (С. Л.). — Трудно одгхчати, когдї вїп звк до того.

Отгхчїять = поглядшати, ровтовстїти.

Отгхжївать, отгхжїть = відгхжувати, відгхжїти.

Отгхжїкнївать, отгхжїкнїть, отгхжїкнїть = од(від)гхжїкнїувати, вїгхжїкнїувати, одгхжїкнїати, вїгхжїкнїати, вїгхжїкнїати.

Отгхжїтївать = од(від)гхжїтївати, затгхжїтївати (С. Л.), тгхжїтїти. — Баадура „горлицї бревчєва, соплїка „дуба“ затгхжїтївала. Кот. — Цамбалонькї тгхжїтїти. н. п. — Колись там весело було, бувало дїтом і зїмою музїка гнє. К. Ш.

Отгхжїбївать, отгхжїбїють = вїсгхжїбїувати, од(від)сгхжїбїувати, вїсгхжїбїувати, одсгхжїбїувати, вїхлєстати.

Отгхжїстїять = вїстгхжїбїувати, вїстгхжїбїувати, вїхлєстати, од(від)гхжїбїувати, ввбатожити, од(від)батожити. — Вїхлєстали рїзками.

Отгхжїпївать, отгхжїпїнать, отгхжїпїнать = 1. обтгхжїувати, обтгхжїувати, од(від)гхжїувати.

2. стгхжїувати, стгхжїувати, вїтгхжїувати, стгхжїувати. — Стопжїувала черевики.

3. од(від)плєскувати, одплєскувати.

Отгхжїнїуть = од(від)хлїнїти.

Отгхжїть, отгхжїть = 1. од(від)гхжїть, одгхжїть. — Одгхжїшов трохи, тїм озирать ся
2. од(від)гхжїть, кидати слгхжїувати, вїсгхжїувати, одгхжїть (од кого) кидати слгхжїувати, вїсгхжїувати. — Скоро пїсля того, як одгхжїшов од мене, наня ся до сусїда. — Кипуа слгхжїувати у мене і перейшо до сусїда.
3. умїрати, помїрати, конати, кїнчати ся, умєрти, помєрти, сконати. — Умер без сповїди сьвятої. К. Ш. — Почуа мїй голос, глянї на мене, незрїчї оцї прсгхжїувати, недай мїнї в грїхах сконати, на вїк заснути в темлїстї. К. П. — Больної отгхжїть = слабий помїрає, кїнчать ся.

4 д. Отгхжївать 2. — Обгхжїють отгхжїть = слгхжїувати скїнчїла ся.

Отгхжївая = од(від)хлїдїти.

Отгхжїть = 1. од(від)хлїдїти.

2. кїнць. — На одгхжїть = при кїнцї, на при кїнцї.

3. нужник, паскудник, срач.

Отгхжїний = далекїй, одлюднїй, глухїй (С. Пар.), самотнїй, затгхжїувати. — Отгхжїное мїсто = д. Отгхжїть 3.

Отгхжїна = далекїй, стороннїй, особїй. Отгхжїное мїсто = д. Отгхжїть 3.

Отгхжїть, ся = перехотїти, ся. — Тяж хотїти. — Та вже перехотїло ся.

Отгхжїтїять, отгхжїтїять, отгхжїтїять = од(від)гхжїтїувати, отгхжїтїувати, опадати (про гхжїувати), одгхжїтїувати, отгхжїтїувати.

Отцвѣчивать, отцвѣтати = од(від)цвѣчувати, одцвѣтити.

Отцеубица = батькоубійник.

Отцѣвскій = отцѣвий, отцѣвський, отцѣвскій, батьківський, батьків, татовий, татів (С. Ш.). — Кавав підняти тебе на спину, вестя в отцѣвську хатину. Мет. — Ваша аша — татів борщ. в. пр. — Маленький — татові птавці по колінці. в. пр. (Д. ще під с. **Отцѣвскій**).

Отцѣвщина = отцѣвщина, батьківщина (С. А. Ф. З.). — Пр. д. під с. Имѣщество і Наслѣдіе.

Отцѣживать, отцѣдати, ся = од(від)ціжувати, одцѣдити, уточити, вточити, ся. — Та підя, малий, до пивниці, та вточа ще й пива. в. п.

Отцѣловатися = перецілувати ся.

Отцѣплять, отцѣпнати, ся = од(від)чѣплювати, одчѣпнати, ся. — Восьому так одрізала, що мусить одчѣпнати ся. Кат.

Отцѣлывать, отцѣлять = од(від)чѣлювати, одцѣлювати, одцѣляти, одцѣляти.

Отцѣля = од(від)чѣлювання, од(від)чѣл, одцѣл. (Ман.).

Отцѣсти = почастити (С. Л. Кр.), частіюво.

Отцѣваться, отцѣяться = тратити надію, стратити надію, звонтити, звонтити (С. З.), пуститися берега (С. З.). — Варшава три штурми отразила, але звонтивши, на акора здала ся. Л. В.

Отцѣвнє = одчай (С. Жел.), рѣспач (С. Ж. З. Жел.), рос(з)пѣука (С. Жел. Пар.), роспѣска, очайдѣшний (С. Жел. Пар.). До якого одчаю й гори довели його бажання сеї даски. Зіньк. — Иньшам часом слухаеш, та аж роспач візьме. Нічого не второпаеш. О. Пч. — Густа та темна хмара рослука обгорнула сестру-жалібницю Кя. — Бія не впа в рослуку. Кя. — Сказаво до такої рослуки діяшла, що тільки втопнитесь. в. о.

Отцѣвнєй, но = 1. безнадійний, безопрадний, во, рос(з)пачливий (С. Жел.), во, очайдѣшний, но (С. Жел. Пар.). — Поховав живку, двойю діток, погорів, хіба з такої причия не станеш роспачливий. Кя. — Глобе роспачливо нахнув рукою Кя. 2. голінний, шаленний, запеклий, забісований. — Тут нія був голінням бражником. Кя.

Отцѣкнывать, отцѣкнати = вибівати, вибити, од(від)варбувати.

Отцѣго = чого, чому, чом, від чого. — **Отцѣго-то** = чогось, чомусь. С. Л. — Чого мінї тяжко, чого мінї нудко, чого сер-

це плаче? К. Ш. — Чому не йнеш віра ти, брате Москваю? Ст. — Чом, чом, чоробров, чом до мене не прайшов? в. п. — Чому мінї, миле братта, мед-вино не пьти ся. в. п.

Отцѣрывать, отцѣркнути = од(від)вначати, одрисовувати, одзначати, одрисувати.

Отцѣрывать, отцѣрпнати, отцѣрпнати = од(від)чѣрпувати, одчѣрпнати.

Отцѣрчивать, отцѣртати = од(від)рисовувати, одрисувати.

Отцѣскій = д. **Отцѣвскій**.

Отцѣсати = д. **Отцѣсывать**.

Отцѣство = побатькові. — Як тебе зовуть? — Іван. — А по батькові? Петровач, а на правише — Яхнеко.

Отцѣсть = д. **Отцѣчивать**.

Отцѣсывать, отцѣсати = од(від)чисувати, одчѣсати; одчухрати.

Отцѣтливость = докладність, віразність, достотність (С. Пар.).

Отцѣтливый, во, отцѣтстый, то = докладний, віразний, достотний, во (С. Пар.).

Отцѣтность = одвічальність і д. **Отцѣть**.

Отцѣть = рахунок (С. Жел. Пар.), обрахунок (С. Жел.), справоздання і д. **Отцѣтность**. — Справоздання з діяльности Товариства Просвіта.

Отцѣзна = родина (С. З. Л.), рідний край, батьківщина (С. Пар.). — Лучче на рідні мѣстья пожити, а ніж на чужні слави пожити. в. пр.

Отцѣмь = вітчим.

Отцѣна = д. **Вѣтчина**.

Отцѣсать, отцѣснати = одлічувати, одлічити.

Отцѣтывать, отцѣтати = 1. од(від)читувати, одчитати, прочитати, перечатати. Одчитав Псалтирь, тоді давал читать бивагелію.

2. од(від)читувати, од від шѣптувати, од(від)жовляти, одчитати, одшѣтати. одшѣвити. — Баба звав таку молитву, що зараз того біснуватого одшѣтала.

Отцѣщать = одчѣщати, одчѣстити.

Отцѣй = д. **Отцѣвскій**.

Отцѣждать, отцѣжднати, ся = од(від)лучати, одлучати; од(від)чужати, одчужувати, одчуженнати; цурати ся, од(від)цурати ся.

Отцѣждѣніе = од(від)чуження. С. Жел.

Отшгаивать, отшгати, отшгаивати = 1. од(від)ступати, одступати.

2. вірнати, одвірнати ступнями. — А ну, одвірнй сто ступня.

Отмалбэрыць = перебайдыкуваці.
Отмалыць = перепусгуваці.
Отмалываць, отмалыць, отмалынуць, ся = од(від)хытаці, одхынуці, ся.
Отшвырываць, отшвыраць, отшвырнуць, ся = од(від)кідати, одкінуці, ся.
Отшмелываць, отшмелыць = вилушчуваці, вилушчыці, ся.
Отшэльнік, ца = пустэльнік, ца (С. З.), скітнік, ца, од(від)люднік, ца, безлюдько, безлюдень. — Як ні з ким вымовіць слово? Так і пустэльніку тому все апало быці самому. Ст. Б. — А він такім ня скітнік у другій хаті сам. Ніс.
Отшэльніцтво = пустэльніцтво, скітніцтво. — За ветрыма у пуці лісовій ко лис то жив дідусь старенький — пустэльніцтвам спасав ся по душі. Ст.
Отшэльніцкасі, ки, отшэльнічій = Пустэльніцкасі, скітніцкасі, од(від)людней, но. — Жыве адлюдно на выгоі сам собі. С. З.
Отшэптываць, отшэптыць = од(від)шэптуваці, одшэптаці. — Відшэптуваць голавоньку і боки. Б. Г.
Отшэстыць = од(від)хід.
Отшываць, отшываць, ся = 1. од(від)бываці, одбыці, ся. — Одбыв ся носак у глечыка.
 2. одбываці ся, одставаці, одбыці ся, одстаці. — По дарозі він акось одбыв ся од нас.
Отшываць, отшываць, ся = 1. одшываці, одшыці, ся.
 2. од(від)дыраці, здыраці, адшываці, оддыраці, оддыраці, зняці, ся.
Отшывачыць = перешахруваці.
Отшывываць, отшывываць, ся = 1. шльобпаты, вышльобпаты, нашльобпаты (догавою), вышльобпаты, вышльобпаты, од(від)чухраці, одбываці, вышпарыці (батогам або канчуком).
 2. задрываці, забываці, захываці, задрываці, ся. — Аз, як задрывала сьдываці!

Отшывываць, отшывываць = поліруваці, од(від)поліруваці, вышльываці, од(від)яснати.

Отшывываць = вышпаглюваці.

Отшывываць = отшывываці, вышывывываці (С. Ш.), вышывывываці.

Отшывываць, отшывываць = жарты адбываці ся, од(від)жартуваці ся.

Отшывываць = перешывываці.

Отшывываць = перелесывываці.

Отшывываць = 1. перелесывываці, перелесывываці, од(від)лущаці. — Всі горхі перелесывываці.

2. одлупаці, одлупывываці і д. Отшывывываць 2.

3. одбрыці, одбывываці (кому).

Отшывываць = перелесывываці, (про соловейка) перелесывываці.

Отшывывываць, отшывывываць = од(від)шывывываці, одшывывываці. — Одшывывываці клячку.

Отшывывываць, отшывывываць, отшывывываць = прышывывываці, прышывывываці. — Дверма прышывывываці собі пальца.

Отшывывываць = врэтыць, одшывывываць (С. Л.), невэрны, недывывываць. — Щоб усі Слова не стали добрыма братама і сынама сонці правды і врэтыма — отшывывываці, як констанскій врэтыць великий. К. Ш. — Невэрны гірш жада або Турна. н. пр.

Отшывывываць, отшывывываць, отшывывываць = одкывывываці, оддыраці, од(від)рывываці, одкывывываці, оддыраці, оддыраці, од(від)чывывываці (С. Л.).

Отшывывываць = скывываці (С. Л.), трывываці (С. Ш.), одшывывываць (Лев.) — Кому дрыва, тому й трывываці. н. пр.

Отшывывываць, отшывывываць, отшывывываць = одшывывываці, одшывывываці, (пірра, волосся) одшывывываці, одшывывываці, поскубывываці. — Уже поскубав гусей.

Отъ, ото = од, від, и. — Од пачатку сьвита і до сьго часу. — Кажу тобі від цярого сьрца. — Од Ківа до Лубен насіна конопель. н. п. — Плачуть карі очі з ранку і до вочі. н. п. — Врэма отъ врэмени = часом, часамі, від часу до часу — Отъ глупости = з дурі. С. Л. — Отъ радости = в радощі С. Л. — Отъ роду = в роду. — Я там з роду не був. С. Л. — Отъ того, что = через тэ, що, того, що ..

Отъеленый = одшывывываці.

Отъемъ = д. Отшывываці.

Отъемала = 1. ганчываці, котрою обгортують горшки, чавуны то-що, коли вышывывываць з печі.

2. нехлы, нечепурна (жінка) і д. під сл. Нерыва.

Отъдаты, отъдаты, ся = 1. зывываці, пывываці, зывываці, пывываці. — Тільки що пывываць борщ, як тут нахлы гості.

2. одывываці, одшывываці, одывываці, одшывываці. — Мыш хывываці йому одывываці. Сп.

3. одывываці ся, одывываці ся, рывываці ся.

Отъѣдокъ = обѣдок, недѣдок, частіше мн. недѣдки (С. Л.), недѣгривок.

Отъѣзжать, ся = 1. зѣздити, виѣздити, попоѣздати. — Він зѣздив в Полтаву і вернув ся. — Зѣздив на Польшу і всю Україну, а не бачив такої, як ся Катерина. К. Ш. — Доволі вже я попоѣздив, час і на спачочок.

2. вѣздити, ся. — Полозки вже зѣздили ся. — Був кінч, та зѣздив ся. п. пр.

Отъѣздь = одѣзд, відѣзд, виїзд, рушання. — Я був у вас перед виїздом. — Тай сія верха на коня Лебедя. На рушанні так до себе каже: Ст. С.

Отъѣзжать, отъѣхать = одѣзжати, одѣздити, виїзжати, виїздити, одѣхати, виїхати. — Одѣзжаючи, він спачочку зняв, визенько вклонив ся. н. п.
2. переїзжати, переїздити, переїхати.

Отъѣзжий = виїзжаючий. — Отъѣзжее поле = даліе від селі і нив.

Отъѣсть, ся = д. Отъѣдѣти, ся.

Отъѣхати = д. Отъѣзжати.

Отъѣкзаменовати = переѣкзаменовати, проѣкзаменовати.

Отъѣвленный = звисний, всім відомий. — Звисний брехун.

Отъѣгривати, отъѣграти, ся = од(від)гравати, од(від)грати, одграти, ся. — Спочатку багато програв, та вже потім одграв чимало. — Грай та не одгравай ся. н. пр.

Отъѣкати = д. Обтыкати.

Отъѣмалка = д. Отъѣмалка.

Отъѣмати = д. Отнимати.

Отъѣмивати, отъѣняти, отъѣняти = типити (С. Ш.), обтняти.

Отъѣскивати, отъѣскати, ся = од(від)шукувати, вшукувати, знаходити, одшукати, вшукати, знайти, ся, трусячи — витрушувати, витрусити (С. З.) — **Отъѣскивати судомъ** = правувати ся (С. З.), позивати, виіозивати. — **Отъѣскати одимъ другою** = шукати ся. Сп. — Він його побив, а сам пішов братів одшукувати. п. к. — Давай звати, щоб помогла одшукати його. н. к. — По актах можна відшукати. Кн. — Годі шукати, колись само десь знайдець ся. — Знайду собі свята. Кн. — Я таки знайду анууватого. Кн. — Витрусил у жадів горілку. С. З. — Тебе струсять і витрусять те, що в. Кр.

Отяготительный = важкий, тяжкий, утяжливий (С. Ш.), сутяжний, сутяжний. (Д. під сл. Обременительный).

Отяготѣть = обважити. С. Л. — Я втомяв ся, дух мій обважів. Кн.

Отягощать, отяготить = обтяжати, обважати, заважати (С. Л.), обважувати, отягчати, тяжити, утяжати (С. Ш.), обтяжити, заважити. — Земля яловія, а він плату вавдає та обважє нас. Кн. (Пр. д. ще під сл. Обременять).

Отягощеніе = отягченія, утяжченія, утяжненія (С. Ш.), тигарь, тигарь (С. Ш.).

Отяжелѣлый = обважівлий. — Де верби, похалившася, спустили обважніле гилля в холодну воду. Рус. В.

Отяжелѣть = 1. д. Отвготѣть. д. 2. Забременѣть.

Отяцѣрь = отвицѣрь.

Отябены = керѣя, кобеняк. С. З.

Отяваніе = отяванія

Отявены, отявка = 1. обійма, обіймиче, обіймичя. (Д. під сл. Обхватъ). — Въ отявку = на оберемок. — Схопив її на оберемок, та й поніс. Пр. — На оберемок ухвативши, а землянку з валу потаскав. Кот. 2. оберемок (С. З. Л.), обійлок, сіна скільки можна взяти на вила — навѣлок, навѣльничок. — Внеси оберемок дровець.

Отяпывати, отяпнати, отяпнути = 1. обхоплювати, обхопити і д. Обхватить.

2. обкрадати, окрадати, оббїрати, обікрасти, оббїрати.

Отяти, отнути = отати, отнути.

Отявати = д. Обхватить.

Отяватывати, отяватати, отяватити = д. Обхватывати.

Отяда = д. Охлаждѣніе.

Отядѣти = д. Охлаждѣть.

Отядѣвати, отядѣть = холонути (С. Л.), простигати (С. З.), охолонути (С. З.), прохолонути, остїгнути, простигнути. — Холове серце, ни згадаю, що не в Україні похавують. К. Ш. — Раз добром наляте серце звїк не прохолове. К. Ш. — Простиг поезїї весь жар. Кот.

Отядѣлый = остїлий, простиглий. — Не має з кам остїлого серденька нагрїти. К. Ш.

Отяждѣти, охладѣти, ся = охолоджувати, прохолоджувати, вихолоджувати, истужувати, ся, холонути, охолодити, прохолодити, ся, охолонути, прохолонути, простигнути. — Дд охоложує мїй радощі. Кн. — На свѣжом повітрі треба трошки прохолодити ся.

Отяждѣніе = охолода, прохолода, остїда (С. Л.). — Бо ти багач, а п бїдна, тай не звїняєм ся, тільки серцю охолода, що женихам ся. н. п. — Не дам грошей — остуда на час, а повчѣ — сварка на віки. н. пр.

Охлѣствать, **охлѣстѣть** = **охлѣбстати** (на пр. батіг), **обрѣпати** (одежу).

Охлѣпокъ, **охлѣпше** = **кльоччя**. С. З. Л. — Як з кльоччя батіг. н. пр. — Палили кльоччя, ворожили. Кот.

Охлыстѣть = д. **Охлестѣть**.

Охмелѣый = **піднилий**. — А вже піднилий як засне, то хоч коти гармата — і у сом не моргне. К. Ш.

Охмелѣть = **охмелѣти**, **опьяніти**.

Охмелѣть, **охмелѣть**, **ся** = д. **Опохмелѣть**, **си**.

Охоложивать, **охолодитъ** = д. **Охлаждать**.

Охолощивать, **охолоститъ** = 1. **валашати**, **вивалашати**, **викладати**, **вѣкласти**, **вѣхлостити** і т. д. **Валашать**.

2. **обкрадати**, **обікрасти**.

Охолощеніе = **валашання**, **викладання**, **вихолощування**.

Охорашивать, **ся** = **чепурити**, **ся** (С. Л.), **убіраѣти**, **ся**. — Наче дівчина так чепурилась, в дзеркало наче у воду дивилась. Пч. — Ні, старий мій чепурить ся, аж бридко дивить св. К. Ш.

Охота = 1. **хѣтъ**, **охота** С. Л. — Аби хѣтъ було, а то вже як хѣті нема — то погано. н. пр. — Ні до чого охоти не маю. — Съ **охотой** = **охоче**, **залиубки** (С. З.). — Він усе охоче робить. — Чого потребуєш нужда те залиубки доставлю. Мет.

2. з рущицею — **охота** (С. Л.), **стрілецтво**, з собіаки — **лѣвъ**, в **лѣвъ**, **ловѣцтво** (С. Жел.), **полювання** (С. З. Л.), **яко промисла** — **мислѣвство** (С. З. Л.), **мислѣвство** (С. Жел.). — Він то був мислѣвець — знів було на охоту ходитъ. н. о. — Вже три дві цілісеньких мивуло, як побравсь у гори він на ялови. Ст. С. — Раз у осені пен іхав на лѣва. н. к. — Не годі хортіти годувати, як на ялови іхати. н. пр. Ой поїхав козаченько на полювання, а полюбив Марусеньку на хорувани. н. п. — Було собі три брати і жили вони полюванням. н. к. — Мій брат кохав ся у стрілецтві. Полює мій братчик, аде від якого часу став барити ся по лісах. Федь. — А що вже до стрілецтва вдав ся, то й не сказати. Бувало не мине літа, щоб він два або й три ведмеді не вбив. Федь.

Охотиться = 1. **охотитися**, **мѣти охоту** до чого.

2. **охотничати**, **полювати**, (скінчити) — **відполювати**. — Полювали цілих три дні білих і вічого не могли заовтис. Ст. С. — Полюючи в чужім лісі, ловачий рибу на чужах ставах. В. Н.

Охотливый = д. **Охотный**.

Охотимъ = 1. **охочий**. **ласий** (до чого). —

Він дуже до сього охочий. — Ласий до миса. н. пр.

2. **охотник**, **добровѣлецъ**. — Нехай який іде по сусіднім оселям, хуторам збирѣть охотників і як зберем вѣтагу, то й пошлем на поміч запорожцам. О. Ст.

3. **охотник**, **стрілець**, **ловчий**, **ловѣць** (С. Жел.), **мислѣвець** (С. З.), **мислѣвий** (С. Жел. Л.), **мислѣвець** (С. Жел.). — От біжить він, в стрілець на качку націляѣть ся. н. к. — У стрілець дим густий та гаша рідка, а у рибалки свита латна, та юшка смивна. н. пр. — Мислѣвні вивали людям шкоди чиявѣт, топчучи вбожжя. Ст. Л.

Охотничий, **охотническій** = **охотницький**, **ловѣцький**, **ловчий** (С. Жел.), **мислѣвський** (С. Жел.). — Охотницька собака. Кр.

Охотно = **охоче**, **залиубки**. — **Охотнѣе** = **охітнѣше**, **охітнѣше** (Ос.). — А за тим настала сестра, куми та зовніцѣ, залиубки кавші побігали, стульві й поляпніцѣ. Макар. (Д. ще під ся. **Охота**: съ **охотой** і під ся. **Любовь**: съ **любовью**).

Охотный = **охочий**, **охітний**, **радѣший**. Вона не охоча до роботи. С. З. — **Охотный рядъ** = та частина торгу, де продають різну дробину.

Охра, **Охра** = **вохра**.

Охрана = **охорона** (С. Жел.), **оборона**. — Для охорони православної віри і для догляду над життям повстають церковні братства. Бар. О.

Охраненіе = **охорона** (С. Жел.), **охоронення** (С. Жел.), **оборона**, **вартування**.

Охранитель, **мица** = **охоронѣць**, **охоронитель**, **ка** (С. Жел.), **оберегальщак**, **уберегальщик**, **ця** (С. Ш.).

Охранительный = **охоронний** (С. Жел.).

Охранять, **охранѣть**, **ся** = **охоронѣти**, **оберегати**, **уберегати** (С. Ш.), **боронити**, **ся**, **берегти** **ся**, **охоронити** (С. Жел.), **оберегти**, **уберегти**, **ся**.

Охрипѣть, **охрипнуть** = **хрипнути** **охрипнути**, **охрипѣти**, (про кѣльох) — **перехрипнути**.

Охриѣть = **вохриѣти**, **натирѣти** **вохрою**.

Охронѣть = **окривѣти**, **зашкандѣбати**.

Охромѣлый = **кривий**, **кѣлявий**, **шкаандибал** (С. З.).

Охуждѣть, **охуждѣть** = **гудѣти** (С. Аф. З. Л.), **ганѣти** (С. Аф. З.), **ганьбити**, **гѣяти** (С. Ш.), **хѣти** (С. Ш.), **паскѣдити**, **поганѣти**, **огудити** (С. З.), **зганѣти** (С. З.), **поганьбити**, **вганьбити** (С. З.), **обгѣяти**, **опаस्कѣдити**, **опоганѣти**, **всѣх** — **перегудѣ-**

- ти, перега́нити, перега́нба́йти. — Чужо-го доброго не гуди, свого ласлого не хвали. н. пр. — Попів гудмо, а з поама будмо. н. пр. — Служив Москві Іване, а воваж його гаве. н. пр. — Не було того й не буде, щоб не га́нбили люди. н. пр.
- Охуждѣніе** = га́нба́ (С. Аф. З.), гу́діння, дога́на (С. З.). — На мою роботу я зроду не чув гудіння. Кн. — Догона мудрого більше стоить, як хвала дурного. н. пр.
- Охуживать, охужить** = гу́дити, ха́яти, огу́дити, обха́яти. — Пр. д. під с. Охужда́ть.
- Охужка** = д. Охуждѣніе. — Онъ на свою рѹку охужка не положитъ = він не впу́стятъ рака з рота; не дасть собі на хвіст наступити, не дасть собі в кашу наплювати, всякому утре носа. н. пр.
- Охъ** = ох! ой! — Ох! як би в двох! н. пр. Ой лишенько!
- Оцарѣпливать, оцарѣпывать, оцарѣпать, оцарѣпать, оцарѣпнуть, ся** = дряпати, (С. З.), подряпати (С. З.), удра́(я)пати (С. Ш.), удряпну́ти, ся (С. Ш.), удра́(я)пну́ти (С. Ш.). — Подряпала кицька. — Чи чорт за душу удряпнув? Кот — Вдряпнула кішка.
- Оцѣтать, оцѣтсті** = д. Отцѣтѣть.
- Оцѣждать, оцѣжывать, оцѣждѣть, ся** = од- (від)ціжувати, проціжувати, одці́дити, проці́дити, ся.
- Оцѣживать, оцѣнѣть, ся** = цінувати (С. З. Л.), ці́нити (С. Л.) оцѣ́жувати, оцѣ́н- ги, поцѣ́нити, поцѣ́нувати, ся, зноу — переоцѣ́жувати, перецѣ́нити, перецѣ́ну- вати.
- Оцѣнѣванный** = ці́нований, оці́нований, по- ці́нований. С. Л.
- Оцѣнка** = ці́нування. — Можна пристати на таке оцѣнування фактів. Пр.
- Оцѣнщикъ** = ці́новщик (С. З.), ці́нникель.
- Оцѣпенѣвать, оцѣпенѣть** = деревенѣти, кля́кнути, дубіти, одеревѣ́ти (С. Л.), за́кля́кнути, одубіти (С. З. Л.), дубош ста́ти.
- Оцѣпенѣлый** = одеревѣ́лий, за́кля́клий, заду́бллий.
- Оцѣплять, оцѣпѣть, ся** = че(і)плѣти, об- че(і)плѣти, поче(і)плѣти (С. З.), на- че(і)плѣти (С. З.), обче́пѣти, поче́пѣти, наче́пѣти (С. З.), пообче́(і)плювати, по- наче́(і)плѣти. — Обче́пня вірвокою тай волочать. — Поваче́пляв на себе, тай ходить.
- Оцѣпъ** = журавель. С. Аф. — Колодяз з журавлем.
- Оцѣтъ** = обнище (С. Жел.), при печі — при́пчок (С. З.). — а сінах або на дворі, замість печі — ка́бля (С. З.). — Не топила, не варила, на при́пчку димно, як по- їду з цього села, копусь буде дивно н. п. — Горять огонь тиженько на ка́бці. К. Ш. — Ка́бчо-могилася школа стала огнищем, з котрого розійшло ся світло науки на цілу Русь. Вар. О.
- Оцѣпка**, рос. Tevergium Chamaedryx L. = самосил, чебрѣць лісовий, братки польові, василік польові, польовий кі- тошник. С. Ан.
- Очарованіе** = чарування, ча́ри (С. З.), ма- на (С. Л.), ома́на (С. З.). — На тебе десь ману у Лятів вавели. Гр. — Весело здава- лось од чарівничої омани поета. К. Х.
- Очарователный** = чарівний, чарівничий (К. Х.).
- Очаровывать, очаровать, ся** = чарувати, очарувати, вчарувати, учарувати (С. Ш.), причарувати, почарувати. — А я хто не сіла, само воно родить, козака не чарувала — сам до мене ходить. н. п. — Причарувала мою тай душу, тепер без тебе плакати мушу. н. п.
- Очарователь, ница** = чарівник, ця, здр. — чарівничѣвка. — Ой тай дівчино, чарів- ниченько, причарувала мов серденько. н. п.
- Очевидецъ** = само́видецъ. С. Жел. — Лі- топись Самовидця.
- Очевидный, но** = очевістий, то (С. З. Л.) очевісний, очевідячкий (Кн.), очевідь- ки (С. З. Л.), очевідячки (С. Л.), видо́- мий, ме (С. Л.), видѣ́ний, мо. — З того очевісто всякі видѣти можеть, з якою. Смор. С. С. — Каро уті у очевідьки на ковѣ. К. Х. — Видиме діло. С. Л.
- Очѣлокъ** = че́лкісти (у печі). — Під че́лю- стями за́пѣнку постави. С. З.
- Очѣвъ** = дуже (С. Аф. З. Л.) вѣльний (С. Аф. З. Л.) си́льне (С. З.), барзо (С. З.). — Мене вгадавш. милый друже. і пожакуєш дуже, дуже. Б. Г. — Коля любощ — люби дуже, а не любощ — не шартуй жо н. п. — Ой не шуми, дуже, дібровою дуже. н. п. — Ой і маю вельми дорогий крам. н. д. — Гуде вітер вельми в полі, росе, ліс ламає Забіла. — Під ним конченько, під ним во- роненький свѣдце дужий. н. п.
- Очѣвъ** = д. Оцѣпъ.
- Очервѣвый** = червівий.
- Очервѣвъ** = почервѣвіти, очервѣвіти.
- Очервѣный** = черговий (С. Л.), чередний (С. З.), ко́ліщик. — Як Марцавъ і Горацка

стрівеш, що на сю віч вартові чергоні, то скажи, щоб не барилась. Ст. Г.

Очередуватися = чергувати ся. С. Л.

Очередь = черга (С. З. Л.), черед (С. Л.), ряд, порядок, колія (С. Ж.). — Усі товариші поміряли і за мною скоро черга буде. в. к. — У мавні так завівзо, що трудно дотовпитись і мусів застоювати черги до вечера. Лев. — Ставай, куме, на чер у за мене. Бв. — Чекай ряду, доставеш кожду. в. пр. — Треба, дячку, ждати порядку. в. пр. — Прийшла моя колія. в. н. — **Въ очередь, поочередь** = по черзі (С. Л.), під чергу, чергою, по черешно. — Ходім, братці, по черзі до коней вочувати. в. к. — Чарка злов пішла по черзі. в. о. — В свою Троявці ті чергу в одбої порами ся зверху. Кот. — Під чергу прийшов ся. — І завжди чергою даа або три возні при суді громадським мешката повилві. Ст. Л. — **На очереди** = на черзі. — **Не въ очередь** = безчерешно, без чергі.

Очерётъ = д. Камінь.

Очеретівка, nm. *Emberiza schoenictus* = очеретянка.

Очеркивать, очертіть, очеркнуть = обчеркувати, обчеркнати, обрисувати, на вкруги — обдаркювати, оцирелювати.

Очеркъ = обрис, нарис, запис, начерк (С. Пар.). — На темпому зебі чорним обрисом виявляв ся з боку Марів вид. О. Ст. Треба списати хоч нарис докладної життєписі Шевченка. Кв.

Очернивать, очернять, очернить = 1. чорнити, почорнити. — Почорнив самою. 2. обмовляти, обрізувати, чорнити, обмовити, обрехати, обчорвити і д. Охуждати.

Очерствіть = зачерствіти. — Хліб зачерствів.

Очертаніе = д. Очеркъ.

Очертывать, очерщивать, очертыть, очертыть = д. Очеркивать. — **Очерты globe** = осліп (С. З.), сліпий. — Осліп пішли за обоа. Л. В.

Очертіть = очорнити, обісити, осточорити, остобісити. — Той осточортив мій ця робота.

Очешки = пачоси, пачіскі, на гребні — клочья (С. З.).

Очешывать, очесать, ся = 1. обчисувати, обчесати, ся.

2. чухати ся, чухрати ся, чухіврати ся, почухати ся, почухрати ся.

Очешный = окулярный.

Очешивать, очешить, ся = підчнїти,

підчнїтити (С. Жел.), заправляти, заправити (С. Пар.), ст. — теперувати (С. З. Ш.), аатеперувати, загострювати, загострити. — Підчнїти перо. — Загостри каравдаш.

Очистить = д. Очищать.

Очистка = обчистка, очыстка, става од мулу — шлямівка, шлямівання, шкури од мідзірі — пляшівка.

Очытокъ, рос. *Sempervivum tectorum* L. = ділья, скокчі (укр.), пупець (Гал.) С. Ан.

Очыщать, очыстить = обчыщати, очыщати, вичыщати, обчыстити, очыстити, вичыстити, од смїття — вигрїбати, вичитати, вигрїбти, вичести, став од мулу — шлямувати, вишлямувати, перешлямувати, поле од хуців — терєбити (С. Ш.), витеребити, од бурни, савкою — сапати, пересапати, руками — полоти, виплєувати, виполоти, стежни в саду — дограсувати, книжки для ковбас — шлямувати, вишлямувати, зерно од луски = видлєувати, видлєчити, облєчати, зерно од луски, шеретівкою — шеретувати, вишеретувати, зерно од погови, вивням — вїяти, провїяти, на мавну — шлєкувати, решетох — решетити, решетувати, точити, обточувати, обрешетити, обточити, переточити, перепустити, дерево од тьлок — чухрати, обчухрати, од молодих глєчок і листочків — пасинкувати, опасинкувати, овоч од шкурки — облєплювати, обїрати, облєпити, обїрати (на що ви грушу обїраєте? — А картоплю обїбрала? Кр.), шкуру від шерсти — видлєкувати, од мідзірі — пляшувати, од шерсти і пірра — скубти, обскубти, обскубти, патракучи — патрати, облєтрати.

2. випорожнювати (С. Аф.), опорожняти, випорожнїти, опорожнїти, випорожнити, ся.

3. обїрати, обїбрати, облєпити (Д. Обїратъ 2.). — **Очыститься отъ грѣховъ** = од(від)покутувати грїхи.

Очыщеніе = д. Очистка. — Мїсячное очыщеніе = д. Менструація. — **Послѣродовбе о. бруд.**

Очки = бочки, окуляри. — Не вмїє ж наш старий дак стрїчка розбрати, окуляри як вїзьє, той піде читати. Руд. — На стерїсть Малпочка не добачити стала, а у людєй вовч зувала, що то біда ще не яка, — аби дістали окуляри. Ст. Б. — Не люльгу па-

лять, а сягря, напше на кирпу окуляри і через синєе стєкло приїде дивити ся на село. К. Ст.

Очко́ = (у рослині) — бру́нька, бросток (С. Ш.), живець, (в картах) — очко, вічко. — Диво, що на березні бруньки. и. пр.

Очковатъ = д. Колироватъ.

Очная трава́, рос. Euphrasia officinalis L = польовий васильок, верес луговой.

Очно́й = очний. — Давать очную стѣжку = ставити на очі, навічі, зводити (Мон.), зводити на очі, на вічі. — Траїх на вічі звести. Кр

Очнѣуться = д. Очунѣуться.

Очу́вствываться, очу́ствоваться = 1. очувати ся, очутити ся (С. З.), очути ся (С. Л.), очуняти, ся (С. Л.), проуняти (С. Л.), прочувати ся (С. Л.), очуняти ся (С. З.), оханути ся (С. З.), ошмятати ся. — Сьогодні тільки я очунивсь од давнього забутти. Пісоч. — Попадали трохи не живі, то він зразу очунив, а вона пропала. н. я. А я девятий день мивув, то оханув ся, підвів ся, попоїв. Мет. 2. д. Опонивтєся і Опамятываться.

Очу́жить = очунити, очуняти, очунрити. Побрів народ як очуняти, побрів од шивку до шивки. В. Ш. — Очунрів трохи — багато дєчого не згадаю. К. Ст.

Очунѣ́ться, очунѣ́тєся, очунѣ́тєся = 1. д. Очу́вствываться.

2. проквѣдати ся, проквѣнути ся, пробуркати ся (С. З. Л.), продрухати ся, проуняти ся, проуніти ся (С. З.). — Проквѣну ся чумак враніи, твій поділав у гаманці. н. п. — Проквѣ сп, мивєє дитяко, пробуркай ся і проходись. Кот.

Очутѣ́ться = опинити ся. С. З. Л. — Лучче б було удавити ся, ніж в некрутєві опиняти ся. н. п. — Щоб поминати ся, та не в своїй і хаті опинив ся. Гул. Ар. — Шурван камів, він так і опинив ся на тім боці. н. о. — Ой уже ж Семен Палій аж у Сібіру опинив ся. н. п. — Яким же побитом Терпєлиха з дочкою опинили ся в нашому селі? Кот. — Ми опинившєся між пашами, були собі ні сєх, ні в тєх. Кєв. Ст. — Товариство, серед котрого він опинив ся. Фр. — Поїхала у Рим, кажутъ, та дєсь опинилась, та в марковом янєис голєч, кажутъ, одружилось. К. Ш. — Очутѣтєся вь безвыходномъ положєніи = в хатнїю поїастє.

Ошалѣ́лый = одурілий, шалєний, очунїлий. Пр. д. під сл. Очунїть.

Ошалѣ́ть = дурити (С. З.), злурити, ошалїти (С. З.), очунїтати, адурїанїтєся, обєаглудїти.

Ошаривать, ошарить = д. Обьєскивать.

Обшариватѣь = зашаривати, пошаривати.

Ошєскѣ = ошїйок.

Ошєямкѣ = ошїйник, нашїйник, обручка. — Без обручки собаку вбють. Кр.

Ошєдомлѣть, ошєдомитѣь, ся = отуманювати, приголомшувати, отуманити, приголомшити, забити бѣки, памороки, ошаранїги, причмелїтє, дтуманити ся, отуманити (С. З.), отетєрити (С. З.), обаранїти, чшєлїв слухати (С. З.). — Мов пивий або приголомшений. Фр. — Вона жїні так памороки забула, що а і о свєтї забув. С. З. — Я так і отетєриаа: ходю по хатї, нічого перед собою я не бачу. К. Х.

Ошєлудивѣть = ошєлудивити.

Ошєлудѣть, ошєлудитѣь, ся = облўскувати, видўскувати, видўщувати, облўскати, облўзати, видўщити, видўскати, облўщити, ся.

Ошнѣ́бать, ошнѣ́бѣть = обвивати, оббити.

Ошнѣ́бѣть конѣ крыльѣ, нєрѣя = приборкати. — Егѣ ошнѣбѣть обморомѣ = на його млѣсть находитѣь, він замлѣвѣс.

Ошнѣ́бѣтєся, ошнѣ́бѣтєся = помилїти ся (С. З.), ошнїїти ся, огрїшатѣь, хїбати, хїбчити, блудїти словѣми, помилїти ся, ошнїїти ся (С. Л.), оглїлати ся, змилїти, схїбити. — Що ступитѣь — не похилитѣь ся, що смѣже — не помилїти ся. в. п. — Дивись, щоб не поминивсь, а опїсли на журивсь. н. пр. — Хто не схоче поминитєся, тому треба рїи дивитєся. Рѣб. Нєхай і поминив ся. так хїба що? Кн. — Нє довго на другїй жєнивєсь, та бач в рєхупку поминивсь. Кот. — Він, що йому треба, гаразд авѣє і не змилїтѣь. Лев. В. — Огрїшив — так і полагожо свїй огрїх. Кн. — Схїбив — взял дїйницю замїсь машинї. Кн. — Ой тѣ, дївчїно, словѣми блудим — сама не знаєш, хого ти любим. н. п. — **Ошнѣ́бѣтєся вь лицѣ** = опівнїати ся, вклєпѣтє ся. — **О. вь разсчѣть** = прогадѣтѣь, обмѣхнїти ся, поспїшаючи — прохѣшїтє ся. — **О. вь цѣнѣ** = процінувати.

Ошнѣ́бка = цѣмїлка (С. Л.), обнїлка (С. З. Л.), ошїлка (С. Л.), огрїх, хїба, охїба (С. З.). — Хто робить-правцѣ, той же може не аванати і помилѣтѣь. Кн. — Помилка ва хвалѣш не їде. н. пр. — Поправляючи її поминив. Фр. — І, великі люди не звїзували вїку без огрїхів. Кн. — Нє т.жа вѣє велика хїба, щоб за неї таврувати людину. Кн. — Кошнїй сам свої охїби визначає. н. пр.

II.

Пава, здр. павушка, самиця ит. Pavo cristatus = павва, здр. павічка (С. Л.), павонька. — Прилетіла павва, серед двору вилала. и. п.

Павляина, павляица, рос. Cuscuta = по-вітиця, привітиця. С. Ан.

Павлянь, Simius = павлянь, з породи малп.

Павляничья = ивдічити ся, пивдічити ся і т. д. пі. сл. Ваажничать.

Павляний, павляновий, павляний = павляний. С. З.

Павлянь, Pavo cristatus = павіч (С. З. Л.), павуї, павуїк (С. З. Л.) — Helicophanta brevipes = куртоніг. С. Жел. — Роспривдів ся, як павіч. С. З. — Сидить павува на могилі, спустила вірва по долині. и. п. Б.

Павлянья бчки, рос. Aquilegia vulgaris L. = орлики, давоночки, голубки, оксаміт. С. Ан.

Паворозокъ, паворозъ = поворозка, поворозочка.

Павушка = д. Пава.

Павъ = д. Павлянь.

Павѣтеръ = ходовій вітер. Мал.

Пагуба = 1. згуба (С. З.), погібель (С. Л.), загіба (С. Л.), загін (С. Л.). — Хай перестане дівчат любити, бо то єсть згуба цілого світу. и. п. — Ой ти дівчано, моя любва, твоя краса — моя згуба, и. п. — Видичи отчизну до крайней приходичую згуби. Мазепа. С. З. — Лукавий спокусня, бо він мого загину хоче і він мене піднів. Гр. Чайч.

2. згуба (С. З.), утрата (С. Ш.), страта (С. З.). — Чия згуба, в того річей повна губа. и. пр. — Не хочеш утрати, не йди ні в куми, ні в свати. и. пр. — Хто-ж жі страту нагородить. и. п. Б.

Пагубникъ, па = погубитель, ка, згубня (С. Ж. З.).

Пагубность = згубність.

Пагубный, мо = згубний, по.

Падалина, падалица = падалиця.

Падалище = падло (С. З. Л.), стёрво (С. Л.). — Потяг падло в провалля. — Лежить, як пес на стерні. и. пр.

Падалищный = пэдловий, стёрвин.

Падалъ = 1. д. Падалина. 2. д. Падалище.

Паданіе = падання.

Падать, пасть = 1. падати, упасти, впасти, валити ся, повалити ся, по троку — підпадати, підпасти. — Упав до догу. — Пьяний з віг валить ся. — Свинок підпадає.

2. гінути (С. З.), загібати, погінути, загінути (С. Аф. З.), згінути (С. Аф. З.), — Багато згнуло козаків у тій баталії.

3. упадати, підупадати, занепадати, упасти, підупасти. — Упав в тісау діру. С. Ш. — Промисли що року упадають. — Падаєть жребій = впадає йому. — Падаєть подовр'їне = падає вива. — Падають, упасть вь обморозъ = мліти, зомлівати (С. Аф.), умлівати (С. Ш.), зомліти, умліти. З жалю умліває. и. п. — Падаєть духомъ = в тугу, в журбу вдаватись, журити ся.

Падѣжъ = падіж, упадок (С. Ш.), опада, спадок (С. Ж.), цадь, помість, дох, візлях. — Не вмиш статку (худоба), не буде й упадку. и. пр. — У нас дох на нурей. Хар.

Падѣжъ = падеж, відмінок. — Перший відмінок найчастіше на питанія „хто“ або „що“?, другий на питанія „чий“ або „кого“ і т. д. Гр. См. Ст.

Падѣніе = падаєня, упалаєня.

Падина = лощина, падь, пад (Херс.).

Падкій = ласій (С. Л.), охочій, квашний,

схваикій, квапливий (С. З.). — Ласий на ковбаси. в. пр. — Ласий, як муха до патоки. в. пр. — До ковбаси сваяккий, а від рала — швидче драла. Кн. — До меду він наче муха та сваяккий. Кн.

Пад'юсть = квапливість.

Падубъ, рос. Fraxinus excelsior L. = ясень, ясенина. С. Ан.

Падучая болязнь, Epilepsia = чорна чéмич (С. Л.), чорна хвороба, більість (С. Л.), причинна, вс дуже сильна — мимохід, мимохідник, у дітей — родимець (С. З.). — Щоб за тебе причина вдарила! в. пр. — Упав чоловік; я догадав ся що се його причина вдарила, швидче кожухом прикрив його. Кн. — В чистий четверг купують ся від чорної хвороби. Ос. — Щоб тебе родимець побив! в. пр.

Падчерица = падчерка, пасербиця. С. З. Л.

Падь = д. Падина.

Пайкъ = пайка.

Пажить = вигон, випас, пастівник, пасовисько.

Пажь = 1. паж (що вчить ся в пажеському корпусі).

2. джура, чура. — Сам паж Лазарь середню держить, його джура, Відослав. з ним поруч. Ст. С.

Пазило = фуганок, уторянк (С. Ш.).

Пазить = жолобити.

Пазникъ = 1. д. Пазило.

2. рос. Нурочаегит, Achnorphorus — хвостач, петрова закуска. С. Ан.

Пазуха = 1. пазуха паушья (Номис). — Мати рве пазуху, дітям ховаючи, а діти — од матері ховаючи. в. пр.

2. паха, пахв'а (д. М'шка 3).

Паушина = дїрка, ямка.

Паушистый = дїрчатий, дїрчастий, ямкуватий.

Паушиний = паушовий.

Пазь, мн. пазы = жолоб, жолобок, ривчачок, в клепках для дна — утора, частіше мн. утори (С. Л. Ш.), в стовпах — уш'ул, частіше мн. уш'ули. — Ця дїжка тече в уторах. С. Ш.

Пай = пай, пайка.

Пайшиць, ца = спільняк, ця. — Брали няву в спілья! Коли спільняк, а не злодюга, так бери своє привародно. Кн.

Пайщина = спілка, товариство (д. Ассоціація).

Пакетъ = пакет, коверта (Гьл.).

Паклевъ, рос. Асег Tataricum L. = д. Неклєнь.

Паклуъ = рос. Teucrium Chamadryz L. — чебрець лісовий, самосіл, каточник

польовий. Т. Polium L. — сїд'ач, сиваш. С. Ан.

Пакля = клочья (С. З.), пачіскі. — Се клочья не пропаще — його беруть у нас забивати щілини. Кн.

Пакляный = клоччанний, а клочья. — Як з клочья батіг. в. пр.

Пакуватъ, ся = пакувати, ся. — Хоч пакуй ся, та й на Кубанські степи. Лев.

Паколось = пайкіл:

Пакость = пакостити, капостити (С. Л.), паскудити (С. З. Л.), шкодити, ніпечатити.

Пакостникъ, ца = пакосник (К. Ч. Р.), капосник (С. З. Л.), паскудяк (С. З.), шкодник, ця.

Пакостничать = д. Пакостить.

Пакостный = пакосний (С. Л.), капосний (С. З. Л.), паскудячий, шкодливий. С. Л.

Пакость = пакость (С. Л.), капость (С. З. Л.), паскудство, паскудість, мерзєнство, шкода. — Хто другому капости вгадає, себе самого до біди призводить. Зінк.

Палата, частіше мн. палаты = пал'ац, будинок, палати, хороб'я, горниці. — Церкви та палати і ві одиїснької хати. К. Ш. — Колись в хороми я зайшов, давно покинуті панамі. В. Ш. — На горі стоєв палац павський. в. о — Ум'я палата = голова, розумна голова, головагий. — Кав'єнная палата = губєрська установа скарбового мівістерства. — Судєбная палата = суд другої инстанції. — Так саме зовуть ся і ті будинки, де вони мїстять ся.

Палатка = намет, накриття, шатєр, шатр'о, аби яка — халабуда, халабуда, на базарі або на ярмарку — ятка, яточка. — Під вербою намет стоїть, а в наметі козак лежить. в. п. — Ой нап'яли козаченьки великий намет. в. п. — Которіє багатіє під наметом сіли. в. п. — Наглядіа білий шатєр, а біля шатра кова прип'ято. в. к. — Не має тих яток, де продають батьків та маток. в. пр.

Палачєвскій, палачєвъ = катівський, катів, катовий. — І жинки їх теж терпіли пекельніє муки їх шпигали, мордували катівськіє руки. Галуз. — Щоб тебе не мигнули катівськіє руки. в. пр. — Катова сокира. К. Кр.

Палачъ = кат, поб. катюга. С. З. Л. — Хто не слухав тата, той послушав нята. в. пр. — Чужа хата — гірша ката. в. пр. — І спали, упившись кровью, кати. К. Ш. — І найстаршій Ляхи смерть йому чатають. Прочтала — і кати мотуз ватають. Руд.

Палашъ = меч, мід (прямий, гострий з обох боків). — Рубає мечем голови з плечей. н. п. — Мід — самосіч. н. п.

Паленій = 1. блідо-жовтий, половий (шолір).

2. глиняний з пологою білою або блідо-жовтою (про посуду).

Палейна = палятина, смалятина, шмалятина. — Щось наче шмалятину чуть.

Палейний = см(шм)ал(е)ний. — Шмаленни кабан.

Палець = 1. палець, пучка, здр. палець, палець, пучка. С. З. Л. — Вхопив, аж пальці знать. н. пр. — Дай напові пучку, а він за ручку. н. пр. — На одній руді пучки, та не однакові. н. пр. — На руках і на ногах холонуть пучки. Кв. — Беззмийний палець = д. під сл. Беззмийний. 2. (в машинах) — палець, зуб.

Палешний = палешвий, пальцьовий. — Палешне колесо. (Д. під сл. Зубчатий).

Палесадина = палія, кіл, тонка — тичія.

Палесадникъ = палесадник, присадок (Кв.), горідик (Кр.). — Оце добре, що біля двору завели присадки: курява у ніки не так лізти ме. Кв. — І памятник Катериніному сьвітані не тулів ся б в малесенькому присадку. Кв.

Палитель = палій. С. З.

Палительний = палійний, запалійний.

Палить = палити і д. Обжигать.

Палча, здр. палочка = палиця (С. З. Л.), здр. чаличка, поб. палигá, палимон, зб. паличя, що з нею ходять — ціпóк (С. З. Л.), здр. ціпóчок, поб. ціпóра (С. Л.), загнута з одного краю — кий, кій, зб. кійчя, (С. Л.) попівська або чернеча — патерія (С. З. Л.), чабанська — гирліга (С. Аф. Л.), з гаком, щоб ловити овець — бернák (Ман.), не отесана і товста — ломáка, здр. ломáчка, зб. ломáчя (С. З. Л.), для гри в опуки — гілка (С. З. Л.), для чистки плуга — істник, що вею перебивають у печі — ожб, що нею перегортають огнище — жижло, до нартів або та, що діти грають ся у коні — джигáн (Кр.), залізна або дерев'яна з метал. ручкою на взір мотетка або сокирки — келеп (С. Л. З.), топирець (Гал.), з гвіздком на кінці — осьбóн, з карлючкою — кóстур, карлючка, ще загострена — ключка, смікавка, щоб грати ся у свинки то-що — ковiнька, (С. Л.), ковiзка (Ман.), а булавою на кінці — булава, кийóк, кийóк, ще й загнута

— ковiнька (д. Клявá), а карбами — карб, карбіж, карбóванка (д. Бiрка), у гайдарів, що на ній накарбовано число овець — гайдárка, на котрих чіпляють ся і сушать ся веводи — тичка, підтич, що стромляють ся для рослян — тичиша, тичка, маленька для застромлюваня, для скручування або для играшки — патик, патічок, патічка (Кр.), цурка, цурочка, для гри на цямбалах — бильце, у шевців, щоб вирівнювати — змóрщина, щоб лоцяти — клесáчка (Ман.), з роскпом для лову раків — рогу́ля, щоб повертати млинове каміния — мельбóн, у конань — сáпильно, у міглі — мітлице, держák, дёржално (д. Метловище), у кочерги — кочержильно (д. Держáлка), у кося — кіссья (д. Кося 2), у ціпа — ціпильно (д. Держáлка), у списа — рятіще (д. Кольё), у черпака — держák, дёржално (д. Держáлка). — І без палиці похожаю. Свм. — А та палиця пан називаєть ся — треба її слухати. н. пр. — Старці паличям мiняють ся, та й то могучи пьють. н. пр. — А ти б її палиюю. Кр. — Язик до Києва доведе і до кня. н. пр. — Взав у руку ціпок про слуцай. Кв. — В руді ціпок, а на другій занула дитина. К. Ш. — Ударив його ціпком. я. о. — Ціпок у руки взав і почулав. Гр. — Аж ось і сам старій іде з ціпочком тихо по від тинюм. К. Ш. — А як між собою заведуть си, то й ціпурку показу: ось я вас помиру. О. С. — У батюшки патерця з срібною головою. н. о. — І чабани хуто закладали гирлягами і стали збирать овець до купи. Ст. X. — Ломакою по спині оперіцна. С. З. — Везиши келеп в руки, та й піду. С. З. — Казеном по ребрах добре торкає. н. д. — Каюсні хлопці: що поставиш тичя сіті сушити, а вони й повалить. Чапч. — Чи ве той то хміль, що по тичні вьсть са? н. п. — Ні Богомі сьвiчля, ні чортові ожог. в. пр. — Грати у гилка. С. З.

Палонникъ = богомблець, прочáний, ми. прочáне. С. З.

Палонничество = прóща. С. З.

Палочка = д. Пáлка здр.

Палочникъ = рос. Турпа L. — рогіз (укр.), пáлки (Гал.), Turpa augustifolia L. — кiях, кiяхóк, рогіз, T. latifolia L. — кiяхi, рогіз, султáнчики. С. Ал.

Палочний = палашний, кийóвий.

Палочье = паличя, кiяхчя, ломáчя (д. Пáлка зб.).

Палтусъ, риба Pleuronectes hypoglossus = з породи одновóкhiх.

Підуба = 1. чардак, чердак (на суднах). С. Л. — То й друг на чардак виступав, до козаків словами промовляв. н. д. — Чайки були без чардака. н. о. — На чердаці „Князя Пожарського“ і тісно і холодно. треба в каюті сидіть. Кв.

2. Підуба (повозка крита). С. З. — Скришки і івне речі, в підубу забраши, до Києва припровадили. Маркович. С. З.

3. д. Кривлі і Криша.

Пальба = пальба, стрільба, стріляння. — Не їдьте туди, там тепер у салдатів пальба йде. Кв.

Пальцевої = д. Палецький.

Пам'ятливість = пам'ятливість.

Пам'ятливий = пам'ятливий (С. Л.), пам'яткий, пам'ятущий (С. Л.), тяжкий (С. Ш.).

Пам'ятник = пам'ятник (С. Жел.). пам'яток, пам'ятка. — Лишили безліч пам'яток монументальних. Пр. — Надгробний пам'ятник = надмогильний пам'ятник, надгробок, нагробок. С. З.

Пам'ятний = 1. пам'ятний, незабутий. С. Л.

2. пам'ятковий.

Пам'ятно = в пам'ятку, в помки, в тяжкі, в знакі. С. Л. — Чи в помки вам яка пожежа була? (С. Л. — Той день дав ся міні в тяжкі. — Йому і ве в тяжкі було, що він се зробив. С. З. — Чи тобі в тяжкі? С. Ш.

Пам'ятувати, ся = пам'ятати, ся, пам'ятувати.

Пам'ять = 1. пам'ять (С. Л.), тімя, тімка (С. Ш.). пам'ятка, памороки (С. Л.). Останце здасть ся, вживають ся тільки у виразі: „забити памороки“. — Таку ледачу пам'ять маю, що й не згадаю. Б. Г. — Вь пам'ять врізати = в тяжкі, в знакі дати ся. — Приводять на пам'ять = пригадувати.

2. спомин, згадка. — Посажу коло хатини на спомин дружині і обслуно і грушечку на спомин едвий. К. Ш. — На пам'ять = 1. д. Навзусь. 2. на спомини, на згадку, на незабудь.

3. (вещ.) — пам'ятка. — Се міні восталась пам'ятка після батька.

4. поминки, панахвіда.

Паніва = плівка. С. З. — По малювку: картата, картацька (С. З.), свина — свинятка, червона, вкрашена червцем — черчата, черчата (С. З.).

Панеліна = плівка.

Панель = 1. плівка. — Треба вже однаково і плавки з підмогою красити.

2. пішоход. — У Києві пішоходи, паче сгін. — У людей і на пішоходах рівніші, ніж у нас у хаті. Кв.

Паніка = поляка (Ман.), переполох, попліох. — Тоді як скотина пропадала, яка поляка йшла. Ман. — Ян уздріли його — усе село до бору навтікача, усі мов одно переїзали ся пополюхом. Кв.

Панахвіда = панахвіда, панахвіда, парастас. в 40-й день після смерті — сорочковичи. — І панахвіда править, у стапінки свіячки по 10 хунтів ставить. Гр.

Панталони = штани, шаровари, узенькі — галанці, спідні — спідні, хутрим вовною в середнву — іршані. (Д. під сл. Брюки).

Пантоміна = міги. — Почая щось на мигах говорити. Руд.

Панцирь = панцир.

Панєрт = притеор. С. Жел.

Паніроса, паніроска = цигарка, чи. цигарки. Кр.

Паніросний = цигарошний.

Паніросний, ца = цигарошний, цигарвик, ця.

Паніросница = дудочка, з очерету — очеретівка.

Панка = тєка. С. Ш.

Паноротник = рос. *Aspidium Filix mas Sw.* — панороть, *A. F. femina Sw.* — панороть, жіноча панороть, *A. Thelypteris Sw.* — болотня панороть. С. Ав.

Паноретний = паноротниковий.

Панороть = 1. кісточкі в птїчих крилах під плечєм.

2. полотєнце. С. Жел. Пар. — Д пи з полотєнцем, як у качи. н. о.

3. д. Паноротникъ.

Пара = пара, волів запряжених — супруга (С. З.), возів з возом — паровіяна. С. З. — Пара воней. — Пара чобіт. — Волів супруга добра. С. З. — Составлять, подбирать, подобрать подь пару, пари = парувати, ся, сварувати, добірати до пари. — Не міні старому з нею паруватись. Ган. Бар. — От уже круте кіто не спарую вола: усі ярмарки витоптав, а пари йому вева. Ки. — Парою лошадей = парою ковей, удвуконь.

Парабола = 1. прїчта, прїчта.

2. матем. — парабола.

Параболїчески = прїтчою, прїтчави, прїтчою, прїтчави. — Почая він говорити, та все якось прїтчави.

Параграфъ = артикулъ.

Пара́дний = 1. пара́дний (С. Жел.).
 2. пишний, роскішний, показний, що до одягу — шатний (С. З.), ошатний. — На добрих конях, шатаю і при оружжю. Л. Сам.

Пара́дь = 1. пара́да. С. Жел. Пар.
 2. д. На́рідь 2.

Пара́зит = чужоїд. — Живе, ваче вовчок той ва тютюні — чужоїдом. — Вік свіід знікував чужоїдом: аби йому хліб, а чий він — байдуже, вби не його. Кн.

Пара́лічна́я рѣна, рос. *Ynguis alba* = нечи́сáй вілля, пересту́п, пересту́пень. С. Ап.

Пара́ліч, *Paralysis* = підвії. С. Жел.

Пара́леліпе́дь = гранча́к.

Пара́лелельний, но = рівнолѣжний (С. Жел.), рівнода́льний, но, по́руч, впо́руч, опору́ч. — Кругові лінії, проведені доко́ла землі рівнобіжно з рівником, звуть ся рівнолѣжними. Зем.

Пара́лель = 1. рівнолѣжннк. С. Жел.
 2. порівняння.

Пара́пєть = 1. вал, окіп.
 2. бильця і т. д. д. Пері́ла.

Пара́финъ = земляний віск. Хар.

Пара́шка = катеринка (Гал.). — Коло дверей стояла звичайна арештанська посуда „катеринка“. Фр.

Пара́ва = д. Бека́сь.

Пара́нєк = парубі́йка (С. З. Л.), парубча́ (С. Л.), парубчу́к (С. Л.), хлопєць, хлопча́к, ца́холок (С. З.). Д. Па́ренє.

Пара́нєна = пар. — Зьорав і під пар зоставив деснтяву.

Пара́нєне = ширя́вня, шуга́вня, буя́ння (д. Парі́ть).

Пара́нєне = па́ривня.

Пара́нєн = па́рубок, здр. парубча́, шарубчу́к, парубі́йка (д. Пара́нєк), мн. — Парубий, парубья́та, зб. парубо́цтво (С. З. Л.), хло́бець, здр. хлбо́к, хлопча́, хлопча́к (д. Пара́нєк), мн. хлопці́, хлопця́та, па́ренє, поб. на́рїяга (С. З.), мн. па́рні, челя́дин. — У неділю на вигоні дівчата гуляла, жартували з парубками, деякі сьївали. К. Ш. — Як я наше тене рішне парубо́цтво прарівнюю до діда. Кн. — Хлопче молоко, який ти ледащо! Полюбив дівчину сам не знаєш на що. н. п. — Всі дівчата яко мого хлопців кинули, побігли зустрічат сьїпого. К. Ш. — Ты піди, хлопку, до виниці та вгочи горілки. н. д. — Та туман аром котить ся, парню гулять хочеть ся. н. п. — Вія парнага добрий. — На те й мати родила, щоб дівчина любила хорошого челядина. н. п. — Па́рнємъ бытъ,

пробы́ть = парубкува́ти, хлопцюва́ти, пропарубкува́ти, спарубкува́ти, похлопцюва́ти, довго — напарубкува́тись. — Я й спарубкував а волі в батька не зазвав. Ча́йч. — Ще й не напарубкував ся, як пішов у москаї.

Парі́ = закла́д. — Заклад не йде в лад. н. пр. — Держа́ть парі́ = об закла́д, у закла́д битись, йти, заклада́ти ся. — Боже бороши йти в заклад. н. пр. — Можна бити ся об заклад, що... Кн. — Спорь як хоч, а об заклад не бий ся. н. пр. — Не захо́дь з дядьком у заклад. п. пр. — Собами закладались, та хвостів пообувались. н. пр. — Сня а батьком закладався, та в яйці оставсь. н. пр.

Парі́стий = парі́стий (д. Па́рний 1).
Парі́ть = ширя́ти, шуга́ти (С. Л.), літати, бу́яти (С. Ш.), носі́тись. — А думка край сьїта на хмарі гуля. орлом сазокрїями літає, ширяє, аж лебо блакитне широкими бьє. К. Ш. — Ширяє мрїями геть понад землею. — Шуляк шугає. С. Л. — Буяля і небі крївами орлиці. С. Ш. — Та літає орєд, та літає синий, ніп літає в високоств. н. п.

Парі́ть, ви́парить, ся = 1. па́рїти, ви́парити, ся. — Парала капуста та вже розпарила. — Треба діжку випарити.
 2. па́рїти. шпа́рїти, чухра́ти, пере́щїти, ви́парити і т. д. д. Бить (різками).
 3. під пар, під толо́ку, па перелі́г воставля́ти (землю).
 4. парувати́ ся (С. З.), спарувати́ ся. — Гуробі́ тепер сажє почали парувати ся.

Паркє́тъ, паркє́тний по́ль = тафлє́вана підлбо́га. С. Ш.

Паркі́й = паркий.

Пара́ментекі́й = ра́дний.
Пара́ментєш = ра́да державна, генеральна. С. Жел. — Барвінський вибраний по слом до Рада державної. Пр. — Романчук промовляв на Раді державній. Пр

Парна = д. Барвенá.

Парназа́н = сир па́ржєський.

Парнєв = па́рубчик, хлопців, па́рнів, па́рубоцький, па́рубочий, хлопця́чий. — Лаврїя зив па́рубоцький звичай і повів усю па́рубочу ватугу в шинк. Лев.

Парні́к = парі́к.

Парні́к = парі́стий (д. Па́рний 1).

Парні́шка = д. Пара́нєк.

Парно́й = теплі́й. — Парнє молоко = тепле молоко (С. Ш.) і д. під са. Молоко́.

Парний = 1. парі́стий, до па́ря, спаро́ваний. — Під такого вола не знайдеш

паристого. Кн. — Кубків паристих в середині виволочуваних 4. Ст. О. — Добре коні спаровані, так і вія рівно йде. Кн. — Не парний — не паристий, про роботу, рукавиці — роспарки, про волів — роспарки. Ман. — Чобота не паристі.

2. парний, на пару коней, удвуконь. — Санки удвуконь.

Паровийк = паровик (С. Жел.), парівийк.

Паровозъ = паровіз (С. Жел.), машинна парова.

Паровій = 1. паровий. — Парова машина.

2. парниковий. — Се не городні, а парникові огірки. — Паровіе поле = д. Паръ 2.

3. в'ялений. — В'ялена ряба.

Пароконный = двуконний. С. Л.

Пароксіанъ = перепадок. — Що дня у ранці і у вечері перепадок: спершу мерзну аж трушу ся, а потім yine мене в піт... Мине перепадок і легше стане. Кн.

Пароль = гасло. С. З. — Сьогодні гасло: Марья. Маркович. С. З.

Парольный = гасловий.

Пароіъ = порон. С. Л. — На пороні переправились через річку.

Пароіщикъ = поронщик, перевіаник на пороні.

Пароходъ = парохід, пароплав. — Сьогодні сподівають ся на пароплав в Гурьва. Кн.

Пароходство = пароплавба. — В конторі пароплави купив білет. Кн.

Партёръ = партер.

Партія = 1. сторона, стороництво, партія.

2. робочих, рибалок і т. д. — Ватага, чумаки — ватка (С. Л.), війська — д. Отрядъ 2.

3. партія. (Цяла гра спочатку до кінця, частина краму, що куплена або призначена на продаж разом, теж про людей, що беруть шлюб).

Паруситъ = парусити. С. Жел.

Парусъ = парус (С. Жел.), вітрило, здр. вітрильце, жагель (С. Жел.), жаглик (Як.).

боковий — косець. — Готово! Парус розпустила, посунали по сивій хвилі. К. Ш. — І попливе човен в широким вітралями і добрим кормилом. К. Ш. — Зараз згорнули вітрила і поплили на човні. Сам. — Вохість з жагликів аж кашле, округи густий туман. „Засьвіта огонь на щоглі!“ каже гучно юпитав. Як. — Вже вітер жаглик надмає... Прощай, прощай мій рідний краю. Як.

Парусный = парусний (С. Жел.), вітрильний. — Щоглу упрзав в помості з дрючком поперешиим вітрильним. Ніц.

Парча = парча (С. Ж. л.), грезет.

Парчевой = парчевий, грезетовий (С. З. Жел.). — Взяла очінок грезетовий. Кот.

Паршівецъ = паршяч, парх, шолудивець.

Паршівить, ся = паршівити, ся. — Одна віця шолудява цілу отару паршівить.

Паршівий = паршивий, шолудивий, паршячий. С. З. — Шолудяве поркє і в Петрівку меране. в. пр. — Жид паршячий.

Паршъ, частіше мн. парші = парші (С. З.), пархи, шолуді (С. З.).

Паршівить, опаршівить = паршівити, шолудівити і д. Опаршівить.

Паръ = 1. пара (С. З.), дух. — Як вода кипить, то з неї пара йде. Де-що про Сьв. Б.

2. пар, толоба (С. З. Ш.), обліг, переліг (С. З.). — Років 10 або 15 перелогом лежать земля. в. о. — То оце було поорем років 3, та й пускам знову на переліг, а орем новину. в. о. — Быть подъ паромъ = парувати, толокувати, перелогом обложено лежати.

Пасєніе = паства, пасіння. — Волів прижеє з пастви. Чайч. — Не до пасіння знат було тому, яког парода щедро надляла. Кн.

Пасквиль = пашквиль (С. З.), прикладка. — Школярі склпувували віршу на свого дяка, а він божать ся, що за сю прикладку буде їх шкваряти. Кн.

Пасленъ = рос. Solanum Dulcamara L. — паслів, глистник, глистак, паслєби, вівчі ягоди, надтїник, пасліц-глістник, S. nigrum L. — паслів, чорний паслів. С. Ав.

Пасмурный, но = 1. хмарний, хмурний, охмаренний. — У дїчани серце, як лїтвєє сонце: хоч воно й хмарне, хмарєєєєєєє, та тепле, теплєєєєєєє. в. п.

2. похмурний, хмурий (С. З. Л.), охмарєний, нахмурий (С. З.), помурий (С. З. Л.), похнюпий (С. З. Л.), сумовитий. — Похмурий обрїй життя його не вияснив ся. Кн. — Дитиний вік Шевченка минав хмури. Кн. — Пані така охмарєна: з очей знати, що плакала. Кн.

Пасмуръвъ = хмарити ся, хмурити ся, охмарювати ся. — Ой хмарить ся — дощ буде, туманить ся — дощ буде. в. п. — Весєла твар його з того слова почала охмарювати ся. Кн.

Пасовать = пасувати.

Паспортный = пашпортоний, білетний.

Паспортъ = пашпорт, білет. (Пр. д. від сл. Вилєтъ.)

Пастбище = паства, пастовєнь, пастівний, пасовиця, пасовище, паша, па-

совісько, вігон, віпас. — Волів приже на паства. Чайч. — Попереду вийшов з острова пастівник, а потім і косить стали. п. о. — Займи й нашу на пашу — нехай попасеть ся. п. пр. — Скотарство вимагало пасовищ. Кв. — Землі б досить було, та пасовища нема, сутяжко про скотяну. Кв.

Паства = 1. д. Пастбище.

2. паства, параківія, параківієне. — Який піп, така його й параківія. п. пр.

Пастернакъ, рос. Pastinaca sativa L. = Пастернак, пастернак. С. Ан.

Пасті, съ = пасті, ся, випасати, в дорозі — попасати, на ходу — попаски (Сп.), про пастухів — чабанувати, чередникувати, гайдарувати, про диких птиц і тварів — жирувати. — Іде Марко з чумаками, ідучи сьвівав, не поспіша до господи — воли попасає. К. Ш. — Отара ж попаски похалась на мавнина. Гр.

Пастилі = павідло (сухе). С. З.

Пасторъ = пастор.

Пастухъ, адр. пастушокъ = пастух, адр. пастушок, пастуша, овець — вівчарь, чабан, гайдарь, ватажник, адр. вівчарик, чабанець, рогатої худоби — скотарь, стадник, гонщик (С. З.), корів, телят тощо в череді — чередник, корівник, копей — стадник, табунщик (С. З. Л. Ш.), свиней — свинарь, свинопас (С. З. Л.), телят — телятник (С. Ш.), кіа — козарь, гусей — гусятник, коней в степу на ніч — конарь (Сп.), старший чабан — отаман, лічман, отагас, молодший або помірний — підпасок, підпасач (С. Л.), старший гурта — гуртоправ (С. Л.), останній — гайдарь, гайдай (С. Л.), кухарь у чабанів — байбара. — Який пастух, така й череда. п. пр. — Побраталась свиня з пастухом. н. пр. — Коли б можна бути через айму котом, через літо пастухом, а на Велядєв попом. н. пр. — Як свіг упаде, то й пастух пропадає, як свіг роставе, то й пастух устане. н. пр. — Колишнє пастуша „стад непорочних“ повернула на кухарча. Кп. — Був на селі вівчарь Тарас, він папових овець пас. Б. Г. — Сопілка вівчарева втіла. в. пр. — І вівчарик на гирляту похпивавсь. В. ІЦ. — Була отара добра в чабана. Чайч. — Був собі чабанськ такий, що амалку все вінци пас. н. к. — Вже панський стадник Опанас, покинувши товар, що пас. Гр. — Чередник погнав скотину попід гору на дозаву. В. ІЦ. — Як б Бог слухав чередника, уся б худоба вигинула. н. пр. — Чередня ляснув путою і погнав череду на голоу. Ск. — Раз прибив ся такий ків до

табувциків. в. к. — Став від до свинаря за підпасача. в. к. — Ватажники ватагу гнали. К. Ш. — Як череді без личмапа, так військови без гетьмана. в. пр. — А сам попереду, як личмап, іде. С. З. — Я був за байбару, а отагас як оперіче мене гирлятою за те, що не послухав. Чагар. — Два чабани, чи мало було і підпасачів. Ст. Х. — Ма його на весні до чередника за підпасача оддавю. Ка. — Быть пастухомъ = чередникувати, чабанувати, чабанити, ватажникувати, гайдарювати, скотарувати. — Безъ пастуха (про стадо) — самопас, бєзбеш. — Череда ходить самопас. — Череда пішла безбеш. Ман.

Пастушескій, пастушій = чередників, чабанів, чабанський, пастухів, пастушій, вівчарський, гайдарів, гайдарський, скотарів, скотарський, свинарів, свинарський, телятників (С. Ш.), табунщиків (С. Ш.). — Пастушья избѣ = чабарня.

Пастушка = пастушка, чередниця, корівниця, телятниця, гусятниця.

Пастушн сѹмка, травѣ, рос. Capsella Bursa pastoris Moench. = очки (Мав.), різюха, шішочки (Под. Вол.), віпички, грицики, возульник, сірки (Поліссє), червипшик. С. Ан.

Пастъ = 1. паща (С. Л.), пелька (С. З.), пащєка (С. Л.). — Самсон як ухватив лева за пашу. п. о. — Мілі на груди він стрибнув, та в пашу йомуavitкнув мій келев, О. Пч. — З пащєк лядських вивривша. С. З. — Вляла тєк, що і в пельку не полізе. н. пр. 2. пастка і д. Западній і Ловушка.

Пастъ = упасті, полягті.

Пастьба = віпас, випасання, попас, попасання, паства, пасіння. (Д. пр. від сл. Пасєніє). — Врєня пастьби = пасовища.

Пасха = паска, великдень. С. З. Л. — Вєрба бєдє, не н бєю, за тєжєдєнє Великдєнє, ось недєдєчко червонє нєчкє. п. пр. — Кажуть „Великдєнь“, а він зовсім не великий. в. пр. — Недѣли Св. Пасхи = д. під сл. Недѣля.

Пасхальний = великодний. — Дїждали великодних свят. в. к. — Великодї святки. С. З.

Пасыковать = пасикувати.

Пасынокъ = пасинок, пасєрб. — Ма отцеві svojому снєи, а не ичанєи. С. З.

Пасьба = пасіка. С. З. Л.

Пасъчникъ = пасішник. С. З. Л. — Быть пасъчникомъ = пасішникувати. С. З.

Патока = патока (од меду, од сахару), маляса, меляса (од буряків).

Патріарх = патріарха.

Патріотъ, патріотическій = патріота, патріот, патріотичный. — Потомок гетьмана дурного і презавзятий патріот. К. Ш.

Патронница, патронташь = ладівниця (С. З. Л.), ладівка (С. З.), кулешниця (С. Л. Жел.), прашати до чумаря — гуварі. — У ладівниці ні одвісіньного вабою. п. д. — 3 шабельгасами і вуїшвацями козачьки. Л. В.

Патруль = довор, обхід.

Паўжана = полудень, підвечірок. С. З.

Паўжнать = полуднувати, підвечіркувати. С. З.

Паўза = зупинка, перестанок. — Давись бо в ноги: бачиш зупинка — і стань. Кн.

Паўк, ком. Агапеа = паўк. С. З. Л. — Паўк крестовікъ = хрещативк. — 3 довгими ногами — босарь. — Tetragyntha — генѣтник. С. Ш. — Лусоза Tarantula — тарантул, тарантух. — Така сила тарантулів на горді. Чайч.

Паутина = павутина, паво́т, зб — павутинна, спочатку осей — бибине літо. — Було вродило сляни, та як упала на садок паво́т, то так і пропала садощна. Хар. — Почав він снувати павутиння, щоб йому залутати темнях людей. Кп.

Паутинный = павутиний.

Паучіа = павуківий.

Пафъ = бах, бух, бабах! — Коли се щось біля річки бах! — Я так і затрусилася. Чайч. — А він бабах з рушниці!

Паханіе = орання, оранка (С. З. Л.), ралом — ралінка.

Паханый = ораний.

Пахарекіа = пахарський (С. З.), хліборобський. — У пахарській хаті Україна моти обох нас родила. К. Д.

Пахарь = пахарь (С. З.), хлібороб (С. З.), ратай (С. Л.), орач (С. З.), плугатарь, плугач (С. З.), що оре сохою — соховік. — Вона хороша, як та квітка, а таки йде заміа за хлібороба. Кв. — Орачі повяпратили волив, пасуть. я. о.

Пахать = орати (С. З. Л.), ралом — ралити, з середини до країв — орати в роагін, а друге — двоїти, в третє — троїти, ралом а другий бік — довжиги (Лед.). — Кому чорт не орав, то й сянє не буде. в. пр. — Та й орав мужи край дороги. я. п. — І учора орав і сьогодні орав! Ой хто-ж, хто-ж тобі, мов серденько,

волив погавня. я. п. — Сусід жито уже сіє, у сусіда зеленіє, а у мене не орано і ще й жито не сіяє. я. п.

Пахві = підвістя. — Сбить съ пахвѣй = збити а пантелику, забити ба́чи.

Пахлунъ = д. Пахлунъ.

Пахнутъ = пахнути, тхну́ти (С. Ш.), дучити (С. Л.), трога — пахтѣти (С. З.), погано — вести, смердіти. С. Л. — Квітки пахнутъ ясним ранком. Аф. — Мясце пахтает. Б. Г. — Рѣба тхне від головы. С. Ш. — Від тебе горіака так і думати. С. Л. — Звідки се так гаррю несє? С. Л. — Не їа душа частинку, не буде й смердіти. в. пр.

Паховіа = пахвинна.

Паховой = паховий.

Пахота = 1. духота, задуха.

2. д. Паханіе. — Окончить пахоту = об'оратись. — Люди вже об'орямлясь, пооб'орювались. О. С.

Пахотникъ = д. Пахарь.

Пахотный = 1. ораний (С. Жел.), хліборобний. — Ора земля. — Опріч їєу і насовица ораної землі припадає на чоловіка. Кв. — Хлібороба земля. Чайч.

2. хліборобський.

Пахоть = рілля, оранка. — Біла рілля, чорне насіає? (в. з. паюі і писмо). — Раз якось жураві унадалясь влювати зерно на рілі. — Гр. Чайч.

Пахтать, смѣхтать = колотити, вбивати, збити масло.

Пахучесть = пахучість, пах.

Пахучіа = пахучий, пахнучий, пахнущий, запашний, духовитий. — Ой постійте там рутовья, пахнучої маруновья. п. п. — Запашний насмечок. я. п.

Пахъ = пахвѣ.

Пачеси = клбчя, пачіскі

Пачка = пачка, жмут, жмуток (С. Л.). в'язка. — Пачка паперу. — Жмут шовку. — 6 у мене чамаленький жмуток її листів. Кв.

Пачканіе = 1. каління, мазання.

2. мазання, ліпапня.

Пачкать, запачкать, ся = 1. калѣти, ся (С. Л.), мазати, ся, валѣти, ся, мурзати ся, брудити, кишкати, плямити, салом або чам жарвим — ядлозати, ся (Ос.), смальцювати, боршом — борошніти, кривю — кривѣвити, мов явачем — квацювати і т. д. д. Запачкать, ся. — Добра птица свого гнізда не калєа. в. пр. — Не мурзай са коло коліс, спідничку небєш. Кв. — Аби на дєір — вона й мурза-

ць ся кого калюш. Кв. — Дзвясць же міні! хвартушкі білай, чыстыя, бережы, не мязь-кай. Кв.

2. про малювання і пісанні — ляпати, маіаці, кваццюваці, драпаці, бааграці.

Пачкотні = ляпаніна, бааграніна. — Дзж таці, щоб пан відповідаа на бааграніну простого хлопа. Фр.

Пачкуць, **пачкуня** = 1. нехлюй, нехлюя, нечепура, замазура (сп. р.), я-лозник, ця. мурва, замурва (сп. р.), і д. Неопратныі. — Хоч тричі на день умывай ці — не поможе. — Мурва мурвою й буде. Кв. — Який а тебе яловник: учора навід білу сорочку, а сьогодня хоч в ялу-то ці. Кв.

2. д. Маратель.

Паша = баша. — Турацкыі баша. С. Ш.

Пашенны = 6рныі.

Пашына = пахвына.

Пашыі = нява, 6рне поле, рілля.

Пашоная якра = кавьбар. — І кавьбару веае з Дону. К. Ш.

Пашынь = пашыньі (С. Жел.), лют6вныі.

Пашыіе, **пашыі** = пашыня, лютуванья, пашыі, лютувати (С. Жел.). — Зломила ся серезка, чи можа ж ці спяты? Кв. — Цемент, що спюае зарод з інтелігенцыаю. Кв.

Пашычати = кумеднчати, блазнувати, дурника стр6іці.

Пашыць = кумедник, кумедійнык, блазень,

Пашытельны = д. Пашыньны.

Пегасъ, рыба Pegasus (Belone rostrata) = сарган.

Педаль = ступір, в верстаку — шайда.

Пейзажъ, **пейзажыіі** = край6образ; кра-евыд (С. Жел.); **малёр**, що малюае край-6бравы.

Пекарня = хл6бопекня, пекарня (С. З.).

Пекарь, **ка** = пекарь, ка (С. З.), хл6бо-пек, хл6бопека (С. Ш.), печыльнык, ця, що пече на базарь — перещічайка (С. З.). — Бач, яка в печыльныця, що треба пока-зувати, як паску пекты. Чайч.

Пекельванны = пыль6ваныі.

Пеленá = 1. настільнык, скáтерка, ска-тертына, 6брус (д. Настольнык).

2. покрывáло, плащаныця.

3. пелюшка (д. Пеленька).

Пеленáльны = сповывáльны.

Пеленáты, **спеленáты** = повывáці, сповы-вáці, вповывáці, повыці, сповыці. С. З. Л. — Не одчуравс того слова, що маты сьпывала, як малога сповывала з малыи роз-ковыла. К. Ш.

Пеленька, **пеленьочка** = пелюшка (С. З. Л.), разом в сповывачае — повыток, сповы-ток (С. Л.), повыты (С. З.), повыточок, пид голову — прыголовач, прыголовак, прыголовочок, ва рука — пидручнык. — Спяць в пелюшках пид вербою дятаточко. К. Ш. — Яке в пелюшках, таке і в ред-кошках. в. пр. — А в блезныі пелюшкы сповывала, а з шовку сповывачы сукала. в. п. — Намойла ромеае, сповыва тебе в пелюшкы шовковыі яволе та слабе. В. Ш. — Бсть у мене два хвартушкы, буду драці на пелюшкы. в. п. — Треба ж і д мал6 дит-нык кынуці са, пидложыці суху пелюшкы. Кв. — Гей, про ту волю козачкыю, що була й мынула, тепер вона, мов дитныа, в сповытку заснула. в. п.

Пеленьочны = пелюшк6выі.

Пелерына = дармовіі. — Треба, щоб і дар-мовіі був довгыі. К. К. (Мартыя Боруля).

Пелесына = пляма, блезно, лисына (на шкырі).

Пелесыі = перістыі, рябый.

Пеликанъ, пт. Pelicanus ascorotalis = баба штыця. С. Л. Ш.

Пел6вы = пол6вьяныі, ашыаныі в по-ловою.

Пельмёна = ушкы. С. З. Ш.

Пенáты = пидрык, перыач. — Павы пода-рувала мінй перыач такий гарныі, усе в йому: і пера і ручкы і вошкы. Кв.

Пеньёк = 1. пень, зр. пень6ок.

2. мн. пенькы — палей, колодочкы (у птыц).

Пёны = штрапныі — Штрапны грошы.

Пёнтыохъ = тютхты (С. Ш.), теленáло, мныкало і д. ще пид сл. Неотёса. — Таке з тебе мшыало, наче баба в чотырьох ко-жухах. Кв.

Пень = 1. пень, що в землй — корч, над землею зараз — прыкорень.

2. й6лоц, б6вдур, телепень, теленáло, тютхты, бёцман, штурпак, чвалáй. (д. Гаупецъ, Дурáк, Неотёса і Олухъ). — Стаць вь пень = як пень став.

Пенькá = прядыво (С. Л.), кокошлй.

Пеньк6вы = прядывьяныі, ковопьяныі.

Пёны = пень; штрап.

Пёныть = выжовляці, дорыкаты, корыты, варыкаты. — А хазыця його лав, ще й хаз-ыцяка выжовляе. в. п.

Песпелысты = попелыстыі.

Пепелыть, ся = попелыці, ся, попелыці.

Пепелышце = 1. попе(й)ляце, попе(й)лй-ця. — Прохолодо... нй іскоркы: лежыць по-пелышце. А ф.

2. батьківщина, материзна, рідня оселя, Пепеловідний, пепелоцвітний = пепел(я)стий. С. З. — Попелястий віл. Б. Г. — Стару попеласту гуску забив хворостивою. Фр.

Пепель = попіл. С. З. — Золото і в поелі блящать. — Превратити ся въ пепель = спопеліти.

Пепельникъ = пошільний, попільний.

Пепельний = пепел(я)стий. — Борода у його вже попеласта. Кв.

Первачъ = первак, первачок. С. З.

Первенець = первак (С. З. Л.), первачок (С. З. Кр.), первача, первісток (С. З.), первістка, первітка (Нс.), перворідень (К. Св. П.). — Я первак у своїх батьків, мене мати повила, як тебе ще й ва думці не носила. Кв. — Повила молодця первісточка. Кв. — Пестить Горпина свою дівчину первістку. М. В. — Взяв мого первісточка під аршин. Кв. — У короля знайшло ся первача — бячок. Кв. — Первак, свопок. С. З. — Що ваш первак грушевий квас. Кот.

Первенство = 1. первостъ (С. Ж.), першість, першеніство. — Вам першеніство. Кр.

2. перевага, перед.

Первенствовать = верховодити, перед вести, головувати (С. Л.). — Нема Січі, пропав і той, хто всім верховодив. К. Ш. — Твоє діло верховодити на полі, а в хаті я голова. Кв. — Верховодить курня, доки курчата виростуть. в. пр.

Первина = первина, першина, пер(ш)инка.

Первовітний = первістичий, предковичний, предковецький. — Перавітний устрій Поляя буа родовий. Кв.

Первое = вперше, спершу, вперше.

Первоклісний = першорядний. — Хоч би був і першорядний талант або сам геній. Кв.

Первоначальный, но = первістичий, первістий, но, початковий, спершу (С. Л.), спочатку, в самого початку, насамперед. С. Л. — В первістичій своїй формі гусли в дуже архаїчній струмент. З. Боян. — Се валежало не від науки шкільної, а від пераїстного виховання. Зеп. Кв. — Ту старту надружувало первісто у Вьст. Европы. З. От. — Розклали воду на дві первітві частини. Де-що про Сьв. Б. — В йому первіства причина. Кв. — Початкові селятби завсидли біля річок, по називаю. Кв. — Історія а самого початку застає Поля. Кв.

Первопутіе = первовішня.

Первородный, первожденный = перво-рідень і д. Первенць.

Первостатейный, первостепенный = перво(шо)рядвий. Лев.

Первоцветъ, рос. Primula officinalis Jacq. = проліска, просерень, ряс, божі рұчки. біла буквиця, котки, лісове зілля, медяник, медяничкі, медяник-зілля, виколійки, сорочі ланки (Укр.), ключики, кукурічка, гадівниця (Гал.). С. Ав.

Первый = первий, перший, передній, попередній; старший, найстарший; кращий, найкращий, славніший, найславніший. — Во первыхъ = перше, перше, вперше, вперше, в первах, перших разоу. — Тарас в первак не вяв тому віра. Кв. — Треба уважати, що він помилав ся не першим разом. Кв. — Перво-на-перво = насамперед, наперед усього, в первах. — В первах заплави гроші, а тоді й бери собі. Кв. — Въ первый разъ = уперше, вперв(ше), першим разом, впервах. — Не відомо у кого впервах Тарас почав учити ся. Кв. — Первый сортъ = первак, первачок.

Пердѣжъ = пердіжня. — Срання пердіжня не одбудеш. в. пр.

Перебавлять, перебивать = передавати, надавати, передати, наддати. — Передав куті меду. в. пр.

Перебальзывать, переболтать, ся = 1. переколочувати, перебо́твувати, переколотити, перебо́тати. — Треба перебо́тати валиву.

2. перебрівувати, перебрехати.

Перебарабанить = розворушити, розкуйбодити, розкидати, поперекидати.

Перебивать, перебить = 1. перебивати, перебити, вибити, передупати, передушкювати, перетовкати, батогами — перебатюжити, перешагати, на мотлох — перетрошити, перемотлошити. — Перебиває усіх. — Усіх чистю людей у місті вибито і місто спалено. Чайч. — Перетовкали всю посуду.

2. перебивати, перешкожати, перебити, на перешкоді стати, річ — перецеплювати, перепиняти, перехоплювати, перебаранчати, перечепити і т. д. — Не перепиняйте мене, а то й казати не буду. Чайч.

Перебивать, перебить, ся = 1. д. Перебивать.

2. перебивати ся, перемагати ся (С. Л.),

бідкати ся, обертати ся, пробувати ся, с'як-так, нудити сьвітом, перебіти ся, пережогті ся, перебідкати ся, перебідувати.

Перебізка = 1. перебізання, пересічання.

2. перебіг. — Він пішов на перебіг і одбив у мене.

Перебіраніє = перебірання, перебірка.

Перебірати, перебрать = 1. розбірати, розібрати. — Розбірати папери.
2. забирати, набирати, забрати, набрати, понабирати. — Набрал більше як аа сто варбованиїв.

3. перебірати, вередувати, вигадувати. — Не в рідного батька перебірати. н. пр. — Не вигадуй — їж що єсть!

4. перекидати, пересипати, перекидати, пересипати. — Перекидали стару кату і поставили нову.

Перебіратися, перебраться = 1. д. Перебірати.

2. перебірати ся, переїздити, переносити ся, перебрати ся, переїхати, перенести ся. — Переїхав у наше село. Кот. **Перебіг** = д. Перебівати.

Перебіг = перебіг.

Перебіжник = бітка.

Перебіжник, ца = перекунщик, перекуп (С. З.), перекупка (С. З.).

Переболтати = д. Переболтувати.

Переболѣти = виболѣти, переслабувати, прослабувати, перехворіти, перехворувати, проведужати.

Переборазживати, переборанувати, перебороздити, переборонити = перескоробжувати, перескородити, переволочувати, переволочити.

Переборати, перебороти = перемагати, пережогті. — Багато лиха зазнав, а все перемиг. Чайч.

Переборка = 1. перебірання, розбірання і т. д. д. Перебірати.

2. перегорідка, розгорідка, пересічка (Чера. Чайч.).

Перебороздити = д. Переборазживати.

Переборювати = перемирити, перехажаркати, перехажаркати.

Перебороти = д. Переборати.

Переборчивий = перебірчив, здр. перебірниченько, вередливий. — Перебірничу місячеву, усіх зірочок перебора, одну собі сподобав. н. п. — Наа Халуєвню, перебораченьку. в. к. — В їмі та ще в одежі він був трохи вередливий. Кв.

Переборчивість = вередливість, брїшкання.

Переборь = 1. перебір.

2. забора (на пр. Дніпровські забори).

Перебраживати, перебродити = 1. вибродити, поблукати, повѣштати ся, поповѣштати ся, пошвандіяти, посновигати, обнигати, попотиніти ся. — Поповѣштал ся така йя по сьвіту. Чайч. Дав. ше під ся. **Бродити** 1.

2. перегравати, переграгати, виграти ся, перешумувати і т. д. д. **Бродити** 2. — Вино перешумувало. — Ще не виграв ся сярївець. Чайч.

Перебранувати, перебранити, ся = перелювати ся, перелати ся, видаяти (всіх). — Жївкя перелювались через тив. — З авою кожме боїть ся заводити ся — воа кожного перелав. Чайч.

Перебранка = лайка, сварка, лаяння (обопільє). С. Л.

Перебрасивати = перекидання.

Перебрасувати, перебросати, перебросити, ся = перекидати, перешпурнути, перекинути. ся. поперекадати. — Поперекадай мїні мішки через тив. Чайч.

Перебрати, ся = д. Перебірати, ся.

Перебрѣдяти = перебрѣхати, переїначити (переказуючи що).

Перебрести, перебрѣсти = 1. перелізати, перечвалати, перечалати. — На силу переліз через хату — такий слабий.

2. перебрести (у брїд).

Перебравати, перебрѣти, ся = переглоувати, переголіти. ся.

Перебродити = д. Перебраживати.

Перебросити, перебрѣсти, ся = д. Перебрасувати, ся.

Перебрїзгивати, перебрїзгати, ся = перебрїзкувати, перехлопувати, перебрїзкати, перехлопати, ся.

Перебудити = побудити (всіх або багато).

Перебучити = позолити.

Перебувати, перебіти = побувати, перебувати, перевертати ся, побути, перебути, перепернути ся — Побував скрізь. — У авс сьгодні багато гостей перебувало. — Всього перебуло.

Перебігати, перебігивати, перебіжати = 1. перебігати, перебігити (С. З.) дуже швидко — перечухрати, перемажнїти. — Вже як заць перебіжить через дорогу то вже без халеви не обїйти ся. К. Х.

2. передавати ся, перекидати ся, перередати ся, перекинути ся. — Перекинув ся до Лавіа.

3. випережати, випередити. — Хоч як він швидко біг, а я випередив.
- Переві́гати** = вибігати, оббігати. — Вибігав скарізь — нігде нема.
- Переві́гъ** = 1. перебіг.
2. утічка, мандрівка
- Переві́жати** = д. **Переві́гати**.
- Переві́жка** = 1. д. **Переві́гъ**.
2. випередки, перегон. — Одвели на випередки дві верстви.
- Переві́жчикъ** = перевітник, перевідчик, перекидчик (С. З.), перекидько, перекиньчик, перевертень (С. З.), метунець. — Привела перекидьків з Дорошепового табору. Кв. — Не покладайтесь на його, паве, він у вас метунець: сьогодні з вами, завтра з нами, арані до жидів, а у вечері од жидів до панів. Кв.
- Переві́жувати, перебі́жати** = 1. перебіжувати, перебігати, побігати (злову).
2. переписувати, переписати, поперещисувати. — Поперещисуєм усе чистенько, тоді й підем. Чайч.
- Переві́житься** = переказити ся, віказити ся, перемордувати ся, про худобу після дровокці — передрочити ся. — Тепер перемордував ся трохи — спокійвіший став.
- Переві́жувати, перева́жати, ся** = 1. перекидати, перекинути, ся. — Треба перевакути сіно на другий віз.
2. перевозити, перевезти, ся. — Перевезти через річку на той бік.
3. перехідити, перейти. — Йому вже перейшло за 70 літ.
4. перехилити ся, перехилити ся. — Ходить перевалювач = перехильцем ходити, переваги-ваги. — **Перевалювач** = ходячий, въ перевалку = качконогий. Чайч.
- Перевалі́ть** = 1. перебороти, повалити. — Борець усіх переборав.
2. перекачати, перевалити. — Перекачав у піску всі вбука.
3. перевалити. — Треба перевалити повсть, бо скимшила ся.
- Перевалі́ться** = 1. віказити ся, вівалити ся, вакаляти ся і т. д. **Запачка́ться**.
2. переболіти, нераслабувати, перехорувати. — Багато людей переболіло за се літо.
- Переварі́вати, переварі́ть, ся** = **переварювати, переварити, ся**.
- Перевезі́ти** = д. **Перевозі́ти**.
- Переве́рнути** = д. **Переве́рнути**.
- Переве́рстувати, истреверста́ть** = **вирівню-**

вати, рівняти, перелаштовувати, вирівняти, перелаштувати.

- Переве́ртывати, переве́рнути, ся** = 1. **перевертати, перекидати, ся, перевернути, перекинути, ся.** — Він награв на горб і перевернув ся. Лев. — Перевернув ся на другий бік. — **Мі кісти мої въ могоді́ переве́рнутся** = і кісти мої струзвуть ся в язі. Номис.
2. **перегортати, перегорнути, ся.** — Часом шелесе хтось, перегортаючи листки. Лев. В. — Треба перегортати соломою ибулка, щоб не побялясь у дорозі.
3. **повертати, повернути (в нижній бік).**
4. **перекручувати, перекрутити.** — Перекрутив замок.

Переве́ртышъ = штурхаєць, стусан. — Дав йому такого стусана, що той аж перекинув ся.

- Переве́рчывати, переве́ртыти** = **перекручувати, перекрутити.** — Перекрутив замок.
- Переве́ршати, переве́ршыти** = **пересу́жувати, пересудити.**

Переве́сть = д. **Переводі́ть**.

Перевну́дувати, перевну́дять = **перегну́дувати, перегну́дяти.**

Перевва́ти, перевва́ть, ся = 1. **перевивати, перелітати, пересу́кувати, перевити, перещести, пересукати, ся.** — Червоною стьомною кошу перевито. Мир. — Треба пересукати цей мотузок.

2. **перекидати, перекидати, перекидати, перекидати.** — Перекисти сіно на другий віз.

Перевинті́ть = **перешрубувати.**

Перевира́ти, перевра́ть = **переві́хувати, перебрзати, перевертати, попереві́хувати.** — Ніколи не скаже як сід: усе попереві́хує, попереві́чує. Чайч.

Переві́ры = брехні.

Перевиса́ти, перевисну́ть = **звиса́ти, перехилі́ти ся, звиса́ти, перехилі́ти ся.**

Перевиса́лий = **звиса́лий, перехиле́ний, похилі́лий.**

Перевва́ть = д. **Перевива́ть**.

Переводі́вна = **підва́липа (під підлогою), сві́лок (під стелею).**

Переводі́ть, переве́сті, ся = 1. **переводити, перевести.** — **Переві́ти через владку.**

2. **перекладати (С. Л.), тлумачити (С. Ш.), перекласти, переложити (С. Л.), перетлумачити.** — **Тоді переклали Кирило і Методій Св. писью з грецької мови на словянську.** Г. См. Ст. — **Слово о полкові Игореві.** **Перетлумачив К. Шейковський.**

3. виводити, вибавляти, вигублювати, вивести, вибавити, вигубити, повиводити і т. д. — Вбавня машей — пацюка завелись. Чайч. — Перевести дух = д. Передохнуть.

Переводный = 1. переведений.

2. переводний.

3. переложений, перекладний.

Переводчик = перекладчик (С. Жел.), дя, перекладач (С. Ж.), перекладарь Лобода), тлумач, ка (С. Ш.).

Переводъ = 1. перевід.

2. переклад (С. Жел. 3. Л.), тлумачення (С. Ш.), віршом — пересьпів. — Йов. Пересьпів. П. Ратая. Л. 1869. — Слово о похованіи Игоревому. Пересьпів з старосвітської грамоти. Переклаз В. Бєдаєрський. — Въ переводѣ значить = перекладом єсть. К. Св. П. — Переклади з Гоголя О. Пчілки.

Перевозить, перевезти, ся = перевозити, перевезти, ся, поперевозити. — Поян поперевозно казуви з баштана, то й вечір. Чайч.

Перевозка, перевозъ = перевіз, хліба з поля — вововіція.

Перевозчикъ = перевізник (С. Жел.), перевозець. — Ой ви хлопці, перевозці. в. п.

Перевозкавать, перевозочъ = переволікати, перетягати, перволокти, перетягти, поперетягати. — Поперетягай ці мішка в хату. Чайч.

Переволока, переволокъ = волок, у зпорожців — прогной (Д. під ся. М'єсто).

Переволпватъся = перетурбувати ся, перехвильвати ся, перекипіти, перелютувати.

Переволчина = д. Переводина.

Переволочъ = д. Переволікатель.

Переворачивать, переворотить, ся = перевертати (С. Л.), перекидати, перевернути, перекинути, ся. — П. на зв'язку = лицювати, вивертати, перелицювати (С. З.), вивернути, поперелицювати (про декілька).

Переворашивать, переворашать, ся = перевертати, перевертати, переворашувати, переверв'яти, перегорв'яти, переворашити, ся. — Листочкя вапіру шуршать, перегортувати його пальцями. О. Мар.

Переворавать = пережрати.

Переворотить, ся = д. Переворачивать, ся.

Переворотъ = 1. перевертання, перекидання.

2. переворот, переворотъ. С. Жел.

Переворчать = перебурчати (про людей), пережарчати (про собак).

Перевратъ = д. Перевирать.

Перев'язать, перев'язати, ся = перев'язати, перев'язати, ся, поперев'язати. — Ще не все жито поперев'язало. Чайч.

Перев'язываться, перев'язаться = розправляти ся, розправити ся. — Я з ним розправляюсь за се.

Перев'язывать, перев'язывать, ся = в'язати, зв'язати, перев'язати, ся.

Перев'язать, перев'язать = перев'язати, перевірити.

Перев'язать = д. Перев'язивать.

Перев'язка = переважування.

Перев'язло = 1. дужка (у відра або в кошка).

2. коронисло (не велике).

Перев'язъ = перевага, перемага. С. З. Л. — Польща давно мала перевагу на своїм боці. Бар. О. — Перевагу над нам бере на півночі Москва. Бар. О. — Ти серце їх закрав і затуманив, не дай же їм на суді переваги. К. І. — Міні дала перевагу, бо поstatt у мене показища. Кн. — Взять перев'язъ = гору взяти (С. Л.), верх узяти, осилкувати.

Перев'язать = перев'язати.

Перев'язивать, перев'язить, ся = 1. переважувати, переважити, ся. — На його терезах 4 фунд, а переважили па казенних, так трохи ве п'ять. Кн.

2. в'язати, чіпляти, повісити, поченити на інше місце. — Повісь цю картину на кьше місце.

3. переважувати, перемагати, гору, верх брати, переважити, перемагати (С. З.), гору, верх взяти. — Правда кравду переважить. в. пр. — Одив другого не переважить, хоч на одній гильці повісь. в. пр. — Старші люди правду кажуть: два хитрих мудрого не переважують. Б. Г.

4. переважувати ся, перехилити ся, перевисати, переважити ся, перехилити ся (С. Л.), перевиснути. — Не переважуєй ся за бидьця, а то голова боліти ме. Кн. — Перев'язившись = перехилившись, перехильці, перехильцем.

Перев'язать = д. Перев'язать.

Перев'язать = д. Перев'язувать.

Перев'язка = 1. перев'язування.

2. перев'язка.

Перев'язывать, перев'язывать, ся = перев'язувати, перев'язати, ся, мотузкою — перемотувати.

Пéревязь = перевісся, череаплічник (К. З. о. Ю. Р. С Жел.), пéревязь. — Рушниця у його на перевязі, так і руки йому гуляці. Кп.

Перегаживать, перегадить = перепаскужувати, перепаскудити (С. Л.), перепоганити, перегадити, переніакостити, попаскудити, попоганити.

Перегаивать = д. Переганіть.

Перегаивать, перегаитъ = перегаичувати, перегаити, поперегаичувати.

Перегибать, перегибуть, ся = 1. перегибати, перегибати, ся.

2. перехилити, перехилити, ся. — Не перехилая ся, бо впадеш.

Перегибъ = 1. перегиання.

2. залôх (С. З.), зâкрут.

Перегадывать, перегаодать = перегризати, перегризати, поперегризати.

Переглаживать, перегладять = переглажувати, перегладити, перепрасувати, погладити, попросувати.

Перегабнуть = 1. поглухнути. — Поглухли — не чують. К. Ш.

2. поглушити ся. — Од бурьяну всі квіткы поглушили ся.

Перегаотать = поковтати.

Переглушить = поглушити.

Переглядка = переглядання, перéгляд, перéгляди.

Перегадывать, перегадять, ся = переглядати, передивлятися, перегаднути, передивитися, поперегадати, поперегадватися. — Усе передивив ся і нічого не ввійшов. — Попереглядая я знову ті квітки — і не знайшов. Чайч.

Перегадываться, перегадуться = перегадувати ся, передивляти ся, згадати ся, азирати ся, перегаднути ся, згаднути ся, зирнути ся. — Зглянувся ми з дідусем — що се за дивовижа така? Ос. — Вони один на одного зглянувся. в. к. — А вони проміж себе азирать ся, одия одному на взвани дають. Чайч. — Азарать ся в розмові очі з очима. К. Д.

Перегаивать, перегаиють = перегибувати, перегибати.

Перегаить = д. Переганіть.

Перегаивать, перегаить = перегаивати, гяйти, трюхнути (С. Ш.), перегайти, погайти, потрухнути. — Потрухли чумацькі возя і занозы. в. пр.

Перегаий = перегаий.

Перегаиють = д. Переганівать.

Перегаиуть, ся = д. Перегибать, ся.

Перегаиваться = перегаивати ся, перегаидити ся.

Перегаивать, перегаиють, ся = 1. перегаивувати, перегаиють, ся, перегаиють, ся (С. Л.), перегаиють, перегаиють, ся. — Той Гаат Голій, що здавна во мною перегаиыв ся. І. Г.

2. перегаивати, перегаиють, перегаиють, перегаивати (С. Л.), перегаивати. — То я з ним постояла: які були вірні слова, то всі я з ним перегаивала. п. п. — Негай описля перегаивагаи.

3. перегаивувати, судити, осуждати, обгаивати, перегаидити, обгаивати. — За очі судять.

Перегаищикъ = 1. посередник.

2. перегаидивий.

Перегаиць, частіше мв. перегаиць = 1. перегаица, перегаиць. С. Жел.

2. перегаиди, осуда, поговір. — Була слава, були поговора та на тую дівчиньку, що чорні брови. в. п.

Перегаидать = потривати, перегаидати, перетривати (С. З.), перечасувати, почекавати, перечекавати. — Потривай, не тікай — купай червочки. в. п. — Перечасуйко трохи, поки дощ перегаиде. Чайч. — Перегаидали ми і годиву і дві, а його нема та й нема. — Перегаиди = перегаидом (С. З.), згôдом. — Перегаидом в чистім полі зацьвіли волошки. в. п. — Негай трохи згôдом.

Перегаидивий = д. Годоватий.

Перегаидать = пролітувати.

Перегаица = 1. перегаиання. — Въ перегаицу = ва ввипередки. — Давай бігати са ввипередки!

2. перегаин.

Перегаиный = перегаиный. — П. сосудъ = хлябик.

Перегаиный, перегаиный = 1. виперегаити (С. Л.), поперегаити, обиняити, виперегаити (С. Л.), поперегаити, обиняити. — Дуже він швидко біг, та я виперегаид його.

2. перегаинити, перегаинати. — Жили ми добре, поки нас не перегаинили сюди. Кп.

3. перегаинати, перегаинати. С. Л. — Перегаинав на лямбик.

Перегаиживать, перегаиодить, ся = перегаиожувати, перетинати, перегаиодити, ся, поперегаиожувати. — Оце! всі шляхи поперегаиожувано, — нікуди й проліхати. Чайч.

Перегаиць, перегаиць = перегаиць, перегаиць, на поліа — попелити, спопелити.

Перегоревать = перетужити, пересумувати, перебідкати ся.

Перегоркнуту = згіркнути.

Перегорódка = загорódка (С. Л.), перегорódка, перетя́ка, пересі́чка (Чер. Чайч.), в човні — поріг в річці, в стау — яз, іа (Ос.) і д. Заббй, ка 2.

Перегорѣть = д. Перегорѣти.

Перегостіть = перегостювати.

Переграфить = переділяти.

Перегребать, перегрѣсть = перегромáжувати, перегрѣбати, перегортати, перегромáдити, перегрѣбти, перегорну́ти.

Перегружать, перегру́жить, ся = перегружати, перепакóувати, перекладати, перегруа́йти, ся і т. д. — Перепакóувати свою клашу з возів на машини, сіли ми спочива. Кв.

Перегру́зка = перепакóування. — Звон перепакóування: з машини пакуй на вози. Кв.

Перегрѣвати, перегрѣть = перегрѣвати, перегрѣти.

Перегрѣзати, перегрѣзть = перегрѣзати, перегрѣзати, вигрѣзати, понегрѣзати. новигрѣзати. — Як би кайдани перегрѣзти. К. Ш. — Повигрѣзала усе.

Перегрѣзпнть = переказати, перевалати, побрудити. — Переказав усю одержу.

Перегудѣть = перегустити, перегудѣти, перегучати.

Перегуль = перепій. — З перепоею божать голова.

Перегулять = перепіяти.

Передавать, передать, ся = 1. передавати, передати, ся. — Чарку з рук до рук передавали. — Мати передала Оксавою дочці хлѣба. Чайч. — Передав куті меду. в. пр. 2. переказувати, переказати, вказати. С. Л. — Що до тебе яї письма послати, ві людьми переказати. в. п. — Молодичі переказували Мотрі, як її судить саскруха. Лев. — Тарас переказував міні де-які епізоди з свого життя. Кв. — Переказав через його, щоб ми не жаждали. Кв. — Ой далеко а жнау од милого та ніким вказати. в. п. 3. д. Перебѣгать 2. — Передать вексель = пережировати. — Узяв та вексель той на жнау і пережировав. Кв.

Передавливать, передавить, ся = давити, душати, подавити, відавити, подушити, відушити, почавити. — Усіх подушила.

Передаривать, передарить = обдаровувати, роздаровувати, обдарувати, роздарувати.

Передатчикъ = д. Перебѣжчикъ.

Передáча = передавання, на словах — перекáз. С. Л. — Непевний перекáз звѣсток нашоконім. Кв.

Передв'явать, передвоить = переганяти, черевнати (спарт, оцет).

Передв'ягати, передв'януть, ся = пересувати, пересобувати пересунути, ся. — Пересув оцю скраю на друге місце. — Вітер бував од того, що воздух пересовуєть ся на друге місце. — Осередок сили культурної пересуають самі обставини а одного краю до другого. Кв.

Передв'яженіе = пересування.

Передв'яжній = рухомий, пересувний, подходящий. — Сьвітá суть двоєніі: рухоніі, котрі перемінюють ся кожного року, і не рухоніі, котрі кожного року в один день припадають. Б. Н. — Походящий стѣя, а ве зяпанний у землю. Чайч. Хар.

Передвоить = д. Передв'яивать.

Передѣривать, передѣрнуть, ся = просмикувати, просмикну́ти, ся.

Передержатель = передержанець. С. Жел. — Ви передержанці! ревуу пшарь, аа передержуєте біглых! Десяцїцї! Шуяайте скрїзь. Кв.

Передѣрживать, передержать, ся = 1. передержувати, переховувати, перетрїдувати, передержати і т. д. — Ви передержуєте біглых. Кв. — Переховаує у себе злодійкуватих людей. 2. трáтити (більш як призначено), перетрáчувати, перетрáтити, ся.

Передѣрнуть = д. Передѣривать.

Передирать, передрати, ся = 1. роздирати, обдирати, передирати, роздирати, роздѣрнати, обдѣрнати, подрати, передратити, ся. — Роздѣрав на шматки. — Подрав усю одержу. — Передрав та й кинуу. 2. перешмагати, перелунити, одшмагати, одчухрати, вшпарити, одлуштити (асїх або багатьох), перечухрати, перекатувати. — Козаки перешмагали нагайками асїх, хто зараз не розійшов ся. 3. бити ся, побити ся, за чуби — Перечубити ся. — Почали змагать ся і асї побили ся.

Передить = випережати.

Передковий = 1. передїий. — Передїі колеса. 2. передкóвий. — Кунаа передкóвого товару на чобота.

Передневать = переднювати.

Передникъ, передничекъ = хвартух (С. З.), хвартушнина, зар. хвартушнóк (С. Ш.), фър-

тух і т. д., попередник, попередничок (Чайч.), запаска, запасина, запасочка (С. З. Л.). — Запаскою частіше зовуть ся шматок тканини, котрою залягають сл. за місце спідвиці. — На березку у ставка, на дощечці у мивняк хвартух прага діачина. в. п. — На камені ноги мила, тонкий хвартух замочила. в. пр. — Яя була в молодюго преподобничею, повисла хвртину над віконцею. в. п. — Ой назбирала грушок повнявкий хвартушок. в. п. — На певьяк ходила, запасчану збудила. в. п.

Передній = передній. — **Передня** часть = перед, гостра — носок, у волока — біжний кінець, що має широкий перед — передістай.

Передня = передья, прихата, присінок, присінка. — У прясівях паня сиділи, на дворі ж вокруг стояв народ. Кот.

Передовой = передовий, передній, передовий, передьяк, напередовець. — Біжить верховий — передовик.. ударила в дзвони. Кн. — Передовая статья = провідня, вступна стаття.

Передовіряти, **передовірити** = перевіряти, перевірити.

Передокъ = передок (передя частина чобіт, епіжа то що), у плузі — колісвй, колішвй. (Чайч.).

Передобъ = уперед, вперед.

Передохнуть = передіхати, од(від)діхати, перевести, авести дух (С. Аф.), од(від)санати ся, відпочити, перепочити (С. Л.). — Я од твоїх жартів і досі оддыхаю не могу. Кр. — Ніколи й духу перевести. Кн.

Передохнуть = подохнути, відохнути, віддохати, поздихати, поввіддохати. — Воли та корови усі подыхають. в. п. — А бодий би воли тобі всі видихали!

Передраж(а)ивать, **передражнѣть**, **ся** = передражнювати, перекривляти, передражнити, перекривити, ся, кількох — попередражнювати, ис перекривляти.

Передраť = д. Передраť.

Передраблять, **передрабѣть**, **ся** = роздрібляти, роздрібити, перекрашити, ся.

Передрагвуть = передірати ся.

Передражѣть = перетрусити ся, передріжати, перетрептіти.

Передрабнуть = повязнути, перевязнути, потрухнути, зтрухнути. — Редька уся потруха.

Передрага = трівіага, колотвіча, бешкет.

Передумывать, **передумать**, **ся** = роздумувати, передумувати, роздумати, пе-

редумати, ся, пережислити, перемиркувати.

Передурить = передурити, перепустувати.

Передумить = подумшити, відумшати, подавити, відавити. — Тхір у вас усі кура відумши. Кр. — Сучого сая звїрюк половину кролів видавав. в. к

Передъ = перед, чобіт, епіжа — передок. — Взять передъ = відпередити, попередити.

Передышка = перепочивок, перепочінок.

Передѣвать, **передѣть**, **ся** = переодягати (С. Л.), переодягати, переодягти, ся, перебрати ся (д. Переодѣвать).

Передѣлывать, **передѣлать**, **ся** = переодягати, переодягти, ся.

Передѣлка = переробка, перемайстрування, начиня — пересипка, чобіт — перетяжка. — Як взяли ся за перемайстрування будняку, так і перевели гроші на воші. Кн.

Передѣлъ = 1. переділ.

2. д. Передѣлка.

Передѣлывать, **передѣлать**, **ся** = 1. перероблювати, череробити (С. Л.), перемайструвати, перечинити, перештукувати, начиня — пересипати, пересипати, пересипати, одержу, на виворіт — перелачкувати (С. Л.), з народього на явняне — пописьмачити, на свій лад — переінакшити, переіначити (С. Л.), про що лихе — перекіати ся. — Переробив усе по своему. — Кожору перемайстрував на хату, та й гаразд. Кн. — Треба міві в своєму творі перемайструвати одну подробню. Кн. — Треба покликати бондари — хай дїмечи попересилаю, а то вже дожили ся, що ні в чому буде й огірки на зіму посолати. Чайч. — Міства у збірник усе, як воно було записано, не вважавчи, що дещица покличене, поласьмачене. Номис.

2. поробити, наробити, переробити. — В один день багато діла поробив. — Робити що дня до зриваюго поту й не переробив ніколи роботу. Гр. Ч.

Передѣльный = передільний.

Передѣнать = д. Передѣлывать.

Передѣть = д. Передѣвать.

Переїзъ = 1. переїзання, зайїзання, зайїзавка.

2. переїжа. — Ой люди, люди, хто зайїшов чїця — переїжа буде. Буде переїжа чарьа горілки, хто найшов чїця мові жївля. в. п.

3. перехват. — Кожух з перехватом.

Пережаривать, пережарити, ся = переікати, перешмажувати, перешкварювати, перенекти і т. д. д. Жарити 1 і 2; попекти, посмажити.

Пережати = д. Пережинати і Переживати.

Переждати = д. Пережидати.

Пережевывать, пережевати = пережовувати, пережувати, пережмакати, про жуйних — перережигати.

Пережелать, ся = перехотіти, ся, перелавути ся.

Пережелкнуты = пожовкнути. — Усе листя пожовкло.

Пережелить = пережовтіти; пожовтіти. — Дуже вже жовто — пережовтв. — Пожовтили усі крашавки.

Переженить, ся = переженіти, поженіти, ся, поперезенювати. — Переженив усіх савів. — Наші хлопці всі вже поженили ся.

Пережечь = д. Пережигати.

Переживать, пережить = переживати, перебувати, пережити (С. Л.), перебути (С. Л.), побувати, побути, пожити. — Пережив усіх дітей і зостав ся сам віку доживати. — Я твоє багатство переживу, а ти мого вбожества не переживеш. н. пр. — Біс біду перебуде — одна згибе, друга буде. н. пр. — Побував скрізь. — Наші злидні ваше багатство перебудуть. н. пр.

Пережигать, пережечь, ся = перепалювати, перепалити, ся (С. Л.), про волосся — перешкалити, ся. — Казав лікар — перепалить галуку. Кн. — Пережиганный = перепалений. — Поять дитину перепаленим ячмевем. Кн.

Пережидать, переждать = пережидати, переждати (С. Л.), перегрівати (С. З. Л.), перегодити (С. Л.), перечекати (С. Л.), не довго — перечасувати (С. Л.), день — переднювати, тиждень — перетяжювати, віну — перезимувати, літо — перелітувати, лежачи — перелєжати, стоячи — перестояти, сидючи — пересидіти. — Янось перетрівати лиху годину. Коп. — Звміж вийти — не дощову годину пересидіти. н. пр.

Переживать, пережидать = перерідити.

Пережимать, пережать, ся = 1. давити, видавлювати, чавити, вичавлювати, выдавити, вичавити, подавити, почавити, ся (звон).

2. викрúчувати, віджимати, викрутити, віджати, ся, повикрúчувати, повіджимати. — Переподоскала і відмавала всі сорочки.

3. перетягати, перетягти. — Перетягли жилу.

4. д. Перемипати, ся 2.

Переживань, пережать = пожинати, вижинати, пожати, вижати. — Зв малу годину вижали всю пиву.

Пережирать, пережрать = тріскати, лопати, жерти, нотріскати, подлопати, пожерти. — Увесь хліб потріскали.

Пережить = д. Переживати.

Переизначивать = передзвонювати.

Переизвать = д. Переизывать.

Переизвонить = передзвонити, перекалатити, переблаговістити.

Переиздростоваться = поздорівкати ся, передорівкати ся, подаючи руки — перечоложкати ся, свидаючи шанку — перешанкувати ся.

Переизмывать = переизмывать, виизмывать.

Переизобить = 1. поморозити, одморозити, поодморозувати. — Поодморозували в дорозі руки й ноги.

2. перетрусити, переморозити. — Лихоманка перетрусима.

Переиздаться = пересердити ся, перелютувати, перегнівати ся.

Переизрывать, переизрять = пересипвати (С. Л.), перестигвати, пересліти, перестигнути, про людину — перестаріти ся, перехожати (С. Л.). — Дівка — як ягідка: гарна доки не персіє. Кн.

Переизрывать = пересипляти, перестигляти, про насіння, що вже й тріснуло — репанка, репаняк, репало, репанець, про людину — перестаркуватий.

Переизудить = пересвербити.

Переизывать, переизвать, ся = перекликати, переманювати, перекликати, переманити, ся. — Як би міні перекликати сюди Лавріна, аби на віки зостала си у матері. Лев. — Я шавлію пересію, руту перетичу, а до себе миленького таян перекличу. н. пр.

Переизабать, переизабнуть = перемерзати, перемерзанути. — Здорово перемерзли на холоді, аж зуби торохтять. Кн.

Переизгравать, переизграть, ся = перегравати, переграти, ся.

Переизснывать, переизсновать, ся = переименювати, переименувати. С. Жел.

Переизчиный = перенятливий.

Переизчиность = перенятливість.

Переизначивать, переизначить = переінак-

шувати, переінакшити (С. Жел.), переічати, перекрутити, переверпнути.

Перемікувати, перемікати = перешукувати, перешукати, винишпорити. — Ходить він, перешукує, що єсть у возах — тям і хэрчуєтє ся. К. З. о Ю. Р.

Перейти = д. Переходити.

Перекалівати, перекаліть, ся = перегартувувати, перегартувати, ся.

Перекалювати, переколотіть, ся = 1. виколювати, виколоти, поколоти. — Що з того, що ви нас виколите? Нас в багатко, то виколите і вас. н. о. К. З. о Ю. Р. — Поколди усіх кабанів.

2. поколоти, ся. — Поколов собі пальці, поки нарвав шипшини.

3. розколювати, розколоти, ся, порозколювати, порубати, поколоти, ся. — Порубали усі дрова.

4. перешийлювати, перешийлити, ся. — Треба перешийлити квітку на другий бік.

5. тріскати ся, потріскати ся. — Дошки потріскалися од жару.

Перекалівничати = перевередувати, передрожити ся.

Переканювати, переканіть, ся = перекопувати, перекопати, ся (знову, або багато, або впоперек). — Перекопан грядку. — Перекопав дорогу, щоб не їздали. — Перекопав увесь горід.

Перекатати = д. Перекатувати.

Перекаті-поле = рос. *Gypsophila paniculata* L. — перекоті поле, коті нолє, катуня. *Asparagus officinalis* L. — підчоб, зяїчий холодок, шпдряги. С. Ан.

Перекатіть = д. Перекатувати і Переканювати.

Перекать = 1. перекочування, перекачування.

2. гуркіт (С. Аф.), гуркотня (С. З.), гуркіт, гуркотівня, гуркотнеча.

Перекатувати, перекатати, ся = 1. перекачувати, перекачати, на малі — перемалюбувати, перемалювати, ся. — Треба перекачати сорочку, бо щось погано вичацана. — Перевачала усі сорочки.

2. побити, вибити (всіх), перешмагати.

3. перекочувати, перекотити, ся. — На свлу перекотили цю колоду.

Перекачивати, перекатіть, ся = д. Перекатувати 3.

Перекачивати, переканіють, ся = перехилити, перехилити, переважити, ся. — Човен перекивав ся на бік.

Переканювати, перекосіть, ся = 1. вико-

сувати, викосити, покосити, ся. — Ужє все сіно покосили.

2. кривити, покривити, скривити, косити, ся.

Переканювати, переканіть, ся = переканювати, переканіти, ся.

Перекидати, перекидувати, перекинуть, ся = 1. перекидати, перекинути, ся (Д. Перебрасувати, ся).

2. д. Перебгати.

Перекинати, перекиніть = перекипати, перекипити. — Та нуєтє вже їсти, а то ї каша перекипяти. Чайч.

Перекисати, перекиснуть = перекисати, перекиснути.

Перекись = перекис.

Перекладина = перечка, поперечка, поперечина, ділина, між кроками — банта, бантиня (С. З. Ш.), до котрої привішують туші — трийцупль (Маа), під стелею — свблук (С. З.), трам, трамók, трымók (С. З. Ш.), через канаву або через річку — кладка, в драбині — щабель, щаблі, в меблях між віжками — обвіжка, в савках між полозками — перечка (С. Д.), на хресті — перехрестія, в улику — сніз, снібза, мн. снібзи. — Край Варшави два стовпи, на стовпах ділина, під стовпами молодий козак з Чигирив. Руд. — Дай хурді грядку, а вона летить на банту. н. пр. — Ой у полі річка, через річку кладка. н. пр. — З стіпи на стіпу перекинула трамки, а по тримках стелею а дошок. Кв. — Трохи не доліа, як щабель подомив ся.

Перекладка = перекладання.

Перекладувати, перекласть = перекладати, переставляти, перекласти, переставити, поперекидати, поперекидати. — Переклав з бочки в дїжку. — Погано послыдавав, треба перекласти — Переставив пічку.

Перекладувати, переложити, ся = 1. перекладати, переложити, ся, поперекидати. — Треба поперекидати сіном, щоб плизки в дорозі не побияли.

2. передавати, передати, соли — пересолювати, пересолити, чого рідкого — переборщити. — Передав куті меду, н. пр.

Переклеивати, переклеять = переклеювати, переклеїти. попереклеювати, варюком — перекарючати.

Переклейніть = переклейніти, перетаврувати. — Переклейніть треба вїзцю. Чайч.

Перекликати, перекликати, перекликануть, ся = 1. перекликати, окликати (Сп.),

- переклікати, переклікнути, оклікнути, ся. — Рано збудати, оглядітись не дають, переключать, до майдану поведуть. В. Ш.
2. переклікати ся, перегукувати ся (С. Л.), перегукну́ти ся. — Поросходились, та й двай перегукуватись: аж луна по лісу йде.
- Переклічка** = переклікання, о́клик (Сп.).
- Переківать** = д. **Перековывать**.
- Перековёрквати, перековёркати, ся** = перевертати, перекручувати, перевернути, перекутати, ся, перековёрсати, попервертати і т. д. — Все по своєму перековёрсають. Гул. Ар.
- Перековувати, перековати** = 1. переківувати, переківати. — Персувати підкову.
2. заковувати, поваковувати. — Позваковували їх та й повезли.
- Перекувірять** = покладу́пати.
- Перековать, ся** = побити, перебити, потовкти, перетовкти, ся. — Горшки в дорозі побити ся.
- Переко́лічвати, переко́лотити, ся** = 1. перебивати, перебити, ся. — Перебив гвіздок на друге місце.
2. вбивати, вибити, ся, повибивати. — Появивай кожухи та цехай провітрять ся, тоді й складай у скриню.
3. д. **Перебива́тись** 2.
- Переко́лоть** = д. **Перека́лывать**.
- Переко́нквати, переко́нкати** = переинвати, переинвати, помняти, пожумити.
- Переконопа́чвати, переконопа́тити** = переконопа́чувати, переконопа́тити, переаклюва́ти.
- Перескопа́ть** = д. **Перека́лывать**.
- Перескопа́ти** = д. **Перека́пчвати**.
- Перекобіг** = 1. перекопування.
2. перекіп.
- Перекоріять** = обгодува́ти.
- Перекоробити, ся** = перекорчити, перекру́тити, пережолобити, перешкарбу́бити, спачити, ся, покорчити, ся і т. д.
- Перекорщикъ, ца** = перекірливий, ва.
- Перекоръ, частіше перекоры** = перекір, суперечка (С. З.), змагання. — Нехай буде гречка, аби не суперечка. п. пр.
- Перекоряться** = суперечати ся, сперечати ся, спречати ся (С. Л.), змагати ся.
- Перекосина** = кривина (С. Л.), кривизна (С. Пар.), косина (Кн.).
- Перекосити** = д. **Перека́швати**.
- Перекось** = перекіс.
- Перекось** = д. **Переко́сива**.
- Перекочёвувати, перекочевати** = перекочувати, переїхати, переселити ся, переко́чувати, переїхати, переселити ся, перема́ндрува́ти.
- Перекра́ивати, перекра́ити** = перекро́ювати, перекро́їти, перекра́яти.
- Перекра́шувати, перекра́сити, ся** = перекра́сувати, перефарбувати, перемальбувати, перекра́сити, перефарбува́ти, перемальюва́ти, ся.
- Перекрестіть** = д. **Перекрещивать**.
- Перекрестный** = середохрестний, перекрестий. — Розв'язи Гогу на четверо, розвезли тіло і поприбивали на середохрестних швах. К. Ш.
- Перекресто́въ** = перекрестя (С. Л.), розкрестя, розп'уття (С. Л.), роздорожжя (С. Л.), розвідки, росток, розв'яз, роворотень. — Кинули малого на розп'утті. К. Ш. — На розп'утті козари сидять та ва кобі грає. К. Ш. — Йде козак вулицею, дійшов до росток, та й спляв ся. Мова.
- Перекрестъ, перекрещенець, няз** = віхрест, ка (С. Аф.), перехрест, ка (С. З.). — Чоловік худородний — в жиди перехрест. Мазепа. С. З.
- Перекрещувати, перекрестити, ся** = 1. перекрещувати, вихрещувати, перекрестити, віхрестити, ся. — Був жид та вихрестив ся.
2. перекрещувати, перекрестити, ся, скрізь — обхрестити. — Мати перекрестила дитину. — Обхрестила всю хату.
- Перекривати** = покривити. — Покривив усі гвіздки.
- Перекривати, перекривати** = перекривувати, пере́гуквати, перекривати, пере́гукати. пере́гвалтува́ти, про́жидів — переджерго́тати і т. д. д. **Кривати**.
- Перекроїть** = д. **Перекра́ивати**.
- Перекроїти** = покропити, покрив'якати, **Перекрошувати, перекрошати, ся** = покрив'яти, ся. — Покрив'яли огірки до холодника. — Хліб покрив'ив ся.
- Перекру́чувати, перекру́тити, ся** = перекру́чувати, перекру́тити, ся. — Крути та не перекручуй. в. пр. — Ми правду, ва користь собі, туди й суди перекрутити умієм завжди. Гр. Чайч.
- Перекривати, перекривати, ся** = 1. перекривати, перекривати, покрив'яти, покрив'яти, ся. — Перекрив хату. — Як хата трохи протіка, то вже й наймат перекривати? Ні в мене думка не така. Гр. Чайч.
2. побити. — Побив козарем.
- Перекувірквати, перекувіркати, пере-**

- = білоо́р, гада́й-а́лля, жа́точник білий. С. Ав.
- Переломі́ть, переломі́ть, ся** = д. **Переломля́ть, ся**.
- Переломь** = 1. алама́ння, по́лом.
2. а́лом, а́ламане місце. — Треба зъязати на зломі.
3. у хворобі — перело́х, перемо́га. — На перело́х = на переки́р. — Перело́мь поста́ = середо́стія.
- Перелопы́ваться, перелопы́ться** = тріска́ти ся, ло́пати ся, потріска́ти ся, поло́пати ся. — Потріска́сь горшки од жару. — Подопа́лись усі струна́.
- Перелужы́вать, перелуды́ть** = полуды́ти, побілы́ти.
- Перелукы́ть, перелукну́ть** = переки́дати, переки́нути, перешпу́(жбу)ру́ти.
- Перелупы́ть** = облупы́ти, пооблуплюва́ти.
- Перелущы́ть** = полускати́, полуза́ти. — Полу́скала всі о́рихи.
- Перелы́гать, перелы́гать** = перебри́хувати, перебрехати́. — Що не скажи́ йому, він усе перебреше́.
- Перелы́зати, перелы́зть** = перелы́зати, перелы́зати.
- Перелы́зливати, перелы́зля́ть, перелы́зны́ть, ся** = перелы́плювати, перелы́зати, ся.
- Перелы́сок** = перелы́сок, перелы́с, гайо́к, лісо́к, колоди́к, колодни́чок.
- Перелы́сье** = д. По́ліяна.
- Перелы́товать** = перелы́тува́ти.
- Переманы́вать, переманы́вать, ся** = ма́зати, ма́стити, шма́рува́ти (асе або ще), пома́зати, пома́стити, пошма́рува́ти, пообма́зувати, ся.
- Перемалёвывать, перемалёвать** = 1. перемалё́вувати, перемалюва́ти. — Перемалюва́в картину.
2. пожа́люва́ти, понамалё́вувати. — Понамалю́вував чымало́ на се лі́то.
- Перемалы́вать, перемолоть** = перемелюва́ти, перемоло́ти.
- Переманы́вать, переманы́ть** = переманы́увати, переманы́увати, перемовля́ти, перева́блювати, переманы́ти (С. Д.), перева́дити (С. З. Л.), перемови́ти, перева́бити (С. З.), перездва́ти. — Я шавлю́ пересію́, руту́ пересажу́, таки́ свого́ мляса́вого к собі́ перенажу́. в. п. — До себе́ наро́д перева́бляли. Самойло́вич. С. З.
- Переманы́цьки, ца** = перемови́к, ца́.
- Перемары́вать, перемары́ть, ся** = 1. ка́ляти, ви́язувати, покա́ляти, ви́язати,

- позака́лювати, пови́язувати, пообма́зувати, ся. — Позавалю́вав усю́ оджу́.
2. ви́чиркувати, перези́ркувати, пови́чиркувати, попере́чи(е́)ркувати. — Що́ було́ на́писано, те́ж усе попере́черкува́в.
- Перемасли́вать, перемасля́ть, ся** = 1. перемашу́увати, перемасты́ти, ся.
2. ви́язлити, ви́смаля́цьувати, за́язло́увати, за́смаля́цьувати. поза́язло́увати, поза́смаля́цьувати, ся.
- Перематы́вать, перематы́ть, ся** = перемо́тувати, перемоты́ти, ся.
- Перемахы́вать, перемахы́ть, перемахну́ть, ся** = 1. перестры́бувати, перестры́бу́ти, перескочы́ти; перебі́гати, перебі́гати.
2. переки́нувати ся, переки́вати ся.
- Перемачы́вать, перемачы́ть, ся** = 1. мо́чыти, помочы́ти, перемочы́ти, пообмочува́ти, ся. — Не домо́кло, треба́ ще помо́чти. — Ду́же дово́го мочна́, та й перемочы́в. — Пообмочу́вались, по́ливаючы́ гра́дки.
2. обпі́суювати ся, обспы́кати ся, пообпі́суювати ся, пообспы́кати ся. — Ді́ти пообпі́суюва́сь у но́чі.
- Перемачы́вать, перемочы́ть** = перемо́щувати, перестелю́увати, перебу́ркуювати, перемочы́ти і г. д. д. Моста́ти 1.
- Переманы́ться** = перемогты́ ся, перебі́дкати ся.
- Перемедли́вать** = д. Пережа́дять.
- Перемежа́ться, перемежа́ться** = 1. переста́зати, перерыва́ти ся, переста́ти, перерыва́ти ся.
2. мина́ти ся, змыва́ти ся, перемі́няти ся, змыва́ти ся, перемі́няти ся. — Перемежа́ючы́ся ли́хора́дка = гні́тючка.
- Перемеже́вывать, перемеже́вать, ся** = 1. перемеже́вувати, перемежува́ти, ся. — Ме́жува́ли не раз, та знов́ треба́ було́ переме́жовувати́.
2. наме́жовувати, розме́жовувати, наме́жувати, розме́жувати, ся, понаме́жовувати, порозме́жовувати. — Поро́зме́жовували́ наші́ ва́дїли́.
- Переме́жка** = перё́рва, переста́нок. — Пра́цю без переста́вку.
- Переме́жливый, переме́жный** = перерыви́ний.
- Переме́рять, переме́рнуть** = ме́зрути, зме́рзнути, переме́рнути, ви́мерзнути, поза́мерзати, пови́мерзати́.
- Переме́рзлый** = поме́рзлий, переме́рзлий.
- Переме́реть** = ви́мерти, пови́мерзати́.

Переметать, переместі = перекидати, перемести.

Перемѣтний = перекидний. — **Перемѣт-ва** сум'а = вепівень, вітрогон, жів-жик, шалоброд, слизкокозійкий (власне: а) вестатечвий в своїх прихильностях і б) той, що не держить тайня, котру йому довірено).

Перемѣтчикъ = д. **Перебѣжчикъ**.

Перемѣт = 1. перекидання.

2. перемѣт. — Ловить рибу переметом.

Перемѣтывать, перемѣтати, перемѣтуть, ся = 1. д. **Перебрасывать, ся**.

2. перешивати, перешити (на живу нитку), нафастригувати (зпльу), переригівувати, переригівати. — Заригівала та не доладу, веліли переригівать. Кв.

3. д. **Перебггать** 2.

Перемечать = перемарити, перемряти.

Перемігати = переморгати, перелупати (д. **Мигати**).

Перемігиваться, перемігнуться = зморгувати ся, переморгувати ся, зморгнути ся, переморгнути ся (С. Л.). — Зморгулась одно на одне. п. к.

Перемияти, перемиять, ся = 1. перемияти, перетирати, перемияти, перемѣяти, помияти, помѣяти, перетерти, ся (д. **Міяти** 1 і 2).

2. перемияти ся, мияти ся, мѹлити ся, перемияти ся. — Довго мияв ся, поки сказав. — **Н. съ ногі на ногу** = топтати ся, переступати.

Перемирять, ся = полизати, поєднати, ся.

Перемірие = прилірря, прилірок (Л. В. С. 3.), замірення (Кр.).

Перемолачивать, перемолотить = перемолочувати, перемолотити, помолотити, в околот — переколотати.

Перемолыть = Переговаривать 2.

Перемолоть = перемолот, колосків — колосування.

Перемолоть = д. **Перемалывать**.

Переморить = вижорити, вигубити, перевести, вивести, повиводити, попереבודити. — Галуном повиводили усіх блошцѣ.

Переморозить = поморозити, зморозити, позаморозувати.

Переморосить = переірачати.

Перемостить = д. **Перемашивать**.

Перемотать = д. **Перематывать**.

Перемочить = д. **Перемачивать**.

Перемудрять, перемудрять, ся = перемудрувати.

Перемутить = 1. скаламутити, сколотити.

Та палетіли гуси з далекого краю, та сколотили воду в тихому Дунаю. п. п.

2. перебаламутити, пересварити, між родичами — розділити. — **Пересварив усіх**.

Перемучить = перемучити, перемордувати, перекатувати.

Перемывать, перемыть, ся = переивати, перемити, помити, ся, про білизну — **Перепірати, перепрати, попрати, ся**, посуду теплою водою — **перебавити (С. Л.)**, побавити, стід, лавку то що, витараючи — **перешарувати (С. Л.)**. — Сорочка через 3 дні перепірають ся. п. к. Гр. Ч.

Перемивать, перемыкать = 1. перемисувати, перемисити (льов, ковоплі).

2. витерплювати, перетерплювати, витерпіти, перетерпіти, перебідувати.

Перемыслить = д. **Передумывать**.

Перемычка = 1. склепіння і д. **Арка**.

2. загата.

3. д. **Пережладина**.

4. перемисування (льону, ковоплі).

Перемѣна = переміна, перемінка, зміна (С. Л.), одміна (С. Л.), заміна і д. **Намѣненіе**. — Щоденна переміна робітників не довела до добрв. Кв. — **Що разу одмія:** араціи одно. а в обід друге. Кв. — **У нас їжа без одмін:** хлїб та вода — вся наша їдв. Кв. — **Нема в його й сорочки на перемівку.** Кв.

Перемѣнить, ся = д. **Перемѣнить, ся**.

Перемѣнный = перемінний.

Перемѣчивый = весталий, перепадистий.

Перемѣнять, перемѣнить, ся = 1. переміняти, одміняти, зміняти, замінати, переміняти, одміняти (С. Л.), зміняти, замінати, ся (С. Л.), поїнакшити, дво — **перемінити (д. Намѣнить 1)**. — Не одмінай ся ні в чім, як слово і рученьку подада. Ч. К. 2. **міняти ся, зміняти ся, номінати ся, замінати ся, одміняти ся (С. Л.)**. — **Помінли ся хрестами і с того часу побратими**. 3. **міняти ся, зміняти ся, міняти ся, обертати ся, зміняти ся (С. Л.)**, **номінати ся (С. Л.)**, **обернати ся**. — **Помівав ся на виду**.

Перемѣривать, перемѣрять, ся = переірачати, перемірати, ся.

Перемѣить = д. **Перемешивать**.

Перемѣстить = д. **Перемѣщать**.

Перемѣсь = мішанина.

Перемѣтити = перезначити, перетавру-

Перепарувати, перенорювати = 1. роспорювати, роспороти, попороти, пороспорювати. — Що вашило, то все попоромо.

2. перешагати, пеработжати, перечухрати. — Перешагав всіх різками.

Перепасть = д. Перешадать.

Перепахувати, перепахати, ся = 1. переорювати, переорати, вдруге — двоїти, видвоїти, втретє — троїти, вітроїти. — Треба переорати, бо погано з'орано.

2. переорювати, переорати, ся. — Переорав дорогу. — Не переоруй межі нікому в. пр.

3. поорати, повіорювати, ся. — Поорав усе поле. — Геть усе повиорювали.

Перепалювати, перепалювати, си = **покаляти, перекаляти, закаляти, позакалювати, забруджувати, ся, лице** — замурзати, обмурзати, ся, чим жирним — залябонити, засмалювати, ся, позаялябувати і т. д., чим рідким — заквацювати і т. д. д. Палкати.

Перепашка = перебр.

Перепаять = д. Перепаять.

Перепекати, перепечі, ся = 1. перепікати, перепекти, ся. — Хліб перепіє ся. — Не вгадає — перепекає пироги.

2. напекти, понапекати. — Понапекали і поварювали всього багато.

Перепелювати, перепеленати, ся = 1. переспівувати, переспівати. — Треба переспівати дитину.

2. сповіяти, поспівувати. — Сповила усіх дітей.

Перепелесий = 1. веснянкуватий, веснуватий, коноплястий, рябий (С. З.), таранкуватий (С. П.). — Гарасенька, тільки трошки веснувати.

2. перістий, перістий (С. З.). — Ой дам тобі перісту телицю. в. п.

Перепелюний = перепелюний, перепелючий.

Перепелюк = перепелюк (С. З. Л.), перепелючка, перепелючка, перепелювка, перепелючка. — Ой ти знав на що брав мене невеличку, згодувала мене мати, як перепелючку. в. п.

Перепелюний = перепелючий. Найшовийце перепелюче. в. о.

Перепелюк = перепелючий.

Перепелючний = перепелючий. — Перепелючна трава, рос. *Eryngium campestre* L. = білий будяк, колючка, миколайчик, адамова голова. С. Л.

Перепелюк, лт. *Tetrao coturnix* = перепел,

ласк. — перепелюк. — Мислинець сітку розп'яв і, сюрчучи немов перепелюк, у житі перепела він піймав. Гр. Чайч.

Перепелючий = д. Перепелючий.

Перепелюк = 1. лт. *Falco nisus* — кібець, кібчик.

2. перепелюк (що ловить пер пелю).

Перепелюк = 1. перепелюк.

2. перепелюк.

Перепелювати, перепелювати, ся = **перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся.**

Перепелюк = д. Перепелюк.

Перепелювати, перепелювати, ся = **перепелювати, перепелювати, ся, понепелювати, ся, понепелювати, ся.** — Всі понепелювали ся. — Понепелю на весіллі як сваві. Чайч.

Перепелювати, перепелювати, ся = **перепелювати, перепелювати, ся.**

Перепелюк = 1. перепелюк (С. П.), перепелюк.

2. перепелюк, листування. — Листування їх вело ся не довго. Кн.

Перепелювати, перепелювати, ся = 1. перепелювати, списувати, перепелювати, списувати, ся, скопювати, ізкопювати, перепелювати і т. д. — Треба перепелювати, бо погано написано. — Той лист ізкопювавши, послав. Д. В.

2. списувати, ся, листувати, ся (С. Л. Ос.), слати, ся. — Дорошенко через чепця листував ся з Шереметевим. Кн.

Перепелюк = перепелюк, спис, опис (С. З.).

Перепелюк, да = перепелюк, ка, писар, писарь, копіюк. — Попралимо та лаю темного перепелюка п'яницю Печавна. Кн. — Писарі там пишуть. Ког.

Перепелюк, ся = д. Перепелюк, ся.

Перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся = 1. перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся. — Перепелюк човен на той бік.

2. повпихати, позапихати. — Повпихав усе ключи в щільня — такі здорові.

Перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся = 1. перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся. — Перепелюк човен на той бік. 2. повпихати, позапихати. — Повпихав усе ключи в щільня — такі здорові.

Перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся = 1. перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся. — Перепелюк човен на той бік. 2. повпихати, позапихати. — Повпихав усе ключи в щільня — такі здорові.

Перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся = 1. перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся.

Перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся = 1. перепелювати, перепелювати, перепелювати, ся.

Перепрямля́ти, перепряма́ти = випрямляти, випрямати, повипрямляти. — Повипрямав усі гвіздки.

Перепря́сть = попрясти. — Попряла усі кужелі.

Перепря́тати, ся = перехова́ти, ся. — Злодійських вещей чи не переховували? Б. Н.

Перепря́чь = д. Перепряга́ти.

Перепу́гивати, перепуга́ти, ся = 1. перелякувати, переполохувати, перестрашувати (С. Ж.), переляка́ти (С. З. Л.), переполоха́ти (С. З. Л.), перелодоши́ти (С. Л.), пережахати́, ся, поперелякувати, ся. — Кайдаш перелякав ся, одвів очі од страшно́ї картини. Лев. — Як би розказати про якого небудь одного магната історію-правду, тоб перелякати саме пелю можна.

К. Ш. — Свипя як закувіка, аж вовк перелякав ся. в. к. — Усі поперелякувались. Чайч.
2. сполохувати, сполоха́ти, сполохну́ти. — Живе, як сорока на тину — хто йде, сполохне. в. пр.

Перепу́г = переляк (С. З. Л.), переполох (С. З. Л.), перестрах (С. Ж.), надто великий — пристріт. — Дяк снай додає, з переляку одймає. в. пр. — З переляку Ганушенка трохи не зомліа. П. Пр. — З переляку почала пани, а за нами жиди і взу́ті втівати в Польщу. Бар. О. — Кабач як розбіжить ся з перестраха, як ударить ся об долб рилом. в. к. — Визиваю пристріт із голови, з очей, із рук, із ніг і т. д. н. з. Яст.

Перепуска́ти, перепусті́ти, ся = спуска́ти, спустити; пропускати, пропустити; перепуска́ти, перепусті́ти. — Спустив воду з верхнього ставу в нижній. — Пропустав вважу чумаків через міст. — Перепустив води багато.

Перепу́тувати, перепута́ти, ся, попу́тати, ся, спуючи основу — накла́сти дядька. — Усе в голові перепутало ся. Кв. — А я слухаю, що нова балака, та й наклади дядька. Кот. Чайч.

Перепу́тьє, у виразі: на перепу́тьє = по дорозі. — Заїхав до його по дорозі.

Перепу́щати = д. Перепуска́ти.

Переспи́вати, переспи́ти, ся = переспи́увати, переспи́вати, ся. — А ну, переспи́вай ще (частіше: проспівай ще) очю пісню! — Переспи́вав усі пісні — більше не вваю. — Поки я не переспи́ваю усіх пісень. в. к. — Він переспи́вав усіх. — Соловейки переспи́вають ся. — Ночпая кужмика перепое́ть деняю, в. пр. = Живе скоріше вмію́ть чоловіка, ніж хто йнший.

Перепи́лявати, перепи́ляти, ся = напи́ляти, напи́ляти знов.

Перепи́тувати, перепи́тати, ся = попи́ляти, ся,

Черерабо́тка = переробка, перероблювання.

Перерабо́тувати, перерабо́чати, ся = перероблювати, переробити, ся.

Перера́нити = порани́ти (багатох).

Перера́ти = д. Перерыва́ти.

Перержа́вѣти = перержавіти.

Перерисовува́ти, перерисова́ти, ся = перемальовувати, перемальова́ти, ся,

Перерожа́дати, перероди́ти, ся = перерожа́дати, переродити, ся.

Перероста́ти, переросі́ти = перероста́ти, переросі́ти, вигнати ся. — Переріс своїх товаришів. — От вигнав ся, що вже й вікудя рості.

Переруба́ти, переруби́ти, ся = переру́бувати, перетива́ти, одру́бувати, переруба́ти, перетя́ти, перетну́ти, одрубати́, ся, цюкаючи — перецо́кати. — Перерубав на двоє. — Рубав дрова, та й перетяв собі палець. — Лучче б був одрубав собі палець або ногу перетяв, як оце мало зо мною скластись. К. Х. — А у його така шваля, що на що наставши, так і перете. в. к. Мал. — Нещастя ставе тим во́жж, що перетне нитку життя. Кв. — Цюкав, цюкав, насилу перецо́кав.

Переруга́ти, ся = переляга́ти, ся, пересварі́ти ся. — Усіх переляв. — Вони між собою пересварили ся.

Перерыва́ти, перерыві́ти = 1. перерива́ти, перекі́пувати, перерити́, перекопати́. — Треба вдруге перекопати грядки. — Перекопав дорогу — треба об'їздити.

2. переру́шувати, переверта́ти, переверу́шити (С. Л.), переру́шити, перекуйо́вдити (С. Л.), переверну́ти, перековерса́ти, перемотлоши́ти. — Перерушав усі мої паперя. — Перекуйовдав постіж.

Перерыва́ти, перерыва́ти, ся = 1. перерива́ти, перервати, перешматува́ти, перешматкува́ти, ся. — Перервав нитку. — Як сіпонує, так і перешматував.

2. перебива́ти, перехоплюва́ти, пере́чеплюва́ти, перебі́ти, перехопи́ти, перече́пати. — Він перебив вашу розмову.

Перерывъ = 1. перекі́пування.

2. перерва, пере́йжа (С. З.); перестан, перестанок. — Периодичному видавню у нас тяжко перебути хоч рік без перерва. Кв. — На перерывъ = на перерыво́му. —

З'явля на перерваному. — Перерівають = перейом, в ряди-годі. С. Л.

Переріять = д. Переривать.

Переріязь = 1. перерізування.

2. переріз (місце, де перерізано).

Переріязувати, переріязати, перетинати, перерізати, перетати, перетнути, ся, великими шматками, скабами то-що — перебагувати, зразу — перечесати, чикаючи — перечикати, швидко аби-ик — перечикрїжити. — Перерівав пополам. — Перетяв палець. — От він увив, тай перетяв одного разу зубами. в. о. — Перечикала шийку курчаті. Ос.

2. порізати, вірізати. — Порізала усіх курей. — Усіх людей Татари вирізали. в. о.

3. переймати, перегорбжувати, переияти, перегородити, вступити (дорогу).

Перерязать, перерядить, ся = передягати, ся, перебрати ся, передягати, ся, перебрати ся. — Передягла ся в нову одягу. — Князь перебрав ся за старци. в. к.

Перерішати, перерішити = перерішати, пересуджувати, перерішити, пересудити.

Пересадка = пересажування.

Пересаживать, пересадить, ся = 1. пересажувати, пересадити, пересадити, ся, попережувати. — Пересадила на другу гриду. — Пересадяла хлюпця через перелаз — Пересадовали їх у другий вагон.

2. перешивати, перешити. — Треба перешивати тудивки.

Пересаживаться, пересесть = пересідати, пересісти. — Пересадь на осли, а то пей стільчик хатаць ся.

Пересальвать, пересалить, ся = засмальцьовувати, зайлобувати, засмальцьовувати, зайлобувати, ся, позасмальцьовувати і т. д.

Пересаливать, пересолить = 1. пересолювати, пересолити. — Пересолила борщ, тький як ропя.

2. переборщати, переборщити, передати куті меду. — Почав розказувати дуже добре, а ва при кінці переборщив отими жартами.

Пересверливать, пересверлить = пересверлювати, пересверлити, перевертїти.

Пересвятивать, пересвятить = пересвятивувати, пересвятити, понересвятувати. — Пересвятїла усіх. — Понересвятївав усі пісї.

Пересвятиваться, пересвятиться = пересвятити

ся, пересвятити ся. — Почали вони пересвятити ся та й зїїшлись.

Переселенець = переселенець, переходець (С. Ж.).

Переселить, переселить, ся = переселити, ся, переходити, перебрїтати ся, перевожати ся, переїхати ся, переселити, ся, переїти, перебрїтати ся, перевезти ся, перепестїти ся, понереселити, ся і т. д. — Батьки Шелченка перебрїли ся з Морянець в Кирилівку. Ки. — Переселити вь вїчність = перебрїти ся до Божї оселї. — Душа його покинула нас та перебрала ся до Божї оселї. Ки.

Пересердиться = пересердити ся, відсердити ся (Чайч.), переїхати ся, переїхувати.

Пересїживать, пересидеть = пересїжувати, пересїдити. — Пересидїв ногу.

Пересїливать, пересїлить = перемгати (С. З. Л.), переважувати, переважати (С. Л.), пережогти (С. Л.), переважити, подужати (С. З. Л.), здолати і д. Одолівати і Осїливать. — Кому Бог поможе, то й все пережогне. н. пр. — Правда кравду переважїть. н. пр. — Чортї б твого батька вбила з чорними бровами, в як свої в сажу вмажу — твої переважу. н. п. — Не подужають вони козацької сили. Б. Х. Кост.

Пересїивать, пересїинить, ся = пересїювати, пересїинити, ся.

Перескабливать, перескаблить = 1. пережемблїювати, пережемблїювати. — Пережемблїював дошки.

2. переск(шк)рожажувати, перескрїбати, перескромїдити, перескрєбти.

Пересказь, пересказы = 1. пєреказ, 2. д. Перепєсы.

Пересказчикъ, ца = 1. оповїдач, 2. д. Перепєщикъ, ца 2.

Пересказывать, пересказать = переказувати, наказувати, переказати, ваказати. — Молодїцї переказували Мотрі, як її судити свєрху. Лев. — Ой болять головоцька, нічим завязати, ой далєко до родини, вітам ваказати. н. п. (Д. ще під сл. Передавати 2.)

Перескакивать, перескочить, перескочнуть = перестрїбувати, переплігувати, перескочувати, перестрїбнїти, переплігнїти, перескочити, перескочити. — Перестрїбував через річку. — Перескочив через тин та й оїв. — Байдуже гори та ярч — неї враз перестрїбу — нат їх бери. Гр. Чайч.

Перескакивать, перескакать = д. Перебрїгати 2.

Перескоблять = д. Перескаблявать.

Перескокну́ть, перескочить = д. Перескакивать.

Перескреба́ть, перескре́бывать, перескре́сть = перескрѣбати, перескребѣти.

Переслаива́ть, переслоя́ть = переклада́ти, перекла́сти (шарами).

Пересла́ть = д. Пересыла́ть.

Пересла́ивать, пересла́истить = пересоло́жувати, пересолоді́ти. — Пересолоди́ла баба явашу. Ки.

Переслу́шивать, переса́ушать = переслу́хувати, вслу́хувати, переслу́хати, вислу́хати. — Всього не переслухаеш, що люди кажу́ть. — Вислухавши всі́х, тоді́ й каже.

Пересла́дивать, переса́дывать = переслі́дувати.

Пересла́жина = 1. д. Кривизна́ (деревина, колоди).

2. дроска́, ска́за, ска́лина, блива́б. С. Пар. Д. ще під с. Назянь.

Пересла́ивать, пересмо́лить = пересмо́лювати, пересмолі́ти.

Пересма́тривать, пересмо́тритъ, ся = 1. передивля́ти ся, пере́глядати (С. Д.), пере́гля(е)жувати (С. Д.), пере́зирати, пере́дивити ся (С. Д.), пере́глянути, пере́глядіти. — Казали дядько, щоб я вівці́ передивив ся — чи нема у яко́ї черви. п. к. Ман. — Пере́глядаючи зипитки своїх віршів, ви́брав з них. Ки. Зап.

2. пере́глядати ся (С. Д.), пере́глядувати ся, згля́дати ся (С. Д.), зва́рати ся (С. З.), пере́глянути ся, згля́нути ся, зва́рнути ся. — А вони́ між собою́ пере́глядають ся. — Зглннулись ми з ді́дусем — що се за дивови́жа така. Ос. Д. ще під с. Пере́глядываться.

Пересмо́лить = д. Пересма́ливать.

Пересмо́трь = пере́гляд. С. Д. — Пере́гляд українськах киянок. Ос.

Пересмо́тритъ = д. Пересма́тривать.

Пересма́ивать, пересма́ить, ся = 1. пересма́ювати, висма́ювати і т. д. д. Осма́ивать.

2. пересма́ювати ся, пересма́ювати ся. — Дивлюсь, що се вони́ пересма́юють ся, аж вони́ зковлявсь піддуряти. н. о.

3. пересма́ювати ся, пересма́ювати ся, пересма́ювати ся, пересма́ювати ся.

Пересма́юваться, пересма́юваться = д. Пересма́иваться 2.

Пересма́и́ть = пересма́и́ти, насма́и́ти (усі́х).

Пересма́шливый = д. Насма́шливый.

Пересма́шпикъ, ца = д. Насма́шпикъ, ца.

Пересма́ять, ся = д. Пересма́ивать, ся.

Пересма́глый = сма́жний, пересма́глий, попече́ный. — Сма́жи уста.

Пересма́гну́ть = пересма́гнути, попекти́сь. — Пересма́жнать, пересолоді́ть = пересоло́жувати, пересолоді́ти.

Пересоло́ить = д. Пересала́ивать.

Пересоло́ = пересла́. — Недосі́ на столі́, а пересла́ на голові́. н. пр.

Пересора́ить = 1. поза́сьмічувати. — По́за́сьмічували́ лущивши́ усю́ хату́.

2. про́цидирити, ро́зтри́скати. — Ро́зтри́скав ба́гато гроше́й.

Пересоса́ть = пересоса́ти, пересосма́тати.

Пересоса́мый = пересоса́мый, виса́мый.

Пересосма́нуть = д. Пересосма́ить.

Пересосма́ивать, пересосма́ивать = пере́ко́пювати, пере́роблювати, пере́ко́пювати, пере́робити.

Переспа́ть = д. Пересыпа́ть.

Переспа́ривать, переспа́рять = переса́гати, переса́гати (в спі́рці), переспа́рити, пере́говори́ти, пере́верти, за́бити ба́ки. — Уже́ ня́ бачу́ я, тебе́ не пере́верти: хто́ дурне́м уро́дывсь, тому́ дурни́м і змерти. Гу́л. Ар. — Спори́ли до́вог, а на решті́ він́ та́ж забив́ йому́ ба́ки.

Переспа́ривать, переспа́рять = пере́пи́тувати, переспа́ривати, о́питувати, пере́решити́, переспа́ривати. — А в каза́ка та́ дві́ діво́ньки — одна́ дру́гу пере́решу́ — чи́ бачила́ жени́ха мого́. н. п.

Переспа́рять = пере́решу́вашня́.

Переспа́рять, переспа́рять = д. Переса́ривать.

Переспа́ривать = д. Переса́ривать.

Переспа́ривать, переспа́ривать, ся = пере́сва́ривати, пере́сва́ривати, між́ родича́ми — ро́зрідити́, ся.

Переса́вять, переса́вять = переса́вяти, уга́вати (С. Ш.), вга́вати, переса́вати, уста́ти (С. Л. Ш.), про́ вітер, го́мин — у́щуплу́ти (С. Ш.), уни́жкнути, зані́жкнути, про́ до́ц — пере́доштити́, про́ ну́доту — пере́ва́дити, про́ бі́ль зуби́н — уни́ти, бо́ятись — пере́бо́ятися, се́рдчатись — переса́рдити́ ся, відсе́рдитися, жу́рати ся — пере́жу́рити ся, ви́ду́рити ся, ганка́ти — пере́гавкати, пере́брехати́ і т. д. — Хили́в ся гу́сті́ лози́, та́ вже́ і переса́вали, дивля́ли ся ка́рі о́чі, та́ й плакати́ стали. н. п. — Бог да́сть пере́доштити́ — бу́де ясно́. Хер. — Уни́ли зу́би. Хер. — Еге́! вже́ и не той! пере́бо́яв ся; пі́ду́ серед о́чи́ куди́ хо́чете. Кр. — Скоро́ соба́ка пере́брехав, ми́ тоді́ тихце́м до́ ко́моры. Ки.

Переставлять, переставлять, переставити, ся = переставляти, перестановляти, переставити, перестановити. ся.

Переставять, перестоятъ, ся = перестоятувати, перестояти, ся. — **Перестоялый** (про трупки, овочі) — перестій. — Усі груші гнилобокі, бо перестій, давно треба було обтруєть. Кн. — Колись смашний був kwasok, а тепер — перестій. Кн.

Перестарілый = перестарілий, перестаркуватий.

Перестарѣтъ = перестаріти ся.

Перестать = д. Переставять.

Перестѣгивать, перестегать, ся = 1. перестебобувати, перестебобати. — Треба перестебобати коварю.

2. заціпати, застібати, заціпати, заціпнути і т. д. (на воно). — Заціпи краще гудзика.

3. перестебобати, перешмагати, перебатотжити. — За це їх усіх перешмагали різками.

Перестеклять = перес(ш)кляти. — Треба перешкляти вікна.

Перестегать, перестѣчь, перестѣгнуть = д. Перегонять 1.

Перестелать, перестелать = перестелати, перестелати; перестелювати, перестелити. — Перестели постіль. — Треба перестелати поміст.

Перестѣривать, перестарать, ся = перепирати, перепирати, ся (д. під сл. Перемывать).

Перестѣчь = д. Перестигать.

Перестой = перестій. (При д. під сл. Переставляться).

Перестоятъ, ся = д. Переставять, сл.

Перестонать = перестогвати.

Перестрагивать, перестрогать = перестругувати, перестругати, гемблем — перегеблювати.

Перестраждать = перетерпіти, перемучити ся, перепечалити ся (Лев).

Перестраивать, перестроить = 1. перестроювати, перебудувати, перероблювати, перестроїти, переробити, перебудувати, перемайструвати, про хату ще — перекидати, про баркан — пересипати. — Перебудував хату — тепер просторніша. — Стара вже хата стала — треба перекидати та цюого дерева додати. Чайч.

2. понастроювати, понабудовувати, понастроїти, понабудувати. — Понабудував багато в дворі.

3. перестроювати, перестроїти, пере-

ладнувати. — Переладнував бандуру і знов почав грати

Перестращать = перестрахати, настрахати, налякати (багатьох), поперелякувати.

Перестригать, перестричь = перестригати, перестригти.

Перестрогать = д. Перестрагивать.

Перестроить = д. Перестраивать.

Перестройка = перебудування, перемайстрування. — Обридао міні оце перемайстрування: тільки те й роби, що з хати в хату переходь. Кн.

Перестрѣливать, перестрѣлить = 1. постріляти, вистріляти. — Се гайдамаки; вистрїляю їх вражих синів. К. З. о Ю. Р. 2. вистрелювати, повистрелювати. — Повистрелювали всі набой.

Перестрѣливаются, перестрѣлятся = перестрелювати ся, перестрїляти ся.

Перестрѣлка = стрїляння, перестрїлювання.

Перестунать, перестунать = перестунати, пересягати, перестунити, пересягнути, широко ступаючи — перецібати.

Переступень = д. Парализованная рѣпа.

Перестучать = перестукати, перестуко-тити.

Пересудачивать, пересудачить = пересужувати, пересудити і д. Осуждать 2.

Пересудить = д. Пересуждать.

Пересудчикъ = пересудливий.

Пересуды = осуда, пересуди, поговорі, слава. — Смерть не така страшна, як осуда людська. н. пр. — Була слава, стали поговори та на туо дівчиноньку, що чорний брови. н. п.

Пересужать, пересуживать, пересудить = 1. пересужувати, пересудити; перерадити, переіркувати.

2. д. Пересудачивать.

Пересулить = взобіцяти (надто багато).

Пересучивать, пересушить = пересукувати, пересукати.

Пересучка = пересукування.

Пересушивать, пересушить, ся = 1. пересушувати, пересушити, ся. — Пересушила дуже сухарі.

2. повисушувати, ся. — Повисушувала усі сорочки.

Пересчитывать, пересчитать, пересчѣтъ, ся = перелічувати, перераховувати, перелічити (с. д.), перераховати. ся. — І Саовъни сімью велику, во тми і неволі, перелічна до одного. К. Ш. — Перелічу дні і літа, кого я де, коли любив, кому вже до-

бро зробив. К. Ш. — Дід вв'яз і пересліпав усі яблука. в. к.

Пересилати, переслать, си = пересилати, переслати, ся.

Пересилка = пересилка, пересиланвя. — Послати когo по пересильѣ = послати під казавурою.

Пересипати, пересипати = пересипати, пересипати; перетрушувати, перетрусити.

Пересипати, пересипати = пересипати, пересипати.

Пересипати = д. Пересипати.

Пересипати = д. Пересипати.

Пересипати, пересипати = пересипати, пересипати, повсипати. — Була річка — повсипала. в. п.

Пересипати, пересипати = пересипати, пересипати, передавати, передати меду.

Пересипати = д. Пересипати, ся.

Пересипати, пересипати = пересипати, пересипати, на решеті — переточити, перерешетувати. — Треба ті споминки переточити і децину з них повикладати геть. Їв.

Пересипати, пересипати = пересипати, пересипати.

Пересипати = скалубина, рубець.

Пересипати, пересипати = сідлати, кульбачити на ново, пересідлати, переккульбачити.

Пересипати, пересипати = 1. перерубувати, перерубати, перерубати, перерубати, перерубати. (Д. Перерубати).

2. перерубати, перерубати, заступати, перерубувати, загоробувати, перерубати, перерубати, перерубати (дорогу).

3. д. Пересипати 3.

Пересипати = переріз, шаплік.

Пересипати = д. Пересипати.

Пересипати = д. Пересипати.

Пересипати = д. Пересипати.

Пересипати, пересипати, -кнати = пересипати, пересипувати, пересипувати, пересипувати, пересипати. — Пересипати човен на той бік річки.

Пересипати = пересипувати.

Пересипати, пересипати, ся = пересипувати, пересипати, ся.

Пересипати, пересипати = пересипувати, пересипати, пересипати.

Пересипати, пересипати, пересипати = пересипувати, пересипати, пересипати.

лікати, перетаскати, перетягти, переволокти, перенерти (Ос.), попережати і т. д. — Попережати дубки з берега на двір. — Сей злodianка чамало добра перетягає у людей.

Перетачивати, перетачати = перешивати, перешити.

Перетачивати, перетачити = перегострювати, переточувати, перегострити, переточити.

Перетачити = д. Перетаскати.

Перетаскати, перетаскати = перетаскати, перелавити ся, перетикати, перелити ся.

Перетаскати = д. Перетаскати.

Перетаскати, перетаскати = перетаскати, перетаскати, витерпівати, витерпівати (С. Д.).

Перетаскати, перетаскати = перетаскати, перетаскати; повитисувати, потесати. — Перетаскати брус, щоб рівний був. — Повитисувати усі дошки.

Перетаскати, перетаскати = 1. перетаскати, перетаскати, повитерати, витерти або піском — перешарувати. — Треба перетерти, бо не добре витерто. — Уже всі тарілки повитерали.

2. перетаскати, перетаскати, перешугляти, перешуграти, попережати і т. д. — Перешугляти мотузок.

Перетаскати, перетаскати = д. Перетаскати.

Перетаскати, перетаскати = перетаскати, перетаскати; пересипати, пересипати, потрушувати. — В печі перетаскати. — Потрушати чумацькі вози і заводи. в. пр.

Перетаскати, перетаскати = д. Перетаскати.

Перетаскати = д. Пересипати.

Перетаскати = 1. д. Перетаскати.

2. д. Перетаскати 1.

Перетаскати, перетаскати, перетаскати = перетаскати, перекручувати, перекручувати, перевернути, перевернути, перевернути, перетаскати (чужі речі); попережати і т. д. — Йому так казано, а він по своєму перевернув. — Не зрозумів та й перетаскала в своїй ступі. Їв.

Перетаскати = перетаскати, потаскати.

Перетаскати = 1. д. Перетаскати.

2. потаскати, попережувати. — Потаскала багатово людей. — Попережувати усіх.

Перетаскати = від топчави — витопки, від сала — вишкварки (С. Аф.), шкварки.

Перетаскати = д. Перетаскати.

Перетаскати, перетаскати = 1. перетаскати, набивати, перебити, набити (ціпу ва тораі).

2. перекупóувати, перепродава́ти, переку́пити, перепродáти, перега́длюва́ти.

Перетóржка = остáній торг.

Перетоско́вати = пересумува́ти, віджури́ти ся (Г. Барв.).

Переточи́ти = д. Перетáчивати.

Перетраві́ти = витру́їти, потру́їти, пови́тру́ювати. — Мишаком потруїв усіх мишей.

Перетревóжитися = перетурбува́ти ся, протурбува́ти ся, переполоши́ти ся (С. Л.).

Перетре́пшувати, перетрепа́ти = перетира́ти, перетерти, перетіпати (на пр. льон, коноплі), одлупи́ти, одлущува́ти, переду́пцюва́ти (на пр. по піці), переску́бти (за волосся).

Перетре́скиватися, перетре́скатися = перетри́скувати ся, потри́скати ся, поло́пати ся. — Кажлі потри́скалися од жару.

Перетре́шатати = перетре́тити, перетри́пати ся.

Перетро́гати = переру́шити, перема́цати.

Перетру́сити = перебо́їти ся.

Перетру́ситься = д. Перену́гаться.

Перетру́шувати, перетру́сити, си = перетру́пу(сю)вати, перетру́сити. — Перетру́сив сіно.

Перетряса́ти, перетря́сувати, перетрясти́, си = перетру́сувати, перетрясти, си.

Перетя́ка = перетя́чка. — Біла хустка в червонами перетя́чками. С. Л.

Перетя́кати, перетя́кати = перетя́кати, перетя́кати.

Перетя́кувати, перетя́кати = 1. перетя́кати, перетя́кати. — Погано позатя́кав, треба перетя́кати.

2. позатя́кати, повтня́кати, позастро́мляти, повстро́мляти. — Позатя́кав усі щі́ляни. — Позастро́мав усі ві́кна.

Перетя́ти = перти, вапирати. — Поперед себе та вражих Ляхів обляво́ю пруть. в. п.

Перетя́гивати, перетя́гнути, си = 1. перетя́гати, перева́жувати, перетя́гти, перева́жити. — Схопи́вся за пали́цю і давай тягати́, та таки я його перетя́г. — Я перева́жив його на три хуати. — Перетя́гива́в дру́г дру́га = навперева́га.

2. перетя́гати, переволі́кати, перетя́гти, переволо́кати. — Перетя́гли човен через ві́льну тай знов пошля́ли.

Перетя́гиватися, перетя́гнутися = втя́гуватися дуже, перетя́гати ся, перетя́гну́ти ся.

Перетя́кувати, перетя́кати = д. Переру́ба́ти.

Переубо́ждати, переубо́дити, си = переви́ряти, переві́рити, переко́нати, си.

Переу́гливати, переу́глити = перепáлювати, перепалі́ти на вугі́ллі.

Переу́лок = проу́лок, прову́лок, проу́лочок (С. Л.), що немає вихо́ду — заа́убебь (С. Л.), дуже вузький — суткі́, суточкі́, су́тісок.

Пересу́мничати = пересумду́вати.

Пересу́приняти = перемогти, перелерти.

Пересу́тжувати, пересу́тжити = перегла́жувати, перегла́дити, перепрасува́ти.

Пересу́чувати, пересу́чувати, си = 1. переу́чувати, перевча́ти, перевча́ти, си (знову або на иньшій лад).

2. понау́чувати, понавча́ти (сіх або багатьох).

Пересу́чка = переу́чування.

Перехáжувати = д. Переходи́ти.

Перехáливати, перехáли́ти = 1. пере́хвалювати, пере́хвалити, пересла́вити. — Пере́хвалив на один бік. в. пр.

2. поро́хвалювати.

Перехáтувати, перехáтати, перехáтити = 1. пере́хоплювати, захо́плювати, пере́халати, схо́пити, захо́пити, по́схоплювати, позахо́плювати, поха́пати. — Со́цькі мету́лись по армарку і пере́халили усіх ца́гав. — При́їхали кошта́ни, гре́чаньки поха́пали. в. к. — Тут зара́з усіх злоді́їв і по́схоплювали.

2. пере́хоплювати, пере́йма́ти, пере́хопи́ти, пере́ня́ти. С. Л. — Не все те пере́йма́ти, що по во́ді пливе. в. пр.

3. пере́хоплювати, пере́хопи́ти, вхо́пити (під'їсти на швидку або позичити на коротий час). — Як бігла через місточок та вхо́пила мазовий ласточок, як бігла через гробельку, та вхо́пила во́дичі кропельку — тільки пи́ла, тільки й їла. (н. к. про ко́зудере́ву.)

Перехáтити = 1. пере́хоплювання, пере́йкани́я, пере́йма. — На перехáтити — на пере́бїї, навви́передки.

2. перехáтити, ста́ти (про оджу). — Су́ перехáто́мъ (про посу́ду) — пере́втя́кувати.

Перехво́рати = переболі́ти, переслабува́ти, ви́болїти і д. Перебо́ляти. — За ним і всі ми переслабува́ли.

Перехитря́ти, перехитря́ти = 1. пере́хитрува́ти, передури́ти. — Ві́в усіх пере́хитрува́в.

2. пересумду́вати. — Почав добре та ва́в при́ живці пересумду́вав.

Переходить, перейти = 1. **переходити, перехожати, перейти; перебіратись, перебраться**. — Перейшов дорогу. — Сьвіт перехожати. К. Ш. — Він до нас перейшов жати. — Він перебрав ся тямчасом на другу квартиру. Кв.

Перечёрчивать, перечертыть = **перерисовувати, перерисувати; поварисовувати**. — Поварисовував багато плавів.

2. **переходити, перейти (до кого), доставати ся, достати ся (кому)**. — Си хата достала ся йому від батька

Перечёсть = д. **Пересчитывать і Перечитывать**.

3. **вихожувати, обходити, виходити, обходити, обійти**. — Виходив усі уляці і провуля. — Обійшов скрізь.

Перечёсывать, перечесать, ся = 1. **перечисувати, перечесати, ся**.

Переходный = **перехідний** (С. Жел.), **переступний**.

2. **начисувати, начесати (багато), поначисувати**.

Переходчивый = д. **Перемищивый**.

3. **начухати, розчухати, роздрянати**. — Розчухав болячку, вона й роззирилась.

Переходъ = **перехід**.

Перечётъ = д. **Перечень**. — На **перечётъ** = під ліком. — Цього року не вродило нічого: всі вшші під ліком. Кр.

Перехолаживать, переходить = **перехоложувати, перехолодити, перестудити**.

Перечинивать, перечинить, ся = 1. **перелатувати, перелатати**. — Перелатав свиту, а то погано була задана.

Перехотать, ся = **перехотіти, перехіти, ся, перебажати ся, переманути ся, перекортіти**.

2. **перелажувати, перелажодити, полажодити (багато)**

Переуханть = **переганіти, переганіти**.

Перечисление = **перелічування, перелік**.

Переураивать, переураивать = **подрянати, пошкрябати, передряпати, перешкрябнути (Чайч.), передрянути**. — Книзька подряпала їй усю руку.

Перечислять, перечислять = 1. **перелічувати, перераховувати, перелічити, перерахувати** (д. **Пересчитывать**).

Перецъ, рос. Piper nigrum = **перецъ, здр. перчик, одно зерво — перчина**. — Завравин, як за перем. п. пр. **П. дийкій** = д. **під са. Вольчій — В. перецъ**. — **П. стручковый, Capsicum annuum L.** = **стручковатий перецъ, перціця** (С. Ан.).

2. **перелічувати, переписати**. — Отож і переписала мене з кантавистів до волового парку в Дахнівку. Бн.

Перецыганивать, перецыганять = д. **Пересививать**

Перечистать, перечистать, перечёсть = **перечитувати, перечитати, доперечитувати, попрочитувати**. — Перечитав і вдруге. — Перечитав багато книжок. — Дайте міні книжок, а то вже всі ті попрочитував. Чайч.

Перецъживать, перецъдить = **перещіжувати, перещідити, поперещіжувати**.

Перечить = **перечіти, суперечити**.

Перецъловать = **перещілювати**.

Перечивать, перечивать = **перечивати, перечивити** (звону або багато) **став од мулу — перешляжувати, землю од бурьяну — пересапати, переполіти і т. д. д. Очищать**.

Перецънивать, ирецънить, ся = 1. **перещілювати, перещілювати, перещілювати**.

Перечисвой = **перелічвий**.

2. д. **Пересуждять**.

Перечивца = **перчіяка** (С. Л.), **перчівка** (С. Пар.). — Казала тобі: стовчи перцю, а ти подав порожню червчуку. Кв.

Перецъпливать, перецъпить = **перечє(і)лювати, перечєпяти**.

Перечный = **перцібовий**. С. Жел. — П. трава, *Lepidium latifolium L.* = **хрінція, хрінок, собачий хрін, горобцяча кашка, гірчак**. *L. sativum L.* = **жеруха, жируха**. С. Ан. — П. зерно = **перчина**. С. Л.

Перечеканивать, перечеканить = **перечєвати, перебити; ябівати, вабити, полавивати**.

Перешагивать, перешагнуть = **переступати, переступити**. — Чуже переступи, та не займи. п. ур.

Перечень = **перелік, реєстр**. — Хяба віа забуде! у його в реєстр усіх твоїх гріхів і чинівів. Кв.

Перешагивать, перешагать = д. **Искаживать**.

Перечёркивать, перечеркать, перечеркнутъ = **перечє(і)ркувати, перечеркнути**.

Перешаривать, перешарить = **перешукувати, перешарувати, перетрусувати, перешукати і т. д.**

Перечёрнивать, перечернить = 1. **перечєрнювати, перечорнити**.

2. і 3. — д. **Перешаривать**.

Першесекъ = шія, шійка (С. Жел.), мешиморря (С. Пар.), пересип. — З Перешкопу шлях іде шиєю до Краму. Кн. — Смуга землі дуже вузька, що лучить два континента або суші, зовуться шійка. Зсм.

Першеселець = переходець і д. Переселенець.

Першелушійть = перелущити, перелускати.

Першешитъ = шумуканья. — От перешлю вже я того шумукаваня! Сидить та шумукають ся.

Першешитываться, перешешатъся, перешешатываться = перешептувати ся, шумукати ся. тишуквати ся, перешатати ся. — Про що вони шумукають ся, що ї не чути? — Козаки і дівчата тишували ся. Макар. — Паночка тишукочись, за сьміх його підімаєш К. Х. — Раки перешешатились = раки вишешатились.

Перешивать, перешивать, ся = 1. перешивати, перешивати, перешивати, перешивати, ся. — Цалицею перешив йому руку.

2. перешивати, перешивати, перешивати (С. Л.), перешивати, гору взяти. (Д. Превосходитъ).

Перешивъ = 1. перешивання.

2. д. Перешивъ 2.

Перешивать, перешивать, ся = 1. перешивати, перешивати. — Попорола і знав перешивала.

2. перешивати. — Скільки сорочок перешивала!

Перешивать = перешивати, про гадюк — перешивати, про масло, сало на огні — перешивати.

Перешивелевать = перешивувати.

Перешивать = перешивати, перешивати.

Перешивать = 1. перешивати, перешивати.

2. перешивати, гору взяти.

Перешивать, перешивать = перешивувати, перешивати, перешивати.

Перешивать, перешивать = 1. перешивати, перешивати. — Як би дайди перешивати... Так не ті їх ксвалі кували, не так залізо гартували, щоб перешивати. К. III

2. перешивати, перешивати. — Ража перешивала залізо.

3. поїдати, поїсти, поїдати. — Що було — усе поїдали.

Перешивать = вїздити, обїздити. — Вїздили Польщу і всю Україну, а не бачили такої, як ся Катерина. К. III

Перешивать = 1. перешивати, перешивати, на друку вкваторію — перешивати.

2. перешивати.

Перешивать, перешивать = 1. перешивати, перешивати, перешивати. — Перешивати на той бік. — Уже всі перешивали, — сама вона залила ся по той бік, плаче — „се ж мене вивули“. Чыць.

2. перешиватися, перешиватися, перешиватися, перешиватися.

Перешивать = д. Перешивать.

Перешивать = бильця (С. Л.), баліси (С. Аф. З. Л. Ш.), поручча, поруччі (С. Л.), поруччі, побічниця.

Перешивать = балісний.

Перешивать = перешивати, зар. перешивати, перешивати.

Перешивать = перешивати. — Нічешивати пивень, а здасть ся великим, бо перешивати. Ку.

Перешивать = в палкі, в колодочки вшивати ся.

Перешивать, періодическій = період, періодичний. С. Жел.

Перешивать = законешивати (у свердла).

Перешивать, перешивать = перешивати, перешивати. С. Жел.

Перешивать, перешивать = перешивати.

Перешивать = перешивати. — П. каша = пницяк, логаса (Под.).

Перешивать, перешивать = перешивати, перешивати. — Сльози як перешивати. п. пр. — Зубовеньки — як перешивати. я. п.

Перешивать = д. Перешивать.

Перешивать = перешивати, перешивати. — Перешивати = птаство. — Як птиці перешивати в полі без дерева почувати, як раби без води проживати. я. д.

Перешивать, мн. перешивати = 1. перешивати (у птаць, у риб), одно — перешивати, перешивати, зар. перешивати, левеньке — перешивати, перешивати, мн. перешивати, зар. перешивати, у молодих птаць — палкі, палочки, колодочки. — Палкательниця перешивати = плавці. — Перешивати страшне не в гуська, а у дяка. в. пр. — Зарешивало море. Хвилі горами здіймались. По тях горах, як перешивати, судна кохались. П. Пр. — Та бодай ти гуси с перешиватию пропали. я. п. — Вярвуть у гуски плавці, то ї не попливе. Ку.

2. лонать, пелюстка (д. під сз. Веселі і Ломать).

Перешивать = д. Перешивать.

Перешивать = криловий (що живить ся в крилах вітряка, на пр. дошки).

Перешивать, перешивать = сторочивий (Ку.),

стріжкий (С. Пар.), сторч, вісторч, стріжко.

Перпендикуляръ = сторчак.

Перса = перса.

Персикъ, рос. *Persica vulgaris* Dc. = брусковина. С. Ав. Ш.

Перстенъ, перстенѣтъ = перстенъ, перстѣн, здр. перстѣник, перстник (С. З.), перстѣник, перстник (С. З.), каблѣчка, обидѣць. С. Л. З.

Перстеной = перстѣний, перстѣновий. С. Жел.

Персть = д. Палець.

Персть = земля, пил, порох.

Перуть = бліскавка; грозовá стріла.

Перхати, перхвѣтъ = пирхати, пирхвѣти. С. З. — Нігде аві шпирхати, хаба то дехуди кривъ сон що вебудь пирхати. Гул. Ар.

Перхота = пирхання.

Перхотъ — Луца, у дѣти — тіменіца (С. Ш.). — Позна голова луци. Кр. — Що дня голову йому мѣю, а луци не введу і де вона беретъ ся. Кв.

Перцѣвка = перцѣвка, перчакѣвка. С. З.

Перчатка = рукавичка (С. Жел.), пальчатка.

Перчаточникъ, ца = рукавич(ш)ник, ця. С. Жел.

Перчаточный = рукавишний.

Першитъ = дрѣти в горлі.

Першкѣ = д. Перф (здр.).

Перяной = пиряний. С. Жел.

Песіка = 1. рос. д. Пасленъ.
2. темна смѣга на шкірі у діких звѣрів.

Песикъ = 1. песик, цуцик, цуциня, щеня. С. З.
2. пейс, пейсик (у ягді).

Песій = собачий, песьчий (С. З.). — Песія трава, рос. *Dactylis glomerata* L. = вітлиця, вівсюк, перійка. — Песій гродь, рос. *Solanum Dulcamara* L. = д. Пасленъ. — П. язикъ, рос. *Synoglossum officinale* L. = живокіт, чорнокорінь, кўрача сліпотá, собачка, собачий корінь, волівий язик. С. Ав.

Песковатый = піскуватий.

Песѣвъ = пісок, одо зерно піску — піщина, глибокий — пісчуга, зернати — жорства.

Песѣвница = пісошница, пісошница (С. Жел.), пісковія.

Песѣвный = пісѣв(ш)ний, пісковий.

Пестикъ = 1. товкáчик (С. Ш.) і д. здр. Пестъ.

2. Pistillum — мáточка (Степ. О.), мáточник (С. Пар.).

3. рос. *Polygonum bistorta* L. — лѣвурда, рáкові шйкки, рачкй, дикўша. С. Ав.

Пестовой = товкáчий, жакобіний.

Пестредина, пестредъ = пістря, тяжина. (С. Ш.).

Пестредивный = пістрѣвий, тяжіновий (С. Ш.). — Пістрѣві штави.

Пестренкій = рябѣнький. — Трчи рябѣвѣ. п. пр.

Пестрїть = рябіти. — Пестрїть въ глазахъ = рябіє, рябіть в очах. — Лягув божої сльозк (горіжочки), так у його й рябіть в очах. Кв.

Пестротá = рябіана (С. Жел.), ряботїня, пестриня (С. Жел. З.). — Не до смаку мінї таке ряботїня: і савѣ і зеленѣ, і червонѣ і всяке. Кв.

Пеструха = рябўха.

Пеструшка = 1. ряба *Salmo fario* — пеструха, пеструшка. С. Жел.
2. мїша, *Mus lemmus*.

Пестрый = рябий, перїстий (С. З. Пар.), мерезаний, писаний, сорокáтий, строкáтий (С. З. Пар.), про птиць — возулястий, різнопѣрий. — Рябе і а краму дороге. в. пр. — Ідним волом сьвям а другим перїстим. в. п. — Ой дам тобі, честивий отче, перїсту теляню. в. п. — Отам де буде перїстий віл — по рудому білий. в. к. Ман. — Шапка сьва, а свята перїста. в. пр. — На тому клямі і сьва і жовте, і біле і червонѣ і всяке; такий — аж трчи перїстий, так у вічі і сьв. Кв. — Носить ся, як дуревъ з писаною торбою. в. пр. — Оту возулясту курку пїймай. Чайч. — Строкáтїй кїнь.

Пестрѣтъ = рябіти. — Бачте — овде хатки рябіють. Кр.

Пестредъ = д. Пестредина.

Пестъ, здр. Пѣстикъ = щоб товкти — товкáч (С. З. Ш.), здр. товкáчик (С. Ш.), товкáчка, товкáчечка (К. З. о Ю. Р.), ступїр (С. З.), тлѣчок (С. Ш.), щоб розтарати — макогін (С. З. Л.), мѣяло, розтарати сало в ковганді — ковганок. — Дай дурню товкáч, він і вікна побѣвѣ. в. пр. — Носить ся, як баба з ступарем. в. пр. — Взям макогін та ав ним ваздогін. в. о. — Мовчи, невістко, не роззівай губи, як ухвачу мѣяло, вибью тобі зуби. в. п.

Песчаникъ = пісковѣць. С. Жел. Вол. Зап. Сид.

Песчаны = пісковий (С. Жел.), піскуватий (Св. С. Жел.).

Песчанистый = піскуватий. С. Л. — Земля піскувата.

Песчи́на = пісчи́на.

Пі́сь = пес, собака.

Піте́лька = д. Пі́тля (здр.).

Пітлі́ця = петліця. С. Жел. — Та щось вишком розмовляла: об отечестві, здасть ся, та нових петлицях, та про муштра ще новіші. К. Ш.

Пітля́ = 1. петлі́я, здр. петелька, в сорочці — застіжка, особлива, щоб зав'язувати — зашмор (С. Аф.). — Стіжка в застіжках. Номіс.

2. завіса. С. Л. — Хвирга на поржавілих завісах. Ка.

3. бабка (металева в оджі). С. Ш.

4. очко, вічко (в плетінні).

Петро́вки, Петро́в ность = петрівка (С. З.), те що в петрівку — петрівочний, петрівчаний (Лев.). — Шолудове порося і в петрівку змерзне. н. пр.

Петро́в-де́нь = св'ято св. Ап. Петра́ і Па́вла. — Это было до Петрова́ дня, послѣ П. д. = се було до Пѣтра, після Пѣтра. — На Петро́в день = на Пѣтра. — Петро́в крестъ, цвѣтъ, рос. *Lathraea Squamaria* L. = петрів хрест, ма́слики, шаріаговий ряст. — Петро́в батогъ, батоже́къ, рос. *Sichorium Intybus* L. = петрів батіг, петрові батогі. С. Ан.

Петроа́еумъ = гас.

Петру́шечный = петрушковий.

Петру́шка, рос. *Petroselinum sativum* Hoffm. = петрушка. — П. собачья, рос. *Aethus Saponarium* L. = кокоріш. С. Ан.

Печальні́ = журити, смутити, засмучувати, ту́ги завдава́ти. — Та не журь мене, моя мати, бо я й сам журю ся. н. п. — Чого тобі, мій синку, сумувати і серцю неньки туги завдавати? Б. К. (Д. теж під сл. Опечалить).

Печальня́сь = журити ся, сумувати, смутити ся, смуткува́ти, тужити, скорбува́ти, в ту́гу, в журбу́ вдава́ти ся, за кам — побивати ся. С. Д. — Ой як міні не журить ся, що на серденьку туга, що я покидаю вірненького друга. н. п. — Не журись та Богу помолясь. н. пр. — Рідна мама не жури ся, та й у журбу не вдавай ся. н. п. — Царю Лазе, володарю славної! Не жури ся, не смути ся серцем. Ст. С. — Ой бачить ся не жури ся, а тугу не здаю ся, а як вийду за ворота — від вітру валяю ся. н. п. — Сумували дід та бабь, сидячи у хаті, сумували, дякували з чого донька вьяве. Гр. Ч. — Згубиш — не сумуй, а авайдеш — не веселись. н. пр. — І жив, не любила і вмер, не тужала. н. п. — Як служиш, то нічим не тужиш. н. пр. — Будем

служити, не будем тужити. н. пр. — І Боже, як ропа за них побивала ся!

Печало́ваться = 1. д. Печалиться.

2. бідва́ти ся, бідкува́ти. — А отечество так любить, так за нам бідую. К. Ш.

3. пе(і)клува́ти ся, побива́ти ся (С. З.) і д. Забо́тяться. — Віг піклував ся про Іх, а вони міні за те начхали. Кр. — Деяк криав день піклував ся я про неїдесять тижнів. Бя. — Як я коло вас побиваю ся, що ви міні здоров'я збавили. Г. Бар.

Печальни́й = пе(і)клува́тий (С. З.) і д. Забо́тливий.

Печаль = журба́, журбо́та, ту́га, сум, сму́ток, смута́, сумота́, сумова́ння, печаль, жаль, жалбо́к, жалощі́, журіння́, скру́ха, скорбо́та, грива́та, ф(и)расунок, поту́га. С. З. Л Ш. — Журба сушить, жур ба крушать козачина молодого. н. п. — Нема части ні за мною, ні передо мною, тільки туга за тугою, журба за журбою. н. п. — Нехай спить та векай не встане, нехай твоя головонька од журботи одстане. н. п. — У діброві зелененькій дівчина співала, вона ж міні молодому тугу наганяє. н. п. — Ой і ходю, бядую по підлозі, як місяць в крузі, півно ляжу, рано встаю, а серденько в тузі. н. п. — Новий вітре по темному луку, розвій, розбий із серденьку тугу. н. п. — Лиха та радість, по якій смуток загубав. н. пр. — Голосом моім до Бога обзвучу ся помолнись, і заплачу од печалі, од скорботи похилившись. К. П. — Щоб та печаль, як той москаль, ає перга ся в самоту душу. К. Ш. — З жалю слова не виковать. С. Л. — Буде тяжкий жалюк на нас нападати. н. п. — Не поможе й трунок, як приде фрасунок. н. пр. — Козаченьку велика потуга, поатігали волики із плуга. н. п.

Печальни́й, но = журний, но, журли́вий, во, сумний, но, смутни́й, но, сумли́вий, во, тужний, но, тужли́вий, но, засмуче́ний, скорбо́тний, но, жалісли́й, но, жалісли́вий, во, здр. смуте́нький, смутне́ський. — Поливали доріженьку, тай курить ся курно, розважали дівчиноньку, тай журять ся журию. н. п. — І погляд в оченьках аснах такий був щирий та журвий. О. Пч. — Чого, папе, такий журливі? Ось рушаймо до ставу, там по воді розвіємо журбу. Бп. — Віг журливо дививсь на лобзу, ядн й поділясь жарти і сміхи. О. Ст. — Усі дівоночки неселенькі, Ного Маруся смутненька сидить. н. п. — Смутний та не несей сиді пан сотня. Бп.

Печата́ние = друкува́ння.

Печата́ти = 1. печата́ти, залеча́тувати.

2. друкува́ти (С. З. Л.), пе́чатати. — Книги которі дають до друку чет і друкува-

ти позволят. Б. Н. — Письмом польскимъ і руськимъ друкувати. Ст. Л.

Печатникъ = друкáр, друкáрь (С. З.), печáтник (С. Жел.). Друкáрю! Не дрíмай, де треба — точку став. Б. Б.

Печатный = 1. печáтний, штемпований. — Штемпована мiрка. — Онде згодий штемпований кайдани волочать. К. Ш.

2. друкóваний. — Грамота друкóваяя. С. З.

Печатня = друкáрня (С. З. Л.), печáтня (С. Жел.), тискáрня.

Печаточникъ = печаткáрь. С. Жел.

Печаточный = печаткóвий.

Печатъ = 1. печáть, частiше — печáтка.

2. друк, друкóванья. — Апостола острожского друк. Киев. Ст. — **Отдáть въ печáть** = віддáти до друкóу.

3. письменство.

4. друк, письмó. — Книжка друкóвава церковно-словянськимъ письмом. — **Мéкая печáть** = дрибний друк.

Печатъ соломонова, печáтки, рос. Convalaria Polygonatum L. = куш, куп-зiлля, купiна, чемерица, рáкови шийки, ватягач, одхáсник. С. Ав.

Печёние = печiння.

Печёнка = д. Печёна.

Печёночникъ, рос. Agrinonia Eupatorium L. = парило, парник, гладiшвик, кожúшка, кожúшечки, липник, реп'яшки, печiнник. С. Ав.

Печёночный = печiнковий.

Печёный = печёний. — Кидай і печене й вареис, та бiжа. в. пр.

Печень = печiнка. С. З.

Печенье = 1. печiння.

2. печёна, печиво, солодке — пiндивки.

Печерица, гр. Agaricus campestris L. = печерица.

Печей = пéкарка, печiльниця, перепечáйка (д. під сл. Пéкарь, ка).

Печка = д. Печь (здр.).

Печникъ = пiчник, пiляр.

Печной = пiчайий, печовий, грúбний (Чайч.). — Ова труба печова, а друга грубна Хар. Чайч.

Печура = пiчу́рка, закарéлок. (С. Аф.).

Печь = пiч, здр. пiчка. — Ой пiч ходять на ногах, дiжу носить па руках. и. п. — Затопила пiч. — Пече ж наша, пече, печи нам коровай грече. и. п. — **Частини пeчi:** під нею пуста мiсце на хлiб — **печётъ** (Ев.), на дрова — пiдпiчок, пiдпiчка (М. Л.), шпандáри, для курей — кúча (М. Л.), пероднi частини, де ставлять горшки — при-

пiчок (С. З. М. Л.), середина пeчi — чéлюстi (С. З. М. Л.) спiд — черiнь (С. З.), чiринь, пeчiще, частини пeчi над чéлюстями — кóмин (М. Л.), мiсце за пiчюво колу — зáпiчок, закарéлок (С. Аф. З.). — **Банная печь** = кáмiйка. — **Гончарная п.** = гóрен (С. Л.). — **Известковая п.** = ванцáрка (С. Л.), ванцельня, гóри (Катеринос. Чайч.). — **Кирпиче-обжигательная п.** = гóрен, пáлянка, гартóвня. (С. Л.). — **Кóмнатная, огрéвательная печь** = грúба, грúбка. С. Аф. З. Л. — **Кухонная п.** = варiста пiч. — **Лiтвяня п.** (в сiвях або на дворi) — каби́ня. С. Л. — **Плавильная п.** (на пр. на гутах) — гúта. — **Угольная п.** = углiрня. — **Пiчка**, в котрiй розпарюють ся обiдди — **варовá пiрня**, де розпарюють си полозки — **сухопiрня**, в вiй бгáльня, на котрiй гути ся положа. — **Мáзати печь** = мáзати пiч (зверху), хутрувáти (в серединi). — **Опъ изъ семй пeчeй хлбъы ёдáтъ** = був у бувáльцях. в. пр. — Не топила ѓ не варила, на припiчку жар, жар. в. п. — **Пiд чéлюстиями запiчку постави.** С. З. — **Такая угобий**, що ѓ кошенати пiчни с запiчка вжаманти. и. пр. — **Химва сидячи на ослончаку**, пiдквдадала солóму у грубку. Коц. — **Чуже дiло роблячи**, чужi пeчi хутрують. и. п. — **Лiзь пiд штандари.** в. г. — **Чогось моi гречания на черiй сiли.** и. п.

Печь, ся = 1. пeчкi, що з борозна в маслi — смáжити, прiжити.

2. пeчкi, шквáрити, ся. — **Солце пече, шквирить.**

3. пeчi(к)увáти ся, турбувáти ся, упáдáти (коло кого) і д. **Забóтиться.**

Пешля = пiшня.

Пешера = пeчэра, пeчэра. С. Л.

Пешёрный = пeчэрний.

Пивница = пiвниця. — Та пiди, хлопче, до пивницi, та вточа це ѓ пива. и. п.

Пивной = пiвний.

Пиво, пивцо = пiво, пивцё. — А вiд пива болить спина, а вiд меду голова. и. п.

Пивоварение = пiвництво, бровáрство. — Так саме пiдувало і пивництво — броварiя поменшало. Ки.

Пивоваренный, пивоварный = бровáрьский, бровáршии. — **Броварна посуда.** — **Н. заводъ** = брóвар, брóварь (С. З. Л. Ш.), бровáрня (С. Ш.), пивовáрня. — **Годъ важ по броварных пиво варити.** и. д.

Пивоваръ = бровáрник (С. З. Л.), брoвар (С. Ш.).

Пивоварня = д. Пивоваренный заводъ.
Пйгалиця, лт. *Fringa vauellus* = чайка. С. З. Л. — Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі. н. п. — Чайка катяче. в. п.
Пйгалицяць = чайчяи.
Пйгалка = д. Пйгалца.
Пйгва, пйгвовое дерево, рос. *Cydonia vulgaris* Pers. = гдґуля, квіт, квітове дерево (С. Ап.), Гдґуля.
Пйгмѣй = куцян, куцак, в жарт -- курдґушель (С. З.).
Пйгусь = бѣос (С. Ш.), бѣус (С. З.).
Пйжма, рос. *Tanacetum vulgare* L. = пйж-но, наврѣтч, прѣворотень, наворотень, коровай. С. Ав.
Пйжа = сивс на ратищ. — Спасом його проколов і одравав к батькам на вечерю. Дум. Д. ще під сл. Кошѣ.
Пйкати, пйкнуть = пікати, пі-пікати, пишати, писнути. — Пйкнуть не смѣть = не смѣє писнути.
Пйкѣть = 1. бекѣт (С. Ш. К. З. о Ю. Р.), чата (С. З.). — 1 коло Умані часто чата отпрауючи. Л. С.
 2. пікѣт (гра в варті).
Пйки = вѣни (С. Л.), випѣ, одва карта з сѣй масті — виновка (С. Л.).
Пйкяиць = гґулянка (в складку, за гордом).
Пйкнуть = д. Пйкати.
Пкѣвка = виновка (д. Пйки).
Пкѣвовий = вицѣвий. С. Л. — Винова масть.
Пкѣл = пйлка, з одпою ручкою — ножѣвка.
Пкѣвъ = страва з вареного рѣжу з баранпюю.
Пкѣвѣ = пйляня, пйляка. — А скільки звав за пйлянку дров?
Пкѣвгрѣць = прочан, мн. прочане.
Пкѣкало, пкѣкѣльщѣць = цѣгикало.
Пкѣкѣть = 1. цѣгикати, цѣгикати (Грб.). — Цѣгява на скрѣпці.
 2. піпкати. — Піпкава явась пшечка.
Пкѣльщѣць = пйляр (Умавь), що випилює дошки — тертич(ш)ник, трач. С. Ш.
Пкѣльть = 1. пйляти (С. З.), щербати ножем — чѣкати, чѣпляти.
 2. голову грѣяти, мѣрку скребті, скрѣвѣднати, чуба милити. — Трохи не що днн гризе йому голову.
Пкѣлка = д. Пкѣвѣ.
Пкѣловѣть = д. Пкѣльть.
Пкѣловка = д. Пкѣвѣ.
Пкѣловий = пйловий. — Пкѣловий заводъ, = пйльня. — П. мѣльница =

та(с)ртѣк, та(с)ртѣчѣк (шодлий). С. Ш. — П. трава, рос. *Serratula tinctoria* L. = страхолодѣ, булячѣк, яловень. С. Ав.
Пкѣльщѣць = д. Пкѣльщѣць.
Пкѣлюць = каня.
Пкѣлюця = пйлюця, горѣшника апѣчка (Ніс.). — Проглотѣть пйлюцю = мѣвчки проконтнѣти, мѣвчки стѣрпѣти.
Пкѣмы = чѣботл (з оленячої шкури).
Пкѣнѣть, пкѣуть = пхѣти, пхнѣти, штґрхати, штґрхнѣти (ногою), коннѣти ногою.
Пкѣвѣць = стусѣн, штґрханѣць.
Пкѣпка = лѣлька, лѣлечка. — А тютюп та лѣлька козаку в дорозі знадобаться. н. п.
Пкѣрамѣдний = пкѣрамѣдовий.
Пкѣратъ = д. Корѣаръ.
Пкѣрня = бенкетний, бенкетовий. С. Ш. — Запросила до себе гостей на бенкетний дев. н. п. — З нами нови садовились раз враз і за стѣл бенкетовий. Ніс.
Пкѣрѣванѣ = бенкетувѣння.
Пкѣрѣватъ = бенкетувѣти, балувѣти, балувѣти. С. Аф. Л. Ш. — Тут не боя ся і Ююни, пуста ся все бенкетувѣть. Кот. — Пкѣрѣвѣти = бенкетѣвѣць. С. Ж.
Пкѣрѣгъ = парѣг, здр. пкѣрѣжѣк, пкѣрѣжѣчѣк, ма. пкѣрѣгѣ, пкѣрѣжѣк, пкѣрѣжѣчѣк, великѣ — пкѣрѣжѣчѣка (Полт. Чайч.), грѣзлий з сѣром — лѣжень, з горохом — гороховѣ-ник, з калиною — калѣяник, з кропом і цибулею — кнѣш, кукурузѣвий з сѣром — мѣнтѣла, без пачики — стѣлень (С. З.). — Зѣлюбки кнѣш побгала, стѣльнѣ й пѣлявѣцѣ. Макар.
Пкѣрѣжѣ = пѣчѣво, ва пр. пкѣндѣк (С. З.), марципан (С. З.), вергѣу, вергѣу-нѣць, вергѣуничѣк (С. Аф.). — Полтавскѣй пундѣк ирѣженѣ. Кот. — Обѣдѣть си цѣгасьє весѣля і без марципанѣ. н. пр.
Пкѣрѣжѣний = пкѣрѣжѣвий.
Пкѣрѣжѣ, богѣмьскѣй гравѣт = крѣхлик. С. Жѣл.
Пкѣрѣшка = гґуляка, погґуляка, погґу-ляня (С. З.), вечерни дав молодѣви — ве-черниці, після хрѣстин — похрѣстинѣ, після миру — перѣспрѣсинѣ, процѣльна — відкѣлѣне. — Мѣл у себе на погґулявѣ значне товарѣста. Л. В. — Помирѣльє і пкѣ покѣляв до себе усѣх пѣ перѣросили. н. о.
Пкѣруць = викрутѣс.
Пкѣрѣшѣствениць = д. Пкѣрѣвий.
Пкѣрѣшѣство = д. Пкѣрь.
Пкѣрѣшѣствовѣть = д. Пкѣрѣватѣть.
Пкѣрь = бекѣт (С. Аф. З. Л. Ш.), бал (С. Аф. Ш.) ўчѣта (С. З. Ш.) і д. Пкѣрѣшка.

— Пили козаки, мед-вино кружали, вони до себе Пагія на бенкет зазивали. н. п. — Тоді він вив до себе батька та матір і такий бенкет задав, що я ще й не бачив ніколи такого. н. о. Яст. — Що день буау у їх похмілля, що дєвь бенкєти, мєз весілля. Кєт. — Розмова Голятовського на учті в О. Миколай. Л. В. — Любітель ширєв = бенкетарь.

Писа́нє = 1. писання.

2. письмò.

Писаний = 1. писаний.

2. розмальований.

Писарішка = писарчүк. С. З. Л.

Писарская = писарня (д. під сл. Канцелярія).

Писарскій = писарський. — П. дóлжність = писарство. — Пробув на писарстві шість років.

Писарша = писарьша, писаріха (С. З.).

Писарь = писарь (Лів.), писар (Прав.), свя його — писарєнко, дочка — писарівна, аби який або молодий помішник — писарчүк, писарчя, ма. — писарчүк, писарчата. — Писаремь быть = писарювати. — Наш писар у нас уже сім год писарює, то знає, з кого а що взяти, а з кого ні. Чайч. — Тут за столом повно писарчат; пишуть усе, аж пера рипать. Кн.

Писатель, вица = писатель, ка, письменник, ця, аби який — письмен, писак, останє слово звивать ся иноді і в похвалу, на пр. Оі з його добрий писак! — Писатель який = маляр, аби який — богомаз.

Писать, ся = 1. писати, ся, погано — малювати (Ос.), дряпати, шкрібати. — Так перо пише, як муха дше. н. пр. — Дряпає як курка.

2. малювати, ся.

Писець = д. Писарь.

Пискарь, рыба *Surginus gobio* = пискарь (С. З.), шікур, пікурєць.

Пискати, пискнуть = пицати, піскнути.

Пискотня = писк, пискнява (С. З.), пискотня.

Пискулька = пищик. С. З.

Пискунь, няя = пискун, ха.

Пистолетный = пистольний.

Пистолеть = пистоль (С. Л.), пістолья. — Ой не всім козак Перебийніс на могилу вьзидати, та як узав джура, та узав малий с пистолья палати. в. д.

Писулька = писулька, карточка, цедулка, цедулочка.

Писцовый = писарський.

Писчебумажный = папіровий. — П. фабрика = папірня. С. З.

Писчий = писальний, писарський. — Писчая бумага = папір, папєр, боляга, писарський папір. — Писарського папіру нема у мене, а, та тільки не писарський, а той, що за квіткя. Кн. — Д. ще під сл. Бумага.

Письменность = письменство.

Письменный = 1. рукописний, писаний.

2. писарський.

3. листовий, листовий, письмовий. — Зсидання листового, ні словесного не мїю. Брюхоєц. С. З. — Учав просит указу листовного. Кєст. Мазєца. — Листовне повідомити. Кїєв. Ст. — Нехай би був письменно подав звістку. Кн.

Письмецо = листок, письменчко і д. Писулька.

Письмо = 1. письмò (С. Л.), лист. — Чи письма писати, до якої слати? н. п. — Чи до неї лист писати, чи до неї мандрувати? н. п. — А щє од своїх рук листи писав, до Василья Молдавського послав. н. д. — Гей сів Сава в кінці стола дрібні листи паше. н. п. — Ответное письмо = од- (від)пис, одписка, відвість, відповідь (д. під сл. Ответь). — Открытое письмо = одвертий, отвористий лист (С. З. Л.).

2. писання, письмò.

Письмоводець, письменоводитель = д. Писарь.

Письмоносець = поштарь, листовоша. — Раз у ранді, лєдє сонцє встало, листовоша лист приніс дрібенький. Ст. С.

Питаніє = годування, харчування.

Питатель = кормитель, годувальник (Чайч.), питійний.

Питательница = 1. корийтелька, питїява (С. З.).

2. мамка.

Питательность = сїтність, сїток. — Не ситва твоя картопля: їса її скілька, живїт ваде, а сїтку у неї не має. Кн.

Питательный = сїтний (С. З. Л.), тра(е)вийний (С. Л. Ш.), харчовний, про пашу — пашний. — Одн картопля так так що ситва! З'їся — і чувш сяду. Кн.

Питать, ся = годувати (С. Аф. З. Л.), харчувати (С. З.), живїти, ся. — Земля всіх годує і людину і рослину. Кн. (Пр. ще д. під сл. Корийть). — Питать довєрїє = мати віру (до кого), няти віри, дїямїатї віри (жому). — Не їме йому віри. Граб. — Віри не дїймаю. Г. Бар. — П. надєжду = мати, живїти, голубити надїю. — На сина голубила надїю, вітер її розвіяно

чужому полю. Кн. — П. ненависть = жа́ти непа́впств, не́наві́дїти. — Питáтьсє надє́ждоу = сподівáти сє, поклада́ти надію.

Питєйний = 1. питий. — Питний мед.

2. трукв́ий. С. Ш. — Питєйний до́мь = шиво́к, шинк. С. З.

Питомєць, питомєць = виховáнець, годо́ванець, вка. — Нижєньский лицєц дав Україні чимало годовавцїв. Кн. — Дїтей Біг-на! Отсє сирітка — наша годова́нка. Кн. Д. ще під сл. Воспітаннєць, ца.

Питонникъ = шкїлка (Степ. О.), садібня, розса́дник.

Питухъ = ште́ць, питу́н (Харьк. Чайч.).

Пить = пїти, здр. — пїточкї, пїто́вкї (С. З. Л.), багато з жадо́бою — дудáтити, жлуќтити, лигáти, черкáти, цму́лити (К. Ч. Р.), хлїстáти (С. Л.), ковтáми — ковтáти, го́лытати, чаркáми багато і часто — чарку́вати, просто з велико́ю посудя, на пр. воду з ві́дра, горі́лку з пшїшки — ва́хиль-ці, на́хильцем, на́хильки пїти (С. Л.). — Питочкї вона не хоче, їсти не береть сє. Макар. — Як то рїдну матїнку зоставить? Хто їй пїточкї і їсти без мене поставець? Макар. — Горі́лку, мед ве чаркою, постав цем черкас. К. Ш. — Ой прощу вас, мїле братче, не бийте, ой куплю вам цєбер меду — нахильці пїйте. в. п. — Пить кругово́ю = кружáти, круглáти (С. З.), кружлáти. — Зевєс тоді кружав свуху і осєдцем за́дав. Кот. — Журба в мїнку мед-горі́лку поставцем кружаз. К. Ш. Пить горьку́ю чáшу = бїду́вати. — Пить горьку́ю, пить мєртвóю чáшу = без про́сїлу пїти. — Пить кь ко́у́ ли́бо = пїти до ко́го, припївáти. — Не кажї: а́доров! Не до тебе пьють. в. пр. — Козак до Ляха горі́лкуо припваз, скляницєю межї очї морськає. в. д.

Питьє = 1. пїтїя (С. Л.), пїтв́о, пáпїй, пїтє́ня, за-длє худо́би — пї́йло (С. Л.). — Не до їмї, ве до пїтв, панє; мєвє хлї́бом вдово́льняло ли́хо, а виномъ начастувала скрута. Ст. С. (Д. ще під сл. Напїтокъ). — Волшєбно́с питьє = давнїй (д. під сл. Напїтокъ). — Годнїй длї пїтїя = пїтнїй, го́жїй.

2. пїтїя.

Питьсв́ий = пїтнїй. — У мене пїтнїй мед. Харьк. Чайч.

Пхáпїє = пхáпнїй.

Пхáпїє, пхáпнїє = пхáти, штурхáти (С. З.), трукáти (С. Ш.), пхнү́ти, штурхнү́ти, тїснүти. — Куди пхáйте, то пхáйте,

аби ве до хатї. и. пр. — Свїй сво́йому до́бра ве мїслїть: як побачить на сухому, то в болото тїсне. и. пр. — Дурня на голо́ну трукáй, а вїв на во́ги паде. пр.

Пхáхта, рос. Pinus, abies sibirica = свї́рка, свїрковє́ дє́рево, шхє́рка. С. Ан.

Пхáчать = пхáти, напхáти.

Пхчү́га, пхчү́жа = птáшка, птáшечка.

Пшшва, ит. Molacilla = трасогу́зка, трасїхвостка. С. Ш.

Пшца = їжа (С. Л.), їдá (С. Л.), харч, харчї (С. З.), стрáва (С. З.), потрáва і д. Кушаньє. — Пшца холóдвая, не варє́ная = сировá харч. Чайч. — У їх їжа така, що дай Боже і вському. Кн. — Їжа харч, така й робота. и. пр. — Набрв вїв собї харчї на три днї, та й пшсов. и. к. — Д. ще під сл. Кушаньє.

Пшцáль = 1. самопáл, пшцáль, пшцáлка (С. Ж.). — Пшцáль семїнадцатї. и. д. 2. сопїлка, дудка, дудочка; пшцáк.

3. шсáк (у колїснїкїв длї обточуваних ступнїх).

Пшцáльвїкъ, ца, рос. Sambucus racemosa L. = червóна бузвáв. С. Ав.

Пшцáть = пшцáти, пшкотїти (С. Л.), дүже тонєнько — пшкати, шпшкати.

Пшцєварє́нїє = харчоварї́ння, травнїя.

Пшцєварїтє́льнїй = харчоварї́стїй.

Пшцокъ = д. Ва́бїк 1.

Пшчү́ха = зв. Lanius alpinus, Pall. — за́сць гїрсьбїй, ит. Certhia familiaris — ковáль. С. Жєл.

Пшáно, пшáвїссїмо, муз. = тїхо, помáлу, дүже помáлу. — Помáгу, ка́гу, чумичє. грай, ве врази мого сердєнька вкрай. и. к.

Пшóнь, рос. Raconia officinalis Retz. = пшвóнїя. С. Ав.

Пшївнїца, пшївкá, Hirudo medicinalis = пшя́вка.

Пшáвнїє = плав (С. З.), пшáваннїя, плавбá. — Утїнка ва плаву. и. п. — Не скрїзь Днєпром пшáвба безпечна: на порогáх — Кн.

Пшáватєль = плавє́ць.

Пшáватєльнїй = пшвнїй. — Пшáватєль-пая перепóнка, п. пєрья = д. під сл. Перепóнка (у птїць) і під сл. Перо́.

Пшáвать = пшáвати, пшáвати, встáгуючя руки по́верх во́ди — сажнїямї пшáвати. — Ой у полі оверечко, там пшáвло вїз рєчко. в. п.

Пшáвсїє = пшáвєць, плав. — Тєпер сєлєзєнь і утїчка сїдять на одну пшáву та їдять рєску. и. п.

Пшáвїльнїй завóдъ = топчєнїна (С. Жєл. Ш.), газáрнїя (Вол.). — П. шкү́ствєно = топшя́рствєно (С. Пар.), газáрствєно.

Плавильня = топильня (С. Пар.), гамарія.
Плавильщикъ = гамарія.
Плавить = 1. гнати, сплавити. — Нама сн плоти гнати по Дніпру.
 2. топити (С. III.), розтоплюти. — З нас деруть ремінь, а з їх бувало й лій топляи. К. III.
Плавка = 1. силва (водою).
 2. топлення. С. III.
Плавкий = розтопний. С. Пар.
Плавкість = розтопність. С. Пар.
Плавленіє = д. Плавка 2.
Плавний, но = рівний, но, легкий, ко, пливний, но (С. Жел.). плавний (С. Жел.), плавкий, плавко, плавкіш (С. Л.). — Легка хода. — Плавна бесіда. Фр. — Гарно читає: виразно, плавно. Кн.
Плавність = плавність. С. Жел.
Плавальщикъ, ца = плаку́н, плачка, плачниця (С. Жел. Пар).
Плаканіє = плакання, плач.
Плака́ть = плашпорт.
Плакати = плакати, сьльно — ридати, хляпаючи — хліпати, голосичи — голосити, з ревом — ревіти, грубо — р(у)жати, р(у)жати, тихенько — пхикати, сльнити, кіспути. — Вона плаче і ридче, свою долю проглянає. в. п. — Голосить на всю уліца. — Не румсай, доню! Пожадь ся сляз. Кн. — Не румсай — сльоза не вода. — Питають у мене: чого и румсала? Чого очі зарумсани? Кн. — Не слязь, Паньку, і ве журась. Гул. Ар. — А вона стоїть у куточку і плакає. в. о.
Плакаться = жалкувати ся, бідкати ся, вярікати (на кого).
Плакса = плакса (сп. р.), плаксієй, плаксұха, плаксієйка, рюма, рюкса (сп. р.), рева (сп. р.), юноя, тонкослізка (С. III.), румса. — Така плаксієйка, в чого, нічого, усе плаче. Ман. — Годі тобі, румса! Тільки й знаєш, що плачеш. Кн.
Плаксієвий = плаксієвий, плачливий, ревлиний, ну(ю)нявий і д. Плавса. — Таке воно у нас чунає; не так глянв на його — зарез і плаче... тонкослізка. Кн.
Плаку́в = рос. *Lythrum salicaria* L. — залізничк чорний, залізничк червоний, твердік, польові васильки, верба трава, підберезник, плаку́в, *Eriobium angustifolium* L. — дікий льов, льонок. С. Ан.
Плаку́ша = д. Кликүша.
Пламеністий = полум'янистий, полоніистий.
Пламенний, но = 1. полум'яний, поло-

лнний. — Так і обдало усю хату полум'яним сьвітом. Кн.
 2. палкий, пальоний. — Ми бачили не діда, а пального парубка. Кн. — Як пальоно ми цілували ся! Здасть ся з під тих поцлувів було полум'ям. Кн.
Пламень, пламя = полум'я, полоніє (С. Жел. Пар.), сине — жеврій. — Полум'єм б'єє від його. Кн. — Головашка то там то сим тліють і полум'я була блисне, як вітер повіє. Аф.
Пламеніть = палати, палахтїти, палахкотити. — Стїг сїна палав навкруги. Кн. — Серце її палає огнем кохання. Кн. — Мов та свічка, що палахкотїла перед ним широким полум'ям. Бар.
Пламя = д. Пламень.
Планета = планіда. С. Л. — І доглядїлись люда, що нивші зірки ходять округи тих нерухомах зірок і прозвали їх ходячими зірками або планідами. Де-що про Сьв. Б.
Планетний = планідний.
Плавирова́ть = 1. рівняти, вирівнювати.
 2. розбивати по плану, планувати.
Планка = планія.
Планової = плановий.
Плантація = плантація. — Бакчевія п. = баштан (д. Бакча). — Свекловичная п. = буряшник. — Табачная п. = тютювище.
Плань = план, плант.
Платать = платати, карбувати. — Тїло козацьке карбували, у чисте поле роскидала. в. п.
Пластіна = пластіна, в колодзї — зрубіна, цїмрина, в мості — мостїна, мостниця.
Пластовать = д. Пластать.
Пластової = скїбчатий.
Пласть = скїба, шар (С. Жел.), ряд, верствá (С. Жел. Пар.), як дошатою конууть — штих (Мал.). — Зяв верхий шар землі, а там глина. — Зявля один шар, другий, а з під третього й вода ринула. Кн. — Пухи на чотири штихи. в. пр.
Пластырь = пластырь, поліпка, плястир (С. Пар).
Плата = 1. платїж, онлата, виплата, розплата.
 2. плата, заплата (С. Ж.), платня (Гал.), за дзвн по небїцнцу — подавїння (С. З. Ос.), за образу — безчєстя, за нахїжку — черейма, за колодку на масницї — поколїдїє, а нового члена якого товариства — вступнїє, вписовє, дальше — вкїдка (С. З. Ф. д. ще під ся. Внось), за повел хлїба

- зервом — розмір, мірчук, промел, за квартаю — розмірні (С. Жел.), за змелю грошима — рата, чинш (С. З.), знопами — скіпщина (С. З.), зервом як сіють — присів, присівок, жіпці після родин, як виходять вперше — виводні, за випас худоби — рогові (С. З.), за переїзд через міст — мостові (С. З.). — Нехай воно йому на подвійни буде. н. пр. — Заплатив безцестя три карбованця. — Хто найде ціпки моєї жінки — перейма буде кварта горілки. в. п. — Чинші і всякі плати мають давати поданим. С. З. — Жеби рата дорочна до скарбу належна була вистачена. Самойлович. С. З. — Брала мостового по пів золотого. н. д. — За плату — платно. — Плата вперёд — з гори.
- Платіжний** = платіжний, платний.
- Платіж** = платіж, оплата.
- Плательщик**, ца = платник, ця. С. Жел.
- Платити**, заплатити = 1. платити, заплатити, довг — вертати, віддавати, бути платним, вернути, віддати (позичку). — Бувши вивам, треба бути і платним. н. пр. 2. від(од)дичувати, оддичити.
- Платити**, заплатити = латати, залатати. — Залатав свиту.
- Платок**, платочек = хустка, хустина, хустинка, хусточка (С. З. Л.), з полотна — ширіна, ширівочка (Гал. С. З. Жел.). — Дарувала шиту шовкову хустину, щоб згадував ва чужині. К. Ш. — Тоді в мене хрестина, як в що в хустині. н. пр. — Ой дай мні, моя мати, шовкову хустину — най я вийду на улицу на час, на годиву. в. п. — Хусточка ж моя, шовковая! Чи на те ж тебе я заробляла, щоб нелюбу, та й не милому та її я почпляла? в. п. — Дівка швириночку шис. н. п.
- Платочний** = хустковий.
- Платце** = 1. одєжа, одіж, одєжина, убір, убрання, плаття, літне — літний, суквяне — суквян, суквяна, сукня (С. З.). — Бди суквя королевську, другий за руку хвтаючи, цілувала. Л. В. (Д. під сл. **Одєжа**). 2. плаття, суквя (С. З. Л. Прав), в жарт — плахиття. — На дівочках добре плаття, а на парубках усе шматти. н. п. — Горда та пишна в зеленій сукні ходить, цареві, королеві голови не схлонить. н. п. — Ой чого ти, Мемерівно, у свиті йдеш, а чи в мене дорогих сукнів не маєш? н. п. — Моя дочка як павчочка — на лице біленька, на від сукні дорогі — сама молоденька. н. п. Под. — Бі шовкова суквя зашлестіла, як по сохле листя. Бар.
- Платцецо** = платтячко, сукенка.
- Платянобе** = д. Менструація.
- Платноі** = одєжний.
- Плауць**, рос. *Lycopodium clavatum* = дерев. С. Ав.
- Плаха** = колода, колодка (С. Пар.), на котрій рубать дрова — дровитія. (Номис).
- Плаць** = плац, пляц, майдан. — Ой як вийдем га майдан та вдаримо в барабан. н. п.
- Плачєвний**, но = 1. плачливий, во (С. З.); бідолашний, жалібний, но. — З жалобою мою плачливою. Л. В. — Судила ся їй доля плачлива: з п'яницею побрала ся. Ки. 2. журний, смутний, но, тужливий, во, жалібний, но. — Смутний голос.
- Плачєніе** = латанья, залатування.
- Плачей** = д. Палакальца і Плакса.
- Плачєний** = латаний, полатаний. — Латана свята.
- Плачливий** = д. Плаксивий.
- Плачь** = плач, голосний — голосинья (С. Л.), сильний — ридання, вадо голосний — элемент (С. Ж.), довгий — руд(ю)савня.
- Плашкоть** = барка.
- Плашій** = плавом, лєжма, лєжмю, лїгма, лєжмїть, лєзьма. С. Жел. Пар.
- Плащаница** = плащаниця.
- Плащ** = плащ (С. Жел. Л.), керєя (К. Ч. Р.), гуцульський — сардак (Федьк.), д. ще під сл. Епанча. — Шевченко накинув його своїм плащем. Ки.
- Плєва** = 1. плїва, плївка.
2. полєва (д. М'якїна).
- Плєвака** = плєвака, плєвачка.
- Плєвалєвник**, ца = плєвальниця.
- Плєваніе** = плєвання.
- Плєвати**, ся, плєвуть, ся = плєвати, плєвуть, ся.
- Плєвель**, плєвелы = 1. рос. *Lolium L.* — житлиця.
2. полєва (д. М'якїна).
- Плєвєць** = 1. плєвєць, харкотинья.
2. червачок, з котрого виплєжуть ся жўха.
- Плєвєній** = мізерний, шїкєвний.
- Плєвєнійтий** = сімєвійтий. (Пр. д. під сл. Пловодїтїй).
- Плємя** = 1. плєм'єя, плїм'єя, плєменє, парєд. — Не на наше плєм'єя лєже сором тїй невої. Ос.
2. рїд, покоління, плїд (С. З.), плєм'єя, плїм'єя, нащадок (С. З.), нащадки, лєядиво — кєдло (С. З. Л.). — Покоївани покоїшию об тобі розкаже — і твоє, кобварю, слява не вмере, не полїже. Ос. — Ні роду, ні плєду. Кр. — Врємє тїєї рїд і плїд. в. о

Плем'яник = небож (С. З. Л.), небіж (С. Л.), племé(і)тник, по братові — брата́нич, брата́чик (С. Ш.), сивовець (С. З.), по сестрі — сестрич, сестре́нець (С. З.), сестриньця (Л. Сам.). — Сонко засихавши певне о зміні сестривця свого Юраса Хмельницького. Л. В.

Плем'яниця = небога (С. З. Л.), здр. небіжка, племé(і)тниця, по братові — брата́ничка, сивови́ця, по сестрі — сестри́чина, сестриньця.

Плем'яників = небожів.

Плем'яничий = небогів, небожів.

Племенной = племянний. — Племенбо́й буйк = бугай. — П. жеребець, боро́в = ста́дник. С. З.

Пленá = 1. ска́за, щербі́нка (на пр. на мармурі, на металі).

2. плівá, здр. плівка, на молоці — шку́рка, божушок.

Плені́стий = щербинова́тий.

Пленка, плéночка = д. Пленá 2.

Плескáние = плю́скання, плю́ск, плю́панья.

Плеска́ть, ся, плесну́ть, ся = 1. плю́скати, ся, плю́скотіти, плю́пати, ся, плю́потіти, плю́поска́ти, ся, хлю́постáти, ся (Ос.), плю́снути, хлю́пнути, ся. — Дитина плю́щить ся в воді ручеятами. Кн. — Хлю́пощуть ся качачотка поміж осою. Б. Ш. 2. плеска́ти (С. З.), ля́пати, плесну́ти, ля́пнути (в долоні). — Іде малий та в долоні плеще. в. п.

Плеск = д. Плескáние.

Плє́ск = хвіст з пером у великих риб.

Плесна́, Metatarsus = плéсно (С. Жел.), плесно́ (Чайч.), плю́сно (С. Жел.), плі́сня (Ніс.) — передня частина стопи.

Плесну́ть, ся = д. Плеска́ть, ся.

Плесті́, плéсть, силéсть, ся = 1. плесті́, силести́, ся. — Сплів батіг.

2. плесті́ ся, ві́ти ся, обвивáти, обвивáти, обпові́ти. — Чи не той то хмізь, що по тичині вьєть ся? в. д. (Д. ще під сл. Обвивáть, ся).

3. плє́скати і т. д. Болта́ть 3. — З тебе усе село буде сміятися, коли будеш отвєля плєскати. в. о. Гр. Чайч.

Плесті́ся = плéнтати ся (С. З.), волокты́ ся (С. Л.), тягты́ ся (С. Л.), чвалáти (С. Л.), телéпати ся (С. Ш.), тіпати ся, плугáннати ся, плужити́ ся. — Воно поміж народом плєнталося, то й бачило доволі. Г. Бар. — Вони тихо плєнтались дорогою. Лев. — Доки він плєнтав ся чужими шляхами.

Кн. — Розпятав кудою йти і полєнтав ся. Кн. (Д. ще під сл. Бресті́).

Плєсь = хлю́п, плю́сь. — Пливє човен водя повен, та все хлю́п, хлю́п. в. п.

Плетельщик, ца = плеті́й, ка (С. Жел.), кошиків — кошика́рь (С. Жел.).

Плетéние = плетіння, весільного ві́вка — ві́вкоплéтінни.

Плетени́ца, плетéнка = плетейця, ко́шик, кошóвка і т. д. д. Борзі́на.

Плетéний = плéтений.

Плетéнь = плеті́нь, пліт, тин (С. Д. Ш.), тинóк, ліса, ліска (С. Л.), покраття на йому — острішок, острішнина, вакидане глосем — загáта, поперешний — переті́нок, місце, де перелазять — перелáз, місце коло тнуу — переті́нок у воді для лову риби — із, ізóк. — Пошла павруги плетáй, а проїхати й вїкуди. Кн. — Цитав своє за пліт волочити та ще хвалить. в. пр. — Вчепив ся, як сліпий плота. в. пр. — З доброго плота добрий і кіп п. пр. — Близько двору коло плота поглядаю на ворота. Руд. — Ой як би я волів мала, то б такими козаками плоти підварела. п. п. — Живє як сорочка на тнуу — хто йде, сплоскне. в. пр. — Хоч а чинами та попід тинами. в. пр. — Хоч бий, хоч лай, тільки через тна не вийди. в. п. — Через назький тин усі собаки скачуть. в. пр. — З улци́ ліса добра, нова, торік городив їй. Кн. — Сидит плівен на загаті, крикнєт: закуріку! в. п. — Я б міві не тина та це перетявни, ходив би в до дівчани що день, що годинки. в. п. — За поповим перелазом там стояло трое разом. в. п. — Стáвить плетéнь = тинити (С. Ш.).

Плетешéк = 1. пáсмо, стáлька (С. З.) — Заплєла косу у три стáльки.

2. шнур, шнурóк.

Плетей = плеті́йка.

Плетéньий = плéтений. — Плетéньвал' магорода = д. Плетéнь.

Плєть, плéтка = 1. з прядива — плєть, баті́жок (С. Ш.), пугá, пужка (Ос.), а ремінá — карбáч, малахай, канчү́к, товста і коротка — нага́й, нага́йка, з трьома ківками — тройчáтка (С. Ш.). — Та взяв малий дротянуу плєть, та й став милу у плечелья грить. в. п. — Та взяв малий дротянуу нагайку, та бив мінку за вечера до ранку. в. п. — В руках нагайський малахай. п. о. (Д. ще під сл. Нага́йка). — Плéтью обуха не першибшєт = голово́ю мұра не пробьєш. п. пр.

2. гудина, огудина (С. З.), зб. — óгуд

(С. З.), огу́дівня, на пр. у огіркив, каву-
ців і дивь.
Плѣха = д. Непотрѣбница.
Плечевой = плѣчний. С. Жел. — Плечевая
 кость = цѣвка. Чайч.
Плечысты = плечатый, плечастый, плеч-
 ыстый. С. Жел.
Плечовой = д. Плечевой.
Плечѳ, здр. плѣчико, поб. плечыще = 1.
 плечѳ, здр. плеченя, тко, мн. плѣченькн,
 плечыці, раѳо (С. З. Л.). — Плечѳ съ плеч-
 ыемъ = попліч (С. З.), ѳпліч (С. Л.), пліч-
 ѳ-пліч (С. Л.). — Гвась Коновченко тея за-
 чуваа, велику радсть мае, з половником
 попліч сѣда. н. д. — Черевъ плечѳ =
 попліч. — Говорыть зъ плечѳ = необ-
 міркувавшѳ.
 2. лопѳтка. — Купив лопѳтку телатини.
Плѣхы, сузгъра = волосожѳр (С. З. Л.).
 квѳчка (С. Л.), квѳчка з курчѳатами.
Плѳнтусъ = плѳнтус, лѳштѳва.
Плѳта = 1. плѳтняк (камѳнь).
 2. плѳта, плѳтка, тафля, тахля (С. Ш.).
Плѳтны = плѳтовый, плѳтняковый.
Плѳвецъ = д. Плѳватель.
Плѳвучій = плѳвучий. — П. мость =
 живий, наплавный мѳст.
Плѳвъ = д. Плѳвъ.
Плѳдыть, ся = плѳдыть, розвѳдити, во-
 дити, ся.
Плодовѳтность = плѳднѳсть, плодѳчѳсть,
 родовѳтѳсть, родѳчѳсть. С. Жел.
Плодовѳтый, то = про рослину і тварь —
 плѳдный, но (С. Ж. Жел.), про тварь —
 сѳмейный, плодѳчий (С. Жел.) плодѳлѳ-
 вый (С. Жел.), плѳдѳливый, родовѳтый, про
 дерево ще — родѳче, про землю, краѳну
 — родѳча (С. Л.), хлѳборѳдна, хлѳбна,
 хлѳбѳдѳйна, врожѳйна, урожѳйна (С. Ш.),
 тѳчѳпа, про мѳшку, вѳацѳ — котѳча, про
 свѳно — порѳслива (С. Л.). — Плѳдѳе де-
 рево в раѳо прымають, безплѳдне з раѳо ви-
 кѳдѳють. н. пр — Плѳдна матка С. Жел. —
 Корови добрі на молоку і сѳменѳстѳ — що
 весни по телѳтѳу. Кв. — Чи не свѳня ж
 була: грѳчѳ на рѳк в доросѳтатам, та коли
 не 12, так 10, така сѳменѳста. Кв. — Ро-
 дѳча земля. С. Л. — Сѳ краѳна славна спо-
 ков нѳку родѳчою землею. Бар. О. — Земля
 хоч сушѳсок, а проте родѳчѳа. Кв.
Плодѳвы = плодѳвый, овѳчѳвѳый, овѳчѳѳ-
 вый. — Хто б шляхтѳчу сад овѳчѳовый по
 грѳс. С. Л.
Плодомѳгнѳне = вѳплѳв. — З баби і в ма-
 терѳ вѳва тим жылѳ, що вѳдѳлави робѳла:

дасть давня на вѳплѳвѳ і вѳплѳда дѳтина
 жертѳа. Кв.
Плодоносный = д. Плодовѳтый. (Про землю
 і дерева).
Плодоперѳтный = плодѳзмѳнный.
Плодѳродѳе = урожѳйнѳсть (С. Ш. Жел.),
 родѳчѳсть (С. Жел.) і д. Плодовѳтость.
Плодѳродѳный = урожѳйный і т. д. д. Пло-
 довѳтый (про землю).
Плодъ = плѳд, ѳвѳч, ѳвѳщ, вѳрод, зостав-
 лѳный на насѳвнѳ — насѳвник, садѳвый —
 садѳвѳна (С. З.), городный — горѳблива,
 огорѳдина, зѳравный — рѳвѳница, рѳвѳ-
 нычка; добѳток. — Чѳй корѳвъ, того ѳ
 плѳд. в. пр. Мав. — Явѳй дѳд, такий того ѳ
 плѳд. п. пр. — Прѳнесѳть же овѳщ достѳй-
 ный помянѳня. К. Св. П. — Услѳе бо дере-
 во, що не родѳть доброго овѳщу, рубѳють
 і вѳдають у огонь. К. Св. П. — Добѳтком
 такоѳ перемѳни стѳла одѳравнѳсть інѳтелѳк-
 ыцѳ од народу. Кв.
Плоѳть = фѳлдуѳвати. С. Ш.
Пломѳрѳвать = плѳмѳбуѳвати.
Плѳскѳй = рѳвнѳй, плѳскѳй (С. Жел.), плѳс-
 кый (С. З.), плѳскѳтый, плѳскуѳтый (С.
 Л.). — Хто сѳужѳть з лѳсѳк, того мѳшок
 плѳскѳй. н. пр.
Плѳсковѳтый = плѳскѳтый, плѳскуѳтый.
Плѳскогѳбѳцы = ѳбѳцѳнькѳ. С. З.
Плѳскогѳбѳе = увѳгѳрѳя.
Плѳбѳкость = 1. плѳща (С. Л.), плѳщѳна (С.
 Л. Нѳс.), плѳщѳвѳна, плѳщѳна (С. З.). —
 Украѳна розѳгаѳьтѳ ся скрѳвъ плѳщѳною.
 Кулѳш. С. З.
 2. д. Пѳщаѳсть.
Плѳстыть = плѳщѳти, розплѳщѳувѳти.
Плѳтѳва, рѳба Surnus idus = плѳтка (С. З.
 Л.), плѳточка, особѳливоѳ пороѳди — крас-
 нѳпѳрка — Коли не з удѳко, так з вер-
 шоѳ лѳвна сперѳа овѳсѳночу, а там давѳл
 ся знѳть сѳ ѳ плѳточѳвам. Боѳдѳвѳський. С. З.
Плѳтѳна, плѳтѳнка = грѳбѳла, грѳбѳелька,
 загѳта, гѳтка. С. З. Л. — В кѳвѳцѳ грѳбѳѳ
 шумѳть верѳи, що в насаѳдѳла. в. п. — Ян
 бѳгла через грѳбѳельку, ахѳпѳлаѳ водѳцѳѳ
 грѳпельку. п. я.
Плѳтыть, сплѳтыть = вѳсѳдѳнѳты, злучѳ-
 ты, зѳдѳнѳты, злучѳты; збѳвѳты, при-
 гѳвѳты.
Плѳтѳна, плѳтѳчка = д. Плѳтѳва.
Плѳтѳникъ = тѳсѳля, тѳсѳляр (С. З. Л. Ш.),
 тѳсѳляк, тѳсѳник (С. З.), здр. — тѳсѳлик (С.
 Ш.), тѳсѳельчѳк (С. Ш.), сокѳирѳник, що ѳб-
 робѳна бѳлки — бѳляр. — І в догѳпорѳѳ
 поѳжѳла, щоб тѳсѳлѳ і другѳѳ мѳстрѳѳ лѳтѳськѳѳ
 помогли Троянѳм достроѳть новѳй городѳк.

Кот. — Тесляр на наймачку свою, пеначе на свою дитину, тесло було і струг покине, та й дивять ся. К. Ш. — Ой як ми будем до одної ходити, наймемо собі тесанка домовину зробити. н. п. — Ой ішло два тесельчики; сікуть-рубавці самбір-дерева. н. п. Гал.

Плътничать = теслювати, майструвати, теслярувати (С. Ш.).

Плътничий, плътническій = тесельський (С. Ш.), теслярський. — Тесельський цех. С. Ш.

Плътничество = теслярство, теслярство. С. Ш.

Плътничный = тесельський. С. Ш.

Плътність = щільність, дебелість

Плътный, но = щільний, но (С. Л. Жел.). суцільний, не (С. Л.), дебелий, но, про чоловіка — опасистий (С. З. Л.), гладкий (С. Л.), тілїстий. — О полудні гребла сіно і в валочку клепаї щільно. н. п. — Гаявте в середнїну — ява дебава клепава. Кн. — Щільно причинєтї дверї. Лев. В.

Плътить = міцївати, міцїнїшати, про чоловіка — глїдшати.

Плотовой = плитовий.

Плотоводіе = похїть. С. Пар.

Плотоводивый = похїтїльвий.

Плотоводецъ = мясоїд, мясожеродецъ. С. Жел.

Плотоводный = мясожерный. С. Жел.

Плотскій = тілесний. С. Ш.

Плотъ = 1. плит, плит, мн. плитї, невеликий а 3—5 дубїв — горок. Ман.

2. для правия — клїдка.

Плотъ = 1. тіло. — Терпи тіло, маш, чого хтїло. н. пр. — Країняя плотъ = залуна. С. Жел.

2. плотъ, бруд (Херс).

Плохо = погано (С. Л.), абї-як, зле, кепсько, негарно, не добре, не гаразд, не до ладу, не до діла. С. Л. — Погано баба тацює, та ще й довог. н. пр.

Плоховатый, то = поганєцький, ко, абї-який, абї-як, благєнький (С. Аф. Ш.), лухєнький, невїрнєцький. — Благєнька свята. — Перше було ходати у невїрнєцькій святочї, а тепер на йому жуна. К. З. о Ю Р.

Плоховецъ, рос. *Daphne mezereum* L. = д. під сл. Волчїй.

Плоховѣсоватый = простєнький, простацький; д. Плоховатый.

Плохой = поганїй, кєпський (С. З.), блгїй (С. Аф. Ш.), мїршавїй, мїзернїй, абї-який, який-небудь, невять який

(С. Л.), невїрнїй. — Кєпський господарь, як десять робїт зачнає, жадної не кїчає. н. п. — Блгїй уже у мене човен. — Блага уже у мене хати. С. Аф. — То в которого не було драної невїрої кожущив. н. д. —

Плохо дѣло = кєпська справа; не перелївнї. — Глїцько зобачнї, що кєпська справа. н. п. С. З. — Я вже бачу, що не перелївнї, та навтїкача.

Плохоиеньк, плохонько = д. Плоховатый.

Плошаты = 1. гіршати, поганїти, поганїшати.

2. неглядїти, недбати, хїбити. — Не плошай = бережїсь. — На Бєга надѣйся (уновай), а самъ не плошай = на Бєга покладай ся, а сам робїти не цурай ся. н. пр. (Д. ще під сл. Богъ).

Плоше = гірше, поганїше. — Йому гірше стало. — Хоч гірше, абї вїьше. н. пр.

Плошечный = каганєцький.

Плошина = простота, простаєк, плохута.

Плошка = каганєць, каганєк. С. З. Л. — Живе, як каганєць без лою. н. пр.

Площадка = 1. д. Площадь здр.

2. поїст.

Площадной = 1. майданний, пляцовий.

2. базарний, неподобний. — Дасть ся неподобними словами. Кр.

Площадь = майдан (С. З. Л.), здр. майданчик (С. Л.), плац, пляц, площа. — Торговаья площадь = місто (С. З.), торговиця (С. Ш.), торг, здр. торжок (С. Ш.), де важниця — важїй. — До сходу сонця рано-рано у Вифлємі на майданї зїшов ся люд. К. Ш. — Ой як вїйдемо на майдан, та вдаримо в барабан. н. п. — Рано збудати, оглядїтїсь не дадуть, переклїчуть, до майдану поведуть, стануть вчяти. В. Ш. — Стояли в шлях посередї майдану січного Л. В. — Ватага перейшла на соборний майдан. Пр. — Не велику й не багату чоловік построи хату, — та й поставив у сеї коло міста на шинї. В. Ш. — Куда їдеш? на торговицю. С. Ш. — Не хоче коза на торг, так ведуть. н. пр. — Буги коз на торгї н. пр. — Пішон котак на торжок, кушиє в Н. парижок. н. п.

Площить = д. Плотятї.

Площина = мавдавбшка.

Плуговой = плуговий.

Плугодержка, рос. *Ononis spinosa* L. = вєвча, бичача трава, вовчїг, ягліця, ягїль. С. Ав.

Плугъ = плуг, плужок, що робить велику борозну — борознїстий. — Плуг складаєть ся з двох частин: 1. плуг, 2. колїшний, колїсїя або телїга, телїжка. *Частїни*

плуга: 1. ГРАДІЛЬ (основа або рычаг плуга), в йому КОЧЕТ, КОЧИК (Полт.), КУЧУК (Херс.) — се кілок, за котрий чіпляють ТЯЖ, ГУЖА́ (Полт.) — ремінь або ланцюг, що зв'язує плуг з колішню, і ПАСЬКЛИН — ялин в градilі, що держить чересло. 2. ЧЕРЕСЛО́, що ріже землю, а в йому ЗАБОРОЗЕННИКИ — кілочки, що регулюють чересло. 3. СТОВБА́ — з'єднання градilя з лемішем. 4. ЖА́БКА, щоб піднімати або опускати градilя. 5. ПОЛІЦЯ́, ПОЛІЧКА́, що одвертає скиби землі. 6. ЛЕМІ́Ш — підрізує скибу, кінець його — ПЕРО́. 7. ЧЕШІ́ГА — дві ручки плугові, щоб повертати плуг — робоча. де треба одрізувати скибу, і ЯЛОВА́ або ГУЛІ́ЧА́, що йде по борозні. 8. ХВО́СТОВИКИ, їх два, кожний нарізно зовуть ся ЗАХІ́СТОК, вони зв'язують ченігу з лемішем, щоб брати глибоко або мілше борозну. — Нема над те ремесло, як леміш та чересло. н. пр. — На весілля берись, а за ченігу держись. н. пр. — Гей, гей воли! Чого ви стали? Чи поле дуже заросло? Чи леміша иржа поїла? Чи затупилося чересло. Руд. — *Частини колішні*: 1. ВІСЬ, кінці її — РУКАВІ́, середина — ПЛЕЧЕ́, на ній залізні штабли вверху — СТО́СКИ, звизу — ШІ́ДСОК, на кінці рукавів — ЗАГВІ́ЗДОК або ЗАКО́ЛЕСНИК — кілочок. 2. КО́ЛЕСО одно ціле, а друге без обода — БАРАВЕ́ЦЬ, в йому СТУ́ПЦЯ́ або КОЛО́ДКА або МА́ТОЧНА́, з шпичками і залізним обручем навкруги ступиці — РІ́ХВО́. 3. СОБИ́РВА́ або ТУПІ́РВА́ — регулятор для постанови плуга на ширшу або вузчу скибу, в ній владеть ся СОБИ́РА. 4. КЛЮ́Ч, до котрого чіпляють війце, а в йому КРЮ́ЧОК (Херс.) або ШЛЮ́ГА́ або МА́ЧО́КА (Полт.), що ва його чіпляють війце. 5. ВІ́ЙЦЕ́ — дшель: коли припрігають друге війце, то між ними прароблюють СКРА́КЛІ. — Всі назви, належачі до плуга, записані Ф. Красницьким в с. Керелівці в Звенигородщині і перевірені від людей з Полтавщини (село Срібне) і Херсонщини (с. Перешори); які були одними я останніх — те визначено — Полт. Херс.

Плужка = рўчка (скрипка).

Плужникъ = леміш (д. від сл. Пауґ).

Плутать, ся = плўтати, ся, блукати, блудити, плєтати ся.

Плутинка = шалаган, шалапўт.

Плутня, частіше мв. плўтня = шахрайство (С. З.), шалапўтня (С. З.), шалапўтнява

(С. З. Л.) крутіїство, крутарство, крутарство, крутії, мошенство.

Плутуватый = шахрауватый.

Плутувать = шахрувати (С. Л.), шахраувати, махлярити, махлювати.

Плутовской = шахрайськой.

Плутовство = д. Плўтня.

Плуть = шахрай (С. З.), шалапўт, плўтїга (С. З.); крутії.

Плыть = плісти, плїнути, на спині — ГОЛІВ ЧЕРЕВА. — П. ввизь по рѣкѣ = па низ плісти, за водою. — Пливе човен води поше. н. п. — По небу блажітному хмарочка пліне, птай ії, брате, куди вона пліне? І. Г. — Сльоза за сльозою пліне. Ки.

Плѣнителъ, ница = чарівник, ця, ласк. чарівничевька. — Ой ти дївчина-чарівничевька прачарувала моє серденько. н. п.

Плѣнительность = припадність. — Усмїх розлив ся по його очах, додаючи їм ще більше припадности. Фр.

Плѣнительный, но = припадний, но, анадлївий, но, звабливиц, во, чарівний, заласний. — Ніколи ще зоря любови не сляла для нього так чудово, так припадно. Фр. — І дивити ся всюди все так звабливо, що тільки б здати ся радїв Чайка. — Комак та воля — заласна дола. н. пр.

Плѣнить = д. Плѣнять.

Плѣнникъ, ца = полонєнєк (С. Л. Жел.), полонїяєць, полонїяий (С. Жел.), полонїянка, бранєць (С. Ш.), бранка (С. Л. Ш.), вєвільяк, ця, вѣлїєнь. — Ніхто не можець челядинку ані полонїяку своєму нічого зависати, волиши його не вчинявши. Ст. Л. — Гей теппицю одмакайте, з неї бранців випускайте. Кол. — Межа ними дївка бранка сидить собі на конюку. н. д. — Гей ти, дїво-бранка, Маруса полївна Богуслава, чому ти можеш знати, що у нашій землі за день тепера? н. д.

Плѣнническій = невольницький.

Плѣнный = плїнный, полонїий (С. Жел.); д. Плѣнникъ. — Плѣнныє = полонїяє, бранці, вєвільяки, ясїр (С. З.). — Хан у Крым повернуа, набривши асїру. Л. Сам. — Аби здобичами і исирами не отгачати ся. Л. В. — У свєнту недїлю не сїзі орні ва-клекотали, як то бїдні невольняки у тяжкій неволї заплалали. н. д.

Плѣнь = плїв (С. Жел.), полон (С. Жел.), невольї, брані. — Визволь, Господи! асїх бїдних невольняків з тяжкої неволї турецької. — Стру неську зарубали, а малєвку в полон взяли. н. д. — Чи у бран забрала? н. д.

Плѣнять, плѣнять = і. полонити, запо

лоніти (С. Л.), в неволю, у бран забрати, взяти. — Мале дівча полонили, тільки хлопця не зловили. І. Г. — Отця, неньку погубили, мене малу полонили. І. Г.

2. чарувати (С. Л.), надіти, вібити, учарувати (С. Ш.), причарувати (С. З.), принадіти, привабити (С. Л.). — Причарувала мене ти душу, тепер без тебе плакати мушу. в. п. — Ти привадиш мою душу, пригорнув її до себе. К. П.

Плєсєнь = цвіль (С. З.), на кружках у дімках — пліснявка. Лев. — Усн стіна цвілью взялась. Кн.

Плєсєвільний = цвільний.

Плєсєвіль = цвисті (С. Л.), зацвітати (С. З.), цвілью, мохом братись, обростати.

Плєсна = пліснявка (на звичу).

Плєснь = д. Плєсєнь.

Плєшакъ, плєшівець = плішивець (С. Жел.), гололозько, голошівець, шолудівець, лисак.

Плєшівий = плішивий (С. Жел.), гололозий (С. Аф. Жел. З. Л.), голошівий, шолудівий, лисий, про візцю — штикувати. — Плєшівая голова = гіря (Ос.). — Багато, як у гололозого чупряя. в. пр. — Насміяв ся шолудівий гололозому. в. пр. — Шолудаве поросля у Петрівку змеране. в. пр. — Забавала гіря кісничків. в. пр.

Плєшівіль = лисіти, шолудівити. — Вже пад чолом лисіє, а віє за дівчатами гайсає. Кн.

Плєшіна, плєшь = лисина, пліш (С. Жел.). гололозина (С. Жел.), шолуді. — Аби голова, а шолуді будуть. в. пр.

Плюгавець = плюгавець, міршавець, поганець.

Плюгавий = плюгавий, міршавий, поганій.

Плюють = д. Плесать.

Плюсна = д. Плесна.

Плюсняк, рос. Sticta pulmonacea Ach. = дубова ліпа. С. Ав.

Плющить = д. Плостять.

Плющ, рос. Hedera Helix L. = плющ, прочитан (Под.), повійка. С. Ав.

Плєсать = танцювати, таньцювати (С. Ш.), танчіти (С. Ш.), гопака — гонцювати. — Аби танцювати, а робити і ляхо навчить. в. пр. — Ріжуть скрипки і бандури! Дівчата гонцюють. Гул. Ар.

Плєсєка = танець, танці, таньці. С. Ш. — Які грачі, такі й таньці — позбивали собі пальці. в. пр.

Плєсєти, плєсєтиця = танцюристий, тань-

дюристий, таньцюриста, таньцюристея, танечниця, таньцюра (сп. р.). — С. Ш. Л. — Ледацій танечниці і хвартух на заваді. в. пр.

Плясово́й = танешний, до танцю. — Заграйте колі небудь до танцю.

Пневматическій = пневматичний. — П. машина = духової машина.

Пністы́й = пенякуватий.

По = по, до, в, за (на питанні: по чому? по що, по кого? по ким, по чім?). — По синьому морю. — Робити по закону. — До смерти тебе не забуду. — Вода дійшла до мосту. С. Л. — Пішов би я ліс по дрова — а мене жінка чорноброва. в. п. — Дівчинонька по гриби ходила. в. п. — Пішла на базар по витки. — Пішов по лікаря. — Плаче за братом. — Не суди мене з очей, судя з плечей. в. пр. — Ідти по полю, по дьсу = йти полев, лісом, гаєм. — Чорноброва дівчинонька хода гаєм плаче. в. п. — Сдєлать по егò совѣту = зробіть за його порадою, як він радив. —

По дѣлу = за ділом. — Тату! ось до вас чоловік прийшов за ділом. Кр. — Пошибкѣ = через помилку, похплившись (Чапч.).

— По а́тому дѣлу = в сій справі. —

Пімець по промисхѣднію = Німець з роду, родом. — По общему согласію = за спільною згодою. — По милости барекой = з ласку панської. — По ненависти ко мнѣ = з ненависти до мене.

— По моему мнѣнію = на мою думку. — По несогласію = через неагбду. —

Через незгоду всі пропали, самі себе звоумали. п. Мазепина. — Родня по жені = родич через жінку, по жінці. —

Скучать по жені = за жінкою нудитись. —

Вздыхати по ней = зітхати за нею. — Кого кохає, за тим і зітхає. в. пр. —

Выстрѣлить по комѣ = стрєлитинакого.

Поалѣть = почервоніти, зчервоніти.

Поахатъ = поахкати.

Побабничать = побабувати, побабити. — Побабувала років скільки, та й канула.

Побагровѣть = почервоніти, зчервоніти.

Побавивать = боїти ся (трохи) — Вона таки боїть ся трохи свого чоловіка.

Побалабонить = побалакати; подзвоніти, потелєньвати.

Побалагурить = побалакати, побазікати.

Побаламутьти = побаламутьти, покаламутьти.

Побаливать = боліти (часом, трохи), недугувати. — Голова часом болить.

Побаловати = 1. побачувати ся, попу-
стувати, пограти ся. — Побалував ся
трохи, пора й за книжки.

2. побалувати, полєстити, помазати
(кого).

Побалтувати = 1. сколючувати, колотити
(по троку або часами).

2. балакати, белькотати. — Дитива по-
чиняє вже белькотати.

Побанити = побанити, поміти.

Побаробшити = покуйбодити, покудѣв-
чити і т. д. д. Баробшити.

Побархатися = пововтузати ся, побѣр-
сати ся; поборікати ся.

Побаритися = запаніти, попаніти. — Ся-
дять мила — запаніла, чорт на дров ні по-
ліва. в. п.

Побарски = по павському, як пан.

Побарствувати = попанувати.

Побаршничати = побаршувати, поган-
длювати.

Побасєнка = побрєхєнка. С. Л. Ка.

Побаякати = полюляти, полюлюкати, по-
коликати, поколисати.

Побаяти = побалакати.

Побездєльничати = побайдкувати, по-
ледарювати, прогуляти (де-яку годяву).

Побезпакіти, са = потурбувати, ся (С.
Л., поклопотати, ся).

Поберегати, ся = берегти, стерегти, ся.

Поберєжникъ = береговий вітер.

Поберєжний = береговий, приберєжний.
— П. житєль = бережанин. — Усі бе-
режане змагають ся проти його волі. Кв
Поберєжье = бєрег, приберєжье.

Поберєчь, ся = иоберегти, ся, постерегти,
ся, поглядіти, пошанувати, пошляну-
вати (С. З.). — Пошануй худобу раз, вона
тебе десять раз пошанує. н. пр.

Побєсєдовать = побалакати (С. З.), по-
розмовляти.

Побивати, побіти = побивати, побіти, по-
побіти, хворостивою — хлѣбѣ дати,
почухрати, палицею — поломачати, по-
суду — потовкати, хлѣб, траву — потоло-
чити, трохи — поколошкати. — Попобя
його добре та й пуства. Чайч. — По-
товк горшки й маски. — Грид поколошкав
трохи хлѣб. Чайч. — Ще й міні віп ребра
поломачв. Гр. Чайч.

Побирати = забирати, забрати, взяти. —
Чорт тебе побери = нехай тебе чорт
визьмує.

Побирати = старцювати, просити мѣ-
лостиню, поїд віконю ходити.

Побирѣха = прошак і д. Ніщій.

Побіть = д. Побавіть.

Поблагодїєстити = подзвонити.

Поблагодарити = подякувати. — Встав-
те, бояре, вставте, шапочки поздїймайте
і подякуйте. н. п. — Подякував за хлѣб, за
сїль і за науку добрим людям. К. Ш. —
Хлѣбороб уклавив ся бабі, подякував тай
поїхав. я. к. Гр. Чайч.

Поблагодїєтвувати = погодити, по-
щастити, посприяти. — І роаміт ся чу-
мачевою, доля погодила: дванадцять пар
водів має та ще й грошей сїзлу. Мова. —
Погоди мнї Бг і на сей рік: почав я роз-
живатсь. О. Ст. — Спасибі пона! посприя
мнї придати обложок. Кв.

Поблажати = потурати. С. З. Л. — Не по-
турай дитині. С. З. — Не потурай журбі:
вона тебе під серце, а ти їй під нїс перцю.
н. пр. — Я своїм параживам не потураю,
мужякові ні по що у зуби глядїти. Лев. —
А возак добре дбає, на живчу не потурає,
живці віра не дїймає. п. д. — Коли у тебе
гроші є, що не скажи, всяк потурає, брех-
ня за правду всяк приймає. Ал. — То ти,
дочко, не потурай свєкрусі, не мовчи їй. Лев.

Поблажєтвувати = пораявати.

Поблаживати, **поблажїти** = дурити, цус-
тувати (часом).

Поблажка = потурання, попуск (С. З.).

Поблєвати = поблювати.

Поблєдлий = зів'ялий, зблїклий (на пр.
квіток), полянїлий (за пр. твапова), змар-
нїлий (чоловік).

Поблєкнути = зблїкнути (С. З. Л.), зів'я-
нути, поблїкнути, полянїти, повідїти,
змарїти, помарїти. — Сви воли поздя-
хають, так саме й корови, біє личенько не
зблякне, аві чорві брова. в. п. — Полян-
ли брови, помарїло лїжко, обєсплає дїтво-
ра, як перепелчак. н. п. — Всі мої кнїти
луговні полянїли, що твоїх к заквї у себе
не вадїли. н. п.

Поблєстїти = поблищати, поблискати.

Поблєяти = побєкати, помєкати і т. д. д.
Блєяти.

Поблєстїти = д. Поблєстїти.

Поблудити = 1. поблудкати, поблудити,
потиняти ся. — Поблудавши мїя Петрусь,
та й до дому авов вернувсь. Кв.
2. побухуровати, поволочити ся.

Поблуджати = д. Поблуджати 1.

Поблєдвѣлий = зблїдлий, поблїдлий, по-
полотвїлий. — Сидять Галя в голонах у
брата, дрібні сльови ропить на чоло пово-
лотнїла брата. Ст. С.

Поблѣднѣть = аблѣднути (С. Л.), аблѣднати, поблѣднути, поблѣтити (С. Л.), як по-
лѣто — попологнѣти (С. Л.). — Поблѣда
на виду. К. Ч. Р. — Поблѣи, як крейда, як
стіва. ч. пр. — Воша вса пополотвіла з ляку.

Побогатѣрски = молпцарському.

Побогатѣть = забагатѣти, побагатѣти,
розбагатѣти, роажити ся, про кількох —
пороаживати ся.

Пободать = поколоти, побудати, побуць-
кати.

Пободриться = побадьорити ся, побасу-
вати. — Кобила не така, як Сваридова або
Стецькова, що говіє з десяти як побасува-
ла, то й ноги повідкидала. К. Х.

Побожиться = забожити ся, поклясти ся,
заприсягти. — Готов забожити ся. Кн.

Побой = побій. С. Жел. — Ти заплатиш
мнѣ за побій. Сп.

Побойще = д. Бйтва.

Поболать = 1. побовтати, поколотити,
сколотити.

2. побалакати, побазікати. С. Л.

3. поколихати, позитати, помахати, по-
дрігати.

Поболѣть = поболѣти, послабувати, по-
хворѣти, похорувати. — Поболѣть та й
перестане. — Бодай же вам, чумачеальи,
воли похворіли, як ви мої чавати з вашого
поїл. в. п.

Поборать, **поборѣть** = 1. поборювати, по-
борѣти, зборѣти. — Не той возак, що по-
боров, а той, що вивернувся. в. пр.

2. перемагати, змагати, верх, гору бра-
ти, перемогти, змогти, подужати (С. Л.),
здолѣти, верх, гору взяти. (Д. Одолѣвать).

3. вступати ся, обороняти, рятувати,
заступити ся, оборонити, порятувати.

Побормотать = 1. побуркотати, потур-
котати.

2. побурмотати, помурмотати, помішри-
ти, похарамаркати.

Поборникъ, **ца** = заступник, ця, оборо-
нець, оборонця (С. З.).

Поборничать, **поборничать** = заволочити,
заскорѣдити (д. Боронить 2).

Поборѣть = д. Поборать.

Поборъ, частіше мн. поборы = здірство.

Побочный = 1. побічний, боковий, сто-
ронній.

2. д. Незаконнорѣдженний.

Побойрски = д. Побарски.

Побойтсьи = побоятися; постерегти ся.

Пображивать = 1. плѣтати ся і т. д. д.
Бресті.

2. д. Бродити 3. (почивати).

Пображничать = погудати.

Побранивать, **побранить**, ся = лаяти, ся,
алаяти, покартати, молаяти, ся. — По-
лазалась та поблилась молодий. Лев. — По-
картай словами його, а ве бий. Номас.

Побранка = лайка, свѣрка.

Побрасывать = кидати, розкидати.

Побратанецъ, **побратинъ** = побратім, на-
званий брат.

Побратски = побратерски, братецьки,
за брат. — Вони братецьки мов жвля. Гр.

— Іля разом, за брат жили. н. о. Киев. Ст.

Побрегать = погребати, погребувати, по-
гидувати; погордувати. — Та ще й не
погидували вашими злиднми, а привітали
мов рідню. Лев. В.

Побревать = побрязчати, побряквати
і т. д. д. Бреззати.

Побресті, **побрѣсть** = побресті, потягти,
повіяти ся, почвалати, поплѣтати ся
(Ос.), потеліпати ся, пошкандибати. —
Побрів народ, як очманій, побрів од шин-
ку до швина. В. Ш. — Взвими торбу,
потяг у Візьшаву. К. Ш. — А він набрав
дров, та й потаг собі помаду. Чайч. — Воно
й повіяло ся з нашого села. Кн. — Ціпок у
руки зані і почвалав. Гр. — Потеліпавсь
по воду. Кр.

Побрить, ся = поголіти, ся, виголіти,
ся, оголіти, ся. — Брати на панциву
ходили, поки лоби їм погодили. К. Ш. —
Віє чистенько оголив ся і в жулана вар-
дав ся. н. п.

Побродити = поблукати, новѣштати ся
і т. д. д. Бродити.

Побросать = покидати. С. Л.

Побрыгать = побрякати, побряквати,
попріскати, попірскати (К. Ч. Р.).

Побрызгать = побурчати, помурчати, по-
бурмотати, побуркотити.

Побрызгать = побрякати, побрязчати, за-
брязчати.

Побряжшка = брязкало, брязкальце і д.
Бречкалка.

Побряцать = побрязчати і д. Бреззати.

Побудительный = спонукаючий.

Побуждать, **побудить** = будити, спону-
кати. — Оповідач мовчить за причаєи, пе
ввлявє дружєи, які спонували до походу
Русів. Бар. О.

Побуждѣніе = побудка, повод, спонука-
ннє. — На ради з такими побудками то сю-
ди то туди хвіляи ся. Л. В. — Зробив так

за поведом власної волі моєї. Л. В. — Не дбали про задоволення егоїстичних спонукань самолюбства. Пр.

Побуйствовати = побушувати, побуяти, пошарабурити, повойдувати.

Побунтовати = побунтувати, ся.

Побуравити = носвердлити, повертити.

Побурлачити = побурлакувати, пробурлакувати.

Побурліть = побушувати, побурхати, поклекогіти.

Побурчати = побурчати, побуркотати, побуркотити, побурхотіти.

Побучати = погудіти, погустіти і т. д. д. Бучати.

Побушевати = д. Побуйствовати.

Побучити = позолити, полужити. — Позолити мої дівчата плаття. К. З. о. Ю. Р.

Побуявити = д. Побуйствовати.

Побывати = побувати; одвідати, навідати.

Побыть = побути, пробути.

Побычтись = 1. похурити ся.
2. спанати ся, опинати ся, иручати ся (де-кілька часу).

Побѣгати = побігати.

Побѣгущка, у вразі: «на побѣгущках» = у побігеньках, за поїхача бути. — Цялий день у побігеньках. Лев.

Побѣгъ = 1. утічка, утічка, тікання, утік, утіканка, втек. С. Ш. — Для утічки з тюрми. Б. Н. — Утіканка не славна, але позитивна. н. пр.

2. пасінок, пасинкі (відсіяти гл. пасикувати), парост, пагонець і т. д. д. Отпрыскъ.

Побѣда = 1. побіда, ст. звиятѣство (С. Ж.). — Зичи хвалебного над неприятелем звиятѣства. Киев. Ст.
2. перемога.

Побѣдитель, вице = побідник, ця, стор. — звиятѣця (С. Ж.). — Бул, Евеїв як наслідки, похвальну рацию сказав і свій паш, що звав ся побідник, до боку Низа привязав. Кот. — Правда собі славу побідника. Пр. — Києве вийшли назустріч побідникові. Бар. О. — Поляни обходили ся, як побідники з завойованими. Бар. О.

Побѣдять = д. Побѣждать.

Побѣдний, побѣдоносный = побідний.

Побѣжати = побігти, швидко — дреженути, чкурнути, махнути, диухнути, шаснути, шатнути, туяючи — затупотіти, про дітей — докопотіти (К. Д.). — Втіи — не втіи, а побігти можна. н. пр. — Дреженув, аж лятами вресе. н. пр. — І красти бублики шатнули школярі. Гр.

Побѣждать, побѣдять = побіждати, побивати, ст. звиятѣти (С. Ж.), побіліти, побіяти, звиятѣжити, повоювати, звоювати перемагати, змагати, черенотіти і т. д. д. Осѣивать. — Пан Хмельницький добре вчиняв: Польщу засмутив, Волощину побідав, Гетьманщину звеселив. и. д. — Сагайдак і шабля, котрими неприятеля звияжав. Киев. Ст. — Радять ся, як їм того змія (що напав на їх) повоювати. н. к. — Мазепа бою ся Палія, щоб він його не звоював. н. о. К. З. о. Ю. Р. — Та між його (Турка) та не звоюем, тільки роздатуем. н. п.

Побѣжка = біг, ходя. — У цього нова добра хода.

Побѣжникъ = довгий ремінь замість дішла в санках (в Сибіру, де їздити собаками).

Побѣльвати = біліти, побіліяти:

Побѣлять = побіліти, вибіліти, про кілько — повибілювати.

Побѣсити = подратувати, посердити.

Побѣситься = показити ся; полкотовати; помордувати ся, подурити. (Д. Вѣситься).

Побѣсноваться = полкотовати.

Повадяться = д. Поваживаться.

Повадка = 1. звичка; увада (С. Ш.).

2. погурання, попуск (д. Поблажка).

Повадливый, во, повадный, но = звичний, во, звиклий, до; увадний, но, унадливий, во. С. Ш.

Повадчикъ = привідник.

Поваживать = водіти або воіти (часом).

Поваживаться, повадяться = звикати, звикнути; уважувати ся, увадити ся (С. Л. Ш.), повадити ся (С. Л.), знадити ся (С. Л.), занадити ся, розпонадити ся. — Звик по ведіях байдани бити, так і в поведію не візьметь ся за роботу. Кн. — Увадив ся, як свина у моркву. н. пр. — Післяд мав над водою, та звадив ся дик з бородою. н. п. Под. — Увадилась свинята до чужого болато. н. пр. — Як вовк до кошаря увадив ся. н. пр. — Лисичка увадилась до тєї яблуньки. н. к. — Оце помічаю, що вона повадилась проти череди і під вербу виходити. Кн. — В той свідок до ябуку завадив ся соїд. н. к. — Роспонадив ся вовк, ще йде. н. к. Ман.

Поважничать = попинати ся, повелічати ся, побундочити ся.

Поваксить = поваксувати. — Поваксував чобота.

Повалить, ся = 1. повалити, звалити, ся, покотити ся. — Вітер дуба звалив. — І покотилась яничари. К. Ш.

2. сунути, посунути, пошелівкати. —

Коли це люди як сунуть з хати. в. к. — Так і пошевеливали всі в хату. Полт. Чайч.

Повалка, у виразі: „в'яз повалку“ = ПОКОТОМ. С. З. — Похотом полагала. С. З. — Зійшло сонце, — лашки-панки похотом лежали. К. ПІ.

Поваль = 1. д. Морь, Надёжь.

2. у виразі: „на поваль“ = ЛОСКОМ, ПОКОТОМ. С. З. — Убивъ на поваль = на смерть забив.

Повальний = поголовний. — Повальнав боляне = пошесть, повітря і д. Морь. — Була пошесть, то всіх нас перекачала. Кр.

Поваракать = побазграти, поляпати.

Поварганити = побривькати, пограти на дрибї.

Поваренний = кухенний.

Поварёнокъ = кухарчя (Ос.), кўхтык. С. Л. — Тарас мусїв зробитись кухарчам. Кн. — Первуу ся Шевченко до пекарїи на кухарча. Кн.

Поваривать = варити (по малу).

Поваритъ = поварити.

Поварька = 1. куховарка, кўхарка (Пр. д. під сь. Бухарка), поварька (д. під сь. Поварья).

2. жінка кўгарева.

Поваричать = кухарювати, куховарити.

Поварня = пекарня, кўхня (С. З. Л.), поварья. — Повернув його на пекарню навчати ся куховарству. Кн. — Пиймала ту рибку, повеся її на поварю, а поварька й каже. в. к. Мав. (Пр. д. ще під сь. Бўхня).

Поварськїй = кўхарськїй.

Поварство = кўхарство, куховарство. — Навчати ся куховарству. Кн.

Поваръ = кўхарь, кўхар (С. Л.), куховар. — Щоб кухаръ а голоду умер, то б вь цвинтарі не поховала. в. пр. — Гдава зробити з його куховара і повернув його до пекарїи. Кн.

Повахлать = побазграти, попартолити.

Поващивать = повощувати, вощити (по малу).

Повёртыивать = повкрўчувати.

Поведёніе = поводіння (С. Жел.), поводжене (Кн.), поведівка, поведёння (С. З.), повелачка (Ман.). — Таке поведжене скдасть са на паськї примх. Кн.

Поведёрно = відрали, на відрó.

Повелитель, наца = повелитель, ка.

Повеличать = повеличати, пославити.

Повелывать, повелытъ = 1. велити, наказывати, загадувати, ввелити, наказати, загадати.

2. панувати, верховодити (С. Л.).

Повелывіе = велівня, наказ (С. Л.), загад (С. Л.).

Повергать, повергнутъ, ся = кидати, ся, скидати, ся, падати, валити, ся (С. Л.), кїнути, ся, скїнути, упасти, звалити, ся, повалити, ся, підгорнути (Ос.).

Повернуть, ся = повернути, завернути, ся.

Поверстный = верстовий.

Поверстыивать, поверстать, ся = рівняти, порівняти, зрівняти, ся.

Повертень, рос. Tgoraeolum L. = красóля, красулька. С. Ав.

Повертыивать, повернуть, ся = вертїти, повертати, повернути, обернути, ся.

Повертеть, ся = повертїти, покрутїти, ся.

Поверхностно = звёрху, поверховне (Л. В.).

Поверхностный = 1. вёрхній, поверхóвий, 2. неглибóкий, безосновний.

Поверхность = верх, по́верх (С. Л.); по-вёрхня. — Доторкнувшись до єдвального верху. Кн. — Озираючи поверхню царства. Пр.

Поверхъ = звёрху, на вёрсі (С. Л.), по вёрсі (С. Л.).

Повеселить, ся = повеселити, звеселити, ся.

Повеселеть = повеселити, повеселїшати (С. Л.). — І у вас грохи повеселїшало.

Повесті, повесть = поведіти, ся, сломить — попровадити, потягати.

Повечеріе = вечірня.

Повечерть = повечерити, звечерити. — Звечеріо, віч заходять, місяць а хмары не виходить. В. Ш. — Ой уже вечер, та й повечеріо. в. п.

Повадорить = посёрдити ся, посварити ся.

Повилыванный = повивочний, бабвицький.

Н. бабка = д. Акушерка.

Повивать, повить = 1. повивати, сповивати, сповити (д. Пеленать).

2. бабувати, бабити. С. Ш.

Повивное = повивочне.

Повивальщина = повитўха, сповитўха.

Повидать, ся = побачити, ся, зобачити, ся. — Як побачити, що хто йде, то питаї. п. о. Грив. Чайч. — Бог дасть ще побачимь.

Повидному = здасть ся, мабутъ, либнь, відно, на óко. — На око наче що й добре воно, а вва в його душа — не вгадати. Кн.

Повилка, повилка, рос. Cuscuta Tourg. = повітїця, прївїтїця (С. Ав.), Convolvulus

- arvensis L. = берізка (С. Л.), повійка (С. Ав.).
- Повиліть** = покрутіть, повертіти, повиліяти.
- Повинитися** = призна́ти ся.
- Повинная** = признання. — **Принести повинную** = призна́ти ся.
- Повинность** = поіншість, натуральна — од(від)буток. — **Стойковий відбуток** заідає нас під живаа. Кн. — Прості люди опрці того справданя відбутку иньчі: давали підводи, робочна на шляхи і т. н. Кн.
- Повинный** = 1. винуватий, виний, винен. — Він в сьому ді не виний.
2. повинний, повинен. С. Л. — Що винсп, віддати повинен н. пр.
3. слухняний; покірний.
4. винуватий, що прязнав сп в своїй вині.
- Повинюваться** = слухати ся (С. Л.), коріти ся, покоря́ти ся, послуха́ти (С. Л.).
- Повинове́не** = послух (С. Л.), послухання (С. Л.), слухнянство, послухнянство (С. З.), по́кора. С. З.
- Повитати** = погвинтува́ти, пошрубувати.
- Повирати** = 1. побрихувати.
2. підбрихувати, прибрихувати.
- Повиру́ха** (сп. р.) = бреху́н, бреху́ха, брехачка (сп. р.) і д. Враль.
- Повиса́ти, повисну́ти** = 1. повиса́ти, повисну́ти, почені́тись (С. Л.). — Він уваа та й повис.
2. авса́ти, ависну́ти, поввиса́ти. — Гляжи так і поввисали до долу.
- Повислый** = авіслий.
- Повисе́ть** = повисі́ти.
- Повите́ль** = д. Пови́ліка.
- Повиту́ха** = 1. повиту́ха, сповиту́ха і д. Акуше́рка. 2. д. Пови́ліка.
- Пови́ть** = д. Пови́вати.
- Пови́ть** = повіти, поплести́, покрута́ти, посука́ти. — Сів плести батіг, поплів трохи тай канув.
- Повиха́ти, повихну́ти, ся** = звиха́ти, ввиха́ти, звихну́ти, ввихну́ти, ся.
- Повихла́ть** = 1. почвалати́, почеліпати. 2. д. Пови́лять.
- Повладычествовать** = попанувати, погосподарювати, моволодарювати.
- Повладе́ть** = поволодіти.
- Повла́ствовать** = д. Повладычествовать.
- Повлачи́ть, повлаче́, ся** = новолокті́, потягти́, ся.
- Поводи́ть, повести́** = пово́дити, понести́. — Пові́ очіма. — **Поводи́ть, поведо́** =
- ко́рчить, зко́рчило (на пр. тіло), па́чить, попа́чило, значі́ло, подубі́ло (на пр. до́шку).
- Поводи́ться** = пово́дити ся, зна́ти ся (з ким). — **Сь кѣмъ поведешься, отъ того наберешься**, н. пр. = в яким пристаєш, таким сам стаєш. в. пр.
- Поводо́къ** = д. По́водь 1. зр.
- Поводо́къ** = по́вілі, по́вінь і д. Во́дополь.
- По́водь** = 1. по́від. — **Взяла кова за шовковий по́від**. н. п.
2. прі́від, по́від, притока, причіна. — **За правдом сієї книжки**. Кн. — Лишень притоки шукаа, щоб помстити ся на хлопцеві. Фр. — **По какому́ по́воду** = в якого́ по́воду, прі́воду. — **З якого́ прі́воду така пеня на мене?** Кн. — **Безъ всякаго по́вода** = без ніяко́ї причіни.
- Поводя́тъ** = поводі́ти.
- Повоева́ть** = повоюва́ти, звоюва́ти. — **Повоювали трохи, та й замирили**. — **Хоче ваки казаками Турка звоювати**. п. п.
- Пово́ень** = д. Пови́ліка.
- Повози́ть** = повози́ти.
- Повозі́ться** = поновтува́ти ся і т. д. **Возі́ться 2.**
- Пово́зка** = віз, візо́к, пово́зка, з будкою — буда, будка (С. Ш.), велика татарська — гарба́, на двох колесах — біла́, бідка (С. Ш.), поганенька — тарала́йка (С. Ш.), торохті́лка, чортопхайка (С. Л.). — **Мя поїдемо будою**. С. Ш. — **Поїхав бідою**. С. Ш. — **Торохті́лка торкоче, а конки бігти не хоче**. н. пр.
- Пово́й** = 1. сповива́ння. 2. д. Пови́ліка.
- Пово́йникъ** = 1. живо́чий голово́ий убі́р (москво́ек).
2. рос. Althaea officinalis L. = калачі́к, проскурня́к, діка ро́же. С. Ав.
- Поволакивать** = потяга́ти. — **Поволакивать гла́зми** = пово́дѣти очіма.
- Поволо́ка** = за́шморг. С. Аф. — **Червопеньея як макі́ка, а сама веначе ласті́ка, а очі́ці з за́шморгом**. С. Аф.
- Поволочи́ть, ся** = поволочи́ти, ся і т. д. **Волочи́ть, ся.**
- Поволо́чка** = ску́бка, та́ска (С. Ш.).
- Поволо́чь, ся** = поволокті́, потягти́, ся.
- Пово́льничать** = посваво́дити.
- Пово́льный** = пово́львий.
- Пово́иць** = поголосі́ти. погаласува́ти, полементува́ти, перепетува́ти.
- Поворачивать, повороті́ть** = поверта́ти, оберта́ти, наvertsати, поверну́ти і т. д. — **Ну! поворачивай ся!** = ну, мерці́!

Поворáшивать, поворошáть = ворушáти, поворушáти.

Повóрина = замі́к (дерев. брусок, що лучить дві дошки або два бруса).

Поворковáть = повуркотáти, побуркотáти, потуркотáти.

Поворовáть = кра́сти.

Поворовскі́ = злоді́йські, по злоді́йському, як злоді́й.

Поворовывáть = кра́сти, окрадáти (де-коли, по малу).

Поворотáть, ся = д. Поворáчивать, сив.

Поворотливий = 1. повороткі́й (С. Д.). — Поворотний човен.

2. жотóрний, меткі́й, шаккі́й (С. Л.). поворотний, поворотни́ця. — Така поворотни́ця, як ведмі́л. Кр.

Поворóть = поворóт, зворóт, поворóтка, ворóття. — Сонце стоїть саме на південному зворóтї, ходім до борщу. Кн. — Тільки дойдете до верб, так зараз і поворóтка. Чайч.

Поворóчатъ = поворóчати.

Поворошáть = д. Поворáшивать.

Поворчáть = побурчáти, помурчáти і т. д. д. Ворчáть.

Повострáть = погострáти.

Повоцáть = повоцáти.

Поврáть = побрехáти.

Повреждáть, повредáть, ся = шкóдити (С. З.), псувáти, ся (С. Ж.), пошко́дити (С. Л.), на(за)шко́дити (С. З.), попсувáти, ся, здоровю — зашко́дити, завáдити. — Як можна морально зашко́дити. Кн.

Повреждéние = шкóда (С. Л.), здоровю від вадсади — д. Надрýв 2.

Повременáть = д. Погодáти.

Повремені́ый, но = часові́й, часом. — Повременное издáние = часопис.

Повсего́дний, но = щорóчний, що рóку, що гóду (д. Ежегóдня).

Повседі́вний, но = щодéнний, но, що днá, по вськ дeнь. — Нема йому впливу: по вськ дeнь зранку до ночі пьє. Кн. (д. ще під сá. Ежедівні́ый).

Повсемі́стний, но = повсю́дний, повсю́дя, всю́дя, скрізь, по всіх усю́дах. — Се повсю́два вигадка, я чув про неї і в Ки́їві і в Полтаві. Кн. — Нехай скрізь по всіх усю́дах на землі звають.

Повсемі́сячний, но = що місяцьóвий, що місяця.

Повсечáсний, но = Ежечáсний.

Повстрѣчáться = зустрѣти ся, адібáти ся.

Ново́ду = д. Повсемі́стно.

Повторéние = повторéння.

Повторі́тельний, но = повтóрний, не. С. З.

Повторáть, повторáть, ся = повторáти, повторáти, ся, у друге казáти, робіти що.

Повы́бросать = повывідáти. — Взяла і вісточки собаці повывідала. в. к. Мав.

Повывести́ = повывóдити.

Повывести́ = повывóдити.

Повывестисъ = повывóдитисъ, повывóдитисъ, поперево́дитисъ. — Було багато яблунь, та всі поперево́дїлись.

Повы́дeргать = высмикáти, повисмикáти.

Повы́дѣлать = повыврóбляти.

Повы́жать = вїдавити, вїкрутити, повикру́чувати.

Повы́жигать = повывáлювати.

Повы́кати, повывну́ть = авикáти, привикáти, привичáюватисъ, аві(приві́)кнути, привичáйтисъ.

Повы́кармливать = повигоду́вувати. — Чи не на сáло повигодували кабанів? Лев. В.

Повы́нести́ = поввы́осити. — Поввыноси́ть усе з хати.

Повы́рубать = вїрубати, повыврúбати, повыврúбувати. — Багато лісу було, та повыврúбували.

Повы́ривать = повыврúвати, волосся, пїрья — поввыску́бати, поввыску́бувати.

Повы́сказать = вїказати, повывказувати.

Повы́скакать = 1. повывігáти, поввыскáкувати.

2. выпáсти, повывпа́дати.

Повы́таскать = повыволі́кати (Ос.), повывтáгати.

Повы́чка = д. Прывы́чка.

Повы́мать, повывснѣть, ся = підіймáти, піднімáти, підніосити, підняти, піднести, ся (д. Возы́мать, ся).

Повы́шеніе = повывшéння, підня́ття.

Повывшівать = повывшівáти, мережками — повывмерéжувати, поввом, сріблом або золотом — погапту́вати.

Повыввáть = повывáти, подихáти (С. Л.). — Вітер віє, повыває, казаночок простигає. В. Ц. — Вітерець подихає.

Повывчáть, ся = повывчáти, звичáти, перевичáти, ся. — Ходім, серце, повывчáймось, коли вірно любиш. в. п.

Повыврені́ый = повывренний, повыврні́й (С. З.).

Повыврїти́ = 1. повыврїти, повывáти, довывáти віри. — А вже казкові віри довыв. в. д.

2. д. Повыврáть.

Повыврка́ = повыврка.

Повірье = повір'я.

Повіря́ти, повіри́ти = 1. довіря́ти, звіря́ти, ся (С. Л.), здава́ти ся, покладати́ ся на ко́го, прируча́ти, доруча́ти, довіря́ти, звіря́ти, ся, зда́ти ся, покля́сти ся на ко́го, приручи́ти, доручи́ти (жому). — Він на по́ все звіряв, а вона що зроби́ла. Харьк. Чайч. — Покида́ш мене, сердити́ю мов, кому ж прируча́ш? Приручаю́ тебе та єдиному́ Богу, а сам я по́йду в да́леку доро́гу. н. п.

2. повіря́ти, перевіря́ти, повіри́ти, перевіри́ти. — Ста́ха грома́да на ло́му, щоб перевіри́ти гро́ші. Кн.

Пові́са = шибеник (С. Л.), пали́вода (С. З. Л.), пали́світ (С. Л.), гультя́й (С. З.), гульви́са (С. З. Л.), жи́руш. — Тимо́ш і Ю́рій бу́ли пали́води́ своєво́льни. Л. В. — Пали́вода і гора́ри́з. Кот. — Не слухня́на ду́ша, гульви́са, за кни́жку ве́седе, ве́се гульви́ки спра́вляе. Кн. — Батько́ві гро́ші марну́ю... знече́вля зроби́в ся жи́руном, а бу́в ко́лись робота́га. Кн.

Пові́сити, ся = пові́сити, ся, поче́нити, ся. С. Л. — Пові́сив на ві́зочку. — Пові́сити го́лову = пову́рити́ся (С. Л.), зажу́рити́ся, засу́мва́ти. — П. нось = но́хню́пати́ся. С. Л. — Пові́сви́шні́ся, пові́сши́й = ві́шалю́к.

Пові́сничати́ = шибени́чати, гультя́юва́ти, пу́стувати́, гульви́ки сира́вляти́, ба́йди́ки би́ти.

Пові́ствова́ніе = опові́дання (С. Л.), о́повідь.

Пові́ствова́тель, ни́ца = повіда́ч (С. З. Л.). опові́дач, ка. — Бу́дь до́брим нислу́хачем, б. че́ш до́брим повіда́чем. н. пр.

Пові́ствова́ти = опові́дати, опові́дувати (С. З.). — Та́ке лю́дяи опові́дають, що́ хи́ба тильки́ в гарно́му сі́і прине́сти ся. Ос. — Що́ от́ся мо́лодичка́ опові́дувала. К. Х.

Пові́ствова́тельни́й = опові́да́льний, пові́стьо́вий.

Пові́стка = пові́стка.

Пові́сть = пові́сть. опові́дання.

Пові́те́рь = заві́тром.

Пові́тріе́ = пові́тря, по́шесть.

Пові́щати́, пові́стять = опові́щати́, опові́стити́.

Пові́ять = 1. повія́ти (С. Л.), повіну́ти, подихну́ти, нахну́ти (С. Л.). — Пові́я, ві́тре, в Укра́їна, де́ повинув я́ ді́чину. Руд. — Зи́ов з по́ли ві́терець пові́не. н. о. — Як із Ни́зу тихи́й ві́тер пові́но, вся́ ни́ца сто́рожа по́гине. н. п. — Подихну́и ві́терець.

2. повія́ти (ха́б).

Повяда́ти, повяну́ти = вья́внути, повья́внути, зівья́ннути.

Повязати́ = повязя́ти, завязя́ти, вивязя́ти, звязя́ти. — Вя́ля ж мене по́в'язали́ і в сно́пши по́склада́ли. н. п. — Завязя́в хустку́ на ши́ю. — Не́ма кра́ще́ ли́ черпни́ська мо́лодичка́ вивязе́ годо́ву. Ка. — Ой пі́шов чу́мак в Сама́рь на биза́рь, черво́ною хуста́вою голо́ву звязя́в. н. п.

Повязка́ = повязя́ка.

Повязыва́ти = завязя́зувати.

Повязь = повязя́ка.

Повя́ляти = повья́ляти.

Повя́лий = повья́лий, зівья́лий.

Повя́ннути = д. Повяда́ти.

Погадати́ = поно́рожити́, заворожя́ти. — За́ворожа́ я́ мія́й, ца́ганочко́! Чайч.

Погане́ць = погане́ць, плю́гаве́ць, па́ску́да (сп. р.).

Поганя́ти = поганя́ти, па́ску́дити.

Поганя́й = поганя́й, па́ску́дний, плю́га́вий, ме́рабій.

Поганя́ = поганя́, па́ску́дство, ве́чи́сть, ме́раба́та.

Погарка́ти = погукати́, погору́лати.

Погарцова́ти = пога́(е)рцо́вати.

Погаса́ти, погасну́ти = 1. гасну́ти, ту́хнути, погасну́ти, поту́хнути. — Гасне́ лю́лька в ро́ті. К. Ш. — Пра́біг на по́жежу, ко́ли́ а́же погасло́.

2. утиха́ти, утихо́мірювати́ ся, ути́хнути, утихо́мірити́ ся, у(в)га́мувати́ ся.

Погаша́ти, погася́ти = 1. гася́ти, ту́шити, погася́ти, поту́шити. — Поту́ши сва́чку.

2. утихо́мірювати́ (С. Ш), га́мувати́, утихо́мірити́, га́мувати́. С. Ш.

Погаше́ніе = гасня́ня.

Погяба́ти, погы́бувати́ = гину́ти (С. Л.), ва́гыба́ти (С. З. Л.), погы́бати́, за́гяна́ти, (С. Л.), ва́(по)гину́ти (С. Аф. З.), пропа́сти, згину́ти (С. З.), за́вапа́стятися́ (С. Л.), за́г(о)па́стятися́, ско́нати́, по́сконати́. — Ги́ле сла́ва, батькя́вца. К. Ш. — Ой по́йхав я́ Моско́вщину, та́ там і за́гнув, сво́ю рідну́ Укра́їну на ві́яи́ пока́зу. н. п. — Чи́ з ко́хання́ за́гяба́ти? н. п. — Згяну́ли, мов і́х зе́мля́ по́глинула́. М. В. — За́гыб, за́гыб у́ Сини́ях Пе́лех м. ло́децькой. н. п. — Хоч і́згянь, про́пади, а́ до мене́ не хо́ди. н. п. — Бо́дай ти́ по́сони́вля́ що́на́с розлуча́. н. п. Б.

Погя́бель = погы́бель, ва́гыба́ (С. Л.), ва́гыш (С. Л.), стра́та, згу́ба (С. З.). — Серце́, Ката́рино, не́ повязя́й лю́дяи́ зло́зи. те́рпи до́ за́гину. К. Ш. — Ви́дичи́ отчи́зпу

до крайньої приходячу згуби. Мазена. С. 3.
— Ой та дівчино, моя люба, твої краса —
моя згуба, брова чорні, очі снаї, а я хло-
пець нещасливий. н. п.

Погібельний = згубний.

Погіблий = пропавший.

Погібно́ти = д. **Погібати**.

Погінь = кривизна, залом (Ман.).

Погля́дити = **поглядіти**, **порівняти** і т. д.
д. **Глядіть**.

Погля́дувати = **погрізати** і т. д. д. **Глода́ти**.

Погла́зти = **поглядіти**, **гави**, **витрішки**
половіти.

Поглода́ти = **погрізати** і д. **Глода́ти**.

Погло́хнути = **заглу́хнути**, **заглу́шити** ся.

Поглоща́ти, **поглотіти** = **глатати**, **гліма-
ти**, **ковтати**, **погли́нути** (С. 3. Л.), **ковту́-
ти**, **проковту́ти**; **втя́гувати**, **вбіра́ти**.
— Згинула, мов іх земля поглинула. М. В.
— Щоб мене земля поглинула! Зінь. —
Крейда вібрая вохкість. Кр. — Пісок втя-
гує в себе воду. Кр.

Погло́щеніє = **глатання**; **втя́гування**.

Поглу́мі́тися = **поглу́міти** ся, **поглу́зу-
ва́ти**, **покешкува́ти**, **насьмі́яти** ся. — Знаю
вашу славу — поглузувати, покекшують, тай
квуть під лауу. К. Ш.

Поглу́ші́ти = **подурніти**, **подурнішати**,
дурніши ста́ти.

Погля́дувати = 1. **поглядіти** (С. 3.), **по-
зира́ти**. — По дворюку похажав, на сонечко
поглядає, чи високо сонце сходять? н. п. —
Сестра шіби позирає на переказ. Кв. — По-
зирає в вікно. К. 3. о Ю. Р.

2. **доглядіти**, **наглядіти**, **чазирати**. —
Я віду на хвилю, а ти доглядай за дітьми

Погля́де́ти = **поглядіти**, **подивитись**. —
Подиви ся, доню, яка я стара — міні в до-
мовишу лягати пора. н. п. — Ти думаєш,
асянько, що тут міні добре, прийди, подиви
ся, нке міні горе. н. п.

Погля́нути = **погліну́ти**, **позира́ти**. —
Яя зачуа Новак Дебеняч теє, позариун на
короленья Марка. Ст. С.

Погна́ти, **ся** = **погна́ти**, **ся**, **поту́рити**,
попудіти, **заня́ти**. — Він за ним погнав
ся, та не здогнав. — От який азяр вираєть
ся з пущі, так багачарь поженеть ся за ним
та й аябсь. н. к. Ман. — Сів на свого ко-
личевника, потурав за ними у погоню. Ст. С.
— Яя занав пан Хмельняцький поперед себе
живіа череду. н. д.

Погнива́ти, **погни́ти** = **гни́ти**, **гни́ти** ся,
гністи, **тру́хнути**, **погни́ти**, **потру́хнути**
і т. д. д. **Гни́ти**.

Погно́йти, **ся** = **погно́йти**, **згно́йти** ся.

Погну́сі́ти = **погугня́вити**.

Погну́ти, **ся** = **погну́ти**, **зігну́ти**, **позги-
на́ти**, **ся**.

Погнуша́тися = **погрéбати** (С. 3.), **поги-
дува́ти**, **погядитись**, **побри́дитись**. — Не
погребайте моїм хлібом — сіллю.

Погня́зяться = **погнивати** ся, **посе́рдити**
ся, **порéмствувати**. — Посердиз ся троха,
тай помиралсь.

Погня́здо = **попа́рно**, **па́рами**.

Погова́ривати = **балака́ти**, **поде́йкувати**
(С. 3.). — Давно вже люди балакають про
це. — На неї ще й подейкують. Сп. — На
ню подейкують, що вона такя відьоха.
Харьк. Чайч.

Погово́рити = **побалака́ти**, **поговорі́ти**,
помовіти, **порозмовля́ти**; **поми́рити**, **по-
хамаркати** і т. д. д. **Говорі́ти**. — Ні с ким
міні поради́тись, ні с ким побалакати, ні с ким
думи розділя́ти, ні с ким і заплакати. Гринько.

Погово́рка = 1. **розмова**, **бала́чка**.

2. **приказка**, **прислів'я** (С. 3.), **приго-
вірка**. — До казки приказка годить ся. н. пр.
3. **помовка**, **чутка**, **поголо́ска**. С. 3. —
Про аська помовка, а вовк у хату. н. пр.
— Давно вже про це чутка йде.

Погов'я́ти = **погові́ти**.

Пого́да = **пого́да**, **годи́на**. — **Хоро́шая**,
прія́тная **пого́да** = **до́бра**, **хоро́ша** **го-
ди́на** і **просто** **годи́на**. — **Дурна́я**, **не-
на́стная** **пого́да** = **него́да**. — **Сні́жная**
п. = **снігові́ця**. — **Суха́я** **ві́тряная** **п.**
= **сухові́триця**. — **Наста́ла**, **наступі́-**
єть, **бу́деть** **хоро́шая** **п.** = **на** **годи́ні**
ста́ло, **розгоди́нюєть** **ся**, **на** **годи́ну** **кла-
де́ть** **ся** (Харьк. Чайч.). — І в годуну і в не-
году безчерестанно народу плізе з хурами
зерна до знакомого млина. Б. Щ. — Коли
на Мартина хороша година, то буде добре
на людей і на врожай. н. пр. — Ластівки
влітають — годнуну обіцають. н. пр. —
Треба вистигати косить за годнау. С. Аф.

Погоди́ти = **потре́(и)ва́ти**, **підожда́ти**, **по-
чекзти**. — **Погоди́** і = **стрі(и)ва́й**, **трі(и)-
ва́й**, **пострі(и)ва́й**. — **Постра́й**, **не** **тікай!**
— **Куплю** **черевячя**. н. п. — **Пострівай!**
Я **такя** **дію** **са́йда**. н. к. — **Погоди́** =
зго́дом, **перего́дом**, **тро́хи** **зго́дом**. — **Ко-
ли** **чую** **перего́дом** **хтось** **краща́ти**. в. о. —
Праходь **троха** **зго́дом**. в. о. — **Троха** **пе-
рего́дом** **іде** **ого́родом**. н. п. — **Що** **ти**
вэймеш **ся?** **Па́та** **менш** **троха** **зго́дом**. О. Мир.

Погоди́шка = **него́да**, **него́дошкя**.

Погоди́чний = д. **Пого́дний**.

Пого́дки = **оди́ю** **по** **оди́ному**. — **Пя́теро** **ді-
ток** — **оди́ю** **по** **оди́ному**.

Пого́дливий = **него́дливий**, **непого́дйий**.

Погод'я = 1. на рік, річно, на год.
 2. череа рік, год.
 Погод'яний = роковий, годовий, порочний.
 Погодій (тільки про годяву) = годняний, ясний, сонячний. — Годявне літо. С. Л. — Годявний день. С. Л.
 Поголіть = обголіти; поголіти.
 Поголовний, но = поголовний, но, усі до одного.
 Поголовщина = посполите рушення. С. З.
 Поголедать = поголодувати, поговіти.
 Поголубіть = поголубіти.
 Погонка = д. Нагоний.
 Погонный = поवाद'ожний.
 Погоничьк = 1. погонєць, погонич.
 2. гінєць.
 Погоничий = погонєцький.
 Погонь = 1. погоня.
 2. прогія.
 3. погон (галун на військових мундирах).
 4. фус, ф'уси, г'уца (після горілки).
 Погоня = погоня, гонітва. — В'я погоню = на здогін, в догін, в погоню, в погоню. — Кинувся за ним на здогін. — А баба-ята як почула, та за ним в поговю. в. к. Ман. Говатва за Татарями. К. Б.
 Погоняка = батіг, пуга, бич і все явше, чим поганяють.
 Погопати = поганяти, пав'яти, торкати, волів — г'єйкати, в ліво — собкати, коней ще — н'бкати, бичем — бичув'яти. — І учора орав, і сьогодні орав, ой хто ж тобі, мов серделько, волів поганяв? н. п. — Павий лишень, бо стає вже поночі. Кв. — А ну, торкай, хлопче, щоб ще ва видна до'хати. Граб.
 Погорать, погорѣть = горіти, погоріти, згоріти.
 Погоревать = погорювати, посумувати, потужити, пожурити ся.
 Погорший = нагріний.
 Погородский = погородянському.
 Погорький = погорілий.
 Погорьтъ = д. Погорать.
 Погорьлецъ = погорілець.
 Погорячиться = погорячити ся, погн'ивати ся, посердати ся.
 Погосп'едски = по п'анському.
 Погостить = погостювати.
 Погосп'едствовать = попанувати, пропапувати.
 Погостю = цв'ятарь. С. З. Л. — З довгою рукою під цв'ятарь. н. пр. — І років через сто на цв'ятарь приїде внук. Гуа. Ар.

Поготову = більше, гірше.
 Пограбать = 1. пограбувати, погарбати, пошарпати (д. Грабать 2).
 2. погром'адити, погребті (д. Грабать 1).
 Пограживать, погром'ати, ся = похваляти ся, нахваляти ся, погрозувати (С. З.), сварити ся (С. З.), страхати, похвалити ся (С. Л.), погрозити, посварити ся (Ос.), по(на)страхати. — Запорожців погромуєт Мазея і перестерегаєт. Кочубей. С. З. — Він похвалив ся підкалат. н. о. — Скв'чвши так сю поважу рацию, пав-отець посварив ся на сна пучко. Лев. В.
 Погракать = погукати, про воронів — покр'а(я)кати, покр'юкати.
 Погранить = пошліховати.
 Пограниче = погрянничча, узгрянничча (С. Ш.). — Вони узгрянничча людом осадил. К. Д.
 Пограничий = погрянничий, порубежний, обміжний. — II. анакъ = копєць, ставити — копцювати. — Грвницю обходили, часті копці анипулюча. Л. В.
 Погребальний = похоронний.
 Погребальщакъ = гробок'оп, могиляк.
 Погребать, погребеті, погребеті = ховати, хоронити, поховати, похоронити. С. З. Л. — Піп людей ховав, ховають і його. н. пр. — То не хмари лисе совце заступала, то не буйні вітри в темнім лузі бушовала, то козак Хмельницького ховала, батька свого оплакала. н. о. — Казав себе поховати в степу при долині, казав собі насипати впосоку могалу. н. п. — У холодній ямі мене поховали, ще й вогами зверху землю приптали. Гр. Чайч.
 Погребеніе = похорон (С. Л.), ховання.
 Погребєць = погребєць (Лів.), пуадро, пуадерко, пуадерок, пуадерочко (С. З.). — Пуадерочко з срібними флашками. Кочубей. С. З.
 Погребьца = погребця, пригребьца, погребьяк, погребник.
 Погребной = погребий, льховий, склеповий.
 Погребеті = д. Погребать.
 Погребщакъ = д. Винопрод'авецъ.
 Погребъ = погріб (Лів. С. Л.), льох (Прав. С. З. Л.), холодний, глибока (С. Л.), тежнік (С. З. Ш.), на квашевяву — кваснік, на пиво, мед то-що — цв'яниця, для бджіл — ошпанік, тежнік, бджолянік (Чайч.), кам'яний, дужний — склеп (С. З.), в сходимо — похідний (Чайч.), передня частина погріба — д. Погребьца. — Скрізь хода, тільки у той погріб не заходить. н. к. Ман.

— Поляз у погріб та вточи явасу. н. к. Ман.
— То грім загнав їх в темний льох. Кот.
— Аж кишить невольника у Сиракузах в льохах і тюрмах. К. Ш. — Піди хлопче, до пивниці та вточи ще пива. Я. д. — Піди до пивниці та наточи з барилця дулівки. Ки. — Заховати своїх бджілок у омшанин. О. Мир. — Склап одбали, вина реяські по-вбїрали. Мвзена. С. З.

Погрѣзати, ся = приверзати ся, помарити, ся. — Таке ж приверзет ся у ві спі.

Погрѣмѣкъ, рос. Aleatorolophris (Rhimantus Crista Galli) = бубовийк, жѳвті брѣтчики, брѣягітка, конопляник, личиця (укр.), двївнѣць, звїночки (гал.). С. Ав.

Погрѣмїшка = брѣякало, брѣякітка, брѣякальце, брѣякотїло, гуркало, торѳкало, торохтілка, торохтілочка. (Пр. д. під сл. Брѣвѣлка).

Погрѣмїть = погрѣмїти, погрїмотїти, погуркати, погуркотїти, погрюкотїти, погурчати і т. д. д. Грѣмїть.

Погрѣстї, погрѣстє = 1. д. Погрѣбїть 2. — 2. д. Погрѣбѣть.

Погрѣзати = д. Погрѣживати.

Погрѣмїти, погрѣмїти = розбївати, руйнувати, плондрувати, цїстѳштити, нїщити, розбїти, порозбївати, поруїнувати, сплюндрувати, сплїстѳшити.

Погрѣмїти = рѳрух, руйнування, сплюндрування, сплїстѳшення (С. Пар.). — У країна через внутрїні рѳрухи нї на віщо зведла ся. Ч. К. — Сввволоенства і рѳрухи межї людьми дїють ся. Ст. Л.

Погрѣхотати = погуркотїти, погрюкотїти, погуркати, погуркати.

Погрубїти, погрубїтити = погрубїтити.

Погрубїти = погрубїти, погрубїшати, погрубїнути, потвердїти, потвердїшати, потвердїнути.

Погрудно = кїпами. — Продав картоплю кїпами.

Погружати, погружати, ся = 1. поринати, поринути, затопїти (С. Л.), занурити (С. Л.), потопїти, ся. — Любо місяцю з зорянї в воду порвнати. К. Д. — Я сїв і увесї поринув в єдине балянїя. Кн. — Ян набїгла хвїля, так і потопнї ся човен. 2. наважувати, ся, нахурувати, ся, накласти хуру, навангажити. — Тїльки нахурували ся, зарив і поїхвля.

Погружати, погрудзати = тонїти, топїти ся, потопїти, затопїти ся, в болотї — загрудзати, загрудзнути (С. Л.).

Погрудзалий = затоплений; загрудзалий.

Погрудзати = наважувати, хурувати.

Погрудзати = пожуриги ся, посумувати, потужити. — Може ще раз пожури ся, з дїтками заплучу, може ще раз сонце правди хоч крїз сон побачу. К. Ш. — І жив — не любля, і вмер — не тужила, тодї тїльки потужила, як на лавї положила. п. п. — Посумувала трошки та й з думки винїнула.

Погрїзати = погрїзати, поточити (д. Грїзати).

Погрїзати, погрїзати, ся = грїти, погрїти, ся, перегрїти ся. — Пустї, свату, перегрїти ся, на молоду подивити ся. н. п.

Погрїзати, погрїзати = 1. грїшити, погрїхувати, погрїшити, зогрїшити, прогрїшити ся.

2. помилїти ся (С. З.), омилїти ся, помилїти ся, омилїти ся (С. Л.), схибвїти ся, схибїти, звїдити. (Пр. д. під сл. Омилїтити).

Погрїзносьть = огрїх (С. Л.), огрїшок, прѳгрїх, помїтка (С. Л.), омїлка (С. Ж.), хїба (Ос.), охїба (С. З.). — Коженї свої хїби визначає. в. пр. — Зробив невеликий огрїх: укосив ся в вашу траву. Кн. — Не велики то великий огрїшок, що не так сказав. Кн. (Д. ще під сл. Омїлка).

Погрїзно = грядкамі. — Продав огрїки грядками.

Погрїзати, погрудзати = в болотї — гурзувати, погрудзати, загрудзати (С. Л.), у водї — тонїти, затонїти, затонїти ся.

Погрїзалий = загрудзалий.

Погрїзати = по(за)каляти ся, побруднїти.

Погубитель, щца = погубитель, ка, агубця (С. З. Ж.).

Погубити, погубити = губити, збавляти, заапащати (С. Аф.), запропащати (С. Аф.), нїщити, погубити, загубити (С. Аф.), згубити (С. Л. З.), заапащити (С. Аф. Л.), абавити, з свїта звести, смерть заподїяти, стратити, свїт завяззати. — Загубити душу. С. Аф. — Мене сестри з свїту згубили, під куцем у лїсі мене положили. Гр. Чайк. — Мабуть ти навязали зрети мене з свїта. Лев. — Ти ж мїні вїк завяззати. н. о. — Давай радитис, як би його звести — давай, кажу, силїни. п. к. Ман. — Взяти мене замїж дали і свїт мїні завяззали. н. п.

Погудало = 1. д. Гудїла і 2. д. Забавник.

Погудати = 1. д. голос, сьїв.

• 2. приказка, вїгадка, прикладка. С. З.

Погудати = погустїти, погучати і д. Гудѣти.

Погудувати = розгудувати.

Погулять = поагу́кати; потішити, побавити (д. Гулять).

Погулю́кати = пограти у піжмурки, у нава́са.

Погулять = погуля́ти.

Погуля́вѣть = пошолудівити.

Погусти́ть = погустішати, потужавіти, потугішати, про листя — порясніти.

Погуту́рять = побала́кати, порозмовляти, побазікати.

Подава́тель = подава́льнийк, пода́вач, подаве́ць (д. Пода́тель).

Подава́ти, пода́ти, ся = 1. подава́ти, пода́ти, ся. — Пода́й, те = ке, кете. С. Л. — А кете лиш зресо́ло! К. Ш.

2. посува́ти, ся, посу́нути сл. — Пода́й ся впе́редь = посу́нь ся напе́ред.

3. схля́ти ся, наведе́ти ся, схли́ти ся, наведе́ти ся. — Я росказа́в ім усе ді́во, те́пер і во́пи схляють ся на мій бік. — Пода́ться (про здоро́вля, лі́та) — осу́нутись.

Подава́йти, подави́ть, ся = 1. дави́ти, души́ти, ча́вити, подави́ти, подуши́ти (С. Л.), поча́вити, ся. — Подуши́ла ба́гато лю́дей.

2. пригвіта́ти, утиска́ти (С. Ш.), глуши́ти (С. Аф.), заглуша́ти, тлу́жити, затлу́ляти, заглу́шити, затлу́жити (С. З.). — Пригвіта́ють ша́шу мову.

3. дави́ти ся, подави́ти ся, удави́ти ся. — Бода́й ти гадушко́ю пода́вля ся. н. пр.

Пода́вно = пото́му, поготі́в. — Ти не зна́єш, а я й пото́му. Чайч. — Те́пер до́щів нема, а там і пото́му. Чайч. — Лев ста́в та́кий плохеньки́й, ко́ди щепи́ не зада́вив, мене́ не займе́ й поготі́в. Б. Г.

Подаво́к = підда́вки. — Гра́ти в підда́вки.

Пода́кати = пота́кати, поеге́кати, при́такву́ти.

Пода́рять = подарува́ти. С. Л. — Спарува́ть та й чорто́ви подарува́ть. н. пр. — Ко́ли подарува́а, то не нади́сь одібра́ть. в. п.

Пода́рокъ, здр. подаро́чекъ = да́руло́к (С. Л.), подару́лок, подару́ночок, подаро́к, гості́нець, дарови́зна, баа(с)арі́вка, при умо́вах — порука́ви́шне, на спо́мни — па́нї-ля́тка, на свята́ках нача́льни́кам — раде́ць. — Ой що́ то ми́ні за та́кі дару́нки: бі́зі перла́ і коралі́ бі́лу шкя́ гуля́. в. п. — Подару́нки бе́з штана́в за Дніпро́м біга́ють. н. пр. — Соко́лант побра́ли, туге́цько́му ца́рю в подаро́к посла́ли. н. п. — Я гроше́й не пла́тва — се дарови́зна від дядька́. Кн. — Чу́мак понаво́зив жи́вці і ді́ти́м уся́ких

басарня́ків. в. к. (Д. ще́ під сл. Гості́нець і Да́рь).

Пода́рочни́й = подару́нкови́й, подарко́вий.

Пода́тель, па́ца = подава́льнийк, па́, пода́вач, подаве́ць, пода́вця. — Я то́бі, Марусю́, не подаве́ць, що́ пода́м то́бі греби́нець. в. п. — Я, па́не, ка́жу до́ його́, тільки́ даве́ць-подаве́ць, а на су́д сама́ вона́ ста́не. Кн. — Че́рез сво́го пода́вця́ а́нста до́ вашо́ї ми́лости́ посла́юча. Кі́ев. Ст. — Пода́вці́ Хресто́ні! Згля́ньте ся́ на мене́ бі́дного! Кн. (За́писано́ в Ки́ївські́й Ла́врі від ста́рця).

Пода́тливі́сть = усту́пливі́сть, усту́пчи́вість (С. Жел.), схи́льчи́вість (С. Жел. Пар.).

Пода́тливий = усту́пний (С. Ш.), усту́пчи́вий, (С. Жел. Ш.), услу́хливий (С. Ш.), схи́льчи́вий (С. Жел. Пар.), зго́дливий, неспе́речли́вий, поту́льний, хистки́й, златви́й. — Не́ма в його́ тве́рдо́ї вда́чі, пригрі́й його́ — ві́н і пода́сть ся́, сказа́но — поту́льне се́рце в його́. Кн. — Ві́н напо́сія́ ся́, а я лю́дина поту́льна і зго́дия́ ся́. Кн. — Лю́дина хистко́ї вда́чі — ві́н і пере́йшов до́ їх та́бору. Кн. — Ту́рок не́хай Моска́ли ще́ поля́ка, та́к Моска́ль зата́вний бу́де на умо́ву. Ч. К.

Пода́тні́й = пода́тний, зата́ткови́й. — У́ряд пода́ткови́й. С. Пар.

Пода́ти = д. Подава́ти.

Пода́ть = пода́ть, пода́ток (С. З.), да́ни́на, о́плата (Кр.), бра́ча, поде́реча (Ка́терино́с. Чайч), з пра́бутку $\frac{1}{10}$ — де́сятї́на, з ду́ші — по́душне́, ва́ воло́сні по́треби — воло́сне́, від димя́ря — димове́, поди́мне, ве́рхове́, коши́чне, від бджі́л — очко́ве, воско́ве, повоско́ве, за зе́млю — ла́вове́, чи́пш (С. З.), від вола́ — ро́гове́, пово́ловци́на (С. З.), від ми́нново́го ко́ла — по́колесне́, ні́колеші́на, пого́лова — голо́винна́, од ра́за — раде́ць. — Пере́січно́ на чо́лові́на при́падає́ самі́х семе́йних пода́тків 12 руба́в на рік. Кн. — Іно́к ві́льни́сть е́сть од всі́х пода́тків. Б. Н. — Бе́з вся́ких тя́жарів і пода́тків. С. З. — Тя́гуть ве́ликі́ о́платки́. Кр. — Чи́нші і вся́кі́ пла́ти маю́ть да́вати підда́нні. С. З.

Пода́ча = пода́вання́, пода́нина.

Пода́чка = пода́ння (С. З.), да́ток, да́тка (С. З.), да́чка. — Підза́усть ся́ до па́нів, зя́к на да́тки, та́к де́ вже́ йому́ до ро́боти. Кн. — Жи́днми́ хоч би́ найбільша́ми, не́ уводя́чи ся́ да́тками. Орлик. С. З. — Жи́вѣть пода́чками = в ру́ку да́вть ся́.

Пода́нне = пода́ння (С. З.), ми́лостина́.

Подбавля́ти, подбави́ть, ся = доба́вля́ти, при́бавля́ти, підби́льшувати́, при́кида́ти,

підкидати, добавити, прибавити, підбільшити, првкинути, підвинути, ся.

Подобавка = д. Добавка і Надбавка.

Подобатувать, подобгати = підмішувати, підмішати, уколотити.

Подобвять, подобють, ся — 1. підбввати, підбвти, стељу дшками — підшввати. підшвти, про кільки — поідшввати, поідшввати. — Подобють гвздіми = підбвти гвздіками, поцьвяхувати, чоботи — підгувати. — П. гвздь = підбвти око, ставника поставити. — П. нодь себѣ = підтоптати. — Подобються = підбвти ся, підтоптати ся, прятупати ноги. — На жовтм піску підбв ся. а. д. — Щось почав одставати — певне підтоптав ся — Подобвять, подобють нѣдѣ = підшввати, підшвти, хутром — вхутрувати (С. Л.), про кільки — поідшввати, повихутрувати.

2. підбввати, під(на)мовлати (С. З. Л.), підущати, настрѣчувати, підцькѣувати (С. З.), підбурювати (С. Л.), підбвти, під(на)мовити (С. Л.), піджигнути, підустити (С. З.), настрѣчити, підцькувати, наштїркти. — А на людей вата підцькувати не боїш ся? К. Х. — Один на сопілку грає, другий дівач підмовляє. а. п. Под.

3. піддобрювати ся, підлазити, піддѣшувати ся, підмішувати ся, підстилати ся (С. З.), підсввати ся (С. З.), підлабузювати ся, прилабузювати ся, запобігати ласки, лестити ся, піддобрити ся, підлігати, підлестити ся (С. З.), підмостити ся, підсввати ся, підлабузювати ся, запобігати ласки. — Вже під його підстилавсь кованн й жіщане. Макар. С. З. — Пан Туря щось дуже підсипав ся цвѣра Латана до дочки. Кот. — На при вїні і до Бозаревнїв підлабузав ся. Зівьк. — І прилабузавсь до Кяприва, мов до просителя пшець. Кот. — Не лестишь: хїба я забула, що ти сьогднѣ зробив? Чайч.

Подбавка = 1. підбввання.

2. д. Поддѣдка.

Подбвратъ, подобратъ, ся = 1. підбврати, на(шо)збврати, підбврати, збврати, вїзбврати. — Насмуд позбврат — такого багато порознпало ся. — Ровбидз лямчу, то ввзбврат шкло, щоб хто ногу не заскабв. Кр.

2. підвнвати, підсмїкувати, ся, підтїкати ся (Ос.), підїяти, підсмїквуть, ся,

підтїкати ся, підкачати. — Підсмїжнн спїдищу, а то аж волочить ся. — Підгачав штани.

3. підбврати, добврати, підбврати, добврати, до пари — добврати до пари, парувати, спарувати. — Хотїв молитись, тай молитви не добрав, тїльки заплакав. Ос. — Коли б спарувати, та чортіві оддати. а. пр.

4. д. Подобваться 3.

5. підкратити ся, підкрати ся. — Віп підкрав ся до баштану тай давав кавунуврати.

Подбвть = д. Подобвять.

Подблїудный = що підкладасть ся під блїудо, на пр. аружечок або що. — П. нѣся = що свпввають в Москѣвщїні жїнки на святках, ворѣжучи на блїодах.

Подбвдрятъ, подбвдрятъ, ся = підбвдбрувати, підбвдбрити, ся. — Разом в тм вїп підбвдбрував молодїж. Кв.

Подбв = 1. д. Поддѣдка.

2. підбввання, підбввання (чобїт гвздікамн).

Подбвѣка = бѣбка (маленьке ковадло у шевцїв).

Подбвгати = д. Подбвгивать.

Подбврный = підбврий.

Подбврдннкъ = підбврднѣ, підбврдїдв.

Подбврдѣокъ = підбврдїдѣ, бородѣ, спїднѣ частина — вбїло, хто має велике волю — воластьїй. — Сїла й вона бїля його, правою рукою торкаючись до підбврдїдѣ. Сам. — Лїде горїло рум'янцем од висївї до сьмого підбврдїдѣ. Лев. — Вуси чмаленькі, а на бородѣ сажїй цушок. — І я там була, мед-вїно пїла, по бородѣ текло, а в рот не попало. а. к. — Упала та вдарила ся богодою об стїл. Кр.

Подбврднцкъ = підбврдч. — На всї рука підбврдч: і смушки підбере і стережись, щоб клячо до скрвнї не підбврдч. Бѣ.

Подбврь = 1. підбвраннѣ, збвраннѣ.

2. підбврь, добврь (С. Л.), до пари — паруваннѣ.

3. піднѣток, бѣрок, кѣрки (Ос.). — Однн чобїт на підновї, а другий на хоргу, а хто хоче лїха знати, то засвѣтати дворку. а. п.

Подбвчєннѣсь = у бѣки вѣяти ся.

Подбврсѣувать, подбврсѣють = підкїдати, вїкїдати, підбвннути, вїкїннути, дѣтнву вв руках, бавлячи — чўкати, гўцати, чўвїкати, мвч під гвзку — підгїлїати, підгїлїати. — Підннув в гору. — А пу, хто вщє вїкївє. а. к.

Подбвравать, подбвратъ, ся = 1. підблѣувати, підголїти, ся. С. Л. — Підголїва бороду. а. к.

2. обкрадати, обкрати, обікрати.
 Подорóсьть = д. Подбрасывать.
 Подбрóшья = підчервня.
 Подбрóшник = попруга. С. Жел.
 Подбрóшний = підчервний. С. Л.
 Подбóгать, подбóжать = підбiгати, підбiгти.
 Подбóлявати, подбóлять = підбiлювати, забiлювати, підбiлити, забiлити, попідбiлювати, позабiлювати.
 Подбóлка = 1. підбiлювання, забiлювання. 2. забiл (на пр. сметана до борщу).
 Подбóль = 1. д. Подбóлка 1. 2. рос. д. Мать і Мiчиха.
 Подвiлявати, подвалѣть, ся = підбóчувати, підкотити, ся.
 Подвалъ = д. Пiгресьб.
 Подваривать, подварить, ся = 1. підварювати, доварювати, підварити, доварити, ся. — Треба ще доварити, бо не зовсім заварилось. 2. наварювати, наварити. — Наварити вiсь.
 Подвезти = д. Подвозить.
 Подвергать, подвергнуть, ся = віддавати, підводати, підлягати, віддати, підвѣсти, підлягти, піднясти. — Подвергнуться наказанію = піднясти під кару. — Подвергнуть ниткѣ = зайта на вуки. — Подвергнуть ответственности = підвѣсти під одвіт. — И. суду = віддати під сiд.
 Подвередѣсьи = порушити ся, підірвати ся і д. Надорвать ся 2.
 Подвертывать, подвернуть, ся = підгортати, підсòбувати, підкладати, підбóчувати, підгорнути, підсунути, підкласти, підкачати, весподiвною вдiйти — наверити ся, заскóчити, підскóчити. С. Л. — Підгорнувши невеличке рученя під біле личко. В. Ш. — Підсуува йому вкесьла до підпису. — Підкачай штани, бо задралаеш ся. Кр.
 Подвесель, подвеселькомъ = д. Навесель.
 Подвесельѣти, подвесельѣти, ся = підвеселѣти, підбiювати, підвеселѣти, ся, підпоити, підивѣти, підпити.
 Подвѣсти, подвѣсть = д. Подводѣть.
 Подвздохи = здухвина, здуховина (С. Жел.), голóдна ячка (між ребрами і клубом), голóднiвка, голóдниця, голóднiвка (С. Жел.), бѣбехи (С. Аф. З. Ш.). — Не бий теляти по здуховині. Полт. — Треба шпикою вдарити о праву здуховину і трічі плюнуть на видаі (и. зам. від прсагоів. Яст.).

— Як йому не хвирѣ, коли вадсадили бѣбехи. С. Аф.
 Подвздошный = здуховиний.
 Подвѣвать, подвѣть, ся = 1. піддвѣати, підкрóчувати і д. Завивѣти і Навивѣти. 2. підлазати, підлящуватись і т. д. д. Подвѣваться 3.
 Подвннóй = підкрóчений, присóканий.
 Подвигать = посòвати, порóхати.
 Подвигать, подвигнуть, ся = посувати, посòбувати, присòбувати, посувати, присунути, ся. С. З. Л. — Посунѣте ся, дiвчатка, а від стола та до записки. и. п. — Посунѣсь, брате, нехай чоловік сиде. Той посунув ся. и. к. Мил. — Посунѣ ся, Ляше, хай Русин сиде. и. пр. — Старче! сею горити! А я на суму тай дальше посуну. и. пр. — Зеленький бараночку стели ся низенько, а ти милай чорнобранный присунѣ ся близьенько. и. п. — Подвигаєсь = посòбуючись, посувам.
 Подвигаться = посòватись.
 Подвигивать = посувати.
 Подвигнуть, ся = зрушити, порóшити, ся, нахилити, ся до...
 Подвигъ = подвиг (С. Жел.), великий учпюк, велике дiло. — Се подвиг е не за дла тах, чия мета в житті утiха. Зiнья.
 Подвижник, ца = подвижник, ця (С. Жел.), трудивий, ця. — Живцем стоить перед мене историчні дiячі і трудивими. Кв. — Лише буде, щоб люди знали наймевши тієї великої трудивині. Кв.
 Подвижность = рухливiсть, рухавiсть. С. Жел.
 Подвижнóй = 1. рухливий, рухавий (С. Жел.) движкий, меткий (С. Л.), потовкучий, непосидющий. — По улицях раз у раз бачиш рухливих кидиц. Пр. — Хоч старий, та ще движкий, раз у раз на вотах. Кв. — Про емпыи — бiгквий (С. Л.). 2. похідвий, походящий, рухóвий. — Похідвий млан. — Походящий стiл. Сп. (Д. ще під сл. Передвижнóй).
 Подвизаться = труждати ся, борóти ся.
 Подвигнуть, ся = д. Подвигать, ся.
 Подвѣть, ся = д. Подвѣвать, ся.
 Подвластный = підвластвий (С. Жел.), підвладний, підлѣглий, підданий, підлѣжвий (С. Жел.).
 Подвода = підвода, хура, фура. С. Ш.
 Подводѣти, подвѣсти, ся = 1. підводѣати, приводѣти, підвѣсти. привести, ся. — Підвѣли йому кони. — Подвѣсти мтòгъ = підсунувати.

2. наводити, навести. — Той наймт і навів злодів до хазяїна.

3. підмаювати, підводити, піддурювати, підмаїти, підвести, піддурити.

Подводный = підводний.

Подводчик = підводчик (С. Л.), погонець, хурщак (С. Ш.) і т. д. д. **Навобник**.

Подвое = подвох, подва. — Я не вмію так як ти: подвох разом любити. в. п.

Подвозить, подвести, подвезать, ся = підвозити, привозити, навозити, підвезати, ся і т. д.

Подвозный = надрезаний.

Подвозчик = возільник, возій.

Подвоз = привоз, навоз,

Подвои = привій, мп. привої (у сохи).

Подволакивать, подволочь, ся = підволікати, підволочити, ся.

Подволока = 1. підволікання.
2. горіще, гора. С. З.

Подворачивать, подворотить = 1. підкочувати, підкотити. — Підкотив камінь під хату. — Підкотив віз під повітку. Чайч
2. підгортати, підгорнути, підобгати. — Підгорнувши везельчак ручея під біле лачко. В. Ш. — Сидить мила у порога. віжки підобгавши. в. п.

Подворотня = підворітниця.

Подворье = 1. заїзд, заїздний дім, постійний двір.
2. подвір'я (дім з церквою або кашницею у городі для пробування ченців).

Подвох = підхід, підкіп, каверза (С. З.).

Подвыять = підійти. — **Подвыливший** = підійлий, п'януватий, п'янієвський, на підійтку. — А вже підвів як засне, то хоч коті гармати — і усом не жоргне. К. Ш.

Подвышать, подвысить, ся = підвижати, підвостити, ся і т. д. д. **Возвышать, ся.**

Подвять, подвять, ся = 1. піддувати, піддуть, піддмухувати.
2. віяти, провіяти, провіяти.

Подвѣдомственность = залєжність (С. Жел.), підлєглість (С. Л.).

Подвѣдомственный = залєжний, підлєглий, підлєжлий (С. Жел.), підвластний (С. Жел.).

Подвѣдчивый = вінчальний, шлюбний.

Подвѣсить, ся = д. **Подвѣшивать, ся.**

Подвѣтка, подвѣть = навівка, навівки, причіпка, причіпок.

Подвѣтренный = підвѣтрянний.

Подвѣсокъ = підважок (що причеплюють ся для ваги).

Подвѣшивать, подвѣсить, ся = чіпляти, почепити, причепити.

Подвѣять = д. **Подвѣвать.**

Подвѣзы = ре(п)штобання (С. З. Л.). рпштубнок (д. Лєса).

Подвѣзать = д. **Подвѣзывать.**

Подвѣзка = 1. підвѣзування.
2. підвѣзка, у личаків, у постолів — волюка.

Подвѣшвекъ = дерево для рпштобання.

Подвѣзочный = підвѣзочний.

Подвѣзывать, подвѣзать, ся = 1. підвѣзувати, підвѣзувати, підвѣзати, ся. — **Подвѣзаться кушакѣмъ** = підперезати ся поясом.
2. рпштувати. — **Подвѣзывать лѣса** = ставити рпштобання.

Подгадеть = напскудити.

Подгабать, подогнуть, ся = 1. підгнути, підгнути, підобгати. — Сидить мила в кінці стола, ніжка підобгавши. в. п.
2. підгортати, підгорнути, ся.

Подглядывать, подглядать = підглядати, підгрізти.

Подглазный = підочний.

Подглазе = ямка під оком.

Подглядать = д. **Подглядывать.**

Подглядчикъ, ца = підглядач, доглядач, ка, шпиг (С. З.). — Бач, чортова доглядчик, така задрига. Кв.

Подглядываніе = підглядання.

Подглядывать, подглядеть = підглядати, підгляджувати (С. З.), підглежувати, підзирати, піддивляти ся, наптрувати (С. З.), горіти очима, підглядіти, піддивити ся, підудрити, підсоріти, припаштрувати, приздріти (С. Л.). — От він заховався десь і підзрав і к. Гр. Чайч. — Приздрім люди, що він що ночі божої таска сїво. С. Л.

Подгнивать, подгнить = підгнивати, підгнипяти, пошідгнивати. — **Подгнивший** = притрощий.

Подгнита = підпал (С. З.), різнал. — Принеси трісок на підпал.

Подгнитѣть, подгнитѣть = 1. підпалювати, підпалити.
2. підбурювати, підмовляти, підбюжувати і д. **Подбнѣть** 2.

Подговариваніе = підмовляння, підмова.

Подговаривать, подговорить = підмовляти (С. З. Л.), намовляти (С. Л.), підущати, підманювати, настрєнчувати, під-

мобити (С. Л.), підговорити (С. Л.), намобити і т. д. х. ще Подбиваєть 2. — Вона цюють та гуляють, із собою Семена Павла ва охоту підмояляють. н. п. — На віщо ая ти підмояляти йти в Кита? Лев. — Підмояляла дівчина молодого козала: а ти, серце, ходи. н. п. — Ой цюють-гуляють, дівча підмояляють: гей поїймо з ними. н. п. — Воду пабірала, Марія вомояляла: мавдруй, Марку, і во мною молодюю. н. п. — У жидовство аяі у бесуревство намояляти не мають. Ст. Л. — Мене, мамо, москаль звав, жить до себе підмояля. н. п.

Подговорщик, ца = підмовник, ца (С. Пар.), наустник, ця, шепотівник, ця.

Подговоръ = підмова, памбова, наущєня. — Ти дівчино спамътай ся, на підмову не давай ся. н. п. — З намови і поради різних людей. Б. Н.

Подголовокъ = підголовач.

Подгояъ = пригон. — Тепер на ярмарку пригову мало було.

Подговаять, подогають, ся = 1. підгаяти, поганяйти, підігнайти, ся.

2. прилажувати, прилаштовувати, приправляти, преладити, приладяти, прилаштувати, приправити, ся.

Подгораживать, подгородить, ся = підгорожувати, підгородити, ся.

Подгорать, подгореть = підгоряти, підс(ш)малювати ся, підлікати ся, підналяти ся, підгоріти, підс(ш)маліти ся, підекти ся, підшаліти ся, присмагліти ся, присмажати ся. — Пиріжки трохи присмагли ся. Кр. — Печене пороси аж присмагло. С. З.

Подгорье = підгірря.

Подгорный = підгірний.

Подгородный = підгородний, пригородний.

Подгорельный = підалекий, присмаглий.

Подгореть = д. Подгорать.

Подгориюмивать, подгориювятся = журити ся, важурити ся, засмутити ся. — Сидить зажурившись.

Подготовлять, подготовить, ся = 1. ви(на)готовлювати (Мав.), підлаговувати, підлажувати, ви(на)гоговити, підготовляти, підладити, підладяти.

2. розпочинати, надроблювати, розпочати, надробити, ся.

Подграблявать, подграблять, ся = підгрібати, підгортати, підгрозажувати, підгребти, підгортити, підгрозадити, ся. — Підгребти сіно до стога.

Подгребать, подгребеть = д. Подграблявать.

Подгребки = вігрібки.

Подгрифокъ = приструунак. — Вподоаж вижньої части брания, супрота ручки, прироблена деревяна полоска, міцно прикріплена до брания — се єсть приструунак. До його називаєні всі струпи бандури. Воин. Зоря 1895—1.

Подгрудный = підгрудний.

Подгрудокъ = підгорля.

Подгривать, подгривать = підгривати, підгривати, подпідгривати.

Подгузокъ = підгузок.

Подгуливать, подгулять, подгуляють = піднивати, піднийти. — Подгулявший = д. Поддіваний. — Подгулявший = на підпійтку. — На підпійтку нема спиву. н. пр.

Подгущать, подгустить = густити, підгустити.

Поддобриваться, поддобриться = піддобрювати ся, придобрювати ся, піддобрити ся, придобрити ся. — Бач ая придобрив ся, — асе помагаа. Полт. Чайч. — Щоб піддобрити ся до Пресвященного. Лев. В.

Поддобривать = піддобрювання, придобрюваная, полхбство.

Поддавать, поддаты, ся = піддавати, піддати, ся; надавати ся, підлягати, повільняти ся, подати ся, підлягти. — Сумво я ходжу, хоч я і сьмію ся, величя туга, та не подаю ся. н. п. — Не підлягайте величу вудьги. Ки.

Поддавай = піддавай.

Поддакивать, поддакууть = такати (С. Ш.), підтакати (С. З.), потакувати, притакувати, підтакнути, потакати, притакнути, підбріхувати, підбрехати, не а одно — перетакувати, перетакнути. — Добрі хлопці: один бреше, другий потакує. Чайч.

Поддакивающий = такач (С. Ш.), потакач (С. З.), потакувач (Чайч.), підтакач, підбрєгач. — Потакач тим і живе, що лязком грає. н. пр.

Поддальбивать, поддолбить, ся = піддубувати, піддубити, ся.

Подданический = підданський. С. Л.

Подданчество = підданство.

Подданный, ая = підданий, на (С. Л.), підданець (С. З. Л.), підданиця, підданика (С. Л.), підданок, піддасний, піддядний, на, піддєглий. — А также всі його підданці воевали латані галавці. Кот.

Подданство = підданство.

Поддаты, ся = д. Поддавать, ся.

Поддвигать, поддвигнуть, ся = підсувати, підсувувати, підсунути, ся. — Підсув'я скриню під кріват.

Поддівка = чумарка, чинарка, каптан.

Поддергай = купонёрний (що носить куцу одержу).

Поддєргивать, поддєргать, поддєрнуть, ся = підсилювати, підсилювати (С. Л.), підсилювати, підсилювати, ся, про кілька — попідсилювати, ся.

Поддєрживать, поддєржать, поддєржувати, підтримувати, підпрірати, піддєржати, підтримати, піддєрті: заможати, підпомогати, засяло и підбічувати, заможати і т. д. д. **Защищать і Охранять.** — Вона за руку не веде, вона тільки твій розум засявлю, щоб сама ти свій шлях пізнала. К. Д. — **П.** родствєнныя сношенія = родати ся.

Поддєржка = підмога, запомога.

Поддєрнуть = д. **Поддєргивать.**

Поддєбрытєся = д. **Поддєбрытєся.**

Поддєлбйтє = д. **Поддєлбывать.**

Поддєлнь, поддєлнокъ = піддєл, підставка (С. Жєл.), піддєл (на пр. для пляшок, чарок то що), підкладка, піддєлєще (на пр. під діму або що). — Всі чарочки на підвєсах повишляла. в. п.

Поддружье = другі дружкі: піддружба, піддружий (С. З.), піддружко, піддружка. Кв.

Поддразивать, поддразивать = піддратовувати, піддрочувати, піддратовувати, піддрочити.

Поддувало = піддувало, прогарі.

Поддувать, поддутъ = піддувати, піддмухувати, піддмути (С. Жєл.), піддмухнути.

Поддѣмки, поддѣмье = час, коли топить ся „курніа набѣ“ (д. під сѣ. набѣ).

Поддѣвало = д. **Обиѣнщикъ.**

Поддѣвать, поддѣтъ = 1. піддягати, піддягти, одягати під... — Піддягнє ще під свиту хоч оцєй каптанок — вже ж воно теплїше будє.

2. підчєплювати, підчєпати (зачєпати зі споду).

3. піддуривати, піддєнєувати і д. **Обиѣнывать.**

4. красти, підкрадати, підчєплювати, украсти, підчєпати.

Поддѣвка = д. **Поддѣвка** (тепер частїше пишуть се слово, як воно вимовляєть ся, себто через „ѣ“, а не через „ѣ“).

Поддѣлка = підрєблюваннє; підрєбленнє (С. Жєл.), фальш, хвалєш. С. Ш.

Поддѣльвать, поддѣльвать, ся = 1. підрєблювати, підрєбляти, підрєбїти, прирєблювати, прирєбїти (зі споду).

2. підрєбляти (С. Жєл.), фальшувати, хвалєшувати, підрєбїти, фальшувати. — Підрєбляти гроші. — Хто би листа або печатї фальшував. Ст. Л.

3. підрєблювати ся, підмєшувати ся, підлабєувати ся, підкидати ся, підстилати ся (С. З.), підсєнєати ся (С. З.), мостити ся, лакувати ся (Ман.), підбаршувувати ся, прилєшувати ся; примєзувати ся, прилабєувати ся, підрєбїти ся, піднєровити ся, підвєрнути ся, прєсєбрати ся (С. Л.), підкинути ся, підмєстити ся і т. д. — А Іван підсапаєть ся до пана, грохи в руку його не цєлує. Кп. — На при кінці і до Козарєвїк підлабузєв ся. Зїньк. — Вона не знала, як під воє підвєрнутєся. Кв.

Поддѣльватель, ница, поддѣльщикъ, ца = фальшовник, хвалєш(і)вник, ца (С. Ш.), тільки грошей — грошорєб.

Поддѣльный = 1. підрєблений (С. Л.), підрєбляний (К. Кр.), підбєрний (С. З. Л.), фальшивий, хвалєшний. С. Ш. — Були там купчики проворні, що їздили по ярмаркам і на вршнєць на підбєрний погнаний продавали крам. Кот. — Кинули са до тїєї метрєки; піп глянув і зараз наже: вонь підбєрна! Хаба се мон рука? і рука і печатка підбєрні. Кв. — Хаба ж не видно, що це хвалєшнє гроші?

2. прикидливий (на пр. смуток, сьмїх тощо). Гр. Чайч.

Поддѣтъ = д. **Поддѣвать.**

Подѣнка, ком. Ерметера = подѣнька. С. Жєл.

Подѣнникъ = д. **Дєнєвникъ.**

Подѣнный, но = подѣвний, во. — **П.** рабѣта = подѣвнєца.

Подѣнщикъ, ца = подѣвщик, ца (С. Жєл.), подѣвний, ца (Харьк. Чайч.), подѣвник, ца (Черн. Чайч.), подѣвничка. — Оцє наймала подѣвнєць мєзати кату — так дорого. Чайч.

Подѣвнєца = подѣвнєца.

Подѣргать = посєкати, посєпати, помєрєпати, потєргати.

Подѣргивать = сєкати, сєпати, послєкувати.

Подѣргивать, ся, подѣрнуть, ся = зєтягати, заволїкати, вєтягити, заволєктї, ся. — **П.** лѣбѣмъ = шєрхнути, завєрхнути.

- Подёрнути пашею, налетомъ = за-
тагті плівкою, присмагнути.
- Подержаніє** = 1. держання, тримання.
2. ужиток (на якийсь час). — Дати, взяти
на подержаніє = позичити (на який час).
- Подержаний** = уживаний (С. Ш.), не но-
вий, ношений.
- Подержать, ся** = подёржати, потримати,
ся.
- Подёрнуть, ся** = д. Подёргивать, ся.
- Подешевѣть** = подешевшати (С. Л.), по-
дешевіти.
- Поджаривать, поджарить, ся** = піджа-
рювати, підпикати, підсмажувати, під-
жарити, підпекти, підсмажити, ся.
- Поджаристый** = підпечений.
- Поджарый** = худорлявий, сухорлявий.
С. З. Л.
- Поджать** = д. Поджымать.
- Поджечь** = д. Поджигать.
- Подживотникъ** = д. Подбрюшникъ.
- Подживотье** = д. Подбрюшина.
- Поджига** = 1. підпал.
2. д. Подговбщикъ.
- Поджиганіє** = підпалювання, підпал.
- Поджигатель, ница** = палій (С. З. Л.), під-
палач, ка.
- Поджигать, поджечь, ся** = 1. підпалю-
вати (С. З.), підпалити, ся (С. З.), про-
дегілько — попідпалювати, в печі — під-
топлювати, підпалювати, підтопити, ся.
— **Поджечь кого** = спалити. — Добре
вогни горять, як в чм підпалити. н. пр. —
Ожепн ся нависний та вгна біснувату, та
не мали що робити — підпалили хату. н. пр. —
Осачина, чом не горш та все куриш ся?
Як би ж мене підпалили, я б горіла — не ку-
рила ся. н. п. — От раз жина підпалела
я хаті. н. к. Маа. — На що ж ти похва-
ляла ся, що спалиш мене? Кр.
2. підпикати, підпаляти, підсма(ши)-
лювати, підпекти, підпалити, підсма-
літи, ся. — Підпекти пирога.
3. підбурювати і т. д. д. Подбунягъ 2.
- Поджидать, подожждать** = піджидати, над-
жидати, спожидати (С. Л.), очікувати,
підожидати (С. Л.), потри(в)вати (С. Л.),
почекати, пострівати, затрівати, заче-
кати. С. Л. — Одає йому копа та й каже:
підождя, я тобі ще гостинца дам. н. н. Маа.
— Зачекай, я перше піду обмиюсь. н. к. —
Пострівайте, поки я поражує в Криволо-
сом об мову дізі. О. Ст. (Пр. д. ще під с.)
Ожждать). — Подожди! = три(в)вай, по-
три(в)вай, стрівай, підожди, почекай!
- Поджигали** = жижки. С. Аф. — Аж жижки
тресуть ся. С. Аф.
- Поджымать, поджять, ся** = підгортати,
підгорнути, підобгати, ся (С. Л.). — Си-
дай, Грицю, кто мене, ще й німечки під-
горпи, я ж тебе поцілую, ти ж мене обійми.
н. п. — Сидати мила на припічку, ніжки
підобгавши. л. п.
- Поджогъ** = підпалювання, підпал. — Без
підпалу дрова не горить. н. пр. — А в по-
пелі тліє огню іскра великого, тліє не вга-
сає, підпалу жде, як той местина часу до-
ждає. К. Ш.
- Подзадоривать, подзадорить, ся** = під-
дрочувати, ся, підштрикувати, підбурю-
вати (С. Л.), підцькювати, підбурю-
жувати, розпалити, ся, піддрочити, ся,
підштрикувати, підбурити, ся, підцьку-
вати, розпалити. ся. — А чу! піддрочи
дяка! Чи не дасть стусаа. Ки. — Коли б
його не підбурював на мєс. Ки. — Він
і так сердять ся, а той іще підштрикує.
- Подзакусить** = підїсти, підживити, ся,
присидати.
- Подзаоривать, подзаорить** = д. Подзаорп-
вать.
- Подзатілокъ** = карк, гамайлк (С. З.), зад-
ня частина шії під потилицю.
- Подзатільникъ** = 1. готовий жіночий
убір у москвовк, що вздівасть ся на
потилицю.
2. потилицник. С. З. Л. — Дати подза-
тільникъ = потилицника дати, в по-
тилицю загілїти. — Надавать подза-
тільниковъ = потилицниками нагоду-
вати. Номвс.
- Подземелье** = підземелля.
- Подземный** = підземний, підземельний,
попідземний. — Вирава того дуба з ко-
рінням, тай подаяє аж у підземельне цар-
ство. н. к. Маа.
- Подзорный** = прозорний. — Подзорнан
труба = д. Зрительнан т.
- Подзывать, подозвать** = підзівати, під-
кликати, прикликати, підзівати, під-
кликати (С. Л.), прикликати, покликати
до себе (Чайч.). — Підзвив до себе та
тоді й наже... — Підкликъ жада і питан-
ну що ж, як? п. о. Яст.
- Подзывать** = подзівувати ся. — Еней то-
му подзівував ся, у баби сучої спитав ся. Кот.
- Подирать, подрать, ся** = 1. драти, шкря-
бати, скубти, поскубувати, подрати, по-
шкрябати, поскубити, скубити. — Все
тце пошкрябала більшеє, продиравшиє на
куцах колючих. Гр. Чайч. — Скубне аа

чуба, та й знов питає, а не знає — знов поскубує. — Мороз по кожѣ подираєть = мороз по за шкүрою.

2. пачити ся, колоти ся, тріскати ся, попачити ся, потріскати ся, розколоти ся, поколоти ся. — Дошка од жару потріскала ся.

Подка́лювати, подколоти, ся = 1. підколювати, підштрікувати, підколоти, підштрикнути, де-кізько — пошідколювати і т. д. — Підколола собі палець шпичкою. Чайч.

2. підшиплювати, підшиплити, ся, про де-кізько — поцідшиплювати. — Підшипнула спідницю шпильками.

3. підрубати, врубати (ще). — Врубай ще дровець.

Подканцеляри́сть = підканцеляри́ст. **Кот. Подка́плювати, подколоти, ся** = підколювати, підривати, підноряг, сл, підкопати, підрияти, ся, про де-кізько — пошідкопувати і т. д.

Подка́рмлювати, подкорми́ть, ся = 1. підгодувати, підгодувати, підхарчіти, підхарчувати, підживити, ся, про де-кізько — пошідгодувати і т. д., про худобу — підпасати, підпасити. — Ой магівно-лебідочко, підгодуй нас хоч трішечки. н. п. — Підгодувалась трохи і коней підпасая та й поїхала.

2. прикормлювати, пригодувати, принажувати кором, прикормити, прагдувати, про худобу — припасати, припасити, ся, зімою — приїновати, ся.

Подкарау́лювати, подкарау́лять = підстерегати (С. Л.), пристерегати, васідати (С. Л.), чигати (С. Л.), павтрувати, сочити, підстерегти, пристерегти, засісти, лопавтрувати, присочити. — Хто-ж це його дом приглядає? — А ну, наже, давшй підстереху і його. н. п. Гр. Чайч. — Нехай присочить його. К. З. о. Ю. Р. — Звсїдають два стрельчики, хочуть його вбити. н. п.

Подка́тывати, подка́чивати, подкати́ть, подеати́ть, ся = підкочувати, підточувати, підкотити, підточити, ся. — Підкотив камінь під хату. — Підточив віз під повітку.

Подка́шувати, подкоси́ть, ся = підкосувати, підкосити, ся.

Подка́шувати, подка́сати, ся = підквашувати, підквасити, ся.

Подка́дывати, подка́дыть = д. Подбра́сывать.

Подка́дышь, подка́дышель = підкідок,

підкідбок (С. Жел.), жін. р. — підкідачка (С. Жел.), сп. р. — підкідча, підкідько, покідько. — Выгодував покідька на свою голову. Кв. — Не мов воно — покідько. Кв.

Подкладень = поклядка (яйце, що підкладаєть ся під вичку).

Подкладка = 1. підстава, підставка (С. Жел.), підкладка.

2. в одежі — підшивка (С. Жел.), підбівка, підбійка, підкладка.

Подкладь = 1. підкладання, підклад.

2. д. Подкладень і Подкладка 1.

Подкладывати, подкласть, подложитъ, ся = 1. підкладати, підкласти, ся. — Подкладывати яйця похъ насѣдку = підспіпати квѣчку.

2. підшивати, підбивати, підшити, підбити, ся (підшивку). — Віи лисом підшитий, псом підбитий. н. пр.

Подкладышь = д. Подкладень.

Подкля́вувати, подкля́вуть, ся = клявати, дякувати, дязобати, поклювати, подзьб(дзю)бати, ся. — Курка подзьобала увесь овес.

Подкля́вувати, подкля́суть, ся = підкляювати, підкалітти, ся, взрюком — підкарючати, ся, про де-кізько — пошідкляювати, ся.

Подкля́ть = д. Бладо́вья.

Подкова = підкова, на чоботях або на череваках — підкова, підківа, частіше мн. підківки, що привязуєть ся, щоб ходити по льоду — бузлук.

Подковы́увати, подковы́уть, ся = підковувати, підкувати, ся.

Подковы́ривати, подковы́ра́ть, подковы́рвуть = підколупувати, підколупати, підколупувти.

Подко́жний = підшкүрний.

Подко́лячивати, подколоти́ть, ся = підбивати, підбити, ся. — Треба підбити під це дощечку.

Подколѣдникъ = д. Ольшанка.

Подколѣть = д. Подка́лювати.

Подколѣнокъ = жіжка. С. Аф.

Подкопати = д. Подка́лювати.

Подко́пъ = 1. підкіп, тайник, потайник. — Порох засипаю — потайники вже зроблені. К. Ш. (Д. ще під с. Міна).

2. підкіп, підступ, підхід, (д. Боварство і Подво́ть).

Подкорми́ть, ся = д. Подка́рмлювати.

Подкра́дкою = брадкѣю. С. З. Л.

Подкра́дываться, подкра́стися = підкра́дати ся, кра́сти ся, пла́стати, підбар-жовувати ся, підкра́сти ся, про де-кіль-ко — попідкра́лати ся.

Подкра́півниця = д. Королёк 2.

Подкра́шивать, подкра́сити, ся = підкра́шувати, підмальовувати, підбарбовувати, підкрасіти (С. Л.), підмалювати (С. Л.), прифарбувати, під карий колір — на-карувати, під який вившай колір — під-синити, підчорніти і т. д. д. **Кра́сить.**

Подкру́чивать, подкру́тить, ся = підкру-чувати, підкрутіти, ся, про де-кілько — попідкручувати.

Подкру́па = підбора.

Подкру́пленіе = підкрёп (С. Жел.), по-кріпость, підсілок (С. Л.), піджива (С. Л.), підмога, запомога.

Подкру́пляют, подкру́пляют, ся = 1. під-кріпляти, ся (С. Жел.), підкрєпляти, ся, покріпляти, ся (С. Жел.), підпирати (С. Жел.), підкріпати, ся, покріпати, ся, під-пёрти; підпомогати (С. З.), запомогати, підсілювати, підпомогти, запомогти, підсіляти, ся (С. Л.); підживляти, під-живляти, ся (С. З. Л.). — Мовлено правду, которую доводами підперти лаво. Л. В. — За столом сиділи, покріпляли сала. К. Д. — Пішли вони у дворець, підкрєпялись. н. к. Ман. — Хлоддем та кобосою закусуля та, як то камуть, і підкрєпяли ся. Кот.

Подку́зывать = підвести, підвести, під-манити. — Це він підвів Якова, це через його він тра дві у вежі просид в. Та я тож тебе підвів. Кр.

Подку́ливать = підпирати.

Подку́вать, подку́нуть = підкупати, під-купляти (К. Кр.), підпідчувати, мого-рничати, підкупити, перекупити, під-платити, підморгичити, ся, скіи дати (Катеринос. Чайч.), де-кільки — попідку-пати і т. д. — З турме утік, варту пере-купивши. Б. Н.

Подку́пной = підкупний, підкуплений, куплений.

Подку́п = підкуп, підкупство (С. Жел.), скуп (Катеринос. Чайч.). — А псарь а його скуп узяв, то тепер уже за його. Чайч.

Подку́пчик = підкупник (С. Жел.), наку-пель (С. З.), перекупчик.

Подку́ривать, подку́рять = підкурювати, підкурити.

Подкла́гать, подложы́ть = підкладати, під-класти, підложити (С. З.), попідкладати.

Подла́живать, подла́дить, ся = 1. підла́жувати, підстроювати, підла́дити, під-ладнувати, підстроїти, ся.

2. підла́гожувати ся (С. Л.), підла́зува-ти ся, піддобрювати ся, придобрювати ся і т. д. д. **Подла́зять** 2.

Подла́за = підліза (С. Л.), підлізник, під-лізауха, приліза (С. Л.) підлепливий, підлєпний (Лев.), влєсливий, підхлєбник.

Подла́зить, подла́зятъ = 1. підла́зати, під-лізати, підлізти, про де-кілька — попід-ла́зати.

2. підла́зати, підлізувати ся, лізати ся, підлабу́зювати ся, лабу́зяти ся, прилізувати ся, підхлєбювати ся, ле-стити ся, підлізати, підлізати ся, під-лабу́зяти ся, прилабу́зяти ся і т. д. д. **Подольща́ться.**

Подла́зъ = д. Подла́за.

Подла́мывать, подла́мать, ся = підлом-лювати, підломити, ся, заломити, ся.

Подла́скиваться, подла́скаются = підла-щувати ся і д. **Подла́зить** 2. і **Подоль-ща́ться.**

Подлега́ть, подлєчь = лягати, залагати, лягти, залити (під що вєбухе).

Подлежа́ть = належати, підлягати, під-падати. — Се діло належеть до суда. — Він за се підпадає під тяжку кару. — Это подлежыть соми́нью = се річ невєна.

Подлежа́щий = належачий (С. З.), нале-житий (С. З.), належний (С. З. Пар.), при-належний (С. Пар.), залєжний (С. Пар.), підлєглий (С. З.). — Належачий братству церковному дьвовському. С. З. — Належи-тую честь йому відати.

Подлетя́ть, подлетѣть = підлітати, під-летіти, підлінути.

Подлєгок = підліток.

Подлєць = подляк, падлюка (С. Жел. З. Л.), паскуда (С. З.), поганєць (С. Жел.). — Кругом паскуда! Чого ж ва його не пля-ють? К. Ш.

Подлєчь = д. **Подлега́ть.**

Подлыва́ть, подлы́ть, ся = підливати, під-сипати, підліти, підсипати, ся, багато — підбурити, про де-кілька — попідли-вати, попідсипати. — Підєви ще борщу. А цу, підєви в чарку оцієї животкової. Кв.

Подлі́вка = 1. підливання, підсинання. 2. підліва, підлівка (С. З.), підлева (С. З.), облівка, нолівка. — До вовчого м'я-сива собака підлива. н. пр. — Свєязчу го-

лову до хрину і локшину на персміну, потім з підсесою пудяк. Кот.

Подливий = підливий. — **Подливне колесо** = підсобне колесо і д. під с. Колесо.

Подліза = підліза.

Подлізувати, подлізати, ся = підлізувати, підлізати, ся, облизувати, облизати.

Подлинник = д. Оригінал 1.

Подлинно = справді, власне. дійсно, авжеж, в самій річі (С. Л.), саме так. — Він справді такий, як про його кажуть.

Подлинность = справжність (С. Пар.), певність, правдивість.

Подлинний = справжній (С. Пар.), сущий, справедливий, щирий (С. Л.), правдивий, власний. — Се його власні слова.

Подліпаю = 1. підліпаю, підліза і т. д. **Подліза**.

2. д. Волокита 2.

Подліпальство = підлізування, підслівність, підлібство.

Подліпати, подліпати = 1. підліпати, підліпнути, приліпнути (зі споду).

2. д. Подлізати 2. і Подольщатися.

3. д. Волокитися 2.

Подліпати = д. Подліпати.

Подліпати = робити, чивити що паскудне, ганебне.

Подло = гідко, паскудно, ганебно.

Подлобье = підлоб'я.

Подлог = підлог (С. Жел.), підбór, фальш, фальшивство, хвальш. С. Ш.

Подложный = д. Подложный 1.

Подломить, ся = д. Подломывать.

Подлость = підлість (С. Жел.), підлота, паскудство, мерзівність (С. Пар.), погань (С. З. Жел.). — Одне підлота не виче таче за собою й другу. Ки. — Подлость тайну еділать = гадючку вкинути.

Подлуный = підмісний. С. Жел. — **Подлуный міръ** = світ Божий.

Подлый = підлий (С. Жел.), підлий, подлічий (С. Жел.), падлюшний, паскудний, поганій (С. Жел.); плазовитий. — От подаа дитява! Кр. — **Подлый поступок** = ганебний вчинок.

Подля = біля, коло, побіля, край, обік, поруч, пошліч. (Пр. д. під с. Везаць).

Подляать = д. Подлязати.

Подлякар = підлякар.

Подлязати, подлязати = підліплювати, підліпати.

Подлясник = д. Водник 2.

Подлясок = 1. підлісок, валісок, прилісок і д. Опішка 2.

2. рос. *Viola canina* L. = браткі, сокирки. С. Ан.

Подлясье = д. Опішка 2.

Подляшка = паскудя, ледащія. — Ой послухай, синку, що говорять вдова: моя дочка ледащія не почує дома, я. п.

Подляшувати, подляшати = підлязувати, підляшувати, шарувати, підлязати, підмастити, помазати, пошмарувати, багато — поідлязувати і т. д.

Подлящик = шаровоб. С. З. — Тут всіяні були провози, пережунки і шаровози. Кот.

Подляшка = підмалювання.

Подляшувати, подляшати, ся = підмалювати, підмалювати, ся.

Подманивати, подманити = 1. підманювати (С. З.), підманити, приваювати, приважувати, привязити, привадити.

2. піддурювати, підмовляти (С. З.), намовляти, піддурити, підмовити, намовити, перемовити.

Подманка, подмань = підмана, підманювання і д. Подговорь.

Подмаренник = рос. *Gaium* L. — гірчак, П. желтля, *G. verum* L. — буркун айля, дераз, дрібноцвіт, жовтенька кашка, медяник, медяник, медова трава, сіворотень. С. Ан.

Подмасливати, подмасувати, подмасляти, подмастити, ся

2. підмазувати, підмоторичувати, підмаслювати, хлібити, підмазати, підмоторичити, підхлібити. — Підмазав стапового, та й пішло діло на лад.

Подмастерье = підмайстер (С. Жел.), челядник.

Подматывати, подмотати = підмотувати, підхотати.

Подмахивати, подмахнуть = 1. змахувати, захвнути (зі споду).

2. підмісувати на швидку.

Подмачивати, подмочити, ся = підмочувати, підмочити, ся; підсикати, підсикати, підбурити.

Подмачивати, подмочити = підмочувати, підмочити, ставити ристовання.

Подмерзати, подмерзнуть = підмерзати, примерзати, підмерзнути.

Подметальщик, ца = метільник, ця, метільничка. — Я до неї куховарочку найму, а до хати та метільничку. и. п.

Подметати, подмести, сть = підмітати, підмести, замітати, захесті, попідмітати. — Підмети хату. — Підмети сміття під прибічок.

Подметати = д. Подмітывать.

Подметка = 1. підмітанія.

2. підметок (нова підшва до старих чобіт). Кр.

Подметный = підквдний. — Подметное дитя = д. Подквдмышь.

Подметочный = підметковий (д. Подметка 2.).

Подмітывать, подметати -иуть = 1. підкидати, підкинути (д. Подбрасывать).

2. пришивати на живу нитку, підстьобувати, підстьобати.

3. підкидати, підкинути підметки. — Чоботи ще добрі, треба тільки підвувати підметки.

Подмітышь = д. Подквдышь.

Подмігивать, подмігнути = підморгувати, підморгнути. С. Л.

Поднипаты, подниаты = підтоптати. — Медвідь підтоптав його під себе.

Подноба = д. Нбоноць.

Подногаты, подногаты = запомогати, підпохогати, підсобляти, вапомогти, підпомогти, підсобити, варятувати. (д. Помогаты).

Поднокаты, поднокнуть = підмокати, підмокнути, примокнути, примокрити.

Подноложивать, подноложити, ся = 1. підмоложувати, підмолодити, ся.

2. підсоложувати, підсолодити (на пр. паво квас).

Подноблвты = підтакнути, притакнути, потакнути (д. Подаквваты).

Подмораживать, подморозити, ся = 1. підморозувати, підморозити, ся. — Підморозити рибу.

2. підмерзати, підмерзнути. — На дворі підмерзає.

Подмостити, ся = д. Подмашивать, ся.

Подмостки = риштовання, підмостка, підмосток (С. Ж.); приность (С. З. Жел.), примістки (С. Жел.). — Лешав на приности. С. З.

Подмочати = д. Подмачивать.

Подмочка = підмо́чка.

Подмоць = д. Подмогаты.

Поднывати, подныти, ся = 1. піднывати, підныти, ся. — Підныти датику.

2. мити, піднывати, розмывати, підмити, розмити. — Не рад нвир хилати ся — вода корінь мле. н. п. — Підмыло греблю.

Подмыльс = кильни, змілини, обмільки.

Подмышка = паха, пахва (д. Мышка 3).

Подмышковый = пахвовий.

Подмыывать, подмыять, подмыныти, ся = підмивувати, підкладати, підмивити, підкласти, підложити, ся.

Подмысыт = підмісити. — Підміси борошня в тісто.

Подмыска = підмивування, підміскування.

Подмысь = 1. д. Подмыска.

2. примішка. С. Жел.

Подмысь = д. Подмысь 2.

Подмычати, подмычати = підглядати, постерегати, вишчати, пристерегати, називати, номічати, сочати, підглядати, по(при)стерегти, помітити, запримітити. (д. Замычати 2, Подглядывать і Подсматривать). — Сочи ж його добре, чи не носить він анісок до швку. Кв.

Подмышивать, подмышати, ся = підмишувати, примшувати, підмішати, приишати, ся (С. Жел.).

Подныти = д. Подныныти.

Подныре = місце під полом (д. Нары).

Поднадуть = піддурити, підмалити, підголіти, клькх — попіддурювати і т. д.

Подначальный = підвачальний, підвластний, піддєжний. С. Жел.

Поднебесный = піднебєсний. С. Жел.

Поднебєсье = піднебєсьє.

Поднебный = піднебінний.

Поднебье = піднебєння (С. Жел.) і д. Небо.

Подневольный = підневільний, поневільний, привєльний.

Поднесєніє = підносєніє.

Поднесити = д. Подносєти.

Подныныти, подныныти, ся = піднынати, піднынати, підвяти, ся, важваєю — піднажувати, піднажити; підводити, зводити, підвести, звести, ся; адіймати, ся, знїмати, внїти, ся, про євітало це — підбівати ся, підбити ся (С. Л.), підїйти, про рослину — підганяти ся, підїганяти ся, внїгатись. — Таке важке, що не піднімеш. — Підняв на улиці. — Тут сто в дімі піднослю. — Підняв його іа улиці пьяного. — (Я) галочка-чубарочка, підніми ся в гору! Ой раді б ми підняти ся, та князь не маєм. н. д. — Підвін ся

ся він трохи з ліжка. — Звів ся та й пішов. — А Богдан лежить ще там на лаві, не ведедє й голівоньки за похмілля. Ст. С. — Шабля не візьме, рука не зведеть ся. К. Ш. — Ой поїхан позаченько з Лубень до Прилук, ой плавала дічинюлька, здіймаючи руки. п. п. — Кралесками стрешула, знялась в парі й поинула. в. п. — Сонце вже піднялось височенько. С. Л. — Совце вже геть відійшло. Кр. — Подняміть есору, шуміть = звивати бучу, колотнечу. — За овучу, та збива бучу. н. пр. — Подняміть нось = кирцу гнати, чванитись. — Стара не страша, так молода кирцу гна. Кот. — П. на сміхъ = на глюи брати, вяти, глузувати, осьвіяти. — Спостерігти, що П вили на глау, майнула з хать. Кв. — Подняміть хрестъ = зводати хрест. — Почали хрестя зводати на баву. Кв. — Подняліса вѣтеръ = схопив ся вѣтер. — Скопила ся шурябура і стіжечок ізаверула. в. п. — Поднять на себѣ рѹки = самому собі смерть заподіяти, руки на себе наложити. — Поднять заїца, ведмѣдя = вигнати заїця, ведмѣдя. — Поднять вопрѣсь = вняти річ, питання. — П. парусѣ = розпустити паруси, витріла, напарусити. — П. крикъ = счунити крик, івалт. — П. хвостъ, платье = задѣрти, задрати, позадирати. — Поднять оружіе = взытись за зброю, повстати. — Поднять ся войною = повстати. — Поднять больного на ноги = відходити, відхати, одволати. — Подняміть ся на что либо = пьяті ся.

Подновлять, подновить, ся = підновляти, відновляти, поновляти, підновити, ся і т. д., к'ялько — попідновляти і т. д.

Подноготная, у виразах: „оноъ знаеть всю подноготную“ або „выскавалъ всю подноготную“ = він знає всі тайности, він виказав всі тайности (ніби і те, що під вігтем, йому відоме).

Подножье = підніжжя, гора — підгірря.

Подножка = ступиця, ступишка, ступенька. — Правою на ступацю, а лівою просто у віз, тай бераяць на сімо. Кв. — Як зачепив кралом, так ступаця і одскочила. Кв.

Подножки = рушійк або якѣ иньша тканина, що простѣхується молодім під ноги підчас вінчання. — Та поможи Боже на рушійку стати — тоді не розлучать ві батью ні мати. н. п.

Подножный = підножный, підножичий

(С. З.). — И. коризъ = паша. — Пустиє водів на пашу.

Подносить, поднести, ся = підносити, надносити, піднести, наднести, ся. — Піднеси близьче. — Таке важке, що не піднесу. — Наднеси ще трохи кауунів.

Подносъ = відіс (С. Жел.), піднос, тача(а) (С Ш.), тарелєць. — Всі чарочки на відносах понихляла. п. п.

Поднощикъ = рознощійц напів у шинку, наймат швекарі, що подає горілку.

Поднять = д. Подняміть.

Подняровъ = подняріящина. С. З.

Подъ = д. Подь.

Подобаеть = годить ся (С. Ж.), слід, належить, личить, прходить ся. — Не подобаеть = не подоба, не слід, не годить ся, не личить і т. д. — Не подоба зірці без місяця та й зіходити, не подоба дієці до козаченька й виходити. а. п. — Не личать вашій честі і повазі вбачати кров посельську в себе дома. К. Б.

Подобіе = 1. схожість, подоба (С. З. Л.), подобєство (С. Ж. З.).

2. заір, звір (С. З.), кшталт, штиб, штіль (С. З.). — На подобіе = на заір, взором, на кшталт (С. З.), на штиб і д. ще під см. Манєръ 2.

Подоблачный = підмірний.

Подобно = 1. треба, слід, повинно, належить, приходить ся.

2. як, так як, мов, наче, неначе, так саме, похуже. — Подобно звѣрю, бросилси = мов звѣр той (так як звѣр) ківнув ся.

Подобный = схожий (С. Л.), похажий, подібний.

Подобострастіе = підлєсливїсть, плазуїство (С. Пар.).

Подобострастный, но = підлєсливий, облєсливий, во, підлєслий (С. Жел.), лакеюватий (С. З.), підлабузник, невольничий (С. Жел.), плазовий (С. Жел.). — Облєсливий, як собака. н. пр. — Бул у нана змажу і став підлабузником, боу ся свого слова промовити, все щоб під пазові маслі. Кв.

Подобрать, ся = д. Подбирати, ся.

Подобреть = подобрити, подобришати (С. Л.), пощирити, вдобрити ся (С. Л.).

Подовѣкъ = цєгла, що нею вистѣляють ся черинь у печі.

Подовый, подовой = черинівый (валєшний до черива або спечений на черині).

Подогнать, си = д. Подгонять, ся.

Подогнуть, са = д. Подгибать, си.

Подогрівати, подогрѣти, ся = розігрівати, розігріти, ся. — Розігріє борщ учорашній.

Пододрвгати, надсудвати, підсуднути, надсуднути, ся. — Підсунь скривку під ліжко.

Подождати = д. **Подждати.**

Подоженный = підпалений; підіечений; підшмалений (д. **Поджигати** 1 і 2).

Подозвати = д. **Подозвать.**

Подозрительность = підозрливість, підглядність. — Він нікому не йме віри, до всіх підглядність має на думці. Кн.

Подозрительный, но (С. З.), **підозрливий, во, підозрілий** (С. Жел.), **підозрінний** (С. Жел.), **заздрінний** (С. Л.), **азозрливий** (С. Л.); **неймовірний, невірливий** (С. Жел.). — Проте батюшка усе крив ся і матущі здавалось те всепевни. Лев. В. — Підарво міні те здалось. Ч. К. — Совість подозрная есть яке із легка домиглов мнат собі доброс змигати. Б. Н. — Підозриво двуючи — чого встряв він у таку справу. Лев. В. — Свідетством людеї віри годяк і ве підозрінах. Ст. Л. — Ну що ж, вайшла що підозрілого? Фр. — Неймовірач або чоловік та живяк без віри не спілка. Грінч. Чайч

Пододрвати = підозріти, **привдріти, вздрівати** (Лев.), **взозріти** (С. Л.), **підозрівати** (С. Жел.), **покладати гріх на кого.** — Нічого не підозряч, Гривч почав докладвіше доводити. Лев. В. — І ворог наш не відважить ся приздріти нас. Пр.

Пододрвіе = підздр (С. Жел. З.), **прізра** (С. Л.), **пріздра, пріздріня** підозріння (С. Жел.), **підозрілість** (С. Жел.), **постерегаїня.** — Брехня воно чя ві, та річ таківська, що правда і підзор одно їа мене. К. Ш. Т. — Він нюжав воздух і очиячи коргав, а на Антонію з підзором поглядав. К. Д. Ж. — Писари військового звато на Сибір, маючи на його подзор. Д. С. — Не мав на його призра. С. Л. — Ніхто в світі не кипе на Шевченка пріздрю за вещьрість. Ка. — Ні на кого, як ва його моа приздра: він торік обтрусов мою абуюю, він і тепер підравав улик. Кв. — При свідетстві і признаках яких случних або підозрівию зватном. Ст. Л.

Подбй = удій. С. Ш. — Не считай корову по удою. н. пр.

Подобняк = дїбняк (Д. Добня).

Подобный = удїбний.

Подойти = д. **Подходить.**

Подойти = подоїти, здоїти, віддоїти.

Подобняк = підлокотник (С. Л.), вар-

цаби (Гал.). — Вона сперла лікті о вярцаби і довго стояла здумавшись. Фр.

Подоконье = 1. підвіконня. — Щоб ве прийшлось по підвіконню руку простягати.

2. д. **Подоконник.**

Подоконный = підвіконний.

Подобать = подовбати, подовбті, подлбати, поццквати.

Подбале = поділ, поділля, підгірря.

Подбэл = 1. д. **Подбале.**

2. **пеленá** (С. З. Л.), **підшита** — **підтичка** (С. З.). — Забери в пелену. С. Л. — Який вийшов з під пелені, таким буде і до труни. н. пр. — Сюда-туда дубом стрепену, натрусала жолудівні пелену. н. п.

Подольщати, подольщати ся = підлещувати ся, лещіти ся, влещати ся, підлабуанювати ся, підлизувати ся, підлицяти ся, підмощувати ся, підсипати ся (С. З.), **підстилати ся** (С. З.), **підлестити ся, влестити ся** (С. Л.), **підлащити ся** (С. Л.), **підластити ся, приластити ся, підлабузнити ся, прилабузнити ся, прилабузяти ся, підмостити ся, підсипати ся, підшліпати ся, припохлібити ся, пряслужити ся, примаслати ся, прелестити ся.** — Та я готовий жити в вами, як в братом, підлещував си жид. Лев. — Він підлестяєсь до нашого Гетьмана. Ч. К. — Хоч до кого підлестяєт ся і що хоче визнає. Мавар. — Він довго не казав, а як нова підлестяєсь добре, він і сказав. н. к. — Не лестись! Хіба я забула, що ти зробив? Чайч. — Пає суворий, а вона таки підлащяєсь до його, так що він нив їй віра. Кв. — Собака приластяєсь до тих сторожів. н. к. Гр. Чайч. — Ог вона до його пряслестяєт та й пятав. н. к. Гр. Чайч. — Потім знову підластив си і знову відкинув ся. Кроп. — Вона така підлавуха: підлизеть ся, підмостять ся. Чайч. — Ої цей примаслать ся уміє, облесливий. Кр. (д. ще під ся. **Подлавають** 2).

Подбнки = оденки, подівки, подїння (Граб), **вібовтки, щербіць, ошадок, густі** — **гуда, фуз** (С. Ш.), **фус, фуси** (С. Ш.), **тіста** або **що** — **поскрібок** (С. З.), **пос(ш)крібки, вишкрібки.** — Зостаєть тільки поденки у дімці. Хар. — **Подбнки общества** = **потолюч.**

Подопалка, подопалече = підшівка подїяна в москвоцьких сорочках від ешїра до пояса, спереду і заду.

Подопрвати, подопрѣти = **вапрівати, вапріти** (зі спіду).

Подорвати = д. **Подривати.**

Подорожня = подорожня (білет на проїзд на поштових ковах).

Подорожник = 1. рос. *P. antago lanceolata* L. = подорожник, ранник, поріпник, поріжник, стагач, собачі язички, *P. major* L. = подорожник, трацунник, трипунень, бабка. С. Ав.
2. пл. *Emberiza nivalis* = посьмітх (С. Пар.), сусідка. Катеринос. Чайч.

Подорожний = 1. придорожній (що при дорозі).
2. подорожній (здатний в дорозі).

Подорішник, рос. *Asarum* = д. Воднік 2.

Подоба = коротенька шерсть ва соболіах або на інших звірках.

Подосадовати = посердити ся.

Подосива = підісок. С. З. (д. Ось).

Подосичний = підісковий (зроблений з підіска або такий, що вживаєт ся на підіска).

Подосиповик, гр. *Boletus aurantiacus* = підісичник.

Подоска = д. Подосива.

Подослянець = доглядач, підслухач, шпиг.

Подослати = д. Подсылати.

Подоспівати, подоспіть = наспівати, приспівати, наспіти (С. Л.), приспівати, надійти (С. Л.), настигнути, захопити ся. — Зараз зібрав ся писати до Вас, аж тут і Ваш лист наспів.

Подостлати = д. Подствелати.

Подобь = д. Подоба.

Подоставляти = подостачати, повистачати, повнастачати.

Подоткати = д. Подтыкати.

Подохнуть = подохнути, погинути, поздихати, виждихати, повиздихати. — Воли та корови усі подихають, біле личко, черві брова по вік не зляняють. в. п. — Бодай воли тобі повиздихали!

Подочердний = підчерговий.

Подохдний = а доходу.

Подошва = підошва (спідня частина ступні і товста шкура, що піднімаєт ся під обувью). — Находясь сп, аж під шва горить — Ой ти вв прайшов, що чорт має підшою. в. п. — Подошва горіть = спід, низ горіть, підгірря, обніжжя. — Найнижша частина гори зовєт ся обніжжя. Зем.

Подошвенный, подошвенный = підошовний.

Подпадати, подпасть = 1. припадати, припасти. — Дитина припадає до матери. — Царівна ж як побачила його, так і припада до його. в. к. Ман.
2. д. Подольцаться. 3. д. Подвергаться.

Подпавати, подпоить = підпоювати, підпоїти, кількох — поїдпоювати.

Подпавати, подпайть = припавати, припютовувати, припаяти, припютовувати (зі споду).

Подпакостити = накапостити, нашкідити, напаскідити.

Подпалывать, подпалзти = підпалзати, підповзати, підпалзти, підповзати.

Подпалка = засмажка, на пр. у борщ, а більше підпалена — підпалка.

Подпаврати, подпавить = підпавувати, підпавити.

Подпавувати, подпороты, ся = розпавувати, розпоротити, ся (зі споду).

Подпасть = д. Подпадати.

Подпахивати, подпахнуть = підпахити, зпахити, підмести, змести. — Підмелъ хату.

Подпахивати, подпахать = підпавувати, підпавити.

Подпика = підпика (частина хліба або пирога, що зі споду підпечена).

Подпекати, подпечь, ся = підпекати, підпалювати, підпекити, підпалити, ся, багато — поїдпекати, поїдпалювати, ся.

Подпереть = д. Подпирати.

Подпирка = лопать (у млявовому колесі).

Подпечек = підпічок, підпічка, штандари (С. Жел.). — Лізь під штандари, в. к.

Подпивати, подпийти = підпивати, підпити, підпичити. — Ты там, бач, гулявья було, так мя трохи й підпичили. в. о. Гр. Чайч.

Подпизивати, подпизать = підпизувати, підпизати.

Подпизок = терпуг (С. Ш.), терпужок, пильник, підпизок, великий — рашпиль.

Подпизочный = терпужовий.

Подпирати, подпереть, ся = підпирати, підперти, підперти, ся, про кілько — поїдпирати.

Подписать = д. Підписувати.

Подписатель = підписець.

Подписка = 1. підписування.

2. передплата, пренумерація (Гал.). — Вона збирала передплату на „Живописную Україну“ Шевченка в Чернигові і в Полтаві. Ка.

Подписчик = 1. підписник. С. Пар.

2. д. Абонентъ.

Підписувати, подписать, ся = підписувати, підписати, ся, кількох — поїдпизувати, підпизати руку — підводити руку.

- То рука не батькова, він піднів його руку, сфальшував. Кв.
- Підписи** = ПІДПИС. С. З. — Листи з подписами руки писаря гродького. Ст. Л. — З підписів на умові бачимо. Кв. — Которий то тестамент свідітелював моїма, з подписом їх власних рук, дай ліпшої вага, потвержаю. Кв. Ст.
- Поди́ти** = д. Поди́вати.
- Подилачивати, подилатіти** = підлатувати (С. З.), залатувати, підлатати (С. З.), залатати (зі споду).
- Подилетати, подилість** = 1. підплітати, підплесті.
2. підбівати, перече́лювати, підбіти, перече́пати (кого ногою).
3. д. Обма́вувати.
- Подилувати, подилути** = підливати, підпливати, підплисти, підплинути, пролізко — пошідливати. — Підляв до плоту. — Підляв під міст. — Як сіконе її, так зва кровю і підлява. в. к. Ман.
- Подилувати** = пригандювати.
- Подползати** = д. Подпалзувати.
- Подполковник, ца** = підполковник, дя (військовий урядовець 7 ранги, жінка його)
- Подполковничий** = підполковницький.
- Подполье** = по́гріб, льох, яма під хатою, місце під помостом, в народніх казках — підземля.
- Подпольный** = що під помостом, в народ. казках — підземельний.
- Подпóra** = 1. підпóra, здр. підпірка (С. Жел.), супóra, підвалина, сохà (Ос.).
2. підпóra, по́віч, підпóra, оборона. — Не бачимо сінокі підпори йому. Кв. — Чоловік як ворога, а все жінці оборона н. пр.
- Подпорожье** = запорóжжя (місце на річці нижче порогів).
- Подпороть** = д. Подпáрвати.
- Подпоручик, ца** = підпоручик, ця (військовий урядовець 13 ранги, жінка його).
- Подпоруччий** = підпоруччийський.
- Подпóча** = підгру́нта, підгру́нта (С. Жел.), підóшва, живетє́нь, живе́ць, ціля́к, цілава́, щире́ць.
- Подпочвенный** = підгрунто́вий. — Подпочвенная вода = підшкúрна, зашкúрна вода (Херс.).
- Подпойска** = 1. підперісування.
2. по́яс, перезо́к.
- Подпойсвати, подпойсати, ся** = підперізувати, підперізати, ся. — Обувсь, одагсь, підперезавсь тай авсім зібравсь. в. пр. — Не зобута, не зодигнена, тільки личком під-
- перезана. н. п. — Широки поном підперізують ся. Чайч.
- Подпразіати, подпразіати** = підпразіати, підпразіати.
- Подпречь** = д. Подпргя́ти.
- Подпру́га** = попру́га (С. Жел.), коло сідла — трок. — Правлявав сакви до троку. Мавар.
- Подпруживати, подпружити** = підтягати, підтягати, стягати попру́гу.
- Подпругивати, подпругнути** = підплигувати, підстрибувати (С. Л.), підскакувати (С. Л.), вискакувати, ви́брікувати, підплигнути і т. д.
- Подпргя́ти, подпречь** = підпргя́ти, припргя́ти, бачувати, підбичóвувати, підпргя́ти і т. д. — Йду на гору — не бичую, а з гора йду — не гвляю. н. п.
- Подпускати, подпустити, ся** = підпускати, припускати, підпустити, припустити, про кільках — по́підпускати.
- Подпшати, подпшувати, подпшати** = підшивати, підбівати, підшити, підбити ху́тро.
- Подпшати** = д. Подпшукати.
- Подпшати, подпшати** = підспівувати, приспівувати, підспівати. — Я заведу пісню, а ви міні приспівуйте. Кв. — Музик пригравують, дружески приспівують. Фе́д.
- Подравивати, подровини** = підрівнювати, підрівняти.
- Подражати** = наслідування (С. Жел.), Перейманья. — Твори наших письменників до І. Котляревського являють ся переважно наслідуванням зворіч визавійських. Ог.
- Подражатель, ница** = наслідувач (С. Жел.), наслідуватель, ка (С. Жел.), подбóвач (С. Ж.), переймець, поета — підсьнівач (С. З.). — Яко поет правдивий, а не підсьнівач, яв він у своєму голосі щось праведно своє. К. Х.
- Подражательность** = наслідування, услідування. — Спостерегаємо в недугах нервових услідування. Кв.
- Подражати** = наслідувати (С. Пар.), услідувати, уступати у слід, переймати, павові в житті — паяяти св. — Шевченко не услідує народної пісні. Кв. — Павська вигадка, а варто, щоб її переймав. Кв.
- Подраздєленіе** = поділ, підрозділ (С. Пар.).
- Подраздєляти, подраздєляти, ся** = поділяти, розділяти, передєляти, поділяти і т. д. (поділене на дрібніше).
- Подразнивати, подразни** = дратувати,

дроч'ять, подрадувати, подроч'ять. — Я не забарю ся, тільки хлопці подрочу, та й вазад верну ся. в. п.

Подразум'в'ять = підрозум'вати, припсувати. С. Жел.

Подраст'ять, подрості = підростати, надрастати, підрости (С. Л.), підбільшати (С. З.), побільшати, про візько — попідростати, про вову — підрунити ся. — А я стада підростата — стали хлопці цілувати. в. п. — Як підбільшав і став властатися по сьвітах. Номис. С. З. — Поки маленькі діти — гарненькі, побільшають — погіршають в. пр.

Подраць = д. Подир'ять.

Подрацься = 1. побити ся (С. Л., за чуби — поскуб'їти ся, почуб'їти ся. — Віп побив ся з царем. Кв. — Бо ті поци, бо ті дяки за кн'яші побують ся, полагаю ся. в. п. 2. подра'їти ся, по'терти ся, пошарпати ся. — Штани в його полатані, подрава святина. Як. — Пошарпавсь одежа.

Подрезаж'ять = подеренч'ати, по'рен'чати, поджирч'ати і т. д. д. Дрезезаж'ять.

Подрєб'є = підрєб'єрра (С. Жел.) і д. Подвод'єхи.

Подрєм'ять = подрімати, покуняти.

Подр'ивник = підр'ивник.

Подрисов'ять, подрисов'ять = підмалювати, підбарювати, смужку — підводити, підмалювати, підбарювати, підвесті.

Подробн'ість = подробиця (С. Жел. Л.), подробина, подробиць. С. Жел. — Брюлов спостеріг, що подробиці у Шевченка виразніші. Кв. — Найпростішу річ викладав у подробицях. Лев. В.

Подробний, но = дрібний, по, дрібненько, подрібний, но (С. Жел.). — Виргалий і в нем був ріняа, а добре він пачухая тім'я, поки дрібненько описав. Кат. — Ті рєскажи дрібніш. Кр.

Подровн'ять = д. Подрівн'ивать.

Подрож'ять = подріжати, подріготіти, по'трєв'їти, по'трясти ся, на сьміх казуть — попоїсти, пополовити дріжаків, по'скакати хал'яндри.

Подрост'ять = д. Подраст'ять.

Подросток = підрісток, віросток, підліток, хлопець — паруб'їк (С. Жел.), парубч'ак (С. Жел.), піпарубочий (С. Жел.), ви'парубок, пів'парубок, пів'парубка (Мав.), дівчина — підліток (С. З. Л.), підлітка (С. Жел.), підлівок. — Діти ще підлітки у неї, робітника веда Кв. — Все в мене старшій хлопчик пів'парубочий ви-

ріс. Ос. — Дівчина Маруся не зрєса до розуму, 'підліток. Гр. Чайч.

Подрість = п'амолодь, п'амолодок і д. Отпрыскъ.

Подрість = д. Подраст'ять.

Подруб'ять, подруб'ить = підрубати (С. Л.), підг'яти (С. Л.), підотв'їти, підчесати (тошке), підц'юкати (С. Л.), про візько — попідрубувати, попідг'яти. — Яя усе добре підотв'їти і стане дуб халатися. К. Х. — Хто підотве дуба тог'о Руська правда каража... Кв.

Подруб'ка = підруб'ки, під іос (Лев.).

Подру'га = подруга, подружка, подружчина (Лев.), товаришка (С. Л. Ш.), тов'арка (С. Ш.), другиня (С. Аф.), щара — побратим'а, відносно до чоловіка — дружина, дружненькі, подружж'я. — Коли ве хочеш, моя м'яла, дружиною буди, то дай м'їні таке зілля, щоб тебе забути. в. п. — Вовазвікувала вірним ю'їм подружж'ям. Ку.

Подружески = по'ру'яськи, потоварішськи.

Подруж'ить, ся = подруж'їти, ся, потоваршити, потоваршув'ати, сприятелити ся. — Шуткожа-жаргома тай сприятє злял ся ми так, що один бел одного, як раба без води. Кв.

Подрум'ив'ять, подрум'ив'ить, ся = підрумянювати, підрумянити, ся (С. Жел.).

Подручник = підручний (Лев.), підручний, помішник, пошлічник (Ос.).

Подручний = 1. д. Подручник.

2. правий (з'їв), борозєнний (віл, а з л'ївого боку — то підручний). С. Аф.

Подрув'ять, подрув'ять, ся = підкобувати, підкоп'ати, ся, норити, піднор'яти. — Підкопав дерево. — Віп усе підкопуєть ся під мене.

Подрув'ять, подорв'ять, ся = 1. зрив'ати, зривати, зруйнувати, вісадити (порохом). 2. шкодити, пошкодити, удерб'ати (С. Ш.), про здоров'я — поруш'ати, ся, підверезжати ся, надверезжати ся, надверезж'ати ся, поруш'ити, ся, підвередити ся, надвередити ся, надірв'ати ся (д. Надорв'аться 2), об'наг'їжити ся, відпр'ави — перепрацювати ся.

Подрув'ить = 1. зрив, вібух (К. Б.).

2. шкода, зб'їток, ущєрб (С. Ш.). — Се причинило ся на шкоду торгові. Пр.

Подрув'ить, ся = д. Подрув'ять, ся.

Подрув'ять, подрув'ять, подрув'ять, ся = підрувати, підрувати (С. Л.), підрізати,

- ся, підтяти (С. Л.), підтоц'яти, підкро-
їти, підкр'яти (С. Л.), підчирк'яти,
про кілько — попідр'язувати, попідр'язні-
ти. — Пелени підтяти С. Л. — Меше дівка
піднога і каптана підкроїла. н. п. — Под-
р'язать волосы = підстригти. — Под-
р'язать кому кр'язь = об'оркати, при-
боркати (С. Л.), надборкати, кількох —
преборкати. — Як приборканому степо-
вому паху. Кул. С. З. — На що ви ляхи
привнесли оці цияк? Хочете узять нас
у неволю приборкати. Б. Х. Коєт.
- Подр'язніи = на підр'язях. — Санки на пі-
р'язях.
- Подр'язь = падріз, заріз (С. Пар.). — Зла-
мало ся саме на падрізі.
- Подр'язывать = д. Подр'язать.
- Подр'язь = 1. проріз. С. Пар. — Чоботи
добрі, та тільки коло підшви проріз ма-
ленький.
2. підр'язи. — Санки на підр'язях.
- Подр'язето = підсїгок. С. З.
- Подр'язлий = пов'язний, про дегево і овод
— потрухлий.
- Подр'язнути = пов'язнути, потрухнути,
потрухлявіти (С. Ш.).
- Подр'язать, ся = подр'язати, ся.
- Подр'язити, ся = д. Подр'язать, ся.
- Подр'язний = рядний підр'язний.
- Подр'язчик, ца = рядчик (С. Жел.), під-
рядчик, ця (С. Жел.). — Договориши ряд-
чика нову церкву ставити.
- Подр'язь = ряд, піряд (С. Жел.).
- Подр'язать, подр'язити, ся = підр'язати,
підр'язувати, підр'язати, ся, підр'язити
(С. Жел.), підр'язити, згодити, пов'язити,
ся. — А и вже звозчика агодиза. Кр. —
Повязи ся ма тільки до Покрови волиі по-
стачати. Кв.
- Подр'язникъ = підр'язник.
- Подсажывать, подсаждать = 1. підсажува-
ти, підсадити. — Підсади хлоци на кони.
2. присажувати, присадити, засадити.
— Присадив ще десять кущів агрусу.
- Подсаживать, подсаждать = підсажувати,
пшмарувати, підсаляти, підмазати с'ялом,
підшмарувати, пшмарувати.
- Подсащать, подсеять = підтягати, під-
тягати. — Вода під'язла його під паїт.
- Подсвѣчникъ = свѣчник, свѣтільник (Сп.),
посвѣтач, посьвітич (С. Жел.), в стїні
перед образом — свѣтач (Хар.), в церкві
перед образами — ставник (С. З.). — І за-
свѣтливши свѣчку, не ставлять під посуду-
- ну, а на свѣчнику, то й свѣтять вона всім'
хто в хаті. К. Св. п. — Молебні день у
день спасителєв править, у ставник свѣчки
по 10 хунтів ставить. Гр. — Піи послав
ставник і звелів читати по мервому пса-
тирі. Кв.
- Подсѣживать, подсеждать = 1. засідати,
чатувати (С. З.), засісти. — Ой не лѣ-
тай, утко! Засідають два стрельця, хо-
чуть тебе вбити. н. п. — Чатус на його. С. З.
2. вившавати, вивідувати, вивзнати, вів-
шлати (хатрощами); підхобити, підійти.
— Ще ніколи не було такого, але ти вже
оце штукою підійшов під нього. Руд.
- Подсѣивать, подсеивать = підсѣивувати,
підсїяти, всїяти, попідсѣивувати.
- Подсѣкабивать, подсѣкаблѣть = підс(ш)крі-
бати, підшкр'ябувати (Кр.), підшкрѣбти.
— Жиди підшкр'ябують (або: підшкр'ябують)
ті білети, та й знои вони йдуть. Кр.
- Подсказывать, подсказать = підказувати,
підказати.
- Подскакивать, подскакать, подскочить,
подскакнутъ = підскокувати, підско-
чити, підскікнути, підстрибувати, під-
стрибути; вибрикувати; прискакува-
ти, прискочити, скочити. — Підскачив
трохи не під стелю. — Підстрибує високо
в гору. — Як підстрибує вище од веї. н. о.
Гр. Чайка. — Ач як вбрыкує! — Були б
убили, коли б не прискочили хлощї. —
Тільки вздрів мене, скочив до мене. Гр. Чайк.
- Подсѣбѣть = підсѣкі.
- Подскрѣбать, подскрѣсть = підс(ш)кріба-
ти, підскром'якувати, підс(ш)крѣбти,
підскром'ядити.
- Подслащивать, подсластитьъ = підсоложу-
вати, обсолоажувати, присолоажувати,
підсолодити і т. д.
- Подслуживать, подслужить, ся = прислу-
жувати, ся, піддобрювати, прислу-
жити, ся, піддобрити ся.
- Подслухивать, подслухать = підслуху-
вати, підслухати, ходити на підслухи,
підслухати.
- Подслухиваніе = підслух, підслухи, при-
слуханнє. — Та стави жиди Месра на під-
слухи висилати. в. д.
- Подслухиватель, подслухникъ = підслу-
хач. С. Жел.
- Подслѣноватый = підслїний, підслїна,
слїнобкий, невидючий.
- Подсмѣтривальщикъ, ца = д. Подгляд-
чикъ, ца.
- Подсмѣтривать, подсмотреть = підгля-

дати (С. Л.), підглядувати (С. З.), підгліжувати, піддівляти ся, назоряти, підглядіти і т. д. д. Подглядывать. — Назорня, по вноі прийшла туди. Гр. Чайч.

Подсміотряць = д. Подглядчыць.

Подсміотръ = підглядання.

Подсмівають, подсміять, ся = підсміювати, ся, глузувати, підсміяти ся, посміяти ся (з кого), насміяти ся (над ким), поглузувати.

Подсміжний = підсміжний.

Подсміжний, рос. = *Anemone Hepatica L.* — проліска, частіше проліски, переліска, первоцвіт, *Crocus reticulatus M. B.* — брандүші, брандүшки, просерев, просирев, просуренок, *Galantus nivalis L.* — підсміжник, просерень, *Scilla cernua Hoffm.* — проліска голубі, *S. bifolia L.* — ряст, *Sempervivum tectorum L.* — ділья, скочки. С. Ав.

Подсоба = пособа, поміч, вапомога (д. Помоць).

Подсобіать, подсобіть = підсобіяти, підпомогати, підсобіти, підпомогти, підратувати. (д. Помогать).

Подсовывать, подсовать, подсунуть, ся = підсувати, підшияти, підсунути, підпінюти, про де-кілька — попідсовувати, попідпінюти. — Підсувь скривю під кровать.

Подсоліать = підсоліяти.

Подсолнечная = світ божий.

Подсолнечниковый = соняшниковий. Ос. Подсолнечникъ, рос. *Helianthus annuus L.* = соняшник, сонячник, соняник (С. Ав.), насіння його — насіння (С. Ав.), кабачкй (Катеринос), яєти і стебло — соняничиня (Кр.). — А он сояшвяк як височенько вагнав ся. Кроп.

Подсосать = д. Подсасувать.

Подсохнуть = д. Подсыхать.

Подспарывать, подспорять = помогати, допомогати, підпомогати, приспоряти, помогти і т. д. — Нехай Бог помогає та приспоряє худою і діточками. Шышадцькй. С. З.

Подспорье = підмога, пособа, вапомога; додаток.

Подстава = піддія, підстава. — Послав коней на підгі.

Подставка = підставка, підмостка, підпірка, в скрипці чи в иньших музичних струментах — кобїлка, кобняк, для веретена — хлопець, щоб вкочувати бочки —

шваги, під вал на кіндах — кієлина. — Стїг хитавь ся, — підмости яку підмостку під віжку. Гр. Чайч.

Подставлять, подставить = підставляти, підставити, про де-кілька — попідставляти. — Подставити ногу (кому, щоб упав) — перечеплювати, перечепіти. — Подставити віжку = гадкочку вкочути.

Подставной = підставний.

Подстегивать, подстегать = підшвиати, підбівати, підшити, підбіти. — Верх добрий на кохті, та треба чим новеньким підбити. Кв.

Подстегивать, подстегнуть = стьобати, стьобути. — Стьобни правого коня, а то зовсім не везе.

Подстерегать, подстеречь = вистерегати, пристерегати, вартувати, чатувати (С. З. Кр.), пантрувати, сочити, чигати (С. З. Л.), вїстерегти, пристерегти, призорити, припантрувати. — Я таки пристережу, хто мої дні переводить. в. к. Руд. — Ми на тебе давно вже чигаєм. К. Д. — Злобу свою вряючи, Дорошенко вчав на вишнєвня Запорожців чигати. Л. В. — Чатує на його. С. З.

Подстилатъ, подстилатъ, ся = слати, підстилати, підслати, ся, підстелати, ся, попідстилати.

Подстилка = 1. підстилавня, підстелювання.

2. постїлка, підклад, в чоботах — ұстілка, вдр. ұстілочка, ұстілошка (С. Ш.), в хворосту — оденок.

Подстожнийъ = підстожжя, стожище, стїртище, стожар, стожарня.

Подстой = сушняк.

Подстойный = сухий, посохлий, усоблий (про дерева).

Подстраивать, подстроить = д. Подлаживать 1.

Подсторожить = д. Подстерегать.

Подстрекатель, янца = підмовник, ця. С. Пар.

Подстрекательство = підмова (С. Жел. Л.), підбівання, намова, направа, наущєння. (Пр. д. під сл. Наущєніє і Подговорь).

Подстрекать, подстрекнуть = підмовляти (С. Жел. Л.), намовляти (С. Л.), підбурювати (С. Л.), підводити, підцькувати, нашічувати, підльюжувати, підмовити, підбуряти, підвести, піддагнути, підцькувати, д. теш Подбівать 2. і Подговаривать.

Подстригати, **подстричь**, ся = підстригати, пристригати, підстригти, пристригти, ся, дуже вязко — підголювати, підголювати, ся.

Подстрогати = підстругати, де-кілько — попідстругувати.

Подстрѣливать, **подстрѣлить** = підстрѣлювати, підстрѣлити, пристрѣлити, де-кількох — попідстрѣлювати.

Подстрѣлина = д. Подпіра 1.

Подступать, **подступити** = підступати, приступати, наблизити ся, підступити, приступити, ся, наблизити ся (С. Л.).

Подступ = підступ, приступ. — *Такий сердитий, що ні праступу до його.*

Подстигать, **подстигать** = 1. простигати, вистигати, холоннути, вичахати, простигти, захолюнути, охо(прохо)люнути, вичахнути.

2. замерзати, замѣрати, трохи — зашѣрхнути. — *Вода зашѣрхла.*

Подстигивать, **подстигнуть** = припрятати, припрятти.

Подсудимый = підсудний, підсудник, (К. Б.), що був під судом — сужений, суждений. — *Не пускають мене з села: ти, кажуть, підсудний, сяди дома, доки вийде суд.* Кп.

Подсудность = присуд. С. Жел. — *До того ариду, під чим присудом budget.* Ст. Л. — *Вести до того врядивка, в чім присуді есть.* Ст. Л.

Подсунуть = д. Подсунувати.

Подсунувать, **подсунувать** = підтягати, підтягти супію.

Подсунивать, **подсунивать** = підсушувати, підсушити.

Подсылать, **подслать**, ся = підсилати, підслати, ся.

Подсыл = підсилка, підсилання.

Подсыпать, **подсыпать** ся = підсипати, присипати, підсипати, ся.

Подсыпка = підсыпка, присипка.

Подсытять = д. Подсичивати.

Подсыхать, **подсыхнуть** = підсихати, надсихати, присихати, підсохнути і т. д.

Подсычивать, **подсытить** = підсолонувати, засолонувати, підсолонити, засолонити.

Подсѣвать, **подсѣять** = 1. підсѣвати, присѣвати, підсѣяти, присѣяти.

2. просіювати, просіяти.

Подсѣвъ = 1. підсѣвання.

2. підсѣв, присѣв.

Подсѣдять, **подсѣсть** = підсѣлати, присѣдати, підмошувати ся, підсѣсти і т. д., про кількох — попідсѣдати.

Подсѣдельник = попруга, черезсѣдельник, чеґеасѣділок. С. Жел.

Подсѣдельный = підкульбашний. — *Подсѣдельная лошадь* = кінь під верх, кінь під сідло.

Подсѣка = зруб. — *Пустив коней на зруб пастись.*

Подсѣкать, **подсѣчь** = підсѣкати, підтинати (С. Ж.), підсѣкти, підтяти, підтовути, надцокати, про кількох — попідсѣкати, попідтінати.

Подсѣсть = д. Подсѣдять.

Подсѣять = д. Подсѣвать.

Подтѣивать, **подтѣять** = тѣнути, потѣнути (помалу).

Подтѣкала, **подтѣкавальщкъ**, ца = д. Поддѣкиваючий.

Подтѣкивать = д. Поддѣкивать.

Подтѣкивать, **подтолкнуть**, ся = підпихати, підштовхувати, підпихнути, підпихнути (С. Л.), підштовхнути (С. Л.). — *Антін козу веде, чортова коза ес йде, він її підпихає.* н. п.

Подтѣкивать, **подтолочь** = притовкати, натовкати ще.

Подтѣливать, **подтонить**, ся = 1. підпалювати, підпалити, затонити. — *Підпала в печі.*

2. підігрівати, розігрівати, нагрівати, підігріти і т. д. — *Розігрій молоко.*

3. підтоплювати, підтопити, затопити. — *Підняв високо воду і підтопав мій млин.*

Подтѣивывать, **подтонять** = підтопувати, підтоняти.

Подтѣскивать, **подтаскать**, **подтаскать** = підтягати, підволікати, підтягти, підволікати.

Подтѣчивать, **подточать** = 1. підгострювати, підгострити. — *Підгострив трохи сокиру.*

2. підточувати, підточити. — *Черан підточила корінь.* — *Похалив ся, як той підточений дуб.* Кроп.

Подтѣчивать, **подтѣчать**, ся = підшнѣвати, підшнѣти, ся.

Подтѣщитъ = д. Подтѣскивать.

Подтѣять = д. Подтѣивать.

Подтверждать, **подтверждать**, ся = ствержати (С. З. Л.), ствержати (С. Ж.) потвержати, потверждати (С. Жел.), ствер-

дѣти, ся (С. З.), потвердѣти (С. Жел.), затвердѣти, ся. — Петров був на опиті і затвердив свій донос на Шевченка. Кп.

Поттверждєніє = стверженія, стверженне (С. Жел.), потвѣрженія, потвѣрженне (С. Жел.). — По стверженю павтов. Л. В. — Просья на тое озеро вашого (гетьманського) потверженя. Киев. Ст.

Подтѣкѣть, подтѣчь = підтїкати, підтїктї, повідтїкати.

Подтѣлокъ = телїчка.

Подтєрѣть = д. Подтирѣть.

Подтѣсывать, подтѣсѣть = підтѣсувати, підтѣсѣти.

Подтѣчь = д. Подтекаѣть.

Подтиривать, подтиривть = красти, укрѣсти, підчепити, піднувати, підцюплити (С. Л.), підчиркїяти.

Подтирѣть, подтерѣть, ся = підтирѣти, підтерѣти, ся.

Подтирка = 1. підтирѣння.

2. підтирка (С. Жел.), стїрка.

Подтїсывать, подтїскасть, подтїснуть, ся = підтїскати, підтїкати, підстромляти, підтїхати, підтїскати, підтїснути, підтїкнути, підстромити, підтїхнути.

Подтїокъ = підтїканія.

Подтолкѣть = д. Подтолкивать.

Подтолочъ = д. Подтолкивать.

Подтопїть = д. Подтїпнлвать.

Подтопка = підпѣти, рївнѣл. — Приписи трїсов на підпѣл. — Без підвалу дрона не горить. в. пр.

Подтопѣть = д. Подтїпнлвать.

Подтопѣть = д. Подтїпнлвать.

Подтопъ = підтоп. — Підняв воду і зробив підтоп.

Подторювать = загальмувати (С. Аф.), підгальмувати.

Подточїть = д. Подтїпнлвать.

Подтравлнвать, подтравїть = підцїкїувати, пацькїувати, піцїкїувати, пацькїувати. С. З.

Подтрїпнлвать, подтрнпїть = підсїмїювати ся, насїмїати ся, глузувати, кепкувати, підсїмїяти ся, насїмїяти ся, поглузувати, покепкувати.

Подтрїпнлвать, подтрусїть = підтрусїувати (сю)вати, притрусїувати (сю)вати, під(притрусїувати).

Подтыкѣть, подтыкѣть, подоткнѣть, ся = 1. підтїкати, підстромляти, підтїкнѣти, підстромити.

2. підтїкати ся, підтїкати ся. — І підтїкав ся і підсїмїкав ся.

Подтыкѣть, подоткѣть = підтїкати, надтїкати, підтїкати, надтїкати, приткѣти. — Трѣба приткѣти полотна.

Подтыгивать, подтыгнѣть, ся = 1. підтыгати, підтягти, ся, підцїупити.

2. тягти, підсїмїювати. — Сидиш в ряду, тяг. и й коляду. в. пр.

Подтыжка = 1. підтыганія.

2. підтыжка (С. Жел.), шлїйва, шлїйка (С. Жел.).

Подтыпнѣть = д. Подтїпнлвать.

Подтыпнѣть, подтыпнѣть = д. Подтїпнлвать.

Подубѣсѣть = побїти, подубѣсїти, поломѣчати, попобїти, попопнїти. (Д. Побїть).

Подубрѣннїкъ = д. Новїлннїкъ.

Подувѣть, подуть = лїти, подувати, подмїхувати, повївати (С. Л.) подихати (С. Л.), подїти, подїнути, подмїхати, подмїхнїти, духнїти, гувїти, дмнхнїти, подихнїти, повїннїти, повїннїти, повїяти, вїпннїти. — А вїп як подмїхував своїм духом. г. к. — Подмїхнїть на неї два морозв. Гр. Чайч. — Дмнхнїло вїтром і те кохання розвїзло ся. Кв. — Як подмїе вїтр м, — так і задзвенять шибки. Гр. Чайч. — Як гукає твїй вїтер! Гр. Чайч. — Вїтер як духав. в. к. — Подмїхув свїжий вїтерень. — Вїтер вїе, повївав, казаночок прѣставѣ. В. Ш. — Вїтрець холаднїй на цїї подувѣв і вона, не розцївїшвѣв, завялѣв. Кропнв.

Подудїть = пограти на дудї, на сопїлку.

Подумѣть = подїмнїти, погадати, помпслїти, помїркувати, помїзкувати, порѣхувати. С. Л. — Помїркував собі, давї й каже. в. я. Гр. Чайч. — Намї порѣхували, та й випустили їх. К. З. о Ю. Р.

Подумывать = роадїмувати.

Подурѣць = як дїурень.

Подурѣчїть = подурїти, поморочїти, проморочїти.

Подурѣчїться, подурїть = подурїти, попустувати, пожирувати.

Подурїть = пологанїти (С. Л.), споганїти, погїршати, помарнїти, зварнїти (С. Л.), помїршавїти, помїзернїти, помїзернїшати, примїршавїти, примїзернїти, поневїрнїти. — Пока дїти маленкї — гаревнї, побїдшавїть — погїршавїть. в. пр. — Ляченьком змарнїла, наче хворобу перебула... змовкала. Кв. — Подивана брови, пмарнїло лїчко, обсннѣла дїтвора, на перепелѣчку. в. п.

Подурїльнїй = споганїлїй, зварнїлїй.

Подуститель, ннѣца = д. Подстрѣкатель, ннѣца.

Подустіть = д. Подестрека́ть і Подуча́ть.

Поду́ть = д. Подува́ть.

Подуча́ть, подучива́ть, подучи́ть = пі'уча́ти, намовля́ти, підмовля́ти, призво́дити, направля́ти, під'учити, під'усти́ти, наустити (С. Л.), намовити, навчи́ти привести́, направити. — Се він призвів його на се дію.

Подуше́вно = по душі, по щіростві, по приятельськи.

Подуше́вний = щирій, щиросердечний; приятельський.

Подуше́чний = подуща́ний. Гр. Чайч.

Поду́шка = подушка, пухова — пухови́ця, маленька під голову — підго́ловок, ду́шка, до шитва, важка — цегелка.

Поду́шний = поду́шний. — Поду́шне = поду́шне. — Мов за подушне обступили. К. Ш.

Подуща́ть = д. Подестрека́ть і Подуча́ть.

Подуща́є = намо́ва, напра́ва, наущення. — З якої причини, або би з жаху, або з чього помощью той зайв учиню... Киев. Ст. (Пр. д. теж під сл. „Наущеніє і Подговоръ“).

Подхва́тити = д. Подхва́тыва́ть.

Подхва́тци = кінці.

Подхва́ть = 1. підхо́плюваня.

2. а одежі: місце під шаховію. — На подхва́ть = на розхва́т. — Попазовали багату кавунів і всі зараз на розхват розкупали.

Подхва́тыва́ть, подхва́тити = 1. підхо́плювати, підхо́пити (С. Л.). — Підхо́пити його на руки, та й поісі.

2. приво́ляти, присьпі́увати, підхо́плювати, приво́вити, присьпі́вати, підхо́пити. — Се добре! — а же-ж — приво́вив другий. — Пова́ він сьнівати, а ми разом як підхо́пили.

3. підче́плювати, підхо́плювати, підче́пити, підхо́пити. — Підчепи́ти собі таку краю, що хоч би кому! — Гарного собі парубка підхо́пила. Кроп.

Подхва́стникъ = підхва́стія (С. Пар.), підло́боя (при сіді).

Подхва́стний = підхва́стний.

Подхо́дять, подо́йти = 1. підхо́дити, підійти. — Підійшла під міст.

2. підхо́дити, надхо́дити, наближа́ти ся, підсту́пати, насту́пати, присту́пати, ся, підійти, надійти, наближити ся, підсту́пати, присту́пати, ся. — Підійшов до його, аж він... — На дво́ри, бач, виступає сьвято. К. Ш. — Як же-ж бо до його приступаєсь. Б.

2. підхо́дити, підна́дати, похо́дити, вда́вати (на кого або на що), вда́вати ся (якого або на що). — Сей ко́лір вдає в си́нію. — Трохи підхо́дять, та ні, не те. — Подо́йти ла́скою, хитро́стю = підла́чити ся, підла́стити ся, підгору́ти ся і т. д. Подо́льща́тсья.

Подхо́дка = скребо́к (С. Пар.); білк (струженги кушнірські).

Подхо́дчивий = уле́сливий, підле́сливий, підліза і т. д. Вкра́дчивий і Ле́стивий.

Подхо́дь = підхід.

Подхо́дщій = підхо́жий, слу́шний, случи́вий (С. З.). — Нема нічого підхо́жого. Кр. — Ти́ листи мити у слухи́ні сховано. С. З. — Дя́ло подхо́дище = на́ руку кови́вкка.

Подхо́мутникъ = підкла́дка під хаму́т.

Подча́нати, подча́нути = 1. д. Подхва́тити і 2. д. Подти́брить.

Подче́вча́ть, подче́вта́ть = д. Подкра́шыва́ть.

Подче́плюва́ть, подче́плити, подче́плити =

1. підче́плювати, підчепити.

2. д. Подти́брива́ть.

Подче́пка = 1. підче́плюваня.

2. прічіпка.

Подча́лива́ть, подча́ляти = рівни́ти грукта́вою (д. Отва́ть).

Подча́шия = підча́ший, підча́шний. С. Пар.

Подче́рива́ть, подче́ркну́ть = підче́(і)ркувати, підкреслювати, підче́ркнути, підкреслити. — Автор підкреслює той безперечний факт. Груш. Зап.

Подче́рива́ти, подче́рнити = підче́рнювати, підчорвіти.

Подче́рива́ти, подче́ртіти = д. Подче́ркнува́ти.

Подчива́ти = д. Пото́чевати (ик тепер пишуть).

Подчи́єність = підле́глисть (С. Л.), підва́стність підва́дість, вале́жність.

Подчи́єний = підле́глий, підва́стний, підва́дний, підру́ччик.

Подчи́няти, подчи́няти, ся = підгору́вати, підкло́няти, покору́вати, привертати, ся, підлягати (кому, чому), віддавати ся, підна́дати (від кого, підгору́вати, підкло́няти, покору́вати, привертати, ся, підлягати, підда́ти ся, підпа́сти. — Польща підгору́ла під себе велику часть Білої Руси. Лев. — Не хотів він підпа́сти панській волі. Кн. — Мусів підпа́сти тому присуду. Їл. — Украї́на підпа́ла під Москву. Пр.

Подчыщать, подчыщать = 1. підчыщати підчистити.

2. д. Подскабливать.

Подч'б'сь, рос. *Asparagus officinalis* L. = підч'б'с, шпарага, голод'б'с, з'ячий хол'д'б'с. С. Ав.

Подч'р'в'ний = д. Подбрюшний.

Подш'ейник = підборіддя (в узді).

Подш'ерсток = пух під ш'ерстю.

Подш'иб'ать, подш'иб'ать = підб'ивати, підб'ити. — Підбав око.

Подш'ив'ать, подш'ив'ать = 1. підшивати; підточувати, підш'ити, підточити, на плечах в сорочках — підопл'ечувати. — Підшила підб'ийку.

2. приб'ивати (зі споду), підб'ивати, підшивати, підб'ити, підш'ити. — Підшив стелю дошками.

Подш'ивка = 1. підшивання, підб'ивання, підточування.

2. підшивка, підб'ійка.

Подш'ип'ник = підш'ип'ник. С. Жел.

Подш'тан'ники = спідні (штани). — Купив дві пара спідніх.

Подш'уч'ивать, подш'ут'ить = д. Подш'и'вать.

Подь = черінь, ч'ірінь. С. З. Л. (Д. Печь). — Гречавки не вдали ся, на черіні іспекали ся. н. п.

Подь, под'о = під, по-під. — Під ним кониченько, під ним вороненький. в. п. — Чи я тобі не казала, як стояли під повіткою. в. п. — Собачі голоса не йдуть по-під небеса н. пр. — Ой на горі та жєнці жнуть, а по-під горою, по-під зелевою козачи ідуть. в. п. — По-під д'ібровою стоить. К. Ш. —

Подь вечерь, подь ўтро = над вечір, над вечори, над с'віт (Кр.), перед с'вітом.

— Подь м'ишки (взять) = під силу, по-під силу. — Подь окнами = по-під віконню. — Подь наст'ійний = по-під т'яню. — Подь п'яною р'уку = на підп'ятку, по п'яноу. — Подь рукою = на поізваті. — С'сть подь окно = сісти коло вікна — Б'хать подь гору = йтати в горі.

Под'єинистый = хісткий (про судна).

Под'єинный = під'єиний. — П. мостъ = звідний міст. С. Жел. — Под'єинное орудіє = під'єйна (С. Жел.), під віз — важниця (С. Аф.). — Под'єинныя д'єньги = подор'ожєє (С. Пар.), подор'ожні гроші. — П. лошадь = д. Лошовая.

Под'єймъ = 1. підймання, підймання, відйяття.

2. рушання (ва пр. в дорогу). С. Л.

3. під'єйма (С. Жел.), під віз — важниця (С. Аф.).

4. під'єйм (ва пр. на ноєі, в чоботі). С. Жел. — Въ под'єймъ = під силу, в ш'іру, с'аєє враз. — Д'єньги на под'єймъ = д. Под'єинныя д'єньги.

Под'єйница = д. Подйольє.

Под'єд'ать, под'єд'ать = підд'єд'ати, підгр'язати, підб'єсти, підгр'язити, підточити.

Под'єздъ = 1. підд'єзд, приїзд. — Приїзд туди поганій, к'ів'яєє не можна під'єхати, пройд'ить пішки. Кр.

2. ганок, г'авки, рувд'ук (д. під с'я. Крыльцо).

Под'єзж'ать, под'єзж'ать = 1. підд'єздити, підд'єзж'ати, надд'єздити, підд'єхати, надд'єхати.

2. д. Подб'иваться 3.

Под'єсть = д. Подд'єд'ать.

Под'єзв'ичный = під'єзв'ичний.

Под'єяр'єнный = під'єяр'єний. — П. жєивотное = під'єяр'єєник (С. Жел.), робоча скотина.

Под'єгр'ивать, под'єгр'ать = пригр'азити, прибрин'кувати, пригр'азити, прибрин'кувати. — Музика пригр'азують, дружєчки присп'ивують. Федь.

Под'єм'ать, под'єм'ать = д. Поднимать.

Под'ємное, под'ємная под'ать, под'ємщина = под'ємне (С. З.), д'ємов'є (д. Налогъ, Под'ать).

Под'єск'ивать, под'єск'ать, с'я = 1. підш'укувати, приш'укувати, підш'укати, приш'укати, доб'єрати, доб'єрати. — Хотів молитись, тай молитви не добрав, т'єльки заплакав. Ос.

2. підглядати, сл'єдк'увати (за к'им), підк'опувати с'я, підк'опати с'я (під кого).

Под'єш'ать = подд'єхати, подд'єхати с'я. — Оттим б'є вітром подд'єхати. Кн.

Под'єщ'икъ = шпиг, шпиг'он (С. З.). — Шпиг с'ю пісно п'яєєно слухав, от і догадав с'я. Макар.

Под'єв'ать, под'єтъ, с'я = д'єти, с'я (С. Л.), под'єти, с'я, под'єнути, с'я, запод'єти, с'я (С. Л.), д'євати, с'я (С. Л.). — Де ти д'єє мою шапку? С. Л. — Де под'єлось козачество, червоні жупани, де под'єлось дола, воля, бунчужик, г'єтьманя? К. Ш. — Думи мої, думи мої, к'єтви, мої д'єт'я в'єростав вас, доглядав вас, д'є-ж м'єєні вас д'єт'я? К. Ш.

Под'єд'лять, с'я = моробити, с'я (С. Л.), подд'єяти, с'я, вд'єяти, починити, с'я. — Поробив усе д'єло. — Поробив трохи, тай яєнує. — Старі на коєнах їд'яти і живіє і д'єт'я

поробилась козаками. І. Г. — Вони поробились той кучемою, той старцем. п. в. Гр. Чайч. — Пороблю вам усе діло тай піду. Лев. — Вдвох в малевини колісє Келем поробили са старезини дідуганама. Лев. В. — Що йому подіялось? — Та що подіш — така вже воля Бога. в. о. Гр. Чайч. — Часом і сльозам і ало велике проймало, та пічого не вдіє. О. Мар. — Що вже не роблять — нічого не вдіють. в. в. Гр. Чайч. — Та вже бачить, що нічого не вдіє, та й вивує. в. о. Гр. Чайч. — Назад вернулись, пічого не вдіявши. Ч. К.

Подб'явствовати = вдіяти, удіяти (С. Ш.), поробити, мати силу, вплив. — На нег поб'явствити нельзя подб'явствовати = Нічого з них не вдієш, не поробиш.

Подб'являти, ся = подділяти, ся, переділяти, ся, покаявати, найбільше про вбогач — подувати, багато — порозділяти, порозкріювати, пополам — пороздвоювати, всіх — обділяти. — Обидрали, переділяли ся удвох. в. в. к. — Стрєко все війсьє своє здобычєи кривськими подувана. Л. В. — Подувана земля на три рука. С. Л.

Подб'ялка = робітка (дрібна).

Подб'ялочный матеріал = надібок, знадібок. — Поломає ся віз, а тут і знадібку не має.

Подб'являть = поробляти. — Що ви там поробляете? Гр. Чайч.

Подб'яльничый = подільничий.

Подб'яляться, подб'яляться = ділити ся, поділяти ся, поділяти ся.

Подб'ятеки = по дитячі, по дітячи.

Подб'ять, ся = д. Подб'явати, ся.

Подб'яжняно = дб'яжнєи, надб'яжнєи.

Подб'яжеть = подб'яжчати.

Поєдінюк = поєдінюк, на війні — герць. — На герць викликає. п. д.

Поєдінючний = поєдінюковий.

Поєжний луг = пійма, лўки, плавні, ваплава, болотів, оболоня (д. під сл. Лугь).

Поєж = пійма і д. Водополь.

Поєрепєяться = покостричити ся, покосєйти ся.

Поєадничать = поєадати (чого), поласитись (на що)

Поєалити = вж'ялєи, уж'ялєи, удж'ялєи.

Поєалювати = 1. поєалювати, надати (С. Л.), дарувати, подарувати. — Привлєє, в той час наданєи. С. З.

2. одвідати (кого), завїтати (до кого). —

Дєбрє поєалювати = д. під сл. Жалювати 3.

Поєалювати = поєалєи ся, поєкаржити ся (на кого), оєкаржити (кого).

Поєалюй = нехай так, сількєи (С. З.), інобєи (С. З.). — Сількєи! нехай і так буде! Кв. — По мнє поєалюй = про мєнє. — Про мєнє — нехай вовк траву їсть. в. п. р. — Про мєнє, хоч головою об тєн. в. п. р.

Поєалюєта = будь ласкаєв, б'удьтє ласкаєи.

Поєалєть = поєалєи (С. Л.), поєалювати (С. Л.), поєалюєати, ся (С. З.), жалєи ся, поєшкєдуєати, поєшануєати. — Ой хтоє тебе, моя доноє, жалюєати будє? Поєалєють мєнє та добрїи людєи. в. п. — Ой є в мєнє мати, воєа ж мєнє поєалює, як своєо дитячєи. в. п. — Та так жалєоє, що хто почує, зєстановити ся, послуха та і поєалює. П. Пр. — Поєалюєана його. К. З. о Ю. Р. — Поєалюєав ся Бог на рака, дав йому в задє очї. в. п. р. — Жалєє ся, Боже, її молодєстєи. К. Д. — Таєому паскуєвоєму і гарбуєа поєалюєав давати. Кв. — Ти ж каєаєа їй про грошї? А для неї не поєшкєдує. Лев. В.

Поєарити = поєектєи, поєєажити і т. д. д. Жарити.

Поєарїще = поєарїєна (С. З.), поєарїще, поєорїєище, зг'арїєще (С. З.). — Садаєтє господарє на дєорашє, на сумєиє чорнїи поєарїєи — та й плаєє бїднїи. О. Пч. — Ой я в чумїє крає, як ва поєарїєи, нїхто ж мєнє не прїєорєє при лїкїи годїнї. п. п.

Поєарнїи = поєарнїи, поєєжнїи. — Поєарнєа коєанда = поєєжна спр'яєа. — П. сар'яи = поєарнєа. — П. труб'а = гасїль.

Поєарь = поєар (С. Л. Жєл.), поєєжа (С. З. Л. Жєл.), поєєга. — Торїєа будє поєєжа, а й досїє шмаєтєчу чутє. п. п. р. — Тут скоєла ся пр'яєода, що будє ієкєрою, від котрїи занєла ся поєєжа. Бєр. О.

Поєатїє = поєїєск (рука).

Поєать, ся = д. Поєажити і Поєажнєи.

Поєадать = поєадєи, поєтрї(в)єати, поєчєкєати. — Поєтрїєає не тїєає — куплю чєрєєвчєи. п. п.

Поєєвать = поєєв'ати, (жуйку) — поєєнїєати.

Поєєєвать = жув'ати (по малу).

Поєєєанє = баж'аннєи, жад'аннєи.

Поєєєать = поєєтїєи, в'аєєтїєи (С. Л.), в'атїєи (С. Л.), єєтїєи, поєєаж'єи, в'аб'аж'єи, ся (С. Л.), поєєад'єи (С. Л.), поєєж'єи (С. Л.), об'єєлєи, в'єєкортїєи, в'єєхотїєи ся, в'єєб'агнїєи ся. — В'єєхотїєи

ла вража баба молодого бути. и. п. — Надялюсь на твоє щастя, та побажаю тобі ще більшого. в. к. Гр. Чайч. — Усе, чого душа забажає. в. к. — Забжала тири кіснучків. в. пр. — Згнуцають ся всі, кому забгнеть ся. Крив.

Пожелатель = Хотій.

Пожёлклий = **пожовклий** (С. З. Ос.), трохи — **прижовклий**. — Мивають дні, мивають вочі, миває діто, шестестить помагале листя. К. Ш. — І листя пожовкає вітри ровесля. К. Ш.

Пожёлкнути = **пожовкнути**, **ужовкнути**, трохи — **прижовкнути**.

Пожелать = **пожовтіти**, **вїжовтити**.

Пожелтільний = д. **Пожёлклий**.

Пожелтеть = **пожовтіти** (С. Л.), **пожовквувати**, **пожовкати** (С. Л.), **ужовкнутися**, трохи — **прижовкнутися**.

Пожеланитися = **пожанірити** ся, **пожавіжити** ся, **похизувати** ся.

Поживить, ся = **пожевити**, ся, **попарувати**, ся, **побратися**, **одружитися** (С. Л.), **попаяти** ся, про кількох — **пережежити**, ся, **поодружувати**, ся. — **Понаруєм** діток. Б. Д.

Поженка = д. **Поживя**.

Поженски = по жіночому.

Пожертвовање = 1. **жертвування**, **офірування**.

2. **жертва**.

Пожертвовать = **пожертвувати**, **офірувати**. С. Жел — П. **жизньою** = **віддати життя своє**, **наложити голову**.

Кожестивулировать = **потелесувати**.

Пожёстклий = **затверділий**, **пошкарублий**, **вашкарублий**.

Пожёсткнутъ, **пожестеть** = **за(по)твёрднути**, **по(за)шкарубіти**, **по(за)шкарубнути**.

Пожечь, ся = **попалити**, ся.

Пожива, **поживча**, **поживишка** = **пожива**, **поживка**, **пожиток** (С. Жел.), **висок** (С. Жел.), **лаївка** (С. З.), у бджіл — **вїяток**. — **Дасть** Бог день, **дасть** і **пожиток**. п. пр.

Поживать = **поживати**, **мати** ся. — **Каково** **поживаєте** = **як** ся **маєте**?

Поживлятьсѧ, **поживитьсѧ** = **живити** ся, **поживляти** ся, **поживити** ся, трохи — **підживити** ся.

Пожигать, **пожечь**, ся = **палити**, **попалити**, **спалити**, ся. — **Поналяв** усі свої **папери**.

Пожидеть = **порідшати**.

Пожизненный, по = **доживотний** (С. Жел. Л.), **довічний** (С. Л.), **до** **жизности**, **до** **жизоття** (Лев.), **до** **життя**, **по** **вік** (С. Л.). — **Жизни** хто в **застані** або **доживотним** **правом** **держати** **будеть**. Ст. Л. — **Землі** **уряд** **Литовський** **відавав** **переважно** **до** **життя**. Кп.

Пожилос = **постояле**, **козірне** (д. під с. **Ілзата**).

Пожилецъ, **пожилычка** = **пожилець**, **пожилыця**, **пожилычка**, **постояльвик**, **ця** (С. З.), **сусіда**, **підсусілок**, **козірник** (д. під с. **Жилець**).

Пожилый = **постарий**, **літний** (С. Л.), **пристаркуватий** (С. Л.), **підстаркуватий**. — **Пожилыя** **деньги** = д. **Пожилос**.

Пожимать, **пожать** = **тискати**, **стискати**, **потіскувати**, **потіскати**, **стиснути**; **рукати** ся, **порукати** ся, **поручкати** ся. — **Він** **дивить** ся, **вихвалює**, **стискає** **міні** **руку**. **Пісоч.** — **Зустрілися**, **поручились** **таї** **пшли**. **Хар.** (Пр. д. **це** **під** **с.** **Жать** 1). — **Пожимать**, **пожать** **плечами** = **здвигати**, **стиснути** **плечія**.

Пожиматься, **пожаться** = **щупитися**, **көрчити** ся, **щупати** ся, **зкөрчити** ся.

Пожимать, **пожать** = **живіти**, **зжати**, **пожати** (**хліб**). — **Пожать** **лавы** = **запобігти** **славі**.

Пожирать, **пожрать** = **жертити**, **зажертити**, **пожертити**, **поглинути**, **потріскати**, **полопати**. — **Щоб** **нас** **живих** **земли** **пожрела**. в. пр. — **Цукорварні** **пожерам** **гаї**. Кп. — **Уже** **тепер** **праца** **на** **вми** **померла**, **а** **щара** **неправа** **унесь** **світ** **зажера**. п. п. — **Наша** **псвітка** **що** **не** **дай** — **потріска**. п. пр.

Пожиреть = **погладити**(шати).

Пожитки = **пожитки**. **лобжя** (С. Аф.), **худоба** (С. З. Л.), **скарб**, **манаття**, **манатки** (С. З.), **лєзеря** (С. Л.). Пр. д. під с. **Імущество**.

Пожить = **пожити**, **довго** — **нажити** ся, **набути** ся (С. Л.), **трохи** — **пережити**, **перебути**. — **Що** **нже** **мабути** **набув** **си** **у** **місті**, **що** **до** **дому** **вернув** **си**. С. Л. — **Ні** **и** **нажла** **ся**, **п** **і** **набула** **си**, **п** **і** **з** **своїм** **родом** **не** **обизнала** **си**. п. п. — **Нас** **з** **тобою** **тев** **ліхо** **не** **зляка**: **перебудем** **від** **стріхоу** **в** **возка**. В. Г. — **Пожить** **в** **своє** **удовольствие** = **пороскочувати**.

Пожитье = **пожити**.

Поживно = **стерпий**. С. Ж. — **Стерпи** **добра**, **а** **сидь** **на** **ній**, **то** **й** **коле**. п. пр. (Пр. д. **це** **під** **с.** **Живно**).

Поживя, **поженка** = **галия**, **поляна**.

Пожраніє = **пожирення**, **потала** (С. З.). —

- Переказує змії цареві, щоб він або три нози золота дав або старшу дочку на пожирення. п. к. Гр. Чайч. — Тіло мов поховайте, звіру птиці на погалу не дайте. п. д.
- Пожа́рати** = д. Пожирати.
- Пожужжати** = подзвизчати, подзвизчати, подвирчати, погустіти і т. д. д. Жужжати.
- Пожу́рять** = накартати, покартати, погрімжати, наміляти голову, чуба.
- Пожурчати** = поджурчати, поджуркотити і т. д. д. Журчати.
- Пожухнути** = полиця́ти, помёрхнути і т. д. д. Жухнути.
- Пожучить** = д. Пожурить.
- Позабавить, ся** = побавити, потішити, ся.
- Позабать** = позабавити.
- Позабла́вять** = позабловувати.
- Позабла́кнуть** = д. Заблукнуть.
- Позаболеть** = поболіти, похоріти, похворіти, послабнути, позанедужувати. — Води ж йому похоріли, сам чумақ заслаб. п. п. — Усі наймити позанедужували.
- Позаботиться** = поклопотати, ся, погурбувати ся, подбати, понильцувати, розстарати ся.
- Позабрати** = позабірати. — Позабірали усіх у вольост.
- Позабрять** = поголіти, позаголювати. — Брати на панцину ходили, поки лоби їм погодили. К. Ш.
- Позабрасувать, позабросать** = позакидати.
- Позабризгать, ся** = д. Забрызгать, ся.
- Позабывать, позабыть** = позабувати, забути, ся. — Усе позабував. — Не знав, та й забув ся. п. пр.
- Позабьгать** = забігати. — Забігали слуги, занетушили ся.
- Позабьжати** = позабігати, порозбігати, ся. — Кудись вони порозбігали ся.
- Позавалить** = позавалювати, позасипати, позакидати (по трохи).
- Позавесті** = позаводити, порозв'одити. — Порозводив сади та городи.
- Позавидовать** = позавидувати, позавдряти. — Як позавидри, то стали доглядати ся пильненько. Гр. Чайч.
- Позавицять** = позаівичувати, позашрубувати.
- Позавить** = позавивати, позалітати. — Позавитала стьожки в коса.
- Позаворачивать, ся** = позавертати, позагортати, пообвертати, пообгортати, позавірчувати.
- Позавраться** = забрехати ся (трохи).
- Позавтракать** = поснідати (С. Л), поснідувати. — Поснідай трошки — на обіді менше з'їся. п. пр.
- Позавчера** = позавчора (С. З.), перед'учора. — Перед учора тиждень минув. Федь.
- Позавидать, позавидуть** = в'їхнути, по-в'їхнути, зав'їхнути, зб'їхнути, заб'їхнути (трохи).
- Позавязать** = позав'язувати.
- Позага́дить** = запоганити, запаскудити, позаногаювати, позапаскудувати.
- Позагна́ть** = позаганяти, позаймати.
- Позагниба́ть** = позагнивати і т. д. д. Загниба́ть.
- Позагла́дяться** = вадивити ся, загла́вети ся. — Я на цій зедивна ся — міні віз уломив ся. п. п.
- Позагну́ть, ся** = загну́ти, позагниа́ти, ся, закарлючити, закарлюкити, ся (трохи).
- Позаго́нить** = позаганяти, замордувати (д. Зага́ливать і).
- Позаго́реть** = позагоріти, зашмалити ся (трохи) і т. д. д. Заго́рять.
- Позагоститься** = загостювати ся (трохи).
- Позагра́бить** = пограбувати, нага́рбати, награбувати.
- Позадвину́ть** = позасувати.
- Позадержать** = д. Задержать.
- Позады́** = позаду, ззаду. — Попереду Дорошко.. а позаду Сагайдашній.. п. п. — Нехай тебе візьмуть ті, що ззаду летять. п. в. — Идти́ позады́ ко́го = іти́ поза́ду, зза́ду або за ќи. — **Позады́ набы́** = поза хатою.
- Позадо́брать** = д. Задо́брить.
- Позадо́лжать** = напозичати ся і д. Задо́лжать.
- Позаду́ть** = позадувати, позадимати.
- Позады́** = д. Позады́.
- Позады́лать** = д. Зады́лать.
- Позажечь** = позапалювати, позасьвічувати. — Позасьвічували усі свьчки.
- Позазвать** = позаклвкати. — Позаклвкав усіх до себе.
- Позаймствованіе** = позичка.
- Позаймствованіе, ся** = 1. по́ичити, ви́ичити (у кого або кому), в́яти або да́ти у по́ику.
2. пере́йти (д. Запи́мать 1 і 2).
- Позаканывать** = позаконувати, повкóпувати.
- Позаклі́нивать** = позаклішувати.
- Позакла́дывать** = позакладати і т. д. д. **Закла́дывать.**

Позаклеїть = позаклеювати.

Позаконопáтити = позаконопáчувати, по зашпáльбувати (д. Закопáтити).

Позакопáть = позакóпувати, повкóпувати (д. Зака́пувати).

Позакрýть = позакрýвати, позату́ляти, позачинíти і т. д. д. Закрýвáть. — Шенки позачиняли в селі і нема місця, деб людяи зібрати са. Кн.

Позакúпорити = позатикáти і т. д. д. Закúпоривáть.

Позакусáть = пídýсти, перехопíти (д. Закусити 2).

Позаложíть = позакладáти, позаставлýти і т. д. д. Заклáдувати.

Позалéзть = позалéзати.

Позалéпнiть = позалéплювати.

Позамáзати = повмáзувати і т. д. д. Замáзати.

Позамáщувати = повнiщувати, повнстнiлáти і т. д. д. Замáщувати.

Позаметáть = позакáтати і т. д. д. Заметiти і Заметáти.

Позамкнýть = позавикáти, позапíрати.

Позаннiмáть = напоичáти, назачичáти, набрáти нáбир.

Позанозíть = заскалiти, заска́бити, по-скалiти і д. Занозíть.

Позапáсти = позапáсати, понапáсати і т. д. д. Запáсáть.

Позапáять = позаливáти, позалютóбувати.

Позаперéть = позапíрати і т. д. д. Заперéть.

Позапечáтати = позапечáтувати. — Позапечатував усi листи.

Позаписáть = позаписувати.

Позапрошлогóдний = позаторiшний. — Жалко, як позаторiшнього снiгу. н. пр.

Позапрошлый = пред'останнiй. — П. годь = позаторiк.

Позапрýтати = поховáти, позахóбувати.

Позапрýч, си = позапрýгáти, ся.

Позарiться = полáснати ся, поквáпити ся (С. З. Л.), поласувáти, зазiхнýти. — Не поймаю вiра, щоб нова й на грошi не поласна са. Лев. В. — Та поласували на великi грошi і вкрали. н. в. Гр. Чайч. (д. Зáриється 1).

Позарýть = позакóпувати, позаривáти.

Позарéзати = порiзати.

Позарядíть = понабивáти (д. Зарядíть 1).

Позасадíть = позасáжувати і т. д. д. Засадíть.

Позаснýть = позаснпáти, посну́ти (д. Заснýть), позаснiнáти (Черпiг. Чайч.).

Позасолiть = посолiти.

Позаставовiть = позаставовлýти, позаставлýти, позагорóжувати (д. Застáвяти, застáвливати).

Позастéгнути, ся = позастiбáти, позачипáти, ся і т. д. д. Застéгнувати.

Позастойтeся = застóяти ся (трохи).

Позастраховáть, ся = позас(ш)трахóбувати, ся.

Позастрóити = позабудóвувати.

Позасýпати = позасипáти.

Позасýсть = позасiдáти.

Позасýч = позабивáти і т. д. д. Засýкáти.

Позатáврити = потаврувáти (д. Затаврiть).

Позатворiть, си = позачинiяти, ся. — Позачинили усi вiкна. — Позачинили са та й сидати. — От вiв велiв позачиняти вiкна. н. в. Ман.

Позатéплити = позасьвiчувати (д. Затéплити). — Позасьвiчуи усi лампадки.

Позатáхнути = притiхнути.

Позаткнýть = позатикáти (д. Заткнýть).

Позатопiть = позатоплýти і т. д. д. Затáпливати.

Позатухнути = пригáснути.

Позатýкати = позатикáти, позастрóмлювати, повтýловати і т. д. д. Заткнýть.

Позахáпати = позахóплювати і т. д. д. Захáпати.

Позачеркнýть = позачеркувати, позачiркувати, повичé(í)ркувати (д. Захiривати).

Позашипрýти = позакидáти і т. д. д. Зашвiривати.

Позашнiть, ся = позашивáти, ся.

Позáннiвати = подзвонювати, дзвонiти. дзельнкати (С. Л.), дзённкати і т. д. д. Звонiть (явкола).

Позвáть = д. Позывáть.

Позвенéть = подзвенiти, подзелённкати, подзённкати, подзеленчáти, подзеньчáти, шотелёвнкати.

Позволéние = дозвiд (С. Л. Сп.), зволёнвя (Л. С.), дозволёння (С. Л.), призволёння, — Не турбуй са ти, дiду, про теа: я адобуду од батька дозволу. Гр. Чайч. — Лазаренський добув дозвiл побачити ся з Шевченко. Кн. — З вашого дозволу я ще чарчу проковтву. Кн.

Позволительный, но = дозвiльний, вiльний, но; дозволённий, незаборонений, но. — Се дiло не грiшне, дозвiльве усiм

- людам. Кн. — Вільно йому мапачити, бо грошей понна кишени. С. Л.
- Позволя́ть, позво́лити** = дозволя́ти, по-зволя́ти, дозво́лити (С. Л.), позво́лити, подо́зволити. — Позво́дь, батьку отамаве, нам на башті стати, ве позволим ворогові Січу руйнувати. н. п. — Е'сли позво́лїть вре́мя = як дасть час, як ма́ти му час. — Як дасть час, так і завтра зроблю. Кн.
- Позвоно́ить** = подо́звонїти, подо́звєнькати, подо́звєльнєкати.
- Позвоно́къ** = 1. в'язо́къ, в'язова́ кістка (С. Пар.), о́кість (С. Л.). — Пояснїчнєе позвоно́къ = попереко́ві кісткї. Гр. Чайч. — Синнїчнєе позвоно́къ = похребтїна. — Хвостовїє н. = купер. — Ше́яльєе п. = в'язовї, карковї кісткї.
2. дво́вник (у корови), калатїло, цоко-ту́ха (Гр. Чайч.).
- Позвоно́чний** = хребто́вий, хребетнїй. — Позвоно́чний сто́лбъ = хребѣт, похрѣб-типа, кістнїя́, о́костїя́. — Позвоно́чнеє живо́тнеє = хребѣтнїк (С. Жєл.), хреб-това тварь.
- Позвѣ́рски** = як звѣр, по звѣрїячо́му.
- Позда́ть, опозда́ть** = пізніти ся, барити ся, гаяти ся, опізнати ся і т. д. д. За-па́здыва́ть і Опі́здыва́ть.
- Поздєньскїй, поздєньско** = пізнєньскїй, пізнєнько, па́ддїзъ (С. Л.). — Ото учора па́ддїзъ прїйшли ми до дому. С. Л.
- Поздє́хонько** = пізнєсенько, дуже пізно.
- Поздїй, поздно, поздо** = пізній (С. З. Л.), пізно, не рано. — Раннї пташка пісї сьпїває, а пізнїя очї протирає. н. пр. — Вже пізнїя годїна. — Пізнї днїшї. — Поздїєє ното́жство = далєкі наші́дки.
- Поздноватїй** = д. Позднєньскїй.
- Позди́ть, позажє** = пізнїц, пізнїше. С. Л. — Какъ мо́жно позди́ть = як найпіз-нїше.
- Позднїя́къ** = пізнїя́къ, пізнїю́къ. — Пізнїюк бичок.
- Поздо** = д. Поздно.
- Поздорю́ватися** = поздорю́кати ся (С. З. Л.), поздорю́вити ся (С. Л.), новїтати ся, прївїтати ся (С. Л.), вранці — на до-брїденє да́ти, добрїденє одда́ти (Лєв.), поздорю́вити дїєм (К. З. о Ю. Р.), знявши шапку — пошапкува́ти ся, подавши руку — порука́ти ся, поручка́ти ся, почоло́мкати ся (С. Л.), чоло́м да́ти, в кілько-ма — переадорю́кати ся, перевїтати ся. — Прїйшов, поздорю́ває ся, сїв на лавї.
- Мир. О. — Як увїдїши у хату і гостї знов поздорю́вались з хазїївом. Лев. — Шапки ве здїймає, на добрїденє не давав. н. д.
- Поздорю́ку** = до́бре, гара́зд, шасліво, в до́брому адорю́влю. (Д. під сж. Здорю́в.).
- Поздорю́єть** = поздорю́вшати, поздорю́-ти, поду́жчати, помїщїшати.
- Поздравїтель, ница** = поздорю́витель, ка, на рїзднїх свѣтках з поздорю́внїми вір-шами — віршовальнїк, віршовнїк, на повнї рік з посвпанням — поспїпальнїк, посїпач, посївач.
- Поздравїтельскїй** = поздорю́внїй, прї-вїтнїй. — І вїнїв першу поздорю́вчу кар-ку. в. о. Мєв.
- Поздравлєніє** = поздорю́влєннє, прївїта́н-нє. — Зичлївоє наше засїлаєм поздорю́в-лєннє. Кїєв. Ст.
- Поздравлїльщїкъ, ца** = д. Поздравїтель.
- Поздравлїть, поздравїть** = поздорю́вляти, вїншувати (С. З.), поздорю́вити, пошї-шувати, на Рїздно віршама — віршувати (С. Аф. З.), на Новий Рїк, посїпаючи зрє-ном — посїпати, засївати. С. З. — Вїн-шуємо вас сею колядою. вїншуй вас Боже щастям. здорю́вля. н. п. Под. — Генеральнї особи вїншовали пану Ге́гману. Л. В. — У дудочку граю, Христа забавлю, вас з празнїкою поздорю́ваю. н. вірша.
- Поздрѣствоватьсѣя** = д. Поздорю́ваться.
- Позелєніть** = позелєнїти. — Весна не зїй-де садочок твїй позелєнїть. К. Ш.
- Позелєніть** = позелєніти.
- Поземельное** = поземельнє. — Поземель-ного платїво дуже багато.
- Поземельный** = поземельнїй, грунто́вий.
- Поземнїстїй, поземнїє** = поземнїй, прї-вєжкуватїй (С. Жєл.), доловатїй (С. Пар.), нїзкїй. — Поземнїстєє расте́нїє = сто-люх (Хєрс.).
- Позємъ** = 1. землїя́, грунт. 2. гвій.
- Позжє** = д. Позди́ть.
- Позїцїл** = по́стать, поста́ва, стано́вище (С. Жєл.), стано́внїско (С. З.). — З того стано́внїска рано рушавнє. Л. В.
- Позлацїть, позлатїть, єя** = золотїти, позолочувати, визолочувати, позолотї-ти, визолотити, обзолотїти, єя. — По-золочуваннї перстїнь. Гр. Чайч. — Як би мїні голу́боцько мїй, я б його крїлади об-золотїла. н. п. — Со́нцє обзолотїло про-їннїм. Лєв.
- Позлїть, єя** = посєрдити, єя.
- Позлодїєски** = як злодїй, як лялодїй.
- Позлословїть** = полихословити.

Познавати, познати = дознавати, дознати.

Познакомити, ся = познайо́жити, ся, по-знако́жити, ся (С. Жел.). **позна́ти ся, спі-знати ся** (С. З. Л.), **зізна́ти ся, близько** — **опізна́ти ся** (С. Л.), **обізна́ти ся.** — Як же він з тобою спізнав ся? Ган. Бар. — Піді, спізнай ся з ним, та й до себе клич. Кн. — Ні і важка ся, ні а вабува ся, ні я з сво-ім родом не обізнала ся. н. п.

Позна́тиє = пізна́ння (С. Жел.), ві́дання, ві-дому́сть.

Позноба́йти, позноба́йти, ся = морозити, поморозити; **вимо́рошити.** — Мороз по-бив, поморозив. К. Ш. — Виморозила усіх тварів.

Позоба́ти = **подзобати, подзобати, по-клюва́ти.** — Кури подзобали трохи. — Кури уяесь корм подзобали.

Позоло́та = **позоло́та** (С. Жел.), **позоло́-чення** (С. Жел.), **позоло́чування.** — **На-водо́йти поволо́ту** = д. **Полаза́цять.**

Позолоти́ти = д. **Полаза́цять.**

Позори́ти = **ганьбити** (С. З.), **ганьбува́ти** (С. Л.), **ганьити, осла́влювати, несла́ви-ти.** — Слушні Москві Іване, а вона ж його гане. н. пр. — Принародо ославлюваа її. Кн.

Позори́ще = **позори́ще, видо́вище, видо́-висько.** С. Жел. — Бо на позорище ве-дуть старого дурня муштровати. К. Ш.

Позори́ний = **гане́бний** (С. Л.), **соромі́тний, срамо́тний** (С. Жел.). — Ганебно́ї слави повні халяви. н. пр. — І забудеть ся срамоти давня година і оживає добра слава — слава Україн. К. Ш.

Позо́р = **позо́р** (С. Жел.), **страхо́вище** (С. Жел.), **стидо́вище** (С. Жел.), **гавба́, ва-ру́га, несла́ва, публі́ка.** — Нема у їх ні сорочу, ні позору. Кн. — Страмовище та й годі! Катеринос. — Ой сьміх та й публіка: була жінка чоловіка! н. п.

Поа́рїти = **посі́ти, вісі́ти, дости́ти, висти́ти, дости́гати, дойти.**

Поуба́ти, поуба́рити, ся = **пощери́ти, ся, пощери́ти.** — Гей коняу турки вбили, лих шаблю пощерили. В. Ц. — Була правда та пощерила. н. пр. Гр. Чайч.

Поубоска́зати = **поглу́зувати, покенку-вати, поглу́зувати.**

Позу́дїти = **посвербі́ти.** — Посвербізо трошки.

Поа́ментний = **бруа́ментовий.**

Поа́ментчик = **шмукля́р.** С. З. Жел.

Поа́ментний = **шмукля́(е)рський.**

Поа́мент = **бруа́мент** (С. Л. Жел.), **га-лу́я** (С. Л. Жел.), **паса́ман** (С. Жел.), **ґас,**

ґальо́н (С. Жел.), **кару́нка** (С. Жел. З.). — Нате й мій ґалу до церкви. н. пр. — Аж зарк Палаатова ладунка і золота на мій карунок. Кот.

Поа́бати, ся = **поколї́чати, ся.**

Поа́вати, поа́вати = **клїкати, зва́ти, по-клїкати** (С. Л.), **клекну́ти, вклїкати, гу́кнати, узва́ти, поа́вати, запросі́ти.** — **Поа́вляв їх до себе на весілля.** н. к. — **Заа́вляв** — не вґляне чорнобрива з хати, не покличе стара нати в хату нечерти. К. Ш. — **Нас Мордохай покликав на мотурч.** К. К. — **Аби жив до жнив, а в жинна і аби хто покличе.** н. пр. Гр. Чайч. — **Узвля мене в хату.** С. Л. — **Він зазвиваа попу хату гостей, а убогого брата і не покликав.** н. к. Гр. Чайч. — **Запросиди його до себе в хату.** — **Поа́вляеть на їду** = на їду тягне, їсти хочеть ся. — **Поа́вляеть на рвоту** = **вудить, на блюво́ту тягне, з душі верне.** — **І горілка та погана і шивкар прескерпий, бо тварюка, як ма-рюка, аж із душі верне.** Дум.

По́зив = **хіть, охота** (С. Пар.), **жадо́ба** (С. Жел.), **жаді́бка** (С. Л. Жел.). — **Нема ніякої охоти до їжі.**

По́зичати = **подзича́ти, погуча́ти, под-звїкати.**

По́зичувати = **позича́ти.** С. З.

По́звота = **зіва́чка, по́зих.** — **Зіва́чка папала.**

По́звяти, по́звяти = **ме́рнути, ме́рати, поме́рнути, поме́рати.**

По́звятий = **ме́рзлий, поме́рзлий.**

По́зиво = **пї́ло.** С. З. — **Дай пї́ла корові.**

По́зирати, ся = **1. погра́ти, ся, поба́вити ся, погу́ляти, покартува́ти, вчитлишу** — **поця́тати ся.** — **Кивули вони грати в картки, давайте, каже, краще так у що по-граємо** * Чайч. — **Ій тільки хотїлось, щоб він увїшов до неї у хату, щоб пожарту-вати, посьміяти ся.** О. Мир. — **Ой не буду почувати, не буду пожарту трїшчки та й піду.** н. п. — **А же лиш поцятаймось.** Кв. **2. погра́ти, на бубоні** — **побубніти, на лудці** — **подудіти, недбало або погано на струнному струменті** — **побри́нкати, по-цвїкати і т. д.** **Игра́ти 2.**

По́збавити, ся = **повизво́ляти, ся, поря-тува́ти, повбавля́ти, поослобня́ти, ся і д. Избавля́ти.** — **Повизво́ляв з псної ба-гато людей.**

Повбаво́вати, ся = д. **Избаво́ляти, ся.**

Повба́тися = **по́бити ся, позбива́ти ся і д. Избавля́ти 2.**

Повзобни́чати = **похурманува́ти, почу-макува́ти.**

Поизгнать = погнати, потрухнути. — Потрухав всі ази і ванози (перевелась чумачка). н. пр.

Поиздержать, ся = витратити, ся. — Їхав чумак та й витратив ся з хліба, н. к.

Поиздѣваться = поглузувати, поглузувати, покепкувати, покпнати, ся, по-вбиткувати ся. — Поглузують, попеншкують, та й кинуть під лаву. К. Ш.

Поизмѣяться = помняти ся (трохи).

Пошло = пішло. С. З.

Поимать, ся = піймати, ся, спіймати, половити, зловити (С. З. Л.), зловити (С. Л.), схопити, зляпати (С. З.), доскочити. — Піймали злодія. — Ви б мене ізъяли, ни би зловили. Б. Г. — Коли б Елея вона зляпала, уже б тоді весела стала. Ког. — Он як зляпала Степана та й руки зяззали, до тяжкої неволі на віки віддали. н. п. — Її-кай, тїкай, козаченьку, хотить ти зляпати. н. п. — Подовили велику щуку. н. к. — Вовня живцем доскочили. К. Дівоче серце.

Поимѣнный, но = поієнний, ієнний, ваймєннй.

Поименованный = вазваний, менєнний (С. З.), номенєний (С. Л.).

Поименовать = поменувати, поменити (С. З. Л. Жел.), наменити (С. Л.).

Поимка = піймання, зляпання.

Поимщикъ = ловєць.

Поимьно = д. Поимєнно.

Поимдѣчы = по виднѣчип, повиднѣчому.

Поимочески = по чернєчі. — Та по молодечі, а не по чернєчі будеш Богові молитись. К. Ш.

Поинтерєсничать = похизувати ся, — Коли вже нам хочеть ся похизувати ся в ому кобєннї. Номис. С. З.

Поинтерєсоваться = зацікавити ся.

Поинный = виносний молоком.

Поискать = пошукати (С. З. Л.), прошукати (С. З.) тишком — пошарити, сирєз — вишукати, вишарити, в голоні — поськати (д. Некать). — Ой піду и боса подем, пошукаю свою долю. К. Ш. — Доброго, кажутъ, пошукай, а ледаче само тебе знайдє. О. Мар. — А тим часом пошукаем на край свѣта раю. К. Ш.

Поискажить = повівечити, покѣрчвити.

Поисковзрять = поколупати, покопирсати.

Поискривить = покривити (трохи).

Поискривить = покривити (по троху).

Поискъ, часгше ил. **поиски** = шукання, шуканина.

Поисписать, ся = пописати, записати, ся, пописувати, ся.

Поисправить, ся = поправити, ся, полатити, повалѣгожувати, поналаднувати.

Поисрѣбовать = попробувати, на смак — покоштувати (трохи).

Поимѣний = поправді, вавсправжжі, навсправжє. — Свѣжу тобі поправді. С. Л.

Поить = 1. пити (С. Л.), пійти (С. Л.), швидко або дрібно ступаючи — почимчикувати, потіюпати, з разу швидко — шайнути, швидко ступаючи — поцѣвати, полагом або важко ступаючи — поплєнтати ся, почелєпати, почвалати, почапати (С. Л.), поххати ся (С. З. Л.), поплуганити ся, швидкобючи — пошкандибати, подібати, пошкитильгати, пошкундильгати, далеко десь або невідомо куди — пошандрувати (С. З.), повияти ся (С. З.).

Д. Идти 1. — Пішов на заробітки. — Ой пішов малий аа діс, чорні брови запис. н. п. — А як тє дівчина зачула, тай із улиці майнула. н. п. — Подибала стара мати дочку з милим розлучати. К. Ш. — Втомилася, не спочивать, пішла в снопи — пошкандибала Івєся синь годувать. К. Ш. — Козаченьку, мій соболо, візьми мене із собою, помандрую я з тобою. н. п. — Віл за шалку і повияв ся. Номис. С. З. — **Поить** кудя глазѣ глядять = пити свѣт за очі. — Піду лиш и свѣт за очі — що буде, те й буде. К. Ш. — **Поить, пошло** на вєщастіє = пити, пішлось на лѣхо, на прѣпасть. — Вже як піде на лѣхо та на безголовь, то де той і розум динєть са. К. Х. — **Поить въ пляєь** = пити у танєць, пити в скѣти та в бѣки. — **Поидѣйка** = ходити лишньє, ходит-те, ходит!

2. поведіти ся, пощастити, поталаниити, похвортунити (д. Идти 2).

3. почати, зачати, взяти і т. д. **Начать**. — **Пошли пляєать** = почали танцювати.

Поить, ся = поїти, напувати, ся, з пальци на пр. теяи або ягня — **Плякати**. Ман. — Напувала я повного відра. в. п.

Пока = покі (С. З. Л.), покіль (С. Л.), докн (С. Аф. З. Л.), докіль (С. Л.), заким (С. Л.), закіль (С. Л.), ним, нім (С. З. Л.), нім покі, аж, тим часом (С. Л.). — Поки сонце зйде, роса очі вийєть. н. пр. — Покіль молодини був, то він його і жалував. н. к. — Доки ти будеш пустовати? С. Л. — Заким з водою прийшла, то й не-

чери відійшла. в. п. — Заки у Броварах лаштували копей, Шевченко погодив си. Ки. — А заки пріє каша, ня помізуємо. Ки. — Посидь, закіля я вернусь. С. Л. — Нім пирога будуть, то баба умре. С. З. — А пім того буде, прпшили памисто з шві своі. Мазеп. С. З. — Сидів, аж сонце зайшло. С. Л. — Нехай тим часом посидить. С. Л. — По-ка́ ещє свѣтло = завидна. С. Л. — По-ка́ не жарко = захолодкі. С. Л. — По-ка́ что́ = по́ки, до́ки-що.

Показáчки = як у шинку́. — Крачать, ла-сть св, як у шинку.

Пока́верзати = поковераува́ти, покурти́ти, поколобродіти, проковераува́ти.

Пока́діти = покадіти, покурити, прока-діти.

Пока́заніє = по́каз (С. Жел.), ви́каз, ви-казка, виявленія (С. Пар.), сви́доцтво.

Пока́зате́ль, ви́дця = 1. по́каз(ж)чик (С. Жел.), по́казник (С. Жел. Пар.), ука́зник (С. Ш.), ука́зчик, ця (С. Ш.). — Майстер майстрові не уквзчик. п. пр.

2. до́казчик, ви́каз(ж)чик, дово́дчик (С. Л.).

Пока́зати, ся = д. Пока́зывати, ся.

Показáчки = по коза́чки, по коза́цько-му. — Яя все діло покінчаш, по козацьки погуляем. в. п.

Показно́й = показній, оглядній.

Пока́зъ = по́каз.

Пока́зывати, показáти, ся = 1. по́казу-вати (С. Л.), ука́зувати, виявля́ти, ся, показáти (С. Л.), ука́зати, ся (С. Ш.), ви-явити, виявити, ся, да́ти ся у вічі. — Покажи, що там таке. — Ужаша ся віздею. а вовки готові. п. пр. — Сором і очі поня-ти. н. пр. — Привели його до матері. К. З. о Ю. Р. — II. ява́къ = солонити, ви-солонювати, висолонити. С. Аф. — II. зу́бы = ска́лити, виска́лювати (С. Аф.), виска́лити, вищерити. — Вовк вискаляв зуби, та й явца. С. Аф. — II. примі́ръ = дава́ти, да́ти привід, при́звід. — Батько правді дав, то й діти пьють. С. Л. — II. фо́кусы = штукарюва́ти, шту́ки ввек-да́ти. — II. си́мву = п'ятами вакива́ти. — **Показáться вдаль** = заманя́чати, не асно — заирити, забованіти (С. Аф.). — II. ма́з за чегò = витика́ти ся, ви-ткнути ся.

2. здава́ти ся, видава́ти ся (д. База́ться 1.). — Міш здалось, що ти не адужаш. — З того дня місяців чотари прожило ся, мойй же парочці мов у ві сні адало ся. Б. Д. Ж.

— Дівчина в днерях уввила ся і вдало ся, що красою усе зало осьвітло ся. Мова. — Може він ій тріску дав, а ій уже так ви-дало ся, що то ніж. н. к. — Такий йому смашний хліб придав си, ще й не із піко-ля. п. о.

3. подо́бати ся, сподо́бати ся (д. Ка-за́ться 2.).

4. (в судових справах) — по́казувати, ви-ка́зувати, виявля́ти, висвѣдча́ти, пока-за́ти, ви́казати, виявити, висвѣдчити. — Тоді всі чотари злочинці, висвѣдчаючи їден на другого, признались, як ходили кра-ства. Киев. Ст.

Пока́жовски = як, по я́кому (С. Л.).

Пока́жуньн = по инді́чому. — Не вспі-ють квартою в ротах поволоскати, — вже й по индічому в шинку загерогала. Гул. Ар.

Пока́жувать, поколòтъ = колòти, штри-ка́ти (часом, з легка), поколòти, поштри-ка́ти, шпигáти, пошпигáти. — **Въ боку́ пока́жуваетъ** = у бік часом ко́ле, шпигáє.

Пока́лякати = побала́кати, побазікати.

Пока́лічати = покалі́чити, скалі́чити, ба-гатьох або кількох — перекалі́чити, по-зкалі́чувати.

Пока́мѣсть = 1. по́ки і т. д. д. **Пока́**.

2. по́ки-що, до́ки-що, тий часом (С. З.), про час. — Я піду до дядька, а ти поки-що ватопи шіч.

Пока́пати = пока́пати, покра́пати.

Пока́прізничати = повередува́ти, пово-мезити ся, похижерувати, похижородити і т. д. д. **Ка́прізничати**.

Пока́рба́каться = подрáти ся.

Пока́ра́ти = покара́ти, накара́ти.

Пока́рау́лити = постере́гти, поваруна́ти, початува́ти. — Постережа тут, поки а по-обідаю.

Пока́ркать = покра́(я)кати, покра́(ю)-кати.

Пока́рливать = годува́ти, коря́ти (по троху), підго́довувати.

Пока́тати = 1. пока́чати (рублем і качал-кою), **пома́глюва́ти** (на малі).

2. пока́тати, повозя́ти. — **Пока́тай мене на човні**.

3. побі́ти, ви́бити, одлупи́ти, одлупцю-ва́ти і т. д. д. **Битъ**.

Пока́тистый = пово́тнстий, збо́ристый і д. **Пока́тыя**.

Пока́тити, ся = 1. покоті́ти, ся. — Граб уловин си, дід покотив си. в. к. — Покотив каууп а вів і авав у калюжу.

2. пої́хати, покоті́ти. — **Доти зах му-**

- тин, покв ся не папв і не паѣв, а ня ся папв і паѣв, то й далі покотив. п. пр.
- Покатість** = збрисість, згірря, похїлість, спадїстїсть, відкїт.
- Покать** = д. Наклонїв 1 і 2.
- Покатьїв**, то = збрисий (С. Жел. Сп.), нахїлий, похїлий, ло, нахїлисий, припадїсий (С. Жел.), спадїсий, то (С. Жел.), набокватий, положїсий, укбсїсий, то (С. Ш.), покбтїсий, розкбтїсий, покбчастий, то.
- Покачать**, си = похитати, поколихати, погойдати, ся (С. Л.), дитину ва руках — погитати. — Балива не хоче поколихавт горобня-молодця. п. к. — **Покачать головою** = похитати, крутити головою.
- Покачиваться** = 1. колїхати ся, гойдати ся (часом, злегка).
2. похитувати ся, вхитувати ся.
- Покачїти**, ся = похитати, ся (С. Л.), хитїти, ся, поколихнїти, ся (С. З.), схитїти, ся (С. Л.), схїбнїти, ся, хїльнїти. — А човен був хїстий, схїтшув ся, вопа у воду. Кп. — Пїзвє човен води попен, та коли-б не схїбнув си. п. п.
- Поканїлвать** = кхїкати. С. Л.
- Поканїлть** = поканїкати.
- Поканїє** = покўта (С. Жел. З. Л.), каянїя, каяття, спокўта, покаянїя (С. Жел.). — Де грїх, там і покўта. п. пр. — Як молитва та покўта, то і грїх забутий. п. пр. — Я за тебе Господа благав, щоб він тобі на покўту час дан. К. Ст. — Призванїя си п. прохав на кантї собі милости. Кп. — Б кантї, та воротта не мас. п. пр.
- Поканїникъ**, ца = покўтар, ка, покаянїник, ця. С. Жел.
- Поканїний** = покўтнїчий, покаянїий. С. Жел.
- Поканїтєн** = покаятє ся, спокўтупати. — Покайте ся, образ Божий багном не свєрїтє. К. Ш. — Не свяятий, щоб не соршїши, не чорт, щоб не спокўтував. п. пр. — Я сей грїх спокўтувала. Ч. К.
- Поквавать** = покрякати і т. д. д. Квакать.
- Покваснуть** = покваснїти, покваснїти.
- Поквїтаться** = поквїтувати ся.
- Покєркать** = покїркати, покїрчати.
- Покивать** = покивати, похитати і т. д. д. Кивать. — П ногою = подрїгати.
- Покїдать**, покїнуць = 1. покїдати, лишати, облишати, покїнути, лишїти, облишїти. — Покїнув батька й матір. — Облїшино, мужє, всїкєс дїло, вїнїємо, мужє, цє й у неїємо. п. п.
2. кїдати, покїдати. — Покїдали усе у воду.
- Покїдывать** = кїдати.
- Покїдышъ** = покїнуць, покїдбьок.
- Покїнутий**, ая = кїнутий, покїнутий, та, лишений, залишений, про жїну — покїнута, лишена, залишена, лишанка, покїдїчка. (Пр. д. від сл. Брбщенїий).
- Покїпно** = пачкам, вїязкам.
- Покїпїть** = поквїпїти.
- Покїслїть** = поквасїти, поквасїїти.
- Покїлїстїий** = потўлий (Кп.), потўльчїий (С. Жел.). — Батько — людїна потўльна, не змагать ся. Кп.
- Покїлажа** = 1. кладїня.
2. клажа, вага (С. Аф.) і д. Кладї 1.
- Покїлїяться** = покїлїяти ся, багато — попокїлїяти ся. — Попокїлїав ся, покїн впрохав.
- Покїлїяється**, покїлїється = 1. покїлїняти ся, покїлїїти ся.
2. клаяти ся, у(в)кїлїняти ся, у(в)кїлїняти ся (С. Ш.), відкїлїїти ся, чолбм дати. — Одїзжяючи, вїв шапочку зївав, пїзєнько вїлїонив ся. п. п. — Не вїлїю си багачу, бо и сїий хлїб молочу. п. пр. — І поївав вїнєсно до батька, укїлїнїєтє йому в погп пїзєнько. Гр. Чайч.
- Покїлїєть** = покїлїєти.
- Покїлїєть** = покїлїєти, подзбб(ю)бати, покїлїєти, скїлїєти, позкїлїєтувати. — Подзббали трохи. — Позкїлїєтували усе.
- Покїлїєть** = кїлїєнїя, дзбб(ю)банїя, кїлїєнїя.
- Покїлїєтати** = покїлїєтати, побуркїтати.
- Покїлїєти** = покїлїєти, покєрїчїти.
- Покїлїєнїє** = покїлїєнїє, потєрєвати і т. д. д. Кєдїєнїє.
- Покїлїєнїє** = 1. покїлїєнїє. — Рано встєди гострї носї покїлїєнїє. п. п.
2. накїлїєнїє, обрєхати. — Накїлїєнїє на його.
- Покїлїєнїє** = пакїєнїє (С. З.), пєнїє (С. З.), опорбк (Лєп.). — Звїв на його пєню.
- Покїлїєнїє** = покїлїєнїє; закїлїєнїє.
- Покїлїєнїє** = д. Покїлїєнїє.
- Покїлїєнїє**, ца = 1. покїлїєнїє. ця (С. Жел.), прочанїє, прочанїє, мн. прочанїє (С. З.).
2. покїлїєнїє, ця. чїтїєль, ка, врїхїєлєць, врїхїєлїєнїє, ця. — У Дукїн-Боркєнєкєй вєлїкєй покїлїєнїєй Пївєчєнєкєй мучє. Кп.
- Покїлїєнїє** = покїлїєнїє, укїлїєнїє (С. Ш.). Пє-

редавати поклонъ = кланятися кому́, до ко́го. — Ты ви її знаєте! У Неділю, як я йшла до неї, то ви кланялись до неї. Кр. — **Отдати поклонъ** = відклонити ся. — **Ідти на поклонъ**, съ поклономъ = іти на ралець. С. З. — Ніс на ралець паянцяю. Граб.

Поклохтати = поковкати.

Поклі́ний = зігнутий, кривий, скарлючений. — Съ поклі́нимъ носомъ = плескопосий, кривоносий, кривоніс.

Поклі́ється = заприсягти, ся, забожитися, **Покійєся** = по князьські, по княжоу. по князьсьбо́лу.

Покія́ють = покліаювати.

Покобі́ються = покорвати ся.

Покобати = покувати, поклепати.

Покоберкати = покорчити і т. д. д. **Коберкати**.

Поковля́ть = подібати, пошкандабати, пошкитальгати. (Пр. д. під сл. **Пойти**).

Покови́рять = поколупати, подлубати, подобати, покопирсати.

Покоя́ = 1. покій, кімната, горніця, хата. — Маневський будинок на три покоя. 2. покій (С. Л.), спокій (С. Л.), супокій, упокій (С. Ш.), спочивок, онойшовок. — Раю мій, покою! К. Ш. — Плачуть карі очі, що нема спокую аві в день, ні в ночі. н. п. — За дурною головою нема ногам упокою. н. пр. — Хліба-соля з упокоєм уживати. н. д. — Пора на опочивок іти. Сп. — **Оста́вьте мені въ покоѣ** = дайте мені спокій.

Покобі́никъ, ца = покійник, ця (С. Л.), небіжчик (С. З. Л.), небіжник (С. З.), небіжка. — За гетьманства славної пам'яті небіжчика існевельможного. Орган. С. З. — Ходім лаш та пом'янем небіжку. К. Х.

Покобі́ний, но = 1. тихий, хо, спокійний, супокійний, лагідний, безпаласний, но. 2. покійний, небіжчик (д. **Покобіняк**). — **Покійний** батько мій було розказують. н. н.

Покобіть, ся = покобіти ся, ушкобіти. ся (С. Ш.) спочивати.

Покобі́тичати = пошпувати ся, пожаїрити ся.

Покобі́чивати = 1. вбивати, забивати. 2. бити, лупити, лупцювати.

Покободвати = очарувати і т. д. д. **Волхувати**.

Покобі́бати, покобі́бнуть, ся = 1. похитати, захитати, похитнути, ся. — На Укрміні і між освіченими людьми не так то

легко захитати віру, як між Безноруссами. Бар.

2. похитіти, сп, похитіти, ся, заколихати ся, завагати ся. (Пр. д. під сл. **Заколебаться**).

Поколо́тити = побити, одлупити, одлупцювати, одлущити, полатати кому́ боки (Лев.), перего́ну, чо́су дати і т. д. д. **Отколочивати** 2; посуд — побити, потовкати.

Поколо́ть, ся = 1. поколоти, ся. — **Поколов** пальці голкою. — Діти покололи си шпильною. — **Покололи** поросят.

2. розколоти ся, розлущити ся (Сп.). **порозколочувати** ся. — Дошля порозколочувати ся на сонці.

Поколы́хати, ся = поколихати, поколисати, поколівати, погойдати і т. д. д. **Колы́хати**.

Поколі́вие = покоління (С. Жел.), коліво (С. Л.), плем'я (С. Жел.), рід, поріддя, порідня, зневажливо — ко́дло (С. З.). — **Поколіня** поколіню об тобі розлаже. Аф. — Нашому роду нема переводу. н. пр. (д. **Коліно** З).

Поколі́пний = поколіпний. — **Поколіпная** респісь і просто **Поколіпная** = таблиця родоводу.

Поколі́ть = подохнути, подохати, відзихати (д. **Издыхнуть, Околявять**).

Поконандовати = поверховодити, постаршивувати, поконандувати.

Поконка́ть = номняти, зо(і)бгати, пожу́ляяти (д. **Конкати**). — Помня його, поівечав як хотів. Б. Г.

Покончи́ть = скінчити, покінча(ї)ти, докінча(ї)ти, діло — доробити, обробити ся, унорати ся (д. **Окінчивати**). — Слогодя швидко обробив си. Кр. -- **II**. **жизнь самоубійствомъ** = самому собі смерті заплідити. — Вія сам собі смерті заплідив. Кр.

Поконъ = звичай (д. **Обычай**).

Поконати, ся = копати, норити. ся і т. д. д. **Конати, ся**.

Поконі́вно = коніянці, в коніці.

Покора = докір, дорік, догана. — У чорвних добре жити, в що істї я вни, тільки сердешку догана, що в чорві ходити. н. пр.

Покорі́вие = покорієнє. С. Жел.

Покорі́тель, ница = покорітель. ка. С. Жел.

Покорі́ть = поганити, покоріти (д. **Корить**).

Покорі́ть = д. **Покорить**.

Покорлі́вий = покірливий, ласкавий, во — **Похарлене** те деревце похидлять ся, по-

- кірлаве те дитинко поклонитесь. п. п. — Покірдине (ласкаве) телятко дві матері ссе. п. пр.
- Покорити, ся** = погодувати, покорити, похарчити, похарчувати, ся, худобу — поїдати. — Нелью ж наша, лебідочко, погодуй нас хоч годочок. п. п. — Істи зварити, погодувати там діти. Гр. Чайч.
- Покорімка** = д. Кормі.
- Покорність** = покора (С. З. Л.), покірність, покірливість, повійка. — Покора стіну пробивав. н. пр. — Покірливість її своєї долі турбувала мене. Кл.
- Покірний, но** = покірний, слухняний, послухняний, лагідний, но, покірливий, ласкавий, во.
- Покоробитися** = покородити ся, покорити, ся, пожолобити, ся, покоржавити, пошкालубити ся, поначити ся і т. д. д. Коробити, ся.
- Покоробь** = як коро́ва.
- Покорствувати** = корити ся. С. Л.
- Покоряти, покоряти, ся** = покорити, ся (С. Л.), корити ся, підгортати, підбивати, підклоляти, ся, покорити, ся, упокорити ся (К. Б.), підгорнути, ся (Ос.), підбиги, підклоляти, ся, підлати ся, здати сл. — Тобі покоряюсь, на все соглашаюсь. Кат. — Більш треба коритися Богу, ніж людям. К. Св. п. — Коли Туречина підбила під свою коригу Болгарів. Кл. — Се те саме, що в Лявлавді підбити оденя під нолю чоловіка Ки.
- Покосити, ся** = покосити, ся. — Усе сіно покосили. — Покосин си трохи тай кинув.
- Покосити, ся** = 1. покосити, скосити, покривити, ся, перехлябити ся. — Стара хата вже перехлябилась. Лев.
2. подивити ся на ко́го скрива, з ко́са, з у́ко́са.
- Покоснати** = покошлати, новолохатити, покуллатити.
- Покосний** = покосний. — П. время = кошовиця.
- Покось** = покос. — Полоса покоса = по́стать, рúчка.
- Покосччи** = як кішка, по кошечі.
- Покража** = 1. д. Кража.
2. крадене, крадіжка. — У його витрусил крадене.
- Покранати** = покрáпати, трохи — приросити.
- Покранувати** = накрáпати. — Стан доц накрáпати. н. п.
- Покрасати** = покрасити, помалювати, похварбувати, червоно — почервоїти і т. д. д. Окрасити.
- Покраска** = д. Окраска.
- Покрасити** = почервоїти, зачервоїти, дуже — зашаритась, від сорому, коли мовити си в жарт — напекти раків, спекти рака. С. Л. — Покрвоїв, аж зашарив ся. К. Х.
- Покрасоватися** = покрасувати ся, попишати ся. — Чи не краще ж їй красю гарво попишатися, молодим жатим навтішатась. Мова.
- Покрасть** = покрасти, обікрасти.
- Покривати, ся** = нахилити, похилити, ся на бік (про судва).
- Покрестоватися** = побратати ся, поміняти ся хрестами (братуватися).
- Покривити, ся** = покривити, ся, покривуляти, знабобчити ся. — Чоботи знабобчались. Ман. — Покривити душею = вляжати душу, покривити душею, взяти гріха на душу, збочити, схибнути. — Я думала він як старий чоловік зробить по правді, вж і він збочив. Чайч.
- Покривквати** = погукувати (Ос.), підгукувати. — Погукували плугатари, поганиючи воли в плузі. Лев.
- Покричати** = покричати, погукати, погосонити, погрімати, жалібно — поскіглити, поскімляти, на гвалт — погвалтувати і т. д. д. Кричати. — Та пограмаши — заплаче. Мова.
- Покровитель, ница** = покровитель, ка (С. Жел.), добродій, ка (С. Жел. Л.), ласкавець (С. Жел. З. Л.), охоронитель, ка (С. Жел.), оборонець і т. д. д. Заступник і Защититель.
- Покровительство** = покровительство (С. Жел.), охорона, оборона і д. Защита 2.
- Покровительствовать** = охороняти, боронити.
- Покровительственный** = охорончий.
- Покров** = покрів, покрівець. — Покров Пресвятиї Богородици (Свято 1-го Листопаду) — Покрова, вчасне — Пєрша Покрова. — Один (почивок) пряв до Різдва, другий до Миколи, а як третій почала — стане до Покрови. п. п.
- Покроїв** = крій, покрій. С. Жел. — Убрання гордянського крою. Кл. — На одинь покроїв = на одін лад, на одін кштáл.
- Покроїти** = покрóити, покрáяти.
- Покроїв** = покрóїв, покрáйка, покрóнь = крáйка. С. З. Л.

Покрѣлочный = крайковий.
Покрѣсати = почикрѣжити, покрѣсати.
Покрѣпати = попарѣчати і т. д. д. Крѣпати.
Покрѣпати = покрѣпати, побрѣкати, попрѣсати, трохи — присосати.
Покрѣпати, ся = покрѣпати, ся. С. Л.
Покругляти = підкруляти.
Покругляти = закругля(ля)ти ся.
Покругляти, ся = покругляти, покругляти, ся і т. д. д. Кругляти, ся.
Покрушати = побільшати.
Покрушати = покрушати і т. д. д. Крушати.
Покрушуватися = пожури́ти ся, посумувати, потужити. — Посумуем удвох із тобою. К. Ш.
Покривало, **покривальце** = покривало (С. Жел.), **покривайло** (С. Жел.), **покривати**, **накривати**, **накривало**, **накрив**, **здр.** **покривенька**, **накривка** (С. Жел.), **запирало**, **запиралька** (Полт. Чайч.), **на голову** — **завивало**, **завивайло**, **завивало** (С. Л.), **з серпанку** — **серпанок**, **серпанка** (С. З.), **а самий убір** **заміжних жінок** **з серпанку** — **навітка** (С. З.), **у церковних братчиків** **на похороні** — **поклит**, **на ліжку** — **ліжнич** (С. З.). — **Поверх труни** **лежало** **нарчове покривало**. Кн. — **Ішла з корчми**, **обпала** **ся**, **найшла** **штани** — **завила** **ся**. **Ото** **чудно**, **ото** **ладно**, **найшла** **собі** **завивало**. и. п. — **Вибиваєте** **кілочки**, **де** **висіла** **бавдочка**, **забивайте** **нові** **на** **серпанки** **товчії**. и. п.
Покриваніє = покривання, окривання, стріхою — пошивання.
Покривати, **покривати**, **ся** = 1. **покривати**, **кривати**, **окривати**, **закривати**, **обкривати**, **у(в)кривати**, **ся**, **покривати**, **ся** і т. д. **зверху**, **розп'явши** **що** **небудь** — **обпирати**, **пирати**, **нап'ясти**. — **Покрив** **кожух** **сукном**. — **Україн** **хату** **очеретом**. — **Встала** **веспа**, **сонну** **землю** **вона** **розбудила** **укаїчала** **її** **рястом**, **барвінком** **україла**. К. Ш. — **Лисап** **човни** **вкраїла**. К. Ш. — **Україн** **ся** **кожухом**. — **Покривається**, **покривається** **німаю**, **світлом** — **припадає**, **припадає** **шлю**, **світлом**, **запорошати** **ся**. С. Л. — **Чи** **ти**, **милий**, **пріпав** **вляом**, **чи** **метелецею**? и. п. — **П.** **водою** = **поняти** **ся**, **у** **зяти** **ся** **водою**. С. Л. — **Крига** **на** **Дніпрі** **пошла** **ся** **водою**. — **П.** **тучами** = **шхари** **ти** **ся**, **шхарити**, **нашхарити**, **ся**, **заххарити** **ся** (С. Л.), **обшхарити** **ся**, **поняти** **ся** **шхарами**. — **Небо** **нашхарилось**. — **Отож** **понялась** **шхарою** **перша** **мої** **наді** **на** **осві-**

ту. Кн. — **П.** **туманом** = **затуманити** **ся**. С. Л. — **П.** **п'бною** = **запирити** **ся**. — **П.** **льдом** = **замерзнути**, **злегка** — **защерхнути**. С. Л. — **П.** **п'ятами** = **запирити** **ся**. — **П.** **струпою**, **лишайми** = **узяти** **ся** **струпом**, **лишайми**, **защерхнути** **ся** (С. Л.). — **Усе** **тіло** **взяло** **ся** **лишайми**. Кн. — **П.** **пузырами** = **спуярити** **ся**. Чайч. — **П.** **корію** = **зашкаржити** **ся**. — **П.** **слизью** = **ослизняти**. — **Покривтий** **слизью** = **ослизнялий**. — **П.** **сібною** = **осіпати**, **висіпати**, **попріщити**. — **П.** **морщинами** = **переморхити** **ся**. — **П.** **складками** = **побріжати** **ся**. — **П.** **накипью** = **окипати**. — **Покривати** **крішшу** **снопами** = **пошивати**. — **П.** **огорожу** **тёрном** = **терняти**. — **Покривати** **жестью** = **оббляштити**. — **П.** **цементом** = **повапирити**. — **Покривтий** **шишками**, **нарывами** = **шикувати**, **болячкувати**.

2. **побивати**, **побити** (в картах). — **Побив** **восьмакою**.

Покривка = д. **Покривало** і **Кривка**.

Покривати = **покривати**.

Покриваються = **ноперекидати** **ся**, **ноперевертати** **ся**.

Покуда, **покудова** = **поки**, **доки**, **покищо**, **до** **часу** і т. д. д. **Докіль** і **Поки**.

Покудакати = **покудукати**, **покукувати**.

Покукати = **покувати**.

Покунятися = **покуняти** **ся**. — **Покунявся** **пасичник** **з** **цигаєм**. и. в. — **Зо** **всіми** **швидко** **побраталися**, **посваталися** і **покуналися**. Кот.

Покупати, **купити** = **купувати** (С. З. Л.), **купувати**, **покупати**, **купити**, **що** **світценне**, **вапр.** **образ** — **відкупити**, **відкупити**. — **Треба** **купувати** **хліба**, **бо** **до** **ного** **не** **вистачить**. — **За** **очі** **тільки** **йди** **купувати**. и. пр. — **Купити** **землю** **стало** **нам** **не** **не** **спроможено**. Кн.

Покупати = **покупати**, **скупати**. — **Треба** **скупати** **ковя** **в** **річці**.

Покупатель, **нида** = д. **Покупчик**, **ца**.

Покупечески = **по** **купечески**.

Покупечествовати = **покупцювати**.

Покупка = 1. **купівля**, **купівля**. — **Купив** **таких** **земель** **мусіла** **переходити** **через** **Палату**. Кп.

2. **покуп**, **покупка**. С. Жел.

Покуниці = **купівань**, **куплений**, **крамний**. — 1 **по** **селах** **позали** **носити** **крамну**

одежу. Граб. — Полотно куповає, а не саморобе.

Покупщикъ = купецъ, покупецъ (С. Жел.), покупник, ця (С. Жел.), попуач, ка (С. Жел.). — Заочного купца пугами б'ють в. пр.

Покуралєсь = поколобродити, попустувати.

Покурчавѣть = покурчєрєвити.

Покусать ся = покусати, погрияти, ся. **Покусїть ся** = д. Покусїться.

Покутить = погуляти, побенкетувати, поплячити.

Покухарить = покуховарити, покухарювати.

Покучно = кучами.

Покұшать = поїсти, попоїсти або випити, пообїдати, повечєряти.

Покұшаться, покұсїться = кусити ся (С. Л.), вїжити ся, покұсїти ся (С. Жел.), повабити ся (С. З.). — Хоч кусили ся воювати, однак мало мїли щастя. Л. В.

Покұшенїє = покұса (С. Жел.), замах. — Лядський замах на благочестива. К. Кр.

Полє = в одежі — полє, здр. Шїлка, згорнута — приїл, припола, мн. приполи (С. З.), запобла (С. З.), мн. запобля (С. З.), в стогї — крило. — Носєв дрова у заполї. С. З. — Терновї вїтки в заполї рубайте. н. д.

Полєбаться = полєсти(ц)ити ся.

Полєгати, полєжити, ся = 1. класти, полєкласти, ся. — Полєжити вїсто чєго = пїдложити. — П. бoльше чєго = перєкласти. — П. основанїє = основати, засновати, закласти, полєжити. — І заклає столицю. К. Ш. — Полєжитесь спать = полєгати спать, обїкласти ся. — Зайшов я в одву хату, обїклавсь люди ото вме спать. в. о. Гр. Чайч. — Полєжити на нбты = завести у нбты. — Коли б сї пїснї та завести у нбты. Кв.

2. покладати, полєкласти; думати, гадати, мати на думцї. — І поклав у першу пєдїлю сватї засїлати. М. В. — **Какъ вы полєгаєте?** = як взи єдаєть ся, як на вашу думку? — Я полєгаю, что нєдосло = мнї єдаєть ся, що трєба. — Полєгаю своєю обяванностью = вважю за обов'язок. — Полєгаю вїзхати на той пєдлѣ = думка (або: думка) вїхати на тїм тїжнї. — **Нєдо полєгати, что...** = мабуть що, мабуть так, що... трєба думати, що... — Полєгаю єго за чєстнаго чєловєка = маю йог за чєловїка чєсного, дивлю ся на його, як на чєловїка

чєсного. — Полєжить, что єто и стoитъ = нєхай і так, що се й коштє.

3. призвачати, виваначати, призвачити, вїзначити. — На се дїло призачено чимало грошей. — Полєжили єму бoльшє жалованьє = призвачили йому велїку плату.

4. покладати ся (С. Л.), єдавати ся (С. Л.), спускати ся (С. Л.), складати ся (С. З.), вїрити на кого, надїю класти, вєпєвяти ся на кого, полєкласти ся, єдати ся (С. З.), спустити ся, вєпєвїтї ся. — На Бога покладай ся, а розуму тримай ся. п. пр. — Складаетесь на Бога. С. З. — На пашку помїч не спускайтесь. Фр. — Я цїлком єдаюсь на вашу ласку. — Вїз брєхун, на його вїрїти не можна. Кр. — Вова на його надїю не кладе. К. З. о Ю. Р. — Не вєпєний ся на лєйствoвх дужє. К. Д.

Полєдїть = погодїти ся (С. Л.), поєднати ся, уладнати. — Заступники полєскї не хотїли щєро уладнати спїрку. Кп.

2. зробити, поробити (д. Сдѣлати).

Полєакрoвїть = полєзачити, полєзачити.

Полєакoмїть ся = полєасувати (С. Л.), поємакувати. — Хоч за всї годї полєасуємо, згадаємо, коли було Рїздво. п. о. Гр. Чайч. — Пїст осоружавсь і жортїло хоч раз полєасувати. Лев. В.

Полєаскати = поголєбити, попєстити, попєстувати, полєаскєвити, пошїлувати, пожалувати.

Полєаскаться = полєастити ся, полєастити ся.

Полєати = пїл, а та дошка коло пєчї, що на нєї пїл кладєть ся — припoдок. — (В росїєських хатах пїл робить ся здебільшого в горї аж пїд стєлю, тїм то нашому слоу: Пїл вїдoвїдає бїльшє те, що в рос. мовї: Нєры, див. це слово).

Полєатный = пїльпїй, що зверху — надпїльный.

Полєаять = погавкати, побрєхати. — Погавкають (собакї) тай переставуть. Б. Г.

Пoлба, рос. Тriticum spelta L. = пoлба (С. Жел.), бoльба (Ман.), oрки(i)ш, голoмша (Гал. С. Ав. Жел. Пар.).

Пoлгода, нoлугoда = пів року. — За сї пів року багато зробив.

Пoлдень = 1. пївдень, пoлудень (С. З.). — Вь пoлдень = о пївднї, о пївднї, в пївдї, о пoлуднї. — Совєє стoїть над головою тїлєки в пївднї. Де-що про Св. Б. — О полуднї трєбла сїво і в вoлoчєх кляли щильно. в. пр. — Прїйшов о вїднїя.

2. пївдень (С. Л.), нив. — Вїтер в пївднїя.

Полднешний = півдешний. — Півдешна сьєка.

Полдникъ = полудень (С. З.), полудник, півдечірок.

Полдничаньє = полуднування, полудняня.

Полдничать = полуднувати (С. З.), полуднати (С. Л.), полуденькувати, півдечіркувати (С. Л.), співчити — прополуднувати, відполуднувати. — От, як надвечір сонечко схилилось, мій Влас полуднувати сів. Б. Г. — І думка то була така, щоб півдечіркувати смачненько. Гул. Ар.

Полдніжнн = шість.

Полє = 1. Полє, орє, невелике — нїва, пївка, пооранє — рілля, велике, примірно десятн десять — лян, здр. ланок (С. З. Л.), виоранє на осїнь — пар, на пєсну — зяб, зябля (С. Л.), засїяне яровим — Ярива (С. Л.), засїяне озимим — озимина (С. Л.), зоставленє під випас — толбка (С. З. Л.), зоставленє на спочивок і на сіножать — перелїг, облїг (С. З. Л.), вікопє не оранє або дуже давнє — цїлина (С. З. Л.), призначенє під випас кождє сєдлє або мїста — вигоп (С. Аф. Л.), на котрому жнуть — жниво, піснї жнн — стєрня (С. З. Л.), засїяне хлїбом — пашня (С. З.), виоранє ралом — ралїця, привзначенє під коноплї — щїдїет (С. З. Л.), що не пускають під толку — безтолбшє, над річкую або до ланкою — полдг, полдгї (С. З.), сумєжнє з лугом — пїдлужжя, в низинах — падї (С. Л.), сумєжнє в хатюю і обгородженє — лєвада, лєвадка (С. Л.), виоранє весною — новорїлля, викорчованє — корчївка, терєбїля (С. З.), раз в'оранє — одїорїлля, оранє за рік і заволоченє — наволок, наволока, висїяненє — старорїлля, де була пшєннця — пшєннїщє (С. Л.), д. б. жито — жїтнїщє (С. Аф. Л.), д. б. мак — маковїщє, маковєць, д. б. овєс — вївсїянїщє (С. Л.), вївсїщє (Чайч.), д. б. просє — просїянїщє, просїячє, прїська (С. Л.), д. б. грєчка — грєчкївка (Чайч.), д. б. баштан — баштанїщє, баштанїськє, д. б. льон — льнїщє. — Паровє полє = толбка (С. Ш.), пар, паровина. — Полє бїтє = бїтїщє, бойовнїщє. — Біла рілля, чорвє ясїннї? (н. з. пшїр і писаннє). — Увєсь лан їзали і в копї покляли. Бв. — Нїгдє кївнє не бачилось ланцям, од жєвгях скїрд лонва землє там. В. Мц. — Потїм для худобї сусїдськєй даром хавїйська толка. С. З. — На тїм боцї

на толцї черєда насєтьє. н. п. — Черєда зернула з толки. Лев. — Купнн нїну з цїлвною. С. З. — Вжє скїлки лїг землї лєжнть облогом. — Хто на стєрнї лїг сплєтї і од совнї катражкє зробнв. С. З. — О там пїдетє пашнннм. — Сарва пашннм озимннм лє шкодлв. Л. В.

2. бєрєг, край, полє (в квнцї або в рукопису).

3. брїсь (у брїлв). — Брїль з велєчнннмн крєсама.

Полєвдєство = хлїборобство, рїльнїцство (Гал. С. Жєл).

Полєвїй = полєвїй. — Полєва я горїца, рос. *Sisymbrium officinale* L. = сухорєбрїк, сухорєбрїця. С. Ан. — П. нєрєвкь, рос. *Amygdalus nana* L. = бобчўб, зячї орїшки, черсакї, чєрснкн, дївбачєрєв. С. Ан.

Полєвїца, рос. *Agrastis* L. = мєтлїг, мїдлїця, тонковїг. С. Ав.

Полєгчїть = д. 1. Облєгчїть і д. 2. Оскопїть.

Полєжать = полєжати; одпочїти.

Полєаность = корїстнїсть, пожїточнїсть, ужїточнїсть (С. Ш).

Полєзннй, по = корїстнїй, по, пожїточннй, спожїточннй, по (С. Л.), нжїточннй, пожїтєчннй (С. З.), длн здоровн — помощїй, нользовїтїй (С. Л.), згїдлнвнй. — Сє певнє корїстнїщє будє, лє дарєм жє смвкуютє людє. Б. Г. — Щдє єсть всьому народу пожїточнє і що єсть шкодлво. Лев. В. — Своя волл добра та пє пожатєчна. в. пр. — Пользовїта горїлна. — А воно згїдлвє. Хар. Чайч. — Полєзннм бытє кому = в прїгодї стїти. — Спаснбї вам велєкє, лєжє і я вам колн за цє в прїгодї ствату.

Полєй, рос. *Mentha Pulegium* L. = полїй, блоховїк. С. Ав.

Полєлєать = попєстїти і т. д. д. Лєлєать.

Полємїчєскїй = полємїчнїй.

Полєпєтїть = побєлькотїти і т. д. д. Лєпєтїть.

Полєтїй = швїдкїй, прудкїй (про чоловїка).

Полєтїть = полїтїти.

Полєть = лєт, лїт. — Убїть на полєтї = убїти на лїтї. — Вїднє сокола по полєтї = вїднє совї по лєтї, вїднє лїана по халїях. н. пр.

Полєтєть = полєтїти, полїнїтї (С. З.). — Двє голуби водї пїлї, зннлїєсь в парї я полєтїлї. в. п. — Полєтїла б я до тєбє, тв крїлєць лє маю. н. п. — Ой у броду пїлн голубонькє воду, волн пїлї, полнїуан, крї-

лециами стрепснули. н. п. — Полінь, полінь, соколонью, поперед нас, дай же таку вісточку пеньці за нас. н. п. — Стрепснетъ се бідеє сердце, як тільки згадаю; ползашъ би и до тебе, та крилець не маю. Галуз. — Тільки б милої дждав ся, захывалоє сонце, ползашъ би до милої, до її віконця. Аф. — Полінула б в — невода моя. в. п. — А ви ползинули, мене покынули. н. п. — Козак як голюб, зває ся тай ползинує. в. п.

Полѣчы = полягті.

Полваніе = полвання, лавання, лазвя.

Ползати = ползати (С. З.), лазити, плазувати (С. З.), рачки — рачкувати, рачки лазити, про собак — варувати. — Віл плазує до дому. С. З. — Датана рачкує.

Ползкій = слизькій.

Ползкомъ = повзкомъ (С. З.), поповзом, плазом, посувом, рачки. — Доліз до дому рачки, такий пльниш. Кр. — Хоч рачки поліз, а свого доказав. в. пр.

Ползти, ползеть, ползотъ = лїзти, повзати, плазувати (С. З.), пластувати ся, рачки — рачкувати. — От він заміташа ситеньку, в траву приліг, плазує помаденьку. Чайч. — Ваяя мішов Іван з собою повен щоб забрати, та й почав він до баштану стиха плазувати. Гр. Чайч. — Нашим пластували си до динь. Кн.

Ползуєт, ползуєтня = повзут, ха, лазїт, ка, лазут (С. Жел.), лазнїюк (С. Жел.).

Ползучий = 1. плазівтий.

2. про росляк — виткій, тичий (д. ґьоріцїса), по землі — стелюх (Херс.).
Ползца = д. 1. Подлізка і 2. Глазурь.

Полівальникъ, полівальня = полівальниця.

Полівать, полїть = поливати, полїти.

Полївить = д. Глазурити.

Полівної = поливний.

Полівать = полизати, полизкати.

Поликовать = порздіти.

Полївевать = полївїяти.

Полїнят = полїняти, злїняти. — Біле лачю, чорні броня повік пє злїняють. н. п.

Полїпъ, Polypus = поліп. — Полїпъ ирѣсноводный, Spongia fluviatilis L. = водина губка (С. Л.), бодяга, надобшк. С. Ан.

Полмривать = полїрувати, лошїти (С. Л.), глянцувати, ковзати.

Полїтїческій = політїчний.

Полїть, ся = полїти, злїти, полїяти, ся, сїльно — лїцїти, про дощ — сипнїти, ушкварити (С. Ш.), струмком — поцебенїти, подзюрїти. — Треба злїти долїнку, щоб пилу не було. Чайч. — Зпїметь ся хви-

ли високо та так і лїєє на корабель. Чайч. — Вода так і лїнула в ту дірку. Чайч. — У ранці сапує дощ. Кр.

Полїцейскій = поліцейський, поліційний.
Полїцейсїтрь = похитрувати і т. д. д. Лїцейсїтрь.

Полїчноє = полішпе (С. З. Жел.), що до крадіжки — крадене. — Найтї полічноє = вітрусити крадене.

Полка, полочка = 1. полиця (С. З.), полїчка, дя посуду кілька полиць — їсївик (С. З.), суднїк, дя образів — божнїк, божнїчок, божнїця (С. Ш.), в улику, в димарі — свїзи, в гончарнї — пїятрини. — Ой ставь, братїку, на стїлець, подай з полицї гребїнець. н. п. — Полкзла на мисняку та на полицї. С. З. — Намалюю матїр, за божнїк поставлю. в. п.

2. полїчка, палївка, натрївка (С. З.). — Спалахув з полїчкв порох, гуно вестрїтї гравув. Мова. — Чи трапять ся стрїлять... шпак порох на пазовї. Гул. Ар.

Полковникъ, ца = полковник, ця, зб. — полковнїцтво. (За Гетьманщина полковник на Українї керував урядом цілої провінції, на нї подїляла ся Україна; тепер в Росїї — се урядове вїйськовий 6-ї ранги).

Полковническій, полковнїчїй = полковнїцькій. — П. санъ = полковнїцтво. — Полковнїцтво вложїц з себе. К. Ч. Р.

Полкової = полковїй.

Полковѣдець = д. Военачальникъ.

Полкъ = полк, повк, повчок. — Пустї ж мене, полковнику, із полку до дому. н. п. — Тївав повчок, малий, невелчюк. н. д.

Полнєвскій = повнєвскїй, повнївскїй.

Полнєхонскїй, ко = повнє(ї)сеньскїй, ко. Полнїться = повнїяти ся, сповнїяти ся і д. Напалїнївать.

Полно = 1. повно, вповнї, повнїсенцько, до краю, про сякє — в чертї, про рїдкє — по вїнци. — Насипав в чертї. — Налївай по вїнци.

2. годї, бїде, дїсїят, край. — Годї тобі дурїтї. — Та буде тобі їстї — ходїм! (Д. ще під ся. Довольно 1).

Полноватїй = д. Полнєвскїй.

Полновлїстнїй = великомїжнїй.

Полновѣде = д. Вѣдоцоль.

Полновѣснїй = повнїї ваги (С. Пар.), важкїй.

Полногласїе = повноголос. Р. Си. Ст

Полногрудїй = повногрудїй, грудїстїй, цїцїтїй.

Полнокровнїй = кровїстїй.

Полноплїцнїй = повнїплїдїй (С. Л.), щокї-

тий, миза́тній, грубо — пика́тій. — Діти повибігали з сїєї кучеряві такі повновді. Ос.

Полнолу́ніє = по́вня, уо́вня (С. Ш.), під-по́вня. — Після того місяць що день тай повнішає, аж поки не зробить ся зовсім повновдям. Се зветь ся підповня місяця. Після того місяць починає убувати. — Плани, котрі бачимо в повні місяця, як дивитись на них... Освйчена, як місяць в повні. Де-що про Свв. Б.

Полно́сть = по́вність, по́внява. — В за́сїках тава повнява, що аж тріщати. Кв. — У повняві дознає недостатку, всі злигодні підіймуть ся на його. К. П. — **По́лно́стю** = сповна́.

Полно́та = 1. д. По́лно́сть.
2. ситі́сть.

Полно́чний = півні́чний.

По́лноч = 1. північ, гу́па ніч (С. Аф.).
— **Въ по́лноч** = о півночі, у глупу́ піч.
— Пізно спати ми лягли, як о півночі прийшла. В. Ш. — Не пізно до свого дому і о півночі. н. пр. — Чаровка дівочі — горять чорні очі, як в чистому небі зорі о півночі. Руд. — У саму глупу піч. С. Аф.
2. північ, сі́вер.

По́льний = 1. по́вний, по́вен. — Без вікон, без дверей — пова хата людей? (п. з. — гарбуа) — Повні чарки всім наливайте, щоб через віця ляло ся. н. п. — Повен двір людей.
2. гладкий (С. Аф.), повнобо́кий (С. З.), тїлїстий (Лев.), оіасїстий (С. З. Л.), оіо́лїстий (С. З. Л.), гру́бий (С. Л.), барїл-куватий (С. Л.). Ополїста, рум'ява черниця. Кв. — Одежїтї барїлкуватий папок. С. Л.
3. рясний, ополїстий (про одежу. С. З.). — Рясна, ополїста свята.

По́лнїть, по́полнїть = 1. повні́шати, ви-повні́ти ся, сповні́ти ся, поповні́шати, ви́повнїти ся (С. Аф.), сповні́ти ся.
2. глїдш(ч)ати (С. Аф.), забірати́ тїла, сїтшати, гру́бшати, по́гладшати.

Поло́вїнь = 1. д. Поло́вина.
2. півцеглїня.
3. кїлим, дорїжка (вузький вилим або по-лотно, що розстилають ся на підлозі).
4. щїтка (замїтати підлогу).

Поло́вина, по́ловї́нка = по́ловина, пів, по́ловї́ця (С. Жел. З.), по́ловї́нка. — Ми-нуло пів дня. — Більша по́ловї́ця цїлого монастиря остала ся. Лт. Густ. С. З. — На по́ловї́ну уменшїть = надпо́ловї́нити (К. Ч. Р.), переполо́вї́нити (Лев.). — **Онь сь нимъ въ по́ловї́нь** = Віп з нимъ спїл, зполо́вї́ни. — У тебе є горід, а

и достану чого небудь, та й посїємо па сїя. н. п. — **Поло́вина свѣта** = пів свѣта. Помяс.

Поло́вї́нка = 1. д. Поло́вина (здр.).

2. штўка (сукна́).

Поло́вї́нцїк = по́ловї́ч (С. Жел.), спїль-ник з по́ловї́ни. — Ми по́ловї́чї до того діла. С. Жел.

Поло́вї́ця = стѣлина, стѣлї́ця, мо́стїна (С. З. Л.), мо́стїнї́ця. — Царь Петро приг-лянув ногу Полуботка шаблюкою і пристро-мив до стѣлян. п. о. — Зірви, сїну, в ко-морі моствону, та сховай там чужую дити-ну. н. п.

Поло́вї́нцїк = д. **Поло́вї́нцїк**.

Поло́вї́де = по́вїд, по́вїдїа, на́водь, по-лївода, розлїва і д. Во́долодь.

Поло́во́й = прислўжник в москóвських тра-хті́рях.

Поло́во́й = 1. підлóговий. — Поло́ва́я до-скá = д. **Поло́вї́ця**.

2. по́ловї́й. С. Жел. — Поло́во́е стре-млє́нїе (у корів) — по́ловї́анїя.

Поло́во́ь = по́ловї́нки цеглї́ня.

Поло́гїй = протя́глий і д. **Отлóгїй**

По́логъ, по́ложє́къ = по́лог (С. Жел.), по-ложóк, завїса (над лїжком). — А в мене по́ложка пуховїї, а в мене по́ложок пере-бїрчатїй. н. п. — По́кій і соп крїють усе своїм по́ложом. О. Мир.

Поло́жє́нїе = 1. покла́дїаннїя.

2. стан (С. Жел. З.), становїще (С. Жел.

Л.), стáть (С. Жел.), по́ложє́ннїя (С. Жел.).

— Єдино цаскївий стан народу. С. З. —

Чи не стануть из стану воїнїцї, як ударить отуг. Хар. — Шляхта оппїнала єя в стано-вїцї ворожому інтересам української маси.

Кв. — Географїчне по́ложє́ннїя нашого краю.

Кв. — **Вєє въ одпо́мъ по́ложє́нїи** = все в одній порї. — **Общєствєнное по́ложє-нїє** = стáть.

3. стáту́т, устáва (С. Жел. Ш.), устанó-ва (С. Ш.), устанóва (С. З. Жел.), рѣ-гула (С. З.), спрáва. — Стáту́т великого князвєа Лятовського. Ст. Л. — Устáва о во-локах. С. З.

Положі́тельний, но = стáлий (С. З.), ста-тѣчний, но, (С. Жел.), стáтєцький; рїшў-чий, рїшўщий, ще. — По́лагаюча стáлуя уфво́сть (надїю) в помо́цї Божїї. Орлян. С. З. — Ой замурив ся стáтєцькай старо-ство́лью — з чого ми будем вїнка вати, за що будем мїд-горївну пати. в. п. Под. — Ой ви, старосте, ви люди стáтєцькай, ой ви, бобре, ви свїя отецькїї. в. п. — **Положі-тельно все, всѣхъ** = чїсто все, всїх. —

Чисто асю моряву витолочили. Кр. — Рос-
птан усіх чисто. Кр.

Положити, ся = д. **Полагати, си**.

Полозь, здр. полозокъ, мн. полосья = **По-**
лоз, полозок, мн. полосья, полозки, сан-
ка, санийця (Под. С. Жел.), зігнутий кі-
нець полова — скорс, частина деревини, що
з неї робить полав — скорс, частина деревини, що
з неї робить полав — скорсено.

Полозь, Воа = **Полоз, удав, С. Ш.**

Полокати = похлентати і т. д. д. **Локати.**

Полокъ = 1. **поліці** (в лазнях).

2. **стіл або лавка** (в крамницях, де кла-
дуть рябу або м'ясо).

Полольщикъ, ца = **Полольник, ця, поло-**
вільник, ця, поліль, половія. С. Жел.
— Панила половіяць виполоти горб.

Полольниць = **сапа, сапка** (С. Жел.), **са-**
пачка (Чайч.), **сапки** (С. З.).

Поломати, ся = **поламати, потроціти, ся**
і д. **Ломати, ся.** — Взяти ж мене полама-
ли і в пучечки повязали. и. п.

Полонати = д. **Плнати.**

Полоса, полоска = **смуга, смужка** (С. З.
Л.), **пласмуга, пласмужка, стія** (С. З. Л.),
стіжка, стіжечка, пруг, пружок (С. Жел.),
басаман (С. Ш.), **ниперек** — **пересмуга**
(Мал.), **від чосу** — **перечіс, заліза** — **шта-**
ба, шпуга, скаба, на колесо — **шіна,**
землі — **смуга, стія,** **живаза** — **постать,**
між пивами — **обліжок, між десатанами** —
гривина, гривиця, лісу **уасня,** **що ав-**
гналась у поле — **перелісок** (Чайч.). — По-
серед пса донга та широка смуга. Ка —
Яка пуга, така й смуга. и. пр. — Ясно вір-
на забланила, більшою адали си і огненою
смугою в небі простягла ся. І. Г. — Від
чолз стигю довгою спздав пвазд чадри кі-
нець. Пч. — У чисте високє віконце падали
стиги млого світлі на подвірра. О. Мир.
— Як оця лавка — стіжечку маку посяли.
Хар. — Залізв штаба. С. З. — Каті роз-
дгла Голту і посадили на горячі штаба за-
ліза. К. Ш. — Скава заліза. Катерин. Чайч.
— Хустка у басамани. С. Ш. — Привидь,
прійди щось ти дам, через плечі басаман. и. п.

Полосатий = **смугнатий** (Лев.), **посмуго-**
ваний, мерезаний (С. З.), **мерезчатий,**
стовпагий, стрічатий, перістий (С. Жел.
З.). — Свідниця посмугонана. Кр.

Полосати, полоснути = **різати, різоніти.**

Полосити = **смуговати** (С. Жел.), **басаман-**
ити (С. Жел.), **робити смуги, штаби** (за-
ліза).

Полоскати = **полоскати, хлюпати.**

Полоскательница = **полоскательница.**

Полоскати, ся = **полоскати, ся, хлюска-**

ти ся, хлюпати ся (С. З.), **хлюпати, ся.** — А я собі у ставочку
полоскала ся. и. п. — Хлюпошуть ся кача-
точка помж осокою. К. Ш.

Полосовати = д. **Полосити.**

Полосован = **штабовий** (про залізо).

Полость = **порожнява, порожня, порож-**
нєта (С. Жел.), **порожняна** (С. Пар.).

Полотєнце = 1. **рушник, ручник** (С. З. Л.),
утирало (С. Ш.), **утирач** (С. Л.). — А в
тїлї далекої брики на шаурочку, у сілї бля-
зенької рушник на кілочку. и. п.

2. **віриані прикраси у покрівлі по мос-**
коських хатах.

Полотниць = **полотницье, полотнива, піл-**
ка (С. Жел.), **брит** (С. Жел.), **бритва** (С. Ш.).
— Свідниця у три брити. С. Ш. — У три
пілки не буде расно.

Полотні = **полотні, здр. полотєнце, по-**
лотєнєчко. — Кушла полотелци на сорочини.

Полотокъ, полоть = **півть, пїлт.** С. З. Жел.
— Чотирі повті солонни із них варобили.
и. п. — Пїати ніхто не мастає. и. пр.

Полоть, виполоть = **полоти, виполоти,**
сапаю — **сапати, висапати, знову або**
багато — **пересапувати, пересапати, ку-**
курузу — **випрашувати.**

Полотьє = **полїня, полоттї.**

Полоумний = **недоумкуватий, недоумок**
(С. З.), **пришелєпуватий** (С. З.), **прібитий**
на цїввїтї (С. Пав.), **прідуркуватий** (С. З.
Л.), **бевклєпкий.** — Недоумки все рего-
чуть та гукують прогив чововика мудричо-
го. К. С. З. — Дї. ще під ся. Глуповатий.

Полочка = д. **Плчка, здр.**

Полошати, всполосити, ся = **полохати,**
сполохати, ся, звалтувати, ся.

Полошаний = **полоханий, лякливий,**
жахливий (д. Пугливий). — У верболозі
притаєсь і якось там козу дурву і полохав-
ву пїямати умудрєсь. В. Г.

Полыво = **пиво молодє.**

Полпята = **півпята** ($4\frac{1}{2}$).

Полсема = **півсьма** ($6\frac{1}{2}$).

Полстєвой = **повстєвой, повстєний** (С. З.).

Полстєть = **валити, вбивати повстє.**

Полстє, полстєка = **повстє, повстєина** (С. З.).

Полстєной = д. **Полстєвой.**

Полтїна = **коца** ($\frac{1}{2}$ рубля, 50 копійок) С.
З. — За Тетяну сто кіп дав, бо Тетяну
сподобав, за Марусю п'ятки, бо Маруси не
така. и. п.

Полтинник = **коповик, коповичок** (мо-
нета и 50 п.) — Тили попові коповика на
„Содухи“ а цервї, нехай лежать сторчає

в сирій землі мертві. Гул. Ар. — Так ча-сто крамарі: товчать ся з пшитака, а про-зїва коповика. В. Б.

Полтора = півтора (1½) С. Д.

Полтора́ста = півтора́ста (150).

Полуаршинный = піваршинний.

Полубарняк = паво́к, підпанок, полу́па-шок. С. З. — Паваж, підпанка і слугам да-вали в печі добру хляору. Кот.

Полубочка = полу́бочка, перері́з, шпріт-вас (С. З.). — Моя мати голубочка сіє муку а голубочка в. п.

Полуведёрный = піввідёрний, піввідро-вий.

Полуведро = піввідра́.

Полувёрстный = півверстовий. — Въ по-лувёрстномъ разстояніи = на пів вер-стви.

Полуга́ръ = педога́р.

Полугла́сный = півголо́сний.

Полугодіе = півріччя, піврік. — Число пе-редплатників на друге півріччя значно по-більшалося.

Полугодічний, полугодовой = піврочний, півгодовий.

Полуда = полу́да, нобі́л.

Полудённый = півдённий, півднёвий, пів-днёвий.

Полуденный = півдённий (що буває опів-дня, дур з півдня або лежить на південю). — Півдєна пора. — Півдєна спека. — Пів-дєнний вѣтер. — Півдєнна сторона. — З сього часу земля вісь почала пахлятиєсь до сонця півцем півдєнни Де-що про Св. Б.

Полудиний = на пів диний. — Замузли до військового на пів давого міста О, ска. Бя.

Полудитъ = полудити, валудити, побі-ляти.

Полудённый = д. Полуденный.

Полужестокрый = півжестокрий.

Полумиперіаль = черво́(і)нець, червін-чик, черво́ний, золотий (золота росіяська монета в пять рублів тепер по примусово-му курсу 7 р. 50 к.). — Червінчати чи ма-ло и знайшла, та се й до тебе принесла В. Г.

Полукафтанъ = каптано́к, ю́лка.

Полукопна = полу́кіпок.

Полукруглая = півкру́глия.

Полукругъ, полукругіе = півкру́г, пів-кружало, півколо, півко́ліщатка. — Мі-сяць ми бачимо що часу як кружало; иводі- як півкружало. Де-що про Св. Б.

Полуживой = ледве живий, придохлий. — Ой я чувак нещасливий, з журба хожу ледве живий. п. п.

Полумотокъ = півміток. — Допрядала пів-

мітка. С. З. — Ой пасуче вито́к, що буде з півміток. Гул. Ар.

Полудніе, полумісяць = дру́га кварта́ра місяця. — Через сім днів після молодика ми бачимо місяць неначе півбухмиця хліба. То друга кварта́ра місяця. Де-що про Св. Б.

Полумісячний = півмісяч(ш)ний.

Полубочный, ца = 1. полуво́шник, ца.
2. д. Козодой.

Полуно́чный = півно́чний (що буває опів-ночі або на півночі). — Півно́чний час. — Півно́чний край. — Так землі пахлять ся півно́чним вивєдом до сонця аж до 10 Червня. Де-що про Св. Б.

Полунощный = півно́чний (що буває опів-ночі).

Полуоборóтъ = півповорóта.

Полуодётый = ве зóвсім одя́гненый, на пів одя́гнений.

Полуостровъ = півóстрів. — Мелші части-на ко́лпачеу, що виступають далеко в мо-ре і оточєні з трьох сторін, звуть ся пів-острови. Зем.

Полуоткрытый = напіводкритий, напів-одчяєний.

Полуофициальный = півурядовий. — Ча-сопись се півурядова. Кп.

Полуверчатка = палъчатка.

Полунолтинякъ = півко́ли, четвєртак (срібна рос. монета = 25 к.).

Полупрозарчпыи = напіврозóброий.

Полулудовый = півлудовий.

Полупохъщанный = непевний, кру́чений.

Полупьяный = підпийлий, напів п'яний. — А вже підпий як засєе, то хоч хоти гармати і усю не моргне. К. Ш.

Полусажки = полу́богки, один — по-лу́богток.

Полусвітъ = полусьвіт.

Полусонный = заспаный, півсонний.

Полусотня = півсотні, півсотка.

Полустиміе = піввірша.

Полутонъ = півтон. С. Жел.

Полуторный = півтора́чний, півтора́к.

Полутма́ = присмерок

Полутнь = сўтїнь. С. Жел.

Получай = чай, змішаний з яко́м вьшши́м зїллям.

Получасовой = півгодїнний, півчасовий.

Получатель, ница = відбиратель, ка (С. Жел.), відбирач, ка.

Получать, получать = прийма́ти, од(від)-брати (С. Жел. З. Л.), одержувати (С. Жел.), привія́ти, од(від)брати (С. Л.), од-держати (С. З. Л.). — Таї хисти до рук

правя. н. д. — Судді, підсудки, писарі, що одбирали хабарі. Кот. — Я що місяця від хазиніа гроші відбіраю. Хар. Чайч. — На два листи не одержав ніякої відпівиді. Фр. — Чого требувати будеш, все одержим. Ис. Копивський. С. З. — **Получать** возможность = розмогті ся, спромогті ся (С. Л.). — **П. неудачу, отказъ** = облизня пібірати (С. Л.), в сватанні — гарбуза збісти. — **П. выговоръ** = дістати нагану. — **П. наказаніє** = відбути кару. — **П. насморкъ** = захопити нежат. — **П. насѣдство** = одібрати снадок. — **П. прывыль отъ торговлм** = убаршувати (С. Ш.).

Полученіє = од(від)бірання. — Аби йому в одбіранню з млина розміровх приходів ніхто не важив ся чиняти перешкоди. К. Ст.

Полушаріє = півкуля. С. Жел.

Полушелковий = півшовковий.

Полушерстяной = піввовняний.

Полушка = дрібніа мідяна рос. монета — $\frac{1}{4}$ к.

Полуштѣбъ = гѣмбель, котрам роблять жолбкі.

Полуштофъ = півквѣрти, півквѣртинка (Кот.).

Полушубокъ = кожущанка, не довгий кожух до стану.

Полушить = полускати, полузати.

Полчасѣ = півгодина.

Поль = 1. поміст, підлога (дощавий), діл, долівка (глиняний або цегельний). — На полу = ва помості, на підло і, на долівці, долі. — **Паркетный поль** = тарфльована підлога. С. Ш. — А в нашой удовиці хата ва помості, прайхала до удовиці три козаки в гості. в. п. — Гуляють гості — і повотились ва помості. К. Ш. — **Тоді ж менс сподівай си а гості, ни поросте у коморі трава на помості.** в. п. — **Стіла гості на помості варенуху пити.** Кв. — У Туркєні по тім боці хата ва помості. К. Ш. — На підлозі шенца не віде. в. пр. — В свѣтлиці дубова підлога наоцєна. Кв. — **Химерні тїпї лєзла ва білій підлозі.** Пр. — В свѣтлиці ва підлозі лєзла килими. Кв. — **Пляшку об долівку брыз.** Кв. — **Хоч долі, аби у своїй волі.** в. пр. — **Послаьсь долі і ягля.** в. о. — **Долі — дві волі:** разом і нога і рука спить. в. пр.

2. под (С. Жел.), стѣть, рід (С. Жел.). — І брєхлива і кряжлива — звисно жівоча стѣть. Кр. — Ганву до школи не оддали: як ва ії стѣть, так науки великої не треба. Пятає ся, що овово таке „жїноча стѣть“? Це значить ся, на цот „жєнського полу“. Кр. 3. пів, половина, половиця. — **Въ по-**

лы, на полу = поволам, паві. — **Изъ полу** = з половини, на снїх (д. Половина).

Полыгала = підбрѣхач.

Полыгаты = підбрѣ(і)хувати.

Полый = відкритий, порожній. — **Полый вода** = д. під сл. Вода. — **П. грудь** = відкрита, рохристана. — **Полое мѣсто** = порожнє місце.

Полыма = д. Пламя. — **Изъ огни да въ полыма,** в. пр. = з дощу та під рїпву. в. пр.

Полынный = полпбьовий, полишьковий. — **Полынный водка** = полишівка, полишяк.

Полынь, полынь, рос. Artemisia absinthium L. = полінь, полиню. С. Ав. — **Гіркий, як полинь.** в. пр. — **Дікая, луговий, жєлкая полынь,** A. austriaca Jacq. = бїлє віничця, білі вінчичи, нєхворощ біла, полинєць, віничця полишькове. С. Ав. — **Прутяная, камєнная, степная, глухая полынь,** A. campestris L. = вінички, нєхворощ, чорна нєхворощ. С. Ав.

Полынья = 1. ўзмиш (де бастра течин), теплина (С. Ш.), теплічина, дўх (С. Л.), продуковива (де тепла течин), прѣлив, проливана, прогальовина (С. З. Л.), на болоті — **опарь, прогнїй, вікнива** (Херс.). 2. **половка, оболѣвка.** С. З. Л. — **Крутить ся, як трїска в олоноці.** в. пр.

Полысьть = **полїсїти.** — **Дурна голова по посьвїє, не польсїє.** в. пр.

Польза = **корїсть** (С. Л.), **ужиток** (С. Ш.), **вжиток, жїзња, пожиток** (С. З.), **зиск** (С. З.), **вигѣда.** — **Тильна з його користі, як з чорта смальца.** в. пр. — **Користі на два швѣт, та і ті шєрбаті.** в. пр. — **Як пожна з Іх?** Як а цана моложа? Гул. Ар. — **Из нашого жєншавни ії слѣва, шї швѣтку, ширми очам спавня немє, жїжкам одпочивку.** в. п. — **Там ся жївно працює, де пожитку не чє.** в. пр. — **Не менший пожиток з торгів.** Ст. Л. — **Пожиток з сповіді єсть той, же нам сповідь грїхи отпущає.** Б. Н. — **Чи зиск ча стрѣта** — одна заплача. в. пр. — **Въ пользу** = **на корїсть, в корїсть, на пожиток.** — **І все обрїдло їм, і все їм не в корист.** Гул. Ар. — **На користь громадї.**

Пользавање = 1. користувавля, поживанє, пожиткованнє, ужиткованнє (С. Ш.), **уживання** (С. Ш.), **ужиток** (С. Ш.), **вжиток.** — **По тих останках користуванья.** Кв. — **Усі поли, степи й луги отдав ковацству а на ажиток вїзлий** К. Б.

2. гоїння і т. д. д. Лѣченіе.

Польоваться, воспольоваться = живіти ся (С. Л.), користувати ся (С. З. Л.), поживати, уживати (С. Л. Ш.), вживати, заживати (С. Л.), пожиткувати, поживіти ся, покористувати ся, скористувати ся. — Поляки і Русини мали користуватись рівними правами. Бар. О. — Скупий складас, а щедрий поживає. в. пр. — На світі так скупий живе: і сам не пожива і людям не дає. Б. Б. — Хотіли моїм добром пожиткувати. — Їстесьмо невольниками прав. абиьсмо вольности уживати могли. Ст. Л. — **Польоваться жыєнью** = уживати світа. — Уживай світа, поки служать літа. в. пр. — **П. песчаїємъ другою** = літою торгувати.

Польовать, ся, выпольовать, ся = лічити, гоїти, ся і т. д. д. Лѣчить і Выпольовать, ся.

Полька = 1. полька, ляхівка, ляхка (С. З.), дівчина — ляхівка. — Віда польку спокусає — пішла полька за Русина. в. пр. — Ой обізнаєть ся друга пані Ляхка. в. д. 2. полька (тавець).

Польный = д. Полевой.

Польскій = польський, ляхський (С. З.), ляхівський, лядський (С. З.), ляхчій. — Та будемо од вапа Хмельницького до города польского угляти. в. д. — Ляхів у пеня рубайте, кров їх з жовтим піском мішайте. в. д. — Свід невол лядської ослобонил. Скоропад. С. З.

Польстятъ = полестити, підлестити і т. д. д. Лестятъ.

Польстятся = поласити ся (С. Л.), повабити ся (С. Л.), поважити ся, поквѣштити ся (С. З. Л.). — Поласи ся на чуже добро. С. Л. — Повабилас наші на мову лукаву, затоптали, закалили козацькую славу. К. Д. — А ти поважилас на його красу, повабилас на його уроду. О. Мир.

Польца = польща, лядщина, лядчина. — Пап Хмельницький добре вчинає: Польщу засмути, Гетьманщину звеселив. в. д. — По зъзднанню Лятив з Лядчиною. С. З.

Польтъ = політи.

Польываться = лінувати ся.

Польивтися = полінувати ся. С. З. — Не полінуєсь провіать. Гул. Ар.

Польница = стос дров.

Польно, полѣнцо = поліно, здр. полінце, поб. поліняка, рубанець (С. З.), тонсте і коротче — опушок, опупалок (С. З.), коротче — швірка (Сп.), на скалах — скальнийк. — Сидить миза, запаніла, чорт ма дров ні поліна. в. п.

Польпѣть, ся = поліпшити, ся.

Польска, рос. Mercurialis perensis L. = прб-ліска, бажанна трава. С. Ав.

Польбеовщикъ = д. Лѣвникъ 1.

Польчатъ, ся = полічіти, погбїти, ся і т. д. д. Лѣчить, ся. — Назбіраю зілля і поюю ювакові рани. Ст. С.

Полубѣзничать = поженити ся, поллцѣти ся. — Коли б не бояи ся, то б поженяхав ся, а то лихо, що боюсь — їдьялка подивляюсь. в. п.

Полубѣть, ся = полюбити, ся, улюбити, ся, злюбити, покохати, ся (С. З. Л.), злюкхати ся (С. Л.), улюкхати, ся, вподобати, ся (С. Л.), сподобати, ся (С. З. Л.), поподобати ся (С. З. Л.), прийти до внодобѣ, в око впасти. — Раз пішов на улюцію тай теур і баюсь — полюбити і дичивоньку, аж ві сні жажнаюсь. п. п. — Дуже пан улюбив Івана Чайв. — Тільки Гаврила Довгоположенка за те улюбив, що він йому пива купив. в. д. — Його козакі злюбили. К. З. о. Ю. Р. — Росла в ляхках, виростає, з сиротою покохалась. К. Ш. — З ним, коли я поюхою, піду в тижку турецьку несоло. К. К. — Коли н похожю дівчипу, покину матір і свою і душу їй віддам. К. К. — Чи подруга яка похвалала ся — кого улюкала. О. Мир. — Я був на рубійка трудящий і терезий, то господар мене дуже вподобав. Ос. — Їй подобавсь ве люда, в та дужа сила, що всім світом володіє — та буав їй миза. Гр. Чайв. — Що и рушників не придбала, а вже Нестора сподобала. в. п. — Їя рудий, руду взяв, бо рудю сподобав. Кол. — Чи в любистеу ти кушав ся, що тая мій сподобав ся? п. п. — За Тетяну рубля дав, бо Тетяну сподобав п. п. — Сподобав и тая дівчипу на іменні Катерину. в. п. — Ой па що ж ти, моя доню, уповала, що ти того Чорнохорин сподобала. в. п. — Вподобав и не з тим твою уроку, щоб славу наваикати на тебе і вездоу. Гул. Ар.

Полубоваться = полюбовати, ся, помидувати ся.

Полубовникъ, ца = д. Любовникъ.

Полубовѣтствовать = люцкавити ся, розцїкавити ся. — Розцїкавильсь вищ девідатись, що таке в неї в. Кр.

Полюдье = лянування. — Наша попади поїхала на лянування.

Полюлюкать = поклолівати і т. д. д. Люлюкать.

Полюдскій = по людський, по людському.

Полюсъ = полюсъ, бігун. С. Жел. — Ті місця на версі землі, кризь котрі повинна йти вісь земна, звуть ся, полюсами або бі-

- гунами. Де-що про Св. Б. — Книці осї земної звать ся бігуни. Зем.
- Полягаться** = побрикати ся і т. д. д. Лягаться.
- Полягунечья** = пожабьячи.
- Полякъ** = поляк, лях, здр. ляхѡк, поб. лляшуга, мп. ляхи, ляшеньки, зб. ляхвѡ. С. З. — Знай, Ляше, по Случ наше. п. пр. — Подан, хлѡче, багато, науку ты, Ляшуга. п. п. — Прийдеши ся Ляшенькам в Польщу утїкати. п. д. — Утїкали Ляхів де-які повки, їан Ляхів собаки і сірії новки. п. д. — Милостивим добродїем Ляхва вазивас. К. З. о Ю. Р.
- Поляна, полянка** = поляна, полявина (Ман.), гялява, гялявина, гал, прогялпна, майдан, круга — гяло, кругляк. — Піша в лїс, верше на право, потім на ліво, виїшда на гаяву, а на тїй на гаяві гарний дім. п. о.
- Поляничка** = д. Бняженїка.
- Полярний** = полярний, бігуповий (С. Жел.). — Море сягає аж за полудневий круг бігуповий. Зем.
- Помавать, помавуть** = 1. кивати, моргати, киввуть, моргнути.
2. маяти (С. З. Л), помаять. — Військо їде, короговки мають. п. п.
- Помазаницьк** = помазаницьк, помазанець (С. З.). — Їко помазашцю Божїю. Скоронад. С. З.
- Помазать** = помазати, помастити, намастити і т. д. д. Мазать. — Намасти голову. К. Св. п.
- Помазѡкъ** = віхоть, віхтик, квач (С. З.), квачик (С. З.), мазїло (С. З.), мазїлка (С. З. на пр. підмазувати осї). — Він мазницю і мазило пронив в шапку. п. п. — Не петзася так їй, квачем малює. Гул. Ар.
- Помакивать, помакнуть** = вмочати, вмочити. — Вмочас бужу в холодо та й їсть.
- Помалевать** = помалювати.
- Помалєньку, помалєшоньку** = помалєньку, потрошку, повѡлі, по малу-малу і С. И'сноднѡль і Мало по малу. — Помалєньку пїймає старєньку. п. пр. — По малу-малу, чумаче, грай, не врззи зого сердєнька вкрай. п. п.
- Помалчивать** = мовчати. — Онъ больше помалчивать = він усє більше мовчїть.
- Помалїть** = помєншати.
- Поманївать** = д. Манїть.
- Поманка** = 1. примановання, приманування.
2. приманка, привада (С. З.).
- Поманєрїться** = поманїрити ся, поманїжити ся.
- Помарать, ся** = покаляти, вкаляти, ся і д. Марать, ся.
- Помарка** = зачєркнене, зачєркнуте (місце в папсапому).
- Помарывать, помарать** = 1. вичїркувати, зачїркувати, перечїркувати, вичєркнути, за(пере)чєркнўти, повичїркувати.
2. каляти, покаляти і д. Марать.
- Помасивать, помасиать** = мастїти, помастити і д. Маслять.
- Поматєрьть** = підрости, вірости; полдужчати, помїцїншати і т. д. д. Матєрьть.
- Поматєрьть** = полдужчати, помїцїншати і д. Матєрьть 2.
- Поматывать** = д. Мотать.
- Помахивать** = помахувати, і вївати і д. Махать.
- Помачивать** = злѡчувати, примѡчувати.
- Поміцїнвать, помостїть, ся** = мостити, стелїти, повостїти, ся і т. д. д. Мостїть.
- Помедвѣжьк** = по ведмєжому, по ведмєдчаче.
- Помєдлїть** = побарїти ся, погяяти ся, подляти ся; д. Повремевать і Погодїть.
- Помєлїце** = помєлїще, дєржалко (Помєла).
- Помєло** = помєло. С. З.
- Помєлькать** = помїгати і т. д. д. Мелькать.
- Помєлїть** = помїльшати.
- Помєньше** = трѡхи мєвше.
- Помєранець**, рос. Citrus aurantium = помаранча, помєранця. С. Жел.
- Помєранцевий** = помаранчевий. С. Жел.
- Помєрєть** = д. Помирать.
- Помєрєцїтєсья** = приязрїтєсья, приперзати ся, вдрїти ся і д. Мєрєцїтєсья.
- Помєрєвать, помєрєвалть** = мєрєзати, помєрєзвати, багато або всї — помєрєзати.
- Помєрєкать, помєрєкнуть** = мєрєхнути, тьїїти, помєрєхнути, потьїїти, потьїїрїти ся.
- Помєртвїлий** = помєртвїлий.
- Помєртвїть** = помєртвїти, омертвїти, заїєрти (С. З.).
- Помєтать** = покїдати, пошвиргати (д. Побросать).
- Помєтаться** = 1. покїдати ся, кїнути ся.
2. помєтушїти ся.
- Помєть** = 1. кал, пѡслїд, гївно, лайнѡ (С. З.), лайнѡк, козячий, овечий, завчий —

бібки (С. Ш. Мв.). кіньскій — балабуш-
ка (С. Ш.), кружалки, коровичий — ко-
рив'як, коривнік, сухий товарчий —
кізак, птичий — послид, курчий — ку-
рячки, мишачий — шпшак, гусениця на ка-
пусті — повільниця (Мв.). — Власне лай-
но ні смерти, ві пахне. в. пр. — Назби-
рай балабушків та заміси глину. С. Ш. —
Венкого гвіна по лонати. н. пр.

2. плід, пошос. — Близил? Ого, и мене
аж три поноси було — то шестеро сини. Кр.
Помечтати = поварити, помряти (д. Меч-
тати).

Помігати = поблямати і д. Мигати.

Помилувати = погодувати і д. Милувати.

Помилувати = помилувати, змідувати ся.
— Помілуй Боже = боронь Боже, крий
Боже, хай Бог боронить, мілує!

Помилосердовати = змілосердити ся, змі-
лувати ся (С. З.). — Зилуй ся, пані, не
дай загинути. Кот.

Помімо = 1. д. Мімо.

2. без мене, окрія, опріч мене.

Помінальний = помінальний. — П. книж-
ка = Гравітка (С. Аф.), помінальниця.
помішник, поминик, субітник. С. З.

Помішник = помінник (С. З.); помини, за-
душна служба (д. Поминки 1).

Помішник = д. під сл. Помінальний —
П. книжка.

Помішати, помішати = 1. згадувати, зга-
дати, пам'ятати, поглядувати. — А те,
що минуло — не згадуйте пани браття. К. Ш.
— І мене в сем'ї великій, в сем'ї воль-
ній, новій, не забувайте помянути не зли-
добрих словом. К. Д. — Не тїмь будь по-
мянуть = хай Бог простить. — Помі-
шочок, хай йому Бог простить, був-таки ле-
добрий чоловік. Кв.

2. помішати, поглядувати, по гравітці —
почитувати.

Помішати, помішати = мнати, помяти;
стоцтати, вітоптати, притоптати.

Помішки = 1. помини, поминки (С. З.), по-
мини, задушна служба. — Поховати ли-
царів преславних, во їх смерті справить
смутивий помин. Ст. С.

2. поминки. — Справили поминки на все
село. С. З. — Зробити поминки и хочу, по
ставити обід старцем. Кот.

Помішувати = д. Помішки 1.

Помішувати = що хвилини; раз-у-раз. С. Д.

Помішати = 1. помішати, згадка. — И вь
помішати (и вь помішати) не было = і не
згадували. — Лёгок на помішати = про-

вівка помішка, а вояк у кошарі. в. пр.
— И вь помішати нять = і сліду не має.
2. помішати і д. Помішки. — Відав гроші
батушці на помини душі батькової

Помішати = д. Помішки.

Поміряти, померети = поміряти, помер-
ти, конати, сконати. С. З. — Вернись —
хвора мати померас. Не верну ся. хоч зар-
ваз сконас. н. п. — Помирати собі смьху
= д. під сл. Надорвати — И. животики.

Помірявати = потурати.

Поміряти, ся = поварити, ся, запріти,
погодити, поєднати, ся. — Змирив він
їх. Чайч. — Олію з водою ніколи не по-
годиш. в. пр. — Було подаянсь, а тепер
помириши ся.

Поміняти, поспоминати = пам'ятати (С. Л.),
зазнавати, тїшати (С. Ш.), спам'ятати,
згадати, зазнати. — Буде довго пам'я-
тати, не вгада, куди й тікати. П. Пр. — От
і допнесь і дохмеднись, до віку тїшати буд-
ду. Гул. Ар. — Згадала баба, як дівкою
була. н. пр. — І першу сарву знаємо.
Кот. — Поміняється, помінялось = пам'я-
татість ся, згадується сл. в пам'ятку, в
поміжку. — Не поміняється = не пам'я-
татю, не в поміжку мні. — Поміняєш ли?
= чи пам'ятатеш, чи тобі в тяжкій (С.
Ш.), чи тобі в поміжку? — В пам'ятку
міні, що воно лежало отут. Кр. — Не в
поміжку мні, щоб таке було. Чайч. — Дати
себі поміняти = в тяжкій дати (С. Ш.),
в тяжку дати. — Дви ся в тяжку — ні-
коли не забуду. — Мабуть добре Моско-
вщина в тяжку йй дада ся. К. Ш. — Дати
поміняти = пам'яткового дати.

Поміняється = здати ся. — Се йому так
здалось, в справді він нічого не бачив.
Поміногу = багато, побігато.
Поміножати, поміножити, ся = поміножати,
умножувати (С. Ш.), поміножити, умно-
жити, ся (С. Ш.).
Поміога = д. Поміощ.

Поміогати, поміога = поміогати, до(за, під)-
поміогати, пособігати, запобігати (С. З.),
послугівувати, рятувати, поміогти (С.
Л.), до(за, під)поміогти (С. Л.), пособіти
послугівати, запобігати (С. З.), по(за)-
рятувати (С. Л.), зарадити (С. Л.), по-
спілкувати. — Поміога себє = зарадити
ся. Ос. — Поміога Боже! Бывав, що по-
може. н. пр. Мв. — Вія й вічим у госпо-
дарстві не запомогав. Г. Бар. — Чого ти
журчи ся? Я знаю, як тобі запомогти. н. к.
Мв. — Главний ся гоме, най тобі Господь
допоможе. н. п. Под. — Як міг, так і допо-

міг. н. пр. — От вона його до себе пособляти попросила і тоді у їх робота дуже швидко закінїла. Гр. Чайн. — І вже не знаю, як мїї бїдній запобїгти ляховї. Кол. — Віи не знайшоа яньшого способу запобїгти ляховї, льяи крав. Кп. — Або як найничка прохати до панї Ядс, щоб запобїгла їй чим в нуждочї. Гул. Ар. — Порнтуя мене в пригодї, а в добріи разї порятуку не треба. н. пр.

Поміи = помїї, нїпюлоски. С. Л.

Поміюйникъ, ца = поміюйниця.

Поміюйній = поміюйний.

Помока́ти, помокну́ти = мо́кнути, ви́мока́ти, помо́кнути, ви́мокнути. — Донїв такого багато, що хлїб нижок.

Помолачива́ти = мо́лотїти по трóху.

Помо́лка = 1. змóвни, зарóчннн. С. З. Л. — Справили ми змовпи добре... за тїждень вївчати си. Кп.

2. змóва, умóва, умóвка (С. Ш.), угóда.

Помо́длїва́ти, помо́длїва́ти = 1. зарóчати, зарóчїти (С. З.), рушнїки подава́ти. — **Помо́длєннїй** = засвѣтанїй, зарóчєннїй. (Пр. д. під са. Засвѣтати).

2. змóвляти ся (С. Аф.), умóвляти ся (С. Ш.),

умóвнїти ся (С. Ш.), поеднѣти ся, погодїти ся.

Помо́ля́ти, ся = помо́ля́ти. ся.

Помолодѣ́ки = помолодѣчі, помолодѣчо́му, помолодѣцькому. — Та помолодѣчі, а не почернѣчі буденн Богояї молятїсь. К. Ш.

Помолодѣ́чествова́ти = помолодѣцюва́ти.

Помолодѣ́ти, помо́лодѣ́тися = помо́лодїти (С. Л.), відмóлодїти, помóлодїшати, помóлодїшати (С. Л.). — Бороду зголяв і відмóлодїв. Кп. — І старї пєначе помóлодїпають. Ч. К.

Помолодѣ́ти = підмóлодїти.

Помолодѣ́вїти = примóлодїти, відмóлодїти, відмóлодїти.

Помолотѣ́ти = помолотїти, змолотїти, обмолотїти, перемолотїти. — Помолотїли до обїд і випїли. — Перемолотїли увесь хлїб.

Помолотѣ́ти = помолотїти, змолотїти. — Зранку був игрець, то вітрак трохи помолов. — Змолотїли усї три мїшки жита.

Помолча́ти = помолчѣ́ти. — Помовч, зичнїу, лашнї дам. н. пр.

Помо́лк = 1. желїння, позїл д. Мóлка).

2. млїво (С. З.), мѣлево. — Велика там вода, хоч б їй багато мливв. Гр. — Плѣта за помо́лк = номóльне, вижел, прómел, частїною зерна — рóзмїр, жїрчўк.

Помо́лкєшєски = почернѣчі, почернѣчо́му.

— Та помолодѣчі, а не почернѣчі будеш Богояї молотїсь. К. Ш.

Поморга́ти = поморга́ти і т. д. д. Морга́ти.

Поморє́ць = поморянїн.

Поморї́ти = 1. новїводїти, пошереводїти, повпгублювати. — Поввєдлал усїх мїшей.

2. проморїти. — Добре нас проморїз, попи далї за́куску.

Поморїє = поморѣ́я, приморѣ́я.

Поморобатї = поморобатїти (пошкодити або змїцїти морозом, продержати на морозї).

Поморосї́ти = поморѣ́чїти, поморї́чїти, поморї́жїти.

Поморє́скїй = поморє́ський, приморє́ський.

Поморѣ́щїти, ся = поморѣ́щїти, зморѣ́щїти, ся, побрїжїти ся, про садовнїу — поморѣ́жїти.

Помостї́ти, ся = помостї́ти, ся, дошкамє — вїстелїти, постелїти, камїнем — впбурковати і т. д. д. Намїщївати.

Помо́сть = помі́ст, помі́стка, прїмо́сть (С. Л.).

Помогатѣ́ти = покїва́ти і т. д. д. Мотатѣ́ти.

Помотатѣ́ти = повѣшатїти ся, потїняти ся, поблукати. — Поблукавши мїй Петрусї, тай до дому знов вернївсь. Кол.

Помохнатѣ́ти = поволóхатїти.

Помочнї = д. Подтѣжка 2.

Помочї́ти, ся = 1. помочї́ти, ся, помочї́нути.

2. поспѣя́ти, вїсцѣя́ти ся, помїсѣя́ти.

Помо́чь = д. Помогатѣ́ти.

Помоществова́ти = д. Всномоществова́ти і Помогатѣ́ти.

Помощнїкъ, ца = помїшнїк, ня (С. Л.), помогач, ка (С. Ж. Л.), підпомїшнїк. ця (К. Кр.), послугач, посóбннк, ця, підручннк, полїчннк, у пастуха — підцѣсач, підцѣсїч, у тїтаря — підтїтарїй, підтїтарїнїй (С. З.), у суддї — підсудок (С. З.), у дяка — піддѣчїй, у весїльного старости — підстароста (С. З.), у дружка — піддружїй (С. З.), піддружба. — Свв. Микола добрий помїшннк в дорозї. н. о. — Не сама ж я рїзл, булї помїшннцї — хто за хлїб, хто за сїль, хто за палнннцї. н. п. — Нї грач, аї помогач. н. пр. — Суддєю був ведмїдь, вовка булї підсудкї. Б. Гр.

Помо́шннїй = помїшнїй.

Помо́щ = помі́ч (С. Л.), помі́га, допомóга, запомóга (С. Л.), відпомóга (С. З. Л.), підмóга (С. З. Л.), підсóба, підсóбра (С.

З.), порятування, поря(а)тунок (С. З.), ря(а)тунок, рада, порада, пригода, роботою з ласки до кого або за частування — толк'я (С. З. Ш.), військова — потуги, посылки (Ос.), підсілок (С. Л.). робочою худобою — с'пир'яга. — Богъ въ ꙗвиощь = Б'же помози! Помогай б'! — Спасби Богу за помозу. п. пр. — Дзв'ин хвала Святому Богу, Бог нам дасть і підпомозу. Скв. — Раз до ксьондза забрела кривая на ноги і бідная на д'їтей просила підмоги. Руд. — А ньелья з сестрою жиють без підмоги в вуздї. О. Ст. — Бог йому помоза. Маяр. — Я тобі у великій пригодї стану. н. к. — Подасть нам Бог рятунок проти сіх немилостивцїв. Ч. К. — Слезно прошу милостивого рятунок яко найкращійшого. Л. В. — Як паймає з павських рух ритувку й ласка їде. Гул. Ар. — Час приходить умірати, війкому поради дати. н. д. — Прохав пав на толочку жати, то в одив день толочкою зроблять що треба, та й нап'ють ся і найдать ся. н. д. — Позвати на толочку. С. З. — Не сам один (зонав кривицю): толочкою йому помагали. К. Ш.

Пом'яна = смок, цмок (С. Жел.), водотїт.

Помрач'ать, помрач'ять, ся = туманити, ся, охмарювати, ся, хмурити ся (С. Л.), туманити, затуманити, ся, потьмарити, ся, похмарити; заморочити ся і д. Омрач'ать, ся. — І думає чого похмарити, мабуть щось тяжке вживовть хотїлось. К. Ш. — Усе зв'язки потьмарило, половина місяця у хмарі вступила. н. д. — Заморочилась голова.

Помрач'єніє = мап'я (С. Л.), напуст, мор'юка (С. З.), замор'юка. — На тебе десь мапу у Литві падали. Гр. — Обляв мою голову напуст, паче и здурїв. Кн. — Заморили на неї упали. С. Жел.

Помудр'ять = помудров'ати, похитрув'ати.

Помрач'ив'ять = похмурити, похмарити, потуманити, охмарити ся. (Пр. д. під. са. Омрач'ать і Помрач'ать).

Помур'ив'ять = поливити, політи, навести поливу.

Помурч'ать = погарч'ати, погаркати.

Помуслити, помусобити, ся = послїхити, поляловити, помурзати, ся.

Помутити, ся = замутияти, скаламутити, сколотити, абаламутити. — Налетїли гуски з далекого краю та замутили воду в тихому Дуваю. в. п. — Два голуби воду пили, а два сколотили. в. п. — Скаламутив воду — Збаламутив людей своїми звїстками.

Помучити, ся = помучити, помордувати, покатувати, ся.

Помч'ать, ся = помч'ати, ся, найч'їти, нах-

ч'їти, попергати. — Вовк помчав ся по дорозі і завив на перелозі. В. Ш. — Сів на свого ворового заряз і майнув ним по широкім полі. Ст. С.

Пом'яг'ать = 1. пош'яндятити, пош'яндятити, посновиг'ати, попош'яндятити. — Поспозагала там по всім куткам. Б. Г.

2. подраїти, пош'яратити (одежу).

Пом'як'ать = пом'як'ати (С. Жел.), коверзувати, с'обкати. — Пом'як'єний = поп'ячач. — Отак у ранці жид поганий над козаком коверзував. К. Ш. — Сирота Ярма, сирота убогий, ві сестри, ві брата — вікого нема, поп'ячач жидїаський варїс у порога. К. Ш.

Пом'як'ув'ать = 1. почес'ати (льон, коноплю). 2. побідув'ати.

Пом'ял'ить = пом'ял'їти.

Пом'ялки = д. Обм'янки.

Пом'ясл'єть, пом'ясл'єць = пом'ясл'є (С. Жел.). думка (С. Л.), г'ядка (С. Л.), жисль. — Пху! пху! уроки на сорочку, а пом'ясл'є на кором'ясл'є. п. зам. — У тебе мабуть бісова думка. С. Л. — Ані г'ядка. С. Л.

Пом'ясл'їть = пом'ясл'їти, полум'яти, погад'ати, помірбувати, розв'яжити.

Пом'ясть = пом'ясти, біязву — попраїти, випрати і т. д. д. Мыть. — Так і ще ж дитини не скупала і полотен білых не попраля. Ст. С. — Не турбуй ся, молодиче, сестро, я за тебе поперу полона. Ст. С.

Пом'яшл'єніє = д. Пом'ясл'єць.

Пом'яшл'їть = д. Мысл'єть.

Пом'ял'їть = пом'ял'їти, нал'язати, ватерити кр'єдєю.

Пом'ял'їть, ся = пом'ял'їти, зам'ял'їти, пром'ял'їти, ся, про читав на м'ябу к'їпми — пом'ял'їжув'ати. — Пом'ял'їнемся! = дав'ай, те м'як'я! К. ч. р.

Пом'яри(я)ть, ся = пом'ярияти, ся.

Пом'яс'ить = пом'яс'їти.

Пом'ястительний, но = м'ясткий, просторий, влїзний, но, про клунок то-що — паковий. — Хоч не в'язо, але влїзно. п. пр.

Пом'ястний = м'ястаний і д. Пом'ясь 2.

Пом'ястїть, ся = д. Пом'яч'ать, ся.

Пом'яст'но = м'яст'ний, д'є-д'є і д. М'яст'ний.

Пом'яст'ний = м'яст'євий, м'яст'євий (С. Жел.), краєвий, крайний (д. М'яст'ний).

Пом'яст'єть = пом'ястїя, м'яст'єстїя (С. Л.), держ'ява (С. З. Л.). — Коли-б не позбув ся був своєї м'ястности... а то спродавсь до шп. Ъв. — І держав добр духовних і мирських людей. Хмельн. С. З.

Пом'ясь = зам'єс. — Не стало борошна на зам'єс.

Пом'ясь = 1. мішання, мішанийця, мішанина (різних пород творів того-ж роду). 2. мішанець (С. Жел.), с'уржик, улюб'ю-док, переводни, собак різної породи — поб'оруч, переводни, від осла і кобиля — осл'юк, вісл'юк. — Се не чистий хорт, а переводня. в. о. — Це не охотницька соба-ка, а покруч. Кр. — Як осл'юк хвище — в поліцію ч. т. в. пр.

Пом'ясячний, но = помісячний, но, що-місячний, що місяця. — II. пл'ята = мі-сячява.

Пом'ята = 1. д. Зам'ята і Знаць. 2. помітка (на паперах). С. Жел.

Пом'ятить, ся = 1. позначити і т. д. д. М'я-тить. 2. націлитися, ся.

Пом'ятить = д. Пом'ячать.

Пом'яха = поміха (С. Л.), замішка, пере-шк'ода (С. З. Л.), прит'яка, прит'ячива (С. З. Л.), пер'єка (С. Л.), пер'єчка, пер'єпо-на, прип'янка, зава́да (С. Аф.), пер'є-мішка (Хар. Сп.). — Пішки не має заміш-ки. в. пр. — Ви волів тільки, щоб вона не чинила йому перешкоди. Лев. В. — Ко-ли-б нам якої прит'ячиви. Куліш. С. З. — Де-дачі тавешниці і хвартух на заваді. в. пр. — Ему все пом'яха = йому й м'яха на заваді. в. пр. — Пом'яхой быть, стать = перешкожати, заважати, на пере-шк'оді, на заваді бути, стати.

Пом'ячать, пом'ятить, ся = помічати, по-мітити, ся.

Пом'яшаний = божевільний (С. З. Л.), не-п'евний (С. Л.), причинний (С. Л.), на-вісний (С. Л.), кручений (С. З.). — Й са-ма не зна, бо причиня, що таке робить. К. Ш.

Пом'яшательство = 1. д. Пом'яха. 2. божевілья (С. Жел.), божевільність, навіженство (С. Л.).

Пом'яшати = 1. перешкодити (С. Л.), пере-бити, на перешк'оді стати (С. Л.), на заваді стати, поборонити. — В'сі слять в'ругом, ніхто не перешкодить. Сам. 2. помішати, перемішати. — Помішай це, щоб добре змішалось. — II. дрова в'з печ'я = перебити, перегорнути в печі.

Пом'яшати = збожеволити (С. Л.), сте-р'яти ся, обезглуздити (С. З. Л.), оша-литися, адурити (С. Аф. Л.), в глузду зсу-нутися, знависити. (Пр. д. під сл. Обез-зум'ять).

Пом'яшка = д. Пом'яха.

Пом'яшкати = д. Пом'яляти.

Пом'ящати, пом'ястити, ся = містити, ся, у(в)міщати (С. Л.), уміщувати (С. Ш.), помістити, вмістити, ся. — Містять ся люди, кому де люб. в. пр. — Школа мі-стить ся в будинку пана. Кв.

Пом'ященіє = 1. у(в)міщення (дн).

2. житло, місце і д. Жилище, для по-клажі — місце.

Пом'ящик, ца = поміщик, ця, пан, п'яї, державець (стар.), дідич (Воля), дідич-ка. — Що в'дяча панове державці укра-їнські мусіли утікати. Л. Сам.

Пом'ящичий = поміщицький, п'анський, скарбовий (Прав.). — П'анських груш не руш, як погниють — самі оддадут. в. пр. — Се жито скарбове, а се наше. — Пом'ящи-чий хрест'янинь = д. Кр'їстоной 2.

Пом'яниць = д. під сл. Помп'яльний. — II. кн'їжка.

Пом'януть = д. Пом'япати.

Пом'янь = пом'яїти, пом'яїти (С. Л.), по-мяшк'урити, покуй'овдати (ва пр пост'яль), потолочити (хліб, траву. С. Л.), примот-лошити (солому).

Пом'янувати = пон'яквати, пон'явчати.

Понабавити = д. Набавити.

Понабавити = д. Набав'ять.

Понабавляти = понабль'овувати, пона-в'рацати.

Понабаотати, ся = 1. понаб'отувати, по-намішувати, понакол'овувати (д. Наб'ал-тывати 1).

2. понабр'їхувати, наверзти і т. д. д. На-б'алтывати 2 і 3.

3. д. Наб'алт'аться.

Понабр'їти = понабр'їрати і т. д. д. Набр-їрати.

Понабр'їтис'я = полотин'їяти ся, нати-п'їяти ся, поног'єштати ся, поволочити ся, наволоч'їти ся, попошва(є)пдати.

Понабросати = повакидати, нашпурляти, понав'ялювати.

Понабрыгати = понабрыгаувати, пона-ляпувати і т. д. д. Набрыгати.

Понаб'їдати, ся = наб'їляти. ся (д. Наб'ї-ливати).

Понав'єсти = понав'єзити (д. Нав'єживати).

Понав'єсти = понав'єдити (д. Нав'єд'ять 6).

Понав'єснут = вв'єснут, нав'єснут, по-звн'єсати, понав'єсати (д. Нав'єс'ять).

Понаворовати = понакрадати.

Понавостріть = підгостріти, нагостріти (трохи).

Понавратъ = набрехати, понабрихувати (д. Наврратъ).
Понавряжати, понаврякнути = понаврякати, позвякати, позавчати ся, попривчати ся, попривчачувати ся, занікнути, звикнути, привчати ся, привчачаіти ся (по троху).
Понаврядватися, понаврядяться = одвідувати, навідувати ся, довідувати ся, одвідати, навідати, ся. — Треба частііше навідувати си до його.
Понаврярити = понаврярати, розврярити. — Шпикарь розвряри у позячку рублів сто. Сп.
Понаврясити = понавряшувати, порозвряшувати і т. д. д. Наврясити.
Понаврястити = поодвряшувати, понаврядувати ся. — Приїхав нечаяно, та оце поодврядував усіх сусідів. — Понаврядував са до всіх.
Понавряшати = понавряшувати і д. Навряшати.
Понаврязати, понаврязати = понавряязати, поначіляти і т. д. д. Наврязати.
Понагати = понагачувати.
Понаглядѣтися = наглядѣти ся, нацвѣити ся.
Понагнати = понаганяти, наганяти, понаганювати, понаганити (д. Наганивати 5).
Понагнути, ся = понагниати, понахилити, ся. — Гляки аж понахилили ся од снгу.
Понаговорити = понаговорювати, понаказувати і д. Наговоривати 1 і 2.
Понагорѣти = понагоржувати.
Понагорѣти = нагоріти. — Свѣчя трох нагоріли.
Понаготівити = понаготівлювати, понастачити, сграти — понаварювати, поначікати, одѣжі — понасправляти і т. д. д. Наготівлявати.
Понаграбити = награтіти, награбувати.
Понагрѣтити, си = д. Нагрѣтити ся.
Понагромоздити = 1. понавертати, поначкати.
 2. понабудувати.
Понагрязити = понагрязати і т. д. д. Нагрязити.
Понагрѣти = понагривати, понаблывати, понаблывати. — Понаблывля так, що вж душно.
Понадавати = понадавати, поназдавати.
Понадарити = понадарювати, поназда-ривувати.
Понадвигати, понадвигнути = посувати, васувати, підсувати, посунути і т. д.

Понадвизати = надилесті і д. Надвизати.
Понадгрізати = надгрізти (трохи).
Понадрати, ся = надідрати, наддерти, ся (трохи).
Понадѣргати = понасмикати, повісмикати, понадѣсмикати, надѣсубти.
Понадѣчи = надпалити.
Понадобити ся = знадобити ся (С. З. Л.), здати ся (С. Л.), згодити ся (С. З. Л.), придати ся (Сп.), стати у пригоді (С. З. Л.), пригодити ся (С. Л.). — Хліб в дорозі знадобити ся. С. З. — В лазинстві усе знадобити си. в. пр. — Червнчавіи чи мало я знайшла та се й до тебе принесла, щоб поділати ся — копійчяна тобі згодити си. В. Глібова. — А тютюп та люлька козаку в дорозі знадобити си. в. п. — Не пайю и колодязь — прагодити си вода напийти си. в. пр. — Миѣ понадобились дѣньги = миѣ треба грошей. — Если понадобити ся = коли треба буде. — Миѣ понадобити ся = миѣ треба буде.
Понадоити = надіити, нацянати.
Понадорвати, си = д. Надорвати, си.
Понадоѣсти = набриднути і т. д. д. Надоѣдати.
Понадисати = понадисувати.
Понадрізати = надрізати.
Понадстрѣтити = надбудувати.
Понадувати = 1. понадимати. 2. понамітати. 3. пообманювати і т. д. д. Надувати.
Понадѣлати = понаробляти, повпробляти і д. Надѣлати.
Понадѣлати = понаділіти, пообділіти.
Понадѣти = понадгати, поодгати і т. д. д. Надѣвати.
Понадѣтися = покладати ся, складати ся, покладати надію і т. д. д. Надѣтися.
Понажарити = понажикати і т. д. д. Нажаривати 1 і 2.
Понажувати = понажовувати, нажувати
Понажечи = поначлювати, повипалювати і т. д. д. Нажечи.
Поназвати, ся = поначливати, насликати, понапробувати (д. Назвати 2); понапробувати ся, понабавати ся (д. Назвати, ся 4).
Поназначити = 1. поназначати. 2. понастановляти (д. Назначати 1 і 2).
Понандрати = надрати ся, нажартувати ся і т. д. д. Нандратити ся.
Понаклясти = понакладати.

Понаклеїть = понаклеювати, поналіплювати.
Понаклонить, ся = понахиліти, вадхиліти. посахиліти, ся, позахиліти, ся (трохи). сахиліти ся, понахиліти (С. Л.).
Понаковать = повзкоувати.
Понаковрять = вадколупати, вадколупути, вколупати, вколупути.
Понакопать = понакопувати.
Понакопѣть, ся = вазбірати, ся.
Понакорить = понагодювати, понакормлювати і т. д. д. **Накармавать.**
Понакосить = понакосювати.
Понакрасить = понакрашу(сю)вати і д. **Накрасить.**
Понакрѣнить, ся = нахиліти; сахиліти, падати, ся (про судна).
Понакрошить = понакрішувати.
Понакрутить = понакручувати.
Понакупить = понакупати, понакупляти, понакупювати, понакуплювати
Поналадить = поналагожувати, поналажувати, понаправляти і д. **Наладить.**
Поналгать = набрехати (де-кілкі).
Поналетѣть = поналітати.
Поналѣть = поналягати, понаспігати.
Поналожить = понакладати.
Поналѣть = поналазяти.
Поналѣпить = поналіплювати.
Понамазвать = понамазувати, понамазувати і т. д. д. **Намазвать.**
Понамарѣвъ = паламарѣвій.
Понамарь, понамарѣха = паламарь (С. Л.), паламарка (К. З. о Ю. Р.), паламарѣха. — Паламарь свѣчки паламав. п. пр.
Понаметать = понакидати, поскидати і д. **Наметать.**
Понамокнуть = намокнути, набрякнути (трохи).
Понамолотъ = 1. понамѣлювати. 2. д. **Намолотъ** 2.
Понамоститъ = понамощувати, понастилати і т. д. д. **Намоститъ.**
Понамотать = понамотувати і д. **Намотывать.**
Понамѣнять = понамінювати і д. **Намѣнивать.**
Понамѣтить = д. **Намѣтить.**
Понамѣшать = понамѣшувати, понамѣсювати (д. **Намѣсить**).
Понамыкнуть = намилкнути, розянікнути (трохи).
Понанести = понаносити, поносити і т. д. д. **Нанашивать, нанести.**

Понапизать = понапизувати, понапизувати, понапизувати.
Понапизать = понапизати.
Понапюхаться = напюхати ся, напюхати ся (д. **Напюхаться**).
Понапачкать = д. **Напачкать.**
Понапечать = понапечювати.
Понапечь = понапекати.
Понапилить = понапилювати.
Понаписать = понаписувати.
Понапиться = понапивати ся. — Понапивати ся тай почати увалтувати.
Понапихать = понапихати і т. д. д. **Напихать.**
Понапичкать = понапичати і д. **Напичкать.**
Понаплѣсть = понаплітати і т. д. д. **Наплѣсть.**
Понаплодить, ся = понаплѣжувати, понаплѣжувати, ся.
Понапоить = понапоювати.
Понаползти = поналазяти (д. **Напалзывать**).
Понаполнить = понаповніти, понаповніти (д. **Напалнить**).
Понапрасну = дарма (С. Аф.), дурно, даремне (С. Жел.), надаремне (Лев.), за даром, надурно, вдурні. (Пр. д. під сл. **Напрасно**).
Понапроказничать = д. **Напроказить.**
Понапросить = понапрѣшувати, понапикати і т. д. д. **Напрѣшивать.**
Понапроситься = понапрѣшувати ся, понабивати ся. — Вони самі понабивали ся до нас на обід, а їх сам не плямав.
Понапрѣсть = понапрядати.
Понапрятать = понахѣувати.
Понапрѣчь, ся = д. **Напрѣгать, ся.**
Понапугать, ся = д. **Напугать, ся.**
Понапуть = понапугувати і т. д. д. **Напугать.**
Понарабѣть = понарабляти (д. **Нарабѣть**).
Понарвать = понаривати, грибів — нааривати, льону, коноплі — набрѣати, маленьких гілочок — начухрѣти.
Понарисовать = понамальювати.
Понародить, ся = понарождувати, понаплѣжувати, ся, порозилѣжувати ся.
Понаропить = порозгублювати (д. **Нароппить**).
Понарубать = понарубувати і д. **Нарубать.**
Понарѣть = понаривати, понакоувати (д. **Нарывать, наричь**).

Понар'язать = понарізувати. понакр'яювати і т. д. д. Нар'язать.
Понарядить = повбрати повир'язати, повистроювати (д. Нарядить 2).
Понасадить = понасажувати і д. Пасадить.
Понасказать = понаказувати і т. д. д. Насказать.
Понаскоблить = понаскр'ібати, понаскром'ажувати і д. Наскоблить.
Понаскрестъ = понаскр'ібати і д. Наскрестъ.
Понаслухаться = наслухати ся.
Понасмотрѣться = надивити ся, набачити ся (багато), поназдивляти ся (д. Насмйтриваться 2). — Позивете, то поназдивитесь, що у нас тут робить ся. Маа.
Понасміяиць = поносміяиць.
Понасолить = понасолювати і д. Насолить.
Понасорить = понагрушувати, понасмічувати (д. Насаривать).
Понаставить = понастановляти, понаставляти (д. Наставить).
Понастричь = понастр'ігати.
Понастрогать = понастр'ігувати.
Понастроить = понабудовувати (Ос.) і т. д. д. Пастраивать.
Понастрѣлить = понастр'ілювати, понабивати. — Багато понабивали дичини.
Понастригать = понаготовляти, понаварювати, понапикати.
Понастыть = нахолодути.
Понастудить = д. Настудить.
Понасушить, ся = д. Насушить, ся.
Понасуелиться = понапивати ся, насмокотати ся, нахлющити ся.
Понасушить = понасушувати (д. Насушивать).
Понасчитать = поналічувати (д. Насчитать).
Понасипать = понасипати.
Понасытить = д. Насытить.
Понасытить = понагодівувати і д. Насытить.
Понасытиться = понаїдати ся.
Понасечь = понасідати. — Багато пвлюки понасідало екріаз.
Понасѣять = понасівати і т. д. д. Насѣвать.
Понатаскать = понабосити, настягати, позволікати.
Понатоплять = понатопляти, понап'алювати.
Понатать = понатоплювати ся, нат'апути.

Понатерсѣить = понаривати, понаспикати, льону, коноплі — понаб'ірати, пірря, волосся — понадерати, понаскубати.
Понатерѣть, ся = понатерати, понап'ялювати і д. Натерѣть, ся і Натерѣть.
Понатеріицься = д. Натеріицься.
Понатесать, понатесывать = понатісувати.
Понатечь = натікати (по малу).
Понатіскать = понапихати, понапаковувати, понатопк'ажувати.
Понаткать = паткати (по троху).
Понатолочь = д. Натолочь.
Понаторѣлий = д. Наторѣлий.
Понаторѣть = д. Наторѣть (трохи).
Понаточить = пона(ви)гострувати.
Понатужиться = д. Натужиться.
Понатужиться = посилкувати ся (С. Л.), напружити сили, напручити ся, натягти ся (Полт. Чайч.), налягти, наповажити ся.
Понатузить = падавати стусанів (д. Натузить).
Понатікать = понатикати, настроиліти, понастр'іблювати.
Понатішиться = натішити ся в досталь.
Понаучить, ся = навчати, вивчити, ся (трохи).
Понахватать = нахапати, понахоплювати.
Понахлебаться = насобрати ся, нахлентати ся, надудити ся.
Понаходить = понаходити, познаходати, повашукувати і д. Найти 1, 2 і 3.
Понаходиться = понаходити, попотупати, поползати — Понаходив до його, поки виправна свої гроші.
Понацаряпать = д. Нацаряпать.
Понацѣдить = понаціжувати, понацічувати.
Понацѣпить = начіпляти, поначіплювати, попрічеплювати (д. Нацѣпить).
Поначальнически = поначальницьки, як начальство.
Поначальствовать = поначальникувати (не багато), постаршинувати, поверіювдити (трохи).
Поначать = позачинати, попочинати, порозпочинати, розчати (С. З.). — Порозпочинав багато діла, та ві одного до ладу не довів.
Поначесьть = налічити і т. д. д. Начесъть (по троху).

Понациніть = поначивіяти, поначивіяти, поначивіяти (д. Начивіяти).

Понашататися = попотиніяти ся, пошовивіяти, пошовивіяти ся. — Попотинив ся я таки по сьвіту.

Повашелушійте = поналускувати, налускувати, поналускувати.

Повашивати = посіяти (інколи).

Понашіть = понашивіяти, одіти — насправляти.

Понашилійте = попрішійлювати, попрішійлювати.

Понащепіть = понаколювати, наскіпати.

Понащипіть = д. Нащипіть.

Понашпуніть = понамалувати, понамалувати.

Понабадити = вііядити, обіядити (по троку).

Понабється = понабідати ся.

Понедільникъ = понеділок (С. З. Л.) понеділок. — Та прийшов же тай в понеділок та нема Солохи — поле барвінок н. п. — Од понеділка до понеділка вапьемю, куме, добра горілка н. п. — В понеділок Бог світа зачинав. З легеньким днем з понеділком! н. пр. Ман. — Чистий понеділок = жиливий, жиливий понеділок, жиливий.

Понедільничанье = понеділкування.

Понедільничать = понеділкувати. С. З.

Понедільничный = понеділковий. — День понеділковий. Киев. Ст.

Понедільный, но = тижнівий, потижнівий, но, що тижній, по тижню, черев тиждень (д. Недільный З).

Понедільщикъ, ца = тижнівий, ва. — Наня тижнівих робітників.

Понеміюгу = потроху, потрошки, помалу, помаленьку, поволі. — Хорошого потроху та з панюю н. пр. — Потрошку горючку н. пр. — Як проживаеш? Та так перебиваємось потроху. н. о. Яст. — Присувала до жару — кипи корінь поналу. К. Ш. — Помаленьку пиймаеш стареньку. н. пр.

Понесті = 1. повести. — Повіс на базарь. — Повіс трохи тай кипув.

2. вчинити, зробити, сповинити, виконати.

3. стёрпнати, витерпнати, перетерпнати. — Повесті наказаніе = одбунти кару.

4. д. Забеременіть.

Пони = муцник, куцак, куцан. — Копі маленькі — муцники. п. о.

Понижійте, понижіть, ся = понижіяти (С. Л.), понижіяти, понижіяти, осажувати

(С. Л.), осадити, голос — спустити, спустити, ціву — збивіяти, збивіяти, збивіяти, збивіяти, морально — принижіяти, принижіяти (С. Л.), про воду, опух — онадіяти, спадіяти.

Пониже = трохи вище.

Пониженіе = 1. понижєння.

2. упад, упадок, вода, опуху — спаданья (С. Л.), спадок (С. З. Л.).

Понижійте = понижіяти, понижізувати.

Понижовий = низовий.

Понижійте, понижіють = понижіяти, понижіяти, понижіяти, понижіяти, понижіяти, понижіяти, понижіяти, понижіяти (С. З. Л.), понижіяти (С. З.). — Понижіяти головю вочакі. К. Ш.

Понижійте = понижіяти, понижіяти, понижіяти (С. З. Л.).

Пониманіе = розуміння, взаємне — порозуміння.

Понимать, понійте, ся = 1. розуміти (С. Л.), тіймати (С. Л. Ш.), арозуміти, врозуміти, розібрати, у(в)тіймати (С. Л. Ш.), отіймати, вїяти у тяжкі (С. Л.), у(в)торопати (С. Л. Ш.), розторопати, де-що — протяжліяти, шупати (С. З. Л.), чівпати (С. Л.), у(в)чівпати, учовпнати (С. Ш.), з трудом — дорожувати ся (Ос.). добрати тідку (Ман.), кози кажут в жарт або глаумиво — роздлбати, розшолбати (С. З. Л.), в(у)шолбати (С. Ш.), розчужати (С. З.), розчівпати (С. З. Л.), розчумати (С. З.), ровчурпнати, розшумлічити, глабоко — забавіяти (С. З.), вбавіяти, взаємно — порозуміяти ся. — Ой вехай судити, як розуміють, приїде тая годивонья, вони її понійють. н. п. — Вони ж не розуміли слова і боялись його ситати. К. Св. П. — Розумію і арапську мову, та утву й по арнаутські дрібно. Ст. С. — Я тоді не розуміла слогу. Фр. — Плакала і вбивала сл, не мочує розуміти, що йому стало ся. Фр. — Прочтав він, що в листі стояло, зрозумів все, тай заплакав ревво. Ст. С. — Міцкевич признав, що литовської мови не розумів. Кп. — І як сам він мало тинив Іхню розмову, то й вони мало розуміли його. Лев. В. — Треба тинити, як з людьми поводитись. Лев. В. — Прочитував одні і ті самі слова, не тинючя, що читаю. Фр. — Чи тинити він хоч трошям в господарстві? Лев. В. — Коли в тиниш, то й не берись. — Він сам не тинив, що з ним робилось. О. Ст. — Та як же? Та що ж? Я нічого не второпаю. О. Мир. — Гаряд не второпала, що він там

по московськи наже. Ч. К. — Якій же його одмінок второпає, що він верає. Гул. Ар. — А які єсть у обчестві, що протимляють письма, то а псарем у їх одна свита. Хар. — Шупить Сірко, де кабана шмалять. н. пр. — Ти письменніший од мене — багато де чого шупаш. Гул. Ар. — Та я то і в кварталі трохи шуплю. Гул. Ар. — Трохи мене ти не морочши, і е рочовну, що ти пророчиш. Кот. — Хто-ж збавну таємности людського життя і горюванн. К. Х. — Не можна того жадня розумом збавнути. К. З. о Ю. Р. — І маттю вивувє до громади, проше собі у веї ради, чого собою не вбавне. Кот. — Нікким способом не міг збавнути, щоб се могло бути. Фр. — Казок усіх і не збав. еш. в. о. — Не здужан вбавити: чи то йому свилоє, чи справді на яву усе те діялось. О. Ст. — Рибалка трусить си, стоить, яя пень, не розшолоповє чи ніч, чи день. Б. Г.

2. поні́зати, ся, поні́яти ся, узі́ти ся водо́ю (д. під сл. **Покрива́ти, ся**).

3. парувати, жирувати, попарувати ся (про птиць). — Налетіли сірі гуси, стали жирувати. н. п. — Горобці вже паруються.

Понищенек = злиденно, як старець, постаречому, постарчачому.

Повищенствовать = постарцювати, пожєбрати, подабзюковати.

Пововасіє = д. Обновленіє.

Пововлять, пововляти, ся = поновляти, відновляти, поновити, відновити, ся.

Пововѣть = поповіти, поновішати.

Повожєвщина = різанина.

Повоздрєватѣть = подірчавити.

Поноравивать, поноровлять, поноровить = 1. д. **Подждать.**

2. потурати (С. З. Л.), попускати. — Не потурай дитині. С. З. Лр. д. ще під сл. **Поблажать.**

Поноровка = д. **Поблізка.**

Поноситель, ница = обловник, ня (С. Пар.), осудник, ця (С. Жел. Пар.), наррүгач.

Поносительный = ганецьбий, мерзєний, лихословний (С. З.).

Поносить = ганити (С. З.), ганьбити, обмовляти (Кр. С. Жел.), лихословити (С. З.), бєштати (С. Л.), шєтвѣти (С. Л.). — Д. під сл. **Бєвчєстїє** і **Злословїє**.

Поносить, носить = поносити, про одєжу — приносити.

Поносный = 1. д. **Позорный**. 2. д. **Поносительный**. 3. поносный, проносный.

Понось = понось, пронось, бігунка (С. З. Л. Ш), бігавка, бігачка, біганка, побігунка (С. Л.), срѣчка (С. З.), сврѣха, дрис-

ля (С. З.), свистѣха (Мал.), коли ще ріже в животі — **різак, різачка**. — **Кровявий понось** = пронось кривавий (Ст. лічебная Кієв. Ст.), червінка, кривавиця. — Коли в чоловіка з холерного краю показав си провос, то ще не можна сразу пизнати: чи то провос холерний, чи так собі од чого другого. Ніс. — Войска большую трудность мила од хороє великих, а найбільше од бігунки. Л. Сви. — Скільки є там війська, все заслабło на тяжку хворобу, на тяжку біачку-кривавицю. Ст. С. — Його дрисли нап ла. С. З.

Попомєніє = ганьбѣ (С. Ж.), ганьѣбѣ, о-гѣда, осѣда, обнѣва, наруга, зєвнѣга, д. **Позорь**. — Смерть вє така страшная, як осуда людская. в. пр.

Повравитьсѣ = покубити ся, подобати ся (С. З. Л.), у(в)подобати ся (С. З. Л.), сподобати ся (С. З. Л.), до вподоби прийтисѣ, в око влѣсти, запастл, піліити, піліпасти під мислѣ, приподобати ся. — Куцєві мѣ полюбив ся, бо був робочий. в. о. — Чи и любистку ти купан ся, що так мѣні сподобав ся? н. п. — Привігала раз лисчка у садочок, вподобєсь дуже їй привітєнький куток. Б. Г. — Аби добрай, по-вірна й сорому боялась, тв Панаєві душею й серцем сподобалась. Мав. — Ой звертай ся та й не вмавай ся, ти ж мѣні, серденько, й так сподобав ся. н. п. — Те, що колись по веспі красувалось, те, що колись мѣні твѣ сподобалось, захляло. І. Г. — Де-ж ти такий милый взяв ся, що так мѣні сподобав ся? н. п. (Д. ще під сл. **Полюбитьсѣ**). — **Опѣ сѣ поравилєся** = вона його вподобала (Чувч.), він їй до вподоби.

Понудительный = примусовий.

Понуждѣть, понудить = силувати (С. Жел. Л.), невѣлити (С. Жел. Л.), силкувати (С. Л.), примушати (С. З.), пужити (С. З.), присилувати (С. З. Л.), приневѣлити (С. Жел.), зєвѣлити (С. Л.), примусити (С. Жел. З.), змусити (С. Л.). — Убожество і старість силують мене тебе швидче замїж оддати. Кот. — До гаченин гребель примушави. Орляк. С. З.

Понуждєніє = силування (С. Л.), примус (С. З.), принѣка (С. З. Л.). — На мизування нема силування. н. пр. — Примусом не так завчаш ся, як залюбки. С. З. — Як не даси з прозьби, то даси з принуки. н. пр.

Понуканіє = поганїянє.

Понукать = поганїяти, підганїяти, цѣкати, принукати, копей — покати, пѣкати, волів — гейкати. — Запричи спершу, тєді й поганїй. н. пр.

Понўра = понўра (С. Л.), похпюпа (С. Л.), похпюшій, понўрый. С. З. Л.

Понўривати, **понўрити** = вўрити, унўрувати (С. Ш.), похпювати, зхпювати, унўрвати, ся (С. Ш.), похпюпити, ся (С. З.), похпювати, зхпювати, понўрити (С. З.), сл. — Став журатись, сидить, головоньку зхпювати. В. Г.

Понўриный, **понўрый** = понўрый, похпюшій. С. З. Л.

Понўтру = до влодоби, до сподоби, до смаку, під натўру.

Понўтп = і досі, досі (С. Аф. З.), до сьбого часу. — Відкози та й досі його не мав. — А тїльки виз і досі там. В. Г.

Понўра = д. Пронўра.

Понўрливый = д. Вкрадчивый, Искательный і Пронўрливый.

Понўрыть = попурипати.

Понўжить, ся = попестити, погодубити, помилувати, повїжати, ся. — Роси вала, нагодувала, попестила, — і вїби сном, над сном сиди, задрїмала. К. Ш.

Понўхати = поноухати.

Понўнчыть, ся = понўнчыти; попестити, побавити і т. д. д. Нїнчыть, ся.

Понўтіе = 1. тїяа (С. Л. Ш.), тїя, тїяка (С. Л. Ш), стїмок (С. З.). — З журба та з тривоги зонсї свій тїя розгубила. М. В. — Як тїяа в, цїхай зробіть. Ночис.

2. розуміння, дїжка, жвель. — Не було поикн народом певного розуміння про право власности на землю. Бар. О. — В громадських розуміннях істория положила на двох руських вяродностях свої слїди. Бар. О. — На Україні не могло створити ся такого розуміння про громаду. Бар. О.

Понўтливость = тїяучїсть.

Понўтливый = тїякий (С. Л. Ш.), тїяучий (С. Л. Ш.), тїяучий (С. Ш.), тїяпий (С. Жс.), тїяовїтїй. — Хазайка добра, чєса і товкуца і на поаї і в торгу тїяуца. Мв.

Понўтність = ясність, арозумїлість.

Понўтний, **по** = 1. ясний, но, арозумїлий, ло, розумїний, но, розбїрний, но, втїяжбї. — Наша власна мовна, чим давнїйша, тим менше дан нас зрозумїла. Г. См. Ст. — Писати про исе як можна зрозумїлою простому народої мовою. Ук. — Та в-є по нашому, щоб кождою поно розумно було. Кв.

2. д. Понўтливый.

Понўтїй = понўтїй.

Понўть = д. Понўмать.

Понўнкрутіть ся. — Багато кунціи понўнкрутували ся.

Пообноврвати = пообкратати.

Пообдарїть = пообдаровувати.

Пообдўмать = обдўмати, обмїслити, помїркувати, розмїркувати, помїзкувати, розвїжати, розкинути головною.

Пообезоружити = порозбїрїувати.

Пообзавестїся = пообзаводити ся.

Пообклать, ся = пообкладати, ся.

Пообклеить, ся = пообклеювати, пообклїювати, ся.

Пообкрать = пообкратати.

Пооблачати, ся = повбїрати, поодягати, ся.

Пооблїпїть = пооблїплювати.

Пооблїнывати = пообдўрїувати, поошўкувати.

Пообмїслити = д. Пообдўмать.

Пообмїщальый = збїднїий, пїдулїпий, а'убожїлий, а'убожалїий (С. Л.).

Пообмїщати = вбїднїти, пїдунасти, а'убожїти, а'убожїти сь.

Пообобрать = пооббїрати. — Драгїмї худоби вашї пооббїрали. Петрик. С. З.

Пообогреться = згрїти ся, нагрїти ся (трохи).

Поободрать, ся = пообдврати, пообшарпувати, ся, кору, тїло то-що — пообшоргувати (д. Ободрать, ся).

Пообождати = пїдождати, потрївати, перетрївати і т. д. д. Обождати.

Пооборвати, ся = д. Оборвати, ся.

Пообсєлати = позасєлати, поосажувати (С. З.).

Пообсїхнути = обсїхнути (трохи), првсїхнути, прїтрїхнути.

Пообшїть = пообшївати, обшїти.

Пообвїдати = вїзїдити, прїзїдити, повїзїжати, попрїзїжати.

Пообвїдати = пообїдати.

Пообвїдати = збїднїти, прїбїднїти, пїдунасти, а'убожїти.

Пообвїщати = вобїщати, прїобїщати, наобїщати, ся, поменїти ся. — Я помена ся йому це дати. Чайч.

Поовдовѣть = повдовїти.

Поовѣчи = по овѣчому, як вївї.

Пооглодати = обгрїзти, пообгрїзати.

Пооглохнути = поглїхнути.

Поодаь = адаля, вїдалїя, оддалїк, пїдалї, осторїнь (С. Л.), про будову — на одшвї (трохи). С. Л.

Поодарїть = пообдаровувати.

Поодиночки = поодїому, поодїяцю, по-

однінці (С. Л.), поєдінчо, поєдінці. — Пооднажно в хати вивожайте. и. д.

Пооднажды = по разу. — Зверху ударити два рази, а в боки по разу. п. о.

Поодѣться = одягти ся, убрати ся; поодягати ся, поведягати ся, поведірати ся. — Паявочки зверху поведірали са, чегучи на гостей. Лев. В.

Поокленѣть = оббрекати, обловити; пооббрѣхувати, пообмовляти.

Поокорити = пообгородувати.

Поопоздѣть = припізнити ся, заізнити ся, спізнити ся (трохи).

Поопьянѣлый = п'януватий, сп'янялий, підийлий.

Поопьянѣть = сп'яніти, підійти.

Поораторски = як речник.

Поорати = погаласувати, порепетувати, поборлати і д. Орати.

Поосвободѣть, ся = повизволяти, ся. — В Покуті, по Подолі, по Волні всі городи повизволялись. І. Г.

Поосиротѣть = поосиротіти, засиротіти (про богатых).

Поострити = погостріти, косу мапачкою — помантачити.

Поотвалѣть, ся = поодпалювати, ся.

Поотвѣсть = поодвѣстити.

Поотвести = одвести; поодвѣдити.

Поотворѣть = поод(від)чиняти, порозчиняти. — Порозчиня усі віпна.

Поотмыкнути = одвикнути по троху.

Поотвасѣть = одв'язати; поодв'язувати.

Поотгрѣсть = понадгрѣбати.

Поотдѣлать = обробити; пообробляти (трохи).

Поотколотѣть = одбити; поодбивати.

Пооткупорити = повідкрити.

Пооткрявати = поодкрявати, поодчиняти, рота — поровднѣвати і т. д. д. Открявати. — Поодчиняли віпна. — Діти породавали рота. Лев.

Поотлежѣть = відлежати, повідлежувати. С. З.

Поотлѣпѣть, ся = одліпѣти; поодліплювати, ся.

Поотнимѣть = пооднімати, поодіймати, поодбїрати, повіднімати і т. д.

Поотобрѣть, ся = відбїрати; повідбїрати, ся.

Поотомкнѣть, ся = поодмикати, порозмикати, поодпїрати, повідмикати, ся і т. д.

Пооторвѣть, ся = поодривати, пооддирати, повідривати, ся і т. д.

Поотперѣть, ся = одперти, одикнути (по малу); поодпїрати, порозпїрати, поодшкати, повідпїрати, ся і т. д.

Поотрабѣтать = обробити (де-кіляк або помалу).

Поотрабѣтаться = пообробляти ся, (про косовицю) — пообкосювати ся, (про оранку) — пооб'орювати ся і т. д. д. Оканчивать работу.

Поотревалѣть ся = витверѣтити ся (трохи)

Поотривѣть = поод(від)ривати, гілля, ластя — пообчухувати, позчухувати, позчухувати.

Поотстѣть = од(від)стати, од(від)бїти ся (трохи).

Пооттягѣть = поодтягати, поодсѣжувати.

Поотучѣть, ся = од'учити, ся (по троху).

Поотцѣвски = по батьківськи, як батько. — Буду йому поруду давати, по батьківськи вучати. К. Ш.

Поохѣтѣться = поохѣвати, проохѣвати.

Поощѣнѣть = поощувати.

Поощарѣвувати = поощарѣвувати, поощарувати.

Поощерѣдно = поощерѣжно (Кв.), по черзі (С. Л.), поощерѣдно, під чергу, чергою. — Поощерѣжно він обїдав у дітей і .. оуцѣ. Ка. (Пр. д. ще під сл. Очередь).

Поощерѣдный = черговий; поощерѣжний (д. Очередной).

Поощрѣнѣ = заохѣта, заохѣченая, заохѣчування (С. Жел.), від'охѣта, повада. С. Пар.

Поощрѣтельный = заохѣчуючий.

Поощрѣть, поощрѣть, ся = заохѣчувати, ся (С. Жел.), поохѣчувати, ся (Лев.), підохѣчувати, ся, підбавати, додавати дѣху, охѣти, будити, заохѣтити, ся (С. Жел.), від'охѣтити, ся, будити, додати дѣху, охѣти, підбїти. — Батьо не поохѣчував мене до сього дѣла. Лев.

Поощрѣнный = заохѣчений. С. Пар.

Попадѣть, попадѣсть = попадѣти, попасти, потрапїяти (С. Л.), утрапїяти (С. Л. Ш.), потрапїити, ся, натрапїити, у(в)трапїити (С. Ш.). — Попав у аму. — Попав пальцем в небо! К. — Трапїла коса на камінь. в. пр. — Хто куда втрапїя. — Як раз у армарок утравп. Ос. — Трапїя його в саме чоло. в. д. — На силу натрапїя стемлю. Матері все було вгодити, а вам не потрапїиш вгодити. Лев. — Не потрапїяти без-

- часна нікуда, як ішла, так і впала у яму. Гр. Чайч. — Одним аром утрапите до його. К. Ш. — Потрапив ся до його. Хар. Чайч. — Скажи, чорява, як тебе звати, щоб потрапив до твоєї хати. в. п. — Куди ж вий до вас рівнятися? Ми за вами й не потрапимо. Кроп. — **Попадаты**, **попасть вь цѣль** = **влучаты** (С. Л. Ш.), **уцїляты** (С. Ш.), **поцїляты**, **утраїляты**, **потрапїляты**, **влучити** (С. Ш.), **вцїлпты** (С. Ш.), **поцїлпты** (Ос.), **втрапїты**, **потрапїты**. — **Лупь пьть ломкою по чому влучать**. Лев. — **Круты**, **вовчанку**, **головою**, **щоб не поцїпив булавою**. в. к. — **Не втрапала** Демерівна в деревце, **тв влучала** сама себе в серце. в. п. — **Мѣтив вь сѣкола**, **а попал вь ворону**, в. пр. = **лучив ворону**, **а влучив корову**. н. пр. — **Какъ ни попалъ** = **абь-як**, **як небудь**, **як попалъ**. — **Попали на мѣсть преступленїя** = **пїймали на гарячому вчнику**, **на шкоді**. — **Попасты на встрѣчу** = **здїбати ся**, **спїткаты ся** і т. д. д. **Встрѣтиться**. — **Попасты впроеакъ** = **попасты в лабѣты**, **влїаты в болѣто**, **у дурнї пошїты ся**, **облизня пїйматы**, **вхопити шїлом пѣтоки**. — **Попасты вь неспрїятность** = **вклепаты ся**, **улопаты ся** (Ев.), **ушелѣпкаты ся** (Ман).
- Попадѣтсья**, **попасться** = **1. попадѣты ся**, **попасты ся**. — **Попав ся жучку павовї в ручку**. в. пр. — **Попадѣтсья на глаза** = **навертѣты ся на бчї**. — **І на оцї не наверхай ся**, **зараз гаяты ме. Ос.** — **Попасться во лжї** = **вбрехѣты ся**, **пробрехѣты ся**. — **П. вь кражѣ** = **прокрастї ся**.
- 2. трапїты ся** (С. Л. З. Ш.), **лучѣты ся** (С. Л.), **трапїты ся** (С. З. Ш.), **лучїты ся** (С. З.).
- 3. зустрѣчатї ся**, **здїбати ся**, **зустрїтї ся**, **здїбати ся**, **спїткаты ся**.
- Попадѣты** = **попадѣты**, **покотїты ся**.
- Попадѣнїнъ** = **попадѣн**, **навїмѣтчин**, **натупшчїн**.
- Попадѣя** = **попадѣ** (С. З. Л.), **попадѣха** (С. З.), **панї-мѣтка** (С. Л.), **мѣтушка**. — **Журига** ся **попади** своєю бїдою — **бїдва ж мои** **головонїка**, **щѣ пїп з бороною**. н. п. — **Колї б нашїй попадѣ** **та полова борода**, **давно б благочивим була**. н. пр.
- Попавѣвать** = **поїты**, **нацувѣты** (часто або від часу до часу).
- Попакостить** = **попаксудити** і т. д. д. **Пакостить**.
- Попалзывать** = **лѣзпты** (по троху).
- Попарно** = **паравн**.
- Попархивать** = **перелїтѣты**, **перепїрухиваты**.
- Попасты**, **ся** = **д. Попадѣты**, **ся**.
- Попѣхивать**, **попахѣты** = **орѣты** (по троху), **поорѣты**, **попоорѣты**. — **Поорав трохї та й кивув**. — **Поореш день**, **то прїтомиш ся**. Чайч.
- Попѣхивать** = **1. пѣхнушы**, **тхнїты** (С. Ш.), **пахтїты**, **душїты** (С. Л.), **несть**, **смердїтп** (не дуже). — **Мвасце трохї душїты**. — **Мвасце пахтїты**. Б. Г.
- 2. повївѣты**, **подихѣты**. — **Вїтер вїе**, **повївае**. В. Ш. — **Вїтрець подихае**. К. Д.
- Попѣкѣты** = **покалїты** і т. д. д. **Пѣкѣты**. — **Не дивась**, **щѣ забродивсь**, **абн халяв не покалїв**. в. пр. — **Хто в болото лїзе**, **той ся покаляе**. в. пр.
- Попѣннїй**, **но** = **од пнїя**. — **Напїлсь рубѣты лїс од пнїя**.
- Поперебїтї**, **ся** = **поперебївѣты**, **ся** і **д. Перебївѣты** **1.** — **Пошеребївали** усї **горшкїя**.
- Попереболѣтѣты**, **ся** = **попереболѣтувѣты**, **попереколѣчувѣты**, **ся** (д. **Перебѣлѣтывѣты** **1**).
- Поперебрѣсывѣты**, **поперебрѣсѣты** = **поперекидѣты** (д. **Перебрѣсывѣты**).
- Попереvezтї**, **ся** = **попереvezити**, **ся** (д. **Переvezитї**).
- Попереvezтї**, **ся** = **попереvezжувѣты**, **поперевѣдѣты**; **поперекладѣты**; **повнїводїты**, **повнїбвѣлїты**, **ся** і т. д. д. **Перевѣдїть**, **ся**.
- Попереvezѣтѣты**, **ся** = **поперевѣзувѣты**, **ся**.
- Попереvezорѣчївать** = **поперевезрѣтѣты**, **поперекїдѣты** і т. д. д. **Перевезорѣчївать**.
- Попередѣты** = **попередаватї** і т. д. д. **Передѣвать**.
- Попередѣлѣты** = **поперерѣблїувѣты**. — **По приказу** Брешї **багачкѣ** **церков** **поперероблювали** **на гостьолї**. О. Ст.
- Поперекѣватї** = **поперекѣвувѣты**; **позакѣвувѣты** (д. **Перекѣвувѣты**).
- Поперекѣлѣтѣты** = **поперекѣвѣты**; **повнїбївѣты** (д. **Перекѣлѣчївать** **1** і **2**).
- Поперѣкъ** = **1. вїбїперек** (С. Л.), **упѣперек** (С. Ш.), **вперѣкъ**, **поперѣкъ** (С. З.). — **Тодї дїтыву вчї**, **як упѣперек на лавцї** **лїжїты**, **а вк упѣдовж лїжїты**, **тодї вше трудно вчїты**. н. пр. — **Став йому** **ваче** **та лїстка** **вперек** **горда**. Кв.
- 2. наперекїр** і т. д. д. **Воперекї** і **Наперекїрѣ**.
- Поперемїннїй**, **но** = **перемїннїй**, **наперемїну**, **навперемїнкї**, **навперемїнкю**, **однї за однїм**, **вперемїншкю**. — **Усї** **серегдї** **сад** **навперемїнкю**.

Поперенугать, ся = поперелякувати, ся і т. д. д. **Перенугивать**, ся.

Поперерізаать = 1. поперерізувати, поперетивати. — Кобза і Марко духом поперетивали ремні, котрими поскручуваві була руки козаків. О. Ст.

2. повірізувати і т. д. д. **Перерізувати** 1 і 2. — Усіх повірізували.

Попереть = поперти, наперти.

Поперечёрквати = поперечё(і)рквати.

Поперечница = д. Черклядина.

Поперечникъ = 1. д. Діаметръ.

2. шир, широтá. — **Поперечника**, вь **поперечникъ** = у шір, завширшки.

Поперечный, по = поперёл(ш)ний (С. Л.), во (С. Пар.), **перекóвий** (С. Л.), **виоперек**, **уіоперек** (С. Ш.), в **пріогін**, на **проліт**. — **Поперёчная** **полоска** (в тканині) — **перётка**. — **П. вітки** (в полотні) — **підтáпня**.

Поперхнутъся = поперхну́ти ся, **пигтя** — **похливну́ти ся**. — **Пив** **поспішаючися** та **вк** **похлянув** ся. Чайч.

Поперчівать = **посумувати**, **просумувати**, **пожурити** ся, **прожурити** ся, **потужити**. — **Заспівав** тай **агадав**, що він **сиротина**, **пожурить** ся, **посумув**, **сидячи** під **твюм**. К. Ш.

Попечатать = **подрукувати**.

Попечёніе = **дбаннй** (С. Л.), **клóпіт** (С. З. Л.), **пе(і)клування** (С. Ж.), **дóгляд** (С. Л.), **турбота**, **турба́ція** (С. Ш.), **старунок**. — **Попечёніе** **имѣть** = **пе(і)клувати** ся, **дбати**, **пекти** ся, **турбувати** ся, **упадати** (коло кого) і д. **Заботити**.

Попечётель, **пида** = **підкувальняк**, **ця** (С. Жел.), **писту́п**, **ка** (С. Жел.), **курáтор**, **кукібидця**. — **Куратор** **шкільної** **навіської** **округа** **агодив** ся. **Ки**. — **Наши** **пані** **про** **все** **село** **кукібидця** **й** **жакібидця**. **Ки**.

Попечётельный = **дбайливий**, **клопотливий** і т. д. д. **Заботливый**.

Попечь, ся = **попекти**, ся. — **Попік** **собі** **рука**.

Попечься, **пощещія** = **попиклувати** ся, **клопотати**, **поторбувати** ся і т. д. д. **Позаботитися**.

Попивать = **попивати** (часто або **потроху**); **вапивати** ся (частенько).

Попилкать = 1. **попигикати**. 2. **попипікати** (д. **Пилкать**).

Попилить = **попилити** (д. **Пилить**).

Попира́вие = **топтáння**. С. Ш.

Попирать, **попрать**, ся = 1. **топтати** (С.

Ш.). **потоптати**, **стоптати**. — **Коли** **ж** **сізь** **утерв** **силу...** **Ні** **на** **що** **не** **годять** **ся** **тоді** **вопа**, **тізьки** **щоб** **вкинута** **геть**, **і** **щоб** **топтав** **її** **люди**. К. Св. п.

2. д. **Одолвять** і **Побждать**.

Попировать = **побенкетувати**, **погуляти**, **побалювати**. — **Ідти** **тепер** **спочати**, **а** **в** **ночі** **побенькетув** **разом**. Ст. Г.

Пописывать = **пописувати**, **писати** (часами).

Попихивать, **попихать**, **попхвуть** = **попихати**, **підпихати**, **попхнути**, **підпхнути**.

Поплавать = **поплавати**, **попливати**.

Поплавать = **потопити**.

Поплавокъ = **поплавець** (С. Жел. З.), **деревяний** **у** **неводів** — **галаган** (С. Жел. Аф.). — **Вода** **шумить!**... **вода** **гуля!**... **На** **березі** **рибалка** **молоденький** **на** **поплавець** **глядить** і **промовав**: **ловн** **си** **рибонько** **веляка** і **маленька**. Гуз. Ар.

Поплакать = **поплакати**, **поголосіти**, **порюматн**, **порюматн** і т. д. д. **Плакать**.

Поплатить, ся = 1 **позаплатувати**, **повиплатувати**, **оплатити**, ся; **приплатити** ся. — **Позаплатував** **усі** **довг**. — **Що** **був** **вищ** — **спрїзь** **оплатв** **си**.

2. **полатати**, **позалатувати**. — **Позалатував** **усі** **дїрки**.

Поплсвать = **поплювати**, **крїзь** **зуби** — **почвіркати**.

Поплывавать = **спльобувати**.

Поплескать, ся = **попліоскати**, **похлюпати**, ся і т. д. д. **Плескать**, ся.

Поплесті = **поплесті** і т. д. д. **Плесті**.

Поплестіся = **поплентати** ся, **почвалати**, **потягтн** ся, **повіяти** ся, **попхати** ся, **почалатати**, **почеленати**, **потюбнатн** ся, **потеліпати** ся, **пошкандибати**, **подібати**, **потетюрити** ся і т. д. д. **Плестіся**. — **Еней** **по** **берегу** **поплав** **ся** і **сам** **не** **знав**, **зуди** **сконяв** **ся**. **Кот**. — **Связан** **старий** і **пошкандибав** **даді**. **Фр**. — **Подібала** **старамати** **свою** **Марину** **догнати**. **К. Ш**. — **Кивне** **головою** і **почалавав** **собі** **далше** **улицю**. **Фр**.

Поплечь = **ўставка**. — **І** **сорочку** **пошива** і **устави** **пошивала**. **М. В**.

Поплотничать = **помайструвати**, **потеслювати**.

Поплотнѣть = **повіцїшати**, **подужчати**, **погладшати**.

Поплутать = **поблукати**, **поплутати** ся. — **Поблукавши** **між** **Петрус**, **та** **й** **до** **дому** **ввов** **вернувся**. **Кот**.

Поплутовать = **пошахрувати** і т. д. д. **Плутовать**.

Поплътъ = попливті, поплисті, поплив-
сті, попливтиц, поплинути. — Попла в
той бік річки. — Тай замовкла русалонька,
в Діпро поплинула, мов пліточка. К. Ш.

Поплътніть = в полон, в неволю, у бран
забрати.

Поплътнівати = поплісіти, пошолудівити.
— Дурна голова не поплісіє, не посявіє, в. пр.

Поплясать = потавцювати.

Поплясь = танцювання.

Попова сукфьй, попово гумеңце = д. Оду-
вничьк.

Поповна = попівна (С. З.), дочка попаді у-
дови — попадянка. — Дівка браниа Ма-
руса попівна Богуславка, в. д. — Хапаєть
ся, як попівна заміж. н. пр.

Поповичъ = попо́нич, попенко, має —
попеня, син попаді удови — попаде́нко,
попадчук.

Поповскій = попівський, по́пів. — Попів-
ські очі має — що зобачить, то зяв би.
н. пр. — Попівські очі завидуючі. н. пр. —
Не маєт до мирянам журба: попов вкше-
ня порвалась. в. пр.

Поповство = попівство.

Поповъ = д. Поповскій.

Попойка = на́пійка, після хрестян — по-
хрестини, після храмового праанія — по-
хра́нни, після зновиц — свя́ччи і т. д.
д. Пиру́шка і Попрэдство.

Попола́мъ = попола́з (С. Жел), на́спід, на́-
вилі, (С. Л.), ва́ніл, ва́ноли, вніл, піл-
па́-піл (С. Л.). — Чуръ попола́мъ! = цур
надво́х!

Поподдичать = поподудувати.

Поползать = полазти і т. д. д. Ползать.

Пополаснь = 1. пола́зп, лазюк.

2. прола́за, проно́за (С. З. Л.), про́йда
(С. Л.) і д. Про́йдо́ха і Про́яра.
3. пр. Sitta Europaea, Serthia familiaris —
ковалік, ковальчик (С. Жел.), дерево-
ла́з (С. Пар.).

Пополовене́нне = по́тяг (С. Жел.), схля́-
вність (С. Пар.), хіть (до чого поганого).

Пополети́, пополеть = пола́зити, поплазу-
вати, порачкувати і т. д. д. Полети́.

Пополієнне = поповнієннє, сповне́ннє.

Попознати́, поползати́, ся = поповніти,
сповніти, виповніти, ся, повнішати,
поповніти, ся і т. д., поповніти.

Попозити́ = поповніти, поповнішати, по-
глядшати і т. д. д. Позити́.

Пополоска́ти, ся = пополоска́ти, вико-
лоска́ти, ся.

Поподотъ = пополо́ти, поса́пати і т. д. д.
Поло́ть.

Пополугодно, пополугоди́чно = піврочно,
по пів ро́ку.

Пополудни = після півдня.

Попользовать, ся = 1. полі́чити, пого́їти,
ся і т. д. д. Лѣ́чити, ся.

2. покорі́сувати ся (С. Л.), поживі́ти
ся (С. Л.), позяткува́ти (С. З.).

Попомини́ть = згада́ти, спажьтати́, по-
винати́. — Це попомі́н зла́ = не зга́-
ду́й, не пожа́й лі́хом.

Попо́на = попі́на, стар. — ка́на (С. З.). —
Кові в капах були при траурі. Марковч. С. З.

Попоротъ = попороти.

Попорти́ти, ся = попусва́ти, пові́вчати,
спогани́ти, ся, пошко́дити ся, про істо́ве-
не — пося́дїти, багато або все — пере-
ві́вчати, позо́дити і д. Испорти́ти, ся.

— Ліхвй доброму попусу. в. пр. — Попі-
вчате зерно, попріє моно, пропаде. Ки. —
Сир посядіє. Мав. — Спод ватєсь мабу́ть
дошу, щоб попусуав сіаю. Лев. В. — Гряд
увесь хліб попусуав. Кр. — Чого аві мілє,
аві ржа не попусуав. Ст. Л.

Попортяжати́ = покравцюва́ти.

Попостити́, ся, попостни́чать = попо́сти-
ти, ся, попо́стикати, попі́сенкува́ти, по-
пі́снїти, ся, в поведі́лях — попо́неділку-
вати (С. З.). — Дя, вебого, не жури ся,
поповеді́ляу, помоли ся. Кот.

Попотчевать = попо́штувати, трунками —
почастува́ти (С. З. Л.) і д. Мотчевать.

Поправка = попра́за, по́правка (С. Жел.),
ла́гоженнє, в паперах — підлі́тка. — Ти
нв білеті на що підлітку зробив? Кр.

Поправляти́, попра́вити, ся = 1. справ-
ляти (С. Л.), попра́вляти (С. Жел.), ла́го-
дити (С. Л.), ла́двати (С. Л.), справі́ти
(С. Л.), пола́годити, пола́диати (С. Л.), на-
ла́годити, нала́диати, нала́днувати, на-
лаштува́ти, трохи — підпра́вляти, під-
пра́вити. — В чужій церкві свічок не по-
пра́вляй. п. пр. — Полагодив віз. — По-
пра́вити своїм обсто́ятельства, попра́вити-
ся въ́ средствахъ = підмо́гти ся, роа́-
жити ся, призамо́жити. — Попра́влять-
ся по́слъ болѣ́зни = одужа́ти, ви́дужа-
ти, ви́чуна́ти, ви́люди́ти, ви́туляти ся.
2. випра́вляти (С. Л.), справля́ти, ва-
пра́вляти, випра́вляти, випра́вити, ся
і т. д.

Попрэддичать, попра́влять = попра́в-
никува́ти, посьвяткува́ти.

Попрáдство = попрáзєн, попрáзник, одданий прáзника, гулянка в сей день після храмового свята — похрáмний, рáх-та. — Учора храм гуляв, сьогодні похрáмний, а завтра похміляв. Кв. — Не можна не випити: учора храмували, а сьогодні рахту справляв. Кв.

Попрáть = д. Попарáть.

Попрекáть, попрєкнѹть = корїти (С. З. Л.), дорїкати (С. Л.), варїкати, докорїти (С. Л.), попрїкати, допрїкати (С. Л.), виповлáти, випїкати очі, цвїкати у вічі, дорїкнѹти, попрїкнѹти. кїнцї докїр. — Щодня дорїкав йому за ті гроші. — На що ти мене батьком попрїкаєш? Кр. — Хазяїн його лас, ще й хазяїнка вмовляв. в. п. — Хазїбом годуєте, а очі випїкаєте. в. пр.

Попрєкѹ = докїр (С. З. Л.), допрїк (С. Л.), варїкання (С. Л.), догáна (С. З. Л.), нападѹ, вáцадок, пападѹй, впомянок, випїкання. — Гїркими сам себе докорами картав, докора жїнцип своїм доповнав. К. Д. Ж. — Чи годяла б їй і теперевки, чи мовчала б на її докори. О. Мир. — Комний день терплю отї авїкання.

Попрáверєднѹвати = поперєдувáти, покєзати ся, похїверувáти, похїморóдити.

Попривкáть, попривкнѹть = позвїкати, попривкáти, понавкáти, обгóвтати ся, пообгóвтати ся, обгóвтати ся (С. Л.), навїкнѹти (С. Л.), звїкнѹти і д. Привкáть. — Та вже вона тут з нами оговтаеть ся. С. З. — Позивали пить горїлку.

Попривзáть = попривзáзувати.

Попривгáть = попривгáяти; позагáняти.

Попривднѹть = поприсувáти.

Попривжáть = попривжáти.

Попривклейтѹ = попривклейвати.

Попривмавїть = попривмавївати, попривáжувати.

Попривомїтитѹ = покагáдувати, позгáдувати.

Попривтворáть = попривчиняти, позачиняти.

Попривчєсáть = попривчєсувати, позачїсувати.

Попривщє = 1. д. Арєна 2. пóпривщє (С. Жел.), став, шлях. — II. лїтературної дїяльности = лїтературне поле. — II. военное = вїйськовий став, вїйськовá слўжба. — II. жїзнь = вїк.

Попривскáть = пришукáти; попрившукáвати.

Попривобрѹть = понавувáти, понавбáти.

Попривїтельськя = попривїтельськя, як привїтель.

Попривбóвать = спривбóвати, попривбóвати, на смак — покòштувати (С. З. Л.), скòштувáти, посмáжувáти (С. Л.). — Дай папови покòштувати, а він і гамкє. в. пр. — Покòштувавши, сказав: дай Боже і на той рік дїждя. Кв. — Наврав води, покòштував — не солоня. в. к. Грїв. — Сїдайте, хоч покòштуйте, мє сало. н. к. Грїв. — А покòштуй, може соли треба. в. к. — Хведько не вчєвсь: і скòштував березової кашї. Гул. Ар. (я ще під ся. Испривбóвать).

Попривсрїтѹ = попривсрїти, ся (С. Л.), попривсрїти, благаючи — поблагáти, навривдаючи — поканвчїти. — Зайвав до її невістїя, попривсрїти вочувати. в. к. — Попривсрїти позволенїя = спшїтати ся. — II. звинєнїя = перепривсрїти. — Попривсрїте ко мїѹ = покличте, запривсрїте до мене.

Поприврòстѹ = прòсто, пòпрòстѹ.

Попрившáйка = прившáк (С. Л.), лабáа, лабзюк (С. З. Л.). — Він не лабзв, під вїкнами не ходить, з мєзюв живє. Кв.

Попрившáйничать = лабзюкати, цїгáняти, канючїти.

Попривщáться = попривщáти ся, попривщáти ся. — Попривщáлася, вївїпшова. н. к.

Попривгнѹвати, попривгáть = плїгати, стривбáти, пїдплїгувати, пїдстрибувати, пїдскáзувати, вистривбувати, поплїгáти, пострибáти, поскакати.

Попривгнѹть, попругнѹть = скакнѹти, скакнѹецѹ, скакнѹха, скакелюха, стривбáч (С. Жел.), стривбун, стривбунецѹ, брикнѹн, бривк, нець, брикнѹха (С. Ш.). — Жвавалї коник-скакуецѹ доцвїрїнькав ся в кївєць. Ст. Б.

Попривскáть, ся = побривзкати, попривскáти, покривпїти, ся.

Попривскнѹвати, ся = бривзкати, кропїти (по троху), про дощ — накравáти.

Поприввáть, попрувѹть = прїти, вивпривáти, попруїти, вїдрїти.

Поприврáти, ся = поховáти, ся (С. З. Л.), сховáти, ся. — Покрав тай поховав у себе. в. к. Ман. — От він ті червїнци поховав у скрїню. в. к. Грїв. — Угїкало три жидї, козаків зякцалсь і всі трое де могли равтом поховалсь. Руд. — Сховалсь та й попалсь. в. пр.

Попривчєчи = поштїчюзу, як птїця.

Попугáй = папуга. С. Жел.

Попугачічій = папу́жп (С. Жел.), папу́жний (С. З.). — Атласу папужного 24 доктя. Маркович. С. З.

Попуга́ти, ся = поляка́ти, ся, пололо́хати, ся, постраха́ти, наляка́ти, ся. — Жінка і діти полякали ся, що це йому стало ся. н. о. Грінч.

Попу́дно = чудя́ми, на пуді́.

Попу́ска́ть, попу́стити́ = попусका́ти, допусका́ти, припуска́ти, незабороня́ти, потура́ти, поцстита́ти і т. д. — То ти, дочко, не потурай свекрусі, не мовчи їй. Лев.

Попу́сто́му, по́пусту = подурво́му, дарма, даремно, надурно, вдурні́, дурно, за́даром, ма́рно (д. Напрасно).

Попу́тати = поплу́тати.

Попутешествова́ть = помавдрува́ти.

Попу́тняк = д. Подоро́жняк.

Попу́тний = 1. подоро́жній. — Подорожній товариш.

2. погодні́й, ходови́й (Ман.). — Потім поїхав назад, ходовий міні боги вітер послали. Ніш.

Попу́тчик, ца = попу́тчик, ця (С. Жел.). товариш у добрі́. — В дорогі товариш мовний стоїть за віз шмаровий. в. пр.

Попу́щати = д. Попу́ска́ти.

Попу́щеніє = по́пуск (С. З. Л.), по́пуст (С. Л.), допущення́. — А ні смерті, а ні попусту. н. пр. — В узбство повали а божого допущення. Ст. Л.

Попу́ть = піп, пан-оте́ць (С. З.), ба́тюшка (С. Ш.), здр. — по́пик, по́пок, по́повь-ко. — Піп у дзвін, а чорт у макогін. н. пр. — Івалт віряне! в ропа лядану не стало. н. пр. — Спусти ся поповня на пристяі, то будеш мати що на стіа. н. пр.

Попу́ля́ть = поналя́ти, з шумом — попа-лахкоті́ти.

Попу́ля́ть = поналя́те, докурі́ти, попо-роші́ти.

Попу́рка = д. Нагоні́я.

Попу́тати, ся = попробува́ти, спробува́ти, сікву́ти ся.

Попу́тка = про́ба (С. Жел.), спроба́ (С. Жел.), стрібу́нок (С. Жел.), замір, за́хід. — Шада й за́ходу. — Попу́тка не пуйтка, а сирось не бѣда́, н. пр. = сийток не вбіток. н. пр.

Попу́хъ = поспі́х. С. З. — Впопу́хъхъ, съ попу́хъвъ = з поспі́хом, поспі́шя́юче, хапа́ючись, по́ханчє, на по́ханці, ква́плячись, захапа́вшись. — Хапа́ючись, не знав за що й узятсь. — Пью́ючись поха́пцем, багво де чога позабував.

Попу́ва́ть = съпівати́, впе́співувати.

Попу́туньи = попівя́чя, як півень.

Попу́ть = поспі́нати́.

Попу́ля́ти = порозпня́ти, понаивня́ти.

Попу́тити, ся = 1. посу́вувти, ся наза́д, поза́дкувати́.

2. одступі́ти ся, одрі́ктіи ся, зрі́ктіи ся, одмогті́и ся, одлє́ртіи ся, одцу́рати ся.

Попу́тня́ти = поплу́мяти́. — Розійде́ть си про вас ве добра слява, поплмя́ти вам повагу вашу чесну. К. Ш. Т.

Попу́тний, у вирази́: „на попу́тний дворъ“ = наза́д, навспа́к (С. З.).

Пору́ = 1. пору́, час, година, доба́ і т. д. д. Вре́ня. — Ли́ха годана! — Ой у неділю в обідню годину сам в невольнюк попав си. н. п. — Нічної доби а неволи втікали. в. д. — Йшов Гле́к Петро уже півненькою добою. А. Могила. — З тіі доби, як перший злодій Каїн Авеля забав І. Г. — Съ жа́кихъ пору́, съ те́хъ пору́ какъ = Відко́ли. — Відколи поїхав — і досі нема.

Чайч. — Відколи тут пшав, — добра ве ба-чу. Чайч. — Съ з'той пору́ = з сього́ часу, відтепе́р. — Съ те́хъ пору́, съ той пору́ = в того́ часу, в тіі доби. — З того́ часу, як женив си, я віколи ве журив ся.

Кот. — Съ да́внихъ пору́ = зда́вна, з да́внього́ часу. — До са́хъ пору́ = до́сі, ідо́сі, до сього́ часу. — До те́хъ пору́

пока́ = до́ти, по́ки. по́ти. — Поти в ру-ках крутив, поки таии поламав. Чайч. — До ко́торыхъ пору́ = до́ки, до якого́ часу (д. Доко́ль). — До пору́ до вре́мени = до якого́сь часу. — Съ ко́торыхъ пору́ = відко́ли, з якого́ часу. — Відколи со така боязка зробила си? Чайч. — Порбу́

= іпко́ли, іноді́, часо́м, часа́ми.

2. пору́, час. — Час до дому, час, час і пора! н. п.

Пору́, часті́ше мн. пору́ = шпа́ра, шпа́ри. про́духи (С. Пар.). Від слова шпара певне йде слово зашпарв — бізь в тілі, переважно в пальцах, від холоду, що мов би заходить в ті шпарв в тілі.

Пору́ба́ти = поробі́ти, попракву́вати. — Поробяв трошки та й вивув.

Пору́боті́тель, ница = поработі́тель, ка. С. Жел.

Пору́бота́ть, поруботі́ти = рабоба́ти (С. З.), зневоля́ти (С. Ж.), уя́рмлювати (С. Ш.), порабоба́ти (С. З.), зневоля́ти, уя́р-ми́ти, арабоба́ти. — Зневолена маса кре-паків аж стогаала. Ки.

Порабощеніє = 1. рабовання (С. З.), зневолювання, уярмлювання (С. Ш.).
 2. неволя, піддаєство.

Поравну = рівно, порівну, нарівно, на рівні частини.

Поравня́ть, ся = 1. порівняти, зрівняти, ся.
 2. прорівняти, ся.

Пора́довать, ся = пора́дувати, зра́дувати, ся (С. Аф.), ура́дувати, ся (С. Ш.), звеселити, ся, обвеселити, потішити. поради́ти, зради́ти (С. Аф. З. Л.). — Урадуєть ся весь мир на землі. н. п. — А зіронька зійшла — усе поле та й освітила, а дічина вийшла — козаченька та й звеселяла. н. п.

Поради́ть = поклопотати, подбати, постарати ся, полильнувати. — П. кому = поклопотати за кого.

Пораза́ти, порази́ть, ся = 1. д. Поб'яздати.
 2. вражати, вражити; здивувати (С. Аф. Л.), зачудувати, ся. — По малу-малу, чумаче, грай, не вража мого серденька врай. н. к. — Вістка ця тяжко вразила мене. — Й здигований був ти красою.

3. ударити, уражати, ударити, вражити (С. Ш.). — Вдарив його в саме серце. — Хай на тебе хороба ударить. н. пр. — Трудову раму гоїти, а не уразити. н. пр.

Пораже́ніє = 1. поразка, поразка (С. З. Л.), поражка (С. Ж. З. Л.). — Така Туркам поразка була. Л. Сам. — Нанести поражєніє непри́тедо = побити.
 2. мед. Affectio — ураза, уразка. С. Ш.

Поразо́богати́ть = забагати́ти, забагатша́ти, розба́гати́ти (троха), призабогати́ти. — Захотіла вража баба тай забагати́ти: підсипала куріпочку, щоб вивела діти. н. п.

Пораза́богачи́ть = похарцизувати.

Пораза́богачи́нь = по розбагачи́ньки, по розбагачи́цькою, по харци́зьки, як розбагачи́нь.

Пораза́богати́ть = 1. порозба́говувати.
 2. порозба́риувати, пороздаво́нювати.

Пораза́брави́ть = розлягати, перелаяти (всіх або багатьох).

Пораза́броса́ть, ся = порозкида́ти, ся.

Пораза́бриза́ть, ся = порозбри́зкувати, ся.

Пораза́бжа́ться = розбігти ся. порозбіга́ти ся. — Усі порозбігали ся — нікого нема.

Пораза́вєдрять = розіодинити ся (троха).

Пораза́вєдєть, ся = розв'язити, ся (трохи).

Пораза́вєдати́ = довідати ся (по малу).

Поразв'єсити = розв'язити, порозв'язува́ти. — Порозв'язував на хунти.

Поразв'єшати́ = порозв'єшувати.

Поразв'язати́, ся = порозв'язувати, порозв'язувати, ся.

Поразгляди́ть = розгляди́ти, роздивити ся (по малу).

Поразгні́ють, ся = розгні́ють, порозгніна́ти, ся.

Поразговор'яться = розбалака́ти, ся (по малу).

Поразгор'яться = д. Разгор'яться.

Поразгра́бать = пограбувати.

Поразда́ть = пороздава́ти, ша́бір — розвирити. — Шапкарь розвирив рубати на 100. н. о.

Порозда́вять = порозда́влювати, порозча́влювати.

Пороздвину́ть, ся = розсу́нути, порозсува́ти, порозсу́вувати, ся.

Пороздума́ти, ся = 1. поміркува́ти, ся, подума́ти, погада́ти, поміркува́ти, помети́кува́ти. — Коли хочеш що казати, то поміркуй, як почати. н. пр. — Я собі поміркувавши і з старою порадившись. К. Х. — Вернись, дочко, вернись, поміркуймо си, хоч рочок, хоч дев у мене поврасуєш си. н. п.
 2. роздумати, ся (по малу).

Пороздв'яга́ть, ся = пороздв'яга́ти, порозбіра́ти, ся.

Порозжє́ць, ся = розпалити, розпекти, ся (по малу).

Порозизельний, но = пражіючий; чудовий, во, дивний, дивобний, дивоглядний, но (С. Пар.), на диво, на про́чуд. — Вражаюча вість. — Вона була чудово гарна. — Та сон же, сон на про́чуд дивний мій присня си. К. Ш.

Порозизь = д. Порозизь.

Порозла́коми́ть, ся = розла́сити, розла́сувати, ся (по трохи).

Порозлеті́ться = порозліта́ти ся. — Порозлітали си горобці.

Порозлє́ць, ся = розлягті ся, порозляга́ти ся.

Порозли́ть, ся = порозли́вати, ся.

Порозложи́ть, ся = порозклада́ти, ся.

Порозмежева́ть, ся = порозмеже́вувати, ся.

Порозмота́ть, ся = порозмо́тувати, ся.

Порозмі́слять = д. Пороздумати́.

Порозми́ть, ся = розми́яти, ся (по малу)

Порозорва́ть, ся = розірва́ти, розідрати́ розши́тувати́, розша́рпати, розпана́ха-

- ти, порозрива́ти, пороздира́ти, порозша́рпати, ся і т. д. — Наткнув на пеньок і роздірав штани.
- Порозсла́ть, ся** = порозсила́ти, ся.
- Пораарона́ть, ся** = розгоубіти, порозгоублювати, ся.
- Порасадя́ти** = розсадити, порозса́жувати.
- Пораскава́ти** = розказа́ти, порозска́жувати.
- Поразмо́трьте́, ся** = розглядіти, рездивити, ся (по малу).
- Поразста́вити** = розста́вити, роастановити, порозста́вляти, порозстано́вляти.
- Поразсу́дити** = д. Поразду́мать 1.
- Порася́длать, ся** = роасі́длати, порозсі́длувати, ся.
- Порася́сьте́, ся** = розсі́сти, ся; порозсі́дати ся.
- Поразува́ти** = визна́ти, ровізна́ти, виві́дати, повиві́дувати, повизнава́ти, порозпиту́вати.
- Порашата́ти** = розхита́ти, розго́йдати (трохи).
- Поразшевеля́ти** = розворуши́ти (трохи).
- Поразя́хаться** = роззя́хати ся (трохи).
- Пора́нити** = порані́ти, поря́зати, ура́зити (С. Л. Ш.). — Трудно рану гоїти, а не уразити. н. пр.
- Пораскида́ти, пораскину́ти, ся** = розки́дати, розкину́ти, порозкида́ти, ся.
- Пораскла́сть, ся** = порозклада́ти, ся.
- Порасклея́ти, ся** = порозклею́вати, ся.
- Пораскова́ти, ся** = розкува́ти, ся (по малу).
- Порасковы́ри́ти** = розколу́пати (трохи).
- Пораскорми́ти, ся** = розгодува́ти, ся (по малу).
- Пораскра́сть** = порозкрада́ти.
- Пораскромі́ти** = розкромі́ти (по трохи).
- Пораску́піти** = розку́пити (по трохи), порозку́плювати, порозку́повувати.
- Пораспи́ляти** = розпи́ляти (по малу), порозпи́лювати.
- Пораспи́яти, ся** = ви́пяти, розпи́ти, ся (по малу), повипи́вати. — Молод козак розпись, розгував ся. в. п.
- Пораспи́хати** = порозпи́хати.
- Пораспло́дити** = порозво́дити, порозплóжувати.
- Порасползти́ся** = порозла́зати ся.
- Пораспоро́ть, ся** = розпоро́ти (трохи), порозпоро́жувати, ся, попороти́ти ся.
- Пораспродя́ти, ся** = розспродя́ти, ви́продати, пои́продати (по малу), попродява́ти, повипро́дувати, порозпро́дувати, ся.
- Пораспроси́ти** = розпита́ти, ви́питати, перепита́ти, допита́ти ся. — Кого я люблю, принеси Боже! Ой хоч не його, то товариша його, перепитаю за здоров'ячко його. в. п.
- Пораспрі́чєся** = розпріа́гти ся (по малу).
- Пораспу́гати** = розполо́хати.
- Пораспу́стятн** = розпу́стити (по малу), порозпу́скати.
- Пораспу́тати** = розплóтати (трохи або по малу).
- Пораспу́хнути** = розпу́хнути (трохи).
- Порастаска́ти** = розтаска́ти (по трохи), порозтаску́вати.
- Пораствори́ти, ся** = розчиви́ти, ся (трохи).
- Порастеря́ти** = порозго́блювати.
- Порастолетя́ти** = погла́дшати (трохи).
- Порасточі́ти** = поши́ривати, розтри́ивкати, проці́ндрити (по трохи) і т. д. д. Расточі́ти.
- Порастра́тити** = д. Растрати́ти.
- Порастрево́жати, ся** = розтурбува́ти, потурбува́ти, стурбува́ти, ся (трохи).
- Порастя́кати** = понатика́ти, понастро́млювати.
- Порасхита́ти** = розкра́сти, порозкрада́ти (по трохи).
- Порасході́тися** = розі́йти ся, розходити ся (по малу).
- Порасхолоди́ти** = розхолоди́ти (по трохи).
- Порва́ти, ся** (С. Л.), пошарпа́ти (С. Л.), на шматки — поши́увати (С. Л.), поши́аткува́ти, поши́атати, аждош — розпаня́хати, попаня́хати, багато — переша́рпати, перешматува́ти, ся. — Порубав, поши́атав, тай кнуав у полі. н. к. — Вітер поши́атав вітраги. Чайч. — Штанв в його полатав, подрана свитина. Як.
- Порєбі́ческа** = по дітськи, по дитячачи. по дитячи, як діти.
- Порєв'є́ти** = порєв'є́ти.
- Порєв, рос.** Allium Porrum L. = поро́, прас, пра́ж. С. Ав. (Частіше вживаєть ся слово прас).
- Поржа́вєть** = поржа́вити, пои́ржа́вити.
- Порисова́ти** = пошалу́вати; порисова́ти.
- Порисова́тися** = пошалува́ти ся, пошасува́ти, похвескува́ти, похвидлюва́ти. — Захотіло ся вам похазувати ся в мому лобовану. Номис.
- Пористый** = подіркуватий, сітовий.
- Порица́віе** = гавба́ (С. Аф. З. Л.), га́на, вага́на, дога́на (С. З.), гуді́ння, осу́да,

опороба. — Ні хвалъба, ні ганьба и не сплітаю. К. Ш. — Догона мудрого більше стобіть, ніж похваля дурного. н. пр. — На маю роботу я зроду не чув гудішніа. Кн. — За се діло на мене опороба не буде. Лев.

Порпідатель, ница = гудій, ка, огудич, розгудець.

Порпідати = гудити (С. З. Л.), гавити (С. З. Л.), ганьбити, ганьбувати, цихварувати. — Хвалачи продати, а гудачи купити. н. пр. — Свого хедачого не хвали, а чужого доброго не гуди. н. пр. — Попів гудимо, а з попами будьмо. н. пр. — Так недотепя неборак ганьбує те, чого не знає і думає, що добре так. І. Г. — А Іван козак звичайний обох їх не ганив. К. Ш. — Не чувш, як тебе я гапю, Зевес! і усом не мортнеш. Бот. (Д. ще під сл. Охуждять).

Порпа = хлбст, хлбста. — Хлбсту дати. С. З. — Задали йому хлбсти, заспали безрочною наші. Кн. — Хлбсту своїм школярам дяк завдавав що суботи. Кн.

Порпору = д. Поравну.

Порравніть, ся = д. Поравніть, ся.

Поррбг = 1. поріг, здр. поррбок (в будові, в греблі, в млині), в сінях — січешний поріг. Лев. — На порози спіткнула ся. — Тяжкі переступила через поріг.

2. поріг, частійше мп. порргои (стига каміни через річку), забрра (стига каміни до подовини річки або й далше, але з проходом), виступи на порогах — лава, тихе місце на порогах — бдмійте. Аф. — Бють пороги, місяць сходять, як і перше сходив. К. Ш. — На Коцацькому порозі чотыри лави: Проска, Гострелька, Вишнякова і Мшипа. Аф.

Поррда = плід, поррда, поррдіа, поррдіня, поррдінія, рід, став. зневажливо — кбдло (С. З.). — Добра поррда та лиха врода. н. пр. — Свины не тутешні, доброго стану, буші. Кн.

Поррдістий = поррдістий (С Жел.), райсний, доброго плбду.

Поррдіть = д. Поррждать.

Поррдішть, ся = поррдішити, ся, поррдічати ся, поррдіати ся, через шлюб — посьбїти ся. — Вареломей каже, що він поррдіив ся з Тарасом. Кн. — Бо жиди там селитьби, бо поррдіачали ся з татарами. Чайч.

Поррждать, поррдіть, ся = 1. поррждати, поррдіти, ся, сплбдїти (С. З.). — Поррділа мене мати у високих у пагатах. К. Ш. — Поррділа тая удївонька хорошого свина. н. п. — Дїтей з жоною своєю сплбженнх. Л. Сам.

2. творїти (С. Ш.), витворятї, у(в)чи-

няти, чинїти, утворїти, вчинїти, сплбдїти, що лихе — кбїти, зкбїти, ся (С. З.). — Роскїш творить-бїль: як приходить — смакує; як виходить — катує. н. пр. — Тї причини сплбдила ворожї відносини російської критики до творів Шевченка. Кн.

Поррждєніє = рід, плід, поррдіня і т. д. д. **Поррколїєніє** і **Плея**. — Значить ся, Рувим був поррдіня Лїт. Кр.

Порржїий, порржїємъ = порржїякомъ, впорржїї. С. Жел. З. — Вони приїхали порржїяком. С. З. — Ні з чим до мана, впорржїї до дому. н. пр.

Поррж(з)двїть, опоррж(з)двїть = д. Опорржїивать.

Порржїити = рїзнїти (хвалшїивати в гуртовому сплбванї).

Порржїично = варїано.

Порржїє = рїзно. варїзно, окрбме, особб, з особба. С. Л. — Вже на дворї рїзно — розїдемось рїзно. н. п. — Гуртом дешєшьє, а варїзно дорого.

Поррз = КНУР (д. Кабанъ).

Порррїтьє = позрбрувати ся. — Бджола вже позрбрувала сп.

Порррбк = 1. поррбк.

2. вада і т. д. д. Недостатокъ 2. — Одна у його вада, що трохн картавнї. Лев.

Порррбмъ = д. Паррбмъ.

Порррїтїи, порррїтїє, ся = 1. повалїти, звалїти, ся; попадатї, покотїти, ся, поспїпати ся.

2. погубїти, ся.

Порррїтїє = порррїтєувати.

Порррїєнокъ, порррїєночекъ = порррїє, порррїєтко, пацїя, пацїятко, кабанчик — порррїєнок, пацїок (С. З.), свинка — порррїєчюка, мп. — порррїєчїа, пацїя, пацїюкї (С. З.), бїльшьє — пїдсвїнок, властивий порррїєтї — порррїєчїий, пацїючїий, мїєсо — порррїєтїна. пацїятїна (С. З.). — Не до порррїєтї свнїї, коли її смалїти. н. пр. — Як годований пїдсвїнок. К. Х. — Неборачок пацїятїнку їв. н. п.

Порррїєшєствовати, порррїєшєвїчатї = порррїєшєувати.

Порррїєльїй = заррїєльїй, бурьянами — бурьянуватїй, очеретом — очеррїєуватїй.

Порррїєль = 1. чагар, чагарник, чагарї, куцї, молодшїк. — 6 у мене топорець гострельїий, той висїче чагар густельїий. н. п. Б.

2. пажлодь, пажлодок, пажрост, пажросток, пажгоиєць і т. д. д. **Отырїєскъ**. — І дерево якусь надїю має, хоч зрубанє, ще мислїть зеленїти і паррсткн пуская мо-

- люді. К. І. — А од корівня тихо-любю зелєні парости ростує. К. Ш. — Твій рід розмножить ся на сьвігі і памолодь кругом тебе рости ме. К. І.
- Поростать, порості** = **поростати, заростати, порости, зарости.** — І в тій у нїи як на те трава зелєна поростє. К. Ш. — Заросли шляхи Фервами. К. Ш.
- Порості, порость** = **порості.**
- Поросїтина** = **поросїтна, пацїтина** (д. під сл. **Поросїнок**).
- Поросїчий** = **поросїчий, пацїчий** (д. під сл. **Поросїнок**).
- Поротавївнчать** = **половити їави.**
- Пороть, ся** = 1. (**распороть**) — **пороти, распороти, ся.** — Пошла не так — треба пороти. — Недавно зашла, а воно распоролось.
2. (**отпороть**) — **бити, вибити різьами, шпїрити, вишпарити, одчухрати, від(од)шмагати.**
3. (**напороть**) — **брєхати, плєсти, перати, набрєсти і т. д.** — **Пороть дичь** = **дурницькі плєсти, теревєні правити і т. д.** А Ахнєю нестї, Вадорь городать. — **Пороть горачку** = **д. під сл. Горачка.**
- Пороховїца** = **порохївїца, порошїца, ладївїца.**
- Пороховєе дєрево, Rhamnus Frangula L.** = **д. Крушїна.**
- Пороховїй** = **пороховїй.** — **П. магазїнь, пїгребь** = **пороховїна. С. Жєл.**
- Пороховїцькь** = **порохївїцькь.**
- Пїрохъ** = **пїрох, зерно** — **порошїна. С. З.**
- Порочить** = **гїнїти (С. З.), ганьбити, ганьбувати (Ос.), неслївити і д. Безчєстїть і Порїцать.**
- Порочїий** = **гїршїий, гавєбїий.**
- Поршїть** = **поршїти, мотршїти. С. Жєл.**
- Порошїца** = **д. Пороховїца.**
- Поршїокъ** = **поршїок, трухлявого дєрева, пурхавїи або гриба бядюха** — **порохїя. С. Л.**
- Порта** = **двір турєцького султїна.**
- Портить, испортить, ся** = **псувати, ся (С. З. Л.), псути ся (С. З.), нївєчїти; ся (С. З. Л.), паскудїти, ся, гїйнувати, ся (С. Л.), шкідати, ся (С. З. Л.), казїти, про чоловіка** — **ледацїти, нїчкємїїти, собачїти ся, в роботї, тратїти багато знїдїку** — **переводїти, рїжучи що** — **крємсати, чїкрїжїти, про яїци та дє-які яншї їстовї рєзї** — **прїтухати, про рєбу і мїлєсо ще** — **дїху набїрати ся, д. ще під сл. Нєпортїтьєся.** — **Цап у городї капусту псує. Кот.** — **Родїтелї його вї в чїм лєду**
- вє знали, опрїч у тїм, що вїдох усяк його псували. К. Д. Ж.** — **Хоч займає, не займає, нехай вє цїлує, всїяк його бїльєшого лїчєньє на псує. в. п.** — **Не їсть, тїльки вївєчать хлїб сьвятїй.** — **Одна паршїна вїзїя всю отару паскудїть. в. пр.** — **Повїю хва: еге! рїба моя дїху набїраєть ся. Кв.**
- Порткї** = **спїднї (штани).**
- Портїонє** = **гаманєць, гаманок, калїтка, складнїчїок (Мач).** — **І в моїм гаманцї швєргєвїм було цїлаєх 15 рублїв. Сам.**
- Портїал, портїяха** = 1. **швїчка (С. З. Л.), швїля, жоднїця.** — **Вона швїачка й прїчка, дотєпна дїнка. Кв.**
2. **кравчїха. С. З.**
- Портїой** = **кравєць (С. З. Л.), здр.** — **кравчїк (С. Л.), жївка його** — **кравчїха (С. З.), сїя** — **кравчєнок, дїчка** — **кравцївна.**
- **Портїяхъ дїлз мїстерь** = **кравєць.**
- **Портїоє мїстерствє** = **кравєцствє.**
- **Кравєць крає. як сужна мав. в. пр.** — **Врїжї кравцї не вгодїли і жупана вкоротїли. в. п.** — **Закїляють вони тодї всїх кравцїв, всїх швїачок** — **шїти тї платїи. в. к.** — **Одєжї собї повашає, та й кравцїям платїїти не хоче. Ал. Ск.**
- Портїяженїє, портїяжєство** = **кравєцствє.** — **Швєць знаї своє шєствє, а в кравєцствє вє мїшїєсь. в. пр. Кр.**
- Портїяжєскїй, портїяжнїий** = **кравєцькїй. С. Л.**
- Портїяжїть** = **кравцїювати (С. Л.), швїачкувати.**
- Портїой** = **портовїй.**
- Портїой** = **прїч, прїчкїр.**
- Портїоїя** = **прїчка.**
- Портїрєть** = **натрєт (С. З.), парсїна.**
- Портїгарь** = **цїгарїник, цїгарїнїца.**
- Портїлїцькь, рос. Portulaca oleracea L.** = **сїсонка (С. Ал.), блїшкї (С. Пар.).**
- Портїпєн** = **перєвїсь.** — **Черєз плєчє вїсїєть срїбїна порєвїсь. Груш.**
- Портїфєль** = **лїстовнїя (С. Жєл.), тєка (С. Ш.).** — **Которї то лїст у мїїй коморцї, у лїстовнї. Янїмович. С. З.** — **Послї 1846 року Шєачєнко не вїпустїв вї оїної поємї в своєї тєкї. К. Х.**
- Портъ** = **прїстань, порт.**
- Портї** = **д. Порткї.**
- Портїяка** = **оїучка, оїучка. С. З. Л.** — **За оїучу та вїбли бучу. в. пр.** — **Гей будєм братїя та кїтайку дрїтї. та в оїучах топтїти. в. п.**
- Портїной** = **полотнїянїий (з грубого полотнїя).**
- Порубєжїє, порубєжїє, порубєжнїий** = **д. Погрїлїчїє, погрїлїчнїий.**

Порубеъ = облявок, облявка. С. З. — Туо глери за мальовани облявки брали. в. д (д. під сл. Бортъ).

Порубіть = порубати, цюкаючи -- поцюкати, на шматки — порозрубувати, порозтинати, пошматати, пошаткувати (мов капусту шатківничею). — Порубав, пошматов, тай кивуа у полі. в. к. — Гей аймайте ножи гострі, діти, пошаткуйте на шматки зредяницю. Ст. С.

Порубка = поруб (Сп.), рубання, рубанка (С. З.).

Порубіаъ = рубач. С. Жел. — Гура! кричать рубачі при кожнім упадку лісового велета. Фр.

Поруганіе = поруга, наруга. С. З. Л. — Щоб Бог не давав Україну на позор та поругу невірних. в. д. — Віри своєї християнської на поругу не дайте в. д. — Сьвенте наше жидові на поругу віддають. І. Г. — Щоб було ти лучше пропав, чим бачити мене у такій нарузі. Ка. — Чернецький сплав Суботів і язаав на паругу влягнути кістя Хмельницького. Бар. О. — Покинув нас на сміх людям, в наругу сусідам. К. Ш. — Щоб над церквами нашими не було наруги. Кв.

Поругать, ся = полаяти, ся. С. З.

Порука = 1. поручник (С. Жел. Пар. Ст. Л.), заручник (С. Жел.), ручитель, ка (С. Жел.), рукоїмця (Б. Н.). — Без поручника не дам грошей. Леа. — Рукоїмця, который ручить ся за кого, повинен виплатити за того. Б. Н. 2. порука (С. Жел. Пар. Ст. Л.), зарука (С. Л. Жел.), запорука (С. Пар.), рукоїство (Ст. Л.). — Таковий має наперед по собі поруку або руковиство дати. Ст. Л. — Чого треба хранити в рукоїмстві? Б. Н.

Порусски = по російськи, по москвськи, по москвському, як росіяне, як москалі, як у москалів. — Яременка в виву тече, по москвськи лас. К. Ш.

Порусеть = порусявити, побілявити.

Поручать, поручать, ся = приручати, уручати (С. Ш.), поручати, припоручати, приручити (С. З. Л.), уручити (С. Л. Ш.), припоручити, поручити, ся. — Покидаеш мене, сердентко мое, та кому ж праручаеш? Приручаю тебе, сердентко мое, та єдиному Богу. в. п. — Жаве він і поручають йому до руя ключі. в. к.

Поручейшкъ серпообръзний, рос. Falcaria Rivini Host = різак, різачка, серпоріз, сокркй. С. Ав.

Порученіе = припорука, порученне. С. Жел. — Начальство послало його з припорукою в справах більшої ваги. Леа. В. —

Справна в позову припоруку: купиш вища, ладау... Кв.

Поручень = поруччя, поручі, поручні (С. Л.).

Поручиць, ца = поручник, ця. С. Жел.

Поручитель, ница = д. Поручка 1.

Поручительство = д. Поручка 2.

Поручать, ся = 1. д. Поручать, ся.

2. д. Ручаться.

Поручичий = поручників.

Поручъ = 1. д. Поручень.

2. наруквиця, наруквиці (короткі рукави у сьвашевля).

Порфиря = багрянця. — А з шкур їхніх собі багрянцяю пошив. К. Ш.

Порфирородный = царського роду.

Порхать, порхуть = пурхати (С. Л.), пурхнути.

Порхъ! = пурх!

Порція = пай (С. Л.), пайок (С. Л.), пайка (на пр. хліба або цю), порція (горілки).

Порча = 1. псування, нівечення, вівець, шкода (С. Л.), попсування, іпса, поруча. — За попсування межі „Руска правда“ присуджувала до тяжкої кари. Кв. — Вона своїм відомським звачем і пакіода ляха: поважала іпсу на нашій корові. Кв. 2. подія (С. З.), чари, уроби (С. Ш.). — Тьфу! уроби на сорока, а помисля на коромисля. в. зам. — Заведжмала, мабуть від уроби.

Порченый = 1. зо(і)псований, попсований, знівечений, понівечений, спаскужений; аладашлий, поладашлий, розладашлий (д. Испорченый).

2. причянный, а'уроченый. — Йї сама не зна, бо причявна, що така робить. К. Ш.

Поршень = смок, цмок, шпидель. (Перші два слова вживають ся переважно в знач. цілого пристрою).

Поры = д. Пора.

Порывать, ся = рвати, ся, поривати, ся (С. З.), сікати ся. — До шаблі пориваючи св. С. З.

Порывастость = рвучість. — Все діло попсовала рвучість його; треба було не зразу, а помалу.

Порывистый = рвучкий, рвачкий (С. Л.), бурхливий, (С. Л.), менше — хвисткий, дорський, дуже сильний і рангоний — нагальний. — Рвачкий вітер. Мвн. — Вітер такий рвучкий, що й вітри не можна. Кв. — Вітер — як ва те — рвучкий такий: оне як раове, аж мляні затрцішь. Кв.

Порывъ = поривання, запал, вітру — бурхання. — На асе у його саме пориван-

ня, сьогодні вѣзьмєть ся, а завтра кинє, та за другє. Кн.

Порыгáть = поблювáти, поригáти.

Порыдáть = поридáти, поголосѣти.

Порыжѣть = порудѣти.

Порѣскаць = побѣгáти, погасáти, погáвѣти.

Порѣть, ся = порѣти. покопáти, ся.

Порычáть = погарчáти.

Порѣдѣть = порѣдѣти, порѣдшати (С. З.), порѣдѣшати, зрѣднути. — Зєлото мєє, срѣбло! Я до його, а воно й зрѣло. п. пр.

Порѣзати, ся = порѣзати, урѣзати, ся (С. Ш.), покрѣзати (С. Л.), на дуже дрѣбнѣ шматочки — покрѣшѣти аби-ня — почикрѣжити, на шматки — пошматувáти (С. Л.), великими шматками — побáтувáти, на дѣтськѣй мовѣ — почѣкати.

Порѣзавѣтсья = попустувáти, пожирувáти, побасувáти. — А як десять лѣт побасувал, то й ноги повідкѣдали. К. Х.

Порѣзъ = порѣзанє (мѣсце), урѣзан, урѣзанка (С. Ш.).

Порѣчний = надрѣчний.

Порѣчє = надрѣччя.

Порѣшѣть = поклáти (С. З.), навáжити ся. — І поклаа у першу недѣлю сватѣ заслѣдати. М. В.

Порѣшня = д. Вѣдра.

Порѣбѣть = порѣбѣти.

Порѣдѣть = д. Подрѣдѣть.

Порѣдокъ = 1. в порядку, по порядку, як слѣд, по рядѣ. — Роскажи усе по ряду. К. Ч. Р.

2. дѣбре, доволѣ, дѣсєть, чмáло.

Порѣдокъ = порядок, порѣдок (Прав. С. З.), лад, ряд, распорѣдок. — Вже не той порядок ведєть ся. С. З. — Що-ж робити, коли ладу нема. — Але дарма ждати ладу, де зпѣла ся чєрнь на звезду. Мова. — На Русѣ був зовсѣм иньшѣй лад демократичний. Бар. (1. — Добрий вѣчѣр, вене, чи є лад без мене? чи застеляти столи... в. п. — Завтра поставимо таким самим распорѣдком. Кр. — Попорѣдку = д. Порѣдкомъ 1. — Вь порядкѣ вещей = як вѣдить ся, як годѣти ся, як слѣд, як звичáйно. — Приведѣнє вь порѣдокъ = порядкувáння.

— Привєстѣ вь порѣдокъ = упорядкувáти (С. Ш.), улáгодити, улáдити (С. Ш.), улáднати (С. Ш.), припорѣдѣти, ушнѣковати (С. Ш.), наносѣдити. — П. вь боевой порядкѣ = ушнѣковати (С. Ш.).

Порѣдочно = дѣсєть, доволѣ, чмáло; дѣбрáчє, не згѣрше.

Порѣдочный = порѣдний, пѣтний (С. Л.), пѣтущий (С. Л.), годѣщий, дѣбрѣчий, не згѣршѣй; чмáлий (С. Л.). — Як не послухати? Чоловик зможний, порѣдний. Лев. В. — Пѣдѣє мѣнѣ порѣдну чарку горѣяє. Фр. — Та й хазѣйство ми таки порѣднеє мали н. к. — От їдуть їа ярмарку двоє господарѣ, у кожного вѣз порѣдний, волякѣ по парѣ. Руд. — Хоч би то пѣтущий чоловік був отой Розумовським, а то зовсим лєдащо. н. о. — Округ хутора годичний вал. К. Ч. Р. — Одщатає чмáло грошей. н. о. — Вихолав нас, вагодував, виросли чмáли. К. Ш.

Порѣзати, порѣдѣть, ся = д. Подрѣзати.

Посадѣть, ся = 1. посадѣти, посадовѣти, ся (Ос.), посѣсти. — Посадовна його на дивангу. — Посадовля гостей. — Зѣбрали ся, як слѣд, посѣли, томонѣти. Б. Г.

2. посажѣти, посадѣти, дальше одростом — вѣдсадѣти, чмáло — засадѣти. — Посажу коло хатини на спомѣн дружинѣ і яблуню і грушеву на спомѣн єдавѣй. К. Ш. — Посадѣти пѣговици = пришѣти пѣдвѣки. — Посадѣти плáтьє = вкоротити, поўзити одѣжу (свиту або цю).

Посáдка = сáжэвня.

Посáдникъ, ца = посáдник, ня.

Посáдскѣй = мѣстѣчкѣвий.

Посáдъ = мѣстѣчко.

Посажѣно = сажѣний, на сажѣ, в сажѣнѣ, в сáжєвнѣ. — Скавдати дрєво в сажѣ. — Платити в сажѣ.

Посажѣнный, нос = сажѣвовий, сажѣнѣбѣ.

Посажѣный, вая, у вѣразах: п. отѣць, п. матѣ = посаджений бáтько (С. Жєл.), головатѣй бáтько, посаджєна мáти, головáта. — Бѣть посажѣний, ною = бáтькувáти, жатєрувáти, за бáтька, за мáтѣр бѣти. Пр. д. пѣд сѣ. Матѣ і Отѣць.

Посáдлєвать, посолѣть = солити, посѣловати, посолѣти.

Посáдлєвати, посолѣти = сáлєти, висáлювати, ялѣзити, насáлєти, вѣялѣзити.

Посáлѣжничать = дошевѣцковáти.

Посбѣти = позбѣвѣти (багато), збѣти (трохи).

Посбросѣть = поскидáти.

Посбѣть = збѣти, позбувáти.

Посварѣть, ся = наварити, понавáрувати, зварѣти. ся.

Посвáтати, ся = посвáтати, ся, вѣсвáтати.

Посвєтѣ = повѣзѣти.

Посверля́ть = повертіти, попровіркувати.

— Повертів дірка у дощці. Чаяв.

Посвесті́ти, посвєсть = звестіти, позбодити.

Посвінски = по свинячому, як свиня.

— Живе як свиня. — Це вже не по людськи, а, анбачайте, по свинячому.

Посвідѣтельствовати = 1. посвідчити

(С. З.), посвідкувати, посвідувати. —

Ударив — то правда, але щоб вас подряпав, того я посвідчити не можу. Фр.

2. посвідчити, у квітці завестіти.

Посвідѣтельствовање = посвідчення.

Посвірѣствовати = полютовати, пролютовати.

Посвиста́ти = посвистіти.

Посвист = свист, вісяк, посвист. —

Правчай коня до себе посвистом. Кроп.

Посвіствувати = висвістувати.

Посві́ти = звѣтити, злотати, влєстї (трохи), позивати, позкютувати, позплїтати.

Посвоевольничати = посваболити.

Посвѣски = по своїйому, понаськи, по наському. С. Л.

Посвѣтяться = посвѣтити ся.

Посвѣло́ч = зтагїти, нозятїгати.

Посворотїти = зверїути (трохи).

Посворачивати = позгортати.

Посвѣзнутися = звїкнути до чо́го (по магу).

Посвѣжити = посвѣжити.

Посвѣтити = посвѣтити, присвѣтити.

Посвѣтлїти = вїясвити.

Посвѣтлїти = посвѣтлїти, посвѣтлїшати, поясїти, на дворї — вїяснити ся, обвїднїти, осьвїнути, про волосся — Порусявїти, побїлявїти. — Нехай вїяснить ся — бач як вахмарно. в. пр. — Трохи обвїднїе — тоді й поїдемо.

Посвѣчивати = свѣтити, висвѣчувати, видїскувати.

Посвязати, ся = позвязувати, повязати, ся.

Посвящати, посвятити, ся = 1. посвящати, висвячувати, посвятити, вїсвятити, ся (С. Л.). — Посвятила пасля. — Висвятив ся на пола.

2. призначати, покладати, призначити, покладати, віддати, присвятити ся (С. Л.). — Усе жаття своє призначив на це діло. — Коли просвятився на діта, то набереш ся з їми мороз. С. Л.

3. присвящати, присвятити. — Найгращу свою поему присвятив він Григоровичу.

Посвящєніє = 1. посвящєння, посвящєння, вїсвѣч(щ)єніня.

2. посвѣята, присвѣята.

Посглїзати = зурбчгати.

Посгнїти = погнїти, потрухнути, позгнївати.

Посгноїти = погноїти.

Посгрєстїти = позгрібати, позгортати, позгрозамувати.

Посдвїннати ся = позсувати, ся.

Посдирати = поздирати. про кожу то-що — пообшмїльгувати, пошмїльгати, пообшжоргувати. — Біле тіло козачьє коло жовтої костї пошмугало. в. д.

Поселєнець = поселєнець, осєльняк, першай — осадчий.

Посєлок = сельцє, хутір, вїселок.

Поселєніє = 1. посєлля, осєля (С. Л.), сєльтьба (С. З. Л.).

2. заслїння, поселєніє (на Сїбіру).

Посєлїти, ся = д. Посєлїти, ся.

Посєльєси = по сїльськї, по сїльськѣму, як в сєлах.

Посєлянїн, посєлянця = сєлянїн, сєльлюк, сєлянця, сєлючка (С. З.). — Звайшавсь люда, котрі просту сєлючку Марусю, як рїдеу сєстру, до сєрця прагоруан. К. Х.

Посєлянєскїй = сєлянєскїй.

Посєлїти, посєлїти, ся = сєлїти, ся, осєлїжувати (С. З. Л.), осєлїти, ся (С. Л.), посєлїти, осєлїяти, ся, обсєлїти, осєдїти, ся (С. З.), осїсти, окукѣбити ся. — Мусїли тут осєлїти ся, вїдбувша кару. Кн. — Грунтїя у його багато знатїме де нас осєлїяти. Кр. — Батьо мїй був з вайпершїх сїчованїв, що осєдїлєсь кошем на Чортомїаку О Ст. — Брюлоя гадав осєдїти хутір на березї Днїпра. Кн. — Замануло ся їм окукѣбити ся в оїсїй пустїнї. Кн.

Посєрдїтися, посєрдчатї = посєрдїти ся, порємствувати, погнївати ся.

Посєребрїти, ся = посєрїбнїти, вїсрїбнїти, посрїбрїти ся.

Посєжгати = поналїти, поспїлювати.

Посєвѣти = посєвїти, посєїти.

Посєдѣлка = д. Сєдѣлка.

Посєдѣлки = вечернїці (С. Аф. З. Л.), рано удосвїта — досвїткї (С. Аф. З.). у дєвѣ — одєнкї (Под.), на короткїй час — посєдєнєкї, хата, де збїрають ся на досвїткї — досвїтчаня хата. хєйїя — досвїтчаня мїтї (С. Аф.). — Ой не ходї, Грацїю, тїй на вечернїці, бо на вечернїцїх дївкї чарївнїці. в. п. — По досвїт-

каж не ходив та й не волочив ся. н. п. — Прийшла до вас на посиденья.

Посидѣть = посидіти.

Посидѣть = посидіти.

Посильный, во = посильний, по силі, під силу, як посіяла (С. Д.), по зносі. — Роби, сину, як посіяла. С. Д.

Посильнѣть = подлужчати, допомогти.

Посинить, си = посиніти висинити, ся.

Посинѣть = посиніти.

Поспротекти = як сироти.

Поскаблывать = пошкрібувати.

Поскакать = поскакати, пострибати. — І пострибала через двір у поле. К. Ш.

Поскитаться = поблукати, потивяти ся.

Поскладѣть = поскладати, в копці — **Поконити** (Ман.). — Я в стіжечки поскладаю, по козацьки погуляю н. п. — Покосила, погребла, а покопати — ні. н. пр.

Посклеить, ся = склеїти, посклеювати, ся.

Поскобрѣть = пошкрібти, пошкромдіти.

Посковзяться, посковзнуться = посковзати ся, поковзати ся, підсковзувати ся, посковзати ся (С. Д.), поковзати ся, осковзати ся, послизнути ся (С. З.), підсковзати ся (С. Д.). — На льоду посковзав ся і упав.

Посковнина = полотні товстѣ.

Посковный = ковбляний, плосківний.

Посковнь = ковбля, плосківъ (д. Конопель).

Посковинникъ, рос. Eupatorium cannabinum L. = Сідяч, сідаш. С. Ан.

Поскопѣть = скопати, поскопувати.

Поскопѣть, ся = зібрати, назбирати, ся.

Поскорбѣть = потужити, посумувати.

Поскорѣе = скоріше, жерцій (С. Д.), швидче, метчій, хутчій. — І зняв шапочку швидче всіх, поналав ся він ніжче всіх. н. п. — Віжя мерцій.

Поскрѣбкя = вис(ш)крібки, вігребки.

Поскрѣбокъ, поскрѣбшъ = ийшкрібок.

Поскрежетать = поскреготати.

Поскрѣтъ = пос(ш)крѣтї, пошкрѣбати, пос(ш)кромдіти.

Поскривѣть, ся = покривіти, ся.

Поскрипывать = вискрипувати. — Їдуть вози, вискрипуючи. н. п.

Поскрипѣть = поскрипїти, поскрипати, порипїти, порипати.

Поскроить, ся = зкрїїти, ся, понакрїювати.

Поскупить, ся = поскуплювати, поскупювати, ся. — Поскуповував усе, що треба.

Поскупѣться = поскупити ся, пошкодувати.

Поскупѣть = поскупити, прискупити.

Поскучатѣ = понудьгувати.

Послабленіе = ослаба, пільга, полѣгкість, попуск, попусг, розпуст і т. д. д. Облегченіе і **Поблажка**. — Дала людям попуст, а вони й явували ся до гульні. Кн.

Послаблѣть, послабѣть = 1. попускати, попустити. — Попустити трохи вѣрвоку. 2. пильгувати, попускати, потурати, попильгувати, попустити і т. д. д. Облегчѣть і **Поблажка**. — Віри християнської у поругу не дайте, жидівському шабашу не пильгуайте. н. д.

Посланецъ = **посланець**. С. Д. — Посланця ві бють, ні рубують. н. пр.

Посланіе = послань; лист.

Посланныкъ = посёл, посёл (С. Жел.).

Послать = д. Посылати.

Посленъ = д. Пасленъ.

Послесарить = послюсарювати.

Послетѣть, си = послітати, ся.

Посливать = позливати, назливати.

Пословица = приказка, пословица (С. З. Д.), прислів'я (С. Д.), приповідка (С. З. Д.), приповідка, помівка. — До казка приказка годить си. н. пр. — Ні здумати, ві згадати, ні в приказці сказати. н. пр. — К слову іде і прислів'я. н. пр. — Нема приповідки без правди. н. пр.

Пословицный = приказковий, прислівний.

Посложѣть, ся = поскладати, ся.

Посломить = полавати.

Послоить, ся = поблукати, потивяти ся.

Послужѣть = 1. послужити. 2. здати ся, придати ся. — **Это ни къ чему не послужитъ** = це ні на що не придасть ся, з цього нічого не буде. — **Это послужило ему во вредъ** = це йому пошкодило. — **Это послужитъ вамъ въ пользу** = се стане вам у пригоді, се піде на користь вам.

Послужной = службовий.

Послушаніе = 1. слухнянство, послух, послухнянство (С. З.), слухняність, слухняність, послухання. — Нема у неї слухняности до батька. Кн. — Ця слухняність твого сина аж на серці в мене усмихнулась радисто. Ст. Г. 2. (в монастирях) — **послух**.

Послушати, си = послухати, ся, пошанувати ся.

Послушливий = слухняний (С. З. Д.),

слухáвий, послухня́ний, послу́хний (С. З.), шановли́вий. — Дитина моя́ рідна, слухняна. О. Мор.

Послу́шникъ, ца = 1. послуха́ч, ка і д. **Послу́шниця**

2. послушник, ца, біляк, білиця, черничка, слама́к (С. З.). — Без крику впадуть слимаки курей, гусей, качок, павликів. Кот.

Послу́шность = д. Послуша́ніе 1.

Послу́шный = д. Послу́шавый.

Послу́шать, ся = почу́ти, ся (С. З.), учу́ти, ся (С. Ш.), причу́ти ся. — Почувши такі речі, він пішов. — Пустя уха нежя люди, то чимало учуеш. н. пр. — Се тобі мабуть так почувало ся. — То мабуть так міві учуло ся. в. к. — Щось міві ніби дзвоник причувають ся. Кр.

Посла́ = після (С. Л.), оісла́ (С. З. Л.), ослі́, навіослі́ (С. Л.), навісла́, упо́слі́ (С. Л. Ш.), на по́тім, на пото́му. — Після Великодня. — Нехай оісла коли небуде. — Щоб на по́тім на мене не плакала. Мазея. С. З. — Та лишя на пото́му, не атече. Фр. — **Посла́ обі́да** = після обі́д, но обі́д. — Після обі́д — спати; і ніколи знати, що за горе в світі К. Х. — По обі́ді віддыхали, по́тім коси поклепала. н. п. — **Приме́ль посла́ всѣхъ** = прийшо́н після всѣх, візніше всѣх.

Посла́дѣти = послі́дувати, постѣ́жити.

Посла́дній = послі́дній, оста́нній (С. З. Л.), оста́тній (С. З. Л.), нослі́дущій. — Оста́ню свитину з каліки здирають. К. Ш. — Шевченко став оста́ннім кобзарем і першим великим поетом нового письменства. Кн. — **Посла́дній бытъ** = части́ задній (Г. Барв.).

Посла́дователь, ница = посла́дователь, ка (С. Жел.), насту́пник, ца (С. Жел. Пар.).

Посла́довательность = послі́дність, насту́пність. С. Жел.

Посла́довательний, но = послі́дівний, но, но ряді́. — Роскажи усе по ряді́. К. Ч. Р.

Посла́довать = пі́ти, ру́шити (за ким), наслі́дувати (кому), насту́пати (після чого). — Пішов по батькові. — Диха то радість, по я́й смугок ваступив. н. пр.

Посла́докъ = послі́док, оста́нок, рѣшта, що вигрѣвають ся або вискрѣбають ся — вигрѣбки, вискрѣбки, після їжі — ведо́ідка, од корму худоби — зъїди, зъїдді і т. д. д. під сл. Оста́токъ.

Посла́довий = послі́дівий.

Посла́дствіе = наслі́док (С. Жел.), по́слід, по́слідок (С. Жел.), скўто́к (С. Жел. З.). — Ува́и мусала мати згубі́ наслі́ди для

обох народів. Бар. О. — Бог до щасливого препровадив скутку. С. З.

Послу́дуючіи = насту́пний, пото́мний (С. З. Л.). — Увесь потім насту́пний час, не було нам попусту: навпаки що дня гірше. Кв. — Тепер і на пото́мній часа. Л. С.

Посла́дъ = по́слід (ва пр. зерна), по́слід, по́зддѣ (Placenta uteris).

Посла́дынь = мѣзинець, мѣзінка, в март — вишкрібок. — Це у мене мизинка — після неї вже нема дѣтей.

Посла́завтра = післязавтра, позавтрьому.

Посла́въ = д. Паслѣпъ.

Посла́боудѣнный = пообі́дній. — Пообі́дній сон.

Посла́нѣти = позли́плювати.

Посла́онѣти = послі́няти.

Посма́нѣти = позма́нювати, позна́жувати, понережа́нювати, понереза́жувати.

Посма́трѣвать = погляда́ти, ся, позира́ти, сноглядѣти, вороже — зі́ркати. С. Л. — По дворнику похоже, на сонечко, поглядає: чи високо сонце сходить. н. п. — Іде поле, поглядає, де та доля спочиває. В. Ц. — Та на свого джуру поглядаєт ся. н. д. — На Дніпро позирає, тяжко плявав, ридав. К. Ш. — Позарай, дівко, на задні колеса. н. пр.

Посма́хивать, посма́хну́ть = пома́хувати, позма́тати, змахну́ти, змести́.

Посма́чивать = змѣ́чувати.

Посмести́, носмести́ = позма́тати.

Посмести́ = 1. посквѣда́ти.

2. пози́шівати, на ша́нку руку — нафа́стригувати.

Посмирѣти = посмирні́шати поті́хнути.

Поси́дну́ть = зачѣ́кнути, приті́хнути, заві́шкнути.

Посморка́тсья = вісякати ся.

Посмотрѣть, ся = 1. подиві́ти ся (С. Л.), гляну́ти (С. Л.), погляну́ти (С. Л.) сногляну́ти, згляну́ти (С. Л.), позира́ти, одан на друго́го — згляну́ти ся, люто — ви́звѣрити ся (С. Аф.). — Подиви ся, доцю, яка я стара: міві в домовину лягати пора. н. п. — Ой піду я на гору кругую, стаю, подивлюсь, які ті чужі землі. Чайч. — Я їй в очі подивлю ся — серце так забѣть ся. П. Пр. — Пішов до преса подивити ся: чи гарне? н. к. Маи. — Прикаща подивнаєсь кругом — нема нікого. в. к. Гринч. — Глянь, подиви ся здалеку на мене, козаченько ти мій серденько. н. п. — Зглянулось ми з дідусям: що це за дивоважка така. Ос. — Так визвѣрити ся, аби я злягав ся. С. Аф. — (Д. ще Поглядѣти і Черс-

глядываться). — Посмотри = глянь, подивись.

2. поглядіти, подивіти ся, доглянути, поберегти, постерегти, попишнувати. — Погляди дитину (або: подивись за дитиною), поки я упоруюсь коло печі. — Побережи баштан — я піду за водою.

Посмывать = позмывати.

Посмываться, посмыаться = 1. сьміяти ся, усмыхати ся (часто або часами), посмыяти ся, пореготати, пореготіти.

2. посмыхати ся, надсьміхати, ся, глузувати, кпяти, кепкувати, посмыяти ся (С. Л.), надсьміяти ся (С. Л.), поглузувати (С. Л.), поглузувати, покенкувати, покпяти, пошкляувати. — Познім, кажуть, того шуладного, та поглузуем з його. в. к. — З вороженьки покенкуем. К. Ш. (Д. ще під сл. Насмыхаться).

Посмыльте = сьміліше, сьмілівіше.

Посмыть = посмыти, насмыти і г. д. д. Осмылаваться.

Посмышеть = посмышати, насмышати.

Посмышнице = посмыш (С. З. Л.), сьміховище (С. З.) посмышівце (С. З.), посмышівсько (С. З.), посмышівсько (С. З.), сьміх. — Скорай поспіх — людям посмыш. в. пр. — З посмышівці люди бувають. в. пр. — Дурня мало не два роки та й кинул на посмыш людям. Кроп. — Охріме! Не робись сьміховищем села. Греб. — Не роби з себе сьміховище людське! — Чи я на посмышівнице їм здав ся? Номис. — Твій в посмышівську у всіх була. П. Могіла. С. З. — Відгові нічого не зробиш, тільки з себе сьміх. Фр.

Посмышние = посмыш, осуда, наруга, поруга, ганьба. (Пр. д. під сл. Осуждение, Охуждение, Поругание і Посышнице).

Посмытяться = д. Посыиваться.

Посесті, посность = позносити, позривати. — У повідь позносило старенькі хатки. — Буря позривала стріха.

Поснимать = познімати, поздймати, поздймати.

Посносят, ся = позносити, ся.

Поснитяся = приснити ся, приверзати ся. — Приснило ся міні, буцім... Таке иноді приверзати ся у вісяї, що й кули не держать са.

Пособачьи = по собачому, як собачі.

Пособить = д. Пособлять.

Пособіе = 1. пособа, підсоба, поміага, заратунок, порятунок і д. Помощь. — Дано їм заратунку по 50 карбова ців безви-

платно. Кн. — Денежное пособіе = зашого грошима.

2. спосіб, засоб. — Учебное пособіе = підручник.

Пособлять, пособить = д. Помогать, помбчь.

Пособирать = поабирати, усе — виабирати. С. Л.

Пособникъ, ца = поміагач і т. д. д. Помощникъ, ца.

Пособратъ, ся = позбирати. ся.

Пособывать, пособать, ся = посувати, пособати, ся. — Пособывал, сь = посуюво.

Пособвстяться = посоромити ся.

Посовѣтовать, ся = порадити, ся (С. З. Л.), пораяти, ся (С. Л.), нарядити, ся, нараяти (С. З. Л.), врядити, прирядити, прираяти, раду дати, перерядити ся. — Порадь мене, що діяти — ой чи жати чи виряти? Руд. — Порадь мене, діяччонько, як рідная мати: ой чи міні женати ся, чи тебе чевати? в. п. — Нема з ким тихо розмовляти, а ні порадитись — нема! К. Ш. — Прислали мене до тебе порадитись, як би вам разок. О. Ст. — Пока я поражусь з Кривосомом об моїм ділі. О. Ст.

— Мослає з бісом порадитись, тай на лихо позадилась. в. пр. — Нарай, варай, лане-брате, до діяччу ванти. в. п. — Я тебе пораяю, як мене послухать тільки скочеш. Ст. С. — Розумний думє жид, пораяє з ним що скаже. К. К. — Пораяв я йому йти до Києва. Кн. — А ще к тому прараяла люди: піди заміж, добре тобі буде. в. п.

Посогнать = позганяти, поназганяти.

Посогнутъ = зігнути (трохи).

Посогреть = зігріти (трохи).

Посодвинуть, ся = позувати, поозбувати, ся.

Посодратъ = 1. зідрати (з легка або трохи), злупити.

2. поздирати.

Посодѣйствовать = підпомогти, запомогти, підсобити і т. д. д. Помбчь.

Посодинять = позлучати.

Посозвать = поззивати, позкликати, називати, понакликати. — Понакликів гостей такого, що нема де й сісти.

Посожалеть = пожаліти, пожалкувати.

Посовреть = поспіти, пристігти (С. Л.). — Жито поспіло, приспіло діло. в. п.

Посократить = скоротити, вкоротити (трохи).

Посолдатеки = по салдатецькому, як салдати, як москалі.

Посоль = 1. посёл, посёл (С. Жел.), 2. по-

сланець. — Посел як осел: вость те, що на його вложать. н. пр. — Роспятавши деяких посланців, що діють ся, звідки вони приїхали. О. Ст.

Посо́льський = посольський, посольський (С. Жел).

Посо́льство = посольство, посольство. С. Жел.

Посопротивля́тися = посперечати́ ся, позмагати́ ся.

Посо́пять = посопті.

Посо́рять = 1. посо́мити, насмі́тити, напоро́шити. — Насмітали в хаті, аж гадко гланути.

2. розвіяти, розкідати, провіяти, прома́нчати, прога́йнувати, проці́ндрити, пошире́дїти. — Ровіаля багато грошей. — Чимало там провія грошей на тих гуляках.

Посо́ять = посо́ати, посо́вѣати, смокну́ти. — Смокаула тай кинула. Кр. — Посоала троха.

Посо́арять = зіста́рити ся.

Посо́тенно = со́тїями, на со́тї.

Посо́хнуть = посо́хнути, посо́хну́ти.

Посо́х = 1. палапа, ціпок, кий, келеп (д. Палака).

2. патерця (д. Жезель).

Посо́шек, **посо́шок** = 1. д. Палака (здр.). — **Посо́шек ви́пнеть** = на ко́ві, стре́нено́го ви́пнати. — Ну ви́пнїмо на ко́ві тай го́ді.

2. **Посо́шок узло́ватий**, **Хри́стовъ п.**, рос. *Phlomis tuberosa* L. = кро́пива́ Глу́ха, сви́нїча ба́бка, ме́довїк, ме́довник, нечу́й-віте́р. С. Ав.

Посо́ність = спа́сти. — Во́дя ба́гато спа́ло. — **Посо́ність съ ли́ца** = з ли́ця спа́сти, зва́рнїти, сху́днути. — **П. съ го́лоса** = спа́сти з го́лосу. — Тахтау́вський дах пѣв горїля ба́гато і вже ста́де у го́лосу. Кот.

Посо́нахну́ть = д. Посмахну́ть.

Посо́сївнеться = попи́нати ся, погорді́ти.

Посо́сївнеть = запи́нати ся, загорді́ти і д. Загорді́тися.

Посо́наля́ть, **ся** = надпи́нати, ся.

Посо́наля́вать = попи́сувати.

Посо́пнеть = надпи́нати. — Надпи́нте тро́шка, я вам до́сплю.

Посо́рять = поспори́ти, ся, поспере́чати ся, позмага́ти ся. — З сви́ном по́змага́й ся, тай на печі́ зоста́й ся, а з я́нцем по́змага́й ся, то́ й в хаті ви́бира́й ся. н. пр. — Побору́ си з ду́жним море́м, по́зма-

гаю́сь а горе́м і по́кочу скрі́зь по полю ве́селую до́лю. Б. Г.

Посо́собствовать = помо́гти, запо́могти і т. д. д. Помо́чь.

Посо́пувать = поа́полдувати.

Посо́стїть, **ся** = спу́стїти, ся (тро́хи або по́малу), поспу́скати, ся. — Пиво́ поспу́стїлось = пиво́ сці́жене.

Посо́ивать, **посо́їть** = 1. поспі́вати, ви́співати (С. Аф.), спі́ти, спі́лїти, сти́гнути, ви́стигати, пости́гати, присти́гати, поспі́ти (С. Л.), ви́спїти (С. Аф.), ви́стигнути, пости́гнути, насти́гнути, присти́гнути, присти́гнати (С. Л.), всти́гнути (Ос.), до́спїти. — Жы́то по́спїло, прїспі́ло ді́ло. н. п. — Жы́то ви́спїло. С. Аф. — Щоб шпе́внїця авроста і по́спїла, я. к. Грїнч. — На́сталя я́блужа Лев. — На́сталя я́годи. я. к. — До́спїе й в на́шій я́ви ко́лос. Ст. — Ско́ро по́спїва́ючіи́ = ско́рора́дрий, ско́рора́дрий, ско́рора́дрий, ско́рора́дрий. — Овес ско́рора́дрий же й по́спїла.

2. поспі́вати, ви́стигати (С. Аф.), на́спі-спі́вати, на́стигати, ви́стигати (Лев.), прїспі́вати, поспі́ти (С. Л.), ви́стигати (С. Аф.), на́спїти, на́стигати (С. Л.), на́стигнути, прїспі́ти, бі́жучи — збі́гти. — По́спїем, по́спїем з ко́зми на то́рг. я. пр. — А ва́ше не всти́гли на я́рмак. С. Аф. — Уста́вай та йди́ ско́рїше та воста́гай у горо́д. п. о. Грїнч. — Бог по́міг ми́и на́стигну́ть саме на ве́сїля. Мал. — Зо всі́м ві́ськом моско́вським зше́дши ся прїсти́г до Са́мари. Л. В. — Я з ї́м не збі́гу. Кр. — Хі́ба яка ко́нька збі́жить з па́равозом? Кр.

Посо́пльи́ = спі́лий, сти́глий (С. Л.), по́спїлий, прїсти́глий (С. Л.) і т. д. д. Зрѣ́лий 1.

Посо́пшати́, **посо́пшати́** = спі́шати ся, по́спїшати ся (С. Л.), ско́рїти ся, ха́пати ся (С. З. Л. Ш.), по́хопля́ти ся, хва́тати ся (С. Ш.), ква́пати ся (С. З. Л.), по́спїшати, ся (С. Л.), по́ско́рїти ся (С. Л.), по́хо́пїти ся, по́ква́пати ся, по́ра́нїти ся (Полт. Чайч.). — Ха́пасть ся (або хва́тасть ся), як по́пїва за́мїж. н. пр. — Во́ди ді́ло йде, щоб до́бро зроби́ти, то оди́н перед дру́гим ха́пають ся. Кот. — Не́ма чо́го хва́тати ся — успе́ємо зї́хзати. Фр. — Не хва́п ся по́перед ба́тька в пелю́. н. пр. — Ско́ро та ве хва́п ся. я. пр. — **Посо́пшати́** — лю́де́й на́спїшати́, я. пр. = ско́рий по́спїх — лю́дяи по́спїх. н. пр.

Посо́шествовать = д. Помо́гати.

Посо́пшальний, **во** = спі́шний, но, по́спїшний (С. Л.), хва́тєй (С. З. Ш.), ха́п-

кый (С. Ш.), сквалпий (С. Л. Ш.), сквалпівий, во (С. З.), квапівий, во (С. З.), поквалпий, во, хапівий, во (С. Ш.), похапівий, во, похвятий, хвятьський, хвацький, ко (С. Ш.), хв'ятко, х'япко, х'япко (С. З. Ш.), похв'ятком, хв'ятком-я́ (Лев.), поспіхом, похв'яткою, ва швидку́ руку, скорим часом, пильною годиною. — І ти не дуже то хваткий і я не прудкий. н. пр. — Сю цедулку хватком в кутку писавлю. С. З. — Хватким часом. С. З. — Пронадуть мої конопельяї подумала Кайдашля: похапыва невісточка попряде їх собі. Лев. — Ходячи відкаауе диявонові молитва, похани відчитуе евангелію. Лев. В. — Читає багато, але яксь похапцем. Лев. В. — Похв'яткою причепуравивсь, сіла на одсапі. Лев. В. — Суд сквалпівий рідко воля справедливий. н. пр. — Сквалпо однягуть ся і виходять. Фр. — Скорим часом, пильною годиною до города Чигрина прябувайте. п. д. — Поспѣшлавий чоловікъ = скорохв'ят, скорохв'ятьський.

Поспѣшность = спіх, поспіх (С. Л.), спішність, сквалпівість, хапання, хв'якість, хапаняна (С. Ш.), хапатія (С. Ш.), пох'яп (С. Ж.). — З того поспіху й горщик упустила. н. о. — Скорий поспіх — людьми поспіх. н. пр. — Багато сіху, та мало поспіху (бо слово поспіх має ще й друге знач. = рос. уеіѣхъ). н. пр. — Служба почтона вимагає уваги, а при тім як найбільшого поспіху. Фр. — Череза от хапаняну багато де-чого позабувала. н. о.

Поспѣшный, но = 1. д. Поспѣшлавий. — Поспѣшная робота = хапівя (С. Ш.), нагальна робота, хватаняна, хапаняна, хаповиця, хапатія. О. Ш. — В'яється поспѣшно = похап'яти ся, прихв'ятити ся.

2. д. Благопріятвий і Почутный (про вітер).

Посравнить, ся = порівняти, ся.

Посрамленіе = 1. осоромлення.

2. сором, соромота, страво́нище, глум (С. Л.), ганьба, нагана (С. Л.). — Таплювати че робота, а не вмієш — соромота. я. пр. — Ледащица з мене няль ся — мія соромота. я. пр. — Вскочя в тале страво́нище, що сором і між люда. Ка.

Посрамлять, посраміть, ся = соромити (С. Л.), сорому завдавати, ганьбити, осоромити, посоромити, ся (С. Л.), оганьбити, сорому завдати, сорому набрати ся. — Нехай же правда соромить твої очі несправедлі. Ка.

Посрамощеніе = д. Посрамленіе.

Посреді = посеред, насеред, с'еред, пос'ереду, посередній, осеред, б'осередь. С. Л. — Поховайте мене ва могилі, серед степу широкого ва Україні мидій. К. Ш. — Стає серед улиці. Ка. — Попереду Дорошенко... а посередаві пан хоружий. н. п.

Посреднякъ, ца = посередник, ця. — Отд'ати д'яло на рѣшеніе посре́дникъвъ = зд'атись, спуститись на люд'ей.

Посреднический = посередницький.

Посредничество = посередництво.

Посредственность = мірність, звичайність. — Хавлений тенор С. гірш за всяку завчайність. Ка.

Посредственный, но = середній, посередній, вічогенький, мірний, помірний, но, так собі. — Не дуже роскішна квартира, так собі вічогенька.

Посредство = 1. спосіб, засоб.

2. посередництво.

Посредствомъ = через. — П. хитрости = хитрощами. — П. обмана = обманю, обмапо, мошбѣством. — Добра мої одібрані обманю. Л. В. — П. а'того = таким способом, таким по́битом.

Посровнять = порівняти, зрівняти.

Посрочный, но = строковий (С. Жел.), в строкі, на строк.

Посрубивать = поарубувати, поатинати (С. Л.).

Посрѣзать = зривати, зітнути (трохи або помалу), поарізувати, поатинати (багато), позчухрувати (товенькі гілочка).

Посса́дить = поса́жувати, повиса́жувати.

Поссобрать, ся = посварити, ся (С. З. Л. Ос.), пос'ердяти, ся (С. Л.), з родичем — розріднити ся, дуже — погр'яти ся, а жарт кажучи — глек робити. — А як ти з ним посваря ся, а може і побія ся. я. Руд. — Глек брехні набіраля, та й робля. я. пр.

Поставить = д. Поставлять.

Поста́вка = 1. поста́ча, приста́вка, ви́стачення (С. Л. З.). — Поняв ся на поста́чу тютюну. Ка.

2. поста́вова. — Поста́вова пам'ятника.

3. ви́става. — Вистава цієї драми...

Поставлять, поставити = 1. ста́вити, ста́новити, поставляти, поставовляти, поставити, поставовити. — Поста на столі. — Поставлю хату і кімнату. К. Ш. — Поставить на видъ = зверну́ти увагу. — П. въ тунякъ = оступі́чати. — П. въ строй, въ боевой поря́докъ = ушкун-

в'їти. С. Ш. — Поставляю доломъ, за счастье = вважаю за обов'язок, за щастя.
 2. поставити (С. З. Л.), вистачати (С. З. Л.), приставити, настачати (С. Л.), поставити, настачити, приставити, вистачити, богатом — попастачати. — Він поставив борошно для війська. — Він сам дрова приставляв. Кр. — Годуй мене, харч поставай. Кп. — Д. ще під сл. Доставити.
 3. наставляють, настановити (С. З.), про подія — висвящати, висвятити і д. Називають 2. — Наставляли його урядником. С. З. — Висвятити його на попа.

Поставщикъ = доставник. С. Жел. Пар.

Поставъ = 1. крѣсна (у ткацькому верстаті).
 2. глинової камінь, коло. — Мельничниці о двухъ поставѣхъ = мли з двомя колами. Киев. Ст. 1883 — VIII, 508—517.

Постановка = д. Постанка 2 і 3.

Постановленіє = 1. д. Постанка 2 і 3.
 2. постанова (С. З. Л.), уставова (С. Л. Ш.), устава (С. Ш.). — Комісія зробила постанову... сю постанову підписали... Кп. — В Руській Правді хоч і зустрічаємо деякі постанови... Кв. — Така вже, бачите, у нас установка. Федь. — Устава о волоках. С. Ш.

Постановлять, постановить = постановляти, установляти (С. Ш.), постановити, установити, в раді = у(в)радіти. — Своєї цілі не установиш. н. пр. — Уражено в нас їхати на Амур. Чайч.

Постаратьє = постарати ся, поклонотати, подбати, попильнувати, дослідкувати ся. — Поклопочіть, спасибі вам. — Не послануєть ся пі мало, щоб так палати перестало і щоб цей пожар погас. Кот.

Постариковски = постарічі.

Постаріть = постарітись, не дуже — астаріти (Ос.). — Хоч підтопав ся він літами, але їде з молодиками. Яг.

Постегать = 1. пошмагати, похв'їськати, похв'їськати, постьобати, поцв'їхати. — Похв'їськая було так, що аж сорочка до тіла приставе. Кв.
 2. постьобати (про шито).

Постеклять = пос(ш)кляти, вишкляти (С. Л.).

Постель, ка = постіль (С. Л.), постеля (С. Жел.), здр. — постівка, постілонька, ліжко (С. Л.), ліжвиця. — Буде привітати, білу постіль слати. н. п. — Буде вона жаліти ся, що постілонька холодна, що сама вона голодна. Мова. — Ой уже ж Павлії меду-вина вапав ся, та уже ж він на павське ліжко та спатоньки положив ся. п. п.

— В тебе хата теплесенька, ліжко гарне. мивесеньке. Мова. — Постлатъ постель = постелити постіль.

Постельничій = постельник. С. Жел.

Постельный = постільний.

Постеля = д. Постель.

Постепенность = ступпівий ход (С. Пар.), поступовість.

Постепенный, но = ступпівий (С. Пар.), ступпіво (С. Жел. Пар.), поступовий, поступово (С. Жел.), чергою, попорядку, поміалу-малу, спроквола, прокволиво. — Ми тямимо, що вплив сієї ідеї переймає людей не зразу, а спровола. Кп. — Поступ людський не летить, не б'їжить навздогид, а їде прокволиво. Пр.

Постереть, ся = стерті, ся (трохи).

Постеречь, си = постерегти, ся, посторожити, поберегти, ся, попильнувати (С. З.), поглядіти, повартувати, попантурувати.

Постигать, постигнуть, постичь, ся = 1. заохплювати, захопити (С. Аф.), вуспіти (С. З.), заспіти (Граб.), спіткати, ся (С. З.), здобати. — Як вас заспіла біда (Граб.). — Краще не єднатись з лихими людьми, щоб яка біда не спіткала вкупі з ними. Зів'я. — З жоватию, з парубаки пила та гуляла, поки лахо не спіткало, поки не та стала. К. Ш. — Думав доля зустрінець ся — спіткало ся горе. К. Ш. — Щоб тебе перва куля у первій військовій потребі спіткала. п. п. — Мене біда спіткала. С. З. — А тут не стми ся — спітка лаха годива, тоді хоч сядь тай плач. Гул. Ар. — Не журитесь, як спіткає коли вебудь горе. Свк.
 2. розуміти, зрозуміти (С. Л.), збагнути (С. З. Л.), спостерегти. — Не можна всього того жадним розумом збагнути. К. З. о Ю. Р. — Хто ж збагнув таємницю людського життя і горювання. К. Х. — Чого собою не збагне. Кот. — Він спостеріг їх заходи. Кв.

Постіла = пав'їдло (густе і трохи просушене). С. З.

Постіланіє = слання; мостівня.

Постилать, постлать, ся = 1. слати, ся, стелити, ся, послати (С. Л.), постелити, ся, простелити. — Постела постіль. — Послаз ся на лаві. С. З. — Зняв свою торбину, на травці простелаз свитину. Руд.
 2. стелити, мостити, постелити, помостити. — Помостила підлогу.

Постілка = 1. д. Постіланіє.

2. підстїлка (С. Жел.), що стелють сваням — барліг (С. Ш.). — Ушнїво сваням баргогу. С. Ш.

Постира́ть, ся = **попра́ти, ся**. — Попрала усі сорочка.

Пості́ть, ся = **постіти, ся, постува́ти** (С. Жел. Л.), **піснякува́ти** (С. Л.), по **поеділкам** — **понеділкувати**. — Добре тому постити ся, де під велена і в кому їста аваряти. п. пр. — Я п'ятнадця піснякую. Хар. Постимо, а сало їмшаче. в. пр.

Пості́чь = д. **Постига́ть**.

Постіла́ть, ся = д. **Постила́ть, ся**.

Пості́ньк, ца = **постіник, ця** (С. Жел. Пар.), **пісніха** (Ман.), **безскоромник, ця**. — А може постіньк ти великий, життям сьвятія відзначивсь. Кроп. — Сьвятія безкоромнця — у середу губ до рибя не пртулять. Кн.

Пості́нчаніє = **постува́ння, піст**.

Пості́нчать = д. **Постіти, ся**.

Пості́ньк = **пісній**. С. Л. — Пісній дєп. — Пісній борц. — **Постіное куманьє** = **піснїна**. — **Постіное м'ясо** = **олїя**.

Постово́й = **сті́йчик**. — Тоді стійчики, що замку стерегла, і застували їх тут у лозах. в. о.

Посто́й, о́я = **пості́й, о́ю**, стар. — становіще, стація. С. З. — А у їх тоді саме був москаль на пості́. в. о. — Доля козачній од всяких ставочій волонї була. С. З. — Та велїа Хмельницький навам по мужикам стацією стояти, та не велїв великої стації вимшляти. в. д.

Посто́я́ть = **постога́ти**.

Посто́га́ть = **стопга́ти, стопцюва́ти**.

Посторожи́ть = д. **Постерече́**.

Посторопи́тєся = **одійти у бік, оступіти ся**, **проступіти ся**, **осторонити ся**. Кр.

Посторо́нній = **сторо́нній, чужий; д. Побочний 1**.

Посто́ялець, постойли́ца = **постойльник, ця** (С. З.), **пожиле́ць, пожилїця, пожилчка** (Ман. С. Л.), **суїда, підсуїдок** (С. З.), **кожірник і д. Жиле́ць і Пожиле́ць**.

Посто́ялоє = **посто́яле, комірне**.

Посто́йлий двір = **постойлий, постойльний двір** (С. З.), **заїздний, заїзжий двір, заїзд** (Прав.), **ста́нция** (Прав.). — Приїздатї він в той город і став собі у заїздї. п. к. — Ночувати у заїздї... бр! а більше нїгде. Кн. — І не сором вам? не до мене поїхала, а в заїзд. Кр.

Посто́йльщик, ца = д. **Постойле́ць**.

Посто́йний, но = **1. ста́лий, ста́ле** (С. Жел. Л.), **пості́йний, но** (С. Жел.), **ста́нїкїй, ста́нївий, ста́тєчний** (С. Жел.). — Людей розумних і ста́лий нам треба. Ч. К. — Ста́нїка сей рік зїчи. Хар. — В Абакумонці був шиталь і ста́лий зїяр. Пр.

— Прохав, щоб дали мінї в академії ста́лу квати́рю. Кн.

2. повсякчасний, по вся́к час, завждишній, безупинний, по, левводійний, по (С. Л.), **разу́ривній, раз-у-ра́з** (С. Л.), **щоразу, раз-пораз, усє**. — Він усє сидять дома. — Разу́ривній провідач тутешнього театру. Кн.

Посто́яєтво = **пості́вність, ста́лість** (С. Ж.), **ста́тєчність** (С. Ж. Жел.).

Посто́ять = **посто́гати**. — **Посто́й** = **трівай і т. д. д. Погоді**.

Пострада́ть = **постра́ждати** (С. З. Кн.), **постері́ти** (С. Жел.), **натері́ти ся, помучити ся, првтерпі́ти**.

Постра́нствовать = **пома́ндрува́ти, пова́ндрува́ти, попо́їздити, попо́ходити**.

Постраща́ть = **постраха́ти, настрага́ти, поляка́ти, пожаха́ти**. — Коли батї не хочеш, то хоч пострахай. Кр.

Постреко́тати = **поскреко́тати**.

Пострига́ть, постри́чь, ся = **пострига́ти, постри́гти, ся**, **овець** — **поко́кати** (Ман.).

— **Постри́чься вь мона́хї** = **в ченці постри́гись, вчєрніти**. — Пішоа Гриць, зажуривьсь, та в ченці постриг ся, така набуть його дола, щоб він не жєвив ся. п. п.

Постри́женіє = **постриг**. — Я ще не брав постригу (в ченці). Кн.

Построга́ть = **поструга́ти, темблє** — **погемблюва́ти**.

Построє́ніє = **будова́ння**. С. Л. Ш.

Постро́єнка = **1. д. Построє́ніє**.

2. будо́ва (С. Л. Ш.), **будівля** (С. Ш.), **будова́ння** (С. З. Л.), **будівнок** (С. Л. Ш.). — Сьвітлиця по старосьвітські зроблена, як по старих будовах позоставало ся. (І. Ст. — Чай дїяр, того і будовавня. Ст. Л. — Подварок... во всім на все, в плацом, з будовавнєм, в огородам. Кїев. Ст.

Постро́їть, ся = **1. постро́їти, побудува́ти, ся, абудува́ти** (С. Л.), **ви́будувати, поставити, з каміню, з цєгли** — **пому́ровати, ви́муровати, змуровати**. — Построїди вони собі хатку та й живуть. п. к. — Побудував литвини церкву. п. к. — Щоб де було саїй крам складати, він у дворї комору збудував. Б. Г. — Збудуй хату з лободя, а в чужю не води. п. и. — Не відразу Каїа збудувано. п. пр. — Яворя зрубили, трупу збудував. п. и. — Кєлії од себе збудуваної не міг продавати. Б. Н. — Сьвітлиця напрогата старої хати собі вбудував. Ос. — Поставляю хату і кімнату. К. Ш. — Тодї він змурован високу башту. п. о. Грїнч.

2. вшикувати (С. З.), пошикувати, ушиковати, ся (С. З. Ш.). — Вшикувавши полки спільно з німецькими силами. Кіев. Ст. — Військо належає ушиковати. Л. В. — Стрелецько, вшикувалось військо, в похід ставало вступати зараз. Ст. С. — Ізбілось військо, поки вшикувалось, нарешту наля сьмопали і гармати. І. Г.

Пострѣлка = **посторобок**. С. Л. — Скаже, як теля на посторонку. п. пр.

Пострѣлочный = **посторожковий**.

Постругати = **д. Посторогати**.

Пострѣбнож = **д. Пострѣль** 2 (адр.).

Пострѣлывать = **стріляти, палити, таракати** (яноді).

Пострѣль = 1. удър, грець (д. Аполлѣсія). 2. шибеник, паливода. **пустун, брикун, адр. дустунчик, брикунець**.

3. рос. *Anemone patens* L. = **сов, сонтрава, сон блакитний, Бѣлий пострѣль, А. sylvestris L. — **білий сов, біла куряча сліпота**. С. Ан.**

Пострѣлять = **постріляти, перестріляти, вістріляти**. — Усіх вистріляв чачок на озері, ві одної не зосталось. Чайч.

Пострасти, пострихавать, пострихвуть = **струсити, пострушувати**.

Постудати = **постудити, вистудити**.

Постукивать = **стукотити, грюкотити, торохтити, погріляти, токотити**. — Став козак ковіркою по мосту добре погріляти. я. д.

Поступательный = **поступовий**.

Поступать, поступить = 1. **поступовати** (С. З. Л. Жел.), **діяти, робити, чинити, повідити ся, вдіяти** (С. Ш.), **учинити** (С. Л. Ш.), **зробити**. — Отак чиня, як я чиню: любя жінку або чюю. п. п. Пр. д. ще під сл. **Дійствовать і Обраца́ться съ кѣмъ**. — **Поступати правильно, справедливо** = **поправді робити**. — **Поправді робя, поправді й очі вилизуть. п. пр.** — **Поправді робя, доброго кінця сподівай ся. п. пр.** — **Овъ дурно поступилъ** = **він поганю зробив**.

2. **уступати** (С. Ш.), **ставати, уступити** (С. Ш.), **стати**. — **Поступити на службу** = **стати на службу**.

Поступаться, поступаться = **поступати, ся, уступувати** (С. Ш.), **поступити, ся, уступати, уступити** (С. Ш.). — **Поляки поступують, чо в руках не мають. Самойлович. С. З.**

Постушок = **вчинок** (С. Л.), **учінок** (С. З. Ш.), **подія** (С. Жел.). — **Ой та бьеш, не не бьеш за яки вчяки? чи в ж тобі не**

папрала за рік три почыва. п. п. — **Звдливий вчинок Юзефовича приголомши Костомарова. Кн.** — **За той вчинок призначено кару. Кв.** — **До учинку свого нестидливого. Справа. 1865 р. С. З.** — **Не токи треба сповдати ся з учинков, але теж і з мислй. Б. Н.**

Поступленіе = **вступ**.

Поступний = **уступлений**.

Поступчивый = **уступний**. С. Ш.

Поступь = **ходá** (С. З. Л. Жел.), **стúпанья** (С. Жел.), **пóступ** (С. Жел.), **виступка** (С. Жел.). — **Він проходив поуз варту двічі грізною лицарською ходюю. Ст. Г.** — **По-вад водою ходюю тихю пішла. К. Ш.**

Постучати, ся = **постукувати, ся, постукутити, погріюкати, погрюкутити, погуркати, дуже — потаракати, часто — поторохтити, про що дзвінке — поцокотати, попокотити, дверма — похрпнати і т. д. д. Стучати**.

Пость, поста = **піст, піосту, тільки про пісу їму — піснота**. — **Як прийде піст — задереш хвіст. п. пр.** — **Петровъ постъ** = **петрівка, належачий до сього посту — петрівчаний, петрівочний**. — **Рождѣственный постъ** = **пильпівка**. — **Спасовъ постъ** = **спасівка**. С. З. — **Безлікій постъ** = **великий піст, 1-й день його — чистий поведілок, жийлавий понеділок, в жарт — полоскозуб, 1-а неділя В. П. — жийляна, збірна, 4-а неділя В. П. — середохрєсна, середа тїї неділі — Хрєсті, 5-а неділя В. П. — похвальна, субота тїї неділі — похвала, 6-а неділя В. П. — вѣрбна, вѣрбвиця, вѣрбич, 7-а неділя — білий тиждець, четвер на цїей неділі — чистий четвер. — Неділя збір — тече вода з гір. п. пр. — Прийде вѣрбвиця — назад зима вернеть ся. п. пр. — Прийшов вѣрбич — два кожухи тербич. п. пр.**

Постъ, поста = 1. **стійка** (С. Пар.), **бекѣт** (К. З. о Ю. Р.). — **Як на стійці козави. Кот.**

2. **уряд**. С. Жел. — **Сякий тавий уряд лучше, ніж проста служба**.

Постыдять, ся = **д. Постыжаться**.

Постыдный, по = **срамотний, сороміцький; стидкий і т. д. д. Позорный**. — **І забудеть ся срамотня давня година. К. Ш.** — **Ніколи він ще не давав хабарів, обманючи сей сороміцький консисторскій звичай. Лсь. В.** — **Постыдноє положеніе** = **страшівще**.

Постыжати, постыдять, ся = **д. Посрамлять, ся**.

Посты́лий = ости́лий (С. З.), осору́жний (С. З.), обри́дний (С. Л.), обри́длий (С. З.), оги́дний, оги́длий і т. д. д. під сл. Опо́сты́лий.

Посты́лять = обри́дати, обри́длими, ости́лими ставати, осору́жувати ся.

Посты́нути = похолонути, постигнути.

Поста́гивать = постагати, позво́ляти, поспу́шлювати.

Посу́да = посу́да, по́суд (С. Л. Мав.), на́чяня (С. З.), одна штука — посу́дяна, велика для зсипання — вси́пище, мідява — мідни́ця, в котрій розводять крейду — крейда́нка, кам'ява — ка́м'янка, — От асики зерна — сипа́нка, сипа́нь. — Ог яки би зрубать ту вербу, та зробіть жолоба, от добре на всипаще. Хар.

Посу́дник = мі́сник (С. З.), суди́нк. — Пошла на м'яснуку та на полиці. С. З.

Посу́дный = посу́дний. — П. шафа́ = д. Посу́дник.

Посуді́ться = посудіти ся, по́позивати ся, потягати ся.

Посуеті́ться = помету́шити ся.

Посу́ять = наобіщати, наобіщати.

Посу́з = д. Общані́е.

Посу́льний = обіщаний.

Посу́пльвать, посу́пнять, ся = д. Насу́пльвать.

Посурьмі́ть = по́чорніти (волосси).

Посу́точный, но = поденний, но. — На́в'яз ся поде́ляю.

Посу́ху = посу́хому.

Посу́чать = посу́кати, всу́кати.

Посуха́тывать, ся = по́схоплювати, по́схопляти, ся. — Гукав де-які і з рудо́щів аж по́схонлювали ся. О. Ст

Посхо́дяться = по́сходити ся, возі́ходити ся, по́схо́жувати ся.

Посцьї́ються = по́зчїлювати ся.

Посча́стливиться, посча́стливѣть = по́сча́стити, ся (С. Л. З.), по́талани́ти, по́хворту́ннати, по́гаразди́ти ся (Сп.). — Йому по́сча́стило. — Буз дуже радий, що йому скоро по́сча́стило піймать і вьгудувать того́ коня. в. к. Гринч. — Але в тім отхо́ді не по́сча́стило ся їм. Д. С. С. З. — Але не по́таланно міві роздобти чо́го не буде важного. Кн. — Міві, спасви́ Богви, по́хворту́нило. Кроп.

Посчи́тати, ся = по́лічити, по́рахувати, ся. — Я всі гро́ми о́дав тобі? Та не знаю — ось зараз по́лічу. в. о. Гринч. — Не́вїстка по́мотала по́чинки, по́лічила чиси́ці та пасма. Лев. — По́лічили, що доста́ли, по́хворту́нило. Кроп.

ці, вона проивзувало главула. Лев. В. — Вже я хотів йому ребра по́лічити. Кроп. — По́рахував свої заробітки та́й лягла спать. Як.

Пось́в'ятъ = по́зв'їдати.

Пось́в'хаться = по́зв'їдати ся, по́наїзди́ти.

Посы́кати, посы́кнуть = д. Нау́щати і По́дстре́кати.

Посы́лать, посла́ть, ся = сла́ти, заси́ляти, поси́ляти, відси́ляти, посла́ти, засла́ти, відісла́ти, ся, часто — ганя́ти (С. Л.). — Сама сі́дав вечерити, мене посла́ла по воду. в. п. — Та вехай ба́тько листя за́си́ла. в. п. — Раз у раз ганя мене до мі́ста. С. Л.

Посы́латься, посла́ться = здава́ти ся, скла́дати, вда́ти ся (на кого). — Здав ся ца́ган на свої діти. в. пр.

Посы́лає = 1. сла́ння, поси́ляння.

2. по́сылка. С. Жел.

Посы́льний = посла́вець, по́бігач, гині́ць.

Посыпа́ніє = сипа́ння, поси́пання.

Посы́пать, посы́паться, ся = поси́пати, по́сипати, ся, разом багато — поро́снати, борошно́м — по́бороні́ти. — Яблучка так і поро́сула у візок. в. к.

Посы́пка = поси́пання.

Посыха́ть, по́схнути = по́сыхати, усиха́ти (С. Ш.), по́схнути, усихну́ти. — Зверху вершок усихав. в. п.

Пось́в'ятъ, пось́в'ятъ = сі́яти, за́сївати, за́сїяти, по́сїяти (С. Л.), без о́раєк — ва́во́локом. — Посі́ла руту-м'ята́ под водо́ю, та вросла рута-м'ята́ з до́бодою. в. п. — Посі́ш ва́во́локом, то й уро́дять нена́ро́ком. в. пр.

Посѣ́въ = сі́в, по́сїв, за́сїв, за́сїнок (найбільше те що сіють і засїяє); сі́ття (Кр.), сі́вба (С. З. Л.), сі́йба, сі́яння, сі́янка (найбільше на́чя і час). — Ішов він через за́сїв і рева́л ученики його ко́лоски. К. Св. П. — Що єсть за́сїву́ з о́городі. Кієв. Ст. — Равал сі́йба хоч не вродіть, та з ха́ба не зводіть. в. пр. — Гарець, два — уся й сі́йба ваша. Хар.

Посѣ́дѣть = по́сївіти, тро́хи — присі́віти. — Поро́жня голова не по́мисіє, ні по́сміє. в. пр. — **Посѣ́дѣлий** = по́сївілий, сі́вий. — Я б во́ліла по́сївіти в ді́вках, а вже ста́ть за жінку тому Марку. Ст. С.

Пось́кати, пось́чь, ся = 1. зру́бувати, ати́нати (С. Л.), зру́бати, ста́ти (С. Л.), ві́тнути, ся.

2. сі́кти, бі́ти, ви́бити, рівна́ми то-що — шага́ти, шпа́рити, чу́храти, одшма́га-

ти, одчу́рати, вишпарити, лозипою — похво́бити, похворостити, похво́бьскать, ви́хльостати і т. д. д. Вить.

3. д. Засі́кати 3. — Посі́жк капу́сту = пошаткува́ти (шатківницею).

Посі́жк = д. Порубка.

Посі́женити = засія́ти.

Посі́жрати = посі́ркувати.

Посі́жрати = посі́рїти.

Посі́жтитель, няца = відвідач, одвідач. ка (С. Л.), провідач, ка. — У Юргенсов не було вікого з одвідачя П ресторону. Ён — Улябашев — критик Моцарта і разурзавий провідач тулешьового театру. Ка.

Посі́жтити = д. Посі́жати.

Посі́жтовать = 1. пожу́рити ся, посу́мува́ти, потужити.

2. побідкати ся, поре́нствувати.

Посі́жч = д. Посі́жкати.

Посі́жчати, посі́жити = одвідувати, відвідувати, навідувати, ся, одвідати, навідати, ся, провідати, перевідати, завітати до ко́го (К. Д.), часто — вчаща́ти, вва́жувати ся, вна́дїти ся, за коротку годяну — наверта́ти ся, наверну́ти ся. (Пр. д. під с. Наві́стїти).

Посі́жченіе = одвідня, одвідавня (С. Л.), провід, провіда.

Посі́жчати = д. Посі́жвати.

Поса́гательство = поса́г, поса́гання (С. Жел.), ва́жах. — Лядський замах на благочестиве. К. Кр.

Поса́гати, поса́гнути = поса́гати (С. Жел.). ва́жати ся (С. Л.), поса́гнути, пова́жати ся.

Пота́євница, рос. Lathraea Squamaria L. = петрів хрест, ма́слянки, шпара́говий ряст. С. Ав.

Пота́євний, но = та́ємний (С. Ш.), та́їний, но (С. Ш.), пота́йний, пота́ї. — Та́ємні двері. — Та́їний ворог. — Пота́їний собіа. — Пота́ї Бога, щоб і черт не знав. в. пр.

Пота́євати = д. Побрани́ти і Пожу́рити.

Пота́євати = 1. ростоплюва́ти (по ма́лу, на пр. віск).

2. та́нути, ростоплюва́ти ся (по ма́лу, про са́ї і кригу).

Пота́євник = та́їник (С. Ш.), та́ємниця (С. Ш.), пота́їник.

Пота́євн = д. Пота́євний.

Пота́їти, ся = ута́їти (С. Ш.), пота́їти, ся. — Жива хіба не ута́с, чо́го не знав. в. пр.

Пота́ка́ло, пота́ка́льщик, ца = пота́кувач, ка́, пота́ка́йко і д. Поноро́вщик.

Пота́ка́ти = поту́рати (С. З. Л.), пота́ка́ти, подража́ти (С. Л.), пото́ляти. — Коли у тебе гроші є, що не скажи — всяк потурає. брехню за правду всяк приймас. Ал. Св. Д. ще під сл. Поба́жати.

Пота́ка́ти, пота́кнїть = пота́кувати, пота́кнїти.

Пота́ка́нитися = д. Поче́стливитися.

Пота́ка́квати = попи́хати, штовха́ти (по ма́лу), ззаду — підпиха́ти.

Пота́нцова́ти = пота́нцюва́ти.

Пота́радо́ри́ти = подокоти́ти, полопо́їти, подрібо́їти.

Пота́ради́ти = вітри́чити, ся, вірчати, вілупити (о́чі, де-який час), повнтри́чати, повнрї́чувати.

Пота́ска = д. Пота́скава.

Пота́скавати, пота́ска́ти = 1. таска́ти, тяга́ти, воло́кти, пе́рти, тарга́нїти, потаска́ти, потя́гнїти, поволо́ктїти, попе́рти, потарга́нїти, потараба́нїти, поцупа́ти. — Потаг сардешню в діброву, не аа розмову, а щоб зєсти. Б. Г. — Хіба яка зєвїрюжа за ноги у байрає поцупувать. н. д.

2. тяга́ти, кра́сти, потя́гнїти, покра́сти. — Хтось у мене тягає гроші.

Пота́скунъ = воло́ко́га, ба́хур (С. Ш.), курва́ль. — Чоловіка має. а з бахурами водить ся С. Аф.

Пота́ска́ха, пота́ска́шка = шлю́ндра, шлю́ха (С. З.), ма́дрьо́га, повія́, па́плюга, па́плюга (С. З. Л.), підті́панка (С. З.), поті́ша́ха (С. Л.), по́йла, хлю́рка (С. Л.), діпа́нка, ла́рва (С. З.), хвнндо́рка, ку́рва (С. З. Л.), фвнндо́рка (С. Ш.), шку́ра, ка́толу́пївна — У городі не без ду́рпа, а у селі не без курви. в. пр. — На віно бути вірною весь вік. коли за те... одно зневажило слово і з потіпахою мене зрівняє. Сам. — Зрадїв, що жива заслэбла таї звайшов собі нато́лу́пївну. Ён.

Пота́ска́ва = та́ска (С. Ш.), таска́ння (С. Ш.), по́таска, халазія (С. З. Л. Ш.), про́чуха́н (С. З. Л.), про́чуха́нка (С. З.), пово́лочка, ті́пачка, прас, чуба́нїна, чубрі́й, накарпа́с (С. З.). — Дать пота́ска́чу = халазію, про́чуха́на, чубрі́й да́ти. — Получив добру халазію, він видавати з тебе олію. Кот. — Дати йому про́чухана. С. З. — Пішли кудачні накарпаси, в виски і в зуби стусани. Кот. — Дали Рутульцям накарпас. Кот.

Пота́тї́йка, шт. Урпра ерорс = б́уд.

Пота́тї́кнїть = о́дудїв.

Пота́тчикь, ца = пота́кач, ка, пота́ка́йло і д. Поноро́вщик.

Потáчка = **поторáння** (С. Л.), **пóпуск** (С. Л. Ос.), **пóпуст**, **пóтбля** (С. З.), **потáчка** (С. Жел.) і **д. Пóблáжка**.

Потáшь = **пóтáш** (С. Жел.), **смальцýга**, **смальцýга**.

Потáшний = **потáмоший**, **смальцýшний**.
— **П. заводъ** = **потáшня** (С. Л. Жел.), **смальцýга** (С. З.), **смальцýшний заводъ**, **бýда** (С. Жел. Л.).

Потáщитъ, **ся** = 1. **потягти**, **поволокти** (С. Л.), **полéрти**, **потáрти** (С. Ш.), **пóцýнити** (С. Л. Ос.), **потарабáчити**, **потаргáнчити**, **попровáдити**. — **Вовк поцýнив вóвцю**. С. Л. Д. **теж** **під сá. Потаскáть** 1. 2. **потягти**, **ся** (С. Л.), **поволокти** **ся** (С. Л.), **пóплéнтати** **ся**, **пóхáти** **ся** (С. З. Л. Ос.). — **Підпав** **ся** **на вога**, **здихнув** **тяжко**, **таї поаентавсь** **сердега** **в дорогу**. Ос. Д. **теж** **під сá. Полаестись**.

Потвердѣтъ = **потверд́шати**.

Потворство = **д. Пóблáжка**, **Поворóвка** і **Потáчка**.

Потворствовать = **поторáти**, **потоляти** і **т. д. д. Пóблáжати** і **Потакáти**. — **А він хоч бачитъ та мовчягъ, грíхам великим потурає**. К. Ш. — **Отгає, так! Потурай їм...** **Може волясь і вбють меве**. Кр.

Потворщикъ, **ца** = **д. Потáтчикъ**, **ца**.

Потѣмки = **темята** (С. Л.), **пíтьма**. — **Въ потѣжкахъ** = **смерькохъ**, **поночі** (С. З. Л.), **пóтежки**, **пóтепцу**. — **Мя вíхали вже смервом**. — **Поночі шлюбу не давати**. Ис. Колинський. С. З. — **Хто вíзидитъ повочі, той шукає немочі**. в. пр. — **Звелія засвѣтити свѣтло**, **бо поночі нудно сидіти**. в. о.

Потемнѣть = **д. Потемнѣти**.

Потемнѣлый = **потемнілий**, **помѣрхлий** (**про блиск**).

Потемнѣть = **потемніти**, **потемнішати** (С. Ш.), **потьмаріти**, **потьмаріти**, **потьміти** **ся**, **потьмаріти** **ся**, **на дворі** — **посутеніти**, **поночіти** (Ман.), **про блиск** — **помѣрхнути**. — **На дворі вже посутеніло**. — **Хвй ще більше поночіє**. Ман.

Потемнѣти, **потемнѣти**, **ся** = **теміти** (С. Ш.), **тьміти** (С. Ш.), **потемніти**, **ся** (С. Ш.) і **д. Затемнѣти** і **Умрачати**.

Потеплѣть = **потепліти**, **потеплішати**. — **На дворі потепліло**.

Потерсѣать = **посмикати**, **посіпати**, **пошарпати**, **про волося**, **пíр'язь** — **подрáти**, **поскóубти**, **про льон**, **коволоп** — **подрáти**.

Потерѣть, **ся** = **терніти**, **потѣрти**, **ся**, **вiктем** — **пошарувати**, **пошарудити**, **тiло вiрвовкою** або **що** — **пошибрати**, **по-**

шiмугляти, **що** **побудь** **сагом**, **двогтем** **тощо** — **пошмарувати**. — **Суди, туди тернув, тай далі махнув**. в. пр. — **Кайдань залізо ноги пошмугляло**, **біле тіло молодече** **коже** **кості** **пошмугляло**. Гр. Чайч.

Потерзати, **ся** = 1. **подрáти**, **подерти**, **пошáрпати**, **ся**.

2. **помóчати**, **ся**.

Потерпѣть = **потерпіти**, **наложити**. — **Щоб** **валожив** **зрадник** **головою**. в. п. — **П. Фіáско**, **в. неудáчу** = **пiймáти** **облизя** (С. З.), **в сватáнні** — **гарбузáв збiсти**. С. Аф. З.

Потѣра = **згуба** (С. З. Л.), **утрáта** (С. Ш.), **трáта** (С. Ш.), **втрáта**, **стрáта** (С. Л.), **шкóда** (С. З. Л.), **загубля**, **пропáжа**, **втѣрря**. — **Чия згуба**, **в того рiчнi повна губа**. в. пр. — **Не сто кiп утрати**. в. пр. — **Не хочеш втрати** — **не лiзь нi а куми нi а свати**. в. пр. — **Чи зиск, чи трата** — **одна завдата**. в. пр. — **Хто же мeнi страту нагорóдвть?** в. п. — **Двай тодi шукати загублi**. в. о. — **Ох яка велика атери!** **аж два шати!** Кр.

Потѣрянный = **загублений**, **згублений**, **втрáчений**, **пропáлий**, **пропáний**. С. Л. — **Прбáнци грошi** — **Пропáний чоловік**.

Потѣрять, **ся** = **загубити**, **згубити**, **ся** (С. Аф. З. Л.), **утрáтити** (С. Ш.), **стрáтити**, **утеряти**, **ся** (С. Ш.), **потерати**, **посiяти**, **рiшити** **ся** (С. Л.), **стеряти** **ся**. — **Загубив десь люлька**. С. Аф. — **Підп, там чоловік загубив сало**, **то й твое**. в. в. — **Що сорому** **варобила**, **добру славу загубила**. Мова. — **По опеньки ходила**, **запасчаву згубила**. в. п. — **Місяцю з раю**, **свiтi пашою короваю**, **абисьню** **не збулдзлц**, **корови** **не згубила**. в. п. **Под**. — **Лучче з розумним згубяти**, **як а дурним знати**. в. пр. — **Сумно так зробилось**, **неначе я що дороге згубила**. К. К. — **Панська ласка до порога**, **а порiг переступав**, **то вже ласку утратив**. в. пр. — **А пановi** **ве хотiлось утратити** **такого** **чоловіка**. в. в. Гринч. — **Потерив же соловей голос** **через ячвий колос**, **потерив же козак долю** **через свою волю**. в. п. — **Вона зовсiм стерла** **ся** — **ве знав**, **шо й робить**. **Одним поглядом** **усе скаже** і **я знов збожеволю** і **стерюсь**. Кр. — **Потѣрять** **врѣмя** = **вгáяти**, **прогáйнувати**, **проварнувати**, **байдикуючи** — **пробайдикувати**. — **П. довѣрiє** = **зневѣрити** **ся**. — **Як його зневѣрати** **ся** **до рiдної дѣтини**. Кв. **П. дѣвственностъ** = **вiнок загубити**, **скартовати** **ся**. — **Он** — **теща** **а хамутi!** **не доглядiла дочку**, **дiвчя скатовала** **ся** **до шлюбу**. Кр. (**Пр. д.** **ще** **під сá. Дѣвственностъ**). — **Потѣрять** **явногo** = **перегубити**, **почагублювати**. — **М. мужество**,

енергію = обабити ся. — П. м'янія = проциганити. — П. с'ялу = висмиляти ся, виснажити ся. — П. сованіле = оп'яморочити ся, стеряти ся. — Сьвідомости нема, він стеряв ся... швидко по лікарів. Кн. — З переляку Люся стеряла ся і немов її стома поставило: тільки очима блимає. Кн.

Потесать = потесати, гемблем — погемблювати.

Потёс = стёрно́, праві́ло, трепло́, бабайка (Аф.). Пр. д. під сл. Весло́.

Потечь = потекти́, дуже — ринути, гунути (С. Л.), великими краплями — покотитись. — І покотились із очей до долу сльози. К. Ш. — Покотилась сльоза. Бот.

Потирать, са = терти, натирати, ся (троха), потирати.

Потяхоньку, потихохонько = тихенько (С. Ш.), тихісенько (С. Ш.), стіха, потіху, стихенька, потихісеньку, тихієм, тихом (С. Л. Ш.), тихісенько (С. Ш.), помалу (С. Л.), помаленьку (С. Л.), нішком, ніщечком (С. З.). — Сиди тихенько, щоб не знало тебе лисенко. в. пр. — А літа плавають за нами, плавають собі стиха, забирають за собою і добро і лихо. К. Ш. — До альшої йдеш, а до мене стиха — помаленьку голос подавай. в. п. — Вийди, Грицю, на улицю і ти, Коваленку, — пожартуєм, понустуєм стиха помаленьку. в. п. — Милви доля за водою, а в стиха з тобою. в. п. — Білі руки до серденька ломать, своїй мовці стихенька говорити. в. п. — Вітер вібм потиху зворухне галля. Кроп. — Потихісеньку-помалесеньку, моя матінко, йди — спати п'являчи в рублений коморі, гляди ж його не розбуди. в. п. — Нахили ся тишком-нашком над рум'яним білим личком. Руд.

Потлівость = потлівість.

Потлівый = потливий, пітнявий.

Потліть, ся = потліти.

Потлийк = Пітійк (повість, що підкладають ся під сідло і черезсідельник).

Потный = спітятий, пітний.

Потовой = 1. потовий (С. Жел.). 2. д. Пбтвий.

Потогонный = потовий.

Потогонъ, рос. Imperatoria Ostruthium L. = царь-зілля, стародуб. С. Ав.

Потокъ = потік, течія́ (С. Л. Ш.). течей (С. Л. Ш.), течій, водотеча (С. Л.), струмок (С. Л. З.), стружень (С. Л.), буркотлий — бурчак (С. Аф. Л.). — Ходить сорока коло потога тай ярче. в. п. — Річки немає, а там тільки течія невелика. в. о.

Потолкати, потолкнуть, ся = поціати, поштóвіати, поштурхати, пошкнуди, ся і т. д.

Потолковать = поблзкати. — Сідай та побалакаєм.

Потолокъ = стелія. С. З. — Стелія увігнулась, серед хати стояв стовп і підперав сволок. Лев. — В хаті часто та весело, як у віночку, і стелія і стіни вибілені. Кн. — Казав дяк, що курки не їсть, а на стелі повно кісточок. в. пр.

Потолочина = стелина (можна дошка або брус, з котрих кладеть ся стелія).

Потолочний = стелевий.

Потолочь, ся = потовіти, ся, потовеначити, росляну — вітолочити, віпасти.

Потолниться = потóвнити ся.

Потолстеть = потóвщати, погляднати, посітчати, в жарт — запузати́ти. — І поглашчала лисичка і така ситенька стала. Гр. Чайч. — Скільки не їж — не забатієш, а запузати́єш. в. пр.

Потоль = поті, потіль, діти, дітіль і д. Дотóль.

Потомить, ся = поморити, ся; понудити, ся.

Потомно = том'яні. — Почав видавати словарь томама.

Потомок = потóмок (С. Жел.), нащадок (С. Жел.), далекий — щадок (С. З. Л.), відрідок. — Потомо гетьмана дурного і презавзятий патрют. К. Ш. — Пропав — і нащадку нема. в. пр.

Потомственный = потóмний, нащадний. С. Жел. — Се земля моя, потомна, з батька, з діда, з прадіда. Кн.

Потомственность = потóмність. С. Жел.

Потомство = потóмство, пащад (С. Жел.), нащадки, нащадок (С. Л.), плід, породження, насліддя, зневажливо — кодіо (С. З.). — Не малюч по собі потомство. Киев. Ст. — Щоб йому дихать не дало з його нащадком. в. пр. — Промінь слави сьє над головами далених нащадків його. Кн. — Полане хочуть вигубуть нас усіх з нащадком. Бар. О. — Який дід, такий його й плід. в. пр.

Потому = бо (С. Аф. Л.), затім (С. З. Л.), затім що (С. Л.), тогó, тогó що (С. Ш.), через те (С. Л.), оттім, том'ю, тим (С. Ш.), для тогó, задля тогó. — Казав не пий горілки, голова болітиме, бо тепер душно. С. Аф. — Тим то ворога і жуть в снівах, що між нами ростич. Кн. — Чого рвеш? Того, що побіля. С. Ш. — Чому чорт не орав, тому й сити не буде. в. пр. — **Потому** йменно = том'ю саме, оттім би

- то. — Потому то и вѣтъ = тиє бо й ба!
- Потомъ** = потім, потім то́го (С. Д.), пото́му, після то́го, опісля, навпісля, навпослі, потім (С. З.), відтак (Гал.), далі (С. Л.), а далі (С. Л.), наслідок (С. Л.). — По обіді віддихали, потім коси покладали. н. п. — Ой ти тепер кажеш, що я зоря ясна, в потому скажеш, що доля нещасна. н. п. — Щоб есь на потом пь мене не плакав. Мазепа. С. З.
- Потонуть** = потонути, втонути, утонуть, у(в)топіти ся. — Плав, плав та на березі й утонув. С. Ш.
- Потончати, потоніть** = потончати, потоншати. С. Ш.
- Потопати, потопнути, потонуть** = топнути, потопати, потопути, утопути, потопнути. — Павле! зобиди плавле. Брешеш, Антоне, тож вонь тоне. н. пр. — Всі заходали ся виливати воду, щоб не потоп корабель. Чайч. — На Чорному морі потопали — пропадали. К. Ш.
- Потопати** = потопати, потупати (С. Ш.), потупцювати, потупкувати.
- Потопляти, потопити, ся** = топити, у(в)топіти, ся, затоплювати, затопити. С. Аф.
- Потоптати, ся** = потоптати, ся. С. Ш. — Топчу, топчу рист! Дай, Боже, потоптати і того року діджати. н. пр.
- Потопиъ** = потопи.
- Поторговати, ся** = 1. поторгувати, покрамарювати, покрамувати, покушцювати, погавдлювати, в шинку — пошинкувати, пошинкарувати, на базарі — побазарювати, на армарку — поярмаркувати.
2. поторгувати ся, поторжити ся (С. Ш.).
- Потормосити** = посмікати, посіпати, поторсати, потермосити (С. Ш.).
- Поторопити, ся** = поскорити, ся (С. Л.), поспішити, ся (С. Л.), похопити ся.
- Поторчатъ** = постирчати.
- Потосковати** = посухувати, потужити, доводі — попотужити (Ос.), попожурити ся і д. Попечалитись.
- Поточана** = д. Мотокъ.
- Поточати** = погострити.
- Поточный** = поточковий.
- Потошнить** = ванудити, завадати. — Занудило трохи.
- Потрава** = спаш (С. З. Л.), вбій (Лев.), потодоч (Лев.), стравля. — Візьми за спаш. С. З. — Горобці швидко зв'їли, а синица у спаш попала. н. пр. — Живе а синих спаша: скупне стрижча парю — плати йому три злотих. Бл. — Штрап за збій. Лев.
- Потравити** = 1. снасти (С. З.), снашити, потолочити, стравити, потравити (С. З.).
2. пополювати.
3. поцькувати.
- Потратити** = потратити, протратити, витратити, ся, про кільках — повтрачувати ся, познаючися — пропознати (Лев.), марно — помантати, поціндрити, промантати, проціндрити.
- Потрафляти, потрафити** = 1. потрафляти, у(в)трафляти (С. Ш.), влучати, потрафляти, у(в)трафити (С. Ш.), влучити.
2. годити, догодити, догодити. — На него трудно потрафити = йому трудно догодити.
- Потребленіе** = у(в)живання (С. Ш.), поживання, ужиток (С. Ш.), вжиток, уживок (С. Ш.), уживица (С. Ш.), споживок (С. З.), спожив, спожива (С. Жел.). — Для спільного всім уживання. Пр. — Рода, Боже, жито пшеницю добрим людям на живицю. н. п.
- Потреблять, потребіть** = у(в)живати (С. Жел. Ш.), поживати, вжити, пожити, спожити (Лев.). — Сидити Марко з матірью на столі і вечерю поживають вуси. Ст. С. — Чи ле лучше вам із палани з убогом хліб-сіл уживати. н. д. — Бжолі спожили усю сату. Лев.
- Потребность** = потреба (С. З. Л.), потребизна (С. Жел. Ос.), обіідність. — Потребі вница немає. н. пр.
- Потребный** = д. Надобный і Необходимый 1.
- Потребовать** = потребувати, правити.
- Потрєвожить** = потурбувати, потрєвожити (людю), сполохати, сполошити (птицю, звїр), аршити, врухнути (яку вещь), у(в)разити (равну, болячку), поколошкати, розколошкати (волосся). — Не доторжай ся до плечей, бо ураши болячку. С. Л.
- Потрєпати** = потрїпати, крилами — поллопотїти.
- Потрєскать** = потрїскати, полбати, пожертв.
- Потрєскаться** = потрїскати ся, порєпати ся (С. Л.), полўскати ся, полобати ся, розлўскати ся, порозтрїскувати ся. — Аж шура на їх порепалася. К. Х. — Руки порепалася. — Насїнями огрїкв вше порепали ся. Кн.
- Потрещать** = потрїсати (С. Л.), потрїскотати (С. Л.), потрїскотити, потїркати, про масло, сало — пошкварчати.

Потро́говати, потро́гати = торкати, доткати, чіпати, займати, поторкати, ся, доторкнути, ся, доторкнути ся.

Потро́хъ, частіше мн. потро́хъ, потро́хи = потрух (С. З.) у птицъ, а у жавоткии д. Внутренности.

Потро́шати = тельбушити (С. Ш.), требушити, пінрати (С. З.), рощивати, перешивати. — Слуги стали рощивати рибу і пайшли ключі. п. к. Гринч. — Патрати гусей.

Потрудати = утруднити; потурбувати ся.

Потруді́тися = 1. попрацювати, поробити. С. Д. — Поробив я на своєму віку чимало. 2. потурбувати ся, поклопотати ся, пошкудувати ся.

Потру́шити (надъ кѣнь) = поськити ся, поглузувати, покешкувати (з кого).

Потрусіть = потрусити.

Потрусіть = поботати ся.

Потру́шувати = тріхи бойтись.

Потраса́ть, потря́сти = 1. трясіти (С. Ш.), трусити, тóрсати (С. Ш.), потрясті, потрусити, потóрсати.

2. хитати, захитати, захитвѣти і д. Поколебати 1.

Потрасе́ніе = 1. трясіння, трусіня.

2. хитання, захитання.

3. колотвѣча (С. Д.), рóзрух, трѣса (С. З.). — Вчанив вси нсу і поміж павами великую трусу. н. д.

Потра́хувати = трусити.

Поту́ги = хвѣтки, нерѣйхи.

Поту́да = дѣти і т. д. д. Дотóдъ.

Потужити = потужити і т. д. д. Попечалитись.

Потужити = побіти, одлушити і т. д. д. Поколотити.

Потужити, потупити, ся = потупляти (С. Жел.), потупити, у(в)тупити, ся (С. Ш.), пошюпити, ся (С. З.). — Очи в землю втупав. Ос. — Есей похнюивсь, дослухав ся, Сивила цю йому верзла. Кот. — Вона до його засочкою, голубе мій! а він похнюив ся, мовчить, очей не підведе... Кв.

Потускнати = помёркнути.

Потускнѣть = помёркнути, потьмѣти ся, потьмарити.

Потухати, потухнути = гаснути, перегадати, погасати, у(в)гасати (С. Ш.), пригасати. погаснути, угаснути (С. Ш.), пригаснути. — Гаснуть очи, заснули думи, серце спить. К. Ш. — Гасне люлька в роті. К. Ш. — Горять не вчасас. К. Ш.

Потучити = погляджати.

Потушати, потушити = 1. тушити (С. Ш.), гасити (С. Д.), потушити, погасити (С. Д.), у(в)гасити (С. Ш.). — За царя Горошка, як людей було трошка, як сніг горів, а соломою тушили. н. пр. — Цибіг на пожежу, а вже й потушли. н. о.

2. галувати, тушити, угалувати (С. Ш.), утихопирити, потушити. — Мовчанка не пушити, а все гнѣ тушити. п. пр.

Потчевати, поотчевати = угощати (С. Ш.), гостити, частувати (С. Д. З.), угостити (С. Ш.), почастувати (С. З.), трак(х)тувати (С. З. Д. Ш.), потракувати. — Бать у мене отець-мати будуть шаиувати, медом вином козаченька будуть частувати. п. п. — А у мене уесь рід багатий, будуть мене часго частувати. п. п. — І зараз попросивши в хату, горіакою почастував. Кот.

Потчеваніе = частування, трак(х)товання. С. Д. Ш. — Яке частування, таке й дякування. н. пр

Потчітати = постарати ся, посилкувати ся.

Потъ = 1. піт. — Бурак робить, заробляє, аж піт очі заливає. н. п. — Працюю до кривавого поту. н. пр.

2. риба *Pylaeus macrocephalus* = дивогливець (С. Пар.), плевун (С. Жел. Пар.).

Потѣка, у виразі: „онъ у него на потѣкахъ“ = він у нього за пошѣча.

Потѣкати = 1. ткати.

2. пхати, попихати.

Потѣлиця = потѣлишник. С. З. (Удар по потялиці, а не сама потялиця, порівнай: Затылокъ).

Потѣсачю = тисачами, з тисачі. — Тисачами гинуть. К. Ш. — Він платить з тисачі (вв пр. з тисачі цегла при будові).

Потѣчка = тумак (С. Ш.), стусан (С. З.), штурхан, штурхалець.

Потѣлий = спитілий.

Потѣле = потіня.

Потѣсенити, ся = потіснѣти, ся (С. Д.), стиснѣти, ся.

Потѣть, вспотѣть = шитѣти, дуже — упривати, спитѣти, удрѣти (С. Ш.). — Поки не упріта, лоти не уміти. н. пр.

Потѣха = потіха (С. Д.), кумедія, чудасія, чудородія (Полт. Чайч.).

Потѣшати, потѣшити, ся = потішати, забавляти, потішити, забавити, ся (С. А. ф.).

Потѣшнякъ, ца = д. Забавникъ, ца.

Потѣшныи = втішаний, кумедный (С. З. Д.), чудородный. — Втішаний хлопцев. — Чу-

дорогва людова. Полт. Чайч. — Кумедна казка. С. З.

Потягивать, потяну́ть, ся = 1. тягті, потягті, ся (С. Л.), поцупити. — То збоку уціше, то спереду поцупати. Гул. Ар. — Потяну́ться за кѣмъ = поцупіти ся, потягті ся.

2. д. Попива́ть.

Потягиваніе = тягáння, потягáння; пóтягв.

Потягота = пóтяги.

Потяжелѣть = повáжчатп.

Побавать = збáвити, одбáвити (трохи).

Побавюват = заколихати (помазу).

Побурать = прибрáти (трохи).

Побу́ть = убу́ти (С. Ш.), збу́ти (трохи). — Вода трохи збу́ла.

Поувеза́ти, поувеза́ть = повивóзити.

Поувести́, поувести́ = повивóдити.

Поувоа́ть = повивóзити, поввóзити.

Поуговорі́ть = умóвити (по троху).

Поугомоні́ть, ся = у(в)гаму́вати, ся.

Поугорáть = учáдити, почáдити (трохи або багатом).

Поудивля́ться = подивува́ти, продивува́ти, ся.

Поудя́ть = поудити, половáти рáбу (удкою).

Поужива́ть = повечѣрати. — Повечерявши, вони полягали всі спати. в. о. Гріч.

Поукла́сть = повкладáти. — Повкладали дѣтей спати. — Повкладав свої книжки в скриню.

Поукра́сити = пооздóблювати, квітками — поуквітчувати, заквітчáти, цвншиками — пообцьвяхóувати.

Поукроті́ть = погамувáти.

Поукложі́ть = д. Поукла́сть.

Поуменьши́ть, ся = змѣншити, ся, про де-клямо — помѣншувати, ся.

Поумні́ть = порозумі́ти, порозумі́шатп. — Догадав си очкур завяззати, та й думає, що порозумі́шав. в. пр.

Поуправля́ть = поорóдовати, покерувáти, поправáти, проорóдовати і т. д.

Поупря́миться = поажáгати ся, посуше-речáти ся, попручáти ся.

Поусѣрствовáть = пришильнува́ти. — Ну, нуо пришильну́ю! н. п.

Поускóрити = прискóрити.

Поуспоко́ить, си = вгамувáти, ся, заспо-ко́йти, ся (трохи).

Поустарѣ́ть = постáрити, пристáрити ся, про людину — підтоитáти ся.

Путру́ = зра́на, у(в)ра́нці, у(в)ра́нці

(С. З. Ш.), рáнком. — Помер козак в недѣленьку вранці, положив козяка в свѣтлиці на лавці. н. п. — Вийшли в поле косарі косити ранком на зорі. н. п. — Заутра вранці, як підем по зайці. н. пр. — Зрава ви́хан і на обід поспів.

Похáжвять = поженнихáти ся, полици́ти ся, проженхáти ѿя, за кількомá — переженхáти ся. — Батько ще казали, щоб и й поженхав ся. Кв.

Походя́ть = повтáкати. — Почувши се, вони не довго ждали, ввади та й повтáкали. Б. Г. — Тоді де-які люди повтáкали з хат. н. к.

Поучáти, поуча́ть, ся = поучáти (С. Жел.), навчáти, научáти, налúчувати, повчáти (С. Л.), навчáти, ся. — Я старший, а ти менший, то тобі зась мене повчати. Крои. — А мати хоче научати. К. Ш. — На все добре налучає, а воно ваче йому позакладало, не чув. Кв.

Поучѣніе = 1. нау́ка, навчáння.

2. д. Прóповѣдъ.

Поучительнáй = поучáючий, научáючий. — Се не тільки рíч цікава, але й дуже потрібна і поучаюча. Бар. О. — Приснив ся сон не тільки цікавий, але й дуже поучаючий. Бар.

Поучі́ть, си = 1. д. Поучáть, ся.

2. повчáти, ся. — Повчив ся троха та й кинув.

3. д. Прочу́ть.

Пофантазі́ровать = похимерувáти, думка́ми в хмарах політáти.

Пофранті́ть = похверпува́ти (С. З. Ш.), поченуріти ся, похáувати ся (С. З.). — Коли вже вам хочеть ся похáувати ся в моєму кобеняці Номис. С. З.

Пофрiшткaть = поспідати.

Пофáркать = поні́рхати, почмáхати.

Похáбникъ, ца = соромітник, безлічннк, ця (С. Ш.).

Похáбный, но = срамóтний, сороміцький (С. З.), сороміньцький, безсорóвий (С. Пар.), стидкий, стидвий, безлічвий (С. Ш.), сорóмно, безсорóмно, без сорóму, — Срамóтні сáпиви аж лицáть. К. Ш. — Не сáпивайте сороміцької, засмáивайте старосвѣтської. н. пр. — Стидних пісєвъ сáпивають. Кр.

Похáбство = безсорóвність. С. Пар.

Похáживать = похóжати. С. Л. — По дво-рику похóжає, на сопечко поглядає. н. п. — Похóжючи по корсунському саду, бачиш... Кв.

Похвалá = хвалá, похвалá, хвальбá (С. Л.), похвальбá. — Хвальбá сорсчки ве

дасть. в. пр. — Кажете, щоб не хвалити вас, то й не буду. Бачу, ви похвалба не любите. Кр.

Похвалівати = похваліти, вихваліти.

Похваліть, ся = д. Похваліть, ся.

Похвальба = хвальба (С. Ш.), хваління, хвасть (С. Ш.), хвалка (С. З. Ш.), прихвальба, похвалка (С. З. Л.). — Хвальба повні торби, а в тих торбах пусто. в. пр. — Дайте санчат хвасть підомачь. в. пр. — Була тая поголоска на всій Україні альбо хвалка од шляхти. Л. С. — Похваляв алаї чинити. Мазепа. С. З.

Похвальний, но = хвальний (С. Ш.), похвальний, но.

Похваліть, ся, похваліть, ся = хваліти (С. Ш.), вихваліти, похваліти, ся; похваліти ся, вахваліти ся, похваліти ся. — Хвали мп, губонько, бо тя роздеру. в. пр. — Все так його хвалить, та вихвалюля. — Похвалили, що добре зробив. — Хвалила ся попада село підпалити. п. п. — Лав, лав, ще й хвалить ся бити. в. п.

Похварівати = хорувати, слабувати, нездужати, недомогати (часто або часами).

Похва́стать = похва́стати, похваліти ся (С. Ш.), повелічати ся.

Похватать = похалати (С. Л. Ш.), похваліти (С. Ш.). — Приїхав копитани, гречанини похалали. п. п.

Похватски = хватсько, хвацько. С. Ш.

Похворать = послабувати, похорувати, проведужати.

Похититель, ница = хапко, хапун (С. Ш.), злодій, ка.

Похитрять = похитрувати.

Похицать, похитить = красти, хапати (С. Ш.), украсти, захопити, захопити. схопити, спірвати, запорвати. — На сухий день чорт жидів хапав. в. пов. — Це не хопець, а настоящий злодій: де що співає, зарав заховає так, що... Кр. — Ну, що вже запарвав, то вже твоє, але другим разом я тобі ребра полічу. Кр.

Похищеніє = крадіж, ва (С. З. Л.), хапанія, хапанка. С. Ш.

Похлебать = посьорбати, похлебати.

Похлѣбка = юшка (С. З. Л.), горохова — горобхвявка, з рабою — сьорба (С. Л.), шерба (С. З. Л.). — Сьорба юшку, на дні раба есть. в. пр. — Ти, Авдруску, хлещи юшку, а я мясце. Бо мене дитина ссе. в. пр.

Похлѣбочный = ющечний. С. Л.

Похлѣбывать = сьорбати, хлебати (часто або потроху).

Похлѣстывать, похлѣстать = хвіськати, похвіськати.

Похлопать = поляскати, поляцати, поплескати.

Похлопотать = поклонотати, ся, попоходити, поіккувати ся. С. Л. — Багато я попоходив біля неї. С. Л.

Похлытать = д. Похлестать.

Похмелье = похмілля, похміль. — Голова болять з похмілля. — На похмілля знемагає. в. д.

Похмуриться = вахмірити ся, насунити ся, похмурити ся.

Похныбать = похліпати, похикати.

Походатайствовать = поклонотати.

Походить (на кого або на що) = вдавати (С. Л.), поіходити (ва кого або на що), вдавати ся (в кого. С. Л.), скидати ся (ва кого або на що). — Чи я тобі не вродливий, чи не в тебе вдан са! К. Ш. — Їю мій батько робив гладко, а я в його вдан ся. в. п. — Оця нобила сидидає ся на ту лошичку, що позаторі... Кв. — А воно на те сидидає ся. Кв.

Походить = походити.

Походка = хода (С. З. Л. Жел.), хід (С. Ш.), хідня (С. Ш.), похід, похід. — Я вашу сестру й по ході й по очах наскрізь бачу. Лев. Б. — Що то за личко хороше! а хода яка... і не бачивши видочка по ході одній можна б сваати, що се небеса урода. Зівьк. — Зовсім батькова хідня. Херс. — Д. ще під са. Поступь. — Съ утіною похідкою = качконогій. — Ач яка качконога. Св.

Походный = похідний.

Походъ = 1. похід, похід, вицрава. С. Жел. — Засвистяли козаченьки в поход а полувочі, заплакала Марусенька своєї ані очі. в. п. — Не вернув ся із походу гусарямоскаль. К. Ш.

2. поваг (ляшок ваги), лішка. — Шість хувтв а повагом (або: а лишкою).

3. збуток, схід, сход. С. Л. — Тепер па сей врам великий збуток.

Походя = хідячи, відодячу, на ході. — Їсти входячу. — На ході зирвав.

Похоженіє, частіше мн. **похожденія** = 1. мандрування.

2. пригода, частіше мн. **пригоди** (С. Жел.), приключка (С. Пар.).

Похожій = схожій (С. Л. З.), похожій, подібий, парістий, цілком — викапаній, на зуб — лубоватий, на омакціон — оклецьковатий і т. д. — Похожа свиня на коня. в. пр. — Сви — викапаній бать-

- ко. — Быть похожий = д. Походять (на кого або на що).
- Похозійничать, похозійствовать** = похазіянувати, погосподарювати.
- Похолодѣть** = похолодіти, похолодіти, похолоднішати, постуденіти. — На дворі похолодішало.
- Похоронить, ся** = 1. поховати, ся (С. З. Л.), заховати. — Легше міні, дою, тебе поховати, а ніж міні та за його тебе замідати. в. п. — Поховали пана отамана в сиружемлю глибоко. в. п. — У холодній лмі мене поховали, ще й погами землю зверху приптали. Гр. Чайч. — Не жури ся, мій мийий, не дай серцю тугу, а яя умру — поховаш, озмеш собі другу. в. п. Под. — Були батько й мати, та судилося ковакові обох поховати. П. Пр. — А ляха ще буде, буде, поья заховють. К. Ш.
2. сховати, поховати, ся, багато — переховати, ся, попереховувати. — Дівчинонько, мое серце, сховай мене під ряденце. в. п. — Сховались тай поपालсь. в. пр. — Багато переховав краденога.
- Похоронный** = похоронний, погребний (С. З.). — Погребная одрава. С. З.
- Похороны** = похорон, поховання, хоронення, погреб (С. З.).
- Похорохоряться** = поприндяться, поиндичити ся.
- Похоромѣть** = покрощати (С. З. Л.), погарнішати, получчати, полпшати, помалшати, погарніти, почерпурити, виладити, вилудити, про постать — постатити. — Прибери пня, то й він покращає. в. пр. — Ящоб міні вадити, авь погарніти. О. Ст. — Яийсь мярпавий був хлопець, а бач як вилудив. в. о. — Ян вона погарнішала!
- Похотливый, во** = похотлівий. во (С. Жел.), пожадливий (С. Ж.), женихливий. — Не колода вже, а женихлява, усе до парубків хилить ся. Кн. — Вовни в місясній женихляві — тічкняи ходять. Кн.
- Похотливость** = похоть (С. Л. Жел.), хотлівість, хтлівость (С. Ж.), жирування (С. Л.), пожадлівість (С. Ж.).
- Похоть** = д. Похотлівость.
- Похохотать** = пореготати, ся, пореготіти.
- Похрабряться** = похрабрувати.
- Похрапывать, храпять** = хроптіти (по малу), похроптіти. — Хропять, аж хата ходором ходять.
- Похрипѣть** = похрипіти, похвачати, похарчати.
- Похристосоваться** = похристосувати ся.
- Похромѣть** = пошкандибати, пошкитилгати. (Пр. д. під св. Пойтї).
- Похрустѣть** = похрумкати, похруммати, похрумчати, похрумтити, похрупотіти.
- Похудшѣть** = погіршати, попоганіти, споганіти. — Маленьке — маленке, а побільшає — погіршає (про дитяву в. пр.).
- Похудѣть** = схуднути, похуднути, охуднути, похундіти, охундіти (С. З. Л.), помарніти (С. Л.), змарніти (С. Аф. З.), на введу — спасти в липї (С. Л.), на тілі — спасти в тіла, в туку, в черева. С. Л. — Поки гладкий схудне, то худий здохне. в. пр. — Він схуд ваче тарани. Лев. В. — Ой вже ж папі сіромахи та без харчі помарніли. в. п. — Так з ляця спала, що й не пізнали. в. о.
- Похудѣлый, похудѣвший** = схудлий, похундлий, змарнілий, помарнілий.
- Похулять** = погудити, поганити, поганьбити.
- Похѣривать, похѣрнить** = д. Захѣривать.
- Поцарапѣть, ся** = подряпати, ся (С. Л.), пошкрѣбати, смакаючи що — пошморгати, пошмугляти. — Там він у терен — хоч там і подряпаєт ся. в. к.
- Поцарствовать** = поцарювати.
- Поцѣстї** = поцѣвистї.
- Поцѣдѣть** = поцѣдити.
- Поцѣловѣть, ся** = поцѣлувати, ся, здорвакочься — поцоломкати ся, в жарт кажучи — цмокнути ся. С. Л. — Обьялись, поцѣлувались як сїд. в. о. — Цмокнув з живкою мосою, вона твою буде. Г. Ар.
- Поцѣлуй** = поцѣлунок. С. Л. — Поцѣлунок той і досї пече мене. Кн.
- Поцѣпнѣть** = поцѣпувати, поцѣпювати.
- Поцѣпнѣть, ся** = поцѣпнѣти, ся (С. З. Л.), причепнѣти, ся (С. З. Л.), очепирнѣти. ся. — Це ніс! Чорт двом ніс, та одному поцепив. в. пр. — Так він як поцѣп бичок, очепиривсь йому за хвїст і поцѣп. в. о. Грїш.
- Почѣвѣть** = поплѣкати (С. Л.), поцѣпкати (Фр.), пожвѣкати.
- Почѣрочно** = чаркати.
- Почѣсту** = часто, часто-густо (Чайч.).
- Почѣще** = частіш (С. Л.), частіше.
- П'ючва** = грунт, ґрунт. С. Л. — Коли б грунт був чорнозем, а то сулісок. Кн. — Шевченко і муза його родились і виростила ґрунтї української народної історїї. Кн. — П'ючва глиниста = глинястий, глеюватий грунт, глиняста земля, глейовина. — П. ветровутая = цїлива. С. З. — Купна неву з цїлюкою. С. З. — П. весча-

ная = піскувата земля. — П. песчаністая = сѹпісок. — П. чернозёмная = чорнозем, чорноземля.

Почва́нїтєся = почва́нїтї ся, попишати ся, побундїчити ся, попрїнядїти ся, побрїшкати.

Почвенний = гручтовий. — Почвенное колесо д. під сл. Колесó.

Почвовѣчески = полкїдськи.

Почемѹ, почѣмѹ = чом (С. З.), чомѹ (С. З.), чогó (С. З.), на щó, прò щó, для чогó, почїи. після чогó. — Чом, чом, чорнобров, чом до мене не прїйшов? в. п. — Чому мнї правда не скажеш? в. п. — Чого мнї тяжко, чого мнї вудно, чого серце плаче, рїдає? К. Ш. — Не знаю що і після чого старї сумужь. К. Ш. — Воть почемѹ = óт через щó, óтòж-тє, от за-длїя тóго. — Почемѹ то = чогóсь, чомѹсь (С. З.).

Пóчерк = писання, пїсьмо (С. Пар.), пóчерк (С. Жел.), рука (С. Жел. Пар.). — Давайтє и розберу — я його руку добре знаю. — Хїба се моя рука? і рука і печатка пїдборні. Км. — Вїв пїдав пїд мою руку. в. о.

Почервїть = 1. почорнїти, вїчорнїти, обчорнїти.

2. д. Захѣрїти.

Почернїть = почорнїти, злегка — прїчорнїти. — Почерпївший = почорнїлий. С. Л. — Ой чого ти почорвїло велелеє поле? Почорвїло я від кровї за вашу волю. К. Ш.

Почернїть, почернїть = черпáти, черпнѹти.

Почерствїть = почерствїти.

Почертїть = порисовáти.

Почертóвски = почортїчі.

Почесáть, си = почесáти, ся, тїло руками — почухати. почухáрїти, поскрѣбáти, ся. — Почесáть язїкѹ = помащáкувати.

Почѣствовать = пошанувáти, у(в)шанувáти (С. Ш.). — Ушанувала його добрим словом і прївїтанням.

Почѣсть = шанóба (С. З. Л.), шáна (С. З. Л.), повáга (С. Л.), почѣстка. — На що та й шанóба, як добре слово. и. пр.

Почесѹха = корóста.

Почѣтний = почѣтний. С. З. Л. — Панове Запорозцї! просїмо на почѣсе (місце). С. Л. — Тетарївна-Немарївна почѣсного роду. К. Ш.

Почѣть = шанóба, честь, повáга, почѣст-

ка. — Спасїбі вам, панове-молодцї, прєславї Запорозцї, за честь, за славу, за повагу, що ав мїні учинїли. К. Ш. — Хороброму у вас хвала і слава, розумовому шанóба і повага. К. Ш. — Не дивїли ся чї родїч, чї чужїй прãходатї, всїєне тут було шанóбу по собї вãходїть. Мак. Д. ще пїд сл. Почѣсть.

Пóчечний = вїркóвий.

Почечѹйникѹ, почечѹйна трава, п. бредѣна, п. гóрець, рос. Polygonum Persicaria L. = гїрчáк. С. Ан.

Почивáльний = спочивáльний.

Почивáльня = спочивáльня, спáльня.

Почивáнїє = спочивáнїя (С. З.), спочїнок.

Почивáть, почїть, опочїть = 1. спочивáти, спочїти. — Прїйдїть пїзнїше, бо пав ще спочивáють — Батюшка після обїд спочивáють.

2. спочивáти, спочїти, опочїти, умѣрти, помѣрти. перестáвити ся, полягїти. — Т. Шевченко родив ся 25 лютого 1814 р. опочив 26 лютого 1861 р. (в напису на його могїлї). — Поїхав в Італїю і там погїл. Кв. **Почивáть, почáть** = починáти, зачїнáти і т. д. д. Начинáть.

Почивáвзятї, починїть = ладнáти (С. Л.), лáгодити (С. З. Л.), лáдити (С. Л.), справлãти (С. Л.), поправлãти, троха — пїдлáгожувáти, пїдлáжувáти, полáгодити (С. З.), позалáти, валáгодити, валáднãти, валáднувáти, справлїти, поправлїти, пїдлáгодити, пїдлáдити, пїдлáднãти, одѣжу — латáти (С. З.), волатáти. залатáти (С. З.), пїдлатáти, влáтувати. влатáти. — Треба вїз полáгодити. — Полáгодити чоботи. Кр. — Влатати треба старий кожух. Полт. Чвїч. — Церкву-домовину нема кому полáгодятї на тїй Україні. К. Ш.

Почїнка = лáгоження, попрáва, попрáвѣка, одѣжї — латáння.

Почївний = початкóвий.

Почїнь = 1. почїн (С. З. Л.), почїток (С. З. Л.), зачїи і т. д. д. Начáло 1.

2. пóвїд, прївїд (С. З.), прїзвїд і т. д. д. Ипнцїáтїва.

Почїслїть, ся = полчїти, порáхувáти, ся.

Почїстãть = почїстїти, став од музу — пошлянувáти і т. д. д. Очищáть, Очистїть 1.

Почтáй = д. Почтї.

Почтáнїє = шанувáння, пошанувáння, поважáння.

Почтáтєль, вãца = шанувáтель, почи-тáтель, ка (С. Жел.), чтїтель, ка.

Почитати, ся, почитіть = поважати, ся (С. З. Л.), шанувати, ся (С. З. Л.), чтіти, штіти (С. Жел.), пошанувати (С. З.), у(в)шанувати (С. Ш.), вжалувати. — Ні, не буду чужі воли пасти-заганяти, не буду я в чужій хаті телу поважати. К. Х. — Хто вік по божому прожив, того до смерги будуть поважати і добрим словом пошанувати. Б. Г. — А ти їм кажи, щоб вони любили і поважали одно одного. н. о. Грінч. — І дівчата поглядають, всі сусіди поважують. н. п. — Взяв дід бабу за рученьку тай повів в сьвітлицю, поважав старий бабу, як би й мелодицю. н. п. — Всі поважують, на покуті сажують. Б. Г. — Шалуї отця твого і матір твою. В. Н. — Ой коби я мужа мала, н би його шанувала. н. п. Под. — Віп так увів себе показати, що й Ляхи його шанували. І. Г. — Хто не визнав лаха, той не вміє шанувати добра. н. пр. — Вельми у нас шанували діда і слухали си наче батька. Ки. — Сина Івана оддали в салдати за те, що ти не вачива панія шанувати. К. Ш. — І всі його шанували, як батька старого. Гр. Чайч. — А і буду ваучати, як милого шанувати. н. п. — Ох а ж його хоч не люблю, шанувати мушу! Ох, Боже мій милосердний, вижди з його душу. н. п. — Пішла про неї слава всяюди: її шанують люди. Б. Г. — То буду я отця-матір штити й поважати. п. д. — Ушановано його як слід добрим словом і привітанням.

Почитати, почесть = вважати, лічити, полічити. — Чого лице од мене одверташ, мене собі за ворога вважаєш? К. І.

Почитати = почитати, прочитати.

Почка = 1. апат. — вірка. С. Жел. — Жнрусть ся, як вірка в салі. н. пр.
2. на росляках — брўнька (С. Жел.), брость (С. Жел.), бросток (С. Ш.), брост, бростіца, біблашок, бібьяшок, квіткова — пуп'янок, дуп'яшок (С. З.), що розпукється — розпуківка, розпукалка, на тютюпу — цасинки. — Диво, що ва березні брупля. н. пр. — Молоденька, наче пуп'янок. н. пр. — Выбрасувати почки = набрўнькувати ся, бростити ся (С. Аф. Ш.). — Дерево уже набрўнькується. Мян. — Вишня почва вже броститись. С. Аф. Ш.

Почковати = очкувати. С. Жел. — Очкувати дику яблугу.

Почковий = 1. вірковий.

2. брўньковий, бростковий.

Почювати = поцювати.

Почювати, ся = поцювати, ся.

Почта = пошта. С. Л. — Це пошта здалека біжить. В. Щ.

Почтальбонь = поштър (С. Л.), поштърь, листонбша. — Не поспівай поштари мій! В. Щ. і д. під сл. Письмоносць.

Почтър = д. Почтальбонь.

Почтєніє = шаноба (С. З.), шана (С. З.), шанування (С. Л.), пошанування, шайність, повага (С. З. Л.). — На що та й шаноба, як добре слово. н. пр. — Ой були ми в пана, була нам повага: пили мед-горілку за Ганусю дівку. в. п. — Вельмож пошанували од царя мила. Д. С. — Людям чини шайність, а кодо себе май охайність. н. пр.

Почтєвний = поважний (С. З. Л.), шановний (С. З. Л.), почєсний, поштівий, статєчний. — Вона у нас жіпка добра, розумна і поважна. Кот. — Поважноє писанє ваче дійшло. Орлик. С. З. — Почєсного року. К. Ш. — Такий статєчний людаї не сором сказати — здорові були: він заробив собі шанобу. Ка.

Почті = словє (С. З. Л.), мійже (С. Жел.), праве (С. З.). Чайченко живив це — за того, але це слово більше відповідає рос. = Вотъ вотъ (д. це слово). — Почті что = вало що (С. Л.), вало не, тріхи не (С. Л.), бєзмаль (С. Л. Ш.) — У молодиках він любив сливного бота, а під старість сливе і в рот не брав. н. к. — Вона нападлась на Мелашку сляче кожного дня. Лев. — Ходити по повє праве в гризюї. Номис. С. З. — Два парубчавка майже однакх літ. Фр. — Отва перєхали ми майже цілу дорогу. Федь. — Почали опсвувати життя простого народу майже тією мовою, якою він сам говорить. Ук. — Безмаль не 20. С. Ш.

Почтїтельно = з шанобою, шаноб(в)лівно, поштїво. — Уклонив си йому чолом вязько, длаї склавши шанобливо руки, одійшов назад, немов од хана. Ст. С. — Одже вдіть ви за подвірря наше і зустрїньте юнака поштиво. Ст. С.

Почтїтельность = повага (С. З.), шаноба (С. З.), пошановання (С. Жел.), поштївість.

Почтїтельный = шаноб(в)лівний, пошановлівний (С. Пар.), почєстливий (С. Пар.), поштївий, шайний.

Почтїть = д. Почитати.

Почтїєстерь = поімєйстер, почмаїстер (Гал.).

Почтовій, почтовий = поштовий.

Почтосодержатель = поштърь. — Віжа до поштари за кішми.

Почуватися = почути (С. З. Л.), почути ся (С. Л.), вчути, учути (С. Ш.). — Тільки а ввійшла в хату, так зарив і почула, що дя мене починаєть ся пове життя. Фр. — Оттоді вся громада почула, що боляча

- усім коле. Кв. — Бий його дуже, щоб почувся. С. Л. — Тепер і пани чули, що хліб родить на моволах. Кв.
- Почудесья, почудєсничать** = похижерувати, похижерити ся. — Нічого він їм лакого не зробив, а так похижерити ся захлабось. Кр.
- Почудиться** = здати, вадрити ся, обняррити (Граб.), приверати ся. — Міні здалось, що... — Це тобі привералось.
- Почуять** = д. Почувствувать.
- Почабанити** = обробити ся, пошабанити, перед ведією — посуботіти. — Сьогодні швидко обробила ся. Кр.
- Поча́лівать, поча́літь** = пустувати, дурити, попустувати, подурити, пожирувати, посвабдіти.
- Поча́лът** = подурити і т. д. **Одурѣть.**
- Почарити** = пошарити, понишпорити, скрізь — вішарити, віншпорити.
- Почаркати** = почівгати.
- Початувать, початати, початити, ся** = хтати, захитувати, коліхати, похитати, поколіхати (С. З.), похитіти, поколіхіти, ся (С. З.), схитіти ся, схлінути ся, поточити ся. — Зачепив возом, аж стовп похитнув ся. — Глеши схитнув ся і вправ. Кр. — Гуляй, моя чернорова, пока моя голова здорова, бо як моя голова схибнет ся, тоді твоє гуляння минеть ся. в. п. — Нема гірше, як бурлаці — куди полхнуть, туди й потоци ся. в. пр. — Поточив ся і трохи не вправ.
- Почаврять** = покідати, пошпурляти.
- Почевєхивать, почевєхити, почевєхити, ся** = ворухити, поворухити, зворухити, ворохити ся, поворухити, зворухити, ся. С. Л.
- Почевна** = широкі саякі, вистеляні лубом.
- Почевєстєть** = пошевєстити (про листя, папір то-що), пошажотити (глухо, за пр. про тканину).
- Почевудивать** = пошолудівити.
- Почевудити, ся** = полудити, ся.
- Почевєліть** = пошевєліти, пошевєлівити.
- Почептати, ся** = пошепотати, пошептати, ся, потишкувати ся.
- Почептомъ** = пошепки. — Сказав пошепки.
- Почерхавать** = пошархавити, пошархнути.
- Почивать, пошіть** = шити, пошити, багато — пошавивати.
- Почивъ** = спліс, роб, побяг (С. З.).
- Почивка** = шитті, пошитті, шитвб. — **Заплата за пошиття.**
- Пошиновать** = пошаткувати. — Вже пошаткували капусту.
- Пошипити** = пошипіти, про масло, сало — пошкварчати, пошваркотити, про гадюку — пошчати, про воду — побулькотити, поклекотити.
- Пошлина** = мито (С. Жел. З.), з возів — возовє, за проїзд по мосту — мостовє (С. З.), мостовціна, через греблю — погребельне, на винняхх од казана — показціна. — Дорожня пошлина = подорожчина. — Базарная, ярмарочная и. = містовє. — Судєбная и. = пересудок, присуди. — Аби явєд чоловік не мів нових мят виншлїти. Ст. Л. — Великий мят брали: од возового по пів золотого. в. д. Пр. д. ще під с. Подать.
- Пошлинный** = лїтовий.
- Пошлость** = паскудство; безсоромність.
- Пошлый** = паскудний; безсоромний, сороміцький.
- Пошлът** = мерєєнити ся.
- Пошлътсья** = поблукати, потинати ся, повєштати ся.
- Поштемпелєвать** = поштампувати.
- Поштучно** = штучками, од штуби.
- Пошуметь** = погомоніти, погаласувати, про лист то-що — пошевєстити, про одєжу — пошажотити, про вогонь — погоготити.
- Пощурмать** = пошурхати, пошажотити.
- Пощутити** = пошуткувати, пошартувати. С. Л. — Не все журити ся — і пошуткувати можна трохи. Ч. К.
- Пощутовскі** = мов блазєнь.
- Пощуввать** = шуткувати (шодї або злегка).
- Пощада** = ласка, милость, помилування, милосєрдя (С. Пар.). — Це вже и милость кладу на тебе, в то побити треба. Чайч.
- Пощадити** = помилувати, вжалувати.
- Пощєбетати** = пощєбетати, пощєвірїєвати, пощєвірїєчати.
- Пощєголять** = д. Пофрантати.
- Пощєкотати** = полєскотати. С. Л.
- Пощєлкати** = полєскати, зубами — покляцати, насїння, горіхи то-що — полєскати, полувати.
- Пощєвіє** = побстування.
- Пощєпнати** = пощипати, пірри, волосся — пощєбнати.
- Пощєчна** = лїпас (С. З. Л.), лїпанєць, полїпас, лїщ (С. З. Л.), полїчок (С. З.), нїкордєнь. — Та вже для тебе обїцаюся

Беневи я лясас дать. Кот. — Зарас йому лясас по пиці. Ка. — За кучму сю твою всляку, як дам тобі лясца у паку. Кот. — І полячків дашию обезчестивши. Л. В. — Надавать пощечинь = вальскати, ляпанцями нагодувати.

Пощупать = полатати, помацати. С. Л. — Знайшов не знайшов, а помацати можна. н. пр.

Пощупывать = ланати, вацати (якколи або алегга).

Пождать, пождать, ся = їсти, поїдати, з'їдати, поїсти, з'їсти, ся, виїсти, троха — попоїсти, усе — повиїдати, переїсти, усі харчі — повихарчовувати. — Дай хоч трохи попоїсти, а то опухаю. я. я. — Вий міску борщу, ще й поїв усі парог. Чайч. — Що варяла — усе повиїдали. Чайч. — Усього хліба не переїси. в. пр.

Пождатьь = поїздити.

Пождатьь = їзда. С. Л.

Пождатьь = од'їзд, від'їзд, в'їзд.

Пождатьь = поїзд (С. Жел.), шоді про загізницю — поїзд (С. Жел.), весільний — поїзд, а кола від хати до хати — перезва (С. З.). — Були у перезві. С. З.

Пождатьь = гинець, посланець.

Пождатьь = поїждать (С. З.), в перезві — перезв'язини, перезв'язка, перезв'язе.

Пождатьь = поїждання, мв. — поїждать. С. З.

Пождатьь = д. Пождатьь.

Пождатьь = поїхати.

Пождатьь = поїаїа. — Лиріческая п. = лірна поїаїа.

Пождатьь = проєкцаментувати.

Пождатьь, ски = поїтчий, по, поїтчий (С. З.).

Пождатьь = тому, через те, тож-то. — Тому кожний чоловік повинен знати свій народ. Бар. О. — Тому-то треба добре прислухатись до своєї рідної мови. Бар. О.

Пождатьь = поїта, сьпівець (С. З.). — Дзевник Шевченка, писаний поїтою... Ки. — Як часом заговорить ти, твій голос так сердежно гріє, немаче чуєш то сьпівець віщує ласку і надію. І. Г.

Пождатьь, пождатьь = поїдати ся, з'їдати ся, проїдати ся, об'їдати ся, виступати, витякати ся, зраю — вилівати, багато — висипати, поїдати ся, з'їдати ся, про(об)їдати ся, виступати, витякати ся, висипати, про пошесте, кузьку то-що шкідливе, як спочатку — вкїюнути ся, а далі — вкїнути ся. — Откуда онъ поїдалься? = відкїлія він

ваїв ся? — Откуда у него поїдалься дьбьги = відкїлія у його вальскі гріші? — У него поїдалься дьбьжонки = у його завелісь грошеїята.

Пождатьь = поїава, з'їава, з'їавка (С. Л.), з'їавлєння (С. Л.), проїава.

Пождатьь = окотїти ся.

Пождатьь = злігати ся, поїгати ся. — Поїгали ся з жидами, та й ну руйнувати. К. Ш.

Пождатьь = поїрувати.

Поїрковий = зроблений з вівни їрки.

Поїрокъ = вівна а їрки.

Поїсать, ся = д. Опоїсывать.

Поїсєніє = поїсєніня, вїаснєніня (С. Пар.), тлумачєня (С. Ш.), товмачєня (С. Ш.), вїсвїтлєня (С. Пар.).

Поїсїть, ся = д. Поїсїть, ся.

Поїсїца = поїперек (С. З.), крижі (С. Л.). — Вихля червом і попереком. Кв. — Крижі болять. С. Л.

Поїсїчний = поперековий.

Поїсїой = поїсїий.

Поїсїть = поїсїти, поїсїшати.

Поїсїть, поїсїть = поїсїти, вїаснїти (С. Пар.), тлумачити (С. Ш.), товмачити (С. Ш.), поїсїти, вїаснїти (С. Пар.), вїтлумачити, розтлумачити, з'їасувати, вїсвїтлїти (С. Пар.). — Все як сїд йому вїаснїа. Чайч.

Поїсць, поїсць, поїсць = поїсць, поїсць, пас (С. З. Л.), тоньвий — перезь, перезьок, підперїзка, ремїнай — рєтїг, рєтїаць, рєтїаок, ремїнник, а окравка — окравка, шкуратаїий на гріші — чєрес (С. З. Л.), чєресок, котрим тїають бурлакї судно або заброчники невід — лїама (Аф.). — Єсть у мене поїсць, єсть у мене два — шоковї обїава. в. п. — За царя Саса їж хлїб, хоч росперєжї паса. в. пр. — Трїа тїаїи руками стаїа розпусаїти перезь, що обмотуваа її глучикї став. Лсв. В. — Наберемо срібла, злата, чабьєм туго чєресї. Мова. — Добрий їнтерєс, кола поїсїий чєрес. в. пр. — Сїдїть козак на моїаїї, сорочку лїає, він кїнув ся до чєреса — коїїїїя не має. н. п.

Прабаба, прабаба = прабаба. С. Жел.

Правда = правда, здр. правдонька. — Правда криядь переважїть. н. пр. — Була правда та заржавіла. н. пр. — Бояа сназала правдоньку, а в вам дам порадопьку. Б. Г. — Їть правду, за правду = сїравді (С. З.), справжї, дїїсе, пєвно. — Він сїравді таїїй, як про його кажут. — Чи сїравжї чи на жарт? Гул. Ар. — По правдї

— по правді. — По правді роби, доброго й ківца сподівай ся. п. пр.

Правдівість = правдивість, справедливість; щирість.

Правдивий, во = і. правдивий (С. Л.), справедливий, во, щирий, ро. — Віа чоловік справедливий — по правді розсудить.

2. правдивий (С. З.), справедливий, справжній, справдівий (С. З. Л.), певний (С. З.). — Справжній козак. — Правда звіства. — Певна чутка.

Правдолюбєць = правдолюбця. С. З. — Ти-ж на правдолюбцю Пушаря за тоє урив ся. Л. В.

Правдоподобє = правдоподобність, иновірність (С. Пар.), можливість.

Правдоподобний = правдоподобний, иновірний (С. Пар.), можливий, можлибий.

Правдуха = щира душа, правдіва душа. — Козак — душа правдіва. З вєпасу вид мальованим запорощем. К. З. о Ю. Р.

Праведникъ, ца = праведник, ця.

Праведний = праведний; справедливий.

Правило = 1. стерно (С. Л.), правіло (Ман.), на плоту або на барці — трещло. С. Л. Ш. Пр. д. під сл. Весло.
2. д. Ватеріасъ і Отвѣсъ.
3. хвіст у хорті.

Правило = правило (С. Жел.), регула (С. Жел. З.). — Треба по правилах. в. о. Гр. Чайч. — Не то даа тебе і задла рідного батька не звиню своєї регули. О. Ст.

Правильє = копія, правило (у певці, д. під сл. Инструментъ).

Правильность = правильність. С. Жел.

Правильный, но = вірний, правильний, но (С. Жел.), правдивий, во. — Ча правдіво визначено дату — не відомо. Кв.

Правильный = костоцрав. — Покликали костоцрава, щоб управив руку.

Правильщикъ = д. Восянца і Кучерь.

Правитель, ница = правитель, управитель, ка, керманч. — Писарєв був годі — яко керманч канцелярії Генерал-Губернатора. Кв.

Правительство = правітельство (С. Жел.), уряд (С. Л.).

Правительственный = правітельствоєвий (С. Жел.), урядовий.

Править = 1. правити, правувати (С. Л.), заправляти (С. Л.), управляти (С. Ш.), управувати (С. З.), керувати (С. З. Л.), орудувати (С. З. Л.), верховодити (С. Л.). — П. Могла на велик правитель на митрополію Київську і правив церков Воєюю, борюючи єї од Ляхів і уніятів. Літоп. Ві-

лозерського. — Не всім дапо всеє знати і речами керувати. Мза. Зак. — Одн старник сам керує, всеє хоробель управує. Мза. Зак. — Пивзуть собі та сьпівачу, море вітер чує, попереду Гамалія байдяком зарує. К. Ш. — Коля керують уздою, а чоловіка словом. в. пр. — Як тобі вже керувати краєм, коли власна і сестра не слуха. Ст. С. — Нема Січі, пропав і той, хто всім верховодає. К. Ш.

2. поправлять, виправляти і д. Исправлять.

3. д. Выправлять і Выпрямлявать.

4. справляти. — Він як раз тоді справляв помини. — Справив добре іменни.

5. правити, управити. — Звяхну руку, костоцрав довго правив та нічого не міг зробити, та вже лікар управив. — **Править бритву** = гострити бритву. — **П. поклонъ** = переказувати поклія, кланятися кому од кого, поклонятися ся. — **Покланяеть ся** бідний вєвольник з неволі. в. д.

Правленіє = 1. правування, орудування, керування.

2. управа (С. Ш.), уряд, ряд (С. Ж.).

Правнукъ, правнука, правнучка = правнук, правнука.

Право = д. Вираво.

Право = справді, дійсно, певне, далебі; справедливо, поправді. — Ні, справді, не мав часу — тим і не зайшов. — По правді роби, доброго й ківца сподівай ся. в. пр.

Право = 1. право, власть, влада. — **За право судясь**, а за чуб не берясь. в. пр. — **Біа має право**. — **Право представленія** = заступство. — **Онъ въ правѣ** = він має право.

2. право, правознávání.

Правоберѣжный = правоберѣжный, правобічний.

Правовій = правний. — Правний спосіб. С. З.

Правовѣдєць, **правовѣдъ** = правознаєць, правознавця, правник, юриста. С. Жел.

Правовѣденіє, **правовѣдство** = правознавство.

Правовѣрный = правовірний?

Правонарушеніє = праволомство.

Правописаніє = правопис і правопись. С. Жел.

Православіє = православіє, православність (С. Жел.), благочєстя (С. Ш.).

Православный = православний, правовірний (С. Жел.), благочєстивий (С. Ш.).

Правоспособный = правоправний, пра-

воадатний. — Із рода в рід бував, заві, правоправним. К. Д. Ж.

Правосудіє = правосуддя.

Правосудный = правосудний, справедливий.

Правотá = правість, правдивість.

Правый = 1. правий. — Правая сторона, рука = правця. С. З. — По правую сторону = праворуч і д. Вправо. — На правої стороні лежачий = правобічний.

2. правдивий, справедливий. — Суд скапливий рідко був справедливий. п. пр.

3. безвинний (С. Ш.), безповинний, безневинний (С. Ш.), невинний, неповинний.

4. прямиий, певний.

Пра́дѣвны, пра́дѣвскій = пра́дїдівський. — Спогадай на вих дїдівську, пра́дїдівську славу. К. Ш.

Пра́дѣхъ, пра́дѣдушка = пра́дїд.

Пра́дѣствѣ = святкуваннй, після жнив — обжники, після возовиці — обвѣзиви, після хрестин — похрестини.

Пра́дникъ = пра́ник (С. Л.), свято (С. З. Л.). — У Бога щодня празник. н. пр. — Три дні заходу, а день правня. п. пр. — У літнього усе свято. в. пр. — Знаєм і без попа, що в Недїлю свято. н. пр. — Про свято держав, та в будень сказав. н. пр. — Хто святої рад, досвіта наплетє ся. н. пр. — Пра́дникъ Обрѣзанія Господня.

Новый годъ (1 Сїчня) — Новий рік, год. — На цювий рік прибавилось дня на заячий сніг. н. пр. — П. Богоявленіє Господне.

Крещеніє (6 Сїчня) — Водѣхриша (С. З.), Водѣхрещї, Хрещї (С. З.). — П. Срѣтеніє Господне (2 Лютого) — Стрїтення

(С. Л.), Стрїчаннй, Громвиці (Прав. С. З. Л.). — На Стрїтени яма з літом пострїчають ся. н. пр. — П. Обрѣтеніє глави Св. Іоанна Предтечи (24 Лютого) — Обрїтєвнй.

— На Обрїтєвни обертають си плічї до гнїзда, хлїбороби до плугів. н. пр. — П. Преподобнаго Алексѣя, чоловіка Божїя (17 Марца) — Тєплого Олѣкса.

— На Теплого Олѣкса шука риба лїд хвостом робивас. н. пр. — П. Благовѣщеніє Пресвятїя Богородици (25 Мерця) — Благовіщеннй (С. Ш.), Пѣрша Пречїста

(С. З.). — Який день на Благовіщеннй, такий на Великдень. н. пр. — П. Вхѣдъ Господень въ Іерусалимъ. Собѣръ Архангєла Гавріїла (26 Марца) — Благопїснївка. С. Ш. — П. Святой Пáсхи. Воскрєсеніє Христѣво. Пра́дникъ Пра́дникъ — Великдень, Пáска, Великодні Свѣята

(С. З. Л. Аф.). — К Великодню сорочка хоч

лихська, аби білська. в. пр. — От пробї Великдень, а він зовсім не великий. н. пр.

— Приходьтє ото Великоднї Свѣята, дав вона йому три крашаски. п. к. Мал. — П. Великомученика Георгїя (23 Квітня)

— Юрїя. — Яя піде дощ на Юрїя, то буде хлїб і в дурня. н. пр. — На Юрїя сїна нижє тай аила зажив. в. пр. — П. Перенєсеніє мощѣй Св. Николая чудотвѣрца (9 Травна) — Свѣ. Николая

Вєснїного, літнього Мєкѣлі. — У дурня ставє сїна до Юрїя, а у розумного до Микѣлі.

в. пр. — До Микѣлі віколи не сїй грєчка, ве стража овечки. н. пр. — До весняного Микѣлі не можна купать ся. н. пр. — П.

Вознесеніє Господнє = Вшєста. — Не прийдеьтє ся в Серєду Вшєста, завше в Четвер. в. пр. — Не буде сього, не в Серєду Вшєста. н. пр. — П. Прєноловєннй = Права (С. З.), Перєлєдана Серєда (на 4-му тижнї після Вєлєводня). — Нєвасє о правїй Серєдї, а ще тїлькї середохрєсти.

Кв. — П. День Св. Трѣбци — Трѣбци, Зелєні Свѣята (С. З. Л.). — Трѣвнїкє пра́дникъ — Зелєні Свѣята, Клєчальна Недїля (С. З.). — П. День Св. Духа.

Сѣстїє Св. Духа. Духѣвъ день = Свѣ. Духа. — До Святого Духа не кидай кожуха, а по Свѣтїм дусѣ — ще в кожусї.

п. пр. — П. Рождєствѣ Іоанна Предтечи (24 Червця) — Івãна Купáла. — До Купáла просє з ложку, то буде і в ложку. н. пр. — Після Івãна Купáла не треба жуїна. в. пр. — П. Св. Апѣстѣловъ Пєтра і Пáвла (29 Червця) — Пєтра і Пáвла, частїше — Пєтра — Прїшлов Пєтро — вирвав лєсток. н. пр. — По Пєтру то й по теплу. н. пр. — П. Собѣръ 12 Апѣстѣловъ (30 Червця) — Полўпєтра. — Се скѣлось на самого Полупєтра. С. З. — П. Великомученика Пантєлєїмона (27 Лиїца) — Палїкопа. С. З. — П. Прєображеніє Господнє (6 Сєрпня) — Спас. С. Л. — Приде Спас, бєри рукавицї про запас. н. пр. — П. Усєнїє Прєсвѣтїя Богородици (15 Сєрпня) — Пѣрша Пречїста (С. Л.), Вєлїка Пречїста (С. З.), по Св. Закр. се — друга Пречїста, бо перша — 25 Марца. — П. Перенєсеніє Нєрукѣтворєнного Образа (16 Сєрпня) — Пречїснїк. С. З. — П. Усѣкновєнїє Главї Св. Іоанна Предтечи (29 Сєрпня) — Головосїка. — П. Рождєствѣ Прєсвѣтїя Богородици (8 Вєрсєня) — Друга Пречїста (С. Л.), Малá Пречїста (С. З.), по Св. Закр. се — третя Пречїста, ає Закрєснїй невіно помиляєтє ся. — Прїшла друга Пречїста — язда кожєри нечїста. н. пр. — П. Воздвїженіє Крєстá Господня (14 Вєрсє-

ни) — Здвіження. С. Л. — П. Покро́въ Пресвяты́я Богоро́дницы (1 Жовтня) — Покро́ва (С. З. Л.), Третья (С. Л.), останя Пречиста. — Хто сів по Покрові — не буде що дати коро́ві. н. пр. — Покрова усею землею листом покрила. н. пр. — Прийшла Покрова — на дереві голо. н. пр. — Прийшла третя Пречиста — на дереві чисто. н. пр. — П. Мученицы Параскѣвы (14 Жовтня) — Пѣрші Параски — П. Мученицы Параскѣвы (28 Жовтня) — Дру́гі Параски. — П. Введеніє во хра́мъ Пресвяты́я Богоро́дницы (21 Листопада) — Введеній. — П. Св. Чудотворца Николѣя Мирликійскаго (6 Студня) — Свв. Мико́ли, Зінього Мико́ли. — П. Рожде́ство Госнода нашого Ісуса Христа. П. Рожде́ствя Христо́ва (25 Студня) — Різдво́, Різдвяні Свѣята. С. З. Л. — Рожде́ственскіє прѣзники — різдвяні свѣята. — Не к Різдву іде, а к Великодню. н. пр. — П. Преподобной Меланіи Римляныни (31 Студня) — Меланки. — П. храмово́й — храм, відпуст, одпуст. — Капу́н прѣзника — д. інд с. Капу́нъ. — Второй день поса́д прѣзника — по-празен, оддай прѣзника (Лев.). — Пра́зники — празники, свѣята, свѣятки. — На прѣзникахъ — на свѣяткахъ. — Ні хозодю було, ні душно, а саме так, як в сірнях, на Великодних, мов, свѣятках. Кот. — П. провесті — відсвяткувати, пересвяткувати. — Бѣдѣти і на нашей уміц прѣзникъ — і в лаше віконець засвѣтитъ сонце. н. пр. — Быть у прѣзника — 1. біти на храму, на одпусті. 2. наразитись, нахопитись на ліхо, здохнути клопоту, пийхати облизня. — П. жатвы — обжинки.

Прѣзвичавьє = святкуванія.

Прѣзвичать = празникувати (С. Л.), святкувати.

Прѣзвичный = празниковий (С. Л.), свѣтковий, свѣтлий, свѣтчаный. С. Л. — Пра́звичный подаро́къ — празникове. — Дав празникового три карбованця.

Пра́здинованіє = святкування. С. Л. — П. храмово́го дня — храмуванія.

Пра́здиновать = празникувати, святкувати (С. Л.), святувати (С. Л.), сирваляти свѣто. — Будь же здорова, а цїї свѣтки свѣткуй здорова. н. п. Под. — Дай же мї, Боже, неділі дїждати — буду я знати, як святкувати. н. п. Б. — І там в

Острі Король свѣткував Р. Х. Кієв. Ст. — Візьма сирваляє свѣто царевих імени. Кн. Пра́дно = без діла, без робіти, нічого не роблячи.

Пра́днослѣвіє = базікання (С. Л.), вераїння, теревені (С. Л.), побрѣхеньки. — Яка там розмова, так одно базікання.

Пра́дность = безділля, байдки (С. Аф.), гулі, ле́жа, ледацтво, гультийство, порожнованія (С. З.). — Гулі не одного я лавті обули. н. пр. — З лежи не буде оджі. н. пр. — Гультийством перенялись наші дївчата, робити по шую, а вопи байдкують. Кн. — І в порожнованню часу не тралячи. Л. В.

Пра́дношатаю́щійся, пра́дношатаю́щаяся = байдка (св. р.), гультий, ка (С. З.), гульвіса (С. З.), швѣдця (св. р.), швенделка (ж. р., вѣштанець, сновїга, сновїгаїло, телїгаїло).

Пра́здный = 1. порожній, ваканцовий (С. З.). — Порожне місто. — Ваканцова земля.

2. гуляцій (С. Аф. З. Л.) порожнійчий (Ст. Л.). — На потїху гуляцим людем. К. Х. — Цигає суть люди не потребніє і порожнуче. Ст. Л. — Пра́зднымъ бытъ, проба́тъ = 1. порожнювати (С. З.), вакувати, провакувати. 2. байдувати, байдки бити (С. Аф.), гуляти, маршувати, пробайдувати, байликувати, пробайликувати. — Покинь, Байдю, байдувати! в. п. — Нічого не робити, байдки бѣв. С. Аф. — Д. ще під с. Вазушка бытъ.

Пра́ктика = прак(х)тика. С. Жел.

Пра́ктическій = прак(х)тичний. С. Жел.

Пра́матеръ = прародителька, прамати (С. Жел.).

Пра́отець = прародитель, прабатько (С. Жел.). праотець. — Праотче Адаме! К. Ш.

Пра́отческій = прародительский, прабатьківський.

Пра́порный = праіпрный.

Пра́порникъ = хоружий (у козаків, а в російському нїську се був урядовець (офіцер) останього ранги). — Лучче жывий хоружий, як мертвий сотник. н. пр.

Пра́поръ = короговка, праіпр (С. З. д. під с. Зіаня).

Праіпра́дѣдъ = праіпрадїд.

Праіроді́тель, ница = д. Праіотець і Праіматеръ.

Праірь, рос. Allium Parrum I. = пор, праж (С. Ан.), прас (Херс.).

Праіхво́сть = шелихвїст, шалаган, шахрай, дурїсвїт (С. З.).

Прахъ = 1. порошок (С. З.), пил (С. З.), піпіль.
 2. тіло (С. Ш.). — Миръ праху твоєму = перою землі тобі, нехай тобі земля гером! — Прахъ съ нимъ! = пур йому, хай йому лихо! — Прахомъ пошло = пішло за вітром, діном до горі пішло. в. пр.
 Прачешная = працкарня, пральня (С. Л.).
 Прачешный = пральний. — П. валѣкъ = прац, пралик, пральник. С. З. Л. Пр. д. шд сл. Валѣкъ 1.
 Прачка = прали, прачка. — Взяти мене за прачку до двору — я прати добре змія. Кн
 Праща, пращъ = швайгалка.
 Превываніе = пробування (С. Л.), пробуток, побут (С. Л.), перебування, а гостях — гостювання. — Підчас перебування Шеаченка в арешті. Кн.
 Превывати, превывати = пробувати, жити, бути, пробути, прожити, цілий вік або дуже доаго — вікувати, провікувати. — Скажіть зірці, скажіть ясні, де він пробував? Серце хоче вістку дати, та куда не знав. п. п. — Жили б ми з тобою, вік вікували, горенька, нуждонья ось ми не знали. в. п.
 Превзойти = д. Превосходять.
 Превозмогати, превозмоць = переагати (С. З. Л.), пересилувати, переагати (С. Л.), здолати (С. З.), здолати (С. З. Л.), подолати, погулати (С. Л.), багатьох — попереагати, попереилувати. — Кому Бог поможе, той все переаже. в. пр. — Коля б я не переаг своєї подола, тоб проав десь. Кв. — З великою нтугою переаг я себе. Фр. — Сла обстанн переагала громаду. Кв.
 Превозносити, превознести, превознести, ся = 1. вихвалити, величати, сляпяти, ся, звеличати (С. Л.).
 2. вихвалити ся, величати ся, пишати ся, бундючати ся і т. д. д. Величаться, Вачивчати і Гордяться.
 Превознесеніе = вихваління, велдчання.
 Превосходительный = ясневельможный.
 Превосходительство = ясневельможність.
 Превосходять, превзойти = переажувати (С. Л.), переажати, гору брати, переажати (С. Ж.), переажити, узяти гору (С. Л.), повершити, заложити, а твях — перетанцювати, в сльвах — пересльпати і т. д. — Правда кривду переажать. в. пр. — Біс би твою батька бив в чорний бровани, в я свої брови замажу, таки твої переажу. в. п. — Шукати рівні й авжан би в ав грїх, бо переажива і

праведниц усіх. К. Д. Ж. — Мене ва лайку не переаживш. Кр. — Я завтра мабутт і вас повершу спати. Чайч. — Над Грицька нема й кращого шевця, ав усіх шевцїв геть заломив. С. Л. — Віа усіх перетанцював.
 Превосходный, но = дуже гарний, но, чудовий, во (С. Л.).
 Превосходство = переажа, переажо, переаження (С. Ж.).
 Превосходствовать = д. Превосходять.
 Превратный, но = 1. несталий, нестаточний, но і д. Непостоянный.
 2. неправдивий, переажучений, переажучений, переажернутий, кривий, непоправдї, навпакї (С. Л.), навпак (С. З.), наворит, напереажерт (Лса.), навворит, навпроти.
 Превращать, превратити, ся = 1. переажертати, переажидати, переробляти, оаертати, ся, переажернути, обернути, переажкнути, переажерити, ся, переродити ся. — От відьма вноа переажернула у сороку. Кр. — Як праажтї ви туди, переажернує ся котилом. в. л. Ман. — Хоч як вертєть і одступай ся, хоч а вищо хоч переажидай ся. Гул. Ар. — А воно не чоловік, а лукавий переажернуєсь чоловіком. в. я. — Голуб переажернує у амія тай убив Івана. н. к. Гр. Чайч. — Русалка а авчайної ділчани переажернуєть ся в русалку, а опісля переажидать ся в русалки в авчайну рабку. Зап. — Як молодця переажернула ся зозулю. Бар. О. — От як переродила ся відьма. Кв. — Превратити, ся в нічтє = обернути, повернути, ся в нічтє. — Навпачи на Волоську землю, в нічтє усю повернуа. Л. С. — Жид та Німець усе повернуть в нічтє. в. пр. — Через горілку з господаря певного обернуа ся в нічтє. Кв. — Превратити, ся в пенець = спалити, попалити, спопелити. — Превращать, превратити в дрєбезги, в порошєкъ = мотлошити, пороажити, перемотлошити, побїти на гамау, на дрїзкі (Ман.), на мотлох, спороажити.
 2. д. Исказать 2.
 3. д. Измѣнять 1.
 Превращеніе = переажертання, оаертання, одміна, одмінок і д. Измѣненіе. — От відьма вноа переажернула у сороку. Це вже котре переажертання? Кр.
 Превысший = найвищий, найвелдчний.
 Превышать, превысать, ся = 1. переажисати, надвишати, переажисити, ся, вигнати ся вище понад щє иньше. — Столътїй дуб вигнаа ся понад усі дерева.

2. д. Превосходать.

Превіше = вище, понад, по-за. — Ореа по-за хмара погляну.

Превышєніє = превисшєнія (С. Жел.), превйшка. — Єднали ся на 10 пудів, а тут ще перевашка пів пуда. Кн.

Прегрѣда = д. Преграждєніє 2 і 3.

Преграждать, преграждѣ = 1. перегоржувати, перетинати, загоржувати, перегордіти, загордіти, перетяти, поперегоржувати, заступити дорогу. — Перетя усі дороги і стежки. Б. Д. — Оде! всі шляхи поперегоржовано — вікуди й проїхати. Чайч.

2. перепинати (Лев.), перепинати (С. З.), запинати, перешкожати (С. Л.), перешинати (С. Л.), запинати, перешкодіти. (або у) перешкоді стати.

Преграждєніє = 1. перегоржовання, перегорода (С. Ж.).

2. загорода, горожа.

3. перепона, перешкода, завада і д. Препона. — Жаждію перепони не учинилсьмо. Л. В.

Прегрѣшати, прегрѣшѣть = грішити, согрішати, согрішити, згрішити, прогрішити ся. — Не святій, щоб не согрішив, не чорт, щоб не пожаля ся. н. пр. — Чим і прогрішив ся, що ви на мене камінши вергаєте? Кн.

Прегрѣшєніє = гріх, прогрішєнія. — Кажіть, нї у мене прогрішєнія? Кн.

Предавать, предать, ся = 1. віддавати, видавати; передавати, здавати, віддати, ся і т. д. — Предать суду = віддати під суд. — П. тисєнію = надрукувати, видати. — П. землѣ = поховати. — П. смєрти = стратити, смєрть заподіти. — П. Богу духъ = віддати дѣшму Богові. — П. казни = скарати, стратити і д. Казнїть. — П. нїткѣ = віддати на мѣки, па мордуванця. — Предать себѣ волѣ Божїей = вдати ся на Бога. — Предать когѣ = видати когѣ, зрадити (кому), виказати на когѣ (або когѣ). — О! цей своїх товаришів не викаже. Кр. — Предавать проклятію = проклинати. — П. забєнію = забувати, не згадувати.

2. авірати ся, адавати ся (на вогу), віддавати ся (кому).

3. вдавати ся, вкідати ся, вдати ся, вкїнути ся. С. Л. — Процай, моя мїла, в тугу не давай ся. н. п. — Він у горілку вквану ся. С. Л.

Преданіє = 1. одданія, відданія, відданія. — П. суду = відданія під суд. — Палата затвердила відданя під суд. Кн. 2. переказ. — Історія та списана більше з переказів, аніж в фактів. Кн. — Народі перекази з минулого брав Шевченко. Кн. — Тепер і мїладїя народи абєрегають вірво перекази своїх батьків. Ог.

Преданность = прихильність. С. З. Л. — Щирая прихильність всего війська низового Запорожского. Хмельницький. С. З. — Брат відлячував йому за те щирою прихильністю. Бар. О. — Як глянв на їх муш. на їх прихильність до своєї віри. О. Ст. — Бачу, що в тебе ізнову прокинулось та прихильність. Пч. — Змаюваня кодьористими рисами своєю прихильність до родив. Лев. В.

Преданный, но = прихильний, но (С. З. Л.), прихильї, прихильня, ця. — Ти асєди був мїні слугою вірним, — як братів єрце, чурою прихильним. К. Б. — Рідко трапляло ся, щоб крїпан був прихильник до свого пана. Бар. О. — Він ісеренился ся думкою туди, де било ся жїноче єрце, прихильне до нього. Фр. — І звєстали ся єрцем чистим твої прихильними благиї, во віки радуватись буде, хто на тебе кляде падію. К. Ш.

Предатель, внца = зрадник, ця (С. Л.) і д. Измѣнникъ, ца.

Предательскїй, ки = зрадливий, во, зрадєцький. Ко (С. Л.). Пр. д. під сл. Вѣроломный і Измѣнническїй.

Предательство = зрада. Пр. д. під сл. Измѣна.

Предать, ся = д. Предаваться.

Предбудущїй = д. Будущїй.

Предварєніє = уперєжєнія; пересторога.

Предварительный, но = попередній, передущїй (С. З. Л.), уперєд, попереду, завчасу, загодя, заравня. — Попередїй розгляд документів дає нам знати. Кн. — Книжку Костомарова вїдухо без попередньої цензури. Кн. — Предеша оповїстка не дїйшла до мене. Кн.

Предварить, предупредить = уперєжати, уперєдіти (С. Ш.), попередити, вїпередити, запобігати, запобігти; предмовляти, предмовити, перестерегати, остерегати, перестерегти, остерегти. — Предварить объ опасности = перестерегти. — П. приходомъ = попередити. (Пр. д. під сл. Предупреждать і Предостерегать).

Предв'ідьтв = забачати (С. Л.), предбачати. — У тїм дїлі він забачав щось не добре. С. Л.

Предвкусать, предвкусить = засмакувати, наперед смакувати.

Предкушєніє = засмак. С. Пар.

Предводитель, воца = провідник, ця, при-
вodeць, привідця, провodeць, війська —
д. **Военачальникъ, сторонництва** — про-
водарь, проводирь, верховода, розбий-
ників — отаман, ватаг, ватажок, козак-
ників — береза, гогола — голотовода
(К. Б.). — **Предводитель дворянства, Пред-
водительша** = маршал, маршалоқ
(Прав.), **предводитель, ка** (Лів.). — Про-
відником сеї депутаціи був апаскоп Яхимо-
вич. Бар. О. — Через ваших же провідців
на нас погубель. С. З. — Він у цьому ділі
привідця. — Татары ноцують, їх правodeць
по табору, мов пан явля, ходить. в. п. —
Старий Сагайдак був ваш ватаг було поря-
док дав. в. о. — Хто ватажком піде перед
вами? К. Ш.

Предводительство = провід, привід. —
Московське військо під проводом Ген. Кре-
чотникова. Бар. О.

Предводительствовать = перед вести (С.
Л.), отаманувати, отаманити, ватажку-
вати, ватажити, поводатарювати, до-
водити. — Ватага йде. Ким Моторши з
бандурою перед її веде. Мова. — Не було
свідомости, щоб в українсько-руській зем-
лі хто мавши окрім князя міг ватажкуют-
ти над військом. Бар. О. — Нехай знає, як
поводатарювати. Лев. — Швачка тими гай-
даками доводив. в. о.

Предвозвѣщать, предвозвѣстятъ = 1. при-
вѣщати, призвистити.

2. д. **Предвѣщать.**

Предвозвѣщеніє = 1. призвѣщення, при-
звисть, призвистка (Сп.). — Призвистка
мнѣ есть, що так добре буде. Хар.

2. віщування.

Предвѣстіє = 1. д. Предвозвѣщеніє 1.

2. д. **Предчувствіє.**

Предвѣстимъ = віщун (С. З. Л.), вістун.
— Вістуну пригод тяжких і смутку. Ст. Г.

Предвѣчный = одвічний, передвічний
(К. Д.).

Предвѣчаніє = д. Предвозвѣщеніє і Пред-
чувствіє.

Предвѣщать = віщувати, пророкувати.
С. Л. — Віщувал календар, та в помятчи-
цю вправ. в. пр. — А ти часом сячі вночі
не добре віщують. К. Ш. — І всім Троян-
нам добру долю мов по звѣздам все віщу-
вав. Кот. — Серденько щось рибалочці ві-
щує: чи то журбу, чи то переподох? Чи
то кохавничко? Не знає він, в суму. Гул. Ар.

Предгоріє = передгірря.

Предгорный = передгірний.

Преддверіє = місце перед дверима, при-
сінки (С. З.).

Предержащій = віщій, урядовий (про на-
чальство).

Преднаменованіє = 1. знак, озвѣка, зна-
женіє. С. Л. — Такі ж саме й це звуки про-
рочи, вістуну прагод тяжких і смутку. Ст.
Г. і д. під сл. Знаменіє.

2. д. **Предвозвѣщеніє.**

Предисловіє = предмова (С. З. Ж.), пе-
редмова, передне слово, привовістка,
передслово (К. Ш.), присьвітка. — До
мови — предмова. в. пр. — Предмова до
читальника. С. З. — Передне слово до гро-
мади. К. Х. — **Предисловіє дѣлать** = пе-
редмовляти.

Предисловный = переддівний.

Прѣдки = д. **Прѣдохъ.**

Прѣдокескій = **прѣдківський.**

Предлагать, предложитъ = **прекладати**
(С. З. Жел.), **предкладати** (С. Жел.), **пре-
ложити, предложити** (С. Жел.), **пропону-
вати** (Гал.). — Писалем до Семеві Палія,
прекладаючи йому. Мазепа. С. З. — **Пред-
ложити вопросъ** = **спитати, запитати,**
поставити питання.

Предлогъ = 1. **вѣмовка** (С. Л.), **од(від)-
мова, одмова** (д. **Отговѣрка**).

2. **приключка** (С. З.), **притока**. — Він
шукає приключка. — Хочеш пожерти нас
і топер думаети, що найшов притоку. Фр.
3. грам. — **приименник**. (С. Жел. Гр. См.
Стоц.).

Предложеніє = **прекладання** (С. З.), **по-
дання, предкладання**. — До **прекладан-
ня** ексорбатацій наших П. Могилы. С. З. —
Виступив з поданням, щоб по селах ячали
мовою народною. Пр. — **Онъ ей сдѣлалъ**
предложеніє = **вип посвѣтав ся** (або:
послѣв ся) до неї. — Послав ся до неї
— вона й ружники подавала. в. к.

Предложный надежъ = **вдївнок сьобий.**

Предметный = **предметовий** (С. Жел.), **рі-
чевий.**

Предметъ = **предмет** (С. Жел.), **рїч** (С. З.
Л.), **цїль, метѣ**. — **Онъ вмѣлъ въ пред-
метъ** = **він мав на метѣ.**

Предѣстіє = **передієстя.**

Предѣстимъ = **попередник** (д. під сл.
Предшественикъ).

Предназначать, предназначитъ = **призна-
чати, придїляти, призначити, придї-
ляти.**

Предназначеніе = призначенія. — Як то чоловік малі істота перед лицем свого призначенія! Кв.

Преднамѣряться, преднамѣряться = заміряти ся, наміряти ся (С. Л.), наважувати ся (С. Л.), мати на думці, призначати, за(на)міряти ся, наважити ся, покласти на думці, призначити.

Преднамѣреніе = замір, замах і д. Намѣреніе.

Преднамѣренный, но = призначений; навмісний, умісний, но.

Предначертаніе = попередній нарис, план.

Предокъ, мн. предки = прѣдок, прѣдки, прѣдківъ (С. Л.). — Може чванитесь, що прѣдка віру заступила? К. Ш.

Предопредѣленіе = призначенія, прѣдсуд. — Ті, кому ще в вічності Прѣдсуд призначив... Кр.

Предопредѣлять, предопредѣлять = призначати, призначати, прѣділяти, призначати, призначати, прѣділяти.

Быть предопредѣленну = судити ся. — Ты уже йому на віку судило ся. — **Предопредѣлений** = призначений, судний, про шаха або молоду — сужений, на. — Суженого козем не обидѣш. в. пр.

Предоставлять, предоставитъ, си = зоставляти, од(від)давати, здавати, дозволяти, зоставити, одати, адати, дозволити. — Предоставлю на ваше усмотрѣніе = здаю ся на вашу волю, ласку. — Предоставляется вамъ право = вільно вам, маєте право. — **Предоставляется судитъ другій** = нехай іншій судити. — **Предоставьте мнѣ что сдѣлать** = дозвольте мнѣ це зробити, нехай це я зроблю. — **Предоставляю на ваше сужденіе** = здаю ся на ваш суд.

Предостерегать, предостеречь = остерегати, перестерегати (С. З. Л.), навіч кидати, остергати, перестерегти. — А чоловік їх остерега: я, люди добрі, з радістю, але щоб вам не було погано, як жінка вернет ся. в. о. Яст. — В бою один доглядав другого і остерегає від небезпечности. Бар. О. — Я остерегає П — не слухав, дивити ся на мене не хоче. О. Мир. — Перестерегла його, щоб туди не ходив. в. о. — Кричить: „Мамо, мамо!“ Значить навіч кадав. Кр. (Д. ще під сл. Остерегать).

Предостереженіе = остерога, пересторога (С. З.), перестереганія (С. Ж.), предосторога. — Вачтував синови пригоди з

свого жаття, ставив йому ріжкі перестороги. О. Мир. — Оповісти свою ласку, що на сей раз милує, додаючи пересторогу: гляди ж мінї... Лев. В. — Од приятелів маючи тайні перестороги. Мазея. С. З. — Ну, сю пересторогу справді варто собі зайти. Фр. — Певні одбираючи перестороги, поворочаючи ся з Лубев. Л. В. — Одному пригода, другому предосторога. в. пр.

Предосторожность = остерога, оберѣга, опаскз (С. З.). — Чумаки без опаски полягали спати. в. о.

Предосторожный = оберѣжний, бережний, сторожкий, обачний, опасливий і д. Остероженный.

Предосудительность = негѣжність, невичайність.

Предосудительный, но = сражѣтний, сороміцький, негѣжий, невичайний, неподѣбний і д. Постыдныи і Непривличныи.

Предотвращать, предотвратитъ, ся = одвертати, одвернути, ся.

Предохраненіе = оберѣга, охорога.

Предохранительный = охоронний.

Предохранять, предохранитъ = оберѣгати, охоронити, оберѣгти, заберѣгти, охоронити.

Предощутать, предощутитъ = д. Предчувствовать.

Предпечекъ = припічок (д. Печь).

Предписаніе = наказ, припис.

Предписывать, предписатьъ = приписувати, наказувати, приписати, наказати. — Мусимо живити ту правопис, що приписана законом. Кв. — Після приписаних Синодом молитов читав... Кв. — А йому приписали, щоб він прийшов. в. о. Гр. Чайч.

Предполагать, предполагать = гадати, думати, припускати (С. Ж.), доисляти ся, важити ся, адумати, задумати, доисляти, ся, припустити. — **Человѣкъ предполагается, а Богъ раснолагаетъ** = чоловік стріляє, а Бог влучає (або: а Бог күүлї носить). в. пр.

Предположеніе = гадка, доисел (С. Л.), важенія, догад, догад, догадка. — Автор обережно висловлює свою думку, називає її доислом. Зап. — Вагдаги і доисли не задовольняють нашого бажанія. Бар. О. — Из легких доислов мнит доброе бити злим. В. Н. — Гадка у мене була така, щоб вранці рушита на Черкаси, але мої гадки ніколи не здають ся. Кв.

Предположительный = здогадальний.

Предпоследній = передостанній, передпоследній.

Предпоставлять = д. Противопоставлять.

Предпосылатъ, предпосылаётъ = посылати, послати наперед, уперед.

Предпочитати, предпочесть, ся = волѣти краще, вважати за краще, перевагу давати, перед давати, ставити вище, зволѣти краще, перевагу, перед дати, поставити вище.

Предпочтѣніе = перевага, перед, першенствѣ. — Оказывать предпочтѣніе = перевагу, перед давати.

Предпочтительный, но = переважний, но, кращий, ще, вищий, ще. — Предпочтительнѣ всего = над усѣ, передовсім. перед'усім.

Предприиматель = предприимецъ. С. Жел.

Предпринимать, предпринять = предпривѣсти, предпривѣсти, заходити ся (С. З.). — По його вочиннѣ духовенство заходило ся о елевціи нового пастира. Л. В.

Предпримчивость = замірцѣсть, заповзятѣсть (Кр.).

Предпримчивый = смѣливый, идважний; замірцѣсть (Кр.), заповзятый (Кн.). — За що візьметь ся, те йому й пайдѣть — тим то він і заповзятый такий, до всього беркий. Кн. — Не знайдеть ся такої жваної заповзятѣ душі, щоб стала реально проти жмичутства і спорудила спляку. Кн.

Предпріятіе = предузяттія, предприимство (С. Жел.). — Родителі його якимсь хамершамі предузяттими перевелись на алянді. Ст. Ан.

Предразсвѣтный = досвѣтний. — Досвѣтны годша. К. Ш.

Предразсудокъ = передсуд. С. Жел.

Предрасположеніе = смѣлнѣсть

Предрасположенный = схѣтный. — П. къ болѣзнямъ = хоробитый, слабобитый, недорѣвковатый. — П. къ парѣвкамъ = болячкуватый.

Предрѣкати, предрѣчь = віщувати, прокувати, вивіщувати.

Предсѣрдіе = передсѣрдя.

Предсказаніе = віщування, прокування, прорікання. — Справдло ся ваше віщування. Кн. — Здасть ся, що се нам сумне прокування на тяжкі вѣщанія у державі. Ст. Г. — Спенялось прорікання ворожки. Ст. Ан.

Предсказатель = віщун. С. Л.

Предсказывать, предсказати = д. Предвѣщати і Предрѣкати.

Предсмертный = передсмертний. — Пред-

смертная агонія = конання. — Предсмертныя пѣтва = мурава, муравця.

Представати, предстаётъ = ставати, ставати, ставати перед ким.

Представитель, ница = заступник, ця. — До Рады Державной ми не маємо можности избрати своїх заступників. Прав. — Кожна громада мала своїх виборних заступників. Бар. О. — Того ж року вибрали мене всі гуцульскі громади вашого околу за свого заступника. Федь. — Галицькі Русани виврѣзли до цѣсаря своїх заступників. Бар. О. — Два рази перед тим з ініціативы двох видѣлѣних заступників кїевської інтелігенціі. Зап. — Заступник релігій повинен нам стати за вразок любви. Кн.

Представительный = 1. заступницький.

2. показный (С. З.), статурий, личный. — Вона показѣша од тієї. Сп. — Храпо був вже не молодий, але дуже статурий бачюшка. Лев. В. — Ай личий він який Хар.

Представительство = заступництво.

Представленіе = 1. приставка, вѣстава, представа (С. Жел.).

2. уява, уявління, уявлювання. С. Ш. — Пушкин амальював своїх русалок згідно з уявою українського народу. Зап.

Представлять, представлять, ся = 1. ставити ся, представляти, поставлѣти, представляти, становити, поставити, приставити, вѣставити, ся. — Найважнѣйший життєвий матеріал про час перебування Шевченка в крѣстѣ становить нам урядові процеси. Кн. — Приставили рѣшантѣ до слѣдователя. — Щоб безаконовна схочить, приставити у суд і там його судити. Б. Г. — Тричі ставив ся перед губернатором. Кн. — Представити свѣдѣтелъ = поставити свѣдѣків. — Представити драму = вѣставити драму. — Представлена удѣбный случай = вищала добра оказія.

2. представляти, представляти. С. Жел.

3. уявляти, ся (С. Ш.), зъявлять, ся, покладати ва думцѣ, здавати ся (С. Л.). крѣпнѣти, ся, мѣрнѣти, ся, роїти ся (С. З.), уздрѣвати ся, вивжѣти ся, вбачѣти ся, вертѣти ся, обявляти ся, уявнѣти, ся (С. Ш.), зъявнѣти, ся, покласти на думцѣ, прикрѣтити ся, вроїти ся, удрѣтити ся, привертѣти ся. — Я так живо уявляю собі його бѣду. Фр. — І уявила ся Харитѣ вѣжата нава, а на їй стоять полукіпки. Коц. — І вивжѣють ся мнѣ ведлѣцнѣй храм України. Кн. — А їм уздрѣвають ся чоловіча голова у водѣ од того новка, що був чоловіком. п. о. — Все мнѣ вивжѣють ся, що

він мене вбивав. Кр. — Чудо-дивно таке міні трапилось, що навряд чи й у сні кому марилось. Ст. — Усе йому батько покійний вбачать ся. К. З. о Ю. Р. — Ві сні верветь ся, привералось. — Се йому так здавалось. — Представте себе, що... = уявіть собі, що... — Представліться передь глазами = ввижати, ся, привиджувати ся, вбачати ся, удрівати ся. — Чи не ввижають ся се, що сьвятоша хдить по воді. в. о. Гр. Чайч. — Так наче і ввижаю його перед собою. в. к. — П. во сні = сніти ся, верати ся, марити ся, присніти ся, приверати ся. — І сніть ся міні і марять ся. В. М.

4. удавати (С. Л. Ш.), представліати, ся, прикидати ся, удати, приставити, ся, прикинути ся. — Удає з себе письменного. — Ми часом так з'уєм вдати на обличчю і понору й сьвятість. Ст. Г. — Одван я удавав, будім то і байдухе. О. Ст. — Вдає з себе справжнього пана. Кв. — З мене актор чорт зна який: не вдам добре. Гр. — Із вертепа приставляю чудесію вонку. Мал. — Приходять Бог та приставє ся таким бідим. в. к. — Покотало прикнув ся цирим приятелем пана. Кв. — Він прикидасть ся п'яним. — Представліться дурачкомъ = дурникъ строїти. — Що ти з себе дурника строїш? Хіба жя тебе не вивем. — П. когò = приставліати, перекривлювати, перекривліати, перекривіати. — Він уміє добре перекривляти нашого старшину.

Предстатель, нидя = заступник, ця, оборонець.

Предстательство = заступа (С. З.), заступництво, оборона. — Але й його заступництво не поможе вічно. Бар.

Предстательствовать = заступати, ся, оступати ся, ставати, обставати за когò і д. Заступать, ся з.

Предстать = д. Представать.

Предстоить = 1. стояти перед ким або чим.

2. бути на меті, нати, мусити, виставати, наступати. — Предстоить большой грудь = буде (має бути) багато робіт. — Предстоить дальній путь = має бути далека дорога. — Вскорѣ предстоить мнѣ поѣздка = незабаром маю (або: кїшу) їхати.

Предсѣдатель, нидя = предсѣдатель, ка. С. Жел.

Предсѣдательство = провід. — Трибунал під проводом самого сатани. Кв.

Предсѣдательствовать = предсѣдати. С. Жел.

Предубѣждение = передсуд (С. Жел.), упередження. — Був би я радий, коли б картина ся звівечила мов упередження проти неї. Кв.

Предубѣжденіе = 1. завідомлення.

2. д. Предисловіе.

Предубѣдомлять, предубѣдомить = завідомляти, завідомити, оповіщати, оповістити (загода).

Предугадывать, предугадать = наперед угадувати, угадати, предчувати.

Предумышленіе, предумышленный, но = намір, умисний, умисне (С. Ш.), намісне, а нахірон.

Предупредительный = запобігливий. С. Пар.

Предупредительность = запобігання (С. Л.), запобіження (С. Жел.); ввічливість.

Предупреждать, предупредить = 1. запобігати (С. З. Л.), уперезати, упереджувати (С. Ш.), попережати, запобігти (С. З. Л.), упередити (С. Ш.), попередити, випередити. — Ми запобігав, маючи од ачливых приятелів пересторога. Мазепа. С. З. — Щоб в запобігав твоєму хотівню. Ч. К. — Чи наміруюсь встать, чи сісти, чи лягти, — вже Ти попередив мене, вже й думку впаив Ти. Гул. Ар.

2. д. Предварить.

Предускорять, предускорить = д. Предупреждать.

Предусматривать, предусмотреть = забачати (С. Л.), предбачати, прозврати, забачити.

Предусмотрительность = прозірливість.

Предусмотрительный = прозірливий (С. Жел.) і д. Осмотрительный.

Предуграивать, предуграивать = д. Предотвращать.

Предчувствие = предчуття, прочуввання, привістка. — Як же його тепер не нати віри прочуванням? Кв. — Щось не добре вішує серце — ізвідікаль береть ся оте прочування. Кв. — Привістка міні єсть, що так буде. Гр. Чайч.

Предчувствовать, ся = предчувати, ся (С. Л. Жел.), прочувати, зачувати. — Пишучи це, поет наш ще й не прочував, що й йому самому прийдеєт ся зазнати подібної долі. Зап. — Ой зачула моя доля, що й не бути міні дома. в. п.

Предшественникъ, ца = попередник, ця (С. Жел.), попередничий. — Ти хочеш звичечти всі наші права і вольности, затвержеві твоїми попередниками. Бар. О. — На сіх оселях воли мали попередників в культурній життю в иньших пароді. Зап.

— Король Генрих потвердив наказ свого попередника. Бар. О. — Історичне життя наших попередників. Праа.

Предшествовать = передувати (С. Л. Жел.); упереджувати, попереджати і т. д. Предварить.

Предшествовавший, предшествующий = передуючий (С. Л.), попередній (С. Жел.). — Сі слова патякають на довгий попередній період громадської еволюції. Зап. — Такі думки противні суть давнішим його поглядам, виказаним в попередніх його писаннях. Огон.

Предь, предо = перед, передо. — Се було перед святками. — Приймає з перед того копа сіно. н. к. — Стань передо мною, як лист перед травою. н. к. — **Предь глазами** = перед очима, поперед очі. — **Предь нимъ** = перед ним, перед його. К. Ч. Р.

Предьобденный = передобідній.

Предьявитель, кита = предьявитель, ка.

Предьявлять, предьянить = предьявляти, показувати, предьявити, показати. С. Жел. — Й. искъ = позов давати, дати, заложити (С. З.). — Позов давав за свого сина на овчаря. Киев. Ст. — Кому хочеш позов заложу. Кот.

Предьдущий = д. Предшествовавший.

Предѣлъ = 1. гряница, грань, межа, край, крайниця (С. З.), рубіж. — А там простигаєт ся степ аж до китаїської гряници. н. о. — За Божу грань не перейде чоловік. Кп.

2. ківець, край. — **Вийти изь предѣловъ** = стувити, перейти через край.

Предѣльный = погряничний, порубіжний; крайній.

Пресѣльникъ, ца = наслідник, наступник, Цд. — По смерті його наступник повинен ісповнити обітницю. В. Н.

Пресѣничество = наслідування, наступство. С. Жел.

Пресѣственность = д. Пресѣничество.

Пресѣственный = наслідний, спадковий, наступний. С. Жел. — Власть монарша буда спадкова. Бар. О. Д. ще під сл. **Наслѣдственный**.

Пресѣство = д. Пресѣничество.

Прѣжде = перш, перше, перше, спершу, ванперед, до сього, уперед, сперед сього, поперед, поперед, вперед, навперед. С. З. Л. — Бють пороги, місяць сходит, як і перше сходив. К. Ш. — Поперед спитай си а тоді і лай си. н. пр. — Попереду так неслося. — Дайте мій лянтин си з тим, що я попереду кавав. Кп. — **Прѣж-**

де всего = перше всього, перш за соє, поперед усього, насамперед (С. Л.), найперше. — Отом перш за все розглянемо материял про дитинний вік Шевченка. Кп. — **Насамперед** треба нам обіратити провідника. Кп. — **Насамперед** треба сказати, що... Кп. — **Насамперед** питаючи — чи віруєш в Бога. В. Н. — **Прѣжде времени** = завчасу (С. Л. Жел.), завчас (С. Жел.). **до часу** і д. **Прѣждевременно**.

Прѣждевѣстный = д. Прѣжній.

Прѣждевременный, во = завчасний (С. Жел.), невчасний (Гр. Чайч.), нечасний, завчасу (С. Л. Жел.), завчас (С. Жел.), до часу, передчасно, не часно, без пори, порано (С. Л.). — Позва дитину, та середьчасно, з того і пішло лихо. Кп. — **Прѣждевременный ребенокъ** = не часна дитина, не часне (Лев.).

Прѣждевременность = нечасність (Чайч.), нечасність.

Прѣжній = прѣжній, перший (С. Жел.), попередній, колишній. — Дали нам землю од Дністра до Бугу, границю нам по прежнему дорогу. н. п. — **Колышій володарь** с. Моричець Енгельгард. Кп. — **При прѣжнихъ, при прѣжнихъ** = за прѣжного, за прѣжніх, за бѣрших. — За прѣжних панів було легше. н. о. — **Пуще прѣжняго** = більше, гірше, як перше, як колись.

Превентъ = гостінець і д. Подарокъ.

Президѣнтъ = президент, предсідатель (С. Жел.), козацької республіки в Україні — **Гетьманъ, живна його** — гетьманова (С. З.), сив — гетьманенко, гетьманич (С. З.), дочка — гетьманівна (С. З.), на Запорозжі — **кошовий отаман**. — Од Богдана (Хмельницького) до Івана (Мазепи) не було гетьмана. н. пр. — **Гетьмани!** Гетьмани! Як би то ви встали! К. Ш. — О смерті Вельможного його милости пана Симсона гетьманпича. Л. В.

Презирать, презарять = 1. зневажати (С. Аф. Л.), погоржати (С. Л.), гордувати, зневажати, погордіти (С. Л.), занехати (С. З. Л.), занежати. — Свою пельку зневажає, з двора її виганяє. н. п. — **Гордуючи пельотками бабськими, не вив тому віри**. Чайч. (Д. ще під сл. **Пренебрегать**). 2. не боятися, не дбати про..., не вважати на...

Презрительный, во = 1. гавѣбний, по. — Гавѣбний вчинок.

2. зневажливий, во, зневажливий, по, погордливий, иреаркувати, то. — **Зневажливий погляд**. — Віп Вайдою зневажли-

во назван ся, титулу Вишпсвєдких одурав ся. К. Б. — Презаркуватий осмих затрепга на устах його. Лев. В. — Роскис! презаркувати хришнєв губами Калитка. Лев. В. (Д. ще під с. Прєнебрєжїтєльнїй).

Преар'ївнє = зневага (С. Аф. З. Л.), неповага, гордуваня, погорда, ганьба, ганєтьба, првайрство. — Нема в мой душі к тобі зневаги злої і слів докірливих на пазку нема. Сам. — Та й видаю, що він був у зневазі. С. З. — Буде я неї дваитись з првайрством і обходатись з неповагою. Кот. — Ти, дївчю гордївнице, гордуєш ти мною! Буде тобі гордуваная все перед тобою. в. п. — **Преар'ївнє нести**, **быть въ презар'ївнє** = поневєрїати ся. С. З. Л. — Нехай мене дучче понесут на марах, пїж я маю поневєрїтись та терпїти од своїх дїтей. Лев. — **Преар'ївнє оказати** = зневажити, погордити, погордувати.

Преар'ївнїй = ганєбнїй, паскуднїй.

Преар'їть = д. Презар'їть.

Преимуществовнїй, **но** = переважнїй, **но**, бїльше того, над усє. — Народ за тых давнїх часїх переважно обробляв землю. Бар. О. — Князі, дружина і боярство ведуть переважно полїтєвчу і културну роботу в давнїй Русї. Зап. — Берїть дївчат на тютюн і з вїньшх сїд, та переважає все ж з вашого села. Кн. — Ходяла до вас і пєва, а бїльше того, що жадн. Кр. — Трохи вчив ся, а бїльше того, що так книжку читав. Кр.

Преимущество = 1. перевага (С. Л), **пєред**, **горá** (С. Л.), **перєбога**, **пєршенство**, **перєнїшка**. — З якої речї хочете перевага на вашу школу? вони всі однаковї сївкї. Кв. — Дай йому перевашку, бо у його явшева і товца і глєвша за мою. Кн. (Д. ще під с. Прєвосходство і Предпочтенїє).

2. привилєї. С. З. — П. дати = **пєред**, **перевагу**, **гору дати**.

Преимуществовать = переважати, **мати перевагу**, **мати гору**, **гору брати**. — Він має гору, бо першїй прайшов. С. Л. (Порївнїй с. Прєвосходїть).

Преисоднїй = найспїднїшїй, **підземельнїй**. — Преисоднїя = **пєкдо** (д. с. Адъ).

Преисодненнїй = **побнїй**, **заповненнїй**. — Серце заповненє чїстим бажаням горлуло ся до дїла. Кв.

Прейс-куранть = **цїянк**. Г. л.

Преклоннїй = 1. **схїльнїй** (д. Наклоннїй 2).

2. **похїлїй**. — У похїлїх лїтях. К. Д.

Преклонность = 1. **схїльнїсть** (д. Наклонность 2).

2. **похїлїть**.

Преклоня́ть, преклоня́тъ, си = 1. **нахїляти**, **схїляти**, **прихїляти**, **нагнати**, **нахїліти**, **схїліти**, **прихїліти**, **нагнути**, **си**. — Буря нахїляла верхївєя, трохи не до землі. — Схїлила голову. — Йї вїдє було жпїт й головоєнїк на старїсть прихїляти. Б. Г. — Він схїляв ся на його благавнєя.

2. **кланя́ти ся** (перед ким), **поклоня́ти ся** (кому), **поклоня́ти ся**, **уклоня́ти ся**. — Встане правда і Тобї одному покло́нїть, си всі язїкн. К. Ш. — **Преклоня́ти ко́зїннє** = **стати навкóлїшкн**.

Прекосло́вїть = **перєчїти** (С. Л.), **суперєчїти**.

Прекосло́вїє = **суперєчка**. С. З. — І мєжн сьвїтїннї бував суперєчка. п. пр. — Нехай буде грєчка, аби не суперєчка. н. пр.

Прекраснїй, но = **прекраснїй**, **но**, **прегарнїй**, **но**. **дуже гарнїй**, **чудовнїй**, **но**. — Ой сьвїте яснїй, сьвїте прекраснїй! Як на тобі тяжко жпїт. н. п. — Душа його благородна, адача прекрасва. Кн. — Тапцювали ж ми прєгарпо і ставала все поцарно. Ал. Ск. — Чудова явнєчка. Кр.

Прекрача́ть, прекрача́тъ, си = **прїшнїяти**, **спїнїяти**, **прїпїнїти**, **спїнїти**, **си**; **перєставати**, **кїнчати**, **перєстати**, **скїнчати**, **си**; **перєвóдєти**, **сїя**, **звóдїти**, **збавляти**, **перєвєстї**, **звєстї**, **си**, **збавити**. — Онъ прекратїль свой къ намъ пощєненїя = він перєстáv у нас бувати. — **Прекратїть роботу** = **скїнчати роботу**.

Прекраше́нїє = **перєстáпок**, **кївєць**, **закїнчєннїя**; **перевїд**.

Прелєстнїкъ, ца = **баламу́та**, **ка** (С. Жєл.), **зводїтель**, **ка** (С. Жєл. Пар.).

Прелєстнїй, но = **прївнãднїй**, **но**, **повãбнїй**, **но**, **знãднїй**, **знãдлївнїй**, **чарївнїй**, **залãснїй** і **д. Прекраснїй** і **Пãвнїтєльнїй**. — Пєчуть мене, рїжуть знãдї твої очї. Ст. Р. Н.

Прелєсть = 1. **красá**, **рòскїш**.

2. **вãба**, **привãба**, **прївãднїй**, **омãна** і **д. Обольщєнїє** і **Обаянїє**. — Яку має силу й честь, яка вãба твєї чєстї? Лев. В.

Преломлєнїє = **переломлюваннєя**, **розломлюваннєя**.

Преломля́ть, преломя́тъ, си = **ламãти**, **си**, **переломлювати**, **розломлювати**, **переломїти**, **розломїти**, **си**. — Промївна мїсãше ламадо си в хвїлї. Лев.

Прельститель, пвца = **д. Прелєстнїкъ, ца**.

Прельстительнїй, но = **прївнãднїй**, **прї-**

ва́бний, но, ваблївий, зваблївий, во. — Але щастя, доля, втіха все принаде та зваблїве, все даєть ся нам до часу, все мнїчує і зарадиє. Мова. — Мов чорна гадица — коса, хвилює кров і серце нудить її привабнає краса. Мова. — І давить ся всюди усе так звабиво, що тільки б здаєть ся радів. Чайч. (д. ще під с. Обольщательный).

Прельщати, прельщати́, ся = чарувати (С. Л.), вадити, зважувати, влещати, облещувати, прилещати, улещувати, ва́бити, зва́дити (С. З. Л.), причарува́ти, обчарува́ти, зачарува́ти (С. Л.), вна́дїти, зва́бити, прива́бити, прїва́дити, влестити, залестити ся, поважети ся, поквартити ся. — Пішов він на баштан до пана, огірочки молоденькі звабили Івана. Гр. Чайч. — Звабила очима то тяжко відбати бичами. в. пр. — Зва́дїти жінку. С. Л. — Вів улестював мене, щоб я пішла, та чорта а два. Кр. — Залестав ся, що дуже хороша. Ч. К. — Д. ще під с. Обольщати і Пльнати 2.

Прельщеніє = ва́ба, прива́ба, прина́да, ома́ва, пова́ба, пова́б. — Шкода нашого пова́бу і заліциня. К. З. о Ю. Р. — Ой у мене привада, що сама я молода. п. п.

Прелюбода́й, ка = перелюбець, ка (С. Жел.). перелюбник, ця (С. Жел.), чужолю́бник, ця (С. Жел.), чужоло́жник, ця. — Перелюбець смерком свого чагає. Ніхто мене під вечір не знаєв. К. П. — Вольво будеть мужу ового чужоложника з жоввою своєю поймаючи вести до вради нашого. Ст. Д.

Прелюбода́йничать = бахурува́ти, чини́ти перелюб, чужоло́жити (С. Жел.), про́жнку — скакати у гречку. — Але з другим бахурують, свої ж жінки мекай горюють. Кот. — Не чужолож. Б. Н. — І до півночі там гуляли і в гречку де-коли скакали. Кот.

Прелюбода́йство, прелюбода́йніє = перелю́бство (С. Жел.), перелю́б (К. Св. П.), чужоло́бство (С. Жел.), чужоло́жство (С. Жел.). — Перелюб в ким чняти. К. Б. — О каравню чужоложства. Ст. Л.

Прелюбода́йствовать = д. Прелюбода́йничать.

Прематеро́й = здоровіший, величений, величений; товстючий, товстелісний.

Премїлий = дуже милий, гарвий, премієвий.

Премїну́ть = проми́вуть, обми́нуть, заведба́ти, занехая́ти, поки́нути, забу́ти. — Не премїну́ть уведомити вась = не забуду оповістити вас, неодмінно поддам вам вістку.

Премно́го = дуже багато, пребагато.

Премудро́сть = премудрість.

Премудро́й = 1. премудрий, дуже мудрий, розумий. — І премудрих не мудри одурять. К. Ш.

2. мудрячий, мудронавпий.

Пренебрега́ти, пренебре́чь = апенажати, гордува́ти, погордува́ти, погоржа́ти (С. Л.), грѣбува́ти (С. Л.), грѣбати, пѣхтува́ти, знева́жати, погордува́ти, погрѣбати (С. З.), занехая́ти, занехая́ти. — Чого-ж тобі ще мною гордувати, перед людьми нещасно зневажати. К. Ш. Т. — Він грѣбує моїм хлібом-сіллю. С. Л. — Тиж бо таки нам дуже нехтуєш. О. Ст. — Ой не буду, коначеньку, не буду казати, бо я хочу тебе, серце, повів занехати. в. п. — Не грѣба нічим нехтувати, бо звадобишь ся колись. К. Ш. Т. — Ой я твій хліб-сілля занехаяю, з тобою нехубай я жити не маю. п. п. 2. нехтувати, нехая́ти (С. З.), недба́ти (С. З.), неважати́, занехая́ти (С. З. Л.), занедба́ти (С. З. Л.), понехая́ти (С. З.), попохетува́ти, запуря́ти, облішати́. — Він занехаяв норку добрих людей. — Не до віку бідолаха занедбаний буде, ве до суду гвнуть будуть убогий люди. К. П. — Я все для його потеряла, людей і славу занедбала. Кот. — Дворяне занебали рідну нову і народ. Ки. — Не нехтували і інших сторін життя. Прав. — Шляхта занебала інтереси рідного зароду. Ки. — Не став би Шевченко нехтувати остерога. Ки. — Не хая, нехай, тай зовсім занехавши. в. пр. — Ты запурав мене. К. К.

Пренебреже́ніє = знева́га (С. Л.), погорда́ (С. Л.), гордува́ння (С. Л.), цура́ння, пѣхтува́ння. — Чи годить ся так нехтувати мною? Яке там нехтування! (Д. під с. Презрѣніє). — Оставити въ пренебреже́ніи = занедба́ти, занехая́ти і т. д. д. під с. Пренебрѣчь. — Находиться въ пренебреже́ніи, поднерга́ть себя пренебреже́нію, впасть въ пренебреже́ніє = поневѣрити ся (С. З.), піти в поневѣрок. (Д. Презрѣніє нести).

Пренебрежі́тельный, во = знева́жливий, во, неува́жливий, во, знева́жно (С. Л.). — На православу віру гляділи за-дан упадку духонства зневажливо. Бар. О. (Д. ще під с. Презрительный 2). — Пренебрежі́тельно обра́щаться съ кѣмъ = гордува́ти (ким), нехтува́ти (ким), поневѣря́ть (кого) і д. Пренебрега́ти.

Прѣне = спір, спірка, суперка, суперчка. С. Жел. Пар.

Преобладаніє = цалува́ння, перева́га.

Преобладать = панувати, переважати, перевагу мати, гору брати.

Преображати, преобразить, ся = преобразити, перевертати, переінакшувати, переіняти, перекидати, ся, преобразити (С. Жел.), перевернути, переінакшити, черемініти, ся, перекинути ся (С. Л.). — Пр. д. під сл. **Преобрачатъся**.

Преображеніе = преображення (С. Жел.), обертання, переіна, одіна. — **Пріздникъ П. Господни** = д. під сл. **Пріздникъ**.

Преобразование = перетворення.

Преобразовывать, преобразовать, ся = перетворювати, переробляти, перетворити, переробити, ся.

Преодолять, преодолеть = перелогати, змагати, посідати, перемогти, змогти, здолати, посісти, подужати (С. Л.) і т. д. **Обіймати і Превозмогати**. — Став на тому, щоб перемогти усі перешкоди і перелог — хоч їх сила була. Кн.

Преосвященный = преосвященный (К. З. о Ю. Р.), влади́ка, прелелбний.

Преосвященство = преосвященство (К. З. о Ю. Р.), прелелбність.

Препи́саніе = приписка; притїка; Ледач шапка сирїз приписки має. и. пр. — **Знаки препи́санія, препи́сательные** = знаки розділові: протїнка, крапка а протїнкою, двокрапка, крапка, знає вилїяку, знає питїйний (або а. вилїяня), знає наведення, а. сполучення. Г. См. Ст.

Препираться = спірати ся, суперечати ся, спречати ся, перекорювати ся (К. Кр.).

Препирательство = спірка, суперєка, суперечка. — Нехай буде грєчка, аби не суперєчка. и. пр.

Преподаватель, вице = учитель, ка.

Преподавательный = викладовий. — Нема ві одїїсної школи з викладовою мовою пародною. Кн.

Преподавать, преподать = учїти, научати, викладати, проводити, научити. — Науку по тих школах проводять чужою мовою. Кн.

Преподаваніе = наука, навчання.

Преподобіе = 1. святїсть, праведність. 2. преподобіе, велелбність. (Титул святицїв і чевцїв).

Преподобиться = присвятїти ся, іронично — прияткобжити ся.

Преподобный = 1. святїй, праведвий, преподобвий, преподобвий, ця (К. Б. К. Ш.).

2. велелбний, преподобний (що має титул преподобїи).

Преподобіе = 1. половїпа, середїша. 2. д. під сл. **Пріздникъ**.

Препона = притїка (С. Л.), притїчниця (С. З. Л.), перетїка, препона, приїпка, впиш, перешкода, перєка, чєпа, перечєпа, перечїпка. — Коли б нам це було якої притачиши. К. Х. — Нема віної претїки, хоч наскрізь пройди. и. в. Маи. — Од орди миї перепону, але добрий одпор дали. Л. Сам. — Збачної перешкоди чинити не маєм. Кіев. Ст. — Аби йому в одбїраєвю а мїшва приходїв вікто не важив си перешкоди чинити. Кіев. Ст. — Нема вишу вдвоинною свїву. в. п. — Лєдача шапка сирїз приписки має. в. пр. — Ідучи шляхом ирародного розвитку без перешкоди. Кн. (Д. ще під сл. **Помїха і Прєграждєніе** 3). — **Препоны ставити** = перечєплювати і д. **Прєїятствовать**.

Препоручать, препорученіе = д. **Поручать, порученіе**.

Препойсывать, препойсать, ся = підцєрїзувати, підцєрєвати, ся і д. **Опоисывать, ся**.

Препроводять, препроводать = слати, переслати, одсилати, переслати, одіслати; одпровадити.

Препроводять, препровесть = провїдїти, провєсти (час), перєбути.

Препровождєніе = 1. перєсилання.

2. часу вживання. — Длї прєпровождєніа врємєни для розваги, для розрївки, аби час ажарувати, а вічого робити.

Прєїятствіе = д. **Прєпона**.

Прєїятствовать = перешкожати (С. З. Л.) на (або у) перешкодї ставити (С. Л.), чинити перешкоду, впишати (С. Л.), аплинїати, боровити, перечєплювати (С. З.), перєбивати. — Не знавїв си жадної чинити перешкоди. К. Ст. — Що вам сєребло прїйти? Кр. Пр. д. ще під сл. **Мїшати** 3. — **Прєїятствующїе, ая** = перєшкїдвїк, ця, перєшкїдця (С. Ж.).

Прєрвать = д. **Прєрывать**.

Прєрєканіе = спір, спірка, суперєка, суперєчка. С. Жел.

Прєрывать, прєрвать, ся = перєрєпвати перєрєвати рїч, пієню, ся — перєбивати, перєпинїати, перєхїплювати, перєчєплювати, перєбаранчати, перєбити, перєпинїти і т. д. д. **Перєбивать** 2 і **Перєрывать** 2. — Не хочуть перєбивати пієні. Кн.

- Не перепиняйте мій вазати, а то й кину! Чайч.
- Прерывистый**, то = д. **Отрывистый**, то.
- Пресвітеръ** = сьвященик, піп.
- Пресловутый** = преслávний (К. Ш.), славетний (С. Л.), знаменитий (С. Пар.).
- Преслушание** = неслухнянство і д. **Неповиновение**.
- Преследование** = слідкування, стєження; ўтиск (С. Ш.).
- Преследователь**, **вица** = утїскач (С. Ш.), гиобитель, глобитель, ка.
- Преследовать** = гнати ся (С. Л.), угаяти ся (С. Л. Ш.); слідкувати (С. З. Л.), стєжити (С. З. Л.); утїскати (С. Ш.), нападати ся, напастувати ся. — Слідкуючи за нею. С. З. — **Немезида** стежить мене. Кп.
- Пресмыкаться** = плазувати, лязати.
- Пресмыкающийся**, **пресмыкающее** = гад, гадина, плазівитий, поплázка.
- Пресса** = печатъ, прєса (Ук.).
- Прессование** = гніт, тиск (С. Ш.), тїскання (С. Ш.), воску — воскобїяня.
- Прессовать** = гнїтити (С. Л.), душити, нагнїтати (С. Л.), відтїскувати, вичавлювати, відкладувати. — **Прессованный** = гнїчений.
- Прессъ** = гвіт (С. Л.), чави. — **Повзала** сьвр під гвіт. — **Положить** подъ **прессъ** = покласти під гвіт, нагнїтати.
- Прессъ-паньё** = пригнїток, дўшка.
- Преставление** = смерть, сконання.
- Преставляться**, **преставаться** = умирати, умерти, сконати, переставити ся (С. З. Л.). — Перше він переставив ся, а за ним і аона. М. Вов. — **Переставився** він на той свїт. С. Л.
- Престарелость** — старість, старощі.
- Престарелый** = престарий (С. Жел.), старєний, старєнєзний (С. З.), стародєнвий, дуже старій.
- Престолъ** = престїл (а церкві і царський трон), стїл, столєць. — **Спусти** ся, поповку, на престїл, то будеш мати цю на стїл. в. пр. — **На морі** на каменї церквоця стоїть а в тїй церквоцї престїл стоїть. п. п. — **Столець** твій, князю, ще тоді прослянясь, як їх імья на свїт не народилось. К. Б.
- Престранный**, но = предївний, прехамєрний, во.
- Преступать**, **преступить** = нереступати, нереступити; лагати, адамати (закоп, віру).
- Преступление** = перєступ (С. Жел.), вїсту-
- пок (С. Л.), злочїнство (С. З. Ж.), лиходїйство, вчїнок, учїнок (С. Ш.). — **Злочїнство** тїжє, тай кара не легка. Кп. — **Нехай** страшє, не чуване злочїнство їм моє вікам перенєсе. Сам. — **Поймать на сáмомъ преступленїи**, **на мѣстѣ преступленїя** = пїймати, схопити на гарячому вчїнку.
- Преступникъ**, **ца** = перестўпник, ця (С. Жел.), злочїнець (С. З.), злочїнниця, лиходїй, ка, винуватєць, винуватипк, ця, беззаконник, ця. — **Подивити** ся, — онде та злочїнниця, що струїла дївера свого. Ст. С. — **Той** злочїнця кара бити маст. Ст. Л. — **Він** душоубу, лиходїм в раю зустрїтїсь дав надїю. Ст. Рада. — **Щоб** беззаконника схопити пристаєти у суд і там його судити. В. Г.
- Преступный** = преступний (С. Жел.), вїступний (С. Л.), злочїнний. — **Засїла** йому в голову злочїнна думка — спалити комору. Кп.
- Пресыщать**, **пресыщать**, **ся** = пересыщати, пересытити, ся (С. Жел.), роскошувати. (С. Ж.).
- Пресыщеніе** = насит, нєхоч. — **Тому** то й нєхоч напала, що дві миски борцїу опїтї. Ка. — **Наїв** ся до вєхочу.
- Пресъкать**, **пресъчь** = 1. збавляти, вїбодити, переводити, вїщити, вїпнїзувати, збавити, звестї, вїнищити.
2. перейати, переппиняти, перєпати, переппиняти.
- Пресъченіе** = 1. перевід, вїщення.
2. перейання.
- Претворять**, **претворить**, **ся** = перетворяти, перетворити, ся.
- Претендовать** = варїкати, рємствувати (на вою); д. **Домогаться**.
- Претенция** = варїкання, рємство; домогання; позов (д. **Искъ**). — **Онъ** на менї **въ претенци** = він на мене нарікає, рємствує. — **Подати**, **предъявить претенцию** = запозвати, позов заложити (С. З.).
- Претерпѣвать**, **претерпѣть** = терпїти, вїтерпїлювати, зазнавати, визнавати, вїтерпїти, перетерпїти, иатерпїти ся, нагорювати ся, зазнати.
- Претить** = 1. боронити, забороняти, закаувати. (д. **Запрещать** і **Возбранять**).
2. погрозити, страхати, лякати.
3. вадити, гїдувати, нїдати. — **Претить** положить въ ротъ = гїдко в рот

покласти. — Миѣ претїть = мїні гїд-ко, менє пудїть.

Преткювєніє = притїка, притїчина, перешкода і д. Прєноа. — Шанюба до короля стає йому притїкою на шляху до Варшави. Кв. — **Камєнь преткювєнія** = притїчина.

Преткювєніє = д. Преткювєніє.

Прєувєличєніє = прибільшування.

Прєувєличивати, прєувєличити, ся = прибільшувати, прибільшити, ся (С. Л.), перєборжати, перєборжити, передати кутї меду. — **Прєувєличити похвалу** = перєхвалити на один бік.

Прєумний, но = дїже розумний, но.

Прєупївати, прєупїти = мати поспїх, поступати (С. Жел.), ступити вперед.

Прєупїданіє = поспїх, поступ (С. Жел.). — Багато спїху, та мало поспїху. н. пр.

Прєходїти, прєйти = проходити, проходити, минати, пройти, перейти, минути, ся. — Усе минєть ся, одна правда зостапєть ся. н. пр.

Прєходїщїй = минучий, минущий, перєбутий (С. Л.), перєстїпний, дочасний. — Усе тїльк мануца, одна рїч живуца — свїтът в Богом. н. пр. — Сей свїтът перєбутий. С. Л. — Усе на свїтї перєбутне! ми з вами перєбутї, довичий тїльки Бог. Кв. — Тут ваш вїк дочасний, а що буде там, як помремо. Кв.

Прєчєніє = 1. заборона і д. Запрєтє.

2. грїзбїа, погрїзка, цїстра, похвалка.

При = при, за. — Се було при мїні. — Ой у луцї та і при березї червоно казна. н. п. — Се було за покійного батьва. — За царя Саса їм хлїб, хоч росперєжи паса. н. пр. — За царя Гороха, як було хлїба трохи. н. пр.

Прибаваннє, прибавлєніє = 1. додаваннє (С. Л.), прибавлїння, долучєння (С. Л.). 2. додаток (С. Л.), додїча, прибавка, прїдїток, прїдїча, надїча.

Прибавлїти, прибавити, ся = додавати (С. З. Л.), добавляти (С. Л.), прибавляти, набавляти, приповнїти, прибільшувати, прїкладати, прїкидати, доточїти (С. Л.), додїти, надїти, прї(до, на)бавити, прибільшити, прїкладати, прїкинути, прї(до)точїти, ся, трохи — підбавляти, підбавити, до ваги — прїважити, а ливкою — перєбавляти, перєбавити, ся, про людцїсть — налюднїти, води то-що — побїльшати, цїну — накинати. — Хмїль буде моему серцю смїлости додати. н. д. — До сього и ще від

себе додає. — Йому набавили ще 10 рублїн. — Коли-б тїльки Господь мївї віку прибільшав. Кв. — Ще накинупа податї по карбованцю з душі. — Ну, прїкинь ще трохи. — Мого карбованця ноцї накинупа куховарцї. Кв. — **Прибавити шагу** = прїспїшити.

Прибавок = д. Прибавка.

Прибавочний = добавочний, додатковий.

Прибїлтовати, приболтати = д. Подбїлтовувати.

Прибїтка = прїкладка, прїказка, верзїнка.

Прибїюкнати, прибїюкати = прїспїлювати, прїспїлювати, прїколихати (дитину).

Приберєгати, приберєчь, ся = приберєгати, приощагати, приберєгтї, ся, приховувати, приховати.

Приберєжний, приберєжье = д. Поберєжний, Поберєжье.

Прибївати, прибїти = прибивати, прибїти, морально — приголоштити, лати до кровюк — латити, надлатити. — Прибїти гвїздом. — Прибїло до берега. — Нєснодма трївога приголошшила мене. Кв.

Прибираніє = прибирїння, убирїння (С. Ш.), пораннє.

Прибирати, прибрати, ся = 1. прибирати, убирати (С. Л. Ш.), чєпурити (С. З. Л.), порати, ся (С. З.), прибрати, убрати (С. Ш.), причєпурити, ся (С. З. Л.), причєпурити, ся, упорати (С. Л.), повбирати. — Прибєра хату. — Треба хоч трохи причєпурити хату. — Настя причєпурила грубу. Лев.

2. д. Подбирати 3.

3. убирати ся, вирїжати ся, чєпурити ся, убрати ся, вирїждити ся, причєпурити ся. — Лаврї причєпурив ся, назє старостїв і пішов сватати. Лев. Д. теж пїд сл. Нарядити ся 2.

4. чїплїти ся, причєпити ся і т. д. д. Привїзувати ся 2. — **Прибрати кь рукї** = а) приховати, б) взяти в руки, до рук прибрати, у шорї забрати, приборкати. — Він усїх забрав у шорї. Зїпк. — Не насїмїяв ся связати й слоно, та його приборкала та баба. Гр. Чайч. — Думає шляхту приборкати трохи. К. Ш. — Думає, гадає, як пана Хмельницького до рук прибрати, ляхам оддати. н. д.

Прибрїти = д. Прибивати.

Приймають, приймають, ся = наближати, ся (С. Л.), зближати, ся (С. Л.), блїзити ся, ближчати, ся (С. Л.), надходити, наближати, сл, приближчати, по-

блїжчати, приближити, ся, про скільки — понаближати ся. — Свѣта наближають ся. С. Л. — Не наближайтесь до мене. Лев. — Густа хмара шпарко наближала ся до табору. Кв. — Як наблизавсь до Приляпа міста, ще вдалека його вздрїла мить. Ст. С. — Глядять — щось їде по дорозі, кола вблжаєть ся — аж то Кіндрат. Б. П. — Тільки до нашого війська не зближались. Л. Сам. — Находять свѣта. С. Л.

Приближеніє = наближенія, аблїжнія.

Приблїженность = блїжкїсть.

Приблїжений = блїзкій; підручник.

Приблїжательный, но = 1. приближный, но (С. Пар.), блїзько (до чого), примірний, по, на вгляд, приміром. — На агляд буде с пів пуда борошна. С. Л. — Приміром нажучи, треба на засів пудів сім.
2. наближающий, зближающий.

Приблизить, ся = д. Приблизятъ, ся.

Приблудитъ ся = приблудати, ся, приблудити, ся. — От вона ходила, ходила, таї приблудала до попа у слободу. н. к. Ман. — Приблудила ся до нас чиясь собака.

Прибѣя = прибії.

Прибѣяна = плѣнка (обополок або дошка, що приваєвать ся для закрїпи).

Приблѣтатъ = д. Приблѣтывать.

Приборка = д. Прибирание.

Приборъ = 1. д. Подборъ 1 і 2.

2. пристрій, справа, снасть, начиння (С. Ж.), струмент, справідля. — Без пристрою і блохи не вьѣш. н. пр. — Приборъ колѣсь = стаи колїс. — П. кухонный = кухінна справа. — П. рыболовный = рибальська снасть. — П. для поднятія стѣнь = лїсїці. — П. для сїянїя = сївкї, сїянці. — Накрїть стель на 10 приборовъ = налаштувати стїл на 10 чоловіка.

Прибоченивать ся, прибоченить ся = брати ся, вьїти ся у боки.

Прибрѣсывать, прибрѣсать = підкидати, прикидати, підкинути, прикїнути, вакинути. — Підкинь ковам сїва. — Прикинь що хоч троха.

Прибрать = д. Прибрать.

Приберѣжье = поберѣжя, береговина (С. Л.), уаберѣжя. — Мовчка пішов він удовш поберѣжя бурхавого моря. Сам.

Приберѣжный = поберѣжний, береговий, берѣжний. — Приберѣжная низинность = береговище, бережина (С. Ш.). — П. житель = березїя, березїак.

Прибресті = приплесті ся, приплѣтати

ся, причвалати, примаңдрувати, приѣпати ся і т. д. д. Брестї і Шлестїє. — Відїля ти приплѣтаєть сюди? О. Ст. — Волоцюга приплѣтаєсь. н. к. — Аж гульк і в город причвалає. Кот.

Прибрѣсить = д. Прибрѣсывать.

Прибываніє = прибуванія.

Прибыватъ, прибывіть = прибувати, прибути; достати ся. — Сьогодні прибув з Харькова. — Скоро вони до Палосцїв достались. Ніщ. — Води в ставку після дощу прибуло.

Прибылой = прибулий, прибутий.

Прибыль = прибуток (С. Жек. Л.), корїсть (С. З. Л.), виск (С. З. Л.), пожиток (С. З.), барїш, набуток, набїток, пѣтяг. — З прибутку голова не болять. н. пр. — Мінї аби на прожиток до смерти; прибутку мінї байдуже. Кв. — Користї два шага, та й ті щербатї. н. пр. — 6 тавї лѣди, що пр корїсть та набуток їм байдуже. Ос. — Без ния гребля, а без ваязду виск не буде. н. пр. — Лихай набїток не дїйде третїх рук. н. пр. — Прибыль (од пчїа, овец, корів) — уайток. — Водѣ идѣть на прибыль = водѣ прибуває.

Прибыльный = корїстний, вигідний, пожиточний, позїтний.

Прибытіє = прибуття, прїхїд, прїїзд.

Прибытокъ = д. Прибыль.

Прибыточный = д. Прибыльный.

Прибѣгать = 1. (прибѣжать) — прибігати, прибігтї, дуже швидко — прилопотїти, трюхаючи — притрюхати.

2. (прибѣгнуть) — удавати ся, удати ся. (С. Ш.). — Як бїда, удавай ся до жид. н. пр.

Прибѣжше = д. Пристѣнаше 2.

Прибѣживать ся = д. Подбѣживаться.

Привѣживать, привѣдити, ся = 1. привѣлювати, вѣбити (С. З.), привѣжувати, надити, примаңкувати, привѣбити, привѣдити (С. З. Л.), приванїти, спонадїти, ся, про кїлько — попривѣжувати і т. д. — Чи я тобі не казала, яє накаувала, щоб ти хлопцїв не водила, не привѣжувала н. п. — Я своїм дїтям цукеркїв не купую: це ви їх спонадили. Кр.

2. привчати, ся, привикати, привичаювати, св, звикати, привичїти, ся, привикнути, привичаїти, ся, звїкнути.

Привѣлывать, привѣлїать = 1. привѣлювати, прикочувати, привалїти, прикочїти (що важке). — Привѣлили колоду під дверї.

2. приста́вати, прича́лювати, приста́ти, прича́ляти. — Байдак причалав до берега.

2. сну́ти, пла́вом пли́вти, насну́ти, прице́рти. — Насудую людей — пова хата. — От праперва! — Позна рука козарів.

Прива́ль = 1. прива́лка.

2. прича́л.

3. спочи́нок, одпочі́нок, одпочі́вок, опочи́вок (війська а поході) — Проти го́рода стали, там собі опочивок маля. в. д.

Прива́ривати, прива́рїти = прива́рювати, наварювати, прива́рїти, наварїти, ста́ти — наставляти. — Треба приварити м'яса, бо сього мало. — Понеси в вузю приварити леміш. — Наставив сокру.

Прива́рипа = йа́кип. — В казані багато пашуу.

Прива́рка = д. Нава́рка.

Прива́рний = д. Навари́й 2.

Прива́рок, прива́р = 1. прива́рок, при́сма́ки.

2. ва́риво (С. З.), варе́це. — Сьогодні варива нема, тільки печене. С. З.

Приве́деніе = приві́д, припрова́дження. — Приве́деніе вь поря́док = порядкува́ння, унорядкува́ння, роспорядкува́ння.

Приве́зть, ся = д. Привози́ть, ся.

Привере́дливий = вередлі́вий (С. З. Л.), вигадли́сий (С. А. ф.), прихля́йвий (С. З.), вигребенькуватий, кородлі́вий, перебі́рливий, тільки про їжу — шувди́ковий.

Привере́димьк, ца = вереду́н, ха (С. А. ф.), вереді́й, ка, вереді́вк, ця, перебі́рник, ця, вигаднік, ця, вигадько, перебе́вдя (С. Л.), кожеза́, бриську́н. — Бриськуи а його. Бриськовав та перебірав, доки на голові місяць зійшов — тепер ява за його віде. Кш.

Привере́димчаніе = вередува́ння (С. З.), привере́ди, при́хчи, перебі́р і т. д. д. Капри́зні.

Привере́димчатіе = вередува́ти, мудрова́ти, вигадувати, перебіра́ти, бриськова́ти (Кш.), при́хчати і т. д. д. Капри́зничать. — Він і давай вередувати: подай йому у п'ятницю скоромини. в. к. — І та ще вередувати меш? То маля дитина, а ти бимбас. Кр.

Приве́рженець, ивве́рженник, ца = прихля́йник, ця, прихля́ць. — Брюховецький виставляв себе прихляйником простих, убогих козарів. Бар. О. — Головним наміром взуїтського виховання було ориготувати прихляйників католицизму. Бар. О. —

Старі та з старим духом прихляйники припели з обою і такі ж старі думки. Ук. — Радували ся новім прихляйникам. Фр.

Приве́рженность = прихля́йність (С. З.), прихля́єння. — Щара́я прихля́йність всего войська запорожського. Хмельницький. С. З. — Прихля́йність до Павлюка зростає що раз і поміж реестровцями. Бар. О. — Мазепа прихляєння своєю до короля Шведського учавив. Скоропад. С. З.

Приве́рженний = прихля́йний (С. З. Л.), прихля́йний. (Пр. д. під сл. Пре́данный).

Приве́ртывати, приве́рчивати, приверну́ть = прикру́чувати, прикру́тити. — Прикрути гайку.

Праве́стї, приве́сть = д. Приводи́ть.

Привва́єніе = щепі́ння.

Привва́єтель, ница = щепі́й, щепі́льник, ця і д. Осповри́вняте́ль.

Привва́єти, привва́єти, ся = 1. прису́кувати, приплі́тати, присука́ти, приплести́. — Треба присукаєти шуур. — Припала батіг.

2. щепі́ти, прищепі́ти, ся (дерево, віслю, а про дерево ще) — скі́птити, азову або багато — перещеплюва́ти, перещепі́ти, ся.

Привва́ка = щепі́ння.

Привва́шій = 1. прису́какий, приплé-тений.

2. прищепі́лений.

Привва́чок = щеп, щепца. — Усі щепи ва яблуа́й прищепили ся добре. — Яка щеп, така й яблуна. и. пр.

Привва́дніе = ма́ра (С. З. Л.), ма́на (С. З.), ма́ній (С. З. Л.), ма́йяк, поторо́ча (С. Л.), дла личина, чма́ра (С. З.), почва́ра (С. З.), привва́дєнця, облуд́а. — Задля чо́го ж ма́ра повилась у вонькій зброї? Ст. Г. — Одвасни ся ма́нія! С. Л. Пр. д. ще під сл. Виді́ніе 2.

Привва́дться = 1. присни́ти ся, приве́ратї ся.

2. адати́ ся, прихри́ти ся, прихри́тити ся.

Привва́єтія = привва́єтія. С. З.

Привва́єчвати, привва́єчати = пригва́єчува́ти, пришру́бовувати, прикру́чувати, приві́рчувати (гвалтом), пригва́єчати, пришру́бува́ти і т. д.

Привва́рати, ивва́рати = прибри́хувати, прибре́хати; підбри́хувати, підбре́хити. — Тавих Кондратів бачив я, — уміють добре прибрехати. Б. Г. — Він багато прибрихував, але люда вала йому віри. Лев.

Привва́ти, ся = д. Привва́єти, ся.

Привлекáтельность = привва́блівість, прива́длівість. — Привва́блівість гірської краса

невимовно велика. Кв. — Усміх розлив ся по його очах, додаючи їм ще більше привадиности. Фр.

Привлекательный, но = прина́дний, но, прива́бливий, во, ве, зна́лиий, во, ва́биий, во, ва́бкий, ко, пова́биий, но, залас́ний, жа́пови́тий. — Поет малює нам привадиий пейзаж. Зап. Фр. — Нікола ще зоря любови не сиза для нього так чудово, так привадно. Фр. — Чоловік з виду не вродявий, але привабливе — симпатичний. Кв. — Не було у Шевченка нічого привадилого з виду. Кв. — Давно вже зорили на ту звядливу паражію. Лев. В. — Не дуже вабко туди ходити. — Д. ще під сл. Пля́нительный.

Привлекать, привлéчь = 1. притяга́ти, притягті́. — З оставних, яві булв притягнені до того слідства. Кв.

2. ва́бити, на́дити, прина́жувати, прива́блювати, залуча́ти, прива́бити, прина́дити, залучи́ти, приверну́ти, пова́бити, присолоди́ти, кількох — поприна́жувати, поприва́блювати і т. д. — Ти привадиав мою душу прагорува й до себе. К. П. — Надать його отой пастовень, так що й очей з його не зводити. Кв. — Стати з тим, кого хочеш до себе привабити. Гр. Чайк. — Нічим вультуряи Росии не могла привабити до себе левоберезного панства. Кв. (Д. ще під сл. Прива́живать 1.) — **Привлекать, привлéчь къ суду́ =** позивати, запозва́ти, притягті́ до суду́, потягті́ у суд. — **Привлéчь па свою́ сторо́ну =** череня́ти, черемови́ти, чередча́ти. — **Привлека́ющий =** ва́блючий. — Вид гарний і дуже до себе ваблючий. Слв.

Привлечение = притяга́ння.

Приводить, приве́сти, приве́сть = 1. приводи́ти, виводи́ти, доводи́ти, приве́сти і т. д., свилою — припрово́дити (С. Л.), допрово́дити, кількох — попрово́дити і т. д. — Привів з собою гостей. — Стежечка вилева на горі́. Кв. — Усе те допровадило Україну до під'упаду. Кв.

2. д. Предста́влять і Предъя́влять. — **Приводи́ть, приве́сть въ поря́док =** порядкува́ти (С. Л.), лаштува́ти, опоряжа́ти, првбїра́ти, ладнува́ти, упорядкува́ти (С. Л. Ш.), улаштува́ти, опоряди́ти, првбрати́, уладати́ (С. Ш.), уладва́ти, оза́йти. — Досі ще не упорядковано Шевченкових листів. Кв. — На силу улаштував в шахві книжки. Кв. — **П. въ ўжа́сь =** завдава́ти, завда́ти жа́ху, страху́, настра́шити. — **П. къ оконча́нію =** кіпча́ти, доводи́ти до кінця́, до кра́ю і т.

д. д. Ока́нчивать. — **П. на па́мьть =** нага́дувати, прига́дувати, нагада́ти і т. д. — **Приве́сть въ чу́ства =** очу́ти́ти, відвола́ти, відволода́ти, відходи́ти. — **П. въ разоре́ніе, въ бѣдностъ =** спустоши́ти (С. Л.), зийшати́ (С. Л.). в старці́, в зли́дві лустя́ти. — **П. въ я́ростъ =** ролю́тувати́, роадратува́ти, роадрочити́ (С. Л.). — **П. въ кра́ску =** засоро́жити. — **П. къ при́сягѣ =** до при́сяги, під при́сягу приве́сти. — **Приве́лъ Богъ, но приве́лъ Богъ =** дав Бог, не дав Бог. — **Не приве́ди Богъ =** ве дай Бо́же, кри́й Бо́же! — **Приве́лось сму́ побыва́ть =** довелось йому́ побува́ти. — **Онь приводи́тся ми́ѣ двоюродный́ бра́томъ =** він доводи́ть ся міві́ бра́том у це́рвях. — **Приведе́нный ві́сьме =** вга́даний ви́ще, в горі́. — В га́дапому в горі́ листі́ до Микити Шевченка... Кв.

Приво́дь = 1. д. Приведе́ніе.

2. про́від.

Привозить, привези́, приве́сть, ся = приво́зити, привеза́ти, ся, ще — надво́зяти, надвеза́ти, багато — поприво́зити.

Привозный = привозний́.

Приво́зь = приві́з. — **Большой́ приво́зь =** заві́зю. — Сьогоде́ у млині́ заві́зю. Кр.

Приво́ляивать, приволо́чь, ся = 1. приво́ляі́вати, притяга́ти, приволокні́ти, притягті́, ся. — **Треба́ приволокні́ти оту колоду́.**

2. приво́ляі́кати́ ся, приволокні́ти́ ся, притягті́ ся, при́хати́ ся і т. д. д. **Прита́скава́ть, ся.**

Приво́ляіва́ться, приволоки́уться = же́нихати́ ся (С. Л.), залю́бити́ ся (С. Л.), умі́згати́ ся, умі́згувати́ ся (С. Ш.), во́лочити́ ся (за кви́), лабу́зити́ ся (до ко́го), підлабу́знювати́ ся, підлабу́знювати́ ся, приже́нихати́ ся, умі́згну́ти́ ся (С. Ш.), підлабу́знити́ ся, підлабу́знити́ ся, при́смикну́ти́ ся. — **Завда́в ся, не цурав ся, казав —** моя́ бу́деш, а тепера́ із ви́шшии́ як голу́бо гу́деш. в. п. — **Підлабу́зниць до горлиці́ горобець.** В. Г.

Приво́лочь = д. Приво́ляі́кава́ть.

Приво́лье = приві́ля (С. Л.). приго́ддя, вгї́ддя, придо́лля, ро́скіш. — **Отут садк ка́пусту, отут карто́плю, а тут для́ тютю́ну вгї́ддя.** Номис. С. З. — **Та ко́лиш бу́ла ро́скіш —** волн, а теперенька́ та неволенька́ в. п.

Приво́льный, но = приві́льний, вигі́дний, но.

Приво́ражива́ніе = чарува́ння, ча́ря.

Привора́живати, приворо́жити = чарува́ти, причарува́ти, зачарува́ти, начарува́ти, приверну́ти, причаклува́ти. — Причарувала мою ти душу, тепер без тебе гинуть мушу. в. п. — Копаї, дою, корівці, чаруй, дою, молодці. в. п. — Цигачочко, воріжечко, вчани мою волю, причаруй ти козачецька, щоб кохавсь зо мною. в. п. — Коли треба розрізнати парубка та дівку і привернути до себе того чи другого. в. о. Гр. Чайч.

Привора́живати, приворо́тати = приверта́ти, приверну́ти, підверта́ти, підверну́ти.

Приворо́жувати = кра́сти (часами або по троху).

Приворо́тникъ, ца = д. Привра́тникъ, ца.

Приворо́тний = 1. бра́нний. С. Ш.

2. чарівний, приворо́тний. — Приворот-ве зілля.

Привра́тникъ, ца = воротарь, ка, заво́ритник, ця, бра́нний (С. Ш.). — Ворота́р монастиря ве пустяв навіть князя, коли ігумня звелів нікого не пускати. Бар. О. — Воротарю, воротарю! Хто, хто у воріт кличе? и. п. — Уряд воротаря есть двері церковні одмикати і замикати. Б. Н. — Чоловік, оставивши господа свою звелів воротареві пальнувати. К. Св. II. — Заворітників тримають, та за ним зачинають. в. пр.

Привра́ти = д. Привира́ти.

Привстава́ти, привста́ти = підводити ся, вбодити ся, підвесті ся (С. Л.), звести ся.

Привы́кати, привы́кнуть = привика́ти, звика́ти (С. Л.), навика́ти, привча́ти ся, привича́ювати ся, приві́зати, наві́кнути, привчати ся, привича́ти ся, привна́турити ся, між людьми — обго́втати ся, оговтати ся, про багатьох — позвикати, попривикати і т. д. — Чи привика, сестро, та на чужині жити? Ой хоч не привика, та треба привикати. в. п. — Не звикай дома пердіти, бо буде і в гостах кортіти. в. пр. — Не звикай до таких сорочок. Лев. — Чоловік може звикти до всього опріч турмя. Кн. — Привичаюсь до неволі, що один на світі, як бляна в частині полі останувсь тумита. Галуз. — Я родив ся в цім краї і до сього привичаюсь змалку. Ст. Г. — Привичайши ся до гріхів, завше грішай. Б. Н. — Попереду, важко було, а там — привичаюсь, та й пани стали добріші. Кр. — Корова приватурилась їсти солому, а то все не хотіла пісяти снів. Кр. — Оговтав ся я з ті вдачаю і життям. Кв.

Привы́клий = приві́клий, зві́клий, привча́сний.

Привы́чка = звичка (С. Л.), пові́чка, за-

вйчка (С. Л.), привича́йка (С. Л.), пове́дінця (С. З.), поведі́вка. — Я вікога не брала звячки у десь спати. Хар. — Звчача зменшує хоч які страхи. Зінк. — Все таля їх московська поведінця. С. З.

Привы́чливый = привича́йливий.

Привы́чний = зві́клий, приві́клий; звича́йний.

Привы́тати, привы́тати = приві́тати, приві́яти.

Привы́са, привы́ска = причіпка, до сережок — бовкунчик, тіліпачики (С. Л. Ш.).

Привы́сать = д. Привы́шати.

Привы́сь, привы́соць = д. Довы́соць.

Привы́соной = привисі́ий.

Привы́тливость = приві́тність, приві́тливість, прия́зність. — Мене зачарували і привіря їх ласкавість і привітність. Скл.

Привы́тливый = приві́тний (С. З. Л.), вві́чливий (С. З.), прия́зний, прия́вний, ра́дний. — Прості і подиясь на мене привітніше. К. К. — Моя пані любезна, звичаєва. Куліш. С. З. — Звчача потребує прия́мати гостей звичаєво, так дозвольте ж мій і вас, як слід привітати. Ст. Г. — Вова чула його любі слова, бачила його ввічливий погляд. Бар. — Якийсь він звичаєвий був до дітей. Скл. — Все во мною прия́зньо привітають ся. Мова.

Привы́тний, привы́твенный = приві́тний. — Послав привітну телеграму.

Привы́тствие = приві́т, віта́ння, приві́тання. С. З. Л. — Нема од його ві віту, ві привіту. С. Л. — Палажка не одважала її на привітання. Лев.

Привы́тствованіе = приві́тання.

Привы́тствовать = віта́ти, приві́тати, ся. С. З. Л. — Милая вітас, білу ручку дав. в. п. — У багатство не вдарєв, а чим має, тим вітає. в. пр. — Вийшла мати в дати, свого ятя вітати. в. п. — Ой ісповняє всі кубочка все зеленим вином вітати Павлі Семенов. в. п. — На сьвяте Благовіщення тебе привітаю, що ти, друже мій, вернув ся в далекого краю. Ос. — Засьпівають усі пташки як в раю, привітати муть гоубоньку мою. Б. Г. — Усна пташечка сьпівала, веслу і літо привітала. Б. Г. — Тепер лети в Україву: тебе виглядають; полєгів би за тобою, та хто привітає. К. Ш.

Привы́ть = д. Привы́тствие.

Привы́шувати, привы́сать = приві́шувати, чіпля́ти (С. Л.), причіпля́ти, прачіплюва́ти (С. Л.), приві́сати, причі́пати, кі́лько — поприві́шувати, попрі́чипля́ти.

Привы́яти = д. Привы́вати.

Прив'ядать, прив'януть = в'язнути, пов'язнути, прив'якнути, прив'якнути.

Прив'язаність = прихильність, прихильня. (Д. під сл. Преданность і Приверженность.)

Прив'язаний = 1. прив'язаний (д. Привязать).

2. прихильний (д. Преданный і Приверженный).

Прив'язка = 1. прив'язування, прив'язка.

2. прив'язь, припіт (С. Л.), припіт, прикрутень. — Собака на прив'язі. С. Л. — Собака на припіті. Кр. — На припіті пасли коні сідали, готові. К. Ш. — А вже ж мої коні в хана на прапої. в. п. — Чоловік без волі, як кіз на прапої. в. п. н. пр.

3. причіпка, напасть, пеня і т. д. д. Привірка.

Прив'язчивий = причепливий, причепний, причіпа, привіркуватий (Кр.), валізливий (С. Л.), задиракуватий, нападистий, нападкуватий, пенякуватий, надибний. — От причепила людина: йому хоч межа очі пляв, а воно лізе. в. о. — Усе йому ве так, до всього причепить ся, нахабна людина він. Кв.

Прив'язувати, прив'язати = прив'язувати, припітати, прив'язати, припітати, причіпати, мотузкою — примотувати, багато — поприв'язувати, поприпітати. — А біля шатра коні прив'язано. в. в. Мав. — Прив'язати кь себѣ = прихилити, приворожити.

Прив'язуватися, прив'язатися = 1. прихилити ся, прихилити ся (до кого), віддавати ся, віддати ся (кому).

2. в'язнути (С. Л.), чіпляти ся, лізти, приставати, сікати ся (С. Л.), причепити ся, пристати, присікати ся, присікати ся, присікати ся, приклепати ся, нав'язнути, очепити ся, присахнути ся. — В'язав тай в'язав — вілак од його не одчепи ся. — За що вона сікаєт ся до мене? Кв. — Пристав, як шеався смола до чобота. в. пр. — Ходім, ти присікаєш сп до неї, може вона знає, та не хоче признаватись. Лев. — Іді к чортовій матері! Чого ти до мене причепива ся? в. о. Гр. Чайч. — Де не в'язав собака в біса — присікала ся, аж вищить. Б. Г. — А Уа що? А годували ми тебе дурно? Присікала ся дядина. О. Мир. — Та ніхто ж до того не присікував ся. Лев. В. — Причепив ся гармударма, задивив ся, що в гарва. в. п.

Прив'язь = д. Привязка 2.

Прив'язувати, прив'язати = прив'язувати, прив'язати.

Прив'януть = д. Привязать.

Прив'язь, прив'язь = прив'язь, прив'язок.

Прив'язувати, прив'язувати = прив'язувати, прив'язувати.

Прив'язувати, прив'язувати, ся = прив'язувати, прив'язувати, ся, прив'язувати, ся. — Рад би до дітей небо прив'язати, та ворями уватом. в. пр. — Прив'язав ся та повід тварю і полів.

Прив'язувати, прив'язувати, ся = прив'язувати, прив'язувати, ся, прив'язувати, ся, прив'язувати, ся.

Прив'язуватися = прив'язуватися. — А чи ви вже порозсудили заживи ласті? Кр.

Прив'язувати, прив'язувати = кликати, вакликати, укликати, запрощувати (С. Л.), запрощувати, зазивати, закликати, укликати, запрощити (С. З. Л.), зазивати, багатьох — скликати, понапрощувати, понапрощувати, позакликати, понаскликати, напрощити. — Віче народне не раз прогнали в'язли в престоло, а закликало на його місце в'язного. Бар. О. — Укликують Івана у хату. в. о. Гр. Чайч. — Веселий господар Дем'яна любив гостей на беседу скликати. Б. Г. — Запроси нас до хати, дай нам вечеряти. в. п. — Прив'язати на жительство = перезвати. — Прив'язуватися = проханий (С. Л.), запроханий, запрощений (С. З.), кликавий (С. Л.), вакликавий, припроханий (Хар.). — Длі прохавих гостей багато треба. в. пр. — Кликавню гостю багато треба шані. в. пр. — Піди не кликавий, то й підеш не шанований. в. пр.

Прив'язування = кликання, запроски (С. Л.), закликавання, зазив, зазов (С. Пар.), зазобини. — На закликавання земляків приїшов я до Дюсо. Ки. — Ми тільки на його запросив поїхали. Бар. — На зазави йдуть. Полт. — На другий день вранці приступили до зазовни, по ріді пустувались. Мак.

Прив'язування = глухенький.

Прив'язування = прив'язувати, прив'язувати.

Прив'язування = виглядання; виглядання.

Прив'язуваний = гожий, гавний, хорощий і д. Красивий.

Прив'язувати, прив'язувати = 1. доглядати, наглядати, назира́ти, дозира́ти, доглядати, наглядати (д. Надзира́ти і Присматрива́ти).

2. виглядати, наглядати, назира́ти, виглядати, наглядати (д. Высматрива́ти).

Прив'язуватися, прив'язуватися = прив'язувати ся (С. З. Л.), прив'язувати ся (С. З. Л.), вдивляти ся, углядати ся, удивляти

ляти ся (С. Ш.), призира́ти ся, догляда́ти ся (С. Л.), придиві́ти ся (С. Л.), пригляді́ти ся, удиві́ти ся (С. Ш.), угледі́ти. — До всього придавляє і пильво прслухавсь. Б. Г. — Придавляю ся, аж майструють коло возів. Фр. — Кайдаш придавляє са до їх, пізнав чумака. Лев. — Прывішля, щоб взять чоловіка (вішальня), коли придавлявсь, аж тви куль сокоми в. о. Гр. Чайч. — До всього придавлює і розуму, як камуть, ваберусь. Б. Г. — До асього я вже придавив са.

Пригляаються = сподобати ся, в обо вліасти або заліасти, уподобати ся, приподобати ся і т. д. д. **Поправляться**.

Пригаа́ть = д. **Приговіа́ть**.

Пригаа́ти, **пригнесі́ти** = пригвіта́ти, пригні́ти.

Пригау́сь = гугвіа́вість. — Съ пригау́сью = трохі гугвіа́вий.

Пригау́ть = д. **Пригібати́**.

Пригау́шувати́ = гугвіа́ти, гугвіа́ти (трохи). С. Аф.

Приговара́ваніє = прису́джуванія; домова́ння.

Приговара́вати, **приговорі́ть** = 1. прису́джувати, прусудити. — Била жінка мужа, пішла позивати, прусудили мужикові же й жінку прохати. н. п.

2. домова́ти, едвати, найма́ти, домо́вити, приєднати, навя́ти, зго́дити, по́вяти. — Не страшно жени́ти ся, страшно вопа едвати. в. пр. (д. **Подряжа́ти**).

Приговара́вати = приковати (С. Л.), прика́зувати, иривіда́ти, приговорювати. — Яя припрошуть люда до їди і ня примовляють, шьючи. Ег. зб. — Бва та ще й примовляе: оце тобі! в. о. Яет. — На попламечь глядять і примовляе: ловіть ся, рибовьки, великі і малевькі. Гул. Ар. — Примовляе тіж слова: зьєднай і розрізнай козя а скоучу. в. пр. Гр. Чайч. — А чорт біжить мостом та все приказує те слово. в. о. Гр. Чайч.

Приговара́ваться = домова́ти ся (С. Л.), шідси́нати ся, підмо́цувати ся і т. д. д. **Подда́вляваться** З. — Чи яваси, до чого вія домовав ся? С. Л.

Приговорі́ть = д. **Приговара́вати**.

Приговора́ка = примова́ка, прика́зка, пригові́рка. — Які молитва і примовля уживають св прв іді і вятю. Ег. зб.

Приговорь = присуд (С. Л.), вирок (С. З. Л.). — Вичитали міні присуд сповібно. Кв. — Поцеме той есь суеб божіих незвінай вирок. Скоропад. С. З.

Пригоді́ться = приго́дити ся, в приго́ді ста́ти, вгоди́ти ся, зда́ти ся, прида́ти

ся, звездо́бити ся, прива́добити ся. — Не раз може і я тобі в прагоді стаду. в. о. — На сей раз призвав здавась: кому що мжеа, други м зась. Б. Г. — Вельма б придала ся в Корсупі читальня. Кв. (Д. теж під сл. **Понадобитись**).

Приго́дний = прида́твий (С. Л.), зда́твий (С. Л.), дого́дний (С. Л.), го́жий (С. З. Л.), годя́вший (С. Л.), придо́бний, вго́жий. — Коли грузат придатний, так вехві іде під тютюн. Кв. — Оця торбичка придатав, саме такої й треба. Кв.

Приго́жество = го́жість, хоро́шество, ла́дність, вро́да і д. **Красота́**.

Приго́жий = го́жий (С. Л. З.), га́рний (С. Аф. З.), вро́дливий, уро́дливий і д. **Красивый**. — Оя не жаль було б веза, воли б дівчыва гожа. в. п.

Пригоду́блявати, **пригоду́бити** = голу́бити (С. Аф. З.), милува́ти, приголу́бити, приєдува́ти. — Цігувала, милувала, до серденья пригортава. в. п. — До кого ж и пригорну ся і хто приголубити. Кот.

Приго́нка, **приго́нь** = пригі́н.

Пригові́ати, **пригаа́ти** = 1. приговіа́ти, приго́пати, пригаа́ти. — Пригвела череду. 2. прилаштува́ти, припасува́ти, пристосува́ти, прилячкува́ти (в роботі). — Пригвіа́ть вь поро́ = прилазува́ти.

Пригоро́жувати, **пригороді́ть** = пригоро́дити, підгоро́дити.

Пригоро́ти, **пригорі́ть** = підіка́ти ся, підіпекти́ ся, пригоро́ти, присма́гати ся. — Пвріжки трохя присмагати ся. Кр.

Пригородный = підгоро́дий. — Підгоро́дце село.

Пригородь = підгоро́ддя, підгоро́дня.

Пригоро́ць = підгі́рок, узгі́рря (С. Л. Ш.), па́горок (С. З.), шпиле́чок. — З гір і пагорів Ворсклянських. Л. В. — Ой ввяду я ва шпилечок та гляну і па доляну. в. п.

Пригоро́шви = приго́рщ (С. З.), пригі́рш. — Набере пригірщ та й дає кожному. в. о. Гр. Чайч.

Пригоро́шлий = підпечений.

Пригорі́ть = д. **Приговара́ти**.

Пригорю́няваться, **пригорю́няться** = жу́рити ся, сумува́ти, в ту́гу вдава́ти ся (власве вивляти горе, сум, журбу), зажу́рити ся, засумува́ти, в ту́гу вда́ти ся, прижу́рити ся, похво́пити ся, збідни́ти ся. — Ой залив козака, залив, ой залив зжурич ся. в. п. — Сидить воно, похнюпило ся та мовчки слезою ковтає. Кв. — Божа його лає, а він збідняв ся, плаче та й каже... Кр.

Приготовленіє = готування (С. Л.), приготування (С. З.), лаштування, лагоження, лагодіння, ладвання, вахід (С. З.), постелі — сланий, страви — поравня. — Три дні заходу, а день празнику. н. пр.

Приготовлять, приготовить, ся = готувати, ся (С. З. Л.), лагодити, ся, ладити, ся, ладвати, ся, лаштувати, ся, (С. Л.), рештувати, споряжати (С. Л.), вготувати (С. Л.), наготувати, нагодовити (С. Л.), виготовити, налагодити, ся (С. Л.), валаштувати, паладити, наладувати, справити, варештувати, ся, спорядити, облагодити, ся, постіле — слати ся, послати, ся, про кільки — шовиготівлювати, повилагожувати і т. д. — Татари вечерю готують. С. З. — Чужу милу цідує й милує, а на мене вагайгу готус. н. п. — Заслав ордянцз козакам готувати ся в поход. Л. В. — А зван мачуха пекло вготувала за сироти-діти, що не доглядала. н. п. — Він лагодить ся їхати з нами. С. Л. — Лагодить ся вже судити його. Кн. — Лагоди, мати, постіле, сім подушок пухових. н. п. Под. — Та заходить ся рештувати вози в далеку дорогу. К. Ш. — Лаштуй швидче обідати. Кн. — Чоловік у домовину дивить ся, а воин йому па Сібір воза лаштують Кн.

Приградъ, рос. Aspidum = борецъ, возуляні черевички. С. Ав.

Приграничвать = д. Принежѣвывать.

Приграничный = пограничний, сумѣшний, сумішний.

Пригребать, пригребти, пригребь = 1. горюти, пригорати, пригорвти. — Кожна рука до себе горне. н. пр. — Пригорни жар до казана. — Пригорни смѣтти в куток.

2. пригребати, пригребти, пригромадити. — Пригребли човен до берега. — Пригребь къ рукавъ = взяті в рѣцк, приборкати (д. під сл. Прибратиъ).

Пригребаться = привертати ся, приарити ся, приаряти ся, приарити ся.

Пригребсти = д. Пригребать.

Пригробный = д. Нагробный.

Пригрозить = погрозили, посварити ся (Ос.), згрозитись, настрахати, пострахати. — Як візьму ризку, згрозись на його. Хар. Пр. д. теж від сл. Погрозивать.

Пригруснуть = прижурити ся і д. під сл. Пригорюниться.

Пригрѣвать, пригрѣть = нагрівати, зогрівати, приарювати, нагрити, вігрити, приарити.

Пригубный = прибудний, прибуда.

Придавать, придасть = додавати, надавати, наддавати, додати (С. Л.), надаати, наддати. — Придавать смѣлости = додавати дѣху, віддати, смѣлости. —

Придавать новья силы = оживляти. — Церква надать Корсуню доволі красовиду. Кн. — Тава рїзнозначність природи надає оволиці характер. Кн. — Усѣх надає смѣливости. Кн. — Червоні кіснички приставляли до її виду і надавали красн. Лен. — Хмїль буде мояму серцю смѣлости додавати. н. д.

Придавливать, придавить = придавлювати, пригнітати, прздавити, прдудити, пригнітити, причавити, приперти.

Приданое = посаг (С. З. Л.), віно (С. З. Л.), придане. — Присягаю Богу я до неба, що мнї посагу по тобі не треба. н. п. — Як в мене посагу не буде, візьмуть мене і так люди. н. п. — Чи дійшло тобі од батька в спадок чи ти взяв од жиня в посаг? Ст. С.

— Рушавки вишиває орзми, собі посаг готує у скравю. Гр. Чайч. — Видакучи докчу замїж і даючи за нею посаг. Ст. Л. — Не и тебе зьялю, але твои маги, що не жме тобі без посагу брати. в. п. Под. — Не треба за нею вінікого віна, вона не здївує. Як — З віном діви не смїтти. н. пр. — Най нам віно не готує, бо ми віно утратимо.

н. п. — Що жиню він узав без віна і сам сердега сиротина. Б. Г. — Дан йому віна възочку сіна, кудь соломи і мїх поговя. н. пр. — Одружив ся я, повив собі дізачи господарку; не погордували мною, оддали з гарним віном. Ос. — Приданое да-

вать, дать, приданныи надѣлать = Посагувати, вінувати, віпосажити, звїнати.

Придатокъ = придача, додаток, додача, наддаток, приклад. — Набрав грошей у кишеню самісїньких срібнх ва придачу ще у жинї любовъ з колу мідних. Дум. — Жуки з десятку, та гусенї, черви десяткіа три в додаток. Гр. Чайч.

Придаточный = додатковий, добавочний.

Придача = д. Придатокъ.

Привѣрникъ, ца = д. Привратный, ца.

Привдвигать, привдвигуть, ся = присувати, присовувати, присунути, ся. С. Л. — Не присовау соломи до огню. н. пр. — Постели уаевько, присує ся близевько. в. п. — Зеленеваий барніочку, стели ся внаевько, а ти, малий, чорнобровий, присує ся близевько. н. п.

Привдворный = 1. привірный, надвірний (С. З.). — Як пан з надвірними наскочат, то... С. З.

2. двірський (С. З.), дворак (С. З. Л.), дворка. — Придбали собі ласону король-

ських дворах. Бар. О. — Мазса був дворик і біглиць во всяких річах. Л. В.

Придерживать, придержать = придержувати, притримувати, придержати, притримати.

Придѣргивать, придѣрнуть = присмікувати, присмикнути.

Придѣра = причепа, причепѣнда, певич. — Не паяі, а суца причепа: за все, про все причептъ ся ретьяхом. Кн. — Чого правъзаа ся до мене, причепѣдо?

Придираться, придратъся = чіпляти ся (С. Л.), прикопувати ся, нападѣти ся, наскіпати ся, налѣзати, сікати ся, присікувати ся, причепити ся (С. З.), приколѣти ся, налѣсти ся, наскіпати ся, присікати ся (С. З.), прискіпати ся (С. Л.), присіпати ся (С. З.), приклѣпати ся. — Як оте почула баба люта, тай праскалась до діда зараз: геть невя відіць сявою Мварусю. Гр. Чайч. Пр. д. ще під сѣ. Привыивать ся 2.

Придѣрка = причіпка, причѣпка (С. З. Л.), вачіпка (С. Л.), приклеп, напасть, нападѣти, нападѣ, нападѣк, пеня (С. З.), нахѣба, сіпаняна, сіпачество, ключка, карлючка, вакарлючка (С. З.). — Нападеють ся... бачу, що чиста вахѣба, тѣй го д. Кн. — От се справля москоська пеня. С. З.

Придѣрчивый = д. Привѣрчивый.

Придѣрщикъ, ца = д. Придѣра.

Придѣпровскій = наддніпрянська..

Придѣржана игла = д. Крушйна.

Придѣржанъкъ, рос. Polygonum aviculare L. = жоріг, жоріжок, споріш, споріш. С. Ав.

Придѣржанный = придѣржаний.

Придраться = д. Придираться.

Придѣмывать, придѣмать = придѣмувати, пригадувати, вигадувати, придѣмвати, пригадѣти (С. Л.), вигадѣти (С. Л.), виіркувати, виітєкувати, виіудрувати, приітєкувати, приіркувати, приітєслити, виіслити, виідумати.

Придѣурь = дур, дурість, дурійка, дурішня. — Сѣ придѣурью = про чолова — дуроватий, придѣурковатий, приіслѣпуватий і т. д. д. Глушоватя, про коня — норивістий кінь. — Напустяль на себѣ придѣурь = дурника строить, на йго дур напад.

Придѣхание = приідох. С. Жел.

Придѣвать, придрѣть = приічпляти, приішувати і д. Правъивать.

Придѣлать = д. Придѣлывать.

Придѣлка = прирѣблованя.

Придѣль = 1. д. Придѣлка.

2. особливий вѣтѣрь окрім головишого.

Придѣлывать, придрѣть, ся = прирѣбловати, прирѣбляти, підрѣбловати, приправляти (С. З.), прирѣбяти (С. Л.), дорѣбяти (С. Л.), підрѣбяти, приправити, приіхайструвати (С. Л.), приішукувати, про кѣлько — поприрѣбловати. — Дастъ Бог, прарѣблю через сѣни хату. Лев. — Приправила себѣ деревьяну ногу. Бр.

Придрѣвать, придрѣть, ся = приіскѣпати, підіскѣпати, приіпекѣти, підіпекѣти, ся; приісмажити (С. Л.), приішкварити і т. д. д. Жарити.

Прижаты, ся = д. Прижигать, ся.

Прижечь, ся = д. Прижигать, ся.

Приживалка = дарюїдка, зб. дарюїжа. — А дарюїжи тѣбѣ біля веі... і червнїка, і ворожки і таа себѣ вѣдом і не вѣдом. Ка.

Приживать, прижить = приживати, прижити, сплѣдити. — Дітей в жѣтѣю своєю сложевах. Л. Сам.

Прижигание = приіпѣкання, виіпѣкання, приіпалованя.

Прижигать, прижечь, ся = 1. приіпѣкати, пішкѣкати, приіпаловати, надіпаловати, приіс(ш)малювати, підсмалювати, приіпекѣти, підіпекѣти, приіпалити, приіс(ш)малити, приішкварити, ся. — Підіпї ся хлѣб. — Приісмажи волосся. — Просо малевьке та ще до того й соаце приіпалїло йог. я. о. Ман.

2. виіпѣкати, виіпаловати, виіпекѣти, виіпалити (д. Наджечь 2).

Прижигъ = опік, опѣчене (місце).

Прижигивать = д. Зажигивать.

Прижигать, прижаты, ся = 1. туліти, ся (С. Ш.), горнѣти, ся, притулѣти, притѣлювати, ся, пригорѣти, пригорѣтувати, ся, притулѣти, пригорѣти (С. З. Л.), приіхилити, ся, про кѣлько — по притѣлювати і т. д. — Очі черні хоч дивись, хлопець до сердца, хоч тулясь. в. п. — До серденька туляла. С. Ш. — Я до його притулусь, тай віного не боюсь. Кот. — Семєне! Не притулѣй ся до мене. в. пр. — До кого ж я пригорву са і хто приголубить, кога тешер нема того, а що мене любить. Кот. — Пригортайсь до хорошеняких дѣвчат. Б. Г. — Цілувала, милувала, до серденька пригортала. в. п. — Постєля постѣль вузевьку тай пригорвай до мене близенько. в. п. — Обьяли воны одия другого, пригортають, у лице цілуют. Ст. Л. — Я

тебе обійму, до серденька пригорну. н. п. — Не пригорне батько, не пригорне мати, хіба той пригорне, що думає взяти. н. п. — А ти серце, голубонька, не журись, та до мене молодчика прихлянься. Б. Г. — **П**рижива́ти **у**ши = шу́ляти, пришу́ляти. С. З.

2. припіра́ти, прити́скувати, прити́ска́ти, пригіта́ти, припе́рти, прити́снути, прида́вити, приду́шити, прича́вити. — Козали приперли Ляхів до болота і почали топяти.

3. ути́ска́ти, ути́снати (С. Л.), ути́снити, прикру́тити, в судових справах — при́сутя́жувати, прису́тя́жити і д. під сл. **П**ри́тїснати́.

4. ску́ляти ся, збіднювати ся (С. Аф.), бі́дка́ти ся, збідни́ти ся (С. Аф.). — Та то він збіднив ся, а в його гроші єсть.

Приживка = д. Придірка.

Прижив = гвіт.

Прижива́ти, прижива́ти = зжи́нати, зжа́ти, пожа́ти.

Прижива́ти = д. Прижива́ти.

Прижива́тися = обжи́ти ся, при́вкну́ти, обси́дити ся, при́вчи́яти ся. — Обжив ся трохи, тепер не так тягне до дому. — Чи привияла, сестро, та на чужий жити? н. п.

Приживу́вати, приживу́вати, ся = при́жму́рювати, при́плі́щувати, при́жму́ривати, ся, при́плі́щувати.

Приживу́ють = прикру́тити, присупо́нити.

Призадуму́ються, призадуму́ються = задуму́вати ся, зага́дувати ся, задуму́вати ся, загада́ти ся, заи́слити ся (трохи).

Призна́вляти, призна́вляти = позча́ти, узи́чати, позичи́ти (трохи).

Призна́сти = призна́сти, призна́сти.

Призапере́ти = д. Позапере́ти.

Приза́ривати, приза́ривати = соро́мити, за́соро́мити.

Приза́риваються, приза́риваються = ла́сити ся, ква́пити ся, заві́гати, па́сти о́чі, пола́сити ся, поква́пити ся, заві́хнути.

Приза́сохнуть = присо́хнути (трохи).

Приза́сушити, ся = засу́шити, ся (трохи).

Призатвори́ти, ся = причини́ти, ся (трохи).

Призати́хнути = прити́хнути (троха).

Приза́вляти = 1. кли́кати, прикли́кати, прикли́чка.

2. приза́вляти, приза́вляти. — До поезії туга Шевченка незрима сила, що во́неть ся приза́вляти Кв.

Приза́вляти = д. Приза́вляти.

Приза́вляти = низький, приза́вляти, про чоловіка ще — приса́дкувати (С. Л.).

Приза́ривати, приза́ривати, приза́ривати = до́глядати (кого), пі́клувати ся, клопо́тати, до́бати (за ко́го), упада́ти (моло́ ко́го), до́бра́ бажа́ти, зичи́ти (кому́), ласка́вими бу́ти (до ко́го), помо́гати (кому́), до́глянути, поклопо́тати, ся, подба́ти.

Приза́вляти, приза́вляти, ся = 1. пи́знава́ти, пи́знати. — Не могу́ пи́знати його.

2. пи́знава́ти ся (С. Л.), ви́нити ся, пи́знати ся, пови́нити ся. — Він при́знав ся, що се його діло.

3. вва́жати, ува́жати, при́йма́ти, ма́ти за ко́го або за що́, при́няти, лі́чити, полі́чити. — Міклошич ува́жає білоруську мову наріччєм язика малоруського. Ог. — Чого лице од мене одвертаєш, мене собі за ворога вважаєш. К. П.

Приза́вляти = знак, приза́вляти (С. З.), при́кмета (С. З. Л.), озна́ка, озна́ка (С. З. Л.), по́знак, по́знака. — Кожна народність має свої приро́жені їй при́мети. Кв. — Найна́жівіші при́мети самостійного розво́ю руської мови. Зап. — Таких при́мет більше менше одна́кових не перелічати. Прав. — Се озна́ка того, що сатира влучила саме туди, куди треба. Кв. — Далі і дру́гі озна́ки лю́ди за́врятали — стала в блідніти. О. Мир. (Д. теж під сл. Зна́к).

Приза́вляти = призна́ння.

Приза́вляти = вди́чність.

Приза́вляти, но = вди́чний, по. С. Л.

Приза́вляти, ся = Приза́вляти, ся.

Приза́вляти = д. Приза́вляти.

Приза́вляти = 1. ма́рево (С. З.), ма́ра (С. З. Л.), ма́ва (С. З. Л.), ма́нево, ма́вяк, ма́нія (С. Л.), ма́на, ма́на, ма́ра, ма́ра, ма́ра (С. Л.), ма́ра (С. Л.). — Ма́рево — не вариво — не на́ш ся. н. пр.

2. д. Грѣва і Мечта.

Приза́вляти = хми́рний, кри́пний, о́блудний і д. Мийний.

Приза́вляти = д. Приза́вляти.

Приза́вляти, приза́вляти = д. Приза́вляти.

Приза́вляти = до́гляд, кло́піт, пі́клува́ння, до́бання і д. Попече́нє.

Приза́вляти, приза́вляти = кли́кати, прикли́кати, вкла́кати, за́вати, приза́вляти, пи́дзива́ти, прикли́кати, ве́ликати, приза́вляти, пи́дзива́ти. — Чий то го́лос а неба кличе мене до себе? Кв. — А прикли́кати лю́дей, рече до їх. К. Св. П. — По ві́рваним українського лю́ду можна ча́рами прикли́кати много. Зап. Кол. — Коли б

Йому вдалось прикликати народ назад до заселення цього краю. Бар. О.

Призывъ = д. Привіаніе 1, до військової служби — прізва, прівід.

Приказаніе = приказ, наказ (С. Л.), розказ, каз, веління, за́гад (С. Л.). — Нам до дому хочеть ся, а ми не йдемо, приказу ждемо. н. п. — Вези мене до царця, слухай моего казу. Ст. Р. Н. — По приказанію — по наказу, під за́гадом. — По наказу старшина. — Підза́гадом, то робять. Лев.

Приказной = пісарь, канцеляріста.

Приказный = канцелярійний. — П. слогъ = канцелярійний штиль. — П. строка = сіп'яка, чорнильна душа, карлючка і д. Крючоктюръ.

Приказчикъ, ца = приказчик, ця, що згана на роботу — пригонич (Лев.), пригінчий, гонитель.

Приказчиий = приказчицький.

Приказъ = 1. д. Приказаніе.

2. стародавні колегіальні управи в московському царстві.

Приказывать, приказать = веліти, казати, приказувати, наказувати, розказувати (С. З.), за́казувати, за́гадувати, звеліти, приказати, наказати, розказати (С. З.), за́гадати (С. Л.), за́казати, замовнучи — цїкнути, зацїтькати. — Веліла мати ще й вал брати. н. п. — Отець свия вирижає та й наказує: та не вжи тестеві усю правду. н. н. — Ча я тобі не казала, не наказувала, щоб ти хлопців не водила, не признавала. н. п. — От пая наказав робитивкам, щоб вони поїхали. н. к. Гр. Чийч. — Пішов віа траву косати, а синові наказав, щоб він обід вніс. н. к. Ман. — Іздать та звязує, щоб шляхи ринили та містки малювали. К. Х. — Цісарь турецький ханові суворо розказав, аби... Л. В. — Загадай мовей сідлати. С. Л. — Мати задала їй зібрати з глебява сметану. Лев. — Яку б йому роботу загадати, щоб він не зробив. н. к. — Загадував звайти вивува того. — Загадує міні роботу, до якої я не привчасний. Ки. — Приказалъ дбо́го жить = казав до́вого жити (умер).

Приказитокъ = хвіртка (у воротах). — Бородѣ съ воротѣ, а умъ съ приказитокъ, н. пр. = під носом ліс, а в голові ще ї не брано. н. пр.

Приказывать, приколоть, ся = 1. шпидити, пришпидювати (С. Л.), приппіати, приппілати, приппіати (шпичкою або цю), приштрикнути, пристроїти (С. Л.). — Пращияла хустку. — Запустил я йодо гострую стрілку та й прищияв його

купця, як прищияють вїтку. Дум. — Прищыв вїтку до конуха, щоб йому тепло було. н. пр. — Гадюю вилами пристромив. С. Л. — Замахнув ся довжелезним списом, та арша й пристромив до брима. Ст. С.

2. доколівати, доколоти, заколоти. — Кошак доколов його списом.

Прикидывать, прикинуть, ся = збирати, назбирати, принабобіти, приховати, ся (д. Кошійт).

Прикипывать, прикопаты = прикопувати, прикопати.

Прикармливать, прикормить = 1. прина́жувати, прина́дити (жорнок). — Він принажує моїх голубів.

2. споживати, витрачувати, спожити, витратити (кор).

Прикасѣтся, прикоснуться = торкати, ся (С. Л.), приторкувати ся, доторкувати ся, приторкати оя (С. З.), доторкати ся (С. Л.), дотикати ся (С. З. Л.), черкати ся, лапати ся, приторкнати ся (С. З.), доторкнати ся (С. З.), доткнати ся, черкнати ся, лапнати ся. — Де болять, там і торнеш. н. пр. — І багали його, щоб тїляк приторкнати ся їм до краю оджі його. К. Св. П. — Не доторкай ся смоли, бо зачистиш ся. н. пр.

Прикатить = прикотити, приїхати.

Прикатывать = 1. (прикатить, ся) — прикочувати, привалювати, прикотити, привалити, приточити, ся. — Прикотив камінь аж до стїня (д. Катать 1).

2. (прикатить) — накотити (ва пр. дорогу), викачати, звагілювати (ва пр. близьку вчачкою або на мигі).

Прикидчивый = 1. д. Пригуборчивый. 2. д. Прїдїпчивый.

Прикидывать, прикидаты, прикинуть, ся = 1. прикидати, підкидати, прикинути, підкинути. — Піддень ще коня сіпа.

2. приміряти, приміряти, поміряти. — А ну поміряй, чи приїдець ся на тебе (про оджу).

3. підкідати, підкїнути. — Йому підкїнули дятину.

4. прикидати ся, приставляти ся, удавати, прикинути ся, приставити ся, удати, бідням — бідкати ся (С. Л.), розбідкати ся, розбідкувати ся, збіднити ся, невиним — невїнничати. — Прикинув ся, наче спить. н. о. — Невинничает мов Сузавна, незаймана ніколи панна. Кот. (Д. ще під ся. Представляється).

5. чїпляти ся, вкїдати ся, причепити

- ся, вкiнути ся, прикинути ся (про хвороба).
- Прикипати, прикипати́** = прикипати, прикипати́.
- Прикладби́** = 1. доданий.
2. прикладний.
- Прикладъ** = 1. додiток, додiча, придiча.
2. доклад, приклад. — Вань ся пошитъ за три карбованця з його докладом.
3. првклад (у рушницi).
- Прикладувати, приложити́, ся** = 1. прикладати, прикласти, приложити, ся. — Приклад руку до сердца. — Прикласти пластваря.
2. докладати, докласти, доложити. С. Аф. З. — Доложи гравню до гравiв. С. Аф. — **Приложити руку** = пiдписати ся. — П. старiние = припилювати, посилювати ся. — Нумо, нумо припилюймо. п. п. — П. ўши = а) прищипити ўха, б) настiввити ўха, насторбшити ўха (щоб слухати). — Умi не приложу́ = не дам рiди, не можу арозумити.
- Приклеивати, приклеити́, ся** = приклеювати, прилиплювати, приклеїти, прилиїти, ся, каруюком — прикарювати.
- Приклепъ** = 1. приклiпка.
2. iаклеп, повiя i д. Поклепъ.
- Приклепувати, приклепати́, заклепати́.** — Приклепати гвiздиок.
2. клепати, наклепати (на кого).
- Прикликати, прикликнути́** = д. Призивати́.
- Приклоняти, приклонити́, ся** = пригинати, прихилити (С. Л.), схилити (С. Л.), нагинати, нахилити, ся, пригнути, нагнути, прихилити, нахилити, схилити, ся. — Гуде вiтер, нагинае вози. н. п. — Нахили ся тiшком-вишком над рум'яними бiлими личком. Руд. — Колоски прамах а бачу тут бiгато, а деяки зовсiм схилили ся увнз. Гр. — Чужий я на свiтi, нема де й голову прихилити. н. п.
- Приключати́, приключити́** = вчиняти, вчинити, подiяти.
- Приключатися, приключитися** = лучати ся, прилучати ся (Ос.), трапляти ся, притрапляти ся (С. Ж.), випадати, ставати ся, складати ся, приштити ся, прилучити ся, притрапити ся (С. Ж.), вiтрапити ся, стати ся (С. Л.), скласти ся, сподiяти ся, спiткати ся (С. Л.), придати ся. — Ой не п'ють си пива, меда, не п'ють си вода — прилучилась в чума-
- ченьком у степу бiдь. К. Ш. — Ой iшов чума в Криму до дому, стала йому пригодовна за всю дорогу. в. п. — Сподiялось таве лихо, що Боже мiй. — Думев доля востриєтись ся — спiтало ся горе. К. Ш.
- Приключенiе** = 1. пригiда (С. З. Л.), пригiча (С. З.), причина, притiчина (С. З. Л.), прилiчка, пригiча, пришта, приключка, окiання, придiба, приведiння. — Сталась мiнi в дорозi чуднiя пригода. Кл. — Яка то пригiча умедва мiнi трапилась. К. Х. — Розкажу я свою пришту, що зо мною складалась. в. о. Гр. Чайч. — Сталав йому причина — сiзь голову пробiда. в. п. — Лихо приключи шукае. в. пр.
2. д. Похожденiе.
- Приковувати, приковать́** = приковувати, прикувати, прикути, кiлько — поприковувати.
- Приколiчувати, приколiтити́** = прибивати, прибити. — Прибив гвiздками.
- Приколдовувати, приколдовати́** = причаровувати, причарувати, вчарувати, причаклувати. — Причарувала мою ти душу, тепер без тебе гинути мупу.
- Приколотити́** = д. Приколiчувати́.
- Приколотъ** = д. Прикальвати́.
- Приколъ** = прикiл. — Забий прикiл та прив'язки пороса.
- Прикомандировувати, прикомандировати́** = вiряжати, вiрядити (на шiдмогу кому), прилучати, прилучити (до кого).
- Прикопати́** = д. Прикапшувати́.
- Прикопiяти, прикопiти, ся** = д. Прикапшувати, ся.
- Прикопъ** = прибування (на пр. вода).
- Прикорнiти́** = д. Прикаршувати́.
- Прикорнiти́** = задримати́, прикорнiнути́ (С. З.).
- Прикосновiнiе** = торкiння (С. Ш.), торкiння (С. Ш.), торк, дотикiння (С. Ж.), доткiнення, дiтик, доторкiння, черкiння. — I золото в чужих руках, не зраду, а все ж вiд чистого торкiння тусниє. К. Ш. Т. — Вже i давно сидiв а вудкою, а й торку ве має. Кр.
- Прикосновiнность** = 1. сумiжнiсть; дотикiльнiсть.
2. причiстнiсть, причiтвiсть.
- Прикосновiнний** = 1. сумiжний.
2. причiстний, причiстник, причiтвий, привiщев. — А людей не причастних до звичку випустили на волю. Ка. — Я зовсiм не причетна до цього дiла. Полт.
- Прикосну́ться** = д. Прикаса́тися.
- Прикосъ** = д. Босоглавiе.
- Прикочёвувати, прикочёвати́** = прибу-

вáти, прибу́ти (на кочовище), та́бором ста́ти.

Прикрáвувати, прикро́йти = прикрá(о)ювати, прикрáяти.

Прикрáпувати = накрапа́ти. — Став дощ накрапати. в. д.

Прикрáса = прикрáса, покрáса, оа́дба (С. З.). — Які бувають прикрáса будівель? Ет. аб. — Без ніяких прикрáс і додатків.

Прикрáшувати, прикрáснити, ся = прикрáшати, скрáшати, оа́дбляти, прикрáснити, оа́дбляти, приоа́дбляти, ся.

Прикрáшувати, прикрáкнути = погáкувати, гоно́нити, грáмати (С. З.), гукáвти, гринáвти. — На кого гáди гоно́нять, на того й свині хрю́вають. в. пр. — Го́ді вам грáмати на мене.

Прикрóй = 1. прикрóєння.

2. прикрáвок.

Прикро́йти = д. Прикрáвувати.

Прикру́чиниватися, прикру́чинитися = д. Пригору́юватися.

Прикрывáти, прикрывáти, ся = 1. накрывáти, укрывáти, прикрывáти, накрывáти, ся і т. д., піч — приту́шувати, зверху чим ви́шма, на поквз — залучку́вати. — Весна сонну вемлю розбудила. уві́тчала її ристом, барвінком укрива. К. Ш. — Хвальшаві черво́ній, залучковані правдивими злэвниами. Л. В.

2. накрывáти, зату́ляти, заслоня́ти, заступáти і т. д. д. Загору́жувати 2 і Заслоня́ти.

3. захи́щати, ваступáти, ся, захи́стяти, заступáти, ся (д. Защи́щати).

4. крýти, та́йти, покривáти, хова́ти, покрýти. — Крýй, хова́й погане, а воно таке гявге. в. пр.

Прикрýтити = 1. накрывáння, накрывáття.

2. за́хист (С. З. Л.), зату́ла.

3. ва́рта, ковво́й.

Прикрýпа = скрúпа.

Прикрýпляти, прикрýпняти, ся = прикрúпляти, прикрúплювати (С. Жел.), скрúпляти, примоцьо́увати, притина́ти (С. З.), прикрúшити, примоцьо́вати, тжана́ву до чо́го — припина́ти (С. З. Л.), прильа́сти, а́рко до віі — на́ривáти, корíням — прикореня́ти ся. — Притина́ли Серпагу до су́хого дуба. в. п. — При́пили над лі́вом на́лимець. С. Л.

Прику́пати, прику́пати, ся = прику́пати, прику́повувати, підку́пати, підку́повувати, доку́пати, доку́повувати, прику́пати, ся і т. д.

Прику́пка = прику́пка.

Прику́сувати, прику́сити = одку́сувати, одгру́гати, надку́сувати, одку́сити, одгру́гати.

Прику́шувати, прику́шувати = кошту́вати, кокошту́вати і т. д. д. Отгáдувати 1.

Прила́бжуватися, прила́бжуватися = прилабу́жувати ся, підлабу́жувати ся і т. д. д. Подбивáтися 3.

Прила́вок = прилавок (С. Жел.), в шинку — шинкв́ас (Гал.). — А за шинкв́асом дрíкаль стара жидівка. Фр.

Прила́гáтєльное (íмя) = прило́жник (Гр. См. Ст.), при́меня (Ос.).

Прила́гати, прила́жити = прикла́дати і д. Прикла́дувати.

Прила́жувати, прила́дити, ся = прила́жувати (С. Л.), прила́гожувати, прилашту́увати, приправля́ти (С. З.), лашту́вати (С. Л.), припусkáти, при(на)ла́годити, при(на)ла́дити, при(на)ла́днувати, при(на)ла́диати, приправити, прилашту́вати (С. З.), при́зйстру́вати, пришту́увати, при́стосувати (С. З.), при́стити, при́насувати, при́моддувати, при́рихтувати, при́мостити, ся. — А до махови́на при́правляв корба. Ер. — В обгоро́рій хатні́й при́лажда́лись ку́харі в ку́ховарством. Кн.

Прила́комити = при́на́дити (ласо́цями).

Прила́комитися = розла́сити ся.

Прила́скувати, прила́ска́ти, ся = ла́стити, прила́стити, ся (С. Л.), при́стєсту́вати, при́стєсти́ти, ся, при́мидувати, при́голубити, підла́сити ся, пола́стити ся, при́горну́ти, ся.

Прила́шувати, прила́стити, ся = прила́шувати, при́манювати, прила́стити, при́манити, ся.

Прила́гати = д. Приля́гати.

Приле́гати, приле́чь = приля́гати, приля́гати.

Приле́жєніє = пильні́сть (С. З.), пильну́вання.

Приле́жати = 1. приля́гати, сумє́жний бу́ти, межу́вати.

2. пильну́вати. С. З.

Приле́жність = пильні́сть. С. З.

Приле́жний, но = пильні́й, но (С. З. Л.), шáгрій, ро (С. Л.), ула́дливий, во (С. Ш.), при́кідливий, во, робота́щий (С. Л.), робу́чий, тру́дячий, працьо́втий (С. Л.). — Сяку́ біля не́ї та пильно́ слушаю́ газки.

Кп. — Щиро узяв ся за діло. С. Л. — Віл прилядавий до книжки. С. Л.

Прилетати, прелетѣти = прилітати, прилетіти, прилітнути, вілько — поприлітати. — Прелетѣла зозуленька, та й сказала: куку! я. п. — Приляв, свийй орле, бо я одинокий. К. Ш. — Не нянь сиротою, як няву дірови, приляві до мене хоч ва одво слово. К. Ш. — О милій мій! Приляв скоріше. К. К. — А я се, каже, прилявула, щоб розказати тобі, що чула. Б. Г. — Ой рад би я, мила моя, та до тебе прилявти, перегородили вороги дорогу, що нікуди й обнявута. я. п.

Прелѣтъ = приліт.

Прилѣчь = прилягти, вільком — поприлягати.

Приливати, прильвати = 1. підливати, доливати, підлипати, підлітати, долітати, долипати. — Підлай оцу, щоб смачніше було. — Підсип борщу по самі вінця.
2. натікати, критікати, набігати, на(пр)тіктіти, набігти. — Кровь приляла къ голові = кров ударила в голову.

Прилявъ = 1. прилявання, підливання, доливання, підсипання.

2. приляй. С. Жел. — При берегах морських вода правильно прывувае і убувае. Се зветь ся приляв і відляв. Зем.

3. нашлив, натаск. — Натаск людей.

Прилизувати, прилязати = 1. зализувати, зализати. — Собаки самі собі зализують рани.

2. вилизувати, ализувати, вилизати, ализати.

Приляка = д. Уліка.

Приляпало = д. Поляпало.

Прилипати, приліпнути = 1. липнути, прилипати, підлипати, налипати, при(під, на)ліпнути, про вілько — поприлипати і т. д.

2. прилипати, чіплати ся, приєднати ся, приліпнути, прачепити ся, вчепити ся, пракінути ся (про хвороби).

Приліплай = приліплай, валиплай.

Приліпчивый = чіпкий, липкий, заравливий. — Чіпа хвороба.

Приличати, приличѣти = висвідчувати, доказувати (на відо), видавати (кого), висвідчити, доказати, видати.

Приличествовать = личити (С. Л.), приставати (С. Жел.), впадати, годити ся (С. Л.). — Не личити вашій честі і повазі ябчати кров поселську в себе дома. К. Б. — Молодица личити і одежа показва. Ст.

Г. — Тобі личити червона стрічка. С. Л. — Все ж не личити мнѣ ваші парубочні гулянки. Кв. — Не пристало вам так упадати коло неї. — Годі, дочко, не впада дівчаті так за хлопцем побиватись. Ст. Р. Н. — Тут вам бути не годить ся. С. Л.

Прилічѣ = звичай (С. З.), звичайність, гожість, подоба (С. З.) приляка. — Яна бо ти не звичава, приляки нема в тебе: пав старій стоить, а ти молоденька і не шкведеш ся. Кв. — Изъ прилічѣя = для годить ся. — Віл цезробив для годить ся. Ум.

Прилічний, не = гожий, звичайний, гречиний, пристойний; відповідний; д. Норядочный, гожѣ, звичайно, до звичаю, пригоже, як слід. — Не прилічно = не личити, не гожѣ, не пристало, не личило, не подоба, не подобан річ, не пригоже. — Серце коваче небоже, чом ти не робиш, як гожѣ. я. пр. — Не пригоже так робити. С. Л. — Ян ва правду, то у земстві батюшка може і не личити. В. Лев. — Так не личити робити. Хар. — А тільки павові вельможного коліва не личило робити гіршого в себе хріна. Е. Д. Ж. — Не личило йому приймати його. Кв. — Не пристало тобі так робити. — Не подоба дівці до жвава тай виходити. я. — Пусти ж мене, подоланко, на піч. Ой не пусто, не подобва річ. я. п. — Приліччѣ сдѣлаться = повзвичайїшати.

Привочѣться = привчати ся, прикрати ся, набити рѣку, вимудрувати ся. — За два роки у Києві так вимудрувала ся, що хоч до кого доступити ся. Кв.

Приможѣніе = 1. прикладання.

2. доклад, пригляд (С. Л.), додаток (С. Л.), прибога. — Съ приможѣніемъ = в додатком.

3. д. Примѣніе.

Приможѣти = д. Прикладувати.

Примѣка = принада і д. Приманка.

Примучати = д. Приваживати і Привлечати.

Примѣгати, пригѣгати = прибрѣхувати, прибрѣхати.

Примѣгнѣти = 1. приліпнути, пристати і д. Лѣгнѣти 1.

2. прилігати ся, пригорвѣти ся (С. З. Л.), притутити ся (С. Л.), припасті і д. Лѣгнѣти 2. — Приляжѣ я до дубовька, а дубовько та й не баченько. я. п. — Я до нього притулжѣ та й віного не божею: я. п. — Приява до неї і зарядав.

Примѣзати, пригѣзати = прилізати, прилітати.

Примѣдлати, пригѣдлати ся = приліплю-

вати, наліплювати, прилі́пити, налі́пити, ся, приста́ти.

Прилі́сок = прилі́сок.

Прилю́юквати = д. Приба́юквати.

При́ма = першва. — **Игра́ти**, **і́гати** **при́мо** = першва́ти.

Прима́зувати, **прима́зати**, **са** = 1. при́мазувати, прилі́плювати, **прима́зати**, прилі́пити.

2. нама́зувати, нама́стити, нама́зати, нама́стити, ся, нама́зувати, нама́стити, чим жарни — нама́льцювати, нама́лювати, ся.

Прима́лювати, **примо́ло́ти** = приме́лювати, примо́ло́ти.

Прима́нвати, **прима́нити** = прима́нювати, прина́ювати, на́дити, ва́бити (С. З.), прина́йти, прина́дити (С. З. Л.), прива́бити, **кількох** — поприма́нювати, поприна́ювати і т. д. (Д. Прива́живати і Привлека́ти). — Чи я тобі не казала, не нама́зувала, щоб ти хлопців не водила, не прина́мувала. н. п. — Легко́ прима́нливася́ = ва́бний, ва́бливий. — Прима́нваю́ція = ва́бний, ва́бливий. — Прима́нваю́чий = ва́бний, ва́бливий, прина́дний.

Прима́лка = прима́на, ма́нево, прима́да (С. З. Л.), пова́да, прива́да, пова́б, ва́ба, для лову риби, зва́ра — пожа́вок, ра́кі — либе́ць (С. Л.). — Яка в мене прима́да, що сама я молода. н. п. — Чи ти м'яні прима́ду даде? н. п. — Хто ж його удер жити ся, щоб на таку прима́ду не піти. К. К. — Дівчина любила, серденько явила, і прива́ду дала тай заварувала. н. п. — Оби́зан ся тільки для ва́би.

Прима́нний = ва́бний, прива́бний. — Прима́нний думка = ва́бик, ва́бка, сюркало.

Прима́чний = прина́дний, ма́новитий і т. д. д. Прельста́тельний і Привлека́тельний.

Прима́нчик = вабе́ць.

Прима́слювати, **прима́слити**, **са** = прина́слювати, нама́слювати, прима́стити, нама́стити, дуже — нама́лювати, нама́льцювати, ся.

Прима́стеріти = прима́струвати.

Прима́чвати, **примо́чити** = примо́чувати, замо́чувати, примо́чити, замо́чити.

Прима́щувати, **примо́стити**, **са** = 1. примо́щувати, са, мо́стити са, примо́стити, ся.

2. ста́вити, поста́вити решто́вання, при́мо́стки. — Примо́ститися́ **кь** **кому́** = підмо́стити са, прила́бувати са, підла́бувати са, пригна́дити са.

Приме́жувати, **приме́жувати** = приме́жувати, прира́зати, прира́зувати, приме́жувати, прира́зати.

Примере́жувати = приверта́ти са, припри́ти са і д. Прина́дхувати.

Примера́ти, **приме́ряють** = приме́ряти, приме́ряти, про кі́лько — поприме́ряти.

Приме́тати, **приме́сти** = приме́тати, підме́тати, приме́сти, підме́сти. — Підме́ти сьмі́ття до лу́тки.

Приме́татися = д. Нава́жкнути.

Приме́тувати, **приме́тати** = 1. д. Прибра́сувати.

2. приши́вати, приши́ти на живу́ нитку, наживи́ти, фастриг(г)увати, сфастригувати (Кр.).

Прими́нати, **прима́ти** = ми́нати, зми́нати, прима́ти, **льон**, ковопа́ти — те́рти, те́пати, поте́рти.

Прими́реніє = прими́рря.

Прими́ритель, **ми́ца** = прими́ритель, ка. С. Жел.

Прими́рять, **прими́ряти**, **са** = ми́рять, поми́рять, са, прими́рять (С. Л.), зами́рять (С. Л.) погоди́ти, са, попрості́ти са. — Було поми́рились, а тепер знов за щось глек розбили. — Ходи аиш, погода їх, чего вони сварять са. С. Г. — Як би був попростивсь з громадою, був би досі старшиною. С. Л.

Прими́кнути = д. Прина́кати.

Примо́лажувати, **примо́лоді́тися** = мо́лоді́ти са і д. Мо́лоді́тися.

Примо́лачувати, **примо́лоті́ти** = примо́ло́чувати, примо́лоті́ти.

Примо́лівати = примо́лівати, приказати́ (д. Приго́варувати); домо́вити, доказа́ти (д. Досказа́ти).

Примо́лка = д. Приго́ворка.

Примо́лкувати = замо́лкувати, зами́кнути.

Примо́лоді́тися = д. Мо́лоді́тися.

Примо́лоті́ти = д. Примо́лачувати.

Примо́ло́ти = д. Прина́лювати.

Примо́ло́ти = на́сел.

Примо́ражувати, **примо́розити**, **са** = примо́розувати, примо́розити, приме́ряти.

Примо́рє = примо́рря, помо́рря.

Примо́стити, **са** = д. Прима́щувати, са.

Примо́чити = д. Прима́чувати.

Примо́чка = 1. примо́чвання.

2. примо́чка. — По десять **капок** оці́ти примо́чки. Кр.

Прилі́чная трава́ = рос. Sampanula Trachelium — дзвоніки, С. glomerata L. —

страхополох, сказятник, скучень, скучник. С. Ан.

Прилучать = замучити, замордувати.

Примчатъ, ся = примчати, приперти, ся, пригнати ся (С. Л.).

Примкнать, примкнуть = 1. причиняти, причинити — Причини двері.

2. притягати, притягнути, притягнути.

3. прилучати, ся, прилучити, ся.

Примрненіе = приклад, припоровлення. (С. Жел.).

Примрнительный, но = відповідний, відповідно (чому), згодво (а чин).

Примрнять, примрнять, ся = прикладати, призначувати, рівняти, стосувати ся, прикласти, притуляти (С. Л.), порівняти, прирівняти, пристосувати, припоровити ся, приложити ся (Мав.). — Тьку саму методу прикладає критика і до багди Тополя. Зап. Кол. — Не зійла до чогось стосувать ся. Кр. — Примрнитесь къ цѣли = прицінитися.

Примрывать, примрывать, примрывать, ся = 1. примірювати, прирізувати, приміряти, прирізати. — Треба ще приміряти до саду дві десятині.

2. примірювати, приміряти, прикладати, поміряти, прикинути, обувл — прибувати (Хар.), до якого зразка — ходлявати, аходлявати. Мав. — А ву, помірай свнту.

Примранный, но = 1. примірний, прирізаний. — Прирізана земля.

2. примірний, прикладний, но. — Примірний батько. — Повинность кожного ісера аби был побожим і прикладим. К. Н. 3. д. Приблизительный 1.

Примрѣть = 1. зразок, взір (д. Образецъ). 2. примір, приклад (С. З. Л.), привод, призвід. — Луччий приклад віж наука. н. пр. — З тих же прикладів знаючи. Сяорпад. С. З. — Не навчив сына брати з себе привод. Лев. В. — Добрий призвід давш дітам. С. Л. — Показать примрѣть = дати приклад, призвід. — По примрѣту = прикладом, за прикладом. — Прикладом старорічних предвѣ наших. Л. В. — Не въ примрѣть = а) без порівняння, не в заміру. — Його хата не в заміру краща від усіх. б) не дівлячись на інших.

Примрѣть = д. Примрѣвать.

Примрѣсь = 1. примішування, підмішування, примісування.

2. примішка. С. Жел. — Значча примішка татарського елементу. Пр.

Примрѣсь = д. Примрѣсь 2.

Примрѣта = прикмѣта (С. З. Л.), признака, призначка, ознак, ознака (С. З. Л.), знак, слѣд. — Віти терові рубайте, ва шляху роскайдите, міні ва признаку давайте. н. д.

Примрѣтить = д. Примрѣтити.

Примрѣтливый = д. Замѣтливый.

Примрѣтныя, но = прикмѣтний (С. З. Л.), жітний (С. З.), знаткий (С. Л.), помітний, но, по знаку і т. д. д. Замѣтний.

Примрѣчаніе = 1. помічання, постерегання (д. Примрѣчатъ 1.).

2. примѣта, примѣтка, замѣта, увага (С. З. Л. Ш.).

Примрѣчательный, но = д. Замѣчательный 2.

Примрѣчатъ, примрѣтити = 1. помічати, прикмѣ(е)чати (С. Л.), вкмічати, уважати, уважати (С. З. Л.), завважати, наглядати, постерегати, помітити, прикмѣ(е)тити (С. Л.), закмѣтити, покмѣтити, завважити (С. Л.), постерегти (С. З. Л.), спостерегти, нагледіти (С. Л.), набачити, прибачити, накінути оком. — Прикмічай же, мон мати, який сон приснити сл. н. п. — Я закмѣтаа її погляд ворожий. Ки. — З досвідчени уважачи, можна видіти. Самойлович. С. З. — Уважай добре, що він буде казати. С. Л. — Чуже під лісом бачиш а свого під носом ве завважиш. н. пр. — Вони постерегли зради того буштовщика, одступили. Л. В.

2. д. Подглядывать і Подематривать.

Примрѣшивать, примрѣшать = 1. примішувати, підмішувати, примішати.

2. приплутувати, вилутувати, втручати, приплутати і д. Замѣшивать 3.

Примрѣшивать, примрѣсить = примішувати, примісити.

Примрѣть = д. Примрѣнать.

Приналежать = належати (С. З. Л.), належати ся, приналежатл, ся. — Сюди належать і такі пісні, що співвають ся тільки в певній часі року. Ог. — Гірко Дулаю належало до Галича. Бар. О.

Приналежаций = приналежний (С. З. Жел.), належний (С. З.), належачий (С. З. Л.), належитий (С. З. Л.), н. къ дому — хатний, п. кирпичному заводу — цегельний, п. школѣ — шкільний, п. ученикамъ — школярський, п. хлѣбопѣку — пекарський, п. сивѣжнику — шевський, н. сѣму = сивий і т. д. — Зо всі-

ма приваєжними ґрунтами. Хмельницький. С. 3. — Не можна одобрити приваєжних йому прав. Кв. — Наєжачий братству церковному Львовському. С. 3. — Во всіх землях до Великого князства литовського наєжачих. Ст. Л.

Принадле́жність = 1. власність, приваєжність (С. Жел.), належність (С. 3. Л.). — По принадле́жності = кому належать, кому слід, кому треба.

2. справа, справляла, прича́ддїа, при́падці (С. Л.). — Уся шевська справа. С. Л. — От і зріс козак на славу, роздобув козацьку справу. В. Ш. — Та й справа коло дяцькового воза, а коло того то й такої нема. в. пр. — У мене всі людина прича́ддїа: кремінє, кресиво і губка. С. Л.

Принари́жати, принари́дяти, ся = 1. убірати (С. Ш.), чепурити, причепуряти, ся, прибірати, ся, виряжати, ся, убрати, ся (С. Л.), прибірати, ся, причепурити, ся (С. 3. Л.), припорядити, ся, віридити, ся (С. Л.). — Причепурала, одягла і в школу хлопця одвела. К. Ш. — Погрозив ся, причепурив ся, ваче на весілля. Кв. (Пр. д. ще від с. Наридити 2). — **Принари́жений** = у́браний (С. Ш.), чепурений, чепурний. — Любиш мене убрани, любя і не убрани. в. пр.

2. виряжати, віридити (на роботу ще, д. Наридити 1).

Приневольи́вати = д. Принужда́ти.

Принести́ = д. Приноса́ти.

Прини́женність = пригно́бленність, пригно́бленість. — Замість світу — тьма, невони і пригно́бленність духа. Кв. — То був не спокій, а німа пригно́бленість духа. Кв.

Прини́жений = пригно́блений, пригно́блений. — Іскру самостайної гадки народ помічає в такому пригно́бленному чоловікові. Ет. зб.

Прини́зувати, прини́зати = прии́зувати, дои́зувати, прини́зати, дои́зати.

Прини́кати, прии́кнуть = припа́дати, туліти ся, припа́сти, пратуліти ся. — А вона припала до його на груди.

Прини́мати, прии́няти, ся = 1. прии́мати, брати, одбірати, прии́няти і т. д. По́луча́ти. — **Прини́мати, прии́няти госте́я** = вітати (С. Л.), привітати, вшанува́ти, пригостити. — Здоров, здоров, пане Саво! Чим вітати маєш? — Ой чим же вас, козаченьки, буду привітати? н. п. — У багатого не вдариє, а що має, тим вітає. в. пр. — І ця сестра пригостила його добре та дала на дорогу кусок сала. н. к. Мен. — **П. во ви́ниманіе** = уважа́ти, уважа́ти, зав-

важа́ти, ма́ти на ува́зі, завважа́ти, взя́ти на ува́гу і д. під с. Ви́ниманіе. — **Прини́мати ко́го ва...** = вважа́ти, ма́ти ко́го за..., лічи́ти ко́го за... — Чого лице од мене одвертаєш, мене собі за ворога вважаєш. К. П. — **Прини́няти намі́реніе, гото́вність** = д. **Вонама́триться**. — **Прини́мати, прии́няти кь свѣдѣнію, вь расче́т, вь соображе́ніе** = ма́ти на ува́зі, ко́тати на ус, вгя́ти до ува́ги. — **Прини́мати уча́сте** = а) бра́ти уді́л б) дба́ти, клопотати, ся, турбува́ти ся (за кого або за що; звертати особливу ува́гу. — **Прини́яти рше́ніе** = намо́гти ся, зва́жати ся. — **П. вь шутку** — в жарт поверну́ти. — **П. младе́нца оть купѣли** = увести́ у віру, у зако́в. — **П. кь се́рдцу** = до се́рдця взя́ти. — **П. здо́рови́я, хоро́шія видь** = ви́люди́ти. — **П. на свой́ счет** = а) взя́ти на свій кошт, взя́ти ко́шти на се́бе, б) до се́бе прикля́сти. — **Він дареме́ до се́бе прикляв** — я зовсім не про його кавав.

2. прии́мати ся, захо́жувати ся (С. Л.), бра́ти ся до чо́го, почи́нати, розпо́чинати, прии́няти ся, захо́дити ся (С. Аф. Л.), поча́ти, розпо́чати, ста́ти, взя́ти ся. — Заходять ся дрова рубать. С. Аф. — Та й заходились рещтувать нову шляхскую дорогу. К. Ш. — Заходились лавини мяти. С. Л. — Став дрова рубати. С. Л. — **Звас ся за діло**.

3. прии́мати ся, прии́няти ся. — **Щепа** правлясь добре. — Дівчина, як верба: до посади, там і прии́меть ся. в. пр.

4. прии́мати ся (за кого), захо́жувати ся, прии́няти ся, взя́ти ся, захо́дити ся (С. Аф.). — Стривай лишень, ось я захо́жусь коло тебе, не будеш пустувати. С. Аф.

Приноравля́вати, прино́ровіти, ся = прила́жувати, ся, прино́ровіти ся, прила́дити, ся, прино́ровіти ся, припасува́ти, пристосува́ти, ся, прина́турити ся і д. **Прила́жувати і Прии́няти**. — **Прива́дитись до сучасних но́ровіа** — не легка річ. Кв. — **Привасував свій побит до їх звичаїв**. Кв.

Приноси́ти, принести́, прии́несть = 1. прино́сити, прино́шати, надно́сити, прине́сти, надне́сти, багато — наво́сити, понаво́сити, понаприно́сати. — **Приніє дрова**. — **Понаво́сали по́вам і кни́ші і всякої всячини**.

2. дава́ти, да́ти. — **Ця земля не дає ніякого доходу**.

З. прибива́ти, прибіти. — Прибило до берега. Тільки три чайки синє море не втопило, а в турецьку землю агаринську без корми прибило. К. Ш. — Прино́сьте, при́стєті благода́рность = дякувати, склада́ти подя́ку, подякувати. — П. вини́ти, повинни́ти = припана́ти ся, вини́ти ся, иривна́ти ся, повини́ти ся. — П. жа́лобу = запо́сити, подава́ти ска́ргу і д. Жа́ловатьсє. — П. жер́тву = д. Жер́товать. — П. в́з дарь = дарува́ти. — П. мо́льбу = блага́ти.

Прино́сь, припо́нєніє = прино́с, прино́синя (Лєв.).

Прину́ждать, припу́дїти = нево́лити (С. Л.), принево́лювати, си́лїти, си́дувати (С. Л.), си́лкувати (С. Л.), приси́лювати, приму́шати (С. З.), приму́шувати, нуди́ти, прису́тяжувати, ну́ждити, вину́ждати, принево́лити, знево́лити (С. Л.), приси́дувати (С. Л.), приси́лїти, приси́лкувати, всїдувати, приму́сити, зму́сити (С. Л. Ос.), про ка́лькох — познево́лювати, понри́мушувати — Я тебе не приневолювати служити, ти пішла-свого охогою. Кр. — Мати приневолила подавати рушавки, бо він був собі заможний. О. Ст. — Почала жінка приневолювати чоловіка, щоб і він робив. п. о. Гр. Чайч. — Не си́дуйте мене, мамо, не іду́ я з ним під вінци́. Кн. — Як не си́дував батько, ані мати — ні на кого жалкувати. п. п. — Присплували, віддали за сялюба. Федь. — Він примушував себе сидіти над книгою, а думки пугались десь далеко. Лев. В. — Не хотїли з доброї волї, так ми вас примусили. Кв. — Доки нужив мене, доки я продав млянок. Кн. — Голод та холод нуждали його дружити на себе чужу вину. Кв. — Тя не дуже присутижуй до роботи. Ет. зб. н. о.

Прину́жде́ніє = нево́лєння, си́дування (С. Л.), при́мус, приму́шування, прину́ка, приго́н (С. Л.). — Коли не спромога бороти ся проти неволення, так не треба мовчки нести шаю в ярю. Кн. — На милування нема си́дування. п. пр. — Усе було, тільки примусу не було. п. пр. — Було цю їсти й пити, тільки принуки не було. п. пр. — По прину́жде́нію = з при́мусу, з прину́ки. — Не з доброї волї, а з при́мусу. Кн. — Ой там дівчинонька з при́мусу шлюб брала. в. п. — Бгелі би з при́мусу родителї примушана була. Б. Н. — Як не даси з прозби, то даси з при́нуки. в. пр.

Прину́жде́ність = 1. д. Припу́жде́ніє.

2. незвичайність, патяжка.

Прину́жде́нний, по = сялований, злево́-

лений, вимушений, по нево́лі, вимушено, а при́мусу, а прину́ки. — Сялованим коцем не доробиш си. п. пр. — Злеволений до того, він...

Припа́їє = прийма́ння, обня́ття (С. Л.), одбіра́ння, за сива — при́ими. — Гетьман при обняття свого уряду. Орляк. С. З. — Д. ще під сє. Полу́ченіє. — У при́ймах був та хвоста збув. в. пр.

Припа́їє = д. Прийма́їє.

Припа́да́ть, припа́сть = 1. припа́дати, нахлї́яти ся, нагнї́яти ся, припа́сти, нахлї́їти ся. — На колїна припадають, Христа Бога вихваляють. в. п. — Нахили ся ташком-пашком над рум'яним білим личком. Руд.

2. припа́дати, тулі́ти ся, припа́сти, приту́їти ся. — Припала йому на груди. — Притулила ся до матері.

3. припа́дати, присту́пати, настава́ти, припа́сти, присту́пити, наста́ти, приси́пчїти. — Бо припада йому пропастя. Кот. — Добре дурїти, коли пристуває. в. пр. — От приспичило йому!

4. занепа́дати, занеду́жувати, занепа́сти (С. Аф.), занеду́жати і д. Заба́лювати. — Стала пригода: занепа чумац, занепапа чумачина тай дуже лєжить. в. п. — Припа́да́ть на по́гу = шкавдиба́ти, шкитльга́ти.

Припа́док = припа́док, перепа́док, чорний немочі — перехїд. — Чим далї, тим гірш та дужче робилась припа́дя. Сєл. Д. ще під сє. Пароксієзмь.

Припа́дывать, припа́дять = при́їзнювати ся, при́їзніяти ся, при́їзніти ся і д. Па́дывать.

Припа́ивать, припа́їєть = пайти, лютовати, прапайти, спайти, прилютовати.

Припа́ивать, припо́їєть = спо́ювати, напо́ювати, припо́їєти.

Припа́лювать, припо́лєть, припо́лєть = припа́їити, припова́їити, припа́їити, припова́їити.

Припа́лювати, припа́люєть = 1. випа́лювати, випа́їити, попа́їити, повопипа́лювати. — Усі дрова попалили. — Повипалювали усі набої.

2. припа́лювати, пришма́лювати, припа́їити, надпа́їити, пришма́їити. — Пришмалив волосєя.

Припа́мятовать = прига́дати, нага́дати.

Припа́ривать, припа́рїєть = па́рїти, напа́рїувати, припа́рїувати, припа́рїити (С. Жєл.).

Припа́рка = припа́рка. — Дать припа́р-

ку = вібити, вишпарити, одчухрати, хлѣсту, прочухана дати.

Припасать, припасати = запасати, припасати, назапасати, назапасати (С. Д.) і д. під сл. Запасать.

Припасъ = припас, запас. — Съѣстные припасы = харч, харчі, жи́вності.

Припасъ = д. Припадать.

Припахивать = 1. (припахать): а) приорювати, приорати, поприорювати. — Приорав ще дві десятині. б) виорати, ноорати, повиорювати. — Усе поле поорав. 2. (припахнуть): а) навівати, повівати, подихати, подихнути. — Вітрець повівав. б) змітати, замести, позмітати. — По змітаті пшлюку.

Припахивать = припахати, пахтїти, відгнїти. — Риба чимсь відговати.

Припахка = приорка.

Припахъ = д. Припахивать.

Припѣка = 1. лїдгоріхе, підпечене (місце в хлїбові), пригара, пригарок. 2. пригрів (С. Жел.), вігрів. — Съ боку припѣка = д. під сл. Бокъ.

Припекать, припечь = припїкати, припекти, перепїкати, перепекти, пришкварити.

Припереть = д. Приперать.

Припечатывать, припечатать = придруковувати, припечатувати, придрукувати, припечатати.

Припѣчень = припїчок.

Припечь = д. Припекать.

Припивать, припить = 1. пїти, випивати, випити, попїти, повпивати, порозпивати. — Повпивали усе. 2. припивати, запивати, запїти. — Їсть та запивав.

Припильвать, припилать = 1. припилати (до того, що вже напилано). 2. попилати, порозпїлювати (усе).

Припирать, припереть = 1. причиняти, припирати, причинити, приперти. — Причиня двері. 2. припирати, притїскувати, приперти, притїснути. — Присер його до стїлї.

Приписка = припис, приписка.

Приписной = приписний.

Приписывать, приписать, ся = приписувати, приписати ся; ваписувати, вписувати, записати, вписати, ся.

Припить = д. Пить.

Припихивать, припихать, припихнуть =

припихати, припихнути. — Припихав чоловік до берега.

Приплачивать, приплатить = 1. виплачувати, виплатити, оплатити, повиплачувати. — Повиплачував усі свої довги. 2. приплачувати, доплачувати, приплатити, доплатити. — Віддав усі, ще й доплатив десять рублів. — Приплатиться (хулюючи) = прокушити ся. 3. латати, податати, платати, прилатати і т. д. д. Заплатать.

Приплевать = заплювати, позаплювувати.

Приплевывать = приплювувати, поплювувати.

Приплестись, приплесться = приплестися (С. Д.), приплєтати ся, прийдїбати, прихати ся (С. Д.), притїблати ся, притїпати, ся, пригїпати ся, притулювати, причвалати (С. З. Д.), приволокти ся, причапати, причалпати, приандрувати, приперти ся, придрїпати ся, притїпїтати ся. — Відкїм ти праплетавсь сюди? О. Ст. — Волоцюга приплєт лась. в. к. — То сїя то та! па своєю крапцї прїдїбала. К. Ш. — Відкїз взяв си? Геї, навчєнью ти прапхав са. Аз.

Приплетать, приплесть, ся = 1. приплїтати, доплїтати, првплєстї, доплєстї. — Приплїв батїг. 2. д. Припїшивать 2. 3. приплїтати ся, вїти ся, обвїтати ся (про рослиннї).

Приплѣдъ = приплїд, плїмьл.

Припложать, приплѣдїть, ся = приплѣжувати, приплѣдити, ся.

Припльвать, припльзть = приплывати, приплисти, приплинути. — Іваскю, мїй савочку! Приплыв, приплыв до бережка. в. к.

Приплющивать, приплюснуть = приплїскувати, приплєскати, приплющити. — Приплюснутый = приплєсканий, плєскуватий, приплєскуватий. — Ніс широкїй і приплєсканий. Бар. О. — Съ приплюснутым носомъ = плєсконїсий.

Приплюсывать = приплюсбовувати. — Грає і приплюсбовує.

Приподнимать, приподнять, приподнять, ся = пдїхати, пдїймати, пдїняти, ся, про чоловіка — пдїводити ся, пдївестї ся (ва пр. в лїжка), важницю — пдївїжувати пдївїжити, одєжу — пдїсмїкувати, пдїсмїкати, про волосся, щетину,

пірри — настовбурчувати ся, настовбурчити ся.

Приполза́ть, приполза́ти = д. Припала́зывать.

Приподо́к = полічка.

Припомина́ніє = прига́дування.

Припо́зива́ть, припо́зивати, ся, припо́йма-ну́ть = прига́дувати, прига́дати, ся (С. Л.), припая́ютьва́ти, припая́ютьати, припо́ймаю́ти, спогада́ти (С. Л.), спа-шья́тати (С. Л.), припая́ити, про візько — поза́гадувати, поприга́дувати. — Вдер-жуй серце, не досаду́й, злому злого не при-га́ду́й. К. П. — Коли пригадаю собі його лице. Зеп. — Могла би де-що прагадати, а де чого навчити. Зеп. — Смутно, як у сні пригадався йому ті щасливі години життя. Зіньк. — Спогадай на нас дідавську, пра-дідівську славу. К. Ш. — Узидить козак, сам не знає, що чинити має, не пригмать, що з ним, де пів? Очі протрає. Галуз.

Припоро́шиться = припоро́шити ся, при-ліа́сти (плем). — Чи ти, милай, припов-палом, чи металцею? п. п.

Припоті́ть = припоті́ти.

Припра́ва = припра́ва, запра́ва, при́сма-ки (С. Л.), до борщю — за́смажка. — Безъ припра́вы = пісчмий, пісчмвця, на пр. пісчмий борщ.

Припра́вля́ть, припра́вля́ти = припра́вля́-ти, запра́вляти, припра́вляти, запра́ви-ти, страву — засма́жити, засма́жкою, на пр. борщ — засма́жувати, засма́жити, медом — ме́жжати, заправасний медом — ме́жжашій. — Сьорб ложкою, аж куліш піс-ний Чом ти його вічим не засмачила? н. о. Гр. Чайч. — Борщ дьбрій, засмажений оді-сю. Кп.

Припра́шиваніє = припро́ха.

Припра́шива́ть, припросі́ть = припро́шу-вати, припрохати. — Вони обидна радо припрохували гостей. Лев. В. — Як припрошують люди до їди? Ет. зб.

Припро́сь = д. Прира́шиваніє.

Припры́гива́ть = 1. (припры́гати) — під-плигувати, приплига́ти, приско́кувати, підплига́ти, приплига́ти, приплигну́ти, приско́чати. — Приплигнув на одній позі. 2. (припры́гну́ть) = підпли́гувати, під-ска́кувати, підскі́пну́ти. — Іду собі під-сквкую. О. Ст.

Припры́жка = підскоки, у виразах „пъ припры́жку, съ припры́жкой“ — ско-ком, підскоком, вско́ки, віскоком, з під-скоком. — Він біжить вискоком. Кр. — Я йду, а вона біля мене підскоком, наче тап-цює. Кп.

Припры́ска́ть, ся = обبری́зкати, ся, по-бризкати, пообبری́зкувати, ся. — По-бризкав квітки, щоб не повяли. — Діти пооббризкували сп.

Припры́скива́ть, попры́снуть = приبری́з-кувати, прибри́зкати, покропіти. — До-щик тільки покропив.

Припры́га́ть, пры́рячъ = припры́гати, під-пры́гати, пры́рягати, підпры́гати, бічу-ва́ти, пры́бичо́увати, пры́бичува́ти. — Ой на гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую. п. п.

Приприда́ть, припри́длыва́ти, припри́сть = приприда́ти, доприда́ти, при(до)при́єсти. Припри́дыва́ть, припри́нути = д. Припри́-гива́ти.

Припры́жка = 1. підпры́га, підпры́жка.
2. носторо́нок.

Припры́жній = припры́жений.

Припры́нути = д. Припри́дыва́ти.

Припри́сть = д. Приприда́ти.

Припры́тыва́ть, пры́рята́ть, ся = прихо́-вувати, приховати, наховати, перехо-вати, ся. — Яку копійку маєш, то мав би приховати, а ти пропиваш. п. о. Гр. Чайч. — Допидаєть ся про ревізю, тик зараз переховає де небудь. Кп. — Помітив і щітку від варт, що забув приховати. Лев. В.

Припры́чъ, ся = д. Припры́гати, ся.

Припу́гати, ся = поляка́ти, ся, переля-кати, ся, поноло́жати, ся, перелякува-ти, ся. — Усе попередикувались. — Ову-дало пополохає сорок.

Припу́гива́ть, припу́гну́ть = жа́хати, стра-хати, жахну́ти, пристрахну́ти, завда́ти жа́ху, страху́, вагну́ти холоду.

Припу́ска́ть, припу́стити́ = 1. припу́ска́-ти, підпу́ска́ти, припу́стити, підпу́сти-ти. — Підпусти до себе близько, та тоді й давай палити.

2. підли́вати, підсипа́ти, підля́ти, під-сипа́ти.

3. спуска́ти, спустя́ти (д. Слуща́ть).

4. припу́ска́ти, припу́стити (н шити).

5. спуска́ти, спустя́ти. — Спустили со-бак на вовка.

6. напуска́ти, напустя́ти. — Напустили риби у став. — Дождь припусти́ть = дощ припустів, припав. — Дощину, припусти та на шити капусти. п. пр. — Припусти́ть пъявки = ставити пъявни.

Припу́тыва́ть, припу́тыва́ти, ся = припу́-тувати, припу́тати, ся.

Припу́ха́ть, припу́хну́ть = пу́хнути, на-пу́хати, набря́кати, підпу́хати, валу́х-

нути, піддхнути, набрякнути, прибу-
блявти.

Прибу́хлость = пухлітина і д. О'пухоль
(везелка).

Припу́сать = д. Припуса́ть.

Припу́сживать, припу́сжить = забивати,
забиті клієтух.

Припу́свать, припу́сць = приспівувати,
приспівати. — А ковані приспівували
Потоцькому отаку пісаю. Ка. — Жити
припу́сваючи = добре, в роскошах жити.

Припу́сць = 1. приспівування.

2. приспівок (Сп.), приспівка. — Гар-
на пісня та ще й з приспівком. Хар. Св.

Припу́снить, ся = заціняти, ся.

Припу́сць = недолівок.

Припу́сць = 1. д. Припу́свать.

2. проспівати, переспівати. — Усі
пісні проспівали.

Припу́сать = припу́ти, припу́яти. С. Л.

Припу́сать = припу́яти.

Прираба́тывать, прираба́тывать = 1. при-
робляти, прироблювати, приробити. —
Приробив ще три праса до таву.

2. доробляти, доробити, поробити. —
Поробав усе діло.

Приравні́вать, приравні́вать, приравні́вать,
ся = 1. д. Приравні́вать.

2. рівняти, прирівнювати, прикладати,
порівняти, прирівняти, прикласти, ся.
— Що ти себе рівняеш до мене? С. Л. —
Цявіт каляну ламала, до личенька рівняла.
Чи буду я такаж, як калюпочка ця? в. п.
— Приравніа́л кукішку хъ їстребу,
в. пр. = прирівняв свинку до коня. в. пр.

2. рівняти, вирівнювати, зрівняти, ви-
рівняти, порівнювати. — Заказау, щоб
шляхи рівняла. К. Х.

Прираста́ть, прираста́ть = 1. прироста́ти,
зроста́ти ся, пророста́ти, зроста́ти ся, по-
прироста́ти. — Два дерева веначе зросли ся.

2. побільшувати ся, прибільшувати ся,
зроста́ти, при(по)більшити ся, зроста́ти,
про людінь = намолодіти. — Дохід
прибільшав ся.

Прираца́ть, прираца́ть, ся = 1. прира-
цати, проростити.

2. побільшувати, вбільшувати, при-
більшувати, побільшити, ся і т. д.

Прираце́ние = 1. прираца́вання.

2. побільшення, приріст (С. Жел.), на-
вльбження.

Приревновати́ = прирівняти, прикласти,
припу́ти. — Ач який! Прирівнів мене,

цур йому, до Грицька С. Л. — Приравнів
мене до тебе. Кр. — Приравнів мою душу
до того чоловіка. Кр.

Приравні́ть, ся = д. Приравні́зять, ся.

Приро́да = 1. првро́да, нату́ра; істо́та.

2. приро́да, нату́ра, зро́да (С. Л.), но́-
ров, вда́ча. — Природу тяжко одмінити.
в. пр. — Віа від врода такай. С. Л. — Во-
скова адача: аба до тепла, так і тапе в. пр.
— Оть природу = зроду. — Віа зроду
глухий. — Природою дворяни́нь = ро́-
дох дворянин. — Отда́ть, запла́тити
долгъ приро́дъ = умерти.

Приро́дний = призо́дєнний (С. Л.), при-
ро́дний, призо́жений, роді́вий, родо́вий-
ний, само́родний. — Приро́дження відьма.
— Роді́вий відьмі так уже Бог дасть, що
вова зродить ся відьмою, а зчена сама з се-
бе добра прахтяки. в. о. Гр. Чайч. — В
Турещаві само́родні кірпості в скалах. Кр.

Прираста́ть = д. Прираста́ть.

Прираста́ток = на́ріст (С. Жел.), на́рісток
(С. Пар.).

Приро́сьць = приріст. С. Жел.

Прираца́ть = д. Прираца́ть 1.

Прираба́ть, прираба́ть = приробіати.

Прираба́жний = д. Погра́ничний.

Прируча́ть, прируча́ть, ся = прируча́ти,
прируча́ти (С. Жел.), приго́втаити, ого́в-
тати, ся.

Приру́чній = прирі́зній.

Приру́чывать, приру́чывать = прирізувати,
приріза́ти, прирізати, прикро́їти, по-
прирізувати.

Приру́чний = надрі́зний.

Прирадя́ть, ся = 1. д. Принарадя́ть, ся.

2. прирадя́ти, ся.

Приса́живать, приса́дити = 1. приса́джу-
вати, приса́дити. — Приса́дила ще одлу
градку.

2. заса́жувати, заса́дити. — Заса́дила її
за роботу.

Приса́ливать, присо́лить, ся = присо́лю-
вати, присо́лити, ся.

Приса́ливать, приса́ливать = приса́лювати
і д. Прима́сливать.

Приса́сывать, присо́сать, ся = присмо́к-
тувати, присмо́кнати, приса́ти, ся, при-
со́чити.

Присва́тывать, присва́тывать, ся = сва́та-
ти, засва́тати, посва́тати, ся, приже-
нитати ся, до багатьох — переженитати
ся.

Присві́стувать, присві́стувать = 1. при-
сві́стувати, посві́стувати, присві́сну-

- ТИ. — Сьпіва пісню і правистує. — Гуляє та посвистує.
2. поєвистом клікати, скликати, приваждувати. — Посвистом скликає собак. — Почва посвистом приваждувати перепелів.
- Присвоєніе** = присвоєвання, присвоєння (С. Жел.), привлащєння (С. Жел.).
- Присваивати, присвоїти, присвоїть** = 1. свѣтити, присвоєвати, присвоїти, привлащати (С. Жел.), присвоїти (С. Жел.), привластити, увласнити (С. Ш.). — Гербова шляхетських сам привлащати не маєть. Ст. Л. — Архимандритові їм собі привлащати. Л. В. — Гетьман магистрові і добр військових не маєть самовластно собі привлащати. Оряк. С. З. — Той грунт бува на двоє, а тепер він його свѣтити. Хар. Сп. 2. д. Предоставлять.
- Присвоитель, вица** = привлащник, ця. С. Жел.
- Приселок, приселє** = присілок. — Ходив до неї з другого присілка. н. о. Гр. Чайч.
- Приселѣти, приселѣть, ся** = приселѣти, приселѣти, ся.
- Присказка** = приказка, приповідь, приповідка, приповідка. — До казка приказка годять ся. н. пр.
- Прискажувати, присказати** = приказувати, приповідати і т. д. д. Приговоривати.
- Прискажати** = 1. прискажати, прибігти, прибігти ся (С. З.). 2. д. Припрыгивати.
- Прискакивати, прискочити, прискочити** = д. Припрыгивати.
- Прискорбіє** = д. Огорчєніє, Печаль. — Бѣ прискорбію = на жалѣ, з жалем.
- Прискорбный, по** = журний, сумний і т. д. д. Печальний.
- Прискочка** = д. Припрыжка.
- Прискучивати, прискуचितи** = вадокучати, набридати, надокучати, набриднути (д. Наскучати).
- Прислѣивати, прислѣити, ся** = притїлювати, ся, тулїти, ся, приставляти, прихилати ся, пригудити, ся, приставити, прихилити ся. — Горбатого не притїлиш до стїни. н. пр. — Ідуть воєни, коли це щось застїгнуло; притїлила змієва дочка лухо до землі. н. к. Гр. Чайч. — Се мене! не притїлай ся до мене! н. пр. — В кучочку мовчки прихилалась, та двавала ся — дивилась. К. Ш. — Прислонити пєчку = заслонити, ватуїти пїч.
- Прислѣть** = д. Прислѣтити.
- Прислащати, прислащати** = д. Подслащати.
- Прислѣвица, прислѣвиє** = д. Приговорка.
- Прислонити, прислонити** = д. Прислѣивати.
- Прислѣга** = 1. послѣга, услѣга (С. Ш.). — Готовий на послѣгу.
2. слѣги, чєлядь (С. Л.). — Ой як крикає царь турецький та по свої слуги молодцьки. н. п. — Вали Шевченка до гурту чєляді павської. Кв. — Ой приїхав до домовку, та й скрипнува двєрима, питаєть ся у чєляді: чи все гаразд дома? н. п.
- Прислѣживаніє** = вслѣгоубиваннє.
- Прислѣживати** = прислѣговувати, прислѣговувати, слугувати, услѣговувати (С. Ш.), прислѣжувати. — Вона коло павів прислѣговув. С. Л. — Що я тобі слугувати му, чи що? С. Л.
- Прислѣживаться, прислѣжити ся** = прислѣжувати ся, підслѣжувати ся, павнїкати ся (С. З. Л.), при(під)слѣжити ся.
- Прислѣжливый** = услѣжливий. С. Ш.
- Прислѣжник, ца** = 1. слуга, прислѣжник, ця, служитель, ка, служєбник, слѣжниця, служєбка, услѣжник, ця, чєлядїн, чєлядка. С. Жел. З. — Брали його за услѣжника, до самого генерала, не пішов. Кв. (Д. ще під сл. Прислѣга).
2. вслѣжник, ця, услѣжний, услѣжливый (С. Ш.).
- Прислѣживаніє** = д. Подслѣживаніє.
- Прислѣживати, прислѣжувати** = підслѣжувати, підслѣжувати і д. Подслѣживати.
- Прислѣживаться, прислѣжити ся** = прислѣжувати ся (С. З. Л.), прислѣжувати ся, дослѣжати ся (С. Л.), причувати ся, наслѣжати ся, прислѣжати ся, дослѣжати ся, насторошити ўха, причїти ся. — До всього прєгладивсь і павльно прислѣживсь. Б. Г. — Зупинилась, прислѣживсь, привалити стала. Гр. Чайч. — От приїхав тай прислѣжуют ся, що люди говорити. в. к. Мав. — Скрїзь дуже прагадаєть ся, та все пильнєшо причувать ся. н. д. — Ми вже прислѣживалась (збо: причїти ся) до слога грємоту.
- Прислѣживаться** = причїти ся, почїти ся. — Аж ось чує: у ворота стук, стук потїхеньку... Чи причїтує? Старий слух... Гагує.
- Прислѣживати, прислѣжити** = прислѣжувати, прислѣжити.
- Прислѣживаніє** = догляданнє, нагляданнє, дѣгляд, нагляд і д. Надзорь.
- Прислѣживати, прислѣжити** = 1. доглядати, наглядати, приглядати, пильнувати, доглянути, нагляднути, пригляднути і т. д. д. Наблюдать 2. — Прислѣживаннє = доглядженнє. С. Л.

2. виглядати, видивляти ся, вишукувати, виглядїти, видивити ся, вишукати і д. **Ви́сміатривати** і **Ви́скивати**.

Присіатривається, **присмотрі́ться** = д. **Приглядивається**.

Присмирѣть = похирвішатп, потїхшатп, поплòхшати, притїхнути (С. Л.), приїшкнутп (С. Л.), утихомірити ся (С. Ш.), угалувати ся (С. Ш.). — Тепер поплòхшав Семен. Хар. Сп.

Присобрать, ца = д. **Паблюдатель** 2. **Присобрѣ** = догляд, нагляд, прибрѣ і д. **Надбрѣ**. — Тарас зростав без догляду. Ки.

Присмотрі́ться = д. **Присіатривається**.

Присні́ться = присніти ся, привертати ся.

Присни́я = д. 1. **Всегдшній** і 2. **Истинный**.

Присовокуплять, **присовокупить**, ся = додавати, долучати, прилучати (С. З.), додати (С. Л.), долучити (С. Л.), прилучити (С. З.), приточити, ся. — До сієї мови я мушу ще додати. С. Л.

Присовѣвать, **присовѣнуть**, ся = присувати, присовувати, присѣвувати, ся.

Присовѣтывать, **присовѣтовать** = радити, раяти, прирадити, прираяти (С. Л.), нараяти (С. Л.), вråдити. — Нараяв Йову піти до пава. — Радив ся він і з старями — і ти вічного не прарадаля.

Присогласить = приведнати, приволити, уеднати, присогласити (С. Жел.), багатьох — переднати.

Присоединѣние = прилўка (С. Жел.), прилучѣння, сполўка (С. Жел.), сполучѣння, привдїяння. — Прилучая Киїнщина і Подїлля до Литви. Бар. О.

Присоединительный = сполучаючий.

Присоединять, **присоединять**, ся = прилучати, ся (С. З. Л.), привертати, ся, єднати, ся, приєднувати, приставати, залучати, прилучити, ся (С. Л.), привертїти, ся, привдїяти, ся, зєднати, ся (С. Л.), пристати, прихїлїти ся, залучити, ся, причалити (С. Л.). — Їдна біда не докупить, доки друга не прилучить. н. пр. — Прилучаяши до Литви князївство Смоленские, звернув ся Ольгерд до полуднево-руської землі. Бар. О. — Польща намагає ся прилучити до себе Воїньє. Пр. — Прилучили і мого коня до табулу. Ки. — З протївних партїй привдїнувати народному стороницству. Зап. — Привдїнає ся і я до Іх гурту. Ки. — Три села до вашої волостї залучили. С. Л. — До войска гет. Хмельницького з усіма козаками прихїлили ся. Л. Сав. — Причаль бумагу до діла. Лев. —

— **Присоединѣнный** = прилучений, залучений.

Присолить = д. **Присаливать**.

Присосать = д. **Присасывать**.

Присосѣдиться = присусїдати ся, пригїядити ся, прижостити ся, лїпки прижостити, присєрбати ся (С. З.), присєватп ся.

Присохлый = 1. присохлий (до чого). 2. засохлий, усохлий (С. Ш.), сухий. — Усохле дерево.

Присохнуть = д. **Присыхать**.

Приспособлять, **приспособить**, ся = прилажувати (С. Л.), прилажовувати, приєдлажувати (С. З.), приладити, ся, приладватп, ся (С. Л.), припатурити ся, пристосувати ся, примодккувати і д. **Прилаживать**. — Треба примодкувати глямку до дверей, щоб заціпалась. Лев.

Приспособление = прилад, пристрій, прижўсія. — Без пристрою і блохи не збїлш. н. пр. — У Іх не було спромоги власним пристроям вести сю справу. Ка.

Присѣвать, **присѣть** = поспївати, приспївати, встигати і т. д. д. **Поспївать** 2. — Жито поспїло, приспїло діло. в. п. — Уставай скорїше та вистигай у город. н. о. Гр. Чайч.

Присїшникъ, ца = 1. пєсарь, ка.

2. д. **Помощникъ**, ца.

Приставать, **пристать** = 1. ставати (С. Л.), становити ся, вулявати ся, стати, зуляити ся. — Став у заїздї. — Від заєжди у вас став на квартирі. (д. ще під сь. **Останєляивається**).

2. **приставати**, **причлажувати**, **прибивати** ся, **пристати**, **причалити**, **прибїти** ся. — Порон причалю до берега. — Хвля була така, що ваялуу прибивл ся до берега.

3. **приставати**, **прилипати**, **чїпляти** ся, **пристати**, **прилипнути**, **причепїти** ся, **вчепїти** ся. — Смола приляпа до рук. — Пристав, як шеасьма смола до чобота. в. пр.

4. **приставати**, **прилучати** ся, **пристати**, **прилучити** ся. — Приставь, приставь до вербунку — будеш їсти з маслом булку. (Д. теж **Присоединятьсѣ**).

5. **приставати**, **уїдати** ся, **прискїпати** ся, **сїкати** ся (С. З.), **наскїпати** ся, **наскїпувати** ся, **нападати** ся, **лїпнути**, **пристати**, **присїпати** ся (С. З.), **присїкати** ся, **прискїпати** ся, з роснитками — **припїтувати** ся і д. **Припїтывать** ся.

6. **приставати**, **пристати**, **змордувати** ся. — Молодий чумач, чого закурив ся, чи

воля пристали, чи з дороги збоа са? в. о. — Коші змордували ся, не везуть.

7. д Прилічествовать.

Приставка = 1. приставка.

2. наділок.

Приставляти, **приставляти**, **приставляти** = **приставляти**, **пристановляти**, **приставляти**, **пристановити**. — **Приставив** тарани до брами. в ворота зачали гатити. Кот. — **Приставили** аарту, щоб ні туди, ні відтіля нікого не пускала.

Приставний = 1. приставний.

2. пришийтий.

Пристав = **пристав**, комисар. — **Стаповий пристав** = **становий** (полицейський урядовець в частині повіт, що зоветь ся ставом). — **Судебный пристав** = **пристав**, **в'язний**. — Будучи возним, маю позва і всякі листи в'язнов справедливо і пильно отдавати. Ст. Д.

Приставий = 1. прибудний. — **Приблудна** собака.

2. присталий. змордований.

Приставність = **пильність**, **пильнування**.

Приставний, **во** = 1. пильний, **во** (С. Д.), **спильна**, **уважлив**, **во** (С. Ш.), **уважли**, **во** (С. Ш.), з увагою, уважливий, **во** (С. Ш.). — **Взяв** дід бабу за рученьку, став пильно дивити ся, приглядав ся бабі в зуби, баба не годить ся. п. п. — **Ви** пильно з під лоба глянув на мене. Кн. — **А** очі пав-отця пильно дивлять ся на щось у мішко. Лев. В. — **Жалібно** кахлять-прокхлять, та на Чорне море спильна поглядає. п. д. (Д. теж під сл. **Внимательный** 1).

2. д. **Настойчивый** і **Непрерывный**.

Приставнище = **пристань**, **становище**, **пристанія**, **пристановище** (С. Д.), **при-тула**, **притулок** (С. З. Л.), **притулаще** (С. Л.), **притулище** (С. З.), **прихідок**, **прихилище** (С. Л.). — **Ходить**, **ходить** — нігде йому нема приставни. и. к. — Цілий вік блуваю по чужому краю, а нігде притулку й хатни не маю. Ос. — Не знаходячи собі притулку поміж лакеюватими людьми, шукаю нового захисту. Куліш. С. З. — При церкві святей притулисько звязавши. Палай. С. З. — **Дав** міні бідному прихилок і хліба кус. Ч. Б.

Пристанодержатель = **передержанець**. — **Ви** передержанці, **ви** передержусте біглих. Кв.

Приговань = 1. пристань.

2. і З. д. **Пристанище** і **Приголь**.

Пристаріть = **пристарити** ся, **зістарити** ся, **підгощати** ся.

Пристебгивати, **пристебгуть**, **ся** = 1. за-

стебгати, **заціпати**, **застебгати**, **заціпати**, **ся**. — **Застебгати** на всі гудакки. (Д. **Застебгивати**).

2. **припрятати**, **припрятати**, **прибичувати**, **припрятати**, **припрятати**, **прибичувати**, **ся**. — **Припрятати** ще коня.

3. **постебгувати**, **похвіськувати**, **постебгати**, **похвіськати**. — **Іде** ть похавську ковчачку.

Пристебгивати, **пристебгати** = **пристебгувати** **пристебгати**. — **Пристебгувала** підшивку.

Пристерегати, **пристеречь** = 1. д. **Подстерегати**.

2. **доглядати**, **глядати**, **стерегти**, **берегти**, **доглядати**, **доглядати**, **постерегти**, **поберегти**. — **Погляди** дітей, поки я збігаю.

Пристерегатися, **пристеречися** = **берегти** ся, **стерегти** ся, **вистерегати** ся, **поберегти** ся, **постерегти** ся. — **Не** бій ся, та **стережи** ся. в. пр. — **Вистерегай** ся **пяти** **ляшів**. Кр.

Пристихати, **пристихнути** = **пристихати**, **пристихнути**.

Пристойність = **пристойність**, **вечайність**, **гожість** і д. **Прилячіе**.

Пристойний = **пристойний**, **гожий**, **вечайний** і д. **Прилячий**.

Пристраивати, **ся** = д. **Пристробувати**, **ся**.

Пристраіе = **пристрасть** (С. Жел.), **уніада** (до чого), **передсуд** (д. **Предубьждєніе**).

Пристрастный = **пристрастный**. С. Жел.

Пристращаться, **пристращаться** = **пристращати** ся (С. Жел.), **вдати** ся (у що, до чого. С. Л.), **закохати** ся (в чому), **уківати** ся. — **Чого** б чоловікові на сім світі **пристращати** ся до чого **вєбудь**. Кв. — **Вдав** си в **горілку**. С. Л.

Пристращивати, **пристращати** = **страхати**, **пострахати**.

Пристробувати, **пристробити**, **ся** = 1. **прибудувати**, **прибудувати**, **пристроїти**, **ся**, **мур** — **примуровати**, **рештовани** — **прирештовати**.

2. **пристроювати**, **ся**, **приструлювати**, **ся**, **пристроїти**, **примостити**, **ся**, **приструлювати**, **ся**.

Пристроїлка = **прибудованія**, **мурована** — **примурок**, **коло** **хати** — **прибочок**, до **сіпей** — **підсінок**.

Пристроїти, **ся** = д. **Пристраивати**, **ся**.

Приструнювати, **приструнити** = **налягати**

(на кого), припірати (кого), налягти, припірти, припіпати, припіпати, припіпати, припіпати (кого).

Пристрѣлювати, пристрѣлити = застрѣлювати, пристрѣлювати, добивати до смерті, застрѣлити, пристрѣлити, добити до смерті.

Пристрѣль = пристрїл.

Пристрѣлять = вистрїляти (усїх), постріляти (багато), повистрѣлювати (усїх).

Приступати, приступити, ся = 1. приступати, підступати, приступити, підступити, доступити, ся. — Не знаю, як мїні доступити ся до цензури. Кп.

2. починати, розпочинати, брати ся, захожувати ся (С. Аф. Д.), почати, розпочати, взяти ся, заходити ся. — Розпочав діло. — Треба буде взяти ся до вдання. Кп. — Заходити ся дрова рубати. С. Аф. Д.

Приступокъ = д. Подозка.

Приступъ = 1. приступ, штурм. — Приступомъ взятъ = вштурмувати.

2. початок, почин і т. д. д. Начало.

3. приступ, доступ. — Приступу нѣтъ = ві приступу, доступитися не можна. — Такий злий — ві приступу до його. — Так дорого — ві приступу.

Пристыжати, пристыдати, ся = соромити, сорому завдавати, засоромити, ся, посоромити (С. Д.), всоромити, обсоромити, осоромити, ся, сорому завдати. — Засоромивсь осмийний горобець, та й покинув ріднеський табунець. Б. Г. — Ой старосто сердце, викупи собі гвльце, на не викупиш — продамо, тобі сорому завдамо. н. п.

Пристышокъ, пристыкъ = пристїшок, прихурок.

Пристыгивати, пристыгнути = д. Пристїгивати 2.

Пристыжка = 1. підпрїга, підпрїжка.

2. брчик (С. З. Д.), барок (д. Валєкъ 3).

Пристыжной = орчиківий (С. Д.), бичовий (С. Ш.).

Присудати, присудити = 1. осудати, присудити, осудити, присудити, засудити. — Била жінка мужика, пішла позивати; присудили мужикові ще й живку прохати. н. п. — Засудили його на сім місяців у тюрму. — Мїні суд присудав ту вемлю.

2. д. Присовѣтывати.

Присудженіе = присуд, присуда. — Додаючи присуду нагороди за своєю роботу. Кп.

Присуживати = д. Присуджати.

Присунуть, ся = д. Присовѣтывати, ся.

Присутственный = призначений для урядової служби.

Присутствие = 1. буття (С. Д.), бутьність, притомність, присутність. С. Жел. — Притомність всенядиного Бога. В. Н. — Въ его присутствїи = при йому, за його буття, в протомності його. — Це було при йому. — Те відялось за його буття там. С. Д. — Вижовв присягу в притомності війська низового. Ч. К. — Справити ту ревїзїю не инакше як в притомності заступника тої іституції. Кп.

2. зала засїдань суду або иньшого урядового мїста і їх засїданья. — Рекрутское присутствїе = прийїм.

Присутствовать = 1. буть, побувати.

2. засїдати, в сеймі — сеймувати.

Присутствующій = 1. будучий (С. Д.), притомний (С. Жел. З. Д.), присутний (С. Жел.). — Усім пра тому будучи. С. Д. — Старшва, тут притомная, радла. С. З. — Особи притомні буди. Киев. Ст.

2. засїдаючий (в судї, сенатї то-що).

Присучивати, присучити = присукувати, присукати.

Присучивати, присучити = підсучувати, підсучити.

Присучити = причарувати. — Ой ти дївчиво, чарівничелька, причарувала моє сердько. н. п.

Присучий, присуче = власївний, власївє. — Широке знаття людського життя однаково властивє обом порадишам. Лев. В.

Присчитивати, присчитати = прищитувати, прилїчувати, прилїчувувати, прищитати, прилїчати, прирахувати, прилїчувати. — Шанирочка мене знає, па сто рублїв навїрас, а на двїсті прищитає. н. п. — Я винєє карбонация, а вїв прилїчуєє ще одни. Вол.

Прислѣлать, прислѣлать = слѣлати, прислѣлати, прислѣлати, про кїлька — поприслѣлати.

Прислѣлка = 1. прислѣаний, прислѣання.

2. посїлка.

Прислѣльный = прислѣаний.

Прислѣпати, прислѣпачи = прислѣпати, прислѣпати (ще трохи або зверху), підсїпати, підсїпати (ще трохи), припоросити (зверху, ва пр. пчол, сїгом то-що).

Прислѣпка = прислѣпка.

Прислѣхати, прислѣхнути = прислѣхати, прислѣхнути, прислѣхати.

Присвѣтати, присвѣтати = присвѣтати, підсївѣтати, при(під)сїтати.

Присѣдати, присѣсть = присѣдати, присѣсти, про кількох — поприсѣдати.
Присѣкати, присѣчь = рубати, порубати. — Присѣчь огня = викресати огню. — Присѣчь кому язък = зацітькати (кого), зацінити (кому).
Присѣнок = присінок.
Присѣсть = присід. — Въ одинъ присѣсть = за однимъ присідом, за однимъ разом, одразу. — За однимъ присідом вечеря з обідом. в. пр.
Присѣсть = д. Присѣдати.
Присѣяти = д. Присѣвати.
Присяга = присяга.
Присягати, присягнути = присягати, присягнути, заприсягати.
Присядка = присіди, присідки. — Въ присядку = навприсіди, навприсідки, навприсядки. — Сюди, туди, навприсіди. в. п.
Присяжный = присяглий, присяжний. С. Жел.
Притаивать, притаить, ся = 1. таїти, за-таїти, притаїти, втаїти, ся, ховати, заховати, переховати, ся.
 2. д. Притворяться.
Притаивать, притаивуть = д. Поддакивать.
Приталина = д. Проталина.
Приталкивать, приталкати, приталкнути, ся = понихати, піднихати, принихати, попхнути, підпхнути, припхати, припхнути, ся.
Притоптывать, притоптати = притоптывать, притоптувати, притоптати, притоптати; потоптати, стоптати. — Притоптав траву. — Стоптав, зімняв чернову калну. в. п.
Притаскивать, притаскати, притаскати, ся = 1. приволікати, притягати, приволікти, притягти, приволічити, приціпити, притягати, притарабанити, припровадити, про кількох — попритягувати. — На силу притягли колоду у двір.
 2. приволікати ся, приволікти ся, приплівтати ся, притягати ся, приплівтати ся і т. д. д. Приплестись.
Притачивать = 1. (притачить) — притачувати, притачити.
 2. (притачать) — пришивати, надточувати, пришити, надточити.
Притачить, ся = д. Притаскивать, ся.
Притаять = розтаяти, розтанути (С. Л.), розтопити ся.

Притворить, ся = д. Притворять, ся.
Притворность = 1. фальшивство.
 2. прикидливість.
Притворный = 1. хвальщівий, фальщівий (С. Ш.), лукавий, брехливий і д. Лицемерный і Ложный.
 2. прикидливий. С. Жел.
Притворство = 1. хвальш, фальш, лукавство і д. Лицемерье.
 2. прикидливість, удаванья (С. Ш.).
Притворщикъ, ца = д. Лицемеръ.
Притворъ = притвор (С. Жел.), де стоять живи — бабинець. С. Аф. Ш.
Притворять, притворить, ся = причиняти, причинити, ся, не зовсім щильно — прихилити, про кількох — попричиняти. — Причинить двери. Кр. — Колиш і хлів зачиняв, а тепер і хати не хоче причивати. в. пр. — Двери одчинені, я взяла й прихвила. Хар.
Притворяться, притворятся = прикидывати ся (С. Жел.), удавати (С. Л. Ш.), приставляти ся (Лев.), мукляти, прикинути ся, удати, приставити ся. — От він ліг, правивувсь, наче б то спить. п. в. Ман. — А вона прикинулася, наче б то хвора. н. к. — Раз прикинув ся він сонним і дждав до півночі. н. о. Гр. Чайч. — Ей, кумо, не прикидай ся, що нічого не розумієш. Фр.
Притекать, притечь = притікати, притікті; припливати, припливти, припливнути.
Притеребить = потіпати; поскубти. — Потіпали усю коноплю.
Притереть = д. Притирать.
Притесывать, притесать = притісувати, притесати.
Притечь = д. Притекать.
Притяв = бекет, стійка, вярта (д. Пость 1).
Притирать, притереть, ся = натирати, притирати, натірти, притірти, ся.
Притискивать, притискати, притиснуть, ся = 1. придавлювати, притіскувати, пригнітати, придавити, припёрти, притиснути і т. д. д. Прижимать, ся 2.
 2. д. Прижиматься 1.
Притихать, притихнуть = затихати, надтихати, замовкати, затихнути, надтихнути, прийшкнуту, ущухнути (С. Ш.), замовкнути. — Голосво сьпівала, а побачила пона так і пришишла. Кн.
Приткать = д. Притыкать.
Приткнуть = д. Притыкать.
Притокъ = 1. прятік, приплів.
 2. вітка, гілка, притіка (С. Жел.), до-

цлив. — Вітя низовій — помішлиці дні-провії. н. д. — Гуплай Тивич приймає чинило доплавів: Шполу, Попівку, Ольшівку і вшші. Кв.

Притолкати, притолкнути = д. Приталкивати, ся.

Притолока = одвірок (верхайн).

Притолоць, ся = потовкть; притовкть, ся.

Притоміть, ся = стоміти, ватоміти, змордувати, ся.

Притонъ = пристановище, притулоч, притулоче, кішло, гніздо (згодів, розбішків).

Притонувати, притонувати = тупати, притупувати, притупцювати, притупнути, притупцювати.

Притоптати = д. Притоптувати.

Приторговувати, приторговати, ся = 1. торгувати, уторговувати, уторгувати (С. Ш.), укражарувати (С. Ш.). — Уторгував багато грошей.

2. торгувати, крамарювати, покражарювати (дрібницею). — Він крамарює то там то сам.

3. торгувати, сторгувати. — Сторгував пару коней.

4. приціняти ся, приціняти ся.

Приторювати = пригальмувати, загальмувати.

Приторювати = нуд, нудота.

Приторний, но = нудний, но, нудкий, ко, присвій. — Нудна розмова. — Солодке аж буде. — Ця хвальба не по міні — притєна нова аж до нудоти. Кв.

Притрава = принада (для звірів або птиць, щоб піймати).

Притравлювати, притравити = 1. приважувати, вібити (С. З.), привадити, привабити. — Приважувати нових поросам.

2. толочити (С. Ш.), вітолочити (С. Аф.), енасти (С. З.). — Усю пшеницю витолочив. С. Аф. — Цуду, босий! Не толоч проса. н. пр.

3. вивичати, переводити, вивичати, перевести, поперевадити (полюваням). Охотники поперевадали усіх зайців.

Притрогивати, ся, притрогнути, ся = д. Прикасаться.

Притрусити, притрухити = д. Притрушувати.

Притрушувати, притрусити = притрушувати, притрусити, припорошити.

Притрушувати, притрухити = боїти ся, нобоїти ся, убоїти ся (трохи).

Притті = д. Приходити.

Притуміти = побити, вібити, одлущити, одлущувати, стусанів надавати.

Притуманити, ся = 1. туманити, туманити ся, стусавити, притуманити, ся, затєжати, ся, охжарити ся (д. Затуманити і Омрачати).

2. нахжарити, ся, насупити ся, похжарити ся, прижурити ся, засужувати, втїгу вдати ся (д. Пехжурити і Пригорюнитися).

Притумляти, притумити, ся = тумити, ся, тумшати, притумити, тумити, ся. — До обіда вокосили, гострі коси потумали. н. п.

Притча = причта, байка. — Розповів таку причту, що й не розберу, де правда, де брехня. Кв.

Притягати, притягати = при(до)тягати, при(до)тякати.

Притягати, притягати = 1. стромляти, пристромити, притрякати. — Звав рожею і притрякнув її у потялицю до землі. в. о. Гр. Чвіч.

2. притягнути, притягнути.

Притякати, притякати = затякати, затякати, позатякати.

Притяєніє = гвіт, утиск (С. З. Л. Ш.), втиск, притиск (С. Жел.), притїга (Л. Сам.). — Що собі козак за велику приклясть, нужду і утиск міла. Скоропад. С. З. — Протести на втиски від католиків. Зап. Гр. — В Києві теж утиск не малий церквам божим чинили. Л. Сам. — Жадного утиску Павліві в життю з товариством його не чинили. Л. В. — Щоб люда не запинали утиску від вєвод. Кв.

Притяєнітель, ница = утискач (С. Ш.), утисник, ця (Гал.), гнобитель, ка, напасник, ця (С. Л.), насильник, нашивник. — Народ притяєнітель на своїх гнобителів. Ка. — Народно соціальні гнобителі скрив по святах дбають за свої інтереси егоїстичні. Ка.

Притяєнітельний = утискачий.

Притяєніти, притяєніти = утїєніти (С. З. Л. Ш.), утїєкати (С. Ш.), утїєкувати, тїєити, притїєити, утїєити (С. Ш.), насїєити (С. Л.), утїєити (С. З. Л. Ш.), притїєити, притїєити. — Звачєє його тоді утїєкавши. Л. В.

Притяєнітельний = притяєнучий; привадний. — Є щось привадєє у тому Києві, так тебе і таєє до його. Кв. — Правдаєє сляв її очей вєзав своє. Кв.

Притягати, притягивати, притягити, ся = притягувати, притягати, приволікати, приволікати, притягити, приволо-

2. при́хід, дохі́д, прибу́ток. — Вечір добрий! Дай, Боже, дохі́д довгий! н. пр. — Від прибу́тку голова не болять н. пр. — Запи́сать вь при́ходъ = записати на при́хід.

3. пара́хвія, пара́фія (С. З. Жел.), при́хід (С. Жел.). — Який піш, тава й пара́хвія, таки й парахвіяне. н. пр. — За́вѣдывать при́ходомъ = парахвити.

Прихо́жання, прихо́жанка = парахвія́нни, парафія́нни, нка. С. З. — Де съвѣщеник принав увію, а парохвіяне не хочуть приставати, ту церкву мають віддати парафіянам. Бар. О.

Прихо́жая = передія і д. Передня.

Прихо́жий = прихóжий, захóжий.

Прихора́шуватьсѣ, прихоро́шиться = прибіра́ти сѣ, чепури́ти сѣ, хоро́шити сѣ, причепури́ти сѣ.

Прихотли́вость = прихли́вість, вередли́вість, вигадли́вість.

Прихотли́вий = прихли́вий, перехóчливий, вигадливий (С. Аф.), вередли́вий.

Прихотли́къ, ца = вигадько, вигадни́ца, вереду́н, га.

Прихотли́чать = при́хчати (С. З.), брѣшкати, вигадувати (С. Л.), витребенькувати, ковертаувати, вередувати і д. Капри́жничать.

Прихоть, мв. при́хоти = при́хча (С. З. Л.), при́хчи, вигадка, вигадки, витребеньки, вітвіки, норо́ни і д. Капри́жъ.

Прихраб́ряться = прихорóбрити сѣ.

Прихра́мывать = шкандиба́ти, шкителга́ти, шкутильга́ти. — Він трохи шкандибав.

Прицѣ́ловать, сѣ, прицѣ́лать, сѣ = приці́ляти, сѣ, наці́ляти, сѣ, налуча́ти сѣ (С. Л.), наміра́ти сѣ, приміра́ти сѣ, приці́ляти сѣ, наці́ляти сѣ, налуча́ти сѣ, намірѣти сѣ, примірѣти сѣ. — Наці́лав сѣ раз — рука стьвула сѣ. Кн.

Прицѣ́лъ = 1. приці́лювання.

2. ці́ль, метá.

3. приці́л.

Прицѣ́ливаться, прицѣ́ливаться = приці́ня́ти сѣ, торжѣ́ти сѣ (С. Ш.), приці́вѣти сѣ.

Прицѣ́лка = 1. ці́пляння, приці́лювання.

2. д. Приді́рла.

3. петля або гачок (щоб ціпляти що).

4. вуе, вѣски (у росляв).

Прицѣ́лять, прицѣ́лить, сѣ = 1. ці́пля́ти (С. Л.), причеплюва́ти, причепля́ти

(С. З.), причепля́ти (С. З.), поче́пѣти, сѣ (С. Л.), вчепѣ́ти сѣ, очепѣ́ти сѣ. про кі́ляни — попричепля́ти (С. З.). — Причепить до батога, та й живе в гору. н. к. Мап. — Досаду причени з заду. н. пр.

2. д. Прини́зыватьсѣ 2 і Придира́ться.

Прицѣ́ливать, прицѣ́лить = прича́люва́ти, пристава́ти, прича́лити, приста́ти (до берега).

Прицѣ́лъ = 1. прицѣ́л.

2. д. Ватери́ась і Отвѣсо́къ.

Прицѣ́стѣ = 1. прича́стѣ, дарі́.

2. прича́стник. Гр. Сж. Ст.

3. д. Прикосонове́нность 2.

Прицѣ́стникъ, ца = прича́сник, ци. — Сьогодні у церві було багато причасників.

Прицѣ́стный, ца = причѣ́тний, причѣ́сен, прича́стный. — Пр. д. під сѣ. Прикосонове́нный 2.

Прича́щать, прича́стѣть, сѣ = прича́щати, прича́стѣти, заприча́стѣти, сѣ.

Прича́щеніе = 1. прича́щенія.

2. прича́стѣ. — Церковне читання перед причастям — прича́сник. — Не бути на вечері після причастѣ — укрáсти прича́стѣ.

Причѣ́ска = при́чска. С. Пар.

Причѣ́сть = д. Причита́ть.

Причѣ́сывать, причѣ́сать, сѣ = причі́сувати, причесати, сѣ.

Причѣ́тникъ = причѣ́тник, церкóвник, дя́к.

Причѣ́ть = причѣ́т (С. Жел.), духовѣ́ство.

Причѣ́на = 1. причѣ́на (С. Жел. Л.), рі́шня (С. З.).

— Немає моєї тут причини. Кн. — У мене своя причина, а у тебе своя. С. Л. — Не я тобі у тому причива, мати винва. н. п. Пох. — Быть, стать причѣ́ной = спри́чинити сѣ. — Степанко спри́чинив сѣ великому лѣху. Кн.

2. д. Причлѣ́ченіе.

Причѣ́нный = причѣ́новий. С. Жел.

Причѣ́нять, причѣ́нять = учѣ́няти (С. Ш.),

учѣ́няти (С. Л. Ш.), удѣ́ни (С. Ш.), вдѣ́ти, запо́діяти (С. Л.).

— Він сам собі смерть запо́діяв. — П. убі́тожь, нóрчу = шкóдити, нашкóдити (С. Л.), ушкóдити (С. Ш.).

Причѣ́слать, причѣ́слать, сѣ = прищѣ́тувати, прилі́чувати, прилуча́ти, прищѣ́тати, прилі́чити, прилучѣ́ти.

Причѣ́таніе = приго́ворювання, жалі́бие — голо́сенія, заві́д (Фр.).

Причита́ть, причѣ́сть, сѣ = 1. д. Причи́слать.

2. голосіти (на пр. над помершим).
 3. доводити ся. — Вів міні доводять ся небожем.
 4. принадати, належати. — Йому припадає сто рублів.
Причітывати, ся = д. **Причитати, ся.**
Причть = д. **Причсть.**
Причудитися = приверати ся, прихмірити ся, здати ся.
Причудливий = чудний, чудасійний, химерний; прихливий, вигадливий (С. Аф.). — Отакий то Перебенда старий та химерний: засьпіває веселої, а на журбу звере. К. Ш. — Вигадува бувова.
Причудникъ, на = химерник, ця, химеродник, ця (С. З.); д. **Прихотникъ, на.**
Привчудничати = химерувати (С. З.), химеродничати; д. **Прихотничати.**
Причуды = химери, химерія, химеродъ, химероди, вічуди, прихми.
Пришелець = захожий (С. Л.), заходець (С. Л.), зайда, прихідько, приходень (С. З.), приходець, іронично або зневажливо — заволбока (С. Л.), прибулда (С. Л.), приплентач, причвалок, причвальный, придріпанець. — Не тутешній він, зайда десь за Десни. Ки. — А на чужій на сторонці зовуть мене заволокою. в. п. — Прибулка князь, була й княгня. К. Ш. — Тролянець — вітач, приплентач, ланець. Кот.
Пришешельвати, пришешетьвати = шепелявити (грохи).
Пришествоє = прихід, прибуття.
Пришибати, пришибати = 1. забивати, забити. — Забив собі руку.
 2. добивати, добити. — Добив на смерть.
Пришивати, пришить = пришивати, пришити, надточити, приточити, торочити — приторочити, латку — прилатати.
Пришивной = пришивний, пришитий.
Пришлецъ = д. **Пришелець.**
Пришлый = захожий, нахожлий, прибутний.
Пришиплявати, пришипляти = пришиплювати, припинати (шипльками), пришпилювати, пришпінити.
Пришпоривати, пришпорити = стіскувати, стіскати острогами, пришпандорити. — Ой як стисно та пан Нечай коня острогами. в. д.
Пришучивати = шуткувати (по троху).
Прищелкати = 1. полускати. — Полускав всі оріхи.
 2. побити. — Він усіх побив.

- Прищелкивати, прищелкнати** = 1. ліскати, ліскувати.
 2. зашпінити, зашпінити (хлину або зашпінку).
Прищемлівати, прищеміти = прищипувати, прищипнути, вщипнути, причавити. — Не стромай пальця поміж двері, бо прищипнуть. в. пр. — Вщипнув дверима. Мая.
Прищепъ = щепка, щеп. — Яка щеп, така й облуна. в. пр.
Прищюра = журук.
Прищуривати, прищурити, ся = прищурювати, прищурювати, прищурювати, прищурити, прищурити, прищурити, прищурити, ся (С. Л.).
Прієвка = приймання, прийом, прийми, одбірання.
Пріємъ = 1. д. **Пріємка.**
 2. вітання (гостей). — За однім пріємъ, однім пріємомъ = за однім разом, одразу, разом. — Одразу випив усе. — Випив за однім разом повну чарку. — Випив за три рази всеву шклянку. Кр. — Пріємы = прийомни.
Пріємшевъ = приймаків, приймацький. — Хліб приймацький — собацький. в. пр.
Пріємшиъ = годіванець, годіванка, вигодіванець, ка, прийми (С. З. Л.), приймак, чка (С. З. Л.), приймача. — Приняв до себе сироту Петра за годіванця. Кот. — То не син його, а приймак. Кр. — Воно у вас хоч приймача, а щаре, як рідна дитина. Ки. — Жив собі чоловік і жінка і була у їх дочка і прийми вони приймама. в. о. Гр. Чайч. — Приймаці, як собаки! у приймак буа, та й хвоста забув. в. пр. —
Пріємшемъ сдѣлаться = у прийми піти, стати.
Прієскивати, прієскати = прищипувати, підшукувати, вищипувати, нащипувати, прищукати, підшукати, нащипати. — Я тави на своїй землі прищипав гливу. — Нащипайте міні наймичку. Добре ващипувати. Кр.
Прієскъ = копальня (С. Жел. Пар.), рудокопальня (С. Жел.), рудокопня (С. Жел. Пар.), рудокопи (Вол.).
Прієті = д. **Прієходѣти.**
Прієбодрѣти, ся, прієбодрѣти, ся = осмілювати, обсьмілювати, ся, бадьорити, ся, підбадьорювати, осмілювати, ся, підбадьорити, ся.
Прієбрѣтатель, лица = придбатель, ка. С. Пар.
Прієбрѣтати, прієбрѣсти = добувати, на-

бувати, здобувати, дбати, добўти, набўти, адобўти, роздобўти, надбати, придбати, принадбати, придобўти, нажити, зажити, скористувати, багато — побудувати, понабувати, поздобувати, надобўти, напридбати, понадбати, пороздобувати, працює — запрацювати, тяжко працює — загорювати, розгори́ти, умінням, цїстям — заталанити, розталанити, нечесно — нагърбати, мошєствам — нашахрувати, на господарствї — пригосподарювати, баршучи — прибаришувати, сьпіванням — висьпівати, полюванням — вїполювати, частуванням — вїчастувати і т. д. — Або добута, або дома не бути. в. пр. — Пішов козак верозумний слави добувати — остала ся сиротою старєнька мати. К. Ш. — Коли добу́деш — принесеш, а коли згубиш — поживеш мое добро. К. Ш. — Надбав собі і слави і грошей. Кв. — Все хазайство згине, що надбав в, як не буде догляду до його. в. о. Гр. Чайч. — Які права набуває чоловік, що пристєв на грунт жїнки? Ет. зб. — Чого насїав, те й пожнеш, чого надбав, те й поживеш. Сж. — Були собі дїд та баба, та й старї вже стаїи і, працюючи невтомно, усього придбали. Гр. Чайч. — Що придбавш, те і маш. в. пр. — То сяк то так придбав сїрома грошенат. К. Ш. — Не треба мїні влота — я сам придбаю, а треба дївчини, що я козаю. в. п. — Ой не звав козак, ой не звав Сопрон, як славонок зажити, тей айрав вїйсько запорозьке та й пішов орду бити. в. п. — Чужа хатина, старєнька одєжинка — от усе, що скористувати своїм жїттям гїрким. Ос. — Я собі сяк то так розталанив господарствечко. Ос. — Коли б мїяв хоч пару волїків розгорати. Ос.

Приобрѣтєніє = надбання, придбання, набўток, адобўток, добўток, роздобўток, прибўток. — Погнауд без сїду наші вїюки, помер огонь неправє їх надбання. К. П. — Багатою в чортки всякого надбання. в. к. — Дюрач назвав саму основу і виконанє поеми генїальним надбавним вселюдської лїтератури. Зап. — Наші придбання за десять рокїв. Кв. — Драма Федько Острожський єсть вповнї цївним здобутком для нашої драми. Зап. — Вони так і горять помстою, аби знищити весь прибуток цївалїзацїї. Лев. В.

Приобрѣтєннїй = добўтий, набўтий, придбаний, нажитий; добувнїй. С. Л.

Приобучать = д. Приучать.

Приобщать, приобщать, ся = 1. прилучати, долучати, докладати, прикладати, прилучати (С. Л.), долучити (С. Л.), при-

єднати, докладати, доложити (д. Прилагать і Приосєдинять).

2. причащати, причащити, ся, запричастити ся. — Говїла чотари двї, та й не запричастила ся. Кр.

Приобщєніє = 1. прилучєннє.

2. причастья.

Приобькать, приобькнуть = д. Привыкать.

Приодѣвать, приодѣть, ся = 1. прикривати, укривати, прикрїти, укрїти, ся.

2. продаягати, приодягати, повдягати, ся. — Приодяг ся так як пан. в. п.

3. чепурити ся, причепурити ся (С. Л.), прівратї, ся (С. Л.), про кїлькох — повбїратї ся.

Приопоздать = припозити ся.

Приорать = 1. приорати (до того, що наорано).

2. поорати (усє).

Приосаниться = постатїти.

Приостанавливать, приостановить, ся = припиняти, припиняти, зостановити, спїтїти, ся. С. Л. — Стали переїзжать дорогу. Я взяв та й припинаю кобилу. в. к. Гр. Чайч.

Приостановка = приїїнка і д. Остановка.

Приострять, приострїть = підгострувати, підгострїти, ся.

Приотворить = відхїлїти (на пр. дверї).

Приохвачать, приохотить = приохочувати, під'охочувати, приохотити, під'охотити.

Приубирать, приубрать, ся = д. Прибирать 1 і 3.

Приготовлять, приготовить = д. Приготовлять.

Приударит = вдарити дўже, ушкварити (С. Ш.). — Дождь приударилъ = дощ ушкварив, сивнўв, припустїв. — Приударилъ лошадей = погнав коней. — Приударилъ за нею = прилїцїв ся до неї.

Приударьтєся = кнїтити ся. — Побачивши вовка, кнїв си чим дужч тїкати.

Приукрашать, приукрасить, ся = прикрашати, прикрасити, ся, квітнати — приквітчати, заквітчати, ся.

Приумножать, приумножить, ся = прибільшувати, надножати, прибільшити, намножити, ся.

Приумолкнуть = замовкнути, примовкнути, приїшкнути.

Приунылый = сумний, смутний, засмучений.

Приуныть = васумувати, зажури́ти ся. С. Л.

5. провештати ся, прошв'а(é)вдяти, проблукати, протелівати ся, посновитати, попотіяти ся. — Цілий день провештав ся по улицях.

Пробараб'яняг = пробараб'яняги, прото-рогити.

Пробезд'яльничать = пробайдикувати.

Пробеапокітись = протурбувати ся.

Пробес'ядовати = пробалакати, порозмовляти.

Пробивати, пробіть, ся = пробивати, пробіти, ся. — **Пробіть закладъ** = програти заклад. — **Пробіло два часа** = вибило другу годину. — **Пробивається** (про рослину) = витикаєт ся, зіходе. — **Кбє какъ пробивається** = сяк так червиваєт ся.

Пробирати, пробрати, ся = 1. вибирати, вибрати.

2. полоти, пропоблювати, випоблювати, прополотц, виполоти.

3. проділяти, робити проділ, проділіити. — **Проділив волосся по московськи** — по середині.

4. вмовляти (кому), картати, цирклювати (кого). — **А хазив його лве, ще й хазивка вмовляв. в. п.**

5. пробирати ся, прол'азити, просовувати ся, пропихати ся, протіскувати ся, пробрати ся, пролізти, просунути ся, пропхати ся, протіснути ся, крадькомá — прокредати ся, закладати ся, прократи ся, закрати ся. — **Натовп такий, що на свлу пропхав ся.** — **Демно проліз крізь народ. Кв.** — **Двалює, вона прокрадаєт ся поміж народом. Кр.** — **Злодії закрали са в комору.**

Пробіть, ся = д. Пробивати, ся.

Пробка = пробка (С. Жел.), корок (С. Жел.), в дерева — чпш, чопок, в чога иньшого — затичка, заткало, заткальце. — **Чоботи на корках.** — **Отакени без затички! н. пр.** — **В плашках гучво хлопали заткала. Кн.**

Пробковий = корковий. С. З.

Проблаженствовати = проракувати.

Проблажити = подурити, попустувати.

— **Ну, подурив троха тай годі.**

Проблема = д. Задача 1.

Проблематический = адогадальний; загадковий.

Проблескивати, проблескувати, ся, проблеснути.

Проблеск = проблєск, просвіток. — **Помітив и якийсь просвіток радощів. Кн.** — **Просвітна здорові думки. Кн.**

Проблєсть = пробєкати, пролєкати і т. д. д. Блєсть.

Проблєстатъ = проблищати.

Проблудити, проблудати = проблукати, проблудити, проплудати ся.

Пробный = пробный, спробный (що має пробу або належиту добротність, що явивається для проби або повернутий на пробу), зразковий (зроблений на зразок, на пробу). — **Програма** — се його камінь спробный. Кн.

Пробованіє = іробування, спробунок, коштування, скоштунок. — **Не йде міні о наїдок, а тільки о скоштунок. н. пр.**

Пробовати, попробовати = пробувати (С. Л.), спітувати, попробувати, спробувати, на смак — коштувати (С. З. Л.), смакувати, скоштувати, покоштувати. — **Тя спитував и вішати за шню, коли ж дихати не можна. Гр. Чайч.** — **Скажи, щоб поварьва зааряла, та тільки не коштувала. н. к.** — **Куртиць з тобою випити горілки. Я єї сьогодні не коштував. Федь.** — **З роду того чаю не коштував. Кн.** — **Вік знікував, а різок не коштував. Кн. (Д. ще під сл. Испробовать і Попробовать).** — **Пробонать силу** = сілу питати, моцувати ся. — **Поїдем же у чисте поле стріляти, своєю силою питати. н. к.**

Прободати, прободати = проколювати, простромлювати, проколоти, простромити, протрякнути.

Прободенный = проколотий, простромлений.

Пробой, пробойчикъ = пробій, пробєць (С. Жел.), скобель.

Пробойна = пробіте місце, дірка (пробита).

Пробойникъ = пробівач. С. Жел.

Пробойчикъ = д. Пробой.

Проболать, ся = д. Проболтывать, ся.

Проболѣть = проболіти, прослабувати, виболіти, переболіти, переслабувати, похворіти, віхирити.

Пробормотати = 1. проміярити, промірхати, прозімаркати, вибуркнути, пробубоніти, пробулькнути (д. Проболтывать 2).

2. пробуркотати, протуркотати.

Проборъ = проділ. С. Л. — **Зробив проділ по московськи** — по середьві.

Пробості = д. Прободати.

Пробочникъ = пробощник (Льв.), вікрутець, трибушон (Прав. С. Ш.).

Прображнячатъ = прогуляти, пробєнкеувати, прогулятьювати, пропіячати,

пропіти. — Прогуляла цілу ніч. — Пропив усі гроші.

Пробрасываѣ, пробросаѣ, пробросиѣ = прокидаѣ, прокидаѣ, прокинути.

Пробраѣ = д. **Пробраѣѣ.**

Пробредати = пробрати. — Оля цілую нощ пробредила = цілу ніч вералось йому, цілу ніч усє плив щось.

Пробренчаѣ = 1. пробрязаѣ, пробрязакоѣти, продренчаѣти.

2. пробриньчаѣти.

Пробрести, пробресть = 1. проплести ся, проплентати ся, проволокти ся, прочвалати, продибати.

2. перебрести, перейти або переїхати у брід.

Пробриваѣ, пробривѣ, ся = прогодиѣти, ся.

Пробродиѣ = 1. проблукати, провештати ся, проволочати ся, прошвандати і т. д. д. **Бродити** 1. — Цілий день провештав ся по уляцях.

2. прокісянути, прошумувати і т. д. д. **Бродити** 3. — Пиво прошумувало цілий день.

3. проловити (волоком). — Рибалки цілий день проловили волоком.

Пробросаѣ, пробросиѣ = д. **Пробрасываѣ.**

Пробрузаѣ = пробуркотати, промуркотати, пробурчати, промурчати. — Щось промурчав собі під віс. — Старий пробурчав цілий вечер.

Пробуждаѣ, пробудиѣ, ся = 1. будиѣти, розбудиѣти, ся.

2. прокидати ся (С. Л.), прокинути ся (С. З. Л.), прочіути ся (С. З. Л.), прочіути ся (С. Л.), пробуркати ся (С. З. Л.). — У ночі було прокиньєт ся і молят ся. Гр. Чайч. — Прокинуло си у горницях Нимфодори життя. Лев. В. — Прокинува ся чужак вранці тай поплав у гаманці. я. п. — І дебрь пустина не полята, сідцюю во дою ванга, прокиньєт ся. К. Ш.

Пробужденіе = пробіид, прочінок. С. З. Л. — Такий стає ся нам прочінок! Спали — як люди, а прокинулась — як машина. Ка.

Пробуравливать, пробуравиѣ = просвєрдлювати, провірчувати, просвєрдлети, провертіти, провервати, пробуртіти (С. З.). — Просвєрдила дошку. — Ось де кула пробуртіла. Макар. С. З.

Пробуратиѣ = пробушовати, пробурчати.

Пробушевати, пробушатиѣ = пробушовати, пробушати, провойдувати, прогвалтувати.

Пробіѣти = пробіути (С. Л.), вибути (С. Л.), перебути, пік — вірокувати (С. Л.),

тиждень — перетижнювати, зіму — провішувати, перевишувати, дома — продухувати, дарма без умилгу — продармувати, дівчиною — продувувати, дідом — продідувати, дяком — продічати, малюрем — промалюрувати, отаманом — протаманувати, крамарем — прокрамарювати, шинкарем — прошинкарувати. — Він довго пробує у нас. — Мілі треба вібуть тут ще з тиждень. С. Л. — Перебує одну зіму — далі не видержав. Ер.

Пробігати, пробігатиѣ, ся = 1. пробігати, перебігати, пробігати, ся, перебігати, швидко — прочухати, шаснути, з топанням — пролопопоти, мамо — промаїнути. — Пробіг через поле. — Перебіг місток. — А він так і промаїнує коло мене.

2. продиняти ся, продиняти ся (на шавку). — Не прочатав, а тільки продиняв ся.

Пробігати, ся = пробігати, ся, прогасаѣти, прогаяти. — Прогасав цілий день і нічого не зробав.

Пробідствоваѣ = пробідувати, пробідкати ся, прогорювати.

Пробіжатиѣ = д. **Пробіжатиѣ.**

Пробіливать, пробіляти, ся = 1. вибілювати, біліти, вибіліти, побіліти, ся. — Вибіляла стіни.

2. пробілювати, пробіляти. — Цілий день пробілила, та такі побілила всі хати.

Пробілка = біління.

Пробіля = пріпуск (в книжці або в рукопису), прогалина. — В жаттєпасу Шевченка світять ся великі прогалини. Ка. — Ще прогалини не заповнені життєписними матеріалами. Ка.

Пробісьати = продратувати. — Продратував мене цілий вечер.

Пробісьатиѣ = проказати ся, промордувати, продуриѣти, пролукувати, пробіснувати ся (д. Бьсьатиѣ).

Проваживаѣ = 1. водити, проводити. 2. прововати.

Провалидаться = проновтүзити, проваласати ся (Лев.), прокопати ся і т. д. д. **Провозитиѣ** ся.

Проваливать, провалити, ся = провалювати, провалити, ся, увалити, завалити, ся, сразу — шуриніти (С. Л.). — На дрівнї мосту провалила ся. я. п. — Міст завалив ся. — Завалив си серед стапу на тонкім льоду. Руд. — **Проваливай!** = іди адорів! геть! — **Провались** = іди к

бісу, геть к бісу! агині! — Кудя́ онь проваля́вся? = де він подів ся?

Прова́ліна = прова́лля, я́на.

Прова́ль = 1. прова́лля, я́на, прі́рва.

2. дірка (в опуху).

Прова́льсярова́ть = протанцюва́ти ва́льса.

Прова́лять, ся = прова́чати, ся.

Прова́рива́ть, прова́ря́ти, ся = 1. прова́рюва́ти, ува́рюва́ти, прова́ря́ти, ува́ря́ти, ся.

2. (у шевців) — на́тира́ти, ва́те́рти смо́лою (дратву).

Прова́щива́ть, прова́щя́ть = во́щати, на́во́щувати, наво́щя́ти.

Прова́де́ніє = про́від.

Прова́ти, прова́ть = д. Прова́зять.

Прова́нтилірова́ть = прова́ити.

Прова́ртыва́ть, прова́рты́ть, прова́рты́ць, ся = прова́рчува́ти, прова́рты́ти, свердло́м — прова́рды́увати, прова́рды́яти, ся.

Прова́рты́сья = 1. д. Прова́рты́сься.

2. прокру́тити ся, прова́рты́ти ся. — Прокру́тив ся на одній но́зі.

Прова́рчыва́ть = д. Прова́рты́увати.

Прова́селя́сья = прова́селы́ти ся, прогу́ля́ти.

Прова́сты́ = д. Прова́ды́ть.

Прова́йдець = прова́орець. — Прозорець ай, зяв до чого йде і остерегає нас не квапяти ся ва ту землю. Кв.

Прова́йде́ніє = прова́йде́ння (С. Жел.), про́внєс (С. Жел.), про́внєд (Фр.); пере́дсуд (д. Пре́допре́дхле́ніє).

Прова́йде́ть = прова́ря́ти, прова́йды́ти (С. Жел.), ваба́чати, пре́дба́чати.

Прова́жя́ть = прова́щя́ти, прова́жувача́ти і т. д. Ва́жжя́ть.

Прова́жя́ти = прова́жя́ти, харчі (С. Л.), о́кори, жы́вність (С. Л.).

Прова́жы́сья = д. Прова́жы́сься.

Прова́жність = прова́жа, прова́жність.

Прова́жнця́ = прова́жнця, кра́йна, о́кру́га, ва Запоро́жжі — па́ла́нка.

Прова́жнця́льнєй = прова́жнця́льнєй, кра́свєй.

Прова́жы́сья, прова́жы́сья = прова́жувачува́ти, прова́жы́ти ся, прова́жы́ти, ся, прова́жувачува́ти, ся, прова́жы́ти, ся, прова́жы́ти ся (Ос.), прова́жы́ти ся. — Проста́ть йй: раа прова́жяна — дру́гий не буде. Кр. — Прости, пан-оте́! прова́жы́сья: я дала́й ду́рва бу́ла. Кот. — Проста́лима: ся ми пере́д Богом. — Ма́тері вкло́лясья: про-

сти мене, мои́ пеле, що и прова́жы́сья. Мова. — Чим ми́ Богу прова́жы́ли ся, що па нас таке лихо? Хар. — Ду́рва не ля́ля-б — певно прова́жы́сья. Ос.

Прова́ря́сья, прова́ря́сья = прова́рчува́ти ся, прова́рчува́ти ся; д. ще Прова́рты́увать ся 3. — Проче́ вже не скажу́ вам, бра́тця, щоб иво́ди не прова́рчува́ти ся. Б. Г. — Хто бре́ше, той ся прова́рчува́ти. н. пр.

Прова́жы́сья = прова́жы́ти.

Прова́жы́ть = прова́жы́ти, харчі.

Прова́жы́ть = прова́жы́ти, прова́жы́ти.

Прова́жы́ть = прова́жы́ти, прова́жы́ти.

Прова́жы́ть, прова́жы́ть = прова́жы́ти, прова́жы́ти, прова́жы́ти, прова́жы́ти.

Прова́жы́ть, прова́жы́ть, прова́жы́ть = 1. прова́жы́ти, прова́жы́ти. — II. вь до́ро́гу = ва́ряжати, ва́ряжати. — Ва́ряжати ма́ти дочку в чу́жу сторо́нку. н. п. — II. вре́мя = прова́жы́ти, прова́жы́ти. — II. де́нь = прова́жы́ти (С. Л.). — II. ле́то = ле́тувати, прова́жы́ти, ва́жы́ти. — II. не́дє́лю = ва́ряжати (С. Л.). — II. жы́внь = ва́жы́ти. — Прова́жы́ть ста́рость = ста́рувати. — II. вре́мя на стра́жъ = ва́ряжати, прова́жы́ти.

— II. вре́мя пра́дно = прова́жы́ти, агу́ляти, ва́ряжати, прова́жы́ти. — II. бобро́ду чере́з до́ро́гу, но́ле = ва́ряжати. — II. ме́жу во́кру́г = ва́ряжати.

2. ду́ряти, ва́жы́ти, о́ду́ряти, ва́жы́ти, оку́ляри ва́жы́ти, у ду́рні по́шати, в шо́ри ва́жы́ти і т. д. д. Ва́жы́увати.

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

Прова́жы́ть, ва = прова́жы́ти, ва, прова́жы́ти (С. З.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти, прова́жы́ти (С. З. Л.), прова́жы́ти. — Бу́ло як прыйде́ слє́пий старець в ма́ленькым прова́жы́ти. н. о. Яст. — До́ля посла́ла йому прова́жы́ти до свє́ту. Кв. (Д. ще під са. Ва́жы́увати).

- жала. п. п. — Виряжала мати дочку в чужу стороночку. п. п.
- Провозвіститель, провозвістникъ, ца** = 1. вісчів, пророк, вістун (д. Предвістникъ і Предсказатель). 2. оповістник, ца, вістун.
- Провозвіщати, провозвістити** = 1. д. Предвіщати і Предсказати. 2. оповіщати, оголошати, ознайомувати, оповістити і т. д. д. **Объявлять.**
- Провозвіщеніє** = 1. д. Предсказаніє. 2. д. **Объявленіє.**
- Провозглашати, провозгласити** = оголошати, оголошувати, виголошувати, промовляти, окликати, оголосити, виголосити, промовити, окликнути. — Вв оголосили святу істину. Ки. — Гайдамаки окликнули Заїзнична своїм отаманом. Бар. О.
- Провозглашеніє** = оголошенвя.
- Провозити, провезти, провезти, ся** = провозити, провезати, перевозити, перевезати, ся. — Перевіз через кордон.
- Провозити** = провозити. — Цілий день провозив дрова.
- Провозитися** = провозити ся, проколоти ся, проволочити ся, довго над чим — продовганити ся, прожарудити, ся, продлубати ся, прожовити ся, по хазійству — пропратити ся, над ким — прощанькати ся. — Провозузив ся цілий день і вічного не зробив.
- Провозный** = провозний.
- Провозъ** = провіз, перевіз.
- Проволікати, проволочити, проволочить, ся** = проволікати, протягати, проволочити, протягти, ся. — П. время = одволікати (д. с.), проволочити, продляти.
- Проволочаться** = прохилувати.
- Проволока** = дрiт, дрот (с. з. л.), тонкий або м'який шматочок — дротяк (с. л.), до люльки — протячка. — Накупив дротів, наробив крючків, оті, що рибу лопать. н. к. М. — Як вірвова поривалась, вона вняла тай умотала мідними дротами. н. к. М.
- Проволочка** = дротяк. С. л.
- Проволочка** = відволока, гайка, гаянка, тяганина (с. ш.), судова — волокита (с. з.).
- Проволочный** = дротяний. С. л. — П. вещь = дротявка. — Пішов до ковала, щоб той зробив йому дротяну нагайку. н. к. — Візьми, сану, дротяну нагайку, та бий жінку з вечера до ранку. н. п.
- Проволочъ** = д. **Проволікати.**
- Провонять, ся** = завонати, засмердіти, ся, про ядця — притхнути, протхнути.
- Проворять, спворорвь** = добувати, добути (моторо).
- Проворковати** = проворкотати, проворкотити і т. д. д. **Ворковать.**
- Проворность** = моторність, жвавість, в роботі — спіх. — В мене більший спіх у руках, ніж у мого хазяїна. Кр.
- Проворный, но** = моторний, но (с. з.), меткий (с. л.), хуткий, ко, бадьорний, хваткий, ко, халкий (с. л.), швидкий, ко (с. л.), скорохвацький, ко, моторненько, хутенько і т. д.
- Проворнѣ** = кершій (с. л.), метчій, швидче, швидчій (с. л.), хутчій.
- Провороватися** = прокрастися ся.
- Проворонить** = прогавити, витрішка збістити.
- Проворство** = д. **Проворность.**
- Проворчатъ** = пробурчати, промурчати, пробубонити, пробуркотити, про звиріти — прогарчати.
- Провотіровать** = проголосувати.
- Провощать** = д. **Провіщивать.**
- Провратъся** = д. **Провіратъся.**
- Провити** = провіти, поголосити, прокнелити.
- Провівати, провіяти** = 1. новівати, подхвяти, провівати, новіяти, подхвнати, провіяти. — Вітер повіває, казаночок завпває. В. Ш. 2. провіювати, провіяти, на мязку — пережликувати.
- Провідувати, провідати** = 1. розвідувати, дознавати ся, прознавати, назнавати, перезнавати, допитувати ся, розвідати, дознати ся (с. л.), прознати, перезнати, знавати, допитати ся, прочути (с. л.), перечути. — Перезнаю я через люда, що він і досі ще жадий. Кр. — Перечула через люда, що мій малий звтра буде. н. п. 2. нідвідувати, провідувати, перевідувати і т. д. д. **Навѣщати.** — Чи обідала чи не обідала, аби рід одвідала. п. п.
- Провірявати, провѣрять, провѣрять, ся** = повіряти, вивіряти, перевіряти, повірити і т. д. д. **Повѣрять** 2, міру — виміряти, вивірювати, вивіряти. — Бачить, що вона тільки каже, а робота з неї нема, та й надумав повірити їй. Гр. Чайч. — Треба було явсь потайно перевіряти донос Петроша. Ки. — Щоб перевіряти свою думку, я здіймаю бесіду. Ки.
- Провѣрка** = повірка.

Провісність = д. Провісництво.

Провісний = в'ялений (про рябу).

Провісь = д. Недовісь.

Провітравати, провітрити, ся = провітравати, провітрити, ся, про гравію — прогряхати, прогряхнути.

Провішувати, провісити, ся = 1. в'яляти, вив'ялювати, вив'яляти, пров'яляти, ся, сушити (рябу на сонці).

2. обважувати, обважити, ся; недоважувати, недоважити. — На пів хвута мене обважав.

Провіщати = провіщати, виголошувати, промовляти (голосно).

Провіяти = д. Провівають.

Провівають, провіяли, ся = д. Провішувати, ся 1.

Прогадіть = прогомоніти, прогаласувати.

Прогадати = проворожати. — Циганка проворожала довго. — Дівчина проворожала багато грошей.

Прогалина = 1. д. Поди́ня 1.

2. проліс, пролісок (с. л.), прогальовина (с. л.), прогалина.

Прогарати = д. Прогорати.

Прогарина, прогар = прогоріле, пропалене, випалене (місце).

Прогарцювати = прогерцювати, пробасувати.

Прогарживати, прогвардять = пробивати, пробіти гвіздами.

Прогвардять = половити їзди.

Проглатувати, проглатити = ковтати, глнати, ковтнути, проковтнути, глнати, проглатити, поглатити (с. л.).

— Хочу проковтнути — сляни не достав, зашло. О. Мир. — Будеш солодким, то тебе проглануть, а гірким, то виплунуть. в. пр. — Згнула, мов їх земля погинула. М. В.

Проглядять = прогряїти.

Проглятять = д. Проглятувати.

Проглядувати = 1. (прогяїнуть) — проглядати, виглядати, проявляти ся, прогяїнути, виглянути, прогяїти ся. — А блідий місяць на ту пору за хмара де-де виглядав. К. Ш. — От і брати сплунули у сенат писати... а між ними і земляки де-де виглядають. К. Ш.

2. (проглядять) — а) глядіти, дивити ся, задивляти ся, видивляти ся, заглядати ся, проглядати, продивити ся, задивити ся. — Продивав ся цілу ніч на море. — По цілих годинах задивляв ся а на море. — б) недоглядати, недоглядіти,

недоглядіти, недоливати ся, прогавити. — Не додивав ся як слід, от нія і вік. — в) передивляти ся, переглядати, передивити ся, переглядіти. — Передивав ся увесь рукопис.

Прогняти = д. Прогоняти.

Прогнявати, прогняти = прогнявати, прогняти, прочервівати.

Прогнусить = прогугавити.

Прогнівдять, прогніввять, прогніввати, ся = гнівити, прогнівати, ся, розгнівати, ся, прогнівати ся, розгнівати ся, розлютувати, ся. — Розсердив ся, розгнівав ся мій мпай на мене. в. п.

Проговаривати, проговорити, ся = 1. промовляти, вимовляти, проказувати, промовити, вимовити, проказати, невразно — промішрити, промугікати, в'яло, невразно — прослебаувати, пескладно — проварнякати, гугавно — прогугавити, прогугнати, вірші — провіршувати, по жидівськи — прогерготати, проджерготати і т. д. д. Говорити. — Промов, промов, сердечко, як ми любилась двоєчко. в. п. — Ой найди, серце дівчино, та промов до мене слово. и. п. — Більше я до його не промовив цього вечора нічого. Федь.

— Як би з ким сісти, хліба зїсти, промовить слово — то воно б, хоч і як небудь, на сім світі, а все б таки якось жилось. К. Ш. — Виривала в світ мати рідани і промовила мінї бідна. Руд. — Він був так збентежений, що не проказав ні слова.

2. балакати, розмовляти, пробалакати. — Пробалакали цілий вечір.

3. д. Пробалтуватися 3.

Проговіть = проговіти.

Проголодять, ся = проголодати, ся, вїголодяти ся (с. л.), поголодіти, аголодіти (с. л.), вїмерхати ся. — Сестра і дала йому паяничку — може де проголодасть ся та зїсть. в. к. М. — Не говоря багато, бо зголодієш. в. пр. — А тепер ходім вечерити, бо я вже зголоднів. Федь. — Учепали ж його зголоділи і почали рвати колосси та їсти. К. Св. П. — Лис зголоднів так, що вже їсти хоче. Гр. Чайч. — Поголоділи ми, пішли де-що перекусити. Фр. — Вимерхав ся, як собака. Хар. Граб.

Прогонщик = гонщик, згонщик. (С. Аф.).

Прогоб = прогін. — Ой що біжить без прогону? Вода біжить без прогону, и. п.

Прогоби = гроби га поштві коні.

Проговіти, прогняти, ся = проганяти, ся, прогнати, ся, протурити, вікишкати. — Туман полі покривав, мати сна прогня: їди, спну, геть від мене. п. п. — У-

брали ся злидні на три дні, та чорт їх викишає. н. пр.

Прогор'ять, прогор'ѣть = прогор'яти, прогор'іти. — Св'ічка прогор'іла цілу ніч.

2. проп'алювати ся, проп'аліти ся, прогор'іти, вигор'іти (на сріблі).

Прогорев'ать = прогорюв'ати, просумув'ати і т. д. Горев'ать.

Прогор'ькавий = гіркий, їлий. С. Л.

Прогор'ькнуть = погіркнути, перегіркнути.

Прогор'ѣть = 1. д. Прогор'ять.

2. обсахр'ати ся, промот'ати ся.

Прогост'ить = прогостюв'ати.

Прогр'ѣб'ать, прогр'ѣсти, прогр'ѣсть = прогріб'ати, розгріб'ати, прогорт'ати, прогреб'ти, прогромадіти, прогорну'ти (д. Гресті).

Прогр'ѣить, ся = прож'арити, ся, поверт'ати, ся і т. д. д. Гр'євить, ся. — Проверзає ся щось неподобає.

Прогр'єм'ять = прогр'ємити (С. Л.), прогр'їотіти, прогуркотіти, простугоніти (С. Л.).

Прогр'єсивний = поступовий. — Подавала руку ліберальним і поступовим змаганням передових людей на Україні. Пр. — Штуцдарь — людина поступова і салкуєть ся перебудувати життя. Зівк.

Прогр'єсьєсть = передовик, поступовець. — Працюючи у себе дома, галицько-руські поступовці зв'язали з нашими справами і заграницю. Пр.

Прогр'єсьє = поступ. — Усобиці в значній мірі утрудняли поступ громадський. Зап. Груш. — Виробити відповідний світовому поступові світогляд. Зівк.

Прогр'єсти, прогр'єсть = д. Прогр'єб'ать.

Прогр'охот'ять = прогуркотіти, прогрюкот'ати; перегуркотіти, перегр'юкотіти.

Прогруст'ять = прожур'ити ся, просумув'ати.

Прогуд'ять = прогудіти, прогусті, прогуч'ати, про вогонь і грім — прогоготіти, протургог'іти і т. д. д. Гуд'ять.

Прогуль'ать, прогуль'ять, ся = прогулювати, прогуляти, ся. — Багато часу прогуляв — пора і за діло. — Вийшов прогуляти си трохи. — Він проп'є, прогуляє. н. п. — Прогуляв усі гроші.

Прогулка = гуляння (С. Аф.), гулянка (С. Аф. Л.), прогуляння, прогуляйка, побридки. — Він сам повів сусідок на прогулянку. Ст. Ан. — Оце не має Оленки — пішла мабуть на побридки. Хар.

Прогуль = прогуль. С. Жел.

Прогут'орить = пробал'акати, пробаз'ікати.

Продав'ать, прод'ать, ся = продавати, прод'ати, ся, усе — спрод'ати, ся, взазд тому, у кого куплено — відпрод'ати, всю горілку в шинку — вишнукувати. — Продав чумає в Кременчуку тарав'я і чехот'ю. Дум. — Та не продаєсь я вікому, а найми не найму ся. К. Ш. — Спродав ся зовсім і поїхав до дому.

Продав'ець, продавица = продав'ець (С. Жел.), продачу'га.

Прод'авлявать, продав'ить = прод'авлювати, продав'ити, продуш'ити.

Прод'аж = продавання, пр'одаж (С. З. Л.), пр'одажня. — Купля руку пече, а продаж гріє. — В'ь пр'одажу, для пр'одажи = на пр'одаж. — Веє рибу таловірку на продаж до дому. К. Ш.

Прод'аблявать, прод'об'ить = прод'обувати, прод'об'ати, прод'об'увати.

Прод'в'г'ать, прод'в'гив'ать, прод'в'ануть, ся = просовувати, просунути, ся. — На силу просувує ся в узкі двері.

Прод'в'г'ать, ся = пособ'ати, прособ'ати, ся. — Просовались довго, пока всі поміст'вались.

Продеклам'ировать (зірші) = провіршув'ати, продекламувати (Гал.).

Прод'єрг'ать = проск'икати, просін'ати, прош'арпати і т. д. д. Д'єрг'ать.

Прод'єргив'ать = 1. (прод'єрнуть) — просмика'ти, просмикну'ти. — Просмикає очкур.

2. (прод'єрг'ать) — проп'облювати, пропол'оти, прор'вати. — Треба прополота моркву.

Прод'єржив'ать, прoderж'ать = прoderжувати, прoderж'ати, протр'имати, витр'имати.

Прод'єрзостный = нахабний, нахрапний.

Прод'єрзость = нахабність, нахрапа.

Прод'єрнуть = д. Прод'єргив'ать.

Продешев'ять = прoderшевити, прoderшув'ати, прoderшевити.

Продиктов'ать = проказ'ати. — Куліш проказав, що згадувала його пам'ять. Номіс. — Пісви були снівані або проказані селянами. Г'раб.

Продир'авить, ся = прoderіркувати, зроб'ити, си дір'явим, подр'ати ся на дір'ки.

Продир'ав'ять = подір'чавити, зроб'ити си дір'явим. — Не поїдете ви моїм човном: геть подір'чавив. Кр.

Продир'ать, прoder'ать, ся = 1. прoder'ати, прoder'ати, ся, д'єрти, прoder'ти, ся.

С. Л. — Продралися чоботи. — П. глаза́ = протира́ти о́чі. — Рання пташка лісної співала, а пізня о́чі протирає. н. пр.
 2. продира́ти ся (С. Л.), проти́скувати ся, продира́ти ся, протисну́ти ся, продира́ти ся.
Продля́ть, ся = 1. продо́вжити, удо́вжити (С. Ш.), протя́гти, ся. — Доброму чоловіку продовж Бог віку. н. пр.
 2. проба́вити, ся, задля́ти ся, проди́яти ся, прога́яти, проба́ри́ти ся.
Проднева́ть = продюва́ти, передюва́ти.
Продово́льственный = кормовий, харчовий.
Продово́льствие = харчува́ння; харч (С. Ш.), харчі, за́пас (С. Жел. Л.), припа́с (С. Жел.), живи́сть (С. Л.), провья́ти.
Продово́льствовать, ся = харчува́ти, ся, живи́ти, ся (С. Л.), поста́чати харчі і оде́жу.
Продолби́ть = д. Про́длабля́ть.
Продоло́говатий, то = до́вга́стий. С. Л.
Продолжа́тель, ница = продо́вжате́ль, ка. С. Жел.
Продолжа́ть, продо́жати, ся = 1. продо́вжати, протяга́ти, протяга́ти, ся, трива́ти (С. Ш.), то́чити ся (С. Ш.), продо́вжати, ся (С. Жел.), удо́вжати, ся (С. Ш.), протя́гти, протяга́ти, ся. — Доброму чоловіку продовж Бог віку. н. пр. — Не довго це протягвєть ся. — Що протягвєть ся, то не минєть ся. н. пр. — Ця бала протягаєть ся аж до самої межі. Кр.
 2. д. Для́ть, ся 1 і Про́для́ть, ся 1.
Продолже́ние = продо́вження (С. Жел.), про́довж, продо́вка (С. Жел.), протя́г (С. Жел.). — Се продо́в ро́лі Антуанети. Кв. — Ця пісня була неваче протягом її глабо захованих дум. Лев. — За 60-літній протг часу змінювано Литовський Статут. Вар. О. — **Вь продо́жение** = в про́довж, в протя́г, у протя́г, протя́гом, у протя́гу, в стя́ж. — В продо́вж отих 10 літ я бачиз. Кв. — В продо́в цілого дня леваз під вербою. Кв. — У протя́г того часу. — Следковий принцип розвивав ся і закоріняв ся протягом довгих віків. Вар. О. — Яким він був у протя́гу цілої історії, таким повинен і зоставати ся. Зіньк. — Встяж того часу. С. Л.
Продолжа́тельность = до́вгїсть (С. З.), до́вгота́, вели́кість. — Тысяча літ, як дня до́вгота́, супроти вічного живота. н. пр. — По вели́кості часу усе б можна зробати. С. Л.
Продолжа́тельный, но = до́вгий, го, дов-

гоча́сний, но, про гук, на пр. стогін — протя́жний.
Продо́льный, но = позадво́жний (Лев.), по́дво́жний, протя́жний, позадво́ж, удо́вж(ш), упо́дво́ж (С. Ш.). — Долини можуть бути або позадво́жні або попере́чні. Зем.
Продра́ть, ся = д. Продира́ть, ся.
Продребезжа́ть = проди́рчати, проди́зчати, проди́ренчати і т. д. Дребезжа́ть.
Продрема́ть = проди́мати, прокупа́ти. — Проку́вав цілий нечір.
Продру́гнуть = проди́жати, протрусіти ся; і́змеранути, пере́імеранути. — Цілу ніч на морозі протрусали сн. — Ізмерз, як лєс, ізмок, як вовк. в. п.
Продру́блий = тру́хлий, трухля́вий. С. Ш. — Трухлява ре́дька.
Продру́бнуть = потру́хнути, потрухля́вити, струхля́вити.
Продува́ть, проду́ть = продува́ти, проду́хувати, проди́мати, проду́ти, проду́хну́ти, ху́жаючи на замерзле — проху́кати. — Продму́хви самонар. — Вітер наскрізь проду́має. — Проху́кала у вікні дірочку та й давєть ся. — Про́ду́ся вь ка́рти = програв ся.
Продувно́й = виверткій, крутій, шахра́юватій.
Проду́кть = добу́ток, зодбу́ток (С. Л.), плід.
Проду́мать = проду́мати, прога́дати, промі́ркувати, промі́зувати.
Продура́читися = проду́рити, пропу́стувати.
Проду́ть = д. Про́дува́ть.
Проду́шина = про́дух, продухо́вина, о́парь (Мая.), і д. По́лынь 1.
Продыра́ть = д. Про́дыра́вть.
Продыра́ть, продыра́ть, ся = д. Про́дыра́вить, ся.
Проды́шать = проди́хати.
Проды́вать, проды́ть = просмі́кувати, протя́гувати, просо́вувати, зата́гати, просмі́кну́ти, просо́нути, зата́гти, витку в голку — вселя́ти, заселя́ти, вселі́ти, заселі́ти. — Зата́гши очкур.
Проды́лать = д. Про́ды́лывать.
Проды́лать, ся = 1. проди́ляти, ся.
 2. обді́ляти.
Проды́ла = ка́верза, шту́ка, фігель (С. Ш.), фо́ртель (С. Ш.); шахра́йство (С. З.), шалапу́ття, шалапу́тнява. — Цыганська шалапу́тнява.
Проды́лывать, проды́лать = 1. проробля́вати, проробля́ти, проробі́ти, що не го-

же — виробити, витворити, кóйти, брóбити (С. Л.), зкóбити, штуку викинути. — Така таке втворене, що криш Боже!

2. пробивати, пробити (наскрізь), прорубати, проробити. — Треба ще одно вікно проробити, щоб світліше в хаті було.

Продѣть = д. **Продѣвати**.

Продѣнь = 1. Дірка.

2. вікот, вирізка, вітин (д. Вієнка 2).
Прожаривати, прожарити, ся = пропика́ти, вшика́ти, пропекти, випекти, ся. — Бурчата добре випекла ся.

Прожать = д. **Прожинати** і **Прожинати**.

Прождати = прождати, прочекати.

Прожѣвувати, прожѣвати = розжовувати, розжувати.

Прожектѣрь = проектіста (Гал.), вигадливий, вигадчик.

Прожелобити = віжолобити.

Прожєсть = прожовть.

Прожєчь = д. **Прожєчь**.

Проживатєльство = прожиття.

Проживати, прожити, ся = 1. жити, проживати, пробувати, прожити, пробутти, дома — домувати, продомувати, н наймах — пробуракувати, на квартирах — проквартирувати, ся так — пробідкати ся, байдикуючи — провєштатись, пробайдикувати, весь вік — вікувати, провікувати, звікувати, літо — пролітувати, вилітувати і т. д. — Не довго й прожив з нею. — Лучче міні, мати, тяжкий кахнь знати, а ніж із нелюбом та вік вікувати. н. п. — Чи так же міні й вік звікувати? Ос — Жили б ми з тобою вік вікували. горенька-вуждохєн по вік не знали б. н. п.

2. проживати, прожити, ся, господарюючи — прогосподарювати. — Усе прожив — нічого нема.

Прожигати, прожєчь, ся = пропика́ти, пропалювати, пропекти, пропалити, просма́лити, ся, кислотою — витравити.

Прожїллина, прожїлокъ = жїлка (і камінця). — Мармор з синєлькими жїлками.

Прожиль = д. **Волокло**.

Прожимати, прожать = д. **Продавливати**.

Прожинати, прожать = жати, прожати, віжати (пкнй час вбо місяцями).

Прожїтє = прожиток, прожиття. — Міні аби на прожиток до смерті, пробуття міні байдуже. Кл.

Прожоба, прожогъ = пропал.

Прожора = прожора, пенажєра, ненажєр, жабрії (Сп.) і д. **Ненастїтїний**.

Прожорливость = ненажєрливість і д. **Ненастїтїность**.

Прожорливий = ненажєрливий, ненажєрний, неситий, жєровитий, непаїстивий і д. **Ненастїтїмий**.

Прожорство = д. **Прожорливость**.

Прожужжати = прогудити, пробриңити і т. д. д. **Жужжати**. — П. уши = ватуркати, наскрепїти в уха.

Прожурчати = продзюрчати, продзюркотити, прогурчати і т. д. д. **Журчати**.

Проза, прозаїчєский = проза, прозовий. — Два творя того самого поєта на ту саму тему, один прозовий, другий віршований. Зап. Фр.

Прозакладовати, прозакладувати = 1. заставляти, застановляти, заставити, застановити (частинями, д. **Закладувати** 3). 2. прозакладати, програти заклад.

Прозаніє = прїзвище, прозвіще (С. 3.), прозвисько (С. 3.), главлєве — прикладка (С. 3.). — Ой я родом Іванєнко на прїзвище Петревко. н. п. — Як почувть було прикладка прикладати, то хоч з вечерпаяц утїкай.

Прозвати = д. **Прозывати**.

Прозвєнєть = прозвєєїти.

Прозвище = д. **Прозваніє**.

Прозвонити = 1. прозвонити, пробовкати, пробєвкати, прозєдєнькати; передзвонити, переблагєвїстити. — Прозвоняв довго. — Вже передзвонили до вечерї. 2. роздзвонити, розбєвкати. — Йому сказав, а він по ньому сєлу роздзвонив.

Прозвучати = прогучати, продзвнєчати.

Прозивовати = прозімувати, перезімувати.

Прозирати, прозрєть = 1. прозирати, одкривати очі, прозрїти.

2. д. **Провїдєть**.

Прозлїтєся = пролїтєти ся, пролютовати і т. д. д. **Злїтєся**.

Прозорливость = прозірливість.

Прозорливий, во = прозірливий, во (С. Жєл.), прозбчний.

Прозорачность = прозірність, прозєрність. С. Жєл.

Прозрачний = прозєрний (С. Жєл. Л.), прозєрний (С. 3.), прозірний (С. Жєл.), прозєрчастий (С. Жєл.), прозірїстий (С. Жєл.), просвїтчастий (С. 3. Л.), сївкий, кризкий. — Що то за мед був Ієсїий та прозорий, як слєвоза. Кл. — Не стане вів нам зеркалом прозорим, що відбивало б нам усьє рух жити. Кл. — Ой вирнула руса-

лочив з водичі прозороу із Псла річки гай-
бокої. Р. Петр. — Вола мов тінь поозір-
частьа літає. К. Б.

Прозрѣніє = прозріння.

Прозрѣть = д. Прозрѣвѣть.

Прозудѣть = просвербіти.

Прозувѣть, прозавѣть, ся = прозивати,
прозвати, ся, проклікати, глумливо —
продражніти. — Він прозивав ся Пав-
ленко. — Його продражчали идиаком.

Прозвѣнѣть = 1. попозіхати. — Поки ви-
слухав, попозіхав чи мало.

2. прогавити, на варті — прокалавури-
ти, проварувати.

Прозвѣсное = росліна, ростіна. — Про-
звѣсмыя = царство рослін. С. Пар.

Прозвѣбѣть, прозвѣбнуть = рості, вироста-
ти, вірости; нїдїти, знідїти, занїдїти,
чєврїти. — Не живе, а тїльки вдїє. —
Слово ваше не вмерло, в чєврїю лшєшє. Кн.

Прозвѣбѣти, прозвѣбнуть = мєранути, змєра-
нути. — Изєра, як пес. н. п.

Пройгравать, проигрѣть, ся = 1. про-
гравати, програти, погано — процигнѣ-
кати. — А ну програй ще цю пісню на
скрипцї. — Віа програв і вйругє. — Про-
дагавє гав, що й не розбереш.
2. програвати, програти, ся. С. Жєл.
— Програв 10 рублєв. — Програв ся в
карти. — Проигрѣть дѣло = програти,
пробузати.

Пройгрышъ = прогрѣ (С. Жєл.), програш;
страта. — Люби гру, люби й прогру. н. пр.

Провдѣха = провдѣ (С. Л.), провдѣсьвіт
(С. З. Л.), дурїсьвіт (С. З.), провдѣа (С.
З. Л.), шєлїхвїст (Грєб.), лїшкєвкє. — Це
така провдѣ, що скрїзь пролїєє і з водї
сухи вїдїє. — І нї прозовє єсть авозєв, н.
пр. — Цєгєв на що вжє дурїсьвіт. а ваш
Сєвє і вогє прєвєзєв. Кн.

Провзєдєніє = творіння (С. Ш.), дїло,
твір, твор, твора (С. Ш.), мє. твори, у-
творї (С. Ш.); добўток, здобўток (д. Про-
дўктъ); вїроб, рѣблєво (д. від сл. Надѣ-
лє). — Гомє не гомє — творїєвє Божє.
н. пр. — Чи бачиш, дїво, вєсуть твоє дїло,
як бїль бїлєсєньє, як пвїр товєсєньє? н.
п. — П. искўствє, художєствєннє =
твір, утвір, мє. творї (С. Ш.), утворї
(С. Ш.). — Твори Шєвчєнкє прєдєвєв собї
такї авгє. Кн. — Такїх прєвїєт бїльшє
мєншє одєвоких не прєдєчїєв в утвєрєх
слєвїєськїє поєанї. Вар. С.

Провзєдєннїй = утворєннїй, учїпєннїй,
арѣблєпнїй, справлєннїй. — То памѣтнїє

руїнє, справлєноу на Укрїнї з почєтком
XVIII. в. Кн.

Производитель = творєць, вїробнїк.

Производительнїй = творчїй, родїчїй
(С. Пар.), родїчпїй, родїщїй, вїробнїй.
— Творєцє силє прєвєрєдє.

Производити, произвєсти, произвєсть =
1. творїти (С. Жєл. Ш.), утвѣрєвєтї (С.
Ш.), рѣбїтї (С. Л.), чїнїтї (С. Л.), дїєтє,
утвѣрїтї (С. Ш.), зрѣбїтї (С. Л.), учї-
нїтї (С. Л. Ш.), удїєтї, вдїєтї (С. Л.),
спрѣвѣтї, вїроблїтї (С. Жєл.), що поганє
— кѣбїтї, нєкѣбїтї. — Роскїш творѣть бїль-
єк прїхєдєть — смєкє, нє ввєхєдїть — кє-
тєз. н. пр. — На чїм вѣзї Ієєв, тѣм у
лєску творї. н. пр. — Шєвчєнкє утвѣрєв
поєму „Гайдамакє“. — Кїєвсьєкє адмїнїстрє-
цїє вєдїєлє справлїє рєвїзїє. Кн. — Про-
вїзвєсть бєзпрѣєдѣкє, зємѣстїєлєствє,
рєздѣръ = счїнїтї рѣєгѣрїєж, кѣлѣт,
бўчу, нєвєлєбрѣдїтї, нєвєлємўтїтї,
нєкєлємўтїтї (С. Л.). — Зє оучу тє счї-
вєлї бўчу. н. пр. — Произвѣдѣть ѳнїсь
= цїєувѣдѣ, поцїєувѣдѣ. — П. торгѣв-
єлю = вєстї торг, торгувѣтї, крємєрє-
вѣтї. — П. дѣлѣ вѣ судѣ, слѣдствїє =
вєстї дїло, спрѣву, слїдствє.

2. родїтї (С. Пар.), порѣдїтї (С. Пар.),
слѣдїтї (С. Л.). — На що ж мєнє нє сѣвїт
порѣдїлє? н. п. — Порѣдїлє мєнє мєтї
вєсоких у нєлєтєх. К. Ш.

3. ввѣдїтї, вївєстї. — Ввєдїтє сѣвї
рїд від шлєхтє зє чєсїє Гєтьмєнцїєннє. —
Ввєдєтї слєвє од корнїв.

4. повнїшатї, прїзвѣдїтї, повїсїтї, прї-
звєстї. — Йогє дєвнѣ вжє прїзвєлє в кѣ-
пєтєвє.

Производнїй = похїднїй. Гр. См. Ст.

Производство = з'орўдєвєннє (С. Пар.);
рѣблїєво. — Сє долєж мѣгє рѣблєвє. Хар.
Произволєніє = вѣлє.

Произволь = сєковѣлє, сєковѣлєствє, сє-
ковѣлєнїє. С. Жєл. — Сєковѣлє урєдє.
— На прїзвѣлє судьбїє = нє бєзбєз,
нє прїзвѣлїєщє. — Нє мѣжє вєпуть Йогє
нє прїзвѣлїєщє: трєбє одєзвєтє дѣ лїєр-
нїє. Пїєсєч.

Произвольнїй, нє = сєковѣлєннїй, нє, сє-
ковїть, сєковїтнє.

Прїзвєсєніє = прїжѣвє.

Прїзвєсїтї, прїзвєстї, прїзвєсть =
прїжѣвѣтї, вїжѣвѣтї (С. Л.), прїжѣ-
зувѣтї, прїжѣвѣтї, вїжѣвѣтї, прїжѣзвѣ-
тї (С. Л.), вїслѣвїтї, вїголѣсїтї. — Мѣї
устє лєкєвогє нє сєжєвуть і мїй зєвє прїжѣвѣ

не промовити. К. І. — Приставила до печі, промовляла три речі: кипи, кипи кориньє. п. п. — Проказала вона сі слова, тай вийшла з хати. С. Д. — За обідом грає в словоя коротеньку промову. Кя. — П. невиніто = мугікати, жомотати. — П. безсміслєнные звуки = бєлькотати. — П. приговоръ = вирікати (С. Д.). — П. стихъ = промовляти, виголосувати вірші, віршувати.

Промовошіє = промова, промовка (С. Д.), вимова (С. Д.), виївка (Мав.), говірка (С. Д.), витинка, гутірка (Мав.). — Яка у його чудна промова! С. Д. — Гарява гутірка. Мав.

Промовити = д. Проксодити.

Промоврастати, промоврастати = виростати, вирости.

Промоврастеніє = рослина, ростина.

Промоскнати, промоскати = промшувати, вшмшувати, промшувати, вшмшувати.

Промоскь, частіше мп. промоски = промшукати, підступ (С. Жел.), підступи, кавєрзи.

Промостекати, промостєчъ = І. витікати, вилівати ся, витікати, вилити ся. — Вода вятікає з тієї храниці.

2. д. Проксодити.

Проксодити, промовити = І. творити ся, чинити ся (С. Л.), робити ся (С. Д.), діяти ся (С. Л.), зчинити ся, счинити ся, вчинити ся, зробити ся, подіяти ся, стати, ся (С. Д.), повстати, про що погане — коти ся, зкоти ся. — Треба подявити ся, що там робить ся. С. Д. — Угадуючи те, що ділає ся з Шевченком з того, що ділає ся з Костомаровим. Кя. — Сцвילה си снарма. С. Д. — Ццо ся стало на Україні. С. Д. — Не так стало ся, як жадало ся. п. пр. — Гей не дивуйте, добрий люди, що на Україні повстало. п. п.

2. виходити (С. Л.), походити (С. Жел.), виникати (С. Л.), вийти (С. Д.), виникнути, взяти ся, виріити ся. — З сього вічого не авіде. С. Д. — Вони з одного батька вийшли. С. Д. — Мазєпа походить з шляхотської православної родини а правобережної України. Бар. О. — Буяновський походить з значного попівського роду. Лев. В. — Стародавні предки їх походили з міста... Праа. — Гляди, щоб з сього чого недоброго не випаєло. С. Д. — Розскажіть, звідки взяло ся гаддє? Хіба його Бог создав? Кр. — Відіслав я то і вирігла ся така приказка. Ст. О.

Проксодженіє = І. початок, почін і д. Начало.

2. рід, порода, породіння, походженєня (С. Жел.). — Почували єдність свого спільного походженєня. Бар. О.

Промішєствє = оказія, подія, ділка, стобрія і-д. Приключєніє.

Пройти, ся = Проходити і Прокаживати, ся. **Прокажєнный, прокаженникъ** = прокаженый (С. Жел.), струпильный.

Проказа, хвороба Лєрга = проказа.

Проказати = витворити, брїити (С. Ш.); дурити, витивати, фіглі стрїити.

Проказникъ, ца = кавєрзник, ца (Ос.); пустуя, ха; шкідник, ца, свавольник, ца.

Проказничать = д. Проказати.

Проказы = витворки, дурощі, фіглі (С. Ш.), фіглі (С. З.). — Наробав фігліа. С. З.

Прокалывати, проколотъ = проколєувати, протякати, проколєти, протякати, протрїити, протрїикнути. С. Д. — На цім слові дивонує він списом, хотів зразу простромати. Ст. С.

Прокалывати = пробазивати, поточити балєйс, теревєні, протаткати.

Прокапрїзничать = проверєдувати.

Проканчивати, проконтитъ, ся = контити, ви(про)дімшувати, ви(про)коптити, ви(про)дмшити, ся.

Проканчивати, прокопати, ся = прокопувати, проривати, прокопати, прорити, ся.

Прокараулати = прокалаурити, проварувати, пропантравати (який час або не допильнувати, не встерєгти на карті).

Прокарилывати, прокорити, ся = І. харчити, харчувати (С. Ш.), годувати, корити, прохарчити, прохарчувати, прогудувати, прокормити, ся, зїму — пере-зїмувати. — Товар лєдє-лєдєс прохарчували; мусїєл з хлїва здїямати та на харч солону сїкти. Кя. — Може я небуть зарубимо, то прохарчуємось. Гр. Чайч. — Зостало ся двєс дїтей і тих вічам прогудувати. Гр. Чайч.

2. вихарчувати, ся, витратити ся (якому, з хлїба). — Іхая чуман, та в дорозі і витратив ся а хлїба. п. к.

Прокатати, прокатити, ся = І. прокотити, ся.

2. прокатати, ся, проїздити ся.

Прокачати, ся = прохитати, си і т. д. д. Качати, ся.

Прокашлявати, прокашляти, ся = І. одкашлювати, викашлювати, одкашляти, викашляти, ся. — Одкашляв ся та напїл ся воде.

2. прокашляти, пробухікати, прокашкати. — Пробухікає цілу ніч.

Прокідывати = І. (прокидати) — про-

кидати, прокидати. — Цілий день прокидала дрова з баря.

2. (прокинути) — прокидати, прокинути. — Хотів влучити, та прокинув.

Прокіпати, прокипати = прокипати, прокипати, википати. — Молоко вже добре википало.

Прокісати, прокіснути = прокісати, скисати, прокіснути, прокісти, скіснути (С. Л.).

Прокладка = закладка, заставка.

Прокладувати, прокласти, проложити = 1. перекладати, перекласти. — Треба перекласти посуду соломою.

2. прокладати, проводити, прокласти, провести. — Провела дорогу. — Проложити худю славу = пустити поговор.

Проклятися = віжити ся, байдики біти.

Прокльовувати, прокленати, проклянути, ся = прокльовувати, прокльовувати, прокльовувати, продаювати, продаювати, прокльовати, ся. — Курка прокльовала яйце. — Цыплята прокльовуються = курчата викльовують ся.

Прокляти, проклясти = клясти, прокляти, викляти, проклясти.

Проклянувати, проклянути = вбивати, забивати, вбити кляни, заклянувати, запліпати.

Проклянувати, ся = д. Прокльовувати.

Проклясти = д. Проклянувати.

Проклятиє = кляття, клятьба, прокляття, проклятиє (С. Л.), прокльон, проклятиє (С. З.). — Отцева і матчаня молитва за два моря рятє, а проклятиє у калюжі топить. а. пр. — Вола боялась, що її проклятиє побив Мельшку, як лях годяна. Лев. — Його уста затрептіли ляхи проклявом. Вар. — Бог не дає, щоб слухати прокльонів одурлого чоловіка. Фр. — Дурава клятьба — об отьну головою. а. пр. — Під прокляством розказуючи. Уст. Луц. брат. С. З.

Проклятий = клятий (С. Л.), проклятий (С. Л.), проклятутий (С. Л.), триклятий (С. Ш.), тричкіятий (Ка.).

Прокняжествувати = прокняжувати, прокняжити.

Проконювати, проконювати = проконювати, проконювати. — Проконював на скриві. — Проконював довго.

Проконювати, проконювати = 1. проконювати, пробити. — Пробав гвіздком.

2. вбивати, вбити. — Вбивий кляни, щоб міль не завелась.

Проконювати = проконювати.

Проконювати = д. Проконювати.

Проконювати, проконювати = законювати, законювати, задлякувати.

Проконювати = д. Проконювати.

Проконювати = проконювати, виконювати

Проконювати = д. Проконювати.

Проконювати = проконювати, проконювати.

Проконювати = рів, канава.

Прокорити, ся = Прокорювати, ся.

Прокормленіє = харчування (С. Ш.), годівля (С. Л.), кормівля. — Помстили ся над Ляхами, що правив Ляслав і розвів по селах ва харчування. Вар. О. — Треба грошей на годівлю. С. Л. — Быти на прокормленіє = харчувати ся.

Прокрадувати, прокрасти = прокрадувати ся, закрадувати ся, прокрасти ся, закрасти ся.

Прокрашувати, прокрасти = прохварбувати, прохварбувати, прокрасти, прохварбувати.

Прокрикувати, прокричати = кричати, гукати, прокричати, прогукати, сильно — проренетувати, сердито — прогріяти, вересливо — проверещати, про візю — прокрякати, про ворона — прокрякати, про горобця — процьвірінкати, про гусей — прогерготати, прогерготати, про журавлів — прокурювати, прокрувати, про кіз — прокекекати, про лебедів — проччати, про пороса — проквікати, про півнів — прокукурувати, про пугачів і сову — проквікати, про цвиркуна — процьвірчати, про чайну — проквікати, просвікати і т. д. д. Кричати.

Прокудхтати = прокудудхтати, прокудотити, прокудотити.

Прокуювати = прокувати, викувати. — День-денечка як голуба гуду, як зозуля вику, виплачу. Г. Бар.

Прокуювати = пропійчати.

Прокурювати, прокурити = прокурювати, прокурити.

Прокусувати, прокусити = прокусувати, прокусити.

Прокутити = 1. прогуляти, проциндирити, промантати, прогайнувати, випавуючи — пропійти, на засощі — проласувати. — Против яра і занози, а сам ходить по дорозі. а. п. — Ви і шведь добрий, тільки що ваталяти, то все й прогайнує за одну ніч. Г. Бар.

2. прогуляти, прогулятисявати, пропій-
чити (який час).

Прокъ = пуття (С. Л.), прок (С. Л.), ко-
ристь, пожиток. — Нема з тебе пуття.
С. Л. — Говорив, та вес без пуття. Кв. —
Що з того проку? С. Л. — **Въ прокъ**, на
прокъ = в прок, про запас. — **Идти
въ прокъ** = нестися, щастити, повідти-
ти ся, іти на добро, на користь. — **Что
въ зтомъ проку?** = яка з цього ко-
ристь?

Прологати, проложати = д. Прокладыва-
вать 2.

Пролоза = пройда, пройдишьвіт, проло-
за, пйшкавка і т. д. д. **Пройдоха**.

Пролозати = пролазати. — Пролозив ці-
лий деш.

Пролозати = 1. пролазити.

2. пролізати, підлазити, в думу замла-
зити, підсипати ся, підлизувати ся,
виплягати ся і д. **Вкрадыватися** з і **Вти-
ратися** 2.

Пролозинчатъ = д. Пролозати 2.

Пролозъ = 1. д. **Вылазъ**. 2. д. **Пролоза**.

Пролокаться = проласувати. — Чпмало
грошей проласував.

Пролокывать, проломать, проломить, ся =
1. проломлювати, виломлювати, прола-
мати, виламати, ся. — Виламав двері.

2. завалювати ся, провалювати ся, за-
валити ся, провалити ся. — Звалив ся
міст. — Провалив ся поміст.

Пролощивать, пролощить = лощить, по-
лірувати, глянцювати, клесувати, на-
лощить, одполірувати, наглянцювати.

Пролозати = прогавкати. — Цілу ніч пре-
гавкали собаки.

Прологати = пробрехати, розпустити
брехню.

Прологати = лежати.

Проложый = злеглий і т. д. д. **Лежальый**.

Пролезеть, частіше мн. пролезши = 1. про-
лезти. — Довго лежав слабій, аж пролези-
ти на бовах поробив ся.

2. бálки, оцѣнни (що на їх ставлять
вровни).

Пролѣживать, пролѣжать = пролѣжува-
ти, пролѣжати.

Пролѣпѣть = пробелькотати і т. д. д.
Лепѣть.

Пролѣтаріа = галайда, бідак, злидарь,
харіак, сіромаха і т. д. д. **Бѣдняга** 1.

Пролѣтаріатъ = голота, сірома, бідота,
біднота, гольтіна, сіровашня, убіж,

злідиі. — Закипіла на Вкраїні страшна
тривога, як на шляхту підлила си сірома у-
бога. К. Д. (Пр. д. ще під сл. **Бѣднотѣ** 2).

Пролѣтати, пролѣтѣти = пролітати, про-
летіти, пролінувати, тряхи — відлетіти,
підлінути. — Пролѣтѣти горобець. — Тіль-
ки бачил у неби, де зоря мигіла, тьхоти-
хо пролінула хмарка чиста й біла. Гр. Чайч.
— Радість пролінува скоро.

Пролѣтка = дрѣжка (на взір крісла).

Пролѣтъ = 1. пролітання, проліт. С. Жел.

2. просьвіт (в будові). С. Жел.

Проливать, пролить, ся = проливати, роз-
ливати, проліти, розліти, ся, через верх
— переливати, перелити, перелляти
(Под.), надто багато — розхлюпати, не-
ребурхати. — Не розливай, мамо, води, бо
тяжко носити. п. п. — **П. свѣтъ** = ви-
свѣчувати, кидати свѣт. — Місяць исто
висвѣчує. С. Л. — **П. ноць** = робити,
аж піт очі заливає. — Бурлак робить,
заробив, аж піт очі заливав. п. п.

Проливной = ливний (С. Л.), тучий дощ,
заливний (Сп.) і д. під сл. **Ливень**.

Пролить = пролив (С. Жел.), проток, про-
тока.

Пролить = д. **Прозивать**.

Проловѣдѣнчатъ = поволочити ся, про-
жирувати.

Прологъ = д. **Логъ** 1.

Прологъ = пролог, вступ (до поеми або
драми).

Проложить = д. **Прологати**.

Проломать, проломить, ся = д. **Пролома-
вать**.

Проломъ = 1. пролом (дні).

2. пролом, вилом, вірва, нрірва (д.
Бреш).

Пролощить = д. **Пролощивать**.

Пролозати, пролѣзати = пролізати (крізь
що), перелізати (через що), пролізти, не-
редізати.

Пролѣвиться = пролінувати ся, проле-
дарювати, пробайдикувати.

Пролѣпѣти = проліпѣти.

Пролѣска, рос. Mercurialis perennis L. =
иролѣска, бажанна трава. С. Ал.

Пролѣсокъ = пролѣсок, ирогалѣовна (С.
Л.); д. ще **Пролѣска**.

Пролѣтовать = пролітувати.

Пролѣчвать, пролѣчить, ся = пролічу-
вати, пролічити, пролікувати, прогоїти,
прокурувати, ся (який час або тратитися
на ліки). — Пролѣчили цілий рік, та не ви-
лічили. — Пролѣкував багато грошей.

Пролюбівничать = проженіхати ся, пролицяти ся.

Пролюбоваться = пролюбівати, ся, проилувати ся.

Промазывать, промазати = промазувати, промазати, промастити і т. д. д. Мазати.

Промалчивать, промолчать = промолчувати, промолчати, перемолчати (який час), вмовчувати, змовчати, вмовчати (не одкавати). — Де про що змовчати, в де на що наведе свій світ. Кн. — Вмочана правда краща від голосної брехні. н. пр.

Проманіжиться, проманіриться = проманіжити ся, проманірити ся, повивертати ся, повихляти ся (який час).

Проманівають, проманіють = дурити, збодити, обманювати, підманювати, піддурювати, одурити, звесті, обманіти, підманіти, піддурити, підвесті. — Ти ж мене підманяла, ти ж мене підвела. н. п.

Промаршировать = промаршувати.

Промасливать, промасляти = промаслювати, промаслити, промастити, промасльонити, промасльовати.

Промітывать, промотати = 1. кивати, хитати, крутити, прокивати, прохитати, прокрутити (д. Мотати 1). — Прохитав головою сідька равів.

2. промотати, просотати (д. Мотати 2). — Промотала нитки цілий вечір.

3. мотати, мантачити, шахрувати, гайпувати, цбидрити, трівькати, марнотравити, промотати, промантачити, прошахрувати, прогайпувати, процбидрити, протрівькати, промарнотравити, процбидрити, розтрівькати, розтрівьчати, промарнотратити (д. Мотати 3). — Що в день загорює, за ніч прогайпує. н. п. — Може й добув грошей, та процбидри їх марно. Мова. — І що правдали їх батьки, вона протрівькала. Гул. Ар. — І грошей вчора він процбидричав щось не трохи. Гул. Ар.

Промახивать, промахати, промахнуть, ся = 1. одмахувати, одмахнути, ся (д. Отмахивать 1).

2. дати маху, омахнути ся, обмахнути ся, вхитити, не втратити (С. Л.), схитити (С. Л.), омитити ся, прохитити ся, шпакі вхити, пробочити.

3. д. Промітывать 3.

Промяхъ = обмах, прогріх. — Онъ не промахъ = він не дурень, він маху не дасть. — Промяхъ сдѣлатъ = маху дати і т. д. д. Промітывать 2.

Промачивать, промочить = промочувати, підмочувати, вмочувати, промочити, підмочити, змочити, росю — приросити.

Промашка = д. Промяхъ.

Промаяться = протомити ся, проундти ся і т. д. д. Маяться.

Промедлѣніе = відволіка; прогайка, забара, загайка, замішка (д. Замедлѣніе). — Пішки — не має замішки. н. пр.

Промѣдливать, промѣдлить = барити ся, гаяти ся, длати ся, набарити ся, забарити ся, загаяти ся, згаяти, прогаяти, ся, пробарити ся, продлати ся, пробавити, продовганити ся, забавити ся, прокволити. С. З. Л. — Довго проганяв си, поки онучу завйшов, потім обував, до корови пішов. н. пр. — Проганяв неділя зо дві: з діями справлявся. Баз. — Уже нагостилась, уже набарилась у свої матинки в гостях. н. п. — Процай, мий мій синочку, та не забарай си: за чотири неділеньки до дому вертай си. н. п.

Промежду = д. Мѣжду.

Промежѣхъ = 1. д. Промежѣтокъ.

2. міжик, рів або борозна між грядками на горіді.

3. валок (С. Аф.), валочок. — О полудні гребля сіно і в валочки клали щільно. н. п.

Промежність = проміжжя.

Промежѣтокъ = переміжок (С. Л.), проміжжя, переміжка, перерва, між будовою — сутки, суточки (С. Л.), між дісами — проворіття, що до часу — протяг, продовж. — Въ промежѣтокъ вѣтого времени случилось = в протяг сього часу трапилось.

Промежѣточный = проміжний, проміжний (С. З. Л.).

Промѣхъ = д. Мѣжду.

Промелькать, промелькнутъ = про світ — проингати, проинготити, проингити, проблімати, проблінути, про ходу або що — промайнути, прошигнути.

Промерещиться = промавичити, пробованити; провераті ся і т. д. д. Мерещиться.

Прометать, промести, промѣсть, ся = промітати, розмітати, промести, розжесті. — Коли б знала відкіль вигадати, тоб знавала, навязала стежку промитати. н. п.

Прометаться = прокидати ся. — Слабий мізу ніч прокидав си в огню.

Промѣтывать, прометать = 1. прокидати, прокидати.

2. прошивати, прошити на живу нитку, профастригувати.

Прочекать = промарити, проиряти.
Проклягать = проблигати, проморгати, пролупати і т. д. Магати.
Проминать, промьятъ = 1. протира́ти, протерти, протїпати (на пр. льон, ковшлю), промяти, умяти (на пр. глину).
 2. провóдїти, вїподїти, провестї, проїдїти, проїздїти (на пр. коня).
Промоглость = тухлїсть, тухлятина (С. Ш.), прїтхлїсть, тухлятина (С. Ш.).
Промоглый = гнїлий, тухлий (С. Ш.). тухлявий (за пр. про рослину), тухлий (С. Ш.), прїтхлий (про инші речї), їхкий (про масло).
Промогнуть = погнїти, потрухнути, зтрухлявїти (про рослину), протрухнути (про инші речї).
Промой = промывина, прїрва. — На греблї вже промывина є, вода бушує; за віч уся гребля пїйметь ся водою. Кв. — Зякавсь мїршья та й бїжить прятком до прїрва, щоб татїть. Б. Г.
Промойна = 1. водорїй, водомїй, рївчак, колдóбина (д. Водомойна).
 2. (в льоду) — вїполох, промывина, прогалóвина.
Промокать, промокнуть = промокати, промокнути, вїкиснути, вїкиссти.
Промолачивать, промолотїть = 1. д. Вымолачивать.
 2. промолотїти. — Цїлий день промолотив на току.
Промолвить, ся = промóвити. — Вийди на грелечко, промов хоч словечко. ц. п. (Д. ще під сл. Проговорїть, ся).
Промолотъ = 1. д. Промолывать.
 2. пробелькотати, промомотати, прохмаркати.
Промолчать = д. Промолчивать.
Проморазивать, проморозить = заморóзувати, заморозити.
Проморять = проморїти, виморити. — Проморвав нас без обїда. — Виморив нас работи.
Проморосїть = проморячїти.
Промостїть = промостїти, дошками — постелїти, камїнем — пробуркувати і т. д. д. Мостїть.
Промотать = д. Проматывать.
Промочїть = д. Промачивать.
Промочка = відмока. — І досї не поодживла сорочок з відмоки — ще погнїють. Кр.
Промошничать = прошахлювати, прошахрувати, прошахракувати. — Довго прошахрував.
Промудрїть = промудрувати.

Промурклять = промуркотати і т. д. д. Мурклять.
Промучить, ся = промучити, промордувати, ся, якою роботою нужною — проманижїти, над яким морочливим дїлом — проморочити, ся, на муштрї — промуштрувати ся.
Промчать, ся = промчати, ся, перелїнути.
Промшїть = прошапгалювати, проконошати (мохом).
Промыванїе = промывання, промывка.
Промывательное = д. Квистарь.
Промывать, промьятъ = промывати, промїти, вививати, вїяити. — Вода промывла греблю.
Промыселъ = промисел (С. Жел.), ремесство, роздобуток. — Звїрїный п. = ловецтво, мислїство. — Охотничїй п. = стрїлєцтво. — Рїбный п. = рибальство.
Промыслить = д. Промышлять.
Промысловый = промисловий. С. Жел.
Промыслъ = д. Провидїніе.
Промьятъ = д. Промывать.
Промычать = промукати, мукнути. — Буде дайго, будега, а вїдгїльки мукну: м. Кр.
Промышленникъ = промисловець.
Промышленность = промисл. С. Жел.
Промышленный = промисловий.
Промышленый = промисливий. С. Жел.
Промышлять = 1. промшляти, рибальством — рибальчити, торгом — купцювати, крамарювати і т. д. д. Заниматься 1.
 2. (промшлять) = добувати, роздобувати, добути, роздобути, ся. — Або добути або дома не бути. н. пр. — Нїгде пїчого не добув ся. С. Аф. — А добувати си на рибї, на звїрю в рїцї Дуїпрї, а Богу і во всїх рївах без жадїого датку вїзьмо. Петрик. С. 3.
Промьивать, промьїтїти, ся = промшювати, промшїти, помїнати, змїнати, ся.
Промьнщикъ = д. Мьншїло.
Промьнъ = 1. промїн, мїньба і д. Мьна.
 2. промївне. — Багато взяв промївного, що промшяв гроші.
Промьрвать, промьрїти, промьрять = 1. мїряти, ви(про)мїряти, вимїряти, промїряти.
 2. обмїрювати ся, обмїрїти ся.
Промьръ = вимїр.
Промьшивать, промьсїть, промьшїть = вимїслювати, вимїсити, вимшїшати.
Промьшивать, промьшкать = гїятися,

баріти ся, прога́яти, забарі́ти ся і т. д.
д. Пров'їдлівать.

Проякнуть = помякнуту, пом'якшати.

Проямилить = промямрити, прохамаркати, прохармаркати.

Проя́ть = д. Прояннать.

Проя́укать = проя́укати, проя́увчати.

Проя́шувать, проно́сити = носі́ти, проно́сити (довго). — Цілий день проносив землю. — Проносив савту років шість.

Пронесі́ти, ся = д. Проносіть, ся.

Пронза́ть, прона́йти = проко́блювати, прострої́яти, проко́ло́ти; прострої́ти, проштркнну́ти, штирхову́ти. — Так йому і простромив рожен під саме серце. Кв.

Прона́йтельный = прона́йшливий, го́стрий. — Не ходіть з хати: вітер пронашливий слогодня. Кв. — Як заверещити собі пронашливий голосом — а аж затрусив ся. Кв. — Почув в руках биль пронашливий. Кв.

Прона́шувать, прона́зять = прона́зувати, прона́зати.

Пронпез = пашісто.

Пронка́ть, прона́кнуть, ся = 1. прона́кати (С. Жел.), проходи́ти прона́кнати, прої́ти (врізь що або в'язко).

2. проза́рати, збагну́ти (С. З. Ос.), переня́ти ся. — Хто ж збагнув таємниці людського життя і горювання К. Х. — Уся я пережала са тією думкою. Кв.

Прона́мать, прона́ять = 1. проко́блювати, проко́ло́ти. — Проводити уха на сережки.

2. пройма́ти, дошкуля́ти, допика́ти, прої́яти, прова́ти (С. Жел.), дошкуля́ти (С. Аф.), дошекти́. — Звістка про Суховіянкові заходи до самого серця пронала Дорошенка. Кв. — Вітер такий го́стрий, що поза шкуру пронає. Кв. — Вачна по одежі ударив, а так дошкулав, що аж досі болять. С. Аф. — Попохкав мабути, номи ти дошкулять зміг хоч трохи. Гр. Чаяч. — Прона́ймаю́чий = дошкульвий, шкулький. С. Аф.

Прона́ймемость = проза́рність.

Прона́ймательность = прона́йкливість, проза́рність.

Прона́ймательный = 1. прона́йшливий (С. Жел.), прона́шуватий, проза́чний. — Очі йому такі пронашуваті, що часом аж страшно. Кр. — Постерега своїм пронашувати розумом. Лев. — Перебіг по її постаті пронашуватим, вивіраючим поглядом. Лев. В.

2. д. Прона́йтельный.

Прона́кати, прона́кнуть = д. Прона́кати.

Проносі́ть, пронесі́ти, ся = 1. проно́сити-

ти, пронесі́ти, ся, по різних місцях — ви́носити.

2. розго́лошати, розго́лосити, розно́сити, рознесі́ти, ся, розходи́ти ся, розійти́ ся (чутки, вістки). — Розійшав ся чутка, що... — Пронесіти слухъ = пу́стити чу́тку, пого́лоску. — Деся мабути великий дзвін виллявають, що пу́стив таку пого́лоску. п. пр.

3. мча́ти ся, промча́ти ся, прогусті́ти.

Прона́йшенство́вать = простарцо́вати.

Прона́ра = про́йда, проно́за, пішкавка, до́йда (С. Л.) і д. Проя́оха.

Прона́рить = д. Проза́зати 2.

Прона́ривий = проно́зливий, проно́зуватий. С. Жел. Л.

Прона́рство = д. Пров'єски.

Прона́рщикъ = д. Проза́за.

Прона́хувать, прона́ху́ть = прона́хувати, наві́хувати, вині́хувати, прона́хати і т. д. д. — Вів пронахван, що за ним слідкують, та і втік. — Вишожав серіаз. — Пронахав у річ три варбованиці.

Прона́нчачь, ся = прона́нчати; прона́с-тувати, прона́вити; прона́шкати ся.

Прона́ть = д. Прона́мати.

Прона́бдять = прона́бдате (довго просидіти за обідом або стратати що на обід).

Прона́ратъ = 1. прона́рати (плугом чи сохою), прона́рати (релою).

2. прона́расувати, прона́речувати, прона́валтувати, прона́рлати.

Прона́хать = прона́хати, прона́хкати.

Прона́ганді́ровать = прона́гувати (Гал.).

Прона́дать, прона́сть = прона́дати, гна́нути, прона́сти, згнну́ти (С. Л.), загнну́ти, погна́нути (С. Л.), сліза́нути, гала́ світа́ти ці́ти, гна́нути, прона́кнох — вигна́нути. — Квітки пропали од морозу. — Пронав ві за голову душу. — Пронадеш, як собака в ярмарку в. пр. — Оборони од ванасти, не дай мів враз пронасти. Ст. — Пронав і дуб, і кобала, та ще й в хамуцці. К. Х. — Гине слава, батьківщина. К. Ш. — Згннуть наші вороги, не роса на сонці. Чуб. — Наша пісва, ваша мова не вире, не загине. К. Ш. — Його сивуха запалила, і він, як муха в віну, сліз. Кот. — От кравець умотав хвіст у рука, ви одуцтва три пршчи — так вовк трохи не їднув. н. к. — Щоб та гала світа пішов! Хар. Граб. — Пронасть безъ в'єсти = запронастіти ся. С. Л. — Прона́внїа = прона́лий. С. Л.

Прона́жа = пропа́жа, згуба (С. З.). —

Звайшлась мѡн промажк. — Чин згуба, в то го рѣчѣ новна губа. н. пр.

Проназы́ть = прожолобы́ти.

Пропазды́вать, проползти́ = пролазы́ти, пролѣзти.

Пропазыва́ть, прополоти́ = пронобу́вати, прополоти́.

Пропарина́ = д. Полынь 1.

Пропарыва́ть, пропорхну́ть = пропу́рхати, пропурхну́ти.

Пропарыва́ть, пропороти́, ся = розпу́рювати, розпороти́, ся; продира́ти, продра́ти, ся. — По шямтоу розпоролось. — Гвіздком розпоров чобѣт.

Пропастѣ́й, съ = пропа́сти, си. — Цѣле літо пропас воля. — Вівці цѣле літо пропали ся на луках.

Пропасть́ = д. Пронада́ть.

Пропасть́ = 1. прова́лля (С. Л.), безодня, бескет (С. Л.). — Ніхто не пхав, сам я проваля впа. н. пр. — З того боку проваля і з сього боку проваля, а посередній гребінь. Гр. Чайч.

2. сіла, страх, бѣзаліч, чортів тиск, до біса, до чорта, до ката, до стобіса (д. Мно́го, дуже). — Силу грошей потратив. — У його до біса грошав.

Пропазыва́ть, пронаха́ть = пробу́рювати, проора́ти.

Пропазыва́ть, пропа́хнути́ = пронаха́ти, пропах́ти, пропа́хнути, напах́ати ся (С. Л.).

Пропазій́ = пропа́щий. — Пропазій́ чоловік, як не перестаєе пить.

Пропекать́, пропе́чь, ся = пропіка́ти, пропекти́, ся.

Пропереть́ = д. Пропирать́.

Пропечать́ = пропечать́ати, вінечатати, відрукувати. — Так у його книжці випечатано. Кр.

Пропе́чь, ся = д. Пронска́ть, ся.

Пропива́ть, пропы́ть, ся = пропива́ти, пропы́ти, ся, пропня́чити. — Проппа воля, проппа вози, а сам ходит по дорозі. н. п.

Пропидыва́ть, пропиды́ть = пропидыва́ти, пропидя́ти (на скрізь або який час).

Пропилка́ть = 1. процигика́ти, проти́рлика́ти.

2. пропіка́ти (д. Пилыва́ть).

Пропирать́, пропереть́ = пропирати́, проперти́.

Пропирова́ть, пропирше́ствовать = прописува́ти, онисувати, виписува́ти, прописати́, онисати́, віписати́; записува-

ти, записати́, виписува́ти, виписати́. — Усе прописано, як було. — Записав у реєстр.

Прописной́ = незаписаний, незаведепий в черевис, у реєстр. — Прописная́ бѣжка = татульна (С. Ш.), початкова, велика бѣжка.

Пропись́ = про́пась. С. Жел. — Писа́ть прописью́ = бѣжками писати́ (число).

Пропитаніе́ = пожиток, поживність, прожиток, наїд, наїдок, харч, харчуваня. — Дасть Бог день, дасть і пожиток. н. пр. — Міні аби на прожиток стало. Кл. — Сидіскывать пропитаніе́ = заробляти ва хліб. — А я стаю похилвшись, думаю, гадаю, як то тяжко ти́ люди на хліб заробляють. К. Ш.

Пропитыва́ть, пропыта́ть, ся = харчи́ти, харчува́ти, годува́ти, прохарчи́ти і т. д. д. Прокармива́ть 1. — Пропитать́ся вапахомъ́ = пропа́хнути, напах́ати ся (С. Л.). — Пропитать́ся смѣрстю, влагою = набрати́ ся, втигги́, дуже — набуча́вити.

Пропить́ = д. Пропива́ть.

Пропихыва́ть, пропиха́ть, пропихну́ть, ся = пропиха́ти, пропиха́ти, пропихну́ти, ся.

Пропица́ть = пропича́ти, пропискотіти.

Проплава́ть = проплава́ти, проплывати.

Проплака́ть = проплакати́, виплакати́, перецлака́ти, голосно — проголосіти, сжягачи — проскїглетя́, рюксаюча — прорѣжсати́, дуже голосно — проревіти. — Дешь-денечки як голубка гуду, як зоудуля вякую, виплачу. Г. Бар. — Переплачу, то й полегшає на серці. Кр.

Проплетать́, проплесті́ = вплітати́, переплітати́ і т. д. д. Вилетать́.

Проплутать́ся = проплутати́ ся; проплукати́, проплентати́ ся, провѣштати́ ся.

Проплаутова́ть = прошахраюва́ти і т. д. д. Плутова́ть.

Проплыва́ть, проплы́ть = проплыва́ти, проплывіти́, проплывну́ти. — Проппа по доаго і стає потопати.

Проплѣсневѣ́ть = зацьвісти́, цьвілю́, хѡхоу́ вѣятись.

Проплѣсыва́ть, проплѣса́ть = танцюва́ти, протанцюва́ти. — Аж до брами пропалцював снєий. К. Ш.

Проповѣ́даніе́ = проповѣ́данья (С. Жел.), казанья́.

Проповѣ́дати, проповѣ́дыва́ть = проповѣ́дати (С. Жел.), проповѣ́дувати; прові́щати́.

Проповідникъ, да = проповідач, ка, проповідник, ця, казводій (С. З.).

Проповідническій, проповідничій = проповідницький, проповідничий (С. Жел.), казводійський.

Проповідничество = проповідництво.

Проповідь = проповідь, казань (С. З.), казання (С. З.). — Поучав не в книжки, а на пам'ять, та ще й вашою мовою, таж що й мала дитина зрозуміла б те сьвяте казання. О. Ст. — В страшно судиую неділю косянда казанья говорив, став за Божий суд казати, та ва гріх переселив. Руд.

Пропій = пропій, перепій.

Пропіють = д. Пропівають.

Пропіюца = п'явцяцї, пропійка.

Пропілюсківати, пропідоскати = прополіскувати, прополоскати.

Пропілювати, пропелзати = пролізати, проповзати, пролізати, проновати, проплазувати.

Пропілють = д. Пропілювать.

Пропілювати = пролічати, прогійти і д. Пільзувати.

Пропіороти = д. Пропіорувати.

Пропіорхати = пролігати, пропурхати.

Пропіорхити = д. Пропіорхувати.

Пропіостати, ся = пропобувати, пропісникувати, спостити, в поведілох — пропобідувати. — Пап цілу Петрівку не спостать. Кр.

Пропіотати = пропотіти, упріти. — Пота не уміти, поки не упріти. п. пр.

Пропірадічати = просьвяткувати, нересьвяткувати (Сп.), пропрапнувати.

Пропіригати = пропирігати, проскакати, прострибати.

Пропіскати, пропустати = 1. пропускати, пропустити. — Пропусти мене — я хочу подивити ся. — Нас пропустили у хату. 2. пропускати, пропустити, перепустити, упустити (С. З.), прогавити. — Пропустив поїзд. С. Д. — Перепустив годину, та знову дожу лікарства візьми. С. Д. — Казали йому — дивись добре, а він пропавив, розвиво!

3. випускати, пропускати, пропустити, випустити, поминути, проминути, відкинути. — Читаючи, пропустив два листка. — Се можна й проминути. — Ти не все розказала, де що поминула. Кр. — А мене проминули? Кр.

4. проціжувати, процідіти. — Пропустити = винити, вихляти. — Ще по одній вихляли. Кр. — Пропустити мимо глаз, мимо ушей = нов не добачати,

нов не дочувати. — А за мною зустрінь ся, моє не добачає. К. Ш. — Пропустити слух = пустити чутку, поголоску. — Бумага пропускатъ = бумага протікає, чорвіль проходить.

Пропускати = пропусканий. — П. бумага = бібула. С. Ш.

Пропуска = пропуск; прогалина. — З міста нема пропуску. С. Д. — Чатай без пропуску. — Шевченків Дневник друкував ся в Основі з великими прогалинами. Кн.

Пропустити = д. Пропустити.

Пропустовати = пропорожнювати.

Пропутешествовати = пропандрувати.

Пропулати = пропалати, пропалахкотіти.

Пропухтати = пропихтати.

Пропіювати = пропійчати.

Пропіювати, пропійти = співати, проспівати, виспівати (Ос.), колядку — проколядувати, щедрівку — прощедрувати. — Такий змалечку, раз хто проспівав, то й перейму. Ос. Вересай. — Уже треті пісні проспівала, а ти спив. Лев. — Я аваю одягати шеві, то будеш возати, поки я проспіваву. н. я.

Проработувати, проработати = робити, працювати, проработи, пропрацювати. — Пропрацював пах сям ділом багато.

Прорама = уставка (в мужеських сорочках від коміра до рукава).

Прорастати, прорастіти = проростати, проростіти; заростати, заростіти. — Картопля проросла. — Заросли шляхи тернами. К. Ш.

Прорва = 1. прірва. 2. д. Проріза.

Прорвати = д. Проривати.

Проревати = проревіти.

Прорекати = д. Проріцать.

Прорекати, проречи = прорікати, прорікувати і д. Предсказувати і Предвѣщати.

Проржавіти = проржавіти.

Проржати = проіржати.

Прорисовувати, прорисовати = 1. перездіймати (малюнок крізь скло або папір), перезняти, перемальовувати, перемальювати.

2. промальювати, промальювати, прописати. — Промальював цілу піч.

Проріза = зіпмок (малюнок через скло або папір).

Проріцатище = пророчня. С. Жел.

Проріцатице = прорікання, пророкування, віщування і д. Предсказаніе.

Проріцатель, вица = віщун, віщовиця, ворожбит, ворожка (д. Вѣщънъ).

Прорóкъ = прорікъ, прорóкъ. С. Жел.
Проронити = продустити, упустити, відустити. — Проронити словéчко = проговорити ся, пробóвкнути (С. З.).
Прорóсьть, прорóсь = прорісьть. — Саяна з прорісьтю.
Прорóчєскій = прорóчий. С. Л.
Прорóчєство = прорóкуваннє, вичуваннє і д. Предсказаннє. — Здасть ся, що се пам сумє прорóзуваннє на тяжкі вєщєстє. Ст. Г.
Прорóчєствовать = прорóкувати, прорікати, прорóчити, вичувати. — Из жінòв же Таранаха мов прорóзувала, про дружину дяк Панаєа балакати стала. Має. — А тым часом сачі в почі не добре вичують. К. Ш.
Прорóчить = прорóчити і д. Предсказывать.
Прорóчица = прорóчиця (С. Жел.), прорóчєннє (К. Са. П.).
Прорубать, прорубити = прорóбувати, прорубати, цюкаючи — процюкати, льод на ополонку — полóбити.
Прорубь = полóбка, ополóбка (С. З. Л.), пелькє, дя рыболовї — кїшець, вікно, вікнїна. — Крутить ся, як кїзяк в ополонцї. н. пр. — В ополонцї огонь не страшний. н. пр. — Бянула ся громада до ставу, аж там біл пелькє тїлькє чоботи . . . а він, зпачать, в пельку пішоа. Кп. (д. ще під сл. Польшьї 2).
Проругать = пролєяти.
Прору́ха = óбмах, прóргіх, помя́нка (д. Ошибка і Прóмахъ). — И на старóху бы васьть прору́ха = всяк чоловік не без грїхá, кїнь на чотирьóх ногах та спотикаєть ся. н. пр.
Прорывать, прорывати, прорывь, прорывь, ся = 1. роздріати, продріати, роздріати, продріати, ся. — Продраа шатаи.
 2. проривати, розривати, прорвати, розривати, пробивати, пробити, ся. — Вода прорвала греблю. — Козакї пробилї сн крїзь турецькє вїськò.
Прорывать, прорывь, прорывь, ся = проко́пувати, прокопати, прорити, ся. — Проконали ходики.
Прорывь = 1. прорыв (на пр. чирака). Має.
 2. рив, канáва; прірва, вїрва.
Прорывскать = прогасати, проганяти.
Прорывчатъ = прогарчати, проричати.
Прорывзать = д. Прорывзывать.
Прорывзаться = пропуствати.
Прорывзъ = проріа.
Прорывзывать, прорывзывать, прорывзывать, ся =

проріаувати, проріаіати, проривати, ся, про нїлькò — попоріаувати, ся. — Прорізаа скатерку. — Рїзбар цілий день прорізаа печатку. — У датию усї зуби попорізувала ся.
Прорь́ха = рóзшїр (С. Жел.), рóзпїрка, рóзпóрте, прогальовина (С. Л.), дїрка (цò прорваа ся по шатòму).
Просаживать, просаживати = розсажувати, розсадити, поросажувати. — **Просадить** (про гроші) — пробухати. — Пробухав багатò грошей.
Просакъ = 1. хвábрика вїрьóвок.
 2. клóпит (С. Жел.), морóка. — **Попастъ впросакъ** = д. під сл. Попадать.
Просаливать, просаливати, просалить, просалити, всолити, всолить, ся = солити, просолити, налотити, насмальцювати.
Просасывать, прососать, прососать, прососати, просокати, просокати, просокати, просокати, просокати, просокати, ся. — Вода раз греблю просокотала. Б. Г.
Просачиваться, просочиться = просисати ся, протїкати (С. Л.), цїнути, просисати ся, протїкати.
Просвátывать, просвátать = д. Засвátать.
Просверкати, просверкати = проинготити, проинготити, проблїскати.
Просверкивать, просверкиуть = д. Проблєскивать.
Просвєрлявать, просвєрлять = просвєрдлювати, провїрчувати, просвєрдлїти (С. Л.), повертїти (С. Л.), просвїдрувати (С. Л.), пробуртїти (С. Л.), вїсверлїти, вїкрутити, про нїлькò — повєсвєрдлювати, попросвєрдлювати і т. д.
Просвирá = прóскура, прóскурка. С. Л. — Не говіащи, та прóскуру зїа. н. пр.
Просвїрки, рос. Malva L. = калáчки, M. rotundifolia L. = прóскурки, калáчки, прóскурень, прóскурий(я)к, пацьóрки. С. Ан.
Просвїрковий = калáчковий
Просвїринца, просвїрня = прóскуринця (С. Жел.), прóскурий, прóсвирня. — Скряю сидїла старєнькє прóскуринця і продавала прóскуру. Леа.
Просвїрний = прóскурий.
Просвїринькъ = д. Прóскурийкъ.
Просвїрочий = д. Просвїрковий.
Просвїстывать, просвистать, просвистеть = свистити, висвистувати, вїсвистїти, вїсвистїти. — Висвистуг пісьню. — Просвистів цілу пїч.
Просвєсòвльничать = просавоблїти.

Просвіжати, просвіжити, ся = осьвіжати, осьвіжити, ся.

Просвітитель, ница = просвітник, ця, просвітитель, ка. С. Жел. — В піснях він виявляє са не просвітником Рускої землі, а идеалом розкішного пана. Бар. О.

Просвітительний = просвітний. С. Жел.

Просвітати = д. Просвіщати.

Просвітляти, просвітляти, ся = прояснювати, вияснювати, прояснити, вияснити, ся, про рідке — очищати, очистити, ся.

Просвітлять = проясніти ся, вияснити ся. — Небо прояснило ся. — Нехай вияснить ся — бач як вахмарко. в. пр.

Просвітити = прояснити, прояснити (С. Л.). — Над містом стояв вечір без просвітку темний. Ка.

Просвіщувати = просвічувати, висвічувати, світити ся, випличати (за пр. тіло спід мережки). Ман.

Просвіщати, просвітати, ся = просвіщати, осьвіщувати, осьвіщати, світити, ся (С. З.), цвітити ся (С. З.), просвітити, освітити, ся. — Просвітив їх розум аськими науками, в житті погребави. Л. В. — Просвітались, та ще хочеш других просвітати, сонце правда показати. К. Ш. — Освітін чоловіка, то він і порозумнішає. в. пр. — Свічесь люди, добре буде. Свічесь хоч по малу, щоб вас лихо знов не втило собі на погалу. Прибура. С. З. — Велика громада молоді російської в колегіумі моім звайдуть са і в науках і віра святої боронити цвітити ся. П. Могіла. С. З.

Просвіщеніє = просвіта (С. Жел. З.), озвіта (С. З. Л.), свічення (С. З.), світ, освідчення, цвічення (С. З.). — Просвіта за плечима не носить. в. пр. — Спасати жаттєпись Шевченка звачати списати історію просвіти звагалі в Росії. Ки. — Братства звіського, трудяючого ся в цвіченью молоді російської. С. З.

Просвіщений = осьвічений, освітний, свічний (С. З.). — Він чоловік осьвічений. — Горь люду не свічному ва сім світі буті: зараз ставе попихачем проміж свічних люди. Прибура. С. З.

Просвілок, просвілочная дороба = д. під сл. Дороба. — Дороба идеть просвілками = дороба йде поміж селами та хуторами.

Просвіжувати, просвідьти = просіжувати, просідіти, висіжувати, висідіти. — Просвідь за роботою аж до ранку. — Цілий вечір висидьт дома.

Просніати = просніяти.

Проснь, у явраї: „въ яроснь, съ проснью“ = синявни. С. Жел.

Проситель, ница = прохач, ка (С. Л. Жел.), прохатарь, ка (С. Л.), прохатирь (Сп.), прошак (С. Жел. Л.), благач (С. Ш.), набрадлавий — кавя, канюка.

Просительный, но = прохальний, присма.

Просить, ся = 1. просіти, прохати, ся (С. Л.), силыве — благати (С. Л. Ш.), набрадливо — занючити, циганити, милоставиу — старцювати, рўку простягати, жєбрувати, лабзюковати, жєбрати, Христа ради — Христарадинати. — Просить позволенія = питати ся, прохати дозволу.

2. позивати (С. З.), скаржити ся. — Од піду я до пана, позивати йвца. в. п.

Просіавати, просіати = засіяти, засїти, просїяти.

Проскаблівати, проскоблїти = проскрибати, проскромжувати, проскребті, проскромадити.

Проскаківати, проскокїти, проскокнїти = 1. проскокувати, проскочити, проскокнїти, прострибнїти. — Курча проскочило з курвана.

2. трапїти ся, лучати ся, зустрічати ся, трапїти ся, лучїти ся, зустріти ся (рідко).

3. промчати ся, проскакати.

Проскоблїти = д. Проскаблівати.

Проскользясь = прокобзати ся.

Проскользяти = вислизнути, висковзнути, випорськнати і д. Вискользяти.

Проскорбїти = протужити, просумувати.

Проскочїти = д. Проскаківати.

Проскрєбати, проскрєсть = проскрибати, проскребті, проскрїбати.

Проскрипїти = 1. проскрипїти, прорипїти.

2. прокрипкати, прорипїти, прорипїжити (про музку).

Проскурняк, рос. Althaea officinalis L. = калачник, проскурняк, дїка рїжа. С. Ан.

Проскучати = пропудїти ся, пропудьгувати.

Прослабїти = пронєсти, прочїстити, прожкнїти. Лев. — Дав лікарь дитяї масла ва прочастку жавота, а воно і промкауло. Лев.

Прославленіє = виславленїє.

Прославїти, прославити, ся = славити, прославїти, вславїти (С. Л.), виславлувати, вславїти, прославати (С. Л.), вславити, ославити, ся, про що негоже

люд, простюлюд, простацтво, стар. — поспільство. С. Л.

Простонародный = простюлюдный, простацький (С. З. Л.), стар. — посполитый. С. З.

Простона́ти = простюгна́ти, ироквилі́ти.

Просторный, но = просторний, просторний. — Просторни́е дѣлаться = просторнішати, просторішати.

Просторъ = простір, иривілля.

Просторѣче = простюмова. — Въ просторѣчи = по простому.

Простосердечный = щирій.

Простота = простота.

Простофіла = гѣва, безвѣд і д. Глауновѣтый.

Простоить = д. Простаивать.

Пространный = просторний, широкій, розлогий (С. Л.), розлеглий.

Пространство = простір, простор (С. Л.), просторинь, обшпр, розлог (С. Л.), простороніще. — Безпредѣльное п. = бездір, безмірра. — Кидав очима, неваче в порожній простір. Лев. — На просторі між Балтицьким а Чорним морем жила Славяне. Бар. О. — Велике просторонаце земель біля Дніпра пустовало. Кв. — На обшпр Украина більша за Францію. Кв.

Пространствовать = промавдрувати.

Простригати, простричь, ся = простригати, простригти, ся.

Прострѣливать, прострѣлять = прострѣлювати, прострѣлити.

Прострѣлина = прострѣл.

Прострѣль = 1. прострѣл.
2. рос.: а) *Aconitum Napellus* L. — борѣнь, зозулинй черевички, б) *Anemone Pulsatilla* L. — ирострѣл, сон, сон-зілля. С. Ау.

Прострѣльная трава = д. Прострѣль 2.

Прострѣнать = пропобрати ся. — Цілий ранок пропобрав ся коло печі.

Простуда = простуда, остуда (С. З. Л.), застуда, підвій.

Простужать, простудить, ся = студити, простудити, застудити, ся, заохолодити, охувати, ся, од вітру — підвійти ся. — Застудив себе тай помер. Кр. — Щоб не застудити ся, випив по чарці джину. Ки.

Простунать, простунать = проходити, пройтї (наскрізь або з середини на верх).

Простунаться, простуниться = 1. д. Остунаться. 2. д. Провиняться.

Простунок = вчѣнок (С. Л.), учѣнок (С. Ш.), вина, повинка, черѣсту, вѣстунок.

— За що ж мене, мужу, бѣши, за кѣм вчѣки? п. п.

Простучать = просту́кати, простукотіти, сильно — прогрю́кати, сильно і часто — проторохтіти, проторохотіти, тихо і мирно — протокотіти, чим важким — прогубнати, простугоніти, погама — протупотіти.

Простывать, простыть, простынуть = простигати, стигнути, холонуть, простигнути, простигти (С. Л.), остигти, вистигнути, прохолонуть (С. Л.), охолонуть, вѣхолонуть, в печі — чахнути, прочахати, прочахнути, су́хнути, вичахнути. — Раз добром налите сердце — в вік не прохолоде. К. Ш. — Нехай, у печі трох прочахни, тоді й трубу закриєм. С. Л.

Простылый = простиглий, остиглий.

Простыный = простиня (С. Жел.), простира́ло (С. Жел.), простира́ло. — Простира́ло, заподочю шитос. Ст. Оп. Киев. Ст.

Простыть = д. Простывать.

Простынок = простінок.

Простыкъ, простылка = проста́к, просту́ла.

Простується = прохлопотати ся, прометушити ся.

Проеуживать, проеудить, ся = судити, проеудити, ся, протягати, ся, ирощивати. — Суд проеудив довго. — Протягли ся довго, поки суд росудив діло. — Пропозвав (або: просудив) сто карбованція і свого не доправа са.

Проеунуть = д. Проשובывать.

Проеучить = проеукати.

Проеушивать, проеушить, ся = проеушувати, проеушити, ся.

Проефора = д. Провира́.

Проещивать, проещать, проещеть, ся = пролічати, прорахувати, ся (який час або зробати помилку), прощитати.

Проещивать, проещать = сияти, прощати (який час або пропустати через сон).

Проешиать, проещивать = росщивати, розщивати.

Проещиваться = 1. (проещиваться) — прощивати ся, прощати ся. — Пьяный проещивь ся, а дурный ніколи.

2. (проещиваться) — проеидати ся, проеивати, проеинутьи ся, проеувати ся, оебудити ся, розбудити ся, проеухати ся, проеихакох — попроеидати ся і т. д. — Вона проеинулась та й дивити ся. в. в. — Проеинув ся чувак вравці та й поацав у гемапці. в. п. — Як ударити у дзвѣн, от вѣн і проеинеть ся. в. о. Гр. Чайч. —

Тепер тільки прокинули ся у його всі сили життя. Кн. — Ой я сплю — мнлий спить ся, душа моя веселить ся. — Проклину ся — аж всмає, аж серденько замірає. в. п.

Просінь = **просінь**. — Спить без просвну.

Просихать, просохнуть = **просихати, просохнути, прогнать** — **процахати, протрахати, процахнути, протряхнути**.

Пробьба = **пробьба, прохань, прохання**, як молять — **благання, набрадлива** — **какіючина**. — **Приставать съ пробьбами** = **какіючити, цигавити, розкавічати ся**.

Просьвять, просьятъ = **просівати, висівати, просіяти, висіяти**, на решето — **точіти, проточіти, переточіти, підточіти, ваточіти, віточити**. — **Точятимеш через сито**. Кр. — **Бери сито та проточи швадце борошно на затірку**. Кн. — **Своими треба переточать і чимало чого знехтовать**. Кн.

Просьвочный = **просівальний**.

Просьдать, просьтъ = **пробивати ся, виступати** (на верх), **вистикати ся, протікати, пробіти ся, виступити, виткнути ся, протікти**. — **Борода пробиваетъ ся** — **Рослина тільки що ватнула ся**. — **Вода протікає а щільна**.

Просьдана = 1. щільна, розпідана (С. Л.), розпалена (С. З.).

2. д. **Просьдь**.

Просьдь = **свивина, просьдь** (С. Жел.). — **Борода съ просьдью** = **шпаківата**. — **Борода шпаківата, та душка клята**. н. пр.

Проська = **просік** (С. Жел.), **проруб, прогальовина, пріліс, прілісок, проворіття**.

Проськать, просьчь = **прорубувати, просікати, прорубати, просікти**.

Проськъ = д. **Проська**.

Просьтъ = д. **Просьдать**.

Просьчний = **прорубавий**.

Просьчь = д. **Проськати**.

Просьять = д. **Просьвять**.

Проськати, проськнутъ = **проськати** (С. Жел.), **проськати ся, прохідити** (про нуду).

Просьялой = **просьявий**. — **Просьяний ка́на** = **шовьяна**. — **П. солона** = **пресліція, просьянка**.

Протаннать, протаять = **таяти, протаяти, протанути, розтанути**.

Проталина = 1. таловина (Мал.), тал (С. Л. Ш.), таловік (земля слід снігу, що ставує).

2. **прогальовина, прогалина, прогальна, відпарь** і т. д. д. **Поляний 1**.

Проталкивать = 1. (**проталкати, проталкнуть, ся**) — **пропахувати, протіскувати, ся, протовляти ся, прохати, ся, прохнати, ся, протовхати ся, протівити ся, протіснути ся**. — **Прохати човен поміж кригою**. — **Тісно, на силу прохав ся**.

2. (**проталбць**) — **протоквіти**. — **Треба ще протавати трохи**.

Протанцовать = **протанцювати, гоняка** — **прогонювати**. — **Цілу піч протанцювали**. — **Протанцювали раз та й годі**.

Проталивать, протонить = **топити, протопити, вітонити**. — **Треба протопити грубку, бо щось холодно**.

Протантывать, протонять = **протоптувати, прооптати, стежку** — **протестити**. — **Протонять чоботи**. — **Я тільки стежку протоптую до спасання Шевченкової жатви**. Кн.

Протаскать = 1. **протаскати**. — **Цілий день протаскав дрова**.

2. **протягати, проволочити, проволочити**. — **Протягав копачі аж до півдня**. — **Його протягали по судах**.

Протаскаться = **проволочити ся, проплукати, прошвєндяти, проплєнтати ся**.

Протаскивать, протасчить, ся = **протягати, протягти, ся, проволочити, ся, протаргавити, протіряти, протелючити**. — **Проводік через двір та й канує**.

Протачивать, проточить = 1. **проточувати, проточити**. — **Черв проточила дерево**. 2. **гострити, прогострити, проточити**. — **Цілий рапок прогострив ножі**.

Протачить = д. **Протаскивать**.

Протачиться = **проволочити ся, проплєсти ся, продібати, пролудувати**. — **На силу проплів ся через двір**.

Протаять = д. **Протаннать**.

Протекать, протечь = 1. **протікати, протікти, ледве-ледве** — **слезити, прослізувати**. — **Вода протікає через каньку**. — **Човен протікає**. — **Слезить трохи бочовку**. Хар. — **Вода крізь вігна просліає**. Хар. — **Буміга протєкаєтъ** = д. **під сл. Пронускати**.

2. **уливати, улинути, улисти** (С. Ш.).

Время протєкаєтъ = **час пліне**. — **Протєкъ годъ** = **уливі рік**. С. Ш.

Протєкший = **винувлий**.

Протєрєбливать, протєрєбитъ = **проривати** і т. д. д. **Протєргивать** 2.

Протєрєтъ = д. **Протирать**.

Протєрїть = **стеріти, витеріти**.

Протѣчь = д. Протекать.

Противень = 1. спісок.

2. бляха, лист (залізний, що на йому печуть парови то-що).

Противиться = опирати ся (С. З. Л.), опинати ся, спротивляти ся, опір ставати, спречати ся, сперечати ся, їти проти, опинати ся (С. Л.), змагати ся (С. Л.), спиччати ся (Сп.). — А він не йде — опинветь ся. — І дівчата, сміючи ся, всі її хлопцями, опинвала ся сійгурка, та не стало сили. Гр. Чайч. — Хоч ня довог вопа спротивляла ся, а на сам-кінець, добре, каже, поїду. Кп. — Грім гуркотів, огнями розсипав ся, змагав ся довог дуб, стогнав, не подався си. Б. Г. — А що як Дем'яна свата ти ме, а мати буде сперечать? Лев. — Не можна протв батька опинвати си. С. Л.

Противленіє = змагання (С. Л.), протівність.

Противникъ, ца = супротивник, ця (С. Л.), супорник, ця, суперечник, ця. — Військо супротивниківій вийшло ся біля Корсуни. Кн.

Противный, но = 1. протівний (С. З.), супротивний, но. — Вітер протягну хваляю во два моря зймає, судна ковацькі розбиває. п. д. — А на мори супротивна хвиля вставала. н. д.

2. гідкий (С. З. Л.), огидний, обридлий (С. Л.), обридний, обридливий, мерзений, осоружний (С. Л.), оприкривий, гідко, огідно, брідко (С. Аф.). — Я твачі вие йому казала, що осоружний він мінї, що й глянути на його не можу я. К. К. — Гядко глянути.

Противодѣйствіє = протівність, перешкода (С. З.).

Противодѣйствовать = перечати (С. Л.), на перешкодї, на завадї ставати, робити перешкоду, перешкожати (С. З.).

Противозаконный, но = незаконний, беззаконний, безправний, не слїшний.

Противоземный = супротивлїжний і т. д. л. Противоположный.

Противопологать, противоположить = ставити, поставити навпроти, навпакї.

Противоположеніє = протівність, противостійність (С. Жел.).

Противоположный = протівний, супротивний, супротивлїжний. — Їм забажало побити в противну хату та довідатись хто прайшов. Лев. — Починає гукати батька й матір, бо вони, бач, усі в противну хату перейшли. Лев. — Усі интереси мянї стави супротивлїжними интересамі панів. Кн. — З сіх сїв автор виходить супротивлї-

не тому, що він попереду говорив. Зап. Груш. — Въ противоположную сторону = навпакї.

Противорѣчивость = суперечлївість.

Противорѣчивый = суперечливий.

Противорѣчить = перечати, суперечити (С. Л.), перечковати. — Що скажу — не суперечать, мінї вярте, як своему сишу... Ст. С. — Вони мінї в тім моєнні перечковали. Кочубей. С. З.

Противорѣчіє = переча, переча, суперечка, суперечка, супереччя (С. З. Л.), суперечі. — Нехай буде вчинь-гречка, аби не суперечка. в. пр. — Трапила си суперечі фактів. Пр. — Думка чудна і став в суперечі в правдою. Кн.

Противостоятъ, противостать = 1. стойти, стати навпроти.

2. д. Противиться і Противодѣйствовать.

Противойде = противотруя (С. Жел. Пар.), противлїк (С. Пар.).

Противойдный = противотруйний.

Противуестественный = ненатуральний, надзвичайний.

Противу, противъ = 1. проти, напроти (С. Л.), супроти (С. Л.), супротив (С. Л.), навпроти, насупротив, просто (С. Л.); навпакї, впакї, навспак. — Моя хата просто церкви. С. Л. — Навпакї сонця.

2. протї, супроти; навпрет, насупротивне. — Проти совісті. — Супроти його нема лучшого робїтника. С. Л. — Тая ніж погавий став навпрет мінї дорогу заступать! Гул. Ар.

Противратъ, протсреть, ся = протврати, протерти, прошарувати, обшкортати, обчовгати. — Протерте глазї (про гроші) — процидрити, прожитачвати, прогайнувати і д. Промытывать 3.

Протїскивать, протїснуть, ся = процихати, протїскувати, процихати, процихнути, протїснути, ся, протїсти ся (Мал.), пробгати ся і т. д. д. Протїзкиваться. — Що неса будуть на пів хати — таяї, що й в дверї не процихати. Б. Г.

Проткать, протквуть = д. Протыкать.

Протлѣвать, протлѣть = протлївати, перелївати, протлїти, перелїти.

Протодіаконъ = протодиякон.

Протоерей = протопіп, жінка його — протопіпша, протопіпця, дочка — протопіпшна.

Прото́къ = протїк, течія, невеличкий — перетїк, перетїчок, перетїчка, вширокому місці — плесо, в глибокому — бакаї.

Прохла́да = прохоло́да, холодо́к (С. Л.), охоло́да, пого́жість. — Кмдала Лягів у воду, к чорновій матері на прохолоду. п. д.

Прохлади́тельный = прохоложа́ючий.

Прохлади́ть, ся = д. Прохлажа́ть, ся.

Прохлади́ный, но = прохолоди́ний, не жа́рко.

Прохлажа́ть, прохлади́ть, ся = прохоложа́ти, прохолоди́ти, ся; вихоло́жувати, вихолоди́ти, ся. — Зараз піду, най лпш троха прохоложу ся, бо міні душно. Федь.

Прохласта́ть = проля́сцяти, прохви́скати.

Прохла́нать = проля́скати, крилаи — пролопо́тіти.

Прохлаюта́ть = проклоюта́ти, протурбува́ти ся.

Прохла́нать = прохлі́кати, прорі́жсати.

Проході́мець = пройді́сьвіт, шва́йкало (С. Л.), прова́ра, мартопа́с (Кн.).

Проходи́ть, пройт́й = 1. проходи́ти, пере́ходити, пройт́й, пере́йти. — Тільки пере́йшов міст, як він завалив ся.

2. мина́ти, промина́ти, уплива́ти (С. Ш.), мнџ́ти, промнџ́ти, пройт́й, упли́нути, переверну́ти ся. — Минають дні; минають ночі, минає літо, шелестить пожовкле листа, гаснуть очі. К. Ш. — Мабуть шкода, що без пригоди, мов негода, минула молодість моя. К. Ш. — А як мої рученьки агорнуть ся, тоді твої роскоші мнџуть ся. в. п. — Час-година упливає. в. п. — Чимало літ перевсрулює, води чимало утікло. К. Ш. — Проме́ль скво́зе о́гонь, во́ду и мџ́дныя т́рџ́бы = був у бувальцях, знає що кі́й, що па́лиця. в. пр. — Э́то е́му не проидџ́ть = се йо́у так не мнџе́ть ся, се дџ́рно не мнџе́ (Кн.). — Проходи́ть слџ́бу = одбува́ти слџ́бу.

Проходи́ть = проходи́ти, прома́ндрува́ти, шкандибаючи — прошкандиба́ти, перекџ́ляти, не скоро — проди́бати.

Проходи́ться = д. Проха́жуваться.

Проходка = проходка, прогуля́ння, промашка.

Проходно́й = прохідний; скрізний.

Проходь = 1. хі́т, прохі́д, узенький між будовою — суткі́, суточкі́ (С. Л.). — Двором не йда, а суточками, що поміж хатою і коморою. Кн.

2. прохі́д, просьві́ток. — Не дає міні проходу, скрізь лізе в очі бою. Кн. — Люди очі висми́ють, просьвітку міні не буде. Кн.

Прохо́жий = д. Проходно́й.

Прохо́жий = перехо́жий (С. Л.), прохожа́лий. — Не в нашого сеза, се — якийсь прохожа́лий чоловік.

Прохо́жийничать = прохобза́ивувати, прогосподарюва́ти.

Прохла́живать, прохолоди́ть, ся = студи́ти, простуди́ти, прохолоди́ти, прохоло́нути

Прохохота́ть = прорегота́ти.

Прохрапи́ть = прохроти́ти.

Прохрипе́ть = прохрпнџ́ти.

Прохрама́ть = прошкавдиба́ти, прошкптитџ́ати, прокульга́ти.

Процара́пывать, процара́пывать, процара́пывать = продрџ́пувати, продрџ́пати, прошкря́бати.

Процарство́вать = процарюва́ти.

Процвџ́тати, процвџ́теть = процвџ́тати, проквіта́ти, квіта́ти, ся, процвџ́сти́, проквіта́ти. — Як я буза молодою, квічалась, пшшалась. Б. Ш.

Процџ́нтный = процџ́нтовий.

Процџ́нтъ = процџ́нт, відсџ́ток (С. Л.), відсџ́ток, рост, прџ́рїст, прока́т, верхі́. — Позичали у міських дж́карів та виплачували нідробітнями та відсотками. Лев. В. — Не тільки рост, а й всте пропало. Кн. — Росту ще не виплатив, а стои́ само собою стоїть. С. Л.

Процџ́нтиць = лхварь. — З одної вбогої людави лхварь правни грнші. Зпнк.

Процџ́ссия = процџ́ссия, провід. — Хахай би́к, бо процесня йде. в. пр.

Процџ́ссы = 1. спра́ва (С. З.), по́ва (С. З.), по́зов (С. З.), позива́ння, позиванка, пра́во (С. З.). — Поля вріж, та тівай од позів. в. пр. — Точчалась на суді сьєральнім в Глухові справа Хапенко. С. З. — Кому хочеш позов заложу. Кот.

2. процес, дія.

Процџ́живаніє = ці́діння.

Процџ́живать, процџ́днџ́ть = процџ́жувати, виві́жувати, процї́днџ́ти, відці́днџ́ти, перєцї́днџ́ти, перєпусџ́гати.

Процџ́ловать, ся = процї́лува́ти, ся.

Проца́вкать = пропля́кати, прожџ́кати.

Процџ́сывать, процџ́сать = чеса́ти, вичі́сувати, розчї́сувати, розчеса́ти; продрџ́пати (чешучи).

Процџ́тний = 1. прощї́танний.

2. призна́чений до прочї́тання.

Процџ́ть = 1. помџ́лка в рахџ́нку.

2. прочї́тання. — Для прочџ́ту = для прочї́тання.

Процї́пывать, процї́пнџ́ть = лата́ти, перєлата́ти; пролата́ти.

Процї́сать = д. Процї́сать.

Прочитівати, прочитати = читати, прочитати, начитати, погано — прослебеаувати, вислебеаувати, швидко і не виразно — прохамаркати, прохарамаркати, відхамаркати.

Прочить = примувати (С. Л.), призначати. — Примує єму в сууружество доч свою Марюю Коіфе. С. З.

Прочихать = прохати.

Прочихаться = вічхати ся.

Прочищать, прочистить = прощитати, прочистити, од бур'яну — прополотіти, проспапати і т. д. Очищать.

Прочій = іпший, іпвчий (С. З.), остипій, решта. — Между прочимъ = між іпшим. — И прочее = і так далі, і такє пвше. — Спасієсь двое, а прочіє потонулі = спасієсь двое, остипії (або: а решта) потонулі.

Прочность = міцність.

Прочный, но = міцній, міцно, цупкий, цуико (С. Л.), тривалий (С. Л. Ш.).

Прочь = прич, прічки, геть, до кількох — геть-те. С. Л. — Проти нічки помандрував козак прички. п. п. — Іди, сину, усть від мене, нехай тебе Орда візьме. п. п. — Геть те, хлоці, з шляху — чорт несе свяху. п. пр. — Прочь отъ меня! = геть від мене! — Поді прочь! = іди прочь! — Не прочь = не від того. — Я не прочь отъ атого = я не від того, я вічого проти сього не маю. — Онъ не прочь отъ добраго діла = він не цураєть ся добраго діла.

Прощалить = пропустувати, прожартувати, прожарувати.

Прощарить = вишарити, вишпорити.

Прощаться = проблукати, прошва(є)пдяти, вишкати, витупати.

Проща = д Обманка 2.

Прощеній = минулий.

Прощестіть = прощестіти, ше ієснути, шедігнути. — Часом тільки шієрва шелесте. Кр.

Прощеніє = 1. прощання, прохань, прозьба. 2. прозьба, суліка (С. З.).

Прощенный = проханий. — На проханого гостя багато треба. в. пр. — Проханий шматок горло дере. п. пр.

Прощетывать, прощетать, ся = шепотати, шепотіти, прошепотіти, прошепотати, ся, проташкувати ся. — Прошепотів щось і не розбереш. — Проташкували ся цілий вечір.

Прошибать, прошибать, ся = 1. пробивати, пробити, ся.

2. д. Ошибаться і Промэхивать 3.

Прошиба = д. Ошибка і Прогрешность.

Прошивать, прошить = прошвати, прошити (наскрізь або довго шити), мережка — промережувати, промережати.

Прошиить = прошиити, прошипотіти, про гадюку — прощцати, про воду — пробулюкотіти, проклекотіти, про сало, м'ясо — прошкварчати.

Прошлѣць = д. Провдоха.

Прошлогодній = торішній (С. З. Ш.), прошлорочній (С. З.). — Так він міні потрібен, як торішній сніг. п. пр. — Подат прошлорочних реєстрів. С. З.

Прошлый = минулий. С. Л. — Прощое = минуле, минуше, минушність, минулость. — Не можна було не прарівнити минулого життя України до сучасного. Кп. — І я перший здіймаю шапку перед такою малюстю чоловіка, котрому терер пишу оцю одповідь. О. Мар. — Прощлый годъ = торік.

Прошляндать, прошляться = прошва(є)ндати, прошештати ся, проблукати, противяти ся, проплентати ся, вишкати.

Прошмыгнуть = прошигнути, прохайнути.

Прошмытъ = прошуміти, прогоміити, прогаласувати.

Прошутить = прошуткувати, прожартувати.

Прошущать, ся = прошущати, ся, прошикувати ся.

Прощай, те = д. Прощаться 2.

Прощальный = прощальний, відхійний, відхідний. — П. угощеніє = відхідне, відхожа чарка.

Прощаніє = прощання, рощпрощання, проводи. — Настав час прощання. Ст. — На рощпрощані поцідувались. Кр.

Прощать, простить, ся = 1. прощати, вибачати, пробачати (С. З.), дарувати (С. З.), простити, ся, вибачити, пробачити, подарувати, ся, звідити. — За се діло п тобі не подарую. С. Л. — Не пожаляй мене. Нехай вже Ім Бог звидить. Кп. (Пр. д. це від с. Л. Завищать).

2. прощати ся, попрощати ся. — Прощай, прости! Прощайте! = прощай, прощавай, бувай здоров, будь здоров, прощайте, бувайте здорові! — Прощай, прощай, козаче! Твои дітчина плаче.

вистриб, стрибок, вибрик, перескік. —
Прыжкоміць = плігом, скоком (С. Л.), ви-
 стрибом (С. Л.), висококом, вибриком, пе-
 рескоком. — Він біжить висококом. Кр.
Прыскалка = кровилло, брыскалка.
Прыскаць, прыснутыць, ся = брызкати,
 пірскати, кропіти, брызнути, прысну-
 ти (С. З.), кропіціти, од сьміху — пірх-
 нуты (Ос.).
Прыткіі, ко = прудкіі (С. З. Л.), прўдко,
 швідкіі, швідко, жеткіі, шпаркіі,
 шпарко, пряткіі (Кв.), прўтко, порський
 (С. Л.). — Ой поплава, утко, проти вода
 прудко. н. п. — Він у час меткий, духом
 збігає. Кв. — Шарке хлопця — одна во-
 га тут, а друга в школі. Кв. — Бач який
 пряткіі, наче коза. Кв.
Прытче = пвідче, прўдче, прудкіш.
Прыць = прўдкість, жотобність, швід-
 кість, жвавїсть; бадбѳр. — Пустыць
 коня во всю прыць = пустыти коня на
 взаводи (С. З.), що есть дўху. — Бѳ-
 жать во всю прыць = бігты що есть
 дўху, на всі жылі браты. — А він бі-
 жить що есть дўху і ве озарать са. — Да-
 ляж вони з пекла драга: бва па всі жылі
 брала. З великодної вірші.
Прыщеватый = прыщеватый.
Прыщеватѳть, прыщевѳть, опрыщевѳть
 = прыщити ся, попрыщити ся.
Прыщѳ = прыщ, прыщик, частїше на. —
 прыщі, жабур, жабурыння, від холоду —
 сироты.
Прѳдлий = вапрлий, про дерево — трух-
 лий, трухлявий, про борошно то-що —
 нїдлеглий, алѳглий, прылѳглий. — Прѳ-
 дзе глаза = кіслі бчі, з тавяма очима
 — кислобкий.
Прѳль = прыль, підлѳглысть.
Прѳліе = 1. запрївання.
 2. д. Прѳліе.
Прѳсний = прїсний (С. Жел.), солодкий
 (про воду).
Прѳснѳк = прїснѳк. С. Жел.
Прѳть, взопрѳть, выпрѳть = прїти, упрї-
 ти, впрїти. — Поки не упрїти, поти не
 узїти. н. пр. — Каша добре упрїла.
Прѳ = суперѳчка і д. Прѳніе.
Прѳдѳть, прынуть = д. Прѳгаты.
Прѳдѳніе = прѳдло.
Прѳдыво = прѳдыво; прѳжа; кўжель, кў-
 жївка (С. З.), мїчка (С. З.), шкавка. —
 Бїдна бва одну а древа зїрала кислїчу,
 абулась влѳсты, треба прїсти на грѳбїі мїч-
 ку. З великодної вірші.

Прѳдѳльшнѳк, на = прѳдѳльшнѳк, прѳдка,
 прѳха (С. Жел.). — Тож то Маруса прѳ-
 ка була, що ранонїко вставала, а на подароч-
 ке прѳла. н. п.
Прѳдѳльшнѳ = прѳдѳльшнѳ, прѳльшнѳ. С. Жел.
Прѳдѳ = (волосся, шерстї то-що) — пїсьво,
 мотузка, вервови то-що — стѳлька (С. З.),
 льбѳу — мїчка (С. Л.), льбѳу в 10 жвѳць
 — повїсьво, чѳго плетеного — пѳплїтка.
 — Русьї пасма волосся кругом чѳла. Лев.
 — Пратулѳла вслухѳяєє пасмо волосся.
 Лев. В. — Батїг у тѳр стѳльѳа. — У да-
 вѳдцѳть стѳльѳѳ булѳ жїва.
Прѳжа = прѳдыво (зѳты прѳдѳні).
Прѳжѳка = спрѳжѳка (С. Жел. Пар.), вѳстїж-
 ка, шпень, шїнѳк (С. Пар.).
Прѳжка = прѳдка (С. З.), самопрѳд,
 самопрѳдка, коловрѳт, коловрѳток, прѳс-
 лыца (С. З.).
Прѳмѳхѳнѳк, прѳмѳхѳнѳко = прѳмѳстїв-
 кий, прѳстїсїнѳкий, ко. — Я їзѳв прѳ-
 стїсївѳко до Шевченкового друга. Кв.
Прѳмѳвнѳ = прѳвѳтѳ. С. Жел.
Прѳмѳжѳ = чоловїк щїрїй, прѳстїй, прѳ-
 мїй. — Ідѳтї, їхѳть на прѳмїжѳ =
 навпрѳстѳць, навпрѳшкї, навпрѳяѳць,
 навпрѳмѳць, навпрѳяжкї, прѳямѳцѳм їтї,
 їхѳти, прѳстувѳти. — Коли-б навпрѳстѳць,
 а то обѳїздѳмаи, так і далеко. Кв. — На
 що обѳязѳжѳти, коли можна навпрѳшкї їхѳ-
 тѳ. Кр. — Хѳчш бутї чоловїком, так їдѳ
 прѳмѳжѳ за віком. В. Щ. — Хѳто прѳстувѳ,
 тої в дѳрозї і вѳчѳє. в. пр. — Сказѳть на
 прѳмїжѳ, на прѳмїжѳ = навпрѳстѳць,
 навпрѳяжкї сказѳтї. — Як почѳу таку од-
 повїдѳ Марко, бѳчѳть сам, що мѳвїцем не
 можна, таї почѳв вѳж навпрѳстѳць до його.
 Ст. С. (д. ще під сл. Обнѳжѳть).
Прѳмїть, спрѳмїть = прѳмїти, выпрѳя-
 лѳти, выпрѳялѳти і т. д. д. Вѳзпрѳяжѳть.
 — Дѳтѳ выпрѳялѳв лѳвїзу, докѳ воѳна не
 гламѳлась. Кв.
Прѳмо = прѳво, прѳсто, прѳво, навпрѳ-
 стѳць, навпрѳяѳць. — Він прѳсто вѳзѳвѳв
 йому всю прѳвду. — Ми не лѳувѳлї з то-
 бою, ми прѳсто їшѳлѳ, у пас пѳма зерѳа іс-
 прѳвдѳ за собою. К. Ш.
Прѳмѳдѳшнѳий = прѳмѳдѳшнѳий (С. Жел.),
 правдївїй, щїрїй, щїросердѳчнїй.
Прѳмѳбѳ = 1. прѳмїй, прѳстїй, прѳвѳїй.
 — Прѳста дѳрѳга. С. Л. — Прѳмїй, як ко-
 черѳа. н. пр. — І вїросѳа бузѳвѳнѳка та та-
 ка гѳрна, така прѳвѳєлѳ. н. к. Мѳн.
 2. правдївїй, щїрїй, спрѳвжнїй. —
 П. хрїстїанїнѳ = правдївїй хрїстїан-
 їнї. (Д. Істїннїй і Настѳяїщїй).

Прямокрилий = прямокрилий, простокрилий. — П. насядомця, Orthoptera = прямо(просто)крилий. С. Жел. — У всіх цих комах крила простягають ця прямо вздовж тіла, затим і всі такі комахи прозивають ся прямокрилами. Ст. О.

Прямолінійний = прямолинійний.

Прямість = прямота. С. Жел.

Прямота = прямота (С. Жел.), правді-вість, щірість.

Прямогільник, **ний** = прямокутник, ний. С. Жел.

Прямь = прямота. С. Жел.

Пряник = ширий (С. З.), медовий — медяник, медовник, медівник (С. Жел.), здр. медяничок (С. З.), тонкий, плетений — суслики, здр. сусличок (С. З.), дрібнонько різаний — кришенець, кришанець (С. З.). — Та санові за гіркого медяни купила. К. Ш.

Пряничек = д. Пряник (здр.).

Пряничник, **ця** = медяничник, ця.

Пряничий = медяничий.

Пряности = коріння (С. Пар), пряноці (жорця, явбирь то-що). С. Жел.

Пряний = прявий, правийший, корінний.

Прялица = д. Прялка.

Прясло = прясло (д. під сл. Звено).

Прясть, **спрясть** = прьсти, попрьсти, папрьсти, шерсть — куделати, вал — валити, взаємно — відирядати, відирьсти, почать — розирядовити ся. — Чи я ж тоби не направа за рік три почаня? Оди прада, до Різдва... и. п. — Прясть ушами (про коней) — насторожувати, насторожити уша.

Пряване = ховання.

Прятать, **спрятать**, ся = ховати, крітити, хоронити, сховати, укрити, схоронити, ся, переховувати, переховати, ся. — Спасибі в кишені не ховають. и. пр. — Край, ховай погаве, а воно так глане. и. пр. — Коли грім кого вбьє, то кажут, що під ним чорт ховав ся. и. пр. Гр. Чайч. — А ви гроші в свою сарваню ховаєте. Лев. — Щоб де було свій край складати, та всякую бакалію ховати, комору збудував. Б. Г. — Трава степова, де ве глань, розлягать ся, аж військо в траві тій ховаєт ся. Гр. Чайч. — Сонця не видно і птвця ховаєт ся, дерево гріано під вітром ламаєт ся. Ал. — Чого ж воля там шукають, що там схоронили? К. Ш. — Віп мабуть скоро прийде, а топер переховуєт ся у лісі. Ст. Х. — Що дня він мед тгав та в берлозі ховав. Б. Г.

Пряха = д. Прядильщяца.

Псазомник = псаліста. С. З.

Псазомник = псазомник, дяк.

Псазомь = псазом, псалма. — Так з половни псалма і читає. Ки.

Псалтърщик = псалтърник.

Псалтърь, **псалтърь** = псалтърь.

Псарный = псарий. — П. дворь = д. Псарня.

Псарня = псарня, псарня, псарня, псарня (С. Жел.).

Псарь = псарь, лівчий, собачник, догажачий, псар, псарник (С. Жел.). — Хортах, і гоцми і псарим. К. Ш.

Псава = 1. собаче хвьясо.

2. псава. — Смердить псиною.

Псаиза = д. Паслень.

Психический = психичний.

Психологический = психологичний.

Психологъ = психолог.

Псица = сўка, сўчка, псиця (С. З.). — Тоті псиці вловиці поскакали до пшениці. и. п.

Псовый = собачий, псачий. — П. охота = полювання (С. З. Л.), лівви, влівви, ліввєство (С. Жел.). — Пр. д. під сл. Охота. Псова = шобуді, парші.

Птаха, **пташка** = д. Птіца.

Птенецъ, здр. **птенчикъ** = птеша, здр. пташатко, пташеня, здр. пташєвятко, писклі, голонупок (С. Ж.). голонупчок (С. Аф. З. Л.), пунцьвірок (С. З. Л.), пунцьвірок (С. З.), горобин — горобиня, тко, заплі — чапливі, тко і т. д. — Ой пунцьвіронку Купадоне! Кот. — Повадерав з гнїзде голонупків. — Дітки мали — пташенята, на кого їх покину. Ки.

Птіца, здр. **птічка** = птіця, птічка, птіха (С. З. Л.), птах (С. Л.), здр. пташка, пташина, зб. птаство (С. З. Л.), дітське — тіття, тітїнька, тітїчка. С. Ш. — Лучче итїти на сухій тїльці, як в золотій кїтїні. и. пр. — Летів птах о семи ногах. и. а. — Пташки сьпвають. — А озера кругом гани поростуть, веселим птаством оживуть. К. Ш. — Домашня птіца, дворовий птіцы = доміве птаство (С. З.), дробича (С. Аф.). — Бач, сїмляка самої дробичи вихожи. Лев. В.

Птицеловия = д. Западий.

Птицеловство = пташинство. С. Жел.

Птицеловъ = пташинь, птичар. С. Жел.

Птіція = птічий, птаський (С. З. Л.), пташиний (С. Жел. Л.), пташачий (С. Жел.).

Птічий дворъ = пташня. — Птічєс гнїзде, рос. Neotia Nidus Avis Rich = миколайці, прїворотень. С. Ау.

Птічка = д. Птіца.

Пта́чикъ = 1. пта́ший.

2. пташий, пташаря (С. Жел.), ко́бець, куча. — Пакупи гусей повий жець.

Пта́шниця = 1. пташниця (С. Жел.), дро-бінниця (С. Аф. Жел.).

2. пташві і т. д. д. Пті́чникъ 2.

Пта́чня = д. Пті́чникъ 2.

Публіка = публіка, публічність (С. З.). — Як ти колись на світі жив та щиро публіці служив, так публіка тобі живому квіт-ки видала як солому, а смер, артисте-пе-бораче, то й байдуж. Ос.

Публікація = оголошення і д. Объявлі-нє і Обнародваніє.

Публіковати = ясувати і д. Объявляти і Обнародувати.

Публічний, по = публічний, приклад-ний, по, не (С. Л.), принародний, не, вселюдний, приселюдний, по, не. — Ганьбила п його і на самоті і првлюдо, а він хоч би очок жоргнув. Кп. — Хто скаже првселюдо мій слово: брешеш? Ст. Г. — Певно той бевкпу би првселюдо і про хабарі. Лев. В. — **Публічний дозъ** = барділ, бурдєй (С. Ш.). — **П. жєнщина** = д. Непотрєбщина.

Пуга = гўзка (в яйці). — Розбив гузку, та тоді й постави яйце.

Пугавце, пугало =, страшило (С. Ж.), страшище (С. Ж.), страшидо, стга-хонуд, оцудало (С. З.), лякало, лякай-ло, хоха, машкара (С. З.), жаря, жаца-пўра (С. З.). — Страхопудом про мене бу-ла не щирість людськ. Кп. — Наче опуда-ло на городі. Кр. — Отне про горобця бу-де лякало. Кп. — Кажуть страшний віи, а не примітив слога лїкайла. Кп.

Пуганіє = ляканія, жаханія, страхан-ня, полоханія.

Пуганий, пуганий = ляканий (С. Л.), по-лоханий. — Пуганная ворона п кустя бойтєя, п. пр. = лякана ворона кущя бойтєя, полоханий гєць і шєнка бойтєя. п. пр.

Пугати, ся, испугати, ся, пугати = ля-кати, ся (С. З. Л.), жахати, ся (С. З. Л.), страхати, ся (С. Л.), полохати, ся (С. З.), торощити ся, про кошею — харпудити ся (С. Ш.), алякати, ся (С. Л.), сиолоха-ти, ся, вжахати, вжахнути, ся. — Все у вечері лякає. п. к. — І даремне лякати ся не треба. бо верелканий чоловік завжди зробить дурість К. К. — Як чорт хреста жахаєт ся. п. пр. — Ой ходив я на улицю, тай тепера каюсь, полюбая п дівчапопку, аж ві сні жахаюсь. п. п. — Побачила, що так полоха Еол спина, що аж загляв. Кот.

— Не вишкайте, не полохайте, пєхай вова к дому прикивє. п. о. — Що стає царя-на підїзжати, то кїнь так і харпудати сп. п. к.

Пугати, пт. Strix Bubo = пугач.

Пугвица = д. Пўговица.

Пугливість = лякливість, жалливість, полохливість.

Пугливий, во = лякливий, во (С. З. Ж.), жалливий, во (С. З. Л.). жєхно, полох-ливий, во (С. З.), бєязквий, єо (С. Ш.), страхоудливий, тороплєнный, хара-пудливий. — Заєць єсть лягливий. С. З. — І розгонив Турок, наче сокія голубів ля-кливих. Ст. С. — Дрїжить, жахаєт ся, за матірью вїтва. Чого-ж, як та, і ти жахав-вал така? Гул. Ар. — Пія березую дрім-лявою стоїть дїачина Марина, мов та сер-ца полохливая. Мова. — Віи зєваєт ся помїж щодєшними злєгодїями і полохливим шастям. С. З. — Стовала довго тороплася. Кот. — Харпудливий кїнь.

Пугнўт = д. Пугати.

Пўговица, пўгонка, пўговичка = гудя, гудзак, гудзичок. С. З. Л. — Гудъ, па-пе, та пе вам, застебуєт ся б — та пе дам. п. пр. — Срібним гудзом рущицю набити. п. п. — Ти мїні не тїкай, бо мене царь гудзкамп обтиняв. п. пр.

Пўговочникъ, па = гудзикарь, ка.

Пўговочний = гудзиковий.

Пўдель = 1. пўдель (особливо породж собни). 2. мах, обжах (охотницькє).

Пудовикъ = пудова гїря.

Пудовий = пудовий.

Пўдра = пўдра, борощєце. — П. сєхар-ная = побїл.

Пўдрити = порощити, посєпати, прися-пати (пудрою або чим таким). — Пўдрити, павўдрити голову = мїлшити, павїлшити голову. чуба. шїю. — Памєлнї Яому шїю добре, вдругє тая не робити ме. Кп. **Пужати**, пужливий = д. Пугати, пугливий. **Пузайп**, пузачникъ = пузайп, пузан (С. З.), вдр. пузанчик, черевань, барїло (С. Ш.). — Та вчити впуку пузачника чолом оддавати. К. Ш.

Пузантєя = д. Пузайп.

Пузєтїий, пузєтїий = пузєтїий (С. З.), че-ревєтїий (С. З.), брутїтїий (С. Ш.), ба-рїлькувєтїий.

Пўзо = пўзо, чєрево. С. З.

Пузєц = пўзєц, чєревец.

Пузырєкъ = 1. д. Пузырь (вдр.).

2. бєшка, пляшєчка. С. Л.

Пузыряться = 1. пудити ся, єдвїгати ся,

- пускати бубльбашки, бублькати (С. Ш.).
2. бундючити ся, шндючити ся, индичати ся (д. Вазничать).
- Пузырстый, пузырчатый** = пухырстый, прищуватый. — Якесь пузырасте шло, цо я не видю нічого. Ър.
- Пузырь** = 1. пузырь (С. Л.), пухыр.
2. на воді — бубька (С. Л. Ш.), бубьба, бубьбаха (С. Ш.), здр. бубьбашка (С. Л. Ш.), на воді або а мила — бавька. — Бувьки пускати. — Бувька від носом. С. Ш. — Мов бубьбашки у чаууі клеочуть. Гул. Ар. — Чоловік на світї, як бавька на воді. н. пр. — Пускати мыльвые пузыры = бавьки дуть.
3. пухыр, михур, здр. михурчик (на тілі). — На пальчыках михурчики замуляла — бігла на тік, мильскому показала. — На цо ж тобі, моя мила, працювати, на пальчыках михурчики замуляла? п. п. (Д. під сл. Роддырь).
4. бавька. (С. Ш. — Візьми во бавьку, та наברי ноги. С. Ш.
- Пукать** = пукатька. — Зробив а бугави пукатьку.
- Пукать, пукнуть** = пукати, тріскати, пукнути, тріспуть, луснути.
- Пукля** = д. Вукля.
- Пукля, пучек** = пук, пучок, пукто то-що — жут, жуток (С. Л.), тютюну, шовку, бісру — б.нт, бунтик (С. Ш.), тютюву — палүша (С. З.), льову — горстка, лоза на гайт — скрутень (Мав.), соломи — крутень. (Пр. д. під сл. Клокъ).
- Пучавый** = кулешый
- Пучечный** = кулеш(ч)ный. — П. сунка = кулеш(ш)ница. С. З. Жел. — З трома шабелътасамиі кулечницами козацькими. Л. В.
- Пучка** = д. Пуля.
- Пузырваіаторъ** = присказка.
- Пузырваіировать** = прискати, розпилити.
- Пульсь** = живець, живчик. — Ваа лікаръ за руку, шулае живчина, чи бье він. Кн. — Держав все руку на живчику. Зап. — Лікаръ кадасть ся до його і подержавши живчача: вже вмер, вже. Зівьк. — І не бье вже а жилах живчачи самостійного життя. Мона.
- Пуля, пұлька** = кұля, кұлька. С. Л. — Не можна гдержати кулі, кола вона вже вискочила а дула. К. К. — Три арматы а достатком пороху до них і куль. Л. В. — Стрілець стрілае, а Бог кулі востать. н. пр. — Лить пули = брехати, теревені правити, торочити.
- Пулярда, пулярдка** = кұрка холода та жарва.

- Пунктъ** = 1. артикул (С. Ш.), пункт.
2. пункт, місце, стапавище, постать, головнше — осередок. — Каін був би осередком, де-б айбрала ся рада загальна. Кп.
- Пунктірование** = точкованья. С. Жел. Ш.
- Пунктіровать** = пунктовати, точковати (С. Жел. Ш.).
- Пуночка**, пт. Embariza nivalis = посьмітїох (С. Пар.), сусідка (Катеринос. Чайч.).
- Пупцовый** = ясночервоный.
- Пуншт** = пуншт (С. З.), міцний дуже — ведмедк. — По трахтирах пуншт пала. Кот.
- Пупавка, пупавник**, рос. Anthemis = ромен, руйянок. — Пупавка Рязская, A. tinctoria = бабки, жовтїло, гвоздїки польовї, нагїдки польовї, ромен. С. Ап.
- Пуповина**, Funiculus umbilicalis = пупець, пуповинья (С. Жел.).
- Пупковідный** = пупковатый.
- Пуповникъ**, рос. = 1. Scabiosa arvensis — наголоваток, огірчак, снїявка, свербіжница, кұпалка, христова паличка (уар.), Жовтїльница (гал.). 2. Alisma Plantago L. = жовник, шильняк, башник, водяний попутник. С. Ап.
- Пупокъ** = д. Пуць.
- Пупочный** = пупковий. С. Л.
- Пуць, пупокъ** = пуц, пупець, пупик.
- Пузырвакъ**, рос. Tarilis Anthriscus Gärtn. = опұцьки, свербігуз. С. Ап.
- Пузырь, пузырешекъ** = пухыр, прищ, прищик.
- Пуцьишь, пұцьишьекъ** = пұцьянок, пұцьяшок і д. Пучка 2.
- Пұргъ** (сібирське) = д. Вьюга.
- Пурпуровый** = пурпуровий, багровий. С. Жел.
- Пұрпуръ** = пурпур, багрєць, багрїнь. С. Жел.
- Пускай, пусть** = вехай, хай, най, бодай. С. З. Л. — Ой полети, галко, де мій рідний батько, — вехай мене одвідае, коли йому жалко. н. п. — Ой хто дочок має, пехай научас, пізно до ворчонки пехай не пускае. в. п. — Нехай мене тай не жде, нехай собі за мїж йде. н. п. — Нехай мене той голубить, котрий мене вірно любить. н. п. — Хай не а а він ні а хазяїстаї цаста, аї а домі од дітей поїстї! Бодай зхирів з своїм родом цілїм! Ст. С.
- Пускание** = пусканья.
- Пускать, пушать, пустить** = пускати, пустиїти і д. Впускать, Выпускать і Отпускать. — Пусти ж мене, полковнику, іа полку до дому. н. п. — Туди не пускають.

— Виястив птачку на волю. — Пускати п'яну = пинити. — П. пиль в'глаз' = ману напускати, туману пускати, туманити. — Бач! якого тумалу пускає своєю червоною шапкою. Кв. — П. росткй, почкн = бростити ся, набрунькувати ся, побростити ся (Пр. д. від сл. Почка). — Пустити мову, в' огласку = пустити поговор, розголосити, роздавити. — П. корнн глибоко = розкоренити ся, порозкоринювати ся. — П. по міру, с' сулюю = зийщити, в старці пустити. — Пускаться = вдавати ся, вкидати ся (д. Предаваться З). — Ой Грнцю не вдавай ся у дурняцю. п. п. — Пуститесь на авось = піти навмання, пустити ся на гала-на бзд. — Пустя ся на гала-на бала, тай збув ся вола. Кп. — П. на провволь' судьбн = пустити ся б'ерега. С.Ш. Пустельга = 1. пусте, дурниця, бредня. 2. шт. з породи яструбів, *Falco tinnunculus*. Пустить = д. Пускати.

Пустовать = порожнювати (ва пр. посудина), Пустовати (ва пр. хата. С. З), облогувати, вакувати, ся (про землю), безлюдувати (про людей). — Давніше тм стая хатина, та згоріла, — тепер місце вакуєт ся. Кр.

Пустодомъ, пустодомка = недбалниця, недбаха (сп. р.), недбайло. — Недбалниця — гірше п'явиці. в. пр.

Пустое = пусте, дурниця (С. Д.), дарма (С. Аф), бредня. — Дарма що лав, він не бвти ме. С. Аф.

Пустозвонъ = д. Пустомеля.

Пустой, путо = 1. порожній, пустий, путо. — Порожня бочка гучить, а повна мовчить. и. пр. — Перша світличка порожня, аовсім без м'єблн. Кп. — Хоч в голові путо, та в кишені густо. п. пр. — Путо къ карнямъ = вітер в кишені. — У сльмх у нас вітер в кишені ходять. Кв. — Сь пустыми рукамы = з порожніми рукамы, порожняком. С. З. — Пустой домъ = пустка. С. З. — Пустку вагонити нема лому. К. Ш. — Пустое м'єсто = пустьір, пустка. С. З. — Верну ся із наймій господарювати в пушту. Куліш. С. З. — П. зерно = пушйна. — Перетона зерно, пелай пушйна одійде. — Пушину й маленький вітер знесе. — С'яз добре зерно без пушйна. Кв. — П. ор'єхъ = холостий, шокл'ак, з дірочкою — свистун. — П. огурець (солоний) — пл'юскний. Кр.

2. даремний (С. Д.), марний, порожній

(С. Д.); пустий, порожній, педодільний. — Даремив падин. — Марпа првн. — Порожня тому падин на Запорожці. Л. С. — Для спасенія душі, а не для якогось щеславія і порожней хвали. Б. Н. — Пустяи тра'та вр'ємени = марнування.

Пустоборіи = дармоїд.

Пустомельиъ = базікати, верати, торбачити, теревені пр'авити, точити, плесті, теревенити, вар'язкати, мл'оти не знят'що.

Пустомеля = базікало, балісник, лепетень, мелун, дурноліп, торохтій, ка (Сп. С. Ш.), талахай, ко, ка (С. Ш.), цокотун, ха (С. З.), вераїця, марнословець (К. Св. П.). — Лепетень лепече, в дуреч' слуха. и. пр. — Вабачайте йому — воно у нас таке... дурволян! усе язиком меле. Кв. — Ой за л'ісом, за пролісом талахай кричати. (п. з. = гусак). — За білими беревами талахайко Павтелико свище. (и. з. = зуби та язик). — Ой живи ви, цокотухи! Кв.

Пусторбелъ, рос. *Sambucus racemosa* L. = був, червона бузина. С. Ав.

Пустосвятъ, пустосвятка = святаша, св'ятенниця (Лев.).

Пустословить = теревенити і т. д. д. Пустомельити.

Пустословіе = теревені (С. Ш.), побр'єх'єпка, базікання.

Пустословъ = д. Пустомеля.

Пустота = порожнява, порожнєза, пустота (С. З.). — І на возі, і в хагі, і в гол'ові у його порожєча. Кв.

Пустоцьвѣтъ = пустоцьвіт.

Пустошка, пр. *Utrera erops* = б'удд.

Пустьошъ = 1. пустьір, пустка. С. З.

2. дурниця, теревені і д. Вадоръ.

Пустыняиъ, ца = пустельник, ця (С. З. Л.) і д. Отшельникъ.

Пустыниицескій = пустельняцький і д. Отшельническій.

Пустыножитель = д. Пустыняиъ.

Пустынный = глухий, безлюдний, пустельний. — На безлюдному острові. — Завіс десь на острів пустельний. Ніц. — Округ вовки і пустельні лєви блукали. Ніц.

Пустынь, пустыня = манастір (десь в глухому місці або нештатвий).

Пустыня = пустий, пустеля, безлюддя. — І дєбрь-пустыня не ползат, с'яїлюцю водою зм'ята, прокиньєт ся. К. Ш. — Чи то, Боже, твоє вола, чи нещесна моя доля, що я вік живу в пустині, літа трачу без друшнн. п. п. — Оа чи м'єл' вдову брати,

чи вдови дівчину, ой чи мій пустити си и пустую пустяю? п. п.

Пустырник, рос. *Leonurus Cardiaca* L. = глуха крошівка, сіндра. С. Ан.

Пустыр = пустыр, пуста. С. З. Л.

Пустышка = дурниця і т. д. д. **Пустык**.

Пусть = д. **Пускэй**. — **Пусть-ка** = пехай-лви, лишень (С. Л.). нехай-по. —

Пусть бы — нехай би, хай би. С. Л. —

Пусть сго = нехай собі, дарма. С. Л.

Пустеть = пустіти, безлюдіти.

Пустяк, частіше мн. **пустаки** = дурниця (С. Л.), дарма, бредня, шаль, про яву вещь — абш-що, абшциця, покідько, покідьків брат, про розмову — теревіві, баліси, пісевичання, не-відь-що, не-зпять-що. — Бредня! А й досі як згадаю, то серце плаче та болить. К. Ш. — Як би не пісок, то-б шаль довези дуба. Хар. — Це така абшциця, що не варг і казати.

Пустячат = д. **Пустословити**.

Пустячий = абш-який, нікчемний. — Що любов і все таке... дурниця, нікчемня. К. Ш.

Путаниця = п. путаниця, путанія, путаниця, хішанія, хішанія. — Щоб не було часом путаниця та непорядку. Лев. — Землю поділяли на душі, а тепер що-году й переїди, та й пішла путаниця. Хар.

Путать, ся = 1. (снўтати, ся) — плўтати, заплўтати, снлўтати, поплўтати, ся. — Поплутави сити.

2. (внўтати, ся) — внлўтувати, втручати, внлўтати, ся (д. **Внўтати** 2).

3. (напўтати) — торочити, молоти, верати, наторочити, намолоти, наплўтати. — Намолов такого, що й не розбереш.

4. (спўтаться) — мшати ся, плўтати ся, збивати ся, змшати ся, заплўтати ся, збити ся. — Говорив багато і довго, та все якось збивав ся. — **Пўтати сьдѣ** = ключковати.

Путеводитель = провідник, поведарь і д. **Проводник**.

Путеводный = провідний. — В моім першівтнім жатті ти була провідною зорею. О. Мир.

Путевія = дорожній, подорожній.

Путейскія, **путейск** = урядовець відділу „Путей сообщенія“.

Путешествник, ца = мандрівник, ця, м(в)андрівець (С. Л.), мандрівничий, подорожній, ня (С. З. Л.), странній, странья (С. Л.). — По тіх боці Дієстра мандрували два мандрівники. п. п. Б. — Щоб подорожній не був порожній — треба його пагодувати. п. пр.

Путешествовать = мандрувати (С. З.), вандрувати, підорож, до Сьв. міст — проща. С. З. — Узяв жінку у торбинку, та й пішов у мандрівку п. п. — Спасав свою подорож до Рахніа. Кн. — Й скомпонував в думках подорож Воагою. Кн.

Путешествовать = мандрувати (С. З.), вандрувати, підорож сирավляти, до Сьв. міст — іти на прощу. — І зійшли ся пан з Іваном, по світі мандрують, разом ідять, розмовляють, разом і почують. Руд. — Й не хочу крамарювати, п хочу мандрувати, сказав Робізов. Чайч. — Ходім в помя мандрувати, будеш ти знати, що в містах чувати. п. п. Б.

Путло = пўто, на птвь — бёркальці. — Звязав ноги путом.

Путник = подорожній, странній. (д. **Путешественник**).

Путный = пўтний, пўтячий. — Нічого путнього з його не вийде. — Хоч би пўтячий чоловік був отой Розумовський, а то зовсім ледадий. п. о.

Пўты = пўто, мн. пўта.

Путь = 1. путь, дорога, шлях. — В. С. побавгословив мене в далеку путь. Сял. — Та заходять ся рептунаць вози в далеку дорогу. К. Ш. — До Бога великий шлях, а до пска маленький. п. пр. — І не версговат, а зольний, широкі скрізь шляхи сьвяті простелять ся. К. Ш. — На обратномъ пути = вертаючись, поворітма, повертом. — По пути = по дорозі. — Зайхав до його по дорозі, вертаючись до дому. — **Водянийъ путь** = водою. — **Сухийъ путь** = суходолом, по земля, румом. — Іхали суходолом, плавав водою, знов суходолом. Кн. — Направлені були румом против нас. Коніс. С. З. — **Млечный путь** = д. **Млечный**. — **Первый путь** = первозімля. — **Ступити на скозький путь** = ва слизкѣ, на слизкў понасті. — Пап Тури тут на слизкў понав. Кот. — **(Сбитъ, ся съ пути** = збити ся з дорозі; збити, ся з плїгу (С. Л.), а пантелику, апагелічити ся.

2. **путій** (С. З.) і д. **Прокъ**. — Нежа Етеві путія. Кот. — Довезта до путія. С. З. — Не буде путія з його. Кн. — іс неде до путія. Кн. — **Безъ пути** = даряве, без путія. **Дарма**; **пдто**. — Він робить без путія. С. З. — Він дарма сердить си. — **Будеть ли какой путь въ стоиъ** = чи вийде в цього що пўта? — **Что въ томъ пути** = яка корість з того? — **Путь** = добре, хорошенько, до путія. — Добре його вилав. — **Наста-**

вить на п'уть = навчїти, напутїти. — Напутив його, ни треба між людьми поводитись.

2. спосіб. — Тільки таким способом і можна зробити. — Мокрий, сухой п'уть = спосіб обробітки металів водою чи огнем.

Пухляньскій = пухкеньскій.

Пухляна = пухляна, пухлятина.

Пухляй = 1. опухляй, розпухляй. — Розпухла пика.

2. пухкій, пухлятий, пухвастий. — Пухка палпича.

Пухляк = 1. пт. *Parus cristatus* = Чубатка. С. Жел. Пар.

2. рос. *Daphne Mezereum* L. = вівче ліско, ягідки, вівчі ягоди. С. Ан.

Пухнуть, распухнуть = пухнути, розпухати, напухати, розпухнути, напухнути.

Пуховік = пуховік, пуховиця, постіль пуховая, перина пуховая. — Стеде вона пуховую пуховицю. н. п.

Пуховина = пухівка.

Пуховый = пуховий.

Пухъ, пумокъ = пух, здр. пумок, у животяни на череві — почеревина. — Въ пухъ = геть чисто, зовсім; до краю, до щенту. — Геть часто все прощиврив. — Розорив ся до щенту. — Проторгував ся до краю.

Пучеглазїть = витріщати ся (С. З.), вичрпати очі, витріщати баньки, п'ясти очі (С. Л.). — В верцадо очі все п'яла. Кот.

Пучеглазничать = гави ловити, витрішки ловити, продавати. — Слухай, Катрел годі тобі витрішка ловати. Кн.

Пучеглазый = витрішкуватий (С. З.), дубатий, вичрпуватий, банькатий, перлобкий (С. З.).

Пучеглазъ = 1. банькач, витріщача, оканъ, виторопень і д. Пучеглазый.

2. тава, зівайло, роззява.

Пучѣтъ = д. Пухъ (здр.).

Пучина = ввр; безодня (С. Ш.).

Пучить, ся = адизати, надивати, ся і д. Вспичувать. — Пучить глаза = д. Пучеглазїть.

Пучки, рос. *Heracleum sibiricum* L. = борщівник, козел. С. Ан.

Пучковый = пучковий.

П'уша = пух (овечої, козячої та інших животя овин), на череві — почеревина.

П'ушечный = гарматвий (С. З.), гарматовий; арматвий (С. З.).

П'ушій-тый = пухлятий. — Пухлятий звірюк.

П'ушїть, ся = 1. (оушїть) — обляговувати, облягувати, обшїти хутром.

2. (распушїть) — длати, дуже — кобенити, коренити, вїллати.

3. (оушїться) = д. Оушїться 2 і 3.

П'ушка = гармата (С. Аф. Л.), армата (С. З.), поб. — гарматиче. здр. — гарматка (С. Аф.), п'ушка, особлива — гаківниця.

— Обступили город Узмань, поробили шанці, як вздали з семи гармат у Середу араңці. н. п. — А вже підпалил, як вазсе, то хоч котї гармати — і усом не моргне. К. Ш. — А ових гармат 200 штук узяли. Л. С. — Хоч по двї гармати набїрайте, тую гаєру з грїзної гармати правїтайте. н. д. — Лїд кришїй, хоч гармати котї. н. пр. — У городі у Глуховї стрельзули а гармати — но по одній козаченьку вапалакала мати. н. п. — І армати построїли: на них спїж четверту частъ в званїю во всього панства московського з церквї збрано. Л. С. — Три армати з достатком пороху до них і куль. Л. В. — 12 пар пушок вперед себе одїслав, а ще сам а города Чатрина рушав. в. д.

П'ушкарєвъ = гармашіп.

П'ушкарскїй = гармашєвїй, п'ушкарскїй.

П'ушкаръ = гармаш (С. З.), п'ушкаръ (С. З.).

П'ушайкъ = д. Одувалчикъ.

П'ушница = полѡва (д. Мьяїна).

П'ушной = 1. хутряний.

2. полѡвьяний.

П'ушокъ = д. Пухъ (здр.).

Пушъ = 1. пух. 2. хутро.

Пуща = п'уща (С. З.), нєтра (С. З.); гущина, гущавина (С. З.), густвина. — По пушач та по ветрах. в. д.

Пушчатъ = д. Пускатъ.

Пуще = гїрше (С. З. Л.), гїрш, бїльше, бїльш, над. — Не слуха жаба, дметъ сп гїрш, — все думає, що стане бїльш. Б. Г. — А він ще гїрш почав крчати. С. Л. — Пуще всегѡ = гїрше всегѡ, бїльш усьѡго, над усє.

Пхать, ся = д. Пихать, ся.

Пхивѡвникъ, рос. *Agistolochia Clematitis* L. = фїлїльник, фїлїльник, фїлѡвник, хвалїльник, царська борїдка. С. Ав.

Пхнўтъ = д. Пихать.

Пчєла, пчєлка, ком. *Apis mellifera* = бжолка (С. З. Л. Ш.), бджолка (С. Аф. З. Л. Ш.), пчолка (С. З.), здр. — бжїлка (С. З. Л.), бджїлка (С. Аф. Ш.), бджїлочка (С. Ш.), бжолєвїя, тко (С. Ш.), пчїлка, вб. — бжолка, бжолїята, у кожному рою — матка,

трутні і робочі бджоли, рій без матки — бєзматєнь, бжолы, переганї в другий улик — перегїн, вилїт молодих маток — прїгра. — Догодуї бжолу до Івана, то убере тебе, мов пана. н. пр. — Чужї, брате, сестри а дому Божого їдуть, усі ак бмїлочки гудуть. н. п. — Що багатий — хто того не знає? два мляни, три плагї добрі і бжолята мав. Мова. — Молоді бжолы спершу у добу годну вилїтають тїльки на прагру. Ст. О. — Коли рїй великий, то там буде не менше 50.000 бджолы, але ж вона не вся однакова. У кожному рою тїльки одна матка, бо справдї вона вїби та матїр останім бжолом. Потїм — скїльки сот трутїв; це самчїня, без яких матка не плаза б ячюк на росплїд. Всї оставї робочї бжолы. Ст. О.

Пчелїнець = д. Пчеловодь.

Пчелїний = бжолїний (С. Аф. Ш.), бжолїний (С. Аф. Ш.), бджолівий, пчолівий. С. З. — Треба вставити бжолїну вощину. Ст. О. — Пчелїна трава = д. Пчелїникъ 2.

Пчелка = д. Пчелї (жр.).

Пчеловодство = бжолїрство, пасїшництво, пасїшникуванїя (С. З.), пчїльництво. — Дуже в пасїшництї кохав ся. н. о. — Через недостачу землї пчїльництво пїдувало. Ки. — Знати, що тодї село кохало са в пчїльництї, в пчїльництва жило, а тепер — 4 пасїки на все село. Ки. — Занїматься пчеловодством = бжолїникувати, пасїшникувати (С. З.).

Пчеловодь = бжолїр, бджоловодєць, пасїшник (С. З. Л.), в лїсї, що користуєт ся дикими бжоломи — бортник (С. Ш.), бортяник. — Заможнї бжоловодцї мають у себе сїяного вулика. Ст. О. — Через свою байдужїсть не роблять пасїшники і всьото впшого, що треба, а від того инодї за зїмвлю їм всі улики звїзвєт ся. Ст. О. — Быть пчеловодомъ = пасїшникувати. — Пробїть п. = пропасїшникувати.

Пчелоодь = д. Кобець.

Пчелїникъ = 1. пасїка (С. З. Л.), бжолїникъ (С. З.), пчелїня (С. З.); де ставлять вулика на зїмвлю — омшанїк (С. З.), тїмник (С. Ш.). — По тямнї місцям, де по близу пасїки не мав води, неодмінно треба ставити у пасїцї свїжю воду. Ст. О. — Не велика у його пасїка була: бїльш 30 пївїв на зїмвлю до омшанїка не ховав. Ки. — Кажуть людє, буцїм треба виймати бжолу з омшанїка не Вязовїщеня але бжолї треба не Вязовїщеня а доброй годїни. Ст. О. 2. рос. *Mellissa officinalis* = кадїло, медовка. С. Ан.

Пчелїний = д. Пчелїний.

Пшеница, рос. *Triticum L.* = пшеница, жр. пшеничка, пшениченєка. — П. яровїя, *T. aestivum* = ярїва, ярка. — П. озїмая, *T. hyberum* = озїмина. — П. остїстая = усатка, вусатка (Гал.). — П. безостная, безусая = гїрка (С. Аф.), голька, стрижачка (Гал.), угорка. — П. африкїанская, *T. durum Desf.* = арїзатка, білотурка, чорнотурка, кубанська — кубанка, пшевица зїмана з житою — суржик, суржанка, суржанок. С. Ан. — Роди, Воже, жито, пшевицю, всякую пшеницю. З віршї посїпальнїкїа. — Ой там удївовька та пшевиачєцьку сїа. н. п.

Пшеничка = д. Кукурїва.

Пшеничїний = пшеничний. — П. зерно = пшеничїна.

Пшеницьк = пшовїяна каша на молотї і яйцях.

Пшенб, рос. *Panicum miliaceum L.* = прбосо, пшоб (тїльки перше сама рослина, а друге — зерно). Д. теж цїд ся. Прбосо. — Полевбє пшенб, дїкоє, воробїйное прбосо, *P. Crus Galci L.* = плоскїха, собачник. С. Ан. — Сарочїнское пшенб, *Oryza sativa L.* = рїж. С. Ан. — Вези овес до Парїжа, а не зробїш з вїса рїжа. н. пр. — І в Парїжу не їдять хлїба з рїжу. н. пр.

Пшобїний = 1. просїяний. — Просїяна солома. — Пшобїное зерно = пшобїна. 2. пшобїяний, пшїпий. С. Л. — Пшобїна каша.

Пшїжїкъ = 1. пт. *Charadrius gregarius Pall.* — з породи чайок.

2. молодїй блєнь.

3. малюк, привєзок, куцїк, курдупель (С. З.).

Пшїжить = клїйтух забивати.

Пшїжити ся = пишати ся, бундїючїти ся, пиндїючїти ся, пїзати ся (С. З.), видїчїти ся, пїрожити ся (С. З.), пишвїти ся.

Пшїжовїй = клїйтуховий.

Пшїжъ = клїйтух (С. З. Л.), клїнтух (С. Л.). — Дуже великий клїйтух — на салу забїв у рупняцю. н. о. — От се вам затївуло клїйтухом уха. С. З.

Пшїлїніс = паланїя.

Пылать = палатї (С. З. Л.), дуже — палатїтї, палакотїти, бухтїти. — Палаз моя клїна на вїтрї, а я стою, не тїмлю, що ї діати — стеряв ся. Ки. — Човня ї байдакї палаза, сосновї пороми трїщали. Кот. — Мов та свїчка, що палакотїла перед ним шїроким подумьям. Вар. — Сердешпим огнем палаю. С. З. — З її очей палаз ла-

ска до людей. Гул. Ар. — Лютує, аж палає гірвом на нас. Кв. — Коханям чистим до України палала Тарасова душа. Кв. (Д. ще під с. Пламеніть).

Пылина, пылінка, пыліночка = порошнина, порошника (С. З.), пылина, пылінка, пылюжійка (Сп.), пылчок. — Тут вона і порохина не пропаде. Ос. — Чого-ж давши ся на порохину в оці брата твого, ломаки ж у своїм оці не чуєш? К. С. П. — Чи нема у тебе табаки? Може хоч порохинка яка została ся? в. к. — Візьми міглу та вимети, щоб не було ві плавни. в. к. — Нема муки ві палочка, нема солі ні дрібочка. в. п.

Пыліть = 1. (запыліть) = пыліти, порохіти (С. Л.), куріти, ся (С. Л.), вихорити, запыліти, запорошити. — Ой го не пылі пылали, не тумани уставали. в. д. — Куріть, як чорт дорогою. п. пр. — Поливала доріженьку, тай куріть ся курю. в. п. 2. (напыліть) = пыліти, напыліти, порохіти, напорошити, збіти кұриву.

Пыліть = 1. подумляністий, палкій. 2. палкій (С. З. Л.), гарячий, вогнюватий (Хар.). — Кого-ж до серденька горвута, тулити, якого-ж там коханям палким напоїти? Ст. Р. Н. (Пр. д. ще під с. Пламенний).

Пылко = палко, з запалом.

Пылькость = пал, палкість.

Пыль = 1. боломь, боломінь (д. Пламень).

2. пал, запал, опал, пасья. — Говорив з таким палом, з таким гарячим почуваням. Лев. — Вів се з опалу так зробив.

Пыль = пыл (С. З. Л.), порох (С. З. Л.), поб. — пылюга, пылюка, пылюка (Сп.), що мететься — кұрива (С. З. Л.), кұра (С. З.), кұрево (С. З.), з трухлого дерева — порохий (С. Л.), від борошна — обметиця. — Чи ти, милай, припаз палом чи метелицею? в. п. — Ой помаз дружини йдіте, пылом не пыліте. в. п. — Поливайте доріженьку, щоб пылом не впаля. в. п. — Іх рося холодна мочє, пылюга салпнать їм очі. Мова. — Як порох у оці, так ти міні. С. З. — Не хмара сонце заступила, ве вихор порохом вертять. Кот. — Ой нема ж змого сына, нема мого пая, в вже ж його постілоцька порохом припая. в. п. — По дорозі курєво. С. З. — Опилив ся проти старцін — курява лягає. К. Ш. — А кобила як дремсе, аж курява встала. в. к. — Комак хлиснув нагайкою коня вороного, тай був такий, тільки знялася курява од його. Галуз. — Пустіть пыль вь глаза = д. під с.

Пускати. — Цвєтучная пыль = квітковий, пыл, що бджоли збирають в уликв — обніж (Сп.), утопаний — перга. — Та

жовтецька обніж, яку бджоли несуть а поли на своїх мисочках, це квітковий пыл, що розводить ся в середній квітск, на головках тих пичоток, що там вбачають ся. Цю обніж вони складують в особі чашечки, гарненько її утоптують. Оце й буде перга, якою вона теж годують ся. Ст. О.

Пыльник, Anthela = голівка тичинки. — Кома-ж квітка зовсім розвієть ся, то ті головка самі тріскають си і квітковий пыл розсипать ся кряш по вкідті. Ст. О.

Пыльный, но = кұрний, но, порошно. — Поливали доріженьку, та й куріть ся курю. в. п. — Де борошно, там і порошно. п. пр.

Пырей, рос. Triticum repens L. = пырей, пірій. С. Ав.

Пырейный, пырейчатый = пірійний.

Пыруть = д. пыріть.

Пыро́к = 1. стусан, штурханець. — Дав йому стусана у спяву.

2. шпїця (палачка, щоб звімати кору з дерева).

Пыріть, пыруть, пырь = штірк(х)ати (С. З.), штірхати (С. З.), штрікати, штірк(х)іти, штірхіти (С. З.), штрікніти, шпірніти; штовхати, штовхніти (С. З.). — Шпаруву його ножем. — Пырь ему ножем! = штірх його ножем!

Пытати, ся = 1. (испытать) — пробувати, спробувати, випробувати (д. Испробовать).

2. (попытать, выпытать) — пытати, спытати, попытати, выпытати, розпытати, ся.

3. дознавати, вивідувати, выпытувати на мұках, мордувати, катувати (щоб допытати ся).

4. (попытаться) — пробувати (С. Л.), заходити ся, вжати ся, сікати ся (С. Л.), добувати ся (С. Л.), попробувати, сікнүти ся. — Пробував і вмарювать, та нема удачі. — Пытатси ям одній = не один біг, та спіткнүв ся. в. пр.

Пытка = мұки (С. Жел.), мордування, катування, тортури (С. Ш.). — Гоноріть, як ва мұках. в. пр. — Подвергнуть пытку = взяти на мұки.

Пытливость = допытливість.

Пытливый = допытливий і д. Любопытный і Любопытный. — Усе він хотів знати — допытлива голова була. Кв. — Допытлива голова у хлопця; усе йому треба дійти: з чого воно і як воно. Кв. — Роман подывив ся на неї допытливими очима. Лев.

Пыхтей = пыхтій.

Пыхтеть = пыхкати.

Пышати, пыхнүть = 1. салпати, сопті, со-

піти, х'єкати. — Кізь ірже і сопє. — Ян рубав, то х'євав.

2. палати, паміти, жхт'іти, палахкотіти; пахн'іти. — Він ваче бачав, як пашло П лице з рум'янцем. Лев. — Од печі тек і паміти. — Положня палахкотити. — У ключ моя ладарська кров кипіла, а серденько, не мов той жар, жхтіло. К. Б.

Пішка = пух'єнік, особина — балаб'ан, грєзав на олії — памп'ух, памп'уха, частіше — памп'ушка (С. З.), на маслі — сласть'он, сласть'оні (С. З.), що пече і продає їх — сласть'оніця. — От, добрі пух'єніки! — Плавав, як памп'ушка в олії. н. пр.

Пішність = піш'а (С. З. Л.), пішність, перер'єш, б'учність (С. Л.).

Пішний, но = пішний, б'учний, но (С. Л. Ш.), бунд'ючний, пихатий. — А той пішний та роск'шані. К. Ш. — Хоч не пішно, аби затішно. в. пр. — Таке бунд'ючне вс'єлля справити. Кот. — І в багатих саяках пан пихатий. Гр. Чайч.

Піщ'ється = бунд'ючити ся, пинд'ючити ся, инд'їчити і т. д. П'яжиться.

П'єдст'аць = п'ідніж'я (С. Жел.), п'ідст'ава (С. Пар.).

П'юцій (горілку то-що) = п'ит'ущий, багато — п'ит'єць.

П'яница = 1. п'яніця, піяк, піяка (С. З.), опіяка (С. З.), пропія, перепієць (С. З.), перепієць, п'об. — п'яніюка (С. З.), пропіяка, зєвалєво — п'янічка, п'яндіголова. — П'яници не просієпаній. — Спить п'яница в рублений коморі, гляди ж його не розбуди. н. п. — Ой пропою, пропою, пропала я з тобою. н. п.
2. рос. д. Голуб'єль.

П'яństwo = п'яństwo, п'яніцтво, п'янтка. — Учащающий до корчми на п'янтку. Б. Н.

П'янствовать = п'яч'ити, п'янствовать.

П'янч'уга, п'янч'ужка = п'янічка, п'яндіголова.

П'яний = п'яний, трохи — п'януватий, п'ідп'яний. — П'яний, какь ст'єлька = п'яний, як хлюща. н. пр.

П'яніть, оп'яніть = п'яніти, оп'яніти, в'п'яти ся, оп'яч'ити ся (Сп.).

П'яніючка = д. П'янч'уга.

П'яніть, п'ять = с'ьвати.

П'яв'єць, п'яв'єца = 1. с'ьпів'єць, с'ьпів'ака (С. З. Л.), с'ьпів'ун, с'ьпів'ачка (С. Л.), на крєлої — крєлоп'ан, коладок — колад'ник, щєдрівок — щєдрів'єк, ц'я, п'ід лі-

ру — лірник, з бандурою або кобзою — бандуріста, кобзар'ь. — І с'ьпів'акі до позєрховної оздоби церковної належать. Уст. Луц. Брат. С. З. — С'ьпівали с'ьпів'ані, щоб вас побрали собани. в. пр. — Трохи згодом с'ьпів'єць взяв в руки свою бандуру. Сл. — Добре всь, мій кобзарю, добре, батьку, робиш, що с'ьпівати-розмовляти на могилу ходиш. К. Ш. — Круш'єльницька добра с'ьпівачка і талановита артистка.

2. с'ьпів'єць (С. З.), по'єта, с'ьпів'ака. — С'ьпів'єць Митуся. Ос. — Вабачайте, сопілочка не голосно грає, а с'ьпів'ака аби-який — талану не має. Паалусь-Сопілка. (Д. ще п'ід сл. По'єть).

П'яв'яз, н'я = с'ьпів'ун, с'ьпів'ака, с'ьпів'ачка, здр. с'ьпів'ачок. — В саду на кущику маливи с'ьпівун веселий соловей с'ьпівав пісень своїй дружині. Сл. — Буа собі дід та баба, а в їх курочка раба, півничок-с'ьпівачок і бачок третячок. п. к.

П'яв'уч'єсть = с'ьпів'ість, с'ьпів'учість, с'ьпів'очість.

П'яв'учі = с'ьпів'ий, с'ьпів'ливий (Сп.), с'ьпів'учий, с'ьпів'очий. — Ніби а к'їтки вицурхувала весела с'ьпівуча пташка. Лев. — Коня вдатний молодець, і веселий і с'ьпівучий, і проворний страбунець. Б. Г. — Веселий і с'ьпівочий, він гитари не випускав з рук. Сл.

П'яв'ческа = с'ьпів'альця, півчеська.

П'яв'чєскій = с'ьпів'альчий, с'ьпів'оч'єкий.

П'яв'чій, ая = с'ьпів'ливий (С. Жел. Л.), с'ьпів'очий, с'ьпів'учий, щєбєтливий, во. — П'яч'ка п'яв'чал = с'ьпівочка. — С'ьпівочі п'яч'ї. — Спать ся хлопцю л'єс пахучий, луки п'яш'а у в'ятках, спить са р'їя п'яш'ок с'ьпівучих, сонде спить са в небесах. Чайч. (Д. ще п'ід сл. П'яв'учій).

П'яч'їя = п'яч'ий, с'ьпів'ак, с'ьпів'ака, с'ьпів'ачка. — І с'ьпів'ака до позєрховної оздобы церковної належать. Уст. Луц. Брат. С. З.

П'яг'їй = перістий (С. З.), про кони — строк'атий (С. З. Л.). Д. п'ід сл. М'єсть.

П'яжина = п'яна т'ємна на білій ш'єрсті.

П'яна = п'яна (С. Л.), шум (С. Л.), на стразі — шумов'їна, зм'єшана з ч'єм — осу'га. — Шум на обилках грає. Кн. — Не вважай, що шум збігає, на дві рибка. в. пр. — Аж осу'га зверну плавав, ваче д'югот або сало, й не п'ідходь до річки. Хар.

П'яністий = п'яний (С. Жел. З.), шумливий. — І мчани єт во вс'єї сили по чорним п'янавм водєм. Кот.

П'янить, вс'п'яніть, ся = п'інити, ся, шумув'ати (С. З. Л.), зб'ив'ати п'яну, с'ьпів'ати, зап'яніти, ся (С. З.), перестать — від-

шумувати, ся. — Брязчать чарки, люльки шкварчать, шумує горілка. Гул. Ар. — Вно шумувало в шклянці. Кн. — У руці Господній чаша, через край виво шумує. К. П.

Півніє = співання (С. Д.), спів (С. Д.), співни, птиць — щепілля, півня — кукурікання. — Після того почалась весела розмова, співни і гра. Скл. — У пісні чоловік найшов утіху від вудьки ляхкої, на працю веселіш пішов під співни пісні голосної. Сва.

Півка = 1. півка (С. Жел.), шумовина (за пр. на варенні), плівка, шкурка, кожушок (за пр. на молоці). — Наїдку того, наче в півки на каші. Кн.

2. пт. *Motacilla trochilus* а породи тряси-хвостки.

3. півка морська, мів. *Milleroga polytopha*. С. Жел.

Півковий = півковий. — Півкова люлька.

Півляк = півник, пінна (горілка). С. З.

Півний = півний. — Півное вино = д. Півник.

Пісельник = співак, пісельник.

Пісенка = пісенка, співка (С. З.), співанка, співаночка. — Пісенку співає. — Співала б я співаночку, щоб то ї вдати, та чужа стороненька, будуть ся смятв. п. п. Под.

Пісенник = 1. співак, співака.

2. збірник пісень, пісенник (С. Жел.).

Пісенница = співачка.

Пісенний = пісенний. С. Жел.

Піснопівець = д. Псамопівець.

Піснопівіє = 1. церковна пісня, церковні співв.

2. вірші, ліричний стихотвір.

Пісні, піснь = пісня, спів (С. З.), співанка. — Пісні анічеськія, повѣствовательныя = думи (С. З.). — П. свадбеныя = весільні пісні (С. З.), ладнавкі. — Веселія п. = веснянки. С. З. — Хороводныя п. = танкі; гаївки (Под. С. З.), коломійки, шумки (Гал.), талалайки (С. Ш.). — Обрядныя п. = обрядові: колядки (що співують ся на Різдо), Щедрівки (що співують ся під Новий рік), що співують ся під який час = петрівочні, петрівки, троїцькі і т. д., церковного або поучючого змісту — псалми.

Пістонать, випістовать = пістувати (С. Жел.), пістити (С. Жел.), випістувати, випістити, вікохати. — Вляхован він сина Саву козакм на славу. п. д.

Пістунь, пістунья = пі(е)стуні, пестунка. С. Жел.

Пітұх = півень (С. З. Д.), здр. півник (С. Д.), когут (Под. Гал.), галацький — галаган, борідка у півня — набородки. — Кому ведеть ся, то й півень не єть ся. п. пр. — Півень равенько співатиє і нас до роботи будатиє. н. к. — Ще треті півні не співали, вікто піде не гомоні. К. Ш. — Був когут, а потім каплуном зробив ся. н. пр. — **Индѣйскія пітұх** = индик. (Д. під с. Индію).

Пітұшатъся = 1. будючати ся, чванити ся, пиндючити ся, индічити ся, кокошати ся.

2. гарячати ся, розпалати ся, задира-ти ся.

Пітұшія = півнячий. — Пітұшія грібень, пітұшник, пітұшинник, рос. *Rhinanthus Crista Galli* = братчики жовті, бубовник, брязгітка, липчиця, конопляник, кошұльник (укр.), двініць, звіночки (Гал.). С. Ан. — Пітұшыя голонки, рос. *Lamium purpureum L.* = красна кропива, шандра. С. Ан. — П. грібешкий, рос. *Melampyrum cristatum L.* = півники. С. З.

Пітұшкі, рос. = 1. *Cyripedium Calceolus L.* — жовті зозульки, черевчички, зозуліни черевчички. 2. *Iris sibirica L.* — півники, борові півники, *Iris Pseudacorus L.* — півник, болотні півники, косіці, лешеняк. С. Ан.

Пітұшникъ = д. під с. Пітұшія.

Пітұшокъ = півник, когутик. — Пітұшокъ морської, пт. *Fringa rupnax* — турхтат. С. Ш. — Пітұшокъ, рос. *Iris* = д. Пітұшкі.

Пітұя = співаний.

Піть, спѣть, ся = 1. співати, ся, за-співати, проспівати, помаську — мугикати, курнікати, про соловейка — терлікати, про півня — кукурікати, перстає — відспівати, ся, внолю — ви-співати ся (С. Д.), насыпвати ся, колядка — колядувати, щедрівки — щедрувати. — Кому добре, той співає, кому зле, той плаче. н. пр. — І поки ще співатиє ту пісню наш люд, ва доленьку щасливую надії не вируть. Чайч. — Усика пшачка, редіючи, співала, весну і літо правігала. Б. Г. — Аж серце крас, так хороше співав. н. пр. — Чи співатиє півень, чи ні, а день буде. н. пр. — Заспівав би, — був голосок. та позички зъял. К. Ш. — Ян за-

сьніває, то аж плакати смачно. п. пр. — Нехай ще раз послухаю, як те море грає, як дівчина під вербою „Грици“ засьніває. К. Ш. — Поєть одну и ту же п'єсию = після тієї та знов тієї; щє не вся, почпу а кінця. в. пр. — Другє поєть = п'ньшої засьнівав; тепєр не те сьніва.

2. (восьп'єть) — сьніва́ти, вьсп'є́увати, в'єсп'є́увате. — Сьнівай же їм, мій голубе, про Січ, про могола, коля яку насипали. кого положили. К. Ш. — Овидій вьсп'є́ував кохалпи. — Державин вьсп'є́ував Катерину.

П'є́хота, п'є́хотинець = п'є́хота (С. Жел.). п'є́хотин, п'є́хотинець, п'є́хотник (С. Жел.).

П'є́хотний = п'є́хотний.

П'є́хєдєднє = п'є́хєд, частіше мп. п'є́хєдєдє.

П'є́шєчкомь = д. П'є́шкємь (здр.).

П'є́шєхєд, п'є́шєхєдєц, п'є́шєхєдєкє = п'є́шєхєдєц, хєд'єльнєк, цє.

П'є́шєй = п'є́шєй, п'є́шєк, п'є́шєц, п'є́шєв'єцє. — Два брати п'є́шєх, а третій п'є́шєй п'є́шєв'єцє. в. д.

П'є́шка = 1. п'є́шєк (в грї в дамкї). 2. про чоловіка — н'єкчємє; пошєхєч. — П'є́шєкє тєч'єть = бєлєсє тєч'єти, тєрєвєнї прєв'єти, н'єсєв'єтнєцє плєстї.

П'є́шкємь = п'є́шєк (С. З. Л.), п'є́шкєм (С. Л.), п'є́шкємє, п'є́хєтєю (С. З. Л.), п'є́хєтєрєю (С. З.). — П'є́шєкє вємєє зм'єнєкє. п. пр. — До сьєгє тєргу в'є п'є́шєкє. в. пр. — Оє чєгє ж тє, Лємєр'євєю, п'є́шєкє їдєш, чє тє в мєсє вєрєвнєх кєвєй нє мєсє? в. п. — Зє прєжєтє булє в'єбє в'є прєстє п'є́хєтєю. Нєв'єсє. С. З. — Дєб'єв єє бєз кєнє п'є́хєтєрєю до тєборє. Кулїш. С. З.

П'є́шєнєй = п'є́шєй (д. Пєшїй).

П'є́дєннєй = п'є́дєв'єй. С. Жєл.

П'є́дє = п'є́дє (С. Жєл.), п'є́дєд, бєрх (Бв.). — Будь єнє сємє п'є́дєй вє лєб, и тєгдє в'єчєгє нє пєд'єзєєтє = нєхєй в'єн б'єдє л'єдрїй, єк Сєлєкєн, і тє н'єчєгє нє зрєб'єтє.

П'є́лєтє, рєсп'єлєтє = рєзт'єг'єувєтє, рєзт'єг'єтї; нєп'єлєтє, рєзп'єлєтє, п'є́лєстї, рєзп'єлєстї. — П'є́лєтє, в'єц'єлєтє глєзє = в'єтрїц'єтє, в'єтрїц'єдєтє, в'єлєп'єтє єчї, бєнєкї.

П'є́лєкє = рєзтєп'єрєкє.

П'є́лєцє = п'є́лєц'є, п'є́лєцї (С. Жєл.), крєснєвє (С. Жєл.), рєчнї — єб'єчєйкє, нє кєтрїй в'єп'єв'єюгє рєчєтєю — тєжб'єрєк (С. Ш.).

П'є́лєцєкє = д. П'є́лєцєнє.

П'є́тє, п'є́тєкє = 1. п'є́тєд, п'є́тєкє. — Тєк'єв'єй лєх'єй, щє з п'є́д ж'євєгє п'є́тєкє рїжє.

п. пр. — Хєд'єтє, п'є́тї по п'є́тємь = сл'єдк'єувєтє, сл'єдкєм хєд'єтї (зє кнє).

2. п'є́тєкє (д. п'є́д сє. Кєсє 2).

3. (у дєврєк) — б'єг'єп. — Дєврї с'єлє з б'єг'єнє. С. Ш.

4. (в уєлєк) — вєлє.

П'є́тєкє, п'є́тєкєцє = п'є́тєдєк, п'є́тєчєк (м'єдєнє збє єрїбнє мєнєтє в 5 кєп.). — П'є́тєкє пєрє. п. пр.

П'є́тєчєлєнєй = п'є́тєкєв'єй.

П'є́тєр'єкє = п'є́тєр'єк. — Кушє с'єв'єчєк п'є́тєр'єкє.

П'є́тєрєкє = п'є́тєкє (в кєртєк).

П'є́тєр'єнєй = 1. п'є́тєр'єк, п'є́тєр'єнєй. — Їдє п'є́тєр'єкєм у прєстєж.

2. п'є́тєр'єв'єй.

П'є́тєрє = п'є́тє, п'є́тєрє.

П'є́тєнєлєт'єннєй = злєт'єй. (Єрїбнє мєнєтє в 15 кєп.)

П'є́тєг'єрєв'єннєй = п'є́тєк'єч'єннєй, п'є́тєп'єг'єрєв'єннєй.

П'є́тєдєс'єтєв'єцє = С'єв'єтєгє Д'єх'є (д. п'є́д сє. П'є́дєннєкє).

П'є́тєдєс'єт'єй = п'є́тєдєс'єт'єй.

П'є́тєкєчєчєннєкє = п'є́тєдєк.

П'є́тєлєст'єннєкє, рєс. = 1. Potentilla reptans L. — хєхвє. 2. Comorum palustre L. — вєвчє тїлє, с'єулєкє. С. Ан.

П'є́тєлєст'єнєй = п'є́тєлєст'єнєй.

П'є́тєп'єлєчєннєкє = д. П'є́тєлєст'єннєкє 1.

П'є́тєр'єблєв'єкє = с'єв'єтєкє, с'єп'єцє (бємєжкє в 5 р'єблєв, с'єнє).

П'є́тєтє, сє = 1. (пєлєт'єтє, сє) — сєв'єтє, пєс'єув'єтє, п'є́тє (нєзєд), рєчк'єув'єтє, пєс'єув'єтє, сє, пєрєчк'єув'єтє. — Цєк'єувє, дєкє нє вєдрїв ур'єднєкє, з тєдї і п'є рєчк'єув'єтє тє п'єшєкє вєзєд. Кв.

2. (с'єлєт'єтєсє) — єдк'єдєтї сє, єдст'єп'єтї сє, єдк'єн'єтї сє, єдст'єп'єтї сє (єд с'єлє, єб'єц'єв'є).

П'є́тєп'єгєлєннєкє = п'є́тєк'єч'єннєкє.

П'є́тєкє = д. П'є́тє.

П'є́тєв'єдєк'єчєчєннєкє = злєт'єй.

П'є́тєв'єдєчєтє = п'є́тєв'єдєчєтє, п'є́тєв'єдєчєтєрє.

П'є́тєв'єтє, зєп'єтєв'єтє, сє = 1. клєйв'єтє, тєв'єр'єв'єтє і т. д. д. Клєйв'єтє і Зєп'єтєв'єтє 2.

2. п'є́лєч'єп, сє (С. Л.), пєлєч'єтї і д. Зєп'єтєв'єтє 1.

3. чєрв'єтє, п'є́лєч'єтє, с'єлєк'єув'єтє, пєлєч'єтє, зєкєлєтї чєстє і д. Зєп'єтєв'єтє 3. — Рєзїдєтє сє прє вєс нєдєбрє с'єлєвє. пєлєч'єтї нєм пєвєг'є в'єз'єчєу. К. Ш. Т.

П'є́тєнєцє = п'є́тєнєцє, здр. — п'є́тєв'єкє.

П'ятистий = плямований, плямістий, плямовитий; цятатий, цяткований (С. З.), рябий.

П'ятю = пляма (С. З. Л.), змазь (С. З.), цята, цятка (С. З.), в оці — косиці. — **Въ п'ятнахъ** = плямовитий, плямістий. — **Вывести п'ятна** = повибавляти плями. — **Нестертою плямою теяною лягли воны на дорогу вам пам'язть.** Кн. — **Зане і в самім сонцю суть змазі.** С. З.

П'ятнышко = плямка.

Пятюкъ, пятючекъ = п'ятка, п'ятірко.

Пяточный = п'ятковий.

Пятый = п'ятій. — **Пятая часть** = п'ятина.

Пять = п'ять, п'ятеро. — **Пять съ полойной** = півшоства.

Пятьдесятъ = п'ятьдесятъ. — **Пятьдесятъ копѣекъ** = копа (С. З.).

Пятьсотъ = п'ятьсот, п'ять сотень.

Р.

Рабá = раба, раб'яня (С. Жел.), невольниця.

Раб'я = невольничий (С. Жел.), невольницький, рабський.

Раболѣніе = рабська догодливість, улєдливість.

Раболѣнный = невольничий. С. Жел.

Работа = робота (С. З. Л.), роботязва (С. З.), здр. робітка, діло, праця (С. З. Л.), поралія, ва частуванні — толокá (С. Ш.), з половина — половіця, швидко — ханпанья, хаповіця (С. Ш.), важка — тягота. — **Египетская работа** = канальська робота (тяжка і довга, як на каналах, що козави одбували по наказу царя Петра I-го). — **Каторжная р.** = катаржна, сібрна робота. — Та прийшов же я тай у Суботу, та нема Солохи — робить роботу. н. п. — Ніколи від тих робіт не зітхемніа. С. З. — **Козаків до послуг і роботязн своїх употребляла.** Скоропад. С. З. — **Покиньмо, куме, всякє діло, зп'яємо, куме, ще й у Неділю.** н. п. — **Праці дужої й науки України треба.** Ос. — **Роботи ні не сидіти ва шию, то вона тобі сиде.** н. пр. — **Завтра на толоку мужики з цїнами, а жінки з граблями.** С. Ш. — **Не сам копан він кривяцю, толовою йому помогали.** К. Ш. — **Богу молись, а до праці берись.** н. пр.

Работать = робіти, працювати (С. З. Л.), дорати ся, вби-яя — вахліти, гуртом без грошей, а ласки за частування — толокувати (С. Ш.). — **Роби, небоже, то й Бог може.** н. пр. — **Кусаютъ нас мошки, кусаютъ і твуть, робить не дають.** н. п. — **Іду а поле в нею жати, мило разом працювати.** н. п. — **Працюй гірко, а зїси солодко.** н. пр.

Работка = робітка.

Работливый, ая = роботящий, ща (С. З.),

робітний, робітня, робочий, ча, робучий, роба (сп. р.), трудящий, трудячий (С. Ш.), працювтий, та (С. З.). — **Чоловикъ роботящий** — без діла не сидить. н. о. — **Жінка трудяща.** С. Ш. — **І на пчі поглявь:** є робучий, але й трутій є пеннучий. Руд.

Работниковъ = робітників, наймитів.

Работникъ, ца = 1. робітник, ця, працювний, працюведъ (С. З.), щирий — роботяга, роботій. — **Нудно було на чужому полі.** Всяго надбав роботня, та не придбав долі. К. Ш. — **Так що-денно потом павє чесний роботяга, а йому на долю впали злидні та зневата Мова.** — **До хати мастільниця, в полі робітняця.** н. п. Под.

2. робітник, ця, наймит, наймичка (С. З.), челядін (С. З.), челядник, челядка (С. З.), челядниця, бурлак, бурлака, бурлачка, навятій на літо — політник, ця, коло плауга — ратай, плугатарь (С. Л.), брач (С. Л. З.), плугач (С. З.), що погани волів — погонич (С. Л.), при бороні — скородільник (С. Л.), що громвдять сіно — гребєць (С. З. Л.), громадільник, ця (С. Л.), що сядєє на стіг — кідальник (С. З.), кідальщик (С. Л.), що волочить сіно — волочильщик (С. Л.), тягальник (С. З.), що зовуть па тік — возій (С. Л.), що косить — косарь, що молотать — молотник (С. Л.), що сіє — сівач (С. Л.), вяріннює сквяду. стіг — стрихарь, що криє хату — критник (С. Л.), крильщик, п'яте п'ягіль, робить огорожу — плетій, городільник (С. Л.), на майдані, де витап'ють смолу — майданник, майданецк (С. З.), в броварі — броварник (С. Ш.), на

випиці — вишник (С. З. Л.), гуральник (С. Л.), на цегельні — цегельник (С. З. Л.), рибальський — забродчик (С. Л.), що робить бази — баляр (С. Л.), що стриже овець — стрижаї (С. Л.). — Найми ся, вийміте, у мене, а я в попа. п. пр. — Лучче быть доброю наймишкою, як ледачою хазийкою. п. пр. — Я з тобою отак жити — краще в наймицях служити. Ряб. — Бураак робити, заробляе, аж піт очі зливає, а хазяїн його лаяе. п. п. — Ішов челядник з поля за полуднем хазяїну. п. о. — Як машч быть злим господарем, то краще быть добрим челядником. п. пр.

Работницянь = наймичкын.

Работничий = робітничий, робітницький.

Работный = 1. робітчий. — Робочий день.

2. робітний.

Работящий = д. Работливый.

Рабочий, ая = 1. робітник, ця, робітчий, ча, робітчий (Гал.) і д. Работникъ 2.

2. робітничей, робітницький. — Робітники обтяжені роботою, а питають робітницьке рущае повагом. Кп.

3. д. Работливый.

Рабочая = робітня, робітча (кімната).

Рабский = невільничий (С. Жел), рабський.

Рабство = неволя, ярмо, кормига (С. З.). — З під кормиги лядської освободити. в. д.

Рабствовать = в неволі бути.

Рабъ = раб, невольник. — Ми не раба його, ми люда. К. III.

Рабыня = д. Раба.

Равный = рабін.

Равнинский = рабінський, рабінів.

Равенство = рівенство, рівність (С. Ж.), рівня (С. З. Л.).

Равеніе = рівнянія.

Равнѣхонько, равнѣшенъко = однаковіснѣко. — Чи хто згадає, чи забуде мене в сїгу начуїні — однаковіснѣко мінї. К. III.

Равнина = рівнина (Ос.), рівня (С. Л.), площина, илочкина, плащина (С. З.), на горах — подонїя (Гал.), вздовж річки — поліг, оболонь, боліня. С. Л. — Зустрінеш тут і степову рівнину. Зап. Ёв. — Украина розлягаєт ся скрізь плащиною. Куліш. С. З.

Равно = однак, однаково, однаковіснѣко; так саме, все одно. — Для мене всё равно — сьогодні или завтра — мінї однаково (або: мінї все одно) — сьогодні чи завтра. — Мінї однаково — чи буде той сви молати ся, чи ні. К. III. — Як машч за одно ухо висіть, то все однаково

за обидва. п. пр. — Любить равно всёхъ дѣтей = усіх дітей однаково любить. — Онъ заботится обо мнѣ, а равно о дѣтяхъ моихъ = він дбає про мене, так саме і про дітей моїх. — Всё равно = д. під сл. Весь.

Равнобѣдреный = рівнобедрий. С. Жел.

Равнобѣдный = рівнободий.

Равновѣсіе = рівновага, рівноважність.

С. Жел. — Тільки тоді, коли державний авторитет розумно обмежований, можна установити рівновагу в громадському житті. Зїньк. — Як нас не вваж, все буде рівновага. К. III. Т. — В партійній борбі не трапля ніколи рівноваги і спокою. Зап. Ком.

Равновѣсный = рівновагий, рівноважний. С. Жел.

Равнодѣнникъ, равнодѣственникъ = рівнодєний, рівник. С. Жел. — Круг цей зветь ся екватором або рівнодєнником, бо в тіх місцях день завжди буває рівний з нічю. Де-що про Св. В.

Равнодѣствие = рівнодєнє, рівнодєнність. С. Жел.

Равнодушїе = байдужість. С. Жел. — З'обіжена зневагою і байдужістю до П яраси. Лев. — Потреба великої праці, щоб звязати те, що порвала наша байдужість. Лев.

Равнодушный, но = байдужий, жо, байдужий, но, байдужливий, во (С. Жел.), байдуже (С. Л.), недбалий, до (С. Л.). — Деякі був байдужий до церкви і не богомильний. Лев. — Люблю тебе, галочко, дуже, а твоє серце мабуть байдуже. п. п. — Вона вважа, спокійно і байдужо промовляла вона. Лев.

Равнодѣствующий = рівнодійствующий. С. Жел.

Равнозначный = рівнозначний. С. Жел.

Равноименный = рівноімєний. С. Жел.

Равнолѣтний = рівнолітний, ровєсник.

Равнолѣтность = рівнолітність. С. Жел.

Равнолѣрный, но = рівнолірний, но (С. Жел.), навпмірки, однаковий, во, помірний, но. — Вона навпмірка з своєю павєю сварить ся. Лев.

Равнообразіе = однообразність, одностайність. С. Жел.

Равнообразный = однообразний, одностайний. С. Жел.

Равноотстойный = рівнодальній.

Равноправный = рівноправний.

Равносильный = рівносильний, рівноважний. С. Жел.

Равносторонный = рівнободий.

Равность, равнота = рівність, рівня (С. Жел.).

Равноугольний = рівнокутний. С. Жел.
Равноцінність = рівноцінність. С. Жел.
Равноцінний, но = рівноцінний, в одній ціні.
Рівний = 1. рівний, гладкий. — Рівний шлях.
 2. однаковий, рівний; рівня. — На одній руці пучка, та не однакові. в. пр. — Не старія батько Нелей, що був розумом рівня безсмертним. Ніц.
Равняло = шийга (у колісників), товкв'ячка, натягачка (у шевців). Д. Инструменть.
Равняле = рівняння.
Равнять, справлять, ся = 1. рівняти (С. Л.), вирівнювати, зрівняти, вирівняти, ся. — Заказує, щоб шляхи рівняли. К. Х.
 2. рівняти, порівняти, пріврівняти, ся — Що ти себе до його рівняеш? С. Л. — Пріврівняв ягли до собаки. в. пр.
Рагуньяк, рос. Тгора patans I. = болотні, подяні, чортові оріхи, рогульки. С. Ау.
Радіхонекь, радішенекь = раднісінький. — Я б раднісінький, та коли моя не спромога.
Ради = для, за-длї, про. — Ради Бóга = Бóга ради (С. Л.), для Бóга, про-бі. — Кричить пробі! Й мати, щоб дівчину ртувати. в. п. — Ради того = за-длї того. С. Л. — Ради чого = про що.
Радивий = дбалий, дбайливий і д. Заботливий.
Радикалізмъ = радикальність. С. Жел.
Радикаль = 1. радикал, корінь.
 2. радикаліста, радикал.
Радовать, ся = радіти (С. Л.), радувати, ся (С. Л.), тішити ся, втішатися. — Хто не галле — аж радїє в неї. Гр. Чайч.
Радовица = моголки.
Радостный, но = радісний, но, відрядистий, но, просвітлий. — Радісна звістка.
Радость = радість, радіці, радування. — Багатою радіці, а бідною плач. п. о. Гр. Чайч. — З радощів не знає що й робити. С. Л. — Аж три царя на радощах кумів назібрали. К. Ш. — Радость сердечная, рос. Воггго officinalis L. = огірочник, огірочна, травя. С. Ау.
Радуга = рай-дуга, дуга (С. Жел.), веселка (С. Аф. Л. Жел.), веселіця (С. Жел.), веселуха. — Сонце, місяць, зірка, рай-дуга. п. к. Мал. — Прятало давується, як в моє рай-дуга нагулявсь аяваратсь. К. Д. Ж. — Веселя воду бере С. Аф. — Росважи на за горю сонечко сідав, як у Дніпрі веселочка воду позичв. К. Ш. — Веселя з зем

лі воду тягне на вебо. п. о. Мал. — Веселиця воду п'є, а дощу не дає. в. пр.
Радужный = веселіця (С. Жел.), веселковий. — Намітка витягла в веселіцях колірів. Кп. — Се сидало ся ва ті сая веселяві, що після вих... Кп. — **Радужива** = російська депозитка в сто рублів.
Радуняца = д. Раданица.
Радуже = привітний, щирість. — Привітає їх буда ведака, щира. Кп.
Радужный = привітний, щирий.
Радъ = радіий, рад, радіший. — Так тому радий, як синя порожньому мишкові. в. пр. — Рад би і неба прихилити, та біда, що не достану. п. пр. — Дуже радий, що ап прийшли. — Рада б на сонце глянути, та сльози не дають. в. пр. — Я б радийши був, коли-б воно так стало ся.
Радініе = дбальість (С. Жел.), дбанія (С. Л.).
Радіть, поради́ть = дбати (С. Л.), пильнувати, побивати ся (С. Л.), подбати і т. д. д. **Поради́ть**. — Отамале нац не дбави аз вас, та вже ж твоє товариство як розгордіши. п. п. — Так дбав за мене, як собака за п'яту ногу. в. пр. — Не дуже ти побивави ся о моїй худобі. С. Л.
Раежъ = 1. стекляше призьове.
 2. кружок на вкюло зірки в оці.
 3. галерія в театрі.
Ражать, родить, ся = 1. родіти, породіти, спородіти, у(в)родіти, народіти, ся, принести, про вівцю, кицьку — окогіти ся, про явору — отеліти ся, про кобиту — ожеребити ся, про собаку — ощеніти ся, про свиню — опоросити ся. — Породила мене мати у висюлах у палатах. К. Ш. — Спородила тая удіволька хорошого сина. в. п. — Уродила мама, що не прийма і зма. в. пр. — Не мала діанка лих, так Каленія правса. п. пр. — І ще як самі дівувала, то й по дятанці приєди. Кот.
 2. д. Причиня́ть і Провзводя́ть.
Ражив = дужий (С. Аф.), гожий, показний. — Він буа чоловік дужий та огрядий. п. о. — Ой там ходит вояк гожий, ще й на личенько хорошой. п. п.
Разбавлять, разбавятъ, ся = розбавляти, розпускати, розбодити, розбавити, розчусити, розвести, ся, порозбавляти і т. д., медом — розситити, розсолодити, порозсичувати, порозсолджувати.
Разбавляться, разбогътъся = рознедужувати ся, рознедужати, ся (С. З.), рознемогти ся (С. Л.), рознеможити, розболіти ся, розхворіти ся, порознедужу-

вати ся, поробáлювати ся. — Вопа стогне, лаче роакворáа сп. н. к. Мал.

Разбáловать, ся = розбáловати, роапустити, ся, розпестити ся. — Не хто їх (дїтей) і розпусти, як ти сам. Кр. — Хорый жем не вмере, то розпестати ся. п. нр.

Разбáлгивать, разбáлгати, ся = 1. робáлгивати, робáлгати, розколотити, розшáати, про кáлько — поробáлгивати і т. д. — Розшáата у воді борошно.

2. роаголошáти, роздвобáнювати, розбрáхувати, розголосоити, ся, роздзвонити, розбрехати, вибрехати, робáвкати, розплести, виязчити (Сп.). — Роздзвонив про все, що там казали. — На сей час розголосошáть ся поголосоки. Самойловч. С. З.

3. розбавáкувати ся, розбавáкати ся, розгутóрити ся, розбелькотáти ся, розбрехати ся. — Розбавáив ся так, що й не витягнеш з гостей.

4. розхáтувати ся, розхáтати ся, розмелювати ся, розколóти ся. — Колесо роакхатáло ся.

Разберэживать, разбередити, си = ятри, розъятрювати, розъятрувати, вражати, розверэжувати, розворушувати, розятрати, ся, вразити, розвередити, впередити, розворушити, розразити, розранити, розкорóдити, ся. — Раз-ураз розятруе болячу. Кн. — Болячу розедшанин паві з народною массою ко дня розятрувало „двоазиче“. Кн. — Я б пішов, та бою ся, що пальца вразю. Кр. — Розразив рану. Кр.

Разбáвять, разбáть, ся = 1. робáвати, розбáти, ся, розлупити, ся, роасадáти. — Розбав собі голову. — Розбав шибку. — У піні ворота не ударити, то й роасадать на чотири чверті. Ст. С. — **Разбáть вь дѣбнѣх, вдрэбегъ** = потрошити, на мóтлох, на гаму́з, на черэпья побити, потóвкті, розтóвкті, розтóвкя́ччті, розчерэпѣти, розхря́пати (на пр. посуду). — Але тільки на поріг, зачепив ся зразу і в пазау трох-торох розчерепив вазу. Руд. (Д. ще під сл. Вдрéбегѣ).

2. робáвати, побáвати, робáити, побáти. — Козаки на Жонтих водах побáив Ляхів. — Р. вухъ и прахъ = розчухрати, розпорóшити. С. З. — Р. дó кровѣ, вь кровь = роакривáвати, розъя́штити.

3. розташóбувати ся, роаташувати ся. С. З. — Вои розташовані стóпъ. К. К. — Розташував ся з крѣмом — **Разбáть лáгеръ** = тáбором стáти. — Р. палáтку =

намёт пашъяті. — Ой пашъли козаченьки великий намет, та й плють вовк горілочку ще й солодкий мед. в. н. — **Разбáться на грóпнѣ** = розкúчтити ся, порозкúчувати ся.

Разбáвка = робáвання; роздѣл. — **Родавати вь разбáвку** = парóадрѣб, уроадрѣб, нáрізно, порóбáнницею продавати.

Разбáвнóй, разбáвочный = л. Дѣльный. **Разбáвчный** = 1. криккий, круккий.

2. грудковáтій, алéглий (про борошно).

Разбáрáтельство = розбáр, розбáрава.

Разбáратъ, разбáратъ, ся = 1. робáрати, розвалювати, робáрати, розвалити, мур — розмурувати, відмурувати, греблю — розтамувати, розгатити. — Розбáрала стіну та й знайшли. — Звеліт царь роамурувати тежницю і випустити. в. к. Мал.

2. розкладáти, розбáрати, розкáласти, розбáрати, про кáлько — порозкладáти. — Порозкладали кáжки, щоб знать, куди яку власти. — **Разбáратъ по мастимъ** = мастити, роамастити. — **Разбáратъ на чáсти** = роаостосувати, роаробáти, розпотрошити.

3. розбáрати, розкупóбувати, розбáратѣ, розкупити, порозкупóбувати. — Бáгато було навезено кáвунів, та всі в той же день порозкупóбувала.

4. розбáрати, розбáрати, зроумити (С. Д.), вгáяти (С. Д.), роаторбачити (С. Д.), вторбачити, розчóпати (С. Д.), розчóпати (С. Д.), розчóмати, розчурúкати, розчúхати, розшулччтти, розслакувати. — Не розберу, що вів кáже. — Нічого не розбáрав. — Не втóропан я до чо́го хтось мій казав це. Баз. — Парубок не розмоловав, що той казав. Гр. Чайч. — Мову би його розчовшанин, пристаив. Дум. — За гомоном не можна було розчоввати хто куди горне. Лев. В. — Тепер би вже розслакували не так. К. Х.

5. порядкувати, упорядкóбувати, упорядкувати (С. Ш.), улаштувати. — Упорядкував свої наперл.

6. хмáтити, розбáрати, розбáрати (про хмáль).

Разбáитнóй = меткий, жвáввй, мотóрний, жéвжик. — Хлопця метке, но слово в ишнєню не подáе Кн.

Разбáть, си = л. Разбáвять, ся.

Разбáагодаритъся = роздáкувати ся.

Разбогатѣть = розбáгатити, обáгатити ся, розжити ся, забáгатити, обáгатити (С. Д.), розможити, порозможити, трохв при-

заможити, заможнати, дуже — озолотити ся. — Розжав ся: ва всю губу багатирем став. Кв. — Захогил вража баба та й забагатити: підсипала куріпочу, щоб вивела діти. н. п. — Замохнаті вш: треба підголати. Граб. — Разбогатівшій скоро = скоробагатько.

Разбодриться = розбадьорити ся.

Разбоді = розбіді, розбідство, харцизство, харцизництво (С. Ш.). — Чума, війна, харцизство, холод. Кот.

Разбодійникъ, ца = розбодійник, ця (С. Л.), поб. — розбидшака (С. З. Д.), зб. — розбідство, розбидшацтво, харциза (С. З. Ш.), харцизник, поб. — харцизяка (С. Ш.), зб. — харцизство, харцизництво (С. Ш.), в Карпатах — опрішок, луговий — дугарь, в комышах — комышник, річковий — ушкאל (С. Ш.). — Зовуть мене розбодійником, кажуть розбидваю; я ж нікого не зарізав, бо сам душу маю. н. н. — Розбодійники, людодіи правду побороли. К. Ш. — Там живе саме розбодство. Кр.

Разбодійничавье = розбідство, харцизство (С. Ш.).

Разбодійничать = розбидати, харцизувати.

Разбодійническій = розбодійницький, розбидшацький, харцизаский (С. Ш.).

Разбодійничество = розбидшацтво, харцизство, харцизництво (С. Ш.).

Разбодійничій = розбиднячий, розбодійників, розбидшацький, розбидський, харцизаский (С. Ш.), хижацький.

Разболтати, ся = д. Разбалтывать, си.

Разболтати = д. Разбалтывать.

Разборка = розбірання, розбір.

Разборный = складаний.

Разборчивость = 1. розбірність.

2. розсудливість.

3. перебір, вередливість, брїшкання.

Разборчивый = 1. розбірний, вірзаний (голос, рука). — Ніхто за його не шаше так розбірно та красно. О. Мяр. — Виразно читає.

2. розсудливий.

3. перебірливий, перебірник, перебірчик, переборшливий, примхливий, вередливий. — Яка бз ти переборшала! Граб — Д. ще під с. Переборчивый.

Разборъ = 1. розбір, вибір; розбірання, перебірання. — Треба зробити вибір а цих кроков — куди які. — Безъ разбора = не розбіраючи. — Ъз шапочноу разбору = на шапкобрїння. — Пришов у церкву вже на шапкобрїння.

2. розбір, суд, розсправа (д. Разбирательство).

3. розбір, перегляд, огляд (книжок). — Перегляд українських книжок. Ос.

4. схід, збукот — На цей край великий збукот.

5. розбір, стаття. — Сукно найвищого розбору.

Разботъный = гладкий, оцасистий.

Разботить = поглядати, розготовити.

Разбрѣживаться, разбродиться, разбрѣстися = 1. поінтати ходити по малу післи хвороби, вихожувати ся.

2. розбродити ся, розхобдати ся, розсвлати ся, розбрѣсти ся, розійти ся, розсипати ся, порозбродити ся і т. д. — Вівці порозхобдалися по лісу.

3. шумувати, мусувати (починати), розшумувати ся (д. Бродити 2).

Разбранить, ся = 1. розлати (С. Л.), розгати, розганьбити, висварити. — Розландя її на всі боки.

2. розлати ся, розсварити ся, посварити ся. — Він зо всіма розландя ся.

Разбрѣсывать, разбрѣсать, разбрѣснуть, ся = розкидати, розсипати, розкидати,

розсипати, розметати, ся, порозкидати і т. д., крихти — розкришити. — Порозкидали мої папери. — На столі порозкидали малярські пристрої. Кв. — По різних місцах порозкидували матеріали. Зап. Ков. — Спожники розсипали листуочки перлинами в „Записках“ Шевченка. Кв. — Розсипана наша волость — то ган шматок землі, то так. Хар. — Разбрѣсать вїпліе па вѣтеръ = розвіяти, розматїчити, процїндрити і т. д. д. Промотати.

Разбрѣтаться = розбрѣтати ся.

Разбродиться = 1. д. Разбрѣживаться.

2. розвѣштати ся, розша(б)удити ся.

Разбрѣдъ, у виразі: „въ разбрѣдъ“ = в рѣстїч, річю (д. під с. Врасыную). — Всѣ въ разбрѣдъ = усі порозхобдалися.

Разбрѣдженчатъся = розволочити ся.

Разбрѣсать, ся = д. Разбрѣсывать, л.

Разбрѣзывать, разбрѣзгать, разбрѣзнуть, ся = розбризувати, розбрѣзкати, розлїпати, порозбрїкувати, порозлїдувати, ся.

Разбрѣжаться = розбурчати ся, розбурмотати ся і д. Разворчатъся.

Разбужать, разбуждать, разбуживать, разбудить = будити, розбуркувати, розбудити (С. Л.), розбуркати (С. Л.), обудити, пробуркати, розколѣшкати, ввору-

ші́ти, розворуші́ти, на силу — добуді́ти ся, про кілько — порозбу́дувати, порозбу́ркувати. — Встала весна, соню землю вона розбудила. К. Ш. — Тривайте, розбурнаємо сплячу силу. Лев. В. — Ся книжка зворушила чимало сонних людей. Ка. — На силу добудив ся. С. Л.

Разбуха́ть, разбу́хнути = **бу́хнути** (С. Ш.), **бухті́ти** (С. Ш.), **буча́вити, набуха́ти, розбуха́ти, набрякати, бубня́вити** (С. Л.), **набу́хнути, розбу́хнути, на(роз)буча́вити, набря́кнути, на(роз)бубня́вити** (С. Л.), **пабру́кнути** ся. — Мокрі сорочин набрякли. Лев. — Ноги набрякли, що й чобота не налізають. Кр. — Горох набубнявив. Лев. (Пр. д. ще під с. Набу́хнути).

Разбу́хлий = **розбу́хлий, буча́вий, набря́клий, набу́нявілий**.

Разбушева́тися = **розбу́рхати** ся, **розбу́рхота́ти** ся (С. З.), **розгвалтува́ти** ся (д. Бушева́ть).

Разбу́юня́тися = **розбушовати** ся. **розгвалтува́ти** ся.

Разбу́га́тися, разбу́жа́тися = 1. **розбу́гати** ся, **розспі́нати** ся, **розті́кати** ся, **розлі́тати** ся, **розбі́гти** ся, **розсі́пати** ся, **розлеті́ти** ся, **позабі́гати, порозбі́гати** ся, **порозспі́нати** ся. — Тільки побачили козаків, так і порозбігали ся люди очі глядять. — **Глаза́ разбу́жались** = **о́чі забі́гали**.

2. **розга́яти** ся, **розбу́гати** ся, **розі́гнути** ся, **розбі́гти** ся. — Розігнав ся тай перескочив рів. — От барап ли розжеветь ся, та як ударить його. в. к.

Разбу́гива́тися, разбу́га́тися = **бі́гати** (бато), **розбу́гати** ся, **розгаса́ти** ся.

Разбу́гъ = **ро́збіг, розго́н**. — **Съ разбу́гу** = з **розго́ну**. С. Л.

Разбу́жа́тися = д. **Разбу́га́тися**.

Разбу́сьма́тися = **розлютова́ти** ся, **розмордува́ти** ся, **сказати** ся, **посата́вити, покля́ти** ся і т. д. д. **Бѣ́ється**. — Розлютовався так, аж піна скаче. п. о. — Запіналась, посатавила, новаче дурману ізъла. (Д. ще під с. **Разсерди́тися**).

Разва́жнича́тися = **розчва́нити** ся, **розпінша́ти** ся, **розпріндіти** ся, **розпіндію́чити** ся, **розкобене́ти** ся. — Мов протий чоловік там який пан сидів, другі задравша ніс, розприндвешись ходили. Гр. Чайя.

Разва́жжыва́ть, развожа́ть, ся = **розво́жувати** знімати віжки.

Разва́жлива́ть, разва́лять, ся = 1. **розва́-**

лявати, ру́йнува́ти, бру́рнати, розва́ляти, розру́йнува́ти, ся, про кілько — **порозва́лювати, рещу** — **подова́лювати, про посуду від огня** — **розкі́пнати** ся. — **Розва́ляла** землянку, почав ставити хату. — **Гайдамака** стіни розваляла. К. Ш.

2. **розкида́ти** ся, **виверта́ти** ся, **розкі́нути** ся, **вिवерну́ти** ся, **порозкида́ти** ся, **повиверта́ти** ся. — **Розкину**в ся в комліс, неваче паа.

Разва́ліваться, разва́ля́ться = **рознемо́гати** ся, **рознемо́гті** ся, **рознеду́жати** ся, **розхворі́ти** ся.

Разва́лява, частіше мн. разва́лявы = **ру́їна** (С. Л.), **ва́лява**. — На ру́вах Січі, де ще рідка паша матя зазирає в вічі. Ос.

Разва́лясты́й = **розло́жистий, широкі́й**.

Разва́ль = 1. **я́за** (в копальнях).

2. **шлап**. — **Ломашь съ разва́ломъ** = **шлапа́к**.

3. **розло́жисті** ніща у **посуді**.

4. **на́товп, на́тиск**.

Разва́ля́тися = д. **Разва́ліва́тися**.

Разва́рива́ть, разва́рять, ся = **розва́рювати, розварі́ти, ся, розомлі́ти** (на пр. м'ясо), **про кілько** — **порозва́рювати, ся**. — **Розва́ри** варюк

Разва́рка = **розва́рюваннє**.

Разведе́нець, разведі́нка = **розво́дець, ро́звідка, розві́дниця** (С. Жел.).

Разва́дрыва́тися, разва́дрьі́тися = **розгоді́ювати** ся, **вийснюва́ти** ся, **розгоді́ннати** ся, **вийснити** ся, **виногодити** ся, **на годіні** ста́ти.

Разва́эть = д. **Разва́эять**.

Разва́мча́тися = **розпінша́ти** ся, **розчва́нити** ся і д. **Разва́жнича́тися**.

Разва́ргать, разва́ргуть = **розкида́ти, розкі́нути**.

Разва́режыва́ть, разва́реді́ть = д. **Разва́режыва́ть**.

Разва́раа́ть, разва́ра́ть = **розкрі́пати, розчїня́ти, розсо́увати, розкрї́ти, розчїня́ти, розсо́унути**.

Разва́рну́ть, ся = д. **Разва́рты́вать, ся**.

Разва́рстка = **поділ, розділ**.

Разва́рсты́вать, разва́рста́ть, ся = **розлі́ляти, розклада́ти, рівня́ти, вирівнюва́ти, розкла́сти, розді́ляти, вирівня́ти, ся**.

Разва́рты́вать, разва́рну́ть, ся = 1. **розва́рта́ти, розгорта́ти, розго́русати, розви́нути** (С. З.), **вї́винути, розгорну́ти** (С. Л.), **прогору́ти, розі́гати, кілько** —

порозвертати, порозгортати, ся. — Розгорнув виажку, — Материн була убога, то-пепля, Мотря навіть не розгорнула її. Лев. — Розвилаула пологво.

2. розпускати ся, розпукувати ся (С. З.), розпусити ся, розпукати ся, розпукнути ся. — Квітки почали розпускати ся. — Розпукали ся герба і лоза. С. З.

3. розщѣдрувати ся, розщѣдрити ся. — Ач як розщѣдрив ся — десять карбованців дав ль біднях.

Развѣрчивати, развергѣти, си = 1. розвѣрчувати, розвергѣти, кільки — порозвѣрчувати.

2. розкрѣчувати, розкрутити, ся, порозкрѣчувати, ся.

Развеселѣти, развеселити, си = розвеселѣти, розвеселити, розважити, ся, кільки — порозвеселѣти.

Развести = д. Разводити.

Развивати, развиати, ся = 1. розгортати, розвертати, розкрѣчувати, розгорнути, розкрутити, ся. — Розгорнути сувій пологво. — Розкрутити вѣрвоку.

2. розвивати, ся, розростати ся, розвѣсти, розвѣнути, ся, розрости ся, розпускати ся, розпустити ся. — Розвивав ся а ти сухий дубе. н. п. — Розвѣсть ся калинонька і садок. Б. Г. — Бузок вже розпускаєть ся.

Развизжѣтися = розверещѣти ся, розкувати ся.

Развилена = розвилки, розсоха, розтока.

Развилестий = розлогіий, роздѣгуватий, розхилестий, розхилчастий, розсохатий. — Стоить два розлогі дуби, схилили ся верхами до кущи. н. п. — Р. злюговати роги. Сп. — Ой на городі два дубочки — оба розсохати, а ми ходим, пане брате, оба не жонаті. н. п. Буя. — Забив два півня розхилчато. — Поставив на возі ручиці дуже розхилчесті. Лев.

Развѣнчивати, развѣнчати, ся = розвѣнчувати, розшрубувати, розвѣнчати, розшрубувати, ся (С. Л.), розхлябнути, про кільки — перозшрубувати. — Розшрубувала ся гайва. Цілує, гладить, лежестити і всі суства розшрубую. Кот. — Труби постирали ся так і галя розклаба-на. Кв.

Развѣряться, разоврѣтяться = розбрѣхувати ся, розбрѣхати ся.

Развѣти = розвитті, розвиток (С. Жел.), розвій (С. Жел.), розрієг. — Историчний розвиток нашої народности. Бар. О. — Така тенденция йде через усю историю сусѣд-

них відносин до України і до її розвитку поступового. Кв. — Ми заповідливо піклували ся про розвиток його. Кв. — Причинив ся він значно до розвитку козства. Бар. О. — Важамі ми і тепер не багато: рідного розвою людині. Ст. — Приямети самостійного розвою руської мови. Зап. Кок. — Третя фаза розвою Шевченкового тавану припадає на роки 1843—1845. Зап. Кв. — Сприяти розвою самосвідомости національної. Кв. — Обставини не такі були, щоб сарпяти розвою самосвідомости чоловіка. Зап. Кв.

Развѣсти, ся = д. Развивати, ся.

Развѣскати, развѣсч, ся = 1. розволікати, розтягати, одтягати, розволокти, розтягтти, одтягтти, ся.

2. розважати (С. З. Л.), бавити, розважити, ся, потішити, забавити, ся, кільки — порозважувати, розвоюю — д. Разговаривати 2. — Треба його провідувати, розважати: він вездуже. Кв. — Полявайте доріженьку, щоб не курала ся, розважайте дівчоньку, щоб не журала сл. н. п.

— Захворів лаяйсь царь, тай наказує усім панами, щоб зіходивсь його розважати та брехні назати. н. в. Ман. — Сидити він тай кунисе, піхто його не розважав. Б. Г. — Ты нікто не розважав, піхто не ситав: чого болять і де болять? Сам про тсе знаєши. К. Ш. — Спряді пречудесно розважав ся..

був в театрі, в клубі.. випив трохи. Кв. — Чоловік заслухаєть ся, розважить ся, легше йому стане. Номис. С. З. — Нікому розважати — утішити мене. Кв. — Нехай поїде та розважить себе в батьовій хаті. Лев. — Вона хотіла розважити ся з роботою, та робота валила ся з рук. Лев. В. — І шорядити, і розважати і правдовьку мінї скаже. К. Ш.

Развѣченіє = розвага (С. Д. Жел.), розважання, розрѣвка, бавлевня, потіха, втішка. — Йому треба було розваги теплої, огрійливої. Кв. — Шукай собі де хоч розваги і втіхи. Кв. — Книжка була одякою її розривкою. Фр.

Развѣчѣти, ся = д. Развѣкати, ся.

Разводити, развести, развѣсти, ся = 1. розводити, розвести, розставляти, розставити, порозводити, порозставляти. — Розвели міст. — Розвели москвалі на постой. — Розставили скрінь сторѣжу.

2. розбороняти, роздѣйцати, розборонити, розняти, порозбороняти. — Аж тут зѣть у хату і розборонив нас. Кв. — Чоловіка розборонили жінок і роздѣйцали їх. Лев.

3. розводити, розвести, ся (С. Л.), багато — порозводити, ся, розродити, ся, про животноу — наплодити, розплодити,

си. — Садо́к, га́йочок розае́ду. К. Ш. — Роза́в багато овець. С. Д. — Розпло́днн багато свиней.

4. розбавля́ти, розпуска́ти, розбави́ти, розпусті́ти, ся, мсдом — розже́жити, мсд водою — насити́ти.

5. розвóдити, рознести́, ся, розвінча́ти ся. — Вони́ давно розвели́ ся і він взяв другу́ жінку.

6. розто́плювати, розто́пити, розпуска́ти, розпусті́ти, ся. — Сонечко розтопи́ло лід на стану. — Одли́га розпустна́ свіг. — Развести́ огóнь = розто́пити.

Развóдка = 1. розвíd, розбавля́ння, розто́пка (д. Разводі́ти).

2. д. Разведéння.

Разводни́я = розвídвá. — Ві́н дав жінці́ розвídну.

Развóдний = розвídний.

Развóдь = розвíd, розлúка, розбрав́ня. (Останнє слово трапля́ється мiнi тільки в здрiблiній формi) — Як глядять народ на розвíd мiж супругам? Ет. зб. — Що за законною жоно́ю в нас розбравначо́ було. п. п. — Розлу́ка супругiв затвержена́ в Сянодi. Ки.

Развóды = розвóди (С. З.), мерéжки (С. З.), мерéжання. — Вь́ развóдахъ = у розвóди, мерéжаний (С. З.), про посу́ду — хлядрóваний. — Плахта́ гарна у розвóди. Г. Бар. — Хлядрóваний горщик.

Развозжа́ть, ся = д. Разва́аживать, ся.

Развози́ть, развести́ = розвозити, розвести́, порозвóдити.

Развози́ться = розвозува́ти ся, розжартува́ти ся, розвойдува́ти ся.

Развóзка = розвóз.

Развола́живать, разволóчь = розволíкати, розляга́ти, розволóкти, розляга́ти.

Разволповáться = розхвилюва́ти ся. С. З. — Розхвилювало́сь сине море.

Разво́нiться = розмердíти ся.

Разво́ли́ться = розволóсити ся, розре́шити ся, лементува́ти, розру́(ю)вати ся.

Разворáчивать, развороти́ть, разворóчать = 1. розгорга́ти, розгорву́ти, розбiга́ти. — Розгорнули́ куду ка́мiня.

2. розривáти, розрiва́ти; розни́мати, роздiйма́ти, розняти. — Краги́ так i наперло́, що розривало́ мiст.

3. розлúпувати, розлúпити, порозлúпувати.

4. розпуха́ти, розпу́хнути.

Разворáшивать, разворóшить = розвору́шувати, розвору́шити.

Разворковáться = розворкотáти ся, розбуркотáти ся, розворкотíти ся. — Го́луби розворкотали́ ся.

Разворовáться = злодiйкува́ти стáти, до краді́жки звíкти.

Разворóвывать, разворовáть, ся = розкрада́ти, розкра́сти, розiкра́сти, ся, порозкрада́ти, порозкра́дувати, один у друго́го — поперекрада́ти. — Чи́ мало було́ добра́ усякого́, та так без догляду́ порозкрадали́.

Разворотíть, разворóчать = д. Разворáчивать.

Разворóшити, ся = д. Разворáшивать, ся.

Разворчáться = розбурча́ти ся, розгарíкати ся, розгáркати ся, розгарча́ти ся.

Разврати́тель, ни́ца = зводíтель, ка, спокúсник, пi. С. Пар.

Разврати́тельний = псу́ючий.

Разврати́ть, ся = д. Развра́щать, ся.

Разврати́льник, ца = 1. д. Разврати́тель, ни́ца.

2. розпúтник, розлúстник, ця́ (С. Жел.), ба́хур, ка́ (С. Д.), розтiпахá і д. ще́ пiд сл. Непотрéбникъ, ца́.

Разврати́нчать = розпúтничати́ (С. Жел.), бахурува́ти (С. Д.), псiв пiасти́ (Ки.), про жiнку́ — в грéчку скака́ти (С. Аф.). — Вона́ з чужни́в бахурують, своí ж жiнки́ нехай́ горюють. Кат.

Разврати́ть = розпúстни́сть, розпúстни́сть (С. Жел.).

Разврати́ний, но = розпúстний, розпúстний, но. С. Жел. — Розпустне́ жвття́ в молодости́ приво́сить хвороба́ на старí костí. и. пр. — С ним́ по́вало водила́ ся, зовсíм розпуста́ стала і ото́ правела́ дiтину. и. о. — Провести́ жазнь́ разврати́но = пробахурува́ти.

Разврати́ = розпúста́ (С. Жел. Д.), розпуст, розпúство́ (С. Жел.), розпúста́ (С. З.). — Когда́ дiсьер́ удасть́ ся на мiйсьци́ публiчній́ для́ розпуста́. Б. Н.

Развра́щать, разврати́ть, ся = псу́вати, ся, непутíти, ставáти, стáти розпúстник, розпусті́ти ся, розгíдити ся, розледа́цiти (С. Д.), зледа́цiти (С. Д.), розстер́вiти ся. — Развра́щенийъ́ = розпúстний, зледа́цiлий, розледа́цiлий. — Тигаю́чься по шинках́, зробва́ ся зледа́цiлим. Ки.

Развра́щенность = д. Разврати́ть.

Развѣ = 1. хiба́? (С. З. Д. Ш.), не вжé? чи? абó? чи-ж? абó-ж? чи́ тóж? —

Развѣ́ что́? = хiба́ що́? (С. Ш.), абó́ що́?

— Хіба я тобі винен? — Або я знаю? — Або ж я з глузду зсуваю, щоб таке зробити? С. Л. — Хіба ж ти не знаєш, що він дурний? С. Ш.

2. коли, як-що, хіба. — Равѣв тільки — хіба що (С. Ш.). — Нема раю на сім світі, хіба що на небі. К. Ш.

Развѣвати, равѣвати, ся = 1. розвіювати. розвіяти (С. Л.), роздіювати, порозвіювати, ся. — Вітром розвіюа.

2. м'яти (С. Л.), майорити, розм'яти. — Ходять по ризочку, хустовцями мають. н. п. — Військо йде, короговки мають, посперуд музичення грають. н. п. — Дівки гуляють, кісками мають. н. п. — Нехай мої русі кося хоч вітер розмає, пекай же я дітячинонька ще год погуляю н. п. — Повій вітре дорігою за нашою молодого, розмай русу кошу по водосу по чераровому полсу. н. п.

3. розганяти, розм'якувати, розігнати, розмахати, розм'яти, ся (С. Л.). — Вітер розмахає хмари. — А я тую чорну хмару пером розмаюю. н. п. — А я тую чорну хмару рукавом розмаю. н. п.

Развѣдати = д. Развѣдувати.

Развѣдка — розвід, розвідка, частіше мн. розвідки, вивідка, пробідки, довідки (Хар.), розпитка, частіше мн. розпитки. — Послать на развѣдки — посилати па розвідки, на підслухи (п. п.).

Развѣдуваніє = розвідни, розвідування, розпитування, визнавання, розглядання.

Развѣдувати, равѣдати, ся = 1. розвідувати, визнавати, роззнавати, висліжувати, дознавати ся, довідувати ся, допитувати ся, допитувати ся, розвідати, ся, визнаати, розізнати, вислідити, дознати ся, довідати ся, допитати ся, напирати ся, дошукати ся, порозвідувати і т. д. — Чи не можна тобі довідати ся про сватавви Наталки? Кот. — Дознають ся небожата чия на васшкура. К. Ш.

2. розправляти ся, розвідувати ся, розправити ся, розвідати ся, перевідати ся. — Я з вами розправлюсь.

Развѣдчик = розвідчик (С. Жел.), визначик, пласту́н (у Чорноморських козаків).

Развѣчивати, равѣчати, ся = розвічувати, розвічати, ся, про кількох — порозвічувати.

Развѣсний = розлогіий, розвілнстий, розгяллічистий, розхлілстий, розсохатий, крислатий. — З ва гусях розлогіих верб визирає біленький будячок. Пр. — Під

гербою розлогою в холодику стоїть катка. Кн. — Під розлогою липою добре сидіти в холодику. Кн. — Клев високий, листатий та розлогий. Кн. — Скелі, завітчав високою розлогою сосною. Зап. Кн. — А в тім лісі дуб стопа розхлілстий. Ет. зб. — На долмаї ріс віковичий дуб товстий та розгяллічистий. О. Ст. (Д. ще під с. Вітвілстий і Развілнстий).

Развѣствіє = д. Развѣштивати.

Развѣсь = зв'язання, зв'язування, рзв'язування.

Развѣсьє = гір'ьки, важкі.

Развѣтвлятися, равѣтвлятися = розпускати, розпустити віти, бростати ся (С. Ш.). — Як широка сокорина віти розпустила. К. Ш.

Развѣштивати = 1. (развѣсити, ся) — а) розважувати, розважити (С. З.), порозважувати, порозважити. — Сварба і сребра Самойловичові і сніва його розділені і розважені. Л. В. б) розпускати віти і д. **Развѣтвлятися**.

2. (развѣшати) — розвішувати, розвішати, розвісити, порозвішувати. — Порозвішували сорочки сушити. — **Развѣствіє ўши** = розпустити ўга, заслухати ся.

Развѣйти, ся = д. Развѣвати, ся.

Развѣзати, ся = д. Развѣзувати, ся.

Развѣзка = 1. розв'язування, розв'язання, розв'язка (С. Жел.).

2. розв'язок (С. Жел.), кінець.

Развѣзаність = розв'язність (С. Пар.), жв'явість.

Развѣзний = розв'язний (С. Жел.), жвавий, вільний, невимушений (С. Жел.).

Развѣзувати, равѣзати, ся = розв'язувати, розв'язувати, розв'язати, порозв'язувати, що зашпуроване — розшпурувати, зав'язане мотузкою — розмотувати, розмотувувати, зашморгане — розшморгнути, про пачи — розшакувати, про супоні — розшпунити, про пояс — розперезати, ся, про волів в нелитачі — розшлігати ся. — Розшпуруйте швидче хуру. Мая.

Разгавліваніє = розговини.

Разгавліватися, равговѣтсьє = розгвілїти ся, розговіти ся.

Разгадати = д. Разгядувати.

Разгядчик = д. Отгядчик.

Разгядувати = д. Отгядувати.

Разганивати, разгоніти, разгонати = розганяти, розгонити, розігнати, порозганити, розтурати, розтурати, роспуди-

ти, розпоробнати, розлякати, розполбати, розчухрати. — Вітер розігнав хмара. — Старшина порозганяв людей. — Розбивають всі турецькі орди, розтуряють по Косовім турків. Ст. С. — А старшина знавує розмене вечераці. Лев. — Степан знавує з військом — трьох панів розсудили й побияв. Ст. С. — Перепрания ся через Дайиро, розсудили татарську сторожу. Бар. О. — Розгопнати скіжку, печаль = розважити, ся, розбити тугу, пудьгу, журбу. — Вороний мій кошу, заграй підо мною, та розбий та тугу мою. н. п. — Розгопнати севя = розгуляти ся.

Разгáръ = рóзпал. — Вь разгáръ = в рóзпалі, на рóз(с)палі. — На самому розпалі танця завеса падає. Ст. О.

Разгнбати, разогнути, разпнати, ся = розгнати, розгнати, ся, про кільки — порозгнати, ся; розхляти, розгуляти, розхляти розгуляти, ся; розгорнати, розгорнути, ся. — Розгнув підкову. — Іди, невістко, не оглядай ся, ой і жни пшевиченку, не розгнуй ся. н. п. — Гей та вітер поівав, та лозь рокавне. н. п. — Іди, Галу, не оглядай ся, ой жни пшевиченку та не розхляй ся. н. п. — Розгуляв пальці. — Розгорнув шишку.

Разгнбний = гнучий, гнучкий.

Разгнб = 1. розгнання, розгортання. 2. залом (Мал).

Разгнбдй = чвалдй, тжухтй (С. Ш.), вахдй, мамула, розгнб, гáва; перше значення — качконбгй, що ходить переваги-ваги, жов качка. Пр. д. під сл. Вахдкь, Зьвака, Перевагиваться і і Походка.

Разгнбдйшт = ходити переваги-ваги.

Разгнбдйствовати = розмовляти, балакати, власне багато — просторікувати, балавдраси розцускати. — Разгнбдйствующій = просторікуватій. — Припи свого языка, векар старійші горювати, а ти чого така просторікувати? Кл.

Разгнбживати, разгнбжати = розгнбжувати, розгнбжати, розравляти, розправляти, прасом — розпрасувати.

Разгнбсать = д. Разгнбать.

Разгнбска = 1. розголобнення, поголбска. — Пустить вь разгнбску = розголбсити, роздзвонити, пустити поголбску.

2. негбда, нелагода, розрáда, рбстврка (С. З. Л.). — Пр. д. під сл. Несоглбсє.

Разгнбать, разгнбсать = розголошати (С. Л.), розголошувати (С. Ж.), блáговістити, розповідати (С. Л.), розголбсити (С. З.), розблáговістити, розповідити,

розслáвити (С. З.), розяснати, по всіх усядах — розповсюдити. — Розголошаючи такий наш приказ. Мазепа. С. З. — А на сей час розголошають ся поголбски. Самойлович. С. З.

Разгнбненіе = д. Разгнбска 1.

Разгнбдывалие = розгнбдывання, розгнбдыви (С. З.).

Разгнбдывати, разгнбдывти = розгнбдывати, роздывляти ся, розгнбдывти, розгнбдывти, роздывити ся. (Пр. д. під сл. Разсматривать).

Разгнбивати, разгнбити, ся = розгнбювати, розгнбити, ся.

Разгнбиваться, разгнбиться = розгнбивати ся, розгнбити ся.

Разгнбться = д. Разгнббаться.

Разгнбвляти, разгнбвати, ся = гнбвляти, гнбвати ся, сёрдити, ся, розгнбвати, ся, розгнбвляти, розсёрдити, ся, розпалити, ся. — Розгнбвав ся мій миленький, аж погнми тупотить. п. п. — І розпалив ся кавзь гнбвом великим. Гр. Чайк.

Разгнбживаться, разгнбжывти = сідати, сїсти, посідати на яйця, розгнбжывти ся. — Кури вже посїдали на яйця.

Разговаривати = розмовляти (С. З. Л.), вєстї жову, розмову, балакати, бесїдувати, розсказувати між собою, балагом, — гомонити, голосно — галасувати, не голосно — буркувати і т. д. д. Говорать. — Нема а ним тихо розмовляти, а ні порадяться. К. Ш. — Нема мого миленького, нема мого сонця, ні а ним мїні розмовляти, сїди у віконця. н. п. — Ой там одпочинок трохи малї, між собою слуха розмовляти. Ст. С. — Іхан пан та вє хотї розмовляти а підводчником, а той не дуже то був балакучий. н. о. Гр. Чайк. — Щоб не чула стара мати, а ним і буду розмовляти. н. п. — Сидить вона, балаквуть п. о. — Що ви там між собою розсказуете? Кл.

Разговаривати, разговорь = 1. д. Отговаривать 1.

2. розбалакувати, забалакувати, розважати (розмовно), розбалакати, забалакати, розважити, розговорити (С. З.). — Підїшов він і почав розбалакувати. Гр. Чайк. — Почали його розбалакувати, тай завірили, що це правда. н. к. Мал. Пр. д. це під сл. Развлєкати 2.

Разговляти, разговться = д. Разгнбвляться.

Разговориться = розбалакати ся, розбвити ся, розговорити ся, кильком разом — розгомонити ся, дуже голосно — розгаласувати ся. — Розбалакались та до

свѣта просидѣли. — Став жавшій и роз-
балакав сн. Лев. — От виъ з однимъ пашомъ
розбалакав сн, що воно естъ. п. о. Гр. Чайч.
— Поздорвкались, розбалакались, виъ и ка-
же йому. п. к. Мви.

Разгвбръный = розбвбний. С. Жел.

Разгвбръность = балакучѣсть, балаклѣ-
вѣсть.

Разгвбръчивый = говѣркѣй, балакучѣй,
балаклѣвий, мбвний, гомонливый, надто
— просторѣкуватий. — Знае, що вони
люди не говѣрки, не стають пускати слова
на вѣтер. Пр. Д. ще пр. пѣд сн. Говорливый
и Разгвбръчивость.

Разгвбръщикъ, ца = д. Говорѣнь, пѣя.

Разгвбръ = мбва, розмбва (С. З. Л.), бѣ-
седа, бесѣда, балаканья, балачка (С. Л.),
балакнѣй, говѣрка, багачох — говѣрнѣй
гбвни. С. Л. — Ой пѣшов милѣй за дѣрову,
занѣс свою тиху мову. п. п. — По сѣй
мовѣ, будьмо здоровѣ! в. пр. — I ще тѣмъ
дѣвчанюньѣ води не набрала, та вже в мѣ-
лѣхъ козаченькомъ на роамову стала. п. п. —
Сидимо ми та вано кружамъ. ведемо про всѣ-
чину розмову. Ст. С. — Нам не треба ба-
лаканья, а треба дѣла. Лев. — Тѣ балакнѣ,
що я чула, про мене були. Кп. — Була й
за вас балачка. С. Л. — Давно вже мѣжъ
людьми балачка йде, що тамъ закопанѣ гро-
шѣ. п. о. — Якъ будуть питать про що ба-
лачка була, то скажи... в. к. — Це буде на
два года балакнѣ. п. о. — Д. ще пѣд сн. Ве-
сѣда 1. — Разгвбръомъ занимать = д.
Разгвбръивать 2. — Въ разгвбръ всту-
пѣть = на розмбву стѣти. (Пр. д. вище).

Разгвбрънье = рбзговѣннѣ.

Разгвбрътѣся = д. Разгвбвлѣтѣся.

Разгвбръистый = розгвбристий.

Разгвбръ = роагнѣ, роагбнѣ.

Разгвбръятѣ = д. Разгвбнѣватѣ.

Разгвбръживать, разгвбродѣтъ, сн = роз-
горбжувати, розгорбдѣтъ, од(вѣд)горб-
жувати, од(вѣд)горбдѣти, перегорбжувати,
перегорбдѣти, сн. — Брати по-
дѣлились і розгорбдились. Лев. — Горбдъ зо-
вѣсімъ розгорбди сн, треба новий тѣмъ ставитѣ.
— Перегорбди свѣтлицю. — Треба од-
горбдити трохи мѣсяцѣ.

Разгорбтѣся, разгорбтѣся = 1. розгорбтѣти
сн, розпалѣти сн, жѣврѣти, розгорбтѣти
сн (С. Л.), розпалѣти сн (С. З. Л.), ро-
жѣврѣти сн (С. З. Л.). — Дрѣва розгорб-
лись. — Розпалѣлась груба. — Розжѣврѣ-
лось і загорблось, пѣшов дѣмокъ до самихъ
мѣар. Кот.

2. розчервбнитѣ сн, аачервбнитѣ, роз-
жѣврѣти сн, зашѣрѣти сн (С. З.). — Бѣ-
гала тѣ розчервбвила сн, якъ мѣвѣнка. — Очѣ

в пѣлочкѣ блищали, щокѣ розжѣврѣлись.
Лев. В. — Розжѣврѣ сн, ажъ запѣрѣавъ сн.
— Разгорбтѣлись зубѣ = азхотѣлось
зѣстѣти.

Разгорбтѣся = розжѣврѣтѣти сн, розпрѣнѣ-
дитѣ сн і д. Разжѣврѣчатѣся.

Разгорбѣтѣся = розгорбжѣватѣ сн, в тѣгу
вдѣти сн, зажѣрѣтѣти сн і д. Горѣватѣ.

Разгорбдѣтъ, сн = д. Разгорбживать.

Разгорбдка = 1. горбднѣня, азгорбжув-
ваннѣя, розгорбжуваннѣя.

2. д. Перегорбдка.

Разгорбтѣся = д. Разгорбтѣся.

Разгорбчатѣ, разгорбчатѣ, сн = 1. роз-
палѣти, розпѣкѣти, розпалѣти, роапектѣти,
сн, розогнѣти. — Горѣла розпѣкала вров.
— Розпалѣла сн душа моя — давай сто ти-
сяч. К. К.

2. розгарбчатѣ, сн, розпалѣти, сн, гнѣ-
вати, сн, драгвватѣ (С. Л.), дражнѣти
(С. Л.), дрочѣти, розгарбчатѣ, розпалѣ-
ти, роадратуватѣ, роадражнѣти, роз-
дрочѣти (С. Л.), розгнѣвати, сн. — Роз-
палѣ сн такъ, що нѣчого не тѣмать.

Разгвбрътѣся = розгвбжѣватѣ сн.

Разграблѣнѣе = розграбвваннѣя, рабвбвѣн-
нѣя (С. З.). — Не дѣя рабвбваннѣ і сбѣра-
ни горбдѣвъ цапѣхъ. Скороп. С. З.

Разграблѣтъ, разграблѣтъ = 1. роагрббѣ-
тѣти, переграбжувати, роагрббѣти, пере-
грабжѣтѣти. — Треба сѣво переграбжѣтѣти,
бо дуже вохлѣе.

2. грабвватѣ, рабвбватѣ (С. З.), жаку-
ватѣ (С. З.), розграбвватѣ, роагрббѣти,
розжакуватѣ, розшѣрпѣти.

Разграбнѣчивать, разграбнѣчѣтъ, сн = же-
жуватѣ, роажежбвувати, перещѣплюва-
ти (Ст.), роажежуватѣ, сн. — Роажежѣва-
ли зсѣлю. — Черезъ той Рубѣжѣ, що же-
жѣвавъ людѣй зъ пѣнами — темрѣву зъ свѣтѣомъ... Кп.

Разграблѣтъ, разграблѣтъ = лнѣнѣти, лнѣ-
жуватѣ, розлнѣнѣти, розлнѣжуватѣ.

Разгрѣбѣтъ, разгрѣстѣти, разгрѣстѣтъ = роз-
грббѣти, розгорбтѣти, розгорбжувати, про-
горбтѣти, роагрѣбѣти (С. Л.), роагрббѣдѣ-
тѣти (С. З.), розгорнѣтѣти, порозгрббѣтѣти і д.

Разгрѣстѣся = розмѣрѣти сн.

Разгрѣнѣтѣся = розгрѣнѣтѣти сн, розгрѣ-
нѣтѣти сн, роагуркотѣти сн, роагуркѣ-
тѣти сн.

Разгрбнѣтъ, разгрбнѣтъ, сн = розбѣвѣ-
тѣти, руѣжуватѣ, плѣжуватѣ, розбѣтѣти,
силѣжуватѣ, розруѣжуватѣ. С. З.

Разгрѣть = розѣр, арушування, силюндрування, вишчення, спустошення. — До великого знищення прийшло. С. Д.

Разгружѣть, разгрузити, ся = розгружѣти, виважувати, вигружѣти, розгружѣти, виважити, розхурувѣти, ся, розташувѣти ся.

Разгрустѣться = д. Разгоревѣться.

Разгрязѣть, разгрязити = розгрязѣти, розгрязити, про кѣлько — порозгрязѣти.

Разгрѣвнуть = розбѣгнѣти ся, розковбавити ся.

Разгулявѣть = гуляти, рогулювати. — Гуляв по улицѣ. — Рогуляв сон.

Разгуливѣться, разгулявѣть = рогулювати ся, рогуляти ся, розбенкетувѣти ся. — Молод козак розивѣсь, рогуляв ся. в. п. — На небѣ разгуливѣється = розгодинюєт ся, вивиснѣєт ся, випогѣжуєт ся, на годѣнї стаѣ.

Разгуль = 1. гульбѣ, гульнѣ.

2. гуляка, гультѣй (д. Гуляка).

Разгульнѣть = гулящїй, гульнѣйшїй (С. А. Ф.).

Разгулитѣсь = д. Разгуливѣться.

Раздабаривѣть = базкати, теревѣнити. — Базкала про всѣячу. — Учора вѣн багато теревѣнив про вас. Кр.

Раздавѣть, раздѣть, ся = роздавѣти, роздѣти, ся, багато або кѣльком — пороздавѣти, ся, у позаку, набѣр — розпозичѣти, розвѣрѣти, розпозичѣти, розвѣрѣти, порозпозичѣти, кому пошло — розпѣкѣти, розпѣкѣти, порозпѣкѣти. — Пороздавѣв усѣм. — Шивнѣрь розвѣрѣв рублѣв на сто. — Вѣйшов з церквї и почав розпѣкѣти старцѣм грошѣ. — Раздаѣющїй своѣ добрѣ = роздѣйко, роздавѣльнѣк. Лев.

Раздавѣтѣсь, раздѣтѣсь = 1. розпѣгѣти ся, розпѣгѣти ся, розносити ся. — Трохи тѣснѣ чоботи були, та тепер розвѣснѣли ся. 2. розступѣти ся, розступити ся, розтѣвнѣти ся. — Прому — розступѣть ся трохи, дайте пройтѣ.

3. розпѣнѣти ся (С. З.), розпѣгѣти ся, розпѣнѣти ся, чѣти ся, лувѣти, розпѣнѣти ся, розпѣгѣти ся, почѣти ся. — Луна розпѣнѣла ся у луцѣ. С. З. — Зраду розпѣнує св скрик. Чайч. — Найхудшїй гомѣв розпѣнѣв ся а великої хати. Лев. В. — І не всѣе голос його по над Днѣпром розпѣнѣв ся. К. Х. — Чуєш ти — в гаю чудова розпѣнѣлось луна, гучно льѣть ся соловѣєва пѣсня чарѣвна. Пч. — Эхомъ раздавѣтѣсь, раздѣтѣсь = лувѣти (С. З.), залувѣти,

полувѣти, полувѣти. — І пѣде гук по темному бору, аж лунав. В. М.

Раздавѣлѣвать, раздавѣть = роздавѣлювати, роздавѣти (С. Л.), роздѣшѣти, розчавѣти, розчавѣчѣти, розпѣкѣшѣти, погою — розтоптѣти, на шматочкѣ — розтѣрѣти, про кѣлько — пороздавѣлювати, пороздѣшувати і т. д. — Здаєт ся вѣн радїй був би розчавѣти Грици, як не потрібуєт жабу. Лев. В. — Однѣєю пучкою розчавѣ тебе наче блощицю. Ки.

Раздѣблѣвать, раздѣбѣть = роздѣбѣлювати, роздѣбѣти (С. З.), роздѣбѣти.

Раздѣривѣть, раздѣрѣть = роздѣрѣвувати, роздѣрѣвѣти, пороздѣрѣвувати (С. Л.), пороздѣрѣвати (С. Л.).

Раздѣча = роздавѣннѣ, роздѣча.

Раздѣивѣвать, раздѣивѣть, ся = роздѣивѣвати, роздѣивѣти, подѣивѣти, роздѣивѣйшѣти, ся. — Одну козѣв на Подолѣ, аругу на Вкраїнѣ: роздѣивѣло мое серце на двѣ половини. в. п.

Раздѣвѣгѣть, раздѣвѣнуть, ся = роздѣвѣувати, розсувѣти, розсунути, ся, одхлѣючѣ — розпѣлѣти, розпѣлѣти, ся, одставлѣючѣ — розставѣти, розстѣвѣти, пхѣючѣ, тѣснѣючѣ — розпѣлѣти, розпѣлѣти, розтѣснѣти, ся, що само розсунулось — розпѣлѣти ся, ноги — розкарѣчувати, розкарѣчѣти, ся. — Треба розсунути, щоб не було так тѣсно. — Ой та вѣтер повѣивѣ, та лѣза розхлѣивѣ. в. п. — Розстав стѣлѣцѣ трохи далѣше. — Вѣн став, розкарѣчивѣши ноги.

Раздѣвѣгѣть, ся = роздѣвѣти, ся. — Був тугий засув, та тепер розсовѣв ся.

Раздѣвѣлѣвать, раздѣвѣнуть, ся = д. Раздѣвѣгѣть.

Раздѣвѣжка = роздѣвѣвання.

Раздѣвѣжнѣй = роздѣвѣний.

Раздѣвѣнуть, ся = д. Раздѣвѣгѣть, ся.

Раздѣвѣнѣе = роздѣвѣннѣя, дорога, рѣчка — роздорѣжжѣя, розвѣлки, розтѣк, розтѣка.

Раздѣвѣннѣй = роздѣвѣннѣй, двоѣчѣстнѣй. — Двоѣчѣстнѣй заковѣчнѣк з ремѣню. Кн.

Раздѣвѣть, ся = д. Раздѣивѣвать, ся.

Раздѣргѣвать = 1. (раздѣрѣти) — розспѣкѣувати, розспѣкѣти, розспѣкѣнѣти, що замшоргуєт — розшоргуѣти. — Зажотѣлось йому подѣвѣтѣсь, вѣн розшоргуєт торбу. в. в. Ман.

2. (раздѣрѣти) — роздѣрѣти, роздѣрѣти, роздѣрѣти, роздѣрѣти, роздѣрѣти.

Раздирѣть, разодрѣть, раздрѣть, ся = роздѣрѣти, панѣхати, шпѣтувати, шѣр-

пати, роздрати́ти, роздёрти, ся, розпа-
на́хати, розши́рнати, розши́гувати́,
розши́ткувати́ (С. З.), галин — розчах-
ну́ти.

Раздобарывание = балáкапя, базі́кання.
Раздобары = балáчка, теревені́.

Раздобарывать = базі́кати, теревені́ти,
балáкати. — Бала́кали про вчяну. — У-
чора він багато теревенів про вас. Кн.

Раздобрить = вдобрити (кого).

Раздобриться = роздобрити ся, розщёр-
дрити ся.

Раздобрѣть = поглядшати, поситчати,
розтовстіти, ви́кохати ся, нагу́літи ті-
ла, м'я́са, спані́ти, про худобу — нагу-
ля́ти, ся. — Писарю́чи, нагу́ляв тіла, так
що й ко́мір не сходить ся. Кн. — З м'я́са
та в печев'я спані́в, аж щокі йому репа-
ють ся. Кн.

Раздобыва́ть, раздобы́ть, ся = роздобу-
ва́ти, роздобу́ти (С. З.), на́здобу́ти, ся,
за́йти, розхі́ти ся (С. З.), розста́рати
ся, з горем по полам — розгорюва́ти. —
В його в та ще й буде, та ще в тому роз-
буде. н. п. — Пота́чанько мів розжити ся
на де-кий матеріал життєпасний. Кн. —
От він важив собі торбу обметці. Кн.

Раздолба́ть, ся = д. Раздóлбыва́ть, ся.

Раздóлье = роздóлля, рóскіш, лаві́а, при-
вілья́ і д. Приві́олье. — Ой у лузі на роз-
дóллі, пасла Катри воли й коні. н. п.

Раздóльный = приві́льний, розлóгий і д.
Обши́рный. — І спом'янув ся хуторець у-
богий в далекій рідиній стороні: там степ ві-
май протяг ся геть розлогий, непаче спить
у тяжкім сні. Пч.

Раздóрить, пораздóрить = сварити ся,
сварку збивати, посварити ся.

Раздóрный = сварли́вий, звадли́вий.

Раздóрничать = д. Раздóбрѣть.

Раздóрь = ро́лад (С. З.), ро́ладдя (С. Л.),
незго́да, нелáгода, сварка, свáри (С. З.
Л.), чвáра (С. З. Л.), чвáри, звáда, ро́-
ра́да, ро́арух (С. Ж.), ро́стич, між роди-
чани або приятелями — ро́збрат (С. Л.). —
Ой ти старий, я молода — там між нами
пелáгода. — Лучче солом'яна згода, як зо-
лота звáда. н. пр. — Козак не боїть ся ні
хиари, ві чаари. н. пр. — Принесли вони
ростач в громаду. Кн.

Раздóса́довать, ся = ро́доса́дувати, ро́з-
гні́вити, ро́вгні́вати, ро́зілі́ти, ро́сёр-
дити, ся.

Раздража́ть, раздражи́ть, ся = сёрдити,
гні́вити, драгува́ти (С. Л.), дражи́ти,

дрочі́ти (С. Л.), вража́ти, ро́сёрдити,
ро́згні́вати, ро́здратува́ти, ро́здражні́ти,
ро́здрочі́ти, по́дрочі́ти, врази́ти, роз'я-
три́ти, ся. — А ж мж Турна та не зноу-
ем, тільки роздратуем. н. п. — А музичний
грим і галас тільки верив роздратовує. Мова.
— Ой горить Умаль, та вікому погасити;
ой було ж вам, преражі уманді, запорож-
ців не дрочити! н. п. — Одноманітня при-
рода дрочила йому перви. Кн.

Раздражéние = драгува́ння, роздрату-
ва́ння, роз'я́трéння (С. Л.). — Нам тре-
ба побути ся ко́чєво псякого роздратува-
ня. Зап. Ог.

Раздражимость = ура́зливість. С. Ж.

Раздражительность = дражли́вість. —
Він почував якусь не врозумілу, але люту
дражли́вість на усе і на всіх. Лев. В.

Раздражительный = дражли́вий (С. Жел.),
уразли́вий (С. Ш.), гні́вли́вий, оприскли-
вий, дроковистий. — Стало важко покори-
тися дражли́вому та лайливому батькові.
Лев. — Коли б у його не тьва дроковиста
вдача, а то згадай тільки йому про те, так
він ваче погум'ям візьметь ся. Кн.

**Раздра́живать, раздражи́ть, раздра-
ни́ть, ся** = дражнити́ (С. Аф.), дрочі́ти
(С. Аф. З.), роздражи́ти (С. Л.), роздра-
тува́ти (С. Л.), роздрочі́ти (С. Л.), роз-
мордува́ти, ся, кількох — пороздраж(а)-
нювати, пороздрату́вувати, пороздрó-
чувати. — Він тебе не візьме, а треба щоб
ти роздражив його. Гр. Чайч. — Вона ту
жабу і роздратувала, так жаба як плагоне
на неї. Гр. Чайч. — Раз чоловік і роздра-
тував жабу, а вона зв ним. н. п.

Раздрáть, ся = Газдирáть, ся.

Раздрáться = побити ся, розгрізати ся.

Раздрéняться = роздрі́мати ся.

Раздрóбительный = роздрі́бний, урóздрі́б,
в роздрóбцю, ві́різно, порóзницєю. —
Продав в роздрóбцю. Ніс.

Раздрóбленіе = роздрóбленія.

Раздрóблять, раздрóбитъ, ся = роздрóб-
ля́ти, роздрóбити, ся (С. Жел.), що кряк-
ке — розкри́шити, що дерев'яне — роз-
тро́щити, про кілько — пороздрóблюва-
ти і т. д.

Раздружа́ть, раздружи́ть, ся = розбива́-
ти, розбити дружбу, сварити, пересварити;
сварити ся, посварити ся, роз-
дружити ся, між приятелями — розбра-
тати ся, між родичами — розрідати ся,
в жарт намучи — глек розбити.

Раздува́льний м'яч = кова́льський м'іх.
— Сопе, як м'іх кова́льський. н. пр.

Раздувати, **раздуть**, **си** = роздувати, роздихати, роздихувати, роздуть, роздихата (С. Л.), роздихну́ти, пороздихати, ся. — Вона довго самовар роздихає (або: роздмухе). Кв.

Раздумати, **си** = д. Раздумывати.

Раздумчивий = розга́дко і д. Нервша́тський.

Раздумувати, **раздунати** = 1. роздумувати, розгадувати, вагати ся, невважувати ся, роздумати (д. Колебаться 2). 2. передумувати, перегадувати, передумати, перегадати. — Хотів іти, та передумав — нехай другим разом.

Раздумуватися, **раздуматися** = роздумувати ся, роздумати ся, розміслити ся, міжувати, крутити міжками. — Мету сіки, мету хату, та й задумала ся, полюбила Василечка тай роздумала ся. в. п.

Раздуме = роздум; вагання (С. Л.), непевність.

Раздурачитися, **раздуритися** = роздурити, ся, розпустувати ся, розжирувати ся. — Він дуже вже роздурів ся та ще до того й гарчав. Лев.

Раздуртий = одуртий, одуртий (С. Жел.), опухлий (С. Жел.).

Раздуть, **си** = Раздувати, ся.

Раздушати, **раздушати**, **си** = д. Надуть, ся.

Раздіваніе = роздягання.

Раздівати, **раздѣти**, **си** = 1. роздягати, тя (С. З. Л.), роздівати, ся, розбірати, ся (С. Л.), роздягати (С. З.), роздіти, розібрати, ся, шутком казучи — розсуцонити ся, про кільки — пороздягати, ся і т. д. — Роздягася, уля у ставок. в. к. Мап. — Як сніжна ся бепкет той весільний, то пішла молада роздягатися. Гр. Чайч. — Велат міні ще й під рученьки брате, велит міні роззувати, роздягати. в. п. — Роздіг ся, скинув з себе і сорочку. Гр. Чайч. — Зовсім був розібрався і сорочку скинув. С. З. — Приходить, а там озеро. Він розібрався і пішов купати ся. в. о. — Раздѣвати до нага́ = роздягати гольцем. — Слідчі роздягали гольцем кожного з арештованих. Кв.

2. скидати, знімати (ковдру), розкривати ся, розкрити ся, скинути, зняти (ковдру). — Нічю во снѣ раздѣлся = в ночі сонний розкрив ся.

Раздѣлати, **си** = д. Раздѣлывати, ся.

Раздѣленіе = розділ, поділ.

Раздѣлюючість = ділючість, подільність (С. Пар.).

Раздѣлюючий = ділючий, подільний, поділючий. С. Пар.

Раздѣляти, **си** = д. Раздѣлять, ся.

Раздѣлка = 1. розплата, рахунок, порохунок (С. Л.). — Придеш, Юрку, до порохуку. в. пр.

2. шар цегли коло димаря, щоб не загорілась стеля.

Раздѣль = розділ (С. З.), віділ, поіл.

Раздѣлюватися, **раздѣлятися** = 1. розплатувати ся, розплатити ся, виплатити ся. — Я з маларом зовсім розплатив ся.

2. розправляти ся і д. Раздѣдываться 2.

Раздѣлюючий = розділючий, ділючий. — Раздѣлююча зівнес = ділючий акт. — На худобу і на землю зробили ділючий акт. Кв.

Раздѣляти, **раздѣляти**, **си** = розділяти, поділяти (С. Л.), пакувати (С. Л.), розділяти, поділяти, переділяти, ся, розпакувати, здобич — дувати, роздувати (С. З.), хліб, річучи — розкряти. — Брати поділяли ся. Лев. — Він вкупі з шим пакував і радощі і болівня. Св. — Срібло, золото на три часті пакували, на окопитій горільці пропавляв. в. д. — Здобачі і корасті татарські всі роздували. Л. В. — Благослови Боже і отець і мати, коронай розкряти. в. п. Под. — Раздѣляти на двѣ = роздвоїнити. — Раздѣляти піру = розпарувати.

Раздѣть, **си** = д. Раздѣвати, ся.

Раздужѣ = подужчати.

Разжѣлобѣти, **си** = розжѣлвити, ся, розжѣлобити, ся, розжалкувати ся, пожалкувати ся. — Пожалкував са Бог на рака, дав йому заду очі. в. пр.

Разжѣловати = розжѣлувати. — Разжѣлували в садгати.

Разжѣловатися = розжѣлвити ся, розжалкувати ся, розбідкати ся. — Розбідкала ся на свою долю.

Разжѣти, **си** = д. Разжѣмати, ся.

Разжѣвывати, **разжѣвати** = розжѣувати; розжувати, розжѣкати, про кільки — порозжѣувати. — Розжував хліб. — Йому треба все розжувати і в рот покласти. в. пр. — Се діло треба розжувати.

Разженитися = розженити ся.

Разжѣч = д. Разжѣгати.

Разжѣва = розжѣва.

Разжива́ться, **разжитися** = розжѣвати ся, розжити ся (С. З.), розкоїти ся, позажити, розбогатити, розбагатшати. — Их стали робити, то й розживи са С. З.

Разжигать, разжечь, ся = розікати, розпалювати, розжарювати, розопліти, розпекти, розпалити (С. Л.), розжарити, розтопити, ся. — Розня залізо. — Розпалю дрова. — Горіляя і рецьке все більше розпалля козаків. О. Ст. — Почав розтоплять — которжі дрова зовсім не горять. Гр. Чайч.

Разжидать, ся = д. Разжигать, ся.

Разжидать = розрідити ся, розгускнути. — Грязюка розгусля.

Разжигать, разжидать, ся = розвдідити, розввляти, розпускати, розвести, розбавити, розпустити, ся, розрідити ся. розгускнути. — Треба розвести сату.

Разжигать, разжечь, ся = розтуляти, розпалити, ся, розігати.

Разжирять = розтовстити, розгладшати, розжирити, відпастн ся, більше другого — перегладшати.

Раззадоривать, раззадорить, ся = роздратовувати, підбурювати, піддратовувати, підюжувати, роздратовати, ся, підбурити, підзигнути, підцькувати, розпалити, ся.

Раззвоняться = роззвонити ся.

Раззнакомиться = роззнайомити ся, розвизнати ся.

Раззолачивать, раззолотить = роззолочувати, позолочувати, роззолотити, позолотити, обзолотити, визолотити, про кільках — порозолочувати і т. д. — Як би міні голубовко мій — я б його вряцця обзолотила. и. п.

Раззудиться = розсвербіти ся.

Раззваться = 1. розпозіхати ся, роззіхати ся.

2. розгавити ся.

Раззвкь = разок, разочок. — Поцілуй іще разочок.

Раззнуть = д. Раззвать.

Раззны = зів'ака (С. Л.), вів'айло; роззьява (С. Л.), роззьялка, роззьякуватий, зява (С. Л.), шалава, ростелепа (Кр.). — Я їду проворняка, а він їде роззьялка, не мав де диньсь встормити, та міні в рот. и. пр. — Оце ще роззьява — їде й не бачить!

Раззительный = вражакчий.

Раззить, поразить = д. Побжждать і Поразжать.

Раззлагать, раззложить, ся = 1. розкладати, розкласти, ся, порозкладати, порозложувати. — Звелла дочці роззлагати в челястих трісок і святя яшню. Лев. — Пороззлагає скряк. — Раззложить по ма-

стїях (карта) = розмастити. — Раззложить товары, вещи = розташувати ся. С. З. Ш. — Розташував ся, мов жид у ярмарку. а. пр.

2. розбїрати, розбїрати, ся, розкладати, розкласти, ся; розсидати ся, розпасти ся. — Вмерло і розпало ся на свої частини складові. Кв.

Раззладить, ся = д. Раззложивать, ся.

Раззладь, раззлады = роззладдя, безладдя; д. теж Разздорь.

Раззложивать, раззладить, ся = 1. роззложувати, роззладити, ся, розстроїти, ся. — Скряка роззладелась.

2. д. Раззружать, ся.

3. роззложувати ся, роззладити ся, розійти ся, піти не в лад, не піти в лад. — Те діло у їх розійшлось якось.

Раззлакомить, ся = розласити, ся, роззасувати, ся, розжарювати ся.

Раззлаживать, раззлаживать, раззломить, ся = роззлажувати, роззложувати, роззломити, роззламати, ся, пороззлажувати, пороззложувати, ся, па шматки — шматовати, шматкувати, розшматовати.

Раззлаяться = розгавкати ся. — Чого це собака так роззавкальсь?

Раззлеживаться, раззлежаться = 1. вилежувати ся, вилежати ся.

2. рознедужувати ся і т. д. д. Раззбалываться.

Раззлетаться, раззлететься = розлітати ся, розлетіти ся, розлітнути ся, про батюх — порозлітати ся. — Орел розлетів ся і сховав ягнатко. — Горобці порозлітали ся.

Раззлетаться = розлітати ся (багато літати). — Птиці перед дощем розлітає ся.

Раззлететься = д. Раззлетаться.

Раззлечься = розлягти ся, розкласти ся, відлягти ся, порозлягати ся.

Раззливальный = розливний, розлівчастий. — Раззливальная ложка = полбник, ополбник, поварка. (Д. підс. Ложка).

Раззливать, раззлить, ся = розливати, розліти, ся, розілляти, ся, багато — порозливати, ся, про річку ще — роззлонити ся, трохи — вилескувати, роззлюпувати, вилескати, роззлюпати ся. — Розлив вино. — Не розливай, мамо, вода, бо тяжко носити. и. п. — Річка розлила ся і не можна перешхати. — Під старість, боячьсь роззлюпати дари, батюшка. Лев. В.

Раззливка = розливання.

Раззливной = д. Раззливальный.

Разліць = 1. д. Разліва.

2. побіць, паводь, половіддя, водоміля, полівода, піяма. С. Л. (Д. Водополье).

Разлішчываць, разлішчываць, ся = розлішчываць, розлішчыты, ся.

Разлішка = лишба (Д. під сл. Врэмя).

Разліце = розліття, розлівання.

Разліць, ся = д. Разліваць, ся.

Разлічыць, разлічыць, ся = 1. розлічываць, розлічываці, відрізняці, розлічыці, розлічыці, відрізняці.

2. різнити ся (С. Л.), відрізнити ся (С. Л.), од(від)різнити ся.

Разлічце = різнити, різнити (Гал.), різнитиця (С. Л.), неоднаковість.

Разлічний, но = різнити, но (С. Л.), усійкий (С. Л.), усійково, неоднаковий, розлічый, те (С. З.). — Давали різні стравы.

— Різно про це балавють. — Усёйкой тварі по парі. и. пр. — В баряхах репське розмаіте. Мак. — Прыдзе літо, то в розмаіте, а прыдзе зима — возуха нема. и. пр.

Разлічый = розлічый, розлічый.

Разложэне = рósклад, рósпад, гнитты (Чайч.). — Веде державу до рósкладу, до руху. Зіньк. — Він спостеріг рósпад людського тіла. Кв. — Возле трупом і рósпадом мясі людськой. Пр.

Разложысты = д. Разлічый.

Разложыць, ся = д. Разлагать і Раскладывать, ся.

Разломать, ся = д. Разламывать, ся.

Разломка = розломаньня.

Разломляць, ся = д. Разламывать, ся.

Разломь = злом (С. Жел.), розлом.

Разломываць, разломываць, ся = розтріскувати ся, розтріскувати ся, розтріскувати ся, розтріскувати ся, розтріскувати ся. — Горця од жару розтріскава ся.

Разломць, ся = д. Разлацывать.

Разлўка = розлўка, розстання, розставанья. — Хто був причыною розставанья, щоб мой саёза ушла на нього. и. п.

Разлўнаць, разлўнаць, ся = розлўпываць, розлўпываці, облўпываць, облўпываці.

Разлўчыць, разлўчыць, ся = розлўчыці, розлўчыці, ся, розлўчыці, ся, розлўчыці, ся, розлўчыці, ся, розлўчыці, ся, розлўчыці, ся. — Коли треба розлўчыці парубка та дівку. и. п. Гр. Чайч.

Разлўчэне = розлўчэньня, розлўчэньня.

Разлўччыць, ца = розлўччыць, ца. — Ой и тебе люблю, Бог про тва знае! Побий, Боже, розлўччыца, хто нас розлўчае. и. п. — А другая тав розлўччыца злая — багатая сусідзька, вдова молодая. К. Ш.

Разлўчыць, разлўчыць, ся = 1. дёрти ся, розлўчыці ся, подёрти ся, розлўчыці ся. — Стара свата, так і розлўчыць.

2. глэдзати, розгладзати і д. Разжирѣть.

Разлўчываць, разлўчываць, ся = лўпываці ся, розлўпываці ся, розлўчыці ся (С. Л.), розлўчыці ся, розлўчыці ся, розлўчыці ся (С. Л.), про нількох — порозлўчывати ся.

Разлўчыць, разлўчыць, ся = розлўпываць, розлўчыці, ся, порозлўпываць. — Розлўчы лсты в кнжыці, баць, злпысь. — Порозлўчывали скрыз афіш.

Разлўбыць, ся = розлўбыці, ся, розкохати, ся, перекохати, порозлўбываць. — Хочеш мене розкохати, а після ся посьмяты. и. в. — Бо козак із Украіны розкохае дівчыоньку та й покне. и. в. — Козак козак, розкохае ся, дав ім Господь дитину, він здурав ся. и. п.

Размазны = розмазны (рідка каша), а про чоловіка — тухты (С. Ш.), мнїха, макуха, розлічбысты (Кв.).

Размазываць, размазавать = розмазываць, розмазати, розмазати, порозмазываць, про малыванья — навацоўзати, набізграти. — Розмазав на столі. — Розмазав та ще й розмазав. — Навацоўзав так, що й не розбереш, що ново намалывано.

Размазываць, размазавать = розмазываць, розмазати, порозмазываць. — Розмазав усі стїны.

Размазывать, размаслыць = мастыці, намастыці, размастыці.

Размацываць, размотаць, ся = 1. розбітываць, размотаці, порозбітываць, ся. — Размотаць клубок. (Д. Мотать 2).

2. трінькати, цїндрыці, розтрінькати, розхвїяти (д. Мотать 3). — Розтрінькав усі гроші. — І добро розхвїя. Мова.

Размахываць, размахать, размахувать, ся = розмахываць, размахати, размахываці, ся, порозмахываць, ся. — Розмакуе рукамі. — Розмахув орег крыламі. В. Ц. — Розмахув ся, та як загальць по петилиці.

Размахь = рóмах, розгón. — Съ размаху = з рóмаху, з розгónу. — Воли його на оберемок та з розгову в провалля. Зап. Кв.

Размачываць, размочыць, ся = розмочываць, размочыці, порозмочываць, ся. — Розмочыці сухарі.

Размачываць, размачовать = здіймаці, зійти, поздіймаці шóгли.

Размашысты = розмашысты, змашысты.

- Жыць разміаішето = шырока, роскішно, по павескі жыці.
- Разміашка = маханія, розміахуванія.
- Разміажэваніе = межуванія, межівка, рэзка.
- Разміажэываць, разміажэваць, ся = розмежывуваці, межуваці, ся, розмежуваці, помежуваці, ся, розміраці ся, розораці ся, порозмежывуваці.
- Разміаслаціць, разміаслаціць, ся = кришыці, розкрышыці, падрабіці (С. Л.) і д. Раздрабілаць, ся.
- Разміарзаціць, разміарзаціць = разміарзаціць, разміарзаціць.
- Разміаіаць, разміаіаць = 1. разміаіаць, разміаіаць, порозміаіаць.
2. д. Разміаіаць, ся.
- Разміаіаца = 1. разміаіаца; разкіданія.
2. рос. *Spergula arvensis* L. = метёлкі.
- С. Ан.
- Разміаіаіы = разкідаіы.
- Разміаіаць = д. Разміаіаца 1.
- Разміаіаць, разміаіаць, ся = разкідаці разкідаці, порозкідаці, ся. — Білі ручэява разкідавала, разкідавала ся. К. Ш. — Лежач разкідавалася. — Порозкідаці выжыці.
- Разміаіаіаць, разміаіаіаць, ся = 1. разміаіаіаць, разміаіаіаць, ся.
2. прочухаці ся.
- Разміаіаіаць = розмір. — Це было пасля турецкаго розміру. н. о.
- Разміаіаіаць, разміаіаіаць = разміраціці ся, разміраціці ся.
- Разміаіаіаць, разміаіаіаць, ся = множыці, ся, памножыці, ся, намножыці, ся, весты ся, разводзіці, ся, намножыці, ся (С. Л.), наплодзіці, ся, разплодзіці, ся, развесты ся, разродзіці ся, побагатаціці. — Сян Божыі, цю по асьмому світу людзей намножыла. н. п. — Він развіа багата овец. С. Л. — На бзварі усього побагатацшало.
- Разміаіаіаце = разміаіаіаце, памножыці.
- Разміаіаіаць, разміаіаіаць, ся = мозыці, разміаіаіаць; чаўчыці, трощыці (С. Ш.), разчаўчыці, разтрощыці.
- Разміаіаіаць, разміаіаіаць = разміаіаіаць, разміаіаіаць, дуже — разкіснуты, про кілька — порозміаіаць.
- Разміаіаіаць = розыціці ся, посварыціці ся, глек розыціці.
- Разміаіаца = нелагода, незгода, рбстпка (С. Л.).
- Разміаіаць, ся = д. Разміаіаць, ся.
- Разміаіаць = кліво.
- Разміаіаць = д. Разміаіаць.
- Разміаіаца = разміаіаца.
- Разміаіаць, разміаіаць = разміаіацьці на волонкі, льон, ковоплю — тіпаты (С. Ш.), тэрці.
- Разміаіаць = д. Разміаіаць.
- Разміаіаца = разміаіаца.
- Разміаіаць = разміаіацьці ся. — Кіцька цюсь разміаіаца ся.
- Разміаіаць, ся = проміаціці, выміаціці, ся.
- Разміаіаць, разміаіаць = разміаіацьці, разміаіацьці, разміаіацьці. — Розміаіаць греблю. — Трещ разміаіацьці рапу.
- Разміаіаць = 1. разміаіацьці, разміаіацьці, порозміаіацьці.
2. розміаіацьці, разміаіацьці, разміаіацьці, разміаіацьці (С. Л.). — Разміаіацьці гбре = разміаіацьці ся, разміаіацьці тугу. (Д. під сл. Разміаіацьці).
- Разміаіацьці = д. Разміаіацьці.
- Разміаіацьці, разміаіацьці = мотаты, ціндраты, трешыаці, промотаты, проціндраты, разтрешыаці і т. д. Мотаты 3.
- Разміаіацьці = д. Разміаіацьці.
- Разміаіацьці = гаданія, міркуванія, роздумя. — Я переймаю ся міркуваням і мрїям про се дію. Кв. — В таіх сумвах абставінах звертаю ся Хмельныаціці по довгі раздумі знов до москоўскаго царя. Бар. О.
- Разміаіацьці, разміаіацьці = розміаіацьці, гадаты, міркуваці (С. З. Л.), раздумываці (С. Л.), раздумываці (С. Л.), метыаціваці (С. Л.), розумо разкідаці (С. Л.), міакуваці, пускаты розум по голіві, розміслыці, разміркуваці, зміркуваці (С. Л.), раздумываці, звязыці (С. Л.). — Огні воні міркувала, дішка повстролавыаці у землю. Дум. — Жінці ж все забавы, діла ж вема! Так метыаць частенько Хомя. Гр. Чайч. — А ну, добродію! Пустыць розум по голіві, цю нам робыці? С. Л.
- Разміаіацьці = д. Разміаіацьці.
- Разміаіацьці, разміаіацьці, ся = разміаіацьці, разміаіацьці, проміаіацьці, выміаіацьці, багата — порозміаіацьці, наміаіацьці. — Розміаіацьці гроші. — Наміаіацьці грошей і почая роздываці старыаці.
- Разміаіацьці = розміаіацьці, замінныі.
- Разміаіацьці = розмін, розміна, вымін, промін, міньба.
- Разміаіацьці, разміаіацьці, разміаіацьці = розміаіацьці, розміаіацьці, землю — розмежывуваці, розмежываці, царлем — цар-

клювати, розцирклювати, шпуром — розшпурувати.

Разміръ = 1. розмірювання, межування, розмежовування, різка.

2. розмір, міра. — Розправа прабраза розміря дуже обширні. Зап. Кош.

Размісьте = д. Размішувать.

Разміська = розмішування.

Размістять = д. Разміщять.

Размітять = д. Разміщять.

Размітка = мічення, значіння.

Разміщати, розміщити = значити, мітити, позначити, назначити, розмістити.

Размішувать, розмісьте = розміювати, заміювати, розмісити, замісити, гразь навяруги — обгрудити.

Размішувать, розміщять = розмішувати, розмішати.

Разміщять, розмістять, ся = розміщати, розмістити, розпомістити, порозміщати, ся, як вєбудь, абв де — розтїкати (С. Л.), розтуїти.

Размігчять, розмігчять, ся = розмігчати, розмігчати, розмігчати, розмігчати, розмігчати, розмігчати, ся.

Размікчати, розмікчуть = розмікчати, розмікчати, розмікчати, розмікчати.

Размігчєніє = розмігчєня, розмігчєня.

Разміять, ся = д. Размінять, ся.

Размішувать, розмісьте = розміювати, розмісити, обува — розходити.

Разнемогчять, разнемогчєся = рознедужувати ся, рознемогчї ся і т. д. д. Разбаливаться.

Разнесть = д. Разносїть.

Разнізувать, разнізять, ся = 1. рознізувати, рознізати, розпускати, розпустити нанїзане.

2. вінізувати, вінізати, убірати, брати найсто.

Разнімчять, разнічть = 1. роздімчати, роздімчати, роздімчати, роздімчати, пороздімчати і т. д. — На силу роздімчати зуби.

2. розбороняти (С. Л.), розвѣдити, розборонити, розвести. (Пр. д. під сл. Развѣдять 2.)

Разнічь = різніти.

Разнічься = різніти ся, одрізнїяти ся (д. Разлічєствовать).

Разніця = 1. різниця, різниця, різніця (С. Л.), одміва (С. Л.). — Не має ві-

ної різниці: як віи казав, так і я. — Спитайте у тата, то вони вам без одміни те саме розкажуть. Кр.

2. всячина. — Накупив всячини. — Продавати по різниці, въ різницю = на різно, у роздріб, в роздробицю продавати (Ніс.).

Різно = різно (д. Разлічно).

Разновїдність = одїна, одмінок. — Сетільки одмінок терпу.

Разновїдний = різмаїтий, різ(ж)ий, різновїдний, різнофѳормний (С. Жел.).

Разногласїнь = 1. зикратїй (С. З. а по Сл. Аф. се значить = окатїй). — Скрїзь на зикратому (ковевї) тасав. Кот.

2. зивобїкий (Ки.), зивоватїй (С. З. Л. Ж.), кособїкий, кривобїкий.

Разногласїть = 1. різніти (на пр. в сьїєсах).

2. двѳїти ся, не в одїо казати; супереччати (кому), незгѳжуватись (з кем).

Разногласїца, разногласїє = 1. різноголосїця, безголосїця, різніця, безлїддїя (в музїці і сьїваню).

2. незгѳда (С. Ж.), перечка (С. Ж.), незгѳдність, несгѳбність (в речах, в думках).

Разногласїнь, разногласїно = 1. різноголосїй, неладїний, не в лїд, не до лїдї.

2. різний, незгѳдний, но (С. Л.).

Разномїсьте = різниця і д. Разногласїца 2.

Разнообрѣє = різмаїть, різноманїтність. — Така різноманїтність надає Украївї прегарного виду. Ки.

Разнообрѣнь = різмаїтий (С. З.), різноманїтний. — Та не все ж про вігї я думаю, як малї дїтв, та і вігїх це бувають дуже розматї. Мова. — Побут вародний розвивать ся, прїймає бїльш різноманїтний характер. Зап. Ки.

Разноплемєнь = різноплемї(є)ний.

Разнорѳдність = різ(з)норѳдність.

Разнорѳдний = різ(з)норѳдний С. Жел. **Разнорѳчавїй** = протяний, суперечливий.

Разнорѳчїє = відмова, різниця, незгѳда, незгѳдність, перечка (С. Ж.).

Разнорѳчять = д. Разногласїть 2.

Разносїть, разнесть = 1. рознісити, розвести, порознісити.

2. розганяти, розгѳняти, розігнати, розпудити, розпорѳшати.

3. (в картах) — рознісити, рознести, розтїкати, порозтїкати.

4. розпѳрти. — Забив руку, то розперло по локїть.

Разно́ска = розно́с.

Разно́сторонній = різ(а)носторо́нній.
С. Жел.

Разно́сть = різність, різниця, різниця.

Разноца́тний = різноматний, різноколірний, різнофарбний. — Різнофарбними листями сяють дерева, як оксамит молодая бязьять ся трава. І. Г.

Разночѣ́нецъ = полу́панок (не дворянського роду і сам не придбав особистого дворянства).

Разноше́рстний = різноматний, перистий, рябий, мурий, муру́гий, рябомий, дерешуватий, строкатий. (Перші три мають спільне значення, про останні давнись подібно під сл. Масть І.)

Разно́щякъ = розно́щяк.

Разноязичний = різномовний.

Разнствє́ний = різний, розмаїтий (С. Ж.), неоднаковий, несхожий.

Разнствє́вать = різніти ся, одрізняти ся.

Разнѣ́дывать, разнѣ́дывать = рознѣ́дывати, рознѣ́дувати.

Разнѣ́ий = різний. — Разнѣ́е = усякі, різні. — Усякі люди бувають добрі і лихі. С. Л. — Въ разнѣ́я стѣроны = різно. — Великий холод був, вітри шуміли різно. Кат.

Разнѣ́ = д. Різниця.

Разнѣ́живать, разнѣ́жить, ся = розніжувати, розніжити, ся, розлестити ся, розхажити, ся, розпестити, розбѣбити ся.

Разно́живать, разно́жывать = розно́жувати, мшкувати, розно́жати, порозно́жувати.

Разнѣ́тъ = д. Разнімати.

Разоби́жать, разоби́дѣтъ, ся = ображати, обидѣти (С. З.), образити, обидати, ся.

Разоблача́ть, разоблача́тъ, ся = 1. роздавати, розіраїти, роздаїти, розіраїти, ся і т. д. д. Раздѣ́вать, ся.

2. розкривати, виявляти, видавати, розкрити, виявити, відати, вивести на світ. — Виявив усі їх кверзи.

Разобра́тъ = д. Разбирати.

Разоби́щать, разоби́щать, ся = розвє́днѣяти, розлучати, розвє́днѣити, розлучити, ся.

Разобшє́ніе = розвє́днѣння, розлучє́ння.

Разовра́тъся = д. Развиратся.

Разогна́тъ, ся = д. Разгнѣивать ся.

Разогну́тъ, ся = д. Разгнѣбать, ся.

Разогорча́ть, разогорча́тъ, ся = засмѣчувати, жалю, ту́ги завдавати, засмѣтити, ся і д. Огорча́ть, ся.

Разогрѣ́вать, разогрѣ́тъ, ся = розігрівати, розігрѣти, зігрѣти, ся, розжарити, ся, порозігрівати.

Разодрѣ́тъ, ся = д. Раздирати, ся.

Разодѣ́вать, разодѣ́тъ, ся = одягати, убірати, ся (пишно), чепурити, ся, одягати, убірати, ся, вичепурити, ся. — Куда се вичепурялась так, ваче на весілля? — Разодѣ́тый = одяганий, вичепурений.

Разозлѣ́тъ, ся = розозлѣти, ся, розсєрдити, ся, дуже — розлютувати, ся, роззлєстити, ся, осатанѣти, осатанѣти, посатанѣти, розбѣити, ся.

Разозна́вать, разозна́тъ, ся = д. Развѣдывать І.

Разойтѣ́ся = д. Расходѣти, ся.

Разо́къ = д. Разъ (здр.).

Разолга́тъся = розбрехати ся.

Разомлѣ́вать, разомлѣ́тъ = млѣти, розімлѣти, розварити ся.

Разомъ = разом, враз, ураз, заразом.

Разопрѣ́вать, разопрѣ́тъ = 1. розбухати, бучавити, бубнявити (С. Ш.), розбухнути, розбубнявити.

2. упривати, упрѣти. С. Ш.

Разопрѣ́млий = розбухлий.

Разорвѣ́тъ, ся = д. Разрывать, ся.

Разорє́ніе = розор (С. З. Л.), розоръ, руйнування (С. Л.), руїна (С. Л.), знищення (С. З. Л.), пљондрування, кабіж (С. З.). — Це розор та й годі з цим чоловіком — скоро вже збіжжа понесе в шиню. — До великого знищення пришло. С. Л.

Разоржа́тъся = розіраїти ся.

Разорѣ́тель, лица = розорѣтель, ка (С. Жел.), збєсєць. — Млѣш вам жиди збѣйці. н. д.

Разорѣ́тъ, ся = д. Разорѣти, ся.

Разоружє́ніе = роззбрєння, роззбрєння.

Разоруживать, разоружѣ́тъ, ся = роззбрювати, роззбрѣити, роззбрѣити, ся.

Разоръ = д. Разорєніе.

Разорѣ́тъ, разорѣ́тъ, ся = розорѣти, руйнувати (С. З. Л.), руїнити (С. З.), жакувати (С. З.), пљондрувати (С. З.), випљондрувати, нищити (С. Л.), грасувати, рабувати (С. З. Л.), розорѣти, зруїнувати (С. З. Л.), зруїнити (С. З.), розруїнувати, пожакувати, спљондрувати (С. З. Л.), випљондрувати, знищити (С. З. Л.), нищити (С. З.), пограсувати, арабувати, порабувати, авєсті, ся піца що (С. Л.), про кількох — порозорѣти, порозруїнувати і т. д. — Тоді стає руйнувати, як в а чоґо цове будувати.

н. пр. — Відшу землю нашу всім горем, сплюндрував, вогнем злязав все часто. Ст. С. — Сьвітє тихий, краю милай, мон Україно! За що тебе сплюндрувало, за що маря вивеш? К. Ш. — Пришли Москалі Січ жакувати. в. о. — Знести і всіх винищати. Кочубей. С. З. — Разорити гнѣзда = видерати, видерти. — Гор. біли видерата не гріх, а загітовя гріх. Кр.

Розосліть = д. Розосліть і Раствилать.

Розослітсья = розослітсья ся.

Розоткнуть = д. Растыкать.

Розохочувати, разохотити, ся = захоочувати, під'охочувати, додавати охоти, захоотити, під'охотити, додати охоту, розлісати, ся, про кількох — пороз'охочувате, ся і т. д.

Розочарованіє = розчарування, зневірря. — З розчарування засмутилась, як осінній хмарний день. Бар.

Розочаровувати, разочаровати, ся = розчаровувати, розчарувати, ся, розбити чари, розбити, стратити надію, зневірити ся. — Коли любаш — не жаргуй, а не любаш — розчаруй. Руд.

Розобчєк = д. Раазъ (здр.).

Розомлатьсья = розшв(є)ндати ся, розвѣштати ся, розгасати ся.

Разробѣтка = розрѣба, розрѣбка, обрѣбка, обрѣботок. (Пр. д. під с. Обробѣтка).

Разробѣтувати, разробѣтати, ся = розробляти, обробляти, розробити, обробити, ся. — Більше розпахати і розробити сам не може. К. Ст. (Д. Обробѣтувати).

Разрівнивати, разрівняти, ся = рівняти, розрівнювати, вирівнювати, розрівняти, вирівняти, ся.

Разразити, разразити, ся = розбивати, розбити, ся, розтрощити, вибухнути (С. Л.). — Грім розбив дерево. — Огонь криєть ся, але як разом вибухне. Мазепа. С. З. — Разразилась бѣда = окошило ся. — Ватко з матірью посварилась, а на міші окошило са. Кр. — Разразилась смѣхомъ = прислути од смѣху. — Р. гнѣвомъ = скипѣти од гнѣву. — Тѣча разразилась = хмара розгуркотѣла ся, грім ударив.

Разразнивати, разразниѣти = д. Разрознивати.

Разраивати, разраивѣти, ся = розгублювати, розгубити, ся, порозгублювати. — Розгубив гроші. — Було багато, та порозгублював.

Разрастѣти, разрастѣти, ся = розростати ся, бростити ся, розростѣти ся, розрѣ-

стувати ся, порозростѣти ся, порозрѣщувати ся, про дерева ще — розкоріити ся, про луці — розкѣшити ся, про хлѣб — врѣяти ся, поврѣнювати ся.

Разреветсья = 1. розревети ся. — Корова чогось розревѣла ся.

2. розревети ся, розрѣ(ю)жати ся, розголосити ся. — Ну, чого ти розревѣлась, наче й справді яке лихо сталося?

Разрисѣбувати, разрисѣбѣти, ся = розписувати, розмальовувати, розписати, розмалювати, нахварбувати, порозписувати, порозмальовувати, квітками — обвѣтчати. — Розмалював скриню, аж очі в себе бере. — Біл широко розмальовує сцени такого цастя. Зап. Фр. — **Разрисѣбанный** = розмальований, писаний. — З розмальованим жовтими, синіми та червоними віконницями. Лев. В. — Носять ся, як дурень з писаною торбою. в. пр.

Разравниѣти, ся = д. Разравнивати, ся.

Разрожатсья, разождитсья = 1. розрожати ся, розродити ся, обродити ся, в жарт — розсіпати ся. — Недавно розродила ся. — Мелашка обродилась: вона мала сна. Лев.

2. плодити ся, розводити ся, розплідити ся, розвесті ся, розродити ся. — Мелаша розродила ся.

Разрознивати, разрозниѣти, ся = роздѣлювати, розрізати, розлучати, роздѣлювати, розрізати, розлучити, порізнити, ся, розпарувати, пороздѣдувати і т. д.

Разровѣти = д. Разравнивати.

Разростѣти = д. Разростѣти.

Разрѣстнисья = сісти на яйця (про птиць).

Разрубѣти, разрубѣти = розрѣбувати, розрѣблювати, розтпнати, розрубати, розтяти, цюкаючи — розцюкати.

Разрубѣти = рубруб. — Дерево на розрубѣ почало гнати.

Разругати = розліяти, обліяти, винаскудити, пѣбанітувати.

Разругатсья = розліяти ся, розсварити ся.

Разруминивати, разруминитсья = 1. натирати ся, натерти ся рум'янами, розмальовувати ся, розмалювати ся.

2. розжѣвити ся, зачервѣти, зачервѣти ся, зашарити ся (д. Разкраситсья).

Разрушѣти, разрушити, ся = руйнувати (С. З.), розруйновувати, руйнити (С. З.), бѣрити, валити, розруйнувати, зруйнувати (С. Л.), збурити, знищити, розвалити, ся, розрушити (С. Жел.), позруй-

ноувати, порозруйноувати і т. д. — Тоді старе руйнувати, як в з чого нове будувати. н. пр. — Вже царь Пстро казав зруйнувати стару Січу. Бар. О. — Це було зараз після того, як Січ зруйнували. н. о. — А шукаю дужого Азіна, що міні розруйнува всі двори, що украя у мене жику. Ст. С. — Мають Турки наше царство гаяти, знищать геть монастирі всі наші, розруйнують церкву. Ст. С. — Розаалив хату.

Разрушєніє = руйнування, зруйнування, руйнівниця, б'уріння (С. Л.), знищення.

Разрушитель, шца = розрушитель, ка, шщитель, ка. С. Жел.

Разрушительный = руйнівний, шщительный (С. Жел.).

Разрушить = д. Разрушать.

Разриваніє = розривання, розірвання, шарпання.

Разривать, разорвать, ся = 1. розривати, ся (С. Л.), рвати ся, роздирати, ся, шариати (С. Л.), шматувати, шматкувати, паяхати, розривати (С. Л.), розідрати, роздёрти, ся, розшариати (С. З.), розшматувати (С. Л.), розшматкувати (С. З.), розпаяхати (С. Л.), розчалити, розтелесувати (що живе), порозривати, пороздирати, ся і т. д. — Леа роздирає там вовка в куски. Кот. — Щелепи йому на двос роздеру. Ку. — Завтра рано ми удари бєм і турецький розшматуєм табір. Ст. С. — Щоб мене живого чорти розшматували, коли я що знаю. І. Г. — Твою долю розшариває Виговський. н. о. — О, Гамлет! Ти міні на двос розпаяхав серце. Ст. Г. — Разривающий ся легко = ривачкий.

2. д. Прерывать, прервать.

Разривать, разрывать = розкопувати, розривати, розкопати, розрвати, порозкопувати, порозривати. — Дніпро, брат мій, висихає, мене покидає, і могоди мої вліз восталь розриває. — Нехай риве, розкопує, не свого шукає. К. Ш.

Разрывной, разрывной = розривний.

Разрывчатый = мерезаний, мерезчатий.

Разрывъ = 1. розірвання.

2. миръ — розшир (С. Л.), дружби — розбрат.

Разрывать = д. Разрывать.

Разрыхлять, разрыхлить = пушити, підпушити, ралом — ралити, бороною — заскорбдити. — Побачив я, що верхній підпушений шар (зміг) зміг си з нижчим, я зараз заскорбдов, відпушив його гаршенко. Чикалско. Розм. про с. х.

Разрядаться = розрядати ся, розскіглити ся.

Разрѣжать, разрѣживать, разрѣдить = розріжати, розрідити, обрідити. — Обрідить ліс. Лев.

Разрѣзать, разрѣзывать, разрѣзать = розрізати, розрізувати, країяти, розкраювати, розрізати, розкраяти, розпаяхати, що шате — розпобювати, розпобіти, вздохъ — розплатити. — Благословен Боже і отець і мати, коровай розкраяти. н. п. Под.

Разрѣзной = розривний. — Разрѣзные рукава = вильоти. С. З. — Кушту з вильотами.

Разрѣзъ = 1. розрізання, розрізування. 2. розріз, розірка, розіора (на пр. а оджі). — Въ разрѣзъ = в саму середину.

Разрѣшить, разрѣшить = 1. дозволяти, дозволити.

2. розв'язувати, розгадувати, розв'язати, розгадати. — Тільки вона одна може розв'язати се питання. Ку. — Розгадай загадку. — Разрѣшиться отъ бремени = розродити ся, обродити ся, ошорожити ся, розсіяти ся. — Разрѣшить отъ грѣховъ = відпукувати гріхї, дати розгрішення. — Разрѣшить отъ зпнтемї = зняти покуту. — Р. запрещєніє = зняти заборону.

Разрѣшеніє = дозвіл; розв'язування. — Р. грѣховъ = розгрішення. С. З. — Яко словидь, таке я розгрішення. в. пр.

Разрѣшиться = розр(ю)жати ся, розржосати ся, розскіглити ся.

Разрядный = розрядний, розрядовий (С. Жел.).

Разрядъ = розряд (С. Жел.), статъ, стаття. — Скрізь сидять померші усе по статям: молоді в молодій статї, а старі в старій. н. к.

Разряжать, разрядить, ся = 1. ввряжати, ченурити, вврядити, ввчелурити, ввстроїти, ся. — Вврядила ся, моя на асілли.

2. розряжати, розрядити (С. Жел.), ввкрутити наббі.

Разсада = розсада, росада.

Разсадить = д. Разсаживать.

Разсадиць = розсадиць, розсадинок, шкілка. С. Жел.

Разсадный, расадиной = розсадовий.

Разсаживать, расажать, расадить, ся =

росáжувати, росáжати, росадити; росáдати ся, росáсти ся.

Разсáривать, разсорить = 1. росáпати, росáпати. — Росапан овес.

2. тринькати, роатринькати, розвіяти. проáндрити, проáйнувати і д. Размáтывать 2.

Разсвёрдывать, разсверлять = розсвёрдлювати, розвірчувати (сверлом), розсвёрдли, ровертіти.

Разсверчáться = розцьвірчати ся, розцьвірнькати ся.

Разсвириѣть = розлютувати ся, розьярїти ся, роздрочити ся. — Розлютав ся так, аж півá скаче. в. о.

Разсвѣтаніе = свѣтáння.

Разсвѣтáть, расветить = свѣтити, розвиднювати ся (С. Л.), на свѣтi благословляти ся, займáти ся, россвѣтити, розвиднáти ся, свѣтити, днѣти, розсвѣпúти (С. Л.), освѣнúти, розвиднѣти ся, повиднѣти, повиднѣшати, просвѣнúти, пúдзорити, на свѣтi благословити ся, занѣти ся. — Незабаром зовсѣм вже розвиднѣло ся. Лев. В. — Коли це стало свѣтити, розвидѣлось. в. о. Гр. Чайч. — Тільки що розвидѣлось, як до волості пúдїхала пúдова. Ст. Х. — Стало розвидѣтись, аж ось почала і люда сходитись. в. к. — Ст же стало на свѣтi благословяти ся. п. о. Гр. Чайч. — Іншозвек од дѣвчици — починало днѣти. в. п.

Разсвѣтъ = рóссьвіт, свѣтáння, дóсвѣток (С. З.). — **На разсвѣтѣ** = на свѣтáнні, у дóсвѣта. — Вранці рано, на свѣтанні саме, вступає в похід пашне військo. Ст. С. — Проігнувся він у дóсвѣта. в. о. Гр. Чайч. — У дóсвѣта встав а — темно ще на дворі, де-по-де по хатах ясне свѣтло снє. К. Д. — **До разсвѣта** = ще на свѣтi не благословлялось, о півнях. — Впїхали на рано, ще й на свѣтi не благословлялось. в. о. — **Сь разсвѣтом** = по видноті, як заднїло. — Бавили ся ми цілу вѣч і розвїхались вже як заднїло. Ка.

Разселѣть, раселить, ся = розселѣти, розселити, ся, розвозистити, ся, порозселѣти.

Разсёривать, расердить, ся = сёрдити, гнѣвити, дрочити, розсёрдати, ся, розгнѣвити, роагнѣвати, ся, роздрочити, ся, нагнѣвати ся, осёрдити ся, роздрагувати ся, роззлостити ся, за сёрце узяти, вхопити, разом і розвередувалась — ропріськати ся, дуже — розлюту-

вати, ся, розьярїти, ся, осатанїти, осанїти, розбїсити, ся, в краком — розгрїхати ся, роагрїмотати ся. — Росердав ся мій маленький, аж вогами тупотать. в. п. — **Тодї** він розлютувався та й кричить. Ет. зб. — **А ти так розлютувався**, що аж руками на мене заміряєш. Ч. К. — **А далї** так розлютувалась, що схопла чашлю, та... в. о. Яс. — **Так того чоловіка** ся груба рїч за сёрце й узвала, він як крикнув... в. в. Мав. — **Запівалась**, посатавила, аваче дурману ізїла. Кот. — **Разсёржений** = гнѣваний, розгнѣваний, розлючений, сёрдитий. — **Вбїгає** роалючечий. Ет. зб. — **Разсёрдївшись** = з пересёрдїя. — **Він тодї** з пересёрдїя каже: пúдвбю. в. о. Гр. Чайч.

Разсїживаться, расидѣться = 1. засїжувати ся, засидїти ся. — **Іди** та не засїжуй ся там. в. о.

2. сидѣти на йцї (про птиць).

Разсказъ = оповідання (С. Л.), óповідь (Ос.), пóвїдь, пóвїстка, казанка. — **Народї** оповідавня (Пóвїстки) Марка Вовчка. Слб. 1861 р. — **Великого** стоить сї оповідавня. К. Х. — **Не соромив** ся вїп і про семью свою оповідь оповідати. Ос.

Разсказывать, расказать = роказувати, оповідати, розповідати, розповідувати, оповідувати (С. З.), повістувати, повідати (С. Л.), роказати, оповідати, повідати, розповідати, завпнчаючись — вїслєбеувати, багатьом — поросказувати, порозповідати. — **Так дїд** волись роказував, а я за ппм. К. Ш. — **Таке** люди оповідують, що хїба тільки у гарному сві прасвять ся. Ос. — **Розповіа** йому про істновання в Кївї Квирло-Мефодїявського братства. Ка. — **Що** от ся молодичка оповідувала. К. Х.

Расказывать, ца = оповідач (С. Л.), повідач, ка, вїклядчик. — **Хочеш** быть добрим оповідачем, будь добрим слухачем. в. пр.

Раскочиться = 1. роарівати ся.

2. розбїгти ся, розлетїти ся.

Разслабѣть, раслабить = д. Ослабѣть.

Разслабѣвать, раслабѣть = д. Ослабѣвать.

Разславлять, раславить, раславить = рославляти, розголошати, розпускати чўтку, славу, рославити, розголосити, роапустити чўтку, славу.

Расслаивать, раслонить = д. Отслаивать.

Разслащивать, расластѣть, ся = розолóжувати, пúдсолóжувати, розолóдїти і т. д. Д. Подслащивать.

Разслúшывать, раслúшать, ся = рослú-

хувати, вслухати ся, прислухати ся, дочувати ся. дослухати ся, розслухати ся, вслухати ся, прислухати ся, дослухати ся, дочути ся. — Почав він ще більше прислухати ся, що вони кажуть. в. о.

Розслішати = розслухати, учути (С. Ш.), вчути, почути, розчути, дочути. — Батько мабуть не розслухав або не розібрав, що сказав савос. Гр. Чайч. — Глухий не дочує, то вигадує. п. пр.

Розслѣдованіє = розвідка, розвідниці, вивідка.

Розслѣдователь = вивідач, рознідач.

Розслѣдовать = вивідувати, розвідувати, дознавати ся, визнавати, дошукувати ся, вивідати і т. д.

Розсміатриваніє = розгляд, розглядіння, перегляд. — Я не брав під певний розгляд людського серця. Ки. — Розгляд свідства довів мене до певної думки. Кв.

Розсміатривати, розсміатрѣть = розглядати, роздивляти ся (С. Л.), роззірати ся, розглядувати, розглядіти, розгледіти, роздивіти ся, прозірко — пооглядати, порозглядати. — Ходив, розглядав, побачив гніздо. Гр. Чайч. — Нахилилась і роздивлялась, чи добре вестічка помазала. Лев. — Вона вглянула в ворота і почала роздивляти ся на богомольці. Лев. — Коли він роздивав ся, аж то зявкомів. в. о. Гр. Чайч. — У нас тепер що рік — то все нові герої. Роздивимось, аж ці! не тектори се Трої. К. Д. Ж. — Стоять і роззірають ся по хаті. Зап. Фр.

Розсміатрительность = д. Осміатрительность.

Розсміатрѣть = розгляд і д. Розсміатриваніє.

Розсмішати = розсмішити, кіялкох — порозсмішувати.

Розсміятися = розсміятися, дуже — розреготати ся, вразу — пірснути.

Розспробувати, розспрорувати, ся = розшауровувати, розширувати, ся.

Розсобоачитися = розсоціти, розпісїти ся, розстєрвити ся.

Розсовивати, розсовати, розсунуть = 1. розсовувати, розтикати, розсунути, розтикати, погасовувати, порозтикати. — Порозтиказ книжки не знаєш куди.

2. розпїзувати, розпїкати, розпїкнути, розпїкхути. — Розпїкнув людськ і уявішов.

3. розсілати, розіслати, порозсілати. — Порозсілав усіх слуг.

4. роздавати, роздати, пороздавати. — Пороздавав усі гроші.

Розсовѣтывати, розсовѣтовати = розраювати, розражувати, розаряяти (С. З.), розрадіти, розгудити (С. З.), порозраювати. — Розралял, розсудил, щоб ми в парі не ходили. в. п. — Я було й хотів купити, та людя розрадил. — Сужеле — не розсужене. в. пр.

Розсоль = росіл, дуже міцний — ропіа, в котрому солать рибу — тузлук (С. Ш.). — Солоне, як рова. в. пр.

Розсольникъ = квасок (стрива — юшка з солонами огірками, з мисом, лавровим листом).

Розсольный = росілий, роцлийй.

Розсопѣться = роасопїти ся.

Розсоривати, розсорити, ся = сварити, розсварити, ся, посварити, ся, розпурити ся, розгріти си, про приглати — розбратати ся. — Розпуралась і розлучилась шови ворогами. Ки.

Розсорити = д. Розсарівати.

Розсортировувати, розсортировати = сортувати, посортувати, по мастям — рознастїти.

Розсоха = розсоха, чешига (у сохи).

Розсохнутися = д. Розсохатися.

Розсохнутый = розсохатий, розхильчастий. — Поставив на возі ручиці дуже розхильчасті. Лев.

Розспесївиться = розчванити ся; розприндїти ся і д. Разгордїтися.

Розспрашивати, розспросїти, ся = розпитувати, розпїтати, ся (С. З.), опїтати. — Розпїтав си, де він живе. в. о. — Розпїтав його гарнецько — як, що й до чого?

Розспробѣть, частіше мн. **розспробѣть** = розпїтування, розпїтати (С. Л.), опїтати, перепїтати. — Ой заплакала мати, ідучи до хати, що не можна за сина й опїтати узяти. в. п. — Почалась розпїтати, та нічого не довідалась.

Розспрочивати, розспрочїти = розкладати, розкласти на вїплат.

Розспрочка = од(від)клад, вїплат. — Вь розспрочку, сь розспрочкой = на вїплат, на росілатку (Лев.), на розклад.

Розставаніє = розстання, розлук, розлучанія.

Розставатися, разстатися = розлучати ся, розстварати, розлучити ся, розпїнути ся, розствратї, сл. — Як душа козацька молодцяка з білим тілом розстварала. в. д.

Розста́влять, разста́вить, разста́вить,

ся = 1. розставля́ти, ро́становля́ти, ро́зста́вити, ро́зстано́вити, поро́стано́вляти, поро́стано́влюва́ти. — Поро́стано́вля книжка. — Розставля́ть в́хи = розстро́пляти в́хи. — Розставля́ть, ра́зста́вити но́ги = розкара́чити, ока́ряч ста́ти, розче́пирити, ру́на — розкрі́лити ся, пальці — розче́пирити. — Він ста́в і ноги розкара́чав. — Він мусав добре розче́пирити свої во́га, щоб всістась за ми́шку по́лова. Бар. — Чатаю по́мж тво́ими розче́пире́ними пальця́ми. Лев.

2. ви́пуока́ти, розпу́ска́ти, розпу́стят́и. — Треба розпу́стити свату, щоб простору́ша була.

Розстана́влять = д. Розста́влять 1.

Розста́вляти = розста́вляти, розлу́ка.

Розста́вля́ти = 1. розста́вля́ння.

2. перер́ва, пере́рєжок (простори́нь між розставле́ними реча́ми).

3. перестáнок, устанóк, при́пинка; одпоча́нок.

Розста́вля́сь = д. Розста́вля́сь ся.

Розстега́й = 1. (здр. розстега́йчикъ) — жіно́ча сукня.

2. ширі́жок (з пеззліплена бо́ками).

Розстега́ти, розсте́гивати, розсте́гну́ти, ся = розсте́ббувати, розсте́бати, розціпа́ти, розсте́гну́ти, ся, розці́пну́ти, ся, порозсте́ббувати, ся, сорочку — розхри́стати, ся. — Розсте́бувати му́на. — Розці́паю чума́рку на всі́ гала́вки.

Розсти́ляти, розсла́ти, ся = сте́ляти (С. Л.), розсти́ляти (С. Л.), розсте́лювати, розсте́ляти (Кр.), просте́ляти, розго́рзати, розсла́ти, розсте́ляти, просте́ляти, ся, розго́рзу́ти, повисте́ляти, ся. — То́ді тобі жва́ти ся, як гарбу́зам сте́ляти ся. н. п. — Просте́ляють на землі́ радю. Кр. — І ве версто́ви, а во́львий, широ́кий скрізь шля́хи свята́ти просте́ляти ся. К. Ш. — Знаю сво́ю торби́ну, на трави́ці зеле́нькій просте́ляю свята́ту. Руд. — Розсла́в сво́ю свату́ і сіа.

Розсто́на́ти = ро́зсто́гна́ти ся, ро́з'о́хати ся, розкре́(х)та́ти ся.

Розсто́йніе = відста́нь, протя́г, престо́рніе, одле́глість, відда́ля (С. Жел.), дале́чина, дале́чинь (С. Пар.), як можна кину́ти руко́ю — ки́ль. — Відста́в місци́ну від землі́ вно́сить 5'.827 ми́ль. Зем. — На розсто́йніи́ ви́стріла = на ви́стріл. — На не бо́льшомъ, въ не́дале́комъ разо́стáнніи = не́дале́ко. — Въ разо́стáнніи пя́ти ве́рст отсю́да = за пя́ть ве́рст від-

цілі́. — Въ н́яко́ромъ разо́стáнніи отъ го́рода = трóхи одда́ля од мі́ста.

Разсто́йт́ся = засто́йти ся.

Разстри́га = ро́стри́га.

Разстри́гати, разстри́чь = ро́стри́гати, ро́стри́гати.

Разстра́ивати, разстра́юва́ти, ро́зла́жувати, ро́зла́дити, ро́зсна́тити, ся, ро́зла́днати, ся і т. д. д. Розла́живати, ся. — Журавель коло́ кри́лиці ро́зсна́тити ся, як добре не збит́ий ні́каким. Лев.

Разстро́йство = ро́зстро́йство, ро́зстро́й (С. Жел.); не́лад; неспóкий, негóда.

— Р. же́лудка = нестра́вності.

Разстра́лювати, разстра́люва́ти = 1. ви́стрелюва́ти, ви́стреляти, розпу́кати, повистре́лювати. — Повистре́лювали всі́ набóи.

2. про́стрілюва́ти, ро́зстрі́лювати, про́стрелі́ти, ро́зстрі́ляти. — Простре́лами кора́бля. — Пере́вдя́чка ро́зстрі́ляла.

Разсту́па́ти, ра́зсту́па́ти, ра́зсту́пу́ти, ся, ро́здава́ти ся, ро́зсту́пу́ти ся, ро́зда́ти ся.

Разсу́дність = ро́зсу́да, ро́зсу́дли́вість (С. Жел.), по́міркува́ння. — Пра́вничва ро́зсу́дливост́ Шевченка пере́мішана з ідеа́лізмом. Зап. Кв. — Голо́ви його бра́кує ро́суду, а про те віа... Пр.

Разсу́дительно́ = ро́зсу́дливий, ро́зсу́дний (С. Ж.), ро́зважливий, ро́зважний, по́міркува́ний, по́мисльвий. — Ї́ стара ро́зважлива́ голова. Пр.

Разсу́дити = д. Разсужда́ти і Разсужа́ти.

Разсу́дливий = д. Разсу́дительно́.

Разсу́докъ = ро́зсу́док, глуд (С. З. Л.), т́ма (С. Л. Ш.), па́морочи. — Лиши́ть, ся ро́зсудка = глуд одбі́ти (С. З.), з глуду́ асу́нутись (С. Аф.), обезглу́діти (С. З.).

Разсужа́ти, ра́зсуді́ти, ся = 1. д. Разсужда́ти.

2. ро́зсужува́ти, ро́збіра́ти, ро́зсуді́ти, ро́збіра́ти, ся. — Розра́ли, ро́зсудили, щоб ма́ в пері́ не ходи́ли. н. п. — Ра́зсуді́те насъ = ро́зсуді́ть нас, бу́дьте між на́ми судде́ю. — Ё́то ихъ ра́зсуді́ть? = хто їхъ ра́збере́?

Разсужда́ти, ра́зсуді́ти, ся = міркува́ти (С. З.), меткува́ти (С. Л.), мі́зува́ти (С. Л.), ро́зважати́, обміркува́ти, ся, ро́зміркува́ти, по́міркува́ти, як старай — ста́рува́ти. — Так жва́тими мі́рувала, та сама себе пата́ла: що́ його́ роба́ть? Кон. — Не-

хай, побачим, поміркуює, а може й иньшу річ яку прочує. К. Б. — Спочивь та вже тоді міркуй. Колг. — Жінці все забавки, діла ж нема, так метиже Хома. Гр. Чайч. — Ти вмієш старунати, а щоб зробити, то й не втпєш.

Разсудженіє = 1. міркування (С. З.), меткування, обмісл. — Уважай на міркування кожне, але власне ти ховай про себе. Ст. Г. — Безь разсудженія, дѣлай, что ведить = нічого мудрувать, роби, що знєдело. — Въ разсудженіи сего = що до сѣбо, з погляду на сє.

2. розпѣра. — Розпѣра а язиці южно-руским — Я. Голованького. — Ученое разсудженіє = наукова розпѣрава.

Разсудживать, разсудить = д. Разсуджати. **Разсудить** = д. Разсудывать.

Разсудюивать, разсудюить = розсудюювати, розсудюити, порозсудюювати.

Разсудчивать, разсудчить, ся = 1. розсудкувати, розсудчувати, розсудкати, розсудтити, ся, порозсудкувати, ся. — Розсудкати шур.

2. викачувати, викачати (на пр. тісто).

Разсчитывать, расчитать, расчесть, ся = розлічувати (С. Л.), лічити, рахувати, ся (С. З.), видічувати, вирахувувати (С. Л.), розлічити, ся (С. З.), розрахувати (С. Л.), зрахувати, облічити, ся; розлічувати ся, розладити ся (з ким), розщитувати, розщигати (кого), квітувати, поквітувати (кого), поквітувати ся (з ким). — Як не розлічує, а грошей не стане. — Як рахувати сар, масло — то й вареників не їсти. и. пр. — **Расчитывать служащихъ** = розщитувати, змщати, відирувати. — Змстив покойовку. Кр.

Раселать, раселать = розселати, розіслати, порозселати.

Раселанный, раселанный = посласець, гивець, розсильчик, стійчик. — Приніє розсильчик письма. Кп. — Слѣдователь послає стійчика за шм. и. о.

Расеивать, расеивать, ся = 1. розсипати, ся, розсипати, ся, розтрусити, ся, зразу — поросипути, ширекнути, багато — порозеивати, ся. — Порозеивалось дороге намисто. Ог.

2. розпадати ся, розпасти ся, на дрібні шматочки — розпорошити ся.

3. розбігати ся, розсінати ся, розбігати ся, розсінати ся. — Комаки розсипались по кущах. — **Расеиваться въ благодарностяхъ** = роздякувати ся. — **Раз-**

сипаться мелкимъ обсеомъ = бісипи підпускати, пускати (С. Ш.), підсипати ся. — А до мене губерець підсипавсь і любови добивавсь. Колг. — **Ружьє расеиваетъ** = різниць румишці, розсидас.

Расеивной = розсипний. — **Врасеивную** = вростіти, вростати, вростиди, різно. — То збирала ся до купи, то розбігали ся вростич. Прав. — Вожаки од його зараз вростич, мов од кібца горобці по лозах. Ст. С. — Славяне раз-у-раз воювали поміж себе і жили групами вросекв. Вар. О. (Дще під сл. Вразбродъ і Врасеивную).

Расеивчивый = сипкий, сипливий, розсипчастий.

Расеиронивать, расеиронить = цукром — підсолджувати, підсолдіяти, медом — розсипити.

Расеихаться, расеихнуться = розсихати ся, розсипнути ся.

Расеивальсь = сіялка, сівалка. — Я сію американською ридовою сівалкою. Чикаленко. Розмова про С. Хав.

Расеивать, расеивать, ся = 1. сіяти, засівати, посівати, розсівати, засіяти, посіяти, розсіяти, ся, розкидати, розкидати; порозсівати, порозсівувати, позасівати. — Засієв цілу мірку жита. — Од посів мужик тай у полі ячмінь. п. п. — А деж твої думи? Чи м же на віки в серці заховав? Ой не ховай, брате! розсип їх, розкидай, відуть і росеи муть. К. Ш.

2. розпускати, розголошати, розпустити, розголосити. — Розпускою чутку, поголоку.

3. розганяти, розгонити, розгнати, розсудити, розпорошити, розчухрати. (Д. Разганивать).

4. д. **Расеиваться** 3.

Расеиваться, расеиваться = розпадати ся, тріскати ся, розпасти ся, потріскати ся. — Спека буда така, що аж земля потріскалась.

Расеивина = д. **Расеивана**.

Расеивывать, расеивать = розсідлувати, розсідлати, розкульбачити, про кількох — порозсідлувати. — Порозсідлували коней.

Расеивать, расеивать, ся = розрубувати, розсікати, розтпати, розрубати, розсікти, розтяти, розкряяти, розчесати, ся. — Як ударив пожем, так і розчесав понозам.

Расеивина = розіліна (С. З. Л.), розілідина (С. Л.), розкільна, розпїрїна, шкалїбина, шкалїбовина, шкалїба.

Разсѣсться = розсѣсти ся.

Разсѣчь, ся = д. Разсѣкати, ся.

Разсѣяніе = 1. розсѣвання, розсѣука́н-ня і такі інші іменники від гл. — д. Разсѣвати.

2. розва́га, розрѣвка (д. Развлечѣніе).

3. д. Разсѣяність.

Разсѣяність = розсѣяність (С. Жез.), розкіданість, роз(с)кідливість. — Община та й байдуже, а все з отєї своєї розкіданості. Пр. — Зазираюша в те життя його, не бачимо жадної розкіданості. Кп.

Разсѣянный = розсѣянный (С. Жел.), розкідливий, а жарт — розсолбо́ха. — Життя Тараса здавало ся Сошенкові розкідливим і не рокудливим. Зап. Кн. — Ой доно! яна ти розсолбоха: де що поставим — абы одійшла, так і забула, де воно. Кп.

Разсѣяться = 1. д. Разсѣваться.

2. розва́житись (д. Развлекаться).

Разтанцоваться = розтанцювати ся, розпоцювати ся.

Разубирать, разубрать, ся = у(в)бірати, прибірати, ченурити, виражати, аржати, убрати, прибрати, вічепурити, причепурити, віржати, ся, квітками — квітчати, у(в)квітчати (С. Ш.), заквітчати, заквічати. — Вирядшась, як на весілля. — Весна сонну землю розбудила, уквітчала її ристом, барвінком укрісла. К. Ш.

Разубѣдить, ся = переконати, ся, перевірити, ся. — Як забьє що собі в голову, то вже його ніяк не переконавш. Кр.

Разубѣдженіе = переконання.

Разувать, разуть, ся = роззувати, роззуть, ся, пороззувати, поззувати, порозбувати ся. — Велич міні ще й під рученьки брать, нехаті міні роззувать, роздагы. в. п. — Порозбувались усі тай почали бігати босяка.

Разувѣреніе = переконання.

Разувѣрить, ся = переконати, ся, зневірити ся (С. Аф.).

Разузнавати, разузнати = роззнавати, визнавати, розпизнавати, перевідувати, розвідувати, розпизнати, визнати (С. Л.), розпизнати, розвідати (С. Л.), навідати, розпитати, ся, розчүти ся, порозпизнавати і т. д. — Чи ще Ти, Господи, мене не розпизнав? Чи ще не знавд — чим був я і чим стаю? Гул. Ар. — Завжди розумні люди розпизнають дурака. Гр. Чайч.

Разукрашать, разукрасить = зукрашати, красити, оздобляти, зукрасити, оздобити, квітками — квітчати, росквітчати,

у(в)квітчати, заквітчати, золотом — роззолочувати, роззолотити, обзолотити, галушаням — розгалувати, мережами — мережати, розмережувати, розмережати, гвіздами — розцвяхувати, багато — пооздоблювати, порозквітчувати, пообмережувати, порозцвяховати. — Доці землю а'оронають, травною встеляють, а квітками а'украшають. в. п. — Оздоблений гайдонами. С. З. — Весна землю ристом уквітчала. К. Ш.

Разу́мникъ, ца = розу́мний, ца, розу́мник, ца.

Разу́мный, но = розу́мний, по.

Разу́мъ = 1. розу́м; глузд і д. Разсүдокъ.

2. розу́мнина (д. Значѣніе).

Разу́мїе = розу́мипня і д. Пониманіе і Значѣніе.

Разу́мїть = розу́мити, тїхити і д. Понимать. — Разу́мїтеса = а вже-ж, та вже ж, кінче (С. Л.), певне, певна річ (С. Л.).

Разу́тъ, ся = д. Разувать, ся.

Разу́тїоживать, разу́тїожить = глїдити, прасовати, виглїдити, попрасовати.

Разу́чивать, разу́чить, ся = 1. ви́учувати, навчати, виучити, вивчяти, вавчїти, ся. — Виавча ролю.

2. розу́чувати ся, оду́чати ся, одвїкати, розу́чити ся, оду́чити ся. — Розу́чив ся грать на скрипці, тепер не вмюю.

Разф., разх., разц., разч., разш., разщ., = д. Расф., Расх., і т. д.

Разъ, здр. разѡкъ, разѡчекъ = раз, здр. разѡк, разѡчок. — Въ перьвий разъ = вперше. — Какъ разъ = як раз, саме враз. — Разѡномъ = разѡм, враз, од разу, вразѡм. — Скѡлько разъ = скїльки разѡв. — Съ разу = аразу, од разу.

Разъ = раз, одїв раз, одвого разу, їкось, частїше — раз їкось, колїсь. — Раз пішоа я на улицю, та й тепера каюсь. в. п. (Д. ще під ся. Одважды.)

Разсѣднѣніе = розсѣднання, розбрання, рѡстич, рїзнїця. — Поане розсѣднїппи маси українського народу з пазамї. Кп. — Що а законною жовою в нас розбранячко було. а. п. — Така у нас ростач, що що чоловік, то й громада. Кв. — Жили любѡ в згодї, а тепер пішла а ростач — він соб, а я дабе. Ка.

Разсѣднѣть, разсѣднѣть, ся = розсѣднѣяти, розсѣднѣювати, розрїзнѣяти, розлучати, розсѣднѣити, розрїзнїти, порїзнїти, ся, розлучїти, ся, пару —

розпарувати. — Прощавай мій розумвий, мій любий, роз'єднать далекий вас край, Чайч. — Життя Шенченла та міцно спанье з долею українського народу, що роз'єднати їх не можна. Кн. — Сей вчичок ні на зерно ве роз'єдиює нас. Кв. — Люди горді, заї розрізнали вяля, та повезла до прийому — оддали в москалі. К. Ш. — Неситні ксьоведи, магвата нас порівняли, роз'євля, а ми б і досі так жили. К. Ш. — Раз'єднинючий = розлүчий.

Раз'ємнстий, раз'ємчвий = п'янкій, п'янкуватий. (Д. Опьянюючий).

Раз'ємний = роз'ємний.

Раз'єк'ється = розгикати ся.

Раз'єд'ать, раз'єсть, ся = 1. їсти, з'їд'ати, з'їсти, поїсти, ся; роз'їд'ати ся, роз'їсти ся. — Ми з'їли з ним цілу мавітру вареників. — Роз'їв ся так, що тільки подавай йому.

2. роз'їд'ати, роз'їсти, роз'єятрїти, ся. — Присипав рану порошком там, а воло ще більше роз'їло. — Урава роз'єятрїла си від куперасу.

3. розг'яд'шати, розтовстїти.

Раз'єд'ать, ся = 1. д. Раз'єзживать, ся. 2. роз'їд'ати ся. — Що це ви так роз'їд'ались, що й дома вас не застанеш?

Раз'єзд'ь = 1. роз'їзд. — При роз'їзді, як разом всі роз'їздались, я ве потрапив та й зачепив ся за ворота.

2. роз'їзд, ч'ята (С. З.), частїше мн. ч'ати. — І коло Уманя часто чати отпавуюча. Л. С.

Раз'єзж'ать = роз'їзжати.

Раз'єзж'аться, раз'єх'аться = 1. роз'їд'ати ся, роз'їхати ся, пороз'їд'ати ся. — Стали чумакі роз'їздати си по дворах. п. о. Гр. Чайч. — Гості роз'їхали си (або: пороз'їздали си).

2. розин'яти ся, розин'їти ся. — Уличка така тісна, що ледве розин'яла си. — Якось ми розин'яли си — він сюди, а я туди, так і не бачались.

3. розл'ізти ся, розл'їти ся. — Сватка стара — так і розл'язать ся.

Раз'єзживать, раз'єздить, ся = торувати, ут'опувати, угорувати (С. Ш.), ут'оп'ати, накот'ати (дорогу).

Раз'єх'аться = д. Раз'єзж'аться.

Раз'єяр'ить, раз'єяр'ить, ся = роз'єяр'ити, ся, роз'єяр'ити, ся, розлютувати, ся (С. Л.), п'ядто — озв'їр'яти ся, озв'їр'чити ся, охл'їж'ити, посатан'ити, росатан'ити. — Народ, як даний зв'їр, розлютував си. І. Г. — А буря ще гірше розлютувалась. К. К. — Так лютий Парр, після хвиляни спину, росатан'ить до помсти нависної. Ст. Г. — За-

п'янась, посатан'їз, непаче дурману із'їла. Кот.

Раз'єяснивать, раз'єясн'ить, раз'єясн'иться = роз'єяснювати ся, в'яснювати ся, розгодинювати ся, роз'єясн'ити, роз'єясн'ити ся, в'ясн'ити, ся, розгодинити ся, в'їгодинити ся, в'їпогодити ся, на год'їні ст'ати. С. Л. — Нехай в'ясн'ять ся — бач як нахмарило, п. пр.

Раз'єясн'ять, раз'єясн'ять, ся = роз'єясн'ити, в'ясн'їти, тлум'ачити (С. Ш.), тов'м'ачити, товкм'ачити (С. Ш.), роз'єясн'ити, в'ясн'ити, поясн'ити, ся, потлум'ачити, в'їтовм'ачити, розтовкм'ачити.

Раз'єять = д. Раз'єм'ять.

Раз'єгр'ать, ся = 1. д. Раз'єгривать, ся.

2. розгуляти ся, розпустувати ся, розжартувати ся, про ковей — розбрїкати ся.

Раз'єгривать, раз'єгр'ать, ся = розгравати, розіграти; програвати, програти; підгравати, відіграти. — Розіграли в лотерею. — Погано розіграв і через це програв. — Він програв на скрипці нову пієсу. — Актора добре відіграла комедію. — Погода раз'єгралась = погода розгуляла ся. — Море раз'єгралось = розхвилювало ся, розбурхалось море. — У неє раз'єгралсь руминець = вона розчервонїла ся, розж'єврїлась.

Раз'єм'ять, раз'єять = д. Разин'м'ять.

Раз'єск'ать, ница, раз'єщик, ца = шукач, ка, шукальник, ця (Чайч.).

Раз'єскивать, раз'єск'ать, ся = розшукувати, вишукувати, одшукувати, розшукати, вишукати (С. Л.), одшукати, ся (С. Л.), в'їнайти, знайти, ся, крадене — в'їтрусити, росинтувати — напат'ати. — Почали розшукувати промисників. Лев. — Узаяла з собою наймичку таї поїкала розшукувать свого чоловіка. Гр. Чайч. — Може вашу пропажу розшукать. Гр. Чайч. — Я поїду на Косове поле, розшукую ворота свого. Ст. С. — І в'їняв теж пізнала, свого в'їняв розшукала. Ков. — Коли б і чию долю п'їйма, то може б і свою тоді розшукав десь. п. о. Гр. Чайч. — Нап'итайте м'їні наймичку! Добре нап'итуватиму. Кр. — Звайшлась пропаже. — Витрусали у його де-що крадене.

Раз'єв'ять, раз'єв'уть, ся = роззв'їлти, розз'ївити, пороззв'їл'яти, пороззв'їл'ювати, ся. — Ага! скривив він ард'ївип, таї роззв'яв рота. Гр. Чайч. — Шарбани — не чоботи узуті та ще й ті роти пороззв'їляли. Гр. Чайч. — Роти пороззв'їляли

— пяти хотять. в. к. — **Рази́нутый** = роазявленый.

Рай = рай. — Був рай та пустою взяв са. в. пр. — **Рай-дерево**, рос. *Populus balsamifera* L. = золота верба. С. Ал.

Райна = д. Рай-дерево.

Райо́нь = о́кру́га. — В мой о́круа́ дуже багато діла.

Райський = райський. — **Райское дере́во** = д. Рай дере́во. — **Райская птица**, *Raidisea aroda* = райська пташка. — Ой шути в луки райський пташки. Сьвятий вечірі в. п.

Ра́ка = дошовина або кіота з моцями сьвятого.

Ра́кита, **ракітаньк**, **ракітовий кусть** = рос. *Cytisus austriacus* L. = дере́за, зно́вать, С. biflorus L' Her. = вяз, зно́вать, ракітняк, ракітовий кущ. С. Ал.

Ра́ковина = 1. раку́шка, черепа́шка, скі́йка.

2. жолобо́к, рі́вчачо́к (в будові).

Ра́ковистый = жолобкува́тий, жоло́бчастий.

Ра́ковий = ра́ковий, ра́чачий, ра́цький ра́чийий. — Ра́кови́шийя. — Ра́чна кашка.

Ракь = 1. Сопег — рак, здр. рачо́к, самця — ра́чїха, тоді як вія ланя — Яннець, шкурка його — ливо́вище. — **Пола́тий ра́комь** = ра́чки літа. С. З. — Такий п'яний, що вже не йшов, а рачки ліз до дому.

2. мед. — рак, пістря́к, на дере́ві — ві́тровина. — Ялий це черк, глядіть, щоб не був, крїй Боже, пістрак.

Ра́на = ря́на, ря́нка, мн. ря́ни, ря́нці, ко́лоски, крова́ті, боро́на — більце. — За́ві під шкло у ря́нці. С. Л. — Посадив би тебе в ря́нці, сія би тай дявав са. в. п.

Ра́на = ра́на (С. Л.), ура́за (С. З. Ш.), ура́зка (С. Л. Ш.), поря́за, ві́разка (С. Аф. Л.), од обрі́зу — обрі́з, од укуса — ге́дало, на ногах од стерві — стерві́нка, частіше мн. стерві́нки.

Ра́нговий = ранговий.

Ра́нгь = ра́нга.

Ра́нений = ра́нений, ра́нний (С. З.), по́ранений. — Рангах жеби гоно. Л. В.

Ра́ненько, **ра́нєхонько**, **ра́нєшенько** = ра́вонько (С. Л.), ра́но-пора́нєньку, ра́но-ра́нком, ра́во вра́нці (С. Л.), ра́нєсенько (С. Л.), ра́нісі́вко. — В поведі́жк ра́нєнько, поса́давшя гарнєнько. Б. Х. — У неді́льську ра́во — поранє́ньку моя ма́тиня

йде. в. п. — Ра́во вра́нці новобра́вці вихо́дили із села. К. Ш.

Ра́нець = ра́нець, беса́г, беса́га (Гал.). — Роспатай же буйних ві́тріз з далекого краю, як наш кобзарь, в важнім ранцем, під ружжам гуляв. Б. Х.

Ра́нцть, **пора́нцть**, ся = ра́нцти, **пора́нцти** (С. Л.), ура́жати (С. Ш.), ура́жати, ся (С. Л. Ш.), калі́чтити, **покалі́чтити**, ся, **вогу** ко́пцтвом — **осі́кати**, **посі́кати**, **осі́кати**, ся. — Трудно ра́ву го́йти, а не ура́жати. в. пр.

Ра́нній = ра́нній. — Ранній пташка сьпівав, а пі́ня очі проди́рав. в. пр. — **Ра́нній весно́й** = на провесні. — Це було на провесні. Кр. — Так на провесні у вербу Суботу. С. З. — **Ра́нніймь ра́но**, **ра́нніймь утро́мь** = ра́нній ра́нком, ра́но вра́нці, ра́но по ра́нєньку. (Пр. д. під сл. Ра́нєнько). — **Ра́ннее утро́** = поря́нок.

Ра́нний = ра́нний, ура́зовий.

Ра́но = ра́но, ра́нком, по́рано, дуже — спо́заря́нку; за́ра́ні (С. З.), завчасу́, за́го́дїя (Лев. — Устав ра́но. — Влі́хан з дво́ру ра́нком. — Порано вам, панове, проректи оста́ве слово про нашого кобзара. Ос. — Не ходи Гусаря зарані до мене, та не роба слава на себе й на мене. в. п.

Ра́новато = ра́нєнько.

Ра́новре́мний = д. Пре́ждевре́мний.

Ра́нше, **ра́нше** = ра́нш, ра́нше, ра́нше, ра́нше, ра́нній, по́переду, **переда́ше** (Лев.), **перэ́дше** (Гал.), ра́нше що арсбіт — **по́ра́нцти** ся (Сл.). — **Какь** мо́же ра́нше = як найра́нше.

Рапа́ = ропа́.

Рапортовать = рапортува́ти, лепортува́ти.

Рапорть = ра́порт, лепо́рт (С. З.).

Рапсодь = кобза́р, **бандуріста**.

Рапсь = рос. *Brassica Napusoleifera* biennis — ра́пс, свирі́па, су́рїпця, В. Rora campestris — ріпа́к, ріпій, гірчя́ця лубе́ньська. С. Ал.

Рапу́нкуль, рос. *Campanula Rapunculus* L. = чо́біткі ма́лі. С. Ал.

Раска́дывать, **раска́яться** = **ка́яти** ся, **жалкува́ти** (С. Л.), **пока́яти** ся. — По́ка́в ся в грї́хах.

Раска́дывать, **раска́лїти**, ся = **розпі́кати**, **роза́лювати**, **роапекті**, **розпа́лїти**, ся, **розже́врїти**, ся, **поро́зпікати**, **поро́зже́врявати**. — Розпі́к за́лізо, аж черво́не ста́ло.

Раска́дывать, **раско́лоть**, ся = 1. **коло́ти**, **розко́лювати**, **скє́пати**, **розко́лотї**,

ся, розчлїяти, ся, цюнаючи — розцїюка-ти, розцїюкнїти, про кїлько — порозкїлювати, про живе дерево — розчлїхнїти, ся (С. Л.), про посудну — розчлїпати, розтрїснути ся. — **Раскїлотий** (про посудну) — розчлїпаний, розчлїпений (на пр. горщик), члїпуватїи.

2. пришлїлювати, пришлїлїти.

Раскалі́катися = розбаїкати ся, розгубїти ся.

Раскапрїзлїчатися = розвередувати ся, розковерзувати ся, роспрїндити ся, згїдзати ся. — Дитина розаередувала ся дуже. — З якої речї вона згїдала ся на мене? Кв.

Раскапывать, раскопать, ся = розкїпувати, розривати, розкїпати, розрїти, ся, порозкїпувати, порозривати. — Нехай рве, розкопує, не своє шукає. К. Ш.

Раскаркаться = розкрá(я)кати ся.

Раскармивать, раскормїть, ся = вигодїувати, розгодїувати, вигодувати, розгодувати, скотину — однасати, однасати і т. д. **Откармивать.**

Раскаряка = розкаряка.

Раскарячивать, раскарячить, ся = чепїрити, розкарячувати, розчепїрити, розкарячити, ся.

Раскатать = д. **Раскатывать.**

Раскататься = 1. д. **Раскатываться.**
2. розкїднїти ся, розкатати ся (багато їздити, катати ся).

Раскатистый = сковзкїий; розкїстистий.

Раскатить = д. **Раскатывать.**

Раскать = розкát. С. Жел. — Санки забїгають на розкати. — **Раскаты** грїма = гуркїт грїму.

Раскатывать, раскатать, раскатить, ся = 1. розкїчувати, розкїтити, ся. — Розкїтила ся бочка.

2. розгїртувати, розгїрнїти, розвїнунти, ся. — Розгїрнула сувїй полотна.

3. качати, на малї — маїлювати (бїлїзну).

4. качати, вїкачати (тїсто).

5. розвївати, розбїти, розчлїурати, розпоршїти. (Д. **Развївать** 2.).

Раскачивать, раскачать, ся = розкїлїхувати, розкїхувати, розкїлїхати, розкїтати, розгїйдаїти, ся, про кїлько — порозкїлїхувати і т. д. — Не розкїлїхуй дуже коняку. — Треба добре розкїтати стовп, тоді легше вїтягти. — То не в полі

дїї тополї одна другу та розкїтує. Мова. — Розгїйдала гїйдалу.

Раскашляться = розкашляти ся, розбухїкати ся.

Раскапїе = кáяння (С. Л.), кáяття (С. Л.), жаль, скрўха (С. З.). — 6 кáяття, та вороття не має. н. п.

Раскальтея = д. **Раскаиваться.**

Раскабсїть = розбїти, розквасїти. — Лиш сувїсь, тобї розквасиш вїс. Кат.

Расквїтаться = поквїтувати ся.

Раскїнь = д. **Расщїль.**

Раскїднїй = вїдкїдний.

Раскїдывать = 1. (раскїдать, ся) — розкїдати, розкїдати, ся, порозкїдати; розкїдати ся, розлагати ся, розкїдати ся, розляїти ся. — Порозкїдала скрїзь мої папера. — А на лїжку... бїлі ручевнїа розкїдала, розкїрала ся. К. Ш. — Розлїг ся на всю лаву.

2. (раскїнуть, ся) — напївати, напїяти; розпускати ся, розпїкувати ся, розпусїти ся, розпїкннати ся. — Ой напїяди козаченьки великий намет. в. п. — Верба розпїкуєт ся.

Раскїпїться = розкїпїти ся, порозкїпїти ся.

Раскїсать, раскїснуть = розкїсати, розкїсннати, порозкїсати, про чоловіка — розкїсннати, розмїднїтись, розкаїстїтись. Граб.

Раскїлáдка = рóзкїлад, рóзкїлáдка, розполóг.

Раскїлáдывать, раскїлáсть, разложїть = розкїлáдати, розкїлáсти, розкїлáсти. — **Раскїлáдывать** вїнци, товáри, раскїлáсть ся товáрами = ташувати, св (С. Ш.), розташувати ся. — Р. кáрти = ворожїти на кáртах. — Р. цївы на товáры = знáчїти цїну, цїнувати. — **Разложїть** кнїгу = розгїрнїти кнїжку. — Р. огонь = розкїлáсти, рознесїти багаття.

Раскїлáниваться, раскїлáняться = 1. клáняти ся (кому); уклонїти ся, вклонїти ся, уклонїти ся (С. Ш.). — Одїжаючи, вїн шапочку вяв, вязенько вклонїв ск. н. п.

2. д. **Расходаться** 4.

Раскїлáсть = д. **Раскїлáдывать.**

Раскльывать, расклевать = 1. розкїлбїувати, розвїзбїувати, розкльювати, роздїюбати. — Сорока розкльювала яйце. — Йому ворог чорнокрایی кóсті роскїдав, бїле тїло роздїюбує, кровцо розкльав. н. п.

2. вїкльобувати, вїдзбїю(ю)бувати і д. **Покльевать.**

Раскле́ивать, раскле́ить, ся = розкле́ювати, розліплювати, розкле́їти, розлі́їти, ся, порозкле́ювати, порозлі́плювати, ся. — Розкле́їла ся шухляда. — Порозлі́плювали на всіх стовах віші. — Діло раскле́илось = розі́йшло се діло, не вдало ся.

Раскле́ивать, расклепа́ть = розклепа́ти, розку́ювати.

Раскле́ивать, раскле́ивить = 1. ви́бивати, ви́бити клин.

2. забива́ти, забі́ти клин, закли́нцювати і т. д. д. Заклі́ивать.

Расковáть = д. Раскóувать.

Расковéркать = розку́ївдити, порозки́дати, попереверта́ти. — Шукав книжки, та тільки порозки́дав усе.

Расковыва́ть, расковáть, ся = розкóувати, розку́вати, ся, порозкóувати, ся. — Розку́йте ся, братайте ся. К. Ш.

Раскові́ривать, расковы́рять = розколу́пувати, розколу́лювати, роздóбувати, розколу́пати, роздóбати, роздл́убати, розкои́рсати, розкорпа́ти, розворсі́ти, порозколу́плювати і т. д.

Расковы́ряться = розкои́рїти ся.

Раскóвать = розбі́ти, розтопкі́ти. — Розбив яйце.

Расколáчивать, расколóтїть, ся = розбива́ти, розбі́ти, ся. — Розбив молотком ка́мінь. — Треба розбити чоботи, щоб були просторіші.

Расколеба́ть, ся = розколи́гати, розхитáть, ся і д. Колеба́ть, ся. — Расколеба́лось море = розхви́лювало ся.

Расколóтїть = д. Расколáчивать.

Расколóть = д. Раскáлывать.

Раскóль = 1. рóзчáх (на пр. дерева), відчáх. 2. рóскóл, одщепенство.

Расколыхáть, ся = розколяхáти, розколи́сати, розгóйдати, ся. — Розговда́лись, як та хвиля, думовки з загніти. Баз.

Раскóльничь, ця = рóскóльць (С. Л.), рóскóльщик, ця (С. З.), старовір, ка, ереті́к і д. Отщепенець.

Раскóльническій, раскóльничій = рóскóльничький, старові́рський, еретичій, ереті́цький.

Раскóпáть = д. Раскáпывать.

Раскóпка = рóскóпування, рóскóпн. — Шенченко з Іваншовим поїхали на рóскóпування археологичні. Ка.

Раскóряіть = д. Раскáряивать.

Раскóробить, ся = покóрчпн, пожелó-

бити, попачі́ти, ся і т. д. д. Корóбать, ся. — Стіл попачило.

Раскóрчива́ть, раскóрчить = розгніпа́ти, розгні́ти.

Раскóсїй = д. Косогла́зїй.

Раскóшелыва́ть, раскóшелиться = дава́ти, видава́ти гроші, буквально — розквива́ти калі́тку.

Раскóрдыва́ть, раскóрасть = розкрати́ти, розі́крати, пократи́ти, порозкрати́ти. — Пократи́ все наше добро. Кр. — Порозкрати́ли усе.

Раскóряива́ть, раскóряить = 1. крѣ́яти, крѣ́їти, покрѣ́їти, покря́яти, порозкóрявати. 2. рóзбива́ти, рóзбі́ти (голова).

Раскóряива́ть, раскóряна́ть = розкряп́ляти, накряп́ляти, розкряпáти, накряпáти.

Раскрасáвница = красу́ня. — На все село красу́ня.

Раскрасі́ть = д. Раскрасі́ивать.

Раскрасі́ться = розчерво́їти ся, розжѣ́рїти ся (С. З.), зашарпн́ти ся. — Він став веселий, розчерво́їл ся. Лев. — Смугля́ве личе́вко розчерво́їлсь. Коц. — Він весь вашаривсь, мов жар в печі. С. З.

Раскрас́ть = д. Раскрас́ыва́ть.

Раскрасі́ивать, раскрасі́ять, ся = розмáльовувати, розмáлюва́ти, розшварбу́вати, порозмáльовувати, порозшварбу́увати, ся. — Раскрасі́енїй = розмáльованїй, мáльованїй, кольорóвїй, кольорóванїй, процві́танїй. — Ой із города із Траезонта вступила галера, трьма цві́тами процві́тала, мáльована. в. д.

Раскритиковáть = оха́яти, огу́дити, обцирку́ювати, обцирку́ювати і д. Окрити́ковáть.

Раскрича́ться = розкрича́ти ся, розголю́їти ся, влчучи кого — розгукáти ся, розгѣ́кати ся, сильно — розрє́петува́ти ся, розлементува́ти ся, розгалу́вати ся, розгї́пати ся, розгáласува́ти ся, з верещанням — розверещáти ся, розпорóцати ся, з злістю — розгрі́мáти ся, розгрі́мотати ся, про ворова і тави — розкру́(ю)кати ся, про гусь — розгѣ́рготáти ся, про курей і жіню цокотух — розсоко́тати ся, розку́дкудакати ся, про орів — розклекотáти ся, розкле́котїти ся, про сокола — розквітнїти ся і т. д. д. Крича́ть.

Раскрово́ить, ся = покрѣ́ивати, розкѣ́їшити, ся.

Раскро́ить = д. Раскрасі́ивать.

Раскρόшивать, раскρόшить, ся = кри-
шити, розкришити, ся.

Раскрúчивать, раскрутíть, ся = 1. роз-
крúчувати, розкрутíти, розсúкувати,
розсувати, ся, про прижу — росприда́-
ти, ся, роспридовíти ся.

2. розв'язувати, розв'язати, розшну-
рувати, розмоту́яти.

Раскручívаться = розтужити ся, в тугу
вдати ся, ажурити ся.

Раскрывáть, раскрýть, ся = розкрывáти,
розкрýти, ся, що затулице — розтúлю-
вати, розтулѣти, ся, що зачинеє — роз-
чнѣяти, розчинѣти, ся, що згорює —
розгорѣти, розгортувати, розгорю́ти,
що заминує — розмикати, розікнѣти,
ся, груди — розхрѣстати, ся, двері —
розчнѣяти, роззѣпѣти, книжку — роз-
горювати, очі — розплющити, рота —
роззѣвити, кулак, руку — розібгати. —
Губошки маленькі розкривають си і очі, як
бавиць синьні, теж розплющались. Гр.
Чайч. — Повні уста розтулились. Коц. —
Тільки що показав ся книжкою, що й роз-
горнути гаразд не вмів. н. о. — Роман під-
вів голову, ніби розплющав очі. Лев.

2. виявляти, виявити (що), виказувати,
віказати (на кого), видавати, відати (кого).

Раскудáхтаться = розкудкудакати ся,
розкудкати ся.

Раскумívаться = розкумати ся.

Раскупáть, раскупíть = розкупати, роз-
кунити, порозкуповувати, порозку́лю-
вати.

Раскúпоривать = д. Откúпоривать.

Раскуривать, раскурíть = 1. запáлюва-
ти, запалити, закурити, розкурити. —
Та вкреснем огню та запалим люлька. н. п.
— Розкура цигарку, а то потухне.

2. випáлювати, випалити, зкурити.

Раскусывáть, раскусáть, раскусíть = 1.
розкусювати, розгризати, розкусити,
розгризати, горіх — розлúщити, розлúс-
кати.

2. розбírати, розібрати, розчóпати,
розшолóпати і т. д. д. Разбирати 4.

Раскутывáть, раскутáть = розкутувати,
розкутати, порозкутувати.

Распадáться, распáсться = розпадати ся,
розсіпати ся, розвáлювати ся, розсі-
дати ся, розпасти ся, розвалити ся,
розсіпати ся, розсісти ся, порозпада́-
ти ся і т. д.

Распадéние = рóспад. (Пр. д. під сл. Раз-
ложéние).

Распáивать, распáить, ся = розпáяти,
одлютовати, ся.

Распáивать, распáить = роспáювати, рос-
поити, спáювати, спóити.

Распáковывать, распáковать = розпáкó-
вувати, розпáкувати.

Распáлываться, распóлзтѣся = 1. роз-
повзати ся, розлзати ся, розпóвзати
ся, розлзти ся, порозповзати ся, по-
розлзати ся. — А ми — розлзли си ме-
жи людьми, як мшениця. К. Ш.

2. розлзати ся, розлзти ся. — Свита
стара, твк і розлазит ся.

Распáливать, распáлить = вишáлювати,
випалити, вистрѣлювати, вистрѣляти,
розпáкати, повипáлювати, повистрѣлю-
вати. — Повистрѣлював всі набóї.

Распáлить, распáлить, ся = розпáлюва-
ти, розпалити, ся, порозпáлювати. —
Розпали пич. — Вія так розпалив ся, що
аже й сам себе не памѣть.

Распáривать, распáрить, ся = розпáрю-
вати, розпáрити, відпáрити, ся, пороз-
пáривати.

Распáрывать, распорóть, ся = розпóрю-
вати, розпорóти, ся, впóротити.

Распáхивать, распáхатъ = розпáхува-
ти, розпáхати (плугом), розпáхувати, роз-
пахати (сохою), розралковати, розрало-
ти (ралом), порозпáхувати і т. д. — Плуга-
ми не розпáрем промяту пиву: поросла
колючем терном. К. Ш.

Распáхивать, распáхнутъ, ся = рзкри-
вати, розкрýти, ся, розсібнѣти ся, роз-
чакнѣти, ся, на грудях — розхрѣстати
ся. — Р. дверь = розчинити.

Распáшэнка = дѣтська сорóчка, снѣ-
реду розрззш.

Распáшка = бранка. — Душá на рас-
пáшку = душá щіра.

Распáшой (про оджеу) = незастѣбнутий.
Распáть, ся = д. Распáивать, ся.

Распéкать, распéчь, ся = 1. розпáрюва-
ти, розпáрити, ся. — Поклади бублик на
самовар, щоб трохи розпáриш си.

2. вимовляти, картати, цирклювати,
вѣмовити, чуба нахлѣтити. — А хазѣн
його лад, щѣ й хазѣника вимовляє. н. п.

Распéльничать, распеленáть, ся = роз-
повивати, розновити, ся.

Расперéть, ся = д. Распáривать, ся.

Распестрять, ся = д. Распещрять, ся.

Распетля́ть = розв'язати петлю, розшморгнути.

Распеча́тывать, распеча́тать = розпечатувати, розпечатати, порозпечатувати. Распече́ = д. Распекать.

Распещра́ть, распещра́ть, ся = мережалити, цяцкувати і т. д. д. Испещра́ть, си.

Распыва́ть, распы́ть, ся = 1. Попивати, выпивати, винити. — Сидить, чайок попиваю. — Вони у двох випили цілу квартиру. 2. розпыва́ть ся, розпы́ти ся, порозпыва́ти ся, розпы́увати ся.

Распы́вочный = чарочний, дрібвий (що продають ся дрібною мірою, про трунки).

Распы́ливать, распы́лить, ся = розпылювати, розпы́ляти, порозпылювати, ся.

Распы́лка, распы́ловка = пылянка, пыліня (д. Пилёне).

Распы́вать, распы́ть, распы́уть, ся = розпывати, крижувати, розпы́уть, розпы́ясти. — Распы́тый, распы́утый = розпынутий, крижований.

Распыра́ть, распере́ть = 1. розпырати, розперти. — Розперло бочку, аж обрузі позітали.

2. д. Отпыра́ть.

Распыса́ние = снісок, таблиця (С. Ш.).

Распыса́ть, ся = д. Распысывать, ся.

Распы́ска = 1. розпысування, розмальбування.

2. розпыска. — Як він буде править гроші, коли у його ніякої розпыски не має? — Платёжаая распы́ска = квіт (С. З.), квітток. — Він дав мені квіток, що я заплатив усі гроші.

Распы́сочный = розпысковий.

Распы́сывать, распыса́ть, ся = 1. розпысувати, розпыса́ти, ся, порозпысувати, ся. — Розпысал все, кому і де, коли був. — Він розпысал ся за мене.

2. розпысувати, розмальбувати, виальдовувати, розпыса́ти, розпылюва́ти, порозпысувати і т. д.

Распы́ть, ся = д. Распывать, ся.

Распы́живать, распы́жить, распы́жуть = розпыжувати, розпыжа́ти, розпыжа́ти, порозпыжа́ти.

Распы́вливать, распы́влиать, распы́вливать, ся = топити, розтоплювати, розтопы́ти. — Розтопив оляво.

Распы́ваться = розпылакати ся, тихенько, пхавачо — розпылакати ся, хляпаючи — розпыляти ся, голосно — розголосити ся, розревіти ся, розлементувати ся,

розіпати ся, ркмаючи — розро́жсати ся, розре́жсати ся, про дітей маленьких — розкува́кати ся.

Распыа́ствовать, распласта́ть, ся = платати, карбувати, розплатати, ся (Кр. Мал.). — Распыла́станный (про рибу) = платаний.

Распыла́та = розплата, заплата, виплата. — По божому розплату давай. Ет. зб. — Тугь на расплату = скупий на розплату.

Распыла́чивать, распы́таться = розпылачувати ся, розплатити ся, заплата́ти, выплатити, ся, поквітовати. — Выплатав усе, що був винен. — За три роки поквітовав усі батьківські позакы. Кв. — Нехай колас я поквітую з вами. Кв.

Распыла́чивать, распы́чить, ся = розпылачувати, розпылювати, розпылюка́ти; розпыска́ти, попы́шити, леао, щоб выправать щербини — штыхува́ти.

Распылева́ть, ся = розпылева́ти, ся.

Распыле́скивать, распы́лескать, ся = розпылювати, розпылюска́ти, розпылюпа́ти, розпылюска́ти, ся, розбо́втати, ви́бо́втати, розбо́жтати, порозпылюва́ти і т. д. — Розыту та розпылюну воду кругом криваці. Лев. — Старий був і бона си, щоб не розпылюпати дары. Лев. В. — Геть усю воду розбожтав. Кр.

Распылета́ть, распы́леть, сті́, ся = розпыля́ти, розпылесті, порозпыля́ти, ся, само собою — розпырати ся. — Розпыла косу. — Розпыла батіг.

Распыло́дить, си = д. Распыложа́ть, си.

Распыло́дь = плід, розпылід.

Распыложа́ть, распы́лодить, ся = пыло́жити, розпылювати, розпыло́дити, розпы́лодити, розпы́лесті, ся, напы́ложити, порозпылюва́ти і т. д.

Распыло́жь = д. Враспыло́жь.

Распыло́жить = д. Распыла́чивать.

Распы́ливаться, распы́литься = 1. розпыля́ти ся, розпыліти ся, розпыліти ся, розпылінути ся, порозпыліти ся. — Гуса порозпылявал ся скрізь по всьому стыву.

2. розпыліти ся, розпыліти ся, розпыліти ся (С. Жел.), розпыліти ся, розпыліти ся, розпыліти ся, розпыліти ся (С. Жел.), розпыліти ся (С. Пар.). — Чорнало розпыліти ся.

Распылю́чивать, распы́лючить, распы́люсуть = д. Распылюжа́ть.

Распы́саться = розпыска́ти ся, розпыска́ти ся.

Распну́ть = д. Распина́ть.
 Расповѣща́ть, расповѣсти́ть = розпо́ві-
 ца́ти, розпо́вѣсти́ти.
 Распого́диться = розгоди́нати ся, ви́по-
 годити ся, на годіні́ ста́ти. — Розго-
 динило́сь добре. в. о.
 Расознава́ть, распознава́ть = розпо́знава́-
 ти, розпознавати, розпозна́ти, розпо́зна́ти,
 один друго́го — о́пізна́ти ся, на смак —
 смакува́ти, розсмакува́ти.
 Распои́ть = д. Распа́ивать.
 Располага́ть, расположи́ть, ся = 1. ряди́-
 ти, уряжа́ти (С. Ш.), порядкува́ти, лаш-
 тува́ти, уряди́ти, упорядкува́ти (С. Ш.),
 улаштува́ти, військю — ушкюва́ти (С. Ш.).
 2. пра́вити, ору́дувати, порядкува́ти.
 — По свої́м во́лі свої́м добро́м орудувати.
 — Располага́ть свої́ми пра́вами = СВО-
 їм пра́вом користува́тись.
 3. понука́ти, спонука́ти; схиля́ти, при-
 хили́ти, схилі́ти, прихили́ти. — Огяд-
 ливні́сть до Бруховецького споупукала́ людей
 прстата́ до кого ви́шого. Кн. — Його́ лас-
 ка́вий погляд сразу прыхва́ло до його́. —
 Распо́ложенный = прихильний (до кого),
 схильний (до чо́го). — Не распо́ложенъ
 работати́ = не маю́ охоти́ до роботи́.
 4. замі́рити ся, поклада́ти собі́, ма́ти
 на думці́, замі́рити ся, покла́сти собі́.
 — І покла́в собі́ на ті́м тяжі́ вассилати́ стар-
 ростів. М. В. — Располага́ю за́втра ви́-
 ъхати́ = маю́, (або: дум́аю, або: маю́
 на думці́) за́втра іхати́.
 5. ставати́, ста́ти; розклада́ти ся, роз-
 зікла́сти ся, розта́борити ся, розпо́і-
 стити́ ся, отакува́ти ся, отабу́нити ся.
 — Распо́ложитъся ла́геремъ = та́бором
 ста́ти, ота́борити ся. — Распо́ложитъся
 съ вещи́ми, съ това́рами = розташува́-
 ти ся. — А він розві́лав ся на столі́, а мі-
 ні́ я місця́ нема. Кр. — Він розта́борав ся
 в угазаний йому́ кімна́ті. Бар. — Ішли́ та
 потюмили́ ся, от ми на стерні́ й отабу́нили
 ся. Кн.
 Распо́заться = д. Распа́льзывается.
 Распо́заться = розпо́ззати ся, розла́зи-
 ти ся. — Дятла розпо́зала ся.
 Распо́заться = д. Распа́льзывается.
 Распо́зять = поповні́шати, поглядша́ти.
 Распо́ложеніе = 1. розпо́дѣл, розпо́ря-
 док. — Распо́лог байок по алфаві́ту. В. Г.
 2. охота́, хіть. — Не маю́ до того́ віяко́ї
 охоты́.
 3. прихильні́сть, прихилья́ (до його́),
 ласка́; схильні́сть (до чо́го), по́хп. —

Маю́ча до тебе прыхильні́сть. Кв. — Рас-
 по́ложеніе дѣ́ха = на́стрій. — Въ хорѣ-
 шемъ распо́ложеніи дѣ́ха = в добро́му
 на́стрійі.
 Распо́ложенный = д. під сл. Располага́ть.
 Распо́ловыва́ть, распо́ловыва́ть = роз-
 дира́ти, розде́рти, розши́макува́ти; роз-
 різа́ти, розріза́ти (сму́гами). — Розде́рти
 одежу. — Розрі́зали землю́.
 Распо́ра = розстри́га (піп).
 Распо́рка = 1. розпірка.
 2. розпо́рювання.
 Распо́ротъ = д. Распа́рывать.
 Распо́ръ = 1. розпа́рвання.
 2. д. Распо́рка.
 Распо́рядитель, ви́ца = впо́рядник, ця́,
 по́рядчик, ви́порядчик, ця́, розпо́рядчик,
 ця́, оруда́рь. — Збірають ся вооридити
 читавя́ за-дѣ́я наро́ду, та почу́я я се не від
 ви́порядників, а через лю́де. Лев. В. — Всі́
 бра́ти маю́ть слухати́ Ольгерда́ яко́ всяко́-
 го кня́зя і верховно́го розпо́рядника уді́ліе.
 Бар. О. — Напросла́в сва́шок, сві́тлою,
 по́рядчиків і всяко́го наро́ду, якого́ треба на
 весі́лля. Кв.
 Распо́рядительность = розпо́рядли́вість.
 Распо́рядительный = розпо́рядли́вий.
 Распо́рядокъ = розпо́ря́док.
 Распо́ряжати́, распо́рядати́, си́ = ряди́ти,
 по́рядкува́ти (С. Л.), орудува́ти (С. Л.),
 заправля́ти (С. Л.), госпо́дарюва́ти, ха-
 зя́йнува́ти, верхово́дати (С. Л.), старши́-
 цува́ти, о́бладува́ти, розпо́ряди́ти, роз-
 по́рядкува́ти, напорядкува́ти, наору́ду-
 вати. — Треба́ ж кому́сь по́рядкувати́ в ха-
 ті́, щоб ла́д давати́. Лев. — Коли́ ж тепер
 жінка́ ста́ла старша́ і вона́ всі́м по́рядкуе.
 в. о. Яст. — Тро́хя пере́ходом ви́йшов на
 двір і почав по́рядкувати́ біля́ во́за та білі
 коней. О. Мвр. — Треба́ ж розпо́рядкувати́,
 кому́ держа́ти в церкві́ ставни́ки, кому́
 сю́ти. Лев. — Орудуй́ в обо́х ша́хві́х кни́-
 жками. Кн. — Не віді́ть до його́: там вона́
 вже о́бладуе, а ве́ мія. Кр.
 Распо́ряже́ніе = розпо́ря́док, розпо́рядку-
 ва́ння, ору́дування. — Зара́з вона́ розпо́-
 ря́док учавла. в. к. Гр. Чайч.
 Распо́тять = за́потіти, упрі́ти.
 Распо́йка = розпо́ривання.
 Распо́йсыва́ть, распо́иса́ть, ся = розпо́ри-
 вувати́, розпо́рева́ти, ся́ (С. Л.), поро́-
 перізува́ти, ся́. — Деня́ розпо́реза́в ся,
 сьма́ву святку́ і сів. Лев.
 Распра́ва = 1. розпра́ва.
 2. збро́ня, розпра́ва. — Староста́ тепер
 у збро́аі. Кр.

Распрáвлявть, распрáвть, ся = розправляти, розгáжувати, розпрáвити, розгáдити, ся, розпростáти.

Распрáвляється, распрáвнться = 1. д. Распрáвлявтьсá.

2. д. Развѣдываться.

Распрáшиваніе = розпитування, рóзпитки. — Аж обрѣда вона з своїм розпитуванням про їх. Гр. Чайч.

Распрáшивать, распрóсить, ся = питáти, розпитувати (С. Л.), обпитувати, перепитувати, ррпитувати, розпитáти, ся (С. Л.), опитáти, перепитáти, нiякох — порозпитувати, ся. — Вів підійшов до пєї і начав її розпитувать. п. о. Гр. Чайч. — Нема кому розпитати, чога плачуть очі, нема кому розязвати, чога серце хоче. К. Ш. — Розпитались, хто і відкляв. п. к. — Видавуга і розпитала, чога така стала? п. п. — Треба людеј про вєї розпитати. Лев. — Стрiлась і почала розпитуваться. Вова і важе... Гр. Чайч. — Розпитать хочу: де ж ти бував, а що ти видав? п. п. — Не два ся, що рукавцї шиті, перевiдуј, перепитуй, ча мисочя миті! п. п. — Навязя я свого Степанка і стала ррпитувати, щоб і дiзчат понавматн. Г. Бар.

Распрéдѣленіе = розполбг (С. Л.); розрахування.

Распрéдѣлять, распрéдѣлять, ся = розпорядити (С. Л.), розпорядкувати, розписати; розрахувати, розлічити, здобич — розпаювати, подувати. — Сiрко все вiйсько саое здобичама кримськими подував. Л. В. — Распрéдѣлять налбги = розкладати пóдати. — Р. по жребiю = вiдати жреб. — Р. по категорiямъ = гуртувати, згуртувати.

Распрóбовать = розкоштувати, розслакувати.

Распрóдавать, распрóдать = розпродавати, розпрóдувати, випродавати (С. Л.), розпрóдати, випродати, розторгувати, спрóдати, ся, порозпродавати, порозпрóдувати, поспрóдувати, ся.

Распрóдѣжа = розпрóдѣж, спрóдѣянн.

Распрóклáтый = треклятий, стоклятий.

Распрóпадáть, распрóпасть = розпропадати, порозпропадати. — Багато квяжок порозпропадало.

Распрóсятъ, ся = д. Распрáшивать, ся.

Распрóстравъ, распрóстертъ, распрóстерѣть, ся = розпрострiрати, розпросторювати, розпростертн, розпiстертн, ся, розпросторати, ся, простягáти, простягáти, ся, простягнути ся (С. З.), роз-

тягáти, рртягнути ся. — Валiзла ва млява, розпросторала рука, наче крила, та й ну махати. Гр. Чайч. — По середнi вiштаро рясно: розпiстерла орля свої крила. Гр. Чайч. — Велике село просталоє по-над рiчкую вздовж. Лев. В. — Встрѣтилъ мені съ распрóстертими рукама = з великою радiстю вустрiв жевб (власпе: з простягнутими до мене руками).

Распрóстравіе = д. Распрóмáтьсá.

Распрóстраненіе = розпростóрення (С. Жел. Пар.), розпрóстбр (С. Жел.), розпрóстравнн (С. Жел.), ширеннн, скрiзь — розповсюжування, розповсюдненн (С. Жел.), чуток — розголбшення (С. Пар.).

Распрóстранитель, ница = ширiтель (С. Жел.), розширитель, ка (С. Пар.).

Распрóстравъть, распрóстравіть, ся = 1. розпрóсторювати (С. Жел.), розпрóсторiяти (С. Жел.), простáти, ширити (С. Жел.), ширшати, розпрóсторiяти, розпрóстертн (С. Пар.), розпiстертн, ся, розширiти (С. Пар.), поширiти; роалягáти ся, розлігти ся, розполонити ся, розліти ся, скрiзь — розповсюжувати, розповсюдити, ся (С. Жел.), про сип — розкiдати ся, розбгнати ся, про чутк — кружáти, вiяти ся, розголбшати, розголбшити, розслáвити (С. Пар.). — Слава про те розпрóстравіть на сході з чачiв хрестових походiв. Ст. С. — Простати в громадi смак до краса природы. Кн. — Идею Товариства простав бiльш за всiх Д. Мильчико. Зап. Кн. — Заходiв своiх їм не можна було простати широко. Кн. — Идею товариства перенн ся вiа до фалативу і простав їи скрiзь, де можна. Кн. — Тому шкодливому значаві не хотiли допустати ширити ся. Ст. Л. — Ягáлго реалле ширва віру латавську на Русь. Бар. О. — Шес-юнокви не можна було не ширити своєї вiаюмостн. Кн. — Почав проповiдувати і ширити кругом чутку. К. Св. П. — Христiянство було доволi розповсюдене на Русь. Бар. О. — Христiнськя віра надзвичайно швидко розповсюдилась ся між русько-славянськими народами. Бар. О. — Де по-мiж москалями розповсюжене сектарство. Ет. зб. — Гутiрка — Гутiрка по холеру почали кружати по селах. Кн. — Поголосяи з Криму вiзли ся. Л. В. — Віа скрiзь розславив ту поголоску. п. о.

2. просторiкувати. — Годі тобі просторiкувати, вєть старшi за тебе. п. о.

Распрóсь = розпитування, рóзпитки, вiвiдка.

Распрощáться, распрощiтъся = попрощáти ся.

Распрѣдѣть = розгати́ти, порозга́чувати.
 Распрѣгаться = розплѣгати ся, розска́кати ся, розстриба́ти ся, про кѣлькох — порозплигувати ся.
 Распрѣскавать, распрѣска́ть = розбрѣзъ-кувати, розбрѣзъкати.
 Распрѣя = неаго́да, неаго́дина, нела́года, суперѣка, перѣчка (С. Ж.), суперѣчка. — Ой ти старий, я молода — тим між нами неагода. н. п.
 Распрѣгати, распрѣчь = розпрѣгати, випра́гати, розпрѣгати, випра́гати, порозпрѣгати. — Розврати коня. — Порозпрѣгали коней.
 Распрѣдаться = д. Распрѣгаться.
 Распрѣмлявать, распрѣмля́ть, распрѣмля́ть, ся = розпрѣмля́ти, розпрѣмля́ти, розгнати́, розпрѣвити, розпрѣмити, розгнѣ́ти, ся.
 Распрѣчь, ся = д. Распрѣгати, ся.
 Распу́гивать, распу́гати, распу́гати, ся = поло́жати, ликати́, розполо́жати, розля́кати, розпѣ́дяти, порозполо́жувати і т. д.
 Распу́дривать, распу́дрити = 1. поро́шити, посипа́ти, присипа́ти, напоро́шити, присипа́ти (пудрою або чим таким).
 2. вимовля́ти (ночу), мѣлти, намѣлти го́лову, чу́ба, чу́прѣну. — Распу́дривать пѣчи = вапня́ти шви́ між ка́хлями.
 Распу́живать, распу́жить = д. Распу́гивать.
 Распу́каться = розпу́кувати ся, розпу́кати ся, про кѣлько — порозпу́кувати ся. — Вѣрба вже розпукуєть ся.
 Распу́ска́ть, распу́ска́ть, ся = 1. розпу́скати, розпу́стити. — Школяри́я вже розпу́стила на Великодні́ Святѣ.
 2. розгорга́ти, розпу́скати, розгорну́ти, розпу́стити, ся. — Розгорнула́ корова́я.
 3. розпу́скати, розво́дити, розпу́стити, розвестѣ́, ся; розто́плѣти, розто́плѣти, ся; розчиня́ти, розчиня́ти. — Розпу́ската сѣль. — Мѣдь розто́пла ся в квасо́лі. — Розчиняла́ тѣсто.
 4. роапу́скати, спу́ска́ти, розпу́стити, спу́стити (петлю).
 5. розпу́скати ся, розпу́кувати ся, бро́снѣти ся, бри́нѣти, розпу́стити ся, розпу́каути ся, розпу́кати ся, про кѣлько — порозпу́кувати ся. — Бузок вже розпукуєть ся. — Ва́шня поча́ла розпукувати ся. — Распу́ска́ться (морально) = у пу́сто́ту, у ду́рницю вда́ти ся, зледа́щѣти, розледа́щѣти, в леда́що пу́стити ся, розбе́тѣти ся, розпу́стити ся. — Ой Гри-

цю, не вдавай ся у ду́рницю. н. п. — Розбе́тѣвся, як соба́на. Ма́я. — Распу́стити мо́згу = пу́стити чу́тку, пого́локу, розсла́вити. — Р. я́звѣъ = розсупо́нити ха́вки. Кн.
 Распу́стка = тѣчка (С. Ш.). — На Ганнѣ Зача́тѣя (9. Груднѣ) поча́нають тѣчки бѣгати. С. Ш.
 Распу́тати, ся = д. Распу́гивать, ся.
 Распу́тица = ро́станъ (С. Ж.), ро́станъ (С. З.), бездоро́жжя, сльо́та (С. З.), ро́з-каль, хля́га (Ма́я.), ро́зквась (С. З.). — Під час сльоты осѣяно́й. С. З. — Настало таке бездоро́жжя, що хѣба тѣля́я ве́рхи про́деши. — Але ста́ла вели́кая ро́зквась. Л. С.
 Распу́тиє = розпу́тки, роздоро́жжя (Кр.), ро́станъ, ро́звилки, пере́пу́тки (С. Л.), ро́зкрѣ́ста, пере́крѣ́ста, ро́зто́к, ро́зто́ка. — Сидѣть ко́зарь на розпу́тї. К. Ш. — Ой ня ста́ла на ро́зкрѣ́стї шляху. Ст. С.
 Распу́тичать = баху́рува́ти, ку́рвити ся і д. Развѣ́рѣтѣчатъ.
 Распу́тний = розпу́стний, розпу́тний. (Пр д. під сл. Развѣ́рѣтний). — Сдѣ́лать-ся распу́тны́ъ = розку́рвити ся, розпу́стити ся.
 Распу́ство = розпу́ста і д. Развѣ́рати.
 Распу́стѣвать = д. Распу́тичати.
 Распу́тывать, распу́тати, ся = розпу́тувати, розпу́тувати, виплу́тувати, розпу́тати, виплу́тати, ся, розплѣ́нати, розбо́рсати (Граб.), визна́ти вѣрла пти́цї — розбо́рсати, про кѣлько — порозпу́тувати, поизпу́тувати, ся.
 Распу́тьє = д. Распу́тица.
 Распу́хати, распу́хну́ть = розпу́хати, розпу́хнути, зду́ти ся (Сп.), про кѣлько — порозпу́хати.
 Распу́хлый = розпу́хлий, опу́хлий.
 Распу́чивать, распу́чить, ся = роздѣ́мати, розду́вати, надѣ́мати, роспі́рати, розду́ти, роспі́рѣти, зду́ти, ся.
 Распу́шать, распу́шить, ся = робѣ́ти пу́хнѣти́м, пу́хнѣи́м, покрыва́ти пу́хом.
 Распу́шить = ви́лѣяти, ро́зла́пти.
 Распу́щаться, распу́стѣ́ться = д. Распу́ска́ться.
 Распу́щенность = розпу́ста. — Ой, Госпо́ди́! яка розпу́ста, яка по́сованість! Лев.
 Распу́щенный = розпу́стний.
 Распу́хаться = заса́пати ся, розкѣ́кати ся. — Ду́же доаго бѣг, та так заса́пав ся, що ні́къ не оди́шувъ.
 Распѣ́вать = сѣ́пѣва́ти, висѣ́пѣувати (С. Л.). — Хо́ди собі́ та́ вѣсьпѣ́вай. К. Ш.

Распáть = просыпáвати.

Распáться = розсыпáвати ся. — Розсыпáли ся ваші хлопці — вже й ніч настала, а вони все сьпáвають.

Распáдывать, распáктыть, ся = розпáкати, розтáгувати, розпáктыти, розтáгтыти, ся.

Распáль = розтопáрка.

Распáтие = 1. розпáнняня.

2. розпáтiє (образ Христа, розпáнутого на хресті).

Распáть = д. Распáннать.

Распáнывать, распáнить = топáти, розтопáти, відтопáлювати, відтопáти, відпáривати, відпáрити. — Розтопáти вiся. — Треба відпáрити м'ясо, а то зовсiм замерло.

Распáлывать, распáлать, распáлывть = розпáкати, розпáтáхувати, розпáктыти, розпáктыти, распáтáхати, порозпáктывати, порозпáтáхувати.

Распáпливать, распáпить, ся = 1. розтопáти, розтáплювати, пiдтопáлювати, розпáлювати, розтопáти, пiдтопáти, розпáлтыти, ся. — Розпáли трiски в чeлюстях. Кр.

2. д. Растаяивать.

Распáптывать, распáптыть = розтáптувати, розтáптыти, гáнту то-що — мiсити, грузити, розмiсити, розгрузити.

Распáскивать, распáскать, распáскыть = розтáгати, розволáкати, розтáгтыти, розволáктыти, порозтáгатыти. — Бiлась та, що насыла їх розтáгати. — Порозтáгали худу хто хотiв.

Растаяивать, растаяивать = тáнути, розтáвати, топáти ся, розтопáти ся, розтáнути, потáнути, розтáти, розтопáти ся, розпáктыти ся. — Снiг растаяув. — Вiся розтопiв ся. — Снiг розтопiвся, злился ся струмками. Чайч.

Растворимость = розчиннiсть. С. Жел. Пар.

Растворимый = розчинний, розпустний. С. Жел. Пар.

Растворный, раствóрчатый = що розчиняється ся. — Вiяно таке, що розчиняється ся.

Растворь = рóзчин (С. Жел. Пар.), мiша-пiва (С. Пар.), мучий — рóзчина (С. Л.), замiс (С. Пар.), меду — сiтá, вапна з пiском — чакур.

Растворение = розчинняня.

Растворять, раствóрять, ся = 1. розчиняють, одчиняють, розчиняють, одчиняють, ся. — Розчинили ся дверi у хату ускочило маленьке хлопця. Лев. В. — Раство-

рять нáстежь = роздáяти, роздáпти, вiддáпти.

2. розпускáти, розбавлáти, розбóдити, розпустити, розбавити, розвести, ся, мед — ситáти, розситáти, до насугу — наситáти. — Растворять хлiбы = розчиняють, розчиняють. — Р. металы = розтопáти, розтопáти, ся, розлистити ся.

Растегáй, чий = ширiжок з нáчиною, по сeрeднiй не залiплений.

Растекáться, растeчься = рóзтáкати ся, рóзливáти, рóзтектi ся, рóзлити ся, порóзтáкати ся, порóзливáти ся.

Растение, здр. растeньце = рослина (С. Жел.), рoстина (С. Л. Жел.), рослi(тi)нка, трав'яне — зелó (С. Л.), билiна, билiвка, билiночка (С. Ш.), переважно гiкарственне — зiлля, зiллячко (С. Аф.), городне — горóдина, садове — садовина, з широким листом — ланáте, лопухáте, яке вирóсо з насiвня, що оснaлось — пáдалиця, пáдалишне, городне, що на насiвня — вiсадки, знову посáжене — Посáдка, посáднка, посáдки. — Яке в землi бува корiння, таке в рослинi i насiвня. Ал. Ск. — Чи щаслива тв бiльня, що росте у полi? в. п. — На смерть немаз зiлля. в. пр.

Растерёбливать, растерёбьть = роздiрáти, тáргати, тóргати (С. Ш.), шарпати, сiякати, сiпати, роздeрти, розшáрпати, потáргати.

Растереть = д. Растирать.

Растерывать, растервьть = роздiрáти, роздeрти, роздiрáти, розшáрпати (С. З.), розшматувáти (С. З.). — Лев роздiрав там вовка в куски. Кот. — Твою долю розшарпан Витовський, що серце — мов камiнь, а розум бiсовський в. д.

Растёривать, растерить, ся = 1. розгублывати, перегублывати, розгубити, ся, погубити, порозгублывати, позагублывати, понерегублывати. — Це ж ваша Палава розгубила десь свою череду. Лев. — Ой погубила горляця дiтей — об дорiженьку б'ється. в. п. — Та не бабув чумаченьку серця свого крамо, не розгуби по степах вiн за малою жалю. Мова — Растеритьсья = розгубити ся (С. Л.); змiшати ся, стерiти ся, обаряити. — Розгуби ся, як швец з копадами. в. пр. — Я вже й сам тут розгубив ся, не ввaz, що й робити. Баз. — Одним поглядом усе скаже i я знов збожеволiю i стерюсь. Кроп. — Растериваний = розгублений.

- Растѣчь** = напѣхнути, набрѣкнути. — Набрѣкнѣ ноги.
- Растѣи** = рости, виростѣти, зростѣти, вѣшчати, бѣльшати. — Виростѣли моѣ дѣти, моѣ слави кѣти. К. Ш. — Що без батѣвѣа зростає та дѣдѣчу матѣр має. Мовѣ. — Гѣдуванѣя зростає у мѣве до худота. Ка. — Растѣ роскѣшно = буйѣти. С. Ш. — Растѣущѣи бѣстро = ростѣющѣи, ростовѣитѣи, гѣнкѣи, гѣнѣакуватѣи. — Вѣрба дерѣно ростѣе, нема ростѣющѣого дерѣва, як вона. Хар. — Растѣи вѣ стѣбѣлѣ, вѣ стѣлѣку = стѣблѣти ся, іти в стѣвбур. — Лѣхо мѣнѣи усе цѣбуля йде в стѣвбур. Лев. — Усе морѣва поросѣла в стѣвбур. Ки.
- Растиратѣ**, растерѣть, си = ростиратѣи, ростиртѣи, ся.
- Растискѣиватѣ**, растѣснѣуть = ростискуватѣи, ростиулатѣи, ростиснѣути, ростиулитѣи, зубѣи — ростицпѣти.
- Растѣтѣльностѣ** = ростѣ, рослѣннѣстѣ, ростиннѣстѣ (С. Жел.). — З посѣредѣ шуму та шелѣсту буйноѣ ростиновѣсти. Фр.
- Растѣтѣльнѣи** = рослѣннѣи, ростиннѣи. С. Жел. — Цѣрство рослѣнѣе. Зем.
- Растѣти**, вѣрастѣво = ростиѣи, виростиѣи, зростиѣи, вѣкохати. — Ростѣв тѣлѣчку лѣто й зѣму, а потѣи продав. Лев.
- Растѣтѣль**, вѣда = розглѣтѣль, ка.
- Растѣлѣнѣ** = розглѣннѣя.
- Растѣлѣватѣ**, растѣлѣть = розглѣватѣи, розглѣтѣи. С. Жел.
- Растѣкѣ** = рукѣв, розтѣка (рѣчка).
- Растѣлкѣть**, растѣлкѣнѣуть = д. Растѣлкѣватѣи.
- Растѣлкѣиватѣ**, растѣлкѣватѣ = товѣкуватѣи (С. Ш.), товѣмѣчѣти (С. Ш.), тлушѣчѣти (С. Ш.), товѣмѣчѣти (С. Ш.), розтовѣмѣчѣти, розтлушѣчѣти, вѣтолѣкуватѣи (Кр.), вѣтовѣмѣчѣти, вѣтовѣмѣчѣти. — Нѣик не вѣгада, та вже аж той мѣнѣи розтовѣмѣчѣи. Лев.
- Растѣлѣчь**, ся = розтовѣкѣи, розтовѣмѣчѣитѣи, ся.
- Растѣлѣтѣть** = розглѣдѣшати.
- Растѣпѣти** = д. Растѣлѣиватѣи.
- Растѣпѣнка** = рѣзѣпѣлюваннѣя, рѣзѣпѣлюваннѣя, пѣдпѣлюваннѣя; рѣзѣпѣл, пѣдпѣл (С. Л.). — Очерѣт як порѣх буѣ пѣлкѣнѣкѣи, бѣго держали на пѣдпѣл. Кол. — Без пѣдпѣлу дрѣва не горѣть. п. пр.
- Растѣпѣлѣть** = д. Растѣлѣиватѣи.
- Растѣпѣтѣть** = д. Растѣлѣиватѣи.
- Растѣпѣрѣиватѣ**, растѣпѣрѣитѣи = рѣзѣпѣлюватѣи, рѣзѣпѣлѣритѣи, ноги — рѣзѣкарѣитѣи, рѣзѣцѣрѣитѣи, пѣльцѣи — рѣзѣцѣрѣитѣи.
- Растѣпѣри** = 1. рѣзѣк рѣвѣа (що ходѣть рѣзѣкарѣивѣшиє).
2. пѣчѣба, пѣтлѣнѣя, пѣтлѣч, кудлѣнѣя.
- Растѣргѣть**, растѣргнѣуть, ся = зрѣватѣи, рѣзѣрѣватѣи, зрѣватѣи, рѣзѣрѣватѣи, рѣзѣмѣрѣчатѣи, рѣзѣдѣнатѣи, ся.
- Растѣржѣнѣе** = зрѣваннѣя, рѣзѣрѣваннѣя, рѣзѣдѣваннѣя. — Р. браѣка = рѣзѣбраннѣя.
- Растѣрѣмѣнѣтѣ** = рѣзѣагнѣуватѣи.
- Растѣрѣмѣнѣть** = рѣзѣворѣшѣти, рѣзѣтерѣмѣсѣти.
- Растѣрѣнѣностѣ** = жѣвѣнѣстѣ.
- Растѣрѣпнѣи**, аѣ = жѣвѣнѣи, жѣвѣа, хѣстѣкѣи (С. Л.), мѣторѣнѣи (С. Л.), мѣторѣнѣи, мѣторѣк, мѣторѣухѣа, пѣтлѣннѣи, пѣворѣтнѣнѣя. — Таѣа пѣворѣтѣвѣца, як вѣдмѣѣ. Кр.
- Растѣсковѣтѣсь** = д. Раѣгорѣнѣтѣсь.
- Растѣчѣть**, растѣчѣть = д. Прѣмѣтѣватѣи 3.
- Растѣчѣтѣль**, вѣда = мѣрѣотрѣвѣнѣя, мѣрѣотрѣвѣнѣя, мѣрѣотрѣвѣннѣя, мѣрѣотрѣвѣннѣя (С. Жел.), мѣрѣотрѣвѣннѣя, цѣндрѣа(я) (сп. р.), трѣнѣкѣало (С. Ш.), пѣрѣвѣдѣчѣи, пѣрѣвѣдѣчѣи, грѣмогѣубѣи т. д. д. Мѣть. — Мѣрѣотрѣвѣннѣя, дѣти, інокѣи не мѣгутѣ нѣкому вѣ обѣцѣватѣи нѣ дарѣуватѣи. Б. Н.
- Растѣчѣтѣльностѣ** = мѣрѣотрѣвѣнѣя, мѣрѣотрѣвѣннѣя, трѣнѣкѣавнѣя і д. пѣд сѣл. Мѣтовѣство.
- Растѣчѣтѣльнѣи** = мѣрѣотрѣвѣннѣи (С. Жел.), рѣзѣтрѣннѣи.
- Растѣчѣть** = д. Растѣчѣть.
- Растрѣвлѣиватѣ**, растрѣвлѣятѣи, растрѣвлѣитѣи = 1. вѣрѣдѣти, рѣзѣяѣтѣрѣуватѣи, рѣзѣаѣжѣитѣи, рѣзѣвѣрѣдѣти, рѣзѣяѣтѣритѣи, рѣзѣаѣжитѣи, рѣзѣскѣорѣдѣти. — Пѣснѣиѣв гѣлуѣом у рѣзѣку та ще бѣльєє рѣзѣтѣрѣивѣи.
2. дратѣуватѣи, рѣзѣдратѣуватѣи, рѣзѣдѣрѣчѣитѣи, рѣзѣлѣкуватѣи. — Рѣзѣдратѣуватѣи собѣкѣи.
- Растрѣвѣжѣритѣи** = рѣзѣцѣндрѣитѣи, рѣзѣтрѣнѣкѣитѣи, рѣзѣмѣвѣтѣчѣитѣи. — Рѣзѣтрѣвѣннѣя вѣєи грѣнѣи.
- Растрѣвѣтѣ** = рѣзѣрѣвѣтѣа, пѣрѣвѣд, пѣрѣвѣднѣя. — Дѣставѣтѣсь чѣужѣи люѣдам на сѣмѣи на рѣзѣтѣру. К. Ш.
- Растрѣвѣиватѣ**, растрѣвѣитѣи = трѣтѣитѣи, рѣзѣтрѣитѣи; д. тѣж Прѣмѣтѣватѣи 3. — Растрѣвѣитѣи сѣлу = вѣєслѣкуватѣи ся.
- Растрѣбушѣитѣи** = рѣзѣтѣлѣбушѣитѣи, рѣзѣпѣтрѣшѣитѣи.
- Растрѣвѣожѣиватѣ**, растрѣвѣожѣитѣи, ся = турѣбуватѣи, рѣзѣтурѣбуватѣи, стѣурѣбуватѣи, вѣнѣпѣкѣитѣи, ся.
- Растрѣвѣожѣитѣи** = рѣзѣголѣсѣитѣи, рѣзѣслѣвѣитѣи, рѣзѣдѣвѣнѣитѣи, рѣзѣблѣговѣєтѣитѣи, пѣо-

родвѣнювати. — Що не слажи йому, зараз скрянь родвѣнювати.

Растрѣпа = розкудѣчений, ровкудляний, ровп'ятляний і д. Растрѣпа 2.

Растрѣплять, **растрѣплювати**, **растрѣпати** = 1. розтріпувати, розтріпати, порозтріпувати; тіпати, потіпати. — Розтріпав віршовку. — Потіпав коноплю.

2. куйовдати, розкуйовжувати, кошлати, кудѣвчати, розкудлувати, розкуйовдати, розкошлати, розкудѣвчати (С. З.), розкудлати, розп'ятлати, порозкуйовжувати і т. д. — **Растрѣпаный** = розкошляний (Ос.) і д. **Растрѣпа**. — **Растрѣпаные волосы** = п'ятлі, кудла, розкудѣчене волосся. С. З.

Растрѣкаться = розтріскати ся, розжѣрти ся.

Растрѣскиваться, **растрѣскаться**, **растрѣснуться** = розтріскувати ся, розл'ускувати ся, рѣпати ся, шілити ся, розтріснути ся, роал'уснути, розрѣпати ся. — **Растрѣснутый** = тріснутий, розр'єпаний.

Растрѣгивать, **растрѣгать**, **ся** = 1. розворушувати, розворушити.

2. розверѣжувати і т. д. **Разверѣживать**.

3. вражати, вразити, жалю завдавати, завдати. — Помалу, малу, чумаче, грай, не вражи мого серденька вкрай. н. п. — Ой не шуми луже дѣбовою луже, не вважай сердцю жалю, бо я в чужім краю. н. п.

4. дражити, роздражвити. — Роздражнили п'єдл.

Растрогъ, рос. *Teucrium Chamaedrys* L. = самосил, чебрець лїсовий, польові васильки, польовий м'яточник. С. Ав.

Растрѣбъ = широкій кінєць сурми або рога. — **Растрѣбы** = подвійний верх халїви для охорони колїн у верховцїв.

Растрѣшивать, **растрѣсить**, **ся** = розтр'єшувати, розтрѣсити, розпоршити, ся.

Растрясать, **растрясывать**, **растрясать**, **ся** = розтрясати, розтрясти, ся. — **Растрясать деньги** = розвїяти, розтріпкати, розмав'ятчати, процїндрити. — А вїз ті гроші розтріпкав. Кв.

Растрѣшывать, **растрѣшувать** = тушувати (С. Ш.), ротушувати, тїяти (С. Ш.), розтїяти (тушек).

Растрѣкати, **растрѣкати** = розтїкати. — **Треба розтїкати**, бо погано вїтжає.

Растрѣкивать, **растрѣкивать** = 1. розтїкати

ти, роастромлїати, розтїкати, розстромлїати, порозтїкати, повстромлїати.

2. розвїлїати, порозвїлїати. — **Порозвїлав усіх слуг**.

Растягиваться = роздвїкати ся, розг'авкати ся (про маленьких собачок).

Растягивание = розтїгування, розтїгання.

Растягивать, **растянуть** = розтїгувати, розтїгати (С. Жел.), розтїгати, розтїгнути; напнїати, розпнїати, напнїти, розпнїти. — **Растянуться на чѣмъ** = простягати ся, розплатати ся. С. Л.

Растяжение = розтїгання, розтїгальство.

Растяжка = розтїгання. — У вирєзї: „**връстѣжку**“ = простяглись або розсїдавши р'єки й нѣги.

Растяжимый = тягучий, розтїгливий.

Растяжимость = розтїгливість.

Растянуть = д. **Растягивать**.

Растяпывать, **растяпать**, **растяпнуть** = розр'єбувати, розтїпати, розр'єбати, р'єпати, розтїпати.

Расфилософствоваться = розмудрувати ся.

Расфрантиться = вїрядити ся, причепурити ся.

Расфурчаться = розпнїд'єчити ся, набуд'єчити ся.

Расфїркаться = розпїркати ся.

Расхаживать = похажати. — По дворику похажє, на сонєчку поглядє. н. п.

Расхаживать, **расхажать** = розхлїплювати, розхлїпати, похлїпати, порозхлїплювати.

Расхарчивать, **расхарчить**, **ся** = вихарчувати, вихарчувати, вихарчити ся, на харчі потратити.

Расхваливать, **расхвалить**, **ся** = розхв'єлювати, вихв'єлати, розхв'єлити, порозхв'єлювати.

Расхвастываться, **расхвастаться** = вихв'єлати ся, розхв'єстати ся.

Расхвастывать, **расхвастать** = розхлїплювати, розхлїпати, розхлїпати, розхв'єлати, похлїпати, похв'єлати, порозхлїплювати.

Расхвораться = рознед'єжати ся, рознемогти ся, рознеможити, розхворити ся.

Расхитивать, **расхитить**, **ся** = розкрадати, розікрасти, розхлїпати, розг'єбати.

Расхищение = розкрадання, крадїжка.

Расхлѣбывать, **расхлѣбать** = хлїстати, с'єбрати, вихлїптити, вїс'єробати (з ним другим).

Расхлѣстывать, расхлѣстать = розбивати хвіськаючи.

Расхлѣпывать, расхлѣпать = розбивати ляскаючи, грюкаючи.

Расхлѣбываться, расхлѣбаться = розхитувати ся, розхитати ся, порозхитувати ся.

Расхнѣкаться = розхнѣкати ся.

Расходиться, разойтись = 1. розходити ся, розіходити ся, розійти ся (С. Л.), розмандрувати ся, порозходити ся. — Стелія розійшлася, треба збити. — Чи ми ще відємо ся знову, чи вже на війні розійшлись? К. Ш. — От як усі поросходились він і вініз. н. г. М.

2. розминати ся, розминѹти ся. С. Л. — Ми розминувались в нѣм в дорозі.

3. розходити ся, розійти ся, посварившись — розцурати ся, розпѣкати ся (С. Л.), в приятелем — розбратати ся, живці в чоловіком — відбігти чоловіка. — Посварились і розцурались на довго. Кн. — З тією завнав ся, а з жінкою розцурав ся. н. п. — Розцурали ся і розлучили ся воєни ворогами. Кн. — У нас не диво, що жінка відбіжить чоловіка. Кн.

4. розпускати ся, розходити ся, розпустити ся, розійти ся. — Олява було змерзла, тепер розпустила ся.

Расходиться = 1. розходити ся.

2. розпалити ся, розгнѣвати ся, розпріськати ся, розгримати ся.

Расходникъ, рос. Adonis vernalis L. = горіцьвіт. С. Ал.

Расходный = росхідний.

Расходовать, парасходовать, ся = трѣтити, витратити і т. д. д. Надѣрживать і Нарасходовать.

Расходчикъ = видавник. С. Пар.

Расходъ = розхід (С. Л. Жел.), видѣток, кошт, наклѣд, трѣта, втрѣта. — Не збережеш щого, бо на все й про все вѣдатки великі. Кн. — Поменшало доходу — треба поменшити й вѣдатки. Кн. Пр. д. ще під сл. Надѣржка.

Расходящийся = розхідний (С. Жел.), розхильчастий (Лев.). — Поставив на возі ручаці дуже розхильчасті. Лев.

Расхожда = розхѣжий. С. Жел.

Расхоложивать, расхолодить, ся = охоложувати, охолодити, ся і д. Охлаждать.

Расхамутать, ся = звѣяти хамѹт.

Расхоложивать, расхоложить, ся = збивати, збити собі зуб.

Расхорохоряться = нахорѣбрити ся, на-

пудрити ся; розпріидити ся, наїндічити ся. — Пороса, яя ввпудрить сл, то й на собаку впадеть ся. Кр. — Так розпріидив ся, що й не підступив. С. Л.

Расхотѣться = розреготати ся. — На всю хату розреготав ся.

Расхрабриться = розівабрувати ся, обсьлѣпти ся. — Далі як обсьлѣпавсь... Кр.

Расцарапывать, расцарапать, ся = роздрѣдувати, роздрѣпати, розчѹхати, ся, пороздрѣдувати.

Расцвѣтѣть, расцвѣсть = розцвѣтати, розцвѣчати, проквітати, проквітати, процвѣтати, роапукати ся, розцвѣсти, процвѣсти, проквітнѹти, розпустити ся, розцѹкнути ся, вповні — розповнити ся, про кѣлько — порозцвѣтати. — Розцвѣсть ся калѣньонька і садок, розцвѣтуть ся і вишенька і бузок. Б. Г. — Вишні і сливи розовонили ся цвѣтами. Кн. — Шевченко тоді саме розовонив ся всіма духовними і моральними сторонами. Кн.

Расцвѣтлый = розквітлий.

Расцвѣть = розцвѣт, рѣзквіт, підчас повного розцвѣту — рѣзквіт. — З сим клязем іде знов розцвѣт руско-української народности. Кн. — Письменство в така чутка квітка, що про свій розцвѣт вимагає яко мога більше волі життя, свѣту, волі духа. Кн.

Расцвѣчать, расцвѣчивать, расцвѣтити, ся = розцвѣчати, розмалювати, розцвѣтити, розмалювати, ся.

Расцѣловать, ся = обцѣлувати, ся.

Расцѣпывать, расцѣпнѣть = цѣпувати, розцѣпувати, порозцѣпувати.

Расцѣпка = цѣпування.

Расцѣплять, расцѣпнѣть, ся = розцѣпляти, розцѣпати, ся, порозцѣпювати.

Расцѣпиться = розцѣпити ся, розпріидити ся, розиндіючити ся, розчерпнѣяти ся (Сп.), розчабанувати ся (Сп.) і д. Развѣжничаться.

Расчерпывать, расчерпать = 1. вичерпувати, вичерпати, повичерпувати.

2. розплѹтувати, розплѹтати.

Расчесаться = д. Расчѣсываться.

Расчѣска = 1. розчѣсування.

2. гребішка, гребінець, гребічки.

Расчѣсь = 1. д. Расчѣска 1.

2. прѣдѣл (д. Пробѣръ).

Расчѣсывать, расчесать, ся = 1. розчѣсувати, розчесати, порозчѣсувати, ся.

2. розчѹхувати, чѹхрати, розчѹхати, розчѹхрати, порозчѹхувати, порозчѹх-

рувати; розсвербіти ся. — Розсучав блячку, аж горить. — Розсвербіти ся чиряк.

Расчёсть = д. Расчитывать.

Расчёть = рахунок, порахунок (С. З.), рахуба, розчот (С. Жел.), рахування, розрахування, сквітовання, розквітання. — Прийдеш Юрку до порахунку. в. пр. — Коли б же нам до пуцання дойти, та й у свого папа розчот поучати. в. п. — За мною три гривні — от і все наше сквітованя. Кв. — Взять, прийять въ расчёть = взяти на увагу, мати на увазі. — Обмануться въ расчёть = оманити ся, помилити ся в рахунку, прощитати ся, іривічно — влопити шилом п'ятоки, облизня шіймати. — Недавно надругий женяв ся, та бач в рахунку помиляв ся. Кот. — У мені с' нияь короткія расчёть = я з них скоро розіправлюсь.

Расчліякаться = розцьвірінкати ся. — Горобці щось розцьвірінкались.

Расчисленіе = розрахування.

Расчисляватъ, расчислятъ, расчислятъ = рахувати (С. Л.), лічити (С. Л.), розраховувати, вирахувати (С. Л.), розлічувати (С. Л.), вилічувати, розрахувати, розлічити, порозлічувати. — Як рахувати сир, масло — то й вареників не їсти. в. пр. — Богатій тут на смерть гвівав ся, що він з грішми не розлічив ся. Кот.

Расчистять = д. Расчищать.

Расчитаться = зачитати ся.

Расчитывать, расчитать = д. Расчислять.

Расчихаться = розічихати ся.

Расчищать, расчистить = розчищати, розчистити. — Расчистилось на дворѣ = вияснилось, розгодїнилось.

Распаліться = розпунтувати ся, розжирувати ся, розжартувати ся, про коня — розбасувати ся, розгерцувати ся. — Та педурій бо так! Ото розпунтувалась, пеначе збожеволила. Лев.

Распаштывать, распашать, ся = розхитувати, розхитати, розколівати, розхитати, порозхитувати, порозхитувати.

Распашырьт = розкидати, порозкидати.

Распашевляватъ, распашевлятъ, ся = розворушувати, розворушити, розарухати, ся, порозворушувати. — Ти серце так розворушив мов, козаче, що я заплякав. К. К.

Распашыбать, распашыбьт, ся = розбивати, розбити, забити, ся. — Уваа і здорово забив ся.

Распашна = судно з чардаком і щоглою (на річці Волзі).

Распашывать, распашыть, ся = 1. розпашивати, розпобрувати, розшити, розпороти, ся. 2. вишивати, мерезжати, гантувати і г. д. д. Вышивать.

Распашыреніе = ширення, розширення.

Распашытель, шца = ширитель, розширитель, ка.

Распашыраемость = розширяльність. С. Жел.

Распашыраемый = розширяльний, розширливий, розтягливий. С. Жел.

Распашыратъ, распашыратъ, ся = ширити, ся (С. Л.), ширшати (С. Л.), широчити, поширяти, розпросторювати, розточувати, розширити, ся, поширити, поширотити, розпросторити, ся, порозширяти, ся — На що вам ширити вашу вулицю, вона досить широка. Кв. — Володимир і Витовт поширили межі за річку Ресь. Бар. О. — Поширив свою свідомость національну і світогляд загальний. Кв. — Шарочав лястя та буйвий вітер. в. п. — Будемо церкву розточувати. Хар.

Распашыть = д. Распашивать.

Распашыться = розгоконити ся (С. Л.), розгаласувати ся, розгукати ся.

Распашытаться = розжартувати ся, розпаштукувати ся, розжирувати ся. — Він розговорив ся, розжартував ся. Лев.

Распашебетаться = розшебетати ся, розцьвірінкати ся.

Распашедриваться, распашедриться = розщедрити ся, роздобрехотити ся.

Распашедляваться, распашедляться, распашедлять-ся = тріскати ся, потріскати ся; розходити ся, розійти ся. — Потріскалась піч. — Дошки розійшлись — треба збвти.

Распашедлина = щільна (С. Л.), щёлна, шп'ара, розколіна, розколюка, розяївина, розяїпина. — Щільни такі в помості, що й палица пролязе. — Вода в розколин ляв ся, що аж Свигла підняла ся. Кот.

Распашепъ = розк'єп, розк'єц, розк'єцп. С. Жел.

Распашепыватъ, распашепать, распашевать = 1. колоты, розколювати, троцятити (С. Ш.), розколоти, розтроцятити, розч'ялтити. — Троцятити сосну на дрязки. в. п. 2. робити розк'єп у пера.

Распашипыватъ, распашипать = розк'єбувати, розк'єкубити.

Ратай = д. Земледілець.

Ратникъ = хто одбув військову службу, але до слухного часу може бути призначений.

Рáтний = вiйськовий. — Рáтне поле = бiще (С. Ш.), бойовище.

Ратобóрство = вiйна; баталiя.

Ратобóрствовать = воювати, бити ся.

Ратовать = воювати, ся, стояти за щó, повставати.

Рáтовиче = рáтище (Д. Копьєвиче).

Рáтуша = рáтуша (луцєцька управа по малых мiстах).

Рать = 1. вiйна. 2. вiйсько.

Рафинáдъ = сáхарь очищений.

Рафинировать = очищати (сахарь то-що).

Раде́я = радця. С. З. — Скiнчивши так сю повазу радцю. Лев. В.

Раціоналетический = рационалистичный.

Раціонали́сть = рационали́ста.

Раціо́нь = пáйка (корму для коня).

Рачекъ = рачóк.

Рачє́нiє = дбаннá, пiльни́сть.

Рачитель, ница = старáтель, ка.

Рачительность = дбáлисть (С. Ж.), пiльни́сть.

Рачительный = дбáлий, упáдливий (С. Ш.), пiльний i д. Прилєжный. — Не дбáлий ти ваймáт! Не дбáши про мое добро. Кв.

Рáшмиль = д. Напшомь.

Ращє́нiє = вирóщування.

Рвáниє = рваннá, дра́ннá.

Рвалу́ть, ся = шарпну́ти, смикну́ти; скубну́ти, скубону́ти, сiпну́ти ся. — Він скопив за полу та пя шарпне, так i розпавав. — А він як скубне за зуба. — Зв'язали його вирóвками, вiя як сiпнув ся, так вони й попадали. в. к. — Рвань = вiрвант. С. Аф.

Рвать, ся = 1. (разорвать, ся) — рвати, ся, дєрти, ся, дрáти, ся, шарпати, шматувати, розирвати, ся, роадєрти, ся, розшарпати, розшматувати, розпанáхати. — Сух серце шматує через таке пекельне життє. в. о. Гр. Чайч. — 'Пр. д. ще пiд сл.

Рваривать. — Рвáнный = дрáнный, шмáтований. — Хоч у мене жупан драц, єсть у мене грошей жбан. и. п. — Ой дай жупан шматований, та вулями пострiлялий. В. Ш. — Рвáнное 'плáтьє = дрáнтя, дрáнка, шарпанiна. — Раўцiсья легко = рвачкий. — Рвачкi нитки. Сл.

2. (вирвать, ся) — рвати, видєрати, вирвати, видєрти, ся. — Дай або видєру. и. пр. — Скопви злòдiй, але вiц вирвав ся.

3. (сорвать, вирвать) — блювати, ригати, виблювати, виригати. — Егó рвєтъ = вiн блює.

4. (нарвать) — наривати, нарвати. — Нарваго палец.

5. (сорвать, нарвать) — рвати, зривати, зiрвати, нарпати, льопу, ковопáтi — брати, набрати, граби́в — абiрати, назбiрати, лєсту або дрибеньких гiлочок — чухрати, начухрати, до того що нарваго — пррвати. — Зiрви кiтку. — Пририв цаплю, а то сього не ставє на борц.

6. поривати ся, звагати ся (до чого).

Рвє́нiє = дбаннá, дбáлисть, щiрiсть, горливiсть. С. Ж.

Рвóта = блювання, блювóта (С. Л. Ш.), ригáчка (С. Л.), риглi.

Рвóтина = блювóтина. С. Ш.

Рвóтное = блювкє. С. Жєл.

Рдєсть, рос. Patamogeton L. = кушiр, кушур. С. Ав.

Рдѣть, ся = червонiти, шарiти, жáври-ти, ся.

Ребєнокъ, ребєnochекъ = дитiнка, дитинчá (С. Л.), дитиня́тко (С. Л.), хлопчак, хлопцѣя, хлопцáтко, дiвчакка, дiвчá, дiвчáтко, вирiзанє з утроби матерi — вiпороток. — Грудно́й ребєнокъ = цицьковá дитiва (Леа.), немовлáтко. — **Изаблòванный ребєнокъ** = блазнiя́тко i д. Вáловель. — **Незаконнорождєнный р.** = байстрiя, байстрiя́тко i я. пiд сл. **Незаконнорождєнный**. — **Прижить ребєнка** = пригуляти. — В вєi дитинча вєдуже. Ал. Ск.

Ребѣрный = ребровый. — Ребѣрная часть мiса = порєбрина.

Ребрiстый = реброватий.

Ребрó, здр. рєбрышко = 1. ребрó, здр. реберце.

2. край, бiк, руб (С. Л.), пруг. — Ребрóмъ = рúба (С. Л.), рúбом (С. З. Л.). — Поставив руба.

Ребровый = що стáвить ся, кладєть ся рúба.

Рєбусъ = зáгадка.

Рєбáта = 1. дiтки, дитиня́та, малєча.

2. хлопцi. — Пойдемъ рєбáта = ходiм хлопцi! (Яко малих, так i до людей дорослєх).

Рєбáтiшки = д. Рєбáта 1.

Рєбáтушка = д. Рєбáта 2.

Рєбáчєский = дитячий, дитинячий, блазєньский (С. Ш.), хлопцiячий.

Рєбáчество = дитинство; блазєнство (С. Ш.). — **Влástь въ рєбáчество** = здiтiнати ся.

Рев'ячаться = блазнити ся.
 Рев'ячий = д. Рев'ячеській.
 Ревенёк = д. Ревень.
 Ревенный = реиньбовий.
 Ревентухъ = полотно товстє (що жваветь ся на вітрила або на військові намети).
 Ревень, рос. Rheum L. = ревінь.
 Ревижскій = ревізький. — Напали ся на мене: пропустив ревізьку душу. Кя.
 Ревизія = 1. перепис, ревізія.
 2. оглядини, ревізія.
 Ревізіонный = ревізійний.
 Ревізувати = ревізувати, ревідувати; повір'яти, перевір'яти.
 Ревматизм = ломота (С. Жел.), ломець, костолом, гриз, гостець (С. Жел.). — Мпе, як гостець бабу. в. пр. — Заглянаю ти гостець, аби ти гостець та жадної шводи не учинив. в. зам. — З чого ти почав ся гостець? Чи то з вітру, чи з холоду, чи з роботи? Я ж тебе замовляю і т. д. в. зам.
 Ревматическій = лотовий. С. Жел.
 Ревнівець = ревінвець. С. Жел.
 Ревнівий = ревінвій.
 Ревнітель, ница = заступник, ця, оборонець.
 Ревновать = 1. (поревновать) — дбати, клопотати, ся, подбати, поклопотати, ся.
 2. наслідувати (кому), іти за ким, переймати (від кого).
 3. (привревновать) — ревяувати, рівняти, прикладати, тулити, приврівняти, прикласти, притулити. — Усе свариш ся та лаш, кума на щось прикладаш. Раб. — Дасть сп, тулити до всіх, бьеть ся, вже не видержка. Кр. (Пр. д. ще під сл. Привревновать).
 Ревностный, но = ревіний, во (С. Жел.), щірйй, ро, запопадливий, во, упадливий (С. Ш.), чіпкий. — Ягяло реве ширив віру латинську на Руси. Бар. О. — Щиро узав ся за діло. С. Л. — Жінка дуже господарна та запопадлива. Фр.
 Ревность = 1. ревісто (С. Жел.), щірість, горливість (С. Ж. З.). — Щірість до громадського діла. — Горливість ку отчизні. С. З.
 2. ревість, ревіння (С. Жел.), рівниці (С. Жел.). — Дума, що усятай може однять од мене коханку, зробила мене лютом, а рівниці неваче гарячим залізом палили мов вутро. О. С.
 Революційный = революційний.
 Революція = революція; повстання і д. Мятєж.
 Ревуль, ревульа = рева (сп. р.), р'юма, р'юса (сп. р.).

Ревъ = рев, ревіння, ревіще. — Скопила таке ревіще підняла. Сп.
 Ревѣть, заревѣть = ревіти, ревіти (С. Л.), заревті. — Корова реве. — Реве та стогне Дяпр широкай. К. Ш.
 Регалин = клейноди.
 Регель = підбора, підпірка.
 Регентъ = реґнт (правитель царства підчас дитинства царя). С. Жел.
 Регентъ = реґвтий. С. Жел.
 Регулярный = 1. постійний, сталий, статечний і д. Правильный і Постойнный 1.
 2. реєстровий (С. З.), лейстровий (С. З.), хорунговий.
 Редакторъ = редактор, впорядчик.
 Редуть = радут, шанець.
 Реестръ = реєстр, леєстр.
 Резедá, рос. Reseda L. = резедá, R. odorata L. — малиновий п'євіт, R. Luteola L. — хаврашбк. С. Ав.
 Резервъ = запáс, запасне військо.
 Резервуаръ = водозбір, сáжзавка.
 Резиде́нтъ = посєд (з ої раги при чужоземній державі).
 Резиденция = місце пробування монархи в своєму царстві.
 Резонанс = 1. відголос, відгук, відлясок і д. Отголосокъ.
 2. в музич. струментах — дошка, на котрій напнуті струни.
 Резонаторъ = голосніє.
 Резонёрствовать = просторікувати, старувати. Граб.
 Резонёръ = стару́н (любить старувати, поучати).
 Резонъ = ра́ція (С. З.), ра́ция (С. Жел.). — Та в його рації нясь про все була, нях би і сто баб розпугать не змогли. К. Д. Ж.
 Революційный, но = розсудливий, во. (Д. Особательный).
 Результатъ = здобуток, посїдок, послідки, скүток. — Здобутком їх роботи користувались наші люди. Бар. — Ясність поєми є здобутком довгої творчої праці поєти. Зап. Фр. — Не добрі послідки вийшли з того діла. С. Л.
 Рекогносцировка = ча́ти. — І коло Уманя чати одправуючи. Л. Сам.
 Рекогносцировать = чатувати. С. З.
 Рекомендательный = рекомендаційний.
 Рекомендовать = рекомендувати; ра́гати, ра́дгати.
 Рекрутський = некрутський, новобранський. — Р. набórъ = набір, бранка.

- (Пр. д. від сл. Набіръ 1). — Р новин-
пость = некрутъчна, некрутъство.
- Рекрутъ** = некрутъ, повобравецъ, бранецъ.
- Рекрутірованіє** = набірання, набір, бран-
ка, принадама — вербуванія, вербунок,
вербунка. С. З. — Бути між у неволі, у
некрутъському наборі. н. п. — Пристань
приставъ до вербунку — будеш їсти з ма-
сом булку. н. п.
- Рекрутіровать** = набірати, брати не-
крутів, вербуваннм — вербувати (С. З.).
— Набірала некрутъків в неділеньку вра-
ці. н. п.
- Ремі** = 1. д. Качель. — 2. д. Періла.
- Релігіозність** = релігійність, побожність.
- Релігіозный** = релігійний; побожний,
богомільний. — В сиравах релігійних...
Визволяти братів з неволі було у козків
найкраща ділом релігійним. Бар. О. —
Вона жінка богомільна. (Д. ще під сл. На-
божний).
- Релігія** = віра, релігія.
- Рельєфъ** = горорізьбз. — Од грубки до
стіли йшла з вирісками і горорізьбою че-
регородка. О. Ст.
- Ремісы** = ремісы, колія, шина (Гал.).
- Ремінь**, адр. ремішешъ, ремішоць, мн. реміни
= ремінь, адр. ремінець, реміньчик, мн.
реміші, ремінина, ве вироблений — сиріця,
в машнах — пас, пасок, замієць ланцю-
га — ретязь, ретязюк, у шевців — цо-
тяг, коло сідла, постолів — торокъ (С. Ш.),
на котрому висить стреміно — післище
(Ман.), у невода — живіць, у обуви —
оборі (С. З.), поволка, алучений — по-
шморга, коло котрого плететь ся батіг —
живіць (Ман.), на котрому гострять бритви
— пасок (С. З.), коло цїта — ўвязъ. Лев.
— Держить хорга на ретязі. н. п. — Як
суку в ретязку держав. Кот.
- Реміньный** = реміньний.
- Реміслятникъ**, ца = реміслякъ, ця (С. З.)
Л.), рукомесник, ця (С. Л.), цеховий —
цеховік.
- Ремісляничать** = ремієствувати.
- Ремісленный** = ремієсний, рукомесний (С.
Л.). — Ви люди рукомесні. С. Л.
- Ремієсло** = ремієство (С. Л.), рукомесло,
рукомесство (С. Л.), рукодієство.
- Ремієшешъ**, ремієшоць = д. Ремієв.
- Ремонтіровать** = новіти, поновляти, ла-
годити, латати.
- Ремонтъ** = 1. постача коней для війська.
2. поправка, повова.
3. кошт на утримання або на поправку чого.
- Реміанка** = д. Поползень 3.
- Ремскової** = ренський.
- Ренско** = ренске (вино).
- Ренегать** = від народности — перевертень,
перекінчик, од української народности до
польської — недоляшок, до турецької —
потурнак, до московської — московський
недоложок, від віри — недобірок, полу-
вірок. — Гегемонія московського уряду
зростила вже за часів Шевченка масу пере-
вертнів, що відурали ся свого народу. Зап.
Кок. — Баша турецький, бусурманський, не-
добірок християнський. н. д. — Лях, потур-
нак, ключник галерський, недобірок хри-
стіянський. н. д. (Д. ще під сл. Отступникъ).
- Рента** = рата, чинш. — Рата дорочнал, до
скарбу військового палезяна. Самойлович.
С. З.
- Ренейськ** = 1. д. Реней.
2. колічатко з зубцями у острогі.
- Реней** = 1. д. Ренієннєк.
2. ренцях (пасини).
- Ренейникъ**, ренейнішникъ, рос. Larra
Touip = Лорух, L. major Gartn. — ді-
довийк, ренцях, ренцяхій. С. Ан. — Держ-
жить ся, мн ренцях кожуза. в. пр.
- Ренейчатый** = ренцяхуватий, шерсткій.
- Репутація** = слава.
- Репішки**, репішникъ, рос. Argimonia su-
ralogia L. = гладішник, паріло, пар-
нійк, репішкій польовій, кожушко. С. Ан.
- Рескриптъ** = грамота царєва підданному.
- Республіка** = республіка, річ посліята.
- Республіканскій** = республіканський,
посполюдний. — То монархічна держава,
а то посполудна або республіка. Зем.
- Ретивый** = бервий, беручкій, вороткій,
загардливий, огняий, про ковая. — бас-
кій. — Почувала себе беркою до науки. Ки.
— Поїхала в своїм ридивній баскии кови-
м, як зьвір. Кот.
- Ретирата** = відступ війська.
- Ретироваться**, отретироваться = відсту-
пати, відступити, ся.
- Ретрашементъ** = вал, окіп.
- Рехнутъся** = глуду відбіти ся, з глуду
всунути ся, ошаліти і д. Помішатъся.
- Реченіє** = річєння, вірає.
- Речитативъ** = розказка, сьпівомівка. —
Розказую я не могу проказать пієві. Кр.
- Ржа** = 1. ржа, іржа. — Іржа валіло Ієств. в. пр.
2. заня, сажка, сїдь. (Д. Головні 3.)
- Ржавистый** = іржавий. — Р. вода = ру-
дьян. — Р. болото = іржавецъ.
- Ржавчина** = д. Ржа 1.

Ржа́вий = іржа́вий.

Ржа́віть = ржа́вити, іржа́вити.

Ржа́нець, рос. *Phleum pratense* L. = пгрії, ржа́нець. С. Ау.

Ржа́віе = іржа́вія.

Ржа́ба́ = житній. С. Аф. — Р. ха́бъ = житній хліб, житній.

Ржа́ть = іржа́ти.

Ржа́ = клу́я (Лів.), стодóла (Прав.), мі́се в клу́ї, де складають немолочені сиопа — засторо́нок. — Хлі́ба повна клу́я. С. З. — Як у клу́ї не молотить ся, то в хаті колотить ся. п. пр. — Біда й на престолі, коли нема нічого в стодолі. п. пр.

Ржи́ко́ль = то́рбочка до схóву живо́ї роботи то-що.

Ржа́ = 1. ржа́. — Коли не піч, то і в ржа́ ве суь ся. п. пр.

2. ша́та. С. Ж. З. — Образ в срібній ша́ті.

Ржа́ = кри́жмо. — Попрося ти за муу, во́на принесе доро́ге кри́жмо.

Ржа́вца = ржаниця (С. Жел.), тита́рня (С. Ш.).

Ржа́вча́ = ключа́рь.

Ржа́ше́ть = відско́к. — Ржа́ше́томъ = відско́ком, навко́пять.

Ржа́уть, ся = д. Ржа́ть, ся.

Ржа́ва́ть, ржа́вну́ть = ну́скатись, ржа́ти, іти, пустити ся, зробіть, піти на удачу, на щастя, навманя́, на одча́й, про́бовати, попрóбовати щастя, ша́трийти, піти на ша́три, відва́жити ся.

Ржа́ва́льний = рисунко́вий. С. Жел. Пар.

Ржа́ва́льщикъ, ца = ржа́вник, ця. С. Жел. Пар.

Ржа́ва́ніе = рисува́ння, фа́рбама — писа́ння (на пр. писано́к), ма́люва́ння, ма́лево.

Ржа́ва́ть, нарисова́ть, ся = рисува́ти (С. Жел.), на́рисува́ти, ся, фа́рбама — писа́ти, ма́люва́ти, на́писа́ти, на́ма́люва́ти, ся, пога́но — ма́глюва́ти, ля́пати, на́ля́пати. — Ржа́ва́нный = ржа́ва́ний, пи́саний, ма́люваний. — Личко́ бі́льше хоч ма́люй, губка́ румя́ні — хоч ці́луй. в. п. — Нама́люю ма́тір, на бо́жника́ поста́влю, на бо́жничок гляню́ — ма́тір іспо́мняю. в. п. — Я́кийсь гарний весе́лий сон ма́люю́ йому́ приві́ти ма́люю́. Лев. В. — Носить ся як дуре́ць з писано́ю то́рбою. п. пр.

Ржа́ва́тсьи = статува́ти, ся, шта́тува́ти, ся, хва́зува́ти ся. — Хло́пці і дівча́та одпо́перед одного́, мов хва́зують ся, тук і си́палъ ва́йпогани́ши словами́, як тям горо́хон. Лев. В.

Ржа́ва́ = 1. д. Ржа́ва́ніе.

2. хва́зува́ння.

Ржа́во́й = ржа́вий, з ржа́у.

Ржа́віе = гарцо́ва́ння.

Ржа́віце́ = біго́вісько (С. Ш.), го́би (К. Св. П.).

Ржа́сно́къ = ржа́сно́к (С. Жел.), ма́люно́к (С. Л.), дру́кований — ку́шт, ку́шттик (С. З.). — Ма́лююки ті бу́ли не які бі́льш, як та́к за́ні дубо́шні. Зап. Ки. — І кни́жечок з ку́штниками́ в Ро́мі па́кувала. К. Ш.

Ржа́ = ржа́. С. З. Л. — Вези о́вес до Па́рижу, а не бу́де з ві́саз ржа́у. п. пр.

Ржа́ри́е́ль = при́гравка. — Му́зика́ загра́ла при́гравку до ка́дрля. Бар.

Ржа́ти́ = ро́змір (на пр. в му́зичі, ві́ршах).

Ржа́ф = скеля́ підво́дна, кра́ж ка́мня́ під во́до́ю.

Ржа́фа = ржа́фа, ла́л, при́клад. — Вь ржа́фу = до при́кладу, при́кладно́.

Ржа́фа́ць, ржа́фо́нле́ць, ржа́фотво́рець, ржа́фотка́ць = ві́ршомаз. — А н дурний, не бачивши тебе́, ця́ю, й разу́, та́ й пові́рив ту́поріа́м тво́ім ві́ршомазам. К. Ш.

Ржа́сно́къ, ржа́сно́чекъ = д. Ре́бе́но́къ.

Ржа́кі́, ко = бо́язкий, бо́язко, бо́язний, по, несма́йлий, ло, стра́шливий, во.

Ржа́ко́сть = бо́язкість, бо́язні́сть і д. Бо́язли́вість.

Ржа́бе́ть, обра́бе́ть, оробе́ть = бо́ятися, то́ропіти (С. Ш.), ля́кати ся, оторо́піти, вжа́хну́ти ся, зля́кати ся.

Ржа́ве́сникъ, ца = ржа́ве́сник, ця, одво́лі́ток (Лев.), пере́вє́сник (С. Л.), ржа́вень, ржа́вня (лі́тама).

Ржа́вникъ = д. Ржа́в.

Ржа́вни́па = д. Ржа́вни́а.

Ржа́вно = як ра́з; зовсі́м, ці́лком; ржа́вно, пла́вко. — Ржа́вно въ два́ часа́ = як раз в дві го́дини. — Ржа́вно ніче́го не по́нимаєть = зовсі́м нічо́го не тма́ють. — Чита́ть ржа́вно = чита́ти ржа́вно, пла́вко.

Ржа́вно́сть = ржа́вни́сть.

Ржа́вний = 1. ржа́вний, гла́дкий.

2. д. Пла́вний.

Ржа́вня = ржа́вня. — Хлі́ба він то́бі ржа́вня? — Ва́ пан, а я му́жичка, та́ й по а́со́му і вам не ржа́вня. Кол.

Ржа́в, ржа́вкъ = ржа́в, ржа́вчак (С. Л.), ржа́вчачок (С. Л.), ржа́вець (Кр.), пере́ко́н, ша́вець.

Ржа́га́стикъ = ва́ревік.

Ржа́га́стий = ржа́га́тий, ржа́га́ль.

Ржа́га́ти́а = ві́ла, ржа́га́ти́а. С. Жел. Пар.

Ржа́га́тка = 1. ржа́гáтка, пжа́ло.

2. рыба *Gasterosteus aculeatus* — колючка. С. Жел.

Рогатий = рогатий. — Р. скотъ = товар (С. Ш.), худоба (С. Л.), стáток (С. З.), скот (С. Л.), бідло, рогатизна, рогатий, роговий товар, рогова худоба, штука — товарина (С. Ш.), худобина, скотина, поб. — товаряка (С. Ш.), яр. — худобинка, худібка. — Ой яром, яром за товаром, манищами за вінцями. п. п. — Швець не купець, а коза не товар. и. пр. — Народ, як товар у череді: усіяк є. и. пр. — Бо и хіонець пребогатий: в мене товар в рогатий. и. п. — Пошануй худобу рва, вона тебе досить разів пошанує. и. пр. — Щастичко на днір, на худобочку на роговую, здоровья на челидочку на домовую. п. п. Под. — В дорозі. в гостви пам'ятай о худобині. и. пр. — Не було чим статку кормити. Л. Сам. — Не буде статку, не буде й упадку. и. пр.

Рогатъ = рогати.

Рогатъ, ком. *Lucanus cervus* = рогаль, розсохач і д. **Жукъ** олень.

Роговикъ = гробінь роговий.

Роговій = роговий.

Рогожа, **рогожка** = рогожа, рогожка, солом'яна — мата, жатка.

Рогозъ, рос. *Typha latifolia* L. = рогоз, рогоз, рогоза, початок — кійхи, султанчики, трава — куга, квіта — палки. С. Аи.

Рогоулина = рогоуля, кривуля.

Рогоульки, рос. *Typha patans* L. = болотні, водяні, чортові оріхи. С. Аи.

Рогоуля = д. **Рогоулина**.

Рогъ = 1. ріг, ріжок, (у тв-рив), рогн, що ростуть в різні сторони — розлогіувати (Си.), розсохати, віл з такими рогами — розсохатий, з примими — ниркатий, з круто загнутими — круророгий.

2. ріг, ріжок (Муз.). — Пороховий рогъ = порохівний. — Рогъ табаку = ріжок. — Согнуть въ бараній рогъ = д. під с. **Вараній**. — Стереть, спляить, сбить кону рогá = збити ниху.

Родильниця = роді(і)лля, породілля, родильця, роженця. — Роділл до сорок двіє не можна ні на базарь, ні на гридня ходять. Ман. — Весь день турбувалась моя породілля. Пч.

Родильный = родовий. — Родонагаричка. Кр.

Родимецъ = родимець. С. З.

Родимий = 1. рідний, питийий. — Родиман сторона = рідний край, рідна країна, сторона. — Родиман матушка

= рідна п'єня, в'єнька, матінка рідв'єнька, пит'єжа.

2. природжений, рідийий. — Родішое пято = рідинка.

Родина = родина, рідний край, родовище, батьківщина. — За длі їх и родо-вища ти у путь велику пустивси. Мова. — Тоска по родинъ = туга за родиною.

Родители = родителі, старі, батькі, батько й мати. — Як помер ті чоловік, вона знов вернула до батьків. Кр.

Родитель, **ища** = родитель, батько і д. Отець, родителька, мати і д. **Мать**.

Родительный падежъ = другий відмінок. Гр. Си. Ст.

Родительский = родительський, батьківський і матеріи, отцевий і матчин. — Отцева і матчина молитва зо дня моря ригує, а ироклів у клякузі топять. и. пр. — Родительская суббота = поминальна суббота. — Родительское наследіе = батьківщина.

Родить, ся = д. **Раждать**.

Родимковый = крийший і д. **Ключевой** 2.

Родинкъ, **родничекъ** = д. **Ключъ** 2.

Родиться = родити ся, рідити ся.

Родной = рідний, крвний. С. Л. — Рідний брат. — Рідний батько. — Родние = рідня, рідничі, рід, родина, свої, крвні. — Тільки в мене рідні, що жиди одні. и. пр. (про жидівську паймичку). — Ой випьемю родино, щоб нам жито родило, і жатечко і овес — і зібрав ся рід увесь. п. п. — Плавя, иливи з рожі квітка аж до мого роду, вийде мати води брата, буде квітку пізнавати. и. п. Под. — Чи привляжа, сестро, а чужим родом жита. и. п. — Привнеси, Боже, здалека родину, то ми і в будещь ар-бимо недіаку. и. пр. — Висни мати високу могоу, збери мати яко ншу родину. и. п. — Ой стану и на билану, крвняю на родину: сходи си, мій родочку, розпайтай косочку. и. п. Под. — Болить моя головолька, нічим вав'язати, в далеко до родини — шкни пак зати. и. п. — При добрій годній — куми й побратими, а црв анкій годній, чорт має й родини. и. пр. — Повні село своїх, та чорт по їх. и. пр.

Родный = доброго плóду, про рослину — великий, буйний, про овоч, зерно — до-рідний. — Родные поросята = поросята доброго плóду. — Буйне жито. — До-рідні ибула.

Роднй = 1. родич, ка.
2. д. **Родные**.

Родовой = родовий. — Родовой ит'єміє,

наслідство = д. під сл. *Имѣніе* і *Наслѣдство*.

Родословіе — родовід, родино (С. Л.). — Всі вони пам'ятали про свій родовід і повинні були складати одну сім'ю. Бар. О. — Отсе у Бавгарії і починаєть ся родаво Ісуса Христа. С. З.

Родослівная, р. кни́га = спис, кни́га родово́ду.

Родственникъ, на = родич, ка, рідняк, родяк, чка (Кр.), кривний, на, кривняк, чка. — **Родственники** = родичі, рідня і т. д. д. *Родные*. — Хоч би ще рідайші родачі. п. пр. — Ма з тобою родачі? Родичі. Які? Мій батько горів, а твій штани грів. в. пр. — Міні батько ве рідня, міні мати ве рідня, міні теща родина — міні шкю родала. в. пр. Д. че під сл. *Родные*.

Родственный = рідний, родиний, споріднений. — Спорідневі українській словенські вації. Кв. — Родина любова.

Родство = родинність, сродство (Кр.), кривність, покрівенство. — А в мене у Квіві було сродство: тітка. Кр. — Бєть покрівенство духовное між кляч, котрой крєстать і там, котрой крєстать си. Б. Н. — **Родство** поддєрживать = родачати ся. — Він ве дуже то родчать ся з пами. в. о.

Родъ = 1. рід, плєм'яз, коліно, зпєважзиво — кодло. — Кляне свій рід і пайд. н. пр. — Рєвлїва буда дитиною свого кодла. Кв. 2. рід, борода, поріддя, порідня. — Добра порода та лєха врода. н. пр. 3. врожай. — Нїзїй грибайїть родъ = тєвр на гриби врожай. — Отъ роду не видаль = з роду ве бачив.

Роды = рєдиво, положі, побєс. — Померла з родива. Ман. — Родиво було важке; дитина родилась незаш. Лев. — З положі і сама вмерла і дитина мертва. Ки. — Бавзят? Ого, в мене аж три повоси було, то шестєро свиів. Кр. — **Перєдъ родами** = на поступі.

Ровька, ровьня = козубєнька або кєшк, в котрі збїрають рїї.

Ровіе = рїбє (С. З.), рєйовиця. — На чолю тепєр самє рїбє, одєв рїї вїйдє, за ним другий, тїлькє незаш. Кв. — Рїбєа почивать ся а середині або а кінця мая і кїнчать ся вже біля Маковї. Ст. О.

Рѳжа = 1. пїка (С. З. Л.), мацапўра, мармїза, мармўза, пїсок (С. З.), пїцўра. — Пїка, як у комячє. н. пр. — Янає сердита та гладка мацапўра. Лев. В. — Підходить до старшого та в шкю зраву як затопить. Б. Ш. 2. *Erisipelas* — бєшїха (С. Аф. Л. Ш.), бєшївниця, дуже уперта — бєх, бєш, ду-

же гостра — гербарєць. — Тя бєш, ти бєшаха, та водава, ти вітряна, тут тобі не стоять, червоної кровї ве пїта і т. д. в. зам. Яст. — Щоб росав ся бєх і бєшївниця, вітряна, водава і пристїтва. в. зам. Яст.

Рожать = д. **Ражать** 1.

Рождєніе = рід, родівня, нарождєння. — Отъ рождєнія = з роду. — Р. дунї = настатє місяцї. — Цїтвар треба вживати на сїдних днєх, а тепєр самє настатє місяця. Кв.

Рождєственскїй = рїздвїний. — Рїздвїні сьвята. С. З.

Рождєство = д. **Рождєніе**. — **Рождєство Христово** = Рїздвє (Д. під сл. *Прєдвїникъ*). — На Рїздво сорочка хоч сурова, абї нова. п. пр. — Обїдєть ся на Рїздво і без сьвяченого. н. пр. — Р. **Прєсвятїи Богородици** = д. під сл. *Прєдвїникъ*.

Роженїца = д. **Родїльниця**.

Рождєственскїй = д. **Рождєственскїй**.

Рѳжистый = бєшїховий. — **Рѳжистое воспалєніе** = бєшїха і д. **Рѳжа** 2.

Рѳжца = пїчка, пїцўрка.

Рожєць = кљўчка. — Витяг кљўкою трєха сїна з стога.

Рожѳк = рїжѳк. — **Рожѳк для кориленїя** = мїзўк.

Рожєнъ = рожен (С. З.), кїл. — **Какого роженъ нўже** = якої болячки трєба? Кр.

Рѳжа, рос. *Secale cereale* L. = жїто (С. Аф. Л. Ав.), здр. — жїтцє (С. Аф.), з половою — половичавка. — Пшєнцица добра, а жїто замїркуватє, доцї прибили. Кв. — Жїто поспїло, приспїло дїло, їдуть жєнци жати. н. п.

Рѳза, рос. *Rosa Tourne.* = рожац, рўжа, R. canina L. — рѳжа (С. Ав.), дїкал рѳза, R. canina, spinosissima, а по сл. Л. — R. Eglanteria L. — шапшина (укр.), дїка рѳжа, шпичѳк (гал.), Р. центифѳлія, R. centifolia L. — пѳвна рѳжа, трѳйїда (С. Ав.), Р. ієрихѳнская, Anastatica hierochuntia L. = рўчка Бѳжѳї мѳтерї, Р. альпїйская, Rhododendron ferrugineum = когїтїк (С. Жє.). — Я в батька була, як рожа цвїла, а тепєр стала, як трава вїяла. н. п. — Максим козак Злїзвїя, козак з Запорожжя, як вїїхав на Україну, як пованя рожа. п. п. — А шапшина Йому в бої колить ся. п. п. — Хвалїа ся будяку, їдувшїсь коровїїм, що на трѳюнд вїї походить коључками. Б. Б. — Вже трѳюнд жєвнуть, рєвють листѳвїки, шєндко і рїздвїні надбїжать сьвятїкї. Ст. Ав.

Рѳзанъ = д. **Рѳза**.

Рѳвалєнь = чвалїй, тїхтїї і т. д. д. **Валхїакъ** 2.

Роза́гі = рі́ака, ко́зівна. — **Роза́гі** = рі́акі, ло́за, бе́резова ка́ша.

Роза́га золотáя, *Solidago Virgaurea* L. = золоту́га, жо́втобрю́х. С. Ан.

Роза́гованье́ = роза́говина́.

Роза́дяхъ = одпочінок, спочінок. — **Взя́ть роза́дяхъ вь доро́гѣ** = одпочіти в доро́гі.

Розма́ринъ, рос. *Rosmarinus officinalis* L. = розма́рин, розма́рія, Р. дáкий, *Ledum palustre* L. = багно́, ба́гнук, бо́лотник, голово́лом. С. Ан.

Розна́хъ = д. Рама́на́хъ.

Розни́ть, ся = різни́ти, ся, вирі́зня́ти, ся, одрі́зня́ти ся.

Розни́ца = д. Ра́зница́.

Розни́чний = роздрі́бний, що про́дає або про́даєть ся не гу́ртом, а в роздрі́бця, у роздрі́б.

Розно́ = різно́, на́різно, о́собо.

Розно́ний = різний, не одна́ковий, не па́рийстий, о́собний. — Не па́рийстí чо́бота.

Рознь = 1. різни́ця, ро(і)зні́ця і д. Ра́зница́ 1. — Розспа́лась в роза́цяю і у́пья́ть зби́ралась. Ма́в.

2. д. Ра́здо́рь.

Розови́й = роже́вий (С. З. Л.), ру́жевий (С. Л.), ро́жовий (С. З.), рожа́ний. — Серце́ мое́ коха́вєв, ка́йте мій роже́вий. Ма́зєпа. С. З. — Мої́ ка́йти роже́ві морозом при́вїтí. К. Ш. — І сонце́ море́ цокра́вєв роже́во пє́леною. К. Ш. — А цві́т коро́левий схи́вєв свою́ го́довоньку черво́но-ро́жову на бі́лєв по́пєкєвєв личе́нко ді́лєв. К. Ш. — Ле́гєвкі́ хма́рка по́няли са́ роже́ним ко́лїром. Пісо́ч. — Зроблю́ то́бі ха́тану з ро́жового цві́тєвнєв. я. п. — Ді́ачни́нько, ру́жевий ка́йте. я. п. — Мій ка́иту рожа́ний. Ко́т.

Розсы́нь = все́ що розсы́пано. — Зо́лотоно́бєна́ розсы́нь = зо́лата́ руда́, зо́лотий пісо́к (С. Пар.), вє́вєні́ пісо́к, в ко́трома́ знахо́дять дрі́бнє́нкі́ зерня́тка зо́лота. — **Врозсы́нь** = д. Вразсы́ня́ту.

Розы́грнє́нь = розы́гри.

Розы́скаю́й = слі́дчий.

Розы́скъ = розвѣ́д, розвѣ́дка, слі́дство. С. Пар.

Рой = рі́й, 1-я перва́к, 2-я друго́к, 3-я тре́тїя́к (Ст. О.), що одрі́зняв ся від ро́я, як ви́де з старо́го у́лика — па́рой, авпа́рд ро́я — ска́ла. — До Іллі́ нехай рі́й си́дєть на гилі́. я. пр. — Ко́жого ро́я ще за́зда-ле́гдї́ мо́жна спо́дївати ся. Ст. О.

Ройни́й = ро́йовий. — Ко́ли ски́пчєвє́ть за́вєсім ро́юва́ пара, то́ді́ бо́жєли́ почи́нають за́рав вб́ивати тру́тїв. Ст. О.

Ройсти́й = ро́йстий.

Ройте́ся = 1. (отро́яться) — ро́їти ся, ду́же — ро́зро́їти ся, перєста́ть — ві́дро́їти ся. — Ці́ бждо́ли, що мьють ро́їти ся, так і кле́котать в у́ляку. Ст. О.

2. (заро́яться) = ро́їти ся, заро́їти ся (С. З.). — О́такі́ ду́мка ро́їла ся у́ мене в го́лові. Кп. — У́ мене в го́лові́ заро́їло ся. С. З.

Ро́камбо́ль, рос. *Allium Schoenoprasum* L. = триву́лька. (Д. під са́. Лукъ).

Ро́ковий = сѹ́дний (С. Жє́л.), сѹ́дженний (С. Жє́л.), при́зна́чений (до́лею); неща́сний.

Рокотáть = брєвчáти, брязчáти; гуркáти, гурчáти, гурко́ти́ти.

Рокотъ = брєвкíт, бря́зк; гурко́т.

Рокъ = до́ля (С. Пар.), судбо́а (С. Жє́л.), при́зна́чє́ння, пере́сеуд; бе́зтєла́ння (С. Ш.), ли́хá, неща́слива го́дина (С. З.). — Неща́слива ж́ мо́в го́диано́вєк! С. З. — Та́ка ў́ до́ля! К. Ш. — Та́кє́ суди́ль ро́къ = так суди́лось, та́ка до́ля, так на ро́ду́ на́писано́.

Ро́ль = ро́ля. — Ві́в до́бре ві́дігра́в свою́ ро́лю.

Романи́чє́ский = романи́чний.

Ромáньс = ромáньс, сльї́в на ві́зр пі́єв.

Романти́змъ = романти́чність.

Романти́чє́ский = романти́чний.

Ромáшка, рос. *Matricaria Chamomilla* L. = ромáшка, ромє́н (С. Ан. Л.), романи́ць (С. Ан.), Р. дика́я, рѹ́ссєка, *M. inodora* Z. = ромáн, ромє́н (С. Ан.), Р. рѹ́ссєка, бѣ́лая, лека́рствєнна́я = ромє́н, ма́рніа́ (С. Ан.), ма́рўнка́ (С. Л.), ру́жєвєк (С. Ан.), Р. жѣ́тєл, боро́вані́, *A. tinctoria* L. = ромє́н, жо́вта ромáшка, жо́втїло́. С. Ан. — Рома́н — зі́лля по́ доро́зі́ розстє́лять ся. я. п.

Ромáшковий = ромáшковий, ромє́новий, ру́жєвєковий.

Ромє́нь = д. Ромáшка́ рѹ́ссєка.

Ронди́къ = ронд, ро́вда. — Ко́нї в сї́длах і ро́вдах ле́гєх, але́ мо́дєх. Л. В.

Ронжа́, лт. *Corvus glandarius* = со́я, со́йка. — О́й по́шла я со́ю по́ мило́у свою́... Со́и при́лїтає, мило́ при́буває. я. п.

Рова́ть, урова́ть = ушускáти, випускáти, упу́стятí (С. Ш.), вину́стятí; губі́ти, загубі́ти; ро́нїти, уро́нїти (С. Ш.). О́стєвнє́ сло́во, зде́вєт ся, вживає́ть ся тї́льки то́ді́, ко́ли рі́ч ї́де про́ сльоза́ і про́ пі́рєв, що а́твци ро́нїть, і змє́т, що па́да — У́пу́стєвє́ла до́ до́лу і розби́ла. — Кнї́ упу́стєв. С. Ш. — Ся́жу та́ рє́ню сльоза́ в рє́вду до́ вєчєра. Кв. — Та́м дї́вчїна хо́дєла, дрі́бн

сльозя ровняла. и. п. — Пави ходили, пірп ровняла. и. п. Под. — Вже трюнди жовкнуть, рюють листовки. Ст. Ап.

Рі́оплка, рос. *Cucurbita ovifera* L. = рі́опковка (С. Ан.), ханька, ханка (С. Ан. Ш.), хорохонька, тарапунька, таракуцька. С. Ап.

Рі́опоть = нарікання (С. Л.), рѣмство.

Рі́оптати, взароптати = нарікати (С. Л.), рѣмствувати, рѣмстити, зарѣмствувати. — Не нарікаю я на Бога, не нарікаю ні на кого. К. Ш. — Тяжко їм жалось, але ніколи на се де ремствували. Гр. Чайч.

Рі́оса = роса. — Р. медвенная = пздъ (на колосі). — Обидьно росію = росво (С. Л.), росою. — Не йдіть туди, бо там посухо. Кр. — День безъ росы = суходѣнь. — Покривається росію = росіти ся, росіти.

Рі́осінка = ріска, рісочка. — З самого ранку і ріски в росі не було. в. к.

Рі́осистий = росяній. С. Л.

Рі́осити, оросити, ся = росіти, ся, росіти, зросіти, ся. — Дрібневільнями сезонками все поле зросила. и. п.

Рі́осказни = баліси, баляндраси, теревені.

Рі́оскошество = роскошування.

Рі́оскошествовати = роскошувати (С. Л.), жирувати (С. З.), жирувати. — До сходу роскошував і цілійське літо, не вгаваючи, сьпівав. Б. Г. — Наостія гуси, стали жирувати. и. п.

Рі́оскішникъ, ца = роскішник, ця.

Рі́оскішничать = д. Роскішествовать.

Рі́оскішний, но = роскішний, но; нішний, бучний, по. — Роскішний обід. — А той пашпай та роскішний. К. Ш.

Рі́оскошь = роскіш (С. Л.), роскіші (С. З.), цюшнява, пиха (С. Л.). — Та козась була роскіш — воля, а теперелька неволецька. и. п. — Живе в роскошах.

Рі́ословий = високій, рослявий (С. З.), рѣсловий (Кр.), про хліб, трава ще — буйний (С. Л. Ш.), гіккий, вигончастий. — Такий рословий парубчак. Кр. — Буйна трава. С. Ш. — Хліба була великі і гіккі. К. З. о Ю. Р.

Рі́освіць = д. Росіянка.

Рі́осніца, рос. *Alchemilla vulgaris* L. = при́воротень. С. Л.

Рі́осніска = д. Расніска.

Рі́оспись = список, реєстр.

Рі́оспуска = бендіг (С. Л.), бендюги (С. Л. Ш.).

Рі́оспускъ = роспускання, рѣспуск.

Россо́ніха, зья. *Mustela gulo* = россо́нік, россо́ніх. С. Жел.

Россо́нішечія, россо́нішія = россо́нішовий.

Россо́ніфъ = ротбіф, печеня волова по авліцькому.

Россо́веркъ = підвалина (під хундамент).

Россо́ти, ть = д. Расті, ть.

Россо́тати, віросотити, ся = 1. россо́тати, віросотити; сходити, зіходити, зійти; кільчити ся, паросотити ся, покільчити ся, поключати ся, попаросотити ся. — Насіяна почезо вже сходити. — Горох покільчав ся. — Насіяна росади а черепка, а потім посіяла, як насіяна вже поключалося. Лев. 2. квоктати. С. З. — Курка почала квоктати, треба дивати ся, де знесеть ся. 3. терти ся. С. Ш. — Гіба почала вже терти ся.

Россо́вщійкъ, ца = ляхвір (С. Жел.), позичайло. — З одной вбогой людини ляхвир правив гроші. Зіньк. — Ляхвир очевисте врадеть бляжьного свого працю. Б. Н. — Хто би ся важав більш брата, таковий називають сп ляхварем. Б. Н.

Россо́вщійчество = ляхвірство.

Россо́вщійческій, россо́вщійчія = ляхвірський.

Россо́цьк = пагів, пагонєць (С. Жел.), нарісль, нарісток (С. Жел.), кілець, колєць (С. Жел.), прорісль, прорісль, проробсть (в зерні). — Ростки пускати, лустити = кільчити ся, наросотити ся, покільчити ся, попаросотити ся.

Россо́трѣг = д. Растрѣг.

Россо́тъ = 1. ріст, зріст (С. Л.), рѣзріст, віріст, здр. рісточка, сильний — буйня. — Який зріст, така й сила. и. пр. — Хліб на зріст добрий, та на зерно плохий. С. Л. — Не давали й не дують йому свобідаю йти до культурного зросту. Кв. — Герасим ве високий на зріст, сухорлявий. Лев. — Бамп був саженого зросту. Кв. — Хліб на віріст гарний. Сп. — Рѣстоцьк = на зріст. — Дівчина була не велика на зріст. Лев. В. 2. рост, приріст, верх і т. д. д. Прѣцентъ. — Отдати дѣньги въ ростъ = віддати гроші на проценти, на прокѣт.

Россо́хмель = підніток.

Россо́чка, рос. *Drosera* l. = росічка, *D. rotundifolia* l. = росіянка, росічка, бѣжа роса. С. Ап.

Россо́чатий = ротатий.

Россо́цьк, ротіцько = д. Ротъ (здр.).

Россо́тице = д. Ротъ (соб.).

Россо́тний = рѣтний.

Ротівый = ротовий.

Ротоз'я, ка = роззява (С. Л.), роззявля-ка, солопій, г'ава, вігоропок, п'адоло-бень (Мав.) і д. Зб'яка і Рязіяна.

Ротоз'їть, ротоз'їничать = г'ави лові-ти, г'авити, гавронити, вітрішки про-давати, купувати.

Ротоз'їя = д. Ротоз'їяка.

Ротокъ = д. Ротъ (здр.).

Рототнікъ = д. Подмар'єнникъ 1.

Ротъ = ріг, рот, уста, здр. — роток, ро-тезія, тко, устоники (С. Ш.), поб. — ро-тище, аневажливо — пелька, пісок. — Роззяв ріт, то я сам тобі векоку. п. к. — На чужий роток не навнеш платок. п. пр. — В кого в руках, в того й в устах. п. пр. — Ані пари з уст. п. пр. — Сяццелав ся жарі очі й устоники мої. п. п. — Пъ ротъ ничг'о не йд'єтъ = в пельку вічо́го не лізе. — Зажати кому ротъ = заціптити, заціткати. — Хлоп'отъ п'олонъ ротъ = клопоту п'овва голова.

Ротли = макуха, мийка, лешка і т. д. д. Неповоротливий.

Роща = гай (С. З.), гайок, гайочок, лі-сок. — Садок, гайочок розведу. К. Ш.

Розямість = цар'їнини.

Рт'ачитися = д. Арт'ачитися.

Рт'ище = д. Ротъ (поб.).

Рт'овий = д. Ротівый.

Рт'утити, парт'утити = живім сріблом на-водяти, навести.

Рт'утний = з живого сріб'а. — Р. мазъ = політ'ань.

Ртуть, Hydragyrum, mercurius, argentum vi-vum — живе сріб'о. С. З. — З одного крию тії дудочки видимають із скла буль-башку, наливають туди живого сріб'а. Де-що про Св. В.

Руб'ака, руб'ачъ = руб'ака.

Руб'анокъ, руб'анъ = г'ембель, ск'обель. С. Л.

Руб'аха, руб'ашка, здр. — руб'ашечка, ру-баш'єнка = сор'очка (С. З. Л.), кошуля (С. З. Л.), здр. — сороп'їна, сор'очечка, кошув'єзка (С. З. Л.), д'їтська — льбля (С. Л.), ц'їльпа — дод'їльна (Мав.), верхня ча-стинка жіночої сорочки — ст'їц, сніжня — підт'ичка (Мав.), передній снід — ц'єлена, під рукава — ластівка, плечі — уставка (С. Ш.), відшивна на грудях і на плечах — підоплічкв (Мав.), вишивна на рукавах — по́лики, в вилу — лїшт'ва, сор'очка моло-дої покривалена — покр'іса. — І сор'очку пошла і уставки понизивала. п. п. — На нїм кошулька, як біля біасенька, як папір

топенька. п. п. Под. — Як буде дощ, то буде й льоля. п. пр. — Хоч в одній льолі, аби до любові. п. пр.

Руб'ашечний = сор'очковий. — Р. ворот-никъ = ко́мір сор'очки.

Руб'ашка = 1. д. Руб'аха.

2. сор'очка (про карта), масть (про ко-пей). — Пустити въ руб'ашк'ѣ = в стар-ці пустити, зніщити. — Ост'атся въ одній руб'ашк'ѣ = звест'и ся ні на що, перевест'и ся на злідні.

Руб'єжний = д. Пограничний.

Руб'єжъ = д. Граница.

Руб'єць = 1. пруг (С. З.), пружок (С. З.), см'уга, карбіж.

2. шрам, б'лізна. С. З. — У його на в'а-ду шрам. — І б'лізна од стріа бусурман-ських. Кочубей. С. З.

3. руб'єць (обшт'ий край ткавнина і Reti-culum, д. Жел'удокъ).

Руб'їть, ся = 1. (разруб'їть) — руб'ати, т'ятити, розруб'ати, розт'ятити, цюкаючи — розцікати. — Як ударив раз, другий, так і роззяв по помах. — Розруб'ати на двох.

2. (сруб'їть) — руб'ати, зт'їнати (С. З.), цюкаю — цюкати, зруб'ати, ст'ятити (С. З.), зіт'їнути. — Зрубав дерево. — Підїшов до дерева, цюкував сосяроку. н. к. — З'їз на дуба та й цюкаю г'яля. н. к. Мав. — Цю-каю тай цюкаю — мій дуб стоїть п'еначе не його й цюкають. К. Х. — Голоу ст'їла. С. З. — Руб'їть до корнї, до пос'їд'яного = у п'єнь руб'ати. — А в городі у Бату-рині муживі та жінок у п'єв'ї с'їла та ру-бали. н. п. — Ой ти гадасш, Маєсно, Мо-скау у п'єв'ї рубати. н. п.

3. (зруб'їть) — руб'ати, с'їкти, пору-б'ати, пос'їкти, д'їбно — локш'їти, по-локш'їти. — Р. кап'усту = с'їкти, шат-ківницю — шаткувати.

4. (обруб'їть) = обруб'ювати, підруб'ю-вати і т. д. д. Обруб'ати 2. — Руб'їть платк'и = підруб'ювати хустк'и.

5. руб'ати, ся, б'їти ся. — Руб'їться саблями = на шаб'лях б'їти ся. — Руб'їть мабу = ст'авити, будув'ати х'ату (з дерева). — Дождъ руб'їть = дощ пе-р'їщити (сильний і в'растий).

Руб'ище = руб'я (С. Л.), руб'їж (С. Л.), руб'ці (С. З.), ра́жя (С. Л.), дра́нтя, драв-ка (С. Л.), л'ати, л'атанці, лахиван (С. Л.), лахиванца (С. З.), стр'анки, стр'анці, стр'ап'є. — Дастъ сор'очку міні, бо, бач саме руб'я. н. к. — Треба пр'їсти, щоб руб'ям не трясти. п. пр. — Нічо́го не справ-

лава і в рам'ї ходив, не доїдав та все гроші ковав. Гр. Чайч. — Як наймичка жидівська, доношувала тільки дядине рам'я. О. Мар. — Назе жебрак обвішаний драгтя. Кн. — Буауть овни по уличцях тепер драгтям тратя, як не схотать молотити, а живни їх присти. в. п. — Он у подруг і те і се вове, а у мене одво драгтя. О. Мар.

Рубка = рубання, рубанка (С. З.), цюкання. — Огнем, рубанками руйнувати і городи одбрати. Маєпа. С. З.

Рублєвник = карбіванець (срібна рос. монета = 100 коп.). С. З. — Сьвяти отці — карбіванці. в. пр. — Встань мила чорнобрива, пробудись, на — одного карбіванца, пидя похмелась. в. п.

Рублєвий = рублєвий, вартий рублєм, куплений або проданий за карбіванця. — Рублєвая монета = д. Рублєвник.

Рубль = рубель, руб, карбіванець. — Я за Ганку рубля дав, бо я Ганку сподобав, ва Марусю пятака, бо Маруса не така. в. п. — Ваглінець, сабівно рублєм подарити = гліяне, ков сонечко ясне, аж на душі вєсело стане. — Рубль мєакой монєтой = на карбіванця дрібних.

Рубці = фляки (С. Ш.), хляки (С. З.). — За фляки нема дяка. в. пр.

Рубчатий = карбіваний.

Рубчик = д. Рубець.

Рубчик = рубач. — Гура! кричать рубачи при кожнім упадку лісового велетя. Фр.

Рубіані = лаяння. С. Л.

Рубаніе = лайка, лайка. С. Л. (Д. Брані 1.)

Рубатєль, ница = лайливий, ва (Сл.), нарубгач.

Рубатєльний = лайливий. Д. Бранливий.

Рубатєльство = д. Рубані.

Рубати, рубити, ся = лаяти, ся, полати, наляяти, дужа — шпєтити, кобєлити, бєштати (С. Ш.), байтєувати, паскудними словами — паскудити (Кр.), в батька — батькувати, матерю — матіркувати, матюкати, ся, матюкувати, матюки гнїти, по москєвськи лаяти, ся. — Не то що не бив, назити ніколи не лаяв ся з вєю. Лев. — А він мене авт б'є, ві лав, в він мене гуляти пускав. в. п. — На улиці во вєсело, в хаті батько лав, а до вдови ва досвітати мати не пускав. К. Ш. — Та, каже, сьняй-такий, а він його шпєтит на всю губу. в. о. — А вже я його добре бєштав. С. Ш. — Давай його знов бєтєувати. в. в. — Яремєнка в пикку таче, по москєвськи лав. К. Ш. — Д. ще під ся. Бранити.

Руда = 1. кров, казка, руді і т. д. д. **Кровь 1.**

2. руді. С. З. — Р. желїзная = д. під ся. Желїзний.

Рудник = копальня (С. Жел.), рудня, рудокопи (Волян. Зап. М. Садорєнко), рудокопня, рудокопальня, рудник. С. Жел.

Рудничний = рудничкий.

Рудної = рудний.

Руджєлтий = рудожєлтий.

Рудокопни = д. Рудник.

Рудокопщик, рудокопь = рудник (Волян. Зап. М. Садорєнко), рудокоп, рудокопщик. С. Жел.

Рудокопь = д. Рудник.

Рудий = д. Криваний.

Ружєйник = пушкарник, рушникар. С. Жел.

Ружєйний = рушничний. С. Жел. — Р. стволь = цївка.

Ружєйни = пушкарня.

Ружє, здр. ружєць, знев. — ружичко = руч(ш)ниця (С. З. Л.), рушничка, ружжє, ружина (С. Л.), ружайця (С. З.), оружина, стрільба (Гал.), стрільба, фўзия, фўзійка (С. З. Ш.), у Запорєжцї — булдінок (С. Аф. Ш.), булдіжка (С. З.), мушкет, самопал (С. З.). — Частини:

стволь = цївка і д. Дїло, ложка = приклад, де цївка приходить ся до приклада — хвостовик. — Р. кремнєвое = кремнєвоє.

— Р. Крїпностное = гаківниця. Л. Сам. — Р. сь растрєбное = горлїч. — Ой візьма, сиву, з мїлка рушниця, та забий сиву зозулицю. в. п. Под. — У городі у Глуковї стрєльнула з рушницї — не по однім лозачєвнєму плахамі сестриці. в. п. — Дали йому в руки рушницю: оце тобі вірва сестриця; дали йому у руки руживу: оце тобі вірва дружина. в. п. — Він собі купив охотничєву рушницю і почав ходити на охоту. Гр. Чайч. — А Осман узав рушницю добру та і сїв держати сам сторожу. Ст. С.

— Москаль, стоячи коло будинку в оружаню, зарав гукає: куди? Ос. — Для сильної армії своєї рушниця, мушкетів, оружи наслани повні гамазєй, гвинтовок, фўзій без пружия, булдянок, фляят і яничарок. Кот.

— Як наш вобзарь з важким ранцем під ружив гукає. К. Х. — А я фўзую наблю. тани тую бабу вбью. в. п. — Чи в очереги зо стрільбамі по качки. Фр. — **Бє ружью!** = до абрї!

— Положити ружє = аложити збрїю. — Становитися подь ружє = ставити до збрї.

Рука = рука, рўченька, права — правїця (С. З.), правша, лїва — лївїця. — Кожа рука до себе горне. п. пр. — Ручєньки звязали, гулять закатали. п. п. —

Що це правші нові нема? Де-ж моя рука?
 Кв. — Рукáми = рúчно, рукошма (Лев.),
 рукопаш. — Витгайте соху рукошма. Лев.
 — Прáвою, лéвою рукою = праворúч,
 ліворúч. — Обéими рука́ми = обіруч.
 — Махав обіруч до мене. — І обіруч ме-
 чем олюмас до посавиці. Кот. — Ваня дрю-
 чок обіруч. Лев. — І ве рад за гарячий ка-
 мінъ, та треба обіруч. н. пр. Гр. Чайч. —
 Рукá-объ-руку = поруч, побік, побліч.
 — Тепер він стоїть поруч панської дитяви.
 Кв. — Шевченко йдучи попліч з Костомаро-
 вом, мусів розважати його. Кв. — Пóдъ
 руку = під плечé. — Ваня мене під пле-
 че і пішли ма до Дніпра. Кв. — Назъ рукъ
 въ руки = а рук до рук, а рук на рú-
 ки. — Рúку набить = приложитись
 (Ман.). — Съ рукú = на рúку, на рúку
 ковівька (С. З.). — Съ лёгкой рукú =
 в добрый час. — Пóдъ рукою = на по-
 хваті. — Нема в мене на похваті кавжен.
 Кв. — Къ рука́мъ прибрать когò, что =
 а) до рук прибрáти, у рúки взятъ, б)
 приховáти, загарбáти. (Д. під сл. При-
 бирáть). — На скóрюю рúку = на швид-
 кú руку, приханцем, аби-як (що зроби-
 ти). — Подиять на себá рúки = самóму
 собі смерть заподіяти. — Сидѣть, по-
 жáвши рúки = нічого не робить, згор-
 цнувши рúки сидіти. — Онъ е́му съ рукú
 = він за його рúку тягне. — На́ руку
 нечестъ = хаккий (С. Ш.), злодійку-
 вáтий. — Пóдъ пъяную рúку = на
 підпитку, по пъяному. — У него долги
 рúки = а) хаккий (С. Ш.), злодійкувá-
 тий, б) битливий. — Назъ рукъ вонъ плó-
 хо = воесім коганò. — На всѣ рúки =
 на все здáтний. — На свою рúку охú-
 ки не полóжатъ = д. під сл. Охúлка.
 — Большой рúки плутъ = великий плу-
 тьяга. — Держáть чью рúку = тягті за
 когò.

2. рука, письмò. (Д. Пóчеркъ.) — При-
 ложить рúку = підписáти ся. — Это
 письмò егò рукú = це писано його ру-
 кою, це його рука.

3. сторона, бок, рука, права — прави-
 ця (С. З.), лiва — лiвця. — По правую,
 по лѣвую руку = на право, праворуч,
 на лiво, ліворуч.

Рукавець = д. Рукáвъ (вдр.).

Рукавица, рукавичка = рукавиця, рука-
 вичка, мп. — рукавиці, верхні шкурата-
 ві — я́кожні, короткі — хáньки.

Рукавичникъ = рукавишник. С. Жел.

Рукавичный = рукавишний.

Рукавище = д. Рукáвъ (поб.).

Рукавный = рукавиный, од рукава.

Рукавъ, вдр. рукавець, рукавичкъ, поб. ру-
 кавище = 1. рукавъ, рукавець, передня
 частина рукава живочої сорочки вишивава
 — ПОЛКИ, край рукава сорочки — ЧО́хла
 (С. З.). — Разрѣзанье рукава = роспóри,
 роздѣорп (Ев.), вильоти. — Ой чи той то
 Микита, що з альпатоми свята. н. п.

2. матія (д. під сл. Неводъ).

3. кішка (до смоку).

4. рукавъ, протòка, вiтка, рiчáк, нево-
 лачий — зарічок. — Такі всі вiтки впа-
 дають в великую воду, а в цеї гарда в Дніпр
 од самої Сичі. Л. В.

Рукастый = рукáтый. — Кит, жамеш, зъвъ?
 Мабуть, рукáтый. Кр.

Рукоблúде, рукоблúдство = д. Опáнизиъ.

Рукоблúдникъ = д. Опáнисть.

Руководитель, ница = проводирь, при-
 видця (С. Л.), поводáр (С. Л.), поводá-
 тар, ка (С. Л.), орудáрь, орудник (С.
 Жел.), руковóдник (С. Жел.), ватáг, ва-
 тажок, направник, напúтник, ця, кер-
 мáнчик, керовничий. — Все що жило
 воим жаттям, скривъ заворушилось; а бама-
 ли проводарі, все так і робилась. Кост. —
 Маючи за керманца духовеество, шаола ве
 спроможа була. Кв.

Руководительство = прiвод, ору́дування,
 керува́ння, руковóдство (С. Жел.). —
 Всюди прiвод дав, а сьма ве хоче ва чу-
 жим прiводом ходити. Номис. С. Л. — Ви
 бо всюди бували, то за нашим прiводом
 і титарь наш краще справить ся. Ос.

Руководительствовать = пéред водити,
 вести, ору́дувати, керувáти (С. Жел.),
 верховóдити, керовáти, ся. — Двоа
 танок ходити, Бондарина усім перед водити.
 н. п. — Пронав і той, хто усім верхово-
 дяв. К. Ш. — Люди солідарні в iдeї, по-
 винні кермовати ся інтересами зпáтальної
 iдeї. Кв.

Руководство = 1. д. Руковóдительство.

2. підручник. С. Жел.

Руководствовать, ся = 1. д. Руковóди-
 тельствовать.

2. тримáти ся. — Що до правописі, три-
 маю ся Кулішiевк.

Рукодѣле = 1. рукодiльство, рукодiя,
 рукодiяння (Лев.).

2. рукодiля.

Рукодѣльникъ, ца — рукодiльник, ца,

рукодільник, ця, рукоділь, рукодїля. С. Жел. — Яка хазяйка, яка рукодільниця. Кот.
 Рукодільний = рукодільний.
 Рукоюйник = умивальник, ця, мийниця. С. Жел.
 Рукопашний, рукопашь = рукопашний. рубіаш (С. Жел. 3).
 Рукописний = рукописний. С. Жел.
 Руконись = рукопись (С. Жел.), рукопис. — Загубив ся десь мій рукопис.
 Рукоплеканіє = оплески (С. Жел.), оплески. — Просьнівав так добре, що довго не змовкали оплески.
 Рукоплекати = плескати, рукоплекати. (С. Жел.).
 Рукополагати, рукоположити, ся = святи-ти, си, висвячувати, ся, висвячати (С. Л.), висвятити, ся, ставити ся. — У неділю він ставив ся на попа, висвятив його сам митрополит. Кв.
 Рукоположеніє = висвячення (С. Л.), ставлення, поставлення.
 Рукоприкладство = підпис, підписання.
 Рукоприкладчикъ = підписач.
 Рукоприкладствовать = підписувати. С. Жел.
 Рукоутка, рукоуть = руків'є (Нис.), р'учка, батога — п'ужално (д. Бугтовіще), грабель — грабильно, граблице (д. Грабли), дверей — р'учка, морна — м'їлн заступа — заступильно (д. Заступь), коси — кіссья, косьє (д. Коса), колізорота — корба, крутіло, козерга — кочержільно (д. Бочерга), ложка — держачок, стебло, мігла — д'ержало, д'ержално, м'їтлице (д. Метловіще), меча, шабл — д'ержално, держак, д'ержало (С. Л.), р'учка, жога — колодка, колодочка (С. Л.), посудина — д'ержало, р'учка, ўшко (С. Ш.), рогача — рогачільно, свердла — цендїбар, сапа — сапильно, сокира — топоріще (С. Л. Ш.), топориско, ціпа — цїпильно, цїпильня, черпака — держак, д'ержално (С. Л.), щіпки — щітнік. — Вельми коротке пужало, важе у нагайки. Кв. — До заліпих грабель треба й грабильно заліясє. Кв. — Пішов набити заступ на заступильно. Кв. — Незручна ся коса; про мене треба довшого косяка. Кв. — А до маховина приправлена корба. Кв. — Держачок у ложки неповірно довгий. Кв. — Пота билась, пона в руках од мечів самі держална повоставались. Б. К. — Засадив він у груди по саму ялодочку. Кв. — Грай, грай, глечку, а підеш без ушка. н. пр. —

Треба ажортати сапально, довге воно, тому й сапати важко. Кв. — Тонсте топоріще, таке, що й рукою не обіймеш. Кв. — Як утопає, сокиру дає, а як порятуєть, і топоріща жалє. н. пр. — Позгубивши сокири, добре й топориско. н. пр. — Ось прыв'язку бача до цїпальна. Кв. Д. ще під сл. Держалка.

Рулевої = стернік (Мая.), стернічий (С. З. Л.), прийищик (Мая.). — Коптан гукає на стерника, а він кунє. Кв. — Ді ще під сл. Б'оричій. — Рулевикъ бытъ = стерніть, на стерні б'ути.

Руло (полота) = сувій. С. З.

Руль = стерно (С. Л.), правїло, корміло, у плота — трєло (С. Л.). — Стервом керують корабель. Чайч. Д. ще під сл. Корміло.

Р'ульний = пап'ушний. — Р. табакъ = тютюн в пап'ушах.

Р'уля = пап'уша. С. З. — Та продала дівчина душу та купила козакові тютюну пап'ушу. н. п.

Румїнія = Рум'улія, Молдава, Молдавіщина (С. Л.), Волощина (С. З. Л.).

Румїнь, ка = рум'ун, ка, волюх (С. З.), волошин, волошка.

Румїнскій = рум'унський, волоський, молдавський.

Рум'яна, рум'янка, рос. Echinium gibbum L. = красній корінь, E. vulgare — шарило, синець, грозовик, заїчя бурячки, мєденишник, р'яник.

Рум'янець = красака, рум'янець (С. Жел.).

Рум'янить, нарум'янтъ, си = рум'янити, нарум'яняти, ся.

Рум'яны = красїло, рум'яняло, рум'янець. — Купи м'їні і білає і красїло. н. п.

Рум'яный = рум'явий (С. Жел.), рум'яний, червоновідий, рум'яний (С. З.).

Рум'яньт = рум'явїти. С. Жел.

Р'унистий = рунистий, волохатий.

Р'унный = 1. вовняний, р'унний.

2. табунний (д. Рун 3).

Р'унб = 1. в'овна.

2. р'уно, б'отра.

3. таб'ун. — Оселедці ходять табунами. С. Ш.

4. пучок горіху з бадїллям.

Р'уноръ = р'ушій, говірнā труба.

Русакъ = заць з сивою чи сірою шерстю на спині.

Русалка, русалочка = русалка, русалочка, русалочька, дитина — мавка. С. З. Л. — Щоб мави не залєстали. С. З.

Русалкинь = русальчи.

Русальний = русальний, мавський. — Р. вед'ля (перед Зеленим Святкам) — русальна неділя (С. З.), мавський тиж-день.

Русло = річище (Мал.), коріто, стріжень, потоки, водоток, поточина, вузьке — вузьжина. — Глибина, котрою пливе річка, зветь ся річище. Зем.

Русь = русий, русявий.

Русьть, порусьть = русявити, порусявити.

Русьть, обрусьть = москаліти ся, каца-пшити ся, обмоскаліти ся і т. д. д. Обрусьть.

Рута, рос. Ruta graveolens = рута (С. Ал.), ароматний а рута — рутяній. — Рутя-ний вивок.

Рутний = рутяній. С. З. — Так і завше-веш, як рутанна кайка. С. З.

Рухлость = крихкість.

Рухлий = крихкий, сипкий.

Рухльть = ставати крихким, сипким.

Рухлядь = збіжжя (С. Аф.), мізерія (С. З.), скарб, манатки, маваття (С. Л.), шуплат-тя. (Останні три слова переважно про од-жу). — Забирай з собою усе своє збіжжя та йди куди знаби. п. о. — Мізерія накла-ла дві скрині. Кот. — Дала мати за дочкою і скриню і яорону і надавала усього шуплаття. Лев. — М'ягкая рухлядь = д. М'хъ 1.

Рухнуть, ся = упасти, повалити ся, за-валити ся. — Завалхя ся стега.

Ручатель, ница = д. Поручитель, ница.

Ручательство = зарука, порука, запору-ка, рукобство (д. Порука 2). — Вбачав а Шевченкові заруку своєї будущини. Ки.

Ручаться, поручиться = ручити ся, по-ручати ся, ймати ся, поручити ся. — І за свою пазуху не ручась. п. пр. — За те ручитись не буду. Кр. — Ручу ся вам, що добре буде. Ки. — Хто ручать ся, той мучить ся. п. пр. — Неймай си ні а кого. в. пр.

Ручевой = струмєнєвий.

Ручей, ручейк = струмєнь, струмок (С. Л.), струмбчок (С. З.), стругъ, стружок (С. Л.), течія, водотеча (С. Л.), ручай, брідок, брідбчок, буркотлявий — бур-чак (С. Л.). — От поила ся струмию по землі і обминають і будить її. Чайч. — Сні-ги розтопхась, а злила ся стружками, земля молодіє, укрялась квітками. Чайч. — Стру-мочок холодний котав ся, і з мертвого грун-ту джерелом точив ся. Пч. — Згадки його злила ся тоді живани стружкою, що то тихо й журливо джорчав свою смутну пісеньку, то гучно ревів, мов бурчак, спускаючи у бе-зодию. Лев. В. — Зявуу вже таууть сніги,

зпов ручаї у яри покотилась. Мова. — В саду тече ручаї. Ка.

Ручейный = д. Ручейов.

Ручка = 1. рученька (д. Руча 1).

2. ручка і д. Ручойть.

Ручной = 1. ручний. — Ручний мивок.

— Ручной бой = бійка на шаблях, спи-сах то-що, а не огнєвальною бронею.

2. ручний, прирученый, хований. — Прирученый голуб.

Ручный = струмєнєвий.

Ручать, поручать, нарушать, заручать = різати, країти, нарізати, порізати, вакраїти, покраїти. — Нарізати хліба. — Накривала м'яса.

Ручить, разручить = руйнувати, ро-руйнувати і д. Разрушать.

Ручиться, разручиться = 1. валити ся, розвалити ся, повалити ся, завалити ся. — Стара церква розваляла ся.

2. рвати ся, порвати ся, перервати ся. — Між ними порвалась дружба.

Рыба, рыбка = риба, адр. — рибка, ри-бонька, мазе — рибенй, рибой, поб. — ри-баха, самчик — молочєнник, рьба, що йде з моря в річку викидати ікру — ХОДО-вийк, що йде назад у море — уткіак (По-пка — Чернооорські козаки). — Рыба уше не довилась і став вія збирать ся до дому, — гуляк, аж підмалось шчо одно рибєни. Ся. Ал.

Рыбак = 1. рибалка (С. З. Л.), рибалоч-ка, рибалонько (С. З.), рибарь (С. Жел. З.), рибобчик (С. Жел. З.), рибак (С. Жел.), риболов, ець (С. Жел.), шчо татне невід — невідничий, простий робочий на риболовлі — забродчак. — Сам Бог з рибалки апо-стола вчанив. в. пр. — Ой рибарі-рибарєв-ки, дам в нам павать ся, ой витягати Ва-силєнка та хоч подняти ся. в. п. — Хлоп-ці риболовці, ви закиньте сітку. в. п. — Зелєл ти своїм невідлячям — хей вловлять рибку. п. к. Мал. — **Рыбаконь бытъ, про-бытъ** = рибальчити (С. Л.), прорибаль-чити.

2. рибивк (С. Жел. З.), рибас. — Рибив-как і різникам торгувати в нижній Київї. Л. В.

Рыбачья, рыбачья = рибальський, ри-барський; рибальчнн. — Рибальський цех. С. З.

Рыбачка = рибальчиха (жінка рибалки), риболовка (шчо сама рибальчить).

Рыбный = рибальчий. — Рибальчі кістки.

Рыбина = рибина. — За цілий всері-мав одну рибину.

Рибешокъ = рибеня, тко, рибя. (Пр. д. під сл. Ріба.)
 Рибистий = рибний. — Рибний ставок.
 Рибца = рибка. — Бѣлая рибца = д. Бѣлорібца.
 Рибшка = д. Ріба (зѣр.).
 Рибша = д. Ріба (поб.).
 Рибя = риблячий, рибни, рибьявий. — Р. жаръ = трін, трону. С. Ш. — Р. клей = карюк.
 Рибка = рибка, рибонька. — Мѣлка рибка = мілька, нулька.
 Рибний = рибний. — Р. лова = риболовля. — Мѣсто рибної лова = рибальня, риболовня. — Р. торговецъ = д. Рыбакъ 2.
 Рыболовство = рибальство (С. Л. Жел.), рибачество, рибарство (С. Жел.). — Занятися рыболовствомъ = рибальчити (С. Л.), рибальчити, рибалкувати, рибалити (Граб.), рибарити, рибачити. С. Жел.
 Рыболовъ = 1. д. Рыбакъ 1.
 2. пр. Latus = мартин (С. Жел.), рибалка, крячок.
 Рыбопромѣшасникъ = д. Рыбакъ 1 і 2.
 Рыганіе = рыганія.
 Рыгати, рыгнути = рыгати, одригувати, рыгнути, одригнути.
 Рыгати = рыганія.
 Рыганіе = рыданія, голосяння, лѣмент (С. Жел.). — Жіноцтво тремтіло від сязматичнихъ рыданъ. Ку.
 Рыгати = рыдати, голосяти (С. Л.), лементувати (С. Жел.).
 Рыбородий = рудобородий.
 Рыжеватый = рудоватый.
 Рыжиковый = 1. рижиковый. 2. рижійный.
 Рыжикъ = 1. гр. *Agaricus deliciosus* — рижик (С. Ав.), рижок, мн. рижикі. С. Ав. Л. 2. рос. *Camelina sativa* Crotz. — рижій. С. Ав.
 Рыжий = рудій (С. Л.), а темними смугами — журужий (д. під сл. Мать). — З чорною вечер стою, а бѣлою обимаю ся, а з рудою, як з дурпою, що вечера насылаю ся. н. п. — Мамко моя мила! Не дай мене за рудого, бо я чорнобрива. н. п.
 Рыжить, порыжить = рудіти (С. Л.), порудіти.
 Рыжати, рыжати = ричати, рикати, рикнути.
 Рык = рык, ричанія. С. Жел.
 Рылейникъ = лірник.
 Рыло = пйсок, морда; піка, маріяза,

маріяза. — Немѣтее рыло = пурза. — Свинный пйсок. — Пр. д. ще під сл. Мбрда і Рѣжа 1.
 Рыльце = 1. мордочка, пічка, підзя, пщюрка (д. Мордашка 2).
 2. вѣсек (посудина).
 Рыль = ліра. — Пграти на рыльхъ = грати на лірі.
 Рыльстый = д. Мордастый.
 Рынокъ = ринок, базаръ (С. Аф.), торг, торжок, торговниа (С. Ш.), місто. С. З. — У Києві на ринку вють чумаки горілку. н. п. — Бути козі на торзі. н. пр. — Не рада коза на торг, так вѣдуть. н. пр. — Куди їдеш? На торговницю. С. Ш. — Пшов на торжок, купив собі пиріжок. н. п. — Їти на місто. С. З. — Толкуцій рынокъ = товчок, товкун, товкучка, точок. С. Ш. — Купив на товкуні. С. Ш.
 Рыночий = базарний, міський. — Базарна ціна.
 Рынутъен = сувути, гуцути, про воду — ринути.
 Рысакъ = рясак. С. Жел. Пар.
 Рысаый = сягийстый, сяговитей.
 Рысей = рясчий.
 Рыскати = гасати, галувати, ганяти, швѣ(е)ндяти.
 Рыскотъ, рыскуня = шведя (сп. р.) і д. Шенсѣда.
 Рысца = рись, рьсть (С. Жел.), трух (С. Ш.). — А далі аж не оглядаю ся, а двора в собаку рьсть побіг. Кот. — Рысцою мѣлкою = трюшки, трюшком (С. Ш.), трюхом, труськом, тру(ю)хѣ-тру(ю)хѣ (С. Ш.), трухцѣм, тюнкі (С. З. Ш.), тюнцѣм, підтюнцем. — Тухати рысцою = трю(ю)хати, трюхикати (С. Ш.), тюнати (С. З.). — Побѣжати рысцою = погрюхати. — Кінь біжати у трух. С. Ш. — Кінь трухав. С. Ш. — Кінь біжати труськом. н. о. — Я пшов доганяти и божв, бо він поїхав собі тюнкі. К. Х. — Вѣдѣ рысцою = трю(ю)ханія. С. Ш.
 Рысь = 1. д. Рысца.
 2. за. *Felis Lynx* — рись. С. Жел.
 Рытвина = рѣтва, рѣвач, глибока — чорторій, а водою — баюра, водорій і д. Прожбина 1.
 Рыть, ся = 1. (вѣрять) — рѣти, копѣти, вѣрѣти, вкопати, ся, норы — порѣти, про кротів — кротѣти.
 2. (разрѣть, ся) — рѣти, розрѣти, копѣти, розкопувати, розкопати, ся. — Нехий рѣть, розкопують, не свое шва-

ють. К. Ш. — Рыть кому яму = підкопувати ся під кого.

3. гребті са, перегрібати. — Курка гребеть ся в землі.

Рыхлыть, варыхлыть = пушити, підпушити, підпушити.

Рыхлый = пухкий (С. Л.), пухнатий (С. Жел.), пухкелький (С. Жел.), про камінь то-що — крихкий, спкий. — Пухка пашиця. — Пухка земля.

Рыхлѣть = дірчавіти, ставати крихкий, спкий.

Рыхарски = по лицарськи.

Рыхарскій = лицарський. С. З.

Рыхарство = лицарство.

Рыхарь = лицарь, рихер. С. З.

Рыхачъ = рушалка, ворущило, коромпсло, коромисел, двигач, движник (С. Жел.), щоб підняти вагу — підойма (С. Жел.), підважня, важниця (С. Аф.), щоб повертати вітрик у стрілу — верло, вирло, у млинній ступі — лѣна, у колодязя — журавель (С. Аф.). — Бадьорість духа в підоймо поступу. Ки. — Вони були підоймо гашебного ачипку. Ки. — Лежить чумаки між возами, на вашицю схилив ся. и. п. — Рыхачомъ подиить = виважити.

Рыханіе = рых, рыханая. С. Жел.

Рыхать = д. Рыхать.

Рыхный = беркый, беручкый і д. Ретивый.

Рыховскій = ріденький.

Рыхечка = д. Рыхька (вар.).

Рыхечный = редьковий.

Рыхина = ридина. Сп.

Рыхить = ридити.

Рыхий = рідкий, не густий, про тканину що — сівкий. — Ридий ліс. — Ридіе волосси. — Сівкий серванок.

2. рідкий, дивний, незвичайний. — Ридий гість. — Дивна краса. — Незвичайна здатність до...

Рыхдо = рідко (не густо або не часто), арідка, рідко коли і т. д. д. И'рѣдка (не часто). — Ввори міаю, посій рідко, то й уродить ся дідько. и. пр. — Рідко кола бачимоск. — Чеси дідька з рідка — глядкий буде. и. пр. — Хоть рідко, да лѣтко = хоч раз, та гаразд. и. пр.

Рыхкомато = ріденько, впрорідь (не густо). — Посіяв впрорідк.

Рыхковатый = ріденький, порідкий, обрідкий, обрідчастий. — Борода, бачи — все ще в його обрідке. Кр. — Жито обрідке. Сп.

Рѣдкость = 1. рідкість.

2. рідкість (С. Жел.), диківина, дивовижа.

Рѣдкий, рѣдъ = радийна.

Рѣдка, рос. Rarhanus = редька, Р. дѣкан, R. Raphanistrom L. = редька дика, свиріпа (укр.), ріпця, ріпенъ, ріпій (Гал.). С. Л.

Рѣдѣть, порѣдѣть = рідити, рідшати (С. Л.), рідшати, рідчати, порідшати, про тканину що — сівкати ся. — Людність в країні все рідшала. Вар.

Рѣдѣга = рѣнтух (д. під с. Мѣшокъ).

Рѣжа = сітеза рибальська (рідко плетена).

Рѣжи = кладки під міст, замість намі (ароблеи в вір клітки).

Рѣжуха = 1. рос. Nosturium — водяний, дикий хрїс.

2. д. Рѣзуха.

Рѣзь = 1. брусована клітка під греблю.

2. зруб, цямрина.

Рѣзакъ = 1. різак (короткий і ж довгою колодочкою). С. З.

2. лѣшій (д. під с. Плугъ).

Рѣзальщикъ = крайчий С. Пар.

Рѣзаніе = різання, різання. С. З.

Рѣзати = 1. (разрѣзати, парѣзати) — різати, країти, тїути, тїяти (С. Ш.), розрізати, ровкрѣяти, розтїяти, нарізати, великими шматками — батувати, ридати — платати, розплатати, аби-як — чїкати, чвкрїжити, дрїбешко — кришїти, накришїти, локшину — локшити, карбами — карбувати. — Пан дружба вожи маа, хороше коровай крас. и. п. Под. — Ння серденько, як ножем крас, що батенька не маа. и. п. — Опанас поставив плашу, оселедец крас. Дум. — Грай, грай, тільки мого сердца не край. и. ж. — Не стїй, мила, із вївшки, не край мого сердца. и. п.

2. (варѣзати, ся) — різати, стїнати, зарізати, ся, стїяти. — Зарївала мурку. — Схопила ніж і зарїзалась. — Жогїєри людзей стїнала, а татаре у полон брали. Л. С.

3. різати, вирізувати, вірізати. — Вирїзав печатку.

4. різати. — В животі ріже. — Зубы рѣжутся = зїби вирізують ся.

Рѣзавїтъсь = грати ся (С. Аф.), пустувати (С. З.), жирувати, про коней — басувати (С. Ш.), вибрїкувати. (Останіе слово правдасть ся часом і до дітей). — Дїти на дворі пустують. — Бїнь вирваа са тай басуе. С. Ш.

Рѣзаво = жвано, швідко, моторно.

Рѣзавость = жзавість.

Р'язув'я, **р'язув'ячки**, **р'язув'я**, **р'язу́ха**, **р'язу́шка** = **пусту́я** (С. Л.), **пусту́нчик**, **жирю́я** (С. Л.), **брику́н** (С. Л.), **брику́нець**, **пусту́ха**, **пусту́шка** (С. Л.), **жиру́ха** (С. Л.), **брику́ха** (С. Л.).

Р'язу́й = **жва́вий**, **моторни́й**, д. ще **Р'язу́н**; про коней — **баски́й**, **порськи́й**. — Що то за хобила була добра, що за прудки, що за басва. К. Х.

Р'язу́вля = д. **Р'язу́в'я**.

Р'язе́ць = 1. **різе́ць**, **різа́к**.

2. д. під сл. **Зубь**.

Р'язка = 1. **різа́ння**, **кра́йня**.

2. **різа́к** (чим **різу́ть**).

3. **січка** (порівана дрібно соломом для худоби).

Р'язки́й = **різкі́й** (С. Жел.), **го́стрий**, **сокіркува́тий**, **жалки́й**, **гру́бий**, **при́крий**. — **Р'язки́й** **в'єтер** = **хвистки́й**, **шуйни́й**, **шкулди́й**. — **Р'язки́й** **го́лоць** = **верескли́вий**, **прони́зливий**. — **Р**. **вкусъ** = **го́стрий** на смак. — **Р'язки́я** **слова́** = **колю́чі**, **шкулкі́** слова і д. під сл. **Коба́кія** 2. — **Р**. **т'єни** = **гру́бі** **тїні**.

Р'язко́в = 1. **го́стро**, **при́кро**, **прони́зливо** і д. **Кобло**.
2. **жва́во**, **моторно**, **швидко**.

Р'язко́сть = **різкі́сть** (С. Жел.), **го́стри́сть** і д. **Кобко́сть** 2.

Р'язня́ = **різа́рня**.

Р'язни́к = **різник** (С. З.), **савней** — **Кабаньк**. — **Быть**, **люб'їть**, **проб'їть** **р'язни́комъ** = **різникува́ти**, **порізникува́ти**, **прорізникува́ти**.

Р'язни́ця = **різниця**, частіше мн. **різниці́**. С. З.

Р'язу́ть = **різую́ть** (С. З.), **різу́ють**.

Р'язо́й = **виріза́ний**, **вирізува́ний**, **карбована́й**.

Р'язи́ = **різя** **різани́ва** (С. З.), **січня**.

Р'язу́ха, рос. *Camelina sativa* Grantz. = **рижі́й**, **риже́й**. С. Ав.

Р'язчи́к = **різа́р**, **різа́р** (С. Жел.), **спіцер** (С. З.). — З його був мастак **різа́р**: **лях** тільки **ломок**, **поду́нська**, **ковші** **на** **в** **лозари́вала**. Кв.

Р'язи́ = д. **Дерб'а**.

Р'язь = 1. д. **Р'язу́ха**.

2. **різа́чка**, **а** **вудото** — **со́внши́ці**, **со́внши́ці**, **а** **кольмаи** — **зав'їна**, **зав'їйи́ця**, **а** **блюво́тс** і **проно́сом** — **вадсе́рдні** **со́внши́ці**, **а** **корчаи** — **перело́ги**. Яст. — **Щоб** **тебе** **різа́чка** **поріза́ла**. н. пр. — **Молоди́ця** **занепа́ла** на **різа́чку**. Кн. — **Щоб** **тебе** **зав'їна** **ухопи́ла**. н. пр. — **Сова́нши́ці** **меля́вали**, **ляхо́ману** **прогна́ли**. н. о. —

Загово́рюю **со́внши́ці**, **зав'їде́ні** **й** **запте́ні**, **со́внши́ці** **водни́**, **с**. **зітра́ці** і т. д. н. зам. Яст. — **А** **ви**, **перело́ги**, **їди́ть** **собі** **чорто́и** **у** **ноги**. н. зам. Яст.

Р'язба́ = **різь**, **різа́ба**, **ві́риза**, **горбова́та** — **горбо́риза**. — **Укра́шенни́й** **р'язбо́ю** = **вв'їзува́ний** і д. **Р'язо́й**.

Р'язка́ = **різа́**, **річка**, **здр.** **річенька**, **річечка**, **а** **нар.** **післях** **а** **звач.** **річка** **трапма́ть** **си** **слово** — **дуна́й**. — **Тече** **річка** **пелелі́чка**, **схочу** — **перескочу**. н. п. — **Хіба** **піду** **до** **річеньки**, **а** **жало** **утопаю** **ся**. н. п. — **Ой** **піду** **я** **повед** **дурями**, **а** **там** **стоїть** **вода** **стоїмаи**. н. п. — **Вверхъ**, **влязь** **по** **р'язкѣ** = д. під сл. **Вверхъ** і **Вни́зь**.

Р'язпа, рос. *Brassica Rapa* L. = **ріпа**. С. Ав.

Р'язпикъ = 1. **роса́да** **ріпи**.

2. **ка́ша** **а** **рїпи** **а** **круша́ми** **або** **пєрїг** **а** **рїпоу**.

Р'язо́вникъ, рос. *Barbarea vulgaris* L. = **сви́ріпа**. С. Ав.

Р'язпи́ця, частіше мн. **р'язпи́цы** = **вія**, **вій** (С. Л.), **війви́ці**, **кліпа** (Кр.), **кльповки**. — **Слово** **по́вила** **ся** **а** **його** **темнах** **вій**, **щоб** **засна́ти** **яра́пама** **на** **щоді** **тао́й**. В. Ш. — **Та** **що-ж** **бо** **звачи́ть** **те** **зі́тхання**? **Чого** **на** **віях** **та** **слова́**? Ал. См. — **Словаи** **за́трем'їли** **на** **ї** **до́гах** **віах**. Коц. — **Скутно** **яко́сь** **так** **через** **густеньки́** **війви́ці** **гляди́ть** **а** **мене** **кра́дькома** **твої** **исне́ньки** **очи́ці**. І. Г.

Р'язче́нка = **річечка** (**мале́нька**, **вби́ яка**).

Р'язче́нька = **річенька** (д. **Р'язка́**).

Р'язчи́тий = **дорі́чний**, **мовни́й**, **промо́вистий**, **річнїсний**, **прорече́стий** (Вол.). — **Вова** **дорі́чїша** **від** **чолові́ка**. Сп.

Р'язча́ = **річка** (д. **Р'язка́**).

Р'язчо́й = **річви́й**, **річкови́й**.

Р'язч = 1. **річ**, **мо́ва**. — **Чна** **згуба**, **а** **того** **річєй** **повна** **губа**. н. пр. — **По** **сїй** **мо́ві**, **будьмо** **здорові́**! н. пр. — **Красне́я** **мо́ва** **находат** **добрі** **слова**. н. пр.

2. **вімова**, **помовка**. — **У** **його** **добра** **вімова**.

3. **річ**, **промова**, **казань**. — **Дозво́льте** **річ** **держати**. — **Оди́к** **хви́лоф** **чи** **богослов** **каза́в** **промову** **над** **явля́сь** **помершми** **паном**. н. о. Гр. Чайч. — **Сказав** **коротеньку**, **але** **дуже** **гарну** **промову**. Пр. — **А** **каза́ть** **промову** **ставе**, **то** **ї** **не** **явд**, **щоб** **був** **віна́ць**.

См. — **Вступі́тельна** **р'язч** = **передко́ва**, **приві́стка**. — **Появ'ї́тельна**, **приві́твенна** **р'язч** = **ра́ція**, **ора́ція**, **приві́тна** **річ**.

4. **мо́ва**, **розмо́ва** і д. **Разго́во́ръ**. — **Мо́ва** **мови́ть** **ся**, **а** **хлі́б** **їсть** **ся**. н. пр.

Р'язати́, **ся**, **р'язи́ть**, **ся** = 1. **рїша́ти**,

розвіаувати, рішїти (С. Жел.), розвіаувати, ся. — Розвіаати питання.

2. покладати, покласти; вершїти, поставовляти (рішенець, вирок), рішїти, постановити і д. Опредѣляти 2. — Поляв неодмінно сватати П. Кр.

3. вѣжати ся, внажати ся, відвѣжувати ся, внажати ся, навѣжати ся, відвѣжати ся, настановити ся, наполужити ся. — Як прибиті так востались, довго очі вести не вважались. Гр. Чайч. — Не розмовившись з головою, ні до чого не вѣж ся. н. пр. — Ніхто не вваж ся пристаавати до них. К. Св. п. — Заказаною від кароу смерти вваж ся акусити. Б. Н. — І не вваж ся вавїти на турів нападати, доки не прибули козаци. Бар. О. — Ти сьогодні бачу я розум стрити, що прохавт си нія у мене вважнись Ст. С. — Було б справді чудо, коли б вважнись хто на герц з ним стати. Ст. С. — Мнеть ся щось біля дверей, немов щось хоче казати, та не вважати ся. Лев. В. — От вони й наважались йому чям вевудь оддичати. н. о. Гр. Чайч. — Вже я на що наважусь, то мінї все байдуже. Ос.

Рішєніє = рішенє, рішенєць (С. Жел. 3. Л.), рішєнієць (Сп.), розвѣзаннѣ, достанова, вирок (С. 3.), присуд (С. Л.). — Тетяна під віном стоаа та як почула рішенець, у хату вбїгла, в ноги впала: будь мати, будь мінї отець! Зб. Мет.

Рішєтїна = 1. лѣта (на кровях). С. 3.
2. сїтка (в решетї), дно решета.

Рішєтїть, обрѣшетїть = 1. латїти, латвїти (С. Жел.), облатїти (прибавити лати до кровя).
2. решетуваїти, обрешетуваїти (прибавити дривички до стѣлї чи стїв вдовш і впоперек).

Рішєтка = 1. гратї (С. Жел.), частїше ия. гратї (С. Л.), решітка (С. Жел.), решотка (С. Жел.). — За гратями сидить. п. о. — Іа на решотки вглядати. К. Ш. — Широкий тавок, обгороджений дрібними, наче сїтка, гратками. Пр.
2. штахєтї (д. Ограда 1).
3. рѣшка (монета). — А ну киньмо! Ореж чи рѣшка? (в грї в ординку).
4. клїтка, карта, гратка (гратчаста мерешка).
5. дно (в самоварї).

Рішєтнїкъ, ца = решітнїкъ, ця, решетар, ситнїкъ. С. Жел.

Рішєтнїкъ = решітнїй. — Рішєтнїа нукѣ = просїяна на решето, раз — разова.

Рішєтє, рїшетє = рѣшего, рѣшїтє,

густе — сїто, сїтечко, обїд на йому — решетїще, обичайка.

Рішєточка = д. Рішєтка.

Рішєточнїй = решіточнїй.

Рішєтчатый = 1. гратчатый, гратчатый, картатїй. — Дочекала страх Марковї темнїца, він схилив ся на вікно гратчате, та й угледїв дїачну хорошу. Ст. С. — Рішєтчатый забєрѣ = штахєтовнїй. — Р. ворєтѣ = щаблїстї ворєтѣ.
2. дїрчатый.

Рішїмость = рішїмїсть (С. Жел.), вїцѣга (С. Л.), рішїучїсть (С. Жел.).

Рішїтельно = рішїучє, відвѣжно; звєсім, цїлком, востаннє, на одруб, прїтїюм. — Він рішїучє завїрає себе, що не хоче родинного життя. Лев. В. — Мінї в судї сказаво, що я програв справу на одруб і далї вічого походеньки справляти. Кв. — То була вавсєла, а тут уже прїтїюм до дому хоче йти. Кв. — І сумув, сєрдеша, і нишюком поплатє, та прїтїюм вічого робити. Кв. — Я рішїтельно не понимаю єго = я звєсім його не розумїю. — Онъ рішїтельно ничєго не дїлаєть = він звєсім нічого не робїть. — Рішїтельно нишєго, нїкто = нікого-гїснїько, ніхтїйсєнько. — Рішїтельно ничєго вѣтъ = не має нїт вічого. — Огладєть си добрий молодець, аж не має нїт вічого. н. п.

Рішїтельность = рішїучїсть (С. Жел.), вїдлїга.

Рішїтельнїй = 1. рішїучїй (С. Жел.), відвѣжнїй. — Його характер був рішїучїй і сьмїлий. Зап. Кок.
2. рішїучїй, ковєшнїй, останнїй, останнїй. — Щоб вѣзати, чєго в рішїучїй хвалї сподїватись можна. Бар. — От наступа рішїуча мать у бранї. Ст. Б. Х.

Рішїть, ся = д. Рїшїть, ся.

Рїять, рїнуть, ся = 1. рїнути, тїктї, лїти ся швїдко. — З рївнїцаї вода рївє
2. дїти, дїухати, бїрхати, дїнути, дїухїти, бурхїти (про великий вїтер).
3. кїдати ся, кїнути ся, сунїти, хрїснїти, порїнути. — Народ від'усюди так і кїнує ся тудї. — То в армарку народ так і сунув, так і хрїспув на той бїг. К. 3. о Ю. Р. — Рїять вє вєдлухѣ = врїтїти, майорїти. — Вїтер так і повїс-тїую копицю. Дванїмєс — аж зова тїлько крїє над землєю. Кр.

Рїюмїть, варїюмїть = рї(ю)матї, рї(ю)мєсатї, варїюматї.

Рію́рка, здр. рію́мочка, поб. рюи́ще = 1. чарка, чарочка, чарична, чара, келішок (прав.), велика — чепуру́ха, срібна на взір ріпа — ріпка. С. Л. — По чарці, по парці, та ви́зять по п'ятьє. в. пр. — Його в бояре, в куми просять і першу чарочку підносити. Б. Г.

2. ка́хлі задня части́на.

Рію́мочний = чарочний.

Рію́тити, врію́тити, ся = плáти, упи́кати, упи́кати, ся.

Рябе́нький = рябе́вський.

Ряби́на = 1. рос. *Sarbus aucuparia* L. = горобина́ (С. Ан. З. Л.), оробина́ (укр.), во́нега (гал.). С. Ан. — Хоч би де замри́ла квіточка одна, тільки й черво́нє що горобина. В. Ш.

2. (здр. **ряба́нка**) — віспина, віспинка (С. Аф.), лущина, рябина (С. Жел.), частіше зб. — ряботиння (Кр.), тарани (С. Ш.). — Хоч тарани на вяду, так масла до ляду. н. пр.

Ряби́новка = горобі́нник.

Ряби́новий = горобі́нний.

Ряби́ти = рябі́ти. — Рябі́ти в очах.

Ря́бка = д. Куро́натка.

Рябо́ватий = рябе́нький, дяюба́тенький (С. Л.). — Ой хоч бо я дяюба́тенька на ло́бу, таки бо я зробле́на до ляду. н. п.

Рябо́й = 1. рябий (С. З. Л.), дяюба́тий (С. З. Л.), таранкува́тий.

2. (про птви́ць) — рябий, різнопе́рий, со́рокати́й, зоуля́стий. — Огу зоуля́сту курву пійжав. Чайч.

Рябо́цьк, пт. *Tetrag bonasia* = рябо́к, рябе́ць (С. З. Жел.), рябчик (С. Жел.), го́рбю́ка, о́рбю́ка (С. Л.).

Рябо́й = д. Рябо́й.

Ря́ба = 1. бря́жжі, жи́урки (на воді).

2. д. Вьюно́к.

Рябу́ти, порябу́ти = рябі́ти, порябі́ти.

Ряди́ти = 1. (поряди́ти, подряди́ти, ся) — підряжа́ти, годи́ти (С. Л.), еднати́, найнати́, підряди́ти, згоди́ти, поеднати́, ся і д. Подряди́ти. — Поєднали ся! Вів едван

ще й друго́го майстра, а я кажу — не требо́в. Кв.

2. (наряди́ти, ся) — виряди́ти, убіра́ти, прибіра́ти, чепури́ти, віряди́ти, ся і т. д. д. Наряди́ти, ся.

Рядко́м = д. Рядо́м.

Рядна́я за́пись = д. під сл. За́пись.

Рядово́й = рядовий, прости́й.

Рядо́к = д. Ряд.

Рядо́м, рядко́м = рядо́м (С. Л.), рядко́м, вря́д, по́ряд, по́пліч (С. З. Л.), по́руч (С. З.), впо́руч, уря́товви́цю, упо́руч, обо́к, су́спіль, разо́м. — Всі в ряд постави́в. В. Ш. — Сідаю собі попліч в вею. Кв. — Попліч сідає. С. З. — В саду поруч з дворцем — арванжере. Кв. — І пішли воли геть поруч. С. З. — Упоруч себе поєднв. С. Ш. — За мою хатю стоїла суспіль комора. Кв. — Обо́к його жіночка пе́бога. К. Ш.

Рядчи́к = рядчи́к. С. Жел.

Рядь, рядо́к = ряд, рядо́к, рядови́ця (С. Л.), ла́ва (С. З.), шерéга, скошено́го хлі́ба, трави — валок, валочок, кіп — ста́йка, ста́я (Лев.), спо́ля у стоа́ — верствá (Мав.), ково́пель вмо́чевих — по́мок, один ва другому — шар, в чом плетено́му — ста́лька, в таву — вія. — Віясько йшло лави́ми... в лаві чоловік з 20. Кв. — О полудні гребли сіво і в валочки мала щільно. в. п. — Пожва шар огірків, шар ляду вишве́го. — Співє батіг у чотири стальки. — Масло́й рядь = масни́ці. — **Къ раду́** = рядо́м, поспіль. — Були ва храму в селі два годи поспіль. Лев. — У мене було семеро дочок поспіль. Чайч. — **Рядь за рядо́м** = ряд по ряду́.

Ря́жанка = колоту́шка. Лев.

Ря́жений = д. Ряди́ти (прач.). — Су́жено́й и ря́жений = су́жений. — Су́жено́го во́мє не обья́дєш. в. пр. — Ря́женые = машкара́. — На пріздниках ходять ря́женые = в з сьвятках ходять з машкаро́ю.

Ряжь = д. Ря́ж.

Ряза́нь = яблука моро́жені.

Ряса́, рясе́нка, ря́ска = ряса, ря́ска.

Ряхну́ться = д. Рехну́ться.

Саадакъ = сагайдакъ. — Комляки мали сагайдаки і стріли. Л. С.

Сабайонъ = обливка (з ячного жовтка з вином до страви).

Сабелька = д. Сабля 1. (здр.).

Сабельникъ, рос. = С. татарскій, *Asorus Salamus L.* — айр, аер, гавъяр, явір, татарське зілля, явірвовий корінь, С. болотний, роїнний, *Comarum palustre L.* — суцолом, вівче тіло. С. Ав.

Сабельный = шабелъный, шаблѳовый.

Сабля = 1. шабля, здр. шабелька, поб. шаблѳка. С. З. — Маю шаблю у руди: ще не вмерла козацька мати. Б. Хм. — Сабляпові чобітці, ще й шабеля при боці. в. п. — Коли б, Боже, волювати, щоб шаблюки не зийзати. в. пр.

2. рѳба *Surginus cultratus* — чехоня, чахоня. С. З. — Продав чумака в Кременчуку тѳраня і чахошу. Дум.

3. рос. *Gladiolus L.*, *G. communis L.* — зрадник, косарик, медѳчка, меч, півняк. С. Ав.

Саванъ = саван, покривало, покрів, покривецъ (Жан.).

Савраско = буланко (зінь булавої масти). С. Ш.

Саврасый = буланый, буланѳевый. С. Аф. Ш.

Саврасъ = д. Савраско. — Саврасъ безъ уздѳ (про чоловіка) -- свавольный, невпийный, незагвѳзаний, шибеник.

Сага = дѳма (скапидиванська).

Садмьк = садок, садѳчок. — Садох вишневый коло хати. К. Ш. — А в тѳм у садку свѳтлонька пона. в. п.

Садить = д. Сажать.

Садитьса, сѳсть = 1. сѳдати (О. З.), садо-

витьса, сѳсти. — Сѳдай близьенько. — Сѳди за стѳл. — Садовитьса, будьте ласпавѳ.

2. сѳдати, осѳдати, осѳсти. — Гуща осѳдає ва дло. — Хата осѳла і похилила са.

3. засѳдати са, збѳгати са (С. Жел.), засѳсти са (С. Пар.), збѳгти са. — Вышла сѳдниця, а нова так збѳглась — зовсѳм нуценька.

4. захѳдити, зайтѳи. — Сонце захѳдить.

Садѳшко = садѳк (пийвѳ небудь, погапєвский).

Садѳще = сад (великий).

Садка = 1. сажання. — Сажання дерев.

2. збѳгання (ткання од мочивья).

3. осѳданья. — Осѳданья соли в озерах.

Садкѳй = що збѳгаєтьса (про тканню).

Садковѳй = садковѳй.

Саднить, осаднить, ссаднить = саднить, натпрѳати, здрѳрати, зсаднить, натѳрти, відрѳати, вщѳлвити.

Садно = садно. С. Жел.

Садѳвникъ, ца = садѳвник, ца, садѳвничый, садѳвничай.

Садѳвничать = садѳвничеством займѳтисѳ, в садѳвницѳ кохатисѳ.

Садѳвнический = садѳвничый, садѳвничѳкий.

Садѳвничество = садѳвничество. — В ямѳ ставѳ знаходитьса городничество і садѳвничество? Эт. зб. — Колись пишьян са тут і садѳвничество і пчѳльничество. Кѳ.

Садѳвничѳй = д. Садовнический.

Садѳвня = д. Оранжерѳя.

Садовѳство = д. Садовничество.

Садовѳй = садѳвий, садковѳй. — Садовѳвыми растѳенѳя, с. плодѳ = садѳвина, садѳвинка. С. З. — Про садѳвину і городню. Ст. О. — Тодѳ буде садѳвинка та й ряпенька. в. п.

Садокъ = 1. кош, кіш, сажавка (за рибу).
 2. д. Птїчнийъ 2.
 Садъ = сад, садокъ. — С. виногра́дный = сад-виногра́д. — С. ви́шневый = ви́шневый сад, ви́шний, ви́шний, ви́шнячок. — І станок, і млянок і вишневецький садок. н. п. — С. сли́вовый = сли́вникъ. — С. фрукто́вый = д. Плодо́вый.
 Сасчка = д. Сѣйка (здр.).
 Сасчникъ, ца = д. Бу́лочникъ, ца (що пече або продає „сѣйки“).
 Сѣжа = сѣжа, здр. сѣжка, дуже густа — сопуха. — Сѣжа сѣжею = чо́рний як сѣжа.
 Сѣжалка = кілочок, патічок, прорі́зъ (що пни роблять яки в землі, як сажать).
 Сѣжалка = д. Садокъ 1.
 Сѣжаніе = сажанія.
 Сѣжати, посади́ти = 1. сажати, садови́ти, посади́ти, посадови́ти, про кїльох — порозса́жувати. — Посади мене коло себе, почав роспитувати. — Улягають Івана у хату, садоявлять за стїл. Гр. Чайк. — На силу порозса́жував усіх гостей. — Посадила хлїб у піч. — Посадила качку на яїля. — Посадила його у темну.
 2. садити, сажати, саджати, посади́ти. — Посажу коло хатина, на спомин кружні, і яблуню і грушечку. К. Ш. — Сажать пуговицы = пришивати гудзика.
 3. сажати, засади́ти (до чо́го). — Засадила його за книжку.
 Сажене́цъ = сажанія.
 Сажене́цъ = сажанка.
 Сажене́цъ = сажанія.
 Саже́нный = сажнево́ий.
 Саже́нь (жїв. р.) = сажїнь (муж. р.). — Ко́сія, маховя саже́нь = ко́сий, ко́совий, маховий, крижовий сажїнь. (Д. під сл. Ко́сий.) — Кубическая с. = кубичний сажїнь, дров — стос. — Склада́вать въ сажни (дрова) — стосува́ти, постосува́ти. — С. погбиная = повздовжний сажїнь.
 Сазані́й = сазанячий.
 Сазань, риба Varietas Cyprini Carpinonis = сазан, коро́пчїк (з поро́ди коро́пів).
 Сазга, Antilope = суга́к (С. З. Л.), сайга́к (С. З.).
 Сайдѣкъ = д. Сада́къ.
 Сайдѣчникъ = сайда́кер. — Воєних мушкетеріа і сайдакерів. Л. В.
 Сайдѣчныйъ = сагайда́шний.
 Сѣйка = паляничка (пшенична, пухка).
 Сѣвожа́къ = багѣл, сакві, клѣно́к.

Сѣкля = хата або землянка (у каказьких наро́дів).
 Сакъ = 1. сак (С. З.), здр. сачокъ. — Як рибу в сак зловив. п. пр.
 2. д. Сакво́жий.
 Сала́зки = сажочки, санча́та, без грядок — гринджо́ли (С. З.), гринджо́лята, гринджо́лята (С. Аф. З.), в кїзаку, покриті кривою — грома́к. — Або грома́к або санчата ташим. Бодавський.
 Сала́куша, Cluprea sprattus = ри́бка з поро́ди оселе́дців.
 Салама́та = салама́ха (страва в гречалого або пшеняшого борошна). С. З.
 Салато́вка = ковга́нка. — Ковганка салу перево́дчиця. н. пр.
 Сала́тъ = 1. рос. Lactuca sativa L. = сала́та. — Полево́й, дїкий сала́тъ, L. scariola L. — какиш, молочко́. С. Ап.
 2. сала́та, шала́та (гичка салатя і де-яких інших рослин з сіллю, оцтом і олією).
 Сале́тъ, седе́нный ко́рень = рос. Orchis Latifolia L. — зозу́ліня рупи́нїей, лю́бка, лю́бка, С. бухаре́ський, O. Mario = зозу́льки, зозу́ліня слю́зко́й, лю́бка, лю́бий менше́ не покїянь. С. Ав.
 Сали́ти, ся = 1. (на)са́лити, ся) — са́лити, сма́льцюва́ти, шма́рува́ти, насали́ти, насма́льцюва́ти, нашма́рува́ти, ся.
 2. (зас)а́лити, ся) — са́ляти, сма́льцюва́ти, шма́рува́ти, яло́зити, заса́ляти, засма́льцюва́ти, заяло́зити, ся. — За-сма́льцював свѣту.
 Сало́ = 1. сало́, здр. салце́. С. Л. — Са́ло свѣ́чоче́ = лїй. С. З. Л. — Шко́да жою, свѣ́ти водою. н. пр. — Жїве, як каганецъ без жою. н. пр. — С. гу́сїное = сма́лець. С. З. Л. — С. вѣ́треннее = вди́р, здо́р. С. Л. — С. то́щее = шку́рлат.
 2. сало́ (крга з свѣгом на рїчді).
 Салони́ща = 1. хїстка, що шве сало́пи.
 2. бїдна хїстка, що ходить в старо́ку сало́пи; проха́чка і разом плету́ха.
 Сало́пъ = сало́п (верхня живоча оде́жия особливаго крою).
 Салото́пня = салга́к (С. З. Л.), са́льця (С. Л.).
 Салфе́тка = серве́тка. С. З. Л.
 Сальни́къ = 1. Ават. Omentum — са́льникъ, че́пець.
 2. са́льникъ (страва — сальникъ з начинкою).
 3. д. Са́льний ко́рень.
 Сальни́ца = 1. д. Салато́вка.
 2. д. Са́льний ко́рень.

Сальний = 1. сальний, про свічку — Лойовий. С. Л. — Он лежить лойовий недогарок. Гр. Чайч.

2. аасмальцьобавний (С. Л.), зашмаровавший, заялбженый.

Сальний корень, рос. Symphytum officinale L. = живокіст(ь), правокіст, костолом, волоний яйк. С. Ап.

Салютация = яса. С. З. — Из дванадцати штук гармат гримали, ясу воздавали. п. д.

Салютувати = ясувати, ясу воздавати (С. З.).

Салют = д. Салютация.

Самбуль, рос. Sambucus nigra L. = бузиня, гал. — баз, базийк. С. Ап.

Самдесять = самдєсять. — Горох уродя ся самдєсять.

Самдрўг, самадрўга = у двох, у двіаї (С. Ш.).

Самець = самєць, самчик, в стадї для приплоду — стадник, у риб, коли вона треть ся — спичак (Ман.), лося — лошак, у гусей — гусак, гєргот, у видків — видик, у курей — півень, у свиней — кнур. — Самчики зивають самочов. Кв.

Самка = самїця, самка, самочка. С. Жел. — Самка плодови́та = плідна. — Самка на прилодь = матка. — С. безплідная = каменїця. — С. неплодїшна = яловя, яловиця (С. З.). — С. первородная = пернїстка, первїтка.

Самобїтність = самобўтність. С. Жел.

Самобїтний = самобўтний. С. Жел.

Самоварь = самовар (С. Жел.), в жарг — самогрїй. С. З. Жел.

Самовїдєць = самовїдєць. С. Жел.

Самовластїе = самовластїа, самовладїсть.

Самовластний = самовластний, самовладний.

Самовозгорателный = самоозаїльний, самопальний. С. Жел.

Самовольє = самоволья, самовольність, сваволья, свавольство. С. Жел. — Через свою сваволью попала ся в неволю. п. п.

Самовольник, ца = самовольєць, свавольник, ца, свавольця, свавольєць. С. Жел.

Самовольничать = самовольити, свавольити. С. Жел.

Самовольный, но = 1. самовольний, но, без відома, самохіть (Ос.), самохіттю, своїм трєбом (Хар. Граб.).

2. свавольний і д. Свєсвольный.

Самовольствовать = д. Самовольничать.

Самодви́г = саморўх. С. Жел.

Самодержавіе = самодержавство.

Самодержавный = самодержвий (С. Жел.), самовладний.

Самодержець = самодержавєць.

Самодовольство = самодовольність. С. Пар.

Самодурь = самовольєць, бїснуватий. — Такой самовольєць! що його дурний голови до шлодобі, те й робим... Лоша в хату привчяв, а овечку ва піч кладе. Кв.

Самодїлствующій = самодіючий.

Самодїльный = саморобний (Лев.), саморобок (С. Л.), про ткацїну — домотканый, домоткав. С. Л.

Самодїятельность = самодіїність.

Самодїятельный = самодіїний.

Самозабвєніе = самозабуття.

Самозаванець = самозаванєць.

Самолєть = 1. порбн (що ходить ва каватї).

2. самоліт, самольот. С. Жел.

Самолїчность = особїстїсть. С. Пар.

Самолїчный, но = особїствий, особїсто, особївий (С. Жел. Пар.), самолічно (С. Жел.).

Самолюбець = самолюб.

Самолюбный = самолюбний. С. Жел.

Самолюбіє = самолюбство. С. Жел. — Підлещувая ся до його і роздував його самолюбство. Бар. О.

Самомїтїе = гонор, ароуаїність (С. Жел. Пар.).

Самонадїянность = самонадїя. С. Жел.

Самонадїянный = самонадїїний. С. Жел.

Самовладанїе = самовладання.

Самоотверженїе = д. Самопожертвовање і Самоотрєчєніє.

Самоотрєчєніє = самовїдрєчєння (С. Жел.), од(від)дурання само́го себе (С. Пар.).

Самопознанїе = самопізнання, саморозуміння, самосвїд, самосвїдомїсть. С. Жел.

Саможертвовање = саможертва, самоофіра. С. Жел. — Саможертва матерї для добра дїтями. Зп. Фр. — Любов Шевченка до України готова на саможертву. Кв. — З боку Тиндїтного се було великою саможертвою. Лев. В.

Самопрозвольный = самовольний.

Самопрялка = прядка і д. Прялка.

Самородок = саморїдок.

Саморбный = саморїдний. С. Жел.

Саморубь = самосїч. — Поїхав у поле та взяв мїч-самосїч. п. к.

Самосвѣтїщїея = самосвѣт.

Самоскорбїшій = найскорбїшій, най-

швидчий. — Въ самоскорѣйшемъ вре-
мени = яко мога швидче, як найскорѣше.
Самосознаніє = самосьвідомість. — Пись-
менство єсть душею народногъ життя, сам-
осьвідомостю пародности. Бар. О. — До-
водя вемилучу потребу прости вацио-
нальну самосьвідомість. Пр.
Самосохранєніє = самоохорона, само-
щадність (Гал.).
Самостоятельность = самостійність, са-
мостійність, самоїстність (С. Жел.), свой-
щина. — Становище Галичини в справх
полїтичної самостайности було релїми не-
безпечне. Бар. О. — Польща хоч і позбула
ся самостійности державної. Зап. Кн. — Не
хотять тепер діти з батьками жити, та все
на своичуу йдуть. Хар.
Самостоятельный = самостійний (С. З.,
самостійний, самоїстний. С. Жел. — Вже
не 10 і не 20 років Україна на свою само-
стайну словесність почувать си. К. Х. —
Вова почула в собі дух самостійної госпо-
динї. Лев. — Стародавни Русь складала си
в відрубних самостійних землях. Бар. О. —
Професор Ягич ввьяже малоруську мову са-
мостійнимъ язиком, як і великоруську. Ор.
Самосѣва = 1. самосїя, самосїйка, па-
далиця.
2. сїялка, сївалка. — Я сїю рядовою сї-
валкою, такою, що сама сїє, сама загортає.
Чех. Розм.
Самосїяный = самосїяний, падалишний.
— Се жито падалишне.
Самобійство = самогубство, самовбив-
ство. С. Жел. — Така безнадїйність часто
доводить чоловіка до самгубства. Зап. Кн.
Самобійна = самогубець, самоубійникъ,
дї. О. Жел.
Самоважєніє = самоповага. — У Рєшнї-
пах Шевченко поводив ся просто, але з ве-
ликою самоповагою. Кв.
Самовѣренность = самонадія.
Самовѣренный = самонадїйний, пѣвний
в собі.
Самоврѣвный, но = самопрѣвний, но
(С. Жел.), самопїхом (Мав.).
Самоврѣвство = самопрѣвство.
Самочитель = самоук. С. Жел. — Порави
міні талу явжжу — самоука. Кн.
Самочка = 1. самоук, самоучко. С. Жел.
2. самоуцтво. С. Жел. — Самоучкой =
самоуком, про писаня — самопїски. —
Я самоуком навчив ся читати. Кн. — Ше-
ченко самоуком надбав собі такої сьмїти.
Кн. — Самопїски навчивсь писати. Чайч.
Самохвалъ, самохвалка = самохвал, ка,
хвалькѣ (С. Ш.), чвалькѣ.

Самохвалство = хвальбѣ (С. Ш.), хвалѣ
(С. Ш.), самохвальбѣ, самохвалство
С. Жел. — Хвальби повні горби, а в тих
торбах пусто. п. пр. — Дайте сапчат хвастї
підомчати. п. пр.

Самохѣтный, но = самохїтний, самохїть,
самохїтто, по своїй охотї. С. Жел.

Самощѣтный = самощѣтний. С. Жел. —

С. камень = самощѣтї. С. Жел.

Самочка = д. Самка (зар.).

Самчикъ = д. Самецъ (зар.).

Самъ = сам. — Ты сам знаєш. — Сам Бог

відєє, що не я. — Самъ не своїй = самъ

не свій (С. Жел.), несамовїтїй (С. З.).

— Мов несамовїтїй, бїжить прудко до свїт-

лявцї. Ст. С. — Самъ другъ = двѣє, увѣрѣх;

самодрѣг (С. Жел.). — Ми востам ся удвох;

— Самъ-третїй = утрѣх; самодрѣтъ,

самодрїтъ (С. Жел.). — Віє живє у трѣох.

— Самъ-шесть = самошість. С. Жел.

Самый = сѣий. — Це той самий, що рос-

пав в нашу Україну. К. Ш. — Оце саме

і згубно його. — Самый лучшїй = най-

кращїй, найліпшїй. — С. худшїа =

найгіршїй. — С. чѣстнїй = найчеснїй-

шїй.

Сангвиническій = сангвинїчний; кровї-

стїй.

Сандалить, сандалить = красїти, на-

красїти бразолїєю.

Сандалин = ходакї. — Не мвало чорт хо-

дѣкв зновєв, повн їх до купл зів. — Ко-

ля б мїні чобїт грнє, а то ходак. п. пр.

Сандалъ = бразолїя (дерево Sandalum al-

bicum і краска, що добувають ся з його). С.

Аф. Л. Ш. — Треба на крашавки бразолїї

хунти. С. Л.

Сандалъный = бразолїйний. С. Ш.

Самн, сѣнки, сѣночки = сѣни, сѣвки, мѣли

— сѣночки, сѣнчѣта, без градои — Грин-

джѣла, Грвнджолїта, з лїзвѣк, покритї

кригою — гропѣк (д. Валѣкв), городські

— козирькї, з коробом з лубка — аїлуб-

нї, прости без короба — копельчакї, рїж-

нѣтї, рабелєські малєпкї — самогужкї,

частини сѣнох: передѣк, залѣк, подозї,

кѣрѣк, загнутїй кїнець полого — кѣрса,

скѣре, мн. кѣрєв, нѣшвѣка ва пологї —

пїллатка, дощечка, що зьєднѣєє пологл спє-

реду — пѣпередєшь, пѣпередѣк, звязѣк

швѣа з пологом — стягѣль, жердїна, що

впоруч з пологом — вѣморжєнь, пристрой

з бѣкв, щоб не переїдѣєє сѣни — ерш-

лѣ, біло, крїсло, мн. крївл, вїрѣвка,

що правлявує голобіи — зівертень. — Привикне собака за воном бітти, побіжати і за саяками. н. пр. — Другим же шляхом ріжкати прости по саягу риплять собі саячата. Гр. Чайч. — Не въ свой саяни не садись, в. пр. = 1. коли не Кирилъ, не пхай там рило; не в свой саяни не суньсь; не суйвъ головіи, куди не вліає. 2. не тикай носа до чужого прбса; не пхай ся, де тебє не трєба; в чужий черевіи ногі не сажай. н. пр.

Саякколётъ = безштанько, голоколінчик, галаянко (Грвб.).

Саяный = саянный, саяковий.

Саяновитость = поважність; саяновитість.

Саяновитый = 1. поважный.

2. саяновитый, пановитый.

Саяновиниъ = саяовник, достойник (С. Жел.). — Королевський князлер, маршалки і инши достойники. Бар. О. — Бископиі і других церковних достойників. Бар. О.

Саяочный = саяковий.

Саяъ = сая, достойнство (С. Жел.).

Саяа = 1. підкіп, потайник (д. Подколъ 1.). 2. рѣба *Surginus Varellus* — в породи чабаків.

Саяеръ = підкопник (ниженір або воін, що роблять підкопи і справляе земляні роботи у військовій справі). С. Пар.

Саяогъ, мн. саяоги, здр. саяожекъ, саяожки, поб. саяожиче, мн. саяожича = чобіт, чоботи (С. З. Л.), здр. чобітѣк, чобітѣчок, чоботѣць, чобітѣй (С. Л.), чобітці, поб. чоботѣще, чобітѣтѣ, саяянові — саяянді (С. З. Л.), з жютого саяяну — жютийці, жютянці (С. Л.), з подвійними підшваами, шиті дравою — рантові, на шпильках — гвоздѣвѣ, прости на одвій підшві — вивороті, старі дуже, яшчарубкі — шкарбан, шкарбун (С. З. Л.), шкарба(у)ий, старі одрізані від халяв — босовики, частини чобота: передѣк, халіява, закарлук, лідбора і підшва, прашавні передки до халяви — пришви (С. З.). — В чоботах ходить, в сляді босий. в. пр. — Кому шапочку смушеву, чобітані шкарбові. К. Ш. — Саяянові чобітці, це й пибелька пра боці. н. п. — Пожаны, мнлий, чорный чобітѣчок, щоб я не забула, який тий слядѣчок. н. п. — Палажна йде, за собою дружечок веде, а усіх пьятвдцять, та всі у саяяніцах. н. п. — Опанас в жютаняцях нових і в новім жупані. Мая. — Шкарбана — це чоботи узуті, та це й ті роти порозівняла. Гр. Ч.

Саяожки кукушканы, марьяны, рос. Су-

gripedium Calceolus L. = жювті возульки, черевічки, возуліни черевічки. С. Ав.

Саяожная мастерекая = шевня.

Саяожникѣвъ = чоботаріи, шевціи.

Саяожникъ, ца = чоботаръ, чоботар, ка (С. З.), чобітѣй (С. Жел.), швецъ (С. З. Л.), здр. шевчар, мн. шевчѣ (С. З.), міака його — чоботаріа, шевчѣха, дочка — чоботарівна, шевціи, сива — чоботарѣнко, шевчѣнко. — А мій батько чоботаръ, черевчки полтав. н. п. — Не звамай на то, що я швецъ — говори зо мною як з простим чоловіком. н. пр. — Швецъ знай свое шество. н. пр.

Саяожничачье = шевцювання.

Саяожничать = шевцювати (С. Л.), чоботарювати.

Саяожничество = шество. С. Л. — Швецъ знай свое шество, а в краецтво не мішайсь. в. пр.

Саяожнический, саяожничій = шенський (С. З. Л.), швецкий (С. Л.). — Пристав, як шевська смола до чобота. н. пр. — Аміа, швецкий ремінь, кошилка, правдла, премудрий столецъ. н. правдла. С. Л.

Саяожный = чоботѣвий. — Саяожное голенище = халіява. — С. мастерствѣ = шество. С. Л. — Саяожный мастеръ = д.

Саяожникъ. — С. рядъ = шевський ряд.

Саяъ = сая (С. З.), носатівна (Лев. С. Жел.). — Сая пав. С. З.

Сарай, сарайчикъ = шѣпа, шѣпка (С. З.), частіше відкритий з одвого або з двох боків — повіть, повітка (С. З. Л.), для волів — волівня, де ставлять вои — возівня, новівня (С. Аф.), де їх роблять — возорѣбня, на дрѣва — дрѣвянѣ повітка (С. З.), дрѣвняк, дрѣвѣтѣ (д. Дрѣвнякъ 2.), для овецъ — кошара, овѣчник (д. під сл. Овѣчій), для полѣви — полѣвниі, полѣвни, полѣвинця (д. Маякѣнникъ), на хлѣб — клѣня, стѣдола (д. Рѣга). — Господар з під шѣви нягяг слуг. Фр. — Заточа віз під повітку. — Великої кошари саяя. в. пр.

Сараяа, рос. *Lilium Martagon L.* = лісія лілія, нѣслянка, нѣсляночка. С. Ав.

Саранча, ком. *Gryllus migratorius* = сараня, особливої породи — прѣчек. — Хто не чувъ про ту страшеву шкоду, яку заподіає сараня? Степ. О.

Сарафанъ, сарафанчикъ = довгѣ плаття без рукавіи, а спѣредъ застѣбѣтѣ ся на гудзѣик (вацювальна одѣжка москѣвои). Сарацінское пшено = д. під сл. Пшено.

Сардинь, рыба *Sardina* (*Clupea sardina*) = сардѣля, сардѣлька. С. Жел.

Сардоническій = сардоничивий, злісно-глумливий.

Саржа = шаржа (легка новыня з шовкови-ми витками тланина).

Саромникъ = соромник, соромітник.

Саромный = соромний (С. Л.), сороміцький (С. Л. З.), стидкий (С. Л.), срамотній. (Д. під с. Срамный).

Сарсапариль, **сассарапариль**, рос. *Smilax sarsaparilla* L. = сарсапареля.

Сатана = сатана, біс, чорт, нечиста сила, дідько, диявол.

Сатанинскій = сатанійний, бісів, чортів, диявольскій.

Сатинь = шовкова тканина.

Сатирическій = сатиричний; глумливий, глузливий, глуздливий і д. **Насмішли-вий**.

Сатиръ мужескій, **мужской**, рос. *Orculis mascula* L. = попові ййця. С. Ан.

Сафлоръ, рос. *Carthamus tinctorius* L. = кробіс, сьвітлиця, сьвітлуга. С. Ан.

Сафьяновий, **сафьянный** = сапьяновий, сапьянный. — С. обувь = сапьянці. (Пр. д. під с. Сапогъ.)

Сафьянъ = сапьян. С. Л. — С. тонкій = мишина. — На ноаі сапьян рипить, а в горшку трасня каять. в. пр.

Сахарница = сáхарница, цукорниця, цукорничка. С. Жел.

Сахарный = сáхарный, сáхарний, цукровий. — С. заводъ = сахарня (Лев.), цукорня (С. Жел.), цукроварня. — Повіз буряки на сахарню. Лев.

Сахароварный = цукроварний.

Сахароварня = д. Сахарный заводъ.

Сахаръ = сáхаръ, сáхар, цукор (С. З. Жел.), цукер. — Сахаръ свиной, *Rumex acetosum* — кіпський сáхаръ. — Сахаръ медовичъ = д. Листецъ.

Сабвак = збáвок. С. Жел.

Сбавлять, **сбавить**, ся = сбавляти (С. Л. Жел.), спускати, зменшати, поступати, ся (С. З.), збавити (С. Жел.), спустити (С. Пар.), змалити, зменшити, вилати, поступити, ся (С. З. Пар.). — Стаа нас Господь видано карати, стаа у полі й дома хлѣба збавляти. в. пр. — За що ти хочеш мінї віку збавити? Фр. — Боюсь чоловіка: як побачить — буде бати, змалить мінї віку. в. пр. — Як зправна, нічого з таї цїня не спустив. — Сбавить есиес = ніс утерти, пиху збити, хвостá вкрутити.

Сберегательная кáсса = щаднича кáсса. С. Пар.

Сберегáть, **сберечь**, ся = зберегати (С. Жел.), ошажати (С. Жел.), приошажати, зберегти (С. Л.), ошадити, приберегти, ся (С. Л.). — Зберіг про чорвай день.

Сбереженіе = бережіння, ховання.

Сбивáть, **сбить**, ся = збивати, збити (С. Аф.), позбивати. **поназбивати**, (глинами) — заплішувати, заплішати, позаплішувати, ся. — Збив обручá а дїжки. — Злодії позбивали замка. — Підшови позбивали ся. — Збив дошки. — Сбить мáсло = сколотити мáсло. Кр. — Сбить се ногъ = одкідати ногъ. — Сбить рогá = пиху збити, хвостá вкрутити. — Сбить, ся съ нутї = д. під с. Путь. — Сбить, ся съ толку = з пантелику збити, ся, зпантеличити ся, збентежити (С. З.), збити з плігу (С. Л.), зводити, звести з круга сбѣня, про кількох — позпантеличувати, ся. — Ти тільки людей а круга совця заодиш. Кв. — Збив ся з пантелику. С. З.

Сбивáтсья, **сбитсья** = 1. збивати ся, блукати, збити ся, заблудити. — Збив ся з дороги.

2. збивати ся, збити ся, змішати ся. — Збив ся в речах.

3. **скідати ся**, **вдавати** і д. **Походитъ** (на кого або на що). — Сбитсья въ комкї = скимити ся, склочити ся (про вовву, шерсть то-що, д. під с. Комъ).

Сбѣвчявость = неясність, безладдя, замшавнѣна (С. Пар.), залуптаннѣна (С. Пар.).

Сбѣвчявий, **во** = неясний, темний, безладний, непорядний, замшавний, залуптанний (С. Пар.), не ясно, без лалу, непорядно.

Сбирáние = збирáння, збір.

Сбирáть, ся = д. Собрáть, ся.

Сбѣръ = сѣнака.

Сбитель = гаряч, гарячий (С. З.), гаряче. — Випив стакав гарячу — зараз теплше стало.

Сбитеньщикъ = гаряшвик.

Сбитъ, ся = д. Сбивáть, ся.

Сближáть, **сблизить**, ся = зближати, наближати, зближити, наближити, ся (д. Приближáть).

Сближеніе = зближеннѣна, наближеннѣна.

Сбѣйка = збивáння.

Сбѣнна = макѣха. С. З. Л. — Пили на рашах свиху і їли сѣмъяву макуху. Хот.

Сболтнуть = оовтвѣти, лѣпнути, сплѣска-ти. — Мовчи! бо що nebude сплескавш, в тебе батнуть. Кр.

Сбористый = рясный, перебірчастый. — Рясва свата. — А у мене постіле біленькав, а у мене положок перебірчастый. в. п.

Сборище = збір, збіряя, зборище. — Збірня хлопців та дівчат на вечеряцях. Лев.

Сборка = 1. збірняня.

2. в одязі, частіше мн. еборки = збори, брїяжі.

Сборникъ = 1. д. Повѣйникъ 1.

2. збірник, збірка. — Українські приказки. Збірня О. Марковича і других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864 р. — Нова збірка малоруських приказок. Од. 1892 р.

Сборный = збірний. — Сборная изба = зборня. — Сборное мѣсто = східка. — Сборная деньга = склადка. — Сборное Воскресѣнье = Неділя на першому тижні великоно́стному.

Сборщикъ, ца = збірщик, поборець, побірчий, побирець, побірниця, мита — митник, ливаво або глумливо — здірищик. — Вибрав я його за збірняка. — Кого ж ти думави посилати по селі? Хто буде за побиряць? Лев.

Сборъ = збір, збірниця, збіряя, зборище. — Мірской сборъ = громада. — Сборъ податей = збір податків. — Сборъ вѣсовый = ваговѣ. — С. нитѣный = виновѣ. — С. подушный = подушне. Д. теж під с. Налогъ і Подать. — Татусеві діти, мої і сусідні — збірниця. Хар.

Сборы = 1. заходп (С. Л.), лагодіння, в дорогу — лаштування, вибірниця. — Три дні заходу, а день празнику. в. пр.

2. д. (борка).

Сбрасывать, сбросать, сбросить, ся = скидати, ся, скинути, ся (С. Л.), зіпхнути, про кильох — Москидати. — Скинул святу. — Свидайте в кушу. — Зіпхнув його в гору.

Сбривать, сбрить = зголювати, зголіти, про де-кілько або кильох — позголювати. — Зголев бороду. — Позголювали вуси.

Сбрѣдь = набрѣд, наволох (Лев. С. Л.), лѣдач, гультейство. — На точку всякого наброду — хоч греблю гати, а косарів — хоч би один. Кв.

Сбросить = д. Сбрасывать.

Сборъ = д. Збруя.

Сбрызгивать, сбрызнуть = брызкати, побрызкати, покропяти. — Доц тільки побрызгав.

Сбухты-бархты = наманія, на сліпо, з дѣру.

Сбывать, сбыть, ся = 1. збувати (С. Аф.), збути, ся (С. Л.), позбувати, ся, здіхати ся (С. Аф.), спекати ся, поспекувати ся. — Біда легко здавав, а трудно її забути ся. в. пр. — Продав чумака в Кривучу тарав і чахоню, ізбув рибу, аби яку, продав і калочу. Дум. — На силу його здіхались, поки він поїхав. — Сбывать краденное = переводити.

2. спадати, убувати (С. Ш.), абувати, зменшати ся, снасти, убути, збути, зменшити ся. — Вода починає спадати трохи.

3. справдіти ся, стати ся. (Д. Неболити, ся 2.) — Все так сталося, як він казав — неваже віщував.

Сбыточный = д. Статочный.

Сбыть = збуток, схід. С. Л.

Сбытчикъ = переводчик, переводчик. — Переводчак ще гірший за злодія. Кр.

Сбѣгать = збігати, побігти. — Побіжи швиденько та зупи.

Сбѣгать, сбѣжаться = 1. збігати, збігти. — Збіг з гори.

2. спадати, збігати, стікати, убувати, снасти, збігти, стікти, убути. — Вода спала.

3. ливати, сичавити, полиняти і д. Ливать 2.

4. утікати, втікати, утікти, втекти. — Наймичка забрала вперед гроші і втіла.

Сбѣгаться, сбѣжаться = збігати ся, збігати ся (С. Л.), назбігати ся, поназбігати ся (С. Л.), поприбігати. — Збігли ся дітки не одної матки. (в. з.) — Поназбігались відусюди.

Сбѣжалый = збіглий, утіклий і д. Бѣглый 1.

Сбѣжать, ся = д. Сбѣгать, ся.

Свадебка = д. Свадьба (зар.).

Свадебный = весільний (С. З.), шлюбвий. С. Л. — Як сківачи са ж бенкет той весільний, то пішла молода роздязатись. Гр. Чайч. — Свадебные гости = приліані, приліанки (про жінок, що гуляють на весіллі), поїзжаше (що у весільному поїзді), переравіне (що водить перераву). С. З. — Свадебный поѣздъ = поїзд, перерава (д. під сл. Поѣздъ). — По весіллях жінок пускали, щоб часто в придавках були і до шивочі там гуляв. Кот. — Коли в поизку не давай, в жінки в придавки не пускай. н. пр. — Гарцювали скільки сила, перераву селом водили. Ск. Ал.

Свадьба = весілля (С. З. Л. Аф.), зар. — весіллячко (С. Аф.). — Ведучать ся, нк

попада на весілля. н. пр. — **Игра́ть, сыграти́** свадьбу = справляти, справити, одбути весілля. — От би и була рада, коли б ми справили тиое й мое весілля разом. К. К. С. — Мы разом повівчаємось і одбудею весілля разом. К. К. С.

Сва́живать, свезти́, свозить = ввозити, перевозити, звести, перевезти.

Сва́йка = 1. шва́йка (залізна з головою або дерев'яна загострена паличка; так зовуться і сама грав, в котрій піддавають швайку, щоб вона куди попала. Д. Київ. Ст 1887—6. ст. 472.)

2. д. Сва́в (здр.).

Сва́йный = палювий. — **Сва́йный бо́йка** = вбивання палі.

Свайнобойный копёр = баба. С. Ш.

Сва́ливать = 1. (свалить, ся) — валити, звальювати, звалити, повалити, ся. — Звалю до долу. — Вітром повалило. — Он ик кийду за ворот, од вітру валю ся. н. п. — (свалитесь съ лошади = а коня впасти.

2. звертати, складати, зверпути, скласти. — Сам виробив, а ня мене звертає. — Частенько між людьми буває, один свою біду на другого звертає. Б. Г.

3. свадати, зменшати ся, спасти, зменшити ся. — Къ вечеру жаръ свалиль = під вечір не так душно стало, жар спав.

4. (свалить, ся) — валити, звальювати, фальювати, вивалити, звалити, ся (С. А. ф.), звалити, ся (С. А. ф.), про волосся — скімшити ся, склочіти ся. — Вивалав повсть. — Борода свиншала ся. Кот.

Сва́лка = 1. звальювання.

2. натовп, тіснота, тиск.

3. бійка, колотнеча, колотня.

Свалить = 1. д. Сва́ливать 4.

2. зліпати, зробити абі-як, на швидку руку.

Сварга́нать = д. Сва́лить 2.

Сва́ривать, сварить, ся = зварювати, звари́ти, ся.

Сва́рка = 1. зварювання.

2. місце, де зварено або злютовано залізо.

Сварли́вость = сварливість.

Сварли́вый — сварливий, сваркий (С. Л.), губатий, неалягодний, лайливий, гризюка, збідитель. ка (Кр.). — Не востаю ся у нас, бо баршши дуже сваркі. Кр. — Коли б то з його не тава сварка людина, а то ж живого не мине, посеарять ся. Ки. — Коли ж дуже губата! Кр.

Сварной = зварений, злютований. — **Зварена** вісь.

Сва́таніє = святавня.

Сва́тать, сосва́тать, ся = сватати, ся, насватувати ся, сла́ти ся, привсла́ти ся, старостів васла́ти, посва́тати, ся.

Сва́товство = сватавня. — **Запня́тсья сва́товство́м** = свашкувати. С. З. — **Употребля́емый при сва́товствѣ** = сватальний.

Сва́тушко = сватонько, сваненько, сванечко.

Сва́ть = 1. староста (С. З.), сватальник, другий, ніба помічник — підстароста (С. З.), підстаростіє. — **Послав старостів до дівчви.** — **Сва́товъ посыла́ть** = сватати, старостів послати. — **Сва́томъ бытъ, побы́тъ** = старостувати, постаростувати.

2. сват (родичі чоловіка і жінки). — **Сва́томъ сдѣлаться** = посахати ся.

Сва́тъный = свашви.

Сва́тъя, сва́тъюшка = сваша, свашенька, свашечка (мати анти або невістки).

Сва́ха = сваша, свашка, свашечка. — **Сва́хою бытъ, побы́тъ** = свашкувати, посвашкувати.

Сва́хмпъ = свашкин.

Свахля́ть = д. Сва́лить 2.

Сва́я = палія (С. Л.), високі під будову — вишки. — Міст на палях. — Повивали ми палі, кладемо ва них кітку... Двюлюю — косишь е — не всі палі рівні. Кв.

Сведе́ніє = звід. — **Сведе́ніє счетовъ** = обрахунок.

Сведе́нный, сведенный = 1. д. Сводити (прач).

2. д. Сводный.

Свезти = д. Свозить.

Свѣкла, рос. Beta vulgaris = буряк. — **Листы свѣклы** = буряковийня, бурячиння, богвіна, молоді, що до страви — свѣкла.

Свеклови́ца = буряк. С. Ан.

Свекловичный = буряковийня і д. під сл.

Свѣкла (Листья с.).

Свекловичный = буряковий.

Свекольный = д. Свекловичный.

Свѣкоръ = свекор.

Свѣкровный = свекрушин.

Свѣкровъ = свекрів, свекровий.

Свѣкровъ = свекруха. С. З.

Свербе́жница, рос. Knautia arvensis Coult. **Scabiosa arvensis** = наголюваток, огір.

чакъ, свербіжниця, христова паличка (укр.), жовтілвиця (гал.). С. Ап.

Свербѣжъ = сьвербіиши, свербіж, чос.

Свербѣгувка, рос. *Sinapis arvensis* L. = свѣрѣца, свѣрѣпци. С. Ап.

Свербѣгузъ, рос. *Simphytum officinale* L. = жѣвокѣсть, правокѣсть, костоломъ, волѣвий язѣкъ, С. восточный, *Bunias orientalis* L. = грицяки, свербіга. С. Ап.

Свербѣга = свербіиши, свербіж, чос.

Свербѣтъ = свербіти. — Де свербѣтъ, там і позухаеш. п. пр.

Свергати, свергнути, ся = 1. скидати, скинути, зіпхнути. — Був пасарем, а телер його скинули. Кр. — Ва всі жалустесь на лихо, а скинути його — нема в вас сили. І. Г. — Скинув Назавайко Лободу з гетьманства, аде і його скинули козаци і видаля поляка. Бар. О. — Собор постановив скинути митрополита і владку, що пристає на уиго. Бар. О. — (Свергнути яго = скинути ярмо, відполитись з під корміги, з неволі. — Свергнути съ престола = скинути з престола.

2. снадати, снасти. — Вода з шумом снадає в проваля.

Сверженіє = скидання, зіпхання.

Свержаніє = блискання, поліскання, поліскування, очима — бликання.

Свержати, свержати = блискати (С. Ш.), виблискувати, ліскати, поліскувати (С. Л.), висвѣчувати, блискати (не ясно), шигтѣти (здадеку), майорѣти (теж), блиснѣти (С. Ш.), бликнѣти, лиснѣти, мягаѣти. — Як вовя посеред почі блискав страшними очима. Дум. — І полумѣ була бавспе, як вітер повіє. Аф. — Я бачила, як щесь бликнуло, а то ви сірник запалав. Кр. — Кагансь бавкав. С. Ш. — Ще рано: на гильках роса висвѣчуєт ся. Кр. — Аж годе тіло висвѣчуєт ся. Кр. — Червяк майорить огнем. Кв. — Свержатиюші = блискавий, блискучий (С. Л. Ш.). — Чѣсто свержати = розблискати ся.

Свердленіє = свердління, вертіння.

Свердльвий = свердловий.

Свердліна = дірка просвердлена.

Свердліть, просвердліть, св = свердліти (С. Л.), вертѣти (свердлом), просвердліти, провертѣти.

Свердло = свердел (С. З.), свѣрдло.

Свернутъ = д. Свѣртывать.

Сверстать = д. Свѣртывать.

Сверстывикъ, ца = ровѣсник, ца (С. Л. Ж.), перевѣсник, ца (С. Л.), одвоіток (Лев.);

рівень, рівня. — Мої перевѣсави вже всі в асмлі, а в ще вештють по сьвіту. Кп.

Свѣрстыческій = ровѣсницький.

Свѣрстычесто = ровѣсництво.

Свѣрстычій = д. Свѣрстыческій.

Свѣрстывать, свѣрстать, ся = рівняти, вирівнювати, арівняти, вірвняти, порівняти, ся.

Свѣртокъ, свѣрточекъ = сѣверток (С. Л.), сѣвертень, скрутіль, крутень, вѣрчик, вѣрчѣчок, жут, жуток, перевамо про полотно = сувій, сувійчик, сувійничок (С. З. Л.), сдѣи то що — клѣнок, клѣпчочок. — Свѣрток хот був звязавий. Кв. — Достав мѣди скрутїль пожомках паперів. Фр. — У жуках у його був сувійчик паперу. Зап. Кв. — Вытала з скрїш два сувої полотна. Лев. — Тобі, мамо, та павійчики, міві, мамо, та сувійчики. п. и.

Свѣртываніє = агортування, зкручування і т. д. д. Свѣртывать.

Свѣртывать = 1. (свертѣть, свернѣть, ся) = агортати (С. Л.), агортувати, звивати (С. Аф. Л.), бгати, агорнути, звивѣти (С. Л.), звѣти, зібгати, ся (С. Л.). — Ой як я прїду, тебе не встану — агорну я рученьки та й не жазий стану. п. и. — Як мої рученьки агорнутъ ся, тоді твої роскоші мивѣт ся. п. и. — Гадюка клубком зинає ся.

2. зкручувати зкрутѣти, звѣтѣти, перекрутѣти, ся. — Зкрутив вѣрзи. — Зо всім зкрутив кляч — ілкуда ве годить ся. — Перекрутив замок.

3. звертати, повертати, звернути (С. Аф.). — Звернув з дороги просто в ліс.

4. (свернѣтсея) — всїдѣти ся, зсїснн ся, прокисѣти, прокиснѣти (про молоко).

5. викручувати ся; пікрутѣти ся. — Вів у мене не викрутѣт ся.

Свѣрху = звѣрху, повѣрх, по вѣрху, но вѣрсі, над понад. — Одят свѣту, з зверху добѣлк. — Правда, як оавва, повѣрх води вийде. п. пр.

Свѣрхъ = над (С. З. Л.); надто, звш, збільш (С. Л.), більше; окрїж, опрїч. — Свѣрхъ иѣры = над віру, надто, через вѣрх, через край. — Ми старі, зваѣт ся також здѣти через край бутъ сторожками в думках. Ст. Г. — Свѣрхъ сїлаз = над сїлу, через сїлу. С. Л. — Свѣрхъ тогѣ = окрїж тогѣ, ввѣрх тогѣ. — Поведавали йому всѣчяня і окрїж того грошей. — Свѣрхъ чяяніи, свѣрхъ всїкаго чяяніи, ождашии = несподівано, ловсіи несподівано.

Сверхъестественный = надзвичайний.

Сверчаніе = цвѣрчання, цвѣркотання.
— Цвѣркув чимало набридає своїм цвѣркотанням. Степ. О.

Сверчать = цвѣрчати, цвѣркотати, цвѣркіяти. — Цвѣркув на вадюці не цвѣрчать. и. пр.

Сверчокъ, *кок. Gryllus domesticus* = цвѣркув (С. З.), цвѣркув хатній (Степ. О.). — С. земляной, *Gryllus talpa* = цвѣркув польовий. — В хаті було тихо, тільки цвѣркув цвѣрківав під полом. Коц. — Цвѣркув вилізати тільки по ночі, а в день ховає ся по щітням та ніркам. Степ. О. — Опріч хатнього цвѣркува є ще польовий. Степ. О. — Знай сверчокъ свой шестокъ = швецъ знай свої шество, а в кравецтво не ліжайсь. и. пр. Знай корова свої стійло. и. пр.

Свершать, свершить = 1. вивѣршувати, вивѣршити. — Внаершав стіг сіва.

2. д. Совершать.

Свершаться, свершиться = ставати ся, стати ся. — Стало ся! Та тільки не те стало ся, чого сподівались. Кн.

Свершекъ = д. Пропѣть і Рость 2.

Сверць = д. Сверчокъ.

Свѣсло = перевесло. С. З. — Треба крутити перевесла для снопи. — Перевесла а бурьяну, бо соломи нема. С. З.

Свести, свесть = д. Сводѣти.

Свидальникъ = повісвач, сповісвач. — Сповитий велетень чує, що сповисвач ще міцний. Кв.

Свидальный = сповисвальний.

Свиданіе = сповисання.

Свидать, свѣтъ, свѣя = 1. звивати, зкручувати, сплітати, звити, зкрутити, сплести, асукувати, повплітати, поасукувати, ся. — Сплів батіг. — Зсував вірвову та й суцята са. и. о. Яст. — Гилия повплітала ся. — Сплити гнѣздó = гнѣздó звити, окукóбити ся. — Всі байраки порубали, нігде сісти, гнѣздó звити, малих діток виплодити. и. п. — Окукóбилась, мов та горничка. Г. Барв. 2. сповисати, сповісти (д. ші с. Непапати).

Свилокъ = д. Свѣртокъ.

Свиданіе = зобачення (С. Л.), бачення, побачення. — Се було останає мов зобачення з ним. Скл. — Нже після третього побачення Сошево приляп до свого вемляка. Зап. Кв. — До свіданіи! = до зобачення (С. Л.), до побачення! — На любовное свиданіе = на зальóти, барвінку рвати. — До ділки Саджмаківни на зальóти поспівав. в. д.

Свидина, *рос. Cornus sanguinea L.* = свідина, свідва. С. Ан.

Свидываться, свидѣться = бачити ся, зобачити ся, побачити ся. С. З. Л. — Он Бог знає та і Бог відає, чи побачимось знову. и. п. **Свидѣтелевъ** = свідків.

Свидѣтель, ница = свідок (С. Л.), свѣтка, свідчик, ця (С. З. Л. Жел.), свідитель, ка (С. Жел.). — Фальшивий свідок єсть подобє жодієві. Б. Н. — Хто хоче свідком бути, треба хрестина підувати. и. пр. — У свідка очі як у дідька. и. пр. — Нехай небо свідком буде. І. Г. — Ми самі тому свідками. С. З. — Свідок слави дідьчаня. К. Ш. — Приво́зати во свідтели = свідчити ся. — На Бога свідчусь. — На Бога свідчить ся, а чорту душу запродав. и. пр. — Свѣдчав ся, як цига своїм дітви. и. пр.

Свидѣтельскій = свідковий, свідительський.

Свидѣтельство = 1. свідóство (С. Л. Жел. Ч. К.), свідѣтство, свідкування (С. Л.), свѣд (С. Л.), свідчення. — Не май проти ближнему твоєму свідѣтство фальшивого. Б. Н. — Свѣдѣтством шляхтичові присягою справи свої доводити. Ст. Л. — Петро теж у свѣдї, що мене лавно. С. Л.

2. свідóство. — Прямого свідóства про первенство одного або другого твору нема. Зап. Фр. — На се имено вразє свідóство самого Міцкевича. Зап. Бок. — Метрическое свидѣтельство = мѣтрика.

Свидѣтельствованіе = свідкування.

Свидѣтельствовать, ся = 1. (засвѣдѣтельствовать, ся) = свідчити, ся (С. Л.), свідкувати (С. Л.), висвѣдчувати, о-свѣдчати, засвѣдчити, просвѣдувати. — Не свѣд фальшиво, жви з людьми справедливо. и. п. — Не мають свѣдати слуги ав панів, а ві теж проти панів. Ст. Л. — Про те свѣдчить нам Варфоломей Шевченко. Кв. — Чи не свѣдѣя фальшиво? Б. Н. — Трапляєся такі свѣдѣ, що проти Ного свѣдчать, то я чушу Ного орештувати. З. Фр. — Свѣдчавсь перед батьком. Лен. — Хіба не чуєш, скільки свѣдкують за тебе? К. Св. п.

2. (освидѣтельствовать) — оглядати, ревізувати, оглядіти, освѣдчити (С. З.). 3. (засвидѣтельствовать) — завіряти, завірити, ваводити, завесті у квіти, посьвѣдчити. — Усе як слід підписали і нотарь посьвѣдчив. — Його духовна і у волості у княги заведена.

Свидѣться = д. Свидываться.

Свидарня = свідюшник, свѣдїнець, сви-

Варник. — Він у свинавець вагіз тай заривсь у барлові. н. к.

Сви́варь = 1. сви́варь (С. З.), свинопас, сви́варник. — Пац послав свинаря. н. к. — Быть сви́варемъ = свинару(ю)вати.

2. д. Сви́нуха.

Сви́вѣць, Ритвум = сви́внѣць, о́лво.

Сви́вня, сви́вника = сви́вняна, сви́вняти-па. — Не має рба над ланину, а мѣсяа — над сви́вину. н. пр.

Сви́вка = 1. ПІДСВИ́ВОК. — Як годованний підсви́вок. К. Х.

2. СВИ́ВКА (гра, в котрій ковінькама підбавають деревинчу галку і сама та галка). — Грати у сви́вки. С. З.

3. рос. Solanum melongena L. — баклажа́н (сви́).

4. шма́ток о́лива або́ ча́вуня́.

5. хвороба́ (золотушні гулі на потилиці або на шві).

Сви́вобой = колі́й, шма́лі́й, каба́нник.

Сви́вова́тий = сви́внякува́тий.

Сви́вой = сви́вний, сви́вня́чий (С. Л.). — Сви́вчу годону до хрїну і лозинчу на перемїну. Кот. — З сви́вачи ниском та в кашанний рід. н. пр. — Сви́воє са́ло = сви́вня́че са́ло. — С. ста́до = сви́вїрка. — Сви́вой хлѣ́въ = д. Сви́варня.

Сви́вопа́сь = д. Сви́варь.

Сви́вскі́й = сви́вня́чий, сви́внякува́тий (С. Л.). — Сви́вски, по сви́вски = сви́внякува́то, по сви́вня́чому.

Сви́вство = сви́внякува́тість.

Сви́вти́ть = д. Сви́вчыва́ть.

Сви́вту́сь = сви́вчу́к.

Сви́вїха, сви́вїшка = 1. гр. Agaricus Violaceus = сви́вїха, сви́вняк. С. Ау.

2. д. Сви́вка 5.

Сви́вїшникъ = д. Сви́варня.

Сви́вцо́вий = оли́вля́ний.

Сви́вча́тка = сви́вча́тка, оли́вля́нка (Д. Витка́).

Сви́вчыва́ть, сви́вти́ть, ся = згви́вчува́ти, пршрубобувати, згви́вти́ти, пршрубувати, ся.

Сви́внїй, Sus = сви́внїй, безро́га (С. Жел.), самець — кву́р, ва́лаша́ний — каба́н (д. Бо́ров і Каба́нъ 1.), самця — сви́внїй, льо́ха (Прав.), в поросляни — поросю́чка, мо́лода — ПІДСВИ́ВОК (д. Сви́вка 1.), здр. сви́вка, но́б. — сви́вню́ка, зб. — сви́вво́та, дїт. — па́ця. — Дїка́я сви́внїй = ве́прь і д. під сл. Каба́нъ 1. (Дїкїй к.).

Сви́вня́чий = д. Сви́вскі́й.

Сви́ристѣ́ль, пр. Ampelis Garrulus = восто́-грїа. С. Лев.

Сви́рища́ть = шкварча́ти.

Сви́рїа́ль = сопи́лка (С. З. Л.), сопи́лочка, дуда́ (С. З.), дуда́ка (С. З. Л.), сви́стїлка (С. З.), жо́ломїя, жо́ломї́йка, сирі́вочка (Гал.), з сви́жої ко́ра — те́лїнка (Бук.). — Ко́ли почав орати, то в сопи́лку не грати. н. пр. — Со́пка ві́нчаре́ві а́тїха. н. пр. — Та не ходи коло води, не грай у со́пку, на пиши ся за парубка, коли мѣши жи́вку. Та не ходи коло води, не грай у то́ванку, не пиши ся за парубка, бо маєш дитянку. ч. н. Б.

Сви́рїа́льникъ = сопи́льник, дуда́рь, дуда́рчик. С. З. (Що грає на сопи́лку або́ продає ї́х.) — Заграй ми́ш, дуда́ряку, на дуду — нехай же в своє́ горе забу́ду. н. ч. — Дуда́рчик ї́де, ві́з дудо́в не́зе. н. ч.

Сви́рїа́нка, рос. Erysim = сви́рїа́нка, С. Ва́рня́рина, Barbara vulgaris R. Br. — сви́рїа́на, С. разноца́вїтна́я, E. cheiranthoides L. — сви́рїа́нка. С. Ав.

Сви́рїа́ний = сви́ри́ча́ний.

Сви́рїо́сть = лю́тість, жо́рсто́кість.

Сви́рїствова́ние = лю́тованїя.

Сви́рїствовати́ = лю́то(у)ва́ти (С. З. Л.), гра́совати́ (С. З.). — В гу́рті і беззубий соба́ка лю́тує. н. пр. — Моро́в лю́тує, аж скри́пить. К. III. — А ві́н — нехай лю́тує на землі, нехай проро́ків побиває, нехай усі́х нас розинає. К. III. — Море лю́товало в той час гі́ри од пе́лка. К. К. — По́вітря моро́ве вначо гра́совало. Л. В.

Сви́рїа́ний = лю́тий (С. Л.), жо́рсто́кий. — Весели́ ся, лю́тий кате, весели́сь прокля́тий! К. III.

Сви́рїа́ть = лю́ти́шати.

Сви́сла́й = ви́слїй, зви́слїй, ви́слю́чий.

Сви́снуть = 1. зви́снути.

2. д. Сви́ста́ть.

Сви́ста́ние = сви́ста́ння, сви́сти́ння.

Сви́ста́ть, сви́сти́уть, сви́снуть = сви́сти́ти, сви́снути.

Сви́сте́лка = сви́сте́лка.

Сви́стну́ть = 1. д. Сви́ста́ть.

2. ба́цнути, за́топати, за́цідіти, за́хмілі́ти, те́лѣпнути. — А ві́н його́ як за́топить по пи́ці.

Сви́сто́къ = сви́щик. — Да́в нам по сви́щку: ко́лї, кажу́ть, не си́ла ва́на — сви́сти́ть. Кн.

Сви́сту́лька, сви́сту́лька = сви́сте́лка. — При́манна сви́сту́лька = ва́бик.

Сви́стуні́къ, ви́н. Rusticula fibulus = о́вра́х,

оврашо́к, овражо́к (С. З.), хавра́х, хавра(я)шо́к (С. Ш.). — По-вид пляхом, щаряцею, хаврашки гуляють. К. Ш.

Свисту́ть = свисту́н (охочий до свисту і оріх порожній з дівкою).

Свисть = свист, посвист, свисті́ння.

Свисту́лька = д. Свисту́лька.

Свисте́ть = д. Свиста́ть.

Світа = 1. світа, з сірого сукна — Сі́р-и́йга, довга — Сі́ряк, коротка — Катан-ка (Лев.).

2. по́чет (С. Ж. Жел.), по́чот (С. Жел.), дру́жина (С. Пар.), поі́жжәне. — Входить князь Вишневецький з своїм по́чтом. К. В. — Богдан при всіх кляйводах, за ним татари, гайдуки і почт. Ст. В. Х. — Люди мошай звикали призначати з великими по́чи слуг і привателі. Ст. Л. — Всякого царю, якого треба на несіля, і у почот і до порядку. Ка. — І мош пурхали скрізь за мною, немов поїзжәне за царем. Кп.

Світотк = сівертотк і д. Сві́ртотк.

Світе́кий = дружинний (належачий до царського або посланцевого почту).

Свисть = д. Свиста́ть.

Свихватъ, свихну́ть, ся = звиха́ти, свиха́ти, свихну́ти, свихавути, ся. — Свихну́тси = зойти ся з плігу (С. Л.), з пантеліку, з пантелічпн ся.

Свихъ = вівих.

Свиць = 1. свиць (дівочка в посудній від сучка, що апап, або а орісі, проточева червяком). С. Ш. Жел.

2. фистула (С. Ш. Пар.), дівочка (на пр. в болячці, з котр-і тіче гній).

3. пт. Apas Penelope — в породи качо́к.

Свобода = слобода, вільність, воля, здр. — воленька. — Свобода печатанія =

вільність друкування. — С. вѣропосвѣданія — вільність віри, релігійна воля. — На свободѣ = 1. на волі, вільно. 2. на дозвіллі, гуляючого часу. — Нехай зроблю когось гуляючого часу.

Свободно = вільно (С. Л.), на волі, по волі, слободно (С. Л.), вільготно. — Свободно для прохода = прохідно.

Свободномыслящій = вільнодумний.

Свободность = вільність.

Свободный = 1. вільний, слободний. — Вы свободны поступать, какъ знаете = вільно вам робити, як знаєте.

2. вільний, дозвільний, гулящай, просвітлий, просвітливий. — Ян буде гулящій час — зроблю. С. Л. — Роблю, роблю, а просвітної години мимі не маю. Кр. — Де в гуляще місце — там і сиди. С. Л.

3. вільний, повільний, вільготний. — Домъ свободный отъ постоя = дім вільготний од постоя.

4. повільний, лёгкий. — Повільням духом ти повій. — Свободное прозваненіе = лёгка вижова. — Свободныя денги = гулящі, лёжаві гроші. — У нас лёжавих грошей не маю. п. о. Гр. Чайч. — Свободно завязано, натянуто = слабоко.

Свободолюбивый = вільнолюбивий. — Вільнолюбна душа Шевченка не стерпіла. Кп.

Свободомыслие = вільнолюбство.

Сводіть, свесті́ = 1. зводити, звести. — Звів його в гори до долу.

2. знайо́шити, зводити, зближа́ти, по-знайо́мити, звести, зблизпити; єднати, миріти, поєднати, помиріти (кого з ким).

3. зводити, вивести. — У ночі вивели копей.

4. зводити, позводити. — Позвонили всіх до купя.

5. звіря́ти, перевіря́ти, звірити, перевірити. — Перевірив усі разуки. — Сведіте єго въ поліцію = одведіть його в поліцію. — Сводіть, свесті съ умі = зводити, звести з розуму, з умі, позабавити розуму, обожеволіти. — Він по світу ходить, та не одну чорняву з розуму ізводять. н. п. — Он, сину мій, ти дитано моя, гей не пай тїя горілочя, бо зведе з умв. в. п. — Сводитси = сходіть. — Все дімо на те сходять: що заплачеш? Кп. — Сводять, свелю́ рѣку = борчать, акорчяло рѣку.

Сводилъ, ца = зводник, ця (С. З. Жел.), зводня (С. Жел.), бандур, ша, сватнв, ця (С. Пар.).

Сводичать = зводити (С. Пар.), свашкувати (С. Л.), парувати. — Коли сама з ним ве вочу, то дла когось уже свашкує. Бот. — Витавий Захара в Калиною з своєї хати, а то скажуть, що ти їх паруєш. Кр.

Сводничество = свашкування, сватництво (С. Жел.).

Сводный = 1. збірний.

2. зведєвий. — Сводныя дѣтъ = зведєвіята, зведенюкї.

Сводня = зводниця, зводня. (Д. Своднвца).

Сводобраный = дужий. — Дужа стелі. С. Л.

Сводъ = 1. звід.

2. збір, вбірка, збірник. — Збірник законів

3. будова. — склепіння, сьмелєння (Л.

См.), склѣп, перекіт, в печі спереду — чѣлюсти, а далі — піднебіння. — Стеля закінчалась склепінням. Ст. — Небесний перекіт понма густа блакить, змережана во-рами. Кн. — Сводъ сдѣлатъ = склепїти, посклепїти.

Своєво́ліє = самово́ля, сваво́ля (С. Л.), свавільство, во́льниця (С. Л.), самохіть, самохіття. — Через свою сваволю попала ся в неволю. п. п. — Жене тебе не мати з до-му, сяву, а воляна воля, самохіть ковацька. К. Б. — Вам хочеть ся гармидеру й сваволї. Ст. Б. Х. — З усіх усюд я чую, що й тепер свавольства йдуть, розбої на Україні. Ст. Б. Х.

Своєво́льний = сваво́льний.

Своєво́льний = самово́льний, сваво́(і)ль-ний, самово́дець (Лев.), сваво́льник. — Вона й до парубка пригорить ся по волї, та не дає рукам свавільним волї Гуд. Ар.

Своєво́льниця = во́льниця.

Своєре́менный, но = слўшнїй, часнїй, поровнїй, слўшно(е), в час (С. Л.), вчас-не, у свїй час, саме в час (С. Л.), в по́ру (С. Л.). — Жеби асї шкоди на Україні од Москви нагороджено і слўшне попе-вено. Орляк. С. З. — Добре, коли усе у свїй час зроблено.

Своєсе́нець = зехляк.

Своєкорї́стїє = своєкорїста, користолюб-ність, собїйність (С. Жел.).

Своєкорї́стний, но = своєкорїстнїй, но (С. Жел.), користолюбнїй, но, собїйнїй (С. Жел.).

Своєко́штный = своєкоштнїй, на своїм ко́шти.

Своєпра́віє = по́рови, прї́мха, прї́мхи (С. Жел.).

Своєпра́внїй, но = норавливнїй (С. Жел.), рововнїстїй, прїмхливїй, прїмхovatїй (С. Жел. Пар.), варочнїстїй.

Своєбра́ннїй = свїб особливїй, власнїй (С. Пар.), пито́ннїй (С. Жел. Пар.).

Своєру́чний, но = власнору́чний, по, ру-кою́ власною.

Своа́тъ, своа́тъї = д. Свѣживать.

Сво́й, сво́й, сво́е = свїй, сво́я, сво́е. — Своя сірнїжка не важка. п. пр. — Я за свого Кузьму всюди візьму. п. пр.

Сво́єскїй = свїйскїй, нясскїй. — Насвї качїи — не дякі.

Сво́йственнїк, ца = сво́як, сво́ячка. С. Пар.

Сво́йственнїй, но = власнїйнїй, во. С. Л. — Кожен люднїй властиво помилати ся. Кн.

Сво́йство = сво́йство (С. Жел.), сво́йцтво (С. Жел.), сво́ячество.

Сво́йство = властївїсть, влѣаца, нату́ра.

Свола́кнать, своло́чь = стягати, стягнїти, зволокти, постягати. — Постягаю до купи.

Сво́лочь = на́волоч, ледацтво, ледач, на́брїд, гульстїйство, смїттї. — І чого ти, сяву, ходиш до коршми? Там же стїльки усейко наволочи. Лев.

Сво́ра = 1. швѣра, швѣрка (С. Жел.), смик. — Хортїи на смик, тай гайда на полявалїи. Кн.

2. швѣрка (пара хортїи на сяву). С. З.

Сворѣ́нать, своротѣ́тъ = 1. повертати, повернути, зрушити (з місця). — Своротѣ́тъ лею́ = скрутїти нѣязї.

2. ввертати, звернути, збочїти, узїти на ўвѣчї. — Звернув з дороги у лїс. — Ми йшли своєю стежкою, не збочивши нї разу. Пр. — З свого шляху я не возьму на узбїч. Кп.

3. д. Свѣзывать 2.

Сворѣ́тъ — хортїи на швѣрку брѣта.

Сворѣ́ннїй = швѣрнїй.

Своровѣ́тъ = укра́сти, підченїти, підцу-пнїти, підчкрїжнїти.

Своротѣ́тъ — д. Сворѣ́нать.

Сво́як = сво́як, швѣгер (чоловїк жїнчи-ної сестри). С. Жел. — **Сво́яками** сдѣлать-ся = по́своїти ся.

Сво́ячина, сво́ячннца = сво́ячениця, сво-я́кпнїа, швѣгровѣ́ (сестра жїнки), свїсть (С. Жел. З.), свїсткѣ́ (Вол.). — Ой зятю, зятю! Я твою свїсть! Викнїв мїш на тарїаку рублїв шість. п. п. — Вїйшла до його найстарша свїсть: вітай, вітай, папе зятю, маеш злую свїсть. п. п. — Ой не вїйшла Ганюточка, вїйшла мєнша свїсть, вїнесла Короленичу диннєшкюю свїсть. п. п. Б.

Свѣ́кѣтъся, свѣ́кнуться = звїкати, ся, прївїкати, прївїкннїти, звїкннїти, прїв-впчїтїи ся, оговѣтати ся. — Прївїча-тєсьд о цеходї. — Оговѣтв ся з своєю долею. Кн. — Чи прївїкла, сестро, та на чужанї жнїтї? Ой хоч на прївїкла, то треба прївїчати. п. п.

Сво́єко́ = з вїсока; вїсо́кнїи штїлею, в ннсьмѣнна, в ннсьмѣнська (С. З.).

Свѣ́ше = 1. д. Свѣрхъ. — **Свѣ́ше силѣ** мѣмхъ = не під сяду мїнї, над мої силѣ. — **Свѣ́ше** вятдєсати = бїльш пятїдєсати, за, над пятдєсїт.

2. з нѣба. — Боже! Ця нѣба ансокого гляпн на мєпе молодого. п. п.

Свѣ́дѣтъ = дознати ся, довідати ся.

Свѣдомий = відомий, знаємий і д. **Навѣстний**.
Свѣдущий = звѣдаючий, свѣдомий, тямучий (С. Ш.), тїмаш, тїмаха (С. Ш.).
Свѣдѣнїе = вїдана звїстка, вїдомость, свїдка. — Я так кажу, для вїдомости тїльки. К. К. — Дошло до свѣдѣнїя = стало вїдомо. — Довести до свѣдѣнїя = звїстїти, оповїстїти, сповїстїти. — Принять къ свѣдѣнїю = мати на увазї, в март — на ўс намотати.
Свѣжевато = свѣжѣнько, холоднѣнько.
Свѣжевать, освѣжевать = бїдувати (С. Ш.), обїдувати. — Зарївав чоловік нявя і став бїдувати. в. х.
Свѣженьый = свѣжѣнький; холоднѣнький.
Свѣжепросольный = свѣжопросольный. С. Жел.
Свѣжесть = свѣжїсть. С. Пар.
Свѣжина = свѣжинва.
Свѣжить, освѣжить = освѣжати, провїтровать, освѣжити, провїтрити.
Свѣжий = свѣжий; здоровий; чїстий; холоднїй, зїмний. — С. воздухъ = свѣже, здорове, чїсте повїтра. — Свѣжее мїсо = свѣже м'ясо (не давне). — Свѣжая рыба = свѣжа рыба (не солова). — С. вода = свѣжа, поїбжа в. — С. вѣтеръ = холоднїй, зїмний, холоднѣнький вѣтер і д. Сильный в. — С. погода = холодна, бурхлива година. — С. новостъ = нова новина, останна новина. — С. новїстїе = нова, остання звїстка. — С. слѣдъ = свѣжий, недавнїй слїд. — Вывести на свѣжую воду = на чїсту воду вивести. — Держать въ свѣжей памѣти = добре пам'ятати. — С. хлѣбъ = свѣжий хлїб (не черствий).
Свѣжо = холодно, зївно, зїмно (Гал.).
Свѣжить = 1. свѣжити.
 2. дужчати і д. Крѣпчать. — Вїтер дужчае.
Свѣживать, свѣжать, свѣ = здувати, звївати, вдїдухувати, звїяти, змїдухати, позвѣжувати.
Свѣжовать = звїкувати. — Тут бн і вїк звїкував.
Свѣрять, свѣрить = звїрати (С. Л.), пере. вїрати, звїрати, перевїрати.
Свѣсити, св = д. Свѣшивать, св.
Свѣсь = д. Навѣсь.
Свѣтанїе = свѣтаняя.

Свѣтатъ = свѣтати, на свѣгт благословлятьсѣ і д. Разсвѣтатъ.
Свѣтѣлка, свѣтѣлочка = д. Свѣтїлица.
Свѣтѣлочный = свѣтїлишний.
Свѣтѣць = розкїльчате залїще на дерев'яному стовпї, кудї стромляють запалену скїлку (по тих сторонах, де свѣтять скалками, замїсть каганця).
Свѣтїкъ, у вразї "свѣтїкъ мой!" = Я. сочка мой, зїрка, зїронька мой, сѣрденько моє.
Свѣтїленный = гнотовий.
Свѣтїло = свѣтїло, свѣтїще, свѣтач. — А мрїя та як свѣтїще асна. Сам. — Надо асно вие свѣтач рогадїй ночї твї свѣтїя. Деса Україна.
Свѣтїленькъ = свѣтїник (Хер.), свѣтїч, свѣтач, свѣтїць і д. Подсвѣчникъ. — Горе тим, котрї дали держат сїпому свѣтїць в руках: не свѣтїть вїн тодї нікому, а памѣть, вїцять все у прах. Слї.
Свѣтїльный = свѣтїльнїй.
Свѣтїльня = гнїт, гнот, гпот, адр. гнотик. С. Аф. З. Л.
Свѣтїть = 1. свѣтїти, дуже асно — блищати, про зорї — зорїти, дуже помалу — блимати. — Свѣти мїсць, свѣти ясний, свѣти асная зора, те я вясвїтїть дорїженьку. в. п.
 2. свѣтїти, посвѣтити, вїсвѣтити. — Посвѣти мїнї — я пещукаю.
Свѣтїться = свѣтїти ся. — Здалеку десь бѣвїтїть св.
Свѣтленький = яснѣнький.
Свѣтїть, св = вїсвїяти, ся. — Треба вясвїтити мїднцяю.
Свѣтїлица, свѣтїлка, свѣтїлка = свѣтїлиця (С. Л. З.), свѣтїлка (С. З.), свѣтїлонька, гїрниця, гїрничка, кївѣята, свѣтїлїчка. (Пр. д. пїд сл. Кїмната).
Свѣтїлїчний = свѣтїлїшний.
Свѣтїло = асно (С. Л.), вїдно, свѣтїло. — На дворї яспо, хоч голая збрїй. — Ясно як у дєв. С. Л.
Свѣтлобуланный = половий.
Свѣтлобурый = аснокаштановатїй.
Свѣтловатый = яснѣнький, свѣтлѣнький.
Свѣтлоглазый = асноокий, бїлозїрий. С. Л. Ш.
Свѣтлоглїдїй = свѣтлогнїдїй.
Свѣтлоглубїй = асноглубїй, асноблакїтнїй. — Глазѣе на Днїпро: асноблакїтнїй, твїхий, вєселїй. Кн.
Свѣтложелтый = асножївїтїй. С. Жел.
Свѣтлозеленый = аснозеленїй. С. Жел.

Світлокоричневий = рудуватий.

Світлоруський = руський, білявий, білий-ведь, білявця.

Світлосиний = ясновий. С. Жел.

Світлость = 1. ясність, свідість.

2. свідість, ясновельможність (титул князький). С. Жел. — Ваша ясновельможність.

Світлосірй = яносірй. С. Жел.

Світлами = 1. ясний. С. Л. — Світа місяць, світи ясаы, світи ясна яоря. и. ц. — Квітка пахуть ясиа равком. Аф.

2. чистий, ясний, видний. — Часте сяко. — Часта вода. — Ясні коліра.

3. білий, ясний. — Світла седмица = Сьвѣта неділя, Великодні сьвѣта. —

Свѣтлоє Христо̀во Воскресе́ніє = Великодєнь. — Свѣтлаы умь = ясний ровум. — С. го́лосъ = чистий, дзвінкий го́лос. — Свѣтлає мину́ты = щасливі хвилини. — Свѣтлая ко́мната = свѣтла кімната, свѣтлиця.

Світляни́й = найясніший, ясновельможний. С. Л.

Світлять, ся = свѣтити, яснити, свѣтити ся, блищати.

Світлякъ, ком. Lampiris = свѣтляк, блищак (С. Ш.). — Саминя свѣтляка свѣтит ясніше ярлатих самчаків. Степ. О.

Світлобоска, ком. Fulgoga = блискучий плигун. — Лісв такі густі, що в ночі нічого не побачиш ба, як би не було там тих блискучих плигунів. Степ. О.

Світловість = д. Свѣтлякъ.

Світлопись = свѣтлопис.

Світлопреставленіє = кінець свѣта.

Світточ = свѣтлич, свѣтач (С. Жел.). — Свѣтяч вашого слова, геній вашого народу Т. Шевченко. Кв.

Свѣтскій = 1. свѣтовий (С. З.), мирський. — Петр І-й неукор русскаы просьвітѣв ясиаи наукаи, в житї свѣтовому потрібнѣи. Л. В. — Треба відвертати ся від свѣтових утѣх. Бар. О.

2. свѣтський (С. Жел.), свѣтовий (С. Жел.). — Свѣтскій чело́вѣкъ = свѣтовик. С. Жел.

Свѣтцовый = що належить до „свѣтца“ (д. Свѣтець).

Свѣтъ = 1. свѣт, свѣтло; д. Разсвѣтъ.

— Доки свѣт сонця. — Не тільки свѣту, що в вікні. в. пр. — Все свѣтла не видно, мабуть усі спать позягали. С. Л. — Свѣтъ надавати = свѣтити ся. — До свѣту (на пр. астаы, аніхати) — у дѣсвѣта, перед свѣтом. — Чѣмъ свѣтъ, чутъ свѣтъ = як свѣт. — Ни свѣтъ, ни зарі =

дуже рано, ще й на свѣт не благословилось. — При днєвномъ свѣтѣ = по видноті.

2. свѣт, свѣт Божий (д. Вселѣнная і Міръ І.). — Увидѣть свѣтъ = на свѣт народитись. — Од твоѣх слѣв я неначе па свѣт яродѣв ся, неначе мнѣ свѣт пѣвав ся. С. З. — Оста́вить свѣтъ = покинути свѣт, умерти. — Свѣтъ мой = д. Свѣткъ.

3. люди, рід людський, свѣт. — Нема в свѣті правда. и. пр. — Большой свѣтъ = великопанство. — Идѣтъ въ свѣтъ = надрукувати. — На чѣмъ свѣтъ ругаєся = лаєть ся на всі заставки.

Свѣча, свѣчка, свѣчекка = свѣча, свѣчка, здр. свѣчекъ. — Перед ним горить свѣчка. — Свѣчекка ягасне батенько ягасне. и. п. — Свѣчѣна свѣча = дойова, маленька — шабашкова, шмаркѣчка. — Церковная с. (товста до ставника) = ставник, що яа похоровах — проводнички. — Три хути воску на ставник. Кот. — Горить ставник, яурить кадело. Макар.

Свѣчяковъ = свѣчарѣвий, свѣчкарѣвий.

Свѣчникъ = 1. свѣчарь, свѣчкарь, свѣчкар (що робить або продає свѣчки). С. Жел.

2. паламарь, свѣчкотлан (що поправляє свѣчки у церкві). Лев. — Паламарь свѣчки цолавав. в. пр.

Свѣчно́й = свѣчний, свѣчковий. — Свѣчѣна лѣвка = свѣчарня. — Свѣчно́й свѣдѣъ = свѣчарня, свѣчкарня. С. Жел.

Свѣшнѣвать, свѣшнѣть, ся = 1. звѣшувати, звѣсити, спустати, напустати, позвѣшувати, ся, позвѣсѣти, звѣспути. — Гали позвѣсѣли до долу.

2. звѣжувати, звѣжити. ся. — Треба звѣжити — сидѣти лудѣ буде.

Свѣзѣть = д. Свѣзѣвати.

Свѣзѣтъ, ся = д. Свѣзѣвать, ся.

Свѣзка = 1. в'язка (на ир. сѣна, раби, бубликів), в'язанка (дров, сѣна), жу́т (паперів, ваток), пѣчка (паперів), пашуша (тютюву), клѣнок (одежі), пук, пучок (напр. квіток), бунт (бісеру, ниток), павіско (льону, конопі), торохтун (сухої раби).

— Взѣши на плечі в'язку сѣна, ішов... Кв. — От, якось у його тараві в'язку якрала. Б. Г. — У руці вона держала пачку паперів. Кв. — Та купувѣ козакові тютюву папшу. и. п.

2. зв'язаний (Мал.), шу́ро́к, мотуво́к (щоб зв'язувати), перѣвесло (наспопи, д. Свѣсло).

3. анат. — зв'язка.

Св'язно = 1. до ладу, складно. — Росказав усе до ладу.
2. не виразно, не роабірно, не чітко. — Не виразно написано.

Св'язність = зв'язь, зв'язкість (С. Жел.), зв'язлість (С. Пар.).

Св'язний = 1. складний, зв'язний, зв'язкий (С. Жел.).
2. невирізний і д. Нечёткий.

Св'язочний = в'язковий (д. Св'язка).

Св'язуваніє = в'язання.

Св'язувати, св'язати = в'язати, зв'язувати, з'єднувати, мотузувати (мотузками), шнурувати (шнуром), батувати (жовей поводами), зв'язати, дуже міцно — вігрудювати.

Св'язуватися, св'язатися = єднати ся, поєднати ся, з'єднати ся, (в спірку) — зчепити ся, (про що лхє) — лгати ся, зхгати ся (С. З.), полигати ся, аизнати ся, вазнати ся (Кр.). — З дурем зчепитись — дурем зробитись. в. пр. — Злигав ся Дмитро в отим брехуцем. Кв. — Злигав ся з такими песивними людьми. Кв. — Заказав ся з молодячою. Кр.

Св'язь = зв'язок (С. Л.), зв'язка (С. З.), в будові — пов'язина, грядок в повозці — в'язок, пологів в санях — в'язка, в'язка, в'яззя. — Злигави в Царьгороді, не тратил занку з родячою. Бар. О. — Жолпірство гліно андухавши, зараз звязку свого одступило. Д. В.

Св'язнуть = пов'язнути, зів'язнути, зб'язнути.

Св'язло = д. Св'єсло.

Св'ятія неділя = Великодні св'ята.

Св'ятлище = св'ятія. С. Жел.

Св'ятити, освятити, ся = св'ятити, по-св'ятити, освятити, ся.

Св'ятки = св'яткі, власне різдвяні св'ята, св'яткі.

Св'ятіє дерево, рос. Artemisia Abratamem L. = біж-дерево, боже дерево. С. Ап.

Св'ятій = св'ятій, св'ят.

Св'ятість = св'ятість, св'ятості. С. Жел. — Набрал з собою св'ятості: даринку, ладану. в. о.

Св'ятотатець = св'ятотрадець. С. Жел.

Св'ятотатство = св'ятотрадство. С. Жел.

Св'яточний = св'ятковий (С. Жел.), св'ятчаній.

Св'ятіша = св'ятіша, св'ятішник, ця (С. Жел.), св'ятіць (С. Жел.), св'ятієник, ця (С. Л.), бескоробник.

Св'ятці = св'ятці.

Св'ятіня = св'ятість, св'ятості. — Се ті св'ятості, які Українці шануватимуть до віку. Кв.

Св'ятійший = найсв'ятійший.

Св'ятенник = пан'отець, св'ятенник, піп, зар. — Попіє, попоцько. — Івалт миряє! в пова ладану не стало. в. пр. — Не буде крарку, бо піп дорогу перейшов. в. пр. — Сусти ся поповку на престіа, то будеш мата що па сіа. в. пр.

Св'ятенница = паніматка, попідя. — Колиб вашій попіді та попова борода, тоб благочинна була. и. пр.

Св'ятенническій = св'ятенническій, св'ятенническій, попів, поповий, поповський. — Попівські очі має — що не забачити, то зва би. в. пр. — Не мала то мирянам журба: попова шмеша поралася. в. пр.

Св'ятенничество = попіство.

Св'ятеннодїяствіє = одправа слўжби Божої.

Св'ятеннодїяствовать = одправляти слўжбу Божу.

Св'ятеннослужитель = піп або дякон.

Св'ятенний = 1. св'ятій, св'ятобливіий (С. Жел.). — Св'ятеннос писаніє = св'ятіє писаніє. С. Жел.
2. св'ятенній. — Св'ятенна паска.

Св'ятенство = св'ятенство, попіство.

Св'ятенствовать = паствувати, попувати.

Сг'адать = спаскудити, споганити, попаскудити, попоганяти; понівечити (д. Гадать 1. і 2.). — Сг'адло = занудило. — Мені сг'адло = мені нудно стало, мені занудило.

Сг'адь = дўжка. — По моєму сг'аду = на мою дўжку.

Сганошїть = зліпати (зробити сак-так, на шведку руку), апартачити (погаю).

Сгаріємость = горючість, палкість (С. Пар.).

Сгаріємый = горючий, палкий (С. Пар.).

Сгарієніє = горіння.

Сгарать, сгорѣть = палити ся, горіти, спалити ся, згоріти, погоріти (Ос.), піти огнєм. — Згоріла хата. — Геть усе погоріло. — Сгарать любовью = палати коханнїи (д. під сл. Горѣть 3.). — С жаждою = томитись згагою (д. під сл. Жажда). — С страстью = палати жагою.

Сгибаніє = згибання.

Сгибать, согнуть, ся = 1. гнїти, згибати (С. Аф. Л.), копірбити, про тісто — бгати, зігнути, ся (С. Аф.), зібгати; зігнути-

ти ся, згорбити ся, скорчати ся. — Гвута дуга. — Такий здоровий, що підкови згинає. — Поможа. Божа мати, нам коровай бгати. в. п. — Ой ти старий дідуга, ізгнув ся як дуга. в. п. — Ой знати хто оженив ся: скорчив ся, зморщив ся, ще й замури в ся. п. п.

2. згоржати, згорювати. — Віа згорнув нижку і замислав ся. — Согнуть въ бараній рогъ = д. під сл. Бараній. — Согбѣнный = айгнутый, похилій. — С. лѣтѣми = д. Преклонный 2.

Сгибень = стулень (говстай корж, пополам вигнутий, але не заіплений по краях).

Сгибка = згинання.

Сгибно́й = гивка́й, гнутка́й, гнучка́й.

Сгибнуть = айгнути (С. Аф.), пропасти. — Згнать нашi короги, як роса на сонці. — А ти агиль, пропади, а до мене не ходи. в. п.

Сгибъ = за́гника (С. Жел.), залом (С. Пар.), в одежі — склѣдка, в тілі — су́ста́в, колі́нце, щі́коло́ток.

Сгинуть = айгнути, пропасти, піти за вітром, за водою.

Сглаживать, сглади́ти, ся = гла́дити, рівня́ти, вирівнювати, розгла́жувати, ви́глядити, ви́ривняти, розгла́дити, ся, по-вигла́жувати, дошку рубанком — вигляблявати.

Сглазѣть = з'урочити (С. Л.), наврочити (С. З. Л.), призорити (С. Л.), призиріти, пристріти, урікнути (С. Ш.), урікти (С. Ш.), вректи, навректи, спрестріти, спрозорити, про кільках — поз'урочувати, понаврочувати. — Дівчатам годить ся вноді виняти ся з помийниці, щоб хто не з'урочив. п. пр. Гр. Чайч. — Жінки і дівчата носять застромлеу у пасусі голку, щоб хто не спрозорив. п. пр. Гр. Чайч. — Десь то наших курчоточок призирив люде. н. п. — Спрестрігала нашi короги. Кр. — Не сглазѣть бы = нівро́ку, ко́лі б не з'урочити. — Дивують ся сусідочки збоку, кажуть буде а неї хазяйка, нівро́ку. п. п.

Сглазь = уро́к (С. З. Ш.), частіше — уро́ки (С. З.), врок, вро́ки, урік (С. Ш.), наврочки, пристріг (С. З. Л.), призор. — Баби шептали, уроки проганяли. Ст. в. — Від уроків і Бог не захова. п. пр. — Злязує від уроків. С. З. — Тыфу, тыфу! уроки на сороки, а помисли на коромисли. а. пр. — І ворожка ворожала, пристріг змовляла К. Ш. — Не зміла ні ниш, ні присти, ні золотом вишивати, тільки зміла од раба Божого П. привори виликати. п. зам. — **Отъ** сглазу ирнсходящій = од уроків, з очей, в пристріту, пристрітій (С. З.), про-

вірній. — Це ти мабуть од уроків (або: з пристріту) ста́лось. — Причиняющій сглазь, способный сглазить = урічливий (С. Ш.), урочій (С. Ш.), врічливий, врікливий. — Урічливі очі. — Очі урочи. С. Ш.

Сгладать = згріати, зглядати, поглядати, позвакувати.

Сгловуть = глитвати, ковтвати, проковтвати (разом).

Сглу́па = з ду́ру, че́рез дурний ро́зум. Сглу́пати, сглу́сивать = здурити.

Сгниавать, сгноить = гноїти, згноювати (С. Аф.), згноїти (С. Аф.); погноїти.

Сгнетать, сгнесті, сгнестъ = згнітати, пригнітати, притігніти (стаснути гнітом).

Сгнивать, сгнвить = згнівати (С. Аф.), трухлявіти (С. Ш.), трухніти (С. Ш.), зогніти (С. Аф.), потрухнути. — Потрухла чумацьні вози і занови. н. пр. — **Сгнивши** = потрухлий, про овочі — гниляк, гнилець, зб. — гнилячча.

Сгноить = д. Сгниавать.

Сговаривать, сговорять, ся = 1. змовля́ти, змовити, збалакати. — З нам не збалакаш. — З псо і сам дідко не збалакає. Гр. Чайч.

2. змовля́ти, ся, заруча́ти, ся, змовити, ся (С. Л.), заручити, ся, засвѣтати, рушники подавати. — У Суботу змовлялись, а в Неділю зявчались. н. п. — Сговорѣнная = заручена, я, засвѣтана. — Ой ти, дячно, заручена, чого ти ходиш засмучена. н. п. — Гарна діва, як засвѣтана. н. пр. 3. змовля́ти ся (С. Аф.), намовля́ти ся, умовля́ти ся, ладна́ти ся, еди́ати ся, змовити ся, намовити ся, умовити ся (С. Ш.), поедна́ти ся, про кільках — **Позмовля́ти** ся. — От саян раз і змовлялись розгнівати батька. п. о. Гр. Чайч. — Так як би змовлялись, щоб не попадати ся міні на очі Фр. — Раз московські сенатори змовлялись мовчати, щоб нашим Запорозцям од віту не дати. Руд. — Далі й намовлялись: давай його піддуримо. н. п.

Сговорный = 1. заручинний (до заручин належачий).

2. д. Сговорчивый.

Сговорчивый = згодливий, змовний, схвльчивий (С. Жел.) і д. Податливый. — Ой ти мати моя, та не згодивал — дада мене у чужину. п. п. Под.

Сговоръ = 1. д. Помілка.

2. змова, змовини (С. З.), намова.

Сговѣть = проговіти.

Сгодіться = згодити ся, згадобити ся і х.
Понадобитися.

Сгонка = згін, згон.

Сгонщик = гонитель (що зганяє робочих або людей до волості за податі), пригінчий (зганяє робочих на роботу), згонщик (С. Аф.), гуртоправ (що гонять гурти товару).

Сгонять, согнать = 1. зганя́ти, виганя́ти, проганя́ти, про зількох -- розганя́ти, зігнати, вигнати прогнати, розігнати, порозганя́ти (в якого місця). — Порозганяв усіх. — Согнать єз глаза́ = з очей, сперед очей прогнати.

2. зганя́ти, згонити (С. Аф.), приганя́ти, пригонити, зігнати (С. Аф.), прагна́ти, про багатьох — показаня́ти (в яке місце). — Показаняли всідусюди.

3. гна́ти, сплавляти, силавити (ліс водою).

Сгорать, сгореть = д. Сгарать.

Сгорбигь, см = згорбита, ся. С. Аф. — Сгорбленийый — горбатий, похилый.

Сгорича́ = з гарячу, з ошалу.

Сграбавать, сграбигь = зграба́ти (С. Аф.), агрома́жувати, згребти́ (С. Аф.), агрома́дити, багато — изгребти́.

Сгребальщик, ца = гребець (С. Аф.), громадильник, ця

Сгребаніе = згрібання, час і сама дія — гребовиця (С. З.), грабови́ця.

Сгребать, сгребсть = 1. д. Сграблівать.

2. згріба́ти, згребти́, позгріба́ти. — Сгребсть ко́го = схопити.

Сгребка = вігрібка.

Сгрєвнться = привря́тись, прввертнться.

Сгрестя́ = д. Сгребальгь.

Сгромождать, сгромождать = навалювати, накідати, накладати, копичити, навалити, накидати, накласти, накопичити.

Сгрубигь, сгрубигнть = нагрубійняти.

Сгружать, сгружать = загрузати, виважувати, вигрузити, виважити.

Сгрушировальгь, ся = згуртувати, ся, згромидити, ся, угрунувати (С. Ш.), скүпити ся, скүпичити ся (С. З.). — Все оце згуртувало ся, щоб разом упасти на його голову. Бє

Сгрусу́ться = зажурити ся, засумувати, в ту́гу вдіти ся. — Емү сгрусу́доєс = йому сївно стало, обняв його сум, обняла його ту́га, журба́.

Сгрывать, сгрыеть = згривати, згрізти. С. Аф.

Сгубать = згубити, загубити і д. Погубить.

Сгустать = загустити (С. Аф.), загүскнути, загүснути (С. Аф.), трохи — пригүскнутити, пригүстшати, про гравь — притряхнутити, надто — перегүскнутити. — Сгустый = загүсклий, згүсклий.

Сгущать, егустить, ся = згущати, гүстити, гүстити, ся (С. Пар.), загүсти (С. Аф.), загүскнутити, загүснутити (С. Аф.), згүскнутити, погүстнутити, поту́жавити, трохи — пригүскнутити, пригүстшати, про гравь — притряхнутити, надто — перегүстити, перегүскнутити. — Деж не загүснуть смальцеві, коли поставили на холод. С. Аф. — Чи кров від меду вже загүсла. К. К. С.

Сдабривать, сдобрить, ся = 1. задобрятити. задобрювати, вдобрятити, задобрити пілхлібити, підхогоричити і х. Задабривать.

2. приправля́ти, заправля́ти, припривити, засмачати, посмачити (д. Приправля́ти).

Сдавать, сдать = здавати, віддавати, зда́ти, відда́ти, поздавати; роздавати, розда́ти. — Усе здав, що було міні доручено. — Здав а карбованця десять копійок. — Роздав карта.

Сдаваться, сдатьсь = 1. здавати ся, піддавати ся, зда́ти ся, підда́ти ся.

2. д. Казаться.

Сдавленіе = стис, стиска.

Сдавливаніе = здавлювання, стїскуваннє.

Сдавливать, сдавить, сдавнть = здавлювати, стїскувати, здавити́ (С. Л.), стїснутити (С. Л.), здушити. — Мене щось мов за горло стїсло. Фр. — А дим кругом чадний — скривь котити ся і стїскує у персах моїх дух. Ст. Б. Х.

Сдаточный = 1. призначений до здачі, до віддачі.

2. відданий у салда́ти.

3. переданий.

Сда́тчик, ца = здавець.

Сдать, см = д. Сдавать, ся.

Сда́ча = 1. здавання, здача.

2. зда́ча (С. Аф.), рєшта. С. Жєл. — Від попа здачі, од правца остачі — не сподївав ся. в. пр. — Накупив багато і ще правіс а карбованця рєшти сім копійок.

Сдвнгать, сдвнгойть = подвійти, подвоїти.

Сдвигать, сдвигивать, сдвнгнуть, см = 1. зсувати, зсүнути (С. Л.), зрүшати (С. Л.), порүшити (С. Л.), зворушати, зворухи́-

ти, посунути, підрушити, про кільки — позрушувати. — Такий важкий камінь, що й не зворухнеш. — А Богданко підвесає си хоче, та не може й головою зрушити. Ст. С. — Поваходила камінь такий великий, що з міста не зворухнеш. п. о.

2. зсовувати, присовувати, асунути, присунути, ся, про кільки — поасовувати. — Треба зсувати стеляни, а то поросходивавсь. — Повсовували столи. — А ти, ивий, чорнобривий, присувь си блазенько. п. п.

Сдвизной = зсувий, присувий.

Сдвинуть, ся = д. Сдвигать, ся.

Сдѣрживать, сдѣржуть, ся = стягати, стягати, ся, всмикнути.

Сдѣрживать, сдѣржать = 1. видѣржувати, видержати, витримати, здержати. — Сей поміст видержить хоч сто пудів.

2. спиняти, впиняти, зупиняти, спинити (С. Л.), винити, зупинити, затримати. — З гори не шиня коней — вони й понесли. — Води у Дніпрі та свого віну ніхто не впинить. п. пр. — Та гуляла, гуляла й-мати не спиняла, а тепер зупиняла та чужай чужая. п. п.

3. додѣржувати, (саово) — стояти на слові, додѣржати, витримати. — Додержав слово. — Сдѣрживающий слово = словний.

Сдѣрживанность = здѣржливість. — У неї, як і у матері, пена здержанности. Кн.

Сдѣрживый = здѣржливий. — От татусь — здержливий — хоч ти йому що, він і голову не підведе, не то щоб кричати. Кн.

Сдѣрнуть, ся = д. Сдѣрживать, ся.

Сдирать, сдирать = сдирати, здрати, шкуру — лунити, білувати, злунити, обілувати, лущайку — злущувати, злущити.

Сдирка = здирання, здріство, драча. — Все й бса подати у нас од волости всякая драча. Лев.

Сдоба = д. Припрáва (в їжі).

Сдоблять, сдобить = д. Приправлять (їжу).

Сдобный = замішаний на молоці, маслі і яйцях (про їсто).

Сдобривать, сдобрить, ся = д. Сдáбривать, ся.

Сдобривать, у виразі „не сдобривать“ = не збути ся біді, лиха, не добрим скінчати, не мвнѹти лиха. — Ой, на мвнѹти йому лиха, коли не послухать ся.

Сдóхлый = тóхлий (С. Ш.), протóхлий, зátхлий (С. Аф.).

Сдохнуть = *д. Вздохнуть.

Сдохнуть = д. Надóхнуть.

Сдохнуться = д. Сдыхаться.

Сдружать, сдружать = дружити, подружити, побратати (кого в кнм)

Сдружаться, сдружиться = дружити ся, подружити ся, побратати ся, на що погане — злвгати ся.

Сдувать, сдунуть, сдутъ, ся = 1. здувати, змѹхувати, здути, змѹхнути, поздувати, позмѹхати, ао всіх боків — обдмѹвати, позмѹхувати. — Обдмѹвати порох. Кн.

2. викрѹчувати, видѹржувати, адирати, вікрутити, видурити, відрати, вѹморочити (а кого що).

Сдурить = здурити.

Сдуриться, сдурѣть = здурити, одурити, занаїснѹти.

Сдѹру = з дѹру, з дурного рóзуму, через дурний рóзум.

Сдутъ, ся = д. Сдувать, ся.

Сдыхаться, сдохнуться = затхнути ся (С. Аф.), притхвѹти ся.

Сдѣлать, ся = зробити, ся (С. З. Л.), вдѣяти, ся (С. Л.), удѣяти (С. Ш.), подѣяти, ся, здѣяти, ся, вчинити, ся, учинити (С. Ш.), справити, спорудити, ачинити ся, стѣти ся, про що погане — скóйти, накóйти, скóйти ся, трохи — вробити, докінчати — доробити, шкодо, лихо — пашкóдвати, накóйти, заплóдѣяти, прачинити, аби як — злѣпати, забазгрѣти, намахлѹвати, швидко і разом добре — уджигнѹти, ушквѣрити (С. Ш.), легше — полѣгшати, важче — новѣжчати, добришим — подобрѣти, подобрѣшати, дужчим — подóжчати (С. Л.), кращим — нокрѣщати, покращѣшати (С. Л.), холоднѣше — похолоднѣшати (С. Л.), теплѣше — потѣплѣти, потевлѣшати (С. Л.), зможаѣшим — розкѣти ся, розбагатѣти, гордим — розгордѣти ся, розгордѹвати ся, вуче — поужчати, дѣрше — пошѣршати, слизьям — ослизнѹти, солодке — посолодѣти, посолодшати, гірке — погіршати, паном — попѣнити, запѣнити, глѣдѣвним — вѣсковзати ся, поганим, глѣдчани — злѣдашѣти. — Легше говорити, вѣж зробити. п. пр. — Схаменув си мабути батько, що се він зробив не гарно, що й з ним теж учинить дѣти. Гр. Чайч. — Ой на гаразд, Запорозці, не гаразд зробили: степ широкий, край неселив та й занепастиля. п. п. — Їх гурт, а нас двоє — що ми вдѣм з

ними? Гр. Ч. — Що би він на моїх місці
вдіяв? Ст. Г. — Нічого з ним не вдієш.
С. Л. — Найбільшу заповідь маві пакость.
Дум. — Мало тобі того сорому і напою,
що нам заповідля. Кв. — Ой щож бо я у-
чиняла, що Коструба полюбила, в. п. — Що
ти учинила, чому рано не збудила? в. п.
— Роскажу я свою пришту, що зо мною
скоїлась. Гр. Чайч. — Лахо не так скоро
загоїть ся, як скоїть ся. в. пр. — Не зна-
ють од чого скоїлась між ними така сварка.
Лев. — Якого оце ти нам ляха вкоїла?
Кв. — З цього Петров і спорудив свій до-
нос на Костомарова і ввчых. Кв. — От
що стало ся з моїм добром! С. Л. — Сдѣ-
лять когь нещасливимъ = унещасливити
(С. Ш.), обездѣлпти. — С. возмож-
нымъ = уможливити (С. Ш.). — Успѣть
сдѣлять = вробити. — Раво вставши, ба-
гато вробаш. в. пр. Гр. Чайч. — Сдѣляться
бѣднымъ = збіднѣти, звестись, пере-
вестись пі на що, на зліяді. — С. по-
хожимъ на человекѣка = вилюдити. —
С. извѣстнымъ = ославити ся, вслѣви-
ти ся, вслѣвити себѣ. — Од Правети до
Синюхи вслѣвила себе Обуха. К. Д. —
Сдѣлять основу = оснувати. — С. трѣ-
щину = надколѣти. — С. склѣдцину =
скласти ся, скипути ся. — Свинемось,
куме, грошей по сорок, випьемь, куме, ще
я у вѣторок. и. п. — С. горькимъ = на-
гирчѣти. — Сдѣлять, ся сиротою =
осиротѣти, осиротити. — Сдѣланный =
зроблений, з волоса — волосяний, з шн-
ської шкури — шкаповий, а конопляного
сѣмья — сѣбяний, з лука — лубяний,
з лопуха — лопушаний, з люю — лойо-
вий, з повсѣі — повстанний, лямцѣвий,
з пенька — пеньковий і т. д.

Сдѣлка, сдѣлочка = умова, уловка (С. Ш.).
— Мировая сдѣлка = мировѣ.

Себя = себѣ, ся. — Вѣдти изъ себя =
забути ся, мов несамовити стати. —
Внѣ себя отъ радости = не тѣмлючи
себѣ, себѣ не чѣе з радости. — Вѣ-
весть когь изъ себя = розлютовати. —
Изъ себя не дуриѣ = на личко гар-
нѣнька. — Миѣ казъ то не по себѣ =
якось мнѣ хоторошно, якось нійково.

Себялюбѣць, себялюбца = самолюб, се-
белюбець, собій, нипця. С. Жел.

Себялюбивый = себялюбивѣ, самолюбивѣ,
собійний. С. Жел.

Себялюбѣе, себялюбство = себялюбство,
собійність, собійство. С. Жел.

Севрюга, рыба *Acipenser stellatus* = сѣрюга,
особливий одинок — пестрюга (С. Жел.).
Севрюжина = сѣрюжина, пестрюжина.
Сегментъ = окръць (врюга).
Сегородній = сьогорішній.
Сегоднишній = сьогоднішній.
Сегодня = сьогодні, в сей день.
Седмица = недѣля, тиждень, седмица (С. Л.).
Седмой, седьмой = сѣбий. С. Л. — Седь-
мой часть = сѣола годѣна.

Сей, сѣй, сѣе = сѣй, ся, се, цей, ця, це.
— Се дѣло треба розжувати. в. пр. — Сѣю
минуто = зараз. — Ни съ сегѣ, ни съ
того = знечѣвья (Ос.), ні в сього, ні
з того.

Сеймъ = сейм, сѣйм (Гал.). — Неборака
(королі) мовчки папували. Сейми, сеймики
ревѣли, сусѣди мочали. К. Ш.

Сеймовый = сеймовий, сѣймовий (Гал.).
Сейчасъ = зараз. С. Аф. З. — Я зараз вер-
нусь. — Московскый „сейчасъ“, як жидѣ-
ський зараз. в. пр.

Секретничать = тайти, ся.

Секретный, но = секретний, но, таємний,
но (С. Ш.), тайпий, но, таємничий, по-
тай, влѣтай, знішка. — Нотай Бога, щоб
і чорт не знав. и. пр. — Кочубей та Исхра
пашуть до царя лѣста знішка. и. п. — Се-
кретное мѣсто = тайний, таємничий. С. Ш.

Секреть = секрет, тайність (С. Ш.), тай-
нѣ. — Будеш держать в тайности, то я ска-
жу. С. Ш.

Сектантъ, сектаторъ = сектѣрь. — Стаття
написана взагалі проти сектѣрів релігій-
них. Кв.

Сектанство = сектѣрство.

Селадонъ = нелодѣи, джигун, бабій і д.
Волокита 2.

Селѣдка, селѣдочка = д. Сельдь (здр.).
Селѣднякъ, рос. (*Chenopodium Tourg.*) = ло-
бодѣ. С. Ав.

Селѣдочный = оселѣдцевий.

Селезенія = качурів, сѣлезивѣ.

Селезенка, селезеночка, анат. *Lien, splen*
= косѣ (укр.), селезянка (С. Жел. Пар.),
селезянка, селезянка, сѣлезивѣ. С. Жел.
— Як колькок в Рѣзду кабава, замѣчаютъ
косу і як задуу тонща, ще зѣма буде товста,
а як тонка, то і зѣма буде мѣнка. Маа.

Селезеночный = селезяний. С. Пар.

Сѣлезень = качур (С. З. Л.), сѣлезень, сѣ-
лех (С. З. Л.). — Хлюпочать ся качаточка
пожж ососою, а качечка влиивѣе з качу-
ром за ними. К. Ш.

Сѣлезень = качурів, сѣлезивѣ.

Селезінка, лт. *Anas boschas* = качка.
 Селєнік, рос. *Sambucus ebulus* L. = буз-
 снік, базилік, вязовник. С. Аи.
 Селєніє = село, сєліще, сєльбище.
 Селїтра, Nitrum = салїтра. С. З.
 Селїтрений = салїтровий. — С. заводъ
 = майдан. — Селїтрення яны = бурти.
 Селїтроварня = д. під сл. Селїтрений
 (заводъ).
 Селїть, поселїть, ся = селїти, поселїти,
 оселїти, ся, будовати ся, обселїти ся.
 осїдати, осїсти, залюднїти. — Дружан-
 ники осїдають на землі. Ки. — Д. ще під
 сл. Населїть.
 Селїшко = селїщє. С. Жєл.
 Селю = село, в Слобідєскїй Україні — сло-
 бода. — Стоїть село — не виросло, не пе-
 ремїнилось, тільки церква на край сьля пв
 бік похилилась. К. Ш. — Іхали мимо тії
 слободи. н. к.
 Селдерей, рос. *Arium graveolens* L. = се-
 лѣра. С. Жєл.
 Селдець, риба *Clupea harengus* = оселѣдець.
 (С. З. Л.), селседець, здр. оселѣдчик, од-
 нїнки з породи оселседин — русак, тало-
 вірка (С. З.), великий астраханський — би-
 шак (Ман.), кавбурський — баламут (Аф.),
 чорноморський — скумбрія, маленький —
 цуванок, середній — підтшук. Риб.
 Селдиной = оселседевий.
 Селєскїй = сїльскїй, сєльскїй; селян-
 скїй.
 Селю = селѣць.
 Селєчанїнь, селянїнь = селянин, селюк.
 С. З. Л.
 Селїнка, селїночка = 1. селїнка, се-
 лїючка (С. З. Л.), селїнїця, здр. селї-
 ночка. — Із села селїнїці, хорошї моло-
 дїці. н. п. — Чи із села селїночка, чи з
 города городяночки? н. п.
 2. д. Солїнка.
 Селга, риба *Salmo salar* = сїлга. С. Жєл. Пар.
 Семїный = сїмєний (що має сїмью, що
 належить до сїмї), сїменїстїй (що має
 великє посїмейство). Лев.
 Семїєственнїй = сїмєйний.
 Семїєство = сїмья, сїмєйство, посїмєй-
 ство, хвамїлія, посемєйство, велика —
 се(ї)мьянїстїсть. — Переїхав на життї з
 своїм посемєйством. О. Ст. — Коли б
 миш не та сїмьянїстїсть. Лев.
 Семєрїк = сїмерїк. — Взяв хунт сьвїчок
 сїмеряку.
 Семєрка = сїмака, сьомїака (С. Л.), сїжка
 (Кр.).

Семеро = сїм, семеро.
 Семїдєсїтїй = сїмдєсїтїй.
 Семїк = сьбшїй четвєр від сьвят Ве-
 лїкоднїх, коли в Московщавї сьпївають
 весшїки і водять танки.
 Семїлїтїй = 1. семїлїтїй, семїлїток,
 семїлїтка (що під роду сїм лїт).
 2. семїлїтїй (що тягнєть ся сїм лїт).
 Семїмїсячнїй = семїмїсячнїй (що має
 тягнєть ся сїм лїт).
 Семппарїсть = семїнарїст, бурсак (С. Ш.).
 Семїварїя = семїнарїя, бурса (С. Ш.).
 Семїнарєскїй = семїнарєскїй.
 Семїнедїльнїй = семїтїжвєбовїй, семї-
 недїльвїй.
 Семїнїдєвнїй = семїнїдїй. — Пшча-
 лі семїпядвої. н. д.
 Семїсотїй = сїмсотїй.
 Семїнадцатїй = сїмнадцатїй.
 Семїнадцять = сїмнадцять.
 Семь = сїм. — Всїм по сїм, в собї вісїм. н.
 пр. — Семь сь половиною = пїв'восьма.
 — Семь разь = семїкратї. — Вь семь
 разь больше = семєрїцею. — Семь во-
 ловь вь плугь = семєрїдїя.
 Семдєсїять = сїмдєсїят.
 Семєоць = сїмєсїт.
 Семьї = сїмья, сїмєйство, посї(є)мєйство,
 лайливо або грубо — кудло, в жарт про
 сїмью з малим дїтьям — виводок.
 Семьянїнь = сїмьянїн, посїмьянїн, сї(є)-
 мьянїк.
 Семьянїстїй = сїмьянїстїй. Лев.
 Сентїбрєскїй = сентїбрєскїй, жовтєвнїй.
 Сентїбрь = сентїбрь, стародавнє — жов-
 тєв (С. Л.), вресєнь, вєресєвь (С. Жєл.),
 перше число сього мїсяця — лїтошровд.
 — (Сїотрїть Сентїбрємь = півком дї-
 вїть ся, зашморгом дїввєть ся (Ніє).
 Сепаратїзм = сепаратїзм, відчїх.
 Сепаратїстїчєскїй = сепаратїстїцькїй,
 сепаратїстїчнїй.
 Сербь = сєрбїн. — Ой сєрбїнє, сєрбїночку,
 сватаї мене невєлячку. н. п.
 Сєрдєчко = сєрдєчнє.
 Сєрдєчнїк = 1. рос. а) *Leonurus Cardiaca*
 L. — глузї кропивї, сїндра. б) *Carda-
 mine pratensis* L. — болотна жєрїха. С. Аи.
 2. швєрїн, шквєрїн.
 Сєрдєчо = щїро, рєвнє.
 Сєрдєчнїй = 1. сєрдєчнїй, сєрцєвнїй. —
 Сєрдєчї нервї.

2. шірий, рівний. С. З. — Щараа прихальность всього війська назового. С. З. — Воно виходить рівною драмою життя сирітського. К. Х.
3. сердешний, сердєга, бідолашний, бідолаша і д. Вѣднїга 2.

Сердечный корень, рос. Polygonum bistorta = раковий шийки, рачки, левурда, дикўша С. Ав.

Сердце = сердіто, гївно, а серцев, а пересерда.

Сердцый = сердітий, гївний, гївлівий (С. Ж.), лийий, дуже — любий.

Сердцѣ, ся = сердіти, ся, гївїти, гївївати (С. Л.), рїснєувати, сварїти ся, за алє мати, палити ся, дуже — лютувати, перестати — відсердіти ся, пересердіти ся, перегрїжати. — Не сварись на мене мамо. Кв. — Мїні до дому треба йти, щоб часом мати не сварились. К. С. — Поки прут зїйшов, то й одсердив ся. в. п.

Сердобольный = жалчливий, жалосливий, жалїсний, жалїбний. — Моя мати жаллива — не гїватиметь ся на свою дитину. Кв. — Вдача її до нашої сестри темної, убогої була така жаллива — подїлять ся останнїм. Кв. — Жалїсним сердцем на тоє уболіваючи. Д. В.

Сердолийкѣ, камїв Silex carneolus = крївївник, карїоль.

Сердце = серце. С. З. Л. — Вь сердцїхъ, сть сердцївъ, по сердцїхъ = зó алє, з алє, з пересерда, з обрїсвож. — Зо ала сказала. Кр. — Имїть на когó сердце = д. Сердїться. — Камєнное сердце = клїте серце. — Сердце дєрева = д. Сердцевїна. — Сердце надрынасть = болить сердце. — Отлегло оть сердца = на душі лєгше стало. — Привєсть вь сердце = розгнївати, роасердіти, розлютувати. — Этó емү по сердцу = се йоүкó по душі, до внодоби.

Сердцевїна = осерєдок (К. Б.), серце (К. Б.), осерєддя, посердя (Ман.), стрїженє (С. Л.), качана — хрїпа, батога або чого платєного — живєць.

Сердцеїдѣ = бабодур.

Сердцїть, осердцїть, роасердцїть = сердіти ся, гївати ся, роасердіти ся, розгнївати ся і т. д. Сердїться і Роасердїться.

Сердцїшко = сердєнько.

Серебрїяникѣ = д. Шябівникѣ.

Серебреникѣ = 1. срібєльняк (майстер). С. Жел.

2. срібник, срібляник, грошозаллòд (Полт. Граб.). — Тодї два ляха дуни-срібляники на його поглядали, з його насміхали. в. л.

3. рос. Potentilla argentea L. = нагїдний, червїшник, червоточник, деревїянка, червєць. С. Ав.

Серебреникѣ = срібний (С. З. Л.), срібляний (С. З.), сребїний. — Срібний перестєнь. в. п.

Серебрєный = посерєбрєний.

Серебрїстый = сріблїстий, сріблястий, сребрїстий (С. Жел.), морòзоватий.

Серебрїть, ся = сріблїти (С. Жел.), срібнїти, сребрїти, ся.

Серебрó = срібло (С. З. Л. Жел.), сребро (С. Жел.), сребло, сребрò. — Золото, срібло... и до його, в воно врїдло. в. пр.

Серебрїть = сребрїти, срібрїти, сріблїти.

Серебрїакѣ, рос. Comarum palustre = вòвче тїло, сухолòб, золотийк, огірòшник. С. Ав.

Серебрїянка = д. Сребрєнийк 3.

Серебрїяний = д. Сребрєнийк.

Середїна, середїнка = середїна, середїнка, осерєдок, промїжя.

Серєдка = середїна, середїнка. — Серєдка на половинкѣ = так собї, нїчого. Серєдний = 1. серєдній.

2. д. Посерєдственний.

Серєдній = серєдовий (що буває в Серєду).

Серєдовичѣ = чоловік серєднїх лїт.

Серєдовій = серєдїй, посерєдїй (вї хороший, вї поганий; вї великий, вї малий). Д. Посерєдственний.

Серєдочка = серєдїянка.

Серєжка = д. Серєгя (зкр.).

Серєжний = серговий.

Сєрна, Antilope rupicarpa = дїка коза, сарна.

Серповїдний = серповатий. С. Жел.

Серповий = серповий.

Серпообрїзний = серповатий. С. Жел.

Серпуха, рос. Sarratula tinctoria = страхополòх, яловєнь, будачòк. С. Ав.

Серпѣ, сєрникѣ = серп, серпòк.

Серпїянка = серпїянка, серпїянка, серпїянок, серпїянка. С. З.

Серпїячний = серпїяковий, серпїяковий.

Серту́кь, серту́чєкѣ = серту́к, серту́чòк, сурдут, сурдүтик.

Сергуча́ый = сертуко́вий, сурду́товий.

Серча́ть, осерча́ть = д. Серда́ться.

Серя́га, здр. сере́жка, засти́ше мн. се́рьги, се́режки = 1. се́режка, мн. се́режки, се́ріби — ковтки (С. З. Л.), кругленькі — ку́льчик, ку́льчики. — В стьомгах, в зами́сті і в ковтках. Кот.

2. (у росляв, напр. на вербі, на осци, тополі то-що) — ба́вкі, ба́вкі (С. Ш.), ба́зка (С. Жел.), бру́нька (С. Ш. Жел.), ко́тик (С. Жел.), ко́тики, вовчки́ (Маа.).

Се́рьгано = 1. пова́жно.

2. спра́вді (С. Л.), впра́вді, наспра́вжкі (С. Л.), взира́вжкі, наспра́вжне, насто́яще. — Ні, спра́вді, як се діло було? — Та не жарту́й, а кажи насто́яще. — Це як шутко́ма, ча насто́яще? Кр.

Се́рьгано́сть = пова́жність.

Се́рьгано́ый = пова́жний, ста́тєчний.

Се́стра, се́стрица, се́стричка, мн. се́стры = се́стра, се́стрица, се́стричка, се́стронька, се́стриченька, мн. се́стри. — Двою́родна се́стра = се́стра в пе́рвих. — Вну́чатна, трою́родна се́стра = се́стра у дру́гих. — Се́стра ми́лосе́рдія = с. жа́лібни́ця. — Дивля́ть на се́стру жа́лібно́цю, що зігну́лась над ве́душка. Коц. — На́званна́я с. = по́сестра, по́сестри́на, на́звана се́стра.

Се́стринь, се́стри́цнь = се́стринь, се́стри́цинь.

Сжа́літсья = пожа́літи (ного), пожа́літи ся (над нім), пожа́лкува́ти (ного), пожа́лкува́ти ся, а ми́лосе́рдити ся (над ним), вгля́нути ся (на него). — Сжа́лісь надо мною! = пожа́літь мене́! — Не вечи мене, зми́лосе́рдись надо мною. Ос. — Пожа́лкував ся Бог над раком: дав йому́ згаду о́чі. в. пр.

Сжа́рати, ся = спекти́, ся, вшкварити і т. д. д. Жа́рить, ся 1. і 2.

Сжа́то = стисло. — Страбон писа́в стисло. Пр. — Визнача́ть стисло науковим обробле́нн. Зап. Кол.

Сжа́то́сть = стислі́сть. — Короткі́сть і стислі́сть душа́ моє́я. Ст. Г.

Сжа́тый = 1. ада́влений, сту́лений, стисну́тий, зці́пленний; стисла́ий. (д. Сжи́мать). — Стисну́ти ку́лаки. — Зці́плені зу́би. — Бєса́да його́ прохви́ста, пала́ і разом стисла́. Бє.

2. зжа́тий (д. Сжи́мать).

Сжа́ть, ся = д. Сжи́мать і Сжи́вать, ся.

Сжа́вять = зжува́ти, пожува́ти і д. Жва́вать.

Сжа́чь, ся = д. Сжи́гать, ся.

Сжи́вать, сжи́ть = вжи́вати, ви́жити,

збува́ти ся, збу́ти ся, позу́бути ся, зди́хати ся (С. Аф.), ви́курувати, ви́курити. — Збу́ти ся біди. — Худбе́ спо́ро, не сжи́вется ско́ро, п. пр. = біда́ легко́ прихо́дить, та тру́дно її збу́ти ся. п. пр.

Сжи́гать, сжа́чь, ся = па́літи, спалі́ти (С. З. Л.), по́паліти, ви́палюва́ти, по́впалюва́ти. — Ла́ха іскра́ і хату́ спалити́ і сама́ згине. в. пр.

Сжи́да́ться = дожда́дати ся, тріва́ти, чека́ти. — Ми́ умова́лись дожда́ти ся па́базари́.

Сжи́маемо́сть = стиска́льність.

Сжи́маемо́ый = стиска́льний.

Сжи́ма́ние = стис (С. З.), стисе́, тисквня́ (С. Ш.).

Сжи́ма́ть, сжа́ть, ся = 1. ада́влюва́ти, сти́ска́ти, сти́скувати, зда́вати, сти́снути, ся (С. Л.), сту́ляти, ся (С. З. Л.), збіга́ти, про зу́би — сти́пшити (С. Л.). — Сти́снув руку́. — Сти́снув ку́лаки. С. Л. — Не дай́ руки́ стиска́ти і перстна́ка зди́млати. в. п. — Бо́ндари́ану за руку́ стисна́в. в. п. — Ві́н сту́лаи́ ми́ца гу́би і мо́згач. Кв. — Сту́ла ду́ло. С. Л. — Сту́лаи́ са чу́тї уші́ — не могу́ прослу́хати. в. п. — Ци́плина зу́би, що не мо́жна й розва́ти. — Дочта́вши, бре́мня збіга́в в жи́ваю́ лист і кину́в на до́ляку. О. Ст. — Сжа́ть в́ь ку́ла́к = до ру́в пра́брати, в ру́ках держа́ти (ного). 2. збіга́ти ся, збі́гити ся. — Жи́ве се́рба́о зразу́ збіга́ть ся; його́ бу́дці́ мєше́ ста́не. Де-що́ про сьв. Б.

Сжи́мь = стис (С. З.), стисе́.

Сжи́ма́ть, сжа́ть, ся = зжа́вати, зжа́ти, пожа́ти, ся; усе́ — воажива́ти, ся.

Сжи́ра́ть, сожа́ръ = пожа́рати, пожа́ръти, зло́пати, по́лопати, зт́риска́ти, по́тріска́ти. — Скільки́ не дай́ йому́ — по́тріска́.

Сжа́ть = д. Сжи́вать.

Сжа́да = зга́ду, по́зад, по́заду, по́заті́ллю. — Доса́ду приче́ли зга́ду. в. пр. — Пла́не по́зад зава́нтя́ Гама́лі, оре́л орлят мо́я сте́реже. К. Ш. — Посере́дні́ паи́ Хору́вний, а по́заду Сага́йда́шний. в. п.

Сжа́вять = д. Сози́вять.

Сжа́ра́тєтвова́ть = роско́шувати́.

Сжа́ра́тєтво = роско́шування́.

Сжа́ра́ть, сжа́ра́тка = роско́шник, цв.

Сжа́ра́ка = 1. д. Жа́ра́ка 1.

2. ква́птан особли́вого крою́, без ро́спірки́ зга́ду.

3. хо́лодна, те́нна, цю́пка і т. д. д. А́рєста́нтєска́я.

Сжа́ра́скій = сжа́ра́скій. — Сжа́ра́ска́я со́ль = а́глицька́ сі́ль. — С. жа́ва = то́лій.

Сивенькій = сивєнький.

Сивина́ = сивина́.

Сивка = сива́ш (між своєї мести).

Сивоворонка, сивогр'я́к, пт. *Coracias garula* = сивора́кша (С. Жел.), ра́кша (С. Жел.), красівворона, красака.

Сивожа́баний = тежкосірий (про м'яст копей).

Сиво́уха = підішнок, сиву́ха, горілка по-гана. — Сивоуху так мов брагу хвище. Кот.

Сиву́шний = горілка́ний.

Сивий = сивий. — С. конь = сива́ш.

Сивіть, посивіть = сивіти, носивіти. С. З. — Дурна голова ні посивіє, ні посивіє. п. пр.

Сива́ра = цига́ра, шига́рка.

Сива́рний, сива́рочний = цига́рний.

Сивна́ль = гасло (С. З. Жел.), знак. — Гуде в Литві давіи віщоний і гасло всім в віпні дає. Кот. — Тричайте це... в дам, в попове, гасло... Ст. Б. Х.

Сивна́львий = гасло́вий. — Сивна́львий бочка (у Запорозців) = фігу́ра.

Сиде́нь = 1. сиде́нь (малі дитина, що це не вмів ходити).

2. сиду́н, домонта́рь, мічку́р (Д. Додождь). — Сиде́нь сидіть = сиді́жа спідти; невилеолокою сидіти (Кл.).

Сидка = гон, гонка (напр. дьогтю).

Сидка́ = ливійка (критка новозака, в котрій сидять з обох боків).

Сиде́нець = в шинку — шинка́рь, в крамниці — прика́зчик, крамарчу́к. С. Жел.

Сиде́нця = сиду́ха. С. Л.

Сиде́нка = сиді́лка. С. Жел.

Сиде́ние = 1. сиді́ння, сидні (С. Л.), сидя́чка (С. Л.), під арештом — ві́сідка, в гостях — посіде́нські, посіда́ння. — Така сидня шкодить дитині. Ки.

2. (місце) — сі́жа, сідало. С. Л.

3. д. Сідка.

Сиде́ть, се́сть = 1. сидіти, сі́сти. — Сиди = сидячи, сидлячи, навсидьки, навсідлячки, усиді́чку (С. Л.), сидючі (С. Л.). — Сиде́ть до́ма = домува́ти. С. Л. — С. на ко́нці = сидіти на по́чепі. — С. усе́димиво (за роботою) = віді́ти, си.

2. обіда́ти, обісто́ти. — Хата се́жа.

Сиде́ть, відсиде́ть = гва́ти, вигана́ти, кура́ти, вигнати, вкунути (д. Куря́ти З.).

Сидя́чий = сидя́чий. — Вь сидя́чемь положе́нии = сидячи і т. д. д. Сиди (під сл. Сиде́ть).

Сидя́вать = д. Сиде́ть.

Сиве́нькій = сивє́нький.

Сизокра́лий = сизокра́лий, сизокра́л, сивокра́лий.

Сизоце́рий = сизоце́рий, сизоце́рий.

Сизый = сизий, сиз, сивий, свв.

Сиза́ть, посиза́ть = сиза́ти, носиза́ти.

Сиза́к = голуб сизий, сивий, сива́к.

Сі́ла = сі́ла, міць (С. З. Л.), снага́ (С. Л.).

кріпота́, мо́га, збо́га. — Воє́нна сі́ла = війсь́ко, поту́га (С. З. Л.). — Боже милій! не має сили: п. пр. — Ходи на кров и не вважає, оставлю міць в собі зібрав, та й знов лугами почвалає. Пч. — Липи по мую тої моці тебе ритувати. п. в. В. — Де силз (багато), там і міць. п. пр. — Ходи по світу, поки снага, а потім ляж та і вми мончкн. К. З. Ю. Р. — Буває в кого з снага, обіде хвт 20 чи 30. п. о. — Коли ж не стає в нас снаги твоїм слідом простувати. К. Ос. — Тепер протва наша у козацстві, а честь у простолодюмоу лицарстві. К. П. — Турчин під Бзів кошенє з своїми поту́гами бути між. Самойлович. С. З. — Он и ляхів не бою си і гадки не маю, за собою неавую поту́гу и знаю. п. п. — Сибегвєннєнии сі́лами = самоту́жкп. С. Жел. — Двїжмимий человекєскою сі́лою = самоту́жний. — Треба було мінї самотужки нїз татї. п. о. Гр. Чапч. — Поволокала його самотужки у хату. Кв. — Сі́лою = сі́лою, живосило́м, насидко́м, гвалто́м, сі́ломи́ць, сі́ломи́цю. — Затїг він сі́ломи́ць на бучний бешкет. К. Х. — Але вона насидко́м гвалто́м знта. Ст. Б. Х. (Д. Насидьно).

— Бьть вь сі́лахъ, не вь сі́лахъ = здужати, здолати, здо́лїти, прижогти, прижїти, не здужати, не здо́лїти, не ма́ти силл, спржогї, не спржогїжо. — Як би примів, усе б для його зробив. — Не здужаю вже й їсти добути. п. п. — Не здужаю, брате, на возів гукати, не здужаю, брате, ціла підїзвати. п. п. — Поворужитись не здужа. Кв. — Цього и нїдїсти не здужаю. Кр. — Коли сиво рубати и порогє не здужаю, за те є другї справи. К. К. — Не лигайтесь тлх, що обвиняють тіло, душі ж не здолають вбѣти. К. Св. II. — Вь сі́лу, подь сі́ду, по сі́лѣ, по мѣрѣ сі́лѣ = = по сі́лі, під сі́лу, по збо́ді, як по сі́лязі (С. Л.). — Роба, сиву, як по сі́лязі. С. Л. — Бьть вь сі́лѣ = ма́ти сі́лу, вагу́. — Вія має сі́лу у панів. — Вь сі́лахъ = а) при сі́лі, б) д. Бьть вь сі́лахъ. — Вь сі́лу за́кона = по сі́лі за́кона. — Ве́ми сі́лами = з усі́, з усі́мі сі́лами. С. Л. — Ско́лько сі́лѣ, со ве́сѣхъ сі́лѣ = яко мо́га, як мо́га (С. З. Л.), чия дуж (С. Л.). — Черезь сі́лу = над сі́лу. —

Теря́ть, потеря́ть си́лу = бесси́літи, ви-
сильвати ся, виснажити ся.

Сила́чъ = силáč (С. Жел. Л.), силáк (Мав.)
дужа́к (С. Л.), дужинь (С. Жел.), моца́к (С.
Жел.) і д. Сильный.

Силѣнка = силка, силонька.

Силáться = силкувати ся (С. З. Л.), си́-
дувати ся (С. Л.), змага́ти ся (С. Л.), пну́-
ти ся, моцюва́ти ся. — Вже як не силку-
вав ся, а все таки не вивертись — востав
ся. Б. Г. — Ні, мабуть сильки не силькуй
ся, а нічого проти себе самого не вдѣлш.
К. К. — Опісля силкував ся завоювати для
себе Молдавію. Бар. О. — Хотіла щось на-
звати, та не могла озватись, бо голос так
ослаб, що годі й силкуватись. К. Д. Ж. —
Пан отець силкував ся розсажити приятеля.
Лев. В. — Що свил напручував свою па-
м'ять, силкуючись згадати з минулого свого
життя. Пр.

Силá, силóкъ, силы́ = силце́ (С. Л.), силъ-
ця, плениця. — Зробив силце́ вв голубів.
н. к. — Оце! Ам гуляк — і сам піймався
в силце́. Б. Г. — Я виведу усе на чисту
воду і понадесть ся сам Ромап и свое силце.
К. К. С.

Силуа́тъ = обрис.

Сильно́ = дуже́, здóрово, мі́цно, вельми,
сильне, равне. С. Аф. З. Л. — А я люблю
Петра дуже, а до других і байдуже. н. п. —
Він дуже роботагів. — Ой не шуми дуже,
дівороку дужч. н. п. — Лбом тріснув ся
здорово. С. Л. — Здорово ударив його по
потилиці. — Хто любить равне, жале́ певне.
в. пр. — Вмерла дівчина вродлива, равно
рядка мати вечащлина. І. В. — Іду в степи,
всюди видно, вилго не бачу, як загадю слова
її, равненько залучаю. н. п. — Гудеть вітер
вельми в полі. Забіла. — Я'блоня сильню
цвітеть = яблуня цвітеть рясно. — Опъ
сильно занемогъ = він дуже заслаб. —
Сильно пьеть = дуже багато пьє.

Сильный́ = 1. сильний, дуже — силєн-
ний, дужий (С. Аф. З. Л.), дужєнний (С.
Л.), здóровий (С. З. Л.), здорóвєнний,
ици́ий (С. З. Л.), потужний (С. З.), сваж-
ний (С. Л.), силковий. — Під ним кони-
чевько, під нам воронєнний сильний дуже.
н. п. — От до чого силєний лєв дожив ся:
бодяй би був не вродив ся. Б. Г. — Ду-
жий безсилого давать і жме. Кот. — З ду-
жым не борься, з бативом не судись. н. пр.
— Але мати дуже серце мала, не ар'вила
й одвїї слюзини. Ст. С. — Здравый, як
бугай. в. пр. — Людська нам сила не по-
може; тобою ми потужі, Боже. К. П. —
Тут потрібне потужийших сил. Самойло-
вич. С. З. — Снажний кінс. С. Л. — Віи
такий силковий, що його всі боять ся. н. к.

2. жогучий, жонвий, дужий, потужний
і д. Могучій. — Аби жомвому і потужно-
му не все волюно було чивати. Ст. Л. —
То не радїсть, а велкаа туга: умирає царь
Мялотиан дужий і виного по собі не мидя.
Ст. С. — Ім і каже царь Мурат потужив.
Ст. С.

3. велікий, здóровий, про дощ і вітер
ще — буйвай, про вітер — шпуйний. —
Велкаа радїсть обиває його. — Велкий
світ. — Здравый морав. — Здравый вітер.
Мав. — Віють вітри, віють буйші, аж де-
рева гвуть ся. н. п. — Буйвай дощ. С. Ш.

4. буйний, рясний. — Буйва трава. —
Рясва абдува. — Сильный цвєтъ, рос.
Ranunculus acris L. = дрібноцвіт, вілля
од трясці, козєлець, ломатник, жовто-
брюшник. С. Ав.

Сильнѣе, сильнѣи́й = дужче, дужчень-
ко, сильнїше, міцнїше, дужчий, силь-
нїший, міцнїший, здорóвїий. — Мене
тоді і дужче охота валав. н. о. — Лахи у
сто разів будуть од наших дужч. І. Г. —
Одан був дужий од того другого. н. к. —
Проти нас трьох нема дужчого в світї, а
це дужай шайшов ся. н. к. Гр. Чайч. —
Сильнѣе стави́ваться, сдѣлаться = дуж-
чати, сильнїшати, міцнїшати, подуж-
чати.

Симметри́ческий = симетричний.

Симоніа́ = сьвятюкѣство. — Симонїа або
святюкѣство. Б. Н.

Симпаті́ческий = симпатичний (С. Жел.),
прїязний, любий, ва вду — милосїркий.

Симпатіа́ = симпатїа; і Сочуття́; новáба,
пóтяг (Д. Вячєніє і Сочувствіє).

Сивагóга = шкóла. С. З.

Сивевá = 1. сивь, сїнява, блакїть (С.
Ш.). — Де небо в сивяві змилось із морем.
К. Ш. Т.

2. сивяк (С. Л. З.), сивець, сивятїна (С.
Л.). — Очі з сивякми. С. З. — Які в його
слаци попід очам. Кр.

Сивевáтый = сивюватий, просивюватий.
Кр.

Сивеворóнка = д. Сивеворóнка.

Сивеголóвникъ, сивеголóвъ, рос. Едупіиш
рлани L. = сїня колючка, сїні колюч-
кї, нїколáйки, нїколáйці, нїколáйчи-
ки, сїній будяк, любка, лóбки. С. Ав.

Сивелєвий́ = 1. зроблений в сивелї.

2. бужковий.

Сивелѣ́ = 1. сивелѣ́ (витки або шпурок
оксамитовий, що вивають ся до гапуван-
ня, ва витки то-що).

2. д. Спрєнь.

Синьєний = синєний, посинєний.
 Синьєний = синєний.
 Синєсть, синєтá = синєсть.
 Синєхвóстка, ит. *Molaeilla cyanurus* = з порóди триясихвóсток (з синім хвостом).
 Синьєхóнький = синєсенцький.
 Синєць, риба *Abramis ballerus* Cug. = синєць, синьгá, синюга. С. Жел.
 Синєшóйка, ит. *Molaeilla svecica* = з порóди триясихвóсток (з синьою шайкою).
 Синьєльникъ, ца = д. Синьєльникъ, ца 1.
 2. рос. *Isatis tinctoria* L. = синьєчик (С. Ав. Жел.), синьєльник (С. Жел.).
 Синьєльня кислота = синьєй квас. С. Пар.
 Синьєльчикъ, ца = д. Синьєльникъ, ца 1.
 Синьєть, ся = синьєти, ся.
 Синьєца, синьєчка = синьєця, синьєчка, сальняк (Мав.). — Синьєца вь рукахъ лúче солодвй вь глбу; не сули журавля вь небѣ, дай синьєцу вь руки. в. пр. = лúче синьєця в жиєнї, як журавель в небї. в. пр.
 (Синьє = синьєй, синьє.)
 Синьєй камєнь = синьєй камєнь, синьєй (С. Жел.).
 Синьєвникъ, рос. *Cytisus hirsutus* L. = дєрєзá. С. Ав.
 Синьєдальний, синьєдскій = синьєдóвий. — Синьєдóвий правий. С. З.
 Синьєдїкъ = номинальниця, граїатка і д. Помийникъ.
 Синьєлимъ = рївнозакá. — Слово хавалеєць стало рївнозакóю слова кулець. К. І.
 Синьєтаксєсь = складний. Гр. Си. Ст. — Найбóльше праці автор приложив до складнї, хочачи выказати найважвїйші прикмети самостійного розвою руської мови. Зал. Кож.
 Синьє = лязурок.
 Синьєк = 1. д. Синьє.
 2. синьєня.
 3. синьєка.
 Синьєть, посиньєть = синьєти, посиньєти. — Од холоду аж посиньєв.
 Синьється, засиньється = синьєти, ся, засиньєти ся.
 Синьєюха = 1. граб *Agaricus violaceus* L. — синьєюха, синьєк. С. Ав.
 2. д. Василєкъ (*Centaurea cyanus*).
 Синьєлость = синьєльвїсть (С. Жел.), хрипливїсть.
 Синьєль, ло = синьєлий, сїяко, сипливий, хриплий.
 Синьєнуть, осиньєнуть = сїянути, хрипнути, осиньєнути, охрипнути.

Синьєвка = дудка (з очерету).
 Синьєтá = д. Синьєлость.
 Синьєрєвєний = бузковий, бузавний. — Синьєрєвєная рóща = бузникъ.
 Синьєрь, рос. *Syringa vulgaris* L. = бузобк (С. Аф. Ав. Ш.), бузобчок (С. Аф. Ш.), буз (С. Л.), без (Пол. С. Ш.), рай-дєрево (Хар.), базиньк (Гал. С. Ав.). — Розивьтєть ся калывоюкя і садок, розцвїтуть ся і вшєвєкя і бузов. Б. І.
 Сиротá, сиротка, сиротїна, сиротїнка = сиротá, сиртка, сиротїна, сиротїнка, сироточка. — Беарóдний сиротá (що не має близьких родичів) = сиротá-беарóд. — Круглй с. (що не має нї батька, нї матерї) = кругом сиротá. — Полусиротá (без батька) — пів сиротá. — Тижко важко в свьтї жити сиротї-беарóдї, нема куди притулєтися, хоч з гори та в воду. К. Ш. — А я в попа обїдала, сиртка сказала. К. Ш. — Кругом бїднй, кругом сиротини. Як.
 Сироткинь = сироткинь.
 Сиротєскїя = сиротїни, сиротїний, сиртєскїй. С. З.
 Сиротєство = сиртєство.
 Сиротєствовать, сиротєть, осиротєть = сиротїти, осиротїти, посиротїти.
 Сиротєствующїя = сиротá, осиротїлий.
 Сирьы = 1. осиротїлий, сиротá.
 2. безомїчний, безпорáдний, беззаступний і д. Беззаступний і Безомїющий.
 Сирьєчь = сєб-то.
 Систематїчєскїй = систематїчний.
 Ситєць = ситєць, ситчик.
 Ситєчко = ситко, ситцє, ситєчко (має сито і ложечка чи вїдерце з дїрочками, дан цїдїння чаю).
 Ситникъ = 1. рос. *Scirpus lacustris*, *S. palustris* — осїтняг, сїтняг, комиш, кугá, рогїв. С. Ав.
 2. сїтниця (хлáб). С. З.
 Ситний = сїтний (просїяний на сито, ситєчий з талого борошна).
 Сито = сїто, ситєць, ситко, ситцє, ситєчко, не густє — пїдсїток. — Ситєць зову в ялочку висєть, а прєстарїєть си, то й пїд лавкою валєть ся. в. пр. Мав. — Сито пронукює = цїдїлка, цїдївка.
 Ситовникъ = д. Ситникъ 1.
 Ситовний = осїтнягòвий, комишєвий.
 Ситочный = ситовний.
 Ситуація = вїсцєльвїсть; станòвище.
 Ситцє = д. Ситєчко.
 Ситцевєй = ситцєвòвий, цїдївòвий. — Цо

року то й свята вова, в будень спідвица цшова. н. п.

Сифілісь = пранці. С. Жел. — Нехай вам, сестриці, і пранці і шорці. н. пр.

Сифіліть = праниюватий, французіватий. С. Жел.

Сифіонь = цюк.

Сійніе = сянний, сясво, сійво. — Мов сонце зійшло, сідчым сясво покої заляло. Скл. — Вачим исе сясво пового життя Шевченка. Кп. — Бо по ночам, як місяць серед неба із зоряма веде розмову твху, а в сисві його вбачаю матір. К. В. — Те сійво любе в їх очах, той голос в піснї та в речах. Пч. О. — Сїверное сїніе = **оказія**. Мал. — Пляюди на небі буває жгта і оказїи — це перед вїсною. п. к. Мал.

Сїтельний = ясновельможний (до титула князів і графів).

Сїтьельство = ясновельможність (титул князів і графів).

Сїть = сїяти, сїяч. сїяти, зорїти С. З. Л. — А дукачі так і сїють. Кп. — Зірочка сїють. С. З. — Уміраючи, дивля ся, як сонечко спв. К. Ш. — Нїдїи зорїла йому на обрїю життя. Кв. — Яланя сяла на всю Волощину красов. К. К. С. — Там місяць, там сонце ясніе сїя. К. Ш.

Скабіоза, рос. Scabiosa arvensis Syn. = наглобатов, синійка, огірчак, свербіжниця, Христово палічка (укр.), жовтілпвця (Гьл.). С. Ав.

Сказанїе = казанїя, переказ, оповіданїя, оповідь, бієс. — Можна довідатись про се доволї ясно з переказів наших літописей. Бар. О.

Сказатель, ипца = оповідач, ка і д. Повітворюатель.

Сказїть = д. Сказывать.

Сказка, скїлочка = 1. казка (С. З. Л.), калячка, байка (С. З. Л. Ш.), бїєчка (С. Ш.), побрехєнька. — До казки приказка годїт ся, н. пр. — Казка — байка, а пісня — правда. н. пр.

2. Показ і див. **Показанїе**.

Скїлочникъ = Казкар (С. Жел.), бай (С. Жел. Ш.), бїєчник, байкар (С. Жел.).

Скїлочный = казковий (С. Жел.), бїєчний.

Сказуемое = приєдлок. С. Нар. Гр. См. Ст.

Сказывать, казать = казати (С. З.), переказувати, промовляти, оповідати, сказати, переказати, промовити, повідати (С. Л.); промовляти, деркїти жову, річ, промовити, проректи і див. **Произносьтє**. — Ой дичино, куди йдеш? Скажля мїні правдоньку де живеш? п. п. — Казан пав: „жовух дмч“, та слово його тепле. п. пр.

— Тодї скажеш „гоп!“ , як перескочши. в. пр. — Кажя асю правду. — Перекаж мой ченьдї, що я їду. п. в. — Промов, промов, сердечко, як же любилась двочко. в. п. — Мєжду нами будь сказано = нехай між нами зоставеть ся. — Сказанный = казаный, мовлений. С. Л. — Сказальєс больнїлє = обявляв ся слабїл. — Сказывается дворянїиоць = видає себе за дворянина, удає з себе дворянина.

Сказанїе = сказанїя, плїганїя, стрїбїня.

Сказать = 1. (скакуть) — скакати (С. Л.), плїгати, стрїбати (С. Л.), гопати, скїквуть, скїкоцуть, плїгвуть, стрїбвуть (С. Л.), гопвуть. — На радощах я троха не плїгну в вікна. Кп.

2. д. **Перепрїгивать**.

3. (поскакять) — скакати, бігти скікою, навскію, плїгом, поскакати, побїгти скікою і т. д.

Сказїный = скакїлий. С. Жел. — Скакучий горох, як молодїш. Хпр.

Скаковій = біговий.

Скакунь, скакунья, скакунокъ, скакунчикъ = скакун, ха, скакунець, стрїбун, стрїбач (С. Жел.), стрїбуха, стрїбунецъ, пострїбунчик, брикун, ха, брикунецъ (С. Ш.). — Жьзавий коняк скакунець дохвїрїнькав ся в кїнець. Ст. Б. — Хлопча стрїбуєсь.

2. Cicindela. ком. — плїгун. — Всяк, хто бачив, як той плїгну стрїбас. Ст. О.

Скалі = 1. скїля. С. З. Л. — Из хоря глибокого крута скаля підївчась св. Мет. С. З.

2. д. Берїста.

Скалістий = скїлістий. — Скїлетї бєреги Росї. Бв. — Скалістыя гьры = кряжовї гьри.

Скалїть, оскїлїть, си = скїлїти, вискїлювати, сїя, вис(ш)керїти (зуби) і д. **Оскїлївать**.

Скалка = качїлка. С. З. Л. — Кушля рубель і качалку. — А вона тоді саме качала сорочку, та як схопїть качалку... н. к.

Скалозубъ = д. Насмїяникъ.

Скалочный = скїлевий.

Скалївать, скілїть = 1. вїколївати, вїколоти (мережя на паперї).

2. рїбати, колїти, розколївати, вїрубати, розколїти, иноколїти, зрубати, зколїти (напр. дрова, крїгу).

Скажля, скажїя, скажїчка = лїва (С. З. Л.), лївка (С. З. Л.), лївочка, лївовька, шїрожа — прїиость (С. З. Л.), перєданка

— прилавок (С. З.), корітка, рухома — осліні (С. З. Л.), ослон (С. Л.), осліничк (А. Ф.), ослінець (С. З. Л.), стілець, стільчик, в де яких віснях живлять ся ще слово сканьця (С. З. Л.), в школах — парта (С. Л.), маленька, що від ноги — Підвіжня. — Лежить на лаві. С. З. — На чий лавці сидиш, тому й пісню співай. н. пр. — Хоч під лавкою, аби з гарною паянкою. н. пр. — Біля кожвах воріт бува лавочка. Лев. В. — Прийшов до домовку тв й сів на лавочку, схилив головоньку. н. п. — Лежав на примоггі. С. З. — Евонт же в хату рачки вліз і там під прилавком зігнувшись. Кот. — Прихиливши головоньку до сканьці. н. п. — Поставив тарілку з хлібом, сама ж сіла на осліні. Кот. — Сидять батько кінець стола. Коло його стара мати сидять на осліві. К. Ш.

Скандаль = бешкет, шарварок. — Чи не паробив я якого бешкету оід п'яну руку? Гр. Чайч. — Так і взяло його за печинки! Зараз і подумає, який би то бешкет Івзі зробити. Кв. — Ще трохи й не позивавсь за такий бешкет. Кв. — Набреша про гуляння, пустоти і бешкет, що ва воа хлопці всюди чивить. Ст. Г. — С. кому сдѣлать = зробити бешкет, сорому паробити. — Я в тебе кониченька одвіму, и тобі сорому пароблю. в. в.

Скандальний = бешкетний.

Скандувати = шкандувати. С. З.

Скань = сукані миткі.

Сканувати, скопати, ся = збірати, зібрати, сч, назбирати, ся. — Зібрав грошей — став хорощий. Кроп.

Сканувати, скопати = скопувати, скопати.

Скарбь = добрі, збіжжя і д. Пожитки.

Скардность = скварість. Ос.

Скардний = 1. шкарадний (С. З.), поганний і д. Мерзкий і Отвратительный. 2. скварий і д. Скуной.

Скаредь = 1. поганець, паскуда і д. Мерзавець. 2. д. Скрыга.

Скарлатана = шкарлатана.

Скарливати, скорити = вигодувати, випасувати, викорювати, вигодувати, вибастити, скорити, повикорювати. — Усе сіно вигодувала, нічого не має. К. Х.

Скассировати = скасувати, покасувати.

Скатати = д. Скатывати.

Скатертка, скатерть = скатертина (С. З. Л.), скатерка (С. Жел.), скатірка (С. Л.), скатеринця (С. З. Л.), стільчик, настільник (С. З. Л.), обрус (С. Жел.). — Засте-

лила стіл білою скатеркою. Лев. — Серед хати до дверей ліворуч стояв стіл, обрусом добрим вкритий. Ст. С. — Стіл засланий тонким білим обрусом. Лев. В.

Скатертник = ткач (що робить скатерки).

Скати́стий = агристий, покоти́стий і д. Покати́й.

Скати́ть = д. Скатывати і Скачивати.

Скати́ть = 1. ско́чування.

2. спуск, згірря, ўбіч (С. Ж. З.).

3. стан. — Кувив стап коліс. (Д. Приборь 2.)

4. рвѣз Roja clavata — скат. С. Пар.

Скати́вати = 1. (скати́ть, ся) — котити, покотити, ся, позко́чувати, ся; спускати, спустити, ся, зсунути ся. — Котили ся вози з гори та в долині стали. н. в. — Полазе на гору та й зсунеть ся. Кр. — Бери сячата тв підем спускати ся.

2. (скати́ть) — згоріати, звивати, згорвѣти, звити.

Скати́ть, соскати́ть, ся = сукати́ти, зсукати́ти, ся.

Ска́чивати, скати́ти = звивати, зноліскувати, змити, зшолоснути.

Ска́чка = 1. скакання, гарцювання.

2. біг, бігівнесько (С. Ш.), гонитва (С. Ж.).

Скачо́къ = 1. сѣк (С. З. Л.), мв. ско́п (С. З.), стріп, стрібок, вистріб. — Де твої жарты де твої скокы? С. З. — І перний навислай стрібок страшную смерть міві судив, — та і його попередил. Пч. — Скачкани = (бігта) — скоком, перескоком (С. Л.), вистрібом, вібрыком (С. Л.), рвбиты що — призанцем. С. Л.

2. д. Скакунь 2.

Скачу́щий = скакучий, стрібучий. С. Л.

Ска́шивати, скося́ти = 1. косити, скосяти, покосити, ви́косити.

2. зрізувати навкося, на скося, скієно.

Сквѣ́жина, сквѣ́жинка = щілипа (С. Ж.), щілинка, шпѣра, шпѣрка, скалѣбувна. — Українв походила на темний лѣох, кудамов в щілипу пробивасть ся інколи світ і соняшний промінь. Кп.

Сквѣ́жистий, сквѣ́жний = подіркуватий, діркуватий, дірчастий, продіркуватий. С. Л.

Сквѣ́жність = діркуватість.

Сквѣ́шивати, сквѣ́сити = квѣ́сити, поквѣ́сити, сквѣ́сити.

Сквѣ́рна = погань, паскудство і д. Гнусність.

Сквѣ́рний, сквѣ́рняк = поганець, поганька і д. Жеранець.

Сквѣрно = погано, гідко, паскўдно, мерзѣно. С. Л.

Сквернослўвить = непристойні рѣчи говорити, блягўзкати.

Скверность = цїгань (С. З.), паскўдство, плюгавство (С. Ж.).

Сквѣрний = поганій (С. З. Л.), паскўдний, гідкий (С. Аф.), бридкий (С. Л. Ш.), мерзєний (С. Л.), плюгавій (С. Ж.), кѣпський (С. З.), не гарний. — І поганим чимсь воняє. Дум. — Грицько бачив, що то кепська справа. л. п.

Скверити = поганити, поганішати, миршавити, плюгавити, мерзєлити.

Скверть = садок (на мѣському плацу).

Сквитовати, ся = поквітувати, ся.

Сквоистый = 1. Дўркуватий і д. Сквѣжистый.

2. напівпрозорий.

Сквозити = кризвѣти.

Сквозиньк = прозорій овод.

Сквозной = скрізний (С. Жел.), кризний (С. Л.). — С. вѣтеръ = кризний вѣтер (С. Жел.), прїотяг (С. Жел.), прїотяг-вѣтер, прїотяг вѣтру (С. Пар.). — Через відчинені двері повив на мене прїотяг-вѣтер и ту саме хвпавши, коли я виходив з дщної хати. Кл. — С дїра = дїрка наскрізь. — С. дворъ = прохїдний двір. — С. плодъ = прозорій овод.

Сквозь = кризь, проз, через (С. Л.), наскрізь.

Скворець, скворка, скворушко, лт. *Sturnus vulgaris* = шпак (С. Л. Жел.), шпачїха, шпачок (С. Жел.). — Із теплої сторонки шпак прїлетїля і вже собі під стрїхою гнїздечко ноствля. Ваа. — Один ще змалку вдатий шпак у щгалина сьпївать начив ся. Б. Г.

Скворішня = шпакїшня. С. Жел.

Скворцївъ = 1. шпаківний (С. Жел.), шпачїний.

Скворцївий = 1. шпаківний, шпачїний, шпаківський. — Шпачїне гнїздо. — Шпаківський голос.

2. шпаківтїий (д. Мать). С. Жел.

Скелетный = кїстяковїий.

Скелеть = кїстяк (С. Жел.), костїяк, кїстїняк (С. Жел.), костїяк, шкелет, снѣсть (д. Остовъ). — Костїяки в льоху дєжали і мов усыхалась. К. Ш. — Давно пересохлі костїяки степовим вѣтром розмїзло. Морд. — Вєсь до тих могола байдуже і нема тїл рука, щоб, як сьєнтош, похевала черепа і кїстїяки. В. Ц. — Григорович поспряяв, щоб

Шевченко ходив учити ся малжвати людський кїстяк. Ки.

Скѣптьк = недовіра, пеймовїра.

Скѣптьческій = неймовїрний.

Скѣптьцїзмъ = пеймовїрство.

Скїдате, скїпуть = д. Сбрасывать.

Скїдка = скїданья; скїдка.

Скїпїться, скїпїться = зкїпїти ся, зкїпїти ся, зсїсти ся.

Скїпетродержець, скїпетроносець = берловладця (С. Ш.), берлопосець (С. Жел.). — Царь берловладця. Ніш.

Скїпетръ = бѣрло. С. Жел. Л. Ш.

Скїпестръ царєкій = рос. *Verbascum nigrum* L. — Горлячі, оман, диванна, дивина, V. *Lychitis* — коровїяк, заяче ўхо, див, дивина, бабкі, дрібні коровїякї, V. *Thapsus* L. — дивина, дрябчак, коровїяк, ведмеже ўхо, диванна, сьвїчі. С. Ан.

Скїпідарникъ, рос. *Asarum europaeum* L. = копїтень, копїтель, копатї, кїнський копїтень, копїтїяк, пїдїстїяк, пїдолїшник, пїдорїшник. С. Ан.

Скїпідарный = скопїтарїний, шпигїнарїний. — Тїєю ж таки скопїтарїною чи шпигїнарїною водою разів по три на день кроїти. Про Дїфтерит. М. Хвїдровський. X. 1882 р. — Скопїдаряная трава = д. Ськїпідарникъ.

Скїпідарь = с(ш)копїтарь, шпигїнарь. — Зверху долпта 4 або 6 ложок шпигїнарїю (скопїтарїю), котрий плавати не зверху води. Про Дїфтерит. М. Хвїдровський. X. 1882 р.

Скїптръ = д. Скїпетръ.

Скїпїть, ся = зкїпїти і д. Кипїть і (кїпїть)ся.

Скїрдá, скїрдъ = скїрда, скїрта, стїрта (С. З.), соломá — ожерѣд.

Скїрдный = сквртонїий.

Скїсать, скїснуть = скїсати, скїснути, позкїсати.

Скїтáлецъ, скїтáлица = заводока (сп. р.), бурлака, бурлачка (С. Ш.), галайдá, лєтѣга. — А на чужїй на сторонї зовуть мене заводокою, велеть мїні рїчку брести широко та глибокою. л. п. — Тїля ся заводокою з села в село. Віи вітан мене не яко заводокою без пристановища. Кл. — Як бачиш, бурлака на сьвїті — тїняю ся од села до села. Ког.

Скїтáлчество, скїтáние = бурлакуванья, блукання, туляння (С. Жел.), мацдурванья.

Скїтáться = бурлакувати (С. Ш.), туляти ся (С. З. Л. Ш.), тїягн ся (С. Л.), во-

лочи́ти ся, ма́яти ся, ніпати, мандрува́ти (С. Л.). — І много коло Бугу зва́тах Волох туляло ся. Л. С. (Д. ще під с. Скиталець.)

Скітняк = скітняк, пустельник (д. **Отшельник** і **Пустынник**).

Скітнячеські = скітняцький, пустельницький.

Складень = 1. нашісто з самоцьвітного каміння; **Дукáč** на камісто.

2. образ чи образок складаний.

Складка = 1. складання, складування.

2. складка, згортка, збірка, частіше мн. зборки, фалдіна (С. Ш.) і д. Морщина. — Згортки білої мережаной сорочки. Лев. В.

— Со мінги складками (про одезу) = рясний, фалдістий (С. Ш.). — Рясна свята.

3. складка, вкладка.

Складни = д. **Складень** 2.

Складно = складно (С. Л.), до ладу, прикладно, до прикладу. — Не до ладу, не до правладу. и. пр.

Складной = складаний. — Складаний ніж. Мая. — Вавав складаного ножа та й пішов різать. Гр. Чайч.

Складность = складність. С. Жел.

Складный = складний, доладний.

Складочный = 1. вкладчий. — **Складочный денги** = вкладві гроші, вкладки.

2. складний.

Складчатый = збористий, складчатий (С. Жел.), рясний, фалдістий (С. Ш.).

Складчик, ца = вкладник, ця.

Складчина = складка.

Складь = 1. склад, лад. — Ні ладу, ні складу. и. пр.

2. д. **Слогь**. 3. д. **Складка** 1.

4. склад, магазин, гамазин, гамавен.

Складывание = складання, складування.

Складывать, сложить, скласть, ся = 1. складати (С. Л.), скласти, ся, позкладати, ся, шматочки до купи — зтуляти, позтулювати, до ладу — улаштувати, упорядкувати, ирам — поташувати ся, уташувати ся. — Склад до купи. — Я в стіжечки поскладаю, по козничив погуляю. и. п. — Пришов Спас — вже б залупсті в головку складати ся час. в. пр. Гр. Чайч.

2. згоргати, згорнути, позгоргати. — Згорнув книжку. — Ой як я впряду, тебе не застану, згорну я рученьки, та й це живий стану. и. п.

3. складати ся, скласти ся, скіннути ся. — Складімоь, куме, грошей по сорок, явпемо, куме, ще й у віторок. и. п. — Скла-

дімо ся та по талару, та купим коня та отаману. Сквивсьмоь, братці, по другому, та купім коня і всю зброю. и. п. — Вони скинулись, зібрали 10 карбованців. Ки. — Скинули ся по 4 шаги, купили горілки. Кр. — Як скинемся од воза по гривні, тобі вола купим, а скинемся по другій, то й другого купим. и. п.

4. складати, проскладати. — А ну, проскладай оне слово.

5. складати, зложити, скласти. — Зложи оці цифра — скільки всього буде.

6. звертати, звернути, скласти. — Сам винеп, а на мене зверта. — Можна листи навад одслати, а тую прачину на явного скласти. и. п. — **Сложить вану на другого** = звернути, скласти на кого.

7. вигадувати, вигадати, склепати (на кого). — **Сложить голову** = головою наложити. — Щоб вловив зрадник головою. и. п. — **Сложитсья** (про зріст, постать) = віривнитсь, постатіти.

Складышок = опецок. С. Л.

Скласть, ся = д. **Складывать, ся**.

Склевывать, скленать = скльовувати, видзьобувати, склювати, поклювати, видзьобати, подзьобати.

Склеивать, склеить, ся = зліплювати, зклеювати, вліпити, склеїти, ся.

Склейка = 1. зклеювання, зклеїння.

2. зклеїне (місце). — Поламаюсь на зклеївому.

Склепать = д. **Склеивать**.

Склепане = 1. клепанія.

2. зклепане (місце).

Склепной = зклепаній, анютований.

Склепный = склеповий.

Слепъ = 1. д. **Склейка** 2.

2. склеп. С. З. — Дьлать с. = склепїти.

Склепывать, скленать = заводити, завести у нюти, занютовати (С. З.), збити нютами (Лев.), зклепати, позалпшувати. — В арпїні велїя його зактовати кайданя. Л. В.

Склеиваться, склеишсья = зклеїплюватись, зклеїшити ся (про соба).

Скликать, скликанвать, скликать, скликнуть, ся = зкликати, зкликати, позкликати, позазкликати, ся, згукувати ся, згукнути ся. — Зликан багато людей. — Позкликались вони до купи. и. к. — Ходить по лісу та згукують ся, щоб не заблудити ся. Хар.

Скличка = зкликання, оклик (Сп.), скли.

Скловеніе = 1. нахїлювання, нахїляння, схїляння, нахїлка; підмовляння,

підно́ва. — Його нахлялювання нас до себе здасть ся ве щирам. Кв.

2. похильїсть, схил і д. Накло́нь 1. і 2. Пока́тость.

3. грам. — склонѣнне (С. Жел. Пар.), падежування (С. Пер.), одіна в падежах.

Склонѡсть = 1. похильїсть.

2. схильність, нахильність, на́хил, нахилок, хіть, охота. (Пр. д. під сл. Накло́нність).

Склонѡний = схильний (С. Л.), нахильний, прихильний, придатний, хоглівий, д. Накло́нний 2.

Скло́нь = спад, похід, похильїсть, схил і д. Накло́нь 1. і 2. і Пока́тость. — На взхідних свѣдах гір. Пр. — Місто, що розкинуто ся на похилі Жевкової гори. Зап. Гр. — Ю́жний скло́нь = наво́ння. — Скло́нь горі́ = ўзбіч, спад, похід горі́, ребро́ горі́, крутай — крутові́на. Мав. — На скло́нї́ дней, жи́зни = на шкідку віку. — Сподобав мене на шкідку віку мого мою дятину побачити. Ч. К.

Склоня́ть, скло́нять, ся = 1. нахиля́ти, схиля́ти (С. Л.), нагинати́, підхиля́ти, нахиля́ти, схиля́ти, похиля́ти, ся, нагну́ти, ся, підкло́няти, скло́няти, ся, прихилити́, ся. — Нахили ся ташкомвашом над рум'яним білим ляхом. Руд. — Головою молодого на руку схилилась, до півноча невеселе на зорі дивилась. К. Ш. — Став журитись, сидят, головоньку схилив. Б. Г. — От як над вечір совечю схилилось, мій Васк полуднувати сів. Б. Г. — Вершок до верхечка ісхилияєт ся, ласток до ласточка притудяєт ся. н. п. — Всі Кайдаші стояли яругом, похилившись голоно. Лев. — Ой там на горі стоять два дуби, ой схилили ся верхи до кучи. н. п. — Сирота втомив ся, на тин похилив ся. н. п. — Похилившись, сиділи догенько та вітхали обоє наженько. Чайч. Гр. — Вже і сонце похилилось низько. Чайч. Гр. — Як бй-то, думаю, як бй, не похилила ся раби. К. Ш. — Великий свѣт та ніде голову прихилити. я. пр. — Склоня́ть голову́ = схилити голову, пону́ряться, поню́питись. С. Л. — Склоня́нный, скло́нявшийся = похилій (С. Л.) похилистий. — На похиле дерево і мозя скачуть. я. пр. — Шапка похилиста. К. З. о Ю. Р.

Скло́нявшись = схилившись, вігну́вшись хильці́. — Козак молоденький та й того заняв ся, — хильці́, хильці́ по під теном та в вілді сховав ся. н. п.

3. схиля́ти, прихиля́ти, хилити́, ся, нахиля́ти (С. Л.), зволя́ти (С. Л.), під-

хиля́ти, схилити́, прихилити́, нахилити́, ся, підно́вати, намо́вити (С. Л.). — Ледве я схилала його злегка, щоб признав ся. Ст. Г. — Народ більше схилаеть ся до похвѣння з Турками. Кв. — Ви хилили ся не до мене а до моїх ворогів. Кв. — Чи не можв прихилити Обручева, щоб не заслав Шевченка. Кв. — Склоня́ть на свою стѡрону = залучити, приверну́ти, нахверну́ти (до себе, на свій бік). С. Л. — Склоня́ть мого́рчємъ = припо́грѣчити, підпо́грѣчити.

3. скло́няти, одміня́ти в падежах.

Скло́чивать, скло́чатъ, ся = кудѡвчити, ко́шлати, куйѡвляти, скудо́вчити, ро́скошлати, ро́скудлати, ся і т. д. д. Взе́рошивать і Вско́лчатъ; склѡштити ся.

Скло́чатъ, скло́чатъ = збѡвяти́, бра́ти, збѡити, вѡйти у замкі́ (про будовання).

Скля́нка = 1. шкля́нка, пліщечка, банька (мала, шкляна).

2. пісо́шний годѡвник і час — пів годиви́ (по пісошному годичнику, у моряків). — Теперь седьма́н скля́нка = тепе́р четве́рта година.

Ско́ба, адр. ско́бка = 1. ска́ба, ска́бка, у дверей — плѡйка (С. З. Л.), вля́вка (С. З.).

2. підкі́вка (під вкаблукв).

3. грам. — ска́бка. — Де напис стоїть в леманх скабачка. Номис.

Ско́бель = ско́бель, струг, на вір вожа — шкра́бач.

Ско́бѡтъ, заско́бѡтъ = бра́ти, вѡйти у ска́бки.

Ско́бленіе = скрома́дїяна.

Ско́блять, оско́блять, ви́скоблять = с ш)кребті́ (С. Л.), с(ш)кромля́ти (С. Л.), ви́шкребити, ви́с(ш)кромля́ти, струго́м — струга́ти, виструга́ти.

Ско́бяной то́варъ = дере́вня, дере́в'яле начї́ння (посуда, лопать, вял і т. д., що вистругуеть ся з дерева). — Мужик хотів вѡйти продавати деревню. а. о.

Ско́ваты = д. Ско́вывать.

Ско́верчивать, ско́веркать = ко́рчити, кривити, покѡ́рчити, покрѡ́вѡити, ско́рчити, вѡя́ти, вѡня́ти, ви́бга́ти.

Ско́вка = 1. ско́вування.

2. ско́вине (місце). — Зламахось на сковапому.

Скворѡ́да, скворѡ́дка = скворѡ́да, скворѡ́дка, пательна́ (Прав.).

Скворѡ́дникъ = чаплї́я. С. З. — Іде кума по саду, а кум по горбоду, несе кума чаплїю,

а кум сквороду. н. п. — Кухарька чаплію вхопила, дакей тарілками шпурляя. Кот.

Скóвувати, скoвaть = 1. скoвувати.

с(а)кoвaти, пoзкoвувати. — Двох злодiв скинали і разом погнали у гóрод. — Треба пoзкoвувати оцi шматки заїда.

2. вiкoвувати, вiкувати, зкoвaти. — Вилував пiж.

3. закoвувати, закoвaти, закyти, забивати, забiти у кайдани, у пyта, у залiзо. — Пийман злодiя і завував у пyта.

Скoвiривати, скoвиряти, скoвирити = с(а)кoлyшувати, зкoлyпати, зкoлyпнyти, пoзкoлyшувати.

Скoкнyти = д. Скaкати.

Скoкь = 1. скiк, пiдскiк, стриб, плиг, вибрик (д. Прыжокъ).

2. скiк, плиг, стриб. — Я дявлюсь, а заець тiлька скiк та й подав ся в кyщi. — Грiх по дорозi бiг, та до час плягi н. пр.

Скoлiчивати, скoлотити, ся = 1. збивати, збити, ся (з чoгo і з чим). — Збив обруч з дiжки. — Збив дощя.

2. збiрати, зiбрати, набiрати. — Збiрав грошей — став хороши. Кроп. — Не збiрай сивовi худоба, збери йому розум. н. пр.

Скoлoць = зразoк (заятий викoлюванням).

Скoлотень = oдeжа (зшита з шматочкiв).

Скoлoтина = маслiца.

Скoлотити = д. Скoлiчивати.

Скoлyпувати, скoлyпати, скoлyпнyти = скoлyшувати, с(а)кoлyпати, с(а)кoлyпнyти.

Скoль = скiлькe; як, яко, як же. — Скoль вoзмoжно = яко мoга, скiльки мoга.

Скoльзiти, скoльзнyти = скoб(в)зати ся, пiдскoвзувати ся, скoванyти ся, пiдскoвнyти ся, сoвгати ся, чoвгати. — Скoльзi = пoкoвoзoм, щoкoвoзoм, пoпoвoзoм, пoшмoргoм.

Скoльзкiй, скoльзкo = скoвзкiй, кoвзкiй, скoлькo (С. Л.); слiзкiй, слiзкo, склiзкiй, склiзкo (С. Л.); шoрськiй. — Як вiюн слiзкiй. н. пр. — Бо гадюка слiзкa і вiзла їй у гoрло. н. о. Гр. Чей. — До цeрквi слiзкo, и до швiяку слiзкo. н. пр. — Рад би шиймати, та слiзкiй. н. пр. — Загнав на слiзкiй. н. пр. — Хоч бiзкo, та слiзкo. н. пр. — Скoльзкiм дiлати = слiзити.

Скoльзкoсть = слiзкiсть, слiзoта.

Скoльзнyти = д. Скoльзiти.

Скoлькiй = якiй. — Скoлькiх дiть oпъ iмeрь? = якiх лiт, в якiх лiтах вiн нoмeрь?

Скoлькo = скiльки, кiлькo, якoгo. — Скiльки п вам винен? — Скoлькo-тo = скiльки-сь. — С. мiнь iзвiстцo = як мiнi вiдoмo, o скiльки вiдoмo мiнi. — С. угoднo = скiльки хoчeш, до счoчy, в вoлю. С. Л. — С. нибyдь = скiльки нeбyдь, щo нeбyдь, дe-щo. — С. мoжно = яко мoга, як нoслiя (С. Л.), скiльки спрoмoжно (Кн.). — С. силъ хвaтити = чий дуж. — С. мнoгo = якoгo бaгaтo. — Якого бaгaтo вiсьмa йде. С. Л. — Скoлькo живy, не вiддiль з'toгo = як живy, не бачив сьoбo. — С. ви прoсiль, oпъ не послyшавeн мeня = як не прoхав, вiн мeнe не послyхав.

Скoкнивати, скoкнати, ся = збивати ся, збити ся, зiбгати (С. Л.), зiмняти, ся; скiмшiти ся (С. Л.). Д. пiд са: Кoнь.

Скoмoрoхъ = фигляр (С. Ш.), кумедник, кумедiян, штукарь, блiзень (С. Ш.).

Скoмoрoськiй = фиглярськiй, кумедiянськiй, штукарськiй.

Скoмoрoсьтвo = фиглярство (С. Ш.). кумедiянство.

Скoмoрoсьтвoвати, скoмoрoшити = фиглювати, штукарювати.

Скoмпрoметгiрoвати, ся = сoрoму завдати, с. набрати ся, осорoмити, ся.

Скoнфyзiти, ся = осорoмити, ся, сoрoму завдати, набрати ся, пийхати дати, очей у Сiрка (або: у Рябка) пoничати, напекти рiкiв. — Дoвoзeл у Рибка очей пoничати. Кр.

Скoпчанин = кiвeць і д. Oкoпчанин. — До скoпчанин вiска = до кiнцi сьвiту.

Скoпчати, ся = 1. пoкiнчати, скiнчиги, ся. Ос.

2. скoпати (С. Л.), пoкoнати. умeрти, перeставити ся, вiддати Бoгoвi дyшу, дyба дати, iгнyти. — Да Боже і пoкoнати по правдi. н. пр. — Не довго мучив ся і перeставив ся. — Пoтiхав, та скоро там з-пeдував і дyшу Бoгoвi вiдав. — Та так бiдoлаху гeаву, щo той до разy і iгнyв.

К. Ст.

Скoпчати = д. Скiпувати.

Скoпeць = скiп (С. Пар.), скiпeць (С. Пар.), вiлах, валахан (Хар.), галаштан (Лев.), вiкладень (д. Кастратъ).

Скoпидoбi = скирa, скупиндiя, скупeрдiяга.

Скoпiрoвати = скoпiювати, зписати кoпiю. — С. кoгo = перекoрчати.

Скопiть, оскопiть = скопiти, валашати, холощати і д. **Оскопiть**.

Скопiще = д. **Сборище**.

Скопiенiе = збiрання; скiпчення, скiплення (С. Жел.), згромiдження; людей — стiвнище, стiвпнсько, тиск. — Книув очима на велеле стiвпнище дiвчат. Лев.

Скопiать, скопiть = збiрати, зiбрати, надбати, прикопiти (С. Л.), скобiжити. — Зiбрав грошей — став хороший. Кроп. — Вiн скобiжив не мало грошей. Су.

Скопiчество = скопiцтво.

Скопi = д. **Скопiще**.

Скорбiть = кружмалити.

Скорблiнний = кружмалений.

Скорбiсть = шкарiблiсть.

Скорблiй = шкарiблiй, шкарiбкiй.

Скорбiуть, заскорбiуть = шкарiбнути, зашкарiбнути.

Скорбiний = 1. недiжий, немощний.

2. сумний, журний, скорбiтний.

Скорбi = жаль, туга, журба, жура, жалощi, печаль, скорбiта, потуга. С. Л. — З жалю слова не вимовити. С. Л. — Голосом моiм до Бога обiзвув ся покаявшись і заплачу од печалi, од скорбiти покаявшись. К. П. — Похилив вiн голову на руки — ой гiгiти його тяжка скорбiта. Ст. С. — I сварив вас Боже великую та скорбiтою. в. п. — Скорбiта затемповув часом мою свiдомость. Кн. — Козаченьку велика потуга — п-вiтали волки із пуга. в. п. Д. ще пiд с. Печаль.

Скорбiть = тужити, журити ся, сумувати, скорбiти, вболiвати, побивати ся, вбивати ся. С. Л.

Скорбiння = журний.

Скорiченькiв, ко = скорiченький, ко, швиденько, хутенько, прудкож. — Зараз шалку надiвав, та iде швиденько з хати. Гр. Чайч. — Не довго думаючи, хутенько з дому. в. в.

Скорiхонько, скорiченько = хутiсененько, як изискорiше, як найшвидче.

Скорлупа = (орiхiв, кавува, рiзвих овочiв, яйця то-що) — лупина (С. З.), лупшайка (С. З. Л.), лупшiянка, шолупица, шолупайка, зб. лупшiння, тверда дуже — шкарлупа, шкарлiпка (С. Л.), шкаралупа (С. З. Л.), шкарiбна, у рава — шкаралi(ю)ща (С. Л.), шкарлiруца. — Лупшiя з орiхiв. С. З. — Ян кавува та по накедали скрiзь лупшiяння. в. к. — Лупшiя в свiчених крашанок треба одвести на ровсадики або в рiчку. в. пр. — Як шмалити ракову шкарлiруцу, то годожи повза-

зять ся до огню. Ман. — Мiяса чорт' мiе і зверху одва шкарлiруца із кiстки. Дуи.

Скорлiпний = лупшiнний, шкарлiпний. — **Скорлiпна** живiтний = шкарлiпнi тварi.

Скормiть = д. **Скармивать**.

Скорнiяць = чибiбiр (Хар.), чибiбiр (Прав.), кушнiр (С. З. Л. Лiв.), гiрбар (Прав. С. З. Л.).

Скорнiчество = кушнiрство. С. З.

Скорнiчить = кушнiрувати, чибiбарювати.

Скорнiчий = кушнiрський, чиноарський. С. З. — Кушнiрський цех. С. З.

Скiро = скiро, швидко, хiтко, прудко, незабаром, незабавом, небавом, незабарi. — Швидко — доведеш лихо, а тако — воно тебе доведє. в. пр. — Прудко гонить — голову зломать. в. пр. — Од поплави, утго, проти води хутко. в. п. — Не забаром коло пава став Иван хронити, незабавом коло нього став і пап сонiта. Руд. — От і пiст ва сходi, Великдень небавром. О. Мир. — Скiро сказка скiзывается, да не скiро дiло дiдається = не так хiтко дiєть ся, як говорять ся, не так швидко рiбiть ся, як мiвають ся. в. пр. **Скiро уже** = за тiго. — Час за того й жата. К. Ш.

Скорбiти, ся = кiрчати, покiрчати, пощати, пошкарiбити, сiд. **Корбiти, ся**.

Скороговорка = скороговiрка.

Скорозрiлий = скоробадрий і т. д. д. пiд ся. Поспiвають. — Ся груш, скороздр; овi і яблони т — теж скоробадри — об Иллi готовi. Кн.

Скоромить, оскоромить, ся = скоромити, поскоромити, ся, зламати пiст.

Скiромь, скоромное = скiром, скоромне. — Десь вiн од паничi чував, щi скором здоровiше та ще к тому я смачнiше. В. Г.

Скороспiняючий = п'янкуватий — Молодий ще мед, там вiн і п'янкуватий. Кн. **Скоропице** = скоробiс.

Скороспiтний = сквалпiнний, скорохватський. — Суд сквалпiвий рiдко бува справедливий. в. пр.

Скороспiтний, по = наглий, нагло (С. Л.), раптовий, раптом (С. Л.), без часу. — **Скороспiтня** смерть = нагла смергь. С. Л. — Смергь забрала Iх вагло одного два. Фр. — Володимир помер вагло і смергь його нважали карою за те, що зламив присягу. Бар. О. — Хто сю молитву рашо й вiчiр читатиме, того наглої смерги не матиме. в. п.

Скоропроходящiй = не довгий, не довгочасний. — Вип'ям по пiвний, вiж вшш не довгий. в. пр.

Скороспѣлка = 1. рос. *Primula officinalis* Jacq. P. *veris* L. — сорочі ланки, божі рѹчки, біла бѹквиця, медяник і д. Баранець 2.

2. скороздрій, скоробдра (Ман.) і д. Скороарѣльнй.

Скороспѣльнй = д. Скороарѣльнй.

Скорострѣльннй = скоропѣльнй.

Скорость = скорість, швидкість, прудкість (С. Жел., спіх (в роботі). — В мене більший спіх у руках, ніж у хазяїна. Кр.

Скоротатъ = скоротити, покоротити.

Скоротѣньнй = бистропливий (С. Ш.) і д. Скоропреходіицй.

Скороходъ = бігүн.

Скороходъ = швидка ходѣ.

Скорчывать, скорчтъ, ся = корчтити, зкорчтити, ся, скандзюбити, ся, закарлючити, ся. — От старість: ся, зменшити! Ось-ось скандзюбить в сук. Гул. Ар. — **Скорчить гринасу** = скравити ся.

Скорый = скорій, швидкій (С. Л.), хуткій (С. З.), прудкий (С. Л. З.), шпаркий (С. З.), моторний, живій, скорен, скоропѣдний, шажки (С. Л.), похватний, полопний (С. З.), сквалпний. — Швидко робота шито не хвалить. и. пр. — Гляньте, яка швадка — усіх попередала, усіх перегиала. Ка. — Бог хоч не скорен, та влучен. и. пр. — **Болѣе скорый** = скорший, скорший, швидчий, прудчий. — Оттак швадка справа буде. С. Л. — **Самый скорый** = найскорший, найшвидчий, найшвидчий і т. д. — **Въ скоромъ времени** = скоро, незабаром (Д. Векорѣ). — **На скорую рѹку** = на швадку рѹку, похапцем.

Скорѣе = швидче, скоріш, скоріше, мершій, хутчій, метчій, прудчій, боржій, борше. С. З. Л. — Ізавна шпачоку швидче всіх, покловив ся він нижче всіх. и. п. — В школі дитина швидче розвиває свій свѣтогляд. Ки. — А йди сюди мершій! и. о. — **Казъ можпо скорѣе** = яко мога швидче, чия дуж. — До церкви не дуж, а до моря чим дуж. и. пр. — Еней пожар такій уздрівши, злянав си, побілів як сніг, і бігти всім тудя звелити, чим дуж до човнів сам побіг. Ког.

Скоса = д. Несоса.

Скосить = д. Косить і Скашывать.

Скосъ = 1. скіє. — Віддав траву на скіє. 2. косогір, згірря. — Хата стоїть за косогорі.

Скотинъ = 1. скотина, скот (С. Л.), товар

(С. Ш.), худоба (С. Л.), бідло (С. Ш.), одна штука — товарина (С. Ш.), худобина, поб. — товаряка. — Пошеву на яр товар, ва гору телата. и. п. — Народ, як товар у череді: усікі в. и. пр. — Хоч би в яку тобі годяну на податі продам останню товарилу. Зіпья. — Швець не купець, а коза не товар. и. ар. — Потамау худ бу раз, вона тебе десять разів пошмаує. и. пр. — В дорозі, в гостиві палъятаю о худобині. и. пр. 2. бідло, дявольська худоба. — Він на мене каже: бідло, а я мовчи! Карп. Кар. — І очі видеру тобі а в лоба, дявольська худоба! Кот.

Скотникъ = скотник, скотарь, скотар (С. З.).

Скотница = д. Корюница.

Скотный = скотинячий, товарячий (С. Ш.), худобний. — Товарчи ратиці. С. Ш. — **С. дворъ** = д. під с. Дворъ.

Скотовѣдство = скотарство. — Скотарство звичайно панує серед вародів перехожих. Ки. — Запорозі пильнували, щоб розвинути хлібор. бство, скотарство. Звп. Гр. — **С. занннаться** = скотарювати, скотарити.

Скотобойня = бойня, частіше мн. бойні.

Скотоводъ = скотарь.

Скотекій = скотинячий, товарячий (С. Л. Ш.), бідлячий (С. Л. Ш.).

Скозь = д. Скотина. — **С. молодой** = молодник, молодняк, молодюк. — **С. робочій** = робочий скот, тїгло. — **С. рога́тый** = д. під с. Рогатый.

Ско́чить = скочити, скіку́ти, плнгу́ти, стрибну́ти.

Скра́дывать, скрасть, си = 1. викрадаті, викрасти, зманювати, зманити.

2. таїти (С. Ш.), крїти, ховати, притаїти, утаїти (С. Ш.). **Сковати, ся**. — Криш, ховай погаве, а воно таки гаєє. а. пр.

Скра́вывать, скроить = крїти, краяти, викраювати, покрїти, покрятити.

Скрасть = д. Скра́дывать.

Скра́шивать, скрасить = прикрашати, закрашати, зукрашати, приоздобляти, квітчати, прїкрасити, закрасити, приоздобити, уквітчати. — Доці землю зоросають, травою встпвають, а квітами зукрашвають. и. п.

Скре́пйна = с(ш)крепийця, гребло (С. Аф.), згребло (Херс. С. Жел.), гребийця, скребло (С. Жел.).

Скребо́къ = с(ш)кребачка.

Скрежетаніє = скрежетання, скрегіт.

Скрежетатъ, заскрежетать = скреготати

- (С. Л.), скреготіти, заскреготіти. — Із серця скреготав зубами, об землю тупотав погани. Кот.
- Скрéжеть** = скрéгіт. С. Л.
- Скресть** = скребіти, шкребіти, скромáдити, шкрáбати (С. Л.), шкрáботіти (С. Л.), шарúдити (С. Л.).
- Скрещáть, скрестíть** = складáти, склáстись, згорúти нáвхрест, скрjúвати. — Ручиці скрjúвав. Єп.
- Скрещивáть, скрестíть** = парувáти, парувáти.
- Скривлывáть, скривáть, ся** = кривíти, згнáти, покривíти, скривíти, згнúти, ся; хилíти ся, похлíти ся. — Згíви гвúдок. — Иде, згíнувшись. — Село не вперсло, не перемíнилось, тiя́нн хата на край села на бiк похлáслась. К. Ш.
- Скривáль** = таблiця.
- Скривáч** = скрiпник (С. З. Ш. Нis.), здр. скрiпничок, скрiпвиченько (С. Жел.), скрiпáль (С. Жел.), скрiпкогрáй (С. Жел.). — Перше слово визначає і музику і того, хто вiмє робити скрiпки, останнi — про музику. — Одна сестра явлуа ся до печi. друга до нeгiя по скрiпника. Федь. — Мульки грають — було щось аж шiсть скрiпникiв i два цимбалети. Федь. — Скрiпнички пригравують, вiночки дошмивують. в. п. — Як пішов тодi скрiпаль по селах, грає тай грає, пiхто над його вже не загра. п. о. Гринч.
- Скривáца** = д. Скрiпка.
- Скривiчний** = скрiпковий.
- Скривiй**, рос. Spiraea Ulmaria L. = гiрiшник, огiрiшник, медúнниця, бузинá болiтнз, жáбiячі конопельки. С. Ал.
- Скрiпка** = скрiпка, скрiпний (С. З.), здр. — скрiпочка.
- Скривнуть** = д. Скривiть.
- Скривний, скривнотнй** = скрив, скривнйява, рив, ривнйява, ривотнй. — Далi подорожнiй почув скривнйяву вiд гарб. Шрав.
- Скривунь, ком. Cerambix, Dorsadion** = скривун, музика, музичка (Ман.). — Взивають си цi жучки скривулами через свою вдачу скривити. Ст. О.
- Скривуха**, рос. Crepis tectorum L. = кульбаба, дикий молочай, жовтий цвiт. С. Ал.
- Скривучий** = скривлвий (С. Л.), скривучий, скривучий, ривлвий (С. Л. Ос.). — Як до тебе ходити, коли мавш ворота скривлви, а сусiди брехливи? п. п. — Скривлви ворiтечка не могу заперти. п. п. — Скривлвие дерево і дужого переживе. п. пр.
- Скривчєнка** = скрiпочка (шоганєнка).
- Скривць** = скрив, рив, частий — скривчя-
- ва, ривнйява. — Гони великий, скривчява вiд гарб, iржання кiнське. Зiньк.
- Скривчєнiє** = скривчєннйя.
- Скривчєть, заскривчєть, скривнуть** = скривити, ривити (С. Л.), ривати (С. Л.), ривнйти. — На вогах сапiян ривчєть, а у борщi трисця кивчєть. в. пр. — Чує вiв щось ривнуло дверима. Лев.
- Скривчєть** = д. Скривчєти.
- Скривчєць, ца** = скривчєць, ца.
- Скривчєність** = скривчєнiсть, смiрнiсть (С. Жел.), лáгода, лáгiднiсть (д. Крiтiсть).
- Скривчєний** = скривчєний (С. Пар. Твк самє i в ильшх слов. мовох), тiхий (С. Л.). смiрнiй, сумiрнiй (С. Л.), иишкий, лáгiднiй, дужє — илохий (С. Л.), благий. — Степов весь удав си в матер — тиху, лáгiду жiнку. Фр.
- Скривчєть** = 1. зшити з клáвтиків. 2. злiявати, спартáчити (зробити аби як).
- Скривчєливáть, скривчєлiть, скривчєлiть, ся** = закруглювати, закруглiти, обкруглювати, закруглiти, ся i т. д.
- Скривчєть** = д. Свiзка.
- Скривчєвати, скривчєти, ся** = 1. зкруглювати, зкруглiти, зсукáти, ся, багато — позкруглювати. — Зкруглi вiрвовку. — Зкруглiлась вiрвовка. 2. зв'язувати, зкруглювати, мотúзити, зв'язати, с(з)круглiти, мотузовáти. — Налiгачем скруглав рукв. Б. Ш.
- Скривчєннiть** = завдáти жалю, сум нáвести.
- Скривчєти, скривчєти, ся** = 1. ховáти, вихiбувати, крив, перехiбувати, сховáти, скрив, заховáти, переховáти, ся. — Сховалсь, та й попалсь. п. пр. — Скрив си де небудь, переховуюсь на час. Кр. — Скриваючийся = кривчий ся. — С. вь тодiць = пошiти ся мiж людi.
2. тáйти, ся (С. Л. Ш.), кривчєти, ся (С. Л.), ховáти. ся, утáйти (С. Ш.), перекривчєти. — Тáйзя вiд Бога та чортовi сказали. п. пр. — Годi вам тáйти злодiя, кáжить — де вiп? Кв. — Шиллйя в мiшку не утáйш. п. пр. — Жiнка хiба те утáв, чою не знає. п. пр. — Дерево тáйє, але вогонь тáйти ся дєсь в нiм. п. пр. — Не мiю з чим ховатись вiд тебе. Ч. К. — Крив, ховiй п-ганє, а воно такi глэє. п. пр. — Вiв од усiх кривчєть ся. — Скривчєти вь сiрдцi = в Душi тáйти, гiнiти в сiрдцi. — С. педостáти = лiчкувати, залiчкувати.
- Скривчєтичати** = тáйти ся (С. Ш.), кривчєти ся.
- Скривчєтiсть** = скривчєтiсть, тáйнiсть (С. Ш.), нещiрiсть. — Шевченко не любив вєслов-

ловатись і звати було в йому скритість.
— Яка в нього тайність. С. Ш.

Скритный, но = 1. закритий, по (Св.), не ширій, не шіро.

2. потайний (С. Л.), потаємний. потайливий, притайкуватий, цотай (Ос.), потаємно, потайні, потайком, нйшком. — Се потайна собака, не гарчать, а куса. С. Л. — Потай Бога, щоб і чорт не завя. н. пр.

Скритъ = попоронка, кривка, кривага (С. З.), потайник, тайник (С. Ш.), таємниця (С. Ш.), схованка. — Невідоме криваго з монастиря утіс. С. З. Д. ще під с. М'єсто (укрїтоє).

Скритый = д. Скривать. — С. м'єсто = д. Скрыть.

Скрїна = 1. скріпа, закрїпа.

2. підпис, посвідчення (паперу).

Скрїплать, скрїпять, ся = 1. скріплати, акрїплати, крїпити (С. Л.), акрїплати, укрїплати (С. Ш.), укрїпати (С. Л. Ш.), скрїпати, укрїпати, ся. узоцювати (С. Ш.). — Укрїпив, як Бог черепаку. н. пр. — Щоб йому жевіт молодецький скрїпало. н. д. — Скрїпий, скрїпий с'єрдце = придушивши гнів, жаль.

2. свідчити, посвідчити (паперу), ствердати підписок.

Скрїпчатъ = подужчати. — Вітер подужчав.

Скрїючивать, скрїючить, ся = агнати. карлючити, корчити, зігнути, акарлючити, зкорчити, акарлюювати, ся.

Скряга = сквара (С. З.), скіпра, скуненді (С. З.), скупяга, скунерді (С. Л.), скупердіага (С. З.), жикрут (С. Л.), гвітець.

Скрїжничать = скушити ся, трусити ся (шд грїшии то що).

Скрїжничество = скварість (С. З. Ос.), скварство. сквірство, скупердяйство. — Я не спостеріг за ним скупердяйства. Ки.

Скудєль = 1. гліна.

2. глінявий посуд або черепок.

Скудєльный = 1. гліняний.

2. д. Брєнный.

Скудность, скудотъ = скудота, нестаток, недостаток (С. Ж.), убожество (С. Ш.), убогота, убожество. С. Ш. — Првишю нестаток, забрав і остаток. п. пр.

Скудный, но = убогий, го, хібрний, злидєнний.

Скудоуіе = ведоуїство.

Скудѣть, оскудѣть = убожити і д. Вѣднѣть і Истошѣться 2. і 3.

Скука = нудьга (С. З. Л.), нуд (С. З.), нудя (С. Л.), нудь, пудота, нудність, скука. — Журба злигала ся з нудюю та й їзять верхи. н. пр. — Нудьга мене сушить. нудьга мене влягать. н. п. — А як прийде нудьга в гості та й на ніч засяде. оттоді мене. мій брате, зови на поряду. К. Ш. — Ждемю вас тут, ждемю, аж нуд назав. О. Стор. — Бабла мене тяжка скука, подумюю, що роздула. н. п. — С. одолѣла = нуд напѣв, нудьга напѣла, нудьга, скука взяла, обняла. — Чувствовать скуку = нудьговати, нудити ся і д. Скучать.

Скудѣ = 1. вїлиця. С. Л. — Його широке лице, широкі вїлиці надавали йому вираз упертости. Фр.

2. д. Скрага.

Скузьиторъ = різьбяр, різьбяр (С. Жел.). ліповщик, спідар (С. Жел.).

Скузьитѣра = різьбарство. різьбарство, свицарство. С. Жел. — Я не гадав, щоб в Ермигажї була така сила давнього різьбарства. Ки.

Скузьбра, р. Scomber scombrus = скузьбрія, баламут, чібрник. Рябов.

Скупать, скупить = скушити, скупюувати, покуювати, покуюляти, покуююувати, покуюшюувати.

Скупєпекъ = скупєнький.

Скупєць = скупий, скупяга, сквара (С. З.).

Скупить = д. Скувать.

(Скупяться = скупити ся, жалїти, жалкувати, шкодувати. — Ты вже скупїєш ся батюшї і карбованця дати. Хар.

Скупюватый = скупєнький.

Скупой = скупий, скупїчий (С. Л.), сквара (С. З.). — Скупий двічі тратить. н. пр. — Була вона багата та сквара така, що од неї ніхто й хлїба шматка не бачи. н. о. — Скупїємь сдѣлаться = прескувити.

Скудость = скупїсть, скудоці, скварість (Ос.). скварство.

Скупщикъ = купчик, скупщик, перекупец (С. Жел.), товару — прасол. згпщак, полотна — полотєнщик, щєтви — щєтвишник.

Скупить = скушити, скупїшати.

Скусывать, кусать = відкусювати, відкусити, зкусити, про вїзько — позкушувати.

Скутывать, скутать, ся = д. Закутывать.

Скуфій = підкапок.

Скучаніе = нудьгованнї.

Скучать, соскучить, ся = нудити, ся (С. З. Л.), нудьговати (С. З. Л.), сузувати,

- нудити світом, марудити ся, знудити ся, занудити ся (С. Л.), засушувати, скучити. — Я вже собі найду роботу, то чого міні нудатись. Фр. — Як я тебе візьму за себе, чи не будеш нудитись в Семигорах? Лев. — Соломія сиділа за матір'ю і аудала світом. Лев. — Коли ж бо він такий тихий! Я б, за ним бувши, збудилась. Федь. — Сидять, головоньку схилив. Чого ж ти, брате, світом вудит? Б. Г. — Мелашка вже нудилась за Бівенцями. Лев. — Случила до дому. — Случила за вами. Кр.
- Скучивати, скучити, ся = 1. валкувати, складати, скласти, поскладати в кiпу.
2. кiпути ся, кiпчати ся, скучити ся, зтiпчати ся, зiюрговати ся.
- Скучитися, соскучитися = д. Скуцать.
- Скучливий = нудний, марудний.
- Скучний, но = нудний (С. Л.), нудно (С. Л.), нудкий, нудко, марудний, но, маркiтвий, но, скучний, но. — Чого міні такко, чого міні нудно, чого серце плаче? К. Ш. — Марудна рiч — драга шiрра. Кв. — Не топила, ве варила, а в свiтлолицi душно; як поiду з сього села — комусь буде скушно. в. п. — Скучний человекъ = нудний чоловік, маруда, нудатель.
- Скушати = зiйти, поiсти.
- Слабiтельное = провiсне. С. Жел.
- Слабiть = провiсити.
- Слабiкiя, ко = слабкий, слабок, на ослабi. — Слабок вiрвоку натягула.
- Слабiнути, ослабiнути = д. Ослабiвати.
- Слабок = 1. слабок, на ослабi. — Вiрвоку натягнуто слабок.
2. помалу, повiдi, недуже, безсиле, вляво. мало. — Каганець помалу свiтить.
- Слабосилiе = малосилля, недужнiсть.
- Слабосильный = малосильий, квiлий (С. Жел.), влявий (С. Жел. З.), крихкотiлий, хорovitий, недужий, легкодухий. (Д. Малосильный).
- Слабiсть = слабiсть, недужнiсть, недолужнiсть, влявiсть (С. Жел.), млость (С. З.). — I досi в головi гудить i млость внась по всьому тiлу. К. К.
- Слабоумiе = недоумство.
- Слабоумный = д. Малоумный.
- Слабый = 1. слабый (С. Л.), недужий, вемiцвий (С. Л.), квiлий (С. Жел. Л.), влявий (С. З. Л. Жел.), недолужний, недолужий, вiбокый, утлий (С. Ш.). — Та воля моi педужі, та вивезіть маму з кваломі. в. и. — Утлий на мороз. Ман.
2. слабкий, вильвий (д. Слабiкiя).
3. лiгкий, не мiцний. — Легкий тютюн. — Легке пиво.
- Слабiть, ослабiть = слабiти, слабiшати (С. З. Л.), слабiшати (С. Л.), квiлiти (С. З. Л. Жел.), квiлiти ся, марнiти i д. Ослабiвати — Сестра пiдвелась, вквiлчась, обхвiла його руками. в. и. — Квiлiть ся все, нездумає. К. З. о Ю. Р.
- Слава = 1. слава, вдр. славоуека. — Он не знає козак, ой не знає Сопров, як славоуеки зайти, гей зiбрав вiйсько та й пішов Оруд бити. в. п. — Дурний слава = неслава, неславоуека. поговiр, слава. — До вильної ходиш, зо мною говориш, мiнi молоденый славоуеку робши. в. п.
2. поголiск, чiтка i т. д. Л. Молва.
- Славнiть, ся = 1. славити (С. З.), величати, хвалити, вихвалити, ся.
2. ровславляти, ровпускати славу, чiтуе.
- Славный = 1. славный, славен, славетный (С. Л.), слаутиый (С. Л. Ос.).
2. дуже гарний, дiпський.
- Славословiть = виславляти, вихвалити, величати.
- Славняний = славняний (С. Жел.), словняний. — Щоб усі славняне стали добрами братами. К. Ш.
- Славянский = славянский, словянский. — I всі мови славянского люду ви знаете, а своi дасть-Бiг! К. Ш.
- Славнiство = сла(о)вянщина.
- Славiтель = укладник (С. Ш.), складач.
- Слагати, сложити, ся = 1. складати, скласти, поскладати, ся i д. Складывати. — Сложити дiлжнiсть = зложити урiд, зректись урiду. — Сложити ся зобi штрафъ — знати штраф, дарувати, простити.
2. складати (С. Л.), укладати (С. Ш.), компоувати (С. З.), зложити (С. Л.), уложити (С. Ш.), скласти, зкомпоувати (С. З.). — Вiд i писнi складає. — Дарма... ми терпiв та писнi складали, в тих писнях ми горе своє влывали. Чайд. — Хто умiє вкрати, той умiє i брехвельку скласти. в. ор. — Зкомпоував вiршi.
- Сладенкий = солодiнкий, солодiк. — А медон солодок для хвалiських дiток. в. и.
- Сладехонький, сладешенький = солодiсенький.
- Сладити = солодiти, по троку — пiдсоджувати.
- Сладити = д. Сладивати.
- Сладкий, во = солiдкий, солiдко. — Не

будь гірким, бо виплюнути, не будь солодким, бо проковтнути. я. пр. — Сладке = солодке: лаговини, пундикки, марципан і т. д. — Сладким равесті = розсолодити. — С. сдѣлаться = осолодити, посолодити. — Сладкая трава, рос. *Nesaeolum spondylium L.* = борщівник. С. Ав. — Сладкий корень, с. папоротник, рос. *Polypodium vulgare L.* = папороть (укр.), солодиш (гал.). С. Ав.

Сладковатий = солодкуватий, посолодкий, осолодуватий.

Сладкогорько = д. Пасалъмъ.

Сладкорѣчивий = солодкоговний, масткословний. — Віп був павич солодкоговний. Кот.

Сладостный = солідкий; любий. — Люба надія. — Люби споминки.

Сладострастие = похіть (С. Жел. Пар.), пожадливість (С. Жел.), любяність (С. Пар.).

Сладострастный = похотливий (С. Жел.), пожадливий (С. Жел.), любяний (С. Пар.). Ярливий і д. Нехотайвий.

Сладость = солідкість, солідість (С. Жел.), соліднеча (С. Жел.), солідіці, солідь (С. Жел.). — Утраціти ще не коштували солодощі кориня турецької. Ка.

Слаже = солідче, солідше, солідій. С. Жел. — Дѣлаться слаже = солід(ш)ати.

Слаживать, сладити, ся = 1. лагодити, лаштувати, алагоити, злаштувати, улагодити (С. Ш.), уладвати, уладити (С. Ш.), уворядкувати. — На силу улагодив ся справу.

2. справляти ся, справити ся. С. Д. — Ти з ним не справиш ся.

3. уювати ся, згодувати ся, єднати ся, уювати ся, згодути ся, поєднати ся, погодити ся (С. Д.), уладвати. — Вони погодили ся між собою.

Слазить = 1. злізати, вилізати. — Виліз на гору. — Зліз на дерево. — Були собі дід та баба, та злізли на граба. в. п. 2. влізати. — Зліз в гори.

Слазь = одчипіє. — Віп приходять на торги, аби тільки одчипіє в кого ванти.

Сламявать, сламявать, сламать, сламити, ся = 1. вилді(б)увати, злі(б)юувати, розліюувати, переліюувати, зламати, зломити, ся і т. д., обломити, уломити, ся, про тільки — позламувати, ся. — Я на неї задивив ся ніби віз уломив ся. в. п. — Зтоптав, зламав червову каміну. в. п. — Зламалась вісь.

2. д. Преодолявать.

Сланецъ, кам. *Schistus* = лупецъ, лупок. С. Жел. Пар.

Сланцовый = лупцевий.

Сластьна = ласун, ласій, ласуха і д. Лаконка.

Сласти = ласощі, солодощі, лагомийні.

Сластолюбель = ласун, ласощолуби (С. Д.), лагоминець, роскочник (С. Ж.). — Ласощолуби похажали, всі хвертки і павичі. Кот.

Сластолюбивый = ласій.

Слатъ, послать, ся = 1. слати, посилати, послати, ся. — Сама сідая обідати, мене послає по воду. в. п.

2. здавати ся, свідчити ся, здати ся, посьвідчити ся. — Здав ся цуган на свої діти. в. пр.

Слаще = д. Слаже.

Слегать, слечь = лягати, лягти (в ліжко, про слабого).

Слегаться, слезаться, слечься = злежувати ся, злежати ся (С. Аф.), позлягати ся. — Боршно злежалось. — Слезавшіся = злеглий, полеглий.

Слегка = злегка, легенько; по малу, тріхи; по часті; хватком, припащем; здалека. — Слегки заболеть = приболити.

Слезаться = д. Слегаться.

Слезá, слезинка, слезка = сліза, слюза, слюзина, слюзинка, впр. слізка, слізонька. — Будеш вік тужити, тужи горювати, будеш куляки слюзи утерати. в. п. — Дрібенькими слюзинками все поле росло. в. п. — Кожушкин слезки = д. під сл. Кожушкнъ.

Слезливый = д. Плаксивый.

Слезливость = д. Плаксивость.

Слезно = слізно (С. Жел.), з слюзини, проливajúчи слюзу. — Мати савя в доріженьку слізно провомає. в. п.

Слезный = 1. слізний, слюзовий.

2. д. Плачевный.

Слезобійка = товкслізка (С. Ш.) і д. Плакса. — Така вже з мене товкслізка здала ся: раз-у-раз очі зарумані. Кп.

Слеботеченіє, мед. *Eriphoga* = слізотік.

Слєсаревъ = слюсарів.

Слєсарять = слюсарювати, слісарювати, де-який час — послюсарювати.

Слєсарья = слюсарня.

Слєсарничать = д. Слєсарять.

Слєсарья = д. Слєсарня.

Слєсарскія = слюсарський; слісарський.

Слєсарство = слюсарство, слісарство.

Слєсарь = слюсарь, слюсар (С. Жел.), слєсарь (Лів.), холодный коваль (О. Ст.). — Слюсар прокрав ся а ковала покарвали. и. пр. — Ява то Горивна? А жінка холодно-го ковала. О. Ст.

Злетать, злетѣть, ся = 1. злітати, злітати ся, злетіти, злітати ся, злітнути. — Птаци злетіла з дерева. — Злетів до доду. 2. злітати ся, злетіти ся, позлітати ся, поназлітати ся. — Тягач посплав проса, поназлітався горобці.

Злетать = злітати, облітати, збігати.

Злєтокъ = підліток.

Злєтъ = віліт; літ.

Злетѣть, ся = д. Злетать, ся.

Злєчь, ся = д. Злєгать, ся.

Зліва, рос. Prunus domestica = слива. сливка, сливонька, одна штука — сливина. — С. венгерская = венгерка, угорка (С. Ш.). — С. мелкоплідная, P. insititia L. = тернослива (С. Ан. Ш.). кўлька. — С. тернистая, P. spinosa L. = терен. С. Ан. Ш. — **Злівы** задушненія на палкахъ = рожєнєк.

Зливать, злить, ся = 1. зливати, переливати, збѣчувати, зліти, перелити, зочити, ся, позливати, позбѣчувати. — Зави пиво з дрижів. — Позливан з усіх чарок ведопатки.

2. вилливати, вилити; зливати, зліти. — Деся мабутъ великай двѣи вилывають, що пукала таку поголюску. и. пр. — Злив оливо з свинцем.

3. зливати ся, зпливати ся, зліти ся, поплити ся.

Злівка = 1. д. Зліва (здр.).

2. зливання.

Злівки = 1. верхі, верхки. здр. верхєчєнц, зпїкп (С. З.), сметанка (Прав.). — Збрала верхки з молока. и. о.

2. зливки (недонатки, позливані в одну посудину). С. Аф.

Зливной = зливий. позливаний.

Зливной = сливовий (С. Жел.), сливчявий.

Зливной = 1. сливний (С. Жел.), сливовий свд (або частина саду, де ростуть сливи).

2. д. Сливника.

Зливочий = д. Злівки 1. (здр.).

Зливочий = сметанковий. Прав.

Зливъ = снад. спадання (води).

Зливанка = сливчянка, сливник, сливчячок (д. Наливка 2.).

Зливаный = д. Зливной.

Зливень = слимак, сливняк (С. Жел.), слизак, слизюк (бомахи в породі мляунів).

Зливетый = слизистый, слизливый. С. Жел. **Злизай, ко** = слизакій, склизакій, сковазкій, слизко и т. д. С. Жел. — Злизай на слизко. и. пр. — Хоч блязко, та слизко. и. пр. — Сковазка дорога.

Злизкость = слизакість, сковакість.

Злизковатый = слизакєвий.

Злизнуть = слизнути, склизнути.

Злизникъ, рос. Alcea, Althaea officinalis L. = калачки, проскурки.

Злизость = д. Злизкость.

Злизывать, злизать, злизнуть = злизувати, злизати, влизувати, влизати, позлизувати.

Злизъ = слизь, слизотá (С. Жел.), склизь.

Злизать, ослизѣть = слизнути, ослизнути, послизати.

Злиняться, злинуться = злипати ся, злипнути ся.

Злино = вкўп, разом.

Злинокъ = зливок, вливок. — Золота злинок червоных 27. Кієв. Ст.

Злить, ся = д. Зливать, ся.

Зличать, зличить = рівняти, порівняти, зрівняти, прирівняти; звиряти, переверяти, зирити, переирити. — Цвѣт калину лазала, до личенька рівняла. и. и. — Порівняти думки сїх письменників. Прав.

Зличєніє = рівняння, порівняння.

Злишка = дуже (С. Л.), надто, занадто (С. Л.), через край (С. З. Л.), через гад, пазбит (С. З.), геть-то. — Що надто, того й свияі не їдуть. и. пр. — Горіаки не пив так, щоб через край, але в компанїі не прозьє. Ка. — Через край свякнув вареники. Кат. — Назбит серця нані печалею напошило. Л. В. — Сього вже і геть-то буде.

Злишье = 1. злишяня (С. Нар.); зливання.

2. сплив, зливок (С. Жел.). сўтїч (С. Жел. Нар.), збїг (С. Пар.). — При злишїи рѣжъ = де річки зливають ся.

Слободá, слободка = слобода, слобідка.

Слободá = д. (Слободá).

Слободєвой = слобідєкїй. слобожанський.

Слобожанинъ = слобожанец, слободжанин.

Словарь, словарикъ = словарь (укр.), словар (С. Жел.), словарець (С. Жел.), словник (С. З. Жел.), послонник (С. З.), словничка, словничка, збїрослѣв (Номи).

Словєно = на словах, а ўст. С. Л.

Словєность = словєсність, письменство.

Словєсный = словєсний, ўстний. С. Л.

Словєчко = слівце, словочко. — Ни словєчка = ані телєнь, ні чичирк, ані

паря з уст. — Про їх нігде, нікто ані телеш... мовчать. Кн. — Що вже йому не казали, а він ані паря з уст.

Словно = мов, мовляв (С. З. Л.), не мов (С. З.), ніче, неначе (С. З. Л.), ніби (С. З. Л.), ніби-то (Ос.), бунім (С. З. Л.). — Давни то давнина, а наче вчора діялось. М. В. — Непаче паш Двiрпо широкій, слова його лизись, тежля. К. Ш. — Словно какъ бы = мов-би, мов бак, віби-б то.

Слово = слово; річ; мѡва, розмѡва; промѡва. — Къ слову = до рѣчи. — Не о томъ слово = не в тiм рiч. — Не устоять въ словѣ = не додѣржати слова.

Словообразованіе = словотвір. Г. Ог.

Словоохѡтливый = балакучий, балаклівий і д. Разговорчивый. — Там така прязна та балакуча жiнка, а. я.

Словопроизводство = слововiввод. С. Жел. — Український слововивод не вiдповiдає змѣганням, власивно бажанням Соболевського. Кв. — Тепер йдуть до твої думки, щоб писать так, як вимова показує, а не по слововиводам. Номис.

Словосочиненіе = словолѡд. С. Жел.

Словудареніе = наголос.

Словцо = слівце.

Слогъ = 1. склад. Г. Ог. — Уже кiнчив склади, читай по верхам. — Пiсня складами слава. н. пр.

2. штиль (С. З.), склад мѡви, спѡсiб вiррау.

Слобное тѣсто = листкове тiсто.

Сложеніе = 1. складання. — Складання дров у стоси.

2. склад; статура, штатула (д. Комплѣксiя).

3. складання, укладання, компоування. — Компонування вiрши.

4. складання (арихмет. лiя).

Сложитъ = д. Складувать і Слагать.

Сложность = складність. — Въ сложности = рѡзон, гуртѡн, огулѡн.

Сложный = складаний.

Слой = 1. шар, ряд, верствѡ (д. Пласть), верхий — верхнiй, у дерева коло кори — обѡлонь, дальшi — лiтѡвища (К. Б.). — Скрiзь товстим шаром лежав пш. Кн. — Поклала шар огiрiв, шар вишневого лагу. — Старшину і духовенство — отi два шари культурнi однако бажання волi. Кн.

2. лiстка, лiсточка, лiства (на пр. у цибулi). С. Л.

Слойный = лiсткий. С. Л. Жел.

Сломать, ся = д. Слѡмывать, ся.

Сломка = злом, аламання.

Сломъ = 1. д. Слѡмка.

2. злом, зламание (місє).

Слонить, заслонить = заступати, заступвати, заступити і д. Заслѡнпвать. — Радi б і сонце заступити. К. Ш. — Здрастуйте! Не заступйте. н. пр.

Слоновый = словѣвий. — Слонова кiсть.

Слопъ = слiв. — Хоч рiд слѡвiв на голову й не хворий. Ст. Б.

Словяться = блукати (С. Л.), тиняти ся (С. З. Л. Ш.), тулятися (С. З. Л. Ш.), сновѡвта (С. З.), сновиг(г)ати (С. З.), швѡ(ѣ)ндяти (С. З. Ос.), вѣштати ся (С. З.), вiкати, вiшшорка шукати (С. Л.), хвѡлати ся, багато, часто — розвѣштати ся. — Пiшов козак тиняючись, свого кова шукаючи, п. п. — Тиняеть ся, як аждiй по ярмарку. н. пр. — Тяпала ся од села до села. С. З. — I мвого коло Бугу знавших Волох туляло ся. Л. С. — Коли хочеш краще вразу вiк свiй закiнчать, нiж тутлитись без вадiй. I. Г. — Вскди вѣштатесь, а нiчого не розiзнаете. С. З. — Цим людям, що аввали без краю туди й сюди хвѡлати ся без дѡв, Пр — I по шпѡках хвѡла ся. К. Ш.

Слѡпать = алопати, атрiскати, згѡмкати, пожѣрти, потрiскати. — Наша невiстка — що не дай — то атрiска. а. пр. — Вярѡ шматок пѡляницi той згѡмив зрѡву. Кр.

Слопецъ = лѡзка (д. Лѡвушка).

Слугѡ = 1. слугѡ (С. Жел.), слiжник, служѣбник (С. Жел.), челядiн (С. З.), челядник (С. Л.), челядiнець, нѡйнит, високого зросту, для паради — гайдiк, молоденькай до послуги в горвцях і в дорѡзi — козачѡк. — Вони моi слуги й дiти. Кн. Д. ще пiд ся. Наѣмникъ і Рабѡтникъ.

2. слугѡ, готовий до послiги. — А я завжди готовий до послуги Вам.

Служанка = служанка (С. Жел.), служѣбка, служѣбниця, слiжниця (С. Жел.), служениця, слугиця (С. Жел.), челядка (С. З. Л.), челядниця, нѡйничка. — П'ять твоих дiвѡк, а ще й служницю дергать. Фр. — Д. ще пiд ся. Рабѡтниця.

Служанкинъ = нѡйнички.

Служба = слiжба, нѡйн, пiсля строку за прогул — набiток.

Службы = надвiрне будѡвання (пѡварня, стѡва, повтiк, льѡвѡня то-що).

Служебный = служѡвий. С. Жел.

Служеніе = слiжба, послухання.

Служитель, ница = служитель, ка (С. Жел.), служник (С. Жел.), служѣбник (С. Жел.), прислужник, ця і д. Служѡ і Служанка. — Зачинив ворота, чи може за тобою тра

прислужників? Кр. — Канцелярскій служитель = писарь. — Комнатный с. = покойовий і д. Лапсѣ.

Служительскій = служебничий. С. Ж.

Служить = 1. (прослужить) — служити, прослужити. — Служилъ вѣрно у полѣ й на морі, а востали си убогі, босі і голі. н. п.

2. (отслужить) — правити, одправити (службу Богу). — Мозебні день у день Спасителя правити, у ставниця свѣчки по 10 хувтѣ ставити. Гр.

3. (услужить) — служити, послужити, слугувати, послугувати, послуговувати, услугувати, прислугувувати, послугувати і Прислуживать. — С. по найму = наймитувати. — С. мильчѣкомъ = хлопкувати.

4. в пригоді бути, стати, здавати ся, надавати ся, придатним бути, відбувати, адати ся, придати си. — Я вам може ще не раз в пригоді буду. — Торба вся у автах, а замість реміня відбував мотузав. Ніц.

Служба монастирскій = служба (С. Жел.), слимак (С. З.).

Служавить = злукавити, вхитрувати, схитити.

Слудать, слудливать, слудлять, слудить, ся = залуплювати, алдрати, алущувати, алупити, алдрати, алущати, ся.

Слуховой = слуховий. С. Жел. — С. труба, с. рожокъ = говірнѣя труба, слухавка (С. Жел.). — Слуховое окно = димниця (С. Пар.).

Слухъ = 1. СЛУХ (С. Жел., так і у всѣхъ вищихъ слав. мовях), СЛИХ. С. Л.

2. слух, слыха, поголос, поголоска (Ос.), чутка, почутка, чуття, прѣслух, погудка і д. Молва. — Сляхом слыхати, видом видати. н. п. — Діти підростають і про рідну Україну сляхом тільки знають. Гауз. — Сляхи пройшли, що діло... Ніс. — Почали і до мене сляхи доходить. н. п. — Про мою дочку передають сляхи, що живє добре. Лев. — Добру чутву далеко чутно, в погнву ще дальше. н. пр. — Скоро розійшла ся чутка, що Шевчонка врештовано. Ки. — Про слясованнѣ містечкового крѣпацтва щось і чутнѣ вѣна. Ки. — Немѣ й чутти про його. Кр. — Межа нашими жидѣя поголос-пустини ся, що нѣби то в Русалині Месаши родив ся Руд. — Идѣть, носити ся слухъ, ходять слухи = д. під сл. Идти і Носити ся. — Распугетъ слухъ = пустити поголоску, чутку, розслѣвити, роздавонити. — Десь явуть великий

давін вливають, що пустяцѣ таку поголоску. н. пр. — Слухъ запалъ = чутка загугла. — Давно вже щось про його і чутка загугла. Си.

Случай = случай, оказія (С. Л.), нагода (С. Жел.), випадок (С. Л.), трапунок (Лев.), трафунок (С. З. Л.); пригода, приключка, припадок (С. З.) і д. Проществіє і Привлеченіє. — Та добрість здавала ся якоюсь чужою, мов про нагоду позиченою. Лев. В. — И не маю нагоди з вами говорити, то задумав написати. Фр. — Нагода привелъ мене туди, де й не сподѣвав си бути. Кв. — Чуючи скрізь польську мову, мѣ поетъ выгоды ті навчити си. Зап. Кол. — Той випадок був серед літа. н. о. — Не сподѣвав си я на такий трапунок. Ки. — Впав трапунок вупити двѣ пѣ, і й кунив. Ки. — Лихо приключки шукає. н. пр. — Въ та-коімъ, въ этонъ случаѣ = в такий, в сѣм (або: у сѣм) разѣ. — У сѣм разѣ треба звернути увагу на... Бар. — Въ настоѣщѣмъ случаѣ = в сѣм разѣ, на сѣй раз. — Во всякомъ случаѣ = у всякім разѣ, в кожному разѣ. — Въ противномъ случаѣ = а то, а иначе, в иному разѣ. — Вийми горщик, а то збѣжить. С. Л. — На всякій случаѣ = про всяк случаѣ. — Треба взяти про всяк случаѣ, н. о. — По случаю послать = по оказіи послати. — По случаю чего = в причинѣ. — При случаѣ = при оказіи, по оказіи, при (по) нагодѣ, за нагоди. — По нагодѣ знайдем і в изводѣ. н. пр. — Гладна та обледѣла вона часом могла ще бути моторною по нагодѣ. Лев. В. — Зупинив си, щоб побачити ся з В. С., а при выгодѣ і з М. Скл. — От за сѣй зручної нагоди познайомив си з... Ки.

Случайно = случаемъ, випадкомъ, припадково. — Случаемъ зайшли до кингарні. Ки. — Попав я зовсімъ припадково на цікавий памфлет. Зап. Груш. — Случайно прихотдися = випадас. — С. найтъ = надѣбати.

Случайность = несподѣваність, несподѣванка, нагода.

Случайный = випадковий.

Случать, случать = спускати, припускати, спустити, припустити (смици і самцю). — С. собѣкъ = хортѣв скликати.

Случаться, случаются = трапляти ся (С. Л. Ш.), лучати ся (С. Л.), приходити ся, випадати, випадати, витікати ся, прилучати ся, прокидати ся, перепадати, трапляти ся (С. Л. Ш.), витрапати ся,

лучіти ся (С. Л.), прилучіти ся, нагоди́ти ся, виняти ся, проки́нути ся. — Коли траплялась візьма година, він повертав її на читання. Лев. В. — І що тепер трапляється ао мною і що трапляло си ще дїтською порою. Гул. Ар. — Таке то мій траплялось бачити і чути. Гр. Чайч. — Не вважай, що п'ятниця, берня, кода трапляється. н. пр. — Трапляється на візу верять борці і в глеку. н. пр. — Як на теж лучался у хаті подорожні пані являсь. К. Х. — Така зручна годваа довго не випадала мій. Кн. — Ті всі годни, що перепадали на віку Шевченкові. Кн. — Почнеш їста, а тут зараз хто небудь нагодить ся. Гр. Чайч. — Десь виня ся на пречуду гарний. Кн. — Гдѣ случіться, случілось = де тра́питься ся, на трапкѣ (С. Ш.). — Миѣ не случілось = не випадало, не приходилось нішї. — Можеть случіться, что = може́ бути, що... — Что съ нимъ случілось? = що з ним стало ся?

Случка = парування, спуск, припуск (самця і самки).

Случный жеребець, быкъ = ста́дник, завідський жеребець, бугай.

Слушание = слухання.

Слушатель, ница = слухач, ка (С. З. Л.). вислухач, послухач, ка. — Будь добрим слухачем, коли хочеш бути д. брим повідачем. н. пр. — Того духу висіду хотів би я в своїй слухачих. Зап. Груш. — Своєю мовою прикував увагу слухачів. Зап. Коє. — Одвернуваши від себе увагу слухачів. Кн. — Зінька була дуже уважливою його слухачкою. Лев.

Слушати, ся, послухаться = слухати, ся, послухати (С. Л.), шанувати ся, послухати, ся. — От бач, не послухаа ся мене — і вийшло погано.

Славить, прослаить = славити ся, вславити ся. — На всю округу вславила си.

Слыханный = чу́ваний, чу́тий. — Слыханное ли дѣло = чи чувано?

Слыхать = чу́ти, чувати. — Не слыхать = не чу́ти, не чувати, не чу́пно. (Пр. л. під сл. Слышно).

Слышать, услышать = чу́ти (С. Л.), чувати, учувати (С. Ш.), слухати, почу́ти, учу́ти. (С. Ш.). — Чули як говорили, що бачили, як їли. н. пр. — Пісня пташки про щастя і волю — кращої пісні не чув я ніколи. Чайч. — Деж твоє дитинко бувало, що-ж твоє дитинко чувало? н. и. — Бодай тобі не брехать, мій твоїх брехень не чувать. Б. Г. — Мовчи! почують — будеш бачити. Гр. — Пусти уха межє люди, то чи

мало чого учуєш. н. пр. — Слышать нехорошо = недочувати.

Слышаться, послышаться, услышаться = чу́ти ся, причувати ся, почу́ти ся, в(у)чу́ти ся, причу́ти ся. — Позад мене причувають си мій. що... Кн. — Немаю мого братика, а мій все причувають си, що він їде. Федь. — Та се тобі так почувлось тільки. н. о.

Слышно = чу́ти, чу́тно (С. З. Л.), чу́тко (С. З. Л.), чу́ть, чувати, чу́тенько. — Як на неби чути, як мухи кашляють. н. пр. — Колос од колосу — не чути голосу. н. пр. — Не чути нічого. — Не чути плачу, ні гармати, тільки вітер виє. К. Ш. — Ой кувала зозуленька — тепер не чувати. п. и. — Як одяв ся та Палій Семен та сиділа у темниці, та сталося чути, та сталося чу́тенько у царя на столиці. н. п.

Слышный = чу́тий, чу́ткий. Ос.

Слышите = чу́тійш, чу́тіше. — Одчипаи, щоб чу́тійш було. н. к. — Стукотать і гримотить десь ближче вже, чу́тіше, виразіше. Пісоч.

Слѣва = з ліва, з лівого боку.

Слѣдить = 1. (на)слѣдить) — слі́дити, робити слі́ди, наробити слі́ду, нагоп'ятити.

2. (ослѣдить) — шука́ти слі́ду, стѣжвти, стежкувати, слі́дкувати, вислі́дити (С. Аф.), вистежити.

3. слі́дкуват (С. З.), стѣжвти, доглядати, наглядати, назврати, підглядати, пильнувати, павтрувати, зорити. насти, пасти очі (Фр.), сочити, (на засідах, на чатах — засідати, чатувати. (Д. Наблю́дять 2.) — Слі́дкуючи за мною. С. З. — Зінька дошпитивши очима слі́дкувала за Соломією. Лев. — Мотри стало легше, що снежиршині очі не слі́дкують за мною. Лев. — Слі́дкуй аа мною скрізь Тв, Господи мій милій! Чи де уста мої не правду говорять? Гул. Ар. — Як він отам за мною стежкував. Фр. — І поки не зник він за дверима, його погляд все зорав на мене. Ст. Г. — Будь я не піду — його стрічаю. Зорять за мною він, чи так венароком стрічаюсь? К. К. — Казади, що й уряд піділяв павтрувати, чи хлопці справді не бунтують? Фр. — Агент тільки сочив Шевченка. Кн. — Одійшов чоловік та й пасе того старця. Чигир. — Чатували козаченья у зелесім гаю. н. и. — Довець засідає в освіті та й чатує, пжя ведмідь не піде. н. к.

Слѣдованіе = 1. прохід, перехід.

2. наслідування (д. Подражаніе).

3. слі́дство (д. Слѣдетвіе 3.).

Слѣдователь = слі́дователь (С. Жел.), слі́дчий. — Головиня слі́дчий був генерал І. Дубельт. Кн.

Слѣдовательство = звѣчить, то, сѣб-то, виходить, знѣчить ся. С. Л. — Значить, ти був дома. — То ти зможетеся? Кр. — Сѣб-то ми родни. — Виходить моя правда.

Слѣдовать = 1. (послѣдовать) — іти, слѣдувати (за ким), ступати у слѣді, цити за ким. — За військом іде обоз. — Той хто йтвє за мною — нехай запоовнить прогазани. Кп.

2. наступати, наступити. — Лаха та радить, по якій смуткѣ наступає. п. пр. — По весні наступає літо. — Зробить що погане, а після того наступає каяття.

3. васлѣдувати (кому або чому), іти (за ким або за чим). — Наслѣдуючи явчаєм предків. — Іти за модою.

4. слѣдство робити, вести, дознавати ся, стѣжити.

5. належати, належати ся, впадати, впадати, припадати. — Слѣдуєть, слѣдовало = а) виходить. — З цього виходить, що була моя правда. б) слѣд, слѣдує, трѣба, повинно, приходить ся, припада, впада, впадає (С. Л.), належить, годить ся, гѣже (С. Л.). — Не слѣд так робити, це не добре діло. — То тобі впада ўхати. — Йому належить дава за се. С. Л. — Такими гулявками не годить ся поприкати. Кп. — Їш подав руку, то й мінї годить ся її приймати. Кп. — Серце козаче, небоже, чом ти не робши, як гѣже? н. п. — Болѣе чѣмъ слѣдовало = бѣльше ніж трѣба. — Какъ слѣдуєть = як слѣд, як трѣба, як годить ся, як гѣже.

Слѣдомъ = у слѣд, слѣдом (С. Л.), слѣдкомъ (С. Л.), слѣдою, слѣцля (С. Жел.), утронї (С. Ш.), втронї, назирцем, наглядом і д. Велѣдь. — Так і ходить слѣдомъ за нею. — За ним втронї помазу йшли. Л. С. — Ми їхали утронї за тобою. С. Л. — Пішов ви дорогом, а я за нцѣ назирцем городами попід тивю. Кп. — Снѣ почав за мною назирцем ходити — не пускає мене без себе з двору. Ос. — Пішов за ним наглядом. н. п.

Слѣдственно = д. Слѣдовательно.

Слѣдственный = слѣдчий. — Пошастало переганути обидва слѣдчі процеси про Шевченка. Кп.

Слѣдствие = 1. наслѣдок, добўток і д. Наслѣдствие. — Недуг його — просто добўток голодовани. Кп.

2. вишїд.

3. слѣдство. — Під увесь час слѣдства Шевченко був завжди неселим і спокійним. Кп. — Влягає, щоб зараз паридити слѣдство. Кп.

Слѣдуемый = належний, належитий, належачий, приналежний (С. З. Л.), що на-

лежить, що припадає (кому). Д. Надлежачий.

Слѣдующий = 1. д. Слѣдующий.

2. наступний, наступающий, другий, той. — Кога наступна пошта не привезе мінї волї. Кп. — На слѣдующій день = на другий день — На слѣдующей недѣлѣ = на тїм тїжнї. — Слѣдующее = ось що, ось як, а саме, як-то. — На это онъ сказавъ слѣдующее: = на се він сказав ось-що:

Слѣдъ = слѣд, тропѣ (С. Ш.), неясний — прослѣдок, звыря — чорнотрѣп, ноги — ступни, од вірвоки — побшорг. — Прослѣдок по дорозї видно. н. к. — И слѣдъ его простылъ = і слѣду його нека. — И слѣдѣ ко мнѣ не влада, чтобы и слѣдѣ твоего у меня не было = і на очї мінї не навертай ся, щоб і ногѣ твоѣ у мене не була, щоб і дѣху твоего у мене не було. — Не попадай на слѣдъ = не входив тропї. С. Ш. — Не слѣдъ такъ дѣлать = не слѣд, не годить ся, не гѣже так робити. (Д. під сл. Слѣдуєть 2.) — По горячнцѣмъ слѣдамъ = на гарячому вѣшкѣ. — Слѣдѣ протѣбитанные = прѣтоп кп. Хар.

Слѣзѣть, слѣзѣть = 1. злѣзати, злѣзти, позлѣзати, позлѣзти. — Злѣз з кова.

2. злѣзати, слѣздити, вилѣзати, вилѣзати, злѣзати, злѣзти, вилѣзти. — Аж шкура злѣзла. — Волосси новывлазю.

Слѣпѣнь, ком. *Tabanus bovinus* = слѣпень, слѣпий ѓвод. С. Жел.

Слѣпѣць = 1. слѣпѣць, слѣпѣк, слѣпий. С. Жел.

2. (*Mus microphthalmus*, *Mus (Spalax) typhlus*) — слѣпѣць, зївське щеня. С. З. Жел. — Вона змолоду давѣла зївське щеня. Кв. — Присває як зївське щеня. О. Ст.

Слѣпѣть, ослѣпѣть = слѣпѣти, ослѣпѣти, нослѣпѣти.

Слѣпливание = злѣплювання.

Слѣпливать, слѣпѣть, ся = злѣплювати, злѣпѣти, си.

Слѣпнуть, ослѣпнуть = слѣпнути, ослѣпнути, нослѣпнути.

Слѣпо = слѣпо, ѓслїн. — Ослїн піщѣ на обоз. Л. В. — Слѣпо вѣрѣть = вѣрѣть, як Турчин в місяць. Кр.

Слѣповатый = слѣпенський.

Слѣпой = слѣпий, слѣпоокий, тешипокий (С. Ш.), незрѣчий, невидюч(щ)ий, не-

видячий. — Быть слѣпымъ = сліпувати. — Слѣпая кашка = коитюх.

Слѣпокурнякъ, рос. Ranunculus C. Baub. = болотне зілля, козелѣць, ясқір, R. sceleratus L. = цар-зілля. чорне зілля. С. Ав.

Слѣпокуръ, рос. = I. Cornus sanguinea L. = свідіпа, свідва, сишж. С. Ав.

2. Anemone ranunculoides L. = жаб'яче зілля.

3. Stellaria graminea L. = п'яна трава, п'яне сіно, огонь трава, ківський вех. блощачик (укр.), пісочник, саморідне зілля (гал.). С. Ав.

Слѣпокъ = зіпок, віліпок, вітиск (С. Пар.), відтиск, відбіток. (С. Пар.). — Він тоді саме працював на виліпком Сатурна. Кв.

Слѣпорождєнный = сліпий зроду.

Слѣпотá = сліпоб'тá. — Куриная слѣпотá = куряча сліпоб'тá.

Слѣпотствовать = сліпувати.

Слѣпцовъ = сліщевий.

Слѣпнѣшь, слѣпнѣнокъ = д. Слѣпнѣць 2.

Слюбиваться, слюблаться, слюбиться = кохати ся, закохувати ся, залюбити ся, закохати ся, повохати ся; подб'тати ся. сподобати ся, угодобати ся. — Покохалась ми з Лесею, діду, то віддай же її ти за мене. Гр. Чайч. — Чи з иншою закохав ся, мене віддурав ся? н. п. (д. Влюбойтесь і Полюбойтесь).

Слюда, Mica. vitrum Ruthenicum = р'уське сѣрце (С. Пар.), каж'яве сѣрце (Катеринос.), блискняк, блискняк (С. Пар.).

Слюзь = д. Шлюзь.

Слюна, слюнка = сліна, сліня (С. Л.), слінка, отрута — ропá. — Аж сліна з рота ютати св. — На гадину совце пече, а з гадини рота тече, п. п.

Слюнотечєніе = сливоб'тá.

Слюнтей, ка = сливк'о, сливявий, ва.

Слюнявий = сливявий, зайливо — п'яний.

Слюной, ка = д. Слюнтей, ка.

Слякотъ = сляк'ота, ляк'ота, сльотá (Лев.), хляка (С. З.), ляповиця, хляга, ляп'отнява, жоквá (Лев.), м'очна, хлягоза (Полт.). — Підчас сльотя осінньої. С. З. — Як у осени хляга, то й не пройдеш. Хар.

Сляпать = зляпати.

Смáзать = д. Смáзывать.

Смáзка = 1. мазання, намазування, мащення (С. Л.), шмарування і д. Мазаніе, пражі — шліхтування.

2. омáста (С. З.), омáстка (С. Л.), по-

мáстка, мазил'о, шаровидло і д. Мазь 2. — Гребя глини ва помáтку хати. С. Л.

Смазливый, вая = г'ожий, вродливий, гарненький, а. — Козиб дівчана гомза, а то руда та погана. н. п.

Смáзывать, смáзать = мázати, мастити, шмарувати, змáзати (С. Л.), вмáзати, помáстити (С. Л.), вмáстити, намшмарувати, вмшмарувати (С. Л.), жиром, смальцем то-що — смальцювати, насмальцювати, шліхтою — шліхтувати, вмшліхтувати, олією — оліїти, вліїти, дуже мов квачем — квациювати, квациювати і д. Мázать.

Смáзываніе = д. Смáзка 1.

Смазь = д. Смáзка 2.

Смаковати, посмаковать = коштувати, по-коштувати. С. З.

Смáчывать, смáчать = зм'очувати, змочати (С. Аф.), у(в)мочвати (С. Ш.), вмочвати, примочвати. — Він такий — ніколи не змочить. — Горе не умочить. п. пр.

Смáчивать, смáчить = 1. змáчувати, змáжувати, призмáчувати, призмáжувати, змáчїти, змáчїти і т. д. — Придав перепелів та й наприя сїткою.

2. перемáчувати, перемáжувати, вмочляти, підд'руювати, перемáчїти, перемáчїти (С. З.), змáчїти, перемáчїти. — Він перемáчїв у мене наймитя.

Смарáгдъ = д. Нагур'удъ.

Смаръчатъ, смарать = стирати, стѣрти. — Написав крейкою і зараз стер.

Смастерачить, смастерить = змáчстру(ю)вати (С. З. Ос.), втáти, утáти (С. З. Ш.), уджмáчїти. — А там гляди по своєму мяпа змáчстру. Гул. Ар. — Дерева вавозьма, хатану сам змáчстрував. Ка. — Що не хотять, утнуть собі. С. Ш.

Смáтьвать, смотать = зм'отувати, зм'отати, нахотати, вм'отати, пох'отувати.

Смáхивать, смáхнуть = 1. змáхувати, змáчїти (С. Аф.), змáчїти (С. Аф.), змєсти, позмáхувати, позмáчїти. — Позмáчала скрізь палюку.

2. зтнáти, з(с)тáти (С. З.), утáти (С. Ш.), зтнáти, зрубáти (за одми махом). — З пліч голівоньку зтнв. — Вішаво, стипано і мордовано, як злочинців. Л. С.

3. вдáвати, пох'одити (ва кого або на що), сбїдáти ся (ва кого), вдáвати ся (ва кого). — Оця кобала свадеть ся на ту лошчку, що позаторїл... Ка.

Смáчываніе = вмочка.

Смачивать, смочить = змочувати, обволіжувати, змочити.

Смежать, смежить, ся = закривати, стуляти, закрити, стуляти, склепяти, ся. — Сон тяжкий міні ступає очі, засльпвай та розбий дрімогу. Ст. С. — Ой, рада б я, моя доноу, прабути к тобі, смеспилл си очі мої ще й уста мої. п. п. — Склепили ся уста мої, не могу промовать. в. п.

Смежникъ = поміжник, суєд.

Смежность = суміжність, сумежество.

Смежный, но = суміжний, сумежний, поміжний, суме(і)жно, сумеж, сүміж (С. Л.), сміж, сугрань, про стіни — опостіт (С. Л.). — Си ирава сумежня з Польцою терпіла від нападів Поляків. Бар. О. — Йшли собі суміжо два брати. п. о. Гр. — Суміж я живу з п.м. Хар. — З мою землею сугрань. п. о. — Його кімната опостіт з мою.

Смекалка = догадка, догадливість.

Смекать, смекнуть = догадувати ся, наркувати, імкати, догадати ся, вгадати (С. Л.), імкнути, узяти на розум, розчовпати, розшолопати, розчумати, розчурupati і д. Розвирать 4. — Догадав ся очкур розвизати, тай думає, що порозумішав. н. пр. — Неборак Охрим узня собі на розум: кур Йому! каже. Кв. — Імкнув, що не перелачи, та швидко геть із хати. Кв. — Ні, від де-що маракую, н. о. — Зараз імкнув, що тут можна рука погріти. Кв.

Смердеть = смердіти. — Не їла душа кашанку, не буде й смердіти. н. пр.

Смерзати, смёрзнуть, ся = мёрзти, мёрзнути, ізмёрзти, помёрзнути, помёрзати, змерзати ся (С. Аф.), позмерзати ся. — Ізмерж, як пес, ізмок як вовк. н. п.

Смёрзлый = змёрзлий, помёрзлий.

Смеркаться, смёркнуться = сутеніти (С. Л.), призеркати, сіріти, осмёркнути, посутеніти, призеркнути, смерком бѹти. — Ой настала нічка темна, кругом сутеніла. Мога. — Вже сіріло, коли ми ввійхав. Пр. — Смерком вже було, коли... Кр.

Смертность = смертність, смертельність, попестина — мор, жороба, помірок.

Смертный = смертельний (С. З.), смертенный. — С. грѣхъ = гріх смертельний. — С. казнь = кара смертельна, кара на горло.

Смертоносный = смертельний.

Смертоубийство = убійство (С. Ш.), вбійство, душоубство. С. Л.

Смертоубица = убійник (С. Ш.), вбійца (С. Л.), душоуб (С. Л.).

Смерть = смерть, акт — умерлий (Лев.).

— По смерти = до смерти, повік. — Тебез, мое сарденято, повік не забуду. в. п. — При смерти = на Божій дорозі. — С. скороостѣжная = коротеча, вагдла смерть.

Смерць, Turho, Syrho = водяний стовп. С. Пар.

Сметать = д. Сметать.

Сметана = сметана, колотуха. С. Жел.

Сметанный = 1. горщечок на сметану. 2. ласий до сметани.

Сметанный = сметановий.

Сметать, сметать, сметь = змітати, змістї, полмітати.

Сметать = д. Сметывать.

Сметѣще = смѣтник — Кожий півень ил своїм смѣткою гордий. п. Хар. — На смѣтнику валяеть си.

Сметка = 1. догадливість, бістрый розум (С. Ш.).

2. фастрига, фастригування. С. Ш. — Ще фастригу видао. С. Ш.

Сметки = смѣття (С. З.); борошна — обме-тиця. — Курка ажжи розгрібає, а в смѣтїю зерна шукає. п. пр.

Сметникъ = помішаний ліс (листяний і хвойний) і дрова (з такого мішаного лісу).

Сметывать, сметѣть = д. Сметать, смети.

Сметывать, сметать = 1. скидати, скидати, поскидати. — Скидати сіно в стога. 2. фастригувати (С. Ш.), змітувати, ригувати, паштригувати, (Ман.), зфастригувати, постригувати, заригувати, пририговати. зметати (С. Аф.). — Спершу заригуй, а тоді й питамеш. Кв. — Пририговала те шитво, приміряла до неї. Кв.

Смигиваться, смигнуться = перехоргувати ся, переморгнути ся (д. Перемигиваться).

Смигнуть = моргнути, змигнути.

Смилопаться, смилостивиться, смилосердоваться = змилювати ся, зглянути ся, змиосердвити ся. — Ой змилюєс Господи, та змилює ся на нас! Бо ворог дошкулє до сліз під нашій час. Гул. Ар. — Зглянув ся Бог на їх сльози великі і послав їм дочку. Гр. Чайч.

Смирать, смьть = мияти, топтати, вімигати (С. Л.), помияти (С. Л.), зтоптати, потоптати, пообмягати, хлѣб — потолочити, постѣль — понягати, скупѣвдити (С. Л.), покуйѣвдити, папір то що — зо(і)бгати. — Смятый = покмятий, вімятий, зтоптаний, поголочений, вібганий. — Зламав. зтоптал червою каляпу

н. п. — Дочаваши, Єрємія зобгав и яшенї лист і вавуз його ав доіаку. О. Ст.

Смирєніє = смірність (С. Жє.), покора (С. Ж.), покірливість.

Смирєннік, ца = смірний, на, смирянк (С. Л.), плохий (С. З.), плохута (сп. р.), тихолюбець. — Добросердим, малам, тихолюбиям — святаям рай небесный пошля. К. Ш.

Смирєнний = покірний, благий, плохий (С. З.), нішкий. — Покірне телатю дві матерї ссе. а. пр.

Смирять, ся = л. Смирять, ся.

Смирєнькій, смірєнько = смірєнькій, плохєнькій, ко. — Лисця ваша ве ветка, нова плохєвья в ваа. С. З.

Смирєньхонькій, смирієньхонькій, ко = смірєньхонькій, плохєсьєнькій, ко (С. З.).

Смірно = смірно, тихо, спокійно.

Смірний = смірний, сумірний, тихий, загідний, спокійний, плохий, плохута (С. З.). — До другої дїачивольня, що тиха й покора, як голуба горвула ся, ласкава, сумирна. Пч. — Твій плохий, що хоч в уха бгаа. в. пр.

Смілоду, присмірять = смірїти, смірїшати, посмірїшати.

Смирять, смірять, ся = усмирять (С. Ш.), усмиряти (С. Ш.), смирять, бїркати, усмирять (С. Ш.), усмиряти (С. Ш.), посмиряти, утасмиряти, ся (С. Ш.), спмиряти, аупмиряти (С. Л.), угадувати, ся, отїшати, приборкати, понижати ся (С. Ж.), борїти ся. — Думає шляхту приборкати. К. Ш.

Смогать, смочь = ногті, змогті (С. Аф. Мав.), здоїти, видолати і т. д. д. Мочь. — Цю ще деревяну змогу підняти. С. Аф.

Смоква, дер. Ficus carica L. = фіга, хвіртз (С. Ав. Л. Ш.), овоч вялений — внжїр (С. Ав. Л.), внджїр (С. Л.). — А дїточкам черенця, фга та винограду. К. Ш.

Смокнути = ізіокнути. — Ізмокня вовк. в. п.

Смоковниця = д. Смоква.

Смоковничий, смоковный = фіговий, хвіговий.

Смола — смола, біла — живїця, живїчка (С. Аф. Л.), на драгву — шєвська смола (С. Л.), вар, коло осї і колєс — колїзазь (С. З. Л.), густа пісая перегову — пєк. — Пристав, як шєвська смола до зобота. в. пр. — Не крути ся коло нова: кодомая ю обмашє ся. С. Л. — Смола гїрная, жидовская = д. Асфальт.

Смолевка, рос. Lychnis viscaria ? = смїл-

ка, смїлка червоїа, смолянка, ліпка, липняк, липчиця, горїцьвіт. С. Ав.

Смолевой = смоляний.

Смоляльщикъ = смоляр; шмаровба (С. З.).

Смолястый = смолястий, смолєвий, живїчуватий. — Смоляеє поліно. Лев. — Живичувата сосна. Мав.

Смолять = смолїти, шмарувати.

Смолка = 1. смїлка, живїчка (д. Смола здр.).
2. козубець (соснова або ялінова смола в квітаєа, що вживать ся на те, щоб поладати в затї, д. Курїшка).
3. смолїня.
4. д. Смолевка.

Смолять, смолєнуть = замолкати, стихати, у(в)тихати, замолкати, замолєнути, замолєти (С. Л.), стихнути, затїхнути, утихнути, ушїхнути (С. Ш.), зашїхнути, унїшкїнути (С. Ш.). — Затїхло все, тільки дїччата та соловейко не затїх. К. Ш.

Смолярна, смолокурня = смоларня, дїгтарня, майдан (С. З.), робїтня — майданщєк (С. З.).

Смолоду = за молоду, в молодїх лїт. — За молоду вїв був лїавий. Кр.

Смоловромышленникъ = смоляр.

Смолотать = золотїти, смолотїти, вїмолотити, трохи — підмолотїти.

Смолоть, ся = смолотїти, ся, поамєлювати, трохи — підмолотїти, вїмолоти. — Смолоть вздоръ = шельвїти, сказати дурїнцю, лїгнути.

Смолять = д. Смолячивать.

Смоль = смола.

Смольный = смоляний.

Смольня = лїадїа. С. З.

Смолянка, рос. Silene noctiflora L. = луговий ватагач. С. Ав.

Смоляной = смоляний.

Смолїрь = д. Смоляльщикъ.

Сморкати, ся, сморкнуть, ся = сякати, ся, шмаркати, ся, шморкнїти, вїсякати ся (С. Л.), скївчати — перешмаркати. — Пає вїсяєа ся в шовкову білу хусточку. Зїаєа.

Сморкнїти, сморкнїти = с(ш)маркач, ка (С. З.), вїагравий, ва. — Такий вїагравий та поганїй. в. п. Мав.

Смородина, рос. Ribes = С. красная, R. rubrum L. — порїчки (С. З. Л. Ав.), спорїчки (С. З.), шпорїчки, С. черная, R. nigrum L. — порїчки (С. Ав.), смородина (С. Л.).

Сморóдний = порічковий, сморóдиновий.
 Сморóднювка = порічківка, сморóднівка.
 Сморóбок, гриб *Morchella esculenta* Pers = сморж. С. Ав.
 Сморщивать, сморщять, ся = зморщувати, ся, брижити ся, зморщити, наморщити, ся, позморщувати, ся.
 Смочать = д. Смічывать.
 Смочатьсь = 1. прогайнувати, проціндрити, розтринькати (усе), перевести ся на злидні і д. Промочать 3.
 2. знесіліти; охлясти, підтопати ся, перетупцювати ся і д. Ослабять.
 Смотка = змотування.
 Смотрины = оглядини, розглядани. — Посилай старостів, а я з батьком поїду на розглядани.
 Смотритель, пица = доглядач і д. Надвратель.
 Смотрь = óгляд і д. Обзорь.
 Смотряіе = глядіння, доглядання, догляд.
 Смотрять, ся = 1. глядіти, споглядати, дивити ся (д. Глядять 1.), виправляючи очі — вірчати ся, вітріщати ся, вищепити ся (С. Л.), в бік — бочити, безглуздо — солопити, люто — зіркати, виазвірити ся (С. Л.), заздрісно — очі порувати, пástи. — Очі гарвенські — хоч дивись, п. п. — Стояв не далеко од дівчини, дивись ся на неї. Лев. — Давіте си — там коло топові стали собі тай двалть ся одно на другого. К. Ш. — На сьвіт Божий не дивлю ся, ні до кого не горну ся. К. Ш. — Що ти ввечеривсь на мене? С. Л. — Так низьвіривсь, що зьїв бв. С. Л. — І все ті очі заздрісні на сьрові насе. Ст. Б.
 2. глядіти, доглядати, дивити ся, пильувати (д. Глядять 2. і Наблюдать 2.). — Пальнуй носа свого, а не кожука мого. п. пр. — Смотрять за дьтми́ = доглядати дїтєй.
 3. оглядати, озвраті і т. д. д. Оглядывать. — Смотрять сквозь пáльцы = мов не бачити, потурати, попускати. — Смотря-ка = дивись бак, дивись лишєвь! С. Л. — Смотрять вь óба = пильнувати, берегїтсь. — Того и смотри́ = так і ждї, так і сподївай ся. — Смотрю́ на него́, какъ на отцá = вважáю його́ за бáтька, за бáтька його́ маю́. — Не смотри́ на то = не вважáюче на те́.

Смотряться = дивити ся, видивляти ся (д. Глядяться).
 Смочить, ся = д. Смічивать, ся.
 Смочь = д. Смогать.
 Смоченничать = змочєвничати, змачрувати.
 Сморáдить = смердїти.
 Сморáдный = смердючий (С. Л.), смердїчий (С. З.), скородїлий.
 Сморáдь = сморід, смород, смора, воня, надто тяжкий — обонух. — Дим з тютюпу, воня з «парашки» і иньчай сморід стояв хмарою в казармі. Ки. — Така смора в вагоші, що повернутись не можна. Кр.
 Смугловатый = смуглявий, смуглюватий, смаглюватий (Сп.).
 Смуглолицый = смуглявий, темновідний.
 Смуглый = смуглий (С. Л.), свальбовий, дуже — чорний, чорномозгий (С. Л.). — І смальові щокви жаром не пазають, чорні очі лсно зривуваими смють. В. Щ.
 Смугляк, смуглянка = смуглявий і д. Смугляй, смуглявка (С. Жєз.), чорняк, чорнуха.
 Сму́та = баламу́тство, колотнєча (С. З. Л.), сму́ток (С. З.), рóзрух (С. З.), чвára (С. З.), чвára (С. Л.). — Нелад і баламу́тство покотвали ся по Україні. Ки. — Бували у нас моря і військові чвари. п. д.
 Смутитель, пица = баламу́та, баламу́тка (С. Ш.), каламу́гвик, ця, колотнєк, ця (С. З.), смущєник (С. З.).
 Смутить = д. Смучать і Смуцать.
 Сму́тки, сму́ти = брєхїя, плітки, поговори, наговори.
 Сму́тник, ца = д. Смутитель.
 Сму́тничать = каламу́тити, баламу́тити, брєхїя переносити.
 Сму́тный = 1. несюкїйний.
 2. бунтливий, бунтовлявий, бурхливий і д. Мятєжний.
 3. неясний, невїразний.
 Сму́тно = 1. неспокїбно, бурхливо.
 2. неясно, невїразно, з замїшанням, без ладу́.
 Сму́тьив, сму́тьивка = д. Смутитель.
 Сму́чать, сму́тить = баламу́тити, каламу́тити і д. Мутить 1. (Замутить). — Баламутє всього сьвіта, баламутиш так заисїди. в. п.
 Сму́чить, ся = зму́чити, змордувати, ся і т. д. д. Изму́чить і Изму́рять.
 Сму́цать, сму́тять, ся = 1. д. Смучать.
 2. мїшати ся, замїшати ся, заму́тити ся, заворочити ся.

Смущеніє = 1. замішання.

2. сумагтя (С. Л.), колотнеча, розрұх.
С. З. Л.

Смывать, смыть, ся = змывати, змити, ся.

Смыкать, сомкнуть, ся = 1. зєднати,
злучати і д. Соединять, ся.

2. жмурити, аводити, зажмурити, скле-
пити, ся. — Цілу ніч і очей не зводила.
Кн. — Наспала земля, до тебе не встаю,
склепала ся очі, що на світ не глину, п. п.
— Склепила ся карі очі, устоники мої: не
дам тобі порадонок, бідній сироті. п. п.

Смыслить = гяжати (С. Л. Ш.), розуміти,
шұпати, кмє(ї)тити. — Той хто таме, не
той, що тягне. н. пр. — Він де-що шұпати.

Смыслящий = тямучий (С. Л. Ш.), тямү-
щий (С. Ш.), тямуватий (С. Л. Ш.), ра-
ховитий (С. Л.).

Смыслъ = тязя, тязка (С. Л. Ш.), стязок,
зпсл, розум, розуміння, глұд (С. Аф.
Л.), товк, рахұба. — Яка тязка є. С. Ш.
— Въ какомъ смыслѣ вы говорите? =

як се розуміти? прѣти чого се ви ка-
жете? Кр. — Правой, собствениый

смыслъ = властиве розуміння. — Здрұ-
вый смыслъ = здоровий розум. — По

смыслу законъ = по розуму законъ. —
Природный смыслъ = прѣстий, прирѣ-
дєний розум. — Въ этоиъ пѣть смы-
сла = в сїя не має глұду.

Смыть, ся = д. Смывать, ся.

Смычѣть = 1. лучок. С. Л. — Так дайте ж
хоч горілка чарку, сказає скрипка, мажучи
лучок. Мет. — Коли я в скрипко та з луч-
ком в руках, у вечері. Кн.

2. д. Свѣра.

3. брұнька (у шаловалі).

Смыслєнность = тямучість, спритність.

Смыслєнный = тямү(щий) (С. Л. Ш.),
тяжкий, тямовитий, спритний, імкли-
вий, похитний. — Тяж у мене дівка ім-
клива — вгадєш куди брати: чи соб, чи
дѣе, чи просто шаяком. Кн. — У його го-
лова імклива: глұвує на коня, зараз ім-
кнує, що коняка вахарчоває. Кн.

Смыслить, смыслить = д. Замышлять.

Смыслєнько = смыльвїсѣвко. С. Л.

Смыло = смыло, смылко, смыливо. С. Л.

Смылость = смылість, смылівість, від-
вага. С. Л. — Вона не ждала од Мелашки
такої смыливости. Лев.

Смыланъ = смѣлий, смѣливий, посьмі-
лий, відважливий. С. Л. — Смѣлѣ дѣ-
латься, сдѣлаться = смѣліти, смѣлі-
шати, посьмішати.

Смѣльчакъ = смѣлий, пєбій, пєбойє. —
І пєбой вовки їдуть. п. пр.

Смѣлѣть = смѣліти, смѣлішати.

Смѣла = зміна, заміна. С. Л. — Смѣла
земля = рука. С. Л. — С. бєрєди =
чєрєдування.

Смѣливать, смѣлѣть, смѣлѣть, ся = 1.
міняти, поміняти, ся і д. Обмѣливать,
сл. — Смѣлиємєя = давай поміняймо
ся, давай мінька!

2. зміняти, переміняти, склдати, змі-
нити, перемінити, скинути; заступати,
заступити. — Переміна управитєля, та й
новый не кращєй. — Він заступив моє мїсце.

3. рівняти, арівняти, прирівняти, по-
рівняти. — Смѣлильє соловоый сѣ кукуш-
кой = прирівняє соловоый до зозулі.

Смѣривать, смѣрѣть, ся = мірати, змі-
ряти, азірати, помірати, ся, позмірю-
вати.

Смѣтѣть = д. Смѣщать.

Смѣсь = мішанина (С. Л.), мішанка, мі-
шаниця, різного арєва — сұржик (С. З.),
борошна з глиною — пєсна. О. З. — Якась
мішанина локрїца з оцтою. Кн. — Мішанина
одного з другим. Кн. — Вєсудя лєжє, ає-
рєпїїцї і шєшка самїя, не ієз сұржєку мї-
шєли — сущє пуховїя. Мак.

Смѣта = обрахұнок (С. Жєл.), обрахұнок
(С. Пар.), розрахұвання.

Смѣтѣть = д. Смѣчать.

Смѣтливость = вгядливість, спритність.

Смѣтливый, смѣтчивый = вгядливий, до-
гядливий, спритний, тяжкий (С. Л.), бї-
стрий, покїтливий і д. Смыслєнный.

Смѣть, посмѣть = смѣти, посмѣти, на-
смѣти. — Нїяк не насьмію підїти до пєй.

Смѣхотворѣ = смѣшко.

Смѣхъ = смѣх, посмѣх, смѣхѣта, смѣш-
кє, смѣховище, смѣшєв — рєгїт, рє-
готаннє, тихєньвий — тихїканнє, хи-
хотї, хїхїчка, кїлькѣх — смѣхѣтїя,
рєготїя. — Смѣшка з чужѣй лємшєки, на-
колѣти та й рєготї. н. пр. — Куди нїп не
потягєть ся, усяє од рєготу берєть ся за
живїт. Б. Г. — По вечерї ж вєє замєрєо,
тяхо, глухо стєво: рєготанєа, смѣшєа, кри-
ку, мѣв і не бувєло. Мак. — Смѣхѣта тєй
годї. Леа. — Бєз смѣху = бєз жартїв,
справдї. — Поднїмѣть на смѣху = на
глум підїїзати, глұзувати.

Смѣчать, смѣтѣть = 1. рахұвати, віра-
хұвати, розлічїти.

2. догадувати ся, догадати ся, імкнѹти і д. Сискати.

Смѣшати = д. Смѣшувати.

Смѣшеніе = 1. змішання, мішання.

2. мішанина і д. Смѣсь.

Смѣшувати, смѣшати, ся = змішувати, змішати, помішати, ся, поамішувати. — Ворогування укрáївца і татар не дозволяло помішати ся двоє расам. Кв. — Смѣшавно = мішма, сумішно, поміш.

Смѣшѣть, расмѣшѣть, насмѣшѣть = смѣшити, розсмѣшити, насмѣшити.

Смѣшливий, ая = смѣшливий, посмѣшливий, смѣхун, смѣхуха (С. Л.), надто — дурносміх. Сп.

Смѣшно = смѣшно, кумѣдно.

Смѣшно́й = смѣшний, посмѣшний, кумѣдний, чудний, чудасійний.

Смѣщати, смѣстити = змінити, скидати, зміщати, змінити, скинути, змістити, зсадити. — Зсадили ми свого попа з прихода, зсадили і ставового. Кв.

Смѣщеніе = зміщення, мати або якого нашого органа — поруха.

Смѣяться, засмѣяться, расмѣяться = 1. сміяти ся, за(роз)сміяти ся, дуже — реготати ся, за(роз)реготати ся, потягально — хихикати. — Смѣсь = смѣшко́м, смѣлючысь. — Чи в свѣтлицях з папками ти регочеш ся вночі? н. п. — Реготав ся за всю хату.

2. д. Надѣваться.

Смѣгнуть, засмѣгнуть = смѣгнути, посмѣгнути.

Смягчати, смягчѣти, ся = мякшити, мякшити, мякшати, мякшати, тонкувати, ся (С. Ш.), змягчѣти (С. Жел.), помякшити, помякшати. — Біг так помякшив йому серце, що він не лютував вже на нас. Кв. — Її серце пом'якшало і вона жалувала. Лев.

Смягченіе = змягчення (С. Жел.), ослаба, одліга і д. Облегченіе.

Смятѣніе = 1. замішання (С. Л.), мішанина, сумятня (С. Л.), веремія, смуток, гвалт (С. Аф.), сполох, переполох, буча. 2. колот, колотнеча (С. Л.), рбáрух, повстання, бунт. — Приводить в смятѣніе = колотити, веремію піднімати, бучу збивати.

Смятка, у зразі „ййца вь смятку“ = рідкі ййця.

Смять = д. Смяпати.

Снабдѣвати, снабжати, снабдити = по-

стачати (С. Л.), вистачати, постачити, вѣстачити, надати (С. Л.) і д. Доставати.

Снабженіе = вистачення. С. Л.

Снадобяться = знадобити ся і д. Понадобяться.

Снадобье = 1. на́чипка і д. Приправа.

2. вѣлля, ліки.

Снарѹжи = звѣрху, зпóверху, з'óкола (Мав.), з'óколо, óколо (С. Л.), з надвору. — В середні вѣспіем змазав, хоч би óколо. — Як ті будинки виглядають з надвору, а як в середні? Ег. вб.

Снарядѣти = д. Снаряжати.

Снарядѣ = 1. споряження, лаштування, лагоження.

2. риятунок. С. З. — Гармат 27 в нашам риятунок увиди. Л. С. — Кові і риятуки потрчали. С. З. — Воєним риятуном готувати ся. Д. В.

3. сирáва, справілля, струмент, анаряддѣ (С. Жел.).

Снаряжати, сварядѣти, ся = внаряжати, зряжати, варяжати, споряжати (С. Л.), споружати, опоряжати (С. Л.), ри(е)хтувати, рещтувати, справляти, лаштувати, лагодити, анарядѣти, зрядѣти, спорядѣти (С. Л.), опорядѣти, вірехтувати, прірехтувати, справити, налаштувати, налагодити, ся, позряжати, посуравляти, поналаштувати і т. д., кіз — лаштувати, у дорогу — виправляти, збірѣти, впряжати, виправити, вірядити. С. Л. — Царь знярядив їх і цуєств. п. к. Мав. — Зрядили його, він і пішов. н. к. Мав. — Слааний город, хороше зряжел, та не так зряжен, як обсажен. н. п. — Ми йому й Марусю зрядили, ми її на посаді посадили. н. п. — Чи то всяка мати так умів, як Марина, дочку споряжати? Мав. — Сестри брата споряжють, в доріженьку вряжють, н. п. — То він споружав свого сина Івана у місто на службу. О. Мгр. — Зараз вярдя для верхового тай послали у ту слободу. н. к. — Вѣлі гармати рихтувати, на Барвин город стрѣла пускати. н. п. — Вѣлі гармати порихтовати. н. п. — За Дунаєм за бистрецьким гармати рехтують, а яко бо наш паш отаман козаків муштрує. н. п. — Пушарь Хведір гармати рещтує, а Василевич салдати муштрує. н. п. — Зрещтували вози тай поїхали. п. о. — З вѣчора було ще налаштують воловий віз і послѣдають. Номис. С. З. — Вряжала мати дочку в чужу сторончку. н. п. — Вряжав у свѣт мене батенько, вряжав мене тай казавував. Руа.

Снасть = снасть, справа, зняряддѣ (С. Жел.). — Рыболовныя снасти = ри-

бáлська снасть: 1. сїті́ (д. від сл. Сѣть). 2. ўдки́ (д. від сл. Удá), самодѣр, дрїк, частіше хя. — дракї, репьяшок, репьяшкї́ (шпур довгий з скількома гачками на вір якорів), перелѣт (товстий шпур до 100 саж. завдовжки, через 2—3 аршини — кіски і ва к жпї́ гачок з живцем), самолѣвн (як перемет, але гачки частіше і найбільше без живця). 3. зáгороди: а) когá, котї́ або котцї́, робать ся з очерету або з дерева, складають ся найдовніше з двох частин: гáрда (тян) і котї́ (жлїт-ка), цїлий ряд їх лáва. б) вѣрші́, а на Дністрі — кубоші́ — з товкої лози, на вір колеса, опускають ся в опоянну. 4. рїзна справа: а) савдѣлї́ — д-вгї́ жердлив з залїзним, тросубцим. б) блѣшнї́ — замісто живця, робать ся з олява, ва вір рява, з гачом у ротї. в) козу́лька — гачом на вір якоря. Рябов.

Сначала = попереду, спершу, наперед, вперед, перше, перц, перше, спочатку, насамперед, спочинку, спотнаюву. — Почала базувати попереду тихо, а далі все голосніше. Лев. — Повторяв деякі свої думки, котрі попереду висказав. Ор. — Піду спершу ваплю ся, а тоді вже зїм. н. п. — Ор ак ви́хав, спотнову у кожного багато хлїба було. п. к.

Снамшувать, спосить, свестї́, спесть = 1. зпосити, знести́ (С. Л.), позносити. — Познось чеходани до хати, то там тобі заплатять. Кр.

2. переносити, перенестї́, перстерпїти, вїтернїти.

Снігїрь, пт. *Loxia pygmaea* = снігїр (С. З.), снігурець. — Прилетїв снігурець, павський птах, не протїв. в. о.

Снізать = д. Снізувать.

Снізачїтї́ = д. Снізачїтї́.

Снізу = знізу, зі споду, з дна, від доду, снід споду, сподом. — Тільки аверху трохи тим свою прагнотї в рау, а зі споду вона буде гнати. Ст. Г.

Снізувать, снізать = внізувати, внізати, знізати.

Сніманіє = знімання, здїяннїя, шкурв — білування.

Снімать, снать, ся = 1. знімати, знімати, зніти, зніяти, ся. С. Л. — Завязшачу раше всїх, поклавши ся вїз нижче всїх. н. п. — Здїяна зарав шцюзлотий перстїв, здїяна в пальця, простига до меше. Ст. С. — Криличками стрепенули, зявлясь в парї, полинули, в. в. — С. обувь = роззавати, роззати, сл. — С. одѣжу =

роздїгати ся, розбїрати ся і д. Раздївать, ся. — С. шáнку = шапкувати ся, пошапкувати ся. — Я тільки одалежи пошапкувати з ним. С. Л. — С. платѣк = простоволосити, опростоволосити. — С. со столá = прибїрати, прибїрати. — С. голову = стїпати́ (С. Л.), стїпати́ голову. — С. кѣжу = облуплювати, облудрати, білувати, лупити, драти, облупити, обїдрати, обїлувати. — Зайня ще не білували, а вїп вже зячїни прости. Кв. — З одвого вола двох шкур не деруть. в. пр. — С. кѣжицу = оббїрати, оббїрати, облупити. — С. огорѣжу = розгорѣжувати, розгородити. — С. пѣнку = шумувати, знімати, зніти шумовину. — С. хлѣб = збїрати, збїрати хлїб. — С. шелуху́ = обшелудити.

2. знімати, зписувати, змалювати, зніти, зписати, змалювати. — Мазарїв зніти та матїр змалювати. п. п.

3. займати, навїти. — Навяз хату.

4. брати, зїяти на себе і д. Подрижатїся.

Снінка = здїяннїя.

Сніжки = д. Сніжки.

Сніжок = знімок, список.

Сніскавати, сніскаць = заробляти, пав(у)вати, зарбїти, придбати, надбати, зябїти. — С. слáву = зябїти слави. — Ой не знав козак та не знав Софрон та як славонїя зматї: ой зїзав військю та й пішов оруду бити. н. п.

Снісходїтельний, но = ласкавий, вїлостївий, поблїзлївий, вїбачлївий, во. — В поученї до князя про вїст Антонїя бїльше поблїзлївий до снїтських людей в постї, ніж можна було сподівати ся. Бар. О. — Добре, що винок той — душа поблїзлїва, а па другого, то б просто зав нас. Кв. — Розбязя я дорогїу маїтру, та наша папї вїбачлїва, не вверпула того з моїх грошей. Кв.

Снісходїти, снізачїтї́ = схѣдїти, вїхѣдїти, зїти́ (в вяз), пнзїтї́. — С. кому́ = потурати, понускати. — С. на что́ = приставати, пристати.

Снісхождїніє = ласка, вїлость, полѣткїсть; потурання.

Снітка, снітна трава, сніть, рос. *Aegropodium podagraria* = яглиця. С. Ав.

Снітсья, приснїтсья = снїти сл, приснїти ся.

Сно́ва = зно́ву (С. Л. Аф.), апов (С. Л. Аф.), ізно́ву (С. Л.), ізпѣв (С. З.), спотнѣву (Мал.). — І знов мївї не привезла нічого

- пошта з України. К. Ш. — Знову згусхуали хвири на небі безкрайому.
- Словáлка** = оснóвниця, складаєт ся з рíямí і кíдлóчків, в ній поперешна дошка — поперешка, повадовжна — шлїжка, зарубка для шток — губка.
- Сновáть, ся, засновáть, основáть** = 1. спувáти, накладáти, наклáсти оснóву. 2. оснóвпáти, вéштати ся, вїкати (С. Л.), засновпáти і т. д. **Сновáтьсá.**
- Сновпáдїле** = соп, поб. — снїще. — Та соп же, соп мнї присиваєт ся. К. Ш.
- Снопъ, снопокъ, снóбникъ** = снїп, снóбник, нижай кiнець його — гузирь, не зовсїм вимолочений — прїколоток, вимолочений — околóт, розв'язаний — рóзв'язъ, соломи на покрялю — куль, попарно звязані — паркí, розвiр снопа у в'язцї — жень. — І в снопика пов'язали. н. п. — Снiп — на сто кiп, господарю на сто лiт. н. пр. — Хата не вкратá, тiльки пражидана кулями. Кн. — Тай снопи не однаковi — як яка жень.
- Снорáвливать, снорóвить, ся** = 1. д. Припiвiть, ся і Припорáвливать, ся. 2. д. Привлáживать і Припесоблáть. 3. д. Поблáжать.
- Снорóвка** = 1. прилáжування, прилаштування, пристосування, припорóвлення (С. Жєл.). 2. зручність, спрiтливiсть. 3. д. Поблáжка.
- Сносіть, снести** = 1. зно́сити, одно́сити, занести, однести́, позно́сити. — Одвiс на пошту. 3. перенóсити, перенести́, зтérпити, вiтерпити. — Не зтérпiв вiд цього. 3. скидáти, скинути (в вартáх). 4. зривáти, зiрвати (про вiтер і воду). — Снести́ вь расхóдъ = зписати на видáтки.
- Сносітьсá, снестьсá** = вно́сити ся, зсилáти ся, занести́ ся. — Почали вони з кримським ханом зсилати ся. Л. С.
- Сно́сный, но** = зно́сний, но.
- Сносъ** = знесення. — На сносъ = на знос. — Купив хату на знос.
- Сно́сокъ** = звóсок (С. Аф.), вiлвiсок. — Ось на те вилвiсок, значить курка вже не пестиметьсá.
- Снохъ** = вéстка, невiстка (С. З.), спно́ва (С. З. Жєл.). — За спновою його милогi пана Василiя. Марковч. С. З.
- Снохiчество** = любодiйни зно́сини з спно́вою.
- Снохiнь** = вéвiстчин.
- Снощенiе** = зно́сини, стосóвнок, стосóвник, зсiлки. — З сям звязанi і зносини торговельнi з в'ячви́ народами. Звп. Кн. — Нi до чого не довели моi зносини з паном. Кн. — Стосупки двох народiв були не лихi. Кн. — З ханом кримським тайнiвi зсiлки мiючi. Л. В.
- Снўлы́** = заснўлий, по́снўлий.
- Снуровáть, заснуровáть** = шнуровáти, зашнуровáти.
- Снуръ, снурóкъ** = шпур, шпурóк.
- Снiгово́й** = снiговий.
- Снiгъ** = снiг, що тiльки вапав — порóша, що навис на гiлках дерев — нависъ, що разом з кригом павав — сáло. — По двору та пороша вала, а на тiй порóшi сiдочен хорошi. н. п.
- Снiдáть** = гри́зати. — Грусть снiдáеть его́ = журбá сўшить його́. — Снiдáтьсá горестью́ = сóхнути, з журбi, з печáлi.
- Снiдний** = iстовний. — Сiно ще iстовне, не зовсiм попризо. Лев. — Робав над усiм iстовним едний державец. Ст. Г.
- Снiдóкъ, рос. Antriscus vulgaris** = бугiла, свербiгуз, борщiвник. С. Ап.
- Снiдь** = iстовнiе і д. Пiща і Бұшанье.
- Снiжьёкъ** = снiжьок. — Игрáть вь снiжьёкi = грáти ся в снiжьки.
- Снiжьина, снiжьинка** = снiжьина, снiжьинка.
- Снiжьить, заснiжьить** = снiжьити, паснiжьити, по́снiжьити.
- Снiжьимъ** = снiговий.
- Снятóкъ, рябка Salmo eperlanus** = мiльгá, мiлькá, мулькá, корю́ка (С. Пар.).
- Снiюхиватьсá, снiюхаться** = знiюхувати ся, знiюхати ся, злигáти ся (С. З.), полигáти ся. — Чорт з жидами злигали ся. К. Б.
- Снiятiе** = зпiмання, здiймання. — Зпiмання Исуса з хреста. Кн.
- Снить, ся** = д. Снимáть, ся.
- Со** = зó, зi, з. — Чи ти поiдеш зо мною? — Я буду з тобою усе дiяти. С. Л. — Прiвiав з жiшкою і дiтьми. — (Со всiмъ) = зо всiма, з'усiма. — Сьхалъ со двора́ = ви́їхав в двóру. — Со тоскi = з журбi. — З журби як заграє. К. Ш.
- Собáка** (жiв. р.), собáчка (здр.). Canis = собáка (частiше муж. р.), здр. — собáчка, поб. — собацiюга (С. Л.), зб. — собашня (С. Л.), пес, поб. — псiще, псiяка, псiю́ка, здр. — псiстик, нуц, поб. — нуцiан, здр. — цу́дик, цю́ця, цуценя́, цуце-

нѣтко (С. З. Л.), кудлатый — кундель, по масті: білий — білан, темній з білими лапами — босій, з вочим зубом — зрчѣк (С. З.). — Був у чоловіка собака; покля молодим був, то він його й жалував. п. п. — Старий собака, тільки на цуцига виглядав. в. пр. — Раз на вікій у панському будинку патлатий пуца спочивав. Б. Г. — Вьданий песик, ніяк не вгамуєть ся. Кв. — Не сподівай ся дикі од приблудного пески. в. пр. — Коли хочеш арати, чи буде з цуцевята алий собака. в. пр. Гріпч. — Слєка Луца, не ахоче їсти і цюця. в. пр. — Борзый собака = хорт, самця — хортиця, похожий на хорта — хортуватий, а ще під сл. Борзой. — Бульдогъ с. = британъ. — С. гончая = гонча, гончакъ. — Ирландская с. = меделян. — Лягавая с. = вижел. — Компанная с., болонка = саша (С. Л.). — С. мопсъ = муцук. — Крымская с. = кривка. — Наступшя с. овчарка = чабанська. Пр. д. під сл. Борзый, Гончая і т. д. — Язчук таку має натуру, що й од чорта устереже і відьму адавати. О. Ст.

Собакнявъ = собачий, песький.

Собачѣнка = собачка, пєсєк, цуцк. Пр. д. під сл. Собака.

Собачиться = хаяти ся, сварити ся, гризти ся.

Собачица = д. Собака (поб.).

Собачій = собачий, пєсїй, пєський (С. З.), пєій. — Ой чумаче, чумаче, життя твоє собаче. п. п. — Лєв, як пєій свів. Граб. — Віа на Ірода кару посласє кою пару. З радивої вірші. — Собачій зубъ = д. Кандыкъ. — С. корєпъ, языкъ, рос. *Synodus officinale* L. = живокіст, чорнокорінь, собачка, собача медулка, волбвий язк. С. Ап.

Собачя = 1. д. Собака (здр.).

2. (у рушєвці) — ружя, цівгєль (Ніс.).

Собачья, рос. *Videns cernua* I. = прпчєпа, репьяшкя, собачі репьяші, стрілки, чередя. С. Ап.

Собачьякъ = собачьяк, цуцків.

Собачьякъ = пєкрпк.

Собачьяца = д. Собачья петрушка.

Собачьи пожитки, пожитки, рос. *Lepidium rudemale* L. = вивички, жєтєлочкы, жєтєлшєкы, зійчкы, рижуха. С. Ап. — С. ягоды = д. Крушина.

Собачьи голова, рос. *Scrophularia nodosa* L. = кукулярія, підтївєннє, смовдє, старовина, равник. С. Ап. — С. кашіста, рос. *Mercurialis annua, perennis* I. = про-

лїска, бажанна трава. С. Ап. — С. петрушка, рос. *Aethusa suparium* L. = Кокорши. С. Ап. — С. рыба, *Umbra Kramerii* Fitz. = авдотка. Рябков.

Собєсѣдникъ, ца = розмовник, ця, бесїдник. — Він пельзував і викручував ся, доводячи своїм розмовникам, що за ним жадвої впли не має. З. — І освїтив мозок мого розмовника. Кв.

Собєсѣдованіє = розмова, бесїда. — Під завів оцє в цєркві розмови. Кв.

Собєсѣдовать = розмовляти, бесїдувати, мати розмову, бесїду. — Нема з кем тихо розмовляти, а ві порадитись. К. Ш.

Собіраніє = збірання, збір; ладнання. — Де би час певний і місце збірання війська. Ст. Д.

Собіратєль = збірач. — На збірача даннєв треба було вірвого чорного чоловіка. Бар. О. — Збірачі сього матеріалу. З. Ог.

Собіратєльный = зборовий. — Собіратєльное яніа = збірє, зборовє. Г. Ог.

Собірать, собрать, ся = 1. збірать, зібрати, ся, назібрати, визібрати, позібрати, громадити (С. Л.), агромадити, ся, гуртовати, агуртовати, ся, купити (С. Л.), скупити, скупити, ся. — Оне ходи зібрати толоку, та по дорозі і грабіа позібрав. Кв. — Зібрав ся всі бурзєи до одной хати. в. п. — Взувь, одянь, підперезавь, та й зовсім зібравь. в. пр. — Став дощ накрапати, ой та збиралась бїдуа годота до корчма гулять. п. п. — Визабри скло до одитї аєрники. Кр. — На майдавах громадиавь. К. З. Ю. Р. — Згромадив матеріал, поросядавлїя в дїлах тїх учених. Зап. Кок. — Вєю з собою взяв турєцьку свлу, вєю згромадив на Косовїи полї. Ст. У. — Гуки скривки кермувала рухом кровї, то кадаючи її в лице, то агуртовуючи в серці. Кв. — Кляз Ромодановський прїшшовши в Батурин і спудивши а осталєх козаків до гетьмана Брюховецького... Л. Сам. — Коло його скупили ся ті Залорожї, що не волиї иорити ся Дорошенавї. Кв. — Собірать дєпъ, коноплю = брать. — За врок брала лєоп, брала конопєлькы. в. п. — Собіраємый = збіраний. — Продам хлїб, лїт в збірания. Хар. — Собірать дєньги = зібрати гроші, скарбувати. — Зібрав гроші, став хороший. Кроп.

2. вряжати, врядити, ся, лагодити ся, налагодити ся і д. Снаряжати, ся. — Облягла темна піч, треба лагодитись ночувати. в. о. — Та ауди се ви, добродїю, налагодилась? Кот. — Собірать кого вь дорогу = вряжати. — Собіраться вь

путь = вбіраться у дорогу, лаштувати ся, складати ся, пакувати ся.

З. паважати ся, наважати ся (С. Л.), збірати ся, вібрати ся. — Каторжна дівка! Мабуть наважала мене з світа звести! Кр. — Собраться съ силами, єь срѣдствами = змогти ся, спромогти ся. — Спрсмгі єя дід на обід. в. пр. — Собраться съ умомъ, съ мыслями = розміркувати, вібрати думки.

Соблаговоліть = зволити, призволити.

Соблазнитель, ница = спокусник, ця. К. Б.

Соблазнительный = спокусливий (К. Б.), знадійий, заласпий (С. Л.). — Почуть мене, ріжуть знадї твої очі. С. Р. Н. — Козак та воля — заласва долж. п. пр.

Соблаждать = скұса, спокусса, спокушення, повѣда (д. Некушеніє).

Соблазнить, соблазнить, ся = спокушати (С. Л.), надипи, звѣжувати, звѣдипи (С. Л.), блазнить, ся, спокусити, знадипи, ся, підласити ся. — Приходячы до його. усіяними заходами спонушав його, васцунав. Кн. — Коли око твоє праве блазнить тебе, вирви його і кинь од себе. К. Са. П. — Д. ще під ся. Некусейт 1.

Соблюдать, соблюсти, соблють, ся = вповнияти, сповнѣти, відбувати, вповнитипи, сповнитипи, ся, відбўти; глядїти (С. Л.), доглядати, доглядїти; берегти, стерегти, зберегати, зберегти, ся, заховати (С. Ж.). — Без першоп її закон до віку буду в сповнѣти. Сам. — Ми разу-раз праввїка глядимо. С. Л. — Що треба заховати, аби сповідь була належитая? В. Н. Д. ще під ся. Исполнѣти і Сохранѣти.

Соблюдение = вповнѣння, вповнѣння, відбўвання, відбўток, заховання. — Постів заховання. В. Н.

Соболи = найисто з соболѣвих шкурѣк.

Соболиный, соболій = соболѣвий.

Соболь, зп. *Mustela zibelina* = обілі.

Соболѣнованіє = вболівання, жалъ (С. Л.), жалїсть, жалкуваннѣ, жалюощі, жалощі. — Після такого вболівання він говорить було: сжаменир. Кн. — Та такий мене жалъ узна. — Не тая жалюощі, як мильнощі. С. Л.

Соболѣзовать = вболівати (Кп.), уболівати (С. Л. Ш.), жалїти, жалкувати, жалувати (С. З.).

Соборный = соборний, соборський.

Соборование = маслосвѣття і д. Елеосвѣщеніє.

Соборовать = маслосвѣтити, маслувати, соборувати маслом і д. Елеосвѣщїть.

Собрѣе = 1. збір, вібрання.

2. собѣр (головна церква в місті або в якій частині міста).

Собрание = 1. вібрання. — По вібранню потрібних звїсток, можна розпочати діло.

2. збір, збірка, вібрания. — Нова збірка привазок. М. К. — Збірания з рідного поля. О. Мир.

3. збір, мв. вѣбри, вібрнѣ. вібрания, збѣрише, згромаження (С. Ж.), громада (С. Л.), гурт (С. Л.). — Ой власний двір, а великий збір (людей). в. п. — Він був тоді на зборах земства. Кн. — Збірнѣ дічат та хлопців на вчершних. Лев. — Національное собрание = рада. — Веселое собрание = чорна рада. С. З. — А вдарено довбшєм в котли на раду. Л. В.

Собрать = товарити, колега, вибрати.

Собрать = д. Собрать.

Собственникъ, ца = власник, ця, властитель, ка (С. Жел.), мѣтник. — Зрозуміли, що час зрѣбити орандарів власниками землі. Кн. — Сварба, про які звѣститель і сам не знав. Л. Н. В.

Собственно = власне (С. З. Л.), саме (С. Л.), власиво (С. Жел.). — Не квартиру, а влаетво кучочк нанял собі. Кн. — А власне для того, жеби Мазепа була самовлаетств. Скоропад. С. З.

Собственноручный, но = саморучний, власноручний (С. Жел.), саморуч (С. Л.), власноручно, рукою власною, од своїх рук. — Бажаючы краще упеннитись, власноручно обшаривши кишені. Лев. В. — Од своїх рук листи писав. в. п.

Собственность = власність (С. Л.), властність (С. Жел.), своящина, своѣщина. — Недвижимая собственность = мастність і д. Илїтіє. — Не було між народом певного розуміння про право власности на земляк. Бар. О. — На Україні виробило єи розуміння згильної власности на землю. Бар. О. — Після староруського громадського права земля нважала єи власністю того, що її перше заняв на свій вжиток. Бар. О. — Право власности на виданнї творів Шевченка. Кн. — Що розуміє нарід під понятєм правним власности? Ет. зб. — Мастність свою до рук своїх взяти, яко власність свою. Ст. Л.

Собственный = власний (С. З. Л.), власний (С. Ж.). — Ой мій же він, мій, ой мій же він власний, в його свѣта шовком шита, ще й повє прекрасний. в. в. — Хоч не красне, але власне. п. пр. — Купиши на власную потребу. Ст. Л. — Дід Бвмси, ми пупити дітей на власні їх ноги — собі яшив хату з садком. Кн. — Ти тут невласне, у тебе не було власної волі. З. Фр. — Соб-

ственними силами = самотужки. — Поволока його самотужки у хату. Ка. — По собственному желанію = по своїй волі, самохіть (С. З. Ос.).

Собутільникъ = горілчаний брат. — А вже родичі — горілчаві брати, раз-у-раз в шинку в одаві пляшки пьють. в. о.

Собѣтіе = Подія. — Бенкети він справляв після кожної радісної народної події. Бар. О. — Можна знайти багато таках подій, що згадують ся однаково в піснях різних словянських народів. Бар. О. — Міцкевичові історичні поеми основані на подіях часів ворування Литовців. Зап. Кок. — До тих подій, про котрі він любив часто оповіда-ти. Лев. — Події осьього твору відбувають ся в 40-х роках. Л. Н. В. — В снах так часто вярвають давно забуті події з вашої молодости. Л. Н. В. — Повні свідомости незвичайної ваги тих подій, які творили ся. Л. Н. В. — Смішніе собѣтіе = чудасія.

Соватѣ, сѣнуть, ся = совати. всувати, пхати, впхати, тикати, всувути, тку́ти, вшпхну́ти, пхну́ти, ся. — Впхнула оджу в скрапо. — Ткнув йому канжу в руку. — Пхнув його в бік. — Чого ти пхавши сь?

Соватѣся, суну́ться = 1. мету́шити ся. 2. втручати ся, встрявати, встрянути. — Онъ веадѣ сѣтєся = він скрізь встряне, він скрізь свого носа всуне. 3. пхати ся, пхну́ти ся.

Совершати, совершати, ся = 1. робити, діяти, чинити, учиняти (С. Ш.), справувати, зробити, ся, вдіяти, здіяти ся (С. Л.), удіяти (С. Ш.), сподіяти ся (С. Л.), вчинити (С. Л.), учинити (С. Ш.), счпнити ся, про що погане — ко́ити, зко́ити, ся. — Ой щож бо я учинила, що Коструба не злюблю? в. п. — Зедумала машна вчиняти велике діло. Б. Г. — Молись Богу, щоб не зділялось так, як міві здасть ся. О. Ст. — Болю ся сам себе совтати, ча се болє сподієт ся. К. Ш. — Загоїт ся, поки весілля зкоїт ся. в. пр. — С. богосуджєніе = правити, одправити слўжбу Божу. — С. елєсвѣщеніе = д. Соборовать.

2. сповнати ся, ставати, збувати ся, сповнати ся, стати ся, збути ся, в(з)діяти ся. — Совершилось = стато ся, вділялось.

Совершеніе = виповненія, виконання.

Совершено = зовсім, овсі, овсім, згло́ла (С. Л.), цілком, геть чїсто (С. Л.). — Зовсім такий. С. Л. — Чайні цілком повив

віра. Ка. — Се річ цілком не можлива. К. — С. всё = усє чїсто, геть чїсто. — Усе часто погоріло. — С. такъ = так саме, зовсім так, самісінько так. С. Л. — С. такой = такий самий, самісінький.

Совершеннолѣтіе = повноліття, повнолітність (С. Жел.). — Достігнути совершеннолѣтія = на стану стати.

Совершеннолѣтній = повнолітний (С. Жел.), дорослий (С. Л.), ставивий. — Дівка ставивка. в. о.

Совершєний = 1. довершений (Ог.), добонаний (Г. См. Ст.), досконалий (С. Ж.), доскональний (С. Жел.).

2. повний, цілий, цілковитий. — С. возрастъ = повнолітність. — С. дурный = дурний як пень, як коло́да. — С. правда = свѣятѣ правда.

Совершенство = досконалість, доскональство (С. Ж. Жел.), совершенствє. С. Пар. — Въ совершенствѣ = доскопальне. С. Жел. — Він доскопальне знає.

Совершати, ся = д. Совершати, ся.

Совина стрѣла, рос. Sagittaria sagittifolia L. = ко́ли, човник, водяні стрѣла, стріліця, стрілка. С. Ав.

Совладати, совладѣть = адо́лѣти, адо́лати, згогтї, зду́жати, поду́жати, погу́лати, осягтї, зволодати. — Його не подумаш. — Де чорт не зможе, туди бабу поше. в. пр. — З павство не зволодамо — що каже вам, те я робить. Ч. К.

Совладѣлецъ, совладѣлица = співвластник, ця (С. Пар.), співвластитель, ка, сябѣр, сябрѣ (Черв.).

Совлекати, совлєчѣ = стягати, зволікати, стягтї, зволіктї; роздягати, роздягтї.

Совѣститель, вица = севидільник, севидільник, ця.

Совѣстникъ, ца = 1. сумісник, ця, сїльник, ця. С. Л.

2. д. Соверникъ.

Совѣстиво = уку́пї (С. З. Л.), вкўпї, повкўпї, соку́пно, сумісао (С. Л. Жел.), сїльне (С. З. Л.), поспїл, поспїлоу (С. З. Л.), ра́вом (С. Л.), при кўпї (С. Л.); огу́лом, гурто́м. — Чи є що краще лучче в свѣті, як уку́пї жити? К. Ш. — Яя роблять уку́пї, то не болять у лу́пї. в. пр. — Вони живуть при уку́пї. С. Л. — А братїя сїльне кожного року мають вибирати змежи себе старших. Чив Львів. братства. С. З. —

- Спасибі Богові святому та й усій громаді посподу. С. Л.
- Совієстный** = сумісний (С. Жел.), смільвий (С. Л. Ос.), со(у)купний (С. Жел.), гуртовий. — Сукупне жаття в мачухой і в дитяв її було не можливе. Ки.
- Совієщать, совієстать, ся** = містити, умищати, умістити, ся разом.
- Совієщєніє** = умищєнія (одного з другим).
- Совокуплєніє** = злучєнія (С. Л. Ж.), сполучєнія, купчєнія, пар — паруванія (С. Л.). — Платєское с. = шморганія, руб — ієрєст. Рабков.
- Совокупнїать, совокупнїть, ся** = 1. злучати (С. Ж.), зєдєднїяти, єдїати, злучити, зєдєднїти, збірати, зїбрати до купи. 2. шморгати ся, махати ся, про собак — аклєшнїти ся, про руб — тєрти ся, тїрдувати ся. С. Ш. Рабков.
- Совокупно** = укўпі і т. д. д. Совієстно.
- Совокупность** = сукупність, скупність. С. Жел.
- Совокупный** = сукупний, співний і д. Совієстный.
- Совобъ** = 1. шпода, лопатка (до пасиванци або доставанци чого спякого). 2. стусан (С. Л. Жел.), штурхан, штовхав, штурхаєць.
- Совпадать, совпасть** = тріпати ся, припадати, приходити ся, збігати ся, тріпати ся, припасти, прийти ся (разом), збігти ся. — Не прийдець са в Серєду Вшєста. н. пр. — Великдень часом приходити са в одия дєнь з Благовїщенїям. — Тут в цим ділом морока, а тут, як на те, збігло ся разом і всєного вишого клопоту.
- Совратитель, ница** = сноукєсєвк, ця (К. Б.), зводитель, ка, зводник. ця.
- Совратъ** = збєратї, відіуснїти, підвєзати москалі.
- Совращать, совратить, ся** = збївати, зводити (з правої стєжки), одвєртати (кого од чого доброго), ієсувати, ненутити, збїти, одвєрлїти, одбїти, ся, зопсувати, ся.
- Совращєніє** = збївванія, одвєртанія.
- Совреєвнїк, ца** = сучасник (С. Жел.), одночасник, ця.
- Совреєвность** = сучасність; слогочасність.
- Совреєвный** = сучасний (С. Жел.), одночасний; слогочасний (С. Жел.), тепєршій. — Милуїий і сучасной єтан нашой єтїографї. Зап. — Козачька давнїша зблїдла в очах поста протї живїя сучасних єсправ
- рїдною народу. Зап. Кок. — Ідучи слїдом за сучасною європейською критикою. Зап. Фр. — Слогочасніє літературиє привуваннїя. Пр. Лев. — Як поганїти на єслогочасно єтановище всємьких фїнапєв. Л. Н. В.
- Совєсть** = зовєстї, овєстї, овєсім, чїєсто, гєть чїєсто, згюла (С. Л.), цїлком, прїтємюм. — Зовєсім поганю. — Трава в єстєлах згюла повєсїхала. н. о. — Така хєлєпа, щю прїтємюм пєкладю єлужати. Кот. — С. однїяковий = одваковїєнїцький. — С. здорювий = здорювїєнїцький.
- Совєстїти, ся** = 1. (усовєстїти, си) — умювляти, умювїти, усювєстїти, ся. — Ой, єаночку мїй, усювїєти єя. н. п. 2. (посювєстїтєсья) — єорюмїти єя, єтїдєдати єя, посювєстїти єя, нєнаєсьмїти.
- Совєстлїво** = по єовїєстї, по бюжюму.
- Совєстлївий** = 1. єумнїий (С. Л.), єумнїий (С. Жел.), єовїєстнїий (С. Жел.). — Віп чюловїк єумнїий. Лев. 2. єорюмїлївий (С. З.), єорюмьязлївий (С. З. Л.), єорюмьязлївий (С. Л.), єорюмьязнїий.
- Совєстно** = 1. д. Совєстлїво. 2. Єтїдню.
- Совєстный** = д. Совєстлївий.
- Совєсть** = єовїєст (С. Жел.), єумнїя (С. Л.), єумнїя (С. Жел.), єумнєннєя. — Як гюворїть правда Бюжа, як прюкає єовїєст гюжа. Коп. — Хто чїєсте єумнїя має, той єпокієно єпати єлєвє. н. пр. — Хїба б єе є умнїєнїє нє малє, щюб яє тюбї зєгнїєтї дєдє. н. п. — Рукя бїлї, а єумнїєннє єорпє. н. пр. — Бюрода єк у єладнєка, а єумнїєннє єк у єорта. н. пр. — Таєє єумнїєннє зєгюворїть яє нє дєє, тюбї єпокієно єпочнїєннє. Зїньє. — Алє єамого Бюга і єумнєннєя єєєє єрєдє очнїя маєвє. Ст.-Л. — Чїєстєя єовєсть = дүшї чїєстє, чїєсте єумнїєннє, євїглє єю.
- Совєстнїк, ца** = 1. єоряднїк, ця (С. З. Л.), доряднїк, ця, дордєдєць (Ос.), рдєдєць, рдїци (С. З.), рдєць, рдїця (С. З.). — Шїроке зєаттї єлюдєєкого жїттєя та зєвчєвє єоднаєко єлєстїєє єлєм єоряднїєкам. Лев. В. — Хїба єєрєкє та її єрюбнїєкє нє єєршї єоряднїєкє в єоєнїй дєбрюй єсправї. Лєв. В. — Ой тї єєньєко, єоряднїєє в хєтї, єорєдє мїнї чїм жїнку єкарєтє. н. п. — Мєтє мює, єоряднїєє (по єр. єарїєнтю: доряднїєє) в хєтї, єорєдєдє (доряднїєє) єя жїнку єкарєтї, єорєдє (дорєдє) тєєєр, дє її єєхєтєвї і н. п. 2. нєзєвє урєдю або чнїєв.
- Совєстный** = єрєднїй.
- Совєстопанїє** = єрєднїє.
- Совєтовать, по(прї)совєтовать** = єрєдїти,

(С. З. Л.), ра́яти (С. З. Л.), совітувати, порадити, пораяти, дора́дити, нараяти, прира́дити, носовітувати. — Добре той радять, що людей не звадити н. пр.

Совітоваться, носовітоваться = ра́дити ся, ра́яти ся, віркувати ся, ра́ду ра́дити, порадити ся, пораяти ся. — Я собі поміркувавши і з старого таки порадились. К. Х. — Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі із нашої України! Чи там раду радить, як на Турка стати. К. Ш.

Совітникъ, ца = порадник, ця і д. **Совітникъ** 1., ца що лже — злора́дця.

Совіть = 1. ра́да; порадá, порадонька (С. З. Л.), радонька, совіт. — Добра рада, де щира правда. н. пр. — Ой умерла в кошого старенька мати, ой нікому пошовому тії радоньки дати. н. п. — Одина мати — вірна порада н. пр. — Люди з сусідніх сел приходили до його за порадою. Зівак. — Віч і вдає ся за порадою до його. Зап. Ку. — Буду йому пораду давати по батьківські науцати. К. Ш. — Не вважала на його поради; не йшла за ним. Пр. — Прибуди, мій таточку, тепера і мінї, ой дай мінї порадошку бідній сироті. н. п.

2. ра́вня, обра́да. — Бдивоголосною всім обрадою і ухвикою називчають ся три есераляні в кождо року радм. Орляк. С. З. 3. ра́да, смілина — чо́рна ра́да. С. З. — А вдарево довибиш в котли на раду.

4. зго́да, при́язнь. — **Совіть держать** = ра́ду ра́дити і д. **Совітоваться**. — **Соварать с.** = ставити ра́ду. — **Даяючий с.** = порадливий. — **Государственный с.** = державна ра́да. — **Жити въ совіть** = жити в зго́ді. — А вже тії сваря годі, подай ручку, жийно в зго́ді. н. п.

Совіщаніе = ра́вня, обра́да, на́рада (С. Л.), д. **Совіть** 2., та́йше — зно́ва. — **Ставляється въ кругъ** для совіщанія = ставати в коло, колувати.

Совіщательный = дора́дний, дора́дчий. — Замісьц голосу дора́дчого, шляхта мала тепер власть праводячу. Бар. О.

Совіщаться = ра́дити ся (С. Л.), ра́яти ся, ра́ду мати, ра́ду ра́дити, радувати, радувати, ся, віркувати ся, погасмо — сектувати, ся. — Там раду мала, що чипить: чи тут до віку зостають ся, чи з добрим сином виряжать ся. Мер. — Про народі права будуть радувати, мєслї і мадії будуть висловляти. Мова. — Щоб об войні з супостатом гарненько гуртом рахуватись. Дум. — Зібрав ся Запорожї, всі в раду схожали, за походи проміж себе усе раховали. н. п. Д. ще під сл. **Совітоваться**.

Совбєнный = вігнутий, позїлний, позї-

лений, скóрчений (С. Ж.). — Я ззявав його вже зовсім похилоси дїдугоном. Лев.

Согласіть, ся = д. **Соглашати, ся**.

Согласіе = 1. лад, зго́да (С. Л. Ос.), ла́года, злаго́да (С. Л.), ла́гід, зго́дність. — Де згода в семействї, де мир і тишина. Кот. — Чи в собою в добрій зго́ді і любон живуть? Б. Н. — Лучче солоньна згода, як золота звезда. н. пр. — Де муж старий, в жінка молода — тим рїдко згода. н. пр. — Один на другого домазує, видно, що нема між ними доброй згоди. Ст. О.

2. во́ля, призво́ленія. — **Изво́лїть согласіе** = возво́лити, призво́лити.

3. роско́дницька секта. — **Безпопощина раздѣляется на три согласія** = безпопощина подїляеть ся на три секти.

Согласно = 1. в лад. — І в лад євївають гми. К. Ш.

2. в зго́ді, у зго́ді (С. Л.), у зл дї (С. Л.), ла́гідно, в добрій злаго́ді, люблю, любонько (С. Л.). — Живіть, дїтка, любонько у зго́ді. С. Л. — Через що вони гризуть ся і не живуть лагідно. н. о. Гр. — Вони живуть в добрій злаго́ді.

3. зго́дно. С. Л. — Зго́дно з нашою умовою. С. Л.

Согласность = зго́дність.

Согласный = 1. ла́зний, склáдний.

2. відповідний, зго́дний.

3. зго́дний, ла́дєн. — Коли ти за 15 служила, то й я зго́да. О. Мар. — **Согласенъ** = добре, гаразд, сількісь (С. З.), шіоси (С. З.) зго́да, ла́дєн. — Сльїхувь Богом, ла́дєн записитгись. С. Л.

4. грам. — при́голосивий (Ос.), смінзвѣк (С. Жел. Гр. См. Ст.).

Согласованіе = зго́жування.

Согласоваться = 1. зго́жувати.

2. злучати.

Соглашати, согласіть, ся = 1. зго́жувати (С. Л.), єднати (С. Л.), зго́дити, погóдити, зєднати (С. Л.), поєднати, ся. — Чого вьвеш. моя домо? мати не спитала, за старого, батогато нищечком єднала. К. Ш. — Треба погодити зматанї єгоїстичні з потребами громадськими. Ки. — **Согласіться между собою** = погóдити ся, поєднати ся, змовіти ся, на що лже — злигати ся, полигати ся, зиюхати ся. — Полигали ся з жидамв, та й ну руйновати. К. Ш.

2. зго́жувати ся, пово́льняти ся, при́ставати (на що), годіти ся, зго́дити ся, зво́лнити ся (С. Л.), ирєстати (на що), призво́нити, зово́лнити. — Він і каже:

дайте мінї угоду коня! Пац згодивсь. н. н. Гр. — Я згодю ся піти, щоб тільки заспокоїти Давида. К. С. — Поляки згодялись на Гадяцьку умову. Бар. О. — Не вяркай, мого дою, на ляху долю, а згодї ся моя дою, на Господню волю. н. п. — О котвру сираву не згодив ся. таковой речи одизити мвють до нас. Ст. Л. — Се річ, що на сеї годити ся майже усі історики. Зап. Груш. — На сю думку і я приставу.

Соглашєніє = збжування, згода, угода, поєднання, порозуміння. — Того ж року став згода їх царських величеств з королем польським. Л. Сам. — Хто би з неприязнї нашими порозуміння мав, листи слава.

Ст. Л. — **Войти въ соглашєніє** = поєднати ся і т. д. **Согласїться** 1.

Соглядѣтай, ка = доглядѣч, ка, назїрач, шпиг. — Бач, чорта доглядѣчка, так звдрїза. Ка. — Шняг сюю пісню пельво **свузав**, от і догадав ся. Макар.

Согнѣть = д. Сгонѣть. — **Согнанный** = прїгонний.

Согнѣвать, согнѣть = згнѣвати, згнѣти, позгнѣвати, зрухляпіти (С. Ш.), зрухнути, зрухнѣти (С. Ш.), потрухнути. (Д. Сгнѣвать).

Согнутъ = д. Сгнѣтъ. — **Согнутый** = зігнутий, похилый, нахилый, похилений, скрѣченый, ободистый. — На похиле дерево і кози скачуть. н. пр. — В ободистих голобах коняв краще гезе, ніж в рівних. Лев. — **Согнувшись** = зігнувшись, зкѣрчившись, корчмѣ (Сп.).

Сограничный = сужєнный і д. Пограничный.

Согрубїть = д. Сгрубїть.

Согрѣвѣтельный, согрѣвѣющий = огрїйний, огрїйливый. — Хоч мороз, в сопєчю огрївє, не померзнем. Ки. — Отсе горїла так тѣлї огрїйна і смачна. Ки. — Звраз мінї на живїт огрїйливый румяк мокрий прївѣзавє. Ки. — Воля мене розважила і своїм огрїйливим словом заспокоїла мое серце. Ки.

Согрѣвать, согрѣть, ся = грїти, огрївати, нагрївати, огрїти, вігрїти, ся, нагрїти, ся, перегрїти ся. — Оце побалакала з тобою, та й огрїла свое старе серце. Ки. — Перед нами уся Україна, огрїта великою любовію поста. Л. Н. В.

Согрѣшать, согрѣшить = грїшити, согрїшити, грїхѣ вкусити, прогусити. — Не сьвятїв, щоб не согрїшив. н. пр. — Через вас раз у-раз грїхѣ вкусити. Кр. — Нехай уже ми простї люди — кода й простувимось инодї, то вам і Бог вибачить. Кот.

Согрѣшенїє = грїх.

Содвїгать, содвїгнуть = д. Сдвїгать.

Содержанїє = 1. удержання, утрїювання (С. Ш.). — Дав кошти на удержання саду. Ко. — **Арєндносє содержанїє** = Посєсія і д. Арєнда 1.

2. **дѣржїто, кошт.** С. Л. — **Він має на своїм держнївї стару матр.** С. Л. — **Він живе на своїм коштї.**

3. **зміст.** — Шевченковї твори змістом і ідеями здавали ся слїдчим... Ки. — Багатство змісту, шпрїна свїтоганду — от головнї частки творчости народної в піснях. Ки. — Франко передїючи зміст праці Лебедева. Зап. — Короткий зміст того довгого листу. Л. Н. В. — Певва річ, що зміст і композиция поетвничого твору мусѣть бути ділом розуму. Л. Н. В.

Содержанка = полкѣбнница, бѣхурка і д. Налѣжница.

Содержатель, лїпа = держѣвєць, хазїїн, хазїйка, госнодарь, господїня, властїтель, ка. — **С. кнїжного магазїна** = кнїгарь. — **С. пїтѣвного дѣма** = шпїкарь, корчмарь. — **С. постоялого двѣра** = корчмарь, хазїїн заїзду, орандѣрь. — **С. пѣчты, почтѣвыхъ лошадей, почтѣвой станци** = почтарь. — **С. публїчного дѣма** = бѣхур, бѣхурша. — **С. типографїи** = властїтель друкѣрїи, друкѣрь.

Содержѣть, ся = 1. містити, ся, мѣти в собі, обїямѣти. — Се третє виданнє Статута містїти в собі постаовнї давнього права державного. Бар. О.

2. **держѣти, затрїмувати, трїмѣти** (С. Ш.). — **Вїн у нас держит хутрї в посєсії.** — При давнїх правах затрїмувати обїцую. Л. В.

3. **содѣржувати, трїхѣти** (С. Ш.), утрїмувати (С. Ш.), контентувѣти, харчѣти, ся. — Дочку трїмай в дому, це й зплати кому, щоб звѣз бїду з дому. н. пр. — З того і жїнку і дїтей контеатує. Ки.

Содѣнитъ = бѣчу збївати, колотїти, галасувѣти, гвалтувѣти.

Содѣнежїй грѣхъ = содѣлїя.

Содѣмъ = гвалт, бѣча, галас, колотпѣча.

Содрѣть = д. Сдирѣть.

Содроганїє = трѣсїт.

Содрогатся, содрогнѣться = здрїгати ся, трєпетѣти (С. Ш.), трєпотїти, здрїгнѣти, ся, їдрїгнѣти ся (С. Л.), струснѣти ся. — Чоловїковї не можна не здрїгнути, почувши твїий лютїй прїсуд. Ки. — Козяк в лузі одлїкнує ся. — Лях, татарин їдрїгнує ся. Кот. — От тепер би знѣти твє діло, щоб і дєнь здрїгнує ся з перєлаку. Ст. Г.

Содѣйствованіє, содѣйствіє = поміч, підмога, запомога, уділ.

Содѣйствователь = помігач, помішійк; спільник.

Содѣйствонать = д. Помогать; мати уділ, причиняти ся.

Содѣлывать, содѣлать = д. Дѣлать і Сдѣлать.

Соединеніє = з'єднанія, злученія (С. Л.), сполученія. — Злученія Литви з Польщою надало Польщі перевагу. Вар. О. — Неодатє сполученою цивільнихъ началъ з кариами. Л. Н. В.

Соединительный = сполучающий. Г. См. Ст.

Соединять, соединять, ся = єднати (С. Л.), єдночити, злучати, сполучати, з'єднати, гуртовати, з'єднати (С. Л.), з'єднати, злучити (С. Л.), сполучити, з'єднати (Ос.), згуртовати, ся, поєднати, ся, поїти ся, спратити ся, до купи — скупити ся (Ос.), скупити ся, до пари — зпарувати ся, на що погана — зпарувати ся, полигати ся, зніхати ся. — З Трубаємъ Алъта між осокою зійшлись — з'єднались, мов брат з сестрою. К. Ш. — Відували єднає людей до гурту. Кв. — Не давъ серця молодого з тимъ серцемъ дівочимъ поєднати. К. Ш. — Татарва і Ногайці, з'єднались з черкесом, яковъ набігли на Стч. О. Ст. — Треба тричі сказати: з'єднати і розривати, коли я схожу. н. к. Гр. — Князь Романъ злучивъ Галицьку землю з Волинською. Вар. О. — Любовъ злучила наши серця, а Гіменейъ зложивъ на чола наши віянія. Ст. Г. — Розлучились, більше не злучились. Ст. С. — Доля моя вєщаслива, чомъ ти змили не злучила, а ти з милимъ розлучила, а в вєселимъ злучила. н. п. — Тутъ злучившись до купи, вже разомъ рушила їхъ ватага. Л. Н. В. — Не тамъ частиє, не тамъ доли, де любати люди, хто си злучить по любови, тому гараздъ будє. н. п. — Не зрима сила гуртує вас до купи. Кв. — Віп згуртованъ в собі усі національні і добрі, і лихі сторони. Кв. — Шеєвська смола з овечимъ доємъ поїмьєт ся, а з свинчымъ — ш. С. Л. — Був собі котикъ та шівня та соригля си жить у купі. н. к. — Соединительный = з'єднаний, злучений (С. Л.), сполученый. — Соединительные штаты = сполученіє держави.

Сожалѣніє = жалѣ, жалїння, жалоці, жалуванія, жалкуванія. — Ой мамо, мамо, жалѣ вати не має. н. п. — Скільки тихъ жалоціє, та ба! Марне! не вернеш. Кв. — Що з тихъ жалоціє, коли виі амер. Кв. — Не має виі жалоціє до літ, ві до яраси, що хоч йому важа, якъ хоч йому яраси. К.

Д. Ж. — Безъ сожалѣнія = безъ жалю. — Къ сожалѣнію, къ крайнему сожалѣнію = на жалѣ, з жалемъ, на пренесликий жалѣ. — На жалѣ бачимо, що коли Шевченко... Кв. — На жалѣ, твори Шевченка не гараздъ були переїрені. Кв. — На пренесликий жалѣ. коли шановний писькшисня не відповів. Кв.

Сожалѣть = жалкувати (С. Л.), жалїти (С. Л.), жалувати, уболївати (С. Ш.). — Жалувала сизверила, що вона не счула ся, якъ мивує і вєсна. Б. Г. — Почавъ жалкувати, що не спроможєн. Кв.

Сожечь = д. Сожигать.

Сожженіє = пожега. — Що жъ тутъ дваного, що хата заняла ся? Вони поїхали на твждєнь у Київ, покинули хату на пожегу. Кр.

Сожженный = спаленый.

Сожиганіє = палка.

Сожигатель, ница = палїй, ка.

Сожигать, сожечь, сжечь, ся = палити, спалїти, ся.

Сожитель = 1. муж, чоловік, старій.

2. сожитель, соживець. — Гараздъ значюи значаї свого соживци. Лев. В.

Сожительница = 1. жінка, старя,

2. сожителька.

Сожительство = сожиття (С. Жел.).

Сожительствовать = жити з кимъ вкупі.

Сожитіє = д. Сожительство.

Сожрать = д. Сжигать.

Сознать = д. Сознать.

Созвучіє = созвучність. С. Жел.

Созвучный = созвучный (С. Жел.), суголосный. — Суголосні вазан трапляють си в вьшшихъ мїсцях. Вар. О.

Созвѣдѣ = созвѣдїя (С. Жел.), сузірря.

— Созвѣздїє Большой Медвѣдицы = віз.

С. Аф. З. — С. Близнецы = чепїга (С.

З.), зірка під чепїгою — корѣмисло. —

С. Касіопея = борош. — С. Ориѣль =

косєрї. С. Жел. — С. Плеяды, Веропи-

ковы вѣлосы = волосожїр (С. Аф. З.),

в йому зори Альціона — квѣчка, квѣчка

з курчатами (Ястр.). — Віз став супроти

півночі надъ хагою. Чепїга вивисилась. Моря.

С. З. — Бороша — в однімъ обороті три

зірка, а в другімъ чотвирі, а вїще до неї з

трьохъ зірокъ. Мав. — Та не тільки наука,

і народъ одзначає де нїє купи зірокъ різними

прозвищами, на пр. Віз, Чепїга, Волосожар,

Квѣчка з курчатами, Діачна з відрами і

ишьє. Де що про Св. В.

Создавать, создать = творити, споружа-

ти, сотворити, утворити (С. Ш.), споруд-

дити (С. Л.).

Созда́ние = 1. творі́ння (С. Ш.), творе́ння, будова́ння (С. Ж.).
2. творі́ння, тварь (С. Ш.), тві́р, тво́рево, створі́ння. — Го́же, не го́же — тво́риши Бо́же. п. пр.

Созда́тель = творе́ць (С. Ш.), сотвори́тель, будови́к (С. Ж.). — Види́ть Бо́г, види́ть Творе́ль, що́ мир погибає, зрхангела́ Гавриі́ла і Назаре́т послає. п. п.

Созда́ть = д. Созда́ть

Созе́мець, созе́мка = землі́к, земля́чка.

Созе́рца́ние = огля́дування, розгля́дува́ння; розду́мування. — Кільки́ годи́н лежави́н ну́рхома, ні́мо, поринаю́чи в огля́дува́ння іса́а. Кн. — Огля́дува́ння при́роди заці́нило ні́мі бє́лі па́ серці́. Кн.

Созе́рца́ти = согля́да́ти, зорі́ти, ядвля́ти ся; розважа́ти над чим; розду́мувати.

Созидáние = будова́ння.

Созидáть, создáть = 1. будова́ти (С. Ж.), абу́дувати.

2. д. Создава́ть.

Сознава́ть, созна́ть = визнава́ти, признава́ти, визна́ти, призна́ти. — Се визнає́ і сам уря́д, хоч йому́ се́ й при́кро. Кн. — Сознава́ть се́бє́ = тя́жати се́бе́, тя́жити ся (С. Ш.).

Созна́ваться, созна́ться = признава́ти ся, призна́ти ся, пови́нувати́ти ся, пови́нати ся. С. Жел.

Созна́ние = 1. визна́ння, визна́ння.
2. свѣдо́ність (С. Жел.), при́то́ність, чу́ття, глу́зд, паморо́ки. — Ця́ пі́сня яка́сь сна́ла па́ думку́ проти́ во́лі́ я свѣдо́ности́ молоди́ці. Лев. — Одби́ло йому́ паморо́ки. п. о.

Созна́тельность = свѣдо́ність.

Созна́тельный, но = свѣдо́ний, жо́, при́то́шний, по́, чу́йний. — Сила́ призна́ти поборо́ла́ силу́ свѣдо́ного́ призна́вання́ до ма́лства. Л. Н. В. — Во́на свѣдо́мо, глбо́ко свѣдо́мо вшла́ бити́ ся з воро́гом лю́дьськи. Кн. — При́томна́ була́, поки́ і змерла́: говори́ла і розумі́ла. Ос.

Созре́вание = виспи́вання, доспи́вання.

Созре́вать, созре́ть = висзи́вати, виспи́вати, носпи́вати, спи́ти, спи́літи, висти́гати, пости́гати, ви́рїти, виспи́ти, носпи́ти (С. Л.), наспи́ти, настї́гнути, при́сти́гнути, пристї́гти (С. Л.), вна́ту́рїти ся, ді́ти, бі́льше — носпи́літи, про́ де́ля́ти — повиспи́увати, повисти́гати. — Жито́ носпи́ло, кри́спі́ло дла́з. п. п. — Оце́ вже́ я́ вго́да́ пости́гли. п. к.

Созре́лый = спи́лий, носпи́лий, стї́глий (С. Л.), пристї́глий (С. Л.), ді́йшлий (Мав.). — Сти́лий қауа́. — Приста́гли́ сливи. С. Л.

Созыва́ние = склика́ння.

Созывáть, созывáть = сана́ти, іззавáти (Ос.), склика́ти, ваклика́ти, скля́кати, паклика́ти, позы́кати. — Що́сь у́ по́лі́ гукає́, батьо́ ді́тей скликає́: Іди́ть ді́ти до́ дому. п. п. — Во́на сана́є ку́рей та́ хі́лї́ пі́вника. в. о. Гр. — Склика́ю́ грома́ду, щоб тебе́ ви́брали́ за́ нача́лство. и. к. — Сопі́лочка́ грає́, па́ гра́пи (в у́зницю) скликає́, п. п. — Я́к вастав до́нь сьє́. Ю́ра, Марко́ склика́в до́ себе́ все́ данство. Ст. С. — Тут старе́ньки́ звеселю́ли́сь, родичі́в склика́ли. Мавар. — Митро́полі́ти ки́ївські́ самі́ склика́ють со́бору місце́ві. Бар. О. — Тру́бить у́ ро́га, склика́йте соба́к. Ст. О.

Созы́ть = склик, склика́ння. — До́мгав са́ від коро́ля склика́ння со́бору. Бар. О.

Созво́леніє = призво́лення.

Созво́лять, созво́лить = призво́ляти, призво́лити, возво́лити. — Ца́рь призво́лив то́ді́ взво́лити́ крє́пакі́в. Кн. — Гро́мида́, спа́сибі́ Ю́, на́ те́ дозво́ляв. Ос.

Созме́нник = одноі́менник.

Созска́тельство = запобі́гання, перебі́й.

Сойти́ = д. Сходи́ть.

Сойти́с = д. Совоку́леніє.

Соково́й = соковий.

Соко́лєнок = соко́лий, тко́.

Соко́лець = жи́ла, з ко́трої́ коне́ві́ кров пу́ска́ють.

Соко́лик = соко́лий, соко́лий.

Соко́линый, соко́лий = соко́ловий, соко́лячий. — О́в як би́ ж у́ мене́ си́зі́ кри́ла, соко́лові́ о́чі — полє́тїла́ б до́ ма́ті́ня хоч і́ серед но́чі. п. п. — Соко́лий перелє́ть, рос. *Gentiana cruciata* L. = тї́рлич, тов-стї́ха, ли́хома́нник, ма́терья́ка. С. Ан.

Соко́лиха = соко́лиха, соко́лиха, со́кілка.

Соко́ль, пр. = *Falco gentilis* — со́кіл, F. *buteo* — (охотни́чий) — ра́рб. С. З.

Соко́льнич = 1. соко́льнич (соко́ловий охотни́к).
2. рос. *Hieracium Pilasella* L. = печу́й-ві́тер. С. Ан.

Соко́льн тра́ва = д. Соко́льнич 2.

Сокращáть, сокращáть, ся = скорочува́ти, вкорочáти (С. Л.), укорочува́ти (С. Ш.), скороти́ти, вкороти́ти (С. Л.), ума́лити (С. Ш.), нжа́вити, ся, повкорочува́ти, поскорочува́ти, ся. — Тут се́ оно́вда́ни́ де́ скорочено́, де́ відмі́нено. Л. Н. В. Свня́ зва́ляти́ і́ ві́ку у́малити́. п. пр. — Я́к побачи́ть, буде́ бити́, зма́лять ми́ні́ ві́ку. п. п.

Сокращеніе = скороченія (С. Ж.), вкороченія.

Сокращенный, но = скороченый, скорочено, коротко, коротенько.

Сокровенность = таємність. С. Ш.

Сокровенный = таємний і д. Скрытый 2.

Сокровище = скарб. С. З. Л. Ос. — Твори Шевченка дійсно великий скарб. Кв.

Сокровищница = скарбниця, скарбовня. С. З. — Що зможе дати мій талан слабій в скарбницю любові твоєї мови. Сам. — Надію буду пестувати, в скарбницю мови буду дати убогу лепту я свою. Ст.

Сокровищный = скарбовий.

Сокрутина = закрутка (в ватках).

Сокрушать, сокрушить, ся = 1. розбивати, трощити (С. Л. Ш.), розбити, потрощити, розтрощити, ся, на черепки — розчерепити. — Гляди міші, в тобі всі зуби потрошу! Кр. — Розчерепив вазу. Руд.

2. засмучувати, жалю завдавати, крушити, ся, журити ся, тужити (С. З.), засмутити, жалю завдати, в тугу вдати ся. — Не завдавай сердцю жалю, бо я в чужім краю. п. п. — Журби сушить, журба вривити козаченька молодого. п. п. — Ой не плачте, не журіть ся, в тугу не вдавайтесь. п. п. — І жив не любила, і вмер не тужила. п. п.

Сокрушеніе = 1. зламанія, розтрощенія.

2. жаль (С. Л.), журба, туга, скруха (С. З. Ж.), сокруха. — З жаль не вива, що й робити. С. Л. — Скруха сердечная. С. З. — Маєт скруху сердечну за гріха ученика, скруха, т. в. жаль за гріхи. Б. Н.

Сокрушенный = 1. розбитий, потрощений, розірощений.

2. засмучений, розжаліблений. — Щепки з розжалібнаго сердца. Кв.

Сокрывать, сокрыть = таїти, потаїти, покрити і т. д. Скрывать.

Сокрытие = утаювання, утаєння, схов, переховання.

Сокъ = сік.

Солгать = абрехати (С. Л.), москаля підвезти (С. З.).

Солдатенокъ = москальчя, москальчук (С. Л.).

Солдатыкъ = салдатык, москальк. — Москальки, соколики, поїди ви наші волики, а як вернетесь здорові — поїсте і корова. п. пр.

Солдатыка = салдатыка, москѡвка (С. З.). — Тоді Катерина буде собі москѡвкою. К. Ш.

Солдатыный = салдатын, москѡвкнн.

Солдатовъ, солдатыскій = салдатыський,

москальн (С. З. Л.), москѡвський (С. Л.), жѡвнѣрський (Гал.).

Солдатовство = салдатовство, жѡвнѣрство (Гал. С. З.).

Солдатычина = д. Набрѡръ.

Солдаты = салдаты (С. Л.), москаль (С. Л.), жѡвнѣр (Гал. С. З.), зб. — салдатын (С. Жел.), москѡв. — Дівчатѡ Москаль украла, а хлопця в москаль побрала. К. Ш. — Сирота ледащо не хоче робити, ой оддаймо вражого сына в москаль служата. п. п. — І одигля ся, немѡв москаль, у казенну муницю. Дум. — Був собі одставний москаль. п. к. — Гей в цѣсаря тяжка служба, в мала заплата: на одному жѡвнѣрові головочка стять. п. п. Б.

Солеварня = солеварня, солярня (С. Жел.).

Соленіе = 1. соління.

2. квасиво, квасина.

Солѣный = солоний (С. Л.), дуже — сілкий. — Солѣная рѣба = просїх, просольне. С. З. — С. настѡй = ропя. С. З. — Солѣнымъ закусывать, закусить = солонцювати, посолонцювати. — Солѣнѣс дѣлаться = солонити.

Солідарность = згодність, порозуміння.

Солідарныйъ быть = розуміти ся.

Солідничать = старувати.

Солідность = статечність.

Солідный = статечний, статецький, поміркований. — Ты статечн козакъ загукан пави кн. Мѡва. — Ой ви старости, ви люда статецький, ой ви болре, ви сви отецький. в. п. — О ви чоловік поміркований. Херс.

Солитѣръ = 1. глист (Tenia).

2. великий брильянт.

Солить, посолить = солити, посолити.

Сѡлка = соління.

Сѡлкий = сілкий, солоний дуже.

Сѡлкость = солоність.

Сѡлнечникъ, рос. Helianthus annuus L. = сѡняшник, сѡяшник. С. Ал.

Сѡлнечный = сѡняшний, сѡяшний (С. Л.), сѡяцевий. — Солнший сѡгит дуже сильний. Де що про сѡв Б. — Сѡячская роса, рос. Drosera L. і D. rotundifolia L. = російка, російка, Бѡжа роса. С. Ал. — С. сторона = осѡвъ, осѡвня. — Сѡлнечное зѡдѡто, рос. Helichrysum aeneagium Des. = жѡвтий цвнн, жѡта гарячка, жѡвтяница, жѡвтушки, золотуха, безсмертняк, чмелъ, котячі ланки, цвнѡбрань, гололокрут, сварлявецъ. С. Ал.

Солнопѣкъ = спѣка, шкваря, припѣка. —

На спеці. — Хата на белебеші, та ще й вікнами на піддень, саме на прапелці. Ки.

Солнце = сонце, зар. сонечко (С. Л.), сонейко (Гал.). — Сонце світаєть і огріває усе. Де що про Св. Б. — При закаті сонця = на взіході.

Солнцевъ = сонцевий. — **Солнцева естра**, рос. *Sichorium Intybus L.* = петрів батіг. С. Ав.

Солнце-цвітъ, **солнцецвітникъ**, рос. *Neranthemum vulgare Gärtn.* = нітвик. С. Ав.

Солный = солоний.

Солнышко = сонечко (С. Л.), сонейко (Гал.).

Соловарня = д. Солеварня.

Соловей, вт. *Motacilla lusciniä* = соловей, ко. — Вже садочок розцвітає, соловейко вже співав. Гр.

Соловушка, **солонушко** = соловейко, маленьке — соловья́тко. — Та маленькіє соловья́тко по деревцю лязать. я. п.

Соловка = солоньїха.

Соловій = буланій (з білим хвостом і білою гравою, про кошеї).

Соловійний = соловєвий, соловья́чий (С. З.), соловья́ний, соловейковий. — Ніхто того древа не зрубав, соловья́них діток не займає. п. п. — Ручки білі, став тоненький, голос соловья́ний. Чом такої не любити, Боже мій єдиний! н. п. — Ой коли б я мала ордові крила, соловейкопі очі, я б полетіла до свого батька темненької ночі. н. п.

Соловіть, **посоловіть** = соловіти, посоловіти. — І очі нспі соловіти. Кот. — З пьїна очі посоловіти. С. З.

Солодіть = солодіти, робіти солод.

Солодковатый = солодецький.

Солодковий корень, рос. *Glucyrrhiza glabra, eschinata* і = солодкий корінь, вербєць солодкий, солодець, солодіка, лякорця. С. Ав. — С. **пáпоротникъ**, рос. *Polypodium vulgare L.* = пáпоротъ (укр.), солодіш (Гал.). С. Ав.

Солодуха = кваша. С. З. Л.

Солодь = солод, дрожя́нка (С. Л.). — Вь солодь обратїться = осолодіти. — С. сдбавть = осолодіти.

Солодѣть, **разолодѣть** = солодіти, осолодіти.

Соложеніє = солодіння.

Солона = солоні, грецана — греция́нка, гречания́, горохова — горохья́на, гороховия́на (С. Л.), жытна — жытница, просьян — просьянка (Кр.), пшешина — пшенишьяца, ячмяна — ячмя́нка (Кр.),

струкових рослян — струковья́на (Хар.), дуже помьата — жєрва (С. Л.), жєрвьата **селюна**, в сплах чи кулах з вимолоченого жыта — **околот** (С. Л.), що патрусляє з кулів — трясая́на, трясая́ница, посїчена на корі — сїчка.

Солоната = д. Саламата.

Солоненный = солонья́ний. — **Солоненпо-желтый** = половий.

Солонина = солонина, солонья́нка.

Соломонова печать, рос. *Polygonatum multiflorum* = огірощник. Ман.

Соломорѣзка, **соломорѣзь** = сїчкаряня.

Солонотрїска = солоноя́нка.

Солонка, **солонїца**, **солоньїца** = соля́нка (С. Л.), соловья́ця (С. З.), соля́ница (С. З.), сільница.

Солоноватый = солоненький.

Солончакъ = солончак, солонєць, солонїще, роскядалі поміж солонцями маленькі шматочки чорвоємі — хомьки.

Солоніть, **посоловіть** = соловіти, посоловіти.

Соль = і. сіль, найпшячого розбору — бузун. — **Кáменная соль** = кáвянка, камьяна, **лѣдовая сіль**, ледя́нка. — **Апгалійская соль** = а́глїцька сіль. — **Крѣпкая с.** = крѣпка, деякі одміи II — білозірка, краснозірка, тагавашка. — **Озерная с.** = озєрница, озїрка. — **Повáренная с.** = кухонна сіль і просто — сіль. — Я сіль в оці. я. пр. — Грулочка соли. — Тепер міаї не до соли, коли грають на басолі. н. пр.

Солїшка = і. рос. *Salsola Kali L.* — колючка, курай. С. Ав.

2. соля́нка (страва на азїр кваска, тільки густїша і з рабою).

Соляной = солявий, сільний. — **Соляная копь** = соловья́ця, жуна (С. Жел.). — С. **варница** = д. Солеварня.

Сонкнїть, ся = д. Смыкати, см.

Сонлѣть = сондіти (С. Л.), про кількох — повилївати.

Соннабулїсть = д. Лунатикъ.

Соннїтельность = непеваність.

Соннїтельный, но = непеванїй, но (С. Л.), **суживїий** (С. Жел. Пар.), навдѣаку, наврѣд. — Матеряна оспидячка непеванїй. Ки. — Навдѣаку, щ. б так сталося. Граб.

Соннїваться, **усоннїваться** = сумнївати ся (С. Л.), сумнївати ся (С. Пар.), сумнїти ся (С. Жел.), вагати ся, варувати ся

(Ос.), зневіряти, усунути ся (С. Жел.), зневірити ся. — Онъ сонявіається = він не певен. Кв.

Сонліпіе = сумління (С. Л. Жел.), сумнінія (С. Жел. Пар.), сумнів (С. Жел. Пар.), непевність, ваганія, зневірря (С. Жел.). — Не шарайте зневірря свого серця — зневірря зло. Ст. Б. Х. — Безъ сонліпіи = запевне, а вжеж. — Не подляжіть сонліпію = запевне.

Сонлівіна = сонліна.

Сонлівий = сонлівий.

Сопаслѣдникъ, ца = співнаслідник, дя. С. Жел.

Соплівець, сонлівица = сонько (С. З.), спліха (сп. р.), сонуля. — Сонько хроче. С. З.

Соплівость = сонпота, сплячка (С. Л.), оспалість (С. З.). — На бабу усе нападае сонпота, певно швидко помре. Лев.

Соплівий = сонлівий, сплящий, оспаллий (С. З.) і х. Сонлівець.

Соплище = збірщице, стовпище.

Сопъ = збір, зборище.

Сопникъ = сонник.

Сопно = сонліво, оспало.

Сопный = сонний, сплящий; д. Соплівий. — Сонная пѣмочь = сплячка і д. Соплиность. — С. рыба = не жива рыба. — Сонныйъ стая = осовіти.

Сонъ = 1. сон, здр. — соньки, з хрочіням — хрочак. — Первый сонъ = первѣси. С. Жел. — Врѣня сна = лягови, облягі. — Це було саме в обляги. п. о. — Соньки — дрімки в кошсоньки. н. п.

2. сон, поб. сниться. — Та сон же, сон мій пресна сл. К. Ш.

Сопи = сонько, сонуля і д. Сонлівець.

Соображѣть, соображѣть, ся = вѣжати, міркувати (С. Л.), метнувати (С. Л.), розважати (С. Л.), обраховувати, ся, розумувати, розважувати, рахувати ся, звѣжати, розважати (С. Л.), увѣжати, зміркувати, розміркувати, обрахувати, розрахувати ся. — Тим я і вчацаю, щоб роздѣлять і зміркувати — як те дію зробити. Ос. — Як би тут уважати, куди саме гвіздом забити. Хар. — Зібрав ся Запорожці, всі в раду схъ жая, за походи проміж себе вони рахували. п. п.

Соображеніе = міркування, розважання, зміркування, рахування, рахуба, тям, тьяна, тьяок. — Безъ соображенія = нерозважно. — По моему соображенію =

на мою думку, на мій погляд, як я гадаю. — Припійть въ соображеніе = взяти на увагу, звѣжати.

Сообразительность = спритність; обачність, уважливість (С. Ш.).

Сообразительный = спритний, поміркований (Лев.), зиспеланий, розмишлений, обачний, уважливий (С. Ш.).

Сообразить, ся = д. Соображѣть, ся.

Сообразность = згодність (з чим), відповідність (чому).

Сообразный, по = згодний, по (з чим), відповідний, подобний, по (чому).

Соображать, ся = стосувати, ся, принагуряти ся, підбарбувати ся (С. Л.).

Сообща = гуртом, за гурт, спільне (С. З.), пісця, поспілу (С. З.), з гурта, огулом, укупі, взуї. — Спільне з товариством. С. З. — А братів спільне кожного року мають вибирати змежи себе старшах. Чин Львов. брат.

Сообщать, сообщать, ся = 1. уділяти, уділювати (С. Ш.), надавати, передавати, уділяти (С. Ш.), вадати, передати, ся. 2. повідомляти, повідомити (ястовао), переказувати, переказати (на словах). 3. злучати ся, сполучати ся, єднати ся, злучити ся, сполучити ся, з'єднати ся і т. д. д. Сосидніться.

Сообщеніе = 1. уділення. С. Пар.

2. повідомлення.

3. злучення, сполучення і д. Сосидніеніе. — Итить сообщеніе съ кѣмъ = мате стосунки. — Путя сообщенія = шляхи.

Сообщество = товариство, спілка, громада, компанія. — Приняли його в свое товариство.

Сообщительный = 1. товариський; щірий. 2. сполучаючий.

Сообщить = д. Сообщѣть.

Сообщникъ, ца = товариш, ка, спільник, ця, причастник, учасник (С. Ш.).

Соосекунъ, соосекунша = спів'ошкун, ка, — Які бувають відосси між матірю та спів'ошкуном? Ет. зб.

Сооружѣть, соорудить, ся = споружати, будувати (С. Ж. Л.), спорудити (С. Л.), вибудувати, збудувати, ся (С. Л.). — Бач! яку озно спорудив! Чисто не мов та давняци. Кп. — На тому місті, де стоиъ Черуп, він збудував церкву Св. Василя. Лен.

Сооруженіе = 1. будовання, збудовання. 2. будова (С. Л.), будовання (С. З. Ж.),

- будівля (С. Л. Ш.), кам'яне — кам'яниця, муравання.
- Соответственность, соотвѣтствие = відповідність, відповіддя.
- Соответственный, но = відповідний (С. Жел.), відповідно (чому, до чого), згідно (з чим). — Духовенство, розумюча (бовики відповідно своєму вихованню. Бар. О. — Які жінщина має обовязки відповідно до свого віку? Ег. зб. — Відповідно до сього поділу, буду переходити кожду часть. Зап. — Кратика відповідно до предмету еї студій, відповідно до духового складу самого вратина. Л. Н. В.
- Соответствовать = відповідати, одповідати (С. Л.). — Нова професія не відповідаюч його небеті і вдачі. Зап. Кок.
- Соотечественник, ца = земляк, землячка.
- Соотношение = взаїмовннї і Отношение 1.
- Соттчить = д. Соотечественникъ.
- Сопель, эдр. сопѣлка = д. Свиръль.
- Сопельный = сопілковий.
- Соперникъ, ца = суперник, ця, супротивець, супротивник, ця. С. Жел. — Оя, павичу, не розмовляйте так багачко в Оксаюю, бо Яків вам супротивником буде. Кр.
- Соперничество = суперничество.
- Соперничать = міряться ся, на перебії ітї.
- Сопечальникъ, ца = жалібник, ця, односум, ка. — Односуми, що чорт їх розсуне. в. пр.
- Сопка = сопка, сопуха, горіла могила (Чорноморіа).
- Соплеменникъ, ца = одноплемєнець, ниця, земляк, землячка.
- Соплеменность = охноплеменность.
- Соплеменный = одноплемєнный.
- Сопли = соплі, соплякї, шмарки, шмарклї, шмаркотá, віскрякї, дядькї, вживають ся теж форма одна, ч. — сопляк, віскряк (С. Аф.). — Оц, бач, дядьки в поса виглядають. Лев.
- Сопливецъ, сопливица = сопливецъ, сопляк, шмаркач, ка, шмарколя.
- Сопливость = сопливцицї.
- Сопливый = сопливий, шмаркатий, віскряк(я)вий, візгравий (Ман.). — Тяжкі візгравий та поганый. в. и. Ман.
- Сопливъть = сопливіти.
- Соплюха = д. Сопливица.
- Сопля = обпла, сопляк, віскряк (С. Аф.).
- Соплякъ = д. Сопливецъ.
- Сопредѣльность = погрянїччя, сумѣжність.
- Сопредѣльный, но = погрянїчний, сумѣжний, сунїж і д. Снежный.
- Соприкасаться, соприкоснуться = торкати ся, доторкати ся, дотикати ся, стикати ся, доторквѣти ся, дотквѣти ся, стикнѣти ся.
- Соприкосовеніе = дотикання, доткєння.
- Соприкосовенность = д. Прикосовенность.
- Соприкосовенный = 1. прилєглий, сумѣжний, дотикальний.
2. д. Прикосовенный 2.
- Сопричастникъ, ца = д. Соучастникъ, ца.
- Сопричастный = д. Прикосовенный 2.
- Сопричислѣть, сопричислѣть, ся = приличувати, прилічити, прилучати, прилучити, ся.
- Сопровождать, сопроводить = 1. д. Провожать.
2. д. Слѣдовать 1, 2 і 3.
- Сопровождение = провід. — Не требовав би проводу сѣцї, як би бачив сѣгїт. и. пр. — Въ сопровождении = в товариствї, равою (а ким).
- Сопротивленіе = протївенство, сѹпрет (Нис.), сѹпѹрра, бѹпр.
- Сопротивляться = спречати ся, сперечати ся, суперечати ся, супротивляти ся, спірати ся (С. Л.), змагати ся (С. Л.), огипати ся (С. Л.), опирати ся, опирати ся (С. З.), спичати ся. — Старий не спречать ся, в нам можна що хтїти зробити. в. о. — То то бо й е! Проти батька не можна огипати ся. С. Л. — Ну віз опипав ся — опипав ся, а там і ваїхав. в. о. Грінч. — Чи тож можна спячати ся в пм. в. о. — Сопротивляющіися = суперєкуватий, супротивець. — Старшма побїг збїрати повнѣти, щоб не гмючась насїсти супротивца. Лев.
- Сопрѣвать, сопрѣть = прїти, віпрїти, піпрїти, повипрївати.
- Сопрягать, сопрїчь, ся = сирягати, алучати, сирягтї, алучити, ся. — Э'то сопряжено съ большими затрудненіями = це дѣже тѣдно, дѣже морочливо, це звязано з великими тѣдностями.
- Сопуть, сопунъ = сопун, ха, сапатий.
- Сопутствовать = товаришувати в дорѹзі.
- Сопхнѣть = д. Спихивать.
- Сопшле = сопшля, сал.
- Сопѣть, сопнѣть = сопѣти, сопїти, сапати, засоптї. — Сопе, як в ковальского міха. и. пр.
- Соразмерность = помїрність.
- Соразмерный, но = помїрний (С. Л.), сорозмірний (С. Жел.), помїрно (С. Л.), до

і́рп (С. Л.), навпóмірки. — Соразі́рно
васлугамъ = по заслуга́м.

Сорáтниківъ = тонáрши на війні.

Сорáвенець = зайди-голова́ (Кроп.), ши-
ба́й-голова, паливода (С. З. Л.), пали-
світ (С. Л.), шибеник (С. З. Л.), отча́й-
душа́ (Лев.), урвитель (С. Ш.), урві-го-
лова (С. Ш.), урвіпола (С. Л.), пробіго-
лова. — Тиміш і Юрій були паливоди сво-
вольні. Л. В. — Пробіголова той, що по-
бав свого батька. в. о. Яст.

Сорвáть = д. Сривáть.

Сорвіголова = д. Сорванець.

Сордáлий = доспілий, достіглий.

Сордáть = доспіти, достігти, поспіти.
— Доспіє й в ашій нві колос. Ст.

Соревновáние = суперництво (С. Жел.
Пар.), перебі́й.

Соревновáть = на перебі́й, на вперева́гі
(робити що). — Ми будемо вчитись навпе-
ревага. Сл.

Сорі́нка = запоро́ха, пороши́нка. — У лю-
дей бачит запороку в оці, а у себе ломаки
не бачит. в. пр.

Сорі́ть = 1. (насорі́ть) — сьмі́тити (С. Л.),
насьмі́тити.
2. (васорі́ть) — пороши́ти, запороши́-
ти; занести́, заму́лити, ватагті. — Не
двнясь висо́ко, бо занороши́ш бо. в. пр. —
Ставок замулав си.
3. (разсорі́ть) — сина́ти, гата́ти грі́шми,
розтрі́вкати, розці́ндри́ти (гроші).

Сорі́ться = сьмі́тити ся, пороши́ти ся,
васьмі́чувати ся.

Сорни́й = нечисти́й, сьмі́тїстий, засьмі́-
чений. — Сорна́ крушá = нечисті́ кру-
пї, по́слїд. — Сорна́ кучá, сорное мѣ-
сто = сьмі́тник. — Кожни́й півень на сво-
єму сьмі́тнику горда́й. в. пр. — С. трава́
= бурья́н, здр. — бурья́нець, бурья́н-
чик (С. Ш.), поб — бурья́нще, зб. —
бурья́ви, одно стебло або одан вуц —
бурья́нина (С. Ш.). — Поро́сїей сорни-
ми тра́вами = бурья́нува́тїй. — Поро-
ста́ть с. т. = бурья́нува́тїти. С. Ш.

Сороковій = сьмі́товий.

Соро́ка = 1. пт. *Corvus pica* — соро́ка. —
С. морска́я = д. Криво́к.
2. д. Кічка.

Сорокалѣ́тіе, сорокалѣ́тїй = сороколѣ́т-
тя, сороколѣ́тїй.

Соро́квинь = сорочі́й, сорочини́й, сорó-
чачи́й. — Сорочі́ яйци.

Сорокові́нч = сорочини. С. З.

Сороковій = сороковій.

Сороковóжка, кот. *Julus scolopendra* = сто-
но́г (С. З.), стонóга, сиву́шка.

**Сорококу́ть, пт. Lanius collurio = сороко-
пуд, сорокáч, сорокоу́в, сороку́ш. С. Жел.**

Сорококу́еть, сорококу́етье = сорочини. С. З.

Соро́кь = соро́к. — Два соро́ка = ві́сти-
деся́ть. — Соро́кь сороков́ь = тисяча
шість сот.

Сорочі́й = сорочі́й, сорочачи́й, сорочі́н-
ни́й. — С. шавель, рос. *Rumex Acetosella*
L. = горобі́ячий шавель, г. квасець,
горобі́ний квасець (укр.), щаві́й, щі́в-
ні́к дї́ка грѣ́чка (гал.). С. Ан. — Со-
рочі́н йгоды = д. Пáсєнь.

Соро́чка = 1. д. Рубáха.
2. на судна́х — значо́к, корого́вка.

Сортировáть = сортува́ти (С. Жел.), добі́-
ра́ти, розбіра́ти, тасува́ти (С. Ш.).

Сортиро́вка = сортува́ння, добі́р, підбі́р,
розбі́р.

Сортиро́вщикъ = тасові́щик. С. Жел. Ш.

Сорти́ръ = д. Отхо́дъ 3.

Сорть = сорт, розбі́р. — Су́по середньо-
го розбору. — Пёрвы́й = перва́к. — По-
слѣ́дній сорть (про зерно́, крупі́) — по-
слѣ́д. — Зостав ся самий по́слїд.

Сорубѣ́жний = д. Погра́бични́й і Сме́жний.

Сорь = сьмі́ття (С. З. Л.), од верна — Од-
вї́йкн (Ман.), од дерева — хамло́. — Сьмі́ття
в хаті́ по ко́ліна, облуплені́ всю́ду стї́ни. в. п.
— Чм я в жу́жа не жо́на, чм не господа́-
ня, сі́м де́нь хати́ не мє́ла, сьмі́ття по ко́лі-
ва. в. п. — Захованє́ за хамло́м, що під
вогачи́ йому́ плу́тало ся. Кв.

Сосáние = сосáння, с(ц)мо́ктáння.

Сосáть = сосáти, ссáти, с(ц)мо́ктáти. С.
Л. — По́мирає тє́лїтїко да́й матері́ сєє. в. пр.
— Ти, Авдру́шо, хлє́щи ю́шку, а я мнє́сє,
бо мєнє дитє́на сєє. в. пр.

Сосвáтыва́ть, сосвáтáть, ся = свáтати,
засвáтати, вї́свáтати, посвáтáти, ся.

Сосє́нка = 1. д. Соспá (здр.).
2. рос. *Asparagus officinalis* L. = шпара́-
ги, підчо́с, зая́чий холодо́к. С. Ап.

Сосї́ска = ко́вбáска (малє́нка).

Сосє́ка = кў́кля (Полт.), сосу́лька, мї́зюк.
— Нажу́вала кудлу́, дала дятлї́, а сама мер-
щї́й на ушцї́ю. в. о.

Соскáблыва́ть, соскóблїть, ся = скребѣ́ти,
скрозáдїти, вискрѣ́бати, вискрєбѣ́ти, вї́-
скрозáдїти, повнє́скрѣ́бати, ся. С. Л.

Соскáкыва́ть, соскóчїть, соскóкнўть = 1.
зскáкувати, сплї́гувати, зскóчїти, зплї́г-

цути, позскакувати, позшлігувати. — Мошко я собі сплягнув на віз. Кн. — Він злягнув в воза.

2. зскакувати, зскачати, злетіти, одлетіти. — Шна зсочила з колеса.

Соскальзывать, соскользнуть = аскованути ся, сослизнути ся, сийрнути. — Йцьяном прибив — тепер неспирне вже. Кр.

Сосковатый = пипковатый.

Сосковый = піпковий. піптковий.

Сосковнуть, соскочить = д. Соскакивать.

Соскользять = д. Соскальзывать.

Соскребать, соскресть = 1. вискрібати, вискребити.

2. агрібати, агребті.

Соскучиваться, соскучиться = ядітись, зануджувати ся (С. Аф.), скучати, занудатись (С. Л.), звудіти ся, скучити. — Скучала до дому. — Скучала за вами. Кр.

Сосланый = засланый, засланець.

Сослать, си = д. Ссылать, ся.

Сословіе = стан (Ос), стая, шар, верста. — Всього народу духовного і світського стану. Л. В. — Именем всіх ставів Великого Княства Литовського. Ст. Л. — Сатра потрібна про наш середній стая. Кн. — На хваби нашого вищого шару можна не уважати. Ся верста не численна. Кн. (Д. ще під с. Званіе). — Дворянское с. = дворянство, шляхетство. — Купеческое с. = купецкий стан, купечество.

Сословный = становий. С. Жел.

Сословъ = д. Синонимъ.

Сослужить = д. Служить. — С. службу = прислужитись когю, аробити послугу, в пригоді стати.

Сослуживецъ = товариш по службі.

Сосна, рос. Pinus silvestris L. = сосна, здр. сосонка, хвоя (С. Ш. Полісен), смерека (Гал.). С. Ан.

Сосновый = сосновий, боровий (С. Ш.). — Там плавало відерце; соснові язпки, а дубова деще. в. п. — Борова шишка. — Соснобае дерево = соснина. — С. хвсь = с. роща, рощаца = сосняк, бір (С. Ш.), сосничок, борик, боричок. — У бір по шишка. Кн.

Соснуть = переспіати, посліати, заснути трохи.

Соснякъ, соснячекъ = д. Сосновый лѣсъ.

Сосбкъ, сосбчекъ = пішка (С. Жел.), півка (Сп. С. Жел.), пштивк, у корія — дійка. — Дитяна ссава, тий укусила саме вінець пштивки. в. о. — Хвьянка все перше доть луччя кирія, а нови андоты, то други теля і дійка пожує і зьява набѣ. п. о. Яст.

Сосредоточивать, сосредоточить = гуртувати, згуртувати, агромадити. — Усю свою працо згуртував на тютюн, та живе напою. Кн.

Составитель = складач (Фр.), укладчик (С. Ш.).

Составление = складання, укладання. — Здава працю над складанням словаря. Л. Н. В.

Составлять, составлять = переставляти, переставити (зверху в низ). — Переставляшки па другу полицку.

Составлять, составлять, ся = 1. складати (С. Л.), укладати (С. Л. Ш.), скласти, аложити, уложити (С. Ш.), атулвити. — Склава стія з двоох половинок. — Составить себѣ кружель друзей = добрати собі приятель. — С. лѣкарство = аробити лікарство.

2. становити. — Вода становить велику часть землі. — Багатство не становить части.

3. складати, укладати, компоновати, скласти, аложити, аложити, акомпоновати. — Попрошу лишень Муза, щоб, прилинувши до мене, навчили, як вірші складати. Дум. — Не любі стая і пісні хвалебні, що кобарі тобі на честь складала. К. Б. — Мабуть ча не до його і пісно оту аложено: а ковак, як орех. Кн. — В докладі Орлова, акомпонованому Дубельтом. Кн. — Акомпоновувая в сей привір, я намажу панючки, па суневір. Б. Г. — (Д. ще під с. Слагать 2.)

Составной = 1. складний, розкладний. — Розкладний стія.

2. д. Поддѣльный і Подложный.

Составный = 1. д. Суставный.

2. колінчастий, колінуватий.

3. складовий. — Вмерло і роспало ся на складові свої елементи. Кн. — Чи потрібно тут, щоб всі складові часті Шенченювих балад були у згадавах часті. Зап. Кою.

Составъ = 1. СКЛАД. — Київ входив в склад Данилової монархії. Кн. — Галичина Русь увійшла в склад австрійської держави. Бар. О. — В склад вельських фінансів входять багато річей загально державних. Л. Н. В.

2. д. Суставъ.

Состариться = д. Стариться.

Состариваться, состариться = старіти ся, постаріти ся, встаріти ся, вістаріти ся.

Состегивать = 1. (состегнуть) — аастібати, вастібнути.

2. (состегать) — ашивати, ашити, пристигаути.

Состояние = 1. стая (С. Л.), стая і д. Положеніе 2. — В якому стая твою худоба? С. Л. — Не дуже то тяжа півати хоробля-

вий стан, але дуже тяжко бував сказати, який стан в здоровий. Д. Н. Б.

2. д. Зв'язіє і Сословіє.

3. сіла, змога. — Быть, не быть въ состояніи = здолати. адужати, мати змогу, силу, не здолати, не адужати, не мати сили, змоги. — Усяк, хто чим здола, повинен послужити Україні. Ст. В. Х. — Чи багато в ворогів завзяття, чи здолаєи з ними в бої статися, чи здолаєи ворогів подужать? Ст. С. — Хоч сам рубать а ворага не адужаю, та в другі справи, в яких потрібні мої руки. К. Х. — Цього я підєста не адужаю. Кр. — Поворухатися не адужаю. Ка. — А у скрині казан грошей, самі дукати! Ледева. Ледева старий з сивом адужаєи підинти. Руд.

4. достаток, добро, стáток, сгáтки. — Він чоловік а достатком. — Як немає статку, то пева й увадку. а. пр.

Состойтельность = замо́жність, достáтки. С. Л.

Состойтельный = замо́жний (С. Л.), ма́ючий.

Состойть = 1. (наз чєго) — скла́дати ся, мати в собі, містити. — Библиотека складаєть ся а 1000 книжок.

2. (гдѣ лібо) — пробувати, знаходити ся, мати ся. — Він знаходить ся при війську.

Состойтєся = 1. стáти ся, вдінти ся счи́нати ся, відбу́ти ся, сповнити ся і д. Совершиться.

2. вийти, виданому бѣти. — Сей закоп вийшов (видано) торіа.

Сострагивать, сострогать = стругáти, астругáти, гемблем — гемблювати, згемблювати.

Состраданіє = жалість, милость і д. Собоузнаніє.

Сострадательный = жалісливий (С. Л.), жалістний, милосердый, жалібник, мислостник. — Треба, сянку, і дє скотини бутя жаліславни. Ка.

Сострадѣть = жаліти, жалувати, уболівати (С. Ш.). — Отаманс мій, жаліш менє: візьми ж мої воли й вози. поховай мене. в. п.

Состригáть, состричь = обстригáти, обстригти.

Состричь = приклясти.

Сострои́вать, сострои́ть = будувáти, стáвити, збудувáти, вибудувати, поставити. — Збудуй хату з лободи, а в чужую не води. в. в. — Постылаю хату і зимлату. Б. Ш.

Соструживать, состружить = д. Сострагивать.

Состри́живать, состри́пать = 1. готувáти, зготувáти. — Зготую вам що поїсти.

2. з'орудувати, упорати, утяти (С. Ш.), утвѣти, ушкварити (С. З.). — Нічого мабути ми не з'орудуємо. в. в. — Що скотять, утвуть собі. Ка.

Состязаніє = сирка.

Состязательный = сирный.

Состязаться = сирати ся; жірати ся. — С. въ бѣгѣ = перебігати ся, наввіпередки бігти.

Сосудъ = 1. посуд (Мал.), начиння (С. Л. З.), одна штука — посудина, на воду — відвик, водяник, водянчик, на дьоготь — мазиця, на мед — медўнка, медянка, медянниця, на вефть — нехтянка, циліндрчєла для соління раби — бўна (Черном.), кругла а вузькою шийкою — бѣнька (С. Ш.), бўнька, д. ще під сл. Посуда. — Начини глиняне, кухонє. С. З. — Візьми во бѣньку та набєра води. С. Ш.

2. (в тілі тварі і рослині) — жила, канал, провід.

Сосу́лька = 1. буру́лька (С. Ш. Ос.), сусілка (С. З.), сусілка. — З моїх сліз робили ся лєдєні сусілки. Ка.

2. сусліє, суслічок. С. З. (Д. під сл. Привітє).

Сосу́ть, сосу́нокъ = сисув, сосун, сосунок, сосунець.

Сосцевидный, сосцеобразный = цицьковатий.

Сосцы — циці, цицьби. С. З. — В мене циці трисуть ся, а мене хлопці сьміють ся. в. п.

Сосчитывать, сосчитать, ся = лі́чити, облічувати, вилічувати, вирахувувати, обрахувувати, злічити (С. Л.), полічити (С. Л.), облічити, порахувати, зрахувати (С. Ж. Л.), порахувати, ся. — Бо міру ласк Твоїх до нас тої тільки зирити, хто по зерну пісок морський залічить й звирати. Гул. Ар. — Як ми порахувала са, то ще він мілі внаєн.

Сосѣдшко = д. Сосѣдь (здр.).

Сосѣдча = сусідка, сусідонька.

Сосѣдский = сусідний.

Сосѣдний, сосѣдовый, сосѣдский = сусідний, сусєжний, сусідів, сусідський. — Обдивили ся село і сусідні хати. Ка. — Це не моя сожара, а сусєдова.

Сосѣдство = сусідство.

Сосѣдушка = сусідонька.

Сосѣдушко = сусідонько.

Сосѣдь = сусід (С. Л.), сусіда (С. З. Л.),

здр. ласк. — сусідовько; сябёр, сябрó.
С. Л.

Сотвореніє = сотворіння, створіння.
Сотворитель = творець (С. Ш.), створитель (Пр.).

Сотворить = сотворити, утворити (С. Ш.), удіяти. — Я утворив щось від мене незалежно. Кв.

Сотенка = сотенька, сотце, сотка (С. Жел.). — Той словце, а той йому сотце. н. пр.

Сотенный = сотний.

Соткати = вткати, вткати, уткати (С. Ш.).
Соткнути = д. Стыкати.

Сотлѣть = зітліти, вїтліти, потліти, повитлівати, позтлівати.

Сотникъ = сотник. — Быть сотникомъ = сотникувати.

Сотничій = сотниковий, сотницький, сотниківський.

Сотня, сотніа = сто, сотня.

Сотоварищество = товариство (С. Ш.), спілка, компанія.

Сотовариществовать = товаришувати. С. Ш.
Сотоварищъ = товариш, спільник.

Сотовый = спільнийковий. — С. мѣдъ = мед в спільнихах.

Сотрудникъ = сотрудинок, співробітник (С. Жел.). — Київська комісія, де Шевченко був співробітником, зробила постанову. Кв.

Сотрясаніе = струс. С. Жел.

Сотрясать, сотрясти = стрясати, стрясти, потрясти, струсувати.

Сотскій = соцький.

Соть, частіше на. соты = стільник (С. Л.), спільний (С. З.), щільник, для правди роя — приломок, прилашений в улику для нового роя — скрепінник.

Сотый = сотний.

Соумышленникъ = спільник, товариш і д. Соучастникъ.

Соумышлять, соумыслить = умишляти, вати злий замір, уишляти (разом з ким), накладати. — Мазено гетьмане, израдивши панє! Злеє почиваш, в Швед м накладаш. н. д.

Соченикъ = полумисок, полумиска.

Сочевъ = полівка (С. З. Жел.), підлева, підліва, підлівка (С. Жел.), насельня в оцмо до вареної курки — потравка (С. З.), сикове, в бурячків — бурячки. — До вовчого м'ясица собака підлева. н. пр. — З підлевою индик. Кот. — Мати було як зачрвлять сикове — їси та облизувати си. Кв.

Соучастникъ, ца = учасник, ця (С. Ш.).

сумісник, спільник, товариш, в якому лхому діл — полігач (Сп.).

Соученикъ = товариш шкільний.

Софа = канапа, каяпка.

Соха, сошка = сохà, сошка, вільце. — Мелкая сошка = полупанок, панок, підпанок. С. З.

Сохатый = д. Лось.

Сохнуть = сохнути, сохти (С. Л.), схнути (С. Л.), почивать — посхати, про грязь — тряхнути, тряхти (С. Ш.), тужавити, про роснаю — жарити, чихнути, чучверити, про тіло — жарити, чихнути, вощати, про губи — сматнути. — Тільки ж мое серденько скае, що молода за між іде. н. п. — Сохаеть а печалі; що десь слъво лата. Кот. — Вязе вашия, посьхав. н. п. — Від посухи і трава почуверіла. С. Л. — Нехай троха прочухе, тоді підтнемо. С. Л.

Сохрание = хоронення, ховання, сховавання (С. З. Л. Сам.), заховання, схов, сховок (С. З.), схованка. — Книги грохськи в добрих сховаю товати мають. Ст. Л. — Ладий сховає і доброго спускує. н. пр. — То був той свий статут, що авиє у його Юзефович в сховауку. Кв. — Троякам правом обовязави до заховання того секрету. Б. Н.

Сохранно = в цілости.

Сохранность = 1. д. Сохраненіе. 2. цілість.

Сохранный = цілий. — Сохранное мѣсто = схованка. С. З. — С. казà = банок.

Сохрывать, сохрывать, ся = берегти, крѣти (С. Л.), хоронити (С. Л.), ховати, доховувати, шанувати, зберегти, сховати, заховати, доховати, скоронити, ся. — Молю Тебе, Боже, сховає од шапсти. Риб. — Печать тую писарь зсмыкає у себе сам ховата маеть. Ст. Л. — Нына данна пєсьменєтє не зберега нам старих поєтичких переказів руського народу. З. Ор. — Звичай добрий стародавнї ховати. Ст. Л. — Тую волюєть в цілости нам заховали. Ст. Л. — Русь доховав віру грецьку в ськоляньським обрядом. Вар. — Не авиє же ти шанувати, здоровлячка свого. н. п. — Сохрани Боже! С. Богъ! = крий Боже, хороній, бороні, боронь Боже! хай Бог боронить! С. Л. З.

Сочевіца = д. Чечевіца.

Сочевичникъ, рос. Orobus vernus L. = горобиний горох, дикий горох, сердешна трава, черевічки, зоаулія черевічки, шивини, раник. С. Ав.

Сочелвічний = чечавічний.

Сочелвіцькь, сочельвіцькь = сьвят-вечір (С. Аф.), сьвятій вечір (С. Аф.). — Роджественскій с. (24. студня) = (окрім того) — багатий вечір (С. З.), багата кутя. — **Богоулюбскій, крещенскій с.** (5. січня) = голодний вечір (С. З.), голодна кутя.

Сочетовати, сочетати, ся = лучити, злучати (С. Ж.), з'єднувати, ся, спілкувати ся, злучити, з'єднати, поєднати ся. Пр. д. під сл. Соединить. — **Сочетаться бракомъ** = д. під сл. Бракъ.

Сочетаніе = злучення (С. Ж.), сполучення (С. Л.), з'єднання, спілкування (С. Ж.).

Сочиненіе = 1. складання, писання, компонування (дн).

2. писання, компонування, твор, увір, твор (С. Ш.), мн. творы, утвори (С. Ш.), композиція. — Писавня і. Котляревського. К. — Огласив я друком во одво вже своєй чуже компонування. К. Х. — Із піснї бере основу свого компонування. К. Х. — Вірші своєї композиції. Л. В. — Пр. д. ще під сл. Произведеніе.

Сочинитель = письменник і д. Писатель.

Сочиняти, сочиняти = 1. складати, укладати, компонувати (С. З.), писати, скласти (С. Л.), уложити (С. Л.), зложити (С. Л.), зкомпонувати (С. З. Ос.), написати, вірші — віршувати. — Він і піснї складає. С. Л. — Де коли і сам компонує ледчасні вірші од скуки. Дум. — Наш віршомая Тюттій старах людей шанує, Гарасько як звалять, він так і компонує! Гул. Ар. — Не вам Гарасько сей указ компопував: він сам розумним буа, розумно і писав. Гул. Ар. — Не для людей і не для слави кержаві та кучеряві оці вірші віршую я. К. Ш. (Пр. д. ще під сл. Составляти З.).
2. складати, вигадувати, скласти, вигадати. — Таку брехву склали, що страх. С. Л.

Сочить = 1. (насочить) — точити, підіти, ваточити, насочити, підіти (сік з дерева).

2. (вїсочить) — видурювати, видурити, вїдавчачити, вїкрутити, вїморочити, вїдрати

Сочяться = підіти ся, слезити, ся. — Живнця так і слезить. — Вода ледве слезить.

Сочененіе = суств, куляші з крижми — клуб, хребта з шиєю, власне похребтний з в'язованих кістками — КЕРТАВІНА, палців — шкелоток.

Сочность = соковитість. — Добрі яблука, та соковитости у їх нема, сухі, наче то-

рішні. Кн. — Чи задержала та квітка соковитість і сьвємість життя. Кн.

Сочный = січний, соковитий. — Кавун соковитий, хоч пий його. Кн.

Сочувствіе = спочуття, співчуття, спочування. — Не аналодичи спочуття, пан отець Сергій зняши. Лев. В. — Він давно дочував потребу спочуття, потребу насловити своє лихо. Лев. В. — Скропати тією росю спочуття щирого. Кн. — Іх спочування до мого лиха не царє. Кн. — Він написав поему, повну співчуття для бідних. Л. Н. В.

Сочувственный = спочувний.

Сочувствовать = спочувати. — Вона спочувала цілою душею до Петра. Лев. — Егеж! обізвала си спочуваючи матушка, що й собі давю вже зорив. Лев. В. — Се не перешкожає читачеві розумити ставовище героя і дуже йому спочувати. Л. Н. В. — **Сочувствующій** = спочуваючий, жалібний.

Сомѣствіе = схід. — **Сомѣствіе Святѣго Духа** = д. під сл. Прѣдвѣникъ.

Соска = д. під сл. Сохѣ.

Соснѣкъ = 1. дещиш (у сохи).

2. Воиер — кістка в носі між відрїями.

Социкати, социкати = зривати, знімати, зривати, зняти (нагорілий гніт з сьвєчки).

Соципывать, соципати, соципнуть = зривати, зривати.

Союзникъ, ца = союзник (С. Жел.), спілжник, сумісник, ця. — Жінка не невольниця, а спілниця наша. Ка.

Союзъ = 1. союз (С. Жел.), спілка (С. Жел.), зв'язок (С. Ж.). — Розмова йшла про сподівану спілку Слов'ян. Кн. — Перш за все наш землок співозала ідея, а потім... Кн. — Чоловік та жінка — то зв'язок спілка. н. пр. — **Швейцарскій союзъ** = швейцарська спілка.

2. (грам.) — сполучник. Гр. См. Ст.

Соя, союшка = 1. пр. Corvus glandarius — соя, сойка.

2. полівка (до сграви).

Спадать, спасть = 1. спадати, опадати, осипати ся і т. д. д. — Опадати 1. — Пожовкле листя опадає.

2. висадати, виділати, повнізати, випасти, вилітати, облітати, повнізати і т. д. — Шерсть виділять. — Голова облізла.

3. спадати, збувати, убувати (С. Ш.), спасти, убути (С. Ш.); стухати (С. Л.), стухнути, одтухнути. — Вода спадає. — Вода почина убувати. — Голова все опухла і тільки вранні стухла. Кр. — **Спадать,**

- спасть съ лица, съ тѣла = жарніти, змарніти, худіти, хѹднути, схѹднути. — Личеньком змаріла, наче хворобу перебула. Ки.
- Спадєніє, спадъ = спад, спадок (С. З.).
- Спадѹшь = сьпівачка, що втратив гѹлос, спав з гѹлосу.
- Спаѹма, живнасть ся тільки мн. спаѹмы = корч, корчі (С. Л.), перелѹги (С. З. Л.), в животі — завійна (С. Аф. Л. Маа.), завійниця (С. Л.), со́няшницї (С. З.), со́яшиці. — Опісля адавляо їи щось в горлі, мов корч сьміху. Коб. — Нехай тебе завійна візьме! в. пр.
- Спаѹвать = 1. (спаять, ся) — спаѹвати, спаяти, ся, злютовати (С. Жел.), приварити, ся, скленїти нѹтами (Лев.).
2. (спойть) — споѹвати, розпоѹвати, спойти, розпоїти, кїлькох — повоѹвати, порозпоѹвати; наѹвати, обпоѹвати, напоїти, обпоїти. — Розпоїа мого чоловіка. — Його в квартиру не напоїш.
- Спаѹка = 1. паяння (С. Пар.), лют, злютованнє.
2. злютоване (місце). — Вїсь переломилась саме на злютованому.
- Спаѹкѹвать, ся = спаѹкѹвати, ся, поспаѹкѹвати ся.
- Спаѹкѹстїть, ся = спаѹкѹдити, ся, пропасаѹкѹдити, ся.
- Спаѹленка = д. Спаѹльня.
- Спаѹлений = опочивальнїй.
- Спаѹльнїй = спаѹльнїй.
- Спаѹльвать, сползати = алѹзати, сповзати, злізти, сповзати.
- Спаѹлїть = спалити, кїлько — попалїти.
- Спаѹлїть = опалїй. — С. плодъ = падалиця.
- Спаѹльнїй = опочивальнїй.
- Спаѹльня = опочивальня. — Пішла в опочивальню. н. о.
- Спаѹніс, спаньѹ = спавнїй. — З спаннєа не буде коня, з лєжі не буде одежі. н. пр.
- Спаѹржа, рос. *Asparagus officinalis* L. = шпарґа, шпарґаги, підчѹс, зяячїй холодѹк, холодѹк (С. Ан. Л.), засохле стебло — перекотїноплє (С. Л.), нокотїноплє, цокотун.
- Спаѹржевий = шпарґовнїй.
- Спаѹрванїє = паруваннє.
- Спаѹривать, спарить = парувати, добїрати до пари, спарувати, припарувати, про кїлько — попарувати, пошпарѹвувати. — Спарувати та чортѹвї подарувати. в. пр.
- Спаѹрхивать, спорхѹють = злізати, спѹрхувати, злетїти, спѹрхнѹти, вишпархнѹти.
- Спаѹривать, спорѹть = вишѹривати, вишпорѹти.
- Спасать, спастї, ся = 1. ра(я)тувати, вирятѹвувати, визволяти (С. Л.), вїрятувати, порятувати (С. Л.), вїдрятувати (С. Л.), зрятувати, обрятувати, ся, вївволити, ся, одволати, вїдволати, вїдволѹдати, вїдвалѹвати. — Обїзвася Тарас Трислаю віру рятувати. К. Ш. — Ой венечко! рятуйте, допоможте! Ловїте злодія, держте. Б. Г. — Чорноморець потопав і в малюю гукає: рятуй, рятуй моя мила, кола вірно полюбла. н. п. — Будеш ти, сарїтко, Бога вихвалати, буде тебе Господь завжди рятувати. н. п. — Як би не молодий кобзарь мене обрятував, то й досї б я найдани тугав. Гр. Чайч. — Варивав зверх води і кричав скїлькв силл: рятуйте! Дум. — Таке лихо, що коли Бог і ви не поратуете, так не тїмлю, що й буде з вами. Пр. — Всї радї, що обрятувалася од виданої смертї. Чайч. — Усі загинули, тїлькв Робинзон вирятував ся. Чайч. — Найдорожче зїлля не здолає визволити од смертї. Ст. Г. — Над хлопцем щиро упадан, поки вїд смертї одвола. Пч. О.
2. спастї, спастї, ся. — Чорна ряска не спастє, а біла в грїх не введє. в. пр.
- Спасєніє = 1. ра(я)тѹнок (С. Л.), порятѹнок (С. З.), рятуваннє, порятуваннє. — Тодї воєн потопали, порятунку нї вїдїлїл не мѹли. в. п. — Докторовє для порятуннєа здорова хѹрах. Б. Н.
2. спастїннє. — За терпїння Бог дасть спастїннє. в. пр.
- Спасїбо = спастїбі (С. З. Л.), дякую, дякувати (С. Л.). — Спасїбі Боговї та мїнї, а вам — нї! н. пр. — Дїкувать тобї, що ти прийшов. — За спастїбо = за спастїбі, за так грѹшей.
- Спасїтель = 1. визволїтель, збавїтель (С. Ж.), збавїтель.
2. Спасїтель, Спас, Збавїтель. — Перед образом Спаса. н. о. — Збавїтель з колючим вїнком на чолї. Лев. В.
- Спасїтельнїй = збавєннїй (С. Л.), помїчнїй, ра(я)тївнїчїй. — Збанєнна рада. С. Л. — Тепєр вже порєстали нїти віря в рїтївнїчїй суверєнїтет державнїй. Зїньк.
- Спастї = д. Спасать.
- Спастъ = д. Спасїтель 2.
- Спать, ся = спати, ся. — Не дай спата ходячѹму. К. Ш. — Ой не спать ся, не лєжать ся і сон мєнє не бере. н. п.

Спа́хивать = 1. (спаха́ть) — орати́, в'о-рати́, виорати́ (д. Вспаха́ть).

2. (спахну́ть) — здува́ти і д. Спа́ивать і Спа́хивать.

Спа́шка = д. Вспа́шка.

Спа́ху́ть = д. Спа́ивать 1.

Спа́хаться, спа́хну́ться = за́пика́ти ся, за-пекти́ ся. — Кров заспа́хлась.

Спа́хуля́тор, спа́хуля́нт = спа́хулянт, шепо́танник.

Спа́сена́ть = спо́віти, опо́віти, обно́віти. — Спо́вила дитя́у.

Спа́сє́къ = шпень, шпє́ник.

Спа́сєля́ть, спа́сєля́ть = в по́пил оберта́ти, оберну́ти, спа́сєля́ти, спа́сєлі́ти.

Спа́сєля́ться, спа́сєля́тися = спа́сєля́ти ся, спа́сєлі́ти.

Спа́рва́ = сперш, спє́ршу, перш (С. Л.), перше (С. Л.), попере́д, поперєду, спо́ча́тку, на поча́тку (С. Ж.).

Спа́реді́ = спє́реду, на пє́реді́. — Ще спє́реду і сак і так, а сваду — ой же, ой ва чорта. Гул. Ар.

Спа́рє́ть, ся = д. Спа́ра́ть, ся.

Спа́рє́тний = спє́снутий. — С. вєдух = тазкий, важкий дүх, тазкє повітря, заду́ха.

Спа́сєвєць, спа́сєвєца = гордүн, гордїй, гордівни́ця, чванькò і д. Гордє́ць і Гордє́нка.

Спа́сєвєсть = д. Надмє́вность.

Спа́сєвє́я = пишвий, високоду́шний і д. Надмє́вний і Кєчлє́вий.

Спа́сєвє́ть, заспа́сєвє́ть = гордїти, пишати́ ся, чванити́ ся, пєндю́чати ся, загордї́ти і т. д. д. Гордє́ться, Надмє́вє́ться і д. Заспа́сєвє́ть.

Спа́сєь, спа́сєца́ = спи́а, чвань, гордува́ня, гордо́ці і д. Кєчлє́вность і Надмє́нность. — Уба́вєть спа́сєи, спа́сєть спа́сєь = збїти́ пєху́, вєрути́ хвоста́, пєнхви́ да́ти.

Спа́сєькò = чванькò і д. Спа́сєвєць.

Спа́сєцє́ля́сть = спа́сєцє́ля́ста; мїтець, мїсте́ць (С. З.). — На те віи́ і мїтець всьому́ дїа́і, щоб вибрати́ добро́го кожу́а. Кв.

Спа́сєци́ = спа́сєци́; зїлля, лі́ки.

Спа́сєчь, ся = спа́сєкти́, ся, на́пекти́, пона́пєкати́.

Спа́сєва́ть, спа́сєть = одпєва́ти, надпєва́ти, одпє́ти, надпє́ти.

Спа́сєва́ться, спа́сє́тися = розпєва́ти ся, спа́сєва́ти ся, розпє́ти ся, спа́сєти́ ся.

Спа́сєва́ють, спа́сєля́ть, ся = зпє́лювати,

надпє́лювати, зпє́ля́ти, надпє́ля́ти, по-зпє́лювати, ся.

Спа́сє́ня́ = спи́на, хребє́т, хребті́на. — А від пєва боля́т спи́на, в. п.

Спа́сє́нка = спа́сєнка, спи́ночка (Здр. с. Спа́сє́ня́, теж у раб хребєт, в одежі — частина, що покрєває спєву, у стїляцїв і крєсел зава́а частваа). — С. жо́а́ = тупїй.

Спа́сє́но́я́ = спа́сє́ний, хребто́вий.

Спа́сє́ра́льньй́ = спа́сє́ральньй́, шрубува́тий, гвєнтова́тий.

Спа́сє́ра́ть, спа́сє́рєть, ся = 1. спа́сєра́ти, спа́сєхати́, спа́сєрє́ти, зпє́хну́ти.

2. зда́влювати, стї́скувати, спа́сєра́ти, здавати́, стї́снути, спа́сєрє́ти, ся.

Спа́сє́рто́вньй́ = спа́сє́рто́вий.

Спа́сє́рто́вньй́ = пє́ьякий.

Спа́сє́рто́мє́́тьр = д. Алкоголо́мє́́тр.

Спа́сє́рть = спирт. — Нама́тє́рньй́ с. = жи́гувє́ць. Сл.

Спа́сє́са́ть = д. Спа́сє́сыва́ть.

Спа́сє́со́къ = 1. спа́сєсо́к, вїдпєс. — Спа́сєсо́к в рукопєсу. Д. Кє́піа.

2. спа́сєсо́к, ре́єстр, ле́єстр. — Внесі́ти вь спа́сєсо́къ = за́пєса́ти в ре́єстр. — Вїєкно́чати́ на́з спа́сєса́ = вїєпєсати́ з ре́єстру.

Спа́сє́сыва́тель = спа́сєсыва́ч і д. Пере́пєсєчє́къ.

Спа́сє́сыва́ть, спа́сє́са́ть, ся = 1. спа́сєсыва́ти, пере́пєсыва́ти, ко́пїюва́ти, а́копїюва́ти.

2. лє́стувати́ ся і д. Пере́пєсыва́тися.

Спа́сєца́ = 1. спи́ця, спи́чка, па́тє́б, па́тє́чєк, па́тє́чка.

2. прут, дрот, дрóтєк (д. Игла́ 1.).

3. спи́ця (в колєсі́).

Спа́сє́чє́вєца́ = сї́рєнішньй́ця.

Спа́сє́чє́вньй́ = сї́рєніковї́й.

Спа́сє́чка = спи́чка, для́ колу́вання — бо́пєстка (С. З.). — Сї́рньй́я́ спи́чка = сї́рєнієк. — Фо́сфорньй́ с. = сї́рєнічю́к (С. Л.), са́монє́зкє́ (Нєс.), за́па́лка.

Спа́сє́чє́вньй́к = 1. сї́рєнічє́къ.

2. д. Вї́шалка.

Спа́сє́чє́вньй́к = д. Спа́сє́сыва́тель.

Спа́сє́злє́вє́вать, спа́сє́злє́вє́ть, спа́сє́злє́вє́ть, ся = 1. то́пїти (С. Ш.), сто́пїти, ся.

2. спа́сєзлє́вє́ти, гвє́ати, спа́сєзлє́вє́ти.

Спа́сє́злє́вє́но́я́ = спа́сє́злє́вє́ний.

Спа́сє́злє́вє́вньй́к = спа́сє́злє́вє́вньй́к (С. Нар.), о́сна́ч.

Спа́сє́злє́вє́вать, спа́сє́злє́вє́ть = вєдє́нєти, злє́чу́ати, збєва́ти, звязу́вати і д. Па́сє́злє́вє́ть.

Спа́сє́злє́вє́вають = спа́сє́злє́вє́вати, на бїк — чвє́рка́ти.

Сплескивать, сплескнать = сплітати, вплітати, сплести, вплести, зчлентити.

Сплескнуть = д. Всплескнуть.

Сплетать, сплести, сплестись, сплестися = 1. сплітати, вплітати, сплести, вплести, виплести, поплести, посплітати, ся. — Сплів батіг. — Вплив кошик. — Гляди посплітали ся. 2. сплітати, сплести, плескати, наплескати. — Сплів таке, що й купи не держать ся.

Сплетение = 1. плетіння.

2. заплітєня.

Сплётка, сплётни = плётка (С. З.), плётки, плітки, поговір (С. Л.), наговір, обмова, переказка, набілки. — Щоб не сказати ся як плётки і не пішла чутка до архиєра. Лев. В. — Плётками фальшиве знам своїм оскаржували. Л. В. — Була слава, була поговори та на туго дітячиноньку, що чорної брови, н. п. — Сплётни распускать = поговір пускати, набілки набивати.

Сплётник, сплётчик, ца = плетун, плетуха, брехачка (сп. р.), язвкатиї, та, губаць, губач, губатиї, та, баладун, ка, пашкуха, слишкозайвий, ка.

Сплётничать = плескати (С. З.), плести, брехати, баладунвати, пашкувати, обмовляти, чутовувати, судачати, блягузкати (С. Ш.). — Люди плещуть. С. З.

Сплень = хандра (С. Ш.), варуда, осоруга.

Сплотать = д. Сплівчывать.

Сплотник, сплётчик = д. Сплівщик.

Сплотъ = по просту, не розважно, з прѣста.

Сплотовать = сплотовати (Кр.) скапцати (Кр. Ка.), скосрїлати ся (Кр. Вол.), хвбвти.

Сплочивать = д. Сплівчывать.

Сплочной = суцільний (С. Л.), поплічний; одномастний. — С. недѣля = всѣдѣня.

Сплоть = рядом (С. Л.), суспіль, сїулаш (Мав), усѣ (С. Л.), скрїзь (С. Л.). — Усі нив засїані суспіль буряками. Лев. — Сплоть и рядомъ = скрїзь і завжди.

Сплутовать = знахлювати, ашахрувати, змошєдичати.

Сплывать, сплыть = вилівати ся, переливати ся, велиги ся, перелїти ся. — Было, да сплыло = було, та загуло. н. пр.

Сплываться, сплыться = зливати ся, вливати ся, злитися, нозливати ся.

Сплывивать, сплывнуть, сплывнуть, ся = плівчати, сплівчувати, сплівчнуть,

сплівчати, приплівчати, сплескати, поплескати, поплівчати, ся.

Сплывать = протавцувати, витавцувати.

Сплываться = автавцувати ся. — Та автавцував лась, що градої пара в тавцах не мав.

Сплывалъ = гуртом, огулом.

Сплывлять = зробити якє паскудство, внаком — гадючку вкинути.

Сплоручный, но = похватїий, поплічний, на похватї, зручно, ларуч (С. Л.).

— Отут у мене раз у раз є похватна людина. Кв. — Тобї се буде ларуч. С. Л. — Сплоручнѣе = зручнїш, є, способнїш С. Л.

Сплывнать, сплывнать, ся = підїївати, підїївати, ся і д. Подїїмнать.

Сплывнїк = д. Господнїкнїк.

Сплыванковъ = в раннього ранку, спозаранку (С. Л.).

Сплывнать, сплывнать, ся = 1. плывнати, дознавати, азазнавати, плывнати і т. д. — Чинаго дїха я азавав.

2. сплывнати ся і д. Знакомнаться. — Як же вїп в тою сплывав ся? Г. Барв.

Сплыв = д. Сплівка 2.

Сплывъ = д. Сплівать 2.

Сплывно = спокїйно, тїло, тихомїрно (С. Ш.), супокїєм, ладом, лїгодоп.

Сплывной = спокїйний, супокїйний, впокїйний, тихомїрний (С. Ш.), повїльний. — Сплывной ночи! = добра-нїч (С. З.), на добра-нїч!

Сплывность = спокїї, супокїї, покїї, упокїї (С. Ш.), спокїїність, тїхїсть, тихомїрїя, тихомїрство, лїгода. — Плывчуть нарї очї, не дають спокою авї в день, вї в почї. н. п. — За дурною головою нема вога упокою. в. пр.

Сплывнать, ся = д. Покїїть, ся.

Сплывскывать, сплывскать, сплывспнуть, ся = сполїскувати, сполоскати.

Сплывгори = лїгше, нїв-бїдї, нї гадки. — Дочок пошывава, смївїв поженїя, тепер йому лїгше — Тепер, брїтко, тобї нї гадки! Свїп. — Це ще нїв-бїда, авї чого гїршого ве було.

Сплывнъ = усѣ, вновпї, цїлкоя, зовсїя, ўстїях, и шїль.

Сплывохъ = сплїох, гвалт (Д. Набать).

Сплывнать = сплїкати, аввалтувати.

Сплывнать = збїти повсть.

Сплыве = край поля.

Сплывнїй = сузїжний (про поле).

Сплывка = сплївчїк (що немю збывають дошки).

Спірять, ся = спірвати, ся, змагати ся, сперечати ся, спречати ся, спірати ся (С. З.). — З мішкою часто Хома все змагав ся — працю все він своєю було величав ся. Гринч. — Та дарма в долю змагавсь, — не я над вею насміявсь. Пч. О. — За сего йшли два старі мужі, змагали ся, закладали сп: одна каже — царівна йде, другий каже — королева йде. п. п. — Раз два причепі між себе сперечались, як житті статейніше весті? Пч. О. — Через своїх коз ків спірали ся о корону шведськую. Л. В.

Споряться, спорітся = поступати, цосувати ся (наперед), вати успіх, удачу.

Спорік = д. Спорій.

Спорлявий = сварлявий, суперечливий, незгодливий.

Спорлякъ, ца = суперечник, ця, губань, губач.

Спорний = спірний.

Споротъ = д. Спиривать.

Споручный = д. Сподручный.

Спорхитъ = д. Спирхивать.

Спорщикъ, ца = д. Спирякъ, ца.

Споръ = спірка, суперечка, суперечка (С. З.), змаганія, змага, змажка, переча, перёча, перёчка. — І мени святими бува суперечка. в. пр. — Нехай буде гречка, аби не суперечка. в. пр. — Бєсїда про такі речі викликає паки змаганя. Пр. — За це у нас і змага зайшла. Сп. — Кайдаш і Лваріш змїшались і собі а бабську змажку, ірчали, змагались разом з бабами. Лев. — А як а яами змажка буде — нехай нас розсудити люди. в. п. — Спору вѣтъ = безперечно, неміа що сперечати ся.

Спорый = корисний, вигодний.

Спорійня = ріжкї і д. Головий 2.

Спорійнь, рос. Polygonum aviculare L. = споріш, шпоріш, моріг, коріжок. С. Ан.
Способникъ = д. Помощникъ.

Способность = здатність, вдатність, дотенність (С. Л.), здібність, хист (С. З.), кебѣта (С. Л.), кебѣть, талан. — Він мав до малюваня і хист і охоту. Лев. — Нема у його до хазяїтв хисту. Прав. — Хист Шевченка до малюваня і тут зараз показав себе. Кв. — З твоїм хистом зараз навчш си всьому, чого бракувало тобі. Кв. — В тебе до того розуму й хисту не ставе. Лев. — Шевченко під час найбільшого розцвіту його кебѣти. Кв. — Бєть і в тебе кебѣть — на ціці сидѣть. в. пр. — Він вивавчав ся великими воєнними здібностями. Бар. О.

Способный = 1. здатний (С. Аф. З. Л.), вдатний (С. Л.), удатний (С. Ш.), дотепний (С. З. Л.), здібний (С. З.), стійний (С. З. Л.), хисткий (С. З.), голінний, кебѣ(і)т-

ний (Мав.), кебѣтливий. — На все здати, до любощі, до пісень. Б. Г. — Що здатний був до вечерниць. Кот. — Один ще змалу вдатний шпак у щадляка сьпівать навчав ся. Б. Г. — М-торний парубок, дотепний хоч до чого. Б. Г. — А який був до своєї справі дотепний. І. Г. — Все сьпівать що діялось, бо дотепні. К. Ш. — Щоб парод і Україну вїзди покахати, щоб за правду проти кравдв була здібна стати. Мова. — Не здібна й короан відоїти. Кр. — Та не стїпна й їсти наварати. п. п. — Стїпний на докладах. в. пр. — І дурен стїпний кашу їсту. в. пр. — А вона така, що сама і спекти не кебѣта. в. п. — Дуже кебѣтавий і подає вадію стати одним а наших корифей. Пісоч. — Способнымъ быть = здати ся. С. З. — Наша Парася на все здава ся. п. пр. 2. способный, ирідатний, погодний.

Способствовать = помогати, спомогати (С. Л.), засобляти і д. Вспомоществовать і Помогать. — Отсе засобляло доброму розвитку крає. Кв.

Способъ = спосіб, нобит, роб, лад, штиль, кшталт. С. З. Л. — Яким би те побитом грошей добути? С. Л. — Тамам робом зворїнла ся у кожного думка, що... Бар. О.

Способствовать = сприйати і д. Благопрїятствовать і Способствовать. — Капіталїзм не може страяти добротату а краю хліборобському. Кв. — Способствующій = способуючий (С. Ж.), сприйятий.

Способствователь, способникъ = Помогач і д. Помощникъ.

Спотыкаться, спотыкнуться = точити ся (С. Ш.), споткати ся, потикати ся, поточити ся, спіткнути ся, пошпотати ся, зашпотати ся. — Та вже кїнь мій вороневаий а воротях спіткнув ся. в. п. — Глядя себе: спіткнеш ся — пропає. Мир. О. — Вав ся джурі коня потикати. в. п. — Пошпотає си шд Нецвем коня на купяку. в. п. — Зашпотає си тай упав. — Спотыкаюсь = па спотич, на спотичен, спотикаючись.

Спотѣть = спотїти, спїтвїти, дже — упрїти. — Упрїв на спеці так, що сорочку хоч викрути. Кв.

Спохватываться, спохватиться = схамєцїти си (С. З. Л.), охамєцїти ся (С. З.), озанути (С. З. Мав.), охамєнити ся, оглядїти ся, похватити ся. — Оглядїв си, як наїв св. п. пр. — Похватив ся, аж сояру забув. — Схамєнув ся і вернув ся.

Справа = а правого бѣку, праворуч.

Справедливость = справедливїсть, правдївїсть.

Справедливый, во = 1. справедливий,

правдівий, праведний, правий, справе-
дливо, по правді. — Козак. — Душа
правдава, в. пр. — По правді роби, до-
брого й кива сподівай ся. в. пр.

2. справедливий (С. З.), правдивий, вір-
ний, певний. — Певна чулка.

Справ́ка = справ́ка (С. Жел.), розвідка.

Справля́ти, справі́ти, ся = 1. справля́ти,
виправля́ти, вирівнювати, випряля́ти
(С. Аф.), сирівати і т. д. — Треба напра-
вити глядон, бо дуже зігнув ся. в. о.

2. д. Отправля́ти і Соверша́ти. — Спра-
вав месиди на славу.

3. дові́лювати ся, розві́дувати, дові-
дати ся, розві́дати.

4. справля́ти ся, порати ся, справити
ся, у́порати ся. — Не легко було йому
апорати ся з магватами. Бар. О. — Онъ
не справитися съ э́тимъ дѣломъ = він
з сям ділом не дасть собі ра́ди.

Спрі́ашива́ти, спросі́ти = 1. пита́ти, ся,
спита́ти, запита́ти, попита́ти, поспі-
та́ти, поспітувати, понапита́ти. — Лю-
дей пита́й, а сві́й розуми май. в. пр. — Чого
серце, як голубка, день і ніч ворухе; ніхто
його не питає, не знає, не чує. Чужі люди
не спитають, та й на що питати? К. Ш.
— Як будуць питати я буду мовчати, н. п.
— А хто ляха не знає, то нехай мене спи-
тає. н. п. — Упаа тай лежить, ніхто його
ве спитає, що в його болять. н. п. — Ой
не питай, возаченько, чия й? Як ти вийдеш
на улицю, вийду й я. н. п. — Не спитавши
голова, ве зівь до ніг. н. пр. — Та й за-
була попитати, чого стоїш коло хати? н. п.
— В кума ради поспитати. Гринч. — А я б
тебе про от що попитав. Б. Г. — Спрі-
шенний = спітанний, запитаний.

2. домага́ти ся, вимага́ти, доправля́ти
ся, допра́вити, ся (С. Аф.), потребува́ти.

Сприві́дка = бри́зкавка, прі́скавка, сі́-
кавка, ці́калка.

Спрі́бować = скоштува́ти, зкоштува́ти.
С. Л.

Спрі́важива́ти, сприва́дяти = відпріва-
дити, віпривадити, погу́рити, проту́ри-
ти, збу́ти ся, позпріважува́ти. — С. на
то́тъ свѣтъ = на той свѣт загна́ти.

Спрі́сити = д. Спрі́шивати.

Спрі́ворі́ти = д. Прі́ворі́ти.

Спрі́ста = спроста́, попрі́сту.

Спрі́сь = спят, спиток, по́нит, по́спит,
по́нитання. — Без по́питу що хочеш, те
і раш. н. о. — Спрі́сь не бѣда́ = спі-
ток не вб́иток. н. пр. — Безъ спрѣсу =
не спитавши, без по́ниту.

Спрі́гива́ти, спрі́гну́ти = силі́гувати,
силі́гну́ти, астри́бу́ти, про кі́льох — по-
сплі́гувати.

Спрі́скива́ти, спрі́скати, спрі́снуть =
бри́зкати, побри́зкати, покра́пати, спор-
снѣти. — Набера а рот горілава тай спор-
сив. н. о. Гріач.

Спрі́гати, проспрі́гати = спрі́гати, од-
мі́няти (дієслово). С. Пар. Жел.

Спрі́женіе = спрі́ження, одмі́на (дієсло-
ва). С. Пар. Жел.

Спрі́жка = супр́яга, су́пряг, супр́уга. —
Членъ спр́жки = супр́ягач, супр́яж-
ник, супр́ужник.

Спрі́майти, спрі́мити = д. Справля́ти 1.

Спрі́яти, си = схова́ти, заховати́, похо-
вати́, перехо́вати, ся. — Ой дівчаю, мов
серце, сховай мене під ридецю, ой діачаю,
мой рябо, сховай мене, щоб не вадко. н. п.
— Козаченько догадав ся, та до діччяв
сховав ся. н. п. — Куди од Духу я Твоого
сховаюсь? Де від лиця твого втечу і при-
таюсь? Гул. Ар. — Побачив щось блищать,
підня тай сховаа. п. к. Ман. — Не треба
смерти козаку боятися: від неї й на печі не
заховатися. К. В. — От помалесеньку під-
крлялось, вьяло місяця та у дуло і захо-
валось. Б. Г. — Скрюю ся де небудь, пере-
ховаю ся на час. Кр.

Спрі́яти = схов, сі́ховок х́ованка, схо-
нанка. С. З. — Дякий сховок то й доброго
спокусити. н. пр. — Голодний, а а схові ні
шеянга. Грінч.

Спí́гива́ти, спі́гати, спі́гну́ти = поло́ха-
ти, споло́хати, посполо́хувати. — Не по-
дохай курчат. Кр. — Ой у полі Ядохала,
вова хлопціа подохала. н. п. Кр.

Спí́гуъ = споло́х.

Спуска́ти, спусті́ти = 1. спуска́ти, спу-
сті́ти; випуска́ти, випусті́ти. — Спу-
стили воду а стану. — Спустив собаку а
цепу. — Випусти короу а хліау. — С.
я́корь = оякорі́ти ся.

2. спуска́ти, припуска́ти, спусті́ти;
парува́ти, спарува́ти. — Спускав бугая
а короою. — Спарував голубів.

3. сі́джува́ти, сточува́ти, сі́ді́ти, сто-
чити. — Сі́дда паво. — С. углі́ (у ст. я́-
рія) — хвасува́ти.

Спуска́тися, спусті́тися = 1. спуска́ти
ся, спусті́ти ся. — На громаку а тори
спускався.

2. ада́вати ся, спуска́ти ся, зда́ти ся,
спусті́ти ся. — Здаа ся на людей, нехай
вони сжаму́т.

Спусково́й = спусковий. — С. соба́чка =
д. Соба́чка (у рушніці).

Спускъ = 1. спусканія, спуск. — Спуска вода в стагу.

2. спуск, насть (переважно в воскю і оляви).

3. спуск, парування.

4. милость, ласка, помилування, попуск. — Овъ спуску не дасть = не дасть спуску, повадки, не дасть собі в кашу наплювати.

Спустя = опісля, потім. — С. вьсколько времени = згодом, тріхи згодом, перерегодом, згодя, перегодя, невдоваї, по часі, невазбари, невазбором. — Ягось перерегодом вже читали ми книжку.

Спутать = д. Спутувать.

Спутникъ, ца = 1. товариш, ка в дорозі, супутник, ца (С. Жел.). — О мій супутникъ сънатя. К. Ш.

2. (астр.) — сонутник, провідник (С. Прав).

Спутывать, спутать, ся = 1. плутати, поплутати, ся. — Поплутала витки.

2. путати (вадівати путо), тренбжити (С. Ш.), спутати, потрібжити (Ос.); про птицъ — боркати, приборкати. — Потревожила ковей тая пустела на пацу.

3. збивати, ся, плутати, ся. мішати, ся, збити, поплутати, переплутати, змішати, ся. — Він збив ся на речах.

Спущать, ся = д. Спускать, ся.

Спына = апына, попыному.

Спываться, спыться = аспынувати ся, аспыпати ся. — Спыться = змовтись.

Спывка = спывка.

Спыль = спыль, стыгль и д. Зръль 1. — Т ж вваеш, що ячмінь зовсім стыгль. Лев.

Спыть = проспывати, вьспыпати, зспыпати. — Спыть = проспываній.

Спыть, поспыть = спыти, поспыти и д. Зръть 1.

Спыхъ = спых, поспых и д. Поспышность.

— Къ спыху = як вайскоріше, з поспыхом, поспыхаючи, хапаючи. — Не къ спыху = нехя чогю хапати ся. — Овъ спыху = з поспыху. — З поспыху грохя горщя не упустила. в. о.

Спышивать, спышить, ся = опышити, опышати.

Спышить, ся = спышати, поспышати, ся (С. Л.), хапати ся (С. Л. Ш.), хватати ся (С. Ш.), кванити ся (С. Л.), борайти ся.

— Хапаеть ся, як поймава змиг, в. пр. — Помаленьку, не хапаючи, переліз через перелаз у двір. Лев. — Дні короткі, а шляхи ж то довгі, треба нам хапати ся до дому. Ст. С. — Помаленьку йди, не квап ся. в. о. Грінч. — Нев чого квапяти ся, успіємо зыхати. Фр.

Спышно = спышно, поспыхом, ханко, хапком (С. З. Ш.), похватком, хватьком (Лев.), скорим часом і д. Поспышаво.

Спышность = д. Поспышность.

Спышный = д. Поспышный.

Спычивать, спытить, ся = 1. совати, посувати, поспынути, аспынути, ся (зазад) — Съ умя спытить = з глуду аспынути ся, зыхати, стерати ся, абожеволіти. — Гуляв та по гостяхъ Іедан, доки не зыхав в глуду Ка. — На разоцахъ, немов стерав ся. Ка.

2. відпирати ся, відкідати ся, одступати ся, відпёрти ся, відкіднути ся, відступити ся (оу слова).

Спычка = сплячка. — Напала на його спячку: все спить. Ка.

Срабатать = зробити, поробити, доробити.

Сравненіе = рівняня, порівняня (С. Ж.), арівняня, прирівняня. — Порівнянятих обох творів дає нам можливість. Зап. Фр. — Порівняня руської мови з польською. Зап. Кок. — Въ сравненіи съ кѣмъ, съ чѣмъ = проти, супроти. — Проти сті землі нема краціи. — Супроти сього коня не знайде лучшого на усімъ базарі. С. Л.

Сравнявать = 1. (сра(о)вняти, ся) — рівняти, вирівнювати, арівняти, порівняти, ся, ро(о)рівняти, кругом — обрівняти, про кілько — поарівнювати, гемблем — пригемблювати, зерно в рівень — штрихувати. — Заказуя, щоб шляхи рівняли, та містки малювали. Б. Х. — Порівняв вемжо.

2 (сравнить) — рівняти (С. Ж.), прирівнювати, порівняти, прирівняти, дорівняти, притулити, пригнути. — Цвѣтъ калыва замала, до личенька рівняла: чи справді я така, як калыновья тая? в. п. — Що ти рівняеш себе до його? С. Л. — Треба порівняти стьновце української історіографіи в 40 роках з сучасним. Зап. Гр. — Цікаво порівняти дуже схожі обряди релігійні у прибалтійських славян з нашими. Бар. О. — Те, що стало, можв дорівняти тому, що мпнуло. Ка. — Прирівняв коня до собаки. в. пр.

3. (сравниться, сравнится) — рівняти ся, зрівняти ся, порівняти ся. — Він тепер зрівняв ся з Максимом.

Сравнительный = порівнюючий, порівнявчий. — На поді порівнючого визкозваства. Зап. Кок. — Міклошич у своїй порівнюючій граматці славянських азійв. Ог.

Сравнить, сравнить = д. Сравнявать.

Сражать, сражить = 1. збивати, побива-

ти, збити, побити, авалити. — Як вда-
рив, так і збив його.

2. у(в)ражати, уразити. С. Ш. — По-
малу, малу, чужаче, грай, не враз ж мого
серденька вкрай. н. п.

Сражаться, сражаться = бити ся, стяти
ся. — Ой у Неділю ряво по рапенку Со-
про из Ордою став ся, а в Понеділок в
обидню годину сам в неволеньку попав си.
н. п. — Чи насмієм ми на Турків вдарити
завтра рано з ними в бої ститись? Ст. С.

Сраженіє = баталія, бій, битва, потреба,
потічка (С. Л.), кілот, в'ялка і д. Битва.
— Ів баталії не показував пят супостату.
Дум. — Запекла живила в їх баталія в ту
мить. Грінч.

Сразу = в разу (С. Л.), од разу (С. Л.), від
разу, до разу (С. Л.), з шкву, раптоу.
Ос. — Ой в мене таке вілля близько пе-
релазу, як дам тобі напити ся, забудеш од
разу. н. п.

Срамять, осрамять, ся = соромити, со-
рому завдавати, цвікувати, шестити
(С. Ж.), осоромити ся, сорому завдати,
наробити. — Я в тебе ковиченька одніму,
я тобі сорому нароблю. н. п. — Не цвікуй
мене перед людьми.

Срамний, ца = соромитяк, ця, безліч-
ник, ця (С. Ш.).

Сраміний, но = соромний, срамотний, со-
роміцький, сором, соромно, соромно.
— Срамотні співни аж лецять. К. Ш. — Не
співайте сороміцької, васпівайте старо-
світської. н. п. — Сором казати, а гріх по-
таїти. н. пр. — Срамная часть = сором-
нота. — А табачка зветь ся так, бо виріс ів
соромоті однієї байдунці. Кр.

Сранословить = д. Сквернословить.

Сромота, срамя = сором, соромота, страм,
стидовище, стидовія, ганьба. — А ти ж,
мати, у старій свитні, то буде ж сором і
мой господині. н. п. — До мене, родино, до
мене, не буде вам сорому за мене. н. п. —
Тацювати не робота, а не вітати — сором-
нота. н. пр. — Ледащиза з мене ковать си
— мій соромота. н. п. — Над'їлять сраму
= осоромити, завдати, наробити сорому
(д. Осрамять).

Срастатся, сращиватся, сростіся, срот-
стятися = зростати ся, зрості ся, по-
зростати ся. — Кістка зрослась. — Два
дерева зрослись.

Сребрістий = 1. срібний.
2. сріблястий і д. Сребрістий.

Среброїдний = д. Сребрістий.

Сребролюбєць = грошлюб, срібляник,
грошожапліб (Греб. Зіньк.). — Дука —
сріблявник. н. д.

Средя = 1. середина.

2. середя, на 4 тижні Великого посту —
хрестя, середохрестя (С. З.), на 5 тижні —
В. п. — покліїна середя, на 4 тижні пі-
сля Великодня — пр'ава (С. З.), переплава-
на середя. — Нещаче о правій середі, а ще
тільки середохрестя. Кв.

3. осередок, середина. — **Въ ередѣ =**
посеред. — **Изъ ередѣ = зпосеред.** —
Отъ ередѣ = зпосеред.

Среді = серед (С. Л.), посеред, посеред-
нині бсерель (С. Л.), поміж. — Приле-
тіла п'ава, серед двора впава. н. п. — Се-
ред стелу широкого на Вкраїні милії. К. Ш.

Средиземний = середземний. — Від Кар-
города поплива Середземним морем. н. п.

Средина = середина (С. Л.), осередок. —
Въ ерединѣ = посередині (С. Л.), посе-
ред. — Попереду Дорошевка, а посередній
паш хорунжий. н. п. — **Въ с'амої ерединѣ**
= в самій осередку.

Срединний = середній, посередній.

Средневѣковій = середневічний.

Средній = середній, посередній (С. Л.),
середущий (С. Л.), середовий, по літєм —
середульший (С. З. Л.); помірний. — Пі-
сля старшого прийшла черга середульшому
нести. н. п. Грінч. — Старшого лихо скру-
тало, а середульший назував. Мир. О. —
Срединний чиселом = середній ліком.
— **Человекъ ерединнихъ літѣхъ = серед-**
нього віку, середовічний (С. Л.), сере-
дівий, середович.

Средостієне = перегородка (С. Ж.), пере-
шкада.

Средоточе = осередок. — Оне саме і в о-
середком усієї вашої праці. — Ниві Фастов
став осередком швидського шахрайства. Кв.
Средствениий, но = середній, помірний,
но.

Средство = спосіб (С. Пар.), засіб, засоб;
спромога (С. Пар.), можливість, снага; яр-
ийс. — Се певний спосіб добути ся од його
правди. — Доти старець плохий, доки со-
бакн не обступать — тоді ярис ваїде.
н. пр. — **Средства къ жиїви = достат-**
ки, засоби, кошти, пожиток. — У нас
достатки було тільки що на проматок. Ки.
— Не вважючи на свої убогі засоби, він
ядовольняв усім своїм потребам. Ст. Ап. —
А тут засобам убогим аж прийшов кінець.
Мова. — На таку силу людей кошги не
стале прожарчувати. Ки. — **Дастъ Бог день,**
дасть і пожиток. н. пр. — **Средства май-**
екивать = способу, спосібів добірати,

прибірати. — І бурчить і ворчать, проти дда не мовчать. Дда спосебу прабірав, як ту бабу поповчати. н. п. — Ушотребіть вѣь срѣдства = всіх способів зажитя.

Средь = д. Среді.

Срѣнутъ, ся = ківути, зківути, вішну́ти, кіннути ся.

Срѣсовывати, срѣсовать = спісувати, списати; змальовувати, змалювати. — Купив голуба, щоб з його списати кілька вишелові. Кв. — Ой там на горі та стояли малари і спасала, змалювали черенчики мої. н. п. — Поки Бога змалює, то чорта зьїсть. н. пр. — Мати наша, мати, де нам тебе взяли? Маларів ваяти, матір змалювати. н. п. — Сцена прогавана Катерина малювом і матірью в дому змалювала не як трагедія. Зап. Фр.

Срѣвнѣтъ, ся = Срівнювати, ся 1.

Срѣднѣкъ, ца = родич, ка.

Срѣдѣѣтъ, ся = порідити, ся, спорідити, ся. — І що далі вони дужче з містом спорідинься, а від селянської простоти стиха відчувалась. Мова.

Срѣднѣѣ = природжений, властивий.

Срѣдственнѣкъ, ца = д. Сроднікъ, ца.

Срѣдственнѣѣ = д. Родственнѣѣ.

Срѣдствѣ = 1. рід, рідня, рідичі і д. Родные.

2. д. Родство. — Онъ съ пѣнѣ въ срѣдствѣ = він родич йому.

3. (хим.) — сродство. С. Жел.

4. згодність (в музичі).

Срѣдѣѣ = з роду, від роду.

Срѣкъ = строк, срѣк (С. Жел.), срѣк (С. Жел.), речень, реченець, речинець (С. Жел.), термін (С. Жел. Ш.). — Въ срѣкъ = у свій час. — Дай срѣкъ! = підожди, потривай.

Срѣѣтъся = д. Срастаться.

Срѣстокъ = аристок, про овочі, на пр. яблука, оріхи — близнята (С. Ш.), споріш (оріхи).

Срѣѣннѣѣ = строковий. С. Жел.

Срѣѣѣтъ, срѣѣѣтъ = зрубувати, стина́ти (С. Л.), зрубати (С. Л.), стяти (С. З. Л.), вітнути, позрубувати. постанати (С. З.). — Явора зрубали, труну збудували. н. п. — В один раз дерева не зігнеш. н. пр. Голова стля. С. З. — Срѣѣѣннѣѣ = зрубаний, стятий.

Срѣѣѣтъ = зруб (С. Аф. З.), в будові для звизку — ошеп в колодязі — цярпина (С. З.), ця́ ёбрина, ця́хбриня, нижче землі — покліть. — Цярпину лагодати к до колодязя, бо обвалюлась. Номис. С. З. — Че-

рез цярпину трудео воду пати. н. пр. — С. ставити = цебрувати. — Чи я я поаі ве крипця буза? Взяла мене цебрувати, взяли воду вилувати. н. п.

Срѣѣѣннѣѣ = зрубність.

Срѣѣѣннѣѣ, но = зрубний но.

Срѣѣѣѣтъ, сорѣѣѣтъ, ся = рнати, зривати, вяривати, зірвати, вірвати, урвати, ся (С. Ш.). — Урлу я ласточка. С. Ш. — Сорвалось! = урвалась удка, урвав ся бас (С. Ш.). — Сорѣѣѣѣтъ = відрів, злупів, хабарі взяв.

Срѣѣѣѣтъ, срѣѣѣтъ = скопувати, скопати, зрїти.

Срѣѣѣѣтъся, сорѣѣѣѣтъся = зривати ся, обривати ся, зірвати ся, обірвати ся, увірвати ся.

Срѣѣѣѣтъ = 1. зривання, скопування.

2. хабарь (д. Взятка 2.)

Срѣѣѣѣтъ = д. Срывати.

Срѣѣѣѣтъ, срѣѣѣѣтъ, срѣѣѣѣтъ = зривати, зрїзувати, стїпати, зрїзати, вітнути (С. Л.). — Срѣѣѣѣтъ когѣ = втерти носа, табакі втерти, дати облизня, пінхви дати (кому).

Срѣѣѣѣтъ = окрасць (хліба).

Срѣѣѣѣтъ = зрізок.

Срѣѣѣѣтъ = 1. зрїзування.

2. зрізок (де зрїзано).

3. зрізок мерері, мерепуст, шплік, шпрїтвас. С. Л.

Срѣѣѣѣтъ = д. Срѣѣѣѣтъ.

Срѣѣѣѣтъ = зустріча і г. Встрѣча. — С. Господне = Стрїтевня, Стрїча(є)вня. — Коли ва Стрїчепня капає з стрїхи — буде капати й в асса від морозів. н. пр. Грїч. Пр. д. ще під сл. Прѣѣѣѣтъ.

Срѣѣѣѣтъ = стрїтенський.

Срѣѣѣѣтъ = з раду, в ряд, рядох, одін ва другий, поспіль. — Тридні поспіль бравсь по спілкі разів за перо. Лев. В. — Ждав тебе три вечора поспіль. Лев.

Срѣѣѣѣтъ = зборі, заход, заходи, лаштування. — Три дні заходу, а день празнику. н. пр. — Та які тут збори? Одянь, підперезансь, та й зовсім зібравсь. н. пр.

Срѣѣѣѣтъ, срѣѣѣѣтъ, ся = д. Снаряжать, ся.

Сса́жива = садно, смуга, шмуга. — Од хамута садно натерлось. — Яка пуга, така й смуга. н. пр. — С. сдѣѣѣтъ = ошикульгати, пошмугляти (С. З.), ошиоргнути, пошморгати (С. З.). — Кайдане залізо тіло пошмугляло. н. д.

Сса́живати, сса́дїти, ся = 1. всажувати,

зса́дити, по́сса́жувати. — Зсади хлопця в нову.

2. виса́жувати, в́иса́дити, повиса́жувати. — На приставі висадили його і поїхали.

Сса́живаться, се́сться = збі́гати ся, збі́гти ся. — Раз тільки й випрала сніданцю, а вона так збіглася, що авсім кудя стала.

Сса́сывать, сосо́сать = висса́сити, в́иссати.

Сса́жа, рос. *Empetrum nigrum* L. = голубінець, водянка. С. Ан.

Ссо́вывать, сово́вать, се́ўнуть = зо́бувати, зпиха́ти, зсу́нути, зпихну́ти.

Ссва́ра = свар, сва́ра (С. З. Л.), сва́рка (С. З. Л.), по́свар (С. З.), зва́да (С. З. Л.), спірка, сперечка, суперечка, легелька — розтирка (С. З. Л.), гвіва́вка, разу́разия, а дожорами — гриз, гризь, гризотня́, гризали́на, бучва — ко́лот, ко́лотне́ча (С. З.), ко́лотий (С. З. Л.), бу́чва, чва́ра, д'яга — ро́збравь, ро́змир. — За чарку тай на сварку. н. пр. — Иди, синю, геть від мене: через тебе сварка в мене. н. п. — Сварка в семі́ нікола у їх не було. все було у їх любо та тихо. Гринч. — Вишьюмо по черці тай зробимо вінець сва́рці. Раб. — Лучче соломя́на згода, як золота зва́да. н. пр. — Хто би де в господі, на улиці і на дорозі зва́ду з ким почав. Ст. Л. — Що дня між ними тільки й те, що гриз; коли не бьють ся, то гризуть ся. Ки. — Откак зранку до ночі стоїть в хаті самий гриз: мати з невісткою гризеть ся, а мон гризе свою саїсть. Ки. — Зробали Дихи з возаками превезлий ко́лот. н. п. — Коли внутрішні чвари і усобаці втихомаряла си... Ка. — С. домашняя = хатня морква (іровачно).

Ссо́варить, по́ссобри́ть = сварити, по́сварити, багатьох — пересварити.

Ссо́ряться, по́ссобри́ться = сварити ся (С. З. Л.), зва́дати ся, ворогува́ти, ко́лотити ся, спіра́ти ся (С. Л.), заї́дати ся, по́сварити ся, пересварити ся, почина́ти — заво́дити ся (С. Л.), раз-у-раз — гри́зати ся (С. Л.), про своїх, іронічно — моркво́сити. — Одлізжаючи, він шапочку вияв, назенько вклонив ся: прощай славне товариство — може з ким сварив ся. н. п. — За гарячою роботою в полі не було часу сварити ся. Лев. — З сином сиари ся, за стіа бери ся, а з зягем сиари ся, за двері бери ся. н. пр. — Заше заїдаєть ся. Кр.

Ссо́рливость = сварли́вість.

Ссо́рливий = сварли́вий, сваркий.

Ссо́рний = спірний.

Ссо́сать = д. Сса́сывать.

Се́охнуться = д. Ссы́хаться.

Се́уда = по́зика, по́зичка.

Се́удний = по́зичковий. — С. касса́ = по́зичко́ва каса́.

Се́ужать, се́удить = наді́ляти, наді́ляти, по́нчати (С. З. Л.), по́зичити. — Дозволено по́зичати фермерам гроші на такі куповлі землі. Ка.

Се́ўнуть, ся = д. Со́бувать, ся.

Се́ўчивать, се́учить = су́кати, зу́кати, всу́кати, про кі́лько — по́ссу́кувати.

Се́слать, со́слать, си́ = зсла́ти, в́исла́ти, за́слати, зі́слати, ся, в́ислати, за́прові́дити, про кі́лькох — по́сисла́ти.

Се́слаться, со́слаться = 1. зда́вати ся (С. Л.), скла́дати си́, по́кликати, ав́исла́ти ся (на ногу), бичува́ти ся (чим) зда́ти ся, скла́сти ся, по́слати ся, на свідкі́в — обсьві́дчити ся. — Здав ся цяган на свої діти. в. пр. — Виводили себе від шляхти, по́пливались на якісь докумен-ти. Ет. зб. — Я не в одній місті по́кликую ся на твої російські письменнягі. Ог. — Нехай свідітельствує! Здав на кого по́слатысь! Ка.

2. д. Ссо́есться.

Се́слка = 1. зсла́ння; за́слання. — Причепились до його ніби то він гадає, зрада́ти Ки́яському казави і запровадили його на за́слання. Бар. О. — Як опивив ся він на за́слання в Орському. Ки. — За́слання, ва яке засуджено Шеавченка, гірш, важче уса-ло́ти тюрми. С. Жел.

Се́слочникъ, се́слочный, се́слый = за́сланець, в́исла́нник, зсе́льний.

Се́спать, се́спать, си́ = зси́пати, зси́пати, по́спіпати. — По́спіпали у засі́я.

Се́сыхаться, се́охнуться = зси́хати ся, зсо́хнути ся, по́зсиха́ти ся.

Се́сдать, се́сать = зсе́дати, пере́сідати, зсе́сти, пере́сїти.

Се́сдаться, се́сдаться = 1. збі́гати ся, збі́гти ся, ну́жчати, по́вужчати (про одєжу, тканану).

2. зсе́дати ся, зсе́сти ся, про́квса́ти, про́кисну́ти (про молоко).

Се́скать, се́сць = в́рубу́вати, зти́нати, зру́бати, зті́ти, зті́нути.

Се́ськ = по́лядвизця (С. Пар.), товста ча́стина м'яса, одрубана від стегна.

Се́сьть = д. Се́сдять.

Се́сьтсья = д. Се́сдаться і Сса́живаться.

Се́сць = д. Се́скать.

Става́ть, ста́ть = 1. става́ти, ста́ти, ста́-

нуті. — Стань на своє місце. — Як вона лежала під хрестом, так вона станула під вінком. в. п. Д. ще під с. Стать.

2. починати, ставати, заходити ся, почати, стати, взяти, заходити ся. — Почав по троку видужувати. — Заходив ся кв. Острожський сплясти справу церковної унії. Бар. О. — Стали воєни радяться, як і що робити. — Д. ще під с. Начать і Стать.

3. ставати, спиняти ся, зупиняти ся, стати, спинити ся, зупинити ся. — Робота зупинилась. — Д. ще під с. Останявляється.

4. достачати, вистарчати і д. Доставлять 4.

Стівень = 1. віконниця (С. Аф. Л.), оконниця (С. З.). — Кою вікон висла поміщави віконциці. Лев. — Поміж кривобоках горничок з розмальованими віконницями. Лев. В. — Як була я молодою преподобцею, повісила хустиночку над віконницею. в. п.

2. заставка (в греблі). С. Жел. Пар.

Стівити, ставивити, поставити = 1. ставити, становити, поставити, постановити і д. Поставлять 1. — Ставити стовпи. — Поставила свічку. — Ставовив свічки перед образами. Кп. — С. огрăду = городити, твїити. — С. ребромъ = руба ставити, сторчати. — Ставїти, поставити лѣса = рештувати, ставити рештовання, підрештовувати, обрештовувати. — С. вь строй = д. Стрѡить 3. — С. вь сѣтъ = карбувати, закарбувати. — С. на видъ = виставляти. звертати увагу.

2. вважати і д. Почитати, почесть. — Ни во что егѡ ставити = ні за що його їас, за ні цѡ, за нѣ ві-що їас.

3. постачати і д. Поставлять 2.

4. настановляти і д. Поставлять 3 і Назначать 2.

Стівка = 1. поставлення, постаново.

2. наїбѣт. — Намет отамава.

3. кіш, кон (в грі). — Давать очную стівку = д. під с. Очноѡ.

Стівникъ = стадник, чередник, табунщик і д. Настухъ. — Вже пасякий стадник Опанас, покипуаша товар, що пас... Греб.

Стівний = табунний, табунський, табунський. С. Ш. — Що ти бравцеш, як табунська кобила? — Табунове пасовисько. С. Ш.

Стівдо = стівдо, копей — табун (С. З.), кобил в огнем — косяк (С. Л.), овець — отара (С. З. Л.), ватага (С. З.), яглиць (чи-

мала) — шизаток (С. Х.), в бараньми і яглицями більше 1000 — кверд (С. Л.), велика кітних овець — кидрик (Мав.), одгодованих на сало — конарă (С. Л.) маток з яглицями — сагвал (С. Л.), невеличка отара — кущанка, корів, переважно дійних — чередă, черідка (С. З. Л.), коровник, птиці — зграя, табун, табуночок, табуніць, рогатої худоби — бичий (С. Ш.), одгодованих на сало волів — згов (С. Л.), в 120 штук — гурт (С. Л.), свавей — стівдо, чередă, черідка. — Общественное стівдо (воли, корови, телята, часом і коні і візці) — чередă. — Вони їдучи поуз к шару, кривъ тив заглянув на отару. Б. Б. — Була отара добра в чабав. Чайч. — Ватажники ватагу глали. К. Ш. — Еге! Шизаток — не річ не малд! У шизатку, коли зпаете 2000 яглиць. Степ. Х. — Який пастух, така й чередă. в. пр. — Дружній чередї нови ве страшній. в. пр. — На дворї ходила зграя гусей. Кв. — Ой як главу на ставочок, плаве утат табуночок. п. п.

Стівити, стівити = тїяти, тїнути, потїяти, потїнати, топїти ся, стопїти ся. С. Ш.

Стівний = табунний.

Стакївъ, стакївчикъ = стакїв, стакївнїць, с(ш)кїянка (С. З.), склявїця, помпальний — кўхлик. — Рїба, гребї і дичивї потребують шкїянку вна. в. пр. — Сидїв над вихоловувшою шкїянкою чаю. Лев. В.

Стакїваться, стакїуться = зїовлїти ся, зїовити ся, зїигати ся, полигати ся. — Полигали си з жїдами та й ну руйнувати. К. Ш.

Стїлкїванїе = спїхання.

Стїлкївати, столкїтъ, столкїуть = спїхати, зїпхїти і д. Спїхивать.

Стїлкїваться, столкїуться = штѡвїтати ся, стїкїти ся, сїтѡвнїтати ся, стїкнїутьи ся, зїткнїутьи ся — Зїткнули си двї течї. Пр.

Стїлкїваться, столкїуться = зтѡвплїувати ся, кїучити ся, зтѡвнїтати ся, скїпчїтати ся, зїюртовати ся. — Дївчата скїпчїлись кругѡм дзївнїцї і на сходах. Лев. — А на дворї зїюртовались і на щось дївїлись. Мав.

Сталь = сталь (С. Жел.), мїяка — крїцї (С. З. Л.), темлїянка, тверда, дуже загартована — дулевїна. — Блїзцїми мїдї там і крїцї. Бот. — За 40 лїт хоч би крїхтї пристарїв си, наче з дулевїни був. Кв. — Нїчого, друже, не жури си. В дулевїну себе

закуй, гарненько Богу помоди ся, а на громаду хоч наплюй. К. Ш. (Пояснюши цього слова д. Києв. Ст. 1887 р. кн. 3 ст. 584.)

Стальний = сталевий. — **Стальця** трава, **стальникъ**, рос. *Oponis spinosa* L., *hirsuta* Jacq. = вовча, бичача трава, вовчуг, ожип. С. Ан. — **С. цвѣть** = сиво-залізний.

Стамѣдъ, **стамѣдний**, **стамѣдовий** = **камлѣт**, **кавлѣтовий**.

Стамѣска, **стамѣска** = **долотцѣ**.

Станица = 1. д. Стань.

2. **станія** (село козаків на Дону або на Волзі), **куринь** (в Чорноморі).

Становія жила, anat. *Medulla spinalis* = **хребтовий мозок**.

Становити, **поставити** = д. **Ставити**.

Становитися, **стать** = 1. **станати**, **стати**. — **Ставати** навколѣшки.

2. **ставати**. **становити ся**, **зупинити ся**, **стати**, **зупинити ся**. — **Стан у заздѣ**. — **Стали на попас**. — **Д. під са. Останавляються**.

3. **робити ся**, **ставати**, **починати**, **зачинати**, **вробити ся**. **стати**, **почати**. — **Робити ся нудно**. — **Зробило ся легше**. — **Він почав пити**. — **Станемъ** = **чумо**, **нум**. С. Л. — **Нум робити**. — **С. глѣбше** = **глибшати**. — **С. дѣше** = **кращати**, **дѣшшати**, **лѣшшати**. — **С. холодити** = **холодитишати**. — **С. хѣше** = **гіршати**.

Становище = **стан**, **становище**, **табор** (С. Ш.), **кіш**, **кош**. — **Ой летять бомба з московского ставу та посеред Сичи впала**. н. п. — **На людські табори наїзджайте, людські табори розбивайте**. н. д. — **Новим кошем стали**. н. п. — **Д. теж Лягеръ**.

Становой приставъ = **становий** (начальник поліції в частині повіта).

Становье = д. **Становище**.

Станокъ = **верстат** (С. Жел.), **верстакъ** (д. **Верстакъ**). — **С. ткацкі** = **верстатъ** (С. Аф. З.), **верстатка** (С. Аф.). — **Частина його** = **бердо** (С. Ш.), **берда** (С. Аф.). — **Верхня частина**, **через котру проходять о слова**, **стоякі** (козний з 4-х стояків, з котрих складеть ся **стан**), **крім того** — **лѣнки**, **нокотильця** або **мішки**, **жѣбки**, **шпарути**, **сѣкало** (частина для **сукапов**) і **д. під са**. **Верстакъ**, **особливі** — **крѣсна**, **ткавниця**. — **С. токарный** = **верстакъ**. — **Частина його**: (для **наводашки** в обід) — **колѣсня**, **стелія**, для **видавуванн дѣрок шпичі** — **довбальця**, **столѣць**, для **прихоплюванн обода** — **ключ**, для **обточнн**

ступниц — **токарня**, для **обточнн шпичі**, **поперечна** — **лапка**, **рухомий осередок** — **кужівка**, **перухомий** — **штѣль**, **шпѣник**, для **чистн дошок** — **осліп**, **брусок в йому** — **лапка**. — **С. бондарскій** = **стелюга**. — **С. пильный** = **д. Козалі**. — **С. точильный** = **точило**. С. Ш. — **С. для трѣпанн конопил** = **битѣльна**.

Станочный = **верстатовий**, **верстаківий**.

Станціонный = **станційний**. — **С. домъ** = **станція**, **пошта**. — **С. смотритель** = **поштарь**.

Станъ = 1. **стан**; **постѣва**. — **Глуцкій стан**. — **Постава свѣта**, а **сумѣши злодійське**. в. пр.

2. **д. Становище**. — 3. **д. Притонъ**.

4. **частина повѣгу**.

5. **стан** (д. **Рубѣха**).

6. **д. Станокъ**.

Станливать, **стоить** = **топити**, **стояти**, **розтопити**.

Стѣпывать, **стоцтѣть**, **ся** = 1. **топтати**, **потоптати**, **зтоптати**, **розтоптати**, **розчавити**. — **Зтоптав**, **аламав червону нальну**. н. п.

2. **топтати**, **зтоптати**, **зтонцювати**, **ся**, **відтонтати**, **ся**, **воззлупувати**, **ся**. — **Зтоптав чобота**. — **Зтонцювали** ся **черевини**.

Стараніе = **стараня**, **старунок**, **дбаиня**.

Старатель, **ница** = **старатель**, **ка**.

Старательный, **но** = **дбалий**, **ло**, **дбайливий**, **во**, **пильний**, **но** (С. З.), **унадлявий**, **во** (С. Ш.), **беркій**, **беручкій** (Сп.). — **А в косовицу нийй він беркій: шѣде на траві ці чуба не покине, не косить, а годать**. Кв. — **Треба з палпою увагою допанятися**. К. Х. — **Д. ще від са. Рачительный**.

Старательность = **дбалисть** (С. Ж.), **пильність**. — **Доби воевода мѣл чулисть і пильность**. Сахойлавич. С. З.

Стараться = **старати ся** (С. Л.), **дбати**, **пильновати** (С. З.), **пѣкувати ся** (Ос.), **добивати ся**. — **Як дбаеш, так і мавш**. н. пр. — **Ой дбай, мамо, дбай, непе замѣ оддай**. н. п. — **Хоч сирота робить, к землі прападає, все говорять люди: сирота не дбає**. н. п. — **Так нальну козо роботи, що й не розгинаєть ся**. Лев. — **Як будеш мене слухати та будеш пильнувати, то й собі мавши си**. Лев. — **Часто біга за ворота та ламає руки, до роботи не пильнує, нудить си від скуки**. Макар. — **Посилав діти до школи, пильнував, щоб вони учили са**. Зіпкъ. — **Стою та пильную бутя байдужим**. Кп.

Старенький, **старенекъ** = **старенький**.

Старёхонькіі, старёхонекъ = старёсенькіі.

Старець = дід, старій, старік, старець.

Старикашва = старігань, старігань. С. З. Л.

Стариковскій = старечій.

Старікъ = д. Старець. — С. съдѣй = сивець. — Старіка корчить = старувати.

Старина = 1. старина, старовина (С. З. Л.), старосьвітчина (С. Л.), давнина, предківщина, днедавність, дуже давно — предковичина (С. Л.), віковщина, часів Б. Хмельницького — Хмельничина, після Б. Х. — руїна, часів Паляя — Палішчичина, часів Гонта і Загізняка — Колішчичина. С. Л. — Наша днедавність свідчить, що наша культура стояла високо. Кн. — Київ збудований ще за предковичини. — Полошнє збурене за руїна. — То ще до колішчани було. С. Л. — Въ старину = в старовину, за старих часів, в давнину, давній (С. Л.). — Давній лучче було в сьвітї жита. С. Л. — По старинѣ = по стародавньому, по старому звичаю — по старосьвітському. — По старому звичаю пьють горілку до чаю. п. пр.

2. д. Старець.

3. рос. *Senecio Jacobaea* L. = жовтозілля, жовтоголовік, свиріна. С. Ая.

Старинный = стародавній (С. Л.), старовинний (С. Л.), старосьвітський (С. З. Л.), старожитний (С. З.), старовічний, відколяшній. — Панич, бачте, шувають старосьвітських рукописів. Кр. — Козаки удоржують ся при старожитних своїх обявляотях. Скоропад. С. З. — По старинному д. По старинѣ.

Старить, состарить, ся = старѣти, старіти, постарѣти, ся, пристарѣти, ся, підтоптати, ся, надто — здатїшити, ся. — Постарил, брате, та чужї хата. п. п. — Состарил, ся въ дѣвкахъ = на нїї посьвітї.

Старца = 1. старенька, бабуся.

2. черийця.

3. старік (давня річище).

Старичѣкъ = дідусь, дідок, старенький.

Старичина, старичище = діду(ю)га, дідуган, старігань, старігань. — Он та старий дідуга, івігауа ся на дуга. п. п.

Старобитный = д. Старинный.

Староватый = старенький, пристарий, постарий.

Старовина, рос. *Scrophularia nodosa* L. =

старовина, кукуларія, підтїняк, ранник, смовб. С. Ап.

Старовѣръ, ва = старовір, ка.

Стародавность = стародавність, старожитність.

Стародавний = стародавній, старожитний.

Стародубка = рос. *Adonis vernalis* L. — горіцьвіт, *Gentiana Amarella* L. — тїрлич. С. Ая.

Старожилъ, старожилка = старожитель, ка.

Старообразный = старковатий, пристаркуватий.

Старообрядецъ = старовір.

Старообрядческий = старовірський.

Старонечатный = старій (про книжка).

Старосѣвскій = старосьвітський, старосьвітний.

Староста = староста (в семї, в багатїльнї, в артілї). — Церковный с. = тїтарь, помічник його — підтїтарий (д. Ктиторъ 2.). — С. єврейской общины = кагальний.

Старостиль = старостів, тїтарів.

Старостить = старостувати, тїтарувати.

Старостиха = старостиха; татарєва, тїтариха.

Старость = старість, старощі. — Старощів материвах догледїла. С. З. — Буде вона мємї старощам підмога. Ч. К.

Старуха = баба, бабуся, бабуня. — Був собі дїд та баба. н. к.

Старухинъ = бабїн.

Старухообразный = бабкуватий.

Старушка = бабка.

Старушечій = бабський, бабьчий (С. III), бабїн. — То бабське убраннє. С. Л.

Старушкинъ = бабїн, бабїний. С: III. — Бабиша гривня вємї людям дїлана. п. пр.

Старческий = старечій.

Старшина = старшина, старшій. — Волостной с. = волосий старшина, голова, вїйт. — Казакїте старшины = старшиня, отаманнє.

Старшинство = старшинство.

Старшинствовать = старшинувати, головувати.

Старший, аго = старшій, більшій. — Вибрала його за старшого.

Старший, ая = старшій, старшій, ша. — Старшій брат. — Два брати і сестра старші за мене. Кн.

Старый = старий, літній, дуже — старе- незлий, старезний. — З берега Дніпра, з старезного Києва Шевченко опинився... Ки. — Чув п від діда свого, літнього діду- гапа, це я був я молодим. Лев. В. — **Старый холостяк** = підтопаний, парубок. — **Старый сапог** = шкарбан, шкарбун. — **Кусок с кожи** = шкур- рат, шкур ток, зб. — шкурятга.

Старый = старовина, старовинка, ста- ризна, старовізна, тандита (С. Ж.); дра́нка, дра́нка. — Пора вже сюю танди- ту пороздарбувати. — Жид, замість добро- го, драптя продав.

Старьшчык = старожечник, старовеш- ник, тандятник (С. Ш.).

Старьшина = найстарший.

Старить, ся = старіти, ся.

Стаскивать, стаскать, стасчить = стяга- ти, стягти, зволотки, старабанитя, по- стягати. — Стягли човен на берег. — Узля- ло та й старабанили аж на піч. н. к. — **Ста- счить** = д. **Стябрить**.

Статейка = статійка.

Статейный = статійний, артикільний.

Статійный = д. **Статочный**.

Статистый = д. **Статный**.

Статный = 1. ставний (С. З. Л.), поста- вний, показний (С. З.), огрядний, само- вільний (С. З.). — Зівка була висока і по- ставна. Лев. — Дівка здорова, молода, о- грідна, нововида. Кв.

2. д. **Статочный**.

Статочный = можливий. — **Статочное ли в'то д'яло?** = хіба це можливо?

Статский = штатський, штатський. — Були там штатки і воєнні. Кот. — **С. сов'єтський** = урядовець 5-ої ранги.

Стату = статуя, метал. — вилівашець, у фігурах (придорожніх хрестах) — **Сьва- тець**, грубо висічена з каменю, що стави- лась часом на степових могилах — баба.

Стать = склад, постага, постава. — **Сь- какой ст'ати?** = з якої речі? — **Подо- стать** = під нару, до нари; до ладу, до прикладу. — Добрав коши до нари. — Треба щоб діло йшло до прикладу. Кр.

Стать = д. **Ставать і Стоять**. — **Стать** причиною = спричинити ся. — Арешто- націю Шевченка спричинив си донос сту- дента Істрова. К. — **С. на йкорь** = обьякорити ся, оякорити ся. — Посе- ред Воли, паче на дзеркалі, стонть обьяко- рені б'йдаки. Ки. — **С. на почл'єг** = об- почувати ся. — **С. вверх ногами** =

стовбуром ст'ати, до горі ногами ст'ати.

— **Не въ терп'єть стадо** = приспичило.

— **Станемь** = нуко, нум. — **Стать** беа- д'ьльникомь, д'ьльникомь, негод'ємь = зледащити, розледащити, зникч'ємити.

С. Л. — **С. несев'єд'ємь** = осмутиги, за- смутити. — **С. нев'єд'ємь** = звикну- ти. — **С. непод'єжно** = оступити. — **С. напоумь** = запанити. С. Л. — **С. свят'ємь** = присв'ятити ся. — **С. смротю** = осиротити.

Ст'атся = ст'ати ся, трапити ся і д. **Слу- ч'їтсья** і **Сб'їтсья**. — **Ст'ався** йому при- чина, с'їя голову пр'ивла. н. п.

Ст'ать = стаття, артик'ул. — **Подвод'їть ст'ать** = артик'улі г'їути. С. Ш.

Ст'ачивать = 1. **ст'ачать** — зшивати, зшити.

2. **ст'очить** — зточувати, зточити, по- зточувати.

Ст'ачка = 1. зшв.

2. змова.

Ст'ачить = д. **Ст'аскивать**.

Ст'ая = зграя (С. Л.), птиць — табун, ди- ких птиць — кл'юча, кл'юч, вовків, собак з самицею — т'їчка. — Дим пов'єть ся в димар'ї, на тому під'їме гомін зграя галок і гравіс Щоголев. — А гусей сараваді ці- лий кл'юч з яв кражу під'ївав сл. С. З. — Здалека під небож, в вирій летюча, голосно кирлячуть журавлів кл'ючі. В. Ц. — Тут собак ціла т'їчка. Кр. — Д. ще під сл. **Ст'адо**.

Ст'анть = д. **Стаивать**.

Ст'авль = 1. **стовбур**, ц'ївка (С. Жел.), ко- ло самого кор'їня — **пр'їкорень**, трохи дальше, вс більше 2 аршівів — **окор'єнок**, без кор'ї — **голен'їтний**, роздвоєний — **од- вога**, однолітніх рослин — **б'їло**, **б'їлка**, **б'їлина** і д. **Стебель**. — По старях дебе- лях стовбурах дерева. Лев. В. — Товст' стовбури лип та дубів. Лев. — Щось л'їве вверх по стовбуру дуба. К. Ш. — Пропаде зовсім дуб: і г'їля і ц'ївка. К. X.

2. **ств'їл** (С. Жел.), **руля** (В. З. о Ю. Р.), **ц'ївка** (у рушвиці).

Ст'ор'аживатсья, ст'ор'ожитсья = урд'їти ся (С. Ш.), **вурд'їти ся**, **провурд'їти ся**.

Ст'ор'їний, ст'ор'чатий = **половипчатий**, **половипчаствий**. — **Половипчатий** двері.

Ст'ор'їть, ст'ор'їть = **зачип'їти**, **причи- нити**, **за(при)чинити**.

Стебель, стебельк = 1. **стебло**, **стебл'ї- на** (С. З. Л.), **стебеліна** (С. Л.), **стебл'ї- ночка**, **дикорослої рослини** — **б'їлина**, **би-**

ліпка, билиночка (С. Ш.), товсте та високе — стовбур, зриває — сторчак, переважно сухе — бадилло, бадиллина, поб. — бадилля, аб. — бадилля, бадиллячка (С. Л. Ш.), бур'яну — бур'янина, бур'янінка (С. Ш.), гарбузі — гарбузінина (Ос.), Істове — лопуцьок (С. З.), опуцьок (С. Л.), мавунів — гудина, огудина, довге — батіг, батогів, мартопі — гич (С. Л.), гичка, бадилля (Мав.), картоплиння, квасолі — квасоління, кукуруза — кукурүзєння, лоза — лозина, малу — маковина, зб. маківиння, огірків, дивь — гудина, огудина, очерету — очеретина, хмелю — хмеліна, цибулі — цибу́к, ци́бка, лудка, стрілка, що стелеться по землі — стелюх, довгий — батіг, що в'ється ся — витка стебліна. — Яя рожа зриває з стебля, зазтанув я. К. С. — Один н на світі без роду і долі, стебляна-блыва на чужому полі. К. Ш. — Стебло стебля киче — таке рідке. п. о. — На кожну стеблиночку пошла одну росичовку. Б. Г. — Чи щаслава ж та блыва, що росте у полі? Кот. — Вриває з землі тютюнова бадилло, та як оперезав його. Кв. — Кавунів душе далеко погнали батог. Мав. — Ой хмелю мій, хмелю, товпан хмелю. н. п. — Пойти, виродиться вь стебель = постіблятися, постовбурчїтися.

2. стебло, держачок (ложки). — Ложкой корнїть, а стеблєм глазь колєть, п. пр. — хлібом годубє, а о́чі вишїкає; хлібом годубють, а стеблом о́чі колють. п. пр.

Стебельковатый = стебелькуватый.

Стебельный = стебловый.

Стеблїстый = стеблїстий, батожїстий. — Батожїста квасоля. Лев.

Стебля = д. Стебель.

Стеблѣк = стібѣк, штих (в шитві). — За кожним стібѣком голяи пїзавєсь йому зблїдні надїї. Ст. Ав.

Стегать = 1. (стегнѣть) — стьобати, шмагати, хвїськати, батожити, цьвѣхати, стьобнѣти, оперїщити. — Стьобнув пугою. С. З. — Уся спина його була похвїсьвана, уся рубцями вивла ся. Кв. — Почала його шмагата рїзави.

2. (сестегать) — стьобати, стьобнвати, стьобати, вїстьогати.

Стежка = 1. стьобанїя і т. д. д. Стегать.

2. вїстїг.

Стежа = стежка, стежечка. — Через гору стежочка до мойого сердечка. н. п.

Стежать, стечь, са = стїкати, збїгати,

вливати ся, стевті, збїгти, зліти ся, постїкати.

Стекло = склѣ, шклѣ. С. З. Л. — Кусѣкь стеклѣ (одбитвї) = склянка (С. З.), шкляпка. — С. окѣнное = шїбка, тѣхла (С. Ш.), кругле — оболѣнка. С. Л. — Ветѣвить с. = заскляти, пошкляти. — Як випув палецо у вікно, так усі шиблї і поблв. — В де-ких вікнах зовсім не було талов. С. Ш. — Треба цю іконку заскляти. Кр.

Стекловидный = стеклїстий.

Стеклышко = стекѣльце.

Стеклїный, стекловїный = скляний, шкляний. — С. заводь = гута. С. Л. — С. банка = шкляніця.

Стекольщикѣвъ = склярїв.

Стекольщикъ = скляр, шкляр. С. З. Л. — А та шкляр! Ну їди — у мене шибки побитї. Гр. Ч. — С. быть = склярувати.

Стекольщикїя = склярїв; склярський.

Стелажи = рєштѣванїя.

Стеляка = ұстілка, ұстілочка, ұстіловка. С. Ш. — Чоботи з ұстілками. — Пьянь, какъ стелька, п. пр. = п'яний, як віч (Кр.).

Стельная = тїльна. — Тїльна корова. С. Ш.

Степнѣть = стєпнѣти, потєпнѣти, припрїти, смѣркнѣти і д. Потєпнѣть. — А сонце правдєво до дому котать ся — і гандь: сховзю ся. — і смеряю в полі. К. Ш.

Степаніє = стогнѣнїя.

Степнать = стогнѣти, стугопнѣти, скїгли-ти, скїлиги. — Як все небо загреміло, земля стугопїла. І. Г.

Степенїться, остепенїться = стати, шанувати ся і д. Остенєпнѣть ся.

Степенїчать = статкувати.

Степенность = статєчність, повѣжність.

Степенный, но = статєчний, повѣжний, но (С. Л.). — Ой ви старости, ви статєчнї п. п. — Поважило та тихо, у раннюю пору, на високу гору сходїлась. К. Ш. — С. кнїга = кнїга родовѣду російських царїв.

Степенство = 1. д. Степенность.

2. титул киргїзьких султїанї і так сїмо величають москѣвських купцїв.

Степень = 1. ступнѣнь (С. Ж.), щабель (в драбвї).

2. клас, стан, ранга.

3. колїно (в срѣдствї).

Степной = степовий. — С. жїтель = степовїк. С. З.

Степь, ж. р. = стѣп. — Степ широкий. К. Ш.
Сте́рва = стѣрво, стервѣйка, па́дло (д. Па-
 далище).
Стервеніться, стервенѣть, остервеніться,
 остервенѣ́ть = сатаніти, осатаніти, о-
 зъврвти ся, розстѣрвити ся (д. Остер-
 венѣ́тси).
Стервѣтиза = стервѣтина, па́дло.
Стережі́ з = бережі́ння.
Стерѣть = д. Стира́ть.
Стерѣчь, ся = стерегти, ся (С. З. Л.), бо-
 регти, ся (С. Л.), глядіти, пильнувати,
 пантрувати. — Хазин бережеть ся, а зло-
 дѣй давно його береже. и. пр. — Пильнують
 воячка, нема коли й заснуть, а вошка щось
 нема й не чутъ. Б. Г. — Велив мнѣ в саду
 спати, щоб садовину пантрувати. Федь. —
 С. главами́ = іасні́ очі, зоріти (д. Свѣ-
 дить).
Стержень = 1. стовбур, се́рце (и дереві)
 і д. Сердцевіла.
 2. (в чарку) — стрижень, стріжень. Сп.
 3. д. Быстри́пá.
 4. Codex descendens — середній ко́рні.
Стерженевый = стріжневий.
Стеридь, стеридка, раба Acipenser Ru-
 thenus — чечуга, чечура. Рябков. Аф.
Стерилій = чечужий.
Стеритъ, си = стѣрпіти, втѣрпіти, ви-
 терпіти, притѣрпіти ся.
Стѣсывать, стѣсать = стѣсувати, стѣсати.
Стѣснѣ = 1. стікánня.
 2. слив, злівок, сѣтич, сѣтич (С. Жел.),
 збіг (д. Сабáне). — С. парода́ = стов-
 пище, натовп, тиснява. — С. обстоя-
 тельствъ = спіткánня, сѣтичка, сѣтич-
 ка. — С. неблагопріятныхъ обстоя-
 тельствъ = дихá година. С. Л.
Стѣчка = сказ і д. Вѣшество 2.
Стѣчь = д. Стека́ть.
Стѣбрьать = стягти, потягти, сцѣпити (С.
 Л.), поцѣпити, підцѣ, цѣпити (С. Л.), під-
 губити, ухабу́ти (Ман.). — Потім кобалу
 і віа оддал, тільки ичмю не стаю —
 стяга. В. Ц. — Ви кожух той і під-
 бвѣ. Хар.
Стѣлка = постилánня, висгилánня, роз-
 ствѣлánня.
Стѣль = штѣль (С. З.), штвб. — Усі цер-
 вня в Н. Новгороді стародавнього штвбу
 московського. Кв.
Стѣрлэка = стѣрка (ганчірка для витираши).
Стѣрлэный = прѣлэный.
Стѣрлэю = 1. стѣрлэ́ння.
 2. пранія́ (д. Стѣрка).

Старать = 1. (стерѣть, ся) — стирати;
 витирати; розтирати; стѣрти, витерти,
 розтерти, ся. — Стѣрла з стола. — Ви-
 терла стѣл. — Стѣрло ся так, що й не вняти.
 2. (выстирать) — прати (С. Л.), випрати,
 полоскати, віджикати, виюлооска-
 ти. — Послала невістку на річку прати.
 и. о. — Перем сорочки. Кр. — Сорочки по-
 лоскала, стоячи на кладцї. Кв. — Ті руш-
 ники я прала і прачем відбивала, — не від-
 мивають ся. Кв.
Стѣрка = пранія́, в холодній воді — су-
 хопір, сухопірка. — Тільки що заходила
 си коло прання сорочок, а тут... Кв.
Стѣскиванію = тисканія, стѣскуванія.
Стѣскивать, стѣскать, стѣснуть = стѣ-
 скувати, стѣскати, стѣснути, постѣску-
 вати. — А сам почав за ручку стѣскати.
 и. п. — Ой як стѣсни козая Нечай козя о-
 строгана. и. д. — Стѣснуть збѣм = сцѣ-
 пнати. — Трохи сцѣпав зуби. Кв.
Стѣхать, стѣхнуть = тихнути (С. Ш.),
 стѣхати, тихнати (С. Ш.), тихшати,
 зтихнути, утихнути, постѣхати. — І
 тихнуть Божї слова і в келїї, пеначе в Сїчі,
 братерство славно ожава. К. Ш. — Радюкія
 голос все тихшав. Лев.
Стѣхї = вірші (С. Аф.), сѣповоковки, по-
 єспї. — С. слагать = віршувати. — Не
 для людей і не для слави мерзави та учер-
 явї оцї вірші віршує а. К. Ш.
Стѣхрократель, стѣхонлѣть = віршоваз.
 — А я, дурний, не бачивши тебе цяцю й
 рвау, та й повірив тупорави твоїм віршо-
 вавам. К. Ш.
Стѣхтворѣнію = вірш, вірші.
Стѣхтворѣць = віршовник. — Ви дово-
 див, що Некрасов не тільки поета, а й
 віршовник партацький. Кв.
Стѣхворный = віршований, віршовис-
 ний, повѣтчий. — Два твори на ту само
 тему: один прозовий, другий віршований.
 Зап. Фр.
Стѣхтворство = віршовіство. С. З.
Стѣхтворъ, стѣхоткачъ = д. Стѣхокро-
 патель.
Стѣхъ, стѣхонбѣль, стѣхонбкы = вірш, вір-
 ши, віршик, вірші (аби-ні).
Стѣлэецъ = 1. стѣлюх (просляни, що сте-
 лють ся по землі).
 2. д. Сланѣць.
Стѣлять = 1. (постла́ть, ся) — слати, сте-
 лѣти, постѣлѣти, ся, розстѣлѣти, послá-
 ти, постѣлѣти, ся. — Постѣла килим. —
 Постѣла постѣль. — Що не вміє білує по-
 стѣлю слать. Я ж старому постѣль білу по-
 стѣлю. и. п.

2. (в)стелати — постіти, помостіти. — Помостяла поміст.

3. слати ся, стелати ся, постелати ся, розстидати ся, розіслати ся. — Хміль по землі стелати ся. — Чом ти не стелаш си? Я вже постелив си.

Сто = сто, сотня. — Сто съ лишнимъ = сто з оком, стонадцять. — Оддичити сто з оком. Ког. — Нехай йому стопадиать болячок. и. пр. — Сто тисячъ = сто сот-кратъ, сто тисяч.

Стоглавий = стоголовий.

Стоговий = стоговий.

Стоголовий, рос. Сarguus = будяк, чор-тополіх. С. Ап.

Стогъ, стожекъ = стіг, стіжок, стіжечок, подована — подустіжок, свід — підстож-жя, підстіжок, перемолочені соломи — ожерёд, ожерёдъ. — Стіг сіна. — Як в стіжечки поскладаєм, по козацьки погулаєм. и. п.

Стойка = 1. стояння, стійка.

2. д. Прилавокъ.

3. поставіць (начиня).

4. стовп, сохъ (що підпирас стелю).

Стойкаві, ко = стійкий, непохитливий, но.

Стойкакъ = д. Стойка.

Стойкасть = стійкість, непохитність. — У кого було більш терпівя і стійкості. Кв.

Стояло = стійло (С. Л.), стапок. — Знай свиня своє стійло. и. пр.

Стояність = вартість (С. Л.), стійність (С. Жел.), коштовність, ціва. — Ваг тах подарунків не вартість, а цирість. Кп.

Стояня = стійня, стовня (С. Жел.), стой-ня, стільчя (С. Л.), навстоячя, сторч, навсторч. — Хата рублена, а сіня — стов-на обзюпані. Кв. — Хто якого гоу не го-лів, тому того гоу навстоячкынаску істя. Ман.

Стояность = д. Стояність.

Стоять = коштувати (С. З. Л.), стоіти, вартити бѣти, аначити. — Дуже довге весілля коштує і довгих грошей. — А скільки то грошей усе те коштує. Лев. — Стоять = коштує, варто, варт, стоіть. — Біль варт сто рублів. С. З. — Нічого міні не коштує, бо яляй купує. и. п. — Чого стоіть Шевченко, яко поет вародний? Ос. — І буде варт на світі жать, як матиеш кого любити. К. Ш. — Стояція = варт-тий (С. Л.), шага — шговий, копіяку — копіячаній. — Одва брова вартя вола, а другія брові і ціня нема. и. пр. — Не сто-ять = не варт, не варто. — Хто шага не береже, той і копіяня не варт. и. пр. — Не варт про те й балакати. — Не варт і пезевої цибулі. и. пр. — Парубок до бого-

слова не варт доброго слова. и. пр. — Не стоить благодарности = нема за що дякувати, нема за що, нема дяки. — Спасибі! Нема за що. — Спасибі за рибу, а за раял — нема дяки. и. пр. — Ему ни-чего не стоить совратъ = хіба йому важко збрехати? — Він за те нічого не візьме, щоб збрехати. — Яанком брехать — не ціном хазать. и. пр. — Стоить важъ только приказать = аби ви авеліти, треба вам тільки авеліти.

Стократный, но = сторазовий, стократ.

Стокъ = 1. у водниого ланпа лотокі, у будови — ринва. С. З. — З дошу та під ринву. и. пр.

2. спад. — Тут два у раз болото, бо пема воді спяду. Кр.

Стобенить, остобенить = німіти, остов-ніти, ослуніти і д. під сл. Остобенить.

Стобѣць = стовпѣць.

Стобнякъ = стовничук, у рослин пидний — сторчичаок. — Малеский хлопчик азіз на стовняч. и. пр. — Хлопці всю малу по-обрывали, самісінькі сторчичачи білять св. Кр.

Стобнякъ = правѣць, прямиць. — При-вести въ стобнякъ = правцѣм поста-вити. — На него намѣлъ стобнякъ = піч остовнів.

Стобовой = стовновий. — С. хорога = верстовий шлях. — І не верстовий, а вошьий скрізь шляхи святиті простяють ся. К. Ш. — С. дворянний = дворянній давнього роду, з діда, з праддіда дво-рянний.

Стобоборазный, столбчатый = стовбатиий.

Столб = стовб, стовп, слуп (С. Л.), до котрого ворота вачелані — ворітниця (Ман.), для підпора — сохъ, прісоха.

Столб(ш)пикъ = д. Скагортъ.

Столбница = стовпниця.

Столбъ = стільк, столѣць, що в кутку стоіть — косиць, шивельний, за котрай сідають долі — сирно, и цервві, де прода-ють свѣчки — титарня (С. З.).

Столица = столиця.

Столичный = столішний, столѣчний (Л. С.). — Столечный город Кыя. Орляк. С. З.

Столышко = столѣць (аби явній).

Столыбеніе = спітканія, сувѣка, су-тїчка.

Столынуть, ся = д. Сталкивать, ся.

Столбная = ідальня. — Пішла до ідальні, до вже свѣдів при столі. Фр.

Столоваться = харчувати ся, страувати ся. — Стравувался я в сусідки. Фр.

Столовникъ = харчовник (С. Ш.) і д. Нахлѣбникъ.

Столовый = 1. столѣшний.
2. харчовий. — Харчові гроші.

Столоначальникъ = столоначальник, повѣтник.

Столочь = стовкѣти.

Столнится = зтѣвнати ся, зкунити ся, зъюртовати ся, позтѣвлювати ся.

Стоплѣние = стѣвнѣнне, натовн, тѣснява.

Стопны = д. Стѣпне сѣверное.

Стопь = стѣл і д. Стѣлькѣ. — С. вѣсть = д. Столоваться.

Стопь = так, так само.

Столько = стѣльки. — (Только же = стѣльки-ж. — Столько то = стѣлькись. — Со-столькими = з тѣлькома.)

Стопѣтіе = столѣття, вѣк.

Стопѣтникъ, рос. Agave = столѣтник.

Стопѣтний = столѣтний, вѣковий.

Стопѣрня = столѣрня.

Стопѣрничать = столѣрувати.

Стопѣрный = столѣрський.

Стопѣровъ = столѣрив.

Стопѣрь = столѣр.

Стопаніе = стогнанія. — Утомився и од стопанія, що ночі рядию, мов леже одинокѣ слѣзми обливаю. К. П.

Стопанѣ = стогнати і д. Стѣпанѣ. — Ча-сто стѣпануѣи = стогнѣи. Лев.

Стопѣгъ, ком. Oniscus asellus = стѣпѣга, мокрѣця.

Стопѣ = стѣгив, стогнанія. — Почув розмову Дѣири, його гомін і стѣгив. Ки.

Стопѣ = 1. стуння (ноги).

2. ногѣ. — Кѣ стѣпанѣи вѣшнѣиъ = До цѣг вѣшнѣи. — Идти почѣвѣиъ стѣпанѣиъ = іти за кѣи, за чѣи слѣдом, наслѣдувати (кому).

3. стѣпѣ (у вѣршѣх). С. Жѣл.

4. кѣбок, цѣгарь (д. Кѣбокѣ. Власне металѣичний стѣпан або кружка без ушка).

5. стѣпѣ (шаперу). С. Л.

Стопка = 1. д. Стѣпѣ (здр. 4).

2. кѣлок, кѣлѣчок або гвѣлѣдѣчок (в стѣнѣ або у вѣшалѣцѣ задал вѣшнѣни одежѣ то-що). — А у тої далѣкой рѣшнѣи на кѣлочку, а у сеї базѣншѣй брѣвѣи на шурѣчку. и. п.

3. стѣжѣк (соля, бѣзѣла, бѣзану або вѣв-шої фарбѣ).

Стопѣтѣ = д. Стѣпѣтѣвати.

Стѣра = завѣса (на вѣнѣи, що підѣймаєть ся і спускаєть ся).

Стѣрговѣть, ся = стѣргувати, ся, стѣр-жити, ся (С. З.), прѣторгувати, вѣтор-гувати. — Стѣржила скарду сѣна на 2 руб. Маркович. С. З.

Стѣрожевоѣ = вартѣвий, стѣрожевий.

Стѣрожить = стѣрожити, вартѣвати, ка-лавѣрѣити. — Пішов вартѣвати на баштан. и. п.

Стѣрожка = стѣрѣжка, калавѣрѣня, на баш-танѣи, в лѣсѣ — курѣиъ, стѣрожѣвѣя.

Стѣрожкѣи = стѣрожкѣи і д. Остѣрожнѣи.

Стѣрожокѣи = 1. стрѣлка (у вагах на корѣ-мѣсѣи).

2. цѣрка (в пастѣи), стѣрожок (на пр. в сѣтѣи). — Иде ловець, вѣносѣть сѣтку; до землѣи його рука нахѣла терѣнову вѣтку і лад-нає стѣрожка. Щоголеѣ.

Стѣрожь = стѣрожь, вартѣвий, вартѣвнѣиъ, вартѣвнѣиъ (С. Л.), калавѣрѣиъ (С. З.), ча-тѣвнѣиъ, на баштанѣи — баштаннѣиъ (С. Ш.), в полѣ — лѣшовнѣиъ.

Стѣронѣ, стѣрѣнка = 1. стѣронѣ, стѣрѣн-ка, бѣк, бѣрег. — По той бѣк гѣра, по сей бѣк гѣра, прѣмѣиъ тѣми крутѣми гѣрами сходѣла зѣра. и. п. — На тѣи боцѣи, на то-лоцѣи. и. п. — Вѣ стѣронѣи = ѣстѣронѣи (С. Л.), нѣстѣронѣи, ѣдѣстѣронѣи (С. З.), на бо-цѣи, у боцѣи, по обѣчѣи, ѣзбѣи, на ѣзбѣи, з боку, на ѣдлѣтѣи (С. Л.), на ѣдшѣбѣи (С. З.). — Воиѣи стѣлонѣи ѣстѣронѣи ѣдшѣ-боку коло тѣну. Лев. — А тепѣр уѣс ѣстѣ-ронѣи. Ст. В. Х. — Стѣновѣла ѣх ѣстѣронѣи масѣи. Пр. — Не спѣрожеѣ стѣти ѣстѣронѣи саѣного себѣи. Ки. — Вѣи ѣдѣзѣва, а тоѣи ѣста-єть ся у боцѣи Хар. — Лѣшаючи на боцѣи працю Гѣлубѣва, смажу тепѣр... Зап. — Хо-тѣи сѣю частѣи лѣшѣти воасѣи на боцѣи. Зап. Фр. — Зручѣиъ було стѣти ѣзбѣи. Ки. — Воиѣи стѣлонѣи на ѣзбѣи шѣнку. Ки. — От по-жеѣнѣи ѣх, пострѣиѣи ѣи на ѣдшѣбѣи хѣту. и. п. Ман. — Стоѣть себѣи хѣта на ѣдшѣбѣи. С. З. — Дѣржѣть себѣи вѣ стѣронѣи = бѣти ѣстѣронѣи і д. Стѣронѣиѣть ся. — Вѣ стѣронѣи = у бѣк, на бѣк. — Хѣта похѣ-лила ся на бѣк. — На бѣк хѣлоцѣи, на бѣк хѣлоцѣи, бо чѣрт ѣужѣи несѣ. и. п. — Шѣтки вѣ стѣронѣи = без жѣртѣи. — Вѣ прѣ-тѣвоѣнолѣжнѣую стѣронѣи = навѣкѣи (С. Л.), на верлѣ. — Навѣкѣи сонѣи. С. Л. — Моѣ дѣло стѣронѣи = моѣ хѣта з краѣу. и. п. — На стѣронѣи = на ѣдшѣбѣи. — Тай спѣруѣваѣи ѣому на ѣдшѣбѣи новѣ двѣри-це. Ки. — На стѣронѣи = а) д. Вѣ стѣ-ронѣи. б) в чужѣи рѣкѣи, в чужѣи краѣи. — На вѣ стѣтѣре стѣронѣи = на вѣ стѣ-

тіри, на всі чотири вітри. — За 15 верст на всі 4 вітра — які в села і хуторі. Кв. — Со стороні = збоку (С. Л.), по-убіч. — Уся челядь догадалась, чого я зітхаю, зараз збоку усі бачуть, кого я кохаю, п. п. — Со всіх стороні = з усіх боків, усієї стороні. — Гей облягли їх, облягли Москалі та й усіма сторонами. п. п. — Небо охмарюють ся всіма сторонами. Кв. — Одною стороною = з одного боку, одним боком (С. Л.). — Съ двухъ стороні, съ обѣихъ стороні = в двох, з обох боків, пообіч, обіпощь (С. Л.), обіпоща, обіруч. — По стороні = по боках, з боків. — Смотрѣть по стороні = гави ловити, витрішки продавати. — Стороною идти, ѣхать = боком, бочком, навазіч, збоку дороги. — Ідъ боком, нікого не зачепиш. в. пр. — Узнати стороною = від людей дознатись, почути, перечеути через люди. — Перечеула через людя, що до мене ядлий буде. в. п. — Лівая сторона = ліворуч. — По лѣвую сторону = на ліво, ліворуч. — Дѣти съ лѣвой стороны = байстрюки і д. Незаконнорожденные. — Правая с. = праворуч. — По правую сторону = на право, праворуч. — Лицевая сторона (тканни) = з лиця, добрий бік. — Дуже замагалось з лица, треба перелицювати. — Та як бо ти дивиш ся? Подивись на добрий бік. Кр. — Солнечная с. = відсоння. — Съ солнечной стороны = на відсонні, з відсоння.

2. сторона, сторінка, сторінька, край, країна. — Свій край. як рай; чужа країна — як дошовня. в. пр. — А на чужій аа сторони зовуть мене заволоюю. п. п. — Въ нашей стороні = в нашім краю, у нас. — Родная сторона = рідний край. — Чужая сторона = чужина (С. З.), чужа чужина, чужа сторінка. — Выжала мати дочку в чужу сторончку. в. п. 3. (в процесі) — сторона. — Жалобливая сторона і отпорня. Ст. Л.

Сторонитися, посторонитися, отсторонитися = бокувати, одійти у бік, оступити ся; цурати ся, усувати ся, ухилити ся і д. Отстранитися і Посторонитися. — Не бокуй, Марусе, не бокуй: сидь прижесенько, щоб було гарненько. в. п. — А дежі стали й бокувати від мене. Фр. — Вернувшись з заслання, Куліш не цурав ся Юзефовича. Кв.

Сторонникъ = прихильник, прибічник.

— Прихильники славянофильскої школи уживають термін „община“... Кв. — Самого Хмельницького не було — він з кількома прибічниками був у Криму. Л. Н. В.

Сторонний = сторінний, боковий.

Сторонуща = сторіньовка, сторіньовка.

Стосковатися (по комъ) = затужити, зажуритися, занудитися (за ним), в тугу вдати ся.

Стощитъ, рос. Anthemis nobilis L. = карлива, румянок, хулавка. С. Ан.

Сточная труба = ривва. — З дощу та від ривну. п. пр.

Стояніє = стояння, постояння.

Стоянка = постій, постоянка, становище, становвсько. — Зайная с. = зімвля.

Стоять, стать = стояти, стати. — Стои = навстоячки і д. Стояня. — Стоять, какъ столбъ = стовбіччати. — Кілька хвили стовбачив неворушно, немов обшарпний. Лев. В. — С. на часахъ = на варті. на караулі стояти, вартувати, чатувати. — С. за правду = правдувати. — С. на своёмъ = правати своє. — С. на молитвѣ = молити ся. — С. передъ кѣмъ безъ шапки = шанкувати. — С. на колѣняхъ = навколѣшки стояти, клікчати (С. З.).

Стоячія = стоячий. — Водѣ с. = нетеча (Зем.), стояча вода, водостій. — С. хлѣбъ = хліб на нїі або в скірдах, не вичолочений.

Стравлявать, стравитъ = 1. травити, випасати, стравити, спіпати, потолочити і д. Вытравлявать 1. і Потравлять.

2. д. Вытравлявать 2.

3. травити, цькувати, під'южувати, підцькувати, зводити, стравити, нацькувати, звести. — Усе звода зводи: міні важке за діда, а діду за мене. Кр.

Страда = живво (С. З.), живво (С. Аф.), живво. — Въ страду = у живво. С. Аф.

Страдаеєць, страдальца = страдник, ця, страдальник, ця (С. Жел.), страдальєць (С. Жел.), мученик, ця. — Такого страдальєца, як Шевченко, таких страдальєцх він знавав... Кв.

Страдальческій = страдальницькій.

Страдальчество = страдальництво. С. Жел.

Страданіє = страждання (С. Жел.), страждування, страда. — За ваші страждання нехай вам Бог дасть щасливої долі. Скл.

Страдательный = страдальний. С. Жел.
Страдать = страждати, терпіти (С. Ж.),
 мучити ся, карати ся. — За що не знаю
 и караюсь? К. Ш.
Страдный = жнивний. — С. нора = живива.
Стража = сторожа, стороженька, варта
 (С. Л.), калавур, чата. — Пап приставив
 сторожу коло шкатулки, щоб не вкрали. н. к.
 — Пшла сторожа заснула, а вони логли на
 плечи. Ки. — Займали молодці вічку по-
 чувати, поставили стороженьку од баб вар-
 тувати. н. п. — Чорноморці на гаразд ви-
 чинили: на цю нічку теменьную варту не
 ставили. н. п. — На стражъ = на сто-
 рожі, на варті. — Батько й мати не сплять,
 на сторожі стоять, не пускають саму ме-
 е у сядочок гулять. К. Ш. — Подъ стражъ
 = за калавуром. — Приставили його за
 калавуром. н. о. — С. дѣсья = бекѣт.
Стражникъ = д. Сторожь.
Страна = сторона, край, країна (С. Ж.),
 і д. Сторона 2. — Тѣплая с. = тѣпльй
 край (С. Ш.), тѣпльчяна (С. Ш.), тѣпль-
 щина, куди птиці ва віму одлітають —
 вірій (С. Аф. З.). — Птаці з теплячили
 летать. С. Ш.
Страница, страничка = стоґова, сторін-
 ка, бік, картка, карточка.
Странник, на = страіний, страння, мав-
 дривецъ, мавдривецъ (С. Л.), мавдрів-
 нийчій.
Странничать = 1. д. Странствовать.
 2. химерувати (С. З.), чудасійничати,
 штуки витворяті, штукарювати.
Странно = чудино, дивно, химерно (С. З.).
 — Чудо ясьо дѣється між нами. К. Ш.
Страннолюбивый = гостинний. С. Жел.
Страннопримный = гостинний. С. Жел.
Странность = чудноба (Кр.), дивина (С.
 З.), дивність, химера, химерия.
Странный = чудний, дивний, чуденний
 (С. З.), чудеріастий, чудервѣцький, чу-
 доробний, химерний (Кр.), чудасійний,
 неподобний, кумедний (Кр.), неможель-
 ний. — Віи якийсь чудний. н. о. — Химер-
 на кавка. Кр. — Атафанга, каже? химер-
 не ми. — Откаий то Перевѣда старй та
 химерий. К. Ш. — Чудородна людина. Хар.
 — Странное дѣло = чудасія (С. З.), ди-
 во. — С. слѣчай = привѣдѣция. — С.
 человекъ = чудна людина.
Странствие = мандруванія, мандрівка
 і д. Путешествіе.
Странствовать = д. Путешествовать.

Странствовать = мандрувати і д. Путе-
 шествовать.

Страстница = кортѣчка (С. Жел.).

Страстной = страстий, страший. — С.
 свѣча = страший свѣчка. С. З. — С. не-
 дѣли = білий, страший тѣждень. —
 На страшніи тижні, в Четвер, з асчора.
 н. пр. Гр.

Страстный, но = рѣвний, не, загарли-
 вий, во, жагучий, вогнюватий, при-
 страстний (С. Жел.). — От чому загарли-
 ва охота до маларства прокинула ся у Шев-
 чепка. Ки. — Костомаров загарливо дово-
 дия пеншучу потребу славняської силки.
 Ки. — І дивили очі чорні в себо испе, ми-
 готючес і свѣває цісю тахо і смѣтну і
 жагучую. Мова. — Вогнювата молодця. н. о.
 — С. человекъ = насѣянт. Київщина.

Страстотерпецъ, страстотерница = муче-
 ник, ця.

Страсть = 1. мѣка, стражданія, скор-
 бота, насѣя. — Страсти Господни =
 страсті, насѣя. С. Жел.

2. жадавня, жага, жагота, жагара (С.
 Жел.), насѣя, страсть, пристрасть, до
 чого — уида, кортѣчка (С. Жел.). — З
 жагою пристава вѣн до спѣльной праці. Лев.
 В. — І була палка жагота до громадської
 роботи. Мова. — Таж дідові жагарв додася.
 Ст. Б. Х. — С. любобная = любощі,
 любки. — З любощи вѣн загубив душу,
 з любни і голову погав. Греб.

3. страх, жах, ляк, боіеть. — С. взлѣа
 = страх, жах напав, оманував. — Со
 страстѣй не зналъ, что дѣлать = з лі-
 ку не знавъ, що й робити.

4. дуже, вѣдто, страх, страшѣвно. —
 Миѣ страсть хочется = вѣлі дуже хо-
 четь ся. — Страсть какъ боіаснъ =
 страшѣвно хворій. — Страх миѣ не хо-
 четь ся з старим дѣдом ворочать си. н. п.

Страусовый = трусѣий, трусвий, тру-
 сѣвий (С. Ш.), труськобий. — От іде вѣн,
 аж лежить трусе перо. н. к. — Трусѣво
 перо. С. Ш.

Страусъ, ат. Struthio camelus = струс (С. Ш.),
 струсь (С. Жел.), трус (С. Ш.), трусько.

Страхованіе = штрахованія, асекурація.

Страховать, астраховать = штраховати,
 асекуровати, ваштраховати.

Страховой = штрафовой, пожѣжний.

Страхъ = страх, острах (С. З.), ляк, жах
 (С. З.), страхота, жахота, труса, труса-
 нина, біій, нѣполох. — Такий острах пі-
 де по сегу, що крий Боже. С. З. — Мене

мон острах звав який: підвів я погляд бо-
язлив. Пч. — А лях од жаху вмирає. п. д.
— Так той чоловік і замер з ляку. п. к.
Гр. — Вчинив вси лсу і поміз панамі вели-
чкую трусю. п. д. — Не має бою. Кр. —
Страхи = страхтія, страхівья. — Лю-
бить балавати про усні страхіття. Лев. —
Набраться страху = настрахати ся, на-
жахати ся. — Нагнати с. = холоду,
страху нагнати, жаху завдати. — Па-
ническій страхъ = переполох, поляка
(д. Паника). — Со страху = з ляку, од
ляку, од жаху, од бою (Кр.). — Взятъ
на свій страхъ = на свою одвічаль-
ність взяти.

Страхъ = дуже, страшенно. — Страхъ
какъ богать = страшенно багатий. —
Страхъ ипого пароду = страшенно ба-
гато людей.

Страшилице, страшило = страховище (С.
Л.), страшидло, страховина (С. Л.), стра-
хиття, страховиття (С. Л.), занолоха, о-
пудало (С. З.) і д. Пугалище. — Як би я
побачила таке страховище, то там би на
місці і вмерла. Лев. — Дав пав Бог судю!
Просто не судя, а страховище на людей.
Кв. — Ты моїм козакам не заложоха. п. п.

Страшити, устрашити, ся = страхати, ся
(С. З. Л.), лякати (С. Л.), жахати, стра-
шити, ся (С. Л.), настрахати, настраши-
ти (С. Л.), налякати, ся, устрахнути
ся (С. Ш.).

Страшливый = д. Боязливый, Пужливый.
Страшно = страшно (С. Л.), боязко, бо-
язно (С. Л.), лячно, жахно; страшно,
страшенно. — Е ші! страшно, вовк вибі-
жить з лісу. Коц. — Йому лядно стало впе-
лиш на хваляшу. Фр. — Она страшно по-
дуртіла = вона страшенно сиоганіла.

Страшный = страшный (С. Л.), дуже —
страшений, страховенный. С. Л. — Це
ро страшне не в гуська, а у дика. п. пр. —
Аж суве вовк — такий страшенный та до-
ровенный. Б. Г. — С. разсказъ = стро-
ховина.

Стращать = д. Страшить.

Страчивать, стротить = д. Сеучивать.

Стрекать, стрекнуть = штрикати, шин-
гати, штрикнуті, шингнуті. — Штрик-
нув видіскою у м'ясо. Чайч.

Стрекнуть = 1. д. Стрелять.

2. дати драла, дмухача дати, дмухну-
ти, чкурнути, дреженути.

Стрекова, ком. Libellula = бабка, самчик —
бабчик (С. Ш.), з темносиними крилами —

болотьянка (Мал.). — Бабка, метелиця над
нею грає сила. Гр. (д. Коромисла 2.)

(Стрековий = бабчин).

Стрековатіе = скрекіт, скрегіт.

Стрековатъ = 1. скрековати, скреготати(і)-
ти, заскреговати. — Сорока скрекоче.
2. цокотати(і)ти, торохтяти.

Стреглавъ = стріи, стріголів (С. Л.),
сторч (С. З. Л.), насторч, сторчка (С.
З. Л.); прожогом, миттю. — Аж голова
йде колом од страху, щоб стріголів з вер-
шини не унаств. Ст. В. Х. — Чортка уна
з неба сторчка. С. З. — Прожогом кину
ся у воду. — Не розглядівши броду, не ліз
прожогом у воду. п. пр. — Унаств стрем-
главъ = стріголів унаств, сторчки
дати.

Стремшка = штринка (коло штанів чи
спідніх).

Стремительно = прожогом, миттю. — А
вовк зливав си та прожогом у дірку. Гр. Чайч.

Стремительный = валкий, павальный
(С. З.).

Стремитъ = 1. тягти, уносити.

2. (устремитъ) — направляти, справ-
ляти, нацертати і д. Направлять 1.

Стремиться = 1. лінути (С. Л.), вузьким
струмком — дюрком бігти. — Вода ліне.
2. звагати ся, намагати ся, домогати
ся, донивати, ся (чого, до чого), пряху-
вати, поривати ся (куди, до чого), угаї-
ти ся (за чим). С. Л. — Німці пильно на-
магали ся до того, щоб знищити Славин.
Бар. О. — Володарі намагали ся усунати
автономію поконівчю. Ог. — Дониваючи
своїх желаній. Л. В.

Стремление = зваганія (С. Л.), пориван-
ня, пряхування, всеред — розгін. С. Л.
— Народ з своїми змаганнями єсть єдиний
герой історії. Зап. Груш. — А може всі
наші думи, наші змаганя — все те одна
помилка. Фр. — Україна не показувала і ма-
лого змаганія, підвертати від себе чужин-
ців. Бар. О. — Гострий біль тих думок гні-
тия у йому хіть до змаганя. Лев. В.

Стремнина = круча (С. Л.), строкіа (С. Л.),
строховина, урвище (С. Ш.) — Скеля ви-
сока та ще кола б похила, а тож стро-
мовина така, ваче обтесава. Кв.

Стремный = крутий, урвистий. — Ур-
васта скеля.

Стрежьть = стирчати.

Стрежи = стремень, стремені (С. Л.), ма-
стремена.

Стрежняка = 1. ступанка, д. Лазня.

2. сходя́ня (драбника в набитих зверху брусками).
3. драбника (мотузяна).
- Стрепінний = стремоний. — С. ремінь = цуплиця, післище (Мав.).
- Стрепо́живати, стрепо́жити = трепо́жити (С. Ш.), потрепо́жати, усіх — перетрепо́жити. — Перетрепо́жили коней та й пустили на пашу.
- Стре́ність, пт. Otis tetrah = хохітва, стрепет.
- Стре́скивати, стреска́ти = жерти, лопати, тріскати, пожерти, потріскати, алопати, стріскати. — Наша цевістка що не дай, то стріска. н. пр.
- Стречо́к, у вразі: „дати стречка“ = дати дріала, дати дмухача, тягу, дронка, дрезенути, дмухнути, чкурнути. — Ви, взявши торбу, тягу дав. Кот.
- Стрига́ч = стрижі́й. Мав.
- Стрибо́г = посьвістач, вітрів батько.
- Стригу́ль, стригу́нець = стрижа́к, чо́к, стригу́н, стригу́нець.
- Стри́жка = 1. стри́жка (дін).
2. стрі́га.
- Стрижови́й = щурови́й.
- Стриж, пт. Nigundo giraria = щур. С. Жел.
- Стриць, острі́ць, ся = стрігти, пострі́гати, ся, чакрижити, кокати (Мав.). — Стригу́чий овець = стрижі́й. Мав. — Стри́женний, ая = стрі́га. — С. голова дуже низько = гіря. — Забривши деяких Троянців, осламених як гіря, лавці. Кот.
- Строга́ло = д. Рубанок.
- Строга́тельний = стружний. — Стружний ослін. Сп.
- Строга́ти = струга́ти (С. З. Л.), застру́гувати, ге́мблем — ге́мблюва́ти (С. Л.). — Я б ставив левонку, ти б ге́мблювала. н. п.
- Стро́гий = строгі́й (С. Жел.), строгі́й (С. З. Жел.), суворо́й (С. Жел.), го́стрий.
- Стро́гость = строгі́сть (С. Жел.), го́стрий.
- Стро́гость = строгі́сть (С. Жел.), суворо́ість.
- Строво́й = 1. будова́льний.
2. шереговий, строви́й.
- Стро́єню = 1. будова́ння (дін). С. Л. Ш.
2. будова, будівля, будинок, будова́ння. С. Л. Ш. — Пляч в до́м, коморою і всім будова́нням. К. Ст. — Зо всею маєтністю своєю і в будова́нням, своїм коштом будова́нням. Ст. Л. — Д. ще під сл. По́стро́йка.
3. стро́єння, настро́ювання, нала́жування, ладнува́ння (ва пр. гуслів).

Стро́й = 1. стрі́й, шик (С. З.), в шергу — лава (С. З.), шерга, в три лави, у Запорожці — батона (С. З.), в гострий грюхутник — трійгула, в колодах — сакія. Евар. — Тоді дівко заплачав, як у строю побачив. п. п. — Столя в шихах посеред майдану січного. Л. В.

2. лад, зго́дність (тонів).

Стро́йно = в лад, зго́дно, згра́йно.

Стро́йність = 1. стру́нкість, огри́дність.

2. лад, згра́йність, зго́дність то́нів. — В єдиному сдох цих хорів було стільки зграйности. Зори.

Стро́йний = 1. стру́пкий (С. З.), струвкий (С. Л. Ос.), ставий (С. З.), огрядний, стрі́пкий, стебелькува́тий (Лев.). — А вема над ної в цілім світі пі з волохив, пі з чоривав та струних латянок. Ст. С. — Така струпка, мов та тополева гучна. Пч. — Зерно коріня постане в ту пору, кале струньку стеблюу у гору. Щоголов. — Одна ж діва чоривав, красовата та вродлива, ставва, гучка і висока, мов тополя шестелива. Мов. — Став стрі́пкий, топесенький. Як. — Баме́н був самоного всту, а стрі́пкий — як коноплява. Бп. — Стебелькувата дівчина. Мав.

2. ла́дний, вго́дний, згра́йний.

Стро́итель = будовник (С. Ж.), будовни́чий (К. Св. П.).

Стро́ительство = будовни́цтво. — Церковне будовни́цтво перейшло до нас з Грочки, але позабаром завелись і свої будовни́чі з Руснів. Вар. О.

Стро́ть = 1. (постро́ть) — будова́ти, стро́їти, ставити, збудова́ти, постро́їти, ся, поста́вити, му́рований будинок — му́ровати, заму́ровати. — Мости, де би потреба указувала, будовать. Ст. Л. — Не міг Шевченко забути, хто будовав Петербург. Зап. Кок. — Хоч позволив хан на пісках новим кошом стая, та загавав Запорожцям церкву будувати. К. Ш. — Збудуй хату в лободі, в чужую не води. н. п. — Д. ще під сл. Постро́ять. — Не вдругь Москва стро́илась, н. пр. = не ра́вом Київ будова́в ся н. пр. — С. возду́шніе са́мки = д. під сл. За́мокь — С. ле́а = рештува́ти, ставити решто́вання.

2. (настро́ть) — стро́їти, нала́жувати, ладнува́ти і т. д. д. Настро́ивати 2.

3. (ви́строить) — стро́їти, шакува́ти (С. З. Л.), шерегува́ти, ви́строїти, ви́шкувати, ся. — Зібрав і живих і піхоту і всіх до баяви шакував. Кот. — Що за радість ви́бирати старого діда? Не шерегувати йому ковацького війська. І. Г.

4. (настро́ить) — витворя́ти, виробля́ти, ко́їти, брѣ́ти, нако́їти. — С. ку́ры = д. під с. Ку́ры. — С. шту́ки = штукарюпа́ти. — Таке витворяє, що пу... — Накоїв багато ліха.

Строва́ = стрічка (С. Л.), рядо́к, сте́жка (С. Л.). — Цілими місцями не міг написати ні одного рядка. Л. Н. В. — Приказная с. = крючо́к, карлю́чка.

Стро́нний = не рівний, шарша́вий.

Стропа́нна, стропи́ло = кро́ква (С. З. Л.), кро́квяна, кро́кви, на розі — царі́жчик (Мав.), на сохи під покрівлю — оцѣниви, окладки́ (Лев.), блю́чний (Мав.). — Як кроква, так і лав. н. пр.

Стропа́нати = ставити кро́кви.

Стропа́льний = кро́вийий.

Стропа́ти = д. Стропа́пати.

Стропа́тиость = супере́куватість, супро́тивність, ненокси́рність.

Стропа́тий = супере́куватий, супро́тивний, сварки́й, непокірний, незго́дливий (С. Ж.).

Строу́сь = д. Страу́сь.

Строча́ть = 1. (вистро́чить) — стебнува́ти, вистебнува́ти.

2. (настро́чить) — дря́пати, шкря́бати, писати на швидку́ руку, надря́пати, нашкря́бати. — Нашкрябає на коліні начпорт тай дасть. н. о.

Стро́чка = 1. д. Строка́.

2. висті́г, стебні́вка. — Вь стро́чку = висті́гом.

3. стебнува́ння (в шитві).

Стро́чний = рядкови́й. — Стро́чний б́кви = малі б́кви.

Струби́нга = шру́б (для стискаюцн, у столаріа)

Струга́ть = д. Струга́ти.

Стругово́й = 1. ге́мбельовий.

2. байдако́вий, байда́шний.

Струговщи́к = байда́шний.

Стругъ, струже́къ = 1. байда́к, байдачо́к (д. під с. Ло́дка).

2. струг, стру́гель (С. Жел.), ге́мбель, скобель, скобелка. — Годі, майстре, ге́мблем ге́мбловата: при́де бытько, буде сокарою підправляти. н. п.

Струде́ль = верту́н. — Смашві вертуни. Кв.

Стружа́ть, вистружа́ти = д. Струга́ти.

Стру́жка = 1. струга́ння.

2. стру́жка (С. Жел.), остру́жка (С. Пар.), стру́галка. — Старша дружка — як стружка. н. п.

Стру́жка = д. Стру́а.

Стру́яти, си = то́їти ся (С. Ш.), дзю́ряти, ся, дзю́ркоїти (С. Жел.). — Вода то́чить ся. С. Ш.

Стру́йчатий = хвиля́стий.

Стру́къ, струче́къ = стру́к, стру́к, стручо́к.

Струпа́, стру́нка = струна́, тонка метал. — басо́к (С. Ш.). — В банду́рі — 12; тонсті зовуть ся бунта́ми (бас, 2-ий бас, 3-ий бас, дрово́ва, прѣ́ма, те́рция); остани́ шість зовуть ся — прѣ́струнка́ми. Остап Вереса́й. — В лірі: середня — мелоді́я, друга — те́нор, третя — байо́рк. З. Боян. — За́дѣть за живію струну́ = за живѣ заче́пати.

Стру́нный = стру́нный, струво́вий.

Струнодо́бный = стру́нкий.

Струнъ = струн, ма. стру́ння, шо́луді.

Струнѣ́ть, острунѣ́ть = стру́нити, застру́нити ся.

Струсе́ть, струхну́ть = зляка́ти ся, вжахну́ти ся, оторо́шити, зво́япити. — Незво́няв же і Січовик, на льда́ не одступив і сьміло давив си. О. Ст. — Дорєс ізво́няв сіромаха, бо був Евста́ не певив птаха, як чорноморська́ завй козак. Кат.

Струче́къ = д. Стру́къ.

Стручкова́тий = стручкова́тий, стручкова́тий.

Стручкови́й = стру(ю)чковий. — С. пе́рець = д. під с. Пе́рець. — С трава́ = д. Ко́рень солодо́ковий.

Стру́й = стру́я (С. Жел.), стру́ме(і)нь (С. Жел.), струмо́к (С. З. Л.), струмо́чок, ці́вка. — Історія — в та керници, з якої животноюю ці́вкою бѣє та сѣла, що бадьорить енергію. Кп. — Стру́ей течь = дзю́рком текти, бі́ти і д. Стру́яти, ся. — Пу́ска́ть стру́ей = цѣрку́ти.

Струги́на = вовна (з віви́ острижена́).

Стрѣ́ль, стрѣ́лка = 1. стрѣ́ла, стрѣ́лка.

2. стрѣ́лка (на пр. у годи́шнику, в ко́мнаті, у ва́гів то-що).

3. рос. *Menyanthes trifoliata* L. — трифо́лія, бобовий, зубовий, *Sagittaria Sagittaeifolia* L. — стрѣ́лка, водяна́ стрѣ́лиця, чо́вник. С. Ап. — Лу́ковичная стрѣ́лка = стрѣ́лка, лу́дки, цабо́к, ци́бка.

Стрѣ́лковий = стрѣ́льцький, стрѣ́льце́вий.

Стрѣ́ло́къ = стрѣ́лець, луча́лий — ці́лець. — Стрѣ́лець стрѣ́ляє, а Бог кулі́ носять. н. пр. — Свадат був на службі і був стрѣ́лець до́брый. Гр. Чайч.

Стрѣ́лолистникъ, рос. *Sagittaria* = д. Стрѣ́ль 3.

Стрѣлочка = д. Стрѣла.
 Стрѣльба = стріляння і д. Пальба.
 Стрѣльнуть = д. Стрѣлять 1.
 Стрѣльчатий = стрілковатий.
 Стрѣляііе = стріляння і д. Пальба.
 Стрѣлять = 1. (в)істрѣлять, стрѣльнуть) — стріляти, палити (С. З.), торбухати (дуже гучно), стрельнути, випалити, вдарити, торбухати (С. Ш.). — Поробала шапці, як вдарили в семи гармат у середу вранці. н. п. — Вавалав в рушниці. н. п. — Стрѣляеть въ ухахъ = стріляє, стрікає в ухах.
 2. (застрѣлять) — стріляти, застрѣлти, застрѣлити, зайти, вбити.
 Стрѣпаніе = готівання, шорання. (С. Л.), перевари. — Хіба в їх такі пелікі перевари? Борц та каша. Кр.
 Стрѣпать, сострѣпать = готувати, куховарити, шорати ся, зготувати. — Татари вечерю готують. Л. В.
 Стрѣпай = д. Стрѣпаніе.
 Стрѣпуха = куховарка.
 Стрѣпучая = д. Кухля.
 Стрѣпчий = 1. д. Адвокатъ. — Присѣжний с. = адвокат при торговому суді.
 2. урядовець, що доглядає за виконанням законів.
 Стрѣхивать, страхнуть, ся = обтрушувати, струсити, обтрусити, ся. — Треба обтрусити сн — усі кире в снігу. Кн.
 Студенійстий = драглистий.
 Студеное = холодно, зійно.
 Студеный = холодний, зійний.
 Студень = холодець (С. З., драглі (С. Аф.). — Холодцем та ковбасою закусила. Кот. — І ковбас і холодною доволі. Б. К. — Були драглі, та свати анга (поіли їх), н. пр. — Ніжки з часником, драглими варені на славу. Мак. — Пріаві мужик в місто сіпо, продав його араки, купив собі добру миску драглів на снідання. Руд.
 Студеніть = холодити, холоднішати.
 Студить, остудить, ся = студити, холодити, простудити, прохолодити і д. Охлаждать, си. — Гаркче! Студи, дураче! н. пр.
 Стужа = холід, холодпѣча (С. З.), шорба.
 Стужальце = д. Колотило.
 Стужаніе = стужання, грюкання.
 Стужать, стужнуть = стужати, грюкати, стужнути, грюкнути, гриніти, торбухнути (С. Ш.).
 Стужаться, стужнуться = стужати ся,

стужнути ся, ударити ся, торбухнути ся. — Торохув ся лобом об стіну.
 Стукотні = стукотні (С. З. Л.), стужаява (С. Л.), стукотнѣча, стукотнява (С. Л.), гру(ю)котні, грюкотнѣча, гру(ю)княва (С. Л.), гуркотні (С. З.), торохнява, торохнѣча, торохконіяна, тараканьяна, тараканіяна (С. Ш.), од віг — тупотні (С. Л. Ш.), од кіасьвах віг — тупотнява (С. Ш.).
 Стукъ = стук, стукот (С. Л.), дужий — грюк (С. Л.), сильний але глухий — бужання (С. Л.), від сокири — цюк і д. Стукотні.
 Стукъ = стук, грюк, бух, гуп, торох (С. Ш.). — Стук грюк в віконечко — айдя сердце кохаючко. н. п.
 Стуль, стужикъ = 1. стужець (С. Л.), стілець, стільчик, дзиглик (С. Аф. З.), дзигличок (С. Аф.). — На тім корабляку волотий стільчик стоить, на йому гречна паша сидить. н. п. Под. — Ой стась, братію, на стілець, та подай а полиці гребінець, стась, батевьку, на стільчик, подай щіточку-гребінчик. н. п. Под. — Сіла на вруглому дзигляку коло стола. Лев. — Стія засманий старенькою сватертиною, а позад його на високому дзигляку сидить. Лев. В. — В ятку стоиє дзиглик, на котрому В. С. залюбки сидів в гитароу у руці. Скя. — Веде а господа цотихеньку і дзигляк їй підставляє. Мет.
 2. колодка (до якої прив'язують в'язівів).
 Стуна, стужка = стуна, стужка, мушцір (С. З. Л.), дерев'яна — салотівка, конганка. — Товати перець в мушціру. С. З. — Конганка салу переводчици. н. пр. Д. ще під ся. Н'готь.
 Стуна = ходъ (вільна, про коней).
 Стунать, стуніть = стунати, стунити, стуніти, стужко — чвалати, чаланати. — Куди не ступиє, гроші за ним. Кр. — Ступай, кошо, стунай вороб а гори кам'яної до твоє діачиновья, що чорні брови. н. п.
 Стунень, ка = стунінь, щабель, стуніняця, в еківажі — підніжжя, ступілка. — Трохи не доліє по драбині, як щабель уловив си. — Із ступіниці на ступіницю спускалась до долу, випосадок опинилась і боса і гола. Мова.
 Стуненьки = ходи, сході, східці (С. З. Л.), приступки. — Ледеі ступила н на сході до ганку. Кн. — Було видно високі ступи церкви в широким залізанням східцями. Мова. Д. ще під ся. Лѣстница.
 Ступіця = вѣточина, ступіця, колодіця, товстий кінець — січ, тонкий — ру-

кiв. — Колеса загрузили по саму маточину. в. о.

Ступня́ = ступня́, плюсна́. — Черевик не палазить, уся плюсна опухла. Кп.

Стуль = д. Постуль і Походка.

Стуча́нне = стукання, грюквання, тука́ння, гу́лання, торо́кання.

Стуча́ть, стуча́уть = стукати, грюкати, стукну́ти, грюкну́ти, довго — стукоті́ти, грюкоті́ти, сляно — тара́хкати (С. Ш.), торо́хкати, торо́хнути (С. Ш.), про годившия — токоті́ти (С. Ш.), цокати, про зуби — цокотати́, цокоті́ти, про серце — колоті́тись, ногою — ту́(о)пати, ту(о)по́тити, го́пати, в такт — підту́пувати, сокирою — цю́кати, рівномірно — ту́кати (С. Ш.), токоті́ти (С. Ш.), сляно — гу́гати, гена́ти, тугоні́ти (С. Ш.), стуго́шити, турго́тити, глухо — б́ухати, при швидкій ході — копо́тити, перестать — Пересту́кати, черегрю́кати і т. д. — Прийшов у ночі тай стукотять в. о. Ег. зб. — Дитяч туканя в деревю. С. Ш. — Дріжать як мокрий хорт, зубами знай цокоче. Греб.

Стушева́ться = поші́ти ся між люди.

Сту́дять, ся, присту́дять, усту́дять, ся = соромити, ся, со́рому завдава́ти, усти́джати, сти́дять ся, всти́дять ся, соромля́ти ся, соромля́ти ся, засоромля́ти, ся, со́рому завда́ти, асти́дять, ся. — Хто Бога не боїть ся, той і людей не соромить ся. п. пр. — Упхала лице в рукав, ніби во на соромяг ся. Федь. — Во я вже Бога не боюсь і не соромлю ся людей. К. Ш. — Голодний, а попросить соромачь ся. Гр. Чайч. — А я стала приступати, стала його устиджати. п. п. — Застидила дитину. Лен. — Воля соромлять ся. Греб.

Сту́дливос́ть = соромля́вість, соромля́жливість (С. Ж.). — Жіноцька соромлявість взяла своє. Кп. — Мов би хотіла попа во рукавчась — та соромлявість спинила від того. О. Пч.

Сту́дливий, во = соромля́вий, соромля́зливий (С. Л.), соромля́жий, соромля́жливий, во (С. Л.). — Соромлявий, як на шлюбі панна. Ст. С. — Гетьте! Соромязливо оковляю йому, не лїзьте! О. Мир.

Сту́дно = соромно (С. Л.), со́рому. — Матушці починало вже робити ся соромно, що погрішала на свого півотця. Лен. В.

Сту́дний = соромо́тний, сти́дкий.

Сту́дь = со́рому, соромо́та (С. Л.), ганьба́. — У доброго чоловіка сором на виду, а у ледачого під підшювами. и. пр. — Гріх перед Богом і перед людьми сором. Кп. — Ле-

дащиця з мене впити са — міні соромоть. п. п. — Вводіть въ стыдь = со́рому завдава́ти.

Сту́лу = за́аду.

Сту́нуть, сту́ть, осту́ть = 1. холо́нути, засти́гати, захо́лонути, прохоло́нути, засти́гти, засти́гнути. — Холоде серце, як загаю, що не в Украйні поховавють. К. Ш. — Прохолопу браці.

2. ме́ранути, замерза́ти, заме́рзнути.

Сту́чка = поті́чка (С. З.), бі́йка, ко́лотпеча́; сва́рка.

Сту́на́, сту́нка = стіна́, сті́нка, ка́м'яна му́р, проти печі — передпична, знадві́рня, фасадна — чі́льця. — Прозьба му́р пробиває. в. пр. — Сту́на́ о́бь сту́пу = опості́нь. — Квартирував сей студент опостінь з Гуляком. Кп. — Віп сидів у острозі опостінь з Шевченком. Кп. — Идті́ сту́ною = ла́вою йті́.

Сту́ною = сті́нний.

Сту́нові́тний = му́роло́вий. — С. ору́де, с. маша́на, сту́ноло́вий = таран. С. Ш. — Приставна втрапи до брами, в норога зачала гатять. Кот.

Сту́но́тоць = ша́шель. С. Ш. — Як ша́шель точать.

Сту́нове́не = стис (С. З.), сті́ск, у́тиск (С. Ш.). — С. въ груді́ = сті́ски. — Спины иноді́ ламає, ноги опухла, стиски мучила й удушья, ноги набрякали. Мая.

Сту́нове́льний = утиска́ючий, ті́спий, тя́жкий. — Тяжкі умови.

Сту́нове́ть, сту́нове́ть, ся = 1. ті́спити (С. Ш.) стиска́ти, стиска́вати, стисну́ти, ся і д. Сжи́мать.

2. ті́спити (С. Ш.), уті́спити (С. З. Л.), утиска́ти, стиска́ти і д. При́тисна́ть. — Тіспили нас постояни. в. п. — Москаль усіх стискає і собі не звискає. п. пр.

3. соромі́ти, ся, сти́дять ся, пенаса́ми́ти. — На вою парубки зглядяють ся, її ваймати стидають си. в. п. — Підійшов би, та не пасыю.

Стя́гавать, стя́гуть, ся = 1. стяга́ти, стя́гити, зво́локти. — Пасиду стягла човен з міланя. — Стягваюю́цій стіно́ = тяга́льник, тяга́ч.

3. стя́гувати, за́тягувати, за́тягити, ся. — Стяга́ть вірво́вою.

Стяг = 1. д. Рыца́гь. 2. д. Зна́мя.

Стяга́нне = падба́ння, при́дба́ння; д. Ко́ристолюбі́є і Любо́стяжа́ніє.

Стяжа́ть = набува́ти, дба́ти.

Стяжа́тель = хапу́н, хапу́га.

Стяжательный = хтивий, зажерливий, хапгурний.

Стянуть = 1. д. Стягивать і 2. д. Стябрызть.

Суббота, здр. субботка = субота, субітка, субітошка, у явдіа — шабас(ш). — С. Лаарева (на 6 тижні В. П.) — вёрбна субота. — С. родітельская = поминальна с. — С. на 5 нед. В. П. = похвала похвальна с. — Наступила суббота = посуботідо. — Праздновать с. (про явдіа) — шабас(ш)увати.

Субботники = сёкта роскольніків, що постіять по суботі або ті в християн, що перейшли в жидівську віру.

Субботный = субітний. — Субботная свѣча, вода (у явдіа) — шабашівка.

Субботник = субітник (С. З.), суботкове (С. З.), пам'ятіе, пам'яткове (гара в школах по суботах).

Субой = замёт (д. Сугробъ).

Сугайнок = суглиннок (С. Жел).

Сугорбаться = вгорбати ся.

Сугробъ = замёт (С. З.), великий — кучугура, впоперек дорога — перевій. — Заметь спіг наверх тамі, що й стріхи не знати. Кн. — Тільки буде хажо мітер авіавати і заметь і гора буде памітати. Пч. О. — Там такі кучугури спігу, що ні пройтв, ні проїхати. п. о.

Сугубо = удвоє (С. Ш.), подвійно.

Сугубый = подвійний, двоїстий.

Судаконина = судачина.

Судакъ, риба *Perca lucio-perca* = судак, на Дону і в деяких вищих місцях — судля (С. З.), ровлѣтавий — судя, *Lucio perca Sondra Cuv. L. volgensis* — секрет, секретк. Раб. — Вісім хур проавдвв рыба: там був оселедецъ, лѣц, сувя. Мавар. — Судя бува павстова. Маркович. С. З.

Сударушка = 1. господиња.

2. кохашка, любка, милодавка і д. Любвица.

Сударыня = господиња, добродійка. С. Л.

Сударь = господарь, добродій (С. Л.).

Судачить = судити і д. Осуждать 2.

Судачій = судаківний.

Судебникъ = статут царя Івана Васильовича.

Судебный = судовий, судний. — Не можна одібрати прав без судового прасуду. Кн. — Судебный порядокъ = судом, судове.

Судейскій = судовий (С. З.), судейський. — Судовий панч. Кот.

Судейша = суддіа.

Суденышко = суденце.

Судить = 1. думати, гадати, віркувати. 2. судити.

Судитья = судити ся, позивати ся (С. Л.), правувати ся, доого або раз-у-раз — тягати ся (С. Ш.), водити ся. — Бодай чорт а багати позиваа ся, а з думки боров ся. о. пр. — З Богом не будеш позивати ся. в. пр. — Кога з вовком тигала си, поки шкура встала ся. в. пр.

Судно, мп. судва = стольчак.

Судно, мв. судя = судно, мв. судна, баркас, дуб, байдак, чайка, галера. (Д. від с. Корабль і Лодка). — Судна козацькі хавля на три части розбивае. в. п.

Судный = судний, судовий. — Судное дѣло = судовя справа.

Судовщикъ = корабельник. С. Жел. Пар.

Судовой = судовий.

Судоговореніе = судові річі.

Судокъ, частіе мв. судкй = 1. височкй з ўшками і ремінеж, щоб носити страву. 2. поставецъ з пляшечками для оцту, гірчіці то-що.

Судомойка = 1. жінка, що перемиває посудину.

2. стірка або віхоть, вийка. С. Жел. Пар. (д. Мочалка 2.)

Судопроизводство = судочинство, процес, справа судовя.

Судоработникъ, судорабчій = бурлака, лощман і всякий робітник на суднах.

Судорога, spasma, spasmus = корч (С. Жел. Пар.), корчі (С. Л.), корчіи, перелогі (С. З. Л.).

Судорожится = корчити ся, кривити ся.

Судорожный = корчовий.

Судоходный = судоходний (С. Жел.), сплавний (С. Пар.).

Судъ = суд (місце і діл), справа (діл). — Верховный судъ = генеральний суд. — Искать судя, просить на кого въ судъ = позивати (кого), позивати ся (з ким).

— Ой піду я до пана позивати Івана. п. о. — Потолочны кабани, потолочна дані; будуть мене позивати вражі господній. п. п. Под. — Позивать, правалечъ къ суду = подати на кого в суд, потягтй на суд.

Судьба, судьбина, судьбишка = доля (С. Аф. З. Л.), талан (С. Ш.), планета, здр. Доленька. — Ниша долн у Матки Божої у приполі. п. пр. — Дав поп Бог дві долі: яку мамі, таку й долі. п. пр. — Який талан матці, такий і дитяці. п. пр. — **Зайн**

судьба = лиха, тяжка година, бѣстала, недѣля. — Побила мене лиха година. — В педолі не тужи ніколи. в. пр. — **Какіни** судьба́ми ви зде́сь? = як ви тут опинились, як се вас доля занесла сюди, яким побитом ви тут, яким вітром вас занесло сюди?

Судьбі = призначення (Боже).

Судь = суддя (С. З.), судець, судящий, судитель, судьба́. С. Жел. — Жінка його — суддиха, дочка — суддівна, син — судибенко. — Вже ж мій судці присудили ту хату. Кр.

Суевіре = суевіре, суевірство (С. Жел.), передсуд, забобон, забобонність. С. Жел. — Шептання, замовляння і інших забобонів вастерігати св. Б. Н.

Суевірний = суевірний, забобонний. С. Жел.

Сустá = 1. марність, жарно́та. — Марність сього світу. Кв.

2. метушня, хватайща, шамотня (С. З.), хапотня (С. Ш.), хапаняна, шамотпява, шарварок — 1 всюди рух, та метушня, та клопіт. Ст. Г. — Крик, метушня людей. Л. Н. В. 3. клопотун, тупало (С. Ш.), побігач (Лев.).

Сується = метушити ся (С. З. Л.), клопотати, ся, мотати ся, тупати (С. Ш.), козашити ся, колотити ся (С. Л.), скінчать — прометушити ся. — А воно собі одиноле метушить ся по подвіррю. Ган. Барв. — Дітвори весела зграя гралась, метушлась. Гр. Чайч.

Суєтливий = метушливий, клопотливий, хваткий (С. Ш.), хапкий (С. Ш.) і д. Суєта́ 3. — Од начала клопотливого уряду мого. С. З.

Суєтність = марність.

Суєтний, но = марний, но. С. З.

Суєтня = д. Суєта́ 2.

Сужденіє, суженіє = 1. суд, розсуд, обмисл і д. Обсужденіє.

2. суд, присуд, рішенець і д. Приговоръ і Рѣшеніє.

3. міркування і д. Разсужденіє 1.

Суждений = сужений. — Суждено = судило ся, наречено. — Так мій судило ся — під вшитницю родила ся. в. пр. — Колочим терном цорські стежки судило си йому перейти. Кв. — Коли наречено виріати, то й зинхарі не відшечуть. К. З. о Ю. Р.

Сужений, ая = сужений, на, богдан, ка.

Суживать, сужить, ся = ўзяти (С. Ш.), повузити, потіснити, ся, про мізьво — поаужувати, педто — переузити.

Сўка = сўчка, суціга. С. З.

Сукалень, пт. Scolopax totanus = з породи куличків.

Сукмиь = сўчий.

Сукно = сукво, червоне — кармазін (С. З.), біле турецьке — габа, англійське — сафта. С. З. — Червоний, як кармазін. п. пр.

Сукновальня = валюша (С. Л.), валюші, валюшья, хвалюші, шаповалка.

Сукноватъ = валій (С. Л.), валюшник, хвалюшник, шаповал (С. З.). — 1 міні не шаповал душу вивалив. в. пр.

Суковатый = сучковатий.

Суконка = сукнина, суконце.

Суконний = сукняний (С. З.), суконний, з кармазину — кармазиновий, з габи — габовий, з свети — састовий (Д. Сужно). — С. ма́стеръ = сукпа́р. — С. ра́дъ = суконница.

Суконщакъ = сукпа́р.

Сукровица, Serum sanguinis = па́сока (С. З. Л.), ма́зка (С. З. Л.), сукровица, сукроватиця, з мертвого — рона́ (С. Л.), мура́ва, мураві́ця.

Сукровичный = сукроватий.

Сукъ = сучок.

Сулемá, Mercurius sublimatus corrosivus = су́лима́.

Сулея, сулейка = пляшечка (плесуванта).

Суліть, посуліть, ся = обіцяти (С. З.), обіцяти, ся, наобіцяти.

Султанъ = 1. салтан (царь турецький).

2. кічка (на квері).

Сумá, сўма = то́рба, торба́на, торби́нка, то́рбочка, лоб. то́рбенка, то́рбище (С. Ш.), на тютю́н — гама́н, гамане́ць, у Гуцу́лів — та́шка (С. Ш.), на овес коням — ша́нька. — Налякав мих, то й торба страшно. в. пр. — Дітей годуй, а сам торба тотуй п. пр. — Хоч їду в гостину, то беру хліб в торбину. в. пр. — А в нього сіромахи ні хати, ні поля, тільки торба, а в торбині виглядає доля. К. Ш. — В ташці має Гуцул протичає, кривий. С. Ш. — С патрónнаа = ладівни́ця. (Д. Ла́дьяка, Патрónница). — Сумá перемѣ́ная = 1. бѣсага, бѣсаги, сáква, сáківка, сáквій (С. З.). — Привязав сакви до троку, взяв коня за повід. Мик. — А далі почевв собі сакви на пачі. Греб. 2. д. від сг. Перемѣ́нный.

Сумасбрідничать = нависіти, шаліти (С. З.), шарабу́рвити, паві́женствовати.

- Сумасбрóдний = навіжений, навіждений, навісний, шалений (С. З.), верозсудливий.
- Сумасбрóдство = навіженство, шаленство, дуріпка, верозсудливість.
- Сумасбрóдствовать = д. Сумасбрóдничать.
- Сумасбрóдь = вар'яг.
- Сумасхédний = божевільний (С. Л. Ш.), несамовитий, навісний (С. З. Л.), навіжений (С. З. Л.), навісоголовний, біснуватий. — Крик Соломії пронавав його, як дивий крик божевільного. Лев. — Оженив ся навісний та взяв біснувату, та не звали, що робити — підпалив хату. н. п. — С. доць = божевільня. С. Ш.
- Сумашéство = божеволіт, навіженство (С. Л.), несамовитість.
- Сумашéствовать = божеволіти, божеволіти, навіснити.
- Сумáхъ, рос. Rhus Cotinus L. = рай-дерево, скóмпія. С. Ав.
- Сумбóрний = недорéчний, недоладний, веподóбний, безглуздий і д. Вадóрний і Нелáзний.
- Сумбóръ = дурниця, бредня, пісенітниця, безладдя, недоладність і д. Вадорь і Нелáзность.
- Сумерки = смерк (С. З.), смеркáння, легенькі — сўтінки, примерки, ранні — присмерок — аж до смерку дзвонили. С. З. — В садку, а чи де там прийдець ся, часами до смерку самого з сусідом розмова ведеть ся. Пч. О. — В Суботоньку зранку в в Неділеньку до смерку ходить Маруся. н. п. — Пішов циган на толоку до сусіда зранка, а в сусіда без обіда косив до смеркáння. Руд. — У вечері, коли сўтінки перервуть роботу Пісоч. — С. почийе = нічипи. — Сумерками, въ сумерки = смерком, присмерком. — І все міні перед очима мріє, а надто ще на самоті, смерком. Ст. В. Х. — Передь сумерками = присмерком. — Ще не смеркало, а вже було присмерком. Кв. — Наступить сумеркамъ = примеркнути, смеркнути. — До вечера, як уже примеркло трохи. Гр. Чайч.
- Сумка = д. Сумá.
- Сумма = сумá, кошт.
- Суматóха = сумáття (С. Л.), метушний, метушіння, сумотний, біганина (С. Л.), мішанина, мішавиця, шáрварка, шáйварок, гарнідер, ре́йва, трусенця, трусаняна і д. Суетá 2. — Крик, метушня людей. Л. Н. В. — Усі заметушились, по всьому сему трусеняця: чорт пава весе. Кр.
- Суматóшлавий = д. Суетлáвий.
- Сумочка = д. Сумá.
- Сумраць = сўтінки, смерканы (С. Ж.), мрі́ка, мóрок, тёмрава. — І в покоях стояв легкий сўтíнок, бо вiвно було вклонене. Фр.
- Сумрачність = хмóрність, похмóрність.
- Сумрачний = хмóрий (С. Л.), хмóрний (С. Л.), похмóрий (Ос.), похмóрний, хмóрний, нахмóрий, тёмравий. — Над Невóю, під сiтями, при похмурім сонці та полiтi есь, мiй друже, вá чужiй сторони. Аф.
- Сумчатый = торбищатий. — Сумчатия животныя = торбачі. — Австралію посiдають: дяюбаки, кингури і другi рода торбачiв. Зем.
- Сумѣть = з'умiти, втiяти, утiяти. — С. сдѣлать, угоди́ть (кому) — потрiпати.
- Сумáтица = д. Суматóха.
- Сундóкъ, эр. сундóчокъ, поб. сундóчище = скриня (С. Л. З. Жел.), скринька (С. Л.), скринка (С. Жел.), скринечка, скриниско (С. Жел.), на Уставе — шахвáрня, ящик в скринi на дрiвнi речi — прискринок, кришка — вiко (С. З.), подовшка стiнка передя — причiлок, поперешка — бiк. — Мудра господини, коли поваа скриня. н. пр. — Скриня вже була готова і гаразд набила. Мак. — Чоловiк áдвeть ся в достатками, але я в його скриню не лави. Лев. — Став над сяринею, звав за вiко, став одчипати. Гр. Чайч.
- Сундóчникъ = скринькв, скринiр (С. Жел.).
- Сундóчний = скриний (Сп.), скриньовий. — С. мáстеръ = д. Сундóчникъ.
- Суну́ть, ся = д. Совáть, ся.
- Супесокъ, супесъ = сўпiсок, пiщани́ця, пiсковина.
- Супещáний = сўпiскуватий.
- Сўпiть, насўпiть, ся = хмóрити, насўплювати, ся і д. Насўпiть, ся.
- Суполо́й = суповий, ющечний. (С. Л.). — С. лóжка = ополóжник і д. Раздiвáльня.
- Супóнитъ, засупóнитъ = супóпити, зятiгтi супóбу.
- Супóнь = супóня.
- Супорóвая, супорóсь = супорóса, порóсна на свиня.
- Супостáтъ = вóрок, супротiвник.
- Супротiвъ = 1. д. Протiвъ, Вопрекi, Наперекóрь.
2. під сл. Сравнiвiе д. Въ сравнiвiи.
- Супрýга = супрýга (С. Жел.), жiнка, дружина, дружнiвонька і д. Женá. — Нема нi роду, родни, вi вiрнiй дружини. в. п. — Добре жити в родзавою, а ще лучче за го-

- рою в дружиною молодю. К. Ш. — (Д. ще під сл. Жсна́).
- Суурґи** = суурґи, подру́жжя, чоловік та жінка. — Несподівана розлука суурґів. Кн. — Ще на за вшпих батьків те було: молоді в Україні подружжя жило: чоловік на іменія Хома, жінка Маріана. Гр. Чайч. — З радощів бенкетує — гуляє своєю любіе подружжя условає. Гр. Чайч.
- Суурґи** = суурґ (С. Жел.), дружи́на, подру́жжя, чоловік, муж і д. Мужь 2.
- Суурґжескіи** = суурґій, суурґи́й, суурґи́й. С. Жел. — Які наслідки розводу суурґжеского? Ет. зб. — Під кінець першого року суурґжеского шаття небо благословило їх допоє. Пр.
- Суурґжество** = 1. шлюб. — Вступити в суурґжество = одружити ся, побратити ся, шлюб взяти, закон прийняти і т. д. 2. під сл. Браж 1. (Вступити в брак). 2. д. Суурґи.
- Суурґжнєк**, да = д. Суурґи і Суурґа.
- Супь** = суи, юшка (С. Л.), сьорба, щербá (С. Л.).
- Сурдїна**, сурдїнка = сурдїна, гасидко (С. Пар. — штука, що підкладаєт ся в муз. струментах, щоб пратлумати голос). — Подь сурдїнку = нішком, лишком-нішком, крадькома.
- Сурік**, краска Minium = сурік (С. Жел.). навій (С. З.).
- Суркóвий** = бабакóвий.
- Сурна́** = 1. частина голови у коня між очима, від уха до носа. 2. пічка, пискот і д. Мórда.
- Сурóвсть**, сурóвство = сувóрість; жорстóчність. — У сього павра багачко жорстóчности. Кр.
- Сурóвий**, во = 1. товстий, грубий. — Товсте позотно. — Грубі шткя. 2. похмурай, понурий (С. Л.), ро, похнювай, дундук (С. З.). — Похмурай погляд. 3. сувóрий; жорстóкий. — Був пая суворий тв сердитий, н. о. Ет. зб. 4. лóтий, жорстóкий. — Люта віва. — Який жорстóкий вітер. Кр.
- Сурóвьє** = груба тканина.
- Сурóк**, зв. Mus marmotta = бабак (С. Аф. Л. Ш.), бабакóб, бабачи́й (С. Ш.), шоб. — бабачище.
- Сурьма́**, Antimonium, Stivium = сурьма (С. Жел.).
- Сурьміть** = чорвїти, підчёрювати (волося).
- Сурьна**, рос. Brassica Rapa = свиріпа.
- Сурьняца**, рос. Erysinum Barbarea, Brassica vulgaris R., В. Rapa = свиріпа (С. Ав.), зроблений з неї — свиріпзя́вий.
- Сусїк**, рос. Butomus umbellatus L. = осітнійг, жабья́че цибу́ля. С. Ав.
- Сусїль**, сусїльное зóлото = шумї́ха (С. З.), повлі́тка. — Кроваві блага і шумиху зверху выкладля. Макар.
- Сусїлковий** = овраховїй, хавраховїй.
- Сусїлєк**, зв. Rusticula fibulus = оврãх, оврãжòк, хаврãх, хаврãшòк. — Зібравсь усякий звїр: новки, лисци з хаврахи. Б. Г. — Пішли в поле — хаврахиє вылавати. н. о.
- Сусїлєть** = 1. пãти (довго), дудлєти, циудлєти, тягтї. 2. слєвєти.
- Сусєло** = сусєло, гуша від сòлоду.
- Сусїлянєк** = сусїлєк (пірєк на сусїлє).
- Сустãв** = сустãв, сустãвєць (С. Жел.), пальцїн — шїколòток (С. З.), шїколòтека.
- Сустич** = д. Догаїть, Настичь.
- Сутєк** = д. Зãкромлє.
- Сутки** = сўтки, добá (С. Жел.), трое — трїждєнь. — Одлєжє знов на шестєро суток, а його на хазїньство лєдв. н. в. Мав. — От вони сєдять тв сутки, сєдять і другї... в. к. Руд. — Дві доби лєжав я в лїжку, лєдвє жєв остав с. Галуз. — Пролєжав я твк двї доба, не рушаючєсь. Фр.
- Сутлòвка**, рос. Ajuga Chamaeritys L. = кадїло. С. Ав.
- Сутòлока** = гарнїдер, безлãдлє, бїганїва і д. Суматòха.
- Сутòчний** = сутковий. С. Жел. — Коли курє ходять по дошу, будє вїн їти дового — сутковий. в. пр. Гр. Чайч.
- Сутўга** = дрїт (зãмїанїй).
- Сутўжнїй** = дротя́ний (зроблений з залїзного дроту).
- Сутўяна** = 1. д. Нагїбина і Кривизнã. 2. горб, кривнã (хребта).
- Сутўлїтьсє**, сєутўлїтьсє = гóрбити сє, згóрблєвати сє, згóрбїти сє.
- Сутўловатїй** = згóрблений, сутўлїй.
- Сутўга** = сутўга (С. Жел. З.), крўчòк.
- Сутўжнєскїи** = сутўжнїй.
- Суть** = істòта, їсте, суть, суттїя. — Шєчєно пєрєняв в сєбє усю їстòту свїтогїду народьового. Кн. — Силою самого сутїя її вьвчюю не можна її бутї. Пр.
- Сухадєр** = вїдкãзчєк (в театрі).
- Суховєртка**, рос. Prunella vulgaris L. = горлїчка, суховєршки. С. Ав.
- Суходòль** = суходòл.

Сухожиліє = суха жила.
 Сухой, сѹхо = сухий (С. Л.), сѹхо. — Су-
 хая земля = сухоземля. — Сухое дере-
 во = сушняк, сушняк. — Внесла обер-
 мок сушняку до печі. Сп. — С. літо =
 сухоліття, сухе, посушне літо (С. Л.). —
 С. місто = сухіло, суходіл. С. З. —
 На остров люди сухие ем позаягала. Л. В.
 Суховий, сухонько = сухенький, су-
 хенько. — Емаів дядька на сухеєме. н. пр.
 Сухорядий = сухорядий. — Бремів був
 високого зросту і сухорядий. Ст. О. — Ва-
 сокий сухорядий чоловік. Кв.
 Сухоподібний = сухостій, сушняк,
 сушняк.
 Сухопутний = 1. сухопутний. С. Жел.
 2. сухоземний. С. Жел. — Як наближає-
 ся до бігуєв — зменшуєть ся число сухо-
 земних звірів, але за то змагаєть ся число
 водних звірів. Зем.
 Сухопутьє = сухопуття.
 Сухорбрина, рос. Dgaba L. = чистець,
 ряжуга.
 Сухорось = ніч без росі.
 Сухорукій = сухорукій.
 Сухость = сѹхість.
 Сухота = 1. сѹхість.
 2. сухота (С. З.), сухотонька. — Діаг-
 нонько, сухотонько ти мон. н. я.
 Сухотний корень, рос. Agum maculatum L.
 = козяча борода. С. Ав.
 Сухощь, рос. Xeranthemum annuum L. =
 бессмертник, волошка. С. Ав.
 Сухощивий = сухорядий, худорядий.
 — Вопа й зроду сухорядива, а з сухоти і
 останне висхло. Кв.
 Сухощиник, рос. Struthiola = вівчі жїли.
 С. Ав.
 Сухощивіє = сухоїжа. — Нічого було й ду-
 мати, щоб зварати, скільки дві сухоїжою
 живил ся. Кв.
 Сучьк = д. Сучь.
 Сученіє = сукання.
 Сученка = сучечка.
 Сучить, сучить, ся = 1. сукати, зсука-
 ти, ся. С. Л. — Сукати цити.
 2. качати, викачати (на пр. тісто).
 Сучий = сучий, песький.
 Сучка = 1. д. Суча. 2. д. Сученіє.
 Сүша = 1. суходіл. — Внесла з води на су-
 ходіл. н. пр. — Вони тоді до пристані при-
 бувають, на суходіл зступають н. д. — Тоді
 ковани шаблями суходіл юпали. н. д.
 2. д. Засүша.
 Сүше = сухіше. — С. становяться = су-
 хішати.

Сушеніє = сушіння, сүшня. — Як міні
 остоглада ота сүшня кізкія. Кр.
 Сүшенный = сүшений. — С. фрукты =
 сушняк (С. Л.), сушений, сушнявий. —
 Сушняві славн. С. Л. — С. рыба = су-
 шаниця.
 Сүшело, сүшільня = сүшня
 Сүшить = 1. (вїсушить) — сушити, вї-
 сушити.
 2. (засүшить) — сушити, засушити (д. Не-
 сүшать 2., Кручинить і Печалать).
 Сүшка = д. Сүшеніє.
 Сүшняк, сүшняк = сухостій, сушня(я)к.
 Сүшь = 1. сүша, сушняк, сүшняк.
 2. засүша, посуха, сүша. — Ціле літо
 така сүша. Кр. — Д. ще під сл. Засүша.
 Сүществєнный, по = істотний, істий, іс-
 тивий, но. С. З.
 Сүществительное (імн) = шїєня (Ос.), і-
 мєнник (Гр. См. Ст.).
 Сүщество = 1. істота (С. Жел. Л.), стота
 (С. Л.), тварина, творина (С. Ш.), зар. —
 тварючка, поб. — тварюка (С. Ш.). —
 Тільки огор палав та грїшав у печі і ада-
 вав ся одатию живою істотою в мертвій хаті.
 Лев. — Назвице Вілн надавалось і у вас
 фантастични істотам. Бар. — Ота бацїла
 — істота і не сїзавте яка хрїбенька. Кв.
 — Создав же Бог таку тварюку. С. Ш.
 2. д. Сүщность.
 Сүществованіє = істнуванія. — Сам Пи-
 пин вибранує істнованія малоруської літе-
 ратура. Ог. — Обороза за своє національ-
 не істнованія. Кв. — Істнуванія штурдн
 стало відомим. Кв.
 Сүществовать = істнувати (С. Л.), істні-
 ти, жїти, животїти (С. Л.). — Відміни,
 які тепер істнують між мовами, булн у ста-
 ровину далеко слабшїми. Бар. — Що така
 існа мусїла колись істнувати, видно з сьог-
 о... Звн. Кол. — Так істнували побіч себе
 послїстни козацькі і шляхетські. Бар. — Са-
 мою пренумератю виданн не сароможєть
 ся животїти. Кв.
 Сүщій = сүтий, сүщий і д. Настоящій 2.
 Сүщность = істность (С. Жел.), сүття, сүть,
 істота, іствє. — Сүття жаття людського єсть
 ліхо. Кв. Д. ще під сл. Сүть.
 Сүягная = кітна (віаца).
 Сфальшивить = схвалїшувати.
 Сферическій = сферичний; оцүклий, ку-
 лястий, банькатий.
 Сформировать, ся = афорлювати, ся.
 Схвѣтець = галлїчка.
 Схвѣтка = 1. потїчка (С. Л.), бїйка, ко-
 лотнеча, сам на сам — гєрець, герць. —

Завзятий, як перець, поки не вийде за гер-
рець. в. пр.

2. д. Брань, Драка, Споръ і Сбѣра.

Схв́атыва́ть, схв́атать, схв́атать, ся = 1. хапати, схопити (С. Л.), у(в)хопити, ся, про кільки — посхв́оплювати, ся. — І день іде, і ніч іде — і голову схопивши в рука, дивую ся, чому не й йде апостол правди і науки. К. Ш. — Чв побратався — і радість, мов душу ухопить. Ос. — Він як схопить ся та в воду. в. к. — То здавало ся, що Іванко прокинувся, — вона схоплювала ся, прислухала ся. Мир. О. — Схв́атать коѓо = схопити, пійняти, зл́апати. — С. въ объ́яти = обхопити. — С. за бор́та = влопити за пельки. — С. съ жѣ́ста = схопити ся, підхопити ся, посхв́оплювати ся. — Посхв́оплювався усі та на втіа. в. к.
2. стивати ся, счѣщлювати ся, зтяти ся, зйтн́ути ся (С. Л.), счепити ся. — Софрон із ордою зтався — сам в неволеньку попав ся. в. п. — Зчепав ся бить ся.
3. хоніти ся і д. Спохватіть ся.

Схв́дбище = збѣрище і д. Сбѣрище.

Схв́дены = д. Схв́дны.

Схв́дять, сойти = 1. схв́дити, зйхв́дяти, зййти. — Зйшов з гори. — Схв́дять, сойти съ ум́а = дурити, безуміти, божевіліти, нависніти, шаліти, здурити, обожеволіти, збожеволіти, занависіти, ошаліти. — Опъ схв́дять съ ум́а за э́той дѣлушкой = він дуріє (шаліє) через сю дівчину.

2. убувати, спадати і д. Сбыва́ть 2.

3. обхв́дити, обйіти; схв́дити, зййти; кидати, кіннути (службу аб) житю). — Наймт одйшов од мене. — Сйти съ квар́тиры = перебрати ся і д. Перебарать ся 2.

Схв́дяться, сойти́ся = 1. схв́дити ся, зйхв́дити ся, купити ся, громадити ся, зййти ся, зкупити ся, агромадити ся, кільки — посхв́одити ся. — От вони посхв́одились усі у вечері. в. к. Гривч.

2. схв́дити ся, зййти ся; погодити ся, поняти ся, злучити ся, повднати ся, на що погане — злгати ся. — Зйшлись, побрались. К. Ш. — Розаучились, більше не злучались. Ст. С. — Але як в нами ти злгав ся, то разом в нами і пійвав ся. Зйнк.

Схв́дять, схожу = іти, йти, піти, пійти, підд́у, підд́у. — Треба пійти на базарь. — Піди по лікаря.

Схв́дка = схід, рада. — Мірскія схв́дка = громада.

Схв́дний, но = 1. збірний. — Збіре місце.

2. однаковий, во, згв́дний, но (з чим), подібний (чому), схв́жий.

3. поцінний, но (С. Л.), недорогий, ведорого, помірний, но.

Схв́дны = схв́дні.

Схв́дственный, но = відповідний, но (чому, з чим), згв́дно (з чим). — Д. Сообразный і Соотвѣтственный.

Схв́дстве, схв́дство = схв́жість, однаковість, подібність, подоба (С. Л.). — Рівняючи пієти, дуже легко авайта між ними схожість. Бар.

Схв́дствовать = похв́дити (на кого, на що), подобити ся, вдавати (на кого), вдавати ся (в кого).

Схв́дъ = 1. схід (дн). — Прв схв́д з корабля він трохи не впав.

2. схід (місце). — Крутий схід.

3. д. Схв́дка. — Сѣльскій с. = сѣльскій схід, громада.

Схв́дженіє = д. Схв́дъ 1.

Схв́жестъ = д. Схв́дство.

Схв́жий = д. Похв́жий.

Схв́ронить, ся = 1. схв́рати, захв́рати, ся. — Схв́рались, тай попались. и. пр. і д. Хв́ронить, ся.

2. поховати, схв́рати. — Поховали пана отамаша в сиру землю глибоко. в. п. — А менеж то хто схв́рае, хто зробить могилу. Баз.

Схв́ривать, схв́рить = д. Похв́ривать.

Сп́ака (сп. р.) = сцв́куи, ха.

Сп́аки = сп́аки, сцв́кліна, сцв́кліня і д. Моч́а.

Сп́аніє = сп́анія.

Сп́анать, сп́аннуть = схопити, зл́апати.

Сп́арашыва́ть, сп́арашать, сп́арашннуть = здирати, відрати, здряпати, здряпнн́ути.

Сп́ать = сп́ати, пієтати.

Сп́аться, усьа́ться, обосца́ться = усцв́кнати ся, усикати ся (С. Ш.), усц́яти ся, упієяти ся (С. Ш.), обієєяти ся, обієєяти ся.

Сп́ена = 1. ява, сѣва (з драматичної дн).

2. кін, кон (С. З.). — Якась час на кону пусто. Ст. Б. Х. — Він певне затовив би цілий кон слючама, роздавив би всіх страшенним словом. Ст. Г. — Речуть ся тоді, коли на кону йде щось поважне. Ст. Г.

Сценическій = сценічний.

Сп́ыха (сп. р.) = д. Сп́ака.

Сцѣжыва́ть, сцѣд́ить, ся = зцѣжувати, зцѣд́ити, ся, повцѣжувати.

Сцѣпка = зчѣпка.

Сцѣплюваніе = зчѣплювання.

Сцѣплювати, сцѣплювати, ся = 1. зчѣплювати, зчѣплювати, позчѣплювати, ся. — Сцѣплювати зуби = зціплювати, склеплювати (зуби).

2. стигнати ся, зчѣплювати ся, зігнути ся (С. Д.), зчѣплювати ся (С. Д.). — Собака зчѣплюла ся грати ся.

Счѣплювати, счѣплювати, ся = зчѣплювати, зчѣплювати, ся.

Счастье = щасття, талан, доля, гаразд. — Нема щасття — долі. К. Ш. — Хоч роба і росидь ся, а як нема талану, так нема. н. пр. — Як не дав Бог талану, так буде й до оставу. н. пр. — Счастье приносить = щастити, таланити, фортунити.

Счастливецъ, счастливица = щасливий, ва, таланливий, ва, таланний, таланница. С. Ш.

Счастливить, ошастливить = щасливити, ушастливити (С. Ш.).

Счастливиться = щастити, таланити, фортунити (С. Ш.), вести ся.

Счастливо = 1. щасливо, щасно.

2. добре, гаразд. — Слава Богу, у нас все гаразд.

Счастливыи = щасливий, щасний, таланливий, таланний (С. Ш.). — Не родись красивий, а родись щасний. н. пр. — Боже! вимуш ся над нами, дай нам щасну долю, освѣти своїм обличчям нашу тьму і неволь! К. П. — Будьте счастливы = щасливо! — Счастливы твой Бог! — Щасття твоє. — Ну, щасття твоє, що так вийшло, а то — було б тобі!

Счѣрчивать, счѣрчивать, счѣрпуть = збірвати, зібрати (зверху), шумовину — зшумувати, зняти шумовину.

Счѣрчивать, счѣрчать = зшумувати, зшумувати, зрисувати.

Счѣсывать, счѣсать, ся = зчѣсувати, зчѣсати, позчѣсувати, ся.

Счѣтная = хата або кімната, де ведуть ся рахунки.

Счѣтний = 1. полічений, злічений, зрахований. — Счѣтныя деньги = полічені, лічені гроші.

2. рахунковий. — Счѣтная книга = книга рахунків. — Счѣтное отдѣленіе = виділ рахунковий.

Счѣсть = д. Считать.

Счѣтовъ = лікох, лічя, за лікох. — Го-

робці вибрали верхо, лікох всталось. С. Д. — С. выдавать = видавцем давати.

Счѣтчикъ, да = лічильник, цн. С. Д. — Такий в тебе лічильник — і доси сорокізика грошей не полічив. С. Д.

Счетъ = лік, лічба, рахунок, раху́ба, щот. — Лічу в неволі дні і ночі — і лік забуваю. К. Ш. — Стоить війська тама сна, що й ліку нема. в. к. Гринч. — Палажка водила їх з одної церкви в другу, так що богомольці погубили лік церкох. Лев. — 700 волів в оборі, ялівнику без ліку. н. п. — А що звіру хижого усюди зустріємо без ліку. Гр. Чайч. — Такий вірний, як лічба жидівська. н. пр. — Почавши од найменшої лічби до 50 коп грошей. Ст. Д. — Перелічити не могу, навіть згадати не могу, цієї ночі не стало б на тую лічбу. Ніш. — Старі в утіхою лічили гроші і рахуни їх опомовляли ся веселою розмовою. Лев. В. — А дріблязі сна і щоту нема. в. к. Гр. — Счетъ дружбы не портить — любимо ся як браті, а рахуймо ся, як жиді. н. пр. — На счетъ = а) що до... за, про... — На счетъ зтого и спокоевъ = що до сього (або: за сѣ) я спокійний, про се ніні байдуже, се менє не турбує. — Онъ сказав на счетъ вѣшого брата = він сказав про вѣшого брата. — Сказав на мой счетъ = сказав про мене. б) коштом, на кошт. — Надано на счетъ академіи = видано коштом академії. — Текущій счетъ = поточний рахунок. — Поставить въ счетъ = залічити, записати в рахунок.

Счѣты = щоти.

Счисленіе = лічіння, лік, лічба. — Як на мовалічява, то він три тижні ведуа був. С. Д.

Счислять, счислятъ = д. Считать.

Счислать = д. Считать.

Считать, счѣсть, ся = лічити (С. Д.), рахувати, щитати, облічити, злічити, полічити, обрахувати, порахувати, пощитати, ся. — Ода, друга, третя, четверта, а п'ятої нема! Та як же ти лічш? н. к. — Чи на морі між хуцкими лічш в краму баршш? н. п. — А ти в хаті — н на дворі, ходім, серце, лічим ворі. А ти лічи, а не буду; того джбю, не забуду. н. п. Под. — Перші літа минули си, і їх не лічила, бо кожнан годинонька була міні мила. н. п. — Ти вироста за ці два дні, а я тебе датнюю лічв. К. К. — Як рахувати сир і масло, то й вареників не їсти. н. пр. — Ти доли вишш рахонати? Фр. — Махання ва биття не рахувать ся. н. пр. — Не варт своє свѣтло палать, а чужі гроші щитать. н. пр. — Счи-

танний = лічений. — Вовк і лічеве бере. в. пр.

Сшвцать, сшвцятъ = зшвцати, зшвцити.

Сшество = схід.

Сшвобать, сшвобить = зшвобати, звалювати, збити, звалити. — Трохи ве збив його з ніг. — Звалю його до долу.

Сшвоба = д. Сшвчка.

Сшввать, сшвты = зшввати, зшити, пошити, про кілько — пошшввати, зпматків — шткувати (С. Л.), поштукувати, а старого — вшлцковати. — Я пошла собі нову сорочку. С. Л.

Сшвва = 1. зшввання.

2. ште (місце). — Подрало са по штуму.

Сшвшой = зшитий.

Сшвтыть = поштукувати (над хм).

Съ = з, зо (д. Со). — Съ вёрхомъ = з вёрхом, а насном, а насною. — Съ котóрыхъ поръ = відколи, в якого часу. — Съ руки = під руку, на́руч, на́рушно і д. під са. Рукá.

Съживать, си, съжить, ся = кóрчити, ся, зкручувати ся, звивати ся, зкóрчити, ся, акрутити ся, звити ся, стулити ся, счу́лти ся, зібрати ся. — Через хату, де садлао старшинство, проскочив аін счулшиись та одвухуюч низевькі поклои. Лев. В.

Сънка = 1. здіяння (плаву).

2. оренда, носесія; підряд, поста́ча.

Сънки = д. Сшвкн.

Сънцы = шнци.

Сънный = 1. знятий, зібраний.

2. нанятій, підрядний.

Сънокъ = знімок.

Сънцкыъ = 1. що знімає план.

2. д. Арендаторъ, Наниматель, Подрядчикъ і Постащкыъ.

Сънь = д. Сшвкка.

Съзмала = в малку, з малечка, з малства, а маленства, а пунку. — Як не було змалу, не буде й до остатку. в. пр. — Був ровбийши спунку, всіх тормошав, звалю на кшкку. Кот.

Съзнова = д. Сшвцова.

Съсподы = зі спóду, а спóду, снід спóду, вназу.

Съшживать, съшвзть, ся = вшзати (С. Ш.), повшзати, вшзчати, повшзчати.

Съшвьтъ = зшвштити. С. Л.

Съшдать, съшсть = зшдати, зшсти (С. Л.), агшкати, гшквнути, багато — укштати, ушсати (С. Ш.), ушгати (С. Ш.), все —

вшсти, повшдати, повшдати. — Тільки душа в тілі, а сорочку давво воші зшлі. в. пр. — А тож змелють, спелуть, тай зшквють. Стар. О. — Шшва сало гшквула, та на kota авервула. в. пр. — Грибъ съшсть = д. під са. Грибъ.

Съшдэне = зшдэнь. — Мш вемено 12 душ на зшдэнь. в. к. — Пошвув його на зшдэнь.

Съшденный = зшдений.

Съшдный, съшдобный, съшдоный = істовний, істовний (С. Л.), ужшточний, про варене — варэвний. — Мухи вк почули дух істовного, так і здварили ся на його роси. Кв. — Сшво ще істиве — не восім попріло. Лев. — Робак над усім істовни є єдиний державець. Ст. Г.

Съшдыть = 1. д. Шдэть.

2. вдарити, зацідити, затопити. — Съшдыть по ватылку = зацідив по штильці.

Съшдыъ = зшды; шдыд. — Зшхалась вои на зшдыъ та й заспорзла, хто з їх лучче апа. в. к. Мал.

Съшзать, съшхать = 1. зшздіти, зшхати. — Зшхав а гора.

2. перебрати ся, перевозити ся і д. Перебшзать 2.

Съшзаться, съшхаться = зшздіти ся, зшхати ся, повшздіти ся, повшхдіти ся. — Через год повшзділись вони знов. в. к. Мал. — А у його тоді саме гости були та повшзділось такого багато. в. к. Мал.

Съшзая, съшзай домъ, съшзая избá = полиця. — Отвэдь его на съшзую = одвів його у полицю.

Съшстой = д. Сшдний. — Съшстойе = істовне, іжа, зшжа, ідево. — С. принáсы = харч (С. Ш.), харчі. — Хшба мало там зшші. Сп. — Вали харчів на три дш. Съшхаться = д. Сшзхаться.

Съшкшаться = зшгати ся, полшгати ся. — Розбрани ся тай забуви волю ршувати, подвала ся з жидами — тай ву ршувати. К. Ш. — Чорти з жидами зшгали ся. К. К.

Съшконоишь = зберетті, зібрати, приконити (С. Л.).

Сшворотка = шршватка. С. З.

Сшвороточная трава = рос. Galium L. — гшрчак, G. verum L. — шворотень, жовтенька кашка, медóва трава, медяник, медявник, дрібноцвѣт, дереzá. С. Аш.

Сыграць = зшграти, зашрати, прошрати, одшграти. — Заграй шшї, дударьку. на дуу — вехай же в своє горе забуду. в. п. — Бів програв оду вісню. — Сыграйте вальсь = заграйте вальса. — Сыграць

сва́дбу = д. під сл. Сва́дба. — С. ш́тку = пошуткува́ти (над ким); фі́гля зро́бити (кому).

Сыгривать, сыгра́ть, ся = 1. одгравати. оді́грати, ся. — Оді́грав усе програ́не, ще й виграв трохи.

2. згравати ся, зігра́ти ся.

Сызнава = зно́ву, знов, іза́в.

Сы́кати, сы́кну́ть = 1. ці́тквати, ці́кнути. 2. д. Сучи́ть.

Сынішко = сина́ш, сиво́чок.

Сыпо́вніа = сыпо́вний, сыно́вський, си́внй. — Желакучи оной Україні́ серцем сыно́вським благополучи́я. Л. В.

Сыпъ, сыно́къ, сыпоче́къ = си́и, си́но́к, си́ночо́к, си́наш, бо́ндари — бо́ндарчу́к, бо́ндаре́нко, кра́вци — кра́вчу́к, кра́вче́нко, шевци — шевчу́к, шевче́нко і т. д., наймички — найлїтчу́к, удо́ви — вдо́виче́нко, вдо́вє́нко. — Ма́мєськи́нь, на́тушки́нь сыно́къ = д. під сл. Ма́мєцьки́нь.

Сыпаніе = си́панія.

Сыпати, ся = си́пати, ся. — С. де́ньги, с. де́ньга́ми = си́пати, га́тити грі́шми, трї́нькати, ці́ндрити, ма́нта́чити.

Сыпка = си́панія.

Сыпучесть = си́пкє́сть.

Сыпучій = си́пкий, си́вкий. — Сыпуче́тє́ло = си́пє́ць. — Бо ма́в собі́ залїст у ті́м холо́дну від тяжко́ї спєя́к і сыпко́го піску. Пч. О. — Си́г та́кий си́вкий, наче з сита́ борошно́, так і сі́в. Ки. — Про його́ вса́кий си́пєць на мірку, а про вас — на ва́гу і жа́то і бороша́о. Ки.

Сынь = ви́сип, о́сипка.

Сыре́ць = свре́ць. С. З. — Си́но свре́цем зібра́ли, то воно́ й пропа́де. Сп.

Сырни́къ = и́риг з си́ром.

Сырни́й = си́рний, з си́ром, си́рянний (Ма́н.), си́ровий. — Си́рня не́дїля = ма́сляна, ма́сни́ца, ма́сна не́дїля.

Сырпа = си́рпи́ця.

Сыро = во́хко, ви́льготно, си́рово. — Ранко́ було ви́льготно. Кр. — У ха́ті а стї́н аж ка́пле, так си́рово. Ки.

Сыровати́й = 1. во́ккувати́й.

2. си́ровати́й, по́сирий. — Дерсно́ поса́ре. Хар.

Сыромї́тна кожа = си́ри́ця.

Сыро́й = 1. во́ккий (С. Л.), ви́льготний, мо́крый, про погоду́ — и́рячний.

2. си́рий (С. Л.), си́ровий, про хлі́б — гле́вкий, недо́печений. — Си́рове си́но. Кр. — Іж, Левко́, хоч гле́вко. и. вр.

Сыро́къ = свре́ць.

Сыропу́сть = о́станній де́нь Масно́ї ве́дїлі.

Сыро́сть = 1. во́ккє́сть, во́ккє́сть, ви́льгость, во́лога. — Я́ радат́ собі́ лю́ди, що́ в ха́тах не́ було во́ккє́сть? Ет. зб.

2. си́ри́сть, си́равє́сть.

Сыръ = си́р. — С. о́вє́чїя = глї́ганий, глї́ганка, со́лоный — брї́вдє́я, бұ́нза. — **Обья́ло сы́ромъ** = си́риво.

Сырь = д. Си́ро́сть.

Сырьє = си́ре́ць.

Сыре́ть, отсыре́ть = си́рити, мо́крїти, во́ложити, во́г(х)кнути і д. **Отсыре́ть**.

Сыскивать, сыска́ть = зна́ходити, шука́ти, ви(од, роз)шу́кувати, зна́йти, од(роз)шука́ти.

Сыскной = д. Розыскной.

Сыскъ = д. Розыскъ.

Сытєньїй = си́тєнькїй.

Сытїть = си́тїти.

Сытїний = 1. си́тїний (С. З.), трєвнїй (Ма́н.). 2. д. **Жа́рный**.

Сытовня́къ, сы́ть, рос. *Cyperus fuscus* L. = о́сїтвя́г. С. Аи.

Сыто́сть = си́тї́сть.

Сытїй = си́тїй, не́голо́дний.

Сытє́ть = товстї́ти, глї́дшати, товстї́шати.

Сычє́въ = си́чївъ.

Сычу́г = 1. си́чу́г (д. Желудокъ, у жу́дної жи́воти́ни).

2. ке́вду́к сви́нячий з па́чинкою.

Сыщикъ = ви́зна́вчє, шпиг, шпиго́й. — Шпиг сю́ю пі́сно пьлє́во слу́хав, от і до́гадав ся. Ма́н.

Сы́верїй = хо́ло́дний, си́веркїй. — Си́веркїй ві́тер. С. З.

Сы́верный = 1. півні́чний (що́ на півночі), си́верний. — Привбу́ве пошо́вий в півні́чну сто́лицю, та́й іде́ собі́ у двір ві́тати па́рицю. Руд.

2. горо́вий, го́ришнїй (ві́тер).

Сы́веро-восточный, с.-запа́дный = півні́чно-схі́дний, п.-захі́дний.

Сы́веръ = півні́ч, си́вер. — Чо́му ж на півночі не́ росту́ть ба́ниа? Ки.

Сы́вєць = си́яч, си́вач, си́вєць. С. Жел.

Сы́вооборє́тъ = пло́дози́н.

Сы́въ = си́в, си́ва́, си́й ба́, си́ника.

Сы́далище = си́далка, сти́льчак, крї́сло.

Сы́далие = си́данья.

Сы́дєлка = чере́зсі́дєльняк.

Сы́дєльнико́въ = си́длярї́в.

Сѣдѣльникъ = сідларь, кульбашник (С. З.), рийарь, лікаръ.

Сѣдѣльный = сідільний.

Сѣдліа = сідь (С. З.), синіа (С. Л.), сивизна (С. Ж.). — Уже бачишь проростас. С. З.

Сѣдла = розкоблана, скалубина (невеличка в метал. виробх).

Сѣдлатъ, осѣдлатъ = сідлати, кульбачити (С. Л.), осідлати, окульбачити. — Сідлай коня вороного, мій брате — коваче, по нас в світї шаролому віхто не заплаче. К. Х. — Ой як яркше ковак Нечай на хлопця малого: кульбач, хлопче, кульбач, малый, коня вороного. н. п.

Сѣдлістый = линкуватий.

Сѣдло = сідло, здр. сідельце, сіделечко; кульбача, ремя від задньої дули для прив'язування — торбкі (С. Ш.), ремія, на котрому стремена — пліщів (Мав.), кожа, що покриває пліщце і лещик — потебня, потебеньки (Мав.). — Ой поїхав в Московищу ковал молоденький, оріхове сіделечко ще й кінв вороновий. н. п. — Який кінв, така і кульбача. н. пр. — Тоді коней пустанш пускали, кульбаки від себе послали. н. д. — Як приляж до кульбаки — стережись тоді усякий. н. п. — Звелів а стані вивести гайдога, сів на його у кульбаку до бру. Ст. С. — Без сѣдла = охляп. — Поїхав охляп. Кр. — З остраху так трусив ся, мов сядя охляп на коні. Кот.

Сѣдловина = сідло (на горі), влогівина (на шляху гори).

Сѣдбородый = сивобородий.

Сѣдоватий = сивуватий.

Сѣдовласый, сѣдволосый = сивоволосий.

Сѣдоглавый = сивоголовий.

Сѣдогривый = сивогривий.

Сѣдой = сивий (С. Л.), сідий, білий. — Съ сѣдими усами = сивоусий. — Съ сѣдими висками = сивовиський.

Сѣдокъ = 1. їздець.

2. подорожяїт, сідок.

Сѣдѣть = сивіти, біліти. — У школі мучалося, росло, у школі й сивіть почало. К. Ш. — І априс я на чужині і свію в чужому краї. К. Ш.

Сѣкіра = сокіра, державно — топоріще.

Сѣкирный = сокирный.

Сѣмена = насіння (С. З.), сім'я і д. Сѣми.

Сѣменістый = сіменістий, семеністий, семеністий.

Сѣменитъ, засѣменитъ, осѣменитъ, ся = 1. засівати, обсівати, засіяти, обсіяти. 2. наливати ся, зернити ся, наліти ся. — Жито починає павивати ся.

Сѣменитъ ногами = дріботити.

Сѣменникъ = 1. насінник, бураків, морква то-що — висадки.

2. д. Зерновіть.

Сѣменно́й = сім'яний, сежяний. — Сѣменное дерево = насінник, сіянка. — Це груша не од щепи: це сіянка. Кр. — Сѣменное масло = сім'яна олія.

Сѣмечки = насіння, зёрна, переважно гарбузове, а часом і совишянинове і кавунове — бабачки (С. Л.). — Сядить на печі та бабачки луска. а. о.

Сѣмечко = насіннячко, сім'ячко.

Сѣмя = 1. насіння, сім'я, здр. — насіннячко, сім'ячко, зерно, одва штука — насіння, сім'яно, зерно, здр. — зёрнятко. — Яка насіа, таке й коріння. н. пр. — Гарбузи сядить на перву середу і за можливо насінною прижають. н. пр. Гр. Чайк. — Конопляное сѣмя = сім'я.

2. у тварів — сім'я, у мати бджола, у самчика риб — молочко.

Сѣми = сіни, здр. сінці, передня частана — присінок, присінки (С. З.), присіння. — В тварівах все пави сиділи, на дворі ж вкрут стояв варод. Кот.

Сѣмистый = д. Тѣпистый.

Сѣмички = сінці.

Сѣмная = сінна (торговиця, де продають сіно).

Сѣмнякъ = сінняк.

Сѣмной = сінний.

Сѣмний = сінеший. — Прячяи сінешаї двері. — Сѣмная дѣвушка = д. Горничная. Сѣно = сіно, здр. сінцѣ, потерте — труха.

Сѣноваль = сінняк.

Сѣнокосецъ = косарь.

Сѣнокосный = сїнокосний, сїножатий.

Сѣнокосъ = 1. сїнокіс, сїножатъ. С. Л. — На одній сїножаті і від авсетъ си і бувало жаба ловать. н. пр. — Куплю тобі хатку і ще й сїножатку. н. п. — Сїнокосу дві дєствпа.

2. сїнокіс, косовиця (С. Л.). — Се було саме в косовицю.

3. ком. Phalangium — косарь. С. Жел.

Сѣнокосеніе = сїнокіс, косовиця (сіна). — Врижала мати сива та й на косовицю. н. п.

Сѣноставецъ = д. Пшчуха.

Сѣнцо = сінцѣ.

Сѣнцы = сінці, сінечки.

Сѣнь = 1. тівь (С. Ш.), холодок. (д. під сл. Тѣнь).

2. намет, шатро, у жидів — кучка.

3. оборона, покрова.

Сѣра = сірка. С. Л.

Сѣренка = сірник.

Сѣрстий = сірчатий.

Сѣрять, насѣрять = сіркувати, насіркувати (д. Насѣривать).

Сѣрко = сірко.

Сѣряга = 1. сіряга, сіре сукно.

2. сіряга, сіряк, сірячина, сіра світа. — Вийду на могилу, надіаши сірягу; ой хто ж мене та прагорне, бідного ветгу. и. п. — Ні холодно було, ві душно, а саме таа, як в сіряках. Кот.

Сѣряжний = сіряжний, сірий

Сѣрїстий = сірчастий, сірчїстий. — Огоць сірчїстий виходав. С. З.

Сѣрний = сірчанїй; сірчастий, сірчїстий. — Сѣрныя спїчки = сірники, сірнички.

Сѣро = сіро.

Сѣроватий = сірелький.

Сѣрогланїй = сірокий.

Сѣрождїтїй = глївий.

Сѣропелельний = половий.

Сѣрїй = сірий, шарїй, мов поїа — попельстїй, темїшїй — шпаківатїй. — Ми попедастї всі, а віп одїн мїж нас свое пїддїчїть пїрїя біае. Гр. — Сѣряа бу-мага = бібула.

Сѣрїть, посѣрїть = сірїти, посїрїти.

Сѣть = сісти, посїсти. — Як би з кїм сісти, хлїба зїсти. К. Ш. — Тут моя сала огнем посїла. и. к.

Сѣтка = сітка, сіточка, од пчїл — налїчївк, на сію з вірвоок — пїхтїр.

Сѣтованїе = жалкуваннїя, жалощї (С. Л.), наріканнїя.

Сѣтовать = 1. журїти ся, тужїти і т. д. д. Печалїтїся. — Журїти ся за жїткою. 2. жалкувати, жалїти ся, нарікати, бїдкати ся, бїдкувати ся, крївдувати (д. Жаловаться). — Нарїкае на свою долю.

Сѣточный = сітковий.

Сѣтчатокрїлий, Neurapterus = прозорчастокрїлий. — Прозорчастокрїлї комахи: бжолк, оси, шершїї і т. д. У всїх їх двї пари прозорчастїх крїл. Ст. О.

Сѣтчатобразный, сѣтчатый = сітковатїй, сітчатїй.

Сѣть = сіть, сітка, на птїць — сітка, на звїрїа або й на птїць велика — тенїта (С. Ш.), тенїта, рабаськї сітї на Дїпарї: а) волокуша (від 50 до 100 саж.), б) підсака (кругла на вір чернаа, в пажою), в) кушіл (в прутт), г) ісвід (в кїлька де-

сятївї сажївї; частини його: авдїя — хатнїя, коло неї — оперси, боа — крїла або прїшївкї, сторона, що ваносїть у воду — забїжна, що коло берега — стояча, поплавки — галаганї, вірвоки в візу і в горї — підборї, товстї — кодоїлї, що витгають вевїд — лїяа, лїяжка, цївкї для груза — лаакї, д) бредень або волок (невїд від 3—12 саж.); особлївїй — бурїло, пс з сітїн, а в тїавнї — тїанка; малєнькїй — волочїок (С. Аф. Л. З.), е) тягїула або тягїуна (С. Ш.), ж) пїкїдка (має вид круга від 8—12 саж. кругом, від серединї вірвоак, в олівїявїм груаом по краях; роспуєається і навїдаєть ся, а потїм вашморгуєть ся), з) дрїбнїїдї (густї сітї), и) хвїтка (кругла, напїята на обруч, до 1 саж. в поперецївкї — С. Ш.), і) хїпа (мєшва, від 1¹/₂ до 2 аршївї в поперецївкї), к) рїшїтка (на вір хапє, ає сітка в бїльшїнї очкама, на ракїа), л) тербїк або турбїк (на вір черпака в держалом і обручем), м) ятїр або ятер (сітка на кїльках обручак на вір конуса — С. З.), н) мєрєж або мєрєжа (сітка особлївого плетїннї), о) вєрша (С. Аф. З.) Подрїбнїй опис дїв. у Рябова. Д. тек під с. Снасть.

Сѣча = 1. січа, січня, баталїя і д. Бїтва. — Не тїкав їще вікола в Сїчї. Ст. Б. Хм. 2. д. Просїть.

Сѣченїе = хлїстаннїя, шмаганнїя, шпїрєннїя (рїзкамє), сіканка, шаткуваннїя (напустї).

Сѣчєвої = січєвий (д. Сѣчь).

Сѣчка = 1. січак, січакка (струмент).

2. січка, рїзка (солома порїзана січаккою).

Сѣчь, си = 1. сікти, рубати, ся (на пр. напусту), шаткївїпцєю — шаткувати.

2. сікти (С. Л.), шмагати, пїрїти, шпїрїти, хлїстати, хлїстати, хвїськати (Сп.), хвїщїти, дрїти, лупцївати (Сп.), перїщїти (на пр. рїзкамї, батою то-що).

Сѣчь запорїжскї = Сїча, Сїч (С. Л.), члєи — січєвк.

Сѣялка, сѣяльнїца, сѣяльнїе = сіялка, сіялка (Чвк.), сіячка, самостїка. — Сїялка бува рїядковї і роатрусна. Лен.

Сѣянець = 1. д. Лукъ сїянець.

2. сіянка. — Це груша не од щєпї, не сіянка. Кр.

Сѣяніе = сівба (С. Л.), сіїба, сівнїя, скїнчїть -- обїятїсь. — Равнї сівба хоч не

вродить, так з хліба не вродить. н. пр. —
Обсѣялись мужики, дошу виглядають. Руд.
Сѣянка = сѣянка.
Сѣятель, янца = сѣвач, сѣяч, ка.
Сѣять = 1. (посѣять) — сѣяти, посѣяти,
васѣяти, вѣдуге на посивному — посѣва-
ти. — Посѣла руту-м'яту над водою. п. п.
2. (просѣять) — сѣять, точити, просія-

ти, вѣточити. — Бабуся точила борошно
на галушки. Кп.
Сюдá = суди́, судю́ю.
Сюрту́къ = серту́к, капта́н, сурду́т (Гал.).
Сюрту́чникъ = капта́нник.
Сязо́къ, сажкі́, Antenna = вусі́к, вусі́чки.
— Комахи своїми вусиками все обмацують.
Ст. О.

Т.

Табакѣрка = табатѣрка (С. Ш.), табакѣр-
ка (С. Л.), в рогу — ріжок, в бераевої
лори — тавлинка (С. Ш.). — Загубив рі-
шок з табакою, тепер і понюхать нічого. Кп.
— А не свою тавлинку, я понюхаю табаки. Кп.

Табакѣрочный = табатѣрковий.

Табакорѣдство = тютюніцтво. — Розно-
дяти тютю було вільно всакому. Тютю-
нацтво справо заробіткам. Кп.

Табакъ, рос. Nicotiana = тютю́н, табак (С.
Ш.), N. glauca L. = мархотка, махорка
(С. Л.), міцний — бакун (С. Л. Ш.), рѣбан-
ка (С. Л.), листатий, що звязуєть ся в па-
пуші — папушний, шпуровий тютю́н,
з мазельними листочками, що не йде в папу-
ші — потертъ (С. Л.). — Табакъ куря-
тельный = тютю́н. — Т. нюхательный
= табакá, табачка (С. Л. Ш.), табачок
(С. Ш.), каба́ка (С. Л.). — Спасибі за тютю-
н, бо се турецький, не бакун. н. пр. —
Бо прийдець ся намисто збувати, мозакові
молодому тютю купувати. в. п. — Збираєть-
сь ради послухати, табаки понюхати. н. пр.
— Табака гарна, терла жінка Ганна, стара
мати вчяла її м'яяти, дочка ростарала, у
ріжки васцала. н. пр. — Дѣло табакъ =
погале діло, ке́ськь справа.

Табалá, у вразі: бити табалу́ = байдки
бити, байдкивати. — Нічого не робить,
тільки байдки б'є.

Табаче́къ = тютюве́ць, табачо́к. С. Ш. —
Добрый курецъ май свою люлечку і тютю-
вець. н. пр. — Хто нюхає табачок, той геть-
малий мужичок. н. пр.

Табачи́ще = тютюни́ще, тютюні́ка. С. Ш.

Табачникъ, ца = 1. тютю́нник, ця, та-
башник, ця (що продає).

2. курій, курецъ (що курить), люлеш-
ник (павбільше люлечку), нюхаръ (що ню-
хає), табашник, ця (що курить або ню-
хає), тютю́нник (що курить). С. Ш. — Ко-

ли курецъ, то май кресало й гаманецъ. н. пр.
3. шабатурка (та тютю́н).

Табачный = тютю́новий, табашний. С. Ш.

Табашникъ = д. Табачникъ.

Табель = таблиця, табель. С. Ш. — Хто
сюю табель робив? С. Ш. — У попу у табелю
пропасано, що сьогодні царський день. Кп.

Табельный день = царський день або
свѣято (коля урядовці і школярі вільні од
роботи).

Таблица = таблиця, табличка (С. Ш.), та-
бель. — Набили на ворота білай табель в
чорним відром: значить і зпай — з чим тобі
йти на пошежу. Кп.

Табунъ, табунный = д. Стадо, Стадний.

Табуретъ = стільчик, табуретка, табу-
ретниа, табуретчина. С. Ш. — Сака така
табуретчиа, а й ту треба купить. С. Ш.

Тавлинка = д. Табакѣрка.

Тáволга, рос. Spiraea Filipendula L. = та-
волга (С. Ш.), S. ulmaria L. = бузвинá бо-
лѣтна, кашка, гіршник, огіршник, жа-
б'ячі конопельки, жедунця (С. Ан.), S.
crenata L. = таволга (С. Ан.), таволо́ж-
ник (С. Ш.).

Тавро́ = д. Клеймо.

Таву́ръ, рос. Menyanthes trifolium L. — бо-
бовник, зубовник. С. Ан.

Таганъ = трепог, таган, таганок, тага-
ни. С. Ш. — День заходить, сонце сяде,
машонар таган наладить, садем ми до казана,
поімо куліш до див. В. Щ. — Здійни тагани,
щоб не завлял ся. Кп.

Тазáть, потазáть = д. Браня́ть і Жура́ть.

Тазъ = 1. таз (С. Ш.), міцний — відни-
ца. С. Л.

2. ават. Pelvis — крижі.

Тайга = ліс (густий, непролазний).

Тайкомъ = потай (С. З. Л.), потайці, по-
тлешне, потаєвно, потаєвці (Лев.), тай-
кома, крадьковá (С. З. Л.), покрадьки,

покрадці, покрадєнці, вишком (С. З. Л.), вищечком, вишка, тихцєм, спотання, спотивьга. — Потай Бога, щоб і чорт не знав. н. пр. — Про сю річ нікому й пари в уст, держи її потай Бога. Кн. — Зять на мене скося поглядає, він мене вишком лав. н. п. — Тільки и, веначе звляяти, дявлюсь і вишком плачу я. К. Ш. — Не прокляну тебе, доле, а буду ховатись за влами, та вищечком буду виршувати. К. Ш.

Тайна = тайна, тайна, тайність, таємність, таємниця. С. Ш. — Не кажи великої тайности жіноці. в. к. Гріч. — Маю Юду таємницю, ас вікто її від мене не вове. С. Ш.

Тайняк = 1. тайнік, тайничок, схованка, кривка. — Заложив ив тайничок між кущами; засіяв та й прасочили злодія. Кн. Д. ще під сл. Мѣсто (Укрытое м.).
2. сітка на птіць.

Тайничать = тайти, ся, крити, ся, ховати, ся.

Тайно = таємно (С. Ш.) і д. Тайкомь.

Тайнобращня рослиня, Cryptogameus = безквітні рослини.

Тайнственность = тайність, таємність. С. Ш. — Людей обхатує залізний обруч таємности і віктола ми через той обруч не переступимо. Кв.

Тайственный = таємний, потаємний, таємничий (С. Ш.). — Здавво ся, що якась таємна сила пригувала його до місця. Бар. — Шенчуть ся в двох тая таємне, веначе церкву збирають ся обікрати. Кн. — Як засьвітить повний місяць ясно над горою, щось тая чудне, таємне дієть ся ао мною. Аф. — Мов щось потаємне голосно сьпіває. Аф. — Таємничий рух якийсь правив його серце і руку. Кн.

Тайнство = 1. д. Тайна.

2. тайнство. С. Ш.

Тайный = тайний (С. Ш.), потайний (С. Л.), потаємний, потаємний. — Клята собака потайна, глядіть, щоб спотивьга за литку не ввусила. Кн. — Тайный ходъ = потайняк.

Тайть, ся, затаить, ся, притаїться = тайти, ся, крити, ся, ховати, ся, утайти, затаїти (С. Аф.), притаїти, ся, сховати, ся. — Свого гріха не тая, а чужого не віаму на себе. Кн. — Нічого гріха таяти. в. пр. — Таяла від Бога, та чортові сьвазла. н. пр. — Шна в мішку не втайш. в. пр. — Дерево тая, але вогонь десь тайть ся в нім. С. Л.

Тайало, тайальчикъ = такач (С. Ш.), потакач. — Поткач тим і живе, що нинком грає. н. пр.

Такать = такати (С. Ш.), підгакувати.

Также = також, теж, тож, так само. — Я чув і ти теж не глухий був. С. Ш.

Такій = такий. — Які грачі, такі й танці. в. пр. — Який: помогай біг, твє й: бувай здоров! н. пр. — Такої большой = отакелєзаний. — Такий образъ = такечкц, такеньки, оттак, оттакечки, такий побитом, робом. — Въ такомъ случаѣ = в такихъ разі. — Такої совершенно = такісінький, такісічний. С. Ш.

Такоевіи = такісінький. С. Ш. — Не таясьла він людина, щоб збрехав. Кн.

Таковой = такий, таківський. — Былъ таковъ = утік, драла дав, і сліду не має.

Такса = 1. такаса, такація (ціна означена). С. Ш.

2. собака (харсусової породи).

Таксировать = таксувати. С. Ш.

Тактъ = такт, лад. — Въ тактъ = в лад, ладно, грать до танців = під ногу.

Такъ = так, такечки, такецьки. С. Ш. — И такъ в снѣгъ = а) абі як, сьак-так, б) і так і сьак, на всі ладі, всякими снѣсобади. — Такъ или иначе = чи сьак, чи інак, сьак чи інак. — Слп чл инак боронитме свое право людсьве. Кн. — Такъ какъ = бо, азім, що, череа те, що. — Такъ ла? = чи так? С. Л. — Такъ куда тебѣ = так де там, так дѣ тобі! — Я йому і те і се — так де тобі! — Такъ много = такого багато. — Такъ себѣ = абі-то, абі-як, нічого, нічогєнько. — Такъ сказать = привірно кажучи, скааать би то. — Такъ то = отож. — Такъ точно = так саме, самісінько так (С. Л.), точнісінько так, так достоту. — Так достоту, як і торік, гвше товар на селі. С. Л. — Такъ что? = то щоб? — От і тепер ти не зробив так. — То що? — Работать такъ = робити дярма, дурно, без грошей, за так грошей.

— Скааать такъ = скааати, не роздумавши, без нїзіру.

Таланить, ся, поталаниться = таланити (С. Ш.), щастіти, вести ся, поталанити, пощастіти, повесті ся. — Міні не таланить. С. Ш. — Бому ведеть ся, то й вивєш несеть ся. в. пр.

Таланливый = щасливий, таланний (С. Ш.), таланливий (С. Ш.). — Не родись вродливий, в родись щасливий. н. пр.

Талантливый = талановитий (С. Л. Ш.),

талантливий, талантливий (С. Ш.), кебетли-
вий, кебетний (С. Л.) і д. Даровитий.

Талантъ = талант (С. Ш.), кебета (С. Л.),
хист, хисть.

Таланъ = талант (С. Ш.), доля, щастя. —
Як одна, то й нема талана. в. пр. — Не дав
Бог талану амалу, не буде й до остатку.
в. п. — Якій талан матці, такий і дятятці.
в. пр. — Нема мінї щастя-долї. К. Ш.

Талеръ = талър. С. Ш.

Талія = стан. — Стан у неї, хоч перещеп-
ив — товесенький. Кв. — Ставу у його
нема, саме пузо тільки. Кв.

Таль, рос. *Salix cinerea* L. = лоза, тал (С.
Ш.), чорнолоа, чорнотал (С. Л.), *S. car-
paea* L. = верболоа.

Тальмй = талій (С. Ш.), відлєглий.

Таль = 1. робаталь, рзотопель і д. Отте-
пель.
2. тал. С. Ш.

Тальникъ, рос. *Salix alba, amygdalina* L. =
біла лоза (С. Л.), білотал (С. Ав.), *S. repen-
danta* L. = талд, шєлюг. С. Ш. Ав.

Тамбуринь = бубон в брязкальцями.

Тамбуръ = тамбур (особливе шатво або вь-
заван).

Таможєнное = мїто.

Таможєнный = таможенний, мїтовий. С.
Ш. Жел.

Таможня = таможня (С. Ш.), мїтниця (С.
Жел.), кордѳн, кобѳра (Л. С. Ст. Л.).

Тамошній = тамошній, тамтєйший, там-
тєшній. С. Ш.

Тамъ = тал, тало, талки, талечки, тал-
менька, таленьки, талечка (С. Ш.), бнде,
бндечки. — Гдє то тамъ = там дєсь.
С. Л. — Тамъ ли? = чи там? С. Л. —
Тамъ далєко = ген-гєн, геть-геть. —
Гєн-гєн видно хрєсти на цєркви. С. Аф.

Танецъ = танець, танчик. С. Ш. — Оя
пїду и танеця, а за мєвою молодець. в. п.
— Якї гравї, такі й тацї — позбивали
собї пальцї. в. пр. — На їх дивив ся, тай
собї в танець пустив ся. Ал. — Тя вивєду
талчик по нїмєцьки. в. п. — Україськї па-
родї тацї: бичѳк, вїступцї, гайдѳк (С.
Аф. З.), голубець, гопаќ (С. Аф. З.), гѳр-
лиця (С. Аф.), журавель (С. Аф. З. Ш.),
зємська, вербѳнка, дѳдѳчка (С. З.), ко-
зак, козачѳк (С. Ш.), коловїйка, манд-
жарка, метєлиця (С. З.), недѳступ, о-
бертак, санджарка, санджарївка, тро-
пак (С. Ш.), троїя (Ос.), чеберячка (С.
Ш.), шѳйка. — Яя скачу а голубця, ще й
приважу молодця. в. п. — Сєдяти гайдѳка.

С. Аф. З. — Грали Земської, Санджарки
і Вербунки і Манджарки, і Метєлицї меткої,
гравї й Дѳдѳчки шєвдої, і Горлицї й Ко-
закї і гучного Гайдѳка. Ал.

Танцюванїе = танцювання, танцюван-
нячко. С. Ш.

Танцювати = танцювати, танчити (С. Ш.),
гопака — гопацї, гонцювати, гопакї са-
дїти (С. Аф. З.). — Танцювали та й не
вкловали ся. в. пр. — Обя танцювати умїв,
а робота і лахо навчить. в. пр.

Танцювщїкъ, ца, танцѳръ, танцѳрка =
танцѳра (С. Л.), танцѳриста, танцѳ-
рїстка, танцѳра (С. Ш.), танцѳрї-
ста, ка (С. Ш.), танцѳрїстїй, танєч(ш)-
ниця (С. Ш.). — На те є танцѳрїстїя та
вєштї майстерстїка. Кв. — Була в балетї
танцѳрїсткою, а тепєра павї на всю губу.
Кв. — Лєдїчїй танєчницї і хвартух на за-
вєдї. в. пр.

2. танцѳрїстїй, та (що люблять танцю-
вати). — Прєхоршї все-шїнка, танцѳрїстї
прєдвєка. Ал.

Тараканїя = тарганів, тарганячий, тар-
канячий

Тараканъ, кот. *Blatta orientalis* = тарган,
таркан. С. Ш. — Дивно, як чоловік терпить
коло себе таку поганя, як таркан. Ст. О.

Тарантулъ = д. Мєгѳръ.

Таранъ, рос. *Cyprinus vimbra* = тараня. С. Ш.

Таратайка = бїда, бїдка (на двох колесах),
тарадайка, чортопхайка (оби нєа поно-
ла. — Іхала Хнма а Русалима білою коби-
лою: тарадайка торкоче, кобила бїгтї не
хоче. в. пр.

Таратора = д. Болтунъ, болтунья 1.

Тараторїя = теревєнитя і д. Болтатъ 3.

Тараторка = д. Болтунья.

Тарачитєсь = лїзтї тягтї ся, пѳрти ся,
пїутї ся (за кам).

Тарєлка = тарїлка (С. Ш.), талїрка (С.
Ш.), тарїль, талїрчина (С. Ш.), глїбока
полѳнїсок. — Хоч за копїюу, та па та-
рїлку. в. пр. — Хоч не багато, та на тарї-
лочї. в. пр. — Краса на тарїцї не пода-
см. в. пр.

Тарєлочный = тарїковий, талїрковий.
С. Ш. — Нємв часу говорити: тепєр тарї-
кова справа (час їди). в. пр.

Тароватїю = шєдрїй, подарѳнко, пода-
рѳнко.

Тарпанъ = дїкий кїнь.

Тартарарї, таргаръ = пєкло.

Таска = таскання, тягання, тяганїна,
тарганїна. — Дать, задать таску =

пiтаску, поволочку, чубрiя, прочуха-
на дати.

Таскати, ся = 1. (вiтаскати, натаскати)
— тягати (С. Ш.), волочити, витягти,
вiволокти. — Тягали сiно концю за ко-
плицю. С. Ш.

2. (утащити) — тягати, потягти, зняти.
— Потiм кобилу i вiа оддали, тiльки ячме-
ню не стало — втягли. В. Ш.

3. (встаскати, ся) — таскати, стаска-
ти, вносити, обувати — зтонкати, зтонцю-
вати, ся.

4. (протаскати) — тягати, волочити,
протягати, проволочити. — Довго його
тягали по судах.

5. (оттаскати) — тягати, одтягати, ви-
драти, вiскубити, пiчубити.

6. волочити ся, тягати ся, тиняти ся,
валасати ся, швати (вi)няти, блукати. —
Де ти в дiвля волочив ся, од семi зовсiм
одбив ся? Ал. — Я в каторга тяжкоi визна-
вля ся i по свiтах широких валасав ся. К.
Ш. Т. — Таскати ноги = плестись,
плентатись, тягтись, тарганитись. Дi-
бати, плуганитись.

7. волочити ся, бахурувати (С. Ш.). —
Волочать ся в молодцяхи.

Тасовати = тасувати, талiровати (С. Ш.),
тахлювати (Мав.).

Татаре = татари, татаря.

Татарскiй = татарський. — Т. земля =
татарщина. — Т. мило, рос. *Saponaia*
officinalis L. = натягач, стягач, натяг,
собаче мило, чистуха. С. Ав.

Тафта = тафта (С. Ш.), полуабенок.

Тафтяний = тафтяний (С. Ш.), полу-
бенковий.

Тачать = стiочувати, штукувати.

Тачка = 1. стiочування.

2. тачка, у грабарiв — грабарка.

Тачити, си = 1. тягти (С. Ш.), волокти
(С. Л.), тарганити (С. Л. Ш.), тарабани-
ти (С. Ш.), цупити, пiртити, тiрпити (С.
Л. Ш.), телющити, телiщити (С. Ш.). —
Здоровенний конья в силу тирити i по
спiгу. Греб. — Тача = пiволоцьки.

2. тягти, витягати, тiбрати. — Жид
брехиєю жаве, все з нас тягне.

3. тягти ся, волокти ся, плентати ся,
плуганити ся, плужити ся, плестись ся,
ларганити ся, телепати, чвалати, ча-
лпати. — I в колiсь в жiнокю i дiтьми
таг ся на почтовых 1300 верст. Ал. Сл. —
Туман по долгi аж в кучерi взеть ся, ой

десь моя ляха доля степом волочеть ся. н. п.
— Безщасний Кузьмива до дому чвалає,
плаче-радає, долю прокланає. Грин. Чайч.

Таять, растають = танути (С. Л. Ш.), рос-
танути, топити ся (С. Ш.), растопити
ся, мiсцями — протавати. — I снiг од кро-
ви танує, як од сонця. I. Г. — Тим то на
огнi натхнення серце поети тавє легко, наче
вiск. Кв. — Свiчка топить ся.

Тварь = тварь (С. Ш.), двiжа — тварина,
здр. — тваривка, поб. — тварюка, зб. —
тварина. С. Ш.

Твiрденькiй = твiрденський.

Твiрдити = твiрдити (С. Ш.), повторяти,
товкти (С. Ш.), довбти (С. Л.), торочити
(С. Л. Ш.), туркотати, правити своi. —
Що дня йому треба усє одати тонати. — Дур-
ний дурне й торочать. С. Ш. — Що йому
не кажи, а він своє править.

Твiрдо = твiрдо, мiцно; немiвно, не-
похiбно.

Твiрдость = твiрдiсть, твердота. С. Ш.

Твiрдий = 1. твiрдий, крiпкий, мiцний.
— Твiрдий, як каменя. С. Ш.

2. немiнний, непохiбний.

Твiрдiня = д. Брiвность 2.

Твiрдiть, отвiрдiть = твiрднути (С. Ш.),
твiрдшати, твiрдити (С. Ш.), тужавити
(С. Ш.), затвiрднути, затвiрдити, зату-
жавити. — Оце сьогодні ти замiсимо, вi-
бiємо, врiяємо; за вiч вiн затужавiє, потiм
i затвiрдиє. Кв.

Твiой = твiй.

Творенiе = 1. творiння (дiя).

2. творiння, створiння, твiриво, по-
твiр. — Гоже не гоже — творiння Боже.
н. пр. — Вона — прекрасне Боже створi-
ня — вона спасла мою душу. Кв. — I Бог
радуєть ся на небi всiяким творiням своїм.
Гав. Бар.

3. д. Сочиненiе

Творець = 1. творець, сотворитель. —
Бачить Бог, бачить Творець, що мар поги-
бає. н. п. — Чи ж Бог свiта Сотворитель,
як люди настали, мiг позволить, щоба люди
людей продавала? Руд.

2. творець i д. Сочинитель.

Творило = впанiярка (С. Жел.), калiшня,
калiшняця.

Творительний надiж = шiстий вiди-
нок. Гр. См. Ст.

Творять = 1. творити, чинити, робити,
дiяти. — Роскiш творить бiль: як прихо-
дить — смакує, як виходить — катує. н. пр.
— На чiм ногаi Удеш, тому й ласку творю.
н. пр. — Шевченко i в веводi творив свої
високi поезиi. Кв.

2. розводити, розмішувати. — Творять хлібці, квашню = учиняти (С. Ш.), рощиняти. учиняти рощину. — Пішла мати на село, грешку муку добувати, гречанили учиняти. в. п. — Рощипу вчинила, та чи стає борошна замінити. Кв.

Творяться, сотворяться = творити ся, чинити ся, утворити ся (С. Ш.), стчинити ся, про що кумедне або погане — витворити ся, коїти ся, акіоти ся.

Творогъ = сир. — Як рахувати сир, то я варемнік не їсти. в. пр.

Творожиться, отворожить ся — ўрдити ся (С. Ш.), всідати ся, асісти ся (С. Жел.).

Творожникъ = сїрник або прїгя сїром.

Творожный = сїрнявий (Мав.), сїровий, сїрний.

Творческія = творчий, творческій. С. Ш. — Творча сила перемогла догляд і Шевченко і в неволі творив свої високі поезії. Кв.

Творчество = творчість. — Та я творчість художника править на пошу стежку. Кв.

Тяатръ = театр. С. Ш. — Букольный театр = вертеп.

Тямаць = тежа.

Тяма = теско. С. Ш.

Тягоименїтво = день іменія царя і других осіб царського роду.

Тякучїя = текучїя (С. Л. Ш.), бігучїя, біжучїя (С. Л.), живїя (С. Л.). — Вода текуча. — Хоч річка я неслачка, та усе ж жива вода — не богото. С. Л.

Тякущїя = поточний, текучий (С. Л.), біг(ж)учий (С. Л.). — Не тільки криминальних, але і поточних спорів маднях на судях. Орляк. С. З. — Задача історії література воесім ньша, ніж критика біжучої літературної продукції. Л. Н. В.

Тялёнокъ = теля, теля́тко, мв. — теля́та, на першому годі — назінок (С. З.), ніпустак, на другому, що вже переазїмувало — бузінок, бузінок, на третьому — третяк (С. Ш.), третячок. — Ходять, як теля за короною. в. пр. — Дав Бог теля, та не дав хліва. в. пр. — Покірне теля́тко дві матері ссе. в. пр. — Дай Боже нашому теля́ті вожа пїямати. в. пр. — Як годованїя підсвинок або добрий назінок. К. Х.

Тялеско́льъ = далекогляд, далеково́р, далевїд. С. Жел.

Тяляца, тяляца, телушка = телїця, телушка, телїчка, під час полювання — бігуча, бігавка, бігунка, бевалїдна — ялова, ялівка, яловица (С. З.). — Продай, мамо, дві телїці, купи мїні шауровні. в. пр. —

Милїша душка, ніж телушка. в. пр. — У багатого і темя в телям, а в убогого одяга корова, та я та ялова. в. пр. Ман.

Тяля́га, тяля́жа = 1. повозка, віз, візюк, аба яка — Повозчїна.

2. Віз (д. Медвѣдица большїя).

Тяля́жный = возовий. Сп.

Тяля́чїя = телїчий.

Тяля́ная = тїльня. — Хоч не тїльний, а телїсь. в. пр. Грїнч.

Тямень = д. Темпотá.

Тямя́къ = квѣтця (при шаблї).

Тямя́ньскїй = темнєньскїй.

Тямя́нь = темрява (С. Ш.); юрок.

Тямя́ньскїй = темнїсїньскїй. С. Ш.

Тямя́ца = темїяця (С. Ш.), тєва (С. Ш.), і д. Тюрьм. — Що вже та асправда в панами в свєтїлицї, а щара я правда — у темїй темїяці. в. п. — Не хапай ся дурнїці, не будеш садї в темїяці. в. пр.

Тямно, темло = тїмно, тїняно.

Тямнобагрѣный = темнобрунатний. С. Ш.

Тямноватїй = темнєньскїй, погємїий,

темноватїй (С. Ш.), тїняний.

Тямножєлтїй = темножєлтїй.

Тямнокрáсный = темночерво́ний (С. Ш.), бурячоквий.

Тямнокрáсный = темноружовїй (С. Ш.), телноружєвий.

Тямнорусїй = темнорусявий. С. Ш.

Тямноряжєватїй = темнорудєньскїй, темнорудявий. С. Ш.

Тямноряжєватїй = темнорудїй (С. Ш.), з чорними смугами = муругїй.

Тямнось = тїмність. С. Ш.

Тямносьрїй = темносїрїй (С. Ш.), темносївий, сїрячоквий (С. Ш.), шнаковатїй (наче в свїтлою).

Тямотá = темнота, темнїя (С. Ш.), тїмність (С. Ш.), тїмá (С. Ш.), пїтїма, темрява (С. Ш.). — Прийшла темнота — прийшла злодійка робота. в. пр. — Як ті, що вїдуть в темні на сонце. С. Ш. — Вже на буде свїта, вже буде тїма. С. Ш. — Від годяна настала темрява по всїй землї. К. Св. П.

Тямоцѣтїннїкъ, рос. *Ailanthus glandulosa* L. — чулак. С. Ав.

Тя́мный = тїмний (С. Ш.), тїяний, думє — лорочний. — Темна пїч. — Чула голова темний лїс. в. пр. — Така його темна сїрїна, що я судїти не розберу. Кв. — І вїдча у його погана і душа тїяна, не вірна. Кв. — Тїмний людє = темнота. С. Ш. — Тїмная сїла = юрбка.

Темніє = темніше, на дворі або в хаті смерком — поночіше, попочіш.

Темнять = темніти (С. Л. Ш.), темнішати (С. Ш.), мёрхнути (С. Л.), з вечора — сутеніти.

Темняться, затемняться = туманіти, малячати, бованіти, вахаячати. — Здаєгу щось малячить.

Темнять = д. Темнеть.

Темперамент = вдáча.

Темнястый = аручний (про рушвяцю).

Темя = тїмья, тїня, тїмьячко. С. Ш. — Тїмья це не заросо. С. Ш. — Темя горы = верх, шпиль горі.

Темный = тїмений. С. Ш.

Темняшиться, затемняшиться = уявляти ся, чути ся, здавати ся, вбачати ся, вважати ся і д. Представляться з.

Тендер = 1. судно в одною щоглюю.

2. тендер (в локомотиві).

Тенетить, отенетить = розкидати тенета, ловити тенетами, піймати в тенета.

Тенето, частіше мн. **тенета** = тенето (С. Ш.), тенета, сітка.

Тенетчик = тенетник.

Тенорный = теноровий.

Теноръ = тенор, тенор (С. Ш.). — Петь теноромъ = співати тенора.

Теоретический = теоретичний.

Теперешний = теперішній.

Теперь = тепер, тепера (С. Ш.), тепера, теперечка, теперечки (С. Л. Ш.), теперка (С. Ш.), теперенька (С. Л. Ш.), нині, ниньки. — Як не тепер, то в четвер. н. пр. — Летіла тепера, ве вчора — тепера... впаде в лободу, хоч убий, не знайду. (н. заг. — голка). — Перше коло чобіт ходив, а теперя ве вває, як на них ступити. н. пр.

Тепленький, ко = тепленький, ко, теплейко (С. Ш.).

Теплехонекъ, теплешенекъ = теплісінський, теплесенький, тепліський, теплісичкий. С. Ш. — У дівчини серце, як літає сонце: хоч воно жарне, жарнесеньке, та тепле, теплесеньке. н. п.

Теплять, затеплять = свѣтити, засвѣтити (свѣчку або лампадку перед образом).

Тепляться = горіти (перед образом).

Теплица = теплиця, тепличка, тепличенька.

Теплицы = теплі води. — Паны поїхали десь за гривацю на теплі води.

Тепло, á = тепло. — Мачушана добро, як

зимне тепло. н. пр. — По Петру, то й по теплу. н. пр.

Тепло, прислівник = тепло. — Собака худлатий — йому тепло; пав багатий — йому добре. н. пр.

Тепловатый = тепленький.

Тепломѣръ = тепломір (С. Ш.), градусник. — Добре б було, як би у кожного хазіяна був тепломір, щоб знати скільки градусів тепла у хаті. Де-що про сьв. В.

Теплородный = теплотворний. С. Ш.

Теплородъ = теплотвор. С. Ш.

Теплота = тепло, теплота, теплість (С. Ш.), гриво (С. Л.). — Стара піч тепла не вдержать. н. пр. — Під однаковим теплом сонця, та не всі дерева однакові. Кн. — З барочних дров більше грива, ніж з плотових. С. Л.

Теплый = теплий. — Так впадали в печі, що й припочи теплий. Кн. — Люди добрі, хата тепла. н. пр. — Ідно серце тепле, а друге тепліше. С. Ш. — Теплая вода (на пр. на купелі — літєпло (С. З.), літєплечко, відісли приложник — літєплій. — Теплые край = теплічина (С. Ш.), тепліча, тепліця, куди птиці ве зиму одлітають — вірії (С. Аф. З.), вірья, вірій (С. З.). — Птиці вже з теплічави летять. С. Ш. — Пташки, що в літку так співали, у вірій вже поодлітали. Пр. — Чом ти жавороньку рано в вярья вилітає? в. п.

Теплянь = тепляня, теплянь (Сп.).

Теплять = тепліти, теплішати, теплішати. С. Ш.

Теребить = дрáти, сикати (С. З.), тóргати, тáргати (С. Ш.), скубти, сїпата (С. З.), шáргати (С. З.), терлосити (С. Ш.). — Теребить лёмъ = брати лён. — За яром брав лён, брала конопельки. н. п. — Т. за волосы = дрáти, скубти, чубити. — Чаньс рува вхопид його за волосья і свубить люто.

Теребленіе = дражня, сикання, шáрганя, тáрганя (С. Ш.).

Теремъ = терем, теремок. — Золотом му терем пасано. С. Ш. — Давать ся — такі тереми гарні та високі вікнами на улицю. н. о. Гріуч.

Тереться = терти, ся, щоб вичистити — шарувати, вірловкою, звлізом то-що — шмугляти, шіоргати (С. З.), чня ковзьям — ковзати, про обува = мудяти (С. Л.), мудити. — Не терши, не мпаяши, ве їсти калача. н. пр. — Ой ти, хлопче, венароком адо мене треш са боком. н. п. — Чобит музять.

Теравіе = дра́ння, ша́рпанія, мордува́ння.

Тера́ць, растера́ць, ея = 1. дра́ці, роздзіра́ці, рва́ці ша́рпаты (С. Ж. З.), шма́тува́ці, ро́зідра́ці, ро́зірва́ці, розша́рпаты (С. З.), розша́тува́ці, розша́ткува́ці (С. З.), розпа́наха́ці, ся. — Лев роздырае таі вояка в кускі. Кот. — Тваю ясну долю розшарава Выгоськай, що серце — мов камень, а розум бісовський. в. д. 2. му́чыці, мордува́ці, ся. — Його му́чыці совість.

Тэ́рка = тэ́рка (С. Ш.), тэ́рка (С. Ш.), тэ́ртушка, тэ́рточка, тэ́рговка (С. Ш.), для оцэтка конопель — тэ́рница (С. Ш.), тэ́рлица (С. Ш.), в вэй явочок — я́ччик. — Натра хрэву. Неме терки. С. Ш. — Натра гертуску та натра хрэву до драгаля. Кв. — Хіба я не драга конопель, не тэра на тэрці. Лев.

Тэ́рмомэ́тр = д. Тэ́лмомэ́тр.

Тэ́рпе = тэ́рва, ко́лючка, шпі́чка. — Тэ́рпа в ногу залізаю. С. Ш.

Тэ́рнові́ще = тэ́рнік, тэ́рніна. С. Ш. — Тэ́рном тэ́рваню кум до куми чеше, а чобаты в руках несе. в. п.

Тэ́рновка = тэ́рнівка, тэ́рнік. С. Ш.

Тэ́рнові́к = тэ́рнік, тэ́рніна. — Тэ́рвалка грушок не родыт. в. пр. — Коловаь сердешный об тэрвину, пошарыва ся весь об шпываву. Кот.

Тэ́рнові́к = пэсочны́й, рос. *Nipropae rhamnoides L.* = плохові́к, щець. С. Ав.

Тэ́рновы́ = тэ́рновы́й, тэ́рновы́й, тэ́рняны́й. С. Ш. — Тэ́рнова на́вакка. С. Ш.

Тэ́рня = 1. рос. *Rpinus spinosa L.* — тэ́рня, тэ́рэн, тэ́рня, тэ́рачо́к (С. Ав. Ш.). Р. *instillita* — тэ́рніо́скава, я́года — тэ́рніна, тэ́рні́вка (С. Ш.), тэ́рніо́слівна (С. Ш.), дере́вна — тэ́рніца, тэ́рні́чка (С. Ш.). — Тэ́рэн, тэ́рэн коло хаты, таі вікому обрваці. в. в. — Оці чораі, як тэ́рэн. С. Ш. — Пі́дзі на́рва тэ́ру. С. Ш. — Бро́ва як шлу́рочок, оці як тэ́рочок. в. п. — Цьві́те тэ́рня. С. Ш. — По́крыва́т тэ́рном = по́тэрува́ці. — Обса́жыва́ці, горо́дыт тэ́рном = тэ́рніці. С. Ш. — Встава́й, челядо́вко, горо́д горо́дыт, тэ́рванком тэ́рняці. в. п. 2. тэ́рва (в грі в лэ́то). С. Ш.

Тэ́рэчка = д. Тэ́рка.

Тэ́рэ́ж = тэ́рніж, ка, тэ́рпэ́ць. С. Ш.

Тэ́рпэ́ціны́ = тэ́рпэ́ціновы́й (С. Ш.), шпі́гва́рны́й.

Тэ́рпэ́ці́н, *Terebinthina* = тэ́рпэ́ці́на (С. Ш.), шпі́гва́р, ско́пца́р (С. Жел.).

Тэ́рпіно́сьць = тэ́рпіно́сьць, тэ́рпіно́сьць (Б. Н.).

Тэ́рпі́н = тэ́рпі́н. С. Ш. — І добра груша на вид, а на смак тэ́рпа вельмі. Кв.

Тэ́рпіно́сьць = тэ́рпіно́сьць. С. Ш.

Тэ́рпіну́ць, о́тэ́рпіну́ць = тэ́рпіну́ці (С. Ш.), дере́вьяны́ці, ду́біці, по́тэ́рпіну́ці, заду́біці, о́ду́біці. — Песава, песава, аж рука тэ́рпае. С. Ш. — Нога потерла.

Тэ́рпі́наво́сьць = тэ́рпі́наво́сьць (С. Ш.), тэ́рпі́наво́сьць (Б. Н.).

Тэ́рпі́наво́вы́, во = тэ́рпі́наво́вы́, во (С. Ш.), тэ́рпі́наво́вы́, во, тэ́рпі́наво́вы́ (С. Л. Ш.), тэ́рпі́наво́вы́ (С. Ш.), тэ́рпі́наво́вы́, че.

Тэ́рпі́ніе = тэ́рпі́нава, чво (С. Ш.), тэ́рпі́нава (С. Ш.), тэ́рпі́нава (С. Ш.), тэ́рпі́нава (С. Ш.), тэ́рпі́нава, ка, по́тэ́рпі́нава. — За тэ́рпі́нава Бог дасть спасі́нава. в. пр. — Прайшо́в жу́дэш, порва́сь тэ́рпэ́ць, я й про́дава́ корова. Кв. — Вы́шма́л ша́т тэ́рпі́нава = тэ́рпэ́ць у́вірва́в ся (С. Ш.), тэ́рпі́нава вві́рва́лась.

Тэ́рпі́ць, тэ́рпі́ць = тэ́рпі́ці, по́тэ́рпі́ці, стэ́рпі́ці, ві́тэ́рпі́ці. — Тэ́рпа, хла́пце, ко́закю́ будэш. в. пр. — Тэ́рпа горе — до́бро́ будэ. в. пр.

Тэ́рпу́шка = д. Тэ́рка.

Тэ́рты́ = тэ́рты́й. — Т. ка́ла́ч = бі́та го́лова, бу́валаць і д. пі́д сл. Ка́ла́ч. — Ну, та й ві́н бі́та го́лова, — його́ не о́дурі́те. Кр.

Тэ́ра́ць, по́тэ́ра́ць, ся = 1. гу́быці (С. Аф. З. Л.), згу́быці, загу́быці, ся (С. Аф. З. Л.), тра́тыці (С. Ш.), стра́чуваці, тра́тыці (С. Ш.), стра́тыці, по́тэ́раці, про́ ка́лю́ко — поро́згу́бляваці. — Не́хвй ме́не не лю́быт і я́т сво́й не гу́быт. в. п. — Загу́бав лю́лку. С. Аф. — Служба́ ві́но́сьць тра́тыт. в. пр. — Не тра́ть хо́ду до по́ганаго́ роду. в. пр. — Чоло́вік, керо́дчача́ на́ друго́ ме́не, не стра́чуе́ пра́ва керо́дчача́ ся з... Кв. — Ні́ко́ди не стра́чува́ла хоро́бро́ста. Кв. — Ко́ли ві́ра́т, то́ де́нь тэ́ра́ць. в. пр. — Тэ́ра́ць вре́мя = га́яці, тра́тыці, тэ́ра́ці, час, на́кува́ці, ма́рнува́ці. — Прайшо́в ві́ ва́ чым, ві́шо́в ві́ з чым; ві́чо́да́ час тэ́ра́ць. в. пр. — Тэ́ра́ць пе́рва́ = гу́быці ро́выці пе́рва́. — Па́ва хо́дыла, пе́рва́ ро́ваці. в. п. — Т. са́ды = сла́біці, сла́буці і д. Сла́бо́ць. — Т. со́зна́ніе = чма́ніці, чу́мавіці. — Т. со́сто́яніе = ві́шці ся і д. Ві́ды́ць. — Т. де́ньги = са́пача́ грі́шыці, ці́нды́ці, тра́ны́ваці.

2. ві́ша́ці ся, ві́ша́ці ся, стэ́ра́ці ся.

Тэ́саі́е = тэ́саі́я, тэ́саі́на. С. Ш.

Тесáть = тесáти (С. Ш.), теслюва́ти. — Йому хоч кіл на голові теша. н. пр.
 Тесельникъ = тесляр. С. Ш.
 Тесѣнка = тасѣмка, тасѣмка (С. Ш.), стрічка, поворѣзка.
 Тесѣючний = тасѣюковий.
 Теска = тесання, тесання. С. Ш.
 Тесло, тесло́ = теслиця (теслярський струмент). С. Ш.
 Тесніда = тесніця (витесана), тёртиця (вицялана дошка). С. Ш.
 Тестевъ = теств. С. Ш.
 Тесть, тествюшко = тесть, тественько, тествонько, тествочок, тественько, поб. — тествиско. С. Ш. — Тесть любить честь, зять любить взять. н. пр. — Ой здоров був, тественько, або добрай день! Віддай мнѣ свою дочку хоч на один день. н. п. — Не став свѣтлонья у тещенька. н. п.
 Тесъ = тес (С. Ш.), шальѣвка (С. З.), тесняця, тёртиця (С. Ш.).
 Тесья́ = тасья́, тасья́ (С. Ш.).
 Тесьяинный = тасѣюковий.
 Тетеревинный, тетеревій = тетерячий, тетерчиц, тетершин. С. Ш. — Тетерчине м'ясо. С. Ш.
 Тетеревъ, Tetrao tetrix = тетѣра (С. Ш.), тетеря, тетерук, тетерюк (С. Л. Ш.), тетеряк, зб. — тетерва. — Глухай, як тетерук. н. пр.
 Тетеревъ глухой = д. Глухай.
 Тетерій = д. Тетеревинный.
 Тетѣра, тетѣрка = тетѣрка, тетерючка, тетеряця. С. Ш.
 Тетива́ = тетива, тятива, тетівка (С. Ш.), струна́, жила́. — Як втягну лук, брану тетиюю — утіче кривський хан з ордою. К. З. о Ю. Р. — Як наше стрілець тетіваю, як безхвосте — устрѣя. С. Ш. — Натяг струну, положиж стрілу, та як цуства у вікно. Кв. — Трачі віз був ся жилу натягнути на лука і трачі з рук випороза жила. Сам.
 Тетивька = тіточка і д. Тѣтка (здр.).
 Тѣтка = тітка, здр. — тіточка, тітовька, тітуня, тітуся, тітувняця, тітусечка (С. Ш.), дядькова жінка — дядина (С. Аф. З.). — Бодай зорт у дядька служив, а в дядини гроші правив. н. пр.
 Тѣтканъ = тітчин, тітунин, тітусин, тітушенчин. С. Ш.
 Тетрадь, тетрадка́ = тетрадь, тетрадка́ (С. Ш.), зшитъ (Фр. С. Жел.), зшиток (С. Жел.), зшиточок. — Шенченко, перегляда юча зшиток своїх віршів, забрав з вж... Зап. Кок.

Тѣтушка = д. Тѣтка (здр.).
 Тѣтушкинъ = тітунин, тітусин, тітусчин, тітушенчин. С. Ш.
 Техні́ческий = технічний.
 Течѣніе = 1. тѣча (С. Ш.), течія (С. Ш.), біг, уплив (С. Ш.), водотѣча. — Коли б хоч грохи збочив, а то саме взяв на течію — вона його й прогнала на вир. Кв. — Билляча течія життя не дає стояти. Кв. — Розвизнямо біг горішній, середущий і довшій. Зем. — Землепір пішов по водотечі. Св. — По течѣнію = упливъ. С. Ш. — Вона кошу чеше та на Дунай несе. Павви, косо, упляж, за водою. н. п.
 2. прѣтяг (С. Жел.), прѣдовж і д. Прѣдолжѣніе (часу). — Въ течѣниі = чѣрез, в прѣтяг, в прѣдовж. — Через увесь той час.
 Тѣчка = тічка, тічний. С. Ш.
 Течь = 1. (стечь) — текті (С. Ш. Л.), бігти, літи ся, точити ся (С. Ш.), ледє — слезити, ся, тонити струною — дзюрити (С. Л.), сильно — ринуть, чебенити, прокров — юшити (Ос.), стекті, абігти. — Тече річка — невеличка, схочу — перескочу. н. п. — Брат брата січе — біл кров тече. (н. заг. — жорна.) — Біжить річка — Маввючка, наміні руйнує. н. п. — Вода точать ся. С. Ш. — Ой не спляйте у стау вода, нехай вода ране. н. п. — А в його, як з кабала, чебенит кров. Кв.
 2. (прѣтѣчь) — прѣтѣкати, прѣтекти. — Така стріха, що хочє великий дощ, прѣтѣкає.
 3. (утѣчь) — бігти, тікати, утікти.
 4. прохѣдити, текті (С. Ш.), точити ся (С. Ш.), плинути. — Час плавє.
 Течь = тѣча (С. Ш.), тіч, в покриві — прѣтѣчинъ. Лев.
 Тѣща = тѣща. — Жінка для совѣту, тѣща для привѣту. н. пр. — Не тиш тещі коростями зятєм. н. пр.
 Тѣщичъ = тѣщин. С. Ш.
 Тѣшущка = тѣщенька, тѣщечка. С. Ш.
 Тѣбрить, стѣбрить, подѣбрить = крѣсти, стягти, підчѣпати і д. Стѣбрить і Подѣбрить.
 Тѣга = гилѣ. — Ой гиля, гиля, гусовька не став. н. п.
 Тѣгровый = тігрів (С. Ш.), тігровий.
 Тѣкать = тукати, цокати. — Дятея тукать. — Годинник цокає.
 Тѣковий = демкиѣтовий, пістрѣбовий. — Одяга Шєвченка в демкиѣтову куртку. Кв. — Пошир пістрѣбовий наірач на подушку. Кв.
 Тякъ = 1. демкиѣтѣц, грубіша тканина — пістра.

2. го́стрый бі́ль (в однім я́ям місці тіла).

3. тук, пок.

Тілікаты = терлікаты.

Тимо́єва тра́ва, тимо́євенка, тимофе́й,
рос. *Phleum pratense* L. = ржа́нець, пи-
рій. С. Ав.

Тимба́н = бубон, таламба́с. С. Ш.

Тина́ = твань (С. З. Л. Ш.), поб. — тва-
ніо́ка (С. Л. Ш.), мул, на́муд, грузь. —
Воду на болоті затягло вверху, а ступиш,
так і загрузеш в твань. Кв. — Вибейна-
ши ся в твані. Л. В. — Набравсь, як ави
мулу. н. пр.

Тиневе́ть = ваплива́ти, заноси́тись му-
лом. — Без призору заплавав мулом став.
В. Ц.

Тини́стий = багні́стий, багно́вий, мул-
кий, грува́кий (С. З.). — Муле дво. —
Грувье болото. (С. З.). Дорога спід болота ба-
гнова: що ступиш то й загрузає нога. Кв.

Тинпу́ть = ви́цпну́ти, уці́пну́ти (С. Ш.).

Титогра́фія = друка́рня (С. Л. З.), тисва́р-
ня (С. Жел.). — Братина закладала, заво-
дила шпатель, друкарні. Бар. О. — Зако-
жено Острожську друкарню, де саме Федорів
надрукував першу біблію в слов'янській мо-
ві. Бар. О. — Що начеркав, то тая в дру-
карню і несе. Гул. Ар.

Титогра́фський = друка́рський (С. Жел.),
друка́рський.

Титогра́фський, тиво́графь = друка́рь (С.
З. Жел.), друка́р (С. Жел.), тисва́рь (С.
Жел.).

Тиву́нь = пипоть. С. Жел. — Тиву́нь тебе́
на язикъ = щоб тобі попріщило.

Тира́нті = морюва́ти, катува́ти, души́ти.

Тира́нць = тира́н (С. Ш.), душма́н, кат,
живо́д. — Там рідкий батко сяву на шню
душавом лихм сїдав. К. Б. — Живо́д він
такий, що й сказати не можна. Кр.

Тира́нський = тира́нський, каті́вський.

Тира́нствовать = д. Тира́нті.

Тира́на стени́я, рос. *Glaeola melinoptera*
= притічка. Маа.

Тиска́ние = тиска́ння.

Тиска́ть, тиска́ти, втисну́ть = тиска́ти,
тисну́ти, пха́ти, впахі́ти, втисну́ти,
впахі́ти, упха́ти.

Тиска́ться, втиска́ться, втисну́ться =
тиска́ти ся, тисти́ ся (С. Ш.), тисну́ти
ся (С. Ш.), протиска́вати ся, протоп-
люва́ти ся, пропахі́ти ся, протисну́ти
ся, протопіва́ти ся, пропахі́ти ся. —
Тисау́ть ся, як до св'ячено́ї води. С. Ш. —
Народу такого багато, що на силу пропав ся.

Тиски́ = 1. ле́щата (С. З. Л.), даві́ло, на-

тиски, щё́мки, щі́мки, клі́щі, дерев'яні
грубі — лиси́ця, лиси́ці (С. Л.), розда-
люва́ти о́рих — тиска́вка (С. Ш.), даві́ль-
це. — Украли мое давіло, тепер і вітам
здавати дошку до дошки. Кв. — Без ната-
сїн не придавиш до ладу. Кв. — Як треба,
то хоч у щинки голову положи, то не зду-
маеш. н. пр. — Треба грушу у лисиці взя-
ти, а то розчахнеш ся. С. Л. — Наче оріх
в давілці. Кв. — Быть въ тиска́хъ =
в скру́ті, в притя́гі бу́ти.

2. тісна́ ба́ба (гра).

Тиско́мъ = д. Битко́мъ.

Тисене́не = 1. Друкува́ння.

2. вида́ння. — Перше видання книжки
давню розійшлося.

Тисе́нати, тисну́ть, ви́тисни́ти, ся = дру-
кува́ти, надрукува́ти, відрукува́ти, ви-
тискува́ти, витиска́ти, одбива́ти, од-
бі́ти, ся.

Тисе́ць, рос. *Taxus bosca* L. = тис (С. Ш.),
негілю́ще дере́во, негілю́чка, негіло́й
дере́во. С. Ав.

Тисы́ = д. Тиски́.

Ті́течка = д. Ті́тька (вдр.).

Ті́течний = ца́цьковий.

Ті́тло = ті́тла. С. Ш. — Слово під тітлою.
С. Ш.

Титуло́ва́ти = титулува́ти (С. Ш.), вели-
ча́ти (по титулу).

Тіту́ль = титу́л. — Що міві по титулі, во-
ли нема вічого в шкатулі. н. пр.

Титула́рний = титуля́рний. С. Ш. — Хоч
не титуля́рний, аби гарний. н. пр. — Т. со-
вѣтникъ = урядо́вець 9 ранги.

Ті́тька, ті́течка = ца́цька, ца́ця (С. З.),
ца́цька. — В мене ца́ця трасу́ть ся, а ме-
не хлопці сьміють ся. п. п.

Тіфо́нь = 1. ві́тер бурхли́вий.

2. д. Смерчъ.

Ті́хий = тихий, ні́схий; благо́й, благо-
ге́нький, ле́гкий, ле́генький, повільний;
спо́кійний, сми́рний, тихомі́рний (С. Ш.),
ла́гідний, пло́хий, плоху́та (про чолові-
ка). — Т. го́лосъ = тихий, глухий го́лос.
Т. ві́теръ, ві́терокъ = тихий, благо́й,
ле́генький ві́терець. — Т. похóдка =
тиха, повільна хода́.

Ті́хнути, сті́хнути, за(при, у)ти́хнути =
ти́хнути (С. Ш.), сті́хнути, заті́хнути,
ути́хнути (С. Ш.), ущу́хнути (С. Ш.). —
І тихну́т Божі́ слова. К. Ш. — Затягло
все... тільки дівчата та соловейко не за-
тих. К. Ш.

Ті́хо = ті́хо (С. Ш.), ті́хенько (С. Ш.),

- потіху, потіхёнську, стіха (С. Л.), помалу (С. Л.), помалёнську, поволі. — Йди скоро — біду наженеш, йди тихо, біда тебе нажене. в. пр. — Сиди тишенько, щоб не знало тебе лишенько. в. пр. — Вайди, Градо, на улицю і ти, Коваленко, заграй міні в сопілочку стіха — помалёнську. п. п. — Помалу-малу, братіку, грай, не враяй ж мого серденька вкрай. в. п. — Помалёнську — піймаєм стареньку. в. пр.
- Тихомолкомъ, тихомолкою** = **стіха, тихцём, тишком** (С. Ш.), **тишком-нишком, нішком**. — Було заєсть ся — на ваєсь кутю гуваючи, а тепер коли що, так тихцем я батька — матір загне. Кв. — Нахили ся тишком-нишком над рум'яним білим лачком. Руд. Д. ще під сн. **Тайкомъ**.
- Тихохранний** = **тихий, смирний, спокійний, тихомірний** (С. Ш.), **лагідний, плочий**.
- Тихони** = **тишко** (С. Ш.), **тихець**. — При батьку воно тихець, а пехай батько а хати, так воно й стелю підійме. Кв.
- Тихонько** = **тихёнсько, помалёнську** і **д. Тіхо**.
- Тихость** = **тихість**. С. Ш.
- Тихоходъ** = **д. Лівинець 2**.
- Тихохонько** = **тихесёнсько, тихісінько, тихісічко** (С. Ш.), **потихесёнську, помалёнську, ніщечком**. — Тихесёнсько вітер віє, степа, лана мріють. К. Ш. — Потихесёнську — помалесёнську, щоб старий не встав, щоб мові бідної головки та й не клопотав. в. п.
- Тіше** = **тихше, тихіш, тихіше, тишче** (С. Ш.), **помаліше**. — Слухай ся з гори тише в низ, щоб ніхто голови не гриз. в. пр. — Та ая бо тишче, та держить голоу повижче. в. пр. — А вона як почула його голос, ше помаліше почала йти. в. о. Грінч. — Ставовіться тіше = **тихшати, тихшати**. С. Ш. — Радюків голос все тихшав. Лес.
- Тихшина** = **тиша** (С. Л. Ш.), **тихість, тишина**. С. Ш. — Тиша давнаа, таємна асюди міцно залягла. Моаа. — Де згода в семействі, де мир і тишина. Кот.
- Тихміть** = **тихомірити**. С. Ш.
- Тихкомъ** = **д. Тихонько**.
- Тишь** = **д. Тишина**.
- Ткальний** = **ткацький**.
- Ткаліна** = **ткаїнна, тканка**. С. Ш. — Перебери си а ткаїна а переперачку. в. пр.
- Ткаїло** = **ткаїня**. С. Ш.
- Ткань** = **ткаїнна, ткаїнка** (С. Ш.), **а залу — валовіна**, в котрій третя нитка новопляна — **потрётіна, домашня — домоткан**. — Човнаком ткала вона на верстаті ткаїну. Ніщ. — Греки на обмін навезли коштовної ткаїни. Кв.
- Ткань** = **ткаїня**. С. Ш. — Основа нитяна, а ткаїня вовниа. С. Ш.
- Ткати, со(па)ткати, в'їткати** = **ткати, з'їткати, нагкати, виткати**.
- Ткацька** = **ткальня**. С. Ш.
- Ткацький** = **ткацький**. — Ткацьке полотво. С. Ш.
- Ткачевъ** = **ткачів**. С. Ш.
- Ткаческій** = **ткацький**.
- Ткачество** = **ткачтво**. С. Ш.
- Ткачіха** = **1. ткаля** (С. Л. Ш.), **ткаха** (С. Ш.). — А вона буда на всю околицю перва ткаля. п. о. — Дочки Наталю, діну чесну, роботуцку і хазяїнку й ткалю. Мал. 2. **ткачіха** (жінка ткача).
- Ткачъ** = **ткач**, **а жарт — ниткоплут**, **міпка його — ткачіха, син — ткачёнко, дочка — ткачівна**. С. Ш. — Ой та знав, на що брав — я не таюп різня, бо ти ткач ниткоплут, а я бондаріана. в. п. — Ткачохол буде тобі лихо. в. пр.
- Ткённа**, **рос. Lycium Barbarum L.** = **дереза, лазун, повій, незамайвік, дарморос, ліцій**. С. Ав.
- Тквуть, си** = **д. Тквуть, ся**.
- Ткатворний** = **шкодливий, шкюдючий, заразливий і д. Вредительний**.
- Тліться** = **тліти** (С. Ш.) і **д. Тлѣть 2**.
- Тло, у вразі: до тла** = **д. Дотла**.
- Тлѣніе** = **тлівня**.
- Тлѣнный** = **тлівний**. С. Ш.
- Тлѣнь** = **тлівь**.
- Тлѣть, ислѣть** = **1. тліти** (С. Ш.), **гніти, трухліти** (С. Ш.), **ватліти, вгніти, потрухнути, впорохніти** (д. **Ислѣвать**).
- 2. тліти** (С. Ш.), **жіврити** (С. Л.), **чіврити, потліти, вогліти**. -- Іскорка в поелі ледяе жевріє. О. С. — Подумяй аме не було, тільки голозешка жевріє. Кв.
- Тлѣться** = **д. Тлѣть 2**.
- Тля** = **1. іржа, гниття**.
- 2. Arhis** — **тля, рослинна, трав'яній воша, попеласта — попелюха**. Лес. — Росливи воші лущками збирають си на листу. Ст. О.
- Тмивъ, рос. Carum Carvi I.** = **кмінь, тмінь, цмєн**. С. Ав.
- Тмитъ, затміть, ся** = **гміти** (С. Ш.), **темніти** (С. Ш.), **тмірїти, ся і д. Затемнать, ся**.
- То** = **то**. — Коли я їхав з міста, то здибав його на дорозі. С. Ш. — Чого ти, наймитку, так рано вставш? Та я то обуванням, то одгавням надоху. в. пр. — **Тобі башь**

= то бак. — То то же = тож бо. — То м діло = раз-у-раз, раз-пóраз. — И то = тай то. — То, да не то = те, та не те. — Чтò-то = щось, ясьсь.

Товаришко = товарище. С. Ш.

Товарищевъ = товаришів. С. Ш.

Товарищески = товаришки (С. Ш.), подружки, по товаришки.

Товарищеский = товариський. С. Ш.

Товарищество = 1. товариство (С. Ш.), компанія, артіль, спілка (Д. Асоціацій). 2. товаришівання (С. Ш.), панібратство. — Товаришівання з Шевченко не нудило Брюлова. Кв.

Товариць = 1. товариш (С. Ш.), вб. — товариство (С. Ш.), компанець, з малку або по школі — коле́га (Пох.), і друг разом — панібрат (С. З.), в якому ділі — совісник, умісник, потужник, в торговлі — спілвник. — Пішій кінному не товариш. в. пр. — Одъїзжаюча, він шапочку знів, вивезько вилонив ся: прощай, прощай сльвие товариство! н. п. — Добро своя прощавая, товариство павував. в. п. — Быть товарищами = товаришувати (С. Ш.), компанувати, за панібрата бути. — Данай удвох товаришувати, бо мінї самому не щастать. в. о. Ет. вб.

2. в службі — товариш, помішійк. — Т. судья = підсудок. — Т. церковного старосты = підтитарій.

Товаръ = 1. товар (С. Ш.), крам. С. З. Л. — Т. мануфактурный, красныя, галантерейный, мелкій = крам. — Т. бакалейный = бакалія. — Купецъ в Бару: ані грошей, аї товару. в. пр. — Ё надія в Бові, коли товар в возі. н. пр. — Дай Боже купца на гнилий товар. в. пр. Гривч. — Рыбе і в краму дороге. н. пр. — Купецъ, щоб де було свій крам складати, комору збудував. Б. Г. — На наш грам знайдець са пан. в. пр. — Тут купці набіриває грецько і болгарського краму, та й Угря привозили сюда свій крам. Бар. О. — Купецъ поїхав за грипичо краму купувати. в. к. Гривч.

2. (у шепців) — товар (С. Ш.), ремінь, ремішійчя. — Купив товару на черевани. С. Ш.

Тогда = тогді, тоді (С. Л. Ш.), отоді. — Як в на мед, тоді пий пиво, а як в на пиво, тоді пий воду. в. пр. — Се було тоді, як баба дівкою була. н. пр. — Тогда же = тоді ж. — Т. йменно = тоді, отоді саме. С. Л. — Отоді саме він помер, як я родивсь. Кв.

Тогдашній = тогдішній (С. Ш.), тодішній.

То-есть = сѣб-то (С. Л.), дѣб-то, тоб-то (С. Ш.), значить, ся (С. Л.). — Ты думаешь, що я жалую грошей, тоб-то мінї шкода їх? С. Ш.

Тотѣственный, по = тотожний, однаковий, одноманітний. — Вдавец не друкував тотожних віршів в варіантах одной пісні, але вибрани текст вайбілно повий. З. Ор.

Тотѣство, тотѣство = тожсамість, тотожність. — Слово Величавне здавть ся має тожсамість з Величавни Масуді. Бр. О. — Між реалією і моральністю хоч і в тожсамість, ає... Кн. — Збивав думку Малишевського про тотожність автора "Зачатія" з автором Апокрифіса. Зап. Кок.

Тоже = теж (С. Ш.), тож. — Я чув і ти теж не глухий був. — І я теж кажу. С. Ш. Тоже самое = теж саме.

Токарѣвъ = токарів. С. Ш.

Токарничать = токару(ю)вати. С. Ш.

Токарный = токарський.

Токарная = токарня. С. Ш.

Токарь = токар (С. Ш.), токаръ, жінка його — токаріха, сива — токаренко, дочка — токарівна, цювляточу зносіт — костір.

Токмарь, токиачъ = д. Болотушка.

Токъ = 1. потік і д. Потокъ і Струй.

2. тік, ток (С. З. Ш.), в Херсонщині — гарман і д. Гумно.

3. тяг, протяг (воздуху), течія.

4. (фіз.) — течія.

Толкать, толквуть, ся = 1. пхати, ся (С. Л.), штовхати, сѣ (С. Л.), штурхати, трукати (С. Ш.), трукати, ся (С. Ш.), стусовати, ся, пхнути, понхнути, штовхнути, турнути (С. Ш.), штурхнути, стусовнути, тура дати. — Чого ти так пхавш ся? — Терпи! За долею куди попхне — хились. Гул. Ар. — Та зазгату молодечу почина штовхати в плечі. Мова. — Та як корова стувула, ясьсь дійницю воюю штовхула. Гривч. Чайч. — Щоб тебе лють турвула! С. Ш.

2. товкати, ся, стукати ся. — Дай Боже дідати — лійцями товкати (на Великодних святях). н. пр. — Стукаєт ся в двері.

3. тиняти ся, волочити ся, тягати ся, вѣштати ся і д. Шататься. — Цілий день тиняєт ся без діла.

Толкачь = 1. товкач, ступір і д. Пестъ.

2. робітник, що виналя і товчє любайстер.

Толкованіе = товмачення, тлумачення. С. Ш.

Толкователь, ница = товмач, тлумач, ка (С. Ш.), що вміє добре розтлумачати —

- тлумакувати́. — Він чоловік тлумакувати́, бо то геть тобі розкаже: як, що й до чого. Черваси.
- Толковати́, истолковати́** = 1. тлумачити (С. Ш.), товмачити (С. Ш.), вияснити, товкувати (С. Ш.), товкмачити (С. Ш.), тлумакувати і д. **Истолковати́**. — Та я вже йому тлумакував, тлумакував, але він нічогісінько не пам'ятав. Черваси.
2. (протолковати́) — товкувати (С. Ш.), балакати, розмовляти, пробалакати. — Як я тобою товкувати, то треба почувати. С. Ш. — Цілу віч з нам пробадакали.
- Толковитий** = тяжкий (С. Ш.), тямовитий.
- Толково** = з товком, розсудливо, до діла, арозуміло.
- Толковий** = 1. виясняючий.
2. тяжкий, тямущий, тямучий і д. **Пов'язливий**.
- Толкотні** = товкотня (С. Ш.), товкотніча, товча, натовп, натовк, потовк, потовч. — Оце товча. ваче на ярмарку. Кв.
- Толкунъ** = товкач і д. **Пестъ**.
- Толкучий рынокъ, толкуча** = товкун, товчок, товкучка, товкучий рынок, точок, тандита. С. Ш. — Купив на товкучні. С. Ш. — Виходю вранці на точок. Кр. — У Києві коло Самсона на товчу що хоч купиш. Кв. — Купив камизельку на тандиті. С. Ш.
- Толкучка** = товкач і д. **Пестъ**.
- Толкъ** = 1. товк (С. Ш.), толк (С. Ш.), толлок (С. Ш.), тьяна, тьям, глудз, пантелик. — Який ум, такий і товк. н. пр. — Як в тебе в товк, то в мене в гроші. С. Ш. — Нема в тебе толку, хоч залази — не тріпає. н. пр. — На лихо Бог дасть толк. н. пр. — Треба брехві толк дасть. н. пр. — Впало йому на толк. С. Ш. — Глудз за розум повернув. н. пр. — Безъ толку = без пуття. — Добыться толку = допитати ся. — Сбать, ся съ толку = збити, ся з пантелику, з плягу, пажороки зайти. — Будь ласкав, сватовку старика, забий Елея з пантелику. Кот. — Еней од страху з плягу збив ся, в умі сердега помішавсь. Кот. — Толконъ = до пуття. — Не вміє розказати до пуття.
2. (частіше мв. Толки) — поголос, поговір, поговори і д. **Молва**.
3. сѣкта.
- Толкъ** = штову, штовхнѣч, штурх, дук, пхнѣць. — А він його штовх у бив. — А далі — штовхачь його межи плечі. п. о. — Поїхала труський возом, дорога йде лісом, по корівню, од воно тобі раз-у-раз дук та дук, та так набило боки. Кв.
- Толмачъ** = 1. товмач. С. Ш.
2. пр. *Tringa vanellus* — чайка.
- Толокно** = пўтря. С. З.
- Толокніна, толокніникъ, толокніца, рос. Arclostaphylos officinalis Moench. A. Uva Ursi**
1. = вовчі ягідки, мучниця, розіодняк. С. Ав.
- Толочитъ, потолочитъ** = толочити, потолочити. — Цуц, боса! Не толоч преса. н. пр.
- Толочъ, истолочъ, натовлочъ** = товктя (С. Ш.), зтовктя, натовктя, разом і мвати — товкмачити. — Що ти робаш? Силь товчу. С. Ш.
- Толочься** = товктя ся, волочити ся. — Товчеть ся, як Марко по пеклу. н. пр.
- Толпá** = товпа (С. Ш.), стóвпнице (С. Л.), стóвпницько, тиск (С. Ш.), гурма, юрма (С. Л.), гурба (С. Л.), юрба (С. З. Л.), натовп, куча, згран, вáлява, табу́н. — Народ толпами йде. С. Ш. — Капуз очима на велике стовпнице дівчат. Лев. — З корчма до корчми У водать, за нею хлопці гурмою ходять. н. п. — Народ гурмою втікав від угані і врида до Московського царства. Бар. О. — Гурмою стовпленій народ. Мова. — Зібрана ся юрма преведика. Олесс. — За пана юрма йшла народу. Мет. — Люди знов збили ся у юрбу і почали томоніти. Лев. В. — Умішав ся поміж юрбою ярмарковою. Кв. — Прощай ся в юрбою своєю. Кот. — Зібрав ся великий натовп народу. Прав. — Тепер на базарі такий натовп, що страх. С. Л. — Побігла і сховала ся в натовці дівчат. Лев. — А чоловіки і живни табунами ходять. Кв. — Дітвори весела згран гралась, метушилась. Гр. Чайч.
- **Толію** = гуртóm, юрбóm, гуржóm, по́топтом. — Ввалявся у Київ, тай пішла нотоптом. в. о. — Толпой вийти = вийроїти ся.
- Толнѣться, столнѣться** = товпѣти ся (С. Ш.), кунѣти ся, кунчѣти ся, юрнѣти ся, кожашѣти ся, зтовпнѣти ся, скупчѣти ся, зьюртовати ся. — Ам потнѣть та товлять ся, щоб то ближче стати. К. Ш. — Товплять ся, як до свяченої вода. н. пр.
- Толстѣвекъ** = товстѣнький, гладкѣнький.
- Толсто** = тóсто. — Намаж маслом толсто. — Ведмідь за ретяї толсто реєс. н. пр.
- Толстобрóхий** = товстопўзій. С. Ш.
- Толстоватій** = товстѣнький.
- Толстогубій** = губатій, губань.
- Толстовадый** — купратій, купрастій, крижистій.
- Толстокожі** = товстошкурій, твердошкурій (С. Ш.). — Такий з його товстошкурій, що його й шаком ве втнем. Кв.

Толстокорый = товстокорый.
 Толстоногий = товстоногий.
 Толстонобдый = пика́тий, товстоно́кий.
 Толстоно́ска, пл. *Fringilla Coecothraustes* Merm. = товстоно́сок, ко́стур, косто-
 гриза, ягідник. С. Ш.
 Толстота́ = товща, товщина́. С. Ш.
 Толстоше́я, толстоше́я = гамаликүва́тий.
 Толсту́ха, толсту́шка = товсту́ха, тов-
 сту́ля, товсту́шка. С. Л. — Мага товстула,
 дочка красула, а сиз кучерявий. (н. ват. —
 піч, вогонь, дим).
 Толстый́ = товстий́ (С. Л. Ш.), дуже — тов-
 стейний́, товстю́чий (С. Ш.); гру́бий, про-
 чоловік — гладкий́ (С. Аф. З. Л.), она́-
 сийтий́ (С. Л.). — Товста книжка. — Жа-
 віт товстий, а лоб пустий, н. пр. — Грубе
 полотно. — Диплом той був на грубому па-
 пері. Ка. — Боже батьку! Дай грошей ша-
 ву і живку гладку. п. пр.
 Толстѣ́йшія́ = товстейний́, товстю́чий
 (С. Ш.).
 Толстѣ́ть, потолстѣ́ть, растолстѣ́ть =
 товстіти, товстішати (С. Ш.), товщати,
 гладшати, грубіти (С. З.), гру́бшати, по-
 товстіти і т. д.
 Толста́к = товсту́н, товстю́к, товпа́га
 (С. Л. Ш.), бе́цман, б́ухтя (Сп.), тухо́л-
 ше (Сп.).
 Толстаче́к = опе́чок. С. З.
 Толча́ = товч. — Виде́ (саши) за́ймана
 тава, наче де товч Іза або муку. С. Ш.
 Толче́ние́ = товчення́. С. Ш.
 Толче́я = 1. товчий, товче́ка (С. Ш.), тов-
 ба́льня. — Просо дають в товчу. С. Ш.
 2. сту́па, сту́пка. С. З. Л.
 Толчо́к = штовіа́н, штурха́н, штурха-
 ве́ць, стуса́н (С. Л.), стуса́к, товчо́к (С.
 Ш.), буха́н, бухаве́ць. С. Ш.
 Толча́ = товща, скі́ба (С. Ж.).
 Толще́ = товще́, товстіше́, гладче́.
 Толщина́ = товща́ (С. Л. Ш.), товщина́ (С.
 Л. Ш.), товщина́, товщи́нь. — Толщи-
 но́ю, въ толщину́ = завтов́шки (С. З.),
 уто́вшка, уто́вщ, навтов́шки.
 Толчо́ = тільки, тільки́ (С. Ш.), тілки,
 тілко (С. Ш.), тівж, тіко (С. Ш.), лш,
 лш. — Що хочеш міні роба, тільки не пе-
 рекадай мене через тва. н. пр. — Походять
 селян на коня, тіка шерсть не тава. н. пр.
 — Тільки бы = абй, абй-б, абй-то,
 тільки-б. — Аби болото, а чорти будуть.
 н. пр. — Тільки что, лиш тільки, то́ль-
 ко-то́лько = ле́дше, допіро, одѣ в́араа.

— Та радий такай, неначе допіро народин
 св. н. о.
 Тонительный, но = томлявий, во, нудий-
 вий, во, нудий, нудий, млосний, но.
 — Сподівана зоя не приходила, томляві
 дні дожидання мучил Шевченка. Ка. —
 Причини такого томливого безділля я не ві-
 даю. Кп. — Нудна самітність в келі не да-
 вала йому спокою. Кв.
 Тонить, ся = томити, ся (С. Ш.), нудити,
 ся (С. Л.), нудити світом, нудьгувати,
 маяти ся, марудити ся. — Яя вона нуд-
 далась, жодна розвага її не брала. Ка. —
 Тонить голодомъ = морити голодом. —
 Тонить сталь = гартувати.
 Тонленіе́ = маяння, ялость (С. З.), нуд,
 нудьга́, нудота́. — Яя ялость пішла по
 всьому тілу. С. З. — С. стали́ = гарту-
 ванья.
 Тонля́кка = криця́. С. З.
 Тонность́ = тонність. С. Ш.
 Тонный́ = тонний́ (С. Ш.), вто́млений,
 стомлений, охлялий, кволий.
 Тонъ́ = том, частина, книжка.
 Тонѣ́ть, истои́еть = д. Изнемога́ть і Осла-
 бѣва́ть.
 Тоненький, ко = тоненький, ко.
 Тонешо́нскъ, тонешене́къ = тонесе́нький,
 тонісінький, тонісічквий. С. Ш. — Бо-
 дарець обручая струже, тонесе́нькі дуже. н. п.
 Тоняна́ = тоння́. С. Ш.
 Тоня́ть, отоня́ть = тонити, тончїти (С.
 Ш.), потонїти, потончїт (д. Отѣвва́ть).
 Тонкий́ = 1. товкий́ (С. Ш.); лёгкий; віж-
 ний, делїкатний. — Тонкай стан. — Товке
 сухо. — Товка пряка. — Товкай голос.
 2. шрийклявий, хїтрий, мудрий.
 Тонковаты́й = тоненький, потовкий.
 Тонкозерный́ = дрібнозерний.
 Тонкоко́жистый, тонкоко́жія́ = тонкошкү-
 рий. С. Ш.
 Тонкость́ = тоння́, тонкота́.
 Тонна́ = вага́ в 62 пуди́ або місто в 40
 куб. ху́тів (що до місткости судна).
 Тону́ть = 1. (затону́ть, потону́ть) — то-
 ну́ти (С. Ш.), потону́ти.
 2. (уто́нуть) — тову́ти, утопа́ти, пото-
 на́ти, уто́нути (С. Ш.). — Плавє! Кобила
 плавє! Врешеш, Автоае, то ж вона тоне.
 н. пр. — Плав, плав, та на березі і уто-
 аув. С. Ш. — Серед ночі темної, на морі
 синьому, за островом Тецдером потопали,
 пропадали... Одиа потопая, другий варивая.
 К. Ш.
 Тончавый́ = худорлявий́.

Топчати́, источати́ = то́ншати, то́ншати (С. Ш.), потопчати, потопшати.

Топчати́, источати́ = товяти, тончати, утончати, утопити (С. Ш.), стончати, тончати.

Топъ = тон (С. Ш.), лад. — Ви була парості це на мій лад. Кн. — Говорять въ топъ = під міслі кому́ говорити. Кн.

Топѣть = д. Топчати́.

Топня = то́ня, неводаще.

Топаніс = топання (С. Ш.), ту́паня (С. Ш.), тупцювання.

Топати́, топнуть = топати (С. Ш.), ту́пати (С. Ш.), то(у)по́ти (С. Ш.), тупцюва́ти (С. Ш.), гопати, гупати, топнути, ту́нути (С. Л. Ш.), скоро біжучи — допоти́ти, копо́ти́ти. — Ровсердав са мій маленький, аж ногами тупотіти. а. п. — Дубельг почав тупотіти ногами і кричати. Кн.

Топи́ть, ся = 1. (место́и́ти, ся) — топіти, наліти, вітонити, напали́ти, ся. — Чу́жу хату топять — свої́ очі співають. в. пр. — В старій печі ді́дко топять. в. пр. — Напалав грубу так, що й рули не вдержав.

2. (расто́и́ти, ся) — топіти (С. Ш.), розто́пити, розпустити, ся. — З нас деруть ремінь, а а їх бувало й літ топили. К. Ш. 3. (уто́пи́ти, ся) — топіти, ся (С. Ш.), потопля́ти, уто́пити, ся, потопіти, ся. — Хіба піду до річкиньк, в жалю утоплю ся. Не топивсь, коваче, марно душу згубив. п. п. — Артиста спроможен то потопляти серце людське в пелю, то підносити. Кн.

Топка = 1. топлі́ння, то́пка.

2. піч, гру́ба, гру́бка.

Топкі́й, ко = грукі́й (С. Аф. З), гру́зько, гру́аний, багні́стий. — Тому́ долго іхали, що дорога пішла дощу, немов в осени, грукька стала. Кн. — Один бережок був агру́стий, а другий — грукьке болото. Ст. Ан. — Грукьне болото. Кр. — Долина багніста і зліо грукька. Л. В.

Топко́сть = грукі́сть, грукьо́та, грукья́вність. — Вибейкавши ся а грукько́стя. Л. В.

Топливо = топлі́во (С. Ш.), на́ливо, о́грів. — Нема палана — піччя хату нагріти. п. о.

Топли́й = намо́клий.

Топнуть = д. Топу́ть і Топна́ть.

Топольска́ = топольо́вий. — Топольова помада вживають ся, як волосся лізе. С. Ш.

Тополь, здр. то́пальк, рос. Populus alba L. = то́поля (С. Ан. Ш.), сребрі́ста то́поля (С. Ан.), дерево — то́полина, здр. — то́полю́ка, то́полю́чка, то́полю́нка, то́полю́нька. С. Ш. — Ду́мистий, ба́льза-

мі́ський т., P. balsamifera L. = зо́лото́ верба́. С. Ан. — Піраміда́льний, іта́льський т., P. dilatata Lin. = ра́йна, я́вір. С. Ан. — Чёрный т., P. nigra L. = со́корі́па, я́сокір. С. Ан.

Топорі́к = сокі́рка, топорі́ць (С. Ш.).

Топори́ще = сокі́рня, топорі́ще (С. Ш.), топорі́сько. — Як утопає, со́яру даває, а як поратують, і топорі́ща жадує. п. пр. — Загубивши со́яру, добре й топорі́сько. п. пр.

Топори́ний = 1. сокі́рний.

2. сокі́рницький, ко́струбовати́й. — Со́кірницька робота. Лев. — Робота мі́цна, добра, та ко́струбовата, не до впадо́би панам. Кн.

Топори́тися, расто́пори́тися = на́дмля́ти ся, наду́ти ся, розду́ти ся, на́стовбу́рчувати ся, на́стовбу́рчати ся, пи́шати ся і д. На́пшати́ся і Надува́ти-ся 4. і 5.

Топори́ць, расто́пори́ць = то́пирити (С. Ш.) і д. Ра́сто́пиривати́.

Топорь, то́пори́к = сокі́ра (С. Л.), сокі́рка, то́пор (С. Ш.), топорі́ць (С. Ш.), ма́ленький на одну́ руку — одно́ру́шня сокі́ра, широкій — барда́ш, ма́лий а вигнутим топорачем — барда (С. Ш.), а товстим обухом — ко́лу́н (Лев.), доро́жній (палка́ з со́яркою) — келе́н (С. З.), тупий — ту́пак, ту́пця (С. Ш.).

Топотні́ = тупотні́ (С. Ш.), тупотня́ва.

Топоть = ту́паня (С. Ш.), ту́панця (С. Ш.), тупоті́ння, то́тний (С. Ш.).

Топтаніс = топта́ння, топцюва́ння. С. Ш.

Топтати́, ся = 1. (прито́пати, расто́пати) — топта́ти, топцюва́ти (С. Ш.), прито́пати, сто́пати, потопта́ти, розто́пати, хлі́б — то́лочити (С. Л. Ш.), то́лочити. — Топчу, топчу ряс. Дай, Боже, потоптати і того року діждати. п. пр. — Молод козак розивавсь, розгуляв ся, стоптав, зламав червону кавану. п. п. — Топчи́ = но́топтом. — Усіх потоптом в болото загнали. Л. В.

2. (ви́топтати) — топта́ти, мі́сити, гру́а́ти, ви́кі́сити (на пр. глі́ну).

3. (сто́пати, ся) — топта́ти, зто́пати, вто́пцюва́ти, ся. — Чоботи вто́пшани ся.

4. (зато́пати) — топта́ти, зато́пати. — Зато́пшани до́ляву.

5. (про́пшати) — топта́ти, ся. С. Ш. — Когут то́че кури. С. Ш. — Зо́ули не мш чово́ника — трі́щку ю́ то́че. п. пр.

6. то́вкати́, топта́ти ся (С. Ш.). — Чо́гут топчеш ся?

Топу́чий = д. Топі́ий.

Топь-топъ = туп-туп, тупу́-тупу́. С. Ш. — Туп-туп візельками, пов-док підвізками. в. п. — Тупу-тупу візками, зколю тебе ріжками. в. п.

Топі́рять, расто́пірять = топі́ряги (С. Ш.), насто́вбурчувати і д. Расто́пірять. — Насто́вбурчача брова, виче щетина у кнура. Ка. — Т. глаза́ = ватріща́ти, вярча́ти. — Не вярчай так очей на мене, а слухай. Ка.

Топі́рка, рос. Spigaea Ulmaria L. = бузина́ болотна, гіршник, огіро́шник, меду́ница, жаб'ячий конопельник. С. Ав.

Топь = багно́, багні́на (С. Л.), багнію́ка (С. Л.), багно́вці́ (С. Ш.), грузь, драгвинна́ (Кр.), моква́, мла́ка, млакові́на. С. Жел.

Торба́ = 1. ша́вка. — Ровгауздав коні́ і почепив їм на морда шапки з вісом. Лев. 2. кошіль, ко́шок (плетений).

Торга́шъ = торго́аш (С. Ш.), кра́марь, ма́йлір. — Слякий такий торгоаш, та все їсть калач, а хлібороб хліба робить, хліб і їсть. в. пр.

Торга́шество = кра́марство.

Торгова́ніе = торгоува́ння. С. Ш.

Торгова́ти = 1. торгоува́ти (С. Ш.), то́ржати, купцюва́ти, переважно про жидів — гандлюва́ти (С. Л.), дрібним або мануфактурним крамом — крамарюва́ти (С. Л.), крадува́ти (С. З.), мясом — рівникува́ти, горілкою — шнякарюва́ти, на базарі або на ярмарку — базарюва́ти, ярмаркува́ти. — Торгує хлібом. — Взяв у мене всі дукати, та й поїхав гандлювати в море. Ст. С.

2. (сторгова́ти, ся) — торгоува́ти ся, то́ржити ся (С. Ш.), сторгува́ти, ся.

Торгове́ць = купе́ць (С. Л.), мануфактурним або дрібним крамом — кра́марь (С. Л.), кра́мар, бакалі́єю — бакалі́йщик (С. Ш.); олією — олі́йник, сіллю — соля́р, свинячи́м — каба́нник, свята́ми — сві́тлик, скотною — пра́сол (С. Л.), поголо́ном — полоте́нщик, в ровноску — коробе́йник, вара́г (С. Л.), що ви́міює — ра́шевець, щепі́йник (С. Л.), кра́деним — шепоті́йник.

Торго́вка = торго́вка (С. Ш.), дрібним крамом — кра́марка, кра́марщина (С. З.), животно́ю або чим істотним — пере́купка (С. З. Л.), бубля́ками — бубле́йниця, бубле́шниця (С. Ш.), на базарі в ятлах — сі́дуча (С. З. Л.), олією — олі́йниця, печена́м хлібом — пере́пича́йка (С. З.), хля́ками —

хля́йниця. — Там під ряд крамниці, там пере́купка з булками, а тут дві рівниці. Руд. — Сластьона шкварилась, сідухи цокотли. Кот.

Торго́влянь = торго́вчи́н (С. Ш.), кра́марчи́н і т. д.

Торго́вля = торг (С. Л.), торго́вля (С. Ш.), торгоува́ння (С. Ш.), купе́цтво, мануфактурним або дрібним крамом — кра́марство, крамарюва́ння (С. Л.), найбільше про жидів — ганде́ль, гандлюва́ння (С. Л.), скотною — пра́солство.

Торго́вцевъ = купе́цький.

Торго́вий = торго́вий (С. Ш.), гандлю́вий, купе́цький, кра́марський.

Торгъ = 1. торг, по́торжка (дія). — В торгу нема гайзу. в. пр.

2. торг, торжо́к (С. Ш.), торго́вця (С. Ш.), рі́нок. — Бути ко́з на торзі. в. пр. — Не рада кова на торг, так ведуть. в. пр. — Ой піду я на торжок, куплю собі голубок. в. п.

Торе́ць, частіше ма. — то́рцы = коти́ви, що випілюють в коло́д для брукува́ння ву́лиць.

Торже́ственность = вели́чність, бучі́ність.

Торже́ственный, но = торже́ственный (С. Жел.), урочи́стий (С. Ш.), вели́чний, пішній, бучний, но, з ўточю. — Владку приймали дуже урочи́сто і сердечно Пр. — Наші заручини справили з великою ўточю. Ки.

Торже́ство = торже́ство (С. Жел. Ш.), урочи́стость (С. Ш.), съвятува́ння.

Торже́ствовати́ = 1. (отторже́ствовати́) — съвятува́ти, відсъвятува́ти.

2. (восторже́ствовати́) — пере́могати, переважа́ти, пере́могти, перева́жити, здола́ти, здоли́ти. — Правда кравду пере́може. в. пр.

Торжи́ще = базарь, торго́вця, торго́вниця, рі́нок.

Торі́ть = 1. (ві́торить) — приви́чати, приви́чаювати і д. Прічу́чати.

2. (проторі́ть) — торгоува́ти (С. Ш.), топта́ти, уторюва́ти (С. Ш.), протопта́ти і д. Проторі́ть.

Торі́ца, рос. Spergula arvensis L. = мете́лик. С. Ав.

Тормазі́т, за(под)тормазі́т = гальмува́ти (С. Аф. Л.), загальмува́ти. — На гору їду — не бичую, а з гори їду — не гальмую. в. п. — Хто де не дума, там вочує, хотів де бігти — так гальмує. Кот. — Віз був не загальмуований, так коні́ такі і повесли згори. в. о.

Торназь = 1. гальма, гальмб (С. Аф.), особливе — рак. — Наложіть, надѣть торназь = вагальмувати. — Отпустіть т. = розгальмувати.

2. підрізи. — Савка на підрізах.

Торношійть, заторношійть = торсати (С. Ш.), термосити (С. Ш.), шарпати, сийкати, сінати, васийкати, васипати.

Торнаа доро́га, доро́жка = бітій шлях, біта доро́га, доріжка, втоптана, протоптана стѣжка. — На битую доріженьку виїзжав, п. п. — Ой знати, в кого осьь дошка — втоптана стѣжка через садочю, н. п.

Тороватійть = щедрий.

Тороватость = щедрість.

Торока = торокі (д. Съдло).

Торопійть, поторопійть, ся = скорити, скорити ся, спішити, поспішаті, ся, хватати ся, ханати ся (С. Л.), похопіяті ся, галити (С. Л.), квацнати, ся, нагліти, поскорити, ся (С. Л.), поспішите, ся (С. Л.), похопіти ся. — Хизаветь ся, як повіна заміж, н. пр. — Що ти так галиш, неначе хто жемень ся за тобою. Кот. — Жукуні і уляки на цушки робить галили на захват. Кот. Д. ще під ся. Спішіть.

Торонкій = д. Суетливий, Торопливий і Трусливий.

Торопливость = сніх, поспіх, хананья, скванлівість і д. Поспѣшность.

Торопливий, во = 1. спішлівий, поспішний (С. Л.), халкий, квапливий, скванпливий, скванний, скороспішний і д. Поспѣшливий.

2. лякливий, жахливий і д. Пугливий.

Тороніга = клопотун, побігач, скорохвѣт.

Торонь = спіх, поспіх і д. Поспѣшность. — Вь тороніхъ = з поспіху. — З того поспіху і горцяжа розбила, н. о.

Торопѣть, оторопѣть = торопіти (С. Ш.), бояти ся, лякати ся, оторопіти, злякати ся, вжахнути, ся.

Торочійть = 1. (ві)торочити, оторочити) — торочити (на пр. торочачи — С. Ш.), обляювати, віторочити, облямувати.

2. прив'язувати до тороків (д. Съдло).

Торсь = 1. тудуб (д. Туловище).

2. статуя, без голови або без рук і ніг.

Тортъ = торт (С. Ш.), солóженик.

Торфиній = торфєвий, торфїяний. С. Жел.

Торцевій = зроблений з „торців“ (д. Торець).

Торчатъ = сторчати (С. Л.), старчати (С. З. Л.), стрѣити (С. З.), стовбичити (Лев.).

— Кучеряве волосся стирчало на голові Лев. — Чого ти тут стоабиши?

Торчїло = д. Жердь і Шесть.

Торчкбїзь, торчїй = торчїя (С. Ш.), сторч, нѣвсторч.

Торѣть, ваторѣть = навикати, навикнути.

Тоска = журба, жура, журба́та, нуд, нуда (С. Л.), нудь, нудьга (С. Л.), зануда, ту́га (С. Ш.), ту́женька, приту́га, сум (С. Л.), сумо́та, тоска́ (С. Ш.), нїя. — Журбу годую, нудьгу сповнаю, а сум коляшу, н. пр. — На серці нуд, в очах кризаві плями. Ст. Б. Х. — І сповнаючи сьпївала, свою нудьгу переживала в свою дитину. К. Ш. — Чогось мене молодого та завуда бере, н. п. — Без айрого друга великая ту́га, п. пр. — Ту́га мїні за тугою — пішов мїнай за другою, в. н. — І саїдовия забрав, серцю туменька завдає, н. п. (Д. теж під ся. Печаль).

Тоскливий, во = журливий, во (С. Л.), жу́рно, тужливий, во, туживий, во (С. Ш.), сумний, сужно (С. Л.), жалібний, во, тоскний, во (С. Ш.). — Розважала дїачионьку, тай журити ся жу́рно, в. п. — І чогось жалко мїні стало, тужно так. Коц. — А з серци нехота аеть ся тужав і чудова пісенька. Фр. — Не хила ся, сосно, бо й так мїні тоскно, в. п.

Тоскованіе — журїння, сумуванья.

Тосковатъ = сумувати (С. Л.), нудїти, ся (С. З. Л.), нудити сьвігом, нудьговати (С. З.), видїти, ся (С. З.), тужити (С. Ш.), тужитки (С. Ш.), вїявати ся (С. Л.). — Все сьвітом ну́жу, н. спокую не маю; сама и не зваю, чо́го и бажаю. Скл. А. — І яка — ве любила, і амер — не тумила, н. п.

Тость задрáвний = здравїня.

Тотчас = зараз (С. З. Л.) і д. Немедленно.

Тотъ, та, то = той, оттой, тамтой, (С. Ш.), та, тая, отта, тотá (С. Ш.), то, тотó (С. Ш.). — Це все той шабени нароби. н. в. — Нехай мене той займає, хто коханя в серці нас, н. п. — Хто дїтей не має, той гора не знає, п. пр. — Чи се ж тая крипиченька, що голуб куваєсь? Чи се ж тая дїчяионька, що и жеви́хавсь? н. п. — Дай мїні тоті чоботи, що и з армарю привіс. С. Ш. — На тамтї боці, С. Ш. — За тамтої небісчїки були масляні перїстчїки, н. пр. — Тотъ мєнєво = той сáмий, свѣісінький. С. Л.

Точїло = кругле — точїло (С. Ш.), го́стрило. — Налїг, як цаган на точїло, н. пр.

Точільный камень = д. Точїло, маленький — брус, брусбк (С. Л.), гострити коси — шантачка.

Точільщакъ = 1. точільщак. С. Ш.

2. ком. — шашель. С. З.

Точить = 1. (вѣточить) — точити (С. Ш.), вѣточити. — Токаръ добре виточив віжки до столу.

2. (ваточить) — точити (С. Ш.), гострити, на бруску — брусувати, брусити, ваточити, нагострити, вѣгострити, серп — назубити, косу — клепати, мантачити, наклепати, намантачити. — Точить зубы = гострити зуби, мати зуб (на кого).

3. (источить) — точити, поточити. — Черви поточили дошку.

4. Точить діси = баліси точити, теревені правити, дурницю нести.

5. (источить, ся) — точити, ся, вилити, вилити, ся, витікати. — Вода точить ся. С. Ш. — Точить сльози = проливати сльози.

Точка = 1. точиння, гостриння, точення (С. Ш.).

2. (грам.) — точка (С. Ш.), крапка (С. З. Л.), цятка. — Дрюкарю! не дрймай: де треба, точку став, щоб кожрим нас рядом злий критик не наваж; бо в ѣй такі: не вайде толку — буде тихо: не вайде точки — днхо. Б. Б. — Ставить точки = точкувати (С. Ш.). — Вѣ точкахъ (на пр. лист, таванна) — крапчастий. С. З. — Т. зрѣня = погляд, станівнище. — Дивлячись з сього становяща... Ки.

Точнѣнько, точлѣшенько = точнісінько (С. Ш.), самісінько так, нестеменісінько, достеменісінько.

Точно = 1. справді, дійсне, саме, істотно, точно (С. Ш.), нестотно, достеменно, нестеміно. — Істотно так було, як оце кажу. Полт. — Син її був гидкий — нестотно покійний батько. Ст. Ан. — Дрібно та часто, нестотно надав, тунотви погами. Лев. В. — Як казав вів, так нестотно і сталося. Ст. С. — Точно ли вы зто слышали? = чи ви справді це чули? — Точно такъ = так саме (С. Л.), точнісінько так.

2. справно, докладно, певно, вірно. — Він докладно переказав усе, що йому було вказаво.

3. мов (С. Л.), немов, наче (С. Л.), н. наче (С. Л.), бұцім (С. Л.). — Він наче й не чув. — Точно какъ бы = так немов. — Онь точно помѣшанъ = він наче ошалів, адувів.

Точность = докладність, справність. — Вѣ точности = так саме, дослѣва, во-

всім так, точнісінько. — Він дослѣва переказав його речі.

Точный = 1. справжній, дійсний, точний (С. Ш.), достоемний, нестеменний, істотний.

2. справний.

3. однаковий, подібний, певний.

Точь въ точь = точнісінько, нестотно, нестеміно, нестемісінько. — Нестемісінько по вашому. Кат. — Этьотъ малчыкъ точь въ точь отѣць = сей хлопець точнісінько батько або вилитий, викананий батько.

Тошнить, стошнить = нудити (С. Л.), вадити (С. З. Л.), млѣти ся, марудити, занудити (С. З.), завадити. — Занудило коло серця. К. Ш. — Тошнить = нудити, вадити, канудити, нуда пориває. — Навѣла ся цѣх опецькѣв, так аж канудить. Хар. — Нудапориває дивитись на таку роботу. Кр.

Тощно = нудно (С. Л.), вадко (С. З.), млѣсно (С. Л.), моторшно (С. Л.).

Тошнота = нуд, нуда, нудота (С. Л.), млѣсть (С. Л.).

Тошнѣнос = вадкувате. Сп.

Тошний = пудний (С. З.), нудкий, вадливий (С. Л.), вадкий.

Тощать, отощать = 1. охлявати, хлянути, слабѣти, охлянути, охлясти (С. З. Л.), ослабнути, ослабѣти. — Не вѣши, не вѣши, мѣ зовсім охляла. Ки. Д. ще під сл. Ослабѣвать і Отощѣвать.

2. худѣти, схуднути, похуднути, з тіла спасти (д. Исхудать).

Тощѣй = 1. порожній. — Щоб подорожній не був порожній, в. пр.

2. худій, сухій, схудлий, худорлявий, охлялий.

3. недорідний, шұилий, заміркуватий (про зерно).

Трава, травка = трава, травця, травичка, травиченька (С. Л. Ш.), одна — травянка, що вросла вдруге після сінокошу — отава (С. З.), сношена — кошениця, торшья на стѣну, не скошена — нежер, нежер (Сп.), калдан (С. Л.), старійк (С. Л.), берегова — бережиня (Сп.), болотина — болотнівка, на солонцях — солонѣць. — Волшебная трава = зілля. — Т. лѣкарственнал, цѣлебнал = зілля, зіллячко. С. Аф. — Сорная трава = бурьян, бурьянець, одна — бурьянина. С. Ш. — Поростать сорными травами =

бур'янува́ти. — Недоста́токъ травъ = беатра́вця. — На битій дорогі́ трава не росте. и. пр. — Косить хаю́ці отау, пасіть кошею на славу. и. п. — Та вирвала трави́ченьку та вдарила по личеньку холодого во-заченька. и. п. — На смерть нема зілля. и. пр. — Біжи, доно, до гаю, та шукай зілля-розмаю. и. п.

Трава́ листь, рос. *Geum rivale* l. = піддї́йма, повійкиця. С. Ан.

Трава́ ичельни́къ, рос. *Melissa, Dracos phalum Moldaviae* l. = кади́ло, ма́тошник, медо́вка. С. Ан.

Травіть = 1. (вї́травить, стравіть) — травити, випаса́ти, толочи́ти, спі́сти, потолочи́ти і д. Вї́травить 1. і Стра́влять.

2. (затравіть) — цькува́ти, аацькува́ти; під'ю́жувати. — Пани нас душили, ва гончих мінали, а паяси́кі діти насими цькували. В. Гр. — Прогашили, уже й собаками цькували — не йде та й годі. К. Ш. — Під'южували одних Русинів проти дру-гих. Прав.

Тра́вка = трави́ця і д. Трава́.

Тра́вля = 1. вло́ви.

2. цькува́ння, поцько́в (Св.).

Травня́къ = 1. травни́къ (поросле травом місце). С. Ш.

2. зїльни́къ, травни́къ (д. Герба́рія).

3. травня́къ травнячо́к. С. Ш. (Насто́йка).

Травня́стый = трависта́й. С. Ш.

Травно́й = трав'яній. С. Ш.

Травої́дний = травої́дний (С. Ш.), травої́д.

Травча́тый = мерещча́тий, квітча́стий (ткання).

Травя́нка, травяне́ць, рос. *Dianthus deltoides* L. = віркі, вірочки, польони гвозди́ки, сьвілка. С. Ав.

Травяно́й = д. Травно́й.

Трагі́чський = трагі́чний.

Тракті́рний = трахті́рний. — Я маю трахті́рний обід. С. Ш.

Тракті́рницьк = трахті́рницьк. С. Ш.

Тракті́рничій = трахті́рничій, трахті́рницьквій. С. Ш.

Тракті́ръ = трахті́ръ, трахті́рня. — Ходім до трахті́ру. — Він рано з трахті́рні йде. С. Ш.

Трактова́ть (о чезь) = трахтува́ти (про що). С. Ш.

Трактъ = трахт (С. Ш.), бітій, вели́кий шлях, гости́нець (Гал.).

Трамбова́ть, утрамбова́ть = убива́ти (на пр. дорогу), убо́рувати (С. Ш.), бо́тити, уби́ти, уторува́ти.

Трамбо́вка = до́бвля, то́лок (С. Ш.). — Взяв толок тай столовав тік. и. о.

Трашкору́ти, трастража́риць = трів'яка-ти, цілдри́ти, манта́чити, ментре́жити і д. Растрашкору́ти.

Транспара́ють = 1. просві́тчаста кар-ті́на.

2. ра́штра. — Підкладі раштру, щоб рівно напаче. Кв.

Тра́сноръ = 1. обо́з, ва́лка. С. Л. — Прїйшла ва́лка з шишовею. С. Л.

2. су́дно для перебо́у ва́ги.

3. в рахункових книжках перенос під-су́мків на дру́гу сто́рону.

Трашме́н = окіп.

Трапса́а = трапса́а. С. Ш.

Трапезова́ть = трапезува́ти. С. Ш.

Трапъ = сходи́ (на судах).

Тра́та = тра́та (С. Ш.), стра́та, по дурно-му — марнотра́та, марнотра́вство, мар-нотра́вство, марнува́ння. — Чи змис, чи тра́та — една заплата. и. пр. — Не хочеш стра́ти — не лїзь ні в куми, ві в свате. и. пр.

Тра́тити, истрати́ти, потра́тити, ся = тра́тити, втрача́ти ся (Кр.), зтра́тити, потра́тити, протра́тити. — Протра́та бага-то гроше́й.

Трау́ръ = жалоба́. С. Л. — Воца в жалобі — недавно чоловіка поховала. Л. Н. В.

Тра́фить, потра́фить = тра́фити (С. Ш.), потра́фити, утра́фити (С. Ш.) і д. По-пада́ть.

Тра́хнуть = тарáхнути (С. Ш.), торóхну-ти (С. Ш.), ба́цнути (С. Ш.), бебє́хнути, ге́хнути. — А він його як тоюохіе! — Гєшув по шиї, мєначе казіюкою. — Ян ипше стрілець тетиву, як бебєхне. и. к.

Трахъ = торóх (С. Ш.), тарáх (С. Ш.). Гєп, бебєх (С. Ш.), хрїп, хрѳо. — Торох Ру-тульця в лївій бік. Кот. — А він його то-рох в морду. С. Ш.

Трѣбова́нє = вимага́ння, домо́гіння. С. Л. — Такий урядовий характер комісії зви-чайно дуже мало відповідає вимагамм вїль-ного вїслїжуваця. Зав. Груш.

Трѣбовать, не(по)трѣбовать, вїтрѣбовать, ся = 1. вимага́ти (С. Л.), трѣбува́ти (С. Ш.), допра́вляти ся (судом), допомі́жати ся, нама́гати ся, пра́вити (С. З. Л.), по-трѣбува́ти, нама́гті ся, вїпра́вити (С. Аф.). — Найпрости́ша гуманність вимагає не питати у Шевченка. Кв. — Содо́ми вже і не доминалась і не вимагала. Лев. — Душо, як двоє правлять, а третьому вічно-дасть. и. пр. — Соцький в десницьким приї-

шли правити подати. Коп. — Віа виправив свої гроші. С. Аф.

2. потребува́ти. — Риба, свиняна і дичава́ потребу́ють ванна. п. пр. — На это́ тре́бається мно́го вре́мени = на се тре́ба ба́гато часу, се потребу́є ба́гато ча́су.

Требу́ха, тресу́шана = трéбух, тéльбух. тéльбухи. С. Ш.

Трево́га = трéвога (С. Ш.), тріво́га. непокій, по́рух, споло́х (С. Л.), переполо́х (С. Л.), івалт (С. З.), гармі́дер, ко́лог, ко́лотнеча (С. Л.). — Коли трево́га, тоді до Бога, а по трéвові, забули о Бо́зі. н. пр. — Уда́рить, за́бить трéвогу = вда́рить за́давонити на споло́х, на івалт, а́гвалтува́ти. — На івалт у давона за́давонити. Кот.

Трево́женіє = турбува́ння (С. Ш.), по́лбхання, івалтува́ння.

Трево́жить, ся, встре(потре)во́жить, ся = тре(і)во́жити, ся (С. Ш.), турбувати, ся (С. Л. З. Ш.), бeнте́жити, по́лохати, ся (Ос.), по́лошити, ся, ко́лошкати, івалтува́ти, фрасува́ти ся (С. Ш.), поруха́ти, ру́нати, погурбува́ти, ся і д. Потрево́жить. — Купуй су́лю шату, а хату кри́ту — і не турбу́й ся. н. пр. — Своєю си́лу по́вазувати, лю́дей да́вувати, та лю́дський спо́кій бeнте́жить — те́ж не пра́ходить ся. н. п. Гринч. — Не плач, ма́мо, не фрасу́й ся. н. п.

Трево́жний = неспоко́йний, турбо́тний; бала́лутний, івалто́вний.

Трево́женіє = д. Во́дленіє і Трево́га.

Трегла́вий = трьохго́ловий.

Трегла́вний = трьохбоковий, трибо́чний.

Тре́во = твéрезо (С. Ш.), по твéрезу, возсі́м — твeреза́єнько, твeреза́єськo (С. Ш.).

Трево́нитъ = давонити у всі давони.

Трево́сть = твeреза́єсть. С. Ш.

Трево́гий = твeреза́гий (С. Л. Ш.), непиту́щий, возсі́м — твeреза́єнький (С. Ш.). — Що у твeрезо́го на умі, те у п'яного да явді. п. пр. — Вь твeрезо́мь віди́ = по твeрезу.

Трево́зьт = твeреза́їти, твeреза́їшати. С. Ш.

Трево́бець = трізу́бець.

Трензель = трензель, трéналя, трензелька. С. Ш.

Трeніє = тeрте. — Єднанн, ваче тeрте дeрeвнн об дeрeвнну, ви́ликує о́гонь. Ка.

Трeно́жить, стрeно́жить = трeно́жити, по-трeно́жити.

Трeно́жничъ = трині́ог, трині́жок (С. Ш.), щоб підішувати казан — тага́н, таганок,

тага́н (С. Ш.). — Таганов не рівно стоїть, тому й каша з казан леть ся. Ка.

Трeпа́къ = трoпа́к (С. Ш.), гoпак, гoцак (С. Аф.). — Тапцова́ть т. = гoпати, гoцати, гoпцюва́ти. — Ђще вдарю трoпакa, б) в мене натура тана. С. Ш.

Трeпа́лка, трeпа́ло = тeрлиця, тeрлиця (С. Ш.), бпте́льня, бпте́льниця. — Нагороді тeрлиця сама тре. н. п.

Трeпа́льщикъ, ца = потіпа́ч, ка.

Трeпа́ніє = тіпаннн, тіпанівна. С. Ш.

Трeпа́тъ = 1. (вйтрeпа́тъ) — тіпати (С. Ш.), вйтіпати (С. Аф.). — Тіпає конопі. 2. (потрeпа́тъ) — тріпати (С. Ш.), потріпа́ти.

3. ша́рпати (С. З.), то́ргати, та́ргати (С. Ш.), сіпати (С. З.), термі́сити (С. Ш.), смі́кати (С. З.), кундoбити. — Нехай мою русу косу та Дунай вода носать, нехай же той вeлюбо́ньо в руках не кундoсать. п. п.

Трeпeта́ніє = трeпeт, трeтіння. С. Ш.

Трeпeта́тъ, ся = трeпoтїти (С. Ш.), тріпота́ти (С. Л. Ш.), трeпeтати, ся (С. Ш.), трeтїти (С. Л. Ш.), тpуcїти ся, тріпати ся. — Сьмїливо йду я і новая сила наче збудалась, встae; чую, як тахо тріпоче й радїє серце побіте моє. Чайч. — Роса на злїстях трeтїтлв. С. Ш.

Трeтeтнїй = трeтїтчий.

Трeпeтъ = д. Трeпeтaніє.

Трeпкa = тріпанїна (С. Ш.), по́чубeнька, по́скубeнька, прочуха́н, тїжка, пeрeгїн — Дайте йому по́скубeньки. Сп. — Я тобі задам пeрeгoпу. Кр.

Трeплa = трeплo (д. Вeслo).

Трeплo = д. Трeпа́лка.

Трeскї, рѣба Gadus morhua = тріска (С. Жел. Пар.).

Трeсканіє = тріскання, лoпаннн.

Трeскать, стрeскать, ся = тріскати, лoпати, жeрті, cтpіскати, ся і д. Жраті і Сжира́тъ.

Трeскатьсѣ, рас(ис)трeскатьсѣ = тріскати ся (С. Ш.), лoпати ся, лyпати ся, лyскати ся, рeпати ся (С. Л.), хpяпати ся, тріснути, ся (С. Л. Ш.), потpіскати ся, розтpіскати ся, роacїсти ся, лoпнути, лyснути (С. Л.), рeпнути (С. З. Л.), хpіснути. — Стїна тріскають ся. — Руки потpіскали ся. С. Ш. — Не тпнн вeльня суповї, бо лускe. н. пр. Д. ще від са. лoпнуть. — Трeспувшїй (на пр. горцкн) = рeпаннн, рeпанець, рeпало, хpяпува́тий.

Треско́вий = тріско́вий.

Трескотня = тріскотня. С. Л. Ш.
 Трескуцій = тріскуцій (на пр. мороз, що аж тріщить). С. Ш.
 Трескъ = тріск (С. Ш.), тріскання (С. Ш.), трѹск (С. Ш.), луск, полуск, хруск.
 Треснуть = д. Тресцать.
 Треснуть, ся = 1. тріснути, ся, ударити, гѣснути (С. Аф.), забити, ся. — Він тріснув ся лясавою в одвірок. С. Ш. — Так гѣснув його межи плечі, що він аж поточив ся. С. Аф.
 2. бѣбхнути (С. Ш.), гѣснути (С. Аф.), бѹхнути (С. Л.), брязнути (С. Л.). — Там гѣснув з лави, що аж земля застугоїла. С. Аф.
 Тресъ = трісь (С. Ш.), лусъ (С. З.), лудусъ, хрусъ, хруп. — Аж ось лулаусъ щось під ногами. Греб.
 Третейскій судъ = третейскій суд, суд трѣтчиків. — Мусять радити ся: як організувати суд трѣтчиків. Кв.
 Третировать = поневѣряти.
 Трѣтій = трѣтій, трѣтій. С. Ш. — Де два їсть, там третій ся ваїсть. в. пр. — Трѣтья часть = трѣтина, трѣтійка. С. Ш.
 Трѣтійой = трѣтній. С. Ш.
 Трѣть = трѣть, трѣтина, трѣтійка, трѣтійна. С. Ш. — Трѣтина всього добра. Кр. — Половину царства, трѣтїяну частя. в. пр. — Ко трѣтїнь = трѣтно. С. Ш.
 Трѣтьогднїшній = позаторїшній.
 Трѣтьогдня = позавчѣра. — Бывшій трѣтьогдня = позавчорашній.
 Трѣугольничъ = треугольник (С. Ш.), трікут (С. Ш.), трикутник, трикуток (С. Ш.), косѣць, косяк, косїнець, клн.
 Трѣугольній = трикутовий. С. Ш.
 Трѣухъ = 1. капелѹх, шапка (з трьох ухах).
 2. ляпас, лящ, ляпанецъ і д. Оплеуха.
 Трѣфовка = карта жирої мастї.
 Трѣфовий = жиривий.
 Трѣфовъ, рос. Trifolium Toum. = кашка конючина, конятина, комайїня. С. Ав.
 Трѣфы = жир, жирї (С. Л.), жблудї, хрестї (С. Л.), трѣфа (С. Ш.).
 Трѣхубчатий = тризубий. С. Ш.
 Трѣхлїстїй, т-лїстовой = трилїстїй. С. Ш. — Т. печѣночникъ, рос. Anemone Hepatica L. = перелїска, прелїска. С. Ав.
 Трѣхлїтїй = трїлїтїй, трїрїшїй. С. Ш. — Трѣхлїтїе живѣтос = трѣтяк, трѣтячок, трѣтякїй, трѣяк. С. Ш. — Блѣчок трѣтячок за мазовий пирїшок. С. Ш. —

Гей бачки — трѣтячки не середїте трав. в. к. — Мали тѣлицю трѣтяку. С. Ш.
 Трѣхмачтовїй = трѣхощглий.
 Трѣхмїсячнїй = трѣхмїсячнїй.
 Трѣхмїстїй = на трѣох, на трї мїста (екїпах).
 Трѣхнедѣльнїй = тритижновїй.
 Трѣхсложнїй = тріскладовїй. Г. См. Ст.
 Трѣхстороннїй = трѣохбоковїй, трѣохбѣчнїй.
 Трѣхцвѣтка, трѣхцвѣтна фїалка, рос. Viola tricolor L. = браткї, брат і сестра, брат з сестрою, полудцвїт, полудцвїтки, зозулїни черевчїки, удѣдїв чѣбїт, Іван та Мѣрѣя. С. Ав.
 Трѣхцвѣтнїй вьюнокъ, рос. Convolvulus tricolor L. = кручені панчї. С. Ав.
 Трѣхзатїжнїй = на трї поверхї.
 Трѣхзвѣчнїй = трѣохзвѣчнїй.
 Трѣщанїе = трїщанїя, трїск. С. Ш. — Голоса вмішувалась в трїщанїя травнїях конївїа. Леа.
 Трѣщать, трѣснуть = 1. трїщати (С. Ш.), трїскотати (С. Л. Ш.), хрунати, трїснути, про сало, масло на огнї — шкварчати (С. З.), зашкварчати. — І лїд трїщить. в. пр. — Голова бозить, а хлїб, як на вогнї, трїщить. в. пр. — Як став тащать, аж лїд трїщить. С. Ш. — Шкварчали в росилєвах сквородах. Кат.
 2. д. Трескаться.
 3. лящати, порѣщати (С. З.), сокотати, балабѣнїти, торохтїти.
 Трѣщѣтка = 1. торѣхкало (С. Жел.), торѣхкавка, торѣтїоло, торохтїтка.
 2. торохтїй, ка (С. Ш.), торохкотїйка (С. Ш.), трїскач (С. Ш.), сокотїя, сокотїха і д. Болтїнь, болтїнья 1.
 Трѣщина = трїщина (С. Ш.), ровкѣлїна (С. Л.), розкѣлятина, розкѣловатина, скалїбина (С. Ш.), шпѣра, шпѣрина. С. Ш.
 Три = три, трѣс, трѣчко. С. Ш. Л. — Деяв бїжать, в три днї лежать. в. пр. — Сидїя три днї, та ї всидїла зайднї. в. пр. — Трѣс дїтей. — Вь три рѣза = в трѣс, трѣси. — В трѣс бїльшїй. — Вь три прїѣма, три рѣза = три разї, трѣома нападани. — Аж трѣома нападами бїлв його. — Трѣома нападами їшов доц. — Трѣмї спѣсобоми = трѣяко, трѣяково. С. Ш. — Три съ половиною = пів чвѣрта, три в половиною.
 Триденнїй = трѣохдѣннїй.

Тридцатый = тридцатый, тридесятый, тридцатый, тридцатый. С. Ш.

Тридцать = тридцать, тридцатеро, тридцаток. С. Ш. — Років коло тридцаток на зад. Лев.

Трижды = тричі, трейчи, трейки. С. Ш. — Трячі крига замерзла, тричі розтавала, тричі паймичку у Київ Катря проважала. К. Ш. — Не дай Боже трейчі женить ся, трейчі селять ся. в. пр. — Трижды три = тричі по три.

Тризна = обід (поминальний).

Трико, триковый = трикорт, трикортый. С. Ш.

Трикратно, трикраты = д. Трижды.

Трилистикъ = три листы (гра). С. Ш.

Трилистникъ, рос. Trifolium L. = кашка, конючина, комошца. — Т. білий, T. montanum L. = біла кашка, конючина, котики, нязиль, івасик, куряча лапка, сорочі ланки (С. Ан.). — Т. водяной, Medyanthes trifoliata L. = трифолія, бобівник зубівник. С. Ан. — Т. віроходный, T. hybridum L. = красоголовішкы, свѣртки, сухонѣршка. С. Ан. — Т. краснѣющій, T. rubens L. = зайча кривця, зайчі лапки. С. Ан. — Т. луговой, T. pratense L. = трій-зілля (С. Ан.), тріє зілля (С. Ш.), трійя (С. Ш.), конючина, дятловина, івасик. С. Ан. — Т. піщаний, полевій, золотистый, T. aegyptium L. = хмѣлик польовий (укр.), жовта ворішина, ковчівник (гад). С. Ан. — Т. ползучий, T. repens L. = хрещатий барвінок, хрестики, сіре-зілля, лісники, горішки. С. Ан. — Т. чистый = д. Трехлиственный печеночникъ.

Тринадцатый = тринадцатый. С. Ш.

Тринадцать = тринадцать, тринадцатеро. С. Ш.

Триперъ, Gonophea = наконѣшник. Кр. Ніс.

Трисвятый = пресвятый.

Трисвятой = пресвятый, трисвятый (С. Ш.).

Триста = триста, три сотні. С. Ш.

Трио = троїстий сьнів.

Триумвирать = трійко, трійок. С. Ш.

Тригаліе = займання, чіпаня, торкання (С. Ш.) і т. д. д. Трогать.

Тригательный, во = жалисний, но, жалібний, жалібно, зворушвий, зворушливий, во, порушачий. — Віч умів находити глибокі зворушні тони. Фр. — Та сце-

на послужила Шеаченкові мотивом до великої зворушливої картини. Зап. Фр.

Трогать, тронуть, ся = 1. займати, чіпати (С. Л.), зачіпати, торкати (С. Л. Ш.), зайняти, зачепити, торкнути, ся. — Нехай мене той займає, хто кохання в серці має. в. пр. — Чуже переступи, та не займай. в. пр. — Люблю її — звайти не сьмію. Там я її не займаю, що святати маю. в. пр. — Нехай не заіпає парубків. Лев. — Хіба ти мене не чіпав? в. к. — Де болять, там і торкнеш. в. пр. — Хотів же був я пріступити до неї, бою ся ж торкнути рученьки білої. в. пр. — Не тронь = не займай, не чіпай, не зачіпай, не руш. С. Л. — Ледачого не займай, сам себе не калій. в. пр. — Дівчинонька, як кітпоцька, а нею рай, а чужої молодяці не займай. Б. Г. — Не чіпай посмілу, бо як торкнеш, буде сердати. в. пр. — Не руш чужого і не бійсь нікого. в. пр. — На тобі, дурню, груш, тільки мене не руш. в. пр. — Там будуть золоті та срібні яблука, там ви не руште. в. к.

2. порушати, зворушати, порушити, зрушити, зворушити, уразити. — Віп старість ся чисто ліричними акордами порушити наше серце. Зап. Фр. — Вони розказні дуже живо і порушують наше серце до глибоки. Зап. Фр. — Там мила хмже серце зворушав. Пч. О. — По малу, малу, братіку, грай, не врази мого серденька акрий. в. к. 3. рушати (С. З.), ввршати, ршувати (С. З.), ршуватись, зпяти ся. С. Л. — Валка рушила з села. — Поїзд зараз рухнець ся. Кр. — Трогай = рушай, торкай. С. Л. 4. псувати ся, притухати, дху набірати ся, тхнути (С. Ш.), дшувати. — Полював, аж риба моя вже дху набірає ся. Ка. — Щоь наче дшувть трохи оця риба. — Риба тхне від голови. в. пр.

Троє = д. Три. — Троїть = тріох.

Троежнецъ = троеженецъ. Б. Г.

Троекратно = д. Трижды.

Троєніс = тріонія.

Троєн = тріє.

Трійка = 1. трійка (копей). С. Ш. — В'хати трійкою = утріконь. С. Ш.

2. трійка (в картах). С. Ш.

Трійни = трійнія (близнюки).

Трійной = трійний, трійчатий (С. Ш.), трійчатый, трієстий. С. Ш. — Гараник трійчатый.

Трійствениый = трієстий. С. Л. Ш. — Та куплю я, мамо, черевниа, та найму я трієсті музики. К. Ш. — Я звлячу до себе трієсті музики. в. п.

Троїть, стріть, си = трієти, си (С. Ш.), трієтний, потрїєти, потрїєтний. — Тро-

ти (Ос.), вомпнати (С. З.), підгнати хвіст, убойти ся (С. Ш.), злякати ся, авбтпнати, звомпнати (С. З.). — Варшава три штурми отразив, але звонтпнши, здали ся. Л. В.

Трусіха = д. Боязливая і Пугливая.

Трусіливість = труслівість (С. Ш.), полохливість і д. Боязливості.

Трусіливий = труслівий (С. Ш.), полохливий (С. З.), страхополохливий і д. Боязливий.

Трусость = боясть. лякливість і д. Боязливості.

Трусъ = трус (С. Ш.), полохун, страхун, тхір (С. Ш.), страхополох (С. З. Л.), болягуз (С. Ш.), страхолуд (С. З.), айикало (С. Ш.), курополох. — Навад усі до січі! Сам Бог кара полахунів. Ст. Б. Х. — Ганьте, мов, якій страхун той Бошко! Не насміє і за віру жавота оддати. Ст. С. — А жид наш страхопуд, свазано жид. К. Х. — Ні в чам не був страхополох. Кот. — Дома лев, а за війні тхір. в. пр.

Трутень = 1. Spado — трут, трутень. С. Ш. — Трутні далеко більші від робочих пчл. Ст. О.

2. дармоїд, нероба.

Трутінт = давити, душити, м'ляти. — Чобіт мулять.

Трутница = гаман, кисет.

Трут = 1. губка. С. Аф.

2. гриб Polyporus igniarius — трут, трутник (С. Ш.), явни підмурюють бджіа — скрипуча, скрепінця.

Трух́а = трух́а (С. Ш.), тріни (С. Ш.), потерг, потеруха, потерушка. — Тв то вже і не в'їди, а сама потерг. — Не куратимеш, бо востала ся сама потеруха. Кр.

Трухляв́ий = трухлявий. С. Ш.

Трухну́ть, втрухну́ть = трухніти (С. Ш.), трухлявіти (С. Ш.), потрухнути, атрухлявіти. — Потрухли наші воєні і завоєв. в. пр.

Труцоба́ = труцоба (С. Ж.), закуток.

Труш-трава́, у вразі: „ему́ все́ труш-трава́“ = він ні на що не вважає, все за ні що має, йому́ все дарма́.

Труфель, рос. Tubercibarium Sibth. = труфель. С. Ш.

Трувичникъ = ганчірник (Хар.), онучник.

Трунка, трупочка = ганчірка, ганчірочка, поб. ганчірчище (С. Аф. З. Л.), шматина, шматінка, лохмітка (С. Л.), стирати що — стірка, стірочка, мити посуду — мійка, втуляти піч — каглінка, котрою виймають горшки — катрінка.

Трунь = ганчірря, ганчірчя, шмаття, лохміття, хламіття, хлаптура (С. Ш.).

Трусевіе = трус.

Трусіна = трясавина (С. Ш.), трасовина (С. Ш.), трясавиця (С. Ш.), драговина, дрягвина (Хар.), драгвина (Кр.), драгвина, дрягвина, грузь, грузявина, прогніна, цмоковина. — Коло жлана трасована. в. п. — По тах ветрях і драговині кишіло вв'їра. О. С. — Я не жив, а видів в мурах, в драговинах гиув і дареме щирим серцем до роботи ливуи. Мова. — Дялюсь — волеса вже по маточину загрузи. Еге! Се ми на драгину наїхали.. Ка. — Дягнува вверху вшкарубе, в протки, так і грузе. Хар. — Де були дягавия, там теер сіно косять. в. о.

Трусінний = трасовинний.

Траска = трясина, трусіння. — Забати траску = прочухана, хлосту дати.

Траский, ко = труський, трусько. — Дуже труська дорога. Кр. — Поїхали труським возом, то так бои наблю, що. Ка.

Трасогу́зка, шт. Motacilla = трасогу́ка, трасиду́па, трасіхвістка (С. Ш.), вертигу́ка, пліска.

Трасті́, трахну́ть, ся = трасті́, трусити, ся (С. Л. Ш.), тріпати, тіпати, ся, трусонути (Кр.), трепенути, тріпаути, ся. — Трусити трушу. — Трусить са, як Каїн. в. пр. — Підіс мене, трепеуа та й гешув об землю. Кр. — Що дая тіпа його пропасниця. Хар. — Розпаивсь, аж губи тівають ся. — Розтанцювавсь, аж жмаки тівають ся. — Т. дёньги = сіпати грішми, ціндрити, трінькати (гроші). — Трахну́ть кармапомъ = розщедрити ся.

Трасу́лька, рос. Spiraea Filipendula L. = гадючник, ліпка, починочки, початочки, вороніць. С. Ав.

Трасу́чка = 1. тра́стя і Лихора́дка.

2. рос. Biza media L. = здріжник, невейка. С. Ав.

3. д. Стрєпетъ.

Трахну́ть = д. Трасті́.

Тругов́ий, тугоньк = туге́нький. С. Ш. Туго́й, туго́ = тугий, туго; цупкий, цупко. — Тугий лук. — Щоб капуста була туга, як колаіно. С. Ш. — Тугъ, туговать на ухо = недочуває. — Туго на туго = дуже туго.

Туда́ = туди́, тудю́! С. Ш. — І сюди гариче, і туди боляче. в. пр. — Ти тудюю не підеш, кудюю я піду. С. Ш.

Туже́ = тугіше, тугше (С. Ш.), цупкіше.

— Т. сдѣляться = поту́гішати, вату́жати.

Ту́мець, ту́межа = тубо́лець, тубі́лець, тубо́лка (С. Л. Ш.), крайнин. = Чужа́ці, живучи в украї́ських містах, добували собі ви́львий захист і жили в добрім ла́ді а тубо́льцями. Бар. О. — Будь тубі́лець па́ства нашого, яко і чужо́мець. Ст. Л.

Ту́меиний = тубо́льний, тубі́льний (С. Л. Ш.), крайні́ський, кра́вний.

Ту́мать = бити, сту́сувати, ту́зувати, ту́зати (С. Ш.).

Ту́зь = ту́з. — Дать ту́за = тумака́, сту́санá дати.

Ту́зовице = ту́луб, то́луб, тоду́бець. С. Ш. — Душа ви́летіла, а чорті повлавили в ту́луб, тай сидять. в. к. — Дід, убивши дочку, ту́луб під корато сковав. в. к. — Віа тоді вага голова під одну скелю, вага під другу, а ту́луби під третю і поховав. в. к. Ман. — Сьому, тому по стегву, а Івасю ту́лубець. в. п. — Мости викладали ту́лубцями козацькими в по́ловні в татарським. в. п.

Ту́ловищный = ту́лубний.

Ту́заль = ко́жух (С. З. Л.), ко́жушина (С. З.), кравий — байбарак (С. З. Л.), коротний — кажанок (С. З. Л.), жіночий — ко́жушанка (С. Л.). — Ту́заль и шипу́н (одягнені разом) = парови́дця. — Кааав пав: ко́жух дам, та слово його тепле. в. пр.

Ту́зальный = ко́жунний.

Ту́зья = 1. верх ша́пки.

2. підшивка в ша́пці.

Ту́ма = мішапець, убу́людок і д. Помі́сь 2.

Ту́макъ = 1. ту́мак (азв. а поро́да вайців — *Lepus hybridus* Pall.) С. Ш.

2. ту́мак (С. Ш.), ту́сан (С. Ш.), сту́сан (С. Л. З.), сту́сак, шу́рхан, шу́рханець, штовха́н, буха́н, в шаю — шотилишник, товче́ник. — Як дам тобі тумава, то й не стяжш ся. — Гей, що зо мною вийде бить ся, поцужувати сту́санів? Кот. — На вечерю сту́сани насумла під боки. в. п. — Словама умовляв повинати свої поро́ни, яноді і штовханів даваа, так худв. Гривч. Чайч. — Ну, буде міні товчевляв від вашого підфебеля, що опівзав св. Гр. Чайч.

Ту́манить, оту́манить = тумано́во покря́вати, покря́ти, вигі́кати, мря́чати. — Гомів, гомів по дуброві, туман поле покряваа. в. п.

Ту́маниться, зату́маниться, оту́маниться = 1. тумані́ти ся (С. Ш.), покря́вати ся тумано́м, тумані́ти (С. Ш.), хма́рнати ся, хма́рніти, вату́манити ся, тумані́ти, нахма́рнати ся. — Та туман полех, та

туман тумані́ти ся. в. п. — Ой хма́рнати ся — дощ буде, тумані́ти ся — дощ буде. в. п.

2. смутні́ти, засмуті́ти ся, осмутні́ти, осумі́ти, посмутні́ти.

Ту́манний = туманний (С. Ш.), мря́чний, тма́нний і д. Сумра́чний і Мря́чний.

Ту́манъ = туман, ту́манн, ту́маночок (С. Ш.), підчас спеки — юга́ (Мав.), густай а дрібнай до́щником — мря́ка, мря́чка, ни́гичка.

Ту́мба = 1. підставка.

2. сто́впчяк (по́ло пішохода або при́доро́в).

Ту́ндра = моча́р, моча́рі і д. Трисі́на.

Ту́нейдець = даршо́ід.

Ту́нейдство = даршо́ідство.

Ту́накъ = ту́нак, ту́пець, ту́пійця (д. Но́жъ).

Ту́ней = зуб, чу́пріна.

Ту́пійкъ = ту́па́к, ту́пець, ту́пійця (віж або со́впра). С. Ш. — Як добре плече́, то й ту́паця січе. в. пр. — Вь ту́пійкъ стать, при́дти = оту́маніти, отетері́ти, очма́ніти, остові́їти. — Вь ту́пійкъ пра́висть, поста́вати = осту́па́чати, па́морози, ба́кки за́біти, запáморочити.

Ту́пять, исту́пийт, вату́пийт, ся = ту́па́ти, ся, ва(по)ту́пийт, ся.

Ту́па́ца = 1. д. Ту́пійкъ.

2. ту́пійця (С. Ш.), ту́па́к (С. Ш.), ту́па́рь, ло́бурь, безта́мний.

Ту́пова́тыя = ту́пеневий.

Ту́поголо́выя = ту́поголо́вий (С. Ш.), ду́рноватий, безта́мний і д. Ту́па́ца 2, разом і упе́ртай — убо́їще (С. Ш.).

Ту́пой = 1. ту́пій. — Ту́па со́лара. — Ту́пая сторо́на но́жа = ту́пій. — Ударв ту́пием.

2. д. Ту́пійця 2. — Ту́пійя остроты́ = ту́поці. С. Ш.

Ту́пола́стыя = ту́полиста́тий. С. Ш.

Ту́пость = ту́пість. С. Ш.

Ту́поу́міе = ту́пість, ду́рвинна́, безглу́дзя.

Ту́поу́мный = ту́пій і д. Ту́поголо́вий.

Ту́пье́тъ = ту́пійт, ту́пшати. С. Ш.

Ту́ре́цкий = ту́рецький, ту́рський. С. Ш. — Т. бобы́ = д. під сл. Бобъ. — Т. шпе́ніца = д. Бу́курґаа. — Т. лі́лія = вру́чені павичі. С. Пав.

Ту́рія = ту́рив (С. Ш.), ту́рoвий.

Ту́рокъ = ту́рок, ту́рчин. С. Ш.

Ту́рґе́съ = нісенити́ця, бала́ндра́са. — Не́стї́ т. на ко́деса́х = д. Вздоръ мо́ло́тъ.

Ту́рґія = Ту́рщина. С. Ш.

Ту́рча́нка = ту́ркє́ня (С. Ш.), ту́рє́ня. —

Та за тую Катервву дам дві ніжки і турчанню. п. п. Пед.

Турчѣнокъ = турча, турчені. С. Ш.

Туръ = 1. зв. *Bos taurus* — тур, туръ, самиця — турця, турячка, мале — туря. С. Ш. — Свдять, як тур у горах. н. пр. — З тобою ходити, як з туром водитись. в. пр.

2. жуа — щипавка. С. Пав.

Турсклий = тѣмвий, тяминий, неясний.

— Мої кучері опали, мої очі тямні стали. Ян.

Турскнуть, ва(по)турскнуть = темніти, тяміти ся, мѣрхнути, затьміти ся, помѣрхнути.

Туровий = шовковичий. — Түтовое дѣрево, *Morus alba*, *M. nigra* L. = шовковичя (біла або чорова), безплідне — шовкун.

Тутешний = тутешній, тутейший. С. Ш.

Туть = тут, тұа, тұтай, тұти, тұтка(и), тұтечка(и), тұтенька, тұтеньки (С. Ш.), ось, ось-де. — Ото ще Митута: ві дома, ві тут. в. пр. — Сьогодні я тутай, а ватра не буду. н. пр. — Кляч же їх, вай тутяи прийдуть. С. Ш.

Туть = д. Түтовое дѣрево.

Түфель, түфля, здр. түфелька, мв. түфляи = патінок, мв. патінки (С. З. Л.), пантофель, мв. пантофлі, шльобанці, лянцанці, виступні (С. З.), татарські або німецькі — мѣшти. С. З. — Набула, без панчох патинки. Кот. — Розумний, як Соломонів патинок. н. пр. — Такий чистий, як жадівський пантофель. н. пр. — В жовтах мѣстах. С. З.

Түфельный = патіноквий, пантофельвий.

Түхлость = түхлість. С. Ш.

Түхлый = түхлий (С. Ш.), протүхлий.

Түхнуть, протүхнуть = түхнути, тхнути (С. Ш.), протүхнути. — Ряба тхне від голви. в. пр.

Түхнуть, ва(по)түхнуть = д. Потухать.

Түхоль = түхлість. С. Ш.

Тұча, здр. тұчка = 1. хмара, хмарка, хмаронька (С. З. Л.), вадто велика — тұча (С. Ш.). — З малої хвари часом великий дощ бував. в. пр. — Рада б вірка зійти — чорна хмара тай наступає. в. п. — Над селам, над вивама, лугами та долинами велика хмара йшла. Б. Г. — Нам з тобою, моя сестро, не ходити в парі: твоє серце світять ясно, мое давно в хварі. К. Ш. — Покриваться, покритись тұчами = хмарити ся (С. З.), похмарити ся, нахмарити, похмарити. — Ой хмарять ся — дощ буде. в. п. — Нехай лиш пиянчить ся — бач, як нахмарило. н. пр.

2. хмара (С. З.), тұча (С. Ш.). сіла, тіск (С. Ш.). — Хмара метельників жвавах вила ся, пісня плашина дзвеніла — лала ся. Чайч. — Писаріє там тұчі. Кот. — Народу сала зійшлося. н. о. — І хлопців тиск було. Греб.

Тучевой = хмарний, тучний.

Тұчка = д. Тұча. 1. (здр.).

Тучнѣть, утучнѣть = тучити, утучати, утучити. — Піч тучать, а дорога учать. н. пр. — Хазайське око товар тучать. и. пр.

Тұчний = товстий, гладкий, опіасистий, ситий.

Тучнѣть, утучнѣть = гладч(ш)ати (С. Аф.), погладшати.

Тұша = 1. тұша (С. Ш.), передня частяпа — поліц, задня — послідок, крижик. — Дві туші м'яса. С. Ш.

2. д. Толстяк.

Тушевать, оттушевать = тушовати (С. Ш.), тїяти (С. Ш.), відтушовати, відтїяти.

Түшевка = тушовання. С. Ш.

Түшіть, ва(по)түшіть = гасити (С. Л.), тушити (С. Ш.), за(по)гасити. — Це було тоді, як саїг горів, а соломою тушили. в. пр.

Түшкәчиҕык, зв. *Dipus jaculus* = земляний зясец.

Түшь = туш. С. Ш.

Түчатѣльность = старанність, пильність.

Түчатѣльный = старанний, пильний (С. Ж.).

Түщедұшный = малосильний, квільний, худорлявий.

Түщеләвнтҕеҥ = величати ся, пишати ся, гонорувати, чванити ся, бундючити ся.

Түщеләвие = гонор, чвань, чванлівість, түщеләвний = гонористий, чванний, чванливий, бундючний.

Түщәтә = марність і д. Суетә 1.

Түщәтний, но = марний (С. Л.), марне, дарешний, дәрма, дарешне, надарешне, порожній (С. Л.). — Такі мисли ваші марві, як марности світла. н. пр. — Же порожня тому надя на запорожців. Л. С.

Түщәтҕеҥ, ноциҕеҥ = д. Стараться і Постараться.

Ты, тебѣ, тебѣ = ти, тебѣ, тобі.

Тыканіе = тїканиа. С. Ш.

Тыкать, ся = 1. тїкати (С. Ш.), строжляти, гостри — штурхати, штрикати, ся. — Штурхай ковчійкою в саме дно. Кр.

2. тїкати. — Ти міні не тїкай, бо мепе царь тудзвками обтикав. н. пр.

Тыква, рос. *Cucurbita* L. = гарбуз, кабак, поб. — гарбузівка, стебло і листя — гар-

бува́ння, *S. ovifera* L. = ханька, харо-
хонька, ропавка, горго́нка, тарацунь-
ка, тарацунка. С. Ав. Ш. — Уже так, що
в гарбузі смак. н. пр. — Голова, як кабак,
в олії ві грошки. в. пр. — Шоа же в через
тв, через три города, потолочив кабаки,
варобив я шюди. в. п.

Ты́ковникъ, ты́ковникъ = гарбузо́ва
ка́ша.

Ты́ковный, ты́ковный = гарбузовий (С.
Аф.), кабако́вий. — Гарбузове насіння.

Ты́къ = так, тиць, тиць. С. Ш. — Сюди
тиць, туди тиць, тай пройшов. — Тиць —
аж і Граць. — Вона йому тиць бублик в ру-
ки. С. Ш.

Ты́ль = зад. — Съ ты́лу = з-заду́. —
Обрати́ть ты́ль = навітки, навіткача́
кинутись, потілицю показати.

Ты́льний = відній.

Ты́ль = частокіл, вірня́ (д. Н'єгородь).

Ты́счелестникъ, рос. *Achillea Millefolium* L.
= деревій, серпоріа, кривавник. С. Ав.

Ты́счелонгъ = д. Стоногъ.

Ты́счникъ = ти́счаник, багатирь.

Ты́счная красота́, рос. *Amaranthus cauda-
tus* L. = краса́, щарица. С. Ав.

Ты́чина = тичка, тичина. С. Ш.

Ты́чокъ = товчєник і д. Толчѳкъ.

Ты́ма = 1. тьма́ (С. Ш.), темнота́ (С. Л.),
тємрява (С. Л. Ш.), морок. — Тыма і тыма
і правда на земі нема. К. Ш. — Густий
морок окриває пахарський хати. К. Д.

2. тьма́, сила, тьма-тьми́ща, тьма-тєм-
рява (д. Множество).

Ты́лесный, но = 1. тілесний, тілістий.

2. тілесний, по тілу.

Ты́ло = тіло. С. Ш.

Ты́логрѳяка, ты́логрѳя = д. Душегрѳяка.

Ты́лодвиженіе = ру́д, ру́ди, дви́жка. —
Усе рух і млі. — Тільки те й знає, що
перед пагтчем вихилати дви́жки всеї своєї
постаті. Кв.

Ты́лосложєніе, ты́лостроєніе = стату́да,
стату́ра.

Ты́лохранітель = во́як для охорони́ осѳ-
би царя́, при гетьманах — сердю́к.

Ты́льный = тілістий. — Т. крестъ =
хрест, що но́сить ся на ши́. — Т. дѳъ
= товстий ліс.

Ты́льце = тільце, тілечко. С. Ш.

Ты́льцо = носѳк (ящя).

Ты́ль = тил. — За кам Бог, за тил і люде.
в. пр. — Тыль бо́льє = тил більше, тил
пачє, і потім, потѳму, поготів, надгорій.

— В літку погано, в зїмою й поготів. Кв.
— Д. ще під са. Бо́льє.

Ты́невой = тіневий.

Ты́нистый = тінявий. С. Л. Ш. — Ты́ни-
стое мѳсто = холодо́к, за́тінок. — Ку-
ширу росте багато в за́тїнку. Кр.

Ты́нить, отѳнять = тіняти (С. Ш.), від-
тіняти.

Ты́нитьъ = холодо́к, за́тінок.

Ты́нь = 1. тїнь (С. Ш.), холодо́к (С. З. Л.),
тінок, за́тінок. — Сїля собі в холоду. С.
З. — Ой напивай, козачеську, холодох,
щоб не агорів у дічани біленький вадок. в. п.
— Сів в в холоду під грушою і тут душно.
Як. — Давлюсь у темному садочку, під виш-
нею, у холодо́чку. К. Ш. — Баба у за́тї-
нку стає за ділку. в. пр. — Коло дерева в
за́тїнку під липами. Лев.

2. (в малюванні) — тїнь.

3. тїнь. С. Ш. — Тільки тїзь його хо-
дять. в. пр.

Ты́сеніе = 1. стискання, тїсканья (С. Ш.).

2. стѳс, стїски. — Стѳся в грудях.

Ты́сенелький = тісенєлький. С. Ш.

Ты́сенѳонекъ = тіснїсінький, тіснєсєнь-
кий. С. Ш.

Ты́сенна = тіснїва; суточкї.

Ты́снить, ся = 1. (за́тїснить) — тіснити,
за́тїснити.

2. (утѳснить) — тіснити, утїснїти (С.
Ш.), утїска́ти (С. Ш.), утїснїти (С. Ш.).
— Тїснїли нас постѳми. в. п.

3. (стѳснїтьсѳ) — тіснїти ся (С. Ш.),
тїснїти ся (С. Ш.), тїсти ся (С. Ш.), тов-
пкѳтѳ ся, втїснїти ся, втѳпнїти ся. —
Тїснїти ся, як за свѳяченою водою. в. пр.
— Тїснїти ся, як до дари в церкві. в. пр.
— Аж потїють та товпнѳтѳ ся, щоб то ближ-
че стати. К. Ш.

Ты́сно = тісно, за́тісно; тї́жеко, скрѳ́тно.
— В церкві так тісно, що й голці нігде впа-
сти. — Свѳїт великий, та тісно жити. в. пр.

Ты́сноватїй = тісноватїй (С. Ш.), потїс-
ний, пѳкісний (Сл.).

Ты́снота́ = тіснѳта (С. Ш.), тіснїва (С. Л.
Ш.), тїснїва, кіснѳта, потѳви (С. Л.),
пѳтѳск. — Тїснѳта така, що й кнєм не
прѳтѳсєщє. С. Ш. — Серєд сїєї неохайно-
сти та кіснѳти. Лев. В.

Ты́сний = 1. тїсний (С. Ш.), кісний (Полт.).
— Тїснї чѳботѳ. — Тїснї дєрї. — Т. вѳ
подѳїмѳ = припадєстїй.

2. тїсний, тїжкий, скрѳ́тний. — Тїснї
роки правлає. С. Ш.

Ты́снить, потѳснїть = тіснїшати, потї-
снїшати.

Тясьбе = тісьбіш, тісьбіше (С. Ш.), кісьбіше. — Рівніш згадиш, тісьбіш ляжеш. н. пр. — Як кісьбіше, то й душіше. в. пр.

Тясто = тісто (С. Ш.), кісто (Полт.), здр. тісто, тістечко, тістейко, тістенько, що зосталось в діжі — вис(ш)крібки, що зосталось на руках, як місяць діжу — шур-рúpалки. — Ой ти знав, па що брав міщаночку з міста: а не їла й не їстиму гречаного тіста. в. п.

Тястяний = тістовий, з тіста.

Тяшвати, натяштити, ся = тішити (С. Ш.), баівати, забавляти, натішити, потішити, забавити, ся. — Наче діти забавляли ся тими малюнками. Кп. — Прийди, прийди, мое серце, мою душу погніш. в. п. — Тяшвиться надь кьміь = сьміяти ся, глумувати, глумити ся, кенкувати. — Багатого дівчача шанує, надо мною саротою сьмієть ся, кенкує. К. Ш. — Тяшвиться сь кьміь = цяцькати ся.

Тюкати, тюкнути, ся = цюкати, тукати, цюкати, цюкнути, тукнути, цюкнути, ся.

Тюк = тук, цюк, цюк.

Тюк = пака, пачка і д. Кіпа.

Тюловий = тюльовий. С. Ш.

Тюлень = 1. Phosa — тюлень (С. Жел.), морський пес. С. Пар.
2. тютій (С. Ш.), неаграба і д. Неповоротливий.

Тюльпань, рос. Tulipa = тупльпан. С. Ш.

Тюльпанний = тупльпановий. С. Ш.

Тюрма — тюрма, турма (С. Ш.), поб. — тюрма, вєжа (С. З.), кўна (С. З.), хурдїга, цюца (гал.), плетяві вікна і д. Темніца. — Кришка турма, та чорт їй рад и. пр. — Бодай тебе за плетяві вікна! Кр.

Тюра = тетєра (С. Ш.), потапіці. — Трояням всім дали тетєри і відпустили на кварти. Ка.

Тюфякь = 1. шатраць, набитий сіном — сіпвїк, соломою — солоньяник.

2. тютій (С. Ш.), неотєса. — Такіу його й руки неотєси і несь він неотєса: що ступить, наче товкачем в сунувацькій гупоне. Кп.

Тявканіє = дявкання.

Тявкати, тявкнути = дявкати (С. Л.), дявкнути (Кр.).

Тяга = тягання. — Тяга вєдуха = тяга, протяг, пуг. — Дать тягу = дати драла, тягу, дмухача дати.

Тягаться = тягати ся, позивати ся.

Тяганіє = тягання, тягавїца.

Тягостный, но = тяжкий, важкий, тяжко, важко. С. Л.

Тягость = тяготá (С. Ш.) тягость (С. Ш.), тягар (С. Ш.), тяжар (С. З. Ш.). — Своєму серцю, мойй душі тяготу не чини. в. п. — Ніхто ні за кого терпіти не маєє і за другого тяжару свого викладати не можеє. Ст. Л. — Без всяких тяжарів і податків. Сворощад. С. З. — Тяжкий тягар на серденьку. в. п.

Тяготать, отяготать, ся = тяжїти (С. Л. Ш.), утяжати (С. Ш.), заважати, затяжїти і т. д. д. Отягощать. — Хлїб в дорозі не затяжїти. в. пр.

Тяготїе = ваготїня.

Тяготїть = тяготїти.

Тягучесть = тягучість.

Тягучій = тягучий, тяглістий (С. Ш.), ростягливий; протяжний.

Тяжба = позов, позва, справа (Д. Искь). — Вынграить тяжбу = виноувати, спозивати, віграти справу.

Тяжебный = позововий.

Тяжеленькь = важкенький, тяжкенький, тяженький (С. Ш.), потяжкий.

Тяжело = тяжко, важко, сутужно (С. Л.), сутяжно, скрутно. — Тяжко нести, а жаль покнуту. в. пр. — Ох тяжко, ох важко з ним нік розмовати. в. п. — Через ворога тяжко до пєла достати св. в. пр. — Що року сутужно Хомі, що року не стає свого хлїба. Код. — Скрутно їм жалось, але ж ніколи на се не ремствали. Гріях. Чайч.

Тяжеловато = тяжкенько, важкенько, обтяжно.

Тяжеловатый = д. Тяжеленькь.

Тяжеловенный = важкий.

Тяжелый = тяжкий (С. Л. Ш.), важкий (С. Л.), поб. — тяжєний, важкєлений, сутужний, сутяжний, скрутний, трудний, прїякий. — Важкий камїнь. — Тяжка робота. — Своє сірнякка — не тяжка. в. пр. — Знав у гору булаву тиженну, та й давай трощить ворота в сердца. Ст. С. — Тяжєдєє врємя = д. під сл. Врємя. — Тяжєдан жєнщина = д. Берємєнна. — Т. запах = тяжкий, важкий, поганїй дух. — Тяжєдє на ногу = д. Нєноворотливий — Т. на подьєм = тяжкєтїлий (С. Ш.), тюхтїй (С. Ш.), нудофєт, сїдєнь. — Так ви, бачу, всі легкєдухи, передо мною так, як мухи, і нудофєта на голо. Код. — Тяжєдєний чєловєкь = а) крутїй, б) гладкїй, товстїй.

Тяжелѣе = тяжче (С. Ш.), вѣжче. — Сей докїр здавав ся йому тепєр вѣдєє важчим. Лев.

Тяжелѣть, отажелѣть = тяжчати, ва́жчати, важніти, потя́жчати, пова́жчати, обважніти (С. Л.). — Од спеки аж руки важніють. Кр. — Я втомив ся, дух мій обожнів. Кв.

Тажесть = вага́ (С. Л.), ваготá, тяготá (С. Л. Ш.), тя́гость, тя́гар, тяжáр, тя́жній. — Сь тажестью = а ваго́ю, у вага́. — Він іхав порожняком, а я в вагою. в. о. — Звертай, чоловіче добрый, бо сам бачиш: я у вага́, а ти у порожá. Полг. — Моє під вагою великого болю опускає голову. Фр. — Дякувати Богові, що ся вага в моїх плечей спала. Ч. К. — Усе вичитає, що а давній давєн вагою на серці тайло ся. Лев. В. — Несподівано і такою вагою упали на Шевченкове жаття. Кв. (Д. ще під сг. Тяготá).

Тажкій = тяжкѣй.

Тажу́дїся = сутя́жця.

Тяну́ть = 1. (притяну́ть) — тягті́, притягті́. — Тягті́ човес.

2. (вита́нуть, ся) — а) витяга́ти, ви́тягти. — Печена цэбула добре витягає гаїв в чарка. — б) розтяга́ти, витяга́ти, розтягті́, ви́тягти. — Розтягати полотно.

3. (протяну́ть ся) — тягті́, протягті́. — Троха не пів віку треба було тягті́ службу. Лев. — Тягне діло.

4. ва́жити, ма́ти вагу́ і д. Вѣсять 2. — Тяну́ть чью́ сторо́ну = тягті́ за ко́го. — Тяне́ть, тяну́ло = а) ма́нїть, бор-

тіть, кортіло. — Його кортить гуляти. — б) ва́дїть, ну́дїть, тя́гне. — Наїв ся, аж нудить мене. — Тяну́ть = тягті́ (С. Ш.), цмудїти (горілочку).

Тяну́ться = 1. витяга́ти ся, розтяга́ти ся. — Полотно трохи розтяглося.

2. тягті́ ся, протяга́ти ся, точіти ся (С. Ш.). Д. Дайтесь 1. і Продолжáться.

3. простяга́ти ся. — Ця балка простягає ся аж до самої межі. Кр.

4. тягті́ ся, ну́ти ся, п'ясті́ ся. — Пясть ся за пазама.

4. перетя́гувати ся. — А давай перетягувати ся: чий батько дужчий.

Тяну́шки = тягучки (шукеря). Київ.

Тяпа́ть, тя́пнути = 1. цю́кати, цю́бенути. — Цюкаю та й цюкаю, а мій дуб стоїть. венче не його й цюкують. К. Х.

2. кра́сти, цу́пити, сцү́пити (С. Л.) і д. Стя́брить.

Тяпка = д. Ся́чка.

Тяпва́ = 1. д. Тетивá. 2. д. Свора́ 1.

Тяткѣ, тятнѣкѣ = татів, ба́тьків, татү́сів, татків, татү́нів, татү́нни, татчин, татенків, татечків, татців, татү́нців. С. Ш. — Каша наша, татів борщ. в. пр. — Маленький — таткові штандї во колаца. в. пр.

Тя́та, тятнѣка = ба́тько, тáто, тáтко, татү́сь, таточко, татонько, татү́ня, татү́нечко, татү́нцо, татү́сечко. С. Ш. — Хоч у рідного тата, але не своя хата. в. пр.

У.

У = 1. у, в. — У мене. — В мене. — У нашої Параски ні гнїву, ні ласки. в. пр. — В мене думка не така, щоб пішла я за Стецька. Кв.

2. коло, біля́, під, нѣред. — Коло млива, коло броду два голуба пїла воду. в. п. — Сидѣть, стоїть у окнá = коло вікнá. — Коло візка стою, дрібні сльоза ропою. в. п.

3. у. — У! Яка ти погава. С. Ш.

Уба́внїть, ся = д. Уба́влїть, ся.

Уба́вка = 1. убавлїння, збавлїння, убавлюваня (С. Ш.), убáдненя (С. Ш.).

2. уба́ва, убáвка. С. Ш.

Уба́влїть, убáвнїть, ся = у(в)бавлїти, убавлювати (С. Ш.), збавлїти (С. Л.), відбавлїти, зменшувати, умалїти, убавити (С. Ш.), абáвити (С. Л.), одбáвити, зменшити, вма́лїти. — Змєвши ходу, бо я з

тобою не віду. Кв. — А злая мачуха голонки не змала, вєщасїї сирїтцї здорозья змала. в. п. — За що ти хочєш мїя́ віку збавити? Фр. — Вода убавлїється = водá убувáє (С. Ш.), спадає. — Уба́внїть спєси = хвостá, вкрутіти (С. Л.), нигу́ збїти, утєрти носá, табáки втєрїти.

Уба́вочка = убáвочка, убáвонька. С. Ш.

Уба́внїть, убáвнїть = умовлїти, улєщáти, умовити, улєстїти (С. Ш.), власкáвити. — На сиду власкáвила старого, щоб протєв сина. в. о.

Уба́внївать, убáвнївать = лю́ляти, зако́лїхувати, зако́лїхати (С. Л.), уколїса́ти (С. Ш.), приколїх(с)áти, ирїбурка́ти, приспа́ти. — І колахала, і ногина спївала, та пасиду прибуркала дєтєву.

Уба́внїть = д. Уба́внїть.

Уберегáть, уберечь, ся = **уберегáти, вберегáти, стерегти, ся, уберегти, ся** (С. Ш.), **вберегти, ся, внильнувати, у(в)стерегти, ся** (С. Ш.). — Зберіг копіюку про чорний день. — Хатнього злодія не встережеш ся. в. пр.

Убивáлка = добня, толок (Д. Трамбовка).
Убивáние = у(в)бивáння.

Убивáть, убíть, ся = 1. у(в)бивáти (С. Ш.), забивáти, збавляти (С. Л.), губити (С. Л.), у(в)бíти, ся (С. Л. Ш.), забíти (С. З. Л.), вгубити, загубити (С. Л.), стрáтити (С. З. Л.), смерть кому́ заповідяти, віку збавити (К. Ш.), вігнáти, авести, агубити в сьвітю. — Брат його вбив, на дану зарав. в. к. — Убив ся до смерті. — Забив його на смерть. — Він йому смерть заповідяв. — Як би батько не оддав за тебе, то я б сама собі смерть заповідяла. Лев. — Піду та сам собі смерть заповідю. Грiчч. — Року 1230 Давидові вороги умовили ся авести в сьвіта Давида. Бар. О. — Убивáть себя, убивáться гóрестю, печáлю = вбивáти ся (С. Л.), побивáти ся, мордувати ся (С. Л.). — І Боже, як вона за ним побивалась.

2. у(в)бивáти, убíти, уторувáти (дорогу). С. Ш.

Убивство = д. Убíство.

Убитовáть = убандажувáти. С. Ш.

Убирáть, убрáть, ся = 1. у(в)бирáти (С. Ш.), прибирáти, опоряджáти, убрáти (С. Ш.), прибрáти, опорядити, у(в)порáти. — Прибери книжки в шафу. — Воца прибрала сьміття в хати. Кн. — Убрав сіно за годину. — Еге, швидко лан упорали.

2. у(в)бирáти, ся (С. Ш.), прибирáти, ся, чепурити, ся (С. З. Л.), хорошіти, ся, убрáти, ся, прибрáти, ся, причепурити, ся, квiткáми — квiтчáти, у(в)квiтчáти (С. Ш.), заквiтчáти, ся (С. Л.), позаквiчувати. — Молодиці грiх вбирати в дівочий убір. в. пр. — Смажу, Галю, встань раненько, прибери ся чепуренько. п. п. — Поки люди горівичне любляв та й пили, орендари повбiрани, як пани ходили. в. п. — Наоця причепурила грубу. Лев. — Дівко! Чом ти не хочеш хату причепурити? Кр. — Як була я молодюю, і гадка не мала, по сьдочку похожала, квiтчалась, пшшчалась. К. Ш.

3. убирáти ся (С. Ш.), тiкáти, утiкáти, убрáти ся, у(в)тiкти, принiяти ся. — Як до дня доглядать ся, так за Дувай убирать ся. в. пр. — Треба приниять ся ввiдсия. Кр. — Убирáйся, убирáйтесь = геть, гетьте! (С. Аф.); дур тобі. — Уби-

рáйся по добру, по здорóву = іди, тiкáй, поєи цілий.

Убíть = д. Убивáть.

Убийственый = убíчий (С. Жел.), убíйницький (С. Ш.), душогу́бний. — Серед обставив душогу́бних Шевченко зберіг любов до своєї долі тяжкої. Кн.

Убийство = убíи (С. Ш.), убíиство (С. Ш.), вбiиство, душогу́бство. С. Л.

Убийца = у(в)бiйник, ця (С. Ш.), вбiйця (С. Л.), убiйник, ця (С. Ш.), душогу́б (С. Л.). — І знов пригiлив, весь трусцячись, мов той убiйник, в. І. Г.

Ублажáть, ублажiть = 1. ублажáти (С. Ш.), вгнобляти (С. З.), ублажiти, вгнобiти.

2. благáти, блажiти, ублагáти (С. Ш.), у(в)пáнькати (С. Ш.), укóськати (С. Ш.). — Блажив стару вiдму, аж нежак мiвi пересох, не йметь ся вiри, править своє. Кн.

Ублюдохъ = покруч і д. Пóмiвъ 2.

Убóгий = у(в)бóгий (С. Л. Ш.) і д. Бiдний 1. — Убогому мало що бракує. в. пр. — Із бiгатовою сестрою вивають ся, а з убогою васьмікають ся. в. п.

Убожество = убожество (С. Ш.), убожество (С. Ш.), убоство (С. Ш.), убогóта (С. Ш.), у(в)бiжжя, вiднi, худобство і д. Бiдность. — В хаті у них таке убожество, що й миші повтiкали. Кн. — Я твоє багатство переживу, а ти мого убожства не переживеш. в. пр.

Убожествовать = убогувати. С. Ш.

Убожиться = бiдкати ся, вiдцикувати ся.

Убожiть, обубожiть = убожiти, убожчати (С. Ш.), бiднiти, втубожiти, вбiднiти.

Убой = убíи (С. Ш.), забíи, забивáння, зарiв. — Мене забивави телят годув — платять за теля 10 копiюк. Кн. — Годувати на зарiв. Кр.

Убóвна, убóвника = м'ясо, воловина, бичина, яловичина (волово або коров'яче), баранина, махiн (бараниче, овече), сви́нiна (свиначе), м'ясе, воловiнка і т. д.

Убóйный = убíйний.

Убóрчий, то = убóрчий, то (С. Ш.), стiслый, до.

Убóрка = 1. убiрáння (С. Ш.), прибирáння, прибрáка, порáння, перетруска. — Та як була перетруска, тоді мабути і загубив ся паспорт. Кр.

4. убiр, убрáння. С. Ш.

Убóрчий = убiрчий. С. Ш. — У. кóмната = убiрпа. С. Ш.

Убóрчийый = д. Убóрчийый.

ліати, убіляти, убіляти (С. Ш.), побіляти, побіляти, ся.

Уважати, уважити = 1. поважати (С. З. Л.), шанувати (С. З. Л.), ушанувати (С. Ш.). — Ти бо, Мотре, повинна поважати матір, бо мати старша в хаті. Лев. — І дуже поважали і любили один одного. н. о. Грінч. — Оддай мене, моя мати, заміж за старого, буду його шанувати краще молодого. н. п. — Ой рада б я Марусевську за рідну прийняти, та все не так вона мене буде шанувати. н. п. — Ми любимо і шануємо тебе, яко артисту. Кн. — **Уважаемый** = поважний (С. З.), шанівний (С. З. Л.). — Познаємо посланіє ваше дійшло. Орлик. С. З. 2. у(в)важати (С. Ш.), уважувати (С. Ш.), мати на увазі, уважити (С. Л.), зглянути ся (С. Л.). — Вважаючи за ті обставини, треба думати, що... Кн. — Не уважай на врозай, сій жито — хліб буде. в. пр.

Уваженіє = увага (С. Ш.), повага (С. З.), шана (С. З.), шаноба (С. З. Л.), шанування (С. З. Л.), ушанування (С. Л. Ш.), пошанівко, пошанівка, пошанівля. — В його десь уваявся повага до себе. Лев. — Не буде тобі шаноби за се. н. к.

Уважительный = уважний (С. Ш.), вартый уваги.

Увалень = вайло (С. Л.), вахлай, вахлак, чвалай, тухтій (С. Ш.), жамула (Мав.), макуча, бецман, одоробло, мацапура, невіволока, незграба. — З такими вахлами шкода на новка полквати. К. Х. — Чвалани ходять, а бісця проводять. в. пр. — От неваволока! Не йде, а ваче лантух голови лізе. Кн.

Увалювать, увалить, ся = 1. нивалювати, виваляти, ся (ва пр. повсть).

2. вивішувати, викачувати, вишати, викачати (тісто).

Увалытый = 1. ввобістий і д. Ухабістый. 2. д. Увалчыный.

Увалъ = вбій і д. Ухабъ.

Увалчыный = вайдуватий; качконотий; д. тем Неповоротливый.

Уваривать, уварить, ся = увару(ю)вати, у(в)варити, ся (С. Л. Ш.), упрівати, упріти (С. Ш.), у(в)кнпнті. — Каша не упріла. — А ще корів не вякпіа, а вже илай привеліа. н. п.

Увесеніє = увіа.

Увеличеніє = побільшення.

Увеличваніє = побільшування.

Увеличивать, увеличать, ся = побільшувати, ся, вбільшувати, вбільшати, ся,

вбільшувати, ся, побільшати, ся (С. Жел.), більшати (С. Л.), прибувати, додавати, побільшити (С. Жел.), підбільшити, побільшати, підбільшати, прибути, додати, прибільшати, ся, прибільшати, людей — полюднішати. — Воде в Росі побільшало. Лев. — Малеське — гарненьке, а побільшав — погіршав. в. пр. — Разом я почував, що я більшаю, що я побільшав геть. Кн. — Публіка страшенно побільшала всі ті страхи. Л. Н. В. — Власною працею, розумним діла збільшив батьківське надбавля. Л. Н. В. — Павя могла ті чинші і повинності збільшувати. Бар. О. — Хміль буде міві смілости додавати. н. д. — Вони що року побільшували платню з ораварія землі. Прав. — Як побільшало людей, то подорожчала земля. 3.

Увеличительный = побільшачий.

Увередъ = поруха, уверед (С. Ш.).

Увернуть, ся = д. Увєртнвать, ся.

Увєрстывать, увєрстать = рівняти, вирівнювати, зрівнювати, вирівняти, зрівняти.

Увєртка = 1. у(в)гортання.

2. вівєртка, вивєрток (С. Л.), вівкрут, вівкрутка, вівкрутня, вівкрутас. — Се во правда, а тільки вивєртка, щоб очкура не розвьязали. Кн.

Увєртливый = вивєрткий, вівкрутень.

Увєртывать, увєртать, увєрнуть, ся = 1. у(в)гортати, увєртати, увєрчувати, угорнути, увєрнути, увєртити, ся. С. Ш. — Та педухую дитягу угортав в кошушну. В. Ш.

2. вивєртати ся, вівкручувати ся, віввернути ся, вівкрутити ся, вівпорснути, крутька дати; ухиляти ся, уникати, ухильнути ся (С. Ш.), уникнути.

Увєрчивать, ся = д. Увєртывать, ся 1.

Увеселеніє = 1. увесєлювання. С. Ш.

2. забавка, у(в)тіха, потіха, розривка, розвага.

Увеселитель, ница = веселіч, та, веселій (С. Пар.).

Увеселительный = утішний (С. Жел.), забавний. — У вечєрь = забавний вечір (Пч. О.), вечєрняк.

Увеселить, увеселить, ся = увеселіти (С. Ш.), веселіти (С. Л.), увеселіти (С. Л.), бавити, увеселіти (С. Ш.), увеселіти, обвеселіти, забавити, розважати, ся. — Грайте музика, грайте, від села до шинку, увеселіть мою шинку. н. п.

Увести, увєсть, ся = д. Уводити.

Увнвать, увнать, ся = 1. обвнвати, увн-

в'їти (С. Ш.), обповв'їати, обв'їти, ув'їти, обов'їти, св. — Квітками та листями обв'їти увесь хрест. Кн. — Хміль всю рожу обпов'їв. Греб.

2. коло кого — в'їти ся, увивати ся (С. Ш.), крутіти ся, до кого — л'їстити ся, л'їщити ся, підснїти ся, підлабуянювати ся, до кого, за ним — ушад'їти, уміг'їти ся (С. Ш.). — А як ті парубки упадають за мною. О. Ст. — Коло мене хлопці в'їють ся і за мене часом в'їють ся. в. п.

Увидати, увид'їти, ся = у(в)бачати, у(в)бачити, забачити (С. Л. Ос.), побачити, ся (С. Л.), набачити, нагл'ї(н)д'їти (С. Л.), у(в)гл'їд'їти (С. Л. Ш.), у(в)гляд'їти (С. Ш.), у(в)адр'їти (С. Ш.), надр'їти, приздр'їти, в'їдр'їти, кр'їзь що — проглянути, багато чого — наздив'їти ся, поназдив'їти ся. — Піду я до броду, чи не вгляну. — не вбачу перевозчика з року. в. п. — Ідуть тай ідуть, кола убачила хатку на курчях ніжках. в. к. Грічак. — Що було — те бачила, а що буде — побачимо. в. пр. — Совце й місяць ще я бачити буду, тебе ж, сину, вже повік не вбачу. Ст. С. — Скуцья я за ним, хочу побачити його. в. о. Грічак. — Прощай, навоєгромадо, і дівчю вутко, бо Бог знає — чи побачимось хутко. в. п. — Вона сподівалась побачитись з ним у церкві. Лев. — Хому по садочку, милого не базу, а як його не zobачу, то не раз заплачу. в. п. — Як дари той вистовни забачив, дилонна ся йому чолом нязько. Ст. С. — Вона його як тільки углядала, зараз веде у палати. в. к. Ман. — Угледів воак, дарма, що спав. Б. Г. — Еней пожар тайий уздрівши, влякав ся, побігів, як світ. Кот. — Не бачила сова сокола, як уздрїла, аж зомігла. в. пр. — Не уздраш, відв'їль і лихо смадетє ся. К. Х. — Поназдиватєсь, коли він сього не зробить. в. о.

Увидивати, увидив'їти = ухил'їти ся, ухил'їнути ся, ухил'їти ся (С. Ш.), крутька дати, видюгати, од роботи — одилювати, шильники терти. — Ти бо не видюгай сюди й туди, а кажи по правді. Кв. — Мій займит все одянуку од роботи. Лев.

Увидивчати, увидивч'їти = д. Завинчувати. Ув'їти, ся = д. Ув'ївати, ся.

Увлажати, увлажнати, увлаж'їти, увлажн'їти, ся = обволочувати, відволочувати, відвильжувати, обволочити, відволочити, відвильжити, ся, пров'їхнути.

Увлажательность = знадл'ївість, звабл'ївість, пов'їбн'їсть.

Увлажательный, но = знадн'їй, знадл'ївн'їй, во, звабл'ївн'їй, во, заласн'їй і д. П'їльн'їтельный.

Увлєкати, увлєчь, ся = 1. залучати (С. Л.), затягати, займ'їти (С. Аф.), захоплювати. — Він затає мене на обід. — Татари захопили в полон багато людей.

2. над'їти, в'їбн'їти, нав'їти, знажувати, св, чарувати (С. Л.), поривати, ся, заносити ся, заганяти ся, анд'їти, принад'їти, ся, зваб'їти, прив'їбн'їти, причарувати, учарувати і д. П'їльн'їти 2.

Увлєченіє = пориванн'їя, маїнн'їя, залас'їя (С. З.), за́пал. — Коли б же то було коханя, а то просто маїнн'їя молодого віку. Кв. — Балакав з таким запалом, що...

Уводати, увести = 1. уводити (С. Ш.), одводити, одвести, повести. — Сусїда повів з собою мого гостя.

2. займ'їти, загав'їти, захоплювати, зан'їти, загн'їти, загон'їти, забрати з собою (краще або гвалтом).

Увов'їти, увести = ув'їбн'їти, завозити, увести, завезти (краще кома).

Увов'їть = захват.

Увол'їкнати, увол'їчь = увол'їкати, увол'їк'їти (С. Ш.), потяг'їти, затяг'їти, потарган'їти. — Вони потяг сердешную (візку) в дїброву. Б. Г.

Увольн'їть = д. Увольн'їти.

Увольн'їеніє = увильн'їенн'їя, увольн'їенн'їя. С. Ш.

Увольн'їтельный = увильн'їючий.

Увольн'їти, увольн'їти = увильн'їти, увольн'їювати (С. Ш.), ослобон'їти, пуск'їти, увольн'їти (С. Ш.), ослобон'їти, пуст'їти, прота волі — зм'їст'їти, ск'їнути. — Пусти ж мене, полновуку, із полку до дому. в. п. — Зм'їстив покойнику. Кр. — Судду скинул з посади. Кв.

Уворов'їти = украсти, вкрати.

Уврачевати = вил'їчити, вигоїти (С. Аф.), заг'їти, викорувати, ул'їчти (С. Ш.).

Ув'ї = гай-гай! (С. Аф.), ов'ї! та-ба! (С. Ш.). — Ов'ї! над'ї пішака під жару. Кв. — Вона б і гарпа дївка, та-ба! С. Ш. — Ув'ї м'їт' = ох лїшенько!

Ув'їдомительный = ув'їдомн'їй (С. Ш.), пов'їдомл'їючий. — Ув'їдоме письмо. С. Ш.

Ув'їдомленіє = ув'їдомл'їенн'їя (С. Жел.), пов'їдомл'їенн'їя, опов'їсть, опов'їстка, опов'їщенн'їя, обв'їщенн'їя, ув'їщенн'їя (С. Пар.), зв'їщенн'їя (С. Пар.).

Ув'їдомляти, ув'їдомити = ув'їдомл'їти (С. Жел. Ш.), пов'їдомл'їти (С. Жел.), опов'їщати, обв'їщати, спов'їщати, зв'їщати, ув'їдомити, пов'їдомити, опов'їстити (С.

л.), сповістити (С. Л.), відповістити, свістити (С. Л.), обновістити. — Про се було повідомлено наперед. Л. Н. В. — Обло-вістали усіх.

Увѣковѣченіє = увічнення. С. Ш.

Увѣковѣчити = увічнити. С. Ш.

Увѣччавати, увѣччати = вінчати, увіч-чити, увінчати (С. Ш.), увітчати (С. Ш.), про кількох — поквітчувати.

Увѣреніє = запевненія. — Зміст того довго-го листу, повного запевнень про любов. Л. Н. В.

Увѣренность = певність. — Висловлювавши свою певність, що Юзефович не хотів патакнути Костомарову. Кв.

Увѣренный = певний, певен, воясім — певісенький. — Я був певісенький, що він вже... З. Фр.

Увѣрительный = увірочний (С. Ш.), за-певняючий.

Увѣрять, увѣрять, ся = у(в)певняти (С. Л. Ш.), запевняти, завіряти (С. Л.), уві-рять (С. Ш.), у(в)пéвняти (С. Ш.), за-пéвняти, завіряти, увірити (С. Ш.), пе-реконати, ся. — Подивлюсь на дівчачу тільку, щоб самому впевнитись на очі. Грін. Чайч. — Впловський послав письмо до царя, впевняючи його в своїй вірності. Бар. О. — Поля не запрясагнеш ся і клятьбою мене не запевнаш. Ніщ. — У. въ безопасности = у(в)безпечати, обезпечати. С. Ш.

Увѣсительный = уважистий (С. Ш.), важкий.

Увѣсить = д. Увѣшивать.

Увѣчить, увѣччати = калічити (С. Л.), увічити (С. Ш.), скалічити, укалічити (С. Ш.), і д. Назувѣччавати.

Увѣчный = каліка (С. Л.), калікуватий, калічений.

Увѣче = кзліцтво (С. Л. Сп.), увіччя (С. Ш.).

Увѣшивать, увѣшати, увѣсать = 1. обві-шувати, увішувати (С. Ш.), обчепляти, обвішати, увішати (С. Ш.), багато — по-обвішувати, поначепляти, пообчеплю-вати, часто — врясити. (Д. Обвѣшивать 1.) 2. обвѣжувати і д. Обвѣшивать 2.

Увѣщаніє = вмова, умовляння, усовіщу-вання. — Умовлявши швидче дійдеш леда, ніж сидуванням. Зільч. — Перед присягою усім нам робили усовіщування. Кв.

Увѣщати, увѣщевати = умовляти (С. Ш.) і д. Уговаривати 1.

Увидать, увинути = вб'янути (С. Л.), нар-піти (С. З. Ос.), блéкнути (С. З. Л.), зів-в'янути (С. Л.), вов'ясти (С. Л.), пов'я-

нути, ув'яднути (С. Ш.), змарніти, по-марніти, волéкнути (С. Л.), про кілько — перев'янути. — Ані братика я, ні сестри-ці не мала, між чужими зросла, та вже й в'янути стала. К. Ш. — Квітка пов'яла. — Як одвигнеш, так ув'яднеш. в. п. — У полі могла в вітром говорила: повій ві-тре ти на мене, щоб я не маріла, щоб по-міні трава росла та ще й зеленіла. в. п. — Ой у саду трава поковтіла, за ледачим чо-ловіком жінка помаріла. в. п. — **Ув'ядший** = в'ядлий, пов'ядлий, зів'ядлий, помар-нілий, блéклий (С. З.). зблéклий. — По-в'ялі волошка.

Увязать = д. Увязывать.

Увязать, увязаться, увязнуть = грузати, загрузати, загрузнути, угрузнути (С. Ш.), засити ся. — Колеся так загрузали, що на силу витягли коні. — У трав'я коле-са засадилися. Ос.

Увязчивый = уїдлиний (С. Ш.), в'їдли-вий, причепливий і д. Привязчивый.

Увязываніє = ув'язування, шурування.

Увязывать, увязать, ся = 1. ув'язувати (С. Ш.), ув'язати, умотузовати, ушну-ровати, думе — уїрундувати.

2. чіпляти ся і д. Привязываться 2, Придараться і Приставать 5.

Увядлый = д. Увядший.

Увяднуть = д. Увядать.

Увядло = пов'язка (голова).

Угáдчивый = у(в)гáдливий.

Угáдчик, ца = угáдчик, ця, угáдко. С. Ш.

Угáдь = одгáдування, одгáдка. — На угáдь = названня.

Угáдываніє = у(в)гáдування. С. Ш.

Угáдывать, угáдять = у(в)гáдувати і д. Отгáдывать.

Угáрный, но = чадиний, чáдно. — Одчиря дєри, бо в хвѣт веначе чэдко.

Угáрь = чад. С. Л. — Цим самоваром тіль-ку чадку випустили. — Трудно й було в та-кому душному, одурявлюю чаді не вздати.

3. — У. издавать = чадіти. — Щось наче самовар чадать.

Угасаніє = угасання, ізгасання, пога-сання. — Отже погасання свідомости на-цєвоально... Кв.

Угасать, угаснуть = 1. гаснути, угасати (С. Ш.), вигасати, тухнути, угасну-ти, угасті (С. Ш.), вгаснути, вгасті (С. Л.), вигаснути, погаснути, погасті (С. Л.), потухнути. — Гасне ложка в роті. К. Ш. — Погасло огнище. 2. угасати, скліти (Ман.), чáхнути, тá-нути, конати, угаснути.

Угамать, уга́мивать, уга́сїть = гасїти, ту́шити, уга́сїти (С. Ш.), пога́сїти, поту́шити.

Уга́щивать, си́ = д. Угоща́ть, ся.

Угба́ть, угну́ть, ся = у(в)гнува́ти (С. Ш.), загнува́ти, угну́ти, загну́ти, ся.

Угла́живать, угла́дити = рівня́ти, вирівнюва́ти, вірівня́ти.

Угле́кислота́, Acidum carbonicum = углекислота́ (С. Жел.), вугля́ний квас (С. Пар.).

Угле́ро́дъ, Carbonicum = угле́ць (С. Пар.), вугле́ць (С. Жел. Пар.).

Углова́тий, то = 1. угла́стий, угля́стий (С. Ш.), вугля́(й)стий, то. — Вугласто за́плюють вирі. Кр.

2. вайдлва́тий, неагра́бний, неметкїй. — У. умь = ту́па голова.

Углово́й = угловий (С. Ш.), кúтний, вугловий, роговий, наріжний, з того краю, де образи — покúтний (С. З.). — Наріжна кам'яниця. — Копай варіжно аму на слуп наріжний. Черваса. — Покутне вікно. С. З.

Углубле́нїе = 1. вигдубле́ння, заглубле́ння (дїя). С. Жел.

2. у(в)ло́говина (Хар.), влúка, загли́бина (С. Жел.), видолно́к, я́нка і д. Впа́дана, Ложбина і Лу́нка.

Углубля́ть, углуби́ть, ся = 1. углибля́ти (С. Ш.), углиба́ти, ви́жолобити, ви́жчити (С. Пар.), робити, зробити глібше. — У. умь = розумва́ти, цускати́ розум по голові.

2. вко́пувати ся, вкопа́ти ся. — Грабарі́ вкопали си на самі́ в землю.

Угль = д. Уголь.

Угледѣ́ть = догледѣ́ти, догля́дити, догля́нути, додвї́ти ся, допи́хувати і д. Досмотрѣ́ть.

Угнѣ́ть = д. Угоня́ть.

Угнетѣ́тель, ни́ца = утїскач (С. Ш.), гнобі́тель, глобі́тель, ка. — Народ почая жорстоко розправляти ся з своїми гнобі́телями. Вар. О. — Д. ще під с. Притѣспі́тель.

Угнѣ́ть, угнѣ́сть = 1. прига́їтати, пригнї́чувати, прига́їтати.

2. гнѣ́сти, гнї́сти (С. Л.), угнї́тати (С. Ш.), утїска́ти (С. Ш.), у(в)тїсня́ти, гнобі́ти, угнї́тати (С. Ш.), прига́їтати, пригнї́бїти і д. Стѣ́снїти і Притѣ́снїти. — Горе мене гнїте. С. Л. — Сама муштра гнобила дух Шевченка. Кн. — Угнетѣ́ний = пригнї́чений, пригнї́блений, безвільний, неприка́яний. — Лист Гр. Толсто́й підбадьорив пригнї́бену душу Шев-

ченка. Кн. — Ходить, як неприка́яний. К. З. о Ю. Р.

Угнетѣ́нїе = ўгнї́т, ўтїсн. С. Ш.

Угнетѣ́нность = пригнї́бленнїсть, пригнї́бленнїсть. — Замість свѣту — тьма і тьма, неволя і пригнї́бленнїсть духа. Кн. — То була ві́ка пригнї́бленнїсть душі. Кн.

Угну́ть, ся = д. Угба́ть, ся.

Угнѣ́здїться = угнї́здїти ся (С. Ш.), о-кублї́ти ся.

Угобжа́ть, угобжа́ти, ся = д. Удобрї́ть.

Уговарї́ванїе = умовля́ння, уговору́(ю)-ва́ння.

Уговарї́вать, уговора́ти, ся = 1. у(в)мовля́ти (С. Л. Ш.), умовля́вати (С. Ш.), уговору́(ю)вати (С. Ш.), резонїти, нараджа́ти, ко́ськати, у(в)мо́вити, у(в)говора́ти (С. Ш.), нара́дити, укоська́ти (С. Ш.), уреза́ннати, упакька́ти (С. Ш.), угобва́ти (С. Ш.), ласка́ми — власкавлюва́ти, у(в)ласка́вити (С. Ш.), лесто́чками — улеща́ти, улестї́ти (С. Л. Ш.), баганва́м — ублага́ти. — Словами і ласкою умовляв її покнути свої порони. в. о. Грінч. — Миянта довго змовляв її — не помогло. Мар. О.

2. у(в)мовля́ти ся (С. Л. Ш.), домовля́ти ся (С. Л.), годї́ти ся (С. Л.), еднати́ ся, у(в)мо́вити ся (С. Ш.), домо́вати ся, угоди́ти ся, погоди́ти ся, вѣдїа́ти, поеднати́ ся. — Отак усі промїж себе умовляв ся, та й поїхали. в. о. — Не страшно женити ся — страшно пола еднати. в. пр.

Уговорѣ́ный = умовний, умовлений. С. Ш.

Уговорѣ́ъ = умо́ва, уговорѣ́, уго́да, уклад. С. Л. Ш. — Ждїть, поки в свисау, як вже була умова. К. К. — З такою умовою, щоб.. в. к. — Уговор ваче грошей. в. пр.

Уговорѣ́ы = Уговарї́ванїе.

Уго́да = уго́да (С. Ш.), вго́да (Ос.), дого́да. — Невїстка добра, бо робить уснуку угоду для свєрухи. Лев. — Не догода бабці — ні на печі, ні на лавці. в. пр.

Угоди́ть = 1. д. Угожда́ти.

2. тра́пити (С. Ш.), потра́пити, влúчати (С. Л.). — Не всяке було на його смак і потрапити. Кн. — Трапила коса на камінь. в. пр. — Влучив в самїсїньний висок. С. Л.

Уго́дливость = уго́дливїсть, услу́жливїсть, услужнї́сть. С. Ш.

Уго́дливый = уго́дливий, услу́жливий, услужнї́й. С. Ш.

Угóдникъ, ца = угóдник, ця (С. Ш.), угóдничок (С. Ш.); підлабу́жник. — Мовчати панський підлабу́жник. Кн.

Угодничать = годіти, догожати, вислуговувати ся, падыкати ся.

Угодность = угодність і д. Угода.

Угодный, но = угодный (С. Ш.), угоден (С. Ш.), вгодный (С. Л.), вгідный, сподобный, угодобный, угодно, завгодно. — Будь ладным, будь і Богу угодим. а. пр. — Як будеш Богу угоден, то не будеш голоден. в. пр. — Нам цей волосний не сподобний, будемо вибирати иньчого. Лев. — Довгий батюшо сподобнійшій цьому хлопчюво, ніж короткій. Лев. — **Какъ вамъ угодно** = як собі знаєте, воля ваша, як вам завгодно. — **Скільки угодно** = скільки хочете, до хочу. — **Что вамъ угодно?** = чого вам треба?

Угодье, угодья = 1. вгіддя, угоди. — **Польныя, лѣсныя угодья** = ґрунтї, ланї, ліси. — В одну руку добрі угода, а в другу — чисто борова земля, хоч і не сія. Кп. 2. д. Прыволье.

Угодять, угодить = годіти (С. Л.), догожати (С. Л.), у(в)годіти (С. Ш.), догодіти (С. Л.). — Гога старому, як болячці. в. пр. — Пожаляють мене та добрі люди; роботиму, годитиму -- добре міні буде. в. п. — Треба своїй біді годати. в. пр. Ман. — Ще той не вродав ся, щоб усім догодати. в. пр. — Не догодиш аві ділом, аві тілом. в. пр. — Рада вибрала Юрія Хмельяцького, щоб догодити старому гетьманові. Вар. О.

Угодженіе = д. Угода.

Уголекъ, уголечекъ = вуглик, угліпка (С. Ш.), що горить — жаринка.

Уголовный = кáрний, кривинальний, гордовий (С. З.), головний (С. З.). — Карне право литовського статута в звязку з розвитком руського кярного права згагалі. Фр. — Не в законах статуту кярного шукала воли кярї для вашого поета. Кв. — Перед судами головними точив ся справа кривипальна. С. З. — Горлове каранна. — Горлона справа. С. З.

Уголь, уголокъ, уголочекъ = угол (С. Ш.), вугол (Кр.), уголок (С. Ш.), улаці, стола, дошка, аняжні то-що — ріг, ріжок (С. Л.), в середині хати, скрині то що або між чми — кут, буток, куточок (С. Л.), двора, сада, поля, що витикаєт ся в чужий двір — вáкло (С. Л.), в хаті між стіною і пічкою або в печі — закапелок (С. З.), в коморі, шафі, скрині — закамарок, в мішку або між гір — гуайр. — Поверніть за угола, — отам ті хата. Кр. — В своїй хаті і угла помогають. в. пр. — Жінка держить ва три угла, а муж за четвертий. в. пр. — Як син родить ся, то й угла радують ся. в. пр. —

Саме головою об стіл об ріжок забив ся. в. о. — Ні в кут, ні в двері. в. пр. — В кутку під лавою. С. Л. — У світі Вомоу нема кутка без горя, не тільки тут, а і по той бік моря. Б. Г. — Я роскажу тобі: де був, що бачив, що почув, я обітаю всі куточки. Б. Г. — Аби халба шматов та тешия куток. в. пр. — Ой виду я на улаци, ставу у куточку, не займаєт мене, хлопці, удовину дочку. в. п. — Ухватив торбу за гуайр. в. к. — Яр кінчав ся гуайрем між двома шпильям. в. о. — **Имѣть свой уголъ** = свій куток мати, в своїй хаті жити. — **На углу** = на рогу, на розі, на ріжкѹ. — Он там на розі вулиці. Кр. — Хата на ріжку. Кр. — Його хата на самім рові, де дорога повертає на праву руку. С. Л. — Чи се тая удова, що на рогу хата, хорошу дочку має, сама не бгата. в. п. — **Красный, образный уголь** = побукт, побукття (С. З.), де сходять ся лавки — розтоки. — Всі поважають, на покуті його сажать. Б. Г. — Іде багатий сусіда, треба його на покуті посадати. в. к. Ман. — Кутя на покуті.

Уголь, уголе = уголь (С. Ш.), уголь (С. Ш.), вугіль (С. Л.), адр. — угольць (С. Ш.), ми. — угілля, вугілля (С. Л.), одна штука — угліпка (С. Ш.), що горить — жар, жарина, в золю — присок (С. З.). — Оддаєт на тім світі вугіллям. в. пр. — Прийшов чернец, положи жидя в углиць, велай кипать, пози правду упать. в. а. — **Уголь углемъ** = чорний, як сáжа, як вугіль. — **Древесный у.** = деревяне вугілля. — **Земляной, каменный у., lithanthrax** = земляне вугілля.

Угольнякъ = 1. угольник. С. Ш.

2. косінець, косіничок, косіак (столяк або полчак в кутку).

Угольный = д. Угловый.

Угольный = угловий, вуглиний. — **Угольная яма** = вуглярка, вуглярня.

Угольня = вуглярка, вуглярня.

Угольщикъ = вугляр (Зіньк.), угольщик (С. Ш.).

Угольщикій = вуглярський.

Угомонъ = сплókій, тіша; одпочінок, одпочівок; влпн, угáв.

Угомонять, угомонить, ся = 1. угомоніти, влпняти, тпхомирити, гамувати, угомоніти, утихомирити, у(в)гамуляти, ся. С. Ш.

2. уколóшкати (С. Ш.), на той світ спровáдити.

Угонка, угонь = 1. вигаяння, вигіяння, займання.

2. угонка. С. Ш. — Чухрай угонку дав. Ст.

Угонати, угна́ти = 1. угаяти, угонити (С. Ш.), угобювати (С. Ш.), заганати, угнати (С. Ш.), увігнати (С. Ш.), загну́ти.

2. зайнати і д. Уводять 2.

Угорадити = надати. — І падало ж йому.

Угорадяться = умудрувати ся, добрати спосіб.

Угорати, угоріть = 1. ча́діти, у(в)ча́діти (С. Л. Ш.), про кількох — поча́діти, повча́діти, переча́діти.

2. вигорати, вігоріти, перегоріти.

Угористий = д. Холмистий.

Угорок = д. Пригорок.

Угорь = 1. *Systricercus cellulosa* — ўгор, прищак, пшж.

2. риба *Muraena anguilla* — ўгор.

Угоря́лий = у(в)ча́ділий. — Б'гаєть, какь угоря́лий ко́шка = біга, як ошпарена кішка.

Угоря́ть = д. Угорати.

Уготавлявать, уготовить = д. Приготовлять і Припасать.

Угоща́ть, угості́ти, ся = гостити, гостювати, угощати (С. Ш.), угощувати (С. Ш.), трак(х)тувати (С. Ш.), вітати, шанувати, угостіти (С. Ш.), утрак(х)тувати (С. Ш.), пригостіти, привітати, коштегувати ся, уконтетувати, ся, переважно ваповня — частувати (С. Л.), чаркувати, поштувати, почаствувати, поштувати, почаркувати, дуже — вчаствувати, начастувати ся, багатьох — перечаствувати, салуючи — сидувати. — От зібравшись усі, царь став їх гостити і медом і вином. На останці стала частувати їх царівна. в. к. Гріч. — Я вас самим хлібом гостюю. Кр. — І ця сестра пригостила його добре та дала ва дорогу кусок сала. в. к. Мав. — Вона казала, що їх погано трактували, не давали вілких ласощів. Лев. В. — Ой чим же вас козаченьки, чим вітати мого? в. п. — Бать у мене отець-мати будуть шанувати, медом-вином козаченька будуть частувати. в. п. — А у мене увесь рід багатий, будуть мене часто частувати. в. п. — Я там у поповому дворі частувала всю громаду. Лев. — Хіба вона ромом вас трактувала? Лев. В. — Посадав ти їх на смик чолові, частував їх і вином, і медом. Ст. С.

Угоще́ние = тракто́вання (С. Л. Ш.), частува́ння (С. Л.), шанува́ння, поча́сточка. — Явча́стування, таке й дякува́ння. п. пр.

Угрива́тый = угрива́тий (С. Ш.), прищува́тий, прищакува́тий.

Угрива́тьсь = угрива́тити, прищити ся.

Угривья = угривина. С. Ш.

Угривья = угривий. С. Ш.

Угрожа́ть, угрози́ть = погрожа́ти (С. З.), погрожува́ти, загрожува́ти, страха́ти, похваля́ти ся, нахваля́ти ся, погроза́йти, настраха́ти. — Запорожців погрожуєть Мазепа і перестерегаєть. С. З. — Дубельт загрожував царю... Ка. — Похваляв ся підпалити хату. н. о.

Угро́за = грізба́ (С. Л.), погро́за, погро́ж(а)ва (С. З.), хва́лка (С. Ш.), похва́лка (С. Л.), по́страх (С. Л.), пристра́шка. — Не бере мо́лбою, чи не візьме грізбою. в. пр. — Не бачи ся жадних погрозов. Ст. Л. — Где би ва таковою похва́лкою забито того, на кого ся похва́лка стала. Ст. Л.

Угрозли́вый, угроза́ный = погро́зливий, погро́жаючий.

Угрыза́ть, угрыза́ть = 1. грізти, уگریзти (С. Ш.), у(в)гу́сити.

2. му́чити, турбува́ти. — Його му́чить совість.

Угры́зение = укúс. — У. со́вѣсти = скру́ха, гризота. — Скруха, т. я. жаль за гріхи. В. Н.

Угрь = д. Угорь.

Угрива́ть, угріть, ся = нагрива́ти, нагріти, ся і д. Согрива́тьсь.

Угрюмова́тый = пову́роватий, пову́рпистий, похму́пенький (С. З.).

Угрюмо́сть = хму́рість, похму́рість, похму́рість.

Угрю́мый = похму́рий, хму́рий (С. З.), хму́рний, пону́рий (С. З. Л.), похму́пий (С. З.), вовкува́тий, пону́ра (С. З.), похму́пня. дундук (С. З.), те́мрюк. — Не важайте, що твар у його така похмура, душа у його добра. Ка. — У Москві кажуть і сонце холодне і вебо похму. Морд. — Вовкуватий дуже хлопень. Кр. — Зляк з силла був старий дундук. Кат.

Угрюми́ть = хму́рити ся, сну́пити ся.

Уда = у́деа, ву́да, у́дочка (С. Ш.), складаєть ся: з у́дища (С. Ш.), волосі, по́плавка, грузи́ла і гачка́ або замість гачка — бли́ща (ва зір рабля)

Удобривание = угбо́ювання.

Удобривать, удо́брити, ся = угбо́ювати (С. Ш.), вигбо́ювати (Лев.), підгбо́ювати, управля́ти (С. Ш.), угно́ити, вігно́ити, підгно́ити, ся. — Там будуть нашими ко-

ствям землю управляти. н. п. — Удобрена земля = погній.

Удава = петля.

Удавати́ся, уда́ться = 1. вдава́ти ся, вда́ти ся (в кого), похóдити (на кого) і д. Похóдити. — В батька вдав ся.

2. у(в)дава́ти ся (С. Ш.), весті ся, щастити, галанити, ся, па́йдіти, впа́дти, уда́ти ся (С. Ш.), поведі́ти ся, пощастити, поталанити, попа́йдіти, при́да́ти ся і д. Счастли́виться. — Базала Настя, що удасть ся. н. пр. Ман. — Гречаники не вдали ся, на чіріні підняли ся. н. п. — Дурною удасть ся, розумовоу ж трісти. н. пр. — йому поведло, пощастило. — Не удава́ться — п'ї́жити ся. — Сму все уда́ється = йому веде́ть ся, глáдко йде.

Удавлення́, ца = д. Да́вленняк.

Удавлива́ти, удавля́ти, удавля́ти, ся = 1. дава́ти, душі́ти, удавля́ти (С. Ш.), удушы́ти (С. Ш.), задушити, ся. — Жидяк не вбреше, то удавить ся. н. пр.

2. у(в)да́влювати, у(в)дава́ти. С. Ш.

Удавь, Boa constrictor = удав, полоз. С. Ш.

Удале́ние = віддале́ння, відлучка. — Вь удале́ния оть родныхъ = дале́ко від роду. н. п. — Вь удале́ния оть свѣта = в самоті, в самотині, відлюдно. — У. оть прямого пути = узобчєння. Ка.

Удалецъ = удалецъ (С. Ш.), уда́лий (С. Ш.), бравецъ, молодецъ, юнак (С. Л.), козак. — Горобецъ — на все удалецъ. п. пр. — Наш Максим бравецъ на все село. Ка. — Начея справді запорозьський молодець. Б.Г.

Удала́ть = д. Удаля́ть.

Удалой = уда́лий (С. Ш.), уда́тний (С. Л.), голінний (С. З.), жа́вий, сміливий, відва́жний. — Хаощі раболовці, удали молодці. п. п. — Парубок голінний хоч ауді. Ка. — Хаощец голінний, — що й казати! Еге, голінний до сляного бога. Кр. — Уда́лая голова = д. Удалецъ. — На уда́люю = на щастя, навмання, на осліп.

Удалы́, удалы́ство = уда́лість (С. Ш.), юпа́дство (С. З. Л.), відва́га. — Відвага мед-ввно пьє, відвага і кайдани тре. в. пр.

Удала́ть, удалы́ть, ся = 1. віддала́ти, удала́ти, ся і д. Отдала́ти 1.

2. відлуча́ти, відтруча́ти і д. Отдала́ти 2.

3. одверта́ти і д. Отдала́ти 3.

4. ухила́ти ся, цура́ти ся, хова́ти ся, утїкати (од людей) і д. Отдала́тися 4. — Уда́ляться свѣта = цура́ти ся люде́й, жити відлюдно, в самотині.

Ударе́ние = 1. уда́р, уда́рення. С. Ш.

2. прї́тиск (в розмові), на́голос (в якому слові). — Сказав в притиском. — На останнім складі наголос. Гр. См. Ст. — Помітив цінні спостереження що до наголосу руської мови. Зап. Кок.

Уда́рять = д. Уда́рять.

Уда́рь = 1. уда́р, уда́рення (С. Ш.), ку́лком в спину, в бока — стуса́н, стуса́к, буха́н, буха́нєць, духопє́л, што́вха́н, в потялицю — потя́дшник, товчє́ник, в лице — лящ, липас, в ніс — носа́к. — Я тобі таких духопєлів дам, що й не стямш ся. — Дав йому добрих два ляці. — Пр. д. ще під сл. Тума́к 2. — Уда́ры наносы́ть = дава́ти духопє́лів, духопє́лу, стуса́нів і т. д. — Я почали давати йому духопєлу, то він вже й не встав. п. о. Грін. Чайч. — Быть вь уда́рь, не вь уда́рь = в до́брому настро́ї бу́ти, не в до́брому настро́ї, не добре себє почувати.

2. уда́р, гре́нь і д. Апоплексія.

Уда́рять, уда́рять, ся = 1. бити, лупи́ти, колотити, у(в)да́ряти, тріснути, чим довгим вздохом — витягти, гучням — хвє́снути, стьобну́ти (С. Л.), впоперє — оперєзати, вїперєзати, ва́жкам — уга́тєлити, потягтї (Ос.), в лице — затопи́ти, заці́дяти, ляща́ дати, ушчї́ти, сьильно — опери́чити, улу́щати, осморужити, садну́ти, свї́снути, телє́нцяти, обємбє́ррати, кулаком — дусну́ти, мазну́ти, стусону́ти, торохну́ти, захмє́лїти, рукою — ба́цнути, ля́пнути (С. Л.), об ве́млю — гє́пнути, бря́знути, ткну́вши — штурхо́цнати, пі́рснути, задними ногами — ви́хнї́ти, хвє́цнї́ти, брикнї́ти, ро́гам, лобом — бї́цнати, со́вряю — цю́кнути. — Я оперєже його батогом. — Дрючком Грїба разів із шість оперєзав. Гуя. Ар. — Видно ломкою опери́чи. — Влами його так опери́щав, що аж рубїжі новабігли. п. о. Ет. вб. — В висок Дарєв ватаюв. Кот. — Піп зарєз взяв вєд за роги і в лоб обухом заці́див. Кот. — Я ухватив хворостину, як улу́щати кабанчєво по спинї. Лев. — Ушчу́в його по пнці. Полт. — Дєнє ще й ку́лком торохну́в по столї. Лев. — А кївъ як хвє́нце його вадом. н. в. — Кожумьякє вдавєв Печєнїга, пїднєя його тай гє́пнув об ве́млю. Лев. — Уда́ряться = у(в)да́ряти ся (С. Ш.), забі́ти ся, тріснути ся, стусону́ти ся, хрьо́шнути ся, хря́пнути ся. Вдарєв ся головою. — Забив ся об стїпу. — Лєсвою об одє́йроу тріснув ся. — Гро́мь уда́рїл = грїм у(в)да́рєв (С. Ш.), грю́к-

нуб, тробінув. — Шварявула блискавка, грім грюкнув і загув. Греб. — Ударить по рукамі = перебити рўки. — Довго торгувались, зовв перебала рука і пішла мотряч пята. в. о. — Овъ не ударить лицюмъ въ гривъ = він не дасть собі в кашу наплювати; він не осоромить ся.

2. виновлять з притиском, наголошувати.

3. вдавати ся, вкдаати ся і д. Вдавнть-ся 2.

Удаться = д. Удаваться.

Удача = 1. у(в)дача (С. Л. Ш.), удака (С. Ш.), щастя, талан, гаразд. — На удачу = на щастя, наманнїя, на ослїп.

2. д. Удалецъ.

Удачливий, удачливий, но = удашний (С. Ш.), у(в)дачно (С. Л.), у(в)дачливий, у(в)датний, но, щасливий. — У. війстрьль = влўчний.

Удваивать, удвоивать, удвоить, удвоить, ся = двоїти, удвоювати, удвоїти, подвоїти, ся.

Удвоєніе = удвоїння, подвоїння.

Удержаніе = задержання, затримання, вшнї.

Удерживаніе = удержування.

Удерживать, удержать, ся = 1. у(в)держувати (С. Ш.), обдержувати, адержувати (С. Л.), у(в)трїмувати, вшнїяти (С. Л.), сшнїяти, ашнїяти, пришнїяти, удержати, адержати (С. Л.), у(в)трїмати (С. Л.), сшнїяти, ашнїяти (С. Л.), пришнїяти, ся, кров, воду — тамувати, гамувати, утамувати (С. Ш.), затамувати, угамувати (С. Ш.). — Вовка за ухо не утримаеш. в. пр. — У нас старї вшнїащї ще часто утримали ся, коли не лїпше, ня не самїй Україні. Федь. — То гуляла, гуляла ї мати не спавла, а тепер зупинила та чужая чужина. в. п. — Запеклю душу злодія не сплнїяти, добру не навчати. К. Ш.

2. задержувати, затрїмувати (С. Л.), задержати (С. Л.), затрїмати (чуже, визнаючи за собою право), одвертати, вивертати, одвернути, вивернути (за зароблевого). — Вивернула з мене за всі тарїлки, що побито, ве розбїраючи — чи то я побла. в. о.

3. передержувати ся, втрїпнїт, стрїмати ся і д. Воадерживаться.

Удержь, удерж = спїн, вшнї, упнї (С. Ш.), спїнок, стрїм. — Не було їм упнїу. С. Ш. — Нема вшнїу адовинному саву. в. п.

— На підпату нема спнїу. в. пр. — Безъ ўдержу = без упнїу (С. Ш.), беа угаву.

Удешевлять, удешевить, ся = знизати цїну, удешевити (С. Ш.); дешевшати, подешевшати.

Удивительный, но = дївний (С. Л.), дивозпнїй, дивозчнїй, диввєнькнїй, чуднїй (С. Л.), чудєннїй, дївво, чўдно, дївна річ, на вдивовїжу, на прўчуд. — Та сон же сон ва прўчуд дївннїй мїаї праснїя ся. К. Ш. — Праснїя ся мїнї сон дїввєнькнїй, що прїтах мїй малєнькїй. в. п. — На тєлого дївочного провїдача я не сподїваа ся. Кв. — Чудно якомь дїєть ся мїж нами. К. Ш. — Вотъ удивительнє = ото дїво, ото дївна річ.

Удвять, ся = д. Удвлять, ся.

Удивленіе = дивованнїя (С. Л.), дїво, пўдїв, ливнїа, дивовїжа, дивацїя (Квїа.), дивїзїя (Хар.), дивовїзїя, чудованнїя, зачудованнїя, прўчуд. — А очї пан-отнїя пнїльо дивлять ся у вікво, пемов з дивованнїх. Лев. В. — Глїбочезнє давованнїя перєйме кожного, хто заврїе в душу до страдальнїка. Кв. — Дивовїжа мїнї в отим не вігласом. Кв. — О. Кврїя в зачудованнїх слухав таках весподїваннїх рїчей. Л. Н. В. — На удвлєніе = на дїво, вдивовїжу, на прўчуд, на вдивовїжу. С. Л. — Збудував церкву на дїво вєсьому свїтовї. С. Л. — В давовїжу була їм ца загадка. Грїач. — Къ величїащєму удвлєнїю = на прєвелїке дїво.

Удивлєнный, но = вдивованнїй, задївованнїй, зачудованнїй, но. — Здївованнїми, перєляканнїми очма вїз позирав. Фр. — Ягнїм здївованнїм поглядом глїзнув на мене. Писоч. — А хоч бв ї почувла, то що? вїдказав здївованнїй Грїць. Лев. В. — О. Макар здївовано оглїдаючи горнїчки, кахкнїу собі у руку. Леа. В. — Дївав ся на мене зачудованнїм поглядом. Фр.

Удвлять, удвять, ся = дивувати, ся (С. Л.), дивїти (С. Л.), подивляти, дївом дивувати, чудувати ся, адивувати, ся, удивувати, подивувати, надивувати, надивїти, ся, надто — осгупаचितї. — Своєю смлїу показують, людєй дивують. в. к. Грїч. — Се мене дївує. Кв. — Ой люди ся дївуєли, нїяї вїн хорощїй, а пана ся дївуєли скїльїи має грошей. в. п. — Не дївайте ся дївчата, що в обїдрав ся. в. п. — От слухає шпана усяк, дївуєть ся та вїхваляє, як вїн сьпїває. Б. Г. — Де дїла ся краса тая, що всі дївуєлись? К. Ш. — Яя глїнула, аж здївуєлась, не думала, не сподївалася. Б. Г. — А Давта старого по-лупакїм пашим можна здївуєвать. К. Ш. —

— Нехай люди не здавують, як я, мамо, потанцюю. К. Ш. — Треба, лаже німецький крати, двом здаувати, що Шевченко.. Кл. — Усі ковани на острів вихожали, великим дявом здаували. в. д.

Удлище = удлище, удлиско (С. Ш.), удлище (д. Уда).

Удло = удло (С. Ш.), удёла, вудёла. — Ванка кова за удла. в. п.

Удальный = удёловий.

Удальщикъ, ца = рибалка, риболовка (що ловлять удвою).

Удирать, удра́ть = тікати, у(в)тікати, утікати, дати драла, дропака, тягу, чо́су, ма́ху, дмухача, дремену́ти, чукуру́ти, дмухну́ти. — Він ввзяши торбу, тягу дав. Кот. — Як побачив Милач теє, дременує він звідтіє ва планину. Ст. С. — В садок чукурвуа через огород. Лев. Д. ще під с. Уходять.

Удять, наудять, ся = удити (С. Ш.), наудити, ся. — Рабу удяли, а їсти що будем? в. пр. Має.

Удка = д. Уда.

Удлинение = довжиня.

Удлиненный = подовженій.

Удлинить, удлинити́, ся = до́жжити (С. Л.), вдóвжувати, до́вшати (С. Л.), удóвжити, ся (С. Ш.), подóвжити, ся, подóвшати. — І не довжи і не короти святи. С. Л. — Весвою дві довшают. С. Л.

Удобность = вигóда, придóба, зру́чність.

Удобный, но = удóбний (С. Ш.), придóбний, у(в)дáтний (С. Ш.), зручній (С. Л.), вигóдний (С. Л.), прикладний, час — слóшний, погóдний. — Грузьке та ве придобне місце. в. о. К. Ст. — Було вже оліваочі, саме вдатна годива, бо вже всі посуши. Кл. — Одя зручна година довела мене до несподіваного вчипку. Кл. — Юсафович ве приняв доноса, бо ве зручно було вступати. Кл. — Прикладний степ. — Прикладне земля. Полт. — Удóбнѣе = придóбнѣше, способнѣше, зручнѣше. — Запорожці знала добре, де який перевіз був придобніший та й плавнями куди способнѣше пробраться. в. о. К. Ст.

Удоборазимый = варкий, страний, травний. С. Л. Ш. — Ійте на адорозьяк! Кисляк — їжа варка! У нас лінарі усім рають кисляк. Кл.

Удобовоспламеняющийся = скоропáлкний.

Удобоспособный = лѣгкий до виконання.

Удобокатыщийся = покотючий.

Удобоконемный = копкий.

Удобосейный = похватий. — Рушниця

леженька, похватна; куди хоч з нею, вона тобі ве обважпѣ. Кл.

Удобопонятность = зрозуміість.

Удобопонятный, но = зрозумілий, ло, розумний, но. Пр. д. під с. Повятний 1.

Удобопроходный = прохідний. — От тепер тут прохідніше буде. Хар.

Удобосгараемый = скоропáлкний.

Удобрение = удóбрения (С. Ш.), угнóбля, вигной поля (Лев.); гній.

Удобривать, удобрить, удобрить = д. Удобривать.

Удобрство, удобье = придóба (С. З. Л.), вгóда (С. Л.), у(в)гіддя (С. Л.), придóлля. — Там дїтва вже не голосить, їй угіддя — хлїба досить. Моє. — У. достáття = вигóдити.

Удовеще, удовье = д. Удлище.

Удовлетворение = у(в)довольнення, задовольнення, загóда.

Удовлетворительный, но = у(в)довольнійуючий, у(в)довольючий, задовольючий, че, достатній, догóдний, долáдний, догóдне, дóсить, удóволь. — Трудово дати на се питанья зовсім вдоволяючої відповіді. З. Ог. — Вона нічого не вміє, ані пвати виглядати, ані догодне вслужати. М. В.

Удовлетворить, удовлетворить, ся = у(в)доволья́ти (С. Ш.), у(в)доволья́ти, задоволья́ти, удóвольнювати (С. Ш.), у(в)гонобля́ти, по́толяти, ко́пгентувати, у(в)дóволья́ти (С. Л. Ш.), у(в)дóволья́ти (С. Л. Ш.), за́дóвляти, у́дóвляти (С. Ш.), за́дóвляти, у(в)дóвляти во́лю (С. Л.), у(в)гонобля́ти, за́гóдити, у(в)ко́пгентувати, ся (С. Ш.), за́споко́їти ну́жду (С. Л.), ба́гачо́х — по́дóвля́ти, по́задóвля́ти, по́вдóвля́ти, по́закóпгентувати, по́вкóпгентóвувати. — Зїнька ве вдоволяла ся тим, що їй говорила батюшка. Лев. — Як вином жабуо вдоволявляи, по́чав про се про те розмову. Ст. С. — Не їстиме й не питиме асьневельможний, по́ля себе не задовольвять К. К. — Еней же вараз догадав ся, ко́ло Дїдови тер ся, мивв ся, їй щóб тїльки вдоволявть. Кот. — Он уволяи, дївка, воюю. п. п. — Циганочю, зволи мою волю: причаруй козаченька, щó стоив зо мною. п. п. — Скілька то треба успиши, щóб вкóпгентувати таку орду. Лев. В.

Удовольствие = 1. у(в)тїха (С. Л. Ш.), у́дóдба, у(в)пóдóбання (С. Л. Ш.), догóдність, рóзривка, в їжі — смак, сма́котá. — Слава в гурті в його втїхам творчим. Кл. — Щóб зробити міні догоднѣше,

засьпівав мою любому пісню. Ска. — Въ удовольствіе = до сподоби. — Для своего удовольствія = по своїй уподобі, собі на потіху. — Він все їх зблизя забере, волів, овець, усю худобу, собі їх пивн пооре або ровдасть по уподоби. Кв. — Итъ тебѣ явкагого удовольствія = живѣш, живѣш і смаку не чѣвш. и. пр. Мап. — Сдѣлайте мнѣ удовольствіе = зробить мнѣ ласку. — Съ удовольствіемъ = залюбкі (С. З.), охоче (С. Л.), з охотою, в великою охотою.

2. д. Удовлетвореніе.

Удовольствоваться = 1. д. Удовлетворить.

2. поставити, приставити і д. Доставить і Снабдить.

Удовольствоваться = удовольиити ся і д. л. Удовлоторитьсѣ; перебути ся, зобріти. — Іа новчик, Іа, аж утомя ся, гарзеделько удовольши ся. Б. Г. — Здобрий тив, що тобі волюсть присудила. Лев. — Не хай одним чим зобріе. Ман.

Удоль, пр. Урира ерорс = уділі, удод (С. Ш.), одуд, понукачі. — Хоч куя, воуле, хоч не куя: міві і уділі закуе. в. пр.

Удой = удій (С. Ш.), видій. — Не цнтай корову по удою. в. пр.

Удолье, удоль, удоль = придолийнок (С. Л.), долинка. — А на степу садочок в придолянку. Лев.

Удоставреніе = удостовірення (С. Ш.) засьвідчення, сьвідѣство.

Удоставрительный = увірочний (С. Ш.), запевняющій.

Удоставрять, удостовѣрять, ся = запевняти, ся, удостовѣряти (С. Ш.), пере віряти ся, у(в)певнити, ся, запевнити, у(в)певнити, ся, удостовѣрити, при сьвідчати, ся, пересьвідчити ся. — З першого разу і побачив і запевни ся, що понав у старосьвітську сімью. Ска. — Не зацевнила ся тям завереням. Лев. В. — Бурсацька наука, як можна було пересьвідчати ся і за давнішого часу, була врадлива для його. Лев.

Удостовѣвать, удостовѣть, ся = шанувати, у(в)шанувати (С. Ш.); сподобити, ся (С. Л.), приподобити ся.

Удосужиться = вигадати час.

Удочка = д. Уда.

Удрать = 1. утікті, наківвати п'ятами і д. Удирать.

2. ушкварити, у(в)чистити, утіяти. — От як ушварила — ой лишенько мое! Хто в ліс, мовляди, хто по дрѣва, аж на весь

гай луна гудать. Б. Г. — Удрать штѣку = викинути штѣку.

Удружить = прислужити ся, догодити; удонити, вжучити, доклѣсти воза, гадючку вквітнути. — Удонила, спасабі! до віку не забуду. Кв. — Здасть ся й дружать, а гадючку вквітну. в. пр.

Удручать, удручать = угнітати, привітати, урущати, обтяжати, гнобити, пригнітати, пригнобити, приголожити. — Батьків недуг вельми мене урущає: ві сву, ві покою не знаю. Кв. — Удрученый нечѣалью = зажуревий, засмучений, журливий. — Удрученное состояние = д. Угнетѣнность.

Удушать, удушить, ся = душити, задушати, ся.

Удушливый = удѣшливий, задушливий.

Удушье = стис, стиски, задуха, удѣшья (С. Ш.), дѣтавиця (С. Ш.), ядѣхи. — Ям кашель або стиска їх в ночі хоч трохи турбувала. Мер. — Не сплю: або кашляю або дихавця груди зіпре таа, що здасть ся отот капут тобі. Кв. — Страдающій удѣшьемъ = ядѣшний. Лев.

Удѣль = 1. уділі. С. Ш.

2. доля, талан і д. Судьбѣ.

Удѣльный = удільний. С. Ш.

Удѣлять, удѣлять = уділяти (С. Ш.), взичати, уділіти (С. Ш.), взичити, вдоліти, що вбуду — перекинути. — Було б міві, моя мати, щастя уділяти. в. п. — Не пожаляй лиш золотого для Фебѣ сьвітлого, ясного, та і міві що перекини. Кот.

Уединеніе = самога (С. Л.), самотина. — Въ уединеніи = на самоті, в самотині. — В самотній віку дожити. К. Ш. — Быть въ уединеніи = самотити.

Уединенность = самотність.

Уединенный, но = самотній (С. Л.), тільки про чоловіка — одлюдній. — І монастерь отой дѣвочий, що за піскама, на болоті, у лозах самотній стоить. К. Ш. — В милай райочок мій спідтиха — тиха підврадеш ся, паробим лиха, запалиш рай мій самотній. К. Ш.

Уединять, уединять, ся = віддалати, відлучати, віддѣлити, відлучити, ся, самотити, жити в самотині, відлюдно, тікати від людей, цурити ся людей. — Тіае від людей, самоте. Ми й казади. Мриво! Не самотій! дідеш до ляха в самотній. Кв.

Уѣмистый = місткий і д. Вѣмѣстительный.

Уѣмъ = 1. д. Убавка.

2. вищ, угав.

Ужальті, ся = у(в)жальті (С. Ш.), об-жальті, ся.

Ужаривати, ужарити, ся = вжарювати, вжарити, у(в)пекті (С. Ш.), ушкварити, ся (С. Ш.) і д. Жарити 1.

Ужасати, ужаснути, ся = жатати (С. Л.), страхати, у(в)жахнути, ся (С. Ш.), жахнути ся, острахнути ся, устрахнути ся (С. Ш.).

Ужасючий = страховитий, страшєний.

Ужасно = 1. страх, страшно. — Страшно власти у кайдапа, умірати в неволі. К. Ш. 2. дуже, надто, страх, страшєвно. — На дворі страх як холодно. — Страшенно багато людей. — Я ужасно люблю а'то = страх, як я це люблю.

Ужаснути, ся = д. Ужасати, ся.

Ужасний = страшєний (С. Л.), страхо-вєний (С. Л.), страшєний, страшєля-ний. — Страшний грим. — На дворі стра-шенний мороз.

Ужась, ужасть = 1. жах (С. Л.), страх, страхота (С. Л.), жахота, страховина, страховище, страхіття, страхівья, страхо-віття. — Юнову зван великий жах. Кот. — У тій пустці всякого страхівья багато. в. п. 2. д. Ужасно 2. — Ужась больно = страх, як болить, страшенно боляче.

Ужати = д. Ужмать і Ужнати.

Уже = уже, вже. С. Л. Ш. — Уже то = вже то, одво. — Одно, що він чоловік певний. С. Л.

Уже = уже, в'уаче, в'уаше. — Один чобіт в'уаше за другий. Кн.

Ужєвник, ужовка, ужєвник, рос. Poly-ponum Bistoria L. = рачки, ракові ший-ки, лєвурда, дикуша. С. Ав.

Уженіє = удінья.

Ужєвий = ужєвий, ўжєв. С. Ш.

Ужєли = чи жє, чи вжєж, невжє, хіба?

Уживати = ўдяти. С. Ш.

Уживаться, ужиться = уживати ся, ужити ся (у кого або в кам), жити у ко́го до́вго, жити з ким в злагоді.

Уживчивий = лагідний.

Ужмать, ужати, ся = давити, втїску-вати, здавлювати, стїскувати, здавити, стїснути, ся.

Ужматься = зашприти ся, викривляти ся, кривити ся, вихилати ся і д. Гримас-ничать.

Ужимка, частіше мн. ужимки = кривлян-ня, вихилєси (С. З.), вперутєси.

Ужнати, ужати = у(в)жнати, у(в)жа-ти і д. Сжнати.

Ужнати, поужнати, отужнати = ве-чєрати (С. Л.), повечєрати. — Не вече-разша, лїг Потап спата в. о. Яст. — Ля-гай, дурayo, і так спати, бо щічого вечєрати. в. п. — У своєї саашєчєи почував, добру вечєру вечєра. в. п.

Ужний = вечєровий.

Ужнь = у(в)жньок. С. Ш.

Ужнь = вечєра. С. Л. — Як прийдєш іа вечєра, вечєра готовєнка, як прийдєш опів-ночі — постїль білєнка. в. п.

Ужиться = д. Уживаться.

Ужище = ужика (д. Уж).

Ужб = потїл, азраа, шєля, трохі опїєля. — Ужб приду = азраа прийдї. — Ужб я тебї! = ну, ну! бїдєш мїнї знати, от я тебе!

Ужовка, ужєвник = д. Ужєвник.

Ужєнок = ўжєк, ужок, ужчок. С. Ш. — Два ужєки все під лїє бігали (н. в. — очі).

Ужь, Coluber natrix = уж (С. Ш.), вуж, у-жика (С. Л. Ш.), вужика (С. Л.), самца — ужїта, ужїца. С. Ш. — Смокче, як уж жабу. в. пр. — Допаа ся, ля ужака до мо-лова. в. пр.

Ужь = 1. д. Ужє. 2. д. Ужб.

Уза, Protopis = замазка. — Бждоли ще до-бувають собі замазку; нею вони припліють свою воцпау, а також замазують щї-лива. Ст. О.

Уза, частіше мн. ўзы = звязка, звязок (С. Ж.); кайдави, закови, пїта, ланцюг.

Узаконєніє = 1. узаконєня.

2. закон, прєво.

Узаконати, узаконити = у(в)законати, у-законити (С. Жєл.).

Уздє, уздєчка = уздє, уздєчка (С. Ш.), гнуздє, гвуздєчка (С. З. Л.), нуздє, ну-здєчка (С. З.), трєнєзел (С. Ш.), в орле-кальцєми — кантєрка, кантєрик, части-на, що надїваєть ся на морду — надлїчник, без уда — недоўздок, оброть, оброть-ка. — Пронав кїнь і узду кнєв. в. пр. — Ой на волики палигачі, на конєки уздє. в. п. — Хто коня купити, бере і уздєчу. в. пр. — Взла коня за гауздєчу. в. п.

Уздочка = уздєчка.

Узелок, анат. Ganglion = ўзлик.

Увель, увєлок, увєлєчек = 1. ўвол, ўз-лик (С. Ш.), вўзел, вўзлик (С. Л.), петлю — вўшморг (С. Аф. Л.), в стеблянї — Ко-лїнце. — Зав'язано увєлами. Кот. — За-

в'язки вашморгом. — Узлами в'язать = грундзювати.

2. клўнок (С. З. Л.), клўночок, оклўнок (С. З.), зв'язень (Маа.), тлўнок, тлўночок (С. Ш.). — Зо всіма клўнками збиратесь, до моря шведяйте як раз. Кат. 3. ўзол (мор.).

Узенькій = узенький (С. Ш.), вузенький.

Узёхонькій, узешенькій = узє(і)снький.

Узять, поў(обу), сўзять, ся = ўзяти (С. Ш.), повўзяти, ўзчати, вўзчати, узіти, повўзчати.

Узкїя, ко = узький, ўзько, вузький, вўзько (С. Ш.), тїсний, тїсно. — Туда дорожка широка, авідіть узька. н. пр. — Тїсні двері. — Тїсні зоботи.

Узловато = узенько, узькєнько.

Узколїстий = вузькоїлїстий.

Узколобый = низьколобїй.

Узлїстий, узловатїй = узловатїй (С. Ш.), вузловатїй, грундзюватїй.

Узнавать, узнать, ся = 1. пізнавати, розпізнавати, опїзнавати, признавати, пізнати (С. Л.), пізнати, опїзнати, розпізнати, признаїти, кізкох — попізнавати. — Не пізнав, бо вчора був в зоботях, а сьогодні босїй. в. пр. — Ой чи видаєнько, чи не видєнько — не знаю, а свого батенька по голосу пізнаю. в. п. Под. — А павігнув, одєрнувся... пізнав препоганїй... пізнав батько свого свая. К. Ш. — Сїмкїя купець не балакав з нею, а вона і не впізнала його. в. о. Грінч.

2. дознавати, ся, пізнавати, наанавати, довідувати ся, взнавати, узнавати (С. Ш.), дознати, ся (С. Л.), пізнати, взнавати, взнати, навідати, у(в)знати (С. Ш.), довідати ся, спїзнати, зазвати. — Десятники як дознали, кругом хату обступали. в. п. — Треба дознатсь про це. — Той віп пізнав, що то єсть ровулка і наль прандивїй, на серцю мука. в. п. — Петров додїав ся, що у Гулава збирають ся приятелї. Кв. — Довїдай ся, як там і що. — Хто не знав, той і не узнав. в. пр. — Навїдала кубельско, де утка несеть ся. в. п. — От в того часу і спїзнала а дїда Бмєва. Кв. — Та взнав, де віп того коля добув. п. к. Мал. — Я взнав його ще парубком. С. Л.

Узнанїе = пізнанья.

Узник, ца = в'язень (С. Л.), в'язень, в'язник (К. Св. п.), невольник, цн (С. Л.), бранець, бранка. — А як у в'язнях був у Дорошенка. Л. В. — Останїй разом в'язень на волюсть з в'язеня вїждеть. Ст. Л.

— Гей темницю одмкайте, з пеї бранцїв выпускайте. Ков.

Узорний, узорочный, узорчатый = мерєжаний (С. З. Л.), мерєжчатий (С. Л.), в квітках — квітчастий (С. Л.), в цятках то що — цяткований, дяцькований (С. З.), про посуду ще — хлядрованїй. — Мерєжанї ярма. К. Ш. — Миска полв'язяна, дяцькована. С. З.

Узорь, мв. узоры = мерєжка (С. З. Л.), розводи (С. З. Л.), вїводи, різні на взір чого небудь — дзвоники, журавель, клинцї, косїцї, колїщата, бчка, хрещики і т. д. — На вїпневих шпалерах такі претарї розвода. Кв. — Плахта гарна з розводами. Гав. Барв. — Проявнїой узорь = лїхївка, в сорочцї, де рукав — примерєжка. — Дїлать узоры = мерєжити (С. З.), вїмерєжати, померєжити (С. З.), на посудї — хлядрувати. — Узорами вярїзывать = промерєжувати.

Узрїть = у(в)здрїти, побачити і д. Увидать.

Узы = д. Узв.

Узїти = д. Уходать.

Указанїе = у(в)каз (С. Ш.), показка, наказ, вказївза. — Миршала голова мїні не указ. в. пр. — Добре заходилась по вїмецькому наказу. К. Ш. — В аткових книгах можна найти багато показок.

Указатель = указник (С. Ш.), укаж(з)чик (С. Ш.), покаж(з)чик.

Указательный = у(в)казуїчий.

Указать = д. Указывать.

Указка = у(в)казка (С. Ш.), стембўлка.

Указь = у(в)каз (С. Ш.). наказ. — Прочитаймо указ не про себе, а про вас. н. п. — Від цара прїйшов такий наказ, щоб... в. о.

Указыванїе = у(в)казування. С. Ш.

Указывать, указать = 1. у(в)казувати, показувати, у(в)казати (С. Ш.), показати, наряїти. — Покази йому, як треба зробить. — Указать путь = справити. — У дверї = попросити на виступцї.

2. наказувати, заїдуднати і д. Повелївать і Предсїсывать.

Указывать, уколоть, ся = 1. у(в)блїювати, у(в)колоти (С. Ш.), підколоти, колоти, у(в)пїпгнїти; вразїти. — Та слохода нїжешку на будак. н. п. — Тулу, тулу погам, сколю тебе рогами. н. к.

2. припїлювати, припїлїти, ся.

Укатать = д. Укатывать.

Укатыть = одїхати, кайнїти, чеурнїти.

Укатывать = 1. (д. укатать, ся) — набочувати, рївнїти, утїрувати, накотїти,

в'ірівнати, уб'іти, уторув'ати, ся (С. Ш.), котком — каткув'ати. Лев.

2. ук'ят'іть, ся) = кот'іти, відкочув'ати, відкот'іти, ся, укот'іти, ся. — Ук'ят'ать лошадь = змор'іти, змордув'ати.

Ук'ятаный = наковчений, котний, накап'істий. — Добре наковчений шлях.

Ук'в'ашув'ать, ук'в'аш'ать = колих'ати, заколих'ати, у(в)колик(с'ати) (С. Ш.). — Яя була я мала, мала, колякала мене мама, в. п.

Ук'ашив'ать, ук'ос'іть, ся = у(в)к'ашув'ати, у(в)к'ос'іти, ся. С. Ш.

Ук'ашив'ать, ук'аш'іть, ся = кв'асити, у(в)к'в'ас'ати, ук'в'ас'іти, ся, ук'в'ас'нути. С. Ш.

Ук'в'п'ать, ук'в'п'еть = 1. вк'в'п'ати, вк'в'п'іти, про к'яльо — повк'в'п'ати. — Ще капуста не кв'аш'ала.

2. вк'в'п'ати, ск'в'п'ати, вк'в'п'арюватись, вк'в'п'іти, ск'в'п'іти, вб'іти. — Вода вк'в'п'аш'ала, треба долити.

Ук'в'адитый = д. Ви'єст'ительный і Уб'ористый.

Ук'в'адка = 1. ук'в'адув'ання. С. Ш.

2. кладь, клад'іжка. — В цьому ст'іжку добр'я кладь. Лев.

3. скр'іяня (подорожня, не висока).

Ук'в'адчикъ, ца = клад'ій, клад'ільник, ця, ук'в'ад'альник, ця, ук'в'ад'ільник, ця. Лев.

Ук'в'адъ = зал'ізо гарт'оване і д. Бул'ать 1.

Ук'в'адыв'аніе = ук'в'адув'ання (С. Ш.), пакув'ання.

Ук'в'адыв'ать, ук'в'аст'ь, улож'іть, ся = 1. ук'в'адув'ати, ук'в'ад'ати (С. Ш.), в'лощув'ати, ся, пакув'ати, ся, лаштув'ати ся, ярам — ташув'ати, ся, у(в)к'в'аст'и, улож'іти, ся, зпакув'ати ся, у(в)лаштув'ати ся. — Завтра захожу си пакувати си в до-рогу. Кв.

2. у(в)к'в'ад'ати, ук'в'аст'и, пок'в'аст'и, ся. — Ще бурлак'а с'ати не вк'в'аш'ав, а хазяїн вже й просив ся. п. п. — Пок'в'аш'ала мати козо хата мален'як'их д'іточок своїх. К. Ш.

Ук'в'єив'ать, ук'в'єіть = зк'в'єювати, зк'в'єіть, позк'в'єювати.

Ук'в'єнка = зк'в'єювання.

Ук'в'єн, ук'в'єнка, р'яба Ciprinus albunus = себел'ь, себел'ік.

Ук'в'єніе = ух'яль'яня, у(в)х'яль'ка, ух'ял. С. Ш.

Ук'в'он'іть, ся = д. Ук'в'он'іть, ся.

Ук'в'онистый = д. Уступчивый.

Ук'в'онивый, ук'в'онивый, во = ух'яль'ний, но (С. Ш.), вх'ятний.

Ук'в'онъ = сил, псих'л і д. Нак'в'онъ 2. і Пок'в'ост'ь.

Ук'в'он'іть, ук'в'он'іть, ся = у(в)ух'яль'ти ся (С. Л. Ш.), уник'ати (С. Ш.), однікув'ати, одмаг'ати ся, абчув'ати, огв'ятіти ся, у(в)ух'яль'ти ся (С. Л. Ш.), ух'яль'нути ся (С. Ш.), у(в)х'ят'нути ся (С. Л.). зб'оч'іти, ув'икнути. — Ух'яль'шавсь од розно-ви, аоа пішаа піби сувч'іт'і вб'рати, К. С. — Від Божого суду не вк'в'аш'ать ся ні баг'ат'ай на розум... К. Б. — Ух'яль' ся од па-них жадаій, не зв'ірай ся небезпешам' мр'ям. Ст. Г. — Если би ст'орони од права по-сподятого ух'яляла ся, тоді... Ст. Л. — Которий би шлях'ач уваж'аюч'и служ'и. Ст. Л. — Товариство п'в'янувало яко мога уник'ати канцеляр'цян. Кв. — Мій наймит все одивуе од роботи. Лев.

Ук'в'онють = вк'в'лунути, вдз'об'нути.

Ук'в'очив'а, част'іше мн. ук'в'очив'ны = к'б'чет, кочет'і, гр'єбки. Ман. — Погаю гр'є-ти, бо хочет'и ровх'ат'ясь.

Ук'в'орив'ать, ук'в'орив'ать, ук'в'орив'уть = колуп'ати, у(в)колуп'ати (С. Ш.), у(в)ко-луп'нути.

Ук'в'ор'ать, ук'в'ор'аш'ать = укол'аш'кати (С. Ш.), укол'аш'к'атити (С. Ш.), ук'в'ад'дати. — Погр'іб завк'в'аш'ав ся і ук'в'ор'аш'ав б'жоло. Лев. — Певно медв'ідь його ук'в'аш'ав. в. в.

Ук'в'орачив'ать, ук'в'орач'іть, ся = вб'іпати, вб'іти.

Ук'в'ор'ать = д. Ук'в'ашув'ать.

Ук'в'оръ = 1. ук'в'ол, підк'в'ол.

2. д. Заб'ойка 2.

Ук'в'ор'ячен'іе = ук'в'ор'ячен'іе. С. Ш.

Ук'в'ор'ячив'ать = д. Законоп'ачив'ать.

Ук'в'ора = док'ір (С. Л.), доп'р'ік (С. Л.), ви-мовка, дог'апа. — Чи годила б'ій те-пер'еньки, чи мовчала б'на її док'ора. Мар. О.

Ук'в'орачив'ать, ук'в'орач'іть, ся = корот'іти, у(в)кор'б'ув'ати (С. Ш.), над(під)кор'б'ув'ати, у(в)ж'ал'іти, у(в)корот'іти (С. Ш.), прикор'б'іти (С. Л.), над(під)корот'іти, у(в)ж'ал'іти, поз'ал'ити, кор'б'ч(ш)ати, пок'ор'б'ч(ш)ати, про к'яльо — повк'ор'б'ув'ати, понадк'ор'б'ув'ати. — Вражі вра-ці підк'ор'б'іли і жуш'ав вк'ор'от'или. в. п. — Ой не піду я до тебе, маш' чоловіка, як по-бачать, буде бити, в'мал'ить м'ні віку. в. п. — Свиня в'вал'ить і віку умал'ить. в. пр.

Ук'в'ор'яна = д. Ук'в'ора.

Ук'в'ор'яненый, во = 1. гав'єбний, п'аск'уд-ний. — Гав'єбний в'чинок.

2. док'ірливий, ук'ірливий, во (С. Ш.). — Він піколя дома не чув док'ірлявого слова. Лев. В. — Пан'імат'я, промовляючи док'ір-ливі слова, х'тала голосую. Лев. В. — Розте

в моїй душі до тебе жаль важній, а снів на німку докірливих нема. Сам.

Укорителъ, ница = ДОКІРНИК, ДЯ. — Не розмав ся він з чужого поту; пабудував кам'яниця, а воли стали докірниками його вчавку. Кв.

Укорительный = д. Укоризненный 2.

Укоротитъ = д. Укорачивать.

Укоритъ, укоритъ = ДОРІКАТИ (С. Л.), ДОКОРИТИ (С. Л.), ДОПРІКАТИ (С. Л.), КОРИТИ, ВИПІКАТИ ОЧИ, ВИМОВЛЯТИ, ГАНІТИ, УКОРУВАТИ, УКОРИТИ (С. Ш.), кільком проми себе — ПЕРЕКЮРИВАТИСЯ. — Затужила в лиха мати, винула ся й бити, та про себе загадала, не стала корити. Мова.

Укосительный = д. Медлительный.

Укосивать, укосивать = д. Замедлявать і Мѣшкать.

Укосивіє = д. Замедленіє. — Безъ укосивіє = не гаючись, без загайки.

Укравкою = КРАДЬКОМІ, ПОКРАДЬКА, ПОКРАДЦІ, КРАДЬМІЦІ, ТИШКОМІ, АШНКА, ПОТАЙ і д. ТАЙКОМЪ. — У вамені поставили образ Пресвятої і крадькома молили си. К. Ш. — Кайдашша щебетала, але все крадькома своєю поглядвала на сирію. Леа. — Переломлюючи листи, котрі він крадькома слав до неї. — Та крадькома, ташкома, вічого вікому не оповічає, у далеку дорогу виходжає. Гривч.

Укравна, укравный = д. Порубѣжье, Порубѣжный.

Украсать = д. Украшать.

Украсѣтъ = у(в)красѣти. — Пішов би в воливі пасти, хочуть хлопці живку врасѣти. в. п.

Украсѣтся = 1. підкрасѣти ся.

2. д. Укрѣтѣся і Утайтѣся.

Украсити, украситъ, ся = у(в)красити (С. Ш.), украсувати (С. Ш.), скрасити, аукрашити, здобити (С. Л.), хорошити, украсити (С. Ш.), скрасити, ся, оздобити, приоздобити, припорядити, ся, квітцями — квітчати (С. З.), увквітчати (С. Ш.), заквітчати (С. Л.), про кілько — поквітчатъ, переквітчати, пообквітчувати, позаквітчувати, ся, зеленими гілками, на пр. на Тройцю — уміювати, уміяти (С. Ш.), покличати, меревити — мерѣжити, мерѣжати, померѣжати, намерѣжити, блянцями — блянувати, гвіздочками — цвѣяхувати, вицвѣяхувати (С. З.), чим блискучим — цяткувати, цяцькувати (С. З.). — Червона калина луга украсає. н. п. — Любов до семі скрасила йому життя. Скв. — Ти вславаєш і во віки славою скрасиє си. Ст. С. — Доці всімлю ворощують, травою встеларуть, а квітами зу-

красають. н. п. — Украіпа своїми силами оздобляла польське, а ще більш московське письменство. Кв. — І барвінком і рутою квітчає весна землю, мов дичину в зеленому гаї. К. Ш. — Та ципайте ругу — м'яту веленську, та квітчайте Шалажку молоденку. н. п. — Стоїть собі могильська па стелу одна, увквітчала її растом зелена весна. Чайч.

Украсієне = 1. украса (С. Ш.), квітчатіня, мерѣжання, цвѣяхування і т. д. д. **Украшатъ.**

2. украса (С. Ш.), окраса, покраса, прикраса, оздоб, оздоба. — Наша висока двіниця — окраса усього села. Лев. — До такої поетичної краси природи не треба прикрас штучних. Кв. — Повиймають дороге каміння на оздобу до шаблевих держал і на перстві золоті туркеними. Ст. С.

Украсенный = увквітчаний, мерѣжаний, цвѣткований, цвѣяхований, цвѣяшкований, цяткований, цяцькований, оздобний, оздоблений. С. З. — 12 стваняків в білозі воску штучо цацькованих золотом. Лев. — Водинчю липовий, уаєсь горорізьбою оздоблений. Кв. — Городи людніє святиняніи Божиим вельма оздобані. Л. В.

Укротный, по = затишний, захистний; самотний; вигідний, придобний.

Укротный = кротковий.

Укротъ, рос Anethum graveolens L. = крпн, окрпн, укрпн. С. Ав. Л. Ш.

Укротителъ, ница = усмиритель, ка.

Укротительный = усмирительный (С. Ш.), усмокряляющий.

Укротать, укротитъ, ся = усмирати (С. Ш.), усмокряяти (С. Ш.), присмирати, оговтувати, гамувати (С. Л.), укротати (С. Ш.), усмирати (С. Ш.), усмокрити (С. Ш.), у(в)гамувати (С. Ш.), уготвати (С. Ш.), укротити, ся (С. Ш.), приборкати. — Думає шлятку приборкати трохи. К. Ш.

Укротеніє = усмирення, гамування (С. Л.).

Укриваніє = 1. у(в)кривання, окривання.

2. покривання, переховування. — За покривання злодія і сам вкочив в лабеті. Кв.

Укривателъ, ница = покривальник, дя, перевидиє, перевб(і)дчик, дя (С. Жел.), передержанець. — Ви передержанці! ви передержуєте біглах. Кв.

Укривательство = д. Укриваніє 2.

Укривать, укривъ, ся = 1. у(в)кривати (С. Ш.), окривати, обкривати, обквѣтувати, угортати (С. Ш.), обгортати, укрити, обкрити, обквѣтати, укутати, ся, зо всіх боів — крїма вкривати. — Укрив

ся кожухом, то йому й тепло. — Та недужо дитяно угортає в кожущину. В. Ш.

2. крїти, ся, таїти, ся, ховати, ся, ви-холоувати, покрїти, у(в)таїти, ся, по-таїти ся, сховати, виловати, перехова-ти, ся. — Край, ховай погає, а воно таки гляне. и. пр. — Ти покрив злодія, ти й плаєш ва покрадене. Ка. — А Петро відав про те злодійство та мовчав, покривав його. Кв. — Таїв і злодія і коней. Кв. — Укритос мїсто = д. від с. Мїсто.

3. покривати, покрїти, побаїти. — По-бив мою варту старшим козарем.

Україна = скріпа.

Українительний = зміцнюючий.

Україніє = і. зміцнення.

2. крїпость, окрїп, а возів скочаних — табір і д. Крїпость 2.

Україлять, україлять, ся = крїпїти (С. Л.), у(в)крїпїлати (С. Ш.), акрїпїлати, у(в)міцнїяти (С. Ш.), зміцнїяти, у(в)крїпїяти, покрїпїяти, зміцнїяти, зміцнїяти, умоцнювати, ся, угрунтувати, вгруднювати, дрогою — удругувати (С. Ш.), баш-тами — убаштувати (С. Ш.), крїпшати, міцнїти, у силу вивати ся, покрїпшати, повицнїти, внатїрїти ся, дорогу або греблю тарвсом — тарасувати (С. Ш.), табір — таборити ся (С. Ш.), втаборити ся, окопани, шанцями — обсапїти, ся, ошанцювати, ся, будови ошанцями — ошепїти, стрїху притугами — притї-жити, пїванями — припїзвати. — Укрї-пив, як Бог черешаху. в. пр. — Треба сю дошку покренити гвіздками. Хар. — Змоц-нюєм ся противу покусам дяволовським. Б. Н. — Ти зміцнював колїва слабосильї. К. П. — Розбїрали новї високї дуки, старали ся угрунтувати ва них увесь світогляд. Фр. — Пішли під городка ва зна і там угру-тували Казимарев і там літували. Л. С. — Так умоцнював обїд двома вїрвантами, що безпечно доїдемо. Кв.

Ук уснїца = пляшечка на оцет.

Укусєний = оцтовий, оцєтовий.

Укусєное дерево, *Rhus tiphyum* L. = чу-мак. Одесса.

Укусєть = оцет. С. З. — Захотїло ся, як ко-блїт оцту. и. пр.

Укїпоривати, укїпорити = затикати, заткнїти, коркувати, вакуркувати; па-кувати, запакувати.

Укїпорка = затикання, корковання; па-кування

Укїпорникъ, ца = пакувальник, ца.

Укусивати, укусити = кусати, у(в)куси-ти (С. Ш.), про бджїл, віс — джвїгонїти (Сп.), уджвїгнїти. — Кого гад укусив, той і гнїсти боїть с. и. пр.

Укїтыванїє = кїтанья.

Укїтывати, укїтати, си = кїтати, за-кї-тувати, угортати, угорнїти, укїтати, ся (С. Ш.), нагто — ватушкувати, ся.

Улавлівати, уловїти = ловїти, вловїти, аловїти, шїпнїти.

Улавлівати, уладіти = уладжувати (С. Ш.), ладнїти, лагодити, уладнївати, у-ладнїти (С. Ш.), улагодити, уладити (С. Ш.), повлажувати, повлагожувати. — Усе поробити як сїдї і улагодити. Ч. К. — Якось улагодив ся справу. в. к.

Улавлівати, уломнїти, уломїти, ся = 1. одломувати, уломлювати (С. Ш.), одло-мїти, у(в)ломнїти, ся. — Одломї я мїні шматок. — Я на неї задивив ся, мїні вїз уломив ся. в. п.

2. д. Уговаривати.

Уланскїй = уланів; уланський. С. Ш.

Уласкати = уласкати, уласкавити. С. Ш.

Улащивати, улащити = у(в)ласкавлива-ти, улащати, у(в)ласкавити, улащїти. С. Ш.

Улегаться, улєчься = укладати ся, уклас-ти ся (С. Ш.), улягтї ся (С. Л.), поклас-ти ся, про нїльох — повкладати ся. — Удлав ся снати. Кр. — Вже повладали ся снати. Д. Укладиваться. — Улєчься (про амер, хвилю, бурю) — перебу́рхати, унїшкнїти, угадувати ся, утїохнїри-ти ся, умухнути, улягтї ся. — Завер-юха та може уцухає. Код. — Як ось став вітер уцухати і хвалї трохи уляглись. Кот.

Улегать, улецьгїтї = д. Облегать.

Улей = улії (С. Ш.), вїлії (С. Л.); улік (С. Ш.), вїлік (С. Л.), ўлень (С. Ш.), ко-лїдка (С. Л.), пень, великий — стоїн, малевий — бучок, в деревнї — борть, для роїв — роївник, роївня, лємачий — лєжень, у вулик дїрочка, кудю вилї-тають і вїтають бджоли — вїчко, пали-ки впоперек вулика — слїзак, боки вули-ка — полі. — Тепер же побаланаємо про самї вуляки. Частїше у нас вивають си простї колодїв. Ст. О. — Постановив вули-ка головою, підкурив зі сходу трохи та на-становив над його подани поля другого ву-лика, — от бджола туди і перейде. Ст. О. — Краще ставити вулик вїчком на сїдї сонця. Ст. О. — Приготовити ўльї для роївъ = посковити.

Улейный = ўловый (С. Ш.), ўликowyй.
Улепётывать, улепетнуть = тїкати, у-
 (в)тїкати, дреженути, дмухнути, майну-
 ти, шмигнути, лопонути, дати драла,
 тягу, маху, дмухача, пятами нажива-
 ти, лїткати кресати. — А як сее дївка
 зачула, та й із уличї майнула. в. п. — Вів,
 вивши торбу, тягу дав, забравши де-яких
 Тронцїв, пятами в Трої наживав. Кот. —
 Й за ним, а він що духу є, — аж лїт-
 ками креше, та в кущах і вишк. Кв.
Улестить = д. Улещать.
Улетать, улететь = улїтати (С. Ш.), ви-
 лїтати, відлїтати, улетїти (С. Ш.), по-
 летїти, полинути (С. З.). Пр. д. під сл.
 Полетать.
Улетчиваться, улечуться = випарю-
 вати ся, вивїтрувати ся, випарити ся,
 вивїтрити ся. — Не заткув добре пля-
 щечка, от воно (єфір) і авїтрилось. Кв.
Улеть = улїтання, вїлїт.
Улечься = д. Улещаться.
Уливать, улить = 1. обливати, облили.
 2. одливати, одлити.
Улиывать, уливать = 1. днїати, вли-
 нути.
 2. шмигнути і д. Улепетнуть.
Улика = доказ (С. Л.), полїка (С. Фр.),
 приїлка. — Полїка нема нїякої. Ніс. —
 Приїлка його виїт та, що у нього вулик
 знайшла. Кв.
Уликтка = Nelix, Древесная, садовая =
 слиїак (С. З. Л.), лаврик, равлик (С. Л.),
 Водяная = п'явўшник (С. Л.), Завитая
 = куїлянка (С. Ж.). — Гледий, як сли-
 вк. в. пр. — Лїствїца улїткою = по-
 крученї сїоди.
Уликтковый = слиїакowyй, лавриковий.
 — У. раковина = ракушка, черепашка.
Уликткообразный = слиїакуватий, лаври-
 куватий.
Улиточный = д. Улитковый.
Улитъ = д. Уливать.
Улица, уллица = ўлиця, вўлиця, ўличка,
 ўлонька, вўлонька, ўличенька. С. Л. Ш.
Улицать, уллицать = д. Облицать.
Улицитель, ница = д. Облицатель.
Уличивый = ўли(ч)ивий (С. Ш.), вўлиш-
 ний. — У. мальчик = ўличник, вў-
 лишник.
Уловить = д. Улавливать.
Уловеш = 1. арўчність, спрїтність. (Д.
 Спорьва 2.)
 2. д. Увёртка 2.
Уловить = д. Улавливать.

Уловчивый = 1. аручий, спрїтний.
 2. д. Увёртливый.
Уловъ = улўб (С. Ш.), влов, пўлов, влўвн.
Уложение = 1. укладання, укладування,
 пакування, упакування.
 2. уклад (С. Ш.), уложєния (С. Ш.), ста-
 тут, устав, устава (С. Ш.).
Уложить, ся = д. Укладывать, ся.
Уломить, ся = д. Уломывать, ся.
Улуъ = кочовище. С. З.
Улучать, улучшить = знаходити, заставати,
 знайти, застати, лучити, налучати,
 налучити. — У. время = вигадати час
 (С. Л.), вигодити годїну, влўчити годї-
 ну. — Та вїв і вигодив годиву, коли саме
 поїхав. Черк.
Улучать, улучшать, ся = улўчшувати,
 ся, улїшати, ся (С. Ш.), полїшати, ся,
 лўчшати, кращати, гарнїти, лїпшати,
 полўчшати, покращати, погарнїти, по-
 лїпшати, улїшати, ся, на смак — по-
 смачвїти, про здоров'я — одоронити, ся,
 на вигляд — вїлїаднати.
Улучшение = полїшєння. — Він завів усї
 ті полїшєння, що так тїшили ваше око.
 Лев. В.
Улыбаться, улынуться = усмїятї ся
 (С. Ш.), усмїшувати ся (С. Ш.), у-
 смїхнути ся (С. Л. Ш.). — Правїчок у-
 смїхався ся, королю сподївався ся. в. п.
Улыбка, улыбочка = ўсмїх (С. Ш.), ўсмїх,
 усмїшка, усмїшечка (С. Ш.), ухмїлка
 (С. Ш.). — На виду грає привїтаня ухмїлка.
 З задоволеною ухмїлкою обїзвав ся вїв до
 лїкаря. Лев. В.
Улыбчивый = усмїшливий.
Улыпать, улыять = обліплювати, об-
 лїпїти, пообліплювати.
Улысокъ = д. Переглысокъ.
Улюлюквать = д. Убаюкивать.
Умавывать, умавать, ся = 1. захазувати,
 замазати.
 2. уласкавлювати, улещати, у(в)ласка-
 вати, улестїти. С. Ш.
Умавать, умавать, ся = томїти, у(в)том-
 лїяти, утоїяти, притоїяти, ся, наробїти
 ся, анїдїти ся, у(в)хекати ся.
Умаливать, умолить = молїти, благати,
 у(в)благати (С. Ш.). — Чужини словами
 не убагавеш Господе. О. Ст.
Умалить = д. Умалять.
Умалшенный = безрозумний, дурний
 і д. Сумасшедший.
Умалчивать, умолчать = у(в)мўвчувати,

не казати, умовчати (С. Ш.), перемовчати, не сказати. — Горе не умовчати. п. пр. — Вмовчав правда краща від голосної брехні. в. пр.

Умалювати, умолоті = молотити, змолотити, замолотити. — Як би батько був здоров, він би мука намолот. п. п.

Умалити, умалити, ся = малити, ся, умалити (С. Ш.), вмалювати, ся, меншити ся, малити, у(в)малити (С. Ш.), змалити, ся, надменшити, ся. — Мачуха головки не вмала, гіркими словами вдовровя вмала. п. п. — Як побачити, буде бити, змалити міні віку. в. п. — Кажуть люди: любі мужа, чоловік робочий, і менши ся і корп ся, кращого не схопеш. Буду слухати і робити, і сьміття поспити і меншити ся і корати ся і тебе любити. в. п.

Умалювати, умалити = замалювати, знажувати, змалити, знайти.

Умань, рос. Inula Helenium L. = дивосіл, омів. С. Ав.

Умарати, ся = вклатити, ся.

Умасливаніе = влещування.

Умасливати, умаслити = 1. умаслювати (С. Ш.), мастити, смальцювати, шмарувати, умаслити, умастити (С. Ш.), висмальцювати, засмальцювати, зашмарувати, ся. — Хто коло чого ходить, тим і умастить ся. в. пр.

2. у(в)лещати (С. Ш.), у(в)лещувати, у(в)лестити, умастити, уласкати (С. Л.).

Уматувати, умотати = у(в)мотувати, вмотати.

Умачувати, умочити, ся = у(в)мочувати, вмочити, ся, під себе — упісати ся, убурити ся. С. Ш.

Умацати = мастити, намацати, вмастити, намастити.

Умащувати, умостити, ся = мостити, ся, влещувати, ся, кублито, у(в)мостити, ся (С. Ш.).

Умайти, ся = д. Умалювати, ся.

Умедливати, умедлати, умедлити, ся = 1. д. Задержувати 1. і Пріоставлявати.

2. д. Мѣшкати.

3. д. Опіздувати.

Уменьшати, уменьшати, ся = меншити, зменшувати, ся, зменшати, зменшувати, ся, убувати, вбавляти, збавляти (С. Л.), малити, ся, малити, меншати (С. Л. Ос.), прикорочати, дрібнити, спадати, поменшити, ся, поменшати (Ос.), покаляти, у(в)малити, ся, привеншити, над-

меншити, прикоротшати, здрібнити, пролюдність — злюдити, на половану — надполовинити. — Грошей у мене меншав. Кв. — Постимі, а сала меншав. в. пр. — Помешало всього в хавястві. Кв. — Хоч і змалити ся подати, та не дуже. в. о. — Шлеи косу — не вгодити, черевня шили — павалили. в. п. — Чую я, що сила моя маліе хоче мене покинути. Кв. — Патриарша повага і звація малія. Бар. О. — За що ти хочеш міні віку збавити? Фр. — Свиня змалити і віку змалити. в. пр. — Вода спадає. — Ми готові здрібнати, аби Ісус Христос ріс. в. о. — Дни уменьшались = дні поменшали, покоротчали.

Уменьшеніе = зменшення. С. Жел.

Уменьшительный = зменшючий, поменшючий. — Уменьшительное (грам.) = дрібніле. Гр. См. Ст.

Уменьшати = д. Уменьшати.

Умерети = д. Умарати.

Умерши = д. під ся. Умирати.

Умерщваліе = умертвіння, душоубство.

Умерщувати, умертвяти, ся = 1. жертвувати, у(в)бидати, умертвяти (С. Жел.), умертвити (С. Жел.), убити, стратити (С. Л.), смерть заподіти, замордувати, згубити (С. Л.).

2. (страсти) — у(в)гамувати, ауиняти, у(в)гамувати, ауинити, приборкати.

Уметати, уместь = вилити, занитати, вимсти, захесті.

Уметувати, уметати = 1. поспіпати, виспінати, успінати, поспінати і т. д. — Виспали доріжку піском.

2. сквдати, поскидати. — Поскидали сіно в стого.

Умиленіе = 1. жаль, скрѣха і д. Сокрушеніе 2.

2. умилєнність. С. Ж.

Умилительный, по = рівний, умилєний, но (С. Ж.).

Умилити, ся = д. Умалити, ся.

Умилосердити, ся = умилосердити, ся (С. Ш.), вилосердити ся, амилувати ся. — Ти, царце, мати паша, виглуй ся над нами. в. п.

Умилостивляти, умилостивляти, ся = благати, у(в)ласкавлювати (С. Ш.), у(в)благати, умилосердати, ся (С. Ш.), у(в)ласкавити, ся (С. Л. Ш.), вилосердати ся, амилувати ся (С. Л.), вглїнути ся (С. Л.). — Зглїлуй ся над нами. — Зглївай ся на нас, бідах.

Умільний, но = ласкавий, во, ніжний, но, солодкий, солодко.

Умилать, умилать, ся = умилати, аворушати, порушати, умилити, ся, аворушити, арушити, порушити, ся, уласкавити. — Ні благуши удовиці, ні плач дітою не вворушили серця жорстокого гаятя. — На сам кінець уласкавила вона в мого благуши. Кр.

Умнять, умять = у(в)умняти (С. Ш.), лигати, уписувати (С. Ш.), тріскати, ум'ятити (С. Ш.), упереаати, унисати (С. Ш.), атріскати, вполоти, уклести, заліхати ся. — Тай заходив си хорошенько мясце під дубом умивать — як на зубах кістки тріщати. Б. Г. — Лага, як Мьртин мило. н. пр. — Сяжу собі в кінци стола курча умиваю. н. п. — Уперезала вона цілу маїтру вареників. н. к. — Дала йому хліба, — сидить, заліхавть ся, мов три дні не їв. Кр.

Умираєтє = у(в)мірання, конання, мерління.

Умірають, умереть = у(в)мірати (С. Л. Ш.), мерти (С. Л.), помірати, конати, кінчати ся, на божій дорозі стояти, у(в)мерти (С. Л. Ш.), померти (С. Л.), сконати (С. Л.), поконати, переставити ся, опочити, на той світ іти, Богові душу віддати, зневажливо або лайливо кажучи — дуба дати, одубити, гібнути, вложити головою, здохнути, окочурити ся, опрягти ся, про ніякох — повмірати. — Час приходять помірати — нікому поради дати. н. д. — Не умер Даніло — болячка вдавала. п. пр. — Умер багатир — ходім ховати, умер убогий — шкода дороги. н. пр. — Почуй мій голос, глянь на мене, невзряч оці просьвати, не дай міві в гріхах сконати. К. П. — Бодай твій та свонали, що нас розлучали. н. п. — Були кращі — повмірала. н. п. — Сказав: прощайте та й Богові душу віддав. н. о. — Тричі чи що перекинувсь Пелузія і там же дав дуба. Дум. — А він і дуба дав, поки я прибїгла. н. о. — Ой поїхав, не звїчавсь во мною, бодай же він у дорозі вложив головою. н. п. — **Умерший** = померший (С. Л.), у(в)мерлий (С. Ш.), мерлий, змерлий (С. Л.). — Так помогає, як умерлому видало. н. пр.

Умвротворать, умвротворать = тихомірати (С. Ш.), мврити, утихомврити (С. Л. Ш.), умврити (С. Ш.), улагодити, пркоськати.

Умшко = умець (С. Ш.), умчок, малий розум. — У його умцю за дуру візцю. н. пр. — Хочеш мене в умчка звести. н. п.

Умивенькіа = розумненькій.

Умникь, ца = розумник, ця, умник, ця (С. Л. Ш.), розумнай, на.

Уминчатє = мудрувати.

Уминчанє = мудрування. С. Л.

Умно = розумно.

Умножать, умножить, ся = множити, ся, умножувати (С. Ш.), помножувати (С. Жел.), примножати (Ос.), прибильшати, приспоряти (С. Л.), умножити (С. Ш.), намножити, помножити (С. Жел.), примножити, ся, помножувати, ся. — По всьому свьту людей намвожп. н. п. — Нехай Бог приспорне худобою та діточками. Ос. — Люди множать ся, а земля не росте. Кн.

Умножєніє = помноженія. С. Жел.

Умный = умний (С. Ш.), розумний (С. З. Л.), багатий на розум, головатий, головань. — Дурний — не дурний, а й розумний не такий. н. пр. — Розумний бреш, щоб правди добути. н. п. — Від Божого суду не вхилить ся ні багатий на розум. К. Б.

Умнѣть = розуміти, розумішати, порозумішати. — Нехай дури бьють ся — гокай розумішавть. н. пр. — Догадав ся очмур розв'язати, та й думає, що порозумішав. н. пр.

Умовєніє = у(в)мввання.

Умовакленіє = вирозуміння, вивіл. — Переслухавши свідків, зробив він таке вирозуміння, що доказів бракує. Ка.

Умовзступленіє = шалєнство, несамовитість.

Умокать, умокнуть = памокати, намокнути, умокнути (С. Ш.), намокти.

Умокъ = д. Умшко.

Умолачивать, умолотить, ся = у(в)молочувати, у(в)молотити. С. Ш.

Умолить = д. Умолить.

Умокать, умоквуть = 1. у(в)мокати, у(в)мокнути (С. Ш.), замокнути, занішкнути, про ніякох — помокти, помозмокати. — Умовк, не говорять.

2. тіхшати, тихшати (С. Ш.), потіхшати, привішкнути, умшхнути і д. Утихать.

Умоклый = замоклий; затіхлий.

Умолекъ = умовка. С. Ш. — Гривуть ся без умовки. Кот. — Безь умолку = без умовки, без устанку.

Умолотить = д. Умолачивать.

Умолотный = вполотный.

Умолоть = у(в)молот (С. Ш.), вимолот, вилбча, ведаток. — Паохій у. = невмолот.

Умолоть = д. Умалівати.

Умолчати = д. Умалчивати.

Умоль = пожел.

Умолять, умолять = благати (С. Л.), у-
(в)благати (С. Ш.). — Коли зяс гадаеш,
чого ж Бога благаеш. п. пр. — Ми старі
вже стали, та щоб Бог нам дав дитину —
ми не ублагали. Грнч. — У. о поміщи =
благати на поміч. — Умолющий = бла-
гучий (С. Л.), благучий.

Умопомрачєніє = паморока.

Уморя, уморшка = сльхівшище, сьміх,
кумедня. — Смотрѣть на него уморя =
без сьміху дивитись на його не можл.
— Уморя да п тольк! = кумедня та й
годі!

Уморительный, но = сьмішний, сьмішно,
кумедний, но.

Уморять = заморити, згубити, виморити,
вигубити, вивести. (Д. Морить).

Уморь = д. Умерщальєніє і Смерть.

Умостить = д. Умощивать.

Умотать = д. Уматывать.

Умочить, си = д. Умачивать, ся.

Умственный = розумовий. — Усиє пове
сцієненє, яке до паміи розумової скар-
пниці вносить вклад ученого. А. П. В.

Умствование = розумованія, мудрованія.
Умствовать = розумувати, мязувати,
розкидати розумом по голові. — Було
ім вільно розмовляти про всякі свої діла,
і думати і мязувати, яка душа, де, як
була. Кот.

Умудрять, умудрять, ся = 1. умудрѣву-
вати, умудрувати, умудрити, ся. С. Ш.
2. мудрѣчити і д. Мудрити.

Умчать = виччати, помчати, понертці, ся.
— А де мій окраєць? Угу, де! Рябоко вже
його давно на город попер. Кр.

Умъ = ум (С. Ш.), розум (С. Л.), глуд
(С. Л.), тям. — Не сьмія ся, куме, що ду-
рєнь Хома, бо всі кажутъ, що й ти без ума.
п. пр. — Хто тихо ходить, той на ум на-
водитъ. п. пр. — Людей птай, свій розум
жай. п. пр. — Вся розуму я свѣті люди
жявуть гарно, а з розумом та а пєдолі пнх
проходять марно. Кот. — Безъ умѣ отъ
ней = дуріє за нєю. — Быть не въ сво-
ѣмъ умѣ = не сповна розуму бѣти. —
Въ умѣ ли ты? = чи ти не здурів? —
Взѣться на умъ = за розум взѣтись,
схамєнути ся, отїмшати ся. — Задививъ
умѣмъ крѣпнокъ = мурий по шкодї. —
Мудрый Лях во шкодї: як кони вкрали, то
пнх станю замикє. п. пр. — Итъ умѣ волю
= повсїм забув, і на думцї не клав.

— Лишїться ума = з розуму снасти.

— Сводѣть, свести съ умѣ = звѣдити,
звѣстї з розуму, з ума. — Горілочка —
тума, хоч кого зведе з ума. п. пр. — Воли
тебе з розуму зведуть, молодую. п. п. —
Славный хлопец Кармелюк, він по свѣту
ходить, та вс одиу чоринау з розуму зно-
днїть. п. п. — Себѣ на умѣ = хитрїи, не
пѣвний. — Скѣлько голѣвъ, стѣлько у-
мѣвъ. п. пр. = що голово, то й розум.
п. пр. — Сходѣть, сойтї съ умѣ = з ро-
зуму аступати, аступити (С. З.), з ро-
зуму ізїтї, снасти, а глуду асѣну-
тись (С. Аф.), обезглудити (С. З.), оду-
рити, ошлѣтї. — Ой ти, багачу, з розу-
му аступаеш, ой шож ти мене за присѣки
питаеш. п. п. — Хїба ж би я з розуму ізї-
шла, щоб я собі ишьшого не пившла. п. п.
— Я ж таки чоловик не ав-лкий, з глуду,
бачца, ще не асунув св. К. Х. — Съ умѣ
не ідѣть = з думки не виходити. —
Умѣ не приложу = не зберу думки,
радї не дам. — Умѣ напругать = розу-
мувати. — Умѣи дойтї = розуму до-
брати. — Москаляки розумни розуму до-
брали, ой наперед Швачку з осулом звѣ-
зало. п. п. — Ума набираться = умѣ на-
бїрати си, розумити, розумишати. —
Як аїз ламаєть си, чумак ума набраєть ся,
а як вїл присѣв, то й ума не став. п. пр.
Мил. — У него не тѣ на умѣ = не тѣ
у його на думцї. — Что на умѣ вабре-
дѣть = що в голову влїзе.

Умывальная = умивальня.

Умывальникъ = у(в)умивальникъ.

Умываніє = у(в)умиванія, умиваннячко.
С. Ш. — Чого та рпо астав? Та я то у-
зунаням то умиваням надолужу. п. пр. —
Вибїламо личко умиваннячко. п. п.

Умывать, умить = у(в)умивати, у(в)умитъ,
ся. — Умивай си, моли ся, аз хлїб беру св.
п. пр. — Умню ся я бїзєнко. уберу ся гар-
нєнько. п. п.

Умысль = памір, аамір, думка (С. Л.).
— Безъ умыслу = без памїру, не умїє-
не. С. З. — Съ умыслу, съ умыслѣмъ =
умїєне, навмїєне.

Умыслить = д. Умыслить.

Умысленіє, Умысль = д. Умыслє.

Умысленный, но = умисний (С. Ш.), ва-
вмїєний, умїєне (С. Л. Ш.), вмїєне, на-
вмїєне, нарѣшне (С. Л.), нарѣнок, на-
зварѣше (С. Л.), наумїєне. — Хто бн
умїєне витискаючи кого з груята. Ст. Л. —
Чутка була, що їх навмїєно підсѣлапо. Фр.
— Перед всїм аельможним панством тутя я

зрікаюся, що нависне діяв. Ст. Г. — Все знав, та нависне, будім спить. в. о. — Нависне не пішов бв я на такий вчинок, а поберезно кивув сівачок. Кв.

Ушишля́ть, уми́слять = умишляти (С. Ш.), наклада́ти, умисли́ти (С. Ш.).

Уми́ше, уми́не = уминя (С. Л. Ш.), у(в)ми́ість, уми́ток (С. Л.), хист, тям, тямка. — Вміаість говорити промовисто вабила до його. Кв. — Хочу гарно зробити, а тму нема. Сп. — Не маш хисту, то й не бери св. Кр.

Уми́лий = у(в)ми́лий. С. Ш.

Уми́ренность = мірність (Б. Н.), помірність.

Уми́ренный, но = помірний (С. Л.), уміркований (С. Ш.), повільний, мірний, помірно (С. Л.), в міру, до міри. — Не велике, не мале, саме добре, помірне, в я. — Йому платили доволі для його помірних потреб. Ст. Ал. — Як почуває ся по свлі та пьши до міри, то горізка панує чоловікові. в. о.

Уми́ривать, уми́рять, уми́рять = уміривати, обміривати, уміряти, обміряти.

Уми́ръ = обмір.

Уми́рять, уми́рять = у(в)дёржувати, здёржувати, спиня́ти, зупиня́ти, припиня́ти, га́мувати, у(в)дёржати, спиня́ти, уга́мува́ти. (Порівняй: Удёржувать 1., Укро́ча́ть і Обудзывать 2.)

Уми́стительный = д. Помістительный.

Уми́стять = д. Умищя́ть.

Уми́стный, но = додільний, доладній, до діла, до ладу, до речі, до міста. — До речі связано.

Уми́ть, суи́ть = у(в)ми́ти (С. Л. Ш.), зъу́ми́ти; відати, знати. — Ви́ уміє робити, та не хоче. С. Ш. — Бо хто ге уміє варобити, то той не вмітєє і пожать. К. Ш.

Уми́ющий = уміючий (С. Л.), умілий (С. Л. Ш.), умітний (С. Ш.), знаючий (С. Л.).

Уми́шивать, уми́шать, уми́шить = умишувати (С. Ш.), замішувати, умісити, замісити.

Уми́шкывать, уми́шкать = д. Замедля́ться. Уми́щать, уми́стять, си = д. Поміщя́ть і Уга́дуывать 1.

Умигча́ть, умигча́ть, си = д. Смигча́ть, си. Умигча́ние = д. Смигча́ние.

Уми́ть = д. Умищя́ть.

Унаво́живаніє = уніюваннн.

Унаво́живать, унаво́жить, си = у(в)гно́ювати (С. Ш.), нагно́ювати, вигно́ювати, гно́ити (С. Л.), угно́ити (С. Ш.) нагно́ити, вигно́ити, вгно́ити, трохи — при-

гно́ити, кілька разів або пив — погно́ити, повигно́ювати, понагно́ювати, пообгно́ювати. — Унаво́женный = гнояний, угно́єний, виноєний. — Унаво́женное по́ле = гно́янка.

Унаслѣ́довать = унаслідувати (С. Ш.), одібра́ти в спадок.

Унесѣ́ть, си = д. Уносі́ть, си.

Унижа́ть, уни́жать, си = 1. понижа́ти і т. д. д. Понижа́ть.

2. унижа́ти, си (С. Ш.), понижа́ти, знижа́ти, ся, зніжувати, ся (С. Аф.), принижа́ти, ся, гу́ти ся перед ким, зневажа́ти, уничи́жити, понижа́ти, принижа́ти, ся, зневажа́ти, опослі́дити. — Брат брата почытайте, сестра сестру не понижайте. п. п. — Проф. Протопопов висловив, що мужицкі пісні понижають науку і працю ученого. Кв. — І хто мене посьміє зневажати, того мечем готов я покарати. К. Б.

Униже́ние = пониження, привиження, зниження, нева́га, знева́га (С. З.). — Натякаючись на одио повнєвни по другий, чуче, що його тільки терпять. Д. Н. В. — На чужій стороні в пошженню, в певолі. Ч. К. — Душа його не спромогла ся терпіти прииження Кв. — Видво, що він був у низвазі. С. З.

Униже́нный, но = понижений, знижений, но, зневажений.

Унизя́ть = д. Низя́ть і Унизы́вать.

Унизя́тельный, но = низький, низько, ни́ций, илазовитий; понижа́ючий, гане́бный, но.

Унизы́ть, си = д. Унижа́ть, си.

Унизы́вать, унизы́ть = унизувати, ви́нижати.

Унима́ть, уни́мать, си = 1. уйма́ти (С. Ш.), у(в)гоно́яти, га́мувати, утихоми́рювати, уня́ти, ся, зупиня́ти, припиня́ти і д. Оста́ивля́вать і Укро́ча́ть. — Собака й сирваді уняи си, и далі стало вже и не чутє. Б. Г. — Коли ті гайдамаки та тавас чинять, так послади Капнистого, нехай їх правляють. п. п. — Наче той кокаїн на який час утихомирює болі. Кв.

2. д. Унаваля́ть і Унеми́шать.

Уничижа́ть, уничижа́ть = зневажа́ти, у-послі́жувати, зневажа́ти, опослі́дити.

Уничиже́ние = знева́га, гане́ба, унослі́дженнє. — Молодого віку робив, а само в убожестві, в ганьбі, і таваськи старість нахопить си. М. В.

Уничижа́тельный = понижа́ючий, знева́жний, гане́бный.

Уничиже́нный = понижений, зневажений.

Уничтожати, уничтожить, ся = 1. нищити (С. Л.), касувати, руйнувати, плюндрувати, губити (С. Л.), збавляти (С. Л.), вибавляти (С. Л.), тратити, зводити (С. Л.), переводити, нівечити (С. Л.), тлумити (С. Ш.), винищувати, обертати, повертати в півець, зийщити, вищити, повищити, скасувати, покасувати, зруйнувати, сплюндрувати, вигубити (С. Л.), збавити (С. Л.), вибавити, звесті (С. Л.), перевести (С. Л.), обернути, повернути в півець, піти в півець, про кізко — покасовувати, послюндрувати, повищувати, повабавляти і т. д. — Після того, як скасували Січ. н. о. — До жемувавп який був тут чорний ліс — жемування сплюндрувало його. Кв. — Оці кляті заводи плюндрують ліс. Кв. — Пустя скотину на молодих, вона його за віч сплюндрувала. Кв. — Сьвітє тихий, краю мийий, мон Україно! За що тебе сплюндрувано, за що марє твєпеш? К. Ш. — Зруйнувала Запорожя — буде колись треба. в. п. — Берєть ся збавати того змїя. н. к. — Жид та півець усе повернуть в півець. в. пр.

2. касувати, зносити, скасувати, знеіти, звачи, закон — візаконити і д. Отиїнять. — Хто свою власність акупуать, отиї лєст заставив йому єрнута і в книгах скасувати. Ст. Л. — Оконові, отаманів уже скасували, що на панщину гоняли, вікна вибивали. н. п. — Що з давніх давєн завєлось, трудно вважонять. Лев.

Уничтоженіє = зпщєннє, зруйнуваннє, плюндруваннє, півєчєннє (С. Л.), скасованнє, знесєпнє. — Зпщєннє мові мєжє і довєло до того, що... Кв. — По зпщєннє юрєновго вїйсєдє під Корсунєм. Л. Н. В. — Зисєсєннє пєвчїнє. Ос.

Уніятъ, ка = уніят, ка, уніта. С. Ш.

Упоравливать, упоравлять, упоравить, ся = д. Угождати, Приснособлятьє і Улучать.

Уносить, унесть = однієсїти, однєстї, заносити, занєстї; понєстї. — Ой пішов мийий за ліс, чорні брєпє занїє. Ой пішов мийий за дієрову, залїє свою тєху мову. н. п. — Вєзлєв на бїєстрїю, а мєнє й нєслє водє.

Уносливый = баскїй, гарїчїй, налкїй (кїп).

Унослий = у ввразєх: Уносьнє рєчїнє = нєстєрєчїкє переднїєї пєрї кєнєй, запрїжєнїх упрєстїж. — Уносьнє лєшєдє = переднє пєрє кєнєй, запрїжєнїх упрєстїж. — Уносьнє вєщї = крєдєнї.

Уносливый = д. Уносливый.

Унось = 1. уносьєннє.

2. крадіж, крадіжєкє.

Унцевой = унцєйпїй.

Унщїи, унць = ўбщїя. С. Ш.

Унывать, уныть = тратити, стратити надїю; нїдїти, знїдїти; сумувати, журити ся, в тїгу вдєвати єл, засумувати, зажурити ся, затужити, в тїгу вдєти ся.

Уныный = жалїєнїй, жалїєвїй і д. Печальнїй і Плачєвнїй.

Унылый, ло = смутнїй, сумнїй (С. Л.); безнадїєнїй, знїдїлїй. — Нє сєвїєй смутнєх пїєсєв. — Отєкою знїдїлою я нє булє, а нє вмерлє дєчкє, з того часу... Кв.

Уныніє = сум (С. Л.), сумєтє, смїтєк, тїга (С. Л. Ш.), сумуваннє. — Влєстѣ вѣ уныніє = стратити надїю, знїдїти, в тїгу вдєти ся, засумувати.

Уныривать, унырнуть = 1. пурпїати, уцїрпїти (С. Ш.).

2. д. Уклонїтьє і Увєртнєватьє 2.

Унять, ся = д. Унямать, ся.

Упадать, упасть = 1. падати, у(в)паіти (С. Л. Ш.), а шумом або стукєм — бїхнути (С. Л.), бєбєхнути, ся (С. Ш.), гєпнути (С. Л.), гєгєпнути, шєлєпнути, тєлєпнути ся, бєркїцпунти, ся, брїзнути (С. Л.), з висєкєстє — обєрбєнїти ся, у воду — бїлькїнути, бєвтнунти, шуббєвєнунти. — Тє бє хочєє пєстє тє й нє забїть ся. в. пр. — Пішов усємє тїй упєв у росєл. н. пр. — Вїн якєсь нє вєдрєв ся, тєй бєбєхлєв з вєрбї. н. к. — Скорчїло його і вїє гєшлєв об вємлєю. н. о. — Упєстѣ вѣ обмєрєкє = д. під сє. Обмєрєкє. — Упєвїшї пєлєдѣ = пєдєдєцє. — Назбїрєв пєдєдєцє. Кр.

2. снадєти, убувати, снаєти, убїти (С. Ш.). — Водє пєчєлє снадєти.

3. упєдєти (С. Ш.), пїдупадєти (С. Жєл.), занєпадєти (С. Л.), мєрнїти, упєстї, пїдупєстї, занєпєстї, змєрнїти.

Упадокъ = упєдєк (С. Жєл. Ш.), упєд (С. Жєл.), пїдупєд, занєпєд (С. Жєл.). — Яє нємєє стєткє, нє будє й упєдкє. н. пр. — Дє бєчїємє пїдупад мєсєя народнїє мєтєрїєлнїй, тєм знєвїдємо і пїдупад мєрєлнїй. Кв. — Вѣ упєдкѣ нєхєдїцїєсє = пїдупєдлїй. — У. сїлѣ = гнїтєчкє. — У. цѣнѣ = бєзцїєнє.

Упаивать = 1. (у)поїть, ся) — поїти, нєповєти, упоїти, нєпоїти, упїти ся, пє-

репоїти. — Упала ся я не ва ваші и, а мене гурочка знеслась, я зв яйця упилась. и. п. — Перепоїти усіх гостей.

2. (упаїть, ся) — спаювати, спаяти, злютовати.

Упаковка = накування, упакування (С. Ш.).

Упаковувати, упакувати, ся = пакувати, упакувати, ся (С. Ш.), ташувати ся (С. Ш.), груджаювати, упакувати, спакувати, ся, про кільки — позпакувати, ся. — Хоч пакуй ся та на Кубань. Лев.

Упаковувати, упознати = тікати, утікати, влізати, влізти. — Гадюка утігла в ворю.

Упако́й = ваку́ючий, гуля́щий, вака́нцо́вий, поро́жий.

Упамятувати, упам'ятовати = пам'ятати, запам'ятати, упам'ятати (С. Ш.).

Упа́рвати, упари́ти = па́рити, упари́ти, спа́рити, угра́ти.

Упа́сати, упасті́ = д. Соблюда́ти і Сохра́няти. — Бо́же упасі́ = д. під са. Бо́гь.

Упа́сти = д. Упадати́.

Упа́хивати, упаха́ти, ся = ора́ти, в'ора́ти, наора́ти, уора́ти, ся (С. Ш.).

Упа́кати, упече́, ся = 1. ви́пкати, ви́пекти, упекти, ся, про кільки — повпика́ти ся. — Хлі́б не ви́пк ся.

2. збу́вати ся, збу́ти ся, спе́кати ся, зді́хати ся. (Д. Сбы́вати 1.) — Упе́чь вь вь тю́рмь = запро́торити, запакува́ти в тю́рмь.

Упе́днєвати, упеденати́ = сповпва́ти, уповпва́ти, спові́ти, упові́ти (С. Ш.).

Упе́рєжнєвати, упереді́ти = 1. д. Пре́дваря́ти і Пре́дупре́ждати́.

2. ви́пережа́ти, попере́жати, ви́переди́ти, попере́діти.

Упе́рєти, ся = д. Увва́ри, ся.

Упе́стрити, упестри́ти, ся = д. Испе́стрити́.

Упе́чатувати, упечата́ти = 1. запеча́тувати, обпечату́вати, запе(обпе)ча́тати. 2. видруко́увати, видруку́вати.

Упе́чь, ся = д. Уиска́ти, ся.

Упе́щри́ти = д. Испе́щри́ти.

Упа́вати, упати́ = надпива́ти, надпи́ти.

Упа́мвати́ся, упамв́тися = упива́ти ся (С. Ш.). впива́ти ся, у(в)пиа́ти ся, напиа́ти ся, про кільки — повпива́ти ся.

Упа́млювати, упамлю́ти, ся = надпиа́лювати, одпиа́лювати, спиа́лювати, надпиа́ляти і т. д.

Упа́рати, уперє́ти, ся = 1. упіра́ти, у-

пі́рти, ся (С. Ш.), обпі́рти, ся, підпі́р-ти, ся.

2. упива́ти ся (С. Ш.), опива́ти ся, у-піра́ти ся, о́пір ставати́, змагати́ ся, упи́нути ся (С. Л.), уне́рти ся (С. Л.), о́пір ста́ти (С. З.), за́ти́ти ся (С. З.), обья́корвти́сь (Мав.). — Ки́нь ушау́в ся, та й став. С. Л. — Ко́за спершу й пішла, а да́лі да́вни опивати́ ся. Сял. — Ува́ря́сь = о́пора.

Упи́сний = д. Убо́рний (про паса́ня).

Упи́снєвати, уписа́ти, ся = 1. у(в)пи́сувати, у(в)пи́сати, ся. С. Ш. — Уписа́ все ва одні́ боці. — Усе не уписа́ло ся на одні́ вєсту.

2. д. Уиня́ти.

Упи́тєвати, упитати́, ся = годува́ти, од-годо́увати, угодо́увати (С. Ш.), сити́ти, насича́ти, одгодува́ти, угодува́ти, ся. — Упи́таный = годова́ний, одгодо́вний. — А на апо́стольськи́ престолі́ черне́ць годова́ний сиди́ти. К. Ш.

Упа́ти, ся = д. Упива́ти, ся.

Упи́хивати, упиха́ти, упихну́ти = у(в)пи́хати. у(в)пи́хну́ти, упихну́ти, повпиха́ти.

Упи́чкати = обгодува́ти, загодува́ти. — Обгодува́ли дєтяну́.

Упа́кати = ви́плакати.

Упа́та = упла́та (С. Ш.), запла́та (С. Л.), чєстива́ — ви́плат, ви́плата, оста́нна — поквита́вання. — У нас при лю́дях було́ поквита́вання, а він впову́ править гроші́. Ки́.

Упа́чєвати, уплати́ти = 1. лата́ти, за-латати́, полата́ти. — Залата́в євту́.

2. упла́чувати (С. Ш.), впи́а́чувати, уплати́ти (С. Ш.), ви́платити́.

Упи́єтати, упіє́сти, упіє́сти, ся = 1. уплі́тати (С. Ш.), ви́плітати́, упіє́сти (С. Ш.), ви́плєсти́, ся. — Ба́тога а пі́су не упіє́ш, а. пр. — Пцо́ в усіа́х ва́нтох ви́ки ви́пїтала́. и. п.

2. д. Улепє́тєвати́.

3. д. Уиня́ти.

Упа́вливати, упавлі́ти = уплива́ти, уплив-єсти́, уплєну́ти.

Упова́нє = ва́дія.

Упова́тельпо = мо́жна споді́вати ся, єсть ва́дія.

Упова́ти = упова́ти (С. Ш.), на́діяти ся, споді́вати ся (С. Л.), поклада́ти, на́ти на́дію. — Тепєр опрі́ч Бога ні на ко́го не упова́ю. Ки́.

Упо́добленіє = унодо́блення (С. Ш.), по-рівня́ння.

Уподобля́ть, уподобити́, ся = уподобля́ти, рівня́ти, уподобати́, ся (С. Ш.), приподобити́, ся, прирівня́ти. — **У. дѣлянь** = малити́ ся, малити́. — **У. бабѣ** = обабити́ ся.

Упоєва́ть, упои́ть = д. Упа́ивать.

Упоєніе = 1. упо́ювання, напова́ння.

2. уноше́ння (С. Ш.), упо́евая; заласся.

Упоєпный = спья́нлий, упо́бений (С. Ш.).

Упоительный = 1. п'я́нкий, п'я́нкува́тий (д. Ол'вя́нющій).

2. упива́ий, заласний. — Упавні гуки його скряпки чарували людей. Кп. — Козак та воля — заласна доля. н. пр.

Упои́ть, ся = д. Упа́ивать, ся.

Упокоєніе, упоко́й = 1. упоко́й (С. Ш.), спокі́й. — 3 упокоєм хліба-соли уживати. в. д. — За дурною головою нема вогам упокою. н. пр.

2. упоко́й. — Почав за здравие, а авів за упокою. н. пр.

Упокоєва́ть, упоко́ити, ся = упоко́ювати, упоко́ити, ся (С. Ш.), спочи́ти, опочи́ти.

Уполаза́ть, уполати́ = д. Уна́лзывать.

Уполномоче́ние = уповно́вліщення. С. Ш.

Уполномоченный = повно́мочний, повно́мочник. С. Жел.

Уполномоча́ть = уповно́мочити, уповно́властити (С. Ш.), упова́жити.

Уполюва́ть, уполюва́ть = надполюва́нювати, надполюва́ти.

Уполювникъ = ополони́к. С. Л. (д. Лѣжка.)

Упо́ль = шумові́яна (на страві).

Упомяну́тіе = спо́минка, зга́дка, упо́минка (С. Ш.).

Упомяну́ть, упомяну́ть = зга́дувати (С. Л.), згада́ти (С. Л.), нагада́ти, поменува́ти, помені́ти, важені́ти. С. Л.

Упомяну́ть = уза́гя́тати (С. Ш.), запам'я́тати.

Упомянутый = зга́даний.

Упомяну́ть = д. Упомяну́ти.

Упорка = підпора, підпірка і д. Опора і Подпора 1.

Упорный = д. Упорный.

Упорность = д. Упорство.

Упорный, но = 1. супроти́вний, проти́вний. — Пр. д. під сл. Проти́вний 1.

2. у(в)пертий (С. Л. Ш.), упрієтий (С. Л. Ш.), упартый (С. Ш.), упирый (С. Ш.), поровієтий, вшиваєтий, огуриєтий, завзяєтий, залаский (С. Л.), уперго, завзя-

го. — Упертий гірше сваві. н. пр. — Упартый, як цап. н. пр.

Упорство = у в пертість, упорність (С. Ш.), огу́рство (С. З.), огу́рність (С. З.), завзя́тий (С. Л.), залаский. — Аби без огурства зробили. Марковач. С. З.

Упорствовать = упирати́ ся, огури́ти ся (С. З.), завзя́ти ся, нем сто́яти, пра́випти своб. — Щоб козак в військо ходити ве огурав ся. С. З.

Упорхати́, упорхну́ть = д. Спархива́ть.

Упоръ = 1. упі́р. С. Ш.

2. підпора, супор. — Парвав похивав ся буа, так ми супори дали. Кв.

Упорядочити́ = у(в)порядкувати́ (С. Ш.), у(в)поряди́ти, вряди́ти, роспорядкува́ти, роспоряди́ти, улаштува́ти. — Школа була добре улаштована. Кв.

Употребительность = ужива́ність, ужиточність. С. Ш.

Употребительный = ужива́ний, ужитий, ужиточний. С. Ш.

Употребленіе = у(в)жива́ння (С. Л. Ш.), у(в)житок (С. Л. Ш.), уживок (С. Ш.), ужиття́ (С. Ш.), спожива́ння, пожиток (С. Л.), пожиткува́ння. — Ко уживавко на всі поточай часи. Ст. Л. — Гусла давко аже вийшли за ужитку вародного. З. Боян.

— Бывшій въ употребленіи = у(в)живавий (С. Ш.), заживавий. — Мідєв уживавий... Кубги столових ве заживавих... К. Ст. Оп.

Употребля́ть, употребі́ть, ся = у(в)жива́ти, ся (С. Л. Ш.), пожива́ти, спожива́ти, поживля́ти, важива́ти, ся, у(в)жити́ти, ся (С. Л. Ш.), пожити́ти, спожити́ти (С. Л.). — Дивують ся панія а що козакі аживають, живають воля шуку рабаху це й силамаку в водою. н. п. — Не жвивав він і табаки і ве пив горілки. Макар. — Які родові прозаїща живають ся найчастіше? Ег. зб. — В пьсьменстві і в церкві княженика живвали церковно-славянської мови. Бар. О. — Слово гусла уживало ся, як загальна абірна назва струнних струментів. З. Боян. — Герби шляхетних собі аживати не маєт. Ст. Л. — Заживай, Федьку, то хрін то редьку. н. пр. — Треба посити ох полуноці, вічого ве жживаючи. Б. Н. — Поживайте ж, будь ласка, на добре адоролья. Лев. В. — Наша паці вслава, зарубала надана, сама пожила і нам не дала. н. п. — Употребіть съ пользой = спожиткувати. — Употребляемый = д. Употребительный.

Употчевать, ся = вчатува́ти, начастува́ти, ся.

Упогѣть = у(в)погѣти, спѣгѣти, упрѣти.
— Поки не упрѣти, потв не умѣти. в. пр.

Управитель, **ивца** = управитель, ка (С. Ш.), **дому** — кліюшник, ця (Кр.).

Управительша = управителька. С. Ш.

Упрѣвѣти = д. Управляѣть.

Управленіе = 1. правуванія, управѣство (С. Ш.), керуванія, орудуванія.

2. управа, урѣд.

Управляѣть, **управѣти**, **ся** = 1. правѣти (С. Л.), **управляѣти** (С. Ш.), **заправляѣти** (С. Л.), **керувѣти**, **орудувѣти** (С. Л.), **керувѣти** (С. Л.), **керувѣти**, **рѣдѣти**, **порвдкувѣти**, **управувѣти** (С. Ш.), **справувѣти**, **судом** — **стерѣти**, **танцями** — **вѣсти** **тавѣць**. — Добрами Енгельгарда правив тоді Дмитренко. Кв. — Судило ся, що хлопчѣтв правили людьми дорослыми. Кв. — Віа корабель управує. С. Ш. — Всім ділом віа орудує. в. к. — Тамь створив мене, так і орудує мною! Кудь звелиш іта — піду и з тобою. Гул. Ар. — Орудувала нею, як зайничкою. Лев. — Плавуть собі спѣваючи, море вітер чує, попереду Гамалія байдяком керує. К. Ш. — Козя керують уядом, а чоловіка словом. в. пр. — Чоловіа мѣсѣтв, а Бог керує. в. пр. — Не всіа даю всѣа знати і рѣчѣи керувати Мазѣпа. — Щоб справа чужина керувати, дарма, що про свої вѣ мѣю добре дѣбати. К. Д. Ж. — Нехай повного лѣдѣтѣи віку не звѣкує, нехай кнѣзий замѣст його в радѣ порядкує. К. П. — Віа перестав спрѣдѣтв бѣтѣвѣа, а бѣтѣвѣи хотѣлось порядкувати. Лев. — Архивѣдрит повинє рѣдѣти монастерєи своїи. Б. Н.

2. **управляѣти** **ся**, **справляѣти** **ся**, **пѣрати** **ся**, **впоряжѣти** **ся**, **управѣти** **ся** (С. Ш.), **справѣти** **ся** (С. Л.), **у(в)пѣрати** **ся** (С. Л. Ш.), **инпѣрати** **ся**, **обробѣти** **ся** (Кр.). — Управивсь, як з сѣвом в годяву. в. пр. — Ото жѣна усе поваготовлявала, упоралась, та й пішла. в. к. — А коло печѣи порують ся невя та лѣдѣтѣи страву. Федь. — Скоро почала ся осѣнь, скоро впорав ся дѣд з оранкою, зараз і... Кв. — Не легко було йому впоратись з магѣтѣми Бар. О. — Стара моя вже впоралась: у хатѣ прибрала... Ваз. — Хоч і не рано, та вже обробав ся. Кр.

Управленіе = робѣта, діло, працюванѣня, пѣравнѣя, впрѣва (С. Жел.). — Щоденне працюванѣя привчало око брати саме в лѣнцю. Кв.

Управѣти, **ся** = **займѣти**, **ся** (чим), **працювѣти** (над чѣм). — У. въ чтеніе = **займѣти** **ся** читаннѣя.

Управленіе — скасуванія, знесенія.

Упразднѣти, **упразднѣти** = **касувѣти**, **скасувѣти**.

Упрѣшваніе = **прохѣчѣя**, **припрохѣа**. — В гостѣх всього було доволѣ, а припрохѣа — ві троха. в. пр.

Упрѣшувѣти, **упросѣти**, **ся** = **упрѣху(шу)вѣти** (С. Ш.), **у(в)прѣсѣти**, **ся** (С. Ш.), **упрохѣти**, **ся**, **пѣдпрохѣти**, **благѣти**, **у(в)благѣти**. — Упрѣсѣлась влѣдѣи на три дѣи, та й досѣ не збудемось. в. пр. — Ишов пѣзво і прохав ся ночувати до чоловіка. и. о. Грѣч. — Віа і пѣдпрохав їх, щоб його впустил. Кр. — Лѣзогоб блѣгѣа Шевченѣа не брати з собою паперѣв. Кв.

Упрѣждѣти, **упрѣдѣти** = д. **Прѣдварѣти**.

Упрѣкѣти, **упрѣкнѣти** = **дорѣкѣти**, **докорѣти** (С. Л.), **допрѣкѣти** (С. Л.), **урѣкѣти** (С. Л.), **корѣти** (кого), **нарѣкѣти** (на кого), **випѣкѣти**, **вѣмовѣти**, **закѣдѣти** (кому), **допрѣкнѣти**, **урѣкнѣти**. — Лаврѣи докоруєтѣи ті, що вова позѣвуєа його. Лев. — Невѣсткою своєю випѣкаш мѣаи очѣ. Лев.

Упрѣкѣ = **докѣр** (С. З. Л.), **допрѣк** (С. Л.), **нарѣканнѣя**, **випѣканнѣя**, **догѣна**, **вѣмовѣка**, **зѣкѣд**. — Грѣшѣи сам себе докорѣи картѣв, докорѣи жѣтѣчѣи своїи домоваѣа. К. Д. Ж. — Свѣкрушѣа докѣр полѣтѣв проз її вухѣ. Лев. — Вопа не скрѣпѣла й разу, а ганѣула на їх. докѣр нѣийи у очѣх був. Грѣч. — Віа був лѣцѣрь без догѣна, учѣсь у його. Пѣ. О. — А в чернѣцах добре житѣ, лѣгѣнько робѣти, тѣлькѣ серденьку догѣва, що в чорнѣи ходѣти. в. п. — Кошнѣи дѣнь терпѣау випѣкава. в. о.

Упрѣчнѣи = **докрѣпѣлий** і д. **Укорѣзѣнѣлий** 2.

Упрѣсѣти, **ся** = **у. Упрѣшувѣти**, **ся**.

Упрѣстѣти = д. **Упрѣщувѣти**.

Упрѣщувѣти, **упрѣщѣти** = **забезпѣчѣти**, **убезпѣчѣти** (С. Ш.), **забезпѣчѣти**.

Упрѣщувѣти, **упрѣстѣти**, **ся** = **робѣти**, **зробѣти** **прѣстѣши**.

Упрѣгѣи = **тугѣи**, **пружѣнѣстѣи**, **напругѣи**.

Упрѣгѣсть = **напругѣа**.

Упрѣживѣти, **упрѣдѣти** = **гатѣти**, **талувѣти**, **загатѣти**, **утѣмувѣти** (С. Ш.).

Упрѣгѣсьа = **наскакѣти** **ся**, **настрабѣти** **ся**, **у(в)хѣкѣти** **ся**, **пѣдтонѣтѣти** **ся**, **прѣстѣти**.

Упрѣгѣвати, **упрѣгнѣти** = **ускакувати**, **ускакѣти**, **усекакнѣти**. С. Ш.

Упрѣскѣвати, **упрѣскѣти** = **брѣзкѣти**, **пѣбрѣзкѣти**.

Упрѣвѣти, **упрѣти** = **упрѣвѣти**, **упрѣти** (С. Ш.), **про** **кѣлькѣ** — **новпрѣвѣти**.

Упрагáть, упрáчь = у(в)прия́ти, у(в)прия́ти, повприя́ти.

Упрáчка = 1. д. Упрáж.

2. перегóя (між станціями, що перебігають однак кілками).

Упрáж = ўпраж, ўпраж (С. Ш.), запра́г.

Упрáмець = упер́тий, у(в)бóйще. — Вбóйце таке, що ти йому що хоч.

Упрáмиться, заупрáмиться = упрáти ся, спірáти ся (С. Л.), опі́рати ся, спивáти ся (С. Л.), опинáти ся, змагáти ся (С. Л.), воровáти ся, комеа́ти ся, брелéнити ся, огурáти ся, уі́ертї ся, закоме́яти ся, ватáти ся, затнúти ся. — Його ведуть, а він ще й опиняєть ся. н. пр. — Д. ще під ся. Упрóбствовáть і Заупрóбствовáть.

Упрáмство = у(в)пéртість, впор, огур́ність, огурéтво. — Що вам робить, щоб побороть упер́тість брата. К. С.

Упрáмствовáть = д. Упрáмиться.

Упрáмый = у(в)пéртий (С. Ш.), поровíстий, нарóчистий і д. Упорýий 2. — Вперта кова вонку користь. н. пр. — Як моя жінка зтопáть ся, то глядїть її проти вода, бо вода дуже уперта. н. пр.

Упрáтывáть, упрáтывáть = Ховáти, захо́вáти. — У. въ тюремý = засадити, за́пакувáти в тюремý.

Упрáчь, ся = д. Упригáть, ся.

Упру́скáть, упру́стáть = у(в)пру́скáти, випру́скáти, у(в)пру́стáти, випру́стити; пропу́скáти, пропу́стáти. — Ой як упустила із рук голубовка, та уже й не піймаю. н. п. — Не пусти рака з рота. н. пр. — У. изъ вѣду = спуска́ти з óка. — Не треба спускати в óка і вагу економічну. Кн.

Упру́скъ = д. Упру́щення.

Упру́тывáть, упру́тывáть, ся = запру́тывáти, вапру́тывáти, ся.

Упру́щеніе = ўпуск, про́пуск; ванедбáння.

Упру́чь = 1. д. Упрáмець.

2. упр́, упр́чь, упр́чка. С. Ш. — упр́чь певеный — всім відмам родяч креавый. н. пр.

Урá = урá, гура́! С. Ш.

Урáвненіе = рівня́ня, зрівня́ння.

Урáвнивáть = 1. (уровня́ть) — рівня́ти, врівнювáти, врівня́ти, зрівня́ти, урівня́ти (С. Ш.). — Закавує, щоб шляхи рівняли. К. Х.

2. (уравня́ть) — рівня́ти, зрівня́ти, прирівня́ти, порівня́ти.

Урáвновáживáть, урáвновáжсать = рівно́важити, зрівноважити.

Урагáнь = урагáн (С. Ш.), хуртóвина (О. З. Жел.), бóрвій (С. Ш.), бóрва (С. З. Ш.), шурубу́ра. — І повіє ураган холодний і аннесо піском, свігом курів, мою хату. К. Ш. — Реже, сваче хуртовина. К. Ш. — Схопляє ся шурубура і стілецю ізвернула. н. п.

Урáзумівáть, урáзумівáть = розумі́ти, зро́зуміти, віро́зуміти, зро́зуміти, збагну́ти (Ос. С. З.), не скоро — уторóпати, учóвпати, учовпíти (С. Ш.), вшоло́пати, розшоло́пати. — Хто врозуміє думку свх віршів. Кн. — Хто збагнув таємницю людського життя. К. Х.

Урванéць = д. Сорванéць.

Урвáть = д. Урывáть.

Урегулі́ровáть = уладнáти, упрáвильні́ти. С. Ш.

Урезóннáть = ушóвити, урезóнити.

Урід́ний = уривáль, вічний гóрщик, щів́ник (С. Пар.), сцяч.

Уривá = сеч, щивн (С. Жел.) і д. Мочá.

Урив́ный = мочéвий (С. Жел.), сечн́ий, сиклі́новий.

Урóвень = 1. грунтьвáга, середвáга (д. Ватеріа́сь); шмі́га.

2. рівень. — Площина доволі висока над рівень морську. Кн. — Въ ўровень, на однію́ ўровнѣ = в рівні, в рівень (С. Л.), на одній мірі. — В рівень в берегах. С. Л. — Въ ўровень съ краями = вщерть (Мал.), ущерть (С. Ш.), устри́х, валитий або паслявний — щертóвий.

Уровні́ть = д. Урив́нивать.

Урóдина = мацапу́ра. С. З.

Уроді́ть, ся = д. Урожáть, ся.

Урóдливый = вирóдливий, уродів́ий (С. Ш.), почвар́ний (С. Фр.); бри́дкий.

Урóдовáть, ну́рúдовáть = калі́чити, вівечáти, каа́ти, скалі́чити, звівечáти. Пр. д. від ся. Ну́рúдовáть.

Урóдь = ўрод (С. Ш. Жел.), ві́род, ві́родок (С. З. Л.), див; мацапу́ра (С. З.). — Породила мама як ўрода. С. Ш. — В сем'ї не без віродка. н. пр.

Урожáй = у(в)рожа́й (С. Ш.), ўрòд (Ніе). — Не ввамай на врожай, сій жито — хліб буде. н. пр.

Урожáйный = у(в)рожа́йний (С. Л. Ш.), рожа́йний, уродл́вий (С. Ш.), зарóдл́вий (С. Л.), хлібн́ий. — Лавя мої уродлвї. н. п.

Урожáть, урòдїть, ся = роді́ти, у(в)рòдїти, ся (С. Ш.), ізрòдити, підрòдїти. — Впори міако, посій рідко, то й урòдїть

дідко, в. пр. — Спійний уродив ся, спійний і згавеш. в. п. — Уродился въ отцѣ — вдѣвъ ся в батька.

Урождінний = рожений (С. Л.), рожде-ний, родох.

Уроженець, уроженка = рожде-нець, рож-дѣнка, родох. — Та вія з дідів, а предді-діврожденець харківської губервіі. — Вона родом з Полтави.

Урбакъ = 1. урок (С. Ш.), робота (на при-значений час).

2. наука. — Се тобі наука: не ходи без друка, в. пр.

3. уроки С. Ш. — Тыфу! уроки на сорочи, а помисли на коромисла, н. зам.

Уропять = д. Ровять.

Урвань = шкода, страѣта і д. Убыль.

Уростать, урости = виростати, переро-стати, вирости, перерости.

Урочить = 1. (на)урочить — урочити (С. Ш.), наурочити і д. Изурочивать і Сгла-зять.

2. (при)урочить д. Приспособить.

Урочище = у(в)рочище. С. Л. Ш.

Урочливый = урочливий. — Урочливі очі, С. Ш.

Урочний = призначений.

Уручать, урубать = одрубувати, одрубати, одтяти.

Урчать = бурчання, буркотня, гуркіт, гуркотня.

Урчать = бурчать, гурчать.

Урывать, урвать = уривати, одривати, урвати (С. Ш.), одірвати. — Урвав за-шевсь. С. Ш.

Урывать, у вараві: урывками = уривцѣж (С. Ш.), прихатцем (С. Л.), прихатком, прихідиями.

Урывокъ = уривок (С. Ш.), обривок.

Уривочный = уривковий.

Уривочный = д. Дѣрзкій і Наглый.

Урывать, урвать = 1. одривувати, над-краювати, одривати, уривати (С. Ш.), вкривати, багато — одбатувати. — Од-батував сивбу хлѣба.

2. утигати, ушкваряти. — З кашеві вятяву соціку, та як угне москвоцького бачки. Гр. — А мороз як ушкварять. в. п.

Урывать, урвать = 1. уривати (С. Ш.), порядкувати, урядити (С. Ш.), розпо-рядкувати.

2. виривати, виривати. — Вирывала мати дочку в чужу сторонучку, в. к.

Усидебный = селихєбний. — У. землі = грунт, ґрунт, плецѣ (Хар.).

Усадить = д. Усаживать.

Усадка = саджанні.

Усадьба = селитьба (С. З. Л.), осѣля (С. Л.), садіба (С. Л.), осѣда (Ос.), обійстя (С. Л.), посілля, помістя. — Приїхали до селитьби Прокова Шевченка. Кн. — Нема в його ні осѣлі, ні ставу. К. Ш.

Усадьбенный = д. Усадебный.

Усаживать, усадить, ся = 1. садовити (С. Л.), посадовити, порозсажувати, роасажувати ся, мостити ся, усадовити ся, посілати, усісти ся. — Посадовив гостей. — Гостей багато — де їх садовити. С. Л. Нема де й усадовитись! Ну, та вже якось посідаєте. Кр.

2. засажувати, засадити, усадити (С. Ш.), позасажувати. — Засадив сад березами.

Усаживать, усадить, ся = засадювати, насадити, наплосити, насильцювати.

2. д. Засаживать.

Усажный, усажный = усажий. С. Ш.

Усажъ = 1. усач (С. Ш.), прудивус. С. З.

2. ком. Segambrix — скрипун козак (С. Жел.). — У скрипунів вуся такі довгі, що виводі двоавоботров більш усього тла, С. О.

Усваивать, усвоивать, усвоить, усвоить, ся = присвоювати, присвоїти, ваяти собі; переймати, переняти. — Аба по-чуда яку пісню, зараз перейме її голос. Ка. — У. правъ = ваяти натуру.

Усердіе = щирість, пильність (С. З.), рѣм-ство.

Усердный, но = щирий (С. З.), запопад-ний, чепкий, щиро, пильно (С. Л.). — Щиро узав ся за діло. С. Л. — Жінка дуже господаря та запопадна. Фр.

Усердствовать, поусердствовать = ширувати, пильнувати, припильнувати. — Так пильну коло роботи, що й не розгиваєт ся. Лев. — Нумо, нумо — припильнуймо! в. п.

Усидчивый = усидливий (С. Ш.), усидний (С. Ш.), посидючий. С. Л.

Усидѣть, ся = у(в)сидѣти. С. Ш.

Усижъ = усиж, усиж, усок, вусок. — В його чорний усиж, тому й раби вусок. в. п.

Усиление = у(в)силення, ацицненія.

Усилювать, усилють, ся = 1. усиляти, до-давати сили, зміцняти, підсилити, вси-лити, всиляти ся, дужчати, сильніша-ти, ліпшити, міцнішати, всиляти. по-дужчати і т. д. — Всильїв так Мазепа, не може царь битись з вам. в. о.

2. силкувати ся (С. З.), силувати ся, амагати ся, намагати ся, посилювати ся (С. З.), допомогати ся і д. Силаться.

— Соломів слякувалася васшту, а сов її не брав. Лев. — Не пустуй, моя голубко, не слякуйсь мене сьміштить. Мова. — Не слякуй ся марво, тільки напампш ся, а не підіймеш. Кв. — Яких мотазав Шевченко, доки слякували ся зробити з його „бравого“ сьдата. Кв.

Усіліє = слякування (С. Л.), сядування (С. Л.), амаганія (С. Л.), потуґа, натуга. — Ще одно слякування — і він витяг її на берег. Кв. — У. употреблять = д. Усілієваться 2.

Усілокъ = дужак і д. Силачъ.

Усільно = притьмом, натужно. — Притьмом замагасть ся.

Усільный = усіловний. — Условний догляд за товаром. Кв.

Ускáкивать, ускакать, ускакну́ть = Ускáкувати, ускакати (С. Ш.), поскакати.

Ускáлиывать, ускользну́ть = вислизати, вислизнути, вислизнути (С. Л.), випорснуту (Ос. С. Л.), вихопити ся (С. Л.), вхитну́ти ся.

Ускорéние = прискóрення.

Ускорéнный = прискóренный.

Ускорять, ускорять, ся = скорити, прискоряти, прискóрити, поскорити, ся (С. Л.). — Прому судю, щоб прискорив мою справу. Кв.

Ускочы́ть = вискочити, відскочити.

Усла́да = д. Услажде́ние.

Усладительный = солóдкий.

Услажда́ть, усладить, ся = у(в)солóджувати, у(в)солóдити, ся (С. Ш.), осолодіти (С. Л.). — Вноли тепер мою сердешну волю, услоди гірку сьмітку дожо. К. Б. — Услодав ся, як червяк у хрві. в. пр. — Чим же я вас нагорожу, ваші труди осоложу? в. п.

Услажде́ние = усоло́да, осоло́да (С. Л.), втіха. — Не сказаво ваблячи очі і покоя душу твюю усолодою. Слв.

Услáть = д. Усылать.

Услащивать, уластить, ся = д. Подслащивать.

Усло́вие = умо́ва (С. Л. Ш.), ви́ова, домо́ва, угово́р (С. Ш.), вару́нок, конди́ция, постано́ва, між державами — уклад (С. Ш.). — Щоб цілий рік топила пічку з такою умовою, щоб не заглядав у казани, в. к. Грінч. — Слово — не полова; чи забув, зна між нами з тобою умова? Г. Ар.

Условенный = умóвлений (С. Ш.), до-мóвлений.

Условля́ться, условиться = у(в)мовляти ся (С. Ш.), домовля́ти ся, змовля́ти ся (С. Л.), обмовля́ти ся, годіти ся (С.

Л.), сдвáти ся (С. Л.), ладнáти ся, умóвити ся (С. Л. Ш.), звóвати ся (С. Л.), домо́вити ся, згодіти ся (С. Л.), угодіти ся, погодіти ся (С. Л.), посьднáти ся. — Так умовались, щоб віно не пускати в сад. в. о. Грінч. — Року 1230 Данилові вороги умовали ся авести з сьвіта Давила. Бар. О.

Усло́бность = умóвність.

Усло́бный, но = умóвний (С. Л. Ш.), до-мóвний, умóвно, а умóвою.

Усло́жнить, усложнить = утрудня́ти, у-трудня́ти. С. Ш.

Услóга = 1. послóуга, послóужка, услóуга (С. Ж.), услóужейка, услóуженька (С. Ш.). — Потуруйтесь, добродію, на послóугу громад. Ос. — Оце ж тобі, дружка, за твою послóужку. в. пр. — Був би тобі у всім на послóугу. Ч. К. — Услóугу оказáть = послóужити ся, у послóугі, в пригоді стáти. 2. д. Прислóуга.

Услóужéние = послóуга, слóужба, найми. — Дала йому хлопця в послóугу. в. к. — Поступити въ услóужéние = піти в найми, нанятись в найми. — Та не продамь я віному, в найми не найму си. К. Ш.

Услóуживать, услóжить = слóужовати, у(в)слóужовувати (С. Ш.), прислóуживати, сл, услóужувати (С. Ш.), прислóужовати, у(в)слóужити, прислóужити ся. — Ми громаді прислужам ся. Ос. — Вона нічого не вміє, аві плаття виглядати, аві догодяє вслужати. М. В.

Услóуживость = услóужливість, услóужність (С. Ш.), прислóужність, догóдливність (С. Л.).

Услóужливый = услóужливий, услóужний (С. Ш.), догóдливий (С. Л.).

Услóужникъ, ца = прислóужник, ця, послóужка і д. Саугá.

Услухáть, услухать, ся = почу́ти, ся (С. Л.), вчу́ти (С. Л.), учу́ти (С. Ш.), зачу́ти, дочу́ти, ся (С. Л.), счу́ти, прочу́ти, перечу́ти, зислухати, наслухати. — Я роскажу тобі, де був, що бачив, що почув. Б. Г. — Чого я турбуюсь — аві злого, ні доброго я вже не почую. К. Ш. — Нехай мене той почує, що в полі вочує. в. п. — Пусти вуха мени люди, то чимало чого учуєш. в. пр. — А четвэртый як дочув са, то і не обідав, заіргі мови вороного, та й її одаідав. в. п. — Як се дізнав зачува, то й з вулиці майнула. в. п. — Слуги його вчули, що та щось загуротило. Грінч. — Б у мене родивовька, даже від мене, перечули через люди — нурають ся мене. в. п.

— Вслухай нас, Боже, у провѣбах царих, у моцтвах, нас бідных вевольників. в. д.
Услышанне, у вярвѣ: „во услышанне“ = галосно, щоб усі почулі, на всю хату.

Усматриванне = вбачаньня.

Усматривать, усмотрѣть, ся = у(в)бача́ти, ся (С. Л. Ос. Ш.), вадрива́ти, ся, у(в)бача́ти (С. Л. Ш.), побача́ти (С. Л.), у(в)адрива́ти (С. Ш.), углѣва́ти (С. Л. Ш.), угляда́ти (С. Ш.), угляну́ти (С. Ш.), навѣра́ти, наадрива́ти, вагле́ва́ти, нагляді́ти, нагляну́ти, постереге́ти (С. Л.), встереге́ти (С. Л.). — Сякокрылы орле, вивою лу́таеш, ча ти мого сина Івана у вічі вбачаеш? в. п. — Повинна вбача́ти мету — задла чою що робить ся Лев. В. — У тім ділі вбачае́ть ся щось не добра. С. Л. — Там востора і прыврата уздривае́ть ся їй хата. Мова.

Усмирѣніе = усмирѣння, гамува́ння (С. Л.), у(в)гамува́ння.

Усмирѣтель, ница = усмирѣ́тель, ка.

Усмирѣть, усмирѣть, ся = усмирѣ́ти (С. Ш.), усхромя́ти (С. Ш.), посхромя́ти (С. Л.), гамува́ти (С. Л.), тихомирѣти, припыва́ти, ся, усмирѣ́ти, ся (С. Ш.), пбсхромя́ти (С. Л.), у(в)гамува́ти (С. Л.), у(в)тихомирѣти, припыва́ти, ся, угова́ти (С. Ш.), приборва́ти, притышѣти, отышѣти, прывко́ска́ты, укы́ска́ты (С. Ш.). — Думае шляхты прыворава́ты. К. Ш.

Усмотрѣніе = ро́згляд, погляд. ро́зсуд. — Дѣлайте по сваему усмотрѣнію = ро́біть, як самі знае́те, як вам адае́ть ся кра́шчы, ро́біть по сваёй во́лі, по сваёй уподо́бі. — Передаю на ва́ше усмотрѣ́ніе = здаю́сь на ва́шу думку, віддаю на ваш ро́зсуд.

Усмотрѣть — д. Усматривать.

Усьміха́тыся, усміхну́тыся = усмі́ха́ты ся, усмі́шкыва́ты ся (С. Ш.), осмі́ха́ты ся, осмі́шкыва́ты ся, усмі́хну́ты ся (С. Ш.). — Припчо́е усміхае́ть ся, короваю сподівае́ть ся. в. п.

Усьмішка = усмі́шка (С. Ш.), ўсьмі́х (С. Ш.), всмі́шка, о́сьмі́х, ухмі́лка. — З веселим вглядом, в царім осмі́хом. Лев. В.

Усву́ты = засну́ты, трошы — адрива́ты (Ос.), про кляко́х — посну́ты (С. Л.).

Усобна = усобна́ца (С. Ш.), чва́ра, ко́лот, ко́лотнѣца. — Ковак не боіть ся ні хмара, ні чва́ра. в. пр. — Росказали ко́вары нам про воіны і чва́ра, про тажке ляхоты, про лютыі ка́ры. К. Ш. — Як тільки Ярослав закрыва́ очі, зараз почалась ко-

лотвеча між його сынамі. Лев. (Д. Междоусобіе).

Усовершенствоваться (въ пѣвнн, въ танцахъ) = высі́пыва́ты ся, вѣтанцава́ты ся. Усоби́ть = д. Суе́тливый.

Усобиывать, усобіа́ты = усуба́ты (С. Ш.), всуба́ты, у(в)суба́ты.

Усобищеваты, усобищѣа́ты, ся = умовля́ты, умові́ты, усобістві́ты, ся (С. Ш.), всамобожы́ты. — Ой сявочку мій, усобістві́ са. в. п. — Отець Гаврило асамобожав іх вгляну́ты са ва ва́ше сяріство. Кв.

Усоли́ты, ся, усолі́ты = всолі́ты, ся, просолі́ты.

Усопні́и, ая = покійны́и, покійны́к, ця, небіжчык (С. Ж.).

Усо́хлыи = су́хыи, всо́хлыи, висло́хлыи.

Усо́хшутъ = д. Усы́хаты.

Успѣніе = сме́рть, сконча́ння. — У. Пресватыи Богородицы (15. Серпя) — Шѣрша Пречыста. (Д. під сл. Пра́вдамы.)

Успѣнскіи = належа́чыи до свѣята Пречыстоі. — У. постъ = Спа́сівка.

Успокоєніе = заспоко́бня, спо́кій, вло́кій, гамува́ння, спочынок, спочыно́к.

Успоко́быва́ты, успоко́быва́ты, ся = успоко́юва́ты (С. Ш.), заспоко́юва́ты, впоко́юва́ты, гамува́ты, у(в)тихомирѣва́ты, успоко́ю́ты, ся (С. Ш.), заспоко́ю́ты, ся (С. Л.), у(в)гамува́ты, ся, у(в)тихомирѣти, ся, після гвѣу — відхо́дыты, віді́ты, про вітер — ущѣхну́ты. — Стривожае́ моладца заспоко́е мене, радить подо́даты. Кв. — Евей сподѣрь, посумувавши, насла трохи вгамува́всь. Кот. — Угаму́й ся, не турбу́й ся, марне не тома ся. Макар. — Буду пыты га гуляты, буду серце гамува́ты. Ал. См. — Не втихомирѣлась душа сумуе і члаче. К. Ш. — Успоко́бываю́щыи ся ско́ро = віді́дливый.

Успоко́ительный = заспоко́буючыи.

Успособля́ты, успособіа́ты = д. Приспособля́ты.

Успѣва́ты, успѣ́ты = у(в)співа́ты (С. Ш.), поспіва́ты, у(в)спіга́ты, посту́паты, у(в)спі́ты (С. Л. Ш.), поспі́ты (С. Л.), устыгау́ты (С. Ш.), всты́гыты (С. Л.), вскура́ты (С. Л.), здола́ты. — Поспіва́ перечытата: четверту запові́дь. Кв. — Гості́ же не встыгы огляну́ты горнычкы, а Д. заклопав ся вже ва аэкусу. Лев. В. — Олена поралась ко́ло печі, хвалючысь, щоб устыгы на пору з вечерою. Кои. — Не встыг хлопец верну́ты ся з павнаді́ до хаты, прыха́ла ковачы́кы Саву грабува́ты. в. п. — Не устыгну́ козак Нечай на ко́вка сісты,

огалять ся повед себе, а вже Ляхи в місті. и. п. — Проти турецкої силы нічого не вскурали. І так нічого не вскураши, назад повернуди. Л. С. — Нічого не вскурае, силъна не бив ся. С. Д.

Усѣхъ = поспіх, успіх (С. Ш.), дѣспіх, дѣспух. — Багато спіху, та мало поспіху. и. пр. — А в ділі все нема дѣспіху, куда не глянеш — все не те. Мет. — Дай Богъ усѣха = щасті Бѣже, помогай-бі, Бѣже поможи.

Усѣшность = успішність. С. Ш.

Усѣшный, во = успішний (С. Ш.), но, спірний, но, погішлливий, во. — Хоч би воно йшло погішляно, а то подем, подем, а воно мов і не слява. Мав. — Усѣшавѣ = спірніше, поступніше. — Поступніше по товастому називаєт. Полт

Уста = уста (С. Ш.), вуста, ұстка, ұстоньки. С. Ш. — В кого в руках, в того і в устах. и. пр. — Аві пара з уст! и. пр. — Шкода моїх красавих усток. и. п. — Закрыла ся карі очі й устольна мої. и. п. — Заградять уста = заціпити, заціткати.

Уставать, уставъ = томити ся, утомляти ся, у(в)томити ся (С. Ш. Д.), притомити ся, ватомити ся, вморити ся, угѣвати ся (С. Ш.), заробіти ся, напорати ся, у(в)хекати ся, наміняти ся, намордувати ся, знемогти ся, потомити ся, ходячи, бігаючи — пристати, перебігати ся, начвалати ся, натупати ся, натупкати ся, підтомтати ся, підбити ся, чуприну нагріти, тапцюючи — угопцювати ся, драгаючи — удригати ся. — Сирота втомив ся, на тия похилив ся, а люди говорять: він мабуть упив ся. и. п. — Притомив ся од далекої дороги. Гріач. и. о.

Уставивать, уставить, уставитъ = 1. у(в)ставити (С. Ш.), рооставити, уставити, рооставити, ся. 2. установити, установити. С. Ш. — Своєї ціни не установиш. С. Ш. 3. Уставить глаза = встроити, вліщити очі, витрищитись (С. Д.). — Стояв, встроивши очі в ланок. Кв.

Уставъ = устав (С. З. Ш.), устава (С. Ш.), установка (С. Ш.), статут, регула. — Описано в тій уставі о волоках. С. З. — Не то для тебе, і видки рідного батька не зміню своєї регула. О. Ст.

Уставяват, устоятъ, ся = 1. стояти, тримати ся, обставати, устояти (С. Ш.), усопротивляти ся. — Там сила враже не устоятъ. Кот. — Обставати за свої права.

Кв. — Не здавайсь, за своє усопротивляй ся. Кв.

2. відстоявати, ся, осідати, осідати ся, відстояти ся, осісти. — Гуща осіла. — Дом ще сядеть ся. Кр.

Усталость = у(в)тома, ұстанок. С. Ш. — Утомилась ба Марьяна утоми не чує. К. Ш. — Мене пр вло теплом, утома відивалась — я заснув. Фр. — Довго ще балакав, шуткував, якось і втома його не праборкала. Ос. — Аві вгаву, аві втоми міні немає. Мяр. О.

Усталой, усталый = у(в)тожлений, стѣмлений, від ходи, хлопит — підбитий, підбитий, підтоптаний, від праці тяжко — знеможений, змордований, трудний. — Олексавдро стомлений, але й задовольнений своїми клопатами. Лев. В.

Усталъ = д. Усталость. — Безъ устали = без устанку (С. Ш.), невѣмно (С. З.), без угаву. — А музика без уставу грали зранку і до ранку. Ал.

Установивать, установитъ, ся = установити (С. Ш.), ставити, уставляти, установити, уставувати, ставити, ся (С. Ш.). — Уставлят суд. С. З. — Теж уставуєм їм в повах но мають пасати речей доткавах. Ст. Д. — У. порядокъ = у(в)рядити, у(в)порядкувати.

Установитель = д. Учредитель.

Установка = уставління.

Установленіе = у(в)становѣ. С. Ш. — Але у нас межа Гудулами уже раз така устаова, то й вісто її не переіначить. Федь.

Устарѣлый, устарѣвшій = старий, вдѣвнений (С. Д.), задѣвнений, про чоловіка — пристаркуватий, підтоптаний.

Устарѣтъ = пристаріти ся, востаріти ся, встаріти ся, про чоловіка — підтоптати ся, про значаї — вдѣвнити ся.

Устать = д. Усталость.

Устерегать, устеречь, ся = 1. спостерегати, пильнувати, спостерегти, допильнувати.

2. берегти, уберегти (С. Ш.) і д. Оберегать і Охранить.

Устилатъ, устлать = устилати (С. Ш.), устѣлювати (С. Ш.), вистелити, обстелити, застилати, мостити, устелити (С. Ш.), вистелити, застелити, васлати, виностяти. — Устелили церкву шуваром. С. Ш. — Зустрієш рівню заславу велено оксаматовими килимами. Кв.

Устѣлка = 1. устїління, вистїління.

2. д. Постїлка.

Устої = 1. д. Слівки 1.

2. в будові — стовп, стоїн.

Устоїчність = сталість, стійкість. — У кого більше терпіння і стійкості. Кв.

Устоїчний = сталий, стійкий, непохитний. — Сталий в вірі. С. З. — Людей розумних і сталих вам треба. Ч. К. — У. в. слів — слівний.

Устороньє, у вправі: „на усторонь“ = на убочі, на вбичі (С. Л.), на бдшибі, на белебні і д. під сл. Стороня. — В. стороня. — Розумна голова на белебні затишу шував. в. пр.

Устоїть = д. Уставать.

Устріавать, устрівать, устроїть = устроївати (С. Ш.), уряжати, споряжати (С. Л.), впоряжати (С. Л.), сиравляти, порядкувати, рештувати (С. Л.), устроїти (С. Ш.), урядити (С. Ш.), спорядити, у(в)порядити, роспорядити (С. Л.), у(в)порядкувати (С. Л. Ш.), роспорядкувати, справити, вшыкувати, улагодити (С. Л.), уладити, у(в)рештувати, улаштувати, ся. — Одправила панакди, помня спорядила, і багатим і убогим хлібом угодила. Мал. — Я справляла вечерю на ті гроші, що в вчора дали. Кот. — Овій побат я гадаю ось як улаштувати. Кв.

Устранєніє = усування.

Устранять, устраниать = усувати, відсувати, відстороняти, відпихати, витручувати, усунути, відсунути, відсторонити, одпихнути. — Володарі ванаталєсь усувати автономію покониачу. З. Сс. — Усунути дуже шкодливе для господарства посередництво агентів. Д. Н. В. — Щоб усунути з вистави усе, що хоч трохи могло нагадувати про який національний характер. Д. Н. В.

Устрашати, устрашити, ся = страхати ся (С. Л.), страшати, страшити (С. Л.), застрахати, у(о)страхнути, ся (С. Ш.), настрашити (С. Л.), налякати (С. Л.), ужахати, ужахнути, ся (С. Ш.). — Росердить ся козак на жиду і ну його страшати, що скоро прийде час. Б. К. — Застрахала його на смерть. Кв. — Ідти собі зміло. Старші брати острахулись, тай зостались, а Іван Церевич пішов. п. к. Мал. — Устрашаючі = страшний.

Устранєніє = страхання.

Устремлять, устремить, ся = направляти, справляти, звертати, повертати, направити, справати, накерувати, звернути, повернути, кінцати ся, поливати

(С. Л.), порянути (С. Л.), шугнути, юрбою — гунути (С. Л.). — Кові як повесла, а він і справив їх на забор. — Воля линулась на ваки. — У. наорз = вступити, встроїти, вдвигати очі. — Кругом подивив ся, встроима очі на моталу, умови, аупняв ся. Ков. — І вдвигав очі чорві в в небо ясне, мототюче. Моа.

Устригати, устричь = устригати, підстригати, устригти, підстригти.

Устрица, Ostrea edulis = устриця (С. Ш.).

У. ръчица = скійка. С. Л.

Устроєніє = урядження, упорядкування.

Устроивать = д. Устраивать.

Устройство = стрій, устрій (С. Ш.), справа (С. Л.), справування (С. Жел.), лад, порядок. — Устрій державний на відповідав інтересам маси. Кв. — Коли такі не однакові народности живуть під одним устроєм державним. Кв. — Визнаєско-дружественний устрій улея вараа по татарським виході. Зап. Груш. — У тім мавні добра справа. С. Л.

Устройтель = спорудник. — Двом головним спорудникам увіи Терлецькому і Постєві. Вар. О.

Устроїть = д. Устраивать.

Уступать, уступить = поступати, ся (С. Л.), уступати (С. Ш.), подавати ся, повільняти ся, відступати, поступити ся (С. Л.), уступити (С. Ш.) відступити. — Поляки поступають, чога в руках не мають. Самойл. С. З. — У. просьбь = уважати. С. Л.

Уступка, уступокъ = уступ (С. Ш.), відступ, поступок.

Уступчивість = уступливість, уступчивість. С. Жел. Ш.

Уступчивый = уступний, уступчаний (С. Ш.) і д. Податливый.

Уступщик, ца = уступник, ця.

Уступъ = уступ, лава, приступок, в скелі — прискалок. прискалка. — Цибася прискалка на прискалок. Кр.

Устывать, устытъ = остигати, пристигати, прочахати і д. Простывать.

Устыжать, устыдить, ся = д. Пристыжать.

Устылый = остиглий, пристиглий, прочахлий.

Устье = гірло (річки), чєлюсти (печі). С. З. Л. — Дніпра гірло затопило. К. Ш. — З Дніпрового гирла широкого авлявали. К. Ш. — Під чєлюстями заліпаку постав. С. З.

Усугублять, усугубить = подвоювати, прибільшати і д. Удвѣивать, Умножать і Усиловать.

Усушяться, усумяться = д. Сомнѣваться.

Усушати, усушити = висушувати, засушувати, висушити, засушити, пересушити.

Усчитывать, усчитати, учесть = облічувати, обраховувати, облічити, обрахувати.

Усь, мн. усї = 1. ус, вус, мн. ұса, ұси (С. Ш.), вўси (С. Л.), зар. ұсик, усок. С. Ш. — Які брови, які вуси пашаї. Ст. С. — Онь себѣ и въ усъ не дѣтѣ = а він і гадки не має.

2. (у комах і рослин) — ұсик, вўсик.

Усылать, услати = посилати, висилати, послати, вислати.

Усыновитель, янца = уснoвитель, ка (хто дитину чужо прийма за свою).

Усыновление = уснoвлення (С. Жел.), прийми.

Усыновленный, ан = приймак, чка. — Сдѣлаться усыновленнымъ = у прийми піти, стати.

Усыновлять, усыновить = уснoвляти (С. Жел.), брати у прийми, уснoвити (С. Жел.), взяти у прийми, кількох — повснoвляти.

Усыновляница = уснoвляющ. С. Ж.

Усыпать, усыпати = 1. посипати, висипати, посипати, висипати.

2. одсипати, одсипати.

Усыпать, уснўти = засипати, заснўти.

Усыпательный = уснпильный. С. Ш.

Усыпание = уснпильня.

Усыпаль, усыпаль = уснпильти, уснпильти (С. Ш.), приспальти. — Напою ї маюм, то тям і приспало. Кн.

Усыхать, усохнуть = у(в)снхати (С. Ш.), усохнути (С. Ш.), поснхати. про кілько — повснхати. — Була річки — повснхала. н. п. — Усохший = усохлий. С. Ш.

Усывать, уснўнуть = цькувати, тькуати, тькукати, тькукати, тькнати.

Усывать, усять = засивати, засїяти, посїяти.

Усыв = засів.

Усыкать, усечь = усїкати (С. Ш.), утнати (С. Л.), одтнати, усїкти (С. Ш.), у(в)тїяти (С. Ш.). — Согрїшиа ковак — утнї йому шаю, согрїшиа князь — і йому теж вробї. В. Х. — Не втнє Каїв Абля, бо тупаї шабля. н. пр.

Усыновение = усїчення. — У. главы св. Іoанна Крестителя = Головоїска (д. під сл. Праздникъ).

Усысть = повсїдати. — Граки повсїдали верба.

Усыться = д. Усаживаться.

Усычение = усїчення.

Усыченый = арїзаний, стїтий, утїтий (С. Ш.).

Усычь = д. Усыкать.

Усыять = д. Усывать.

Утаевать, утаивать, утайть = таїти, утаювати (С. Ш.), крїти, у(в)таїти, ся, по-таїти, укрїти, на сповїдї — пона в рѣшетї возїти. — Жїнка хїба не утае, чого не знае. н. пр.

Утаивание = утаювання. С. Ш.

Утайка = утаєння (С. Ш.), потайка.

Утапливать, утопять, ся = угрївати, угрїти, ся, прїжїти (молоко).

Утаптывать, утоптать = утоптувати, у(в)топтати, утопцювати. С. Ш. — До доброї жїранцї стежня утоптана. н. пр.

Утаскывать, утащить = таскати, тягати, цїпяти, таргїнати, потягїти, стягїти, поцїпїти, сцїпїти, підцїпїти, потаргїнати.

Утварь = Домашняя у. = добрo, вбїж-жя, начиння. — Церковная у. = церковнї убори, рїзи.

Утвердительный, но = потвержїючий, твѣрдо, на твѣрдо. — На твѣрдо сказав судя, що вїчого з того pozwу не буде. Кн.

Утверждать, утвердить, ся = утвержїати (С. Ш.), ствержїати (С. З. Л.) і д. Подтверждать. — Утвердиться = угрунтувати ся, впанувати ся.

Утверждение = ствержїєння, затвержїєння. — По ствержїєню пактов. Л. В.

Утекать, утечь = утїкати, уплївати, утекїти, уплїнути, троха — надтектї. — Чмамо лїт перевернулось, вода чмамо утекло. К. Ш.

Утѣк = утеча, утїк, утїчка, утїканка. С. Ш. — Утїк не славея та пожиточес. н. пр. — На утѣк = на втїкача, на втїки. — Ухопан торбану в хїбoм та навтїкача. н. пр. Грїнч.

Утёнокъ, утёнышъ, утёночекъ = утї, вутї, утевя, утїтко, утїточко, утїтонько (С. Ш.), кача, качї (С. Л.), качивїя, кача(я)тко, качаточко (С. Л.), мн. — Качата, качаточка, качивїята (О. Л.). — Рoste, як ута на водї. н. пр. — Ой лесь мoє дитячко, як на морї утїтко. н. п. — Плавє утовька без утегїши на море почу-вати. н. п. — Таке щастї як у тїї курки, що качата водить. н. пр. — Тече вода із ва

гаю та по під горою, хлюпоцуть са кача-точка поміж осокою. К. Ш. — Ой плавала качинята, в. п.

Утереть, ся = д. Утврать, ся.

Утерпѣть = втерпѣти.

Утерять = згубити, загубити і д. Терять. — Звайдем — не веселая, а загубиш — не смутася, в. пр.

Утесать = д. Утѣсывать.

Утѣсстый = урвистий, крутий.

Утѣсь = урвище, стромовина, круча; скѣла, стріччак, боровий — прискалка, прискалок. (Д. Стренина і Скала 1.)

Утѣсывать, утесать = зтѣсувати, зтесати.

Утѣчка = 1. утїк і д. Утѣкъ.

2. утїчка, витїкання.

Утѣчь = д. Утѣкѣть.

Утїный = качїний, качачїй. — Съ утїною походкой = качакобїгий. — Утїное мїсо = утїтина, утїтвнка. С. Ш.

Утїныя, утїчы гїздышки, рос. Anchusa officinalis = медунїца, медянійшвик, рудїнка, краснокорень, волбївий язик. С. Ав.

Утїральникъ = руч(ш)вїк (С. З. Л.), утїрач, утїрало. С. Ш. — Це ж тобї рушак товкий, шовком вышиваний. в. п.

Утїравіе = у(в)тїраванїе.

Утїрать, утереть, ся = утїрати, утїрты, ся. — Утереть кому носъ = утїрти носа, хвоста кому вкрутити.

Утїрка = 1. утїраванїе.

2. д. Утїральникъ.

Утїскивать, утїюкать, утїснуть = впи-хати, упихати, упихнѣти. С. Ш.

Утїхати, утїхнѣть = у(в)тїхати (С. Л. Ш.), стїхати, тїхнути (С. Л.), тїхшати, тїхшати, надтїхати, у(в)тїхнути (С. Л. Ш.), затїхнути, стїхнути (С. Л.), потїхнути, потїхшати, стїшити, надтїхнути, завїшкнати (С. Л.), увїшкнати (С. Ш.), ушѣхнути (С. Ш.), утїхошїрїти ся (С. Л. Ш.), повтїхати, позатїхати. — Затїхло все, тїлька дївчата та соловейко не затїх. К. Ш. — Той крик стихав помалу. Лев. — Затїхомаривсь і вїтер бурхливий і море стїшило. Ніц. — Як ось став вїтер ушухати і хвалї трохи улягавсь. Кот. — Зверюха та може ушухне. Коц.

Утїшати, утїшвать, ся = тїхошїрїти, у(в)тїхошїрївати, ся (С. Ш.), тїхшати (С. Ш.), утїхошїрїти, ся (С. Ш.), у(в)гамувати, ся (С. Ш.).

Утїшенїе = втїхошїрення, гамуванїя, заспокоєнїя.

Утка, пт. Anas = качка (С. З. Л.), вдр. — качечка, ўтка, вўтка, вдр. — ўтоныка (С. Ш.), самчак — кѣчур і д. Сѣлеземь, особляной породе — шавкѣн, дїтське — тѣся, тѣська (С. Ш.), A. acuta — острохвѣстка (С. Жел.), A. gutta — бѣгарь (Ев.). — У. кряковѣя = кряжя (С. Л.), кряжавка, кряжанка, самчак — кряжень, кряжѣк, кряжїе. — У. вырѣкъ = вырѣць, пурый-козѣ (С. Л.). — У. чырѣкъ, A. Querquedula — чїрка (С. З. Л.), чїра, чїрїнка (С. З.), чїрочка (С. Л.). — Іде поуз ставок, бачить качки плавають. в. п. Мап. — А качечка виплавѣ в качуром за нами. К. Ш. — Чутвай, як утка. н. пр. — І тїльки край ставка оставь табуя утѣ. Чи кряжї то були, чи то були чарѣта, по те нам байдуже. Гр. — Ой на ставу в ставочку там плавають чїрїночки. н. п. — Дївчатоныя, голубоныя, мої чїра-утки. С. З.

Утка морская, Anatina = качїнка. С. Жел.

Утѣать = д. Утѣкѣть.

Утїкнѣть = качїний.

Утїкнѣть = д. Утѣкѣть.

Утїлый = утїлий (С. Ш.), вўтїлий, кряжїй, трѣхлий, трухлївий (С. Ш.), дїрївий, дїркуватїй, дїрчѣстїй.

Утѣкъ = утїк (С. Ш.), уток, пїткѣннїя, потѣаннїя. — Я основу пропѣла, утїк на похмїлял. в. п.

Утоленїе = заспокоєнїя, гамуванїя.

Утолять = д. Утолять.

Утолячь = утовкѣть, зтовкѣть.

Утолетѣть = потѣнщати, поглядшати.

Утолящѣть, утолетѣть, ся = робїти товщїм, товщати, товстїшати, потѣнщати.

Утолять, утолять = заспокоювати, успокоювати, гамувати, заспокоїти, гамувати, утоляти (С. Ш.). — Чом до мене не говоршї і слѣз моїх не утоляш? в. п.

Утомительность = втомянїсть.

Утомительный, по = у(в)тѣмнїй, втомяно, моркїй.

Утомленїе = утѣдженнїя, у(в)тѣма. С. Ш.

Утомляванїе = у(в)тѣмленїй, стѣдленїй, тѣмнїй (С. Ш.), змѣренїй, знежоненїй.

Утомять, утомить, ся = томїти, ся (С. Л. Ш.), у(в)тѣмляти, ся (С. Ш.), морїти, ся (С. Л.), приставати (С. Л.), у(в)тѣмїти, ся (С. Л. Ш.), стѣмїти, ся, у(в)тѣмїрїти, ся (С. Л. Ш.), заморїти, ся, натрудїти, кїлькох — потѣмляти, ся, потѣмлювати, позатѣмлювати, ся і д. У-

ставать. — Їдте, хлопці, та помаху пога-
уйте, щоб кошини не стояли. в. п.

Утоніть = д. Утоніть.

Утонуть = д. Тонуть 2.

Утончати, утончати, ся = тонч(ш)ити,
тонити (С. Ш.), тоншати, тоншати (С.
Ш.), утончати (С. Ш.), утонити (С. Л.),
стонити (С. Л.), вітонч(ш)ити, вітончи-
ти (С. Л.), потончати.

Утонченість = утончення (С. Ш.), ві-
тонченність.

Утончений = вітончений.

Утонять, утонять = д. Утончати.

Утопати, утопнуть = потопати, потону-
ти, у(в)тонути (С. Ш.), потопнути, вто-
пнати ся, про вількох — повтопати. —
Плава та на бобрів у топув. С. Ш. — Се-
ред ночі темної, на морі сявному потопали,
пропадав. К. Ш. — Утопаючія = то-
пучий. — Утопаючія м за соломинку хва-
тається, в. пр. — Топучий і братів ха-
пасть ся. в. пр.

Утопати, ся = д. Топити, ся 3., Утапати-
вати, ся і Утоплати, ся.

Утопленникъ, ца = у(в)топленник (С. Ш.),
ца, втопленний, на, потопленник, пото-
пільник, ца (С. Ж. Ш.). — Волость при-
ставала до втоплення сторожу. Лев.

Утоплати, утоплати, ся = д. Топити 3.

Утоплати = д. Утаптувати.

Уторговувати, уторговати = виторгову-
вати, виторгувати, у(в)торгувати (С. Ш.).

Уторити = у(в)топтати, у(в)топцювати.
С. Ш. — Утопнула стежечку через ар. в. п.

Уторенний = у(в)топтаний. — Ой авати,
в кого есть дочка — втоптані стежечки че-
рез садочки. в. п.

Уторь, частіше мн. уторы = утора, утори.
— Ця діжка тече в уторах. С. Ш.

Уточка = квіточка і д. Утка (жр.).

Уточний = утковий. — Уткова пряжа. С. Ш.

Утрамбовувати, утрамбовати = тамува-
ти і д. Транбовати.

Утра́та = у(в)тра́та (С. Ш.), стра́та, по-
тра́та, згу́ба. — Не хочеш атра́ти — не
ляз ві в куми, ві в святи. в. пр. — Не
сто кіп утра́ти. в. пр. — Чая згу́ба — в
того річей повна губа. в. пр.

Утра́чавати, утра́тити, ся = тра́тити, у-
(в)тра́тити, ся (С. Л. Ш.), у(в)те́ряти,
потеря́ти, згуби́ти (С. Л.). — Панська лас-
ка до порога, а поріг переступив, то й ласку
утра́тив. в. пр. — Потерла від козак ласку.
в. п. — У. довріле кь колу = зневіри-
тись. С. Л.

Утренникъ = приморозок, заморозок,
холодні віри. — В ночі на Спаса вдарила
перший приморозок і побив мій тютюв. Кв.

Утренній = раніший (С. Л.), вранішній,
ранковий, світовий. — Сая ася зорею
равішню. К. К. — Корсуй обляго ранко-
вам світом. Кв. — У. авьа́д = світова
зоря і д. Аврора.

Утренняя = утрєня. С. Ш. — Щоб не
проспати утрєві, то віз лягал біля церкви.
в. пр. Гріач.

Утрірвати = переборщати, передавати
куті меду.

Утро = ранок (С. З. Л.), поранок (С. Л.).
— Ой ти, ранку, ранку, ховай ся у ляву,
а ти підвечірку ховай ся в ганчірку. в. пр.
Мав. — Ка́ждое у. = що ранку. — На
другое у. = другого ранку. — Другого
ранку, як тільки зоря заєсвіла, вже чоло-
віка Марина будила. Гріач. Чайч. — Ра́но
по утру = в ра́на, ра́но в ра́нці. —
Ра́но в ра́вці новобранці виходили із села.
К. Ш. — Съ ра́ннего утра́ = спозаран-
ку. — Съ утра́ = з ранку (С. Л.), в ра́-
на. — І не ставе мочи все робити і робити
з ранку і до ночі В. Ш. — Утра́ доброга
пожелати = на добродені дати. — Вста-
ла раненько, умилас біленько, господарю на
добрідень дала. в. п. — У. проводити =
ранкувати. — Де ти Марусю, сей ранок
ранкувала? в. п.

Утроба = утроба (С. Ш.), черево.

Утробистий = череватий, пугатий і д.
Брюхастий.

Утробний = черевний і д. Брюшний.

Утробіе = потроби́ня.

Утро́вати, утро́вати, ся = трі́ити, ся (С.
Ш.), у(в)тро́кувати, у(в)тро́їти, ся (С.
Ш.), потрі́ити, потроби́ти.

Утро́м = ранком, у (в) ра́нці. С. Л. Ш.
— Квітки пахнуть ясни ранком. Аф. —
Москаль дождав до ранку, а вже ранком роз-
ддав ся. Гріач. Чайч. — Сьвіжа, як кві-
точка в ра́нці. в. пр. — Вийшла в поде ко-
сарі косати ранком на зорі. в. п. — Помер
козак в неділеньку в ра́нці, положили ко-
зак в світилиці на лавці. в. п. — За́втра
у́тромъ = за́втра в ра́нці. — На дру-
го́й день у́тромъ = на ра́нок. — Ра́но
у́тромъ = ра́но в ра́нці. — У́тромъ и
вечеромъ = ра́но й ве́чір.

Утрось = сьогодні в ра́нці.

Утройти = д. Утро́вати.

Утрудять, утрудити, ся = трудити, у-
трудняти, утруднити, ся. С. Ш. — Прий-

щоб вас трудити — заступити ся за мене а суді. Єв.

Утруджуючія = утрудлівий. С. Ш.

Утрудженіе = утрудження.

Утудати, утудити = л. Погасати і Потухати.

Утученіе = угноєння.

Утучиваний = гладкий, опасистий, ситий.

Утучивати = поглядшати.

Утучивати, утучивати, ся = 1. тучити, утучати, утучити. С. Ш. — Хазайське око товар тучати. в. пр. — Ніч тучити, а до-рога учити. в. пр.

2. габіти, угноювати, угноїти (землю).

Утушати, утушити = тушити, гасити, потушати, погасити, угасити (С. Ш.).

Утушеніе = гашення, потуха.

Утыкати, утыкати = 1. втыкати, встроілювати, повтыкати. повстроілювати.

2. затикати, затулати, нозатикати, позатулати.

Утыкати, утукнути = втыкати, встроіляти, утукнути (С. Ш.), увіткнути, устроіити (С. Ш.). — Утукнути глаза = втупити очі.

Утыкати, утыкати = уткати. С. Ш.

Утыкаться, утукнуться = натикати ся, наткнути ся.

Утисненіе = ўтиск (С. Ш.), втиск. — Протести на втиски від католиків. Зап. Груш.

Утиснитель = утискач. С. Ш.

Утисняти, утиснить = утискати (С. Ш.), утисвяти (С. Ш.), тисняти (С. Ш.), гнобити і д. Стєснати.

Утиха = утіха, утіхонька, утішка, утішенка. С. Ш. — А щоб ти не мав утиха з своїх дітей. в. пр. — Види, дівчинонько, види, утішенка моя. в. п.

Утишати, утишати, ся = тішити, ся, втішати, ся (С. Л.), розважати (С. Л.), утішити, ся, потішити, розважити (Ос.), порадити, розмовою — розговорити. — Помітивши, що вона з того незвичайно утішати ся. Л. Н. В. — Велика досада, та нікому розважити. в. п. — Розважала дівчиноньку, та й журить са журво. в. п.

Утишеніе = утіха (С. Л. Ш.), утішене, втіха, потіха, розвага, розважання, порадка, порадочка (С. Л.). — Утіха, як з порожнього міха. в. пр. — Тоді утішене, як що у кишені є. в. пр. — Як нас ляхо — біда пригине, лама, то розняти тоді ві від кого нема. Риб.

Утишитель, нива = порадник, ця, со-трудник (Мав.).

Утїшительный, утїшный но = утішний, но. С. Ш.

Утиюг = утіюг (С. Ш.), залізо (Кр.), прас, праска (С. Л.). — Прас кравецький. Киев. Ст. Оп.

Утиюжить, втиюжить = глаити, утїюжити (С. Ш.), прасувати (С. Л.), вигладити, випрасувати.

Утиюжный = утіюговий.

Ути = д. Утїноць.

Ути! = тась-тась! тасю-тасю! С. Ш. — Тасю-тасю, качуре, до дому! в. п.

Утигивать, утигнати = 1. утигувати, стїгувати, утигати (С. Ш.), стїгати. — Така гадюка здорова, як той рубель, що вози утигують. в. о.

2. тягти, стягти. — Тільки ж ячменю не стало — стягли. В. Ц.

Утигник = качатник (Мав.), качник (С. Ж.).

Утичи = качачий, качиний.

Уфь = ох, ух (С. Ш.). — Ох! як я втоми-лась. К. Ш. — Ух. як душно! — Ух. ух! солом'яний дух. в. пр.

Уха = юшка, юшечка, шерба, шербичка. С. Л. — Дешева рибка — погва юшка. в. пр. — Погачою юшкою сил не поправиш. в. пр. — Коли стадо за юшку, стане й на петрушку. в. пр. — Засолям оце оверце, то ви їте шербичку, а на споді буде рибка. в. п.

Ухабна = д. Ухабь.

Ухабный = вибїстий, вибїойний, бака-істий, бакаюватий, труський. — Там шлях дуже бакаїстий. в. о. — Дуже трусь-ка дорога. Кр.

Ухабь = вибїй (С. Ф.), вибїой (С. Аф.), вибїоїна, ухаб (С. Ш.). — Там такі вабої, що й коней замордуєш і сам жуки набереш си. в. о. — Старій бибї і на нечі ухаби. в. пр.

Ухаживание = ухїдни (С. Ш.), пеклу-вання, кліпоти, пестування, туплю-вання (С. Ш.), за дуже вередавни — пай-кання (С. Л.), до дічаня чи молодіці — лицїння (С. Л.), залїцїння, женїнїан-ня (С. Л.), зальїоти (С. З.), умїзгання, умїзги (С. Ш.), не поважне — горобцю-вання. — Чві родни, а наші ухїднї. в. пр. — Пристає до Нитали в своїм залїц-цаннїм. Лев. — Правналась про всі чисто залїцаннї првнї. Ст. Г. — До дієка Сан-джарївки на зальїоти поспїшав в. д. — Ла-цав ся дово, та з тих зальїотів нічого не вїшшло. Кв.

Ухаживатель = увївач (С. Ш.), залїцїль-ник (К.), умїзганник (С. Ш.).

Ухаживать = 1. ходїти (за кам. коло кого),

Глядіти (кого), доглядати (кого, за ким), впадати (за ким), пестити, пестувати (кого), тупцювати (С. Ш.), пав'язати ся (С. З. Л.), пав'язати ся (лозо кого). — Доглядає слабого. — Всеяє діло хоче, щоб коло його пав'язали, н. пр.

2. Ляцяти ся (С. Л.), залляцяти ся, женихати ся (С. Л.), приляцяти ся, увивати ся (С. Ш.), упадати, умізгувати ся, умізгати ся (С. Ш.), підлабузнювати ся, тупцювати (С. Ш.), волочити ся. — Ходив до неї в другого прасіяка, залаццяв ся. н. о. Грінч. — Залляццяв ся, не чуврав ся, казав „моя буде“, а тепер я з шльшима як голубко гудеш. н. п. — Ой не ходи, не залляцяти ся, не люблю, не піду, не сводівай ся. н. п. — Чи се тая криниченька, що голуб кував ся, чи се тая дінчивонька, що я женихав ся? Женихав ся, се сміяв ся, хотів її взяти. н. п. — Ані зубів, віруки правої — упадає дід до баба, моя до молоді. н. п. — Не один з магінтія і князів умізгав ся за князівною і кожному довелось покоштувать гарбуза. О. Ст. — Він давно вже волочать ся за нею.

У'харски = хв'яцьско (С. Ш.), хв'яцько. — Не вміє він їдати хв'яцько — оя як Іван — так аж любо. Кн.

У'харскій = хв'яцьскій (С. Ш.), хв'яцький.

У'харь = хват. С. Ш. — Гарний, постатний, просто хват. Кн.

Ухв'ятить = д. Ухв'ять (вдр.).

Ухв'ятка = маїра, рух, двійжка, особливі — викрутася, вилявся.

Ухв'ять = рогач (С. З.), вдр. — рогачик. брачки, маленький — накішничок (Мав.). — У темному вутку, де рогачі стояли, де вінни ставили та трісочки складали. Б. Г.

Ухв'ятувати, ухв'ятить, ся = хапати, хватати, у(в)хопити, ухв'ятити, схопити, ся. С. Л. Ш. — Там тебе хавун хопить, лизень зляже. н. пр. Грінч. — Кайдашиха ухопилась за полудрабок. Лев. — От парца за кони ахопилась, ручельками обнімає брата. Ст. С. — А щоб тебе чорт ухв'ятна на судний день. н. пр.

Ухв'остье = 1. холова, одвійки.

2. кінець, край (нього місця).

Ухитр'ється, ухитр'ється = хитрувати, метикувати, ухитрувати ся (С. Ш.), прихитрувати. — Хитрий ухитрував ся, а мудрий умудрував ся. н. пр. — А ти так прихитруй і украдь, щоб ті не побачили. н. п. Грінч.

Ухитр'єніе = хитрування, хитр'єсть, хитр'єць, метикування, викрутня.

Ухитр'яться = д. Ухитр'яться.

Ухлаждать, ухладить, ся = д. Охлаждать і Прохлаждать, ся.

Ухлобать = 1. у(в)біти, забіти, уколоскати (С. Ш.).

2. у(в)гатити. — Вгативляв на це діло багато грошей.

Ухмыляться, ухмыльнуться = у(о)сьміхати ся (С. Ш.), осьмішкувати ся, у(о)сьміхнути ся. С. Ш.

У'хо, мв. уши = ўхо (С. Ш.), вўхо, мв. ўха, вўха, ўші (С. Ш.), вдр. ўшко. — Ян мвеш за едно ухо вясіти, то все одно за обадва. н. пр. — Побачив, як свої уха. н. пр. — Ухо цебра. — Грай, грай глечку, а підеш без уха. н. пр. — Держи ўхо востро = бережись, будь на сторожі, на чеку, оглядай ся на задні колеса. — И ўхомъ не ведеть = і гадки не має, і в голови не кладє. Мав. — Бр'єпнокъ, тугъ на ухо = не дочув'яє. — М'янить ўхо на ухо = міняти так на так (без додачі). — Навострять уши = насторожити ўха, коверити ушіма (С. Ш.). — Пропустить мимо ушей = недочути. — Прожужать уши = натуркати ўха. — Съ долгими ушами = каплаухий. — Съ надр'єзанными ушами = карнаухий. — Вреть, что уши вапуть = бреше, аж слухати сором. — У'хо молодець = хват.

Ухоб'ьте = д. Ухв'остье.

Ухов'єрка = 1. корпюшка. С. З.

2. ком. Forficula auricularia L. = щипавка (С. З.), кліщак (С. Жел.). — Хованочись в день по темни місци, щипавля вноді, як впадає, ховатись і в ухо чоловікові. Ст. О.

Уходить, уйти = 1. виходити, вийти, піти. — Раю в ранці повоборачи виходил із села. К. Ш. — Вийшли в поле косари, косить ранком за зорі. н. п. — Він пішов до дому. — Вийшов в хату.

2. у(в)тікати, тікати, мандрувати, швидко — чкурити, чимчикувати, у(в)тікати (С. Л.), змандрувати, чкурити, зчичикувати, дмухнути, дремелати і д. Удавати. — То не туман устналя, як з города в Овань в неволі три братів втікали. н. д. — Утік не втік, а побігти можна. н. пр. — Прийшла сестра дав знати, щоб хутко втікати. н. п. — Тікай, тікай, рідний брате, хотять тебе в війско зняти. н. п. — Ой куди ти, чумаче, мандруеш, кому менс, сердце, даруеш? н. п. — Півав більше семи год у одого хавіни по жити ме; або уб'є хто або він змачрує. Мав. — А ми собі

вчичкували в урона і вчитель не побажав. Кр.

3. випережати, попережати, випередити, попередити. — Віз на своїм кові усіх вперевд.

4. минати, минути. — Минули літа молоді, холодним вітром од надії уже повіяло. К. Ш.

5. іти вперед, забігати (про годивина).

Уходять = 1. процідрити і д. Промотати. — Скільки ве дай йому грошей, вараз процидирати.

2. змордувати, звівечити, замордувати, доконати, убити, уколоскати. — Горе уходило егò = горе доконало його.

Уходяться = у(в)гамувати ся, у(в)тихомирити ся; підготівати ся, натупати ся. — Пиво уходилось = пиво перешумувало, вигралось. — Сердце уходилось = заспокоїлось, угамувало ся.

Уходюко, уходою = утеко, тійшом, тійшкєм, вишком, крадькома (вийти, піти). — Віз утеком в Харькова. Сп.

Уходь = 1. вихід, відход і д. Выходь 1. 2. догляд (С. Аф. Л.), вагляд, доглядання, пильнування (С. Л.), старунок. — Тарас востає без догляду. Кв.

Уходженіе = у(в)тікання.

Ухозовь = ави в ўтах.

Ухорскій = д. Ухарскій.

Ухочійстка = д. Уховєртка 1.

Ухудшать, ухудшать, ся = угіршувати (С. Ш.), погіршувати, ся, гіршати, угіршати, угіршати (С. Ш.), погіршати, погіршати, ся. — Малевьке — гарваньє, а побільшає — погіршає. в. пр. — Сі тиячєні раси проекту справді лишєнь погіршують справу. Л. Н. В. — Ті відносини тепер ще погіршили ся і чим раз дальше погіршують ся. Л. Н. В.

Ухудшеніе = угіршення.

Ухь = ох, ух! — Ох! ви я втомилась. К. Ш.

Уцѣжувать, уцѣдять = вицїжувати, одцїжувати, вицїдвати, одцїдвати.

Уцѣливать, уцѣлять, ся = 1. цїляти, у(в)цїляти, попасти, влўчати.

2. д. Прицѣляваться.

Уцѣлять = уцїляти, зацїляти. — Од злодія угли зацїляють, а від огню вічного. в. пр. — Звайдеть ся, кола зацїляла його архива. Кв.

Уцѣплять, уцѣплять, ся = цїпляти, ся, зацепити, учепити, ся (С. Ш.), учепирити ся (С. Ш.).

Участвовать = брати, вати ўдїл, участь.

Участить, ся = д. Учащать, ся.

Участвие = удїл (С. Ш.), участь, удїлування (С. Ш.), учасництво (С. Жє.), спілка, спільництво (С. Ж.), в мировій — звідини. Лев. — Про участь царєвої родая в тїй історїї — певних звісток бракує. Кв. — Принимать у. = д. Участвовать.

Участковый = участковий. С. Ш.

Участник, ца = учасник, ця (С. Ш.), сузісник, ця, в якому підприємстві — спільник, ця (К. Св. п.), в роботі — супрягач (Сп.), в могорчачу — могоршник, в якому ділі — причєтний, причєтник, в поганому ділі — полігач. Сп. — Один учасник сам без другого чинити не может. Ст. Л. — І ти причєтник у те діло. Полт.

Участный = частний (С. Ш.), причєтний.

Участвок = частка, участок (С. Ш.), удїл, пай, подїл, обрўб. — Скільки пайв громада надїляла громадниківові. Кв.

Участь = дїля, галан. — Така її дїля! К. Ш. — Полегшати гірку долю Шевченка. Кв.

Учащать, учащать, ся = учащати, ся (С. Ш.), участити (часто що робити чи куда ходити), у(в)нажувати ся, унадити ся (часто ходити куда). С. Ш. — Де любать, там не учащай, а де не любать, не буйай. в. пр. — Увадив ся, як свиня у моркву. в. пр.

Учащеніе = учащання.

Учащій = учащай, у(в)читель, навчитель, муштри — муштер. — А пав муштер там добре попомуштрував. в. о.

Учащійся = ученик, учень.

Учебникъ = у(в)чєбник (С. Ш.), підручник, шкільна квіжка.

Учебный = учєбний, учєбний (С. Ш.), шкільний.

Учениковъ = учеників (С. Ш.), школярів.

Ученіакъ, ца = учень (С. Ш.), у(в)чєний, ця (С. Л. Ш.), школяр (С. Л.), вє. — школярство.

Ученицькій = учєнийцькій (С. Ш.), учєньський, школярський.

Учєніе = 1. у(в)чєнія (С. Л. Ш.), учіння (С. Ш.), наука, свѣчєнія, цвѣчєнія (С. З.). — Сива в науку відва. С. Л. — Братства Київського, труждаючого ся в цвѣчєннію молоді Російської. Ясниський. С. З. 2. наука.

Учєнность = учєність.

Учєный = у(в)чєний (С. Ш.), науковий. — Учені люди. — Наукове товариство.

Учєньє = 1. д. Учєніе.

2. муштра (С. З. Л.), муштровання. — Що дия мусів Шевченка йти на муштру,

глядіти (кого), доглядати (кого, за ким), впадати (за ким), цестити, нестувати (кого), тушцювати (С. Ш.), павькати ся (С. З. Л.), падькати ся (коло кого). — Доглядає слабого. — Вседе діло хоче, щоб коло його павькалась. в. пр.

2. лицяти ся (С. Л.), залыцяти ся, жєнивхати ся (С. Л.), прилицяти ся, уви-вати ся (С. Ш.), упадати, уміагувати ся, умізгати ся (С. Ш.), підлаб'язнювати ся, тупцювати (С. Ш.), волочити ся. — Ходяв до неї в другого присілка, залацяв ся. н. о. Грінч. — Залыцяв ся, не цурав ся, казав „моя буде!“ а тепера і з ільшими як годубо гудєш. в. п. — Ой не ходя, не залыцяй ся, не люблю, не піду, не сподівай ся. н. п. — Чи се тая криниченька, що голуб кував ся, чи се тая дівчиненька, що я женихав ся? Жєнихав ся, се сміяв ся, хотів її взяти. в. п. — Ані зубів, ні рука правої — упадає дід до баба, моя до молоді. н. п. — Не один з магнітів і княвів умізгав ся за княвицею і кожному довелось покочувать гарбуза. О. Ст. — Він давно вже волочать ся за нею.

У'харски = хв'атсько (С. Ш.), хв'ацько. — Не зміє віа їдати хв'ацько — ов як Іван — так аж люблю. Кв.

У'харскій = хв'атський (С. Ш.), хв'ацький.

У'харь = хват. С. Ш. — Гаравй, постатняй, просто хват. Кв.

Ухв'атикъ = д. Ухв'атъ (вдр.).

Ухв'атка = маніра, рух, двійка, особливні — викрутас, вихляєси.

Ухв'ать = рогач (С. З.), вдр. — рогачик. брачкй, маленький — накашничок (Мав.). — У темному вутяу, де рогачі стояли, де вінні ставили та трісочка складала. Б. Г.

Ухв'атьвати, ухв'атьсь, ся = хапати, хватати, у(в)хопити, ухв'атити, схопити, ся. С. Л. Ш. — Там тебе халуи ухопить, лезєнь зляє. н. пр. Грінч. — Кайдашиха ухопилась за полурабок. Лев. — От дараця за коня вхопилась, рученьками обнімає брата. Ст. С. — А щоб тебе чорт ухв'атив на судявй день. н. пр.

Ухв'остье = 1. полов'а, одвійка.

2. кінєць, край (нього місяць).

Ухв'атр'єсь, ухв'атр'єсь = хитрувати, метикувати, ухитрувати ся (С. Ш.), прихитрувати. — Хитрий ухитрував си, а мудрай умудрував ся. н. пр. — А та так прихитруй і украдь, щоб ті не побачили. в. к. Грінч.

Ухв'ацр'єніє = хитрування, хитрість, хитроці, метикування, викрутня.

Ухв'ацр'єсь = д. Ухв'атр'єсь.

Ухлаждать, ухладить, ся = д. Охлаждать і Прохлаждать, ся.

Ухл'опать = 1. у(в)бити, забити, укол'ошкати (С. Ш.).

2. у(в)гатилюти. — Вгатиляв на це діло багато грошей.

Ухмыляться, ухмыльнуться = у(о)сьміхати ся (С. Ш.), осьмішкувати ся, у(о)сьміхнуті ся. С. Ш.

У'хо, мв. уши = ўхо (С. Ш.), вўхо, мв. ўха, вўха, ўші (С. Ш.), вдр. ўшко. — Я мавш за одно ухо ясїта, то все одно за обидва. в. пр. — Побачиш, як свої уха. в. пр. — Ухо цебра. — Грай, грай глечку, а підеш без ушка. н. пр. — Держй ўхо востро = бережись, будь на сторожі, на чеку, оглядай ся на задні колєса. — И ўхомъ не ведеть = і гадки не має, і в голови не кладє. Мав. — Кр'єпокъ, тугъ на ухо = не дочув'ас. — М'єнять ухо на ухо = міняти так на так (без додачі). — Навострїть ўши = насторожїть ўха, козирити ушїма (С. Ш.). — Пропустїть мимо ушєй = недочўти. — Прожужать ўши = натўркати ўха. — Сь долгїми ушїма = каплаўхий. — Сь надр'єзаними ушїмаи = карнаўхий. — Вр'єть, что ўша в'ануть = бр'єше, аж слўхати сорок. — У'хо молодець = хват.

Ухоб'ьтє = д. Ухв'остье.

Ухов'єрка = 1. корпоўшка. С. З.

2. лєв. *Forgicula ariculatia* L. = щипавка (С. З.), клїщак (С. Жєл.). — Хопанючись в дєвь по темни місяци, щипавка янодї, живваде, ховаєтсья і в ухо чоловікові. Ст. О.

Уходіть, уйтї = 1. виходити, вийти, піти. — Рава в ранцї позабраці виходила і в села. К. Ш. — Вийшла в поле косарї, косать равном за з'орї. в. к. — Він пішов до дому. — Вийшов а хата.

2. у(н)тїкати, тїкати, мандрувати, швєно — чкўрити, чиничкувати, у(в)тїкти (С. Л.), змандрувати, чкурнїти, зчиничкувати, дмух'ати, дремєнути і д. Удир'ать. — То не туманя устаняли, як з города в Оазєн в неволї три братики втїкали. н. д. — Утїк не втїк, а побїгти можна. в. пр. — Прїйшла сестра дав'анити, щоб хутко вїзкати. н. п. — Тїкай, тїкай, рїдний брате, хотять тебе в вїсько зняти. в. п. — Ой удай ти, чумаче, мандруеш, кому мено, серце, даруєш? в. п. — Півєнь більше семї год у одного хавїна по жити ме; або уво хто або він амачдрує. Мав. — А ми собі

вчичкували з урова і вчитель не побажав. Кр.

3. випережати, попережати, випередити, попередити. — Вів на своїм коні усіх авпередив.

4. минати, минути. — Манули літа молоді, холодами вітром од надії уже повіло. К. Ш.

5. іти вперед, забігати (про годивки).

Уходить = 1. проциндірити і д. Промотати. — Скільки не дай йому грошей, зарав проциндірить.

2. змордувати, заівечити, замордувати, доконати, убити, уколоскати. — Горе уходило егю = горе доконало його.

Уходиться = у(в)гажувати ся, у(в)тихожирати ся; підтоцати ся, натупати ся. — Пиво уходилось = пиво черешумувало, вигралось. — Сердце уходилось = заспокоїлось, угажувало ся.

Уходкою, уходомь = утеком, тишком, тихцєм, вишкою, крадькомá (вайти, піти). — Вів утеком в Харькова. Сп.

Уходь = 1. вихід, відход і д. Выходь 1. 2. догляд (С. Аф. Л.), нагляд, доглядання, пильнування (С. Л.), старунок. — Тварс вросав без догляду. Ка.

Уходженіе = у(в)тікання.

Ухозонь = авін в ўтах.

Ухорскій = д. Ухарскій.

Ухоциска = д. Уховєртка 1.

Ухудшати, ухудшити, ся = угіршувати (С. Ш.), погіршувати, ся, гіршати, угіршати, угіршати (С. Ш.), погіршати, погіршити, ся. — Маленьке — гарненьке, а побільшав — погіршав. в. пр. — Ст тишачні рясн провють справді лишень погіршують сразу. Л. Н. В. — Ті відноснв тепер ще погіршили ся і чим раз дельше погіршують ся. Л. Н. В.

Ухудшеніе = угіршення.

Ухъ = ох, ух! — Ох! як втомилась. К. Ш.

Уцѣжувать, уцѣдять = вицїжувати, одцїжувати, вцїдати, одцїдати.

Уцѣлввать, уцѣлвть, ся = 1. Цїлвити, у(в)цїлвити, попастн, влўчити.

2. д. Прицѣлвваться.

Уцѣлвть = уцїлвити, зацїлвити. — Од злодія угзи зацїлвють, а від огню нічого. в. пр. — Звайдється, коли зацїлва його архива. Ка.

Уцѣлвть, уцѣлвть, ся = цїплати, ся, зацїплати, учепити, ся (С. Ш.). учепірати ся (С. Ш.).

Участвовать = брати, мати ўдїл, участь.

Участить, ся = д. Учащать, ся.

Участвіе = удїл (С. Ш.), участь, удїлування (С. Ш.), учасництво (С. Жел.), спілка, спільництво (С. Ж.), в мировій — ввїдлив. Лев. — Про участь царевой родивн в тій історії — певних звісток бракує. Ка. — Принимать у. = д. Участвовать.

Участковий = участковий. С. Ш.

Участникъ, ца = учасник, ця (С. Ш.), суцїсник, ця, в якому підприємстві — спільник, ця (К. Св. п.), в роботі — суцїрагач (Св.), в моговачу — могорїшник, в якому ділі — причетний, причетник, в поганому ділі — полігач. Св. — Однн учасник сам без другого читати не может. Ст. Л. — І та прачетник у те діло. Полт.

Участный = учасний (С. Ш.), причетний.

Участьокъ = частка, участьок (С. Ш.), удїл, пай. подїл, обрўб. — Скільки пайв громада надїляла громадянство. Ка.

Участь = дїла, галан. — Така ти доля! К. Ш. — Полегшати гірку долю Шевченка. Ка.

Учащать, участить, ся = учащати, ся (С. Ш.), участити (часто що робити чи худити), у(в)нажувати ся, унаїдити ся (часто ходити худн). С. Ш. — Де любать, там не учащай, а де не любать, не бувай. в. пр. — Увадн ся, як свиня у моркву. в. пр.

Учащеніе = учащення.

Учащій = учащий, у(в)читель, навчитель, муштри — муштер. — А пан муштер там добре попомуштрував. в. о.

Учащійся = ученик, учень.

Учебникъ = у(в)чѣбник (С. Ш.), підручник, шкільна кнїжка.

Учебный = учебний, учєний (С. Ш.), шкільний.

Учениковъ = учеників (С. Ш.), школярів.

Ученіятъ, ца = учєнь (С. Ш.), у(в)чєнийк, ця (С. Л. Ш.), школяр (С. Л.), вб. — школярство.

Ученический = учєнийцький (С. Ш.), учєньсьвий, школярський.

Ученіе = 1. у(в)чєння (С. Л. Ш.), учіння (С. Ш.), наука, свѣчєнія, цвѣчєнія (С. З.). — Сива в науку віддав. С. Л. — Братства Київського, труждаючого ся в цвѣчєнню молоді Росвійської. Ясвський. С. З. 2. наука.

Ученность = учєність.

Ученый = у(в)чєний (С. Ш.), науковий. — Учені люди. — Наукове товариство.

Ученіе = 1. д. Учєніе.

2. муштра (С. З. Л.), муштровання. — Що дни мисів Шевченко йта на муштру,

- муштрувати ся в рушницею та витягувати носок. Ка.
- Учёрпывать, учерпнуть** = черпати, ви-черпати, одчерпнути.
- Ученье** = д. Учитьивать.
- Учесьвать, учесать** = 1. причёсувати, розчісувати, причесати, розчесати.
2. тикати, у(в)тїкати, чкурати (С. З.), утїкти, чкурути, дременути, дмухути і д. Удирать.
- Учёть** = учёт (С. Ш.), відліч.
- Училище** = училище, школа.
- Училищный** = шкільний.
- Учинивать, учинить** = справляти, лагодити, справити, поладити.
- Учинить, учинить, ся** = учиняти (С. Ш.), чейити, робити, учиняти, ся (С. Ш.), зробіти, ся, що лихе — коїти, скоїти, ся. — Ой щож бо я учинила, що Коструба полюбила. п. п. — Оттак чини, як я чавю: любви живку, аби чюю. п. п. — Деякі люди рудили скоїти ворожбою. Прав.
- Учителевъ** = у(в)чителів. С. Ш.
- Учитель, ница** = у(в)читель, ка (С. Ш.), навчитель, ка. — Быть у. = учительювати, учителькувати. С. Ш.
- Учительница** = учительчин. С. Ш.
- Учительский** = учительський.
- Учительство** = учительство, учительювання. С. Ш.
- Учительствовать** = учительювати (про вчителя), учителькувати (про вчительку). С. Ш.
- Учить** = 1. (научить, ся) — учити (С. Ш.), вчить, яу(в)чати (С. Л.), свѣचितи, цѣвїчити (С. Л.), нау(в)чѣти, ся, муштрі — муштрувати, ся. — Учите ся, брати мої, думайте, читайте, і чужому научайтесь, и своего не уирайтесь. Б. Ш. — Свѣчитесь люди, добре буде! Свѣчитесь хоч помалу, щоб вас лихо знов не втало, собі яв погалу. Прябура. С. З. — Велика громада молоді в колегіумі моїм в паузах цѣвїчить ся. П. Могала. С. З. — А москалі муштрують ся. К. Ш.
2. (выучить, ся) — учити, виучувати, виу(в)чити, ся. — Вячял усе.
3. (привчить, ся) — привчати, привчїти, ся.
- Учитывать, учесть** = обраховувати, обрахувати.
- Учредитель, ница** = спорудник, ця, валожитель, ка (С. Жел.), фундатор, ка (С. Ш.), завідчик, осадчий. — Двом головному спорудникам уніи Терлецькому і Потієві. Бар. О. — Завідчик самоуправства в Латві
- Витовт. Ен. — Васильчикова тїльня земля леговала, а сущим осадчим мовастери буа Иона. Кн. Д. ще під сл. Основатель.
- Учреждать, учредить, ся** = установляти, настановляти, уряджати, закладати, устанавити, настановити, урядити, заложити. — Ніхто не знав, що стороба вже встановлена. Ст. Х.
- Учреждение** = установа (С. Ш.), заклад. — Мачю такі заклади урядові, як школа. Ка.
- Учтливость** = поштівість, чємність (Гал.).
- Учтливый** (поштівий, Грєчний (С. З. Л.), чємний (Гал.), надто — тендитный (С. Ш.). — Слово не грєчне. С. З. — Слухавна, соромлива, грєчна. Ч. К.
- Учугъ, учужокъ** = яз, їз, їзѣк, котѣ, котці і д. Забойка 2. і під сл. Снасть.
- Ушастый** = ухаїтий, ухаї, ухаїнь, ухаіч (С. Ш.), в довгим вислими ушама — кацлоухий.
- Ушатный** = цєбрѣвий.
- Ушатъ, ушатикъ, ушатецъ** = цєбєр (С. З. Л.), цєбрик, широкий — балія, ширїтвас.
- Уши** = д. У'хо.
- Ушибать, ушибить, ся** = 1. забивати, забити (С. Л.), вдарити, ся. — Забив ногу.
2. у(в)бивати, убити.
- Ушибъ** = удар, ударення; забїте (місце).
- Ушица** = юшечка і д. Уха (адр.).
- Ушко** = ўшко. С. Ш.
- Ушкунник** = ушкѣл, ушкунник. С. Ш.
- Ушлецъ** = утїкач і д. Бѣглець.
- Ушное** = поливка з юшки.
- Ушной** = юшечний.
- Ушный** = уховий. С. Ш.
- Ущелье** = межигірра, ущельяна, стичѣк, без вихода — гузарь. — По ущельянах гїрським ми ходили цілий день. Ка.
- Ущелочить** = взолїти.
- Ущемливать, ущемлять, ущемить** = вщипнути, прищакнути. — Дверья вщипава. Мап.
- Ущербать, ущербнуть, ся** = ущербати, ся. С. Ш. — Місяць ущербив ся.
- Ущербленіе** = ущерб.
- Ущербливаться, ущербиться** = ущербляти ся, ущербтися. С. Ш. — Ущербленая луна = щербатий місяць.
- Ущербъ** = 1. ущерб, шкода, ущербок, утрата. — Въ ущербъ = на шкоду. — Прачинивъ ущербъ = зробіти шкоду.
2. ущерб (місця).
- Ущипывать, ущипнуть** = щипати, ущї-

п'ати (С. Ш.), ушіпнуги (С. Ш.), виціпнуги; ускубати, вскубувати.

Ушінь = ушіп, ушіпок. С. Ш.

Ушадний = ушадний (С. Ш.), ушадний, повітовий. — Який Охрименко дуракий, пішов прохати у повітовий (суд), що обідав його наш пасарь волосний. Б. Г.

Ушадь = ушад (С. Ш.), повіт (С. Л.). — Все таких мабути нема на світі, хоч так таки перебери в усім повіті. Гул. Ар. — Таких ведмедів на приміті ще трохи є у нашому повіті. Б. Г.

Ушадати, ушадати = одшадати, вишадати, одшадати, вишадати. — Одшадуючи. він шапочку знав, вивзенко виловив са. в. п.

Ушадивати, ушадити = 1. ушадувати, ушадити (С. Ш.), обшадити, вишадити. — Вишадити коня.

2. (дорогу) — ушадати, ушадити, накопати.

Ушадний, но = ватишний (С. Л. Ос.), за-

тишно, ватишний (С. Л.), ватишно, ватишний. — Хоч не пашво, аби ватишно. п. пр. — Сділати ушаднимь = окубувати.

Ушадь = зашадок, зашадист, зашадисток. С. Аф.

Ушадний = вшадний.

Ушаденіє = ураза, уразка. С. Ш.

Ушаденний = уражений (С. Ш.), вшадений.

Ушадити, ушадити = у(в)ражати (С. Л. Ш.). у(в)ражати (С. Л. Ш.), ушадити, ушадити. С. Ш. — Трудно раву гоїти, а не вшадити. ч. пр.

Ушадність = у(в)раженість. С. Ш.

Ушадніє = вшадення, вшадення.

Ушадити, ушадити = вшадити, вшадити, вшадити, вшадити, вшадити, вшадити (С. Л.), вшадити, розшадити. — Хоч ти йому з раву до вечера вшадити, що сонце не ходять, не тамать воно того. Кн.

Ф.

Фабра = ф'абра (С. Ш.), чорнило (а галавської свжі і воску — чорнити волосся).

Фабрика = ф'абрика, х'абрика. С. Ш. — Висчебунажва ф. = папірня. С. З.

Фабрикант = фа(хва)брикант. С. Ш. — Висчебунажний ф. = папірник. С. З.

Фабрикант = в'ірб (х'абричний).

Фабрикація = фабрикування. С. Ш.

Фабричник = фабричний, робітник на фабриці.

Фабричний = фа(хва)бричний, фабричний. С. Ш. — Бать у мене свата, єсть у мене дві — фабричний обидві. в. п. — В новій чорній катавці з фабричного сукна. Лев.

Фабричний = д. Фабричний.

Фаворит, фаворитка = коханець, коханка і д. Любимець.

Фаготь = фагота. С. Ш. — Игравший на фаготі = фаготиста, фаготистий. С. Ш.

Фазаніє = фазанічний.

Фазан, пт Phasianus colchicus = фа(хва)зан (С. Ш.), бажант (С. Л. Жел.).

Фаль, частіше фаза, мв. фазы (лунні) = квартира, кв'адра, одиана (д. під сл. Луна).

Фальс = походня, похідня (С. Жел.), скло-ЛОСКИП (Гал. С. Жел.), що вживається для

лову риба — п'освіт. — Похоронные ф. = проводнички.

Фальщик = похідник. С. Жел.

Фактичний = фактичний, надільний, справедливий.

Факторство = факторування. С. Ш.

Факторствовать = факторувати. С. Ш.

Фактор, факторша = фактор, ка. — Плата ф. — у = факторове, факторне, факторовне. С. Ш.

Фактор = ч'инник. — Перевага матеріальних чинників над духовними. Л. Н. В.

Факт = факт, подія. — Подобрать, подводити факты = фактувати. С. Ш.

Факультет = факультет, виділ (С. Жел.). — Студент правничого виділу.

Фалда = 1. збірка, частіше — збр'я, фалда, х'алда, фалдина (С. Ш.) і д. Складка 2. 2. пола.

Фальсний = фальсний (С. Ш.), рясний. Рясна свята.

Фальсєт = фальсєт.

Фальсифікатор = фальсифікатор, фальсифікатор, фальсифікатор, фальсифікатор. С. Ш. 3. — Сврати, яко фальсифікатор. С. З.

Фальць = д. Закрой 1.

Фальшивити, сфальшивити = 1. фальшувати (С. Ш.), зфальшувати.
 2. різнити (в сльобах, в музиці).
Фальшивість = фальшивість, фальшівство. С. Ш.
Фальшивий = фальшивий, хвальшивий (С. Ш.); підроблений, підробний; прикидливий. — Фальшиві гроші. — Се лист підробний. Ч. К. (Д. ще Подальський).
Фальшь = фальш, хвальш (С. Ш.), хйба, хйбча, в тваниці — безно́. — **Ошибка** вь фальшь не ставити = повилака ва хвальш не йде. н. пр.
Фамілія = 1. рід, плем'я, покоління.
 2. сім'я, родина, фамілія (С. Ш.).
 3. прізвище (С. З. Л.). прізвище, прізвисько, прова́ння (Кр.). фамілія (С. Ш.). — Оя я родом Іваненю, на прізвище Петреню. н. п. — По мужикі Грациха, а на прізвище Коновчаха. а. д.
Фамільний = 1. родовий, фамільний (С. Ш.).
 2. сімейний.
Фамільярничати = панібратити ся, ва панібрата ставати, бути.
Фамільярность = панібратство.
Фанатический = фанатичний. С. Ш.
Фанатизм = фанатизм. С. Ш.
Фанерка = фориір. С. Ш.
Фантазёр = химерник і д. Мечтатель.
Фантазировать = 1. марити, химерити, химерувати. — Хамерать — хамерать, та й зроблять в леміша швайку. К. Ш.
 2. імпровізувати.
Фантазія = 1. фантазія. С. Ш.
 2. мрія, химера, вигадка (д. Мечта 2.).
Фантастический = фантастичний (С. Ш.); химерний (С. Л.).
Фанфарон = величійко, чванько, пиддючник. — Думає: ось ява я цяця! в нових чоботях на ривах! Тьфу! пиддючник. Ка.
Фанатеръ = стріжень (С. Л.), в річці — течія, бистриня, бистриня, бистря, прудковод. — Не держав си берега, заминуло ся на течію. н. пр. — Посеред річки саме стражень. С. З.
Фарсь = 1. жарт. — Паливода XVIII. століття, жарт в 4 дїях І. Карпенка-Карого.
 2. викидка, вибрик, фігель (С. Ш.). — Д. Виходка 2.
Фартухъ, фартучекъ = ф́а(хва)ртух (С. З.), фа(хвар)тушина (С. Ш.), попередниця, фартушок (С. Ш.), що відвівають ді-

тви на шевю — сльнявка і д. ще під сл. **Передникъ.**
Фартучный = хвартуховий.
Фарфоровый = фарфоровий, фарфоровий, фарфурський (С. Ш.), порцеляновий (С. З. Л.). Куца імбрак порцеляновий. Маркович. С. З.
Фарфору = ф́арфор, ф́арфур, хв́арфор (С. Ш.), порцеляна (С. З. Л.). — Чутво, як метал бризкає об порцеляну... вилги, іхн.. Ка.
Фаршированный = начинний.
Фаршъ = начинка, осередок, а потрохів — потрібка, а щуки — товченик (С. Ш.).
Фасадный = чільний.
Фасадъ = чоло, лицє. — Хата у його ланцем ва улиці. Ки.
Фасолевидный = фа(ква)сольковатий. С. Ш.
Фасоль, рос. Phaseolus = фасо́ля, хвасо́ля, квасо́ля (С. Ш.), зерно — фа(ква)со́ліна, стебло — фа(ква)со́ліяня, ча. С. Ш. — *P. multiflorus Willd.* — королів цвіт, червона квасо́ля. С. Ав. — *P. variegatus* — пвсаріста квасо́ля. С. Ш. — *P. compressus DC.*, **ивакорёслан ф.** — Піша квасо́ля (С. Ав.), піхота, лежух, та, що вьсть ся — тичія, а плескуватий верванн — плеска́ч, а великими стручками — палашо́ва, польова — полька, а дрібними вернами — перло́ва, схожа на шпарагу — шпарагі́вка. С. Ш.
Фасолистый = статурий. Мав.
Фасонъ, фасончикъ = крій, стрій, арзок, кшталт, форма. — Убрання городнього краю. Ки. — Добре шив, крійко, та ве аміє вадати чоботам строю. Ки.
Фата = замітка (до вінчального убору).
Фата-Моргана = марево. С. З. Л.
Фатой = чвалай, неагра́ба і д. Неловкий і Неповоротливий.
Фать = ферт, хворт.
Фашіна, фашинникъ = тарас, тóрос. С. Ш. — Дав знати навчальству, скільки треба на той рік скільки дрібноко, скільки тарасу. К. Ст. — Скільки тарасу треба ва той рік, щоб закидати. К. Ст. — Громадяне говоради, що тут треба і тарасу й каміння загатати трисовину. Бар. — На греблю вавовиди тарасу, щоб полагодити промиванн. Ка. — Мостити, укріплять фашінами = тарасувати (С. Ш.), потарасувати.
Фашинный = тарасовий. С. Ш.
Февраль = февраль (С. Ш.), лютий. — Місяць лютий птає — чи обутий? п. пр.

Федеративный, Федерационный = федераційний.
 Фейверекъ = фэйверк, фэйверок. С. З.
 Фелонъ = рѣза вѣрхня.
 Фельдфебельскій = фітфѣбелський. С. Ш.
 Фельдфебель = фітфѣбел (С. Ш.), підфѣбелъ. — Буде міві товчечиків од зашого підфѣбеля, що овизнав ся. Гринч.
 Фельдшерскій = фѣршалський. С. Ш.
 Фельдшеръ = фѣршал (С. Ш.), хвѣршал.
 Фельдъегеръ = гонѣць (царський).
 Феріанка, рос. *Atherina pontica Eichw.* = катеринка, дугулька. Рабков.
 Ферма = хутір (С. Л.), фольварок, фильварок (С. Ш.).
 Фермеръ = 1. хуторянина.
 2. орендарь, посѣсор.
 Ферментъ = підчипка і д. Закваса.
 Фертъ, фертикъ = фѣрт, ик, хвѣрт, ик (С. Ш.).
 Фестоны = крисочки.
 Фетишь = божокъ.
 Фм! = фе, хве!
 Фмбра = волокоб, волоківце, жѣлка.
 Фиброзный = волокнуватий.
 Фига = 1. рос. *Ficus carica L.* = фѣга, хвѣга (С. Ав.), овоц вѣзлєвий ще — ижѣр, индѣир (С. Ав. Л.). — І хвѣга, медо мов налітї, мигдаль, каштани сваковити. Мет. — Всѣмъ лагомиш: родванки, хвѣга та масляни. Мак. (Д. ще від сл. Сіюква).
 2. дўля і д. Кувить.
 Фігля = фігель, філі, хвѣлі. С. Ш.
 Фиглярить = фіглювати. С. Ш.
 Фигляръ = фігляр (С. Ш.), мартопляс, хитородник.
 Фіговый = фі(хвѣ)говий.
 Фигура = 1. вид, вигляд, постава, по-
 стать — Постава свѣята а сумѣлава алодійске н. пр. — Ставши якъ зачаровный, огляда ти пишну постать. Лев. В. — Тамъ і постать, якъ король покійный. Ст. Г. — Давить сѣ — щось стоить, звайома постать. Гринч. — Нема ві одной авривно эмальованой постатї. Л. Н. В. — Постать його вагадувала мармуроу постать одного з героїв давньої Елады. Кн.
 2. фігура (геометричне і риторичне, теж в картах і танцах). С. Ш. — Окрім того в картах фігури: туз, к роль, крали і илжик або хлоп зовуть ся: Панї, а в танцах труднї фігури: викрутася.
 Фигурировать = фігуровати. С. Ш.
 Фигурить, сфигурить = хитрувати, лукавити, хитрувати.

Фигурчатый = фігуристий. С. Ш.
 Физический = фізичний.
 Физиологический = фізіологічний.
 Физиономія = вид, обліччя, погляд. С. Л.
 Филе = сітка плѣтена.
 Филей, филейная часть = поладвица.
 Филиновъ = пугачів.
 Филинъ, пт. *Strix bubo* = пугач (С. Л. З.), пугуцькало. — Ой сів пугач на могилі, та й крикнув віа: пугу! а. п.
 Филипповки = пилипівка. (Д. Постъ.)
 Филипповскій = пилипівський, пилипівчаный.
 Философъ = філософ, філософ. С. Ш.
 Фальтровать = фільтрувати (С. Ш.), цїдїти.
 Фальтър = фільтра (С. Ш.), цїдїлка. — Зоста сѣ, ик на цїдїлці. а. пр.
 Финаль = кінѣць.
 Финансовый = скарбівий.
 Финансы = скарб (державный).
 Финикъ, рос. *Phoenix dactylifera* = фѣнїко-ва пальца, овоц — фѣнїк (С. Ш.).
 Финифть = поліва, покїст (стеклястий).
 Финтять, сфинтять = 1. финтїти (С. Ш.), крутїти сѣ, вертїти сѣ, хвостомъ вертїти.
 2. вкручувати сѣ і д. Увѣртываться.
 Фины, *Taenia solium* = брўпка. — Цю свѣяну треба ввѣязуєт: тут багато вурька. — У свѣяєй ще буває крупя або фѣнна хвороба. Чикадеко. Розмова про с. х.
 Фискалить = підглядати, підвѣрати, наитрувати.
 Фискаль = підглядач, доглядач, шпиг. (Д. Подглядчикъ і Шпіонъ).
 Фисташковое дерево, фисташки, рос. *Pistacia vera L.* = фисташкове дѣрево, ф. оріхі, фисташки.
 Фистула = 1. фистулѣ (в сьиваннї). С. Ш.
 2. ворїди, новчок, фистула (С. Ш. Пар.) дїрочка (на пр. в болячці). — А щоб тобї, сестраце, і вранці і иорнці! а. пр.
 Фитиль = гнїт, гнїт, гнот, гнотик. С. А. ф.
 З. Л. — Бог бачить — чий віск, чий гнїт. в. пр. — Та агорїла лончочка від гнота до гнота, аабрав оарубочник до дому охота. а. п.
 Фитильный = г(г)нотовий.
 Фіша, фішка = шарка.
 Фіалка, рос. *Viola* = фіялка. С. Ш. — *V. canina L.* = браткї, соваркї, *V. mirabilis L.* = лїсова фіялка. підлісок, *V. odorata L.* = кївські копїтці, бешїнак, підлісок, *V. tricolor L.* = браткї, брат

з сестрою, полудівитки, Іван та Марья. С. Ан.

Фіаско = невдача. — Потерпѣть фіаско = обливня піймати, вхопіти шилом п'яток, в сватанні — гарбуза з'їсти.

Фіолетовий = фіялковий, синє-голубий, масаківий. — Така масакова хустка, як у попа комадава. Кв.

Флагъ = хлак (С. Ш.), стяг.

Фланговий = боковий.

Флангъ = бік, крало́ (війська).

Фланельовий = фанальовий (С. З.), хваналельовий (С. Л. Ш.), флянельовий. С. Ш.

Фланель = фанель (С. Ш.), фланелья, флянеля (С. Ш.).

Флегма = 1. харкóтина, хля́ка і д. Мокрота.
2. мля́вість.

Флегматикъ = 1. харкáтий, харкáч. Д. Мокротный человекъ.
2. флѣгма (С. Ш.), лемѣха, лемішка, глетьяк, маку́ха, млявий і д. Вѣдлы 2.

Флегматический = лемехуватий, глетьякуватий, лемішкуватий. — Волю змелку було глетьякувате, до якого байдуже, таким глетьяком і тепер. Кв.

Флейта = флѣйта (С. Ш.), сопілка, свистілка з хлицьками.

Флейтисть = флейтиста. С. Ш.

Флеровий = фльоровий. С. Ш.

Флеръ = фльор. С. Ш.

Флигель = флигель, офіціна (Прав.).

Флоревъ = стьобка, стьобечка, бйндочка (шовкова, узенька). Д. Лента.

Флюгарка = верх, каптур (на димарі).

Флюгеръ = погódка (Маа.), погódник, вітрячок, млинóк. — На голубняву поставили погódник; він і покаже зайдіть вітер. Кв. — Вітрячок стоить нерухомо... а під вітер він... Кв.

Фляга, фляжка = фля́ша, фляшка (С. Ш.), пляшка (С. З.). — Щоб подати з вином фляшку. н. п. — А хіба воно од віку тее можна чоловіку, щоб ак пляшка закива, не здурила голова? В. Ц.

Фляжний = пляшечний.

Фкусникъ, ца = штукáрь, кумедийн, кумедійник, ца, фігляр, ка (С. З. Ш.), характерник, ца. С. Ш.

Фкусничать = штукáрювати, фіглювати.

Фкусничество = фіглярство, характерничество. С. Ш.

Фкусъ = 1. фóкус (С. Жел.), óгнище (С.

Жел.), збóросьвіт. — Проміани одбивають ся навсмоси і збирають ся до купи в однім місті, котре називають ся фокус (збóросьвіт). Розмова про земні сили.

2. шту́ка, фігель (С. З.), фігель (С. Ш.), фігля, витанка.

Фольверокъ = фольвáрок, фільвáрок (С. Ш.) і д. Фѣрма.

Фольга = фольга, хвóльга. С. З. Ш. — З фольги образочок. К. Ш.

Фонарний = лихтáрний, фи(о)на́рний. С. Жел.

Фонарь = лихтáрь, лихтáрня (С. Л.), лихтáрня (С. Жел.), фи(о)на́р (С. Жел.), хви́наръ. — З уличі світ од лихтарів колахасть ся. О. Мир. — Та живої ти людини проміж яви й серед днави з лихтарями не шуай. Мова. — Погано по очі... не все ж ходить і з лихтарем. В. Г. — Увірє меве тварь, що той пуварє лихтарь. н. пр. — Там горіло три ханварі. н. п. — Фонарі подъ глазами = окуляри. — Фонарі кому поставати = стаянкіка поставати.

Фонтанъ = водои́от (Ст. В. Х.), водогра́й, фонтáл (С. Ш.).

Фонъ = тло, поле, грунт, ірунт. — На тлі з червоного полумья вразно виступали чорні стовбури. Пісоч. — Майстерниа рисанки змалокава вазгалне тло сдеян. Зап. Фр. — Тло сієї драми виходить лясанн. Д. Н. В. — По сьаньому полю червопі крумечки і квітти. н. о.

Фордыбачить = брїшкати, ливдѣчити ся, бундѣчити ся, козиріти ся. — На дивсь на других, що дуже брашмають: начальники йому слово, а він йомудесять. О. Мир.

Форель, рѣба Salmo varia = струг (С. Жел.), пестрѣга (С. Жел. Л.).

Форейторъ = хвалѣтор (С. Ш.), фóрес (С. З. Ш.), хвóреш (Прав. С. Л.).

Форма = фóрма (С. Ш.), хвóрма; вразок, кштáл.

Формировать, сформировать, ся = набірати, набрати (скільки треба); формувати, аформувати, ся.

Формировка = формування.

Формовщикъ = фóрмóщик. С. Ш.

Формуляръ, формулярный списокъ = службовий список.

Форпóсть = вáрта перодова.

Форсировать = скóрити, прискоряти.

Форсать = форсувати (С. Ш.), брїшкати і д. Фордыбачить.

Форсь = пизá, чвань і д. Надмѣнность і Надутость. — Сбить форсь = пизу́ абити, хвостá вкрутити.

Фёртка, фёрточка = кватірка, кватёрка (С. Л.), кватірочка, кватіронька, хвірточка, вікобечко (С. Л.). — Подняв ся козак Нечай в кватирку очива, а вже Ляхів сорок тисяч стоїть за плечима. в. д. — В хаті вікна великі в кватирках. Фр. — Не можна в двері, а в кватирку, або пролізу в нившу дірку. Б. Г. — Та не будуть кватирочки одсувати, бо вікно на улицю виглядати. в. п.

Фёрточный = кватірковий.

Фортюна = фортюна (С. Ш.), хвортюна, дбля.

Форштатъ = передмістя.

Фосфоръ, фосфорическій, фосфорный = фосфор (С. Жел.), фосфоричный, фосфороний.

Фотографировать = фотографувати. С. Ш.

Фотографія, фотографическій = фотографія, фотографичный. С. Ш.

Фотогениъ, фотожениъ = гас, їас (Кр.). — Налій гасу в лампу. — Догорів гас, а без світила яка робота. Кв.

Фобанъ = 1. тютій, чвалай, макуха; дурень, кеп.

2. відьма (гра). Киев. Ст. 1876—6.

Фракъ, фракчикъ = фрак, фракчок. С. Ш. Нехай так, нехай свята буде фрак. в. п. — Зостав міні фракча гранатовий. в. п.

Франтикъ = хвёртик (С. Л.), фянтик, виставніжка, вертігуз, вертігвіст.

Франтитъ = чепурити ся, хверцювати (С. Ш.). — Нам не чепурити ся, аби по світу волочити ся. в. пр. — Вайду в білому — свьжуть чепурити ся, сама я не зваю, як до їх примирити ся. в. п.

Франтиха = чепуріха, дженджуріста. — Яка дженджуріста: купив я їй оксамитку, ще хоче й павства. н. п.

Франтъ = чепуріт (С. Л.), хверт, хвёртик (С. Л.), галанець, крутіус, марто пліс (С. З.), фянтик, хвінтик (С. Л.), джєгірь, злядєв — голочванько.

Фриае = розвідн (на коптовій тавяві).

Фривтовоі = д. Стресові 2.

Фронтъ = фрўнт (С. Ш.), стрій, шик і д. Стрїй 1. — Развєрнутый ф. = лѣва. — Перемѣнитъ ф. = перешикувати.

Фруктовоі = фруктовий (С. Ш.), овоцовой, овочевий. — Хто би шляхтичу сад овоцовой потряс. Ст. Л.

Фруктъ = фрукт (С. Ш.), хрукт, овощ. — Фрукты = садовина. С. Л. — Сумєнное ф. = сушений, сумєнення, суманія, печенія, зварєві — узвар (С. Ш.).

Фрунтъ — д. Фронтъ.

Фря = парсѳна. — Не велика фря = не велика парсѳна, не великий пан. — Зна фря! = велике цабє! велика цѣця! **Фуганокъ, фуганочный** = фуганок (С. Ш.), фуганковий.

Фўка, фукъ = фук, хук. С. Ш. (в грі вдамка.)

Фўкати, фўкнутъ = хўкати, хўкнути. — Хуни ти, моя друживо, у віковечко на скло. В. Ш.

Фундаментальный, но = фундаментальный (С. Ш.), грунтовный, чо і д. Основательный.

Фундаментъ = фундамент (С. Ш.), спід, мурований — підмурі, дерев'яний — підвалина, підрубн.

Фунтовоі = хунтовий, фунтовий. С. Ш.

Фунтъ = хунт, фунт. С. Ш. — Не варт фунта клєвн. С. Ш.

Фўра = хўра, фїра, віз.

Фурѳжка = д. Каргўзъ 2.

Фурѳжъ = фурѳж (С. Ш.), пѳша (сіно та солома), обрѳк (вчмїнь і овес). — Ян їдєш у Сура, то бери й свій фурѳж (бо там не добудєш). в. пр.

Фургонъ = фургон, у жєдївських фурманів — балагўла. С. Ш.

Фўрїа = ягѳ, баба-ягѳ, відьма. (ляхавїлка.)

Фурлєйтъ = хурщїк, погѳко:єць (при військових хурах).

Фўрманъ = фўрман (С. Ш.), хўрман, хурщїк, підводчик, хурманщїк (д. під сѳ. Возица).

Фўрємъ = недорїсток, куцѳн, курдўпель і д. Коротышка 2.

Фўрщїкъ = хурщїк, чўмак.

Футєровѳтъ = хутрувати (піч).

Футєровка = хутруванія.

Футлїръ = футєрал (С. Ш.), покровець (С. Л.), вѳ брѳтѳв — брїтовнїця, на перѳ — напє(ї)рник.

Футь = стопѳ, стўпень (С. Жел.), ступня.

Фуфлїга = волоцѳга, гультїй, гульвіса і д. Бродѳга і Празднопатѳющїя.

Фуфлїжничать = волочити ся, тїяїти ся.

Фыркапє = пїрхання, чывгання.

Фыркаты, фыркнутъ = 1. чмїзати (С. Л.), фѳркати (С. Ш.), пїрхати, хвїкати, пїрскати, пїркати (Кр.), чмїхвїтн (С. Л.), пїрхнути (С. Л.), пїрсннути, перєстать — уфѳркати ся (С. Ш.). — Конѳ вѳ перєснутъ, як зляжють ся, як поєсуть. Кв. — Прихѳває, вѳчє кішка Кр.

2. брїшкати, вередувати, гедзати ся, брїшкнути, згедзати ся.

Фырклівый = пирський (кінь).

Фыркунь, фыркунья = чмїхало (про чоловіка), пирський, ка (про копей).

X.

Хабарить, похабарить = вести ся, таланити, щастити, повести ся і т. д.

Хабарь = д. Барышь і Прибыль.

Хаживать = д. Ходить.

Хазить = роскошувати, жити розкішно, пишно, на показ.

Хазовой = показный.

Хазъ = початок тканїни (де спочатку злучають ся основа і підквпня).

Хайлать = горлати, гукати, вигукувати, галасувати.

Хайло = 1. чёлкыти (печи).

2. горло, горлянка, дїхало.

3. горлянь, горляч і д. Крикунь.

Халать = халат (С. Ш.), в пістрі — пістріяк. — Сявушып фрак, нежкнуп на плечі халат. Кн.

Халуї, ка = лакуза, лакїза, лакїзка; хам, хамло (С. Ш.), халка, хлоп, хлópка. С. Ш.

Халуїскій = лаквауватий, лакеюватий (С. З.), хамський, хлópський.

Хамелеонъ, Lacerta Chameleon = яцїрка (особливої породи).

Хандра = нудьга, нўда, нуд, занўда, хандра (С. Ш.), марўда, осорўга. — А як приїде пудьга в гості, та я ва нїч васле, отої мене, мій друже, зови на пораду. К. Ш.

Хандрыть = нудити ся, нўдити свѣтом, пудьгувати, марўдити ся.

Хандраціи = хандрыжий, хандрыжка. С. Ш.

Ханжа = свѣтоха, свѣтоша, свѣтобóжник, безкорóжник, оченашник (н. в. Яст.) і д. Свѣтоша.

Ханжествó = свѣтошество, лицемїрство.

Ханжїть = удавати в себе побóжного, прикїдати ся побóжним, лицемїрити, живїи до Бóга лїати.

Хабъ = 1. хаос. С. Ш.

2. розгордїш, гарийдер, сутанїя і д. Безпорїдокъ. — В хатї тама сутанїя, що нїчого не розбереш. Кн.

Хаотїческїи = 1. хаосовий, хаотїчний. С. Ш.

2. безладний, непорядний, гарийдерный.

Ханать, ханпнуть = ханати, ханпнути. С. Ш.

Ханкїи = ханпн, ханпуга. С. Ш. — А щоб тебе хануп ухопна! (на жидів кажуть).

Характеризовать = характеризувати.

Характеристїческїи = характерїчний. С. Ш.

Характерный = 1. натурливий (Нис.), крутий. — Натурливий чоловік: вже що скаже, то од свого не одступить.

2. характерний, одитний, видатний.

Характеръ = удача (С. Ш.), вдáча, натура, нóров, характер (С. Ш.). — На вдачу був воесім не схожий на Романа. Лев. — Дўча не сьмїялве і змалку тихлєкоў поїкїной удачі. К. Ш. — Ты мовї вдáчи: не любїш ходити по гостях. Кр. — Був вїи вдáчи веселої, невпїнвої та вавїятої. Лев. В.

Харїца, харїчка, харїшка = пїчка, пїцюрка. — А вою вїтквуло свою пїчку, таї дивить ся. п. о.

Харїусъ, рїба Salmo thumallus = перїй. С. Жел.

Харканїе = харкання.

Харкать, харкнуть = харкати (С. Ш.), хрякати (С. Л.), харкпути.

Харкота = харканїна. С. Ш.

Харкотїна = харкотїна, харковїна, харкотїння (С. Ш.), хряки.

Харкунь, харкунья = харкач, ка, харкатїи, та. С. Ш.

Харчєвник, ца = харчєвник, ця. С. Ш.

Харчєвнїческїи, харчєвнїчїи = харчєвнїцкїи.

Харчєвнїи = харчєвнїя. С. Ш.

Харчєвой = харчєвий.

Харчїть, всхарчїть, ся = харчїти (С. Ш.), прохарчїти, вїхарчїти, ся.

Харчъ, á = харч, харчу (С. Ш.), харчі. — Нема харчу, нема харча.

Харя = пїка (С. Л.), пїсок (С. З.), марїза, марїуза, мацанўра, мурло, харло. Пр. д. під сл. Рóжа.

2. машкарї, личїна. Д. Маска.

Хасїнь, рос. Taraxacum officinale = д. Одуванчикъ.

Хата, хатенка, хатишка, хаточка = хат-
та, хатка, хатина, хатинка (С. Ш.), аби
яка — хатчина, халупа, халупка, ха-
лупчина, халупина (С. Ш.), для чабарів
— чабарня.

Хатина, рос. *Lavatera thuringica* L. = ро-
жа, собача рожка. С. Ав.

Хаяти, похаяти, захаяти = хаяти (С. Ш.),
гаяти, гудити і д. Поризцати.

Хвала = хвалá, похвала.

Хвалєбняк, ца = хвалїй, хвалєвник, хва-
лїтель, ка (С. Ш.), хвалєник (Лєв.).

Хвалєне = хвалїння.

Хвалєний = хвалєний.

Хвалєтель, нма = д. Хвалєбняк, ца.

Хвалїти, похвалїти, ся = 1. хвалїти,
велїчати, славити, добрити (Лєв.), по-
хвалїти, ся. — Хвалїи, мамко, вас: ви
мене, а я вас. в. пр. — Хвала ми, губовь-
ко, бо ти рождєру. в. пр.

2. хвалїти ся, нахвалїти ся і д. Угро-
жати. — Хвалїла ся попада село підпалї-
ти. в. п.

Хвалбá = хвалбá, хвáстоці, хвасть.
С. Ш. — Хвалбá повні торба, а в тіх тор-
бах пусто. в. пр. — Дайте саячат хвастї
підомчати. в. пр.

Хвалбный = д. Похвалбный.

Хвáстанє = хвáстання, велїчання,
хвалбá.

Хвáстатє, похвáстатє, ся, хвасту́ть =
хвалїти ся, вихвалїти ся (С. Л.), хва-
статє (С. Ш.), велїчати ся (С. Л.), хи-
зувати, ся, чванїти ся. — Троянці дуж-
е розбрехалєсь і чванїлєсь без пуття. Кот.

Хвастлївостє = хвастлївїсть. С. Ш.

Хвастовнїй, хвастовствó = хвасть (С. Ш.),
хвáстоці, чванствó.

Хвастунїшко = хвастїк. С. Ш.

Хвасту́в, хвасту́вля = хвасту́в, ха (С. Ш.),
хвалбко, чванбко, хвастїк (С. Ш. Мав.).

Хватáне = хватáння, запáння, хань-
ка, халотїя (С. Ш.).

Хватáти, хватáти, схватáти, ухватáти, ся
= 1. хватáти, ся, ханáти, ся (С. Л. Ш.),
поривáти (С. Л.), ханáти (С. Л.), схва-
тити, ся, схопити, ся, ухопити, ся (С.
Ш.), ханáти, хланáти. — Топунай і бр-
тви ханастє ся. в. пр. — Кайдашїха ухопї-
ла до полудрабї. Лєв. — Схопїли його
та до ставового. — Ханїй бїжи, бо проце-
сия бде. в. пр.

2. досягáти, доста-́ти, досягти́, до-
стáти. (Д. Доставáти 1.)

3. ставáти, хватáти, достачáти, виста-
чáти, стáти, потягти́ і д. Доставáти 4.
— Стало на рибку, ставє й на юшау. в. пр.
— Хлїба потягне дєш на 5. С. Л.

4. братї ся, ваяти ся. — Чого не зна-
ш, за те не берєсь. в. пр. — Хватáтєсь
за умь = за рóзум ваятєсь.

Хватáти, ся = 1. д. Хватáти, ся.

2. затопити, зацїдити, клезу́ти і т. д. д.
Ударити 1.

3. вїхилити, вїпити, уку́тати. — Та
вїшнївки с кварту укутали. Кот. — Х. лїш-
нєс = перехопити, перебрáти через віру.

4. сїпкáти, уразити і д. Постїч 1. і д.
Поразáти 3.

5. д. Оглядѣтєсь і Снохвátтєсь.

Хватка = 1. хватáння, ханáння. С. Ш.

2. сїд, росїд, збу́тов (велїкий).

3. двѣоб (у жижїх птїць).

Хваткїй = 1. хаткїй. С. Ш.

2. похватнїй.

Хватомь = рáзом, хватко, хватком, хан-
ко, ханком. С. Ш.

Хватскїй = хватскїй, хванцкїй.

Хвать = хват, вух і д. Удадєць.

Хват = хан (С. Л. Ш.), хоп (С. Л.), хїп
(С. Ш.), хан, хан, тьоп! — А вухарь хїп
його за ярмао. Ос. — За удку хїп, а удка
сїп! Гуа. Ар. — Сюдї хїп, гудї хїп — за
се сьмїттє вісім хїп. в. п. — Тьоп його по
пацї!

Хвой = д. Хво́я.

Хво́внїк = хво́внїк. С. Ш.

Хво́вннїй = хво́вннїй, хво́вннїй. С. Ш.

Хворáетє = недужáтє ся, недобрїть
ся і д. Неодорóвнєтє.

Хворáніє = слабувáння, хорувáння.

Хворáти, захворáти = хворáти (С. Ш.),
слабувáти, недужáти, недужати́ і д. Бе-
лзти́ і Недомогáти.

Хворостїна = хворостїна, хво́йдїпа (С.
Ш.), на стрїху — шїванна.

Хворостїннїй = хворостннїй.

Хворостнїйк, сущнїк (дрїбннїй).

Хворость = 1. хворóст (С. Ш.), хвнз (С.
Л.), ханл (С. Ш.). — Ой не їдє же, мїй
мїлий, ти нїаом, заклїпанз дорїжєнка хмї-
зом. в. п. — Раз їдїли нова в лїс, набра-
ли там хвнз і незугт. п. о. — Хворо-
стїнь хвнзатє = похмїзувáти, вїмїзу-
вáти. — Вхмїзували курїнь. Мав.

2. вергун (С. Аф.), частїше мн. вергунїй.

Хворість = хворїсть, хворóщі (С. Ш.).

хвірість, хоровітість. — Кому хорість, в нам хворість. п. пр.

Хворостный = хворостяній, хизній.

Хворый = хворий (С. Ш.), хорий (С. Ш.), слабый, недужий.

Хворь = д. Хворість.

Хвостать, хвостуѣть, ся = хвіськати, стьобати, хвісьбути (С. Ш.), стьобнути.

Хвостецъ = 1. кўпер, кўприк, огузок.

2. наковѣшник (батого).

Хвостытый = хвостатый.

Хвостовой = хвостовой. С. Ш.

Хвость, вдр. хвостѣть, поб. хвостѣще = хвіст, здр. хвістик, поб. хвостига, хвостіще, в самого початку — рѣшця, у сова — обмах, у барава — бурдюк (С. Ш.), курдюк. — А хорт як укусив на хвіст, та при самій рѣшці одкусив. в. о.

— У него хвость дліненъ = він чоловік сімейстий, велику сімью має.

Хвоцѣвннн, хвоцъ, рос. Equisetum arvense L. = пѣстш, пѣстши, польова сосонка (С. Ан.), E. hyemale L. = хвіщ, хвоц (С. Ш.), E. pratense L. = хвоцѣй. С. Ан.

Хвоцъ = віхоть. С. Пав.

Хвоя = 1. хвоя (С. Ш.), гліня (С. Л.), шпїлька, голка (хвоного дерева).

2. гїлка, вітка, галузка (хвоного дерева).

Хижана, хижника = хатка, хатина, хатїнка, аби яка — халуца, халуїнна, халуїчина, хатчина. С. Ш. — Між горами там долина, в тїй долині єсть хатина. Руд. — Воно не має тм і житло: хвалупина та повіточка. Кв.

Хижникъ, ца = халуїнник, ця.

Хикапіе = хїхикання (С. Ш.), посьвішки.

Хикать, хїквуть = хїхикати, хїхотїти, хїхїкнути (С. Ш.).

Хїленький = кволенький, слабенький.

Хїлость = хїрність, недолужність.

Хїлый = кволїй, хїрний (С. Ш.), хїрий, хоровїтїй, слабовїтїй, нездоровкуватїй, недолужїй, недолужнїй.

Хїлѣть, похїлѣть = хїрїти, хїлѣсти, хїлїнути, похїрїти, охїлѣсти, упадѣти, унасти на силах.

Хїлїкъ = плохута. С. Л.

Хїмерїчєскїй, хїмерный = хїмернїй, неподобнїй.

Хїмїкъ = хїмїк, хїмїк.

Хїмїчєскїй = хї(е)мїчнїй.

Хїмїя = хї(е)мїя.

Хїронїаталъ = ворожбит (по доловї)

Хїротонїсать = д. Рукополагать.

Хїротонїя = д. Рукоположенїе.

Хїрѣть = хїрїти, хїрїти, гїбїти, чєвдїти, ковїзанути і д. Хїлѣть. — Я почав чєвдїти, та вже до самої смерта. Кв.

Хїтїть, ухїтїть = захїщати, захїстїти.

Хїтрєнькїй = хїтрєнькїй, лукавєнькїй.

Хїтрєць = хїтрїй, крутѣрь, крутїй.

Хїтрїть = хїтрувати (С. Л.), мїкуляти, хархїрувати (С. Ш.), полїтикувати сѣ.

— Хїтрує, як старїй собака. в. пр. — Треба ялєсь хїтрувати, на способї братїсь. Мова. — От воно як уже там не хїтрувала, та не могла взятї. в. к.

Хїтро = мїдро, штїчно, узловато.

Хїтро = хїтро, лукаво.

Хїтросплетєніе = вїкрутїя.

Хїтрость = хїтрїсть, хїтроїсть; мудрацїя. — Хїтрошамя недовго прожївєш. в. пр.

Хїтроумнн = хїтро-мїдрїй. — Так Одїсей хїтроумдрїй одїграв. Нїщ.

Хїтрыя = 1. мїдрїй, штїчний і д. Искўсннн.

2. хїтрїй, лукавнїй.

Хїхїкать = д. Хїхїкати.

Хїщєніе = крадїж, ка, драпїжство (С. Ж.), шарпаннн (С. Ж.).

Хїщннкъ = хїжак (С. З. Л.), дра(я)нїка (С. З.), лупїжник (Кл.), драпїжца (С. Ж.), шїрпак (С. Ж.).

— Налетїла на мїй двїр хїжанами і рознесла ворота і лїсу. Кв. — Яя просьвітїть ся правдою науки, не дасть ся хїжанау в хїжї рука. К. Б.

Хїщннчєскїй = хїжакцкїй, драпїжннй (С. З.). — Не вгада його на свїтї нї одна людина, і вїхто не приголубїть хїжакцого свѣа. К. П.

Хїщннчєство = хїжакцтво (С. З. Л.), драпїжство (С. З.), лупїжство, шарпаннн (С. З.). — Мов воно — в серцї гїлки хїжакцтво мїють. Ос.

Хїщннсть = хїжїсть.

Хїщннн = хїжїй (С. З. Л.), хїжакцкїй, драпї(е)жннй (С. З.).

— Прїтаїв ся, прїхлїв ся, иде він — не дїждєть ся, що убогїй в його лапи хїжї поладєть ся. К. П.

— Дивїть ся хїжо, мов сова. Ос. — Печенїги вродо хїжїй, що лочував в степах. Бар. О. — Тїльки чути вдалєка, як вовки драпїжнї звївають. Грїця. — А пляц, що повнїй був квіток, теєр плодїв клубн гадюк, і над помрїлїма лугамн, в соснн драпїжнї карвав вїрок. В. Ш

Хїщннчєство = хїжїсть.

Хїщннчєскїй = хїжїй (С. З. Л.), хїжакцкїй, драпї(е)жннй (С. З.).

— Прїтаїв ся, прїхлїв ся, иде він — не дїждєть ся, що убогїй в його лапи хїжї поладєть ся. К. П.

— Дивїть ся хїжо, мов сова. Ос. — Печенїги вродо хїжїй, що лочував в степах. Бар. О. — Тїльки чути вдалєка, як вовки драпїжнї звївають. Грїця. — А пляц, що повнїй був квіток, теєр плодїв клубн гадюк, і над помрїлїма лугамн, в соснн драпїжнї карвав вїрок. В. Ш

Хїщннчєскїй = хїжїй (С. З. Л.), хїжакцкїй, драпї(е)жннй (С. З.).

Хїщннчєскїй = хїжїй (С. З. Л.), хїжакцкїй, драпї(е)жннй (С. З.).

Хїщннчєскїй = хїжїй (С. З. Л.), хїжакцкїй, драпї(е)жннй (С. З.).

Хїщннчєскїй = хїжїй (С. З. Л.), хїжакцкїй, драпї(е)жннй (С. З.).

Хладъ = д. Холодъ.

Хладѣть = д. Холодѣть.

Хладовщикъ = д. Старьвщикъ.

Хладостѣть, захладностѣть = завалювати, завалити, вомотлошити

Хладъ = мотлох (С. З.), бааалучча (С. Л. Ш.), хлам (С. Ш.), хламѣтти, заваль (С. Л.).

Хлебаніе = сѣорбанья, хлѣпанья (С. Ш.).

Хлебатель = хлѣпѣн. С. Ш.

Хлебѣть, хлебнѣть = сѣорбати (С. З. Л.), хлѣбѣти, хлѣпѣти (С. Ш.), хлѣбѣти, хлѣпѣти (С. Ш.), хлѣпѣтѣти, хлѣстѣти, хлѣтѣти, сѣорбнѣти, сѣорбонѣти і т. д. — Нагодува мау, сѣорбнѣла сама кѣльки лажок. Кот. — Сѣорбай, не дбай: хоч рѣдкѣ, аби бѣвѣцько. в. пр. — Сѣорбай юшку, ва дѣй рѣбка естѣ. в. пр. — Нікола у смак застѣу, вікола борщу сѣорбнѣти. Кот. — Ти, Андрушку, хлебѣти юшку, а я мясеце, бо мене дѣтваз сѣе. в. пр.

Хлѣбѣть = хлѣпѣти. С. Ш.

Хлѣбѣць = сѣорбѣць. С. Ш.

Хлѣбывѣть = д. Хлѣбѣть.

Хлѣстаніе = хлѣбстанья, хлѣсканья, лѣсканья.

Хлѣстѣть, хлѣстнѣть, си = 1. стѣобѣти, хлѣскѣти (С. Ш.), хлѣскѣти, лѣскѣти, хлѣськѣти, цѣвѣхѣти, шгагѣти, мѣрськѣти, хлѣстѣкѣти (С. Ш.), стѣобнѣти, хлѣснѣти (С. Л. Ш.), лѣснѣти, цѣвѣхнѣти, мѣрсьнѣти (С. Л.). **Дѣвѣнѣти, вѣдѣнѣти**. — Як хлѣснѣу його лозноу. — Хлѣскаючи по долицѣ батѣнком. Пр. — Стѣобѣи правого ковл. — Як почѣа хлѣскаѣти по щелѣгах. Кв. — Лѣснѣу поговѣч пугоу. К. З. Ю. Р. — Ходитѣ по базарю, лѣскаѣ тѣм батѣнком. Грѣнч. — Дѣваѣй його бѣгогом цѣвѣхѣти. Грѣнч.

2. хлѣстѣти, плѣскѣти, хлѣснѣти, плѣснѣти, ся.

Хлѣстѣій = хлѣськѣій (С. Ш.), хлѣстѣій.

Хлѣсь = хлѣсь. С. Ш. — Лозноу хлѣсь по рѣцѣ.

Хлѣбѣстѣть, хлѣбѣснѣть = 1. мѣтѣти ся, тѣпати ся, телѣпати ся, бѣти ся.

2. бѣти, лунѣти і д. Ударѣти (луже).

Хлѣпаніе = хлѣпанья; лѣсканья; грѣбѣанья.

Хлѣпать, хлѣпнѣть = хлѣпати, хлѣпѣти, лѣскѣти (С. Л.), хлѣпнѣти, хлѣпнѣти, лѣснѣти (С. Л.). — Лѣснѣа пуга вѣд кѣльми і гвѣді повѣслѣсь, мѣв ва крилах. Ніщ. — Хлѣпѣти вѣд долѣши = плѣскѣти в долѣши. — Іде малѣй та в доловѣ плѣще. в. п. — **Х. глазами** = хлѣпати, хлѣпѣти (Лев.).

— Хлѣпнѣть дѣрѣвій = грѣбѣкнѣти, грѣбѣкнѣти, грѣбѣкнѣти, хлѣпнѣти.

Хлѣбокъ = клѣчка.

Хлѣбокъ, рос. Gossypium herbaceum L. = бѣвовник, бѣвовѣна, бѣвелѣна, бѣвѣна, бѣвѣнѣ. С. Ш. — **Х. кіевскѣій, Asclepias Syriaca** = лѣстѣвѣць.

Хлѣпотаніе = клѣпѣти, пѣльканья.

Хлѣпотѣть = клѣпотѣти, ся (С. З. Л.), дѣбѣти, пѣкнѣвати ся, тѣпати, тѣпкнѣвати (С. Ш.), турбѣвати ся, пѣлькѣти, ся, луже — побѣвати ся, мѣрокувати ся, мѣрѣчѣти ся, бѣгато — розклѣпотѣти ся, перѣстѣть — переклѣпотѣти ся. — Ом вѣхай же вѣн сѣнѣтѣ, щоб уже й не вѣстѣа, щоб твоѣй бѣдноѣ головѣ та й не клѣпотѣа. в. п. — Так за тебе дѣбуютѣ, як собака за пѣяту ногу. в. пр. — Як в коло чоѣго тѣпати, то в чо й хрѣпѣти. в. пр. — Прѣнѣа тебе а до себе малѣм сѣрогѣю! Побѣваз сѣ двѣ і очѣ, не спѣа вѣд тобою. Руд.

Хлѣпотѣливѣсть = клѣпѣтѣливѣсть.

Хлѣпотѣливѣць = клѣпѣтѣливѣць, клѣпѣтѣливѣць. — Од вѣчалѣа клѣпотѣливѣго урѣду мойго. С. З.

Хлѣпотѣній = 1. лѣпотѣній, лѣпотѣвѣя, гурѣвѣтѣній, грѣкотѣнѣча.

2. клѣпѣти, клѣпѣтѣнѣя, тѣпцѣанья (С. Ш.), тѣпцѣюванья.

Хлѣпотѣнѣць, хлѣпотѣнѣця = клѣпотѣнѣць, ха, тѣпѣало (С. Ш.), мѣтѣпѣнѣвѣ — побѣгѣч (Лев.), квѣктѣухѣ.

Хлѣпѣти = клѣпѣти (С. З.), клѣпѣти, зѣходи (С. Л.), пѣранѣка, пѣранѣнѣя, пѣранѣнѣна, тѣжѣи — мѣрѣка, журѣа, глѣбѣ. — Не мѣла бѣба клѣпотѣу, так купѣла порѣсѣа. в. пр. — Не журѣсь, чо нема чѣбѣтѣ, мѣашѣ бѣде клѣпѣтѣ. в. пр. — З тѣм дѣлом бѣгато захѣду. С. Л.

Хлѣпоуѣхѣй = капѣлауѣхѣй, капѣлоуѣхѣй. — По голоцѣ капѣлауѣхѣй йдѣть, аж ушѣ телѣпѣають сѣа. С. З.

Хлѣпоуѣшка = хлѣповѣшка, пѣкавѣшка.

Хлѣпѣтѣаѣ бѣмѣага = д. пѣд сѣа. Бѣмѣага.

Хлѣпѣтѣнѣць = д. Хлѣбокъ.

Хлѣпѣтѣобѣмѣажѣнѣй = бѣвовѣнѣнѣй, бѣвѣнѣнѣнѣй.

Хлѣпѣ = бѣх, лѣсь, лѣсь, лѣп (Ос.). — Лѣсь його по головѣ. — Лѣсь одѣа другоѣго.

Хлѣпѣць = клѣчка, пѣстѣнѣвѣць, пѣстѣнѣвѣць. — Снѣг ѣде пѣстѣнѣвѣнѣми. — Ото лѣнѣй снѣг пѣстѣнѣвѣць верѣе. Кв. — Хлѣпѣнѣми пѣдаюѣщѣй снѣгѣ = пѣстѣнѣвѣнѣнѣй.

Хлѣпнѣть = лѣнѣти, рѣнѣти (С. Л.), пѣрѣнѣти, хлѣпнѣти, гнѣнѣти (С. Л.), порѣснѣнѣти, бѣрхнѣти. — Воѣа в кривѣцѣ сразу

- так і ринував. — Пороснули й Рутулице, як од дощу в шатер цигане. Кот.
- Хлынци** = д. Рынці.
- Хлыстать** = д. Хлестать.
- Хлыстовка** = д. Хлестаніе.
- Хлысть, хлыстикъ** = 1. прут, лозина, прутик, лозинка.
2. бич, бічк. — Собака тікає не від мача, а від бича. п. пр.
3. (сектир) — шаланут, шанлішпик (Хар.).
- Хлысть** = лясь, хвись.
- Хлыбце** = хлібець, хлібчик і д. Хлѣбъ (вдр.).
- Хлѣбное** = д. Печенье 2.
- Хлѣбный** = хлібний, хлібовий.
- Хлѣбная** = обійж, чергá. — Та жовтенька обійж, яку бджоли несуть в поля на своїх мисочках, це квітковий цид, що розводить ся в середній квітк. Цю обійж вони утоптують гарненько. Оце й буде перга, якою бджола теж годують ся, нов ми хлібом. Сстп. О.
- Хлѣбная** = д. Хлѣбня.
- Хлѣбнаяъ** = хлібник (С. Ш.), хлібопѣка (С. Ш.) хлібвчк (С. З. Ш.), пѣкаръ (С. З.). — Хлібвчк Уде, віз хліба везе. н. п.
- Хлѣбница** = 1. хлібниця (С. Ш.), пѣкарка, перепічка і д. Булошница. — Така погана перепічка — випече хліба глєвкого. в. о.
2. рос. *Calta palustris* L. = фіялковий корінь. С. Ан.
- Хлѣбный** = хлібний. — Х. дерево, *Artocarpus incisa* = хлібоввік (Зем.), хлібовѣць (С. Ж.). — Х. жуць = д. під сá. Жуць. — Х. зерно = пашнина, зерно, пашниця, пашня. — Роди, Боже, жито, пшеницю, всякую пашницю. п. пр. — Х. квашный = джѣя.
- Хлѣбня** = хлібня, пѣкарня. С. Ш.
- Хлѣбпашенный** = хліборобський. С. Ш. — Не міг вайти такого чоловіка, щоб добре знав хліборобське діло. н. я. Гріч.
- Хлѣбпашество** = хліборобство і д. Земледѣіе.
- Хлѣбпашествовать** = хліборобити, хлібопашити. — Де-вогрі чумакують, а більше хлібороблять. Хар.
- Хлѣбпашецъ** = хлібороб (С. З. Ш.), землероб, пахарь, гречкосій і д. Земледѣлецъ. — Вона хороша, як тая вайта, а така йде заміж за хлібороба. Кв. — Хлібороб уложив ся вбѣи, подякував тай похва. н. я. Гріч.
- Хлѣбпашинный** = хліборобний.
- Хлѣбопѣкарня** = д. Хлѣбня.
- Хлѣбопѣкаръ, хлѣбопѣкъ** = д. Хлѣбникъ.
- Хлѣбородный** = хліборідний (С. Ш.) і д. Урожайный.
- Хлѣбосола, хлѣбосолака** = хлібосол, ка (С. Ш.), хлібосолець.
- Хлѣбосольный** = хлібосольний. С. Ш.
- Хлѣбосольство** = хлібосоль, ство. С. Ш. — Я в ним у хлібосолі не був. Хар.
- Хлѣбоудъ** = дармоїд.
- Хлѣбушка** = хлібець, хлібчик.
- Хлѣбъ** = 1. хліб, здр. хлібець, хлібчик, один цілий — хлібина, дѣт. — пана, панака, испеченый — глєвкій х., глєвтяк, не добре спечений — благий х. (щоб не сказати: поганий), а борошна, що раз просіяне чере свято — разовий, спечений а тість, що висирєбно в джѣи — вис(ш)крѣбок, спечений з ягодами калини — калїняцк, калїнник. — Бѣлый х. = бѣлка (С. Л.), з лавками зверху, помазаний олією = кваш. — Горбушка, краѣха хлѣба = окраєць, крайчик. С. Л. — Гороховый х. = горохвняк. — Гречневый х. = гречаник, стовієць. С. Л. — Ломить, ломити х. = скіба, скібка, скібочка (С. Л.), сухой — сухарь, осушок. — Пекѣванный х. = сїтниця. С. Л. — Паскѣй х. = перепічка, підпалок, корж (С. Л.). — Пасхальный х. = паска, папушник, баба. — Прѣсный х. = пріснѣяк. — Пшеничный х. = пшенишник, пшаниця, пшаничка, малевий круглий — буханецъ. — Просный х. = малáй. С. З. — Ржаной, черны х. = хліб, житий х., житняк. — Свѣдебные хлѣбы = коровай, шижкї, голубкї, борона, грѣбень або прѣвик, лѣжень, верч, дѣвень або калáч і т. д. „Свѣдебные хлѣбы“ — Ястребова. Кіев. Ст. 1897 — 11. — Хлѣбы ваять = джѣи виробляти. Мвн. — А баба хліб Бровку шпурнула і горло глєвтаким заткнула. Кот. — Повна піч пшаниць, а посередній кваш. н. я. (зори і місяць.) — Одрізана скіба од хліба — Ці не притушиш. н. пр. — Христос воскрес! Матвій паску несе. п. пр. — Пшаниця — хлібові сестриця. н. пр. — Лучче хліб з водою, як буханецъ з бідою. в. пр. — Ой каваю, маваю! за хліб тебе не маю. н. пр. — Де коровай вбѣрають і хорошенько спивають. н. п.
2. пашня (С. Л.), пашниця, збіжжя (С. Л.), жита з пшеницю — сѣржик, після віння — послѣд, віточки. — Роди, Боже, жито, пшеницю, всякую пашницю. в. пр.

3. борошно і д. Мука.

4. хліб (на пів), пашня, пашниця, що виліг — поляглиця, вибавий грядом — грядобійця, що колосить ся — колосій, жматий — жийво, жийтво, схожений — кошениця. Сп.

Хлібъ-соль = хліб-сіль, хліб та сіль. — Хліб та сіль і во та сий. п. пр. — Хлібъ-соль водить = бувати в хлібосолі.

Хлівъ, хлівийшко, хлівушекъ = хлів, хлівець, хлівчик, без дверей — повітка, для вола — волівня, бичий (С. Л.), для гусей — гусятник, для корів — коровник, овечий — кошара (С. Л.), для свиней — свинюшник, свинарник, свинінець, куча (С. Л.), де одгодовують свиней на сало — саж, для телят — телятник.

Хліюстать = д. Захліюстать.

Хліябать = хліяпати. — Колесо хліяпає — треба перетягти.

Хлібъ = прірва.

Хмелеводство = хмельництво. С. Жел.

Хмелевѣдъ = хмельяр. С. Жел.

Хмелевой = хмільовий, хмелівий.

Хмель = 1. рос. Humulus Lupulus L. = хміль, хмель. С! Ан. — Ой хмелю мій, хмелю, тошкал хмелица, де ж ти, хмелю, зіму зімував, що й не раваяла са? н. п. — н. п. — Виспая са хміль із міха, тай наробав Ляха ляха. н. пр.

2. хміль, чмир (С. З.). — Подъ хмелькомъ = д. Навеселѣ. — Во хмелю = на підійтку, зп'яву, по п'яному, під п'яну рѣку. — На підійтку нема спяку. в. пр.

Хмельникъ = хме(і)льнік. С. Жел.

Хмельной = 1. підпийлий, п'яний, на підійтку. — А ває підпийлий як заспе, то лоч коти гармати — і усом не моргне. К. Ш. 2. п'яний, шумний, міцний. — П'яниче паво.

Хмельное = п'яне.

Хмельть, охмельть = хмеліти, п'яніти, пивати ся і д. Опьянѣвати.

Хмурить, нахмурить, ся = 1. сунити (С. Л.), насунювати, хмурити, ся і д. Насунуться 1.

2. їжати ся, стовбурчити, ся, найжати, ся, настовбурчити ся, настовлужити ся (про птвц).

3. хмарити ся, нахмарити ся і д. Насунуться 2.

Хмурный = похмурый, повурый і д. Намурный 2.

Хмилить = обтисувати цеглу.

Хмыканіе = пхикання.

Хмыкать = пхикати. — Непаче не плаче, тільки пхика. К. Ш.

Хоботь = 1. (у слова) — хобот. — З голови у слона повис доажелепай ніс, хобот, ним він браа їжу, втягав воду. Гринч.

2. (у комах) — сосальце. — Сосальце добре можна роздвигити у комаря або мухи, тоді як вони ним сосуть що, або у метелика. Степ. О.

Ходатай = аступник, старателъ; ходак (С. Л.), ходатарь. — Х. по дѣламъ = адвокат, повірений, глумлаво — брехуець.

Ходатаица, ходатайница = аступниця, старателька.

Ходатайство = аступництво; кліботи.

Ходатайствовать = аступати си, обставати, ставати за кого; клопотати, ся.

Ходѣщикъ = ровнощик, крамарь, коробійник, варяг (С. Л.), що вміюв — рашевець, щетинник.

Ходень, у виразі: ходспѣмъ ходить = ходором ходити. — А козани навпрасидки саджали, аж лави ходором ходили. К. Б. — Перед папом Хведором ходить жад ходором. К. Ш.

Ходить = 1. ходити, ступати, швидко і дрібно — тюпати (С. Л.), дріботіти, дробцювати, поспішаючи — чимчикувати (С. Л.), шкандибати — шкандибати (С. Л.), шкитилгати, важко — тягати ся, плати ся, плѣтати ся, плугати си, чіпати, челѣпати, не твердо — дібати, ширсо ступаючи — цїбати, ледає — брестити, чвалати (С. Л.), опіраючись — біпрці ходити, наакургі — кружати, кружляти, просто — простувати, просто йти, то сюди то туди — сновігати і д. під са. Идти. — Х. по міру = просити милостиню, попід вікнами ходити, простягати рѣку, старцювати, жѣбрати. — Х. по чьимъ стопамъ = 1. уступати у слід, переймати і д. Подражать. 2. слідкувати, стѣжити, пантрувати, зорити і д. Слѣдить 3. — Х. дозоромъ = дозирати.

2. плівати, ходити (про риби і судна) — Оселедці ходять табунами.

3. ходити (в грі а карти і дампа).

4. шумувати, грати, мусувати і д. Бродить 3.

5. клопотати, ся, старати ся, дбати.
— Х. за кѣнь = доглядати. — Х. за чѣнь = порати ся (моло чого). — Х. по судамъ = клопотати в суді.

Хобдкій = лѣгкий, бігкій, розкѣстий (про судна та екіпажі).

Ходової = ходовий.

Ходокъ = 1. ходільник, ходак. — Який тепер в мене ходак? Старію си уже п. Хар. — Послали ходавів.

2. д. Пройдоха.

Ходулочникъ, пт. *Himantopus rubres* = шудлак, шудлачок. С. Жел.

Ходуля, частіше мн. *ходулі* = 1. хідлі (С. Ш. Жел.), цѣби, дѣби (С. Л.). — Став на хідлі тай давай цѣбати.

2. хідлі (стаючок на каліцатках, в котрих правчють дѣтей ходяти). С. Ш.

Ходуть = д. Ходень.

Ходъ = 1. хід (С. Ш.), ходá, хódка, хід-пá (С. Ш.), рух. — Не трать ходу до поганого роду. и. пр. — Три дні ходу, в до обід празнику. и. пр. — Пів година ходки. Кр. — Дѣло пошло въ ходъ = дѣло пішло добре. — Пасті на ходу = попаски. Сл.

2. хід, прохід, узенький — суткі, суточки, в дамари — перегін, погайний — потайнік.

3. хід (у повѣзка).

4. збут, схід.

5. ход, процесія. — Хапай бави, бо процесія йде. и. пр.

Ходьба = 1. ходня (С. Л.), хідня (С. З. Ш.), хódка (Кр.), ходячка (Лев.), походеньки. — Їти в ходячку. Лев. — А він по всяк час у походеньках. Лев.

2. догляд, пильнування, дбання, клопоти, ходіпп, ходня. — Кому родини, в мій ходня. и. пр. — За саму ходню в суді сорочка позбуде. Кв.

Ходячий = ходячий, ходячий. — Не дай спати ходячому, сердцем замірати. К. Ш.

Хожáлий = посланець і д. Разсѣльний. — Хожáлий денѣги = гулящі гроші.

Хождѣне = 1. ходіня, хід (С. Ш.) і д. Ходьба 1. — Нічого не зустріляв. в скільки ходіппи. Кр. — Х. ввадь и впередъ = топтання. С. Ш.

2. д. Ходьба 2.

Хозайка, хозайюшка = хазайка (С. Ш.), господива (С. Л.), господарка, паніматка (С. Л.), гадівня (Гал.), хазячка, господарочка, паньматуса, досьвіток —

досьвітѣна мати. Ос. — А хазайи його лав, ще й хазайна вимовляе. и. п. — Хазайка в дому — поправа всьому. п. пр. — Добра господина, коли козна скривя. и. пр. — По господині й наймт. и. пр. — Чому б Хима не господин, та почов бракуе. и. пр. — Оружив ся, понав собі дичаву-господариу. Ос. — Гадивні топлять зараві, щоб скоро зварати обід. Фр.

Хозайкнъ = хазайччи (С. Ш.), господарччи, паніматччи.

Хозайничанье = хазайнування, господарювання, порання. С. Л.

Хозайничать = хазайнувати (С. Л. Ш.), хазяювати (С. Ш.), господарювати (С. Л.), господарити (С. Л.), хазяйствувати (С. Ш.), порядкувати, порати ся (С. Л.). — Помови си Богу і пішов на двір господарювати. Гривч. — Більше у обоєй ходив, а мати сама дома хазяйствувала. Кр.

Хозайповъ = хазяїнів (С. Ш.), господарів.

Хозайнъ = хазяїн (С. Ш.), господар(ь), хазяй (С. Ш.), гáзда (Гал.). — Без хазяїна і двір плаче. и. пр. — Хазяй ва всю губу. С. Ш. — Де господар не ходить, там шивка не родить. и. пр. — Господарь ак чарик, де схоче, там і сиде. и. пр. — А господари — поле орати, а господини — просна ткати. и. п. — А ввійшов до хати, став вітати, зачал ми часої гáзди горівка давати. и. п. Б.

Хозайски = по хазяїськи.

Хозайскій = хазяїський (С. Ш.), хазяїв (С. Ш.), господарський (С. Л.).

Хозайственний, по = господарний, по (С. Л.); хазяйливий, во, хазяїноватий. — Як не гарно, та не господарно. и. п.

Хозайство = хазяїство (С. Ш.), господарство (С. Л.), гóсдóрка (С. Л.), лас. — хазяїстечко, господарствечко. — В господарстві все пішаю на лад. Гривч. — Привикай до господарства в молодю, не будеш знати на ствѣрстві голоду. и. пр. — Сяк так розсталапп господарствечко. Ос. — Хозайствомъ устрѣться = охазяїнувати ся.

Хозайюшка = д. Хозайка.

Холѣра, Cholera morbus = халѣра.

Холѣрикъ = жовчний, гайвільний, дражливий, пальбоний.

2. халѣрний.

Холѣричскій = д. Холѣрикъ 1.

Холѣрний = халѣрний.

Хоблять, выхоблять = пѣстити, пестувати, хаючати (С. Ш.), обхобляти і д. Выхоблять.

Хобка = штия (С. Жел.), чубок.
Хобляк = д. Холья.
Хоблястий = пагорбистий, горбастий, пагірчастий, погорбистий (С. Жел.).
Ходообразный = горбоватий, горбкуватий.
Холья, **хольяк** = холья, хольмєць (С. Жел.), горб, горбок, горбочок (С. Жел.), пригор, пригорок, пагорок (С. Ж.), **бугор** (С. Л.), шпиль, шпильок, шпильчок, сплітровий — бурт, яснований — копець, більший — могила. — Ой там на горбочку косив мужик спізу гречку. н. п. — Де кінчить ся межа копець наспиваний. С. Л.
Холодець = 1. д. Сваржа.
 2. **ХОЛОДЯК** (д. Богвіньє 2.)
Холодильник, **ца** = **ХОЛОДЯК**.
Холодильный = **ХОЛОДЯЧИЙ**.
Холодять, **охолодять**, **ся** = **ХОЛОДИТИ**, **студити**, **прохолодити**, **ся**.
Холоднёвский = **ХОЛОДНЬКИЙ**.
Холоднёвскийя = **ХОЛОДИНСЬКИЙЯ**.
Холодник = д. Погребь.
Холодно = **ХОЛОДНО**, **зимно**, **сїверко**, **сївечно**.
Холодноватый, **то** = **ХОЛОДНЬКИЙ**, **ко**, **похолодный**.
Холодное = **ХОЛОДЕЦЬ**, **драглї**, **ХОЛОДНЕ**. — Холодом та мовбасою закусила. Кол. — Була драглї — та сивть яггав. н. пр.
Холодность = **ХОЛОДНІСТЬ**.
Холодный = 1. **ХОЛОДНИЙ**, **зимний** (С. Л.), **студеный**, **сїверкий**.
 2. **СТИЛИЙ**, **неяскавый**.
Холодь = **ХОЛОД**, **студень**, **мороз**, **великий** — **ХОЛОДНЄЧА** (С. Л.), **лють**, **дїтсьве** слово — **ДЮДЯ**.
Холодѣть, **охолодѣть** = **ХОЛОДИТИ**, **ХОЛОДВИТИ**, **ХОЛОДИШАТИ**, **ХОЛОДНУТИ**, **нахолоджувати** **ся** і д. **Охлаждѣати**.
Холодняк = **ЖАБА** (земляна).
Холоженіе = **ОХОЛОДЖУВАННЯ**.
Холопий = **ХЛОПСЬКИЙ**.
Холопка = **ХЛОПКА**.
Холопский = **ХЛОПСЬКИЙ**, **рабський**.
Холопствовать = 1. **БЇТИ** **ХЛОПОМ**.
 2. **ПЛАЗУВАТИ**. — **Холопствующий** = **ЛАКІЗА**, **ЛАКУЗА**, **підвіжок**.
Холопъ = **ХЛОП**, **крїпак**, **підданий**, **раб**.
Холостѣжъ = **ПАРУБЦСТВО**.
Холостѣльщикъ = **ХОЛОЩІЙ** (Кп.), **валашад** (Мал.), **що завертає бугаїв** — **Перевертайло** і д. **Бастраторъ**.

Холостѣть, **охолостѣть** = 1. **ВАЛАШАТИ**, **ВИКЛАДАТИ**, **ХАРАШАТИ** і д. **Валошить**.
 2. (про рослини) — **ОБРИВАТИ** **ЦВѢТ** (з-явий).
Холостей, **холость** = **ХОЛОСТІЙ**, **нежонатий**, **пáрубок**. — **Холостѣмъ** **быть**, **пробыть** = **ПАРУБКОВАТИ**, **МОЛОДИКУВАТИ**, **БУРЛАКУВАТИ**, **ПРОПАРУБКОВАТИ**, **ПРОБУРЛАКУВАТИ**. — **Холостанъ** **жизнь** = **ПАРУБКОВАННЯ**, **БУРЛАКУВАННЯ**. — **Весті** **х. ж.** = **ПАРУБКОВАТИ**, **БУРЛАКУВАТИ**. — **Х. рыба** = **БЕЗ** **ІКРИ**, **ЯЛОВА**. — **Х. зарядъ** = **СЛІЦІЙ** **НАБІЙ** (без дробу і кулі). — **Х. строеніе** = **НАДВІРНА** **БУДОВА**.
Холостѣба = **ПАРУБКОВАННЯ**, **БУРЛАКУВАННЯ** **КОЗАКУВАННЯ**.
Холостѣкъ = **ХОЛОСТІЙ**, **нежонатий**, **пáрубок**, **бурлака**, **зб.** — **ПАРУБЦСТВО**, **БУРЛАЦСТВО**.
Холостѣкый = **ПАРУБЦЬКИЙ**, **БУРЛАЦЬКИЙ**.
Холостѣчество = д. **Холостѣбѣ**.
Холощеніе = **ВАЛАШАННЯ**, **ВИКЛАДУВАННЯ**.
Холстѣна = **ПОЛОТНИЩА**.
Холстѣнка = **ПОЛОТВІЯНКА**.
Холстѣнный = **ПОЛОТІЯНИЙ** (С. Жел.), **ПОЛОТЯНИЙ**, **ПОЛОТЄНИЙ**.
Холстѣ = **ПОЛОТНО**, **КУСОК** — **ПОЛОТНИЩА**, **ШТУКА** — **СУВІЙ**, **ТОВСТЕ** — **ТОВСТКА**, **ГРУБЕ** **ДУЖЕ** — **ВЕРЄТА**, **РЯДИННА**, **ХРЯЩ**, **в сїм пасом** — **СЕМІРКА**, **в десать** — **ДЕСЯТКА** (С. Аф.).
Холстѣной, **холщевый** = д. **Холстѣнный**.
Холщевникъ = **ПОЛОТЄЩИК**. С. Жел.
Холъ = **РОСКІШ**; **пѣстуванія**, **пáвкканія**. — **Живе** **в** **роскоші**. Кр.
Хомутать, **охомутать** = **НАДІВАТИ**, **НАДІТИ** **ХАМУТ**.
Хомутный = **ХАМУТОВИЙ**, **ХАМУТНИЙ**.
Хомуть = **ХАМУТ**, **ХАМУТЕЦЬ**, **ремвї** **при** **хамуті** — **ПАБІДРОК**.
Хомякъ, *Mus Cricetus* = **ХОМЯ**, **ХОМЯЪЯ**. С. Жел.
Хопѣръ = **БАБА** (що нею палї забивають).
Хоревый = **ТХОРЕВИЙ**.
Хорѣкъ, *св. Mustela putorius* = **ТХІР** (С. Л. Ш.), **один** — **ТХОРИНА** (С. Ш.), **мале** — **ТХОРИК**, **ТХОРЕВЯ**, **м'ясо його** — **ТХОРИНА** (С. Ш.), **звїрьок сей** **зветь** **ся** **це** — **ДОВГОМУДНИК**. — **Дома** **лев**, **а** **на** **вінї** **тхїр**. а. пр. — **Тхїр** **часто** **внїя** **ходить** **на** **голубнїя**. Б. Б. — **Був** **собі** **дїд** **та** **баба**, **та** **наадив** **ся** **до** **їх** **довгомудик** **курчат** **таскати**. н. к.
Хорясть = **ХОРИСТА**, **ПІВЧИЙ**.

Хорвны = хороний, гуртовий.

Хороводъ = танок (С. Л. Ш.), таночок (С. Ш.), танчик. — В славянх мѣстѣ у Каневѣ дѣвок танок ходять, молодан Бондаріана усім перед водать. п. п. — Сім дочок — свій таночок. в. пр. — Дівчаточкам свои воленяка — за стрічку та за віночок, на улячку та у таночок. в. п.

Хороводный = танковий. — Х. ігры = хрещик, кривий танець, король, горішок, вивід, шум.

Хоровой = хороний, гуртовий. — Вечір тихий, всері асний, сонце гасне, дотіає, роздять ся на леводі давинко після гуртова. Сл. Ап.

Хоромы = будинок, хоромы, горниці. — Колясь в хоромы а зайшов, давно покванті напамы, і ряд покоїв перейшов. В. Щ.

Хороніе = хованья.

Хоронить = 1. (ехоронять, ся) — ховати (С. Л.), сховати, заховати, ся. — Сховались, тай попались.

2. (похоронить) — ховати, поховати. — Умер чумаки в ведіаеньку вранці, поховали чумаченька та у зеленому байраці. п. п. — Не доіає вочаченько до нової хаты, несут його дівчачиньку до гроба ховати. п. п.

Хорохоритъся, расхорохоритъся = хвабрувати (С. Ш.), хорожити ся (Граб.), востричати ся, прийти ся (С. Л.), видичати ся, пидіючати ся, розхвабрувати ся, розпрідити ся. — Так розправди ся, що й не приступай. С. Л.

Хорохоришко = хвалій, хвастик, хвалькѣ, чванькѣ. — Поки хвалькѣ захвалить ся, будько набудеть ся. в. пр.

Хорошенький = гарненький, гарнісенький, хорошуватий (Лев.). — Пома маленьсь — гарненьсь, побільшась — погіршась. в. пр. — Вона гарна гарнісенька, як та рожа повнісінька. в. п.

Хорошенько = гарненько, любенько, хорошенько. — Попереду Дорошенко веде свое військо хорошенько. в. п.

Хорошенько = гарнесьенько, хорошесьенько, хорошисенько, любесьенько.

Хороший = хороний, гарний (С. Аф. З. Л.), добрий (С. З. Л.), добрячий, гѣбий, врасній (С. Жел.), лепсенький, лядний, доладный, порядный, файний (Гал.). — Гарна, як китяга в полі. п. пр. — Що червоне, то й гарне, що солодке — то й добре. в. пр. — Добра господини, кола новья скривы. в. пр. — Навуч добрячий. — Леський то десь город Харьків. Кв. — Така хороша, як памальована. С. З. — Одежа на йому гарна, кив леський. в. п. — Бо Василь-

ко файний, тай файно тавцює: попід ручку обертая, тай а лячко цілує. в. п. Бул. — Ресна красна. п. п. — А у вас картоля красна. Ер.

Хорошо = 1. хорешѣ, гарно, гаразд, добре, лепсенько, доладу, красно, файно (Гал.). — Гарно грає, ще краще спиває. в. п. — Гарно твоя кобаа грає, любий мій змлаче! Аф. — Добре рѣби, добре й буде. т. пр. — Було добре, та давно, а буде гаразд, та не зараз. в. пр. — Святій спокую — гаразд з тобою. в. пр. — Ой не гаразд Запорожці, не гаразд зробили. в. п.

2. добре, гаразд, сількись (С. З.), иносе. — Ну, добре, нехай буде, як ти кажеш. — Ты приводи же хлопця равнш. Иносе.

Хорошітъ = гарніти, гарнішати, кращати, кращіти, кращішати, хорошіти, ліпшати.

Хоругва = х(к)орогва (С. З. Л.), корогѣв, корогѣва (С. З.), коровга. — Одміно святій Покрові свѣчку дорогою і на корогѣв до церкви двісті подаруно. Мак. — Ховают старого і три коровѣ до гробовища понесли. Київ. губ. — Військо йде, корогѣвки мвють. п. п.

Хоружий = хоружий. — А по середній пав хоружий, під ним ковчиченько сильний дуже. в. п. — Лучче жавий хоружай, як мертвий сотник. в. пр.

Хоръ = хор, гурт, півча. — На похоронях спивало дві півчі: архарейська, а друга внаша. Кв. — Хоромъ = гуртѣм. — Щоб служать, як косарі гуртом пісѣ косарськѣ спивають. Сл. Ап.

Хоръ, ѣ = д. Хорѣкъ.

Хоръ, хѣра = д. Моль.

Хорьковый = гхорѣвий.

Хорьковъ = гхорѣв. С. III.

Хотѣіе = хотѣння, хітъ (С. З.), бажанья, жаданья. — Абы хітъ, а от біда, як хоті нема. п. пр. — Хіті з вола, а сяга з воляра. в. пр.

Хотѣтъ, похотѣтъ, захотѣтъ, ся = хотіти, ся (С. Л.), хтіти, ся, воліти, воліти (С. Л.), бажати, ся, жадати, ся, манути, ся, кортіти (С. Л.), захотіти, захтіти, ся, забажати, ся, заманути, ся, закортіти, перестать — перехотіти, перебажати. — Хочеться = хочѣтъ ся, бажаетъ ся, кортіть, вадто — приспичило. — Кто не хоче, той не мая. в. пр. — І хочеть ся, і колетъ ся. в. пр. — Захтіло ся, як кобніт оуту. п. пр. — Забажала гиря кісвачів. в. пр. — При зладѣжѣ, та ще абажати з перцем. в. пр. — Волимо під царя восточного. К. Б. Хм. — Щоб не побачи, зараз мануться. С. Л. — Кортіть ченцеві

з велич, та игумен яс спить. в. пр. — Коритъ Маринку пита до ринку. в. пр. — От прясичко йй на базарь. С. Л.

Хотя, хоть = хоть, хоч, хоча́. — Хоч ми й брати, та кашені ваші не сестри. в. пр.

Хохлатити, всохла́тити = кудлати, кудло́вити, кудовчиги, патлати, розку́длати, розкудо́вчиги, розпатлати, розкуйло́вити і д. Вьсьрошавать.

Хохлатка, хохлаточка = чубасчка.

Хохлатый = 1. чубатый (С. Л.), чубатень, чупру́п, чуприда́рь (С. З.). — Ро́дом — кура чубаті. в. пр. — Віда куца, а горе чубате. в. пр.

2. кудлатый, патлатый, пелехатый, розкудо́вчений, розпатланый.

Хохлатеть = чубатіти.

Хохлачь = д. Хохлатый.

Хохляться, захо́дяться = їжити ся, наїжити ся, наїжачити ся, настовбу́рчити ся, настові́ужити ся. — Волосся настовбу́рчилось.

Хохляша, хохляшка = 1. чубата курка або качка.

2. д. Малоросси́нка.

Хохолок = чубок, чубайка. — Бо налетать часом голубок — болітиме голово́нка і чубок. Б. Г. — А кулик чайку звав за чубайку. в. пр.

Хохоль = 1. чуб, чуприна, на виголешій голові — оселедець. С. З. Л. — Нани слубуть ся, в н мужики чуби тріщать. в. пр. — Він не знає, що чуприцу ще від Святослана всі батьки нвші носили в знак чести і слави. Дум.

2. д. Малоросси́нник.

Хохотаніе = регіт, реготання, реготівня.

Хохотать = реготати, ся. С. З. Л. — Сьмішля з чужої лемшки, вколоти, та й реготи. в. пр. — Евей з павами реготвась. Кот.

Хохотливый = реготливий.

Хохотли = реготли (С. З.), реготи.

Хохотуль, хохотульня, хохотушка = реготу́н, реготу́ха, реготу́нка.

Хохоть = регіт. С. З. Л.

Храбрёць = сьміляк, не́бій. — Ач який сьміляк! — І небои вовки їдять. в. пр.

Храбряться = хоробріти ся, храбрува́ти (С. З. Л.), хвабрува́ти (С. З. Л.), кура́жиги ся.

Храбро = хоробро (С. Ш.), хва́бро, сьмі́ливо.

Храбрость = хоробрість.

Храбрый = хоробрий, хва́брый (С. Ш.), сьмі́ливый.

Храмово́й = храмовый. — Х. пра́здникъ = д. під са. Пра́здникъ.

Храмы́ = храм, церква, дія Божий.

Храпёне = ховання, захо́вання, догляд, схов, сховок і д. Сохранёне.

Храпёнице = сховок, схованка. С. З. — Монастирь Печерський став навіть сховком чужах сьма́бів. Бар. О.

Хранитель, ница = хоронитель, охоронитель, ка (С. Жел.), охоронёць, варти́вник, вартовик, сторож.

Хранить, сохра́нить, ся = хоронити (С. Жел.), хова́ти, берегти́, вартува́ти, бо́ронити, шанува́ти і д. Сохранять.

Храну́ть = д. Храпёть.

Храпо́къ = 1. хропок. С. Жел.

2. пісок, храм, храни́. — Звять й по писву, що добрах свиней плоду. в. пр. — Взять на храпо́къ = нахраном взяти.

Храву́ль, храву́льня = хропу́н, ха, хропій, ка, хропко́. С. Жел.

Хравь = 1. храм, храни́ (середнї частина носового хребта).

2. д. Храпё́не.

Храпё́не = хронінья, хроніт, хропак.

Храпёть, храву́ть = хроніти, хроніти́ (С. Л.). — Хропять, вж хать ходором ходить. в. пр. — Де упала, там заснула, сопля, харчали і хропая. Кот.

Хребетный = хребтовий, хребетний.

Хребеть = 1. хребёт (С. Жел.), кістняк, тіло коло його — похребтина.

2. пасмо, стяг, краж (гір).

Хрестомати́ = читавка. С. Жел.

Хрипливость = хрипли́вість, силпи́вість. С. Жел.

Хриплый = хрипли́вий, хрипкий.

Хриплай = д. Сиплай.

Хрипнуть, охри́пнуть = д. Сипнуть.

Хрипотá = хрипавка, хрипа(о)ви́ця, хрипка, хрипотá. С. Жел.

Хрипу́ль, хрипу́льня = хрипу́н, ха.

Хрипеть = хрипяти (С. Жел.), харча́ти (С. Ш.), хавча́ти. — Чую — вже й не харчить. Помер, звачать ся. Кр. — Харчить, як зарізаний баран. С. Ш.

Христарáдничать = просити Христа́ ради, старцюва́ти, понід віконню ходити, же́брати.

Христи́нный, христи́нка = христия́ний, христия́нка. С. Жел.

Христи́нский = христия́нський. С. Жел. — Христи́нски = по христия́нськи.

Христи́нство = христия́нство.

Христосо́ваться, похристосо́ваться = хри-
сто́сувати ся, христува́ти ся (Кр.), по-
христосо́увати ся, похристува́ти ся.

Христосло́въ = віршовальник.

Христосъ = Христос, Спас, Спаситель.
Хроманіе = шкандибанія, шкитильганія.

Хромать = шкандибати (С. З. Л.), шки-
тильгати (С. З. Л.), кульгати, куляти,
врюляти, перестати — перешкандиба-
ти. — По улиці поді тавню вдова шван-
дабає. К. Ш. — Аж ось з самого ве́ду шкан-
даба на трьох ногах. я. к. Ман. — Романи
все які з фразеюжчани читала, хоч, ро-
мовляючи, по де-куди й кульгала. К. Д. Ж.

Хромой = кривий (С. Л.), кулявий (С. Л.),
кульгавий (Кр.), клишоногий, косово-
гий, кривонігий.

Хромонігий = д. Хромой.

Хромоніжка = кривуля, кульга, шкан-
диба, шкандибал (С. З.), кривоніжка (Ман.)
і д. Хромой.

Хроми́ть, охроми́ть = окривіти, зашкан-
дибати.

Хроні́ческий = хронічний, затяжний
(С. Жел.).

Хронографъ = 1. літописець.
2. літопис.

Хронологі́ческий = хронологічний.

Хрупа́ть, хрупну́ть = хрускати, хрус-
нути.

Хрупкі́й = хруский, крухий (С. Л.), крих-
кий (С. Л.), ламкий, про чоловіка — крих-
котільй.

Хрупко́сть = крихкість. С. Л.

Хру́пнуть = д. Хрупать.

Хрунь = хрусть. С. З.

Хруста́ликъ, Lens crystallina = банька (в. п.
Рудченю), со́чка (С. Жел.).

Хруста́ль = кришталь. С. Л.

Хруста́льничъ = криштальєвий. С. Л.

Хруста́ние = хрустіння, хрускіт (С. Жел.),
хрускотня (С. Жел.), хрумтіння, тру́с-
кання (С. Ш.).

Хруста́ть, хрусну́ть = хрусіти (С. Жел.),
хруносіти, хруносіти (С. З. Л.), хру-
щати (С. З.), тру́скати (С. Ш.), хрумті-
ти (С. Жел.), хруснути. — Сніг під нога-
ми хрупотить. Кр. — Чутно було, як кістки
хрумтіла. С. З. — Пальці хруснули.

Хрущъ, ком. Tenebrio molitor = хрущ. С. З.
— В візці весня хрущі починають вилази-
ти з землі. Степ. О.

Хры́чєва = стара баба.

Хрычъ = старий дід, дід га, старий
хрін, шкарбу́й.

Хры́новникъ = хріновище.

Хры́новой = хріновий.

Хры́нь, рос. Cochlearia arctica = хрін.

Хры́кало = шісок (свиначий).

Хры́кать, хры́кнуть = хры́кати, хры́о-
кати, ро́хкати, хры́кнути, хры́окнути.
— Хры́кнула, та іа хліва драга. в. п. —
Про мене, сину, бери хоч санну, аби на
мене не рохкала. в. пр. Ман. — Побіжи,
подивись, чого свина рохкає. Кр. — Свины:
рох! кавав ідох. в. пр.

Хры́скъ = хруск, хруст (С. З.), труск (С. Ш.).

Хрысть = хрусть. С. З.

Хрыста́ть, хрысну́ть = хрусіти, хрус-
кати, тріскати ся, лускати, тріщати,
хруснути, тріснути, луснути.

Хрыщєвой = хрящовий.

Хрящъ = 1. хряц, хрящик.

2. жорствá (д. Несобъ).

3. верєта, яднийна, хрящ (д. Холєть).

Худєнькі́й = 1. худєнький, худорля-
вєнький.

2. аби-який, поганєнький, лєдáченський.

Худо = погано (С. Л.), недобре, негòже,
кєпсько, негарно, худо (С. Жел.), алò.
— Погано баба тавцює, та ще й довго. в. пр.

Худо, худа = ліхо (С. З.), алò, шкòда,
кривда, лихє. — Не роби лихого, та й не
бійсь нічого. в. пр. — В сьому пічого ли-
хого нема. — Віа нікому кривди не зробив.

Худобá = 1. ліхо, лихє і д. Худо.

2. худість, худорбá, худорлявість.

Худобаты́й = д. Худєнький.

Худòжєственный = артистичний, худòж-
вий, худòжницький. С. Жел.

Худòжество = артизм, худòжество.

Худòжникъ, ца = артиста, артистка, ху-
дòжник, ця (С. Жел.).

Худòжничєский = худòжничий, худòж-
ницький. С. Жел.

Худой = 1. поганий (С. Л.), лихий, не-
дòбрый, негарний, негòжий, кєпський.
— Погана птица, що своє гвздо каляє. п.
пр. — Лихий передобідов і добрий обід по-
псує. п. пр.

2. худий (С. Л.), худорлявий (С. З.), шуп-
лий (С. Л.), кошавий, сухой, сучорля-
вий, шаблюватий, драбіннастий (що ре-
бра йому, мов шаблi в драблi, видно). —
А в лицi його худорлявому було щось при-
ваблює. Кн. — Бремiя був високого вро-
сту і сучорлявий. О. Ст. — Гарєви не ви-

сокий на вірст, сухорапий. Лев. — Драбанаста кобила. Мав.

Худость, худощавость = худість, худорлявість.

Худощавый = д. Худой 2.

Худшія = гірший (С. Л.), поганіший, поганіший (С. Л.). — Мшавш мої ворота, до вищої йдеш, до нашої, до поганчої — мед — горіаку п'єш. в. п. Под.

Худѣть, похудѣть = худіти, худніти, худнути, нариіти і д. Похудѣть.

Хуже = 1. гірше, поганіше, поганше, горійше. — Хоч гірше, аби више. п. пр. — Та не має гірше так нікому, як бурлаці молодому. п. п. — Погано, дуже стрих погано в оцій пустві пропадать а ще поганше на Україні дивитися, плакати і мовчати. К. Ш. — Ой худо, худо з таким мужом жити, а ще горійше, як такого пема. в. п. — Х. становиється, стати = гіршати, погіршати. — Маленьке — маленьке, а побільша — погірша. в. пр. — То полегшав, то знову погіршав. Бар. — Х. всего = найгірш,

найгірше, найпоганіше. — **Какъ можно хуже** = як найпоганіше.

2. худіше, худорлявіше.

Хула = ганьба (С. Л.), огуда, осуда, догана, нагана і д. Оухужденіе і Порацаніе.

Хулитель, няца = огудич, огудник, ганьбник, ця, гудій, ка, розгудець. — Гаебників багато, а до роботи — нікого. Кв.

Хулительный = огудлиний, осудливий.

Хулить = ганити (С. Л.), гудити, ганьбити, ганьбувати, лислословити, хаяти (С. Л. Ш.). — Служив Москзі Іване, а вона ж його гане. п. пр. — Свого ледачого не хвали, а чужого доброго не гуди. п. пр. — Давно той умер, що себе гудав. в. пр. — Хвалачи продади, а гудачи купити. п. пр.

Хульный = д. Хулительный.

Хуторской = хуторський.

Хуторъ, хуторокъ = хутір, хуторець.

Хѣрить, похѣрить = вичіркувати і д. За хѣривать.

Ц.

Цанубель = гємбель.

Цанать, цануть, ся = 1. заціпати, ся, черкати, ся, дряпати, черкнути, дряпнути. — Двері дуже опустялась і черкають ся.

2. хапати, цанати (С. З.), хапнути, напнути; пупати, поцупити, потягті, зтягті.

3. д. Ударити 1.

Цанаться = дерти ся, дряпати ся, шкрябати ся.

Цанина = д. Царанина.

Цаніа = чіпий.

Цаніаць = чіплян.

Цанля, шт. Ardea = чапля, чапура. С. Л.

Цануть, ся = д. Цанать, ся.

Цапъ = цоп, тьоп, геп і д. Хвать. — Геп його по потягні.

Цапъ = сапка, сапкі (С. З.).

Царананіе = дряпання, шкрябаця.

Царанать, царануть, оцананіанать, ся = дряпати, (с)шкрябати, шкряботити, (с)шкрябтї, дряпнути, вдряпнути, шкрябути, вшкрябути, подряпати, ся. С. А. З. Л. — Вдришала кіша. — Щось до нас у двері шкряба. в. п. — Як кішка дряпавть ся. — Мши шкрябуть десь на поляці. С. Л.

Царанина, царанинка = вдряпнута, поподряпане (місце).

Царанка = дряпун, ха, шкребтáč, скряботушка.

Цараница, рос. Galium aparine L. = дєр'ябка, дєрева, липчидя, липець. С. А. П.

Царануть, ся = д. Царанать, ся.

Царевичъ = царевич, царєнок.

Царєнна = царівна. — Чи ти царівна, чи ти королівна? в. п.

Царєвъ = царський.

Царєворецъ = царєворець. С. Жєл.

Царєкъ = царик.

Цареубійца = царєубійник. — Няпий царєубійників, а вони — ляхі люди, і зєла його в сьвітѣ, так і не встѣ царь поділити землю. Кр.

Царитъ = царювати, пацувати. — Над сєлом царює темнота та злидні. Кв.

Царіца = цария.

Царіца луговъ, рос. Spirea ulmaria L. = бузвня болотна, гіршник, огіршник, медунця, кашка, жаб'ячі конопельки. С. А.

Царєки = по царськѣлу.

Царєкіа = царський, цїсарський (Гал.). — Ц. в'янецъ, рос. Fritillaria imperialis = крив. — Ц. кудри, рос. Lilium Martagon L.

— лісна діля, маслянка, масляночка.
 — Ц. скіпетръ, рос. Verbascum Thapsus
 = царська свѣчка і д. під сл. Скіпетръ.
Царственный = царський.
Царство = царство, держава.
Царствованіє = царюваннє, пануваннє.
 С. Л. — Въ царствованіє = за царюваннє, за царя. — За царя Горожа, як людей було трохи. в. пр. — За царя Саса — хоч роспереша паса. в. пр.
Царствовать = царювати, панувати, царювати (Гал.), скінчати — відцарювати. — Господь царює над землею, краса його страшна, велична. К. II. — Настане вийший вік і иньші люде — над ними правде царювати буде. К. V.
Царь = царь, цисарь (Гал.). — Та не одна матка плаче, та не одна тужить: десь мій синюк молоденький цисареві служить. н. п. Б. — При царь = за царя. Пр. д. під сл. Царствованіє.
Цаца = цяця. — Гандзя ряба, Гандзя птичка, Гандзя цяця молодичка. п. п.
Цвель = насіння хмелю.
Цвѣль = цвѣль і д. Цвѣсьє.
Цвѣсті = 1. цвѣсті, квітувати, квітнути, квітити, ся, квітчати ся, квітніти, красувати; процвѣтати. — Сухій вшні не квітчати ся, вдовцю полу не вичати ся. в. пр. — Нехай твої квіти квітять на твоїй дорозі. К. III. — Весело землі: цвѣте, красуєть ся цвѣтами, садями, темными лугами. К. III.
 2. цвѣсті. — Став цвѣте. — Треба додати вже цей хлѣб, а то почав цвѣсти.
Цвѣтѣніє = квіт. — Яблуні в квіту.
Цвѣтѣнь = апріль, квітень, цвѣтѣнь.
Цвѣтѣть = квіточка.
Цвѣтѣстый = 1. квітѣстый, квітчастий. — Квітѣстый сад.
 2. цяцькований, цвѣтківаний, мерезявий, квітчавий. — Не для людей і ве для слави мерезяві та кучернів оці вірші віршю я. К. III.
Цвѣтѣть = д. Расцвѣчати.
Цвѣтѣнѣль = квітнік (Хар.), цвѣтнік. — Ще й не квітани прийшла, між квітами поряты ся. Б. Г. — Які цвѣты по квітнихах? Ет. вб. — То був чудесний квітничок: було тут багато гвоздиків, рута. Л. II. В.
Цвѣтѣнѣ = цвѣтний, квітний, квітчастий, цвѣтчастий, кольоріввий, барвистий. — Ц. недѣля = Вѣрба недѣля.
Цвѣтѣль, цвѣтѣчекъ = квітка, квіточка (С. З. Л.), що не розпущалась ще — пупьянок, пупьяшок (С. З.), паврова, що

квітчуєть образа — теремок (С. З.), в рожі — рожина. — Гарна, як квітка польова. н. пр. — Варву в рожі квітку, луцу я на воду; плавн в рожі квітка аж до мого роду. н. п. — Згадай мене, мила, равнею весною, як завязєє квітка в тебе під ногою. Руд. — В хаті у веі, як у віночку, сама сидить, як квіточка. в. пр.

Цвѣтопѣснѣй = цвѣтопѣсний. С. Жел. — Ц. недѣля = Вѣрба недѣля.

Цвѣторасположеніє = цвѣтостан. С. Жел.

Цвѣтѣчница = цвѣтѣчниця.

Цвѣтѣчний = квітвий, квітковий. С. Л.

— Ц. пыль = квітковий пѣл, що збирають бджоли — черга. Пр. д. під сл. Хлѣбна.

Цвѣтуха = д. Кацѣта цвѣтнаѣя.

Цвѣтъ = 1. (м. цвѣты) — цвѣт, квіт, квіти, квітка, квіткі. — Гречки росповнила ся цвѣтом. Кв. — Квіти мої, діти. К. III. — Хто квітка кохає, той воскоєє серце має. в. пр. — Квітки пахуєть ясьми равном. Аф. — Первыи ц. = первоцвѣт.

— Цвѣтѣми убарѣть, убарѣть = квітчати, квітчѣти, заквітчати і д. Украшѣть цвѣтѣми.

2. (м. цвѣта) — цвѣт, колір. — Терѣть цвѣтъ = линѣти, здавати і д. Ливѣть 2.

Цвѣтѣщій = квітчастий, квітчучий (С.З.).

Вохи луги розстелилась — зелені, квітчасті, пахучі. Ніц. — Україна, отчизна наша, прайшовши в квітчучое положеніє. Скоропад. С. З.

Цейхгуауъ = чехавъ, цекавъ (С. З.). — Послано до руских цкавѣв по армату. Л. В.

Цементировать, цементоватъ = цементувати, китувати (С. Жел.).

Цементный = цементовий.

Цементъ = цемент, кіт (С. Жел.), джумур (розчина вапна або глини в ніск м або з тертою цегаю). — Вапна пропусать воду, а беріть замість вапня джумур — той вода не пустаєть. Кв.

Ценаироватъ = ценауровати.

Центифоль = д. Роза центифолия.

Центральный = центральний, осередковий, осередочний, осередний. С. Жел.

Центроблжнѣй = відблжний. — Ц. сила = відблжна сила. С. Жел.

Центростремительный = центротяжний, досередочвий. С. Жел.

Центрофугъ (на сахарнах) = пробілка. Лев.

Центръ — центр, центрѣ, центро, осередок. С. Жел. — Дійду вже правди, хоч би та в заховалясь в самім осередку у землі. Ст. Г. — Москва стала єн осередком московського княвства. Бар. О. — Гауптман

зробив ся осередком невеличкого кружка молодих реформаторів. Л. Н. В. — Корсунь стоить в осередку заводів. Кв. — Осередком нашої культури був Київ. Кп. — Чується ся потреба в осередку, до котрого б тигли землі. Бар. О.

Цѣрва, рос. *Reseda luteola* L. = жовтоцвіт, хаврашок. С. Ав.

Церемоніятися, церемоніювати = церемоніяти ся (С. Жел.), манірити ся.

Церемонійний = церемонійний, манірійний.

Церковнослужитель = церковник. С. Жел.

Церковний = церковний. — Ц. общество = братство, член його = братчик. С. Ш.

Цѣрковь = цѣрква, храм, дім Божий, адр. цѣрковця, місце для живок — бабинець (С. Ш.). — Проведіть мене до церкви, а в бабинець і сама втраплю. н. пр. — Соборная ц. = собор, катедра.

Цесаревич = цесаревич, царенко, цісаревич. — Приврочи ти кому небудь царство у державу за нії там роки, поки дійде своїх літ царенко. Ст. С.

Цесарь = цісар. Гал.

Цеховій = цеховий, цеховій.

Цехъ = цех, старшій у цеху — цехмейстер, цехмістр (С. З.), помішаник — клішник, підстаршій, молодшій брат, збори: з нового братчика: вступчина, вступнє, вписовє, за новонарженого — покраса, з того братчика, що женить сина — опукка. — Кушнірський, новальський цех. С. З.

Цикорія, рос. *Cichorium* = цикорія. — Ц. дикій, полевої, С. *Intibus* L. = петрів батіг, частіше мв. петрові батогі. — Цикорія жёлтая, дикая = д. Одуванчик. С. Ав.

Циліндріческій = вальцюватий (С. Жел.), стовбуватий, цівкастий.

Циліндръ = вал, валець (С. Жел. Пар.), цівка (С. Жел.), на котрій намотуєть ся основа — свівниця.

Цимбаліст = цимбаліста.

Цинковий = цинковий, цівковий (С. Жел.).

Цинкъ, *Zincum* = цінок, цівь. С. Жел.

Циркосодержатель = царкач.

Цѣркуль = цѣркель (С. Жел.), розмір (С. Л.), розмірок. — Один кінець розміру постав на осередок, другим веде кругом, отоді й виведеш вірний круг. Кв. — Без розміру не закруташ два в діжці. Кв.

Цѣркульній = цѣрклевий.

Циркулярній = окружній. С. Жел.

Циркуляръ = обіжник, окружник, окружене письмо. С. Жел.

Циркуляція = кругобіг. С. Жел.

Цистерна = систерна.

Цитадель = д. Крѣпость.

Цитировать = цитувати.

Циферблатъ = циферблат.

Цугъ = цуг (С. Жел.), вітяг. — Цугои = впростаж, впротаг, встяж, навстяж (С. Л.), цугом.

Цыганити = висміювати, пересуджувати (кого), глузувати, кпїти (з кого).

Цыгански = по циганськи.

Цыгникъ, рос. *Lysoopus exaltatus* = вовконіг, вовчуг, вовча ступа. С. Ав.

Цыкать, цыкнути = пікати, піпкати, пікнути (про курчат).

Цынга = с(ш)корбут, глилець. С. Пар.

Цынготній = скорбутній. С. Пар.

Цынготѣть, цынгать, цынготѣть, зацынготѣть, оцынгити, оцынгити = слабувати, заслабувати на скорбут.

Цыновка = рогожа. рогожка. — Зпати пона і в рогахі. н. пр.

Цыновочный = рогожаний.

Цыпки, цыпочки = пальці на ногах. — Ходити на цыпках, на цыпочках, стати на цыпки = ходити дьбки, на пальцях, стати навспянячки.

Цыплёнокъ, цыплёночекъ, мв. цыплѣта = курчя (С. З. Л.), курчатко, курченя (С. З.), куря, курятко (С. З.), курпіль, ципка, ципля (С. Л.), мв. курчата. — А літ одно — трощить та умива курчатко. С. Б. — Котре курча часто вилга на явочу, томч не довго живогіти. в. пр. Гріпч. — На вечерю були курчата.

Цыплѣтина = курчатина.

Цыплѣтникъ = шулка і д. Коршунъ.

Цыплѣчий = курчачий.

Цыпочки = д. Цыпки.

Цыпущка = д. Цыплёнокъ.

Цыпъ-цѣпъ = цип-пип-пип!

Цырюльнякъ = цілюряк, целюрик, голій, голяр, стрижій (Ман.), стригунъ. — Кличе голія хлопчану, щоб голас вів воводу. Ст. С. — Стриже стрижій чоловіка, от достриг до уха та й питає. н. к. — А равних целюрякам січовим лічати приказано. Л. В.

Цырюльня = цілюряя. С. Жел.

Цытварное сѣмя, з рос. *Artemisia Lercheona* Stegm. і A. Sieberi Bess. = глістник, хробаччик,

Цыць = цыть, те, мовчок, кічмчїрк, зась, заськи! — Ой цать, матя, ве журн ся. н. п. — Ой цытьте, та мовчїте та вікому не кажіте. н. п. — Цать мїні зараз! — Глядїть мїні, про се віччаркї! — А тобї зась!

Цѣвка = 1. цївка, витўшка (у верстаковї)
2. падець, зуб (в машанах).

Цѣвнїца = соїлка, дўдка.

Цѣдїлка = цїдїлка. — Зостан ся, як ва цїдїлцї. н. пр.

Цѣдїльнїй = цїдїльнїй.

Цѣдїть, цѣжвавать, на(про)цѣдїть = 1. точїти (С. Ш.), вточїти, наточїти. — Та пїди, хлопку, до пиваїцї, та вточа ще й пива. н. п.

2. цїдїти, процїдїти. — Процїди пиваку, а то сама гуца.

Цѣлбнїй = цїлюбщїй (С. Л.), цїлючнїй, сцїлющїй, гойннїй. — Може вернеть ся арїя з тїєю водою, цїлющою, живащою дрібною сьязою. К. Ш.

Цѣлѣхонкїй = цїлїсїнкїй, цїлечкїй (Ос.), цїлїськїй (С. Ж.).

Цѣлїбўха, рос. Strychnos nux vomica L. = члїбчїбель.

Цѣлїзнá = цїлїзнá.

Цѣлїконт = цїлконт, цїльконт, вовсїм, всўпїль. С. Л. — Марю вдась цїлком у свого дядька. С. Ст. — Зарїзаз козу, знав з неї шкуру цїльком. н. п. Мст.

Цїлїзнá = цїлїзнá (С. З.), облїг, пезворўшена земля, цїлїзна земля.

Цѣлїтель, вица = сцїлїтель, ка, лїкар, лїкар, ка.

Цѣлїтельнїй = цїлюбщїй і д. Цѣлбнїй. — Слова його льють ся на серце, наче бальзам той цїлющїй. Кп.

Цѣлїть, исцѣлїть = зцїлїти, лїчїти, гойти і д. Исцѣлїть.

Цѣлїть, ся = цїлити, ся, цїлїти, лўчїти, налучáти, ся і д. Мїтїть 2.

Цїлїй, ко = д. Мїтїй, ко.

Цѣлковнїк, цѣлковїй = карбіванець, карбіваччк. — Сьвятї отцї — карбіванцї. н. пр. — Так не візьме, ли ставовїй карбіванца. н. пр.

Цѣловáльнїк, ца = шинкарї, ка.

Цѣловáльнїчїй = шинкаревїй, шинкарськїй.

Цѣловáльнїчкь = поцїлўйко. — От якїй поцїлўйко — йому б усе цїлуаатсь.

Цѣловáнїе = цїлўванїя, чмóканя. — Крестное ц. = прїсяга.

Цѣловáть, св = цїлўвати, ся, чмóкати, ся, багато — розцїлўвати ся.

Цѣломўдреннїй, ая = певнїнїй, неблázневнїй, незáймаїнїй і д. Дѣвствєннїй і Дѣвствєннїца. — Вона у нас не то що неблázнена, а й слова такого не чула, а вони кажуть обавжїла. Кп.

Цѣломўдрє = цїлїсть, певнїнїсть, неблázнїсть, дївство, цїнóта. — Неблázнїсть духа і тїла. Кп. Пр. д. ще під сá. Дѣвство 2.

Цѣлостность = судїльнїсть, цїлокўпнїсть. — Українська Русь пїколи не тратила вочуття своєй народої судїльностї. Бар. О.

Цѣлостнїй = цїлїй, цїлковнїтий, суцїльнїй, цїлокўпнїй.

Цѣлость = цїлїсть. — Бережн ж мїні грошї в цїлостї. Кп.

Цїлїй = цїлїй, увесь, цїлїсїнскїй. — Цїлу ніч не спала. — Гряд повнїбав усї швбкї, пї одної цїлої ве зостаю ся. — Ц. день = увесь дѣнечкї. С. Л.

Цїль = цїль, метá. С. Л. — Віра хрїстїанська показує нїншу мету жїтїти. Бар. — Як би й була коли яка свїзна мета у обох народїв. Бар. О. — Він мав перед очьма мету, але не досяг добре звязчену. Бар. О. — Така почесна мета запевне праверне до веї серця. Лев. В. — Сь цїлью = ушїсне, навнїсне. — Сь какюю цїлью? = для чо́го? — Нїть цїлью = маючи на метї. — Нїхто не брав ся, маючи на метї історїю народу, систематично вєреглявату етнографїчнї прирєчтє. Бар. О.

Цїльность = суцїльнїсть. — Сьнїжїсть і суцїльнїсть думяї його опанувала нам гуртоя. Кп.

Цїльнїй = суцїльнїй, цїлковїй, цїлковнїтий; чїстїй, щїрїй. — Вдача його була суцїльна, не попованá пїнїмаїнї потребьскїмаї. Кп. — Він дав нам суцїльнїй образ матерї. Кв. — Цїльнó молоко = не збрáне м. — Нїз цїльнóго зóлта = щїрозлóтнїй. С. З. — Какак щїровлóтїй в 600 талїрїв. Д. В.

Цїзнá = 1. цїзна, вáртїсть. — Яна телєр цїзна ва хлїб? — Нарцїдательна цїзнá = їменá цїзна. — Рїночнáя ц. = базáрнá цїзнá. — Опредѣлїть цїзну = склáсти цїзну. — Таке дороге, що й цїзна йому не складєш.

2. цїзнá, вáгá (С. Л.). — Ой, мамо, мамо, жаль нвти не має — нехай же Грїць та двох не кохав. н. п.

Цїзнїтель, вица = 1. цїновщїк, ця. С. З.
2. цїзнїтель, ка.

Цїзнїть, оцїзнїть = 1. цїпїти (С. Л.), цїпўвати (С. Л.), оцїпїти, оцїпўвати, склáдати, поклáдати, клáсти, склáсти цїзну.

2. цінувати, поважати, шанувати. — Я завжди велику цінував отой огонь, що палає в душі артиста. Кя.

Цінність = коштовність (С. Л.), вартість.

Цінний = коштовний (С. Л.), коштовний, коштовитий, стійний, вартівний, вартний (Лев.), цінювий, цінювний. — Бураки були коштовні на гноєвій землі. Хар. — От і музики заграли, танці до світу гуля, світом вечерять сідали, знав коштовні пали. Як. — Ой справ міні, мамо, шалений платок, а ще й на голілку коштовитий цвіт-ток. я. п.

Цінювщикъ = цінювщик. С. З. — Таки ці-ва покыває цінювщик. Кя.

Цінювчаний = д. Оцнєвчаний.

Цінєвѣть, оцнєвѣть = деревеніти, клікнута і т. д. д. Оцнєвѣзати.

Ціпкий = 1. ціпкий, чіпкий, беручкий. — Чіпкий, як кішка.

2. учепистий, чіпкий і д. Привізчавий. — Було не займать її, хіба не виш, яка вона чіпка, наче смола шевська. Кя.

Ціплівіє = чіплівий.

Ціплѣть, ся = 1. чіплѣти, чіпати, ся. — Кобу в 30 струн займає, на плечі її чіпла. Коа.

2. д. Прядирѣтьє.

Ціпльїє = ціпльїє, чіпльїє.

Ціпльїє = 1. цепний, цеповий, цепний, ланцюговий. — Ц. мость = висічний міст. — Ц. собака = цепний собака, цепова собака (Кр.), собака на цепі. 2. ціповий. — Ціпльїє мотобило = біяк, бич. (Д. Ціпъ).

Ціповой = ціповий.

Ціповочка = ланцюжок, ретязок. С. З. Л. — Взала карабак бархатовий, спідницю і керсет шовковий і паченела ланцюжок. Кот. — Як суку в ретязку держав. Кот.

Ціповчаний = ланцюжковий, ретязковий.

Ціпъ = ціп, верхня частина — біяк (С. Ш.), біло, бич (С. Ш.), ручка — ціпильно, ціпильно, чіпильня, ремінець — ү-визъ (Лев.), кáплиця. — Дѣлаюцїй ціпъ = ціповяз.

Ціпъ = 1. цеп, ланцюг (С. З. Л.), ретяз, ретяз, на котрому прывчовано — прывчова. — Біда за біду чіпляєть ся, як у ланцюзі кільце за кільце. я. пр. — Усе спить... хіба де часом з ланцюгом на шаї сумно завває собака. Гал. — Там 12 змії на ланцюгу прывчовані. я. к. — Важкий був ланцюг, що держав його на прывчолі. Кя. — Рветь ся, як собака на ретязі. я. пр.

2. (гір) — пасмо, стяг. — Повязвані в собою гори творять пасма гір і громади гірські. Зем.

Ч.

Чабѣрний = чебрецьовий.

Чабѣръ, рос. *Satureia hortensis* L. = чебрець, чебрик, чебрчик. С. Ан. З.

Чабѣрѣть, зачабѣрѣть = чѣврѣти, чучѣврѣти (С. З.), чѣвѣдіти, чѣхнути, хірѣти, зачѣврѣти, зачучѣврѣти, зачѣхнути, захірѣти.

Чавканьє = плямкання, жв(я)кання.

Чавкати, чавкнута = плямкати (С. З. Л.), чв(я)кати (Кр.), жв(я)кати (С. Л.), жвхтати (С. Л.), клікати, цякати (Фр.), плямкнута і т. д. — Він їсть і плямкав. С. З. — Чавкаюцїє = жвакун.

Чаврѣть = д. Чабѣрѣть.

Чадолубивий = дітолубивий.

Чаѣкъ = д. Чай.

Чаѣмость = сподівання і д. Ожиданіє.

Чаѣний = сподіваний.

Чаѣчний = чайний, чячий. — Чячий яйца.

Чай, рос. *Thea Bohea* = чайне дерево.

Чай, ча́й, адр. чаѣкъ (напій) = чай, чаю, здр. чайок (С. Жел.), в деяких місцях — гербата. — По козацькому значаю пють горілку до чаю. п. пр. — Треба, каже, міні чаю. Дум.

Чай = надїсь, надїсь, десь, мабуть і д. Вѣрно 2.

Чайбург, рос. *Thymus Marshallianus* Led = чебрець, чебер, чебрик, чѣпчик, *T. Serpyllum* L. = чебрець, щебрець, чѣб(п)чик, чобрик, чѣпчик богородишиний. С. Ан.

Чайка, пт. *Larus* = чайка (С. З.), чясчка, мала — чясня (С. Жел.), мп. — чяснята, чяйчяїята. — Бода же ви, чумаченьки, у степу пропає, що ви мої чяснєта із гаїзда забрали. п. п.

Чайникъ = д. Чяечный.

Чайникъ = чайник (С. Жел.), ст. — їмбрик (С. З.). — Купив їмбрик срібний і порцеляновий. Марковач. С. З.

Чайниця = чайниця. С. Жел.
 Чайничать = чаювати. — Кола до їх не прийдеш, а вони все чаюють. в. о.
 Чакрыжіть, отчакрыжіть = чекрїжати, відчекрїжати.
 Чалить, причалить = причалювати, причалити.
 Чалко = чалий, сивобатий. С. Жел.
 Чалиа = чалиа, завивало. С. Жел.
 Чалопігій = строкатий (лінь).
 Чаль = причал.
 Чалый = д. Чалко.
 Чамкати = цмїкати.
 Чань = чап, кадуб (С. Л.), великий у вишницї — стоян, в котрому виноград даєть — топчило (С. Ш.), невеликий і вазький — шалпик, переріз, зрісок, ширітвас (С. З. Л.), на барду — бражник (С. Ш.). — Дубильний ч. = квасяїк. — Заторінь ч. = браговар (С. Ш.).
 Чапли = д. Чапла.
 Чапракъ = чаб(п)рак. С. Пар.
 Чапраный = чаб(п)раковий.
 Чапїжнїкъ, рос. *Caragana frutescens* Dc. = дереза, люкрєця, сїбирка, раїта, чеїжник. С. Ав.
 Чарка = чарка, чарочка, чарчина.
 Чарователь, ница = чарівник, ця і д. Чародїй, ка.
 Чаровати = чарувати і д. Волхвовать.
 Чародїй, ка = чарівник, ця (С. З. Л.), воробїт, ворожка (С. Л.), чаклун (С. Л.), чаклїй і д. Волхвователь.
 Чародїйство = чари (С. З.), чародїйство і д. Волхванїе.
 Чародїйствовать = чарувати (С. Л.), чари дїяти (К. Ш.), чаклувати і д. Волхвовать.
 Чародїйный, чародїйственный = чарівний, чародїйний, характерний.
 Чарочка = чарочка, чарчина, чаропька.
 Чарующий = чарівний, чарівливий.
 Часовенный = капличивий.
 Часовня, часовенка = каплиця (С. З.), капщїця, капличка (С. Л.). — На прагорї нїба капличка, ловацька церква певеличка. К. Ш. — Тепер ходїмо лиш в каплицю, там Фебові ти поклоняєш. Кот.
 Часовой, ого = часовий (К. Ш.), вартівий (С. З.), вартівник, калавурний, стїйчик. — А за двєрма про снов садатське нежатїє два часовї розмовляють. К. Ш. — Стїйчїля, що важку стерегла, встукала гай дамаків отут у ловах. в. о.

Часовой, ая, бе = 1. часовий, годинний (С. Жел.).
 2. часовий, годинниковий, даугарєвий. — Ч. маїстеръ = д. Часовщакъ.
 Часовщїкъ = годинникар (С. Жел.), часовщик (С. Жел.), даугарма(є)їстер, даугармістр (С. З.).
 Часочъ, часочекъ = часочок, годинка, годиночка, годиньонька. — Хоч годинку, хоч хвилянку. в. п. — Хто щаслив був хоч часочок — повіє не забуде. в. п.
 Частенький = частєнький.
 Частєнько = частєнько, почаству (Ос.).
 Частєхонько = дужє часто, частїсїнько.
 Частїна = гущїна і д. Густїня і Чаща.
 Частїть = 1. частїти.
 2. дроботїти, дробочувати (напр. в ровновї, в ходї).
 3. учащати. — Де люблять, там не учащай, а де не люблять, там не бувай. в. пр.
 Частица, частїчка = частка, часточка, частина, частїнка, вайдрїбнєшка — гарїль.
 Частию = частїною, почасти. — Большєю частию = здебїльша, здебїльшого, найбїльш. — Здебїльшого се буває тодї, коли...
 Частво = 1. особо, особно, особливо, окремo, нїрїзно.
 2. приватно.
 Частность = осїбнїсть, окремїсть. — Вь частности = з'особна (С. З. Л.).
 Частный = 1. частковий, дрїбний, не цїлий.
 2. приватний; осїбний.
 Частво = часто, почаству (Ос.).
 Частокoлана = кїл, пїля.
 Частокoль = частокїл, паркїн (Ос.). — Городить заострєнным ч. = остробїжати.
 Частотa = частїсть.
 Частуха, рос. *Alisma Plantago* L. = шїльчик, жовник, бишник. С. Ав.
 Частый = 1. частїй. — Частї дїти. Кр.
 2. густїй, явний. — Густий лїс. — Густий гребїнець. — Расна вишп.
 Часть = 1. частїна, частка, $\frac{1}{4}$ ч. — чвєртка, $\frac{1}{8}$ ч. — осьмїачка, осьмїачок, $\frac{1}{8}$ кварта — осьмїуха.
 2. частка, участь, пай, пайка, дїл, удїл (С. Ш.), подїлля. — Виу перейшоа туда вовсїм жить, а своїє частки, що увидала йому од батька, не брав. в. о. Грїш. — Випомивайте мою участь в землї та в пасїці, а худоба вже дарма. Кв. — Свого паю не

попущу я пішому. Кн. — На мою пайку не заходь; и сам її перекоюю і засажу. Кн. — Привіять въ часть = в спілку прийняти. 3. Ча́стко (С. Ш.), часть (у городі).

Ча́стѣть = густіти, густішати, ясвітти.

Ча́сь = 1. час, година. С. Аф. 3. Л. — А якийсь раз бував дорогий і час. В. Г. — Зачала ся тая баталья аранку, а перед вечером за дві години зовсім Турків збили. К. Ст. — Як би я багатий, то оддав би все золото отій Катерині за одну годину. К. Ш. — Ходять ані годану, ходять ані і другу — не виходять чорнобрива із темного луку. К. Ш. — Вже пшимерка, над вечер, година восьма. Грінч. — Так як у 12-й годяпі. Грінч. — Вже 10 на 11 годячу. Фр.

2. час, година. — Час до дому, час час і пора. н. п. — Ой у неділю рано пораненьку Сохрок із ордою стив ся, а в поведірок в обідню годину сам в неволеньку попав ся. н. п. — Въ часть = саме в час, в піору, в сам час, у свій час, вчасно. — Добре, коли все у свій час зроблено. — Съ ча́єю на́ часть = от-от, що ча́су, що години, ко́жного ча́су, туж-туж (С. Ш.). — Що часу здемо. — Часть отъ часу = що раз. — Слабому що раз гірше та гірше.

Ча́сьмі = 1. часі (С. Жел.), годінник (С. Жел.), да́вгари (С. З.). — Тоді оддав його батько внять ся ще часіа робота. н. п. Ман. — Тільки й чути, як стуюють старі розмолоді давгари. Лев. В. — На черні годявняк продаюча перву годину. О. Мар. — Барманьне часмі = годінник, денгарок. — Крытыє ч. = сліпі давгари. — На давгарок треба мати свій фольварок. н. пр. — Простягни руку, вьяда з столяка золотий вшерьковий годявняк. Фр.

2. часі, варта, стійка. — Стоїть москаль па часах. — Як ішов па варту, вьяня квартиру. н. п. — Як па стійці возаки. Кот.

Ча́хлий = худий, голоко́бстий, ча́лий, змарнілий, помарнілий.

Ча́хнуть = со́хнути, ча́хнути (С. Жел.), здрігати, відігати (Фр., скіяти, ко́цати, чевля́дїти — Чахну тут без тебе, живучи в нелюбом. н. п. — На старости літх скя́юмо, паче вїтїка, прибата морозом. Кн.

Ча́хотка, Phthisis = сухота (С. З.), сухоти, сухотка (С. Жел.). — Лікарі спостерегли у Макара горлоу сухотку. Кн. — Заслєб па сухоту.

Ча́хотный, ча́хоточный = сухотный, сухоточный (С. Жел.).

Ча́ша = ча́ша, в свяченому подою — кропильниця. — На стогаі стояла чаша, уса чисто викопана з золота. Ст. С. — Пить ча́шу = терпіти горе, бідувати. — Ча́-

ша задрáван, процáльнам = задрóван, відхо́жа чáрка.

Ча́шка, ча́шечка = піска, пісочка, ча́шка, ча́шечка. — Ча́шная ч. = ча́шка, ст. — філіжа́нка (С. Ш.), филижа́нка (Кот.). — В́соевая ч. = шáля (С. Жел.), шáлькї. — У оріха, жо́луда то-що = гра́нка, пліска. — Коло церкви слідїя старці в мисочама. н. с. — Вьягдає, мов оріх з грави. Кр.

Ча́ща = гушнá (С. Л.), гушнвá, гушáвнана (С. Ж.), гу́штува (С. З. Л.), гу́штува (С. Л.), гушáвнїк, нётра (С. З.), нётри. — Зага́з у саму гушáвну. — Зага́ла ми його в веґри, не прола́зе, тоді ми давал стріляти. Кн.

Ча́ще = частіш, частіше. С. Л. — Ча́ще всего́ = найчастіше.

Ча́шнє = сподівáння і д. Ожидáніє. — Сверх ча́шнї = зовсім несподіванно.

Ча́шнєльнїй = сподіваний.

Ча́шть = сподівати ся і д. Ожидáть і Уповáть. — Я не ча́шть вась від́ть = не сподівав ся вас бáчїти. — Она въ нётъ душі не ча́сть = вона за нїи душі не чує, дух ро́нїть.

Ча́шкати, ча́шкнуть = цїякати, цїякати, цїякнүти.

Ча́шнїться = чвáнїти ся (С. З.), пишáти ся (С. Л.), бундю́чїти ся (С. Л.), пнндю́чїти ся, величáти ся (С. Л.), прїнндїть ся, брїшкати. — Може чвáнїтьсь, що братство віру заступали. Кн. Ш. — Пншáсть ся, як хорова в хамуті. н. пр. — Величáть ся, як зумацїа воша. в. пр.

Чвáнка = гордівниця, пишáха.

Чвáнлвннїй, чвáннїй = чвáлвннїй (С. З.), чвáнкувáтїй, чвáнко́, пнхáтїй, бундю́чнїй (С. Ш.). — Таке чвáнкувате, що нї прїступу до його. н. о. — Заво́лвннїа губу чвáнко! Кн.

Чвáнство = чвáнь, пнхá (С. З. Л.), величáння, гордо́ці, вáжнїця. — Пнхї — штїри мїхи. в. пр.

Чвáнь = чвáнко́ і д. Спєсївєць.

Чвáркати = звя́хтїти. — Звя́хтїла мюкрї лїчакї. Кот.

Чвáкь, рыба Cyprinus barbns = Чвáк. С. З. — Та наварим кулішу, та вьянємо ча́бзїа, та й помьянєм чумака. н. п.

Чвэ́брь = д. Чабэ́рь.

Чей, чьá, чьэ, чьн = чий, чий, чьé, чнї. — Чьэ це просо? — На чїм вїві садїш, того й волю волн. н. пр. — Чьэ б гарчало, а твое б мочвало. в. пр. — Чей-то = чьїсь. — Ко́о чей = дэ-чїй.

Чекá = чекá (С. З.), кі́лок (у во́в).
Чекáмьтэ = ви́бвáтэ, карбу́вáтэ (моне-ту, медалі).
Чекáнка = ви́бвáння, карбівка.
Чекáнный = битий. С. Ш. — Битий теляр. С. Ш. — Ударована Мариссыка гравнями золотими, теляряни битими. п. п.
Чекáньтэ = 1. штемп. С. Жел.
 2. келеп. С. З. — Келепом по ребрах торкав. в. д.
Чекáрь = дóвбня, тóлок (д. Трамбóвка).
Чекúша, чекúшка = д. Чекá.
Челáпок, челáчэкъ = 1. д. Чéльцъ.
 2. (у варстаті) = чóвник. — Чованія і ляда твачеві порада. В. Ц.
Чéльц, челáчэкъ = чóвнэ, чóвник, каю́к, каю́чок, душогубка. Пр. д. від сл. Лóдка.
Челá = 1. чолó (С. Ж. З.), лоб.
 2. чéлюсти (печі).
Челáбитна, челáбитная = супліка. С. З.
Челáвóй = чолóвий.
Челáвóколюбецъ = чолóвóколюбецъ.
Челáвóколюбный = лóдяний.
Челáвóколюбіе = лóдскість, лóдяність.
Челáвóконáвистникъ = відлóдник.
Челáвѣкъ = 1. чолóвѣк, лóдїна (С. З. Л.), добрий — чолóвѣга (С. Л.), чолóвичина, абн-лий — лóдїнка, чолóвичок. — Той нав добра лóдина. С. З. — Перша жінка бува в мене добра лóдина. в. о. — Недостóйный імєни челáвѣка = недóлїд, недóлóдок. С. Жел. З.
 2. наймит, челядник і д. Слугá 1. і Служітель.
Челáвѣчскъ = чолóвичок, лóдїнка.
Челáвѣчески = по лóдськи. — Жыва по божому, по лóдськи. Ки.
Челáвѣчскій = лóдський, чолóвичий.
Челáвѣчество = 1. лóди, лóдство
 2. лóдскість, лóдяність. — Лóдскости великий друже. Скл.
Челáвѣчий = д. Челáвѣчскій.
Челáвѣчность = д. Челáвѣчество 2.
Челáвѣчний = лóдяний. — Сдѣлатьєн челáвѣчнѣ = по лóдїншати.
Чéлюстный = чéлюстьóвый.
Чéлюсть, мн. чéлюсти = чéлюсть (С. Жел.), чéлюсти (С. З.), щéлена, щéлеп (С. З.), щéлени (С. Л.). — Загострені по лисичі щéлєны. Лев. В. — Роззявляє свої щéлєны, щóб у роті... С. З.
Челáдинецъ, челáдинъ, ка = д. Слугá і Служанка.
Чéлядь = слóуги, чéлядь (С. З.), паймиті, робітники. (Пр. д. від сл. Прислугá 2.)

Чемеріца, чемерічникъ, рос. Veratrum і Helleborus = V. Tourn = чемеріця (С. Ан.), чемеру́ха (С. Жел.), V. album L. — біла чемеріця (С. Ан.), чемерник, ця (С. Жел.), H. nigra L. — горіцьвіт, стародубка, мóрна чемеріця (С. Ан.), чемерник чорний (С. Жел.).
Чемерічний = чемеріцьовий.
Чéмеръ = 1. хребѣт, власне кістняк хребтóвий.
 2. чéмер (чорна хвороба у коней). С. Жел.
Чемодáньтэ = чамзй́дан, влум(в)ок, тлúмок (С. Л.), пакúнок. — Шевченко не дав саого пакунку склупити у воду. Ки.
Ченéцъ, чéнчикъ = ченéць (С. Жел.), очіпок (С. Л.).
Ченухá = ісенітниця (С. Л.), бранія, дурійця, незнатъ-що (С. Л.), теревéні (С. Ш.), банелю́к (С. Ш.), ка́вна-що, не гич що, кураю́-верзю́ (С. Л.), хїмн-ві ку́ри. — Ченуху городїть, нестá = теревéні правити, точїти, гнúти, банелю́к плестї, не знатъ що вератї і д. від сл. Ахвїея, Вадоръ.
Червѣць, кон. Coccus = червѣць. С. Жел.
Червь = 1. чірва, чірви (а картах). С. Л.
 2. д. Червь (мн. і зб.).
Червѣвѣть, очервѣвѣть = червївїти, очервївїти, почервївїти.
Червленѣть = червоїти.
Червóнецъ = червóнецъ, червóний, золотїй, дукáт (С. З.), аск. — червїнчик. — Червїнчаків чимало я знайшла та се я до тебе привєсла, щóб подїмити єя. Ос.
Червóнный = 1. червóний. — Червона кáтайва.
 2. чрвóвий (в картах).
Червотóчный = червївий.
Червь, червякъ, червячэкъ = 1. червя́к (С. Л.), гробáк (С. З. Л.), робáк (С. З. Л.), мн. черви, робакї, зб. — черва (С. Л.), робáцтво. — Робак влїз у хрїн, та я думá, щó ажє я лучче лєма. п. пр. — Гробакї аж вїшать. С. З. — Ч. древотóцъ = шáшель. — Ч. свѣтїщїєн = свѣтляк, блшцáк.
 2. д. Личїнка.
Червїчэкъ = 1. д. Червь.
 2. червонéнка жїлка під язїком охóтницькїх собáк, котру підраюють у пуценїят. — Червїчэкъ заморїть = перкусїти, перехонїти, коварá здушїти.

— Попоян, комара здушила, рано встала, до свідави торбаку світила. Руд.

Чердакъ = 1. горіще, горá. С. Аф. З. Л. — Поля в горіще. Гринч. — Пожежа почала ся під дахом на горіщі. Кв. — Поскидали усе в гори, щоб там нічого не було. С. З. — Горюю вйшовши, кривъ дах через мур спустив си і ути. С. З.

2. вишка, горішня сьвітлячка.

Чердачний = горішний.

Чередникъ, рос. *Cynoglossum officinale* L. = живокіст, чорнокорінь, собáчий корінь, собáча мелу́нка, собáчка, воловий язик. С. Ан.

Чередной = черговий і д. **Очередной**.

Чередоваться = чергувати ся. С. Л. — Варта чергуєть ся. Ос.

Черѣхъ = чергá і д. **Очередь**.

Чересъдѣльницъ = черездѣльник.

Черевчуръ = надто, за надто, через край, через ладъ, через міру, не в міру, незавіру. — Що надто, того й свині не їдять. в. пр. — Через край свинаула окаяної варевухи. Кот.

Черезъ = д. **Черезъ**.

Череміца, рос. *Allium ursinum* L. = лѣвурда. С. Ан.

Черѣмуха, рос. *Prunus Padus* L. = черѣмха (С. Ан.), черешніна.

Черѣмуховий = черѣмуховий.

Черѣмушка = 1. д. Черѣмуха. 2. д. Череміца

Черемшá = д. Череміца.

Черенюкъ = Г. д. Черенъ.

2. живчик (С. Л.), живецъ, стеблó, ляска — бильник, ваюграду — чубук.

Черенъ, черенюкъ, черешюкъ = колóдка, колодочка. С. Л. — Загнав вожака по саму колодочку.

Черепáха, *Tectudo* = черепáха, кѣлеп (Ман.).

Черепіна, черепінка = череплóк, черепчóк.

Черепіца = черепиця.

Череповій = череповий.

Черепъ, Станіум = чѣреп, мізковня.

Черѣнье = черепки, чербиця.

Черешня, рос. *Cerosus Avium* L. = черешня, черешніна, ч. бѣлая = біла черешня, біляк. — Ой вишню черешню, чом ти ляску не пускавш. в. п.

Черешюкъ = д. Черенъ.

Черявка = чорявка, чорнявка.

Чѣрная пшеница, рос. *Melanopyrum nemorosum* L. = братки, Іван та Мάρья. С. Ан.

Чѣрнедъ = чорний кóлір, чорна крáска.

Чѣрненькій = чорнѣвкий.

Чѣрнеть = шт. *Anas fuligula* з порóди качóб.

Чѣрнѣхонько = чорнісінько.

Чѣрнець = чериць, ченця, мв. ченці. Пр. д. під сл. **Монахъ**.

Чѣрнеческій = черицький.

Чѣрніка, рос. *Vaccinium myrtillus* = черниця, чоряпця. С. Ан.

Чѣрніло, частіше мв. **черніла** = чорніло (С. Жел.), ст. атрамент (С. Ш.). — Ровбовтай чорніло. Кропня. — Б такай атрамент, що не ввати, коля пишеш. Кв.

Чорнільница = каламар, каламаръ (С. З. Жел.), чорнилиця (С. Жел.). — Під жає з олтары, в писарь в каламаря. в. пр. — В руках каламарі держали, за уха настромляли пір. Кот. — Раа каламар в пером сердито спорить стаа, хто квяжечку пову їв пях скомпоував. Б. Б. — Достала з полиці каламарчик. в. о.

Чорнільний = чорнільний. — Ч. орѣшки = Гáляс і д. під сл. **Орѣшки**.

Чорніть = 1. (очерніть, вичерніть) — чорніти, вичерняювати, вичорніти, трохи — підчѣрнювати, підчорніти.

2. (очерніть) — обмовляти і д. **Клеветать і Очернявать** 2.

3. (вичерніть) — вичеркувати, вичеркнути. — Що написав, ви усе вичеркаув.

Чорніца = 1. чорниця, черниця і д. **Монахня**.

2. д. **Черніка**.

Чорно = чорно.

Чорнобрівка = чорнобрівá, чорнобрівка.

Чорнобровый = чорнобровий, чорнобрівець. — Повставайте шолудавці — посідають чорнобровці. в. п.

Чорнобыль, чернобыльникъ, рос. *Artemisia vulgaris* L. = чорнобыль, нехворощ, забудьки, бурьян. С. Ан.

Чорноватый = чорнѣвкий.

Чорноволосый = чорноволосий, темноволосяий, чорнявий.

Чорновій = начерно написаний. — Чорновán бумага = чорняк, чернѣтка (С. Жел.).

Чорногáзый = чорногáкий, темногáкий (С. Ш.).

Чорногóловникъ, рос. *Prunella vulgaris* L. = суховершки, горлянка. С. Ан.

Чорногóловый = чорногóловий.

Чорногрáвый = чорногрáвий.

Чорнозѣмный = чорнозѣмий.

Чорнозѣмъ = чорнозѣм, чорнозѣмля. — Ч. сѣропесчáный = сѣрозѣм.

Червоклѣнь, рос. *Acer campestre* L. = Чорноклѣн, неклѣн, павклен, квітки — чобітки.

Червоквіжчикъ = чорноквіжчикъ.

Червокорѣнь, рос. *Synoglossum officinale* = чорвокорінь, собачий корінь, живокість, куряча сліпотя, собачка, воловий язик. С. Ан.

Червокудреникъ, рос. *Ballota nigra* L. = шандра, маточник, гдуха брощава. С. Ан.

Червоклѣсьє = чорний ліс, листовий, листяний ліс. — У листовому лісі не те, що в бору. Ка.

Червомазій = д. Смігльий.

Червопобічій = чорпоб (Лев.), чорноробітникъ.

Червопівѣць = чернѣць (д. Монахъ).

Червопівство = чернѣцтво.

Червопівъ = чорнопів, сушені півни.

Червотя = чорність.

Червотяль, рос. *Salix cinerea* L. = чорнолос, чорвотяль. С. Ан.

Червуха, гриб *Agaricus nicator* Pers. = вовнянка. С. Ан.

Червухка, рос. *Nigella sativa* L. = червухка. С. Ан.

Чѣрвий = чорний, про масть кося — вороний. — Чѣрніє глази = карі очі. — Ч. звѣсь = д. Червоклѣсьє. — Ч. набя = д. під сл. Избѣ. — Ч. немочь = д. під сл. Немочь. — Черное духовѣнство = ченці, чернѣцтво. — Ч. народъ = простолюд, чернь, ст. поспільство (С. З.).

Червь = 1. чорність.

2. простолюд, чернь; тежнота (С. Ш.).

3. червь. — Головки сѣрбаа за черву.

Червѣть, почервѣть = чорніти, чорнішати, почорніти, почорнішати. — Ой чого ти почорніло зеленє поле? К. Ш.

Червѣться = чорніти. — Здалеку цось чорніє.

Червядь = д. Чѣрнедь.

Черпакъ = черпак, черпало. С. Жел.

Черпать, черпуть, почерпнуть = черпати, черпнути, вачерпнути.

Чѣрствость = чѣрствість.

Чѣрствый = черствий.

Черствѣть, ва(по)черствѣть = чѣрствѣти, за(по)чѣрствѣти.

Черта = смуга (С. Л.), пруг (С. З.), пруга, пружка (С. З. Л.), разбѣк (С. З. Л.), рѣса, рѣс, рѣска, на дереві гвѣдочком або чим гострим — рѣвчачокъ. — Черты

лицѣ = обличчя, рѣси. — Ч. поселѣнія = околиця, околія. — Товні пружки його блѣдого лиця мали в собі цось не ласаве. Лев. — Колись тонкі йому на виду рѣси зблѣди. Лев. В. — Хоч рѣси лиця на тих фотографіях не можна було рѣвѣрати. Ка. — Черту проводить = рисувати, черкати.

Чертѣжчикъ = рисовникъ.

Чертѣжний = рисовний. С. Жел.

Чертѣжъ = плав, плант, плян (С. Пар. Жел.), рисунк, рис (С. Жел.).

Чертѣнокъ, чѣртыкъ = чортик, чортиня, чортя, біснйя, біснйяток.

Чѣрти, мн. сл. Чортъ = чорті, чортяцтво, чортівѣя, нечисть, нечиста сила.

Чѣртитъ = рисувати, черкати, карбувати.

Чѣртова борода, рос. *Thaurogogon pratensis* L. = козельки, козелець, козельці. С. Ан.

Чѣртовака = чортяця, чортяха (С. З.), вѣдья.

Чѣртовскіє = як чорт, по чортячому.

Чѣртовскій = чортячий і д. Бѣсовскій.

Чѣртовщина = чортяцтво (С. З.), чортівня, чортівня.

Чѣртовъ = чортів, бісів, чортячий (С. З.).

— Чѣртовы орѣхи, рос. *Tigara patana* = бохотні, водяні, чѣртові орѣхи. С. Ан.

Чѣртогрызъ, чѣртовъ обгрызокъ, ч. корень, чѣртова борода, чѣртовѣя трава, рос. *Scabiosa Succisa* L. = любка, рѣнникъ. С. Ан.

Чѣртовъ, чѣртовн = покій, кімнѣта, горниця, свѣтлиця, будинок, палац, покій, горниця. — Колись в будинок в зайшов, давно покнвнутий павами. В. Ш.

Чѣртополѣхъ, рос. *Carduus Gaertn.* = будякъ, дряпач, чѣртополѣх. С. Ан.

Чѣрточка = рѣсочка, пружок, смужка (д. Черта).

Чѣртъ = д. Чортъ.

Чѣрты = д. Очеркъ.

Чѣрченіє = рисованія.

Чесѣлка = 1. чухар (Лев.), грѣбінъ, грѣблѣ (чесати вовну і наводити ворсу). С. Жел. Пар.

2. рос. *Dipsacus fullonum* L. = щітка, дряпач, черсак (С. Жел.), черсаки.

Чесѣльчикъ, ца = чесѣльник, ца. С. Жел.

Чесать, чеснуть, ся = 1. чухати, ся (С. Л.), чухарити, ся, скрѣбати, ся, скрѣбти, ся, почухати, ся. — Батько слухав, що жінка неле, та потилицю скрѣбе і чуха. Гринъ. — Де не свербить, там не чухаеш. в. пр.

2. чesати, льон — пачісувати (Под.)
 пряму щіткою — ШІТИТИ. — А ще тижше
 дівка косу чеше. в. п.
 3. свербіти. С. Л. — У батька свербити,
 а діти чухають с. н. пр.
Чёска = чesання, розчісування; прі-
 чёска.
Чесовница, рос. *Alliaria officinalis* = кін-
 ський часник, сврїпа, пілгáйник. С. Ан.
Чесовоква = голівка часнику, частяна
 голівка — зубок.
Чеснокъ, рос. *Allium sativum* L. = часник,
 устрій (С. Жел. Ш.) з суцільною голо-
 вою — москáлик. — Не ўла душа часни-
 ку, не буде й смерті. в. пр. — Мийші ч.,
Al. angulosum L. — зайчий часник, ско-
 рода. С. Ап. — Полевій, змішний ч.,
A. rotundum — гадюча цибуля. С. Ап. —
 Дикій ч., *Sempervivum tectorum* L. — до-
 ля, скóчки. С. Ап.
Чесноківый = часниковий.
Чесночипка = зубок (д. Чесноківка).
Чесночный = часниковий.
Чеснўть, сн = д. Чесати, св.
Чесота = свербіня, свербіж, сверблячка.
Чесотка, *Scabies* = короста (С. Л.), свер-
 блячка (Сп.). — Заразити, сн, заболѣть
 чесоткой = покоростявити, покоростя-
 віти.
Чесотный, чесоточный = коростявий. С.
 Л. — Коростяе пороса дарма чesата. н. пр.
Чествованіе = шанування, ушанування
 (С. Ш.), повага. — Ой була на у пана,
 була ним повага: палп мед-горіаку за
 Гаусю дітку. в. п.
Чествовать = шанувати, поважати, шті-
 ти, чествовати, чesити. — Жауді мене,
 моя мамо, бо я гість у тебе. Шпауї моїх
 подружечок тепера у себе. н. п.
Чесить = 1. шанувати, поважати, ве-
 личати, штіти і д. Ночитати і Уважати.
 2. лаяти, картати, кобеняти.
Чесно = 1. чёсно, по чёськи. — Люба-
 лше вірао, чesпо, прамірно. Кот. — Не аро
 бш по чesькя, зробш по пesькя. Кп.
 2. з чёстю, з шанобою.
Чесность = чesність.
Чесный = чesний, правдивий, побож-
 ний, цнотливий (С. З.). — Ч. чоловікъ
 = чesній. Мав. — Чесвий, як жадівський
 патикоу. н. пр. — Та чesний і я не злодій,
 а хтось торбу вкрав. н. пр. — Чого би кож-
 вому цнотнаому не належало чинити. С. З.
 — Чесный образомъ = по чёськи. —

Зійшлись по чesьки, роайшлись по пesьки.
 н. пр.

Честолюбець = честолюбець, шанолюб.
 С. Жел.

Честолюбіе = честолюбність, честолю-
 бивість, шанолюбство. С. Жел.

Честолюбный = честолюбвий, шанол-
 юбвий, шанолюбний. С. Жел. — Раді,
 коли його шанолюбвий пан здобуде собі
 поваги. Бар.

Честь, почёсть = вважати, почвтати і д.
 Признавать з і Считати.

Честь = 1. честь, чesність.

2. повага, шана, шаноба, слава і д. По-
 честь. — Ему всё не въ честь = йому
 нічим не догодїш. — Считаю за честь
 = маю за чesть.

Четá = пара. — Супружеская ч. = по-
 дружжя, молада — молоді. — Ішла кня-
 ві, а за нею парська пара, царь веде ца-
 рьцю під плече. Кв. — Молоде там подруж-
 жя жало. Грїч. — Праїхали молоді з цер-
 кви. н. о. — Ош тебї не четá; не четá
 тебї = він тобі не пара, не під pá-
 ру; не по тобі, не такві, як ти. —
 Тому ї я не побрал сн, що зова йому не
 під пару. Кв. — Не під пару мой астрїсі. Кп.

Четáться = 1. рівняти ся. — Куди тобі
 з ним (або до його) рівняти ся!

2. грати в чїт чи лїшку, цятати ся
 (Ка.).

Четвергъ = четвёр (С. З.), 2-й од. — че-
 твергá (С. Жел.), перед Петрінкою — су-
 хий четвер.

Четверёвкя, у вразї: „на четверёвкахъ“
 = рáчки (С. З.), óкарач (Эа.), на чвáр-
 ках, лáзять = рáчки лáзяти, рачкува-
 ти. — Коловь сeрдеший об терпину, було
 такє, що ї рачки лїз. Кот. — Робити —
 хоч кнєм бити, а їсти — хоч рачки лезти.
 н. пр. — Та вже хоч рачки лїз, а свого до-
 пив. Кв. — А вже Охрім на глау усім члв-
 ченський лїзе рачки. Гул. Ар. — А за нею
 датьяна рачкує. н. п.

Четверить, разчетверить = четвертува-
 ти, чвeрткувати (С. З.) чвeртувати.

Четверцею = вчeтвeро.

Четвёрка = 1. четвёрка, чвeртка (в картах).
 2. четвeрик (копей).

Четверной = четвeрний.

Четверный = д. Четвёрка 2.

Четверо = чотїри, штіри (С. З.), чeтвeро.

Четверолюбитный = на чотїри особи.

Четверта́къ = четвeртáкъ, пів копї (сріб-
 на монета = 25 копїюв).

Четвёртка = чвёртка. — Взяв чвертку паперу. — Кунив чвертку тютюну.

Четвертой = чвертковий.

Четвертовать = чвертувати, чвертувати.

Четвертокъ = д. Четвёргъ.

Четвертушка = чвёртка (паперу).

Четвёртый = чвёртгий. — Въ началъ четвёртаго = по третій годині. — Половина четвёртаго = пів на чверту.

Четвёрть = 1. чвёртка, чверть, четвертина — Кунив чвертку телятни. — Половина не дам, четвертину дам. Кр. — Он не исцели четверту, данай грошом хоч а полтаву. в. п. — Ч. лунъ = кватіря, кварта місяця (д. під сл. Лунъ і Фаса). 2. чётверть (зерна або борошна).

Чётка = чіт.

Чётки = чётки. С. Жел. — Перехрестна ся, чотки взяв і за Україну молягся старай чериць пошкандибав. К. Ш.

Чёткий, чётко = чіткий, чітко, вчит. — Письмо гарне, чітвѣ. Фр.

Чёткость = чіткість.

Чётный = чіткий, паристий. — Чётное число = чіт.

Чётъ = чіт, цїт. — Чётъ или бечеть? = чіт чи лішка? до пари чи не до пари?

Чётъре = чотірі, штірі (С. З.). — Чётъро съ половиною = пів п'ята.

Чётърежды = чотірі разі. — Ч. чётъре = чотірі по чотірі.

Чётъреста = чотіріста, штіріста.

Четыреугольникъ = чотирікутник. С. Жел.

Четыреугольный = чотирікутний.

Четырёхдневный = чотиріденний.

Четырёхпольный = на чотірі змін.

Четырёхсложный = чотіріскладовий.

Четырёхсторонний = чотірібокпий. С. Жел.

Чётърнадцать = чотиріадцять.

Четь = д. Четверть 1.

Чехони, рыба *Cyprinus cultatus* = чахобля.

Чехоль = чехол (С. Жел.), покрошощь (С. Л.).

Чѣхъ = чханья.

Чечевича, рос. *Ervum Lens* L. = чачавиця, сочевиця.

Чечевичный = сочевичий.

Чѣченился = д. Женящийся.

Чѣчень, чѣчѣтка, шт. *Fringilla linaria* = чѣчек, чѣчітка, чіточка.

Чешукрылый = лускокрылий. — Чешукрылы наеѣкомы, *Seridopter* = лускокрылі кошахи, лускокрыльці (С. Жел.).

Чешусобравный = лускобавтий.

Чешуйникъ, рос. *Lathraea Sclumaria* L. = петрів хрест, шпараговий раст, маслянк. С. Ав.

Чешуйный = лусковий.

Чешуйстый, чешуйчатый = лусканий, лускобавтий. С. Жел. — Чешуйчатый корень = д. Чешуйникъ.

Чешуя = луска (С. Л. Жел. З.), ва гадюці — ливовище. — Зварила рибу в лускою. От дураа голова! Кл. — Плавил шукла з Кремшукла, луска ва й сна. п. п. — Дивіть ся, яке ливовище ва гадюці, аж сна. Кв.

Чѣбсь, шт. *Fringa vanellus* = чайка

Чѣвыя = щодрий.

Чижѣнный, рос. *Cytisus biflorus* L. Her. = зівовать, ракітовий кущ, дерева. С. Ав.

Чижъ, чижикъ, чижовка = чиж, чижик (С. Жел.), чижія (шт. *Fringilla spinus*).

Чѣвать, чѣпуть = 1. різати, чѣвати, чикрижати.

2. цокати. — Чася цовають. Кр.

Чижмаръ = д. Чижмаръ.

Чилига, рос. = 1. *Caragana frutescens* DC. — дерева, люкрѣция, сїберка, ракіта, чепіжник. С. Ав.

2. д. Чажѣвникъ.

Чиликанье = цѣвиріньканья, цѣвиркот, цѣвиркотання.

Чиликатъ, чиликвуть = цѣвирінькати (С. Л.), цѣвиркотати, чиргїкати. — То шкодлива кішка чиликне, то цѣвиріньке горобья. Свп. — Горобіцї чиргїкають. Кр.

Чилимъ, рос. *Tara patans* L. = болотві, водниї, чбртові орїхи. С. Ав. — Земляной ч., *Tribulus terrestris* L. = колючкї, якорці. С. Ав.

Чина, рос. *Lathyrus pratensis* L. = горбшук, журавлині стручки. С. Ав.

Чинарь, рос. *Platanus orientalis* L. = явір. С. Л.

Чинить = 1. (учинить, см) — чивїти, робїти, творїти, діяти, учинїти, вчинїти, зробіти, удїяти, ся (С. Ш.). — Отак чини, як я чиню: люби жінку або чиню. в. п. — Он щож бо в учинила, що Коструба полюбила. в. п.

2. (начинить) — начинїти, напихати, набивати, начинїти, напхати, набїти. — Начинила рибу кашою.

3. (починить, вичинить) — лагодити, латати, поллагодити, поллатати. — Поллагодив віз. — Полатада всі сорочки.

4. (очинить) — д. Очинивать.

Чидяться = 1. церемонити ся.

2. ставати, робити ся і д. Становити-ся. 3.

Чидяшко = чинюк. С. Жел.

Чідка = латанна, лагоженна.

Чідність = пристойність, порядність.

Чідний, но = пристойний, порядний (С. Ж.), звичайний, во і д. Пристойний.

Чидовник, у(в)рядник, ця (С. Жел.), урядовець, урядник, урядника (С. Ш.), урядчик (С. Ш.). — Губернський ч. = губерець. — Судебний ч. = судейський, судовий, судовик. — Канцелярський ч. = канцеляриста, писарь. — В Синоді і в Сенаті багатьох урядників в Україні. Кв. — Посла Великого Князства Литовського і в рядних налі. Ст. Л. — Старости подморні і инше в рядних землі. Ст. Л.

Чидовнический = чинівницький, урядницький (С. Ш.).

Чидовничий = урядовий. С. Ш.

Чидовний = сановитий.

Чинь = 1. чин (С. Жел.), ранга. — І там доля не мавула: дослужився до чину, та й вернувся в своє село і служить покинув К. Ш. — Бєзь чинюв = без церемонії, по просту. — Чинь чина початій = поважай старших чином.

2. став, стать, звання. — Звання козацьке, а жеття собацьке. в. пр. — Вонопекіє чинні = військові люди. — Духовные чинні = духовенство. — Ніжвїє чинні = салдати і инші військові до офіцера.

3. чин, устав, порядок, регула (С. З.), і д. Обрядь. — Чинь чином = як слід, як водить ся, як годить ся.

Чирей = чирка, чиряк, болячка. — Чиря великий, а гвоко мало. в. пр. — І чиряк даремне не сиде. в. пр. — Не вмер Давидо — болячка вдаввала. в. пр. — Евеєні так як болячка годила навї всякий день. Кот.

Чиряканье = д. Чилікальє.

Чирякати, чиркати, чирлякати = д. Чилікати.

Чиряк = цьвірінь. — Чую, десь горобці: цьвірінь, цьвірінь!

Чирюк = д. під сл. Утка.

Чирюшек = чирячок.

Чирьватий = чирякуватий.

Численіє = лічивня, рахування.

Числитель = чисельник. С. Жел.

Числительное имя = числівник (Гр. См. Ст. Гр.), числівник (С. Жел.).

Числять, ся = чіслити, ся (С. Жел. З.), лічити, рахувати, шитати, ся. — Числяв його за ковака. С. З.

Число = 1. число, лічба (С. Л.), лік, цифра. — Почавши од найменшої лічби до 50 коп. грошей. Ст. Л. — Середнім числом = середнім ліком, пересічно. 2. число, день (місяця).

Чистагана = готові гроші, готовик, готівка і д. Наличність. — Чистаганою = готовими грішми, готівкою.

Чістенський = чистельний.

Чистехонько = чистесенько.

Чистець = д. Гравлять.

Чистильщик, ца = чистильник, ця, чиститель, ка. С. Пар.

Чистительный = 1. чистильний.

2. прочистий. С. Пар.

Чістять, очістять, вічистять, ся = чістити, очищати, обчистити, вічистити, оджувати, хату — чепурити, хорошити, разом і мити і витирати, напр. стіг — скромнідиц, шарувати. — Ч. трубу = трусити сажу, коїни. — Ч. в'язкою (напр. чоботи) — ваксувати. — Ч. кіркою (оскардом) — Грасувати. — Чістяться (про втиць) — оскубати ся, оскубувати ся. — Д. про вниє під сл. Очищать.

Чістка = чістіння. С. Жел.

Чісто = чісто, чепурно, охайно. — Чісто-пачісто = усє чісто, геть усє, чістїсїнько усє.

Чистокривний = чистокривний (С. Жел.), племянний (лінь).

Чистоплотность = чепурність, охайність. Чистоплотный, но = чепурний, чепуристий, охайний (С. Л.), охайливий (С. Л.), чепурно, охайно.

Чистоплотъ, ка = чепурун, ха, чистюк. Чистосердечность = щирість, щиросердя. Чистосердечный, но = щирий, щиросердий, щиро, щиросердо.

Чистота = чістість; чепурність, охайність.

Чистотка = чепуруха.

Чистотгъль, рос. Chelidonium majus L. = чистотіл, чистик, глеконар, глечконар, гладішник, ростопаш, сіре зілля, старовина, ластовине зілля, чвєстяк, чистець. С. Ав.

Чістий = чістий; ясний; свѣтлий; сльозовий (про воду); білий; щирий; ви-

разний. — Чиста одежа. — Чиста вода. — Чистий голос. — Та як прийшов же я та й у ведлю, та дала Солоха сорочку білу. в. п. — Щире серце. — Щире кохання. — Щире золото. — Вараана нимона. — Изъ чистаго золота = широколотий. С. З. — Ковна широзлотий в 500 талерів. Л. В. — На чистыя дёньги = на готові гроші — Купив на готові гроші. — Чистое зерно = чόло. Мав. — Чисть осталси = 1. зостав ся без нічого, звів ся ні на що. 2. вийшов чистий, сухий із воді.

Чисть = чистина, возина, лісовиння, зруб.

Чистякъ = 1. д. Чистотѣль.
2. білоліцій, білолікий.

Чистянка = білоліція.

Читальщикъ = псалтирщик.

Читаніе = читання.

Читатель, ница = читальник (С. Жел.), читатель, ка (С. Жел.), читач (С. З. Жел.), чтець (С. Л. Жел.), чительник (С. З.), читка (С. Л.). — Кожне слово поеми вихолене примо в душі читача. Зап. Фр. — Автор зробив все, аба та огадав фразу не вражада почуття читача. Л. Н. В. — Не протів вас говорючи, читці мої любі. Федь. — Предмова до чительника. С. З. — З його був добрий читач. Ка. — Писав писала, читав читана. в. пр.

Читати, прочитати = 1. читати, не вразво — харамаркати, хамаркати (С. Ш.), лезде по складам — слебеуавати.
2. учити, научати і д. Преподавати.

Чиханіе = чхання, чихавка, ачхикання.

Чихарда = довга лоза, кінь, харлай (С. Ш.).

Чихати, чихнути, ся = чхати (С. З. Л.), ачхикати, чмахати, чхнути, ачхикнути. — Буває, що й муха чхає. в. пр. — Чихаюція часто = чхув.

Чихарникъ = пъявиця.

Чихарничать = пійчати.

Чихарь = молодé вино.

Чихнути = д. Чихати.

Чихота = чихавка (С. Жел.), чихавиця.

Чихотка, рос. *Veratrum album* L. = біла чемериця (С. Ав.), чемерний, ця (С. Жел.).

Чихъ = чхавія, ач-хі.

Чичероне = поводитрь, поводитрь, поводитарь.

Чища = д. Чисть.

Чище = чистіше. — Какъ можно чище, чище всего = найчистіше, як найчистіше.

Чищеніе = д. Чістка.

Чисновредительство = скалічення (умисне, щоб ухвалити ся від військової служби).

Членскій = члѣнський. — Ч. внескъ = вкладка.

Членъ = 1. член, громади — громадянин, громадянець, братства — братчик, спілка — спільник, сумісник, запорожської Січі — січовник, братчик.
2. член, члѣн (С. Жел.).
3. член, артикул (С. Ш.).

Чмоканье = цмоканья.

Чмокати, чмокнути, ся = 1. цмокати. С. З. Л.
2. цілувати, цмокати, ся (С. З.), цмокнути, ся.

Чмокъ = цмок. С. З.

Чмякати = плямкати.

Чобръ = д. Чабѣрь.

Чоканье = цокання.

Чокати, чокнути, ся = цокати, ся, торкати (С. Ш.), цокнути, торкнути, ся, чаркувати ся. — Кругом съівав, реготия, розмови, чаркують ся у всїх кімнях, чуть: будьмо здорові! П. Пр.

Чокъ = цокання.

Чокъ = цок. — Цок! цок! підкиває. в. п

Чолка = чубок.

Чолъ = д. Чѣльцъ.

Чоборность = 1. чепурність.
2. вимушевість, пересѣда (С. Пар.), на-тяжка, ненатуральність.

Чоборный = 1. чепурний.
2. ненатуральний, вимушевий.

Чортъ, мв. Черти = чорт, чортяка (С. З.), біс, диявол, лхій, вечістий, нечїста сила, пекельник, дїдько, кўпий, кунан, болотвий — анциболот, водняий — водяник, домовий — домовий, домовїк, лісовий — лісовик, лісун, полісун, гайовик, що живе в очереті — очеретяник. — Пр. д. під сл. Вѣсь і Лѣшія. — Убриайся къ чорту! = геть к бісу, іди к чортах собачі! — Чортъ тебѣ побері = нехай тебѣ чортї візьмуть. — Чортъ знаєтъ мто. = чор'ава що, ка'ена що, біс батька зна що. — Чѣмъ чортъ не шутить = чого на світі не бувас. — Къ чертїям на кулачки! = до чортів на виступці. Хар. Граб.

Чоска = 1. чесання і д. Чѣска.
2. клоччя, пачіскі.

Чреватый, чреватый = череватий.

Чреватая = черевата і д. Беремеша.

Черв'я́ть = черв'я́ти і Брюха́ти.

Черво́ = черво.

Червоуго́діє = обжирство.

Червоуго́дникъ, ца = прожора і д. Обжора; ласу́н, ха і д. Слестолюбець.

Чреда́ = черга і д. Очередь.

Чрезв'я́йно = надто (С. З. Л.), зав'я́дто, надв'я́чай, надв'я́чайно, на́збит. — Що надто — того й св'я́ті не їдять, н. пр. — Говорив він зав'я́дто живо і багачко. Кр. — В ро́гу 1690 показав ся великий надв'я́чай сарапа. Л. В. — Назбит серця наші печалю наполюмо. Л. В. — Діва доброврава надв'я́чай і краса до дива. К. Ст.

Чрезв'я́йність = надв'я́чайність. С. Жел.

Чрезв'я́йний = надв'я́чайний (С. Жел.), стра́шенний, стра́шений. — Вихвалю талан твої надв'я́чайний володати шаблюю і мечем. Ст. Г.

Чрема́ірно = над міру, на́дмір, без міри (С. Ш.), надмірно, невазі́ру, назава́іру (С. Л.), бе́зімір, через ве́рх (С. Л.) і д. Чрезв'я́йно. — Горілля не був так, щоб через край, а в компані́ не проляв квалі. Кв.

Чрема́ірність = на́дмір, на́дмірність. С. Жел.

Чрема́ірний = надмі́рний (С. Жел.), безмі́рний (Мац.).

Чрезлі́чний = черезлі́чний.

Чрезчу́р = д. Черезчу́р.

Чре́з = 1. че́рєз (С. З.), крі́зь (С. Л.), ке́рєз. — Переліз через тш. — Перелетів через базарь казань костокриляй. К. Ш. — Дівить ся крі́зь вікно. — Пройшов керез базарь.

2. че́рєз, за. — Не стало ся вчора, стаєть ся за тшдьовь, за рік. Ка.

2. че́рєз. — Ой чула я черєз люди, що сватати буде. н. п. — Іди, мамо, та від мене, черєз тебе сварва а мене. н. п.

Чре́сла = крі́жі і д. Пояси́ца.

Чте́ніє = чита́ння.

Чтець = чите́ць і д. Чита́тель.

Чт'я́тель, ница = д. Почита́тель.

Чтять, ся = д. Почита́ть.

Что́, чо́го = що, шо, чо́го. — Що за що, а руку за пауху. н. пр. — Се то чоловік, що ня його бачива. Гринч. — Вотъ что́ = ои-що, ось-що. С. Л. — За что́ = за що, за віщо. С. Л. — Дитяпа каже, що бито, а за що — не каже. н. пр. — За віщо тебе лаяли? — Ни за что́, ни про что́ = ні за що, ні про що. — Ну, что́ж? = що таке? або що? — Тутъ что́-то не такъ = тут що́сь не те, не так. —

Что́! = що? шо? га? чо́го? або-що́?

— Что́ ли = а́бб що, чи що́. — Ходім уже а́бб що. — Что́ небу́дь = що небу́дь, шось, а́бб-що (С. Ш. Л.), бу́дь-що. — Узив би а́бб-що накинув, бо холодно. С. Ш. — Что́-то = шось (С. Л.), я́кось. — Прійшов хтось, та звяз шось; бігти за ним — не має за ним. н з. (вітер). — Я́кось міві не можеь ся. — Что́-то не такъ = шось ве те́. — Что́-то сквє́рное = кв'ана що. С. Л. — Кв'ана парубок дімці: нічого, а вишло кв'ана що. н. пр.

— Что́ до мейя касаеться = як на кє́не (С. Л.), що до мене. — Що до мене — то я нічого проти того не мваю. — Что́ естъ іочн = чик дуж (С. Л.), на всі а́ставки. — Все́ по че́нь = все дарма́, ба́йдуже́. — Йому на св'іті все дарма. К. Х. — Для чо́го! = для чо́го, на віщо? — Для чо́го це ти зробив? — Ни́къ чешу́ = ні на́ що, ні до чо́го. — Не здав ся ні на́ що. — Чо́го-то = чо́гось, чо́жусь. — Було роблю чи гуляю, чи Богу молю ся — усе думаю про його і чо́гось бою ся. К. Ш. — На городі коло броду бравінок не сходять, чо́мусь дівчина до броду по воду ве ходять. К. Ш.

Что́ = що. — Такий хворий, що й не ідведеть ся. — Казала, що він приїхав.

Что́бы, что́бъ = щоб (С. Л.), щобби, шоб, а́бб (С. Ш.), бо́дай (С. Л. Ш.). — Галдя, аби описан ве було але. С. Ш. — Казали, щоб ан зїрав прійшли. — Что́бъ теб'я́, теб'я́ = щоб тебе́, бо́дай тебе́, то́бі, цур то́бі, нез'ай то́бі а́бб-що. — А щоб тебе, та бо́дай тебе! н. пр. — Бо́дай тебе чорти ваяли. С. Ш. — Бо́дай то́бі, доле, у морі втовитись, що ве даеш міві й досі ні з ким полюбитись. К. Ш.

Что́кати = га́кати, шо́кати (перешитувати раз-у-раз: что́? = га? шо́?)

Чу! = чу́ш, чу́сте! — Чуш! неваче ступа хтось.

Чубу́к = чу́бук (С. Жел.), цибу́х (С. З. Жел.).

Чубура́хнутись = ге́гнути, ся, бебє́хнути, ге́гє́гнути і д. Уна́сть 1.

Чубура́хтаться = восту́мант ся, барло́жити ся.

Чубура́х! = ге́п, бух, бебє́х, брязь, шубовствь. — Ішов по кладці та я́кось осковивує си — і шубовствь у воду.

Чубу́чний = чу́бунквий, цибу́хвий.

Чубу́шникъ, рос. *Philadelphus coronarius* L. = жасмін садовий (С. Ав.), ясмін, чу́бунковець. С. Жел.

трапилося, що й ні сні ще кому а ча марилося. С. Л.

Чудовище = марá (С. Л.), марю́ка, потвір (С. Жел.), потвора, почвара (С. З. Жел. Л.), прочвара (С. Жел. З. Л.), чудище (С. Л.), чудерство, хóха, страхіття, дивогляд (С. Жел.). — А ти п'яний що день божий, па марю́ку став похожий. Риб. — За що ти покрав мене, що я породила таку потвору. Ч. К. — На морі морська чудерство я трьома губами і на кожну губу по 12 кораблів бере. я. к. — Таке страхіття звьявлося.

Чудовищаний = дивоглядний, почварний. С. Жел.

Чудодія = чудодій і д. Чудакъ.

Чудодійственный = д. Чудотворный.

Чудотворецъ = чудотворецъ (С. Жел.), цілитель.

Чудотворный = чудотворный, чудодійний, чудовний. С. Жел. З. Л. — У Квів їдла, молилась, аж у Почаєві була — чудовная не помогла, не помогла святая сила. К. Ш.

Чудоцвітъ, чудоцвітникъ, рос. *Mirabilis Salapa L.* = царська борідка. С. Ал.

Чужакъ = чужий, чуженик, ця (С. Жел.), чужинець.

Чужбина, чужбина = 1. чуже, чужинка (С. Жел.). — Чуже переступи, та не займи. в. пр. — Ласий на чужинку.

2. чужина (С. Л. Жел.), чужа чужина, чужа сторона, сторінка, сторононька, чужа країна, чужа(є)ниця. — А на чужій на сторонці зовуть мене заволокою. в. п. — На чужині хоч здихай під тивом, нікто до тебе й не гавкне. в. пр. — Тут Шевченкові усе було чужою чуженицею. Їв. — Треба міні до свого роду чутку подати, бо тут чужа чужинца. Хар. Пр. д. ще під сл. Край 2.

Чужданіе = цурання.

Чуждаться = цурати ся (С. З. Л.), ухилити ся, сахати ся. — Цуран ся сїряка, а тепер і овучі радий. в. пр. — Ні с кам не знати ся і всіх цурать ся. Кот. — Диво дився на світлі в тям серцем бував: у вечері цураєть ся, в ранці забавав. К. Ш. — Ті вивинки цуралсь живого народнього лавка. З. Ог.

Чуждый = 1. чужий і д. Чужой.

2. непричтний, непричасний (до чого), вільний (од чого).

Чужевірный = чужовірний, не нашої віри.

Чужеземець = чужоземець.

Чужеземный = чужоземний.

Чуженикъ = д. Чужакъ.

Чужестра́нецъ, чужестра́нка = чужоза́мець, чужозе́мка, чужостра́нецъ (С. Жел.), не наський.

Чужестра́нный = чужоземний, чужосторо́вний, чужинецький (С. Жел.), не наський.

Чужейдний = чужоїдний. С. Жел. — Ч. расте́ние, *Planta parasita* = чужоїдна росли́на.

Чужой = чужий; сторо́вний. — Чужий хлівець не плодять овець. в. пр. — Чужина краями не літай. п. пр. — Чужіе лю́ди = чужина, чужа(є)ниця, чужі люди, чужинці.

Чужь = д. Чужакъ.

Чуза́въ, чуза́нчикъ = ко́бра, комірка, комірчина, хйжа (Ос.), хйжка (С. З.), тільки пра хаті — прикомірок (С. Жел.), приборчик.

Чуло́въ, вн. чу́лкі = панчо́ха (С. Жел.), панчохи (С. З. Л.), панчішки. С. Жел. — Набула без панчих пантняк. Кот. — Наділа панчохи і пантофельки власної роботи. Фр. — Черевачки козлові, панчішки шовкові. в. п.

Чулочникъ, ца = папчо́шник, ця.

Чулочный = панчо́ховий.

Чума́ = чума́, джума́, морові́ця. С. Жел. З. **Чума́ака, чума́зый** = зама́зюра, нечу́пара, вехлюй, шмарово́з і д. Неопри́тний.

Чумі́чка = 1. ополо́ник (С. З.), вареха, шумі́вка. (Д. під сл. Ложка).

2. нехлю́я, задрі́па, задрі́панка, зама́зюра і д. Неопри́тная.

Чумі́чъ = д. Чумі́чка 1.

Чумный = чумний, моровий. — Морове повітря.

Чупри́нь = чуб, чуприна.

Чура́ = жорствá (д. Песобъ).

Чурба́нь = 1. пень, колода, оцупок, оцупалок (С. З.). — Лемить, як колода. в. пр. 2. одоробло, опудало, неграба, неотеса, маму́ла і д. Неповоро́тливый і Неуклю́жий.

Чури́лко = д. Козодой.

Чу́рка, чу́рочка = цу́рка, цу́рочка. (Д. під сл. Пáлка.)

Чуръ = цур. — Цур мовчати! — Цур па двохи! — Цур не ваймати!

Чу́ткій = чу́ткий (С. Жел.), чу́тливий, чу́йний (С. З.), сторожкий. — Той птаця те пер якась дуже сторожка зробила ся: аби що — зараз полетять. Кр.

Чу́ткость = чу́ткість (С. Жел.), чу́йність.

Чўточка, у выразі: чўточку = годніочку, двілінку, трóшечки. — Я на одну годичочку: духу ве переведете, а я вже й вервусь. Кн. — Трошечка вазула.

Чуть і чўть-чўть = ледве, ледві, трóхи (С. З. Л. Ш.), трóхá. — Ледве даше. — Троха ве впав. Пр. д. теж під са. Едва́.

— Ни чўть не бывáло = вóвсім ні. —

Чуть ли = трóхá чи, трóхá лишень. — Еге, трóха чи не вiя зробиá мiвi шводу. — Одже трóха лвшень чи не зроблю я отак. Кнiв. — Чуть ли не = либóнь. С. Л. —

Чуть ли не тавó = трóхá чи не тéв, либóнь тéс. — Чуть-чўть не = нáло що не (С. Л.), трóхи-трóхи (С. Л.), трóхи, трiшечки не (С. Л.), óмалъ, безмалъ. — Усе до пурочки вгорiáo, сам трóхи-трóхи ве пронав. Б. Г.

Чутьё = 1. чуттiя, почўття, почувáння. 2. нюх.

Чухá = д. Ченухá.

Чухать, разчухать = смакувати, коштувати, розсмакувати, ровкоштувати. — Нi як не розсмакую, яке це виво.

Чухи! = вацў, вацў!

Чўчело = онўдало (С. Л. З.), стрэкопўд (С. Жел.), мацапўра (С. З.), мапiяка (С. Л.), одорóбло. — Оце онудало погане. Кот. — Наче онудало на горóдi. Кр.

Чўшка = 1. пiдсвинок. — Як годовавий пiдсвинок. К. Х.

2. злiвок, вiдiвок (о́лна або чавуну).

3. цўрка (д. Пáлка).

Чўшки = кóбури (на пистолi, при сiдлi). С. Жел.

Чўшь = д. Ченухá.

Чўять, почўять = чўти, почувáти, учувáти (С. Ш.), почўти, вачўти, учўти. — Ой зачула моя доля, що ве бути мiвi дома. в. п. Д. ще пiд са. Чувствовать.

Чьё, чья, чьи = д. Чей.

Чьмъ = нiж (С. З.), а нiж, од, вiд, над, чми (С. Л.), як. — Бiльше вoзoду, аiж правнву. п. пр. — Йому бiльше, ян сто год. Катернос. — Чьмъ дáльше, тьмъ... = що далi, то... — Що далi, то все гiрше. — Що далi, то бiльше дорожняго. Хар. — Чьмъ скорiе, тьмъ лўче = чми швiдче, там краще. — Бiгi чьмъ скорiе = бiжи чми дўж (К. З. о Ю. Р.), яко нiга швiдче. (Пр. д. пiд са. Скорiе). — Чьмъ бы сьсть за робóту, онъ толькo гульетъ = заисть тóго, щоб сiсти за робóту, вiн гўльки справляе.

Чюмъ = курiнь, катрiяга i д. Шалáшь i Квiбiтка 2.

III.

Шабашевáть, отшабашевáть = шабашувáти, шабасувáти, перешабашувáти. — Жвд поспiшав, щоб у дорозi не довелося шабашувати.

Шабашить, ошабашить = шабашити, пошабашити, покiнчати робóту, обрóбити ся.

Шабашка = 1. неробóчий, вильнай, гулящий час. — На шабашкахъ = гулящого часу, на дозвiлi.

2. оцўлок деревiни, що тéслi беруть собi, скiнчивши дёвну робóту.

Шабашный = 1. не робóчий день, час. — Ш. кóлоколь = давiн, кóтрим дають апок на скiнчания робóти.

2. шабаш(с)овий, шабашковий. С. Жел.

Шабашъ = 1. шáбаш, сáбаш, шáбас, су-бóта (у жидiв). С. Жел.

2. гóдi, шáбаш! С. Жел.

Шабёръ = сябёр, сябрó.

Шаблiвъ = аразок, мóдла (Мал.).

Шáвка = д. Овчáрка.

Шáвкать = шáвкати, шавкотiти, мяку-лiти. — А старий шавкотiти цось... Кр.

Шáгáла, шáгáло = циба́въ, циба́тень, ци-бáтвий. — З цим цибапем ве збiжш.

Шáганiе = ступáння.

Шáгáть, шáгáють = ступáти, переступáти, циба́ти, ступи́ти (Кр.). — Широко ступав Марко, вдавалося i ваги пiякои не було у його на плечах. О. Ст. — Ступий коню, ступий ворон у гори камьяноi. в. п.

Шáгiстый = циба́твий.

Шáгрiновий = шáгреньовий. — Шáгреньовi палатурки.

Шáгрiвъ = шáгрень (Ослова або лошакo-ва вичинена шкура).

Шагъ = стўпiвъ, ступень, стунá, ступ-нiя, пóступ, крок (С. З. Ос.). — Грiзво

крикнув і приступив на ступні бляжче. Лев. — Два ступні зробив, та й ував. в. о. — Я голову тобі розібью, як ступнів ти хоч одня до мене зробив. К. К. — Почув широкими ступнями ходити в кутка в кутка. Пр. — Куди хочеш завести, повідай? Ні ступнів вже не зроблю і далі. Ст. Г. — Мо ступнів два проїде і поклянув. в. к. — Воля приступная бляжче, може так, як на ступні. Лев. — Аж гомія, шелест від ступнів! — Я хпанув миттю між куців. Пч. — Я добре знаю Й шавдї і легенькі ступні. Кп. — Невидючий і без ціна кроку не ступлю. Грївч. — На дваццять кроків од кралиці. в. о. — Шагомъ = ходю, ступю (Вол.). — Пусти кошей ходю, вехай виспають си. Кп. — Ідем собі ходю. Греб. — Іхали ступюю. — Шагъ за шагъ = ходю, поступив, ногъ за ногою. — Дѣлатъ большіе шагъ, ходитъ большими шагъма = широко ступати, цїбати. — На всѣхонъ шагъ = скрізь, що ступнів. — Тихивъ шагомъ = тихою ходю. — Прибавитъ, убавитъ шагъ = приспішити, вкоротити ходи, зменшити хѳду. — Звеша ходу, бо а в тобою не зйду. Кп.

Шадрякъ = золъ.

Шаждѣ = д. Шагъ (вдр.). — Бѣхатъ шажкомъ = іхати тихою ходю.

Шайка = 1. ватага (С. З. Л.), бандя (С. Ш.), агрѣя (С. Л.), шайка (С. Жел.). — Ватага ровійняв. — Преходителъ шайки — отїшав, ватаг, ватажок. С. З. 2. рѣжка. С. З. — Припеси ражку теллої вода.

Шакълъ, вв. Canis aureus = шакълъ. С. Жел.

Шалапай = ледѣшо, гультѣй, гульвіса, лѳдаръ, лѳдаръ, шелихвіст, потїпахъ і д. тѣж Бездѣльникъ і Лѣвївецъ 1.

Шалашный = курїнный. С. З.

Шалашъ = курїнь (С. З. Л.), катрїга (С. З. Л.), буда (С. Л. Ш.), халабудъа, халабудъка (С. Ш.). — Зробив собі на баштапї курїня, та там і ночував. в. о. — Люди катраги будують на живах. Шшашный С. З. — Хто на старї спатъ лїг і од сонця катражку зробив, в свѣти або в рядах нагъвав на трювоках. С. З. — Ярмарочный шалашъ — йтка, йточка. — Не має тах аток, де продють батьків та маток. в. пр.

Шалберитъ, шалберничатъ — 1. байдїкувати, байдувати, байдїки бити. — Нічого не робитъ, тільки байдяка бѣе. 2. дурвицю дестї, бѣяси точити, теревѣні правити і д. Городитъ вздоръ.

Шалберъ = бѣйда, гультѣй і д. Праздношатающійся.

Шалбѣ = пустувати (С. Л.), жпрувати (С. Л.), жпрувати, свавѳлати, халѣсувати, гарцювати, дурити і д. Дурачитъся і Рѣвѣтаться. — То посидитъ коло його, руку поїду, то усамї страшенниа свѣми пусте. К. Ш. — У лїтѣу, саме серед дик, пустуюча, дурне итїг само забїло ся до рѣча — палити си водича. Б. Г. — Та вчѣать не вчѣавъ і пустував, побив шѣбки. Гул. Ар. — Горцяя в печі пустувавши, Оксавя мала оберпуа і руку собі попекла. Грївч. — Посходились на улицю дѣвчѣта та хлопці і зачалн жарувать. п. п. Грївч.

Шаловѣсть, шаловѣнь = д. Шаовѣлѣвость, Шаовѣдливъ.

Шалнѣръ = занїска.

Шаловѣвость = пустотлѣвїсть, свавѳльство.

Шаловѣливъ = пустотлѣвивъ (Кп. С. З.), пустѳваний, свавѳ(і)льний, жартовлѣвивъ. — А другая дѣвичонька, жартовлава свѣлау, розпустила косу русу, мов тая русалка. Мова.

Шаловствѳ, шѳлѳсть = пустѳта (С. З. Л.), пустѳвання (С. Л.), пѳстоці, шѳлоці (С. Л.), свавѳльство, дурїсть, дур, дурїлка, бїсїня, гарцювання. — Той царенко тому хлопцѣи в пустѳти руку одтѣв. п. к.

Шалуць, шалуцѳкъ, шалуцнїшко = Пустѳъ (С. Л.), жарѳп (С. Л.), свавѳлѣвик, свавѳлецъ, брякѳн (С. Л.), кѳкотень (С. З.), шкѳдник, шалтай, вдр. — Пустѳнчѣк, брѳвѳвецъ, вѳ. — Пустѳта. — О нїй пострабувачѣ, нїй кѳкотень маленький. С. З. — А в почі йшли якїсь шалтѣй тай вѣсели його в будую. в. о.

Шалуња = Пустѳха, Пустѳшка (С. Л.), жарѳха, брякѳха (С. Л.), шкѳдниця.

Шалфѣй, рос. Salvia officinalis L. = шавлїя, шевлїя. С. Ав. — Нема його маленького, нема його тута; пошодила по садочках шавлїя та рута. в. п.

Шалфѣиний = шавлїсвий.

Шаль = 1. дур, дурїлка і д. Дурь.

2. шаль. — На нїй була дорога турецька шаль.

Шальной = шалѣнный (С. З. Л.), ошѳленїй, навѣсїй, навѣжїенїй, несавѳжїтїй, божевїльний (С. Л.), вкѳ собак — скажѣний. — Шалева муха укусила за вухо. п. пр. — Ожеви ся навѣсїяй та вѣав бїспувату. в. п. — Скаженѳму псові вѣертѣй в дорога. в. пр.

Шалѣтъ, ошалѣтъ = дурити, шалїти (С. З.), шалѣвїти, навѣспїти, казїти ся, вдурити, ошалїти і д. Ошалѣтъ.

Шаманить = чарувати, дурити.
Шаманъ, ка = д. Колдунъ, колдунья.
Шамай = рос. *Arpius clupeoides* — шамайка, *Alburnus clupeoides* Pall. — селявка, підкріжний синець. Раб.
Шампіньонъ, гр. *Agaricus campestris* L., *A. edulis* Bull. — печериця, печеричка. С. Ав. Д. З. — Ой хто любить гриби, а я печерички, ой хто любить дичоточка, а я молодички. п. п.
Шамшитъ = д. Шавкать.
Шандалъ = д. Подсвѣчникъ.
Шандра = рос. *Marrubium vulgare* L. — шандра, *M. peregrinum* Reich. — білий желіянйк, пйжа, шандра. С. Ав.
Шанецъ = шанецъ, окіц. — Обступив город Умань, поробила шанці, як вдарили а семи гарнат у середу вранці. в. п.
Шапцевать = шапцювати, робити шанці.
Шанка = 1. (переважно тепла), смушена гостроверха — шлик, шлицок (С. З.), повстяна — жагерка (С. Л.), яломок, з ваушниками — малагай, капелюх (С. З. Л.), кудлаті і висока — кучка (С. З. Л.), овеча — біра, бірка (С. Ш.), чабанська — чабанка, суяняна — шолошок, обшита кабардою, у вапорощів — кабардинка, з ріжнями на взір конфедератки — рогачка (С. З.), жидівська спідня — ярмудка. — Бсть у мене шапка, єсть у мене дві — смушені обидві. н. п. — Старший сив у хату вхожає, шличок здіймає. н. п. — Шличок козацький вєса, на його голову надіває. в. д. — Січовак в червоному жупані і в кабарданці на баяри. О. Ст. — Цю за мода: все шапки — рогачки. н. п. — Архирейская шанка = йтра. — Буть подь красной шанкой = бути в салдатах. — Снявять шанку = шапкувати. С. З. — Шанка въ рубаш, а щя безь круть. в. пр. = на ноаі садъян рипіть, а у борці трясця кипіть. в. пр.
 2. вінець, корона.
Шанки, шаночки, рос. *Tagetes erecta* L. = повнякі, купчак, жовтякі (гнодяки). С. Ав.
Шапковникъ = шапкаръ (С. Жел.), шаповал (С. З.).
Шапочный = шапковий. — III. поклонъ = шапковання. — III. разборъ = шапкобрання. — Пришѣлъ къ шапочному разбору = прийшов на шапкобрання.
Шапчѣнка = шапича. Кр.
Шашка = висівки пшенищі.
Шарабанъ = повозка з лавками.

Шаравары = штани, шаравари (С. З.), середня частина — матні, нижня — холіші (С. З.). — В червоних штаних оксамитних матню улицю мете-їде козак. К. Ш. — Заткнув коліші у халави. С. З.
Шарада = загадка (на слово).
Шарахнуться = кинути ся, мети́ти ся, шарпнути, шархнути, ся. — Коли злякали ся та й шархнули в бік.
 2. гопнути, ся, бебѣхнути, ся і д. Упастъ 1. — Посковзнув ся і теплув ся потлицею.
Шарникъ = д. Шаръ.
Шарить = шарити, шпóртати (Кр.), вшпорити. С. Л. Кр.
Шарканье = чóвгання.
Шаркать = чóвгати. С. Л.
Шаркотня = чóвганья.
Шаркъ = човг!
Шарлатанить = морóчити, арійничити, шахраювати. — Хіба він справді знає так, як сід? Архимичає, людей дурить.
Шарлатанскій = арійницький, шалаганський, шахрайський.
Шарлатанство = шахрайство. С. З.
Шарлатанъ = шахрай (С. З. Л.), архимник, шалаган, шеліхніст, шеліхваст. шалвір (С. З.). — Коли дучую честь у вас мають похлібці і шалвіри, ніж ми, вапорощі. Сагайдашній. С. З.
Шарлаховый = жаркий (копір).
Шарлахъ = д. Багоръ 2.
Шарлота, рос. *Allium ascalonicum* L. = трибулька і д. Лукъ.
Шарианка = катеринка. С. Л. Жел.
Шарианчикъ = катеринчик. С. Жел. — Залювали катеринчика і довго танцювали під катерану.
Шарниръ (в дверях) = пѣтник.
Шаровидный = кулястий (С. Л.), кулістий, кулюватий, банькастий (С. Л.), опуклий (С. Л. Жел.), опуклий, круглобобий, галшійний. — Коли семя куляста, так... Пр. — Земля має постать кулясту. Зем. — Голова у його галшина, хоч бабам намітня галета. Кн.
Шароглавъ, рос. *Echinops sphaerocephalus* L. = ростропша, мяч, вовчі яблука, будяк білий. С. Ав.
Шаром'яжачь = дармоїд, чужоїд (д. Паразитъ).
Шаром'яжка, у вправі: „на шаром'яжку“ = на дурничку, на дурницю. С. Аф.
Шаром'яжачь = жити на дурничку,

чужоїм жити. — Жаве, паче вовчюя той на тютюві, чужоїм. Кп.

Шарообразність = округлість.

Шарообразный = д. Шаровидный.

Шарь, шарикъ = шар (С. Жел.), кўля (С. Л. Жел.), кўлька (С. Л.), скляная — банька (С. Ш.), що вим глядять вамітка — гало, гальце (С. Жел.); дерев'яний — нене-лачкий — галка (С. Жел. Л.), в шерсті то ще — опўка (С. Л.), в тіста — галка, гал-лўшка, балабуха, балабушка (С. Л.), де-ревяний, що діти підбивають ковїньками — свинка, в світу — баба. С. Ш. — Мі-сяць так само як і сонце і земля має вад опуклий, себ-то, як банька. Де-що про сьв. Б. — Земля кругла, як кўля. Де-що про сьв. Б. — Земля кўля. Зем. — Бунчу в по-зачитую галкою. Л. В. — Бабу качата. С. Ш.

Шастить = шелестїти, шамотїти. С. З.

Шашь = шашь (С. З.), шусь (С. Л.), су-сїль (Ос.), тїць (С. Ш.). — Шашь у две-рі. С. З. — До Турна в піввіч шусь а ша-мет. Кол. — Тї стережуть, а вони сусїль у хату. в. п. о. — Тїць, аж і Грїць. в. пр. — А він мїві тїць азустріч. С. Ш.

Шатаніе = 1. хитання, колихання.

2. вєштання (С. Л.), викання, сновиган-ня і д. Броднїй.

Шатать, шатнуть, пошатнуть, ся = 1. хитати, колихати, коливати, вихати, хитнїти, колихнїти, скитнїти, похит-нїти, ся і д. Качать, ся, Качнуть, ся і Колебать, ся 1. — Зуб хитасть ся. — 1 вітер не віє і гїля не колише. в. п.

2. хитати ся, точити ся (С. Ш.), хит-нїти ся, поточїти ся. — Пльняй тавий, що в всі боки точить ся.

Шататься = віяти ся, хилїть ся, блу-кати (С. Ш.), тинїти ся (С. Ш.), нікати, вєштати ся, сновигати (Сп.), байдикі бити, вітрішки ловити і д. Словяться.

Шатерный = шатровий, наметний.

Шатеръ = 1. намет, шатро, шатєр. — Наступає чорна хмара, стєв дощ наирапа-ти; позволя, батьку-отамце, намет наиша-ти. в. п. — Оя під Саборою там Мазена намет наишає, в. д. — Він прийшов а ша-тро до Хмельницького. Кп. — Живуцій вь шатєрї = шатєрник. С. З.

2. сїтка (на тетерюїв).

Шаткія, шатко = 1. хиткий (С. Л.), хїтко, хїлкий, хїлко, хїбокїя, хїсткий, хїстно і д. Валкія і Зїмкія 1; пєстїлий, пє-пєвий і д. Нєпостонїний. — Коли б землю вбили навєруги, так би соха і не була такою хиткою. Кп. — Голона у його

хїстка: сьогоднї одне, завтра навнаки. Кп. — Ни шатко, ни валко = д. під с. Валкія. 2. неспокойний, бурхливий і д. Матєж-ный.

Шаткость = хїткїсть і д. Зїмкость.

Шатнуть, ся = д. Шатать, ся.

Шатунь, шатуны = волоцюга, заволо-ка, швєдія, латрїга (Хар. Сп.) і д. Бро-дїга і Праздношатаючіся.

Шаферъ = друкю (С. Л.), друкюба, бой-рин (С. Л.) старшїй — старшїй боїрин (С. Аф.), помїшак — піддрукїй. — Оя вїдїи, матусенько, огляди, що тобі бояре привезли: привезли скрїню, перапу й мо-лоду кнїгїню. в. п.

Шафирникъ, ца = плетун, плетуха і д. Сплєтнїк, ца.

Шафирничать = д. Сплєтничать.

Шафранный, шафрановый = шапрано-вий.

Шафранъ, рос. Crocus sativus L. = шапран. С. З.

Шахматный = шáховий. — Ш. доска = шахівниця. С. Жел. — Ш. игра = шá-хї. С. Жел.

Шахмать = вїчко (на шахівницї).

Шахматы = шáхї. — Игра вь шахматы = шáхї. С. Жел.

Шахта = шахт, шáхта (С. Жел.), для до-бування камїю — кождїаць. — Ота шах-та. де ма торїя робилв, тєя 70 сажень за-вглубши. — Наклонная, вертикальная, продольная ш. = похїдна, сторчова, подовшїя ш. — Шахта усаки бувають: похїднї, отак як погрїб похїднїй, тїльки глї-бокї дуже, так і вєуть ся — похїднї шах-ти. А то ще сторчовї бувають. Тї як коло-дїає викопано. А там у земї подовшїя шахта. Загірна. Нїд землею.

Шахтєръ = шахтєр. — Шахтєрї нашї по-спїшали ся на шахти, бо хотїли того ж днї почати робити. Загірна. Нїд землею. — Вони бувають: забойцїки і сáношникї. — Забойцїки рубая вугїля, а сáношникї одво-зять той вугїль. Загірна.

Шахтный = шахтовий. — Увїйшли в шах-тону будїлю. Там уже було кїлькї шахта-рїя. Загірна.

Шахъ = шах, царь, султán (перський).

2. шах (вїрає в грї в шахї).

Шашаль = метениця. — Нїсчять бджї метениця, гробак якої точить воцїну. Ст. О.

Шашель, Teredo navalis = шáшель. С. Жел.

Шашешница = дамїїця. С. Жел. З. Пив.

Шашечный = дамковий. — Ш. игра = дамкї. С. Жел. З.

Шашка = 1. дама, дамка. С. Пав. — В хлюстю, в візку грали і дамки по столу совали. Кот.

2. шабля черкеська.

Шашни = кавераи, штўки і д. Прода́лки і Проби́ски.

Шашничати = кавераничати, крутіти і д. Каверзати.

Шва́бра = пожело (С. З. Л.), держално — пожеліще.

Шва́брить = міти помелом.

Шва́льня = шва́льня, кравешня (Д. під с. Мастерская).

Шведь = швед, шведьв.

Шве́йка = д. Швей.

Шве́йкить, швейи́т = шва́чкив.

Шве́йний = шва́цький. — **Ші. машинна** = шва́цька, краве́цька маши́на. — Я так вясвжляв ся, що ве було у мене свая повернуту колесо краве́цької маши́ни. Кн. — Звниматься швейни́м мастерство́м = шва́чкувати. — Швейно́е мастерство́ = шва́чкува́ння.

Швейца́рь = д. Привра́тничь.

Шве́ць = 1. краве́ць (д. Портно́й).

2. кушнір (д. Шубя́нць).

Шве́цін = Шведчина. С. З.

Шве́цькі = краве́цький, кушні́рський. — Краве́цькі ножи́ці. — Кушні́рський цех.

Швей, шве́йка = шва́ля (С. З.), шва́ха, шва́чка (С. З. Л.), що шившвае шовком або золотом і сріблом — гаптарка. — Воль швачья й прачья: дотепна дівка. Кн. — Я швачка зі Львова, при́хала позавчора, привезла голку і ниточку шовку. н. п. — Коли у швачки за шитвом нитка вьзят ся, то той, чье шитво, того року ще ве вмер. н. пр. Ман.

Шво́рень = шво́ринь, шво́ринь, шкво́ринь.

Швы́рко́нь = навки́дя, навки́дячя і д. Гроско́нь.

Швы́ра́нне = киданья, шпурля́ння, швы́рганья.

Швы́рять, швы́рять = шпурля́ти (С. З. Л.), швы́ргати (С. З. Л.), шпуря́ти, шпуря́ти, швы́рля́ти, вергати (С. Л.), шпуря́ти (С. З. Л.), пошпуря́ти, швы́рго́уть, шва́рка́ють. — Шпуряв він нухоль об землю. С. З. — Он баба ха́б бровку шпуряв. Кот. — А він як пошпурять пальцю па вздогін. н. о.

Шевелі́не = во́рушіння.

Шевелі́ть, шевелі́ють, ся = во́рушіти, ся (С. Л.), пору́шати, ся (С. Л.), ру́хати ся, ма́яти ся, во́рухну́ти, ся (С. Л.), пово́рухну́ти, ся, зво́рухну́ти, ся, врұ́х-

пути, пору́шити (С. Л.). — І молоді, як зійдуть ся, то любо та тихо, як у раю, — а двавш ся — во́рушіти ся тихо. К. Ш. — А люте лахо в саміи серці во́рухнулось і світ заповдо. К. Ш. — Слухавсь, тільки не рухавсь. н. пр. — Шевелі́ть усіаи = моргати вусом. — Ші. сьно = перего́рять, пере́гріба́ти сьно.

Шевре́нька = куча, ко́вць (Д. Ка́йтка).

Шевро́нь = галун, нашівка (па рукаві у садка́тв).

Шей́ка = шійка.

Шей́ний = шійни́й. — Шей́нныя сочлене́нныя = вьязи. — Аби голова на вьязх, то все добре буде. н. пр.

Шей́шка = шійка.

Шей́ца = шійка. — Як ухлоп за шва́ку, та дам княку. С. З.

Шелгу́нь = то́рба (матроська).

Шелё́вка = шальо́вка. С. Л.

Шелесті́ть, шелесті́ть = шелестіти (С. З. Л.), шамоті́ти (С. З. Л.), лопоті́ти, шви́рхнути (С. Жел.). — Милае осінь, шелестіть пово́кляе дхастя. К. Ш. — Очеретом не шелесне. С. З. — Темно, глухо у старому лісі, ве шелесне гляв в верхові́тті. Гринь. — Заліз у чужу солому та й шелестя. н. пр. — Тополі́ дхастом шамоті́в. С. З. — Листя лопотіть. Кр. — Щось залопотіло коло мене. Кр. — Нігде ані шви́рхне. Сніп.

Шелесть = шелест (С. З.), шелесті́ння, шамотя́, шамоті́ння, шамотя́вва, по́длусть, лопоті́ння.

Шелестя́щій = шелесна́тий, шамкі́й.

Шелкові́дний = шовкові́стий.

Шелкови́на, шелкови́нка = шовчи́на, шовчи́нка. — Нічим дошты — хоч би тобі одна шовчывва. в. о.

Шелкови́стий = д. Шелкови́дний.

Шелкови́ца, рос. *Morus nigra et alba* = шовко́вця, біла шовко́вця, бевплідна — шовку́н. С. Ап. З

Шелкови́чний = шовко́вчний. — Шелкови́чне дере́во = д. Шелкови́ця. — Ші. червь = гусе́нця шовко́прядя. — Гусени́ці шовко́прядя выпускаю́т з себе ниточки того паутиння, що з нього, мов з льону, можна робити добру тканину. Ст. О.

Шелководо́ство = шовко́водство, шовко́вництво. — У нас па Укра́їні кохают ся в шовководстві в Полтавщи́ні. Ст. О. — За недбине шовко́вництво дяло б селя́нам до брий зиск. Кв.

Шелководь = шовко́вод.

Шелкови́й = шовко́вий. — Шелкови́й ма-

тєрія = шовк, саѣта, едвѣб, блават, блаватѣс. С. З. Ш.

Шелкоградъ, ком. Phalaena bombyx = шовкоградъ. Ст. О.

Шель = шовк. С. З. Л. — На брѣохъ шѣль, а въ брѣохъ шѣльк = на нові сапьян рипіть, а у борці трѣця кипіть. в. пр.

Шелохвѣтъ = д. Шелыхѣтъ.

Шѣлудя = шѣлуді (С. З.), пѣрхи.

Шелудивий = шолудивий, пархатий. — Шолудиве поросі і у Пстриаку змерзле. в. пр.

Шелудивѣть = шолудивити.

Шелудякъ = шолудивець, пархѣц і д. Шелудивий.

Шелуха = 1. душійка (С. Л.), душійна, шолухійка, шолухійна; луага, лускѣ (С. Л.), лупа, шуживѣ, від крупів — підкрупива. — Напекла я шатко в гречаної луски, щоб подавати са дружи. в. п. — Тут тільки висѣяна та луа. Кр. — А лупи як було ново в куті, так і в. Кв. 2. лускѣ. — Павле шуха в Кременчука, луска на вѣй сив. в. п.

Шелумѣне = лущення.

Шелумѣть, ошелумѣть = лугати, лускати, лущити (С. З.), лузати, роадуати, оббрати, вилускати, вилущити, облущити, ся. — Як вєзир — вже за ворітьми, авсїва лусна. в. о. — Сидять наче в сьвѣто та горішки лущать. Кв.

Шелыхѣтъ, шелохвѣтъ, ся = ворухити, колихѣти, ворухѣти, ся, колихнѣти, ся, шелехнѣти, ся. — Павле човєч тєко та рѣвно — і не колихветь ся.

Шельна = шельна, шѣйна і д. Мошєнникъ і Паутъ.

Шельновѣть, ошельновѣть = шельнувати, бавітувати.

Шемѣй = д. Шамѣй.

Шепелятъ, прошепелятъ = шепеляти, шепелявити, прошепелявити.

Шепеляють, шепеляють = шепелявець, шепелявка.

Шепѣтъ = д. Шепелѣтъ.

Шепѣлавий = шепелѣвий, шечерѣвий.

Шепѣтунъ, шепѣтунья = д. Шепеляюнь.

Шевнѣтъ = д. Шентѣтъ.

Шѣпотъ = шѣпит, шепт, шѣпит, шѣпѣта, шѣпотівня, шумѣкання. — За вашим шѣпотом вашого крику не чутъ. в. пр. — Вова почула його шѣпотівня з Прїською. Кв. — І пішло за його шумѣкання поміж людья. Гривч. — Шѣпотомъ = пошепєки. — Балакають собі пошепки. Кв. — Це

слово „живі“ освѣтило мій мозок і я звѣтъ пошепки проказав його собі. Писоч. — Цѣть! вес, кола жмутъ! пошепки, але досѣтє задріають грамувє вин. Лев. В. — Почув таум і пошепки і в голос. Лев. В.

Шентала = брусковина (овоч).

Шентаніє = шентанія, шептѣ, шумѣкання.

Шептѣтъ, прошептѣтъ = шепѣтѣти, шепѣтѣти, прошепѣтѣти. — Промѣпотѣть щось і ве розбереш.

Шептѣться = шептѣти ся, шумѣкати ся, тишкувѣти ся, вѣшкати ся. — Панаочєкѣ, тишкучєсь, авсѣмь його підїмали. К. Х.

Шептунъ, шептунья = 1. шептунъ, ха.

2. шептунъ, ха, шепѣтивникъ, пѣя, підслѣхач і д. Наушникъ, ца 1. — О! вже видно, що буа шептуха коло уха. в. пр.

Шерѣнга = лѣва, ряд, шерѣга. — Стѣвѣть въ шерѣнгу = стѣвѣти в лѣву, в ряд, шерѣгувати. — Ой везли нас та в нову брану, стѣвили нас до прийому усє в одну лѣву. в. п. — Не шерѣгувати йому козацького вѣсьма. І. Г. — Задєвовали в усї давони, гармати гримѣла; у дѣ лѣви адїпринці в москалях стали. К. Ш.

Шерѣговыи, шерѣгожныи = шерѣговий, рядовий.

Шереховѣтость = шаршѣвѣсть, шѣрстєкѣсть.

Шереховѣтый = шаршѣвий (С. Л.), шерстєнай, шѣрстєкѣждѣструбѣтий (С. Л.), шкарѣблястий. — З одного боку гладєньє, а в другого шаршєва. — Повѣди рукою, сам тяматєш, що стѣл шкарѣблястѣй, треба ще глядѣти його. Кв.

Шерѣшитѣ = шаршѣвити, кошлати, кошлатити, куйѣвдити і д. Взєрѣшивать.

Шерстѣбитѣ = шаповѣл.

Шерстѣбѣйна = шаповѣльня.

Шерстѣбѣй = д. Шерстѣбитѣ.

Шерстєчєсѣльнява машина = чухрѣв. Лев.

Шерсть = шерсть, овєца — вѣвна, з шльонськѣх овєцѣ — шльѣнка, з шпанськѣх — шпанѣка, з нїг овєцѣ — обнѣжки (Сп.). — З овєчок перше вѣвну драли, а далѣ мяса забѣжали. Б. Г. — Пражєшє баравѣ, обстрижи вѣвну з його. Гривч. — З козла вѣ вѣвни, вѣ молока. в. пр. — Пошла б бѣба кожука, тєк вѣвна перешкожає. в. пр. — Хоч вѣвна, авн каша повна. в. пр.

Шерстѣноя = шерстєнний, вѣвнѣний. — Нѣльнѣх клубѣкѣ вѣсім, а дєсѣтѣй малѣй вѣвнѣний. К. Ст.

Шершѣвий = кошлатий, кѣструбѣтий, кудлатий і д. Вєсколѣченый. — Яє у авє кумєднє, кошлатє простирѣдєво. Кр.

Шершавътъ = кошлатіти, про кожу — шерхнути.

Шёршень = 1. гом. Oestrus — шершень, шершій.

2. пёлах, пелехатій, кудлань, кудлаї.

Шершятъ = д. Шуршятъ.

Шёствие = хід, ходá, ходіння.

Шёствовать = іти, йти, ступати, виступати.

Шестерякъ = шестерік (віршовка у шість стальок, шість свічок на хунт, колода в шість верхків в одрубі то-що).

Шестёрка = 1. шестерня, шестерік (ковей).

2. шостака, шістка (в вартях). С. Л.

Шестерня = 1. шестерня (мехав.).

2. д. Шестёрка 1.

Шёстеро = шість, шёстеро.

Шестигласный = шестиголосій.

Шестидневный = шестиденний.

Шёстикъ = д. Шесть.

Шестилітній = шестилітній, шестирочний (С. Жел.), про животаву — шостак.

Шестисторонній = шестигубний.

Шестиугольникъ = шестикутник. С. Жел.

Шестиугольный = шестикутний. С. Жел.

Шестнадцатъ, шестнадцатый = шістьнадцять, шістьнадцятеро, шістьнадцятій, одна шестнадцатая часть = півосьмйачка.

Шестокъ = припічок. С. Л. — Не топила, не варила, на припічку попів. н. п. — Знай сверчокъ, свой шестокъ = знай корова своє стійло. н. пр. Д. теж під св. Сверчокъ.

Шестопёръ = перяч, піряч. С. З.

Шестой = шостий. — Шестая часть = шестіна.

Шёсть, шёстикъ = жердіна (С. Л.), у риблок — бовт, бовтъ, довгий, щоб одпихувати — яліпка (Мав.), стромляти — Віха, тичка, тичіна, знімати овочі в дерева — ліпці і д. під св. Жердь.

Шёсть = шість. — Шёсть съ половиной = пів сьомя.

Шёстьдесятъ = шістьдесятъ, про денкі речі — конá. С. З. — В Уманю яйця продають ся на копи.

Шёстью = шість разів, шістьма, шістьомá. — Шёстью шесть = шість на шість.

Шія = шия, адр. шийка, поб. — шийка, задня частина — гамалік, карк (С. З.), де саме вляжи — в'язи (С. Аф.) у вода верхня частина — карк, передив — під-

горуля, во́ло, та частина, на котру упіраєть ся ярмо — припір, прёпір (Мав.). — На те й голова на карку, щоб мотуа не злетів. н. пр. — Троха в'язів не скрутив собі. Кр. — Усе буде добре, аби голова на в'язах. н. пр. — Дать въ шею = потилицьника дати, в потилицю зацідіти, тришия дати (С. Ш.). — Сбытъ съ шею = збути ся, адіхатц ся. — Сломать шею = скрутити, звернути в'язи. — Трохи в'язи не вернув. С. З. — Прогвять въ шею = в три вірви вигнати, тришия дати. — Дали вам греки прочухана і самого Евеея пана в тра варви вигнала відтіл. Кот. — Съ толстою шею = шийн, гамаликуватій. — Съ длиною шею = довговязій. С. Аф. — Наред по тих хуторах гамаликувати. К. Х.

Шибáлка = швігалка.

Шибáкій = швадкій, прудкій і д. Быстрый і Скорый.

Шибáко = 1. швидко, прудко, хутко.

2. сильно, дуже, шпарко. — Вони дивлять ся і жуть, кого кові швидко пруть. н. п. — Він його дуже вдарив. — Нуте, хлопці, швидко, шпарко, музики заграйте. Гул. Ар.

Шибáкость = швидкість, прудкість, хуткість, шпаркість.

Шибáче = швидче, прудчіш, хутчій.

Шиворотъ = комір. — Наколотить шиворотъ = накласти в потилицю, по шийн дати — Шиворотъ на шиворотъ = до гори ногави, шкерёберть (С. З.).

Шикарный = шикарний (В. Ц.), шиковний (С. Жел.).

Шикать, ошкать = шикати, обшикати.

Шикша, рос. Empetrum nigrum L. = водянка, голубінець. С. Ан.

Шикъ = шиковність.

Шило, вар. шилишко = шило, вар. шильце, котрим роблять дірочки в решеті то що — пробійчик. Лев.

Шилообразный = шилуватій.

Шильный = д. Мошенникъ і Плутъ.

Шильный = шіловий.

Шильничать = шахрувати і д. Мошенничать і Плутувать.

Шина = шинá. — Обивать шинами = шинувати. — Коляса съ шинами = бушовані колеса.

Шинель = шинёля. — Москва добрай чоловік, та шинеля його злодій. н. пр.

Шинкованіе = шаткуванія. — Инстру-

мент для шинкування = шатківниця. С. З.

Шинковати = шаткувати. — **Шинкований** = шаткований. — Шаткована капуста. С. З.

Шинований = бушований. — Слід узенький і колеса не бушовані. Гривч.

Шинний = шинновий.

Шинок = шинк, шинок. С. З.

Шиночний = шиночський.

Шинуть = д. Шиніть.

Шинувати = колючий, тернистий, шпичкувати.

Шинівник = рос. *Rosa canina* L. — шипшина (укр.), діка рожка, шипчак (гал.)
R. eglanteria L. = жовта шипшина. С. Ая. — Коловсь сердега об терняву, пошарпа ся весь об шипшину. Кот.

Шинівниковий = шипшиновий.

Шинь = 1. риба *Acipenser Schura* — віз (в породі осатрів).
 3. шпілька, колючка (С. Л.), терня, тершина (С. Ш.). — З Троянди квіточку зірвала, та шпальку в ручевку загнала. Б. Б. — Терня в ногу влізла. С. Ш.
 3. Гак (в одіжці). — Треба перекувати козя, бо вже гана позбавались. С. Аф.

Шиніти = шипіти, сичати, шкварчати, шваркотати.

Шиніть, шиніють = шипіти, шипотіти, сичати (С. Л.), засичати, про сало, масло на огні — шкварчати (С. Л.), зашкварчати, про воду — булькотіти, клекотіти. — Шиніть і кваснуть буряка. Кот. — Яка гадюка сичить на його. Гривч. — Сало шкварчить на сковороді.

Шире = шірше. — Становітьсья, сдѣлатьсья шире = шіршати, поширшати. — Од тепла усяка річ ширшає і робить ся більшою. Де-що про Сьв. Б.

Ширива = ширива, шир, широта, широчива, широкість, ширийк. — Въ шириву, ширивую = ушир, уширшик, шширшик, завшир, завширшик, навширшик, уширочінь, ширинком, ширинку. С. Л. З. — Сажіть двѣ завшир. С. Аф. — Ширинку ве вийде Псіол проти овера Лебедява. Хар.

Ширить, расшірять = ширити, широчити і д. Расширять.

Ширкати, ширкнуть = човгати, човгнути.

Ширива, частіше мп. ширивы = параван (С. З.), перегорodka, маленькі — гисток.

Широкій = широкій, дуже — широчен-

ний (С. Л.), широчезний, про святу і верхню одіжу — облістий. С. Л. — Широкая паживность = роздол, роздолля. — Бѣлѣ широкіє = ширший. — Широкий лист на калюві, а ще цирший за дубочку. н. п. — Опочиста свята.

Широкі = широко.

Широкобедрий = бедратий.

Широківтвістий = широкогвлястий.

Широкостий = маслакуватий.

Широкіаственный, широколістний, широколістий = лвстатий, лапстий, лапстий (С. Л.), лопуховатий, лопухатий. — Сьогорішній очерет такий лвстатий.

Широкіащій = повновидий, широковидлий, видатий, пакатий (С. Л.).

Широкіащій = лобатий.

Широкіащій = плечистий.

Широкіащій = облістий. С. Л.

Широкіащій = ротатий.

Широті = широкість і д. Ширива. — Довгість сягає до 800 миль, широкість до 200 миль. Зем.

Ширь = д. Ширива.

Ширять = ширіти, кружати, кружляти.

Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широким б'єв. К. Ш. — Чого літаєш ти, кружляєш, що у гаюти шуваєш? Пч.

Шить, сміють = шити, зшити, пошити.

Шитьє = 1. шиття, пошиття; гапування і д. Вышиваніє. — За помеття не дорого азяла.

2. шитьо (С. З. Л.); вышиванка (С. Аф.), золотом, шовком — гафт, гапування. — Чие це шитьо? — З золотим гапуванням на саяному комірчанку. О. Мир.

Шиферний = д. Сланцовий.

Шифер = д. Сланець.

Шиниора = 1. д. Мешеник. 2. д. Фискаль.

Шінка = 1. шінка, на тілі — г'уля (С. Аф. Л.), г'уля (С. Аф.), г'уля (С. Л.), морт(г)уля, г(г)ур(г)уля, могадауля, гувадза (Мал.). — Від його цабуха набігла гуля за вухом. С. З. — Вертав ся від до господи часом з гулею на лобі. Кв. — Така гуля, як кулик, в горді йому сіла... Лічать, лічать дохторі, а все гуля ціла. Руд. — Таку йому у два гуляки гуваду на потилиці нагнав. н. п. Мал. — Набіть шінку = нагувадзити. Мал.

2. бот. *Strobilus* = шінка, бірка (Хар.), бур'янка (Кр.). — Пішла у бір по шінки. Кв. — На лататті бувають великі бур'янки. Кр.

Шмелёвий, шмелівий = джмеліний. — Інший доскоче й до самого джмеляного гнізда. Ст. О.

Шмельцерь = д. Плавильщик.

Шмель, ком. *Apis terrestris* = Джміль, чмелъ (С. З.), чміль (С. З. Л.). — Джмелі збирають той мед і в де-них отрутих квіток. Ст. О.

Шмигати, шмигнути = шмигати, шмигліти, шмигнути (С. З.), майнути (С. З.), югнути (Ос.). — Із люку та в хату знай шмигала, являва. К. Ш. — А як сев діва зачула, тай із уляці майнула. в. п.

Шмигъ = шмиг. шастъ. — Шастъ у хлів. Греб. — Шмиг із хати.

Шмиперъ = пущадло (у коловалі).

Шнурівка = 1. шнуровання.

2. шуруівка, шурувиця (С. З.), коло постолів — волоки. — Продай, мамо, дві телуці, купя міні шурувиці: а мене циці грясуть ся, а мене хлопці сміють ся. в. п.

Шнурокъ = шуруок, короткай — поворокъ, товстий і не донгай — мотуз, мотувок, мотузка, а штавах — очкур, а косах — підксіник, підксіничок.

Шнуръ = 1. шнур, котрим шнурують вози — шнуровання.

2. шнур (міра довжини поля, д. під с. Мѣра).

Шнырати, шнырпуть = шмигліти, нікати, вишкати, ся, швандлігати (С. З.), шейкати ся, шмигнути. — Цявй день вилає по селу, то все знає. Кв.

Шовъ = шов. С. Жел. — По дву распоролось = по шитю розпоролось.

Шоплодъ = вабійчик, драч, вавіяк (С. Пар. Жел.). — Заложив набов, та вічям аабити — драч алавав ся. Кв.

Шопоть = д. Шёпоть.

Шорникъ = лімарь, рикарь (С. З. Л. Жел.), шорник (С. Жел.). — Быть, пробить шорникомъ = л(р)икмарювати, прол(р)икварювати. — Шорник святяку не тоаарш. в. пр.

Шорничество = лімарство, рикарство, рикарщина. — Заявлять ся, позаняться шорничествомъ = лімарювати, пол(р)икварювати.

Шорническій = л(р)икмарський. С. З. — І реміця рикмарського не аарт. в. пр.

Шорный = шоровий.

Шорохъ = шерех, шмотній (С. Л.), шёлест. — Провзводитъ ш. = д. Шоропать.

Шорощитъ, шорощитуть, ся = шурхати, шавотити, шорудити, шелестити, шурхити, шашавотити, шашелестити, шелес-

тити, шшархнути. — Нігде аві шшархав. Свп.

Шоры, 2. від. шоръ = шори, шорів. С. З.

Шоссё = шоса, соша. — Іхали по шосі.

Шпага, шпажка = шпада. С. З. Жел. — Війська свої флінтами, шпадами, палахами німецькими наповняша. Л. В.

Шпадель = шпагля.

Шпажная трава, шпажникиъ = рос. *Gladolus communis* L. — зрядник, косарик, меч, півник, *G. imbricatus* — зрядник, півовник, красні пітушки. С. Ав.

Шпалеры = д. Обои.

Шпанская муха, ком. *Meloe Vesicatorius* = майка. С. Л. — Побачив довгастих мухів, а мавкини блискуче зеленим надрилами, — то всім відомі майки. — Майки мають в собі особлявий сік, що як вчавити його на тіло, то воно червоває і пухирем береть ся. Ст. О.

Шпиговать, нашпиговать = шпигувати, нашпигувати.

Шпигъ, шпикъ = свиняче сало (поріває шматочками для шпиковання).

Шпиль = коліворот (котрим ватають вір).

Шпичать, шпичатый, рос. *Spinacea oleacea* = шпичат, шпичатівий.

Шпиць = 1. шпіль, стріляк. 2. шпіц (собачка). С. Жел.

Шшипрутены = палічча.

Шшпичити = шпигувати.

Шшпичество = шшпичество (С. Жел.), шшпичадка.

Шшпичъ = шпиг, шпиг, шшпичон (С. З.), шшпичун, шшпичун (С. Жел.), шепотинник, шшпичач. — Шшпич сю пісно слухав, от і догадав ся. Мавар. — Чи правдивий козак, чи може шшпич москоський. Ч. К.

Шшпора, частіше мн. шшпори = острога (С. З. Жел.), остроги (С. Л.) і д. Бодецъ. — Купив острога. Маркович. С. З. — Перше всього натяга чобітка в острогама. Дум. — Те скаавши, острогама козя вдарив і погнавсь. Дум.

Шшпорать, пришшпорить = стискати, стиснути, вдарити острогами. — Ой як стиснув козак Нечай козя острогама, за ним Ляхів 40 тисяч в голма шбляма. в. п.

Шшпорникъ, шшпори кавалерскіе, рос. *Delphinium Ajacis* L. = сокирки, скинецьвіт, ріаноцьвіт, острішки, черевічки, *D. consolida* L. = сокирки, польові сокирки, косаріки, заячі ушки, комарові носіки, воуліні черевічки. С. Ав.

Шшпорный = остроговий.

Шприцьовка, шприць = присказка, брідкавка, сівкавка, пікавка.

Шпўля, шпўлька = чўвник (у твачів).

Шпунтўбель = фўганок. С. Ш.

Шпўльїть = глужувати, глумувати ся, кепкувати, кїпїти ся, шкїлїти.

Шпїрїний = шпїрївий.

Шпїрїць = шпїр (С. З.), рубець, бїзна (С. З.). — І близьки од шпїрї бусурманських. Кочубей. С. З.

Шпїрїць = друк, черенкї. С. Жел.

Шпїбекїй = штабовий.

Штабь = 1. штаб; генеральна старшина. 2. штаб (будинок, де мїстїть ся штаб).

Шталїейстерь = конїюший. С. З.

Штампь = д. Стволь 1.

Штандарть = корогвї (царська або кїншого полку).

Штандарть юнкерь = хорунжий.

Штанїна = колїша, холїша. С. З. — Іде чоловік і холїші по колїша підначав. в. к. Мвн.

Штанїшки = ШТАНЦІ. — Маленький: батькові штанцї по колїнця. в. пр.

Штанї = штанї, власне — сїдївї, середня частава — затїя, нижня — колїші, холїші, де очкур — очкурїя (Д. Брїюк, Подштанїки, Шараварї).

Штанїць, штанїць = козїлець, хлїпец (підпора яєї машани).

Штанїць = 1. ранговий.

2. реєстровий, лейстровий.

Штань = штат, ранга.

Штанський = д. Статський.

Штафїрка = 1. лїштва (в сїдїнцї).

2. штацький. — Були там штацькї і вовєї. Кот.

Штафїровать = пришивати лїштву до сїдїнцї.

Штемпелєвать, штемпелєвать = штемповати, штемплювати, штампувати, штапувати. С. Жел.

Штемпель = штамп, штемп (С. Жел.).

Штемпельный = штемплївий.

Шти = д. Шцї.

Штиблєты — бїтики. — На чоботи не споможеть ся, так бїтики носить. Кн.

Штиль = 1. безвітря (на морї).

2. д. Стиль.

Штильїть, заштильїть = затїхати, затїхнути, ушїхнути (про вітер на морї).

Штифть, штифтїць = цвїяшок, гвїздок, гвїздочок (а маленькою голонкою).

Што = д. Что.

Штїпати, заштипати = штїпати, церувати, заштипати (С. Аф.), зацерувати.

Штїпорь = д. Прїбочникь.

Штїора = д. Стїора.

Штїорїць = хуртовїна, бурганїна, бўря (на морї).

Штїоць = 1. штюп. С. Ж. — Кувив штюп горїлки.

2. шовк, едвїб, сїста та нївша шовковїа тканїна.

Штїрафївать = штрахувати, штрапувати.

Штїрафь = штрап, ценїя.

Штїрїховать = штрихувати. С. Жел.

Штїрїховка = штрихування.

Штїрїхь = штрих, рїса, рїска.

Штїўка = 1. штїўка. — 3 трїох штук армат гасло вївєено. Л. В. — Ш. холїстї, сукнїа, (або нївшїої тканїна) = сувїй (С. З.), колїла, пїстав. — Дарувала її два сувїої полотна.

2. штїўка (С. З.), фїгель (С. Ш.), хвїгля, вїкїдка, вїтїнка, фїгель, штукєнцїя. — Югурта фїглї їм робїла. Кот. — Бачать дїтя, що старїв з нїми фїгла вробїв. в. о. — Сыграць сь кївїць штїўку = штїўкою пїдїїтї. Руд. — Вь томь то в штїўка = то-то бо її є!

Штїўкарїть, наштукарїть = штїўкарївати, наробїти штук, фїглїв.

Штїўкарь = штїўкарь, фїглїяр.

Штїўкатурїть, вїшту(ошту)катурїть = вапнувати, вапнїти, вївапнїювати (С. Л.), тївїккувати (С. Ш.), вївапнїти, вїтївїкувати. — Другий дєвь вапнїть вїн стєлю. Кн.

Штїўкатурїць, штїўкатурь = штїўкатуря (С. Жел.), щєкотўр, вапїяр. — Не стало вапна, з обїду вапїяр не вапнїть. Кн.

Штїўковать = шгукувати.

Штїурїовать = штїурїовати, добувати прїступоц.

Штїурїць = штїурї, нїпад, прїступ.

Штїўчний = штїўкований, тафлїбований (С. Ш.). — Штїўчний полць = тафлїбована пїдлїога. С. Ш.

Штїўць = штївк, бїгнєт (С. Жел.).

Шуба = кожўх (С. З. Жел.), а вончого хутра — вївкє, а овєзого — лїнтварї, пократї сувїном — бїйбарак. С. З. — Іде зїма, а кожуха нєвн. в. пр. — Казан ван: кожух дам, та слово його тепле. в. пр. — Доброго молодця і кров грїє, а лєдачого і кожух не вгрїє. в. пр. — Теплий кожух, тїлькї шкода — не на мене штївї, а розумїє ваше слово брєхлєю пїдїте. К. Ш.

Шубейка = кожушанка. С. Жел. — Не по вашому ся кожушанка; мабуть вона і не ріє, а тільки для виду. Кн.

Шубейка = кожушина (С. З. Жел.), стара, не хрита — шкуратянка. — Його ванські плечі в грубникову кожушину облекля. Л. В.

Шубка = кожушок (С. З.), жіноча — кожушанка, хутрянка (К. Ст.), кушенька — потягянка, обшита навкруги сибірським хутром — сибірка. — Та пошним кожушок — Юрка укравати, щоб тепленькі свата. н. п.

Шубник = кушар (С. З. Жел.), кожушник (С. Жел.), кожушарник.

Шубний = кожушний. С. Жел. — Ш. блей = карюк.

Шугай = юбка, юпчина, куценька — кучина (д. Кюфта і Коловейка).

Шулер = шахрай, шулер (С. З.), картник.

Шуліта = ййця, великі — яєла.

Шулятник, ит. Falco milvus = шуліка, шульпіка. С. З.

Шуміло = д. Крикунь.

Шумйха = шумиза. С. З.

Шумлявий = гомонливий. — В осени гай гомонлявим стає. Кн.

Шумний, во = гучний, гучно, бучний, бучно (С. Л.), шумний, шумно (С. З.). — Гучне було весілля. — Гучно гуляли. — Шумніє становиться = гучіти. — Компанія гучнів. С. Л.

Шумовка = шумівка (д. Ложка 1).

Шумь, вар. шумокъ = шум (С. Жел.), гомін (С. З. Л.), гам (С. З. Л.), гамір, шелест, шумотня, шадаматні (Мав.), шарварок, шайварок, шарварка (С. З.), гаршидер (С. Аф.), від голосів — гук (С. Л.), галас (С. З.), герготий, великий — гвалт, лемент, кагал, від сварка — буча (С. Л.), колот, колотієча, від пересовування — гуркіт, гуркотієча, гуркотнява (С. Л.), воді — бурчання, джурчання, клекіт, бульботання (С. Л.). — Гомів, гомів по дорозі. н. п. — Гаршидер, галас, гам у гай, срамотні пісні аж ляцять. К. Ш. — В селі підняв ся гамір і заневола життя. Фр. — За вікнами під школою чути було гамір, крик, як на армарку. Бар. — Ой гримляти, гудуть музика у веселю вбранім домові і гостей веселий гамір у музичнім гнає громові. Мона. — Де не ваявся мінйиди, шикарі і підняти між себе галас. Греб. — Серед гуку й герготні все києть мов в лавай. Мова. — Такий гаршидер, немаче Орда підступа. С. Аф. — Подіяти шумь = підняти гомін, зби-

ти бучу, счинити гвалт, збити бурло (Мав.). — Яка б тут шарварка зробилася, який би гомін підняла, як би міні так зробили скотілось. Б. Г. — За онучу та збила бучу. н. пр. — А на що ти збив таку бучу? Коли б ти ласкою обійшовсь ао мною.

Кот. — Наділати шуму = паробіти шелесту, колоту. — Те діло наробило великого шелесту. Кн. — А колоту вона (Грамака П. Куліша) наробила чи мало. К. — Уняти шумь = угадувати. — Подь шумкомъ = пьянінький, під чаркою, на підпїтку, веселівський. — Подь шумокъ = під час галасу, колотієчі і т. д.

Шуміть = шуміти (С. Жел.), гомоніти (С. Л.), галасувати (С. Л.), гаршидерувати, гвалтувати, лементувати, про листи — шелестіти, про одешу — шамотіти, про огонь — ГОГОТІТИ, пересовуючи що — Гуркотіти. — Шуміть, гудять дрібовька. н. п. — Ой не шуми, луже, зелений байраче. н. п. — Гомоніла Україна, довго гомоніла. К. Ш. — В печі аж гоготить. — У него шуміть вь голові = він пьянінький, під чаркою.

Шуриповь, шурій = шуряків, швагірів.

Шуринь = шурак (С. Л. Жел.), швагер (С. Жел.).

Шурішат = шурхати, шамряти, шамотіти, шарудіти. — Миші там шамрять тай шамрять у куточку. Бр. — Чую, щось шамотять.

Шустрий = жеткий. — Жидева воно жетке, крізь пролізе. Кн.

Шутіть, пошутіть = шуткувати (С. З. Л.), жартувати (С. З. Л. Аф.), пошуткувати (С. Л.), жаргартувати, багато — розжартувати ся. — Шуткують, а у мене на душі хмярять ся. Кн. — То наші було й шуткують. С. З. — А доля шуткує — помане, помане, та й геть прожене. Аф. — Чуюш? Стережась, робити так не вчась, та роздялай ся, з ним шуткуєш. Б. Г. — Не все журить ся — і пошуткувати можна трохи. Ч. К. — І моя доля в мене шуткувала. Аф. — Не люблять в селі жартувати. Кот. — Коля любшиш — любя душе, а не любшиш — не жартуй же. н. п. — Дай Боже жартувати, аби не плакати. н. пр. — Шуті = шуткуючи, жартуючи, шуткомъ, жартох, жартомъ, у жарг, з жарту, смішкѡмъ. — А слухаю його й не тямлю що казати: думаю — се дід жартомъ, а серце чую: що ві. Кн. — Взляз з жарту другу кварту. н. п. — Не шутіть сь огнємъ = з огнем не жартуй. — З огнем не жартуй, бо то жажа. н. пр. — Шуті да огля-

дывайся, н. пр. = шутки-шутки, а хвіст на бік, сьмій ся, сьмій ся, а зуби на поліції держі. н. пр.

Шутіха = 1. шутіця, фіглярка, блазніця. 2. ракета, що по землі крутить ся.

Шутка = шутка (С. Жел.), жарт (С. Аф. З.). — **Шутки** = шутки, жарти, сьмішки, шутковання, жартування. — Не дуже довіряйте, бо не розшопаш: де жарти, а де справжня правда. К. Св. п. — А цілуватись вибачайте: це вже не жарти. Кот. — **Шутки в сторону** = без жартів, киньте жарти! — **Без жартів!** наму се, як воно есть. — **Киньте жарти!** — **Нова хустка в Марти.** н. пр. — **Обратіть в шутку** = на жарт, у жарт повернути. — **Сказать в шутку** = жартом і т. д. **Шутя** під сл. Шутить.

Шутливість = жартовливість.

Шутливий = шутковитий (Полт.), жартовитий (Київ. г.), жартливий, жартовливий. С. Л.

Шутяцьк, ца = шут, шутіця, жартун, ха, кумедник, ця, жартовник, ця, фі-

гляр, ка. — Шут той, що шуткуючи пита, шуткуючи відповіда, шуткуючи викручує си а халепи. н. о. Яст. — **Жартув бун бмен жартом** і за людей вступає си. Ки.

Шутовской = кумедійняський, блазєєський (С. Ш.).

Шутовствó = кумедійство, блазєнство (С. Ш.). — **Йому усе блазєнство в голові.**

Шуточный = жартливий, втішний.

Шуть = шут, шутяк (С. Жел.). **Блазєнь, блазєнък** (С. Жел. Ш.), кумедник. — **Гморду на плече схилявши. як блазєнь, чмокаєсь і диваєсь.** Кот. — **Играць шутá** = дурника стрóги.

Шушера = дрібнота; шушваль. — **Понаходило шушвалі багато, а людей статечник немає.**

Шушуканье = шопотання (С. Л.), шопотня, шушукання.

Шушукать = шушукати ся, тшкувати ся (С. Ш.). — **Палочки, тшкучючись в панчыви, на сьміх його підімають.** К. Х.

Шуя, рос. Bromus secalinus L. = костирь, костюльки, стóволоє, стóколосник. С. Ав

Щ.

Щавелевий = щавельний.

Щавель, рос. Rumex Acetosa L. = щавель, наський щавель (укр.), квасніця (гал.). — **Щ. конєвий, лошадиний, конський, Rumex L.** = Київський щавель. — **Воробьяний щавель, R. acetosella L.** = горобьячий, горобиний квасець, сорочий щавель (укр.), щавій, щівник (гал.). С. Ав.

Щадить, пощадить = 1. мїлувати, мїлость класти, помїлувати, вжалувати. — **Це вже и мидость клади на тебе, а то слід бы побити.** Чайч — **Пощадите!** = помїлуйте, амїлуйтесь!

2. щадити, ошаджати, берегти, шавувати. — **Щади в добрі, матимеш в бїді.** н. пр. — **Не вмів же ти шанувати вдровлячка свого.** н. п.

Щажєніє = мїлування, ошаджа (С. Жел.).

Щаный = капустняковий.

Щабєнь = 1. Груз (Ос. С. Жел.), рум (С. Жел. Пар.) — **Вовани ми груз в сад** — доржжя трамбовати. Ки. — **І єдиим румом увєсь город Азов услани і вгрузвали.** Д. В.

— **Щабєнем набивать** = грузити, грузувати.

2. жорствá, ринь, хрящ. — **Скривь доржжя жорствою ви-ипаво.** — **Водюю нанєєло з горя ривю.** Ки.

Щебетаніє = щебет, щебетання.

Щебетать = 1. щебетати (С. Жел.), цвїрїнькати, цвїрїньчати (С. З.). — **Не щебєчи соловейко під мївом рашєцько.** н. п. — **Ластїнка цвїрїнькає.** С. З.

2. цокотати, цокотїти, лячатъ.

Щебетливий = 1. щебетливий. — **Пташко мон, щебетливая.** п. п.

2. щебетливий, летєтливий, сльзькоязїкий і д. **Болтливый.**

Щебетунь, щебетунья = щебетун, цокотун. ха. С. З. Л. — **І молодїці щебетухя тут бляндраєє понєєє.** Кот. — **Ой жїнькя, цокотухя!** Кв.

Щебрєць, рос. Thymus Serpyllum L. = чебрєць, чебрїк, чебрїк, чєпчик богородишиний, чєпчик-матєрзãнка (укр.), щєрбєць, чебрєць, чебрãчок, материякка (гал.). С. Ав.

Щеглєнокъ = щїглик (С. Жел.), щяглі, щягліято.

Щеглєвка = щягліца.

Щеголєватість = чєпурність.

Щеголєватий, то = чєпурний, чєпурво і д. Нарядный, но.

Щеголєха = чєпурѹха (С. З.), мѹдниця, мѹдосьвїтка, джєнджурїста. — Латин дочку мая чєпурѹху, проворну, гарну і мѹргулу. Кот. Д. тех від сї. Франтїха.

Щеголєвий = чєпурїстий. — Горді вашї свати. Не знаю, чи добре буде тобі, дочко, а цїєї чєпурвстої свєкрухи Лев.

Щеголь, пл. *Fringilla carduelis* = щягѹл, щяглік. С. З. Жел.

Щєголь = чєпурѹн, джєгїрь, галаєць і д. Франтї. — Чистюю вїн, галаєць, не причєпурившись, до дївач не вїйде. Кв.

Щєголять, щєгольвуть = чєпурїти ся (С. З.), хвєрцѹвати (С. Ш.); хивзувати ся; похвєрцѹвати, похивзувати ся. — Вивду в бїзюму — скажуть чєпурять ся. н. п.

Щєдрїва = д. Рябїва 2.

Щєдриноватий = д. Рябїй 1. і Рябоватий.

Щєдрїться, разщєдрїться = щєдрим бїти, роздобрїти ся, розщєдрїти ся.

Щєдрѹватий = д. Рябоватий.

Щєдрѹбївий = щєдрѹлюбївий (С. Жел.), щєдрѹлюбївий.

Щєдрѹсть, щєдрѹта = щєдрїсть (С. Жел.). гѹйність (С. Жел. З.). — Нехай вашу гѹйність на весь свїт прославят. К. Д.

Щєдрїй = щєдриий (С. Жел.), щєдрѹблївий (С. Ж.), гѹйний.

Щєдїшїй = малосїлий, квѹлий, худорлявий.

Щєкї, зр. щєчка, мв. щєки = щѹкї, щїчка, щѹки, лицє, лїчко, лїця, лїчка. — Цїле правє лице мѹв граблима подраванє. З. Фр. — Поки була молодца, цїлували мене в лїца, н. п. — Я лїтїня спека, рухляєць на лїцїх у тебе пашить. Зївья. — Най поглянуть на ті лїчка, що падахотять, на ті очї, очї чорні, що огнем горять. Руд. — Ударить по щєкї = лїяса, лїщї, лїпанцї дїти.

Щєкастїй = щѹкатїй, лїцїтїй, щїкатїй.

Щєкѹда = клїмка (С. З. О.), плїмка (С. З. Л.), защїпка (С. Л.). — Мати в снѹмов лєсть ся — за пїч береть ся, а з зїтем лєсть ся — за клїмку береть ся. н. п.

Щєкотївїє = 1. лєскот, лѹскот (С. З.), лє(о)скотївїя.

2. скрєкїт, скрєгїт, скрєкотївїя (сорѹки).

Щєкотїть = 1. лєскотїти, лѹскотїти (С. З.), лєскотїти (С. Жел.).

2. скрєкотїти, скрєготїти.

Щєкотїть = д. Щєкотїть 1.

Щєкотка = лєскїт (С. З.), лѹскот, лѹскотка. — Боюсь лѹскотка.

Щєкотливѹсть = 1. лє(о)скотлївїсть.

2. дражлївїсть, дѹтклївїсть.

Щєкотлївий = 1. лє(о)скотлївий, лѹсковїтїй.

2. дражлївий; уражлївий (С. Ш.), дѹткївий (Ос.).

Щєкотїний, мо = лє(о)скотїний, но (С. Жел.).

Щєкотївїк, рос. *Cytisus biflorus* L. Her. = зїновать, ракїтовий кущ. Ал.

Щєлєватїй, щєлєстїй = щєлєстїй.

Щєлєз = д. Щєль.

Щєлєканїє = лїскавїя, лузївїя.

Щєлєкїть, щєлєкїуть = лїщїти, лузїти, лїскати. С. З. Л. — Лускати орїхв. — Лузати насївнв.

Щєлєканїє = лїскавїя, лїскаїт, цѹканнв, цѹкїт, клїцаннв, хвїськаннв, трї(а)скавїя.

Щєлєкїть, щєлєкїуть = язїком — лїщїти, зубами — цѹкати, цѹкотїти, цѹкотїти (С. З.), цѹкнїти, клїцати (С. З. Л.), клїцнїти, чим нїшим — лїскати, лїснїти, трїснїти, бичем то-що — хвїськати, лїскати (С. З.), трїскати (С. З. Ш.). — Як їсть, то аж за вушма лїщїть. Кр. — Соловей лїщїть. Кр. — Зубами клїцає моя бы пєс. Кот. — І як звїрь той клїцає зубами. П. Пр. — Дрїжать, як мокрай кірт, зубами анї цѹкоче. Грєб. — Аби Бог лїскав, а батї трїскав. н. пр. — Хвїськув вугю і погнав коней. н. о. — Всяк, хто бачв, як той плїгун страбає, чував, що вїн при тому ще вїба-то якось і лусє Ст. О. — Щєлєкнїть вѹ вѹсь = цѹбїлькї дїти. С. З. Ст. О.

Щєлєкїть = 1. ком. *Elater* — плїгун. (Пр. д. від сї. Щєлєкїть).

2. рос. *Cynoglossum officinale* L. = жївѹкїсть, собїчка, курїча слїпѹта, собїчий кѹрїнь, чорнокѹрїнь; собїча мєдїлка. С. Ав.

Щєлєкїха = д. Щєлєкїць 2.

Щєлєзь = лїсь, цѹк, цѹк, клїц, лусь, трас, траск, траск. — Цѹк! цѹк! вїдївїам. н. п. — А вїн тїлькв: клїц, клїц! зубамв.

Щєлєць = луг (С. Л. Жел.), зѹлї (С. Жел.), щѹлѹк (С. Жел.), до мїтта голова — мїтєль (С. Л.). — Не крїпай, рїдкїй луг, мабуть поплїу мало. В такому лугу не обїаєш їрїжї на радїї, треба густїшого. Кв.

Щєлєчєніє = лужїннв, аолїннв.

Щелоча́ть, ся = лужити, золіти, ся (С. Жел.). — Лужити шмаття.

Щёлочка = д. Щель.

Щёлочный = лужний, луговий. — Щ. соль = д. Щёлочь.

Щёлочь = лугова́ сіль (С. Пар.), лужна сіль (С. Жел.).

Щелчо́къ = щуток. С. Жел.; Пар. — Щелча́ дати = цибульки дати, пинхай дати. С. З. — Дарес од страху оправляв ся і до Естелла підбрав ся, цибульки б дати йому під ніс. Кот. — Задає пинхау — нехай чха. н. пр.

Щель, щёлка, щёлочка = щільна, щелина (С. Л. Жел.), щілка, щілочка, шпара, шпάρка (С. Жел.), с(ш)калу́бина (С. Жел.), зашкалу́бина (Лев. С. Жел.), роспаліна. — В дверях щільна, в щільну бачу — святло горять. Ки.

Щеля́ный = щелистий.

Щеміть = 1. (Ущеміть) — д. Ущемлівать. 2. нити, щеміти, ске(ш)міти (С. Жел.).

Щебёнось = щебятко, пущенятко.

Щемітсья, ошемітсья = щеміти, ошеміти ся.

Щенная = щённа, щінна (сучка).

Щено́къ, щеноче́къ, щеня́ = щеня́, цуцик, цуценя́. С. Л. — Мале цуцик, та і те гавкає. н. пр. — Як хочеш вибрати добре цуценя, яке більше занесе, те й вайлущче. Ман. — Старий собака, тільки на цуцика авгляда. н. пр.

Щеня́чий = щенячий, цуцинячий.

Щепá, щепка, щёпочка = тріска (С. З. Л. Ш.), трісонька, трісочка (С. Ш.), скёпá, скёпка (С. Л.), скіпка (С. З.), скіпочка. скáлка (С. Л.). — Кому дрова, тому й тріски. н. пр. — Он на середній чонник гойдаєть ся, хвляя мов тріскою чонником граєть ся. Ал. Ск. — Як дерево вітнуть, кожний тріски абірає. н. пр. — Та рубає дрова безупинно, аж тріски летять навкруг од його. Грічч. Чайч. — До його з голыми руками не приступай: візьми коць чо́го іно́го на трісочку. н. пр. — Худий, як скёпá. Кр. — Худий, як скіпка. в. пр. Яст. — Разбіть вь щёпы = побіти на тріски, на скіпки, побіти на дрозки (Ман.), полавати на гаму́з (Ман.). — На морі буйна хвля, поывши з берега чо́вана, геть на тріски його поблаа, лютоюча, як повісива. Зіньк. — Молоде жяття роатроція на скіпки. Ки.

Щепань = тріскі, скіпки (на підпаз).

Щесіть, пащенать = скепати, наскепати (С. Ш.), колоти, наколоти, дрáти, надрáти, лупати (С. З.), ялупати.

Щенной рядъ = дерев'яний ряд (на торгу).

Щенетильникъ = крамарь, торгаш (що торгує дрібним крамом).

Щенетильный = дрібний, дрібняковий (д. Мелочибя).

Щёпка = д. Щенá.

Щеміть = д. Щенать.

Щенной рядъ = д. Щенешой.

Щенотъ, щенотка, щеноточка = 1. пучка. — Брава сіль пучкою та й роспалаа.

2. щіпка, щіпочка, шўпка (С. Л.), табак — нюх, понюх. — Змила шиово, навула щіпку соли. Коц. — Дай міні щіпку соли. С. Л. — Пропавай на повюх табак. н. пр.

Щербина = 1. розколина, шкалу́бина (в дереві).

2. щербá, щербина і д. Забурина (на глиняній посуді, на металю то-що).

3. вісяна і д. Рябина 2.

Щербáтый, щербановáтый = 1. щербáтый, щербáтенький, щербáнь. — Щербáтого горшка не залюбимш. н. пр.

2. рибий, дюбáтый, таранкувáтый і д. Рябóй і д. Рябовáтый.

Щетина, щетинка = щетина, щітина, щітинка. С. Жел.

Щетиняться, ошетиняться = настобу́рчувати ся і т. д. д. Ошетиниваться.

Щетинистый = щетивистий. С. Жел.

Щетиница, рос. Nardus stricta L. = мичка, ковила (С. Ан.), щетячка, сіриця (С. Жел.).

Щетинный = щетиновий.

Щётка, щёточка = 1. щітка, щіточка, щоб чистять лампи — йоржик, держало щітка — щітник. 2. (у ковай) — мичка.

Щёткообразный = щітковатий.

Щёточникъ = щіткар. С. Жел.

Щёточный = щітковий.

Щеть = 1. щітина.

2. щітка.

Щётка = щічка і д. Щекá.

Щёчный = щоківий. С. Жел.

Щи, щяцы, 2-й від щей, щедь = капушняк, борщ. — Дійвови щи = борщ з свіжою нерубаною капуствою. — Кислыя щи = квас (що шумує). — Тьхъ же щей, да пожиже влей. в. пр. — Той же Панько, та в дрігих чтанях. н. пр.

Щиблэты = д. Штиблэты.

Щика́ть, щикну́ть = ви́лізати, ви́нати (з свачка вогорляй твіт).

Щиколотка = щиколоток. С. Жел.

Щипака = щипу́л, ха.

Щипаніє = щипання, щипка.

Щипать, ся, щипають, щипаються = 1. щипати, ся, щипають. ущипають (С. Ш.), вщипають, нову, волосся, пір'я — скубти, драта, скубнута, вскубнути.

2. пекти, зачекти. — Перець в роті.

Щипокъ = ўщип, ущипок. С. Ш.

Щипці, щипчики = щипці (С. Жел.), щипчики (С. Жел.), у ковалів та слюсарів — кліщі (С. Жел.), кліщатка (С. Л.), брати гаряче вугілля — братки, слюсарські — общеньки (С. Жел.), роздавалювати оріхи — давилець, зривати садовину — щипавка, у чабанів, щоб витягати черау у овець — джермело (Мав.). — Візьми щипці та візьми з сівічки. — Кола не коваль, то і кліщів не погавь. в. пр. — Зуби повинна дати, а давилця нема, тая і стоять мої оріхи цілїма. Кв.

Щитний, щитовий = щитовий.

Щитникъ, щитовісець = щитовісець.

Щитовоска, ком. Casida = щитчик. С. Жел.

Щитобранний = щитовидний. С. Жел.

Щитъ, щитокъ = щит, щаток, щитик. С. Жел.

Щіцы = д. Щя.

Щобакать, щоблянуть = д. Щёлкать.

Щолкъ = д. Щёлкъ. — На брюхѣ щёлкъ, а въ брюхѣ щолкъ, в. пр. = д. під сл. Брюхо.

Щўка, щўчка, раба Esox lurius = щўка

щўчка, самчик — шупак, шупачок, малевке — шученя, шупавя. С. З. Жел.

Мав. — Рябовчак Іде, віз раба везе: батькові шупак, матері шудки, а дитингам по шупаятам в. п.

Шупають = виюляти, картати і д. Жура́ть і Пеня́ть.

Шўпало = мацун.

Шўпальцо = ўсик (С. Пар.), вўсик. — На голові комах спереду ротня, збону — віччи, а біла їх мов ріжка — вусава, звичайно товсенькі. Ст. О.

Шўпаніє = лапання, мацання. С. Л.

Шўпати = лапати, мацати. С. З. Л. — Мацають воли по столу, вітя не налапають. в. к.

Шўпка = мацанка. — Любітель шўпки = мацун. — Зада́ть шўпку = обмацати.

Шўпъ, шўпкъ = 1. мацавилка.

2. свідер (Волгн.), штирь.

Шўра = жмурок.

Шўрять, ся, зашўрять = жмурити, мру́жити, шўляги, ся і д. Зажмуривать. — Роді тобі очима мружити, давись просто. Кв.

Шўрка, пт. *Merops apiaster* = шур (С. З.), шўрка (С. Жел.).

Шўру́нить = шрубувати, зашрубувати. С. Аф.

Шўру́нный = шрубівий. С. Жел.

Шўру́пъ, шўру́пецъ, шўру́якъ = шруб, шрубá, шрубка. С. Жел.

Шўръ, пт. *Loxia enucleator* = костогриз. С. Пар.

Шўчина = шучина, шупачина.

Шўчія́ = шўчия (С. Жел.), шупаківий.

Шўчка́ = д. Щўка.

Ъ.

Ъда́ = 1. іда́, їдло. С. Л. — Не їде ва їду.

2. іда́, їжа, харч і д. Пїща. — Хлѣб та вода — то козацька їда. в. пр. — У їх тава їжа, що дай Бог і всякому. Кв.

Ъдальды = БЛІЩІ (у комах). — Зубів у комах в роті нема, а замість їх біла рота рогові кліщі, якими вони, мов вожацями, гарсенько й ріжуть та точуть усичину. Ст. О.

Ъдать = д. Ъсть.

Ъденіє = їдіння. Кр.

Ъдія́ = 1. гострий, міцний, щипучий, їдкий. С. Пар. Жел. — Росія такий міцний, як ропа.

2. (їдло) — ущипливий, во (С. Л. Ш.), ущипле, колючий, че, уралявий, во (С. Ш.), ваво́уаватий, то, гострий, ро

і д. Болкія 2. і Болко. — Речі дотливі, ущипливі. С. З.

Ъдиолѣчникъ, рос. *Eurogia L.* = молочай, молочак. С. Ан.

Ъдкость = 1. гострість, міцність, їдкість (С. Жел.).

2. ущипливість, шкўлкість і д. Болкость 2.

Ъдокъ = їдець (С. Жел.), їдўха. — Такий в тебе їдця, тобі як би само у рот усючило. в. к. — З його буз не авь який їдўха; сам миску вареників уплете. Кв.

Ъдўвъ, Ыдўня́ = жу́рн, прожора (сп. р.), нена́жера (сп. р.), нена́їда (сп. р.).

Ъдўчія́ = їдкий (С. Жел. Пар.), розвїдаю-

чай. — Ъ. камень, Lapis infernalis = пекельный камень.
 Бѣдѣ = їздѣ, їздія. С. Л.
 Бѣдѣва = швендіа, непосидячка, жаруха, моторуха, цокотуха (діачинна або молодича. д. Воструха і Непосѣдан).
 Бѣдѣть, сѣбѣдѣть = їдити, поїхати. — Їздя цілий день, та вічого не виїздає. — Та б до його поїхає.
 Бѣдѣвоѣ, аго = гошець, верховий, верховіць. — Послав верхового у горах.
 Бѣдѣвоѣ, ая = розїздіий, їздіий.
 Бѣдокъ = 1. їздѣць. С. Жел. Л. — Де не ваяє ся їздець, мчить ся по полю. п. о.
 2. подорожній, проїздячий (С. З. Л.), переїзжий.
 Бѣдуха = д. Бѣдѣва.
 Бѣдъ = переїзд, проїзд. — Там тепер нема переїзду.
 Бѣдѣлый = 1. д. Бѣдѣвоѣ, ая.
 2. виїзжений, обїзжений.

Бѣзѣать = їздіти.
 Бѣство = їство, їжа і д. Пїща.
 Бѣть, сѣѣть = 1. їсти, зїїсти, вдр. — їстки, їстовьки, їсточки (С. Л. Жел.), в дітьми балакаючи — гїмкати (С. Аф.), гїмкї (С. Л.), ласо — ласувати, а смаком — смакувати, тихо і дого — хамелїти (С. Ш.), лемзати, а жадобою — дїгати, трошїти (С. Ш.). — Пїточка вона не хоче, їстки не береть ся. Макар. — Яя а молодюку бувала, по 40 вареникї їдала, а тепер хамелю, хамелю, василу 50 їмелю. а пр. 2. поживати, поживлїти, заживати, вживати, пожити, важїти. — Наша цїна велика, варубаєа їдїака, сама пошла і пїному не дала. а пр. — Яя риби не ївѣваю. 3. кусати, грїяти. — Цїлу віч кусали блошциї.
 Бѣхане = їханья.
 Бѣхѣть, поїхѣть = їхати, поїхати. — Он їхає, їхає, чом до мене не заїхає? в. п. — Ъ. верховїць, рысью = їхати верхи, тїпкн.

Э.

Эва! = овва! С. Л.
 Эваса = так-пак.
 Эвелюція = рух.
 Эгоїзмъ = егоїзм і д. Себїлюбіє.
 Эгоїстическій = егоїстичный, себїлюбный. С. Жел.
 Эдакой = такой, отакїй.
 Эдакъ = так, отак, такїм поїбитом.
 Эдемъ = рай; їрій, вірій.
 Эвѣаторъ = рівнодѣнник, рівник. — Дня їа доокра землї, рівно далеко від обох бігунїв поведєна, зветь ся рівняком. Зем. — Д. ще від сл. Равнодѣнникъ.
 Эквивалентъ = пай, пайка.
 Экзамєнаторъ = экзаменатор, їспїтник. — Сидить їспїтник, з одного боку пїп, з другого учитель... віп і пїтєє у мене. Ка.
 Экзамєнаціонный = экзаменаціѣнный, їспїтовїй. С. Жел.
 Экзамєновать = экзаменувати, пїтати, їспїтувати (С. Жел.).
 Экзѣменъ = экзамен, їспит (С. Жел.). — Держати, сдѣть экзѣменъ = складати, скласти, вдати экзѣмен, їспит.
 Экзѣрхъ = владїка, арїрїєй.
 Экзекүция = екзекүция (С. Жел.); вакүция.

Экзекүторъ = екзекүтник. С. Жел.
 Экземпляръ = привїрник. С. Жел. — Розїшло ся тїї кавжкї вже бїльше тїєсїчї привїрникїв. 3.
 Экзерцици = екаєцїрка, вїсьмова — мїштра.
 Экипажъ = 1. екіпаж, повоз (С. Л.), на ресорах — колїбка.
 2. екіпаж (ва судя).
 Экій, экой = який, он-якій, ач-якій. — Ач-якій шибеник!
 Экопнать = берегїти, щадїти, ошаджати, приошаджати.
 Экономическій = економічний (С. Жел.); скарбовїй.
 Экопнїя = 1. оконопїя, скарб (Прав.).
 2. д. Бережливость.
 Экопника = клїшнїца
 Экопный = д. Бережливый.
 Экопнїць = 1. окопнїць, окопнїць.
 2. д. Бережливый.
 Экспедиція = 1. виправѣ. С. Жел. — Виправѣ козакї в Волощану. 3.
 2. вїдїл.
 Экспериментъ = д. Опыть.
 Экспертъ = вправѣць, тїмѣць. — Некаї бї судїя поїзнаєє зваца: віп і смаєє —

чи добрий ремінь. — Я здам ся на тямців, нехай воля скажуть: чи се просте залізо чи гривця. Ка.

Експлоататоръ = виэйскувач (С. Жел.), глітэй, вариво́да і д. Кузакъ 5.

Експлоатация = виэйск, виэйскуванія. — Драма подая докладній малюнок в житті цілої маси людей, їх виваску, їх стражданя. Л. Н. В.

Експлоатировать = виэйскувати (кого. С. Жел.), варити воду, олиу видавлювати (в кого). — Експлоатировать несча́стіе = ліхом торговати.

Экстирпаторъ = борона́, дряпак, дряпач.

Экстрактивный = витяжній.

Экстрактъ = витяжка, виварки, ви́кіп.

Экстраординарный = надзвичайній.

Экстренность = пильність.

Экстренный, но = пильній, спішній. — Крикнув та гукнув: давай перевозу, бо плавні ласта маю, їду до обозу. в. п. -- Пильну телеграму послава. Вол.

Эксутать = ропá.

Эк! = ач, ег! С. Л.

Эластичный = пружистий. С. Жел.

Эластичность = пружистість. С. Жел.

Элегантность = елеганція, елегантність (С. Жел.).

Элегантный = елеганський.

Элегический = елегійний.

Электризация = електризування.

Электрический = електричний (С. Жел.), громовийний.

Электричество = електрика, електризм, електричність (С. Жел.), громовина.

Элементарный = початковий.

Элементъ = первісток, жввлó. С. Жел.

Элементъ живенный = живило, живолік. С. Жел.

Эмалировать = поливати, наводити поливу. — Эмалированный = поливляний.

Эмаль = полива (С. Л. Жел.), скліця.

Эмансипировать, ся = визволяти, визволити ся, усамовільнити ся.

Эмблема = д. Символь.

Эмигрантъ = віходець, вигнанець.

Эмигрировать = амайдрувати.

Эфигіа = яду́ха.

Энергический = енергічний (С. Жел.), жвавий, живкий, берквий, беручий, завзятий, шпаркий (С. З.), палкий. — Понятовський жванзі. К. Ш. — Берквий до роботи. Ка. — Наш завзятий Головатий. К. Ш.

Энергия = енергія (С. Жел.), жвавість,

завзяття. — Б ще в тебе браття, а в братів твоїх козаків багацько завзяття. в. п.

Эпидемический = пошестній. — Пошества хвороба.

Эпидемия = по́шесть (С. Л.), повітря, помірра, моровиця. — Та не тільки од халера, од усякої пошесті мушківа мре більше, ніж павів. Пр.

Эпидерма = личко (д. під сá. Кóжа).

Эпивоотинъ = падіж, падь, по́шесть і д. Надёжь.

Эпидемия = падуча, причинна і д. Падучая бо́лезнь.

Эпитифинъ = надгробок.

Эпитимия = поку́та. — Несті епитимію = покугувати. — Отбѣть э. = віднокутувати.

Эпический = епічний.

Эпопея = по́ема.

Эпоха = доба́. — Э. Хмельницького = Хмельницьана. — Пісні доби козацької. Укр.

Эскадронъ = шкадрон, швадрон.

Эскизъ = шкиц, нарис.

Эспарцетъ, рос. Onobrychis sativa Lam. = віка, зячий горóх. С. Ав.

Эсаулъ = осаул, осаву́ла.

Эстафета = штахвѣт.

Эстафетный = штахвѣтний.

Эстетический = естетичний.

Эстоль = от стільки, óн-скільки.

Эстрагонъ, рос. Artemisa dracunculua L. = острогон, тургун. С. Ав.

Этажъ = по́верх, осад, поса́да. — Въ два этажа = на два по́верха, на дві поса́ди. — Будянок спля на дві посади і в одній сам живе, в другій під нею крамниці. Ка.

Этакой = такий, отакій, óн-який, ач-який.

Этакъ = так, отак, такечка, та́беньки, ота́кечки.

Этапъ = ета́п, цю́пас (Гал.). — По этапу = ета́пом, цю́пасом (Гал.).

Этикетничать = подітківати ся.

Этикетъ = 1. церемонія.

2. налічко, ярлік.

Этимологический = етимологічний. С. Жел.

Этнографический = етнографічний.

Этотъ, эта, это = сей, ся, се, цей, оцей, ца, це, оця, оце. С. Л. З. — Сей свѣт, як маків цвіт. в. пр. — Се Бог вва що.

С. З. — Этого го́да = сьогорішній.

Эхидно, Echidna = колю́чка. С. Жел.

Э'хо = луна́ (С. Л.), гуна́, відлясок, відляски (С. Л.). — Гудо, аж округи луна іде. Гр. — Задзвонив, задзвонив, пішла луна гаєм. К. Ш. — Вразиня луною відбавало ся в мою серці. Кв. — Д. ще під сл. Отголосоєт. — Э'хомъ отдава́ться, отда́ться = лунати́ (С. З.), гуна́ти, залуна́ти. — То гук по темному бору, аж лунає. В. М.

Эшафотъ = коби́ла. — Проная і я — та ве в шинку, а на коби́лі. К. Ш. — Правляси таку звістку, що ваток ватувати муть Домыху і коби́зу б то вже велено споружати. Кв.

Эшелонъ = ша́лон.

Ээйрийи = ете́рний, лету́чий.

Ээйръ = ете́р.

Ю.

Юбилейъ = ювилей, юбилей. С. Жел.

Юбилейный = ювилейный. С. Жел.

Юбиляръ = ювиля́р, юб(в)ля́т.

Юбка, юбочка = спідниця, спідничка (С. З. Л.), ве шита — пла́хта (що намагаєть ся заду наперед), запя́ска, запя́сочка (що заважаєть ся спереду). С. Л. — Завжди в лхій сорочці, у вистріпаній спідниці. О. Мар. — В білій сорочці, в зелений сятцевій рисій спідниці. Лев. — Спідниця була гарна та ясна. Лев. В. — Не було в кума завпаса, аж гляди — кума в плахті похожав, н. пр. — Не треба плахти, що і в завпасці гарно. в. пр.

Юбочный = спідничный.

Юбчѣпка = спідничка (абп-ява), запасчѣпа. — Спідничка на пій ляхенька. — По опенька ходила, завпасчєву збувала. н. п.

Ювелиръ = ювілер.

Ю'го-восточный = південно-східний.

Ю'го-западный = південно-західний.

Югъ = південь (С. Л.), виг.

Юдо́ль = доли́на, поді́л. — Ю. плачевная = доли́на плачу́, світове горе.

Юдо́льный = подоло́вий.

Юдофи́лъ = жидофі́л, жидолю́б.

Юдофи́льствова́тъ = жидови́ти.

Юдофо́бъ = жидофо́б, жидомо́р.

Ю'жа, рос. *Dactylis glomerata* L. = вівсю́к, мітлиця, перійка. С. Ап.

Ю'жный = південний, полуденний, полуді́бовий, низовий. — Доки вона йшла поруч в ний, доти на неї неначе південне сонце світило. Лев. — Та повійте вітри назовай. н. п.

Юкь = д. Вьюкь.

Юла́ = дэйга. С. Аф. З. Л. — Крутить ся, як дэйга. н. пр. — Як дэйга, світ міні крутивсь. Мак.

Юля́тъ = крути́ти ся, верти́ти ся (перед кем), підси́пати ся (до кого).

Юмористический = гумористичний. С. Пар. — Ю. раска́зъ = гумореска.

Юмористъ = гумориста.

Ю'моръ = гумо́р. — Шевченків добросердий гумор. Кв.

Ю'нга = молоді́к (в ввуді на кораблі).

Юне́ць = молодичо́к, парубі́йка.

Ю'ность = молоді́сть, молоді́ці. — Мабуть шкода, що без прагоди, мов вегода, яннула молоді́сть моя. К. Ш. — Ю. провести = промолоди́кува́ти.

Ю'ноша = молоді́к, па́рубок (С. Л.), па́рубійка, юша́к. — Турчин вибарив дань молодцями і дітками. Л. В. — Їм треба ваймачку старішу, бо повна хата молодиків. Кр.

Ю'ношеский = молоді́чий, молоді́цький, па́рубочий, па́рубочький. — Ціаа Шевченява балада навияна молодечим теплом. З. Кол. — Де ж то думка тепер літа? Чи сятає в минулеє, в молодий вік? Мона.

Ю'ношество = 1. молоді́сть, молоді́ці, молоді́чий вік (д. Ю'ность).

2. молодь, па́рубіцтво (С. Л.), юна́цтво.

Ю'ношествова́тъ = молодикова́ти.

Ю'ный = молодий.

Юнѣтъ = молоді́ти.

Ю'пка = д. Ю'бка.

Юра́ = табу́н оселе́дців.

Юридический = юридичний, правничий.

Юрисдикція = присуд. — Де козави кошим стоїть, там і ксацький присуд. К. В.

Юриско́неультъ = юри́ста

Юриспруде́нція = правозна́лство.

Юри́сть = юри́ста, правни́к. — Дере кова дозу, воки дере кову, новка — мужик, мужика — пап, пена — жад, жада — юриста, а юристу — чортія траста. н. пр. — Юраста заваятій. Кот.

у Бога великдень, а він вже з крашавками. н. пр.

2. д. Ядрó 3.

Яйчко = яйчко, яйко. — Верба б'є, не я б'ю! За тиждень Великдень; ось недалечко червопе зечко! н. пр.

Яйчникъ, Ovarium = яйчник.

Яйниця = яйшня (С. Л. З.), на маслі — смажниця, смаженця, смаження, з барвакою — пражєння. — Спрягла яйшо. С. З.

Яйчний = яйчний.

Якорный = якірний, котвічний. С. Жел

Якорь = якір (С. Жел.), кóтва, котвіця (С. Жел.), маленький — кішка, дерев'яний, що затикають а берега — рало, при плотах — косяк, до його поплавець — сучка, правязь — підсучья (Маг.). — Човен за якір поставивши, вийшла із човна на землю. Ніщ. — Там байдаки без котви можуть стояти безпешо, як бура на морі лотує. Ніщ. — Човни стояли безпешо без котвиці і без правязюв. Ніщ. — Стать на якорь = об'якорити ся. — Другий вже тиждень, як ми об'якорили ся біля Дійовки. Кв.

Якшаться, съякшаться = водити ся, знати ся, лгати ся, накладати (з кам), зізнати ся, алегати ся (С. З.), полигати ся. С. З. — Полигати ся з жидами, та й ду руйнувати. К. Ш.

Ялаппа, рос. Mirabilis Jalappa = царська борідка. С. Ав.

Яликъ = човник.

Яловець = д. Можевельникъ.

Яловая = ялова, ялівка.

Яловица = ялівка.

Яловѣть = яловіть.

Яль, яльк = човен, човник (на дві або на чотирі греби).

Яма, ямка = яза, ямка, в землі, кудя заспають зерно — горлаха (С. З.), горловіз, горлата, пащєнна яма (С. З. Маг.), глибока — глібка, від греблю — прірва, на дні річки — вїрло, з триякою — баяра (С. Ш.), ковбань, ковбаня (С. З.), ковбанюка (С. Л.), глибока з водою — бакій, гноєва — гноєвнй, гво вня, гво-ярка, де беруть гявну — гляввище. Граса, а вапною — вапнярка, де гасять вапну — калапця, де авдержують воду, замість ставка — копанка, під уляком — підкіп, вовча — вовківня, лясча, вовча, медвежа — скóта (С. З.), свлякя воппуги

лопатою — скінець (Маг.). — Глазнія ямы = яйкі. — Людей брали, зашдала у замкові глаби. К. Д. — Там таї баюра, що й вихата трудно. С. Ш. — Вліє в скоту та й ліг. С. З. — Тільки видно яйкі, де були баєвнй. н. пр.

Ямистый = ямкватий.

Ямка = ямка, в дїтських грах — дучка (С. З.), пічка.

Ямыя = ямовий.

Ямцѣкъ = поштарь, підводчик.

Ямцѣкѣй, ямцѣчія = поштарський.

Ямъ = ставця.

Январскій = д. Генварскій.

Январь = д. Генварь.

Янтарный = янтарний (С. Жел.), бурштиновий (С. Ш.)

Янтарь, Succinum = янтар (С. Жел.), бұрштін (С. Жел. Ш. Л.).

Янька = д. Самохвалъ і Хвастунъ.

Японча = д. Епанча.

Ярєний = ярювий; ярєний.

Ярѣть, ся, разьярѣть, ся = ярїте, ярувати (С. З. Л.), дражніти, розпалити, ся, розьярїти, ся, розпалити, роалютувати, ся і д. під сл. Разьярѣть.

Ярца = ярца. С. З.

Яркій = яркій, яскравий, блескучий. — Ярка хустка, людям у вічі б'є. Кв. — Вложав искравами обравами нашу долю ярему. Пр.

Яркожелтый = жовтогарячий.

Яркозеленый = ярій.

Яркокрасный = жаркій.

Яркость = яркість, яскравість.

Ярмака, ярмарка = ярмарок (С. З. Л.), де продають худобу — торговця. — Я. отбїть, проєстї = проярмаркувати, перярмаркувати.

Ярманочный, ярмарочный = ярмарковий. — Ярмарковим палом поє затуманило. Ос. — Я. гостїнець = ярмаркове. — Глядіть же, ариваєть мінї ярмаркового. Кв.

Ярмо = 1. ярмо, навяж частава — підгірля, підгорля, підгорло, підшиєк, верхня частава — часовннй, чашиннй, серєпя, що зєдєняє їх — Снєзв, снїзєк, паличи, що затикають ся з боків — занїз, занóзп, кілов, що ним припавують ярмо до вїйн — прятїка, ярмо для одного вола — кульбáка. — Дарма ярма. ави заповє вашї. н. пр. — Провив ярма і запозв, а сам ходить по дораві. н. п. — Як виходив дїд із ова дубову прятїку. поєнн бабі, поїнєчєнн потпавцю й пїку. н. п.

2. яриб, невболя, корміга. С. З. — З під кормига лишської ослободата. п. д.
- Яровіе = ярина. С. З. Л.
- Яровій = яровій. — Я хлѣбъ = ярина.
- Яролашь = 1. дурніця, нісенітниця і д. Вадоръ і Пустяжи.
2. дрібнота, дрібязок, шувваль. — І ще там єсть до підсвѣтка, по дрібязок і гольтіна. Кот. — Збирало ся чимало, та саме шувваль.
- Я'ростный = ярослівий (С. З.), лютій, роалютіваний, пінявий, шалений, скажѣний.
- Я'рость = бусеть, лютість. — Оце він у табушників вбрав ся такої бусети — пі проти кого не зновчат. Ки. — Пріяті въ я'рость = роалютувати ся, посатаніти.
- Я'рунь, яруньа = д. Похотливий.
- Я'русь = 1. поверх і д. Этѣжъ.
2. ряд. шар.
- Ярутка полевая, рос. *Thlapsi arvense* L. = вередник, чорне ребро, волоскі, давонець. С. Ав.
- Ярыга, ярыжка, ярыжникъ = пъяница, пъяничка і д. Пъяница.
- Ярыница = розпутьця, непутьца, ледащіяца, повія, хлѣбка, шльондра.
- Я'рый = відважний, завзятий. — Я'рый воекъ = чистий віск. — Я'рыя нчѣлы = колоді бджоли.
- Ярь = 1. ярина.
2. д. Мѣдѣнка 1.
- Ярышина = скішонок (мгличий).
- Ясакъ = 1. подѣть (шкуркама, що збирають у кочовників).
2. дзвін, котрим подають знак, коли треба починати або перестати дзвонити.
- Ясауль = осавула.
- Я'сельный = ясловий.
- Я'сеневый = ясеневий.
- Я'сенець, ясеница, рос. *Dictamnus Fraxinella* Pers. = лопиніс, бадьян. С. Ав.
- Я'сенникъ = ліс ясеневий.
- Я'сенный = ясеневий.
- Я'сень, рос. *Fraxinus excelsior* = ясень, ясенина.
- Я'сли, здр. яслица, яслишки = ясла, здр. яселки, переносні — кіш. — Правляжи корову до коша -- нехай їсть. Ки.
- Ясенникъ, пеминникъ, рос. *Asperula Fragaria* Vieb. = ле(п)інок. лепчаца, *A. adorgata* L. = марѣнка пахуча, пахучка. С. Ав.
- Я'сенный = ясенський.
- Ясѣховый = ясѣсенський.
- Яснѣться = яснѣти.
- Ясновѣдѣніе = ясновѣдність.
- Ясновѣдщій = ясновѣдщій.
- Я'сность = ясність; вірааність.
- Яснѣтка, рос. *Lamium* L. = глуха кропива, *L. album* L. = глуха біла кропива, *L. purpureum* L. = красна кропива, шандра. С. Ав.
- Я'сный, но = 1. ясний, видивий, но, білий, про погоду — годяний, годимийний, но.
2. ясний, розбірний, ароаумілий, вярзаний.
- Яснѣть, прояснѣть = яснѣти, вяснѣти ся, вяснѣти ся, про погоду — роагодіювати ся, роагодіяти ся. — Нехай вяснѣти ся, а то бач, як нахмарило. в. пр.
- Яснѣться = яснѣти, свѣтити ся, блищати.
- Я'ства = їство, їжа, харч, страва. — У снѣи штучнѣ їстеа. К. Ш.
- Ястребѣнка, рос. *Hieracium Pilusella* L. = печуй-вітер. С. Ав.
- Ястребѣный = яструбѣвий, шуліковий, шуляковий.
- Я'стребъ, пл. *Accipiter* = яструб, рѣструб, шуліка, шуляк. С. Жел. — Та і мурчат навирай, щоб в лихую годяву часом не вхопаза шуліка. Гринч.
- Яебръ = невѣдник і д. Паѣвникъ.
- Я'тровъ = ятрѣвка. С. З.
- Ятрышникъ, рос. *Orchis latifolia* = любка, любжа, азоуліні рушничкі, *O. mascula* L. = полові яйця, *O. militaris* = любка, любки, зоаулька, азоуліні слѣзѣвки, *O. Mogio* L. = любка, зоаульки, любі венѣ не покійнь. С. Ав.
- Ять = назва літери — ѣ.
- Я'хонтъ = яхонт (С. Жел.). — Я. вишнѣвий, ометѣсть = ометѣст. С. Нар. — Я. голубой, снѣий, сапфиръ = шафир. С. Нар. Жел. — Я. жѣлтый, гладянтъ = якист. С. Жел. — Я. червѣтый, я. краснѣый, *Gemma rubinus* = рубін. С. Жел.
- Яхтѣшь = тѣрба (охотницька).
- Ячей, ячѣйка = чару́нка (Лев.), в сѣціальнихъ — чѣшечка, де виводят ся матка — маточникъ. — Уса сила в чаруцѣ, що в середині зерна... а вѣ їде паросток. Ки.
- Ячменный = ячминний, яшнний. — Потервъ соловейно голос через ишний колос. п. п. (Соловейно перестав свѣнати, коли ячмінъ починає влякати колос.)
- Ячмень = 1. рос. *Hordeum* — ячмінъ.

У. мед. — ячмінь. — На оці такий ячмінь вискочив!

Ячмын = д. Ячменныи.

Яшма, Jaspis = яспис, лисковець. С. Пар. Жел.

Яшмовый = ясписовый.

Ящерица, Lacerta = ящирка, ящурка. С. Л. З.

Ящерицый = ящі(у)рковий.

Ящуръ = ящур, лусковець (С. Жел.).

Ящикъ = короб, в столі — столівка, шу-

хляда (С. Л.), шухлядка, в скрині — прискринок, в млині — кіш, у возі заду або сидіввам — кельня. — Денежный и. = скринька. — Картонный и. = шабатурка. — Висунувши з столу шухлядку, взъв з неї... Кн. — Почали відмикать всі шухляди. Фр. — А він просто до церковної скриньки. Ос. — Там у тій шабатурці знайдете.

Ящуръ, Mus avellanarius = миша лісова або садова.

Ѳ.

Ѳеогонія = родовід богів поганських.

Ѳеократія = теократія.

Ѳеологъ = богослов.

Ѳвиіамныи = кадильный.

Ѳвиіамъ = кадило. С. З.

Ѳвиіамныи = кадильница.

Ѳвиіамныи = кадильный.

У.

Уакінфъ = якинт (д. У'хонтъ).

У'жаца = назва останньої літери — у.

Уссобъ = д. Иссобъ.

ДОДАТОК.

Слова пропущені або не вповні переложені.

А.

Азартный = запальний.
Азартъ — Войти въ азартъ = розпали-
ти ся, розогніти.
Аистовъ = черногүзачий. Ос.
Акулий = акулячий.
Аккуратность = 1. справність.
2. чепурність.
Аладья = оладка. — А мивець та оладку
посватав. в. п.
Алканіе 2. = жадоба.
Алтынъ — Пожалѣть алтына — потерять

полтїну. в. пр. = скупий не знає, де
втеряє, скупий двічі тратить. в. пр.
Ану-ка! = ось-ну!
Апелляціонный = апеляційний.
Арапченокъ = арапеня.
Арендаторскій = орендарський, рандар-
ський. — Карпо на рандарським коневі
втія. К. Х.
Ауканье = гукання, одгуквання, часте
— гукання.

Б.

Баюкать = люляти. — Люляю, люляю, по-
бью котка, полая, щоб по ночах не ходив,
малих дітов не будив. в. п.
Бездна 2. = до смутку. — Грошей у його
до смутку.
Безотлагательный = нагальний. — На-
гальна робота.
Безостановочно = без перерїну.
Безъ — Безъ всего = нісчїмий, нісчїм-
пця. — Нісчїмий борц.
Благоденствіе, благополучіе, благососто-

явіе = гаразд. — Ой не тому я сьніваю,
що я гаразд маю. в. п.
Бочка = (на сахарнях велика, куди всип-
ють сах. пісов) — бута. Сум. Ох.
Бренчалка = гуркало.
Броженіе 2. = шумування. — Без бакте-
рій процес шумування не можливий. 3.
Будоражить = колішкати. — Щоб не по-
лошав ти в ночі своїх панів. Гул. Ар.
Будущій — На будущее время = на впе-
ред, на далі, на дальш, на будущее.
— Гляди міні щоб на далі сього це було!

В.

Валéжвинь = лóжáчки.
Вáльдшневь = слóмка, слóнка (Прав.), хáква (Хар.) Кайг.
Варóпушка, пт. *Egithacus caupescula* = зóрька. Хар. Кайг.
Велоспéдь = самокáт, самокáтка. Кр.
Вертиголовка, вертигéйка, вертошéя, пт. *Juph torquilla* = крутиголовка (Хар. Кайг.), крутиголова, крутоголов. С. Жел.
Весло = опачина. — Половину коваків у окови до опачи посадили. н. д.
Вечер — Къ вечеру = над вéчир, над вечорí.
Взгляд — На взгляд = на повариня.
Взвiться = повiтi ся. — Жайворонки поввi ся, Ал.
Взятка з. = скуп. — Взня скуп i зрбвв дiло. Полг.
Вид = На виду — на ввднотi, на явкy, на прикмéтi. — На видъ = на збáч, на вбáч. — Нивъ въ риду = мáти на бáчности.
Вкрутy = вкрутъ.
Владéтельный = володний.
Владéть = орудувати. — Хто за пшiв чм орудував, так i тепер восталось. Сум. Ух.
Влюбчивый = жевхливий. — Ой ти роду великого, та й я не малого, твоє серце жевхливє, й мов не від того. н. п.
Влéстительный = насiпчастий.
Вожжáть = ливцювáти.
Возрастáть = викохати. — Хто викохав тонку, гучуку? К. Ш.
Вошáнка = метенця (Пр. д. пiд са. Моль).

Впадáть з. = упадáти. — Ти Дунаю, Дуна-вчу! скажи мiнi усю правдочку — а скiльки у тебе рiчок упадає? Упадає в мене сорок i чотарi з самоi верхавв. в. п.
Врадрóб = на рóддрiб.
Врасыпiю = врóзсц, внатрyс.
Врémя = Вó-время = за вчасy. — Коли звiвцi плодять ся — обкiт.
Всегдá = завжде. — У вивья був бiльськiй цуцк, йi вiн завжде забавляв. Кот.
Встрéтити = перестрiти, перестрiнути.
Вiдохнутись = вiтхнутись, вiдохатись. — Пиво вiтхдось. — Заткни горiлку, нехай це вiдхавь ся.
Вiждать = вiчасувати, вiчекати. — Ви-часували ми тут довго, поки ти прийшов. — Вачекви мене поки прийду.
Визигáть = вискáлювати.
Вiсповéдать = вiсповiдати, багатьох — пересповiдáти.
Вiмереть = перемéрти.
Виплáвливать = вiдтоблювати.
Вiпороть = вiшпарити. — Добре вишпаря рiвнами.
Вiродиться = переродiти ся, перевестись, про бджiл — перероити ся.
Вiскочка = витичка.
Виставлятьсá ф. = випивáти ся, випихáти ся. — Випушáсь уперед усiх. — Не випихви ся в своїм добром.
Вiстрадать = перетерпiти.
Вiстудить = вiскривати. — Вискривали хату.
Вiсь = важня. — Вевiть хлiб до важнi.

Г.

Гáрниепт, пт. *Scelopax gallinula* = крячóк. С. Жел.
Глотáние = жвáкання.
Гнiвдó = Изъ одвогó гнiвдá — одногнiзквiй. Г. разорáть = розкyблити.
Годь — Изъ-года-въ-годь = рiк-по-рiк.
Гончáрный = гончáрський. — Гончарi в, та гончарськoi землi бавзько немв. Сум. Ух.
Гордость = гóрдощ. — За своєю гордощєю шавки не здiймав. в. д.

Горвь = верхня частинв гончарського горна — черiнь, вижня — слéбси. Сум. Ох.
Готóвность — Въ готóвности = в готóвi. — У мене всь в готóвi.
Гравéный = углáстий.
Грèбень = д. Грèбёнка з. — Та частинв, на котрiй зубцi — Головá, вврiзка в визу — пiдкóт, довгá частинв, що в днiще вставляеть ся — стéблó, крайвi зубцi — пелюсткiй. Сум. Ох.

Гру́ствий = сумвий. — На що стави на папері сумнина рядами? К. Ш.
 Грязь = (в заводі) — чввр, юшка. — Аж в п'яти заводів до нас чввр іде. — Юшка

ня напустить в завода то й скотина не п'є — така вода. Сум. Ух.

Густо = різно, рясненько. — Зійшов горох, підріс, зацвів увесь расвенько. Гул. Ар.

1

Д.

Давниший = колишній. — Не знаю, може й нагадку пудгу колишнюю колись. К. Ш.

Денікь = динка. — Тепер мілі і світ милій і вільсьєвка динка. н. п.

Дєрєво = (високе і товсте) — колодясте, (частина коло коріня) — прикорєнь. — Правьизав конц до прикорня. н. д.

Дефилєн = перетиски.

Дєво = проїва.

Дитя = (що родилось після смерті мужа) — перелєсник.

Длїппикъ I. = довжник. — Коношника у нас сім сажнів довжника та п'ять ширника. Сум. Ох.

Добрїякъ = добряга. — І на тім світі добрига тебе не забудуть. К. Ш.

Договоръ — По договору, соглєсно договора = вговорно. — Вговорно робя. — Вговорно служу. Сум. Ох.

Долгъ — Взятый въ долгъ = борговий.

Домовой = домовик. — Відьма не ходить туди, де єсть домовик — він її зараз укладає. н. о.

Домъ I. = кам'яниця. — У свєтлицю — кам'яницю зазивала, за білав стїя сажала. н. п.

Дорѳга = бокора частина — обѳчина. — Разбїть дорѳгу — розковбїанити. — Заградїть дорѳгу — заступїти, переступїти.

Досада — Стъ досады = з сєрня.

Дѳска = веролидїяний кїнаць — шїяма.

Досугъ = вїльгѳта. — Як є кому вїльгота, то й вивєзе який вїз гною па свою дїляву. Сум. Ох.

Доставатъся = передатъ (зрїдка).

Дубоносъ, пт. *Caccathraustes vulgaris* — довбѳс. Хар. Кайг.

Дудчатый = дудоватий. — Водня цибуля така дудоватъ. Кр.

Дѳвка — Въ дѳвкахъ насидѳтєн = надївувати ся.

Дѳвственница = правїчка.

Дѳлатъ = коїти. — Ти один все лихо коїш. К. Х.

Дѳлатся = Д. зѳививъ — лєдащїти, мїлывъ — мїлїшати, негодивъ — нїкчєнїти, хрѳвкивъ = крушїти.

Дѳло — Въ сѳмомъ дѳлѳ = навсправжкї, навсправжнє, узанправлї, настояще.

Е.

Едїнственный = одїнний. Кр.

Єнкій = насїпчастий.

Ж.

Жаворонокъ хохлатый, пт. *Alauda (Galegria) cristata* = сусїдка, посьмїтїюшка. Хар. Кайг.

Жадный = жадвий. — Ви дуже жадї. — Жадний на групї. Кр.

Жєтѳтъ = половїти. — Уже й жито половїє, час ва того й жати. К. Х.

Жєна = брата — братовѳ, братїха, сина — сїновѳ, сивїха.

Жєнскїй полъ = біла чєлядь. — Коли Туря воювали, білу чєлядь забирали. н. д.

Жѳвщина = (з дїтиною до шлюбу) — нѳкрїтка, нѳкрїтка, самокрїтка. — Ж.

лєгкаго поведєніа = слабкї на втрї, самодїйка, цьбхля.

Жерло = (крянци) — криничовина. Кв.

Жилець = постоїнець, пїжилець. Херо.

Жужжати 1. = дикотїти. — От ня ті муха дикотїть. Кр.

З.

Завирушка, шт. *Ascepter modularis* = тинївка, ольшїанка. Хар. Кайг.

Загорати, загорѣть = смїгнути, засмїгнути. — Бо од вїтроньку косовька вьвне, а од совенька личевько смїгне. Я. П.

Завернуть 1. = увиньїти. — Треба дитину у пелюшкї увиньїти. — Не забудь яблука соломю увиньїти. Сум. Ох.

Задѣрнуть = зашморгнути. — Сказав, тай зашморгнув на шиї вїн арман. Гул. Ар.

Заключієніе — Вь заключєніе = на рѣшті, а рѣштою.

Заклєсникъ = чекї.

Замѣта, замѣтка = ознака.

Замѣстїтель = поставиць.

Занахъ — Гєвъ занаха = бездїхай.

Запахать = (радом) — прирїлїти.

Заплатати = (усє) — перелатати.

Затруднєніе = скрута.

Защєбенїть = обгрузїти.

Звєбї = звїнок. — А сам пїшов до кумонька аїнок рїби вѣста. Я. Д.

Зелєный = (про овочї) — зелєпух. Херо.

Зєрбї = (бобїа) — бобїна.

Зигзаги = вькрутїси.

Зїмородохъ, шт. *Alcedo ispida* = ївїнок. Кайг.

Здрїаствуй, те! = чодїм! — Чодом пашє ваш, гєтьманє, чодом батьку нашї Я. П.

Злїба = перєсєрдїа.

Знакомїый = знайомїий. — Шлях у мїсто влє мїнї знайомїий був. О. Мар.

Зїяликъ, шт. *Fringilla coelebs* = свїгарїк. Хар. Кайг.

И.

Извинєніе = перепрїшуванья, перепрїс. — Жду перепрїсу.

Изажарїть = (усє) — перєсмажїти.

Игадати = повївечїти, перєпївечїти.

Идержаться = укїштїти ся. — Я вже я так укїштїла ся: одного сховала, а друге знайшло ся. Сп.

Измїсїти = примїслїти, примїркувати, примїтїкувати.

Изнуряться = перєпадати ся.

И'зрїдка = за рїдкїсть. Сум. Ох.

Иль — И'зомь занєстї = замїлїти, при-мїлїти.

Истинїкъ = побўдка.

Иструмєнтъ = ковальський: гвоздїльня

(вьроблїти гвїздїш), клуб (варїзувати шру-бу), стоячка (пїдковувати чоботи), кушїр-ськїй: кобилїця (дошка, на котрїй роз-стїлять ся шкура), скїфа (для очистїи).

Искусїтель = перєлєсник.

Исполоснїать = перєскуговати, перєпо-лосувати.

Испїртїть = скапсїти, багато або усє — перєпсувати. — Скапсїла дїмо. Полт.

Испїтъ = перєстрах.

Испїтнїать = (усє) — перєплїмїти.

Истлївать, истлїть = перєтлївати, перє-рїтїти.

Истоцїтїся = вїсїлївити ся.

К.

Кїанєнка, шт. *Saxicola oenanthe* = ївїнчик, чїколка. Херо. Кайг.

Камышївка, шт. *Acrocephalus phragmitis* = очертїянка. Хар. Кайг.

Капризний = перехо́дливий.
 Кап'у́стинця, метелак = білан.
 Карау́леньє = вартува́ння. — Добре тное
 вартування, що усе покрадено.
 Кар'є́ръ — Во весь кар'є́ръ = на взá-
 води.
 Кастрáторь = холостій.
 Кáчество = добрoтíвнсть. — У нас одніє
 добрoтности веня — усе сіроземля. Сум. Ох.
 Квасцý — Квасцáми патерéть = погалу-
 нити, багато або усе — перегалунити.
 Квaзлoвкa = д. Камышóвкa (дод.).
 Кладóвая = хибáрка.
 Козодóй = лезень, чуршило. Кайг.
 Ковоплáвкa, пт. Acanthis (Linata, Fringila)
 soppalpa = пóпвк. Хар. Кайг.
 Кoнiо́шнa = кiннвцá. — Коники iржуть
 в кiннвцi. н. п.

Корá (дубова, в чибарствi) = дублó. Сум. Ох.
 Кормiться = (у кого) — перехарчóвувати.
 Кормля 2. = корм, кóрмиця. — Солома
 — то нашi дрова i ваша кормиця. Сум. Ох.
 Корóбочкa (з берево́вої коря) = берестя́нка.
 Корóва годовáлаа (з теляи) = перелiтка.
 Кóрточен — На кóрточкax = на при-
 сiшках.
 Косиáтый 2. = целехáтий, кострубáч. —
 Оженв ся кострубач, узав целехату. н. п.
 Косьбá — Окóнчить косьбý = обкoсити ся.
 Крайiвникъ, пт. Troglodytes parvulus =
 задерiхвiст. Хар. Кайг.
 Кружéль — Вь кружéль = óчертом. —
 Óчертом сiдав, сребро й злото на три частi
 паювала. в. д.

Л.

Лазóревкa = волося́нка, гáйка. Хар. Кайг.
 Лавцéть (кововальский) = праву́шник.
 Лáсточкa береговáа = д. Стрыжóк (Дод.).
 Лёдъ (вад снiгом) = нáтопель.
 Летаргiя — Вь летаргию впадáть = об-
 мiрáти.
 Листовóй = аркуше́вий.
 Лiшний (в роботi) = перерiбний.
 Льну́ть = припадáти.

Льсти́вый = пiдлийчастий. — Льсти́выя
 рiчи = прiмастки.
 Льсти́ть (багато) = розлестити ся.
 Лiнiвeць — Дiлаться лiнiвeць = ле-
 дащiти.
 Лiсь = вiльховий — ольшáник, ориховий
 — лiщáник. Сум. Ох.
 Люстри́нь = лю́стра, люстри́ца.

М.

Маршá! = гáйда! — А од його помогав-
 шись, гáйда в Украiну. К. Ш.
 Мать — Быть мáтерью = матерювáти.
 Медуза = водяне сёрце.
 Мeждy = помeжн. — Ударив помeжн ухв. н. п.
 Мeлочъ — По мeлочн = у рoздрiб.
 Метропóли = мáтчннa.
 Милый — Дiлаться бoльшe милымъ = ми-
 лiшати.

Миловiдный = милозiркий.
 Молокосóбъ = безпeрий.
 Мiвiять ухо нá ухо = такiя мiвiяти ся.
 Мiстный = помiський.
 Мiсто — Усадeбное м. = плeць. — Хата
 згорiла, а плeць оддав людям. Сум. Ох. —
 Вь мiнiх мiстáхъ = подeкудa. — М.
 випалене сонцем — пeчiвшe.
 Мiткий = втрапний.

Н.

Набивáть (косу) = клепа́ти.
 Навiдáться = наверну́ти ся.

Надорваться 2. (вiд танци) — перетанцю-
 вáти ся.

Найти́ся 2. = приу́міти ся.
 Накрені́тися = перехля́бити ся.
 Наоборо́тъ = на зворіт. — І не думав ви-
 селатись з села, а на зворіт думав вкренити-
 ться. Лев.
 Напа́сть = на́падь, напа́док, нападні́,
 пага́ба.
 Напи́ться (дуже) = наду́длати ся.
 Наруша́ть, нару́шить = переступа́ти, пе-
 реступи́ти.
 Наси́льстваєвий = насі́льний.
 Насі́тка — Дѣлать насі́тки = нако́бувати.
 Натопі́рять = насторо́жити, насторо́чити.
 Невы́держка = неперо́ливки.
 Недо́дки = зѣддя. — Від скотини зѣддя
 вивозимо на діляки. Сум. Ох.
 Него́дний — Дѣлаться него́днымъ =
 нікчемні́ти.

Недѣ́ля 2. = (перед масною) — пере-
 ступна́.
 Некста́ти = не до шми́ги. — То нехай ви-
 бачить і громада, коли яка не до шмиги.
 Гул. Ар.
 Неоло́вкость = неоло́года. — Таке робити
 — це аме й межи нами неологода щитають
 ся. Сум. Ох.
 Неотхо́дчивый = неодхі́дливий. Полт.
 Непоро́чний = небла́зневий.
 Непостоя́нный = перепа́дестий. — Пере-
 падаєть змив.
 Неприлі́чнй = несві́тний, несві́тський.
 Нехра́сть = недові́рок.
 Нечі́стий = анці́болот. Полт.
 Ні́тка = білі (об.) — біль, бі́льця. — Вь
 одну ні́тку = в односталь.
 Новоро́ждеєвий = наро́женець, наро́ж-
 деєвек
 Нра́вится = підпада́ти під мі́слі.

О.

Обра́зецъ — По обра́зцу = на взі́р.
 О́бразъ — По о́бразу = на кшталт.
 Обѣ́денный — Послѣ́ обѣ́денное вре́мя =
 впад'обіддя.

Овсі́янка, пт. *Emberiza citrinella* = жовто-
 півнік. Хар. Кайг.
 Опі́яньтись = спля́гята́ти ся.
 О́ткры́ськ (від коріва) = вовчо́к.
 Отры́вать, оторы́вать = уві́рвати.

П.

Павлі́вий = павичі́в.
 Павлі́вичикъ, пт. *Acredula caudata* (*Parus*
caudatus) = Хвості́вка. Хар. Кайг.
 Пасту́хъ = (моліа) — вола́рь.
 Мелелі́ще 1. = во́гнище.
 Перебо́дять = переко́ловти.
 Перебо́рчивый = бришклі́вий, хандрі́ж-
 ний.
 Перебало́тировать = переже́ребува́ти,
 переголо́сува́ти.
 Перебра́ивтись = пересварити ся.
 Перебу́чить = перезо́літи.
 Перебу́дствовать = перебі́дува́ти, пере-
 лихува́ти.
 Переводчи́къ = переві́дчик.
 Певе́сь = переві́сся, певе́в'язь.
 Певе́в'язь (снопа) = певе́в'єдло.

Перегру́зка = перева́лка.
 Пере́кличка = перева́.
 Перека́признячь = перебе́звати ся.
 Перема́нать (могоричем) = перемогорі́чити.
 Перело́женіе = пере́клад.
 Перепа́нать = перепа́кшити, дно — пе-
 редні́ти.
 Перепор́тить = перенсу́вати, переноса́-
 нити, перепарто́лити, перенартачи́ти.
 Переси́шка = д. Сла́вка-Смородника (Дод.).
 Переси́зка = перела́ток.
 Перета́чать = перетараба́нити, перети́-
 рати.
 Переубѣ́дить = перепе́ртіти.
 Переце́живать, переце́дить = перето́чу-
 вати, перето́чити.
 Черешо́екъ = жежево́ддя.

- Печалование = клопоти, турбота, печування.
- Пивокъ — Пинка дати = стусонути, штурхнути, стусанна, штурханна дати.
- Питаніе = поживання.
- Пищуха, пр. *Cethia familiaris* = підшкорішник. Хар. Кайг.
- Пляйка (якою збивають ся дошки в дверях, віконницях то-що) — шпуга.
- Плашмий = плашма. — Щоб воцина приходилась до вічка не плашма, а рубом.
- Пластырь = наліпка.
- Плоскогорье = полонина.
- Плесекъ = плюск.
- Плохой = лихий. — Три серязі лихий. н. д.
- Плутовать = шальвирити.
- Плуть = шалаган.
- Плывительный = новабний.
- Плясывый = плісйавити.
- Плясень (в сільниках) = гнеліць.
- Плясь = д. Пляска. — Пойти въ плясь = піти у танець, піти в скоки та в боки.
- Побережье = побережжя, бережина.
- Поберечь = повартувати.
- Побивать, побить = каміням — камешувати, на друзки — трощити, молотшити, потрощити, помолотити, вирьовкою — мотузити, помотузити.
- Поблескивать = висвічувати.
- Поблѣдильный = поблідлий.
- Пободать = погуляти.
- Поборь = побір, натурою, зб. — хавтурья. — Поборы брать = хавтурувати.
- Побочный 2. = підбічний, прижитний. — Побочная жена = підбічниця.
- Побрость = подібати, почіпати, почаланати, потіпати.
- Побрязгать = поціркати.
- Побрязшка = гуркало.
- Побуждать = принукати.
- Побучить (білизну) = пожлукіти, позалити, багато — поназолувати.
- Побучушки = побіганка, походіньки.
- Побѣлка = білування.
- Повидка 1. = повада.
- Поведеніе = поступовання.
- Повинность = повинне. — Постояная п. = постійальне. — Службная п. = стійка.
- Поводь 1. (воловои) = волонід.
- Новолочь = потірити.
- Новозка = де дивель впрягають — сніци,
- брусок, котрий держать дивель — підійма. Другі частини д. під сл. Вовз.
- Повреждать, повредить = надверезати, надвередити.
- Поврежденіе = поруха.
- Повторять, ыть урокъ = провчати, провчити.
- Повыдергать = пооскѣбувати, пооскѣблувати.
- Повыздоровѣть = поодужувати, поочлѣувати.
- Повѣнчать = в жарт кажучи — обкрутити.
- Повѣнчаться = подружити ся.
- Повѣрка = (мірою) — перемир.
- Повѣрять = 1. П. въ долгъ — навѣрять. — Шиярочка мене знае, на сто рублів навѣрае. н. п.
2. вивѣрять. — Вивѣримо, скільки горілки у пляшку уведе. Сум. Ох.
- Повѣса = лобурь.
- Повѣстка = оповістка.
- Повѣщенный = вішалник.
- Погашеніе = потуха.
- Погодить = постривати, перегодити, перечасувати, перечекати.
- Поднять знамя = звіти корогву. н. д.
- Поднимать возстаніе = бунт зривати. н. д.
- Поворъ = поруга, потала.
- Пойматься на воровствѣ = прокрасти ся.
- Поканѣть = про час.
- Покрывать скатертью = застелати.
- Ползень, ползобъ, ползучичек, пр. *Cethua familiaris* = підшкорішник. Хар. Кайг.
- Полугаръ = чвир, чвирк.
- Полѣ (не засіе рік) — переліток.
- Понакрасть = понакрадати.
- Понедѣльникъ = на масіи — колодій, першій в Петрівку — рогатри
- Понуждать = вѣкати, шудити, нуждити.
- Повозень 3. = підшкорішник. Хар. Кайг.
- Потунить голову = повуритись.
- Почтатъ = важити. — Козака і за жидка не важать. п. д.
- Предпочитать = важити над. — Віп же лізо добре важить і над злото. п. д.
- Преслѣдовать = гвѣти. — Взяла ся гвати на благочестя. К. Ст.
- Приготовленіе = вготовання. — Пап дав плеск вілл для вготовання пиття. Сум. Ох.
- Придѣрка = заціпка. — Побачив в цьому якусь заціпку.
- Придумать = добрати розуму, способу.

Пропадать, пропасть = зивкати, позникати.

Пророчество = прорікання. — Ота і спелнялось прорізаня ворожя. Ст. Ал.

Простоволобая = простоволоба. — Хо-

дить простоволобою = сьвітити волосой.

Припрыжка — Въ припрыжку = перескоком, на перескоки.

Пѣночка, пл. *Phylloscopus collybita* = вичарик. Хар. Кайг.

Р.

Развѣдываніе = перешатки.

Развѣдывать = перепитувати, вишпитувати.

Размышленіе = розумуваня.

Разногласить = двойчити.

Разсвѣтъ — На разсвѣтъ = на заранці.

Разсѣяныи (багатьох) = пересѣяныи.

Разсортировать = пересортувати.

Разсужденіе = розумуваня.

Ракъ — Ловить раковъ (руками) = печевувати, пічкарувати.

Рѣмы (в краях нѣтряка) — мѣхи. — У валу мѣхи стрелять, у їх глиці забивають ся, то па їх і дѣор наппають. Сум. Ох.

Рѣбра (судна) — тагуви.

Рѣльсы = рѣйки.

Рубѣха (стара) = перепіранка.

Рычѣгъ (натягати обід па шпичі) = патягач.

Рыбѣть = мружитя. — У очах щось мружить.

Рядомъ = побіч, поузбіч.

С.

Сѣны = частини: верхни частина полоза — голѣвка, кіля в полозах — копили, що звѣдшия копили — вѣязѣк, на чому держуть ся крила — дѣжки. Сум. Ох. Ишлиі частина д. під сѣ. Сѣны.

Сарай = де солят рыбу — холодник, де держать сѣль — соляник, де готують квѣяр — гарячвик, в першому нциі з росою — солидо. Ух.

Сбородъ = збирница. — Таке-то збирница звалаься, Еяея щоб побити в пух. Кот.

Свалъ = стойн. Сум. Ох.

Свиньи = льѣха. Прав. — Гладні, свті, як годовоаі льѣхи. Лев.

Сгуститься = (вадо) — перетужавити.

Сдѣлать (иначе або наново) = переробити, переновити.

Сердиться = обурюватися.

Сжаматься 2. = стуляти ся.

Сабарить = роскошелюб. В. М.

Сѣла — Не подь сѣлу = не змоготу.

Синешейка = д. Варопушка (Дод.).

Синица большаі, пл. *Parus major* = синячка, звѣлка. Хар. Кайг. — С. длннохвѣстая = л. Павліничкъ (Дод.).

Скоропреходящій = бистропліній.

Слѣвка = пл. *Sylvia atricapilla* — кропівник, С. нестрогрудка, *S. nisoria* — Травник, С. смородника, *S. hortensia* — підкропівник, С. говорунчикъ, *S. cinerea* — кропівник. Хар. Кайг.

Слѣшкомъ = череа звичай. — Яя череа звичай вивсаем гною, то й погнив. Сум. Ох.

Сложене 2. = постава.

Служить = слугувати. — Чи одному ни пану слуговали? н. о.

Слѣда = землявѣ сѣрце. Сум. Ох.

Смолчать = пережѣвчати.

Смѣть (глинн або й ківкѣн в соломоу, для будови) = чамур.

Снѣгъ (мокрій з вітром) = хлѣга.

Собственный = родимий. — У його нѣтря родимий — сам робия. Сум. Ох.

Совокупляться 2. = злягати ся. — Злягла ся в нам, яке й зянагошпа. н. к.

Создатель = сотворитель. — Боже мій милій, Сотворителю небеснай! н. п.

Солома (не мвата, рѣвна) = правця.

Соперничать = перемагати ся, переважувати ся, перевагувати ся (О. Пч.).

Состарѣться = перестаріти ся.
 Состояніе — Быть не въ состояніи = не сподіяти.
 Сострадательный = болѣсній.
 Спива — На спивѣ = назвак, назвакаї.
 Сплѣтви = пересудї.
 Сплѣтникъ = пересудливый.
 Спѣтать 1. = переплѣтати.
 Срубъ сдѣлать = обцяринувати, обцѣринувати.
 Станокъ = виробляти шапці — ослїн, ослїнчик, обточувати ступицю — топорній, заводити шпци в обїд — стелюга, колѣсни, видовбувати дїря в ступиці — столець, довбальня. Сум. Ох.
 Старообразный = остаркуватий.
 Стебель (буряків) = ботвиня. — Стьобув ботвиною по щонї. Сум. Ох.
 Стѣклядь = шпаят.
 Степенный — Становіться, стать болѣе степеннымъ = важїти, поважїти. — Постарїти і поважїеш. и. пр.

Стѣликъ = стїльчк
 Столоваться = перехарчовувати.
 Сторона 1. — С. Бокова = обїччя, бокивня. — По сю, по ту сторону, по обѣ стороны лежачїи, паходящїи = сьогобочїи, тогобочїи, обобочїи.
 Стоят на вїтяжку = на вїтївкї стоїят.
 Стрижъ, пт. Cypselus apus = щур. Херс. Кайг.
 Стражокъ, пт. Cotile girarā = щур, щүрик. Кайг.
 Сугрѣбъ = перемѣт.
 Сүмерки — До сүмерокъ = до смѣрку, завїдѣв.
 Сундукъ (углы с.) = сүгловки.
 Сукновальня = вальня.
 Сүссокъ (болотяный) = сїроземля. Сум. Ох.
 Сходство = подобенство.
 Сѣно = 1-й косьбї — первак, 2-й косьбї — отава.

Т.

Тазъ 2. = боковї частиня — клуб.
 Тарѣлка — Ізъ не въ своѣй тарѣлкѣ = на сльвах свдїти, не по собї, не в дѣброму гуморї бїти.
 Тиранишь = катувати. — Хїба вои знають, кого треба гладити, кого катувати. К. III.

Торчїи поставити = настоябурчїти, поставити сторч.
 Трѣтїй — Въ трѣтїй разъ = в трѣте.
 Тюфякъ 2. = халбѣ.

У.

Уважительный = уважливий. — Вважливий случай.
 Уберегать, уберечь = увартувати. — Не увартував роя.
 Уборка хлѣба = збір, зборка. Сум. Ох.
 Увѣренїе = впевиенїя.
 Увѣриться = пересвїдчїти ся
 Угроза = грїзбѣа. — І на грїзбу не уважае, вїйну з Енеем начинае. К. т.
 Угловой = покутвїй. — Ох одсуну пан Перевїнїс покутню кватарку. з. п.
 Уда (з двома гачками) = козюлька.
 Удачно = вгядно, вгядливо. — Вгядно зробив чобота.

Удивленїе — На удивленїе = на чїдо, на почуд, на здїв, на прїчуд, на прїчудо, на прѣдиво, на прочудо. — Козак прабїравсь на прочудо. в. д.
 Удовлетвориться = сконтентувати. — Щез і тѣм вони не сконтентували. и. п.
 Указъ = гетьманський — увїверсал.
 Укрыванїе 2, укрывательство = перехованнїя, перехованка.
 Уменьшить = (надто) — перемаїти.
 Уменьшиться = (про мороз) — пересїсти ся.
 Упражнять, ся = муштровати, ся.
 Услівіе = вговѣр.

Условленныѣ = вговѣрний. — Вговорне треба оддати. Учасникъ = суспільць. — Слова суспільцьв того конгресу. Лев.
Усталя — Безъ устали = не вгавѣючи.

Ф.

Фабула = вигад. — Заятвѣсть вигаду. Ст. Ав. Фунтъ — 3 фунта = ѳко. — У вас око винограду 10 копѣок. Под.

Х.

Хворѣсть = (дрѣбний) — трѣсок. Ходѣть = похѣжати. — Похѣжав, як пав. Ходѣба 1. = хѣдѣя. — Хѣдали і хѣдаю пшеницю й жито все так вѣжали. Гул. Ар. Хѣсть = (не вѣблѣний) — сировѣ пологниѣ. Холодѣльничкъ = (на заводах) — перѣпуст.
Хѣхлѣтва, хѣхлѣшка = д. Жѣворонокъ хѣхлѣтѣй (Дод.). Хрѣпкѣй — Дѣлаться хрѣпкѣямъ = крушѣтя. Худѣть = перѣпадати ся, марнѣтя. — А шоб лѣчно не марнѣло з чорними бровями. К. Ш.

Ц.

Церемонѣйстеръ = процесовѣда. — Цѣна нѣвая = бѣзцѣнъ.
Намет коло брами, Ваша Вѣличнѣсть! провѣства процесовѣда. Ст. Ав.

Ч.

Чѣлѣ = завѣвало. — Сам на чардак вѣступав, турецькам завѣвалом махав. в. д. Чѣловѣческѣй = людѣвчѣй. — У обѣзѣни так само, як і в чоловика: двѣ руцѣ, двѣ ноцѣ й пѣка людѣвача. Полт.
Черноголѣвничкъ, черноголѣвка, черношлѣпничкъ = д. Слѣвка (Дод.). Чѣвствовать себя = чувати ся. — Котрѣй у великихъ грѣхахъ чуваетъ ся, то сповѣдається напередъ Богови. в. д. Чумѣчка 3. = д. Навлѣпчѣкъ (Дод.).

Ш.

Шѣйка 1. = кѣша. В. Ст. Шѣгомъ = вѣступцѣмъ. Шѣварѣры = (в великою матѣю) — матѣвѣстѣ штани. Шѣтѣться = кѣвати ся. — Пѣявай кѣваетъ са.
Шѣткѣй = валкѣй. — Валкѣй чѣвен. Шѣткѣсть = вѣлкѣсть. — Я не вѣважаю на вѣлкѣсть чѣнна. Шѣрсть = (що вѣсуетъ ся в смушка) — ѳѣдѣржѣни.

Добавочний список джерел,

на які ми здаємо ся в сій праці.

- Ан.* — Казки Андерсена. Переклад М. Стариченко. К. 1873 р.
- Бар. О.* — Барвінський О. — Історична бібліотека. Тернопіль. 1886—1893 р.
- Бш.* — Баштовий І. — Українство на літературних повах. Л. 1891 р.
- Г. П.* — Гречулевич. — Проводи на малоросійському языкѣ. Спб. 1860 р.
- Г. С.* — Гамлетъ, Прииць Данський. Переклад М. Старицького. К. 1883 р.
- Гр. Ог.* — Граматика О. Огоновського. Л. 1890 р.
- Гул. Ар.* — Гулак Артемовський П. — Окрім „Кобзаря“ згаданого в I-му спискові, мали ми рукописні його твори, здебільша ще не друкovanі.
- Де що про св. Б.* або *Д. св. Б.* — Де-що про свѣтъ Божий. К. 1863 р.
- Зіньк.* — Писання Т. Зіньківського. Л. 1893 р.
- Зем.* — Короткий нарис земльописи. Вистачив Н. Вахнянин. Л. 1873 р.
- Г. Г.* — Збірник творів Геремії Галки (Костомарова) Одесса 1875 р.
- К. Ст.* або *Кіев. Ст.* — Кіевская Старина. Ежемѣсячный историческій журналъ. К.
- Кн.* — Кониський О. — Оповідання та інші його писання, друкovanі в галицьких часописах, а крім того слова з примірами, записані ним переважно в Чернигівщині та Київщині, що шановний письменник прислав нам.
- Кр.* — Крижський Хванько. — Слова з примірами, записані ним від народа в Київщині.
- К. Д. С.* — Куліш П. — Дівоче серце. Оповідання. К. 1876 р.
- К. Р.* — Куліш П. — Граматка. Спб. 1857 р.
- К. З. о Ю. Р.* — Куліш П. — Записки о Южной Руси. Спб. 1857 і 1858 р.
- К. М. Х.* — Куліш П. — Магомет і Хадиза. Поема Л. 1882 р.
- Лев.* — Левицький Іван. — Окрім його творів, згаданих в I-му спискові, збірка слів, записаних шановним повістярем з народних уст в Київщині.
- Лев. В.* — Левенко Володимир. — Пани й люди. Повість. Л. 1893 р.
- Макар.* — Макаровський. — Наталя або дві долі разом. Повість. 1848 р.
- Мир.* або *О. Мир.* — Опанас Мирний. Збірниця з рідного поля. Оповідання. К. 1886 р.
- М. Л.* — Михайло Левченко — Нѣсколько данных о жилищах и пищѣ Южноруссовъ. Записки Юго-запад. Отдѣла Императорскаго Географич. Общ. за 1874 г. т. 2.
- Ми.* — Ми-ч. — Про обклади. К. 1881 р.
- н. н. В.* — Пѣсни Буковинскаго народа. Записки Юго-зап. Отдѣла Императорскаго Географич. Общ. за 1874 г. т. 2.
- Ніс.* — Ніс С. — Слова, записані ним в Черниговщині, з матеріалів, добытих нами від П. Житецького.

- Ніш.* — Ніщипський П. — Гомерова Одиссея. На мову русько-українську перевіршував П. Байда. Л. 1889—1892 р.
- Он.* — Опатович С. — Оповідання з сьвятого писання. К. 1874 р.
- Ос.* — Основа, южнорусській вѣстникъ Спб. 1861—1862. (Винисано тільки слова з словаря, що додавав ся до кожної книжки, а бажало ся, щоб хто небудь передивив увесь журнал і вибрав приміри).
- Пр.* — Правда. Місячник політики, науки і письменства. Л.
- Пч.* або *О. Пч.* — Олена Пчілка. — Козачка Олена, поема в збірнику „Рада“, ч. 2. К. 1884 р. — Українським дітям. Переклади. К. 1882 р. — Думки-мережанки. К. 1886 р.
- Руд.* — Руданський С. — Сьшівомовки. Видав Н. Г. Волинський. К. 1880 р. — Окрім того мали ми рукописний збірник його творів, здебільша недрукованих.
- Риб.* — Розбита бандура. — П. Рябошапки. К. 1893 р.
- Сам.* — Самійленко В. — З псевдів В. Самійленка. К. 1890 р.
- Ск.* — Складка. — Альманах Н-р І. Спорудив В. Александров. Х. 1887 р.
- Світ.* — Світ, український новорочник. Скрутив О. Корсун. Х. 1841 р.
- Сп.* — Спілка Іван. — Збірка слів з примірами, записаних ним в Харківщині.
- Ст. оп.* — Стародавній опис. — Бытовая малороссійская обстановка въ документах XVII—XVIII в. Кіевская Старина 1870—10.
- Стен.* — Степовик О. — Оповідання про комах. Яка од їх користь або шкода в господарстві. К. 1882 р. — Оповідання про рослини. Л. 1890 р.

Де-які з показаних в сьому спискові джерел, що наспіли до нас вже на прикоченню I-го тому, увійдуть до 2. і дальших томів Словаря; список ньшших джерел, що маємо з'ужитковати в тім році, буде надрукований при 2. томі. Просимо мати на увазі нашу замітку, надруковану в Зорі за сей рік ч. 12, наперед дякуючи всім, хто присилатиме нам слова і приміри, записані від народа або вибрані з книжок.

Другий добавочний список джерел, на які здаємо ся в сій праці.

- А. л.* — Александров В. Пісня про гарбуза. Х. 1889 р. — Чижикове весілля. Х. 1890 р. — Складка, альманах. Х. ч. I — 1887 р. і ч. II 1890 р.
- Газ.* — Терпоява дорога до кращої долі. Повість І. Базилевського. — Вятка. 1889.
- Бар.* О. — Барвінський О. — Окрім згаданої в I доб. спискові „Історичної бібліотеки“, його-ж: Ілюстрована Історія Руси від найдавніших до виїшніх часів. Л. 1890.
- Вас.* — Василенко В. — Мѣстечко Олошня. — Етнографическое описание. Полтава. 1893.
- Галуз.* — Ф. Галузенко. — Чумаки або смутні часи України. Поема. Ч. 1864.
- Г. Ст.* — Руска граматика. Уложили профес. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер. Л. 1893.
- Граб.* — Павло Граб. — Слова і вирази, що шановний Добродій вибрав і записав в книжок і з уст народа і прислав нам через редакцію Зорі. На превеликий жаль, не визначено місцьовости, де саме записаві слова від варода.
- Дум.* — Думитрашко К. — Жабошишдраківка. На нашу руську мову перештопав К. Д. СПб. 1859.
- К. К.* — Бондарівна. Драма Карпенка-Карого. Степ. СПб. 1886.
- Кн.* — Дід Євмен. Записав О. Кониський. Ч. 1894. Також збірка слів і виразів, що шановний Добродій, вибравши з новішних своїх писаній і записів від народа в Київщині, прислав нам.
- Лев.* — Кайдашева сім'я. Пов. Івана Левицького. Х. 1894. Також збірка слів і виразів, записаних ним в Київщині.
- Лев. В. Per pedes apostolorum.* Повість В. Левенка (в рукопису).
- Мет.* — Южный русский сборник. — Издає А. Метлицкий. Х. 1848.
- н. н. Под.* — Народні пісні, записаві на Подолі (в рукопису).
- н. о. Ист.* — Матеріали по етнографіи Новоросійського края, собраные въ Елисаветградскомъ и Александрійскомъ уѣздахъ Херсонской губ. В. Ястребовымъ. Од. 1894.
- О. Ст.* — Марко проклятий. Поема О. Стороженка. Изданіе А. Суворина, СПб. 1894.
- П. Пр.* — Козакъ и Гауск. Украинскіе очерки Петра Правды К. 1869 г.
- Пісоч.* — Маярі. Оповідання В. Гаршина. Пер. Д. Пісочинецъ. Л. 1894.
- Ст. Е.* — *Ст. Г.* — *Ст. С.* — Старшій М. — Байки по Крилопу. К. 1875. — Гамлет принць Данський. К. 1833. — Сербські народні пісні. К. 1876.
- Федьк.* — Повісті Осипа Федьковича. К. 1876.
- Про виїшні джерела давись список після передмови спочатку 1-го тому і перший добавочний список в кінці 1-го тому.

Третій добавочний список джерел,

на які ми здаємо ся в сій праці.

- Гр. Чайч.* — Грінченко (Чайченко). — Книга казокъ виршомъ. Од. 1896 р. — Шкынула у лиси дивчына. Од. 1896 р.
- Етн. зб.* — Етнографічний збірник видає товариство імени Т. Шевченка, за редакцією М. Грушевського. У Львові. 1895 р. Т. I.
- З. Балн.* — Зоря, часопись літератури за 1895 р. ст. Баяна.
- З. Ог.* — Зоря, статті О. Огоновського.
- Зап. Гр.* }
Зап. Кн. }
Зап. Кок. } Записки наукового товариства імени Т. Шевченка. У Львові.
Зап. Кол. } 1885 1897 р. — Статті М. Грушевського, О. Концського,
Зап. Ог. } Кокорудза, Колеси, О. Огоновського і І. Франка.
Зап. Фр. }
- Кроп.* — Кропивницький М. — Збірникъ творивъ. Выдання 3. Харьковъ. 1896 р.
- н. з. н. пр. Яст.* — Народня загадка. Народня приказка. — Матеріали по етнографіи Новоросійскаго края, собранные В. Ястребовымъ. Од. 1891/2.
- н. к. н. о. н. пр. Гр.* — Народня казка. Народне оповідання. Народня приказка. — Етнографическіе матеріали, собранные въ Черниговской и сусѣднихъ губерніяхъ. Б. Грінченко. Черниговъ. В. 1. і 2. 1895 і 1896 р.

Про инші джерела давись список після передмови спочатку I-го тому, першій добавочний список в кінці 1-го тому і другий добавочний список в кінці 2-го тому.

Третій добавочний список джерел, на які здаємо ся в сій праці.

- Заг.* — Загірня. — Пидь землею. Оповідання про шахты. Написала М. Загірня. Черныгивъ. 1897 р.
- Кайг.* — Кайгородовъ Д. — Изъ царства пернатыхъ. Очерки изъ міра русскихъ птицъ. СПТ. 1899 г.
- Кн.* — Кониський. — Творы О. Кониського-Неребенди. Оповідання. Т. 1 і 2. Одесса. 1899 р. — Тарас Шевченко. Хроїтка його життя. Написав О. Кониський. Т. 1. Л. 1898 р.
- К. К. С.* — Карпенко-Карий. — Сербин, драма в 5 діях. Львiя 1896 р.
- Коц.* — Коцюбинський М. — Оповідання його, видані в Чернигові.
- Л. Н. В.* — Літературно-науковий вістник за 1898 рік.
- Ряб. Рябковъ* — Рябковъ — Рыболовство на Днѣпрѣ. Изд. Херсонскаго Земства.
- Ст. Б. Х.* — Старицький. — Богданъ Хмельницький. Исторична драма в 5 діяхъ. К. 1897 р.
- Сум. Ох.* — Сумщина. — Охорович К. — Слова й прижіри, записані К. Ухач-Охоровичем в Сумському повіті Харьків. Губ.
- Щог.* — Щоголевъ — Слобожанщина. — Ларна поезія. Харьківъ 1898 р.

Вже на прикінченню праці над словарем знайшов я чиналу в'яку карточок до словаря, що була у мене в окремії слованці, про яку я у свій час якось не вгадав. Передививши ті карточки і перевіривши з словарем, здавба я не одну сотню слів і прижірів, яких не заведено до словаря. До того ще і з записній книжці моїї внайшли ся де-які знадібки до словаря, що були повиписувані з книжок останніми часами. Отож всі ті не заведені слова і прижіри я друкую особливим додатком. На сьому і кінчаю мою працю. Почалась вона при обставинах, зовсім не погодних, коли не було повного, науковим способом обробленого, словаря українського, котрий містив би в собі як не всі, так хоч найголовніші скарби нашої мови, а був тільки зібраний матеріал до словаря, хоч і доволі багатий, але зовсім не оброблений, не вредагований. Надія ж наша на те, що словарь той незабаром почне друкувати ся, не справ-

дила ся, та й досі ще того словаря не має. Тож з'ужитковати той матеріял можна було хіба лиш в тій частині, що здавала ся нам цілком певною. На лихо ще спіткала нас і друга невдача. Пояснення росвійських слів почали ми на основі академічного словаря літературної росвійської мови, що почав виходити ще в 1891 році, але за смертю найголовнішого редактора Я. К. Грота видавня того словаря зупинило ся надовго, та й досі словарь той доведено тільки до букви З. Так мусіли ми удати ся до давнього видання академічного словаря росвійської і церковно-словянської мови, що вишло ще в 1847 році і було передруковане без ніякої переміни в 1867 році. Але а того часу росвійська мова значно розвинулась: багато слів, заведених до того словаря, тепер аовсім вийшли з ужитку або вживають ся вже в иньшому розуміттю, а разом з'явило ся в росвійській літературній мові багато нових слів, яких там аовсім не має. Тож мусіли ми як росвійські слова і вирази, так і українські переклади і пояснення раз-у-раз перевіряти з иньшими джерелами, а се дуже гальмувало нашу роботу і спричинило ся до того, що аж тепер от ледве здолали ми довести її до кінця.

Надрукований в кінці словаря додаток ясно свідчить, що навіть при тих непогодних обставинах словарь наш міг би вийти і геть-то повнійший, коли б тільки з'ужитковати хоч увесь той матеріял, що маємо по різних виданнях. Але ж на се треба віку і праці не одної людини! Ми дивимось на нашу працю тільки як на пробу улаштування більш або менш значної частини словарного матеріялу, сподіваючись, що й така праця може бути хоч трохи пшжиточна для наших письменників, а може стане в якій пригоді і будущим трудівникам на полі української лексикографії.

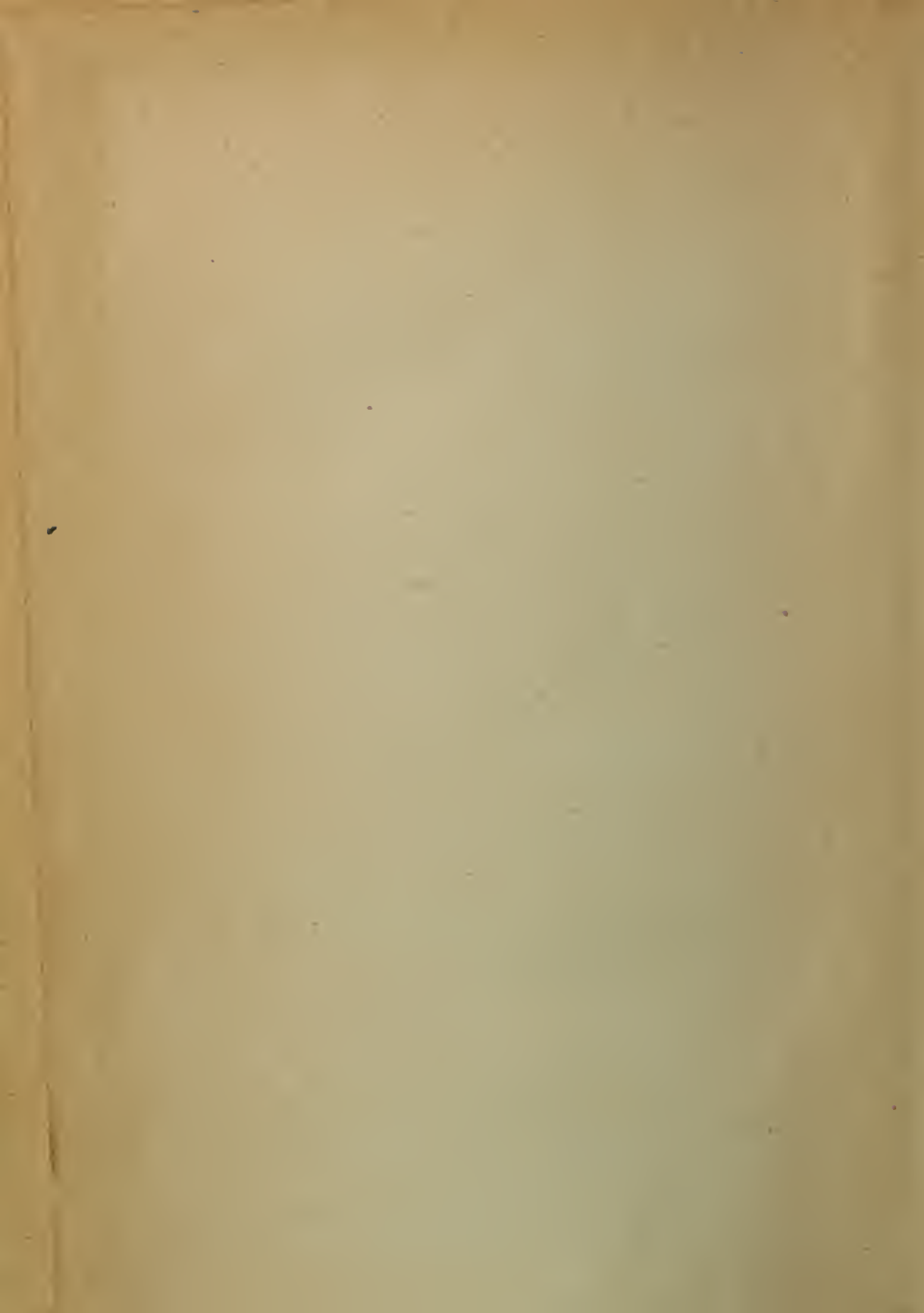
В додаток до передмови вважаю за обовязок пояснити, що робота ся розпочалась в спілці з Вельми шановними: О. Пчілкою, М. Старицьким і з иньшими земляками. Гуртова робота велась найголовніше спочатку, коли слова з матеріялу до українського словаря списувались на карточки, лаштували ся по алфавіту та перевіряли ся по різних джерелах. Однак остання робота доведена була гуртом тільки до половини другого тому. Решту вже мусів я добробляти сам. Так саме виписки примірив з книжок або з надісланих міні матеріялів зроблені були мною і всю працю впорядчика словаря мусів я взяти на себе. Поясню се за-для того, що, яко впорядчик, мушу приняти на себе одвічальність за всі хибні і помилки, яких певне знайдеть ся чимало в цьому словарі. За довгий час роботи над словарем де-кільки сотрудников вже й померли. Про них я згадував у свій час в передмові до словаря і в послісловях до 2 і 3 тому. Пером земля небіжчикам! А всім живущим сотрудникам, по-адоров їх Боже, складаю при сім найщирішшу подяку. Таку ж подяку виявляю і Высокоповажним землякам: Є. Чкаленкові, що значними коштами допоміг видати сю працю, і К. Паньківському, під доглядом котрого вона друкувала ся.

Львів 1899 року.

М. Уманець.

La U.D
K8155s1

472866

[Комаров, Михайло]

Словарь російсько-український.

[**Transliterated:** Slovar' ...]

For use in
the Library
ONLY

NAME OF BORROWER.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

